BIBL. NAZ
Vitt. Emanuele III
RACCOLTA
VILLAROSA
F
40
NAPOLI

V4
VI-7

57767

CAROLI SIGONII

FASTI CONSVLARES, AC TRIVMPHI ACTI

A ROMVLO REGE VSQVE ad Ti. Cæſarem.

Eiuſdem

IN FASTOS ET TRIVMPHOS, ID EST IN VNIVERSAM ROmanam hiſtoriam Commentarius.

ITEM

De Nominibus liber.

HANOVIÆ,
Typis Wechelianis apud Claudium Marnium & heredes Ioan. Aubrii.

M. DC. IX.

CAROLI SIGONII MVTINENSIS, FASTI CONSVLARES, AC TRIVMPHI ACTI A ROMVLO Rege vſque ad Ti. Cæſarem.

EIVSDEM IN FASTOS ET TRIVMPHOS, id eſt, in vniuerſam Romanam Hiſtoriam, Commentarius.

Eiuſdem de Nominibus Romanorum Liber.

Omnia ab auctore diligentiſſime recognita & aucta.

ILLVSTRISS. ET POTENTISSIMO FERRARIENSIVM DVCI, HERCVLI II. CAROLVS SIGONIVS S.

ROMANI *Populi res, domi foriſve geſtas,* HERCVLES DVX POTENTISSIME, *qui hoc tempore ſcribere, aut aliquo pacto litteris illuſtrare aggrediuntur, ii mihi demum videntur in has potiſſimum duas poſſe hominum reprehenſiones incurrere. nam & ab iis qui eas ſatis habere ſplendoris ex antiquorum monumentis putant, impudentiæ; & ab iis, qui amiſſa earum ornamenta nulla reſtitui ratione poſſe cenſent, imprudentiæ ne accuſentur, eis valde pertimeſcendum eſt. Impudentis enim iudicabunt eſſe, ea quæ T. Liuius, ac Dionyſius Halicarnaſſeus, ceteriq́; Romanarum antiquitatum ſcriptores grauiſſime ornatiſſimeque tractarunt, velle attingere; imprudentis vero, quæ tenebris vetuſtatis oppreſſa prorſus obſoleuerunt, ea ſine antiquorum monumentorum ope aggredi renouare. Me vero tantum abeſt vt harum huiuſmodi reprehenſionum ſuſpicio vllo vmquam tempore perturbarit, vt nullum grauius aut maius ſtudium eſſe duxerim, in quo ipſe vel vberiore aliorum cum vtilitate, vel nonnulla mea etiam cum laude, ſi qua modo mea poteſt eſſe laus, elaborarem: præſertim vero, ſi aut alia ratione iiſdem*

de rebus ſcriberem ac priſci illi fecerunt; aut quæ veteribus monumentis vel deletis vel deprauatis, obſcuriſsima his temporibus facta ſunt, quantum per ea quæ ſuperſunt illorum fragmenta licet, illuminarem. Neque enim ignorare te arbitror, DVX MAXIME, *fato neſcio quo populi R. miſero contigiſſe, vt quo quiſque de rebus eius geſtis accuratius atque elegantius ſcripſerat, eo magis libros eius hoc tempore aut omnino deſideremus, aut magna ex parte mutilatos & corruptos habeamus. Hac igitur ratione adductus, cum totam magiſtratuum Romanorũ deſcriptionem annuam labantem & inconſtantem, eamdemq; multis partibus imperfectam apud omnes rerum Ro. ſcriptores eſſe intelligerem, cumq; ſummam in annis ab vrbe condita numerandis eorum diſſenſionem & errorem eſſe animaduerterem: ſuſcepi laborem hoc tempore omnibus, vt putaui, futurum vtiliſsimum; vt de Romanis magiſtratibus pro annorum ratione deſcriptis, deq; illorum triumphis breuiter ea traderem, quæ mihi diutius ac diligentius inquirenti, ea quæ relicta ſunt antiquitatis monumenta ſuppeditarent. Hoc enim ſi feciſſem, ſperaui me totam populi R. hiſtoriam, quam pleriq; ſuperioribus temporib. carptim tractarant, breuiter vno quaſi corpore poſſe cõplecti; cuius cognitio cum per ſe iucundiſsima, tum vero etiam ad Latinorum ſcripta illuſtranda, quod fieri maxime cupiebã, quam accommodatiſsima eſſet futura. Hoc igitur dicere non dubitabo, me, vt ad hunc laborem accederem, primum communi vtilitate adductum fuiſſe; deinde vero, cum iam rem eſſem ipſam aggreſſus, Dei quodammodo ipſius voluntate commotum, in eam acrius in dies incubuiſſe. Nam cum in hac ſcriptione, veterum & hiſtoriarum & lapidum amiſſa monumẽta deſiderarem; tum diuino credo eſſe conſilio factum, primum, vt Dionyſius ac Dio, quorum Græca exemplaria iampridem incredibili legendi cupiditate flagrabam, aut certe illorum particula, Græcis litteris exarata ex Gallia in Italiam afferretur; deinde vero, vt eodem prope etiam tempore, Romæ in foro ipſo Romano, vetuſtiſsimorum marmorum fragmenta quædam effoderentur, atq; in Capitolio exponerentur: in quibus hæc fere magiſtratuũ ratio, quam ipſe animo deſignaueram, iamq; inchoaueram, erat inciſa. Quorum fragmentorum exemplum ſatis accurate, quantum ego intelligere poteram, à Bartholomæo Marliano deſcriptum cum legiſſem: ac quanta inde percipi vtilitas poſſet, animaduertiſſem: incredibile eſt quam valde ad eam quam inchoaueram, deſcriptionem perficiendam fuerim inflammatus. Neq; vero tantummodo ad id quod inſtitueram, abſoluendum ſum inflammatus: ſed ad mutandum etiam, quod initio ceperam, conſilium ea ſum lectione impulſus. Nam cum prætores, tribunos plebis, ædiles curules, alioſq; eiuſmodi magiſtratus annuos à*

princi-

principio colligere inſtituiſſem: omnes tamen, his notatis Capitolinorum marmorũ inſcriptionibus, mihi omittendos eſſe decreui: partim, quod auctorum eorum quos habemus, incuria me reperire omnes poſſe diffidebam: partim, quod in his item Capitolinis tabulis eos eſſe prætermiſſos intelligebam. abunde autem ſatisfactum iri huic parti putaui, ſi regum, conſulum, & dictatorum faſtos vna cum eorum triumphis ex annorum ordine diſtinctos notaſſem. quam potiſſimum rationem illi mihi videbantur, qui his olim incidendis marmoribus præfuerant, ſtudioſiſſime conſeruaſſe. quorum cum ego diligentiam, & in illis deſcribendis magiſtratibus incredibilem quandam hiſtoriæ Romanæ ſcientiam admirarer; feci illud, vt non ſolum eorum lapidum teſtimonia ad hos, quos inſtitueram Faſtos conſcribendos adhiberem, ſed eodem etiam tempore illa quæ fracta, & plurimis in locis exeſa, erant effoſſa, quoad poſſem reſtituerem. Itaque hoc facto, quo omnib. meus labor illuſtrior eſſet, atq; eodem etiam tempore, & vtilitatis aliorum, & meæ diligentiæ rationem haberem, marmorum verba maioribus, mea vero vt minoribus litteris diſtinguerentur, curaui. in eo tantum ab illorum ratione receſſi, quod triumphos, quos illi ſeparatim inciderant, ipſe ſub annuis magiſtratib. ſubieci; nimirum eo conſilio, vt qui hæc noſtra legiſſent, vno aſpectu omnia vnius anni maxime memorabilia populi R. facta cognoſcerent. Cum autem hanc totam deſcriptionem à Romulo rege vſque ad Ti. Cæſarem per octingentos ferme annos perduxiſſem, atq; in ea conficienda variis annalium, lapidum, & nummorum veterum teſtimoniis vſus eſſem; tum viſum eſt, quo omnib. magis ea quæ ſcripſeram, probarem, librum adiungere: in quo cum rationem ſigillatim earum rerum omnium redderem, quæ à me in magiſtratibus & triumphis digerendis eſſent ſcripta: tum etiam, quæ in fragmentis horum Capitolinorum (vt dixi) marmorum eſſent inciſa, partim explicarem, partim etiam vetuſtorum monumentorũ, quotquot habemus, ſententia confirmarem. Itaq; liber ille continere omnem prope Romanæ rationem hiſtoriæ videtur. Etenim in eo non ſolum hæc omnia quæ in Faſtis & Triumphis deſcripta ſunt, veterum teſtimonio comprobamus; ſed ſi quando illi parum nobis diligentes in hiſtoriæ expoſitione videantur fuiſſe, notamus: ſi qua inter eos de re, aut de annis controuerſia ſit, non omittimus: de nominum Romanorum cauſſis vſque latiſſime diſputamus: clariſſimam atque antiquiſſimam quamq; familiam fere à ſtirpe deſcribimus, quique in ea clari viri fuerint, & magiſtratus ceperint, ſubteximus: ex qua deſcriptione facile illuſtrium virorum, eorumque præſertim, quos tantopere admirari ſolemus, certiſſimæ propagines cognoſcentur. Atque ex his quidem rebus omnibus, quantum nos prodeſſe

voluerimus aliis, apparebit. neq; enim omnino quantum cupiebamus, conſequi propter manca ipſa (vt dixi) Romanarum rerum monumenta potuimus. Quod ſi nobis vita ſuppeditauerit, atque Deus ipſe noſtris cœptis aſpirauerit, non vereor ne hæc ipſa, quæ nunc etiam multis partib. imperfecta eduntur, longe omnium perfectiſſima aliquando ad poſteros eodem operam me nauante perueniant. cui quidem rei polliceor me, quoad potero, nullo vmquam tempore defuturum. Hoc autem quod nunc nunc editur, DVX POTENTISSIME, *ego in tuo potiſſimum clariſſimo nomine diuulgari atq; apparere non ſolum volui, ſed id etiam facere me debere exiſtimaui. neq; enim video, cui potius otii mei fructus dedicem quam tibi, cuius præſertim ſingulari prudentia, & mihi, & ceteris qui in iſto tuo beato degunt imperio, pacatè quieteq; in hoc eiuſmodi literarum curriculo licet verſari. atq; etiam ſic intelligo, vt omnem ſuperiorem litterarum calamitatem in eos iure, qui tum terris imperabant, eſſe translatam, quorum incuria omnium bonarum artium ſtudia labefactata obſoleuerunt; ita omnem earum reſtitutionem, quæ his temporibus facta eſt, in hos merito, qui nunc terras regunt, eſſe conferendam: quorum ſingulari in gubernandis regionibus ſapientia, hæc ipſa ſtudia non ſolum reparata, ſed multo etiam nitidiora facta eſſe, quam ante fuerant, videntur. ex quorum tu numero omnium hominum iudicio viſus es haud extremum locum ſemper obtinuiſſe. Vtut tamen res eſt, me certe, cum iampridem & me ipſum, meaq; omnia tibi, in cuius imperio & natus & educatus ſum, conſecrauerim, hos etiam paruulos ingenii atque induſtriæ meæ quaſi fœtus quoſdam dedicaſſe, atq; auctoritatis tuæ grauiſſimo numine fultos in vulgus edidiſſe, numquam pœnitebit. Vale. Mutinæ Id. Mart. M. D. L.*

PRÆNOMINVM NOTÆ COMPEND.

A. Aulus.	N. Numerius.
Ap. Appius.	P. Publius.
C. Caius.	Q. Quinctus,
Cn. Cnæus.	Ser. Seruius.
D. Decimus.	Sex. Sextus.
K. Cæſo.	Sp. Spurius.
L. Lucius.	T. Titus.
M. Marcus.	Ti. Tiberius.
M'. Manius.	Vol. Voluſus.
Mam. Mamercus.	

De ceteris prænominibus, nominibus, cognominibus, agnominib. late poſt Commentarium diſſeritur, in tractatu de Nominib. Romanorum.

De numeralib. notis linea ſuperpoſita inſignitis, docetur infra in conſſ. a. CCXLV.

- - - - defectus ſigna ſunt. Quæ minutiore & pendulo charactere ſunt exarata, à Sigonio ſuppleta ſunt; cetera è Capitolinis lapidibus ſunt exſcripta.

FASTI

FASTI CONSVLARES, AC TRIVMPHI ACTI A ROMVLO REGE VSQVE AD TI. CÆSAREM.

REGES.

Romulus Rex Regnauit. *Annos.* X X X V I I.
Romulus Rex De Caeninenſibus. Et Antemnatibus Primus Triumphauit. *Anno.* V. C. IIII. ||
Idemque Primus Spolia Opima Rettulit Caeninenſium *Rege Acrone Interfecto.*
Romulus Rex. II. De Camerineis. *Anno. XVI. K. Sextilib.*
Romulus Rex. III. De Fidenatibus. Et Veientibus. *An.* ||| *Idib. Octobr.*
Interreges *Annum. I.*
Numa Pompilius Pomponis F. Rex. *Annos.* X L I I I.
Tullus Hoſtilius Hoſti. F. Hoſti. N. Rex. *Annos.* X X X I I.
Tullus Hoſtilius Hoſti. F. Hoſti. N. Rex. De Albaneis. *Ann.* | | | | | | |
Tullus Hoſtilius Hoſti. F. Hoſti. N. Rex. II. De Fidenatibus. *Ann.* | | | | | | | |
Tullus Hoſtilius Hoſti. F Hoſti. N. Rex. III. De Sabineis. *Ann.* | | | | | | |
Ancus Marcius Numa. F. M. N. Rex *Annos.* X X I V.
Ancus Marcius Numa. F. M. N. Rex. De Veientibus. *Ann.* | | | | | | | |
Ancus Marcius Numa F. M. N. Rex II. De Sabineis *Ann.* | | | | | | |
L. Tarquinius Damarati F. Priſcus. Rex. *Ann.* X X X V I I.
L. Tarquinius Dama*rati*. F. Priſcus. Rex. De Lati*neis* *Ann.* | | | | | | | |
L. Tarquinius Damarati. F. Priſcus. Rex. II. De Etruſc*eis* *Ann.* | | | | | |
L. Tarquinius Damarati. F. Priſcus. Rex. III. De Sabineis. Ann. CXX || Idib. Sept.
Ser. Tullius. Rex. *Annos* X L I V.
Ser. Tullius. Rex. De Etruſcis. VI. K. Dec. A. CXXCII.
Ser. Tullius. Rex. II. De Etruſc. VIII. K. Iun. A. CXXCVI.
Ser. Tullius. Rex. III. De Etruſceis. Ann. CXXC || IIII. Non. --
Ser. Tullius, Rex *Luſtrum Fecit. I. II. III. IIII*
L. Tarquinius. L. F. Damarati. N. Superbus. Rex. *Annos. XXV.*
L. Tarq*uinius. L.* F. Damara*ti. N. Superbus. Rex. De Volſceis.* *Ann.* | | | |
L. Tarq*uinius. L. F. Damarati. N.* Super*bus. Rex de Sabineis.* *Ann.* | | |

ANNO POST R. COND. CCXLIIII. CONSVLES PRIMVM CREARI COEPTI.

L. Iunius. M. F. Brutus. In Proelio Poſteaquam Sibi. *L. Tarquinius. -- Aruntis. N.* *Collatinus.*
Conleg. Subrog. Occus. Eſt. In Eius Loc. Fact. Eſt. *Coactus Abdicauit. In Eius Loc. Fact. Eſt.*
Sp. Lucretius. *Tricipitinus.* *P. Valerius Voluſi. F.* *Qui In Hoc Honore*
In Mag. Mortuus Eſt. In Eius Loc. Fact. Eſt. *Poplicola.* *Appellatus* *Eſt.*
M. Horatius *Puluillus.*
P. Valer*ius. Voluſi. F. Poplicola.* Cos. *Primus De Veientibus. Et Tarquinienſib. An. CCXLIV. K. Mart.*
P. Valerius. Voluſi. F. *Poplicola.* II. *T. Lucretius. T. F.* *Tricipitinus. Luſtr. F. V.*
P. Valerius. Voluſi. F. *Poplicola.* III. *M. Horatius* *Puluillus.* II.
Sp. Lartius. *Flauus.* *T. Herminius.* *Aquilinus.*
M. Valerius. Voluſi. F. *P. Poſthumius. Q. F.* *Tubertus.*
M. Valer*ius. Voluſi. F.* Cos. *De Sabineis.* *Ann. CCXLVIII.* ---
P. Poſt*umius. Q. F.* *Tubertus.* Cos. *De Sabineis.* *Ann. CCXLVIII.* ---
P. Valerius. Voluſi. F. *Poplicola.* IIII. *T. Lucretius. T. F.* *Tricipitinus.* II.
P. Valeriu*s. Voluſi. F.* Poplicol*a. II. Cos. IIII. De Sabineis.* Ex Veien*tibus. An. CCXLIX. -- No*nas. Mai.
CCL. *P. Poſtumius. Q. F.* *Tubertus.* II. *Agrippa Menenius. C. F.* *Lanatus.*
P. Poſtumi*us. Q. F.* *Tubert*us. Cos. II. O*uans Primus De Sabineis* Ann. CCL. III. Non. Apr.
Agrippa M*enenius. C. F. Lan*atus Cos. De *Sabineis.* Ann. CCL. *Pridie* Non. Apr.
Opiter Virginius *Tricoſtus.* *Sp. Caſſius* *Viſcellinus.*
Sp. Caſſius *Viſcellinus.* Cos. *De* *Sabineis* Ann. CCLI. ----
Poſtumus Cominius. *Auruncus.* *T. Lartius* *Flauus.*
Ser. Sulpicius. P. F. *Camerinus.* *M'. Tullius.* *Longus In Mag. M. E.*
P. Veturius *Geminus.* *T. Aebutius. T. F.* *Elua.*
T. Lartius. *Flauus.* II. *Q. Cloelius.* *Siculus.*
T. Lartius Flauus. Dictator. Primus.
Sp. Caſſius Viſcellinus. Magiſter Eq. Primus. *Sedit. Sedandae. Et Rei Gerundae Cauſſa. L. F. VI.*
A. Sempronius *Atratinus.* *M. Minucius.* *Augurinus.*
A. Poſtumius. P. F. *Albus.* *Qui* *T. Virginius* *Tricoſtus. Caeliomontanus.*
Poſtea Regillenſis Appellat. Eſt.
A. Poſtumius. P. F. *Albus.* *Dictat.*
Qui In Hoc Honore Regillenſis Appell. Eſt. *Rei Gerund. Cauſſa.*
T. Aebutius. T. F. *Elua.* *Mag. Eq.*
A. Poſtu*mius. P. F.* *Albus.* Regi*llenſis.* *Dict. Primus. De Latineis. An. CCLVII.* ----
M. Claudius. *Regillenſis Sabinus.* *P. Seruilius. P. F.* *Priſcus.*

A.Virginius.A.F. Tricoſt.Coelimontanus. T.Veturius Geminus. Cicurinus.
M'.Valerius Voluſi.F. Qui Dict.
In Hoc Honore Maximus. Appel. Eſt Sedit.Sedandae. Et Rei Ger. Cauſſa.
Q.Seruilius.P.F. Priſcus. Mag.eq.
M'.Valerius Voluſi.F. Dict. De Sabineis Ann. CCLIX. | | |
CCLX. Sp.Caſſius Viſcellinus.II. Poſtumus Cominius. Auruncus.II. L.F.VII.
T.Geganius Macerinus. P.Minucius Augurinus.
A.Sempronius Atratinus.II. M.Minucius Augurinus.II.
Q.Sulpicius Camerin.Cornutus. Sp.Lartius Flauus.II.
C.Iulius.L.F. Iulus. P.Pinarius. Mamercinus.Rufus.
Sp.Nautius. Rutilus. Sex.Furius Fuſus.
C.Aquilius Tuſcus. T.Sicinius. Sabinus.
T.Sicinius Sabinus. Cos. De Volſceis. Ann. CCLXVI. | | | |
C.Aquilius Tuſcus. Cos. Ouans De Herniceis. Ann. CCLXVI. | | | |
Sp.Caſſius Viſcellinus.III. Proculus Virginius Tricoſtus.Rutilus.
Sp.Caſſius Viſcellinus.III. Cos.III. De Volſceis. Et Herniceis. Ann. CCLXVII. | | | | Iun.
Q.Fabius.K.F. Vibulanus. Ser.Cornelius.L.F. Maluginenſis.Coſſus.
L.Aemilius.Mam.F. Mamercus. K.Fabius.K.F. Vibulanus.
CCLXX. M.Fabius.K.F. Vibulanus. L.Valerius Voluſi.F. Potitus.Voluſus.
C.Iulius.C.F.L.N. Iulus. Q.Fabius.K.F. Vibulanus.II.
K.Fabius.K.F. Vibulanus.II. Sp.Furius. | | | N. Fuſus.
Cn.Manlius.P.F.Cincinnatus.In Proelio.Occu.Eſt. M.Fabius.K.F. Vibulanus.III.
K.Fabius.K.F. Vibulanus.III. T.Virginius.| | P.T.N. Tricoſt.Rutil.
L.Aemilius.Mam.F. Mamercus.II. C.Seruilius. Structus. Ahala.
In Mag. Mort. Eſt. In Eius Loc. F. E.
C.Cornelius. Lentulus. Esquilinus.
C.Horatius.M.F. Puluillus. T.Menenius Agrippae.F.C.N. Lanatus.
A.Virginius Tricoſtus.Rutilus. Sp.Seruilius. Structus.
P.Valerius.P.F.Voluſi.N. Poplicola. C.Nautius.Sp.F.Sp.N. Rutilus.
P.Valerius.P.F.Voluſi.N.Poplicola. Cos. De Veientib.Sabineisqoe. Ann. CCLXXIIX.K.MAI.
L.Furius Medullinus. A.Manlius.Cn.F.P.N.Vulſo.Luſtrum.F.VIII.
A.Manlius.Cn.F.P.N.Vulſo. Cos. Ouans De Veientibus. Anu. CCLXXIX. Idibus Mart.
CCLXXX. L.Aemilius Mam.F. Mamercus.III. Vopiſcus Iulius Iulus.
L.Pinarius Rufus Mamercinus. P.Furius Fuſus.
T.Quinctius. Capitolinus.Barbatus. Ap.Claudius.M.F. Sabinus.
L.Valerius.Voluſi.F. Potitus.II. Ti.Aemilius.L.F.Mam.N. Mamercin.
A.Virginius.A.F.A.N. Coelimontanus. T.Numicius. Priſcus.
T.Quinctius Capitolin.Barbat.II. Q.Seruilius.Q.F.P.N. Priſcus.Structus.
T.Quinctius Capitolin. Cos. II. De Antiatibus. A. CCXXCV. | | | |
Ti.Aemilius.L.F.Mam.N. Mamercin.II. Q.Fabius.M.F.K.N. Vibulanus.
Sp.Poſtumius.A.F.P.N. Albus Regillenſis. Q.Seruilius.Q.F.P.N. Priſcus.Structus.II.
Q.Fabius.M.F.K.N. Vibulanus.II. T.Quinctius Capitolinus Barbat.III.L.F.IX.
A.Poſtumius.A.F.P.N. Albus Regillenſis. Sp.Furius Medullinus. Fuſus.
CCXC. P.Seruilius.Sp.F.P.N. Priſcus. L.Aebutius Elua. In Mag. M. E.
L.Lucretius.T.F.T.N. Tricipitinus. T.Veturius.T.F.P.N. Geminus.Cicurin.
L.Lucretius.T.F.T.N. Tricipitinus. Cos. De Aequeis. An. CCXCI. | | | | |
T.Veturius.T.F.P.N. Geminus. Cicurin. Cos. Ouans De Volſceis, An. CCXCI. | | | |
P.Volumnius.M.F.M.N. Amintin.Gallus. S.Sulpicius.Ser.F.P.N. Camerinus.
P.Valerius. P.F.Voluſi.N. Poplicola.II. C.Claudius.M.F. Regillens.Sabinus.
In Mag Mortuus eſt. In Eius L. F. E.
L.Quinctius. L.F.L.N. Cincinnatus.
Q.Fabius.M.F.K.N. Vibulanus.III. L.Cornelius.Ser.F.L.N.Maluginenſis.Coſſus.L.F.X
Q.Fabius.M.F.K.N. Vibulanus. Cos. III. De Aequeis. An. CCXCIIII. Nouis Mai.
L.Cornelius Ser.F.L.N.Maluginenſis.Coſſus. Cos. De Volſceis Antiatib.IV.Id.Mai. An. CCXCIV.
C.Nautius.Sp F.Sp.N. Rutilus.II. L.Minucius. Augurinus.
Coactus. A. Dict. Abd. In Eius. L. F. E.
Q.Fabius. M.F.K.N. Vibulanus.IIII.
L.Quinctius.L.F.L.N. Cincinnatus. Dict. Rei Ger. Cauſſa.
L.Tarquitius.L.F. Flaccus. Mag.eq.
L.Quinctius.L.F.L.N. Cincinnatus. Dict. De Aequeis. Idibus. Septembr. An. CCXCV.
C.Horatius.M.F.M.N. Puluillus. Q.Minucius. Augurinus.
M.Valerius. M'.F.Voluſi.N. Maximus. Sp.Verginius. Coelimont.Tricoſtus.
T.Romilius.T.F.T.N. Rocus Vaticanus. C.Veturius. Cicurinus.
Sp.Tarpeius.M.F.M.N. Montan.Capitolin. A.Aternius. Fontinalis.
CCC. Sex.Quinctilius.Sex.F.P.N. Varus. In M. M.E. P.Horatius. Tergeminus.
P.Sextius.Q.F. Vibi.N. Capitolinus. T.Menenius.T.F. Agripp N. Lanatus.
Ap.Clau-

Ap.Claudius.Ap.F.M.N. Craſſin.Regillenſis. T.Genucius.L.F.L.N. Augurinus.
Abdicarunt. Vt Duodecim Tabular. Scribendar. cauſſa.
Decemuiri Conſularei Poteſtate Sine Prouocatione Crearentur.
Ap.Claudius. Ap.F.M.N. Craſſinus.Regill. Sp.Poſtumius.A.F.P.N. Albus.Regillens.
T.Genucius.L.F.L.N. Augurinus. Ser.Sulpicius.Ser.F.P.N. Camerinus.
Sp.Veturius. Sp.F.P.N. Craſſus. P.Seſtius.Q.F.Vibi.N. Capitolinus.
C.Iulius.C.F.L.N. Iulus. T.Romilius.T.F.T.N. Rocus.Vaticanus. XVIR. I.
A.Manlius. Cn.F.P.N. Vulſo. P.Horatius. Tergeminus.

Ap.Claudius. Ap.F.M.N. Craſſinus Regillens. II. Q.Fabius.M.F.K.N. Vibulanus.
M. Cornelius.Ser.F.L.N. Maluginenſis. M'.Rabuleius.
L.Minucius. Augurinus. Q.Poetelius.
T.Antonius. Merenda. K.Duilius.
M.Sergius. Sp.Oppius. Cornicen. XVIR. I.

Ap.Claudius.Ap.F.M.N. Craſſinus Regillens. III. Q.Fabius.M.F.K.N. Vibulanus.II.
M.Cornelius.Ser.F.L.N. Maluginens.II. M'.Rabuleius. II.
L.Minucius. Augurinus.II. Q.Poetelius. II.
T.Antonius. Merenda.II. K.Duilius. II. XVIR. II.
M.Sergius. II. Sp.Oppius. Cornicen.II.
Coacti Abdicarunt. In Eorum Locum Facti Sunt Cos.
L.Valerius.P.F.P.N. Poplicola. Potitus. M.Horatius.M.F.M.N. Barbatus.
M. Horatius M.F.M.N.Barbatus. Cos.de Sabineis Ann.CCCIV. VII. K. Septembr.
L. Valerius P.F.P.N. Poplica. Potit. Cos. De Aequeis. Idibus Sextil. Ann. CCCIV.
Lar Herminius. T.Verginius. Caelimontanus.Tricoſtus.
M.Geganius.M.F. Macerinus. C.Iulius. Iulus.
T. Quinctius. Capitolin.Barbat.IIII. Agrippa Furius. Fuſus.
M.Genucius.L.F.L.N. Augurinus. C.Curtius.

A.Sempronius.A.F. Atratinus.
T.Cloelius. Siculus. TRIB. MILIT. CONS. POTEST. PRIMI.
L.Atilius. Longus.
Vitio Facti Abdicarunt. In Eorum Loc. Facti Sunt Cos.
L.Papirius. Mugillanus. L.Sempronius. A.F. Atratinus.

CCCX. M.Geganius.M.F. Macerinus.II. T.Quinctius. Capitolin.Barbat.V.
M. Geganius.M.F.Macerinus. Cos. De Volſceis. Ann.CCCX.Nonis Septembr.
Cenſores Primi.L.Papirius. Mugillanus. L.Sempronius.A.F. Atratin.L.F.XI.
M.Fabius. Q.F.M.N. Vibulanus. Poſtumus Aebutius. Elua Cornicen.
C.Furius. Fuſus.Pacilus. M'.Papirius. Craſſus.
Proculus Geganius. Macerinus. L.Menenius.T.F. Agripp.N. Lanatus.
T.Quinctius. Capitolinus.VI. Agrippa Menenius.T.F.Agripp.N. Lanatus.
L. Quinctius.L.F.L.N. Cincinnatus.II. Dict.
C.Seruilius. Structus Ahala. Mag.eq. Seditionis Sedandae cauſſa.

Mam.Aimilius.M.F. Mamercinus.
L.Quinctius.L.F.L.N. Cincinnatus. TRIB. MIL.
L.Iulius Vopiſci.F. Iulus.

M.Geganius.M.F. Macerinus.III. L.Sergius.C.F.C.N. Qui In Hoc Honore Fidenas Appellatus Eſt.
Mam.Aimilius.M.F. Mamercinus. Dict.
L.Quinctius.L.F.L.N. Cincinnatus. Mag.eq. Rei Ger. Cauſſa.
Mam.Aimilius.M.F.Mamercinus. Dict.De Faliſceis.Veientib.Et Fidenatib. An.CCCXVI.Idib Sept.
M.Cornelius.M.F.Ser.N. Maluginenſis. L.Papirius.M.F. Craſſus.
C.Iulius. Iulus.II. L.Verginius. Tricoſtus.
Q.Seruilius.P.F.Sp.N. Priſcus. Qui In Hoc Honore Fidenas Appell. Eſt Dict.
Poſthumus Aebutius. Elua. Cornicen. Mag.eq. Rei Ger. Cauſſa.
Cenſor.C.Furius. Fuſus Pacilus. M.Geganius.M.F. Macerinus. L.F.XII.
C.Iulius. Iulus.III. L.Verginius. Tricoſtus.II.
Mam. Aimilius.M.F. Mamercinus.II. Dict.
A.Poſtumius. Tubertus. Mag.eq. Rei Gerund. Cauſſa.

M.Fabius.Q.F.M.N. Vibulanus.
CCCXX. M.Folius. Flaccinator. TRIB. MIL.
L.Sergius.C.F.C.N. Fidenas.

L.Pinarius. Mamercus.
L.Furius. Medullinus. TRIB. MIL.
Sp.Poſtumius. Albus Regillens.

T.Quinctius.L.F.L.N. Pennus.Cincinnat. C.Iulius. Mento.
A.Poſtumius. Tubertus. Dict. Rei Gerundae Cauſſa.
L.Iulius Vopiſci F. Iulus. Mag.eq.
A.Poſtumius. Tubertus. Dict. De Aequeis Et Volſceis. Ann. CCCXXII. II
L.Papirius. Craſſus. II. L.Iulius Vopiſci.F. Iulus.
L.Sergius.C.F.C.N. Fidenas. II. Hoſtius Lucretius. Tricipitinus.
T.Quinctius L.F.L.N. Cincinnat.Pennus. II. A.Cornelius. Coſſus.
A. Cornelius. Coſſus. Cos. De Veientibus. Isque Spolia Opima
Rettulit Duce Hoſtium Larte Tolumnio Interfecto. Ann. CCCXXV.
C.Seruilius. Structus.Ahala. L.Papirius. Mugillanus. II.

T.Quinctius.L.F.L.N. Pennus.Cincinnat. C.Furius. Paculus.
M.Poſtumius. Albus Regillens. A.Cornelius. Coſſus. TR. MIL.
Mam.Aemilius.M.F. Mamercinus. III. Dict. Rei Gerund. Cauſſa.
A.Cornelius.M.F.L.N. Coſſus. Mag.eq.
Mam. Aemilius.M.F. Mamercinus. II. Dict. III. De Veientibus.
Et Fidenatibus An. CCCXXVII.

A.Sempronius.L.F.A.N. Atratinus. L.Furius. Medullinus. II. TR. MIL.
L.Quinctius.L.F.L.N. Cincinnatus II. L.Horatius. Barbatus.

Ap.Claudius.Ap.F.Ap.N. Craſſus. Sp.Nautius.Sp.F. Rutilus. TR. MIL.
L.Sergius.C.F.C.N. Fidenas. II. Sex.Iulius. Iulus.
Cens. L. F. XIII.

CCCXXX. C.Sempronius.A.F.A.N. Atratinus. Q.Fabius.Q.F.M.N. Vibulanus.

L.Manlius. Capitolinus. Q.Antonius. Merenda. TR. MIL.
L.Papirius. Mugillan. L.Seruilius. Structus.

T.Quinctius.T.F. Capitolin. Barbat. N.Fabius.Q.F.M.N. Vibulanus.
N.Fabius. Q.F.M.N. Vibulanus. Cos. Ouans. De Aequeis. An CCCXXXII.

T.Quinctius.L.F.L.N. Penn. Cincinnatus. II. M.Manlius. Capitolinus. TR. MIL.
L.Furius. Medullinus. III. A.Sempronius.L.F.A.N. Atratin. II.

Agrippa Menenius.T.F. Agripp.N.Lanatus. Sp.Nautius.Sp.F.Sp.N. Rutilus. TR. MIL.
P.Lucretius.Hoſti.F. Tricipitinus. C.Seruilius.Q.F.C.N. Axilla.

M.Papirius. Mugillanus.
C.Seruilius.Q.F.C.N. Axilla. II. TR. MIL.
L.Sergius.C.F.C.N. Fidenas. III.
Q.Seruilius.P.F.Sp.N. Priſcus Fidenas. II. Dict. Rei Ger. Cauſſa.
C. Q.F.C.N. Axilla. Mag.eq.
Cens.L.Papirius.M'.F. Craſſus. L.F.XIV.

P.Lucretius Hoſti.F. Tricipitin. II. Sp.Veturius. Craſſus. TR. MIL.
Agrippa Menenius.T.F.Agrippa.N. Lanat. II. L.Seruilius. Structus II.

A.Sempronius.L.F.A.N. Atratinus. III. M.Papirius. Mugillanus. II. TR. MIL.
Q.Fabius Q.F.M.N. Vibulanus. Sp.Nautius.Sp.F.Sp.N. Rutilus II.

P.Cornelius.P.N. Coſſus. .. Quinctius. Cincinnatus. TR. MIL.
C.Valerius.L.F.Voluſi.N. Potitus Voluſus. N.Fabius Q.F.M.N. Vibulanus.

Q.Fabius Q.F.M.N. Vibulanus II. Cn.Cornelius. Coſſus. TR. MIL.
P.Poſtumius.A.F.A.N. Albinus Regillenſis. L.Valerius.L.F.P.N. Potitus.

CCCXL. M.Cornelius. Coſſus. L.Furius.L.F.Sp.N. Medullinus.
Cens. L.F.XV.
Q.Fabius.M.F.Q.N. Ambuſtus. C.Furius.C.F. Paculus.
M.Papirius. Mugillanus. C.Nautius. Rutilus.
M'.Aemilius.Mam.F.M.N. Mamercinus. C.Valerius.L.F.Voluſ.N. Potitus.Voluſus.
C.Valerius.L.F.Voluſi.N. Potitus Voluſus Cos. Ouans. De Aequeis Ann. CCCXLIII.
Cn.Cornelius.A.F.M.N. Coſſus. L.Furius.L.F.Sp.N. Medullin II.

C.Iulius L.F.Vopiſci.N. Iulus.
P.Cornelius.A.F.M.N. Coſſus. TR. MIL.
C.Seruilius.P.F.Q.N. Ahala.
P.Cornelius.M.F.L.N. Rutilus Coſſus. Dict. Rei Gerundae Cauſſa.
C.Seruilius.P.F.Q.N. Ahala. Mag eq.

C.Valerius.L.F.Voluſi.N. Potit.Voluſus. II. C.Seruilius.P.F.Q.N. Ahala. II. TR.MIL.
L.Furius.L.F.Sp.N. Medullinus. N.Fabius.Q.F.M.N. Vibulanus. II.

P.Cornelius.M.F.L.N. Rutilus Coſſus. L.Valerius.L.F.P.N. Potitus. II. TR MIL.
Cn.Cornelius. Coſſus. N.Fabius.M.F.Q.N. Ambuſtus.

C.Iulius.L.F.Vopiſci.N. Iulus. II. M'.Aemilius Mam.F.M.N. Mamercinus II.
T.Quin-

	T. Quinctius.	*Capito* lin. Barb.	L. Furius. L. F. Sp. N.	Medullinus. II.	TR. MIL.
	Q. Quinctius.	*Cinci*nnatus.	A. Manlius. A. F. Cn. N.	Vulſo Capitolin.	
	P. Cornelius.	*Mal*uginenſis.	Sp. Nautius. Sp. F. Sp. N.	*R*utilus. III.	
	Cn. Cornelius.	*Coſſus*. II.	C. Valerius. L. F. Vol. N.	Potit. Voluſ. III.	TR. MIL.
	K. Fabius. M. F. Q. N.	*Amb*uſtus.	M'. *Sergius. L. F. L. N.*	Fidenas.	
	M'. Aemilius. Mam. F. M. N.	*Mamerci*n. II.	M. *Furius.*	Fuſus.	
CCCL.	*Ap. Claudius. Ap. F. A. N.*	*Craſſus. Regillenſis.*	L. *Iulius.*	Iulus.	TR. MIL.
	M. Quinctilius.	*Varus.*	L. *Valerius. L. F. P. N.*	Potitus. III.	
	Cens. M. Furius.	*Camillus. M. P*oſtumius. A. F. A. N.		Albinus Regillens. L. F. XVI.	
	C. Servilius. P. F. Q. N.	*Abala*. III.	Q. Sulpicius. Ser. F. Ser. N.	Camerin. Cornut.	
	Q. Servilius. Q. F. P. N.	*Priſcus Fidenas.*	A. Manlius. A. F. Cn. N.	Vulſo Capitol. II.	TR. MIL.
	L. Verginius.	*Tricoſtus.*	M'. Sergius. L. F. L. N.	Fidenas. II.	
	L. Valerius. L. F. P. N.	*Potitus*. IIII.	L. Iulius. L. F. Vopiſci. N.	Iulus.	
	M. Furius.	*Camillus.*	M'. Aimilius Mam. F. M. N.	Mamercin. III.	TR. MIL.
	Cn. Cornelius.	*Coſſus*. II.	K. Fabius. M. F. Q. N.	Ambuſtus. II.	
	P. Licinius.	*Calvus. Primus E Plebe.*	*P. Maelius.* Sp. F. C. N.	Capitolinus.	
	P. Maenius.		*L. Furius.* L. F. Sp. N.	Medullinus.	TR. MIL.
	**L. Titinius.*		*L. Publilius.* L. F. Voler. N.	Philo Vulſcus.	
	M. Pomponius.		*L. Atilius.* K. F. K. N.	Longus.	
	C. Duilius.		*M. Veturius.* Ti. F. Sp. N.	Craſſ. Cicurin.	TR. MIL.
	Cn. Genucius.	*Augurinus.*	*Volero Publilius.* P. F. Voler. N.	Philo.	
	L. Valerius. L. F. P. N.	*Potitus*. V.	*L. Furius. L. F.* Sp. N.	Medullinus. III.	
	M. Valerius.	*Maximus.*	*Q. Servilius. Q. F. P. N.*	*Priſcus.* Fidenas. II.	TR. MIL.
	M. Furius.	*Camillus*. II.	*Q. Sulpicius. Ser. F. Ser. N.*	*Camerin. Cornut.* II.	
	L. Iulius. L. F. Vopiſci. N.	*Iulus*. II.	*L. Furius. L. F. Sp. N.*	*Medullinus*. IIII.	
	L. Sergius.	*Fidenas.*	*A. Poſtumius.*	*Albinus Regillenſis.*	TR. MIL.
	P. Cornelius.	*Maluginenſis*. II.	*A. Manlius. A. F. Cn. N. Vulſo.*	*Capitolin.* III.	
	Vitio Facti.		*Abdicarunt.*		
	P. Licinius. P. F.	*Calvus.*	*L. Titinius.*	II.	
	Cn. Genucius.	*Augurinus*. II. *In Proelio Occis. E.*	*P. Maenius.*	II.	TR. MIL.
	L. Atilius. K. F. K. N.	*Longus*. II.	*P. Maelius. Sp. F. C. N.*	*Capitolinus*. II.	
	M. Furius.	*Camillus.*	*Dict.*	*Rei Ger. Cauſſa.*	
	P. Cornelius.	*Scipio.*	*Mag. eq.*		
	M. Furius. Camillus.	*Dict.*	*De Veientibus.*	*Ann. CCCLVII.*	
	P. Cornelius.	*Coſſus.*	*P. Cornelius.*	*Scipio.*	
	M. Valerius.	*Maximus*. II.	*K. Fabius. M. F. Q. N.*	*Ambuſtus*. III.	TR. MIL.
	L. Furius. L. F. Sp. N.	*Medullinus*. V.	*Q. Servilius. Q. F. P. N.*	*Priſcus Fidenas*. III.	
	M. Furius.	*Camillus* III.	*L. Furius. L. F. Sp. N.*	*Medullinus*. VI.	
	C. Aimilius.	*Mamercinus.*	*L. Valerius.*	*Poplicola.*	TR. MIL.
	Sp. Poſtumius.	*Albinus. Regillenſis.*	*P. Cornelius.*	*Scipio*. II.	
CCCLX.	*L. Lucretius.*	*Flavus.*	*Ser. Sulpicius.*	*Camerinus.*	
	L. Valerius. L. F. L. N.	*Potitus.*	*M. Manlius.*	*Capitolinus.*	
	Cenſor. C. Iulius. L. F. Vopiſci. N.	*Iulus.*	*L. Papirius.*	*Curſor. L. F. XVII.*	
	In Mag. Mort. Est. In E. L. F. E.				
	M. Cornelius.	*Maluginenſis.*			
	L. Valerius. L. F. L. N. Potitus.	*Cos.*	*De Aequeis.*	*An. CCCLXI.*	
	M. Manlius. Capitolin.	*Cos. Ovans.*	*De Aequeis.*	*An. CCCLXI.*	
	L. Lucretius.	*Flavus.*	*Ser. Sulpicius.*	*Rufus Praetextatus.*	
	M. Aimilius.	*Mamercinus.*	*L. Furius. L. F. Sp. N.*	*Medullinus*. VII.	TR. MIL.
	Agrippa Furius.	*Fuſus.*	*C. Aimilius.*	*Mamercinus*. II.	
	Q. Fabius. M. F. M. N.	*Ambuſtus.*	*Q. Sulpicius.*	*Longus.*	
	K. Fabius. M. F. M. N.	*Ambuſtus.*	*Q. Servilius. Q. F. P. N.*	*Priſcus Fidenas*. IIII.	TR. MIL.
	C. Fabius. M. F. M. N.	*Ambuſtus.*	*Ser. Cornelius.*	*Maluginenſis.*	
	M. Furius.	*Camillus*. II.	*Dict.*	*Rei Ger. Cauſſa.*	
	L. Valerius. L. F. L. N.	*Potitus.*	*Mag. eq.*		
	M. Furius Camillus. II.	*Dict. II.*	*De Galleis*	*An. CCCLXIII. Idibus Febr.*	
	L. Valerius.	*Poplicola*. II.	*L. Verginius.*	*Tricoſtus.*	
	P. Cornelius		*A. Manlius. A. F. A. N.*	*Capitolinus.*	TR. MIL.
	L. Aimilius.	*Mamercinus.*	*L. Poſtumius.*	*Regillenſis. Albinus.*	
	M. Furius.	*Camillus* III.	*Dict.*	*Rei Ger. Cauſſa.*	
	C. Servilius.	*Ahala.*	*Mag. eq.*		

M. Furius. Camillus. III. Dict. III. De Volſceis.
Aequeis. Etruſceis. An. CCCLXIIII. . . . . .

T. Quinctius. Cincinnatus. Q. Seruilius. Q.F.P.N. Priſcus Fidenas. v.
L. Iulius. Iulus. L. Aquilius. Coruus. TR. MIL.
L. Lucretius. Tricipitinus. Ser. Sulpicius. Rufus.

L. Papirius. Curſor. C. Sergius. Fidenas.
L. Aemilius. Mamercin. II. L. Menenius. Lanatus. TR. MIL.
L. Valerius. Poplicola. III. C. Cornelius.
Cenſor. . . . . *Luſtr. Fecer. XVIII.*

M. Furius. Camillus. IIII. Ser. Cornelius. Maluginenſis. II.
Q. Seruilius. Q.F.P.N. Priſcus Fidenas. VI. L. Quinctius. Cincinnatus. TR. MIL.
L. Horatius. Puluillus. P. Valerius. L.F.L.N. Poplicola Potitus.

A. Manlius. A.F.A.N. Capitolinus. II. T. Quinctius. Capitolinus.
P. Cornelius. L. Quinctius. Capitolinus. TR. MIL.
L. Papirius. Curſor. II. C. Sergius. Fidenas. II.
A. Cornelius. Coſſus. Dict.
T. Quinctius. Capitolinus. Mag. eq. *Seditionis Sedanda. Et R.G.C.*
A. Cornelius. Coſſus. Dict. De Volſceis. An. CCCLXIIX. . . . .

Ser. Cornelius. Maluginenſis. III. P. Valerius. L.F.L.N. Potitus Poplicola. II.
M. Furius. Camillus. V. Ser. Sulpicius. Rufus. II. TR. MIL.
C. Papirius. Craſſus. T. Quinctius. Cincinnatus II.

L. Valerius. Poplicola. IIII. L. Lucretius. Tricipitinus. II.
CCCLXX. *A. Manlius. A.F.A.N. Capitolinus. III. L. Aemilius. Mamercinus. III.* TR. MIL.
Ser. Sulpicius. Rufus. III. M. Trebonius. Flauus.

Sp. Papirius. Craſſus. Q. Seruilius. Q.F.Q.N. Priſcus Fidenas.
L. Papirius. Craſſus. C. Sulpicius. M.F.Q.N. Peticus. TR. MIL.
Ser. Cornelius. M.F. Maluginenſis. IIII. L. Aemilius. Mamercinus. IIII.

M. Furius. Camillus. VI. L. Furius. Sp.F.L.N. Medullinus.
A. Poſtumius. Albinus. Regillenſis. L. Poſtumius. Albinus Regillenſis. TR. MIL.
L. Lucretius. Tricipitinus. III. M. Fabius. K.F.M.N. Ambuſtus.

L. Valerius. Poplicola V. L. Menenius. Lanatus. II.
P. Valerius. Potitus Poplicola. III. Sp. Papirius. L.F. Curſor. TR. MIL.
C. Sergius. Fidenas. III. Ser. Cornelius. M.F. Maluginenſis. V.
Cens. C. Sulpicius. Camerinus. Sp. Poſtumius. Albinus Regillenſis.
Abdicauit. In Mag. Mortuus. Eſt
In Eorum Locum Facti Sunt.
. . . . *Vitio Facti Abdicarunt.*
T. Quinctius. Cincinnatus. Dict.
A. Sempronius. Atratinus. Mag. eq. *Rei. Ger. Cauſſa.*
T. Quinctius. Cincinnatus. Dict. De Praeneſtineis. An. CCCLXXIII. . .

P. Manlius. A.F.A.N. Capitolinus. C. Sextilius.
C. Manlius. Capitolinus. M. Albinius. TR. MIL.
L. Iulius. Iulus. L. Antiſtius.

Sp. Furius. Sp.F.L.N. Medullinus. P. Coelius. Siculus.
Q. Seruilius. Q.F.Q.N. Priſcus Fidenas. II. M. Horatius. Puluillus. TR. MIL.
C. Licinius. Caluus. L. Geganius. Macerinus.
Cens. Sp. Seruilius. Priſcus. Q. Cloelius. Siculus. L.F. XIX.

L. Aemilius. Mamercinus. V. Ser. Sulpicius. Rufus Praetext. II.
P. Valerius. L.F.L.N. Potitus Poplicola. IIII. L. Quinctius. Cincinnatus. II. TR. MIL.
C. Veturius. Craſſus. Cicurinus. C. Quinctius. Cincinnatus.

C. Licinius. C.F.P.N. Caluus. *Trib. Pl. Sine Curul. Mag.*
L. Sextius. Sex.F.N.N. Sextiu. Lateran.

C. Licinius. C.F.P.N. Caluus. II. *Trib. Pl. Sine Curul. Mag.*
L. Sextius. Sex.F.N.N. Sextiu. Lateran. II.

C. Licinius. C.F.P.N. Caluus. III. *Trib. Pl. Sine Curul. Mag.*
L. Sextius. Sex.F.N.N. Sextin. Lateran. III.

C. Licinius. C.F.P.N. Caluus. IIII. *Trib. Pl. Sine Curul. Mag.*
CCCXXC. *L. Sextius. Sex.F.N.N. Sextin. Lateran. IIII.*

C. Licinius. C.F.P.N. Caluus. V. *Trib. Pl. Sine Curul. Mag.*
L. Sextius. Sex.F.N.N. Sextin. Lateran. V.

. . . . actus eſt.
. . . . t. dedicauit.
L. Furius.

[illegible]

Ad [illegible] Dict. [illegible]

[illegible] De [illegible] [illegible]

[illegible]ES E P[illegible]EBE PRIMVM CREARI CO[illegible]

[illegible] Ma[illegible]inus. L. S[illegible] N Sex[illegible] Lateran. P[illegible] e plebe.

[illegible] Reg[illegible]inus. C. [illegible] M. [illegible]

[illegible] Prætus. C. [illegible] C[illegible].

L. Aemilius [illegible] Mamer[illegible]. Cn. [illegible] N. Auent[illegible]

[illegible] Manl[illegible] Capitolinus [illegible] Di[illegible]. Clau. [illegible]

[illegible] Ma[illegible]

[illegible] N. [illegible] L. [illegible] Nepos [illegible] is L. F. X. N.

Q. Seru[illegible] A. [illegible] Cn. N. [illegible]

Ap. [illegible] Ap. [illegible] R[illegible]

L. Cornelius. [illegible]

Ap. [illegible]dius P. F. Ap. N. [illegible] Regillensis. [illegible] [illegible]

[illegible]icinius [illegible] [illegible] N.

[illegible] Barbatus Capitolinus C[illegible] Dict. Rei Gerund. Caussa.

Ser. Cornelius [illegible] L. N. M[illegible] Mag. eq.

[illegible] de [illegible] Anno CCC[illegible]

[illegible] Peticus. [illegible] Mart.

[illegible] V[illegible]

[illegible] Dict. Rei Gerund. Caussa.

[illegible] Mag. eq.

[illegible] Poetelius [illegible] Mar[illegible]

[illegible] An. [illegible]

[illegible] Amb[illegible] [illegible] N. [illegible]

[illegible] Res Gerund. Caussa.

[illegible]

[illegible] Marcius [illegible]

[illegible]

[illegible] Rei Gerund. Caussa.

P. [illegible] [illegible] L. Marcius. L. F. [illegible] N. [illegible]
[illegible]. Iulius [illegible]
L. [illegible] Mamercin. Quin[illegible] Mag. eq. Res Ger. Cauſſa.
Priuernas [illegible]
Sulpicius. [illegible] Pe[illegible] T. Quinctius. Pennus Cincinnatus.
M. Fabius [illegible] Ambuſtu[illegible] D[illegible]
[illegible] Q. [illegible] Q. [illegible] Ahala. Mag. eq. Comit. Hab. Cauſſa.
Cenſor [illegible] n. Manlius. L. F. A. N. Capitolin. Imperio[illegible] [illegible] L. [illegible] C. N. Rutilus. Qui L. F. A. [illegible] I.
P[illegible] Cen[illegible]or E[illegible] P[illegible] Fa[illegible] [illegible]
[illegible] Popilius. [illegible] N. Laenas. [illegible] L. [illegible]rnelius. S[illegible]pio.
[illegible] Furius. [illegible] Camillus [illegible]
[illegible] Scipio. [illegible] eq. Comit. Hab. [illegible]auſſ[illegible]
[illegible] N. Laen[illegible] III. De G[illegible]s. An. CD[illegible] [illegible]
[illegible] Camillus. P. [illegible]laudius [illegible] Ap. N. [illegible]raſſu. Regi[illegible]lenſis.
In Mag. O[illegible]t.
[illegible] Man[illegible] L. [illegible] A. N. Impe[illegible] [illegible] C[illegible] H[illegible]end. Cau[illegible]a.
A. [illegible]rnelius [illegible] F. A. N. [illegible] M[illegible]
[illegible] M. [illegible]alerius. M. [illegible] M. [illegible] C[illegible]us.
[illegible] D[illegible].
[illegible] Mag. eq. C[illegible]t. Habend. Cauſſa.
[illegible] [illegible]enno. [illegible] Manlius. L. F. A. N. Imperioſs. T[illegible]rqu[illegible]tus.
[illegible] F. [illegible] Coruus. C. Poetelius. [illegible] F. [illegible] N. Libo V[illegible]s.
[illegible] Luſtr. Fec. X[illegible] I.
[illegible] N. Coruus C[illegible] De A[illegible]us V[illegible] An. [illegible] D[illegible] K. [illegible]ebr.
M. [illegible]abi[illegible] [illegible]o. [illegible]er. Sulpicius Camerinus.
[illegible] M. [illegible] Camillus. II. D[illegible] Res [illegible]erund. Cau[illegible]a.
[illegible]. Man[illegible] Capitolin. Imperio[illegible]. Ma[illegible]. eq.
[illegible] Marcius. [illegible] Rutilus. III. [illegible] Man[illegible]us. L. [illegible] N. Imperio[illegible]. [illegible]orquat. II.
P. [illegible] N. Poplicola. D[illegible] L[illegible] Fer. Cau[illegible]a.
Q. Fabius. Ambuſtus. M[illegible] eq.

BEL[illegible]VM SAM[illegible]TICVM.

[illegible] M. [illegible] M. [illegible] N. Coruus. [illegible] Cornelius. P. F. A. N. C[illegible]us Arvina.
[illegible] M. F. [illegible] N. Corui. [illegible] De [illegible]. A. [illegible] X K. [illegible]
A. [illegible] N. [illegible] K. [illegible]
Q. [illegible]rmi[illegible]us. [illegible] N. Ahala. C. [illegible]
[illegible] C. [illegible]lerius. [illegible] M. N. [illegible]us.
L. Aemilius. [illegible] F. L. N. Mamer[illegible]in. Priuernas. [illegible] Fer. Cau[illegible]a.
[illegible]milius. [illegible] F. L. N. Mamerc[illegible]n. [illegible]iuernas. [illegible] Venno. II.
[illegible] Manlius. [illegible] A. N. Imper[illegible] [illegible]uat. [illegible] F. [illegible] [illegible]ſe deuouit.
[illegible] L. F. A. N. Impe[illegible]o. [illegible]at. [illegible] D[illegible] X[illegible]II.
[illegible]eis A[illegible] [illegible] V. K. [illegible]unias.
L. Papirius. L. [illegible] M. N. [illegible] Idem [illegible]ater E[illegible]at. [illegible] Res [illegible] Cauſſa.
L. Papirius. [illegible] F. [illegible] N. [illegible] Mag. eq.
T. Aemilius [illegible] F. [illegible] Philo.
Q. Pu[illegible] Q. F. [illegible] [illegible] CD[illegible]XIV. [illegible]dib. Ianuar.
[illegible]. Publ[illegible]u[illegible] [illegible] N. [illegible] Re[illegible] [illegible]er. Cauſſa.
[illegible]. Iunius. [illegible]
L. F[illegible] [illegible]
[illegible] An. C[illegible]DXV[illegible]II K. Oct.
[illegible] V[illegible] An. CDXV[illegible] die. K. O[illegible]t.
C. [illegible] Paetus.
[illegible] Res [illegible] Cauſſa
[illegible] Claud[illegible] [illegible] Mag. eq.
[illegible]
L. P[illegible]
[illegible] M. [illegible]milius. M. F. [illegible]
[illegible] II [illegible]
[illegible] C [illegible] I [illegible]
[illegible]
[illegible] Impe[illegible] [illegible]
[illegible] Mag. eq. [illegible]omi. Habend. [illegible]
[illegible] Calatinus. [illegible]tumius [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] Mag. eq. [illegible]
Vitio Creati Abdicarunt.

Hoc

CDXX. *Hoc Anno Sine Conſulibus Reſp. Fuit.*
A. Cornelius P.F.A.N. Coſſus Aruina.ii. Cn.Domitius. Caluinus.
M.Papirius.L.F.M.N. Craſſus. Dict.
P.Valerius.P.F.L.N. Poplicola. Mag.eq. *Rei Ger. Cauſſa.*
Cens.Q.Publilius.Q.F.Q.N. Philo. Sp.Poſtumius. Albinus. L.F.XXIIII.
L.Valerius. Potitus Flaccus. M.Claudius. Marcellus.
Cn.Quinctilius Varus. Dict.
L.Valerius. Potitus Flaccus. Mag.eq. *Claui Fig. Cauſſa.*
L.Papirius.L.F.M.N. Craſſus.ii. L.Plautius.L F. Venno.
L.Aimilius.L.F.L.N. Mamercinus ii. C.Plautius.P.F.P.N. Decianus.
L.Aimilius L.F.L.N.Mamercin. Priuernas. Cos. II. De Priuernatib. Ann. CDXXIV. K. Mart.
C.Plautius.P.F.P.N. Decianus.Cos. De Priuernatibus. Ann. CDXXIV. K. Mart.
P.Cornelius. Scapula. P.Plautius.C.F.P.N. Proculus.
L.Cornelius. Lentulus. Q.Publilius.Q F.Q.N. Philo.ii.
M.Claudius. Marcellus. Dict.
Sp.Poſtumius. Albinus. Mag.eq. *Comit. Hab. Cauſſa.*
Vitio Facti Abdicarunt.
L.Papirius.Sp.F.L.N. Curſor. C.Poetelius.C.F.C.N. Libo Viſolus.ii.
Q.Publilius. Q. F. Q. N. Philo. II. Primus Pro. Cos. De Samnitibus. Palaepolitaneis. Ann. CDXXVII. K. Mai.
L.Furius.Sp.F.M.N. Camillus.ii. D.Iunius. Brutus Scaeua.

L.Papirius.Sp.F.L.N. Curſor. Dict.
Q.Fabius.M.F.N.N. Max.Rullian. Mag.eq. *Rei Ger. Cauſſa.*
Hic A Dictatore Coactus Abdicauit. In Eius Locum Factus Eſt
L.Papirius.L.F.M.N. Craſſus. Mag.eq.
Hoc Anno Dictator. Et Magiſter Eq. Sine Cos. Fuerunt.
L.Papirius.Sp.F.L.N. Curſor. Dict. De Samnitibus. Ann. CDXXIX.III.Non. Mar.

CDXXX. *C.Sulpicius.Ser.F.Q.N. Longus.ii. Q.Aulius.Q.F.At.N. Cerretanus.*
Q.Fabius.M.F.N.N. Maxim.Rullian. L.Fuluius.L.F.L.N. Curuus.
A.Cornelius.P.F.A.N. Coſſus Aruina. Dict.
M.Fabius.M.F.N.N. Ambuſtus. Mag.eq. *Ludorum Ro. Cauſſa.*
L.Fuluius.L.F.L.N. Curuus. Cos. De Samnitibus. Ann. CDXXXI. Quirinalibus.
Q.Fabius. M.F.N.N. Maximus Rullianus. Cos. De Samnitibus. Et Apuleis. Ann. CDXXXI. XII. K. Mart.
T.Veturius. Caluinus.ii. Sp.Poſtumius. Albinus.ii.
Q.Fabius. Ambuſtus. Dict.
P.Aelius. Paetus. Mag.eq. *Comit. Hab. Cauſſa.*
Vitio Creati Abdicarunt. In Eorum Loc. Facti Sunt
M.Aimilius. Papus. Dict.
L.Valerius. Flaccus. Mag.eq. *Comit. Hab. Cauſſa.*
L.Papirius Sp.F.L.N. Curſor.ii. Q.Publilius.Q.F.Q.N. Philo.iii.
C.Maenius. *P.F.P.N.* *Dict.*
M. Foslius. *C.F M.N. Flaccinator. Mag.eq.* - - - - *Cauſſa.*

L.Cornelius. *Lentulus. Dict.*
L.Papirius. *L.F.Sp.N. Curſor.ii. Mag.eq.* *Rei Ger. Cauſſa.*

T.Manlius.*L.F.A.N.Imperioſ.Torquatus.iii. Dict.*
L.Papirius.*L.F.M.N. Curſor. Mag.eq.* - - - - *Cauſſa.*
L. Papirius.*Sp.F L.N. Curſor.iii. Q.Aulius.Q.F.At.N. Cerretanus.ii.*
L.Papirius. Sp. F. L. N. Curſor. II. Cos.III. De Samnitibus. Ann. CDXXXIV. X.K.Septemb.
Cens. - - - - C. *Sulpicius. Ser.F.Q.N. Longus.*
L. Plautius. L.F.L.N. Venno. M.Foslius. C.F.M.N. Flaccinator.
Cens.L.Papirius F.M.N. Craſſus. C.Mainius. P.F.P.N. Luſtrum Fecer. XV.
Q.Aimilius. Q.F.L.N. Barbula. C.Iunius C.F.C.N. Bubulcus Brutus.
Sp. Nautius. Sp.F.Sp.N. Rutilus. M.Popilius.M.F.M.N. Laenas
L.Aimilius.L.F.L.N. Mamerc.Priuernas. .ii. Dict.
L.Fuluius.L F L.N. Curuus. Mag.eq. Rei Ger. C.
L.Papirius. Sp.F.L.N. Curſor. v. *Q.P*oblilius.Q.F.Q.N. Philo.iiii.
Q.Fabius. M.F.N.N. Maximus Rullianus. Dict.
Q.Aulius.Q.F.At.N.Cerretan. In Proelio Occiſus eſt. In Eius L.F.Eſt. Mag.eq. R. G. C.
Q.Fabius. M F.M.N. Ambuſtus. Mag.eq.
M.Poetelius. M.F.M.N. Libo. C.Sulpicius. S.F.Q.N. Longus.iii.
C Mainius. P.F.P.N. ii. Dict.
M.Foslius.C.F.M.N. Flaccinator Mag.eq. Rei Gerund. Cauſſa.
C.Sulpicius. Ser.F.Q.N. Longus. Cos.III. De Samnitibus. Anno. CDXXXIX. K. Quinct.

CDXL. L.Papirius.Sp.F.L.N. Curſor. v. C.Iunius.C.F.C.N. Bubulcus Brutus. II.
P.Poetelius.C.F.C.N. Libo Viſolus. Dict. Rei Gerund. Cauſſa.
M. M.F.M.N. Libo. Mag.eq.
M.Valerius.M.F.M.N. Maximus. P.Decius.P.F.Q.N. Mus.
C.Sulpicius Ser.F.Q.N. Longus. Dict. Rei Gerund. Cauſſa.
C.Iunius.C.F.C.N. Bubulcus Brutus. Mag.eq.
Cens.Ap.Claudius.C.F.Ap.N. Caecus. C.Plautius. C.F.C.N. Qui In Hoc. L.F. XXVI. Honore Venox Appellatus Eſt.
M.Valerius.M.F.M.N. Maximus Cos. De Samnitibus.Soraneisq. Ann. CDXXXXI. Idib.Sext.
C.Iunius. C F.C N. Bubulcus Brutus. III. Q.Aimilius.Q.F.L N. Barbula. II.
C.Iunius. C.F.C.N. Bubulcus Brutus. Cos. III. De Samnitibus. An. CDXLII. Nonis Sext.
Q. Aimilius.Q.F.L.N. Barbula. Cos. II. De Etruſceis. An. CDXLII. Idib. Sext.
Q.Fabius.M F.N.N. Maxim.Rullian. II. C.Marcius.C.F.L.N. Rutilus. Qui Poſtea Cenſorinus Appellatus Eſt.

L.Papirius.Sp.F.L N. Curſor. II. Dict. Rei Gerund. Cauſſa.
C.Iunius. C.F.C.N. Bubulcus Brutus. II. Mag.eq.
Hoc Anno Dictator. Et Magiſter Eq. Sine Cos. Fuerunt.
L.Papirius. Sp.F L.N. Curſor. III. Dict. II. De Samnitibus. An. CDXLIV. Idibus Oct.
Q.Fabius M.F N.N. Maximus Rullian II. Pro Cos. De Etruſceis. An. CDXLIV. Idib. Nou.

P.Decius.P.F.Q.N. Mus. II. Q.Fabius.M.F.N.N. Maxim.Rullian. III.
Ap.Claudius.C.F.Ap.N. Caecus. L.Volumnius. C.F.C.N. Flamma Violens.
C. Iunius M. Valerius. M. F. M. N. Maximus. C. Iunius C. F. C. N. Bubulc. Brutus. L.F. XXVII.
Q. Marcius. Q.F. Q.N. Tremulus. *P. Cornelius. A.F.P. N.* *Aruina.*
Q.Marcius. Q.F. Q.N. Tremulus Cos. De Anagnineis Herniceisq. An. CDXLVII. Prid.K.Quint.
P. Cornelius. ---N. Scipio Barbatus. *Dict.* *Comit. Habend. Cauſſa.*
P. Decius. P.F. Q.N. Mus. *Mag.eq.*
L.Poſtumius. L.F.Sp.N. Megellus. Ti.Minuci. *Augurin.In Proel.Occu.E.In.E.L.F.E.*
M. *Fuluius. L.F.L.N.* *Curuus Paetinus.*
M.Fuluius.L.F.L.N. Curuus Paetin. Cos. De Samnitibus. Ann. CDXLIIX. III. Non.Oct.
P. Sempronius. P.F.C N. Sophus. *P. Sulpicius Ser.F.P.N.* *Sauerrio.*
*Cens. Q. Fabius. M.F.*N.N.Maxim. Rullian*us. P. Decius. P.F. Q.N.* *Mus. L.F. XXVIII.*
P. Sempronius. P.F.C.N. Sophus Cos. De Aequeis. Ann. CDXLIX. VII. K.Oct.
P. Sulpicius. Ser.F.P.N. Sauerrio Cos. De Samnitibus. Ann. CDXLIX. IIII.K.Nou.
CDL. *Ser.Cornelius.* Cn.F.Cn.N. Lentulus. *L.Genucius.* *Auentinenſis.*
M.Liuius. --C.N. Denter. *M. Aimilius. L.F.L.N.* *Paullus.*
C.Iunius C.F.C N. Bubulcus Brutus. *Dict.* *Rei Gerund. Cauſſa.*
M.Titinius. C F.C.N. *Mag eq.*
C.Iunius.C.F.C.N. Bubulcus Brutus. II. Dict. De Aequeis. An. CDLI. III. K. Sext.

Q.Fabius. M.F.N.N. Max. *Rullian* II. *Dict.* *Rei Gerund. Cauſſa.*
*M. Aimilius.*L.F.L.N. *Paullus.* *Mag.eq.*
Hoc Anno Dictat*or. Et Magiſter Eq. Sine Cos. Fuerunt.*
M.Valerius. M.F.M.N. *Coruus. II.* *Dict.* *Rei Ger. Cauſſa.*
*P.Semp*ronius.*P.F C.N.* *Sophus.* *Mag.eq.*
M.Valer*ius. M.F.M.N.Coruus.* IV. Dict. II. *De Etruſceis.* *An.* CDLII. X. K. Dec.

Q. Appuleius. -F.C.N. *Pauſa.* *M.Valerius. M.F.M.N.* *Coruus. V.*
M.Fuluius. Cn.F.Cn.N. *Paetinus.* *T. Manlius.T.F.T.N.* *Torquatus. In Mag. Mort Eſt. In Eius Locum Fact. Eſt.*
M Valerius. M.F.M.N. *Coruus. VI.*
Cens. P. Sempronius. P.F.C.N. *Sophus.* *P. Sulpicius. Ser.F.P.N.* *Sauerrio. L.F. XXIX.*
M.Fuluius Cn.F.C.N. Paetinus. Cos. De Samnitibus. Nequinanbusque. An CDLIV. VII. K.Oct.
L.Cornelius.Cn.F. *Scipio.* *Cn.Fuluius. Cn.F.Cn.N.* *Max.Centumalus.*
Cn Fuluius.Cn.F.Cn.N.Max. Centumalus. Cos. De Samnitibus.Etruſceisq. An CDLV. Idibus. Nou.
Q.Fabius.M.F.N.N *Maxim. Rullian. IIII.* *P. Decius.P.F.Q.N.* *Mus. III.*
Ap Claudius.C.F.Ap.N. *Caecus. II.* *L.Volumnius.C.F.C.N.* *Flamma.Violens. II.*
Q.Fabius. M F.N.N. M.Rull*ianus. V.* *P.Decius. P.F.Q.N.Mus. IIII.* *Qui* Se deuouit.
Q.Fabius.M.F.N.N. Maximus. Rullianus III. Cos. V. De Samnitibus. Etruſceis. Galleis. An. CDLIIX. Prid. Non. Sept.
L. Poſtumius. L.F.Sp.N. Megellus. II. *M. Atilius. M.F.M.N.* *Regulus.*
Cens. P.Cornelius. A.F.P.N. Aruina. *C.Marcius.C.F.L.N.* *Rutilus. L. F.* XXX.
Qui Poſtea Cenſorinus. Appell. Eſt.
L.Poſtumius.L.F.Sp.N.Megell. Cos. II. De Samnitib. Et Etruſceis. VI. K. Apr. CDLIX.
M.Atilius. M.F.M.N.Regulus Cos. De Volſonibus. Et Samnitib. A. CDLIX. V. K. Apr.
CDLX. L.Papirius.L.F Sp.N. Curſor. *Sp.Caruilius.C.F.C.N* *Maximus.*
Sp. Caruilius. C.F.C.N. Maximus Cos. De Samnitibus. An. CDLX. Idibus Ian.
L.Papirius. L.F.Sp.N. Curſor *Cos.* *De Samnitibus.* An. CDLX. Idibus Febr.

Q. Fabius

Q. Fabius. Q.F.M.N. Maxim. Gurges. D. Iulius. D.F. Brutus Scaeua.
L. Poſtumius. L.F. Sp. N. Megellus. III. C. Iunius. C.F.C.N. Brutus Bubulcus.
Q. Fabius. Q.F.M.N. Maximus Gurges Pro. Cos. De Samnitibus. An. CDLXI - - - K. Sext.
P. Cornelius. P.F. Rufinus. M'. Curius. M'.F.M'.N. Dentatus.
M'. Curius. M'.F.M'.N. Dentatus. Cos. De Samnitibus. An. CDLXIII. - - -
P. Cornelius. P.F. Rufinus. Cos. De Samnitibus. An. CDLXIII. - - - -
M'. Curius. M'.F.M'.N. Dentatus. II. Cos. De Sabineis. An. CDLXIII. - - -
M'. Curius. M'.F.M'.N. Dentatus. III. Cos. Ouans. De Lucaneis. An. CDLXIII. - - -
M. Valerius. M.F.M.N. Coruinus. Q. Caedicius. Q.F. Noctua.
Cens. M'. Curius. M'.F.M'.N. Dentatus. L. Papirius. L.F. Sp. N. Curſor L.F. XXXI.
Q. Marcius. Q.F.Q.N. Tremulus. II. P. Cornelius. A.F.P.N. Aruina. II.
M. Claudius. M.F. Marcellus. Sp. Nautius. Sp.F. Sp.N. Rutilus.
M. Valerius. Potitus. C. Aelius. Paetus.
Q. Hortenſius. In Mag. Mort. E. Dict. Seditionis Sedandae cauſſa.
- - - - - Mag. eq.
C. Claudius. Canina. M. Aemilius. Lepidus.
C. Seruilius. Tucca. L. Caecilius. Denter. In
Praelio Occis. E. In Eius Loc. F. E.
M'. Curius. M'.F.M'.N. Dentatus. II.
Cens. - - - - - - - - Sp. Caruilius. C.F.C.N. Maximus.
CDLXX. P. Cornelius. Maximus. Dolabella. Cn. Domitius. Cn.F. Caluinus.
P. Cornelius. Dolabella Maximus. Cos. De Galleis. Et Etruſceis. A. CDLXX. - - -
C. Fabricius. C.F.C.N. Luſcinus. Q. Aemilius. Cn.F. Papus.
C. Fabricius. C.F.C.N. Luſcinus. Cos. De Etruſceis. Galleisque. An. CDLXXI. III. Non. Mart.

BELLVM TARENTINVM.

L. Aemilius. Q.F.Q.N. Barbula. Q. Marcius. Q.F.Q.N. Philippus.
Q. Marcius. Q.F.Q.N. Philippus. Cos. De Etruſceis. An. CDLXXII. K. Apr.
P. Valerius. Laeuinus. Ti. Coruncanius. Ti.F. Ti. Nepos.
Cens. Q. Fabius. Q.F.M.N. Max. Gurges. - Cn. Domitius. Cn.F. Caluinus. Qui. L.F. XXXII.
Primus E Plebe Luſtrum Fecit.
Ti. Coruncanius. Ti.F. Ti.N. Cos. De Vulſinienſibus. Et Vulcientib. An. CDLXXIII. K. Febr.
L. Aemilius. Q.F.Q.N. Barbula. Pro. Cos. De Tarentineis. Samnitibus.
Et Sallentineis. An. CDLXXIII. VI. Idus. Quint.
P. Sulpicius. P.F. Ser. N. Sauerrio. P. Decius. P.F.P.N. Mus. In Proel. Occis. Eſt.
C. Fabricius. C.F.C.N. Luſcinus. II. Q. Aemilius. Cn.F. Papus. II.
C. Fabricius. C.F.C.N. Luſcinus. II. Cos. II. De Lucaneis. Bruttieis. Tarentin. Samnitibus.
An. CDLXXV. Idibus. Decembr.
P. Cornelius. P.F. Rufinus. II. C. Iunius. C.F.C.N. Brutus Bubulcus. II.
C. Iunius. C.F.C.N. Brutus. Bubulc. Cos. II. De Lucaneis. Et Bruttieis. An. CDLXXVI. Non. Ian.
Q. Fabius. Q.F.M.N. Maxim. Gurges. II. C. Genucius. Clepſina.
Q. Fabius. Q.F.M.N. Maximus Gurges. II. Cos. II. De Samnitibus. Lucaneis. Bruttieis.
An. CDLXXVII. Quirinalib.
P. Cornelius. P.F. Rufinus. Dict. - - - - Cauſſa.
- - - - - - Mag. eq.
M'. Curius. M'.F.M'.N. Dentatus. III. L. Cornelius. Ti.F. Ser. N. Lentulus.
M'. Curius. M'.F.M'.N. Dentat. IV. Cos. III. De Samnitib. Et Rege Pyrrho. A. CDLXXIIX. - - Febr.
L. Cornelius. Ti.F. Ser. N. Lentul. Cos. De Samnitibus. Et Lucaneis. An. CDLXXIIX. K. Mart.
Cens. C. Fabricius. C.F.C.N. Luſcinus. Q. Aemilius. Cn.F. Papus. L.F. XXXIII.
Ser. Cornelius. Merenda. M'. Curius. M'.F.M'.N. Dentatus. IIII.
CDXXC. C. Fabius. M.F. Dorſo. Licinus. C. Claudius - F.C.N. Canina. II.
C. Claudius. F.C.N. Canina. Cos. II. De Lucaneis Samnitibus. Et Bruttieis. An. CDXXC. Quirinalibus.
L. Papirius. L.F. Sp. N. Curſor. II. Sp. Caruilius. C.F.C.N. Maximus. II.
Sp. Caruilius. C.F.C.N. Maximus. II. Cos II. De Samnit. Lucan. Bruttieis. Et Tarentineis An. CDXXCI. - -
L. Papirius. L.F. Sp. N. Curſor. II. Cos. II. De Tarentineis. Samnit. Lucaneis. Et Bruttieis. An. CDXXCI. - - -
C. Quinctius. Claudus. L. Genucius. Clepſina.
C. Genucius. Clepſina. I. Cn. Cornelius. L.F. Cn. N. Blaſio.
Cn. Cornelius. L.F. Cn. N. Blaſio. Cos. De Saſſinatibus. A. CDXXCIII. - - -
Cens. T. Coruncanius. Ti.F. Ti.N. - - - - - - - - Luſtr. Fec. XXXIIII.
C. Fabius. C.F.M.N. Pictor. Q. Ogulnius. L.F.A.N. Gallus.
P. Sempronius. P.F.P.N. Sophus. Ap. Claudius Ap.F.C.N. Ruſus.
P. Sempronius. P.F.P.N. Sophus. Cos. De Peicentibus. An. CDXXCV. - - -
Ap. Claudius. Ap.F.C.N. Craſſus. Cos. De Peicentibus. An. CDXXCV. - - -
M. Atilius. M.F.L.N. Regulus. L. Iulius. L.F.L.N. Libo.
M. Atilius. M.F.L.N. Regulus. Cos. De Sallentineis. An. CDXXCVI. VIII. - - - -
L. Iulius. L.F.L.N. Libo. Cos. De Sallentineis. An. CDXXCVI. VII. K. Febr.

N Fabius.C.F M.N. *Pictor.* *D Iunius.D.F.D.N.* *Pera.*
D.Iunius. D.F.D.N. Pera. Cos. De Saſſinatibus. An. CDXXCVII. V. K. Octobr.
N Fabius. C.F.M.N. Pictor. Cos. De Saſſinatibus. An. CDXXCVII. III. Non. Oct.
N.Fabius. C.F.M.N. Pictor. II. Cos. De Sallentineis. Meſſapieisque. An. CDXXCVII. K. Febr.
D.Iunius. D.F.D.N. Pera. II. Cos. De Sallentineis. Meſſapieisque. An. CDXXCVII. Non. Febr.
Q Fabius. Q.F.M.N. *Max. Gurges. II.* *L Mamilius.* *Vitulus.*
Cens. Cn. Cornelius. L.F.Cn.N. Blaſio. C. Marcius. C.F L.N. Rutulus. II. Qui L.F. XXXV.
In Hoc Honore Cenſorin. Appel. E.

BELLVM PVNICVM PRIMVM.

Ap Claudius.C.F.Ap.N. Caudex. M.Fuluius.Q.F.M.N. Flaccus.
I.Fuluius. Q.F.M.N. Flaccus. Cos. De Vulſinienſibus. An. CDXXCIX. K. Non.
CDXC M'. Valerius.M F M.N. Maximus. M'.Otacilius.C.F.M'.N. Craſſus.
Qui In Hoc Honore Meſſal. Appel. E.
Cn.Fuluius.Cn F.Cn. N. Maxim. Centumalus. Dict. Claui Fig. Cauſſa.
Q Marcius. Q.F.Q.N. Philippus. Mag.eq.
M Valerius. M.F.M.N. Maxim. Meſſalla. Cos. De Poenis. Et Rege Siculor. Hieroné.
An. CDXC. XVI. K. April.
L.Poſtumius L F.L N. Megellus. Q.Mamilius.Q.F.M.N. Vitulus.
L.Valerius M F L.N. Flaccus. T.Otacilius.C.F.M'.N. Craſſus.
Cn.Cornelius L F Cn.N. Scipio Aſina. C.Duilius.M.F.M.N.
C.Duilius.M.F.M.N. Cos. Primus. Naualem De Sicul. Et Claſſe
Poenica. Egit. An. CDXCIII. K. Interkalar.
L.Cornelius.L.F.Cn.N. Scipio. C.Aquillius.M.F.C.N. Florus.
L.Cornelius.L.F.Cn.N. Scipio Cos. De Poenis. Et Sardin.
Corſica. An. CDXCIV. V. Id. Mart.
A. Atilius. A.F.C.N. Calatinus. C.Sulpicius.Q.F Q.N. Paterculus.
C.Aquillius.M.F.C N. Florus Pro Cos. De Poenis. An. CDXCV. IIII. Non. Oct.
C Sulpicius. Q.F.Q.N. Paterculus Cos. De Poenis. Et Sardeis An. CDXCV. III. *Non. Oct.*
Cens. C. Duilius. M. F. M. N. *L Cornelius.L.F.Cn.N. Scipio.* *L.F. XXXVI.*
C.Atilius.M.F.M.N. Regulus. Cn. *Cornelius.L.F.Cn.N.* *Blaſio. II.*
Q.Ogulnius.L F.A.N. Gallus. Dict. Latinar. Fer. Cauſſa.
M.Laetorius.M.F.M.N. Plancianus. Mag.Eq.
A.Atilius. A.F C.N. Calatinus. Pr. Ex Sicilia De Poenis. An. *CDXCVI.* XIIII. K. *Feb.*
C Atilius M F M.N. Regulus Cos. De Poenis Naualem Egit. VIII. ... *An CDXCVI.*
L.Manlius.A.F.P.N. Vulſo Longus. Q. Caedicius. Q F.Q.N. In Mag. Mort. E.
In Eius Locum Factus Eſt.
M. Atilius M F.L.N. Regulus. II.
L.Manlius.A F.P.N. Vulſo Long. Cos. De Poenis Naualem Egit. VI... An. *CDXCVII.*
Ser.Fuluius M F.M.N. Paetin. Nobilior. M.Aimilius.M F.L.N. Paullus.
Cn.Cornelius.L.F.Cn.N. Scipio Aſin. II. A.Atilius.A F.C.N. Calatinus. II.
Ser Fuluius. M F. M.N. Paetinus Nobilior Pro. Cos. De Coſſurenſibus. Et Poeneis
Naualem Egit. XIII. K. Febr. A. CDXCIX.
M. Aimilius.M.F.L.N. Paullus. Pro. Cos. De Coſſurenſib. Et Poeneis. Naualem.
Egit. XII. K. Febr. An. CDXCIX.
D. Cn. Seruilius. Cn.F Cn N. Caepio C. Sempronius.Ti.F.Ti.N. Blaeſus.
Cens.D. Iunius.D.F.D.N. Pera. Abd. L. Poſtumius.L F.L.N. Megell. Idem Qui
Pr. Erat. In Mag. M. Eſt.
Cn.Cornelius.L F.Cn.N.Scipio Aſina. Pro. Cos. De Poenis. X. K. April. An. D.
C.Sempronius.Ti.F.Ti.N. Blaeſus. Cos. De Poeneis. K. April. An. D.
C.Aurelius.L.F.C.N. Cotta. P.Seruilius.Q.F.C.N. Geminus.
Cens. M'. Valerius. M.F M.N Maxim. Meſſal. P.Sempronius.P.F.P.N. Sophus. L.F. XXXVII.
C Aurelius.L F.C N. Cotta. Cos. De Poeneis Et Siculeis. Idibus April. An. D I.
L Caecilius.L F C.N. Metellus. C.Furius.C.F.C.N. Pacilus.
C. Atilius.M.F.M.N. Regulus. II. L Manlius.A.F.P.N. Vulſo. II.
L.Caecilius. L F C N. Metellus Pro Cos. De Poeneis. VII Idus Septemb. A. DIII.
P.Claudius. Ap F C N. Pulcher. L.Iunius.C.F.L.N. Pullus.
M.Claudius. C F. Glicia. Qui Scriba Fuerat. Dictator. Coact. Abdic.
Sine. Mag. Eq. In Eius Locum Factus Eſt.
A. Atilius A.F C.N. Calatinus. Dict. Rei Gerund. Cauſa.
L.Caecilius L.F.C.N. Metellus. Mag.Eq.
C.Aurelius.L.F.C.N. Cotta II. P Seruilius.Q F.Cn.N. Geminus II.
L.Caecilius L.F.C N. Metellus. II. N.Fabius M.F.M.N. Buteo.
Cenſores. A Atilius.A.F.C.N. Calatinus. A.Manlius. T.F.T.N. Torquat. Attic. L.F. XXXVIII.
M'. Ota-

[illegible] Camill.

DC [illegible]

[illegible] Cerea.

[illegible] DXL.

[illegible] K. [illegible] DXL.

[illegible] DXL.

[illegible] De [illegible]

[illegible] Varus.

[illegible] Mart. An [illegible]

L [illegible]

[illegible] A.N [illegible]

DXX [illegible] K. April. An. [illegible]

[illegible] K. Febr. Anno. [illegible]

M [illegible] Mart. [illegible]

[illegible] N. [illegible]

[illegible] N. [illegible]

[illegible] Abd.

[illegible] XII.

[illegible] X.K.Quint. An. DXXV

[illegible] M. A[illegible] Regulus.

[illegible] Apustius [illegible]

BELLVM GALLICVM CISALPINVM.

[illegible] C [illegible] Regulus.

[illegible] Habens [illegible]

DXXX C [illegible]

[illegible]

BELLVM PVNICVM SECVNDVM

[illegible] Sempronius [illegible] Longus.
[illegible] Flaminius. F. [illegible] In [illegible] Cn.Servilius. Geminus.
O[illegible]. Eſt [illegible] Loc. Fact. [illegible]
M. [illegible]tilius. [illegible] Regulus.
Q. [illegible] Q. F. Q. N. Maxim. Verrucoſ. [illegible] Res Gerund. Cauſa.
M. Minucius. Rufus. Mag.eq.
Horum Deinde [illegible] Imperium Eſt.
[illegible] Veturius. [illegible] Philo. [illegible]
M. Pomponius. [illegible] M.N. Mattho. Mag.eq. Comit. Hab. [illegible] a.Vit.Fact. Abd.
[illegible]entius. Varro. L. Aemilius. M. F. M.N. Paulus [illegible]
In Praelio [illegible] Eſt.
M. Iunius. D. F. D. [illegible] Pera. [illegible] Res Ger. Cauſa.
T. Sempronius. [illegible] Gracchus. Qui
[illegible] Aedil. Curulis. Erat Mag.eq.
M. Fabius. M. F. M. [illegible] Buteo. Dict. [illegible] Senatu Leg. Cauſa.
[illegible] ne Magiſtro Equitum
[illegible] L. F. A.N. Albinus. [illegible] T. Sempronius. T. F. [illegible] Gracchus.
Antequam Iniret. [illegible] cis. In [illegible] F.
M. Claudius. M. F. M.N. Marcellus. [illegible]
Vitio [illegible] Abdicavit. In [illegible]
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Max. Verrucoſus.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maxim. Verrucoſus [illegible] M. Claudius. M. F. [illegible] Marcellus. [illegible]
Cen[illegible] Atilius. M. F. M.N. Regulus. P. [illegible] Philus
Ab[illegible] In Mag. Mortuus Eſt.
DXI. Q. [illegible] Q.N. Maximus [illegible] Sempronius [illegible] Gracchus. [illegible]
[illegible] Centho. Dict. Comit. Hab. Cauſa.
[illegible] Q.N. Flaccus. Mag.eq.
[illegible] P. F. Ap.N. Pulcher. Q. Fulvius [illegible] Q.N. Flaccus. [illegible]
P. [illegible] Galba. Maxim. Cn. Fulvius [illegible] Cn. N. Centumalus.
M. Claudius. [illegible] Marcellus. Pro Coſ. II. De [illegible] In Monte Albano An. DX[illegible] II.
M. Claudius. M. F. [illegible] Marcellus Pro Coſ. I. [illegible] Ovans. De [illegible] An. DX[illegible] II.
M. Valerius [illegible] Laevinus. M. Claudius. M. F. M.N. Marcellus. [illegible]
Q. Fulvius. [illegible] Flaccus. Dict. Comit. Hab. Cauſa.
P. [illegible] Craſſus. Dives. Mag.eq.
[illegible] Veturius. [illegible] P. [illegible] Dives.
In Mag. Mortuus Eſt.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Max. Verrucoſus [illegible] Flaccus. [illegible]
Cen[illegible] Cornelius. [illegible] L. F. XI [illegible]
[illegible] Neuter [illegible]
M. Claudius. M. F. M.N. Marcellus [illegible] Criſpinus.
In. Prael. [illegible] eſt.
[illegible] Manlius [illegible]
[illegible] Veturius [illegible] Et [illegible] Feriar. Latinar. [illegible] aciend. Cauſa.
[illegible] dem [illegible] Aedilis Curulis [illegible]
C. Claudius [illegible] Salinator.
[illegible] Hasdrubale. [illegible] LVI.
[illegible] Hasdrubale. [illegible] LVI.
[illegible] Comit. Hab. Cauſa.
[illegible]
[illegible] Craſſus. [illegible]
[illegible] Comit. [illegible] Cauſa.
[illegible]
DL. [illegible]
[illegible] Comit. [illegible] Cauſa.
[illegible] us.
[illegible] Comit. [illegible] Cauſa.
[illegible]
[illegible]
Ex [illegible] Rege Ex [illegible] Ann. [illegible]

BELLVM

BELLVM PHILIPPICVM.

P.Sulpicius.Ser.F.P.N. Galba.Maxim.II. C.Aurelius.C.F.C.N. Cotta.

L.Cornelius.L.F.L.N. Lentulus. Pro. Cos. Ouans. Ex Hiſpania Citeriore. A. DLIII. ▪▪▪

L.Furius.Sp.F.Sp.N. Purpureo. Pr. De Galleis. An. DLIII. ▪▪▪

L.Cornelius.L.F.L.N. Lentulus. P.Villius.Ti.F.Ti.N. Tappulus.

Cens.P.Cornelius.P.F.L.N.Scipio African. P.Ailius.Q.F.P.N.Paitus. L.F.XXXXVI.

T.Quinctius.T.F.L.N. Flamininus. Sex.Ailius.Q.F.P.N. Paitus.Catus.

C.Cornelius.L.F.M.N. Cethegus. Q.Minucius.C.F.C.N. Rufus.

C.Cornelius.L.F.M.N. Cethegus. Cos. De Inſubrib. Et Caenomaneis. An.DLVI. ▪▪▪

Q.Minucius.C.F.C.N.Rufus.Cos.De Liguribus.Boieisque Galleis.In Monte Albano.An.DLVI. ▪▪▪

L.Furius.Sp.F.Sp.N. Purpureo. M.Claudius.M.F.M.N. Marcellus.

Cn.Cornelius Lentulus. Pro Cos. Ouans. Ex Hiſpania. Citer. An.DLVII. ▪▪▪▪

*M.Claudius.M.F.M.N.*Marcellus. *Cos. De Comenſib. Et Inſ*ubribus. A.DLVII.IV.Non.Mart.

M.Porcius.M.F. Cato. L.Valerius.P.F.L.N. Flaccus.

M.Heluius. Blaſio. *Pro Pr. Ouans Ex Hiſpan. Citeriore. An.DLVIII.* ▪▪▪▪

Q.Minucius. Q.F.L.N. Thermus *Pro Pr. Ex Hiſpania Citeriore. An.DLVIII.* ▪▪▪▪

P.Cornelius.P.F.L.N. Scipio African.II. Ti.Sempronius.Ti.F.C.N. Longus.

Cens.Sex.Ailius.Q.F.P.N.Paitus Catus. C.Cornelius.L.F.M.N. Cethegus. L.F.XXXXVII.

M.Porcius.M.F. Cato. Pro. Cos. Ex Hiſpania Citeriore. An.DLIX. ▪▪▪▪

T.Quinctius.T.F.L.N. Flamininus. Pro. Cos. Ex Macedonia. Et Rege Philippo Per Triduum. A.DLIX. ▪▪▪▪

DLX. L.Cornelius.L.F. ▪▪ Merula. Q.Minucius.Q.F.*Q.N. Thermus.

L.Quinctius.T.F.L.N. Flaminin. Cn.Domitius.L.F.L.N. Ahenobarbus.

BELLVM ANTIOCHINVM.

M'.Acilius.C.F.L.N. Glabrio. P.Cornelius.Cn.F.L.N. Scipio Naſica.

M.Fuluius.M.F.Ser.N.Nobilior. Pr. Ouans. Ex Hiſpania Vlteriore. An.DLXII. ▪▪▪▪

P.Cornelius.Cn.F.L.N.Scipio Naſica. Cos. De Boieis. An.DLXII. ▪▪▪▪

L.Cornelius.P.F.L.N. Scipio. Qui poſtea C.Laelius.C.F.C. Nepos.

Aſiaticus Appellatus. Eſt.

M'.Acilius.C.F.L.N.Glabrio. Pro. Cos. De Aetoleis. Et Rege Antiocho. An. DLXIII. ▪▪▪▪

Cn.Manlius.Cn.F.L.N. Vulſo. M.Fuluius.M.F.Ser.N. Nobilior.

Cens.T.Quinctius.T.F.L.N.Flaminin. M.Claudius M.F.M.N.Marcellus. L.F.XXXXVIII.

L.Aimilius.M.F.Regillus. Pro Pr. De Rege Antiocho Naualem Egit. An.DLXIIII. K. Febr.

L.Cornelius.P.F.L.N.Scipio Aſiaticus Pro.Cos.De Rege Antiocho Ex Aſia.An.DLXIIII.Prid.K.Mart.

Q.Fabius.Q.F.Q.N.Labeo. Pr. Naualem Egit. Ex Creta Inſula. An. DLXIIII. ▪▪▪

C.Liuius.M.F.M.N. Salinator. M.Valerius.M.F.M'.N. Meſſalla.

M.Aimilius.M.F.M.N. Lepidus. C.Flaminius.C.F.C. Nepos.

M.Fuluius.M.F.Ser.N.Nobilior.Pro.Cos.De Aetolis. Et Cephallenia. An.DLXVI. X.K.Ian.

Cn.Manlius.Cn.F.L.N.Vulſo. Pro. Cos. De Galleis Aſiaticeis. An.DLXVI. III. Non.Mart.

Sp.Poſtumius L.F.A.N. Albinus. Q.Marcius.L.F.Q.N. Philippus.

Ap.Claudius.Ap.F.P.N. Pulcher. M.Sempronius.M.F.C.N. Tuditanus.

L.Manlius.L.F.L.N.Acidin.Fuluian. Pro.Pr. Ouans. Ex Hiſpania Citeriore. A.DLXVIII. ▪▪▪

P.Claudius.Ap.F.P.N. Pulcher. L.Porcius.L.F.M.N. Licinus.

Cens.L.Valerius.P.F.L.N. Flaccus. M.Porcius.M.F.Cato. L.F.XXXXVIIII.

C.Calpurnius.C.F.Cn.N. Piſo.Pr. De Luſitaneis. Et Celtibereis. An. DLXVIIII. ▪▪▪

L.Quinctius Criſpinus. Pr. De Luſitaneis. Et Celtibereis. An. DLXVIIII. ▪▪▪

DLXX. Q.Fabius.Q.F.Q.N. Labeo. M.Claudius.M.F.M.N. Marcellus.

L.Aimilius.L.F.M.N. Paullus. Cn.Baebius.Q.F.Cn.N. Tamphilus.

A.Terentius. Varro. Pro Pr.Ouans Ex Hiſpania Citeriore. An. DLXX. ▪▪▪▪

P.Cornelius.L.F.P.N. Cethegus. M.Baebius.Q.F.Cn.N. Tamphilus.

L.Aimilius.L.F.M.N. Paullus. Pro.Cos. De Ligurib. Ingauneis. A. DLXXII. ▪▪▪

A.Poſtumius.A.F.A.N. Albinus. C.Calpurnius.C.F.C.N. Piſo. In M.M.E.In E.L. F.E.

Q.Fuluius.Cn.F.M.N. Flaccus.

P.Cornelius.L.F.P.N. Cethegus. Pro. Cos. De Liguribus. An. DLXXIII. ▪▪▪▪

M.Baebius.Q.F.Cn.N. Tamphilus. Pro. Cos. De Liguribus. An. DLXXIII. ▪▪▪

Q.Fuluius.Q.F.M.N. Flaccus. Pro.Pr. Ex Hiſpania Citeriore. An. DLXXIII. ▪▪▪

L.Manlius.L.F.L.N. Acidinus Fuluian. Q.Fuluius.Q.F.M.N. Flaccus.

Hei Fratres Germani Fuerunt.

Cens.M.Aimilius.M.F.M.N. Lepidus. M.Fuluius.M.F.Ser.N. Nobilior. Luſtr.F.L.

Q.Fuluius.Q.F.M.N. Flaccus.II. Cos. De Liguribus. Ann. DLXXIV. ▪▪▪

M.Iunius.M.F.L.N. Brutus. A.Manlius.Cn.F.L.N. Vulſo.

Ti.Sempronius.P.F.Ti.N.Gracchus.Pro Pr. De Celtibereis. Ann DLXXV. ▪▪▪

L.Poſtumius.A.F.A.N.Albinus. Pro Pr. De Vaccaeeis. Et Luſitaneis. Ann. DLXXV. ▪▪▪

C.Claudius.Ap.F.P.N. Pulcher. Ti.Sempronius.P.F.Ti.N. Gracchus.

C.Claudius.Ap.F.P.N. Pulcher. Cos. De Iſtreis. Et Liguribus. An. DLXXVI. ▪▪▪▪

*Cn.Cor*nelius.L.F.L.N. Scipio Hiſpalus. Q.Petillius.C.F.Q.N. Spuriñus.In Mag.
In Mag. Mortuus Eſt. In Eius L.F.E. Poſtea quam Sibi Conleg. Subrog. Occis.E.
C. Valerius. M.F.P.N. Laeuinus.
P.Mucius. Q.F.P.N. Scaeuula. M.Aimilius.M.F.M.N. Lepidus.II.
Ti.Sempronius.P.F.Ti.N. Gracchus.Pro Cos. II. *De Sardeis. Ann. DLXXIIX.* ▪▪▪
*C.Valerius.M.F.P.N. Laeuinus.Pro Cos. De Lig*uribus. *An. DLXXVIII.* ▪▪▪▪
*P.Muci*us. Q.F.P.N. *Scaeuula. Cos. De Lig*uribus. *An. DLXXVIII.* ▪▪▪▪
Sp. Poſtumius. A.F.A.N. Albin.Paullul. Q.Mucius. Q.F.P.N. Scaeuula.
Cens.Q.Fuluius.Q.F.M.N. Flaccus. A. Poſtumius. A.F.A.N. Albinus. Luſtr. F.LI.
*Ap.Cl*audius. *C.F. Centho Pro. Pr.* Ouans. *Ex Celtiberia. An. DLXXIX.* ▪▪▪
DXXC. L.Poſtumius. A.F.A.N. Albinus. M Popillius.P.F.P.N. Laenas.
C.Popillius. P.F.P.N. Laenas. P.Ailius.P.F.P.N. Ligus.
Ambo Primi De Plebe.
C.Cicereius ▪▪it. Pro. Pr. Ex Corſica In Monte Albano. An. Dxxci. K.Oct*ob.*

BELLVM PERSICVM.

P.Licinius. C.F.P.N. Craſſus. C.Caſſius.C.F.C.N. Longinus.
A.Hoſtilius. L.F.A.N. Mancinus. A.Atilius.C.F.C.N. Serranus.
Q.Marcius.L.F.Q.N. Philippus.II. Cn.Seruilius.Cn.F.Cn.N. Cæpio.
Cens.C.Claudius.Ap.F.P.N. Pulcher. Ti.Sempronius.P.F. Ti.N. Gracchus. L.F.LII.
L.Aimilius.L.F.M.N. Paullus.II. C.Licinius.C.F.P.N. Craſſus.
Q.Ailius.P.F.Q.N. Pætus. M.Iunius.M.F.M.N. Pennus.
L. Aimilius. L. F. M.N. Paullus II. Pro. Cos. Ex Macedon. Et Rege Perſe.
Per Triduum. IIII. III. Pridie K. Decemb. A. DXXCVI.
*Cn. O*ctauius. Cn.F.Cn.N.Pro. Pr. *Ex* Macedon. Et Rege Perſe Naual.Egit. An. DXXCVI.K.Dec.
*L. Ani*cius. L.F.M.N.Gallus.Pro.Pr.De Rege *Gen*tio. Et Illurieis. A. DXXCVI. Quirinalibus.
C.Sulpicius. C.F.C.N. Gallus. M. Claudius. M.F.M.N. Marcellus.
*M. Cl*audius. M.F.M.N. Marcellus. Cos. De *G*alleis. Contrubeis. Et
Liguribus ▪▪▪ tibusque. An. DXXCVII. ▪▪ Interk.
C. Sulpicius. C.F.C.N. *Gallus.* Cos. *De Ligur*ibus Ta▪▪rneis. An. DXXCVII. X. K. Mart.
T.Manlius.A.F.T.N. Torquatus. Cn. Octauius. Cn. F. Cn. N.
A.Manlius.A.F.T.N. Torquatus. Q.Caſſius. L.F.Q.N. Longinus. In M.M.E.
Cens. L.Aimilius.L.F.M.N. Paullos. Q.Marcius. L.F.Q.N. Philippus. L. F. LIII.
DXC. Ti. Sempronius. P.F. Ti.N. Gracchus.II. M'. Iuuentius.T.F.T.N. Thalna.
P.Cornelius.P.F.Cn.N. Scipio Naſica. C. Marcius. C.F.Q.N. Figulus.
Vitio Facti Abdicarunt. In Eorum Loc. Facti Sunt.
P.Cornelius. L.F.L.N. Lentulus. Cn.Dominius.Cn.F.L.N. Ahenobarbus.
M.Valerius.M.F.M.N. Meſſalla. C.Fannius.C.F.C.N. Strabo.
L.Anicius.L.F.L.N. Gallus. M.Cornelius.C.F.C.N. Cethegus.
Cn.Cornelius.Cn.F.Cn.N. Dolabell. M.Fuluius.M.F.M.N. Nobilior.
Cens. P. Cornelius. P.F. Cn.N.Scipio Naſica. M.Popillius. P.F.P.N. Lænas.L.F.LIIII.
M. Aimilius.M'.F.M'.N. Lepidus. C.Popillius.P.F.P.N. Lænas.II.
M.Fuluius. M.F.M.N. Nobilior.Pro.Cos. *De Liguri*bus. Et *V*eleatibus. A.DXcv.XII.K.Sept.
Sex.Iulius.Sex.F.L.N. Cæſar. L.Aurelius.L.F.L.N. Oreſtes.
L.Cornelius.Cn.F.L.N. Lentul.Lupus. C.Marcius.C.F.Q.N. Figulus.II.
P.Cornelius.P.F.Cn.N. Scipio Naſic.II. M.Claudius.M.F.M.N. Marcell.II.
M.Claudius.M.F. M.N.Marcellus.II. Cos.II. *De*▪▪▪▪us. Et ▪▪▪▪▪▪ An.DXcviii. ▪▪▪
P.Cornelius. P.F.*Cn.N. Scipio. Naſica Cos. De Dalmateis. An.DXCVIII.* ▪▪▪▪
Q.Opimius. Q.F.Q. Nepos. L.Poſtumius. Sp. F. L. N. Albin. In M.M. E.In E. L.F.E.
M'. Acilius. M'.F.C.N. Glabrio.
Cens.M.Valerius.M.F.M.N. Meſſalla. C. Caſſius. C.F.C.N. Longinus. Luſtr. F.LV.
Q.Opimius. Q.F.Q.N. Cos. De Liguribus. An. DXCIX. ▪▪▪
DC. *Q.Fuluius.M F.M.N.* Nobilior. Ti. Annius. T.F. *Luſcus.*
L. Mummius. Pr. De Luſitaneis. An. DC. ▪▪▪▪▪
M. Claudius. M.F.M.N. Marcell.III. L. Valerius L.F.P.N. *Flaccus.In Ma*g.M.E.
L. Licinius. ▪▪▪N. Lucullus. A. Poſtumius. A.F.A.N. *A*lbinus.
M.Claudius. M.F.M.N. Marcellus.III. Pro. Cos. De Celtiberis. An. DCII. ▪▪▪
T. Quinctius. T.F.T.N. Flaminin. M'.Acilius. L.F.K.N. Balbus.

BELLVM PVNICVM TERTIVM.

L. Marcius. C.F.▪.N. Cenſorinus. M'. Manilius. P. F. P. N.
*Sp.Poſtumius. Sp.F. A.N. A*lbinus.Magn. L.Calpurnius.C.F.C.N. *Piſo Caeſonin.*
P.Cornelius. P.F.P.N. Scipio African. Aimil. C.Liuius. M. Aim*iliani F. M.N.* Dr*uſus.*
Cens.L.Cornelius.Cn.F.L.N. Lentulus Lupus. L. Marcius. C.F.C.N. *Cenſorin.* L.F.LVI.
Cn.Corne-

Cn.Cornelius. Lentulus. L.Mummius.L.F.L.N.
Q.Caecilius. Q.F.L.N. Metellus. Pro. Pr. Ex Macedonia. De Andriſco. An. DCVI.
P.Cornelius.P.F.P.N. Scipio African. Aimil. Pro. Cos. De Poeneis. Et Aſdrubale. Ex Africa. An. DCVII.
Q.Fabius. Q.F.Q.N. Maxim. Aimilian. L.Hoſtilius. A.F.L.N. Mancinus.
L.Mummius. II. Pro.Cos. De Achaeis. Et Corinthus. An. DCVIII.
Ser.Sulpicius.Ser.F.P.N. Galba. L.Aurelius. N. Cotta.
DCX. Ap.Claudius.Ap.F.Ap.N. Pulcher. Q.Caecilius. Q.F. L.N. Metell.Macedon.
Ap.Claudius.Ap.F.Ap.N. Pulcher.Cos. De Salaſſeis Ex Alpibus. An. DCX.
L.Caecilius. Q.F.L.N. Metellus.Caluus. Q.Fabius. Q.F.Q.N. Maxim Seruilian.
Cens.P.Cornelius.P.F.P.N.Scipio African. Aemilian L.Mummius. Achaicus. L.F.LVII.
Cn.Seruilius.Cn.F.Cn.N. Caepio. Q.Pompeius. A.F.
C.Laelius.C.F.C.N. Sapiens. Q.Seruilius.Cn.F.Cn.N. Caepio.
Cn.Calpurnius. Piſo. M.Popillius.M.F.P.N. Laenas.
P.Cornelius.P.F.P.N. Scipio Naſica Serapio. D.Iunius.M.F.M.N. Brutus.
Qui Poſtea Callaicus Appellat. Eſt.
M.Aimilius.M.F.M.N. Lepidus Porcina. C.Hoſtilius. Mancinus.
P.Furius. Philus. Sex.Atilius. Serranus.
Cens. Ap.Claudius.Ap.F.Ap.N. Pulcher. Q.Fuluius.M.F.M.N. Nobilior.L.F.LVIII.
Ser.Fuluius Flaccus. C.Calpurnius. Piſo.
M.Perperna. Pr. Ouans De Serueis Fugitiueis Ex Sicilia. An. DCXVIII.
Ser.Fuluius Flaccus Cos. De Vardaeis. Ex Illurico. An. DCXVIII.
P.Cornelius.P.F.P.N. Scipio African. Aimil. II. C.Fuluius. Flaccus.
DCXX. P.Mucius.P.F.Q.N. Scaeuola. L.Calpurnius. Piſo Frugi.
P.Popillius.C.F.P.N. Laenas. P.Rupilius.P.F.P.N.
D.Iunius.M.F.M.N. Brutus. Pro Cos. De Luſitaneis. Et Gallaeceis. Ex Hiſpania Vlteriore. An. DCXXI.
P.Cornelius.P.F.P.N. Scipio Afric. Aimilian. II. Pro. Cos. De Numantineis. Ex Hiſpania Citeriore. An. DCXXI.
P.Licinius.P.F.P.N. Craſſus.Mucianus. L.Valerius.L.F.L.N. Flaccus.Flam.Mart.
Cens.Q.Caecilius.Q.F.L.N.Metellus Macedon.Q.Pompeius.A.F. L.F.LIX.
Ambo Primi E Plebe.
P.Rupilius.P.F.P.N. Pro Cos Ouans De Serueis Fugitiueis Ex Sicilia. An. DCXXII.
M.Perperna. C.Claudius.C.F.Ap.N. Pulcher Lentulus.
C.Sempronius.C.F.C.N. Tuditanus. M'.Aquillius.M'.F.M'.N.
C.Sempronius.C.F.C.N. Tuditan. Cos. De Iapudibus. An. DCXXIV. K. Oct.
Cn.Octauius.Cn.F.Cn.N. T.Annius.T.F.T.N. Rufus.
L.Caſſius.Q.F.L.N. Longinus.Rauilla. L.Cornelius.L.F. Cinna.
M.Aimilius Lepidus. L.Aurelius.L.F.L.N. Oreſtes.
M'.Aquillius.M'.F.M'.N. Pro. Cos. Ex Aſia. Ann. DCXXVII. III.Idus.Nouembr.
Cens. Q.Fabius.Q.F.Q.N. Max.Seruilian. L.Caecilius Q.F.L.N. Metellus.Caluus.

BELLVM ALLOBROGICVM.

M.Plautius. Hypſaeus. M.Fuluius.M.F.Q.N. Flaccus.
Cens.Cn.Seruilius.Cn.F.Cn.N. Caepio. L.Caſſius.Q.F.L.N. Longinus.Rauilla. L.F.LX.
C.Caſſius.C.F.C.N. Longinus. C.Sextius. Caluinus.
DCXXX. Q.Caecilius. Q.F.Q.N. Metell.Balear. T.Quinctius.T.F.T.N. Flamininus.
M.Fuluius.M.F.Q.N.Flaccus.Pro.Cos.De Liguribus Vocontieis.Et Saluieis.An.DCXXX.
Cn.Domitius.Cn.F.Cn.N. Ahenobarbus C.Fannius C.F.C. Nepos.
C. Sextius Caluinus. Pro. Cos. De Saluieis. An. DCXXXI.
Q.Fabius Q.F.Q.N. Maxim. Qui L.Opimius.
Poſtea Allobrogicus Appellat. Eſt.
Q.Caecilius.Q.F.Q.N Metell.Balearicus.Pro.Cos. De Balearibus A. DCXXXII.
Cn.Domitius.Cn.F.L.N.Ahenobarbus.Pro Cos.De Allobrogib.Et Aruerneis. An. CDXXXII.
P.Manilius. C.Papirius. Carbo.
Q.Fabius.Q.F.Q.N. Maxim.Allobrog. Pro. Cos. De Allobrogibus. Ruteneis. Aruerneis. Et Rege Bituito. An. DCXXXIII.
Cens.L.Calpurnius. Piſo Frugi. Q.Caecilius.Q.F.Q.N.Metell.Balear.L.F.LXI.
L.Caecilius.L.F.Q.N. Metellus.Caluus. L.Aurelius. Cotta.
M.Porcius.M.F.M.N. Cato. In M. M. Eſt. Q.Marcius. Rex.
L.Caecilius.Q.F.Q.N. Metell. Qui Q.Mucius.Q.F.Q.N. Scaeuola.
In Hoc Honore Dalmatic. Appell. Eſt.
Q.Marcius. Rex. Pro Cos. De Galleis. An. DCXXXVI.
C.Licinius. Geta. Q.Fabius. Maximus.Eburnus.
L.Caecilius.Q.F.Q.N. Metell.Dalmatic.Cos. De Dalmateis. An. DCXXXVII.

e

M. Aimilius. Scaurus. M. Caecilius. Q.F.Q.N. Metellus.
Cens. L. Caecilius. L.F.Q.N. Metell. Caluu. Cn. Domitius. Cn.F.Cn.N. Abenobarbus. L.F LXII.
M. Aimilius. Scaurus. Cos. De Liguribus. A. DCXXXVIII. ...
M'. Acilius. M'.F.L.N. Balbus. C. Porcius. M.F.M.N. Cato.

BELLVM CIMBRICVM.

DCXL. C. Caecilius. Q.F.Q.N. Metell. Caprarius. Cn. Papirius. C.F. Carbo.
M. Caecilius. Q.F.Q.N. Metellus. Pro. Cos. De Sardeis. An DCXL. ....
T. Didius. T.F. Sex. N. Pro. Pr. Ex Thracia. De Scordiſceis. An. DCXL. ....
C. Caecilius. Q.F.Q.N. Metellus. Caprar. Cos. Ex Thracia. An. DCXL. ....
M. Liuius. C.F.M.N. Druſus. L. Calpurnius. L.F. Piſo Caeſoninus.

BELLVM IVGVRTHINVM.

P. Cornelius. P.F.P.N. Scipio Naſica. In M.M.E. L. Calpurnius. Beſtia.
M. Liuius C.F.M.N. Druſus. Pro. Cos. De Scordiſceis Ex Macedonia. Ann. DCXLII. ...
M. Minucius Q.F. Rufus. Sp. Poſtumius. Sp.F.Sp.N. Albinus.
Q. Caecilius. L.F.Q.N. Metellus. Qui M. Iunius. Silanus.
Poſtea Numidicus Appell. Eſt.
Cens. M. Aimilius. Scaurus. Abdic. M. Liuius. C.F.M.N. Druſus. In Mag. M.E.
M. Minucius. Q.F. Rufus. Pro. Cos. De Scordiſceis. Et Triballeis. An. DCXLIV ...
Ser. Sulpicius. Ser.F. Ser.N. Galba. . . . . . Damn. Eſt. In E L F.E.
M. Aurelius. Scaurus.
Cens Q. Fabius Q.F.Q.N. Max Allobrog. C. Licinius. Geta. L.F. LXIII.
Q. Seruilius. Q.F.Cn.N. Caepio. Pro. Pr. De Luſitaneis Ex Hiſpania Vlteriore. A. DCXLV. ...
L. Caſſius L.F. Longinus. In M. Occis. Eſt. C. Marius C.F.
Q. Caecilius. L.F.Q.N. Metellus. Numidic. Pro. Cos. De Numideis. Et Rege Iugurtha Ann. DCXLVI. . . . . .
C. Atilius. Serranus. Q. Seruilius. Q.F.Cn.N. Caepio.
P. Rutilius. M.F. Rufus. Cn. Mallius.
C. Marius. C.F. II. C. Flauius. Fimbria.
C. Marius C.F. Cos. II. De Numideis. Et Rege Iugurtha. An. DCXLIX. K. Ian.
DCL. C. Marius. C.F. III. L. Aurelius. L.F.L.N. Oreſtes. In M.M.E.
C. Marius. C.F. IIII. Q. Lutatius. Q.F. Catulus.
M. Antonius. Pro. Pr. De Pirateis. Ex Cilicia. An. DCLI. ...
Cens. Q. Caecilius. L.F.Q.N. Metell. Numidic. C. Caecilius. Q.F.Q.N. Metellus Caprarius L.F. LXIIII.
C. Marius. C.F. V. M'. Aquillius. M'.F.M'.N.
C. Marius. C.F. II. Cos. V. De Ambronib. Teutoneis. Et Cimbreis. Ann. DCLII. . . .
Q. Lutatius. Q.F. Catulus Pro. Cos. De Cimbreis. Ann. DCLII. . . .
C. Marius. C.F. VI. L. Valerius. Flaccus.
. . . . Pro. Cos. De Luſitaneis Ex Vlteriore Hiſpania. An. DCLII. ..
M. Antonius. A. Poſtumius. A.F.A.N. Albinus.
M'. Aquillius. M'.F.M'.N. Pro. Cos. Ouans De Seruis Ex Sicilia. A. DCLIIII. ....
Q. Caecilius. Q.F.Q.N. Metellus Nepos. T. Didius. T.F. Sex. N.
L. Cornelius. L.F.L.N. Dolabell. Pro. Cos. Ex Hiſpania Vlterior. De Luſitan. DCLV. V. K. Feb.
Cn. Cornelius. ... N. Lentulus. P. Licinius. M.F.P.N. Craſſus.
Cens. L. Valerius. ... N. Flaccus. M. Antonius. L.F. LXV.
Cn. Domitius. Cn.F.Cn.N. Ahenobarb. C. Caſſius. L.F. Longinus.
L. Licinius. L.F. Craſſus. Q. Mucius. P.F.P.N. Scaeuola.
C. Coelius. Caldus. L. Domitius. Cn.F.Cn.N. Ahenobarbus.
DCLX. C. Valerius. ... N. Flaccus. M. Herennius.
T. Didius. T.F. Sex. N. II. Pro. Cos. Ex Hiſpania De Celtibereis. An. DCLX IIII. Id. Iun.
P. Licinius M.F.P.N. Craſſus. Pro. Cos. De Luſitaneis. An. DCLX. Pridie. Idus. Iun.
C. Claudius C.F.C.N. Pulcher. M. Perperna. M.F.
Cens. Cn. Domitius. Cn.F.Cn.N. Ahenobarb. L. Licinius L.F. Craſſus.
L. Marcius. Q.F.Q.N. Philippus. Sex. Iulius. C.F. Sex. N. Caeſar.

BELLVM MARSICVM.

L. Iulius. L.F. Sex. N. Caeſar. P. Rutilius. L.F.L.N. Lupus. In Proel. Occis. E.
Cn. Pompeius Sex.F.Cn.N. Strabo. L. Porcius. M.F.M.N. Cato. In Pr. Occis. E.
Cn. Pompeius Sex.F Cn N. Strabo. Cos. De Aſculaneis. Picentibus. An. DCLXIV. VI. K. Ian.
Cens. P. Licinius. M.F.P.N. Craſſus. L. Iulius. L.F. Sex. N. Caeſar.
L. Cornelius. L.F.P.N. Sulla. Qui poſtea. Q. Pompeius. Q.F. Rufus.
Felix Appellatus. Eſt. In Mag. Occiſus. Eſt.
. Seruilius. C.F.M.N. Vatia. Pro. Pr. De . . . . An. DCLXV. XII. K. Nouem.

Cn. Octa-

In Mag. ... E. L. Cornelius. L. F. L. N. Cinna ... Mag. Et ... In Eius ... Merula. Flam ...
In Mag. Occ...
L. C... ebus. L. F. L. ... Cinna ... C. Marius. C. F. C. N. vii. In M. M. E. In E. L. F. E.
L. Valerius. Flaccus.
Cern... Phripp... M. Perperna. M. F. L. F. L. XVI.
L. ... L. ... Cinna. Cn. Papirius. Cn. F. C. N.
Cn. Papirius ... Carbo ... L. Cornelius. L. ... L. N. Cinna ...
... In Mag. Occisus E.
DCLXX ... Cornelius ... Asiaticus. C. Norbanus.
C. Marius ... is. E. ... Cn. Papirius. Cn. ... Carbo ... In M. Occu. E.
L. Cornel... Sulla Felix. ... Resp. Constituenda Causa.
... L. ... Mag. eq.
M. Tullius ... Decula. Cn. Cornelius. Dolabella.
... Cornelius ... Sulla Felix Dict. De Rege Mithridate Ex Graecia. Et ...
... Per Biduum A. DCLXXI. IIII. K. Febr.
Cn. Pompeius. Cn. F. ... N. Magnus. Pro Pr. Ex Africa De Hiarba Rege Primus Eques Ro. A. DC ... XXII.
... C... L. F. L. N. Sulla Felix ... Q. Caecilius. Q. F. L. N. Metellus Pius.
... Murena Pro. Pr. Ex ... nte De Mithridate Rege An. DCLXXIII.
... N. Vatia ... Postea ... Claudius ... C. N. Pulcher.
... Isauricus Appellatus.
M. Aemilius ... N. Lepidus. Q. Lutatius. Q. F. Q. N. Catulus.
D. Iunius. D. F. ... Brutus. ... Mam. F. Lepidus Livianus.
Cn. Cornelius ... Dolabella. Pro. Cos. Ex Macedonia. An. DCLXXVI.
... C. Scribonius. C. F. Curio.
... Cn. N. C. Aurelius M. ... Cotta.
... Lucullus. M. Aurelius. M. F. Cotta.
P. Servilius. C. F. M. N. Vatia Isauricus Pro. ... De Isauris Ex Cilicia. An. DCLXXIX.
DCLXXX M. Terentius. M. ... Varro Lucullus. C. Cassius. L. F. Varus.
... L. ... Cn. Cornelius. Cn. ... Lentulus Clodianus.
... Scribonius. C. ... Curio. Pro. ... Dardanis ... Macedonia. An. DCLXXXI.
Cn. Aufidius. ... Orestes. P. Cornelius ... Lentulus Sura.
M. Terentius. M. F. Varro ... Lucullus ... Macedonia An. DCLXXX ...
M. Licinius. P. F. M. N. Crassus ... Ovans ... Ex ... Spartaco. A. DCLXX ...
Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metellus Pius. Pro. Cos. Ex Hispania. A. ... DCLXXX. III. K. Ian.
Cn. Pompeius. Cn. F. Sex. N. Magnus. II. Pro. Cos. Ex Hispania Adhuc
Eques Ro. An. DCLXXXIII. Prid. K. Ian.
Cn. Pompeius. Cn. F. Sex. N. Magnus. M. Licinius P. F. M. N. Crassus Dives.
Cens. Cn. Cornelius. Cn. F. Lentulus Clodianus. L. Gellius ... L. F. L. XVII.
Q. Hortensius. L. F. Q. Caecilius. L. ... Q. N. Metellus. Qui.
Postea. Creticus. Appell. E.
M. Puppius M. F. Piso. Pro. Cos. Ex Hispania. An. DCLXXXIIII.
L. Caecilius. L. F. ... N. Metellus. In M. M. ... Q. Marcius. ... Rex. Solus.
Antequam Mag. Iniret. In E. ... Consulatum ...
... In Mag. M... ...
C. Calpurnius. ... M. Acilius. M. F. Glabrio.
M. Aemilius ... Lepidus. L. Volcatius Tullus.
P. Cornelius ... P. F. ... Sulla. P. Autronius Paetus.
Hi Anteq. Inirent. Damnati Sunt. In
Eorum Locum ... Facti Sunt.
L. Aurelius. M. F. Cotta. L. Manlius ... Torquatus.
Cens. Q. Lutatius. Q. F. Q. N. Catulus. M. Licinius ... Crassus. Abdicarunt.
L. Iulius L. F. L. N. Caesar. C. Marcius ... Figulus.
Cens. L. Aurelius M. F. Cotta. P. Servilius. C. F. Vatia. Isauricus.
M. Tullius. M. F. M. N. Cicero. C. Antonius. M. F.
DCXC L. Licinius. L. F. L. N. Lucullus ... De Ponto. Cappadocia.
Armenia. Et Regib. Mithridate ... Tigrane ... DCXC ...
D. Iunius. M. F. Silanus. L. Licinius ... Murena.
... L. F. Q. N. Metellus ... Ex Creta Insula. A. ... K. Iun.
M. Pupius. M. F. Piso. M. Valerius ... Messala Niger.
Cens. ... L. F. L. XVII.
Cn. Pompeius. Cn. F. Sex. N. Magnus. III ... Armenia ... Mithridate ... Tigrane.
Per Biduum. ... III. Prid. K ... DCII.

[illegible] Afranius A.F — *Q.Caecilius Q.[illegible]* — *[illegible]tellus Celer.*
C.[illegible]lius.[illegible].F.C.N. *Caesar.* — *M.Calpurnius.* — *Bibulus.*
[illegible]Calpurnius.[illegible] L.N. *P[illegible] Caesonin.* — *A Gabinius A F.*
[illegible]Cornelius.P.[illegible] *Lentulus Spinther.* — *Q.Caecilius .Q F Q N.* — *Metellus Nepos.*
[illegible]n.Corneliu s.[illegible].F [illegible]N *Lentulus Marcellin.* — *[illegible] Marcius.I .F Q.[illegible]* — *Phili[illegible]pus.*
Cn Pompeius.Cn.F [illegible]ex.N. *Magnus.[illegible]* — *M.Licinius.P.[illegible] I.N.* — *Crassus.[illegible]*
[illegible]ons. M.Valerius.M.F[illegible] *Me[illegible]a[illegible]a. Niger.*
L [illegible]omitius.[illegible]n.F.Cn.N. *Ahenobarbus.* — *Ap [illegible]laudius Ap F.C N.* — *Pulcher.*
[illegible]Pontinius. Pro. Cos. De Allobrogibus. An. D[illegible] X[illegible]X.
DCC. *Cn.[illegible]omitius .M.F.M.N.* *Calvinus.* — *M.Valerius.* — *M[illegible]alla.*
Cn.Pompeius.[illegible]n.F.Sex.N. *Magnus.[illegible]* — *Q.Caecilius.Q.F.Q.N.* — *Metellus Pius Scipio.*
Sine Conlega. Primus. Ex A. D. K. Sextil.
Ser.Sulpicius.Q.[illegible]. *Rufus.* — *M.Claudius M F.M N.* — *Marcellus.*
P.[illegible]r[illegible]elius.P.F[illegible] Lentulus Spinther. Pro. Cos. Ex Cilicia. An. DC[illegible]II.[illegible]
L.Aimilius. M.F. *Paullus.* — *C.Claudius.C.F.M.N.* — *Marcellus.*
Cens. Ap.[illegible]laudius.Ap F.C N. Pulcher. L.[illegible]alpurnius.L.F.L.N.Pis[illegible] Caesonin.L.F.LXIX.
C.Claudius M F.M.N. Marcellus. — *L [illegible]rnelius.P.F.* — *Lentulus.*
E[illegible]d[illegible]m A[illegible]o.
C I[illegible] Caesar. Dict. *Sine Mag. eq. Comit. Hab. Caussa.*

C Iulius [illegible] Caesar [illegible]. — *P. Servilius.P.F[illegible]n.[illegible].* — *Vatia Isauricus.*
C.Iu[illegible] C.N. Caesar.[illegible] Dict. *R.P.C Et R.G[illegible]r.C*
M.A[illegible]onius M.F M.N. *Mag.eq.*
E[illegible]m Anno.
[illegible].Iulius [illegible].N. C[illegible]le[illegible]s. P.[illegible]atinius.P.F.
M Aimili[illegible] M.F.Q.N. Lepidus Pr[illegible]. [illegible] Ex Hi[illegible]ania. An. D[illegible]C[illegible]I.[illegible]
C.[illegible]ulius.C F.C N. Ca[illegible] — *M Aimilius.M.[illegible] Q.N.* — *Lepidus*
C.Iulius C F.C N. Caesar. C[illegible]s. [illegible] De [illegible]allea. An. DC[illegible]
C Iulius. [illegible] C N. Caesar. I[illegible] [illegible]os. [illegible] Ex [illegible]onto [illegible]e Pharnace Rege. An. [illegible]
[illegible] Iulius.[illegible] F C N. Caesar. I[illegible] Cos. [illegible] Ex Aegypto. An. [illegible]
C Iulius.C.F C.N. Caesar [illegible] Ex Africa De Iuba Rege. An. [illegible]VII.[illegible]

C.Iulius.C[illegible].C N. C[illegible] — *R.P.C. Et R. G[illegible]*
M.Aimilius.M.F.Q.N. Lep[illegible]us. *Ma[illegible].eq.*
Eodem Anno
C.Iulius.C.F C.N. Caesar.[illegible] S[illegible]ne Conleg[illegible]a.
Eodem Anno.
Q.Fabius.[illegible].Q.N. Maximus.In M[illegible] — *C Trebonius.[illegible]F.*
Mortuus [illegible]. In Eius *Locum Factus E[illegible].*
C.Caninius.C.F.C.N. Reb[illegible]
C[illegible]ulius.[illegible] F.C.N. Caesar [illegible] Ex [illegible]ania. An D[illegible]CVII[illegible] Octob.
Q[illegible]ius Q.[illegible].Q.N. [illegible]Maximus.[illegible] [illegible]nia. An. D[illegible]CVII[illegible]III.Idus.Oct.
[illegible]edius.[illegible] F. P[illegible] [illegible]a A[illegible]CVIII Idib.Dec.

C [illegible] — *R.P.C Et R.[illegible]*
M A[illegible]us.*M [illegible] Q.N.* [illegible]
C.[illegible]nius.C.F.[illegible] N. — *M[illegible] eq.*
V[illegible] Quum. *M.Aimilius* [illegible] P[illegible]. *[illegible]t. Inseret:*
Cn.Domitius. M.F.M.[illegible] [illegible]
In Insequentem A[illegible] *De[illegible]natus.*
Erat. [illegible]n. I[illegible]
C.Iuliu[illegible].C.F.C.N [illegible] — *M Antonius. M.F.M.N.*
P.Cor*nelius.P.F* [illegible]
C Iulius.C.[illegible] Monte Albano. An. DCC[illegible]x. V[illegible]. K.[illegible]ebr.

DCCX. C.[illegible]ius.C.[illegible] [illegible] — *[illegible]rtius.A.F.*
[illegible] Mag. O[illegible] E[illegible]. — *In Mag. Occis. E. In E. Loc. Fact Est.*
C.[illegible].C.I.[illegible]. [illegible] Qui — *Q.Pedius.M.F. In Mag. M[illegible] [illegible]st.*
P[illegible]a I[illegible]er[illegible] [illegible]ar Au[illegible]pell. — *In Eius Locum F[illegible] Est.*
[illegible] A[illegible] [illegible]
[illegible] — *P.Ventidius.P.F Qui idem [illegible]raetor Erat.*
[illegible] [illegible]erd[illegible]. — *[illegible].V RI.R.P.[illegible] Ex A[illegible]es. AD [illegible]R.K. Ian.[illegible]*
[illegible] Plancus. Pro[illegible] Ex [illegible] A[illegible] X.[illegible]
[illegible] Lepidus.II.[illegible]. Vir.R. P[illegible]a. Pr[illegible]an.
L.Muna-

L. Munatius. L.F.L. [illegible] — A [illegible] Aemilius.
Anteq. iniret Damn. In [illegible]
M. Aemilius. M.F.Q.M. [illegible]

Cens. L. Antonius. M.F. [illegible] N.P. Sulpicius. P.F. Quirinus. Lustr. Non Fecer.
P. Varinius. P.F. Pro. [illegible] De Illirico Pridie [illegible]
P. Seruilius. P.F.C.N. Vatia. Isauric. II. L. Antonius. M.F.M.N.
L. Antonius. M.F.M.N. [illegible] Ex Alpibus. K. Ian.
Cn. Domitius. M.F.M. [illegible] Caluinus. II. [illegible] Asinius. Cn.F. Pollio.
Abdicauit. In [illegible] Fac. F[illegible] Abdicauit. In Eius Loc. Fact. Est.
L. Cornelius. P.F. Balbus. [illegible] Canidius [illegible] F. Crassus.
Imp. Caesar. [illegible] F. [illegible] P.C. Ouans. [illegible] Pacem C[illegible] M. Antonio Fecit.
M. Antonius. [illegible] M.N. III [illegible] Ouans. [illegible] Pacem Cum Imp. Caesare Fecit.
L. Marcius. L.F. [illegible] N. [illegible] Caluisius [illegible] Sabinus.
L. Marcius. L. [illegible] Censorinus. [illegible] Macedonia. An. DCCXIIII. K. Ian.
C. Asinius. Cn. F. Pollio. [illegible] Parthinis. An. DCC[illegible] VII. K. Nouem.
Ap. Claudius [illegible] F. Pulcher [illegible] Norbanus [illegible] F. Flaccus.
P. Ventidius. P.F. Pro. Cos. E[illegible] Taur. M[illegible] Et Part[illegible]. An. DCCX[illegible] V K. Decem.

M. Aemilius. M.F.Q.N. } Lepidus. III Vir. R.P.C. [illegible] Ad Prid. K. Quinct.
M. Antonius. M.F.M.N.
Imp. Caesar Diui. F.C.N.
M. Agrippa. L.F. — L. Caninius. L.F. Gallus.
Abdicauit. In Eius Loc. Fact. Est.
T. Statilius. T.F. Taurus.
L. Gellius L.F.L.N. Poplicola. M. Cocceius. M.F. Nerua.
Abdicauit. In Eius Loc. Fact. Est. Abdicauit. In Eius Loc. Fact. Est.
L. Munatius. L.F.L.N. Plancus. P. Sulpicius. P.F. Quirinus.
Eodem Anno.
M. Aemilius. M.F.Q.N. Lepidus. III Vir. R.P.C. II. Coactus A Coulega.
Imp. Caesare Diui F. Abdicauit.
Cn. Domitius. M.F.M.N. Caluinus. Pro. Cos. Ex Hispania. An. DCCXVII. XVII. K. Sextil.
Imp. Caesar Diui F. [illegible] III Vir R.P.C. [illegible] Ouans. Ex Sicilia. A. DCCXVI[illegible] Id. Nouembr.
L. Cornelius. L.F. — Sex. Pompeius. Sex. F.
L. Scribonius. L.F. Libo. M. Antonius. M.F.M.N. K. Ian.
Abdic. In Eius Loc. Fact. Est. Abdic. In [illegible] Loc. Fact. Est.
- - - - - - - - - - - L. Sempronius [illegible] Atratinus.
Ex K. Iulii. Paullus Aemilius L.F.M.N. Lepidus.
C. Memmius.
Ex K. Nou. C. Herennius.
T. Statilius. T.F. Taurus. Pro. Cos. Ex Africa. A. DCCXIX. Pridie K. Iul.
C. Sosius. C.F. [illegible] Pro Cos. Ex Iudaea. An. DCCXIX. III Nonas Septembr.
C. Norbanus. C.F. Flaccus. Pro. Cos. Ex Hispania. An. DCCXIX. III. Id. Octob.
DCCXX. Imp. Caesar Diui F.C.N. [illegible] K. Ian. Sex. Pompeius. Cn.F.Cn.N. Magnus.
Abdic. In Eius Loc. F. F. Anteq. Iniret. Occis. E. In E. L. F. E.
L. Autronius. L.F. [illegible] Paetus. L. [illegible] Volcatius L.F. Tullus.
Ex K. Maii. L. Flauius.
Ex K. Iulii. C. Antonius.
C. Fonteius.
Ex K. Sept. L. Vinucius.
Ex K. [illegible] L. Laronius.
Cn. Domitius. Cn. [illegible] N. Ahenobarbus. C. Sosius. C.F. T.N.
Ex K. Iulii. Paullus Aemilius. M.F. [illegible] Lepidus.
L. Cornelius.
[illegible] K. Nou. N. Valerius [illegible] Messalla.
Imp. Caesar Diui. F.C.N. [illegible] M. Antonius [illegible]
Anteq. Iniret. [illegible] In E. L. F. E.
[illegible]
[illegible]
[illegible] CAESAR. DIVI [illegible] DICTATORE [illegible] IV [illegible]
M. ANTONIO III [illegible] TENENT[illegible]
[illegible] Pompeius
Imp. Caesar Diui F.C.N. [illegible] Licinius [illegible] Crassus.
Ex K. [illegible] [illegible] Cicero.
Ex K. Nou. L. Saenius

Imp. Caeſar. Diui F. C. N. [illegible] *Sex. Appuleius. Sex. F. Sex. N.*
Ex K. Iulii. Potitus Valerius M. F. M. N. *Meſſalla.*
Ex K. Nou. C. Furnius
C. [illegible] *lanius.*

Imp. Caeſar. Diui. F. C. N. III. Cos. [illegible] *De Pannonieis.* *A. DCCXXIIII.*
Dalmateis. Iapudibus. *Et Galliis.* *VIII. Id. Sext.*
C. Carrinas. C. F. Pro. Cos. De Morineis. [illegible] *E*[illegible]*neneis.* *A. DCCXXIIII. VIII. Id. Sext.*
Imp. Caeſar Diui. F. C. N. IIII. [illegible]*os. V Ex* [illegible]*acedonia.* *A.* [illegible]*CCXXIIII. VII. Id. Sext.*
Imp. Caeſar Diui. F. C. N. V. [illegible]*os v. Ex Aegypto.* *An. DCCXXIV. VI. Id. Sextil.*
L. Autronius. P. F. Craſſus. [illegible] Ex Afr[illegible]a. A[illegible]. DC[illegible]XXIIII. *XVII. K Septembr.*
Imp. Caeſar Diui. F. C. N. Auguſtus. *M. A*[illegible]*ippa L. F.* *Luſtrum Fecerunt. LXX.*
Imp. Caeſar Diui. F. C. N. *M. Agrippa. L. F.* II.
M. Licin[illegible]us. M. F. M. N. *Cra*[illegible]*s.* Pro. Cos. Ex Trac[illegible]a, *Et* [illegible]*etheis.* *A. DCCXXV.* [illegible] *Non. Iul.*
Imp. Caeſar Diui. F. C. N. *Qui* VII. *M. Agrippa. L. F.*
In H[illegible]*c Honore Auguſtus* [illegible]*ppell. E*[illegible].
M. Valerius. M. F. M. N. Me[illegible]a C[illegible]rui[illegible]us. P[illegible]o. [illegible]os. Ex Gallia. A. DC[illegible]*XXVI. VII. K. Oct.*
Imp. Caeſar Diui F. [illegible] *Au*[illegible]*uſtus.* [illegible]. T. Stati[illegible]us. T. F. *Taurus.* II.
Sex. Appulei[illegible]. Sex. N. [illegible]u. C[illegible]s. Ex Hiſpania A. DCCXXVII. VII. K. Febr.
Imp. Caeſar Diui F. [illegible] *Augu*[illegible]*us.* [illegible] *M.* [illegible] *F. M. N.* Silanus.
Imp. Caeſar Diui F. [illegible] *Augu*[illegible]*us.* [illegible] *Norbanus* [illegible] *F. C. N.* Flaccus.
DCCXXX. *Imp.* Caeſar Diui F. [illegible] Au[illegible]ſtu[illegible]. XI. A[illegible]*erentius.* *Varro* Murena.
Abd. In E[illegible]s Loc Fact. Eſt. *In Mag.* [illegible] Eſt. in E. L. F. E.
L. Seſtius. P. [illegible] V[illegible]. N. *Cn. Calpurnius.* [illegible] F. [illegible] N Piſo.
Imp. Caeſar Diui F. Auguſt. Poſtq. Dictator Appell [illegible] E. [illegible] aut Tr[illegible]*bunic. Pot.*
M. Claudius M. F. M. N. Marcell. Aeſernin. *L. Arru*[illegible]*tius* L. F. L. [illegible]
Imp. Caeſar [illegible] *Auguſtus* [illegible]*ibunic.* Poteſtatis.
Cenſor L. Munatius [illegible] *F. L.* [illegible] *P*[illegible]*ncus.* *Paulus Ae*[illegible]*ius.* L. F. M. [illegible] *Lepid. Luſt. Non Fec.*

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. [illegible] *ot.* II.
Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus [illegible] *In*
Inſeq. Ann. [illegible]*os. Erat. Non. Init.* [illegible] *E. L. F. E.*
Q. Aemilius. M. F. [illegible]*pidus* [illegible] *ollius M. F.*
L. Sempronius. L. F. [illegible] Atr[illegible]us [illegible] Afr[illegible]a. [illegible] DCCXXX[illegible] IIII. Idus Octob.

Imp. Caeſar Diui. F. Auguſtus Tribun[illegible] *Poteſt.* III.
M. Appuleius. Sex. F. [illegible] *P.* [illegible] *P. F.* *Nerua.*

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus [illegible]
Imp. Caeſar [illegible] *F.* [illegible] *In*
Inſeq. Ann. Dei. Erat. Non Init. In K. [illegible]
Q. Lucretius. Q. F. [illegible] *Saturninus.*
Ex [illegible] *inuctus* [illegible]
L. Corneli[illegible]. P. [illegible] B[illegible]s Pr[illegible] C[illegible] A[illegible]C[illegible]XXIV. VI. K. April.

Imp. Caeſar Diui [illegible] *Auguſtus. Tribun*[illegible] *Pote*[illegible]
M. Agrippa [illegible] *F.* [illegible]*ribunicia Pote*[illegible]
P. Cornelius. P. [illegible] *Lentul*[illegible] [illegible] *Lentulus.*

Imp. Caeſar [illegible] *Auguſtus.* [illegible]
M. Agrippa [illegible] *F. Trib*[illegible]
C. Furnius. C. F. [illegible] *Silanus.*

Imp. Caeſar Diui. [illegible] *Augu*[illegible] [illegible]
M. Agrippa. [illegible] *ib.* [illegible]
L. Domitius. [illegible] *Cornelius.* [illegible] *P. N.* *Scipio.*
[illegible] *arius* *Rufus.*
P. Silius. P. [illegible] *Alpibus. Et Pannonieis.* *An. DCCXXXVIII.*
L. Aſinius. [illegible] *Sauromateis.* *An. DCCXXXIX.*

Imp. Caeſar [illegible]
M. Agrippa. L. [illegible]
M. Licinius. L. F. [illegible] [illegible]*alpurnius. L. F.* [illegible] *Piſo. Caeſonin.*

Imp. Caeſar Diui F. [illegible]
M. Agrippa. L. F. [illegible]
M. Licinius M. F. M. N. [illegible]*raſſu*[illegible] [illegible]*n.* [illegible]*rnelius.* [illegible]*n.* [illegible] *Lentulus. Qui.*
P[illegible] [illegible] *Appellat.* [illegible]

[illegible] *Auguſtus. Pont. Max.* [illegible]
[illegible]*grippa.* [illegible] *Tribunic. Poteſt.* VI.
DCCXL. *T.* [illegible] *laudius.* [illegible] *F.* *N*[illegible] *P. Q*[illegible] *ex. F.* *Varus.*
Qui Poſtea Ti. Caeſar Auguſt. Appel. E.

Imp.

Imp. Caeſar Diui. F. Auguſt. Pont. Max. Tribun. Poteſt. XI.
M. Agrippa. L. F. Trib. Poteſt. VII. Ho: Anno Mortuus Eſt.
M. Valerius M. F. M. N. Meſſal Barbat. Aimilian. P. Sulpicius. P. F. P. N. Quirinus.
In Magiſt. Mortuus. E. In E. L. F. E.
C. Valgi. C. F. Saturnin. Ruf. Abdic. In E. L. F. E.
C. Caninius. c. F. C. N. Rebil. In Mag. M. E.

Imp. Caeſar Diui. F. Auguſtus Pont. Max. Trib. Pot. XII.
Q. Aelius. Q. F. Tubero. Paullus Fabius. Q. F. Q. N. Mximus.

Imp. Caeſar. Diui F. Auguſtus Pont. Max. Tr. Poteſt. XIII.
Iulus Antonius. M. F. M. N. Africanus. Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maximus.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Trib. Pot. XIV.
Nero Claudius. Ti. F. Druſus Germanic. T. Quinctius. T. F. Criſpinus.
In Mag. Mort. Eſt. In E. L. F. Eſt.
. . . .
Ti. Claudius Ti. F. Ap. N. Nero Germanicus. Pro. Cos. Ouans De Dalmateis.
Pannonieis. Et Daceis. Ex Illurico. Ann. DCCXLIIII. . . . .

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Trib. Pot. XV.
C. Marcius. L. F. L. N. Cenſorinus. C. Aſinius. C. F. Cn. N. Gallus.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Trib. Pot. XVI.
Ti. Claudius. Ti. F. Ap. N. Nero. II. Cn. Calpurnius. Cn. F. Cn. N. Piſo II.
Ti. Claudius. Ti. F. Ap. N. Nero Germanicus. II. Cos. II. De Germaneis.
An. DCCXLVI. K. Ianuar.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Trib. Poteſt. XVII.
Ti. Claudius Ti. F. Ap. N. Tribunicia Poteſtatis.
C. Iulius Auguſti F. Diui N. Caeſar.
In Inſeq. Ann. Des. Erat. Non. Iuss.
D. Laelius. D. F. D. N. Balbus. C. Antiſtius. C. F. Vetus.
Ex K. Iulis. L. Manlius.
Q. Nonius. Aſprenas. Torquatus.
Ex K. Oct. . . . .

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Trib. Pot. XVIII.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero. Trib. Pot. II.
Imp. Caeſar. Diui F. Auguſtus. XII. L. Cornelius. P. F. P. N. Sulla.
Abdic. In Eius Loc. Fact. Eſt.
. . . .

Imp. Caeſar Diui. F. Auguſtus. Pont. Max. Tr. Pot. XIX.
Ti. Claudius. Ti. F. Ap. N. Nero. Trib. Pot. III.
C. Calviſius. C. F. C. N. Sabinus. L. Paſſienus. Rufinus.

Imp. Caeſar Diui. F. Auguſtus. Pont. Max. Tr. Pot. XX.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero. Trib. Pot. IIII.
L. Iulius Auguſti F. Diui N. Caeſar.
In Inſeq Ann. Des. Erat. Non. Iuss.

DCCL. L. Cornelius. L. F. Lentulus. M. Valerius. M. F. M. N. Meſſallinus Cotta.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Tr. Pot. XXI.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero. Tr. Pot. V.
Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. XIII. M. Plautius. M. F. A. N. Silvanus.
Abd. In Eius Loc. Fact. Eſt.
. . . .
Ex K. . . C. Caninius. Gallus.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Trib. Pot. XXII.
Coſſus Cornelius. Cn. F. Lentulus. L. Calpurnius. Cn. F. Piſo Augur.
Qui poſtea Gaetulicus Appell. Eſt.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Tr. Pot. XXIII.
C. Iulius Auguſti F. Diui N. Caeſar. L. Aemilius. L. F. M. N. Paullus.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſt. Pont. Max. Tr. Pot. XXIIII.
P. Vinicius. M. F. P. N. P. Alfinius. P. F. Varus.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſt. Pont. Max. Tr. Pot. XXV.
L. Aelius [illegible] Lamia. M. Servilius. M. F.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Trib. Pot. XXVI.
Sex. Aelius. Q. F. Catus. C. Sentius. C. F. C. N. Saturninus.
Imp. Caeſar Auguſtus Cenſum Egit. Luſtrum. Non Fecit.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Tr. Pot. XXVII.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui N. *Trib. Pot.* VI.
Cn. Cornelius. L.F.L.N. *Cinna Magn.* *L. Valerius Potiti F.M.N.* *Meſſalla Voluſus.*

Imp. Caeſar Diui. F. Auguſtus. Pont. Max. Tr. Pot. XXVIII.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui N. Trib. Pot. VII.
M. Aemilius. L.F. *Lepidus.* *L. Arruntius. L.F.L.N.*
Ex K. Iulis. *C. Ateius.* *Capito.*
C. Vibius. C.F. *Poſtumus.*

Imp. Caeſar Diui F. *Auguſt. Pont. Max. Tr. Pot.* XXIX.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui N. Trib. Pot. VIII.
A. Licinius. A.F. *Nerua Silianus.* *Q. Caecilius. Q.F.Q.N.* *Metell. Cretic.*
Ex K. Iulis. *P. Cornelius. Cn.F.* *Lentulus. Scipio.*
T. Quinctius. T.F. *Criſpinus. Valerianus.*

Imp. Caeſar. Diui F. Auguſtus. Pont. *Max.* Tr. Pot. XXX.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui N. Trib. Poteſt. IX.
DCCLX. M. Furius. P.F.P.N. Camil. Sex. Nonius. L.F.L.N. Quinctilian.
Ex K. Iul. L. Apronius. C.F.C.N.
A. Vibius. C.F.C.N. Habitus.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont Max. Tr. Pot. XXXI.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui N. Trib. Poteſt. X.
C. Poppaeus. Q.F.Q.N. Sabinus. Q. Sulpicius. Q.F.Q.N. Camerinus.
Ex K. Iul. M. Papius. M.F.N.N. Mutilus.
Q. Poppaeus. Q.F.Q.N. Secund.

Imp. Caeſar Diui. F. Auguſtus. Pont. Max. Tr. Pot. XXXII.
Ti. Caeſar. Auguſti F. Diui N. Trib. Poteſt. XI.
P. Cornelius. P.F.P.N. Dolabella. C. Iunius. C.F.M.N. Silanus. Flam. Mart.
Ex K. Iul. Ser. Cornelius. Cn.F.
Cn. N. Lentul. Malug. Flam. Dial.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus Pont. Max. Trib. Pot. XXXIII.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui N. Tribun. Poteſt. XII.
M. Aemilius. Q.F.M.N. Lepidus. *T. Statilius. T.F.T.N.* *Taurus.*
Ex K. Iul. L. Caſſius. L.F. = N. Longinus.
Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Pont. Max. Trib. Pot. XXXIIII.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui N. Tr. Pot. XIII.
Germanicus Caeſar Ti. F. Auguſti. N. C. Fonteius. C.F.C.N. Capito.
Ex K. Iulis. C. Viſellius. C.F.C.N. Varro.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui. N. III. Pro. Cos. De Illuricis. An. DCCLXIV. Pannonicis. Dalmateis. Et Germaneis.
Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus Pont. Max. Tr. Pot. XXXV.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui N. Tr. Pot. XIIII.
C. Silius. P.F.P.N. L. Munatius. L.F.L.N. Plancus.

Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus Pont. Max. Tr. Poteſt. XXXVI.
Ti. Caeſar Auguſti F. Diui N. Tr. Pot. XV.
Sex. Pompeius. Sex. F. *Sex. Appuleius. Sex. F.*
Imp. Caeſar Diui F. Auguſtus. Ti. Caeſar Auguſti F. Luſtrum F. LXXI.
HOC ANNO IMP. CAESAR AVGVSTVS ANTE DIEM XIIII. K. SEPT. MORT. E. TI. CAESAR AVGVSTVS IMPERIVM EXCEPIT.

FINIS.

CAROLI

CAROLI SIGONII MVTINENSIS IN FASTOS CONSVLARES AC TRIVMPHOS Romanos, Commentarius, ab Auctore recognitus & auctus.

SERENISSIMO AC ILLVSTRISSIMO Venetiarum Principi LAVRENTIO PRIOLO, *Carolus Sigonius* S. D.

CVM multis locis excellentem humani ingenii vim ſoleo mirari, SERENISSIME PRINCEPS, tum maxime in eo, quod cum lubrica & præceps eius natura ſponte ad vitium deferatur, vnius tamen dignitatis atque honeſtatis amore, non ſolum à fraude atque flagitio reuocetur, ſed ad præclaras etiam atque honeſtas res obeundas facile traducatur. Cuius rei ſi cauſſa ſubtilius inueſtigetur, profecto nulla alia, niſi naturale quoddam, quo noſtrum quiſque trahitur, ſtudium gloriæ inuenietur. Quæ, cum in conſtanti, eaque præclara aliorum de noſtra virtute opinione ſit poſita; incredibile eſt, quibus ipſa quaſi facibus noſtras mentes ad res etiam difficiles aggrediendas, & maxima adeunda pericula, exigui ſæpe fructus ſpe, vno duntaxat ardore famę accendat. Eſt etiam altera nobis ingenerata cupiditas; vt, quam caduco ipſo & fragili corpore adipiſci æternitatem nō poſſumus, eam animo, atque egregiis animi, qui immortalis eſt, actionibus aſſequamur. Æternitas autem noſtrarum actionum, honeſta eorum hominũ, qui futuri ſunt, prædicatione & memoria continetur. quæ quo puriori virtutum è fonte ducentur, eo ſine dubio ab iis ad nos vberior gloria permanabit. Præclara autem agēdi ratio, etſi latiſſime patere, atque in multas diffuſa eſſe partes videtur; illa tamen, neſcio quo modo, omnium hominum iudicio, excellere, ac proxime ad deorum vim natura mortali accedere exiſtimatur, quæ tota in ipſis iuuandis hominibus occupata. vt merito quondam etiam ij, qui tanta laude floruerint, pro diis ab hominibus habiti, ac diuinis honoribus aucti atque ornati ſint. Quod ſi qui in hoc ſtudio vlla aliquando cum laude verſati ſunt, ij mihi fuiſſe potiſſimum videntur, qui vel ciuitates ſuas ſancte adminiſtrarunt, vel alienis iura integre reddiderunt. quorum quo magis virtus in hominum genere ſubleuando enituit, eo commen-

datior erit hominum memoriæ ſempiternæ;niſi forte aut Ariſtidis, aut Themiſtoclis,aut Camilli,aut Catonis memoriam vlla aliquando ſæcula obſcurabunt:aut Curii,Fabricii,& Paulli gloriam aliqua inimicæ vetuſtatis procella labefactabit. Ego vero non tam horum hominum, qui ſuis olim in ciuitatibus regendis virtute præſtiterunt, quam eorum, qui admirabili poſtea ſapientia hanc rempublicam iis legibus atque opibus munierunt,vt ab inteſtinis tuta ſeditionibus, firmiſſimum aliquando laborantis Italiæ præſidium eſſet, famam futuram immortalem exiſtimo. Inter quos patere quæſo, SERENISSIME PRINCEPS, vt te ſine vlla aſſentationis ſuſpicione potiſſimum referam. Etenim cum tu in hac republica ſummo genere natus,iiſdem atque maiores tui, omni dignitate ornatiſſimi, moderationis atque innocentię gradibus ad illud amplitudinis faſtigium aſcenderis, ad quā ſummam ciuilibus ſtudiis vera peruenire virtus poteſt; cum nobiliſſimas huius imperii vrbes atque prouincias, fidei ac poteſtati tuæ traditas,ſanctiſſime gubernaris:cum hanc demum rempublicam in omni ſenatorio munere acerrime ſemper defenderis; pro certo habere debes, te eiuſmodi actiones tuas nō ad præſentis ſolum,ſed ad futuri quoque temporis perpetuam prædicationem ſuſcepiſſe;eaſque non in diurna, verum in ſempiterna hominum memoria defixiſſe;neq; alio plauſu poſteros memoriam nominis tui celebraturos,atque eorum, quorum ipſe facta egregia imitatus es,à nobis nunc etiam poſt tot demū ſæcula celebratur. ſiquidem illud inter omnes conſtat,te cum naturę tuę habitu prope diuino,excellenti animo atque virtute præditum eſſe. tum vero maxime bonarum artium,quibus ſemper ſtudueris,cognitione, ac veterum magnorum virorum admiratione, ad ſingularem hanc virtutis laudem perueniſſe. Quo etiam ego incenſus ſum vehementius,vt commentarium hunc, quem de rebus Romanis ſcripſi, ad te hoc tempore mitterem:non vt hæc te,cui omnia notiſſima ſunt, edocerem: ſed vt tibi ſummis aliis, pręſertim noui principatus occupationibus impedito,exiguam earum rerum,quarum ſtudio delectaris, memoriam renouarem, ac longioris lectionis laboris aliquid adimerem. eſt enim hic liber ita copioſe ſcriptus, vt nihil octingentorum ferme annorum interuallo memorabile prætermiſſum ſit; ita breuiter, vt in tanta tamen rerum & bellorum multitudine, non admodum diuturna lectione cupidum diſtinere lectorem poſſit:atque omnino otioſo homini non ingratus, occupato vero non inutilis fore videatur. Fuit etiam illa huius conſilii mei non contemnenda cauſſa, quod cum hæc ad te ſcriberem, me huic ſenatui, cuius tu princeps es, otii huius honeſtiſſimi, quod ab illo cōſecutus ſum, quodammodo rationem reddere mihi videbar. cuius otii præter alios multos clariſſimos huius reipubl. ſenatores, auctorem habeo MATTHÆVM DANDVLVM, vxoris tuæ mulieris lectiſſimæ fratrem, virum omni virtute ac dignitate prędirum:cuius non tam doleo,quod magnitudinem ſummorum erga me meritorum nullo officii genere conſequi, quam quod ne eximiam quidem eius grauitatem, ac ſingularem ſapientiam

tiam

tiam ſatis oratione complecti pro mea vel opũ tenuitate vel ingenii poſſum. ſed vt aliquando poſſim, certe, dum viuam, elaborabo nunc redeo ad commentarium. Me autem vt hunc librum ſcriberem, non rerum Romanarum, vt ceteros olim, maieſtas; ſed earũ, quod neminem fortaſſe alium, difficultas adduxit. Cum viderem, quæ veteres illi prope diuini homines nobis pleniſſime atque pulcherrime ſcripta reliquiſſent, ea nos fere aut manca ac plane decurtata, aut fœdata & corrupta ita habere, vt vix intelligi poſſent. Quamobrem omnibus hiſtoriarũ Romanarum in vnum locum teſtimoniis collatis, perpetuam earum ſeriem, quæ apud grauiſſimum quemque illarum ſcriptorem hodie interrupta eſt, à primo vrbis ortu vſque ad Auguſti interitum, ſeruatis diligenter notatiſque tẽporibus contexui, ac quid quaque de re, quæ habere quæſtionem videretur, ex Romanæ antiquitatis obſeruatione ſentirem, verbis plerumque eorum allatis expoſui. Quo factum eſt, vt nullus fere annus inciderit, quo breuiter nõ aut quid domi foriſve geſtum ſit, aut quid iniuria vetuſtatis interierit, indicauerim. nam qua cura ac diligentia, & cetera, & præcipue eximia ſingulorum imperatorum facta, bellorumque memorabilium cauſſas atque euentus, iis præſertim tẽporibus, quibus Liuiana deſideratur hiſtoria, collegerim atque aperuerim, vereor ne dicere aut ambitioſum, aut putidum forte videatur. Hac autem in re, cum aliorum veterum monumentorum ſubſidio vſus ſum, tum maxime nobilium quorundam lapidum, quos paucis ante annis è foro Romano, vbi diu in occulto latuerant, in Capitolium translatos ego non ſolum ſequutus, ſed etiam diligenter interpretatus ſum: nummorumque etiam multorum, quorum mihi antiquitatis omnis indagator diligentiſſimus, ANDREAS LAVREDANVS, affinis tuus, liberaliſſime copiam fecit. Omnino mea voluntas fuit, SERENISSIME PRINCEPS, vt hoc commentario, iiſque quos de familiis & prouinciis Romanorum inſtitui, præclara hæc Romanæ antiquitatis ſtudia ſi non iampridem iacentia ſubleuarem, at certe quoad poſſem, labentia ſuſtinerem. Quod ipſum ſi hoc libro, atq; felicibus celſitudinis tuæ auſpiciis aliqua ex parte conſecutus fuero, diuturni me laboris mei non minimum tuliſſe fructum exiſtimabo.

Vale. Venetiis prid. non. Iulias, MDLVI.

CAROLI

CAROLI SIGONII MVTINENSIS IN COMMENTARIVM FASTORVM AC TRIVMPHORVM ROMANORVM

præfatio.

QVo adducti olim conſilio veteres, eruditiſſimi homines, Capitolinas conſulares ac triumphales tabulas compoſuerint; quoniam, niſi quæ Romanæ Reip. forma fuerit, ac quibus ipſa quaſi gradibus ad ſummum imperij faſtigium aſcenderit, notum ſit, ne intelligi quidem omnino videtur poſſe: propterea nihil nos alienum ab inſtituto noſtro facturos eſſe arbitrati ſumus, ſi hac ipſa hoc commentario, quem in eas tabulas ſcripſimus, primum paucis explicaremus. deinde vero ſingula, quæ in iis tabulis ſcripta ſunt grauiſſima, quo ad poſſemus, veterum monumentorum auctoritate cõprobaremus. Multiplex ergo omnis fere ratio reip. exiſtimatur. Etenim ciuitas ipſa, cuius deſcriptio ac conſtitutio quædam eſſe reſpubl. dicitur, vel vnius, vel paucorum, vel multorum in imperio ſit neceſſe eſt. Qui ſi ita remp. gubernarint, vt omnia ad eorum, quibus præſint, commoda referant, nihilq; niſi ciuium ac communis vtilitatis cauſſa faciant, tria conſtituunt recta reip. genera; ſin contra, ſuo commodo omnia metientes, quæſtui remp. habeant, deprauata item tria. Nam cum bene ac iuſte res geritur ſiue ab vno rege, ſiue à paucis optimatibus, ſiue ab vniuerſo populo, reſp. eſt, & quidem recta. at cum iniuſtus eſt rex, quem antiqui tyrannum: aut iniuſti optimates, quorum conſenſum factionem vocarunt: aut iniuſtus populus, cui nomen vſitatum nullum repererunt, niſi vt etiam ipſum tyrannum appellarent: non modo vitioſa, ſed omnino nulla reſp. exiſtimanda eſt. Harum autem formarum quæ præcipue Romanæ reip. conueniat, difficillimum eſſe iudico non modo dictu, ſed etiam intellectu. Neque enim aut Polybius, aut Cicero, ſatis mihi ſpeciem eius reip. videntur aut mente comprehendiſſe, aut oratione expreſſiſſe, cum vno verbo eam optimam fuiſſe tradiderunt: optimam autem, quæ ex tribus iuſtis, regia, optimatum, ac populi, iuncta eſſet, intellexerunt: quod in ea conſules regiam, ſenatores optimatum, plebs popularem auctoritatem ac poteſtatem haberet. Ille, Græcus, eam vnam rempubl. adumbrauit, quam ipſe vidit, & quæ cum P. Africano, cuius ipſe æqualis ac ſocius fuit, exſpirauit: hic, noſter, eam remp. informauit, quam idem Africanus, quem in ſuis libris loquentem fecit, adminiſtrauit. quam quidem cum perfectam, quia æquiſſimis erat legibus temperata: tum ſanctam, quia ſummus in ea paupertati ac parſimoniæ honos habebatur, ii viri tractarunt, qui à Pyrrhi regis bello vſque ad tertium Punicum floruerunt: quo tempore nulla nobilium diſſenſio, nullus populi motus, ſumma honorum ac rerum omnium inter eos communio fuit: nullum in priuata re cumulanda atque augenda, omne omnium in amplificando ac propagando imperio ſtudium eſt collocatum. Nam reliqua tempora ab hac ætate magis, eo ab optima reipubl. ſpecie longius abfuerunt. ſiquidem extremis temporibus, partim regum, partim imperatorum: mediis autem, modo optimatum, modo populi parum moderatum imperium ciuitas pertulit. Neque vero negare poſſum, quin reges aliquot iuſti, publicæque ſtudioſi vtilitatis extiterint: quos iis legibus ac inſtitutis Romanam fundaſſe remp. video, vt ab iis primordiis ad certiſſimum exterarum omnium gentium ac populorum bello paceque principatum eam peruenire non difficile fuerit. ſed quod plerique eorum aut patricios, quorum ipſi è corpore erant, vehementius extulerunt, plebem depreſſerunt; aut quod regnum per vim partum, imperioſius quam decebat, adminiſtrarunt: ne iuſtum quidem omnino eorum fuiſſe dominatum exiſtimo. Exactis autem propter immoderatam quandam eorum in ciues libidinem atque audaciam regibus,

ne tum quidem moderatâ videtur reipub. forma inſtituta. Etenim quid tam non dicam iniuſtum, ſed à temperata repub. alienum eſſe potuit, quam vniuerſam remp. paucorum patriciorum imperio committi, plebem omni prorſus reip. munere excludi? patricios ſolos conſulatum, id eſt regium imperium, ſacra, comitia fere, atque omnem in plebem & vitæ & necis poteſtatem habere: plebem ipſam non modo omnis expertem honoris optimatibus obedire, ſed diremptis connubiis, vitæ etiam ipſius prope communione priuatam, maxima cum indignitate ſeruire? Ergo vt quæ tum nulla in repub. erat, moderatio induceretur, atque vt tenuiores cum principibus æquarentur, & plebs pari cum patriciis in ciuitate iure vteretur, ſacroſanctus ei fuit tribunatus à patribus concedendus, quo ipſa tamquam acerrimo quodam telo, contra optimatum potentiam atque libidinem, ſe, libertatem, ac pudicitiam ſuam tueretur atque defenderet. connubia communicanda fuerunt, ne pars ciuium, tamquam contaminata atque indigna, à nobilibus contemni, ac nulla numero haberi videretur. patriciis denique ſummi honores impertiendi, ne ſoli optimates in rep. dominarentur. Quam ob rem cum plebs conſulatum, quæ firmiſſima ſemper prope arx potentiæ patriciorum fuerat: præterea dictaturam, cenſuram, imperium, ſacra, ſacerdotia, quæ vnius ante nobilitatis fuerant, non ſine magnis reip. motibus ipſa ſibi vindicaſſet, iamque nihil aliud ad ius totius reip. adæquandum, quam vt plebiſcita, quibus tum ſola plebs tenebatur, omnes Quirites aſtringerent, quæreretur: tum denique hoc etiam, ſeceſſione in Ianiculum facta, lege Hortenſia conſequuta eſt. Ita æquiſſimis demum legibus temperata rep. atque plebe omnium rerum in ſocietatem vocatâ, magna Italiæ parte deuicta, cum Tarentinis, & cum Pyrrho rege bellum ſuſceptum eſt. ex quo tempore præclara, atque ad omnis poſteritatis famam illuſtria abſtinentiæ, modeſtiæ, iuſtitiæ, fortitudinis, ciuilis denique concordiæ vſque ad tertium Punicum bellum exempla edita ſunt. tum enim Curii, tum Fabricii, tum Coruncanii viguerunt. tum Metelli, Fabii, Marcelli, Scipiones, Paulli, Lepidi floruerunt: quorum cum eximiam in bello animi magnitudinem ac prudentiam, tum incredibilem in pace iuſtitiam ac moderationem merito admirareris & coleres. Poſt autem cum, vetere labente diſciplina, totius ciuitatis mores inclinare, & ad leuitatem iam nimiam atque ambitionem incumbere cœpiſſent, præſertim vero luxuria per Aſiaticos iam triumphos in ciuitatem inuecta, atque exterarum gentium metu amoto, à quibus, Pyrrho rege pulſo, Pœnis duobus aſperrimis bellis deuictis, tertio etiam funditus deletis, Philippo, Perſeo, Antiocho regibus potentiſſimis ſuperatis, Sicilia, Sardinia, Hiſpania, Illyrico, Macedonia, Græcia prouinciis in ditionem populi R. redactis, iuſtam principatus orbis terrarum atque imperij confeſſionem extorſerant: qui vſque eo vere optimus reip. ſtatus ex Polybij & Ciceronis ſententia fuerat, is primum ſenſim ac leuiter tentatus: deinde aperte, translata iam ad iniuſtum populi dominatum republ. funditus labefactatus atque euerſus eſt. Hunc autem ſtatum duo Gracchi, Saturninus, Druſus, tribuni plebis furioſi atque amentes, partim agrariis & iudiciariis legibus ferendis, quibus optimatum potentiam frangerent, plebis confirmarent; cum aut eorum agros plebi diuiſiſſent, aut antiquam iudiciorum auctoritatem à ſenatoribus ad equites tranſtuliſſent; partim ciuitate ſociis danda, vt ſuffragiorum plebeiorum multitudine facilius nobilitatis opes in comitiis comminuerent: partim frumento largiendo, quo ad omnia, quæ in repub. molirentur, plebem eo deuinctam munere paratiorem haberent, intulerunt, ac præſtantiſſimum illum optimæ conſenſum reſp. perturbarunt. Ab eo igitur tempore maiores in republ. plebis quam optimatum opes exſtitere: quippe quæ omnium iam honorum, quos ſoli ante patricij obtinuerant, particeps facta; præterea tribunatum, ac tributa comitia, quibus omnino patriciis interdictum erat, adepta; ad hæc agris, iudiciis, frumento, ſociorum ſuffragiis aucta atque locupletata: vniuerſam remp. vt in poteſtate haberet, ſic ex libidine adminiſtraret. Hunc autem plebis dominatum L. Sulla dictator ſuſtulit: qui imperio, quod à ſenatu acceperat, lege tribunicia à C. Mario ſpoliatus, extorta armis ex inimicorum manibus republica tribunorum plebis poteſtate imminuta, plebe agris pulſa ac trucidata, iudiciis ſenatui redditis, rurſus optimatum remp. ſtabiliuit, popularemque conuellit. Verum ne hic quidem ſtatus diuturnus admodum fuit. Nam paucis poſt annis, Cn. Pompeius in primo conſulatu antiqua tribunis plebis poteſtate ac dignitate reſtituta, plebe ad iudicia cum ſenatoribus & equitibus lege Aurelia aduocata, vetus illud optimæ reip. quæſiſſe temperamentum videtur, quod mutatis, immo corruptis iam penitus totius ciuitatis moribus, atque auaritia iam & ambitione latiſſime graſſante, aſſequi nullo modo potuit. Ita perturbato ſæpe reip. ſtatu, crebro à paucis de vniuerſa occupanda rep. cogitatum eſt. tum enim Piſo, tum Catilina, cum aliis eiuſdem

furoris

furoris ſociis aduerſus rempubl. conſpirarunt. tum Cæſar, Craßus, & ipſe mutata (credo) mente Pompeius, inita ſocietate, extraordinarias opes, quæ libera ciuitati iure formidabiles eſſent, ſibi quæſiuerunt. qua dirempta, ciuilis repente diſcordia, ac totius reipubl. perturbatio conſequuta eſt: cum Cæſaris potentiam ſenatus, Pompeij (nam Craſſus interierat) populus ferre non poſſet. Victo autem fatali prælio Pompeio, atque optimatum factione afflicta, rurſus ad iniuſtum vnius Cæſaris dominatum reſpub. recidit. quo ab iis qui libertati ſtudebant, interfecto, cum reuiuiſcere priſca patrum grauitas, atque ad ſpem auctoritatis priſtinæ quodammodo reſpirare videretur: haud ita multo poſt, in ipſomet recuperandæ reip. apparatu, à populo, cui Antonius, ac poſt etiam Octauius, qui Cæſaris partes ambo ſuſceperant, ſeruierunt, ſublata funditus atque oppreſſa eſt: cum inauditum ante triumuiratum in rempubl. intuliſſent, ac nefariam optimatum atque inimicorum ſuorum proſcriptionem & cædem feciſſent. Triumuiris autem duobus ſublatis, tertius Octauius tamquam bellorum ciuilium, quæ ipſe confecerat, præmium, totius ad ſe reipubl. ius, poteſtatem, atque imperium, quod ab initio regum, poſt magiſtratuum, ſenatus ac populi fuerat, in perpetuum tranſtulit. Quibus ex rebus ſatis intelligi poſſe arbitror, vix, reip. Rom. forma qualis fuerit, vt ante dicebam, poſſe exponi: quippe quæ modo vnius, modo paucorum, nunc multorum, nunc æquo omnium imperio adminiſtrata fuerit, atque pro naturali rerum humanarum viciſſitudine, iterum atque iterum commutata ſit. Quamobrem ſi quis rei militaris laudem Romanis, in qua cum virtute multum, tum diſciplina plurimum valuerunt, tribuerit; ſi in iis grauitatem, conſtantiam, magnitudinem animi, probitatem, fidem excellentem, in omni genere virtutem admiratus fuerit, iure, mea quidem ſententia, fecerit. at vero ſi aut rectiorem reip. gerendæ rationem, aut maiorum ciuilis tuendæ concordiæ curam deſiderarit, ne iniuſte ille quidem mihi eſſe facturus videtur. Nam vt illi neglecta ciuili diſciplina, relictam à maioribus libertatem atque imperium amiſerunt: ſic militari ſtudio conſeruato, ſubacta intra quingentos annos Italia, facile, ac breui temporis ſpatio, magnam orbis terrarum partem ſub ſuum imperium ſubiunxerunt. Has autem reipubl. mutationes, atq; Romani progreſſus & incrementa imperii, ii mihi breuiter omnibus exponere videntur voluiſſe, qui olim Conſulares faſtos (ſic enim iam ex antiquorum conſuetudine appellandi videntur) ac triumphos Capitolinos, ratione & ordine digeſtos in publico poſuerunt. Illi enim, & qui rempubl. quotannis domi militiæque adminiſtrauerint, ſiue reges, ſiue conſules, ſiue decemuiri, ſiue tribuni conſulares atque plebeii, ſiue triumuiri reip. conſtituendæ fuerint: & qui quoque triumpho acto rem Romanam auxerint ſiue conſulari, ſiue dictatorio, ſiue prætorio, ſiue extraordinario cum imperio triumpharint, ſumma fide, atque incredibili diligentia continent. Quos quidem nos innumerabilibus prope (vt ſupra diximus) in locis ex veterum ſcriptorum ſententia ante perfectos, nunc hoc etiam commentario interpretandos, ac priſcorum annalium verbis confirmandos ſuſcepimus. Sed hæc hactenus. neque enim dubito quin ex iis quæ diximus, ſatis eorum qui has tabulas ſcripſerunt, ratio atque conſilium patefactum ſit. Reliqua perſequamur.

DE ROMVLO REGE.

VRBS Roma, regum ab initio imperio paruit, tantæ futuræ reipublicæ non ſolum vtili, verum prope etiam neceſſario. neque enim paſtorum conuenarumque congregata illa multitudo, quæ ex ſuis populis ad nouam vrbem incolendam transfugiſſe dicitur, cum adhuc nec coniugum aut liberorum, nec ipſius ſoli, cui longo tempore aſſueſcitur, caritas animos eorum conſociaſſet; ſoluta metu regio, agitari popularibus ſeditionibus, aut in aliena vrbe cum patribus ciuili contentione decertare ſine ſumma totius reip. pernicie potuiſſet. Primus autem Romæ regnaſſe, qui eandem etiam condidiſſe, Romulus proditur. Hunc quidem incerto patre natum, & ſpurium fuiſſe cum aliis placet auctoribus, tum maxime Plutarcho in Theſeo. vetus tamen opinio fuit, eum ex Marte & Ilia, ſiue Rhea, ſiue Siluia (hæc enim omnia eius nomina traduntur) Veſtali virgine, Numitoris Albani regis filia, Albæ furtiuo fuiſſe concubitu genitum; eundemque à ruma, id eſt ab vbere, *Romum* primum; deinde blandiendi cauſſa *Romulum* dictum: quod paruulus, & lactens, vberibuſque lupinis inhians, ſit inuentus. Hic idem

vna cum fratre Remo, quem poſtea interfecit, vrbem in Palatio cōdidit: eamq; Romam à ſuo nomine (vt plerique putant) appellauit. De anno, quo vrbis fundamenta iacta ſunt, inter ſcriptores non conuenit. Ego tamen Dionyſio, qui ſeptimæ olympiadis anno primo, poſt Ilium captum anno CDXXXIII, iacta prodidit, potiſſimum aſſentior; quod recitatis aliorum multorum: refutatiſque ſententiis, ſuam opinionē firmiſſimis ac certiſſimis rationibus tueri atque aſſerere videatur. Parilibus autem iacta, qui dies ſacer fuit deæ Pali, XI Kal. Maias, Plutarcho, Solino, Meſſala, & vetere Kalendario auctoribus arbitror. Hic idem cum populi conſenſu regnaſſet annos XXXVII, (tot enim annos Romulo regi omnes tribuunt, præter vnum Eutropium, qui XXXIX) atque imperium Romanum præclaris multis legibus ac inſtitutis fundaſſet, domeſticamque ac militarem diſciplinā ſtabiliſſet, Nonis Quinctilibus mortuus eſt. qui dies, *Nonæ Caprotinæ*, quod is ad Capræ paludem exercitum recenſens non comparuerit; ac † *Populi fuga*, ob conſternatum repentina regis morte populum, Plutarcho & Dionyſio teſtibus, poſtea appellatus eſt. Idem poſt conſecrationem *Quirinus* dictus. cuius cognominis has cauſſas reddit in Faſtis Ouidius: *Siue, quod haſta Quiris priſcis eſt dicta Latinis; Bellicus à telo venit in † arma deus: Siue ſuo regi nomen poſuere Quirites: Seu † quia Romanus vicerat ille Cures.* Eadem etiam ſcribit Plutarchus. Quod autem à Quiritibus Quirinus dici potuerit, teſtes locupletiſſimi ſunt Dionyſius & Plutarchus, qui tradunt, Ita inter Romulum. & T. Tatium Sabinorum regem, quem Sabino bello Romulus in ciuitatis & imperii ſocietatem accepit, conueniſſe, vt vrbs à Romulo Roma diceretur: populus à Curibus. T. Tatii patria Quirites vocaretur. Eundem ſine vxore vitam traduxiſſe, multi fuere qui ſcriberēt. Liuius autem Erſiliam Sabinam ſibi deſpondiſſe prodidit. quam non ſibi, ſed Hoſto Hoſtilio fortiſſimo viro deſpondiſſe ab aliis traditum eſt. Dionyſius Erſiliam matrem Romulo, filiam Hoſtilio nupſiſſe ait. Eadem ratione ne liberos quidem vllos ipſum reliquiſſe ſunt qui putent, vt Plutarchus, & Dionyſius: cum tamē Zenodorus, teſte Plutarcho, filiam nomine Primam, & filium Aollium, poſt Abillium nominatum, ipſum ſuſcepiſſe tradiderit. Atque hæc quidem, quatenus ad magiſtratuum tabulas pertinet, de Romulo hactenus.

De triumpho inſtituto, III triumphis Romuli regis, & ſpoliis opimis ab eo relatis.

DE triumphis autem hæc habemus quæ dicamus. Triumphum eximium honorem fuiſſe quendam, quem is qui auſpicio ſuo hoſtes prœlio deuiciſſet, in vrbē cum incolumi exercitu rediens, ſenatus primum decreto, poſt etiam populi iuſſu conſequeretur, ſatis inter omnes auctores conſtat. Dictum autem eſſe triumphum Varro putat libro de lingua Latina V, quod cum imperatore milites redeuntes, clamitarent per vrbem in Capitolium eūtes, *Io triumphe.* idque à θριάμβῳ, græco Liberi patris cognomine, dictū exiſtimat; qui primus deuicta India, huius honoris auctor fuiſſe traditur. Itaque Liuius lib. XLV, ait; *Milites laureati triumphum nomine cient.* Triumphorum vero duo genera fuerunt, vnus, maior; qui præcipue Triumphus; alter, minor, quæ *Ouatio* nominata eſt. Ex his autem alii terreſtes, alii nauales; itemque alii in vrbē, alii in monte Albano, acti ſunt. Horum autem quidque qui primi, & quo anno, & qua cauſſa fecerint, & quid inter triumphum & ouationem interfuerit, ſuo loco demonſtrabo. nunc tantum id quod inſtat, agendum eſt. Quis igitur primus Romæ triumphum egerit, parum inter ſcriptores conuenit. Dionyſius, Plutarchus, & Meſſala, Romulum huius inſtituti auctorem nominant; ſed iidem tamen tradunt ab aliis quibuſdam L. Tarquinio Priſco regi hoc tribui. quos Florus & Eutropius ſequuti ſunt; & fortaſſe etiam Liuius, qui nullius regii triūphi, niſi eius quem L. Tarquinius Priſcus de Sabinis egit, meminit. Plutarchus autem Priſcum, primum illum quidem fuiſſe putat qui curulem in vrbem triumphum inuexerit: ſed qui triumphandi morem inſtituerit, Romulum prodit. Itaque reprehendit etiam Dionyſium, qui Romulum curru vrbem ingreſſum in triumpho ſcripſerit; ſcilicet quod non Romulus, ſed aut Priſcus, aut certe (vt alii tradiderunt) P. Valerius Poplicola conſul, primi curru vrbem triumphi cauſſa inuecti ſint. Hic honos omnium maximus ſtāte rep. ſemper

habitus

habitus eſt: euerſa autem republica triumphalia ornamenta pro triumpho ab Auguſto primum decerni cœpta ſunt. Ceterum prima Romanis arma illata ſunt à Latinis finitimis; ſecunda, ab Etruſcis. Latinos ad bellum dolor acceptæ à Romulo rege iniuriæ accendit; quos benigne atque amice cum vxoribus ad ludos inuitatos, raptis in vrbe ex compoſito mulieribus, grauiſſima ille contumelia affecerat. Hi Cæninenſes, Cruſtomini, Antemnates, & Sabini fuerunt. Camerinos autem ex Latinis, ac Fidenates & Veientes ex Etruſcis, ſpes prædæ ad Romanum agrum populandum incitauit. Itaque omnibus iis bello intra paucos dies deuictis, Romulus primũ de Cæninenſibus & Antemnãtibus, iterum de Camerinis, tertium de Fidenatibus & Veientibus triumphauit, vt ait Dionyſius lib. *II*. Nam de Cruſtominis, quamquã prœlio fractis, triumphus nullus actus eſt. & Sabini in ipſo ſummo prœlii diſcrimine icto fœdere, in partem etiam ciuitatis & reipublicæ vocati ſunt. Solinus tamen cap. *II*. Romulum primum de Cæninenſibus; iterum de Camerinis, tertium de Veientibus triumphaſſe prodit. Nam Plutarchus de Cæninenſibus tantum, ac poſt de Veientibus & Fidenatibus triumphatum, & quidem Veientium regem ipſum ſenem in triumpho ductum eſſe idibus Octobr. prodit. Quoniam autem in Capitolinis triumphis dies & annus ab vrbe condita, vnicuique triumpho adſcriptus eſt, propterea conatus ſum vt ne ab eorum ratione diſcederem; quoties quidem poſſem. Itaque anno ab vrbe condita IIII, de Cæninenſibus triumphatum eſſe ſcripſi; quod Dionyſius eo anno mulieres raptas eſſe credat potius, quàm (vt multi ſcripſerunt) menſe quarto. Quod ſi quarto anno mulieres raptæ ſunt, eodemque anno victi ſunt Cæninenſes, qui mulierum cauſſa bellum Romulo intulerant, profecto eodem etiam anno triumphatum eſt. De Camerinis autem anno XVI, Kal. Sextil. triumphatum ſcripſi; quia Plutarchus ait victos Camerinos à Romulo eo anno, eoque die Romam eſſe tranſlatos. ex quo intelligi poteſt, aut eodem die, aut paulo ante, triumphum actum. De Veientibus porro Idibus Octobr. triumphatum idem ſcribit. annum eius triumphi certum conſequi coniectura non potui. Cum autem varia ſint (vt dixi) genera triumphorum, obſeruatum eſt nobis, eos qui Capitolinos triumphos inciderunt, quoties curulem triumphum, eumque terreſtrem & in vrbe actum ſignificare velint, hanc fere ſcribendi formulam adhibere, quam nos adſcripſimus. eſt enim præciſa oratio, cum verbum *triumphauit* vbique deſideretur. In reliquis autem quæ ſcribendi ratio ſeruata ſit, ſuo loco demonſtrabimus. Quæ porro de *opimis ſpoliis* ſcripſi, à Romulo interfecto Acrone Cæninenſium rege relatis, ea ſcripta ſunt apud Dionyſium, Liuium, Plutarchum, Solinum, Valerium; de quibus nihil dixiſſem, niſi tertiorum ſpoliorum, quæ M. Marcellus COS. AN. DXXXI. rettulit, fieri mentionem in Capitolinis triumphis animaduertiſſem. De opimis autem ſpoliis hæc tradita ſunt. Plutarchus in Romulo opima ſpolia non ab opibus (vt Varro cenſuit) ſed ab opere rei geſtæ, quæ ducibus hoſtium interfectis Romani duces tulerint, dicta putat. Varronem autem ſequitur Feſtus: cuius verba mẽdoſiſſima à me ita quadam ex parte reſtituta ſunt: Opima, magnifica, & ampla. vnde ſpolia quoque, quæ dux populi Romani duci hoſtium detraxit. quorum tanta raritas eſt, vt intra annos paulo minus DXXX, tantum trina contigerint nomini Romano: vna, quæ dux Romulus de Acrone; altera, quæ Coſſus Cornelius de Tolumnio; tertia, quæ M. Marcellus de Virdumaro fixerunt. M. Varro ait opima ſpolia eſſe, etiam ſi manipularis miles detraxerit, dummodo duci hoſtium detraxerit. quod autem omnia ſolita non ſint ad ædem Iouis Feretrii poni, teſtimonio eſſe libros pontificum; in quibus ſit, pro primis ſpoliis boue, pro ſecundis ſueouetaurilibus, pro tertiis agno publice fieri debere. Eſſe etiam Pompilii regis legem opimorum ſpoliorum talem; *Cuius auſpicio claſſe procincta, opima ſpolia capiuntur, Ioui Feretrio darier oporteat. & bouem cædito, qui cepit æris* CCC. *Secunda ſpolia in Martis aram, octoginta ſueouetaurilia vtra voluerit cædito. Tertia ſpolia Iano Quirino, agnum marem cædito, C qui ceperit ex ære dato.* Hæc Feſtus. Seruius etiam exponens illum Virgilii verſum; *Tertiaque arma patri ſuſpendet capta Quirino*; prima Ioui, ſecunda Marti, tertia Quirino dicata fuiſſe ex lege Numæ

Pompilii,ſcribit. Idem tradit Plutarchus in Marcello; quo in loco veſtigia exſtant emendandæ huius apud Feſtum ſcripturæ. Sed de ſpoliis opimis hactenus. nam alia multa,vbi de ſecundis ſpoliis agemus,afferemus.

DE INTERREGIBVS.

Post Romulum anno vno Interreges reip. præfuiſſe, multis conſtat auctoribus. de quo anno ita Liuius: Mortuo Romulo,rem inter ſe centum patres, decem decuriis factis,ſinguliſque in ſingulas decurias creatis,qui ſummæ rerum præeſſent,conſociant. decem imperitabant;vnus cum inſignibus imperii & lictoribus erat. quinq; dierum ſpatio finiebatur imperium,ac per omnes in orbem ibat;annuumque interuallum regni fuit.id ab re,quod nunc quoque tenet nomen, *Interregnum* appellatũ. Eadem Dionyſius,& Plutarchus in Numa.

DE NVMA POMPILIO REGE.

Patrem Numæ regis Plutarchus, & Is qui de viris illuſtribus ſcripſit, vocant Pomponium;at Dionyſius lib. *II*,itemque Liuius lib. XL, Pomponem. Hunc Numam,quod æquitate & prudentia inter omnes excelleret,Curibus vrbe Sabinorũ, poſt Interreges in regnum Romam vocatum eſſe, Romana monumenta omnia loquuutur. Regnaſſe autem annos XLIII,omnes item conueniunt;præter Eutropium, qui XLI prodit. De vxoribus & liberis eius magna quæſtio eſt. alii vxorem eius vnam tradunt Tatiam,T. Tatii Sabini,qui cum Romulo regnauit,filiam; alii alteram adiungunt Lucretiam,quam poſt Tatiæ mortem rex ſibi deſponderit. Eadem ratione alii Pompiliam filiam ex Tatia;alii præter Pompiliam,filios etiam quatuor ex Lucretia reliquiſſe tradiderunt, Pomponem, Calpum,Pinum & Mamercum. Hæc Plutarchus in Numa. Rex hic nulla belli laude inſignis fuit: pacis autem ac religionis ſtudiis floruit. is enim ſacra & ceremonias,omnemque deorum cultum docuit. idem pontifices,augures,flamines, ſalios, veſtales,alioſque ſacerdotes primus creauit.

DE TVLLO HOSTILIO REGE, ET *III triumphis eius.*

De Tulli Hoſtilii genere hæc accepimus. Dionyſius lib. IIII, Vir, inquit, nobilis ac fortis,Hoſtilius, ex vrbe Medullia Romam commigrans regnante Romulo, Erſiliæ filiam ſibi deſpõdit. bello Sabino cum cecidiſſet,filium reliquit; ex quo Tullus Hoſtilius rex natus eſt. Liuius autem libro primo Tullum regem Hoſtilii illius nepotem vocat; cuius bello Sabino in infima arce clara pugna fuerat. quo de viro Plinius lib. XVI ita: Romulus frondea coronauit Hoſtum Hoſtilium, quod Fidenas primus irrupiſſet. auus Tulli Hoſtilii regis hic fuit. Item Macrobius libro primo Saturnal. Vetuſtatis peritiſſimi referunt,in raptu Sabinarum, vnam mulierum nomine Erſiliam, dum adhæreret filiæ, ſimul raptam; quam cum Romulus Hoſto cuidam ex agro Latino, qui in aſylum eius confugerat, virtute conſpicuo, vxorem dediſſet, natum ex ea puerum antequam vlla aliarum Sabinarum partum ederet; eumque, quod primus eſſet in hoſtico procreatus, Hoſtum Hoſtilium à matre vocitatum; & eundem a Romulo bulla aurea, ac prætexta inſignibus decoratum. Ex his locis ſatis intelligi poteſt, & patrem & auum regis huius prænomen Hoſti tuliſſe. Hunc porro poſt Numam annos XXXII regnaſſe, conſtantiſſime omnes ſcriptores tradunt,regem non ſolum Numæ diſſimilem,ſed etiam Romulo ferociorem. Tria ſiquidem hic bella geſſit, Albanum,*Fidenas,ac Sabinum. Albanum & Sabinum res vtrinque raptæ,ac nequicquam repetitæ, excitauerunt: Fidenas vero,ſuſpicio inſidiarum, quas à Fidenatibus Romanis atque Albanis paratas rex animaduertit. Albanos autem primum virtute Horatiorum tergeminorum, quibus ſingularis pugna cum Curatiis Albanis mandata erat,in poteſtatem adduxit; deinde fraude ac perfidia eorum Fidenati bello comperta, vrbe eorum deleta, Romam o-

omnes

mnes traduxit. Idem omnibus his bellis re bene geſta, ter (vt ait Dionyſius) triumphauit: primum de Albanis, iterum de Fidenatibus, quorum auxilio Veientes etiam venerant; tertium de Sabinis. Itaque parum ſcite Macrobius, qui libro primo, Tullum bis de Albanis triumphaſſe ſcripſit; tertium de Sabinis. Horum triumphorum meminit ſic in ſexto Virgilius, — *reſideſque mouebit Tullus in arma viros, & iam deſueta triumphis Agmina.* Hoc autem ait; quia Numa rex nec triumphauerat, nec bellum geſſerat.

DE ANCO MARCIO REGE, *& II. triumphis eius.*

DE patre & auo Anci Marcii regis hæc ſcripta ſunt apud Plutarchum in Numa: Marcius, inquit, Sabinus, cum Numam Pompilium ad regnum ſuſcipiendum hortatus eſſet, cum eo Romam commigrauit, & in ſenatum lectus eſt. poſt obitum autem Numæ, in regni certamine à Tullo Hoſtilio ſuperatus, ſibi mortem cõſciuit. ex eo natus eſt Marcius; cui Pompilia Numæ regis filia collocata eſt: ex quibus genitus eſt Ancus Marcius, rex quartus. Quæ vero ſcribit Plutarchus, eadem ſunt apud Liuium & Dionyſium. Pater autem regis huius, Numæ prænomine vſus eſt. Nam ſcribit Tacitus lib. V, Numam Marcium ab Tullo Hoſtilio rege vrbi præfectum fuiſſe. nemo autem, regnante Tullo, niſi Anci pater, Romæ vixiſſe videtur è gente Marcia, cui ille tantum muneris mandare potuerit. Eiuſdem Numæ Marcii M. F. meminit Liuius lib. I. quem à Numa Pompilio rege pontificem primum creatum eſſe tradit, vt in Scholiis Liuianis oſtendimus. Reliquit hic rex filios duos: qui poſt, cum L. Tarquinium Priſcum regem interfeciſſent, à Ser. Tullio rege in exſiliũ acti ſunt, auctoribus Liuio, Dionyſio, & Plutarcho. Atque huic quidem etiam annos regni omnes aſcribunt XXIIII. Huius porro regis inſignis in re bellica virtus fuit. Etenim ſeptem bella geſſit. primum cum Latinis, ſecundum cum Fidenatibus, tertium cum Sabinis, quartuum & quintũ cum Veientibus, ſextum cum Volſcis, ſeptimum iterũ cum Sabinis. Horum omnium bellorum communis vna cauſſa fuit, vt fines ſuos ab finitimorum incurſionibus & latrociniis defenderet ac prædas abactas, quas illi iure non reddebant, armis repeteret. Hoſtibus vbique pulſis, ac re ex ſententia geſta, de Veientibus tamen priore bello victis tantum triumphauit, vt Dionyſius tradit. neq; enim alius triumphi meminit. Vereor tamen ne aut de Latineis aut de Sabineis præterea triumphauerit. Me enim mouet ſyllaba quædã NEIS, quæ eſt in tabulis triumphalibus Capitolinis proxime ante triumphos L. Tarquinii Priſci; quæ ſine dubio ad hunc regem pertinet, atque extrema ſyllaba eſt vocis vel LATINEIS, vel SABINEIS. *Latineis* probarem magis, quia illud bellum eſt illuſtrius; at quia Sabinum Veienti poſterius fuit, *Sabineis* ſcripſi, alii iudicabunt. Eſt autẽ intelligendum, ne omnes quidem, quotquot habemus Romanæ hiſtoriæ ſcriptores, eorum qui hæc marmora exararunt, (quod infra etiam apertius oſtendetur) fidem ac diligentiam adæquare.

DE L. TARQVINIO PRISCO REGE *& III. triumphis eius.*

L. TARQVINII regis haud difficilis eſt generis explicatio; præſertim omnibus in eo tradendo conſentientibus annalibus. Nam (vt Dionyſius, Liuius & Strabo ſcribunt) Damaratus, cum Corintho patria per ſeditionem pulſus in Italiam commigraſſet, Tarquiniis Etruriæ vrbe, omnium fortunarum ſuarum ſedem collocauit; ibique filios procreauit Aruntem & Lucumonẽ. Damarato autem & Arunte mortuis, Lucumo, neglectis Tarquiniis, cum magna clientum manu Romã veniens, ſeq; pro Lucumone Lucium, & Tarquiniũ à Tarquiniis, vbi educatus erat, appellãs, ab Anco rege in ciuium & in patriciorum ac ſenatorum numerũ aſcitus, poſt eo mortuo dignus, qui ei in regni adminiſtratione ſuccederet, habitus eſt. Hic filias duas reliquit; quarũ vna Ser. Tullio regi nupſit, altera M. Iunio Bruti patri; itemque filiũ,

qui viuente patre mortuus eſt, relictis filiis duobus, Arunte & Lucio. Ex quibus Lucius poſt Superbi cognomine inuento, Romæ regnauit. Atque hæc quidem Dionyſius. nam ab eo diſſentit Liuius, vt poſt dicemus. Regnaſſe hunc annos XXXVIII, Dionyſius & Liuius tradunt: Rufus, Meſſalla, Eutropius, & Solinus, XXXVII. Quibus potiſſimum nos in his tabulis perficiẽdis, ob eas cauſas quas poſtea recitabimus, aſſentimur. PRISCI hic cognomen inuenit, auctore Dionyſio; quod natu maior, quam L. Tarquinius, qui Superbus dictus eſt, fuit. Idem pluribus prœliis Latinos, Etruſcos, ac Sabinos rebellantes, ac populationibus infeſtum Romanum agrũ reddentes, fregit, ac triumphos egit. Hunc enim primum Romæ triumphaſſe Meſſalla, Eutropius, & Florus ſcribunt; vt ſupra in Romulo diximus. Ter autem triumphaſſe, conſentientibus Capitolinis tabulis, auctor eſt Dionyſius; primum de Latinis, iterũ de Etruſcis, tertium de Sabinis. quamquam qui librum de viris illuſtribus ſcripſit, de Sabinis eum tantum & priſcis Latinis ait triumphaſſe. Macrobius autem & Liuius triumphi ſolum, quem de Sabinis egit, meminerunt.

DE SER. TVLLIO REGE, *& III. triumphis eius.*

DE genere Ser. Tullii regis non omnes ſcribunt vno modo. Tullius enim (inquit Dionyſius) Corniculanus, vir nobilis, cum pro patria, quę tum à Tarquinio rege oppugnabatur, dimicans cecidiſſet, Ocriſiam vxorem prægnantem reliquit: quam captiuam rex vxori Tanaquili donauit. Ea cum puerum peperiſſet, quem à patris nomine Tullium, a fortuna *Seruium* nominauit, libertati reſtituta eſt. Puer autem, vbi corroborata ætate fuit, gener regi aſcitus eſt. poſt autem, ſocero ipſo rege à filiis Anci occiſo, hortatu ſocrus regnum Romæ ſuſcepit. Hæc Dionyſius. Liuius patrem huius, Ser. Tullium nominat; ita vt potius rex a patre, Seruii prænomen ſumpſiſſe videatur, quam (vt ait Dionyſius) a ſeruitute. quamquam (vt adiicit Liuius) fortuna matris, quod capta patria in hoſtium manus venerat, vt ſerua natus videretur, effecerit. Qui autem Capitolinos triumphos inciderunt, patris prænomen reticuerunt; credo, quod eum ſpurium & incerto patre ortum opinarentur. quam opinionem multorum fuiſſe Plutarchus in libro De fortuna Romanorum oſtendit: quo in loco ſcribit, alios putaſſe Ocriſiam domi Tarquinii ex quodam regis cliente; alios, ex lare aliquo; alios, ex Vulcano ipſo deo Seruium procreaſſe. De Vulcano autem rumorem percrebuiſſe maxime tum, cum repẽtina flamma Seruii pueri caput flagrauit. Sed hæc, atque alia eiuſmodi, fabulis ſimilia ſunt. Hic filias duas reliquit: quarum altera, Arunti; altera, Lucio Tarquiniis collocata eſt, Liuio auctore, & Dionyſio. quorum etiam teſtimonio apparet hunc annos regnaſſe XLIIII. Idem cum Etruſcis diuturnum bellum per annos XX. geſſit. Eius belli auctores Veientes, Cærętes, & Tarquinienſes fuerunt; qui, reliqua ſollicitata Etruria, ictæ pacis cum Priſco rege conditionibus ſtare noluerunt. Magna igitur & huius regis in hoc bello virtus enituit: quippe qui hoſtes ita contuderit, vt etiam de iis ter triumpharit. hoc enim cum apud Dionyſium ſcriptum, tum in Capitolinis triumphalibus tabulis eſt inciſum. Meſſalla eum etiam de Veientibus & Etruſcis nobilem victoriam ait retuliſſe.

De Luſtro inſtituto.

QVIA qui Capitolinas tabulas deſcripſerunt, luſtra omnia etiam antequam à cenſoribus conderentur, adſcribunt, faciendum eſſe mihi putaui, vt initium luſtrorum omnium notarem. quod Ser. Tullio regi, ſcriptorum omnium conſenſu defertur. Luſtri autem ratio hæc fuit, quantum ego ex Dionyſio & Liuio intelligere poſſum. Ciues omnes bona ſua æſtimare rex iuſſit, atque eorũ æſtimationẽ iureiurãdo obſtricto ad ſe deferre; præterea nomina & ætatẽ vxorũ, liberorũ, libertorũ, ſeruorumque profiteri; quaque vrbis in regione habitarent, indicare: qui ſecus feciſſet, bona eius publicari, ipſum verberatum vænire, & ciuitatem amittere voluit. Prout autem varius erat cuiuſque cenſus, ita varias etiam deſcripſit ciuium claſſes; ita vt in primam claſſem ditiſſimum, in ſextam tenuiſſimum quemque cõiiceret. Ditiſſimos autem, quos militaribus muneribus, & bellicis ſumptibus, eoſdem domeſticis etiã ornamen-

[illegible] o su[illegible] z t m t[illegible]
C[illegible] o [illegible] ex[illegible] ribus Iul[illegible] xx[illegible]
[illegible] Romæ p[illegible] on[illegible] e t. [illegible] manus, quem [illegible]
p[illegible] us. [illegible] bus [illegible] a [illegible] endam. N[illegible]
quia, ultrum a ce[illegible] quo [illegible] est c[illegible] m, l[illegible] L[illegible]
ſt[illegible] m pro quinquenn[illegible] f[illegible] utoptum [illegible] idq; [illegible] do dic[illegible] m, [illegible] Varro
[illegible] v. d[illegible] gu[illegible] La[illegible] q[illegible] oq; [illegible] a[illegible] v[illegible] & vl[illegible] a per[illegible] en-
[illegible] tres perſ[illegible] ntur. [illegible] Huic aute m n[illegible] tantu[illegible] q[illegible] at [illegible] T[illegible]
[illegible] inter [illegible] us e[illegible]. Indica[illegible] Valerius lib. I I [illegible] Ser.
Tul[illegible].

[illegible] L. [illegible] ARQVINIO SVPERBO REGE
& [illegible] trium[illegible] us.

L. TAR[illegible] INIVM S[illegible] pe[illegible], h[illegible] m [illegible] a[illegible] Prisci regis tradi[illegible] c[illegible] e-
[illegible] h[illegible] s c[illegible] ra[illegible] s cr[illegible] m [illegible] o-
rem [illegible] tuisse ex certa annorum ra[illegible] ne [illegible]
a te[illegible] tum ex [illegible] co ipſo viuen[illegible] a[illegible] ptione[illegible]
[illegible] es c[illegible] m præ[illegible] V[illegible] modo [illegible] nus
hau[illegible] ra de[illegible] ripti [illegible] est, cum eum L. [illegible] Damarati N. e[illegible] e ſcribi-
m[illegible] pæ[illegible] am [illegible] lam Capitol[illegible] m. F[illegible] os h[illegible] reliquit tres, Sextum, A-
r[illegible] m. Sex[illegible] natu maximum voc[illegible] Diony[illegible] at L[illegible], & Ouidius
[illegible]. Hic Sextus cum ſtuprum Lucretiæ intuliſſet, cauſam [illegible] Bru[illegible] &
[illegible] b[illegible] t, vt pater eiu[illegible] cum tota regia ſtirpe Roma ex[illegible] ceretur. quamquam
[illegible] Sextu[illegible] n q[illegible] Lucretiæ [illegible] m fece[illegible] t, [illegible] omi[illegible]. T[illegible] a p[illegible] r e ad
[illegible] Bru[illegible] at[illegible], miſſus: Aru[illegible] s poſt ab ipſo Bruto cos. in acie occiſus
[illegible] T[illegible] am ſuam quæ Octauo Mamilio T[illegible] ſculano d[illegible] nup[illegible].
[illegible] Re[illegible] naui[illegible] annos XXV vt Liu[illegible] & [illegible]
[illegible] acet. qui vero Ser. Tu[illegible] anno[illegible] IIII aſſignant, iidem Su[illegible] b[illegible] XXX[illegible] a-
[illegible] ant. Ne hic quidem rex expers glo[illegible] æ bellicæ fu[illegible] e qui S[illegible] m[illegible]
p[illegible] s, qui parere recuſabant, duobus bellis comminuerit [illegible] c Vol[illegible] os po[illegible] p[illegible]-
mus bello aggreſſus, deuicerit. Quamquam autem nullos au[illegible] es habe[illegible], qui [illegible]
phos v[illegible] s [illegible] a Su[illegible] o [illegible] ege ſcribant; tamen quoniam bis eum triumphaſſe ex
Capito[illegible] noru[illegible] ti[illegible] mphorum fragmentis intelligebam, ſuſpicatus ſum triumphos
duos acc[illegible] p[illegible] os eſſe: [illegible] um, quem de Volſcis; al[illegible] e[illegible], que[illegible] de S[illegible] s egerit præ-
ſertum ve[illegible] s p[illegible] os ab eo [illegible] ctos Liuius, Dionyſius, Meſſala, [illegible] q; qu[illegible] ripſit
de vi[illegible] ſt[illegible] ibus [illegible] conſtantiſſime tradant. neque enim nomina ipſorum populorũ
[illegible] fragmento [illegible] apito[illegible] o exſtant.

[illegible] E C[illegible] NSVLIBV[illegible] PR[illegible] MVM CREATIS, E[illegible]
quo vrbis anno, ac quo di[illegible] inierint.

H[illegible] e[illegible] a mutat[illegible] r[illegible] pub. q[illegible] a Sup[illegible] c[illegible] pr[illegible] p[illegible] regis [illegible]-
tentiam, [illegible] p[illegible] L[illegible] æ a re[illegible] xact[illegible], & [illegible] e-
cuperata, imp[illegible] s v[illegible] annuum mandatum eſt qui p[illegible] ſt[illegible] quod [illegible]n-
ſulerent reipul[illegible] de[illegible] c[illegible] ib[illegible] t Cic[illegible] C[illegible]
ti autem fu[illegible] a Sp. [illegible] e [illegible] e, [illegible] x c[illegible]
mentar[illegible] Ser. Tul[illegible] m[illegible] a r[illegible]
[illegible] uere. i[illegible] modo cau[illegible] e [illegible] a[illegible] s[illegible]
[illegible] tricii a[illegible] te[illegible] bo ſunt [illegible] us [illegible]
[illegible] p[illegible] ſt etiam ex plebe [illegible] p[illegible] p[illegible]
[illegible] teſtate re[illegible] C[illegible]
d[illegible] m[illegible] D[illegible] am
con[illegible] v appe lan[illegible] mus,
CCXLIIII. [illegible] Huius autem varie[illegible]

[illegible] ab iis [illegible] coacti [illegible] Capitolini [illegible] m quo P. Valerius consul [illegible] [illegible] appellatur [illegible] LXXVIII appellatur [illegible] Sp. Cassius [illegible] Posthumius, Agrippa Menenius [illegible] Quare [illegible] redi[illegible]tes, vſque ad annum, quo reges [illegible] per[illegible] non CCXLIIII eſſe reperiemus. [illegible] autem [illegible] Ca[illegible] [illegible] anno ab vrbe condita CCXLIIII, pulſis regibus, ſub conſuli[illegible] Romani [illegible] CCX [illegible] ſupplicium. Rufus, Eutropius, Iornandes, [illegible] [illegible] erum libri Romæ regnatum eſſe annos CCXLIII [illegible] [illegible] quod, cum R[illegible] dicat [illegible] eſſe annos CCXLIII, Roma condita [illegible] & P[illegible] conſules annos numerat DCCX ab expulſis regibus annos [illegible] VII. qua ſumma nihil cum Capitolina eſſe po[illegible] congruentius. [illegible] autem [illegible] magnam in annis ab vrbe condita numerandis ac [illegible]rendis [illegible] quos ſcriptores diſſenſionem fuiſſe. Quod & Cicero tradit in Bruto, & nos [illegible] variarum ſupputationum obſeruatione ac comparatione [illegible]mus. [illegible] huius controuerſiæ cauſa inde oritur, quod quos alii conſules, & ſine [illegible] dictatores ſæpe interſeruerunt, eos omnino alii prætereunt. quod & infra ſuo [illegible] oſtendam, & in ſupputatione etiam Liuiana [illegible] loco demonſtra[illegible]. [illegible] autem varia & inconſtans annorum apud omnes ratio vſque ad quingente[illegible] [illegible] ab vrbe condita: ab eo vero [illegible] conſtantiorem [illegible] eſſe [illegible] inuenio, quod alii alios vno, alii duobus, alii tribus, alii [illegible] annis [illegible] cedunt aut ſubſequuntur. *Vt autem de anno, ſic de die, quo primi conſules [illegible] in[illegible] diuerſi auctores faciunt. Plutarchus in Problematis primos coss. K. [illegible] iniſſe ſcribit. Ouidius in Faſtis duos dies feſtos Romę regis fugit trad[illegible]; vnum, VIII K. Mart. alterum IX K. Iun. Ego vero Plutarchum errare, cum multis ra[illegible] arbitror, cum vero quod anno tantum ſexcenteſimo ab vrbe condita, c[illegible] K. Ian. primum inire cœpiſſe inuenio. Neq; vero Brutus cos. primum c[illegible] [illegible] VI K. Mart. potuit: quippe qui auctore Plutarcho [illegible] K. M[illegible] obierit. [illegible] eſt enim abſurdius, quã tantas res, quantas [illegible] ob ce[illegible] quinque dierum ſpatio geſtas dicere. Neque [illegible] Brutum [illegible] K. Mar[illegible] [illegible] vſq; ad prid. K. Mart. ſequẽtis an[illegible] [illegible] ob[illegible] dicere poſſumus. nam ſi ita res cecidiſſet, [illegible] in [illegible] cum ſub[illegible] tamen duo [illegible] & M. Horatius: M. autem Horatius diu etiã ex rebus ei[illegible] videatur. Quod cum ita ſit, fit ne efficitur VIIX K. [illegible] ſcribit Macrobius [illegible] primo Saturn. Nonum [illegible] Bruto, qui primus Romæ conſul factus eſt, nominatim; [illegible] cadẽ K. Iunius, pulſo Tarquinio, ſacrum Carnæ deæ in [illegible]. Sic autem effi[illegible] vt Bruto [illegible] anni Sp. Lucretius, ac mortuo [illegible] ſuffect[illegible] [illegible] hanc opinionem ea quæ de [illegible] caloribus ſolet, afferet L[illegible] cum [illegible] expulſionem loquitur. ex iis e[illegible] M[illegible] tempus deſcribitur. Adde, [illegible] bus [illegible] bus. Q[illegible] K. Octobr. annum ordi[illegible] cum au[illegible] quattuor ante ſoleſtem exordiũ noui [illegible] ducitur annus ille libertatis pri[illegible] [illegible] Valerius Horatiuſq; [illegible] Tar[illegible] eſt, de templo C[illegible] [illegible] eſt ex remo[illegible] [illegible] Septemb. [illegible] Poplicola, & [illegible] [illegible] exor[illegible], appare[illegible] ex D[illegible] [illegible] CCLX [illegible] iniſſe a[illegible] Septem-

[illegible]

[illegible] K. Mart. [illegible] Pugna- [illegible]

[illegible]

[illegible] etiam G[illegible] [illegible] tantum li- [illegible] [illegible] obseruatum, nome [illegible] lineam, hoc [illegible] me custodiendu[illegible] [illegible] L. Lucretium patrem [illegible] reor [illegible] F. [illegible] in Capitolinis tabulis. Hic [illegible] Tarquiniorum, bellum [illegible] nec quic- [illegible]

[illegible]

[illegible] etiam [illegible] nec [illegible]

[illegible] AN. CCX[illegible]

[illegible] Liuius P. L[illegible] [illegible] M. H[illegible] Plutarchus [illegible] Nos Dionysium sequuti sumus [illegible]

[illegible] Κο[illegible]

[illegible] & TRI[illegible] [illegible]λαν[illegible]

[illegible] & P[illegible] [illegible]λα[illegible]

[illegible]

[illegible] CCL AN [illegible]XLVII[illegible]

Po[illegible] æ[illegible] les [illegible] Sp La[illegible] mi[illegible] d[illegible] Cuſpi[illegible],

PVBLICOLA III. & [illegible]

[illegible]O, & A[illegible]

VALER[illegible], & [illegible]BERT[illegible].

C[illegible]a [illegible] M. Val[illegible] & P P[illegible]m [illegible]im ſu[illegible] ſ[illegible] In [illegible] a C[illegible] d ſæpe [illegible] q[illegible] *Rufum* eſſe in lib[illegible] Cuſ[illegible] men e[illegible]. H[illegible] ar[illegible] [illegible] f[illegible]

[illegible]E CCS. AN [illegible]XLI[illegible]

C[illegible] M. V[illegible] b[illegible] m ait [illegible] V[illegible] L R[illegible] & [illegible] de l[illegible]g[illegible] l[illegible]us [illegible]

[illegible]

Hoc [illegible] id[illegible] is [illegible]s in c[illegible] ſtra[illegible] butæ [illegible] v, [illegible] n[illegible] m [illegible] cap. x[illegible]

[illegible] CCL AN [illegible]XXIX

[illegible] Vale[illegible] P[illegible] q[illegible] init[illegible] p[illegible] pulo Ro[illegible]

[illegible] *P.* [illegible] *de* [illegible]

C[illegible]s h[illegible] & Dio[illegible]

id etiam recte videri factum. Nam qui de viris illuſtribus ſcripſit, Poplicolā ait primum de V[illegible]bus, iteru[illegible] de [illegible]abinis, te[illegible]ium de vtriſq; gen[illegible] [illegible]phaſſe. quāquam nos eum bis tantum triumphaſſe arbitramur. quod ex fragmentis etiam Capitolinis intelligi poteſt.

DE COS. AN. CCL[illegible]

Livi[illegible] & C[illegible]dorus conſules ſ[illegible]gger[illegible]nt Agri[illegible]pam Meneniu[illegible]m, & P. Poſtumium Dion[illegible]s Agrippam Menenium Lanatum, P. Poſtumiu[illegible] Tubertum iterū: [illegible] Cu[illegible]piniani, Tuber[illegible]m iterum, & [illegible]anatum: Sicu[illegible] Menenium, & Poſtumiū: [illegible]uras P[illegible]mium [illegible] & Agrippam. Agri[illegible]ā Mene[illegible] C. F. vocat D[illegible]yſius, [illegible]e legat[illegible]onſ[illegible]ar[illegible]us agit ad plebem miſſis anno cc[illegible]x. Valerius vitioſe hunc [illegible], [illegible] III [illegible] M[illegible]nc[illegible]m A[illegible] nom[illegible]nat re[illegible]ius qui de vi[illegible]s [illegible]uſtribus [illegible], Mene[illegible]iu[illegible] Agrippam cognomento Lanatum.

De P. Poſtumio Tuberto c[illegible]s. [illegible], ouante; Agrippa Menenii Lanato cos. triumpho de Sabinis.

Hoc anno colonias duas Latinas Pometiam & Coram ad Auruncos defeciſſe, cum Auruncis initum be[illegible]um, deq; iis acie victis cōſules triumpha[illegible], trad[illegible]t Liuius. Dionyſius autem Sabinos, tertiam in agrum R. impreſſionem facientes, à cōſulibus fu[illegible]s cæ[illegible]ſq; eſſe atq; de [illegible]is Agrippam con[illegible]en[illegible] riumphaſſe, Poſtumium primum ouantem vrbem ingreſſum ſcribit. Quem quia certi[illegible]ra affert, (v[illegible] ſolem[illegible]) ſequuti ſumus. De Agrippa enim idem ſcri[illegible]it is qui de viris i[illegible]ribus tradidit, & Dionyſius [illegible] v[illegible]tremo, vbi [illegible]ortem eius [illegible]o[illegible] [illegible]uo [illegible]o [illegible] legēdum eſt, non [illegible]. De Poſtumio vero Pli[illegible]. xv[illegible]a ait Bellicis ſe quoque rebus m[illegible]s [illegible]nſe[illegible] triu[illegible]p[illegible] de S[illegible] [illegible]s [illegible]be[illegible]tus in co[illegible]ſulatu, (qui primu[illegible] o[illegible]niu[illegible] ouans vrbem [illegible]greſſus eſt [illegible]am rem leuiter ſine cruore g[illegible]erat) myrto Veneris victricis coronatus ince[illegible]ptabilemq; arborem etiam hoſtibus fecit. V[illegible]ſq; etiam [illegible] c[illegible] [illegible]a in Capit[illegible]inis fragmentis exſtant. Vtrumque etiam conſ[illegible]em rem [illegible]is geſſ[illegible] tradit Zonaras.

De ouat[illegible]ne[illegible]ſtituta.

Nunc vero, quia locus [illegible] d[illegible]uatione q[illegible]d inuenerimus exponamus. *Ouationem* [illegible]oris eſſe [illegible]yſius [illegible]v, Pl[illegible]tar[illegible]us [illegible] Marcello me[illegible]m[illegible] d[illegible]run[illegible]. O[illegible] [illegible] lætantes eſſe, ab eo cla[illegible]e quem mit[illegible] t[illegible] deuntes e pu[illegible]a[illegible]es m[illegible]s, [illegible]eminata litera O. [illegible]od id[illegible] placet etiam Di[illegible]nyſio. q[illegible]aſi ver[illegible] [illegible] Græcorum vocem, [illegible] c[illegible]orem ſignificat, ouationis [illegible]e v[illegible] interpretari. At Plutarchus hanc opinionē refe[illegible]t, & [illegible] pu[illegible]t: quam qui hoc genere triumphi ornaba[illegible] ca[illegible] od[illegible]n q[illegible] maiorem triumphum agebat, taurum in Capitol[illegible] n[illegible] n[illegible]s [illegible]. Differt autem ouatio à triumpho, vt ait Diony[illegible] nec cu[illegible] u vect[illegible]s, nec [illegible]abeam nec togam pictam [illegible]utus, [illegible]ercitu præeunte iniret. Plutarchus autem eundem nec [illegible] [illegible]urea coronatum, nec tubis c[illegible]ncinentibus, ſed pedibus & [illegible]al[illegible] m, tibiis mod[illegible] [illegible]ib[illegible] iniſſe ſcribit. Myr[illegible]ea autem [illegible]us eſſe [illegible], quam (vt ait Dionyſius [illegible]ea, Plutarcho aſſentior, quod id e[illegible] [illegible]om [illegible]a [illegible]io, Feſto, & G[illegible]. [illegible] au[illegible]m triump[illegible] genus hoc p[illegible]mu[illegible] anno a ſenatu inſtitutū eſſe, ex L[illegible] annal[illegible]bu[illegible] docet Dio[illegible]y[illegible]us. Cur autem h[illegible]a[illegible]um [illegible], non eandem [illegible]au[illegible]m cum P[illegible]o affert. hic enim, quia Poſt[illegible]ter & ſine c[illegible]e, [illegible] prælio ante [illegible]nfel[illegible]ciſſime facto; in [illegible]imis ex ſuis ami[illegible] n ipſe cum ceteris in fuga caperetur. D[illegible] te[illegible]us [illegible], [illegible]us l[illegible]. v. Ouan[illegible] non [illegible]e[illegible]cta, [illegible]e[illegible] iu[illegible] hoſte geſta [illegible] aut [illegible]n idoneu[illegible] t ſeruorum piratarū[illegible] [illegible]v[illegible] c v[illegible]oria ob[illegible] [illegible]nit [illegible] euer[illegible] dem [illegible]deru[illegible] [illegible]od[illegible] [illegible]rtius, ſed quaſi

q[illegible] Venerius triumphus quidam foret. Hanc myrteam coronam M. Craſſus bell[illegible] fug[illegible] [illegible] confecto, cum ou[illegible] [illegible] aſpernatus eſt, ſenatu[illegible] conſul[illegible] cum faciendum per gratiam curauit, vt lauro, non myrto coronaretur. A[illegible] Plutarchus, cum verbis & comitate res cum [illegible] tranſacta & bene geſta e[illegible], tum vt ouantes inirent, fuiſſe pe[illegible]. His a[illegible] cum aut in aliena prouincia, aut alienis auſpiciis, aut cum ſine m[illegible] ratu res g[illegible] a eſſe[illegible] vt ſigillatim ſuo loco exponetur. Pedibus a[illegible] an equo ve[illegible] es [illegible] ederent[illegible], ma[illegible] q[illegible] eſt. de qu[illegible] etiam Ge[illegible] præ[illegible]tereundum non eſt, [illegible] od ad ouati[illegible] [illegible] ſuper[illegible] d[illegible] diſſentire veteres a[illegible] [illegible] qui o[illegible] [illegible] um equo vehente. & S[illegible] ius p[illegible] [illegible] gredi ouantes d[illegible] quent[illegible] non millibus, ſe[illegible] nat[illegible]. Hæc [illegible] us. Itaque D[illegible], pedibu[illegible] os; [illegible] que ve[illegible] in ouantem in[illegible] Di[illegible] de Tiberio ouante [illegible] & de Druſo; [illegible] & de Au[illegible] & de Antonio [illegible] & de Cæſare [illegible]. Dionyſius autem pedeſtrem triump[illegible] ouationē vocat, du[illegible] A. Man[illegible] an. CCLXXIX loqu[illegible]r.

[illegible] COS. AN. CCLI.

In hunc an[illegible]m conſ[illegible]s comparantur a Liuio & Zonara Opiter Vi[illegible], & Sp. Caſſius: a Dionyſio vero, qui vberior eſt, Sp. Caſſius Viſcelinus, & Opiter Virginius Tricoſtus. Liuium ſequit[illegible] Caſſiod[illegible]. TRICOSTVM cognomen eſſe Virginiorum, ſatis conſtat. Quem autem Dionyſius [illegible], Cicero in Lælio *Becillinum*, falſi Cuſpiniani *Viſcellinum* vocant. hos ego ſequutus [illegible] quamquam in Sicu[illegible] eſt Tricoſtus & Vitellinus.

De triumpho Sp. Caſsii Viſcellini cos. de Sabinis.

Livivs hoc anno re[illegible] e geſtam [illegible] ſcri[illegible] deque iis magis ob iras grauiter vltas, quam ob magnitudinem p[illegible] be[illegible] [illegible]ſules triumphaſſe. Dionyſius Sp. Caſſium tantum de Sa[illegible] & [illegible] be[illegible] am per annos quatuor gerebatur, c[illegible] ec[illegible] & [illegible] hæc co[illegible] da[illegible] oria diligent[illegible] & quia cum fragment[illegible] Capito[illegible] quod etiam in [illegible] imis triumphis deſcribendis feci. Adde etiam, quod Zonaras ab [illegible] Sa[illegible] is datam ſcribit.

DE COS. AN. CCLII.

Hic annus conſules habuit Poſtumum Cominium, & T. Lartium. Liuius, Dionyſius, Zonaras, Caſſiodorus. [illegible]orum con[illegible] lum cognom[illegible] fa[illegible] Cuſpiniani te[illegible] bus Auruncus & Ru[illegible] Arun[illegible] & F[illegible] uus. Valerius [illegible] cap. III, Poſtumi Cominii [illegible] cōſul[illegible] me[illegible] C[illegible] Au[illegible] epitoma. T. Lartius Flau[illegible] u, de quo ſer[illegible] eſt. Hi conſul[illegible] popu[illegible] rum, au[illegible] re M[illegible] Tarqui[illegible] ge[illegible] ero e[illegible] [illegible], q[illegible] ex fœdere [illegible] bello aduerſus [illegible] Dionyſius. Liuius ei[illegible] cau[illegible] dictatorem primum c[illegible] poſt creatum Dionyſius [illegible].

[illegible] COS. [illegible]

Consvles ſuggeri[illegible] Tullium: Siculi faſti, Cam[illegible] Tullium. Dionyſius Ser. Sulpicium C[illegible] Tulli Co[illegible] meminit Cicero [illegible] Bru[illegible] qui patricius anno X poſt reges exactos [illegible] in Præn[illegible] us dictum eſt. Ser. Sulp[illegible]

[illegible] T [illegible] magiſtra [illegible] ſ [illegible] um quemq [illegible] prope in fine annus [illegible] atum. [illegible] a [illegible]

DE COS. A [illegible] CCLIIII.

C [illegible] cum Caſſiodoro [illegible] Æ [illegible] m, & [illegible] P. [illegible] & [illegible] A [illegible] butium [illegible] λααλβαι, mend [illegible] V [illegible] Ac [illegible] de lega [illegible] A [illegible], ſ [illegible] T. A [illegible] m T F [illegible] que ſcript [illegible] um [illegible] co [illegible] M [illegible] em [illegible] am Cai, q [illegible] C [illegible] di [illegible] em im [illegible] Au [illegible] os [illegible] icebant [illegible] V [illegible] omen [illegible] & Gemi [illegible] us [illegible] pta, Præ [illegible] ab [illegible] R [illegible]

DE C [illegible] A [illegible]

[illegible] bilit Q [illegible] us. [illegible] La [illegible] m Q. C [illegible] xc [illegible] in pr [illegible] T. La [illegible] ante [illegible] à [illegible] m [illegible] po [illegible] L [illegible] ule c [illegible] & [illegible] ide- [illegible] m D [illegible]

De [illegible] atore [illegible].

N [illegible] enio m [illegible] veterum ſcriptorum, & tam di [illegible] crepa [illegible] es ſente [illegible] N [illegible] m aut quo anno aut [illegible] cauſ [illegible] um diſcor- [illegible] Li [illegible] us c [illegible] ituat, a [illegible] aſſeueran- [illegible] L [illegible] atur, cer- [illegible] an [illegible] primu [illegible] mort [illegible] enſet Dio [illegible] c [illegible] nu [illegible] icit, q [illegible] o anno [illegible] & Q [illegible] ſequ [illegible] ius & [illegible] rop [illegible] ter [illegible] a [illegible] torem creatum [illegible] e [illegible] m [illegible] m [illegible] um mo- [illegible] b [illegible] m [illegible] ent [illegible] a [illegible] ſtaret. [illegible] is & [illegible] nomina dare [illegible] ationes nou [illegible] m hunc [illegible] um, à quo [illegible] e [illegible] os [illegible] A [illegible] q [illegible] Liuius & Fe [illegible] V [illegible] m [illegible] ſcri [illegible] unt al [illegible] & [illegible] D [illegible] ſtatuſ [illegible] D [illegible] y [illegible] iles ce [illegible] erique [illegible] ſtra [illegible] t, vnu [illegible] uem ſena- [illegible] x [illegible] at [illegible] m fine [illegible] ore q [illegible] co le [illegible] diceba [illegible] o [illegible] m [illegible] mu [illegible]

[illegible]

De Luſtro VI.

[illegible] tempora properaret, exiliit [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible], idem etiam *Calmontanus* [illegible], itaque Dionysius ubi de [illegible] agit, de [illegible] q [illegible] [illegible] Αυλος [illegible] [illegible]: [illegible] enim alio loco [illegible] Iulius. Hos consules Pædianus in Corneliana [illegible] Vopiscum Tricostum, L. Veturium Cicurinum appellat, ex quo intelligi poteſt, vtrumque [illegible] duo cognomina [illegible], Tricostum Cœlimontanum, & Geminum Cicurinum. Nec enim alii loco alii, vt apparebit. Hunc annum vna cum Cicerone poſt reges exactos XVI [illegible] Pædianus ſcribit.

De M'. Valerio dictatore, & triumpho eius de Sabinis.

CVM Æqui, Volsci, [illegible] arma omnes mouerent, ac plebs ad bellum nomina profiteri [illegible] [illegible] pro [illegible] nexorum cauſa [illegible], [illegible] in dies [illegible] [illegible] patribus ad dictatorē cōfugere, [illegible] metu plebs ſine dubio [illegible] [illegible] Valerius dictator dictus. is Q. Seruilium [illegible] magiſtrum equitum [illegible] tauit. Hæc Dionyſius, ac fere eadem Liuius. Manium Valerium Voleſi filium Liuius, Poplicolæ fratrem Dionyſius tradunt. Eundem ſeptuaginta amplius [illegible] Dionyſius, non ætate parem dictaturam [illegible] [illegible] ſunt. Q. [illegible] Seruilium, P. Seruilii P. F. Priſci priore anno conſulis [illegible] Dionyſio proditur. Sed [illegible] autem [illegible] edandæ, & reigerendæ cauſa factum notaui, quod apud Liuium Valerius [illegible] loquitur. Dictaturæ [illegible] belli [illegible] fecere, vt hoc magiſtratu egeret reſpubl. Et vero triumphus etiam ab eo actus [illegible] ab eo geſtam eſſe oſtendit. Idem Liuius libro VII, clauum figendi cauſa [illegible] [illegible] eſſe videtur ſignificare, cum ait in anno [illegible] XXII [illegible] que memoria [illegible] [illegible] bus repetita, in ſeceſſionibus quondam plebis clauum ab dictatore fixum, ad [illegible] enatasq; diſcordia mentes hominum eo piaculo cōpotes [illegible] dictatorem [illegible] cauſſa creari placuit. Quod enim ſcribit Liuius in ſeceſſionibus [illegible] plebis clauū a dictatore fixum, id quando factum ſit, niſi hoc anno, diuinare non poſſum. Cum igitur & plebs domi compeſcenda, & foris hoſtes repellendi eſſent, quorum [illegible] cauſſa dictator dictus fuerat, M. Valerius conuocata cōcione plebem [illegible] oratione repreſſit, pollicitus vbi primum confecto bello domum rediiſſet, [illegible] curæ fore, vt ad ſenatum de nexis referretur. Eaque de cauſſa *Maximus* [illegible] eſt, vt [illegible] Cicero in Bruto. quamquam Cicero hanc orationem ab eo [illegible] [illegible] n [illegible] ait, ſed in caſtris in Sacro mōte, in quem plebs ſeceſſerat. Quod idem [illegible] Valerius lib. VIII, cap. IX. Verba Ciceronis ſunt hæc. Videmus item paucis annis poſt reges exactos, cum plebs prope ripam Anienis ad tertium miliarium conſediſſet, eumque montem qui Sacer appellatus eſt, occupauiſſet, M. Valerium dictatorem dicēdo ſedauiſſe diſcordias; eique ob eam rem ampliſſimos honores eſſe habitos, & eum primum ob eam ipſam cauſſam Maximum eſſe appellatum. Eadem fere Valerius. Quod autem ab illis ſcribitur, ratione vacare videtur. Etenim Dionyſio, Liuioq; teſtibus, M'. Valerius ante ſe dictatura abdicauit, quam plebs ſacrum montem occuparet. Et quamquam [illegible] poſt ad eam in [illegible] legatus venit a ſenatu cum aliis [illegible] conſularibus [illegible], & verba de [illegible] fecit, tamen nec dictator tum erat, nec eius poſtremū oratione plebs in vrbem rediit, ſed noto illo ac peruulgato Agrippæ Menenii de ventre & membris apologo [illegible] [illegible] [illegible] C [illegible] [illegible] annales ſequuti [illegible] ipſum eſſe. Plutarchus item [illegible], & Zonaras, Valerium a populo Maximum appellatum ſcribunt, quia primum ſenatui conſiliauit. Quod autem ait C [illegible] Valerio Maximo ho [illegible] [illegible], ſignificari eos quos P [illegible] in Pi [illegible] Maximum [illegible] Antias tradidit) inter alios hon [illegible] [illegible] exi [illegible] quo magis inſignis [illegible] aperiretur. de quibus item [illegible] [illegible] em plurimi [illegible] [illegible] Valerius tres conſcripſit exercitus, [illegible] Æquos [illegible], quem A. Virginius collega eius in Volscos [illegible] S [illegible] perduxit. Poſt autem victoria vbique parta, [illegible] de [illegible] que & caſtris exuerat, triumphauit. [illegible] fragmentis, meminere Liuius & Dionyſius. P [illegible] a [illegible]

de nexis [illegible] se facturum [illegible] ob[illegible] fuerat, [illegible] re[illegible]cta [illegible] ig[illegible]onis plenus, dictatura ab[illegible]cauit. L[illegible] & D[illegible]

DE COS. AN. [illegible]LX.

CONSVLES prodit in hunc annum Liui[illegible] & Dionyſius Sp. Ca[illegible] & Po[illegible]mum Comi[illegible]. Eo[illegible]undem m[illegible] etiam Cicer[illegible] C[illegible]ne[illegible] V[illegible]lce[illegible] in e[illegible] & Auruncum: Siculi, Aruncum & Vite[illegible]num. P[illegible] nii cos. meminit Valerius lib. IIII, cap. III, & Plutarchus in [illegible]o. E[illegible] na a[illegible]te [illegible] fuiſſe, hoc vero anno k Sept. [illegible] in[illegible]e, auctor eſt Dionyſ. Hoc anno Corioli capti: vnde C. Marcius Coriolani cognomen inuenit.

De Luſtro VII.

CENSVM ab his coss. [illegible]um, cenſa ciuium capita amplius CXM[illegible] eſſe, tradit [illegible]. H[illegible] e[illegible]e Luſtrum VII, in ſequen[illegible] luſt[illegible]o pr[illegible] bo[illegible] n[illegible] hoc quicquam aliud comperi.

De prima ſeceſſione plebis, & tribunis plebis primum creati[s]

QVONIAM tribuni plebis aliquando fine magiſtratibus [illegible] maxime rerum præfuerunt; propterea ortum eorum [illegible] hoc loco e[illegible] putaui oſtendendu. Tric[illegible] a[illegible]e, Claudio Se[illegible]ioq; cos. ſe[illegible] plebis ex n[illegible] fœnerat[illegible]rũ impotentia, qui plebem ære alieno obſtrictam in vinculis habebant, ex[illegible]t. ſedata tamen e[illegible] per Seruilium cos. cum edixiſſet, Ne qu[illegible] ciuem Romanũ vinctum aut clau ſum teneret, quo [illegible] nomi[illegible] is edend[illegible] a[illegible]s, [illegible] in Volſcos bellum parabant, poteſtas fieret. Anno vero inſe[illegible]enti, Veturio Virginioq; co[illegible]bus, plebem iterum eadem de cauſa mil[illegible]ntem M. Valerius dictator promi[illegible] m[illegible], & in hoſtes ed[illegible] ac cum v[illegible]oria parta, per ſe[illegible] pr[illegible] præſtare non poſſet, dictatura ſe abdicauit. Poſt autem, cum plebs per cauſam renoua[illegible] ab Æqu[illegible] belli ex vrbe ed[illegible] eſſet, auctore Sic[illegible]io quodam, à conſulibus diſceſſit, & trans Anienem amnem [illegible]em quendam occupauit, qui *Sacer* eſt appellatus: neque eo anno reuocari in vrbem potuit. Conſules inde per ſeceſſionem plebis fiunt Sp. Caſſius *II*, Poſtumus Cominius [illegible] à ſenatu ad plebem de pace miſſis, vnius A[illegible]ppæ Menenii [illegible] commota redii[illegible] hac lege, vt m[illegible]ratum & ipſa [illegible] co[illegible] pa[illegible] m p[illegible] c v m creare p[illegible] li *Tribuni plebis* [illegible] hæc Dionyſ[illegible] e et[illegible]m Liuius, a quibus in eo di[illegible]ent; Cicero pro Cornelio, quod an[illegible] XVI [illegible]os, Veturio Virginioq; cos. creatos e[illegible]it. Prim[illegible] a[illegible]m c[illegible] creati duo ſunt; deinde tres ad[illegible], vt eſſent qui[illegible] Pædia[illegible] Ciceronis, Atticum, Tuditani, Liuii ſent[illegible] ia tradi[illegible] nam D[illegible]ius & P[illegible] qu[illegible] inque, primum f[illegible]los pr[illegible]fite[illegible]r. Pi[illegible] L[illegible] d[illegible] at ver[illegible] an[illegible]um C[illegible] XXXII, Claudi[illegible] qu[illegible] quinque edit. Illud autem non am[illegible] q[illegible] c[illegible] Horatio & M[illegible] ul[illegible]us quinque ad d[illegible] dec[illegible] d[illegible] perp[illegible]tante republ. conſeruatus eſt [illegible] creat[illegible] C. Licinium, & L. Albinium vocat: Pædianus L. Sic[illegible] C. P[illegible]tercu[illegible] Dionyſius C. Sicinium Bellutum, [illegible] Poplicola, Iunium Brutum, S[illegible] Bellutu[illegible]n voc[illegible]m, & Brutum. Ex tribus reliq[illegible] vnum [illegible]cinium no[illegible] dc[illegible]e. Dionyſius autem C. & P. Lici ni[illegible]n Ru[illegible] vo[illegible] dicat quo primi tribuni [illegible] ante III idus [illegible] q; ſolennem fuiſſe vſque ad [illegible] tempora ne[illegible] D[illegible]ap[illegible] per L[illegible]us [illegible] lib XXXIX Næ[illegible] tri[illegible] [illegible]. Hac autem de tota re ſic Cicero pro [illegible]o perduel[illegible]nis re[illegible] [illegible] vt anno XVI po[illegible] reges exactos, pr[illegible] do [illegible] ſi ſibi [illegible] bunos crear[illegible] [illegible] m, qui hodie mons Sacer nominatur, in quo armati [illegible] [illegible] Lex autem *ſacrata* [illegible]

Cicero

[illegible] bus,& Liuius meminerunt, ea videtur fuiſſe, quam in S[illegible] plebs [illegible] liceret plebi magiſtratum ex ſuo corpore creare, qui plebem [illegible] p[illegible] vt nemini patricio homini magiſtratum capere liceret, vt his magiſtratus ſacro ſanctus eſſet; id eſt, ne quis tribunum plebis aut verbo aut manu violaret: qui ſecus feciſſet, ipſum impune poſſe occidi, ac ſacrum eſſe videri.

De cos. an. cclxi.

Livivs cos. in hunc annum nominat T. Geganium, P. Minucium: Dionyſius T. Geganiu Macerinum, P. Minucium: Siculi faſti & Cuſpiniani Macerinum & Augurinum. Sunt autem hæc cognomina, illud Geganiorum, hoc Minuciorum. quod inf[illegible] pe[illegible] par[illegible]. Hoc anno domi & foris quieta omnia fuerunt. Liuius.

De cos. an. cclxii

Consvles prodit hoc anno Liuius & Caſſiodorus A. Sempronium, M. Minucium, D[illegible] A. Sem[illegible] A[illegible] II, M. Minucium A[illegible] II. faſti C[illegible] cum S[illegible], A[illegible] n[illegible] & Augurinum. Hunc annum [illegible] IX [illegible] Dion[illegible], ex quo Poplicola cos. legem de prouocatione tulit. C. Marcius Coriolanus [illegible] a plebe [illegible] qu[illegible] annonæ caritate, ne frumentum ex Sicilia aductum plebi diuideretur, ſumma ope contenderat. damnatus abſens, in Volſcos abiit. Liuius.

De cos. an. cclxiii.

A. Sempronio, M. Minucio conſulibus, conſules ſuggerit Dionyſius Q. Sulpicium Camerinum, Sp. Lartium Flauum iterum: faſti Cuſpiniani, Cornutum & Flauum; Siculi, Camerinum & Flauum. eſt autem *Cornutus* Sulpiciorum cognomen, vt alio loco ex Capitolinis tabulis intelligitur. Hos autem conſules [illegible] tra[illegible] Liuius. Non [illegible] autem omittendos ad Capitolinam rationem, docet triumphus P. Valerii, qui in annum CCLXXIIX [illegible] ca[illegible] hos conſules u[illegible] traheremus. His conſulibus ludi magni votiui vitio f[illegible] Dionyſius.

De cos. an. cc[illegible]

Consvles ſuggerit Dionyſius C. Iulium Iulum, P. Pinarium Rufum: faſti Cuſpiniani Iulum & Mamercinum; Siculi, Sulum & Rufum. eſſe autem *Mamercum* cognomen etiam Pinariorum, alio loco apparet. Hos etiam vt priores omiſit Liuius. de quo idem poſſumus dicere, quod ipſe libro IX de P[illegible] ne ait, ſic: Hos conſules Piſo Q. Fabio & P. Decio ſuggerit, biennio exempto, quo Claudium Volumniumque, & Cornelium cum Marcio, conſules factos tradidimus. memoria[illegible] fugerit in an[illegible] alibus dirigendis, an conſulto binos conſules factos ratus tranſcenderit, incertum eſt. Hi cos. cum ludi magni v[illegible] ex ſomnio T. Latinii [illegible] fierent, Volſci [illegible] T[illegible] A[illegible], a c[illegible] bus vrbe Roma pulſi, concitantur ad bellum, ac [illegible] e Coriolano in Romanos fines irrumpunt. Dionyſius.

De cos. an. c[illegible]lxv.

Consv[illegible] M[illegible] Sex. Furio [illegible] hunc an[illegible] apud Liuium, & Dionyſium [illegible] orum. in faſtis Cuſpiniani, eſt RVTILVS [illegible] od eſt Nau[illegible] cognomen, & V[illegible] in Siculis, Nautius & Fuſus. *Medullinum* vero, aut *Fuſum*, Furiorum co[illegible]. His c[illegible] eum C[illegible] anus bellum patriæ exercitu Vol[illegible] erer, ab eius oppugnatione in[illegible] tate deterritus eſt. Liuius, [illegible]

De [illegible] an. ccl[illegible]vi.

[illegible] svles hoc anno fueru[illegible] au[illegible] T. Sicini[illegible], C. A[illegible] s Caſſiodorus & Dionyſius T. Sicinium, & C. Aqu[illegible] m vocant C[illegible] na h[illegible] ex faſtis S[illegible] & Cu[illegible] an[illegible] T[illegible] & S[illegible] us.

De triumphis T. S[illegible] & [illegible] Aqui[illegible] coſ. de Vol[illegible] & Hernicis

[illegible] V[illegible] Aqu[illegible]lio Hernici[illegible] nam ii quoq; in armis erant pro[illegible] eue[illegible] [illegible] de [illegible]; cum Vol[illegible] æque [illegible] Marte [illegible] eſt. [illegible] ex q[illegible] intel[illegible]gi poteſt, qua feſtinanter libertatis recuperatę pri[illegible] or[illegible] [illegible] tradita ſint cum ea prętereat ex quibus vel maxima comparatur populo [illegible] lau[illegible] & g[illegible]ria, id eſt tri[illegible]phos de ſubactis a ſe populis actos. Scri[illegible]it enim [illegible]ion[illegible]us, re[illegible] [illegible]biq; geſta, Sicinio quia maiore periculo vrbem liberauerat, vt laureatus trium[illegible]haret; Aqu[illegible]o quia leuius prœlium fecerat, vt ouans vrbem ingre[illegible]ere[illegible], eſſe de[illegible]um.

DE COS. AN. CCLXV[illegible].

[illegible]COS [illegible]edit Liuius in hunc annum Sp. Caſſium & Proculum Virginium. Di[illegible]ſius Sp. Caſſium ter[illegible]ium, Proculum V[illegible]irgin[illegible]um: (eſt e[illegible]m legendu[illegible] apu[illegible] Πρόκλος [illegible]) ex eode[illegible]met alio loco Diodorus Siculus lib. xi [illegible] quod ego ex ma[illegible]uſcriptis eius [illegible]bris cognoui Sp. Caſſium, Proculum Virginium [illegible]icoſtum. faſti S[illegible] R[illegible] & V[illegible]ſcell[illegible]. Vale[illegible]s etiam [illegible] vi, c[illegible]p. iii, tres ma[illegible] Sp. Ca[illegible] conſulatus prodit.

De triumpho II. Sp. Caſſii coſ. [illegible]

[illegible] Æ[illegible] cos. fuſi fugatiq; V[illegible] & Her[illegible] tra e[illegible] ex[illegible] d[illegible]rat, ad amicitiam traducti [illegible] de ca[illegible] Ca[illegible] [illegible] ho[illegible]mpet[illegible]auit. Elatus autem tribus co[illegible]atu[illegible]us, & du[illegible] [illegible] d[illegible] c[illegible] adhuc contigerat, reg[illegible] a[illegible] & [illegible] de a[illegible] He[illegible]corum Lat[illegible] & ciuibus Rom. diuidendo, ad c[illegible] plebem primus R[illegible] [illegible]lg[illegible]t. Hæc Diony[illegible]us, & Valer[illegible] vi, [illegible] s n[illegible]us rei n[illegible] [illegible]is agrariæ ab eo primum promulgatæ n[illegible] e[illegible] poſt da[illegible] n[illegible]catu[illegible] q[illegible] ob a[illegible]ectati regni ſuſpicionem ſcribi[illegible].

DE COS. AN CCLXVIII

Q. FABIVM inde, & Ser. Corne[illegible] coſ. pr[illegible] L[illegible], Caſſiodorus, & Dionyſ. at Di[illegible]do[illegible]us lib. xi Q. Fabium Vi[illegible]anum, Se[illegible] C[illegible] [illegible] faſti [illegible]iculi Fabium & M[illegible]uginenſem. Hunc Q. Fab[illegible]m [illegible] vocat e[illegible]am Dionyſius [illegible] ſecund[illegible] [illegible]d [illegible] a[illegible]ni eius conſulat[illegible] fra[illegible]entis Ser [illegible] [illegible] me[illegible] re[illegible] [illegible] L. N. Malugine[illegible] [illegible]ſſi, [illegible] an. c[illegible] [illegible] Liuius.

DE C[illegible] A[illegible] C[illegible]

SVBSE[illegible]T[illegible] ſunt co[illegible] e[illegible] & Caſſiod[illegible]ro [illegible] & Cæſo F[illegible] [illegible] C[illegible] Fab[illegible] Cæſ[illegible]: D[illegible], C[illegible] [illegible]: S[illegible] [illegible] [illegible]us & Mamer[illegible]. ex qu[illegible]tel[illegible]lig[illegible] apud Dion[illegible] [illegible] Æ[illegible] Ma[illegible] [illegible] men[illegible] [illegible] prodit [illegible] id e[illegible]iam [illegible] Volſci & Æqui [illegible], Æ[illegible] [illegible]

[illegible]

M[illegible] & [illegible] V[illegible] [illegible] L. V[illegible] P[illegible] [illegible]er [illegible] n[illegible] L[illegible] patrem [illegible] N. P[illegible] [illegible] Ve[illegible]

[illegible]

[illegible] AN [illegible]

[illegible] & Q. F[illegible]

[illegible]

[illegible]us. C. Iulius poſt in decemuiratu C.F.L.N. dicitur in tabulis Ca[illegible] quidem cum legatus ad plebem [illegible]r, conſularis appellatur anno [illegible], & Pædianus in Cornelianam. Iv[illegible] Iuliorum eſſe co[illegible] infra [illegible]parere. Hoc anno ab Æquis arma ſumpta. Veientes agrum Romanum populantes inierunt. Liuius.

DE COS. AN. CCLXXII.

Consvles ſubſequuti ſunt Cæſo Fabius, & Sp. F[illegible], Liuio, Caſſiodoro, Dionyſio, Zonara, & [illegible]odoro te[illegible]bus. Dionyſius Fabium iterum, Diodor[illegible] Fur[illegible] Medu[illegible]aum e[illegible] lapide Capitolino apparet Furio huic cognomen fuiſſe Fvsvm. eſt enim in faſtis S[illegible] Fab[illegible] & Fuſ[illegible]. Hoc [illegible] in Veientibus & Æquis a conſulibus Fabio & F[illegible] res geſta eſt. Liuius.

DE COS. AN. CC[illegible]XX[illegible].

M. Fabivm, Cn. Man[illegible] conſules [illegible] Liuius, Diodo[illegible], & Ca[illegible] M. Fabium II, C. Manlium D[illegible] [illegible] & C[illegible]atum faſti Cu[illegible]an cum Siculus V[illegible] nu[illegible] omnes. Manlium hunc patrē eſſe [illegible]or A. Manl[illegible] C. F. [illegible] N. decem[illegible] 11.

De Cn. Manlio cos. oc[illegible], & triumpho à [illegible] Fabio cos. [illegible] de [illegible]ruſ[illegible].

Pvgnatvm eſt hoc anno acerrime cum Veientibus, ad quos vndique ex [illegible]ria auxilia cōuenerant, atq; in ea pugna cecidiſſe Q. Fabium fratrem conſulis, & Cn. Manl[illegible]lem, prætereaq; oblat[illegible] a ſenatu [illegible] M. [illegible] conſule ob funeſtam familiam a[illegible] eſſe, Liuius, Dionyſius, Oroſius, Valerius, auctores ſunt. Addit Dionyſius M. Fabium, quod collega mortuus eſſet, & ipſe vulnere in prœlio accepto vexaretur, conſulatu ſe duobus ante exitum [illegible]bus abdicaſſe.

DE [illegible] AN. CCLXXIV.

Caesonem Fabium [illegible] in eum annum cum T. Virginio conſulem Liuius, Caſſiodorus, Diodorus, & Dionyſius [illegible] R[illegible] fratrem conſulis abdicantis, tertium hoc a[illegible] conſulem [illegible] Virginium Ru[illegible]m anno CCXC in peſtilentia mortuum Liuius. Hunc *Tricoſtum Rutilum* cognomina tuliſſe, indicat lapis Capitolinus. Hoc anno K. Fabius cos. cum gente Fabiorum Veiens bellum ſibi depopoſcit.

DE COS. AN. CCLXXV.

L. Aem[illegible]m, C. Serui[illegible]ium cos. in hunc annum comparant Liuius, Caſſiodorus & Dionyſ. quamquam apud [illegible] mendo[illegible] Se[illegible] Se[illegible]o. Nam [illegible] apud Capitolino fragmento Serui[illegible]iorum ſunt [illegible]m. [illegible]m Mamercum cum C. [illegible] Len[illegible] [illegible] fragmento Capi[illegible]m alterum tam[illegible] A[illegible]m, cum [illegible]ecto [illegible]no. Quoniam autem L. Æmilio col[illegible] C. C[illegible] eſſe qui ſuffe[illegible] A[illegible] dic[illegible]. Veiens bell[illegible] fam[illegible] Fabiorum hoc anno geſtum.

[illegible] COS. AN. CCLXXV[illegible]

T. Menenivm [illegible] Diodo[illegible], Piſo[illegible] Me[illegible] L[illegible]s. Itaque in faſtis C[illegible] Lana[illegible] conſ[illegible]lum memi[illegible]it Ge[illegible]la. C. H[illegible] M[illegible] qui p[illegible] Agrippæ Meneni Lanat[illegible] is [illegible]us conſ[illegible]ur, filius [illegible] [illegible]ien[illegible] fil[illegible]m Veientibus b[illegible]rant, a[illegible] [illegible]meram [illegible]. Liuius.

DE C[illegible] AN. CC[illegible]XVII.

[illegible] VIRGINIVM, [illegible] Ser[illegible] .Liuius, Caſſiodorus, & [illegible] V[illegible] Tricoſtum, [illegible] Ser[illegible] Structum Diodorus. in faſtis Culpini [illegible] *Rutilus* q[illegible] d eſt Virg[illegible]; in Ca[illegible] nus *Structus*, quod e[illegible] q;. Hos conſules ſolſt[illegible] o æſtiuo ſexuli menſe iniiſſe notat [illegible] icates a Seruilio occidione occiſos, Liuius.

DE COS. AN. CC[illegible]XXVIII

P. VALERIVM, C. N[illegible] c[illegible] n[illegible] pa[illegible] in hunc annum [illegible] & [illegible] dorus [illegible] Valerium P[illegible]plicolam, & C. Nautium D[illegible]nyſius: P. Valer[illegible] & [illegible] Nautium Ru[illegible]m Diod[illegible]: Nau[illegible] & [illegible] & [illegible] Pro R[illegible] R[illegible]lum habent faſti Capitolini, vt D[illegible] i[illegible] pro Rufi flauum. [illegible] ambo c[illegible] de[illegible]cript[illegible] ex ſecun[illegible] c[illegible] Capitolinis. P. autem Valerius, P. Poplicolæ fi[illegible]s fuit, a[illegible] in anno CC[illegible].

De triumpho P. [illegible]ii Poplicolæ cos. de Veient. & Sabinis.

HOC anno V[illegible] S[illegible] arm[illegible] xerunt [illegible]; Liuius Veientes [illegible] no[illegible] duas [illegible] & maxime [illegible] victas [illegible] P. Val[illegible] b[illegible] a[illegible]ibit. cuius tamen veſtigia ſunt in tabulis Ca[illegible] do [illegible] D[illegible].

DE COS. AN. CCLXXIX

LIVIVS & C[illegible] hoc anno c[illegible] nominant L. F[illegible] D[illegible] L. [illegible] A. M[illegible] Sicon. M[illegible] & [illegible] F[illegible] M. Man[illegible] Vu[illegible]nem. Curc[illegible] A. M[illegible] [illegible] au[illegible] extabit in decemuiratu huius [illegible]

De Luſtro VIII.

[illegible] cenſum act[illegible], ce[illegible] a c[illegible] c[illegible] atq; a[illegible] di[illegible] Dionyſius. Eutropius etiam poſt K. Fabium, & T. V[illegible] a[illegible]m e[illegible] cum ſcribat, nullum [illegible] ſignificare qua[illegible] c[illegible] [illegible] apparet [illegible] poteſt, ſi[illegible] a[illegible] s a c[illegible] s, eadem c[illegible] & [illegible] regnauit, [illegible] regnauit autem annos XLII [illegible] V[illegible] fe[illegible] n[illegible] ex[illegible] nus, omnis [illegible] per[illegible] m[illegible] A[illegible] m[illegible] peruenire non p[illegible]. H[illegible] S[illegible] c[illegible] ſca[illegible] quatet [illegible]

[illegible] Veiente[illegible]

A. MANLIVS [illegible] c[illegible] ſine pugna ad de[illegible] d[illegible] c[illegible], c[illegible] H[illegible] L[illegible] V[illegible] decims in annos [illegible] A[illegible] A[illegible] ERT quibus perſ[illegible] le[illegible] M[illegible] g[illegible]

DE COS. AN. CCLXX

[illegible] anuum c[illegible] L. [illegible] L. [illegible] O[illegible] V[illegible] D[illegible]

[illegible] & [illegible] depo[illegible]ere [illegible] castra [illegible]

De [illegible]

[illegible]

DE CAL. AN CIƆ[illegible]

[illegible]

DE ROM. AN CCXCII.

[illegible] M. Val[illegible] Virg[illegible] M. Vale[illegible]

[illegible]

Deinc[illegible]

[illegible]

eum vocat A. Æternium; itemque Plinius libr. VII, cap. XXVI [illegible] Γέλλιος lib. II, cap. XI, A. Thermum; Diodorus [illegible] [illegible], & Solinus in manuſcriptis libris cap. VI, A. Aterium. [illegible] ſequutus ſum. eſt enim Ateria gens notior, quam ceteræ quas aliqui [illegible]. Ei cognomen [illegible] Fontinalem adiungunt. De Tarpeii cognomine [illegible] in Capitolino etiam fragmento eſt Sp. Tarpeius M. F. M. N. MONTANCA mendoſe pro MONTAN.CA. id eſt Montanus Capitolinus. Etenim *Capitolini* cognomen eſt etiam in faſtis Siculis & Cuſpiniani. Hoc anno abiecta lege Terentia, quæ per [illegible] annos iactata erat, legati tres in Græciam ad eorum leges cognoſcendas [illegible] ab externis bellis quietus annus fuit. Liuius.

DE COS. AN. CCC.

LIVIUS itemque Caſſiodorus, conſules memorant in hunc annum, Sex. Quinctilium, & P. Curiatium; Dionyſius Sex. Quinctilium & P. Horatium; Diodorus Sex. Quinctilium Tergeminum; Sex. Quinctilium Sex. F. P. N. lapis Capitolinus. Eſt autem *Tergeminus* tam Horatiorum quam Curiatiorum cognomen. Horatium tamen probo magis. Hoc anno peſtilentia laboratum eſt. [illegible] ceteros [illegible] conſul Sex. Quinctilius, &, qui in eius locum ſuffectus fuerat, Sp. Furius. Ita Dionyſius. De morte Quinctilii meminit etiam Liuius: ſed de Sp. Furio aut [illegible] ſſecto aut mortuo, ne verbum quidem. cuius annales ſequutos eos eſſe opinor, qui Capitolinas tabulas exararunt. Ab hoſte otium fuit.

DE COS. AN. CCCI.

C. MENENIUM, P. Seſtium, cos. in hunc annum ſumpſerunt Liuius, Caſſiodorus; L. Menenium, P. Seſtium, Dionyſius: faſti Cuſpiniani Lanatum & Vaticanum, Diodorus T. Menenium, P. Seſtium Capitolinum. Feſtus libr. XIV, P. Seſtium Capitolinum, T. Menenium Lanatum: P. Seſtium Q. F. Vibi N. Capitolinum [illegible] Capitolinus. Hunc T. Menenii filium eſſe reor conſulis anno CCLXXVI [illegible] fratrem L. Menenii, qui conſul erit anno CCCXII. Conſulum qui per hos annos fuerunt, nomina interuerſa ſunt in faſtis Siculis; ita: Capitolinus. Varus Seſtius. Quinctilius. Lanatus. Capitolinus. cum ſit ita legendum, Capitolinus, Fontinalis: Quinctilius Varus, Tergeminus: Seſtius Capitolinus, Lanatus.

DE COS. AN. CCCII.

abdic. ut decemuiri conſulares [illegible]ent.

CONSULES in hunc annum de[illegible] fuiſſe Ap. Claudium, & T. Genucium, verum decemuirûm creandorum [illegible] Dionyſio, & Capitolini ſcriptores, quantum ex tabulis [illegible] po eſt, prodiderunt. Decemuiratum autem in rem [illegible] lex Terentia, quam C. Terentius Arſa tribunus pl. de quinqueuiris creandis, qui [illegible] imperio ſcriberent, promulgauit. querebatur enim [illegible] imperium; idque immodicum, & moderatius fieri poſtulabat. Quæ lex eum ſex annos a tribunis fruſtra iactata, randem pro conceſſa ſibi [illegible] norum poteſtate penitus reſtituit, [illegible] Romilio Veturio [illegible] in plebem militiam detrectantem impotentius ſe gerentibus, acri[illegible] quam ante relata eſt. Igitur [illegible] quid agerent patribus, placuit ca[illegible] princeps T. Romilius fuit, e dictum, vt legum latores crearentur, q[illegible] plebique ſcriberent; quæque ab iis eſſent decreta, ea plebem & patres [illegible] autem aſſentiente, mittuntur legati tres in [illegible] A [illegible] Græciæ ciuitatum inſtituta, mores & iura [illegible] Romam d[illegible]. Poſtumius Albus, A. Manlius, Ser. Sulpicius [illegible] Athenis [illegible] tertio anno, quo M[illegible] reuertuntur. Cum autem [illegible] vitandem [illegible] fieret, iamque in hunc annum [illegible] Ap. Claudius [illegible] magiſtratibus, decemuiri [illegible] imperio [illegible]

ac regio ſit e prouocatione; qui ex patriis moribus,& peregrinis [illegible] as le- ges res & reip. maxime vtiles,iura popul Rom.conſtituerent; quaq; [illegible] ent, [illegible] atus pop. luſq; [illegible] probaſſet,ea in perpetu populum ipſum Romanu tenerent. [illegible] to ſenatuſconſulto a plebe cõprobato,cõſules abdicarunt. In eorũ locum decem- [illegible] i confulares facti ſunt: quorum n[illegible]ina hæc ſunt:Ap. Claudius,T.Genucius,qui conſulatu abierant; Sp. Poſtum[illegible] Ser. [illegible]lpicius, A. Ma[illegible]s, qui conſulares legati Athenas iuerant;T. Romilius,C.Iulius,P.Sextius,P.Horatius,omnes cõſulares: præ- terea Sp.Veturius:Li[illegible]o,Dionyſio, & Diodoro auctoribus. quamquam Dionyſius Poſtumium Publium,non Spurium,vt Liuius & Diodorus,vocat:& Vetu[illegible] Liuius Lucium,Dionyſius [illegible] itum,Diodorus & Capitolini lapides Spuriũ nominant.Q[illegible] fui [illegible]s,forte colle[illegible] T.R[illegible] [illegible]quẽ omnes C. Ve[illegible]um nominant,& [illegible] curino cognomine,non Craſſ[illegible],vt eſt in fragmentis Capitolinis,afficiunt. Pr[illegible] tio [illegible] Curatium,vt in conſulatu quoq; ed[illegible]t. Ap. Claudiũ Suetonius in Tiberi[illegible] [illegible] Diodorus, Regillan[illegible]m appellant Capitolinæ tabulæ CR. SSIN. R. -- i. Craſſinum Regillenſem. Hos decemuiros anno ab vrbe condita trecenteſimo altero ini[illegible] bit [illegible],& eum ſequutus Caſſiodorus: Capitolini auctores, anno ccciii & eum iis etia[illegible]s. Hi decimo die ius populo ſinguli reddebant eo die penes præfe[illegible]m iuris, alces duodecim erant:collegis nouem ſinguli accenſi apparebant. Liuius.

DE DECEMVIRIS AN. CCCIII.

Pr[illegible] [illegible] [illegible]m tabulis a decemuiris,vulgatur deinde rumor,duas de- eſſe tabulas,q[illegible] adiec[illegible],ab[illegible]ui poſſe velut corpus omnis Rom. iuris. Ea expecta- tio [illegible] [illegible] deſiderium decemuiros iterum creandi fecit. Plebs etiam,præterquam quod conſulum nomen haud ſecus quam regum peroſa erat, ne tribunicium quidem auxilium,cedentib' inuicem appellatione decemuiris,quære- bat. C[illegible] [illegible] mas [illegible] patrum plebiq; [illegible] dio [illegible] erum decemuiri ſunt Ap.Claudius [illegible] M. Cornelius Maluginenſis, M. Sergius, L.Minucius, Q.Fabius Vi bulanus, T. A[illegible] Merenda, M. Rabuleius, Q. Poetelius, K.Duilius, Sp. Oppius Cornicen.hi tres extremi [illegible] [illegible]es [illegible] s [illegible]us,Diodorus. M.Corne- lium fratrem L.Cornelii Maluginenſis, [illegible] an. cccxciv, tradit Dionyſius & Li- uius. Q. Fabius is eſt,[illegible] ter conſul fuerat. [illegible]. Nomina horum aliquot apud Diodorum deſiderantur. ac Sp. Veturius inter hos falſo,vt puto,numeratur.

D[illegible] [illegible]nda [illegible] tione plebis,& decemuiris an. ccciv. abdicatis, & conſulibus ſuffectis.

C[illegible]m [illegible] p[illegible] anno ſuperiori proceſſiſſe ,& duabus tabulis ad decem adiectis, [illegible] [illegible] [illegible]latis comi[illegible] per[illegible]æ eſſent, cur decemu[illegible] [illegible] [illegible] e [illegible] pop[illegible] [illegible]am mox con ſulibus creandis comitia [illegible] [illegible] nulla com[illegible]orũ mentione facta, iuuenum cater[illegible]is ſti- [illegible] geſſiſſe; & idib. Maiis aduenien- tib[illegible] [illegible] [illegible] n[illegible]o co[illegible] erat) nullis magiſtratibus ſubrogatis, eo[illegible] [illegible] e[illegible] [illegible]iratum eum magna totius populi [illegible] a- tione con[illegible] produ[illegible] A[illegible] autem eoſdem haud ita multo po[illegible] [illegible] Ap.Claudius,cum al[illegible] collegæ in Æqu[illegible] in Sabin[illegible] ex[illegible] [illegible] præſidio te[illegible], V[illegible] virg[illegible]em, [illegible] amab[illegible] pr[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] are ani[illegible]aduer[illegible] fer [illegible]utem pe[illegible] [illegible] aſ[illegible] re ca[illegible] [illegible] [illegible]pu [illegible] quam Ap. [illegible] [illegible] [illegible] erat [illegible] aper[illegible]ata, [illegible] [illegible] [illegible] num, [illegible] [illegible] [illegible] ple[illegible] [illegible] care [illegible] a [illegible] dicati [illegible] *merito* [illegible] [illegible] ridenas [illegible] ſtumeriamq; oco cdi o co[illegible]

Sex [illegible] poſt reges exactos anno factum eſſe, teſtis eſt Cicero De finibus, in quibus [illegible] Virginius ſex [illegible] anno poſt libertatem receptam, Virginiam filiam [illegible] potius, quam ea App. Claudii libidini, qui tum erat ſummo in imperio, dederet. Conuenit autem Ciceroniana ſumma cum Capitolina. Comitiis porro (vt ait Liuius) conſularibus habitis, per interregem conſules creantur L. Valerius Potitus, M. Horatius Barbatus, iidemque magiſtratum ſtatim occeperunt. Idem Liuius decemuiros in tertium annum continuaſſe, poſt tertium annum conſules [illegible] ſignificat. Quod nos in his tabulis ne ſcriberemus, & aliorum, & maxime Capitolinorum ſcriptorum mouit auctoritas. Rufus enim tantum per biennium decemuiros reipubl præfuiſſe; Tacitus decemuiralem poteſtatem non vltra biennium valuiſſe tradit. Cum autem in Capitolinis horum cōſulum triumphis numerus aſcriptus ſit anni ab vrbe condita CCCCIIII. ſatis patet, tertium decemuirûm annum cum hoc ipſo, quo conſules Valerius & Horatius inierunt, coniungendum eſſe; vt ſit quartus poſt Quinctilium & Horatium conſules annus, qui ex Capitolinis tabulis in annum trecenteſimum inciderunt. Eorundem conſulum meminit poſt abdicatos etiam decemuiros Caſſiodorus. quorum cognomina Barbatus & Potitus, ſunt etiam in faſtis Cuſpiniani & Siculis. Eorum L. Valerius, P. Valerii filius eſt, eius qui [illegible] Herdonium interfecit; P. Valerii, qui reges eiecit, nepos. M. autem Horatius, M. Horatii, qui cum Poplicola item conſul fuit, nepos. De L. Valerio [illegible] Cicero in Bruto, Ne L. Valerium quidem Potitum arbitror non aliquid potuiſſe dicendo, qui poſt decemuiralem inuidiam plebem in patres incitatam, legibus & concionibus ſuis mitigauerit. Diodorus hos cos. nominat M. Horatium, L. Valerium [illegible] ϖεῖτον: mendoſe, vt puto, pro ϖοτῖτον: P. Valerium Poplicolam Potitum, M. Horatium Barbatum triumphus eorum Capitolinus.

De triumphis L. Valerii Potiti, M. Horatii Barbati cos. de Aequis & Sabinis.

L. VALERIVS in Æquos & Volſcos, M. Horatius in Sabinos profecti, optime rem geſſerunt. Iidemq; cum a ſenatu triumphum non impetrarent, ad populum conuerſi, primi iuſſu populi, inuito ſenatu triumpharunt. Liuius, Dionyſius, Zonaras. Ex eorum etiam verbis apparet Valerium de Æqueis & Volſceis triumphaſſe; cum in Capitolino tamen triumpho Æquorum tantum nomen [illegible].

DE COS AN. CCCV.

CONSVLES ſcribit Liuius Sp. Herminium, T. Virginium Cœlimontanum: L. Herminium, T. Virginium Caſſiodorus: Λάρον Ἑρμήνιον, Τίτον Οὐεργίνιον Dionyſius: Λάρτον Ἑρμήνιον, Τίτον Οὐεργίνιον Στρεῦκτον Diodorus. In ſch[illegible] Liuianis [illegible] ndi Lartē Herminium eſſe legendum. Verum [illegible] oc ςρεῦκτος apud Diodorum mendoſe ſit, pro τρικοςτὸς: nam *Structus*, Seruiliorum eſt, non Virginiorum: præſertim vero cum in faſtis Siculis ſit Herminius & Tricoſtus. Otium domi ac foris fuit.

DE COS. AN. CCCVI.

M. GEGANIVM Macerinum, C. Iulium cos. ſubiicit Liuius: M. Geganium, L. Iulium Diodorus: Macrinum & Iulium faſti Siculi. Dionyſii multæ hic paginæ deſiderantur. M. G[illegible]s, M. F. [illegible]ur in ſecundo ipſius conſulatu Capitolino. Hi conſules, plebem domi [illegible] ad bellum Volſcorum & Æquorum delectu ſuſtinendo, rem ab ſeditionibus continuere. Liuius.

DE COS. AN. CCCVII.

[illegible]VM Capitolinum IIII. Agrippam Furium, conſules in hunc annum [illegible] Liuius & Dionyſius. T. Quinctium Agrippam Furium Diodorus [illegible] & Capitolinum faſti Siculi. Æquis Volſciſque qui ad mœ[illegible] æ p[illegible] vndi venerant, fuſis, conſules [illegible], ne[illegible] at [illegible] eſt. Ager Aricinorum & Ardeatium [illegible] capto popu[illegible] R. adiudicatus eſt. Liuius.

DE COS. AN. CCCXII.

In hunc annum conſules inuenio in faſtis Siculis, apud Liuium & Caſſiodorum, C. Furium Pacilum, M. Papirium Craſſum: apud Diodorum Q. Furium Fuſum, Manium Papitium Caſſum. Eſt autem Manius Papiriorum prænomen; quod in aliis etiam celebratum eſt. Foris res quietæ fuerunt. Liuius.

DE COS. AN. CCCXIII.

Procvlvm Geganium Maccrinum, L. Menenium Lanatum cos. collegas produnt hoc anno Liuius & Caſſiodorus: T. Menenium, Proculum Geganium Maccrinum Diodorus: Macrinum & Lanatum faſti Siculi. L. Menenium fratrem eſſe arbitror Agrippæ Menenii tribuni mil. anno cccxxxvi. In ſumma annonæ caritate Sp. Mælius, vir ex equeſtri ordine, ingentes plebi frumenti largitiones fecit. Liuius.

DE COS. AN. CCCXIIII.

Hic annus conſules habuit T. Quinctium Capitolinum VI, Agrippam Meneniũ Lanatum Liuio & Caſſiodoro auctoribus: Diodoro autem, T. Quinctium, T. Menenium: faſtis Siculis, Menenium & Capitolinum. Agrippa deſcriptus eſt ex tribunatu militari Capitolino an. cccxxxvi.

De L. Quinctio Cincinnato dictatore II, & Sp. Mælio interfecto.

Sp. Mælivs ex equeſtri ordine, in ſumma annonæ caritate, cum frumentum ex Etruria priuata coemptum pecunia aduehendũ curaſſet, atq; largitionibus frumenti factis plebem deliniſſet, elatus ſupra modum hominis priuati, de regno agitare domiq; conſilia habere anno priore cœpiſſe dicitur. Hoc autem anno cum tela in domum Sp. Mælii conferri quotidie, ad ſenatum delatum eſſet à L. Minucio Augurino annonæ præfecto, cumq; domi de regno non dubia conſilia habere; ſenatus tantę rei nouitate commotus, ex T. Quinctii conſulis ſententia dictatorem dici iuſſit. L. Quinctius Cincinnatus, poſt octogeſimum annum dictator à T. Quinctio cos. dictus, C. Seruilium Ahalam magiſtrum equitum ſibi cooptauit. Seruilius iuſſu dictatoris Mælium in ius vocatum, quia dicto non parebat, obtruncauit. Dictator iuſte factum pronuntiauit, etiam ſi regni crimine inſons fuiſſet. Ita Liuius, & fere Zonaras. Qui vero de viris illuſtribus ſcripſit, ita; L. Cincinnatus, viginti annos poſtquam dictator fuerat, iterum dictator cum magiſtro eq. Seruilio Ahala Sp. Mælium interfecit. & Cicero in Catone ſic; L. Quinctio Cincinnato in agro aranti nuntiatum eſt, cum dictatorem eſſe factum. cuius dictatoris iuſſu magiſter eq. C. Seruilius Ahala Sp. Mælium regnum affectantem & occupantem interemit. Diximus autem eum non eodem tempore ex agro ad dictaturam vocatum eſſe, & Mælium interfici iuſſiſſe. neq; enim eum poſt octogeſimum annum in agro fuiſſe colendi cauſſa, veriſimile videtur. De Seruilio magiſtro eq. ſcribit Valerius hoc modo lib. v; Ahala cum magiſter equitum Sp. Mælium regnum affectantem occidiſſet, cuſtoditæ libertatis ciuium exſilio ſuo pœnas pependit. & Liuius anno cccxvi ait rogationem latam eſſe à Sp. Mælio tribuno pl. de publicandis Seruilii Ahalę bonis ob necem ciuis indemnati; ſed nihil egiſſe. Scribit tamen hac de re Cic. ſic Pro domo; Cæſo ille Quinctius, & M. Furius Camillus, & C. Seruilius Ahala, cum eſſent optime de rep. meriti, tamen populi incitati vim iracundiamq; ſubierunt. Hunc magiſtrum equitum poſt in conſulatu anno cccxxvi Structum pro Ahala vocat Diodorus.

DE TR. MIL. AN. CCCXV.

Tribvni pl. peruicerunt, vt tribunorum militum potius quam conſulum comitia haberentur; non dubii quin ſex lectis, (et enim iam creari licebat) ex plebiis aliqui, profitendo ſe fore Mælianæ cædis vltores, crearentur. plebs tamen nec plures quam tres tribunos conſulari poteſtate creauit, & in iis L. Quinctium Cincinnati filium. prælatus ſuffragiis Quinctio Mamercus Æmilius; vir ſummæ dignitatis. L. Iulium tertium creant. Liuius. Tres tribunos militares in hunc annum edit etiam

Diodorus, Manium Æmilium Mamercum, C. Iulium, L. Quinctium, Mam. Æmilius (ſic enim potius quam M'. voco) pater eſt M'. Æmilii Mam. F. M. N. Mamercini, tribuni mil. an. CCCXLVIII. L. Iulius, pater eſt L. Iulii L. F. Vopiſci N. Iuli, tribuni mil. anno CCCLII. His conſulibus Fidenates coloni ad Lartem Tolumnium Veientium regem & Veientes defecere; & legatos Romanos cauſam noui conſilii quærentes, iuſſu regis interfecere. Liuius.

De cos. an. CCCXVI.

Ad curam ſummæ rerum, quieta plebe tribuniſq; eius, nihil controuerſiæ fuit quin conſules crearentur, M. Geganius Macerinus tertium, & L. Sergius. Hęc Liuius. Caſſiodorus etiam, qui non niſi nomina conſulum apponit, M. Geganium III, & L. Sergium cos. edit: Diodorus item M. Geganium, L. Sergium: faſti Cuſpiniani & Siculi Macerinum & Fidenatem. Hunc enim Sergii Fidenatem à bello Fidenati geſto vocatum tradit Liuius. hic enim primus hoc anno cis Anienem cum rege Veientium ſecundo prœlio conflixit, nec incruentam victoriam retulit. Idem ornatus eſt ex tertio tribunatu Capitolino an. CCCXXXV.

De Mam. Aemilio Mamercino dictatore, & triumpho eius de Faliſcis, Veientibus, & Fidenatibus.

Cum maior ex ciuibus bello Fidenati amiſſis L. Sergio conſule dolor, quam lætitia fuſis hoſtibus eſſet, ſenatus, vt in trepidis rebus, dictatorem dici Mamercum Æmilium iuſſit. is magiſtrum eq. ex collegio prioris anni, quo ſimul tribuni mil. conſulari poteſtate fuerant, L. Quinctium Cincinnatum, dignum parente iuuenem, dixit. Ita Liuius. Vtriuſq; meminit etiam Oroſius & Eutropius. Qui autem ſcripſit de viris illuſtribus, Quinctium Cincinnatum dictatorem, A. Cornelium Coſſum magiſtrum eq. prodit. Coſſum autem hoc anno tribunum militum fuiſſe, pleriſq; auctoribus placuiſſe tradit Liuius. Cum Veientibus porro, & Fidenatibus, & Faliſcis, qui horum auxilio venerant, hoc anno acerrime à Mam. Æmilio dictatore pugnatũ eſt. qui omnibus locis re bene geſta, ſenatus conſulto iuſſuq; populi triumphans in vrbẽ rediit. Liuius. Pleriq; A. Cornelium Coſſum tribunum militum in hoc bello Lartem Tolumnium Veientium regem interemiſſe ſcripſerunt, & ſecunda opima ſpolia Ioui Feretrio rettuliſſe. Nos hanc victoriam in conſulatum eius reiecimus, quem nono abhinc anno geſturus eſt. Id quo conſilio fecerimus, eo loco latius exponemus. Eutropius Fidenas captas & excifas ſcribit à Mam. Æmilio dictatore, & L. Quinctio Cincinnato magiſtro eq. Liuius autem Mam. Æmilio dictatore III, & A. Cornelio Coſſo magiſtro eq. id factum ait. Huius triumphi notæ ſunt in Capitolinorum triumphorum fragmentis hæ; . VS. .. AN. CCCXVI. IDIB. SEPT.

De cos. an. CCCXVII.

Livius & Caſſiodorus conſules in hunc annum memorant M. Cornelium Maluginenſem, & L. Papirium Craſſum: Diodorus L. Papirium, A. Cornelium Macerinum: vitioſe ſine dubio. ſiquidem eſt etiam in faſtis Cuſpiniani & Siculis, Maluginenſis & Craſſus. L. Papirium eſſe reor, qui poſt in cenſura Capitolina M. F. appellatur. M. Cornelium arbitror eſſe filium M. Cornelii ante decemuiri conſularis. Exercitus in agrum Veientem & Faliſcum ducti. hoſtis nuſquam inuentus. Liuius.

De cos. an. CCCXVIII.

Consules in hunc annum inuenio apud Liuium & Caſſiodorum C. Iulium iterum, & L. Virginium: apud Diodorum, C. Iulium, Proculum Virginium Tricoſtum: in faſtis Cuſpiniani & Siculis, Iulium & Virginium. Iulius anno CCCVI conſul fuit.

De Q. Seruilio Priſco dictatore.

Cum Fidenates, Veientium exercitu accito, Anienem tranſiſſent, atque haud procul

procul porta Collina caſtra haberent, Iulius conſul in aggere muriſq; explicat copias. Virginius S.C. dictatorem dicit Q. Seruilium; cui Priſcum alii, alii Structum fuiſſe cognomen tradunt. is ſibi magiſtrum eq Poſtumum Æbutium Eluam cooptat. Hęc Liuius. Seruilius in ſecunda dictatura Capitolina ſcribitur Q. Seruilius P.F. Sp. N. Priſcus Fidenas. Puto autem Fidenatem appellatum in hoc magiſtratu, quo Fidenas cepit; vt ait Liuius. Cuius tamen victoriæ triumphum miror à Liuio eſſe præteritum: aut cauſam cur non eum egerit, eſſe neglectam.

De cenſoribus & Luſtro XII.

His conſulibus C. Furium Pacilum, & M. Geganium Macerinum cenſores villam publicam in campo Martio probaſſe, ibiq; primum populi cenſum actum eſſe; tradit Liuius. Eundem M. Geganium & C. Furium violentos cenſores appellat in anno CCCCXLIII. Luſtrum ab his conditum probant ſequentia luſtra. neq; enim eorum hoc præterito conſtaret numerus.

DE COS. AN. CCCXIX.

Eosdem conſules in ſequenti anno refectos, Iulium tertium, Virginium iterum, apud Mactum Licinium inuenio. Valerius Antias, & Q. Tubero, M. Manlium & Q. Sulpicium conſules in eum annum edunt. Ceterum in tam diſcrepanti editione, & Tubero & Macer libros linteos auctores profitẽtur. neuter tribunos militum eo anno fuiſſe traditũ à ſuperioribus antiquis diſſimulat. Licinio libros haud dubie ſequi linteos placet: & Tubero incertus veri eſt. Sed inter cetera vetuſtate incomperta, hoc quoq; in incerto poſitum. Hæc Liuius. Diodorus tamen pro conſulibus tres tribunos militares edit, M. Manlium, Q. Sulpicium Prętextatum, Ser. Cornelium Coſſum. Nos autem, quia C. Iulium III, L. Virginium II conſules etiam à Caſſiodoro poni animaduertimus, propterea eos conſules appoſuimus: quamuis in faſtis Siculis ſit Capitolinus & Camerinus: quorum illud M. Manlii, hoc Q. Sulpicii cognomen eſt.

De Mam. Aemilio Mamercino dictatore II.

Cum Faliſci ac Veientes, captis à Seruilio dictatore Fidenis exterriti, legatis circa XII populos miſſis impetraſſent, vt ad Voltumnæ fanum indiceretur omni Etruriæ concilium, velut magno inde tumultu imminente, ſenatus Mam. Æmilium dictatorem iterum dici iuſſit. ab eo A. Poſtumius Tubertus magiſter eq eſt dictus. Non mouentibus autem Etruſcis, dictator, ne nequicquam creatus eſſet, legem pertulit, qua cenſuram, quæ quinquennalis ante erat, annuam & ſemeſtrem fecit: ac ſe dictatura abdicauit. Cenſores, ægre paſſi, Mamercum, quod magiſtratum populi Rom. imminuiſſet, tribu mouerunt; octuplicatoq; cenſu, ærarium fecerunt. Ita Liuius. Idem A. Poſtumius Tubertus, poſt dictator erit.

DE TR. MIL. AN. CCCXX.

Tribuni pl. aſſiduis concionibus prohibendo conſularia comitia, cum res prope ad interregnum perducta eſſet, euicere tandem vt tribuni mil. conſulari poteſtate crearentur. Victoriæ præmium, quod petebatur, vt plebeius crearetur, nullum fuit. omnes patricii creati ſunt; M. Fabius Vibulanus, M. Foslius, L. Sergius Fidenas. ſic Liuius. Diodorus item edit M. Fabium, M. φαλῖνον, L. Seruilium; ſed mendoſe. M. Fabius, idem eſt qui conſul fuit an. CCCXI: L. Sergius, qui fuit anno CCCXVI. Foslius Flaccinator alibi in Capit. lapid. ſcribitur, non Folius, vt in vulgatis Liuianis libris; quem mendoſe φαλῖνον vocat Diodorus.

DE TR. MIL. AN. CCCXXI.

Consularium comitiorum nulla mentio habita eſt: Tribuni mil. conſulari poteſtate omnes creati ſunt, L. Pinarius Mamercus, L. Furius Medullinus, Sp. Poſtumius Albus. Ita Liuius. Diodorus nominat L. Furium, Sp. ---, -- Pinarium Mamercum. Tumultus ab Æquis & Volſcis nuntiatus.

DE COS. AN. CCCXXII.

S.C. factum eſt, vt comitia conſularia haberentur. Tumultus cauſſa fuit; quem ab

Æquis & Volſcis Hernici nunciabant. T. Quinctius L. F. Cincinnatus, (eidem & Penno cognomen additur) & C. Iulius Mento, conſules facti. ſic Liuius. Eoſdem cõſules ponit etiam Caſſiodorus. cognomina etiam eorum ſunt in faſtis Siculis. T. autem Quinctius, alter filius eſt Cincinnati ſenis; quos, excepto Cæſone, quem populus ante damnauit, tres habuit; vt ait Liuius. Diodorus item cos. edit T. Quinctium, C. Iulium. Huius conſulatus meminit etiam Liuius in anno CCCXXX.

De A. Poſtumio Tuberto dictatore, & triumpho eius de Aequis & Volſcis.

SENATVI dictatorem dici placuit, quia populi ſæpe victi, maiore quam alias conatu rebellabant, & aliquantum Romæ iuuẽtutis morbo abſumptum erat. Sunt qui male pugnatum ab his conſulibus in Algido putent; eamque cauſſam dictatoris creandi fuiſſe. Dictus eſt dictator A. Poſtumius Tubertus. is ſibi magiſtrum eq. L. Iulium cooptauit. Ita Liuius. Diodorus etiam A. Poſtumii dictatoris, L. Iulii magiſtri eq. meminit. Hic eſt A. Poſtumius, qui paulo ante magiſter equitum fuit Mam. Æmilio dictatori. Eundem dictatorẽ hoc anno ſæuiſſe in filium, quod iniuſſu ſuo præſidio progreſſus hoſtes fuderat, plerique tradunt; vt Valerius libro II, cap. II: Diodorus lib. XII: Gellius libro XVI, his verbis; Circa annum fere poſt Romam conditam CCCXXIII, A. Poſtumius Torquatus dictator Romæ fuit; qui filium ſuum, quod cõtra ſuum dictum in hoſtem pugnauerat, ſecuri necauit. hoſtes tum populi Ro. fuerant Fidenates. Hoc loco apud Gellium mendoſè eſt Torquatus pro Tuberto; aut certe deceptus eſt hiſtoriæ ſimilitudine Gellius: ſiquidẽ T. Manlius Torquatus poſt idem etiam feciſſe conſul traditur. Hoc idem à multis proditum, ſe probare negat Liuius: quod imperia Manliana, non Poſtumiana dicta ſunt. Plutarchus huius dictatoris meminit etiam in Camillo. L. Iulius tribunus mil. fuit anno CCCV. Gellius porro cum Fidenatibus eſſe pugnatum ab A. Poſtumio dictatore ait; & labitur. Nam Fidenas ante captas alii à Mamerco dictatore, alii à Q. Seruilio tradiderunt. Liuius autem pugnatum eſſe ſcribit cum Æquis & Volſcis; itemque Plutarchus in Camillo. Hoſtibus autem deditis, dictator triumphans vrbem inuectus, dictatura ſe, vt ait Liuius, abdicauit. Eiuſdem triumphi meminit etiam Diodorus; ſed dictaturam hanc in annum priorem refert.

DE COS. AN. CCCXXIII.

AGITATVM in vrbe a tribunis pl. vt tribuni mil. conſulari poteſtate crearentur, nec obtineri potuit. conſules fiunt L. Papirius Craſſus, L. Iulius. ſic Liuius & Caſſiodorus. at Diodorus C. Papirium, L. Iunium edit: mendoſe: ſiquidem in faſtis Siculis eſt Craſſus & Iulus; quæ Papiriorum & Iuliorum cognomina ſunt. L. Papirius Craſſus conſul fuit anno CCCXVII; L. Iulius & tribunus militum, & magiſter equitum. Æqui inducias annorum octo impetrauerunt. otium vndiq; Romanis fuit. Liuius.

DE COS. AN. CCCXXIIII.

CONSVLES hoc anno apud Caſſiodorum L. Sergius, Hoſtus Lucretius: apud Diodorum Opiter Lucretius, L. Sergius Fidenas: apud Liuium L. Sergius Fidenas II. Hoſtus Lucretius Tricipitinus: in faſtis Siculis Tricipitinus & Fidenas. Horum meminit Valerius in epitoma, ſic; Hoſtum prænomen habuit Lucretius Tricipitinus collega L. Sergii. Nihil dignum memoria actum. Liuius.

DE COS. AN. CCCXXV.

IN huncannum conſules edit cum Liuio Caſſiodorus A. Cornelium Coſſum, T. Quinctium Pennum II: at Diodorus L. Quinctium, A. Sempronium: credo per mendum. eſt enim in Faſtis Siculis Coſſus & Pennus, Cornelii & Quinctii cognomen. Horum conſulum meminit etiam Liuius ſupra anno CCCXVI: eoſque nono poſt anno ait factos. A. Cornelius, tribunus mil. fuit Mamercino dictatori anno CCCXVI. pater (vt puto) fuit P. Cornelii A. F. M. N. Coſſi, tribuni mil. anno CCCLV. Idem Pont. max. anno CCCXXII. Liuius.

De triumpho A. Cornelii Coſſi conſulis de Veientibus, & ſpoliis opimis ſecundis.

A. Cornelivm Coſſum ſecunda opima ſpolia Larte Tolumnio Veientium rege interfecto retuliſſe, tradunt vno conſenſu omnes. at vero quo in magiſtratu id fecerit, aliqua controuerſia eſt. Pleriq; ipſum tribunum militum, alii conſulem, quidam etiam magiſtrum equitum ea retuliſſe ſcripſerunt. Liuius omnes ante ſe auctores ſequutus, tribunum mil. Mamercino dictatori iterum fuiſſe prodit: Valerius lib. III, magiſtrum equitum. magiſter autem equitum fuit Mamercino dictatori tertium an. CCCCXXXVII. Verba eius ſunt hæc; A Romulo proximus Cornelius Coſſus, eidem deo ſpolia conſecrauit, cum magiſter equitum ducem Fidenatium in acie congreſſus interemiſſet. Idem eſt ſcriptum in lib. de viris illuſtribus. Fidenates, inquit ille, vt ſine ſpe veniæ fortius dimicarent, legatos ad ſe miſſos interfecerunt. ad quos Quinctius Cincinnatus dictator miſſus, magiſtrũ equitum habuit Cornelium Coſſum, qui Lartem Tolumnium ducem ſua manu interfecit. De eo ſpolia opima ſecũdus ab Romulo conſecrauit. Hæc ille. Quam autem & in bello, & in magiſtratibus nominandis labatur, nemo eſt qui non videat. Qui vero ab eo conſule relata eſſe ſpolia dicunt, his potiſſimum rationibus adducuntur. primum, quod opima ſpolia ea rite habentur, quæ dux duci detraxerit; nec dux eſt, niſi cuius auſpicio bellum geritur: tribunus autem militum, & magiſter equitum, alieno pugnant auſpicio. Itaque quemadmodum nec Torquatus, nec Coruus, nec Æmilianus (vt ait Valerius de fortitudine) hoſtium ducibus interemptis, quia alienis auſpiciis rem geſſerant, tribuni militum cum eſſent, ſpolia Ioui Feretrio nõ poſuerunt; ſic ne Coſſum quidem tribunum, aut magiſtrum equitum, ſpolia conſecrare potuiſſe. Dio etiam lib. LI, M. Craſſum Baſtarnarum regem Deldonem interfeciſſe ait; atq; de eo ſpolia opima Ioui Feretrio fuiſſe relaturũ, ſi ipſe imperator dux fuiſſet, id eſt, εἴπερ αὐτοκράτωρ στρατηγὸς ἐγεγόνει. ſiquidẽ ea ges Auguſti auſpiciis gerebatur, non Craſſi. Accedit, quod Plutarchus in Romulo Cornelium Coſſum ait quadrigis vrbem inuectum ſpolia rettuliſſe. Quadrigis autem vehi, non niſi triumphans poterat; triumphare vero, niſi qui ſuo auſpicio rem geſſerat; vt eſt apud Valerium de iure triumphandi. Poſtremo ſcribit Liuius, ſe audiſſe Auguſtum ingreſſum ædem Iouis Feretrii, quam vetuſtate dilapſam refecit; dicentem, ſe ipſum in thorace linteo ſcriptum legiſſe, Coſſum ea ſpolia cõſulem dedicaſſe. His nos rationibus ducti, triumphum A. Cornelii Coſſi conſulis cum relatis ab eo ſpoliis in hunc annum contulimus. quamquam ſcribit Liuius, cum Veientes, & ex Fidenatium iuuentute quidam, hoc anno in agrum Rom. excurſiones feciſſent, cognitionem eius rei L. Sergio, Q. Seruilio, & Mam. Æmilio, eſſe permiſſam; nec bello rem eſſe tranſactam. Spolia autem ſecunda Marti, non Ioui eſſe dicata ex lege Numæ, ante in Romulo diximus.

DE COS. AN. CCCXXVI.

Consvles hoc anno C. Seruilius Ahala, L. Papirius Mugillanus; vt aiunt Liuius, Caſſiodorus, & Diodorus. hic tamen pro cognomine Ahala, Structum habet. Fieri enim poteſt, vt Structus Ahala dictus ſit, vt in Capit. tabulis an. CCLXXIV. in faſtis tamen Siculis inuenio Axillam & Mugillanum. L. Papirius ante conſul etiam fuit. Hũc opinor eum fuiſſe, qui magiſter equitum ante fuit. C. Seruilius Q. F. C. N. Axilla ſcribitur in ſecundo ſuo Capitolino tribunatu, an. CCCXXXV.

DE TR. MIL. AN. CCCXXVII.

Plebs tenuit, ne conſules in hunc annum crearentur. Tribuni mil. conſulari poteſtate quatuor creati ſunt, T. Quinctius Pennus ex conſulatu, C. Furius, M. Poſtumius, A. Cornelius Coſſus. ſic Liuius. Diodorus autem C. Furium, T. Quinctium, M. Poſtumium, A. Cornelium nominat. Ego C. Furium Pacilum eſſe reor eum qui conſul & cenſor ante fuit: A. Cornelium Coſſum, qui conſul. Poſtumio cognomina addidi familiæ propria hoc tempore, Album Regillenſem. Veientibus rebellantibus bellum indictum. Liuius.

De Mam. Aemilio dictatore III, & triumpho eius de Veientibus ac Fidenatibus.

A. Cornelivs Coſſus vrbi præfuit. tres reliqui tribuni in Veios profecti, plus ignominiæ quam cladis acceperunt. mœſta ciuitas dictatorem popoſcit. A. Cornelius dictatorem Mam. Æmilium dixit; & ipſe ab eo magiſter equitum eſt dictus. Hæc Liuius. Diodorus item dictatorem dictum Manium Æmilium, A. Cornelium magiſtrum equitum ſcribit, propter legatos à Fidenatibus interfectos: parum (vt ego opinor) prudenter. nam legatorum cædem Æmilius vltus eſt in prima dictatura, non in tertia: Liuius autem atq; Oroſius, aperte hanc Æmilio tertiam dictaturam delatam tradunt. De Fidenatibus autem ita Liuius; Vni Fidenatium populo rebellare placuit; &, tamquam niſi ab ſcelere bellum ordiri nefas eſſet, ſicut legatorum antea, ita rum nouorum colonorum cæde imbutis armis, Veientib. ſeſe coniungunt. Cum ergo Fidenates iterum rebellarent, ſeque Veientibus, qui in armis erant, coniungerent, Fidenis ſedes belli capta eſt. In eos dictator exercitu adducto, caſtra vrbemque eorum cepit atq; diripuit. cumq; exercitum victorem opulentumq; præda triumphans Romam reduxiſſet, die ſextodecimo ſe abdicauit.

DE TR. MIL. AN. CCCXXIIX.

Hic annus tribunos militares conſulati poteſtate habuit L. Furium, L. Quinctium, A. Sempronium; vt ait Diodorus: at vero vt Liuius, A. Semproniũ Atratinum, L. Quinctium Cincinnatum, L. Furium Medullinum, L. Horatium Barbatum. A. Sempronius, L. F. A. N. Atratinus in tertio ſuo tribunatu Capitolino ſcribitur: L. Quinctius etiam ante tribunus mil. fuit anno cccxv: L. Furius & ante ſemel, & poſt III erit anno cccxxxIII in tabulis Capitolinis. Veientibus in xx, Æquis in III annos induciæ datæ. Liuius.

DE TR. MIL. AN. CCCXXIX.

Tribvni militum conſulari poteſtate hoc anno Diodoro auctore quatuor, T. Claudius, Sp. Nautius, L. Sergius, Sex. Iulius: Liuio autem, Claudius Craſſus, Sp. Nautius Rutilus, L. Sergius Fidenas, Sex. Iulius Iulus. Claudium Liuius paulo poſt vocat Appium, decemuiri filium. Duos autem Sp. Nautios Rutilos tribunos per hæc tempora idem edit: vnum, qui nunc eſt primum, iterum vero anno cccxxxvII: alterum, qui primum eſt anno cccxxxIv, iterum anno cccxLIX. Eoſdẽ etiam tabulę Capitolinę habẽt; verũ vnum ſemel, alterũ ter tribunũ fuiſſe tradunt, vt poſt apparebit: quẽ hunc eſſe reor. L. Sergius Fidenas tr. mil. fuit anno cccx primum; tertium autem erit anno cccxxxv in Capitolinis tabulis. Ergo nunc eſt iterum. Hic annus neq; bello foris, neque domi ſeditione inſignis fuit. Liuius.

De cenſoribus & luſtro XIII.

Post annum cccxIIx, quo cenſores fuiſſe diximus C. Furium Pacilum, & M. Geganium Macerinum, luſtrumq; xII conditum eſſe notauimus, vſq; ad annum cccL, quo M. Camillum cum Poſtumio Albino cenſores fuiſſe, & luſtrum xvI condidiſſe in Capitolinis tabulis ſcriptũ eſt, nulli nominantur apud Liuium cenſores: & tamen aliquot fuiſſe neceſſe eſt, qui XIII, XIV, & xv luſtrum condiderint. Quia vero anno cccxxxv cenſor L. Papirius in fragmentis Capitolinis inciſus eſt, à quo luſtrum xIv conditum eſſe ex interuallo temporum ſuſpicari poſſumus, propterea ante id tempus luſtrum XIII collocauimus. cuius tamen vna cum cenſorum nominibus certum annum reperire nequiuimus.

DE COS. AN. CCCXXX.

Consvles creati in hunc annum, auctore Caſſiodoro & Liuio, C. Sempronius Atratinus, Q. Fabius Vibulanus. C. Sempronium Atratinum conſulem Valerius libr. III, cap. II; & lib. vI, cap. v, cum Volſcis ad Verruginem temeritate ſua male pugnaſſe ſcribit. Quod idem eſt etiam apud Liuium. Eundem C. Sempronium patruelem fratrem eſſe A. Sempronii L. F. A. N. Atratini, tribuni mil. III anno

cccxxxvII,

cccxxxvii. Diodorus hos conſules conſulto præterit: quorum tamen cognomina produnt faſti Siculi. Hos idibus Decembris iniſſe tradit Liuius.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXI.

Senatvs, cum odio Sempronii conſulare nomen offenderet, tribunos militares conſulari poteſtate creari iuſſit. creati ſunt L. Manlius Capitolinus, Q. Antonius Merenda, L. Papirius Mugillanus. Hæc Liuius. apud quem deſideratur nomen quarti tribuni, L. Seruilii Structi; de quo in anno cccxxxvi dicam. Vt autem multa nomina tribunorum interciderint apud hunc auctorem, in ſcholiis Liuianis oſtendi. Hos etiam tranſcendit Diodorus. in fragmento Capitolino exſtat cognomen Mvgillan. quod eſt L. Papirii.

DE COS. AN. CCCXXXII.

Hic annus conſules habuit N. Fabium Vibulanum, T. Quinctium Capitolinum, Liuio & Caſſiodoro auctoribus. Hic Fabius primus fuit qui in gente Fabia hoc prænomine vſus ſit, filius Q. Fabii, qui ſexcentis ad Cremeram interfectis ſuperfuit. Itaque in ſecundo Capitolino tribunatu Q. F. M. N. Vibulanus nuncupatur. T. Quinctium Capitolini filium ſcribit Liuius, eius qui ſexies conſul fuit: quem idem anno cccxxx exactæ iam ætatis fuiſſe ait. Et hos omittit Diodorus: faſti autem Siculi non item. In fragmento Capitolino eſt T. Quinctius Capitolin. barbat. n. fabivs.

De N. Fabio Vibulano ouante de Aequis.

Cvm trepidam tantum aciem his conſulibus Æqui oſtendiſſent, turpi fuga funduntur; haud magno conſulis Fabii, cui ea prouincia euenerat, decore. Itaque triumphus negatus. Ceterum ob Sempronianæ cædis leuatam ignominiam, vt ouans vrbem iniret, conceſſum eſt. Liuius.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXIII.

Cvm maior pars anni per nouos tribunoſpl. & aliquot interreges certaminibus extracta eſſet, modo prohibentibus tribunis patricios coire ad prodendum interregem, modo interregem interpellantibus, ne S. C. de comitiis conſularibus faceret: poſtremo L. Papirius Mugillanus interrex caſtigando nunc patres, nũc tribunos plebis obtinuit vt tribunicia comitia haberentur. Creati tribuni conſulari poteſtate omnes patricii, T. Quinctius Cincinnatus tertium, L. Furius Medullinus iterum, M. Manlius, A. Sempronius Atratinus. Liuius hęc. Cum autem in Capitolinis fragmentis ſit Cincinnatus ii, Medullinus iii, contra atque apud Liuium; profecto intelligendum eſt, numeri notas apud Liuium eſſe præpoſtero ordine; non librariorum vitio, ſed annalium varietate. In eodem fragmento eſt etiam M. Manlius, A. Sempronius. T. Quinctius ante tribunatum geſſit anno cccxxvii. Hos etiam præterit Diodorus. Hoc loco annum interregni Liuiani, quem ſumma annorum Capitolina non patitur, omiſimus.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXIV.

Tribvni mil. conſulari poteſtate in hunc annum Agrippa Menenius Lanatus, P. Lucretius Tricipitinus, Sp. Nautius, auctore Liuio. Deſideratur autem librariorum (vt puto) culpa quartus tribunus, C. Seruilius Q. F. C. N. Axilla; qui anno inſequenti in Capitolinis tribunis numeratur cum hac nota, ii, & hoc anno ibi eſt, c. servilivs, quarti tribuni loco. P. Lucretius Hoſti F. dicitur in ſecundo eius tribunatu Capitolino. Agrippa Menenius idem eſt qui conſul fuit anno cccxiv. Et hi deſiderantur apud Diodorum. In fragmento Capitolino ita eſt; Agrip. n. lanatvs. sp. navtivs. tricipitinvs. c. servilivs. Serui qui de vrbis incendio coniurarant, ſupplicio affecti.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXV.

Diodorvs in hunc annum edit tribunos mil. conſulari pot. L. Sergium, M.

Seruilium, M. Papirium. Liuius L. Sergium Fidenatem, M. Papirium Mugillanum, C. Seruilium Priſci F. quo dictatore captæ Fidenæ fuerant. quem C. Seruilium Axillam II nuncupari inuenio in Capitol. tribunis. Quod etiam traditum non ignorat Liuius, cum ait, Q. Seruilium dictatorem magiſtrum eq. ſibi cooptaſſe C. Seruilium filium, alios tradidiſſe: alios vero, C. Seruilium Ahalam. in fragmento Capitolino ita eſt; MVGILLANVS. C. SERVILIVS Q. F. L. N. AXILLA. II. L. SERGIVS C. F. C. N. FIDENAS. III.

De Q. Seruilio Priſco dictatore II.

LAVICANIS (Æquorum populi ſunt) noua arma capientibus, bellum indictum eſt. Re minus proſpere à tribunis duobus geſta, ex ſenatus conſulto C. Seruilius, qui vrbi præerat, Q. Seruilium, quo dictatore captę Fidenæ fuerant, dictatorem dixit. pater magiſtrum equitum filium ſibi cooptauit: alii Ahalam Seruilium magiſtrum eq. hoc anno fuiſſe ſcribunt. Liuius. Eiuſmodi vero annales ſequuti ſunt ii, qui Capitolinos triumphos concinnarunt; qui Q. Seruilium P. F. Sp. N. Priſcum Fidenatem II, C. Seruilium Q. F. C. N. Axillam II edunt. Porro autem Lauicos dictatorem cepiſſe ac diripuiſſe, exercitumque victorem Romam reduxiſſe, dieque octauo, quam creatus erat, magiſtratu ſe abdicaſſe, ſcribit Liuius. neque triumphi in tanto viro verbum vllum facit, perinde atque ne in priore quidem eius dictatura.

De cenſoribus & luſtro XIV.

L. PAPIRIVM cenſorem in hunc annum produnt Capitolina fragmenta. Liuius mire negligens eſt, qui & huius, & aliorum multorum annorum cenſores præteriit de induſtria. Hunc ego L. Papirium Craſſum, eum qui bis ante conſul fuit, eſſe opinor. Collegam eius inuenire non potui. Luſtrum autem ab his conditum eſſe XIV, ratio temporum docet: vt in XVI luſtro oſtendam.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXVI.

TRIBVNI militum conſulari pot. hoc anno P. Lucretius, C. Seruilius, Agrippa Menenius, Sp. Veturius, Diodoro auctore, at Liuius edit Agrippam Menenium Lanatum, L. Seruilium Structum, P. Lucretium Tricipitinum; iterum omnes hos: Sp. Veturium Craſſum. Ex his L. Seruilius Structus primum fuit anno CCCXXXI, librariorum vitio præteritus: neque enim quo alio anno fuerit, apparet. in fragmento Capitolino eſt; P. LVCRETIVS HOSTI F. AGRIPPA MENENIVS T. F. AGRIPP. N. Res externæ quietæ.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXVII.

TRIBVNOS mil. conſulari poteſtate habuit hic annus auctore Diodoro A. Sempronium, M. Papirium, Q. Fabium, Sp. Nautium: Liuio, A. Sempronium Atratinum III; & duos II, M. Papirium Mugillanum, & Sp. Nautium Rutilum. Præteritum eſſe à librariis Q. Fabium quartum huius anni tribunum, Capitolinus hic tribunatus, Diodorus, & ipſemet Liuius oſtendit, qui Q. Fabium tribunum mil. II eſſe ſcribit anno CCCXXXIX; vt in ſcholiis Liuianis apertius oſtendi. qui etiam in fragmento Capitolino, A. SEMPRONIVS L. F. A. N. Fotis otium fuit.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXVIII.

TRIBVNOS militum edit quatuor in hunc annum Diodorus, P. Cornelium, C. ---------------- Fabium: Liuius P. Cornelium Coſſum, C. Valerium Potitum, Quinctium Cincinnatum, N. Fabium Vibulanum: lapis Capitolinus P. Cornelium, C. Valerium L. F. Voluſi N. Fabius in ſecundo ſuo tribunatu Capitolino ſcribitur N. Fabius Q. F. M. N. Vibulanus II. Æqui Lauicanis nouis colonis Romanis arma intulerunt.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXIX.

TI. POSTVMIVS, C. Cornelius, C. Valerius, Cæſo Fabius, tribuni mil. à Diodoro produntur in hunc annum: at à Liuio Cn. Cornelius Coſſus, L. Valerius Potitus, Q. Fa-

[illegible] M'. Aemilius M. F. Mamercinus [illegible] Coſſus, C. Valerius L. F. Vol. N. Po[illegible] A. Ar [illegible] M'. Se[illegible] [illegible]nas. Ex his M'. Sergius L. F. L. N. Fidenas [illegible] Capitolinis [illegible] K. Fabius M. F. Q. N. Ambu[illegible] [illegible] Coſſus is notatur. qui autem ſit ex tribus Cnæis Cornelis Coſſis, de quibus [illegible]mus, in [illegible] Rutilum [illegible] Capitolinis ſcriptores [illegible] [illegible]. quæ de re ſupra [illegible] eſt. [illegible] Volſcis bene pugnatum, Artena vi[illegible] eorum capta.

DE TR. MIL. AN. CCCL.

LIVIVS [illegible] numer[illegible] Romanos a[illegible] quod nunquam antea creatos ſcribit, M'. Æmilium Mamercinum [illegible] V[illegible] Potitum [illegible] Ap. Claudium Craſſum, M. Quinctilium Varum, L. Iulium [illegible] M. Po[illegible] M. Furium [illegible] Albinum. Apud [illegible] hæc nomina ſunt; M[illegible] — Claudius, M. Quinctilius, L. Iulius [illegible] L. Valerius. Quanquam autem deſint aliquot ap[illegible] hanc tamen non [illegible] [illegible] ſed ſex. quod ii fecerunt [illegible] conc[illegible]narunt ita. [illegible] Mamercin. II, M. Furius Fuſus, Craſſus, L. Iulius Iulus, Varus, L. Valerius Potitus [illegible]. quitidem Albinum & Camillum non [illegible]nos hoc anno fa[illegible] ſed cenſores. Vt autem hoc anno Camillum potius cenſorem fuiſſe o[illegible] quam tribunum, me adducit Plutarchus, qui Camillum ante cenſorem creatum [illegible] tribunum. [illegible] ſex autem tribunis M. F[illegible] in Capitolino frag[illegible] qui Liuio M. Poſtumius appellatur. *Fuſus* autem antiquum eſt gẽtis Furiæ cognomen. Ap. Claudius eſt filius Ap. Claudii tribuni [illegible] anno CCCXXIX, de[illegible] Liuius multis locis. Hunc autem M. Camillum [illegible] quidem [illegible] qui Gallos [illegible] Liuianis docui. Hoc anno ad Veios hibe[illegible]ula primum obſidionis continuandæ cauſſa fieri cœpta.

De cenſoribus & Luſtro XVI.

N[illegible] Capitolinis fragmen[illegible] in[illegible] cert[illegible] ita eſſet huius XVI luſtri [illegible] Al[illegible] nu[illegible] in ſequen[illegible] XVI fec[illegible] Capito[illegible] [illegible] poſſit. Hic ego M. Furium Camillum [illegible] qui Vale[illegible] [illegible] Camillum [illegible] ceſorum meminit, & eorum edicti, quo [illegible] peru[illegible] ad [illegible] eſſe [illegible] ius [illegible] Plutarchus, dum [illegible] cenſore dicerit. Et quia idem Plutarchus Camillum cenſuram cepiſſe ante a[illegible] ratus ſcribit, non dubi[illegible] quin cert[illegible] hic eſt eius honoris locus. M. Poſt[illegible] [illegible] munxit hoc anno in tribunatu, cenſura præterita. Hunc autem M. Poſtumium fratrem eſſe L. Poſtumii tribuni mil. an. CCCXXXIX, qui ab exerci[illegible] idatus [illegible] ex Cap[illegible] A. F. A. N. Al[illegible] vocat[illegible] C[illegible] autem [illegible] cenſor[illegible] præpoſiti ſunt in faſtis [illegible] nis, quo [illegible] a diuidente eo ab [illegible] conſulibus, & cum poſteris coniungent [illegible]telligi po[illegible].

DE TR. MIL. AN. CCCLI.

TRIBVNI m[illegible] conſulari poteſtate hoc anno C. Seruilius, L. Virginius, Q. Sulpicius, A. Ma[illegible] [illegible] vero apud Liuium C[illegible] A[illegible] L. Verginius [illegible] A. Manlius [illegible] M'. Sergius [illegible] Liuius [illegible] Hi[illegible] Q. [illegible] eſſe reor. In fragmen[illegible] N. Cœſerinus Cornut. A. Man[illegible] Capitolin[illegible] N. [illegible] Caſt[illegible] & Ve[illegible] expugnata. Liuius.

DE TR. MIL. AN. CCCLII.

TRI[illegible] poteſt[illegible] [illegible]

rium Æmilium Mamercum, C. Cornelium, Cæſonem Fabium, Παλλαν ζῆθον, vi[illegible] Liuius L. Valerium Potitum [illegible], M. Furium Camillum, M'. Æmilium Mamercum, Cn. Cornelium Coſſum II, K. Fabium Ambuſtum, L. Iulium Iulum. Ex quibus Camillus nunquam antea fuit, ſi Capitolinos auctores ſequimur. C. Cornelius Coſſus is eſt qui anno CCCXLVII tribunus mil. primum fuit. K. Fabius ante etiam tribunatum geſſit. Itaq; in Capitolino fragmento eſt, L. Iulius L. F. Vopiſci N. Iulus. M'. Æmilius Mam. F. M. N. Mamercin. [illegible] K. Fabius M. F. Q. N. Ambuſtus II. Hi K. Octobribus inire iuſſi, cum idus Decembris ante ſolennes eſſent, ob cladem à M'. Sergio priore anno ad Veios acceptam. Camillus in Faliſcos, Cornelius in Capenates, Valerius in Volſcos ad Anxur recipiendum, Æmilius & Fabius ad Veios obſidendos profecti.

DE TR. MIL. AN. CCCLIII.

Diodorvs de tribunis mil. huius anni ita: Tribunatum inierunt P. Mælius, Sp. Mænius, L. Furius, & alii tres: at Liuius, P. Licinius Caluus, P. Mælius, P. Titinius, Mænius, L. Furius Medullinus, L. Publilius Vulſcus. ſic enim legendum eſſe, in ſcholiis Liuianis oſtendimus. in lapide enim Capitolino eſt,

ELIVS SP. F. C. N. CAPITOLINVS.
IVS L. F. SP. N. MEDVLLINVS.
LILIVS L. F. VOLER. N. PHILO. VVLSCVS.

P. Licinium vnum ex plebe vſurpandi iuris cauſſa factum, ceteros patricios fuiſſe, tradit Liuius. Plebeios tamen omnes hos eſſe præter Furium, ex plebeiis eorum magiſtratibus obſeruaui. Anxur in Volſcis receptum. Liuius.

DE TR. MIL. AN. CCCLIIII.

Tribvni mil. conſulari poteſtate in hunc annum ſubſequuti ſunt teſte Diodoro, Cn. Genucius, L. Atilius, M. Pomponius, C. Duilius, M. Veturius, Volero Publilius, auctore Liuio. M. Veturius, vnus patricius; reliqui, plebeii, M. Pomponius, C. Duilius, Volero Publilius, Cn. Genucius, L. Atilius. ſic enim ex veteribus libris emendauimus. Liber Cuſpiniani, qui niſi duorum tribunorum cognomina quotannis profert, Augurinum edit & Longum; alterum, Genucii cognomen; alterum, Atilii. M. Veturius Ti. F. vix intelligitur ex lapide Capitolino. *Tiberium* autem prænomen eſſe Veturiorum, ex aliis hoc prænomine præditis Veturiis aperte cognoſcitur. ſic omnino in eo eſt; L. Atilivs K. F. K. N. LONGVS. M. Veturivs TI. F. SP. N. CRASSI CICVRIN. Volero Publilivs P. F. VOLER. N. PHILO. Cum Veientibus, Faliſcis, & Capenatibus, proſpere dimicatum.

De tr. mil. an. CCCLV.

In hunc annum patricii omnes creati tribuni mil. conſulari poteſtate, Liuio auctore, L. Valerius potitus V, M. Valerius Maximus, M. Furius Camillus III, L. Furius Medullinus III, Q. Seruilius Fidenas II, Q. Sulpicius Camerinus II. Diodorus autem L. Valerius, M. Furius, Q. Seruilius, Q. Sulpicius, Κλαυδιος Οὐγων, Μαρκος Α'ττιος: mendoſe. Camillum tribuni militum meminit etiam Plutarchus. hinc Medullini III, & Fidenatis II, lapis Capitolinus. Hoc anno lacus in Albano nemore ad altitudinem inſolitam creuit. ea de re legati ad Delphicum oraculum [illegible] quidnam eo prodigio [illegible] portenderent. Ex agro Veiente, Faliſco, & Capenate, prædæ tantum abactæ. Liuius.

De tr. mil. an. CCCLVI.

Livivs [illegible] tribunos mil. conſulari poteſtate [illegible] L. Iulium Iulum, L. Furium Medullinum [illegible], L. Sergium Fidenatem, A. Poſtumium Regillenſem, P. Cornelium Maluginenſem, A. Manlium: Diodorus L. Sergium, A. Poſtumium, P. Cornelium, Σεξτον Καισιον, Q. Manlium, Α'[illegible] Καμιλλον. eſt autem in duobus [illegible] ima. A. Manlius [illegible] eſt, q[illegible] P. Cornelius [illegible] L. Iulius. Legati, qui [illegible] ad Delphos miſſi [illegible] reuerſi

reuerſi, monitos ſe a deo renunciarunt, vt aquam Albanam per agros riuis emitterēt, & ſacra patria, quorum omiſſa cura erat, inſtaurata facerent: atque ita victoriam de Veientibus breui ſperarent. Cum autem inuentum eſſet, id nihil aliud eſſe quam magiſtratus vitio creatos Latinas ſacrumq; in Albano monte non rite concepiſſe, vnam expiationem eorum eſſe, vt tribuni militum ſe magiſtratu abdicarent, auſpicia deintegro repeterentur, & interregnum iniretur: ea ita facta ſunt ex S.C. Interreges tres deinceps fuere, L. Valerius, Q. Seruilius Fidenas, M. Furius Camillus. Liuius auctor.

DE TR. MIL. AN. CCCLVII.

P. Licinivs p. f. L. Titinius, P. Mænius, P. Mælius, Cn. Genucius, L. Atilius, tribuni mil. conſulari poteſtate deinceps ſubſequuti ſunt, auctore Liuio: (ſic enim emendauimus) Diodoro autem, L. Titinius, P. Licinius, P. Mælius, Q. Męnius, Cn. Genucius, L. Atilius. Hi omnes præter P. Licinium, P. F. paulo ante tribunatum geſſerūt, vt ait Liuius: qui Genucium etiam in prœlio cecidiſſe aduerſus Faliſcos & Capenates auctor eſt.

De bello Veienti confecto, M. Camillo dictatore, & triumpho eius.

Mam. Æmilius Mamercinus dictator III, anno CCCXXVII, Veientium opes ita afflixit, vt poſtero anno inducias in XX annos petierint. Anno autem CCCXLVI, quia (vt inquit Liuius) induciarum tempus exegerat, Veientes ab ſenatu impetrarunt, quia ipſi diſcordia inteſtina laborarent, ne res ab ſe repeterentur. Inſequenti ergo anno Veiens bellum motum, ob ſuperbum reſponſum Veientis ſenatus, qui legatis repetentibus res, niſi faceſſerent propere vrbe finibuſq;, daturos quod Lar Tolumnius dediſſet, reſponderi iuſſit. Id patres ægre paſſi, decreuere vt primo quoque tempore tribuni militum de bello Veientibus indicendo ad populum ferrēt. ac, tum primum ſtipendio de publico militibus decreto, latum eſt. Ita inſequenti anno, qui fuit ab vrbe condita CCCXLVIII, circumſeſſi primum Veii ſunt: atque inde per nouem annos vario euentu à tribunis militaribus res cum Veientibus geſta eſt. Hoc autem anno cum Genucius Titiniuſq; tribuni mil. aduerſus Faliſcos & Capenates profecti, in acie temere cecidiſſet, hic in editum tumulum ex multa trepidatione militibus collectis, æquo loco ſe hoſti nunquam commiſiſſet, atq; ea res maximum ad Veios tumultum excitaſſet, quod rumor caſtra peruaſerat, ducibus exercituq; cæſo victorem Capenatem ac Faliſcum, Etruriæq; omnem iuuentutem haud procul inde abeſſe, atq; iis tumultuoſiora Romæ nunciarentur; M. Furius Camillus dictator dictus, magiſtrum eq. P. Cornelium Scipionem dixit. Is Faliſcis & Capenatibus fuſis, ac caſtris exutis, ad Veios profectus, cuniculo in arcem hoſtium acto, vrbem ipſam decimo eius belli anno cepit. ac maxima præda potitus, Iunonis etiam ſignum Romam delatum in Auentino, exſtructo ibi templo, locauit, cum clariſſimum de Veientibus in vrbem triumphum equis albis iuncto curru inuexiſſet. Liuius, Plutarchus, Diodorus, Valerius lib. IIII cap. I, Oroſius, Eutropius. Gellius lib. XVII cap. XXI, is qui de viris illuſtribus ſcripſit, Zonaras.

DE TR. MIL. AN. CCCLVIII.

Veiis captis ſex tribunos militares conſulari pot. inſequens annus habuit, duos P. Cornelios, Coſſum & Scipionem; M. Valerium Maximum II K. Fabium Ambuſtum III, L. Furium Medullinum V, Q. Seruilium III. Liuius. at Diodorus edit P. Ser. Cornelium Coſſum, Cæſonem Fabium, L. Furium, Q. Seruilium, M. Valerium. Cornelii Faliſcum, Valerius & Seruilius Capenas bellum geſſerunt.

DE TR. MIL. AN. CCCLIX.

Hoc anno apud Liuium tribuni militares conſulari poteſtate fuerunt M. Furius Camillus, L. Furius Medyllinus VI, C. Æmilius, L. Valerius Poplicola, Sp. Poſtumius, P. Cornelius. Diodorus tres edit, M. Furium, C. Æmilium, Κατλον Βῆρον, mendoſe. Camillus nunc eſt III: P. Cornelium, eſſe Scipionem puto, non Coſſum; quod

idem ante magiſter eq. etiam Camillo fuerit. Reliquis familiaria cognomina addidi. Hoc anno Camillus tribunus militum, Faliſcos iuſtitia in ditionem populi Rom. redegit, remiſſo ad Faliſcos puerorum magiſtro proditore. Liuius, Plutarchus. Miror autem Valerium lib. VI, hanc rem à Camillo conſule actam tradere; cum Plutarchus eum nunquam conſulem fuiſſe tradat. Eodem anno in Æquis varie bellatum.

DE COS. AN. CCCLX.

ANNVM poſt quintum decimum creati conſules ſunt, L. Lucretius Flauus, Ser. Sulpicius Camerinus. Hos vocat Caſſiodorus & Diodorus L. Lucretiū, Ser. Sulpicium. quamquam Diodorus non meminit horum niſi poſt Romam captam: nam quinque annos, quos ante tranſcendiſſe diximus, interponit. Faſti autem Siculi Flauum & Camerinum profitentur. Æqui a L. Lucretio conſule acie victi. Liuius.

DE COS. AN. CCCLXI.

L. VALERIVM Potitum, M. Manlium, cui poſtea Capitolino cognomen fuit, conſules edit in hunc annum Liuius. (Dionyſius etiam horum meminit libro primo, atq; L. Valerium Potitum, T. Manlium Capitolinum vocat) Caſſiodorus L. Valerium, M. Manlium: Diodorus L. Valerium, A. Manlium: faſti Siculi Potitum & Capitolinū. Hunc Manlium a conſeruato Capitolio Capitolinum appellatum ſcribit Liuius. nos autem, quia Capitolini cognomen etiam ante hunc M. Manlium in gente Manlia reperimus, hunc auctorem huius appellationis nota ſcribendi formula non fecimus. L. Valerium Potitum, filium eſſe arbitror L. Valerii Potiti quinquies ante tribuni militum. Hunc annum Dionyſius poſt reges exactos numerat CXIX.

De cenſoribus & Luſtro XVII.

DE cenſoribus, & luſtro ab iis hoc anno condito, hæc apud Liuium ſcripta ſunt; C. Iulius cēſor deceſſit: in eius locum M. Cornelius ſuffectus. quæ res poſtea religioni fuit, quia eo luſtro Roma eſt capta. nec deinde vnquam in demortui locum cenſor ſufficitur. At anno CCCCXLIII, ita ait; Vrbs eo luſtro capta eſt, quod demortuo collega C. Iulio cenſore, L. Papirius Curſor, ne abiret magiſtratu, M. Cornelium Maluginenſem collegam ſubrogauit. Hæc confirmat etiam Dionyſius, qui libro primo, duobus annis ante quam Roma caperetur, L. Valerio Potito, T. Manlio Capitolino conſulibus, luſtrum conditum à cenſoribus ſcribit, annis poſt reges exactos CXIX: & Plutarchus, qui in Camillo cenſorem menſe Iulio deceſſiſſe tradit. Hoc luſtro cenſa capitum CLII millia, *DXXII, teſtis eſt Plinius lib. XXXIII, cap. I. C. Iulium eſſe reor, qui qui bis ante conſul fuit.

De triumphis L. Valerii Potiti, M. Manlii Capitolini conſulum de Aequis.

BELLVM hoc anno in Algido cum Æquis geſtum, haud memorabile eſt, fuſis hoſtibus prius pene quam manus conſererent. Valerio, quod perſeuerantior cædendis in hoſtibus fuit, triumphus; Manlio, vt ouans ingrederetur vrbem, decretum eſt. Liuius.

DE AN. CCCLXII.

CONSVLIBVS morbo implicitis, placuit per interregnum renouari auſpicia. Itaque cum ex ſenatus conſulto cenſules magiſtratu ſe abdicaſſent, interrex creatur M. Furius Camillus; qui P. Cornelium Scipionem; is deinde L. Valerium Potitū prodidit. Ab eo creati ſex tribuni militum conſulari poteſtate, vt, ſi cui eorum incōmoda valetudo fuiſſet, copia magiſtratuum reip. eſſet. K. Quinctilibus magiſtratum occepere L. Lucretius, S. Sulpicius, M. Æmilius, L. Furius Medullinus VII, Agrippa Furius, C. Æmilius II. Hæc Liuius. At Diodorus quatuor edit, L. Lucretium, Ser. Sulpicium, C. Æmilium, L. Furium. Ex his L. Lucretium eſſe puto, qui paulo ante conſulatum geſſit; Ser. Sulpicium eum, qui poſt in tertio & quarto tribunatu Capitolino Prętextatus dicitur, & quem Zonaras Rufum appellat. neq; enim alias primi eius tribunatus locus reperitur. Reliquis ſua cuiq; cognomina reſtituta ſunt. M. Camillus die dicta ab L. Apuleio tribuno plebis ob prædam Veientanam inique diuiſam, in exſiliū abiit. abſens q[illegible]ndeci[illegible]s grauis æris damnatur. Cluſini à Gallis obſeſſi, opem Romanorum implorant. Liuius.

De tr[illegible] cccl[illegible]

[illegible] A[illegible] S[illegible] L[illegible] Q. Seruilius [illegible] Ser. Cornelius [illegible] inen[illegible] anim[illegible] lari pot[illegible] te in hunc a[illegible] e[illegible] duntur a Liuio [illegible] Q[illegible], Cæ[illegible] Fabii, Q. [illegible]picius, [illegible] Seruilius, Ser. Corn[illegible] M[illegible] amq[illegible] brorum [illegible] ulgatorum apud v[illegible] trumq; me[illegible] a[illegible] Ambuſti F. vo[illegible]. Hi ſunt qui priore anno legati [illegible] a[illegible] pac[illegible] nda [illegible] Cluſina ſte[illegible] ſſent ad[illegible] bellu[illegible] um in ſe [illegible] erterun[illegible]. Q. S[illegible]lp[illegible] meminit Pl[illegible] Camill[illegible] & Macrob[illegible] urna[illegible] Ser. Co[illegible] us Ma[illegible] [illegible] pe[illegible]

De Roma a [illegible] capta, [illegible] triumpho M. [illegible] dictator[illegible].

Eodem anno G[illegible] Rom[illegible] exe[illegible] m[illegible] o C[illegible] Romam a[illegible] [illegible] A[illegible] m[illegible] C[illegible] par[illegible] or C[illegible] emis reip. te[illegible] por bus re[illegible] [illegible] eſt. I[illegible]erea [illegible] Curiata M. [illegible]amillus, q[illegible] ext[illegible]labat reuocat[illegible] & abſens dictator dictus eſt. is L. Valeriũ [illegible]agiſtr[illegible] eq. [illegible] ptau[illegible] Li[illegible]us, Plutarchus, Diodoru[illegible] latiſſim[illegible] us E[illegible]tr[illegible] [illegible] oplic[illegible] an Poni[illegible] (horum eni[illegible] memoria e[illegible] inte[illegible] pertu[illegible] eſt e[illegible] o tam [illegible] ſigniti[illegible] ari put[illegible] us recen[illegible] r mentio e[illegible]. C[illegible] s i[illegible] d[illegible] tor a[illegible] ictus, [illegible] acto exer[illegible] x Ard[illegible] & [illegible]s qui e[illegible] A[illegible] & [illegible] Roma ex[illegible]rant G[illegible]los inter pendendum aurũ adort[illegible] t, & ad o[illegible] a v[illegible]ſeq[illegible]us, occ[illegible] e oc[illegible] Re[illegible] is [illegible], & parens pa[illegible]ndit [illegible] v[illegible] a[illegible] P[illegible]ænus [illegible]b. VIII Florus, & qui de vi[illegible]s i[illegible] is [illegible] P[illegible]uta[illegible] [illegible] a [illegible]ius F[illegible] eodem die, a[illegible] em[illegible] um [illegible] v[illegible] cccLX, quam vr[illegible] condita fit. [illegible] us an. ccc[illegible]x[illegible] n[illegible] ſummam Capitolium [illegible] o, poſt [illegible] s[illegible] xa[illegible]tos a[illegible] o [illegible] ex[illegible] pleto. Id[illegible] C[illegible] [illegible] lam [illegible] e ne[illegible] s populus Ve[illegible] ecit [illegible] L[illegible]

[illegible] AN. [illegible]CCLXIIII.

In h[illegible] em creat[illegible] L[illegible] V[illegible] V[illegible]onius, P. C[illegible] A. M[illegible], L. Æmi[illegible], L. P[illegible] apud [illegible] Cornelius, L. [illegible], [illegible] Valeri[illegible], [illegible] Manlius, [illegible] ndem [illegible] ve[illegible] à [illegible] D[illegible] A. M[illegible] [illegible] A[illegible] qu[illegible] [illegible] XXXV[illegible].

D[illegible]

C[illegible] V[illegible]ei [illegible] ruria au[illegible] p[illegible] ad [illegible] ia [illegible] n[illegible] [illegible] V[illegible] & [illegible] m [illegible] ex[illegible]

[illegible] Æ[illegible] ad Bolas oppreſſis, vrbs etiam
[illegible] S[illegible] quod [illegible]
[illegible] Cam[illegible] vrbem [illegible] redi[illegible] mul trium be[illegible] um [illegible]
Liuius, & fe[illegible] Pl[illegible] bus, E[illegible] poſt Romam ca-
ptam, di[illegible] nitates mutatæ [illegible] & pr[illegible] duobus co[illegible] bus facti [illegible] conſu-
lari p[illegible] e. Hic i[illegible] R[illegible] a c[illegible] ere. N[illegible] eo ann[illegible]
Vol[illegible] orum ciuitatem, quæ per LXX an[illegible] os bellum cum R[illegible]
[illegible] v[illegible] cm oc[illegible] pati S[illegible] pera[illegible] d[illegible] ex[illegible]
& tres ſimul trium[illegible] s egit. De ead[illegible] m Cam[illegible] latura ſc[illegible] um eſt [illegible] apud
Or[illegible] III. Quod autem de[illegible] us m[illegible] tatis [illegible] utro[illegible]
[illegible] De [illegible] oc b[illegible] al[illegible]
tarchus, [illegible] Macrob[illegible] I. Saturn[illegible] m. verba Macrobii appo[illegible] am. Poſt vrbem ca-
ptam [illegible] s vero pil[illegible] eſſe a[illegible] e deducta fini-
tim[illegible] aden[illegible] Ro[illegible] an[illegible] ni[illegible] s aucupati, præ[illegible] cc[illegible]
[illegible] s a[illegible] at[illegible] n[illegible] oſt [illegible]
ſi vellent rel[illegible] quias [illegible] matresfa[illegible] liæ ſibi & v[illegible] de[illegible]
tur. cumq; [illegible] an[illegible] ne[illegible] enſ, ancilla nomine T[illegible] ola, ſi[illegible]
Philotis, p[illegible] cita e[illegible] ſe[illegible] m ca[illegible] is [illegible] ſ[illegible] nomine dom[illegible] nar[illegible] m ad hoſtes i[illegible]
tam h[illegible] q; [illegible] as & [illegible] mpt[illegible], [illegible] us c[illegible] proſequentium
[illegible] a [illegible] m d[illegible] in caſtris [illegible] tæ [illegible]
[illegible] m[illegible] ſtum apud ſe eſſe ſim[illegible] lantes. qu[illegible]
[illegible] a [illegible] quæ caſtris erat proxi[illegible] R[illegible] manis ded[illegible]
qui cum [illegible] na[illegible] nt, memor benefi[illegible] ſenatus, omnes a[illegible]
[illegible], d[illegible] s [illegible] co fec[illegible] & [illegible] na[illegible] q[illegible] ne erant v[illegible]
[illegible] t, d[illegible] q, [illegible] m *[illegible] nas [illegible] protinas* nuncupauit, ab i[illegible] a cap[illegible]
[illegible] æ [illegible]

DE TR. MIL. AN. CCCLXVI

T[illegible] RIBVNI militum c[illegible] ari poteſtate ſu[illegible] ſequuti ſunt in hunc annum L[illegible]
T. Q[illegible] us C[illegible] atus, Q. Ser[illegible] F[illegible] as V, L. I[illegible] us I[illegible] Aq[illegible] ru[illegible]
L. Lu[illegible] s [illegible] ricipitinus Ser Sul[illegible] icius R[illegible] fus: Diodoro autem T. Q[illegible] ctius, [illegible] S[illegible]
[illegible] A[illegible] er [illegible] s. E[illegible] quo [illegible] o patet [illegible]
[illegible] iam qui quadrienni[illegible] an[illegible] b[illegible]
[illegible] Flauo [illegible]
Cam[illegible] us a[illegible] ecimus, cu[illegible] hi[illegible] ric[illegible] num[illegible]
[illegible] uo a & [illegible] ra[illegible] cap[illegible] a[illegible]. Liuius.

DE TR. MIL. A[illegible]

L. PAPIRIVS [illegible] n Ser[illegible] ius L. A[illegible]
[illegible] a[illegible] d[illegible] ver[illegible]
[illegible] rne[illegible] L. [illegible] Q. [illegible] s. Decſt a[illegible]
[illegible] unm [illegible] v[illegible]
[illegible] oriam [illegible] a[illegible]
[illegible] a[illegible]. L. Pa[illegible] Liui[illegible]
[illegible] t.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

quo Ser. Cornelius Maluginensis [illegible] L. Hora[illegible] Pulvillus, P. Val[illegible] M. Corneli[illegible] Q. [illegible]um M[illegible] V[illegible] al[illegible], magiſtra[illegible]us c[illegible]nibus [illegible] no L. F. L. N. ſcribitur. De Q. Ser[illegible] ledenate [illegible] ſic e[illegible] apud Liu[illegible] ratione M. C[illegible] P[illegible] parte, quo teq; ipſo, ac ex tribu[illegible] M. Ca[illegible] a no[illegible] us [illegible] & [illegible] A[illegible] Liuius.

DE TR. MIL. AN. [illegible]

Tr[illegible]s m[illegible] A. M[illegible] P. C[illegible] L. Q[illegible]os C[illegible] L. P[illegible] Q[illegible] T[illegible] pr[illegible] c[illegible] C. [illegible] eſt, [illegible] apud Liuium.

De A. Corn[illegible]o [illegible]ore [illegible] imp[illegible] eius [illegible]

Bellvm V[illegible] g[illegible] a[illegible] & [illegible] d[illegible]ctione in ſpeciem ca[illegible] maior p[illegible] ꝑterere [illegible] a c[illegible] Manlij magis compulere [illegible]natum ad d[illegible]atorem [illegible] A. [illegible] T. Q[illegible] & [illegible] Capito[illegible] quam M. Ma[illegible] pr[illegible]um [illegible] ſ de[illegible] nd[illegible] p[illegible] are alieno [illegible] C[illegible] Q[illegible] m[illegible] fe[illegible]e, ſed di[illegible] V[illegible] [illegible] um a[illegible]ore, [illegible] caſtra [illegible] cor[illegible] ap[illegible] direpti[illegible] [illegible]s. [illegible] M[illegible] ſeditionis au[illegible]ore[illegible] a[illegible]ore d[illegible] M[illegible] autem [illegible] car[illegible] act[illegible], Ma[illegible] e[illegible].

DE TR. MIL. AN. [illegible]X.

Tribvni [illegible] ari pot[illegible] h[illegible] eſt[illegible] Ser. Corne[illegible] [illegible] M. [illegible] Ca[illegible] R[illegible], C. [illegible] C[illegible] [illegible]atus [illegible] auct[illegible] Sulpicius [illegible], [illegible] C[illegible], Qu[illegible] [illegible] men M. M[illegible] a[illegible] l. a[illegible] [illegible]riatis [illegible] que [illegible] mu[illegible] perduellio [illegible] cr[illegible] L. [illegible] C[illegible] V[illegible], alij [illegible] a [illegible]

[illegible]

Crea[illegible] L. V[illegible] A. M[illegible] Diodor. [illegible] [illegible] ſorte Treb[illegible] [illegible] [illegible]ntiam non [illegible]

[illegible]

[illegible] P[illegible] M[illegible] C[illegible] D[illegible] do[illegible] P[illegible] F[illegible] C[illegible]

[illegible] enim [illegible] cor, [illegible] &cenſor cri[illegible] M. [illegible] in cenſura Capitolina anno c[illegible]LXXXVIII dicitur. Ad Velitras, quibus Præneſtini auxilio erant, pug[illegible]atum. ea de cauſa Præneſtinis bellum indi[illegible].

DE TR. MI[illegible]. AN. C[illegible]LXXII.

PRÆNESTINI Sat[illegible]um coloni[illegible] popul[illegible] Rom. a[illegible] Vol[illegible] pugnarant. Eam re[illegible] pa[illegible] Rom[illegible], M. Furium Camil[illegible]m [illegible] unum [illegible] cauere. add[illegible] colle[illegible]æ A. & L. Poſtumii Re[illegible]enſes, ac L. Furius cu[illegible] L. Lucret[illegible] M. Fabio Ambuſt[illegible]. Li[illegible]is [illegible]os [illegible] doru[illegible] [illegible]m, L. F[illegible], A. P[illegible]m, L. L[illegible], M. Fabi[illegible]m, L. Poſtumium. Plutarchus ſextum hoc anno tribunum mil. Camillum app[illegible] qu[illegible] Præneſtinos & Volſcos vicit; & Tuſculanos, quibus bellum [illegible] m c[illegible]at, quod in bello [illegible]orum a[illegible] [illegible] bellum [illegible] le ag[illegible] le[illegible] rece[illegible]t. L. Lucretium eſſe arbitror, qui pa[illegible] o a[illegible] tribu[illegible] atum geſſ[illegible] o[illegible]m eſſe ab[illegible] an[illegible] bunus [illegible] autem cu[illegible] L. Furius Sp. F. L. N. Medullinus in cenſura Capitolina anno [illegible] dicitur, iunenis certe hoc anno cum [illegible]ene Camillo contendit cum vterque pari cum imperio ad be[illegible] e[illegible] [illegible]ius, & Plutarchus M. Fabius ex ſecundo [illegible]atu Capitolino ornatus eſt. L. Poſtumium etiam ante anno CCCLXV tribunum [illegible]o.

D[illegible] TR. M[illegible]. AN. [illegible]XXI[illegible]

LIVI[illegible] ex tribuno m[illegible]um [illegible]t in hunc annum L. & P. Valerios, Lu[illegible] & [illegible], C. Se[illegible], L. Menenium [illegible] Sp. Pa[illegible], Ser. C[illegible] M[illegible] nen[illegible] at Diodorus o[illegible], L. Valerium, P. Valorium, C. Terentium L. Menenium, [illegible] Sulpicium [illegible]. Papirium, L. Æmilium, M. Fabium. Ex h[illegible] Sp. Papirium L. Papiri[illegible] F. L. N. [illegible] p[illegible]trem e[illegible]e opinor, qui triu[illegible]phauit [illegible]no CDXXIX. Ser. Corn[illegible] [illegible] eſſe ſ[illegible]ibendum, ſextus & ſeptimus tribunatus eius oſtendit.

De cenſoribus.

CENSORIBVS quoq; e[illegible]it a[illegible]s, maxime propter incertam famam æris alieni. Creati [illegible]res [illegible]. S[illegible] C[illegible]me[illegible]nus, [illegible]. Poſtumius Re[illegible]len[illegible]s. c[illegible]taq; [illegible] res mor[illegible] [illegible]ara [illegible] abdicaſſet ſe magiſtratu, cenſores alii vitio creati n[illegible]e [illegible]gi[illegible] [illegible]ut [illegible] non accipientib. in eum annum ce[illegible] [illegible]n fu[illegible] [illegible]mium eum eſſe opinor, qui tribunus mil. f[illegible] a[illegible]x. Secund[illegible]rum [illegible]m nomina nec Liuius nec quiſquam amplius memoriæ prodidit.

De T. Quin[illegible] Cincinnato dictatore, & t[illegible]um[illegible] de [illegible]

Hoc anno Præneſtini ad portam Colli[illegible]m [illegible] a[illegible]ere. In[illegible]s in[illegible] be[illegible] [illegible]o[illegible] conclamatum [illegible]d arma, concurſumq; e[illegible] atq; p[illegible]as e[illegible] [illegible] ab[illegible]ne ad bellu[illegible] ve[illegible], dictator [illegible] T. [illegible] C[illegible] [illegible]s ma[illegible]um eq. A. Sempr[illegible]um A[illegible] a[illegible] [illegible] & [illegible] c[illegible] capto[illegible] ump[illegible] [illegible] ve[illegible] T. [illegible] [illegible]s [illegible] [illegible] [illegible]actos [illegible] a[illegible]. E[illegible]

DE [illegible] IN [illegible].

C[illegible] A[illegible] [illegible] patri[illegible] [illegible]

tribunatu Capitolino ſcribitur. In Volſcis à Manliis temere pugnatum. Præneſtini rebellarunt. Liuius.

DE TR. MIL. AN. CCCLXXV.

TRIBVNOS mil. conſulari pot. ſex habuit hic annus, Sp. Furium, Q. Seruilium II, L. Menenium III, P. Clœlium, M. Horatium, L. Geganium. Hęc Liuius. Diodorus autem quatuor edit, Q. Seruilium, L. Furium, C. Licinium, P. Clœlium. Eſt autem legendum apud Liuium pro L. Menenio III, C. Licinius; quod oſtendi latius in ſcholiis Liuianis. Sp. Furium fratrem eſſe ſuſpicor L. Furii tribuni mil. anno CCCLIII. Reliquos affeci familiaribus cognominibus. In Volſcos Antium & Ecetram perrectum: neutra parte obuius hoſtis fuit. Liuius.

De cenſoribus & Luſtro XIX.

ÆRIS alieni noſcendi gratia Sp. Seruilius Priſcus, Q. Clœlius Siculus, cenſores facti, ne rem agerent, bello impediti ſunt. Ita Liuius. qui etiamſi luſtri non meminit, factum tamen puto; quia quando factum ſit, non proditur, niſi hoc anno dicamus. mira enim luſtris explicandis eius negligentia iam ſatis probata eſt.

DE TR. MIL. AN. CCCLXXVI.

TRIBVNOS militares patricios omnes plebs coacta principum opibus fecit, L. Æmilium, P. Valerium IIII, C. Veturium, Ser. Sulpicium, L. & C. Quinctios Cincinnatos. Liuius. Hos etiam edit Diodorus, L. Æmilium, C. Veturium, Ser. Sulpicium, L. Quinctium, C. Cornelium, C. Valerium. Ex his L. Æmilium eſſe arbitror, qui ante quater tribunatum ęepit: Ser. Sulpicium Pręetextatum, qui ſemel: (hunc tamen Sulpicium Rufum vocat Zonaras. nam in Capitolinis tabulis anno CCCLXXXIII, eſt tertium) L. Quinctium Cincinnatum, qui ante ſemel: vt his ambobus nota duplicati honoris adiungenda eſſe videatur. Latini & Volſci ad Satricum à P. Valerio & L. Æmilio tribunis fuſi; caſtra capta direptaq; ſunt. Antiates vrbem agroſq; Romanis dedunt. Quare Latini commoti, Satricum eorum vrbem incenderunt, ac Tuſculum occuparunt; quod à L. Quinctio & Ser. Sulpicio tribunis recuperatum eſt. Liuius.

De tribunis plebis per annos V̄ dominantibus.

Hoc anno quintum mutata eſt Reip. Romanæ ſpecies. a tribunis enim militum conſulari poteſtate, ad tribunos plebis adminiſtratio reip. recidit. Huius mutationis auctores a Liuio traditi ſunt C. Licinius Stolo, & L. Sextius tribuni pl. qui cum anno priore leges tres aduerſus patriciorum opes pro commodis plebis promulgaſſent; vnam, de ære alieno; alteram, de modo agrorum; tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, & conſulum vtique alter ex plebe crearetur; neque eas ferre per collegarum intercesſiones, quos de induſtria patres comparauerant, potuiſſent; tum irati, comitia præter ædilium tribunorumque plebis nulla haberi, nec vllos curules magiſtratus creari paſſi ſunt. eaque magiſtratuum ſolitudo, & plebe reficiente duos tribunos, & his comitia tribunorum militum tollentibus, per quinquennium vrbē tenuit. Hæc Liuius. Hanc autem magiſtratuum ſolitudinem Diodorus appellat ἀναρχίαν, atq; in priorem annum reiicit. quam non quinquennio, ſed quadriennio occupaſſe rempublicam alii tradunt. ſic enim Eutropius; Dignitas tribunorum militum nō diu perſeuerauit. nam poſt aliquantum, nullos placuit fieri; & quadrienniū ita in vrbe fluxit, vt poteſtates ibi maiores non eſſent. Sextus autem Rufus ita; Quadragintaquinque annis Romæ conſules defuerunt: ſub decemuiris, duobus ſub tribunis militum, XLIII. ſine magiſtratibus Roma fuit annis quatuor. Caſſiodorus autem ſic; Tribunis militum ob inſolentiam remotis, per annōs IV. poteſtas conſulum tribunorumq; ceſſauit. Nos Liuium ſequuti ſumus; cuius annales ſequuti videntur ſcriptores Capitolini. Plinius etiam lib. XVI, cap. XLIV, meminit anni CCCLXIX ab vrbe condita, qui fuit ſine magiſtratibus; quo anno Romæ loton fuiſſe ait, in Lucinæ area ęde condita. Porro autem in fragmentis Capitolinis hæc verba exeſa ſunt;

ACTVS EST.

DEDICAVIT.

Quæ qui valeant, adhuc colligere coniectura non potui. neque enim Liuius, aut quiſquam alius, lumen aliquod oſtendunt, quod intuentes, ad veritatis cognitionem peruenire poſſimus.

DE TR. MIL. AN. CCCLXXXII.

Remittentibvs tribunis plebis C. Licinio & L. Sextio, comitia per interregem ſunt habita, creatiq; tribuni militum L. Fu ✻ us, A. Manlius, Ser. Sulpicius, Ser. Cornelius, P. & C. Valerii. Hos Liuius. Diodorus vocat L. Papirium. L. Menenium, Ser. Cornelium Ser. Sulpicium. Poſt hos iterum ſolitudinem magiſtratuum fu ſſe ſcribit: qua ſublata, creatos A. Manlium, L. Furium, Ser. Sulpicium, Ser. Cornelium. Eſt enim mira apud illum, tum librariorum tum auctoris ipſius vitio, annorum & magiſtratuũ perturbatio. L. Furium eſſe puto, qui anno CCCLXXIII. tribunatum mil geſſit: A. Manlium, fratrem P. Manlii, qui poſtea dictator fuit, & tribunus II, Ser. Sulpiciũ Prætextatum III, Ser. Cornelium Maluginenſem VI, P. Valerium Poplicolam V eſſe ſcribendum, fragmenta huius anni Capitolina ſatis oſtendunt. Veliterni Tuſculum obſidentes, a mœnibus repulſi; Velitræ à Romanis obſideri cœptæ ſunt.

DE TR. MIL. AN. CCCLXXXIII.

Tr. mil. conſulari poteſtate inſequens annus habuit, auctore Liuio, Q. Seruilium, C. Veturium II, A. & M. Cornelios, Q. Quinctium, M. Fabium; Diodoro, Q. Seruilium, C. Veturium, A. Cornelium, M. Cornelium, M. Fabium, ✻. Ex his Q. Seruilius bis ante tribunus mil. fuit. Q. Quinctium Cincinnatum potius quam Capitolinum voco, quod ii etiam Cincinnati *Quinti* prænomen tulerint. Reliqua ex fragmentis Capitolinis fidem habent, in quibus eſt: ✻ Coſſus. ✻ Maluginenſis. ✻ Cincinnatus. M. Fabius Ambuſtus II. Eſt autem M Fabius Ambuſtus is, qui filias duas collocauerat; vnam, C. Licinio Stoloni; alteram, Ser. Sulpicio Prætextato; vt ſcribit Liuius. Velitræ item vt priore anno obſeſſæ.

DE TR. MIL. AN. CCCLXXXIV.

Tribvnos militum conſulari poteſtate inuenio in hunc annum apud Liuium, L. Quinctium, Ser. Cornelium, Ser. Sulpicium, Sp. Seruilium, L. Papirium, L. Veturium. T. ✻ edit Diodorus, T. Quinctium, Ser. Cornelium, Ser. Sulpicium. Hi vero omnes quibus cognominibus, ac qua numerorum in multiplicatis honoribus nota ſignan ✻, Capitolina fragmenta docent; in quibus eſt; ✻ Capitolinus. ✻ Maluginenſis VII. ✻ Prætextatus IIII. Sp. Seruilius Structus. L. Papirius Craſſus. L. Veturius Craſſus Cicurinus.

De M. Furio Camillo dictatore IIII, & ſeditione de plebeio conſule.

Principio ſtatim anni ad vltimam dimicationem de legibus à Licinio & Sextio promulgatis ventum eſt; & cum tribus vocarentur, nec interceſſio collegarum latoribus obſtaret, trepidi patres, ad duo vltima auxilia, ſummũ imperium, ſummumq; ciuem, decurrũt. Dictatorem dici placet. dicitur M. Furius Camillus; qui magiſtrum eq. L. Æmilium cooptat. hæc Liuius. Eundem Camillum abdicaſſe dictatura, ſcribit idem paulo poſt, ita; Cum plebis duces acrius contra Camillum de legibus ferendis agerent, tum percitus ira Camillus, lictores, qui de medio plebem amouerent, miſit & addidit minas, ſacramento omnes adacturum, exercitumque extemplo ex vrbe educturum. Re autem neutro inclinata, ſe abdicauit: ſeu quia vitio creatus erat, vt tradidere quidam; ſeu quia tribuni pl tulerunt ad plebem, idq; plebes ſciuit, vt ſi M. Furius pro dictatore quid egiſſet, quingentũm millium æris ei multa eſſet. Sed auſpiciis magis quam noui exempli rogatione deterritum vt potius credam, cum ipſius viri facit ingenium, tum quod ei ſuffectus eſt extemplo P. Manlius dictator: quẽ quid creari attinebat ad id certamen quo M. Furius victus eſſet? & quod eundem M. Furiũ dictatorem inſequens annus habuit, haud ſine pudore certe fractũ priore anno in ſe im perii repetiturum; ſimul quod eo tẽpore, quo promulgatum de multa eius traditur, aut & huic rogationi, qua ſe in ordinem cogi videbat, obſiſtere potuit; aut ne illas

quidem,

quidem, propter quas hæc lata erat, impedire, & quod vſq; ad memoriam noſtram, quoties tribuniciis conſularibuſq; certatum viribus eſt, dictaturæ ſemper altius faſtigium fuit. Hæc (vt dixi) Liuius. Plutarchus autem cauſam, quam Liuius infirmare conatur, aſſerit. quæ eadem cauſſa fuiſſe videtur inciſa in Capitolinis tabulis; ſi modo earum fragmenta recte interpretati ſumus. Verba Plutarchi ſunt hæc; Cum Licinius Stolo tribunus plebis ſeditionem excitaret, lege promulgata, vt ex duobus conſulibus alter ex plebe fieret, ſque vna cum collegis comitia conſularia haberi prohiberet, reſp. autem ſine magiſtratibus eſſet Camillus plebe inuita dictator quartum a ſenatu creatur. Qui cum diem perſenſiſſet, quo de lege agendum ad populum eſſet, delectum ſe habiturum eſſe profeſſus, ex foro populum in campum euocauit; in eos ſe, qui dicto audientes non fuiſſent, animaduerſurum minatus. Cum autem tribuni repugnarent, ac quinq; eum argenti myriadibus multaturũ eſſe iurarent, niſi edictum & legem in plebem antiquaret, Camillus, ſiue quod exſilium & damnationem ſecundam ſenex timeret, ſiue quod plebem ſuperaturum ſe eſſe diffideret, domum ſe contulit; ac ſimulata valetudine, dictatura ſe abdicauit. Magiſter equitum L. Æmilius Mamercinus vocatur in fragmento dictaturæ huius Capitolinæ. puto autem patrem eſſe L. Æmilii L.F.L.N. Mamercini Priuernatis, qui poſt conſulatum cepit.

De P. Manlio Capitolino dictatore.

Dictatori Camillo abdicato extemplo ſuffectum eſſe alterum dictatorem Liuius & Plutarchus tradunt. Liuius P. Manlium nominat: Plutarchus nomen omittit. Magiſtrum autem equit. ab eo cooptatum fuiſſe C. Licinium, vterq; fatetur. quamquã non eundem vterq; intelligit. Plutarchus enim eum eſſe ait, qui dux ſeditionis fuerat, & leges promulgarat: Liuius, eum qui tribunus mil. conſulari poteſtate fuerat; & recte. nam qui ſeditionis caput fuerat, is hoc anno nonum tribunus pl. refectus erat. neque vero eodem tempore & tribunus pl. & magiſter equitum erat. Itaq; vt hos diſtingueret Liuius, ſic locutus eſt; P. Manlius dictator rẽ in cauſam plebis inclinauit, C. Licinio, qui tribunus militum fuerat magiſtro equitum de plebe dicto. Id ægre paſſos patres accipio; dictatorem propinqua cognatione Licinii ſe apud patres excuſare ſolitum; ſimul negãtem, magiſtri equitum maius quam tribuni conſularis imperium eſſe. Hęc vbi dixit, tum deinceps de C. Licinio tribuno plebis addit; [illegible] ius Sex[illegible] que ita ſe gerere, vt negando iam ſibi velle continuari honorem, acerrime accenderent ad id, quod diſſimulando petebant, plebem. Vterq; autem Licinius ab aliis ſcriptoribus Stolo, a Capitolinis Caluus vocatur. Itaq; Liuius in anno ccclIV ait; C. Licinius Stolo, primus magiſter equitum de plebe factus eſt. Dictatorem eſſe puto P. Manlium A.F.A.N. Capitolinum, tribunum mil. conſularem anno ſequenti in Capitolinis tabulis. His autem duobus dictatoribus annum ccclxxxvi tribuunt faſti Capitolini, in quibus hic annus lineis a ſuperiore & inferiore diſtinctus eſt.

DE TR. MIL. AN. CCCLXXXVI.

Creatos in hunc annum tribunos militum conſulares hos tradit Liuius, A. & M. Cornelios II. M. [illegible]um, P. Ma[illegible]u[illegible], L. Veturium, P. Valerium VI. quos præterit Diodorus. Horum cognomina, & multiplicatorum honorum notæ, in fragmentis Capitolinis ſunt ita, Coſſus [illegible] Maluginenſis [illegible] Macerinus. L. Veturius Craſſus Cicurinus II. P. Valerius [illegible]it. Poplicola VI. P. Manlius Capitolinus II.

De M. Furio Camillo dictatore V, & triumpho IV eius de Gallis.

Cum præter Velitrarum obſidionem [illegible] æ res Romanę eſſent, fama repens Gallici belli allata, perpulit ciuitatem vt M. Furius dictator V diceretur. is T. Quinctium Pennum magiſtrum eq. dixit. ſic Liuius. Plutarchus item metu Gallici belli Camillũ iam prope octoginta annos natum, dictatorem V ab omnibus vno ore creatum ſcribit. Magiſtrum equitum Cincinnati cognomine vſum, docet fragmentum Capitolinum [illegible] e T. Quinctius Pennus Cincinnatus eſt ſcribendus, [illegible]ius (vt ar[illegible] tror) L. Q[illegible] Cincinnati ſenis filius fuit. Porro autem bellatum h[illegible] anno

c[illegible] nem flumen, fuiſſe qui tradiderint, prodit Liuius: [illegible] autem in Alb[illegible] credere. Fugato autem cæſoſque a[illegible] caſtris Ga[illegible] Camillo, & victoriam ingentem eſſe relatam, eiq; ſenatus & plebis conſenſu [illegible] um eſſe decretum, idem ſcribit. Plutarchus pugnatum ad Anienem [illegible] ait, & præterea Velitras a Camillo eſſe captas. Polyænus i[illegible]m lib. vi[illegible] em a Camillo v dictatore cum Gallis bene rem geſtam ſcribit. Appianus autem in Celtica, Gallos bis victos a Camillo patre tradit; hoc autem tempore [illegible] um, cum octogeſimum annum ageret. Polybius demum lib. I, Camillum cum Gallis dimicaſſe ad Albam, auctor eſt, anno poſt Romam captam xxx; Polyænus & Plutarchus, XIII: cum tamen XXIII annus hic ſit, ex quo vrbs capta eſt. Li[illegible] ugnam ad Anienem cum Gallis, in annum CCCXCII. reiicit, T. Quinctio dictatore. Liuium ſequitur Zonaras.

DE COS. AN. CCCLXXXVII.

ex plebe primum creari cœptis.

CVM L. Sextius, C. Licinius tribuni plebis decimum refecti, acrius de legibus ferendis pugnarent, dictatorem tandem & ſenatum vicerunt, ac comitia conſulum aduerſa nobilitate vt fierent, obtinuerunt; quibus L. Sextius de plebe primus conſul factus eſt. cum autẽ patricii ſe auctores futuros negarent, ac prope ad ſeceſſionem plebis res [illegible], per dictatorem ſedatæ diſcordiæ ſunt: conceſſumque ab nobilitate plebi, de conſule plebeio: a plebe nobilitati, de prætore vno, qui ius in vrbe diceret, ex patribus creando. Iidem etiam ędiles curules duos, ex patribus vt fierent, contenderunt. Plebs conſulatum L. Sextio, cuius lege partus erat, dedit. ei collega ex patribus datus L. Æmilius Mamercus. Hæc Liuius, & Plutarchus. qui cum Caſſiodoro conſules edit L. Æmilium ex patriciis, L. Sextium ex plebe. Diodorus hos vocat L. Æmilium Mamercum, L. Lateranum. Eſt autem *Lateranus* Sextii cognomen, vt eſt in tabula Capitolina, in qua Mamercinus, & L. Sextius Sextinus Lateranus, conſules eduntur, vt in tabulis Siculis Mamercinus & Lateranus. In lib. de viris illuſtribus ſcriptum eſt, non L. Sextium, ſed C. Licinium Stolonem, primum e plebe conſulem factum. qua de re Fabius Pictor (vt ſcribit Gellius libr. v. cap. IV) ita; Quapropter [illegible] e plebe alter conſul factus eſt, duo & viceſimo anno poſtquam Romam Galli ceperunt. id eſt, vt interpretatur Gellius, duodeuiceſimo. ego tamen malim XXII intelligi. L. Æmilium Mamercinum puto eundem eſſe, atq; eum qui magiſter [illegible]

De prætore primum creato.

DE [illegible] e ſic Liuius; Annus hic fuit inſignis noui hominis conſulatu, duob. m[illegible] a, & [illegible] ædilitate H[illegible] bi patricii quæſiuere honores [illegible] pro con[illegible] conſulatu. Patres præturam Sp. Furio M. F. Camillo, ædilitatem C[illegible] p[illegible], & P. Cornelio Scipioni, ſuarum gentium viris, dederunt. Hæc [illegible] Suidas item Furium Camillum, Camilli dictatoris filium, primum prætorem [illegible] voce Πραίτωρ Prętori iuris dicundi negotium datum eſt, & ſex lictoribus vt [illegible] permiſſum. vide Polybius ac Plutarchus Prętură ἑξαπέλεκυν vocant ἀρχήν, id eſt, ſex ſecurium magiſtratum. Deinde hic honos plebi etiam communicatus eſt anno ab vrbe condita CCCCXVI. Q. Publilius Philo teſte Liuio, prætor primus è plebe f[illegible] eſt. At vero circa annum [illegible] X, prætor alter additus eſt. cumque eorum alter inter ciues, alter inter peregrinos ius diceret, *Vrbanus* ille, hic *Peregrinus* vocatus eſt, Epitomarum lib. XIX. Circa annum autem DXIX, Sicilia atq; Sardinia in prouinciarum formam redactis, prætores duo additi ſunt, qui in eas prouincias quotannis mitterentur. Epitom. lib. XX, Solinus cap. XXI, Pomponius de origine iuris. Victis præterea d[illegible] Hispaniis, prætores item duo creati ſunt, qui in Hiſpanias mitterentur. Anno [illegible] Hiſpanias, vlteriorem & citeriorem, terminatas, primi prætores ſortiti ſunt M. Helvius & C. Sempronius Tuditanus. auctor Liuius & Pomponius. Poſtremo S[illegible] di[illegible] quæſtionibus, prætores duos adiecit, vt eſſent octo. tot enim Ciceronis tempore [illegible] quod ex eius poſt reditum o[illegible] intelligi[illegible] d[illegible] Cæſar, d[illegible] bus ad[illegible], decem effecit, teſte Dione & Pomponio. P[illegible] hoc loco [illegible] demonſtrandam [illegible] duxi, quoniam Prætoribus [illegible] me

impe-

imperium datum, & triumphi decreti; nec ſolum prætoribus, ſed etiam iis qui extra ordinem cum prætorio imperio eſſent. De quibus ſæpe infra dicendum erit.

De cenſoribus.

CENSORES in hunc annum fuiſſe Regillenſem Albinum, & C. Sulpicium Peticum, ex Capitolinis fragmentis coniicio: quod non videtur à veritate alienum. Nam Liuius anno ſequenti cenſorem ait peſtilentia periiſſe. Luſtrum autem ab his conditum non eſt, fortaſſe propter cenſoris alterius mortem. Eius ſane nulla nota eſt in Capitolina cenſura. Regillenſis certe periit. nam C. Sulpicii poſt magna fit mentio. hic autem an Aulus an Lucius Poſtumius Regillenſis Albinus fuerit, qui ambo tribuni militum ante fuerunt, in incerto eſt.

DE COS. AN. CCCLXXXVIII.

LIVIVS, Caſſiodorus, & Diodorus, conſules in hunc annum edunt L. Genucium & Q. Seruilium. Eorundem conſulum meminit Oroſius & Eutropius. Q. Seruilius Q.F.Q.N. Ahala ſcribitur in hoc conſulatu Capitolino: L. Genucius M.F. Cn.N. Auentinenſis in ſecundo. in faſtis autem Siculis eſt Genucius & Κύρτιος; vt opinor, per mendam. Hoc anno Camillus mortuus, xxv annis poſtquam vrbem à Gallis liberauerat. Res à ſeditione & à bello quietæ. Liuius.

DE COS. AN. CCCLXXXIX.

CONSVLES in hunc annum creati apud Diodorum C. Sulpicius, C. Licinius: apud Liuium & Caſſiodorum, C. Sulpicius Peticus, C. Licinius Stolo. Eorundem meminit Valerius lib. II, cap. I; & Plutarchus in Problematis. Quem autem ceteri Stolonem, Capitolini ſcriptores (vt dixi) Caluum appellant: itemque Siculi, qui horum cõſulum cognomina edunt Peticum & Caluum. Eſt autem C. Sulpicius M.F.Q.N. Peticus in ſecundo conſulatu Capitolino. Ludi ſcenici primum inſtituti. nihil aliud dignum memoria actum.

DE COS. AN. CCCXC.

HIC annus conſules habuit C. Genucium, L. Æmilium Mamercum II, Liuio & Caſſiodoro teſtibus. quos Diodorus vocat lib. XVI, Cn. Genucium, L. Æmilium. in Capitolinis tabulis, - Mamercinus II, Cn. Genucius M.F.M.N. Auentinenſis. in faſtis Siculis eſt Mamercinus & Σύλλας.

De L. Manlio Capitolino Imperioſſo dictatore.

CVM piaculorum magis conquiſitio animos, quam corpora morbi afficerent, repetitum ex ſeniorum memoria dicitur, peſtilentiam quondam clauo ab dictatore fixo ſedatam. Ea religione adductus ſenatus, dictatorem claui figendi cauſſa dici iuſſit. Dictus L. Manlius Imperioſſus, L. Pinarium magiſtrum eq. dixit. Hæc Liuius. Eiuſdem dictatoris meminit Cic. de off. L. Manlio, inquit, A.F. cum dictator fuiſſet, M. Pomponius diem dixit. Huius etiam dictaturæ veſtigia ſunt in tabulis Capitolinis; ex quibus apparet, Manlium *Imperioſſi*, Pinarium *Nattæ* cognomen tuliſſe. Hunc autem L. Manlium Imperioſſum primum appellatum, ob ſeueritatem delectus in dictatura habiti, & quod filium rus a ſe relegaſſet, ſcribit Liuius. Idem etiam poſtea, quaſi ſui oblitus, T. Manlium, huius filium, qui Torquatus dictus eſt, primum eiuſmodi cognomen ait inueniſſe ob ſupplicium de filio ſumptum. Eſt autem intelligendum, cognomen hoc cœpiſſe in patre, in filio confirmatum eſſe. Pinarios Nattæ cognomine vſos eſſe, oſtendit Cicero, qui inquit lib. II. De diuinatione; Pinarii Nattæ nobiles: & Tacitus lib. IIII, qui Pinarii cuiuſdam Nattæ meminit. De ſolenni claui figendi, latius ſcribit hoc loco Liuius.

De cenſoribus & Luſtro XX.

CENSORES hoc anno fuiſſe Ambuſtum, & L. Furium Medullinum, eoſque luſtrum XX condidiſſe, (quarum rerum ne verbum quidem Liuius) Capitolina fra-

gmenta declarant. Priorem autem cenſorem M. Fabium K. F. M. N. Ambuſtum eſſe duco, qui bis ante tribunus mil. fuit, perinde atq; L. Furius Medullinus collega eius & ante in tribunatu, & nunc etiam in cenſura.

DE COS. AN. CCCXCI.

CONSVLES prodit in hunc annum Diodotus Q. Seruilium & Q. Genucium; faſti Siculi Ahalam & Genucium, Liuius & Caſſiodorus Q. Seruilium Ahalam, L. Genucium. Hi ſunt qui triennio etiam ante collegæ inter ſe comparati ſunt. Itaq; in Capitolina tabula nota numeri ii, vtriq; addita eſt.

De Ap. Claudio Craſſino dictatore, & ouatione eius.

L. GENVCIVS cos. qui primus ex plebe bellum ſuis auſpiciis geſſit, in Hernicos profectus, ab iisq; inſidiis circumuentus, occiſus eſt. Ea de cauſſa dictatorem cōſenſu patriciorum Seruilius cōſul dixit Ap. Claudium. Hæc Liuius. Ex monumentis Capitolinis intelligi poteſt, Craſſinum Regillenſem dictaturam cepiſſe. Hunc autem Liuius Ap. Claudium vocat, eum qui anno CCCXCV contra legem de plebeiis conſulibus dixit; quem decemuiri nepotem eſſe probauimus in tribunatu eius anno CCCL. Magiſtrum eq. nullum nominat Liuius. fuiſſe tamen aliquem fragmenta Capitolina declarant; in quibus eſt pro magiſtro eq. ſyllaba SCI - quæ eſt prima cognominis Scipio. Hunc autē fuiſſe exiſtimo L. Cornelium Scipionem, qui poſt dictaturam cepit. Hæc de dictatore. De re autem geſta ſic Liuius; Vſq; ad caſtra fugientes Hernicos Romanus ſequitur. caſtrorum oppugnatione, quia ſerum erat diei, abſtinuere: poſtero die deſerta fuga caſtra Hernicorum, & saucii relicti quidam inuenti. agmenq; fugientium ab ſignis, cum præter mœnia eorum infrequentia ſigna conſpecta eſſent, fuſum, ac per agros trepida fuga palatum eſt. Nec Romanis incruenta victoria fuit. quarta pars militum amiſſa; &, vbi haud minus iacturæ fuit, aliquot equites Romani cecidere. Hæc Liuius de Ap. Claudio dictatore; qui eum triumphaſſe non adſcribit. Ad eum nos ouantem iniſſe ſtatuimus, vt ad numerum duarum ouationum, quas Claudiis patriciis permiſſas prodidit in Tiberio Suetonius, perueniremus. In fragmentis certe triumphalibus Capitolinis eſt hæc Syllaba NOV -. quæ fortaſſe ad hunc triumphum pertinet. Alter è Claudiis patriciis, qui vrbem ouans ingreſſus eſt, fuit Ap. Claudius Centho ex Celtiberia, anno DLXIX.

DE COS. AN. CCCXCII.

CONSVLES memorat in hunc annum Liuius C. Sulpicium, & C. Licinium Caluum: Caſſiodorus C. Sulpicium ii, & C. Licinium: Diodorus C. Sulpicium, C. Licinium. Nos eoſdem eſſe putamus, qui triennio ante collegæ etiam fuerunt. Itaq; Licinio etiam iterati honoris notam addendam eſſe. nam Sulpicio Petico Capitolini ſcriptores eam addiderunt, Licinium Siculi non Calui, vt ante, ſed Stolonis cognomine afficiunt, vt Sulpicium Petici.

De dictatore T. Quinctio Capitolino, & triumpho eius de Gallis.

DICTATOREM T. Quinctium Pennum hoc anno fuiſſe, ſatis conſtat; & magiſtrum eq. Ser. Cornelium Maluginenſem. Macer Licinius comitiorum habendorum cauſſa, & ab Licinio conſule dictum ſcribit. Cuius rei cum mentionem in vetuſtioribus annalibus nullam inueniam, magis vt belli Gallici cauſſa dictatorem creatū arbitrer, inclinat animus. Eo certe anno Galli ad tertiū lapidem Salaria via trans pontem Anienis caſtra habuere. Ita Liuius. Hoc anno item dictatorem fuiſſe, fragmenta Capitolina demonſtrant: eumq; non (vt ſcripſit Licinius) comitiorum habendorum cauſſa, ſed (vt Liuius) rei gerendæ cauſſa, Appianus enim in Celtica, Gallos tertiū reuerſos, à Quinctio victos ſcribit: at T. Manliū Gallo, à quo ſingulari prœlio prouocatus fuerat, occiſo, Torquati cognomen retuliſſe, Gallos proxima nocte in Tiburtem agrum, atq; inde ſocietate belli facta in Campaniā tranſiſſe, Liuius & Eutropius. Cognomina dictatoris in Capitolinis monumētis hęc viſuntur - s. Capitolinus Criſpinus.

in quo

in quo à Liuio diſſentiunt. nam Liuius eum Pennum nominauit. *Pennus* autem, fuit Cincinnatorum cognomen non Capitolinorum. Itaq; literam s, quæ extrema eſt primi cognominis huius dictatoris, vltimam literã eſſe puto huius cognominis *Barbatus*; quod Quinctiorum Capitolinorum fuit. Ceterum Ser.Cornelium Maluginenſem magiſtrum equitum, filium eſſe arbitror Ser.Cornelii Maluginenſis, qui paucis ante annis ſepties tribunatum militum geſſit. Triumphaſſe dictatorem apud neminem inueni, niſi in Capitolinis fragmentis, ex quibus triumphatum eſſe bis anno cccxcii apparet, primum Quirinalibus, deinde ... Mart.

De triumpho C.Sulpicii Petici coſ. de Hernicis.

De C.Sulpicii coſ. triumpho nemo tradit. Quoniã autem qui Capitolinos triumphos digeſſerunt, eum anno cccxcv dictatorem triumphaſſe iterum ſcripſerunt, nec quo potiſſimum anno primum triumphauerit conſtat, ego ſuſpicatus ſum, id hoc anno factum. Nam de eius victoria ſic ſcribit Liuius. C. Sulpicius & C. Licinius coſ. in Hernicos exercitum duxerunt; neq; inuentis in agro hoſtibus, Ferentinum eorum vrbem vi ceperunt. Priore certe conſulatu hic triumphare non potuit; quod eo propter peſtilentiam nihil memorabile geſſerit. Hoc autem triumphaſſe, Capitolina fragmenta ſubindicant, quæ duos (vt dixi) in hunc annum triumphos edunt.

DE COS. AN. CCCXCIII.

C. Poetelivm Balbum, M. Fabium Ambuſtum, conſules in hunc annum tradit Liuius & Caſſiodorus: at Diodorus M. Fabium, & C. Πόπλιον mendoſe, pro Ποιτήλιον. M. Fabius ex Capitolino triumpho eius deſcriptus eſt. Alia cognomina tradunt Capitolini ſcriptores C. Pœtelii quam Liuius. illi enim Libonem Viſolum; hi Balbum, cum Capitolinis faciunt Siculi.

De Q.Seruilio Ahala dictatore, & re cum Gallis geſta.

Cvm aduerſus Tiburtem hoſtem duce C.Pœtelio conſule contenta eſſet reſpublica, Gallicus tumultus dictatorẽ creari coegit. creatus Q.Seruilius Ahala, T.Quinctium magiſtrum eq. dixit. Pugnatum haud procul porta Collina totis viribus vrbis eſt: magnaq; vtrinq; cæde edita, tandem auertitur acies Gallorum. Egregie tum ab dictatore tum ab conſulibus re geſta, dictator conſulibus & apud populum & apud ſenatum magnifice collaudatis, & ſuarum quoq; rerum illis remiſſo honore, dictatura ſe abdicauit. Hæc Liuius. Q.Seruilius Ahala, is eſt qui bis paulo ante conſul fuit: T. Quinctius, qui dictaturam priore anno adminiſtrauit.

De triumpho C. Pœtelii coſ. de Gallis & Tiburtibus; ouatione M.Fabii Ambuſti coſ. de Hernicis.

C. Poetelivs coſ. aduerſus Tiburtes iuſſu populi exercitum ducere iuſſus eſt. ab eo Galli, qui ex pugna dictatoris aufugerant, palati procul Tibure excepti, egreſſis ad opem Gallis ferendam Tiburtibus, ſimul cum his intra portas compelluntur. Pœtelius de Gallis Tiburtibuſq; geminum triumphum egit. M. etiam Fabius, cui Hernici prouincia euenerat, cum prœliis primum paruis, poſtremo vna inſigni pugna hoſtes totis adorti copiis eſſent, Hernicos deuincit. ei ſatis viſum vt ouans vrbem iniret. Hæc Liuius, quæ eadem ſunt in tabulis triumphalibus Capit.

DE COS. AN. CCCXCIIII.

Livivs, Caſſiodorus, conſules produnt in hunc annum M.Popillium Lænatem, & Cn.Manlium: Diodorus M.Popillium Lænatem, & Cn. Manlium Imperioſum. M.Popillius deſcriptus eſt ex tertio conſulatu Capitolino. Primus è Popilliis hic fuit qui *Lænas* dictus ſit; cuius cauſſam ſic exponit in Bruto Cicero; M.Popillius cum conſul eſſet, eodemq; tempore ſacrificium publicum cum læna faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra patres concitatione & ſeditione nunciata, vt erat læna amictus, ita venit in concionem; ſeditionemq; tum auctoritate, tum oratione ſedauit. Hæc ille. Liuius etiam hoc anno orientem ſeditionem inter patres & plebem

compreſſam ait,vt Tiburtes,qui ad mœnia Romæ venerant, repelleret.ex quo intelligere poſſumus, hoc anno M. Popillium cum læna exiſſe in concionem. in lapide Capit.eſt, Lænas.Cn.Manlius Capitolin.Imperioſs. In faſtis Siculis bini anni in vnum confuſi ſunt.nam Libonem & Lænatem comparant.

DE COS. AN. CCCXCV.

Novi conſules inierunt apud Liuium & Caſſiodorum C.Fabius,C.Plautius:apud Diodorum,M.Fabius,C.Plotius.Liuius huius etiam C.Fabii meminit interregis an. CCCXCVIII, inter alios multos conſulares: in faſtis Siculis eſt,Ambuſtus & Proculus: in Capitolinis. Ambuſtus, C. Plautius Proculus. Hernici à Plautio deuicti: Fabius incaute cum Tarquinienſibus pugnauit.

De cenſoribus & Luſtro XXI.

Censores in hunc annum contulimus ſatis certa coniectura adducti. Hoc enim tribus duas additas, Pontinam & Pobliliam,tradit Liuius.quæ non niſi à cenſoribus addi potuerunt.confirmat coniecturam quinquennale cenſuræ ſpatium, quod poſt priores cenſores abiit.qui cum XX luſtrum fecerint, his XXI condendum reliquerunt.

De C.Sulpicio Petico dictatore, & triumpho eius de Gallis.

Cvm Gallos Præneſte veniſſe,atq; inde circa Pedum conſediſſe auditum eſſet,dictatorem dici C.Sulpicium placuit.conſul C.Plautius dixit:magiſter eq.dictatori additus M.Valerius.Liuius hæc.C.Sulpicius ex triumpho Capitolino deſcriptus eſt.M. Valerius in conſulatu,quem tertio ab hinc anno geret,Poplicola nominatur à Liuio. Ceterum C.Sulpicium dictatorem rem bene geſſiſſe cum Gallis,qui & à Pœtelio cõſule victi fuerant,eoſq; ita ſubegiſſe,vt non alius poſt M.Furium iuſtiorem de Gallis triumphum egerit,ſcribit Liuius.Eiuſdem victorię meminerunt Oroſius,Eutropius, Polybius libro primo,Appianus in Celtica,Frontinus ſtratagematum lib.II.Hic autẽ triumphus in Capitolinis tabulis ſecundus Sulpicii ſcribitur. ex quo intelligi poteſt priorem à Liuio(vt ſupra dixi)eſſe omiſſum.id autem mirum non eſt.nam etiam hoc anno Plautianum triumphum omiſit.

De triumpho C.Plautii Proculi conſulis.

Trivmphasse enim etiam C.Plautium Proculum conſulem de Hernicis ſcriptũ eſt in Capitolinis tabulis,cuius victorię Liuius meminit,triumphi non meminit.Hernicos enim à C.Plautio victos ſubactoſq; eſſe tantummodo ait.

DE COS. AN. CCCXCVI.

Consvles hoc anno C.Marcius,Cn.Manlius.teſtis Liuius,Caſſiodorus,Diodorus.quorum cognomina edunt faſti Siculi Rutilum & Capitolinum.Cn.Manlius biennio ante conſul fuit: C.Marcius ex Capitolino triumpho deſcriptus eſt.Cn. Manlius aduerſus rebellantes Faliſcos nihil memorabile egit.

De triumpho C.Marcii Rutili cos.

C.Marcivs cos. in agrum Priuernatem exercitum duxit, vrbem eorum in deditionem accepit: triumphauitq; de Priuernatibus. Liuius.Idem triumphus eſt in tabulis Capitolinis.

DE COS. AN. CCCXCVII.

Diodorvs conſules in hunc annum prodit M.Fabium, M.Popillium:faſti Siculi Ambuſtum & Lænatem:Liuius & Caſſiodorus M.Fabium Ambuſtum II, & M.Popillium Lænatem II.Tiburtes à Lænate in vrbem compulſi: Fabius à Faliſcis & Tarquinienſibus prima pugna fuſus,hoſtium caſtris poſt potitus eſt.

De C.Marcio Rutilo dictatore & triumpho eius de Tuſcis.

Hoc anno concitatur omne nomen Etruſcum,& Tarquinienſibus Faliſciſq; ducibus ad Salinas peruenĩũt.aduerſus eum terrorem dictator C.Marcius Rutilus pri-

mus

mus de plebe dictus, magiſtrum eq. item de plebe C. Plautium dixit. Ita Liuius. Idem ſcribit in anno CCCCLIIII. C. Marcius, idem eſt qui priore anno conſul fuit; C. Plautius, qui biennio ante. Hunc dictatorem ſcribit Liuius cum Tuſcis congreſſum, caſtris eorum, & VIII millibus hoſtium captis, cæteris aut cæſis aut agro Romano fugatis, ſine auctoritate patrum (plebeius enim erat) populi iuſſu triumphaſſe. idem notat etiam in anno CDLIX. Eiuſdem triumphi Oroſius etiam & Eutropius meminerunt. quem in monumentis quoq; Capitolinis inciſum inuenimus.

DE COS. AN. CCCXCVIII.

QVADRINGENTESIMO anno, quam vrbs condita erat; quinto triceſimo, quam à Gallis recepta, ablato poſt XI annum à plebe conſulatu, patricii conſules ambo ex interregno magiſtratum inierunt, C. Sulpicius Peticus III, M. Valerius Poplicola. Liuius. Eadem nomina ſunt etiam apud Caſſiodorum & Diodorum, & in faſtis Siculis. Cur diſſentiat Liuiana ſumma annorum à noſtra, cauſa ſupra expoſita eſt. latius etiã in chronologiæ Liuianæ ſcholiis. Empulium ex Tiburtibus captum.

DE COS. AN. CCCXCIX.

LIVIVS; Conſules hoc anno fuerunt ambo patricii M. Fabius Ambuſtus III, T. Quinctius. In quibuſdam annalibus pro T. Quinctio M. Popillium conſulem inuenio. Liuio aſſentitur Caſſiodorus, & Diodorus, & Solinus; qui ait; Alexander (vt Nepos edidit) M. Fabio Ambuſto, T. Quinctio Capitolino conſulibus, oritur, poſt Romam conditam anno CCCXCV. T. Quinctius, hic eſt qui ante dictator & magiſter equitum fuit. Hi conſules, cum iis qui ſequuntur, in faſtis Siculis prætetiti ſunt: in Cuſpiniani vero, eſt Ambuſtus & Capitolinus.

De triumpho II M. Fabii Ambuſti cos. de Tiburtibus.

HOC anno cum Tiburtibus ad deditionem pugnatum, Saſſulam ex his vrbem captam, & gentem vniuerſam poſitis armis in fidem conſulis veniſſe, deque Tiburtibus triumphatum eſſe, ſcribit Liuius. Hic autem conſul fuit M. Fabius Ambuſtus, quod ex Capit. triumpho intelligitur.

DE COS. AN. CD.

CONSVLATVM vtrumq; apud patricios manſiſſe, conſules creatos C. Sulpicium Peticum IIII, M. Valerium Poplicolam II, inuenio apud Liuium & Caſſiodorum. Diodorus item prioribus conſulibus ſubiicit M. Valerium, C. Sulpicium.

De T. Manlio Torquato dictatore, & re geſta cum Caritibus.

SENATVS in Etruſci belli curam intentus, Valerium conſulem Volſcis oppoſitum, reuocatum inde dicere dictatorem iuſſit. T. Manlium L. F. dixit: is ſibi magiſtrum eq. A. Cornelium Coſſum cooptauit. Hic Manlius anno CCCXCII, quod Gallum ſpolians, quocum pugnarat, ei torquem detraxit & ſe induit, *Torquatus* eſt appellatus. Itaq; in tertio Capitolino conſulatu ſcribitur L. Manlius L. F. A. N. Imperioſus Torquatus. Liuius, Gellius lib. IX, cap. XIII; Cicero de off. lib. III. A. Cornelius P. F. A. N. Coſſus Aruina ſcribitur in triumpho Capitolino, quem geſſit anno CDX. Hic cum Cæritibus rem geſſit, quibus bellum indictum erat, quod Tarquinienſibus ſe adiunxerant. Cærites ſine prœlio in deditionem accepti, in centum annos inducias impetrarunt. Liuius.

DE COS. AN. CDI.

P. VALERIO Poplicolæ datus eſt à plebe collega C. Marcius Rutilus in hunc annum, vt ait Liuius. Hos vocat Caſſiodorus P. Valerium, C. Marcium Rutilum II: Diodorus M. Fabium, P. Valerium. Hos cum inſequentibus confundunt faſti Siculi, qui Rutilum & Pennum inter ſe comparant.

De C. Iulio dictatore.

TERROR vanus Etruſci belli, cum coniuraſſe XII populos fama eſſet, dictatorem dici coegit. Dictus in caſtris (eo enim ad conſules miſſum S.C. eſt) C. Iulius; cui ma-

giſter eq. adiectus L. Æmilius. Ceterum foris tranquilla omnia fuere. Liuius. Ego C. Iulio attribui familiare cognomen Iulum. L. Æmilium eſſe puto, qui in triumpho ſecundi conſulatus Capitolino, quem egit anno CDLXXXIIII, L. F. dicitur: quo anno Priuernas eſt appellatus.

DE COS. AN. CDII.

CREATI in hunc annum conſules C. Sulpicius Peticus, T. Quinctius Pennus, quidam Cæſonem, alii Caium nomen Quinctio adiiciunt. ſic Liuius. Caſſiodorus C. Sulpicium Peticum, T. Quinctium Pennum edit: Diodorus C. Sulpiciũ, & C. Quinctium. Hunc T. Quinctium eum eſſe cenſeo, qui anno CCCLXXXVI magiſter eq. fuit; & à Liuio Pennus, à Capitolinis ſcriptoribus Cincinnatus vocatus eſt. C. Sulpicium V̄ notaui, quia quater ante fuit.

De cenſoribus, & Luſtro XXI.

CVM cenſoribus creandis indicta comitia eſſent, profeſſus ſe petere cenſuram C. Marcius Rutilus, qui primus dictator de plebe fuerat, concordiam ordinum turbauit. poſt autem non variatum comitiis eſt quin cum Manlio Cnæo cenſor Marcius crearetur. ita per eundem qui ad dictaturam aperuit viam, cenſuræ quoq; in partem vocata plebs eſt. Liuius. Eutropius etiam expoſito triumpho quem anno CCCXCVII C. Marcius de Tuſcis egit, Romæ cenſum actum ſcribit. ex quo, hoc anno cenſum luſtrumq; factum eſſe, colligere poſſumus. Alio etiam loco Liuius in anno CCCCLIIII C. Marcium Rutilum cenſorem primum de plebe factum ſcribit. Cn. Manlius Imperioſſus bis ante conſul fuit.

De M. Fabio Ambuſto dictatore.

DICTATOREM quoque hic annus habuit M. Fabium, nullo terrore belli, ſed ne lex Licinia comitiis conſularibus obſeruaretur. Magiſter eq. dictatori additus Q. Seruilius. Hæc Liuius. Idem in anno CCCCXXVIII huius dictatoris meminit; eumq; ait ter conſulem, & dictatorem fuiſſe. Idem ſcribit Valerius lib. II, cap. II. Q. Seruilius Ahala, ſiue ille ſit qui ante bis conſul fuit, ſiue eius filius, (quod magis probo) omnino Q. F. Q. N. eſt ſcribendus.

DE COS. AN. CDIII.

M. POPILLIVM Lęnatem à plebe conſulem in hunc annum, à patribus L. Cornelium Scipionem datum, ſcribit Liuius. Caſſiodorus M. Popillium Lænatem III̅, L. Cornelium Scipionem edit; Diodorus C. Cornelium, M. Popillium: faſti Siculi Scipionem & Lænatem.

De L. Furio Camillo dictatore.

M. POPILLIVS Lænas conſul in Gallos profectus, rem bene geſſit. moram triumpho vulnus attulit; eademq; cauſſa dictatoris deſiderium ſenatui fecit, vt eſſet qui ægris conſulibus comitia haberet. Dictator L. Furius Camillus dictus, addito magiſtro equitum P. Cornelio Scipione. Hæc Liuius, & fere Zonaras. Ceterum L. Furius Camillus, filius fuit M. Camilli V̄ dictatoris. auctores Liuius, & Appianus. Hoc anno dictatorem fuiſſe, indicant veſtigia Capitolina magiſtri equitum.

De triumpho M. Popillii Lænatis coſ. III̅, *de Gallis.*

FORTVNA illuſtriorem plebeium conſulem fecit. Nam cum ingentem Gallorum exercitum in agro Latino caſtra poſuiſſe nunciatum eſſet, Scipione graui morbo implicito, Gallicum bellum Popillio extra ordinem datum: Galli amiſſis caſtris fugati: conſul vulnere accepto tardius triumphauit. Sed tamen ante quam inirent noui conſules, triumphus ab eo actus eſt, magno fauore plebis. Hæc Liuius. Huius Popillianæ de Gallis victoriæ meminit etiam Appianus in Celtica. Idem triumphus inciſus eſt in tabulis Capitolinis.

DE COS. AN. CDIV.

& re geſta à L. Furio coſ. cum Gallis.

DICTATOR L. Furius Camillus reddidit patribus priſtinam poſſeſſionem conſulatus. ipſe ob id meritùm ingenti patrum ſtudio creatus conſul, collegam P. Claudium Craſſum dixit. Liuius. Iidem conſules produntur à Caſſiodoro. Diodorus M. Æmilium, T. Quinctium edit: faſti Siculi, Camillum & Craſſum. Horum conſulum meminit Cicero in Catone, cum ait, Platonem Tarentum veniſſe L. Camillo ac P. Claudio coſ. & Gellius libr. IX, cap. XI, cùm ait, L. Furio, Ap. Claudio coſ. annò vrbis conditæ CDV, M. Valerius cum Gallo pugnauit, & Coruinus eſt àppellatus. Hoc enim annò cùm Galli ex Albanis montibus campos & maritima loca popularentur, P. Claudius in ipſo belli apparatu moritur: L. Furius Gallos in agro Pontino acie fuſos in Apùliam compulit: M. Valerius tribunus mil. ex ſingulari pugna cum Gallo commiſſa, Corui cognòmen accepit. Liuius & Eutropius. De obitu P. Claudii ſcriptum eſt etiam in fragmento huius anni Capitolino.

De T. Manlio Torquato dictatore II.

L. CAMILLVS iuſſus ab ſenatu bellum maritimum curare, cum prætore iunxit caſtra. ibi quia res trahi ſegnitie Græcorum non committentium ſe in aciem videbatur, Dictatorem comitiorum cauſa T. Manlium Torquatum ex ſenatus auctoritate conſul Camillus dixit, dictator, magiſter eq. A Cornelio Coſſo dicto, conſularia comitia habuit. Liuius. Nos quia eoſdem eſſe, qui anno CD collegæ in hoc eodem magiſtratu fuerunt, putamus, iterati honoris notam adiecimus. Dictatorem hoc anno comitiorum habendorum cauſa factum, Capitolinum etiam fragmentum docet.

DE COS. AN. CDV.

DICTATOR abſentem M. Valerium Coruum (id enim illi deinde cognominis fuit) ſummo fauore populi tres & viginti natum annos conſulem renuntiauit. collega Coruo de plebe M. Popillius Lænas IIII conſul futurus datus eſt. Ita Liuius, & Caſſiodorus. Diodorus triennio poſt, M. Valeriũ & M. Popillium edit. Huius cõſulatus Valeriani, ætatis, cognominis, Valerius etiam, & Eutropius, & Gellius lib. IX cap. XI, meminerunt. Se ex Poplicolarum familia, & à P. Valerio qui reges eiecit, hic Coruus ortum apud Liuium profitetur. In fragmento Capitolino eſt tantum M. Valerius M. F. M. N. Coruus conſul: in faſtis Siculis, Coruinus & Lænas. Domi foriſq; otium.

De ||||||||| dictatore.

DICTATOREM hoc anno cum magiſtro eq. comitiorum habendorum cauſa creatum, ex fragmentis Capitolinis apparet. Qui vero fuerint, nec Liuius prodit, nec exeſo marmore Capitolini ſcriptores. Itaq; inter cetera vetuſtate incompetta, hoc quoq; in incerto ſit.

DE COS. AN. CDVI.

T. MANLIVM Torquatum, C. Plautium, conſules in hunc annum edunt Liuius & Caſſiodorus: faſti Cuſpiniani & Siculi, Torquatum & Vennonem. in Capitolino fragmẽto exſtant cognomina Manlii, Imperioſſus Torquatus. Domi foriſq; res quietæ.

DE COS. AN. CDVII.

M. VALERIVM Coruum II cum C. Pœtelio conſulem profitetur in hunc annum Liuius & Caſſiodorus: faſti Cuſpiniani & Siculi, Coruinum & Libonem. Cenſorinus etiam horum conſulum meminit, vbi agit de ludis ſæcularibus; atque hunc annum CDX ab vrbe condita nominat. C. Pœtelius ex dictatura Capitolina anno CDXL geſta, deſcriptus eſt. nam in fragmento huius conſulatus exſtat tantum cognomen eius alterum, VISOLVS.

De cenſoribus, & Luſtro XXIII.

CVM anno CDII luſtrum XXII factum eſſe dixerimus, anno autem CDXXI luſtrum XXIV conditum eſſe appareat, profecto inter hoc tempus fuerint neceſſe

eſt qui luſtrum XXIII fecerint. De quo cum nihil apud Liuium inuenirem, ſuſpicatus ſum ex quinquennali ſpatio cenſores hoc anno id feciſſe. ſed fortaſſe diuinamus. qui certiora habet, ea ſequatur. nos ne coniecturas quidem noſtras, in tanto interuallo temporum, hiſtoriæ R. ſubleuandæ cauſa, omiſimus. Euſebius VII annis antequam T. Torquatus cos. in filium animaduerteret, cenſum factum, cenſa CLX millia ſcribit.

De triumpho M. Valerii Corui cos. II, de Antiatibus Satricaniſq;.

VALERIVS conſul Volſcis bellum inferre iuſſus, ad Satricum infeſto exercitu pergit. quo cum Antiates aliique Volſci occurriſſent, nulla mora dimicandi facta eſt. Volſci certamine victi, Satrici mœnia petunt: cumq; vrbs caperetur, ad quatuor millia præter multitudinem imbellem ſeſe dedidere. oppidum dirutum atque incenſum. Qui ſe dediderunt, vinctos ante currum triumphans Valerius egit. Ita Liuius. eundem triumphaſſe de Antiatibus Volſcis Satricaniſque, ſcriptum eſt in Capitolina tabula.

DE COS. AN. CDVIII.

CREATI conſules in hunc annum M. Fabius Dorſo, Ser. Sulpicius Camerinus. auctor Liuius & Caſſiodorus. Diodorus etiam, quamquam non ſuo loco, M. Fabium & Ser. Sulpicium conſules prodit: faſti Siculi Dorſonem & Camerinum. Meminit etiam Liuius C. Fabii Dorſonis ſupra in anno CCCLXIII. Hi conſules ambo patricii fuerunt. quod omiſit Liuius.

De L. Furio Camillo dictatore II, & re geſta cum Auruncis.

AVRVNCVM bellum, ab repentina populatione cœptum; dictatorem velut aduerſus armatum iam Latium, L. Furium creatum, magiſtrum eq. Cn. Manlium Capitolinum dixiſſe, auctor eſt Liuius. Dictator legionibus in Auruncos ductis, prima acie debellauit: ac victor Romam reuerſus, dictatura ſe abdicauit. Hic idem dictaturam ante geſſit; Cn. Manlius & conſulatum, & cenſuram.

DE COS. AN. CDIX.

CONSVLES hoc anno C. Marcius Rutilus III, T. Manlius Torquatus II. Liuius & Caſſiodorus auctor. Diodorus item edit C. Marcium, T. Manlium Torquatum: faſti Siculi Rutilum & Torquatum. Eorundem meminit etiam Frontinus libro primo Stratagematum.

De P. Valerio Poplicola dictatore, & feriis Latinis.

CVM lapidibus pluuiſſet, & nox interdiu viſa eſſet intendi, libriſq; inſpectis cũ plena religione ciuitas eſſet, ſenatui placuit dictatorem feriarum cõſtituendarum cauſa dici. Dictus P. Valerius Poplicola: magiſter eq. ei Q. Fabius Ambuſtus datus eſt. Liuius. Ferias autem intelligit quæ *Latinæ* dicebantur; quod ſolenne etiam *Latiar* appellatum eſt. Earum feriarum Superbus rex auctor fuit. Locus erat in monte Albano, in quem populus R. & Latini fœderati (ii fuiſſe XLVII populi traduntur) conueniebant, atque Ioui Latiali vno conſenſu omnes ſacrificabant. cumq; eorum alii agnos, alii caſeum, alii lac, alii alia domo ſecum ex inſtituto attuliſſent, tauro immolato, ſuã quiſq; carnis partem accipiebant. Conceptiuas aũt has fuiſſe ferias, docet Macrobius; quod à magiſtratibus quotannis in certos vel incertos dies conciperentur. His feriis vnus dies primum dicatus fuit à Superbo; exactis autem regibus, biduũ; poſt ſeceſſionem pl. in montem ſacrum, triduum; anno deniq; CCCXCVI ab vrbe condita, compoſita de plebeio conſulatu ſeditione, quatriduum. auctor Liuius, Plutarchus in Camillo, & Dionyſius. Sic anno CDXCVI Latinarum feriarum conſtituendarum cauſa dictator creatus eſt Q. Ogulnius Gallus; vt eſt in Capitolinis tabulis.

DE COS. AN. CDX.

CREATI conſules in hunc annum M. Valerius Coruus III, A. Cornelius Coſſus. Liuius auctor & Caſſiodorus. M. Valerium & A. Cornelium edit Diodorus, Cicero

De

De diuinat.& Frontinus: Valerium Maximum & Cornelium Coſſum is qui ſcripſit de viris illuſtribus: Coruinum & Coſſum faſti Siculi. Vterque patricius eſt.

De bello Samnitico, & triumphis conſulum Corui & Coſſi.

ANIMADVERTI in tabulis conſularibus Capitolinis maximum quodq; bellum notari; quale eſt hoc Samniticum. quod ab his cos. primum geſtum eſſe, ſcribit Liuius. Suſceptum autem eſſe Campanorum cauſſa, qui à Samnitibus oppreſſi, ſe ſuaq; omnia ſenatui Romano per legatos dediderunt, idem tradit. Florus per annos quinquaginta geſtum ſcribit, ex eoq; triumphos viginti quatuor eſſe actos. Liui⁹ lib. XXXI, in oratione legati Romani in concilio Ætolorum, per annos LXX geſtum ait. Anno CDLXXXI bello huic finem eſſe impoſitum arbitror; quo anno L. Papirius de Samnitibus triumphauit. Ceterum M. Valerius conſul in Campaniam aduerſus Samnites miſſus cum exercitu, bis pugnauit: primum, ad montem Gaurum; iterum, ad Sueſſulam. vtroq; in loco victoria parta eſt, fuſis hoſtib⁹, eorumq; caſtris captis atq; direptis. At vero A. Cornelius cos. in Samnium profectus, ad Saticulam caſtra fecit. cum autem quendam in ſaltum caua valle peruium, circaq; inſeſſum ab hoſte, exercitũ perduxiſſet, P. Decius tribunus mil. accepto quod poſtulabat, præſidio, in ſuperiorem locum euaſit, & hoſtes terruit. Ex eo comparata Cornelio victoria eſt, cæſis hoſtibus, caſtriſque eorum direptis. Ambo de Samnitibus triumpharunt. Liuius. Et hi etiam triumphi in Capitolinis tabulis inciſi ſunt.

DE COS. AN. CDXI.

CONSVLES in hunc annum produnt Liuius & Caſſiodorus C. Marcium & Q. Seruilium: Diodorus Q. Seruilium, Marcium Rutilum: Ahalam & Rutilum faſti Siculi. Hunc Marcium iam quartum conſulem eſſe, & dictatorem ac cenſorem fuiſſe auctor eſt Liuius. Q. Seruiliũ Ahalã puto eſſe eum qui magiſter equitum fuit anno CDII. Hoc anno lex lata, ne quis intra decem annos eundẽ magiſtratum caperet. auctor Liuius.

De M. Valerio Coruo dictatore.

CVM in caſtris C. Marcii conſulis milites ſeditionem feciſſent, quod eorum conſilia, quæ de adimenda Campanis Capua inierant, cõſul infirmaſſet; atq; T. Quinctio patricio viro (quamquã claudo) imperatore appellato, eum arma inferre patriæ coegiſſent: dictator M. Valerius Coruus cum magiſtro eq. L. Æmilio Mamerco dictus eſt qui ad eos cum exercitu profectus, oratione, ne contra patriam irent, effecit. Ita militari defectione compreſſa, Coruus Romam rediit. Hęc Liuius, & is qui ſcripſit de viris illuſtribus. In aliis annalibus Liuius ſe inueniſſe ait, non Valerium dictatorem dictum, ſed per conſulem rem omnem actam; atque non T. Quinctium, ſed C. Manlium ducem ſibi milites depopoſciſſe. L. Æmilius fuit etiam magiſter eq. anno CDI.

DE COS. AN. CDXII.

CONSVLES ſubſequuti ſunt C. Plautius II, & L. Æmilius Mamercus, teſte Liuio & Caſſiodoro: Diodoro autem, L. Æmilius, C. Plotius: faſtis Siculis, Venno & Mamercinus. L. Æmilius in ſecunda dictatura Capitolina anno CDXXXVII, L.F.L.N. Mamercin. Priuernas dicitur. De C. Plautio cos. ſic Liuius; Priuernas & Volſcum bellum Plautio forte euenit. Prius ad Priuernum profectus, extemplo acie conflixit. haud magno certamine deuicti hoſtes: oppidum captum, redditumq; Priuernatibus. Cum igitur C. Plautium conſulem Liuius ſcribat Priuernum cepiſſe, inueniam autem in nummo argenteo perantiquo apud clariſſimum virum Andream Lauredanum, patricium Venetum, hæc verba;

C. YPSAEVS COS.
PRIV. CEPIT. & ab altera parte; P. YPSAEVS S. C.

non dubito quin hic C. Plautius ſit. *Hypſæus* enim poſt cognomen Plautiorum fuit. De Plautio conſule ad Priuernum, meminit etiam Valerius lib. VI, cap. II. L. Æmilius in Samnites profectus, nullum hoſtem inuenit. Samnites pacem à ſenatu petentes impetrarunt.

DE COS. AN. CDXIII.

De bello Latino, deuotione P. Decii conſulis, & triumpho T. Torquati cos.

T. MANLIVS Torquatus iii, P. Decius Mus, hoc anno conſulatum geſſerunt, auctore Liuio & Caſſiodoro. Diodorus edit T. Manlium Torquatum, P. Decium: Siculi faſti, Torquatum & Murem: Zonaras, Torquatum iii, & Decium. Eorundem conſulum meminit Plin. lib. xxii, cap. v; Valerius libr. i, cap. v; Florus de bello Latino, auctor libri de viris illuſtrib. in Decio & Torquato. Plutarchus item in Parallelis ait in bello contra Samnites creatum conſulem Manlium τὸν ἐπιτακτὴν ἐπικληθέντα, id eſt, Imperioſſum cognominatum, de filio, qui contra edictum ſuum pugnauerat, ſupplicium ſumpſiſſe. in quo errat. Nam non cum Samnitibus hoc anno bellatum eſt, qui fœderati erant, ſed cum Latinis. P. Decium Q.F. vocat Cicero de diuinatione lib. i. Quod idem confirmant Capitolinæ tabulæ, in quibus filius huius P.F.Q.N. appellatur. Hunc primum in domum ſuam conſulatum intuliſſe, ſcribit eodem loco Cicero, & Valerius lib. v, cap. vi. Cum Latini, qui poſt pugnam ad lacum Regillum in fide Romanorum manſerant, aſſumptis Campanis ac Sidicinis, bellum Samnitibus fœderatis populi R. facerent, ac Romam euocati arma ponere iuberētur, feroci reſponſo, quo alterum conſulem è Latio fieri petierunt, bellum Romanum in ſe conuerterunt. Caſtra autem aduerſus eos Torquato & Decio conſulibus ad Capuam habentibus, in quiete vtriq; audire viſum eſt, ex vna acie imperatorem, ex altera exercitum diis manibus matriq; Terræ deberi. vtrius exercitus imperator legiones hoſtium, ſuperq; eas ſe deuouiſſet, eius populi partiſq; victoriam fore. cum autem nocturnos viſus contuliſſent, ita inter eos conuenit, vt cuius cornu in acie laboraret, diis ſe manibus deuoueret. factū eſt vt poſt inita ad Veſerim cū hoſte pugna, inclinante Decii parte, is ſe & hoſtes per M. Valerium pontificē diis manibus deuouerit; & impetu in eos facto, morte ſua victoriam ſuis pepererit. auctores Liuius, Valerius lib. v. cap. vi, Plin. lib. xxii, cap xxv, Oroſius, Florus, Plutarchus in Parallelis; vbi hoc bellum Albanum vocat. Cicero autem de diuinatione lib. i. ita; At vero P. Decius ille Q.F. qui primus è Deciis conſul fuit, cum eſſet tribun⁹ militum M. Valerio & A. Cornelio conſulibus, à Samnitibuſque premeretur noſter exercitus, incolumis exercitum obſidione liberauit: poſt triennium autem, cum conſul eſſet, deuouit ſe, atque in aciem Latinorum irrupit armatus. Deuouendi formula, & ritus, & verba, ſcripta ſunt apud Liuium latius. Fugati ad Veſerim Latini, cum poſt exercitu reparato vni Torquato ſe obtuliſſent inter Sinueſſam Minturnaſque deuicti ſunt. Ita T. Manlius conſul de Latinis, Campanis, Sidicinis, Auruncis, quos virtute ſua, collegæ Decii morte vicerat, triumphauit; vt ex Capitolinorum triumphorum fragmentis apparet. neque enim Liuius triumphi verbum vllum facit. Verba eius ſunt; Ita bello geſto, T. Manlius Romam rediit; cui venienti ſeniores tantum obuiam veniſſe conſtat. Ea de re ſic Valerius lib. ix, cap. iii; Manlio Torquato ampliſſimam & glorioſiſſimam victoriam in vrbem referenti, cum ſeniores omnes lætitia ouantes occurrerent, iuniorū nemo obuiam proceſſit. at libr. vi; T. Manlius Torquatus patriam Latino tumultu feſſam ſpecioſiſſimo triumpho recreauit. & Oroſius; Manlius, quamuis victor, occurſum tamen nobilium iuuenum Romanorum triumphās parricida non meruit. & Diodorus; Romani cum Latinis & Campanis congreſſi ad oppidum Sueſſam, victores fuerunt, & victis agri partem ademerunt: Manlius autem cos. cuius auſpicio res bene geſta eſt, triumphauit. Idem tradit Zonaras. Hoc bello T. Manlius de filio, qui iniuſſu ſuo pugnauerat, ſupplicium ſumpſit. Liuius, Valerius, omnes.

De L. Papirio Craſſo dictatore, & re geſta cum Antiatibus.

ANTIATES in agrum Hoſtienſem, Ardeatem, Solonium, incurſiones fecerunt. Manlius conſul, quia ipſe per valetudinem id bellum exſequi nequierat, dictatorem L. Papirium Craſſum, qui tum forte erat prætor, dixit. ab eo magiſter equitum L. Papirius Curſor dictus. Nihil memorabile aduerſus Antiates ab dictatore geſtum, cum aliquot menſes ſtatiua in agro Antiati habuiſſet. Ita Liuius. Cicero autem ad Pœtum

ſic;

ſic, Poſt L. Papirium Mugillanum XIII fuerint ſella curuli ante L. Papirium Craſſum, qui primus *Papiſius* eſt vocari deſitus. Is dictator cum L. Papirio Curſore magiſtro eq. factus eſt annis poſt Romam conditam CCCCXV. Craſſus ex Capitolina cenſura deſcriptus eſt; Curſor ex triumpho.

DE COS. AN. CDXIV.

CREATI cos. in hunc annum Ti. Æmilius Mamercus, Publius Philo, teſte Liuio: Caſſiodoro vero, Ti. Æmilius Mamercus, Q. Publilius Philo: Diodoro, Q. Publilius, Ti. Æmilius: faſtis Siculis, Mamercinus & Philo. Si quid autem ſit mendi in his ſcriptoribus, id in Liuianis ſcholiis quo modo tolleretur, oſtendi. Tiberii prænomen quam ſit Æmiliis familiare, ſupra etiam patuit. Publilius ex triumpho Capitolino ornatus eſt.

De triumpho Q. Publilii Philonis cos. de Latinis.

LATINI ob iram agri amiſſi rebellantes, in campis Senectanis fuſi caſtriſque exuti ſunt. Publilio, cuius auſpicio res geſtæ erant, & qui in deditionem Latinos populos acceperat, quorum ibi iuuentus cæſa erat, triumphus decretus eſt. Sic Liuius. Idem etiam triumphus eſt in Capit. tabulis deinceps poſt Manlianum triumphum inciſus. Æmilius aduerſus Pedanos miſſus.

De Q. Publilio Philone dictatore.

ÆMILIVS conſul bello Pedanorum infecto repente omiſſo, quia collegæ decretum triumphum audiuit, ipſe quoq; triumphi ante victoriam flagitator Romam rediit. Qua cupiditate offenſis patribus, negantibuſq; niſi Pedo capto aut dedito triumphum, hinc alienatus ab ſenatu, ſeditioſis tribunatib. ſimilem conſulatum geſſit. Itaq; poſtquam ſenatus, finire imperium conſulibus cupiens, dictatorem aduerſus rebellantes Latinos dici iuſſit, Æmilius, cuius tum faſces erant, collegam dictatorem dixit, ab eo magiſter eq. Iunius Brutus dictus. Hæc Liuius. Magiſter eq eſt D. Iunius Brutus Scæua, is qui poſt conſul fuit anno CCCCXXVIII. Plus hoc anno domi acceptum cladis ab conſulibus & dictatore, quam ex victoria eorum bellicisq; rebus foris auctum imperium, legibus plebi ſecundiſſimis, aduerſis nobilitati latis.

DE COS. AN. CDXV.

CONSVLES in hunc annum prodit Liuius & Caſſiodorus L. Furium Camillum, & C. Mænium: Diodorus L. Furium, & C. Μάλλιον, mendoſe: Camillum & Mænium faſti Siculi: L. Furium Camillum, C. Mænium triumphi Capitolini. C. Mænii conſulis anno CDXVI meminit Plin. lib. XXXIV, cap. V. Hic L. Furius, alius ab eo eſt qui ante conſul & dictator fuit. ille enim M. F. hic Sp. F. M. N. ſcribitur in Capitolino triumpho.

De triumphis L. Furii Camilli & C. Manii conſulum de Latinis.

ARICINOS, Lauinios, & Veliternos, Antiatibus Volſcis ſe coniungentes, ad Sturam flumen Mænius improuiſo adortus, fudit. Camillus ad Pedum cum Tiburtibus maxime valido exercitu maiore mole, quamquam æque proſpero euentu, pugnauit. Præſidiis inde diſpoſitis per recepta oppida, Romam ad deſtinatum omnium conſenſu triumphum deceſſere. Ita Liuius. Iidem triumphi ſunt in Capitolinis tabulis. Liuius additum triumpho honorem ſcribit, vt ſtatuæ conſulibus, raræ illa ætate res, in foro ponerentur. Qua de re ſic Eutropius; Latini ingenti pugna ſuperati ſunt, ac de his perdomitis triumphatum eſt. Statuæ conſulibus ob meritum victoriæ in roſtris poſitæ. Plinius autem ſic lib. XXXIV cap. V; Antiquior columnarum celebratio eſt; ſicut C. Mænio, qui Latinos Priſcos deuicerat; eodemq; in conſulatu in ſuggeſtu roſtra deuictis Antiatibus fixerat anno vrbis CCC[illegible]XVI. de quibus roſtris eadem ſcribit Liuius. Itaq; Florus ita ait; Exſtant & parta de Antio ſpolia, quæ Mænius in ſuggeſtu fori capta hoſtium claſſe [illegible] fixit. ſi tamen illa claſſis. nam ſex fuere roſtratæ. vulgo autem legitur *Mænibus*, pro *Mænius*. Ita bellum Latinum triennio confectum.

DE COS. AN. CDXVI.

SEQVVTOS conſules eſſe C. Sulpicium Longum, P. Ælium Pætum, ſcribit Liuius & Caſſiodorus: C. Sulpicium & L. Papirium Diodorus: Longum & Pætum faſti Siculi. C. Sulpicius ex tertio conſulatu Capitolino deſcriptus eſt, quem geret anno CDXXXIX.

De C. Claudio Regillenſi dictatore.

CVM Sidicini Sueſſam Auruncam euertiſſent, ſenatus infenſus conſulibus, quorum cunctatione Aurunci ſocii deleti eſſent, dictatorem dici iuſſit C. Claudium Regillẽſem; qui magiſtrum eq. C. Claudium Hortatorem dixit. cum autem augures dictatorem vitio creatum videri dixiſſent, dictator magiſterque eq. ſe abdicaruot. Liuius. C. Claudius hic Regillenſis, fortaſſe pater fuit Ap. Claudii C. F. Ap. N. Cæci; vt eſt in Capitolinis tabulis.

DE COS. AN. CDXVII.

L. PAPIRIVS Craſſus, K. Duilius, conſules in hunc annum. auctores Liuius Caſſiodorus, & exempto Craſſi cognomine Diodorus. Craſſus & Duilius eſt in faſtis Siculis. His de conſulibus ſic Cicero ad Pætum; L. Papirius Craſſus, quadriennio poſtquam dictator fuit, conſul factus eſt cum K. Duilio. Hic L. Papirius ex cenſura Capitolina, quam geſſit anno CDXXXV, deſcriptus eſt.

DE COS. AN. CDXVIII.

Hoc anno Auſones, qui Cales vrbem incolebant, Sidicinis arma iunxerunt. Ea res fecit vt M. Valerium Coruum maximum imperatorem, conſulem quartum facerent. collega additus Coruo M. Atilius Regulus. Hæc Liuius. Eoſdem etiam conſules prodit Caſſiodorus, & exceptis cognominibus Diodorus. cognomina autem exſtant in faſtis Siculis. M. Atilium patrem eſſe reor M. Atilii M. F. M. N. Reguli, qui conſul triumphauit anno CDLIX, in Capitolinis tabulis.

De triumpho III M. Valerii Corui cos. IIII de Calenis.

M. VALERIVM conſulem, cui ea prouincia extra ſortem data erat, ad Cales, vnde bellum Auſonum ortum erat, profectum, Calenos ipſos acie fudiſſe, atque oppido capto, ex ſenatus conſulto triumphaſſe, ſcribit Liuius. Idem etiam triumphus eſt in Capitolinis tabulis.

De L. Aemilio Mamercino Priuernate dictatore.

NE M. Atilius expers gloriæ eſſet, iuſſi ambo conſules aduerſus Sidicinos ducere exercitum. dictatorem ante ex ſenatus conſulto conſulum habendorum cauſſa dixerunt L. Æmilium Mamercum. is magiſtrum equitum Q. Publilium Philonem dixit. Liuius. L. Æmilius ante etiam conſul fuit, itemque Philo.

DE COS. AN. CDXIX.

DICTATORE comitia habente, creati ſunt conſules T. Veturius & Sp. Poſtumius: vt ait Liuius. Eoſdem conſules edit Caſſiodorus & Diodorus: Zonaras Tiberium Caluinum, & Sp. Poſtumium. recte. fuit enim Tiberius Veturiorum prænomen. Liuius in anno CDXXXII Veturium Caluinum; Poſtumium Plutarchus in Parallelis, vbi de clade Caudina ſcribit, Albinum appellat.

De P. Cornelio Rufino dictatore.

CVM Samnium fama eſſet conciri ad bellum, dictator ab conſulibus ex auctoritate ſenatus dictus P. Cornelius Rufinus: magiſter eq. M. Antonius. Religio deinde inceſſit, vitio creatos eſſe; magiſtratuque ſe abdicarunt. Liuius.

De anno CDXX ſine conſulibus.

Hoc loco annum cogimur interponere ſine conſulibus; etiamſi eius neque apud Liuium, neque apud quemquam alium vlla mentio ſit. Hoc autem facimus, vt rationem

[illegible]camus ſummæ a[illegible] quæ in Capitolinis tabulis, quas ſequimur, inſti[illegible]a eſt. Nam cum M. Valerium Coruum conſulem IIII fuiſſe ſcriptum ſit anno vi[illegible]is con[illegible]æ [illegible]oxviii, L. autem Æmilium & C. Plautium anno cdxxiiii: omnino, vt hæc inter ſe conſentiant, annum interſerere debemus. quo prætermiſſo, fiet vt L. Æmilius conſul in annum ccccxxiii incidat, eaque tota deinceps annorum ſumma, quæ in Capitolinis tabulis eſt, labet. neque vero mirum hoc volo cuiquam videri, cũ alio etiam loco idem neceſſario faciũdum eſſe intellexerit. Quod autem annus hic interiiciendus ſit, vidit etiam ante me Gregorius Haloander, qui Chronologiam conſulum ſcripſit. Ego vero puto hoc anno magiſtratuum ſolitudinem, & ſine conſulibus rempubl. fuiſſe peſtilentiæ cauſſa. de qua Liuius ſcribit hoc modo: Dictator & magiſter eq. magiſtratu ſe abdicauerunt: & quia peſtilentia inſecuta eſt, velut omnibus eo vitio contactis auſpiciis, res ad interregnum rediit. Huius anni in faſtis Siculis ratio non habetur.

DE COS. AN. CDXXI.

A. Cornelium II, Cn. Domitium, conſules ſuggerunt Liuius & Caſſiodorus: Diodorus autem A. Cornelium, C. Domitium: Caluinum & Coſſum faſti Siculi. Ego tamen Cn. Domitium malim: vt ſit pater C. Domitii Cn. F. Caluini ædilis curulis, cuius meminit Liuius in anno cdlv; & Plin. lib. xxxiii, cap. i, cum ait, Cn. Flauium ædilem curulem factum cum Q. Anicio Prænestino, prætteritis C. Pœtelio & C. Domitio, quorum patres conſules fuerant.

De M. Papirio Craſſo dictatore.

Tranqvillis rebus, fama Gallici belli pro tumultu valuit, vt dictatorem dici placeret. Dictus M. Papirius Craſſus, & magiſter eq. P. Valerius Poplicola, à quibus cum delectus intentius quam aduerſus finitima bella haberetur, exploratores miſſi attulerunt, quieta omnia apud Gallos eſſe. Liuius. M. Papirium Craſſum fratrem eſſe reor L. Papirii Craſſi dictatoris anno cdxiii: P. Valerium, qui dictator fuit anno cdix.

De cenſoribus & luſtro xxiiii.

Censvm hoc anno à cenſoribus Publilio Philone & Sp. Poſtumio actum, tribus Mæciam & Scaptiam additas ſcribit Liuius. Horum cenſorum meminit etiam Velleius libro primo, cum inquit à Sp. Poſtumio, Philone Publilio, Acerranis ciuitatem datam. Ea enim de re agit hoc etiam anno Liuius. Hi cõſules ante fuerunt. Luſtrum ſi quis neget à cenſoribus his factum, itemq; ab aliis, eo quia Liuius luſtri verbum nullum fecerit, nunquam ad luſtrorum numerum Capitolinum perueniet, & eum quem Liuius lib. x extremo edidit. Hoc autem fuit, ſi ſuperiora ſpectes, xxiiii.

DE COS. AN. CDXXII.

Creati inde cos. M. Claudius Marcellus, C. Valerius. auctor Liuius & Caſſiodorus. C. Valerius, M. Clodius, ſunt etiam apud Diodorum. Liuius ſe [illegible]ccum Potitumq; varie in annalibus cognomẽ Valerii reperire ait. Oroſius Claudium Marcellum, & Valerium Flaccum edit. Potitum & Marcellum faſti Siculi. Ego vtrumque cognomen retinui; vt Potito antiquo Valeriæ gentis cognomini, nouum Flacci cognomen adiunctum eſſe videatur. Hũc Marcellum auum eſſe ſuſpicor M. Marcelli quinquies conſulis, qui M. F. M. N. deſcribitur. quem primum vſum eſſe Marcelli cognomine, falſo ſcribit Plutarchus.

De Cn. Quinctilio dictatore.

Hoc anno primũ de veneficiis Romæ quæſitum eſt. Matronæ venefici[illegible] coquentes, p[illegible]m alebant. Ea res prodigii loco habita, captiſq; magis mentibus, quam conſceleratis ſimilis viſa. Itaque memoria ex annalibus repetita, in ſeceſſionibus quon[illegible]is clauum à dictatore fixum, alienatasque diſcordia mentes hominũ eo piacu[illegible]mpotes feciſſe, dictatorem claui figendi cauſſa creari placuit. Creatus Cn. Q[illegible]us, magiſtrum eq. L. Valerium dixit. qui clauo fixo, magiſtratu ſe

abdicauit. [illegible] de [illegible] autem figen[illegible] cl[illegible] [illegible] lib. VII copi[illegible]. Varu[illegible] gnomen Quinctiliorum, Quinctilio; Potitum, Valetiorum, Valerio addidi.

DE COS. AN. CDXXIII.

L. Papirivm Craſſum II, L. Plautium Vennonem cõſules ſuggerit Liuius, & Caſſiodorus: L. Plotium, L. Papirium Diodorus: Craſſum & Vennonem faſti Siculi. L. Plautius, pater eſt (vt puto) L. Plautii L. F. L. N. Vennonis conſulis anno CDXXXV, in Capitolinis tabulis. Priuernas bellum hoc anno initum, quod M. Vitrubius Vaccus Fundanus commouerat. Priuernum duobus exercitibus cõſularibus obſeſſum. Liuius.

DE COS. AN. CDXXIIII.

Creati deinceps conſules L. Æmilius Mamercus, & C. Plautius, teſte Liuio & Caſſiodoro: L. Plotius, & L. Papirius, Diodoro: Mamercinus & Decianus faſtis Siculis. Vterque horum quomodo deſcribendus ſit, triumphus eorum Capitolinus aperte docet. Hi conſules K. Quinctilibus magiſtratum inierunt.

De triumphis L. Aemilii Mamercini Priuernatis cos. IIII. C. Plautii Deciani cos. III. de Priuernatibus.

Cvm Priuernatibus hoc anno proſpere pugnatum eſſe, Priuernum captum, Vitrubiumque eius belli auctorem in poteſtatem veniſſe, eaque de re Plautium cõſulem triumphaſſe, tradit Liuius. Quod idem ſcriptũ eſt etiam in Capitolinis tabulis. in iis etiam inciſus eſt triumphus L. Æmilii Mamercini Priuernatis conſulis de Priuernatibus; cuius Liuius ne verbum quidem facit. immo ei Gallicum bellum obtigiſſe ait. Veriſimilem autem hunc triumphum reddit cognomen eius *Priuernas*, quo ipſe primum vſus eſt; & quod ait Liuius, explorata eius temporis quiete, omnem à Gallis Priuernum vim conuerſam eſſe.

DE COS. AN. CDXXV.

Consvles ſubiicit Liuius, & Caſſiodorus P. Plautium Proculum, & P. Cornelium Scapulam: P. Cornelium, A. Poſtumium Diodorus: Vennonem & Scipionem faſti Siculi. P. Plautiũ arbitror eſſe filiũ C. Plautii P. F. P. N. Proculi, conſulis anno CDXCV. Annus nulla re belli domiue inſignis. Palæpolitani multa hoſtilia aduerſus Romanos agrum Campanum Falernumq; incolentes fecerunt. Liuius.

DE COS. AN. CDXXVI.

L. Cornelivm Lentulum, Q. Publilium Philonem, con[illegible] húc a[illegible]um cõparat Liuius & Caſſiodorus: L. Cornelium & Q. Publilium Diodorus: Lentulum & Philonem faſti Siculi. Eſt autem nunc II conſul Philo. Palæpol[illegible] ferociter ad res repetitas reſpondentibus, bellũ à Q. Publilio cõſule [illegible]um eſt: Cornelius, Samnitibus, ſi q[illegible] ſe mouerent, oppoſitus.

De M. Claudio Marcello dictatore.

Cvm comitiorum inſtaret dies, & Publ[illegible]um imminentẽ Palæpolitanorum muris auocari à ſpe capiẽdæ vrbis haud è [illegible]bl. eſſet, act[illegible]m cum tribunis eſt, ad populum ferrent, vt cum Publilius Philo conſulatu abiiſſet, pro cõſule rem gereret, quoad debellatum cum Græcis eſſet. L. Cornelio q[illegible] ne eum quidẽ in Samnium [illegible] ingreſſum reuocari ab impetu belli placebat, litteræ miſſæ, vt dictatorem comitiorum cauſſa diceret. dixit M Claudium Marcellum. ab eo magiſter eq. dictus Sp. Poſtumius. neç ab dictatore habita comitia ſunt; quia vitio[illegible] cre[illegible] in diſcuſſionem venit. conſulti augures, vitioſum videri [illegible] pronũtiauerunt. Res ad interregnum rediit. Liuius. Vterque horum ante conſulatum geſſit.

DE COS. AN. [illegible]XXVII.

C. Poetel[illegible] L. Papirium cos. in hunc annum edit Liuius: C. Pœtelium II, L. Papirium Mug[illegible] [illegible]. Me[illegible] [illegible] Solinus cap. XXXV, cum

cum ait, L. Papirio Sp. F. C. Pœtelio C. F. Alexandria condita eſt. Papirium Liuius Mugillanum vocat ille quidem; ſed in aliis tamen annalibus Curſorem ſe inuenire ait. Itaque ego etiam hunc Curſorem appello, tum vt numerus cõſulatuum ſequentium, qui in tabulis Capitolinis ſunt, conſtet; tũ etiam quia Liuius anno CDXXXIII iterum conſulem Curſorem vocat: cũ tamen, quando primum fuerit, nõ appareat, niſi eum hoc anno fuiſſe ſtatuas. idque tanto libentius, quod in faſtis Siculis Libonẽ & Curſorem comparatos inuenio. C. Pœtelius II, non III, ſcribendus eſt. non enim eſt idem qui conſul fuit anno CCCXCIII; ſed eius filius. Cum Samnitibus, quibus vt apertis hoſtibus bellum indictum erat, res bene à conſulibus geſta.

De triumpho Qu. Publilii Philonis primi procos. de Palæpolitaneis.

PVBLILIO decretum eſſe triumphum ſcribit Liuius de Palæpolitanis; quod ſatis credebatur obſidione domitos hoſtes in fidem veniſſe. Addit etiã, duo hæc ſingularia ei viro contigiſſe, prorogationẽ imperii non ante in vllo factam, & acto honore triumphum. ſiquidem (vt diximus) actum cum tribunis pl. erat, ad populũ ferrent, vt cum Publilius conſulatu abiiſſet, pro conſule rem gereret, quoad debellatũ cum Græcis eſſet. Itaque videmus etiam notatum in Capitolina tabula, Publiliũ primum pro cõſule triumphaſſe. De procõſulari imperio diximus in ſcholiis Liuianis.

DE COS. AN. CDXXVIII.

CONSVLES ſuggerit Liuius & Caſſiodorus L. Furium Camillum II, Iunium Brutum Scæuam: Diodorus L. Furium, D. Iunium: Camillum & Brutum faſti Siculi. Camillo Samnium, Bruto Veſtini, qui ſe Samnitibus coniunxerant, prouincia euenit.

De L. Papirio Curſore dictatore, ſine cos. an. CDXXIX, & triumpho eius de Samnitibus.

L. FVRIVM, cui Samnium prouincia euenerat, morbo implicitum, fortuna bello ſubtraxit. iuſſuſq; dictatorem dicere rei gerẽdæ cauſſa, dixit L. Papirium Curſorẽ longe clariſſimũ bello ea tempeſtate: à quo Q. Fabius Maximus Rullianus magiſter eq. dictus eſt. Huic poſtea Curſor, quia iniuſſu ſuo, ſe Romam ad auſpicia repetenda profecto, cum Samnitibus proſpere pugnarat, magiſterium equitũ abrogauit, & in eius locũ L. Papirium Craſſum ſibi cooptauit. Hæc Liuius, Eutropius, Valerius lib. II, & is qui ſcripſit de viris illuſtribus. L. Papiriũ Craſſum eſſe opinor eum, cuius dictatoris ante hic Curſor magiſter eq. fuit. Q. Fabius ex ſequẽtibus magiſtratibus Capitolinis deſcriptus eſt, M. Fabii Ambuſti, qui ter conſul & dictator fuerat, filius, Liuio, & Plinio libro VII cap. XLI, teſtibus. Ac Liuius quidem ita loquitur, vt eodem anno Papirium dictatorem fuiſſe intelligat, quo conſules fuerunt Camillus & Brutus. fuerunt autem anno ab vrbe condita CDXXIIX. Ego autem cum L. Papirium dictatorem de Samnitibus triumphaſſe anno CDXXIX ſcriptum inueniam in tabulis Capitolinis, earum auctoritatem ſequutus, L. Papirium dictatorem in hunc annum conieci, quod ei neceſſario faciendum eſt, qui Capitolinam annorum ſummã tueri velit. Nam ſi Philo procos. triumphauit anno CDXXVII de Palæpolitanis, L. autem Fuluius & Q. Fabius conſules anno CDXXXI, profecto L. Papirius dictaturam geſſit non anno CDXXIIX, ſed CDXXIX. idq; (vt puto) ſine conſulibus. neque vero continuaſſe dictaturam cum dici poteſt; quia in triũpho dictator II ſcriberetur. Hũc autem annum, quo L. Papirius dictator ſine conſulibus fuit, ne Glareanus quidẽ & Haloander omiſerunt. Dictatorem etiam L. Papirium Curſorem, fuſis fugatiſque Samnitibus triumphaſſe, auctor eſt Liuius, & ſcriptor libri de viris illuſtribus. Liuius tamen in priorem annum hunc triumphum cõiecit. Papirii Curſoris dictatoris cum Fabio Rullo magiſtro equitum aduerſum Samnites, Zonaras etiam meminit.

DE COS. AN. CDXXX.

L. PAPIRIVS dictator priuſquam dictatura ſe abdicaret, conſules creauit C. Sulpicium Longum II, Q. Æmilium Cerretanum. Auliũ quidam annales habent. Hæc

Liuius. Faſti item Siculi Longum & Cerretanum habẽt.Q. Aulius, Q.F. AL.N. Cerretanus,eſt magiſter equitum anno CDXXXVIII in tabulis Capitolinis. Caſſiodorus Αὔλω mendoſe pro Αὔλιον edit.Sulpitio Samnites;Apulia,nouum bellum,Aulio euenit.Nulla res memorabilis acta.

DE COS. AN. CDXXXI.

Q. Fabium,L.Fuluium,conſules in hunc annum produnt Liuius & Caſſiodorus:quos Q.Fabium Maximum Rullianum,L.Fuluium Curuum nominant Capitolini triumphi.Itaq; miror in faſtis Siculis ſuggeri Curſorem & Syllam.

De A. Cornelio Coſſo Aruina dictatore, & triumphis Qu. Fabii & L. Fuluii cos. de Samnitibus.

A. Cornelius Aruina dictator, & M. Fabius Ambuſtus magiſter eq. exercitum aduerſus Samnites duxerunt,remq; bene geſſerunt.dictator ex ſenatus conſulto triumphauit. Hoc bellum à conſulibus bellatum quidam auctores ſunt,eosq; de Samnitibus triumphaſſe.nec diſcrepat quin dictaror eo anno A.Cornelius fuerit;id ambigitur,belline gerendi cauſſa creatus ſit, an vt eſſet qui ludis Romanis, quia L. Plautius prætor graui morbo forte implicitus erat,ſignum mittẽdis quadrigis daret, functusque eo haud ſane memorandi imperij miniſterio,ſe dictatura abdicaret:nec facile eſt aut rem rei,aut auctorem auctori præferre. Hæc Liuius. Alios annales Capitolini ſcriptores ſequuti ſunt,quod ad conſules,non ad dictatorem triumphos cõtulerũt.Quæ cauſſa effecit vt ipſe hoc anno dictatorem ludorum Rom. cauſſa creatum,non rei gerendæ,ſcripſerim. Summi magiſtratus munus fuiſſe ſignũ dare mittendis quadrigis,oſtendit idem Liuius lib.XLV,cum ait;A.D.X. K. Octobr. ludorum Romanorum ſecundo die,C.Licinio conſuli, ad quadrigas mittendas eſcendenti, tabellarius reddidiſſe laureatas literas dicitur. quadrigis miſſis,conſul currum conſcendit. Ludi autem Romani primi Romæ inſtituti ſunt L. Tarquinio Priſco regnante; vt Liuius lib.I. L.Tarquinius Priſcus,præda ex Latinis maiore quam quanta belli fama fuerat,reuecta,ludos opulentius inſtructiuſque quam priores reges fecit. Tũc primum circo, qui nunc Maximus dicitur,deſignatus locus eſt: loca diuiſa patribus equitibusq;,vbi ſpectacula ſibi quiſq; fecerũt,fori appellati. ſpectauere furcis, duodenos ab terra ſpectacula alta ſuſtinentibus pedes. Ludicrũ fuit, equi pugileſq; ex Etruria acciti.ſolennes deinde annui mãſere ludi Romani; Magniq; varie appellati.Horum ludorum curam mãdatam fuiſſe ædilibus curulibus, vt plebeiorum ludorum plebeiis ædilibus commiſſa fuerat,apparet ex Liuio lib.VI extremo, aliiſque plurimis ex locis; atque etiam ex Cicerone in Verrem,qui ait;Nunc ſum deſignatus ædilis;habeo rationem quid à populo Rom. acceperim. mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum cæremonia Cereri,Liberę,Liberoque faciendos;mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt appellati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni,Mineruæque eſſe faciendos. Fuerunt & alii ludi Magni votiui, itemque alii Megalenſes appellati,bello ſecundo Punico inſtituti. Ceterum hoc anno(vt dixi) aliis à dictatore, aliis à conſulibus cum Samnitibus bellatum eſſe, Fabium in Apuliam proceſſiſſe,atque inde magnas prædas egiſſe, placuit:qui Capitolinos autẽ triumphos deſcripſerunt,ii triumphaſſe conſules, non dictatorem, voluerunt. quod à quibuſdam traditum videtur Liuius improbare. Zonaras A.Cornelium dictatorem Samnites debellaſſe putat.

DE COS. AN. CDXXXII.

Hoc anno T. Veturium Caluinum , Sp. Poſtumium, conſules reperio apud Liuium & Caſſiodorum: Tiberium Caluinum & Sp.Poſtumium apud Zonaram: Caluinum & Albinum in faſtis Siculis;Vtrumque II conſulem fuiſſe docet Cicero,qui tertio de Off. ſcribit;At vero T. Veturius & Sp. Poſtumius,cum iterum conſules eſſent,quia cum male pugnatum apud Caudium eſſet, legionibus noſtris ſub iugum miſſis,pacem eum Samnitibus fecerunt, dediti ſunt.Hoc idem ſcribit Liuius, Eutropius,Oroſius,auctor libri de viris illuſtribus.Id C. Pontio duce factum eſt.

De Qu. Fabio Ambuſto, M. Aemilio Papo dictatoribus.

CONSVLES domum reuerſi, poſtquam ſub iugum à Samnitibus miſſi fuerunt, & fœdus turpe fecerunt, in priuato abditi, nihil pro magiſtratu agere, niſi quod expreſſum ſenatus conſulto eſt, vt dictatorem dicerent comitiorum cauſſa. Q. Fabium Ambuſtum dixerunt: is P. Aemilium Pætum magiſtrum eq. dixit. Q. autem Fabio & P. Aelio vitio creatis ſuffectus eſt M. Aemilius Papus dictator, L. Valerius Flaccus magiſter eq. nec per eos comitia habita. Et quia tædebat populum omnium magiſtratuum eius anni, res ad interregnum rediit. Liuius.

DE COS. AN. CDXXXIII.

Q. PVBLILIVS Philo, & L. Papirius Curſor II, conſules fuerunt in hunc annum auctore Liuio & Caſſiodoro: Curſor & Philo faſtis Siculis. Philonem nunc III conſulem eſſe, ſuperiores conſulatus oſtendunt. Hoc anno Poſtumius & Veturius, qui turpe fœdus ad Caudium ſpoponderunt, Samnitibus dediti, nec recepti. atque ita ſolutis religione Romanis, bellum rurſus Samnitibus indictum. Liuius.

De dictatoribus tribus eiuſdem anni.

Ex fragmentis Capitolinis apparet tres hoc anno dictatores, cum tribus magiſtris equitum creatos. verum cur facti aut ſuffecti ſint, parum liquet. Non eſt autem dubium quin primi ſint C. Mainius, M. Foſſius; quod eos II fuiſſe, in tabulis Capitolinis ſcriptum ſit anno CDXXXIX. Qui etiam ſequuntur eos, L. Cornelium Lentulum, & L. Papirium Curſorem conſulis Curſoris filium eſſe, perſpicuum eſt. de quibus Liuius ait ambigi, an ipſi res ad Caudium, atque inde ad Luceriam geſſerint, & de Samnitibus triumphauerint; an conſulis Papirii præcipuum decus id fuerit. Poſtremos, T. Manlium Torquatũ, qui iam bis dictator, & ter conſul fuerat, & L. ipſum Papirium Craſſum eſſe arbitratus ſum, qui haud ita multo poſt cenſor erit. Primos autem rei gerendæ cauſſa creatos, quod vitio facti eſſent, abdicaſſe: ſecundos, rei gerendæ cauſſa ſuffectos (id enim tradit Liuius) tertios. his abdicatis, comitiorum cauſſa factos exiſtimo. in fragmento autem ita eſt:

C. MA-
M. FOS-

L. CORN-
L. PAPIRIV-

T. MANLI-
L. PAPIRIV-

DE COS. AN. CDXXXIIII.

LIVIVS ambigi ait Curſorne Papirius hoc anno cum Q. Aemilio Cerretano iterum ob rem bene geſtam Lucerię, continuato magiſtratu conſul tertium creatus ſit, an L. Papirius Mugillanus, & in cognomine erratum ſit. Caſſiodorus L. Papirium, Q. Aulium Cerretanum edit: Papirium & Cerretanum faſti Siculi. Curſorem autem, non Mugillanum probat Capitolinus eius triũphus. Alios annales ſequuti ſunt ii qui librum quem citat Cuſpinianus, ſcripſerunt, in quo eſt, Mugillanus III, & Cerretanus. quaſi vero idem fuerit Mugillanus cum Curſore.

De triumpho II L. Papirii Curſoris cos. III. de Samnitibus.

POSTQVAM Romanus exercitus à Samnitibus ad Caudium intercluſus, ſub iugum miſſus eſt, populus Rom. deditis turpiſſimæ pacis auctoribus, bellum renouauit; cumque fortiſſime dimicaſſet, Samnitibus ſuperatis, atq; ſub iugum miſſis, ignominiam ante acceptam acerrime vltus eſt. Itaque triumphatum de Samnitibus eſſe, nemo diſſentit: at vero quo duce, aut quo anno, non conuenit. Liuius alios fuiſſe, qui ſcripſerint anno ſuperiore à L. Cornelio Lentulo dictatore triumphatum, ait; alios, qui à L. Papirio Curſore II conſule; alios, qui à L. Papirio Curſore III conſule, id eſt

hoc anno. ita enim ait; Inde ad triumphum deceſſiſſe Romam Papirium Curſorem ſcribunt, qui eo duce Luceriam receptam, Samniteſq; ſub iugum miſſos, auctores ſunt. Hos autem auctores ſequutus eſt Eutropius, & ii quoq; qui Capitolinos triumphos digeſſerunt; à quibus triumphus de Samnitibus à. L. Papirio Curſore conſule III actus, in hunc annum eſt reiectus.

De cenſoribus.

Censores item hoc anno fuiſſe, fragmenta Capitolina docent. Eorum alterum fuiſſe C Sulpicium Longum virum conſularem, ex fragmento Capitolino apparet. Luſtrum autem ab his nullum eſſe factum puto, neque enim, ſi factum fuiſſet hoc anno, cauſſa fuiſſet cur ſequẽti proximo iterum fieret: quod ex Capitolinis monumentis apparet: præſertim vero cum inter duo luſtra quatuor anni fere ſoleant intercedere. Credo autem cenſores, cum in hunc annum eſſent creati, aliqua tamẽ de cauſſa abdicaſſe, nec luſtrum feciſſe: atque ita ſequenti anno creatos eſſe qui XXV fecerint. quo autem certo anno XXIIII factum ſit parum mihi compertum eſt. ſed tamen cum inter luſtrum XXIII & XXV amplius X anni interſint, profecto medio hoc interuallo, non extremo factum eſſe putauero. Luſtra autem ſolennia per hæc tempora condita fuiſſe docet Liuius, qui in anni huius hiſtoria exponenda, cum de Alexandro Macedone loquitur, ait; Cenſebantur eius ætatis luſtris ducena quinquagena millia ciuium.

DE COS. AN. CDXXXV.

Non erit cur in his XII ſequentibus annis expoliendis valde elaboremus: præſertim vero cũ vndiq; incorrupti & integri faſti cum triũphis Capitolinis ad nos peruenerint. Ii vero, & Liuius & Caſſiodorus, in hunc annum conſules edunt M. Foſſiũ Flaccinatorem, L. Plautium Vennonẽ: Diodorus L. Plotium, Μάνιον Φόλβιον: Vennonẽ & Flaccum faſti Siculi. De Flaccinatore fit mentio etiam in ſecundo eius magiſterio eq. Capitolino. Hoc anno Samnitibus induciæ biennii petentibus datæ: Apuli Theanenſes, & Canuſini, in deditionem venerunt. Liuius.

De cenſoribus, & Luſtro XXV.

L. Papirium. L. F. M. N. Craſſum, C. Mainium P. F. P. N. cenſores hoc anno luſtrum condidiſſe XXV, ſcriptum eſt in Capitolinis tabulis. Eorum autem nec Liuius, nec alius quiſquam, quod compererim, meminit; niſi Feſtus, cum ait, Mainiana dicta à cenſore Mainio; & Iſidorus lib. XV; Mainius collega Craſſi, in foro proiecit materias, quæ Mainiana dicta. Liuius tantum, cum hoc anno tribus duas additas ait, Vfentinam & Falerinam, eodem cenſores fuiſſe ſignificat.

DE COS. AN. CDXXXVI.

Consules ſuggerit Caſſiodorus C. Iunium, Q. Aemilium; Liuius C. Iuniũ Bubulcum, Q. Aemilium Barbulam: Capitolinus lapis Q. Aemilium Barbulam, C. Iunium Bubulcum Brutum. Apulia perdomita, in Lucanos perrectum. inde repentino aduentu Aemilii conſulis Nerulum vi captum. Liuius.

DE COS. AN. CDXXXVII.

Deinceps Sp. Nautium, M. Popillium conſules edunt Liuius & Caſſiodorus. Rutilus & Lænas eorum cognomina nobis à Capitolinis tabulis reſtituta ſunt: quæ eadem extant quoque in faſtis Siculis.

De L. Aemilio Mamercino dictatore II.

Livius dictatori L. Aemilio à conſulibus legiones traditas ſcribit; eumque cum L. Fuluio magiſtro eq. Saticulam oppugnare adortum, rebellandi cauſſam Samnitibus dediſſe. Hunc dictatorem in hunc annum coniiciunt etiam Capitolini ſcriptores. ex quorum tabulis apparet, dictatoris cognomina eſſe, Mamercinum Priuernatem; magiſtri eq. Curuum. Fuſi Samnites, ſpe abiecta tuendæ Saticulæ, Pliſtiam ſocios Romanorum circumſederunt. Liuius.

DE COS. AN. CDXXXVIII.

Consvlvm huius anni nomina exciderunt apud Liuium. ea vero ſunt, L. Papirius IIII, Q. Publilius Philo IV: vt apud Caſſiodorum, & in tabulis Capitolinis, & in libro Cuſpiniani ſcriptum eſt, vbi eſt Curſor & Philo. Miror autē faſtis Siculis eſſe Curſorem & Lænatem.

De Qu. Fabio Maximo dictatore.

His cos. dictatorem Q. Fabium, magiſtrum eq. Q. Æmilium Certetanum, cum Samnitibus pugnaſſe, auctor eſt Liuius. quamquam in aliis annalibus pro Aemilio Aulium ſe reperire ait: magiſtro autem eq. Aulio in prœlio occiſo, C. Fabium eſſe ſuffectū. Quæ omnia ſumma diligentia notata ſunt etiam in Capitolinis tabulis. Saticula Romani, Pliſtia Samnites potiuntur. Ad Soram, quæ ad Samnites defecerat, vis belli conuerſa eſt. Liuius.

DE COS. AN. CDXXXIX.

C. Svlpicivm, M. Pœtelium, conſules memorat in hunc annum Liuius & Caſſiodorus: Diodorus autem C. Sulpiciū, & Μάρκον Πόπλιον, mendoſe, pro Ποιτήλιον: Capitolini ſcriptores M. Pœtelium Libonem, C. Sulpicium Longum III: Siculi Lōgum & Σαφρωνῖτιν: ſed vt puto, per mendum.

De C. Mainio dictatore II.

Cvm omnia infida Romanis eſſent, Capuæ quoque occultæ principum coniurationes patefactæ ſunt, de quibus cum ad ſenatum relatum eſſet, quæſtiones decretæ: dictatorumque quæſtionibus exercēdis dici placuit. C. Mænius dictus. is M. Foſſium magiſtrum equitum dixit. Hæc Liuius: à quo Capitolini auctores diſcrepant: non enim quæſtionum exercendarum, ſed rei gerendæ cauſſa creatum dictatorem C. Mænium ſcripſerunt.

De triumpho C. Sulpicii cos. de Samnitibus.

C. Svlpicivm conſulem de Samnitibus triumphaſſe, inuenio in Capitolinis triumphis. de quo triumpho ne verbum quidem Liuius. ait enim Soram & Auſonā oppida, & Luceriam, quæ defecerant, recepta: Samnites prœlio victos Beneuentum perfugiſſe: conſules victoria parta, protinus inde ad Bouianum oppugnandum legiones duxiſſe, ibique hiberna egiſſe. Ex quibus verbis intelligi poteſt, aut vtrumque conſulem triumphaſſe, aut neutrum.

DE COS. AN. CDXL.

L. Papirivm quintum, C. Iunium cos. in hunc annum edit Diodorus: Curſorem & Bubulcum faſti Siculi: Liuius autem & Caſſiodorus L. Papirium Curſorem V, C. Iunium Bubulcum II. Horum etiam conſulum meminit Feſtus libro XVIII. Triumuiri, inquit, M. Valerius Coruinus, D. Iunius Scæua, P. Fuluius Longus, ex ſenatus conſulto idibus Ian. L. Papirio Curſore, C. Iunio cos. Intelligit autem triumuiros qui hoc anno miſſi ſunt ad colonias deducendas Interamnam & Caſſinum, qua de re etiam Liuius.

De C. Pœtelio Libone dictatore.

C. Poetelivs dictator cum M. Foſſio magiſtro eq. à conſulibus exercitum accepit. Nola ſiue à Pœtelio dictatore, ſiue ab C. Iunio conſule, (nam vtrumque traditur) capta eſt. Qui captæ decus Nolæ ad cōnſulem trahunt, adiiciunt, Atinam & Calatinam ab eodē captas: Pœtelium autē, peſtilentia orta, claui figendi cauſſa dictatorem dictum. Ita Liuius. à quo Capitolinæ tabulæ in eo tantum diſſentiunt, quod pro M. Foſſio magiſtro eq. M. Pœtelium Libonem: neque claui fidendi, ſed rei gerēdæ cauſſa creatum dictatorem produnt.

DE COS. AN. CDXLI.

M. Valerivm Maximum, P. Decium, conſules inſequutos eſſe Liuius; M. Valerium, P. Decium. Caſſiodorus ſcribunt. Meminit etiam horum Frontinus de

aquæductibus. Appia aqua (inquit) M. Valerio Maximo, P. Decio Mure conſulibus, inducta eſt annos triginta poſt initium belli Samnitici. P. Decium Murem poſt vocat Liuius; Maximum, & Murem, faſti Siculi.

De C. Sulpicio Longo dictatore.

ALTERO conſule in Samnio reliquias belli perſequente, P. Decius, qui grauiter æger Romæ reſtiterat, auctore ſenatu, ad belli Etruſci famam, dictatorem C. Iunium Bubulcum dixit. Neutri tamen finibus egreſſi. Ita Liuius. at Capitolini dictatorē C. Sulpicium Longum, magiſtrum eq. C. Iunium Bubulcū edunt. ex quo intelligi poteſt mendum eſſe apud Liuium, & librarium præterito C. Sulpicio, ad C. Iunium tranſcendiſſe: atque apud Liuium legendum eſſe; P. Decius dictatorem C. Sulpicium, is magiſtrum eq. C. Iunium Bubulcum dixit.

De Cenſoribus, & luſtro XXVI.

CENSORES in eundem annum prodūt Liuius Ap. Claudium Craſſum, cui poſtea cognomen Cæcus fuit; & C. Plautium: Capitolini ſcriptores Ap. Claudium Cæcum, C. Plautium Venocem. Ap. Claudii cenſoris meminit etiam Eutropius, Caſſiodorus, Frontinus, & Cicero in Catone. Ap. Claudius Cæcus inquit, cēſor ante ſuperiorem conſulatum fuit. & Diodorus; Applus cum magiſtratu ſe abdicaſſet, & ſenatus inuidiam caueret, ſe cæcum eſſe ſimulauit, & domi manſit. De cæcitate autem eius ſic Liuius; Quia Appio auctore gens Potitia, cuius ad aram maximā Herculis familiare ſacerdotiū fuerat, ſeruos publicos miniſterii delegandi cauſſa, ſolennia eius ſacri docuerat, memori deûm ira poſt aliquot annos Appium tradūt luminibus captum. C. Plautium Venocem appellatum ſcribit Frontinus lib. I, ob inquiſitas aquę venas. quæ aqua ab Ap. Claudio collega in vrbem perducta, *Claudia* nominata eſt. Eoſdem cenſores luſtrum XXVI feciſſe, ſcriptum eſt in tabulis Capitolinis. quod luſtrum miror à Liuio eſſe præteritum.

De triumpho M. Valerii Maximi coſ. de Samnitibus.

EODEM anno M. Valerium conſulem reliquias belli in Samnio perſequutum eſſe, P. Decium ægrotaſſe, prodit Liuius, ſine vlla cuiuſquam triumphi mētione. at verò in Capitolinis tabulis exſtat, M. Valerium de Samnitibus triūphaſſe. Itaq; neſcio vnde acceperit is qui ſcripſit de viris illuſtribus, P. Decium Decii F. primo cōſulatu de Samnitibus triumphaſſe, & ſpolia Cereri conſecraſſe: præſertim vero cum Decium hoc anno ægrotaſſe, Liuius ſcribat, nec inter Capitolinos Decianus vllus triumphus relatus ſit.

DE COS. AN. CDXLII.

CONSVLES reperio hoc anno apud Liuium & Caſſiodorum C. Iunium Bubulcum III, Q. Æmilium Barbulam II: apud Diodorum, C. Iunium, Q. Aemilium: in faſtis Siculis Bubulcum & Barbulam. Eadem nomina ſunt etiam in Capitolinis, quæ apud Liuium. Iunio Samnites, Aemilio Etruſci obuenerunt.

De triumphis C. Iunii Bubulci coſ. III *de Samnitibus, Qu. Aemilii Barbulæ coſ.* II, *de Etruſcis.*

C. IVNIVM Bubulcum conſulem de Samnitibus, Q. Aemilium de Etruſcis triumphaſſe, quod exſtat in Capitolinis tabulis, mihi probatur; quamquam conniuente in tantæ rei mentione Liuio; quia Iunium in Samnitibus, Aemilium in Etruſcis proſpere rem geſſiſſe; Cluuiam & Bouianum in Samnio captum, Sutrium in Etruria oppugnatum ſcribit.

DE COS. AN. CDXLIII.

C. MARCIVS Rutilus, Q. Fabius conſules in hunc annum ſunt apud Liuium: apud Caſſiodorum C. Marcius Rutilus, Q. Fabius II: apud Diodorum C. Marcius, Q. Fabius iterum: in faſtis Siculis Rullus & Rutilus: Capitolinis Q. Fabius Maxim.

Rullian.

Rullian. II, C. Marcius Rutilus, qui poſtea Cenſorinus in ſecunda cenſura anno CDXCVIII appellatus eſt. Filius autem fuit (vt ait Liuius in an. CDLIX) C. Marcii, eius qui dictator primus de plebe iniuſſu ſenatus triumphauit anno CCCXCVII.

De L. Papirio Curſore dictatore II, anno CDXLIIII, *& triumpho eius de Samnitibus.*

Hoc loco annum interponunt Capitolini ſcriptores; quo L. Papirius Curſor II dictator, cum C. Iunio Bubulco II magiſtro equitum, ſummæ rerũ ſine conſulibus præfuerunt. quem annum tranſcendit Liuius. ſcribit enim, L. Papirium Curſorem cum C. Iunio Bubulco magiſtro eq. Fabio & Marcio conſulibus dictum, quod res non ſatis proſpere à C. Marcio conſule in Samnitibus eſſent geſtæ. Liuium ſequitur & Diodorus & Caſſiodorus. nam ſuperioribus cõſulibus Q. Fabium III, P. Decium II, conſules ſuggerunt. L. autem Papirium Curſorem dictatorem de Samnitibus triumphaſſe, tradit Liuius ille quidem; ſed triumphũ tamen eius in annum refert eum, quo Fabius Marciusq; conſules fuerunt. quem hoc anno actum eſſe Capitolini ſcriptores memoriæ prodiderunt.

De triumpho Qu. Fabii Maximi procos. de Etruſcis.

LIVIVS item Fabium in conſulatu de Etruſcis triumphaſſe ſcribit; cum in Capitolinis tabulis eum hoc anno pro conſule triumphaſſe traditum ſit. ſcriptor etiam libri de viris illuſtribus, Q. Fabium iterum de Samnitibus triumphaſſe teſtatur. Hoc anno Fabius trãs Ciminiam ſyluam profectus, ad Peruſiam ita opes Etruſcorum fregit, vt à Peruſia, Crotona, & Arretio, legati pacem petentes venerint, atque inducias in triginta annos petierint, & impetrarint. ad Vadimonis vero lacum congreſſus, quod in acie roboris fuit, cecidit, caſtra cepit, diripuitque. Peruſini induciarum fide rupta, à Fabio victi, vrbem dediderunt. Liuius.

DE COS. AN. CDXLV.

FABIO continuatum conſulatum ob egregie domitam Etruriam, eundemque Decio collegam datum, prodit Liuius. Caſſiodorus conſules Q. Fabium III, P. Decium II profitetur: Diodorus P. Decium, Q. Fabium: faſti Siculi Murem & Rullum: Capitolini P. Decium Murem II, Q. Fabium Maximum Rullianum III. Decius in Etruſcis rem geſſit; Fabius è Samnio ad Vmbros mouentes ſe contulit, eosq; ad deditionem compulit.

DE COS. AN. CDXLVI.

DEINCEPS ſequutos conſules Ap. Claudium & L. Volumnium prodit Liuius, Caſſiodorus, & Diodorus: Appium & Violentem faſti Siculi: Ap. Claudium Cæcũ, L. Volumnium Flammam Violentem Capitolini. Ap. Claudium bis poſt cenſuram conſulatum geſſiſſe, auctor eſt Cicero in Catone. Eundem etiam cenſorem petiiſſe conſulatum, comitiaq; eius ab L. Furio tribuno pl. interpellata, donec cenſurâ ſe abdicauit, ſe in quibuſdam annalibus reperiſſe fatetur Liuius. Fabius pro conſule cum Samnitibus rem gerit; Volumnius conſul cum nouis hoſtibus Sallentinis.

De cenſoribus, & Luſtro XXVII.

HOC anno cenſores M. Valerium Maximum, & C. Iunium Bubulcum luſtrum XXVII condidiſſe, exſtat in Faſtis Capitolinis. Liuio ſcripſiſſe ſatis fuit, ædem Salutis à C. Iunio Bubulco cenſore locatam, quam conſul bello Samnitium vouerat: ab eodem, collegaque eius M. Valerio Maximo, cenſoribus, vias per agros publica impẽſa factas. quod etiam notauit Caſſiodorus: His de cẽſoribus ſic Valerius lib. II; M. Valerius Maximus, & C. Iunius Bubulcus Brutus cẽſores, L. Antonium ſenatu mouerunt, quod quam virginem in matrimonium duxerat, repudiaſſet, nullo amicorũ in conſilium adhibito.

DE COS. AN. CDXLVII.

CONSVLES in hunc annum edunt P. Cornelium Aruinam, Q. Marcium Tremulum, Liuius & Caſſiodorus: Q. Marcium, P. Cornelium Diodorus: Tremulũ &

Aruinam faſti Siculi. Q. Marcius ex triumpho huius anni Capitolino deſcriptus eſt; P. Cornelius ex cenſura Capitolina anni c d l i x. Horum etiam conſulum veſtigia apparent in conſulatu Capitolino. P. Cornelius in Samnitibus rem proſpere gerit, Q. Marcius in Hernicis.

De P. Cornelio Scipione Barbato dictatore.

Dictatorem idem annus habuit P. Cornelium Scipionem cum magiſtro eq. P. Decio Mure. ab iis propter quæ creati erant, comitia conſularia habita; quia neuter conſulum potuerat bello abeſſe. Hæc Liuius. Scipio Barbatus, Cornelii; Mus, Decii cognomina, exſtant etiam in fragmento Capitolinæ dictaturæ. Liuius quoq; Cornelii Barbati pont. max. poſt meminit.

De triumpho Qu. Marcii Tremuli cos. de Hernicis.

Q. Marcius, cui bellum Hernicorum Anagninorum decretum erat, Hernicos trinis caſtris intra paucos dies exuit, & gentē in deditionem accepit; ac de Hernicis triumphans in vrbem rediit; ſtatuaque ei equeſtris in foro decreta eſt, quæ ante tēplum Caſtoris poſita fuit; vt ait Liuius. quem triumphum etiam inter Capitolinos inuenimus. Itaque Plinius etiam lib. x x x i i i i, ſic ſcriptum reliquit; Ante ædem Caſtoris fuit Q. Marcii Tremuli ſtatua equeſtris togata; qui Samnites bis deuicerat, captaque Anagnia, populum ſtipendio liberauerat. & Cicero Philipp. v i; In foro L. Antonii ſtatuam videmus; ſicut illam Q. Tremuli, qui Hernicos deuicit, ante Caſtoris.

DE COS. AN. CDXLVIII.

L. Postvmivm, Ti. Minucium conſules ſubiiciunt Liuius, Caſſiodorus, & Diodorus: Megellum & Minucium faſti Siculi. Hos conſules Piſo Q. Fabio & P. Decio ſuggerit biennio exempto, quo Claudium Volumniumque, & Cornelium cum Marcio cōſules factos eſſe tradidimus, memoria ne fugerit in annalibus digerendis, an conſulto binos conſules falſos ratus trāſcenderit, incertum eſt. Liuius. Addit idem; Minucium conſulem in Samnites profectum, cum vulnere relatum in caſtra mortuum, quidam auctores ſunt; & M. Fuluium conſulem in eius locum ſuffectum. In hoc collegio Ti. Minucius Augurinus locum obtinuit plebeii conſulis. argumēto eſt, quod in eius demortui locum Fuluius plebeius ſuffectus ſit. Minucii enim Augurini, patricii cum eſſent, ad plebem ſe contulerunt. auctor fuit L. Minucius tribunus pl. vndecimus, anno cccx i i i i; teſte Liuio & Plinio. L. Poſtumius deſcriptus eſt ex ſecundi conſulatus triumpho anni c d l i x. Hoc etiam anno Megellum Poſtumii cognomen; & Tiberium Minucii, Marcum Fuluii prænomina edit fragmentum Capitolinum. Fulnii cognomina fuerunt Curuus Pætinus; vt ſcriptum eſt in triumpho eius.

De triumpho M. Fuluii cos. de Samnitibus.

Consvles Minucium & Poſtumium in Samnites profectos, Bouiano capto magna gloria rerum geſtarum triumphaſſe, ait Liuius ille quidem: ſed ab aliis tamē traditum addit, Minucium conſulem cum vulnere in caſtra relatū mortuū; & M. Fuluium in eius locum ſuffectum, Bouianum cepiſſe. quos auctores qui triumphos Capitolinos deſcripſerunt, ſequuti ſunt: præſertim cum duorū conſulum triūphos reticuerint, tertium M. Fuluii Curui Pætini conſulis de Samnitibus adſcripſerint.

DE COS. AN. CDXLIX.

Consvles inſequuti ſunt P. Sulpicius Sauerrio, P. Sempronius Sophus. auctores Liuius & Caſſiodorus apud Diodorum, P. Sulpicius, P. Sempronius: in faſtis Siculis Sempronius & Sauerrio. Horum conſulum meminit Plin. lib. x x i i i: Annulos quoq; inquit, depoſitos à nobilitate, in annales relatum eſt, non à ſenatu vniuerſo. Hoc actum P. Sempronio Longo, P. Sulpicio cos. anno vrbis conditæ cdxliix. Hi conſules ex triumphis eorum Capitolinis deſcripti ſunt. in cōſulatu enim tātum extat cognomen Sempronii, Sophus; & prænomen Sulpicii, Publius.

De cenſoribus, & luſtro XXVII.

CENSORES in hunc annum vna [illegible] Capitolinis [illegible] coniicit Liuius P. Decium & Q. Fabium. De Fabio autem [illegible] tradit, Fabius ſimul [illegible] caussa, ſimul ne humilium orum in manu comitia eſſent, omnem forenſem turbam exc[illegible] in quatuor [illegible] bus coniecit, vrbanaſq; eas appellauit. adeoque eam rem acceptam gratis animis ferunt, vt *Maximi* cognomen, quod tot victoriis non pepererat, hac ordinum temperatione pareret. Eandem cauſam tradit etiam Plutarchus in Pompeio, & Valerius lib. *II*, cap. *I*, vbi h[illegible]m cēſor[illegible] meminit. De c[illegible]a & cognomine Fabii, idem eſt in lib. de viris illuſtr. Cum autem Maximus in hoc hoc tempore dictus ſit, mirū videtur cur in prioribus magiſtratibus hoc cognomine a [illegible] & a Capitolinis ſcriptoribus [illegible]ctus ſit. Ab his cenſoribus luſtrum XXVII conditum, et ſequentibus luſtris apparet.

De triumphis P. Sempronii Sophi cos. de Aequis, P. Sulpicii Sauerrionis cos. de Samnitibus.

P. SEMPRONIVM conſulem de Æquis, P. Sulpicium de Samnitibus triumphaſſe, video ſcriptum eſſe in Capitolinis tabulis. Quæ res eſt mihi admi[illegible] [illegible] Liuius hoc anno Samnitibus petētibus fœdus antiquum eſſe redditū tradit; ambos autem conſules in Aequos profectos, eorum nomen [illegible] pe ad internecionem deletum [illegible] de que iis triumphatum eſſe. Verba eius hæc ſunt; Eo anno cum San[illegible] exercitus Romanus, P. Sempronio conſule, benigne prębito commeatu peragraſſet, fœdus antiquum Samnitibus petentibus redditum. Ad Aequos [illegible] per multos annos ſub ſpecie infidę pacis quietos verſa arma; quod Samnitibus auxilia miſerant & poſt etiam ad eos deſciuerant. Conſules ambo, ad ſingulas vrbes circumferentes bello, XLI oppida intra dies LX omnia oppugnando ceperunt: nomēque Aequorum prope ad internecionem deletum; de Aequis triumphatum. Diodorus libro XX rem in Aequis geſtam a P. Sempronio conſule ſcribit, eumque triumph[illegible].

DE COS. AN. CDL.

L. GENVCIVM, Ser. Cornelium conſules in hunc [illegible] ſuggerunt Liuius, Caſſiodorus, & Diodorus: Auentinenſem & Lentulum faſti Siculi. Cornelio etiam cognomen Lentulum adiiciunt Capitolini ſcriptores. Ne Romani prorſus imbellem gererent annum, parua expeditio in Vmbria facta eſt; quod nuntiabatur, ex ſpelūca quadam excurſiones armatorum in agros fieri. fumo ac pauore ad duo millia armatorum, ruentia nouiſſime in ipſas flammas, dum euadere tendunt, abſumpta. Liuius.

DE COS. AN. CDLI.

CONSVLES hoc anno nominat Liuius M. Liuium, C. Aemilium. Caſſiodorus M. [illegible]ium, L. Aemilium. Diodorus M. Liuium, M. Aemilium. De prænomine Ae[illegible] Diodoro quam ceteris: præſertim vero cum apud Liuium mētio [illegible] ſequenti M. Aemilii Pauli ma[illegible] eq. q[illegible]em cum hoc conſule eſſe duxi. M. [illegible] in faſtis Capitolini quod cognomen Liuiis adiicit etiam alio loco Liuius. Cu[illegible]iani item [illegible]er Den[illegible]rem & P[illegible]m, tamquam horum cognomina co[illegible], e[illegible]. Den[illegible]rem & A[illegible] faſti Siculi.

De C. Iunio Bubulco dictatore, & triumpho eius de Aequis.

C. IVNIVM Bubulcum dictatorem cum magiſtro eq. M. [illegible]io rei gerendæ cauſſa in hunc annum cr[illegible] p[illegible] Liuius. Eius etiam dictatoris cognomina extant in Capitolinis tabulis, Bubulcus Brutus. Hac autem de re [illegible] Red[illegible]m Aequorū bellum, tan[illegible] R[illegible] ix cre[illegible] er[illegible] tam a[illegible]ctis rebus ſolo per ſe Aequos a[illegible] c[illegible] to [illegible] tu[illegible]tus eius cau[illegible]ator diceretur. C. Iunius Bubulcus cum M. [illegible] ma[illegible] [illegible] pl[illegible] o congreſſu Aequos ſubegit, ac die oct[illegible] h[illegible] s redit [illegible] ædem [illegible] is, quā conſul vouerat, cenſor locauerat, dictator dedicauit. Hic idem ſecundus B[illegible]phus etiam inter Capitolinos relatus eſt.

De-

De di[illegible]atoribus duobus anno CDLII

CVM [illegible] Capitolinos perficerem, in multos incidi locos ob[illegible] diffi-ciles: ſed nullus alius æque mihi difficilis & obſcurus [illegible]us eſt, atq; hic [illegible] tracto. In quo vide[illegible] Liuium a Capitolinis fragmentis diſſentire. & quia manca admodum ea fragmenta ſunt, quo modo & qua de cauſa diſſentiant, ſatis aſſequi coniectura non poſſum. Recitabo primum verba Liuii, deinde quid ipſe de iis iudicem, indicabo. Multiplex, inquit, deinde exortus terror. Etruriam rebellare nuntiabatur. [illegible]q; propter eum tumultū dictus M. Valerius Maximus dictator, magiſtrum equitum [illegible] legit M. Aemilium Paullum. Id magis credo, quam Q. Fabium Maximum [illegible] ea ætate [illegible] ie eis honoribus Valerio ſubiectum. Ceterum ex Maximi communi cognomine ortum errorem, haud ab[illegible]. E[illegible] paulo [illegible]: Prœlio ab dictatore commiſſo, fractæ iterum E[illegible]orum opes. dictator triumphans in vrbem redit: conſul ex [illegible]ra factus M. Valerius. Non petentem, atq; adeo abſentem etiam, creatum credidere quidam. Et per interre[illegible]a comitia facta. Id [illegible] num non ambigitur, cōſulatum cum Appuleio Panſa geſſiſſe. Hæc ille. In his verbis primum addubito, an eodem anno M. Valerius hic dictator fuerit, quo C. Iunius Bubulcus, an alio atque alio. neq; enim Liuius hæc aperte [illegible]inquit. Hos igitur, etiamſi contra alii ſentiant omnes, dicto[illegible] codē anno fuiſſe; verū annū interuciendū eſſe cenſemus, tribus de cauſis. primum, vt conſterratio a[illegible]orum qui n[illegible] ſunt in faſtis Capitolinis. Nā ſi C. Iunius Bubulcus dictator triumphauit anno C[illegible]I, qui fieri poteſt vt. Cn. Fuluius Ce[illegible]malus conſul anno CDLV triumpharit, niſi annum hunc interſeramus? Deinde, quia fragmenta Capitolina [illegible] videntur dictatorem hoc anno ſine cō[illegible]bu[illegible]iſſe. Poſtremo, vt cōſtent verba Ciceronis in Catone, qui ait inter duos Ap. Cæci conſulatus decem annos [illegible]; qui tamen hoc exempto niſi nouem eſſe reperiuntur. Hac expoſita quæſtione, ſequitur altera, quæ me item maxime torquet, [illegible]n vnus hoc anno, an duo dictatores fuerint. Ac ſane, ſi Liuium attendamus, vnum tantum dicemus fuiſſe, M. Valerium Maximum: ſin autem Capitolina fragmenta, duos, Q. Fabium Maximum, & M. Valerium Coruum. quod ita eſſe etiam probabimus. primum enim illæ literæ M. F. N. N. MAX. ad neminem alium referri poſſunt quam ad Q. Fabium Maximum, quem M. F. N. N. Capitolini ſcriptores nūcupant, [illegible] M. Valerium Maximum M. F. M. N. appellant. Deinde vero, obſeruatio Capitolinæ ſcripturæ, docet illam ſyllabam MA[illegible] potius cognominis eſſe Q. Fabii, quam M. Valerii. cum enim in M. Valerio integr[illegible] fi[illegible]t, [illegible]um aliud cognomen [illegible] addendum erat: at in Fabio, quia ſequebatur etiam, RVLLIANVS, compendioſa ſcriptura opus fuit. Accedit, quod Liuius ait, annales aliquot pro M. Æmilio Q. Fabium Maximum magiſtrum eq. prodere: ſe autem putare ex communi Maximi cognomine natum eſſe errorem. Quę verba abſurdam con[illegible]nebunt ſententiam, ſi ea ita vt ſcripta ſunt, interpretabimur [illegible] modo c[illegible]une Maximi cognomen fuerit in Aemilio Paullo & Q. F[illegible], non video. Itaque diſceptationem eam potius fuiſſe arbitror, an M. Valerius Max[illegible]us, an Q. Fabius Maximus dictator [illegible], eam[illegible]que vt [illegible] ait) ex [illegible]i cognomine eſſe ortam puto. Quapropter Q. Fabium Maximum potius, quam M. Valerium Maximum dictatorem fuiſſe, credendum eſt. At vero quis alter fuerit dictator, in diſquiſitionem venire m[illegible] poteſt. Ac [illegible] æq[illegible] v[illegible] pleri[illegible]qu[illegible] p[illegible]t, vt quoniam M. Valeriū Max[illegible] vel inuito fortaſſe Liuio ex priore dictatura deiecimus, ei saltem alterā relin-queremus. Quod ne fieri quidem e[illegible] poſſe oſtendo. Primum autē, quod ad illas [illegible] attinet, quæ in Capitolino fragmento ſunt, M. F. M. N. [illegible] eſt [illegible] f[illegible]r miſcue poſse ad duos virtute hoc maxime tempore florētes viros, M. Val[illegible], & M. Valerium Coruum. vtrumque enim co[illegible] M. F. M. N. Capitolinæ r[illegible] at vero fragmentum tri[illegible] h[illegible] anno acti, omnino Valeriū Maxim[illegible] reſpuit, Valerium Coruum patitur, & probat: in quo eſt ita [illegible]TV. DICT. II [illegible]E[illegible] ficat[illegible] Valerium, c[illegible] deſcribebatur, quar-[illegible] dictator [illegible]. Quæ cum nullo modo transferri poſſint ad Maximum, [illegible] quidem ita conu[illegible], vt ne ap[illegible]us quidem poſſint. Hic enim

ſemel

ſemel ante dictator fuit, ter triumphauit: Maximus autem, nunquam ante dictator, ſemel triumphauit. Deinde cum Liuius addat, M. Valerium ex dictatura conſulem factum cum Q. Appuleio; qui vero cum Q. Appuleio factus ſit, is M. Valerius Coruus ſit, profecto qui dictator eſt, eum Coruum eſſe, non Maximum, neceſſe eſt. Quod autem Coruus cum Q. Appuleio conſul fuerit, paulo poſt apertius oſtēdam. Ergo cum M. Valerius Coruus dictator fuerit, magiſtrum autem equitum habuerit, nec is, qui fuerit, conſtet, ego coniectura vſus, ex illis ſyllabis quæ ſunt in fragmento Capitolino accepta, ONIVS, P. SEMPRONIVM Sophum eſſe ratus ſum: cuius nomen per hæc tempora fuit celeberrimum. Quæ autem de duobus dictatoribus hoc anno, Coruo & Fabio Maximo ſcripſi, ea confirmantur etiam auctoritate veteris libri Cuſpiniani, in quo eſt ita;

DENTRE, ET PAVLO.
CORVO II, ET RVLLIANO.
CORVO V, ET PANSA.

Nam Denter & Paullus, conſules ſunt; quibus ſubiecti ſunt in annum vnum duo dictatores, Coruus II, & Rullianus: vel vnus dictator Coruus, cū magiſtro eq. Rulliano. deinceps in tertium annum ſequuntur conſules Coruus V. & Panſa. neque vero Coruus conſul eſſe poteſt cum Rulliano, quia nec id traditur: neque II, ſed V eſſet ſcribendus. Ex his quæ dixi apparet, eos qui fragmenta Capitolina ordinarunt, non recte hoc fragmentum diſpoſuiſſe, cum ſuperiori fragmento antepoſuerint.

De triumpho II. M. Valerii Corui dict. II, de Etruſcis.

Hoc anno prœlio fractæ iterum Etruſcorum opes; pax negata, induciæ biennii datæ. dictator M. Valerius Maximus triumphans in vrbem rediit. Habeo auctores, ſine vllo memorabili prœlio pacatam ab dictatore Etruriam eſſe, Liuius. Huius triūphi veſtigia, quæ dixi, in Capitolinis tabulis exſtant. tribuitur autem (vt oſtendi) M. Valerio Coruo dictatori, non Maximo.

DE COS. AN. CDLIII.

LIVIVS & Caſſiodorus M. Liuio & M. Æmilio conſulibus conſules ſuggerunt M. Valerium, & Q. Appuleium Panſam. M. autem Valerium Maximum videtur intelligere Liuius; quod eum ex dictatura conſulem factum ait. Dictatorem autem M. Valerium Maximum aperte ſcribit. Nos autem vt ante pro Maximo Coruum dictatorem ſcripſimus, ſic hoc etiam loco Coruum conſulem, non Maximum facimus. primum, vt Coruus nunc ſit conſul quintum apud Liuium, cum anno ſequenti certum ſit eum VI eſſe. deinde, quia faſti Cuſpiniani & Siculi id etiam affirmāt, in quibus eſt, quod ad hunc annum pertinet; CORVO V, vel CORVINO, & PANSA. Valerius bellum haud memorabile aduerſus rebellantes Æquos geſſit: Appuleius in Vmbria Nequinum oppidum circumſedit.

DE COS. AN. CDLIIII.

IN hunc annum conſules profitentur Liuius, Caſſiodorus, M. Fuluium Pætum, T. Manlium Torquatum: Pætinum & Torquatum faſti Siculi. Liuius Q. Fabium conſulatum ſibi non petenti, oblatum ait recuſaſſe. T. Manlium torquatum puto eſſe filium T. Manlii Torquati, quem pater T. Manlius, quod iniuſſu ſuo pugnauerat, interfecit. M. Fuluius Pætinus, ex triumpho Capitolino deſcriptus eſt. Ceterum T. Manlio conſuli Etruria, quæ aduerſus inducias bellum parabat, euenit. is autem vix dum ingreſſus hoſtium fines, cum exerceretur inter equites, ab rapido curſu circumagendo equo effuſus, extemplo prope exſpirauit. tertius ab eo caſu dies, finis vitæ fuit. M. Valerium conſulem omnes centuriæ dixere; quem ſenatus dictatorem iuſſurus erat. Hæc Liuius. M. autem Valeriū Coruum intelligit. video enim ſcriptum eſſe apud Plutarchum in Mario, Valerio Coruo ſoli ad hanc diem ſextum conſulatum fuiſſe delatum. Cicero præterea in Catone, Plin. libro VII, Valerius lib. VIII, auctores ſunt, Valerium Coruum ad centeſimum annum vitam perduxiſſe,

atque inter primum & ſextum eius conſulatum XLVI annos interfuiſſe. quamquam Plutarchus XLV ſcribit. Idem hoc anno aduerſus Etruſcos miſſus, hoſtes elicere ad certamen non potuit.

De cenſoribus, & Luſtro XXIX.

DE cenſoribus,& luſtro hoc anno condito,ſic Liuius; Et luſtrum eo anno cõditum a P.Sempronio Sopho,& P. Sulpicio Sauerrione:tribusq; additæ duæ, Anienſis,& Terentina. Hoc luſtrum XXIX eſſe, ex XXX quod proxime ſequitur, intelligi poteſt.

De triumpho M.Fuluii Patini cos.de Nequinatibus.

M FVLVIVM conſulem de Samnitibus Nequinatibuſq; triumphaſſe,cum inciſum ſit in Capitolinis tabulis,miror eſſe a Liuio prætermiſſum. Etenim eũ Nequinum cepiſſe, & exercitum cum magna præda Romam deduxiſſe tantum aſcribit. Samnites ille hoc etiam anno quieuiſſe intelligit ex fœdere icto anno CDXLIX.

DE COS. AN. CDLV.

DEINCEPS Cn. Fuluium & L. Cornelium Scipionem conſules prodit Caſſiodorus & Liuius:Maximum & Scipionem faſti Siculi. Cn. Fuluius ex triũpho Capitolino deſcriptus eſt. L Cornelium Scipionem patrem eſſe arbitror L.Cornelii L.F. Cn.N.Scipionis,conſulis anno CDXCIIII.

De triumpho Cn.Fuluii Centumali cos.de Samnitibus & Etruſcis.

CN. Fuluium Centumalum Maximum conſulem de Samnitibus & Etruſcis triumphaſſe,reperio ſcriptum Capitolinis tabulis. Quod admirationem mouere poteſt;quia Liuius a Scipione conſule rem in Etruſcis geſtam ſcribit,nulla triumphi eius facta mentione. Cn. autem Fuluium bene re geſta de Samnitibus triumphaſſe, quibus bellum indictum erat,quod Lucanis ſociis Rom. quos ad ſocietatem armorum perlicere non poſſent,arma intulerant,ac fines eorum populati erant.

DE COS. AN. CDLVI.

HIC annus conſules habuit Q.Fabium Maximum IIII, P. Decium Murem III. Porro autem Q.Fabium non petentem,ac recuſantem cõſulem factum, ſcribit Liuius.Eadem nomina ſunt etiam apud Caſſiodorum.cognomina in faſtis Siculis.Samnites cum Etruſcis arma coniunxiſſe,fama fuit. Etruſcis autem quieſcentibus, cũ Samnitibus ab vtroque conſule proſpere pugnatum eſt.

DE COS. AN. CDLVII.

L. VOLVMNIVS de plebe,Ap.Claudius ex patribus conſul in hunc annum factus:qui priore conſulatu inter ſe item comparati fuerunt. Liuius,& Caſſiodorus. In faſtis etiam Siculis eſt Claudius & Violens. Cicero autẽ in Catone auctor eſt, inter duos Ap. Cæci conſulatus annos decem interfuiſſe. Hoc anno Fabius & Decius, prorogato in ſex menſes imperio,multa Samnitũ oppida ceperunt.ſunt tamen quidam qui nouorum conſulum eam gloriam faciant:alii non amborum, ſed alterius L.Volumnii,cui Samniũ prouincia euenerat. is certe in Samnio atque in Etruria, cum ad Claudium collegam ſecum exercitu contuliſſet,proſpere pugnauit.

DE COS. AN. CDLVIII.

DEINCEPS ſubſequutos conſules eſſe Q.Fabium V, P.Decium IIII,qui iam duobus conſulatibus & cenſura collegæ fuerant,auctor eſt Liuius,& Caſſiodorus: Rullum & Murem faſti Siculi. Quorum conſulum meminit etiam in an. DXXXIX Liuius cum ait;Referebant ſenes, ſic Maximum Rullum cum P. Decio ad bellũ Gallicum conſules declaratos. Valerius lib. V, Fabium Rullianum V conſulẽ memorat. Plutarchus hunc Q.Maximi cunctatoris προπαππον vocat,& quinquies cõſulẽ fuiſſe, ac triumphos clariſſimos egiſſe. Liuius a M. Valerio, A.Cornelio cos. hunc eſſe annũ XLVI ait.in quo à noſtra ſupputatione diſcedit.

De deuotione P. Decii coſ.IIII, & triumpho Qu. Fabii Max. coſ. V, de Samnitibus, Etruſcis & Gallis.

Hoc anno conſules Q. Fabius & P. Decius ad bellum profecti ſunt, quod Samnites, Galli, Etruſci, & Vmbri, collatis armis, grauiſſimũ inferebãt. cum autem audiſſent apud hoſtes Samnitibus & Gallis delegatam pugnam, inter ipſum certamen Etruſcos Vmbroſq; caſtra Romana oppugnare iuſſos; Cn. Fuluio, vt ex Faliſco; L. Poſtumio, vt ex Vaticano agro exercitũ ad Cluſium admoueant, ſummaque ope fines hoſtium depopulentur, ſcribũt. Ita Etruſcis ad ſuos fines tutandos reuocatis, Samnites Galloſq; in agro Sentinati iuſto certamine prouocant. in quo cum equitatus Romanus à Gallis, quibus oppoſitus erat Decius, in fugam verteretur, Decius exemplum patris ſequutus, qui bello Latino ad Veſerim ſe pro populo Rom. deuouerat, adhibito M. Liuio pontifice, pariter ſe deuouit, & morte ſua populo Rom. victoriam tradidit. Fabius caſtris Samnitum captis, atq; Egnatio hoſtium duce interfecto, Gallos à tergo circumuentos cæcidit. Hæc Liuius; qui idem paulo poſt adiicit, ita; Magna eius diei, quo in Sentinati agro bellatum, fama eſt, etiam vero ſtanti. ſed ſuperiecere quidam augendo fidem; qui in hoſtium exercitu peditum XL millia CCCXX; equitum ſex millia, mille carpẽtorum ſcripſere fuiſſe; ſcilicet cũ Vmbris Tuſciſq;, quos & ipſos pugnæ affuiſſe, & vt Romanorum quoque augerent copias, L. Volumnium proconſulem ducem conſulibus, exercitumque eius legionibus conſulum adiiciunt. In pluribus annalibus duorum ea cõſulum propria victoria eſt. Q. Fabius Deciano exercitu relicto in Etruria, ſuis legionibus deductis ad vrbem, de Gallis Etruſciſque & Samnitibus triumphauit: milites triumphantem ſequuti ſunt. De iiſdem populis triumphatum eſſe, ſcriptum eſt etiã in tabulis Capitolinis: quamquam in libro de viris illuſtr. proditum eſt, Q. Fabium tertio de Gallis, Vmbris, Marſis, & Tuſcis triumphaſſe, nulla Samnitum facta mentione. Deuotionẽ Decianam, & victoriam Fabianam, omnes hiſtorici, Oroſius, Florus, Cicero in II de finib. & in Catone, memoriæ mandarunt.

DE COS. AN. CDLIX.

INSEQVVTI deinceps conſules ſunt L. Poſtumius Megellus, M. Atilius Regulus. auctor Liuius & Caſſiodorus. vtrumque ex Capitolino ipſo eorũ triumpho deſcripſi. in conſulatu enim tantum exſtant parua fragmenta cognominum Megelli & Reguli; quæ expreſſa ſunt in faſtis Siculis.

De Cenſoribus, & Luſtro XXX.

CENSORES hoc anno luſtrum XXX condidiſſe, ſcriptum eſt in tabulis Capitolinis. Liuius horum meminit in anno ſequenti, ita; Luſtrum conditum eſt eo anno à P. Cornelio Aruina, & C. Marcio Rutilo cẽſoribus. Idem tamen, qui in inſequentem annum luſtrũ reiecit, hoc anno de C. Marcio loquens, patrẽ nominat eius qui tunc cenſor erat. ex quo intelligi poteſt, cenſores hoc anno fuiſſe illos quidem, at poſtero luſtrum feciſſe. Idem Liuius hos cenſores viceſimos ſextos à primis, & luſtrum hoc vndeuiceſimũ numerat. Ex quo perſpici licet, aliquot nos cenſores ſcriptoris eius incuria amiſiſſe. Quod autem in Capitolinis tabulis hoc luſtrum XXX ſit, non XIX, vt à Liuio ſcribitur, obſcura cauſa eſt. Ego, niſi in numerorum notis XXIX & XIX menda ſit, luſtra eum vndecim prætetire, alios ſequutũ annales, putauerim. Ceterũ vt C. Marcius poſtea Cenſorinus appellatus ſit, in ſecunda eius cenſura dicemus.

De triumphis L. Poſtumii Megelli coſ. de Samnitibus & Etruſcis, M. Atilii Reguli coſ. de Volſonibus & Samnitibus.

LIVIVS affert diuerſas horum de conſulum triumphis ſententias. Eius à nobis verbis expoſitis, facile quid ipſe, quid ceteri ſenſerint, apparebit. Re ab ambobus cõſulibus in Samnitibus geſta, Atilius, inquit, comitiorum cauſſa Romã profectus eſt. cui de triumpho agẽti, negatus honos, & ob amiſſa in Samnio ſeptem millia militum & tercentos, & quod captiuos ſine pactione ad Luceriã in Apulia ſub iugum miſiſſet.

Poſtumius re primum in Samnitibus, poſt in Etruſcis bene geſta, auxilio tribunorum pl. trium, contra ſeptem tribunorum interceſſionem & repugnantem ſenatum vix triumphauit. obſtabat enim quod tardius ab vrbe valetudinis cauſſa exiſſet, & quod iniuſſu ſenatus ex Samnio in Etruriam tranſiſſet. Huius tamen anni parū conſtans memoria eſt. Poſtumiū auctor eſt Claudius in Samnio captis aliquot vrbibus, in Apulia fuſum fugatumque, ſaucium ipſum cum paucis Luceriam compulſum; ab Atilio in Etruria res geſtas, eumque triumphaſſe. Fabius ambos cōſules in Samnio, & ad Luceriam res geſſiſſe ſcribit; traductumque in Etruriam exercitū: ſed ab vtro conſule, non adiecit: & ad Luceriam vtrimque multos occiſos. Hæc Liuius. ex Capitolinis tabulis apparet, L. Poſtumio de Samnitibus & Etruſcis, M. Atilio de Volſonibus & Samnitibus triumphum eſſe decretum. ita vt ille & in Samnio, & in Etruria; hic, & in Samnio, & in Apulia ad Luceriam (hos enim Volſones vocant) rem geſſerit. M. Atilium Regulum conſulem æquo Marte cum Samnitibus pugnaſſe ſcribit Zonaras.

DE COS. AN. CDLX.

In hunc annum conſules fuerūt L. Papirius Curſor, & Sp. Caruilius, auctore Liuio & Caſſiodoro: Curſor & Maximus faſtis Siculis. Lapis Capitolinus Papirii L. F. Sp. N. Curſoris meminit; quem Papirium Liuius L. Papirii Curſoris quinquies conſulis filium tradit. De iis ſic Plinius libro *VII*; Princeps Romanis ſolarium horologium ſtatuit ante duodecim annos, quam cum Pyrrho [illegible] latum eſt, ad ædem Quirini L. Papirius Curſor, cum eandem dedicaret a patre [illegible] votam; vt à Fabio Veſtali proditur. Sp. Caruilii Q. F. Maximi meminit Liuius [illegible] no CDLV; in quem annū eum ædilem curulem profitetur. Ita etiam Capitolinæ tabulæ. Eundem ſcribit Velleius lib. *II*, equeſtri loco natum, & nouum hominem ad ſummos honores populi Rom. ſuffragiis perueniſſe.

De triumphis L. Papirii Curſoris, & Sp. Caruilii Max. conſulum de Samnitibus.

Hoc anno L. Papirius cos. Samnitium exercitum, qui iureiurādo obſtrictus, quo maiore conſtantia virtutis pugnaret, ad bellū venerat, fudit, atq; ingentem victoriā peperit. Itaq; de triumpho eius ſic ſubiicit Liuius; Papirius conſul de Samnio exercitū deduxit. venienti Romam triūphus omniū cōſenſu delatus eſt. triumphauit in magiſtratu inſigni (vt illorum temporum erat) triumpho. Idem triumphus eſt etiam inter Capitolinos, & apud Zonaram. De Caruiliano autem triumpho ita Liuius: Sp. Caruilius re primum in Samnitibus, poſt in Etruria bene geſta, Faliſcis annuis induciis datis, ad triumphum deceſſit, vt minus clarum de Samnitibus, quam collegæ triumphus fuerat, ita cumulo Etruſci belli æquatū. De eodē ſic Plinius lib. XXXIIII. Fecit & Sp. Caruilius Iouem qui eſt in Capitolio, victis Samnitibus ſacrata lege pugnantibus. Eundem Sp. Caruilium de Samnitibus triumphaſſe, inciſum eſt in tabulis Capitolinis. Pecuniam tantum in ærarium intuliſſe ſcribit Zonaras.

DE COS. AN. CDLXI.

Insequens annus conſules habuit Q. Fabium Gurgitem, D. Iunium Brutum Scæuam, teſte Liuio & Caſſiodoro: Iunium Brutum, & Q. Fabium Maximum Zonara: Maximum & Scæuam faſtis Cuſpiniani; Brutum & Maximum Siculis. Fabium Q. Maximi Rulliani quinquies ante conſulis filium Liuius, Plinius lib. *VII*, Capitolinæ tabulæ, & Zonaras prodiderunt. Brutum D. Iunii Bruti Scæuæ filium eſſe opinor, conſulis anno CDXXVIII.

De re geſta cum Samnitibus & Faliſcis.

Horum conſulum res geſtæ apud Liuium exciderunt. quo nos eas diligentius ex aliis annalibus conquiſitas afferemus. ſic igitur ſcriptum eſt in *II* Hiſtoriarū Zonaræ. Cum Samnites & Faliſci Romanorū opibus, vel peſtilentiæ cauſſa, qua ciuitas laborabat, vel cōſulum, quos, vt pacatis temporibus, non ex virtute delegerāt, contem-

contemptis mouiſſent, Romani Caruilium Iunio Bruto, Q. Fabio Maximũ Rullianum patrem legatum decreuerunt. Ac Brutus quidem Faliſcis victis, & eorum & aliorum Tuſculorum agros populatus eſt: Fabius autẽ, cum educere ſine patre Roma copias, quod Samnites Campanum agrum populabundos iniſſe audierat, properaſſet, atque in ſpeculatores quoſdam hoſtium incidiſſet, vt eos pedem referẽtes vidit, exercitum vniuerſum hoſtium fugientem ratus, vt ad ſe vniuerſæ rei gloriam ante patris aduentum traheret, manum conſerere feſtinauit. Incompoſito verò profectus agmine, atque in cõfertos delapſus hoſtes, cum vniuerſo exercitu cæſus fuiſſet, niſi nox ſuperueniſſet. multi tamen poſt perierei cum neque medicorum, neque aliarum opportunitatum copia eſſet; quod ſpe victoriæ momento temporis comparandæ, poſt ſe impedimẽta reliquiſſent. Samnites autem eos poſtridie vniuerſos cęcidiſſent; niſi Fabium imperatoris patrem aduentare rati, receſſiſſent. Quibus rebus Romam nuntiatis, populus Rom. indignatus, conſulem ad ſupplicium ab exercitu reuocauit. Pater autem eius ſenex, rebus ſuis, & familiæ ſuæ geſtis commemoratis, cum idem filium ſuum nihil maiorum ſuorum dignitate alienum facturum eſſe promitteret, atque cladem acceptam in ætatem transferret, populum placauit; & cum filio egreſſus, Samnites victos caſtris exuit: agrisque vaſtatis, prædam, quæ magna erat, partim in ærarium intulit, partim militibus diſtribuit. Hæc Zonaras. Quæ eadem ab Eutropio video confirmari his verbis; Samnites reparato bello Q. Fabium Maximum vicerũt, tribus millibus hominum occiſis: poſtea cum pater ei Fabius Maximus legatus datus fuiſſet, & Samnites vicit, & plurima eorum oppida cepit. & ab Oroſio his; Fabius Gurges conſul, male aduerſus Samnites pugnauit. namque commiſſo prœlio, victus in vrbem refugit. Itaque cum ſenatus de immouendo eo deliberaret, pater Fabius Maximus ignominiam filii deprecatus, legatum ſe filio iturum vltro obtulit; ſi illi depellendæ ignominiæ, & gerendi iterum belli facultas daretur. qua impetrata, prœlioque conſerto, cum ſubito pugnantem filium conſulem, inſiſtente Pontio Samnitium duce, & infeſtis hoſtium telis concluſum videret, in medium ſe agmen pius ſenex equo vectus intulit. Quo facto permoti Romani tota ibi incubuere acie, donec ipſum ducem Pontium deleto hoſtili exercitu victum oppreſſumque viderunt. Cæſa ſunt in eo prœlio Samnitium viginti millia, capta quatuor millia cum rege ſuo; tandemque Samniticum bellum, quod per XLIX annos multa Romanorum clade trahebatur, capti ducis deſtitutione finitum eſt. Hinc etiam illa ſunt apud Valerium capite De inſtitutis; Q. Fabius Maximus quinquies conſul, vir iampridem ſummæ auctoritatis, & tunc vltimæ ſenectutis, à filio conſule inuitatus, vt inter ſe & lictorem procederet, ne hoſtium Samnitium turba, ad quorum colloquium deſcendebant, eliderețur, id facere noluit. Quòd autem Valerius addit; *Idem à ſenatu legatus miſſus ad filium conſulem Sueſſam*: turpem eius αἰσχροποιίαν oſtendit; cum id Fabio Verrucoſſo contigerit, non Rulliano, auctores omnes.

DE COS. AN. CDLXII.

CVM EX HOC conſulatu Liuii libri x interciderint, quem locupletiſſimum auctorem huius hiſtoriæ hucuſque habuimus, iamq; maximis prope annaliũ præſidiis deſtituti ſimus, Dionyſii, Diodori, & Liuii; nemo eſt qui non intelligat, quantum nobis ſit in poſterum laborandum in his magiſtratuum ac triumphorũ tabulis & confirmãdis & perficiendis. Itaq; abhinc Caſſiodoro & Siculis faſtis in primis auctoribus vtemur in annis per conſules digerendis. neque vero interea, ſi quid ab aliis nobis adiumenti ſuppeditabitur, reiiciemus. In hunc igitur annum creatos conſules eſſe L. Poſtumium, & C. Iunium, ſcribit Caſſiodorus; quorum cognomina, Megellum & Brutum Bubulcum, ne faſti quidem Cuſpiniani & Siculi omiſerunt. Itaque Liuius libro XXVIII horum ita meminit; L. Poſtumius Megellus interrex, iis comitiis quę ipſe habuit, cum C. Bubulco creatus eſt. L. Poſtumius ex binis ſuperioribus conſulatibus deſcriptus eſt. C. Iunius, filius eſt (vt puto) C. Iunii C. F. C. N. Bruti Bubulci conſulis anno CDXL. Conſulibus his quæ prouinciæ obuenerint, incompertum eſt. Nam Fabio Gurgiti pro conſule prorogatũ in Samnites

imperium eſt. Poſtumius autem conſul quietam videtur ſortitus eſſe prouinciam; quod milites in agris colendi cauſſa habuerit. qua de re ſequenti anno damnatus eſt. Sic enim ſcriptum eſt in Epitoma Liuianarum XI; L. Poſtumius conſularis, quoniã, cum exercitui præeſſet, opera militum in agro ſuo vſus eſſet, damnatus. & apud Suidam. Poſtumius duobus conſulatibus, & generis ſplendore elatus, cum collegam plebeium eſſet nactus, in eum ſuperbius ſe geſſit, & milites in agro habuit. Collegam autem plebeium, opinor, Brutum intellexit. Cum ciuitas peſtilẽtia laboraret, miſſis legatis, vt Æſculapii ſignum Romam ab Epidauro transferrent, anguem, qui ſe in nauem eorum contulerat, in quo ipſum numen eſſe conſtabat, deportauere; eoque in inſulam Tiberis egreſſo, eodẽm loco ædes Æſculapii conſtituta eſt. Epitoma XI Valerius capite de miraculis.

De triumpho Qu. Fabii Maximi Gurgitis procos. de Samnitibus.

Hoc anno, qui eſt ab V.C. CDLXII, Maximum triumphaſſe, fragmenta triumphorum Capitolina indicant. is aũt eſt Q. Fabius Maximus Gurges; qui priore anno conſul, rem bene cum Samnitibus, patre adiuuante, geſſit, atq; hoc anno de iis procos. triumphauit. ſiquidem ſcriptum eſt apud Zonaram, victoria Fabiana de Samnitibus Romam nuntiata, & patri honorem habitum, & filio imperium in alterum annum, vt pro conſule bellum gereret, prorogatum: patrem autem, qui & tum legatus erat, omnia, ita tamen vt à filio geſta viderentur, adminiſtraſſe. quin etiam in Epitoma XI inuenio, Fabium filium, cõſiliis & opera patris ſui adiutum, cæſis Samnitibus triumphaſſe; C. Pontium Samnitium imperatorem, ductum in triũpho, ſecuri percuſſiſſe. & apud Valerium hæc ſunt; Fabius Rullianus, quinque cõſulatibus ſumma cum gloria peractis, legatus ire Fabio Gurgiti filio, ad bellũ difficile & periculoſum conficiendum, grauatus non eſt. Idem triumphantis currum equo inſidens ſequi, quem ipſe paruulum triumphis ſuis geſtauerat, in maxima voluptate poſuit.

DE COS. AN. CDLXIII.

In hunc annum conſules edit Caſſiodorus P. Cornelium Rufinum, M'. Curium Dentatum. pro quibus inuenio in faſtis Siculis Maximum III, & Murem VI: quos in annum CDLXXXVIII reiiciendos, puto. Horum autem meminit Plinius lib. VII, cum inquit; P. Cornelius Rufus, qui cos. cum M'. Curio fuit, dormiens, oculorum viſum amiſit. & Velleius primo; Sabinis, inquit, ſine ſuffragio data ciuitas Curio & Rufino cos. Eutropius item M'. Curium Dentatum, & P. Cornelium Rufinum in hunc annum conſules commemorat. Rufini porro conſulis meminit & Plutarchus in Sylla. Cicero in Catone, M'. Curium conſulatum quinquennio cepiſſe poſt Decii filii deuotionem ſcribit. P. Cornelius, filius (vt puto) fuit P. Cornelii Rufini, dictatoris anno CDXIX. Curium *Dentatum* inde appellatum tradit Plinius lib. VII, quod cum dentibus natus eſſet. Idem ex quarto Capitolino triumpho deſcriptus eſt.

De re geſta cum Samnitibus, Lucanis, & Sabinis; & triumphis Rufini & Curii conſulum.

Hoc anno cum Samnitibus, Lucanis, & Sabinis, acie dimicatum eſt. Samnites veteres hoſtes erant: Lucanos & Sabinos, alios aliæ ad bellum cauſſæ, ſed parum nobis compertæ, incitarunt. Triumphaſſe autem Curium de omnibus, Rufinũ de Samnitibus, verbis ſcriptorum expoſitis, demonſtrabo. Eutropius; Deinde P. Cornelius Rufinus, M'. Curius Dentatus, conſules ambo contra Samnites miſſi, ingentibus prœliis eos confecere. tum bellum cum Samnitibus per annos XLIX geſtum ſuſtulerunt. & in epitoma XI; Curius Dentatus conſul, Samnitibus cæſis, & Sabinis, qui rebellauerant, victis, & in deditionem acceptis, bis in eodem magiſtratu triumphauit. Cicero etiam in Catone, Curium de Samnitibus, Sabinis, & Pyrrho, ſcribit triumphaſſe. Sed de Pyrrho paulo poſt. Appuleius item Apologia prima, M'. Curium ter triumphum vna porta egiſſe, de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho ait. Plutarchus denique in Catone maiore, Curium ſcribit ter triumphaſſe. Nam ab eo etiã in

Sabinis

Sabinis rem proſpere geſtam eſſe, oſtendit Florus, cum ait: Populus R. à Latinis aggreſſus eſt gentem Sabinorum; qui immemores factæ ſub T. Tatio affinitatis, quodam contagio belli ſe Latinis adiunxerant. ſed Curio Dentaro conſule, omnem eũ tractum, qua Nar ambit, fonteſq; Velini Adriatico tenus mari, igne ferroque vaſtauit. qua victoria tantum hominum, tantum agrorum redactum in poteſtatem, vt in vtro plus eſſet, ne ipſe quidem poſſet exiſtimare qui vicerat. & Oroſius, cum inquit; Cum Sabinis Curio conſule bellum geſtum eſt; vbi quot millia hominum interfecta, quot capta ſint, ipſe conſul oſtendit, qui, cum in ſenatu magnitudinem acquiſiti agri Sabini, & multitudinem capti populi referre vellet, numerũ explicare non potuit. De eodem Curio in Sabinis ſic Frontinus libro primo; M'. Curius aduerſus Sabinos, qui ingenti exercitu conſcripto, relictis finibus ſuis noſtros occupauerant, occultis itineribus manum miſit; quæ deſolatos agros eorum vicosque per diuerſa incendit. Sabini ad arcendam domeſticam vaſtitatem receſſerunt. Curio cõtigit & vacuos infeſtare hoſtium fines, & exercitum ſine prœlio auertere, ſparſumque cædere. Hinc etiam eſt quod Cicero libro *IIII* epiſt. ad Att. Lacum Velinum à M'. Curio monte interciſo in Nar emiſſum ait: & quod Sabinis hoc anno ciuitatem datam ſine ſuffragio ſcribit Velleius. Eundem porro Curium eodem anno cum Lucanis ſecundo prœlio decertaſſe, inde intelligi poteſt, quod de iis ouans vrbem ingreſſus eſt. quod ex libro De viris illuſtribus liquet, in quo ita eſt; M'. Curius Dentatus primo de Samnitibus triũphauit, quos vſque ad mare ſuperum pacauit. regreſſus, in concione dixit; Tantum agri cepi, vt ſolitudo futura fuerit, niſi tantum hominum cepiſſem; tantum porro hominum cepi, vt fame perituri fuerint, niſi tantum agri cepiſſem. Iterum de Sabinis triumphauit: tertio de Lucanis ouans introiuit vrbem. Hũc autem auctorem ſequutus, ouationis etiam memini, vt poſt, cum de Pyrrho triumphauit, quartum triumphauerit: quemadmodum in Capitolino eius triumpho inciſum eſt. Hoc autem tempore bellum geſtum eſſe cum Lucanis, docet etiam Epitoma XII; in qua ſic ſcriptũ eſt; Res aduerſus Lucanos geſtas continet; contra quos auxilium Tyrrhenis ferre placuerat. Significat autẽ, Romanos Tyrrhenorum cauſſa bellum ſuſcepiſſe contra Lucanos, vt ante Campanorum cauſſa contra Samnites. Bellum autem Lucanum, eodem anno quo & Tarentinum & Samniticum, qui poſt arma coniunxerant, eſt confectum. Hoc eſt autem tempus illud quo M'. Curius ad focum ſedens, aurum offerentibus Samnitibus aſpernatus eſt; & malle ſe aurum habentibus imperare, quam aurum habere dixit. auctor Cicero in Catone, Plinius lib. X cap. V, Plutarchus in Catone maiore, & in Apophthegmatis. quamquam Athenæus aurum oblatum à Sabinis tradit libro decimo. Hæc de triumphis Curii. Rufini autem triumphi obſcurior multo memoria eſt. cum vero tradit Plinius lib. XXX*III*, cap. X*I*, cum ait; Propter quinque pondo notatum à cenſoribus triumphalem ſenem, fabuloſum iam videtur. ſenem enim triumphalem vocat Rufinum; quem poſt ab Aemilio Fabricioque cenſoribus notatum ea de cauſſa, in eorum exponenda cenſura oſtendemus. Adiiciam illud hoc loco, Samnites hoc demum anno bello fractos pacem petiiſſe, & cum iis fœdus quarto renouatum eſſe; de quo fœdere ſcriptum eſt in Epitoma X*I* ante res Curii geſtas, vt puto, præpoſtere. ſiquidem Eutropius his demum etiam cõſulibus bellum Samniticum ſublatum eſſe teſtis eſt. neque veriſimile videtur, eos aut tã cito de fœdere deceſſuros, aut per tot annos ſine fœdere nouo quieturos fuiſſe. ſiquidem nouem poſt annis eoſdem cum Tarentinis defeciſſe conſtat.

DE COS. AN. CDLXIIII.

M. VALERIVS, Q. Cædicius, deinceps conſulatum ineunt auctore Caſſiodoro. quorum cognomina, CORVINVS & NOCTVA, vt ſunt in faſtis Cuſpiniani, ſic in Siculis prætereuntur. Eſt autem Coruinus, M. Valerii Corui, qui iam ſexies conſul fuit, ſine dubio filius: Noctua Cædicii cognomen: quem Cædicium patrem eſſe arbitror Q. Cædicii Q. F. Q. N. conſulis anno CDXCVII. Hoc (vt opinor) anno TRIVMVIRI CAPITALES primum creati: de quibus ſcriptum eſt in Epitoma XI. Per hos annos quieſcentibus Samnitibus, ſæpius cum Vulſinienſibus &

Lucanis pugnatum;verum quibus conſulibus, aut quo euentu, parum compertum eſt. Hoc autem declarant verba Epit. x i hæc;Res contra Vulſinienſes & Lucanos geſtas continet.

De cenſoribus, & Luſtro XXXI.

Hoc anno cenſores fuiſſe,cum quinquennale ſpatium docet, tum verba Epitomæ XI; in qua poſt Curianum triumphum eſt ita;Cenſus actus eſt:luſtrum conditum:cenſa ſunt ciuium capita CCXXIII millia.Cenſores qui fuerint, parum exploratum eſt.fuiſſe autem M'. Curium cum L. Papirio, conſentaneum eſt. de quibus ſic ſcripſit Frontinns in libro De aquæ ductibus: Vetus Anio, poſt annos XL quam Appia aqua perducta eſt,anno ab V.C. CCCCLXXXIX. M'.Curius Dentatus, qui cēſuram cum L.Papirio Curſore geſſit, Anionis, qui nunc dicitur Vetus,aqnam perducendā in vrbem ex manubiis de Pyrrho captis curauit, Sp.Caruilio,L.Papirio cos. Seriptor autem libri De viris illuſtribus ſic;Curius aquam Anienem manubiis hoſtium in vrbem induxit. Videtur autem hic eſſe Frontini ſenſus; Curium Caruilio & Papirio cos.aquam ex manubjis Pyrrhi fortaſſe duumuirum perduxiſſe,cum multo ante cū L.Papirio cenſor fuiſſet.fit enim Curii duumuiri apud eundem mentio. Nam ſi in eū conſulatum hos cenſores reiiciamus,L.Papirium conſulem & cenſorem eodē anno faciemus.Luſtrum autem non hoc anno,ſed poſtero conditum, vt in multis aliis animaduerti,puto.

DE COS. AN. CDLXV.

CASSIODORVS conſules ſubrogatos in hunc annum ſcribit Q. Marcium, P. Cornelium; eos credo,qui anno CDXLVII collegæ fuerunt; quorum cognomina Tremulus & Aruina exſtant in faſtis Cuſpiniani & Siculis. Conſulum prouinciæ quæ fuerint,excidit. cum Lucanis tamen & Vulſinienſibus interea bellatum eſſe, ante oſtendimus.

DE COS. AN. CDLXVI.

INSEQVENS annus conſules habuit, auctore Caſſiodoro, M.Marcellum. Sp. Nautium; Marcellum & Rutilum faſtis Siculis & Cuſpiniani. Marcellum filium eſſe puto M.Claudii Marcelli,conſulis anno CDXXII:Sp.Nautium,Sp. Nautii Sp. F. Sp. N. Rutili,conſulis an. CDXXXVI. Et horum conſulum res geſtæ deſiderantur.

DE COS. AN. CDLXVII.

M. VALERIVM, C. Aelinm, conſules prodit in hunc annum Caſſiodorus. Eorum cognomina ſunt in faſtis Cuſpiniani, Maximus & Pætus; Siculis, Potitus & Pætus.

De tertia ſeceſſione plebis, & Q. Hortenſio dictatore.

PER hos annos populum R. ab externis difficilibus bellis quieuiſſe, ſeditione autem domeſtica laboraſſe, exiſtimo. Huius rei ſeceſſionem plebis in montem Ianiculum, habeo teſtem; quæ hoc certe triennio facta eſt. cuius ſeditionis ſedandæ cauſſa Q. Hortenſium dictatorem creatum innenio: verum quibus potiſſimum conſulibus, exploratum non habeo. Illud vero dubium non eſt, quin poſt luſtrum conditum dictus ſit. ſiquidem poſt eius mentionem ita ſcriptum eſt in Epitoma XI; Plebs propter æs alienum, poſt graues & longas ſeditiones, ad vltimum ſeceſſit in Ianiculum: vnde à Q. Hortenſio dictatore deducta eſt. isque in ipſo magiſtratu deceſſit. Adiicit Zonaras, ſeditionem hoc tēpore lege de nouis tabulis a tribunis plebis promulgata, & à creditoribus impedita, excitatam eſſe; neque ante compoſitam, quā hoſtes vrbem inuaſerint. De eadem re ſic ſcribit Auguſtinus libro tertio de ciuitate Dei; Poſt graues & longas Romanorum ſeditiones, ad vltimum plebs in Ianiculum hoſtili diremptione ſeceſſit. cuius mali tā dira calamitas fuit, vt eius rei cauſſa dictator creatus Hortenſius ſit: qui plebe reuocata, in eodem magiſtratu exſpirauit; quod nulli dictatori ante contigerat. Idem etiam legem in hoc magiſtratu tuliſſe dicitur,

de qua ſcriptum eſt apud Plinium libro XVI: Q. Hortenſius dictator, cum plebes ſeceſſiſſet in Ianiculum legem in Eſculeto tulit, vt quod ea iuſſiſſet omnes Quirites tenerent. Vnde ſcriptum eſt in primo libro Inſtitutionum, Plebiſcita lege Hortēſia lata, non minus quam leges valere cœpiſſe. qua de re Gellius etiam libro XV, cap. XXVII. Hæc autem lex lata ante fuerat à Q. Publilio dictatore anno CDXIIII; ſed forte non obſeruata. Magiſtri equitum certum nomen, neque aliud quicquam de tanto plebis motu inuenire potui.

DE COS. AN. CDLXVIII.

CASSIODORVS conſules ſuggerit C. Claudium, M. Æmilium: Caninam & Lepidum faſti Siculi & Cuſpiniani; quorum illud Claudii, hoc Aemilii cognomen eſt. Horum conſulum res geſtæ ignorantur. Bruttios tamen hoc tempore cum Lucanis & Etruſcis ad arma excitos hortatu Tarentinorum, ſequentibus annis explanandis docebo.

DE COS. AN. CDLXIX.

C. SERVILIVM, L. Cœlium conſules edit in hunc annum Caſſiodorus. Cœlium tamen ego puto eſſe mendoſe pro Cæcilio. Cicero enim nouam gentem Cœliam vocat, & paucis ante ſe annis conſulatum adeptam, pro Murena, cum ait; Quamquā ego putabam, Iudices, multis viris fortibus ignobilitas ne obiiceretur, meo labore eſſe perfectum: qui non modo Curiis, Catonibus, Pompeiis, antiquis illis fortiſſimis viris, nouis hominibus; ſed his recentibus, Mariis, Didiis, Cœliis commemorandis iacebunt. Intelligit autem M'. Curium Dentatum, M. Porcium Catonem, Q. Pompeium, C. Marium, T. Didium, C. Cœlium Caldum; qui primi ex ſuis conſulatum ceperunt. C. autem Cœlius anno DCLIX conſul factus eſt. In faſtis Siculis cognomina horum ſunt *Δύτων* & *Τύμος*; vtrumque, vt puto, mendoſe. *Dentrem* enim legēdum exiſtimo; quod, vt Liuiorum, ſic etiam Cæciliorum fuiſſe accepimus. alii *Tuccam* Seruilio cognomen adiiciunt.

De cenſoribus.

QVINQVENNIVM abſolutum poſtulat vt in hunc annum cēſores referantur. de quibus tamē nihil accepimus. Coniecturæ autem ſi dandus locus eſt, alter ex his fuit Sp. Caruilius C.F.C.N. Maximus, vir conſularis ac triumphalis; quem Velleius lib. II, ad cenſuram etiam euectum à populo R. cum equeſtri eſſet loco natus, ſignificat. Luſtrum tamen ab his factum nō eſſe, ex ſequentibus luſtris apparet. Collegæ eius patricii nomen ne colligere quidem diuinatione poſſumus.

De bello Gallico Senonico, & L. Cæcilio cos. cæſo.

Hoc anno Gallos Senonas bellum, quo funditus deleti ſunt, excitaſſe, inde intelligi poteſt, quod & Polybius poſt decimum annum quam à Fabio q̄ conſule victi fuerant, arma mouiſſe ait; & quod id bellum L. Cęcilio duce, qui & in eo cecidit, geſtum fertur; quem hoc anno conſulem fuiſſe accepimus. Neque vero me mouent verba Oroſii, qui poſtero anno, Dolabella & Domitio conſulibus, illata à Gallis arma inquit. exarſiſſe enim tum bellum, quod hoc anno ſuſceptum eſt, puto. De cauſſis porro huius belli, ſcriptum eſt ita in Epitoma XII; Cum legati Romanorum à Gallis Senonibus interfecti eſſent, bello ob id Gallis indicto, L. Cæcilius prætor cū legionibus ab iis cæſus eſt. & Oroſius; Dolabella & Domitio cōſulibus, Lucani, Bruttii, Samnites quoque, cum Etruſcis & Senonibus Gallis facta ſocietate, cum rediuiuum contra Romanos bellum molirentur, Romani ad exorandos Gallos miſere legatos, quos cum Galli interfeciſſent, Cæcilius prætor ob vlciſcendam legatorū necem, & comprimendum multorum hoſtium impetum cum exercitu miſſus, ab Etruſcis Gallisq; oppreſſus interiit. ſeptē tribuni mil. cæſi; multi nobiles trucidati: *XIII* millia militum Ro. ibi bello proſtrata ſunt. Polybius autem aliquāto ſecus; qui Lucium ante cæſum quam legatos violatos ait. Poſt decimum (inquit) annum, quam cum Gallis ad Cluſium pugnatum eſt, iidem comparato ingenti exercitu in Etruria

Arretium obſidenr. Romani cum Arretinis auxilio veniſſeut, non longe ab vrbe acie conflixerunt. in qua pugna ſuperati ſunr, Lucio duce amiſſo. M. Curium in eius locum ſuffecere. Hic ſtarim legatos in Galliam ad redimendos captiuos miſir; quos violato iure gentium Galli interfecere. Reliqua in poſterum annum referenda exiſtimo. Ex his apparer, bellum Gallicum hoc anno initum, & L Cæcilio conſule, vr conſentaneum eſt, non prætore geſtum; & in eius locum M'. Curium conſulem eſſe ſubrogatum.

DE COS. AN. CDLXX.

P. CORNELIVM Dolabellam, Cn. Domitium conſules ſuggerit Caſſiodorus: Dolabellam & Caluum faſti Cuſpiniani: Dolabellam Maximum Siculi. Maximum autem Dolabellæ cognomeu putanr quidam: quod ex Gallici belli parta laude ſibi videtur comparaſſe. Hic eſt autem Cn. Domitius Cn. F. Caluinus, cuius ædilis curulis meminit Liuius in anno CDLV. Horum conſulum alii etiam meminerũt, vt Oroſius.

De re geſta cum Gallis à P. Dolabella cos. & triumpho eius.

GALLICI belli perfecti decus penes Dolabellam conſulem fuiſſe, nemo eſt qui neget. Significar hoc Eurropius, cum ait; Interiectis aliquot annis, irerum ſe Gallorum copiæ contra Romanos Tuſcis Samnitibusque iunxerunt. ſed cum Romam tenderent, à P. Cornelio Dolabella conſule deletæ ſunt. Significat & Florus, cũ inquir; Poſt aliquot annos, omnes reliquias Gallorum in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella deleuit; ne quis exſtarer in ea gente, qui incenſam à ſe Romam vrbẽ gloriaretur. Vnde inquit eriam Polybius; Romani nouo delectu habito, in Galliam penetrant. Quibus cum Senones Galli occurrerenr, magno prœlio victi ſunt. iisque è regione pulſis Romani Senam vrbem eorum coloniam deducunt. Boii autem, cum deletos Senones intelligerent, & ſuis rebus rimerẽt, aduocatis Etruſcis, exercitum aduerſus Romanos eduxerunt; atque ad lacum Vadimonis congreſſi, pleriſq; Etruſcis cæſis, ipſi vix euaſerũt. Quæ cum ita ſint, quamquam triumphaſſe Dolabellam conſulem nemo tradit, tamen quin tam glorioſa parta victoria triumpharit, neminem dubitare poſſe opinor Hac enim victoria ab Aeſi fluuio, quõdam Italiæ termino, vſque ad Rubiconem, Italiæ fines producti ſunt. Ad hoc etiam bellum illa pertinere exiſtimo, quæ ſunt apud Suetonium in Tiberio; Liuius Druſus hoſtium duce Druſo cominus trucidato, ſibi poſteriſque ſuis cognomen inuenit. Traditur etiam pro prætore ex prouincia Gallia rettuliſſe aurum, Senonibus olim in obſidione Capitolii datum, nec (vt fama eſt) extortum à Camillo.

DE COS. AN. CDLXXI.

C. FABRICIVM, Q. Aemilium conſules ſubiicit Caſſiodorus; Luſcinum & Papum Siculi faſti. Horum autem ſic meminit Cicero in Lælio; Videmus Papum Aemilium C Luſcino familiarem fuiſſe. ſic à patribus accepimus, bis vna conſules, & collegas in cenſura. Præterea C. Fabricii, & Q. Aemilii Papi meminit etiã Valerius capite de pauperrare. Aemilium mendoſe Paulũ vocat Plutarchus in Parallelis. Pater eſt L. Aemilii Q. F. Cn. N. Papi, conſulis anno DXXVIII. C. Fabricius deſcriptus eſt ex ſecundo ipſius Capitolino conſulatu.

De triumpho C. Fabricii Luſcini cos. de Etruſcis & Gallis.

C. FABRICIVM priore hoc conſulatu triumphaſſe, ex Capitolinis fragmentis colligo, primum, quia eundem conſulem iterum, triumphaſſe iterum ſcriptum eſt. deinde, quia veſtigia exſtant etiam prioris triumphi. nam ſyllabæ illæ EIS QVE, quæ ſunt proxime ante triumphum Q. Marcii conſulis, ſine dubio pertinent ad C. Fabricium; qui conſul Q. Marcium conſulem præcedit. Triumphaſſe autem Fabricium ſcripſi de Etruſcis Galliſque, quod Polybius anno poſtquam ad lacum Vadimonem

dimonem cum Etruſcis Boii deleti fuerant, eoſdem nouo delectu habito arma mouiſſe, atque victos pacem petiiſſe à Romanis tertio ante Pyrrhi in Italiam aduentum anno ſcribit. vt ex eo intelligi poſſit, ne Boios quidem atque Etruſcos clade priore perculſos, hoc anno otium habuiſſe. In Epitome quidem XII etiam ſcriptum eſt, aduerſus Bruttios & Lucanos & Etruſcos, aliquot prœliis à compluribus ducibus bene eſſe pugnatum.

DE COS. AN. CDLXXII.

DEINCEPS ſequuti ſunt conſules Q. Marcius cum L. Æmilio. auctor Caſſiodorus. Horum alter, Philippus; alter, Barbula nominatus eſt. quod ex faſtis Siculis, & eorũ triũphis Capitolinis intelligi poteſt, ex quibus vterq; deſcriptus eſt. Marcio Etruſci, Æmilio Tarentini obuenerunt.

De triumpho Qu. Marcii Philippi cos. de Etruſcis.

Q. MARCIVM Philippum conſulem de Etruſcis triumphaſſe ſcriptum eſt in tabulis Capitolinis. cuius triumphi mentionem nemo facit. ad hunc tamen pertinent hæc verba Epitomæ XII; Aduerſus Lucanos, Bruttios, & Etruſcos, res à compluribus ducibus bene geſtæ. Adde, quod Iornandes ſcribit, nondum Etruſco bello cõfecto cum Tarentinis bellari cœptum.

De bello Tarentino, & regis Pyrrhi.

BELLVM autem Tarentinum, inter Romana bella nobiliſſimum, hoc anno initum eſt; cum priore anno cauſſam, Oroſio auctore, habuiſſet, quæ apud Zonaram ita narratur; Cum Tarentini maximum aduerſus Romanos bellum Gallorum atq; Etruſcorum conciſſent, neque ipſi tamen arma cepiſſent, caſu euenit vt bello grauiſſimo cauſſam dederint. Nam cum L. Valerius claſſis præfectus Tarentum, quam ſociam eſſe ciuitatem rebatur, acceſſurus eſſet, vt inde, quo mittebatur, iret, Tarentini ex conſcientia ſcelerum ſuorum, eum aduerſus ſe veniſſe ſuſpicati, ipſum nihil hoſtile metuentem adorti, cum multis aliis demerſerunt. Qua re Romæ cognita, Romani, etſi hanc iniuriam grauiſſimo animo tulerunt, tamen per legatos cum eis queſti ſunt. quibus non modo nihil æqui reſponſum eſt, ſed etiam cõtumelia illata, L. Poſtumii legatorum principis veſte ſordibus inquinata. Ea cauſſa fecit vt bellum L. Aemilio conſuli ſit decretum. qui cum eo veniſſet, idoneis verbis animos eorum tentauit, ratus eos pacem facile æquis conditionibus accepturos. ſed in magna ciuium diſſenſione, cum ſeniorũ ac locupletiorum animi ad pacem, iuniorum ac tenuiorum ad bellum inclinarent, iuniorum ſententia vicit. Suis autem diffiſi viribus, Pyrrhum Epirotam, legatis & muneribus ad eum miſſis, ad belli ſocietatem accerſiuerunt. Quibus rebus cognitis, Aemilius agrum populatus eſt; eoſque in aciem egreſſos in fugam vertit; vt oppida quædam etiam cepetit. Cum autem captiuos diligenter curaret Aemilius; & aliquot etiam ex potentioribus dimiſiſſet, Tarentini & humanitatem eius admirati, & in ſpem pacis impetrandæ erecti, Agidem Romanis amicum cum ſummo imperio ducem creauerunt. Qui cum vix magiſtratum iniſſet, Cineas legatus a Pyrrho præmiſſus aduenit, atque pacis omnia cõſilia diſturbauit. Etenim Pyrrus, cum ingenii facilitate, tum diſciplina ac rerum vſu præſtans, maxima Græciæ parte vel beneficiis vel metu ſibi adiuncta, Tarentinorum ſocietatem rationibus ſuis accommodatam futurã exiſtimans, cum iampridem Siciliam, Carthaginem, & Sardiniam affectaret, & tamen cum Romanis inire inimicitias vereretur, ſe iis auxilio futurum eſse ſponderat. Sed ne in Romanorum ſuſpicionem incideret, ſtatim ſe domum rediturum eſse oſtendit; & in fœdere excepit, ne diutius quam opus eſſet, ab eis in Italia detineretur. Hæc pactus, maiorem legatorum partem, vt in colligendis militibus operam nauaturos, obſidum loco retinuit; paucos & Cineam cum exercitu præmiſit. Quorum aduentu confirmati Tarentini, pace repudiata, imperium Agidi abrogatum, vni legatorum detulerunt. Neque multo poſt Milo à Pyrrho cum copiis miſſus, arcem eorum ad Pyrrhum recipiendum occupauit, & muros ſibi cuſtodiẽdos aſſumpſit. id quod gratum

Tarentinis fuit. quod neq; in præſidiis eſſe, neq; laborem militarem quemquam ſuſcipere cogerentur. Itaq; cibaria præbuerunt, & Pyrrho pecuniam miſerunt, Æmilius, qui ad id tempus in agro erat, Pyrrhi militum aduentu percepto, cum hiberna incommoda tolerare non poſſet, in Apuliã abire ſtatuit. Sed cum Tarentini, anguſtis quibuſdam faucibus occupatis, per quas ei neceſſario tranſeundum erat, iter ei ſagittis, iaculis, & fundis intercluſiſſent, captiuos eorum, quos ſecũ ducebat, oppoſuit. Illi vero veriti, ne ſuos pro Romanis conficerent, deſtiterunt. Hæc Zonaras. Eadem belli cauſſa ſcripta eſt in epitoma XII. ita; Cum à Tarentinis claſſis Romana direpta eſſet, duumuiro, qui præerat claſſi, occiſo, legati ad eos à ſenatu, vt de iniuriis quererentur, miſſi, pulſati ſunt. ob id bellum iis indictum eſt. Samnites defecerunt. Eadem apud Florum. Valerius autem capite De inſtitutis, legatum Romanum non pulſatum, ſed vrina reſperſum ſcribit. Liuius præterea libro XXXI, cum Tarentinis Samnitem, & Bruttium, & Lucanum defeciſſe tradit.

DE COS. AN. CDLXXIII.

P. Valerium cum Ti. Coruncanio conſulem in poſterum annum prodit Caſſiodorus: Læuinum & Coruncanium faſti Siculi. Valerio Læuinum cognomen addunt item Florus, Oroſius, Eutropius, Epitomæ. omnes demum præter Plutarchum; qui Ἀ'λϐῖνον habet pro Λαιϐῖνον. Ti. Coruncanius ex triũpho Capitolino deſcriptus eſt. Valerio Tarentini, Coruncanio Etruſci, quæ duæ hoc tempore conſulares prouinciæ erant, obtigerunt.

De re geſta cum Pyrrho à P. Læuino cos.

Hoc anno ineunte, Pyrrhum in Italiam veniſſe opinor. ſcribit enim Zonaras, eum non exſpectato vere, cum maximo & lectiſſimo exercitu, & viginti elephantis, (quæ animalia non ante in Italia conſpecta, admirationem ac terrorem hominibus attulerunt) profectum, dum Ionium traiiceret, fœdiſſima tempeſtate multis amiſſis, ceteris diſſipatis, vix pedeſtri itinere Tarentum perueniſſe. Quod idem ſignificat Pauſanias in Atticis, cum ait; Primus in Italiam rex Pyrrhus trans mare Ionium aduerſus Romanos exercitum tranſportauit, à Tarentinis accitus; qui priore anno ſuſcepto cum Romanis bello, ſuis ſe id ſuſtinere viribus poſſe diffidebant: cum maximum Tarentinorum erga Pyrrhum beneficium exſtaret, quod eum Corcyrenſium bello implicatum claſſe adiuuerant. Venit ergo in Italiam Pyrrhus P. Læuino conſule. quod etiam indicat Plinius libro VIII, cum ait; anno vrbis conditæ CDLXXII Italiam primum elephantos vidiſſe Pyrrhi bello. & Polybius, cum inquit, Gallis pacem datam tertio ante Pyrrhi in Italiam aduentum anno. De Pyrrhi porro aduentu loquuntur omnes hiſtoriæ, Plutarchi, Iuſtini, Eutropii, alii. Res autem aduerſus eum a Læuino cõſule geſtas, his prope verbis narrat Zonaras: Cum Tarentum Pyrrhus perueniſſet, iuuentutem Tarentinam conſcriptam copiis ſuis inſeruit; ne ſeorſum inſtructi, nouis rebus ſtuderent; ac theatrum clauſit, ne eo cõuenientes aliquid molirentur; & cõuiuiorum comeſſationũque vſum interdixit. iuuenes autem in armis exerceri, aut totos dies in foro agere iuſſit. Vt autem quoſdam harum rerũ moleſtia ſe ſubducere animaduertit, ſuos portis, ne eos exire paterentur, præfecit. His igitur rebus, & commeatu ſuppeditando, & ſatellitibus eius intra ædes ſuas recipiẽdis oneratos Tarentinos pœnituit, cum dominum; non ſocium Pyrrhum experirẽtur. Ille vero, ne ad Romanos inclinarent veritus, eos qui gerendæ reipubl. & tractãdo populo idonei erant, partim per cauſſas aliquas in Epirum ad filium miſit, partim clam ſuſtulit: Ariſtarchum vero, ſummum apud illos virum, & ſumma eloquentia præditum, ſibi conciliauit, vt ob ſuam familiaritatem populi in ſuſpicionem incideret. Sed cum ei nihilominus fidem à populo haberi videret, eum in Epirum ire iuſſit, qui aduerſari non auſus, conſcendit ille quidem; ſed Romam profectus eſt. Quæ cum Tarenti agerentur, Romani, Pyrrhi aduentu anxii, tum quod Italiam infeſtam haberent, tum quod illum rei militaris peritum firmiſſimum adducere exercitum fama erat, delectibus habitis, coactaq; pecunia, ſociorum oppida præſidiis firmant, ne illi quoque deficerent: & quos nouis rebus ſtudere ſenſerunt, eorum principes multa-

mulcarunt. Contra Pyrrhum vero ac Tarentinos,eorumque ſocios,Valerium Læuinum miſerunt,parte exercitus in vrbe præſidii cauſſa retenta. Is ſtatim Roma profectus eſt, vt bellum quam longiſſime à patria gereret,& terrorem Pyrrho incuteret, qui ab iis vltro laceſſeretur, quorum ſe mœnia oppugnaturum arbitrabatur. ac motis caſtris, munitum atque oportunum in Lucanis oppidum cepit, ac præſidium reliquit, ne illi hoſtibus eſſe adiumento poſſent. Pyrrhus,Læuini aduentu cognito, eductis copiis,tempus terere,dum auxilia conueniſſent,cupiens,literas ad Læuinum miſit ſuperbas;quibus ſe litis,quæ inter Romanos ac Tarentinos eſſet, arbitrum fore profeſſus eſt,atq; Læuinum ea de cauſſa ad ſe acciuit. Cui Læuinus ſe cum toto exercitu venturum ad pœnas de Tarentinis atque ipſo repetendas, reſpondit. Atque ita properans,caſtris interiecto flumine poſitis,ſpeculatores aliquot comprehēdit; quos per caſtra circumductos, cum ſe multo maiorem alium habere exercitum gloriaretur,dimiſit. Quo facto perculſus Pyrrhus, pugnam detrectauit, tum quod ſocii eius nondum conueniſſent,tum quod Romanos in hoſtili agro re frumentaria laboraturos ſperabat. Eadem Læuinus quoque reputans, confligere quamprimum ſtatuit. & quia milites Pyrrhi famam & elephantes timebant, conuocato exercitu, & longa oratione ad confirmandos militum animos habita,ita ſe parat vt cum Pyrrho vel inuito pugnaturus. qui quamuis à pugna abhorreret, tamen ne Romanos formidare videretur, & ipſe milites ſuos ad pugnam cohortatus, Læuinum flumen iuxta caſtra tranſire conantem prohibuit. Is igitur eum peditatu ibi ſe continens, equitibus per ſpeciem prædæ petendæ ablegatis,mandat vt longe prouecti traiiciant. Qui cum ex improuiſo terga hoſtium inuaſiſſent,& ordines turbaſſent,Læuinus flumine ſuperato,prælium & ipſe init. Sed Pyrrhus dum ſuis fugientibus ſuccurrit, equo ex vulnere amiſſo periiſſe putabatur. vnde Epirotis animi imminuti ſunt, Romanis creuerunt, mutata prœlii facie. Qua re Pyrrhus intellecta, veſtem inſignem dat Megacli induendam; eumq; paſſim circumuehi iubet; vt ſe viuere arbitrati hoſtes terrerentur,ſui confirmarentur.ipſe priuati hominis habitu cum toto exercitu, elephantis exceptis, in Romanos inuehitur; & vbique laborantibus ſuccurrens,ſuos ſublcuat. Pugna igitur initio anceps fuit;donec quidam Megacle occiſo, Pyrrhum ſe occidiſſe ratus, effecit vt idē & alii crederent. Tum vero & Romanis aucti ſunt animi, & hoſtes ceſſerunt. Quod cum Pyrrhus ſenſiſſet,abiecto pileo,& nudato capite circumiens,pugnæ fortunam mutauit.& cum Læuinus equites, quos extra aciem in inſidiis habebat, à tergo in hoſtes incurrere iuſſiſſet,ſignum elephantis dedit. Ibi ex inuſitato belluarum conſpectu,& horrendo barritu, armorumque ſonitu,quem qui in turribus ferebantur,edebant,tum Romani perterriti ſunt;tum equi perturbati, ſeſſores paſſim excutientes,partim vehentes,fugerunt. Itaq; fractis animis in fugam verſi, partim ab iis qui in elephantorum turribus erant,occidebantur,partim ab ipſis belluarum proboſcidibus & cornibus ſeu dentibus conficiebantur,partim pedibus earum conterebātur. Multos etiam equites inſequuti occiderunt. neque euaſiſſet quiſquam, niſi elephantus vulneratus regrediens,barritu ſuo ceteros diſturbaſſet. Nam cū ea de cauſſa Pyrrhus perſequendi finem feciſſet, Romani flumine ſuperato, in oppidum quoddam Apuliæ peruenerunt. Multi tamen ex Pyrrhi militibus & ducibus ceciderunt. quare cum ei quidam victoriam gratularetur, Si iterum, inquit,ita vicerimus,actum de nobis erit.& Romanos quamuis victos admiratus, ſi eis imperaret,ſe orbis terrarū imperio facile potiturum affirmauit. Ex ea victoria magnam laudem adeptus eſt, & multi ad eum defecerunt. Sociis, cum veniſſent, ob moram nonnihil caſtigatis, partem ſpoliorum dedit. Qui Romæ erant, ob acceptam cladem mœſti, Læuino ſupplementum miſerunt;& Tiberio ex Etruria reuocato, vrbem præſidiis firmarunt. nam Pyrrhum ad eam tendere audierant. Læuinus vero ſauciis curatis,& diſperſis recollectis,acceptiſque miſſis ab vrbe militibus,Pyrrhum perſequutus eſt;& Capuam, cuius illum potiendæ cupidum eſſe audierat,defendit. Quo conſilio fruſtratus Pyrrhus, Neapolim receſſit. quam cum occupare non poſſet,Romam properans,ac per Etruriam tranſiens,vt eam quoque ſibi gentem adiungeret, vbi eos cum Romanis fœdus percuſſiſſe didicit,& Tiberium ſibi obuiam ire,Læuinum à tergo ſequi, ne ab eis in regione ignota circumueniretur,extimeſcens,longius non eſt progreſſus. Vt

vero recedenti, & Campaniæ fines ingreſſo, Læuinus eum exercitu multo maiore, quam ante habuerat, ſe oſtendit: Hydræ inſtar, inquit, Romanorum legiones cædendo renaſcuntur. & aciem inſtruxit ille quidem, verum prœlio abſtinuit. Nam cum ſuos milites clypeos haſtis pulſantes clamorem tollere, & claſſica canere, & elephantos barrire iuſſiſſet, vt Romanos ante congreſſum deterrefaceret; illi autem multo ferocius reclamaſſent, vt ipſius milites conſternarentur; pugnare, auſpicia infauſta cauſſatus, noluit: ac motis caſtris Tarentum rediit. Hæc ex Zonara. Eadem alii, ſed breuius; & maxime in Pyrrho Plutarchus; Pyrrhum, vbi P. Læuinum conſulem aduerſus ſe exercitum adducere, atq; vna Lucanorum agros vaſtare accepit, non exſpectatis ſociis, caſtra in eum mouiſſe, præmiſſo præcone, qui Romanos moneret, ſi de controuerſiis cum Italis diſceptare iure quam armis mallēt, ſe eos vti arbitro poſſe. pugnatum præterea ab his eſſe in Campania inter Pandoſiam & Heracleam vrbes ad flumen Sirim. ibiq; victis ac pulſis Romanis, maxime elephantorum inuſitata tum apud eos pugna, Pyrrhi haud incruentam victoriam fuiſſe. Poſt autem cum Samnitium, Bruttiorum, Lucanorumq; ſociorum copiæ acceſſiſſent, eum propius Romam populabundum caſtra admouiſſe, ac Præneſte vſq; veniſſe. inde Romanis nouo delectu habito occurrentibus, iterum in Campaniam ſe recepiſſe. Itaq; in Epitoma XIII ſic ſcriptum eſt; Pyrrhus Epirotarum rex, vt auxilium ferret Tarentinis, in Italiam venit. Cum in præſidium Rheginorum legio Campana cum præfecto Decio Iubellio miſſa eſſet, occiſis Rheginis, Rhegium occupauit. Valerius Læuinus conſul parum proſpere aduerſus Pyrrhum pugnauit, elephantorum maxime inuſitata facie territis militibus. Poſt id prœlium cum corpora Romanorum, qui in acie ceciderant, Pyrrhus inſpiceret, omnia verſa in hoſtem inuenit; populabunduſq; ad vrbem Romam proceſſit. Et apud Frontinum libro III, Valerius Læuinus aduerſus Pyrrhum, occiſo quodam gregali, tenens gladium cruentum, exercitui vtriq; perſuaſit, Pyrrhum interemptum. quamobrem hoſtes, deſtitutos ſe ducis morte credentes, conſternati à mendacio, ſe pauidi in caſtra receperunt. Et libro IIII; P. Valerio conſuli ſenatus præcepit, exercitum ad Sirim victum ducere Serinum; ibiq; caſtra munire, & hiemem ſub tentoriis exigere. Hoc eodem anno C. Fabricium legatum à ſenatu ad Pyrrhum Tarentum de captiuis redimendis miſſum, ſummo in honore ab eo habitum, captiuos ſine pretio à Pyrrho remiſſos, ſcribit Zonaras. Qua de re ita eſt in Epitoma XIII ſcriptum; C. Fabricius miſſus ad Pyrrhum à ſenatu, vt de redimendis captiuis ageret, fruſtra, vt patriam deſereret, à rege tentatus eſt. Captiui ſine pretio remiſſi ſunt. Hæc eadem Plutarchus, Oroſius, Eutropius, Florus, Iuſtinus; Ennius apud Ciceronem libro primo de Officiis. Quin etiam eodem hoc anno à Pyrrho Cineam legatum Romam de componenda pace miſſum, auctor eſt Zonaras; eundem muneribus nobilium animis tentatis, in ſenatum veniſſe; atque expoſita regis in eum voluntate, pacem petiiſſe. ad quam eum maior pars ſenatus inclinaret, Appium Cæcum ſe lectica in curiam deferri iuſſiſſe, & eam frequenti ſenatu diſſuaſiſſe; atq; ex eius ſententia Cineam eodem die vrbe abire a ſenatu iuſſum, Pyrrho regi bellum indictum. captiuos vero militari ignominia notatos; eum iis neq; contra Pyrrhum vſi ſint, neq; vſquam alibi vniuerſis, ne quid coniuncti rerum nouarum molirentur; ſed alios in alia præſidia dimiſiſſe. Ex quo apparet, locum illum Ciceronis in Catone, in quo ait, Ap. Cæcum eam ſententiam dixiſſe decem & ſeptem poſt alterum conſulatum annos, ita intelligendum eſſe, vt extremos etiā annos comprehendamus, & eum quo conſul Appius fuit, & eum quo pacem diſſuaſit. Hac de re item Plutarchus in Pyrrho, & Florus. Illud noui eſt in Epitoma; Cineam egiſſe vt pacis componendæ cauſſa rex in vrbem reciperetur.

De Triumpho Ti. Coruncanii cos. de Vulſinienſibus.

Ti. Coruncanium conſulem de Vulſinienſibus & Vulcientibus triumphaſſe, nemo eſt qui tradat præter Capitolinos ſcriptores. Rem quidem geſtam à Tiberio conſule in Etruria, & fœdus cum Etruſcis ictum, tradit Zonaras. Ex quo intelligi poteſt, Coruncanium conſulem reliquias Etruſcæ victoriæ, Vulcientibus & Vulſinienſibus domitis, ac pace illis data, confeciſſe. neque enim Etruſci belli poſt vlla per aliquot

annos mentio fit. Hinc etiam Caſtrum & Coſſam per hos annos in Etruria colonias deductas in Epitomis legimus. Addo etiam, Coruncanium triumphalem à Velleio libro II extremo ſignificari.

De cenſoribus & Luſtro XXXII.

CENSORES hoc anno creatos, ex quinquennalibus ſequentibus Luſtris opinor. Auget hanc opinionem, quod in Epitoma XIII, poſt pacis, quam cum Pyrrho Ap. Claudius diſſuaſit, mentionem, ſic ſcriptum eſt; Cn. Domitius cenſor primus è plebe Luſtrum condidit. cenſa ſunt ciuium capita CCLXXVIII millia CCXXII. Ego vero Cn. Domitium Caluinum eſſe arbitror, qui conſul fuit anno CDLXX. Conſularem enim quærimus qui cenſor factus ſit. Vt autem C. Marcius primus è plebe cenſor fuit, ſic hic primus è plebe cenſor luſtrum fecit. Domitii collega, ſi coniecturis ſtandum eſt, fuit Q. Fabius Maximus Gurges conſularis; quem Plinius lib. VII principem Senatus appellat. Principem autem ſenatus legi, qui ex cenſoriis vetuſtiſſimus eſſet, moris fuiſſe ante II bellum Punicum, prodit Liuius. Accedit quod patricius & plebeius cenſores comparantur; quod his temporibus factitabatur.

DE COS. AN. CDLXXIIII.

DEINCEPS P. Sulpicium cum P. Decio conſules ſuggerit Caſſiodorus: Sauerrionem & Murem faſti Siculi. P. Decium P. Decii, qui ſe Samnitico & Gallico bello deuouit, filium fuiſſe, auctor eſt Cicero lib. II. De finibus, & in Tuſculanis diſputationibus. P. Sulpicium P. Sulpicii Sauerrionis filium eſſe arbitror, qui conſul fuit anno CDXLIX. Vtriq; Tarentinum & cum Pyrrho bellum decretum.

De re geſta cum Pyrrho à conſulibus.

QVÆ Romani hoc anno cum Pyrrho geſſerint, ea his fere verbis apud Zonaram ſcripta eſſe inuenio: Per hiemem vtrinq; bellum paratum eſt. Vere autem ineunte, Pyrrhus impreſſione in Apuliam facta, multa vi, multa deditione ſibi adiunxit, donec Romani ad Aſculum oppidum aduerſus eum caſtra poſuerunt. Permultos autem dies vtrinq;, cũ alter alterum metueret, otium fuit. Interea cum nonnulli rumore diſſipato, Decium ad deuouendum ſe exemplo patris & aui paratum eſſe, Epirotis terrorem inferrent, quaſi ex illius obitu perituris omnibus, Pyrrhus ſuos milites hortatus eſt ne perturbarentur; indagatoque habitu, quo Decii ſe deuouiſſent, monuit, ſi quem ita ornatum conſpexiſſent, ne occiderent, ſed viuentem comprehenderent. Decio vero nunciari iuſſit, facinus illud ei non ſucceſſurum: &, ſi viuus caperetur, male periturum eſſe minatus eſt. Cui conſules, nulla ſibi deuotione opus eſſe, reſponderunt. ſe enim alia ratione victoriam adepturos. ac traiecto flumine, quod inter vtraque caſtra interiectum erat, ſigna contulerunt. Cum Græci pellerentur, Pyrrhus elephantis in auxilium, non qua falcati currus ſtabant, ſed in alteram partem adductis, equitatum Romanorum terrore belluarum ante congreſſum profligauit; ſed pedites non magno admodum detrimento affecit. Interea quidam Appuli, Epirotarum caſtra ingreſſi, Romanis victoriam attulerunt. Nam cum Pyrrhus pugnatores aliquot ad eorum impetum comprimendum miſiſſet, reliqui omnes turbati & caſtra capta eſſe, & illos fugere opinati, inclinarunt; eorumque multi cæſi ſunt. Pyrrhus ipſe, & ex præfectis alii multi vulnerati, cum ob commeatus, tum ob medicamentorum inopiam, grauiter affecti ſunt. Quare, antequam id Romani ſentirent, Tarentum receſſit. Conſules etſi flumen pugnandi cauſſa tranſierant, tamen cum audiſſent hoſtes omnes diſſipatos eſſe, in vrbes Appuliæ in hiberna regreſſi propter ſaucios milites, eos perſequi non potuerunt. Hæc Zonaras. quæ breuius Eutropius ita; Miſſi ſunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius & P. Decius Mus conſules. certamine commiſſo Pyrrhus vulneratus eſt; elephanti interfecti; XX millia cæſa hoſtium: at ex Romanis tantum quinq; millia: Pyrrhus Tarentum fugatus. Hoc autem in prœlio P. Decium cecidiſſe auctor eſt Cicero lib. II De finibus. Quæ cum ita ſint, profecto verba hæc Epitomæ XIII ad hunc annum pertinent; Iterum aduerſus Pyrrhum dubio euentu pugnatum eſt. Dubio enim euentu ait, quod rex ab vna parte vulneratus, conſul ab

altera interfectus ſit; plures tamen inde quam hinc ceciderint. Poſtremo apud Frontinum lib. II ſcriptum eſt, Pyrrhum pro Tarentinis apud Aſculum dextro cornu Samnitas Epirotaſque, ſiniſtro Bruttios atq; Lucanos cum Sallentinis, in media acie Tarentinos collocaſſe; equitatum & elephantos in ſubſidiis eſſe iuſſiſſe: contra conſules aptiſſime diuiſis in cornua equitibus, legiones in prima acie & in ſubſidiis poſuiſſe, his immiſcuiſſe auxilia; vtrinq; XL millia fuiſſe: Pyrrhi dimidiam partem exercitus amiſſam, apud Romanos quinq; millia deſiderata.

DE COS. AN. CDLXXV.

DEINCEPS C. Fabricius, Q. Æmilius conſulatum inierunt, vt ait Caſſiodorus. quorum cognomina, Luſcinum & Papum, edunt faſti Siculi. Hi ſunt qui etiam ante collegæ fuerunt anno CDLXXI. Hos enim bis vna conſules fuiſſe ſcribit in Lælio Cicero. Eorundem meminit Plutarchus in Pyrrho, Gellius lib. III. & Cicero pro Cornelio. Cum Heraclea, inquit, fœdus ictum C. Fabricio cos. Pyrrhi temporibus. Vtriq; conſuli Tarentinum bellum decretum.

De re geſta cum Pyrrho à conſulibus, & triumpho C. Fabricii cos.

QVÆ vero conſules hoc anno cum Pyrrho geſſerint, ea fere, quantum ex annalibus Zonaræ colligitur, hæc ſunt: Pyrrhus Tarenti, quo aduerſo prælio facto receſſerat, cum alia parauit, tum milites ac pecunias domo aduehi iuſſit. Sed cum Fabricium & Papum conſules in caſtra veniſſe audiſſet, ſententiam mutauit. Tum vero Nicias quidam, qui ei fidus eſſe putabatur, conſules adiit; pollicitus ſe dolo Pyrrhum interfecturum. Quod ægre ferens Fabricius, inſidias Pyrrho indicauit. qua ille humanitate permotus, captiuos iterum gratuito remiſit. atq; iterum de pace legatos miſit. Cũ autem Romani nihil de pace reſponderent, ſed tum deniq;, cum Italia exceſſiſſet, eum de pace agere iuberent, in Siciliam, quo à Syracuſanis aduocabatur, regreſſus eſt, Milone, qui Tarentum & reliqua Italiæ loca tueretur, relicto. Hæc Zonaras. quæ breuius multo video confirmari ab Eutropio, his verbis: Interiecto anno contra Pyrrhum Fabricius miſſus eſt, qui prius inter legatos ſollicitari non potuerat. tunc cum vicina caſtra ipſe & rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occiſurum, ſi ſibi aliquid polliceretur. quem Fabricius vinctum reduci iuſſit ad dominum, Pyrrhoque dici quæ contra caput eius medicus ſpopondiſſet. tunc rex in Siciliam profectus eſt. Fabricius victis Samnitibus & Lucanis triumphauit. Idem in Epitoma XIII ſcriptum eſt ita; Cum C. Fabricio conſuli, is qui ad eum à Pyrrho transfugerat, polliceretur, ſe regi venenum daturum, cum indicio ad regem remiſſus eſt. res præterea contra Etruſcos, Lucanos, Bruttios & Samnites proſpere geſtas continet. Pyrrhus in Siciliam traiecit. C. etiam Fabricium Luſcinum conſulem ſcribit Valerius De miraculis, proſpere cum Bruttiis & Lucanis auxilio Martis dimicaſſe. Itaq; in tabula triumphali Capitolina eſt, vnum C. Fabricium II conſulem, II de Lucanis, Bruttiis, Tarentinis, & Samnitibus triumphaſſe. Ex his autem apparet, neutrum horum conſulum cum Pyrrho ſigna contuliſſe. Itaque miror Critolaum (vt eſt in Parallelis Plutarchi) ſcripſiſſe, Æmilium Papum conſulem victoria ex Pyrrho parta, elephantos Romam miſiſſe centum ſexaginta. Etenim Plinius auctor eſt, Romam primum elephantos vidiſſe in Curii triumpho de Pyrrho. miror etiam multo magis, Plutarchum pugnam ad Aſculum, in conſulatum Æmilii & Fabricii referre. quod videtur facere, cum eius pugnæ poſt indicatas Pyrrho ab his conſulibus inſidias meminerit. Sed hæc atque eiuſmodi alia grauiora vitia, vel ſcriptorum negligentia, vel hiſtoriæ varietas contrahit. quale vitium illud eſt Flori, & eius qui librum ſcripſit De viris illuſtribus, qui Curium Fabriciumque conſules comparant, Æmiliumque prætereunt. De inſidiis porro à conſulibus his regi demonſtratis, quæque de ea re inter ſcriptores controuerſia ſit, Gellius lib. III, Plutarchus in Pyrrho, & in Apophthegmatis, Cicero lib. I. De officiis, Valerius lib. VI.

DE

DE COS. AN. CDLXXVI.

Insequens annus auctore Caſſiodoro conſules habuit P. Cornelium, C. Iunium: quorum cognomina inuenio in faſtis Siculis Rufinum & Bubulcum. P. Cornelium bis conſulem profitetur Gellius lib. IIII, & XVII. De hoc etiam conſulatu idem loquitur lib. IIII, cum ait; C. Fabricius Luſcinus P. Cornelium Rufinum, manu quidem ſtrenuum, & bellatorem bonum, ſed furacem hominem, & auaritia acri, odio habebat. Sed cum reip. difficillimis temporibus creandi conſules furent, & Rufinus peteret conſulatum, competitoreſq; eius eſſent imbelles, ſummâ ope adnixus eſt Fabricius vt Rufino conſulatus deferretur. eam rem pleriſq; admirantibus, Fabricius inquit, Nihil eſt quod miremini, ſi malui compilari quam venire. Idem Cicero lib. II de Oratore. C. Iunius ex triumpho ſuo Capitolino deſcriptus eſt. Vtriq; conſuli bellum Tarentinum decretum.

De triumpho C. Iunii Bubulci cos. de Lucanis & Bruttiis, & rebus geſtis à conſulibus.

Res autem hoc anno à conſulibus geſtas, his verbis memoriæ mandauit Zonaras: Romani per abſentiam Pyrrhi confirmatis animis, ad vlciſcendos eos à quibus acceſſitus erat, conuerſi, Tarentinorum vindicta in aliud tempus dilata, Rufini & Iunii conſulum ductu atque auſpiciis Samnium inuaſerunt. Samnites enim in aſperos montes cariſſima pignora, & pretioſiſſima quæque contulerant. Igitur Romani contemptim eo conſcendere auſi, plerique aut ceciderunt, aut capti ſunt. Eius cladis culpam conſules cum alter in alterum conferrent, bellum de communi ſententiâ gerere deſtiterunt. ac Iunius partem Samniticæ regionis vaſtauit, Rufinus Lucanos & Bruttios afflixit; & ad Crotonem recuperandam, quæ a Romanis defecerat, profectus eſt, à familiaribus ſuis accerſitus. Sed cæteri ante aduentum eius, præſidium cui Nicomachus præerat, à Milone aduocarant. Cuius rei ignarus, cum, vt ad amicorum mœnia, negligentius acceſſiſſet, ſubita hoſtium eruptione cladem accepit. deinde arte quadam vrbe potitus eſt. duos enim captiuos perfugarum nomine Crotonem miſit; quorum alter diceret, eum deſperata vrbis expugnatione, Locros, quo à proditoribus vocaretur, diſceſſurum; alter affirmaret, eũ iam in itinere eſſe. quæ oratio vt eſſet probabilior, collectis ſarcinis ſe properare ſimulauit. Id Nicomachus verum eſſe ratus, (nam ſpeculatores idem renunciabant) Crotone relicta, breuiore via celeriter Locros contendit. Quo cum perueniſſet, Rufinus conuerſo Crotonem itinere, animaduertente nemine, quod & præter exſpectationem aderat, & nebula conſpectum eripuerat, vrbem cepit. Quo Nicomachus cognito, Tarentum rediturus, cum in itinere in Rufinum incidiſſet, multos amiſit. Locri ad Romanos ſe contulerunt. Hæc Zonaras. De Rufino autem idem prope etiam Frontinus libro III; Cornelius Rufinus conſul, cum aliquanto tempore Crotonem oppidum fruſtra obſediſſet, quod inexpugnabile faciebat aſſumpta in præſidia Lucanorum manus, ſimulauit ſe cœpto deſiſtere. captiuum deinde magno præmio ſollicitatum miſit Crotonem, qui tamquã ex cuſtodia effugiſſet; perſuaſit diſceſſiſſe Romanos. Id verum Crotonienſes arbitrati, dimiſere auxilia; deſtitutiq; propugnatoribus, inopinati & inualidi capti ſunt. Eſt etiã in Epitoma XIIII, quod ad hanc rem attinet, ita; Res contra Lucanos, Samnites & Bruttios proſpere geſtas continet. In tabulis autem Capitolinis tantum inuenio, C. Iunium Bubulcum, cos II, de Lucanis & Bruttiis triumphum egiſſe. De Crotone item per hæc tempora capto tradit Euſebius.

DE COS. AN. CDLXXVII.

Q. Fabium, C. Genucium conſules ſuggerit Caſſiodorus: Gurgitem & Clepſinam faſti Siculi. Horum conſulum ſic meminit Oroſius; Fabio Gurgite II, C. Genucio Clepſina conſulibus, peſtilentia grauis vrbem & fines eius inuaſit.

De P. Cornelio Rufino dictatore.

De dictatura P. Cornelii Rufini, hæc habeo quæ dicam. Gellius lib. IIII, & XVII, ita ſcriptum reliquit; P. Cornelius Rufinus bis conſul, & dictatura functus, notatus eſt à Fabricio cenſore. & Valerius de cenſoria nota; Cornelius Rufinus duobus con-

ſulatibus & dictatura ſpecioſiſſima functus, à Luſcino cenſore eſt notatus. Hæc verba me adduxerunt vt ante cenſuram Fabricii dictaturam P. Cornelii collocarem. quamquam quo potiſſimum anno, aut qua de cauſſa dictus ille fuiſſet, parum certum haberem. Quoniam autem hoc anno graui peſtilentia ciuitas laborauit, videndum putaui ne claui figendi cauſſa, vt alii ante alias dictus eſſet. Nam Auguſtinus lib. III de ciuitate Dei, hanc peſtilentiam ſumma vi in homines pecudeſque ſæuiſſe ſcribit. Si quis tamen certiora attulerit, & ipſe ſequar. meam coniecturam in re omnino non contemnenda ne obſcuram quidem eſſe cuiquam volui.

De triumpho Qu. Fabii Gurgitis cos. II, de Samnitibus, Lucanis, & Bruttiis.

Quæ res ab his conſulibus geſtæ ſint, nemo tradit. apparet tamen Romanos cum Samnitibus, Lucanis, & Bruttiis bellum continuaſſe, ex eo, quia in Capitolinis tabulis ſcriptum eſt, Q. Fabium Gurgitem in hoc conſulatu de Samnitibus, Lucanis, & Bruttiis triumphaſſe. cui triũpho ſeruiunt etiam illa Epitomæ XIIII verba; Res contra Lucanos, Samnites, & Bruttios proſperæ geſtæ. Victoriam autem ingentem fuiſſe, inde intelligi poteſt, quod Tarentini ac Samnites rebus ſuis diffiſi, Pyrrhum ex Sicilia reuocauerint.

DE COS. AN. CDLXXVIII.

Deinceps M'. Curium, L. Lentulum ſubiicit conſules Caſſiodorus & Eutropius: Dentatum & Lentulum faſti Siculi. Hic eſt tertius M'. Curii conſulatus, qui vna cum Lentuli conſulatu ex Capitolino huius anni triumpho deſcriptus eſt. Bellum Tarentinum & Samniticum vtrique conſuli datum.

De triumpho IIII M'. Curii cos. de Samnitibus & Pyrrho, & L. Lentuli cos. de Samnitibus & Lucanis.

Hoc anno reuerſo in Italiam ex Sicilia Pyrrho, bellum cum eo & Tarentinis renouatum, cum Samnitibus & ſociis eorum continuatum eſt. quod ipſum ita eſſe, expoſitis annalium verbis, facile quiuis intelliget, ſcribit Zonaras ita; Anno inſequente Romanis, exercitu contra Samnites & Lucanos educto, belloque Bruttiis illato, Pyrrhus Sicilia pulſus, & in Italiam reuerſus, permoleſtus fuit. Locros, qui Romano præſidio cæſo defecerant, recepit: ſed à Rhegii oppugnatione depulſus, & ipſe vulneratus eſt, & multos milites amiſit. Inde in Locridem profectus, quibuſdam aduerſæ factionis mulctatis, frumentoque & pecunia à ceteris acceptis, Tarentum rediit. A Samnitibus, quos Romani grauiter vrgebant, in auxilium euocatus, in fugam coniectus eſt. Nam cum pullus elephanti vulneratus, ſeſſoribus excuſſis, matrem paſſim quæreret; eaque perturbata, ceteri etiam elephanti conciti eſſent, omnia ſine diſcrimine immiſcuerunt. Poſtremo Romani multis occiſis, & VIII elephantis captis, caſtris etiam potiti, vicerunt. Pyrrhus cum paucis equitibus Tarentum refugit; atque inde in Epirum, vt rediturus, Milone cum præſidio Tarenti relicto, nauigauit. Hæc Zonaras. De quibus ſic ſcriptum eſt apud Iuſtinum; Interiecto tempore legati ab Italicis ſociis venere, nuntiantes, Romanis reſiſti non poſſe, deditionemque futuram, niſi ſubueniat. Pyrrhus anxius tam ambiguo periculo, incertuſque quid ageret, vel quibus primum ſubueniret, in vtrumque pronus conſultabat. quippe inſtantibus hinc Carthaginienſibus, inde Romanis, periculoſum videbatur exercitum in Italiam non traiicere; periculoſius, à Sicilia deducere; ne aut ille, non lata ope; aut hi, deſerti amitterentur. Itaque conſerto prœlio cum ſuperior fuiſſet, quoniam tamen à Sicilia abiret, pro victo fugere viſus eſt. ac propterea ſocii ab eo defecerunt: & imperium Siciliæ tam cito amiſit, quam facile quæſiuerat. Sed nec in Italia fortuna meliore vſus, in Epirum regreditur. Eutropius autem ſcribit hoc modo; Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus, aduerſus Pyrrhum, qui ex Sicilia in Italiam reuerterat, miſſi ſunt. Curius contra eum pugnauit, exercitum eius cecidit; ipſum Tarento fugauit, caſtra cepit. ea die cæſa ſunt hoſtium XXIII millia. Curius in conſulatu triumphauit. Primus Romam elephantos quattuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox receſſit.

In Epitoma autem xiv ita eſt; Curius Dentatus cum delectum haberet, eius qui citatus non reſponderat, bona primus vendidit. Is iterum Pyrrhum ex Sicilia in Italiam reuerſum vicit, & Italia expulit. Hoc item anno tertium cum Pyrrho pugnatum, idq; in Lucania in Aurufinis campis, auctor eſt Oroſius, & Florus; ad Beneuentũ autem Plutarchus. Idem Florus Pyrrhum bis caſtris exutum, bis ſaucium ex Italia victũ exceſſiſſe adſcribit. De acie Pyrrhi hoc prœlio inſtructa, ſic Frontinus lib. iv. Pyrrhus rex primus totum exercitum ſub eodem vallo continere inſtituit. Romani deinde, victo eo in campis Aurufinis ad Beneuentum, caſtris eius potiti, & ordinatione notata, paulatim ad hanc vſque metationem, quæ nunc effecta eſt, peruenerunt. Triumphaſſe porro M'. Curium de Pyrrho rege, tradit Cicero in Catone, & in defenſione Murenæ; Eutropius, & Florus; cuius hæc verba ſunt; Nec vllus pulchrior in vrbem aut ſpecioſior triumphus intrauit, cum ante hũc diem nihil niſi pecora Volſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitium arma vidiſſet. Tum ſi captiuos aſpiceres, Moloſſi, Theſſali, Macedones, Bruttius, Appulus, atque Lucanus; ſi pompas, aurum, purpura, ſigna, tabulę, Tarentinæque deliciæ. Sed nihil libentius populus R. aſpexit, quam illas quas timuerat cum turribus ſuis belluas; quæ non ſine ſenſu captiuitatis, ſummiſſis ceruicibus victores equos ſequebantur. Plutarchus item M'. Curium Pyrrhum regem viciſſe, ac Samnitium opes fregiſſe ſcribit. Itaque in tabulis Capitolinis eum de Samnitibus & Pyrrho rege quartum triumphaſſe ſcriptum eſt. De L. autem Cornelii Lentuli conſulis triumpho, quem de Samnitibus actum in Capitolinæ tabulæ fragmento inciſum eſt, hæc accepimus. Pyrrhum ſcribit Plutarchus partem copiarum in Lucaniam miſiſſe, vt alterum conſulem morarentur, ipſum Curio ad Beneuentum occurriſſe. Plinius etiam libro xxxiii, L. Lentulus conſul, inquit, Ser. Cornelio Merendæ, Samnitium oppido capto, coronam auream ex præda dedit. Quibus ex verbis intelligi poteſt, Lentulum item de Samnitibus, ac (quoniam fragmentum huius triumphi Capitolinum habet, SAMNITIBVS ET) Lucanis etiam fortaſſe, triumphaſſe.

De cenſoribus & luſtro XXXIII.

Hoc anno cenſores fuiſſe Fabricium & Papum, tradit his verbis Zonaras; Eodem anno Fabricius & Papus cenſores facti, cùm alios equites & ſenatores, tum Rufinum, quamuis dictatorium, atque iterum conſulem, notarunt, quod decem pondo argenti facti haberet. Cui verba Epitomæ xiv aſtipulantur, quæ Curianam victoriam proxime ſubſequuntur; Fabricius cenſor P. Cornelium Rufinum conſularem ſenatu mouit, quod decem argenti pondo facti haberet. Luſtro à cenſoribus condito cenſa ſunt ciuium capita CCLXXI millia CCXXIV. Cuius cenſus meminit etiam Euſebius. Collegam Fabricii Q. Æmilium Papum nominat Cicero in Lælio, & Gellius libro XVII. De Rufino a Fabricio cenſore notato item Gellius, & Plutarchus in Sylla; Florus de bello Tarentino, Valerius de cenſoria nota. Hinc etiam illud Iuuenalis Satyra IX. *argenti vaſcula puri, Sed quæ Fabricius cenſor notet.*

DE COS. AN. CDLXXIX.

SER. Cornelium, M'. Curium conſules tradit in hunc annum Caſſiodorus; Dentatum & Merendam faſti Siculi. Ego Ser. Cornelium Merendam eſſe opinor eum, quem ſcribit Plinius ab L. Lentulo conſule anno priore, capto Samnitium oppido, coronam ex auro accepiſſe. M'. Curius iam quartum conſul eſt. Conſules cum Bruttiis & Lucanis & Samnitibus bellaſſe opinor. Illud tantum eſt apud Zonaram, quod ad hunc annum pertinet; Tarentini quidam Milonem, à quo male tractati erant, Nicone duce aggreſſi, eum nihil profeciſſent, caſtello quodam ſuæ ditionis occupato, Inde in eum impreſſionem fecerunt; & cum Romanos aduerſus ſe bellum parare cognouiſſent, legatis Romam miſſis, pacem impetrarunt.

DE COS. AN. CDLXXX.

CASSIODORVS ſuggerit conſules C. Fabium, C. Claudium: faſti Siculi, Licinium & Caninam; Cuſpiniani, Licinium & Cinnam; Eutropius Fabium Licinium,

& C. Claudium Caninam: Velleius Fabium Dorſonem, & Claudium Caninam. Ex quo intelligi poteſt hos conſules vocatos C. Fabium Dorſonem Licinum, & C. Claudium Caninam. Nam *Dorſo*, antiquum fuit Fabiorum cognomen; *Licinus* autem, poſt etiam in iis vel Capitolinis tabulis teſtibus celebrabitur. vt ſit pater M. Fabii C. F. M. N. Licini, conſulis anno DVIII. C. autem Claudius Canina, is eſt qui ante conſul cum M. Æmilio Lepido fuit. vnde intelligi poteſt, eum fuiſſe plebeium; præſertum qui tum cum Æmilio, nunc cum Fabio patriciis comparatus ſit. neq; enim per hęc tempora niſi ex vtroque corpore conſules fiebant. Aliquando in hunc annum Fabricium Luſcinum conſulem contuli; parum emendatis annalibus antiquorum deceptus.

De rebus hoc anno geſtis, & triumpho C. Claudii Caninæ cos. II, de Samnitibus & Lucanis.

QVÆ in hunc annum ex Zonara geſta referenda ſunt, hæc fere ſunt: Ptolemæus Philadelphus Ægypti rex, Pyrrhi cladibus & Romanorum incrementis cognitis, & munera eis miſit, & amicitiam pepigit. Qua re Romani læti, & ipſi ad eum legatos miſerunt; qui magnifice ab illo donati, munera in ærarium referre voluerunt; ſed ea ſenatus legatos habere iuſſit. His conſulibus legatos Alexandrinos Romam veniſſe à Ptolemæo, & ſocietatem cum Romanis iunxiſſe, tradit etiam Eutropius: Coſſam, & Pæſtum colonias deductas, Velleius. Coſſa autem Vulcientium eſt, de quibus paulo ante triumphatum eſt; auctore Plinio. Quibus de rebus ſic ſcriptum video in Epitoma XIV. Cum Ptolemæo Ægypti rege ſocietas iuncta eſt. Sextilia virgo Veſtalis damnata inceſti, viua defoſſa eſt. Coloniæ deductæ ſunt Poſidonia & * Coſſa. Legatos porro qui à ſenatu ad regem miſſi ſint, nominat Valerius Q. Fabium Gurgitem conſularem, N. Fabium Pictorem, & Q. Ogulnium; qui poſt conſulatum adipiſcentur: lib. IV, cap. IV: & Iuſtinus lib. XVIII. Poſtremo C. Claudium Caninam conſulem triumphaſſe de Samnitibus & Lucanis, apparet in fragmento triumphi Capitolino. cuius rei meminit nemo. Continetur autem hic triumphus his verbis Epitomæ XIV; Res contra Lucanos, Samnites, & Bruttios proſpere geſtas continet.

DE COS. AN. CDLXXXI.

SP. Caruilium, L. Papirium Curſorem conſules deinceps prodit Caſſiodorus. Curſorem & Maximum Siculi faſti & Cuſpiniani. Hi ambo iterum conſules fuerunt: quod ex Capitolinis eorum triumphis liquet. Meminit horum Frontinus de aquæ ductibus, & Liuius lib. XXIV. Ambobus conſulibus Tarentini cum Samnitibus & ſociis euenerunt.

De triumpho L. Papirii cos. II, & Sp. Caruilii cos. II, & re cum Tarentinis ac Samnitibus geſta.

Hoc demum anno bellum Samniticum & Tarentinum confectum eſt. cuius rei hæc habeo annalium priſcorum teſtimonia: Zonaras, Poſt hæc, inquit, Samnites per Caruilium ſubegerunt: Lucanos & Bruttios, per Papirium vicerunt. Idem Papirius etiam Tarentinos domuit. qui cum Milonem ferre non poſſent, & à ſuis, vt dixi, vexarentur, qui Miloni erant infeſti, Carthaginienſium præſidium, Pyrrhi morte percepta, implorarunt. At Milo in anguſtum adductus, Romanis terra, Carthaginienſibus mari prementibus, arcem Papirio ea conditione tradidit, vt ſibi cum pecuniis & militibus incolumi diſcedere liceret. Inde Carthaginienſes, vt Romanis fœderati, receſſerunt. vrbs Papirio armis & nauibus traditis, muriſque dirutis, & tributo pacto ſe dedidit. Quæ autem ſcribit Zonaras, ea à Liuio etiam confirmantur, cum inquit libro XXIV, Papirium & Caruilium conſules aduerſus Samnites Bruttioſque, & Lucanum cum Tarentino populum, declaratos eſſe. & Epitoma XIV, in qua eſt; Carthaginienſium claſſis auxilio * Tarentinis venit. quo facto ab iis fœdus violatum eſt. res præterea contra Lucanos & Samnites & Bruttios proſpere geſtas, & Pyrrhi regis mortem continet. victis Tarentinis pax & libertas data eſt. His

adde Oroſium, qui inquit; Tarentini, Pyrrhi morte comperta, noua arma ſollicitant aduerſus Romanos. Carthaginienſium auxilia poſcunt per legatos, atque accipiunt. Conſerto prœlio Romani vicere. & Frontinum lib. III; Papirius Curſor conſul, apud Tarentum Miloni, qui cum præſidio Epirotarum vrbem obtinebat, ſalutem ipſi, & popularibus, ſi per illum oppido potiretur, pollicitus eſt. Quibus præmiis ille corruptus, perſuaſit Tarentinis vt ſe legatum ad conſulem mitterent. à quo plena promiſſa ex pacto referens, in ſecuritatem oppidanos reſoluit, atque ita incuſtoditam vrbem Curſori tradidit. Vnde Euſebius etiam Romanos Tarentum à Milone accepiſſe notauit. De Samnitico bello illud apponam, quod ipſi apud Liuium lib. XXIV in oratione ad Annibalem poſuerunt: Per centum prope annos cum populo R. bellum geſſimus, nullo externo adiuti, nec duce, nec exercitu: niſi quod per biennium Pyrrhus noſtro magis milite ſuas auxit vires, quam ſuis viribus nos defenderit. Item; Hoſtes populi Rom. fuimus primum per nos ipſi, quoad noſtra arma, noſtræ vires nos tutari poterant. Poſteaquam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adiunximus; à quo relicti, pacem neceſſariam accepimus. Libro autem XXXI propius ad veritatem loquitur, cum ait Samnites cum Romanis per an. LXX bellaſſe. Nam Florus per L annos Samnites domitos imprudenter ſcribit. at neſcio an imprudentius Appianus in prœmio hiſtoriæ; qui LXXX prodit, cum ad noſtram ſupputationem ſint LXXI. ſiquidem bellum initum eſt anno CDX, finitum CDLXXXI. Capitolina porro fragmenta vtrumq; conſulem de Tarentinis triumphaſſe ſignificant: ſed ita, vt de aliis etiam triumphatum ab iis eſſe intelligi poſſit, vt de Lucanis, Samnitibus, & Bruttiis. Florus viginti quatuor triumphos de Samnitibus actos tradit; nos autem vnum & triginta collegimus. Hac victoria magna pars Italiæ in poteſtatem redacta eſt, victis præſertim Tarentinis, Samnitibus, Lucanis, & paulo ante quoq; Etruſcis.

DE COS. AN. CDLXXXII.

C. QVINCTIVM, L. Genucium conſules prodit in hunc annum Caſſiodorus: Claudium & Clepſinam faſti Siculi cum Cuſpiniani. quorum illud Quinctii, hoc Genucii cognomen videtur. Liuius lib. VII, T. Quinctii meminit altero pede claudi: à quo hoc forte cognomen tractum eſt.

De legione Campana à Genucio cos. cæſa.

Hoc anno (vt ait Oroſius) magnam viſcerum ſuorum partem ſeueritas Romana concidit. Nam octaua legio, quæ aduentante Pyrrho, diffidens Romanæ ſpei, Rheginos omnes, quibus ſubſidio præerat, interfecerat, ac prædam ſibi omnem atque ipſum oppidum vindicauerat, L. Genucio conſuli punienda data eſt. qui obſeſſa Rheginorum vrbe, captiſque omnibus, ipſe quidem in reliquos perfugas & latrones exercuit digna ſupplicia, Romanos vero milites integræ legionis Romam miſit; qui populi iuſſu medio foro virgis cæſi, ſecurique percuſſi ſunt. qua de re in Epitoma quoq; XV poſt pacem Tarentinam ita ſcriptum eſt; Legio Campana, quæ Rhegium occupauerat, obſeſſa, deditione facta, ſecuri percuſſa eſt. Eandem rem Polybius libro primo tradit pluribus verbis, & poſtremus omnium Zonaras; & Valerius, qui libro II ita loquitur; Populus R. milites qui Rhegium iniuſto bello occupauerant, mortuoq; duce D. Iubellio M. Cæſium ſcribam eius ſua ſponte imperatorem delegerant, carcere incluſit; ac M. Fuluio Flacco tribuno pl. denuntiante, ne in ciues R. aduerſus morem maiorum animaduerteret, nihilo minus propoſitum exſequutus eſt. ceterum minore cum inuidia vt id perageretur, quinquagenos per ſingulos dies virgis cæſos ſecuri percuti iuſſit; eorumque nullum ſepulturæ mandari, mortemque lugeri vetuit.

DE COS. AN. CDLXXXIII.

C. GENVCIVM, Cn. Cornelium conſules prodit deinceps Caſſiodorus: Clepſinam & Blaſionem faſti Cuſpiniani. C. Genucius idem eſt, vt puto, qui ante conſul fuit an. CDLXXVII: Cn. Cornelius ex cenſura Capitolina deſcriptus eſt, quam geret anno CDLXXXVIII. Hi in faſtis Siculis præteriti ſunt.

quidam iuuenes pulſaſſent, dediti ſunt Apolloniatibus: Picentibus victis pax data: Coloniæ deductæ, Ariminum in Piceno, Beneuentum in Samnio. & Valerius lib. vi; Legatos ab vrbe Apollonia Romam miſſos Q. Fabius, Cn. Apronius ędiles, orta contentione pulſauerunt. quod vbi comperit ſenatus, continuo eos per fœtiales dedidit: quæſtoremque cum his Brundiſium irę iuſſit, ne quam in itinere à cognatis deditorum iniuriam acciperent. De Picentibus autem victis ſic ſcribit Florus; Domiti ſunt poſt Tarentinos Picentes, & caput gentis Aſculum, Sempronio duce; qui tremente inter prœlium campo, Tellurē deam promiſſa æde placauit. & Oroſius ita: Sempronius conſul aduerſus Picentes duxit exercitum; & cum directe intra iactum teli vtraque acies conſtitiſſet, repente ita cum horrendo fragore terra tremuit, vt ſtupore miraculi vtrumque pauefactum agmen hebeſceret. diu attoniti vtrique populi hæſitauere, pręiudicata incœpti conſcientia: tandē procurſu concito, iniere certamen. Romani, qui admodum pauci eo prœlio remanſerunt, vicerunt. Et Frontinus lib. primo ita; Ti. Sempronius Gracchus conſul, acie aduerſus Picentes directa, cum ſubitus terræ motus vtraſque partes confudiſſet, exhortatione confirmauit ſuos, & impulit vt conſternatum ſuperſtitione hoſtem inuaderent; adhortatuſque deuicit. In quo illud eſt mendoſe, quod Ti. Gracchum pro P. Sopho edit: vterque enim ex gente Sempronia fuit. Poſtremo Velleius lib. i, Ariminum, inquit, & Beneuentum coloni miſſi; & ſuffragii ferendi ius datum Sabinis, Sempronio Sopho, & App. Cæci filio conſulibus. Hos conſules ambos de Picentibus triumphaſſe, facile ex fragmentis eorum Capitolinis intelligi poteſt.

DE COS. AN. CDLXXXVI.

M. ATILIVM, L. Iulium Libonem conſules ſuggerit Eutropius: Regulum & Libonem faſti Siculi: M. Atilium, L. Iulium Caſſiodorus. Vterque ex triumphis Capitolinis deſcriptus eſt.

De bello Sallentino, & triumphis M. Atilii & L. Iulii conſulum.

Hoc anno bellum initum eſt cum Sallentinis. auctor eſt Eutropius, cum inquit; M. Atilio Regulo, L. Iulio Libone cos. Sallentinis bellum indictum. captiq; ſunt cum ciuitate ſimul Brunduſini; & de his triumphatum eſt. & Florus; apud quem ita ſcriptum eſt; Sallentini Picentibus additi, caputq; regionis Brunduſium inclyto portu, M. Atilio duce. & in hoc certamine victoriæ pretium templum ſibi paſtoria Pales vltro popoſcit. Itaq; in epitoma xv etiam eſt; Sallentini in deditionem accepti ſunt. & apud Zonarā hoc modo; Deinde Calabriæ arma intulerunt, id crimini dantes, quod Pyrrhum hoſtem recepiſſent, & ſocios ſuos vexaſſent; ſed reuera, vt Brunduſium ſubigerent, & inclyto portu inſtructum, & ad traiiciendum ex Illyrico & Græcia adeo commodum, vt eodem vento in portum accedere, & ſoluere portu liceret quod cum in poteſtatem redegiſſent, eo coloniam deduxerunt. Quas res cum geſſiſſent, ac mirum in modum opes ſuas adauxiſſent, non tamen ſuperbia euecti ſunt: ſed Q. Fabium ſenatorem Apolloniatibus Ionium ſinum accolentibus dediderunt, quod eorum legatos contumelia affeciſſet. quem illi acceptum incolumem remiſere. M. etiam Atilium Regulum fuſis Sallentinis triumphaſſe, ſcriptum inuenio in libro de viris illuſtribus. & Cicero de finib. lib. ii, M. Atilium bis conſulem fuiſſe ac triumphaſſe ſcribit. Ab his tamen conſulibus bellum confectum non eſſe, indicant triumphi ſequentium conſulum; quos vna cum horum conſulum triumphis integros in tabulis Capitolinis habemus.

DE COS. AN. CDXXCVII.

D. IVNIVM, M. Fabium conſules edit in hunc annum Caſſiodorus; Peram & Pictorem faſti Siculi: D. Iunium D. F. D. N. Peram, N. Fabium C. F. M. N. Pictorem Capitolini triumphi. Hic eſt N. Fabius qui cum Q. Fabio Gurgite, & Q. Ogulnio Gallo legatus ad Ptolemæum ante miſſus eſt.

De triumphis duobus D. Iunii Peræ, & N. Fabii Pictoris conſulum, de Saſſinatibus & Sallentinis.

Hos conſules ambos bis in magiſtratu triumphaſſe, ſcriptum eſt in tabulis Ca-

pitolinis, primum de Saſſinatibus, deinde de Sallentinis Meſſapiiſque. Quos triumphos probant verba Epitomæ xv hæc; Vmbri & Sallentini victi, in deditionem accepti ſunt. & quod Eutropius ait, de Sallentinis triumphatum eſſe. Sunt autem Saſſinates, vt dixi, Vmbriæ populi. Nec quicquam aliud de hoc bello accepimus.

DE COS. AN. CDXXCVIII.

CASSIODORVS Iunio & Fabio conſulibus ſuggerit Ap. Claudium, M. Fuluium: atque ſine dubio annum tranſcendit. Nam ſi Iunius, Fabiuſq; an. CDXXCVII, M. autem Fuluius an. CDXXCIX triumpharunt, profecto interſerendus eſt annus CDXXCVIII. Itaque recte in faſtis Siculis Pictori & Peræ Maximus & Vitulus ſuggeruntur; & apud Zonaram Q. Fabius ac Mamilius; & apud Cuſpinianum Q Fabius Maximus, & L. Mamilius Vitulus. Ego vero hunc Q. Fabium Gurgitem ex Flori ſententia eſſe exiſtimo, qui Vulſinios hoc tempore à Fabio Gurgite victos eſſe tradit.

De re geſta cum Vulſinienſibus.

Hoc anno bellatum eſt cum Vulſinienſibus. Huius belli cauſam his verbis expoſitam apud Zonaram video: Q. Fabio, & Mamilio cos. ad Vulſinienſes ſocios ſuos in libertatem vindicandos exercitum adduxerunt. qui cum Etruſcorum antiquiſſimi eſſent, magnas opes ſibi cõpararant, & mœnia validiſſima conſtituerant, & temp. bonis legibus inſtituerant. qua de cauſa diu Romanis bello teſtiterant. Vt autem ſubacti ſunt, ad delicias conuerſi, reip. adminiſtrationem ſeruis commiſerunt, & bella per eos plerumque gerebant: atque eo tandem eos euexerant, vt ipſi ſe in libertatem vindicantes, dominas etiam ſuas vxores ducerent, & dominis ſuccederent, & in ſenatum legerentur, & magiſtratus caperent, & ipſi omnem auctoritatem obtinerent, & iniurias à dominis factas petulanter obiicerent. Cum autem veteres ciues eos neque perferre, neque vlciſci viribus ſuis poſſent, clam legatos Romam miſerunt; qui precibus ſecreto impetrarunt vt ſenatus, ne res palam fieret, priuatim in ædibus conueniret. Ac illi quidem ,t nemine audiente deliberabant: Samnis autem quidam, ædium domini hoſpes, ægrotans per incuriam ibi relictus, cognito ſenatus cõſulto monuit eos qui accuſabantur. Illi vero legatos reuerſos cõprehenderunt; ac de iis quæſtione habita, cum quid ageretur cognouiſſent, eos vna cum aliis primoribus interfecerunt. Quare Fabius à Romanis contra eos miſſus, qui ſibi occurrerunt, in fugam vertit, ac pleroſque in fuga aſſequutus occidit: reliquis intra mœnia incluſis, ad oppidum exercitum adduxit. Vbi cum ex vulnere occubuiſſet, ſerui audenti animo eruperunt; atque iterum victi, pedem rettulerunt. atque obſeſſi, tandem ob cibariorum inopiam ſeſe dediderunt. Conſul autem eos qui dominis ſuis magiſtratus ademerãt, excruciatos necauit, vrbem euertit; indigenas vero, & ſeruos qui in dominorum fide manſerant, alibi coll[illegible]t. Ita Zonaras. at Florus hoc modo; Poſtremi Italicorum in fide manſere Vu[illegible] opulent[illegible]ſſimi Etruſcorum, implorantes opem aduerſus ſeruos quondam ſuos, qui [illegible]bertatem à dominis datam in ipſos erexerant, translataque in ſe rep. dominabantur. ſed hi quoque duce Fabio Gurgite pœnas dederunt. Auctor autem libri de viris illuſtr. ita; Vulſinii, Etrurię nobile oppidum, luxuria pene perierunt; nam dum temere ſeruos manumitterent, dum in curiam legerent, conſenſu ſeruorũ oppreſſi, cum multa indigna paterentur, clam Roma auxilium petierunt. miſſ[illegible]uſque Decius Mus libertinos omnes aut in carcere necauit, aut dominis in ſeruitutem reſtituit. Ex his intelligi poteſt, Q. Fabium Gurgitem hoc bellum geſſiſſe hoc anno, eo mortuo Decium Murem bellum confeciſſe. Quoniam autem M. Fuluium Flaccum de Vulſinienſibus ſequenti anno triumphaſſe ſcriptum eſt in Capitolinis tabulis, fit vt non hoc anno, neque à Decio, ſed poſtero anno, & à M. Fuluio Flacco conſule bellum finitum eſſe putem; atq; hunc eſſe conſulem eum cuius Zonaras poſt Fabii mortem meminit, à quo huic bello finem impoſitum tradit.

De cenſoribus & Luſtro XXXV.

CENSORES hoc anno Cn. Cornelium Blaſionem, & C. Marcium Rutilum II, qui in hoc magiſtratu Cenſorinus appellatus eſt, luſtrum XXXV. condidiſſe, ſcriptum eſt in tabula Capitolina. Qua de re ſic Eutropius; Cum iam clarum vrbis Romæ nomen

eſſet,

eſſet, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. vt igitur cognoſcerent quæ copiæ Romanorum eſſent, cenſus eſt habitus. tum inuenta ſunt ciuium capita ccxcii millia ccxxiiii. Et Oroſius, Sæuiente per biennium peſtilentia, inquit, cenſus indictus eſt; qui non quantum hominum deperiſſet, ſed quantum ſuperfuiſſet, inquireret. Luſtrum autem ſequenti anno conditum puto, quia in Epitoma luſtri mentio fit poſt pacem Hieroni regi datam, ita, Luſtrum à cenſoribus conditum: cenſa ſunt ciuium capita ccxcii millia cxxiiii. De Marcio autem cenſore iterum, ſic Valerius libro iiii; Marcius Rutilus Cenſorinus, iterum cenſor creatus, ad concionem populum vocatum quam potuit grauiſſima oratione corripuit, quod eam poteſtatem bis ſibi detuliſſet. Plutarchus item in Coriolano ait è Marciorum gente fuiſſe Cenſorinum, quem populus bis cenſorem creauit. Hic ex cenſura bis nouo exemplo capta, *Cenſorinus* in hoc honore appellatus eſt.

De bello Punico primo.

Hoc anno bellum Punicum primum excitatum eſt; ſuſceptum autem anno ſequenti, Ap. Claudio, qui primus bellum intulit Pœnis, conſule, anno (vt ait Solinus) cdxxcix. in quo cum Capitolina ſumma conſentit. Belli cauſſæ ferebantur hæ, vt inquit Zonaras: à Romanis quod Pœni Tarentinis aduerſus ſe auxilio veniſſent: à Pœnis, quod Romani cum Hierone amicitiam iniſſent. vera autem cauſſa erat, quod ſe inter ſe ſuſpectos haberent, atque vterq; ſalutem ſuam in eo poneret, ſi alterum ſubegiſſet. Cum autem ita affecti eſſent, hæc belli gerendi occaſio incidit. Quo tempore Rhegium, vt inquit Polybius, à legione Romana D. Iubellio duce, qui vrbis præſidio præerat, in finibus Italiæ occupatum eſt, eodem etiam Meſſana in Sicilia Campani, qui ſub Agathocle meruerant, intra mœnia recepti, violata fide, ciuibus partim interfectis, partim expulſis, potiti ſunt. Supplicio de legione Romana a Romanis ſumpto, anno (vt ſcripſi) cdlxxxii, qui Meſſanam tenebant, cum metu perterriti, tum prœlio aduerſo cum Hierone, quo ille victor rex Syracuſanorum appellatus fuerat, fracti, alii Carthaginienſium, alii Romanorum præſidium implorarunt. Romani, veriti ne Carthaginienſes hac occaſione tota Sicilia potirentur, cum illi cetera omnia præter Meſſanam & Syracuſas tenerent, Mamertinis aduocantibus opem ferendam eſſe cenſuerunt. Hæc multis verbis Polybius; breuius Florus & Zonaras. Hoc autem loco magna habenda vetuſtati gratia eſt, quæ cum omnia prope hiſtoriarum huius temporis monumenta conſumpſerit, integras nobis conſulares triumphaleſq; tabulas vſq; ad ſecundum bellum Punicum reliquerit. quas quibus poterimus antiquorum annalium teſtimoniis confirmabimus.

DE COS. AN. CDXXCIX.

In hunc annum edunt conſules Ap. Claudium, Q. Fuluium Caſſiodorus, Eutropius, Oroſius, & Florus: Caudicem & Flaccum faſti Cuſpiniani cum Siculis. Hi a Gellio lib. xvii, cap. xxi, nominantur Ap. Claudius Caudex Cæci frater, & M. Fuluius Flaccus, vt etiam in Capitolinis tabulis.

De re ab Ap. Claudio cum Pœnis geſta.

Ap. Clavdio conſuli Sicilia prouincia obuenit; M. Fuluio, Etruria. Appius C. Claudium tribunum militum præmiſit. qui cum nauicula Meſſanam traieciſſet, ac fruſtra de pacis conditionibus cum vtriſque egiſſet, claſſe fretum ſuperare conatus, partim vi tempeſtatis, partim Pœnorum ſolertia multis nauibus amiſſis, vix Rhegium tenuit. Anno vero Pœnorum imperator, captis nauibus remiſſis, Claudium ad componendam pacem prouocauit: qua ille repudiata, ac claſſe refecta, æſtuſq; natura & freti notata, in Siciliam traiecit. Annone autem arcis præfecto in carcerem à Romanis approbantibus Mamertinis condito, Pœni legatum ad Romanos miſerunt, atq; vt certa die Sicilia excederent, edixerunt. quibus non obedientibus, Italos omnes qui ſub ſe ſtipendia faciebant, necarunt; & Hierone Syracuſanorum rege ſocio aſſumpto Meſſanam obſederunt, ac fretum, ne aut copiæ aut commeatus importarentur, cuſtodiuerunt. Conſul autem Appius, præſidiis Pœnorum deceptis, nocte traiecit,

Conſilium quo vſus eſt, tale narrat Frontinus: Ap. Claudius cos. inquit, cum à Rhegio Meſſanam traiicere militem nequiret, cuſtodientibus fretum Pœnis, ſparſit rumorem, quaſi bellum iniuſſu populi inceptum gerere non poſſet; claſſemq; Italiam verſus ſe agere ſimulauit. digreſſis deinde Pœnis, qui profectioni eius habuerant fidem, circumactas naues appulit Siciliæ. Hieronem porro improuiſo adortus, cum eo ita conflixit, vt equeſtri prœlio victus, pedeſtri proſpere pugnauerit, ac Hieronem Syracuſas fugauerit. Variis deinde prœliis cum Carthaginienſibus ad Meſſanam factis, præſidio Meſſanæ relicto, Hieronem perſequutus eſt, ac Syracuſas obſedit: poſtremo in anguſtum adductus, captus eſſet, niſi antequam circumueniretur, de pacis conditionibus ad regem legatum miſiſſet. nam cum quidam veniſſet quocum de pace ageret, inter colloquendum paulatim receſſit, donec in tutum peruenit. Itaque Meſſanæ relicto præſidio, Rhegium ſe recepit. Huius triumphum nullum adſcripſerunt Capitolini ſcriptores, triumphaſſe autem eum, Eutropius auctor eſt, & Silius lib. VI, cum ait; *Appius aſtabat pugnæ, lauroq; reuinctus, Iuſtum Sarrana ducebat cæde triumphum.*

De re geſta cum Vulſinienſibus & triumpho M. Fuluii Flacci cos.

VVLSINIENSE bellum, vt dixi, à Q. Fabio cos. priore anno initum, hoc anno excidio Vulſiniorum à M. Fuluio Flacco cos. finitum eſt. oſtendit hoc triumphus eius Capitolinus, quem de Vulſinienſibus hoc anno ab eo actum eſſe, ſcriptum eſt. oſtendit etiam Zonaras; qui conſulem alterum, mortuo Fabio, ſupplicium de ſeruis ſumpſiſſe, & oppidum euertiſſe ait, atq; hunc eſſe eum quem Decium Murem vocat ille qui ſcripſit de viris illuſtribus, puto. Accedit, quod idem Zonaras in rebus huius anni exponendis ait, Romanos rebus Etruriæ compoſitis, atq; Italia plane pacata, ambos conſules in Siciliam miſiſſe. ſignificat enim hoc anno alterum tantum eſſe miſſum, Ap. Claudium; cum alter M. Fuluius Etruſco bello eſſet implicatus. Metrodorus, auctore Plinio libro XXXIIII, cap. VII, Vulſinios expugnatos eſſe propter duo millia ſtatuarum, Romanis obiecit.

DE COS. AN. CDXC.

M'. VALERIVM, M'. Otacilium conſules ſuggerunt Polybius, Caſſiodorus, atque Eutropius: Valerium Maximum, & Otacilium Craſſum Zonaras: Maximum Meſſallam & Craſſum faſti Cuſpiniani, & Siculi. Vt autem in hoc honore Valerius Meſſalla dictus ſit, teſtibus Capitolinis ſcriptoribus, mox oſtendam. Vtrique Sicilia obuenit.

De Cn. Fuluio Centumalo dictatore.

DICTATOREM hoc anno Cn. Fuluium Centumalum cum magiſtro equitum Q. Marcio Philippo claui figendi cauſſa dictum, nemo prodit, niſi qui tabulas Capitulinas ſcripſit. Id autem mihi probatur, propter peſtilentiæ vim, quæ acrius ciuitatē per hos annos auctore Oroſio & Zonara vexauit. Clauo enim figendo peſtilentiam remitti, perſuaſum erat Romanis; vt ante diximus.

De re geſta cum Pœnis à conſulibus, & triumpho M'. Valerii Meſſallæ.

HVIVS anni res cum Pœnis geſtæ, non eodem modo traduntur ab omnibus. Nam Polybius ſic ſcribit; Conſules inde M'. Valerius, & M'. Otacilius in Siciliam traiiciunt. quorum aduentu non ſolum pleræque Carthaginienſium vrbes ad Romanos defecerunt; ſed ipſe etiam rex Hiero, rebus ſuis diffidens, pacem petiit, atq; impetrauit his conditionibus; vt captiuos Romanorum ſine pretio dimitteret; argenti talenta centum penderet; ſocius populi R. eſſet. His rebus auditis, Carthaginienſes in Siciliam ſupplementum miſerunt, Agrigentum tamquam arcem aduerſus Romanos tenuerunt. Conſules fœdere cum Hierone icto, ex Sicilia receſſerunt. Et Zonaras; Conſules Valerius Maximus, & Otacilius Craſſus, tam ſeorſum, quam vna inſulam peruagantes, multos in deditionem acceperunt; ac locis pleriſq; adiunctis, Syracuſas contenderunt. Hiero vero perterritus, redditis vrbibus quas ademerat, promiſſaque pecunia, & captiuis dimiſſis, pacem petiit, atque impetrauit, quod conſules opibus eius adiunctis, facilius debellari Pœnos poſſe rebantur. Pactis firmatis, ad alias vrbes in qui-

quibus Punica præſidia erant,conuerſi,& ceteris repulſis, Segeſtam vltro ſe dedentem receperunt:atque ob hibernum tempus Rhegium reuerſi ſunt, maiore Punicarum copiarum parte in Sardiniam tranſportata. Ita ſi Polybium ſequamur & Zonaram,res ab his conſulibus ſine prœlio cum Hierone bene geſta eſt. Qui autem triumphum Meſſallæ Capitolinum de Pœnis & Hierone rege,& Valerium in hoc magiſtratu Meſſallam appellatum ſcripſerunt, alios annales ſequuti videntur, eoſdem prope quos etiam Plinius, qui libro xxxv ſcribit: M'. Valerius Maximus Meſſalla princeps tabulam picturæ prœlii,quo Carthaginienſes & Hieronem in Sicilia deuicerat,propoſuit in latere curiæ Hoſtiliæ,anno ab V.C. CDXC. Et lib. VII, cap. LX: M'. Valerium Meſſallam bello Punico primo conſulem, Catana in Sicilia capta,primum horologium in publico ſtatuiſſe ſecundum roſtra in columna, M. Varro tradit. Et Eutropius,qui ait: M'. Valerio,& Otacilio conſulibus,in Sicilia à Romanis res magnę geſtæ ſunt; Taurominitani,Catanenſes,& præterea quinquaginta ciuitates,in fidem acceptæ ſunt. Idem etiã Eutropius in eo diſſentit,quod pacem Hieroni regi datã non primo belli anno ſcribit, vt eſt in libro de viris illuſtribus, & apud Florum & Oroſiũ, nec ſecundo,vt apud Polybium; ſed tertio inſequenti. Cum Capitolinis autem ſcriptoribus ſtat etiam Macrobius; qui libro primo Saturnalium ſcribit; Valerius Maximus poſtquam Meſſanam vrbem Siciliæ nobiliſſimam cepit, *Meſſala* cognominatus eſt. Credo etiam Liuium hos annales ſequutum eſſe. ſic enim ſcriptum eſt in epitoma eius XVI: Origo Carthaginienſium,& primordia vrbis eorum referuntur. contra quos & Hieronem regem Syracuſanorum, auxilium Mamertinis ferendum cenſuit ſenatus. cum de ea re inter ſuadentes vt id fieret, diſſuadenteſque contentio fuiſſet, tranſgreſſis tum primum mare equitibus Romanis aduerſus Hieronem ſæpius bene pugnatum. petenti pax data eſt. res præterea contra Pœnos, Vulſinios proſpere geſtas continet.

DE COS. AN. CDXCI.

CONSVLES ſubdunt Caſſiodorus & Polybius L. Poſtumium, Q. Mamilium; Zonaras Poſtumium Albinum, & Q. Mamilium: faſti Siculi Albinum & Vitulum. at Capitolini L. Poſtumium L.F.L.N. Megellum, Q. Mamilium Q.F. M.N. Vitulum, Vtrique Sicilia decreta.

De re geſtà cum Pœnis.

CONSVLES in Siciliam profecti, Agrigentum, quod à Pœnorum duce Annibale tenebatur, obſident; Erbeſus, quod erat horreum populi Romani ab Annone receptum. Pœni nihilominus fame oppreſſi, ad ſummam dimicationem cum veniſſent, victi ſunt. Agrigentum,clam præſidio Pœnorum egreſſo, in poteſtatem Romanorum venit. Hæc Polybius. at Eutropius ita; Afri tertio anno belli Punici primi, in Sicilia victi ſunt: & de his iterum Romæ triumphatum eſt. Hunc tamen triumphum Capitolini ſcriptores non probant. De Agrigento obſeſſo à Romanis & capto, latius etiam Oroſius & Zonaras.

DE COS. AN. CDXCII.

L. VALERIVM, T. Otacilium conſules comparant inter ſe in hunc annum Polybius & Caſſiodorus. Valerii cognomen eſt Flaccus, Otacilii Craſſus, vt eſt in Capitolinis tabulis, itemque in Siculis.

De re geſta cum Pœnis.

VT Valerius & Otacilius conſules nouo delectu habito in Siciliam miſſi, pleraſq; mediterraneas ciuitates, pedeſtrium copiarum Romanarum metu; ita Pœni maritimas claſſis terrore ad ſe traxerunt. Id cum Romani animaduertiſſent, quinqueremes centum, triremes viginti exædificandas curant; quibus partim Italiæ oram tuerẽtur, partim Africam ipſam vexarent. Polybius. Atque hoc primum tempore Romani claſſem belli gerendi cauſſa habuerunt. Hos conſules nihil memorabile in Sicilia geſſiſſe tradit Zonaras.

DE COS. AN. CDXCIII.

Consules ſuggerit Caſſiodorus & Zonaras Cn.Cornelium, C.Duilium: Item etiam Polybius; præterquam quod Λίβιον habet pro Δυίλιον: Scipionem & Duilium faſti Siculi. Cn.Cornelius Scipio Aſina nominatur à Capitolinis ſcriptoribus, Oroſio, Eutropio, & Valerio lib. VI, cap. X. de quo cognomine ſic Macrobius lib. I. Saturn. *Aſina* cognomen Corneliis datum eſt, quoniam princeps Corneliæ gentis empto fundo, ſeu filia data marito, cum ſponſores ab eo ſolenniter poſcerentur, aſinam cum pecuniæ onere produxit in forum; quaſi pro ſponſoribus præſens pignus. De C.Duilio mox dicam.

De nauali triumpho C.Duilii cos. de Pœnis.

Cn.Cornelius cos. claſſi præfectus, omnibus nauibus, vbi perfectæ eſſent, ad fretum venire iuſſis, ipſe cum decem & ſeptem Meſſanam contendit. inde cum, paratis neceſſariis rebus, quadam oblata ſpe, aliquanto celerius quam neceſſe erat, Liparas cum XVII nauibus conceſſiſſet, ibi ab Annibale Pœnorum duce concluſus & captus eſt. Annibal cum ad claſſem Romanorum ſpeculandam iret, atq; improuiſo in eam inſtructam incidiſſet magna ſuarum nauium parte amiſſa, ipſe vix viuus effugit. His rebus auditis, C.Duilius pedeſtribus, quibus præerat, copiis tribunis militum traditis, ad claſſem ſe contulit; ac Pœnos nauali prœlio congreſſus, deuicit. Annibal vix Carthaginem incolumis rediit. Romani Segeſtam obſidione exemerunt, ac Macellam oppidum in Sicilia vi ceperunt. Hæc Polybius & Zonaras: quæ eadem ſunt in Epitoma XVII, ita: Cn.Cornelius cos. à claſſe Punica circumuentus, & per fraudem veluti in colloquium euocatus, captus eſt. C.Duilius cos. aduerſus claſſem Pœnorum proſpere pugnauit; primuſque omnium Romanorum ducum, naualis victoriæ duxit triumphum. ob quam cauſſam ei perpetuus quoque honos habitus eſt, vt reuertenti à cœna tibicine canente funale præferretur. Itaque apud Ciceronem Cato merito ita loquitur; C.Duilium M.F. qui Pœnos primus claſſe deuicerat, redeuntem à cœna ſenem ſæpe vidi puer. delectabatur crebro funali, & tibicine; quæ ſibi nullo exemplo priuatus ſumpſerat. tantam licentiam dabat gloria. Et Florus; Duilius victor ad Liparas merſa & fugata hoſtium claſſe, primum illum maritimum egit triumphum. cuius quod gaudium fuit? cum Duilius imperator non contentus vnius diei triumpho, per vitam omnem, vbi à cœna rediret, prælucere funalia, & præcinere ſibi tibias iuſſit: quaſi quotidie triumpharet. Eadē Eutropius & Oroſius. & Plinius lib. XXXIIII; Columna poſita C.Duilio cos. qui primus naualem triumphum egit de Pœnis; quæ eſt etiam nunc in foro. Et Tacitus lib. II; Iano templum apud forum olitoriū C.Duilius ſtruxit; qui primus rem R. proſpere mari geſſit, triumphumque naualem de Pœnis meruit. Idem eſt etiam apud ſcriptorem libri de viris illuſtr. De manibus ferreis, quas excogitauit in prœlio Duilius, & coruos nominauit, ſcribit Polybius, Frontinus lib. II. cap. III.

DE COS. AN. CDXCIIII.

C. Aquillium, L. Cornelium conſules Caſſiodorus: Florum & Scipionem faſti Siculi: C.Florum, L.Scipionem Zonaras: C.Aquillium Florum, L.Cornelium Scipionem Eutropius & Oroſius ſuggerunt. Hos prætermittit Polybius. Tabulæ Capitolinæ cum annalibus conſentiunt Eutropii & Oroſii.

De triumpho L.Cornelii Scipionis cos. de Pœnis & Sardinia & Corſica.

L. Cornelium Scipionem conſulem de Pœnis, Sardis & Corſis triumphaſſe, ſcriptum eſt in tabulis Capitolinis. De quo triumpho ſic Eutropius; C.Aquillio Floro, L.Cornelio Scipione cos. Scipio Corſicam & Sardiniam vaſtauit, multa millia inde captiuorum abduxit, triumphum egit. In Epitoma XVII; L. Cornelius in Sardinia contra Sardos & Corſos, & Annonem Pœnorum ducem feliciter pugnauit. Et Florus; L. Scipio cos. ſerpente latius bello, in Sardiniam, annexamque ei Corſicam, tranſit: vbi & Caracalæ vrbis excidio incolas terruit, & omnes Pœnos ita terra ma-

rique

rique expugnauit, vt iam victoriæ nihil niſi Africa ipſa reſtaret. Item Oroſius; item Zonaras: item Valerius libro quinto; L. Cornelius cos. primo Punico bello, cum Olbiam oppidum cepiſſet, pro quo fortiſſime pugnans Anno dux Carthaginienſium occiderat, corpus eius è tabernaculo ſuo amplo funere extulit. Et Frontinus libro III, L. Scipio in Sardinia cuiuſdam ciuitatis per tumultum relicta oppugnatione, quam inſtruxerat, ſpeciem fugientis præſtitit; inſequutiſq; temere oppidanis, per eos quos in proximo occultauerat, oppidū inuaſit. Hoc anno nihil memorabile geſtum in Sicilia ſcribit Polybius. Quamquam vtrumq; conſulem de Pœnis triumphaſſe, ſcriptum eſt in Capitolinis tabulis. id quod probatur: quia Zonaras ſcriptum reliquit, Amilcarem Pœnorum ducem totam Siciliam in dicionem ſuam fuiſſe redacturum, niſi à C. Floro conſule ei obuiam itum eſſet.

DE COS. AN. CDXCV.

A. Atilivm, C. Sulpicium conſules edit in hunc annum Polybius: A. Atilium Calatinum, C. Sulpicium Caſſiodorus; Calatinvm & Patercvlvm faſti Cuſpiniani cum Siculis: A. Atilium Calatinum, C. Sulpicium Paterculum Capitolini: Atilium Calatinum, C. Sulpicium Zonaras.

De triumpho C. Aquillii Flori pro cos. de Pœnis.

C. Aqvillivm Florum pro conſule de Pœnis hoc anno triumphaſſe, ſcriptum inuenio in tabulis Capitolinis. Ex quo intelligi poteſt, rem priore anno ab ambobus cos. & in Sicilia & in Sardinia geſtam. quamuis Polybius nihil geſtum memoria dignum tradiderit.

De triumpho C. Sulpicii Paterculi cos. de Pœnis & Sardis.

Consvles in Siciliam profecti, Panormum, vbi Pœnorum tum copiæ hiemabant, totum belli impetum conuertunt. eo vero oppido relicto, Hippanam & Mytiſtratum capiunt; Camarinam, quæ à ſe defecerat, recipiunt; Ennam & alia Pœnorum oppida occupant; Liparas obſident. Ita Polybius. Qui vero ſcripſit de viris illuſtribus, hoc modo; Atilius Calatinus Enna, Drepano, Lilybæo hoſtilia præſidia deiecit, Panormum cepit: totamq; Siciliam peruagatus, paucis nauibus magnam hoſtium claſſem duce Amilcare ſuperauit. cum ad Camarinam ab hoſtibus obſeſſam properaret, à Pœnis in anguſtiis clauſus eſt. vbi tribunus militum Calpurnius Flamma, acceptis trecentis, in ſuperiorem locum euaſit, conſulem liberauit; ipſe cum trecentis pugnans cecidit; & poſtea ab Atilio ſemianimis inuentus & ſanatus eſt. Florus autem ſic; Calatino dictatore. omnia fere præſidia Pœnorum Agrigento, Drepano, Panormo, Eryce, Lilybæo detracta: trepidatum ſemel circa Camarinenſium ſaltum: ſed eximia virtute Calpurnii Flammæ tribuni militum, euaſerunt. In Epitoma autem XVII ita; Atilius Calatinus conſul, cum in locum iniquum à Pœnis circumſeſſum temere duxiſſet exercitum, M. Calpurnii tribuni militum virtute & opera euaſit; qui cum trecentis militibus eruptione facta, hoſtes in ſe cōuertit. De eodem Calpurnio Oroſius, Gellius lib. III. cap. VII, Plinius lib. XXII cap. VI, Frontinus de ſtratagematis, Valerius. Agrigentum non recte Florus hoc anno captum ſcribit, cum biennio ante per obſidionem in poteſtatem Romanorum venerit. Præterea vero illud etiam apud ſcriptorem libri de viris illuſtribus eſt imprudenter ſcriptum, quod A. Atilio prœlium nauale tribuit; quod C. Atilio ſequenti anno conſuli tribuendum eſt; vt poſt dicam. apud Florum iterum, quod res has a Calatino dictatore geſtas prodit; cum in conſulatu geſtæ ſint. Porro autem C. Sulpicium in Sardinia rem geſſiſſe, vt A. Atilium in Sicilia, apparet inde, quod Sulpicius de Pœnis & Sardis conſul triumphauit; Atilius ſequenti anno pr. de Pœnis ex Sicilia, auctoribus Capitolinis tabulis.

De cenſoribus & Luſtro XXXVI.

In tabulis Capitolinis hoc anno cenſor eſt C. Duillius. collega eius intercidit, neque annalium ope vlla reperiri adhuc potuit. in fragmētis Capitolinis eſt ſyllaba SCI. ex qua apparet Scipionem fuiſſe; credo eum qui priore anno conſulatum geſſit. Luſtrum factum eſſe XXXVI, probat ſequens luſtrum XXXVII.

DE COS. AN. CDXCVI.

CN. Cornelium, C. Atilium Serranum conſules prodit Caſſiodorus: C. Atilium Polybius: C. Atilium Regulum Capitolinæ tabulæ: REGVLVM & BLASIONEM iterum, faſti Cuſpiniani & Siculi. Hic Atilius primus fuiſſe videtur, qui *Serrani* cognomen tulerit. de quo Cicero pro Roſcio; Næ tu Erucci accuſator ridiculus eſſes, ſi illis temporibus natus eſſes, cum ab aratro accerſebantur qui conſules fierent. etenim qui præeſſe âgro colendo flagitium putes, profectò illum Atilium, quem ſua manu ſpargentem ſemen qui miſſi erant, conuenerunt, hominem turpiſſimum iudicares. & Valerius lib. IIII, Atilium, qui ad eum accerſendum à ſenatu miſſi erant ad imperium populi R. ſuſcipiendum, ſemen aſpergentem viderunt. ſed illæ ruſtico opere attritæ manus, ſalutem publicam ſtabilierunt, ingentes hoſtium copias peſſumdederunt; quæq; mo'do arantium boum iugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt. & Appuleius in Apologia Romanorum etiam maioribus Quinctiis & Serranis non modo vxores, verum etiam conſulatus & dictaturæ in agris offerebantur. Plin. lib. XVIII; Ipſorum tunc manibus imperatorum colebantur agri (vt fas eſt credere) gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore. ſerentem inuenerunt, dati honores; Serranum vnde cognomen. Ex his enim intelligitur, Atilium eum qui Serranus dictus eſt, & conſulatum geſſiſſe, & triumphum egiſſe. quæ duo huic contigerunt.

De Q. Ogulnio dictatore.

Q. OGVLNIVM Gallum dictatorem eum M. Lætorio Planciano magiſtro equitum hoc anno creatum feriarum Latinarum cauſſa, niſi ſcriptum eſſet in Capitolinis tabulis, id, vt multa alia, vetuſtas obruiſſet. Hunc eſſe opinor eum qui conſul ante fuit anno CDXXCIII.

De triumpho A. Atilii Calatini pr. ex Sicilia de Pœnis.

IN tabulis Capitolinis eſt, A. Atilium Calatinum pr. ex Sicilia de Pœnis triumphaſſe. de quo triumpho ſcribit etiam auctor libri de viris illuſtribus. De rebus ab eo geſtis diximus in anno priore. Illud admonendum hoc loco videtur, prætorem pro proconſule poni in tabulis Capitolinis. hoc enim ſignificant, Atilium prorogato vltra conſulatum imperio, non in magiſtratu triumphaſſe. niſi malis, eum poſt conſulatum abſentem prætorem creatum, in prætura triumphum egiſſe. quod quidem ego potius crediderim.

De triumpho nauali C. Atilii Reguli cos. de Pœnis.

C. ATILIVM Regulum conſulem de Pœnis naualem egiſſe, inuenio ſcriptum in tabulis Capitoliuis. qui triumphus probatur etiam auctoritate Oroſii, qui ſic ait; Annibal ſenior, à Carthagenienſibus iterum claſſi præpoſitus, infeliciter cum Romanis nauali prœlio congreſſus, & victus, ab exercitu ſuo ſeditione orta, lapidibus obrutus eſt. Atilius conſul Liparam Melitamque, inſulas Siciliæ nobiles, peruagatus euertit. Item Zonaras. Item in Epitoma XVII; Annibal dux Pœnorum victa claſſe, cui præfuerat, à militibus ſuis in crucem ſublatus eſt. Huc etiam referuntur quæ de A. Atilio Calatino ſunt in libro de viris illuſtribus; Totam Siciliam peruagatus, paucis nauibus magnam hoſtium claſſem duce Amilcare ſuperauit. Hos annales ſequuti ſunt ii, qui triumphum huius naualem Capitolinum ſcripſerunt. nam Polybius bis mari pugnatum eſſe ab C. Atilio & Pœnis ait ita, vt ambo ſibi victoriæ gloriam vindicarent: ceterum terra nihil memorabile geſtum eſſe. Hinc factum eſt vt Plinius hunc triumphalem ararorē appellauerit; & Valerius triumphalis currus habenas eum tractaſſe tradiderit, vt ante expoſui.

DE COS. AN. CDXCVII.

Q. CÆDICIVM, L. Manlium conſules edit deinceps Caſſiodorus: Vulſonem & Cædicium faſti Siculi: M. Regulum, L. Manlium Zonaras: M. Atilium Regulum, L. Manlium Vulſonem Europius. M. Atilium, L. Manlium Polybius. Liuius etiam ibro trigeſimonono; Poſt M. Atilium Regulum, inquit, & L. Manlium conſules, Africa

frica nullas copias Romanas vidit, niſi poſt annos fere quinquaginta, cum P. Scipio traiecit. Eorundem meminit etiam Iuſtinus lib. XLI. Eſt autem intelligendum, Q. Cædicium in magiſtratu mortuum, M. Atilium in eius locum ſubrogatum, atque iterum factum eſſe. quod ex Capitolinis tabulis patet; in quibus eſt L. Manlius Vulſo Longus, & in locum Q. Cædicii M. Atilius Regulus II: & ex libro Cuſpiniani, apud quem eſt LONGVS & REGVLVS.

De triumpho nauali L. Manlii Vulſonis cos. de Pœnis, & rebus à M. Atilio Regulo cos. cum Pœnis geſtis.

Hoc anno Romani pararunt omnia, vt in Africam traiicerent. Pœni id pro viribus impedire conati, prœlium nauale commiſerunt. duces hinc erant conſules, M. Atilius, L. Manlius; inde, Anno & Amilcar. victoria penes Romanos fuit. Iidem reparatis quas cœperant nauibus ad Mercurii promontorium, quod eſt in Africa, inde Aſpidem vrbem à litore primam veniunt: eaq; in deditionem accepta, in agrum Carthaginienſem impetum faciunt. L. Manlius Romam cum parte claſſis reuocatus eſt. M. Atilius in Africa cum XL nauibus, & XV millib. peditum, & D equitibus, manſit. Carthaginienſes tribus ducibus, Aſdrubali, Boſtari, & Amilcari, regionis præſidium tradunt. Atilius Adi oppido obſeſſo, Tunete expugnato, cum ſucceſſorem timeret, facere fœdus cum Carthaginienſibus voluit: quod ab iis propter acerbiores conditiones repudiatum eſt. Hoc Polybius. Eutropius paulo ſecus de eadem re ita; L. Manlio Vulſone, M. Atilio Regulo cos. bellum in Africam tranſlatum eſt. contra Amilcarem Carthaginienſium ducem in mari pugnatum, victuſq; eſt. nam amiſſis LXIV nauibus, regreſſus eſt. Romani XII amiſerunt: cum in Africam tranſiſſent, primam Clypeam Africæ ciuitatem in deditionem acceperunt. conſules vſq; ad Carthaginem proceſſerunt: multiſq; vaſtatis oppidis, Manlius victor Romam rediit, & XXVII millia captiuorum cum ingentibus ſpoliis reduxit. Atilius in Africa remanſit; contra tres Carthaginienſium duces aciem inſtruxit, Aſdrubales duos, & Amilcarem; ac dimicans, victor fuit. XVIII millia hoſtium cæcidit, V millia cum XVIII elephantis cepit: ſerpentem miræ magnitudinis, qui milites multos, qui ad flumen Bagradam aquatum deſcenderant, deuorauerat, occidit: cuius corium CXX pedes longum fuit; Romam delatum aliquandiu cunctis miraculo fuit. tum victi Carthaginienſes, pacem à Romanis petierunt. In Epitoma autem XVII ſic eſt: Atilius Regulus cos. victis nauali prœlio Pœnis, in Africam traiecit. item, in Africa ſerpentem portentoſæ magnitudinis cum maxima militū clade occidit. Eadem ſunt apud Oroſium, & Florum, & Zonaram, & Silium. De ſerpente, & corio eius, Gellius lib. VI, cap. III. Valerius de miraculis. Hæc & naualem triumphum L. Manlii, de quo eſt in Capitolinis tabulis, & nobilem victoriam M. Atilii, confirmare poſſunt. Eodem anno extremo captum M. Atilium puto. id enim & tradit Zonaras, & hæc verba Liuii probant, quæ ſunt lib. XXIV; M. Atilius primo acceſſu ad Africam, non oſtendit: eiq; portus Africæ patuerunt: & quantum ad Carthaginienſes duces, inuictus ad vltimum permanſit. Captum autem ita ſcribit Eutropius: Cum Regulus pacem niſi duris conditionibus daret, Pœni auxilium a Lacedæmoniis petierunt: & dux eis miſſus Xanthippus, eius belli victor fuit. Regulus victus eſt vltima pernicie: II millia tantum ex Romanis effugerunt: XV millia cum Regulo capta, XXX millia cæſa. Xanthippus ilico in Græciam nauigauit: Regulus in catenas coniectus. Polybius elephantorum maxime cauſa cladem acceptam ſcribit. De eodem etiam capto pluribus agit Zonaras.

DE COS. AN. CDXCVIII.

SER. Fuluium, M. Aimilium conſules in hunc annum prodit Polybius: Nobiliorem & Paullum faſti Cuſpiniani: Paetinum & Paullum Siculi: Ser. Fuluium Nobiliorem, M. Aimilium Paullum Caſſiodorus, & cum faſtis Capitolinis Eutropius. Vterque in Siciliam miſſus.

De triumphis Ser. Nobilioris, & M. Paulli pro cos. de Coſſurenſibus & Pœnis.

Igitvr Æmilius Paullus & Fuluius Nobilior conſules, audita captiuitate Reguli (inquit Oroſius & Zonaras) & clade exercitus Romani, tranſire in Africam cum claſſe cc nauium iuſſi, Clupeam petunt. Eo & Carthaginienſes cum pari claſſe confeſtim venerunt. nec differri potuit nauale certamen. civ naues Carthaginienſium demerſæ: xxx cum pugnatoribus captæ: præterea xxxv millia militum cæſa ſunt. Romanorum autem nouem nauibus deprehenſis, mille centum periere milites. conſules Clupeæ caſtra poſuerunt. cum duo Annones eo cum magno exercitu conueniſſent, prœlio commiſſo, ix millia militum perdiderunt. poſt autem, cum Romana claſſis ad Italiam prædis onuſta remearet, infando naufragio euerſa eſt. nam ex ccc nauibus ccxx perierunt, lxxx vix abiectis oneribus liberatæ ſunt. Amilcar cum exercitu in Numidiam Mauritaniamq; miſſus, poſtquam hoſtiliter in vniuerſos egit, quod Regulum libenter ſuſcepiſſe dicerentur, mille argenti talentis, & xx millibus boum reliquos condemnauit. Eadem ſunt apud Polybium fere & Eutropium: de naufragiis Romanis in Epitoma xviii. Itaq; in Capitolinis tabulis ſcriptum eſt, vtrumq; conſulem de Coſſurenſibus & Pœnis pro conſule ſequenti anno triumphaſſe. vt omnino naufragia conſulibus, quo minus victoriæ honorem meritum adepti ſint, in detrimento fuiſſe non videantur. Coſſura autem inſula fuit in mari Africo ad quam conſules tempeſtate delatos eſſe, eamq; vaſtatam præſidiiſq; firmatam reliquiſſe, tradit Zonaras.

DE COS. AN. CDXCIX.

Cn. Cornelivm, A. Atilium conſules memorat in hunc annum Caſſiodorus, & Polybius: A. Atilium Calatium ii, Cn. Cornelium Scipionem Aſinam ii, ſcribunt Capitolini auctores. De Cn. Cornelio Aſina cos. ii ſic Valerius lib. vi; Cn. Cornelius Scipio Aſina, qui conſul à Pœnis apud Liparas captus fuit, cum belli iure omnia perdidiſſet, cuncta recuperauit conſul iterum creatus. ita ex conſule captiuus, ex captiuo iterum conſul factus.

De re geſta à conſulibus cum Pœnis, & triumpho Cn. Cornelii Aſinæ pro cos. de Pœnis.

Romani ducentarum & viginti nauium claſſe refecta, conſules Cn. Cornelium, A. Atilium in Siciliam miſerunt, qui acceptis iis quæ ex naufragio ſuperfuerunt, & claſſe trecentarum nauium facta, Panormum Pœnorum vrbem obſidione ceperunt. Ita Polybius, & Zonaras. Eutropius item claſſem ducentarum nauium ſtatim à Romanis reparatam ſcribit. Hac de cauſa factum eſt vt Cn. Cornelius de Pœnis, ſed pro conſule, atque inſequenti anno, triumphauerit. eius enim triumphus in Capitolinis tabulis ſcriptum eſt; præterea nuſquam.

DE COS. AN. D.

Consvles ſuggerit Caſſiodorus & Polybius Cn. Seruilium, C. Sempronium. Cæpionem & Blæſum faſti Siculi: Seruilium Cæpionem & C. Sempronium Zonaras: Cn. Seruilium Cępionem, C. Sempronium Blęſum Eutropius & Oroſius. Eorundem meminit etiam Solinus cap. xxx, & lapis Capitolinus.

De cenſoribus abdicatis.

Censores in hunc annum coniiciunt Capitolini ſcriptores D. Iunium Peram, L. Poſtumium Megellum, qui idem prætor erat. Ceterum abdicatos eos morte Poſtumii intelligendum eſt. Nam nec luſtrum adſcriptum eſt, & poſtero anno alteri cenſores creati ſunt. Horum autem meminit, quod ſciam, nemo.

De triumpho C. Sempronii Blæſi cos. de Pœnis.

Consvles clx nauibus in Siciliam, inde in Africam tranſgreſſi, vniuerſam oram maritimam quæ circa Syrtes eſt, depopulati ſunt. ignari autem locorum, cum in Syrtes impuliſſent, onera abiicere omnia, vt naues ſubleuarent, coacti, cum retro in Siciliam, atque ex Sicilia in Italiam irent, coorta tempeſtate, cl naues onerarias & prædam amiſerunt. Itaque S. C. factum, ne amplius quam lx nauium claſſis ad

ad ſubſidium Italiæ baberetur. Hæc Polybius, Eutropius, Oroſius, & Zonaras. Itaque Solinus cap. xxx, Cn. Seruilio, C. Sempronio coſ. inquit, inter Syrtes claſsis Romana impulit. Adiicit etiam Polybius, à conſulibus his nihil memorabile geſtum. vt non eoſdem omnes ſequuti annales videantur: ſiquidem rem præclare geſtam eſſe, indicant ii qui Capitolinum triumphum C. Sempronii Blæſi conſulis de Pœnis deſcripſerunt. forte autem, quia maritimam oram late populatus erat, Sempronius triumphum impetrauit.

DE COS. AN. DI.

CONSVLES ſubiicit Caſsiodorus C. Aurelium Cottam, & P. Geminum: Cottam & Geminum faſti Siculi; C. Aurelium Cottam, P. Seruilium Geminum Capitolini. P. Seruilium, C. Aurelium Zonaras. Cicero in Lucullo C. Cottam cum P. Seruilio Gemino bis conſulem fuiſſe ſcribit. C. Cottæ conſulis in Sicilia meminit etiam Frontinus lib. IV de ſtratagematis, & Oroſius.

De cenſoribus & luſtro XXXVII.

M'. VALERIVM Maximum, P. Sempronium Sophum cenſores edunt in eundem annum Capitolinæ tabulæ, ab iiſque luſtrum XXXVII conditum profitentur. De quibus hæc tantum Valerius capite de cenſoria nota: P. Sempronius Sophus, M'. Valerius cenſores, quadringentos iuuenes equites, quia in Sicilia ad munitionum opus ire iuſsi, facere id neglexerant, equis publicis ſpoliatos, in numerum ærariorum retulerunt. Et in Epitoma XVIII; P. Sempronius Sophus, M'. Valerius Maximus cenſores cum ſenatum legerent, XIII ſenatu mouerunt; luſtrum condiderunt, quo cenſa ſunt ciuium capita * CCXCVII millia * DCCXCVII.

De triumpho C. Aurelii Cottæ coſ. de Pœnis & Siculis.

C. AVRELIVM Cottam conſulem de Pœnis & Siculis triumphaſſe, nemo prodit niſi is qui Capitolinos triumphos digeſsit. Probant autem hunc triumphum verba Oroſii, ita ſcribentis; Patres decreto rupto, Cottam conſulem in Siciliam miſerunt. qui plurimis prœliis aduerſus Pœnos & Siculos terra marique pugnauit, & per totam Siciliam partim hoſtium, partim etiam ſociorum inhumanas ſtrages reliquit. Et Frōtinus lib. IV ſic; Aurelius Cotta conſul, cum ad opus equites neceſsitate cogente iuſsiſſet accedere, eorumq; pars detrectaſſet imperium, queſtus apud cenſores, effecit vt notarentur. à patribus deinde obtinuit ne eis præterita æra procederent. Tribuni quoque plebis de eadem re ad populum pertulerunt. omniumq; conſenſu ſtabilita diſciplina eſt. Item; Cotta conſul in Sicilia in Valerium nobilem tribunum militum virgis animaduertit. Idem P. Valerium Pecuniolam ſanguine ſibi iunctum, quem obſidioni Liparitanæ ad auſpicia repetenda Meſſanam tranſiturus, præfecerat, virgis cæſum militiæ munere inter pedites fungi coegit; quod eius culpa ager incenſus, & pene caſtra erant capta. Polybius Cottæ nomen omiſit: victoriam autem his (vt puto) verbis expreſsit: Romani accepta ab elephantis in Africa clade, adeo perculſi erant, vt per bienninm partim in agro Africo, partim in Selinuntino, cum prope hoſtes quinq; aut ſex ſtadia caſtra feciſſent, nec pugnam inire, nec æquis ſe campis committere auderent, quod elephantorum incurſionem pertimeſcerent. Thermam autem ac Liparas interea obſederunt. Cum hæc ratio facit vt Oroſio non aſſentiar, qui Cottam mari pugnaſſe tradidit; tum vero quod nec Cottæ triumphus naualis fuiſſe traditur, & Romani niſi biennio poſt, decretum de claſſe reſtituenda fecerunt. Cottam Zonaras nauibus Hieronis regis vſum ſcribit.

DE COS. AN. DII.

L. CÆCILIVM, Cn. Furium conſules Polybius ſuggerit: Metellum & Pacilum faſti Siculi: Cæcilium Metellum, C. Furium Zonaras: L. Cæcilium Metellum, C. Furium Caſsiodorus: L. Cæcilium Metellum, C. Furium Pacilum Eutropius, Oroſius, & lapis Capitolinus. Hic eſt L. Metellus bis conſul, & Pont. max. de quo Plinius libr. VII. cap. XLIII.

De re geſta cum Pœnis à L. Metello coſ.

L. CÆCILIVM Metellum conſulem rem cum Pœnis in Sicilia bene geſſiſſe nemo negat. pro conſule etiam geſſiſſe, indicat triumphus eius, quem pro conſule egit VII idus Septemb. Hoc enim tempore conſules iniiſſe arbitror aut Maio, aut Iunio menſe; quod priore anno C. Cotta extremo (vt par eſt) conſulatu de Pœnis & Siculis idib. Aprilis triumphauerit. De rebus autem à Metello geſtis ſic Polybius; L. Metellus, C. Furius, in Siciliam cum pedeſtribus copiis miſſi. iis naues tantum LX comportandi frumenti cauſa datæ, quod Romani ſæuiſſimis naufragiis conflictati, mari ſibi abſtinendum eſſe decreuiſſent. Aſdrubal autem, Romanorum metu cognito, cum, altero conſule cum parte copiarum Romam reuerſo, ſolum Metellum Panormi ſe continere audiret, ex Lilybæo in Panormitanum agrum irrupit; vt, ſi poſſet, Metellum ad prœlium prouocaret. cum Metellus traiicientem flumen adortus, maxime elephantorum, quos in Romanos ille impulerat, in ſuos fuga, ſummo prœlio ſuperauit. quo factum eſt vt vrbe egreſſus, caſtra & ipſe ſub dio habuerit. Ita Polybius. Oroſius autem hoc modo; Aſdrubal nouus Pœnorum dux, cum elephantis CXXXIII, & equitum peditumq; amplius XX millib. Lilybæum venit ex Africa, & cum Metello conſule apud Panormum pugnauit. ſed Metellus vim belluarum timens, eas conſilio vel fugauit vel cęcidit: & ſic facile magnam vim hoſtium ſuperauit. XX millia Carthaginienſium cæſa; elephanti XXVI interfecti; CIV capti, & per Italiam ducti maximum Italis ſpectaculum præbuere. Aſdrubal cum paucis Lilybæum profugit: & abſens à Pœnis capite damnatus eſt. Et Eutropius; Metellus conſul in Sicilia Aſdrubalem cum CXXX elephantis, & magnis copiis vicit. apud Panormum XX millia hoſtium occidit; XXVI elephantes cepit, reliquos errantes collegit. De eodem ita etiam in Parallelis Plutarchus; Pœnis ac Siculis ſocia aduerſus Romanos arma parantibus, Metellus imp. omnibus diis præterquam Veſtę, ſacrificium fecit. quę cum aduerſos ventos immiſiſſet, C. Iulius augur eos ceſſaturos dixit, ſi ante filiam immolaſſet. quod cum ille facturus eſſet, dea buculam ſuppoſuit. Hoc anno victos Pœnos Regulum captiuum Romam de pace, aut de captiuis commutandis miſiſſe; vtrumq; eum in ſenatu diſſuaſiſſe, ſcribit Eutropius, Oroſius, Gell. lib. VI cap. IV. Valerius lib. I, cap. I, Cicero de Offic. de Finibus; Epitoma XVIII, Zonaras pluribus, & Silius.

DE COS. AN. DIII.

C. ATILIVM, L. Manlium conſules edit hoc anno Polybius: C. Atilium Regulum, L. Manlium Caſſiodorus: C. Atilium Regulum, L. Manlium Vulſonem. ambos iterum Oroſius, & lapis Capitolinus: C. Atilium Reguli fratrem, & L. Manlium Zonaras: Regulum & Vulſonem faſti Siculi.

De triumpho L. Metelli pro coſ. de Pœnis.

L. METELLVM pro conſule triumphaſſe de Pœnis, tradunt Capitolini ſcriptores. qui triumphus omnium pene annalium vocibus celebratur. ſic enim loquitur Plinius libr. VIII; Roma plurimos elephantos anno quingenteſimo ſecundo vidit, victoria L. Metelli punt. in Sicilia de Pœnis captos. Et lib. VII; L. Metellus pont. bis coſ. dict. magiſter equitum primus elephantos primo Punico bello duxit in triumpho. Et libr. XVIII; M. Varro auctor eſt cum L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos, aſſibus ſingulis farris modios fuiſſe. Epitoma autem XIX, ita; Cæcilius Metellus rebus aduerſus Pœnos proſpere geſtis, ſpecioſiſſimum egit triumphum XIII ducibus hoſtium, & CXX elephantis in eo ductis. Et Florus; Argumentum ingentis victoriæ Metelli centum circiter elephantorum captiuitas. Eutropius CXXX elephantos in triumpho ductos ſcribit. Quo præterea conſilio elephantos traiecerit in Italiam Metellus, Frontinus docet libro primo cap. VII.

De re geſta à conſulibus cum Pœnis.

HOC anno Romani, inquit Polybius, Metelli victoria elati, noua ædificata claſſe, & vetere refecta, conſules C. Atilium & L. Manlium in Siciliam miſerunt. hi

acceptis

acceptis pedeſtribus copiis,ad Lilybæum obſidendum pergunt.Imilco vrbi præerat. cum obſidio differretur,Annibal Amilcaris filius ex Africa cum claſſe miſſus, atque intra oppidum receptus, Pœnorum animos confirmauit. multis Romanorum diuturna obſidione deletis,Romani ſupplementum miſerunt. Hæc Polybius. Oroſius autem ſic;Remiſſo Regulo captiuo Carthaginem,alter Atilius Regulus, & Manlius Vulſo,ambo II conſules,cum claſſe cc nauium,& IV legionibus, Lilybæum profecti ſunt.quod oppidum obſidere Romani conati,ſuperueniente Annibale Amilcaris filio victi,maiore exercitus ſui parte amiſſa,ipſi ægre euaſerunt.

DE COS. AN. DIV.

CONSVLES ſubiicit P.Claudium,L.Iunium Caſſiodorus & Polybius:L.Iunium, Claudium Pulchrum Zonaras.Claudio Pulchrum Florus,& Suetonius in Tiberio: Iunio Pullum Cenſorinus cognomina adiiciunt.quæ eadem ſunt etiam in Siculis & Capitolinis tabulis. Hunc P.Claudium Cicero de diuinatione,& de natura deorum, Ap.Cæci filium;Plinius lib.xv,nepotem vocant.cum Cicerone ſtant Capitolini ſcriptores.Eorundem conſulum meminit Valerius lib.I,cap.IV.

De re geſta à conſulibus cum Pœnis.

P.CLAVDIVS conſul in Siciliam,vt exercitui præeſſet,miſſus,cum Drepanum,vbi Adherbal erat,nauigaret;cum eodem occurrente congreſſus, vix cum xxx nauibus incolumis euaſit. XCIII in manus hoſtium peruenere. propterea à Romanis poſtea iudicio condemnatus,quod eius temeritate cladem eam acceptam ſatis conſtabat. L. Iunius conſul alter, refecta claſſe à Romanis in Siciliam mittitur,vt iis qui Lilybæum obſiderent, adeſſet. claſſis Romana, quæ in portu Lilybætano erat, interea à Carthalone & Imilcone præfectis,partim incenditur, partim capitur. ad cuius rei nuncium,cum L.Iunius,qui Syracuſis erat, properaret, orta ſæua tempeſtate omni claſſe amiſſa, ſollicitus Lilybæum contendit. inde in Eryce monte & oppido capto præſidiis impoſitis,Romam rediit.Hæc Polybius. De eadem autem re Oroſius ſic; Claudius conſul cũ claſſe cxx nauium ad Drepani portum cõtra hoſtem profectus, ibique mox exceptus claſſe Pœnorum, ſuperatus eſt: & ipſe quidem cum xxx nauibus Lilybæum in caſtra confugit,reliquę omnes aut captæ aut demerſæ fuerunt. VIII millia militum cæſa,xx millia capta referuntur: L.Iunius collega Claudii vniuerſam claſſem naufragio amiſit.Eutropius autem ita;Claudius contra auſpicia pugnauit, & à Carthaginienſibus victus eſt: Iunius claſſem naufragio amiſit: exercitum tamen ſaluum habuit,quia vicina litora erant. De neglectis ab vtroq; conſule auſpiciis Cicero de diuinatione,& de natura deorum, ſic; P. Claudius Ap. Cæci filius,primo Punico bello etiam per iocum deos irridens,cum caueâ liberati pulli non paſcerentur,mergi eos in aquam iuſſit,vt biberent,quoniam eſſe nolent. qui riſus multas ipſi lachrymas,magnam populo Rom.cladem attulit:itaque à populo condemnatus eſt. L.autem Iunius P.Claudii collega,tempeſtate claſſem amiſit, cum auſpiciis non paruiſſet. itaque necem ſibi ipſe conſciuit. Valerius tamen lib. VIII, Claudium damnatum non eſſe oſtendit,eum ait; P. Claudius neglectis auſpiciis amiſſa claſſe, infeſto populo obiectus,cum effugere debitam pœnam nullo modo poſſe crederetur, ſubito coorti imbris beneficio à damnatione tutus fuit.diſcuſſa enim quæſtione,aliâ velut diis interpellantibus de integro inſtaurari non placuit. Iunium à Carthalone captum ſcribit Zonaras.

De M. Claudio Glicia dict. abd. A. Atilio Calatino dictatore ſuffecto.

HOc anno M. Claudio dictatore creato, eoque abdicato, A. Atilium Calatinum ſubrogatum eſſe inuenio,non ſolum in Capitolinis tabulis, ſed etiam apud Suetoniũ in Tiberio,& in Epitoma XIX. Suetonius quidem ſic ſcribit; Claudius Pulcher apud Siciliam non paſcentibus in auſpicando pullis, ac per contemptum religionis mari demerſis vt biberent, quando eſſe nollent, prœlium nauale iniit: ſuperatuſque,cum dictatorem dicere à Senatu iuberetur, velut iterum illudens * crimini publico, Glicam viatorem ſuum dixit. In Epitoma autem ſcriptum eſt ita; Claudius Pulcher

conſul, qui contra auſpicia profectus iuſſit immergi pullos, qui cibari nolebant, infeliciter aduerſus Carthaginienſes claſſe pugnauit: & reuocatus à ſenatu, iuſſuſq; dictatorem dicere, C. Glauciam dixit vltimę ſortis hominem. qui coactus abdicare ſe magiſtratu, poſtea ludos prętextatus ſpectauit: Atilius Calatinus primus dictator exercitum extra Italiam duxit. Dio etiam lib. XXXVI, obſeruatum eſſe diligenter ait, ne dictator extra Italiam imperium haberet. ac nemini vnquam niſi vni in Siciliam id eſſe delatum. De L. Cæcilio Metello magiſtro equitum agit Plin. libr. VII, cap. XLIII. Quæ Calatinus dictator in Sicilia geſſerit, ea ad nos non peruenerunt. Zonaras à Calatino dictatore, & Metello magiſtro equitum, nihil memorabile geſtum eſſe ait.

DE COS. AN. DV.

P. SERVILIVM, C. Aurelium conſules ſuggerit Caſſiodorus. Hos bis conſules fuiſſe ſcribit in Lucullo Cicero. quod etiam ex Capitolinis & Siculis tabulis intelligitur; in quibus cognomina horum ſunt Geminus II, & Cotta II.

De re geſta cum Pœnis.

Hoc anno C. Aurelius, & P. Seruilius conſules, Lilybæum & Drepanum oppida oppugnarunt, ac Pœnos terra prohibuerunt, & ſocias eorum vrbes populationibus infeſtas reddiderunt. Quos vt auerteret Cartbalo, claſſe oram Italiæ peragrauit. Sed inito conſilio, mercenariorum militum ſeditiône permotus, in Siciliam rediit. Hæc Zonaras. Polybius autem Romanos inquit, prioris anni naufragiis afflictos, per quinque annos mari abſtinuiſſe. ſic enim potius apud eum legendum puto, quam *quindecim*. Claſſem Punicam inſequentibus poſt Claudium conſulem annis Italiæ oram infeſtam reddidiſſe, eamq; longe lateque vaſtaſſe, auctor eſt Eutropius, & Polybius. Multa interea per tres annos prœlia ad Erycem commiſſa eſſe inter Romanos & Pœnos, cum ſummum & imum montem Romani, Amilcar Barca eorum imperator mediam vrbem teneret; verum quibus Romanis ducibus, ac quid quoque anno ſigillatim geſtum ſit, memoriæ proditum non eſſe ait Polybius.

DE COS. AN. DVI.

L. CÆCILIVM, M Fabium conſules in hunc annum edit Caſſiodorus: Cæcilium Metellum & Numerium Fabium Zonaras: METELLVM II, & BVTEONEM II, faſti Cuſpiniani & Siculi: L. Cæcilium Metellum II, N. Fabium Buteonem II, Capitolini. Metellum bis conſulem fuiſſe, tradit etiam libr. VII Plinius. Hoc anno Metellus cos. ad Lilybæum fuit; Fabius Drepanum obſedit, & Columbariam inſulam cepit. Pœni Italiæ oram claſſe vexarunt. Zonaras.

De cenſoribus & luſtro XXXVIII.

CENSORES A. Atilium Calatinum, A. Manlium Torquatum Atticum hoc anno luſtrum feciſſe XXXVIII, inuenio in tabulis Capitolinis ſcriptum. De cenſorum nominibus nihil proditum ab aliis eſt. De luſtro ita eſt in Epitoma XIX; Luſtrum à cenſoribus conditum eſt: cenſa ſunt ciuium capita CCLI millia CCXXII.

DE COS. AN. DVII.

M FABIVM, M. Otacilium conſules ſuggerit Caſſiodorus: Craſſum & Licinum, faſti Siculi: Fabium Licinum, & Otacilium Craſſum Gellius libro X, capite VI: M. Fabium Licinum, M'. Otacilium Craſſum Capitolini lapides. His conſulibus, auctore Gellio, Claudia Cæci filia, P. Claudii ſoror, à ludis diuertens, cum turba premeretur, dixit, Vtinam frater meus viueret, iterumq; claſſem duceret: proptereaque C. Fundanius, & Ti. Sempronius ædiles pl. multam dixerunt ei æris grauis XXV millia. Idem ſcriptum eſt apud Suetonium in Tiberio, & Valerium, & in Epitoma XIX. Hi conſules cum inſequentibus nihil memoria dignum in Sicilia geſſerunt.

De Ti. Coruncanio dictatore.

TI. Coruncanium dictatorem cum magiſtro eq. M. Fuluio Flacco comitiorum haben-

habendorum cauſſa creatum, niſi Capitolinæ tabulæ tradidiſſent, in huius profecto hiſtoriæ ignoratione, in tanto præſertim annalium ſilentio, verſati eſſemus, nec clariſſimum hunc ſummi viri titulum cognouiſſemus, hic eſt enim Ti. Coruncanius, qui conſul triumphauit, & primus de plebe pontifex maximus factus eſt.

DE COS. AN. DVIII.

M. Fabivm, C. Atilium conſules in hunc annum memorat Caſſiodorus; Buteonem & Bulbum Siculæ tabulæ; M. Fabium Buteonem, C. Atilium Bulbum Capitolinæ. De re à M. Fabio conſule geſta ſic Florus; M. Fabio Buteone conſule, populus Romanus claſſem hoſtium in Africo mari apud Ægimurum in Italiam vltro nauigantem cęcidit. Quantus ô tũ triumphus tempeſtate intercidit. Claſſis autem intelligenda eſt quam ad tuanda Italiæ litora Romani habuerunt. Eodem anno Fregellæ colonia deducta. Velleius lib. primo, Epitoma XIX.

DE COS. AN. DIX.

Cassiodorvs conſules prodit A. Manlium, C. Sempronium; Torquatum & Blæſum faſti Siculi: ATTICVM & BLÆSVM liber Cuſpinianus; A. Manliũ Torquatum Atticum, C. Sempronium Blæſum II, Capitolini ſcriptores. Horum conſulum ſic meminit Velleius; Brunduſium colonia deducta Sempronio & Torquato COS. Cuius rei mentio eſt etiam in Epitoma XIX.

DE COS. AN. DX.

C. Fvndanivm, C. Sulpicium conſules ſubdit Caſſiodorus: Fundulum & Gallum Siculi ſcriptores: C. Fundanium Fundulum, C. Sulpicium Gallum Capitolini. Horum meminit prętерea nemo.

DE COS. AN. DXI.

Consvles in hunc annum prodit Caſſiodorus C. Lutatium, A. Poſtumium: Catulum & Albinum faſti Siculi: C. Lutatium Catulum, A. Poſtumium Albinum Eutropius, & Capitolini auctores. Horum & alii meminerunt, vt mox dicemus. Cæcilius Metellus pont. max. A. Poſtumium conſulem, quoniam idem & flamen Martialis erat, cum ille ad bellum gerendum proficiſci vellet, in vrbe tenuit, nec paſſus eſt à ſacris recedere: Epitoma XIX. C. Lutatio conſuli Sicilia obuenit. Q. Valerius Falto prætor, adiutor Lutatio datus. Hoc anno primum prætores duos creatos opinor: (quod ex Epitoma etiam ipſa cognoſci poteſt) vnum, qui in vrbe ius diceret; alterum, qui Lutatium conſulem in bello iuuaret. Zonaras hunc prętorem Q. Valerium Flaccum appellat.

De re geſta à C. Catulo conſule cum Pœnis.

Hoc anno Romani reparata claſſe, C. Lutatium conſulem aduerſus Pœnos miſerunt. Huic, cum iam Drepani portum, ceteraſq; quæ circa Lilybæum ſunt ſtationes, in poteſtatem redegiſſet, Anno claſſis præfectus ad Amilcarem nauigans occurrit. ſummo commiſſo prœlio, res Romana ſuperior fuit: naues Pœnorum ſubmerſę L, captæ LXX, reliquæ Hieroneſum refugerunt: viui capti amplius X millia hominum. Hæc Polybius & Zonaras. Oroſius autem ita; Lutatius cum claſſe CCC nauium in Siciliam tranſuectus, dum apud Drepanum ciuitatem pugnam inter primores Siciliæ cieret, transfixo femore, ægerrime, cum iam obrueretur, erectus eſt. Porro autem Pœni cum CCC nauibus magniſq; copiis ad Siciliam duce Annone concurrunt. nec tamen Lutatius ſegnior: immo conſilia Pœnorum mira celeritate præuenit: poſtquam proxime ſibi vtrorumque claſſes apud Ægates inſulam per totam noctem intertextis propemodum ancoris conſtiterunt, orta luce prior Lutatius ſignum bello dedit. crudeſcente pugna victus Anno nauem auertit, & dux fugæ primus fuit. aliquanta cum eo pars exercitus ſui, Africam petunt: alii Lilybæum confugere. LXIII. Punicæ naues captæ ſunt, CXXV demerſæ; XXII millia hominum capta, cæſa XIII millia. Romanorum autem XII naues demerſæ ſunt. Lutatius deinde ad Erycinam ciuitatem, quam Pœni tenebant, venit: ibique duo millia Carthaginienſium conſerta

pugna interfecit. Idem ſcribit Eutropius. Idem eſt in Epitoma XIX his verbis; Rebus aduerſus Pœnos à pluribus ducibus [proſpere] geſtis, ſummam victoriæ C. Lutatius conſul, victa ad Ægates inſulam claſſe Pœnorum, finem bello impoſuit. Liuius lib. XXII; Modo C. Lutatio quæ alia res quam celeritas victoriam dedit? quod poſtero die quam hoſtem vidit, claſſem grauem commeatibus, impeditam ſuo & ipſam inſtrumento & apparatu, oppreſſit?

DE COS. AN. DXII.

Q. LVTATIVM, A. Manlium conſules in hunc annum edunt Caſſiodorus, Eutropius & Oroſius: Cerconem & Torquatum faſti Siculi; Q. Lutatium Cerconem, A. Manlium Torquatum Atticum II, Capitolini. C. Lutatius Cerco legatus etiam quidam lib. XLII nominatur à Liuio. C. Lutatio & Q. Valerio prorogatum imperium eſt. His cos. cum templum Veſtę arderet, L. Metellus pont. max. ſacra ex incendio rapuit. Oroſius, Epitoma XIX, Plinius lib. VII, Valerius lib. I, Plutarchus in Parallelis. Velina & Quirina tribus adiectæ; Epitoma XIX, Spoletum colonia deducta, Floralia inſtituta; Velleius lib. primo, Epitoma XIX, & Plin. lib. XVIII, cum ait; Floralia XIIII K. Maii ex libris Sibyllæ, vt omnia bene defloreſcerent, inſtituta.

De pace Pœnis data, & triumphis naualibus C. Lutatii Catuli cos. Qu. Valerii Faltonis pro pr. de Pœnis.

Hoc anno petentibus Carthaginienſibus pax data eſt. Loquitur enim Anno ſic apud Liuium lib. XXI; Lutatio & Poſtumio conſulibus victi apud Ægates ſumus. & lib. XXX Liuius ipſe ita; Q. Lutatio, A. Manlio conſulibus, pax poſtremo cum Carthaginienſibus facta eſt. Zonaras etiam Q. Lutatium conſulem cum Catulo fratre res in Sicilia compoſuiſſe, atq; prouinciam ordinaſſe ait. Probus Amilcarem, cum eum Eryce excedere relictis armis Catulus iuberet, ſe periturum potius reſpondiſſe tradit, quam vt arma contra hoſtes à patria data hoſtibus traderet. Itaque merito Liuius ita ait lib. XXVI; Fœdera Carthaginienſium cum Romanis, Amilcaris ſcripta manu ſunt. Amilcar iuſſus à conſule, præſidium ab Eryce deduxit, & graues leges impoſitas Carthaginienſibus mœrens accepit. Et lib. XXI. Pœni ab Eryce duodeuicenis denariis æſtimati, emiſſi. Leges autem hæ latæ ſunt; Pœni Sicilia, & omnibus inſulis quæ inter Italiam & Africam ſunt, excedunto: duo millia & ducenta talenta in annos XX pendunto, in præſens mille: captiuos Romanos ſine pretio reddunto: Vtriuſque populi ſocii apud vtrumque populum tuti ſunto: Alterius ſocios neuter in amicitiam recipito. Neuter in alieno imperio imperato, neue milites conducito. Polybius, Eutropius, alii. Itaque Liuius lib. XXI ait; Pœni nauali ad Ægates clade accepta, Sicilia & Sardinia ceſſere, & ſe vectigales ac ſtipendiarios fieri paſſi ſunt. Hic autem annus eſt huius belli XXIIII. quem qui negligunt, bellum hoc per XXIII annos duntaxat geſtum tradunt. Ceterum C. Lutatium Catulum, qui Pœnos vicit & bellum confecit, hoc anno pro conſule de Pœnis naualem triumphum egiſſe, idemq; Q. Valerium Faltonem pro prætore feciſſe, ſcriptum eſt in Capitolinis tabulis. quos triumphos probant hæc verba Valerii capite de inſtitutis; C. Lutatius conſul, & Q. Valerius prætor, circa Siciliam inſignem Pœnorum claſſem deleuerant, eo nomine Lutatio conſuli triumphum decreuit ſenatus. cum ſibi decerni etiam Valerius cuperet, negauit id oportere fieri Lutatius, ne in honore triumphi minor poteſtas maiori æquaretur. Valerius ſponſione Lutatium prouocauit, non ſe petiturum triumphum, niſi ſuo ductu Punica claſſis eſſet oppreſſa. Lutatius reſtipulatus eſt. Iudex inter eos conuenit Atilius Calatinus. apud quem egit Valerius ſic; conſulem ea pugna claudum in lectica iacuiſſe; ſe omnibus imperatoriis partibus functum. Calatinus adhuc tacente Lutatio, ſecundum eum ipſum litem dedit; quoniam auſpicio conſulis eſſet bellum geſtum. Apparet tamen contra Calatini ſententiam Valerium etiam triumphaſſe. Primus certe hic pro prætore triumphauit. Hoc bello Siciliam *primam prouinciam* populi Rom. factam, regno Hieronis Syracuſani excepto, opinor; quod Cicero in Verrem Siciliam omnium exterarum nationum principem ſe ad amicitiam fidemque populi Rom. applicuiſſe, primam omnium prouinciam appellatam eſſe prodit. Vniuerſa autem Marcelli (aut certe eius qui Marcello ſucceſſit, Læuini) victoria captis Syracuſis, in poteſtatem populi Rom. bello Punico II venit.

De

De triumphis A. Manlii Torquati cos. Qu. Lutatii Cerconis cos. de Faliſcis.

FALISCOS hoc anno mouiſſe, tradit his verbis Eutropius; Q. Lutatius, A. Manlius conſules creati, bellum Faliſcis intulerunt; quod ambo conſules intra ſex dies quam venerant, tranſegerunt; quindecim millibus hoſtium cæſis, ceteris pace conceſſa, dimidio tamen agro ſublato. Et Epitoma XIX ſic; Faliſci cum rebellaſſent, ſexto die domiti, in deditionem venerunt. Itaque Valerius etiam lib. VI, in hunc modum loquitur; Faliſcorum ciuitas aliquoties rebellando, ſemperque aduerſis contuſa prœliis tandem ſe Q. Lutatio conſuli dedere coacta eſt. Plutarchus in Gracchis, Faliſcis bellum motum ait quia Genucius quidam tribunus pl. contumelia ab iis affectus fuit. Oroſius tamen hoc bellum bellatum eſſe Ti. Sempronio Graccho, P. Valerio Faltone conſulibus, ſcriptum reliquit. Me autem haud aliorum eſſe ſententiæ pœnitet; præſertim vero cum conſules ambos Manlium Lutatiumque de Faliſcis triumphaſſe, in Capitolinis tabulis ſcriptum inueniam; & Faliſcos a Manlio Torquato conſule hoc anno domitos etiam apud Zonaram reperiam.

De cenſoribus & Luſtro XXXIX.

CENSORES hoc anno creatos oſtendunt Capitolinæ tabulæ; cenſum actum, Euſebius in temporibus. Cenſorem alterum, C. Aurelium Cottam virum conſularem edunt Capitolini ſcriptores; alterum (nomen enim eius exeſum eſt) N. Fabium Buteonem eſſe arbitratus ſum. ſcribit enim Liuius lib. XXIII, dictatorem creatum eſſe anno DXXXVII M. Fabium Buteonem, qui cenſor fuiſſet, & ex iis qui viuerent cenſoriis vetuſtiſſimus eſſet. & certe niſi in hunc annum hunc conſiicias, profecto quo alio anno fuerit, non inuenies. Cum autem hoc tempore & N. & M. Fabii Buteones conſulares eſſent, mihi probatum eſt magis N. Fabium, qui prior cepit conſulatum, quam M. Fabium, cenſorem eſſe factum. nam apud Liuium M. Fabius dictator legitur; ſed forte mendoſe. Nam Numerii prænominis nota, in vulgatis libris omnino ignorata euanuerat. Luſtrum factum eſſe XXXIX, apparet ex ſequenti XL.

DE COS. AN. DXIII.

HIC annus conſules habuit C. Claudium Centhonem, M. Sempronium Tuditanum, Caſſiodoro & Capitolinis tabulis auctoribus. Eorundem cognominum faſti Siculi meminerunt. Horum autem conſulum ſic meminit Cicero in Catone; Liuius poeta, ſenex fabulam docuit Centhone Tuditanoque conſulibus. & in Bruto; Liuius primus fabulam C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano conſulibus, docuit, anno ipſo antequam natus eſt Ennius, poſt Romam conditam anno quingenteſimo quartodecimo. Idem ſcribit in Tuſculana prima. Et Gellius lib. XVII; M. Liuius poeta fabulas docere Romæ cœpit conſulibus Claudio Centhone Ap. Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano. C. Claudium Ap. F. Centhonem interregem prodit anno DXXXVI. Liuius.

DE COS. AN. DXIIII.

CONSVLES deinceps ſequuti ſunt teſte Caſſiodoro C. Mamilius, Q. Valerius: Turrinus & Falco Siculis tabulis: C. Mamilius Turrinus, Q. Valerius Falto, Capitolinis tabulis. Horum ſic meminit Gellius lib. XVII; Claudium & Tuditanum conſules ſequuntur Q. Valerius & C. Mamilius: quibus natum eſſe Q. Ennium poetam, M. Varro in primo de poetis ſcripſit. Liuius etiam lib. XXVIII meminit prætoris Q. Mamilii Turrini anno DXLVII. His conſulibus Valentia colonia deducta. auctor Velleius libro primo.

DE COS. AN. DXV.

CONSVLES in inſequentem annum inuenio apud Caſſiodorum Ti. Sempronium, & P. Cornelium: GRACCHVM & FALTONEM in faſtis Cuſpiniani & Siculis: Sempronium Gracchum, & P. Valerium apud Zonaram: Ti. Sempronium Gracchum, P. Valerium Faltonem apud ſcriptores Capitolinos. Horum ſic meminit Oroſius; Ti. Sempronio Graccho, P. Valerio Faltone conſulibus, cum Faliſcis bellauere Romani eoque prœlio XV millia Faliſcorum interfecta. Sed potiores apud me auctores ſunt, qui Faliſcorum bellum triennio ante geſtum ſcripſerunt.

De bello Gallico & Liguſtino & Sardeo.

Hoc anno Gallos Boios mouiſſe conſtat. teſtes ſunt omnes. Eodem anno, inquit Oroſius, Galli ciſalpini noui extitere hoſtes. aduerſus quos varia ſorte bellatum eſt. nam primo conflictu Valerio conſule, III millia D Romanorum cecidere; ſecundo, XIIII millia Gallorum cæſa, duo millia capta; ſed ob priorem cladem triumphus conſuli negatus eſt. Item Zonaras; P. Valerius à Gallis primum ſuperatus, cum auxilia ſibi mitti Roma audiſſet, Gallos iterum eſt aggreſſus; vt aut per ſe victoria potiretur, aut glorioſe occumberet. ac forte quadam acie ſuperior exceſſit. Eodem etiam anno bellum Liguſtinum initum ſignificat Zonaras, cum ait Ligures à Sempronio Graccho Valerii collega prœlio ſuperatos. Quinetiam idem Sardiniam hoc anno in poteſtatem Romanorum veniſſe ſcribit his verbis; Tum etiam Sardinia Pœni citra pugnam Romanis ceſſerunt, ac pecunias alias tribuerunt; quod cum negotiatores Romanos populati eſſe mari incuſarentur, Romanorum arma nondum ſatis firmatis opibus timuerunt. Bellum porro Liguſtinum latrocinia Ligurum excitarunt: de quibus ita Florus; Ligures imis Alpium iugis adhærentes inter Varum & Macram flumen implicitos dumis ſilueſtribus, maior labor erat inuenire quam vincere. tutũ locis & fuga, durũ atq; velox genus, ex occaſione latrocinia magis quam bella faciebat. Itaq; cum diu multumq; eluderent ſaltu, viis, latebris, Deceates, Oxybii Euburiates, Ingauni, tandem Fuluius latebras eorum igni ſepſit. Significat autem (vt puto) victoriã M. Fuluii Nobilioris procos. anno DXCV partam. ſiquidem cum Liguribus annos LXXX bellatum ſcribit Strabo lib. IIII.

DE COS. AN. DXVI.

Deinceps L. Cornelium, Q. Fuluium conſules profitetur Caſſiodorus. L. Lentulum, Q. Flaccum Zonaras; L. Cornelium Lentulum, Q. Fuluium Flaccum Eutropius. Capitolini ſcriptores Lentulo Caudinum cognomen adiiciunt. itaq; in faſtis Cuſpiniani eſt Cavdinvs & Flaccvs. Hi conſules in faſtis Siculis prætereuntur.

De re geſta cum Gallis & Liguribus, & triumpho L. Lentuli cos.

Hos conſules ambos cum Gallis rem geſſiſſe inuenio apud Zonaram. pergit enim hoc modo; Sequenti anno L. Lentulus & Q. Flaccus, bello contra Gallos ſuſcepto, dum communi conſenſu rem geſſerunt, vinci non potuerunt. ſed vbi diſtractis copiis, prædæ cupiditate agros populari ceperunt, Flacci caſtra à Gallis vndiq; cincta, in diſcrimen adducta ſunt: vnde tum repulſi, maiore poſt conatu in Romanos redierunt. Ego autem exiſtimo Flaccum Gallis, Lentulum Liguribus eſſe oppoſitum. Scribit enim Eutropius his conſulibus contra Ligures intra Italiam bellum eſſe geſtum; [eoſdemq; conſules primos trans Padum Romanas duxiſſe legiones; pugnatumque ibi eſſe cum Inſubribus & Liguribus, quorum interfecta ſint XXIII millia, V millia capta;] & de his triumphatum. Itaq; in Capitolinis etiam triumphis ſcriptum eſt. L. Cornelium Lentulum conſulem de Liguribus triumphaſſe.

DE COS. AN. DXVII.

Cassiodorvs conſules ſubiicit C. Licinium, P. Cornelium; Zonaras P. Lentulum, Licinium Varum. Capitolini ſcriptores C. Licinium Varum, P. Corneliũ Lentulum Caudinum: (itemq; Cenſorinus, qui hũc annum ab V. C. numerat DXVIII, Varronianam, Ciceronianam, & Plinianam ſequutus ſummam) Caudinum & Varum faſti Cuſpiniani cum Siculis.

De re geſta cum Gallis, Liguribus, Corſis, & motu Sardiniæ.

Galli P. Lentulo & Licinio Varo ſe multitudine ſua terrorem incuſſuros rati, per legatos Ariminenſem agrum, vt ſuum repetierunt; & Romanos Arimino oppido cedere iuſſerunt. Conſules, neque copiarum exiguitate confligere, neq; poſtulata concedere auſi, inducias fecerunt, ac Gallorum legatos Romam ad ſenatum reiecerunt. qui irrita re in caſtra reuerſi, res ſuas perditas repererunt. quidam enim ex ſociis

ſuis, Romanorum opes timentes,mutata ſententia, Boios ipſos aggreſſi ſunt.quo in prœlio multi vtrinque ceciderunt. Vnde reliqui ſe domum receperunt: Boij agri parte multati,pacem impetrarunt. Hæc Zonaras.Neſcio autem, an hoc ſit id quod ſcriptum eſt apud Polybium in hanc fere ſententiam libro II; Galli cum poſt priores clades annos XLV quieuiſſent,rurſus arma mouent, tranſalpinis Gallis clam inconſulta plebe accitis. Itaq; eum tranſalpini ad Ariminum veniſſent,multitudo Boiorum,harum rerum ignara,repentino aduentu illorū perculſa, regibus ſuis Ate & Galato,qui eos acciuerant interfectis, aciecum tranſalpinis ipſis conflixit. Romani autem motu tranſalpinorum perterriti, cum exercitum eduxiſſent, audita Gallorum inter ſe pugna,domum reuerterunt.Gallico autem tumultu compoſito,inquit Zonaras, Lentulus contra Ligures exercitum duxit;atq; iis qui occurrerunt, victis, caſtella etiam quædam in ditionem ſuam redegit. Varus Corſicam petiturus, cum propter nauigiorum penuriam traiicere non poſſet, Claudium Cliniam cum copiis præmiſit; qui terrore Corſis iniecto, in colloquium venit; & quaſi imperator eſſet, fœdus cum iis fecit. Varus autem eo neglecto,Corſos nihilominus oppugnare nō deſtitit,donec eos ſubegit.Romani vero,vt à ſe violati fœderis crimen remouerent, Claudium eis dediderunt,atque ab iis non receptum expulerunt. Hunc M.Claudium vocat Valerius; atq; eundem ob infamem pacem Corſis à ſenatu deditum, nec acceptum ab hoſtibus,iuſſu ſenatus in carcere necatum ſcribit quod idem eſt etiam apud Marcellinum lib.xv, atq; Arnobium. Sardiniæ etiam hoc anno arma illata ſatis conſtat. Huius enim rei teſtes ſunt Eutropius,& Zonaras. Eutropius quidem ita;Carthaginienſes bella reparare tentabant, Sardinienſes, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. venit tamen legatio Carthaginienſium Romam,& pacem impetrauit.at Zonaras ita; Bellum aduerſus Carthaginienſes ob mercatorum ſuorum iniurias ſuſceptum depoſuerunt; exactaq; pecunia, fœdus renouarunt,ne ſic quidem diu duraturum.

De Cenſoribus.

CENSORES hoc anno fuerunt L. Cornelius Lentulus, Q. Lutatius Cerco;qui quidem in magiſtratu mortuus eſt. Auctores duntaxat Capitolini ſcriptores; quibus quanta fides habenda ſit,qui totum hunc commentarium leget, facile etiam me tacente intelliget. Abdicaſſe eos, nec luſtrum feciſſe,cum mors Lutatii, tum ſequentium cenſus oſtendit.

DE COS. AN. DXVIII.

CONSVLES hic annus habuit auctore Caſſiodoro T.Manlium Torquatum, C. Atilium; Torquatum & Bulbum faſtis Siculis; Eutropio vero,& Oroſio,& Capitolinis tabulis, T. Manlium Torquatum, C. Atilium Bulbum. Bulbo ij adiiciunt Capitolinæ. Eorum meminit Plutarchus, Liuius, Velleius,alii, vt poſt dicam.

De re geſta cum Sardis, & triumpho T. Manlii Torquati coſ.

SARDOS hoc anno defeciſſe, Torquati conſulis triumphus oſtendit.de quo ita Eutropius; T.Manlio Torquato,C.Atilio Bulbo coſ. de Sardis triumphatum eſt; & pace omnibus locis facta,Romani nullum bellum habuerunt:quod his poſt Romam conditam ſemel tantum Numa Pompilio regnante contigerat.Itaque Oroſius etiam ita ſcripſit; T. Manlio Torquato, C. Atilio Bulbo coſ. Sardinia rebellauit, auctoribus Pœnis; mox ſubacta eſt. ſed eis pacem ſupplicantibus,tandem conceſſa eſt. Et Velleius ita; Sardinia inter primum & ſecundum bellum Punicum, ductu T. Manlii conſulis certum accepit imperium.Et Liuius lib. XXIIII.; T. Manlius in conſulatu ſubegit Sardos. & lib. XXI; Sardinia inter motum Africæ, fraude Romanorum, ſtipendio etiam ſuperimpoſito, intercepta. Et Epitoma XX; Sardi cum rebellaſſent,ſubacti ſunt.Qua de re etiam Polybius libro primo extremo. T.etiam Manlium Torquatum coſ. de Sardis triumphaſſe, ſcriptum eſt in Capitolinis triumphis. Hæc prima populi Romani prouincia hoc tempore facta eſt.nam Sicilia,nonniſi Syracuſis à Marcello captis,in prouinciæ formam tota redacta eſt. Quod ad templum Iani attinet, Varro lib. IIII De lingua Latina,eodem anno clauſum & patefactum ſcribit. Eius

clauſi meminerunt Plutarchus in Numa, Liuius lib. I, Velleius lib. II, Oroſius & Eutropius.

DE COS. AN. DXIX.

Consvles nominat in hunc annum Caſſiodorus L. Poſtumium, Sp. Caruilium: Albinum & Rugam faſti Siculi: Poſtumium Albinum, Sp. Caruilium Zonaras: L. Poſtumium Albinum, Sp. Caruilium Maximum Capitolini ſcriptores. Rugam autem eſſe Caruilii cognomen, ex Gellio apparet, qui Sp. Caruilii Rugæ meminit; qui hoc tempore primus diuortium cum vxore fecit. Caruilio Sardi, Albino Ligures obuenerunt.

De re geſta cum Corſis, Sardis, & Liguribus; & triumpho Sp. Caruilii cos.

Sardos, & Corſos, & Ligures defeciſſe hoc anno, aperte docet Zonaras: qui Poſtumium Albinum conſulem aduerſus Ligures, Sp. Caruilium contra Corſos, P. Cornelium prætorem in Sardiniam miſſos cum exercitu ſcribit; ac Corſos quidem & Ligures, quamuis non ſine labore, tamen ſumma celeritate eſſe deuictos: Cornelio autem, & pleriſque aliis morbo mortuis, Caruilium Sardos, nihil moderatum animis agitantes, ingenti prœlio ſuperaſſe. Itaque Sp. Caruilium de Sardis in conſulatu triumphaſſe, ſcriptum eſt in triumphalibus tabulis Capitolinis. Quod niſi earum teſtimonio cognitum eſſet, id vetuſtas, vt alia etiam multa, obliuione obruiſſet.

De cenſoribus & Luſtro XL.

Censores C. Atilium Bulbum, A. Poſtumium Albinum, luſtrum hoc anno feciſſe XL, niſi nos tabulæ Capitolinę docuiſſent, in huius hiſtorię ignoratione verſaremur.

DE COS. AN. DXX.

Q. Fabivm, M'. Pomponium conſules ſuggerit Caſſiodorus: Maximum & Mathonem faſti Siculi: Q. Fabium Maximum, Verrucoſſum, M'. Pomponium Mathonem Capitolini. Q. Fabium Maximum, Manium Pomponium Zonaras. Maximi cognomen Fabius ab auo accepit, non ipſe primus inuenit, contra quam ſcribit Polybius lib. III. *Verrucoſſus* à verruca in labris dictus. Plutarchus auctor, & qui ſcripſit de viris illuſtribus. Horum conſulum alteri Ligures, alteri Sardi obtigerunt.

De re geſta cum Liguribus & Sardis, & triumphis Qu. Maximi & M'. Pomponii conſulum.

Romanis digreſſis, Sardi & Ligures deintegro defecerunt. Contra Ligures miſſus eſt Q. Fabius Maximus, contra Sardos M'. Pomponius, Carthaginienſes, vt eorum bellorum auctores, hoſtes iudicati, iuſſi ſunt numerare pecuniam, & omnibus cedere inſulis, vt quæ Romanorum eſſent: & vt ſententiam ſuam Romani magis declararēt, haſtam iis & caduceum miſerunt, optione data, vtrum mallent. Sed Carthaginienſes nihil territi, tum ad alia reſponderunt aſperius, tum ſe neutrum velle dixerunt; ſed illud alacriter accepturos, quod legati reliquiſſent. Hinc mutuis odiis conceptis, neutri bellum inire ſunt auſi. Hęc Zonaras. Hanc autem rem his verbis prodidit Gellius lib. x. cap. XXVII; Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Carthaginienſes epiſtolam. ibi ſcriptum fuit, populum R. miſiſſe ad eos haſtam & caduceum, ſigna duo belli aut pacis: ex queis vtrum vellent, eligerent. quod elegiſſent, id vnum vt eſſe miſſum exiſtimarent. Carthaginienſes reſponderunt, neutrum ſeſe eligere: ſed poſſe qui attuliſſent, vtrum mallent relinquere: quod reliquiſſent, id ſibi pro electo futurum. M. Varro autem, non haſtam ipſam, neque ipſum caduceum miſſa dicit: ſed duas teſſerulas, in quarum altera caduceum, in altera ſimulachra haſtæ fuerunt inciſa. De victoria Q. Fabii ita Plutarchus: Q. Fabius primo conſulatu aduerſus Ligures profectus, ſummo eos prœlio ſuperauit. qua clade accepta, ad Alpes receſſerunt, ac finem populandi fecerunt. Notat idem Plutarchus, Q. Fabium in primo conſulatu non ſolum de Liguribus triumphaſſe, ſed ex nulla ipſum vnquam pugna, niſi ex ea, ex qua triumphauit, victorem exceſſiſſe. Huc etiam pertinet quod ſcriptum reliquit Cicero

in

in lib. de natura deorum, Q. Maximum bello Liguſtino templum Honori dedicaſſe. Eundem conſulem de Liguribus triumphaſſe, Capitolini ſcriptores cum eo qui de viris illuſtribus ſcripſit, prodiderunt. Sp. autem Caruilii cos. de Sardis triumphum nemo niſi Capitolini auctores memoriæ mandarunt.

DE COS. AN. DXXI.

M. LEPIDVM, M. Poblicium conſules in hunc annum ſuggerit Caſſiodorus: Lepidum & Malleolum faſti Siculi: M. Malleolum, & M. Æmilium Zonaras: M. Æmilium Lepidum, M. Poblicium Malleolum Capitolinæ tabulæ.

De re geſta cum Sardis.

NE Sardi quidem priore bello fracti, quieuiſſe videntur. Contra eos arma capientes, ambo conſules M. Malleolus & M. Æmilius miſſi, magnam prædam abegerunt. quà à Corſis, cum ad eos acceſſiſſent, ſpoliati ſunt.

DE COS. AN. DXXII.

INSEQVENS annus conſules habuit C. Papirium, M. Pomponium, auctore Caſſiodoro, & Zonara, & Dionyſio libr. II: Maſonem & Mathonem faſtis Siculis; C. Papirium Maſonem, M. Pomponium Mathonem, Capitolinis. M. Pomponium Mathonem prætorem vrb. nominat Liuius anno DXXXVII. C. Papirium C. F. Maſonem Pontificem; C. Papirium L. F. Maſonem decemuirum ſacrorum, mortuos ſcribit anno DXL. Cicero etiam ad Pætum, numerans Papirios claros viros; Inde, inquit, L. Maſo ædilicius; inde multi Maſones, qui patricii minorum gentium fuerunt. His conſulibus Sp. Caruilius Ruga primus Romæ cum vxore diuortium fecit, quod ſterilis eſſet, iuraſſetq; apud Cenſores, vxorem ſe liberorum quærendorum cauſſa habere. auctor Dionyſius libr. II. Itaque Gell. lib. XVII, hos conſules intelligens, id factum eſſe ſcribit anno vrbis conditæ DXIX. nam lib. IV, ex Ser. Sulpicii ſententia hoc factum tradit M. Atilio, P. Valerio cos. an. vrbis conditæ DXXIII. qua in re omnino ſequitur Liuianam ſupputationem.

De re geſta cum Sardis & Corſis, & triumpho C. Papirii Maſonis cos.

CORSOS & Sardos, ob cauſam de qua in priore anno diximus, hoc anno Romani inuaſerunt. M. Pomponius, qui Sardis arma intulerat, cum eorum pleroſque in ſaltuoſis ſpecubus abditos indagare non poſſet, ſagaces canes ex Italia ad ſe adduci iuſſit; per eoſque tramitibus hominum & pecudum inueſtigatis, multos inde exſtinxit. C. vero Papirius Corſos campis pulſos cum in montes exegiſſet, per inſidias milites multos amiſit; & prę ſiti plures amiſiſſet, ni poſtremo aqua inuenta, Corſis, vt deditionem facerent, perſuaſiſſet. Hæc Zonaras. Hinc in epitoma XX ſcriptum eſt: Sardi & Corſi ſubacti ſunt. Porro autem C. Papirium conſulem de Corſis primum in monte Albano triumphaſſe, inuenio non ſolum in Capitolinis tabulis, ſed etiam apud Plinium, Valerium, & Feſtum. Plinius quidem lib. XV ſic loquitur; L. Piſo tradit Papirium Maſonem, qui primus in monte Albano triumphauit de Corſis, myrto coronatum ludos Circenſes ſpectare ſolitum. Valerius autem lib. III ſic; Papirius Maſo, cum bene geſta rep. triumphum à ſenatu non impetraſſet, in Albano monte triumphandi & ipſe initium fecit, & ceteris poſtea exemplum præbuit: proque aurea corona, cum alicui ſpectaculo intereſſet, myrtea vſus eſt. Feſtus vero ita; Papirius myrtea corona vſus eſt, quod Corſos in campis myrteis ſuperaſſet. Exemplum Papirii ſequutus Marcellus, victis Syracuſanis & ipſe poſtea in monte Albano triumphauit: qui mons non procul ab vrbe erat.

De C. Duilio dictatore.

DICTATOREM hoc anno comitiorum habendorum cauſa creatum C. Duillium cum C. Aurelio Cotta magiſtro equitum, reperio tantum in tabulis Capitolinis. ex quo intelligi poteſt, ambos conſules tum reip. cauſa abfuiſſe, nec eos à bello auocari è republ. viſum eſſe.

De cenſoribus abdicatis.

T. MANLIVS Torquatus, Q. Fuluius Flaccus, in hunc annum creati cenſores, vitio facti abdicarunt. auctores ſunt Capitolini faſti. Quod confirmat etiam Liuius; qui lib. XXIII, & XXV, T. Manlium bis conſulem, & cenſorem vocat: & libr. XXVII, T. Manlium ex cenſoriis, qui viuerent, vetuſtiſſimum. & lib. XXIII, Fuluium Flaccum conſulem & cenſorem fuiſſe tradit.

DE COS. AN. DXXIII.

M. ÆMILIVM, M. Iunium conſules ſuggerit Caſſiodorus & Zonaras: Barbulam & Peram faſti Siculi; M. Æmilium Barbulam, M. Iunium Peram Capitolini.

De re geſta cum Gallis & Liguribus.

Boiis cæteriſq; Gallis ex venditione tum aliarum rerum, tum plurimorum captiuorum, magnam pecuniam facientibus, veriti Romani ne iis opibus contra ſe vterentur, edixerunt, ne quis homini Gallo vel aurum vel argentum daret. Hinc Galli, M. Æmilii & M. Iunii in Ligures expeditione cognita, ſe, vt Romam contenderent, compararunt. Qua re conſules audita, improuiſo eos adorti, adeo terruerunt, vt per amicitiæ ſpeciem obuiam cis egrederentur. illi vero ſimularunt, ſe non contra illos eſſe profectos, ſed per eorum agrum in Ligures tranſituros. Zonaras.

De cenſoribus & luſtro XLI.

CENSORES Q. Fabium Maximum Verrucoſum, M. Sempronium Tuditanum hoc anno luſtrum feciſſe XLI, tradunt tantum Capitolinæ tabulæ. Q. Fabii Maximi cenſoris mentio eſt in quodam epigrammate, quod eſt in libro Epigrammatum antiquæ vrbis.

DE COS. AN. DXXIV.

L. POSTVMIVM, Cn. Fuluium conſules ſubiicit Caſſiodorus: Albinum & Centumalum faſti Siculi: L. Poſtumium Albinum, Cn. Fuluium Centumalum cum Eutropio Capitolini. Polybius C. Fuluium, A. Poſtumium nominat.

DE COS. AN. DXXV.

CASSIODORVS conſules ſuggerit Q. Fabium Maximum II. & Sp. Caruilium. Maximum & Rugam faſti Siculi. Adiiciunt etiam iterati honoris notam Caruilio Maximo Capitolini ſcriptores. De his conſulibus ſic Cicero in Catone; Q. Fabius Maximus conſul iterum, Sp. Caruilio collega quieſcente, quoad potuit, C. Flaminio tribuno pl. reſtitit, agrum Picenum Gallicumque contra ſenatus auctoritatem diuidenti; augurque cum eſſet, auſus eſt dicere, optimis auſpiciis ea geri, quæ pro reip. ſalute gererentur; quæ contra remp. fierent, contra auſpicia fieri. Item Valerius capite de pietate erga parentes; & Cicero de inuentione lib. II. Fuluio aduerſus Illyrios imperium prorogatum.

De triumpho Cn. Fuluii Centumali pro cos. & bello Illyrico.

SVPERIORE anno primum cum Illyriis bellum initum eſt. Huius belli hanc tradit cauſam Polybius lib. II; Illyrii & ante ſæpe, & maxime nuper cum Phœnicem Epiri vrbem tenerent, mercatores Italicos nauigantes prædati erant. ea de re Romani C. & L. Coruncanios legatos ad Teutam Illyriorum reginam, Agronis regis nuper mortui vxorem, miſerant. factum eſt autem vt dum reginæ ſuperbe agenti ſuperbius multo legatus alter Romanus reſpondiſſet, iuſſu reginæ occiſus ſit. Ea de re Romani comparata claſſe, ad vlciſcendam legati necem, Fuluium & Poſtumium conſules miſerunt. cum Fuluius Corcyram, quæ ab Illyriis capta à Demetrio Phario tenebatur, veniſſet, atq; inſulam in fidem cum Demetrio ipſo recepiſſet, Poſtumius autem pedeſtres copias ad XX millia peditum, & duo millia equitum Brundiſium perduxiſſet, ambo coniunctis copiis Apolloniam in poteſtatem redegerunt. quo metu perculſi Dyrrhachini atque alii populi, ſe Romanis tradiderunt, Teuta cum paucis Rhizonem confugit. Fuluio inde cum magna copiarum parte Romam reuerſo, Poſtumius

malus Dyrrhachii ſtatiua fecit, ſecum omnes qui ſe fidei Romanorum commiſerant, habens. vere autem appetente, Teuta legatos Romam de pace miſit. quæ his conditionibus conuenit: vt Teuta quotannis tributum penderet, ac omni fere Illyrico excederet: neq; ei extra Liſſum niſi cum duob. iiſq; inermibus lembis nauigare liceret. Polybius & Zonaras ita. Itaq; in epitoma xx ſic eſt ſcriptum: Bellum Illyriis propter vnum ex legatis, qui ad eos miſſi erant, occiſum, indictum eſt: ſubactiq; in deditionem venerunt. Et apud Eutropium ita; L. Poſtumius Albinus, Cn. Fuluius Centumalus, bellum contra Illyrios geſſerunt, & multis ciuitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt. ac tum primum de Illyriis triumphatum eſt. Item Oroſius. Florus autem Cn. Fuluio Centumalo duce late domitos Illyrios ſcribit. Itaq; in Capitolinis etiam tabulis ſcriptum eſt Cn. Fuluium Centumalum hoc anno pro conſule de Illyriis triumphaſſe. Quo fit vt malim Poſtumium in conſulatu, quam Fuluium Romam reuocatum. Coruneaniis duobus legatis occiſis à Teuta, ſtatuas populum poſuiſſe, auctor eſt Plinius lib. xxxiv, cap. vi. Atque hac quidem de cauſa Romani primum in Illyricum arma tranſtulerunt. quo bello perfecto, Achæos etiam, atque Ætolos, & Athenienſes, atq; Corinthios, legatis miſſis, de victoria, quæ vniuerſæ Græciæ grata futura erat, certiores fecerunt. atq; à Corinthiis in ſocietatem etiam ludorum Iſthmiorum vocati ſunt. Polybius.

DE COS. AN. DXXVI.

P. Valerivm, M. Atilium conſules in hunc annum inuenio apud Caſſiodorum: Flaccum & Regulum in faſtis Siculis: P. Valerium Flaccum, M. Atilium Regulum in Capitolinis. Eorum meminit Gellius libr. iv. cum ait; Sp. Caruilius Ruga diuortium cum vxore fecit anno vrbis conditæ dxxiii, M. Atilio, P. Valerio conſulibus; iurare à cenſoribus coactus, vxorem ſe liberorum cauſa habiturum. P. Valerius Flaccus, is eſt qui poſtea conſularis legatus ad Annibalem mittitur cum Q. Bæbio Tamphilo. M. Atilius Regulus; qui poſtea conſul iterum & cenſor fuit, auctore Liuio. Hoc anno prætores duos additos opinor, vt eſſent quatuor. Id enim factum eſſe inter Illyricum & Gallicum bellum, teſtis eſt Epitoma xx. Factos autem, vt in Siciliam Sardiniamq; nouas prouincias mitterentur, tradit Pomponius de origine iuris. Hos vero fuiſſe C. Flaminium & M. Valerium, oſtendit Solinus capite de Sicilia, cum inquit; Sardinia & Sicilia vtraq; inſula in Romanam poteſtatē redacta, iiſdem temporibus prouincia facta eſt, cum eodem anno Sardiniam M. Valerius, alteram C. Flaminius prætores ſortiti ſunt. Sardiniæ porro & Corſicæ adminiſtrationem iunctam, atq; eidem prætori traditam fuiſſe, auctor eſt Rufus. Ex his autem prætoribus M. Valerius inſequenti anno conſulatum cepit, C. Flaminius quadriennio poſt.

DE COS. AN. DXXVII.

L. Apvstivm, M. Valerium conſules ſubdit Caſſiodorus: Maximum & Apuſtium Siculæ tabulæ; L. Apuſtium Fullonem, M. Valerium Meſſallam Capitolinæ. De *Fullone* Apuſtii cognomine, recte. L. enim Apuſtium Fullonem ædilem pl. quendam nominat etiam Liuius anno dliii.

DE COS. AN. DXXVIII.

Deinceps ſequuti ſunt conſules C. Atilius, L. Æmilius, auctore Caſſiodoro & Polybio. quos C. Atilium Regulum, L. Æmilium Papum vocant Capitolini ſcriptores; Regulum & Papum Siculi, Regulum & Aimilium Zonaras. Horum etiam conſulum meminit Oroſius, & Plin. lib. iii, cap. xx. vbi *Paulus* pro *Papo* mendoſe legitur. Regulo Sardinia, Papo Italia obuenit. Sardi enim, prætoris Romani aſſiduam præſentiam non ferentes, arma ceperant; Galli in Italiam irrumpere parabant. Zonaras.

De cenſoribus & luſtro XLII.

Creatos in hunc annum cenſores C. Claudium Centhonem, M. Iunium Peram, luſtrum xlii condidiſſe, inuenio duntaxat ſcriptum in faſtis Capitolinis. quibus quem auctorem meliorem aut certiorem quærimus? Centho conſul fuerat anno dxiii, Pera dxix.

De bello Gallico ciſalpino, & triumpho L. Aemilii Papi cos. de Gallis.

Eodem anno bellum Gallicum ciſalpinum initum eſt. Hoc lex C. Flaminii tribuni pl. excitauit, quam ille vel octauo, vt ait Polybius, ante anno, M. Lepido conſule; vel quinto, vt Cicero, Maximo II conſule, de agro Piceno & Gallico, vnde pulſi Senones fuerant, viritim diuidendo tulit. Nam cum reliqui Galli, ac maxime finitimi Boii, Senonum caſu perculſi, rebus ſuis timerent, inita cum Inſubribus ſocietate, Gallos eos qui trans Alpes ad Rhodanum accolunt, atque à mercede, qua ducti militant, Geſſatæ dicuntur aduocarunt. Itaque cum reges eorum Congolitanus & Aneroeſtus, magnis inducti pecuniis, cum ingentibus copiis Alpes in Italiam traieciſſent, ac ſe cum Boiis & Inſubribus coniunxiſſent (Veneti enim ac Cænomani, à Romanis per legatos ſollicitati, quieuerunt) peditum ad quinquaginta millia, equitum ad viginti adducẽtes, in Etruriã irruperunt, octauo, vt ſcribit Polybius, poſt agri Piceni diuiſionem anno, L. Æmilio, C. Atilio cos. in quem etiam annum bellum Gallicum ciſalpinum a Capitolinis auctoribus eſt collatum. Romani autem Gallorum tumultu nunciato, maximas, ſi quando vnquam alias, copias compararunt tota etiam tum Italia enixe pro imperio Ro. laborauit. ſumma peditum Romanorum ac ſociorum, fuit ſupra quingenta millia; equitum, ſupra ſexaginta, auctore Polybio. Itaque Plinius libr. III; L. Æmilio Paulo, C. Atilio Regulo conſulibus, inquit, Italia, nunc ato Gallico tumultu, ſola ſine externis vllis auxiliis, atque etiam tunc ſine tranſpadanis, equitum LXXX millia, peditum DCC millia armauit. Cænomanos autem tranſpadanos intelligit, qui ex Gallis ſoli pro Romanis contra Annibalem ſteterunt. Cum harum igitur copiarum parte L. Æmilius conſul Ariminum, vt Gallorum tranſitum impediret, contendit. alteram prætor in Etruriam, quod C. Atilius conſul alter iam in Sardiniam nauigaret, adduxit. Iam Cluſium Galli peruenerant: prætor ad Fæſulas collatis ſignis fugatus, in collem editum ſe receperat. cuius cum obſidionem Galli pararent, Æmilius conſul Apennino ſuperato, improuiſo aduenit. is igitur Gallos cum præda abeuntes, ab vna parte; ab altera, Atilius, iam ex Sardinia reuocatus, adorti, ita pugnarunt, vt Gallorum XL millia ceciderint, X millia ceperint. Atilius in prœlio, & rex Congolitanus occiſus eſt; Aneroeſtus ſemet ipſum in fuga occidit. Æmilius vaſtato Boiorum agro, Romam triumphans rediit; ac Capitolium armis & torquibus Gallorum exornauit. Hæc Polybius & Zonaras Hinc Eutropius ſcripſit; L. Æmilio conſule, ingentes Gallorum copiæ Alpes tranſierunt; ſed pro Romanis tota Italia conſenſit. traditum eſt a Fabio hiſtorico, qui ei bello interfuit, DCCC millia hominum parata ad id bellum fuiſſe ſed res per conſules tum proſpere geſta eſt XL millia hoſtium interfecta ſunt, & triumphus Æmilio decretus Et Florus; Galli Britomaro duce ſe non prius ſoluturos balthea, quam Capitolium aſcendiſſent, iurauerunt. factum eſt. victos enim Æmilius in Capitolio diſcinxit. Et epitoma lib. XX; Galli tranſalpini, qui in Italiam irruperant, cęſi ſunt, eo bello populus R. ſuciorum Latini nominis trecenta millia armatorum habuiſſe dicitur: Triumphus item L Æmilii conſulis de Gallis, eſt in Capitolinis tabulis. quamquam mors Atilii collegæ notata non eſt.

DE COS. AN. DXXIX.

Consvles inſequens annus habuit T. Manlium, Q Fuluium II, auctore Caſſiodoro & Polybio: T. Manlium Torquatum, Q. Fuluium Flaccum Oroſio. Cuſpinianę tabulæ cum Capitolinis TORQVATVM II, & FLACCVM II, horum conſulum cognomina edunt. Ambobus conſulibus Gallia prouincia decreta.

De re geſta cum Gallis.

Neqve vero hoc etiam anno Romani quieuerunt. etenim ex re bene priore anno geſta, in ſpem adducti Gallos finibus expellendi, Q. Fuluium & T. Manlium conſoles in Galliam cum legionibus miſerunt. Ii in prouinciam ingreſſi, Boiorum gente in fidem accepta, cum ad reliquos Gallos bellum transferrent, imbrium ac peſtilẽtiæ magnitudine deterriti ſunt. quod ſcribit Polybius. quamquam Oroſius aliquanto ſecus: Manlius Torquatus, inquit, & Fuluius Flaccus, primi trans Padum legiones duxere Romanas. pugnatum eſt ibi cum Inſubribus Gallis: quorum interfecta ſunt

XXIII millia, capta V millia. in Epitoma etiam XX, exercitus Romanos tum primum trans Padum ductos, Gallos Inſubres prœlio fuſos, ſcriptum eſt. quinetiam Zonaras Pado ſuperato in Inſubres arma à Romanis illata ſcribit.

De L. Metello dictatore.

In hunc etiam annum L. Metellum dictatorem cum N. Fabio Buteone magiſtrò equitùm comitiorum habendorum cauſa creatum, produnt Capitolini faſti. credo quod conſules à bello Gallico auocari non placebat. L. Metelli dictatoris meminit quoque Plinius libr. VII; & epigramma vetus, quód eſt in libro antiquæ vrbis eiuſmodi.

S. P. Q. R.

L. METEL. PONT. II. COS. DICT. MAG. EQ. XV VIR. AG. DAND. QVI PRIMVS ELEPHANTOS PRIMO PVNICO BELLO DVXIT IN TRIVMPHO, PRIMARIVS BELLATOR, OPTVMVS ORATOR, FORTISSIMVS IMP. AVSPICIO SVO MAXIMAS RES G. MAXIMO VSVS HONORE, SVMMA SAPIENTIA MAX. SEN. PARTAM EX ÆQVO PECVNIAM MAG. SING. L. RELIQVIT, CLARISSIMVS IN CIVITATE FVIT, TRIBVIT EI, VT QVOTIES IN SENATVM IRET, CVRRV VEHERETVR AD CVRIAM: QVOD A CONDITO ÆVO NVLLI ALII CONTIGIT.

DE COS. AN. DXXX.

CASSIODORVS conſules ſuggerit C. Flaminium, P. Furium; itemque Polybius; Flaminium & Furium Zonaras, & Plutarchus in Marcello: Flaminium & Philum Siculæ tabulæ; C. Flaminium & P. Furium Philum Capitolinæ. De Flaminio ſic Cicero in Lucullo; C. Flaminius aliquot annis ante ſecundum bellum Punicum tribunus plebis legem Agrariam tulit, ac bis conſul factus eſt. Ambobus Gallia prouincia decreta.

De triumphis C. Flaminii cos. de Gallis; P. Furii cos. de Gallis & Liguribus.

Hoc anno conſules C. Flaminius & P. Furius item in Galliam legiones duxerunt: cumque repulſi ab Inſubribus, ſe in Cænomanorum ſociorum fines recepiſſent, atq; inde rurſus ſe in Inſubres intuliſſent, maxima tribunorum militum in inſtruenda acie prudentia, egregiam victoriam rettulerunt. auctor Polybius. Addit Plutarchus in Marcello ita; Cum Flaminius ac Furius, inquit, aduerſus Inſubres caſtra haberent, fluuius qui per Picenum agrum labitur, ſanguine fluxiſſe viſus eſt: tres Lunas Arimini apparuiſſe nuntiatum eſt. cum augures conſulti, vitio creatos videri conſules reſpōdiſſent, ſenatus eos ſubito ab exercitu literis reuocauit. eas acceptas Flaminius non prius aperuit, quam collatis ſignis barbaros fuderit. itaque redeunti ei, ac multa ſpolia referenti, populus obuiam non proceſſit; ac vix triumpho conceſſo, eum cum collega conſulatu abire coegit. Quod cum ita ſit, ergo merito Oroſius etiam ſic ſcripſit; Flaminius conſul cōtemptis auſpiciis, quibus pugnare prohibebatur, aduerſum Gallos conflixit, & vicit: in quo prœlio octo millia Gallorum cæſa, XVII millia capta ſunt. & Liuius lib. XXI ita; Non cum ſenatu modo, ſed cum diis immortalibus C. Flaminium bellum gerere: conſulem ante inauſpicato factum, reuocantibus ex ipſa acie diis atque hominibus non paruiſſe. Item; C. Flaminius memor certaminum cum patribus, quæ tribunus plebis, & quæ poſtea conſul prius de conſulatu, qui abrogabatur, deinde triumpho habuerat, poſteriorem conſulatum Romæ inire noluit. Et libr. XXIII; M. Iunius dictator, ſex millia hominum Gallicis ſpoliis, quæ triumpho C. Flaminii tranſlata erant, armauit. Et Florus; De torquibus Gallorum Flaminius aureum trophæum Ioui erexit. Hæc ſatis probare mihi poſſe videntur triumphum Capitolinum C. Flaminii cos. de Gallis. Quem vero egit collega eius P. Furius de Gallis & Liguribus, nihil inuenio quod confirmet, niſi quod ſcriptum eſt apud Polybium; rem bene ab vtroq; conſule cum Gallis geſtam. quamquam ille Ligurum non meminit. niſi forte Ἀναμάρους Ligurum populos intellexit; quos non longe à Maſſilia

incolentes, ad amicitiam Romanorum à conſulibus traductos ille ſcriptum reliquit. Zonaras triumphum conſulibus à ſenatu negatum, à populo conceſſum ſcribit.

DE COS. AN. DXXXI.

DEINCEPS conſules nominat Caſſiodorus M. Marcellum, Cn. Cornelium: Polybius M. Claudium, Cn. Cornelium: faſti Siculi Scipionem & Marcellum: Claudium Marcellum, & Cn. Scipionem Zonaras: Eutropius M. Claudium Marcellum, Cn. Cornelium Scipionem: Capitolinæ tabulæ M. Claudium Marcellum, Cn. Cornelium Scipionem Caluum. Hic eſt Marcellus qui poſt quinquies cõſul fuit: Scipio, qui poſtea in Hiſpania ab Aſdrubale Pœno occiſus eſt cum fratre P. Scipione. Ambobus decreta Gallia eſt. Eoſdem conſules primos iniſſe magiſtratum idibus Martiis arbitror: qui dies deinde ſolennis ineundo conſulatui manſit vſque ad annum ab V.C. DC. cuius rei rationem cum à me paulo ante Horatius Malegutius Regienſis, iuuenis moribus & litteris ornatiſſimus, quæreret, hanc eſſe reſpondi: Video anno DXXXVI C. Flaminium II, & Cn. Seruilium conſules, auctore Liuio idibus Martiis iniſſe; anno autem DXX, M'. Pomponium, quia de Sardis idib. Mar. conſul triumphauit, neceſſario multo ante illum diem iniſſe. ex quo intelligo, mediis inter Pomponiũ & Flaminium conſules annis initium ineundi idibus Mart. conſulatus eſſe factum. Quod cum ita ſit, cum prioris anni conſulem C. Flaminium ſtatim poſt triumphum [triumphauit autem, quod exſtat in Capitolinis tabulis, VI id. Mart.] coactum magiſtratu abiſſe, ac ſtatim per interregem Marcellum conſulem factum, magiſtratum occepiſſe, apud Plutarchum inueniam, non dubito affirmare, Marcellum primum cum collega Cornelio idibus Martiis iniſſe. ſic anno CCCLII ab idib. Decembr. propter rem male ad Veios geſtam, ad K. Octobris, abdicatis prioribus magiſtratibus, regreſſus factus eſt.

De triumpho M. Marcelli cos. de Gallis Inſubribus & Germanis, & ſpoliis opimis ab eo relatis.

INSVBRES acciſis opibus ſuis pacem petentes, M. Claudius, Cn. Cornelius conſules, eductis repente aduerſus eos copiis, ad arma capienda inuitos compulerunt. conſules, Acerras Gallorum oppidum, Inſubres, Claſtidium ſociorum Romanorum obſidebant. Marcellus inde ab Acerris ad Claſtidium liberandum cum equitatu profectus, cum in Geſſatarum occurrentem exercitum incidiſſet, eum rege illorum Virdumaro interfecto fudit fugauitque. cepit deinde etiam Acerras, cum ii qui in præſidio erant, Mediolanum, quod Inſubrium caput erat, confugiſſent. quos Cornelius inſequutus, cum poſt recedentem eum aggreſſi eſſent, ſupremo prœlio ſuperauit, ac Mediolanum & Comum oppidum expugnauit. quo facto Inſubres, deſperatis rebus ſuis ſe Romanis dediderunt. atque ita bellum confectum eſt. Hæc Polybius & Zonaras. Adiicit Plutarchus, Marcellum in prœlio vouiſſe Ioui Feretrio ſpolia regis Virdumari; atque ipſi ſoli triumphum eſſe decretum. Quam rem Eutropius his verbis memoriæ mandauit: Marcellus cum parua manu equitum dimicauit, & regem Gallorum Virdumarum ſua manu occidit. poſtea cum collega ſuo Cn. Cornelio ingentes Gallorũ copias peremit, Mediolanum expugnauit, grandem prædam Romam pertulit; ac triumphans ſpolia Gallorum regis ſtipiti impoſita, humeris ſuis vexit. His de ſpoliis cum nuper ſermo incidiſſet domi Andreæ Lauredani patricii Veneti; qua ille ſumma tum humanitate, tum antiquitatis Romanę cognitione præditus eſt, nummos veteres argenteos aliquot pulcherrimos mihi oſtendit, in quibus Marcellus ipſe ſpolia Virdumari ſtipiti impoſita templo inſerens inciſus eſſet. de quibus etiam ſic loquitur Florus; Galli Virdumaro rege Romana arma Vulcano promiſerunt. aliorſum vota ceciderunt. occiſo enim rege, Marcellus tertia poſt Romulum patrem Feretrio Ioui * arma ſuſpendit. Et Epitoma XX; Inſubres aliquot prœliis fuſi, in deditionem venerunt: M. Claudius Marcellus conſul, occiſo Inſubrium Gallorum duce Virdumaro, opima ſpolia retulit. Et Virgilius libr. VI;

Aſpice vt inſignis ſpoliis Marcellus opimis Ingreditur, victorq́ viros ſupereminet omnes.
Hic rem Romanam magno turbante tumultu Siſtet eques, ſternet Pœnos, Gallumq́ rebellem;
Tertiaq́ arma patri ſuſpendet capta Quirino. Et Frontinus lib. IIII; M. Marcellus, cum in manus Gallorum imprudens incidiſſet, circumſpiciendæ regionis, qua euaderet, cauſſa, equum in orbem flexit; deinde cum omnia eſſe infeſta vidiſſet, precatus deos, in medios hoſtes irrupit. quibus inopinata audacia perculſis, ducem quoque eorum trucidauit. atq; vbi ſpes ſalutis vix ſuperfuerat, inde opima retulit ſpolia. De ratione autem opimorum ſpoliorum, diximus ante ſatis in primis & ſecundis ſpoliis à Romulo & Coſſo relatis. In tabulis Capitolinis etiam ſcriptum eſt, M. Marcellum de Gallis Inſubribus & Germanis triumphaſſe, atq; ſpolia opima rettuliſſe duce hoſtium Virdumaro ad Claſtidium interfecto. quo in loco Germani vocantur qui à Polybio Geſſatæ; quorum rex fuit Virdumarus, non Inſubrium, vt eſt in Epitoma, quod etiam docet his verbis Oroſius; Claudius conſul Geſſatarum XXX millia deleuit. vbi etiam ipſe Virdumarum regem in primam aciem progreſſus occidit; & inter multa Inſubrium, quos ad deditionem coegit, oppida, Mediolanum quoq; cepit. Boios ac Inſubres à Romanis paulo ante aduentum Annibalis, ſociis Venetis ac Cænomanis, oppreſſos ſcribit etiam Strabo libro V.

DE COS. AN. DXXXII.

CASSIODORVS in hunc annum prodit conſules P. Cornelium, M. Minucium; & Zonaras; Scipionem & Rufum faſti Siculi: Eutropius P. Cornelium, M. Minucium Rufum. P. Cornelium Scipionem Aſinam eſſe opinor Cn. Cornelii Aſinæ bis cōſulis filium; quod Liuius inter ſententias de Capua à conſularibus ſenatoribus anno DXLII dictas, ſententiæ etiam P. Cornelii Aſinæ meminit. Hoc loco & faſtos & triumphos Capitolinos vna cum Liuianis annalibus deſideramus; quibus plurimum ſplendoris huic prope deplorato triennio afferri potuit. Iſtri ambobus conſulibus decreti.

De triumpho P. Scipionis Aſinæ cos. de Iſtris.

HOC anno Iſtros primum arma mouiſſe conſtat. ſic enim ſcribit Eutropius; M. Minucio Rufo, P. Cornelio cos. Iſtris bellum illatum eſt; quia latrocinati naues Romanorum fuerant, quæ frumentum exhibebant: perdomitiq; ſunt omnes. Et Oroſius; Iſtri noui hoſtes excitati ſunt; quos Cornelius Minuciusq; conſules, multo quidem Romanorum ſanguine, ſubegerunt. Et Epitoma XX; Iſtri ſubacti ſunt. Et Zonaras; P. Cornelius, M. Minucius conſules, aduerſus Iſtros exercitum duxerunt, & multas earum gentes partim vi, partim deditione in poteſtatem redegerunt. Liuius etiam libro XXI, victorias & bella horum annorum commemorans, ait, Sardos, Corſos, Iſtros, atque Illyrios, laceſſiſſe magis quam exercuiſſe Romana arma; cum Gallis tumultuatum magis quam belligeratum. Hæc de re geſta. Triumphaſſe autem conſules nemo auctor eſt. Ego tamen aut ambos, aut certe alterum P. Scipionem triumphaſſe exiſtimo; vt de Sardis, Corſis, Illyriis, Gallis, his annis ſæpius triumphatum eſt; præſertim vero cum minime dubia hæc victoria narretur; immo ſubacti perdomitique Iſtri ab his conſulibus tradantur. Quot autem & quam magnos triumphos amiſerimus, quorum nemo præter Capitolinos ſcriptores meminerit, facile, qui hunc commentarium leget, intelliget. neque vero dubito quin, ſi lapis ille qui Marcelli triumpho Capitolino annectebatur, haberetur, meam ſuſpicionem facillime confirmaret. confirmat id certe, quod Liuius lib. XXXVIII negat exemplum proditum eſſe vt imperator, qui perduellibus deuictis, confecta prouincia exercitum reportaſſet, ſine curru & laurea, priuatus inhonoratusque vrbem iniret. Sed quoniam fieri poteſt vt conſul alter tantum triumphum obtinuerit, quod etiam priore anno euenit, vt Claudius ſolus triumpharit, quamquam Cornelius egregiam operam Gallico bello nauarit; propterea triumphum de Iſtris ſoli Scipioni attribui; ſuſpicatus, Liuium, ſi M. Minucius triumphaſſet, triumphum eius poſtea non fuiſſe prætermiſſurum, tum cum de eo magiſtro eq. Q. Fabio dictatori æquato, atque eius inani ferocia dixit. Sed hæc alii iudicarint.

De Q. Fabio Maximo dictatore.

Q. Fabium Maximum dictatorem cum C. Flaminio magiſtro equitum creatum, auctor eſt Valerius libro primo, cum ait; Occentus ſoricis auditus, Fabio Maximo dictaturam, C. Flaminio magiſterium equitum deponendi cauſſam præbuit. Eadem de re tradit Plutarchus in Marcello; verum dictatorem Minucium vocat, non Fabium. Ego vero de Fabio Valerio aſſentior; quod & in epigrammate antiquo, & apud Liuium, bis eum dictatorem fuiſſe inuenio. Quibus autem conſulibus fuerit, ex iis qui hoc triennio fuere parum liquet. Ego vbi rem in omnes partes diu multumq; verſaui, hoc potiſſimum anno Q. Fabium dictatorem comitiorum habẽdorum cauſſa creatum, coniectura ductus ſum ad ſuſpicandum; cum conſules ambo bello Iſtrico implicati abeſſent, neq; eos à bello auocari è repub. videretur: Dictatore autem vitio creato, comitia deinde per interregem, vt alias ſæpe, eſſe habita.

DE COS. AN. DXXXIII.

L. Veturium, C. Lutatium conſules edit in hunc annum Caſſiodorus & Zonaras: Philonem & Catulum faſti Siculi. Hunc L. Veturium Philonem eſſe opinor poſt in cenſura mortuum apud Liuium, patrem L. Veturii L.F.L.N. Philonis, conſulis anno DXLVII. C. Lutatio quidam Scæuolæ cognomen adiiciunt. Id cum qua ducti ratione fecerint neſciam, neque affirmare neque arguere auſim. Polybius vbi de triumuiris coloniæ deducendæ captis agit lib. III, hunc C. Lutatium conſularem nominat. Hunc C. Lutatii C.F.C.N. Catuli filium puto, eius qui conſul fuit anno DXI. Hos conſules in Iſtros profectos, atq; cum exercitu vſq; ad Alpes progreſſos, citra pugnam multos ſibi adiunxiſſe, auctor eſt Zonaras.

De cenſoribus & luſtro XLIII.

In hunc porro annum cenſores contuli, tum propter quinquennalem luſtrorum rationem, tum quia Caſſiodorus & Liuius id mihi ſubſignificare viſi ſunt. fuerunt autem L. Æmilius Papus, & C. Flaminius, viri conſulares. eorum enim cenſorum meminit poſt ſæpe Liuius; ab iiſq; lectum ſenatum tradit. in primis autem Paullo & Varrone cos. ſenatum legendum fuiſſe inquit; quia per quinquennium multi & bello & aliis caſibus ſenatores perierant: tumque poſt L. Æmilium & C. Flaminium cenſores, eſſe lectum. Caſſiodorus etiam C. Lutatio, L. Veturio conſulibus, viam Flaminiam, & circum Flaminium factum prodit. facta autem ſunt à C. Flaminio cenſore. Itaque in Epitoma XX, hæc verba ſunt; Luſtrum à cenſoribus conditum eſt: quo cenſa ſunt ciuium capita CCLXX millia * CCXIII. libertini in quatuor tribus redacti; cum antea diſperſi fuiſſent; Eſquilinam, Palatinam, Suburranam, Collinam. C. Flaminius cenſor viam Flaminiam muniuit, & circum Flaminium exſtruxit. Et Feſtus; *Flaminius circus*, & *Flaminia via* dicta eſt à Flaminio conſule, qui interfectus eſt ad lacum Traſimenum. Plinius quoque libro XXXV horum cenſorum meminit, cum ait; Legem Metiliam de fullonibus dictam C. Flaminius & L. Æmilius cenſores dedere ad populum ferendam. Luſtrum autem, quod intelligi ex Epitoma poteſt, poſtero anno conditum eſt.

DE COS. AN. DXXXIIII.

Consules inde ſequuti ſunt M. Liuius, L. Æmilius. auctor Caſſiodorus. Horum cognomina ſunt in Siculis faſtis, Salinator & Paullus. Eorundem conſulum ſic meminit Plinius libro XXXIX; L. Æmilio, M. Liuio conſulibus, anno vrbis conditæ DXXXV, primus è medicis Romam venit è Peloponneſo Archagathus Lyſaniæ filius. M. Liuius ex cenſura, & conſulatu ſecundo Capitolino, M.F.M.N. Salinator vocatus eſt. L. Æmilius Paullus, quia (auctore Plutarcho) pater fuit L. Æmilii L.F.L.N. Paulli, qui Perſen debellauit, filius fuiſſe videtur M. Æmilii M.F.L.N. Paulli, conſulis anno CDXCIIX. Eius meminit vna cum collega poſtea Liuius, ita; L. Æmilius Paullus, qui cum M. Liuio conſul fuit, & damnatione collegæ, & ſua prope ambuſtus euaſerat. Ambobus conſulibus Illyrii euenerunt.

De

De triumphis L. Aemilii Paulli, & M. Liuii coſ. de Illyriis.

Hoc anno iterum cum Illyriis rebellantibus dimicatum eſt. Huius belli cauſſam attulit Demetrius Pharius rex Illyriorum, beneficiorum populi Ro. oblitus. qui cum Romanos ante Gallorum, poſt Pœnorum mouentium metu perculſos animaduerteret, ac Macedonum maxime rege confideret, Illyrica oppida Romanis ſubiecta vaſtabat, fineſque fœdere conſtituros tranſcendebat. aduerſus hunc L. Æmilius conſul miſſus. Demetrius, conſulis aduentu cognito, Dimalum præſidio & commeatu munit: ex reliquis Illyricis oppidis amicis Romanorum exactis, ac ſuis impoſitis, cũ ſex millibus veteranorum Pharum contendit. Æmilius, Dimalo oppido intra VII dies expugnato, atque Illyriis in fidem acceptis, aduerſus Pharum infeſtus pergit. eoque oppido, rege aufugiente, capto, ac reliquis Illyrii ciuitatibus ſibi adiunctis, autumno ineunte, Romam triumphans rediit. Hæc Polybius: qui idem huius victoriæ gloriam vnius L. Æmilii facit; vt etiam Iuſtinus lib. XXIX. at vero ſi auctorem libri de viris illuſtribus audiamus, M. Liuius Salinator coſ. & ipſe de Illyriis triumphauit. Bellum certe ab vtroq; conſule geſtum tradit Zonaras: & de Salinatore teſtis eſt quoq; Frontinus, cum ait lib. IIII; Salinator conſularis damnatus eſt, quod prædam non æqualiter diuiſerat militibus. Et Liuius eundem ex conſulatu priore populi iudicio damnatum ſcribit. Hoc bellum his verbis expreſſum eſt in Epitoma XX; Iterum Illyrii, cum rebellaſſent, domiti, in deditionem venerunt. Demetrius ad Philippum Macedonum regem confugit; Pineus rex ſtipendium dare coactus eſt. Liuius lib. XXII.

DE COS. AN. DXXXV,
& bello Punico II.

CONSVLES ſubiicit Caſſiodorus & Polybius P. Cornelium, Ti. Sempronium: Zonaras Sempronium Longum & P. Scipionem; Longum & Scipionem faſti Siculi: P. Cornelium Scipionem, Ti. Sempronium Longum Liuius, Eutropius, Probus, Oroſius, Pædianus. P. Scipio, pater fuit P. Scipionis Africani P. F. L. N. conſulis anno DLIX: Ti. Sempronius, pater Ti. Sempronii Ti. F. C. N. Longi, conſulis eodem anno. auctor Liuius. His conſulibus bellum Punicum ſecundum initum eſt. Hoc intulit Annibal Amilcaris filius, eius qui priore bello imperator ad Ægates inſulam victus à C. Lutatio cõſule fuit. Hic cum iam inde ab ineunte pueritia Romano odio eſſet imbutus, vbi primum per ætatem potuit, animum ad renouandum bellum adiecit. Extremum cum Aſdrubale Pœnorũ duce fœdus Romani icerant, ne Pœni armati Iberum flumen in Hiſpania traiicerent, neue Saguntinos populi R. ſocios vexarent. Hoc ille fœdere violando, ſatis magnam ad laceſſendos Romanos cauſſam ſe habiturum ratus eſt. Itaq; P. Cornelio, M. Minucio coſ. imperator in demortui Aſdrubalis locum in Hiſpania declaratus, in Olcadum fines irrupit, atq; Altheiam expugnauit. ſequenti anno in Vaccæos ducens, Helmandicam & Arbocalam vrbes cepit; Carpetanos ad deditionem adduxit. quo terrore finitimi Saguntini compulſi, legatos, qui hæc ſenatui nuntiarent, Romam miſerunt. Bellum à Romanis Annibali, niſi Sagunto abſtineret, per legatos indictum. M. Liuio & L. Æmilio coſ. Annibal Saguntum oppugnauit, atq; intra octo menſes cepit. legati tum à Romanis Carthaginem miſſi, qui Annibalem rupti fœderis auctorem depoſcerent; &, niſi traderetur, bellum indicerent. indictum eſt. Hoc autem anno Annibal traiecto Ibero, Ilergetes, Barguſios, Auſetanos, & ceteros Hiſpaniæ populos, vſq; ad Pirenæos montes ſubegit, ac per Galliam ad alpes venit; & in Italiam tranſgreſſus, P. Cornelium conſulem, qui ſe ei ex Alpibus deſcendenti oppoſuerat, ad Ticinum; Ti. Sempronium iam ex Sicilia, te ex ſententia geſta, reuerſum, ad Trebiam acie fudit. Hæc Polybius: ac paulo ſecus etiam Liuius, & alii. Solinus anno vrbis conditæ DXXXV hoc bellum initum ſcribit. Initum autem P. Cornelio, Ti. Sempronio coſ. omnes conſentiunt: quorum alteri Hiſpania, alteri Africa cum Sicilia obtigerat. Eodem anno Cn. Scipio conſulis frater, in Hiſpaniam pro conſule miſſus, vt Aſdrubalem Annibalis fratrem inde expelleret, cum Annone bene pugnauit. Boii, ſollicitatis Inſubribus, defecerunt; atque in triumuiros, qui Cremonam & Placentiam colonias deduxerant, impetum fecerunt. Liuius, Polybius.

DE COS. AN. DXXXVI.

Consvles inde ſubſequuti Cn. Seruilius cum C. Flaminio, vt auctor eſt Polybius, Caſſiodorus, & Liuius; qui duo cum faſtis Siculis Seruilio cognomen *Geminum* adiecerunt. C. Flaminius ii conſul, eadem qua ante ſuperbia vſus, magiſtratum idibus Mart. non Romæ, ſed Arimini iniit. Idem neglectis auſpiciis cum ſe Annibali, qui primo vere ex Gallia in Etruriam, Apennino ſuperato, oculo etiam frigoribus amiſſo, tranſgreſſus erat, ad lacum Traſimenum obtuliſſet, collatis ſignis exercitu amiſſo occiſus eſt. Paucis poſt diebus, quatuor millia equitum, cum C. Centenio pro prætore miſſa ad collegam à Seruilio cos. in Vmbria, quo poſt cladem ad Traſimenum auditam auerterant iter, ab Annibale circumuenta ſunt. Liuius, Polybius, Valerius libro primo, Plutarchus in Fabio, Probus, alii.

De Q. Fabio Max. dictatore ii.

Cvm ad cladem ad Traſimenum acceptam, Centenii clades acceſſiſſet, in magno terrore ciuitas ad dictatorem dicendum confugit, & quia conſul aberat, à quo vno dici poſſe videbatur, nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat aut literas aut nuncium mitti, nec dictatorem populus creare poterat; quod nunquam ante eam diem factum erat: prodictatorem populus creauit Q. Fabium Maximũ, & mag. equitum M. Minucium Rufum. Igitur Q. Fabius Max. dictator ii, procuratis prodigiis, ac ludis magnis votis, delectu habito, ac Seruiliano exercitu accepto, cum ad Annibalem hoſtem perueniſſet, haud procul Arpis in Apulia caſtra fecit; eo enim iam Annibal ex Etruria per Vmbriam & Picenum, Marſis inde & Pelignis vaſtatis, conceſſerat. Ibi cum ſe caſtris tenens Fabius ab Annibale elici nulla ratione ad pugnam poſſet, à magiſtro equitum aſſidue tanquam ſegnis ac timidus appellatus eſt. Annibal inde in Samnium mouit; atque aliquot oppidis captis, ſpe Capuæ recipiendæ oblata, cum ſe Caſinum inde duci cuperet, Caſilinum per errorem ductus, caſtris ad Vulturnum flumen poſitis, agrum ſociorum in conſpectu Fabii, qui per iuga Maſſici montis eum perſequutus fuerat, exuſſit. quo in loco iterum magiſter equitum dictatoris cunctationem palam concionibus inuidioſis exagitauit. Incluſus inde ad Caſilinum Annibal, ſarmentis ad cornua boum alligatis, iiſque per noctem incenſis, atque ex collibus caſtris Romanis imminentibus bobus ipſis immiſſis, dum nouo Romanos apparatu perturbauit, per Callieulæ iugum agmen traduxit, atque in Pelignos populabundus rediit; ex Pelignis inde retro Apuliam repetens, Gerunium peruenit. Dictator interea nec abſiſtens, nec congrediens, caſtris in agro Larinate poſitis, ſacrorum cauſſa Romam reuocatus eſt. Cum abſente dictatore bene à magiſtro equitum cum Annibale dimicatum Romę nunciatum eſſet, M. Metilii tribuni pl. concionibus populus incitatus, qui cunctationem Fabii infamem ad populum fecerat, rogationem eius de iure dictatoris & magiſtri equitum adæquando accepit. Dictator inde conſule in C. Flaminii locum M. Atilio Regulo ſuffecto, in caſtra rediit. Minucius ſolito etiam ferocior, exercitus parte à Fabio accepta, cum Annibale ſigna contulit: cumq; iam Romana acies inclinaret, à Fabio cum exercitu ſuo accurrente ſeruatus, patrem eum appellauit, ac ſe imperio ſtatim abdicauit. Fabius ſummis laudibus in cælum & in caſtris & Romæ ſublatus. Omnium prope annales Fabium dictatorem aduerſus Annibalem rem geſſiſſe tradunt. Cœlius etiam eum primum à populo creatum dictatorem ſcribit. ſed & * Gellium & ceteros fugit, vni conſuli Cn. Seruilio, qui tunc procul in Gallia prouincia aberat, ius fuiſſe dicendi dictatoris; quam moram quia exſpectare territa iam clade ciuitas non poterat, eo decurſum eſſe vt à populo crearetur qui pro dictatore eſſet. res inde geſtas, gloriamq; inſignem ducis & augendę titulum imaginis poſteris, vt dictator pro dictatore diceretur, facile obtinuiſſe. Hæc Liuius. Polybius tamẽ dictatorem eum creatum ſcribit. idemq; in epigrammate antiquæ vrbis libri ſcriptum eſt, hoc modo;

Q. FABIVS MAXIMVS, DICTATOR BIS. COS. V. CENSOR. INTERREX II. AED. CVR. Q. II. TRIB. MILITVM. PONT. AVGVR. PRIMO CONSVLATV LIGVRES SVBEGIT. EX HIS TRIVMPHAVIT.

TERTIO ET QVARTO ANNIBALEM COMPLVRIBVS VICTORIIS FEROCEM SVBSEQVENDO COERCVIT. DICTATOR MAGISTRO EQVITVM MINVCIO, CVIVS POPVLVS IMPERIVM CVM DICTATORIS IMPERIO ADÆQVAVERAT, EXERCITVI PROFLIGATO SVBVENIT; ET EO NOMINE AB EXERCITV MINVCIANO PATER APPELLATVS EST. CONSVL QVINTVM TARENTVM CEPIT. TRIVMPHAVIT. DVX ÆTATIS SVÆ CAVTISSIMVS, ET REI MILITARIS PERITISSIMVS HABITVS EST. PRINCEPS IN SENATV DVOBVS LVSTRIS FACTVS EST.

Eodem anno Cn. Scipio in Hiſpania minus terra cum hoſte propter ingentem famã nouorum auxiliorum concurrere auſus, delecto milite in naues impoſito, xxxv nauium claſſe ire obuiam hoſti pergit. ad oſtium Iberi fluminis Punica claſſis ſtabat. cum auide vtrimq; pugna commiſſa eſſet, meliore fortuna Romani pugnarunt, vna enim leui pugna toto eius oræ mari potiti ſunt. ex Balearibus inſulis, & ex cõtinenti Hiſpania, populi amplius centum viginti pacem petierunt. Interea P. Scipio prorogato poſt conſulatum imperio, ab ſenatu miſſus, in prouinciam venit. obſides Hiſpanorum, qui Sagunti cuſtodiebantur, Acedućis artificio Romanis traditi ſunt. Cn. Seruilius & M. Atilius conſules, cum exemplo Fabii in caſum vniuerſæ dimicationis, quam omnibus artibus petebat hoſtis, non venirent, adeo inopia Annibalem preſſerunt, vt niſi tum fugæ ſpeciem abeundo timuiſſet, Galliam repetiturus fuerit. Legati ad Philippum Macedonum regem miſſi ad depoſcendum Demetrium Pharium, qui bello victus ad eum fugiſſet. Liuius, Polybius.

De L. Veturio Philone dictatore.

Extremo anni à conſulibus reſcriptum eſt, ſine detrimento reipub. abſcedi non poſſe ab hoſte. itaq; per interregem comitia habenda eſſe potius, quam conſulum alter à bello auocaretur. Patribus rectius viſum eſt dictatorem à conſule dici comitiorum habendorum cauſa. dictus L. Veturius Philo, M'. Pomponium magiſtrum equitum dixit. His vitio creatis, iuſſisq; die quartodecimo ſe magiſtratu abdicare, ad interregnum res rediit. Liuius. L. Veturium eſſe reor, qui conſul fuit anno DXXXIII, M'. Pomponium, qui anno DXX.

DE COS. AN. DXXXVII.

Deinceps conſules ſuggerit Polybius L. Æmilium, C. Terentium: Paullum & Varronem faſti Siculi: Plutarchus in Paullo, Terentium Varronem, Æmilium Paullum: Liuius, Caſſiodorus, alii, C. Terentium Varronem, L. Æmilium Paullum. Varro non humili ſolum, ſed ſordido loco natus; pater lanius, ipſe inſtitor mercis: quæſtura, & duabus ædilitatibus, patricia & plebeia, ac prætura perfunctus, ad conſulatum venit. L. Paullus, is eſt qui ante cum M. Liuio conſul fuit, auctore Liuio. Conſules (ambobus cum Annibale bellum decretum erat) vt in caſtra venerunt, caſtris bifariam factis vt noua minora eſſent propius Annibali; in veteribus maior pars, & omne robur virium eſſet; M. Atilium ætatem excuſantem Romam miſerunt, Cn. Seruilium minoribus caſtris præfecerunt. Annibal, cum haud vltra pati inopiam cibi, qua valde laborabat, poſſet, aduentu cõſulum audito, ex Varronis temerario ac præpropero ingenio in ſpem rei bene gerendæ erectus, locum inſidiis quotidie quærere. quæ vbi nõ proceſſerunt, mouere inde ſtatuit in calidiora, atq; eo maturiora meſſibus Apuliæ loca. profectus eſt nocte. ea renuntiata Romanis, Varro, vel repugnante Paullo, Annibalem cum exercitu inſecutus eſt. prope Cannas vicum, caſtra poſuerat Annibal, auerſa à Vulturno vento; qui campis torridis ſiccitate, nubes pulueris vehit. Conſules ſequuti Pœnum, vt ventum ad Cannas eſt, vbi in conſpectu Pœnum habebant, bina caſtra communiunt. eodem ferme interuallo quo ad Gerunium, ſicut ante, copiis diuiſis. Annibal ſpem nactus loci ad equeſtrem pugnam, qua parte inuictus erat, facturus copiam pugnandi conſulibus, dirigit aciem; laceſſitq; Numidarum procurſatione hoſtes; neque ad prœlium, quia eo die imperium penes Paullum fuit, elicere potuit. Varro autem poſtero die, cui ſors eius diei imperii erat, nihil conſulto collega ſignum

propoſuit; inſtructiſq; copiis flumen Aufidum tranſiuit, ſequente Paullo, quia magis non probare, quam non adiuuare conſilium poterat. Acie vtrimque inſtructa, concurſum eſt. Maxima, ſiquando vnquam alias, à Romanis clades accepta eſt. L. Paullus conſul cum Romanorum quadraginta millibus, ſenatoribus LXXX, conſularibus, prætoriis, & ædiliciis multis, occiſi ſunt. ſeptem millia hominum in minora caſtra, decem in maiora; duo ferme in vicum ipſum Cannas; Varro cum quinquaginta equitibus Venuſiam profugit. capta tria millia peditum, & equites trecenti dicuntur. Ex maioribus & minoribus caſtris multi cum euaſiſſent, Canuſium incolumes peruenerunt, reliqui poſt ab Annibale circumuenti, in eius deditionem venerunt. Cum ab iis qui Canuſii erant, imperium P. Scipioni tribuno mil. adoleſcenti mandatum eſſet, atq; is a nobilibus adoleſcentibus propter deſperationem conſilium de relinquenda Italia iniri audiſſet, ſtricto ſuper capita deliberantium ferro, iurauit ſe pro hoſte habiturum eum qui in verba ſua non iuraſſet; effecitq; vt omnes non relictum à ſe iri Italiam iureiurando aſtringerentur. Interea Venuſiam etiam ad conſulem ad quatuor millia peditum equitumq;, qui ſparſi fuga per agros fuerant, peruenere. Romę ingens luctus fuit; ſed tamen S.C. xxx diebus finitus. Liuius, Polybius, Florus, alii.

De M. Iunio Pera dictatore.

Cvm ad Cannenſem cladem nunciatum eſſet, regnum Hieronis in Sicilia claſſe Punica vaſtari, dictator ex auctoritate patrũ dictus M. Iunius, & T. Sempronius magiſter equitum, delectu edicto, iuniores ab annis XVII, & quoſdam prætextatos ſcribunt. ad ſocios Latinumq; nomen ad milites ex formula accipiendos mittunt; arma, tela alia parari iubent; & vetera hoſtium ſpolia detrahunt templis porticibuſq;. octo millia ſeruitiorum empta publice armauerunt. Captiuis ab Annibale permiſſum, vt de ſe redimendis legatos Romam mitterent. quos redemi non placuit ſenatui. Cannenſi clade defecerunt ad Pœnum hi populi; Attellani, Calatini, Hirpini, Apulorum pars & Samnitum, Bruttii omnes, Lucani, Surrentini, & Græcorum omnis fere ora; Tarentini, Metapontini, Crotonienſes, Locriq;, & Ciſalpini omnes Galli. Redeunti Romam Varroni gratiæ actæ, quod de rep. non deſperaſſet. Hæc Liuius. Hinc Valerius lib. VII; Cannenſis clades adeo ciuitatem noſtram contudit, vt opera M. Iunii dictatoris ſpolia hoſtium affixa templis, deorum numini conſecrata, inſtrumenta militiæ futura conuellerentur. Et lib. III; Dictaturam Varroni conſuli poſt cladem Cannenſem à ſenatu delatam; lib. autem IIII, ab eo non acceptam ſcribit. qua de re nihil Liuius. Hic eſt M. Iunius Pera, qui conſul ante & cenſor fuit; & Ti. Sempronius Gracchus, ſequenti anno conſul futurus, quem Liuius in ædilitate magiſtrum equitum factum tradit, filius (vt opinor) Ti. Sempronii Ti. F. C. N. Gracchi conſulis anno DXV. Annibal inde ex Apulia in Samnium profectus, Coſſam in deditionem accepit. poſt Neapoli, ad quam oppugnandam duxerat, infecta re profectus, Capuam flectit iter, ſeditione inteſtina ſenatorum plebiſq; laborantem. Legatis à Campanis Virio auctore ad Annibalem miſſis, fœdus cum eo initum; Annibal Capuæ receptus eſt. Dictator M. Iunius, rebus diuinis rite perfectis, præter duas vrbanas legiones, & ſeruorum delectum, dixit, qui capitalem fraudem auſi, quique pecuniæ iudicati in vinculis eſſent; qui eorum apud ſe milites fierent, eos ſe noxa pecuniaq; exſolui iuſſurum; & ſex millia hominum armauit: atque cum XXV millibus armatorum vrbe proficiſcitur. Annibal, Capua recepta, cum iterum Neapolitanorum animos tentaſſet, in agrum Nolanum exercitum traducit. Nolani nuncios ad M. Marcellum, qui Canuſii cum exercitu erat, mittunt: quanto in diſcrimine ſit Nolana res, plebem nouarum rerum auidam ad defectionem ſpectare oſtendunt. Sub aduentum Marcelli, qui eo propere accurrerat, Pœnus agro Nolano exceſſit; ac Neapolim, quo conceſſerat, non admiſſus, petit Nuceriam; quam demum fame in deditionem recepit, eamque incendit. Inde Nolam, quam Marcellus tenebat, caſtris motis, cum Marcello congreſſus, tũ primum à Romanis fugatus eſt. Itaq; ſpe potiundæ Nolæ adempta, Acerras contendit; eaſq; captas incendit atq; diripuit. Inde Caſilinum oppugnatum ducit. ea oppugnatio cum diuturnior videretur, caſtris communitis, ac præſidio modico impoſito, ne omiſſa res videretur, in hiberna Capuam cõceſſit. Ibi maiorem hiemis partem exer-

citum in tectis habuit. poſt aũt miteſcente hieme, ductoex hibernis eneruato Campana luxuria milite, Caſilinum redit, quod continuata obſidione ad extremum iam inopiæ venerat, idque poſtremo, Graccho magiſtro equitum ſe, abſente dictatore, in aciem non committente, recepit. Liuius, Valerius, alii.

De N. Fabio Buteone dictatore.

CVM patres ſe, & ſolitudinem curiæ, paucitatemq; conuenientium ad publicum conſilium reſpexiſſent; (neque enim poſt L. Æmilium, C. Flaminium cenſores, ſenatus lectus fuerat) cum tantum ſenatorum aduerſæ pugnæ, ad hoc ſui quemque caſus per quinquennium abſumpſiſſent, ac ea de re relatum abſente dictatore à prætore eſſet; dictatorem, qui cenſor ante fuiſſet, vetuſtiſſimuſque ex iis qui viuerent cenſoriis eſſet, creari placuit, qui ſenatum legeret: acciriqueC. Terentium conſulem ad dictatorem dicendum iuſſerunt. Is N. Fabium Buteonem ex S. C. ſine magiſtro equitum dictatorem in ſex menſes dixit. Is vbi cum lictoribus in roſtra aſcendit, neque duos dictatores tempore vno, quod nunquam antea factum eſſet probare ſe dixit; neque dictatorem ſe ſine magiſtro equitum; nec cenſoriam vim permiſſam vni & eidem iterum; nec dictatori niſi gerendæ rei cauſa creato in ſex menſes datum imperium. quæ immoderata fors, tempus, ac neceſſitas fecerint, iis ſe modum impoſiturum. nam neque ſenatu quemquam moturum ex iis quos C. Flaminius, L. Æmilius cenſores in ſenatum legiſſent; tranſcribi tantum recitariq; eos iuſſurum, & ita in demortui locum ſublecturum, vt ordo ordini, non homo homini prælatus videretur. eoque facto, extemplo magiſtratu ſe abdicauit, & priuatus de roſtris deſcendit. Dictator Iunius Romam reuocatus, comitia creandis conſulibus habuit. Conſules deſignati Ti. Sempronius Gracchus, qui magiſter equitum erat, L. Poſtumius Albinus. qui antequam iniret, in Gallia inſidiis ipſe cum exercitu à Boiis deletus eſt. Eodem anno res bene à Scipionibus in Hiſpania geſtæ. Aſdrubal, vt in Italiam traiiceret, ac ſe fratri Annibali coniungeret, ad Iberum deſcendit. cuius conſilio à Romanis cognito, ambo duces iunctis copiis obuiam ierunt; ac collatis cum eo ſignis, bene pugnarunt, caſtra hoſtium ceperunt atq; diripuerunt. reliquæ Hiſpaniæ ciuitates Romanis iunctæ ſunt: Aſdrubali non modo in Italiam traducendi exercitus, ſed ne in Hiſpania quidem tuto manendi ſpes relicta eſt. Liuius.

DE COS. AN. DXXXVIII.

CONSVLES in hunc annum deſignatos prodit Liuius L. Poſtumium Albinum III, qui tum prouinciam Galliam obtinebat; & Ti. Sempronium Gracchum, qui magiſter equitum erat. Item liber Cuſpinianus, in quo eſt, GRACCHVS & ALBINVS. Poſtumium autem, antequam magiſtratum iniret, in Gallia occiſum tradit Liuius. quod idem Polybius intelligit, cum prætorem à Gallis interfectum ſcribit. In eius mortui locum ſubrogatus eſt M. Marcellus; qui priore anno prætor ad Nolam rem bene geſſerat. Ei vero ineunti conſulatum cum tenuiſſet, vocati augures vitio creatum videri pronuntiarunt. vulgoque patres ita [fama] ferebant, quod tum primum duo plebeii conſules facti eſſent, id deis cordi non eſſe. In locum Marcelli, vbi is ſe magiſtratu abdicauit, ſuffectus Q. Fabius Maximus tertiũ. Liuius, & Plutarchus auctores. Hac de cauſa Caſſiodorus & Eutropius Ti. Sempronium & Q. Fabium Maximum; faſti Siculi, Maximum & Gracchum, In hunc annum conſules edunt. Quod autem inquit Liuius, conſules plebeios ambos fieri non licuiſſe, idem admonet etiam, ne patricios quidem ambos creari potuiſſe; vt anno DXLV, cum C. Neroni M. Læuinum & Q. Fabium addere collegam cogitabant. primi autem conſules ambo de plebe facti ſunt anno DXXCI. Hoc anno Philippus rex Macedonum, inclinato ad Pœnos animo, legatos ad Annibalem de fœdere & belli ſocietate iungenda miſit. qui à Romanis capti, atque, quia Romam ſe ire præ ſe ferebant, dimiſſi, cum fœdus ſanxiſſent, iterum in reditu capti, atq; ex litteris Annibalis, quas ad Philippum deferebant, inuentis, re & fraude patefacta, Romam miſſi ſunt, & in vincula conditi. Ti. Sempronius conſul circa Liternum cum caſtra poſuiſſet, quia otioſa ſtatiua erant, crebro decurrere milites coegit; vt tyrones (ea maxima pars volonum erat)

aſſueſcerent ſigna ſeqni. caſtra inde Campana ad Hamas poſita, vt in priuilegio neglecta, ſimul omnibus portis inuadit. alios ſtratos ſomno, alios perpetrato ſolenni ſacro inermes redeũtes obtruncat: ac Cumas ſe propere recipit, ab Annibale metuens, qui ſuper Capuam ad Tifata habebat caſtra. Is fatigatus Campanorum precibus, ſequenti die cum omni apparatu oppugnandæ vrbis, Cumas tendit; ac populato agro Cumano, mille paſſus ab vrbe caſtra locat; atque vrbe oppugnata, eaque fortiter à Graccho defenſa, re infecta recedit. Alii legati à Philippo ad Annibalẽ miſſi, proſpere tulerunt retuleruntq; mandata; ſed prius ſe æſtas circumegit quàm mouere quidquam rex poſſet. Fabius conſul, poſt prodigia Romæ procurata, cum collega circa Capuam rem geſſit: aliquot oppida, quæ ad Pœnos defecerant, vi cepit: Nolam, ne ad Pœnum deficeret, M. Marcellum in præſidium miſit: qui crebris excurſionibus agro Hirpino & Samnitico vaſtatis, Annibalem coegit vt Nolam duceret. Ibi Annibal Nolam oppugnaturus, duobus prœliis pulſus, victus, ac fugatus a Marcello, ab Nola Apuliæ hiberna petit, circaque Arpos conſedit. Q. Fabius vt profectum in Apuliam Annibalem audiuit, Capuam propius mouit caſtra: agrumq; Campanum ferro ignique eſt depopulatus, donec coacti ſunt Campani egredi portis, & caſtra ante vrbem in aperto communire. Tum Taurea Campanus Aſellum Romanum equeſtri prœlio prouocauit. In Hiſpania Illiturgi & Incibili oppida, à Romanis obſidione Pœnorum liberata; vtrobiq; optime pugnatum eſt. omnes prope populi Hiſpaniæ ad Romanos defecerunt. In Sicilia mortuo Hierone Syracuſanorum rege, Hieronymus nepos eius, fœdus cum Annibale fecit; ac poſt à coniuratis interfectus eſt. Res Siculæ ad Pœnos inclinatæ. Liuius, Florus, Eutropius, alii.

DE COS. AN. DXXXIX.

In hunc annum conſules ſuggerunt M. Claudium Marcellum III, Q. Fabium Maximum IIII, Liuius, Plutarchus, & cum faſtis Siculis Caſſiodorus. Marcellus abſens conſul creatus, cum ad exercitum eſſet: præſenti Fabio, atque ipſo comitia habente, conſulatus continuatus. cum M. Æmilius Regillus flamen Martialis, & T. Otacilius Craſſus à prerogatiua iuniorum declarati ante fuiſſent, auctoritate Q. Maximi, in ſuffragium reuocata, mutauit ſententiam. Hoc anno Ti. Gracchus pro cos. ad Beneuentum cum Annone Pœnorum duce bene pugnauit; ac ſeruis volonibus, quorum egregia opera vſus erat, libertatem dedit. Marcellus conſul, cum Annibale ad Nolam, cuius ſpe potiundæ venerat, hoc etiam anno proſpere decertauit. Annibal inde Tarentum ad certiorem ſpem proditionis profectus eſt. Caſilinum, quod duum millium Campanorum, & ſeptingentorum militum Annibalis præſidio tenebatur, à Q. Fabio cõſule, qui Marcellum collegam Nola acciuerat, oppugnatione receptum eſt. Marcellus inde Nolam redit. Fabius, in Samnium ad populandos agros, recipiendaſque armis quæ defecerant vrbes progreſſus, Compulteriam, Teleſiam, Coſſam, aliaq; oppida multa vi cepit. Annibal in Tarentinũ agrum profectus, cum proditorum neminem inueniſſet, vana promiſſa ſe temere ſecutum cernens, Salapiam tendit; eoq; frumentum ex agris Metapontino & Heraclienſi comportat. Marcellus conſul in Siciliam, Hieronymi morte turbatam, & ad Pœnos inclinatam miſſus, Syracuſas à Romana amicitia alienatas oppugnauit; ne eas caperet, vnius Archimedis induſtria prohibuit. M. Valerius Læuinus prætor, cum Philippo rege Macedonum bellum mouit, precibus Apolloniatũ motus, qui ſe bello à Philippo, quod a Romanis deficere nollent, tentatos atque obſeſſos querebantur. Philippus neq; terreſtri neq; nauali certamine ſatis fore parem ſe fidens, ſubductis aut incenſis nauibus, terra Macedoniam petiit. In Hiſpania Caſtulo vrbs valida ad Romanos deficit: à Pœnis fruſtra Illiturgi obſeſſum eſt. ad Mundam, quo caſtra Punica mota fuerant, egregie a Romanis pugnatum; Cn. Scipionis femur tragula confixum, impedimento ſummæ victoriæ fuit. Eadem fortuna ad Auringen fuit. Saguntum a Romanis Punico præſidio pulſo, receptum ac reſtitutum eſt. Liuius.

De Cenſoribus abdicatis.

EODEM anno M. Atilius Regulus, & P. Furius Philus, cenſores creati, L. Metilium, principem eorum qui poſt Cannenſem pugnam Italiam deſerendi conſilium ceperant, qui tum forte quæſtor erat, equo adempto tribu mouerunt, æráriumque fecerunt. Liuius & Valerius auctores. Addit Liuius, ne luſtrum facerent, mortem prohibuiſſe P. Furii; M. Atilium magiſtratū ſe abdicaſſe. M. hic Atilius, M. Atilii Reguli, qui à Pœnis primo Punico bello captus fuerat, filius fuit; vt ait Valerius libro II, cap. IV. Hunc in pugna Cannenſi cecidiſſe tradit Polybius; ſed falſo, ſi Liuio credimus. Ambo conſulares fuerunt.

DE COS. AN. DXL.

IN hunc annum creati conſules ambo abſentes, Q. Fabius Maximus Verrucoſſi conſulis F. & Ti. Sempronius Gracchus iterum. Liuius auctor, & cum faſtis Siculis Caſſiodorus. Fabius, priore anno prætor fuerat; Gracchus, biennio ante conſul. Prorogata imperia prouinciæq; M. Marcello Sicilia, finibus eis quibus regnum Hieronis fuiſſet; P. Lentulo proprætori, prouincia vetus; T. Otacilio claſſis; M. Valerio Græcia Macedoniaque, Q. Mucio Sardinia. Bellum vndecumque cum Annibale conſulibus mandatum. Sempronius in Lucanos, in Apuliam Fabius profectus eſt. Fabius pater, filio in caſtra ad Sueſſulam legatus cum veniſſet, equo à filio deſcendere iuſſus eſt. Arpi oppidum, quod præſidio tenebatur Annibalis, à Fabio conſule vi recepti. equites CXII Campani nobiles, in fidem à Cn. Fuluio, qui caſtra ſuper Sueſſulam habebat accepti. In Hiſpania nihil memorabile geſtum; niſi quod Sypbax rex Numidarum à Scipionib' ad amicitiam Romanorum traductus eſt. Romani mercenarium militem in caſtris habere Celtiberos cœperunt. Annibal in agro Tarentino æſtatem conſumpſit ſpe potiundæ per proditionem Tarentinorum vrbis. Sempronius conſul multa prœlia parua; haud vllum memoratu dignum fecit. Liuius. Appianus.

De C. Claudio Centhone dictatore.

COMITIORVM conſularium iam appetebat tempus. ſed quia conſules à bello intentos auocare non placebat, Ti. Sempronius conſul comitiorum cauſſa dictatorem dixit C. Claudium Centbonem. ab eo magiſter eq. dictus eſt Q. Fuluius Flaccus. Dictator primo comitiali die creauit conſules. Hæc Liuius. C. Claudius ex conſulatu deſcriptus eſt, quem geſſit anno DXIII. Q. Fuluius, ex conſulatu, quem geſſit anno DXVI, & DXXIX.

DE COS. AN. DXLI.

CONSVLES à dictatore creati in hunc annum Q. Fuluius Flaccus III, qui tum erat magiſter equitum; & Ap. Claudius Pulcher, cui in prætura Sicilia prouincia fuerat; teſte Liuio, Plutarcho in Fabio, Caſſiodoro, & Feſto libro XVII. Itaq; in tabulis etiam Siculis eſt Pulcher & Flaccus. Ap. Claudius, filius eſt P. Claudii Pulchri, conſulis anno DIII. Hoc anno de publicanis, qui naufragia ementiti fuerant, ſupplicium ſumptum. Annibal Tarentum præter arcem, in quam præſidium Romanorum fugerat, per Tarentinos iuuenes, qui ſe noctu venatum ire ſimulauerant, cepit. ea tamen defectio vtrum priore anno, an hoc facta ſit, in diuerſum auctores trahunt; propioreſq; ætate memoriæ rerum, hoc anno tradunt factam. Ludi Apollinares, victoriæ cauſſa, ex Martii vatis carminibus, quibus Cannenſis clades prædicta fuerat, inſtituti ſunt; eorum curatio prætori vrbano mandata eſt. Conſules Annonem Pœnorum ducem prœlio fuderunt viceruntque. Beneuento ad oppugnandum Capuam ducunt; Beneuentum ex Lucanis Gracchum accerſunt; qui antequam veniret, hoſpitis Lucani fraude inſidiis circumuentus, à Magone Pœno interfectus eſt. Criſpinus Badium Campanum hoſpitem ſuum, à quo prœlio prouocatus fuerat, interfecit. Annibal cum caſtra ad Capuam mouiſſet, collatis cum conſulibus ſignis, prope æquo marte pugnauit. Cōſules cū à Capua abiiſſent, item eo redierūt. M. Centhenius Penula, qui cēturio militauerat, cum petiſſet à ſenatu vt ſibi exercitus daretur, pollicituſq; eſſet, ſi

hoc impetraſſet de Annibale victoriam; octo millibus acceptis militum dux factus, conflixit acie cum Annibale,& cum exercitu cæſus eſt. Dum Capua à conſulib. ſumma vi obſideretur, Cn. Fuluius Flaccus Quinti frater prætor, circa Herdoniam male aduerſus Annibalem pugnauit, ac fugatus,& caſtris exutus eſt. Annibal inde Tarentum duxit ſpe potiundæ Tarentinæ arcis. Syracuſæ in Sicilia a M. Marcello pro coſ. in poteſtatem redactæ ſunt, tertio anno quam obſideri fuerant cœptæ. In Hiſpania cum Scipiones adhuc Aſdrubalem, ne in Italiam tenderet, retinuiſſent, iam definiendo bello agitantes, à mercenariis Celtiberis deſerti, prope cum totis exercitibus cæſi ſunt, anno octauo quam in Hiſpaniam iuerant, Cn. Scipio poſt Publium fratrem die vndetrigeſimo: amiſſaque Hiſpaniæ poſſeſſio fuiſſet, niſi L. Marcii equitis Rom. virtute & induſtria contractis exercituum reliquiis, eiuſdem hortatu bina caſtra hoſtium expugnata eſſent. ad triginta ſeptem millia cæſa; ad mille octingentos triginta capti; præda ingens parta. Liuius, Appianus, Florus.

DE COS. AN. DXLII.

LITTERIS acceptis, inter ſe conſules compararunt, vt Claudius comitia perficeret, Fuluius ad Capuam maneret. Conſules Claudius creauit Cn. Fuluium Centumalum,& P. Sulpicium Ser. F. Galbam, qui nullum antea curulem magiſtratum geſſiſſet. Hæc Liuius. Eoſdem conſules edit quoque Caſſiodorus, Oroſius, & Feſtus lib. XVII. Galbam & Centumalum Siculi profitentur. Ser. Sulpicius, Ser. F. P. N. Galba Maximus appellatur in ſecundo eius conſulatu Capitolino: Cn. Fuluius, filius fuit, vt opinor, Cn. Fuluii Cn. F. Cn. N. Centumali, conſulis anno DXXIV; prætor anno DXL. Q. Fuluio, Ap. Claudio, prioris anni conſulibus, prorogatum imperium eſt; atque exercitus, quos habebant, decreti; adiectumque, ne à Capua, quam obſidebant, abſcederent, priuſquam oppugnaſſent. Prorogatum & M. Marcello, vt pro conſule in Sicilia reliquias belli perficeret, eo exercitu, quem haberet T. Otacilio, & M. Valerio, Siciliæ Græciæque ora cum legionibus claſſibuſque, quibus præerant, decretæ. Annibal à Tarento, cuius arcis potiundæ ſpes erat, à Cãpanis ad Capuæ obſidionem ſoluẽdam attractus, vbi ſe nec hoſtes elicere ad pugnam, nec per caſtra eorum perrumpere ad Capuam poſſe ſenſit, caput ipſum belli Romam petendi conſilium cepit: atque ad tertium ab vrbe lapidem ſuper Anienem caſtra poſuit: ipſe vero cum duobus millibus equitum, vt vrbis ſitum exploraret, obequitauit: & cum per triduum exercitus vtrimque in aciem deſcendiſſent, tempeſtas certamen diremit. nam cum in caſtra rediſſent, ſtatim ſerenitas erat. Annibal, deſerta Capua, in Lucanos, atque inde Rhegium contendit. Capua Romanis tradita eſt, cum principes Campani veneno ſibi ante mortem conſciuiſſent. cum ſenatus Campanorum deligatus eſſet ad palos, vt ſecuri feriretur, literas à ſenatu miſſas Q. Fuluius, quibus iubebatur parcere, antequam legeret, in ſinu poſuit; & lege agi iuſſit, ac ſupplicium peregit. Capuam inſtitutum vt quotannis præfectus mitteretur. Aſdrubal in Hiſpania à Nerone in ſaltu concluſus, ſpecie pacis componendæ dum ducem Romanum detinet, è ſaltu exiuit. P. Scipio, P. Scipionis qui interierat filius, annos XXIV. natus, profeſſus ſe in Hiſpaniam imperium, quod reliqui omnes poſt duos occiſos Scipiones recuſabant, accepturum, eo extra ordinem pro conſule miſſus eſt. ei M. Iunius Silanus proprætor, adiutor ad res gerendas datus eſt; qui Neroni ſucceſſit. M. Læuinus cum Ætolis amicitiam & ſocietatem aduerſus Philippum firmauit, & cum Attalo Aſiæ rege. Liuius.

De triumpho & ouatione M'. Marcelli procoſ. de Syracuſanu.

EIVSDEM æſtatis exitu M. Marcellus ex Sicilia prouincia cum ad vrbem veniſſet, de rebus ab ſe geſtis in ſenatu ſibi ad Bellonæ dato diſſeruit. queſtus leuiter non ſuam magis quam militum vicem, quod prouincia confecta exercitum deportare non licuiſſet, poſtulauit vt triumphanti vrbem inire liceret, id non impetrauit. cum multis verbis actum eſſet, vtrum mi[illegible]us conueniret, cuius nomine abſentis ob res proſpere ductu eius geſtas ſuppl[illegible]catio de[illegible]a foret, & diis immortalibus habitus honos, ei præſenti negare triumphum; an quem tradere exercitum ſucceſſori iuſſiſſent, quod

niſi

niſi manente in prouincia bello non decerneretur, cum quaſi debellato triumphare: cum exercitus teſtis meriti atque immeriti triumphi abeſſet, medium viſum, vt ouans vrbem iniret. Tribuni pl. ex auctoritate ſenatus ad populum tulerunt, vt M. Marcello, quo die vrbem ouans iniret, imperium eſſet. Pridie quam vrbem iniret, in monte Albano triumphauit: inde ouans, multam præ ſe prædam in vrbem intulit. Hæc Liuius, & Plutarchus. Valerius capite de iure triumphandi, quod ſine magiſtratu ad hoc bellum miſſus eſſet, Marcello negatum triumphum ſcribit. Itaq; in libro de viris illuſtrib. hæc verba ſunt; Marcellus Syracuſas per tres annos expugnauit; & cum per calumniam triumphus ei à ſenatu negaretur, de ſua ſententia in Albano monte triumphauit. Fecit autem initium (vt dixi) in Albano triumphandi, C. Papirius Maſo, conſul anno DXXII. Plutarchus item Marcellum quinquies conſulem notat fuiſſe; ter triumphaſſe: quod eſt, ſemel de Gallis, bis de Syracuſanis. Hac victoria Sicilia tota in poteſtatem populi Rom. venit, atq; prouincia facta eſt. Velleius.

DE COS. AN. DXLIII.

CVM prærogatiua iuniorum conſules T. Manlium Torquatum & T. Otacilium declaraſſet, Manlius valetudinem oculorum excuſauit, & bellum Punicum in Italia, & hoſtium ducem Annibalem eſſe cogitare eos iuſſit. Quo factum eſt vt M. Marcellum fulgentem iam Sicilia domita, & M. Valerium Læuinum, qui egregie res aduerſus Philippum terra mariq; geſſerat, abſentes conſules dicerent. auctoritatem prærogatiuæ omnes centuriæ ſequutæ ſunt. Hæc Liuius. Caſſiodorus autem Marcellum III cõſulem edit, omiſſo conſulatu quem vitio creatus non geſſit, qui vnus eſt ex quinq;, quos ipſe geſſiſſe fertur. Faſti Siculi Læuinũ & Marcellum ſuggerunt. Læuinus anno DXXXVIII præturam geſſit. Tributum à populo Rom. in Læuini conſulis ſententiam belli cauſa collatum. A M. Læuino conſule in Sicilia, Agrigento & aliis oppidis occupatis, Pœnis ex inſula pulſis, debellatum eſt. Itaque Cicero in Verrem trium Siculorum bellorum confectores nominans, ait; Qui M. Læuino, aut P. Rupilio, aut M'. Aquillio prætoribus in eam prouinciam ſucceſſerunt. nam ſeruilia duo bella, alterum à P. Rupilio, alterum à M'. Aquillio pro conſulibus poſt ſunt perfecta. P. Scipio in Hiſpania Carthagine noua, vrbe opulentiſſima, vno die expugnata, rem bene geſſit; (alii in inſequentem annum eam expugnationem contulerunt) virginem captiuam ad ſe adductam, ad parentes & ſponſum intactam remiſit. Marcellus conſul in Italia Salapiam per proditionem recepit; aliaq; in Samnitibus oppida occupauit. Cn. Fuluius Centumalus proconſule in Apulia, cum caſtra ad Herdoneam haberet, ſpe eius oppidi recipiendi, quod poſt Cannenſem cladem ab Romanis defecerat, cum exercitũ ab Annibale cæſus eſt. caſtris prædaq; victor potitus. Poſt autem cum eodem ad Numiſtronem Marcellus bene pugnauit: eundemq; noctu digreſſum inſequutus, atq; ad Venuſiam adeptus, tumultuoſa magis prœlia, quam magna, ſed ferme omnia ſecunda fecit. Liuius. Plutarchus.

De Qu. Fuluio Flacco dictatore.

BELLICI apparatus ad repetendam Siciliam, & inuadendam Italiam ex Africa nunciati, mouere ſenatum vt non exſpectanda comitia Valerio conſuli cenſerent, ſed dictatorem comitiorum habendorum cauſa dicendum. Illa diſceptatio tenebat, quod conſul in Sicilia ſe M. Valerium Meſſallam, qui tum claſſi præeſſet, dictatorem dicturum eſſe aiebat: patres extra Romanum agrum (eum autem in Italia terminari) negabant dictatorem dici poſſe. M. Lucretius tribunus pl. cum de ea re conſuleret, ita decreuit ſenatus, vt cõſul prius quam ab vrbe diſcederet, populum rogaret quem dictatorem dici placeret; eumque quem populus iuſſiſſet, diceret dictatorem: ſi conſul noluiſſet, prætor vrbanus populum rogaret: ſi ne is quidem vellet, tum tribuni ad plebem ferrent. cum conſul ſe populum rogaturum eſſe negaſſet, quod ſuæ poteſtatis eſſet; prætoremque vetuiſſet rogare; tribuni pl. rogarunt, plebeſque ſciuit, vt Q. Fuluius, qui tum ad Capuam erat dictator diceretur. ſed quo die id plebis concilium futurum erat, conſul clam noctu in Siciliam abiit. deſtitutique patres, litteras ad M. Claudium mittendas cenſuerunt, vt deſertæ ab collega reip. ſubueniret, diceretque,

quem populus iuſſiſſet, dictatorem. Ita à M. Claudio conſule Q. Fuluius Flaccus dictator dictus. & ex eodem plebiſcito ab Q. Fuluio dictatore P. Licinius Craſſus pont. max. magiſter eq. dictus. magiſtratibus in annum creatis, Q. Fuluius dictatura abdicauit. Hæc ex Liuio & Plutarcho in Marcello. P. Licinius ex conſulatu Capitolino anni DXLVIII deſcriptus eſt. idem etiam cognomine *Diues* afficitur à Liuio in prætura anno ſequenti. apud Plutarchum mendoſe eſt Q. Fabius dictator, pro Q. Fuluio.

De Cenſoribus abdicatis.

CENSORES hic annus habuit L. Veturium Philonem, P. Licinium Craſſum pont. maximum. Craſſus nec conſul nec prætor ante fuerat, quam cenſor factus eſt: ex ædilitate gradum ad cenſuram fecit. Hi cenſores neq; ſenatum legerunt, neque quidquam reipubl egerunt. mors diremit L. Veturii; & inde Licinius cenſura ſe abdicauit. Hæc Liuius. L. Veturium eſſe reor, qui conſul fuit anno DXXXIII. neq; enim vt rem nouam in Craſſo notaſſet, cenſorem non conſularem fuiſſe, ſi ne collega quidem eius conſulatum cepiſſet. Liuius.

DE COS. AN. DXLIV.

CONSVLES in hunc annum creati Q. Fabius V, Q. Fuluius Flaccus IIII, idem qui dictator comitia habebat: Liuio auctore, & Caſſiodoro. Fabium & Flaccum edunt quoque faſti Siculi. His conſulibus Cicero contra Rullum Capuam receptam ſcribit; quod biennio ante factum prodidit Liuius. Marcellus ex hibernis profectus, Annibali ad Canuſium occurrit: (ſollicitabat ad defectionem Canuſinos Pœnus) cedentemq; inde eum aſſequutus, bis cum eo congreſſus eſt. priore prœlio Annibal ſuperior fuit; Marcellus inſequenti. Annibal in Bruttios abiit. Q. Fabius conſul Tarentum per proditionem arte Punica recepit. P. Scipio in Hiſpania ad Bæculam cum Aſdrubale bene pugnauit. Inter alia captum puerum regalem, nomine Maſſiuam, eximię formæ, ad auunculum Maſſaniſam cum donis remiſit. In epigrammate antiquo, quod ſupra attuli, ſcriptum eſt, Q. Fabium Maximum ob receptum Tarentum triumphaſſe. quem cum prætermiſerit Liuius, & cum contra morem fuerit, quod non pro recuperatis rebus, ſed pro aucto imperio triumphus (auctore Valerio) decerneretur, & ipſe omiſi.

De cenſoribus & luſtro XLIII.

Hoc etiam anno M. Cornelius Cethegus, P. Sempronius Tuditanus, cenſores creati, ambo qui nondum conſules fuerant, ſenatum & ſenatus principem Q. Fabium Maximum legerunt; quæq; locanda erant, locarunt. ceterum anno ſequenti luſtrum condiderunt. cenſa ſunt ciuium capita CXXVII millia CVII. Hæc Liuius. De his etiam ſic Ennius in Bruto Ciceronis; *Additur orator Cornelius ſuauiloquenti Ore Cethegus Marcus Tuditano collega Marci filius.* Vterque ex conſulatu Capitolino, quem vna geſſerunt anno DXLIX, deſcriptus eſt.

DE COS. AN. DXLV.

VNDECIMO anno Punici belli, conſulatum inierunt M. Marcellus V, (vt numeretur conſulatus quem vitio creatus non geſſit) & T. Quinctius Criſpinus. Hæc Liuius. in faſtis item Siculis Marcellus & Criſpinus ſubſequuntur. Plutarchus itē Marcellum quintum, & Criſpinum; Caſſiodorus Marcellum IIII, præterito vitioſo conſulatu, prodit. T. Quinctius priore anno prætor fuerat. Hoc anno item P. Scipioni & M. Silano ſuæ Hiſpaniæ, ſuique exercitus in annum decreti. Scipio ex LXXX nauibus, quas aut ſecum ex Italia adductas, aut captas Carthagine habebat, quinquaginta in Sardiniam tranſmittere iuſſus; quia fama erat, magnum naualem apparatum eo anno Carthagine eſſe; CC nauibus omnem Italiæ, Siciliæ, Sardiniæq; oram impleturos. Ludi Apollinares, qui ante in annum voueri ſoliti fuerant, in perpetuum in ſtatum diem voti ſunt; factiq; ante diem III Nonas Quinctiles: iſq; dies deinde ſolennis ſeruatus. Criſpinus conſul ex Bruttiis, Marcellus Roma profectus in Apuliam, inter Venuſiam Bantiamq; coniunxerunt copias. Eodem & Annibal rediit, auerſus ab

Locris.

Locris cum conſules, ingenio feroces, pugnæ; Annibal, inſidiis locum quærerent, iidem ſpeculandi cauſſa cum paucis equitibus è caſtris egreſſi, inſidiis eius circũuenti ſunt; ita vt Marcellus occiſus ſit, Quinctius ſaucius fugerit. P. Sulpicius Galba pro cos. aduerſus Philippum & Achæos rem gerit. Liuius, Plutarchus in Marcello.

De T. Manlio Torquato dictatore.

Exitv huius anni T. Quinctius conſul, dictatore comitiorum ludorumq; faciẽdorum cauſſa dicto T. Manlio Torquato, ex vulnere moritur. alii Tarẽti, alii in Campania mortuum tradunt. Dictator Manlius magiſtrũ equitum C. Seruilium, qui tum ædilis curulis erat, dixit. Senatus quo die primum eſt habitus, ludos magnos facere dictatorẽ iuſſit; quos M. Aemilius prætor vrbis, C. Flaminio, Cn. Seruilio conſulibus fecerat, & in quinquennium vouerat. tum dictator fecit, & in inſequẽs luſtrum vouit, & comitia conſulibus creandis habuit. Hæc Liuius. De T. Manlio ſæpius ante dictum eſt: C. Seruilius, ex conſulatu Capitolino anni DL deſcriptus eſt. *Ludi votiui* erant, quos A. Poſtumius dictator bello Latino ad lacum Regillum primũ vouerat, vt ſcribit Dionyſius. De his ludis ſic Liuius lib. XXII, poſt cladem ad Traſimenũ acceptam: Ludi magni Ioui voti, ſi res populi R. ad quinquẽniũ proximum ſalua fuiſſet.

DE COS. AN. DXLVI.

Cvm circumſpicerent patres, quoſnam conſules facerent, longe ante alios eminebat C. Claudius Nero. ei collega datus eſt M. Liuius, multis ante annis ex cõſulatu populi iudicio damnatus, ac octauo ferme anno poſt damnationem à M. Marcello & M. Læuino conſulibus in vrbem reductus. Nero prætor fuerat anno DXLI. Hæc ex Liuio. Neronem item cum Salinatore faſti Siculi ſuggerunt: C. Claudium Neronẽ cum M. Liuio Salinatore II, Capitolini, Neroni aduerſus Annibalẽ Bruttii, Lucanii, Liuio aduerſus Aſdrubalẽ, quẽ Alpibus appropinquare fama erat, Gallia decreta.

De triumphis M. Liuii Salinatoris & C. Claudii Neronis cos. de Pœnis.

Asdrvbali Annibalis fratri, qui ex Hiſpania cum maximis copiis in Italiam irruperat, M. Liuius conſul in Gallia erat oppoſitus; in Apulia vero Annibali C. Claudius. Aſdrubalis litteras, quibus ſe Annibali fratri in Vmbria occurſurũ eſſe ſcribebat, cum Claudius intercepiſſet, non id tempus eſſe reipubl. ratus, quo cõſiliis ordinariis, prouinciæ ſuæ quiſque finibus, per exercitus ſuos, cũ hoſte deſtinato ab ſenatu bellum gereret, cum timeret ne Aſdrubal inuito collega ad Annibalem perueniret, atque cum eo caſtra coniungeret, id quod non ſine ſummo totius imperii Rom. exitio futurum videbatur, atque ſenatui ante conſilium ſuum aperuiſſet, magnis itineribus ſex dierum ſpatio longitudinem Italiæ emenſus, & inſcio Annibale Aſdrubaleque caſtra Salinatoris ingreſſus, conſilio ac celeritate perfecit, vt Aſdrubal cum ad pugnam deſcendiſſet, ipſe eum toto exercitu ad Senam oppidum deleretur; atq; ante ad ſtatiua ſua ex Gallia in Apuliam rediret, quam eum diſceſſiſſe Annibal ſentiret. Quo vbi peruenit, caput Aſdrubalis, quod ſeruatum cum cura attulerat, proiici ante hoſtium ſtationes captiuoſque Afros vinctos, vt erant, oſtẽdi; duos etiam ex iis ſolutos ire ad Annibalem, & expromere quæ acta eſſent, iuſſit. quo dolore perculſus Annibal, in extremum Italiæ angulum Bruttios receſſit. Cum autem vtrique conſuli à ſenatu ob rem bene geſtam triumphus decretus eſſet, inter ipſos, ne, cum bellum communi animo geſſiſſent, triumphum ſepararent, ita cõuenit, vt, quoniam & in prouincia M. Liuii geſta res eſſet, & eo die quo pugnatũ foret, eius forte auſpiciũ fuiſſet, & exercitus Liuianus deductꝰ Romam veniſſet, Neronis de prouincia deduci non potuiſſet, M. Liuium quadrigis vrbem ineuntẽ milites ſequerentur, C. Claudius equo ſine militibus inueheretur. Hæc Liuius, Frõtinus, ſcriptor libri de viris illuſtrib. Eoſdem triumphos his etiam verbis prodidit Valerius lib. IIII; C. Claudiꝰ Nero, qui Liuii Salinatoris in opprimendo Aſdrubale particeps gloriæ fuerat, eũ triumphantem equo ſequi, quam triumpho, quem ei ſenatus æque decreuerat, vti maluit; quia res in prouincia Salinatoris geſta fuerat. ſine curru ergo triumpharit. Hinc Liuius: Itaque iret alter conſul ſublimis curru multiiugis, ſi vellet, equis. vnius equo

per vrbem verum triumphum vehi, Neroniſq; etiam ſi pedibus incedat, vel parto eo bello, vel ſpreto triumpho, gloriam memorabilem fore. his ſermonibus ſpectantium Neronem vſque in Capitolium proſecuti ſunt. Eodem anno in Hiſpania nouus imperator Anno, in locum Aſdrubalis cum nouo exercitu ex Africa tranſgreſſus, Magonique iunctus, cum in Celtiberia breui magnum numerum hominum armaſſet, Scipio aduerſus eum M. Silanum miſit. qui collatis ſignis Magonem fugauit, Annonemque viuum cepit. Scipio per Lucium fratrem Oringin opulentiſſimam vrbem occupauit, ac dimiſſis in hiberna legionibus, ipſe Tarraconem conceſſit. Eodem anno claſſis Romana, M. Valerio Læuino proconſule ex Sicilia in Africam trãſmiſſa, in Vticenſi Carthagienſiq; agro late populationes fecit. Repetentibus Siciliam, claſſis Punica occurrit: decemque & ſeptem naues ex iis captæ ſunt, quatuor in alto merſæ: cetera fuſa ac fugata claſſis. terra marique victor Romanus fuit.

De M. Liuio Salinatore dictatore.

Cvm comitiorum tempus appeteret, & per dictatorem comitia haberi placuiſſet, C. Claudius conſul M. Liuium collegam dictatorem dixit; Liuius Q. Cæcilium magiſtrum eq. à M. Liuio creati conſules L. Veturius, Q. Cæcilius, is ipſe qui tũ erat magiſter equitũ. Hæc Liuius. Idem M. Liuius Salinator cũ Q. Cæcilio Metello magiſtro equitum dictator comitiorum habendorum cauſſa eſt in tabulis Capitolinis.

DE COS. AN. DXLVII.

L. Vetvrivm Philonem, Q. Cæcilium Metellum conſules ſuggerit in hunc annum Liuius, Caſſiodorus, cum Capitolinis faſtis: Metellum & Philonem faſti Siculi. Horum ſic meminit Cicero in Bruto; Orator habitus eſt temporibus illis Q. Metellus, is qui bello Punico ſecundo cum L. Veturio Philone cõſul fuit. Philo prętor fuit anno DXLIIII: Metellus, tantum ædilis plebis fuerat anno DXLIII, ædilis curulis anno DXLV. Hoc anno Annibal nece fratris perculſus, quieuit: neq; a Romanis conſulibus laceſſitus eſt; quibus ambobus, vt cum eo bellum gererent, prouincia decreta fuerat. Liuius.

De triumpho Hiſpanienſi P. Scipioni negato.

Eodem anno P. Scipio Aſdrubale & Magone acie ad Bætulã vrbem fugatis, atq; inde ex tota Hiſpania pulſis, vindicatisque armis Hiſpaniis, in Africam profectus, amicitiam cum Syphace Maſſylorũ rege icto fœdere firmauit. poſt è graui morbo recreatus, ſeditionem, quæ in parte exercitus mortis ſuæ falſa fama commota erat, diſcuſſit; ac rebellantes Hiſpaniæ populos ad deditionem cõpulit: & fœdere cũ Maſſaniſſa Maſæſulorum rege & Gaditanis facto, prouincia L. Lẽtulo & L. Manlio Acidino tradita, Romam reuerſus eſt: ac ſenatu extra vrbẽ dato in æde Bellonæ, de rebus quas in Hiſpania geſſiſſet, diſſeruit. Ob res geſtas magis eſt tẽtata triũphi ſpes, quam petita pertinaciter; quia neminem ad eam diem triumphaſſe, qui ſine magiſtratu res geſſiſſet, conſtabat. Senatu dimiſſo, vrbem eſt ingreſſus; argentique præ ſe in ærarium tulit quatuordecim millia pondo CCCXLII, & ſignati argenti magnum numerum. Liuius, Valerius de iure triumphandi, Marcellinus lib. XXV. Hiſpaniam primam continentis prouinciam factam eſſe ſcribit Liuius lib. XXVIII. factam autem victoria Scipionis, & Rufus & alii prodiderunt. ego tamen non hoc anno, ſed anno DLVI ordinatam exiſtimo, tum cum prætores duo, qui in eam quotannis mitterentur, primum creati, atque ipſæ terminatæ Hiſpaniæ ſunt; auctore Liuio.

DE COS. AN. DXLVIII.

Comitia creandis conſulibus habuit L. Veturius Philo; centuriæq; omnes ingenti fauore P. Scipionem cõſulem dixerunt: collega additur ei P. Licinius Craſſus pontifex maximus. Hæc Liuius. Scipionem cum Craſſo Siculæ tabulæ; P. Corneliũ Scipionem, qui poſtea Africanus appellatus eſt, cum P. Licinio Craſſo diuite, Capitolinæ edũt. De quibus item Caſſiodorus; & Cicero ſic in Bruto; Orator fuit P. Craſſus, qui cum Africano conſul fuit. ipſum Scipionem accepimus non infantem fuiſſe,

P. Scipio

P. Scipio anno DXL ædilis curulis fuit ante legitimam ætatem creatus: inde anno DXLII accepit extraordinarium in Hiſpaniam imperium; ex qua reuerſus, conſulatum adeptus eſt. Craſſus anno DXLV præturam geſſerat. Scipioni conſuli extra ſortem Sicilia, & XXX roſtratæ naues decretæ; permiſſumq; vt in Africam, ſi id è republ. eſſe cenſeret, traiiceret: Craſſo Bruttii, & bellum cum Annibale. In Bruttiis nihil ferme memorabile geſtum eſt: Scipio in Sicilia quæ ad bellum eſſent neceſſaria cōparauit. C. Lælius ex agro Hipponenſi in Africa cum prædam abegiſſet, maximum Carthagine tumultum exciuit. Bellum quod in Hiſpania Indibilis & Mandonius excitauerant, à L. Manlio & L. Lentulo pro conſulibus oppreſſum eſt. Indibilis in acie occiſus eſt; Mandonius expoſcentibus Romanis à ſuis deditus eſt. Magoni, qui in Galliam & Liguriam iuerat, ex Africa & exercitus & pecuniæ miſſæ, quibus auxilia conduceret; præceptúmque vt ſe Annibali iungeret. Scipio à Syracuſis in Bruttios traiecit; & Locros vrbem, quæ ad Pœnos & ipſa ſub defectionē Italiæ deſciuerat, pulſo Punico præſidio, fugatoq; Annibale, recepit: ac Q. Pleminio legato, præſidioq;, quod arcem ceperat, ad tuendam vrbem relicto, cum quibus venerat copiis, Meſſanam traiecit. Pleminius cum in Locrenſes impotēter ſe gereret, ab iiſdem hoſtiliter laceratus eſt. quo dolore compulſus Pleminius, multo crudelius adhuc Locrenſium principes tractauit. Carmine in libris Sibyllinis inuento, pelli Italia hoſtem alienigenam poſſe, ſi mater Idæa deportata Romam eſſet, legati qui eam deportarent, in Phrygiam miſſi ſunt. Hæc ex Liuio, & Appiano, & aliis.

De Qu. Cæcilio Metello dictatore.

EXITV anni Q. Cæcilius Metellus ab conſule dictator comitiorum habendorum cauſſa in Bruttiis dictus, magiſtrum equitum ſibi cooptauit L. Veturium Philonē. auctor cum Capitolinis faſtis Liuius. Vterque ex prioribus magiſtratibus notus eſt.

DE COS. AN. DXLIX.

P. SEMPRONIVM Tuditanum, M. Cornelium Cethegum conſules in hunc annum produnt Liuius, Caſſiodorus, & faſti Capitolini: Cethegum & Tuditanum Siculi. Quorum ſic meminit Cicero in Bruto; Atq; hic Cethegus conſul cum P. Tuditano fuit bello Punico II. Et Cato apud eundem: Quadriennio poſt factus ſum prætor; quem magiſtratum geſſi Tuditano & Cethego conſulibus. Et hi collegæ ante in cenſura fuerunt, cum neuter eorum eſſet conſularis. Tuditanus item præturam geſſit anno DXL, Cethegus anno DXLII. Cornelio Etruria, Sempronio Bruttii euenerunt. Scipioni in Sicilia in annū; Craſſo in Bruttiis, quoad cōſuli è rep. videretur, prorogatum imperium eſt. De Hiſpaniæ imperio, quod in eam prouinciā duos proconſules mitti placeret, latum ad populum eſt, omnes tribus eoſdem L. Cornelium Lentulum & L. Manlium Acidinum proconſules, ſicut priore anno tenuiſſent, obtinere eas prouincias iuſſerunt. Legatis Romanis mater Idæa tradita eſt per Attalum regem Aſiæ, ac Romam deportata. lapis erat, quem matrem deûm incolæ vocabāt. excepit eam P. Scipio Naſica, vir optimus à ſenatu iudicatus, adoleſcens nōdū quæſtorius; quoniam ita reſponſum fuerat, vt numen id ab optimo viro reciperetur cōſecrareturq;. *Ludi Megalenſes* ei deæ primū inſtituti ſunt, vt fierent pridie idus Aprilis. Locrenſes legatos Romam miſerunt, qui de impotentia Q. Pleminii quererentur; quod pecuniam Proſerpinæ abſtulerat, & liberos eorum ac coniuges ſtuprauerat. legati Locros miſſi, vt Scipionem, ſi ea quæ Locrenſes facta quererētur iuſſu aut voluntate Scipionis facta comperiſſent, de prouincia decedere iuberent: ſi Scipio iā in Africam traieciſſet, inde reducerent. Pleminius Romam tranſlatus, in carcerem cōditus eſt; atq; ante mortuus quam de eo iudiciū perfici potuerit. cumq; falſus rumor de P. Scipione proconſule percrebuiſſet, tamquam luxuriaretur, ab iiſdem legatis, qui vt an ea vera eſſent, explorarent, miſſi erāt, purgatus infamia, ſenatus iuſſu in Africam traiecit. Syphax accepta in matrimonium Aſdrubalis filia, amicitiæ quam cum Scipione iunxerat, renuntiauit. Maſſaniſa, ad Scipionem cum ducentis equitibus cum veniſſet, Annonem Pœnorū ducem interclūſum occidit. Scipio aduentu Aſdrubalis & Syphacis, qui prope cum centum millibus armatorum ſe obtulerant,

ab obſidione Vticæ depulſus, hiberna communiuit. P. Sempronius conſul in agro Crotonienſi cũ Annibale in ipſo itinere tumultuario prœlio cõflixit; Romani pulſi ſunt, poſtero die, cum iterum in aciem conſul deſcendiſſet, Pœnos fudit fugauitq; ac ſupra quatuor millia armatorum cæcidit. Liuius, Appianus, alii.

De Cenſoribus, & Luſtro XLV.

CENSORES interim Romæ M. Liuius & C. Claudius, ſenatum recitarunt. princeps iterum delectus Q. Fabius Maximus. notati ſeptem; nemo tamẽ qui ſella curuli ſediſſet. Vectigal nouum ex ſalaria annona ſtatuerunt. id vectigal commentum alterum ex cenſoribus ſatis credebant, pop.ulo iratum, quod iniquo iudicio quondam damnatus eſſet; & in pretio ſalis maxime oneratas tribus, quarũ opera damnatus erat, credebant. inde *Salinatoris* Liuio inditum cognomen. Luſtrum conditum ſerius; quia per prouincias dimiſerunt cẽſores, vt ciuium Romanorum in exercitibus quantus vbiq; eſſet, referretur numerus. cenſa cum iis CCXV millia hominum. condidit luſtrũ C. Claudius Nero. Erant inter hos cẽſores nobiles inimicitiæ; ex quibus mira in ipſa cenſura contentio exarſit, vt cenſor alter alteri equũ ademerit. Hæc Liuius, & Valerius lib. *II*, cap. *I*. & *IIII*. Eoſdem cenſores luſtrum quadrageſimum quintum feciſſe, adiiciunt Capitolini ſcriptores.

DE COS. AN. DL.

LIVIUS & Caſſiodorus vna cum faſtis Siculis & Capitolinis conſules ſoggerunt Cn. Seruilium Cæpionẽ, C. Seruilium. quorũ Cæpio, prætor fuerat anno DXLVIII Seruilius anno DXLVII. Cæpioni, Bruttii & Annibal; Seruilio, Etruria ac Liguria euenit. P. Scipioni non temporis, ſed rei gerendæ fine, donec debellatum in Africa foret, prorogatum imperium eſt: decretumque vt ſupplicatio fieret, quod is in Africam prouinciam traieciſſet, vt ea res ſalutaris populo Rom. ipſique duci atque exercitui eſſet. Hiſpaniæ veteribus imperatoribus L. Manlio & L. Lentulo decretæ. Scipio Syphacis regis caſtra incẽdit, eaq; vna cũ caſtris Aſdrubalis vna die deleuit. cæſa aut hauſta flammis ad XL millia hominum ſunt: capti ſupra VI millia. Neque haud ita multo poſt in magnis campis cum iiſdem, qui exercitu reparato bellum redintegrabant, congreſſus, eos fugauit; atque ciuitates circa omnes partim vi, partim metu ſubegit. Quo terrore compulſi Carthaginienſes, legatos, qui Annibalem cum exercitu eius in Africam ex Italia ad patriæ defenſionẽ reuocarent, miſerunt. Lælius cũ Maſſaniſſa in Numidiam cum exercitu profectus, cum acie cum Syphace rege congreſſus eſſet, eum in prœlio viuum cepit; atque paternum regnũ Maſſaniſſæ recuperauit. Maſſaniſſa Sophonisbam vxorem Syphacis, filiã Aſdrubalis, captam ſtatim adamauit; & nuptiis factis, vxorem habuit. caſtigatusq; à Scipione, venenũ ad eam miſit. quo hauſto, illa deceſſit. Quibus cladibus perculſi Carthaginienſes, oratores ad pacem petendam mittunt XXX ſeniorum principes. Pacis conditionibus à Scipione latis, induciæ, dum ad ſenatum Romam legati mitterentur, factæ ſunt. Mago in Gallia à P. Quinctilio Varo prætore, & M. Cornelio procõſule acie ſuperatus ac vulneratus, dum reuocatus in Africam nauigaret, ex vulnere mortuus eſt. C. Seruilius cos. nulla re memorabili in Etruria & Gallia geſta, patrem C. Seruilium poſt XVI annum ex ſeruitute recepit. Cn. Seruilius cõſul alter, cum Annibale in agro Crotonienſi acie conflixit. obſcura eius pugnæ fama eſt. Annibal ex Italia mœſtus ac dolens in Africam legatorum iuſſu reuertit. Legati Carthaginienſes pace infecta, ac prope ſine reſponſo dimiſſi; quod ſpeculatores, non legati veniſſe arguerẽtur. Polybius, Liuius, Appianus, Florus, alii.

De P. Sulpicio Galba dictatore.

CN. Seruilius conſul, haud dubius quin pacatæ Italiæ penes ſe gloria eſſet, velut pulſum ab ſe Annibalem perſequens, in Siciliam, inde in Africam trãſiturus, traiecit. Quod vbi Romæ vulgatum eſt, primo cẽſuerunt patres vt prætor ſcriberet conſuli, ſenatum æquum cenſere, in Italiam reuerti eum. deinde cum prætor ſpretũrũ eum litteras ſuas diceret, dictator ad id ipſum creatus P. Sulpicius, pro iure maioris imperii, con-

til, conſulem in Italiam reuocauit, reliquum anni cum M. Seruilio magiſtro equitum circumeundis Italię vrbibus, quæ bello abalienatæ fuerant, conſumpſit. Comitia eius anni vtrum *C. Seruilius habuerit, an quia eum res in Etruria tenuerint, quæſtiones ex S. C. de coniurationibus principum habentem, dictator ab eo dictus P. Sulpicius, incertum diuerſi auctores faciũt. Ita Liuius. Cum iis qui comitiorũ cauſſa ſcripſerunt, conſentiunt Capitolini ſcriptores, qui P. Sulpicium Galbam Maximum cum M. Seruilio Pulice Gemino magiſtro equitum, dictatorem prodiderunt comitiorum habendorum cauſſa creatos. Meminit quoque Liuius lib. XLV M. Seruilii, qui conſul & magiſter equitum fuerat.

DE COS. AN. DLI.

M. SERVILIVM Geminum. Ti. Claudium Neronem conſules in hunc annum produnt Liuius, Caſſiodorus, & faſti Capitolini: (in quibus Seruilius *Pulex Geminus* nominatur) Neronem cum Seruilio Siculi. Nero prætor fuit anno DXLIX; Geminus, eodem anno ædilis curulis; poſt magiſter equitum, nunc conſul. Eſt illud etiam in his notandum, ambos conſules patricios eſſe: quod fieri non licuiſſe ſcribit ſupra in conſulatu C. Neronis Liuius. Etenim Seruilii Gemini, patricii erant item vt Cæpiones. Quamobrẽ initio huius belli Cn. Seruilius Geminus cum C. Flaminio plebeio conſul comparatus eſt. Conſules prouinciam Africam (ita enim ſenatus decreuerat) in ſortem coniecerunt. Ti. Claudio Africa euenit, vt quinquaginta nauium claſſem, omnes quinqueremes, in Africam traiiceret; pariq; imperio cum Scipione imperator eſſet. M. Seruilius Etruriam ſortitus. In ea prouincia & C. Seruilio prorogatum imperium. Annibal, tentata per colloquium cum Scipione pace, nec impetrata, prœlio extremo ab eo victus eſt in Africa: poſt etiam Vermina, Syphacis filius, qui auxilio Carthaginienſibus venerat, ſuperatus. Tum demum à Carthaginienſibus vere, qui pacem peterent, legati miſſi ſunt. Scipio conditiones dixit, ac Romam eos ad ſenatum miſit. Polybius, Liuius, Appianus.

De C. Seruilio dictatore.

M. SERVILIVS, ne comitiorum cauſſa ad vrbem reuocaretur, dictatore dicto C. Seruilio in prouinciam eſt profectus. dictator magiſtrum equitum P. Ælium Pætum dixit. Liuius. Eadem dictatura eſt in faſtis Capitolinis.

DE COS. AN. DLII.

IN hunc annum creati conſules Cn. Cornelius Lentulus, P. Ælius Pætus. auctor Liuius, Caſſiodorus, & Plinius lib. XVIII, cap. XVIII. In fragmento Capitolino eſt LENTVLVS & P. AILIVS; in faſtis Siculis, Lentulus & Pætus. Hi ambo prætores fuerunt anno DL. Cn. Lentulus, pater fuit, vt opinor, L. Cornelii Cn. F. L. N. Lentuli Lupi, conſulis anno DXCVII: P. Ælius, ex Capitolina cenſura deſcriptus eſt anni DLIIII. Hunc annum vocat Liuius XL poſt Q. Lutatium & A. Manlium conſules. Cn. Lentulo claſſis, P. Ælio Italia obuenit. Cum in ſenatum introducti Carthaginienſium legati pacem petiiſſent, inclinatis omnibus ad pacem animis, Cn. Lentulus conſul ſenatuſcõſulto interceſſit. Tum M'. Acilius & Q. Minucius tribuni pl. ad populum tulerunt, vellent iuberentne ſenatum decernere, vt cum Carthaginienſibus pax fieret; & quem eam pacem dare, quemque ex Africa exercitum deportare iuberent. De pace, *vti rogas, omnes tribus iuſſerunt, pacem dare P. Scipionem; eundem exercitum deportare. Ex hac rogatione ſenatus decreuit, vt P. Scipio ex X legatorum ſententia pacem cum populo Carthaginienſi, quibus legibus ei videretur, faceret. Ita dimiſſi ab Roma Carthaginiẽſes, cum in Africam veniſſent ad Scipionem, his cõditionibus pacem fecerunt: Vt liberi ſuis legibus viuerẽt; quas vrbes, quoſque agros, quibusque finibus ante bellum tenuiſſent, tenerent: perfugas & fugitiuos & captiuos omnes, & naues roſtratas præter X triremes traderent; elephãtosque, quos haberent, domitos; neque domarent alios: bellum neque in Africa, neque extra Africam iniuſſu populi Rom. gererent: Maſſaniſſæ res redderent, fœduſq; cum eo facerent: decem millia talentũm argenti deſcripta penſionibus æquis in an-

lem aut prætorem obtinuiſſe. decurrebatur tamen eo, vt ouans vrbē iniret: intercedente Ti. Sempronio Longo tribuno pl. qui nihilo magis id more maiorum, aut vllo exemplo futurum dicebat. poſtremo victus cōſenſu patrum tribunus, ceſſit; & ex S. C. L. Lentulus ouans vrbem eſt ingreſſus. Atq; hic primus triūphus ſine magiſtratu actus eſt. Liuius. Hic autem ex ſequenti conſulatu Capitolino deſcriptus eſt. Inſubres autē Cænomaniq;, & Boii, excitis Sallyis Illuatibusq;, & ceteris Liguſtinis populis, Amilcare Pœno duce, qui in iis locis de Aſdrubalis exercitu ſubſtiterat, Placētiam inuaſerant; & direpta vrbe, ac per iram magna ex parte incēſa, vix duobus millibus hominum inter incendia ruinaſque relictis, traiecto Pado ad Cremonā diripiendam pergebant. Id bellum L. Furio Purpureoni prætori decretum. Galli à prætore prœlio victi ac cæſi ſunt. Triumphauit de Gallis in magiſtratu L. Furius prætor, quamquam negantibus eū triumphū maioribus natu, & quod alieno exercitu Aurelii conſulis rem geſſiſſet, & quod prouinciam reliquiſſet auiditate rapiendi per occaſionem triumphi. auctor Liuius, & Zonaras.

DE COS. AN. DLIIII.

Hic annus conſules habuit L. Cornelium, P. Villium auctore Caſſiodoro: Liuio autem, & Capitolinis tabulis, L. Cornelium Lentulum, P. Villium Tappulum: Lentulū & Tappulum Siculis. P. Villii conſulis meminit etiam Plutarchus in Quinctio. hic prætor fuit anno DL; Lentulus, pro cos. priore anno triumphauit. Villio Macedonia obtigit, Lentulo Italia. Plerique Græci Latinique ſcriptores nihil memorabile à Villio actum in Macedonia tradunt. L. Manlius Acidinus ex Hiſpania decedēs, à M. Porcio Læca trib. pl. ne ouans vrbem iniret, cum id ab ſenatu impetraſſet, prohibitus, priuatus ingreſſus eſt. Cn. Bæbius Tamphilus prætor, prope cum toto exercitu ab Inſubribus Gallis eſt circumuentus. Liuius.

De Cenſoribus, & Luſtro XLVI.

L. LENTVLVS conſul comitia cenſoribus creandis habuit. multis claris viris petentibus, creati cenſores P. Cornelius Scipio Africanus, P. Ælius Pætus. Hęc Liuius: qui tamen luſtri conditi non meminit: quod conditum ab his cenſoribus eſſe XLV, docent Capitolinæ tabulæ. P. Scipionem Africanum cenſorem principem ſenatus ab his cenſoribus lectum, tradit Liuius in cenſura ſequenti.

DE COS. AN. DLV.

T. QVINCTIVM Flamininum, Sex. Ælium Pætum conſules ſuggerunt Liuius, Caſſiodorus, & Capitolinæ tabulæ, vna cū Plutarcho in Quinctio: Flamininum & Pætum Siculæ. Turpiter erratum eſſe inuenio ab auctore libri de viris illuſtribus, qui hunc Flamininū C. Flaminii, qui ad Traſimenum interfectus eſt, filiū tradidit: cum tamen hic è gente Quinctia patritia fuerit, ille è Flaminia plebeia. *Flamininus* autem, cognomen eſt Quinctiorum. Eſt etiam in hoc notandum, Flamininum annos nondum XXX natum, à quæſtura ad conſulatum aſcendiſſe, vt Sex. Aelius collega eius ab ædilitate. auctor Liuius, & Plutarchus. Hic eſt aūt Sex. Aelius Pætus Catus iuris peritus; de quo Cicero, *Egregie cordatus homo Catus Aelius Sextus*, ex Ennio. Itaq; in tabulis Capitolinis *Pætus Catus* vocatur. Aelio Italia, Quinctio Macedonia euenit. quorū ille memorabile nihil geſſit; Quinctius aduerſus Philippū in faucibus Epiri proſpere pugnauit, fugatumq; coegit in regnū reuerti. ipſe Theſſaliam, quę eſt vicina Macedoniæ, ſociis Aetolis & Athamanibus vexauit. L. Quinctius cōſulis frater nauali prœlio Attalo rege & Rhodiis adiuuantibus, Eubœam & maritimam orā occupauit. Achæi in amicitiam accepti ſunt. Coniuratio Setiæ ſeruorum facta de ſoluēdis Carthaginienſibus obſidibus, oppreſſa eſt. Liuius, Plutarchus in Quinctio.

DE COS. AN. DLVI.

Hoc anno C. Cornelius Cethegus, Q. Minucius fuerunt cōſules. auctor Liuius, Caſſiodorus, Cap. tab. Eorum cognomina Cethegus & Rufus, sūt in Siculis. de quibus ſic in Bruto Cicero: C. Cornelio, Q. Minucio conſulibus, ludis Iuuentatis, quos

Salinator Senenſi prœlio vouerat, Liuius docuit fabulam. Minucius prætor fuit anno D L I I I; Cethegus, ædilis curulis anno D L V. Conſulibus bellum cum Gallis Ciſalpinis decretum: T. Quinctio prorogatum in Macedonia imperiũ, donec ſucceſſor mitteretur. Hiſpaniæ terminatæ; atque in eas primum duo noui prætores, qui ad quatuor additi fuerant, miſſi: Sempronius Tuditanus, in citeriorem; M. Heluius Blaſio, in vlteriorem. Nabis, Lacedæmoniorum tyrannus, Argos in poteſtatem redegit; cum eoque amicitia iuncta eſt. T. Quinctius pro conſule cum Philippo ad Cynoſcephalas in Theſſalia acie victo debellauit. L. Quinctius frater eius, Acarnanes, Leucade vrbe, quæ caput eſt Acarnaniæ, expugnata, in deditionem accepit. Attalus rex Thebis Pergamum æger aduectus, moritur. Hiſpania vlterior, quam M. Heluius prætor obtinebat, rebellauit. Legati à rege Philippo venerunt; qui, quæcumque ſenatus cenſuiſſet, id regem facturum eſſe dixerunt. Decem legati more maiorum, quorum ex conſilio T. Quinctius imperator leges pacis Philippo daret, decreti. Polybius, Liuius, Plutarchus, alii.

De triumphis C. Cornelii cos. de Gallis, Qu. Minucii cos. de Liguribus.

GALLI Ciſalpini defecerant à populo Rom. Itaque conſulibus binæ legiones, vt bellum cum iis gererent, decretæ. Cornelius, recta ad Inſubres via, qui tum in armis erãt, Cænomanis aſſumptis; Minucius, in læua Italiæ ad inferũ mare flexit iter; Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus orſus eſt bellum. Liguribus in deditionem acceptis, in agrum Boiorum legiones duxit. Inſubres & Cænomani, à Cornelio prœlio ſuperati ſunt. Ei omnium conſenſu decretus triumphus. Q. Minucius, tẽtata tantum relatione, cum aduerſum omnem ſenatum videret, in monte Albano ſe triumphaturum, & iure imperii conſularis, & multorum clarorum virorum exemplo dixit. C. Cornelius de Inſubribus Cænomaniſque in magiſtratu triumphauit: Q. Minucius cõſul, ne Liguribus Boiiſque Gallis, in monte Albano. Is triumphus, loco & fama rerum geſtarum, & quod ſumptum non erogatum ex ærario omnes ſciebant, inhonoratior fuit. Hæc Liuius, & Zonaras.

DE COS. AN. D L V I I.

HIC annus conſules habuit L. Furium Purpureonem, M. Claudium Marcellum: Liuius, Caſſiodorus, Capitolinæ tabulæ: Porphyreonem & Marcellum edunt Siculæ. L. Furius, prætor anno D L I I I triumphauit; M. Claudius, Marcelli quinquies conſulis filius, prætor fuit anno D L V. Conſulibus ambobus Italia prouincia decreta. Quinctius Macedoniam cum eodem exercitu obtinere iuſſus. Pax Philippo ex x legatorum ſententia. Græciæ à Quinctio libertas data eſt. Sempronius Tuditanus pro cos. in citeriore Hiſpania victus, ex vulnere mortuus.

De ouatione Cn. Cornelii Lentuli pro cos. ex Hiſpania.

P. SCIPIONI in Hiſpaniam citeriorem ſucceſſit (vt diximus) L. Lentulus, L. Lentulo C. Cornelius Cethegus; Cethego anno D L I I I C. Cornelius Lentulus. De quo Lentulo, quod ad triumphi ſuſpicionem attinet, ita ait Liuius; Cn. Cornelius Lentulus, qui citeriorem Hiſpaniam obtinuerat, cum ex S. C. ouans vrbem eſſet ingreſſus, tulit præ ſe auri mille & quingenta pondo. L. Stertinius ex vlteriore Hiſpania, ne tẽtata quidem triumphi ſpe, quinquaginta millia pondo auri in ærarium tulit. de quo loco quid ſentirem, dixi in ſcholiis Liuianis.

De triumpho M. Marcelli cos. de Inſubribus & Comenſibus.

M. MARCELLVS cos. cui Italia prouincia obuenerat, Pado confeſtim traiecto, in agrum Comenſem, vbi Inſubres Comenſibus ad arma excitis caſtra habebant, ducit; Gallos fundit, caſtra diripit, Comum oppidum capit; caſtella duodetriginta in deditionem recipit. Triumphauit in magiſtratu de Inſubribus Comenſibusque Boiorum triumphi ſpem collegæ reliquit. Liuius. Huius etiam triumphi veſtigia ſunt in Capitolinis tabulis. in quibus eſt ſcriptum, triumphaſſe eum IV NON. M- id eſt, vt ego interpretor, *Martias*, extremo iam conſulatu, quem ibid. Mart. inierat.

DE COS. AN. DLVIII.

M. PORCIVM Catonem, L. Valeriũ Flaccum conſules ſuggerunt Liuius, Caſſiodorus, Capitolinæ tabulæ, Plutarchus. Cato, anno DLV; Flaccus, anno DLIIII. præturam geſſerat. Plutarchus M. Porcium M. F. *Priſcum* ante dictũ; poſt ab vſu rerum *Catonem* nominatum ſcribit. vnde Priſcum & Flaccum in hunc annum edunt Siculæ tabulæ. Nouum hominem fuiſſe, & Cicero ſæpe, & Plutarchus aſſerunt. Cicero in Verrem de eo ſic loquitur; M. Cato ſe virtute, non genere, populo R. cõmendauit; & ipſe ſui generis initium, ac nominis ab ſe gigni ac propagari voluit. L. Valerius P. F. Flaccus dicitur etiam à Liuio anno DLXIII; vbi de eo triumuiro ad coloniam deducendam agit. Cato Hiſpaniam, Valerius Italiam ſortitus eſt. Annibal fruſtra in Africa bellum moliẽs, & ob hoc Romanis per epiſtolas aduerſæ factionis principum delatus, propter metum Romanorum, qui legatos ad Carthaginiẽſium ſenatum de eo miſerant, profugus, ad Antiochum Syriæ regem ſe contulit, bellum contra Romanos parantem. Lex Oppia, quam C. Oppius tribunus pl. bello Punico de ſtringendis matronarum cultibus tulerat, cum maxima cõtentione abrogata eſt, diſſuadente Catone. Idem Cato in Hiſpaniam profectus, bello, quod ab Emporiis orſus eſt, citeriorem Hiſpaniam pacauit. Valerius Flaccus conſul alter, in Gallia cum Boiorũ exercitu propter Litanam ſiluam ſignis collatis, ſecũdo prœlio conflixit. Cum ſenatus T. Quinctio permiſiſſet, an bellum cum Nabide Lacedæmoniorũ tyranno, qui Argos ſeruitute oppreſſerat, ſuſcipere vellet, Quinctius Græcorum qui opẽ tulerunt, voluntate, Nabidi arma intulit, atq; Argis, qui in poteſtate eius erant, liberatis, pacem tyranno dedit. Polybius, Liuius, Plutarchus, Appianus.

De ouatione M. Heluii Blaſionis prat. & triumpho Qu. Minucii Thermi propræt. ex Hiſpania.

ANNO DLVI prætores duo additi, vt eſſent ſex, qui in Hiſpanias citeriorem & vlteriorem quotannis mitterẽtur. Hiſpaniæ eodem anno terminatæ ſunt. Miſſus eſt C. Sempronius Tuditanus in citeriorem; M. Heluius Blaſio in vlteriorem. Anno DLVII ſucceſſit Tuditano Q. Minucius Thermus prætor; Heluio Q. Fabius Buteo. Anno DLVIII, Thermo ſucceſſit P. Manlius prætor, adiutor conſuli M. Catoni, qui & ipſe eam prouinciã ſortitus fuerat, datus; Buteoni, Ap. Claudius Nero. Hoc autẽ anno Heluio decedenti ex Hiſpania vlteriore cum præſidio ſex milliũ dato ab Ap. Claudio prętore: Celtiberi agmine ingenti ad oppidum Illiturgi occurrerũt. viginti millia armatorũ fuiſſe Valerius ſcribit; duodecim millia ex iis cæſa, oppidũ Illiturgi receptũ, & puberes omnes interfectos. inde ad caſtra Catonis Heluius peruenit; & quia tuta iam ab hoſtibus regio erat, præſidio in vlteriorem Hiſpaniam remiſſo, Romam eſt profectus; & ob rem feliciter geſtam ouans vrbem ingreſſus eſt. Cauſſa negati triumphi fuit, quod alieno auſpicio, & in aliena prouincia pugnaſſet. cęterũ biennio poſt redierat, cum prouincia quoq; ſucceſſori Q. Minucio tradita, annũ inſequentẽ retentus ibi longo & graui fuiſſet morbo. Itaque duobus modo mẽſibus ante Heluius ouans vrbem eſt ingreſſus, quam ſucceſſor eius Q. Minucius triũpharet. Is autem ad Turbam oppidũ cum Budare & Beſaſide imperatoribus Hiſpanis ſignis collatis proſpere pugnarat; duodecim millia hoſtium cęciderat; Budarem imperatorem ceperat. Hæc Liuius. Mirum autem eſt, quod Q. Minuciũ ſucceſſorem M. Heluii nominet; cum Heluius vlteriorem, Minucius citeriorem Hiſpaniam ſortitus ſit. *Blaſionem* cognomen eſſe Heluii, cum fragmẽta Capitolina huius triumphi indicãt, tum etiam Dio, qui libro XLVI Heluii cuiuſdam Blaſionis meminit.

DE COS. AN. DLIX.

P. CORNELIVM Scipionem Africanum II, Ti. Sempronium Longum cos. in hunc annum comparant Liuius & Caſſiodorus, cum Siculis & cum Capitolinis tabulis. Horum meminit etiã Cicero pro Cornelio perduellionis reo apud Pædianũ his verbis; P. Africanus, cum conſul eſſet cum Ti. Longo, paſſus eſt à populari cõſeſſu ſenatoria ſubſellia ſeparari. quę verba ſic interpretatur Pædianus: Hoc factum eſt

ſecundo conſulatu Scipionis, poſt ſeptimum annum quam Carthaginienſibus bello ſecundo data pax eſt. Et de aruſpicum reſponſis; Ludis Megalenſibus primum ante populi conſeſſum ſenatui locum P. Africanus iterum conſul ille maior dedit. Et Valerius libro IIII; A condita vrbe vſque ad Africanum & Ti. Longum conſules, promiſcuus ſenatui & populo ſpectandorum ludorum locus erat. item capite De inſtitutis. Idem ſcribit etiam Liuius. Horum conſulum patres primo anno ſecundi belli Punici conſules fuiſſe idem tradit Ti. Sempronius anno DLVII præturam geſſit. Cõſulibus ambobus Gallia prouincia decreta. Sempronius vario euẽtu cum Boiis pugnauit: Scipio nulla re memorabili geſta, Romam comitiorum cauſſa rediit.

De cenſoribus, & Luſtro XLVII.

In hunc annum cenſores referunt Liuius, Pædianus in Cornelianam, vna cum Capitolinis tabulis, Sex. Aelium Pætum, C. Cornelium Cethegum. P. Scipio Africanus, quem priores cenſores principem ſenatus legerant, iterum lectus. Luſtrum ſequenti anno condidit C. Cornelius. cenſa ſunt ciuium capita CXLIII millia ſeptingenta quatuor. Liuius. Hoc luſtrum quadrageſimum ſeptimum nominant Capitolinæ tabulæ.

De triumpho M. Catonis cos. ex Hiſpania.

Priore anno cum tantum gliſceret in Hiſpania bellum, vt iam conſulari & duce & exercitu opus eſſet, placuit patribus conſules Hiſpaniã citeriorem ſortiri. Cato ſortitus eſt. Bello, quod ab Emporiis orſus eſt, totam citeriorem Hiſpaniam, quæ rebellauerat, pacauit: atque pro cos. hoc anno ex ea triumphauit. Hæc Liuius, Plutarchus, Appianus in Iberica; Frontinus, is qui de viris illuſtribus ſcripſit, & Florus, & Zonaras.

De triumpho T. Quinctii Flaminini procos. de rege Philippo ex Macedonia.

T. Quinctius Flamininus, prouinciam Macedoniam in conſulatu ſortitus, cum Philippo rege ad Cynoſcephalas in Theſſalia debellauit; filium eius Demetrium obſidem accepit; regi petenti pacem; Græciæ nec opinanti libertatem dedit. Idem bellum aduerſus Lacedæmonios, & tyrãnum eorum Nabidem ſuſcepit; ac liberatis Argis, qui ſub ditione eius erãt, pacem illis, qualem ipſe voluit, dedit; filiumque tyrãni Armenem obſidem accepit. Pacis Philippo datæ hæ conditiones fuerũt; vt Macedoniæ regno contentus, Græcia tota excederet; talenta mille penderet; naues niſi x haberet. Nabidi victo Lacedæmon relicta. His de cauſſis per triduum hoc anno pro conſule triumphauit. ante currum obſides duo ducti, regis & tyranni filii. Liuius, Plutarchus, Florus, Eutropius. Ab eo Macedonicum bellum finitum eſſe, omnes conſentiunt.

DE COS. AN. DLX.

Livius, Caſſiodorus, & Capitolini auctores, conſules in hunc annum ſubrogatos ſcribunt L. Cornelium Merulam, & Q. Minucium Thermum. Eadem cognomina in faſtis Siculis inuenio. Merula prætor fuit anno DLV, Thermus anno DLVII. Cornelius conſul Galliam, Minucius Ligures ſortitus eſt. ille ad Mutinam cũ Boiis; hic ad Piſas cum Liguribus pugnauit. Cornelio triumphum petenti ſe interceſſuros eſſe tribuni pl. profeſſi ſunt. Liuius.

DE COS. AN. DLXI.

L. Quinctius Flamininus, Cn. Domitius Ahenobarbus, hoc anno conſules fuerunt. auctor Liuius, Caſſiodorus, Capitolinæ tabulę. quorum cognomina ſuggerunt quoque Siculæ. His comitiis P. Scipio Naſica, & C. Lælius, quos Africanus deducebat, repulſam tulerũt. L. Quinctius, T. Quinctii frater germanus fuit; vt Liuius & Cicero, & Plutarchus tradiderunt. Idem anno DLIIII, Domitius anno DLIX præturam geſſit. Vtrique conſuli Italia decreta; Ligurum fines late peruaſtati à Quinctio ſunt. Boii, aduerſus quos Domitius iuerat, quieuerunt. Liuius.

De

De bello Antiochino.

ANTIOCHVS Syriæ rex bellum Romanis intulit, Quinctio & Domitio coſ. Regem mouere partim Thoas Ætoliæ princeps, qui Aetolos populi Rom. ſocios haud ſatis dignis præmiis bello Macedonico confecto à Romanis affectos, querebatur: partim Annibal Pœnus, qui in Africa victus, profugus, & pacis impatiens, hoſtem populo Rom. toto orbe quærebat. Intulit autem, nimia opum ſuarum fiducia adductus, ſpecie Lyſimachiæ repetendæ, quam à maioribus ſuis in Thracia conditã Romani poſſidebãt: ſtatimq; Græciam ac Inſulas eius occupauit. Hinc Cicero pro Pompeio, Romanos cum Antiocho rege pro ſociis dimicaſſe ait. Primus aduerſus Antiochum miſſus eſt M'. Acilius Glabrio cõſul. Hoc bellum, *Antiochinum*, *Syriacum*, & *Aſiaticum* dictũ eſt. Liuius, Florus, is qui ſcripſit de viris illuſtrib⁹, Capitolinæ tabulę.

DE COS. AN. DLXII.

IN hunc annum conſules creati P. Cornelius Scipio Naſica Cn. F. M'. Acilius Glabrio, auctore Liuio, Caſſiodoro, Capitolinis faſtis Plutarcho in Quinctio, Appiano in Syriaca hiſtoria: Glabrio & Naſica Siculis. Ceterum P. Scipio præturam geſſit anno DLIX; idem qui vir optimus à ſenatu iudicatus, Idæam matrem bello Punico ſecundo in vrbem vexit; filius Cn. Scipionis Calui. eius qui conſul cum Marcello fuit, poſt autem in Hiſpania occiſus eſt cũ fratre P. Scipione, Africani patre. quapropter Liuius fratres patrueles hunc & Africanum vocat. Manii Acilii Glabrionis conſulis meminit Plutarchus in Quinctio, in Catone, & in Sylla; item Appianus in Syriaca, Cicero in Catone; & Macrobius libro primo Saturnalium, his verbis; Flauius primum interkalaſſe Manium conſulem dicit ab vrbe condita anno quingẽteſimo ſexageſimo ſecundo, inito mox bello Aetolico. Itaque cum Capitolina etiam ſumma conſentit. Hic prætor fuit anno DLVII. Acilio Græcia, Cornelio Italia obuenit. Bellum Antiocho regi, & Aetolis, ac qui ſectam regis ſequerentur, ex S. C. & populi iuſſu illatum. Antiochus in Eubœa luxuria elanguit; hoſpitis ſui Chalcidenſis filiam virginem duxit. Itaque cum aduentu Acilii conſulis Thermopylas occupaſſet, inde virtute M. Catonis tribuni militum eiectus, in Aſiam refugit. Aetoli Heraclea ab Acilio capta fracti, pacem petierunt. Liuius, Appianus.

De ouatione M. Fuluii Nobilioris prat. ex Hiſpania, & triumpho P. Scipionis Naſica coſ. de Boiis.

M. FVLVIVS Nobilior, prætor anno DLX Hiſpaniam vlteriorem ſortitus eſt. ibi re bene geſta cum domum rediiſſet, hoc anno vrbem ouans ingreſſus eſt. Liuius, vnde in libro de viris illuſtribus legendum eſt; M. Fuluius Nobilior prætor Hiſpanos ſuperauit: vnde ouans vrbem introiit. Hic ex conſulatu eius Capitolino deſcriptus eſt. Eodem anno P. Cornelius conſul, cui Gallia prouincia euenerat, Boios Gallos mouentes, acie vicit, caſtris exuit, in deditionem accepit. Idem a ſenatu contra interceſſionem P. Sempronii Blæſi tribuni pl. vt ſibi triumphanti vrbem ingredi liceret, impetrauit. auctor Liuius.

DE COS. AN. DLXIII.

L. CORNELIVM Scipionem, C. Lælium conſules ſubiiciunt in hunc annum Caſſiodorus, Liuius, & Cap. tabulæ: Scipionem & Lælium Siculæ. Eoſdem Gellius lib. XVI, cap. IIII, C. Lælium C. F. L. Scipionem P. F. vocat. Lælio cognomen *Africani* adiicit ſolus Caſſiodorus. prætor fuit anno DLVII. L. Scipio, frater eſt Africani; qui poſt ab Aſia deuicta, *Aſiaticus* appellatus eſt. præturam geſſit anno DLX. Lælio Italia, Scipioni Græcia decreta, ſi frater eius Africanus ei legatus iret.

De triumpho M'. Acilii Glabrionis pro coſ. de Aetolis, & rege Antiocho.

SVB idem tempus duo fere cum triumphi ſpe prætores de prouinciis redierunt, Q. Minucius ex Liguribus, M'. Acilius ex Ætolia. auditis vtriuſq; rebus geſtis, Minucio negatus triumphus, Acilio magno conſenſu decretus: isque triumphans de rege

Antiocho & Aetolis, vrbem ingreſſus eſt. Ita Liuius. Ceterum Aetoli, cum ab amicitia populi R. defeciſſent, ſe Antiocho regi iunxerant: rex autem bello Græciæ illato, complures vrbes occupauerat. Itaq; M'. Acilius conſul eum, rege Philippo adiuuãte, apud Thermopylas victum Græcia expulit; atque Aetolos deuicit. Horum autẽ alter eſt Q. Minucius Thermus, cui conſuli anno DLX Ligures prouincia obuenit; alter, M'. Acilius Glabrio, qui conſul anno priore, bellum in Græcia cum Antiocho & Aetolis geſſit. quos Liuius prætores vocat pro proconſulibus.

DE COS. AN. DLXIIII.

Cn. Manlius Vulſo, M. Fuluius Nobilior, in hunc annum conſules nominantur à Liuio, Caſſiodoro, & Capitolinis Siculiſq; tabulis. quorum Manlius prætor fuit anno DLVII, Fuluius anno DLX. Aetolorum legati, cum de pace acturi in ſenatum veniſſent, interrogati ab vno ſenatore, permitterent ne arbitriũ de ſe populo Romano: deinde ab altero, habituri ne eoſdẽ quos populus Romanus ſocios & hoſtes eſſent, nihil ad ea reſpondentes, egredi templo iuſſi ſunt. conclamatum deinde prope ab vniuerſo ſenatu eſt, totos adhuc Antiochi Aetolos eſſe, & ex vnica ea ſpe pendere animos eorum. itaq; bellum cum haud dubiis hoſtibus gerendum. Illa etiam res accendit, quod eo ipſo tempore, quo pacem ab Romanis petebãt, Dolopiæ atq; Athamaniæ bellum inferebant. Senatuſconſultum in M'. Acilii ſententiam factum eſt, vt Aetoli eo die iuberentur proficiſci ab vrbe, & intra quintumdecimũ diem Italia excedere. ita dimiſſi Aetoli. Conſules ſortiri Aetoliam & Aſiã placuit. qui Aſiam ſortitus eſſet, exercitus ei quẽ L. Scipio haberet, eſt decretus: alteri conſuli, exercitus qui erat in Aetolia. iſq; iuſſus non ſolum cum Aetolis bellũ gerere, ſed etiam in Cephalleniam inſulam traiicere. Aetolia M. Fuluio, Aſia Cn. Mãlio ſorte euenit. Fuluius Apolloniam exercitu traiecto, Ambraciam Aetolorum vrbẽ nobiliſſimam obſeſſam cepit; atque Ambracienſibus pacem petentibus dedit. Aetoli diu iactati, tãdem vt ad conditiones pacis conuenirent, effecerunt. fuerunt autem hæ: Imperium maieſtatemque populi R. gens Aetolorum cõſeruato ſine dolo malo: Ne quem exercitum, qui aduerſus ſocios amicoſq; eorum ducetur, per fines ſuos tranſire ſinito; neue vlla ope iuuato: Hoſtes eoſdẽ habeto quos populus Romanus; armaq; in eos ferto, bellumq; pariter gerito: Obſides XL arbitratu conſulis Romani dato: Cephallenia extra pacis leges eſto. De pecuniæ ſumma, quam penderent, pẽſionibuſq; eius, nihil ex eo quod cum conſule conuenerat, mutatum. Cn. Manlius conſul alter, cum Epheſum veniſſet, bellũ Gallis Aſiaticis, quod eos Antiochum auxiliis iuuiſſe diceret, mouit; atque ad ſingula eorum oppida, Attalo rege ducente, arma circumtulit. Fuluius interea in Cephalleniam tranſgreſſus, omnes ciuitates in deditionem ſine prœlio vllo accepit. Samii ſoli obſidione in poteſtatem venerunt. Idem, quia in exitu annus erat, comitiorum cauſſa Romam regreſſus eſt. Hæc ex Liuio.

De Cenſoribus, & Luſtro XLVIII.

Cum cenſuram multi & clari viri peterent, T. Quinctius Flaminius, P. Cornelius Cn. F. Scipio, L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato, M. Claudius Marcellus, M'. Acilius Glabrio; T. Quinctius, M. Marcellus creati. Marcellus ſorte ſuperato Quinctio, luſtrum condidit. conditum eſt autem anno ſequẽti. ſenatum perlegerũt: princeps in ſenatu lectus tertium P. Scipio Africanus. Hæc Liuius. T. Quinctii cenſoris ante M. Catonem cenſorem meminit Cic. in lib. de ſenectute. eundẽ cum M. Marcello, M. Marcelli quinquies conſulis filio, cenſorem fuiſſe ſcribit Plutarchus.

De triumphis L. Aemilii Regilli pr. & L. Scipionis procos. de rege Antiocho; Q. Fabii Labeonis pr. ex Creta.

Hoc anno tres triumphos actos inuenio; duos de Antiocho rege, tertiũ ex Creta inſula; quorum nauales duo fuerunt, L. Aemilii Regilli pr. de Antiocho, & Q. Fabii Labeonis pr. ex Creta: tertius, à L. Scipione Aſiatico actus eſt de Antiocho rege ex Aſia. de quibus fere ita Liuius: L. Aemilius Regillus pr. anno priore claſſem ſortitus, aduerſus Antiochum profectus, inter Epheſum, Samum, Chiumq; cũ præfectis

regis

regis congreſſus,claſſem eius vicit,fudit,cõtudit,fugauitq́, , ac naues longas cum omnibus ſociis cepit ſexaginta duas. Ei vero hoc anno extra vrbem in æde Apollinis cum ſenatus datus eſſet, auditis rebus geſtis eius, quãtis cum claſſibus hoſtiũ dimicaſſet,& quod inde naues demerſiſſet aut cepiſſet, magno conſenſu patrũ triũphus decretus eſt.triumphauit K. Februariis. Eadem de victoria ſic ſcriptũ eſt in libro de viris illuſtribus in Antiocho.atq; etiam Florus vt Antiochum Xerxi cõparat,ſic Æmilium Alcibiadi. Idem eſt apud Appianum in Syria. L. autem Cornelius Scipio, cum in cõſulatu Aſiam,& bellum cõtra Antiochum regem obtinuiſſet, eo cũ Africano fratre legato profectus,regem ipſum abſente fratre, Eleæ ægrotante, Eumene Pergami rege adiuuante,cum arcus hoſtium pluuia hebetati eſſent, apud Sipylum montem ad Magneſiam acie vicit,ac bellum confecit. Itaq; de triumpho eius ſic Liuius;L.Scipio ad vrbem venit; ne cognomine fratri cederet , *Aſiaticum* ſe appellari voluit;& in ſenatu,& in concione de rebus à ſe geſtis diſſeruit. imperatori triũphus decretus eſt.triumphauit menſe intercalario prid. K. Mart.anno fere quam cõſulatu abiit. Pacis Antiocho datæ hæ leges fuerũt;vt Europa abſtineret; Aſiaq; omni quę cis Taurum eſt,decederet:pro impenſis in bellum factis.x v millia talentorum Euboicorum daret:mille talentum per x i i annos penderet; Eumeni cccc talenta redderet Cum Aſianis autem ita pactum; vt cis Taurum montem,quæ intra regni Antiochi fines fuiſſent,Eumeni attribuerẽtur;præter Lyciam Cariamq; vſq; ad Mæandrum amnem;ea Rhodiorum eſſent.ceteræ omnes ciuitates,quæ Attali ſtipẽdiarię fuiſſent,eædem Eumeni vectigal pẽderent:quæ vectigales Antiochi fuiſſent, ea liberę atque immunes eſſent.Eumeni Phrygia vtraque,& Myſia reſtituta. De eadem victoria Appianus in Syriaca,Florus,Eutropius, & ſcriptor libri de viris illuſtribus. Q.autem Fabius Labeo,prętor hoc anno claſſem ſortitus,ne otioſam prouinciã habuiſſe videri poſſet,optimum iudicauit in Cretã inſulam traiicere. Cydoniatæ bellum aduerſus Gortynios & Gnoſios gerebant; & captiuorũ Romanorum, atq; Italici generis magnus numerus in ſeruitute eſſe per totam inſulã dicebatur. claſſe autem Epheſo profectus,cum primũ Cretæ littus attigit, nuntios circa ciuitates miſit, vt armis abſtinerẽt, captiuosq; reducerẽt.nihil magnopere ea Cretenſes mouerũt. captiuos præter Gortynios nulli reddiderunt. Valerius Antias ad quatuor millia captiuorum,qui belli minas timuerũt.ex tota inſula reddita ſcripſit; eamque cauſſam Fabio,cum rem nullam aliam geſſiſſet, naualis triumphi impetrãdi ab ſenatu fuiſſe. Hæc Liuius libro xxxv i i extremo.at lib.xxxv i i i,in oratione Cn. Manlii,hęc verba ſunt; Vos tribunos plebei nuper, viros fortes ac ſtrenuos,impedientes Q. Fabii Labeonis triumphum,auctoritate veſtra deterruiſtis.triumphauit,quem non bellũ iniuſtum geſſiſſe, ſed hoſtem omnino non vidiſſe inimici iactabant. Hic idem Q. Fabius ex conſulatu ſequenti Capitolino deſcriptus eſt.

De triumpho L. Paulli pro cos. ex Hiſpania vlteriore.

L. ÆMILIVS Paullus vlteriorem Hiſpaniam in pętura ſortitus eſt Naſica & Glabrione cos. Poſtero autem anno prorogato imperio, haud ſatis proſpere rẽ geſſit. ſiquidem ſic ſcribit Liuius; Ætolici triumphi minuit lætitiã nuntius ex Hiſpania triſtis aduerſa pugna in Vaſcetanis ductu L. Aemilii Paulli proconſulis apud oppidũ Lyconem cum Luſitanis;ſex millia de exercitu Romano cecidiſſe; ceteros pauidos intra vallum compulſos,ægre caſtra defendiſſe,& ad modum fugientiũ magnis itineribus in agrum pacatum reductos. Poſtero autem hoc anno rem melius ab eodẽ geſtam ita tradit; In Hiſpania vlteriore,prius aliquãto quam L. Bæbius ſucceſſor veniret,L. Aemilius Paullus,qui poſtea regem Perſen magna gloria vicit, cum priore anno haud proſpere rem geſſiſſet,tumultuario exercitu collecto,ſignis collatis cum Luſitanis pugnauit. fuſi fugatiq; ſunt hoſtes; cæſa decem & octo millia armatorum; tria millia ccc capti;& caſtra expugnata. Plutarchus autem Paullum bis acie cõfligiſſe cum hoſtibus ait,ac xxx millia cecidiſſe. Neuter tamen eorum eũ triumphaſſe adſcribit: cum tamen eius triumphi meminerit Velleius, cum inquit, L. Paullum iã tum cum aduerſus Perſeum cos. i i,miſſus eſt, prætorẽ ac conſulem triumphaſſe; & lapis antiquiſſimus,in quo L. Paullum ter triumphaſſe;& nummus argẽteus perue-

tuſtus, in quo tria trophæa cum his litteris ſunt impreſſa: L. PAVLL. TER. Quoniam autem hunc triumphum Capitolinorum triumphorum auctores omiſerunt, quippe qui Perſicum eius triumphum ſecundum, non tertium (vt fuit faciendum) notarunt, ne in faſtis mihi quidem inſcribendum putaui.

DE COS. AN. DLXV.

DEINCEPS cōſules inſequuti M. Valerius Meſſalla, C. Liuius Salinator. auctor Liuius, Caſſiodorus, & cum Siculis tabulis Capitolinæ. Meſſalla præturā geſſit anno DLX. Salinator DLXII. C. Salinatorem Catonis æqualem vocat Cicero in Catone. Meſſallæ, Ligures; Salinatori, Gallia obtigit. nihil ab iis memorabile geſtum. Fuluio in Ætolia, Manlio in Aſia protogatum imperium eſt. Manlius fœdus cum Antiocho ſcripſit, cuius ante meminimus; atque per Macedoniam in Theſſaliam exercitum traduxit. inde per Epirum Apolloniam cum perueniſſet, nōdum adeo hiberno contempto mari, vt traiicere auderet, Apolloniæ hibernauit. Liuius.

DE COS. AN. DLXVI.

CONSVLES inde M. Æmilius Lepidus, C. Flaminius. Teſtes ſunt Liuius, Caſſiodorus, Zonaras. Strabo lib. V; Siculæ & Capitolinæ tabulæ. Horū meminit Valerius lib. VI. cum ait; M. Æmilio Lepido, C. Flaminio conſulibus, L. Minucium & L. Mālium Carthaginienſiū legatis, quia manus his intulerant, per feciales dedēdos curauerunt. Idem ſcribit Liuius. Hic eſt M. Lepidus, qui bis cōſul, & cēſor, & ſexies princeps ſenatus fuit; cuius meminit Cicero de prouinciis. prætor fuerat anno DLXII; Flaminius collega eius, anno DLX. Vtrique Ligures prouincia decreti. Hoc anno P. Scipioni à Petilliis tribunis pl. de capta ab Antiocho rege ob pacem dandam pecunia, dies dicta eſt. quo cum in Capitolium diis gratulatum è roſtris ſeceſſiſſet, cōcionem à tribunis pl. primum auertit; deinde die longiore producta, in Liternum conceſſit, ne ad cauſſam dicendam adeſſet: citatus, abſens morbū excuſauit; ac rure mortuus eſt. tum rogatio lata de pecunia capta, ablata, coacta ab Antiocho rege, quæ in publicū relata non eſſet; eaque de re L. Scipio Publii frater poſtulatus, damnatus eſt. Hæc Liuius; qui tamen de anno inter annales non conuenire ait. Cōſules quietam prouinciam nacti, vias Æmiliam & Flaminiam ſtrauerunt. Liuius, Strabo.

De triumphis M. Fuluii Nobilioris pro cos. de Aetolis; Cn. Manlii Vulſonis pro cos. de Gallis Aſiaticis.

M. FVLVIVS Nobilior conſul, qui aduerſus Ætolos (vt dixi) miſſus, prœliis frequentibus victos, & in Ambraciam oppidum coactos, in deditionem accepit, ac ſerpente latius bello Cephalleniam etiam ſubegit; Romam hoc anno reuerſus, triumphum poſtulauit; atque eum cōtra M. Aburii tribuni pl. interceſſionem impetrauit. Triumphauit pro cos. a. d. X K. Ian. de Aetolis & de Cephallenia, Lepido Flaminioq; conſulibus, auctore Liuio; vel (vt ait Eutropius) Albino & Philippo. Eiuſdem victoriæ mentio fit apud eum qui ſcripſit de viris illuſtribus. De hoc conſule ſic Cicero in prima Tuſculana; Cato obiecit vt probrum Marco Nobiliori, quod is in prouinciā poetas duxiſſet: duxerat autem conſul ille in Aetoliam, vt ſcimus, Ennium. Et Plinius libro XXXV; Zeuxis fecit figulina opera: quæ ſola in Ambracia relicta ſunt, cum inde Muſas Fuluius Nobilior transferret. At vero Cn. Manlius Vulſo conſul, ad ordinandam Scipionis Aſiatici prouinciam, & fœdus cum Antiocho ſcribendum miſſus, Piſidas, Gallogræcos, Toliſtobogios, Tectoſagas, & Trocmos, qui Brenno duce in Aſiam tranſierant, cum ſoli citra Taurum montem non parerent, quod auxilia Antiocho regi præſtitiſſe dicerētur, vt dixi, adortus, bello ſine S.C. aut iuſſu populi ſuſcepto, in poteſtatem adduxit. Itaque Romam reuerſus, ac clade à Thracibus, per quos exercitum traduxerat, accepta, extremo hoc anno a. d. III. Non. Mart. de Gallis, qui Aſiam incolunt, triumphauit, contradicentibus X legatis, ex quorum cōſilio fœdus cum Antiocho ſcripſerat, quod iniuſſu ſenatus bellum geſſiſſet. Hæc Liuius, & Rufus. Florus autem ita: An fuiſſet cupidus triumphi Manlius, an Gallos Aſiaticos inuiſos ſimulauerit, dubiū. certe negatus eſt victori triumphus: quia cauſſam belli non approbauit ſenatus. De triumpho eiuſdem ſic Plinius lib. XXXIIII: Cn. Manlius Aſia deuicta, triumphum duxit anno DLVII. Hic idem Manlius luxuriam

Aſia-

Aſiaticā Romam in triũpho duxiſſe, à Liuio & Plinio traditur. Hoc bello leges quædam regulis Gallorum, quibus pacem cum Eumene rege ſeruarent, dictæ: iisque, vt agrorum ſuorum finibus ſe continerent, denuntiatum. Liuius.

DE COS. AN. DLXVII.

SP. Poſtumium Albinum, Q. Marcium Philippum, conſules inuenio in hunc annum apud Liuium, Caſſiodorum, Eutropium, & tabulas Capitolinas: Albinum & Philippum apud Siculas. Horum meminit Valer. lib. *VI*. cap. *III*; & Plin. lib. XXX*III* cap. X: Populus (inquit) Romanus ſtipem ſpargere cœpit Sp. Poſtumio, Q. Marcio cos. Tanta abundantia pecuniæ erat, vt eam cõferret L. Scipioni: ex qua is ludos fecit. Poſtumius, anno DLX*III* fuit prætor, Marcius anno DLXV. Conſulibus ambobus quæſtio de clandeſtinis coniurationibus, quæ in ſacris Bacchanalibus fiebãt, decreta. deque earum ſociis ſupplicio ſumpto; in Ligures profecti ſunt. Liuius.

DE COS. AN. DLXVIII.

HIC annus conſules habuit Ap. Claudium Pulchrum, M. Sempronium Tuditanum. auctor Liuius, Caſſiodorus, & tabulę Capitolinæ. Pulchrum & Tuditanum in Siculis inuenio. Tuditanus anno DLX*III* præturam geſſit; Pulcher, anno DLXV*I*. Vterque in Liguribus rem geſſit.

De ouatione L. Manlii Acidini pro pr. ex Hiſpania citeriore.

L. MANLIVS Acidinus prætor an. DLXV Hiſpaniam citeriorem ſortitus, rem bene geſſit. Hic hoc anno ex Hiſpania reuerſus eſt. Cui poſtulãti ab ſenatu in æde Bellonæ triumphum, rerum geſtarum magnitudo impetrabilem faciebat: exemplum obſtabat; quod ita comparatum more maiorum erat, ne quis; qui exercitum nõ deportaſſet, triumpharet: niſi perdomitam pacatamque prouinciã tradidiſſet ſucceſſori. Medius tamen honos Manlio habitus, vt ouãs vrbem iniret. Liuius. Hic ex ſequenti conſulatu Capitolino deſcriptus eſt.

DE COS. AN. DLXIX.

P. CLAVDIVS Pulcher, L. Porcius Licinus, conſules ſequuti ſunt in hunc annum. teſtes Liuius, Caſſiodorus, Capitolinæ tabulæ. Pulcher & Licinus eſt in tabulis Siculis. Pulcher prætor fuit anno DLXV; Licinus, anno DLX. P. Claudius, Ap. Claudii conſulis frater eſt, auctore Liuio. Conſulibus Ligures, quia nuſquam alibi bellum erat, decreti. Liuius.

De cenſoribus, & Luſtro XLIX.

M. PORCIVS Cato cum L. Valerio Flacco cenſor in hunc annum editur à Liuio, Plutarcho, & Capitolinis tabulis. Horum meminit etiam Valerius libro *II*, cap. *IIII*; & lib. *IIII*, cap. V. & Cicero in Bruto, cum ait; Plautus P. Claudio, L. Porcio cos. viginti annis poſt M. Cethegum, & P. Tuditanum cõſulẽs, mortuus eſt, Catone cenſore. Et in Catone; Scipio maior anno ante Catonem cenſorem mortuus eſt; cũ nouem ante annis ipſe conſul Cato fuiſſet. Item; Cato cenſor L. Flamininum T. Flaminini fratrem, IX annis poſtquam conſul fuit, è ſenatu eiecit. Luſtrum conditum quamquàm non exprimit Liuius, factum tamen eſſe XLIX, ex Capitolina cenſura intelligi poteſt. Princeps ſenatus lectus L. Valerius, qui cẽſor erat; præſertim mortuo Africano, qui tribus ante luſtris lectus fuerat.

De triumphis C. Calpurnii Piſonis pr. & L. Quinctii Criſpini pr. ex duabus Hiſpaniis.

ANNO DLXVII C. Calpurnius Piſo, & L. Quinctius Criſpinus, prætores Hiſpaniã ſortiti ſunt; ille vlteriorem, hic citeriorem. cum aũt copias in Hiſpania iũxiſſent, bellum communi animo geſſerunt, ac Luſitanos Celtiberosq; ſubegerunt. Romam aũt reuerſi hoc anno, prior Calpurnius, deinde Quinctius de Luſitanis Celtiberiſq; triumpharunt. auctor Liuius. Piſo ex ſequenti conſulatu Capitolino deſcriptus eſt.

DE COS. AN. DLXX.

IN hunc annum creati conſules M. Claudius Marcellus, Q. Fabius Labeo, ex Liuio, Caſſiodoro; lapidibus Capitolinis cognomina quoq; eorũ in Siculis tabulis reperiuntur. Horum ſic meminit Probus in Annibale; M. Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone conſulibus, mortuum Annibalem ſcribit Atticus. Labeo, prætor fuit anno DLXIIII; Marcellus, anno DLXV. Vterque Ligures ſortitus eſt: Marcellus tamen in Galliam aduerſus Gallos Tranſalpinos, qui in Italiam tranſgreſſi, oppidum in agro Aquileienſi ædificabant, Gallis ex prouincia exactis, Iſtricum bellum moliri cœpit, litteris ad ſenatum miſſis, vt ſibi liceret in Iſtriam legiones traducere. Id ſenatui placuit. In Liguribus nihil memorabile à Q. Fabio geſtum. Marcellus ex Iſtria reuocatus, exercitu dimiſſo, Romam comitiorum cauſſa rediit. Liuius, Zonaras.

DE COS. AN. DLXXI.

CN. Bæbius Tamphilus, L. Aemilius Paullus, in hunc annum creati cõſules fuerunt. auctor Liuius, Caſſiodorus, Capitolinæ tabulæ; &, ſi cognominum tantum rationẽ habeas, etiam Siculæ. L. Aemilius, L. Aemilii, qui periit ad Cannas, eſt filius, teſte Plutarcho, & Velleio. Idem, prętor fuit anno DLXII; Bębius anno DLIIII. Conſulibus præter Ligures nulla prouincia, quæ decerneretur, erat. M. Marcello in Gallia prorogatum imperium, & Q. Fabio in Liguribus. Ligures ſine prœlio in deditionem accepti. Liuius.

De A. Terentio Varrone pro pr. ouante ex Hiſpania citeriore.

A. TERENTIVS Varro, prætor anno DLXIX Hiſpaniam citeriorem ſortitus, in Sueſſetanis oppidum Corbionem vineis & operibus expugnauit; poſteriore anno, prorogato imperio, ſecunda prœlia cum Celtiberis fecit; & oppida, quæ ibi cõmunierant, aliquot expugnauit. hoc autem anno Romam reuerſus, vrbem ouans iniit; auctore Liuio.

DE COS. AN. DLXXII.

P. CORNELIVS Cethegus, M. Bæbius Tamphilus, cõſules hoc anno ſubſequuntur apud Liuiũ, Caſſiodorũ, & tabulas Capitolinas; Cethegus & Tãphilus apud Siculas, P. Cornelii, M. Bæbii cõſulum, meminit Plutarchus in Numa: P. Cornelii, M. Bæbii Tamphili, Valerius lib. I, cap. I: P. Cornelii Lentuli, M. Bæbii Tamphili, lib. II, cap. I. Plinius autẽ lib. XIII, cap. XIII, P. Cornelium L. F. Cethegum, M. Bæbium Q. F. Tamphilum vocat. M. Bæbius, frater fuit Cn. Bæbii conſulis, auctore Liuio. idem, prætor anno DLXI; P. Cornelius, anno DLXV. Iidem Ligures prouinciã ſortiti ſunt.

De triumpho L. Aemilii Paulli procos. de Liguribus.

CONSVLIBVS ambobus anni prioris, Ligures, quæ vna tum conſulatis prouincia fuit, decreti fuerũt. Cn. autem Bæbio ad comitia Romam reuerſo, L. Paullus prorogato in hũc annum imperio, cum Liguribus Ingaunis proſpere dimicauit, atq; ex iis triumphum egit. Hæc Liuius. Apud Frontinum etiã lib. II, ſic ſcriptum eſt; Æmilius Paullus, vniuerſis Liguribus improuiſo adortis caſtra eius, ſimulato timore militẽ continuit: deinde fatigato iam hoſte, à quatuor portis eruptione facta, ſtrauit cepitq; Ligures. Plutarchus item victos ab hoc conſule Ligures prodit. In libro autem de viris illuſtribus, ſcriptum eſt, L. Paullum priore cõſulatu de Liguribus triũphaſſe. Velleius hunc, & prætorem & cõſulem triumphaſſe tradit. parum prudẽter. neq; enim ex Hiſpania, quam in prætura obtinuit, triumphauit. niſi mendoſe ſit apud eũ; *Qui prætor & conſul triumphauerat*; pro, *Qui priore conſulatu triumphauerat.*

DE COS. AN. DLXXIII.

A. POSTVMIVM Albinum, C. Calpurnium Piſonem, cõſules ſuggerũt in hunc annũ Liuius, Caſſiodorus, & Capitolinæ tabulæ; Albinum & Piſonem Siculæ. Piſo prætor fuit anno DLXVII; Albinus, anno DLXVIII. Conſulibus ambobus prouinciam Ligures eſſe ſenatus iuſſit. Cum autem peſtilentia tertium iam annum vrbem

bem Romanam atque Italiam vaſtaret, Ti. Minucius prætor, atque haud ita multo poſt conſul C. Calpurnius moritur. ſuſpecta conſulis erat mors maxime. necatus à Quarta Hoſtilia vxore dicebatur. vt quidem Q. Fuluius Flaccus in locũ* victrici cõſulis eſt declaratus, aliquãto magis infamis mors Piſonis cœpit eſſe. Hic Flaccus prætor fuerat anno DLXVI. auctor Liuius, & Capitolinæ tabulæ.

De triumphis P. Corneli Cethegi pro cos. M. Bæbii Tamphili pro cos. de Liguribus; Q. Fuluii Flacci pr. de Hiſpanis.

INTERIM P. Cornelius & M. Bæbius, qui in conſulatu nihil memorabile geſſerunt, in Apuanos Ligures exercitum induxerunt. Ligures qui ante aduectum in prouinciam cõſulum, non exſpectaſſent bellum, improuiſo oppreſſi ſunt. ad duodecim millia hominum dediderunt ſe. Eos conſules, conſultò prius ſenatu, ex montibus in agros campeſtres procul ab domo deduxerunt: cumq; veterem exercitum Romam reduxiſſent, vt triumpharent, impetrarunt. atq; omnium primi nullo bello geſto triumpharunt. tãtum hoſtes ducti ante currum. Liuius. Hunc Bæbium credo intelligi à Floro, cũ inquit; Ligures Bæbius in plana deduxit. Q. autem Fuluius Flaccus, prætor anno DLXXI Hiſpaniam citeriorem, in qua Celtiberi bellum renouabant, ſortitus, hoc anno Romam rediit cum magna fama rerum geſtarum. qui cum extra vrbem triumphi cauſſa eſſet, conſul eſt creatus cum L. Manlio Acidino: & poſt paucos dies vrbem triumphãs ingreſſus eſt. Liuius. De eodem Oroſius; Q. Fuluius Flaccus prætor, in citeriore Hiſpania maximo prœlio vigintiquatuor millia hominum fudit; quatuor millia cepit. Item Appianus in Iberica.

DE COS. AN. DLXXIIII.

L. MANLIVM Acidinum, Q. Fuluium Flaccum, conſules edunt in hunc annum Liuius, Caſſiodorus, tabulæ Capitolinæ; Acidinum cum Flacco Siculæ. Acidini cõſulis meminit Cicero ſecundo de Orat. cum ait; Maluginẽſem illum M. Scipionem aiunt, cum ex centuria ſua renuntiaret Acidinum cõſulem, præcoq; dixiſſet, Dic de L. Manlio; Virum bonum, & ciuem egregium eſſe arbitror. Hos fratres germanos eſſe notatum eſt in tabulis Capitolinis. Qua de re ſic Velleius lib. II; Nõ minus clarũ [exemplum] & adhuc vnicũ Fuluii Flacci, eius qui Capuam ceperat, filiorũ, ſed alterius in adoptionem dati, in collegio cõſulum fuit. adoptiuus in Acidini Manlii familiam datus. Hæc ille. Hinc factum eſt vt L. Manlius Acidinus *Fuluianus* ex adoptiuorum ratione in Capitolinis tabulis nominetur. Acidinus, prætor fuit anno DLXV; Fuluius, DLXXI. Conſulibus prouincia eadem quæ ſuperioribus decreta.

De Cenſoribus, & Luſtro L.

COMITIIS cenſoriis creati M. Æmilius Lepidus pont. max. & M. Fuluius Nobilior, qui ex Ætolia triumphauerat; auctore Liuio. Eorundem cẽſorũ meminit Valerius lib. IIII, cap. II; Cicero de prouinciis; Gellius lib. XII, cap. VIII; & Feſtus. Gellius tamen Fuluium *Flaccum* nominat, non *Nobiliorem*. Luſtrum conditum eſſe ab his cẽſoribus quinquageſimum, tradũt Capitolini ſcriptores. excidit aũt apud Liuium. at de eo ita ſcriptum eſt in Epitoma lib. XLI; Luſtrũ à cenſoribus conditũ. cenſa ſunt ciuiũ capita CCLXXIII millia, CCXLIIII. M. Lepidus cẽſor, princeps ſenatus lectus.

De triumpho II. Q. Fuluii Flacci cos. de Liguribus.

Q. FVLVIVS cos. profectus in Ligures per inuios montes, vallisque ſaltus cum exercitu tranſgreſſus, ſignis collatis cum hoſte pugnauit: neque tãtum acie vicit, ſed caſtra quoq; eodem die cepit. tria millia ducenti hoſtium, omnisque ea regio Ligurum, in deditionem venit. conſul deditos in campeſtres agros deduxit, præſidiaque montibus impoſuit. ab altero cõſule L. Manlio nihil memoria dignum in Liguribus geſtum. Q. Fuluius ex Liguribus triumphauit. quem triumphum magis gratiæ, quã rerum geſtarum magnitudini datum conſtabat. armorum hoſtilium magnam vim trãſtulit. nihil in eo triumpho magis inſigne fuit, quam quod forte euenit vt eodem die triumpharet, quo priore anno ex prætura triumphauerat. Liuius.

DE COS. AN. DLXXV.

DEINCEPS M. Iunius Brutus, A. Manlius Vulſo, conſules creati ſunt, auctore Liuio, Caſſiodoro, & Capitolinis tabulis; Brutus & Vulſo Siculis. Brutus, anno DLXII prætor fuit; Vulſo, DLXXI. M. Iunio Ligures, A. Manlio Gallia obtigit. qui tamen ſine S.C. bellum cum Iſtris parum proſpere geſſit.

De triumphis Ti. Sempronii Gracchi pro pr. L. Poſtumii Albini pro pr. ex Hiſpaniis.

L. POSTVMIVS Albinus, Ti. Sempronius Gracchus, prætores Hiſpanias anno DLXXIII obtinuerunt; ille vlteriorem, hic citeriorem. Rerum ab his geſtarum mentio intercidit apud Liuium. De iis autem in Epitoma XLI eſt ita; Ti. Sempronius Gracchus pro cos. Celtiberos victos in deditionem accepit; monumẽtumque operum ſuorum Gracchurim oppidum in Hiſpania conſtituit. A Poſtumio Albino pro conſule Vaccæi ac Luſitani ſubacti ſunt. vterque triumphauit. Rerum item in Celtiberia geſtarum à Graccho, & triumphi eius, meminit Appianus in Iberica, & Oroſius. De quibus triumphis hæc Liuius; Triumphi deinde duo ex Hiſpania continui acti. prior Sempronius Gracchus de Celtiberis, ſociiſq; eorum; poſtero die L. Poſtumius de Luſitanis, aliiſq; eiuſdem regionis Hiſpanis triumphauit. Polybius, quod apud Strabonem extat, CCC Celtiberum oppida à Ti. Graccho deleta tradidit. Ti. hic Sempronius, pater duorum Gracchorum fuit; quem Plutarchus bis triũphaſſe ſcribit. Hi ambo ex ſequenti conſulatu Capitolino deſcripti ſunt.

DE COS. AN. DLXXVI.

C. CLAVDIVM Pulchrum, Ti. Sempronium Gracchum, conſules ſuggerunt Liuius, Caſſiodorus, & tabulæ Capitolinæ; Pulchrum & Gracchum Siculæ. Gracchus, prætor fuit anno DLXXIII; itemque Pulcher Ti. Minucio mortuo ſuffectus. Sardinia, propter belli magnitudinẽ, conſularis facta. Gracchus eam ſortitur; Iſtriam Claudius. auctor Liuius.

De triumpho C. Claudii Pulchri cos. de Iſtris & Liguribus.

HOC anno prouinciæ, quæ in bello erant, Sardinia atq; Iſtria decretæ. Claudio Iſtria, Sempronio Sardinia obuenit. Claudius Iſtris ſubactis, ex S.C. in Ligures legiones duxit; atq; duarum gentiũ vno anno victor, duabus, quod raro alius, in cõſulatu pacatis prouinciis, Romam reuertit. cui, cum in ſenatu de rebus in Iſtria Liguribuſq; proſpere geſtis diſſeruiſſet, poſtulãti triumphus decretus eſt. triũphauit in magiſtratu de duabus ſimul gẽtibus. Victoriæ Iſtricæ meminit etiam Florus de bello Iſtrico.

DE COS. AN. DLXXVII.

CN. Cornelium Scipionem Hiſpalum, Q. Petillium Spurrinum, cõſules inuenio in hunc annum apud Liuium, Caſſiodorum, & tabulas Capitolinas; Scipionem & Petillium apud Siculas. Scipio prætor fuit anno DLXXIIII, Spurrinus DLXXII. Piſæ Cn. Cornelio, Ligures Petillio obuenerunt. Is autem cum ex mõte Albano rediens concidiſſet, & parte membrorum captus, ad aquas Cumanas profectus, ingraueſcente morbo Cumis deceſſiſſet, Q. Petillius conſul collegam, qui ex templo magiſtratum occiperet, creauit C. Valerium Læuinum. Liuius. Itaq; Obſequens etiam ita; Cornelius ex monte Albano rediens, membris captus, ad aquas Cumanas mortuus. C. Valerius, pr. fuit anno DLXXVI. Porro autem iidem auctores ſunt Q. etiam Petillium conſulem cum Liguribus dimicantem in acie cecidiſſe. quod tradunt etiam Valerius lib I, cap. VI; & lib. II, cap. II; Frontinus libro IIII, cap. II. Item in Capitolinis tabulis.

DE COS. AN. DLXXVIII.

CONSVLES ſuggerunt Oroſius Lepidum & Mucium; Caſſiodorus & Obſequens M. Lepidum, P. Mucium; Siculæ tabulæ Lepidum & Scæuolam; Capitolinæ P. Mu-

P.Mucium Scæuulam,M.Æmilium Lepidum II. Conſularia huius anni comitia apud Liuium interciderunt;meminit tamen P.Mucii conſulis;qui alter eſt ex iis fratribus,qui anno DLXXIII prætores ab eo fuiſſe traduntur,Q.& P. Mucii Q. F. Scæuulæ.M.Æmilium Lepidum hunc bis conſulem fuiſſe,ſcribit etiam Cicero de prouinciis,& Valerius libro VI,cap.VI.

De triumpho Ti.Sempronii Gracchi pro cos. de Sardis.

De triumpho Ti.Sempronii Gracchi pro cos.quem de Sardis egit,ſic Liuius, Ti. Sempronio Graccho conſuli Sardinia obuenit:isq; proſpere rem geſſit: exercitũ in agrum Sardorum Ilienſium duxit.Balarorum magna auxilia Ilienſibus venerant.cũ vtraque gente ſignis collatis conflixit.fuſi fugatiq; hoſtes,caſtrisq; exuti: XII millia armatorum cæſa. Sequenti anno Ti. Sempronius in Sardinia multis ſecũdis prœliis Sardos perdomuit:XV millia hoſtium ſunt cæſa: omnes Sardorum populi qui defecerant,in ditionem redacti.Pacata prouincia,legati Romam,qui ea nuntiarẽt, miſſi, quique ab ſenatu peterent,vt Sempronio de prouincia decedẽti exercitum ſecũ deportare liceret.Senatus Ti.Semproninm proconſulem,exercitumque eo anno in prouincia manere iuſſit.Hęc Liuius lib.XLI.Ex quo intelligi poteſt,tertio anno Gracchum Mucio & Æmilio cos. triumphaſſe. qui triumphus apud Liuiũ cum tota fere huius anni hiſtoria amiſſus eſt.at anno ſequenti tabulam in æde Matris Matutæ poſitam ait,in qua ſcriptnm erat, Ti. Sempronium Gracchum ſubacta Sardinia iterum triumphaſſe.In libro etiam de viris illuſtribus inuenio,Gracchum conſulem Hiſpaniam;altero conſulatu Sardiniam ſubegiſſe;atque inde tãtum captiuorum abduxiſſe,vt longa venditione res in prouerbium venerit,*Sardi venales.* in quo eius ſcriptoris(vt ſæpe alias) fœda rerum Romanarũ inſcitia coarguitur; cum Hiſpaniam Gracchus in prætura,Sardiniam In primo cõſulatu,&,vt poſt dicam, in ſecũdo obtinuerit.Plutarchus etiam hunc bis triumphaſſe ſcribit.

De triumpho C.Valerii Læuini pro cos.& P.Mucii Scæuulæ cos.de Liguribus.

C. AVTEM Valerius Læuinus conſul,iam diu cupidus prouinciæ, Ligures & ipſe ſortitus eſt;quibus bellum faciebat Q.Petillius collega eius. Diuiſis autem copiis,cũ ipſi bellum gerere cõmuni animo in diuerſas profecti regiones cœpiſſent, Petillius in acie occiſus eſt;C.Valerius audita morte collegæ,accurriſſe creditur,atq; rẽ præclare geſſiſſe. Hæc quidem Liuius. quamquam quæ pars victoriam eius indicabat, magna hiſtoriæ iactura amiſſa deſideratur. Puto autem ego eum rem bene geſſiſſe, ac triumphaſſe.nam proxime ante triumphum P. Mucii cos. de Liguribus in Capitolinis tabulis,eſt fragmẽtum alterius de Liguribus triumphi: qui nemini alii tribui poteſt niſi C. Valerio,qui ante eum in Ligures pngnauit. P. etiam Mucium Scæuulam conſulem cum Liguribus proſpere dimicaſſe,apparet ex his Liuii verbis: Inter Audenam Amnem P.Mucins cum iis qui Lunam Piſaſque depopulati erant, bellũ geſſit;omnibusq; in ditionem redactis arma ademit.ob eas res in Gallia Liguribusq; geſtas duorum conſulum ductu auſpicioque,ſenatus in triduum ſupplicationes decreuit.Triumphaſſe eundem de Liguribus, docent Capitolina fragmẽta, in quibus ante ouationem Ap. Claudii, quæ ſeqnitur, ita eſt; Q. F. P. N. de LIGVRIBVS. quibus notis P.Mucius Q.F.P.N.Scæuula cos.ſignificatur.ſic enim in conſulatu Capitolino deſcribitur.Triumphus autem apud Liuium excidit.Alterum conſulem Lepidum,qui in Gallia res geſſiſſe videtur,triumphum non impetraſſe exiſtimo.

DE COS. AN. DLXXIX.

CONSVLES ſubiicit Caſſiodorus, Sp. Poſtumium, Q. Mucium:Capitolinæ tabulæ Sp.Poſtumium Albinum Paullulum, Q. Mucium Scæuulam : PAVLLVM & SCÆVOLAM liber Cuſpinianus. Horum meminit Plinius lib. II; cum ait; Trinos ſoles antiqui ſæpius videre,ſicut Sp.Poſtumio Q.Mucio cos.Comitia huius Anni cõſularia apud Liuium exciderũt. Albinus,prætor fuit anno DLXX;Scæuula,DLXXIIII.

Quæ conſulibus prouinciæ decretæ ſint, intercidit apud Liuium. Hos conſules trãſcendunt faſti Siculi.

De cenſoribus, & Luſtro LI.

CENSORES in hunc annum edit Liuius vna cum Capitolinis tabulis Q. Fuluium Flaccum, A. Poſtumium Albinum. Liuius item lib. XLV, meminit A. Poſtumii Luſci cenſorii. De his cenſoribus multi ſcripſere. Velleius libro I; Aſpera cenſura Fuluii Flacci & Poſtumii Albini fuit; quippe Fuluii cenſoris frater, & quidem conſors, Cn. Fuluius, ſenatu motus eſt ab iis cenſoribus. Idem tradit Liuius, Valerius lib. II, cap. II; Cicero in Verrem, Frontin. lib. IIII. De Fuluio etiam cenſore ſic idem Valerius lib. I, Lactantius lib. II, & Liuius lib. XLII; Cenſor Fuluius ex Iunonis Laciniæ templo marmoreas tegulas cum abſtuliſſet, quibus ædem Fortunæ equeſtris, quam Romæ fecerat, tegeret, & mente captus eſt, & amiſſis duobus filiis in Illyrico militantibus, ſummo animi mœrore conſumptus eſt. Et Plin. lib. VII, amborum meminit, ſic; Qua in re & illud annotare ſuccurrit, vnum omnino quinquennium fuiſſe, quo ſenator nullus moreretur, cum Flaccus & Albinus cenſores luſtrum cõdidere anno vrbis quingenteſimo ſeptuageſimo nono. De luſtro anno ſequenti condito, ſic Liuius; Eo anno luſtrum conditum. cenſores erant Q. Fuluius Flaccus, A. Poſtumius Albinus. Poſtumius condidit, cenſa ſunt ciuium Rom. capita CCLXIX millia & XV. M. Æmilius Lepidus pont. max. princeps ſenatus lectus, is qui etiam priore luſtro lectus fuerat. Hoc luſtrum LI vocant Capitolini faſti.

De ouatione Ap. Claudii Centhonis pro pr. ex Celtiberia.

AP. Claudius Centho, prætor (vt puto) anno DLXXVIII Hiſpaniam citeriorem ſortitus eſt. Liuii enim hiſtoria illa deſideratur. De rebus autem & triumpho eius hæc apud eum ſcripta extant; Celtiberi in Hiſpania, qui bello domiti ſe Ti. Graccho dediderant, pacati manſerant M. Titinio prætore prouinciam obtinente; rebellarant ſub aduentum Ap. Claudii. Item; Exitu prope anni, diem vnum ſupplicatio fuit ob res proſpere geſtas in Hiſpania ductu auſpicioque Ap. Claudii pro cos. Item; Cum Ap. Claudius ex Hiſpania Romam rediſſet, decreuit ſenatus vt ouãs vrbem iniret. Item; Comitiis perfectis, Ap. Claudius Centho ex Celtiberis ouans vrbem iniit. Huius triumphi veſtigia apparent etiam in fragmento quodam Capitolino; quæ qualia ſint, ex triumphis ipſis intelligi poteſt.

DE COS. AN. DLXXX.

IN hunc annũ creati conſules L. Poſtumius Albinus, M. Popillius Lænas. auctor Liuius, Caſſiodorus, tabulæ Capitolinæ. Albinus & Lænas in Siculis ſuggeruntur. His cos. Floralia inſtituta eſſe, docet Ouidius Faſtorum V, his verſibus;

Annuimus votis; conſul cum conſule ludos Poſtumio Lænas perſoluere mihi.

Poſtumius anno DLXXIII, Popillius DLXXVII præturam geſſerunt. Vterque autem in conſulatu Ligures ſortitus eſt. Popillius Statellatibus deditis arma ademit; ipſos bonaq; eorum vẽdidit: Poſtumius ne prouinciam quidem ſuam vidit. Liuius.

DE COS. AN. DXXCI.

C. POPILLIVM Lænatem, P. Ælium Ligurem conſules hic annus habuit, Liuio, Caſſiodoro, & Capitolinis tabulis teſtibus; Lænatem & Ælium Siculis. Horum præturæ anno DLXXV apud Liuium, vt puto, deſiderantur. Hucuſque plebeii conſules in eundem annum nulli ſunt comparati. hoc enim anno primum ex plebe ambo conſules facti ſunt; quemadmodum notatum eſt in Capitolinis tabulis. Itaque poſthac patricii conſules ambo nunquam erunt; plebeii ambo ſæpe; plebeius & patricius ſæpiſſime. Lex quia iubebatur vti liceret ambos conſules plebeios creare, lata eſt (auctore Liuio) anno CDXI: neque vnquam niſi hoc primum anno ſeruata eſt. Ligures ambobus conſulibus decreti.

De triumpho C. Cicereii propr. ex Corſica.

C. Cicereio prætori prioris anni, ad ædem Bellonæ ſenatus datus eſt. Is expoſitis quas in Corſica res geſſiſſet, poſtulatoq; fruſtra triũpho, in mõte Albano, quod iam in morem venerat vt ſine publica auctoritate fieret, triumphauit. Liuius. Idem triumphus ouationi Claudianæ in tabulis Capitolinis ſubiicitur.

De bello Perſico.

Bellvm quod Perſes Philippi Macedonis filius cum Romanis geſſit, iam meditatum ac comparatum à patre acceperat potius, quã vt ipſe primus excitauerit. Philippus enim ægre ferens ſe iuſſu Romanorum fœdus ac pacem habere, Baſtarnas ſedibus ſuis exciuerat; quorum auxiliis fretus, in Italiam tranſiret. verum antequam rem aggrederetur, morte oppreſſus eſt. Perſes regnũ ſuſcepit, ex concubina natus, qui hereditario quaſi ſibi à patre relicto aduerſus Romanos bello, ingenti cõparata per aliquot annos pecunia, ciuitates Græciæ populi R. ſocias ſollicitauit; Abrupolim regno expulit, Arteturũ interfecit; auxiliũ Byzantiis aduerſus fœdus tulit; Dolopiq; bellum fecit; Theſſaliam & Doridem cum exercitu peruaſit; legatos Romanos, ad res repetendas, & renũtiandam regi amicitiam miſſos, inhumanius, cum eos triduo regni ſui finibus excedere iuſſiſſet, tractauit. His de cauſſis bellũ ei à ſenatu populoq; Romano indictũ eſt; quod *Perſicum*, ac *ſecundum Macedonicum* dictũ eſt; quod aduerſus fœdus cum Philippo patre ictum, & ſecum poſt mortẽ eius renouatũ, ſociis populi R. arma intuliſſet, quodq; belli parãdi aduerſus populum R. cõſilia iniſſet; arma, milites, claſſem eius rei cauſſa comparaſſet. Liuius, Florus, Plutarchus.

DE COS. AN. DXXCII.

Consvles in hunc annum ſubſequuti P. Licinius Craſſus, C. Caſſius Longinus; vt eſt apud Liuium, Caſſiodorum, Oroſium, & in tabulis Capitolinis. Nam in Siculis tantum eſt Craſſus & Longus. Eorundem meminit Plinius lib. VII, cũ ait; In annalibus inuenimus, P. Licinio Craſſo, C. Caſſio Longino cõſulibus, Caſini puerum factum ex virgine ſub parentibus. Quæ verba Plinii tranſtulit Gellius in lib. IX, cap. IIII. Horum præturæ apud Liuium interciderunt anno DLXXVII, & DLXXVIII. P. Licinius, cui Macedonia & bellum cum rege Perſe euenerat, in Macedoniam cũ traieciſſet, equeſtri prœlio à rege victus eſt; ac petenti tamen pacẽ regi, niſi ſe ſenatus & populi R. arbitrio permitteret, negauit. Lucretius prætor, Aliartũ vi, Thebas ſine certamine in Bœotia recepit. Iterum Licinius cum Perſeo congreſſus, feliciore euentu equeſtri pugna conflixit. C. Caſſius, cui Gallia obtigerat, nihil memorabile geſſit; & cum per Illyricum in Macedoniam alienam prouinciam exercitum duxiſſet, à ſenatu reuocatus eſt. Liuius, & Eutropius.

DE COS. AN. DXXCIII.

Consvles ſubiicit Caſſiodorus C. Hoſtilium Mancinum, C. Atilium: Siculæ tabulæ Mancinum & Serranum; Capitolinæ A. Hoſtilium Mancinum, A. Atilium Serranum. Horum comitia cõſularia & res geſtæ exciderũt in Liuianis annalibus. Mancinus, prætor fuit anno DLXXIII; Serranus, DLXXX. Hoſtilio Macedonia, Atilio Italia obuenit. Hoſtilius vt nullam rem bellicam memorabilem geſſit, ita ad cũctam militarem diſciplinam ab effuſa licentia formauit militem; & ſocios cum fide coluit, & ab omni iniuriæ genere defendit. Liuius.

DE COS. AN. DXXCIIII.

Q. Marcivm Philippum iterum, Cn. Seruilium Cæpionem, conſules in hunc annum comparãt Liuius, Caſſiodorus, & tabulæ Capitolinæ; Philippum & Cæpionem Siculæ. Cicero in Bruto; Q. Marcio, Cn. Seruilio cõſulibus, obiit Ennius. Et in Catone; Cæpione & Philippo conſulibus, mortuus eſt Ennius. Cæpio prætor anno DLXXIX. Conſulum Q. Seruilius Italiam, Q. Marcius Macedoniam ſortitus eſt. Marcius cum in Macedoniam per ſaltus inuios penetraſſet, improuiſo ac inopinato

aduentu ſuo ita regē perterrefecit, vt abiecto auro, ne in victoris manus veniret, fugam ceperit. quo belli impetu Marcius complures vrbes occupauit. Liuius.

De Cenſoribus, & Luſtro LII.

C. CLAVDIVM Pulchrum, Ti. Sempronium Gracchū, cenſores edunt in hunc annum Liuius, & Capitolinæ tabulæ. Valerius lib. VI, cap. V, Ti. Gracchum, & C. Claudium cenſores, ſcribit ob nimis ſeuere geſtam cēſuram maiorem partem ciuitatis exaſperaſſe. Plinius item lib. XLV, C. Claudii cenſorii meminit; Gracchi cenſoris Plutarchus. Cicero etiam libro primo de Orat. Ti. Gracchus cēſor, inquit, libertinos in vrbanas tribus tranſtulit. Hos in vnam Eſquilinam cōiectos ſcribit Liuius. qui idem hoc anno cenſum actum à cenſoribus tradit. Luſtri mentio intercidit. de eo tamen ſic eſt in Epitoma: Luſtrum conditum à cēſoribus. cenſa ſunt ciuium capita CCXII millia DCCCV. M. Æmilius Lepidus, princeps ſenatus ab tertiis iam cenſoribus lectus. Hoc luſtrum LII vocant Capitolini auctores. De his loquitur lib. VI de rep. Cicero, cum ait; Quod quidem eo fuit maius, quia cum in cauſſa pari collegæ eſſent, nō modo inuidia pari non erant, ſed etiam Claudii inuidiam Gracchi caritas deprecabatur. Gellius lib. *VI*.

DE COS. AN. DXXCV.

CONSVLES ſubſequuti L. Æmilius Paullus iterum, ſeptimo decimo anno poſtquam primum conſul fuerat; C. Licinius Craſſus. auctor Liuius, Caſſiodorus, tabulę Capitolinæ. Paullus item & Craſſus in Siculis eſt. De ſecūdo cōſulatu L. Paulli Plutarchus, Velleius, Oroſius, Eutropius; Florus, Iuſtinus lib. XXX*III*; is qui ſcripſit de viris illuſtribus. Plutarchus adiicit, Paullum LX annos natum, conſulem iterum eſſe factum. Eidem Macedonia, Craſſo Italia euenit. Paullus cos. & Cn. Octauius prætor, cui claſſis mādata erat, in Macedoniam profecti ſunt. Perſeus, poſtquam intraſſe ſaltum Romanos, & adeſſe diſcrimen vltimum belli animaduertit, Gētium, Illyriorum regem ad belli ſocietatē magnæ pactione pecuniæ per legatos attraxit: Gallorum, qui ſe mercede pro eo militaturos offerebant, opportuna auxilia, auaritia dimiſit: Gentium promiſſæ pecuniæ parte fraudatum, à ſe alienauit. aduerſus quem L. Anicius Gallus prætor à Romanis miſſus, vt Ap. Claudio circa Lychnidū ſuccederet; Illyricum intra triginta dies ſubegit, ac Gentium ipſum regē cepit. Paullus *III* Non. Sept. collatis apud Pydnam ſignis, Perſeum, XX millibus peditum occiſis, equitatu cū ipſo rege integro fugiente, vicit, caſtris exuit; atque Macedoniæ vrbes in deditionem accepit. Rex ab amicis deſertus, poſtea apud templum Samothracū à Cn. Octauio claſſis præfecto captus eſt. quarū tamen rerum apud Liuium debilitata ob vetuſtatem memoria eſt. C. Popillius legatus, virga Antiochum regem circumſcripſit; ac ſubito reſponſum, quod differebat, dare coegit. Liuius.

DE COS. AN. DXXCVI.

IDEM conſules ſubdit Q. Ælium, M. Iunium: faſti Siculi Pætum & Pennum: Obſequens & Caſſiodorus, Q. Ælium Pætum, M. Iunium Pennum. Cicero itē in Bruto M. Iunii Penni, qui cū Q. Aelio conſul fuit, meminit. Pennus prætor fuerat anno DLXXXI: alterius prætura apud Liuium deſideratur. Iunio Piſæ obuenerunt, Aelio Gallia: Macedoniam & Illyricum L. Paullus & L. Anicius obtinere iuſſi, donec ex ſententia X legatorum eas prouincias compoſuiſſent. Conſules agrum Ligurum populati, nullam rem memorabilem geſſerunt. Rhodiis legatis, cum ad purganda crimina, quod Perſeum iuuiſſent, Romam veniſſent, ita reſpōſum eſt, vt nec hoſtes fierent, nec ſocii permanerent. L. Anicius, Gabinio & Licinio Illyrico præpoſitis, cum reliquo exercitu in Epirum profectus, Phanoten ac totā Moloſſidem recepit; inde regreſſus in Illyricum, ex legatorum quinque ſentētia liberos eſſe Illyrios iuſſit. Paullus, dum Roma legati decem venirent, totam Græciam circumiuit. inde reuerſus, ex eorum ſententia & ipſe Macedonas liberos eſſe, habentes vrbes eaſdē agroſque, vtentes legibus ſuis, annuos creantes magiſtratus, tributum dimidiū eius quod pependiſſent regibus, pendere populo Ro. iuſſit; leges Macedoniæ dedit cum

tanta

tanta cura vt non hoſtibus victis, ſed ſociis benemeritis dare videretur. Inde in Epirum cum traieciſſet, oppidorum quæ Perſeum iuuerant, circa LXX muros diruit; prædam vendidit, atque de ea ſumma militi numerauit. Liuius, Plutarchus, Eutropius, alii.

De triumphis { *L. Æmilii Paulli pro cos.* / *Cn. Octauii pro pr. de rege Perſe ex Macedonia.* / *L. Anicii Galli pro pr. de Gentio rege ex Illyrio.* }

PAVLLVS poſt paucos dies quam Epiri vrbes diruerat, regia naue ingentis magnitudinis, quam XVI verſus remorum agebant, ornata Macedonicis ſpoliis aduerſo Tiberi ad vrbē ſubuectus eſt. Paucos poſt dies Anicius & Octauius claſſe ſua aduecti. Tribus iis omnibus decretus eſt ab ſenatu triumphus; mandatūque Q. Caſſio prætori, cum tribunis pl. ex auctoritate patrum ageret, rogationem ad plebem ferrent, vt iis quo die triumphantes vrbem inueherentur, imperium eſſet. Nec de Anicii nec de Octauii triumpho dubitatum eſt. Ser. Sulpicius Galba, qui tribunus militum ſecundæ legionis in Macedonia fuerat, priuatim imperatori inimicus, exercitum, cui Paullus de præda parcius quam ſperauerant ex tantis regiis opibus dederat, incitauit vt rogationem de triumpho eius non acciperet. cum autem nobilium virorum, qui accurrerant, opera factum eſſet vt tribus in ſuffragium reuocarentur, rogatio lata eſt: atque ita triumphauit. ductus eſt ante currum rex Perſeus, vna cum Philippo & Alexandro filiis. Triumphaſſe eum per triduum ſcribit Plutarchus: primo die ſigna tabulasque, ſecundo arma pecuniasque; tertio captiuos ipſumque regem eſſe tranſuectos. Eiuſdem triumphi meminit Oroſius, Florus, & Velleius; qui bis millies centies HS in ærarium ab eo illatum prodit. ſummam omnis captiui auri argentique tranſlati, HS millies ducenties fuiſſe, Valerius Antias tradit, vt refert Liuius. Plutarchus tantam vim pecuniæ à Paullo illatam auctor eſt, vt ciues vſque ad Hirtium & Panſam conſules tributum nullum contulerint. Triumphaſſe autē IIII. III. prid. K. Decemb. ſcriptum eſt in Capitolino eius triumpho. Cn. Octauius K. Decembr. de rege Perſeo naualem triūphum egit. is triumphus ſine captiuis fuit, ſine ſpoliis. Patres cenſuerunt vt Perſeus rex cum Alexandro filio Albam in cuſtodiam duceretur. Ita Liuius. Eiuſdem triumphi meminit Velleius, & Plinius libro XXXIIII, ita; Inuenio à Cn. Octauio, qui de Perſeo rege naualem triumphum egit, factam porticum duplicem, quæ *Corinthia* ſit appellata, à capitulis æreis columnarū. Et Feſtus lib. XIII; *Octauiæ porticus* duæ appellantur; quarum alteram, theatro Marcelli propiorem, Octauia ſoror Auguſti fecit; alteram, theatro Pompeii proximam, Cn. Octauius Cn. F. qui fuit ædilis curulis, prætor, conſul, xuir ſacris faciundis, triūphauitque de rege Perſe nauali triumpho. quam combuſtam, reficiendam curauit Cæſar Auguſtus. Idem triumphus eſt in Capitolinis tabulis. L. autem Anicius, Quirinalibus triumphauit de rege Gentio Illyriisque. ante currum ducti Gentius rex cum coniuge & liberis, & Carauantius frater regis, & aliquot nobiles Illyrii. Lætior hunc triumphum eſt ſecutus miles; multisque dux eſt carminibus celebratus. HS ducenties ex ea præda redactum eſſe, auctor eſt Antias, præter aurum argentumque, quod in ærarium ſit latum. quod quia vnde redigi potuerit, non apparebat, auctorem pro re poſui. Rex Gentius cum liberis & coniuge & fratre, Spoletium in cuſtodiam ex S.C. ductus: ceteri captiui, Romæ in carcerem coniecti. Hæc Liuius. at Velleius ita; Quo anno L. Paullus Perſem in triumpho duxit, eodem Cn. Octauius prætor naualem egit, & Anicius de Gentio Illyriorum rege triumphauit. Eiuſdem triumphi meminit Eutropius, & Florus, & Athenæus lib. XIIII, Plutarchus in Paullo, Appianus in Illyrica, & Capitolini auctores. Sex. etiam Rufus Illyrios, qui auxilium Macedonibus tulerāt, ex eadem occaſione per L. Anicium prætorem victos, & cum rege Gentio in deditionem acceptos; Iornandes, eos in prouinciæ formam redactos ſcribit.

Hos tres triumphos; Paulli, Octauii, & Anicii, hoc anno actos ſignificauit Plinius libro XVII, cum ait; Palma enata bis in Capitolio bello Perſei, victoriam triumphosq; portendit. Eadem fere Zonaras.

DE COS. AN. DXXCVII.

CONSVLES in hunc annum prodit Liuius cum Capitolinis tabulis M. Claudium Marcellum, C. Sulpicium Gallum: Obſequens, & titulos Andriæ Terentianæ, M. Marcellum, C. Sulpicium. Ambo prætores fuerunt anno DLXXXIIII, auctore Liuio. Hic eſt Marcellus qui poſtquam ter cõſul fuit, in mari periit, nepos M. Marcelli quinquies conſulis, vt tradit Pædianus. His conſulibus Eumenes rex Romam venit; qui quia Perſico bello ſe medium egerat, ne aut hoſtis iudicatus videretur, ſi exclusus eſſet; aut liberatus crimine, ſi admitteretur; in commune lex lata eſt, ne cui regi Romam venire liceret. Epitoma XLVI.

De triumphis M. Claudii Marcelli cos. C. Sulpicii Galli cos. de Gallis & Liguribus.

Ex hoc loco Liuiana hiſtoria tota deſideratur. quam ſi haberemus, facilius multo faſtos triumphosq; qui ſequuntur, digereremus. in magna aũt annalium penuria, dabimus operam ne quid, quod opem ferre huic hiſtoriæ poſſit, prętermittamus. Satis autem conſtat ex fragmentis triumphalibus Capitolinis, ambos hos conſules de Gallis & Liguribus triũphaſſe. Videtur enim Claudius Galliam, Sulpicius Ligures prouinciam obtinuiſſe. Hi enim ambo hoc tempore in armis erãt. Itaq; in Epitoma XLVI ita eſt; Claudius Marcellus cos. Alpinos Gallos, C. Sulpicius Gallus Ligures ſubegit. Et apud Obſequentem ita; Marcello & Sulpicio cos. Galli Ligures deleti. In fragmentis Capitolinis truncata quædam nomina populorum ſunt & Gallorum & Ligurum; quæ propter obſcuritatem hucuſque nõ inueni. adeo vt merito Cicero in Bruto ſcribat; Plus attulit huic populo dignitatis qui genuit in hac vrbe dicendi copiam, quam illi qui Ligurum caſtella expugnauerunt. ex quibus multi ſunt triũphi. Item; Malim L. Craſſi vnam pro M'. Curio dictionem, quam caſtellanos triumphos duos. Nos autem Liguſtinos triumphos amplius quindecim numeramus.

DE COS. AN. DXXCVIII.

CONSVLES ſubdit Caſſiodorus & Obſequens Cn. Octauium & T. Manlium: Siculæ tabulæ, Octauium & Torquatum; Capitolinæ Cn. Octauium, T. Manlium Torquatum. Eorundem cõſulum mentio eſt in titulo Hecyræ Terentianæ, T. Torquati, qui cum Cn. Octauio conſul fuit, meminit etiã Cicero de finibus primo: Cn. Octauii, lib. primo de officiis; Cn. Octauio, inquit, qui primus ex illa familia cos. factus eſt, honori fuiſſe accepimus, quod præclaram ædificaſſet in Palatio & plenam dignitatis domum; quę cum vulgo viſeretur, ſuffragata domino nouo homini putabatur. Et Philipp. IX; Cn. Octauii, clari & magni viri, qui primus in eam familiã, quæ poſtea viris fortiſſimis floruit, attulit conſulatum, ſtatuã videmus in roſtris. Suetonius item in Auguſto ſcribit, Octauios qui a Cnæo orti ſunt, ſummis honoribus functos eſſe. Octauius prætor fuit anno DLXXXII; Torquatus, DLXXXIII. Liuius. His conſulibus peſtilentia fameque ita laboratum, vt ex Sibyllinis populus circa compita ſacellaque operaturus ſederit. auctor Obſequens.

DE COS. AN. DLXXXIX.

CASSIODORVS conſules in hunc annum comparat A. Manlium, Q. Caſſium: faſti Siculi Torquatum & Longinum; Capitolini, A. Manlium Torquatum, Q. Caſſium Longinum; qui in magiſtratu mortuus eſt. Hi collegæ in prætura fuerunt anno DLXXXVI, teſte Liuio.

De cenſoribus, & Luſtro LIII.

CENSORES in eundem annum edunt Capitolini ſcriptores L. Aemiliũ Paullũ, Q. Marcium Philippum; ab iisq; luſtrum LIII conditum notãt. de quo ita eſt in Epitoma XLVI: Luſtrum conditum a cenſoribus eſt. cenſa co. ſunt ciuium capita CCCXXVII millia XXII; princeps ſenatus lectus M. Aemilius Lepidus. Eorundem meminit Plutarchus in Paullo ſic; L. Aemilius Paullus cenſor, CCCXXXVII milliaro cenſuit: in ſenatu M. Aemilium Lepidum prętulit, qui quater ante princeps fuerat: è

ſenatu

ſenatu tres monit: in recenſendis equitibus Rom. ipſe & collega eius Marcius Philippus, modum ſeruauit: cum cenſuram magna ex parte geſſiſſet, in morbum incidit. Plinius etiam lib. XXVI, L. Paullo, Q. Marcio cenſoribus; primum in Italia carbunculum veniſſe tradit. Et lib. VII; Paruerunt Meſſallæ horologio Romani annis vndecentum, donec Q. Marcius Philippus, qui cum L. Paullo fuit cenſor, diligentius ordinatum iuxta poſuit. idque munus inter cenſoria opera gratiſſime eſt acceptum. at Meſſalla, Catina capta, anno CDXC ſuum deportauerat. Et Cenſorinus; Horologium Valerii ex Sicilia aduectum, cum à climate Siciliæ deſcriptum, ad horas Romæ non conueniret, Q. Philippus cenſor aliud iuxta conſtituit. Et Cicero pro domo; Q. Marcius cenſor, ſignum Concordiæ fecerat, idque in publico collocarat. Valerius etiam lib. VII; L. Paullus, inquit, cum iam campum repulſis ſuis fatigaſſet, bis conſul, & cenſor factus eſt.

DE COS. AN. DXC.

TI. Sempronium, M'. Iuuentium conſules inuenio in hunc annum apud Caſſiodorum: apud Obſequentem Ti. Gracchum, M'. Iuuentium: in Capitolinis tabulis Ti. Sempronium Gracchum II, M'. Iuuentium Thalnam. vt valde mirer cur in faſtis Siculis Dolabella cum Thalna ſit comparatus. Plutarchus item patrem Gracchorum bis conſulem ſcribit fuiſſe; Valerius autem, Ti. Gracchum patrem, quia in cenſura nihil inſciente collega fecerat, à populo Romano iterum conſulem eſſe factum. M'. Iuuentium in magiſtratu mortuum prodit idem Valerius his verbis: M'. Iuuentius Thalna cos. collega Ti. Gracchi conſulis, cum in Corſica, quam nuper ſubegerat, ſacrificaret, receptis litteris, decretas ei à ſenatu ſupplicationes nuntiantibus, intento illas animo legens, caligine orta, ante foculum collapſus, mortuus humi iacuit. Et Plinius lib. VII; M'. Iuuentius Thalna conſul, cum ſacrificaret, mortuus. Hic prætor fuit anno DLXXXVI. His autem conſulibus decretas fuiſſe prouincias, Iuuentio Corſicam, Sempronio Sardiniam, apparet ex Valerii loco citato, & Cicerone ad Q. Fratrem. Habet, inquit, profecto quiddam Sardinia appoſitum ad recordationem præteritæ memoriæ. nam vt ille Gracchus augur, poſteaquam in iſtam prouinciam venit, recordatus eſt quid ſibi in campo Martio accidiſſet: ſic tu mihi videris in Sardinia recogitaſſe. In Epitoma etiam XLVI, ſit mentio rei aduerſus Corſos per hæc tempora vario euentu geſtæ.

DE COS. AN. DXCI.

CASSIODORVS & Obſequens conſules ſuggerunt P. Scipionem Naſicam, C. Marcium: Faſti Siculi Scipionem Naſicam & Figulum. quos Cicero de Nat. deorũ libro I, vocat P. Scipionem, C. Figulum; & Valerius lib. I, Scipionem Naſicam, C. Figulum. Hinc Plutarchus in Marcello, Scipionem Naſicam, & C. Marcium conſules à Ti. Sempronio declaratos ſcribit. Hos autem conſules abdicaſſe, ſcriptum eſt in Capitolinis tabulis; atque apud Ciceronem libro II de Nat. deorum his verbis; Atqui & noſtrorum augurum, & Etruſcorum, & aruſpicum diſciplinam, P. Scipione, C. Figulo cos. res ipſa probauit. quos cum Ti. Gracchus conſul iterum crearet, primus rogatorum vt eos rettulit, ibidem eſt repente mortuus: Gracchus, cum comitia nihilominus peregiſſet, remque illam in religionem populo veniſſe ſentiret, ad ſenatum rettulit. ſenatus, quos ad ſoleret, referendum cenſuit. aruſpices introducti, reſponderunt, non fuiſſe iuſtum comitiorum rogatorem. tum Gracchus incenſus ira, Ita ne vero? ego non iuſtus, qui & conſul rogaui, & augur, & auſpicato? an vos Tuſci ac barbari auſpiciorum populi R. ius tenetis, & interpretes eſſe comitiorum poteſtis? itaque tum illos exire iuſſit. Poſt autem ex prouincia litteras ad collegium miſit, ſe, cum legeret libros, recordatũ eſſe, vitio ſibi tabernaculũ captũ fuiſſe in hortos Scipionis; quod cum pomœriũ poſtea intraſſet ſenatus habendi cauſſa, in redeundo cum idem pomœrium tranſiret, auſpicari eſſet oblitus. itaque vitio creatos eſſe conſules. augures rem ad ſenatum: ſenatus vt abdicarent, conſules abdicauerunt. Eadem ſcribit fere Valerius de cultu deorum: A Ti. Graccho, inquit, ad collegium augurum litteris ex prouincia miſſis, quib. ſignificabat, ſe, cum libros ad ſacra populi pertinẽtes

legeret, animaduertiſſe vitio tabernaculum captum comitiis conſularibus, quæ ipſe feciſſet: eaq; re ab auguribus ad ſenatum delata: iuſſu eius C. Figulus è Gallia, Scipio Naſica è Corſica Romam redierunt, & ſe conſulatu abdicauerunt. Idem Plutarchus in Marcello, & Cicero ad Q. Fratrem. Ex quibus verbis intelligi poteſt, conſules Marcium Galliam, Scipionem Corſicam, Sempronium pro cos. Sardiniam obtinuiſſe. Figulus prætor fuerat anno DLXXXIIII. Hic Scipio *Corculum* dictus. de quo ſic Cicero in Bruto; P. Scipionem Naſicam, qui eſt Corculum appellatus, qui bis conſul, & cenſor fuit, habitum eloquentem aiunt; illius qui ſacra acceperit, filium. De eodem ſcriptum eſt in libro de viris illuſtribus. His conſulibus abdicatis ſuffectos eſſe P. Cornelium Lentulum, Cn. Domitium Ahenobarbum, ſcriptū eſt in Capitolinis tabulis, præterea nuſquam. Marcio & Scipione cos. Cn. Octauius legatus conſularis, Laodiceæ occiſus eſt, auctore Obſequente. De quo ſic Cicero; Cn. Octauius, cū eſſet miſſus à ſenatu ad animos regum perſpiciendos, liberorumque populorum, maximeque vt nepotem Antiochi regis, eius qui cum maioribus noſtris bellum geſſerat, claſſes habere, elephantos alere prohiberet, Laodiceæ in gymnaſio à quodam Leptine eſt interfectus. Obſequens autem ita; Cn. Octauius legatus, in Syria per Lyſiam tutorem Antiochi pueri, in gymnaſio occiſus. Appianus in Syriaca, Cn. Octauium legationis principem, à Leptine occiſum, à Lyſia ſepultum tradit. De eadem re etiam Zonaras.

DE COS. AN. DXCII.

M. MESSALLAM, C. Fannium conſules ſuggerit Caſſiodorus: Meſſallam & Strabonem Siculæ tabulæ; M. Valerium Meſſallam, C. Fannium Strabonem, Capitolinæ, & titulus Phormionis Terentiani. Horum conſulum ſic meminit Suetonius de claris rhetoribus, & Gellius lib. XV; C. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſalla cos. M. Pomponius prætor ſenatum conſuluit, quod verba facta ſunt de rhetoribus & philoſophis, D. E. R. I. C. vt M. Pomponius prætor animaduerteret, curaretque, vt ſi è rep. fideque ſua videretur, vti Romæ ne eſſent. Et Gellius libro II; C. Fannio, M. Valerio Meſſalla cos. S. C. factum, quo iubentur principes ciuitatis, qui ludis Megalenſibus antiquo ritu mutitarent (id eſt mutua inter ſe conuiuia agitarent) iurare apud conſules verbis conceptis, non amplius in ſingulas cœnas ſumptus eſſe facturos, quam centenos viceno ſque æris, præter olus, & far, & vinum: neque vino alienigena, ſed patrio vſuros; neq; argenti in conuiuio plus pondo quam libras centum illaturos. poſt hoc S. C. *lex Fannia* lata eſt, quæ ludis Rom. item ludis plebeiis, Saturnalibus, & aliis quibuſdam diebus, in ſingulos dies centenos æris inſumi conceſſit: decemque aliis diebus in ſingulis menſibus tricenos; ceteris autem omnibus diebus denos. Eiuſdem legis meminit Macrobius lib. III, Athenæus lib. VI. Plinius lib. X. cap. X; C. Fannium conſulem XI annos fuiſſe notat ante tertium Punicum bellum. Per hos annos cum Liguribus, Corſis, & Luſitanis, vario euentu bellatum, ſcriptum eſt in Epitoma XLVI. verum quibus ducibus, parum conſtat.

DE COS. AN. DXCIII.

L. ANICIVM, M. Cornelium conſules ſubiicit Caſſiodorus, & titulus Adelphorum Terentianorum. Siculæ & Capitolinæ tabulæ, cognomina iis adiiciunt Gallum & Cethegum. Anicii conſulis meminit Cicero in Bruto, Cethegi Epitoma XLVI. Pontinæ paludes à Cornelio Cethego conſule, cui ea prouincia obuenerat, ſiccatæ; agerque ex iis factus. His conſulibus L. Æmilium Paullum mortuum apparet ex titulo Adelphorum Terentii. de quo ſic eſt in Epitoma lib. XLVI; L. Æmilius Paullus, qui Perſen vicerat, mortuus; cuius tanta abſtinentia fuit, vt cum ex Hiſpania & Macedonia maximas opes rettuliſſet, vix ex auctione bonorum eius redactum ſit, vnde dos vxori eius redderetur.

DE COS. AN. DXCIIII.

INSEQVENS annus conſules habuit, teſte Caſſiodoro, Cn. Cornelium Dolabellam, M. Fuluium: Siculis faſtis, Dolabellam & Fuluium; Capitolinis, Cn. Cornelium Dolabellam, M. Fuluium Nobiliorem. item eſt in Vita Terentii; quibus conſulibus

ſulibus mortuum Terentium ſcriptum eſt. *Lex de ambitu*, his conſulibus, quantum ex Epitoma XLVII colligi poteſt, lata.

De cenſoribus & Luſtro LIIII.

In hunc annum cenſores produnt Capitolini auctores P. Scipionem Naſicam, M. Popillium Lænatem; ab iiſq; luſtrum factum LIIII notant. De cenſoribus iiſdem loquitur Plinius lib. XXXIV: L. Piſo, inquit, prodidit, M. Æmilio, C. Popillio II cos. à cenſoribus P. Cornelio Scipione, M. Popillio, ſtatuas circa forum, eorum qui magiſtratum geſſerunt, ſublatas omnes; præter eas quæ populi aut ſenatus ſententia ſtatutæ eſſent. Item in libro de viris illuſtribus. at lib. VII; Scipio Naſica, inquit, collega Lænatis cenſor, proximo poſt L. Paullum & Q. Philippum cenſores luſtro, primus aqua diuiſit horas æque noctium ac dierum; idque horologium ſub tecto dicauit anno ab vrbe condita DXCV. Et Cenſorinus; P. Cornelius Naſica cenſor, ex aqua fecit horarium. Et Gellius lib. IIII; Cenſor P. Scipio Naſica, & M. Popillius, cum equitum cenſum agerent, equum nimis ſtrigoſum & male habitum, ſed equitem eius vberrimum & habitiſſimum viderunt; &, Cur, inquiunt, ita eſt, vt tu ſis quam equus curatior? Quoniam, inquit, ego me curo; equum Statius ſeruus meus. Velleius autem Naſicam cenſorem porticus in Capitolio ait feciſſe. Hæc de cenſoribus. De luſtro autem ſic eſt in Epitoma XLVII; Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita CCCXXVIII millia CCCXIIII; & princeps ſenatus lectus Æmilius Lepidus.

DE COS. AN. DXCV.

DEINCEPS conſules M. Æmilius, C. Popillius, vt ait Caſſiodorus. Lepidum & Lænatem edunt Siculæ tabulæ, M. Æmilium Lepidum, & C. Popillium Lænatem II, Capitolinæ. Eorundem meminit Cenſorinus capite De diſtinctionibus ætatum. Roma condita, inquit, anno DVII ſæculum accipit his conſulibus, qui proximi ſunt conſules M. Æmilius M. F. Lepidus, C. Popillius II, abſens. quæ verba, menda (vt puto) non carent.

De triumpho M. Fuluii Nobilioris pro cos. de Liguribus.

SVLPICII Galli conſulis triumpho ſubiicitur in Capitolinis fragmentis M. Fuluii M. F. M. N. NOBILIORIS PRO cos. de LIGVRIBVS ET VELEATIBVS XII K. SEPT. Is autem priore anno conſul fuit. Itaq; niſi ea nobis fragmenta hunc triumphum reſtituiſſent, clariſſimum triumphum, & nobiliſſimam victoriam ignoraremus. Etenim quantum ex verbis Flori, & Strabonis lib. IIII, intelligi poteſt, bellum Liguſtinum, quod anno DXV cœptum ante dixi, hoc anno virtute Fuluii profligatum eſt. quod & ille indicat, cum ait; Tandem Ligurum latebras Fuluius igne ſepſit: & hic, cum inquit, diuturnum à Romanis cum Liguribus geſtum bellum, quod iter in Hiſpaniam impedirent, ac terra mariq; latrocinia latiſſime exercerent: octogeſimum autem poſt annum bello gerendo effectum, vt iis qui publice facerent iter, via ad ſtadia XII lata pateret: poſt autem alio bello eos in prouinciæ formam redactos.

DE COS. AN. DXCVI.

SEX. Iulium, L. Aurelium conſules prodit deinceps Caſſiodorus. His cognomina addunt Iulio *Cæſarem*, Aurelio *Oreſtem* Siculæ & Capitolinæ tabulæ. De his etiam loquitur Plinius, cum ſcribit lib. XXXIII; Auri in ærario populi Romani fuere Sex. Iulio, L. Aurelio cos. ſeptem annis ante bellum Punicum tertium, pondo DCCXXVI; argenti nonaginta duo millia; & extra numerum CCC & LXXV millia.

DE COS. AN. DXCVII.

L. LENTVLVM, C. Marcium conſules memorant in hunc annum Caſſiodorus & Obſequens: Lentulum & Figulum Siculæ tabulæ; L. Cornelium Lentulum Lupum, C. Marcium Figulum II, tabulæ Capitolinæ. De his loquitur Cicero in Bruto, his verbis: Dicunt etiam L. Lentulum, qui cum C. Figulo cos. fuit, habitum eloquen-

tem. De Figulo ii conſule ſic Valerius cap. de ira; C. Figulus, iuris ciuilis iudicio celeberrimus, conſulatus repulſę dolore accenſus, eo quidem magis, quod illum bis patri ſuo datum meminerat; cum ad eum poſtero comitiorũ die multi conſulendi cauſſa veniſſent, omnes dimiſit, præfatus, Omnes conſulere ſcitis, conſulem facere neſcitis.

De Dalmatis à C. Marcio coſ. victis.

Hoc anno C. Marcius conſul Dalmatas vicit. ſic enim ſcriptum eſt in Epitoma XLVII; C. Marcius conſul, aduerſum Dalmatas parum proſpere primum, poſtea feliciter pugnauit. cum quibus bello confligendi cauſſa fuit, quod Illyrios populi R. ſocios vaſtauerant. Appianus item, Dalmatas, quod Illyrios inuaſiſſent populi Ro. ſocios, & eius legatos non accepiſſent, a Marcio Figulo conſule bello petitos ſcribit: cuius eum primum legiones fudiſſent, poſt ab eo vſque ad Delminium vrbem fugatos. quo expugnato, finem bello eſſe impoſitum. Obſequens etiam his cõſulibus Dalmatas Scordis ſuperatos eſſe notat. & Florus; Dalmatæ, inquit, plerunque ſub ſiluis agunt; inde ad latrocinia promptiſſimi. Hos iam quidem Marcius incenſa vrbe Delminio quaſi detruncauerat. Huic tamen negatum eſſe triumphum puto ob rem primo infeliciter geſtam, neque enim fragmenta Capitolina hunc triumphum admittunt; cum Nobilioris triumpho, Marcelli triumphus ſubiiciatur, non Figuli. Eadem huius belli cauſſa eſt apud Zonaram.

DE COS. AN. DXCVIII.

P. Scipionem, M. Claudium conſules ſubdit Caſſiodorus: Naſicam & Marcellum faſti Siculi; P. Cornelium Scipionem Naſicam ii, M. Claudium Marcellum ii, Capitolini. De his ſic in Lucullo Cicero; Legi apud Clitomachum, cum Carneades & Stoicus Diogenes ad ſenatum in Capitolio ſtarent, A. Albinum, qui tum P. Scipione & M. Marcello coſ. prætor eſſet, iocantem dixiſſe Carneadi; Ego tibi, Carneade, prætor eſſe non videor; quia ſapiens non ſum; nec hæc vrbs, nec in ea ciuitas. Tum ille; Huic Stoico non videris. Scipionem item hunc bis conſulem fuiſſe, Cicero in Bruto; Marcellum ter, Pædianus & Cicero ſunt auctores.

De triumpho M. Marcelli coſ. ii.

Ex fragmentis Capitolinis ſatis aperte intelligi poteſt M. Marcellum conſulem ii, alterum etiam triumphum egiſſe. verum de quibus populis gentibuſue triumpharit, parum ex iis ceteriſq; Romanorum monumẽtis compertum eſt. niſi forte de Liguribus tranſalpinis triumphaſſe eum dicas; quibuſcũ, Nicæam & Antipolim Maſſilienſium oppida vaſtantibus, ſequenti anno etiã Q. Opimius conſul dimicauit. Exſtat enim extrema fere ſyllaba eius nominis VS: & hæ voces; MARCELLVS II. COS. II.

De triumpho P. Scipionis Naſicæ coſ. ii, de Dalmatis.

Vt Ligures Marcello, ſic Dalmatæ Scipioni conſuli obuenerunt. Vtrumque autem triumphaſſe, Capitolina monumenta indicant: de Marcello quidem aperte, de Scipione vero obſcurius. cum autem poſt Marcelli triumphum hæ litteræ ſubſequãtur = VS P. F. C. = eæ mihi pertinere ad P. Scipionem conſulem P. F. Cn. N. viſæ ſunt. de quo ſic ſcriptum eſt in Epitoma XLVII; C. Marcius conſul aduerſum Dalmatas parum proſpere primum, poſtea feliciter pugnauit: eandemque gentem Cornelius Naſica conſul domuit. Et in lib. de viris illuſtr. P. Scipio Naſica Corculum conſul, Delminiũ vrbem Dalmatãrum expugnauit: imperatoris nomen à militibus, à ſenatu triumphũ oblatum recuſauit. Miror autem, cur Appianus huius imperatoris non meminerit in Illyrica; aut Delminio expugnato, bellum Dalmaticum a Figulo confectum ſcripſerit. Frontinus certe eam victoriam Scipioni tribuit, lib. III, cap. VI: idq; conſilium Scipioni in eius vrbis expugnatione adſcribit, quod Appianus Figulo, cum ait; P. Cornelius Scipio, intellecta difficultate expugnandi Delminium, quia omnium concurſu defendebatur, aggredi alia oppida cœpit. Quinetiam Zonaras Illyrios à Scipione Naſica domitos vrbibus captis, ac captiuis venditis ait. & Strabo Delminium à Naſica afflictum ſcribit.

DE COS. AN. DXCIX.

Hic annus conſules habuit Q Opimium, L. Poſtumium, auctore Caſſiodoro & Obſequente: Siculis tabulis Opimium & Albinum; Capitolinis autem, Q Opimium, L. Poſtumium Albinum. Q. Opimii cos. mentio fit à Cicerone in Bruto, & in Epitoma XLVII. L. Poſtumium in magiſtratu mortuum, præterquam quod ſcriptum eſt in Capitolinis conſulatibus, inuenio etiam ſcriptum apud Obſequentem, his verbis; Poſtumius conſul in prouinciam proficiſcens, cum immolaret, in plurimis victimis caput in iocinore non inuenit, profectuſq;, poſt diem ſeptimum æger Romam relatus, exſpirauit. In eius locum ſuffectum eſſe M'. Acilium Glabrionem, docent Capitolini auctores, præterea nemo. Hoc anno ſcribit Obſequens Romanos à Luſitanis & Gallis grauiter per arma fuiſſe vexatos. De Luſitanico bello haud ita multo poſt dicam. Gallos autem inalpinos bellum hoc tempore feciſſe, & priores & poſteriores de iis triumphi facile eſſe documento poſſunt.

De cenſoribus & Luſtro LV.

In hunc annum cenſores produnt Capitolini ſcriptores M. Valerium Meſſallam, C. Caſſium Longinum, eoſque luſtrum LV tradunt feciſſe. De quibus cenſoribus ita Valerius capite de inſtitutis; Theatra à Meſſalla & Caſſio cenſoribus excogitata ſunt. Et Auguſtinus de ciuitate Dei lib. I; Cenſores Meſſalla & Caſſius, theatrum faciendũ locauerunt, in quo populus Ro. ſedens ſpectaret ludos. Et Oroſius; Eodem tempore cenſores theatrum lapideum in vrbe conſtrui cenſuerunt. Et Epitoma XLVIII; Cum locatum à cenſoribus theatrum exſtrueretur; P. Naſica auctore, tamquam inutile, & nociturum publicis moribus, ex S.C. deſtructum eſt; populuſque aliquamdiu ſtans ludos ſpectauit. Et Appianus lib primo; Theatrum, quod L. Caſſius cœperat, ac fere abſoluerat, conſul Scipio euertit. Et Velleius lib. priore: Caſſius Cenſor, à Lupercali in Palatium verſus theatrum facere inſtituit; cui in moliendo eximia ciuitatis ſeueritas, & conſul Scipio reſtitere. Miror autem cur conſulem Scipionem appellent; cum non in conſulatu, ſed poſt conſulatum annis quinque reſtiterit; quemadmodum ex Epitoma intelligi poteſt, Luſtrum ſequenti anno conditum eſſe, intelligi poteſt ex Epitoma XLVIII. eo cenſa ſunt ciuium capita CCCXXIV millia. M. Lepidus ſextis cenſoribus princeps ſenatus lectus. Plinius lib. XVII; Palma tempeſtatibus proſtrata, eodem loco ficus enata eſt, M. Meſſallæ, C. Caſſii cenſorum luſtro. à quo tempore pudicitiam ſubuerſam Piſo tradidit.

De triumpho Qu. Opimii cos. de Liguribus.

Q. Opimium conſulem de Liguribus triumphaſſe ſuſpicor ex his Epitomæ XLVI verbis; Q. Opimius cos. tranſalpinos Ligures, qui Maſſilienſium oppida Antipolim & Nicæam vaſtabant, ſubegit. Probatur autem mihi eum triumphaſſe; vel quia multi de Liguribus acti ſunt triumphi; vel quia in Epitomis hoc verbum, *Subigi*, fere non niſi de iis qui triumpharint, vſurpari obſeruaui; vel deniq;, quia Ligures hac victoria domiti, in poſterum videntur quieuiſſe.

DE COS. AN. DC.

Consules ſubſequuti ſunt Q. Fuluius, T. Annius, auctore Caſſiodoro. In fragmentis Capitolinis eſt, NOBILIOR, & T. ANNIVS; in Siculis, Nobilior & Luſcus. His de conſulibus ſic Cicero in Bruto; Q. Nobiliorem M. F. iam patrio inſtituto deditum ſtudio literarum; qui etiam Q Ennium, qui cum patre eius in Ætolia militauerat, ciuitate donauit, cum triumuir coloniam deduxiſſet. etiam T. Annium Luſcum, huius Q. Fuluii collegam, non indiſertum fuiſſe. Liuius etiam T. Annium Luſcum legatum commemorat anno DLXXXI.

De bello Celtiberico.

Celtiberi à Ti. Graccho prætore victi anno DLXXV, in pace manſerunt annos XXV. hoc autem tempore bellum renouarunt, cum Segida Areuaccorum (vt ait Strabo) oppidum, muros vrbis exſtruxiſſet, ac tributa pendere Romanis recuſaſſet; contra

quam legibus pacis à Graccho latis cautum fuiſſet. Itaque cum eadem cauſſa ad bellum alios populos accendiſſet, viſum eſt conſulari duce & exercitu rem gerendam eſſe. Q. Fuluius Nobilior conſul miſſus, bis parum feliciter pugnauit. auctor Appianus in Iberica. Hoc anno conſules K. Ian. inire cœperunt, cum à DXXXI ad hunc vſque annum Idib. Martiis iniſſent. Hoc ſcriptum eſt apud Caſſiodorum, ita; Q. Fuluius, T. Annius conſules, primi K. Ian. propter ſubitum Celtiberiæ motum inierunt. & in Epitoma XLVII; Conſules anno quingenteſimo nonageſimo * VII ab vrbe condita, magiſtratum peractis comitiis, inſequentiſq; anni conſulibus creatis, inire cœperunt. mutandi comitia cauſſa fuit, quod Hiſpani rebellabant. Hic dies deinde ſolennis cõſulatui ineundo rep. ſtante in perpetuum manſit. Hoc autem bellum per annos XX geſtum, Numantiæ excidio finitum eſſe, tradit Strabo lib. III. Eiuſdem belli duces conſules omnes fuerunt, Q. Fuluius Nobilior, M. Marcellus III, L. Licinius Lucullus; & poſt aliquot annos Q. Metellus, Q. Põpeius, M. Popillius Lęnas, C. Hoſtilius Mancinus, M. Æmilius Lepidus, C. Calpuruius Piſo, P. Africanus Æmilianus II. de quo bello loquitur Cicero in primo lib. de officiis: Cum Celtiberis, inquit, bellum, vt cum inimicis gerebatur, vter eſſet, non vter imperaret.

De triumpho L. Mummii prætoris, & bello Luſitanico.

QVO anno Celtiberi ſubacti ſunt à Ti. Graccho prætore, eodem etiam Luſitani victi à L. Albino prætore. Neque vero poſt queuiſſe Luſitani videntur: ſiquidem in Epitoma XLVI ſcriptum eſt, cum Luſitanis vario euentu bellatum: & in XLVII, in Hiſpania à compluribus ducibus parum proſpere dimicatum: & apud Obſequentem, Q. Opimio, L. Poſtumio cos. Romanos à Luſitanis grauiter per arma vexatos eſſe. Appianus etiam in Iberica Luſitanos, qui ſuis legibus viuebant, hoc tempore mouiſſe ſcribit; cumq; Africano quodam duce, ſocios populi Romani inuaſiſſent, Manilium & Calpurnium Piſonem Romanorum duces fudiſſe: Mummium præterea ſucceſſorem re præclare geſta triumphaſſe; Mummio deinceps M'. Acilium, Acilio Ser. Galbam ſucceſſiſſe. Quæ cum ita ſint, cum Ser. Galba (vt poſt oſtendam) L. Lucullo conſule prætor fuerit, profecto Acilius Marcello, Mummius Nobiliore, Piſo Opimio, Manilius Naſica conſulibus, prætores cum Luſitanis bellum geſſerunt. Vt autem Celtibericum bellum Numantia auxit, ſic Luſitanicum Viriathus, vnde *Viriathinum* bellum poſt appellatum. quod bellum primum per prætores, poſt autem per conſules adminiſtratum eſt. Prætores hi commemorantur;

M'. Manilius, qui poſt cos. fuit anno DCIIII.
L. Calpurnius Piſo, qui poſt cos. fuit an. DCV.
L. Mummius, qui poſt cos. fuit DCVII.
M'. Acilius Balbus, qui poſt cos. fuit an. DCIII.
Ser. Sulpicius Galba, qui poſt cos. fuit an. DCIX.
C. Vetilius.
C. Plautius.
Claudius Vnimanus.
C. Nigidius.
C. Lælius.
Conſules deinde miſſi.
Q. Fabius Æmilianus.
Quinctius prætor.
Q. Fabius Seruilianus.
Q. Seruilius Cæpio, qui Viriathum interfecit.

L. Mummii meminit etiam Eutropius ita; L. Mummius in Luſitania bene pugnauit. *In Luſitania* vero legendum eſſe pro *In Hiſpania*, indicat etiam Pęanius, Græcus Eutropii interpres, dum vertit πρὸς Λυσιτανοὺς, id eſt, aduerſus Luſitanos.

DE COS. AN. DCI.

HIC annus conſules habuit M. Marcellum, L. Valerium Caſſiodoro teſte; Marcellum & Flaccum Siculis faſtis; M. Claudium Marcellum, L. Valerium Flaccum,

Obſe-

Obſequente. Hic Marcellus ter (vt dixi) conſul fuit. auctor Pędianus in Or. pro Scauro; Cicero de diuin. & de fato L. Valerium Flaccum in magiſtratu mortuum inuenio ſcriptum dumtaxat in Capitolinis tabulis; in quibus Marcellus etiam III conſul notatur. His cos. turbinis vi in campo columna ante ædem Iouis decuſſa cum ſigno aurato: cumque aruſpices reſpondiſſent, magiſtratuum & ſacerdotum interitum fore, omnes magiſtratus ſe protinus abdicauerunt. Obſequens. Eodem anno proſpere in Gallia dimicatum, idem auctor eſt.

De re in Hiſpaniis geſta.

Hoc anno vlterior Hiſpania M'. Acilio prætori prouincia obtigit, citerior M. Marcello conſuli: ſiquidem ille Mummio, hic Fuluio ſucceſſiſſe ab Appiano traditur. Obſequens in Luſitania his conſulibus varie pugnatum ſcribit. recte. Appianus enim M'. Acilium rem aduerſus Luſitanos bene geſſiſſe ait; verum, vbi in hiberna exercitum reduxerit, omnes rebellaſſe, ac Romanorum ſocios inuaſiſſe. M. Claudius cos. vt proſpere pugnauerit in Celtiberia, in triumpho eius exponam.

DE COS. AN. DCII.

L. LVCVLLVM, A. Poſtumium cos. ſubdit Caſſiodorus: Lucullum & Albinum Siculæ tabulæ: Lucullum & A. Poſtumium A. F. Albinum Capitolina fragmenta: L. Licinium Lucullum, A. Poſtumium Albinum cum Epitoma XLVIII, Oroſius. Eorumdem ſic meminit in Bruto Cicero; A. Albinus, is qui Græce ſcripſit hiſtoriam, qui conſul eum L. Lucullo fuit, & literatus & diſertus fuit. Et in Lucullo; A. Albinus, qui cum auo tuo Lucullo conſul fuit. Auum autem appellat L. Luculli eius, qui cum Mithridate bellum geſſit. quod tradit etiam Plutarchus in Lucullo.

De re geſta in Celtiberia & Luſitania; & triumpho III M. Claudii Marcelli cos. III.

M. CLAVDIVS Marcellus cos. auctore (vt dixi) Appiano, bellum in Celtiberia poſt Q. Nobiliorem excepit. Eundem conſulem in Hiſpania rem proſpere geſſiſſe, auctor eſt Eutropius: omnes Celtiberiæ populos pacaſſe, Epitoma XLVIII: tributum ex Celtiberia DC talentum exegiſſe, Cordubam oppidum condidiſſe, Strabo lib. III: Appianus item multa oppida Celtiberum Marcellum in ditionem redegiſſe ſcribit: Nergobrigas pacem petentes, ad ſenatum reieciſſe; ſenatum Lucullum conſulem in Hiſpaniam miſiſſe: Marcellum circumſeſſa Numantia, rem ante Luculli aduentum compoſuiſſe, atque huic bello finem feciſſe. Quibus ex rebus intelligi poteſt, Marcellum etiam in conſulatu Luculli pro cos. rem geſſiſſe. an vero triumphauerit, parum exploratum eſt. mihi quidem res triumpho dignas geſſiſſe videtur, cum bellum confeciſſe ante ſucceſſoris aduentum tradatur. De rebus autem à L. Lucullo conſule geſtis, ſic ſcriptum inuenio in Epitoma XLVIII: L. Licinius Lucullus, A. Poſtumius Albinus conſules, cum delectum ſeuere agerent, nec quemquam gratia dimitterent, à tribunis pl. qui pro amicis ſuis vacationem impetrare non potuerunt, in carcerem coniecti ſunt. Hiſpanienſe bellum cum parum proſpere aliquoties geſtum, ita confudiſſet, ciuitatem Romanam, vt ne ii quidem inuenirētur qui aut tribunatum exciperent, aut legati ire vellent, P. Cornelius Æmilianus proceſſit, & excepturum ſe militiæ genus, quodcumq; imperatum eſſet, profeſſus eſt. quo exemplo ad militādi ſtudium omnes incitauit. L. Lucullus conſul, cum M. Claudius Marcellus, cui ſucceſſerat, pacaſſe omnes Celtiberiæ populos videretur, Vacceos, Cantabros, & alias adhuc incognitas nationes (in Hiſpania) ſubegit. Ibi P. Cornelius Scipio Æmilianus, L. Paulli F. Africani nepos, ſed adoptiuus, prouocatorē barbarū tribunus militū occidit; & in expugnatione* Intercatiæ vrbis maius etiam periculum adiit. nam murū primus omnium tranſcēdit. Appianus item hoc primum anno milites ſorte lectos ſcribit; P. Scipionē vltro ſe ad militare munus ſuſcipiēdum, quodcumq; delatū eſſet, obtuliſſe; Lucullum Vacceos ſine S. C. inſontes adortum, Cauceam oppidum cōtra fidem datam expugnaſſe, Intercatiam in fidem recepiſſe; Pallantiæ obſidione dimiſſa, in Turditaniam hibernorum cauſa ſe recepiſſe; fine autem Vaccæorum bello impoſito, Luſitanos, qui finitima loca populati erant, ad mille quingentos cecidiſſe, Luſitaniæ

partem ipſum,alteram Galbam prætorem diripuiſſe;eoſdem pacem petentes contra fidem interpoſitam,paucis,ex quibus Viriathus fuit,elapſis, interfectos; ipſum,quod ſine S.C.bellum Vaccæis intuliſſet,die dicta abſolutum.De Scipione ad Intercatiam à barbaro prouocato,ſcriptum eſt etiam apud Appianum,& eum qui de viris illuſtribus tradidit.Eundem à Lucullo in Numidiam ad elephantos à Maſaniſſa petendos miſſum tradit Appianus in Libyca. Quo autem anno L. Lucullus conſul Vaccæis ſubactis Luſitaniæ partem vaſtabat,eodem alteram partem(vt dixi)populatus eſt Ser. Sulpicius Galba prætor. ita vt ſcelus Luſitanorum contra fidem interfectorum,ab aliis non Lucullo,ſed Galbæ tribuatur. ſic enim Suetonius in Galba; Familiam illuſtrauit Ser.Galba conſularis,temporum ſuorum eloquentiſſimus; quem tradunt Hiſpaniam ex prætura obtinentem,XXX Luſitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriathini belli cauſam exſtitiſſe.Et Valerius cap.de perfidia; Ser.Galba,trium Luſitaniæ ciuitatum conuocato populo,tamquam de commodis eius acturus,nouem millia,in quibus flos iuuentutis conſiſtebat, electa & armis exuta partim trucidauit, partim vendidit.Itaque biennio poſt rogatio lata à L.Scribonio trib. pl. vt Luſitani, qui in fidem populi Rom.dediti, à Ser. Galba in Gallia væniſſent, in libertatem reſtituerentur. cui Galba ipſe reſpondit, ſe Luſitanos prope ſe caſtra habentes cecidiſſe; quod compertum haberet,equo atque homine ſuo ritu immolatis, per ſpeciem pacis adoriri ſuum exercitum in animo habuiſſe. Eundem Galbam ante fuſum à Luſitanis fuiſſe tradit Appianus; & Oroſius ita;Ser.Galba prætor à Luſitanis magno prœlio victus eſt;vniuerſoque exercitu amiſſo,ipſe cum paucis vix elapſus effugit. & in Epit. XLVIII;Ser.Sulpicius Galba prætor, male aduerſus Luſitanos pugnauit.

DE COS. AN. DCIII.

CONSVLES hic annus habuit L. Quinctium, M'. Acilium, auctore Caſſiodoro. quos Plinius libro VII.cap.XXXVI, C.Quinctium,M'.Acilium vocat:Cicero libro XIII epiſtolarum ad Atticum, Quinctium & Manium; in Catone, T. Flaminium, M'. Acilium:(eoſque vndeuigeſimo poſt Ennii mortem anno ait factos)Siculæ tabulæ Flaminium & Balbum:Capitolina fragmenta .. FLAMININVM. M'. ACILIVM BALBVM. Hunc T.Quinctii Flaminini, qui Philippum deuicit, filium eſſe opinor. Victoria L.Luculli conſulis,Celtiberi ac Vaccæi; perfidia Ser. Galbæ prætoris, Luſitani hoc anno,atque etiam ſequentibus,quieuiſſe videntur. quando autem rebellauerint,poſt indicabo.

DE COS. AN. DCIV.

IN hunc annum conſules profitetur Caſſiodorus L.Marcium,M'.Manilium: itemque Epitoma XLIX. Cenſorini & M'. Manilii Cic. in Lucullo meminit; Cenſorini & Manilii,lib.XII.ad Atticum;M'.Manilii,in ſexto de rep. Eoſdem nominat Appianus in Libyca L.Marcium Cenſorinum,M'.Manilium;itemque Cenſorinus de die natali: Cenſorinum & Manilium Siculi faſti;Cenſorinum,M'.Manilium P.F.P. N. Capitolini; in quibus Cenſorinus etiam C.F.C.N. poſt in cenſura dicitur. Vtrique Africa prouincia decreta eſt. His cos.Pruſias rex Bithyniæ,a Nicomede filio, adiuuante Attalo rege Pergami,occiſus eſt. Cum legatos ad pacem faciendam inter Nicomedem & patrem Pruſiam Romani miſiſſent,& vnus ex iis caput multis cicatricibus ſartum haberet,alter pedibus æger eſſet,tertius ingenio ſocors haberetur; Cato dixit,eam legationem nec caput,ne pedes,nec cor habere. Appianus, Epit. L.

De bello Punico tertio.

IISDEM conſulibus bellum tertium non ſolum Pœnis indictum, ſed etiam initum eſt: quod poſt intra quadriennium Carthaginis ipſius eſt excidio terminatum. de quo bello indicendo ſæpius ante etiam a Romanis agitatum fuerat. Nam cum Q.Fuluio, T. Annio (vt opinor) conſulibus, legati Carthaginem ad diſceptandam de agro inter Maſſaniſſam & Carthaginienſes controuerſo miſſi, inter quos fuit etiam M.Cato, Carthagine vim ingentem naualis materiæ ſe deprehendiſſe renuntiaſſent, vniuerſum ſenatum valde commouerunt. Itaq; ſequenti (vt puto) anno, Marcello & Flacco conſu-

conſulibus,cum in finibus Carthaginienſium maximus Numidarum exercitus, Arcobarzane duce Syphacis nepote,diceretur eſſe, M. Cato ſuaſit, vt Carthaginienſibus,qui exercitum ſpecie contra Maſſaniſſam regem, ſed reuera contra Romanos accitum in finibus haberent,bellum indiceretur.contra dicente P.Cornelio Naſica; eo qui a ſenatu vir optimus iudicatus fuerat, placuit legatos mitti Carthaginem, qui ſpecularentur quid agerent;caſtigato ſenatu Carthaginienſium,quod contra fœdus exercitum & nauales materias haberent, pacem inter eos & Maſſaniſſam facere voluerunt,Maſſaniſſa agro,de quo lis erat,cedente.ſed Giſgo Amilcaris filius, homo ſeditioſus,qui tunc in magiſtratu erat,cum ſenatus pariturum ſe iudicio legatorum dixiſſet,ita,bellum aduerſus Romanos ſuadendo,cōcitauit, vt legatos,quo minus violarentur,fuga explicuerit. id nuntiantes, infeſtum iam ſenatum Carthaginienſibus infeſtiorem fecerunt. Lucullo autem & Albino conſulibus,Guluſſa Maſſaniſſæ filius denuntiauit Carthagine delectus agi, claſſem comparari, & haud dubium bellum ſtrui.cum Cato ſuaderet vt iis bellum indiceretur,Naſica dicente, nihil temere faciundum;placuit decem mitti legatos exploratum. Acilio autem & Quinctio conſulibus,cum legati ex Africa cum Carthaginienſium oratoribus & Guluſſa rediiſſent; dicerentq; ſe & exercitum & claſſem Carthagine deprehendiſſe,perrogari ſententias placuit. Catone,& aliis principibus ſenatus ſuadentibus,vt in Africam cōfeſtim trāſportaretur exercitus,quod Naſica dicebat,nondum iuſtam ſibi cauſam bellandi videri,placuit vt bello abſtinerent,ſi Carthaginienſes claſſem exuſſiſſent,& exercitum dimiſiſſent:ſi minus,proximi conſules de bello Punico referrent. Quo factum eſt vt Cato ſic loquatur apud Ciceronem illo anno; Ego ſenatui quę ſunt gerenda præſcribo;& quo modo Carthagini male iamdiu cogitanti bellum inferatur,multo ante denuntio. Marcio autem & Manilio conſulibus, inter Catonem & Naſicam variis certatum eſt ſententiis. Catone ſuadente bellum,& vt tolleretur Carthago; Naſica diſſuadente;placuit tamen,& quod contra fœdus naues haberēt, & extra fines exercitum eduxiſſent,quodque ſocio Maſſaniſſæ arma intuliſſent,& quod filium eius Guluſſam,qui cum legatis Romanis erat,in oppidum non recepiſſent; bellum iis indici. Conſulibus ambobus Africa prouincia decreta,& vt bellum cum Carthaginiēſibus gererent,atque Carthaginem exſcinderent;quorum Manilius, pedeſtribus copiis; Cenſorinus,claſſi præfectus eſt. Prius quam vllæ copiæ in naues imponerentur, Vticenſes legati Romam venerunt,ſe ſuaque omnia dedentes. Ea legatio, velut maximum belli omen,grata patribus,acerba Carthaginienſibus fuit.legati triginta Romā venerunt,per quos Carthaginienſes ſe dedebant. Catonis ſententia peruicit,vt decreto perſtaretur,& vt conſules quam primum proficiſcerentur ad bellum. qui vbi in Africam traiecerunt;Carthaginienſibus euocatis,primum arma tradere, claſſemque comburere;mox eos iuſſa diligentiſſime facientes,procul à mari paſſuum x millibus conſidere vrbe relicta iubent. Iis imperatis,quippe quę crudeliſſima eſſent,Carthaginienſes incenſi,cum omnino aut vrbem defendere,aut vna cum ea pugnando cadere ſtatuiſſent,apparantur ad bellum. Itaque protinus & Aſdrubalem toti bello imperioq; præficiunt,& non ferrea ſolum & ænea arma;ſed etiam, ea deficiente materia,aurea atque argentea faciunt. Cum ergo Carthaginienſium hoc loco res eſſent,magnaque in ipſa vrbe trepidatio verſaretur,tum conſules vrbem ipſam, quod infirmis adhuc Pœnorum opibus,ea ſe facilius potituros eſſe ſperarent,omni conatu extemplo oppugnare aggreſſi ſunt. verum cum re ſæpius tentata, nihil adhuc efficere potuiſſent,tandem commodiſſimum rati futurum,ſi per quandam murorum partem,quæ paulo ante deiecta,nondum probe fuerat reſtituta,inuaderent, ea omnino ex improuiſo irrumpere conſtituerant.at vero P.Scipio Æmilianus,qui tribunus militum M'. Manilio ad quartam legionem venerat, cum Pœnos cognito conſulum conſilio ſuos ita diſpoſuiſſe audiſſet, vt alii armati Romanorum impetum ſuſtinerent,alii inermes ligna & lapides in eos ingredientes ex loco ſuperiore coniicerent; maximum,quod Romanis militibus imminere periculum prouidebat, ſibi eſſe propulſandum cenſuit.Itaque cum cohortes ſuas in plures partes diſtribuiſſet,eaſq; non procul à muris ex interuallo conſtituiſſet, datis mandatis effecit, vt non eos ſolum, qui in vrbem irrumpere,ſed illos etiam qui laceſſentibus inſtare hoſtibus cuperent

à certamine cohiberent. In Epitoma Liuiana ſcriptum inuenio, hanc cõſilii temeritatem non conſulibus tribui, ſed duobus tribunis; qui cum neglectos ab vna parte muros cum cohortib. inuaſiſſent,& ab hoſtibus grauius cæderentur, à Scipione eſſe potiſſimum conſeruatos; ab eodemque caſtellum Romanorum, quod nocte oppugnabatur, paucis equitibus adiuuantibus liberatum. Ad hæc vero, cum Cenſorini diſceſſu, qui Romam comitiorum cauſa deceſſerat, maioribus animis Pœni ſumptis ſumma vi ex vrbe ſilentio noctis egreſſi, caſtra Romanorum infeſta redderent, Scipio è portis caſtrorum egreſſus, iis quæ longius à prœlio aberant, cum impetum in Carthaginienſes feciſſet, eos tum repentina eruptione adeo exterruit, vt extemplo caſtra Romanorum reliquerint,& intra mœnia ſe receperint. Paucis etiam poſt diebus, cum Carthaginienſes Romanorum nauium præſidium inuaſiſſent, ſimulque ciues in vrbe ad arma conclamauiſſent, Scipio, Manilio ſe, quod clamoris cauſam ignoraret, caſtris tenente, magno animo trepidantes cohortes ſuas educit; tum quoſdam eum accenſis præire facibus iubet, non vt per noctem acieſ dimicaret, ſed vt illis tumultuoſius omnia peruagantibus, maioris ſpeciem multitudinis offerret, atque terrorem hoſtibus incuteret. quo facto hoſtes perterriti, ſtatim nauium expugnatione omiſſa, in vrbem refugerunt. Interea Manilius caſtra contra Aſdrubalem mouere cum ſtatuiſſet, (is tum ad Nepherim in vrbem cum exercitu erat) peręgre id Scipio patiebatur. videbat enim imperatori per anguſta ac difficilia quædam loca exercitum eſſe ducendum. cum autẽ promotis copiis ad ipſa Aſdrubalis caſtra per tria fere ſtadia perueniſſent, ac flumen quoddam traiiciendum eſſet, de receptu ſuorum cogitans, ſe anxio eſſe animo dixit. ea vero res ſollicitum Scipionem habebat; quod alio tempore, atque alio ordine in Aſdrubalem mouendum fuiſſe cenſebat. Tribunis autem reliquis repugnantibus, minimeq; vicino iam hoſti cedendum arbitrantibus, ne, ſi pedem referrent, ab hoſtibus quaſi metu fugientes a tergo inuaderentur, monuit conſulem Scipio, vt ſe ſaltem ante fluuium valli pręſidio communiret; quo ſe, ſi forte pelleretur, recipere ſtatim ac ſine periculo poſſet. quod conſilium ita ab illis irriſum eſt, vt quidam etiam ex iis gladium ſe abiecturum eſſe diceret, ſi Scipio, non Manilius imperaret. Eorum ergo auctoritatem ſequutus Manilius, fluuium traiicere ſtatuit. quo facto, repente cum occurrente ſibi Aſdrubale ad manus venit. Aſdrubal autem, poſtquam vario vtrinque prœlio dimicatum eſt, ſuas in caſtra copias, vbi à Romanis legionibus nihil accipere detrimenti poterat, ſibi reducendas, nullamq; Romanis copiam dandam eſſe pugnæ putauit; ratus, id quod res monebat, Romanos inopia commeatus iis locis mouere ſe coactos, ſibi in ipſo flumine traiiciendo occaſionem ad eos adoriendos vel maximam daturos. itaque obſeruata diligenter eo tempore, quo ipſi pedem referentes in ipſo tranando flumine impediti eſſent, atque ordines propter anguſtias vadorum interrupiſſent, eductis copiis vndique in eos incautos inuadit: eoſdemque ſecum dimicare vel iniquiſſimo loco compellit. Scipio autem, cum rem Romanam ſummũ in diſcrimen adductam videret, haud ſibi moram interponendam ad ſuos quoquo modo poſſet, ſubleuãdos ratus, ſatis (vt in re trepida potuit) ſalutare conſilium cepit. ad trecentos equites, quos ſecum habebat, aliis, quos maxime potuit, conuocatis, omnes in duas partes diſtribuit; mandauitque vt alii iacula ſagittaſque in hoſtes coniicerent, alii interim iis qui defeſſi iaculando eſſent, recentes integrique ſuccederent; atque ita orbe quaſi quodam mutua pugnantium commutatione prœlio certaretur. ipſe ad omnes partes adequitans, omnẽ pugnã fortitudine atq; cõſilio ſuſtinebat. cum iuſſa diligentiſſime fortiſſimeq; ab omnibus fierent, grauiuſq; premi iam Aſdrubal videretur, eos qui flumẽ tranſibant, relinquere coactus, ſe totũ in Scipionẽ cõuertit. Ita illis fluminis cõmode traiiciendi ſpatiũ datũ eſt: Scipio poſt ſe fortiſſime ab Aſdrubalis impetu liberauit. In ea pugna multi Romani deſiderati ſunt: inter quos, tres potiſſimum tribuni ex iis quibus prœliũ maxime cõmitti placuerat, ceciderunt. Interea Romanis, poſtquã in caſtra peruentũ eſt, cohortes octo, (alii alium numerum ediderunt) quæ ſe a flumine prœlii eius initio in editum collem quendam ſubduxerant ab Aſdrubale obſideri, magnoque in periculo poſitas eſſe renuntiatum eſt. Omnibus eo nuntio grauiſſime perturbatis, cum quidnam opus facto eſſet conſultaretur, ceteri quidem deſerendos eos, nec paucorum conſeruandorum

gratia plurimos tantis periculis obiiciẽdos cenſebant. at Scipio, monens in ſuſcipiendis rebus prudentia, in adeundis periculis animi magnitudine opus eſſe, ſe quidem numquam paſſurum eſſe dixit, viros fortes ſubſidii inopia in manus hoſtium peruenire; ſed ſemetipſum ad eos eximendos obſidione, ſi poſſet, aduolaturum. quare paucis equitibus delectis, & commeatu paucorum dierum ſumpto, pollicitus ſe aut victorem in caſtra reuerſurum, aut pugnando vna cum ceteris periturum, ad hoſtes cõtendit. cum autem ad collem eum, in quo cohortes obſidebantur, perueniſſet, clivũ ſumma contento curſu ſuperat, ſic, vt tantummodo vallis inter ſe & hoſtes intercederet. inde omnia contemplatus, in Pœnos, qui iam acrius Romanos obſidione vrgebant, diuerſis è partibus impetum facit. Ii cum ſe repente vndique circumuentos viderent, fuga ſalutem petere contenderunt. eos fugientes Scipio ſuos longius perſequi vetuit, & quod ſe equitum numero inferiorem eſſe non ignorabat; & quod ſatis ſibi hoc eſſe putabat, ſuos ſe è maximis obſidionis periculis contra ſpem omnium facile eripuiſſe. Angebat interim ea cura pleroſq;, quod occiſorum tribunorum corpora ſine ſepultura iacerent; eiuſque rei procuratio requiri à Scipione tacitis fere vocibus omnium videbatur. id quod ſentiens Scipio, quendam dimitti ex captiuis Carthaginienſium iuſſit, eumque ad Aſdrubalem proficiſci; præcipiens, vt verbis ab eo ſuis ſepulturam cadaueribus peteret. Aſdrubal autem, ſiue quod hoc humanitatis eſſe cenſeret, ſiue quod iam tum Scipionem metuens, ei obſequi potiſſimum cuperet, corpora tribunorum ex annulis aureis, cum ceteri ferreo vterentur, ſcrutatus, diligẽtiſſime ſepelienda curauit. His de cauſſis Manilius ac tribuni, & vniuerſus denique exercitus, eum legati adeſſent ad res Africæ inuiſendas à ſenatu miſſi, ea de Scipionis fortitudine retulerunt, vt incredibile videretur, virtutem cuiuſquam aut maioribus aut grauioribus poſſe laudibus celebrari. Quæ eadem cum legatorum oratione Romę in ſenatu exponerentur, non illum ordinem ſolum magna ſpe ac voluptate comp lerũt, ſed plebem etiam ei ita conciliarũt, vt is proximis comitiis conſul à compluribus tribubus diceretur. Hæc ex Appiani Libyca hiſtoria, Epitomis, Oroſio, Eutropio, Strabone, aliis.

DE COS. AN. DCV.

Deinceps conſules creati ſunt Sp. Poſtumius, & L. Piſo, Caſſiodoro & Obſequente auctoribus. In fragmentis Capitolinis eſt, ALBINVS MAGNVS. L. CALPVRNIVS C. F. C. N. PISO CÆSONIVS: in Cuſpiniani, MAGNVS & CÆSONIVS: in Siculis, Albinus & Piſo. ſunt autem illa, Poſtumii; hoc, Calpurnii cognomina. Sp. Poſtumium filium eſſe arbitror, conſulis anno DLXXXIX; quorum ille *Paullulus*, hic *Magnus* appellatus eſt. Hoc anno ex tribus legatis, qui ad Maſſaniſſam miſſi fuerant, M. Marcellus, qui ter conſul fuerat, coorta tempeſtate, fluctibus obrutus eſt. Epitoma L, Pædianus.

De rebus in Africa geſtis.

M'. Manilio in Africam prorogatum in hunc annum imperium puto. L. certe Piſo conſul Africam obtinuit. Vtramque rem auctoritate veterum annalium confirmabo. primum de Manilio ſic eſt ſcriptum apud Valerium libr. v; Maſſaniſſa in lectulo cum iam ætate deficiente laberetur, M'. Manilium, qui pro conſule Africam obtinebat, literis obſecrauit, vt ad ſe Scipionem Æmilianum ſub eo tunc militantem mitteret; feliciorem mortem ſuam futuram ratus, ſi in complexu dextræ eius ſupremum ſpiritum ac mandata poſuiſſet, vt regnum filiis ſuis diuideret. In Epitoma autem L, ita eſt; Maſſaniſſa Numidiæ rex deceſſit. inter tres filios eius P. Scipio, cum commune eis pater regnum reliquiſſet, & diuidere eos arbitro Scipione iuſſiſſet, adminiſtrationem regni diuiſit. Item* Phameæ Imilconi præfecto equitum Carthaginienſium perſuaſit, vt cum equitatu ſuo ad Romanos tranſiret. Cũm autem ædilitatem peteret, conſul à populo dictus, quoniam per annos conſulem fieri non licebat, legibus ſolutus conſul creatus eſt. M'. Manilius nonnullas vrbes circumpoſitas Carthagini expugnauit. Et apud Oroſium; Scipio, Maſſaniſſa mortuo, inter filios eius regnum diuiſit. eo Carthaginem reuerſo, Manilius Tezagam vrbem expugnauit. XII millia Afrorum

cæſa,

cæſa, ſex millia capta ſunt. Appianus. Manilius, audiens Piſonem ſibi ſucceſſorem venire, Scipionem cum Phamea Romam dimiſit. Piſo, cum in Africam perueniſſet, atque L. Mancinum claſſis præfectum ſecum haberet, neque Carthaginem neque Aſdrubalem adortus eſt: verum, cum ad ſingulas vrbes arma circumtuliſſet, fruſtra conſumpta æſtate, Vticam in hiberna conceſſit. Pœni interea auxiliis vndique accerſitis, animos ad bellum vehementius intenderunt; atq; Andriſcum, qui in Macedonia bellum aduerſus populum Romanum gerebat, incitarunt.

De bello III Macedonico cum Andriſco.

CETERVM L. Lucullo, A. Poſtumio (vt opinor) conſulibus, Andriſcus, qui Philippi nomine ſumpto, ſe Perſei regis Macedoniæ filium ingenti aſſeueratione mentiretur, à Demetrio Syriæ rege ob generis mendacium Romam miſſus, cum L. Marcio, M'. Manilio conſulibus, ab vrbe Roma clam profugiſſet, multis ad falſam eius fabulam, velut ad veram coeuntibus, contracto exercitu, totam Macedoniam, aut voluntate incolentium, aut armis occupauit. Theſſalia, cum & illam inuadere armis atque occupare vellet, per Romanos legatos auxiliis Achæorum defenſa eſt. Pſeudophilippus in Macedonia M. Iuuentium prætorem cum exercitu cęcidit. Hæc ex Epitomis. Addit ad hæc Zonaras: Romani Andriſcum primo contempſerunt; deinde Scipionem Naſicam ad eos motus placide componendos miſerũt. Qui cum in Græciam perueniſſet, quæque geſta erant, cognouiſſet, de omnibus certiore ſenatu facto, collecto ab ſociis exercitu, in Macedoniam vſque penetrauit. Quibus rebus cognitis, Romani P. Iuuentium prætorem miſerunt, quocum Andriſcus in Macedonia acie cõgreſſus, & eum cęcidit, & alios profligaſſet, niſi per noctem pedem retuliſſent. Itaq; facto in Theſſaliam impetu, maiorem partem eius vaſtauit, & Thraces ſibi adiunxit. Hac de cauſa Q. Metellus prætor maximo cum exercitu miſſus, in Macedoniam venit. claſſe autem Attali vſus, Andriſcum de maritima ora ſollicitum longius progredi vetuit. Qui paulo extra Pynam producto exercitu, ab equitatu victor, peditum R. timore receſſit; atq; exercitum in duas partes diuiſit; quarum vnam ad populandum Theſſaliam miſit, alteram ſibi reſeruauit. Qua cõtempta, Metellus in aciem deſcendit; ac qui primi occurrerunt, pulſis, reliquos crimen ſuum aperte confitentes ſubegit. Ille cum in Thraciam refugiſſet, collecto exercitu cum Metello ſigna contulit; ac ſociis ſuis fuſis, ipſe à Byze regulo Thrace proditus, pœnas dedit. Alexander etiam quidam Perſei filium ſe profeſſus, contracta manu, regionem * Meſto flumini vicinam occupauit. quem Metellus vſque in Dardaniam eſt perſequutus. Itaque de eadem re ſic ſcribit Eutropius: Interim in Macedonia quidam Pſeudophilippus arma mouit: & Romanum prætorem Iuuentium contra ſe miſſum, ad internecionem vicit. Et Appianus in Libyca, duces contra Perſei filium in Macedoniam miſſos ſcribit, Manilio & Marcio conſulibus. L. autem Calpurnio, & Sp. Poſtumio, eum à Q. Metello prætore deletum notat Obſequens. id quod in Epitoma L, his verbis traditur; Pſeudophilippus à Q. Cæcilio victus captuſque eſt, recepta Macedonia. Et in libro de viris illuſtribus ita; Q. Cæcilius Metellus prætor Andriſcum, qui Pſeudophilippus dictus eſt, vicit; vnde *Macedonicus* dictus eſt. Et apud Velleium lib. I; Q. Metellus prætor, cui ex virtute *Macedonici* cognomen inditum, præclara victoria Pſeudophilippum, qui Macedoniam occupauerat, gentemq; ſuperauit. Et apud Eutropium; Poſt Iuuentium Q. Metellus dux à Romanis contra Pſeudophilippum miſſus eſt; & xxv millibus ex militibus eius occiſis, Macedoniam recepit; ipſum etiam Pſeudophilippum in poteſtatem ſuam redegit. Idem Florus. Hæc fere de tanto bello reperi. reliqua enim inimica vetuſtas obliuione (vt video) in perpetuum non dico obſcurauit, ſed penitus etiam obruit.

DE COS. AN. DCVI.

POPVLVS Romanus, cum ſuperiorum imperatorum ignauia bellum Punicum longius trahi, iamque Pœnos ex aduerſis eorum prœliis receptis animis ſe ad bellum acrius inſtruxiſſe animaduerteret, omnem in vnum Scipionem cogitationem ſuam conuerterat. Ita cum res reminiſceretur eas quas ille legatus in Hiſpania primum, deinde

deinde tribunus in Africa adminiſtraſſet, eaſq; cum præſentibus aliorum rebus compararet, in ſpem maximam veniebat, poſſe ſe bellum illud facile per Scipionem conficere. Quare cum Scipio nullum adhuc in vrbe magiſtratum cepiſſet, ædilitatem autem curulem petiturus in campum deſcendiſſet, populus eum non ædilem, ſed conſulem creare voluit. cui cum patres aduerſarentur, legemque proferentes eam, qua certi cuiq; ad ſingulos magiſtratus capiendos anni ſunt conſtituti, longius eum à conſulari abeſſe ætate oſtenderent, tum populus rogare, inſtare, demum etiam clamare cœpit, & ex Romuli, & ex Tullii legibus penes ſe comitiorum eſſe ius dicere; ita vt cui vellet mandare; cui nollet, abrogare magiſtratum ſuo iure poſſet. Quibus rationibus victus ſenatus, tribunis plebis permiſit vt rogationem ad populum ferrent, qua Scipioni petendi ante tempus conſulatus poteſtas fieret. qua lata, Scipio vniuerſi populi conſenſu conſul declaratus eſt. collega ei additus eſt C. Liuius Druſus. Hæc fere Appianus, Epitomæ, Velleius, Plutarchus, & Valerius lib. VIII. Apud Caſſiodorum etiã & Obſequentem, conſules ſubſequuntur P. Africanus, & C. Liuius: in faſtis Siculis Scipio & Druſus; in Capitolinis autem fragmentis, .. AFRICANVS ÆMILIANVS. C. LIVIVS M. AIMILIANI F. M. N. DRVSVS. Hic Scipio Paulli Æmilii filius fuit, adoptatus à P. Cornelio Scipione Africani filio: vnde ipſe *Africanus minor*, & *Aemilianus* appellatus eſt. auctor Velleius, Epitomæ, alii.

De re geſta in Africa.

CONSVLES initio magiſtratu cum de prouinciis rettuliſſent, Druſus Scipionem poſt ſe debere ſortiri prouinciam contendebat; populus autem reclamans, & mandandarum etiam prouinciarum ius ſuum eſſe dicens, Scipioni Africam ac totum bellum ſine ſorte commiſit: atque exercitum ei tantum, quantus ante ſuperiores clades fuerat, habendi, itemque à ſociis, & à regibus, & à ciuitatibus, quot vellet, & quos ipſe probaret, educendi facultatem dedit. Ille autem omnibus rebus ex ſententia comparatis, quas ad bellum neceſſarias eſſe putauit, magna ſpe ciuium in Africam proficiſcens, Vticam primum aduehitur. Tum Piſo, educto iam ex hibernis exercitu, Carthaginis partem eam quæ continentem ſpectat, oppugnabat: Mancinus autem, ex altera parte, murorum partem alteram, quæ neglecta videbatur, adortus, quod rupes aſperæ & inuiæ vndique eſſent, ſcalis clam appoſitis, militibus egregie laborantibus, vrbem ingredi conabatur; iamq; perterritos Pœnos inſequens, portam vrbis intrauerat; cum imminente nocte, ad quam pugna perducta erat, rerum neceſſariarum inopiam, imminenſq; periculum contemplatus, nuncios ſtatim ad principes Vticenſium mittit, qui eos, quanto ipſe in periculo ſit, quantaq; commeatuum penuria conflictetur, edoceant, eoſq; è veſtigio, vt ſibi ſubſidio ſint, rogent. Hæc Scipioni, cum forte veſpere Vticam acceſſiſſet, tertia fere vigilia nunciata ſunt. quibus cognitis, milites tuba confeſtim vocari, ab adoleſcentibus Vticenſium, qui per ætatem poterant, commeatum ad naues comportari iubet. poſt captiuis quibuſdam dimiſſis, eos Carthaginienſibus nunciare iubet, mox affore Scipionem. inde equitibus aliis ſuper alios miſſis, qui Piſonem ad opem Mancino ferendam excirent; atque militibus interea poſtrema vigilia in naues impoſitis, Vtica ſoluit, iis admonitis, vt cum hoſtibus appropinquaſſent, erecti ſuper ſtramenta, in illos ora conuerterent. His rebus ita à Scipione pro tempore raptim inſtructis, Mancinus prima luce Carthaginienſibus ex omni parte vrgentibus, quingentos quos ſolos in armis habuit, duobus hoſtium millibus à fronte oppoſuit; iamque vulnere accepto, à muris pulſus, profligari videbatur, cum ſubito Scipionis naues armatorum manu refertæ, magnoque curſu in Pœnos contendentes in alto apparuere. quibus cõſpectis, Carthaginiẽſes, qui à captiuis Scipionem ſuis ſubſidio venire didicerant, ſtatim ſubſtitere. Illis cedentibus, Scipio Mãcini milites iam periculo proximos ſuis nauibus excipit; & Mancinum ipſum Romã (nã alter in eius locum claſſi præpoſitus fuerat) è veſtigio mittit. ipſe non procul Carthagine caſtra ponit. Interea Pœni ex muris per ſtadia quinque progreſſi, vallum iaciunt; in eoque ſpatio Aſdrubalem & Bythiam collocant; quorum vni ſex millia peditum aderant; alteri, equites mille, ſatis ad dimicandum, ſi ita res poſtulaſſet, inſtructi. Scipio autem cum exercitum à Piſone acceptum, luxui, auaritiæ, ac deſidiæ

deditum accepiſſet, ante eum ſibi emendandum conſtituit, quam cum hoſtibus ad pugnam aliqua ratione deſcenderet. Poſt autem inſidiis per noctem poſitis, Megara, qui locus eſt vrbis ampliſſimus, cumque mœnibus ipſis vrbis coniunctus, aggredi ſtatuit. ita præmiſſis aliquot è ſuis, qui ab vna parte hoſtes imparatos inuaderent, ipſe cũ aliis ab altera cum ſecuribus, ſcalis ac vectibus, ad duo millia paſſuum ſilentio magno procedit. cum perceptis à Pœnis inſidiis, vox è muris edita eſſet, hoſtes adeſſe monẽris, tum Scipio in primis, ac cum eo ſui omnes clamorem ſuſtulerunt. qui autem à cõtraria parte conſtiterant, vehementius extulere vocem, ita vt Pœni tot hoſtibus vndiq; ac tam repente circumſiſtentibus, magnopere terrerentur. Sed res tamen Scipioni, licet tentaret omnia diligentius, prout ipſe ſtatuerat, non proceſſit. erat rum forte priuati cuiuſdam turris extra muros vrbis deſerta; cuius faſtigium altitudinis, prope mœnia ipſa vrbis æquabat, à quibus non longe aberat. hanc cum adoleſcens quidam audacter aſcendiſſet, accitis propere aliis, ab ea ad muros vrbis haſtis aſſeribuſq; traiectis, pontem facere inſtituerunt; per quem cum ad mœnia, inde ad Megara perueniſſent, ſtatim refractis portis, Scipionem cum quatuor hominum millib. receperunt. Hac re cognita adeo ingens intus luctus Carthaginienſes excepit, vt vrbs ab hoſtibus capta eodem veſtigio videretur. itaque tumultu facto, clamoreq; edito, omnes ſe repente contulerunt in arcem, tam ii qui in vrbe erant, quam ii qui foris in vallo conſederant. Scipio autem, cum Megarorum campum anguſtum, atque arboribus obſitum, ac rubis & vepribus impeditum conſpicaretur, veritus ne inſequenti exercitui difficile iter eſſet, aut in aliquas inſidias ipſe incideret, quibus erat ille maxime locus idoneus, gradum ſibi referendum eſſe conſtituit. Poſtridie eius diei, Aſdrubal, Megara capta indigne ferens, captiuos omnes Romanorum in muris ſtatuit, eo maxime in loco quo à ſuis facile videri poſſent; eoſque ibi crudeliter per contumeliã Romanorum variis generibus tormentorum excruciatos interfecit. Dum hæc agebantur, Scipio ratus Carthaginẽ niſi obſidione expugnari non poſſe, eam, quoad potuit, circumuallare inſtituit. Primum autem ſuccenſo vallo, quod hoſtes in arcẽ confugientes deſeruerant, iſthmum omnem complectens à mari vſque ad mare, per iactum teli foſſa muniuit: idque opus per tria millia paſſuum perduxit, cum continenter foderet atque pugnaret. ea foſſa perfecta, alteram è regione continentem verſus eduxit: hiſque duas alias ſimiles à lateribus addidit: ita vt quadratum opus effingeretur. has autem poſtremas ſudibus præacutis, ſtipitibuſque tranſuerſis muniuit; reliquas, ex quibus in vrbem deſpectus eſſet, vallo firmauit, ac per tria millia paſſuũ muro ſepſit; cuius altitudo pedes duodenos ſupergreſſa eſt, profunditas dimidio amplior fuit. in medio turrim excitauit; & ſuper ipſam quadratum è ligno propugnaculum ſtatuit: ex quo procul quæ fierent in vrbe proſpiceret. Quibus comparatis, Scipio intra ſpatium illud copias deduxit, ita vt vno tempore & caſtra metaretur, & hoſtes obſidens re omni frumentaria intercluderet, quæ à terra deferretur. atq; hinc malorum omnium fons in Carthaginienſes manauit. nam cum maxima ex agris in vrbem multitudo ſe conieciſſet, neq; commeatus quidquam aut terra propter munitiones, aut mari propter claſſem Romanorum, ſupportaretur, res eos frumentaria deficere cœpit. quamquam Bythias præfectus equitum, nouam quandam rationem excogitauit importandi frumenti. nam cum iampridem ad commeatum deferendum miſſus, nec clam accedere, nec Scipionis vallum vi ſuperare poſſet, illum lembis paruis imponi iubebat; qui ſecundi vim venti exſpectantes, haud ita multo poſt in portum ferebantur; cum Romanorum triremes propter ſcopulos & fluctus inter ſe minime poſſent hærere, aut lembos ob celeritatem eorum nimiam impedire. Sed hoc modicum erat; nec niſi magno ſpirante vento ſubuehi poterat. quantum autem quantum erat, id totum ab Aſdrubale triginta millibus militũ ſolis diuidebatur; quos ſibi ex omnibus ipſe delegerat. ex quo efficiebatur vt reliqua ciuitas fame acrius premeretur. Scipio autem, cum omnino ne minimum quidem importari vellet, portum ipſum Cothonis, atque omnem illam nauigationem, quæ ad occidentem ſpectat, obſtruere, commodiſſimum ſtatuit eſſe. ita aggerem perlongum à mole quę Lingua dicebatur, in pelagus educit; eumque totum ſaxis ingentibus & denſis firmat, ne opus vndarum alluuie ſolueretur. Id autẽ opus primum Carthaginienſes irridere, ac vocibus è muris incre-

increpitare cœperunt, quod ea machinatio compararetur, quæ nunquam habitura finem videretur. vbi vero totum in eam rem incumbere exercitum, neque dies aut noctes intermittere, ſeque omnino mari interclуſos & prohibitos ſenſerunt, ſuis maxime rebus diffidere incœperunt. Haud tamē his caſibus fracti animum abiecerunt, ſed portum alterum ex contraria parte orientem verſus effodere ſtatuerunt. Ergo in vrbe ita occulte, vt ne captiui quidem Romani Scipioni quidquam nunciare poſsēt, naues primum ex vetere materia refecerunt. Strabo duobus menſibus cxx constratas naues ab iis eſſe conſtructas ſcribit, cum antiqua materia ſuppeteret, & fabrorum multitudo conducta nunquam ceſſaret. Deinde portum pelago in medio, qua nullam molem ob profunditatem, vimque ventorum, educi poſſe confidebant, ſuffoderunt, magno etiam mulierum, ac puerorum vna perpetuo laborantium ſtudio. His rebus completis, triremes, ac quinqueremes, myoparones, aliaque complura nauigia paratiſſima, atq; omni genere armorum inſtructiſſima, è portu profecta, Romanis aduerſa conſtitere. Romanos autem & os portus improuiſo patefactum, & longus nauium ordo celeriter è portu erumpens, adeo exterruit, vt ſi Carthaginienſes eorum naues è veſtigio inuaſiſſent, quæ nautis atque remigibus vacuæ erant, eas nullo fere negotio ſuperare potuerint. at Carthaginienſes tantum vt ſe oſtentarēt, claſſem mouere; inde ſe in portum ſubito recepere. Poſt triduum deinde prœlium maritimum committere parant. at id Romani nullo interpoſito ſpatio, ſeſe omnibus rebus compoſitis inſtruunt. Itaque ſigno dato haud vlla mora pugnandi facta eſt; magno clamore ab vtraque parte concurſum eſt. eaq; pugna, cum remigum vtrinque ac gubernatorum, militumque virtus atque audacia eniteret, eſt vſque ad ſolis occaſum magna contentione perducta: præſertim vero, cum illi omnino in eius diei caſu ſummæ victoriæ, h. ſummæ ſalutis euentum conſiſtere intelligerent. In eo prœlio Romani ab Afrorum lembis magnis detrimentis affecti ſunt: qui ſumma leuitate præditi, in maiores eorum grauioreſq; naues inuecti, remis earum ac gubernaculis amputatis, ex eorum conſpectu ſe repente proripiebant. Sole autem occidente, Pœnis ſeſe recipere viſum eſt; non quo prœlio cederent, ſed vt poſtridie alacrius ad dimicandū redirent. Ea de cauſſa Carthaginienſium lembi egredientes, cum nauigandi ſe velocitate impedientes, aditum portus intercluſiſſent, a maioribus Romanorum nauibus occupati cum progredi non poſſent, aggerē petiere. is lucus ante mœnia vrbis fuit ampliſſimus: in quo, pacatis rebus, negociatores onera ſua exponere antea cōſueuerant. verum imminente bello, in anguſtiorem formam eo conſilio redactus fuerat, ne hoſtes patenti in loco ſub muris aliquando verſarentur. Huc ergo ob portus inopiam delati, conuerſo impetu prœlium inſtaurarunt, cum alii ab aggere, alii è nauibus, alii è muro pugnarent. ac Carthaginienſibus quidem conſiſtentibus, & leuis nauigatio, & facilis pugna Romanis erat. cum autem regrederentur, difficili grauiorum nauiū ſuarum agitatione, magna ſæpe incommoda a circumcurſantibus Pœnis accipiebāt: quoad quinque Sidetum naues, quæ Scipionem eius adductæ amore ſequebantur, commiſſa pugna commodiorem quandam euadendi rationem edocuerūt. illi etiam longis funibus cum ſuas naues inter ſe conſtrinxiſſent, magno tum in hoſtes impetu ferebantur. prœlio vero commiſſo, id pugnabant, vt firmiſſimis funibus in hoſtium puppes iniectis, eorum naues arctiſſime religarent, earumque celeritatem hoc modo retardarent. quos deinde ſequuti ceteri, magno periculo euaſerunt. Eo prœlio ad noctem, vt dixi, diremto, Carthaginienſium naues, quotquot incolumes fuere, vrbem petierunt. Scipio poſtridie mane aggerem aggreſſus cum infirmum admodum propugnaculum id eſſet, quod portis imminebat, arietibus machiniſq; admotis, partem muri deturbauit. Ea re compulſi Pœni, quamquam omnibus defeſſi malis, rei etiam frumentariæ ad ſummam inopiam adducti erant, nocte è muris ad ipſas munitiones Romanorum incendendas erumpunt. cum autem ad eas propius accedere nequirent, omni aditu terra marique præſepto, nudi, facibus extinctis, ne conſpecti præuenirentur, natantes exierunt; ad eaſque delati, ignem intulerunt. re a Romanis percepta, fit prœlium atrox, cum ab vtraque parte multi & vulnerarentur, & caderēt. Pœnorum autem virtus incredibilis, atque animi magnitudo excellentiſſima fuit: quorum cum in ora pectoraque aduerſa gladii eſſent, telaq; multa coniecta, non ante

Q 2.

tamen pugnare deſtiterunt, quam aut opera ſuccenſa, aut pulſos loco Romanos conſpexerunt. Turbatis ex hoc tumultu rebus, cum trepidatio in caſtris Scipionis orta eſſet, qualis nunquã ante extitiſſet, ille equo accurrẽs, ac terrorẽ mortis illis iniiciens qui terga dediſſent, plurimos conſeruauit. totam autem noctem Romani armati traduxerunt, hoſtium maxime deſperatione permoti. Pœni, incenſis operibus Romanorum, in vrbem ſe recipiunt; poſtridie murũ qui labefactatus erat, inſtaurant, turreſq; ſuper ipſum multas ædificant. Romani etiam alias machinas comparant; aggeremq; validiſſimum contra turres hoſtium exſtruunt. ex quo cum faces in eas emittere inſtituiſſent, hoſtes loco depellunt, eoſq; perſequi fugientes incipiunt. verum cum ingreſſum cruore ac limo terra madefacta non ſuſtineret, eos perſequi deſinunt. aggere Pœnorum potitus Scipio, eum foſſa & muro lapideo ſepſit; in eoq; quatuor millia hominum ſtatuit, qui hoſtium incurſiones reprimerent; quorum multa cum iis è muris dimicantibus prœlia exſtiterunt. atq; hoc modo æſtas ab vtriſq; traducta eſt. Hæc omnia ex Appiano. Eadem fere in Epitoma LI ſunt, his verbis; Carthago in circuitu * XXIIII millia paſſuum patens, magno labore obſeſſa, & per partes capta eſt: primum à Mancino legato; deinde à Scipione cõſule, cui extra ſortẽ prouincia Africa data erat. Carthaginienſes portu nouo, quia vetus à Scipione erat obſtructus, facto, & contracta * clam exigua claſſe, nauali prœlio infeliciter pugnarunt. Et Florus: Mancino deinde conſule, terra mariq; feruebat obſidio. vbi mendoſe eſt, *conſule* pro *legato*. Hunc eundem L. Hoſtilium Mancinum primum cum exercitu Carthaginem irrupiſſe, ſcribit Plin. lib. XXXV, cap. IIII; & lib. VII, cap. IX.

De bello Achaico.

IISDEM etiam (vt opinor) conſulibus, bellum in Achaia excitatum eſt. cauſſa huius belli in Epitoma LI traditur, quod legati populi Romani ab Achæis pulſati ſint. Corinthum miſſi erant, vt eas ciuitates quæ ſub ditione Philippi fuerant, ab Achaico concilio ſecernerent. qua de re plenius Iuſtinus ſcribit lib. XXXIIII: Quærentibus, inquit, Romanis cauſſas belli aduerſus Achæos, tunc ſolos ex vniuerſa Græcia nimis potentes, tempeſtiue fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achæi propter mutuum odium populabantur. Spartanis à ſenatu reſponſum eſt, legatos ſe ad inſpiciendas res ſociorum, & ad iniuriam demendam, in Græciam miſſuros. ſed legatis occulta mandata data ſunt, vt corpus Achæorũ diſſoluerent, ſingulaſq; vrbes proprii iuris facerent. Igitur legati omnium ciuitatum principibus euocatis Corinthum, decretum ſenatus recitant; quod conſilii habeant, aperiunt; expedire omnibus dicunt, vt ſingulæ ciuitates leges ſuas & ſua iura habeant. Quod vbi omnibus innotuit, velut in furorem verſi, vniuerſum peregrinum populum trucidant. legatos quoque ipſos Romanorum violaſſent, niſi audito tumultu trepidi fugiſſent. Florus Critolaum Achæorum ducem, dubium an manu, oratione certe legatos Romanos violaſſe ait. Itaque Cicero cum pro lege Manilia diceret, Corinthum euerſam dixit, quod legati appellati fuerant ſuperbius. Pauſanias item in Achaicis hanc hiſtoriam latius narrat: miſſos eſſe in Achaiam legatos, quorum vnus erat Oreſtes: qui Achæorum & Lacedæmoniorum bellum dirimerent: eoſdem conuocatis populis ſententiam ſenatus aperuiſſe, placere Spartam ac Corinthum ab Achæorũ concilio ſeiungi. tum Achæos in Lacedæmonios, & reliquos qui tum Corinthi peregrinabantur, ſine vllo legatorum Romanorum reſpectu inuaſiſſe; Lacedæmonios in carcerem condidiſſe, reliquos dimiſiſſe: Critolaum ducem ab iis lectum, bellum contra Romanos ſuaſiſſe. Pytheam item, qui Thebis magiſtratum gerebat, Bœotos ad arma, quod à Metello prætore Macedoniæ magna pecunia multati fuerant, concitaſſe. quibus rebus Romam nunciatis, Romanos Achæis bellum indixiſſe. Hæc de cauſſis belli. Hoc autem bellum primum commiſſum videtur Q. Metello, qui prætor Macedoniam priore anno ſubegerat; deinde L. Mummio conſuli. Res ab vtroq; imperatore geſtas in ſequentem annum contuli.

De cenſoribus & Luſtro LVI.

Ex fragmentis Capitolinis ſatis intelligi poteſt, in hunc annum cenſores creatos L. Lentulum Lupum, L. Marcium C.F.C.N. Cenſorinum, luſtrum feciſſe LVI. Quibus de cenſoribus ſic Valerius lib. VI; L. Lentulus cõſularis, lege Cæcilia repetundarũ

crimine

crimine oppreſſus, cenſor cum L. Cenſorino creatus eſt. Fuit autem conſul. L. Lentulus anno DXCVII; Cenſorinus anno DCIII. Cenſa eſſe ciuium Romanorũ CCCXXII millia, ſcribit Euſebius, anno antequam Carthago euerſa ſit. Hoc luſtro P. Lentulum principem ſenatus lectum fuiſſe puto, eum quem Cicero ſæpiſſime memorat; præſertim M. Lepido quadriennio ante mortuo, qui iam ſexies lectus fuerat. hic autem Lentulus conſul fuit anno DXCI.

DE COS. AN. DCVII.

DEINCEPS ſequuti ſunt conſules Cn. Cornelius, L. Mummius, teſte Caſſiodoro: Cn. Cornelius Lentulus, L. Mummius, Oroſio, Velleio, Cenſorino, Cicerone libro XIII epiſtolarum ad Atticum. In faſtis Siculis eſt Lentulus & Mummius; in fragmentis Capitolinis, LENTVLVS. L. MVMMIVS. L. F. L. N. Cn. Cornelium Lentulum, Cnæi filiũ voco, eius qui conſul fuit anno DLII. L. Mummius in hoc magiſtratu, ex Achaica victoria *Achaici* cognomen inuenit. Plutarchus in Mario, & Velleius auctores.

De rebus in Achaia geſtis, & triumpho Q. Metelli pro pr. ex Macedonia.

BELLO Achæis indicto, Q. Metellus, qui prætor Macedoniam pacauerat, prorogato in alterum annum imperio, in Achaiam aduerſus hoſtes cum exercitu deſcendiſſe videtur. cuius de rebus geſtis ſic Oroſius; Metellus prætor Achæos Bœotoſque duobus prœliis, primo ad Thermopylas, altero in Phocæis deuicit. quorum priore occiſa eſſe XX millia; poſteriore, VII millia Claudius refert. Valerius Antias in Achaia pugnatum eſſe, XX millia Achæorum cum duce Diæo cecidiſſe ait; Polybius ſemel in Achaia pugnatum Critolao duce aſſerit; Diæum vero adducentem ex Arcadia milites, ab eodem Metello oppreſſum. Pôſt exſtincta autem totius Achaię præſidia, deſtitutarum vrbium euerſionem Metello meditante, conſul Mummius repente cũ paucis venit in caſtra. ac dimiſſo ſtatim Metello, Corinthum ſine mora expugnauit. Pauſanias etiam eadem tradit; his fere verbis; Q. Metellus, qui Pſeudophilippum in Macedonia deuicerat, cum L. Mummium conſulem ad bellum Achaicum cum exercitu mitti audiſſet, omni ope bellum, antequam veniret, conficere conatus eſt. Itaque miſſis ad Achæos de conditionibus pacis legatis, ipſe in Macedoniam exercitum per Theſſaliam & ſinum Maliacũ duxit. Critolaus pace ſpreta, primum Heracleam obſidione cinxit. deinde, vt Metellum Sperchium traieciſſe exercitum accepit, Scarphiã Locrorum confugit. quem cum toto exercitu non longe à Scarphia adorti Romani, fuderunt fugaruntque. poſt autem Critolao interfecto, Arcadas etiam retrocedentes ad Chęroneam cęciderunt. Hinc Metellus Thebas obſidere aggreſſus, quod Thebani Achæis ad Heracleam obſidendam, ac prœlio ad Scarphiam interfuerant, eas cum Pythea imperatore in poteſtatẽ redegit. Inde cum Megaras, vbi Achæorũ exercitus cum duce Alcamene erat, duceret, atq; omnes inde egreſſos Corinthum ſe contuliſſe audiſſet, recepta in fidem vrbe, ad Iſthmum venit, atq; iterum de cõditionibus pacis agere cœpit. Interea vero Mummius aduenit, qui remiſſo in Macedoniam Metello, maximo exercitu, quem ex Italia & Græcia comparauerat, cum Diæo Achæorum duce collatis ſignis, Achæos in fugam coniecit. Diæus fugiens, veneno ſibi mortem conſciuit. Mummius patentibus portis ingreſſus, Corinthũ incendit: reliquorũ mœnia, qui contra Romanos ſteterant, diruit; atq; iis arma, priuſquam Roma legati X. mitterentur, ademit. ex eorum ſententia, vbi venerunt, tributum Græciæ conſtitutũ eſt; concilia ſublata ſunt. inſtitutum autẽ, vt eo quotannis prætor mitteretur; qui non Græciæ, ſed *Achaiæ præfectus* appellatur; quod Græciam Romani per Achæos tum Græciæ principes ſubegerunt. Hoc etiam bello Epirotas cum Achiuis, & Theſſalis, & Macedonibus, in prouinciæ formam redactos prodit Iornandes, & Rufus. Eadem fere ſcripta ſunt in Epitoma LII, ita: Cum Achæis, qui in auxiliũ Bœotos & Chalcidenſes habebant, Q. Cæcilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit, quibus victis, dux eorum Critolaus veneno ſibi mortem conſciuit. in cuius locum Diæus, Achaici motus primus auctor; ab Achæis dux creatus, ad Iſthmon à L. Mummio conſule victus eſt; qui omni Achaia in deditionem accepta, Corinthum ex S. C. diruit;

quia ibi legati Romani violati erant. Thebæ quoque, & Chalcis, quæ auxilio fuerant, dirutæ. ipſe Mummius ſe eminentiſſimum virum egit. Et in libro de viris illuſtribus; Q. Cæcilius Macedonicus, Achæos bis prœlio fudit, triumphandos Mummio tradidit. Item; L. Mummius, à deleta Achaia *Achaicus* dictus, aduerſus Corinthios miſſus, victoriam alieno labore quæſitam intercepit. nam cum illos Metellus Macedonicus apud Heracleam fudiſſet, & duce Critolao priuaſſet, cum lictoribus & paucis equitibus in caſtra Metelli properauit, Corinthios apud Leucopetram vicit duce Diæo. Item Florus; item Velleius, qui Corinthum Lentulo & Mummio coſ. euerſam adiicit. Hæc de rebus à Metello & Mummio in Achaia geſtis accepimus. Metellus autem, vbi prouinciam Macedoniam compoſuit (ſiquidem Macedoniam ſeruitute multatã ac in prouinciæ formam redactã a Metello, (Iornandes & Rufus auctores ſunt) cum hoc anno Romam veniſſet, triumphum tantum de rebus à ſe in Macedonia geſtis aut petiit, aut certe impetrauit. cuius triumphi hæc adhuc veterum annalium teſtimonia extant. Valerius libro VII; Q. Cæcilium Metellum de Pſeudophilippo triumphantem, vniuerſus ſenatus lætum & alacrẽ in Capitolium proſequutus eſt. Et Florus; Populus R. de Andriſco imaginario rege & ſcenico, vt de vero triumphauit. Cicero etiam pro Murena; triumphi Metelli meminit de Pſeudophilippo. Et in Epitoma LII ſcriptum eſt, Q. Metellus de Andriſco triumphauit; Scipio de Carthagine & Aſdrubale. Appianus quoque Scipionem de Carthagine triumphaſſe ait, tum cum de Macedonibus tertius triumphus actus eſt. Ergo ſi Scipio hoc anno triumphauit, vt mox probabimus, Metellus etiam triumphauerit neceſſe eſt. Florus belli ducem ab eo ad quem confugerat, Thraciæ regulo, in vrbem vinctum reductum tradit.

De regeſtis in Africa, & triumpho P. Scipionis Aemiliani de Pœnis.

INEVNTE hieme, cum plurimos eſſe in Africa Scipio comperiſſet, qui Pœnos commeatu ceteriſque rebus iuuarent, eos ſibi de medio tollendos ſtatuit. itaque ad eorum motus comprimendos, militibus in diuerſas partes in hiberna dimiſſis, ipſe in Diogenem, quem Aſdrubali fauere audiuerat, Nepherim verſus per ſtagnum cõtendit: cumque caſtra procul ab eo ſtadia duo feciſſet, iis Guluſſam præfecit, qui cum Diogene dimicaret. ipſe interea modo Carthaginem, modo Nepherim petens, totũ bellum ſumma ſapientia adminiſtrabat. duabus turribus ad Nepherim collapſis, locũ ſibi inſidiis datum eſſe Scipio arbitratus, mille delectos equites in inſidiis poſt Diogenem locat, tria millia à fronte conſtituit: quibuſcum ipſe, qua turres prociderant, aſcendit; non multitudine ſtipatus, ſed per partes agmen ducens; ne priores vi deiecti, aliis ſubſequentibus fugarentur. cum clamore ac ſtrepitu Romanorum omnia perſonarent, Afris ad pugnam concurrentibus, ii qui à tergo diſpoſiti erant, vt mandatum eis fuerat, vallum, ne ſuſpicante quidem quoquam, aggrediuntur. quare Afri, qui intus erant, perculſi, cum multo plures hoſtes quam quos conſpicabantur, adeſſe putarent, iamque Diogenis caſtra, quę ipſe cum leui præſidio reliquerat, in hoſtium poteſtatem veniſſe non ignorarent, in fugam coniiciuntur. ex altera parte Guluſſa, magna manu, & præterea elephantis inſtructus, eos adortus, cædem ingentem facit. eo prœlio ad ſeptuaginta millia hominum cum inutilibus cæſa dicuntur, decem millia capta; quatuor euaſerunt. Capta inde Nepheris eſt, poſt duos & viginti dies quam obſideri a Scipione cœpta eſt; cum multa ibi incommoda, hibernorum difficultate, temporum, pertuliſſet. Qua victoria cum complures præterea Libyæ vrbes ad eum defeciſſent, ipſe potiſſimum ad Carthaginem expugnandam accenſus eſt. Interea vero cum Pœnorum opes in dies magis minuerentur, quod neque ex Libya, quæ tota fere in Scipionis ditionem conceſſerat; neque mari, vel propter Romanorum pręſidium, vel propter minus idoneum ad nauigandum anni tempus, commeatus quidquam ſubueheretur, Scipio in ſpem maximam Carthaginis potiundæ adductus, portum ipſum Cothonis aggredi ſtatuit. putabat enim eo propugnaculo ſuperato, pręſidioque deiecto, reliquas ſe vrbis partes in ſuam poteſtatem eſſe nullo ferme negotio redacturum. Id autem præſentiens Aſdrubal, Cothonis partem nocte ſuccendit; ratus ea parte ſe ex improuiſo in Scipionis exercitum inuaſurum. atque eo quidem conſilio ex vrbe cũ lectiſſima militũ manu egreſſus, prœlium fortiſſime cum Scipione commit-

committit. Interim C. Lælius à tergo per ambitum Cothonis nauibus circumuectus, ex altera parte, longe aliter quam Pœnus putauerat, magno clamore ſublato, in eos impetũ facit. Romanorum vim Pœni, etſi primum pro viribus propulſare conati, cũ diuturnitate inediæ langueſcentes, diu ſuſtinere non poſſent, in omnes partes paſſim fugam capeſſunt. eos fugientes inſequutus Scipio, partim cęcidit, partem cepit: pauci in vrbẽ ſe coniicientes, vix mortis periculũ euitarũt. Scipio Cothonẽ ingreſſus, commeatũ omnem qui non procul aberat, intercepit. poſt hęc, quod & nox ſuberat, & ipſe militibus ex ſuperiore totius diei continenti labore fatigatis, paruin ſe proficere poſſe intelligebat, ſub armis tota nocte quieuit. vbi illuxit, facta in muros vrbis, qua parte ceciderant, impreſſione, vrbem fruſtra renitẽtibus Pœnis ingreditur cũ grauioris armaturæ militum quatuor millibus. Irruptione eius in vrbẽ, magna Carthaginiẽſium pars in Byrſam arcẽ confugerat, & ex ea pugnabat. Igitur cum eam Scipio adoriri ſtatueret, tria ad illã è foro patere itinera reperiebat, quę frequentibus illuſtrium ciuiũ ædificiis vndequaq; erant inſtructa. cum autẽ, quantũ ſubire periculũ poſſet, ſi ea ingrederetur, animaduerteret, ſtatim hoc ille conſilii capit. prima ædificia ſibi occurrentia deiicit: hinc ad proximas tranſgreſſus ædes, lignis aſſeribuſque viarũ interualla coniungit; ac per ea, tamquam per pontes, ingreditur; cum iis interim acerrime dimicans, qui ex inferiore loco pugnabant. Hinc omnia clamore, gemitu, ac lamentationibus cõplebantur; cum alii ferro interea cæderentur, alii è tectis præcipites agerentur. neque enim ignis ante in ædes iniectus eſt, quam Scipio ad Byrſam peruenit, eorum cauſa Romanorum qui tecta ſubierant. vbi vero eo acceſſit, tum iuſſu eius tribus partibus illato incendio, reliquus in vrbem exercitus accerſitus eſt. Vrbis autẽ interea deflagrantis cum per ſe ſatis miſer, tum vero miſerior ac terribilior aſpectus erat, quod igne omnia peruagante, ædes ſæpe finitimæ incendium præuertentes, ſua ſponte corruebant, ſuaq; ruina ingentem fragorem edebant; cumque iis ſenes, pueri, mulieres, ceteraq; turba eorũ qui pauore ſe intra tecta coniecerant, aut ſemianimes, aut ſaucii, aut afflati incẽdio, procũbebant. quinetiam fabri, ceteriq; qui iuſſu Scipionis ad aperiendum militibus iter immiſſi erant, rem multo etiam acerbiorem efficiebant; cum interim foſſas, reliquaq; depreſſa vrbis loca, mortuis viuentibuſq; ſine diſcrimine crudelitate ſumma replerent. atq; hæc quidẽ ſex dierũ ſpatio geſta ſunt. Scipio autem, ne milites aut labore diuturno defatigarentur, aut rerũ terribilium aſpectu animum aliqua ratione ſummitterent, munera partito exercitu permutauit; cum ipſe quotidie rebus omnibus, vix aut cibum, aut quietẽ capiens intereſſet. poſtremo vero labore defeſſus, excelſo quodam in loco conſedit; ex quo omnia quæ geſſerat, facile circũſpicere poterat. Interea qui in arce erant, vrbis direptione ac deorum ira perculſi, cum ſe in extremum caſum adductos, nullamq; ſpem ſalutis ſibi reliquã eſſe viderent, legatos ad Scipionẽ de deditione miſerunt. qui ad eum profecti, velamenta ſupplicum Æſculapii ritu, cuius è templo deſcenderant, porrigentes, ſeque ad eius pedes abiicientes, fidem ac miſericordiam eius implorare cœperunt, in primiſque eum orare, vt ſibi vel iniquiſſima etiam conditione exire ex arce permitteret. Scipio autem, precibus atque habitu ipſo ſupplicantium motus, omnibus, præterquam fugitiuis ac transfugis exeundi poteſtatem fecit. Ita patefactis Byrſę portis, extemplo ex ea ſe hominum ad quinquaginta millia eiecerunt. primum agmen, mulierum, in primis miſerabile fuit, ad xx millia; alterum, virorum, ad xxx millia, vt tradit Oroſius. Transfugæ autem, qui ad nongentos fuerunt, cum propter impoſitum arci præſidiũ, locũ non eſſe eruptioni viderent, ſe in Æſculapii templum cum Aſdrubale, & vxore, & liberis eius contulerunt; atq; ad pugnam ex eo loco ſe inſtruxerũt. Poſthæc omnibus ad ſalutis deſperationẽ adductis, Aſdrubal paulatim ſe ſuorum è concilio ſubducens, cum ſibi ſaltem extremis vrbis temporibus, quoad poſſet, cõſulendum putaret, ſupplex ad Scipionem è templo cõfugit. eum humaniter acceptum, atq; ad pedes ſuos ſedere iuſſum, Scipio transfugis conſpiciendũ propoſuit. transfugæ primum habuere ſilẽtium, ſpectaculi nouitate perculſi: deinde hominis perfidiam maxima voce criminantes, deſperatione acti, in templum incendium intulerunt, ac ſeſe in illud continuo coniecerunt. Aſdrubalis etiam vxorem memoriæ proditum eſt, cum paulo ante integris rebus à marito, vt ſe ad victorẽ transferret, impetrare non potuiſſet, hoſ-

tempore ſe,quantum per ærumnas licuit,exornaſſe; liberiſque tribus paruis ante interfectis,ſe cum iis in ignem medium inieciſſe. Aſdrubalem autem paulo poſt ſibi necem conſciuiſſe à multis traditum eſt. Vrbem interea per decem ac ſeptem dies ipſos arſiſſe ſcribit Oroſius. his rebus geſtis, Scipio nauem ſpoliis ornatam Romam nuntiatum victoriam miſit;itemq; in Siciliam alias,quæ Siculis ſignificarent, vt iam tandem quæcunque ſibi ſuperioribus bellis Carthaginienſes eripuiſſent, recuperatum venirent. Poſt hæc, ſacrificia ludoſque fecit;ac fugitiuos omnes,quos capere potuit, beſtiis dilaniandos obiecit.inde prędam omnem militibus præter aurum argentumque,& inſignes ſtatuas,diſpartiuit. Interim Romæ gaudium ingens ortum hac Scipionis victoria cognita:ſupplicationes,ſacrificia diis immortalibus facta ſunt: ludi & certamina edita. Decem legati ex more in Africam miſſi,qui cum Scipione Africam prouinciam conſtituerent. His mandatum eſt, vt ſiquid ſupereſſet vrbis, diſturbarent:quæ ciuitates Pœnorum rebus ſtuduiſſent, earum oppida diruerent; quæ pro Romanis ſtetiſſent,præmiis agriſq; donarent. Quibus rebus perfectis,Scipio trāſportato Romā exercitu,cum de rebus à ſe geſtis diſſeruiſſet,permiſſu ſenatus de Carthagine & Aſdrubale triumphum egit, auro, ſtatuis, omnibuſque monumentorum generibus ornatiſſimum.argenti quater millia quadringenta,& ſeptuaginta millia pondo præ ſe eum tuliſſe ſcribit Plin.lib.xxxiii. cap. xi. Ita Carthagine Africaq; in poteſtatem redacta,Africani cognomen ſibi,vt auus etiam eius fecerat, vindicauit. Triumphū autē hunc hoc anno actū ſignificat Plin. lib. xxxv,eum ſcribit;L.Mancinum, quo tempore Scipio de Carthagine triumphauit,pictam Carthaginem, & prœlia facta,in foro propoſuiſſe; eaque comitate proximis comitiis conſulem creatum eſſe. Haud ſecus Macrobius in Somnium lib. i,tradit Scipionem deleta Carthagine triumphaſſe anno ab vrbe condita dcvii. Eademq; ratione in Epitoma l. poſt L. Mummii conſulis mentionem ſcriptum eſt,P.Scipionem de Carthagine & Aſdrubale triumphaſſe. Hac victoria Africæ tributum impoſitum, & vt quotannis eo prætor mitteretur decretum,tradit Appianus. Velleius etiam,& Strabo lib. vltimo, Carthaginienſium regionem rum in prouinciç formam redactam tradunt. Rufus deletam à Scipione Carthaginem prouinciam factam ſcribit. Itaq; Salluſtius bello Iugurthino ait; Pleraq; ex Punicis oppida,& fines Carthaginienſium,quos nouiſſime habuerant,populus R.per magiſtratus adminiſtrabat. Hæc ex his;reliqua fere omnia ex Appiano, Oroſio,Floro,Eutropio,Epitomis,aliis.

De bello Viriathino.

IISDEM conſulibus Viriathum in Luſitania mouiſſe tradit Oroſius. quod idem ex Epitoma lii colligitur; in qua triumpho P.Africani,& victoriæ L. Mummii, hæc verba ſubiiciuntur; Viriathus primum in Hiſpania ex paſtore venator, & ex venatore latro;mox iuſti quoque exercitus dux factus, vniuerſam Luſitaniam occupauit;& Vetilium prætorem,fuſo eius exercitu,cepit. Poſt quem C.Plautius prætor nihilo ſecius rem geſſit;tantumque terrorem is hoſtis intulit, vt aduerſus eum conſulari opus eſſet & duce & exercitu. Hoc idem in Appiani hiſtoria eſt;in qua illa bella Romanorum in Hiſpania geſta eſt diligentiſſime perſequutus. Luſitani, inquit, qui è Galbæ & Luculli manibus euaſerant,cum haud ita multo poſt in vnum coacti, Turdetaniam incurſarent,à M. Vetilio prætore,qui aduerſus eos Roma profectus erat, amiſſis aliquot,caſtello quodam plerique incluſi ſunt. Eos, & loci & commeatus anguſtiis oppreſſos metus inceſſerat,ne iterum in manus Romanorum peruenirent. Itaq; legatis ad prætorem miſſis,agri partem, quam incolerent,petierant;ceteris in rebus affirmātes ſe Romanis dicto audientes futuros,reſque ipſa ſine dubio conueniſſet,niſi Viriathus,qui vnus ex iis erat qui è Galbæ manibus effugerant, commemorata Romanorum perfidia,ad bellū eos à pacis conſiliis auocaſſet;profeſſus ſi ſe ſequerentur, inde ſe incolumes educturos. Tum ille, cum orationi ſuæ omnes aſſenſi,ſe & ducem & imperatorem appellaſſent,ne fugam quidem ſibi tutam arbitratus, milites diſperſos abire iuſſit,admonitos quem in locum vellet conuenire;atq; ita copias Romanorum, & loci iniquitatem,ſparſo exercitu,deinde recollecto euaſit. quæ res tantam ei apud barbaros auctoritatem peperit, vt ad eum vndiq; copiæ conuenirent. Vetilius hoſtes palantes,ac tramitum peritos propere inſequutus,tantum abfuit vt aſſequeretur,

vt dum incautius ſe in eos inferret, in inſidias ſe præcipitauerit. Etenim Viriathus cedere ſe Romanis equitibus ſimulans, vſque ad locum voraginoſum & præaltum eos perduxit. & cum ipſe per ſolitos ac notos ſibi tranſitus euaderet, Romanos ignaros locorum, immerſoſque limo, a tergo iis qui in inſidiis erant adorientibus, cecidit. quo in prœlio Vetilius ipſe captus, occiſus eſt. ex decem millib. vix ſex millia Carpeſſum oppidum peruenerunt. quos cum quæſtor eius, ac quinq; prætérea millia, quæ Belli Tithique ſocii miſerant, aſſumpſiſſet, cum Viriatho congredi auſus, omnes amiſit. Ea victoria Viriathus elatus, cum ſe quæſtor oppidi mœnibus teneret, Carpetanorum agros opimos ac fertiles prædatus eſt. C. autem Plautium, Roma cum exercitu aduerſus ſe miſſum, ſimulata fuga, ac conuerſo inde agmine inſequentem, cum magna eorum clade primum fudit: poſt autem traiecto Tago ſe in Aphrodiſio monte caſtra habentem, quod priorem acceptam cladem meliore pugna emendare cuperet, aſſequutum, collatis ſignis victum, atque in oppidum compulſum, nunquam adducere potuit, vt in aciem deſcenderet. Quibus rebus Romę nuntiatis, Q. Fabium Maximum Æmilianum, Paulli filium, in Hiſpaniam miſerunt. Hæc Appianus. Oroſius autem ita; Viriatho Iberum & Tagum maxima, & diuerſorum locorum flumina late tranſgredienti & peruaganti, C. Vetilius prætor occurrit. continuo cæſo vſque ad internecionem pene omni exercitu ſuo, vix ipſe prætor cum paucis fuga lapſus euaſit. Deinde C. Plautium prætorem idem Viriathus prœliis multis fractū fugauit. Poſt etiam Claudius Vnimanus cum magno apparatu belli cōtra Viriathum miſſus, quaſi pro abolenda ſuperiore macula, turpiorem auxit infamiam. nam cōgreſſus cum Viriatho, vniuerſas quas ſecum deduxerat copias, maximaſque vires Romani exercitus amiſit. Viriathus trabeas, faſces, ceteraq; inſignia Romana, in montibus ſuis trophæa præfixit. Eodem tempore ccc Luſitani cum mille Romanis in quodam ſaltu contraxere pugnam: in qua LXX Luſitanos, Romanos autem CCCXX cecidiſſe Claudius refert. & cum victores Luſitani ſparſi ac ſecuri abirent, vnus ex iis longe à ceteris ſegregatus, cum circumfuſis equitibus pedes ipſe deprehenſus, vnius eorum equo lancea perfoſſo, ipſius equitis ad vnum gladii ictum caput deſecuiſſet, ita omnes metu perculit, vt proſpectantibus cunctis ipſe contemptim atque otioſus abiret. Et Florus; Viriathus non contentus ſuorum libertatem defendere, per XIV annos omnia citra vltraq; Iberum & Tagum igni ferroq; populatus, caſtra etiam prætorum & præſidium aggreſſus, cum Claudium Vnimanum pene ad internecionem exercitus cecidiſſet, inſignia trabeis & faſcibus noſtris, quæ ceperat, in montibus ſuis trophæa fixiſſet, tandem eum Fabius Maximus conſul oppreſſerat. In libro autem de viris illuſtribus ſcriptum eſt, Claudium Vnimanum, deinde C. Nigidium à Viriatho eſſe oppreſſos. Quinetiam Cicero in Lælio, C. ipſum Lælium in prætura, Fabio & Hoſtilio conſulibus, egregie cum Viriatho ait pugnaſſe. Quæ ſi vere omnia ſcripta ſunt, profecto apparet ante Lælium à quatuor prætoribus rem geſtam eſſe, Vetilio, Plautio, Claudio, & Nigidio. quibus ſingulis ſi annos ſingulos tribuamus, relinquitur Viriathinum bellum non hoc anno, ſed triennio ante initum. neq; enim eodem anno omnes prætores pugnarunt, cum eorum quiſq; ad prioris cladem quaſi corrigendam accurrerit.

DE COS. AN. DCVIII.

CONSVLES deinceps edit Caſſiodorus Q. Fabium Maximum cum L. Hoſtilio: Q. Maximum Scipionis fratrem, L. Mancinum, Cicero in Lælio: Maximum & Mancinum faſti Siculi; ÆMILIANVM, & L. HOSTILIVM A. F. L. N. MANCINVM fragmenta Capitolina. Q. hic Fabius, Paulli Æmilii filius fuit, adoptatus à Q. Fabio Maximo Verrucoſſi filio. auctor Appianus in Hiſpanienſi. neque enim Plinium laudare poſſum, qui libro XXXV, cap. XI, fratrem Scipionis Q. Fabium Allobrogicum vocat; qui fuit huius Fabii filius. Vt L. Mancinus conſulatum adeptus ſit, ſupra expoſui. Idem autem videtur filius eſſe A. Hoſtilii L. F. conſulis anno DLXXXIII. Conſuli Fabio Viriathus euenit.

De triumpho L. Mummii pro coſ. de Achais.

TRIVMPHASSE L. Mummium de Achæis victis ac domitis, multos habeo auctores. eius enim triumphi meminit Cic. pro Murena, cū ait; Derideatur de rege Pyrrho

triumphus M'. Curii, de Philippo T. Flaminini, de Ætolis M. Fuluii, de rege Perſe L. Paulli, de Pſeudophilippo Q. Metelli, de Corinthiis L. Mummii. Item Virgilius; *Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho, Victor aget currum cæſis inſignis Achiuis.* & Epitoma LIII; L. Mummius de Achæis triumphauit; ſigna ærea marmoreaque, & tabulas pictas in triumpho tulit. Et Eutropius; Tres igitur Romæ ſimul celeberrimi triumphi fuerunt; Africani ex Africa, Metelli ex Macedonia, Mummii ex Corintho. Et Appianus; qui in Libyca ſcribit, primum de Græcis triumphum à Mummio actum, tum cum tertius ex Macedonia actus eſt. Quoniam autem rei magnitudo non patitur Mummium eundem in conſulatu hoſtes deuiciſſe, prouinciam ex decem legatorum ſententia conſtituiſſe, exercitum deportaſſe, ac triumphaſſe; propterea eum hoc poſt conſulatum anno triumphum egiſſe ſcripſi.

De re geſta cum Viriatho.

Hoc anno C. Lęlium prętorem cum Viriatho rem geſſiſſe conſtat. id enim ſcribit non contemnendus Romanæ auctor hiſtoriæ Cicero lib. II de Officiis. Viriathum, inquit, Luſitanum, cui exercitus noſtri imperatoreſq; ceſſerunt, C. Lælius, is qui *Sapiens* vſurpatur, prætor fregit & comminuit; ferocitatemque eius ita repreſſit, vt facile bellum reliquis traderet. Et in Bruto; C. Lælium in bellica laude egregium Viriathino bello ſcimus fuiſſe. Et iterum in Lęlio, ipſe Lælius ita loquitur; Q. Maximo fratre Scipionis, & L. Mancino cos. quam popularis lex de ſacerdotiis C. Licinii Craſſi videbatur? atq; id actum eſt prætore me, quinquennio ante quam conſul ſim factus. Eodem etiam anno Q. Fabium Æmilianum cõſulem, cuius meminit poſt Plautium prætorem Appianus, veniſſe in Hiſpaniam cenſeo. quem intellexit ſcriptor Epitomæ LII, cum dixit, opus fuiſſe conſulari & duce & exercitu. Hic exercitum ex tyronibus collectum in Hiſpaniam adduxit. at leuibus tantum prœliis priore anno hoſtem laceſſiuit; ſummum pugnæ diſcrimen, antequam milites exercuiſſet, detrectauit, atque ita ſumma prudẽtia æſtatem exercendis militibus patris Paulli exemplo traduxit. Ita Appianus. vt vere ſcripſiſſe Velleius videatur, Fabium Æmilianum Paulli exemplo ſeueritate diſciplinæ in Hiſpania floruiſſe.

DE COS. AN. DCIX.

CONSVLES hic annus habuit Ser. Galbam, L. Aurelium, auctore Caſſiodoro: quos Ser. Sulpicium Galbam, & L. Aurelium Cottam vocat Valerius lib. VI: Galbam & Cottam faſti Siculi: GALBAM & L. VALERIVM COTTAM, fragmenta Capitolina. Hic eſt Sulpicius Galba, qui prætor (auctore Suetonio) Viriathinum ante bellum excitauit; orator vehemens, cuius ſæpe meminit Cicero. L. autem Cotta ille eſt, quem poſtea ab Africano accuſatum Q. Metellus Macedonicus defendit. Cicero in Bruto, pro Muræna in Verrem; Pædianus, alii Ser. Sulpicio Galba, & L. Aurelio Cotta conſulibus, inquit Frontinus, cum Appiæ aquæ Anieniſq; ductus vetuſtate quaſſati, priuatorum etiam fraudibus interciperentur, datum eſt à ſenatu negotium M. Titio, qui tum prætor inter ciues & peregrinos ius dicebat, eorum ductuum reficiendorum & vindicandorum.

De re geſta cum Viriatho.

CONSVLVM neuter hoc anno in Hiſpaniam miſſus eſt. Hoc docet Valerius lib. VI, his verbis; P. Scipio Æmilianus, cum Ser. Sulpicius Galba, L. Aurelius conſules in ſenatu contenderent, vter aduerſus Viriathum in Hiſpaniam mitteretur, ac magna inter patres conſcriptos diſſenſio eſſet, omnibus, quonam eius ſentẽtia inclinaretur, exſpectantibus; Neutrum, inquit, mihi mitti placet. alter nihil habet; alteri nihil eſt ſatis. quo dicto, vt neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit. Q. autem Fabius, quod apud Appianum exſtat, prorogato vltra conſulatum imperio, doctum exercitum ex hibernis eduxit, ac Viriathum ipſe ſecundus fregit; duobuſq; ei oppidis ademptis, cum magna exercitus eius clade, munitũ quẽdam illum in locum perſequutus, Cordubam inde in hiberna receſſit. Placet autem hoc loco, vt gratiam ineam ab iis qui Romanæ antiquitati ſtudent, teſtamentum cuiuſdam militis apponere, in quo & belli

belli Viriathini, atque horum conſulum mentio fit. quod in agro Luſitano dicitur eſſe effoſſum.

EGO GALLVS FAVONIVS IOCVNDVS L. F. QVI BELLO CONT. VIRIATHVM OCCVB. IOCVNDVM ET PVDENTEM FILIOS EX TEST. HER. RELINQVO, ET BONORVM IOCVNDI PATR. MEI, ET EOR. QVÆ MIHI ADQVISIVI: HAC TAMEN CONDITIONE, VT AB VRBE ROMA HVC VENIANT, ET OSSA MEA INTRA QVINQVENNIVM EXPORTENT E LVSITANIA, ET VIA LATINA CONDANT SEPVLCHRO MARM. COND. MEA VOLVNTATE. SI SECVS FEC. NISI LEGITIMÆ ORIANTVR CAVSSÆ, VELIM EA OMNIA QVÆ FILIIS RELINQVO, PRO TEMPLO DEI SILVANI REPARANDO, QVOD SVB VIMINALI IN VRBE MONTE EST, ADTRIBVI; MANESQVE MEI OPEM PONT. MAX. ET FLAMINVM DIAL. QVI IN CAPITOLIO SVNT, IMPLORENT AD IMPIET. CONTRA FILIOS MEOS VLCISCENDAM; TENEANTVRQVE SACERDOTES DEI SILVANI ME IN VRBEM REFERRE, ET SEPVLCHRO ME CONDERE. VOLO QVOQVE QVOTQVOT DOMI MEÆ VERNÆ SVNT, LIBEROS A PRÆTORE CVM MATRIBVS DIMITTI, SINGVL. QVE LIBRAM ARG. ET VESTEM DARI. ACTVM VI K. QVINCTILES. = R. GALBA. L. AVRELIO COS.

DECVRR. TRASCVNDANDI HOC TESTAM. ORE EIVSDEM GALLI EMISSVM LAPIDE IVSSERE ADSCVLPI.

DE COS. AN. DCX.

AP. CLAVDIVM, Q. Metellum nominat in hunc annum conſules Caſſiodorus: Ap. Claudium, Q. Cęcilium Metellum Oroſius: Claudium & Metellum faſti Siculi: PVLCHRVM, & Q. CÆCILIVM MACEDONICVM fragmenta Capitolina. Eorundem conſulum his verbis meminit Frontinus; Eodem tempore decemuiri, dum aliis ex cauſis libros Sibyllinos inſpiciunt, inueniſſe dicuntur, non eſſe aquam Marciam, ſed Anienem in Capitolium perducendam, deq; ea re in ſenatu à Lepido pro collegio verba faciente actum, Ap. Claudio, Q. Cæcilio cos. Q. porro Metellũ non ſine repulſa conſulem factũ indicat Valerius, cum ait lib. VII; Q. Metellum pauci & mœſti conſulatus repulſa afflictum domum reduxerunt. Et ſcriptor libri de viris illuſtribus; Q. Metellus, inuiſus plebi ob nimiam ſeueritatem; & ideo tertio poſt duas repulſas conſul ægre factus. Hic eſt qui in prætura Macedonas atque Achæos fregit, vnde Macedonicus dictus fuit; quem L. F. Q. N. eſſe docet Plinius lib. VII. Claudio Gallia, Metello Hiſpania obtigit. His conſulibus (vt opinor) P. Scipio Africanus à ſenatu legatus in Ægyptum, Syriam, Aſiam, Græciamq;, ad regum, ciuitatum, & gentium animos perſpiciendos, cum L. Metello & Sp. Mummio miſſus eſt. quam legationem ante cenſuram Panætio præceptore comite Africanum obiiſſe, ſcribit Cicero in Lucullo, & libro de rep. VI. neque enim Valerium audiendum exiſtimo, qui poſt duos triumphos hoc ei obtigiſſe tradidit libro IV. cuius legationis, vt alios mittam, Plutarchus, Iuſtinus, Athenæus, & Strabo meminerunt.

De triumpho Ap. Claudii cos. de Salaſſis.

SALASSOS Gallos his conſulibus mouiſſe, ſatis conſtat. cur autem mouerint, parum comperta cauſa eſt. Strabo ſcribit libr. IV, prætoribus R. qui in Galliam mitterentur, cauſas belli cum Salaſſis gerendi ob aurifodinarum poſſeſſionem nunquam defuiſſe. Illud autem inuenio hoc anno ſcriptum apud Obſequentem; cum à Salaſſis illata clades eſſet Romanis, decemuiros pronunciaſſe, ſe inueniſſe in libris Sibyllinis, quoties bellum Gallis illaturi eſſent, ſacrificari in eorum finibus oportere. Itaque eoſdem etiam Salaſſos gentem Alpinam ab Ap. Claudio conſule domitos, traditum eſt in Epitoma LIII. quam rem his verbis prodidit Oroſius; App. Claudius aduerſus Salaſſos Gallos conuerſus, & victus, decem millia peditum amiſit: reparata pugna quinque millia hoſtium cęcidit. triumphum propter damna ſuperiora, cum non impetraſſet, infami impudentia atq; ambitione vſus, priuatis ſumptibus triumphauit. Recte. triumphãti enim pecunia ex ærario erogabatur; vt Liuius in triumpho Minuciano tradit. Hunc eundem Claudium intelligi à Valerio arbitror lib. VI, cum ait;

Claudia virgo Veſtalis, cum patrem ſuum triumphantem è curru violenta tribuni pl. manu detrahi animaduertiſſet, mira celeritate vtriq; ſe interponendo, ampliſſimam poteſtatem inimicitiis accenſam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Veſtæ duxit. Et à Suetonio in Tiberio; Etiam virgo Veſtalis Claudia fratrem iniuſſu populi triumphantem aſcenſo ſimul curru vſq; in Capitolium proſequuta eſt, ne vetare aut interdicere fas cuiquam tribunorum eſſet. Et à Cicerone in Cœliana; Non virgo illa Veſtalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem, ab inimico tribuno pl. de curru detrahi paſſa non eſt. Et à Macrobio lib. I V; Ap. Claudius vir triumphalis, vſque ad ſenectutem ſalius fuit. Hic autem eſt ſextus triumphus ex iis quos à Claudiis patriciis actos ſcripſit Suetonius.

De re geſta cum Viriatho, & cum Celtiberis.

EODEM anno in Luſitania (quantum ex mendoſa Appiani hiſtoria coniici in tanta rerum vetuſtate poteſt) Quinctio quodam prætore, res cum Viriatho geſta eſt. Viriathus primum ab eo pulſus, in Aphrodiſium ſe recepit: deinde eruptione in Quinctium facta, multis ex eius militibus occiſis, ſigna ei etiam aliquot ademit: eoque intra vallum compulſo, ac præſidio Romanorum Vtica depulſo, agros Baſtetanorum effuſe populatus eſt; Quinctio ipſo metu atq; inſcitia Cordubæ ſe ſtatiuis medio autumno tenente. Idem Viriathus, cum priore anno à Q. Fabio victus, rebus ſuis diffidere cœpiſſet, bellum in Celtiberia, in qua poſt res à Lucullo geſtas ſummum otium fuerat, Areuaccis, Tithis, ac Bellis ad arma ſollicitatis, excitauit. Ea cauſa fecit, vt Celtiberia prouincia Q. Metello conſuli ſit decreta: cuius res geſtæ apud Appianum interciderunt. illud tantum exſtat, Vacçeos ſumma celeritate ab eo ſubactos eſſe. Scriptor etiam libri de viris illuſtribus, Arbachos ab eo conſule domitos prodidit. Sed quoniam ille rem etiam pro cõſule geſſit, quę ab eo in Celtiberia geſta inuenerimus, in ſequentem annum reiicimus.

DE COS. AN. DCXI.

CONSVLES Caſſiodorus ſuggerit L. Metellum, Q. Maximum; faſti Siculi Metellum & Maximum: Oroſius L. Cæcilium Metellum, Q. Fabium Maximum Seruilianum: fragmenta item Capitolina CALVVM & SERVILIANVM. Hic Seruilianus frater eſt germanus Q. Seruilii Cæpionis biennio poſt conſulis, auctore Appiano; adoptiuus Q. Fabii Æmiliani. ambo enim à Q. Fabio Maximo Verrucoſſi filio adoptati fuerunt; alter ex gente Æmilia, alter ex Seruilia. L. Metellus, frater eſt Q. Metelli Macedonici, vt tradit Valerius de teſtibus. Fabio Viriathus euenit.

De cenſoribus & luſtro LVII.

EODEM anno P. Africanus Æmilianus, deiecto Ap. Claudio Pulchro competitore, cenſor cum L. Mummio Achaico factus eſt. Inſignis hæc maxime cenſura eſt; quippe Græcorum Latinorumque annalium monumentis plurimis ad poſteritatis memoriam commendata. Scipionem tradit Gellius orationem pro roſtris cenſorem dixiſſe, qua populum hortatus eſt ad mores maiorum ſuorum imitandos. Eundem etiam multos ignominia notaſſe conſtat. nam iuueni cuidam equum (auctore Plutarcho) ademit; quia cum opipare hilarem in modum epularetur eo tempore quo Carthago oppugnabatur, libũ, vrbis Carthaginis inſtar, ſodalib. diripiẽdum dediſſet. cuius notæ cauſam cum quæreret adoleſcens, Quia me, inquit Scipio, in expugnanda Carthagine anteuertiſti. An hic autem Claudius Aſellus fuerit, parum compertum habeo. Illud certe tradit Cicero lib. II de oratore; Claudio Aſello equum à Scipione fuiſſe ademptum: eundemq; in ærarios à Scipione fuiſſe relatum; ſed à L. Mummio ſtatim ex ærariis eſſe exemptum. Idem tribu alium mouit, qui cum eſſet patris Pauli in Macedonia centurio, in prœlio non affuerat. cum autem ille ſe cuſtodiæ cauſa in caſtris remanſiſſe diceret, quęreretq; à Scipione, cur notaretur, Quia nõ amo, inquit, nimium

nimium diligentes. Iam vero, cum in equitum cenſu recognoſcendo C. Licinius Sacerdos citatus prodiiſſet, clara voce, ita vt omnis concio audiret, dixit, ſe ſcire illum verbis conceptis peieraſſe. itaque ſi quis contradicere vellet, vſurum eſſe eum teſtimonio ſuo. nemine contradicente, Traduc equum, inquit, Sacerdos; ne ego in te videar accuſatoris ſimul, ac teſtis, & cenſoris, ac iudicis partes egiſſe. Cum autem M. Fuluius cenſor pilas pontis ante in Tiberim locaſſet, Scipio & Mummius cenſores iis pilis fornices imponendos curarunt. Luſtrum ab vtro conditum ſit, incertum diuerſi auctores faciunt. Valerius lib. IIII, a Scipione conditum ſignificat, his verbis; Africanus poſterior, cum cenſor luſtrum conderet, & in ſolito ſacrificio ſcriba ex publicis tabulis ſolenni eius precationis carmine præiret, quo dii immortales, vt populi R. res meliores amplioreſq; facerent, rogabantur, Satis, inquit, bonæ ac magnæ ſunt. itaque precor, vt eas perpetuo incolumes ſeruent. ac protinus in publicis tabulis in hunc modum emendari iuſſit, qua votorum verecundia deinceps cenſores in condendis luſtris vſi ſunt. At Cicero à L. Mummio conditum notat his verbis, in ſecundo de oratore; Aſello Africanus obiicienti luſtrum illud infelix, Noli, inquit, mirari, is enim qui te ex ærariis exemit, luſtrum condidit, & taurum immolauit. Qua de re ſic etiam Lucilius apud Gellium lib. IIII; *Scipiada magno improbus obiiciebat Aſellus, Luſtrum illo cenſore malum infelixque fuiſſe.* Hoc luſtrum LVII a Mummio conditum; cenſa ciuium capita CCCCXXVIII millia CCCXLII, facile ex fragmento Capitolinæ huius cenſuræ, & Epitoma LIIII cognoſci poteſt. Fuiſſe autem ſummam inter hos cenſores diſcordiam, id eſſe poteſt argumento, & quod Scipio in dedicatione ædis Herculis cum epulum ſplendide ac magnifice apparauiſſet, amicos inuitauit omnes præter Mummium; & quod Mummii ſegnitiem notans, pro roſtris dixit, ſe ex animi ſententia reip. omnia fuiſſe geſturum, ſi Quirites ſibi collegam vel dediſſent, vel non dediſſent. Hæc ex Plutarcho fere collecta ſunt in Politicis, in Apophthegmatis, & in Paullo; Valerii lib. VI, & IIII; Gellii lib. II, IV, V & VII; Cicerone in Bruto, in II de oratore, & pro Cluentio. Gellius etiam lib. XVI omnes Africani honores paucis complexus eſt, ita; P. Scipio Paulli F. & bis conſul fuit, & triumphauit, & cenſura functus eſt, & collega in cenſura L. Mummii fuit. qui tituli vetere etiam epigrammate, quod Romæ eſſe dicitur, continentur, ita:

P. CORNELIVS PAVLLI F. SCIPIO
AEMILIANVS COS. II. CENSOR
AVGVR TRIVMPHAVIT.

De re geſta cum Pſeudoperſe, Viriatho & Celtiberis.

Hoc anno in Macedonia, quæ a Metello prætore ante pacata fuerat, nouum bellum coortum eſt, Pſeudoperſeo quodam, ſiue Pſeudophilippo altero auctore. quo de bello ſic ſcriptum inuenio apud Eutropium; Iterum in Macedonia Pſeudoperſeus, qui ſe Perſei filium eſſe ferebat, collectis ſeruis rebellauit; &, cum XVII millia armatorum haberet, a Trebellio quæſtore ſuperatus eſt. His diebus androgynus Romæ viſus, iuſſu aruſpicum in mare merſus eſt. Hæc ille. Androgynum autem his conſulibus viſum, tradit Obſequens. In Epitoma etiam LIII, ſub Ap. Claudii conſulis mentione ita eſt; Alter Pſeudophilippus in Macedonia a L. Trebellio quæſtore cum exercitu cæſus eſt. Quam victoriam neſcio an quiſquam aut plenius aut elegantius litteris mãdare potuerit, quam M. Varro lib. II. de re ruſtica prodidit; apud quem Cn. Trebellius Scrofa ita loquitur: Ignorare mihi videris, cur appeller *Scrofa*. itaque vt etiam hi propter te ſciant, cognoſce meam gentem ſuillum cognomen non habere, nec me eſſe ab atauis eius cognominis ortum, auus meus primum appellatus eſt Scrofa: qui quæſtor cum eſſet, Licinio Nerua prætore, in Macedonia prouincia relictus, qui præeſſet exercitui, dum prætor rediret, hoſtes arbitrati occaſionem ſe habere victoriæ, impreſſionem facere cœperunt in caſtra. auus cum hortaretur milites vt caperent arma, ac exirent contra, dixit, celeriter ſe illos, vt ſcrofa porcos, diſiecturum; idque fecit. nam eo prœlio hoſtes ita fudit ac fugauit, vt eo Nerua prætor *Imperator* appellatus ſit, & auus cognomen inuenerit vt diceretur *Scrofa*. Hæc inueni hoc anno in Macedonia geſta. In Hiſpania autem Q. Fabius Seruilianus; quod apud Appianum exſtat, Fabii

Æmilian[illegible] frater, conſul in locum Quinctii aduerſus Viriathum miſſus, cum iter Vticam intendiſſet, Viriathum in itinere, à quo prœlio laceſſebatur, fortiſſime repulit. poſt elephantis decem à Micipſa rege Numidarum acceptis, ac caſtris loco idoneo communitis, eundem ſæpe fugauit, fugatumque inſequutus eſt; ſemel ab eo cum exercitu intra caſtra compulſus. Inde cum per Viriathum quieſcere non poſſet, caſtris Vticam verſus motis, cum eundem inopia commeatus adactum, in Luſitaniã ſe per noctẽ referre comperiſſet, haud cunctandum ratus quin eum perſequeretur, vaſtatis amicorum illius agris, quamquam amiſſa in itinere præda, à latronibus, in quos forte inciderat, erepta, in Luſitaniam duxit: atq; oppidis eius multis in poteſtatem adductis, aliis pepercit, alia incendit: atq; in hiberna, cum iam annus imperii eius alter appeteret, exercitum reduxit. Hæc Appianus. Itaq; hac (vt opinor) de cauſſa Obſequens his conſulibus dubie cum Luſitanis dimicatum ſcribit. At vero Q. Metellus in Celtiberia prorogato in alterum annum imperio, res maximas geſſit, atq; eorum populorum opes valde attriuit. Id quod ex Epitoma LIII colligi poteſt; in qua ita ſcriptũ eſt: Q. Metellus pro cos. Celtiberos cæcidit. Et apud Valeriũ capite de ſtratagematis; Q. Metellus, cum pro conſul bellum in Hiſpania aduerſus Celtiberos gereret, vrbemq; Trebiam, caput eius gentis, viribus expugnare non poſſet, intra pectus ſuum multũ ac diu conſiliis agitatis, viam reperit, qua propoſitum ad exitum perduceret. itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat: hos obſidebat montes; paulo poſt ad illos tranſgrediebatur; cum interim tam ſuis omnibus, quam ipſis hoſtibus ignota erat cauſſa inopinatæ eius ac ſubitæ fluctuationis. Interrogatus quoque a quodam amiciſſimo ſibi, quid ita ſparſum & incertum militiæ genus ſequeretur, Abſiſte, inquit, iſtud quærere. nam ſi huius conſilii mei interiorem tunicam conſciam eſſe ſenſero, continuo eam cremari iubebo. quorſum igitur ea diſſimulatio erupit? aut quem finem habuit? poſtquam vero & exercitum ſuum ignorantia, & totam Celtiberiam errore implicauit, cum alio curſum direxiſſet, ſubito ad Trebiam reflexit; eamq; inopinatam & attonitam oppreſſit. Et de diſciplina militari; Q. Metellus cum apud Trebiam res gereretur, collocatas à ſe in ſtatione quinque cohortes, atque ex ea viribus hoſtium depulſas, repetere eandem ſtationem è veſtigio iuſſit; non quod ſperaret ab iis amiſſum locum recuperari poſſe, ſed vt præteritæ culpam pugnæ inſequentis certaminis manifeſto periculo puniret. Edixit etiam, vt ſi quis ex iis fugiens caſtra petiſſet, pro hoſte interficeretur, qua ſeueritate compreſſi milites, corporibus fatigatis, & animis deſperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinemq; hoſtium ſuperarunt. Et Velleius; Metellus cum vrbem Contrebiam in Hiſpania oppugnaret, pulſas præcipiti loco quinque cohortes legionarias eodem protinus ſubire iuſſit; facientibuſq; omnibus in procinctu teſtamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus propoſito, perſeuerantia ducis, quem moriturum miſerat militem, victorem recepit. Vnde etiam Florus; Contrebiam Metellus memorabili cum cepiſſet exemplo, Verſobrigis maiore gloria pepercit. Hoc idẽ ſcriptũ eſt apud Frontinum, & in libro de viris illuſtribus. Triumphaſſe tamen Metellum, quamquam tantis rebus geſtis, negat Valerius capite de ira, cum ſcribit; Metellus, cum vtrãq; Hiſpaniam conſul prius, deinde pro cos. pene iam ſubegiſſet, poſtquam cognouit Q. Pompeium conſulem inimicum ſuum ſucceſſorem ſibi mitti, omnes, qui modo militiam voluerant finire, dimiſit; commeatus petentibus, nec cauſſis excuſſis nec conſtituto tempore dedit; horrea cuſtodibus remotis opportuna rapinæ præbuit; arcus ſagittaſq; Cretenſium frangi, atq; in amnem abiici iuſſit; elephãtis cibaria dari vetuit. quibus factis, vt cupiditati ſuæ indulſit, ita magnifice geſtarum rerum gloriam corrupit; meritumq; honorem triumphi, hoſtium quam iræ fortior victor, amiſit. Velleius tamen excellenteis huius triumphos cum dicit, eum ſæpius triumphaſſe ſignificat.

DE COS. AN. DCXII.

Cn. Cæpionem, Q. Pompeium deinceps conſules profitetur Caſſiodorus, eorumq; ſic meminit V[illegible]s lib. II; Seu duæ ſeu tres Pompeiorum familiæ fuerunt, primus è Pompei[illegible] c[illegible] Seruilio conſul fuit. Itemq; Cicero lib XII ad Atticum, Q. Pompeium [illegible] a[illegible] obſcuro loco natum, teſtatur idem in Verrem; & in Bruto, cum

aic

ait; Q. Pompeius non contemptus orator, qui ſummos honores homo per ſe cognitus ſine vlla commendatione maiorum adeptus eſt. Et pro Murena; Nec mihi vnquã minus in Q. Pompeio, nouo homine, & fortiſſimo viro, virtutis eſſe viſum eſt, quam in homine nobiliſſimo M. Æmilio. Eundem Valerius capite de teſtibus, Q. Pompeiũ Aufidium vocat; librariorum (vt opinor) vitio, pro, *Auli filium*. eademque ratione Appianus in Hiſpanienſi Κόιντον Πομπήιον Αὔλον, pro, Αὔλου υἱόν. Idem Pompeius Scipione familiariter vtebatur. cumq; pollicitus ei eſſet, ſe pro C. Lælio, quem Scipio dilexit vnice, tumq; conſulatus candidatum deducebat, prenſaturum, pro ſe prenſauit. Plutarchus auctor in Dictis. Cn. & Q. Seruilios Cæpiones, fratres fuiſſe docet Cicero in Verrinis, & in Fonteiana; & Valerius capite de teſtibus. natos autem eos opinor ex Cn. Seruilio Cæpione conſule an. DLXXXIV. His vt (opinor) conſulibus cum Macedonum legati conqueſtum veniſſent de D. Iunio Silano prætore, quod acceptis pecuniis prouinciam ſpoliaſſet, & ſenatus de querelis eorum vellet cognoſcere, T. Mãlius Torquatus, Silani pater, petiit impetrauitque, vt ſibi eiuſmodi cognitio mandaretur; & domi cauſſa cognita, filium condemnauit, abdicauitq;; ac ne funeri quidem eius, cum ſuſpendio vitam finiſſet, interfuit; ſedensq; domi, poteſtatem conſulentibus ex inſtituto fecit. Epitoma LIIII, Cicero de finibus, Valerius de ſeueritate parentum. Iiſdem etiam conſulibus in L. Tubulum quæſitum oſtendit idem Cicero de finibus, cum ſcribit; L. Tubulus; cum prætor quæſtionem inter ſicarios exercuiſſet, ita aperte cepit pecunias ob rem iudicandam, vt anno proximo P. Scæuola tribunus plebis ferret ad plebem, vellentne de ea re quæri. quo plebiſcito quæſtio decreta à ſenatu eſt conſuli Cn. Cæpioni.

De re geſta cum Viriatho, & cum Numantinis.

Et hoc anno Q. Fabium Seruilianum pro conſule cum Viriatho rem geſſiſſe reperio. ſic enim pergit Appianus, quem vnum in hoc bello digerendo (quantum ex mendoſis eius libris intelligere potuimus) maxime ſequuti ſumus: Q. Fabius cum latronum principem quendam cepiſſet, ipſum dimiſit; ſociis eius manus præcidit. Viriathum inſequutus, oppido incluſum circumuallare cœpit. ex quo Viriathus eruptione facta, exercitum Seruiliani fugauit, atque in locum aſperum ac præruptum, vnde nulla exeundi facultas erat, compulit. neque idcirco ſecunda fortuna elatus, cum honeſtam ſibi finiendi belli occaſionem datam intelligeret, pacem his cõditionibus petiit, vt ipſe ſocius populi R. eſſet; quiq; ſectam ſuam ſequuti eſſent, quæ quiſq; haberet, teneret, quæ a populo confirmata eſt. Hinc etiam in Epitoma LIII legimus ita; A Q. Fabio Maximo pro conſule pars maxima Luſitaniæ, expugnatis aliquot vrbibus, recepta eſt. Item; Q. Fabius pro conſule rebus in Hiſpania proſpere geſtis, labẽ impoſuit, pace cum Viriatho æquis conditionibus facta. Oroſius autem res eius geſtas his verbis prodidit: Fabius conſul, contra Luſitanos & Viriathum dimicans, Bacciam oppidum, quod Viriathus obſidebat, depulſis hoſtibus liberauit, & in deditionẽ cum plurimis aliis caſtellis recepit. quingentis etiam principibus eorum, quos ſocietate inuitatos deditionis iure ſuſceperat, manus præcîdit. Hinc factum eſt vt Valerius de diſciplina militari ita ſcripſerit; Q. Fabius Maximus in Hiſpania omnium qui ex præſidiis Romanis ad hoſtes transfugerant, captiq; erant, manus abſcidit; vt trunca præ ſe brachia geſtantes, metum defectionis reliquis iniicerent. Et Frontinus lib. IV; Fabius Maximus transfugarum dextras præcîdit. Atque hoc quidem modo cum Viriatho in Luſitania dimicatum eſt. In Celtiberia vero, quamquam omnibus fere Celtiberis à Metello deletis, acrius quam vnquam ante pugnari cœptum. Vni erant, (quod eſt apud Appianum) Termeſtini ac Numantini, qui prope intacti arma retinebant. Cum his ergo bellum illud ſuſceptum, quod poſtea *Numantinum* eſt appellatũ. cuius belli cauſſam ſic expreſſit Florus: Numantini, inquit, Segidenſes ſocios ac conſanguineos ſuos, manibus Romanorum elapſos, exceperant. habita pro eis deprecatio nihil valuit. cum ſe ab omni bellorum contagione remouerent, in legitimi fœderis pretium iuſſi arma deponere. hoc ſic à barbaris acceptum, quaſi manus abſcinderentur. itaq; ſtatim Megara viro fortiſſimo duce ad arma conuerſi, Pompeium prœlio aggreſſi, fœdus tamen maluerunt, cũ debellare potuiſſent. Hoc tamen ſequenti anno

factum eſt. non enim niſi extrema hieme hoc anno Metellus Pompeio ſucceſſori exercitum in Hiſpania tradidit. vt ſcribit Appianus.

DE COS. AN. DCXIII.

DEINCEPS conſules factos inuenio Q. Cæpionem cum C. Lælio. auctor eum faſtis Siculis Caſſiodorus, & Obſequens. His conſulibus L. Craſſum oratorem natum ſcribit Cicero in Bruto. Frontinus etiam de aquæ ductibus, C. Lælio, Q. Seruilio cos. à L. Lentulo tractatum ait, vt pro aqua Marcia Anio in Capitolium deduceretur. C. Lælium non ſine repulſa conſulatum adeptum, auctor eſt Cicero in Tuſculanis, & Plutarchus de rep. Idem Lælius (quod apud Ciceronem exſtat in Philippica XI, & apud Velleium lib. II) C. Lælio natus eſt, eo qui conſulatum geſſit an. DLXIII. *Sapientis* cognomen tulit teſte Cicerone lib. II de Officiis, atq; in Lælio; cuius rationem affert Plutarchus in Gracchis. De Q. Cæpione ſupra dictum eſt. cuius nominis parua exſtant in fragmentis Capitolinis veſtigia.

De re geſta cum Viriatho, & cum Numantinis.

PVGNATVM eſt hoc anno in vtraq; Hiſpania à Romanis; ſed turpiter. Viriathus enim dolo, non armis, ſublatus eſt à Q. Cæpione conſule, cui ea prouincia euenerat. Cum Numantinis pax à Q. Pompeio proconſule iniuſſu ſenatus ac populi propter infirmitatem facta. Dicamus primum de Viriatho. Q. Cæpio cum ad exercitum veniſſet, otii impatiens, pacem à Seruiliano fratre factam aſſidue improbare, ea de re quotidie litteras ad ſenatum mittere. ſenatus primum tacite Cæpioni quod è rep. fideq; ſua duceret, permittere; poſt eidem aperte, vt neglectis pacis conditionibus bellum ſuſciperet, mandare. Quo ſenatus conſulto accepto, Cæpio repente Viriathum adortus, Arſam oppidum eius occupauit; ipſum cum magna, quacumq; iter faciebat, agrorum direptione fugientem inſequens, tandem in Carpetaniam, eſt adeptus. Cum autem ille inde ſimulata pugna, repente ſe abſtuliſſet, Cępio aſſequendi ſpe abiecta, Vectonum & Gallæcorum fines populabundus iniuit. Qua re animaduerſa, Viriathus legatos ad Cæpionem de pace miſit. quos Cæpio pecunia corruptos, atque promiſſis ingentibus oneratos, ad occidendum Viriathum impulit. quo haud ita multo poſt à proditoribus interfecto, exercitus etiam eius, qui, duce Tantalo Saguntum profectus, atque inde repulſus Bætim traiecerat, in Cæpionis, qui à tergo inſtabat, poteſtatem peruenit; atque ab eo venia impetrata, agros etiam fertiles, quos coleret, ne inopia coactus ad latrocinia verteretur, obtinuit. Hæc Appianus. quid alii? Florus quidem ita; Viriathum Fabius Maximus conſul oppreſſerat; ſed à ſucceſſore Seruilio violata victoria eſt: quippe qui conficiendæ rei cupidus, fractum ducem, & extrema deditionis agitantem, per fraudem & inſidias & domeſticos percuſſores aggreſſus, hanc hoſti gloriam dedit, vt videretur aliter vinci non potuiſſe. Valerius vero ſic; Viriathi cædes duplicem perfidiæ accuſationem recepit; in amicis, quod eorum manibus interemptus eſt; in Q. Seruilio Cæpione conſule, quod is ſceleris huius auctor impunitate promiſſa fuit, victoriamq; non meruit, ſed emit. Itaq; in Epitoma etiam LIV ſic ſcriptum eſt; Viriathus à proditoribus conſilio Seruilii Cępionis interemptus eſt. Et in libro de viris illuſtribus; Cępio Viriathum cũ aliter vincere non poſſet, duos ſatellites pecunia corrupit, qui eum humi depoſitum perimerent. quæ victoria, quia empta erat, à ſenatu non probata. Hæc in vlteriore Hiſpania geſta, & hoc anno à Cæpione conſule, & ſequenti ab eodem proconſule, arbitror. Viriathum tamen his Conſulibus victum ſcribit Obſequens. In citeriore vero, Q. Pompeius conſul, cum extrema hieme exercitum à Q. Metello accepiſſet, caſtra ad Numantiam poſuerat. Tum Numantini, cum eum forte abeſſe caſtris animaduertiſſent, è colle ſubito degreſſi, in equites Pompeianos impetum facere; Pompeius, re nunciata ad exercitum reuerſus, hoſtibus acriter inſtare; illi leniter ad montes recedere, dum Romanos ad locũ impeditum, quem conſtituerant, attraxerunt. Quamobrẽ cum ad Numantiam nihil ſe proficere Pompeius ſentiret, Termantiam, cuius potiundæ ſpes certior affulſerat, exercitum adduxit. ibi etiam cum ſæpe male pugnaſſet, Malia oppido per proditionem recepto, in Sedetaniã, quam latrociniis infeſtã eſſe cognouerat, caſtra mouit.

Poſt

Poſt cum ſe ad Numantiam retuliſſet, ne tum quidem, cum flumen alio deriuare, vt hoſtes fame opprimeret, eſſet aggreſſus, rem ex ſententia geſſit. Tot igitur aduerſis prœliis fractus, cũ Roma & ſenatores aliquot, qui conſilio; & nouus exercitus, qui manu eum iuuaret, acceſſiſſent, etiam per hiemem exercitum, rei gerendæ, & cladium corrigendarum cauſſa, ſi qua pugnæ daretur occaſio, ſub dio habebat. Poſtremo autem cum morbus, quem & aquæ & aeris grauitas vulgauerat, grauiſſime totum exercitum afflictaret, & milites aliquot, ad ea paranda quæ victui ſunt neceſſaria, egreſſi, in inſidias Numantinorum præcipitati, omnes fere deleti eſſent, exercitum in hiberna re infecta reducere coactus eſt. Tum vero, vel quod ſucceſſorem exſpectaret, vel quod Romæ iudicium formidaret, clam de pacis conditionibus cum Numantinis agere cœpit: quas ne illi quidem diuturno bello feſſi, ſunt aſpernati. Itaque legatis eorum, cum ad ſe de pace veniſſent, palam pro dignitate imperii Romani reſpondit, pacem iis nulla alia ratione, niſi Romanorum ſe poteſtati permitterent, dare poſſe. clã vero certas, in quas conuenerant, pacis conditiones tulit. quibus acceptis, illi ſe ſtatim Pompeii arbitrio in ſpeciem dediderunt. Pompeius, obſidibus & transfugis, & xv auri talentis, hæc enim imperauerat, excitis, ſucceſſorem, dum accederet, exſpectauit. Hæc pluribus verbis Appianus. In eandem ſententiam loquitur etiam Oroſius: Pompeius conſul, inquit, fines Numantinorum ingreſſus, accepta maxima clade diſceſſit, non ſolum exercitu pene omni profligato, verum etiam cum plurimis nobiliũ, qui eius militiæ aderant, interemptis. Et in Epitoma: Q. Pompeius conſul in Hiſpania Termeſtinos ſubegit, cum eiſdem, & Numantinis, pacem ob infirmitatem fecit. Et apud Eutropium; Q. Pompeius, qui Metello ſucceſſit, à Numantinis victus, pacem ignobilem fecit. Sunt qui Pompeium morbum excuſaſſe ferunt, ne, cum intereſſet deditioni, animos Numantinorum irritaret. Liuius libro LVI: ex Priſciani lib. XVIII.

DE COS. AN. DCXIIII.

Cassiodorvs in hunc annum prodit conſules Cn. Piſonem cum M. Popillio: M. POPILLIVM, Capitolinum fragmentum: M. Popillium Lænatem Appianus & Epitoma: M. Popillium Lænatem, L. Calpurnium, Valerius libro primo, cum ait; C. Cornelius Hiſpalus, prætor peregrinus, M. Popillio Lænate, L. Calpurnio cos. edicto Chaldæos citra decimum diem abire ex vrbe atque Italia iuſſit.

De re geſta cum Numantinis.

Viriatho interfecto, atq; vlteriore pacata Hiſpania, bellum tamen in Celtiberia non omnino ſublatum erat. Etenim cum M. Popillius Lænas conſul ad exercitum in Hiſpaniam contendiſſet, vt Q. Pompeio ſuccederet, Pompeius omni iam belli metu vacuus, cum ſe indigne ſine iuſſu ſenatus pacem cum Numantinis feciſſe animaduerteret, negare ſe cum iis pactum quidquam eſſe; illi teſtibus iis qui fœderi feriendo affuerant, confirmare. Popillius eos Romam ad ſenatum, vt cum Pompeio de fœdere diſceptarent, reiecit. re in ſenatu agitata, placuit cum Numantinis bellum renouari. Interea vero Popillius Luſonum, qui Numantinis finitimi ſunt, fines ingreſſus, inde re infecta diſceſſit. Hæc Appianus. Q. Cœpio hoc forte anno Viriathini belli reliquias perſequutus, prouinciam ordinauit. neq; enim tot res ab eo in conſulatu geſtas eſſe videtur veriſimile; præſertim vero cum ad exercitum conſules, non niſi ſero venire poſſent.

DE COS. AN. DCXV.

P. Scipionem, D. Brutum conſules in hunc annum inuenio apud Caſſiodorum. Naſicam & Brutum edunt faſti Siculi. quorum, vt ex iis quæ dicam, patebit; pleriq; rerum Romanarum ſcriptores meminerunt. ſic enim ſcriptum eſt in Epitoma: P. Cornelio Naſica (cui cognomen *Serapionis* fuit ab irridente C. Curatio tribuno pl. impoſitum) & D. Iunio Bruto cos. delectum habentibus in conſpectu tyronum, res ſaluberrimi exempli facta eſt. Nam C. Matienus accuſatus eſt apud tribunos pl. quod exercitum in Hiſpania deſeruiſſet; damnatuſque, ſub furca diu virgis cæſus eſt, & ſeſtertio nummo veniit. Tribuni pl. quia non impetrarent vt ſibi denos quos vellent

milites eximere liceret, conſules in carcerem duci iuſſerunt. Hinc Cicero etiam libro III de legibus ſcripſit; D. Brutum, & P. Scipionem conſules, quos & quantos viros, homo omnium infimus & ſordidiſſimus, tribunus pl. C. Curatius in vincula coniecit: quod ante factum non erat. Valerius præterea, capite de fiducia ſui, ita ſcriptum reliquit; C. Curatius tribunus pl. productos in concionem conſules compellebat, vt de frumento emendo, atq; ad id negotium explicandum mittendis legatis, in curia referrent. cuius inſtituti minime vtilis interpellandi gratia, Naſica contrariam actionē ordiri cœpit. obſtrepente deinde plebe, Tacete, quæſo Quirites, inquit. plus enim ego, quam vos quid reip. expediat, intelligo. Qua voce audita, omnes pleno venerationis ſilentio, maiorem auctoritatis eius, quam ſuorum alimentorum reſpectum habuerunt. Et Frontinus capite de diſciplina; P. Cornelio Naſica, D. Iunio coſ. qui exercitum deſeruerant, damnati, virgis cæſi, publice venierunt. Hic Scipio, P. Scipionis Naſicæ filius fuit, eius qui Corculum eſt appellatus; P. Scipionis eius qui optimus vir à ſenatu iudicatus, matrem Idæam excepit, nepos; P. Scipionis eius qui Iugurthæ bellū intulit, pater; vt tradit Velleius: ante in ædilitate repulſam paſſus: poſt Ti. Gracchum occidit. Vnde miror Valerium in tantorum virorum ignoratione verſatum eſſe, atq; ita ſcripſiſſe capite de repulſis: P. Scipio Naſica, togatæ potentiæ clarum lumen, is qui conſul Iugurthæ bellum indixit; qui matrem Idęam, è Phrygiis ſedibus ad noſtras aras focoſque migrantem, ſanctiſſimis manibus excepit; qui multas & peſtiferas ſeditiones auctoritatis ſuæ robore oppreſſit; quo principe ſenatus aliquot annos gloriatus eſt; eum ædilitatem curulem adoleſcens peteret, manumq; cuiuſdam ruſtico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendiſſet, ioci gratia interrogauit eum, num manibus ſolitus eſſet ambulare. quod dictum à circumſtantibus exceptum, ad populum manauit, cauſſamq; repulſæ Scipioni attulit. Vnde Cicero pro Plancio: Auus tuus P. Naſica tibi ædiliciam prædicaret repulſam; quo ciue neminem ego ſtatuo in hac rep. fortiorem. De eodem Plinius lib. XXI; Florum honorē populus Ro. Scipioni tantum habuit. Serapio cognominabatur propter ſimilitudinem ſuarii cuiuſdam negotiatoris. ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus, dignuſque Africanorum familia. D. Brutum M. F. vocat Cicero in Bruto. hunc poſtea *Callaicum* appellatum oſtendemus. Eidem Hiſpania vlterior obtigit: Scipionis incomperta prouincia eſt.

De rege ſta cum Luſitanis & Numantinis.

VIRIATHO interfecto, ne diuturnum quidem in Luſitania otium fuit. Nam cum multi Viriathum imitati, latrociniis Luſitaniam vexarent, placuit ſenatui eorum libidinem armis coercere. id bellum, atq; ea prouincia D. Bruto conſuli mandata eſt. Veniſſe autem eum hoc anno ad exercitum, verba hæc Epitomæ LV indicant; Iunius Brutus conſul in Hiſpania iis qui ſub Viriatho militauerant, agros & oppidum dedit, quod Valentia vocatum eſt. M. Popillius à Numantinis, cum quibus pacem factam ſenatus irritam cenſuerat, cum exercitu fuſus fugatuſq; eſt. Popillium porro pro conſule hoc anno parum ſecunda fortuna Numantiam obſediſſe, teſtatur Frontinus lib. III, cum ait; Numantini obſeſſi, ne pro vallo quidem inſtruxerunt aciem; adeoq; ſe continuerunt, vt Popillio Lænati fiducia fieret ſcalis oppidum aggrediendi. quo deinde ſuſpicante inſidias, quia ne tunc quidem ubſiſtebatur, ac ſuos reuocante, eruptione facta, auerſos & deſcendentes adorti ſunt. Qua de re miror nihil eſſe in Appiani hiſtoria proditum.

DE COS. AN. DCXVI.

CONSVLES comparant in hunc annum Caſſiodorus & Obſequens M. Æmilium, C. Hoſtilium Mancinum: Lepidum & Mancinum faſti Siculi: Oroſius & Appianus M. Æmilium Lepidum, & C. Hoſtilium Mancinum. Mancini conſulis etiam in fragmentis Capitolinis veſtigia extant. De Lepido ſic loquitur Cicero in Bruto: M. Lepidus qui eſt *Porcina* dictus, iiſdem temporibus fere quibus Galba, ſed paulo minor natu, & ſummus orator eſt habitus, & ſcriptor ſane bonus. Item; L. Caſſii legi tabellariæ M. Ancius Briſo tribunus pl. diu reſtitit, M. Lepido conſule adiuuante: eaque res P. Afri-

P. Africano vituperationi fuit, quod eius auctoritate de ſententia deductus Briſo putabatur. Is (vt opinor) natus eſt è M. Lepido, principe ſenatus, conſule anno OLXXVIII. His conſulibus M. Claudius prætor in naue fulmine conflagrauit. Obſequens.

De re geſta cum Numantinis & Luſitanis.

CETERVM Popillio proconſuli C. Mancinus conſul ad Numantiam ſucceſſit: D. Bruto in Luſitania prorogatum imperium eſt. Dicamus autem primum de Mancino. Hoſtilius Mancinus conſul, inquit Obſequens, in portu Herculis cum conſcenderet nauem, vox improuiſo audita; Mane Mancine. cumque egreſſus poſtea nauem Genuę conſcendiſſet, anguis in naui inuentus, è manibus effugit; ipſe cōſul deuictus. Et Valerius lib. I. Mancino conſuli in Hiſpaniam ituro hæc prodigia acciderunt. cum Lauinii ſacrificium facere vellet, pulli cauea emiſſi, in proximam ſiluam fugerunt; ſummaque diligentia quæſiti, reperiri nequiuerunt. cumq; ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauem conſcenderet, talis vox ſine vllo auctore ad aures eius peruenit; Mancine mane. qua territus, cum itinere conuerſo Genuam petiſſet, & ibi ſcapham eſſet ingreſſus, anguis eximiæ magnitudinis viſus è conſpectu abiit. ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit, infelici pugna, turpi fœdere, deditione funeſta. Idem eſt in Epitoma LVI C. Hoſtilio Mancino conſule ſacrificante, pulli ex cauea auolauerunt. conſcendenti deinde nauim vt in Hiſpaniam proficiſceretur, accidit audiri, Mane (mane) Mancine. quæ auſpicia triſtia fuiſſe euentu probatum eſt. victus enim à Numantinis, & caſtris exutus, cum ſpes nulla ſeruandi exercitus eſſet, pacem cum eis fecit ignominioſam: quam ratam eſſe ſenatus vetuit. triginta millia Romanorum à Numantinorum millibus quatuor victa erant. Idem Oroſius. Appianus Mancinum rumore, qui Cantabros & Vaccæos Numantinorum auxilio veniſſe percrebuerat, perculſum, exercitum trepidum in caſtra, quæ quondam Fuluius Nobilior fecerat, reduxiſſe; atque ibi obſeſſum, ad turpes pacis conditiones à Numantinis latas deſcendiſſe auctor eſt. qua re Romæ cognita, ipſum a bello auocatum, collegam eius M. Lepidum ad exercitum eſſe miſſum. Hæc ad Numantiam. In Luſitania vero D. Brutus proconſule, ſi latrones Luſitanos palantes atque diſperſos, per calles tramiteſq; inſequi vellet, eos ſe adipiſci poſſe diffiſus, ad ſingula eorum oppida arma circumferre cœpit; quod ſe facilius ſingulos ad ſuorum oppidorum defenſionem attractos, eſſe oppreſſurum ſperaret. Ita cum Duriam flumen tranſiſſet, atque populabundus ad Lethen perueniſſet; primus Romanorum Lethen, deinde Bænim victor traiecit. qui, vt ait Strabo, Bruti expeditionis terminus fuit. Hæc ex Appiano. Hinc etiam in Epitoma LV ita ſcriptum inuenimus; D. Iunius Luſitaniam vrbium expugnationibus vſque ad Oceanum perdomuit; & cum milites flumen Obliuionem tranſire nollent, raptum ſignifero ſignum ipſe tranſtulit, & ſic vt tranſgrederentur perſuaſit. Et apud Strabonē lib. III; Brutus cognomine *Callaicus*, Morone vrbe ad faciendas excurſiones vſus, bellum geſſit cum Luſitanis; eoſque deleuit. Et apud Valerium lib. VI; Cum ſe D. Bruto tota pene Luſitania dedidiſſet, ac ſola gentis huius vrbs Cinania pertinaciter arma retineret, tentata redemptione, propemodum vno ore legatis Bruti reſpondit, ferrum ſibi à maioribus, quo vrbem tuerentur; non aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictum.

DE COS. AN. DCXVI.

CONSVLES ſuggerit Caſſiodorus P. Furium, Sex. Atilium Serranum: Cicero libr. III de officiis L. Furium, Sex. Atilium: Obſequens L. Furium, Atilium Serranum: faſti Siculi Philum & Serranum. De Furio Cicero ſic in Bruto; L. Furius Philus, perbene loqui putabatur, literatiuſq; quam ceteri. In fragmentis Capitolinis veſtigium etiam apparet SERRANI conſulis. Furio Hiſpania citerior obtigit: Bruto in vlteriore prorogatum imperium eſt.

De cenſoribus & luſtro LVIII.

IN fragmentis Capitol. hæ litteræ Serrano cos. ſuggeruntur, ~OR. L. F. LVIII. quibus litteris cenſores hoc anno luſtrum feciſſe LVIII ſignificatur. Qui autē hi fuerint,

incerta memoria eſt. quoniam autem non niſi ex conſularibus ad cenſuræ honorem per hæc tempora efferebantur, ſuſpicari quis poterit, alterum ex his Q. Fuluium Nobiliorem fuiſſe, qui anno DC conſulatum geſſit. id enim extrema illa cognominis eius ſyllaba OR indicat; atq; etiam fragmentum quoddam Feſti confirmat; in quo trunca nomina ſunt cenſorum à quinquageſimo luſtro deinceps vſq; ad LX, ita:

------ Or cum M.----
----- mius. Q. F----
----Ti. Sen. pron.---
----L. Æmilii Paulli----
L. CorneliiSc-------
----Opillius------
----- M. Vale-----
---- ginus cenſores ----
---- L. Cornelii Lentuli ---
----Mummi ------
Q. Fuluii No------
cili Metelli.

id eſt; M. Fuluius Nobilior cum M. Lepido.
A. Poſtumius Albinus, Q. Fuluius Flaccus.
Ti. Sempronius Gracchus.
L. Æmilii Paulli
P. Cornelii Scipionis Naſicæ; cuius collega M. Popillius Lænas.
M. Valerius Meſſalla; C. Caſſius Longinus.
L. Cornelii Lentuli Lupi.
L. Mummii.
Q. Fuluii Nobilioris.
Q. Cæcilii Metelli Macedonici.

Nobiliore ergo cenſore conſtituto, quærendus eſt ei collega, & is quidem patricius. nam Fuluius è plebe fuit. ambo autem è plebe cenſores nondum creabantur. ego vero App. Claudium Pulchrum collegam Nobilioris ſcripſi; primum, quia cenſorius fuit; deinde, quia ſuperiore luſtro, cenſurę honore ab Africano deiectus eſt; tum, quia patricii locum tenet; poſtremo, quia niſi eum hoc anno cenſorem ſtatuas, quo anno fuerit, non reperies. eſt enim mortuus (auctore Appian. lib. I.) ante C. Tuditanũ conſulem. Plutarchus in Gracchis hunc vocat virum conſularem, cenſorium, & principem ſenatus. De luſtro ita in Epitoma LVI, poſt deditionem Mancini; Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita CCCXXIII millia.

De re geſta cum Luſitanis & Numantinis.

IN hunc annum res contuli à D. Bruto pro conſule cum Gallæcis geſtas; quod in Epitoma LVI ante earũ mentio fiat, quam Lepidi proconſulis, quem hoc anno à Vaccæis victum ex Obſequẽte conſtat. Verba autẽ Epitomæ ſunt hæc; D. Brutus in vlteriore Hiſpania (feliciter) aduerſus Gallęcos pugnauit. Quam rẽ apertius Florus tradidit, his verbis; D. Brutus aliquãto latius Gallæcos, atq; omnes Gallæciæ populos, formidatumq; militibus flumẽ Obliuionis; peragratoq; victor Oceani litore, non prius ſigna cõuertit, quam cadentẽ in maria ſolem, obrutumq; aquis ignẽ, non ſine quodã ſacrilegii metu & horrore deprehẽdit. Itaq; apud Oroſiũ quoq; ita ſcriptũ eſt; Brutus in interiore Hiſpania LX millia Gallæcorũ, qui Luſitanis auxilio venerãt, aſpero bello & difficili quamuis incautos circumueniſſet, oppreſſit. Et apud Velleium; Ante tẽpus exciſę Numantiæ, præclara in Hiſpania militia A. Bruti fuit; qui penetratis omnibus Hiſpaniæ gentibus, ingenti vi hominum, vrbiumq; potitus numero, aditis quæ vix adita erant, *Gallæci* cognomen meruit. Et apud Rufum: Hiſpanias per D. Brutum obtinuimus, & vſque ad Gades ad Oceanum peruenimus. Et apud Strabonem libr. III; Gallæci vltimi ſunt, montes incolentes, ac propterea qui ſubigantur difficillimi, qui Bruto, qui Luſitanos debellauit, cognomen dederunt. Hæc de bello Luſitanico, à Bruto hoc (vt opinor) anno confecto. qui tamen non niſi quadriennio

poſt triumphauit;diu in ordinanda,credo,prouincia occupatus.In citeriorem autem prouinciam venit L.Furius conſul ; ac ſoluendi fœderis cauſa, iuſſu ſenatus Mancinum ad Numantinos vinctum perduxit.M.Lepidus pro conſule male cum Vaccæis pugnauit.quæ ita eſſe,poſtquam eo Romanorum bellorum dignitas recidit,vt annalium verbis hinc inde collectis illuſtranda atque exponenda ſint, verbis ipſis annalium,quales quales habemus,vt ſolemus,allatis demonſtrabimus. De prouincia Furii ſic Valerius lib.III;P.Furius Philus conſul Q. Metellum, & Q.Pompeium,inimicos ſuos, cupitam ſibi profectionem in Hiſpaniam prouinciam , quam ſortitus erat, identidem exprobrantes,legatos ſecum illuc ire coegit. De Mancino ita Cicero lib. III de officiis;C.Mancinus,qui vt Numantinis, quibuſcum ſine ſenatus auctoritate fœdus fecerat,dederetur,rogationem ſuaſit eam quam L. Furius & Sex.Atilius ex S. C.ferebant.qua accepta,eſt hoſtibus deditus.In Epitoma LVI;Ad exſoluendum Numantini fœderis religione populum,Mancinus,cum huius rei auctor fuiſſet, deditus Numantinis non eſt receptus. Appianus etiam Mancinum à Furio in Hiſpaniam ductum,ac nudum hoſtibus traditum,nec ab iis receptum ait.De Lepido autem ſic ſcriptum reliquit;Lepidus,cum legatos Numantinos Romam de fœdere cum Mancino icto profectos exſpectare graue duceret,otii impatiens,ac gloriæ cupidus,Vaccæis ſine ſenatuſconſulto bellum intulit;frumentum Numantinis eos ſuppeditaſſe criminatus. Itaque à Pallantinis Vaccæorum populis,quos ope D.Bruti generi adortus erat,fuſus fugatuſque,domum reuocatus,imperio abdicatus eſt. Et Oroſius ita ; In citeriore Hiſpania M.Lepidus pro conſule Vaccæos innoxios & ſupplices inuito ſenatu pertinaciter expugnare tentauit.ſed mox accepta clade grauiſſima,improbæ pertinaciæ pœnas luit.ſex millia Romanorum cæſa: reliqui exuti caſtris, & armis amiſſis euaſerunt.Et in Epitoma ſic ſcriptum eſt; M. Lepidus proconſul aduerſus Vaccæos rem geſſit,clademq; ſimilem Numantinæ accepit.

DE COS. AN. DCXVIII.

Deinceps conſules ſubiicit Caſſiodorus & Obſequens Ser.Fuluium, Q. Calpurnium: faſti Siculi Flaccum & Piſonem : Oroſius Ser.Fuluium Flaccum, Q. Calpurnium Piſonem:Fragmenta Capitolina PISONEM Fuluii Flacci cos.mentio eſt in Epitoma LVI,& apud Appianum in Illyrica;Calpurnii Piſonis,in Hiſpanienſi. Horum conſulum mentio eſt in antiqua quæ vulgata eſt tabula , hoc modo: SER FVLVIO. FLACCO. Q. CALPVRNIO PISONE COS. A. P. V. C. DCXX. REMP. BELLO SERVILI TVRBANTE. Fuluio Illyricum, Piſoni Hiſpania euenit.

De re geſta cum Numantinis,Illyriis,& Scordiſcis.

Hoc anno Romani , vt ait Appianus,deditione Mancini ſe fœdere ſolutos eſſe rati,Calpurnium Piſonem conſulem aduerſus eos miſerunt.qui cum Numantinorum Pallantinorumq; agros populabundus iniſſet,eoſque vaſtaſſet , reliquum imperii ſui tempus in hibernis apud Carpetanos traduxit. Vnde Obſequēs his etiam conſulibus rem apud Numantiam male geſtam,exercitum Romanum oppreſſum ſcripſit. Dum hæc autem in Hiſpania gerebantur , ne quietæ quidem in Illyrico & in Macedonia res erant.Illyrii bello Perſico a Romanis victi,ad hæc vſq; tēpora pacati fuerant: quibus Vardæi(quod exſtat apud Appianum)Illyricum,quod erat ſub Romanorum ditione, armis inuaſiſſe dicuntur.aduerſus quos cum legati ad eos miſſi nihil profeciſſent,profectus cum exercitu Fuluius Flaccus cōſul,bellum vna dumtaxat excurſione confecit.Itaq; in Epitoma etiam LVI ita ſcriptum eſt;Fuluius Flaccus conſul Vardæos in Illyrico ſubegit. De triumpho Fuluii nihil aperte traditum comperi : verum ex obſeruatione Epitomarum,& verbi *Subigendi* vi , triumphaſſe Fuluium conſulem puto.Eodem etiam tempore bellatum eſt in Macedonia, quam Thraces incurſionibus ac populationibus diuexabant:ex Thracibus autem maxime Scordiſci.Hoc item ex eadem Epitoma intelligi poteſt;in qua victoriæ Fuluii Flacci conſulis hæc verba ſubiiciuntur;M Coſconius prætor in Thracia cū Scordiſcis proſpere pugnauit. neq; enim de eo quidquam aliud accepi. Hunc tamen prætorem triumphaſſe non puto.

Hoc ita cecidiſſe, coniectura ducor ad ſuſpicandum, quod Cicero in Piſonem Macedonicos horum annorum triumphos enumerans, T. Flamininum, L. Paullũ, Q. Metellum, T. Didium nominet, nõ omiſſurus etiam M. Coſconium, qui inter Metellum & Didium prætores & ipſe prætor in Macedonia rem geſſit, ſi triumphaſſet; cum id maxime ad cauſam pertineret. Quemadmodum autem hoc bellum poſtea exarſerit, ita vt conſulares exercitus imperiumque deſiderarit, poſt demonſtrabimus.

De priore Seruili bello Siculo, & M. Perpenna propr. ouante.

Iisdem conſulibus bellum in Sicilia à ſeruis commotum, exſtat in Oroſii commentariis. Huius autem belli hæc cauſa à Floro traditur: Syrus quidam nomine Eunus, fanatico furore ſimulato, dum Syriæ deæ cæremonias iactat, ad libertatem & arma ſeruos, quaſi numinum imperio concitauit. Id vt diuinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam ſulphure & igne ſtipauerat, leuiter inſpirans, flammam inter verba fundebat. hoc miraculo primo duo millia ex obuiis; mox iure belli refractis ergaſtulis, quadraginta amplius militum fecit exercitum; regiiſque decoratus inſignibus, caſtella, oppida, vicos miſerabili direptione vaſtauit. Idem ſcriptum eſt etiam in Epitoma LVI: Bellum (ſeruile) in Sicilia ortum. eius initium fuit Eunus ſeruus, natione Syrus; qui contracta agreſtium ſeruorũ manu, & ſolutis ergaſtulis, iuſti exercitus numerum impleuit. Cleo quoque alter ſeruus, ad LXX millia ſeruorum contraxit; & copiis iunctis, contra populum R. exercitumque eius bellum ſæpe geſſerũt. Et apud Oroſium: Ser. Fuluio Flacco, Q. Calpurnio Piſone cos. bellum in Sicilia ſeruile ortum: quod adeo graue multitudine ſeruorum tunc ad arma inſtructorum, copiaq; & magnitudine virium fuit, vt nõ dicam prætores Romanos, quos penitus profligauit; ſed conſules quoque terruerit. nam LXX millia ſeruorum tunc in arma conſpirantium fuiſſe referuntur; excepta vrbe Meſſana, quæ ſeruos liberaliter habitos in pace continuit. Hæc ex annalibus. Mihi vero eorum verba intentius intuenti, ne hoc quidem anno hoc initum bellum videtur, ſed potius renouatum. ſiquidem video ſcriptum in Epitoma; bellum ſeruile cum à prætoribus opprimi non potuiſſet, C. Fuluio conſuli eſſe mandatum. prætores autem nominat Florus, cum ait; Capta ſunt caſtra prætorũ Manilii, Lentuli, Piſonis, Hypſæi. Itaque qui per*fugitiuos diſtrahi debuiſſent, prætorios duces profugos prœlio ipſi ſequebantur. Tandem Perpenna imperatore, ſupplicium de eis ſumptum eſt. Hic enim victos, & apud Ennam nouiſſime obſeſſos, cum fame quaſi peſtilentia conſumpſiſſet, reliquias latronum compedibus cateniſque religauit, crucibuſq; puniuit. fuitq; de ſeruis ouatione contentus, ne dignitatem triumphi ſeruili inſcriptione violaret. Eundem etiam M. Perpennam triumphaſſe ſcribit Valerius lib. III. quanquam eundem in conſulatu, atq; ex Aſia, non in prætura, neq; ex Sicilia triumphum egiſſe falſo (vt poſt oſtendam) ille videtur ſignificare. Quando igitur Fuluio conſuli Piſonem, Piſoni Rupilium conſules ſubſequentibus deinceps annis ſucceſſiſſe, atque Rupilium ipſum bello demum confecto leges Siciliæ dediſſe inuenio, propterea fit vt credam, ante C. Fuluium conſulem prætores quatuor, quos Florus commemorauit, cum ſeruis rem male geſſiſſe; quintum autem Perpennam ſupplicio de eis ſumpto, bellum ſuſtuliſſe, ita vt ouans vrbem inierit. cumq; ille è prouincia deceſſiſſet, hoc anno, nouo Cleonis alterius ſerui motu commoto, bellũ quod à Perpenna exſtinctum videbatur, grauius exarſiſſe; atque propterea conſulares inde ad id exercitus miſſos eſſe.

DE COS. AN. DCXIX.

Insequens annus P. Africanum, C. Fuluium Flaccum conſules habuit; vt ſcriptum eſt apud Caſſiodorum & Obſequentem: vt autem in faſtis Siculis, Scipionem & Flaccum. quem eundem Flaccum ſuggerunt Capitolina fragmẽta. C. Fuluii mentio eſt etiam in Epitoma LVI; Africani II conſulis, apud Appianum in Hiſpanienſi, Oroſium, Florum, Valerium lib. VIII, cum inquit; Æmilianum, cum quæſtoriis comitiis ſuffragator Q. Fabii Max. fratris filũ in campum deſcendiſſet, populus conſulem iterum reduxit. Quod autem Cicero in ſexto de rep. ſcribit; Cum autem Carthaginem deleueris, triumphum egeris, cenſor fueris, & obieris legatus Ægyptum, Syriam,

Syriam Aſiam, Græciam, delegere iterum abſens conſul: non eſt quod id quiſquam Valerii ſententiæ repugnare arbitretur. Eſt enim *abſens* accipiendus pro eo qui non petendi cauſa in campum deſcendiſſet, & omnino qui non peteret. quo modo ſæpe loquutum eſſe Dionyſium & Liuium, docui in ſcholiis Liuianis. Nunquam autem petiiſſe Africanum, oſtendit Cicero in Lælio, cum ait; Qui conſulatum petiit numquam factus eſt conſul bis: primum ante tempus, iterum ſibi ſuo tempore, reip. pene ſero. Eſt autem ſolutus lege, non ætatis, vt ait Appianus (quod quiſque intelliget, qui annos eum hoc tempore quinquaginta natum cognouerit: ſiquidem erat capiendo conſulatui legitimus annus XLIII) ſed ea lege quam Cato ſuaſerat; Ne quis iterum conſul fieret. quod in ſcholiis Liuianis demonſtraui. Africano Hiſpania, Fuluio Sicilia euenit.

De re geſta cum Numantinis, & ſeruis in Sicilia.

FACTVS ergo magna populi voluntate, maiore reip. ab eo bene gerendæ ſpe Scipio conſul, cum bellum Numantinum extra ſortem, vt etiam ante Punicum gerere iuſſus eſſet, animum ad belli apparatus neceſſarios applicauit. Igitur diffidens veteri exercitui, à quo res ſæpe male geſta eſſet, alias ſibi copias ſcribendas, auxilia vndique aduocanda; arma, tela, equos, & cetera inſtrumenta militiæ præparanda putat, in delectu autem habendo, nullius ex veteribus legionibus nomen accipit, quod alio bello deſinerentur; verum nouos milites omnes conſcribit. Cum autem Itali frequentes, ſtudio atque amore Scipionis ad id bellum nomina darent, ſenatus veritus ne Italia proprio præſidio nudaretur, non ſolum id eos vetuit facere; ſed ne pecunias quidem ex præparatis enim ſumere paſſus eſt; verum annuas penſiones, quarum nondum tempus venerat, attribuit, quorũ alterum Scipio, quod ad pecunias in bellum ſuppeditandas pertinebat, minime ſe indigne dixit ferre, quod ſuas & amicorum copias diceret ad id bellum gerendum ſatis multas futuras: de altero vero, quo milites Italiæ fortiſſimos ſecum ad bellum difficillimum vetabatur educere: ſenatum leuiter reprehendit. nam ſi propter hoſtium fortitudinem Romani toties victi eſſent, ſtrenuis omnino ſibi militibus opus eſſe, quoniam cum iiſdem hoſtibus dimicandum eſſet: ſin autem propter ſuorum ignauiam minus bene ſæpe pugnatum eſſet, viris item ſe fortibus indigere, ne copiis iiſdem parem ipſe calamitatem acciperet. Quare cõſenſu ſenatus multos, qui ſe vltro militię offerebãt, conſcripſit; quos reges ciuitateſq; miſerũt; magnam præterea ſeruorum manum armauit; amicis quoq; quingentis, quos ſecum educeret, ex omni nobilitate delectis. His autem ac reliquis neceſſariis rebus apparatis, partem exercitus ad quatuor millia hominum fratri Fabio tradidit: ipſe ante eum quam maximis itineribus potuit, cum reliquis copiis in Hiſpaniam ire contendit. Eo vero cum veniſſet, non protinus in hoſtes ſe intulit, vt eos tamquam imparatos circũueniret; quod exploratum haberet, numqnam id genus hominum adeo otio luxuriaque diffluere, quin ipſa naturæ ſuæ ferocitate apparatus aliorum facile ſuperaret: verum accepto à Piſone exercitu, cum eum ita inertem imbellemque factum intelligeret, vt nihil eiuſmodi moribus ſtrenue ſe gerere poſſe confideret; ita porro libidini & auaritiæ deditum, vt voluptati ille tantum & quæſtui, nihil gloriæ & laudi ſtuderet: ita denique ſeditionibus plenum, vt omnino ſine vllo imperio habitus videretur; propterea non ante ſibi bellum attingendum eſſe arbitratus eſt, quam præſentem intemperantiam ad priſtinam maiorem continentiam reuocaſſet, ac milites ipſos more maiorum laborare coegiſſet. Poſt autem cum militarem diſciplinam reſtituiſſet, militeſque obedientes ac laborum patientes reddidiſſet, ineunte æſtate motis caſtris Numantiam verſus contendit. Erat autem eius in hoc bello adminiſtrando conſilium, vt nec nimis firma ad ſtationes loca deligeret, nec copias vllo modo diduceret; ne, ſi quid à principio detrimenti cepiſſet, ab hoſtibus, à quibus adhuc ſtridebatur, omnino contemneretur; ac ne prœlio quidem hoſtes vllo modo laceſſeret, quod genus belli, ac Numantinorum vires, quantæ eſſent, non ignotas haberet; verum interea frumenta eorum incenderet, & agros ipſos perpetuis populationibus infeſtos faceret. Dum autem vaſtatis agris caſtra ſibi propius vrbem putaret eſſe mouenda, duo eſſe itinera, quibus eo perueniri poſſet, inueniebat

vnum anguſtum atque diffi[illegible]le; alterum, quamquam m[illegible]o ſuperiore long[illegible]s, tam & facil[illegible]us, & expeditius. Mulus autem ſuadentibus vt breuiorem viam iniret, is haud eſſe parendum putauit. cuius rei conſilium hac ratione explicabat, quod timendum ſibi eſſe diceret, ne in anguſtiore via exercitum duceret, repentinam in ſe hoſtes eruptionem facerent, iumentis, plauſtris, & impedimentis reliquis implicatum, neq; ea de cauſa ſatis vel ad pugnandum, vel ad pedem referendum paratum. Quod ſi illi feciſſent, ſe, nec ſi viciſſet, magnum quæſtum facturum; nec ſi victus eſſet, niſi cladem incredibilem accepturum. duci autem prudēti in primis eius rei habēdam rationem eſſe, vt nullo vnquam tempore, niſi aut monēte occaſione, aut neceſſitate vigente, certaret. neque enim turpius quidquam in re militari poſſe contingere, quam ſiquid imperator eiuſmodi commiſiſſet, vt ſibi dicendum eſſet, Non putaram. Hiſque rebus dictis, ſimul tribunis imperat, vt longiore itinere agmen ducant, atque ita exercitum in fines Vacceorum perducit. Ibi frumento quantum plurimum potuit coacto, omne præterquam quod ſibi neceſſarium eſſe arbitrabatur, incendit. Cum autem in Vacceis morans, quoſdam Pallantinorum equites, ſub Coplanū collibus in inſidiis latentes, animaduertiſſet in ſuos ſæpe, quoties frumentatum exirent, impetum facere Rutilium Rufum cum delecta equitum manu, qui eorum incurſiones cōtineret, immiſit. Is cum ad manus cum Pallantinis veniſſet, illud fecit imprudentius, vt eos terga dantes vſque ad collem inſequeretur. quo poſtquam peruenit, patefactis inſidiis, ſtatim ille ſuis, ne hoſtem inſequi aut adoriri contenderent, imperat; ſed pilis tantū eum à ſe quoad poſſent, propulſarent. Scipio autem interea cum Rutilium longius quam mandatum ei fuerat, eſſe progreſſum videret, quod euenerat, ne accideret, veritus, eum cum reliquo exercitu ſequi cœpit. cumq; ad locum veniſſet, equitatum in duas partes diſtribuit: eumque ab vtraque parte ſigna inferre in hoſtes iubet; iactiſq; iaculis, gradum ſenſim, quoad ſe cum reliquis copiis coniungerent, referre; atq; hac ratione equites incolumes in campum reduxit. Moturo interim ex Vaccæis caſtra Scipioni nuntiatur, flumen ad traiiciendum difficile in medio ſitum eſſe, ad idq; hoſtium eſſe inſidias collocatas. Ea res fecit vt priore itinere relicto, longiorem alteram viam, eamque ab inſidiis tutiorem, ingreſſus ſit. Ibi aquarum inopia multos effodere puteos eſt coactus; in quibus plerumque cum aqua amarior inueniretur, pars iumentorum ſiti confecta eſt, homines vix incolumes iter fecerunt. Inde traiiciens per fines Cauceorum, quibus ſuperioribus annis Lucullus contra fœdera bellum intulerat, edixit, vt ſuam quiſque domum ad negotia ſua reuerteretur. poſt ad hiberna in fines Numantinorū progreſſus eſt. Eo tempore cum rex Numidarum Micipſa populo R. peditum atque equitum auxilia mitteret, Iugurtham Manaſtabilis fratris filium, eum quocum poſtea populus R. bellauit, cum XII elephantis ac ſagittariis & funditoribus multis miſit. quem virum & in amicis Scipio habuit, & ad res grauiſſimas periculoſiſſimaſque ſæpe adhibuit. Hæc Appianus, Oroſius, Epitoma LVII ab Africano conſule hoc anno geſta in Hiſpania prodiderunt. In Sicilia vero C. Fuluius conſul rem geſſit, vt in Epitoma LVI, & apud Oroſium ſcriptum eſt. verum quo euentu, parum cognitum eſt; quod annalium veterum memoria interierit.

DE COS. AN. DCXX.

Hic annus conſules hab[illegible]t P. M[illegible]cium, L. Calpurnium, auctore Caſſiodoro, Scæuolam & Calpurnium faſtis Sicu[illegible] Velleio autem, P. Mucium Scæuolam, & L. Calpurnium. Horum, ſic meminit Pa[illegible]ianus in Verrinas; Scæuola iuri[illegible] peritiſſimus, cum L. Piſone conſ[illegible] f[illegible], qu[illegible] anno Ti. Gracchus occiſus eſt. P. Scæu[illegible]la, filius eſt P. Scæuolæ conſulis ann[illegible] DIXXVII; Cicero auctor in Brut[illegible] frater P. Craſſi biennio poſt conſulis, vt idem [illegible]ficat in Lucullo. In fragmenti[illegible] C[illegible]pit[illegible]nis eſt, L. CALPVRNIVS PISO FRVGI. recte. ſcribit enim Cicero in Verrem, & pro Fonteio, primum hunc è Piſonibus eſſe FRVGI vocatum. Idem tribunus pl. legem tulit de repetundis, Marcio & Man[illegible] [illegible]ibus; & annales Romanos ſcripſit. Cicero in Bruto. Hic i[illegible]dem conſulatus [illegible] C. Gr[illegible]cchi frumentariam poſt [illegible]r. auctor idem in iia Tuſculana.

De ſeditione Ti. Gracchi tribuni pl.

His conſulibus reſp. Romana, ſeditione a Ti. Graccho tribuno pl. excitata vehementiſſime perturbata eſt: quod ipſum aliorum, quæ plurima ſequuta ſunt, malorum initium fuiſſe exiſtimatur. Res autem acta ſic eſt. Ti. Sempronius Gracchus, clariſſima familia, atq; optimis maiorum exemplis tribunus pl. ad popularem aucupandam auram, legem tulit inuitis ſenatoribus atq; equitibus, ne quis ex agro publico plus quam D iugera poſſideret. cui cum M. Octauius collega cauſſam diuerſæ partis defendens intercederet, in eum furorem exarſit, vt ei poteſtatem lege lata abrogaret, ſeque & Caium fratrem, & Ap. Claudium ſocerum, triumuiros ad diuidundum agrum crearet. Promulgauit & alteram legem, qua ſi quis latius agrum patefaceret, vt iidem triumuiri iudicarent, qua publicus ager, qua priuatus eſſet. Deinde cum minus agri eſſet quam quod diuidi poſſet ſine offenſa etiam plebis, quoniam eos in ſummam ſpem opum erexerat, legem ſe promulgaturum oſtendit, vt iis qui Sempronia lege agrum accipere deberent, pecunia quæ regis Attali fuiſſet, diuideretur. hęredem autem populum R. reliquerat Attalus rex Pergami, Eumenis filius, paulo ante mortuus. Tot igitur indignitatibus commotus grauiter eſt ſenatus; ante omnia P. Mucius conſul. qui cum in ſenatu in Gracchum peroraſſet, raptus ab eo ad populum, rurſus in eum pro roſtris concionatus eſt. Cum autem iterum tribunus pl. creari Gracchus vellet, quod cum ſummo reip. exitio futurum optimates arbitrabãtur, auctore P. Cornelio Naſica, in Capitolio ab optimatibus occiſus eſt, ictus fragmentis ſubſelliorum; & inter alios qui in eadem ſeditione occiſi erant, inſepultus eſt in flumen proiectus. Hæc fere ex Epitoma LVIII. in libro autem de viris illuſtribus, in eandem ſententiam ita ſcriptum eſt; Ti. Gracchus tribunus pl. legem tulit, ne quis plus D agri iugera haberet. Octauio collegæ intercedenti nouo exemplo magiſtratum abrogauit. Deinde tulit, vt ea familia, quæ de Attali hæreditate erat, ageretur, & populo diuideretur. Poſt cum prorogare ſibi poteſtatem vellet, aduerſis auſpiciis in publicum proceſſit; ſtatimq; Capitolium petiit, manum ad caput referens, qua ſalutẽ ſuam populo commendabat. Hoc nobilitas ita cepit, quaſi diadema poſceretur. ſegniterq; agente Mucio conſule, Scipio Naſica, ſequi ſe iuſſis qui ſaluam remp. vellent, Gracchum in Capitolium perſequutus, oppreſſit. cuius corpus Lucretii ædilis manu in Tiberim miſſum; vnde ille *Viſpillo* dictus. Eadem vberius Appianus, Plutarchus, & Velleius. Hinc Cicero de aruſpicum reſponſ. dixit; Ti. Graccho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo, quæſtor C. Mancini conſulis cum eſſet, interfuerat, & in eo fœdere improbando ſenatus ſeueritas, dolori & timori fuit: iſtaq; res illum à grauitate patrum deſciſcere coegit. Et pro Sextio; Ti. Gracchus legem ferebat agrariam. grata res erat populo. nitebantur contra optimates, quod ea diſcordiam excitari videbant. & cum locupletes poſſeſſionibus diuturnis mouerentur, ſpoliari remp. propugnatoribus arbitrabantur. Et in Catiliam; Ti. Gracchus, quod iterum tribunus pl. fieri vellet, occiſus. Et de legibus; Ti. Gracchum nihil aliud perculit, niſi quod poteſtatem intercedendi collegæ abrogauit. Et pro domo; P. Scipionis factum ſtatim P. Mucius conſul, qui in gerenda rep. putabatur fuiſſe ſegnior, multis ſenatuſconſultis non modo defendit, ſed etiam ornauit. Et pro Plancio; P. Mucius arma quę priuatus P. Scipio ſumpſerat, ea Ti. Graccho interempto, iure optimo ſumpta eſſe defendit.

De re geſta cum ſeruis in Sicilia & Italia; & cum Numantinis in Hiſpania.

Hoc anno bellum in Sicilia L. Piſo conſul ita geſſit, vt eius virtutis populum Romanum haud pœnituerit, quemadmodum veterum in commentariis ſcriptum eſt; quorum verba proferam, vt quid de eo nobis ſcriptum relictum ſit, omnes intelligãt. Sic loquitur Oroſius; Poſt Fuluium Piſo conſul, in Sicilia Mamercium oppidum expugnauit; octa millia fugitiuorum interfecit; quos capere potuit, patibulo affixit. Et Valerius ita lib. II; L. Calpurnius Piſo in Sicilia bellum cum fugitiuis geſſit; & acerrime in Titium equitum pręfectum, qui fugitiuis arma tradiderat, animaduertit. Idem ſcribit Frontinus lib. IIII, cap. II ac Valerius lib. IIII, hoc modo; Calpurnius Piſo conſul, graui fugitiuorum bello à ſe liberata Sicilia, eos quorum præcipua opera vſus fuerat, imperatorio nomine donis cum proſequeretur, inter eos filium ſuum, ali-

quot locis prœliatum fortiſſime, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit. Atq; hæc quidem minime dubiam victoriam Piſonis oſtendunt. At in Epitoma LVIII, item aduerſus fugitiuos vario euentu geſtam ſcriptum eſt; & apud Obſequentem, in Sicilia à fugitiuis Romanos exercitus eſſe necatos. Neque vero Sicilia ſolum hoc tempore ſeruili peſte vexata eſt, ſed etiam Italia; quod & apud Obſequentem, & apud Oroſium exſtat. Oroſius quidem poſt Gracchanam ſeditionem ita ſcribit; Orta in Sicilia belli ſeruilis contagio, multas late infecit prouincias. Nam & Minturnis CCCCL ſerui in crucem acti; & Sinueſſæ ad IIII millia ſeruorum a Q. Metello & Cn. Seruilio Cæpione oppreſſa ſunt. Et Obſequens; In Italia multa millia ſeruorum, quæ coniurauerant, ægre comprehenſa, & ſupplicio conſumpta. Hæc autem dum in Sicilia Italiaque cum ſeruis geruntur, P. Scipio in Hiſpania prorogato imperio debellauit, atque Numantiam ipſam eius belli caput excidit. ſignificat hoc ipſum cum Obſequẽs, tum etiam Cicero in primo de officiis, cum ſcribit; Africanus in excidenda Numantia non plus reip. profuit, quam eodem tempore P. Naſica cum Tiberium Gracchum interemit. Res autem ex ſententia Appiani geſta ſic eſt. Cum omne ſtudium Scipio in populando agro, vbi hibernauerat, collocaret, accidit vt quodam die ad pagum neſcio quem, valle rupeq; altiſſima cinctum, exercitus eius maximum in diſcrimen adduceretur. Etenim cum magna pars militum intra pagum populationibus eſſet intẽta, equites autem pauci agros incurſionibus prædarentur, ab inſidiis hoſtium, qui nõ procul a pago in rupe conſederant, circumuenti, vix ſatis firmi ad ſe tutandum eſſe videbantur, niſi propere Scipio accurriſſet. qui cum ad ſigna extra pagum conſtitiſſet, ſuis repente per tubicinẽ euocatis, facta in hoſtes impreſſione, eos in fugam coniecit. neq; tamen illos perſequutus, ſe intra munitiones ſuas recepit, paucis vtrimq; occiſis; atq; ita quidem Appianus. Oroſius autem, Cum partem æſtatis, inquit, totamque hiemem ne tentata quidem pugna Scipio tranſegiſſet, hoc cum demum profeciſſe, quod vbi pugnandi copia facta eſt, Romani impetu Numantinorum oppreſſi cum terga vertiſſent, increpatione minisque imperatoris erecti, conuerſis ſignis hoſtem fugarunt. cuius etiam ſententiam Frontinus comprobat, qui Scipionem tradit, cum exercitum ſuum in fugam compulſum videret, ſe palam cum pro hoſte habiturum pronuntiaſſe, qui in caſtra rediſſet. Eodem tempore Antiochus Syriæ rex cum ad Scipionem munera miſiſſet ampliſſima, magnitudinem animi ſui Scipio declarauit: qui, cum alii imperatores munera regum occultare ſoliti eſſent, ea ipſe pro tribunali accepit; atque omnia quæſtorem referre in tabulas publicas iuſſit; cum ex iis ſe fortiſſimum quemque virum palam donaturum eſſe profiteretur. Poſt hæc bina ad Numantiam caſtra poſuit: quorum vnis ipſemet præfuit, alteris Q. Maximum fratrem præfecit. Eo tempore accidit vt à Numantinis, ſeſe ex vrbe proripientibus, ſæpe pugna laceſſeretur. at ille haud cum iis eſſe pugnandum ratus, qui deſperatione acti ad dimicandum deſcenderent, ſui poteſtatem non faciebat. cumque idcirco à nonnullis nimiæ quaſi tarditatis argueretur, id potiſſimum reſpondebat, ſe à matre ſua imperatorem genitum eſſe, non bellatorem. Ergo à prœlio abhorrens, animum ad hoſtes obſidione premendos, ac fame conficiẽdos intendit. Ea cauſſa fecit vt litteras per omnes prouincias & ſocias ciuitates dimitteret, à quibus auxilia peteret. quæ cum ad diem conueniſſent, vrbem ipſam hoc modo circumuallare inſtituit. primum copias ſuas atq; auxilia ciuitatum, in plures partes diſtribuit; ſimulque iis, vt totam vndique vrbem foſſa valloque cingerent, imperauit. Quod ſi ab erumpentibus hoſtibus opere forte prohiberentur, ſe interdiu purpureo velo, noctu ignibus fieri certiorem iuſſit. His vero perfectis, alteram foſſam poſt hanc ducere cœpit, & murum erigere, qui in altitudinem pedes decem, in latitudinem octo pateret; in eoq; turres iugeri inter ſe interuallo diſtantes excitare. cum autem ſtagnum quoddam cum mœnibus coniunctum muro ſepire non poſſet, aggere valido circumdedit. Hoc apparatu ita clauſa omni ex parte a Scipione Numantia erat, vt nemo egredi neque ingredi terra inuito illo poſſet. Verum cum flumen Durius vrbem præterlaberetur, erat id quidẽ Numantinis commodiſſimum tum ad commeatus importandos, quos ſecundum nacti ventum paruis in vrbem nauiculis inuehebant; tum ad homines emittendos, qui ſe vndis obruentes foras enatabant. Igitur eius fluminis vſum cum eripere Numantinis

Scipio

Scipio ſtatniſſet, vbi illud propter eius altitudinem, latitudinem, rapiditatemq; iungi ponte non poſſe animaduertit, caſtellum in vtraq; ripa conſtituit; ab iiſq; caſtellis proceras trabes firmiſſimis funibus vtrimq; ſuſtentatas in aquam demiſit. trabes autem erant mucronibus enſium circumfixæ: quæ magno impetu in orbem ductæ, prohibebant ne quis nauigando aut natando exire aut ingredi poſſet. ex quo Numantini inopia rei frumentariæ ſimul & conſilii laborare cœperunt: cum nec quidquam neceſſarium poſſet inuehi, nec quid foris ageretur, vlla ratione cognoſci. Quod ſi qui forte aliquo modo frumentatū exiſſent, eos tamen Scipio interfici prohibebat: quod diceret, hoc celerius eos abſumpturos frumentum quod haberent, quo plures fuiſſent. His rebus ita conſtitutis, ſuper turres machinas ceteraq; ad iacienda tela tormenta collocauit; omnibuſq; non cohortibus ſolum, ſed etiam centuriis, funditores & ſagittarios interiecit. pariq; ratione viros in muris ex interuallo diſpoſuit, qui omnium quæcumq; gererentur, clamore edito, eoq; inde ab aliis deinceps excepto, & proximis tradito, certiorem ſe repente facerent. Iis vero qui in turribus erant, edixit, vt ſi quid ſciri opus eſſet, id ſigno dato denunciarent; quæ vero certius ab ſe cognoſci oporterer, ea vt per nuncios indicarent. Ad hæc totum exercitum, qui ad ſexaginta millia hominum continebat, quadripartito diuiſit: quorum alios pro muris voluit excubare; alios in vſus neceſſarios, ſi quò forte contendendum eſſet, reſeruauit. viginti porro millia, quæ vſu poſtulante pugnarent; totidemq;, quæ ſi quid iis durius accidiſſet, ſubſidio eſſent, conſtituit. iiſq; locus erat ſuus cuiq; attributus; ex quo decedere cuiquam iniuſſu imperatoris permiſſum non erat. ex qua diligentia efficiebatur, vt quoties hoſtes impetum feciſſent, ſtatim omnes qui ad id parati erant, ex qua parte ſignum datum fuiſſet, ſe proriperent. Numantini vero quoties muri cuſtodias inuadebant (ſæpe autem id faciebant) partim multitudine ſignorum, quæ ad ceteros excitandos è turribus edebantur; partim aſpectu eorum qui propere aduolabant; tum nunciorum huc & illuc curſitantium copia; tum fortitudine eorum qui vallum murumq; acerrime defendebant; tum deniq; tubarum, quæ bellicum è turribus canebant, altiſſimo perterriti ſono, nihil proficiebant. Hac ergo ratione Scipio cum ſeptos illos teneret, putabat haud diutius obſidionem eſſe paſſuros; præſertim cum neq; virorum, neq; armorum, neq; cibariorum ſubſidii quidquam iis poſſet vlla ex parte ſuppeditari. Cum autem illi ita iam fame affligarentur, vt diutius obſidionem ſuſtinere non poſſe viderentur, Rhetogenes quidam exſtitit inter Numantinos longe & audacia & fortitudine princeps, qui periclitanti patriæ vltimis eius temporibus auxilium ferret. Is comitibus quinq;, quos in ſuam ſententiam pertraxerat, totidemq; famulis atq; equis aſſumptis, noctis ſilentio, ſpatium illud quod inter vrbem & munitiones erat, cum traieciſſet, ſcalis ſecum allatis munitiones ſuperat. Ibi cuſtodes imparatos adortus, remiſſis famulis equos conſcendit; ac protinus ſingulas Arreuacorum vrbes adit; ſimulq; eos docet quanto res Numantinorum in periculo ſint; videndum eis diligentius eſſe, ne ſimilis ad eos caſus recidat: optimam autē ad id rationem futuram, ſi cognatæ ciuitati maxime neceſſario tempore ſubueniant. Hæc oratio nullius populi animos permouit, niſi Lucenſis: quæ ciuitas a Numantia quinq; millia paſſuum diſtat. cuius cum iuuentus omnis ſubſidio Numantinorum eſſet intenta, maiores natu veriti, ne quid prauis adoleſcentum conſiliis detrimenti acciperent, confeſtim Scipionem certiorem faciunt. Ea de cauſſa Scipio hora noctis octaua, magna manu ſine impedimentis accurrit; & ante lucem vrbem exercitu circumſedit, ſimulq; petiit vt iuuentutes principes in poteſtatem ſibi dederentur. ciuibus eos euaſiſſe dicentibus, ſeſe bello ciuitatem perſequuturum eſſe demonſtrat. qua de cauſſa traditi ſunt ei iuuenis ad quadringentos. quibus cum manus pręcidiſſet, ſubito motis caſtris Numantiam ſe recepit. Vltimis temporibus Numantini, vbi diligentia Romanorum nihil his rebus profici poſſe intellexerunt, cum omnino nondum animo defeciſſent, ſex legatos ad Scipionem de pacis conditionbus mittunt. Eorum princeps Auarus, laudata Numantinorum animi magnitudine, magnifice apud Scipionem loquutus, Numantinos ſe dedere ei paratos dixit eſſe, ſi tolerabilia imperarentur; ſin minus, omnino ſe in acie interfici malle, quam non veterem belli gloriam libertatemq;, quā à maioribus acceperant, retinere. Scipio cum ex captiuis, quo ſtatu res in vrbe eſſent,

comperiſſet, veram ſine vlla exceptione deditionem fieri velle reſpondit; ſimul vt cō eos, arma, & ſe, atq; omnia ſua, fidei & poteſtati ſuæ committere. Hæc cum legati populo Numantinorum exponerent, quamquam non aliud Scipionem daturum eſſe reſponſum ſuſpicati antea fuerant; tamen ira incenſi, libertatis amore, quia numquā alias ante ſeruitutem ſeruiſſent, iamque præſenti calamitate acerbius efferati, & de ſua poteſtate deiecti eſſent, Auarum ceteroſq; legatos, tantorum malorum nuncios interficiunt; ſuſpicati ne illi publica ſalute neglecta, aliquid cum Scipione priuatim de incolumitate propria pepigiſſent. Poſtremo ad id inopiæ ventum eſt, vt omnibus generibus ciborum deficientibus; ac fructibus, iumentis, herbiſq; omnibus conſumptis, lora, detractaſq; ſcutis pelles, vbi feruida molliſſent aqua, comeſſe incœperint. quibus confectis, ſe ad morientium hominum cadauera tranſtulerunt: cum interim ægrotorum nullam rationem haberent, ac pro ſe quiſque quo plus poſſet, imbecilliori vim facere conaretur. Ad hæc vero grauis etiam peſtilentia inuaſerat; quam diutina cōcluſio, & mutatio victus, præterea teterrimus cadauerum odor tota paſſim iacentium vrbe, vulgauerat. Quibus illi fracti ac ſuperati malis, conſilium tandem ſe Scipioni dedendi ceperunt; ſeq; horrido & incompto capillo ſupplices ad eum contulerunt. Scipio, poſtulatis eorum auditis, iuſſit vt eodem illo die arma certum quendam in locum omnia comportarent, ipſi poſtridie in alium omnes conuenirent. Numantini diem ſibi ad id faciendum vt produceret, petierunt; quod adhuc in vrbe non pauci eſſent qui libertatis amore ſibi mortem afferre vel ferro vel fame cuperent. ex iis autem vbi alii ſeſe alio modo interemiſſent, reliqui tertio die, vti imperatum fuerat, in conſtitutum locum ſe contulerunt, deformes, truculento aſpectu, atque multo ſordidiore habitu; ita vt ea fortuna facile miſericordiam commouere in animis etiam hoſtium poſſent. quorum Scipio cum paucos ad triumphū ſepoſuiſſet, reliquos ſub haſta vendidit, vrbemque ipſam funditus euertit. Hæc Appianus. Florus autem atq; Oroſius, Numantinos, cum omnino erumpere in hoſtes ac viriliter occumbere ſtatuiſſent, carne prius ſemicruda & largiore potione ſumpta, ſe ingurgitaſſe ſcribunt, non vini, cuius is locus minime ferax eſt, ſed ſucci tritici artificioſe confecti; quam *Celiam* incolæ vocant. Scipio vero, cum hoſtiū conſilium præſenſiſſet, haud pugnandi copiam fecit. Id ægre primum Numantini tulerunt, quod ſibi vel ad patriā defendendam, vel ad glorioſam mortē oppetendam intercludi aditum intelligerent. deinde vero, cum omnino repentina eruptione prœlio Romanos laceſſere decreuiſſent, & ſi quid ipſi extremis temporibus proficere poſſent, tentare, ex improuiſo in aciem deſcendentes, Romanos inuadunt. Ibi magno ſpatio vtrimq; dimicatum eſt: iterumque Romani ſe pugnare cum Numantinis fugiendo ſenſiſſent, niſi duce Scipione pugnaſſent. Numantinorum tamen res deterior fuit; qui fortiſſimo quoq; ex ſuis amiſſo, prœlio exceſſerunt; ita tamen, vt compoſitis ordinibus, nec velnti fugientes ſe reciperent, nec oblata ad ſepulturā cadauera ſuorum aceiperent. Poſtremo omnia experti, quod res nulla proceſſerat, decernunt ex oppido profugere, atque ex hoſtium manibus occulte, ſi poſſent, euadere. at eorum incœptum vxores nimio virorum amore flagrantes, ruptis cingulis equorum impediunt. Quare vltima deſperatione ad moriendum impulſi, portas vrbis clauſerunt; ac ſe, duces, patriamque ferro, veneno, & ſubiecto vndique igni perdiderunt. Frontinus Numantinos ait, ne ſe dederent, mori præcluſis domorum ſuarum foribus maluiſſe. Eodem tempore Theogenem quendam tradit Valerius, virum genere, pecunia, honoribuſq; præſtantem, vicum ſuum, qui erat in vrbe pulcherrimus, incendiſſe, nutrimentis ignis raptim ex omni parte cō tractis; protinuſq; diſtrictis gladiis duobus in medium conſtitutis, binos viros ea cōditione inter ſe dimicare iuſſiſſe, vt qui victus eſſet, abſciſſis à capite ceruicibus, in ardentia tecta coniiceretur. qua ratione cum omnes prorſus eos neci tradidiſſet, tum demum etiam ſeipſum in ignem medium iniecisse. Scipio autem vrbem ingreſſus, nihil prædę inuenit; quod aurum, argentum, arma, veſtes ceteraq; eiuſmodi, omnia igni abſumpta eſſent. ac ne vnum quidem Numantinorum in vincula coniecit, quod omnes periiſſent. Ita de Numantiæ interitu fama duplex eſt: alii à Numantinis eam incenſam ſcribunt; alii a Scipione deletam; idque etiam ſine auctoritate ſenatus; vel quod Scipio id è repub. eſſe cenſeret, vel quod natura crudelis in eos eſſet quos vi caperet;

peret;

peret; vel certe,quod maximis vrbium euerſionibus clarius ſe nomen ſuum eſſe redditurum putaret. Numantia deleta,reliquam regionem in fidem accepit; ceteras quę defecerant Hiſpaniæ ciuitates,partim vi, partim deditione in poteſtatem ſuam redegit; agros Numantinorum vrbibus vicinis diſtribuit;labantes in fide confirmauit;reliquis tributa impoſuit.

DE COS. AN. DCXXI.

In hunc annum creati conſules fuerunt auctore Caſſiodoro P. Popillius, P.Rupilius: Lænas & Rupilius faſtis Siculis. Eorum meminit Cicero lib. XIII ad Att.Cic. Tuditanum,inquit, video in Libonis prætorem, P. Popillio, P.Rupilio cos. Et in Verrem; Ennam tenuerunt P.Popillio, P.Rupilio cos. ſerui fugitiui. In fragmentis etiam Capitolinis eſt P. POPILLIVS C. F. P. RVPILIVS P. F. P. N. Rupilium & Popillium cos. nominat Velleius lib. II; Rupilium & Lænatem Cicero in Lælio. Eundemq; intelligit cum ait: Scipio Rupilium conſulem fecit,Lęlium non potuit.P.Rupilli mentio eſt etiam in Epitoma LIX. C. Popillium C.Popillii filium eſſe arbitror, conſulis an.DXCV. His cos.S.C.factum in eos qui Ti. Gracchum ſequuti eſſent, quæſtione habita,multi damnati ſunt. Plutarchus in Gracchis.id quod auctore maxime P.Popillio cos.factum eſt.

De triumphis D.Bruti, & P.Scipionis Africani ex Hiſpaniis.

Res à D.Bruto conſule & pro cos. proſpere in Luſitania & Gallæcia(vnde *Callæcus* poſtea appellatus eſt) per triennium geſtas, ſupra commemorauimus. Ob eas triumphum ei decretum eſſe nemo dubitat.eum enim Plutarchus in Gracchis de Luſitanis;Eutropius de Luſitanis & Gallæcis triumphaſſe ſcribit. Quinetiam idem Eutropius indicat eundem hoc anno triumphaſſe; eum ita ſcribat; Attalus rex Aſiæ hæredem populum R.reliquit.mox etiam D.Brutus de Gallæcis & Luſitanis triumphauit,& P.Scipio Africanus de Numantinis ſecundum triumphum egit, XIIII anno poſtquam priorem de Africa egerat. Ergo in eundem annum reiecti duo nobiliſſimi triumphi ſunt; alter ex vlteriore,alter ex citeriore Hiſpania ; in quibus prouinciis per multos iam annos bellum à Romanis ſine effectu gerebatur. Credo autem ſerius Brutum triumphaſſe;quod vlterior Hiſpania numquam ordinata prouincia ſit, niſi exciſa Numantia,ac miſſis in vtraſque Hiſpanias x legatis. Appianus. P.etiam Scipionis præclaræ res ad Numantiam per biennium geſtæ, ante expoſitæ ſunt. Triumphaſſe autem eum hoc anno,docet aperte Cicero in Philippicis, vbi ait triumphatum ab eo eſſe anno ante Valerium & Licinium conſules. item Eutropius,Oroſius, & Epitoma LIX; apud quos eſt Scipionem poſteriorem triumphum egiſſe XIIII anno quam priorem de Carthagine egerat. In hoc triumpho XII millia pondo argenti translata auctor eſt Plinius lib. XXXIII, cap. XI. Appianus *Numantini* cognomen ex hac victoria inueniſſe Scipionem ſcribit.

De ſeruis in Sicilia debellatis; & ouatione P. Rupilii pro cos.

Eodem etiam anno ad bellum ſeruile in Siciliam profectus P. Rupilius conſul, ſeruos ſubegit;ac bello cōfecto, prouinciam ordinauit.Id enim ex Romanorum monumentis elicitur;quorum verba,vt res apertius demonſtretur ac certius, ſubiungētur.Sic Oroſius; Piſoni cum Rupilius cos. ſucceſſiſſet,Tauromininum & Ennam firmiſſima fugitiuorum refugia,bello recepit;vbi amplius quam XX millia ſeruorum trucidata referuntur. Valerius lib.II; P.Rupilius cos. eo bello quod in Sicilia cum fugitiuis geſſit,Q.Fabium generum ſuum, quia negligentia Taurominitanam arcem amiſerat,prouincia iuſſit decedere. Cicero in Verrem; Ennam tenuerunt P.Popillio, P.Rupilio cos.ſerui fugitiui.at Valerius lib.IX;P.Rupilius cos.Ennam,quam prædones tenuerunt,in poteſtatem populi Ro.redegit.In Epitoma autem LIX; P.Rupilius cos. in Sicilia cum fugitiuis debellauit.Et rurſus Val.lib.VI; P.Rupilius in Sicilia operam publicanis dedit,& vltimam inopiam ſuam auctorato ſociis officio ſuſtentauit. ab hoc poſtmodum cōſule leges vniuerſi Siculi acceperunt; acerbiſſimoque prædonum ac fugitiuorum bello liberati ſunt. Pædianus quoque in IIII Verrinam; P. Rupilius quondam ex publicano factus conſul,poſtea x legatorum ſententia leges Si-

culls conſcripſit. Ex hac victoria P. Rupilium ouantem iniſſe opinor. quod idem poſt fecit etiam M'. Aquillius, qui ſecundum ſeruile bellum confecit. Ego tamen P. Rupilium non in conſulatu triumphaſſe, ſed pro cos. puto: ſiquidem ſcribit in Verrem Cicero leges à P. Rupilio prætore Siculis eſſe conſcriptas. prætorem autem, vt alias proconſulem intelligit.

DE COS. AN. DCXXII.

CONSVLES ſuggerit in hunc annum Caſſiodorus P. Craſſum, L. Valerium: Craſſum & Flaccum faſti Siculi: Cicero Philippica XI L. Valerium Flaccum, P. Licinium Craſſū. P. Licinii Craſſi conſulis meminerunt omnes qui de bello Ariſtonici ſcripſerunt. Hic P. Craſſus Diues Scæuolæ frater dicitur à Cicerone in libris de oratore, & in Bruto. vnde eum *Mucianum* vocat Velleius lib. II: vt adoptatum eum ex gente Mucia in Craſſorum familiam notet. Idem ditiſſimus, nobiliſſimus, eloquentiſſimus, iuriſconſultiſſimus, pontifex maximus fuiſſe traditur à Gellio lib. I. cap. XIII. L. Valerium, quem eundem flaminem Martialem fuiſſe ſcribit Cicero in Philippicis, L. Valerii filium eſſe reor, conſulis anno DCI. Hoc loco fragmenta duo Capitolina inter ſe diuulſa, nec ſuo loco ab iis qui ea in Capitolio digeſſerunt, poſita, compoſui: ex quo hic & inſequens annus maxime illuſtratur. Eorum fragmentum vnum eſt hoc:

ANCI.
SERRA.
OR. L. F. LVIII.
PISO.
DCXX. MVa FLACCVS.
P. POPI. L. CALPVRNIVS FRV.
P. LICI. P. RVPILIVS P. F. P. N.
CE. VALER.
I

alterum autem, quod non huic annexum atque affictum eſt, verum longo poſt interuallo poſt annum DCXXC collocatum, eſt hoc:

IVS C. P.
VS P. P. P. N. CR.
CAECIL.

quod fragmentum ita cum parte ſuperioris coniungendum eſt:

DCXX. P. MVCIUS Scæuula. L. CALPVRNIVS Piſo FRVgi.
P. POPILLIVS C. P. Lænas P. RVPILIVS P. P. P. N.
P. LICINIVS P. F. P. N. CRaſſus. L. VALERius Flaccus.
CENS. Q. CAECILius Metellus
M. Perperna.

De cenſoribus & Luſtro LIX.

Ex fragmentis Capitolinis intelligitur, his conſulibus cenſorem Q. Cæcilium fuiſſe. is fuit Q. Cæcilius Metellus Macedonicus: cui collega additus Q. Pompeius. ſic eſt enim in Epitoma LIX; Q. Pompeius, & Q. Metellus, tunc primum vterq; ex plebe cenſores facti. Luſtrum à cenſoribus eſt conditum. cenſa ſunt capita * CCCLXVIII millia DCCCXXXIII, præter pupillos, & viduas. Q. Metellus cenſor cenſuit, vt ducere vxores omnes [omnino] cogerentur liberorum procreandorum cauſſa. Extat oratio eius quam Auguſtus Cæſar, cum de maritandis ordinibus ageret, * velut in hæc tempora ſcriptam in ſenatu recitauit. C. Atinius Labeo tribunus pl. Q. Metellum cenſorē, à quo in ſenatu legendo præteritus erat, de ſaxo deiici iuſſit. quod ne fieret, ceteri tribuni pl. auxilio [quam maxime] fuerunt. Hunc autem fuiſſe Q. Metellum Macedonicum, docet Plinius libro VII, cap. XLVIII. Q. Pompeii cenſoris meminit etiam Cicero in Bruto. Luſtrum factum eſſe anno ſequenti puto M. Perperna cos. Eius certe mentio fit in Epitoma poſt M. Perpernæ cos. mentionem.

De

De bello Ariſtonici Aſiatico.

Hoc tempore nouum in Aſia bellum coortum eſt, quæ ab Attalo Eumenis filio Pergami rege moriente, populo Ro. relicta Mucio & Calpurnio conſulibus fuerat. Quo de bello ſic Iuſtinus libro XXXVII; Ariſtonicus Eumenis filius, non iuſto matrimonio, ſed ex pellice natus, poſt mortem Attali, velut paternum regnum inuaſit Aſiam. cum multa ſecunda prœlia aduerſus ciuitates quæ metu Romanorum ſe tradere ei nolebant, feciſſet, iuſtuſq; rex iam videretur, Aſia Licinio Craſſo conſuli decernitur, qui intentior Attalicæ prædæ quam bello, cum extremo anni tempore inordinata acie prœlium conſeruiſſet, victus, pœnas inconſultæ auaritiæ ſanguine dedit. Florus autem ita; Attalus rex Pergamenorum, Eumenis filius, regnum populo R. teſtamento reliquit. Ariſtonicus, regii ſanguinis ferox iuuenis, vrbes regibus parere conſueras partim facile ſollicitat; paucas reſiſtentes, Mindon, Samon, Colophonem vi recepit. Craſſi quoq; prætoris cecidit exercitum; ipſum quoque cepit. Sed ille, memor & familiæ & Romani nominis, cuſtodem ſui barbarum virgula excæcat in exitium ſui. quod volebat, ita concidit. Craſſo conſuli affuiſſe Nicomedem Bithyniæ, Mithridatem Ponti, Ariarathen Cappadociæ & Pylæmenem Paphlagoniæ reges; Craſſum ipſum interfectum, caput eius Ariſtonico oblatum, corpus Smyrnæ ſepultum tradit Eutropius. In Epitoma autem LIX hoc pacto ſcriptum eſt; Ariſtonicus, regis Eumenis filius, Aſiam occupauit; cum teſtamento Attali regis legata populo Ro. libera eſſe deberet. aduerſus eum P. Licinius Craſſus conſul, cum idem pont. max. eſſet, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus, prœlio victus, & interemptus eſt. & Strabo libr. XIV; Ariſtonicus Attalo Philometore mortuo, cum de regno occupando, tamquam ex eius ſtirpe vnus, cogitaret, nauali prœlio ad Cumæam ab Epheſiis ſuperatus, in mediterraneam regionem recedens, vocatis ad libertatem ſeruis maximum exercitum comparauit, atque Thyatira primum, deinde Apolloniadem occupauit. cum autem ciuitates, atque Nicomedes Bithyniæ, & Ariarathes Cappadociæ reges, exercitus ſummiſiſſent, atque Romani legati quinque aduenisſent, & cum maximis copiis P. Craſſus conſul; ipſe Craſſus ad Leucas, cum quidam eum adoirentur, prœliu dimicauit. De eodem ſic Cicero Philip. XI; Cum Ariſtonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio cos. Rogatus populus quem id bellum gerere placeret, Craſſus conſul pont. max. Flacco collegæ flamini Martiali multam dixit, ſi à ſacris diſceſſiſſet. ſed ne tum quidem populus Rom. ad priuatum detulit bellum; ſed conſuli potius Craſſo, quam priuato Africano gerendum dedit. Hunc autem interfectum eſſe ſequentibus cos. ſcribit Obſequens. recte. ſcribit enim etiam Velleius Craſſum ex Aſia decedentem pro conſule interemptum. De eodem in Aſia imperatore tradit Gellius lib. I, cap. XIII; & Valerius lib. VIII, cap. VI; de nece eius, capite de fortitudine.

DE COS. AN. DCXXIII.

App. Clavdivm, M. Perpernam cos. in hunc annum ſubdit Caſſiodorus & Obſequens. Ceterum hunc C. Claudium vocat Cicero lib. III de legib. cum ait; Craſſi ſapientiſſimi hominis ſententiam ſenatus ſequutus eſt, cum decreuiſſet C. Claudio conſule de Carbonis ſeditione referente, eo inuito qui cum populo ageret, ſeditionem non poſſe fieri. Hunc autem C. Claudium cum Cicerone voco; ſiquidem idem pro Plancio ſcribit, Ap. Claudium, qui conſul fuit anno DCLXXIV, repulſam in ædilitate paſſum C. Claudio patre viuo. Hoc etiam confirmat vulgata vetus lapidea tabula, in qua eſt; C. CLAVDIO. M. PERPERNA COS. cum autem in faſtis Siculis ſit Lentulus & Perperna, intelligendum eſt, aliquam in Claudio Lentulo ſubeſſe adoptionem. M. Perpernæ conſulis meminerunt omnes qui de Ariſtonici bello ſcripſerunt. Hunc ante conſulem quam ciuem fuiſſe tradit Valerius lib. III, cap. V. His cos. cum Carbo tribunus pl. rogationem tuliſſet, vt eũdem tribunum pl. quoties vellet, creari liceret, rogationem eius P. Africanus grauiſſima oratione diſſuaſit; in qua dixit, Ti. Gracchum iure cæſum videri. Gracchus contra ſuaſit rogationem; ſed Scipio tenuit. Epitoma LIX. Et Obſequens; M. Fuluii Flacci triumuiri diſſenſione in legibus ferendis; angues duo nigri in cella Mineruæ allapſi, ciuilem cædem

portenderunt. Antiocho regi Syriæ, ingenti exercitu dimicanti, hirundines in tabernaculo nidum fecerunt. quo prodigio neglecto, prœlium commiſit; & à Parthis occiſus eſt. qua de re ſcriptum eſt etiam in Epitoma, quam citaui.

De re geſta in Aſia cum Ariſtonico.

M. Perperna conſul ſucceſſit Craſſo in Aſiam; atque Ariſtonico acie victo captoq; bellum confecit. ante tamen mortuus quam Romam rediret, triumphare non potuit. Vt autem tota res geſta ſit, latius in ſequentis anni hiſtoria explicanda demonſtrabo.

DE COS. AN. DCXXIV.

Hic annus conſules habuit M'. Aquillium, C. Sempronium, auctore Caſſiodoro: Aquillium & Tuditanum faſtis Siculis: Oroſio autem, C. Sempronium Tuditanum, M'. Aquillium. Horum meminit Cicero de natura deorum: Sol geminatus eſt, inquit, Tuditano & Aquillio cos. quo quidem anno P. Africanus ſol alter exſtinctus eſt. Et ad Q. Fratrem; Nouendiales feriæ fuerunt Aquillio & Tuditano cos. paulo ante mortem Africani. Appianus lib. 1, Strabo lib. xiv, alii, M'. Aquillii cos. meminerunt. Horum vterq; ex triumphis eorum Capitolinis deſcriptus eſt. His conſulibus ſeditiones à triumuiris Fuluio Flacco, C. Graccho, & C. Carbone agro diuidundo creatis, excitatæ. quibus cum P. Scipio Africanus aduerſaretur, fortiſq; ac validus pridie domum ſe recepiſſet, mortuus in cubiculo inuentus eſt. ſuſpecta fuit, tamquam venenum dediſſet, Sempronia vxor; hinc maxime, quod ſoror eſſet Gracchorum, cum quibus ſimultas Africano fuerat. de morte tamen eius nulla quæſtio lata. Defuncto eo, ſeditiones triumuirales acrius exarſerunt. Epitoma lix. Appian. lib. 1.

De re cum Ariſtonico in Aſia geſta, & bello confecto; & triumpho M'. Aquillii pro cos.

Crasso (vt dixi) in Aſiam Perperna conſul, Perpernæ M'. Aquillius ſucceſſit. Perpernam triumphaſſe, indicare forte quibuſdam videatur Valerius, cum ſcribit ita, capite de iis qui humili loco nati clari euaſerunt; Non paruus conſulatus rubor M. Perperna: vtpote qui conſul ante quam ciuis: ſed in bello gerendo vtilior aliquanto reip. Varrone. regem enim Ariſtonicum cepit, Craſſianæque ſtragis punitor exſtitit: cum interim cuius vita triumphauit, mors Papia lege damnata eſt. At triumphaſſe eũ negant alii omnes, ſiquidem M'. Aquillius ſucceſſor eius triumphauit. Id autem vt ceciderit, æquum eſt collectis veterum annalium verbis intelligere. Sic ſcribit Velleius; Aſiam L. Scipio Africani frater eripuit Antiocho: ſed beneficio ſenatus populiq; Ro. mox ab Attalis poſſeſſam regibus, M. Perperna capto Ariſtonico, fecit tributariam. Et alibi; Ariſtonicus, victus à M. Perperna, ductuſq; in triumpho, ſed à M'. Aquillio; capite pœnas dedit. Oroſius autem; Perperna conſul, qui Craſſo ſucceſſerat, audita morte Craſſi, & clade exercitus Romani raptim in Aſiã peruolauit. Ariſtonicũ recenti victoria furentẽ improuiſo bello adortus, nudatũ omnib. copiis in fugam vertit: cumq; Stratonicẽ vrbem, ad quã ille cõfugerat, obſidione cinxiſſet, trucidatũ fame, ad deditionẽ coegit. Perperna cos. correptus morbo apud Pergamũ obiit. Ariſtonicus vero ductus ad vrbem Romam, iuſſu ſenatus in carcere ſtrangulatus eſt. Addit Eutropius; Triumphari de eo non potuit; quia Perperna apud Pergamũ, Romam rediens, diem obiit. Iuſtinus autem; In Craſſi locũ miſſus Perperna conſul, prima congreſſione Ariſtonicũ ſuperatũ in poteſtatẽ ſuam redegit; Attalicaſq; gazas hæreditarias populi Romani nauibus impoſitas Romã deportauit. quod ægre ferens ſucceſſor eius M'. Aquillius conſul, ad eripiendũ Ariſtonicũ Perpernę, perinde veluti ſui potius triumphi munus eſſe deberet, feſtinata velocitate contendit. ſed contentionẽ conſulum mors Perpernæ diremit. Strabo etiam lib. xiv; M. Perperna, inquit, capto Ariſtonico, & Romam miſſo, bellum confecit: Ariſtonicus ipſe in carcere mortuus eſt; Perperna morbo abſumptus. poſtea M'. Aquillius conſul cum decem legatis miſſus, prouinciam compoſuit. Florus; Ariſtonicus à Perperna domitus & captus, & per deditionem in vinculis habitus. Aquillius Aſiatici belli reliquias confecit, mixtis veneno fontibus ad deditionem quarundam vrbium. quæ res vt maturam, ita infamem confecit

victo-

victoriam. De eiuſdem triumpho ſcriptum eſt in Epiſtola Mithridatis apud Saluſtium; Romani ſimulato impio teſtamẽto, filium Eumenis Ariſtonicum, quia patrium regnum petiuerat, hoſtium more per triumphum duxere. Triumphauit autem ſero, vel in prouincia conſtituenda occupatus; vel inimicorum, à quibus poſt etiam accuſatus eſt, inuidia impeditus: ſiquidem in annum DCXVII triumphus M'. Aquillii M'. F. M'. N. pro cos. ex Aſia reiicitur ab iis qui Capitolinos triumphos conſcripſerunt. Eadem belli occaſione etiam Lydiam, ſedem antiquam regnorum; Cariam, Helleſpontum, ac Phrygias ambas, in poteſtatem populi Rom. deditione veniſſe, Rufus & Iornandes produnt. Phrygiam vero ab Aquillio Mithridati regi Pontico pecunia acceptа conceſſam, ipſum eo nomine Romæ poſtularum; ſenatum Phrygiam liberam eſſe iuſſiſſe, tradit Appianus lib. I Bellorum ciuilium, & in Mithridatica. Iuſtinus adiicit lib. XXXVII, Phrygiam Mithridati, patri Ariarathis Cappadociæ regis, qui in hoc bello ceciderat; filiis Lycaoniam & Ciliciam datas.

De triumpho C. Sempronii Tuditani cos. de Iapudibus.

Hoc anno Illyrios mouiſſe, ac domitos eſſe, indicat triumphus C. Tuditani cos. qua de re ſic ſcriptum inuenio libro primo apud Appianum. Cum Tuditanus conſul vereretur ne iudex conſtitueretur litis quæ plebi cum patribus de agrorum diuiſione erat, in Illyricum prouinciam profectus eſt. In Illyrica vero ita; Iapudes intra Alpes incolentes, Sempronius Tuditanus pugna ſuperauit. In Epitoma autem LIX; C. Sempronius cos. contra Iapudas primo rem male geſſit; mox victoria cladem acceptam emendauit virtute D. Iunii Bruti, eius qui Luſitaniam ſubegerat. Eundem intelligi à Plinio puto lib. III, cum ait; Tuditanus, qui domuit Iſtros, in ſtatua ſibi inſcripſit, ab Aquileia ad Titium flumen ſtadia CC. Hunc demum conſulem de Iapudibus triumphaſſe, ſcriptum eſt etiam in tabulis Capitolinis.

DE COS. AN. DCXXV.

DEINCEPS Cn. Octauius, T. Annius conſules ſequuti. auctor Caſſiodorus; præter eum nemo. Octauium & Rufum in faſtis Siculis inuenio. Plutarchus etiam T. Annium quendam narrat cum Ti. Graccho in ſeditione contendiſſe. Cn. Octauius Cn. F. eſt, eius qui cos. fuit anno DCLXXXVIII.

DE COS. AN. DCXXVI.

L. CASSIVM, L. Cinnam conſules in hunc annum edit Caſſiodorus: Longinum & Cinnam faſti Siculi. Hic eſt L. Caſſius Longinus, qui poſtea cenſor fuit anno DCXXIIX: tribunus pl. fuerat Lepido & Mancino cos. Cicero in Bruto, pro Roſcio; pro Sextio. L. Cinnam L. Cornelii Cinnæ patrem eſſe arbitror, eius qui poſtea conſul quater fuit.

DE COS. AN. DCXXVII.

M. ÆMILIVM, L. Aurelium conſules in hunc annum memorat Caſſiodorus & Obſequens: Lepidum & Oreſtem faſti Siculi: M. Æmilium Lepidum, L. Aurelium Oreſtem Cenſorinus: M. Lepidum, L. Oreſtem Cicero in Bruto. L. Oreſtem filium eſſe puto L. Oreſtis conſulis anno DXCVI.

De re in Sardinia ab Oreſte cos. geſta.

L. AVRELIO Oreſti conſuli Sardinia obtigit. C. Gracchus ei quæſtor fuit per triennium; atq; Oreſtem ipſum, decedens Romam, in prouincia reliquit; vt ait in Graccho Plutarchus. nam Gracchus ipſe ſe tantum biennium ait fuiſſe in prouincia apud Gellium libr. XV, cap. XII. Sub eodem M. Æmilius Scaurus ſtipendia fecit; vt eſt ſcriptum in libro de viris illuſtribus. Sardiniam autem hoc tempore mouiſſe, atq; ab Oreſte ſubactam eſſe, ſcriptum eſt in Epitoma LX. Qui ſi ex ea triumphauit (neq; enim quidquam certum habeo) certe id poſt M. Fuluium fecit; qui de Liguribus poſt triennium triumphauit. nam hic vltra triennium in prouincia fuit; & Capitolini triumphi eum ante M. Fuluium non triumphaſſe indicant.

De Cenſoribus.

QVINQVENNIVM admonet vt in hunc annum cenſores coniiciamus, quos tamen aliqua de cauſa abdicaſſe arbitror, nec luſtrum feciſſe. ſiquidem poſtero anno alii cenſores fuiſſe commemorantur. Qui autem fuerint, parum liquet. Ego tamen Q. Fabium Seruilianum, & L. Cæcilium Metellum Caluum ſcripſi; & quod ex iis qui conſulares eſſent, vetuſtiſſimi eſſent; & quod in conſulatu collegæ fuiſſent. De Q. Fabio cenſore ſic Valerius capite de pudicitia; Q. Fabius Maximus Seruilianus, honoribus quos ſplendidiſſime geſſerat, cenſuræ grauitate conſummatis, exegit pœnas à filio dubiæ caſtitatis. De L. Metello ſic capite de teſtibus; Fratribus Metellis Quinto & Lucio, conſularibus & cenſoriis, altero etiam triumphali, in Q. Pompeium A.F. repetundarum reum, acerrime teſtimonium dicentibus, non abrogata fides. Hic eſt L. Metellus Q. Metelli Macedonici frater. Quam tamen infirmæ ſæpe in antiquitate concipienda coniecturæ ſint, omnes facile intelligere poſſunt. qui in hac re firmiores habuerit, eas ſequetur.

DE COS. AN. DCXXVIII.

M. PLAVTIVM, M. Fuluium conſules in hunc annum profitentur Caſſiodorus & Obſequens: Hypſæum & Flaccum faſti Siculi: M. Plautium Hypſæum, M. Fuluium Flaccum Oroſius, & Frontinus de aquæ ductibus. De quibus ſic Valerius capite de ſuperbia; M. Fuluius Flaccus conſul, M. Plautii Hypſæi collega, cum pernicioſiſſimas reip. leges introduceret de ciuitate danda, de prouocatione ad populum eorum qui ciuitatem mutare voluiſſent, ægre compulſus eſt, vt in curiam veniret. deinde partim monenti, partim oranti ſenatui, vt incepto deſiſteret, reſponſum non dedit. Appianus libro primo, M. Fuluium cos. tradit, primum Italos palam excitaſſe vt ciuitatem peterent; cumque in ea ſententia perſiſteret, à ſenatu in expeditionem miſſum. His cos. locuſtarum ingenti agmine in Africa pluit: quæ à vento in mare deiectæ, fluctibuſque eiectę, odore intolerabili Cyrenis mortifero vapore, grauem peſtilentiam fecerunt pecori; hominumq; DCCC millia conſumpta tabe, proditum eſt. Obſequens Epitoma LX, & Oroſius.

De cenſoribus & luſtro LX.

HIS conſulibus cenſores fuiſſe L. Caſſium Longinum, & Cn. Seruilium Cæpionem, inuenio apud Frontinum his verbis ſcriptum; Cn. Seruilius Cæpio, & L. Caſſius Longinus, qui *Rauilla* appellatus eſt, cenſores anno ab vrbe condita DCXXVII, M. Plautio Hypſæo, & M. Fuluio Flacco cos. aquam, quæ vocatur *Tepula*, ex agro Lucullano, quem quidam Tuſculanum credunt, Romam & in Capitolium adducendam curauerunt. Eorum etiam ita meminit Velleius lib. II; Perſequamur notam ſeueritatem cenſorum Caſſii Longini, Cæpioniſque. qui Lepidum Æmilium augurem, quod ſex millibus ædes conduxiſſet, adeſſe iuſſerunt. L. Caſſii & Cn. Seruilii cenſorum meminit quoque Cicero in Ver. III. Luſtrum anno (vt puto) ſequenti conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita CCCXC millia, DCCXXXVI; vt ſcriptum eſt in Epitoma LX. quod luſtrum, ſi ſuperiora ſpectabis, LX numerabis.

De coniuratione Fregellana à L. Opimio prat. compreſſa.

EODEM anno ad Fregellas res geſta eſt à L. Opimio prætore. Id autem ſignificat Obſequens, qui Fregellas, quæ aduerſus Romanos cõiurauerant, his cos. dirutas ſcribit. Coniurãdi fortaſſe cauſam attulit M. Fuluius conſul; qui Italicos populos primus in ſpem Romanæ ciuitatis (auctore Appiano) erexit. ſiquidem in Milonianam ſcribit Pædianus; L. Opimius in prætura Fregellas cepit: quo pacto viſus eſt ceteros quoque Latini nominis ſocios male animatos repreſſiſſe. Plutarchus C. Gracchum ſuſpectum fuiſſe tradit, ne ſocios ſollicitaſſet, & coniurationis Fregellanæ ſocius fuiſſet. In libro de viris illuſtribus ſcriptum eſt, eum Aſculanæ & Fregellanæ defectionis inuidiam ſuſtinuiſſe. Itaque Cicero in II agraria, bellum Fregellanum cum ſociis geſtum exponit. Ceterum Marcellinus lib. XV ſcribit, Opimio poſt diuerſos exitus prœliorum, Fregellanis tunc interneciuis hoſtibus ad deditionem compulſis triumphum

dene-

denegatum. In Epitoma antem LX ita eſt; L. Opimius prætor Fregellanos, qui defecerant, in deditionem accepit. Et apud Velleium; L. Opimius prætor Fregellas excidit. Et apud Valerium de iure triumphandi; L. Opimius Fregellanis ad deditionem compulſis, triumphandi poteſtatem à ſenatu non impetrauit; non inuidia patrum cõſcriptorum, ſed ſumma diligentia obſeruandi iuris, quo cautum erat, vt pro aucto imperio, non recuperatis quæ pop. R. fuiſſent, triumphus decerneretur. Pullus autem Numitor videtur Opimio Fregellas prodidiſſe. etenim inquit Cicero lib. de finib. V. Quis Pullum Numitorem Fregellanum proditorem, quamquam reip. noſtræ profuit, non odit?

De bello Allobrogico.

Hoc tempore primum cum Gallis trans Alpes dimicatum eſt. Salyes populi, huius auctores belli fuerunt, cum Maſſilienſium fines ſociorum populi Ro. inuaſiſſent. Salybus acceſſerunt Aruerni, Ruteni, & Allobroges: quibus ſubactis, bellum finitum eſt, quod ab iis *Allobrogicum* appellatum eſt. Imperatores Romani geſſerunt M. Fuluius Flaccus, C. Sextius Caluinus, Cn. Domitius Ahenobarbus, Q. Fabius Max. Æmiliani F. qui poſtea *Allobrogicus* dictus eſt. De hoc bello ita Florus: Prima trans Alpes arma noſtra ſenſere Saluii, cum de incurſionibus eorum fidiſſima atque amiciſſima ciuitas quereretur: Allobroges deinde & Aruerni, cum aduerſus eos ſimiles Æduorũ querelæ opem & auxilium noſtrum flagitarent. Et in Epitoma LXI Fuluius Flaccus primus omnium tranſalpinos Ligures bello domuit, miſſus in auxilium Maſſilienſibus aduerſus Saluios Gallos, qui populabantur fines Maſſilienſium. Et Marcellinus lib. XV; Gallorũ regiones præcipue, quę Italicis confines primo, tentatæ per Fuluium, quaſſatæ per Sextium; ad vltimum per Fabium Maximum domitæ. Et Obſequens his cos. Ligures Salyas trucidatos ſcribit.

DE COS. AN. DCXXIX.

CONSVLES ſubſequutos tradit Caſſiodorus & Obſequens C. Caſſium Longinum, & C. Sextium: Longinum & Caluinum faſti Siculi. Velleius Caſſio & Caluino Fabrateriam coloniam deductam ſcribit. C. Sextii Caluini meminit his verbis in Bruto Cicero; Atque etiam ingenio & ſermone eleganti, valetudine incommoda C. Sextius Caluinus fuit. Eutropius conſules edit C. Caſſium Longinum, & Sex. Domitium Caluinum; vt puto, per mendum.

De re geſta cum Gallis.

M. FVLVIO conſuli ſucceſſit in Gallia C. Sextius conſul; à quo Saluii funditus deleti ſunt; quemadmodum Romanorum qui exſtant annales omnes loquuntur. ſic enim ſcriptum eſt in Epitoma LXI; C. Sextius pro cos. victa Saluiorum gente, coloniam *Aquas Sextias* condidit, ob aquarum copiam & calidis & frigidis fontibus, atq; à nomine ſuo ita appellatas. Velleius Sextium Caluinum Salyes apud Aquas Sextias, quæ ab eo Sextiæ appellantur, deuiciſſe ſcribit. Strabo libr. IV, Sextium ait redactis in poteſtatem Salybus, non longe à Maſſilia ſui nominis ædificaſſe oppidum, ſuæq; appellationis aquas calidas dixiſſe. Vnde dixit Solinus cap. VIII in *Aquæ Sextiæ* quondam hiberna conſulis, poſtea excultæ mœnibus. Marcellinus Gallos tẽtatos per Fuluium, per Sextium quaſſatos fuiſſe. Hunc eundem Sextium prorogato imperio ſequenti anno rem geſſiſſe arbitror: primum, quod pro cos. Saluios viciſſe traditur; deinde, quod non niſi biennio poſt ſucceſſor ei miſſus eſt Cn. Domitius Ahenobarbus conſul.

DE COS. AN. DCXXX.

Q. CÆCILIVM, T. Quinctium in hunc annum prodit conſules Caſſiodorus: Metellum & Flamininum faſti Siculi; Q. Cæcilium Metellum, T. Quinctium Flamininum Eutropius & Oroſius: T. Flamininum, Q. Metellum, vocat Cicero pro domo. Q. Metellus, maximus natu eſt è filiis quatuor Macedonici; quem à deuictis in hunc honore Balearibus, Q. Metellum *Balearicum* vocat Plutarchus de fortuna Romanorum, itemque alii.

De triumpho M. Fuluii Flacci pro cos. de Liguribus & Gallis.

In hunc demum annum coniiciunt Capitolini ſcriptores triumphum quem ob res in Gallia geſtas egit M. Fuluius Flaccus. Triumphaſſe autem de Liguribus, Vocōtiis, ſcriptum eſt in triumpho Capitolino puto autem deſiderari, ET SALVIIS; primū, quod aduerſus eos miſſus erat; deinde, quod in conſulatu eius Ligures Salyes victos ſcribit Obſequens. Poſt Salyas (inquit Strabo) tenēt montana Vocontii: quorum regio ad Allobrogas vſque pertenditur. Plutarchus in ſeditione Gracchi, quæ biennio poſt excitata eſt, Fuluium armaſſe ſuos ait ſpoliis iis quæ Gallis cōſul ademerat. Idem cum Velleio hunc conſularem & triumphalem nominat.

De Balearibus victis, & triumpho Q. Metelli pro cos.

Hoc anno *Balearicum bellum* geſtum eſt. cuius hanc cauſam exponit Florus. Baleares (inquit) inſulæ, piratica rabie corruperant maria. aſcendêre etiam inconditas rates; & prænauigantes ſubinde inopinato impetu terruere. ſed cum venientem ab alto Romanam claſſem proſpexiſſent, prædam putantes, auſi etiam occurrere; & primo impetu ingenti lapidum ſaxorumque nimbo claſſem opperuere; ſed non diu. nam poſtquam comminus ventum eſt, expertique roſtra & pila venientia, pecudum in morem clamore ſublato petierunt fuga litora; dilapſiq; in proximos tumulos, quærendi fuerunt, vt vincerentur. Metelli Macedonici filii auſpicio res geſta, Balearici ei cognomen impoſuit. Strabo autem lib. XIII ita; Cum ex Balearibus pauci quidam improbi cum maris prædonibus conſpiraſſent, vniuerſos criminatus Metellus cognomento Balearicus inuaſit; idemque colonias condidit. In Epitoma autem LX ita eſt; Aduerſus Baleares à Q. Metello conſule res geritur. Triumphaſſe porro ex hac victoria Metellum, cum partum cognomen indicat; tum quod Plinius libr. VII ſcribit, Macedonicum à duob. filiis triumphalibus eſſe elatum; Balearicum & Dalmaticum intelligens. Triumphaſſe autem biennio poſt, docet Oroſius, cum poſt C. Gracchi cædem, L. Opimio cos. factam, ita ait; Metellus Baleares inſulas bello peruagatus edomuit; & piraticam infeſtationem, quæ ab iiſdem tunc exercebatur, plurima incolarum cæde compreſſit.

DE COS. AN. DCXXXI.

Cn. Domitium, C. Fannium conſules comparant in hunc annum Caſſiodorus & Obſequens: Abenobarbum & Fannium faſti Siculi. Eorum ſic meminit in Bruto Cicero; C. Fannius C. F. qui cos. cum Domitio fuit, vnam orationem de ſociis & nomine Latino contra Gracchum reliquit. Et Plinius lib. II, Lunæ, inquit, trinæ Cn. Domitio, C. Fannio conſulibus, apparuere; quos pleriq; appellauerunt ſoles nocturnos. C. Fannium a C. Graccho conſulem factum, L. Opimium repulſam tuliſſe, tradit Plutarchus. Cn. Domitius, pater eſt Cn Domitii qui cenſor fuit anno DCLXI, filius Cn. Domitii eius qui conſul fuit anno DXCI. auctor Suetonius in Nerone.

De re geſta cum Gallis, & triumphis C. Sextii Caluini pro cos. & Cn. Domitii Ahenobarbi pro cos.

Qvas res geſſerit C. Sextius conſul, atque pro conſule, ſupra commemorauimus. Cn. autem Domitium Ahenobarbum conſulē inuenio trans Alpes poſt C. Sextium miſſum, rem cum Aruernis & Allobrogibus feliciſſime geſſiſſe. Auctores huius hiſtoriæ habeo Suetonium in Nerone, qui ait; Cn. Domitius Ahenobarbus in conſulatu Allobrogibus Aruerniſque victis, elephanto per prouinciam inuectus eſt, turba militum quaſi inter ſolennia triumphi proſequente. Et Epitomam LXI, in qua poſt victoriam C. Sextii ita eſt; Cn. Domitius pro cos. contra Allobroges ad oppidū Vindalium feliciter pugnauit. quibus belli inferendi cauſa fuit, quod Teutomalium Saluiorum regem fugientem recepiſſent, & omni ope iuuiſſent; quodque Æduorum agros ſociorum populi Ro. vaſtauiſſent. Et Oroſium, qui ſcribit; Cn. Domitius pro cos. Allobroges Gallos iuxta oppidum Vindalium grauiſſimo bello vicit; maxime cum elephantorum noua forma equi hoſtium, hoſteſque conterriti diffugiſſent. XX millia ibi Allobrogum cæſa referuntur: III millia capta ſunt. Velleius etiam, Domitii Aheno-

Ahenobarbi ex Aruernis victoriam nobilem ſcribit fuiſſe. Obſequens item his cos. Salyes & Allobroges deuictos ſcribit. Adiicit Florus; Huius victoriæ quantum gaudium fuerit, vel hinc exiſtimari poteſt, quod & Domitius Ahenobarbus, & Fabius Maximus, ipſis quibus dimicauerant locis ſaxeas erexere turres, & deſuper exornata armis hoſtilibus trophæa. Hinc Cicero pro Fonteio dixit; Cn. Domitius, & Q. Maximus, nationem Allobrogum & reliquias armis confecerunt & oppreſſerunt. Domitium cum Allobrogibus dimicaſſe ſcribit Strabo, vbi Sulga Rhodanuſque commiſcentur. Vtrumque triumphaſſe, & Sextium & Domitium, hæc Eutropii verba, quamquam mẽdoſa, ſignificant; C. Caſſius Longinus, & Sex. Domitius Caluinus conſules, Gallis Tranſalpinis bellum intulerunt; & Aruernorum ciuitati, & eorum regi Bituito; infinitamque multitudinem iuxta Rhodanum fluuium interfecerunt: Denique Bituitus ſuperatus, Domitio ſe dedidit; atque ab eo Romam deductus eſt; magnaque gloria conſules ambo triumpharunt. Hæc autem verba mendoſa dico; quia Sextium Caluinum cum Domitio miſcent. neque enim C. Caſſius Longinus ad hoc bellum quidquam pertinet. Vt Bituitus rex à Domitio & à Fabio captus ſit, in triumpho Fabii oſtendam: quem Florus bis in triumpho viſum ſcribit, Domitii credo, & Fabii. Accedit quod Suetonius Domitios Ahenobarbos triumpho functos ait, cenſuraq; duplici. quo tamen in loco errauit vir ille; quod hũc Domitium cũ filio huius tribuno plebis eundem fecit. Triumphauit autem certe Domitius in conſulatu Fabii; quod Valerius auctor ſit, capite de perfidia, Domitium in prouincia fuiſſe tum cum ei Fabius ſucceſſit.

DE COS. AN. DCXXXII.

L. OPIMIVM, Q. Maximum conſules hic annus habuit, auctore Caſſiodoro: Opimium & Maximum faſtis Siculis: Obſequente vero, L. Opimium, Q. Fabium Maximum. Horum meminit Plinius libro *II*, cum ait; Circa ſolem arcus apparuit L. Opimio, Q. Fabio cos. Ceterum Fabium Maximum Paulli nepotẽ, Fabii Aemiliani filium eſſe, docet Pædianus in Verr. Velleius libro *II*, Cicero in Bruto, Epitoma LXI. vt turpiſſimi erroris coarguantur Strabo & Appianus, qui hunc Fabium Aemilianum vocarunt; & Plinius libro XXXIII, cap. XI, qui hunc Fabium Allobrogicum, (hoc enim ille cognomen ex victoria ſibi peperit) Africani fratrem appellat; quaſi idem ſit Allobrogicus & Æmilianus. L. Opimii conſulis, vnde *Opimianum vinum* dictum eſt, meminit Plinius libro XIIII, capite IIII; & Plutarchus in C. Graccho, & Velleius libro II.

De bello Allobrogico confecto, & triumpho Qu. Fabii Max. pro cos.

Q. FABIVM conſulem contra Allobroges exercitum duxiſſe, ac bellum confeciſſe, inuenio ſcriptum in annalibus Romanis. quæ autem inueni, ea exponam; ne quis in hoc diligentiam meam fortaſſe deſideret. In Epitoma LXI ita eſt; Q. Fabius Maximus cõſul, Paulli nepos, aduerſus Allobrogas & Bituitum Aruernorum regem feliciter pugnauit. ex Bituiti exercitu cæſa millia hominum centum viginti. & cum ipſe ad ſatisfaciendum ſenatui Romam profectus eſſet, Albæ cuſtodiẽdus datus eſt; quia contra pacem videbatur vt in Galliam remitteretur. decretum quoque eſt vt Congentiatus, filius eius comprehenſus Romam mitteretur. Allobroges in deditionem accepti. Eadem de Bituito rege victo, & clade hoſtium edita, ſunt etiam apud Strabonem libro IIII, atque apud Oroſium. Addit Cæſar lib. primo de bello Gallico, Aruernos & Rutenos a Fabio Max. ſuperatos, iiſque populum R. ignouiſſe, neq; in prouinciam redegiſſe, neque ſtipendium impoſuiſſe. Et Plin. lib. VII; Q. Fabium Maximum conſulem, apud flumen Iſaram prœlio commiſſo aduerſus Allobrogum Aruernorumque gentes, ante diem VI id. Auguſt. CXX millia perduellium cæſis, febri quartana liberatum eſſe in acie. Appianus, CXX millia Gallorum à Fabio, quamquam ex recenti vulnere imbecillo, cæſa eſſe: Velleius, Fabiũ ex hac victoria Allobrogicum, Pædianus Allobrogem appellatum tradit. Marcellinus Galliam Italiæ finitimam à Q. Fabio domitam ait; eiq; rei pleniorem effectum deuicta aſperiore Allobrogum gente cognomentum indidiſſe. Illud in hac victoria me mouet, quod Va-

lerius Bituitum captum à Domitio ſcribit, ac Romæ cuſtodiendum datum, libro IX. his verbis; Iratus Bituito regi Aruernorum Cn. Domitius, quod tum ſuam, tum etiam Allobrogum gentem, ſe etiam tum in prouincia morante, ad Q. Fabii ſucceſſoris ſui dextram confugere hortatus eſſet; per colloquii ſimulationem accerſitum, hoſpitioque exceptum, vinxit, ac Romam naui deportandum curauit. Senatus eius factum neque probare potuit, neque reſcindere voluit; ne remiſſus in patriam Bituitus bellum renouaret. igitur eum Albam cuſtodiæ cauſſa relegauit. Eum tamen Bituitum cum Domitio & cum Fabio pugnaſſe, Strabo tradit, atque bis in triumpho ductum videtur ſignificare Florus, cum ſcribit; Nihil tam conſpicuum in triumpho quam rex ipſe bis viſus diſcoloribus in armis, argenteoque carpento, qualis pugnauerat. Hoc bello *Narbonenſis Gallia in prouinciam redacta*: atque vt quotannis in eam Roma prętores mitterentur, inſtitutum. Quod cum ex ſequentium annorum hiſtoria patet, tum maxime ex Critognati Aruerni apud Cæſarem oratione lib. VII. cum ait; Quod ſi ea quę in longinquis nationibus geruntur, ignoratis, reſpicite finitimam Galliam; quæ in prouinciam redacta, iure & legibus commutatis, ſecuribus ſubiecta perpetua premitur ſeruitute.

De ſeditione C. Gracchi trib. pl.

His conſulibus C. Sempronius Gracchus, Tiberii frater, occiſus eſt, cum per biennium tribunus pl. legibus ſeditioſis latis remp. perturbaſſet. quæ fuerunt: Vt cui ab rogatus magiſtratus fuiſſet, ei iterum capere magiſtratum nõ liceret: Vt qui indicta cauſſa in ciuẽ Ro. animaduertiſſet, de eo populus iudicaret: (quæ lex præcipue in P. Popillium lata eſt) Vt agri publici tenuioribus diuiderentur: Vt veſtes militibus gratuito darentur: Ne quis minor XVII annis ad militiã cogeretur: Vt ſociis Latinis ſuffragiũ, æque ac ciuibus Ro. daretur: Vt ſemiſſe & triente frumentum plebi tribueretur: Vt a ſenatoribus ad equites iudicia transferrentur: Vt viæ dirigerentur, ſternerentur: lapidibus ſtadia ſignificantibus diſtinguerẽtur; põtibus ornarentur: Vt coloniæ Capua & Tarentum in Italia deducerẽtur. His legibus offẽſus ſenatus, M. Liuium Druſum Gracchi collegã impulit, vt colligendæ popularis beneuolentiæ cauſſa, leges alias & ipſe ad populũ ferret: vnam, de XII coloniis deducendis: alterã: Ne quis Latinorũ in caſtris virgis cæderetur. Cum autem Rubrius Gracchi collega legẽ de Carthagine colonia in Africam deducenda, annitẽte maxime Graccho, pertuliſſet, Gracchus ipſe triumuir eo profectus eſt. Atq; hæc quidem biennio priore acta ſunt. Hoc aũt anno, cum L. Opimius conſul, vel (vt aliis placet) Minucius Rufus tribunus plebis, leges Gracchi, qui iam tribunatu abierat, abrogaturus, & Carthaginem coloniam alio translaturus eſſet, occupatur ab vtraq; parte Capitoliũ. Ibi Atilio miniſtro Opimii conſulis, à Gracchanis in turba occiſo, eo die tempeſtatis cauſſa perfectum nihil eſt. poſtero die ſenatus ab Opimio conſule vocatus, ac cõmemorata Atilii nece grauiter offenſus, mandat conſuli vt videat nequid detrimẽti reſp. capiat. Ita Opimius poſtridie armato ſenatu atq; equitibus, in forum deſcẽdit. Gracchus ac Fuluius Flaccus, is qui ante de Gallis triumphauerat, cum ſuis Auentinum obtinuerunt. Cum de cõditionibus pacis fruſtra per Fuluii filium legatum actũ eſſet, Gracchus ab Opimianis Auentino armis pulſus, vna cũ Fuluio interfectus eſt. caput eius ad Opimium delatum, auro redemptum. luſtrata ciuitate, *Concordiæ templum* cõſtructum eſt. Hæc Appianus, & Plutarchus latiſſime: breuius autem Velleius, Florus, Oroſius, atque Epitomæ. De legibus Gracchi ſic Pædianus in Verrem; C. Gracchus legem tulit, vt equites R. iudicarẽt. Cicero pro Rabirio, C. Gracchus legem tulit, ne de capite ciuium Ro. iniuſſu populi iudicaretur. & pro domo: de legib. III; C. Gracchus de P. Popillio tulit, vt ei aqua & igni interdiceretur. & pro Sextio; C. Gracchus frumentariam legem ferebat. res iucunda erat plebi; repugnabant boni, quod ab induſtria plebem ad deſidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri videbant. Vnde inquit in III Tuſcul. C. Gracchus cũ largitiones maximas feciſſet, & effudiſſet ærarium, verbis tamen defendebat ærarium. Item pro domo: C. Gracchus prouincias conſulares non modo non abſtulit à ſenatu, ſed vt neceſſe eſſet quotannis conſtitui per ſenatum. Item pro Cluentio; C. Gracchi lex, ne quis coeat vt publico iudicio conde-

condemnet quenquam. De nece autem ſic Cicero in Antonium, & in Catilinam; Senatus, quod L. Opimius cos. verba fecit de rep. de ea re ita cenſuit; vt L. Opimius conſul remp. defenderet. igitur Q. Metellus, cuius quatuor filii conſulares; P. Lentulus princeps ſenatus, cum L. Opimio conſule, aliique cōplures, armati, Gracchum in Auentinum perſequuti ſunt. quo in prœlio Lentulus graue vulnus accepit; interfectus eſt Gracchus, & M. Fuluius conſularis, eiusq; duo adoleſcentuli filii. Itē; C. Gracchus, quod agrarios concitaret, occiſus. Et Saluſtius; C. Gracchum triumuirum colonijs deducēdis, occidit Opimius. Et Pędianus; C. Gracchus tribunicius eſt interfectus. Quod dixi, vt oſtenderem Valerium errare, qui C. Gracchum a tribunatu necatum ſcripſit. De M. autem Fuluio ſic Cicero pro domo; M. Fuluius, quia cum Graccho contra ſalutem reip. fecerat, & ſenatus ſententia interfectus eſt, & eius domus euerſa & publicata eſt; in qua porticū poſt aliquāto Q. Catulus de manubys Cimbricis fecit. Et Valerius lib. VI; M. Flacci corpore trucidato, penates ab imis fundamentis eruti ſunt. Flacciana area, cum diu penatibus vacua manſiſſet, a Q. Catulo Cimbricis ſpoliis adornata eſt.

DE COS. AN. DCXXXIII.

P. MANLIVM, C. Papirium conſules ſubdit in hunc annum Caſſiodorus. Manilium & Carbonem faſti Siculi. Vereor igitur vt P. MANILIVS ſit legendum. Maniliorum enim fere cognomen nullum auditum eſt: eorumque Publium prænomē fuiſſe accepimus. at collega eius C. Papirius Carbo eſt; qui tribunus pl. Claudio & Perperna cos. poſt triumuir agris diuidūdis à C. Graccho deſignatus eſt; quique primum plebis partes ſequutus, poſt ad optimates ſe cōtulit. De quo ſic Cicero in *II* de oratore, L. Opimii cauſſam defendebat ad populum C. Carbo conſul, nihil de C. Gracchi nece negabat; ſed id iure pro ſalute patriæ factum eſſe dicebat. Id autem ſignificat quod eſt in Epitoma LXI; L. Opimius accuſatus ad populum à Q. Decio tribuno plebis, quod indemnatos ciues in carcerem coniecciſſet, abſolutus eſt.

De Cenſoribus, & Luſtro LXI.

QVINQVENNII ratio poſcit, vt in hunc annum cenſores & luſtrum coniiciamus. Qui autem cenſores fuerint, vix in tāto annalium R. ſilentio, diuinare poſſum. vtar autem, vt ſupra, coniecturis ex hiſtoriarum libris, quos nobis vetuſtas reliquit, ſumptis. Placet igitur alterum ex his fuiſſe Q. Metellum Balearicum, Macedonici filium; quia tradit Velleius Macedonicum elatum eſſe à filio vno conſulari & cēſorio, altero conſulari; tertio, cōſule; quarto, cādidato conſulatus, quem magiſtratum adeptus eſt. Et Cicero de finibus V, Q. Metellus, inquit, tres filios conſules vidit: è quibus vnum etiam cenſorem & triumphantem, quartum autem prætorem. Et Plin. lib. *VII*, Macedonicum à quatuor filiis illatum rogo, vno prætore tribus cōſularibus, duobus triumphalibus, vno cenſorio ſcribit. Nunc ſi quæratur qui ſit è duobus triumphalibus qui cenſuram geſſerit, an Balearicus, an Dalmaticus: profecto Balearicū reſpondebo: quia Cicero poſt reditum ad Quirites ait, de Metellis his loquēs: Non L. Dalmaticus conſularis, non C. Metellus cēſorius: non prætermiſſurus certe etiam in L. Dalmatico cenſuram, ſi eam geſſiſſet. Ergo ſi Q. Metellus cenſor fuit, & ante patris mortem fuit, qui M. Cæcilio Metello filio cōſule mortuus eſt, nec niſi poſtquam cōſul fuit, cenſuram cepit: profecto hoc anno eam geſſerit neceſſe eſt. Huic autem L. Calpurnium Piſonem Frugi adiunxi, eum qui X*III* ante annis conſul fuit; quem & ipſum cenſorium eſſe inuenio. De eo enim ſic Cicero in Bruto: L. Piſo trib. pl. legem primus tulit de pecuniis repetundis, & annales reliquit, Huius teſtimonium ex annalibus profert Dionyſius lib. *IIII*, & vocat Λεύκιον Πίσωνα Φρύγι ἐν ταῖς ἐνιαυσίαις ἱστορίαις. & in *II*, ὡς Πίσων Λεύκιος ὁ τιμητικὸς ἱστορεῖ. id eſt, *L. Piſo Frugi in Annalibus*. &, *Vt L. Piſo Cēſorius ſcribit*. Plinius etiam libro X*III*. cap. X*III*, eundem Piſonem cenſorium citat. Nemo eſt præterea ex conſularibus, quem cenſorium fuiſſe acceperimus, præter hunc. Nam Cn. Domitii Ahenobarbi certum habemus cenſuræ annum. plebeii autem, quod fieri cœptum erat, duo comparati ſunt. Factum etiam eſſe ab his luſtrum LXI, & priora & poſteriora luſtra demonſtrant.

DE COS. AN. DCXXXIIII.

L. Caecilivm, L. Aurelium conſules ſuggerit Caſſiodorus & Obſequens: Metellum & Cottam faſti Siculi. Caecilii Metelli & Cottae cōſulū meminit Plutarchus in Mario: quem Marium his cos. tribunatū plebis geſſiſſe, Metellumq; conſulem in carcerem cōieciſſe ſcribit. Cotta eſt ille in cuius cōſularis locum C. Caeſarem flaminem dialem eſſe factū tradit Velleius. L. Metellus, eſt filius L. Metelli Calui eius, qui cos. fuit anno DCXI. Idem poſt cenſor & pontifex maximus factus eſt.

DE COS. AN. DCXXXV.

Hic annus conſules habuit M. Catonem, Q. Marcium, teſte Caſſiodoro & Obſequente. Catonem & Marcium edunt faſti Siculi; Eutropius M. Porcium Catonem, & Q. Marcium. Eorum meminit Valerius libro V; Q. Marcius Rex, inquit, ſuperioris Catonis in conſulatu collega, à rogo filii vnici protinus curiam petiit, ſenatumq;, quem eo die lege haberi oportebat, cōuocauit. Et Plinius libro II; Tres ſoles, inquit, antiqui viderunt Q. Marcio, M. Porcio cos. Gellius porro ſcribit libro XIII, M. Catonem M. F. M. N. conſulē cum Q. Marcio fuiſſe; atque in eo conſulatu in Africam profectum, in prouincia obiiſſe. Et Velleius libro I, atque Eutropius, M. Porcio, Q. Marcio cos. *Narbonem Marcium* in Gallia coloniam eſſe deductam. Catone autem conſule immolante Obſequens inquit exta contabuiſſe, caput iocinoris inuentum non eſſe. Africa hoc anno propter aliquot forte motus, prouincia conſularis facta eſt, cum Catoni conſuli fuerit decreta.

DE COS. AN. DCXXXVI.

Consvles deinceps tradit Caſſiodorus L. Caecilium, & Q. Mucium Metellum & Scaeuolam faſti Siculi; L. Caecilium Metellum, Q. Mucium Scaeuolam Eutropius. In tabula etiam vetuſta de Genuenſium finibus, hi conſules nominantur, L. CAECILIVS Q. F. & Q. MVCIVS Q. F. Eſt autem hic L. Caecilius Metellus, qui poſtea à Dalmatis victis *Dalmaticus* appellatus eſt: quem Plutarchus in Coriolano, & in libro de fortuna Romanorum, *Diadematum* vocat, quod vlceris cauſſa diademate diu frontem obligauerit. Q. Mucius Scaeuola, augur eſt, de quo Cicero in Laelio, & libro primo de oratore; filius Q. Scaeuolae conſulis anno DLXXIX. L. Metello Dalmatae euenerunt.

De triumpho Q. Marcii Regis procos.

Hoc anno in Gallia bellum excitatum, indicat victoria Q. Marcii conſulis; de qua ſcriptum eſt apud Oroſium ita; Q. Marcius conſul, Gallorum gentem ſub radice Alpium ſitam bello aggreſſus eſt. qui cum ſe Romanis copiis circumſeptos viderent, belloq; impares fore intelligerent, occiſis coniugibus ac liberis, in flammas ſe proiecerunt. Et in Epitoma LXII; Q. Marcius conſul, Sarnos gentem Alpinam expugnauit. Qui autem ſint *Sarni* populi, nondum comperi. Rem vero geſtam eſſe à Marcio in Narbonenſi prouincia, oſtendit colonia ipſa, *Narbo Marcius* ab conditore appellata de qua ſic Cicero in Bruto, L. Craſſus voluit adoleſcens in colonia Narbonenſi cauſſae popularis aliquid attingere, eamq; coloniam, vt fecit, ipſe deducere. Triumphaſſe eum ſuſpicor ex minime dubia victoria eius. Triumphos enim aliquot ex Tranſalpinis bellis actos, indicant Cicero lib. II de off. cū ait de Caeſare ita; Portari in triumpho Maſſiliam vidimus, & ex ea vrbe triumphari, ſine qua numquam noſtri imperatores ex Tranſalpinis bellis triumpharunt.

DE COS. AN. DCXXXVII.

Cassiodorvs prodit in hūc annum conſules C. Licinium Getam, & Q. Maximum: Getam & Maximum faſti Siculi; Getam & Eburnum Cuſpiniani: quorum C. Geta poſt in cenſura etiam commemoratur. De Q. Maximo loquitur Cicero pro Murena, ſic; Quis L. Philippū ſummo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio ſuperari poſſe arbitratus eſt; quis Q. Catulum humanitate, ſapientia, integritate ante-

anteeellentem, à Cn. Manlio; quis M. Scaurum, hominem grauiſſimũ, ciuem c[illegible]egium, fortiſſimum ſenatorem; à Q Maximo? Et Feſtus, *Pullus Iouis* dicebatur Q Fabius; cui cognomen *Eburno* erat, propter cãdorem, quod eius natis fulmine icta er[illegible]. Fabium Eburnum filium impudicũ, cognita domi cauſſa, necaſſe tradit Quintilianus declam. III. quin Q. Fabium Seruilianum vocat Valerius.

De triumpho L. Metelli pro cos. de Dalmatis.

DALMATÆ pacati quieuiſſe videntur poſtquam P. Scipio Naſica de iis triumphauit anno DXCVIII. Hoc autem tempore (vt ſcribit Appianus) L. Metellus conſul, nulla eorum culpa, triumphãdi libidine, bellum illis intulit; atque ab iis amice exceptus, Salonæ eorum vrbe hibernauit. poſt autem deportato Romam exercitu, ſine cauſſa triumphauit. Prœlio autem opes eorum acciſas eſſe, oſtendit Epitoma LXII, in qua eſt; L. Cæcilius Metellus Dalmatas ſubegit. Et Pædianus in Verr. Ædem Caſtoris L. Metellus exſtruxit de manubiis: qui ſubactis Dalmatis, *Dalmaticus* appellatus eſt. De triumpho autem eius in hunc modum loquitur Eutropius; M. Porcio Catone, Q. Marcio Rege, Narbo colonia in Gallia deducta eſt: annoq; eodem à L. Metello & Q. Mucio Scæuola cos. de Dalmatis triumphatum eſt. Neminem autẽ eſſe tam cæcum arbitror, quin horum verborum mendum videat. neque enim Scæuola triumphauit, ſed ſolus Metellus. vt vere Plinius dixerit, Macedonicum morientẽ reliquiſſe filios duos triumphales; id eſt, Balearicum, & Dalmaticum.

DE COS. AN. DCXXXVIII.

DEINCEPS ſequuti cõſules M. Metellus, M. Scaurus, auctore Caſſiodoro: Scaurus & Metellus faſtis Siculis. M. Metellus, eſt tertius è filiis Macedonici, de quibus ante dixim⁹. De M. Scauro ita Pædianus; M. Scaurus ita fuit patricius, vt tribus ſupra eum ætatibus iacuerit domus eius fortuna. nam neque pater, neque auus, neq; proauus, vt puto, propter tenues opes, & nullam vitæ induſtriam, honores adepti ſunt. Et Cicero pro Murena; M. Æmilius Scaurus memoriam prope intermortuam generis ſui virtute renouauit. Et Plutarchus de fortuna Rom. Æmilius Scaurus, ex humili vita & humiliore genere nouus homo, à fortuna ſublatus, princeps ſenatus factus eſt. Hic anno priore ſuperatus fuit in petitione cõſulatus à Q. Maximo; auctore Cicerone pro Murena. hoc autem anno, P. Rutiliũ ſuperauit; eodem teſte in Bruto. M. Scaurus, inquit, & P. Rutilius, cum vna cõſulatum petiiſſent, non ille ſolum qui repulſam tulerat, accuſauit ambitus deſignatum competitorem; ſed Scaurus etiam abſolutus, Rutilium in iudicium vocauit. Et Plin. lib. *II*; Tacta Iunonis ædes Scauro cõſule, qui mox princeps fuit. Et lib. V*III*; Sorices & ipſos cõdi hieme, auctor eſt Nigidius, ſicut glires; quas cenſoriæ leges, princepsq; M. Scaurus in conſulatu non alio modo cœnis ademere, quam conchylia. Et in lib. de viris illuſtribus; M. Æmilius Scaurus, nobilis pauper. nam pater eius, quamuis patricius, ob paupertatem carbonariam fecit. idem primo dubitauit, honores peteret, an argentariam faceret, ſed eloquentiæ cõſultus, ex ea gloriam peperit. conſul legem de ſumptibus & libertinorum ſuffragiis tulit; Scaurus Ligures, Metellus Sardiniam obtinuit.

De cenſoribus, & Luſtro LXII.

CASSIODORVS his cos. cenſores fuiſſe L. Metellum & Cn. Domitium notat; eoſdemq; artem ludicram ex vrbe remouiſſe, præter Latinum tibicinem cum cãtore, & ludum talorum. Eorundem mentio eſt in Epitoma LXII, poſt L. Dalmatici victoriam, his verbis; L. Cæcilius Metellus, Cn. Domitius Ahenobarbus cẽſores, duos & triginta ſenatu mouerunt. Et apud Valeriũ lib. *II*; Geta cum à L. Metello, Cn. Domitio ſenatu motus eſſet, poſtea cenſor factus eſt. L. Metelli & Cn. Domitii cẽſorum meminit quoq; Cicero in Verr. Luſtrum ab his conditum puto anno (vt aſſolebat) ſequenti. Nam in Epitoma LXIII, poſt C. Porcium conſulem ſic de luſtro agitur; Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita CCCXCIIII millia* CCCXXVI. Ab his cenſoribus lectum principem ſenatus M. Æmilium Scaurum, indicat Saluſtius in Iugurtha; qui anno DCXLI vocat hunc conſularem, & tum prin-

cipem ſenatus. & Plin. lib. *II*; Tacta, ait, Iunonis ædes Scauro conſule; qui mox princeps fuit. Hunc autem L. Metellum, non Dalmaticum eſſe arbitror, ſed Calui filium eum qui quatuor ante annis conſul fuit.

De triumpho M. Aemilii Scauri cos. de Liguribus.

M. SCAVRVM prouinciam habuiſſe tradit Cicero in v Verrina; rem in Liguribus geſſiſſe, Strabo lib. v, his verbis; Magna intra Padum pars paludibus occupabatur; per quas Annibal magnis difficultatibus iter fecit in Tuſciam. Ceterū Scaurus, deductis ex Pado vſq; in Parmenſium agrum foſſis nauigationibus commodis, paludes ipſas exſiccauit è campis. per Placentina enim arua Trebia Padum influēs, aliiq; complures ante fluuii, præter modum ſtagnant. Hic eſt ille Scaurus, qui per Piſas & Lunam vſque Sabatios *viam* ſtrauit *Aemiliam*, & hinc per Derthonem. Eundem exercitum & imperium habuiſſe docet Frontinus libro *IIII*, cū ait; Pomifera arbor, quam in pede caſtrorum fuerat complexa metatio, poſtero die abeūte exercitu, qui ſub M. Scauro meruit, intactis fructibus relicta. Poſtremo in conſulatu Ligures ab eo domitos; deque iis triumphatum eſſe, ſcriptum eſt in libro de viris illuſtribus; quo loco viam Æmiliam ab eo etiam cenſore ſtratam proditum eſt.

DE COS. AN. DCXXXIX.

M'. ACILIVM Balbum, C. Catonem conſules ſuggerit Caſſiodorus: Balbum & Catonem faſti Siculi; M'. Acilium, C. Porcium Obſequēs. Eorundem meminit Plinius lib. *II*: Circa ſolem, inquit, arcus apparuit C. Porcio, M'. Acilio cos. Item; Relatū lacte & ſanguine pluuiſſe M'. Acilio, C. Porcio cos. Acilium prænomine Manii afficit Plutarchus in Mario. eſt autem, vt opinor, filius M'. Acilii L. F. Balbi, conſulis anno DC*III*. C. Cato frater eſt M. Catonis, eius qui quadriennio ante conſul fuit, nepos M. Catonis Cenſorii, atque Africani ſororis filius, vt ait Velleius, Cicero in Verrem, & in Bruto. Atque hic quidem Macedoniam ſortitus eſt. M'. Acilium, M'. Acilii filium eſſe arbitror, eius qui conſulatum geſſit anno DC*III*.

De bello Thracico, & triumpho T. Didii pro pr.

QVI de bello Thracico ſcribunt, ii fere a C. Catone conſule illud exordiuntur. quamquam bellum in Thracia multo ante geſtum eſſe, declarat res bene cū Scordiſcis à M. Coſconio prætore viginti ante annis geſta. Puto autē eos iccirco à Catone initiū belli narrandi ducere, quod ante res à prætoribus geſta ſit, hic autē primus cōſul eo miſſus ſit. vt antē excitatum, nunc demum grauius factum fuiſſe videatur. Miſſum tamen cum eo prætorem T. Didium reor; vt quondam etiam Q. Fabius cos. & C. Lælius prætor in Hiſpaniam aduerſus Viriathum miſſi ſunt; ex his autem cōſulem Catonem male pugnaſſe, prætorem proſpere. De Catone ſic ſcriptum eſt apud Eutropium; C. Cato conſul bellum Scordiſcis intulit; ignominioſeque pugnauit. Et in Epitoma LX*IIII*; C. Porcius cos. in Thracia male aduerſus Scordiſcos pugnauit. Et apud Velleium libro *II*; Cato conſularis, M. Catonis nepos, Africani ſororis filius, repetundarum ex Macedonia damnatus eſt, cum lis eius *IIII* M. æſtimaretur. Idem Cicero in Verrem. De Didio ſic Florus; Non fuſus modo à Scordiſcis aut fugatus, ſed (ſimile prodigio) omnino totus interceptus exercitus quē duxerat Cato. Didius vagos & libera populatione diffuſos, intra ſuam repulit Thraciam. Et Rufus Didius vagātes Thracas repreſſit. Eundem ex Macedonia triumphaſſe, auctor eſt Cicero in Piſonem: Quin tu me vides, inquit, qui, ex qua prouincia T. Flamininus, L. Paullus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alii, leui cupiditate commoti triumpharunt, ex ea ſic redii, vt ad portam Eſquilinam, Macedonicam lauream conculcarim. Præterea cum idem T. Didius iterum triumphauerit (auctoribus lapidibus Capitolinis) an. DCLX, facile intelligi poteſt, eum hoc tēpore primum triumphaſſe. Quamquam ſi Didius hoc anno prætor in Macedoniam profectus eſt, eum potius ſequenti anno triumphaſſe pro pr. puto. Sed fortaſſe, vt ſæpe alias, vaticinamur. Qui certiora habet, ea ſequatur, per me licet.

DE COS. AN. DCXL.

C. Cæcilivm, Cn. Papirium conſules ſubdit Caſſiodorus & Obſequens: Metellum & Carbonem faſti Sieuli: C. Cæcilium Metellum & Cn. Carbonem Eutropius. De his cos. loquitur Plinius libro *II*, cum ait; Lumẽ de cœlo noctu viſum eſt C. Cæcilio, Cn. Papirio cos. Eoſdem anno DCXL ab v.c. conſulatum geſſiſſe, tradit Tacitus in lib. de moribus Germanorum. C. Metellus, eſt quartus C. Metelli Macedonici filius, quem moriens prætorium & candidatum cõſulatus reliquit; vt ſupra diximus. eum cognomen ex contumelia traxiſſe, auctor eſt Cicero de orat. lib. *II*. cognomẽ autem fuit *Caprarius*. vt ait Plutarchus de Fortuna Romanorum. Carbonem, C. Carbonis filium eſſe reor eius qui *VII* ante annis conſul fuit; patrem Cn. Carbonis conſulis anno DCLXIX. Metello Macedonia, Carboni Illyricum euenerunt.

De triumpho M. Metelli pro cos. de Sardis, C. Metelli Caprarii cos. ex Macedonia.

Trivmphasse autem M. Metellũ pro cos. hoc anno de Sardis, C. Metellum cos. fratrem eius ex Macedonia, ſcriptum eſt apud Eutropium, ita; C. Cæcilio Metello, & Cn. Carbone cos. duo Metelli fratres triumpharunt; alter ex Sardinia, alter ex Thracia. & apud Rufum, Sardiniam & Corſicam Metellus vicit, triumphauitque de Sardis, qui rebellauere ſępe. Iuncta adminiſtratio harum inſularum fuerat; poſt ſuos prætores habuit. Vnde etiam ſcripſit Velleius; Circa eadem tempora *II* Metelli fratres vno die triumpharũt. Ex quo apparet, Catoni Metellum in Thraciam ſucceſſiſſe. cuius tamen Metelli non meminerunt ii qui de bello Thracico tradiderunt.

De bello Cimbrico.

Iisdem conſulibus Cimbros arma mouiſſe, ſcriptũ reliquit Tacitus de moribus Germanorum. Cimbrorum (inquit) arma, primum audita ſunt anno DCXL, Cæcilio Metello, & Papirio Carbone cos. Et Obſequens; C. Cæcilio, Cn. Papirio cos. Cimbri Teutoniq; Alpes tranſgreſſi, fœdam ſtragem Romanorum ſociorumq; fecerũt. Eutropius item Romæ nuntiatum his cos. tradit, Cimbros è Gallia in Italiam veniſſe. Cur autem mouerint, cauſſa affert Florus; quod ab extremis Galliæ profugi, cum terras eorum inundaſſet Oceanus; nouas ſedes toto terrarũ orbe quærerent. Hi vero, quod finibus ſuis nunquam exiſſent, & quod lõginquis è regionibus proficiſcerentur, vnde venirent, aut quinam eſſent, ignorabatur. Romani autem eos Germanos eſſe ex iis qui ad Septemtrionalem Oceanum incolũt, arbitrabantur, quod Germanorum lingua prædones *Cimbri* appellarentur. Hæc Plutarchus in Mario. Cum autem in Illyricum veniſſent, Cn. Carbo cos. cui ea prouincia obtigerat, ab iis fuſus acie ac victus eſt. ſiquidem in Epitoma *LXIII*, ita ſcriptum eſt; Cimbri gens vaga, populabundi in Illyricum venerũt. ab iis Papirius Carbo cos. cum exercitu fuſus eſt. Et apud Strabonem; Cn. Carbo ad Noreiam oppidum collatis cum Cimbris ſignis, nihil profecit. Velleius etiam ſcribit effuſam immanem vim Germanarum gentium, quibus Cimbris ac Teutonis nomen erat, Carbonem cos. fudiſſe fugaſſeque, & exercitu exuiſſe. De eodem Carbone victo auctor eſt etiam Tacitus, & Vegetius. Carbone autem ſuperato, quieuiſſe vſque ad Silanum cos. Cimbri videntur.

DE COS. AN. DCXLI.

M. Livivm Druſum, L. Piſonem conſules in hunc annum commemorat Caſſiodorus: Druſum & Piſonem faſti Siculi. L. Piſo cõſularis occiſus poſtea eſt à Tigurinis L. Caſſio conſule, auctore Oroſio; auus L. Piſonis ſoceri C. Cæſaris, vt ipſe Cæſar ſcribit lib. primo de bello Gallico: filius L. Piſonis Cæſonini, cos. an. DCV. M. Druſus, C. Druſi filius dicitur à Cicerone in Bruto, eius qui conſul fuit anno DCVI.

De triumpho M. Druſi cos. ex Macedonia.

M. Drvsvm in Thracia proſpere pugnaſſe poſt Didium, inuenio apud Florum: qui ita ſcribit: Didius Scordiſcos vagantes intra ſuam repulit Thraciam. Druſus vlte-

rius egit,& vetuit tranſire Danubium. Et apud Rufum; Thraces M. Druſus intra fines proprios continuit. Et in Epitoma LXIII; Liuius Druſus cos. aduerſus Scordiſcos gentem à Gallis oriundam, in Thracia feliciter pugnauit, magnumque honorem tulit. Puto autem hunc etiam ſequenti anno rem in Thracia geſſiſſe; quod conſulum eius anni alter Numidiam, alter Italiam ſortitus ſit. Druſum autem triumphaſſe, inde apparet, quod Suetonius tres Liuiæ gẽtis triumphos edit: quorum priores à Salinatore acti ſunt, tertius hic à Druſo.

DE COS. AN. DCXLII.

CONSVLES edit in hunc annum Caſſiodorus P. Scipionem, L. Calpurnium Beſtiam: faſti Siculi Naſicam & Beſtiam: Obſequens P. Scipionem, L. Calpurnium: Saluſtius, Eutropius,& Oroſius, P. Scipionem Naſicam,& L. Calpurnium Beſtiam. P. Naſicę Scipionis,& L. Beſtiæ conſulum, meminit etiam Valerius lib. I, cap. VI. Cicero autem P. Scipionem, P. Scipionis Serapionis filium, L. Beſtiæ collegam, in conſulatu mortuum eſſe tradit in Bruto. Idem pro Plancio P. Naſicam, repulſam in ædilitate paſſum, conſulem eſſe factum ſcribit. Beſtiæ etiã mentio eſt in fragmento Capitolino. P. Naſicæ Italia, L. Beſtiæ Numidia prouinciæ obtigerunt. Saluſtius auctor.

De bello Iugurthino.

SALVSTIVS, ac ceteri qui belli Iugurthini initia litteris prodiderunt, his conſulibus bellum contra Iugurtham ſuſceptum tradunt. Iugurtha auum Maſaniſam, patrem Micipſam Numidiæ reges per adoptionem adeptus, agitatus regni cupiditate, primum Hiempſalem fratrem per inſidias necarat; deinde in Adherbalem alterũ ſe conuerterat. Cum Adherbal Romam de Iugurtha queſtum profugiſſet, Iugurtha eo miſſa ingenti pecunia, facile ſenatum in ſuam ſentẽtiam traxit. miſſos deinde à ſenatu legatos, qui regnum inter illum Adherbalemq; diuiderẽt, ſimiliter aggreſſus, corrupit pecunia. Cum autem Adherbal, bello ab eo petitus,& in oppido Cirta obſeſſus, contra denuntiationem ſenatus occiſus eſſet, Iugurthę bellum indictum eſt. Primus in Numidiam cũ exercitu miſſus eſt L. Calpurnius Beſtia; qui captus regis pecunia, pacem cum eo flagitioſam fecit: quæ à ſenatu improbata eſt. Hæc Saluſtius latiſſime: Flurus, Oroſius, Eutropius, alii, breuiores.

De citeriore Hiſpania rebellante.

POST aliquot tempora quam Hiſpania à Scipione pacata fuit, nouæ ibi defectionum cauſſæ extiterunt. ad eosq; motus reprimendos miſſus eſt Calpurnius Piſo, atq; in Piſonis locum Ser. Galba. Cimbris autem in Galliam irrumpentibus, ac ſeruis Siciliam iterum bello vexãtibus, legati Roma eo miſſi ſunt; qui honeſtioribus, quibus potuerunt, conditionibus, Hiſpanienſes tumultus compoſuerunt. Hæc Appianus in Hiſpanienſi ſcribit hiſtoria. Quæ hanc mihi videntur habere ſententiam, vt quoniã biennio poſt Cimbri redierunt, ac tertio poſt anno Ser. Galba conſulatum iniuit. idẽ Galba anno antequam Cimbri recederent, Hiſpaniam prætor obtinuerit; ante Galbam autẽ Calpurnius Piſo hoc anno. de quo Piſone neſcio an forte intelligat Cicero in Verrem, cum ſcribit; Sunt veſtrum iudices quam multi, qui L. Piſonem cognouerunt, huius L. Piſonis, qui prætor fuit, patrem. is cum eſſet in Hiſpania prætor, qua in prouincia occiſus eſt, neſcio quo pacto, dũ armis exercetur, annulus aureus, quẽ habebat, fractus eſt & diminutus,&c. Eundem autem filium ſcribit fuiſſe L. Piſonis Frugi, qui trib. pleb. primus de repetundis legem tulit.

DE COS. AN. DCXLIII.

SP. POSTVMIVM, M. Minucium cos. Caſſiodorus ſuggerit: Albinum & Rufum faſti Siculi: Sp. Albinum, Q. Minucium Rufum Saluſtius. M. Minucii meminit etiam Velleius,& Epitoma LXV. Alter autem eſt ex duobus fratribus, de quibus mẽtio fit in tabula quadam vetere de Genuenſium finibus, ita; Q. M. MINVCIEI Q. F. RVFEI, DE CONTROVERSIIS INTER GENVATEIS ET VEITVRIOS IN RE PRAESENTE COGNOVERVNT, L. CAECILIO Q. F. Q. MVCIO

MVCIO Q. F. COS. In fragmento Capitolino eſt etiam mentio Albini. Minucio Macedonia, Poſtumio Numidia obtigit.

De re geſta cum Iugurtha, & triumpho M. Minucii pro cos. de Thracibus.

Hoc anno Sp. Poſtumius cos. cui Numidia obuenerat, poſt Beſtiam aduerſus Iugurtham miſſus, pecunia (vt creditur) à rege corruptus, bellum traxit, quoad Romã comitiorum cauſſa rediit. A. Poſtumius frater eius legatus, quẽ pro pr. caſtris conſul præfecerat, prœlio aduerſus Iugurtham infeliciter geſto, pacem quoque turpem fecit; quam ſeruandam non eſſe ſenatus cenſuit. auctor Saluſtius, & alii. At vero M. Minucius, qui Macedoniam ſortitus erat, rem cum Thracibus non modo in conſulatu, ſed etiam pro conſule bene geſſit. Hoc annalium qui exſtant, verba docent. Frontinus lib. 2 2; Minucius Rufus imp. cum à Scordiſcis Daciſque premeretur, quibus impar erat numero, præmiſit fratrem & paucos equites vna cum æneatoribus; præcepitque, vt cum vidiſſet contractum prœlium, ſubitus ex diuerſo ſe oſtenderet, iuberetq; æneatores concinere. Sonantibus montium iugis, ſpecies ingẽtis multitudinis offuſa eſt hoſtibus; qua perterriti, dedere terga. Et Eutropius; A Minucio Rufo in Macedonia Scordiſci & Triballi victi. Florus autem poſt Druſi victoriam; Minucius Scordiſcos toto vaſtauit Hebro; multis quidem amiſſis, dum per perfidum glacie flumen equitatur. Et Sextus; Minucius Thracas in Hebri fluminis glacie vaſtauit. In Epitoma autem poſt Silani cos. mentionem; M. Minucius pro cos. cõtra Thracas feliciter pugnauit. Porro autem triumphaſſe eum, his tradit verbis Velleius; Per eadem tempora clarus eius Minucii, qui porticus, quæ hodieque celebres ſunt, molitus eſt, ex Scordiſcis triumphus fuit. Quieuiſſe autem Thracas his victoriis fractos, per multos poſt annos opinor.

DE COS. AN. DCXLIIII.

CONSVLES ſubſequutos tradit Caſſiodorus Q. Metellum, & M. Silanum: faſti Siculi Metellum & Silanum: Q. Cæcilium Metellum Numidicum, M. Iunium Silanum, Pædianus & Eutropius. Eorum etiam meminit Cicero in Bruto. Q. Metellus Numidicus, inquit, & eius collega M. Silanus, dicebant de rep. quod eſſet illis viris & conſulari dignitati ſatis. Metellus à Numidia victa *Numidicus* dictus auctore Velleio. Hunc Q. Metellum L. F. vocat Cicero in epiſtola ad Lentulum, in Sextiana, & Corneliana. fuit autem L. Metelli Calui filius. In fragmento Capitolino eſt etiam SILANI mentio.

De cenſoribus.

QVINQVENNALE annorum interuallum poſtulabat, vt in annum priorem cenſores coniicerentur. verum quia fragmenta conſulum Capitolinorum nullos eo anno interponi cenſores patiuntur, credendum eſt, eo anno cenſores nullos in ciuitate fuiſſe. hoc autem anno quin fuerint, nemo dubitare poteſt, qui iiſdem fragmentis fidem habeat, neque enim litteræ illæ, IN MAG. M. E. ad quem, præterquam ad cenſorem mortuum, referantur, inuenio. Fuiſſe autem hos M. Æmilium Scaurum, & M. Liuium Druſum opinor; primum, quod vterque conſularis eſt; deinde, quod Plutarchus in Quæſtionibus ſcribit; hos in cenſura collegas fuiſſe; cumq; Druſus in magiſtratu mortuus eſſet, Scaurum abdicaturum non fuiſſe, niſi tribunorum iuſſu in carcerem ductus eſſet. M. certe Scaurum cenſorem *Aemiliam viam* ſtrauiſſe; *pontem Aemilium* feciſſe, ſcriptum inuenio in libro de viris illuſtribus.

De re geſta cum Cimbris.

CONSVLEM nullum inuenio poſt Cn. Carbonem ad hunc vſq; annum Galliam prouinciam ſortitum. nam Druſus & Rufus Macedoniam, Naſica Italiam, Beſtia atque Albinus Numidiam obtinuerunt. omnes autem annales poſt Carbonem conſulem Silanum cum Cimbris decertaſſe prodũt. Si autem quærimus, quid Cimbri victo Carbone geſſerint, profecto eos arma aduerſus Gallos, eos qui imperio populi Ro. ſubiecti non erant, atq; inde aduerſus Hiſpanos tranſtuliſſe reperiemus. De Gal-

lis auctorē habemus Cæſarem;apud quem Critognatus Aruernus lib. VII ita loquitur;Mei conſilii eſt facere,quod noſtri maiores nequaquam pari bello Cimbrorum Teutonumq; fecerunt;qui in oppida cōpulſi,ac ſimili inopia ſubacti, eorū corporibus qui ætate inutiles ad bellum videbantur,vitam tolerauerūt,neq; ſe hoſtibus tradiderunt.cuius rei exemplūm ſi nō haberemus,tamē libertatis cauſſa inſtitui, & poſteris prodi,pulcherrimum iudicarē.nam quid illi ſimile bello fuit. depopulata Gallia,magnaq; illata calamitate,Cimbri aliquando finibus noſtris exceſſerūt,atq; alias terras petierūt,iura,leges,agros,libertatem nobis reliquerunt. De Gallis & Hiſpanis,à quibus expulſi Cimbri,hoc anno in Italiam remigrarunt,teſtis eſt Florus, cum ait;Cimbri,excluſi ex Gallia & Hiſpania,cum in Italiam remigrarent,miſerunt legatos in caſtra Silani,inde ad ſenatū,petētes vt populus R.aliquid ſibi terræ daret quaſi ſtipendium;ceterū vt vellet,manibus atq; armis ſuis vteretur.repulſi,quod precibus nequiuerant,armis petere cōſtituunt. ſed primum impetum barbarorū Silanus ferre nō potuit.Et epitoma;M.Iunius Silanus cos. aduerſū Cimbros infeliciter pugnauit.legatis Cimbrorum,ſedem & agros in quibus conſiderent,poſtulātibus, ſenatus negauit. De Silano item victo,ſic Pædianus in Cornelianam ; Q. Cæcilius Metellus Numidicus,& M.Iunius Silanus,cōſules fuerūnt bello Cimbrico;quod diu praue ſimul & infeliciter geſtum eſt;atq; ipſe quoq; hic Iunius male aduerſus Cimbros rē geſſit;ac plures leges,quæ per eos annos quibus hæc gerebātur, populo latæ erāt, abrogauit.Item;M.Iunius Silanus quinquennio ante conſul fuit, quā Domitius tribunus pl.atque ipſe quoq; aduerſus Cimbros male rem geſſit. quā ob cauſſam Domitius eum apud populum accuſauit,criminatusq; eſt,bellum cum Cimbris iniuſſu populi geſſiſſe;idq; principium fuiſſe calamitatum quas eo bello populus accepiſſet; ſed pleniſſime Silanus abſolutus eſt. Cum autem hæc ita habeant,miror Eutropium ita ſcribere;A M.Iunio Silano collega Q. Metelli Cimbri in Gallia victi.

De re geſta cum Iugurtha,& triumpho Q. Metelli Numidici procos.

Q. CÆCILIUM Metellum conſulem, cui prouincia Numidia obuenerat, exercitu ad priſtinam diſciplinam redacto,duobus prœliis Iugurtham fudiſſe,Thalam oppidum diripuiſſe, vniuerſam Numidiam vaſtaſſe, ac regem ipſum per Mauros ac Gætuliam fugientem inſequutum,prorogato in alterum annum imperio, tertio anno Romam in conſulatu Marii rediiſſe,tradit latiſſime Saluſtius,& alii breuius. Triumphi eius ſic meminit Velleius libro II;Marius legatus Metelli,criminādo Metelli lentitudinem,effecit vt cum commeatu petito Romam veniſſet,conſul crearetur; belliq; pene patrati à Metello,qui bis Iugurtham acie fuderat,ſumma ſibi committeretur.Metelli tamen & triumphus fuit clariſſimus, & meritū virtuti cognomen *Numidicum* inditum.In lib.etiam de viris illuſtrib.eſt, Q. Metellum de rege Iugurtha triumphaſſe.Eutropius item duos triumphos de Iugurtha actos ſcribit; vnum à Metello,alterum à Mario.Gellius denique orationis meminit Q. Metelli Numidici, quam habuit de triumpho ſuo,lib. XII,cap. IX.

DE COS. AN. DCXLV.

SER. Galbam,M.Scaurum prodit in hunc annum conſules Caſſiodorus & Obſequens:Sulpicium & Scaurum faſti Siculi.Ser. Galbam conſularem fuiſſe Mario VI conſule,ſcribit pro Rabirio Cicero.filium eſſe Ser.Galbæ arbitror,conſulis an. DCIX. M. Scauri conſulis meminit Velleius & Tacitus. Hic eſt M. Aurelius Scaurus,qui poſt legatus à Cimbris eſt interfectus, vt eſt in Epitoma LXVII. Cicero in Bruto, poſtquam locutus eſt de Numidico & Silano collegis,M. Aurelius Scaurus, inquit, non ſæpe dicebat,ſed polite.Scaurum autem ſuffectum fuiſſe in locum alterius, qui antequam iniret,damnatus ſit,indicant, ſi recte ea interpretamur, Capitolina fragmenta. Eidem Gallia obtigit.

De cenſoribus,& Luſtro LXIII.

Ex Capitolinis fragmentis ſatis perſpicue intelligi poteſt, luſtrum LXIII factum eſſe his conſulibus,à quibus autem cenſoribus,parum cōpertum eſt.nos autem, quinam

nam eſſe potuerint, coniecturam ſequuti, aperiamus. Hos ergo Q. Fabium Maximum Allobrogicum, C. Licinium Getam eſſe ducimus conſulares enim quærimus. Q. autem Fabius in cenſura Fabianum fornicem conſtruxiſſe à Pædiano traditur, his verbis: *Fornix Fabianus*, arcus eſt iuxta Regiam in Sacra via à Fabio cenſore conſtructus, qui à deuictis Allobrogibus *Allobrox* cognominatus eſt: ibique ſtatua eius propterea poſita eſt. De C. Geta ſic Cicero pro Cluent. Ponam illud vnum, C. Getam, cum à L. Metello & Cn. Domitio cenſoribus ex ſenatu eiectus eſſet, cenſorem ipſum poſtea eſſe factum. Idem ſcribit Valerius. neque vero niſi hoc luſtro cenſor eſſe potuit; quod aliorum luſtrorum certa cenſorum nomina habeamus. Vtriuſque meminit Frontinus de aquæ ductibus: quamquam non ſine labe vulgatorum librorum, in quibus eſt; C. Licinius Cæſula, & M. Fabius. Vide etiam ne hoc luſtro M. Scaurus iterum princeps ſenatus lectus ſit. nam in ſeditione Norbani anno DCLVIII, M. Æmilium Scaurum, principem ſenatus & ciuitatis, lapide percuſſum tradit Cicero II libro de oratore.

De re geſta cum Cimbris.

M. SCAVRVS cos. in locum Silani miſſus in Galliam videtur, atque tertiam cladem à Cimbris accepiſſe, ex eo quod ſcribit Tacitus in lib. de morib. German. Cimbri Carbone, & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cæpione, M. quoque Manilio fuſis, quinque ſimul conſulares exercitus populo Ro. abſtulerunt. Et Velleius; Cimbri Cæpionem Maniliumque conſules, & ante Carbonem Silanumque fuderunt fugaruntque in Galliis, & exuerunt exercitu; Scaurumque Aurelium conſulem, & alios celeberrimi nominis viros trucidarunt. Quinctilianus item declamatione tertia Scaurum exercitum amiſiſſe ſcribit.

De triumpho Q. Cæpionis pro pr. & bello Luſitanico.

BELLVM hoc tempore in vlteriore Hiſpania redintegratum eſt, quæ D. Bruti imperio pacata fuerat. Excitatum autem à latronibus puto; qui eam paſſim diripientes vexabant. Hoc indicat Plutarchus, qui ſcribit C. Marium ex prætura vlteriorem Hiſpaniam ſortitum, eam latrociniis, quibus infeſta erat, liberaſſe. fuit autem Marius prætor ſeptem annis ante quam conſul. quem eundem cum Luſitanis pugnaſſe ſcribit Appianus. Inter ceteros prætores, qui hoc tempore eo miſſi ſunt, Q. Cæpionis fama excellit. Is priore anno in prætura Luſitanos ſortitus, hoc anno (vt puto) de Luſitanis triumphauit; ac triennio poſt pro conſule cum Cimbris male rem geſſit. Hoc docet Eutropius, qui poſt Minucianam de Scordiſcis victoriam, Luſitanos à Seruilio Cæpione deuictos tradit. quod ab eo in prætura factum, elici ex Valerio poteſt, qui lib. VI ſcribit; Q. Cæpio, præturæ ſplendore, triumphi claritate, conſulatus decore, max. pontificis ſacerdotio, vt ſenatus patronus diceretur, aſſecutus, in publicis vinculis ſpiritum depoſuit.

DE COS. AN. DCXLVI.

L. CASSIVM, C. Marium conſules in hunc annum comparat Caſſiodorus: Longinum & Marium faſti Siculi. Eorum meminit etiam Plinius lib. x. L. Caſſio, C. Mario cos. inquit bubone viſo, vrbs luſtrata eſt. C. Marium duabus repulſis ædilitatis acceptis conſulem factum, ſcribit Cicero pro Plancio, & Plutarchus in Mario. De eodem etiam idem ſic libro III de officiis; C. Marius, cum à ſpe conſulatus longe abeſſet, & ſeptimum annum poſt præturam iaceret, neque petiturus vnquam conſulatū videretur, Q. Metellum, cuius legatus erat, cum ab eo imperatore ſuo Romam miſſus eſſet, criminatus eſt; bellum illum producere: ſe ſi conſulem feciſſent, breui tempore aut viuum aut mortuum Iugurtham in poteſtatem populi Ro. redacturū. itaq; factus eſt conſul. Idem tradit Saluſtius, Valerius, Plutarchus, Velleius. L. Caſſius prætor fuit annu DCXLII, vt eſt apud Saluſtium: filius (vt arbitror) L. Caſſii conſulis anno DCXXVI: idem ille qui quærere ſolebat, *Cui bono*: & cuius tribunal, propter nimiam ſeueritatem, *ſcopulus reorum* dicebatur. auctor Cicero, & Valerius. Eidem Gallia, Mario Numidia prouincia decreta eſt.

De re geſta in Gallia, & L. Caſſio Longino cos. occiſo.

Scavro in Galliam ſucceſſit L. Caſſius conſul: qui quidem non ſolum male pugnauit, ſed etiam in prœlio cecidit. Hoc docet Epitoma LXV, in qua ita eſt; L. Caſſius cos. à Tigurinis Gallis, pago Heluetiorum, qui a ciuitate ſeceſſerāt, in finibus Allobrogum cum exercitu cæſus eſt. milites, qui ex ea clade ſuperauerant, obſidibus datis, & dimidia rerum omnium parte, vt incolumes dimitterentur, cum hoſtibus pacti ſunt. Et Oroſius; L. Caſſius conſul in Gallia Tigurinos vſque ad Oceanum perſecutus, rurſumq; ab eiſdem inſidiis circumuentus, occiſus eſt. L. quoque Piſo, vir cōſularis legatus Caſſii cōſulis, interfectus eſt. Q. Publilius, alter legatus, ne reſidua exercitus portio deleretur, obſides, & dimidiam partem rerum omniū, Tigurinis turpiſſimo fœdere dedit. Et Cæſar lib. 1; Cæſar, quod memoria tenebat L. Caſſium conſulem occiſum, exercitumque eius ab Heluetiis pulſum, & ſub iugum miſſum, concedendum non putabat. Et paulo infra; Hic pagus vnus, cum domo exiſſet patrum noſtrorum memoria, L. Caſſium conſulem interfecerat, & eius exercitum ſub iugum miſerat. Item; Qua in re Cæſar non ſolum publicas, ſed etiam priuatas iniurias vltus eſt; quod eius ſoceri L. Piſonis auum, L. Piſonem legatū, Tugurini eodem prœlio quo Caſſium, interfecerant. Ex his locis apparet, Cimbros hoc anno ex Gallia receſſiſſe, atque cum Gallis tantum Tigurinis à Romanis pugnatum eſſe. neq; enim Tacito aſſentior, qui Caſſium à Cimbris profligatum ſcribit poſt Carbonem ante Scaurum. malim enim ibi Silanum intelligi, quam Caſſium.

De re geſta à C. Mario cos cum Iugurtha.

At vero C. Marius conſul, tranſportatis in Africam copiis, primum oppida quædam aggreſſus, leuia aliquot prœlia fecit: poſt Gætulos & Iugurtham, ex ſociis Rom. prædas agentes, ſæpe adortus in itinere fudit; ipſumque regem haud procul oppido Cirta armis exuit. cumque idem, vt Iugurtham ad prœlium traheret, bello ad ſingula eius oppida transferēdo, & alia multa, & maxime Capſam ac Mulucham cepiſſet, Iugurtha Bocchum Mauritaniæ regem cum exercitu aduocauit. cumque reges ambo coniunctis copiis Marium in hiberna proficiſcentem inuaſiſſent, vtrimque acriter pugnatum eſt. cum autem Marius ſuos in collem oportunum ſubduxiſſet, reges vero prœlio deterriti, læti pro victoribus agerēt; Marius feſſos eos, ac ſomno captos, ac nihil tale ſuſpicātes adortus, plures eo prœlio quam omnibus ſuperioribus interemit. atq; inde cum in hiberna cōtenderet, hoſtibus, à quibus laceſſebatur, late fuſis fugatisq;, Cirtam oppidum, quo iter intēderat, occupauit. Eo legati à Boccho venerunt, qui regis verbis à Mario petiuere, duos quam fidiſſimos ad ſe mitteret; velle de ſuo & populi Rom. commodo cum his diſſerere. ille L. Sullam & A. Manlium miſit. neque tamen cum Boccho tum quidquam perfectum eſt, Boccho ipſo de ſententia ab amicis ſuis, quos Iugurtha pecunia corruperat, deturbato. Atque hæc quidē hoc anno à Mario, dum in hiberna profectus eſt, geſta exiſtimo. Saluſtius.

DE COS. AN. DCXLVII.

Deinceps conſules profitetur Caſſiodorus & Obſequens Q. Seruilium Cæpionem, & C. Atilium Serranum: Cæpionem & Serranum faſti Siculi. Q. Cæpione & C. Serrano cos. natum eſſe M. Ciceronem oratorem, Gellius lib. xv. ſcriptum reliquit. C. Serrani conſularis meminit Mario VI conſule ipſe Cicero pro Rabirio. Idem Q. Catulo antelatum eſſe C. Serranum in conſulatu, ſcribit pro Plancio. Q. Cæpionem Q. Cæpionis filium eſſe arbitror, conſuli anno DCXIII; cuius meminerūt omnes qui de bello Cimbrico ſcripſerunt. Caſſiodorus præterea & Obſequens, iudicia his conſulibus per Seruilium Cæpionem conſulē equitibus & ſenatoribus communicata notāt. Vnde Cicero dixit in Bruto; L. Craſſus Seruiliā legem ſuaſit iis cōſulibus quibus nati ſumus. Et paulo infra; Mihi quidem à pueritia quaſi magiſtra fuit illa Craſſi in legem Cæpionis oratio, in qua auctoritas ornatur ſenatus, quo pro ordine illa dicuntur; & inuidia concitatur in iudicum & accuſatorum factionem, contra quorum potentiam populariter fuit dicendum. Et lib. primo de oratore; Et animos

equitum Romanorum, apud quos tum iudices cauſſa agebatur, ad Q. Cæpionis odium, a quo erant ipſi propter iudicia abalienati, reuocabam. Quibus ex locis intelligi poteſt, C. Gracchum iudicia ante à ſenatoribus remouiſſe, atque ad ſolos equites tranſtuliſſe: cum Q. Cæpio cos. inter vtrumque ordinem ea cõmunicauerit. Hæc tamen lex aut ſublata, aut certe non obſeruata eſt.

De re geſta in Gallia, & in Numidia.

Q. AVTEM Cæpio conſul Galliam prouinciam ſortitus, bellum cum Gallis Tectoſagis, vt L. Caſſius ante cum Tigurinis fecit. neque enim Cimbri adhuc reuerterant. Hac de re ſic ſcriptum eſt apud Iuſtinum; Cæpio conſul, auri pondo cx millia, argenti põdo quinquies decies cẽtum millia Tectoſagis abſtulit. quod ſacrilegium, cauſſa excidii Cæpioni, & exercitui eius poſtea fuit. Romanos quoq; Cimbrici belli tumultus, velut vltor ſacræ pecuniæ, inſecutus eſt. Et Gellius lib. III; Cum oppidũ Toloſanum in Gallia Q. Cępio cos. diripuiſſet, multumque auri in eius oppidi templis fuiſſet, quiſquis ex ea direptione aurum attigit, miſero cruciabiliq; exitu periit. Et Strabo lib. IIII; Tectoſagas in belli ſocietatem contra Delphos veniſſe memorãt; theſaurus etiam penes illos ab imperatore Rom. Cæpione repertos in vrbe Toloſa, deprehenſamque ex eis eſſe pecuniis partem, memoriæ proditum eas autem quia Cæpio attigiſſe auſus fuerat, miſere eiectum è patria fuiſſe, & turpem mortem oppetiiſſe, perinde ac fœdo ſacrilegio cõtaminatum, creditum eſt; & in bonorum poſſeſſionem relictos filios inter ſcorta eas obliguriſſe, ac fœde mortuos eſſe; vt ſcribit Timagenes. Item Oroſius; Cæpio pro cos. capta Toloſa, centum millia pondo auri, & argenti cx millia, è templo Apollinis ſuſtulit. Marius autem interea prorogato (vt par eſt) imperio, exercitu in hibernaculis compoſito, cum expeditis cohortibus, & parte equitatus, proficiſcitur in loca ſola, obſeſſam turrim regiam, quo Iugurtha omnes perfugas præſidium impoſuerat. tum rurſus Bocchus legatos ad Marium mittit; ac quocumque modo belli componendi licẽtiam illis permiſit. Ii à Gætulis latronibus in itinere circumuẽti & ſpoliati, ad Sullam perfugiunt, quem Marius in caſtris pro prætore reliquerat: eique conſilia Bocchi patefaciũt. eos Marius Cirtam cum ad ſe venire iuſſiſſet, Romam ad ſenatum ire permiſit. ſenatus Boccho gratiã delicti fecit; amicitiam, vbi eam promeruiſſet, pollicitus eſt. Quibus rebus cognitis, Bocchus à Mario, vt ad ſe Sullam mitteret, petiuit. Sulla profectus, Boccho, vt ſibi Iugurthã viuum traderet, pace & amicitia Romanorum promiſſa, perſuaſit. quod cum ille feciſſet, (nã Iugurtha amice ſe à Boccho accerſitum putabat) eum vinctum Sulla ad Marium deduxit. Ex his verbis Saluſtii, Iugurtham hoc anno captum opinor. Ceterum, cum Marius non niſi biennio poſt K. Ian. triumpharit, ſequentem annum ab eo in ordinanda prouincia Numidia puto eſſe conſumptum. neque enim quidquam ea de re ſcribit Saluſtius. Rufus, Iugurtha per Metellum attrito, per Marium capto, Numidiam in poteſtatem populi Rom. perueniſſe ſcribit.

DE COS. AN. DCXLVIII.

CONSVLES prodit in hunc annum Caſſiodorus & Obſequens P. Rutilium Rufum, & C. Manilium. P. Rutilii conſularis meminit Mario VI cos. Cicero pro Rabirio perduell. Pro Plancio autem, eundem repulſa in tribunatu accepta, conſulatum ait eſſe adeptum. Et in Bruto, M. Scaurus, Inquit, & P. Rutilius, cum vna cõſulatum petiiſſent, non ille ſolum qui repulſam tulerat, accuſauit ambitus deſignatum competitorem; ſed Scaurus etiam abſolutus, Rutilium in iudicium vocauit; multaq; opera, multaq; induſtria Rutilius fuit. Eundem M.F. eodem in libro vocat. In altero cõſule variant annales. alii enim Caium, alii Cnæum, alii Marcum, alii Manlium; alii Manilium habent. Facile autem explicatur hæc quæſtio veteris Puteolani lapidis teſtimonio, in quo eſt; P. RVTILIO, CN. MALLIO COS. & faſtorum Siculorum, in quibus eſt Rufus & Mallius, ex quibus apparet MALLIOS gentẽ eſſe à Manliis diuerſam. nõ enim de Cn. Manlio patricio, eoque nobiliſſimo, ita loqueretur Cicero pro Plancio: Populus Romanus Q. Catulo, in ſumma familia nato, ſapientiſſimo & ſanctiſſimo viro, præpoſuit Cn. Manlium non ſolum ignobilem, verum ſine

virtute,ſine ingenio,vita etiam contempta.qui locus in manuſcripto libro *Manilium* habet,non *Manlium*.nec pro Muræna ita; Quis Q. Catulum humanitate, ſapientia, integritate antecellentem,ſuperari poſſe à Cn. Manlio arbitratus eſt; vbi legendum videtur Mallio.atque ita loci alii annalium corrigẽdi.nam in vetere etiam nummo argenteo inuenitur C. MALLI. L. METELL.

De re geſta cum Cimbris.

CN. MALLIO conſuli Gallià prouincia euenit. prorogatum item Q. Cæpioni in ea imperium credo ob Cimbrorum motum;quorum aduentus vehementius in dies celebrabatur.ſiquidem ſcribit Iuſtinus,Romanos belli Cimbrici tumultũ, quaſi ſacræ pecuniæ a Cępione conſule direptæ vltorem,inſecutum eſſe.Hoc certe anno ab ambobus his imperatoribus cum Cimbris in Gallia dimicatum, atq; clades Allienſi fere par accepta eſt.Quod ipſum auctorũ prolatis verbis,vt ceciderit,exponam. Oroſius latiſſime omnium ita; Cn. Mallius, & Q. Cæpio procos. aduerſus Cimbros, Teutones,Tigurinos,& Ambrones,Gallorum gentes,quę ad Romanum imperium exſtinguendum conſpirauerãt,miſſi, prouincias ſibi Rhodano flumine medio diuiſerunt.ibi dum inter ſe grauiſſima inuidia & contentione diſceptãt, cũ magna ignominia,& periculo Romani nominis, victi ſunt.ſiquidem in ea pugna M. Aurelius cõſularis captus atque interfectus eſt:duo filii conſulis cæſi: LXXX millia Romanorum ſociorumque trucidata; LX millia calonum atque lixarum interfecta Antias ſcribit. decem ex omni penitus exercitu homines ſuperfuerũt. hoſtes binis caſtris atque ingenti præda potiti,omnia peſſum dederunt. maximus Romæ non ſolum luctus, ſed metus etiam fuit,ne confeſtim Cimbri Alpes tranſgrederentur, Italiamque delerẽt. Et in Epitoma LXVII hoc modo; M. Aurelius Scaurus legatus conſulis,à Cimbris fuſo exercitu captus eſt: & cum in conſilium ab iis euocatus, deterreret eos ne Alpes tranſirent Italiam petituri,quod diceret Romanos vinci nõ poſſe; à Bolo rege feroci iuuene occiſus eſt. Ab iiſdẽ hoſtibus C.Mallius cos.& Q.Seruilius Cæpio pro cos. victi prœlio,caſtriſq; binis exuti ſunt. LXXX millia militum occiſa; calonum ac lixarũ XL millia.Plutarchus in Lucullo ſcribit prid.Non.Octubr.Cæpionem infeliciter cũ Cimbris pugnaſſe.Idem eſt in Camillo,& in Apophthegmatis.De Cæpione & Mallio victis idem Eutropius,Saluſtius in Iugurthino,Tacitus,alii.

De Q. Cæpione pro cos. damnato.

VISUM eſt etiam,quemadmodum Q. Cæpio, cuius temeritate clades accepta eſt, nouo exemplo pœnas populi R. iudicio dederit, demonſtrare. In Epitoma LXVII hac de re ita ſcriptum eſt; Secundum populi R. iuſſionem, Cæpionis, cuius temeritate clades accepta erat,damnati bona publicata ſunt,primi poſt regem Tarquinium; imperiumq; ei abrogatum. Et Pædianus ita in Cornelianã; L. Caſſius L. F. Longinus trib.pl. C.Mario,C.Flauio cos.legem tulit,vt quem populus damnaſſet,cuiue imperium abrogaſſet,in ſenatu ne eſſet. Tulerat autem eam maxime propter ſimultates cũ Q.Seruilio,qui ante bienniũ cos.fuerat,& cui populus, quia male aduerſus Cimbros rem geſſerat,imperium abrogauit. Cicero etiam lib. II de Oratore,ſeditionem excitatam hoc anno ob rogationem C.Norbani tribuni pl.ſignificat, qua imperium Cæpioni abrogabat;in eaq; ſeditione vim,fugam,lapidationem,crudelitatem tribuniciam in Cæpionis graui miſerabiliq; caſu fuiſſe; in qua principem & ſenatus & ciuitatis M. Æmilium lapide percuſſum eſſe,vi pulſum ex templo L. Cottam & T. Didium,cum intercedere vellent rogationi.Itaque idẽ in Bruto ait; Q. Cæpio,vir acer & fortis,cui fortuna belli,crimini;inuidia populi,calamitati fuit. Pædianus oſtendit, vt dixi, Cæpionem etiam poſt damnationem in ſenatum veniſſe. Caſſia aũt lege prohibitum fuiſſe ne iret. At Valerius lib.IIII,illum è carcere aufugiſſe,cũ ait; L.Rheginus trib.pl.Cæpionem in carcerem coniectum, quod illius culpa exercitus noſter à Cimbris & Teutonibus videbatur deletus,veteris amicitiæ memor, publica cuſtodia liberauit,& fugæ eius comes acceſſit. At vero lib. VI oſtendit, eum miſere necatũ fuiſſe.ſic enim ſcribit; Q. Cæpio,præturæ ſplendore, triũphi claritate, conſulatus decore,max.pont.ſacerdotio,vt ſenatus patronus diceretur,aſſecutus; in publicis vin-

culis

culis ſpiritum depoſuit; corpusq; eius, funeſti carnificii manibus laceratum, in ſcalis Gemoniis iacens, magno cum honore totius fori Rom. conſpectum eſt. Idem autẽ ſentire videtur Strabo loco ante prolato.

De re geſta cum Luſitanis.

HIS conſulibus exercitum Romanum à Luſitanis cæſum notat Obſequens. quo autem duce, mihi compertum non eſt. P. quidem Rutilius cos. prouinciam cum exercitu obtinuit; at quam prouinciam, ne adhuc quidem reperire potui. De eo certe ſic ſcribit Valerius lib. *II*; Armorum iudicandorum meditatio, à P. Rutilio cos. collega C. Mallii, militibus eſt tradita. nullius enim ante ſe imperatoris exemplum ſecutus, ex ludo C. Aurelii Scauri doctoribus gladiatorum accerſitis, vitandi atque inferendi ictus ſubtiliorem rationem legionibus ingenerauit. & Frontinus libro *IIII*; C. Marius, cum facultatem eligẽdi exercitus haberet, ex duobus, qui ſub Rutilio, & qui ſub Metello, ac poſtea ſub ſeipſo meruerant, Rutilianum minorẽ, qui certioris diſciplinæ arbitrabatur, præoptauit. Et lib. *II*; P. Rutilius, cum ſecundum leges in contubernio ſuo filium poſſet habere, in legione militem fecit.

DE COS. AN. DCXLIX.

DEINCEPS C. Marium II, C. Flauium Fimbriam cõſules ſuggerit Caſſiodorus; C. Marium, C. Flauium Obſequens: Marium & Fimbriam faſti Siculi; C. Marium II, C. Fimbriam; item, C. Marium, C. Flauium, Pædianus in Cornel. C. Fimbriæ cõſularis Mario VI conſule meminit Cicero pro Rabirio. eundemq; ſcribit pro Plancio, cum tribunus pl. eſſe nõ potuiſſet, conſulem factum. C. Marium duabus legibus ſolutum; vna, quod abſens erat; altera, quod ante tempus quo ei per legem iterũ capere conſulatum licebat, metu Cimbrorum, conſulem II populus Romanus fecit. Plutarchus, Saluſtius, Eutropius, alii.

De triumpho C. Marii cos. II de Iugurtha.

C. MARIVS Iugurtha capto, tota Numidia in dicionem populi R. redacta, nõ ante Romam reuertit quam hoc anno; quo ipſe K. Ian. cõſul iterum, triumphãs vrbem iniit, ac regem & filios eius duos in triũpho duxit. auctor Saluſtius, Plutarchus, Florus, alii. Hinc etiam in libro Epigrammatum antiquæ vrbis legitur epigramma tale: C. MARIVS PR. TR. PL. Q. AVGVR. TR. MIL. EX. SORTEM BELLVM CVM IVGVRTHA REGE NVMID. VEL PROCOS. GESSIT: EVM CEPIT, ET TRIVMPHANS IN IOVIS ÆDEM SECVNDO CONSVLATV ANTE CVRRVM SVVM DVCI IVSSIT. III CONSVL, ABSENS CREATVS EST. IIII, TEVTONORVM EXERCITVM DELEVIT. V CONSVL, CIMBROS FVGAVIT: EX IEIS ET TEVTONIS ITERVM TRIVMPHAVIT. REMP. TVRBATAM SEDITIONIBVS ET TR. PL. ET PRÆTOR. QVI ARMATI CAPITOLIVM OCCVPAVERANT, VI COS. VINDICAVIT. POST LXX ANNVM PATRIA PER ARMA CIVILIA PVLSVS; ARMIS RESTITVTVS, VII COS. FACTVS EST. DE MANVBIIS CIMBRICIS ET TEVTONICIS ÆDEM HONORI ET VIRTVTI VICTOR VESTE TRIVMPHALI CALCEIS PVNICEIS.

De re geſta in Gallia, & in Macedonia.

CIMBRI priore anno fuſis victisque ſummo prœlio imperatoribus Romanis, quieuerunt, neq; tum de tranſitu in Italiam cogitarunt. hoc aũt anno in Hiſpaniam etiam receſſerunt. Hoc ex Epitoma LXVII elicitur; in qua hæc poſt Marii triumphũ verba ſunt; Cimbri, vaſtatis omnibus quæ inter Rhodanum & Pyrenæum ſunt, per ſaltum in Hiſpaniã tranſgreſſi, ibique multa loca populati, à Celtiberis fugati ſunt; reuerſiq; in Galliam, bellicoſis ſe Teutonis coniunxerunt. Et ex Obſequente; qui ſcriptum reliquit, Cimbros his cõſulibus Alpes tranſgreſſos per Hiſpaniam vaſtatã, iunxiſſe ſe Teutonis. Eſt autem intelligendum, his quidem cos. in Hiſpaniam Cimbros ſe recepiſſe; verum non niſi poſt annum in Galliam rediiſſe: quo tempore ſe iterum

Teutonibus coniunxerunt. Mario autem cõſuli decreta prouincia Gallia eſt; ac bellum cum Cimbris, quorũ ex Hiſpania in Galliam hoc anno reditus timebatur, mandatum. auctor Plutarchus. Eodem anno Marium cum Tectoſagibus rem geſſiſſe ſuſpicor; quod Sylla legatus Marii II cõſulis, Copilum regem Tectoſagũ cepiſſe tradatur à Plutarcho. Quod autem ad res Macedonicas attinet, intelligendum eſt, poſt M. Minucii cos. in Macedoniam imperium, nullius mentionẽ fieri qui cõſul in Macedoniam ad cõprimendas Thracum impreſſiones venerit. Neq; vero fere mitti cõſules eo potuerunt. nam Silanus, Scaurus, Caſſius, Cępio, Manilius, Marius, ſex cõſules deinceps Galliam ſortiti ſunt: Metellus autem, & Marius, Numidiam. relinquũtur aliquot conſules, quorum obſcura prouincia eſt. Ergo prætores in Macedoniam profecti ſunt neceſſe eſt. in qua bellũ hoc anno fuiſſe indicat Obſequens; qui Mario & Flauio cos. Thraces in Macedonia ſubactos notat. A quo autem ſubacti ſint, pro certo affirmare non poſſum. Florus quidem poſt Minucianã victoriam, Piſonis cuiuſdam meminit his verbis: Piſo Rhodopen Caucaſumque penetrauit. Verum qui Piſo fuerit, aut quo in magiſtratu hoc fecerit, non tradit. L. certe Piſo, qui conſul cũ Druſo fuit, Macedoniam ſortitus non eſt: quippe cum Druſus, collega eius in conſulatu, eam obtinuerit; poſt quinquennium autem L. Caſſio cos. à Tigurinis ipſe Piſo interfectus ſit. neque vero, ſi ille rem bene in Macedonia geſſiſſet prætermiſſurum eum fuiſſe Ciceronem puto, cum contra L. Piſonem nepotem huius diceret, atque Macedonicum eius imperium exagitaret; eum omnium fere qui in Macedonia rem bene geſſerint, meminerit. Ergo hæc victoria in dubio relinquatur.

DE COS. AN. DCL.

C. MARIVM III, L. Aurelium Oreſtem tradit in hunc annum conſules Caſſiodorus: Marium & Oreſtem faſti Siculi. Marius, abſens etiam, III conſul factus eſt, metu Cimbrici belli, quod differebatur. auctor Velleius, Eutropius, Epitomæ. Hinc Cicero de prouinciis; Inimici Marii nõ modo illum inimicum ex Gallia ſententiis ſuis non detrahebãt, ſed & propter rationem Gallici belli, prouinciam extra ordinẽ decernebant. L. Aureliũ Oreſtem, L. Oreſtis filium eſſe arbitror, conſulis an. DCXXVII. Ceterum Mario III cõſuli, bellum imminens Cimbrorum iterum decretum. Metus enim erat ne ineunte vere irrumperent. verum ne hoc quidem anno mouerũt. Collega autem Marii mortuo, ille Romam è Gallia præfecto caſtris M'. Aquillio reuerſus, comitiis iis quæ ipſe habuit, cõſul IIII creatus eſt, L. Saturnino tribuno pl. maxime ad id populum incitante. auctor Plutarchus, & Epitoma LXVII.

DE COS. AN. DCLI.

INDE C. Marium IIII, Q. Lutatium cos. Caſſiodorus & Obſequens ſuggerit: Marium & Catulum faſti Siculi: C. Marium IIII, & Q. Lutatium Catulũ Plutarchus & Eutropius. Q. Catulus ſuperatus eſt ante in petitione cõſulatus à C. Atilio Serrano, & C. Manilio. auctor Cicero pro Muræna, & pro Plancio. Idem Q. F. ſcribitur in monumentis antiquis, vt in filio eius oſtendam. Ambobus conſulibus Gallia cum imminenti Cimbrorum Teutonum bello mandata. Cicero Q. Catulum patrem prouinciam habuiſſe, & frumentum cellæ nomine imperaſſe tradit in V Verrina.

De cenſoribus, & Luſtro LXIIII.

CENSORES in hunc annum coniecimus, propter quinquennale ſpatium, quod eſt ab his ad proximos ſequentes Flaccum & Antonium: quorum certum nobis annum Capitolini auctores tradiderunt. Horum autem cenſorum alterum certũ habemus, Q. Metellum Numidicum. de quo ſic Cicero pro Sextio; Q. Metellus cenſor florentem hominem in populari ratione L. Saturninum cenſor notauit, & inſititium Gracchum contra vim multitudinis incitatæ cẽſu prohibuit. Et Valerius lib. IX: Populus R. Q. Metellum cẽſorem, quod à L. Quinctio tamquam Gracchi filio, cenſum recipere nolebat, lapidibus proſternere conatus eſt. Et in lib. de vir. illuſtr. Metellus Numidicus Quinctium, qui ſe Ti. Gracchi filium mentiebatur, in cenſu nõ recepit. Gellius item lib. I, Numidicum cenſorem ſcribit ad populum orationem de ducẽdis

vxori-

vxoribus habuiſſe. Idem in Græca Appiani hiſtoria de Saturnino ſcriptum eſt; quem à Metello cēſore notatum fuiſſe ait iam tribunicium. fuit autem tribunus Mario III conſule. Adiicit Valerius Metellum Mario V conſule Quinctium in cenſu recipere noluiſſe. Ex quo intelligi poteſt, Metellum hoc anno cenſorem creatum; ſequenti anno cenſum egiſſe, ac luſtrum condidiſſe. Collegam porro Numidico adiecimus C. Metellum Caprarium, fratrem eius patruelem ſcribit enim Velleius, ſingulari exemplo fratres duos Metellos vno die triumphaſſe, Fuluios duos germanos collegas in conſulatu, duos Metellos patrueles in cenſura fuiſſe. Hos igitur ego opinor fuiſſe. nam de C. Metello cēſorio ſcribit Cicero in oratione poſt reditum ad Quirites; cum ait; pro reditu Q. Metelli Numidici triennio poſt ſupplicaſſe L. Metellum Dalmaticum cōſularem, & C. Metellum conſorium; & in ſenatu, L. & C. Metellum cōſulares. quamquam in priore oratione legitur vulgo Q. Metellus cenſorius (vt puto) mendoſe: quod ex ſequenti cognoſcitur. Nam ſi Q. Metellum legamus, Balearicum; & ipſum cēſorium intelligemus. quem tamen eo tempore mortuum puto. neque enim eum maximum natu Cicero bis poſtpoſuiſſet L. Dalmatico fratri natu minori.

De M. Antonio pr. ouante de piratis.

PIRATAS hoc tempore maria latrociniis vexaſſe, indicat egregia M. Antonii pr. victoria ex prædonibus relata. de qua quid à veteribus accepimus, exponendum eſt. Obſequens his cos. piratas in Cilicia à Romanis deletos tradit. In Epitoma LXVIII ſcriptum eſt, M. Antonium prætorem in Cilicia maritimos prædones perſecutum. Eundem bello piratico à Byzantiis adiutum tradit Tacitus libro XII. Quin ipſe etiā Antonius lib. de oratore primo apud Ciceronem, ſe pro cos. in Ciliciā profectum ait. Triumphaſſe autem eum ſignificat Plutarchus in Pompeio, cum inquit, filiam Antonii viri triumphalis à prædonibus captam. quam rem innuēs Cicero pro lege Manilia dixit; Miſeno ipſius liberi, qui cum prædonibus antea ibi bellum geſſerat, à prædonibus ſunt ſublati. Ouantem autem, non triumphantem vrbem ingreſſum eſſe, genus ipſum belli humile probat. Idem Antonius hoc anno prętor, triennio poſt ex lege conſulatum cepit.

De re geſta cum Cimbris in Gallia.

HOC anno Cimbri à Celtiberis ex Hiſpania pulſi, in Galliam, adiunctis ſibi Teutonibus, Ambronibus, & Tigurinis, iterum irruperunt; eo animo, vt ſuperatis Alpibus, in Italiam traiicerent. Quo nūtio accepto, Marius, cum protinus in prouinciam contendiſſet, ipſe Ambronibus & Teutonibus in Gallia ſe oppoſuit; Catulum collegam Cimbris, qui per Noricum impetum facturi videbantur, occurrere iubet. Barbari, vbi Marium (is ſe caſtris ad Rhodanum munitis continebat) exciri ad pugnam non poſſe ſenſerunt, caſtra Alpes verſus præter vallum eius mouerunt. Eos Marius ad Aquas Sextias inſecutus, Ambrones primò, atq; haud ita multo poſt etiam Teutones ſecundo prœlio cæcidit. Hæc Plutarchus latiſſime in Mario. Oroſius autem breuius ita; Marius IIII cos. cum iuxta Iſaram Rhodanumque caſtra poſuiſſet, Teutones, Tigurini, & Ambrones, poſtquam continuo triduo circa Romanorum caſtrā pugnarunt, ſiquò pacto eos excuterent vallo, atque in ęquum extraherent, tribus agminibus Italiam petere deſtinarunt. Marius poſt digreſſum hoſtium, caſtra mouit, & collem occupauit, qui campo & fluuio, vbi hoſtes ſeſe diffuderunt, imminebat. primis calonibus cum clamore in pugnam ruētibus, ſubſequutus exercitus; mox iuſtò certamine compoſitis ordinibus bellatum eſt; & vicere Romani. quarto die rurſus productæ in campum acies, vſq; ad meridiem pene pari pugnauere diſcrimine. poſt vbi incaleſcente ſole fluxa Gallorum corpora in modum niuium diſtabuerunt, vſque in noctem cædes potius quam pugna protracta eſt. ducenta millia armatorū in eo bello cæſa ſunt, LXXX millia capta: vix tria millia effugiſſe referuntur. Dux eorum Teutobocchus occiſus eſt. Velleius item Marium ſcribit quarto conſulatu cum Teutonis circa Aquas Sextias, amplius CL millibus hoſtium priore ac poſtero die ab eo trucidatis, conflixiſſe, ac Teutonum gentem deleuiſſe. Item in Epitoma LXVIII; C. Marius conſul ſumma vi oppugnata à Teutonis & Ambronibus caſtra defendit.

duobus deinde prœliis circa Aquas Sextias eos hoſtes deleuit; in quibus cæſa tradũtur hoſtium ducenta millia, capta nonaginta. Marius abſens quintum cõſul creatus eſt. triumphum oblatum, donec & Cimbros vinceret, diſtulit. Plutarchus item Romam reuocatum Marium, triũphum, quem ſibi ſenatus decreuerat, agere noluiſſe ait; verum aduerſus Cimbros, à quibus Catulus premebatur, exiſſe. Qui Catulus an hoc anno, an inſequenti ab Alpibus pulſus ſit, in obſcuro eſt. ſed de eo in anni ſequẽtis rebus exponendis dicemus.

DE COS. AN. DCLII.

CONSVLES in hunc annum inuenio C. Marium v̄, & M'. Aquillium, apud Caſſiodorum: Marium & Aquillium in faſtis Siculis. Marium abſentem quinctum cos. factum, ſcriptum eſt (vt dixi) apud Plutarchum, & in Epitoma LXVIII. Cicero etiam libro de orat. II, M'. Aquillium collegam C. Marii vocat. Hunc Μάνιον Ἀκύλλιον vocat Plutarchus in Mario, & Appianus in Mithridatica. eſt autem M'. Aquillius conſularis ille, qui poſt legatus à Mithridate rege captus, atque per contumeliam excruciatus eſt. cuius mẽtionem in nummo argenteo fieri animaduerti, qui eſt apud clariſſimum virum, patricium Venetum, Andream Lauredanum, hoc modo: M'. AQVIL. M'. F. M'. N. SICIL.

De bello Cimbrico confecto, & triumphis C. Marii cos. V. & Q. Lutatii Catuli procos.

Q. CATVLVS cos. qui Cimbris per Noricum irrumpentibus ſe obtulerat, cum ſe eorum multitudini in Alpium iugis reſiſtere poſſe diffideret, in æquum in Italiam ſe receperat; atque Athesim fluuium hoſtibus, præſidiis in vtraque ripa impoſitis, ne illis tranſitus eſſet, oppoſuerat, ponte in flumẽ facto, vt eos qui vlteriorem ripam cuſtodirẽt, ſiquam per anguſtias a barbaris vim paterẽtur, protinus iuuare auxilio poſſet. Barbari, cum ad flumen acceſſiſſent, iniectis in flumẽ arboribus, pontem diſturbarunt. quo terrore compulſus Catulus, caſtellũ, quod ibi cõſtruxerat, reliquit. Romani aliquot à barbaris capti, dimiſſi ſunt. Valerius libro v, Romanos equites apud Atheſim flumen impetu Cimbrorum pulſos, deſerto conſule Catulo, pauidos vrbẽ repetiiſſe ſcribit. Ob hæc Romam acceſſitus Marius, triumpho, qui offerebatur, repudiato, protinus ad Catulum collegam ſe cõtulit; ac reuocatis ſuis ex Gallia copiis, Pado traiecto, hoſtes omnino ex Itallia pellere decreuit; Cimbros, fratres ſuos Teutonas exſpectantes, de clade illata certiores fecit. Cum de die pugnæ inter Romanos imperatores, & barbaros hoſtes cõueniſſet, in agro Vercellenſi collatis ſignis, à Mario cos. & Q. Catulo pro cos. Cimbris funditus deletis, bene pugnatum eſt. Hæc pluribus verbis Plutarchus. In Epitoma autẽ exilius ita; Cimbri repulſo ab Alpibus fugatoque Q. Catulo pro cos. qui fauces Alpium obſederat, & ad flumen Atheſim caſtellum editum inſederat, reliqueratq;: cum virtute ſua explicita. fugientem procõſulem exercitumq; perſecuti, in Italiam traieciſſent, iunctis eiuſdẽ Catuli & C. Marii exercitibus, prœlio victi ſunt ab eis; in quo cæſa traduntur hoſtium centum quadraginta millia, capta ſexaginta. Et apud Oroſium ſic; Cimbri, integris copiis Alpiũ niues emenſi, Italiæ plana peruaſerunt. Marius v̄ cos & Catulus aduerſus eos miſſi, die ad pugnam & campo dato in nebula diſpoſuere pugnam, in ſole pugnauerũt. prima perturbatio Gallorum fuit, quod Romanam aciem prius inuenere diſpoſitã, quam adeſſe ſenſerunt. cumq; ilico vulnerati equites retro in ſuos cogerentur, & ſol cum vento ortus ex aduerſo emicuiſſet, viſus eorum puluis oppleuit, & ſplẽdor hebetauit. ita factũ eſt vt barbari minima Romanorum clade cæderẽtur: CXL mill. cæſa, LX mill. capta tradũtur. reguli eorum duo cæſi, duo capti ſunt. Adiicit Florus, tertiam Tigurinorum manum, quæ quaſi in ſubſidio Noricos inſederat Alpium tumulos, in diuerſa lapſos, fuga ignobili & latrociniis euanuiſſe. Non conuenit autem de loco huius pugnæ inter Florum & Plutarchum. Florus enim in Venetia pugnatum ad Atheſim Veronæ fluuium in campo Claudio; Plutarchus ad Atiſonem in campo ad Vercellas ſcribit. Ego autem apud Plutarchum mendum eſſe ex ſimilitudine litterarum ortum puto, Veronæ, & Vercellarum. Exſtat enim Valerii & Frontini auctoritas;

ſtoritas;quorum ille,M.Scauri filium Cimbris ceſſiſſe ad Atheſim;hic, In ſaltu Tridentino ſcribit. Hæc de victoria. De triumpho autem hæc accepimus. Plutarchus auctor eſt populum Rom.voluiſſe Marium duos triumphos ſolum agere; ipſum autem recuſaſſe,ne,ſi Catulus excluſus fuiſſet honore,ipſe quoque ſuo ſpoliaretur; verum vna cum Catulo triumphum communicaſſe. Eutropius, vtrique triumphum decretum; Valerius libro IX,Q. Catulum Cimbrici triumphi Mario participem à ſenatu datum;Cicero Tuſcul.I,Marium Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicaſſe prodit. De quo triumpho ſic Iuuenal.ſatyra VIII; *Hic tamen & Cimbros, & ſumma pericula rerum Excipit, & ſolus trepidantem protegit vrbem: Atque ideo, poſtquam ad Cimbros ſtragemque volabant Qui numquam attigerant maiora cadauera corui, Nobiles ornatur lauro collega ſecunda.* In epitoma LXVIII; Marius totius conſenſu ciuitatis exceptus,pro duobus triumphis, qui offerebantur,vno contentus fuit. Primores ciuitatis,qui aliquãdiu vt nouo homini ad tantos honores euecto inuiderant,conſeruatam ab eo remp.fatebantur.

De triumpho ex Luſitania.

OBSEQVENS conſulibus iiſdem quibus Cimbri victi ſunt, Luſitanos deuictos, Hiſpaniam vlteriorem pacatam ſcribit. à quo autem victi, obſcurum eſt. crederẽ ab Aquillio cos. niſi viderem eum ad bellum ſeruile in Siciliam profectum,ac per hæc tẽpora ad bella in Luſitaniam prætores miſſos eſſe. Hic autem idem ſi pacauit prouinciam,certe etiam triumphauit;vt haud ita multo poſt ex eadem L. Dolabella pro cos.triumphauit. Si autem hoc anno victoria parta eſt, certe ſequenti anno triumphus actus eſt; vt etiã de Dolabella dicemus. Cicero pro Cornelio, Scipiones, Brutos, Horatios, Craſſos, Metellos, Cn. Pompeium, in vlteriore Hiſpania rem geſſiſſe ait.intelligit autem P.& Cn.Scipiones fratres,D.Brutum Callaicum, P.Craſſum, Q. Metellum,Cn.Pompeium Magnum. De Horatio incertũ eſt. Videndum eſt etiam, ne hæc Silani illius victoria ſit, de qua ſic ſcribit Rufus; Hiſpaniã per D. Brutum obtinuimus,& vſque Gades ad Oceanum mare peruenimus. Poſt ad Hiſpanos tumultuantes D.Iunius Silanus cum exercitu miſſus, eos vicit.

DE COS. AN. DCLIII.

CASSIODORVS & Obſequens hoc anno edunt conſules C.Marium VI, L. Valerium Flaccum: Marium & Flaccum faſti Siculi. In fragmento Capitolino veſtigia ſunt etiam L. Valerii; qui ex magiſterio equitum Capitolino,quod poſt geret anno DCLXXI,deſcriptus eſt. Eorum meminit Cicero in Bruto,pro Rabirio, in Catilinam, in Antonium,pro Plancio;& Plinius lib.II,cũ ait;Clypeus ardens, ab occaſu ad ortum ſcintillans tranſcurrit ſolis occaſu,L. Valerio, C.Mario cos. Pædianus itẽ in Piſonianam,à C. Mario, L. Valerio cos.ad Ciceronem conſulem XXXVI annos numerari ait. Plutarchus Marium ſextum conſulatum emiſſe,collegamque ſibi Valerium Flaccum,vt miniſtrum ſubrogaſſe: Velleius,velut præmium meritorum obtinuiſſe, prodit.Item Plutarchus notat, nemini ante Marium,præterquã Valerio Coruo, tot conſulatus eſſe delatos:eoque Marium præſtitiſſe, quod inter primum & vltimum Corui conſulatum XL anni interfuerũt: Marius autem, duobus interpoſitis poſt primum annis,quinque deinceps conſulatus vno fortunæ tenore geſſit. His cos. Eporediam coloniam deductam in Bagiennis tradit Velleius.

De ſeditione L. Appuleii Saturnini.

HOC anno Romæ magna coorta ſeditio eſt: quam L. Appuleius Saturninus tribunus pl.cõcitauit. Hic, vt Q.Metellum Numidicum,à quo cenſore notatus fuerat: vlciſceretur,tribunatũ pl.Mario V cos. petiit iterum:iamque nouem creatis tribunis; vnoq; loco cãdidatis duobus,ſibi & A.Nonio competitori,reſtante, vt cæde eius facultatem adipiſcendæ poteſtatis adipiſceretur, domo eum extractum adiuuante C. Mario conſule necauit. Valerio enim potius,qui capite de ſeditione ita ſcribit,& Oroſio aſſentior quam Appiano, qui Glauciam prætorem comitia tribunicia habuiſſe,atq; in locum occiſi Nonii tribuni pl.Saturninũ ſubrogaſſe tradit: quod Glaucia

prætor nõ niſi Mario VI conſule fuerit. In hoc magiſtratu legem Saturninus ex Marii VI coſ. ſententia promulgauit, vt quem agrum Marius in Gallia, pulſis Cimbris, armis peperiſſet, is populo Rom. diuideretur; in eamq́; vbi a populo accepta eſſet, à ſingulis ſenatoribus iurari voluit; qui nõ iuraſſet, ei multam irrogauit. Metello in legem popularem non iuranti diem dixit. qui cum a bonis ciuibus defenderetur, ne cædes eorum fieret, vltro in exſilium abiit, profecto ei Marius cõſul aqua & igni interdixit. idem Appuleius cum tertium trib. pl. deſignatus, C. Memmium conſulatus petitorẽ, quem actionibus ſuis aduerſaturum iudicabat, interfeciſſet, ſenatum commouit vt Mario mandaret, videret nequid detrimẽti reſp. caperet. Itaq; Marius Glauciã prætorem, Saturninum trib. pl. & Saufeium quæſtorẽ in Capitolium armis perſecutus, obſedit; ac inciſis aquarum fiſtulis, ad deditionem compulit, ac contra fidem omnes interfecit; Saturnini ædes ab imis fundamentis diruit. Hæc Appianus, Plutarchus, Epitomæ, Valerius, alii. Huius ſeditionis meminit Cicero pro Rabirio perduell. in Catilinam; atque etiam in Bruto, C. Seruilium Glauciam prætorem, eodem die quo Saturninum trib. pl. interfectum ait. Idem in oratione de reſponſis, Saturninum, quod in annonæ caritate quæſtorem ſe à frumentaria procuratione ſenatus amouit, eique M. Scaurum præfecit, dolore factum eſſe popularem ſcribit.

De II ſeruili bello Siculo, & triumpho M'. Aquillii pro coſ.

SECVNDVM ſeruile bellum in Sicilia per hæc tempora motum eſt. Mouit id Athenio paſtor; de quo ſic Florus; Athenio paſtor, interfecto domino, familiam ergaſtulo liberatam ſub ſignis ordinat; ipſe veſte purpurea, argenteoq; baculo, & regiũ in morem fronte redimita, non minorem quam Ennus prior, conflat exercitũ; acriusq; multo etiam, quaſi illum vindicaret, vicos, caſtella, oppida diripiens, in dominos, in ſeruos infeſtius,* quam in transfugas ſæuiebat. ab hoc quoq; prætorii exercitus cæſi: capta Seruilii caſtra, capta Luculli. Athenionis fugitiuorũ in Sicilia ducis, meminit etiam Appianus in Mithridatica. Hæc de belli auctore. Quo autem anno hoc bellum primum initum ſit, aut qui prætores bellum geſſerint, parum certum eſt. Apud Obſequentem ſcriptum eſt, in ſecundo cõſulatu Marii, à fugitiuis & deſertoribus in Thurinis regiones eſſe vaſtatas; hoc autem anno fugitiuos in Sicilia prœliis trucidatos. Itaq; cum M'. Aquillius cum ſeruis rẽ geſſerit in Sicilia, puto eum hoc bellum in conſulatu anno ſuperiore ſortitum, hoc anno ſeruos ipſos debellaſſe. Euſebius certe, bellum ſeruile excitatum in Sicilia anno poſtquã Marius V conſul fuit, notauit. De M'. autem Aquillio hæc inuenio. Florus; Aquillius, P. Rupilii vſus exemplo, interclusum hoſtem cõmeatibus ad extrema compulit; comminutasq; copias armis, fame facile deleuit: dediſſentq; ſe, niſi ſuppliciorũ metu, voluntariam mortem prætuliſſent. ac ne de duce quidem ſuppliciũ exigi potuit: quamuis in manus venerit. quippe dũ circa ad deprehendendum eum multitudo contẽdit, inter rixantium manus præda lacerata eſt. Cicero etiam in Verrem, Poſt bellum, inquit, quod M'. Aquillius confecit, nullum fugitiuorum in Sicilia bellum fuit. Et contra Rullum: Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorum M'. Aquillius etiam mutuum frumentum dedit. Et pro Flacco M'. Aquillium patres noſtri, multis auaritiæ criminibus teſtimoniisque cõuictum, quia cum fugitiuis bellum geſſerat, indicio liberauerunt. Et in Epitoma LXIX, hæc verba poſt Q. Metellum de exſilio reuocatum leguntur: M'. Aquillius pro coſ. in Sicilia bellum ſeruile conciratum confecit. reuocatus autem eſt Metellus inſequenti anno. Ouãtem porro in vrbem iniiſſe docet Cicero in II de Oratore; qui Antonium ita loquentem facit: Quare nolite exiſtimare, cum mihi M'. Aquillius in ciuitate retinendus eſſet, quæ in illa cauſſa perorãda fecerim, ſine magno dolore feciſſe. quem enim ego conſulem fuiſſe imperatorem ornatum à ſenatu, ouantem in Capitolium aſcẽdiſſe meminiſſem, hunc, &c. Athenæus etiam libro V, M'. Aquillium conſularem ex Sicilia triumphum egiſſe ſcribit.

De re geſta in Thracia.

THRACES hoc anno victos à Romanis notat Euſebius. Quod eo admonui, vt quo imperatore hæc victoria parta ſit, (neque enim id traditum eſt) quæreremus.

DE COS. AN. DCLIIII.

M. ANTONIVM, A. Poſtumium cos. in hunc annum produnt Caſſiodorus & Obſequens: Antonium & Albinum faſti Siculi. In fragmēto Capitolino etiam mentio eſt A. POST-. Horum conſulum meminit Plin. lib. VIII, cum ait; Romæ pugnaſſe elephantos Feneſtella tradit, primum omniū in circo Claudii Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Poſtumio cos. anno ab V.C. DCLV. Et Gellius lib. IIII; S.C. factū eſt M. Antonio, A. Poſtumio cos. Quod C. Iulius Pont. nuntiauit in ſacrario in regia haſtas Martias mouiſſe, D. E. R. I. C. vt M. Antonius conſul hoſtiis maioribus Ioui & Marti procuraret; quod & ceteris diis, quibus videretur, placādis, vti procuraſſet, ſatis habendum cenſuerunt. Et poſt reditum ad Quirites ſic Cicero; De Q. Metello non modo C. Marius, qui erat inimicus; ſed ne is quidem qui ſecutus eſt, M. Antonius, homo eloquētiſſimus, cum A. Albino collega ſenatum aut populum eſt cohortatus. Comitiis conſularibus M. Antonium haud dubiis ſuffragiis conſulem lectum ſcribit. App. in primo: in alterum locum C. Memmium, & C. Seruilium Glauciam tū prætorem petiiſſe; Memmium autem, vt dixi, à Saturnino interfectum, Glauciam à Mario. Itaque in Bruto ſic ſcriptum reliquit Cicero; C. Seruilius Glaucia, ex ſummis & fortunæ & vitæ ſordibus, in prætura conſul factus eſſet, ſi rationem eius haberi licere iudicatum eſſet. nam & plebem tenebat, & equeſtrem ordinem beneficio legis deuinxerat. Is prætor, eodem die quo Saturninus tribunus plebis, Mario & Flacco conſulibus, publice eſt interfectus. Hic eſt M. Antonius, qui prætor biennio ante triumphauit. A. Poſtumius Albinus, eſt frater (vt puto) Sp. Albini conſulis bello Iugurthino, is qui pacem ignominioſam cum rege fecit. His cos. Q. Metellus Numidicus ab exſilio ingenti fauore ciuitatis reſtitutus eſt.

De re geſta cum Luſitanis, & triumpho L. Cornelii Dolabellæ pro cos.

BIENNIO ante vlterior pacata Hiſpania fuit, ſubactis Luſitanis. his autem conſulibus, iidem rebellantes, rurſus victi ſunt. Quod ipſum docet Obſequens his verbis; M. Antonio, A. Poſtumio cos. Luſitani rebellantes ſubacti. Item in Luſitania proſpere à Romanis pugnatum. Fato autem neſcio quo factum eſt, vt in ſummo annalium ſilētio, exſtet lapis ille, in quo triumphus huius imperatoris, cuius auſpiciis res bene in Luſitania geſta eſt, incluſus eſt. is autem eſt L. Cornelius Dolabella; qui ſequēti anno pro cos. triumphat. Eſt autem pro cos. accipiendum pro eo qui pro pr. rem geſſerit; vt etiam prætor pro proconſule vſurpatur. neque enim L. Dolabella in cōſulatu, quem numquam cepit, ſed in prætura Luſitaniam obtinuit.

DE COS. AN. DCLV.

Q. METELLVS, T. Didius, conſules ſuſequuntur in hunc annū. auctor Caſſiodorus, & Obſequens. Hos etiam memorat Pædianus in Cornelianam. Q. Metellum Nepotem, inquit, Balearici F. Macedonici nepotem, qui conſul fuit cum T. Didio, Curio accuſauit. Cicero item in orationibus poſt reditum, Q. Metellum nepotem petiiſſe conſulatum dicit, tum cum Metellus Numidicus reſtitutus eſt. In fragmento Capitolino eſt etiam METELLVS NEPOS, & T. DIDIVS. Ab his cos. lata eſt *lex Cæcilia Didia*; de qua loquitur Cicero pro domo, & in V. Philipp.

De bello in citeriore Hiſpania renouato, & triumpho T. Didii pro cos.

POST Ser. Galbam, qui prætor anno DCXLIII contra Celtiberos exercitum duxit, cum Cimbrico & ſeruili bello populus Rom. implicatus eſſet, exercitum (vt ſupra etiam diximus) in Hiſpaniam mitti non placuit. miſſi aūt legati ſunt; qui res eas quā commodiſſime potuerunt, compoſuerunt. Cimbris autem deletis, viſum eſt bellum denuo ſuſcipiendum eſſe. Itaq; T. Didius conſul miſſus eſt. Hic XX millia Arcuaccorum occidit: & Termeſtinorum vrbem captā mœnibus nudauit: & Colendam poſt nonum menſem obſeſſam cepit; alios etiam populos in deditionem redactos, ex decem legatorum ſententia militibus necandos tradidit. Hæc Appianus. Obſequens

etiam ſcribit, T. Didio conſule Hiſpanos pluribus prœliis deuictos: Lentulo autem Craſſoque coſ. Celtiberos eſſe ſubactos. Et in Epitoma LXX, ſcriptum eſt, T. Didium pro coſ. aduerſum Celtiberos feliciter pugnaſſe. T. Didii meminit item Frõtinus libro II; T. Didius, inquit, in Hiſpania cum acerrimo prœlio conflixiſſet, quod nox diremerat, magno numero vtrimque cæſo, complura ſuorum corpora atra nocte ſepelienda curauit, Hiſpani, poſtridie ad ſimile officium progreſſi, quia plures ex ipſorũ numero quam ex Romanis cæſos repperrerunt, victos ſe eſſe ſecundum eam dinumerationem argumentati, ad conditiones imperatoris deſcenderũt. Plutarchus etiã Didium poſt bellum Cimbricum contra Celtiberos pugnaſſe ait, ciq; tribunum militum Q. Sertorium fuiſſe. item Gell. lib. II, cap. XXVII. Triumphaſſe autem ex hac victoria T. Didium, auctor eſt Appianus; itemq; Capitolini ſcriptores; qui T. Didiũ pro coſ. II triumphaſſe de Celtiberis ex Hiſpania citeriore anno DCLX ſcripſerunt, quinque poſt conſulatum annis.

DE COS. AN. DCLVI.

Cn. Lentulum, P. Craſſum, cum faſtis Siculis Caſſiodorus: Cn. Cornelium: P. Licinium, Obſequens in hunc annum commemorant cõſules. In fragmẽto etiam Capitolino eſt LENTVLVS, & P. LICINIVS. Eorum meminit Plin. lib. XXX: Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Craſſo coſ. S. C. factum eſt, inquit, ne homo immolaretur; palãq; in tempus illud ſacra prodigioſa celebrata. Meminit etiã lib. X. cap. II. P. Craſſus, pater eſt M. Craſſi, æqualis Cn. Magni. de quo ſic Saluſt. P. Craſſi conſularis viri domũ emit Cicero in Palatio. qui ex Capitolino triũpho M. F. P. N. appellatus eſt. His coſ. Mædos & Dardanos ſubactos tradit Obſequens; at quo imperatore, non exſtat.

De cenſoribus, & Luſtro LV.

CENSORES etiam in hunc annum referunt Capitolinæ tabulæ Flaccum, & M. Antonium. Quorum meminit Valerius libro II, ita; M. Antonius, & L. Flaccus cenſores, Duronium ſenatu mouerunt, quod legem de coercendis cõuiuiorum ſumptibus latã tribunus pl. abrogauerat. De M. Antonio oratore cenſorio loquitur Quintilianus libro *III*: & Cicero de orat. lib. *II*, cenſorem cum roſtra imperatoriis manubiis ait ornaſſe. L. Flaccus eſt, qui collega Marii VI coſ. fuit. Luſtrum, ſi ſuperiora ſpectes, conditum eſt LXV.

De re geſta in Luſitania, & triumpho P. Licinii Craſſi pro coſ.

L. DOLABELLÆ P. Craſſum cõſulem in Luſitaniam ſucceſſiſſe puto. Eius meminit contra Luſitanos Strabo lib. III. Pædianus etiam hunc ante bellum Italicum de Hiſpanis ait triumphaſſe. Sexennio autem poſt conſulatum triumphaſſe de Luſitanis, ſcriptum eſt in tabulis Capitolinis. Hunc etiam intelligi à Cicerone puto, cum ſcribit pro Cornelio Balbo ita; Teſtantur Gaditani & mortuos noſtros imperatores, quorum viuit immortalis memoria & gloria; Scipiones, Brutos, Craſſos, Metellos, & hunc præſentem Cn. Pompeium. Intelligit autem P. & Cn. Scipiones fratres D. Brutum Callaicum, P. Craſſum, Q. Metellum Pium, & Cn. Pompeium Magnum; qui omnes in vlteriore Hiſpania rem geſſerunt. quamquam vulgo apud Ciceronem mendoſe legitur *Caſſios*.

DE COS. AN. DCLVII.

Cn. Domitium, C. Caſſium hic annus habuit, auctore Caſſiodoro & Obſequente: Ahenobarbum & Longinum faſtis Siculis. In fragmento Capitolino eſt AHENOBARBVS, & C. CASSIVS L. F. C. Caſſii L. F. Longini tribuni pl. anno DCXLIX, meminit Pędianus in Cornelianam. Eundem autem L. Caſſii Longini Rauillæ, conſularis & cenſorii, filium eſſe opinor. De hoc Cn. Domitio, ceteriſque, Suetonius in Nerone. His coſ. Ptolemæus rex Cyrenarum, cui cognomen *Apioni* fuit, mortuus, teſtamento hæredem populum Rom. reliquit. Senatus, eius regni ciuitates liberas eſſe iuſſit. Obſequens, Epitoma LXX. Iuſtinus tamen eam partem Libyæ prouinciam factam ſcribit libro XL.

DE COS. AN. DCLVIII.

CONSVLES ſubſequuti L. Craſſus, & Q. Scæuola; auctores Caſſiodorus & Obſequens. In fragmento Capitolino conſulari eſt, CRASSVS. Q. MVCIVS: in cenſorio eſt, L. Licinius L. F. L. Craſſum oratorem omnes magiſtratus geſſiſſe cum Q. Scæuola pont. max. præter tribunatum pl. & cenſuram, ſcribit Cicero in Bruto: iiſdemque cos. Q Hortenſium in foro primum dixiſſe. L. Licinii Craſſi oratoris, & Q. Mucii Scæuolæ pont. max. & oratoris ac iuriſconſulti conſulum meminit Pædianus in Cornelianam. Ab his lata eſt lex *Mucia Licinia* de regendis in ſua ciuitate ſociis. cum enim ſumma cupiditate ciuitatis Rom. Italici populi tenerētur, & ob id magna pars eorum pro ciuibus Rom. ſe gereret, neceſſaria lex viſa eſt, vt in ſuæ quiſq; ciuitatis ius redigeretur. verum ea lege ita alienati ſunt animi principum Italicorum populorum, vt ea vel maxima cauſſa belli Italici fuerit; quod poſt triennium exortū eſt. Pæd. in Cornelianam. & Cicero de Officiis; Eſſe pro ciue, qui non ſit ciuis, rectū eſt non licere. quam tulerunt legem ſapientiſſimi conſules Craſſus & Scæuola. Licinio Gallia, Mucio Aſia obuenit.

De re geſta à L. Craſſo pro cos. in Gallia, Q. Mucio pro cos. in Aſia.

L. CRASSVM proconſulem in Gallia rem geſſiſſe inuenio; atq; ob res ibi geſtas triumphum, cum poſtulaſſet, nō impetraſſe. ſic enim eſt apud Ciceronē lib. I. de Inuent. L. Licinius Craſſus cos. quoſdā in citeriore Gallia, nullo illuſtri neq; certo duce, neq; eo nomine, neque eo numero præditos, vt digni eſſent qui hoſtes populi R. eſſe dicerentur; quod tamen excurſionibus & latrociniis infeſtam prouinciā redderent, cōſectatus eſt, & cōfecit. Romam redit; triumphum ab ſenatu poſtulat. Et apud Pædianum ita in Piſonianam; Craſſo collega fuit Q. Scæuola pont. max. qui, cum animaduerteret Craſſo, propter ſummam eius in rep. potentiam ac dignitatem, ſenatum in decernendo triumpho gratificari, nō dubitauit reip. magis quam collegæ habere rationem; ac ne fieret S. C. interceſſit. Et apud Valerium lib. III; L. Craſſus, cum ex conſulatu prouinciam Galliam obtineret, atque in eam Cn. Carbo, cuius patrem damnauerat, ad ſpeculanda acta ſua veniſſet, non ſolum eum inde nō ſummouit, ſed inſuper locum ei in tribunali aſſignauit; nec vlla de re, niſi eo in conſilium adhibito, cognouit. Aſiam porro conſul Scæuola rexit. Eius adminiſtrationis illuſtria exſtant ad immortalitatem annalium litteris prodita monumenta. Sic ſcribit Valerius libro VIII: Q. Scæuola, quem L. Craſſus collegam in conſulatu habuit, Aſiam tam ſancte & tam fortiter obtinuit, vt ſenatus deinceps in eam prouinciam ituris magiſtratibus, exemplum atque formam officii Scæuolæ decreto ſuo proponeret. Pędianus autem in Piſonianam ait, Scęuolam Aſiam prouinciam depoſuiſſe, ne ſumptui eſſet ærario. Et in Verrinas; Q. Mucii Scæuolæ quæſtor Rutilius Rufus damnatus; quod cum prætore conſenſerit ſuo, ne publicani aliquid agerent in prouincia ſua. quo cognito, equites Rom. (nam tum ante Syllana tempora iudicabant) damnauerūt eum. Hic eſt Mucius, in honorem cuius Aſiani diem feſtum *Mucia* nominabant. Et in Epitoma LXX; P. Rutilius, vir ſummæ innocentiæ, qui legatus Q. Mucii procos. à publicanorum iniuriis Aſiam defenderat, inuiſus equeſtri ordini, penes quem iudicia erāt, repetundarum damnatus, in exſilium abiit.

DE COS. AN. DCLIX.

C. COELIVM, L. Domitiū, conſules edunt in hunc annū Caſſiodorus & Obſequēs: Caldum & Ahenobarbū faſti Siculi. De his ſic Pędianus in Cornelianā; L. Domitio, C. Cœlio cos. S. C. factū. ne quis Cretenſibus mutuā pecuniā daret. In fragmēto Capit. eſt, CALDVS, L. DOMITIVS CN F. *Caldus* autē cognomen eſt Cœlii, meminit enim etiam Velleius Cœlii cuiuſdam Caldi ſub Auguſto. Cic. ſcribit, eum, cū quæſtor factus nō eſſet; conſulē tamen factū, in Planciana. Scriptū eſt etiam in lib. de petitione cōſulatus, C. Cœliū, nouum hominem, cum duobus hominibus nobiliſſimis petiiſſe conſulatū: atq; eorum alterū ſuperaſſe. Cicero item pro Murena, cum Marios, Didios, Cœlios, nouos homines, cōſulatum adeptos ſcribit, hunc Cœlium intelligit.

Eiuſdem C.Cœlii idem meminit vt oratoris,in Bruto, proxime ante M. Herenium. L. Domitius poſt M'. Aquillium prætorio imperio Siciliam adminiſtrauit. Cicero in Verrem,& Valerius auctores.Hic paulo poſt in cenſura Capitolina Cn. F. Cn. N. appellatur.

De Ariobarzane Cappadociæ rege à L. Sulla prætore conſtituto.

BERNARDINVS Lauredanus,patricius Venetus,iuuenis cum humanitate ſingulari præditus,tum omni ingenii, induſtriæ,atque doctrinæ laude cumulatus, atq; huic antiquitatis ſtudio mirifice deditus,me admonuit, vt viderem quid eſſet quod plerique annalium ſcriptores,bellum cum Mithridate Ponti rege per annos XL, aut etiam XLII,geſtum proderent,cum tamen a L.Sulla cõſule, qui primus regi bellum intuliſſet,vſq; ad M.Ciceronem,quo conſule Cn. Pompeius bellum Mithridaticum confeciſſe traditur,non niſi ſex & viginti anni enumerentur.reſpondi me putare legendum eſſe,aut annos XXXII, ſi diligentem; aut XXX, ſi rotundum numerum quæreremus.initum autem eſſe bellum a L.Sulla non conſule,ſed prætore;C. Cœlio, & L.Domitio cos.Quod ipſum qua occaſione factum ſit, vt vna & nobiliſſimi atq; ingenioſiſſimi adoleſcentis, quæſtioni ſatisfaciam,& omnium vtilitati conſulam, hoc loco adſcribere viſum eſt. In Epitoma LXX, poſt Ptolemæi Apionis mortẽ hæc verba ſubſequuntur; Ariobarzanes in regnũ Cappadociæ a L. Cornelio Sulla reductus eſt.Tradit etiam Plutarchus L.Sullam non ſine repulſa præturam vrbanam adeptũ: ex prætura vero in Cappadociam aduerſus Mithridatem miſſum, non admodũ magnis copiis, ſociorum auxiliis vſum,Gordio pulſo,Ariobarzanem regem cõſtituiſſe. In libro etiam de viris illuſtribus ſcriptum eſt,Sullam prętorem inter ciues ius dixiſſe;ex prætura Ciliciam prouinciam habuiſſe.Itaque Appianus item in Mitridatica, L.Sullam Ciliciæ præfectum,Ariobarzanem in Cappadociæ regnum ex S. C. reduxiſſe ſcribit. Ariarathen enim Cappadociæ regem cum Mithridates per Gordium cum paruulo eius filio interfeciſſet,rege ei filio ſuo impoſito, prouinciã occuparat. cum autem Nicomedes Bithyniæ rex,producto filio ſuo, quem emẽrita ſtirpe Ariarathis filium eſſe dicebat,eandem ad ſe traheret;placuit ſenatui,ad quem reiecta res erat,Mithridatem Cappadocia, Nicomedem Paphlagonia, quam & ipſe Pylæmeni ademerat,cedere:Ariobarzanem,ex regio genere iuuenem, cum Cappadoces regem quam libertatem mallent,Cappadociæ regem appellari. Ita tum Ariobarzanes per L.Sullam prætorem in Cappadociam,pulſo armis Gordio Mithridatis duce, reductus eſt.tumque primum bellum initum;quod poſtea XXXII anno à Cn.Pompeio terminatum eſt.Hæc ex Appiani Mithridatica,Iuſtini lib.XXXVIII,& Strabonis libro XII. Eodem tempore ad Sullam ad Euphratem morantem , Orobazum Arſacis Parthorum regis legatum ſocietatem petitum primum veniſſe;atque Sullã medium inter Ariobarzanem & Orobazum aſſediſſe,ſcriptum eſt apud Plutarchum, & in Epitoma LXX. Itaque Rufus etiam ita ſcripſit; Primum à L. Sulla proconſule Arſaces rex Parthorum,miſſa legatione amicitiam populi Rom.rogauit,ac tenuit.

De re cum Celtiberis geſta.

CELTIBERIS poſt Didii victoriam rebellantibus, Fuluius Flaccus in Hiſpaniam miſſus eſt.qui eorum conatus,XX fere millibus cæſis,atque oppidis eorum in poteſtatem redactis, repreſſit;atque in defectionis principes animaduertit. Hæc tradit Appianus.Quam eandem victoriam ſignificari apud Obſequentem, ſuſpicari quis facile poterit,cum ait;C.Cœlio,L.Domitio cos.Per Naſicam Hiſpaniæ principes, qui rebellabant,ſupplicio conſumpti, vrbibus dirutis. Pro Naſica autẽ Flaccum intelligendum eſſe, eundemque hanc prouinciam ex prætura obtinuiſſe; atque Romam reuerſum, conſulem in inſequentem annum factum eſſe. Ab hoc bello vſque ad Sertorianum,quieta(vt inquit Appianus)citerior Hiſpania fuit.

DE COS. AN. DCLX.

CONSVLES in hunc annum comparant C. Valerium Flaccum,M Herennium, Caſſiodorus & Obſequens:Flaccum & Herennium faſti Siculi; - FLACCVM, M.

HEREN-

HERENNIVM, Capitolinum fragmentum. Quorum meminit quoque Plinius libro XXIX: C. Valerio, M. Herennio cos. (inquit) Cyrenis aduecta Romam publice laſerpicii pondo CXI. De M. autem Herennio ſic Cicero in Bruto; M. Herennius, ſumma nobilitate hominem, cognatione, ſodalitate, collegio, ſumma etiam eloquentia, L. Philippum, in conſulatus petitione ſuperauit. Et pro Murena; Quis L. Philippum ſummo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio ſuperari poſſe arbitratus eſt. Herennio conſuli bis immolanti caput iocinoris defuit. Luſtrationibus proſpere expiatum. nam totus annus domi foriſq; tranquillus fuit. His cos. triumphi duo acti; alter, ex citeriore; alter, ex vlteriore Hiſpania, à T. Didio, & P. Craſſo pro cos. de quibus ante in eorum conſulatu diximus.

DE COS. AN. DCLXI.

CONSVLES hoc anno fuerunt C. Claudius Pulcher, M. Perperna. Caſſiodorus auctor, & Obſequens. In fragmento item Capitolino eſt -PVLCHER. M. PERPERNA. itemq; in faſtis Siculis. Horũ conſulum patres, vt opinor, vna conſules fuerunt anno DCXXIII. Huius C. Claudii prætoris Siciliæ, meminit Cicero in Verr. IV; ædilis curulis, lib. II, de off. & Plin. lib. VIII; vt oratoris Cicero in Bruto proxime poſt M. Herennium. His cos. notat Obſequens Mædorum in Macedonia gentem prouinciam cruente vaſtaſſe. quam rem his verbis exprimi puto, quę ſunt in Epitoma LXX: C. Geminius prætor, infeliciter contra Thracas pugnauit.

De cenſoribus abdicatis.

ET in hunc annum cenſores coniiciunt Capitolini faſti, Domitium Cn. F. Cn. N. Ahenobarbum, & L. Licinium L. F. Quos ego contentioſam peregiſſe cenſuram inuenio. ſic enim ſcribit de his Plinius libro XVII; Nobiliſſimarum gentium ambo Craſſus atq; Domitius, cenſuram poſt conſulatum ſimul geſſere, anno ab V. C. DCLXII, frequentem iurgiis propter diſſimilitudinem morum: cum Domitius Craſſo pro domo eius millia nummûm identidem promitiſſet, Craſſus concedere eam ſe exceptis ſex arboribus reſpondiſſet. Idem, ſcribit libro XXXVI, cap. III: & Valerius libro IX, cap. I. De eadem contentione Macrobius etiam libro III loquitur. Craſſus (inquit) cenſor, ſupra ceteros diſertus, murenam in piſcina domus ſuæ mortuam atratus tamquam filiam luxit. neque id obſcurum fuit. quippe collega Domitius in ſenatu hoc ei quaſi deforme crimen obiecit. Et Suetonius in Nerone, in Domitium ait L. Craſſum dixiſſe, non eſſe mirandum quod æneam barbam haberet, cui eſſet os ferreum, cor plumbeum. Meminit quoq; Cicero lib. II de Orat. orationis quam Craſſus cenſor in collegam Domitium dixit; qua anno ætatis duodequinquageſimo vſum eum eſſe ſcribit in Bruto. Hunc Cn. Domitium conſulem, cenſorem & pont. max. fuiſſe reperio apud Valer. libro VI, cap. V. Itaque de eodem merito Cicero dixit pro domo; Cn. Domitium nos pueri conſulem, cenſorem, pont. max. vidimus. Suetonius quoq; in lib. de claris Rhetoribus, & Gell. lib. XV, edictum horum cenſorum eiuſmodi referunt; Renuntiatum eſt nobis, eſſe quoſdam homines qui nouum genus diſciplinæ inſtituerunt, ad quos iuuentus in ludos conueniat; eos ſibi nomen impoſuiſſe Latinos rhetores: ibi homines adoleſcentulos totos dies deſidere. maiores noſtri, quæ liberos noſtros diſcere, & quos in ludos itare vellent, inſtituerunt. Hæc noua, quæ præter conſuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neque placent, neq; recta videntur. Quapropter & iis qui eos ludos habent, & iis, qui eo venire conſueuerunt, videtur faciendum vt oſtendamus noſtram ſententiam, nobis non placere. Ob eam rem Cicero ſic loquentem fecit Craſſum anno ſequenti in III de orat. Rerum eſt ſilua magna; quam cum Græci iam non tenerent, ob eamq; cauſſam iuuentus noſtra dediſceret pene diſcendo, etiam Latini (ſi diis placet) hoc biennio magiſtri dicendi exſtiterunt. quos ego cenſor edicto meo ſuſtuleram; non quo (vt neſcio quos dicere aiebant) acui ingenia adoleſcentum nollem; ſed contra ingenia obtundi nolui, corroborari impudentiam. & Tacitus in dialogo de oratoribus ait; Rhetoras paulo ante Ciceronis tempora exſtitiſſe, nec placuiſſe maioribus noſtris, ex eo manifeſtum eſt, quod L. Craſſo, Cn. Domitio cenſoribus, cludere (vt ait Cicero) ludum impuden-

tiæ iuſſi ſunt. Sequentem annum, quo Philippus cos. fuit, Cicero in III de orat. ait primum fuiſſe Craſſo ab honorum perfunctione; cumq; alio loco illo anno cenſorium nominat. Ex quo intelligo, Craſſum hoc anno ob contentionem cum collega ortam abdicaſſe; neq; eos luſtrum feciſſe. id quod etiam probant inſequentes cenſores, qui ante quinquennium facti ſunt.

DE COS. AN. DCLXII.

L. MARCIVM, Sex. Iulium conſules in hunc annum Caſſiodorus & Obſequens; Philippum & Cæſarem faſti Siculi: Eutropius & Oroſius Sex. Iulium Cæſarem, L. Marcium Philippum: fragmentum Capitolinum, PHILIPPVM, SEX. IVLIVM C. F. edunt. Hos intelligit Plinius, cum ſcribit libro XXIII; Sex. Iulio, L. Marcio cos. hoc eſt belli Socialis initio, DCCCXLVI auri pondo in ærario populi Rom. fuerunt. Et libro II; L. Marcio, Sex. Iulio cos. in agro Mutinenſi duo montes inter ſe concurrerunt, crepitu maximo aſſultantes recedentesque; inter eos flamma fumoque in cœlum exeunte interdiu, ſpectante è via Æmilia magna equitum Rom. familiarumque & viatorum multitudine. Eundem L. Philippum tribunum militum non factum, conſulem factum ait Cicero pro Plancio. de eodemque ſic loquitur in lib. de off. L. Philippus Q. F. magno vir ingenio, in primiſque clarus, gloriari ſolebat, ſe ſine vllo munere adeptum eſſe omnia quæ haberentur ampliſſima. Eundem cos. (vt ait Valerius) M. Druſus tribun. pleb. quia ſe interpellare concionantem auſus fuerat, obtorta gula per clientem ſuum adeo violenter in carcerem præcipitem egit, vt multus è naribus cruor eius profunderetur. Idem ex cenſura Capitolina, quam geret anno DCLXVII, deſcriptus eſt.

De ſeditione M. Liuii Druſi trib pl.

Hoc anno M. Liuius Druſus tribunus pl. ſeditionem Romæ commouit. ſenatus enim, cum impotentiam equeſtris ordinis, penes quem Sempronia lege iudicia erant, ferre non poſſet, omni ope conatus eſt vt per M. Druſum tribunum pl. ad ſe iudicia transferret. is, vt plebem ac ſocios ſibi adiungeret, leges Sempronias de agris diuidendis, de frumento dando, de coloniis deducendis; & Flacci conſulis legem de ciuitate ſociis danda, & Cœpionis de ſenatu equitibus, iudiciis ſenatoribus communicandis rettulit. contra Druſum pro equitibus ſtabat Q. Seruilius Cæpio alter, atque is qui conſul ſenatus partes lege defenderat. Reliquis omnibus legibus Druſi acceptis, vna, de ſociis in ciuitatem accipiendis, ferenda erat. quam cum eis promiſſam præſtare non poſſet, ſociis propterea, ac ſenatui, & equitibus ob latas leges inuiſus, domi, incerto auctore, interficitur. nulla de eius nece quæſtio lata. Leges eius omnes, tamquam contra auſpicia latæ, Philippo conſule referente vno S. C. ſublatæ. Hæc Appianus, Florus, Epitomæ, Cicero III de legibus, Pædianus, alii. Adiicit Plinius libro XXXIII, cap. I; inter Cæpionem & Druſum ex annulo in auctione vendito, inimicitias cœpiſſe; vnde origo Socialis belli, & exitia rerum. & lib XXVIII, cap. IX, Druſum vulneratum, caprinum ſanguinem bibiſſe; quum pallore & inuidia veneni ſibi dato inſimulari Q. Cæpionem inimicum vellet.

De bello Marſico.

LATINOS porro populos in cupiditatem ciuitatis Rom. primus M. Fuluius Flaccus cos. erexit; deinde M. Liuius Druſus tribunus pl. Illum ab eo conſilio, decreta ei prouincia Gallia, ſenatus auocauit; hic ne, quod animo agitabat, exſequeretur, ciuiũ, in quod incurrerat, odium effecit. ergo Italici his tanta ſpe deiecti, facta inter populos coitione, aduerſus populum Rom. conſpirarunt. primum eorum conſilium fuit, vt feriis Latinis Cæſarem ac Philippum conſules trucidarent; deinde, eo detecto, Q. Seruiliũ, pro cos. ad motus eorum ſedandos profectum, vnà cũ Fonteio legato, & omnes qui Aſculi erant, Romanos interfecerunt. Quo facto, ceteri etiã Italici defecerunt. populus Ro. ſaga ſumpſit, ac bellum aduerſus Italicos iuſſit; quod *Belliũ Italicũ Sociale* ac *Marſicum* appellatum eſt; Marſicum autem, quod à Marſis primum cõmotum ſit, & eorum imperatore Popedio, vt Strabo lib. v tradit. Hoc autem bellum Iulio

& Ru-

& Rutilio coſ. cœptum ſcribit Velleius & Pædianus; à quibus ſtant etiam Capitolini faſti. Hæc maxime Appianus, Florus, & Epitomæ. Cicero lib. II de Officiis, Italicum bellum propter metum iudiciorum excitatum ſcribit.

DE COS. AN. DCLXIII.

CONSVLES in hunc annum ſunt apud Caſſiodorum & Obſequentem L. Cæſar, P. Rutilius Lupus: itemque apud Pædianum, Velleium & in Epitoma LXXIII; & apud ceteros qui de bello Marſico ſcripſerunt: in fragmento Capitolino = CÆSAR. P. RVTILIVS L. F. L. = in Siculis tabulis Cęſar & Lupus. Meminit etiam eorum Cicero de diuinatione: Quin etiam memoria noſtra, inquit, templum Iunonis Soſpitæ L. Iulius, qui cum P. Rutilio coſ. fuit, de ſenatus ſententia refecit ex Cæciliæ Balearici filiæ ſomnio. L. Cæſarem autem in ædilitate præteritum, conſulem factum ſcribit in Planciana.

De re cum ſociis geſta, & P. Rutilio coſ. occiſo.

CONSVLIBVS ambobus grauiſſimum bellum Italicum decretum eſt. Rutilius legatos habuit Cn. Pompeium Strabonem, Q. Cæpionem, C. Perpernam, C. Marium, Valerium Meſſallam; Cæſar, P. Lentulum, T. Didium, P. Licinium Craſſum, L. Cornelium Sullam, M. Marcellum. Italis duces fuerunt T. Afranius, C. Pontidius, Marius Egnatius, Q. Popedius Silo, C. Papius Mutilus, M. Lamponius, C. Iudacilius, Hirnus Aſinius, T. Vettius Cato, Pontius Teleſinus, T. Herennius, A. Cluentius, Iuuentius, P. Preſenteius, P. Ventidius. Res autem geſta ſic eſt. Vettius Cato L. Cæſarem conſulem fudit, ac duobus millibus interfectis, Aeſerniam inſecutus eſt. Egnatius Venafrum per proditionem occupauit. Preſenteius Perpernam fugatum exercitu etiam exuit: quamobrem ei abrogato imperio, a Rutilio coſ. Marius ſuffectus eſt. Lamponius ex Craſſi exercitu cęcidit ad octingentos; reliquos ad Grumentum perſecutus, in fugam vertit. Papius Nolam coloniam per proditionem cum L. Poſtumio prætore; Stabias, Minturnas, & Salernum in poteſtatem redegit, atq; Acerras obſedit. Cum P. Rutilius coſ. parum proſpere contra Marſos dimicaſſet, & in prœlio cecidiſſet C. Marius legatus eius, Vettio Catone pulſo, melius pugnauit. Rutilii exercitum Marius & Cæpio ex ſenatus conſulto acceperunt: Cæpio, Popedii inſidiis circumuentus cecidit. L. Cæſar, cum ad Aeſerniam victus fugiſſet, contractis vndique copiis, contra Samnites feliciter pugnauit. ob eam victoriam ſaga Romæ poſita ſunt. Aeſernia colonia cũ M. Marcello in poteſtatẽ Samnitium venit. C. Marius prœlio Marſos fudit, Aſinio prætore Marrucinorum occiſo. Cn. Pompeius à Iudacilio, Afranio, & Ventidio Firmum compulſus, atq; obſeſſus, adiuuante Sulpicio, eruptione facta, hoſtes repulit, atq; Aſculum fugauit: idq; oppidum obſedit. qua victoria Romæ prætextæ aliaq; magiſtratuum inſignia ſumpta ſunt. C. Marius cum Marſis dubio euentu pugnauit. Libertini tum primum militare cœperunt. A. Plotius legatus Vmbros, L. Porcius prætor Marſos, cum vterq; populus defeciſſet, prœlio vicerunt. Hæc Appianus, Oroſius, Epitomę, Florus. Adiicit de nece Rutiliana Obſequens hæc; Rutilius Lupus ſpretis religionibus, cum in extis caput non inueniſſet iocinoris, amiſſo exercitu in prœlio occiſus. Ouidius IIII idus Iun. die feſto Matuiæ interfectum eum ſcribit in Faſtis.

De re geſta in Gallia; Nicomede & Ariobarzane regibus reductis.

ET hoc anno trans Alpes in Gallia bellatum eſſe docet Epitoma LXXIII; in qua ita ſcriptũ eſt; C. Cæcilius in Gallia Tranſalpina Saluios rebellantes vicit. Hunc inter ceteros imperatores à Cicerone intelligi puto, cum ait pro Fonteio; Prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit; quæ conſtat ex iis generibus hominum, qui modo ab noſtris imperatoribus ſubacti, modo bello domiti ſunt, &c. Eodem anno *Mithridatico bello* occaſio data eſt. Nicomedem ex Bithynia frater eius Socrates; Ariobarzanem ex Cappadocia Bagòas, vel (vt alii) Tigranes Armeniæ rex à Mithridate inductus, expulerat. Senatui viſum eſt, reges, cum ipſius opem implorarent, in regnum reducere. Itaq; legatos in Phrygiam miſit, quorũ princeps erat M'. Aquillius vir conſularis; mandauitq;

vt ope L. Caſſii Aſię prætoris, & regis Ponti Mithridatis, eos in regnum reſtituerent. quare à Manio & à Caſſio reſtituti ſunt. Mithridates enim, quod à Romanis ante Cappadocia cedere & Phrygia iuſſus erat, opem ferre noluit. Hæc Appianus. De quibus ſic eſt ſcriptum in Epitoma LXXIV; Nicomedes in Bithynię, Ariobarzanes in Cappadociæ regna reducti ſunt.

DE COS. AN. DCLXIIII.

L. PORCIVM, Cn. Pompeium cos. edit in hunc annum Caſſiodorus: Cn. Pompeium Strabonem, L. Porcium Catonem Pædianus in Cornelianam: STRABONEM & L. PORCIVM fragmenta Capitolina: Strabonem & Catonem faſti Siculi. Horum conſulum meminerunt Appianus, Oroſius, & alii qui bellum Marſicum literis prodiderunt. vnde Plin. lib. III, Stabiæ, inquit, oppidum in agro Campano fuere vſq; ad Cn. Pompeium & L. Catonem cos. prid. K. Maii; quo die L. Sylla legatus bello ſociali id deleuit. Cn. Pompeius hic, pater Cn. Pompeii Magni fuit: auctore Appiano, & Pædiano in Piſonianam. idem ex triumpho Capitolino deſcriptus eſt. L. Cato, M. Catonis Saloniani filius fuit, M. Catonis cenſorii nepos. auctor Gellius.

De re geſta cum ſociis, & L. Catone cos. occiſo.

ET hoc anno ambo conſules ad bellum miſſi ſunt; à quibus ita geſta res eſt. Cn. Pompeius Marſos acie vicit. A. Poſthumius Albinus legatus conſularis cum caſtris præeſſet, infamis crimine proditionis, ab exercitu ſuo interfectus eſt. L. Sulla legatus, Samnites prœlio fregit, & bina caſtra eorum expugnauit. Cn. Pompeius Veſtinos in deditionem accepit. L. Porcius conſul, rebus proſpere geſtis, fuſisque aliquoties Marſis, dum caſtra eorum expugnat, cecidit. Coſconius & Lucceius Samnites acie fuderunt, Marium Egnatium eorum ducem occiderunt, compluraque eorum oppida in deditionem acceperunt. L. Sulla ad Nolam Cluentium cecidit, Irpinos domuit, Samnites multis prœliis fudit, aliquot populos recepit; quantiſque raro quiſquam alius ante conſulatum rebus geſtis, ad petitionem conſulatus Romam eſt profectus. A. Gabinius legatus, rebus aduerſum Lucanos proſpere geſtis, multis oppidis expugnatis, dum caſtra obſideret, interiit. Sulpicius legatus, Marrucinis cæſis, vniuerſam eam regionem recepit. Cn. Pompeius conſul Veſtinos & Pelignos ad deditionem redegit. Marſi quoque à L. Murena & Cæcilio Pio legatis aliquot prœliis fracti, pacem petierunt. Aſculum a Cn. Pompeio captum eſt, cæſis & à Mamerco Æmilio legato Italicis. Silo Popedius dux Marſorum, auctor huius belli, in prœlio cecidit. Hæc prodita ſunt apud Appianum, & in Epitomis, & apud Oroſium; à quo apertius etiam interitus conſulis hoc modo deſcribitur: Porcius Cato cos. Marianas copias habens, cū aliquanta ſtrenue geſſiſſet, gloriatus eſt, C. Marium non maiora feciſſe; & ob hoc, cum ad lacum Fucinum contra Marſos bellum gereret, à filio C. Marii in tumultu belli, quaſi ab incerto auctore, proſtratus eſt.

De triumpho Cn. Pompeii Strabonis cos. de Aſculanis.

CVM à quatuor cos. res geſta ſit in hoc bello, nemo tamen niſi Cn. Pompeius triumphauit. quippe qui ſolos Picentes & Aſculanos, qui hoc bellum concitauerant, deuicerat. ſic enim præter ceteros Oroſius; Pompeius cos. diu obſedit Aſculum; neque tamen expugnauiſſet, niſi populum in campum prorumpentem viciſſet. decem & octo millia Marſorum in ea pugna cæſa ſunt, capta III millia. Aſculum ingreſſus, præfectos, & centuriones, cunctoſq; principes eorum, virgis cecidit, ſecuriq; percuſſit; ſeruos, prædamq; omnem ſub haſta vendidit: reliquos, liberos quidem, ſed nudos & egentes, abire præcepit; ac nihil tamen in ærarium ille contulit. Hunc triumphaſſe in conſulatu de Aſculanis & Picentibus, ſcriptum eſt in Capitolinis tabulis. quas tabulas comprobat etiam Pædianus, qui eum de Picentibus triumphaſſe prodidit; & Plinius, qui P. Ventidium, eum qui poſt de Parthis triumphauit, in triumpho Aſculano a Cn. Pompeio ductum, vna cum Valerio lib. VI, cap. X, & Dione lib. XLIII, ſcribit. Adiicit Appianus, hoc vno crimine de Marſis triumphatum; cum ante neque de Marſis, neq; ſine Marſis triumphus vllus actus fuerit.

De

De Cenſoribus.

IN hunc annum conferunt cenſores CRASSVM & L. IVLIVM Capitolini ſcriptores. Fuiſſe autem P. Licinium Craſſum & L. Iulium Cæſarem conſulares, auctoritate Plinii confirmatur. cuius hæc verba ſunt lib. XIII; Certum eſt, Antiocho rege Aſiaq; deuicta, vrbis anno DCLXV, P. Licinium Craſſum, L. Iulium Cæſarem cenſores edixiſſe, ne quis venderet vnguenta exotica. & lib. XIIII; P. Licinius Craſſus, & L. Iulius Cæſar cenſores, anno vrbis DCLXV, edixerunt ne quis vinum Græcum Aminæumq; octonis æris ſingula quadrantalia venderet. Idem ſcribit Solinus cap. XLVI: I. Plutarchus etiam in Craſſo ſcribit patrem M. Craſſi cenſorium fuiſſe. Ab his cenſoribus conditum luſtrum nullum puto; vel quia biennio poſt cenſores alios creatos ante tempus inuenio; vel quia Cicero pro Archia ſcripſit, Iulio & Craſſo cenſoribus nullam populi partem eſſe cenſam. neq; enim niſi cenſu facto, luſtrum fiebat; qui erat cenſendi finis. Luſtrum tamen hoc infelix fuiſſe, tradit Feſtus, ita; Referri diem prodictam, id eſt anteferri, religioſum eſt; vt ait Verannius in eo qui eſt auſpiciorum de comitiis; idque exemplo comprobat L. Iulii & P. Licinii cenſorum, qui id fecerint ſine vllo decreto augurum, & ob id luſtrum parum felix fuerit. Ante quinquennium autem creati ſunt, vt ſocios, quibus priore anno data ciuitas fuerat, in tribus coniicerent.

De re geſta in Macedonia, & in Phrygia.

Ex Epitomis ſatis intelligi poteſt, priore atq; hoc anno Thraces in Macedoniam incurriſſe, eamq; populatos eſſe. quibus verbis exprimi C. Sentii prætoris victoriam puto; de qua hoc tempore parta loquitur Oroſius, ſic; Iiſdem temporibus rex Sothimus, cum magnis Thracum auxiliis Græciã ingreſſus, cunctos Macedoniæ fines depopulatus eſt: tandemq; à C. Sentio prætore ſuperatus, redire in ſuum regnum coactus eſt. C. Sentium Macedoniæ prætorem ſcribit fuiſſe Plutarchus in conſulatu Sullæ. de quo ſic Cicero in Verrem; Modo C. Sentium vidimus, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibariis pecuniam reportare. Legati autem Romani, quorum princeps erat M'. Aquillius, Nicomedem & Ariobarzanem, quos in regnum reduxerant, impulerunt vt Mithridatis fines incurſantes, regẽ bello laceſſerent. Ipſi contractis L. Caſſii & Q. Oppii copiis, ac claſſe vſi ea cui Minucius Rufus ac C. Popillius præerant, prœlio cum Mithridate congreſſi, minus proſpere pugnarunt. Ariobarzanes Cappadocia, Nicomedes Bithynia rurſus à Mithridate pulſi ſunt. Appianus. Itaque in Epitoma ſic ſcriptum eſt; Ariobarzanes Cappadociæ, Nicomedes Bithyniæ regno à Mithridate Ponti rege pulſi ſunt.

DE COS. AN. DCLXV.

CONSVLES edit in hunc annum Caſſiodorus L. Sullam & Q. Pompeium. idem eſt ſcriptum apud Obſequentem, Velleium, Eutropium, Oroſium, Appianum, Plutarchum, alios. neq; enim his cos. quidquam poteſt eſſe illuſtrius. Syllam & Rufum edunt faſti Siculi. De Sulla ſic Velleius; L. Cornelius Sulla natus familia nobili, ſextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos duces fuerat, cum familiæ eius claritudo intermiſſa eſſet, diu ita ſe geſſit, vt nullam petendi conſulatus rationem habere videretur: deinde poſt præturam illuſtratus bello Italico, & ante in Gallia legatione ſub Mario, quaeminentiſſimos duces hoſtium fuderat, ex ſucceſſu animum ſumpſit; petenſq; conſulatum, pene omnium ciuium ſuffragiis factus eſt; ſed eum honorem vndequinquageſimo ætatis anno aſſecutus eſt. Saluſtius etiam Sullam patriciæ gentis fuiſſe ſcribit, ſed familia iam exſtincta maiorum ignauia. repulſam in præturapaſſum, notat Valerius lib. VII; itemq; Plutarchus. Idem poſt victoriam ciuilem ſe *Felicem* appellari voluit. Itaq; Pædianus, & Capitolini auctores, in hoc conſulatu referendo ita ſcribunt; L. Sulla, qui poſtea Felix appellatus eſt. Idem in ſecundo cõſulatu Capitolino L. F. P. N. dicitur. Q. Pompeii conſulis mentio eſt etiam in fragmento Capitolino. Legi quoq; nummum argenteum apud clariſſimum & humaniſſimũ virum Andream Lauredanum patricium Venetum; in quo ab vna parte ita eſt; Q. POMPEIVS Q. F. RVFVS: ab altera; SVLLA COS. Q. POMPEIVS Q. F. De

Q. autem Pompeio Rufo loquitur etiam Cicero in Bruto. Sulla Aſiam ſortitus eſt; Pompeius Italiam; Appianus L. Syllam conſulem in agro Nolano fortiſſime Samnitium caſtra cepiſſe ſcribit Valerius.

De bello Mithridatico, & ciuili Mariano.

Hoc anno duo grauiſſima bella, alterum foris exarſit, alterum domi coortum eſt. Mithridates rex Ponti, illud; hoc C. Marius, qui ſexies conſul fuerat, excitauit. Mithridati, quod Nicomedem & Ariobarzanem amicos populi Rom. regno exegiſſet, nec legatis Rom. paruiſſet, bellum indictum, idq; L. Sullæ conſuli mandatum. C. autem Marius, incredibili ardens eius gerendi belli cupiditate, P. Sulpicium tribunum pleb. impulit, vt lege lata Sullæ, qui adhuc in Campania reliquias Italici belli perſequebatur, imperium abrogaret, atq; ab eo bellum ad ſe transferret. quam legem cum Sulpicius Q. Pompeio conſule aduerſante ita tuliſſet, vt filium etiam conſulis, Sullæ generum occidiſſet, Sulla iratus Romam exercitum adduxit; factoque cum inimicis loui prœlio vrbem ingreſſus, arcem Capitolinam tamquam victor inſedit; atq; ex S. C. XII, inimicos ſuos hoſtes iudicatos vrbe exegit. ex quibus P. Sulpicius legislator, indicio ſerui è villa extractus, occiſus eſt: Marius pater, cum è paludibus Minturnenſium emerſiſſet, in Africam, quo & filius venerat, delatus eſt. Idem Sulla ſtatum ciuitatis ex ſua ſententia ordinauit, colonias deduxit. Q. Pompeius conſul, ad accipiendum à Cn. Pompeio proconſule exercitum profectus, à militibus conſilio eius occiſus eſt. Hæc Appianus fere, & Epitoma LXXVII, & Plutarchus. De eodem autem Sulpicio ſeditionem mouente ita Pædianus; P. Sulpicius tribunus pleb. L. Sulla, Q. Pompeio cos. legem tulit de libertinorum ſuffragiis; cum per vim rempub. poſſediſſet, ab initiis bonarum actionum ad perditas progreſſus eſt. Et Cicero de aruſpicum reſponſis; Sulpicium ab optima cauſſa profectum, Caioq; Iulio conſulatum contra leges petenti reſiſtentem, longius quam voluit, popularis aura prouexit. Et iterum Pædianus; C. Cæſar ædilicius, cauſſa belli ciuilis. cum Sulpicio tribuno pleb. contendit. agebat enim id, vt omiſſa prætura conſul fieret. cui cum primis temporibus Sulpicius reſiſteret, poſtea nimia contentione ad ferrum & arma proceſſit. Et Cicero in Bruto; P. Antiſtius, collega in tribunatu P. Sulpicii, contra C. Iulii petitionem conſulatus extraordinariam egit. Fuit autem hic C. Cæſar cognomine *Strabo*; cuius teſtimonium profert Priſcianus ex oratione contra P. Sulpicium tribunum plebis. De Q. autem Pompeio conſule interfecto, ita Valerius libro IX; Q. Pompeium Sullæ collegam, ſenatus iuſſu ad exercitum Cn. Pompeii, quem aliquamdiu inuita ciuitate obtinebat, contendere auſum, ambitioſi ducis illecebris corrupti milites, ſacrificare incipientem adorti, in modum hoſtiæ mactauerunt. Et Velleius libro II; Hoc primo anno, ſanguine conſulis Rom. militum imbutæ manus ſunt. quippe Pompeius collega Sullæ, ab exercitu Cn. Pompeii procos. ſeditione, quam ipſe dux excitauerat, interfectus eſt. Dum autem Sulla ciuili bello, & ordinanda repub. Romæ occupatus fuit, Mithridates Phrygiam populi Rom. prouinciam cum exercitu intrauit; Aſia in poteſtatem redacta, omnes ciues Rom. in omnibus Aſiæ ciuitatibus, vno die atque vno nuncio interficiendos curauit; Q. Oppium proconſulem, & M'. Aquilium legatum, captos atque fœde excruciatos necauit; vrbem Rhodum, quæ ſola in fide permanſerat, oppugnauit; atque aliquot prœliis naualibus victus, receſſit; per Ariarathen filium, Thraciam & Macedoniam; per Archelaum præfectum, Græciam cum exercitu inuaſit; ac Bruttio C. Sentii Macedoniæ prætoris legato aduerſante, Piræum atq; Athenas occupauit. auctor Plutarchus, Appianus, atq; Epitoma LXXVIII. quamquam ſi Appianum, atq; adeo etiam Velleium audias, Oppium & Aquillium captos, Phrygiam & Aſiam occupatas à Mithridate, antequam L. Sulla Aſiam ſortiretur; reliqua quæ ab eo in Aſia geſta ſunt, in conſulatu Syllæ, dum ille bello ciuili detineretur, geſta dices.

De triumpho Seruilii Vatiæ pro pr.

Triumpho Cn. Pompeii Strabonis conſulis hæc in fragmentis Capitolinis verba adnectuntur, ..IVS. C. F. M. N. VATIA PRO. PR. ..AN. DCLXV. XII. K. NO.

X. NOVEM. quibus verbis triumphum Seruilii Vatiæ proprætoris ſignificari arbitror: quamquã qua ex victoria ille triũpharit, adhuc reperire non potui. P. autem Seruilius Vatia, qui poſtea *Iſauricus* appellatus eſt, C. F. M. N. in conſulatu Capitolino ſcribitur. an autem ille ſit, an frater eius, parum compertum eſt.

DE COS. AN. DCLXVI.

CONSVLES in hunc annum commemorat cum faſtis Siculis Caſſiodorus L. Cinnam, & Cn. Octauium: L. Cornelium Cinnam, Cn. Octauium Appianus, Velleius, & ceteri qui huius temporis hiſtoriam litteris prodiderunt. L. Cinnam ſcribit Plutarchus, conſulem à L. Sulla ex inimica factione ea conditione creatum, vt Sullæ actionibus non aduerſaretur, vbi primum magiſtratum iniuit, præſentem reipub. ſtatum perturbare adortum, Sullæ etiam accuſationem per Virginium tribunum pleb. comparaſſe; Sullam autem, Virginio contempto, aduerſus Mithridatem mouiſſe. Octauium Galliam citeriorem ſortitum puto; quia P. Cœlium Placentiæ præpoſitum ab eo fuiſſe ſcribit Valerius lib. IV, cap. VII.

De bello ciuili Octauiano atque Cinnano, & re geſta à Sulla in Græcia.

HOC anno nouæ belli ciuilis cauſæ inter conſules L. Cinnam & Cn. Octauium ortæ, remp. vehementiſſime perturbarunt. Nam cum prioribus annis ciuitas aliquot Italicis populis ita data eſſet, vt non in XXXV veteres tribus noui ciues coniicerentur, ſed in nouas alias octo transferrentur, ne nouorum ciuium multitudo ac potentia, veterum in comitiis auctoritatem atq; opes ſuperaret ac labefactaret: Cinna tamen, vt ab Italicis gratiam iniret, eos ſe omnes in XXXV diſtributurũ eſſe profeſſus eſt; quo nomine ingentem ex tota Italia multitudinem Romam acciuit. cum autem hanc rogationẽ per vim ferre vellet, à Cn. Octauio collega, qui veterum ciuium cauſam ſuſceperat, per ſeditionem vrbe pulſus; & cum ad Italicas ſollicitandas ciuitates iret ex S.C. magiſtratus ei abrogatus eſt. in eius locum L. Cornelius Merula flamen dialis factus. Idem cum in Campaniam veniſſet, corruptum Ap. Claudii exercitum in poteſtatem ſuam redegit; ac conſularia adhuc retinens inſignia, haud ita multo poſt arma patriæ intulit, accerſito cum aliis exſulibus ex Africa C. Mario. Vrbem Octauius & Merula conſules, ad tanti metum mali munierunt; Cn. Pompeium procos. ad eam tuendam aduocarunt. vrbs quatuor exercitibus obſeſſa; quibus Marius, Cinna, Carbo, & Sertorius præfuerunt. qui Cn. Pompeii fraude, qui vtramq; partem fouendo, vires Cinnæ dedit, nec niſi profligatis optimatium partibus auxilium tulit, & Cn. Octauii ſegnitie confirmati, tandem in vrbem recepti, eam velut captam, cædibus & rapinis vaſtarunt. Cn. Pompeius fulmine ictus interiit: lectum eius populus diripuit, corpus vnco traxit. Cn. Octauius conſul occiſus eſt: L. Merula, cum ſe conſulatu abdicaſſet, inciſis venis ſponte vitam finiuit. interfecti ſunt M. Antonius orator, L. & C. Cæſares fratres, P. Craſſus pater & filius. Q. Catulus, P. Lentulus, M. Bæbius, Atilius Serranus. Hæc ex Appiano, Plutarcho, Velleio, Floro, Epitomis. Tacitus lib. IV tradit, duobus & ſeptuaginta annis poſt Cornelii Merulæ flaminis dialis cædem, neminem flaminem eſſe ſuffectum. id quod actum eſſe Iulo Antonio & Q. Fabio cos. in annales Dio retulit. Principio etiam huius anni, quantum ex Plutarchi verbis (de quibus ſupra dixi) colligi poteſt, L. Sulla in Græciam traiecit; atq; (vt ait Appianus) pecuniis ſociiſq; ex Ætolia Theſſaliaq; contractis, in Atticam aduerſus Archelaum contendit; ac parte exercitus ad Ariſtionem Athenis obſidendum miſſa, ipſe Piræum, qui ab Archelao tenebatur, ſibi oppugnandum ſuſcepit. qua in re totam æſtatem, quod elici ex eiuſdem Appiani hiſtoria poteſt, conſumpſit.

DE COS. AN. DCLXVII.

INDE C. Marius VII, C. Cinna II conſules, Siculis faſtis, Caſſiodoro, & iis qui de bello ciuili ſcripſerunt, auctoribus. Plutarchus Marium primum fuiſſe tradit, qui ſeptimum Romæ conſulatum ceperit. Ceterum, quod apud Appianum & in Epitomis exſtat, L. Cinna & C. Marius, nullis habitis comitiis, conſules ſe in hunc annũ renuntiarunt; eodemque die, quo magiſtratum inierunt, Marius Sex. Licinium ſenatorem

de ſaxo deiici iuſſit; editiſq; multis ſceleribus, idibus Ianuariis deceſſit. In eius locum ſuffectus eſt L. Valerius Flaccus, is (vt opinor) qui ante cum C. Mario VI conſule conſul fuit. de quo Cicero, pro Flacco eius filio cum diceret, ita dixit: Vnum atque idem erat tempus, cum L. Flacco conſuli portas tota Aſia claudebat, Mithridatem autem non modo recipiebat ſuis vrbibus, verum etiam vltro vocabat. Hoc triennium ſine armis ciuilibus fuiſſe, auctor eſt Cicero in Bruto.

De regeſta à Sulla in Græcia.

Hoc anno Sulla, quantum ex Appiani hiſtoria intelligi licet, cum claſſe egeret, nec à Rhodiis, Mithridate maria omnia occupante, iuuari poſſet, L. Lucullum in Syriam atq; in Ægyptum clam, vt claſſem ab amicis populi Ro. regibus acciperet, miſit. Piræo, quem diu fruſtra oppugnauerat, omiſſo, vrbem Athenarum, circumuallatam atque obſeſſam K. Martiis cepit; Ariſtionem in arcem confugientem, fame ad deditionem compulſum, occidit; ciuitati libertatẽ ac bona ſua reſtituit; ac Piræum demum, translato eo ab Athenis bello, in poteſtatem redegit. Interea cum Taxiles Mithridatis præfectus, ex Thracia & Macedonia cum centum millibus peditum, equitum decem, & falcatis curribus nonaginta deſcendens, Archelaum circa Munychiam adhuc in anchoris ſtantem acceſſiſſet, Sulla in Bœotiam mouit, ac ſe cum Hortenſio, qui ex Theſſalia copias adducebat, coniunxit. Romanarum copiarum paucitas fecit, vt Archelaus ad Chæroneam oppidum acie confligere auſus ſit. Haud dubio euentu pugnatum eſt. ex hoſtibus vix decem millia Chalcidem effugerunt; ex ſuis ſe duodecim tantum amiſiſſe Sulla ſcriptum reliquit. Interim cum L. Flaccum conſulem ex aduerſa factione creatum, Ionium mare traiicere, verbo quidem aduerſus Mithridatem, re autem aduerſus ſemetipſum Sulla audiſſet, vt ei obuiam fieret, in Theſſaliam caſtra mouit. verum cum Dorylaum regis præfectum, militum octoginta millibus Chalcide expoſitis, in Bœotiam inuaſiſſe, atque inuito Archelaó, qui trahi bellum cupiebat, ad ſummum pugnę diſcrimen deſcenſurum eſſe accepiſſet, retro caſtra ſibi referenda ratus, ſignis cum iis ad Orchomenum oppidum collatis, primo prœlio hoſtium XV millia vna cum Diogene Archelai filio cęcidit; ſecundo, omnes eorum copias deleuit. Archelaus cum triduo nudus in paludibus latuiſſet, poſt in Chalcidem ſe recepit. Sulla, Bœotia direpta, in Theſſaliam ad hiberna ſe contulit. Hæc Plutarchus, atque Appianus: quæ breuius in Epitomis expreſſa ſunt his verbis; Sulla Athenas, quas Archelaus præfectus Mithridatis occuparat, circumſedit, & cum maximo labore expugnauit; vrbi libertatem, & ciuibus quę habuerant, reddidit. Magneſia, quę ſola in Aſia ciuitas in fide manſerat, ſumma virtute aduerſus Mithridatem defenſa eſt. præterea * tranſitus Thracum in Macedoniam continet. Sulla copias regis, quæ Macedonia occupata in Theſſaliam venerant, prœlio vicit, cæſis hoſtium centum millibus caſtris quoq; expugnatis: renouato deinde bello iterum exercitum eius fudit, ac deleuit.

De cenſoribus & luſtro LXVI.

Censores in hunc annum edunt Capitolini faſti L. Marcium Philippum, & M. Perpernam. quos cenſores comparat etiam Cicero in Verrem. De Philippo præterea idem ſcribit pro domo ita; L. Philippus cenſor, auunculum ſuum pręteriit in recitando ſenatu. De Perperna Plin. lib. VII; Perperna ſeptem reliquit ex iis quos cenſor legerat; vixit annos XCVIII. Et Valerius lib. VIII; M. Perperna omnibus quos in ſenatu rogauerat, ſuperſtes fuit: ſeptemq; tantummodo, quos cenſor collega L. Philippi legerat, è patrib. conſcriptis reliquos vidit, toto ordine ampliſſimo diuturnior. Dio quoque auctor eſt, M. Perpernam, Lentulo & Marcello cos. mortuum eſſe, eum qui cum Philippo cenſor fuerat, vltimum omnium qui in cenſura ſua ſenatores fuerant. Euſebius cenſum actum ait; cenſa eſſe capita CCCCLXIII millia. Principem ſenatus lectum L. Valerium Flaccum, ex Epitoma LXXXIII apparet; alium ab eo qui ſequenti anno à Fimbria conſularis occiſus eſt.

DE COS. AN. DCLXVIII.

L. Cinnam III, Cn. Papirium conſules ſubſequutos in hunc annum teſtatur Caſſiodorus; Cinnam & Carbonem faſti Siculi. In Epitoma LXXXIII ſcriptum eſt, L. Cin-

L. Cinnam, & Cn. Papirium Carbonem, conſules ſemet per biennium creaſſe: & in libro de viris illuſtribus, Cinnam iterum & tertium conſulem ſe feciſſe. Horum meminit etiam Plutarchus in Sulla, Appianus in Mithridatica, atq; in primo libro bellorum ciuilium. Carbonem Cn. F. C. N. fuiſſe inuenio in ſecundo eius Capitolino conſulatu.

De rebus geſtis in Græcia, & in Aſia.

CVM L. Flaccus conſul in Marii locum ſuffectus à Cinna, vt Sullæ ad bellum Mithridaticum ſuccederet, miſſus, in Aſiam traieciſſet, hoc anno a C. Fimbria legato ſuo corrupto exercitu, interfectus eſt. Hoc, vt cetera, egregie oſtendit Velleius, cum ſcribit; In Marii locum cõſul ſuffectus Valerius Flaccus, turpiſſimæ legis auctor, qua creditoribus quadrantem ſolui iuſſerat. cuius facti merita eum pœna intra bienniũ conſequuta eſt. Item; C. Flauius Fimbria præfectus equitum, Valerium Flaccum conſularem virum interfecit; exercituq; occupato, imperator appellatus, Mithridatem pepulit prœlio. Neq; enim Appiano aſſentior, qui Flaccum conſulem a Fimbria interfectum ſcribit. ſic enim ille hanc vniuerſam hiſtoriam tradit; Flaccus conſul cum duabus legionibus in Aſiam, vt bellum cum Mithridate gereret, à Cinna miſſus, ipſe rei bellicæ rudis, ſecum Fimbriam ſtrenuum virum duxit. idem, cum propter auaritiam ac propter crudelitatem in odium exercitus ſui incurriſſet, atque Fimbriam iniuria affeciſſet, Fimbria, Thermo, quem ille ſibi ſucceſſorem dederat, honoris inſignibus ſpoliato, Flaccum ipſum conſulem priuatus in Nicomediam fugientem aſſequutus, in puteo quodam latentem occidit; atque arreptis imperii inſignibus prouinciam ingreſſus, Mithridatem Pergamum, atque inde Pitanen confugientem adeptus, vallo cinxit, quoad rex nauibus Mitylenen confugit; Iliũ, à quo nõ recipiebatur, obſeſſum incendit. Mithridates interea, cum cladem ad Orchomenum acceptam audiſſet, Archelao, vt quibus poſſet, honeſtis conditionibus pacem cum Sulla componeret, ſcripſit. Archelaus cum Sulla collocutus, quas ille ferebat, pacis conditiones ad regem remiſit. Sulla interea, ne in otio eſſet, Dardanos, Enetos, aliosq; Thraciæ populos Macedoniam incurſantes adortus, multis prœliis fudit. Hæc Appianus. Plutarchus autem ſcribit, Cinna & Carbone dominantibus, maiorem partem nobilitatis Roma in caſtra Sullæ, tamquam in portum quendam perfugiſſe. Sullam Archelaũ de pace ſecum collocutum ſummo in honore habuiſſe, atque eo comite per Theſſaliam & Macedoniam in Helleſpontum veniſſe; cumq; ibi occurrentibus regis legatis, pax conuenire non potuiſſet, quod cõmodiores conditiones ſibi à Fimbria ferri rex diceret, vaſtato Mædico agro, in Macedoniam reuertiſſe: Mithridate autem cum eo cõgredi cupiente, ipſum in Aſiam traieciſſe. Quæ omnia his Epitomarum verbis explicari puto; L. Valerius Flaccus conſul, collega Cinnę, miſſus vt Sullæ ſuccederet, propter auaritiam inuiſus exercitui ſuo, à C. Fimbria legato ipſius occiſus eſt, & imperium ad Fimbriam tranſlatum. præterea expugnatæ in Aſia vrbes à Mithridate, & crudeliter direpta prouincia: incurſioneſq; Thracum in Macedoniam referuntur. C. Fimbria in Aſia fuſis aliquot copiis Mithridaris, vrbem Pergamum cepit; obſeſſumque regem parum abfuit quin caperet; vrbem Ilium, quæ ſe poteſtati Sullæ reſeruabat, expugnauit ac deleuit, & magnam partem Aſiæ recepit. Sullæ multis prœliis Thracas cæcidit.

DE COS. AN. DCLXIX.

DEINCEPS L. Cinna IIII, Cn. Papirius II conſules; auctor Caſſiodorus, & Epitomæ. Cinnæ IIII cos. meminit Cicero in Tuſculanis, Suetonius in Cæſare. Cn. Papirii Carbonis II, Capitolinæ tabulæ. Itaque miror in tabulis Siculis conſules ſuggeri Carbonem & Scribonium Cn. Carbo prouinciam Galliam obtinuit cum Verte quaſtore; (auctor Cicero in prætura vrbana) L. Cinna, vt opinor, Italiam.

De re geſta in Aſia, & ciuilibus motibus.

QVÆ ſint hoc anno geſta, apertius ex Epitomis & Velleio intelligi poteſt, quam aut ex Appiano aut Plutarcho. In Epitomis enim ita ſcriptũ eſt; L. Cinna & Cn. Carbo à ſeipſis conſules per biennium creati, cum bellum contra Sullam pararent, effectum eſt per L. Valerium Flaccum principem ſenatus, qui orationem in ſenatu

habuit,& per eos qui concordiæ ſtudebant, vt legati ad Sullam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu ſuo, quem inuitum cogebat naues conſcendere & aduerſum Sullam proficiſci, interemptus eſt. Conſulatum Carbo ſolus geſſit. Sulla, cum in Aſiam traieciſſet, pacē cum Mithridate fecit, ita vt is cederet prouincia Aſia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria, deſertus ab exercitu, qui ad Sullam tranſierat, ipſe ſe percuſſit, impetrauitq; de ſeruo ſuo, præbens ceruicem, vt ſe interficeret. Sulla legatis, qui a ſenatu miſſi erant, futurum ſe in ſenatus poteſtate reſpondit, ſi ciues qui à Cinna pulſi ad ſe confugerant, reſtituerentur. quæ conditio cum iuſta ſenatui videretur, per Carbonem, factionemque eius, cui bellum videbatur vtilius, ne conueniret, effectum eſt. Idem Carbo cum ab omnibus Italiæ oppidis coloniiſq; obſides exigere vellet, vt fidem illorum contra Sullam obligaret, conſenſu ſenatus prohibitus. Nouis ciuibus S. C. ſuffragium datum eſt. Q. Metellus Pius, qui partes optimatium ſecutus erat, cum in Africa bellum moliretur, a C. Fabio prætore pulſus eſt: ſenatuſque conſultum per factionem Carbonis & Marianarum partium factum eſt, vt omnes vbique exercitus dimitterentur. Libertini in quinque & triginta tribus diſtributi ſunt. Apud Velleium autem ita; Tranſgreſſus in Aſiam Sulla, parentem ante omnia ſupplicemq; Mithridatem inuenit; quem multatum pecunia ac parte nauium, Aſia omnibuſq; aliis prouinciis quas armis occupauerat, decedere coegit; captiuos recepit, in perfugas noxioſq; animaduertit; paternis, id eſt Ponticis finibus, contentum eſſe iuſſit. C. Flauius Fimbria, qui præfectus equitum, ante aduentum Sullæ, Valerium Flaccum conſularem virum interfecerat, exercituq; occupato imperator appellatus, Mithridatem pepulerat prœlio, ſub aduentu Sullæ ſe ipſe interemit. ante aduentum Sullæ Cinna, ſeditione orta, ab exercitu interemptus eſt. Carbo, nullo ſuffecto collega, ſolus toto anno conſul fuit. De eodem Cinna occiſo, ſic ſcriptum inuenio in libro de viris illuſtribus; Quarto conſulatu Cinna, cum bellum contra Sullam pararet, Ancone ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occiſus eſt. Et apud Plutarchum ita; Cn. Pompeius, qui poſtea *Magnus* appellatus eſt, iuuenis in caſtra Cinnæ venit. à quo cum eſſet falſo crimine notatus, clam fugit. eo nuſquam comparente, creditum eſt eum fuiſſe à Cinna interfectum. itaq; qui vetere odio Cinnæ imbuti erant, eum impetu facto occiderunt. Appianus autem, itemq; Plutarchus, quamquam vtro anno Sulla in Aſiam tranſierit, non aperiunt, ipſum tamen Cypſelis, Mithridatem Pergamo, colloquendi gratia in agrum, Troadis conueniſſe, atq; inſpectante vtroq; exercitu, Mithridatem pacis conditiones, quas iampridem Sulla tulerat, accepiſſe referunt; & nauibus ei traditis, in Pontum receſſiſſe: Sullam ſollicitato exercitu, Fimbriam Pergami obſeſſum, ad necem compuliſſe; Curioni, vt Nicomedem & Ariobarzanem reduceret, negotio dato, Aſiam conſtituiſſe; ciuitates imperium recuſantes, muris nudaſſe; omnes pecunia mulctaſſe: Cinnam ab exercitu, quem in Liburniam, vt inde Sullæ occurreret, traiicere inuitum volebat, interfectum; Carbonem, ne comitia collegæ ſubrogando haberet, auſpiciis ſæpius impeditum, ſolum per totum annum conſulatum geſſiſſe. atq; hoc etiam in faſtis Capitolinis adſcriptum eſt.

DE COS. AN. DCLXX.

CONSVLES inde L. Scipio, & C. Norbanus. teſtis cum Siculis tabulis Caſſiodorus, Obſequens, Appianus, Eutropius, Florus; & Tacitus, cum ait libro XIX; Pulſis regibus, Horatius Puluillus II. conſul, templum Iouis Capitolini dedicauit. Iiſdem rurſus veſtigiis ſitum eſt, poſtquam interiecto CDXV annorum ſpatio, L. Scipione, C. Norbano coſ. flagrauerat. In Capitolinis fragmentis eſt L. CORNELIVS L. F. L. N. SCIPIO ASIATICVS. L. Scipioni conſuli Gallia citerior, & M. Piſo quæſtor obtigit, anno poſtquam Verres fuerat Cn. Carbonis: Cicero in prætura vrbana. C. Flaccus his conſulibus prætor in Gallia vlteriore rem bene geſſit; ſiquidem imperator à Cicerone nominatur pro Quinctio.

De bello ciuili Sullano.

SYLLA compoſitis tranſmarinis rebus reuectus in Italiam, XXX armatorum millia aduerſus CC amplius hoſtium Brundufii expoſuit. quod in eo fuit mirabile; quod

cum

uum per triennium Cinnanæ Marianæque partes Italiam obſiderent, neq; illaturum ſeus bellum diſſimulauit, nec quod erat in manibus omiſit; exiſtimauitq; ante frangendum hoſtem, quam vleiſcendum ciuem. Q. Metellus Pius, & Cn. Pompeius Strabonis filius, cum parte exercitus ſe ad Sullam contulerunt. Miſſis legatis qui de pace agerent, iiſque ab conſule C. Norbano violatis, Sulla Norbanum ad Canuſium prœlio vicit; & cum L. Scipionis alterius conſulis, cum quo omnino id egerat vt pacem faceret, nec potuerat, caſtra oppugnaturus eſſet, vniuerſus exercitus conſulis per emiſſos à Sulla milites ſollicitatus, ſigna ad eum tranſtulit Scipio, cum interimi poſſet, dimiſſus eſt. Carbo Romæ Sullæ amicos hoſtes iudicandos curauit. Capitolium eius tum opera conflagraſſe creditum eſt. Q. Sertorius, Sueſſa capta, rebus Marianis deploratis, in Hiſpaniam vlteriorem, quam ante ſortitus fuerat, profectus eſt. Velleius, Epitomæ, Appianus, Plutarchus, alii.

DE COS. AN. DCLXXII.

DEINCEPS C. Marium, Cn. Carbonem III conſules inuenio apud Caſſiodorum, Appianum, Velleium, & alios. C. Marium fratris filium C. Marii ſepties conſulis Appianus; at Velleius, Plutarchus, Eutropius, & alii, C. Marii filium prodiderunt. fortaſſe autem à C. Mario adoptatus fuit. in Capitol. certe tabulis C. MARIVS C. F. C. N. appellatur. Eundem ante annos viginti conſulem factum, ſcriptum eſt in Epitoma LXXXVI. at in lib. de viris illuſtribus, XXV; apud Velleiũ, XXVI; apud Appianum, XXVII annos natum, conſulatum cepiſſe proditum eſt. Horum etiam conſulum meminit Cicero contra Rullum: & Plin. lib. VII, cum ait; Galeria producta eſt in ſcenam à M. Pomponio ædili pl. C. Mario, Cn. Carbone cos. Et XLIX; M. Cœlius Rufus, & C. Licinius Caluus oratores, Romæ nati ſunt C. Mario, Cn. Carbone III cos. Et Valerius libr. VII; C. Mario, Cn. Carbone cos. bello ciuili cum L. Sulla diſſidentibus, ſenatus conſulto aurea atque argentea templorum ornamenta, ne militibus ſtipendia deeſſent, conflata ſunt.

De bello ciuili Sullano confecto.

MARIO & Carbone III cos. Q. Metellus Pius ad Æſim Carrinatem Carbonis ducem fudit; Metellum Carbo obſedit, donec accepta Mariana ad Præneſte clade, Ariminum verſus contendit. Marius enim cos. cum ad Sacriportum non procul à Prǣneſte cum Sulla conflixiſſet, fugatus ab eo, Præneſte ſe recepit. Sulla Prǣneſte circumuallauit, atq; obſidioni Lucretiũ Offellam prǣfecit. Interea Romæ Marii iuſſu L. Damaſippus, vel (vt ait Appianus) Brutus prætor vrb. cum ſenatum vocaſſet, omnem quæ in vrbe erat nobilitatem trucidauit; inter ceteros P. Antiſtium, C. Papirium Carbonem conſulis fratrem, L. Domitium, & Q. Mucium Scæuolam pont. maximum. Sulla admoto propius exercitu, ac caſtris in campo Martio factis, inde vrbem ingreſſus, inimicorum bona, qui metu vrbe ceſſerant, publicauit; ac populo, cõcione aduocata, ſpem fecit ſe breui remp. eſſe conſtituturum. Poſt autem præfectis quibuſdam vrbi impoſitis, ea egreſſus, primum ad Cluſium, deinde ad Saturniam bene cum Carbone pugnauit. Carrinas, Carboniano exercitu cæſo, à Pompeio & Craſſo in agro Spoletino obſeſſus: Marcius, cum ad Marium obſidione eximendum iret, a Pompeio: C. Lamponius Lucanus, Pontius Teleſinus Samnis, & Gutta Campanus a Sulla interclusi. Carbo & Norbanus, non procul à Fauentia fuſi à Metello, copiis ſpoliantur: Lucani ad Metellum defecerunt. Norbanus Rhodum, Carbo in Siciliam rebus deſperatis refugerunt. Qui Cluſii relicti erant, cum Pompeio congreſſi, plus dimidio cecidere. Carrinas, Marcius, Damaſippus, cum Samnitum copiis, velut Romam occupaturi, in Albano conſederunt. Accurrente repente Sulla, ad portam Collinam K. Nouembr. acerrime dimicatum eſt. Qua victoria nuntiata, Præneſtini ſe Lucretio dediderunt. Sulla recuperata rep. pulcherrimam victoriam crudelitate, quãta in nullo homine vnquam fuit, inquinauit; octo millia deditorum in villa publica trucidauit, tabulam proſcriptionis fixit; vrbem & vniuerſam Italiam cædibus repleuit; inter quos omnes Præneſtinos inermes concidi iuſſit; M. Mariũ, ſenatorii ordinis virum, cruribus brachiiſq; fractis, auribus præſectis, & effoſſis oculis, necauit. Marius filius

Præneſte dedita, cum per cuniculum captaret euadere, ſeptus ab exercitu mortẽ ſibi conſciuit. in ipſo cuniculo, cum ſentiret ſe euadere non poſſe, cum Pontio Teleſino fugæ comite, ſtricto vtrimq; gladio, cõcurrit; quem cum occidiſſet, ipſe ſaucius, à ſeruo impetrauit vt ſe occideret. M. Brutus à Cn. Carbone, qui Coſſuram appulerat, miſſus naue piſcatoria Lilybæum, vt exploraret, an ibi Pompeius eſſet, quẽ aduerſus eum Sulla cum imperio miſerat, atq; à Pompeianis nauibus circumuentus, ſemet occidit. Carbo in Sicilia à Pompeio captus, cum muliebriter fleret, eſt interfectus. Hæc Appianus, Plutarchus, Velleius, Epitomæ, alii. Cn. Carbonem in tertio conſulatu à Cn. Pompeio equite R. necatum tradit Valerius libr. VI, cap. II. Obſequens fœdam Sullæ proſcriptionem fuiſſe tradit; cẽtena millia hominum Italico ciuiliq; bello cõſumpta.

De L. Sulla dictatore.

CVM Carbo conſul in Sicilia, Marius Præneſte interiiſſet, ſenatus interregem comitiorum cauſa creari iuſſit. creatus eſt L. Valerius Flaccus. Hic, cum comitia creandis conſulibus habiturus eſſe putaretur, ex L. Sullæ victoris ſententia legem ad populum tulit, Sullæ è rep. eſſe videri, dictatorem dici, qui perturbaram remp. conſtituẽret; eumq; non ad quoddam tempus, vt ante, creari, verum quouſq; ciuitas, ac vniuerſa Italia, & tota reſp. ordinata ac conſtituta eſſet. Igitur L. ipſe Sulla dictator creatus eſt; qui XXIV prælatis faſcibus, ac cuſtodibus corporis ſui aduocatis, primus dictatoria poteſtate abuſus eſt. Hæc Appianus, & Epitomæ. Ceterum Velleius & Plutarchus dictaturam per annos CXX intermiſſam, hoc anno relatam ſcribunt. ſiquidem proximo anno quam Annibal ex Italia ceſſit, vltimus dictator creatus eſt. apud Dionyſium autem lib. V. inuenio, L. Sullam dictatura abuſum poſt annos quadringentos quam primus dictator T. Lartius dictus fuerat. atq; idem etiã ſentire videtur Appianus; quamquam ipſe ſcribit Sullam dictaturam cepiſſe per annos quadringentos intermiſſam. Idem dictator eſt in Capitolinis tabulis, cum magiſtro eq. L. Valerio Flacco; eodem qui (vt puto) interregnum inierat. De quo magiſtro eq. nihil apud rerum R. ſcriptores comperi. L. Flacci interregis ſic meminit Cicero contra Rull. Omnium legum iniquiſſimam, diſſimillimamq; legis eſſe arbitror eam, quam L. Flaccus interrex de Sulla tulit, vt omnia quæcumq; ille feciſſet, eſſent rata. quam eandem legem intellexit in primo de leg. cum dixit; Quid iniuſtius ea lege quam interrex noſter tulit, vt dictator quem vellet ciuium impune poſſet occidere? & lib. IX ad Atticum; Si Sulla potuit efficere, ab interrege dictator vt diceretur, cur hic non poſſit? Hoc etiam anno L. Sulla victo Mario ſe *Felicem* vocari voluit, auctore Appiano & Velleio. Plutarchus enim in triumpho poſtulando etiam Felicis cognomen ſibi depopoſciſſe tradit. Idem etiam ad Græcos ſcribens, ſe *Venuſtum* iiſdem auctoribus appellauit.

De bello à L. Murena cum Mithridate renouato.

C. MARIO, Cn. Carbone III cos. bellum à L. Murena aduerſum Mithridatem renouatum colligitur ex Epitoma LXXXVI. L. autem Licinius Murena à Sulla imperatore in Aſia cum duabus Fimbrianis legionibus relictus, vt res Aſiaticas ordinaret, triumphi cupidus, bellum hac occaſione redintegrauit. Cum Boſporani ac Colchi, à rege Mithridate alienati, filium eius ſibi regem depoſcerent; Mithridates autem, occiſo filio, exercitum claſſemq; aduerſus Boſporanos compararet, Murena ſuſpicatus, ne rex in Boſporanos verbo, re autem aduerſus Romanos ſe inſtrueret, exercitu ſtatim per Cappadociam ad oppidum maximum nomine Comana ducto, in quoſdam eius equites impetum fecit; atque legatis regiis fœdus Syllæ oſtendentibus, reiectis, regione vaſtata, ſacriſque pecuniis direptis, in Cappadociam in hiberna ſe recepit. Hæc Appianus.

DE COS. AN. DCLXXII.

INDE M. Tullium, Cn. Dolabellam cos. ſubiicit Caſſiodorus: Deculam & Dolabellam faſti Siculi. Tradit etiam Appianus Sullam dictatorem, vt ſpeciem quandam antiquæ dignitatis reſp. retineret, conſules creari permiſiſſe, M. Tullium, & Cornelium

lium Dolabellam; atq; ipſum more regio ſupra eos ſediſſe. M Tullii, & Cn. Cornelii cos. meminit Cicero contra Rullum; & Gellius lib. xv. Dinumeratis annis, inquit, à Q. Cæpione, C. Serrano, quibus cos. ante diem III. Non. Ian. M. Cicero natus eſt, ad M. Tullium & Cn. Dolabellam, quibus cos. cauſſam priuatam pro Quinctio apud Aquillium iudicem dixit, ſex & viginti anni reperiuntur. In Capitolino fragmento M. TVLLIVS M. F. A. N. DECVLA appellatur. M. Tullium, cum ædilitatis repulſam tuliſſet, conſulem factum eſſe docet Cicero pro Plancio. His comitiis Q. Lucretius Ofella, cum ante præturam conſulatum peteret, iuſſu Sullæ occiſus eſt. auctor Appianus, Plutarchus, aliis. Cn. Dolabellæ conſuli prouincia Macedonia obtigit: ex qua deinde triumphauit; vt poſt dicemus.

De bello à Murena cum Mithridate confecto.

INTEREA dum Mithridates legatos ad Sullam de bello ſibi contra fœdus à L. Murena illato miſit, Murena Haly fluuio traiecto, quadringentos Mithridatis vicos diripuit. Legati retulerunt, ſenatui placere, vt regi, quocum fœdus eſſet, parceretur. Murena autem maiore conatu acie cum rege congreſſus, ac caſtris & exercitu exutus, in Phrygiam ſe recepit. Mithridates Cappadociam, pulſo Ariobarzane, occupauit. Sulla autem, indignum ratus Mithridatem contra fœdus vexari, Murenam à bello reuocauit. Mithridates, reſtituta Ariobarzani Cappadocia, bello liberatus eſt. Appianus, Cicero pro lege Manilia.

De triumpho L. Sullæ dict. de Mithridate.

TRIVMPHVM L. Sullæ dict. in hunc annum coniiciunt Capitolina fragmenta. is autem actus eſt de Mithridate Ponti rege ex Græcia & Aſia: cuius res per quatuor annos ibi geſtas ante expoſuimus. Triumphaſſe eum de Mithridate, Cicero pro Pompeio, Eutropius, & Plutarchus referunt. Plinius per biduum triumphaſſe ſignificat, cum ait lib. XXXIII; Sylla in triumpho, quod ex Capitolinæ ædis incendio, cæteriſq; omnibus delubris C. Marius filius Præneſte detulerat, tredecim millia auri pondo ſub eo titulo in triumpho tranſtulit, & argenti ſeptem millia. Idem ex reliqua omni victoria pridie tranſtulerat auri pondo CXV millia. Adiicit Florus; Debellatum a Sulla foret, niſi de Mithridate triumphare cito quam vere maluiſſet. Hoc autem mirifice laudatur in Sulla, quod nullum de ciuibus victis triumphum egerit. id quod Valerius notauit lib. III, his verbis; L. Sulla, qui plurima bella ciuilia confecit, cum conſummata ac constructa potentia ſua triumphum duceret, vt Græciæ & Aſiæ multas vrbes, ita ciuium Romanorum nullum oppidum vexit.

De triumpho Cn. Pompeii Magni equitis Rom ex Africa.

SVLLANO triumpho ſubiicitur triumphus alter in Capitolinis fragmentis, eodem met anno quo Sullanus actus. hunc autem eſſe Cn. Pompeii ex Africa triumphum exiſtimo. de quo ſic ſcriptum eſt in Epitoma LXXXIX; Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proſcriptum & Hiarbam regem Numidarum bellum molientem, victos interemit; quatuor & viginti annos natus, adhuc eques Romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphauit. Ceterum res geſta ſic eſt. Priore anno cum nunciatum eſſet, Cn. Carbonem & M. Perpernam Sullæ inimicos in Sicilia bellum reparare, Cn. Pompeius eo à Sulla cum imperio miſſus, Perperna ex inſula eiecto, Carbonem cos. captum interfecit. Deinde cum iuſſu Syllæ in Africam traieciſſet, vbi Cn. Domitius & rex Numidiæ Hiarbas, ad quos Carbonis mortui copiæ ex Sicilia confugerant, bellum gerebant, vtroq; eorum ingenti prœlio ſuperato, illum occidit, hunc cepit: ipſe Imperator appellatus eſt. res autem omnis intra XL dies confecta eſt. Eidem Romam reuerſo Sulla dictator obuiam prodiit: ac ſummo honore habito, *Magnum* etiam eum appellauit. Poſtulanti autem triumphum, vix tum propter ætatem, tum propter ordinem conceſſit. Hæc Velleius, & Plutarchus. De hoc extraordinario triumpho ſic Cicero pro lege Manil. Quid tam præter conſuetudinem, quam homini peradoleſcenti, cuius à ſenatorio gradu ætas longe abeſſet, imperium atq; exercitum dari? Siciliam permitti atq; Africam, bellumq; in ea adminiſtrandum? Bellum in

Africa maximum confecit, victorem exercitum deportauit. Quid vero tam inauditum, quam equitem R. triumphare? at eam rem populus R. nō modo vidit, ſed etiam omni ſtudio viſendā putauit. Huius triumphi meminit Euſebius; meminit item Plinius lib. VII: Pompeius, inquit, Sicilia recuperata, Africa tota ſubacta, Magniq; nomine ſpolio inde capto, eques R. (id quod ante nemo) curru triumphali reuectus eſt. Et Eutropius; Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphauit. Cn. Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, IIII & XX annum agens, de Africa triumphauit. Plutarchus adiicit, potuiſſe ea ætate in ſenatum Pompeium legi: verum maiori ſibi honori futurum credidiſſe, ſi primus eques Rom. triumphaſſet. ita Pompeius ſiue magiſtratu, nondum ſenator, atq; adoleſcens adhuc, triumphauit.

DE COS. AN. DCLXXIII.

CASSIODORVS cum faſtis Siculis conſules ſuggerit L. Sullam II, Q. Metellum. Appianus adiicit. Sullam, quamquam dictator erat, tamen, vt aliquam ſpeciem reſp. habere videretur, ſe cum Q. Metello Pio conſulem renunciari voluiſſe. Horum conſulum ſic meminit Cicero in Verrem: Ædem Caſtoris P. Iunius habuit tuendam L. Sulla, Q. Metello cos. Et Gellius lib. XV; Neq; dubium eſt quin Cicero poſt annum quam pro Quinctio dixerat, Sex. Roſcium reum parricidii defenderit, annos iam ſeptem & viginti natus, L. Sulla Felice, & Q. Metello Pio cos. Fragmentum etiam Capitolinum habet conſules L. CORNELIVM L. F. P. N. SVLLAM FELICEM II. Q. CÆCILIVM. Hic eſt Q. Metellus Q. Numidici filius, qui Hiſpanias & Sertorianum bellum ſortitus eſt. Hoc (vt opinor) anno Sylla Nolam in Samnio recepit: XLVII legiones in agros captos deduxit; & eos iis diuiſit: Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obſeſſum in dedi[t]ionem accepit. Mytilenæ quoq; in Aſia, quæ ſola vrbs poſt victum Mithridatem arma retinebat, expugnatæ dirutæq; ſunt Epitoma LXXXIX.

De triumpho L. Murenæ propr. ex Aſia de Mithridate.

POST Sullæ diſceſſum L. Murena cum Mithritate bellum (vt dixi) ſponte ſua inſtaurauit, idq; ipſum deinde iuſſu Sullæ omiſit. quantum autem ego ex Appiani verbis colligere potui, res ab eo per biennium geſta eſt; primum Mario & Carbone; deinde Tullio & Cornelio cos. Quod idem ſignificat etiam Cicero, cum ait, L. Lucullum quæſturæ diuturnum tempus, L. Murena bellum in Ponto gerente, conſumpſiſſe. Ex eo bello Murenam triumphaſſe ſatis conſtat. at quo anno, non conſtat. Mihi quidem viſum eſt triumphum eius in hunc annum conicci poſſe; quod probabile videretur, eum Romam reuertiſſe, tum cum Sulla à bello eum reuocaret. Hac enim de re ſic Cicero pro Murena, qui filius huius fuit: Mithridatem L. Sulla maximo & fortiſſimo exercitu pugna excitatum, cum bello inuectum in totam Aſiam, cum pace dimiſit; L. Murena pater vehementiſſime diligentiſſimeq; vexatum, repreſſum magna ex parte, non oppreſſum reliquit. Et pro lege Manilia; Triumphauit L. Sulla, triumphauit L. Murena de Mithridate, duo fortiſſimi & ſummi imperatores: ſed ita tamen triumpharunt, vt ille pulſus ſuperatusq; regnaret. Verumtamen illis imperatoribus laus eſt tribuenda, quod egerunt; venia danda, quod reliquerunt: propterea quod ab eo bello Sullam in Italiam reſpublica, Murenam Sulla reuocauit. Iterum pro Murena; An cum ſedere in equis triumphantium prętextati potiſſimum filii ſoleant, huic donis militaribus patris triumphum decorare fugiendum fuit, vt rebus communiter geſtis cum patre ſimul triumpharet? Et infra; Meruiſſe vero ſtipēdia in eo bello, quod tum populus Rom. non modo maximum, ſed etiam ſolum gerebat, virtutis; patre imperatore meruiſſe, pietatis; finem ſtipendiorum, patris victoriam ac triumphum feciſſe, felicitatis fuit. Et infra; Proauus L. Murenæ & auus, prætores fuerunt; & pater, cum ampliſſime atq; honeſtiſſime ex prætura triumphaſſet, hoc faciliorem huic gradum conſulatus adipiſcendi reliquit.

De bello Sertoriano Hiſpanienſi.

BELLVM Sertorianum, vt inquit Florus, tamquam Sullanæ proſcriptionis fuit hæreditas. Hoc Q. Sertorius in Hiſpaniis ſuſcitauit. qui cum Scipionis & Norbani

conſu-

conſulum partes, quibus ipſe ſtudebat, accisas ac profligatas in Italia à Sulla ſentiret, in Hiſpaniam, quam iam ante prouinciam prætor obtinuerat, conceſſit, ſumma vi prætoribus, qui eum, vt Sullæ gratificarentur, arcebant, repulſis. poſtero autem anno Mario & Carbone cos. cum ipſe magnum exercitum comparaſſet, ac claſſem etiam confeciſſet, veritus ne L. Sulla, quem fugato Carbone, Mario occiſo, victorem remp. inuaſiſſe audierat, aduerſus ſe exercitum mitteret, Pyrenæos montes per Liuium Salinatorem occupauit. tertio autem anno, M. Tullio & Cn. Cornelio cos. C. Annius a Sulla dictatore in Hiſpaniam miſſus, Liuio per dolum ſublato, montes Pyrenæos tranſgreſſus eſt; atque Sertorium primum Carthaginem nouam, deinde in Mauritaniam compulit; poſt cum eo recedente ad Pityuſam inſulam nauali prœlio decertauit. Sertorius tempeſtate ad Gades delatus, Luſitaniam, cum eam tenuiſſet, ad bellum impulit, atque armauit. Hoc autem demum anno, cum maiore apparatu bellum illud egere Sulla ſentiret, Q. Metellum Pium conſulem eo mittendum cenſuit. Adiicit Eutropius, L. quoq; Domitium prætorem miſſum. Metellus autem an in conſulatu exierit, non liquet. Plutarchus certe eum non ſtatim profectum eſſe indicat, cum Sertorium hoc (vt opinor) anno Cottam nauali prœlio ſuperaſſe, Didium Bæticæ prætorem fudiſſe, Thoranium a Metello miſſum fregiſſe ſcribit. De Sertorii in Mauritaniam tranſitu, ſic Saluſtius libro primo Hiſtoriarum, vt eſt apud Gellium libro x, cap. xxvi; Itaque Sertorius leui præſidio relicto in Mauritania, nactus obſcuram noctem, æſtu ſecundo, furtim aut celeritate vitare prœlium in tranſgreſſu conatus eſt.

DE COS. AN. DCLXXIV.

INDE conſules P. Seruilius, Ap. Claudius; auctor Caſſiodorus. Eorum cognomina Vatia & Pulcher exſtant in tabulis Siculis. De quibus ita Appianus; Populus Rom. vt Sullæ dictatori obſequeretur, ab eo, vt conſulatum continuaret, petiit. cui aduerſatus Sulla, Seruilium Iſauricum, & Claudium Pulchrum conſules renunciandos curauit. P. Seruilii & Ap. Claudii conſulum meminit etiam Oroſius. In fragmento Capitolino eſt; P. SERVILIVS VATIA, QVI POSTEA ISAVRICVS APPELLATVS EST. quo de cognomine dicam in triumpho eius. Ap. Claudium hunc in ædilitate præteritum, & quidem patre viuo, ſine repulſa conſulem factum ait Cicero pro Plancio. Idem Macedoniam, P. Seruilius Ciliciam ſortitus eſt & bellum piraticum, vt poſt ſuo loco dicemus.

De L. Sulla dictatura abdicante.

HIS conſulibus L. Sulla, qui dictaturam in perpetuum ceperat, ſe ea abdicauit. cumq; multa hominum millia morte, multa, atque omni contumeliæ & iniuriæ genere affeciſſet, Italiam & totam remp. rerum nouarum ſtudio perturbaſſet, d[illegible] à ſe publico præſidio, palam in foro dixit. ſe omnium à ſe geſtarum rerum paratum eſſe rationem reddere. Hæc Appianus & Plutarchus. Notat item Oroſius P. Seruilio, Ap. Claudio cos. Sullam abdicaſſe. Itaq; in libro de viris illuſtribus ſcriptum eſt, Sullam ordinata rep. dictaturam depoſuiſſe. & Suetonius Cæſarem dixiſſe tradit, Sullam neſciſſe litteras, qui dictaturam depoſuiſſet Saluſtius tamen Sullam dictaturam in inſequentem etiam annum retinuiſſe ſignificat, cum Lepidum ipſum conſulem in quadam oratione acerbius in eius tyrannidem inuehentem facit.

DE COS. AN. DCLXXV.

M. LEPIDVS, Q. Catulus conſules in hunc annum à Caſſiodoro referuntur. Plutarchus auctor eſt, cum L. Sulla dictura ſe abdicaſſet, & comitiorum conſularium poteſtatem populo R. reddidiſſet, M. Lepidum Sullæ inimicum, hominem audacem, ante Catulum, Cn. Pompeio annitente, eſſe renunciatum. Horum conſulum meminit Appianus; & Cicero pro Cornelio. Gaditani, inquit, M. Lepido, Q. Catulo cos. à ſenatu de fœdere poſtulauerunt. Et Plin. lib. xxxvi; M. Lepidus, Catuli in conſulatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore in domo poſuit; magna reprehenſione. is conſul fuit anno vrbis DCLXXVI. Scriptum eſt etiam de iis apud Vale-

rium lib. II, cap. IIII; in Epitoma LXXXIX; apud Eutropium & Florum. In fragmentis Capitolinis eſt; M. ÆMILIVS LEPIDVS, Q. LVTATIVS, Q. F. CATVLVS. Hic autem Catulus, filius fuit Q. Catuli qui de Cimbris triumphauit. de hoc epigramma antiquum legitale: Q. LVTATIVS Q. F. Q. N. CATVLVS COS. SVBSTRVCTIONEM ET TABVLARIVM EX S. C. FACIVNDVM CVRAVIT. Lepido Gallia vlterior, Catulo forte Italia obtigit. de qua ſic Cicero in Verr. P. Seruilius, Q. Catulus, tantis rebus geſtis ſunt, vt in clariſſimorum huminum numero reponantur. Q. Catulus frumento eſt vſus pecuniam non coegit. Saluſtius Hiſtoriarum libro primo; S. C. fit, vti Lepidus & Catulus decretis exercitibus maturrime proficiſcerentur. ex Cariſio.

De ſeditione M. Lepidi cos.

His conſulibus L. Sulla annos LX natus moritur. magnus ei honos habitus à ſenatu eſt, vt cadauer eius per Italiam efferretur, atq; in campo Martio, vel repugnante Lepido conſule, ſepeliretur. M. Lepidus legem de actis Sullæ reſcindendis promulgauit, vt qui à Sulla proſcripti fuerant, & ciuitatem & bona ſua reciperarent. cui cum Catulus collega, & boni omnes aduerſarentur, re in concionibus iactata, Lepidus à ſenatu iureiurandu adactus, bellum ſe patriæ non facturum, in Galliam vlteriorem, quam ſortitus erat, profectus, ad comitia, tamquam exacto conſulatu ſuo bellum illaturus, non venit. Appianus, Florus.

De re geſta à Q. Metello pro cos. cum Sertorio.

Q. Metellvs hoc anno rem cum Sertorio, ſed ſine vllo emolumento, vel ætatis vel morum vitio, geſſit; à Sertorio, qui latronum more pugnabat, ſæpe eluſus. De eo enim ſic Oroſius; Aduerſus Sertorium duo duces miſſi, Metellus & Domitius: quorum Domitius, ab Herculeo Sertorii duce cum exercitu oppreſſus eſt: Manilius pro cos è Gallia in Hiſpaniam cum tribus legionibus, & mille ac quingentis equitibus tranſgreſſus, iniquam cum Herculeio pugnam conſeruit; a quo caſtris copiiſque nudatus, in oppidum Ilerdam pene ſolus refugit. Metellus multis prœliis fatigatus, per deuia oberrans, hoſtem mora fatigauit, donec cum Pompeio iungeretur. Et Eutropius; A Sertorii duce Herculeio Domitius occiſus eſt. Metellus vario euentu contra Sertorium dimicauit. Et in Epitoma XC; Q. Sertorius proſcriptus, in vlteriore Hiſpania ingens bellum excitauit. L. Manilius pro cos. & * L. Domitius legatus ab Herculeio quęſtore prœlio victi ſunt. De Dumitio ſic Saluſtius in primo Hiſtoriarum, vt eſt apud Priſcianum; Metellus Domitium procos. ex citeriore Hiſpania cum omnibus copiis quas parauerat, arceſſiuit.

DE COS. AN. DCLXXVI.

M. Æmilivm, D. Brutum conſules hic annus habuit, auctore Caſſiodoro & Obſequente. Horum conſulum ſic meminit Macer tribunus pl. apud Saluſtium, cum plebem a patribus oppreſſam queritur; Nam ſpem fruſtra fuiſſe intellexiſtis Sulla mortuo, qui ſceleſtum impoſuerat ſeruitium, finem mali credebatis; ortus eſt longe ſæuior Catulus. tumultus interceſſit Bruto & Æmilio Mamerco conſulibus; dein C. Curio ad exitium vſq; inſontis tribuni dominatus eſt; Lucullus ſuperiore anno quantis animis ierit in L. Quinctium, vidiſtis. Meminit item Cicero in Bruto, cum ait; Iiſdem tēporibus D. Brutus, is qui conſul cum Mamerco fuit, homo & Græcis doctus litteris, & Latinis. Et cum idem Cicero in II de off. ait; Mamerco homini ditiſſimo, ædilitatis prætermiſſio, conſulatus repulſam attulit, hunc ab eo intelligi puto. In faſtis etiam Siculis eſt Brutus & Mamercus. Hoc loco fragmenta tria Capitolina compoſui, quæ ab iis qui ea in Capitolio digeſſerunt, longe diuulſa ſunt, ea vero ſunt hæc:

	M. AIMILIVS Q. F. M. N.	LEPIDVS.	Q. LVT-
	D. IVNIVS D. F. D. N.	BRVTVS.	M. A--
	CN. OCTAVIVS M. F. CN. N.		C. SCR-
	L. ----IVS, CN. F. CN. N.		C. AVR-
	L. ------ L. F. L. N.	LVCVLLVS.	M. AV--
DCXXC.	M. ----IVS. M. F. -- R.	LVCVLL.	C. C-

Alterum

Alterum eſt hoc quod ſuperiori præpoſitum eſt, atq; ante Punicum bellum ſecundum temere ſitum.

- - - - - S. Q. F. - -
- - - MILIV- - - - -
- - - - ONIVS. - - - -
- - - - - - VS M. - - -
- - - - LIVS. - - - -
- - - SIVS. L. F.

Tertium, quod ipſi, quo in loco reponeretur, ſe ignorarre profitentur, eſt hoc:

CATVL- -
- D. LIVI- -
CVR- -
COT. - -

Hæc autem ſi vna componantur, exſtabunt prope integra conſulum horum annorum nomina: hoc modo:

M. AIMILIVS Q. F. M. N. LEPIDVS. Q. LVTatius. Q. F. Q. N. CATVLUS.
D. IVNIVS D. F. D. N. BRVTVS. MAM. AIMILIVS Mam. F. Lepid. LIVIan.
CN. OCTAVIVS M. F. CN. N. C. SCRIBONIVS C. F. CVRIO.
L. Octauivs CN. F. CN. N. C. AVRelivs M. F. Cotta.
L. Licinius L. F. L. N. LVCVLLVS M. AVrELIVS M. F. Cotta.
DCXXC. M. Terentivs M. F. Varr. LVCVLL. C. caſsivs. Longinus.

Ac de ceteris quidem ſuo loco, nunc de Mamerco conſule dicamus; quem, veſtigia Capitolina ſequuti, Mamercum Æmilium Lepidum Liuianum ſcripſimus. fuit enim *Mamercus* prænomen Æmiliorum. Hunc autem etiam intelligi à Valerio puto lib. VII, vbi meminit Mamerci Æmilii Lepidi conſulis, & Cn. Oreſtis prætoris vrbani, eius (opinor) qui paucis poſt annis conſul erit. Vtraq; enim hæc cognomina Æmiliorum fuiſſe, ſatis conſtat. quin etiam Pædianus in Cornelianam, hos conſules D. Brutum, & M. Lepidum nominat. *Liuianus* autem, adoptionis cognomen eſt. Itaq; vereor ne, qui collegam huius *Brutum Iulianum* appellant, temere id faciunt; quod is in Capitolinis tabulis nullo quarto nomine afficiatur, atq; illud ad Mamercum potius transferendum ſit, & pro Iuliano Liuianus ſcribendus ſit. Cum Mamerco petiiſſe Curionem, qui poſtero anno conſul fuit, intelligi ex his Saluſtii verbis poteſt, ex primo libro Hiſtoriarum, apud Priſcianum lib. x; Curionem quæſiuit, vti adoleſcentior, & populi ſuffragiis integer, ætati concederet Mamerci.

De bello ciuili Lepidi pro cos.

M. LEPIDVS, qui in conſulatu vrbe eo animo exierat, vt exacto conſulatu arma patriæ inferret, hoc anno bellum mouit. nam cum alterum conſulatum peteret, atq; Etruriam ad arma concitaſſet, Galliam autem citeriorem per M. Brutum obtineret, infeſta ſigna patriæ intulit. Ita factum eſt vt, cum nullis creatis conſulibus interreges remp. adminiſtrarent, L. Philippus eam ſententiam dixerit, quę ex reliquiis Saluſtianæ hiſtoriæ ſupereſt; Quare ita cenſeo, quoniam Lepidus exercitum priuato conſilio paratum, cum peſſimis & hoſtibus reip contra huius ordinis auctoritatem ad vrbem ducit, vti Ap. Claudius interrex cum Q. Catulo procos. & ceteris, quibus imperium eſt, vrbi præſidio ſint, operam dent nequid reſp. detrimenti capiat. Poſt autem, cum Cn. Pompeius de M. Bruto Mutinæ à ſe occiſo certiorem ſenatum feciſſet, magnam metus partem, quo Rom. ciuitas tenebatur, ademit. Lepidus autem, a Catulo & Pompeio, qui iam Miluium pontem collemque Ianiculum cum exercitu inſederant, Italia pulſus, in Sardiniam refugit. vbi fruſtra bellum molitus, haud ita multo poſt morbo interiit. Hæc fere Appianus, & Plutarchus. Oroſius bis acie decertatum ſcribit; Albam obſidione cum Scipione Lepidi filio captam; Brutum in Ciſalpinam Galliam fugientem, à perſequente Pompeio apud Rhegium eſſe occiſum. De hac autem victoria ſic Valerius; Q. Catulus, M. Lepido collega ſuo cum omnibus copiis ſeditioſis exſtincto, moderatum præ ſe gerens gaudium, in vrbem reuertit. Et Florus; Victores, quod non temere in aliis ciuilibus bellis, pace contenti fuerunt. Hunc motum intra vnam æſtatem oppreſſum tradit Eutropius.

De triumpho Cn. Dolabellæ pro cos. ex Macedonia.

QVEMADMODVM bellum in Macedonia per hæc tempora, populantibus eam Thracibus, gereretur, ſatis ſupra demonſtratum eſſe opinor. Vltimus rem cum illis

geſſit L. Sulla; qui cum in Græcia eſſet, Dardanos, aliosq; Thraceum populos, Macedoniam incurſantes, prœlio profligauit. Hos autem ne quieuiſſe quidem Sullana victoria arbitror. itaq; aduerſus eos miſſum eſſe Cn. Cornelium Dolabellam, vel in conſulatu, vel certe poſt conſulatum. triumphaſſe enim per hæc tempora Cn. Dolabellam ex Macedonia, Cicero ſcribit in Piſonem, ita; Ex qua prouincia vir omni dignitate ornatiſſimus L. Torquatus, me referente, abſens imperator appellatus ſit; vnde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triumphos vidimus; ex ea te imperatore nuncius ad ſenatum allatus eſt nullus. Suetonius etiã meminit huius Dolabellæ in Cæſare, cum ait; Cæſar compoſita Lepidi & Catuli ſeditione, Cn. Dolabellam, virum conſularem ac triumphalem, accuſauit, nec damnauit. Hoc autem demum anno eum triumphaſſe puto; quod niſi hoc anno ſucceſſor ei miſſus ſit Ap. Claudius; qui ineunte hoc anno, interregnũ Romæ iniit; teſte Saluſtio.

De re geſta ab Ap. Claudio Pulchro pro cos. in Thracia.

Hoc tempore bellum in Thracia commotum traditur: ad eum autem primum miſſum eſſe Ap. Claudium ſed, vt dixi, multo poſt conſulatum miſſus ſit neceſſe eſt. quod etiam ſubindicat Eutropius, cum ita ſcribit; Ad Macedoniam miſſus Ap. Claudius poſt conſulatum, leui prœlia habuit contra varias gentes quæ Rhodopæam prouinciam incolebant. atq; ibi morbo mortuus eſt. De eo autem ſic Oroſius; Macedonicum bellum Claudius ſortitus, varias gentes quæ Rhodopæis montibus circumfuſæ ſunt, ac tunc Macedoniam crudeliſſime populabantur, bello finibus pellere tentauit; magniſq; ſe malorum molibus obiecit. vnde cum hæc animo gereret, curis circumſeptus, morbo inſuper correptus, interiit. Et Epitoma XCI; Ap. Claudius pro cos. Thracas pluribus prœliis vicit. Et Rufus; Per Ap. Claudium procos. ii qui Rhodopam incolebant, victi ſunt. Et Florus; Appius in Sarmatas vſq; peruenit. Tenuiſſe autem Macedoniam eum per biennium puto; atq; ad ipſum referri id quod eſt apud Obſequentem; Octauio & Scribonio cos. aduerſus Mædos varie dimicatum.

De Cn. Pompeio pro cos. aduerſus Sertorium miſſo.

CVM Q. Metellus impar aduerſus Sertorium videretur, viſum eſt ſenatui Cn. Pompeio priuato imperium extra ordinem in Hiſpaniam dare; itaq; ſenatus cõſultum factum eſt in ſententiam L. Philippi, vt Cn. Pompeius, qui ad vrbem erat, aduerſus Sertorium cum eodem atq; Metellus imperio pro cos. iret: cum quidem Philippus, ignauiam præſentium conſulum inſectans, dixit, ſe eum non modo pro conſule, ſed pro conſulibus mittere. Venit autem eodem etiam anno ad Sertorium cum magno exercitu M. Perperna, iam Lepidi partibus, præſertim eo in Sardinia mortuo, fractis. De itinere ſuo in Hiſpaniam, ſic loquitur in epiſtola quadã ad ſenatum, apud Saluſtium, Pompeius: Equidem fateor, me ad hoc bellum maiore ſtudio quã conſilio profectũ quippe qui nomine modo imperii à vobis accepto, diebus XL exercitum paraui; hoſteſq; in ceruicibus iam Italię agentes, ab Alpibus in Hiſpaniam ſummoui; per eas iter aliud atq; Annibal nobis opportunius patefeci; recepi Galliã, Pyrenæũ, Lacetaniam, Indigetes; & primum impetum Sertorii victoris, nouis quidẽ militibus, & multo paucioribus ſuſtinui; hiememq; in caſtris inter ſæuiſſimos hoſtes, non per oppida, neq; ex ambitione mea egi. Atq; hoc eſt id quod Cicero pro lege Manilia dixit; Cn. Pompeius, Gallis iter in Hiſpaniam legionibus R. prohibentibus, eorum internecione patefecit. Quod idem bellum eadem in oratione Tranſalpinum appellauit. Appianus iter ab eo patefactum in Alpibus inter Padi & Rhodani fontes ait. vnde Lucanus lib. VIII; *Adde truces Lepidi motus, Alpinaque bella, Armaque Sertorii reuocato conſule victa.* De re à Pompeio hoc anno geſta, ſic in Epitoma XCI; Cn. Pompeius, cum adhuc * eques eſſet, cum imperio cõſulari aduerſus Sertoriũ miſſus eſt. Sertorius aliquot vrbes expugnauit; plurimaſq; ciuitates in poteſtatem ſuam redegit. Inter ceteras autem expugnatas ciuitates, Lauronem intelligit quã à Sertorio inſpectante Cn. Pompeio incenſam ſcribit Plutarchus. Quo facto, Pompeium ac Sertoriũ in hiberna ſe retuliſſe, Pompeium ad Pyrenæos montes, Sertorium in Luſitaniã, adiicit Appianus. His cos. D. Lælium, legatum Pompeii, in Hiſpania aduerſus Sertorium inter pabulatores occi-

occiſum, tradit Obſequens. quod ad Lauronem oppidum eueniſſe, vbi primum Pompeius cum Sertorio congreſſus eſt, ſcriptum eſt apud Frontinum lib. II, cap. v.

DE COS. AN. DCLXXVII.

CONSVLES fuerunt in hunc annum Cn. Octauius, C. Curio; vt ait cum faſtis Siculis Caſſiodorus: vt Obſequens, Cn. Octauius, C. Scribonius. Horum meminit Cicero in Bruto, hoc modo; Cn. Sicinius cum tribunus pl. Curionem & Octauium conſules produxiſſet; Curioq; multa dixiſſet ſedente Cn. Octauio collega, qui deuinctus erat faſciis, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus; Numquam, inquit, Octaui, collegæ tuo gratiam referes; quod, niſi ſe ſuo more iactauiſſet, hodie te iſtic muſcæ comediſſent. Et Lactantius libr. I; Curio conſul retulit ad ſenatum, vt legati Erythras mitterentur ad carmina Sibyllæ colligenda, & Romam deportanda. Miſſi ſunt P. Gabinius, M'. Otacilius, L. Valerius. Et in libr. de ira Dei, hoc factum eſſe ſcribit Octauio & Curione coſs. Fragmenta Capitolina conſules edunt CN. OCTAVIVM CN. F. M. N. C. SCRIBONIVM CVRIONEM. Cicero in Bruto tres C. Curiones oratores prodit, patrem, filium, & nepotem. Hic eſt filius, qui pater fuit C. Curionis tribuni pl. Cæſariano ciuili bello. Cn. Octauium M. F. idem vocat; M. autem Octauium Cn. F. Curio Macedoniam ſortitus eſt.

De re geſta cum Sertorio.

INEVNTE vere, Metellus & Pompeius è Pyrenæis montibus, Sertorius & Perpetna, ex Luſitania mouentes, ad Sucronem acie conflixerunt. qua in pugna Metellus Perpernam, Sertorius Pompeium in fugam vertit. Pompeius etiam in femore vulnus accepit. Poſt autem iterum congreſſi ad Seguntiam, Sertorius etiam Pompeium, Metellus Perpernam fudit. tertio, cum ſe in Metellum Sertorius intuliſſet, interueniente Pompeio, receſſit: ac rurſus in hiberna ſe contulerunt. Hoc pacto Appianus. At Oroſius ita; Poſt Lauronis excidium, Herculeius cum Metello congreſſus apud Italicam Bęticæ vrbem, xx millia militum perdidit; victuſq; in Luſitaniam cum paucis refugit. Pompeius Segidam nobilem Celtiberiæ vrbem cepit. Sertorius cũ Pompeio deinde congreſſus, x millia militum eius cęcidit; ex alio cornu vincente Pompeio, tantundem pene ipſe amiſit. Et in Epitoma XCI ſic; Q. Metellus pro coſ. L. Herculeium quęſtorem Sertorii omni cum exercitu cęcidit. Cn. Pompeius adhuc dubio euentu cum Sertorio pugnauit; ita vt ſingula ex vtraq; parte cornua vicerint. Q. Metellus Sertorium & Perpernam cum duobus exercitibus prœlio fudit cuius victoriæ partem cupiens ferre Pompeius, parum proſpere pugnauit. obſeſſus deinde Calagurii Sertorius, aſſiduis eruptionibus non leuiora damna obſidentibus intulit. At Plutarchus hoc anno ita dimicatum ſcribit, Pompeium Sertorianos duces Herennium & Perpernam ad Valentiam viciſſe; eoq; victoria elatum, antequam Metellus adueniret, ad Sucronem conſeruiſſe. eum Pompeius Sertorianum cornu funderet, Sertorium, qui Afranio Pompeiano duci oppoſitus erat, ad ſuos qui ab Afranio pellebantur, accurriſſe; ac reſtituto prœlio, Pompeium ipſum ſaucium fugaſſe: Afranio autem cornu quod Sertorius deſeruerat, in fugam coniiciente, Sertoriũ victorem reuertiſſe, atq; Afranianum quoque cornu fudiſſe: cum autem Metellum cum alio exercitu aduentare ſentiret, prœlium diremiſſe. in agro etiam Seguntino pugnatum vtrimque eſſe acerrime: qua in pugna Memmium quæſtorem Pompeii eſſe occiſum; Metellum prope pulſum, Sertorianum exercitum repuliſſe; Sertorium in montana vrbe (Calagurium ei nomen fuit) ſe aſtute obſideri ab hoſtibus paſſum, delectum per amicas Hiſpaniæ vrbes habuiſſe. Hæc aũt omnia ita perſequitur in epiſtola ad ſenatum Pompeius; Quid deinde prœlia aut expeditiones hibernas, oppida exciſa aut recepta enumerem? caſtra hoſtium apud Sucronẽ capta, & prœlium apud flumẽ Duriam; & dux hoſtiũ C. Herennius cum vrbe Valentia, & exercitus deleti, ſatis clara vobis ſunt: Et Cicero pro Cornelio: Ceterũ accuſator fatetur, L. Corneliũ in Hiſpania duriſſimo bello cum Q. Metello, cum M. Memmio, & in claſſe & in exercitu fuiſſe: & vt Pompeius in Hiſpaniam venerit, Memmiumq; habere quæſtorem cœperit, numquam à Memmio diſceſſiſſe: Carthaginem eſſe profectum: acerrimis illis prœliis & maximis;

Sucronenſi & Durienſi, interfuiſſe. De Herculeio à Metello victo ſic Frontinus libr. II; Metellus Pius in Hiſpania aduerſus Herculeium, cum ille oriente protinus die inſtructam aciē vallo eius admouiſſet, feruidiſſimo tunc tēpore anni, intra caſtra ſuos continuit in horam diei ſextam; atq; ita fatigatos æſtu, facile integris & recentibus vicit ſuorum viribus. Et cap. III; Metellus in Hiſpania eo prœlio quo Herculeium deuicit, cum comperiſſet cohortes eius quæ validiſſimæ vocabantur, in media acie locatas, ipſe mediam ſuorum aciem reduxit; ne ea parte ante cum hoſte confligeret, quam cornibus profligatis medios vndique circumueniſſet. Et cap. VII; Q. Sertorius, cum acie decertaret, barbarum qui ei nuntiauerat Herculeium periiſſe, pugione traiecit.

DE COS. AN. DCLXXVIII.

L. OCTAVIUM, C. Cottam conſules Caſſiodorus in hunc annum ſuggerit C. Aurelium, L. Octauium Obſequens. L. Octauii, C. Aurelii conſulum meminit Plin. libr. II, cap. XXXV; Cicero III & V in Verr. L. Octauii & C. Cottæ: C. Cottæ, contra Rullum. In fragmentis Capitolinis L. OCTAVIUS CN. F. CN. N. & C. AURELIUS eduntur. Hunc annum tranſcendunt faſti Siculi. Pædianus tres Cottas fratres conſulares hoc tempore fuiſſe ſcribit, Caium, Marcum. & Lucium: C. Cotta ante tribunatu, poſt ciuitate pulſus, Sulla victore in vrbem redierat. Cic. in Bruto. Ex his conſulibus L. Octauius in Cilicia, quæ ei prouincia obtigerat, anno ſequenti moritur. Plutarchus in Lucullo. C. Cotta Galliam prouinciam ſortitus eſt. Cic. in Bruto. Tumultum hoc anno in vrbe fuiſſe, declarat concio C. Cottæ cos. ad Quirites, quæ exſtat ex hiſtoriis Saluſtii: in qua hæc verba ſunt; Conſules nos feciſtis Quirites, domi belliq; impeditiſſima rep. Namq; imperatores Hiſpaniæ ſtipendium, milites, arma, frumentum poſcunt. & id res cogit; quoniam defectione ſociorum, & Sertorii per montes fuga, neq; manu certare poſſunt, neq; vtilia parare. Exercitus in Aſia Ciliciaq;, ob nimias opes Mithridatis, aluntur. Macedonia plena hoſtibus eſt; nec minus Italiæ maritima & prouinciarum. cum interim vectigalia parua, & bellis incerta, vix partem ſumptuum ſuſtinent. ita claſſe, qua commeatus vehebatur, minore quam antea nauigamus. Hęc ſi dolo aut ſocordia noſtra cōtracta ſunt, agite vti libet, & ita ſupplicium ſumite; ſin fortuna communis aſperior eſt, quare indigna vobis nobiſq; incipitis? De legibus à C. Cotta cos. latis ſic Pædianus; C. Cotta cos. paulum tribunis non poteſtatis, ſed dignitatis addidit; id eſt, legem tulit, vt tribunis pl. liceret poſtea alios magiſtratus capere; quod lege Sullę iis erat ademptum. Item; C. Cotta de legibus ſuis abrogandis retulit ad ſenatum. Videntur autem in paruis rebus leges illæ fuiſſe; quoniam neq; apud Saluſtium, neq; apud Liuium, neq; apud Feneſtellam, mentio fit legis, præter eam quam in concione populo magno ſtudio tulit, vt iis qui tribuni pl. fuiſſent, alios quoq; magiſtratus capere liceret. quod lege dictator Sylla ſuſtulerat. neq; hæc abrogata eſt. Item; C. Cotta legem tulit de priuatis iudiciis, quæ eſt anno poſteriore à fratre eius M. Cotta abrogata. Et Cic. in Verr. L. Octauius, C. Aurelius cos. cum ædes ſacras locauiſſent, neq; potuiſſent omnia ſarta tecta exigere; neq; ii prætores quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, M. Cæſius: ſenatus conſultum factum eſt, quibus de ſartis tectis cognitum & iudicatum non eſſet, vti C. Verres P. Cœlius prætores cognoſcerent & iudicarent.

De rege ſta cum Sertorio.

APPIANUS ſequenti anno (quo Nicomedes Bithyniam populo Ro. reliquit) Sertorium in ſuos proditionis ſuſpectos ſæuiſſe ait: Metellum multas Sertorianas vrbes populatum eſſe; Sertorium Palantiam à Pompeio obſeſſam liberaſſe: atque impetu in eos qui ad Calagurium caſtra habebant, facto, tria millia interfeciſſe. Plutarchus autem, cum exercitus ad diem conueniſſet, Sertorium è Calagurio erupiſſe ait; atque Romanos imperatores, Metellum in Galliam, Pompeium in Vaccæos diſtractis copiis hibernaudi cauſa fugaſſe. Itaque Pompeius in epiſtola quam ad ſenatum L. Lucullo cos. miſit, ait; Gallia ſuperiore annò Metelli exercitum ſtipendio frumentoq; aluit. At in Epitoma XCIII ſcriptū eſt, Sertorium ab obſidione Calagurii oppidi depulſos coegiſſe diuerſas regiones petere, Metellum vlteriorem Hiſpaniam, Pompeium Galliam.

Galliam. vbi forte præpoſtera nomina ſint. M. autem Fonteium hoc tempore per triennium Galliæ vlteriori præfuiſſe, atq; ibi rem bene geſſiſſe deuictis & multatis hoſtibus, tradit Cicero in Fonteiana.

DE COS. AN. DCLXXIX.

L. LVCVLLVM, M. Cottam conſules in hunc annum inuenio apud Caſſiodorum: Lucullum & Cottam in faſtis Siculis; L. Licinium Lucullum, M. Aurelium Cottam apud Eutropium, Appianum in Mithridatica, Plutarchum in Lucullo. Horum mentio eſt apud Ciceronem in Verrem, & in Epitoma XCIII, & XCIV. L. Lucullus auum habuit L. Lucullum, qui cos. fuit cum A. Albino: Cicero & Plutarchus auctores. De hoc ſic Cicero in Lucullo; L. Lucullus quæſturæ diuturnum tempus, Murena bellum in Ponto gerente, in Aſiæ pace conſumpſit; deinde ædilis, continuo prætor, (licebat enim celerius legis præmio) poſt in Africam, inde ad conſulatum; quem ita geſſit, vt diligentiam admirarentur omnes, ingenium cognoſcerent. His cos. Nicomedem regem Bithyniæ mortuum, populum Rom. hæredem reliquiſſe; Bithyniam in prouinciæ formam redactam eſſe, ſcriptum eſt apud Eutropium. Hinc Cottæ Bithynia, Lucullo Cilicia prouincia obtigit.

De triumpho P. Seruilii Iſaurici ex Cilicia, & bello Piratico.

BELLVM in Cilicia & Pamphylia his temporibus non contemnendum exortum inuenio apud Oroſium & Eutropium; quod bellum *Piratici* nomine comprehendit Florus. ceterum tria bella Piratica geſta ſunt; vnum a M. Antonio prætore, de quo ante dictum eſt; alterum, à P. Seruilio; tertium, poſt à Cn. Pompeio. Horum aũt originem bellorum his verbis exponit Florus; Interim dum populus R. per diuerſa terrarum diſtractus eſt, Cilices inuaſerant maria, ſublatiſq; cõmerciis, ſic maria bello quaſi tempeſtate præcluſerant. audaciam iis dabat inquieta Mithridatis prœliis Aſia, dum ſub alieni belli tumultu, externiq; regis inuidia, impune graſſantur, ac primum duce Iſidoro contenti, proxima mari, Cretam inter atque Cyrenas (Piræum,) & Achaiam, ſinum Maliacum, quem à ſpoliis aureum ipſi vocauere, latrocinabantur. miſſus in eos P. Seruilius, quamuis leues & fugaces myoparones graui & martia claſſe turbaret, nõ incruenta victoria ſuperat. ſed nec mari ſubmouiſſe contentus, validiſſimas vrbes eorum, & diutina præda abundantes, Phaſelim & Olympum, euertit, Iſauronque ipſam arcem Ciliciæ; vnde conſcius ſibi magni laboris, *Iſaurici* cognomen adamauit. Hæc de cauſis huius belli. Veniſſe autem Seruilium in prouinciam vel extremo conſulatu, vel certe ſequenti poſt conſulatum anno puto. id quod ex Suetonii verbis elici poteſt, qui Cæſarem cum Seruilio Iſaurico mereret in Cilicia, Sullæ morte comperta, ſimul ſpe nouæ diſſenſionis quæ per M. Lepidum mouebatur, Romam propere rediiſſe ſcribit. Quinquennio aũt eum exercitui, id eſt prouinciæ præfuiſſe, docet Cic. in Frumẽtaria. Quidquoq; horum annorũ ab eo geſtum ſit, nemo tradit; neq; ex hiſtoricorum verbis elici poteſt. Quæ aũt geſſerit, ſummatim omnes, hoc modo: Oroſius; P. Seruilius ex conſulatu Ciliciam & Pamphyliã crudeliſſime adortus, dum ſubdere ſtudet, pene deleuit Lyciam; & vrbes eius obſeſſas oppreſſaſq; cepit. præterea Olympum mõtem peruagatus, Phaſelim euertit, Corycum diruit; Tauri montis latera in Ciliciam vergentia perſcrutatus, Iſauros bello fractos in deditionem redegit; primuſq; Romanorũ per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. triennio emenſo, quo bellum geſtum eſt, Iſaurici nomen aſſumpſit. Eadem fere etiã Eutropius. Epitomæ; Res à P. Seruilio pro cos. aduerſus Cilicas geſtas continet. Item P. Seruilius pro cos. in Cilicia Iſauros domuit, & aliquot vrbes piratarum expugnauit. Idem Strabo libr. XIV, & Cicero in Verrem; Phaſelis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat vrbs ante Cilicum atq; prædonum; Lycii illam Græci homines incolebant: ſed quod erat eiuſmodi loco, atq; ita proiecta in altum, vt & exeuntes è Cilicia prædones ſæpe ad eam neceſſario deuenirent; & cum ex hiſce ſe locis reciperent, eodem deferrẽtur; aſciuerunt ſibi illud oppidum piratæ primo commercio, deinde etiam ſocietate. Hac victoria Ciliciæ pars adiuncta eſt populi Rom. imperio. nam poſt Mithridatico bello tota fere a Pompeio in poteſtatẽ redacta eſt, vt ſcribit Appianus in principio Mithri-

daticæ. Itaq; Marcellinus libr. xiv ſic loquitur; Cilicia & Iſaurica pr[illegible],bello quōdam piratico cateruis mixtæ prædonum,à Seruilio proconſule [illegible] ſub iugum, factæ ſunt vectigales. Et Iuſtinus lib. xl; Creta Ciliciaq; piratico bello perdomitæ, in formam prouinciæ rediguntur. Et Iornandes; Seruilius proconſul bello piratico obtinuit Pamphyliam, Ciliciā Piſidiamq; deuicit, fecitq; prouincias. Et Rufus; Pamphyliam, Phrygiam P. Seruilius, ad bellum piratarum miſſus, obtinuit. Hæc de re g[illegible]. Triumphi autem eius hæc adhuc teſtimonia exſtant. Rufus; Cilices & Iſauros, qui ſe piratis & prædonibus iunxerant, Seruilius pro cos. ad prædonum bellum miſſus, ſubegit, & viam per Taurū montem primus inſtituit; & de Cilicibus & I[illegible]ris triumphauit, atq; Iſauricus cognominatus eſt. Pædianus in Verrinas; P. Seruilius bellum in Cilicia geſſit; deq; ea triumphauit, captis Coryco, Olympo, Phaſelide, trib. magnis eius terræ vrbibus. Et Cicero ipſe; P. Seruilius quæ ſigna atq; ornamenta ex vrbe hoſtium, & virtute capta, belli lege atq; imperatorio iure ſuſtulit, ea populo Ro. apportauit, per triumphum vexit. Item; Vnus plures prædonum duces viuos cepit P. Seruilius quam omnes antea. quacumq; iter fecit, hoc iucundiſſimum ſpectaculum omnibus vinctorum captorumq; hoſtium præbebat. itaq; ipſe triumphus omnium triumphorum gratiſſimus populo Rom. fuit, atq; iucundiſſimus. Et Valerius libr. viii; P. Seruilius conſularis, cenſorius, triumphalis, maiorum ſuorum titulis Iſaurici cognomen adiecit. Et Claudianus in primo in Eutropium; *Indomitos curru Seruilius egit Iſauros.* In hunc autem annum triumphum eius conieci; primum, quod Cicero in frumentaria inquit, P. Seruilium quinquennium exercitui præfuiſſe; deinde, quod L. Octauius prioris anni conſul Ciliciam ſortitus eſt, vt hoc anno Seruilio decedenti ſuccederet. mortuo autem in prouincia Octauio, L. Lucullus cos. eam obtinuit.

De re geſta cum Sertorio.

PLVTARCHVS Pompeium, cum incommode hibernaret, inopia adactum refert vt ad ſenatū ſcriberet, ac ſtipendium, veſtes, & frumenta poſceret: alioquin futurum vt omiſſo periculoſiſſimo bello in Italiam exercitum traiiceret: (exſtat adhuc Pompeii, qua hæc petit, epiſtola; tanquam ex naufragio quodam Hiſtoriarum Saluſtii erepta) L. autem Lucullum conſulem, timentem ne, ſi Pompeius exercitum in Italiam transportaret, bellum Mithridaticum, quod ipſe ſibi mandari cupiebat, à populo obtineret, ſumma cū cura omnia quę poſtulabat, ei mittenda cenſuiſſe. Appianus Metellum & Pompeium magno conatu vrbes Sertorio amicas inuaſiſſe, ac multas expugnaſſe tradit. In Epitoma, poſt L. Luculli cos. res geſtas ita eſt; Res à Pompeio in Hiſpania contra Sertorium geſtas continet. Strabo lib. iii; Ilerdæ & Ileoſcæ, Ilergetum oppidis, extremas pugnas Sertorium feciſſe; & in Vaſconum vrbe Calaguri, & Tarracone, & Hemeroſcopio, cum è Celtiberis expulſus eſſet; auctor eſt.

De bello Mithridatico L. Luculli, & re geſta à conſulibus.

Hoc anno cœptum eſt nouum cum Mithridate Ponti rege bellum. Eius, quantum ex Appiani Mithridatica hiſtoria colligi poteſt, hæc cauſa fuit. Priore anno L. Magius, & L. Fannius, qui transfugæ facti a Mariano exercitu, apud Mithridatem agebant, ab eodē rege ad Sertorium miſſi ſunt de paciſcenda cum eo aduerſus Romanos belli ſocietate. Sertorius pactus, M. Marium ad regem, vt eo belli duce vteretur, miſit. Mithridates tota æſtate, atq; inſequente hieme in copiis contrahendis & claſſe ædificanda conſumptis, ineunte vere in Paphlagoniam, deinde in Bithyniam impetum fecit; quæ prouincia erat popul[i] Rom. a Nicomede populo Ro. r[e]licta. Hæc Appianus. Nicomedes autem Bithyniam Octauio & Cotta, non (vt ait Eutropius) Lucullo & Cotta reliquerat. Id quod Epitoma xciii confirmare videtur; cuius hęc verba ſunt; Nicomedes Bithy[niæ] rex moriens, populum Ro. fecit hæredem. regnumq; eius in prouinciæ formā re[d]act[um] eſt. Mithridates fœdere cum Sertorio icto, bellum populo Rom. intulit. apparatus de[ind]e regiarum copiarum pedeſtrium, naualiumq; & occupata Bithynia. Neque vero eodem anno Nicomedes mortuus, Bithynia prouincia facta, & a Mith[ri]d[ate] occupata eſt. Eadem ſic Cicero pro lege Manilia; Mithridates omne reliquum tempus non ad obliuionem veteris belli, ſed ad comparationem

noui

noui contulit; qui poſteaquam maximas ædificaſſet ornaſſetque claſſes, Boſporanis finitimis ſuis bellum inferre ſimulaſſet, vſq; in Hiſpaniam legatos, & litteras miſit ad eos duces quibuſcum bellum gerebamus. Et pro Murena; Mithridates rex aliquot annis ſumptis ad confirmandas rationes & copias belli, tantum ipſe opibus conatuque inualuit, vt ſe Oceanum cum Ponto, Sertorii copias cum ſuis cõiuncturum putaret. ad quod bellum duo conſules ita miſſi, vt alter Mithridatem perſequeretur, alter Bithyniam tueretur. De legatis L. Magio & L. Fannio, loquitur etiam Pædianus in Verrinas L. Lucullo cos. citerior Gallia obtigerat, cum autem L. Octauium in Cilicia mortuum eſſe nuntiatum eſſet, Lucullus Ciliciam ac bellum Mithridaticum ſibi decernendũ curauit. M. Cotiæ claſſis commiſſa, vt ea Propontidem ac Bithyniam tueretur. Irruptione a Mithridate in Bithyniam facta, Cotta Chalcedonem refugit. quem rex perſequutus, terra fudit, ac mari claſſe pulcherrima exuit. cum autem rex ſe ad Cyzicum obſidendam conuertiſſet, eo conſilio, vt ea capta totam Aſiam inuaderet, L. Lucullus cum maximo exercitu aduenit, atq; factis ad Cyzicum caſtris, commeatus Mithridati interclusit: equorum ſex millia, captiuorum xv, quos Mithridates rerum inopia coactus, in hiberna in Bithyniam remittebat, aſſequutus, Mamerco duce partim cepit, partim cæcidit. Eumachum Mithridatis præfectum, Phrygiam incurſantem, Deiotarus Gallogręcię tetrarches perſequutus cohibuit. Mithridates propter hiemem omni commeatu ad Cyzicum mari prohibebatur. Hæc Appianus & Plutarchus. quæ in Epitoma xciv his verbis traduntur; L. Lucullus cos. aduerſus Mithridatem equeſtribus prœliis feliciter pugnauit, & expeditiones aliquot proſperas fecit, poſcenteſq; pugnam milites à ſeditione inhibuit. Deiotarus Gallogręcię tetrarches, præfectos Mithridatis bellum in Phrygia mouentes cęcidit. Et Mithridates in epiſtola apud Saluſtiũ, M. Cottam apud Chalcedona terra fudi, mari exui claſſe pulcherrima. apud Cyzicum magno cum exercitu in obſidione moranti frumentum defuit, nullo circum annitente; ſimul hiems mari prohibebat.

DE COS. AN. DCLXXX.

M. LVCVLLVM, C. Caſſium, conſules auctore Caſſiodoro hic annus habuit: Marcellum & Caſſium Siculis: quos Cicero in Verrem M. Terentium, & C. Caſſium, legemq; ab his latam, Terentiam & Caſſiam vocat. Fuit enim, quantum ex fragmentis Capitolinis augurari poſſum, M. Licinius Lucullus a M. Terẽtio Varrone adoptatus, ac propterea M. Terentius *Varro Lucullus* appellatus. L. Lucullum, & M. Lucullum Cicero in Lucullo & Plutarchus fratres vocant; quos Eutropius conſobrinos nominat. C. Caſſium L. F. M. Terentium M. F. Varronem Lucullum fuiſſe conſtat ex Capitolino fragmento. Caſſii cognomen fuiſſe *Varum*, docet plumbeus tubulus Romæ inuentus, cum his literis; C. CASSIO VARO. M. LICINIO LVCVLLO COS. & quod Appianus etiam lib. IV, C. Caſſium Varum conſularem à triumuiris proſcriptum fuiſſe ſcribit. C. Caſſium, cum tribunus pl. eſſe non potuiſſet, conſulem factum ſcribit Cicero pro Plancio. Idem in Verrem, C. Caſſium, clariſſimum atq; fortiſſimum virum, conſulem fuiſſe anno primo præturæ Siculæ Verris ait. Lucullo Macedonia euenit. Eutropius: Caſſio Gallia citerior; Plutarchus in Craſſo Caſſium *Longini* cognomine afficiendum opinor, quod & maiores & poſteri eius tulerunt.

De C. Cotta pro cos. mortuo.

C. COTTAM pro cos. ex Gallia hoc anno triumphaturum fuiſſe arbitror, niſi ante mortuus eſſet. Hunc enim ſcribit Cicero in Bruto ex conſulatu in Galliam eſſe profectum. Et in Piſonem; Eadem cupiditate vir ſummo ingenio præditus C. Cotta, nullo certo hoſte flagrauit; nec triumphauit, quod ei mors triumphum ademit. Quæ verba exponens Pædianus ait; Fuit hic C. Cotta orator ille compar P. Sulpicii, qui eſt in dialogis Ciceronis de oratore ſcriptis; qui, cum decretus illi eſſet triumphus, mortuus eſt ante diem triumphi, cum cicatrix vulneris eius quod ante plures annos in prœlio acceperat, reſciſſa eſſet repente. Triumphaturũ autem fuiſſe eũ hoc anno inde apparet, quod ei L. Lucullus in prouinciam hoc anno ſucceſſurus erat, niſi eam depoſuiſſet, & Ciliciam ſibi depopoſciſſet.

De bello Seruili Spartaci.

His cos. (vt ait Eutropius) bellum ſeruile in Italia ſuſcitatum eſt. LXXIV enim gladiatores, ducibus Spartaco & Oenomao & Crixo, effracto Capuæ Lentuli, à quo alebantur, ludo, effugerunt; & per Italiam vagantes, vocitatis ad vexillum ſeruis, Veſuuium montem ſedem belli fecerunt. Aduerſus hos miſſos ſcribit Appianus Varinium Glabrum, & P. Valerium. Vereor autem, ne legẽdum ſit Clodium Glabrum, & P. Varinium. ſiquidem Clodium Glabrum nominat etiam Florus; & Plutarchus Clodium, ac P. Varinium: atq; iidem ſunt etiam in Epitoma XCV, his verbis; Quatuor & ſeptuaginta gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profugerunt; & congregata ſeruorum & ergaſtulorum multitudine, *Crixo & Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatum, & P. Varinium prætorem prœlio vicerunt. Eoſdem item prœlio fractos Appianus & Plutarchus tradiderunt. Hoc *bellum ſeruile* vocat Cicero pro lege Manilia; itemque Plutarchus: *ſeruilem tumultum* Cæſar libro primo de bello Gallico. Adiicit Plutarchus, à nonnullis *Spartacium bellum* appellari.

De re geſta cum Mithridate à L. Lucullo pro cos.

Quæ geſſerit hoc anno Lucullus, breuiter his verbis docet Eutropius: Lucullus Mithridatem, dum in obſidione Cyzici moratur, à tergo obſedit, fameq; conſumpſit, & multis prœliis vicit; poſtremo Byzantium fugauit: nauali quoq; prœlio duces eius oppreſſit. ita vna hieme & æſtate à Lucullo centum fere millia hominum ex parte regis exſtincta ſunt. Hæc ille. ex quibus intelligi poteſt, quæ in conſulatu ab eo geſta ſunt, per hiemem eſſe geſta; quod etiam Plutarchus & Appianus ſignificant: cetera hoc anno eum pro cos. geſſiſſe. de quibus ſic eſt ſcriptum in Epitoma XCV; L. Lucullus pro cos. ad Cyzicum vrbem exercitum Mithridatis fame ferroq; deleuit; pulſumque Bithynia regem, variis belli ac naufragiorum caſibus fractum, coegit in Pontum profugere. Appianus Mithridatem ab obſidione Cyzici receſſiſſe, atque præmiſſo Lampſacum exercitu, ipſum claſſe in Parum aufugiſſe: exercitum autem ad Aſopum (ad Granicum Plutarchus) à Lucullo cæſum: ad Lemnum, claſſem, cui Marius à Sertorio dux ad Mithridatem miſſus, & Alexander & Dionyſius præerant, ab eo depreſſam eſſe: Triatium Luculli legatum Apameam, Barbam Pruſiadem, & Nicæam cepiſſe: Lucullum regem in Bithyniam perſecutum: regem inde in Pontum refugientem, amiſſa tempeſtate claſſe, piratico myoparone Sinopen, atq; inde Amiſum perueniſſe, atque Tigranis Armenii regis generi, & Macharis Boſporani filii ſui auxilia imploraſſe. Quo factum eſt vt Mithridates apud Saluſtium ſic loquatur; Simul hiems frumentum mari prohibebat. ita ſine vi hoſtium regredi coactus in patrium regnum, naufragiis apud Parum & Heracleam militum optimos cum claſſe amiſi. Eadem Oroſius. Hanc autem victoriam his verbis expreſſit Cicero pro Archia; Cyzicus amiciſſima, Luculli conſilio ex omni impetu regio, ac totius belli ore ac faucibus erepta eſt, & conſeruata. L. Lucullo dimicante prædicabitur cum interfectis hoſtibus depreſſa hoſtium claſſis, & incredibilis apud Tenedum pugna illa naualis. Et pro lege Manilia; Cyzicus vrbs Aſiæ clariſſima nobiſq; amiciſſima, obſeſſa à Mithridate maxima multitudine, & oppugnata vehementiſſime, L. Luculli virtute, aſſiduitate, conſilio, ſummis obſidionis periculis liberata eſt. ab eodem imperatore claſſis magna & ornata, quæ ducibus Sertorianis ad Italiam ſtudio inflammato rapiebatur, ſuperata eſt atque depreſſa. Item pro Murena.

De Sertorio interfecto.

Hoc anno interfectum eſſe Sertorium exiſtimo. Me, vt ita exiſtimem, verba hæc Epitomæ XCVI adducunt; Sertorius à M'. Antonio, & M. Perperna, & aliis coniuratis, in conuiuio interfectus eſt, octauo ducatus ſui anno. imperium partium ad * Marcum translatum eſt. quem Cn. Pompeius victum captumq; interemit; ac recepit Hiſpanias decimo fere anno quam cœptum erat bellum. Hæc autem verba ſub cõſulatum L. Gellii, & Cn. Lentuli ſubiecta ſunt. quorum hũc eſſe puto ſenſum: Sertorium Caſſio & Terentio cos, eſſe occiſum; (qui erat octauus Sertoriani imperii annus; ſi quis

à con-

à conſulatu Q. Metelli enumeret) Gellio & Lentulo, Perpernam necatum; Aufidio & Lentulo, receptas eſſe Hiſpanias, decimo anno quam bellum cœperat. Nam & Eutropius octauo Sertorium, & Oroſius decimo bellum eſſe confectum ſcribunt. Accedit, quod Appianus in Mithridatica meminit Sertorii interfecti, paulo poſtquam L. Lucullus prioris anni cos. in Aſiam venit. Quinetiam idem, inſequenti poſt res priore anno geſtas anno, ſublatum Sertorium narrat, libro primo Ciuilis hiſtoriç. qui idem cum Plutarcho eadem de nece Sertorio à ſuis in conuiuio per dolum illata ſcribit.

DE COS. AN. DCLXXXI.

L. Gellivs, Cn. Lentulus cos. ſubſequuti: vt ait Caſſiodorus. Eorum meminit Cicero in Verrem; & pro Cornelio, cum ait; Naſcitur cauſſa Cornelii ex ea lege, quã L. Gellius, Cn. Cornelius ex ſenatus ſententia tulerunt; qua lege videmus eſſe ſancitum, vti ciues Rom. ſint ii, quos Cn. Pompeius de conſilii ſententia ſigillatim ciuitate donarit. Eorundem meminit Plutarchus in Craſſo, & ceteri qui de bello Spartacio ſcripſerunt. Hunc Lentulum (vt puto) intelligit etiam Saluſtius lib. IIII Hiſtoriarum apud Gellium lib. XVIII, cum ait; At Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega eius cui cognomentum *Clodiano* fuit, perincertum ſtolidior an vanior, legem de pecunia quam Sulla emptoribus bonorum remiſerat, exigenda, promulgauit. Collegam autem eius, L. Gellium, de quo locutus erat, intelligit. Itaque hic ex Clodia gente in Lentulorum familiam adoptatus, *Clodianus* vocatus. Quamobrem apud Ciceronem libro ſecundo ad Atticum, vbi ait; Lentulus Clodiæ filius, legendum puto, *Clodiani*. alii Cn. Lentulum, collegam P. Craſſi conſulis anno DCLVI, *Clodianum* appellant. in quo à faſtis Capitolinis etiam me tacente redarguuntur. L. Gellium L. Gellii L. F. L. N. patrem fuiſſe opinor, eius qui conſulatum geret anno DCCVII.

De triumpho C. Curionis pro cos. ex Macedonia.

Evtropivs ſcribit Ap. Claudio, qui ex conſulatu in Macedoniam miſſus erat, atque ibi mortuus erat, C. Curionem ſucceſſiſſe poſt conſulatum, eumq; Dardanos viciſſe, & vſq; ad Danubium penetraſſe, & intra triennium confecto bello triumphaſſe. De eodem ſic Saluſtius Hiſtor. lib. II, vt eſt apud Nonium; Eodem anno in Macedonia C. Curio, principio veris cum exercitu profectus in Dardaniam, quibus potuit, pecunias coegit. Et Oroſius; Claudii ſucceſſor Scribonius, attentatarum ſuperiore bello gentium vim declinans, in Dardaniam arma conuertit, eamque ſuperauit. Et Florus; Curio Daciam tenus venit; ſed tenebras ſaltuum expauit. Et Rufus; Dardanos & Mæſios Curio pro cos. ſubegit, & primus Romanorum ducum ad Danubium vſq; peruenit. Et in Epitoma XCII; Res in Thracia aduerſus Dardanos à Curione pro conſule geſtæ. & XCVI C. Curio pro cos. Dardanos in Thracia domuit. Qua pœna C. Curio pro cos. bello Dardanico circa Dyrrachium legionem vnam ex quinque ſeditioſam affecerit, exſtat apud Frontinum lib. IV. Scribit porro Cicero in Piſonem C. Curionem ex Macedonia ante M. Lucullum, poſt Cn. Dolabellam triumphaſſe. Hoc autem anno eum triumphaſſe exiſtimo; primum, quod per triennium rem (Eutropio auctore) geſſit: deinde, quod hoc demum anno ei M. Lucullus ſucceſſit, cum Macedoniam in conſulatu priore anno obtinuerit.

De re geſta cum Spartaco, & cum Mithridate.

Hoc anno rem geſtam cum gladiatoribus à Q. Arrio prætore, & à conſulibus inuenio in Epitoma XCVI, ita; Q. Arrius prætor Crixum fugitiuorum ducem cum XX millibus hominum cecidit. Cn. Lentulus cos. male aduerſus Spartacum pugnauit. ab eodẽ L. Gellius cos. & Q. Arrius prætor ſeſe victi ſunt. Appianus Crixum refert circa Garganum montem à conſulibus cum exercitu deletum; Spartacum ex Apennino ad Alpes, ab Alpibus in Galliam properantem, ab vno conſule cohibitum, ab altero fugatum; eoſdem illos conuerſo impetu ſeparatim viciſſe; ac Romam infeſta ſigna ferentem, cum magna Romanorum clade à conſulibus retentum, Thurios vrbẽ cepiſſe, ac rurſus cum Romanis congreſſus, victoriam & prædam ingentem retuliſſe. Plutarchus Gellium conſulem feliciter pugnaſſe ſcribit: Spartacum autem, Len-

tulo coſ. victo ad Alpes feſtinantē, à Caſſio Galliæ citerioris procoſ. cohibitum eſſe; atque ipſum Caſſium amiſſo exercitu vix incolumem effugiſſe. Itaque in Epitoma eadem hæc verba ſunt; C. Caſſius pro coſ. Cn. Manlius prętor, male aduerſus Spartacum pugnauerunt. Florus in Apennino Lentuli exercitum cæſum, apud Mutinam C. Caſſii caſtra delata tradit. Eodem anno Lucullus Mithridatem in Pontum perſequutus, Amiſum & Eupatoriam vrbes Ponticas obſidione cinxit; atq; altero exercitu Themiſcyram ad Thermodontem fluuium ſitam oppugnauit, Mithridate Cabiris, quo ſe receperat, hiemante, atq; inde commeatum ſuppeditante. Hæc Appianus. Plutarchus item eum Amiſum diu obſediſſe, ac lentam obſidionem de induſtria protraxiſſe refert. Hinc illa Ciceronis quo Archia; Populus Romanus aperuit Lucullo imperante Pontum, & regiis quondam opibus, & natura regionis vallatum.

DE COS. AN. DCLXXXII.

Cn. Aufidium, P. Lentulum coſ. prodit in hunc annum Caſſiodorus: Lentulum & Oreſtem faſti Siculi: Cornelium Lentulum, Cn. Aufidium Oreſtē Eutropius. Cn. Aufidium Oreſtem, cum tribunus pl. eſſe non potuiſſet, conſulem factum ſcribit Cicero pro Plancio. De eodem ſic pro domo; Cn. Aufidius Oreſtem adoptauit. Eſt autem hic P. Lentulus *Sura* is qui poſt conſularis, & prætor II, ſtrangulatus eſt conſule Cicerone, quod cum Catilina coniurauerat. cuius auus fuit P. Lentulus princeps ſenatus; vt ait Cicero pro domo, & in Catilinam; & Pædianus.

De triumpho M. Terentii Luculli pro cos. ex Macedonia.

Curioni in Macedoniam ſucceſſiſſe M. Lucullum opinatur Pædianus. eum certe poſt C. Curionem ibi rem bene geſſiſſe, ac reuerſum domum triumphaſſe, plures auctores ſunt: ex quibus Florus, poſtquā Curionis meminit, ita; Lucullus ad terminū gentium Tanaim lacumq; Mæotim peruenit. neq; aliter cruentiſſimi hoſtium quam ſuis moribus domiti; quippe in captiuos igne ferroq; ſæuitum eſt. Rurſus autem ſic; M. Lucullus per Thraciam cum Beſſis primus pugnauit; ipſum caput gentium vicit. Thraces enim montanos ſubegit; & Eumolpidā, quæ nunc Philippopolis dicitur; Olympiadam, quæ modo Adrianopolis nominatur, in dicionem noſtram redegit; Cabylen cepit, ſupra Pontum poſitas ciuitates occupauit; Apolloniam, Galatiam, Parthenopolim, Tomos, ad Danubium vſq; perueniens Romanus, Scythis arma monſtrauit. Eutropius vero hoc modo; M. Lucullus, qui Macedoniam adminiſtrabat, Beſſis primus Romanorum intulit bellum, atq; eos ingenti prœlio in Æmo monte ſuperauit. oppidum Vſcadamam, quod Beſſi habitabant, eodem die quo aggreſſus eſt, vicit: Cabylen cepit; Iſtrum vſq; ad Danubium penetrauit. expugnauit etiam gentes quæ Rhodopæis montibus circumfuſæ ſunt. inde multas ſupra Pontum poſitas ciuitates aggreſſus eſt: illic Apolloniam euertit, Calatim, Parthenopolim, Tomos, Iſtrum, Buciam omnem cepit. belloq; confecto, Romam rediens triumphauit. Et Oroſius; M. Lucullus, qui Curioni in Macedonia ſucceſſerat, totam Beſſorum gentem bello appetitam in deditionem accepit. Appianus etiam in Illyrica eiuſdem victoriæ meminit. Euſebius porro de Beſſis, capta Cabyle & Tomis, & ceteris vicinis vrbibus triumphaſſe eum ſcribit: Cicero in Piſonem, inter eos enumerat qui paucis ante annis ex Macedonia triumpharint. Pædianus in II Verr. hunc item triumphalem appellat. Puto autem eum hoc anno triumphaſſe, quod poſt M. Craſſi prætoris rem cū Spartaco geſtam, ita ſcriptum eſt; M. Lucullus pro coſ. Thracas ſubegit. & quod Appianus libro I ait, Spartacum cum Craſſo manum conſeruiſſe, vbi audiuit Lucullum Brunduſium acceſſiſſe, à victoria Macedonica reuertētem. quamquam is locus mendoſe legitur ita; ἀπὸ τῆς ἐπὶ Μιθριδάτῃ νίκης ἐπανιόντα, id eſt, *à victoria Mithridatica.* mendoſe autem; quia ne multis quidem poſt annis, nedum hoc anno, L. Lucullus à bello Mithridatico reuertit.

De ouatione M. Craſſi propr. & bello Spartacio confecto.

Re male à conſularibus & prætoribus priore anno cum Spartaco geſta, bellum M. Craſſo prætori mandatum eſt. Is primus cum parte fugitiuorū, quæ ex Gallis Ger-

maniſq;

maniſq; conſtabat, feliciter pugnauit, cæſis inimicorum xxxv millibus, & duce eorum Granico. cum Spartaco deinde pugnauit, cæſis cum ipſo x l millibus. Adiicit Plutarchus, quinque millia, quæ ex pugna Craſſi euaſerant, a Cn. Pompeio ab Hiſpanienſi bello reuertenti oppreſſa. Itaq; huius belli confecti gloriam Cicero tribuit Craſſo & Pompeio in Verrem; & pro lege Manilia, cum ait; Gladiatorum bello tetro & periculoſo cum premeretur Italia, à Pompeio abſente auxilium expetiuit Id bellum extenuatione Pompeii attenuatum atq; imminutum eſt, aduentu ſublatum & ſepultum. Athenæus Spartacum in acie contra Craſſum cecidiſſe ſcribit lib. v. Appianus rem omnem à Craſſo ſex menſibus confectam tradit. Hac de cauſſa Craſſo permiſſum Plutarchus ait, vt vrbem ouans iniret; quod de ſeruis ſubactis indignum eſſe putarent triumphare. De Craſſo autem ouante ſic Gellius lib. v; Myrteam coronam M. Craſſus, cum bello fugitiuorum confecto ouans iniret, inſolenter aſpernatus eſt: ſenatuſq; conſultum faciendum per gratiam curauit, vt lauro, non myrto coronaretur. Et Plin. lib. xv: Myrtea ouantium fuit corona; excepto M. Craſſo, qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus inceſſit. Et Claudianus in Eutropium; *illuſtrat ſeruilis laurea Craſſum*. Et Cicero in Piſonem; Craſſe pudet me tui. quid eſt quod confecto formidoloſiſſimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à ſenatu? Craſſum item hoc anno triumphaſſe ſcribit Euſebius.

De triumphis Q. Metelli pro cos. & Cn. Pompeii pro cos. & bello Sertoriano confecto.

BIENNIO ante (vt dixi) Sertorio interfecto, imperium ſibi interfector eius Perperna vindicauit. quo priore anno à Pompeio acie victo, capto, & occiſo, bellum hoc demum anno, qui eſt fere huiuſce belli decimus [confectum, &] receptæ Hiſpaniæ ſunt. Qua de re ſic Oroſius; ciuitatibus cunctis vltro ac ſine mora in deditionem receptis duæ tantum reſtiterunt, Auxima & Calagurum. quarum Auximam Pompeius euertit; Calagurum Afranius iugi obſidione confectam, cæde incendioq; deleuit. Et Florus; In fidem Romanam venere vrbes, Oſca, Termes, Tutia, Valentia, Auxima; & in fame nonnihil experta Calaguris. De Calaguritanis autem ubi leſſis ſic Valerius; Calaguritani, quo perſeuerantius interempti Sertorii cineribus, obſidionē Cn. Pompeii fruſtrantes, fidem præſtarent; quia nullum iam aliud in vrbe eorum ſupererat animal, vxores ſuas natoſq; ad vſum nefariæ dapis verterunt, & cadauerum reliquias ſalierunt. Hoc bellum, etſi cum Romanis imperatoribus geſtum eſt; tamen, quia cū Hiſpanis militibus pugnatum eſt, externum potius, vt ait Florus, quam ciuile eſt habitum. & de eo triumphi acti duo ſunt. quorum auctores ſunt Plutarchus, Appianus, Velleius, Eutropius, Florus. ex quibus Velleius in hæc verba loquitur; Metellus & Pompeius ex Hiſpaniis triumpharunt; ſed Pompeius hoc quoq; triumpho adhuc eques Romanus, ante diem quam conſulatum iniret, curru vrbem inuectus eſt. Eutropius autem ita; Vno tempore multi ſimul triumphi fuerunt; Metelli ex Hiſpania, Pompeii ſecundus ex Hiſpania. Vnde etiam Lucanus lib. vii; *Qualis erat populi facies clamorq; fauentis, Olim cum iuuenis, primiq; ætate triumphi, Poſt domitas gentes quas torrens ambit Iberus, Et quæcunq; fugax Sertorius impulit arma, Veſpere pacato, pura venerabilis æque Quam currus ornante toga plaudente ſenatu, Sedit adhuc Romanus eques.* Et Plin. lib. vii; Pōpeius ad Solis occaſum tranſgreſſus, excitatis in Pyrenæo trophæis, oppida DCCCLXVI ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ vlterioris in ditionem redacta, victoriæ ſuæ adſcripſit, & maiore animo Sertorium tacuit; belloq; ſeruili, quod omnia externa conciebat, exſtincto, iterum triumphales currus eques Ro. induxit toties imperator ante quam miles. Idem alii.

De re à L. Lucullo geſta cum Mithridate.

HIS cos. (quantum ex Epitoma xcvii duci poſſum ad ſuſpicandum) L. Lucullus in Ponto aduerſus Mithridatem feliciter pugnauit, cæſis hoſtium amplius lx millibus. qua de re ſic ipſe Mithridates agit in epiſtola ad Arſacem apud Saluſtium: Reſtituto deinde apud Cabira exercitu, & variis inter me atque Lucullum prœliis, inopia rurſus ambos inceſſit. Ineunte enim vere (vt ait Plutarchus, atque Appianus) Lucullus, Murena ad Amiſum obſidendam relicto, Cabira aduerſus Mithridatem con-

tendit; qui xc millibus peditum, equitum IIII millibus contractis, bellum reparaue-rat. ibi equeſtri prœlio in montibus parum proſpere geſto, eum victis hoſtibus caſtra in plana detuliſſet, à Mithridate iterum ad mõtes compulſus eſt. Mithridates autem, cum eum non acie, ſed fame ſuperare ſtatuiſſet, quem à re frumentaria valde laborare compererat, magnam equitatus ſui partem in inſidiis, vt commeatum, qui Lucullo duris ſubuectionibus ex Cappadocia deferebatur, interciperet, collocauit. qui iniquo loco Romanos adortus, totus pene deletus eſt. quo nuncio rex perculſus, quod Lucullum, victoria ſuorum cognita, protinus in ſe irruptionem facturum timeret, ſubita ex Ponto fuga in Armeniam ad Tigranem regem contendit. qui idem in poteſtatem veniſſet, niſi equites, quos ad inſequendum eum Lucullus immiſerat, contemptis imperatoris ſui edictis, præda regia in itinere colligenda occupati, regem ipſum è manibus emiſiſſent. Hoc autem eleganter his verbis expreſſit Cicero pro lege Manilia; Mithridates è regno fugiens, maximam vim auri atq; argenti, pulcherrimamque rerum omnium in Ponto reliquit. hęc dum noſtri colligunt omnia diligentius, rex ipſe è manibus effugit. hunc in illo timore & fuga Tigranes rex Armenius excepit. Eutropius xxx millibus lectiſſimis regis à quinque millibus Romanorum ad Cabira cæſis regem inde fugiſſe ſcribit.

DE COS. AN. DCLXXXIII.

INDE M. Craſſum, Cn. Pompeium conſules edunt Caſſiodorus, Plutarchus, Appianus, Siculi faſti. Magnum & Diuitem eorum cognomina fuiſſe ſatis conſtat. Cicero lib. II ad Atticum; Quanto in odio noſter amicus Magnus? cuius cognomen vna cũ Craſſi Diuitis cognomine conſeneſcit. Et in lib. de off. Craſſus non tam cognomine Diues, quam copiis. Cn. Pompeii Magni, & M. Licinii Craſſi primum conſulum, meminit Pædianus in Diuinationem, & Saluſtius in Catilinam. Craſſum opera Pompeii conſulatum adeptum Plutarchus; eundem prætorium, Pompeium ne quęſtorium quidẽ annos XXXIIII natum, conſulatum cepiſſe, Appianus auctor eſt. Qua de re ſic ſcriptum eſt in Epitoma XCVII; M. Craſſus & Cn. Pompeius conſules facti; vt Craſſus ex prætura, ſic Pompeius antequam quæſturam gereret, ex equite Romano; tribuniciam poteſtatem reſtituerunt. Eſt autem natus Cæpione & Serrano cos. mortuus Iulio & Seruilio; auctor Velleius. Itaque de eo Cicero merito ſic loquitur pro lege Manilia; Quid tam ſingulare, quam vt ex S. C. legibus ſolutus, conſul ante fieret, quam vllum alium magiſtratum per leges capere licuiſſet? Idem iurauit ſe ex conſulatu in nullam prouinciam iturum; idq; ſeruauit. Velleius. Prouinciam ab eo repudiatam tradit Zonaras.

De cenſoribus & Luſtro LXVII.

Hoc anno cenſura, quæ per multos annos fuerat intermiſſa, relata eſt. Hoc exſtat apud Pædianum in diuinationem his verbis; Cenſorium nomen triſte ſeuerumque populus Ro. ſic oderat, vt intermiſſum eſſet per plurimos annos; quos nunc orator, propter infamiam corruptorum iudicum, dicit plebem ipſam, quæ ante recuſabat, expoſcere. Videntur autem intermiſſi fuiſſe cenſõres poſt annum DCLXVII; quo Philippus & Perperna cenſuram geſſerunt. Cenſores autem his cos. edit Plutarchus Gellium & Lentulum. de quibus ſic ſcriptum video in Epitoma XCVIII; Cn. Lentulus & L. Gellius cenſores, aſperam cenſurã egerunt, quatuor & ſexaginta ſenatu motis; à quibus luſtrum conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita CCCCL millia. Cn. item Lentulum cenſorem nominat Cicero in Verrem, in ea oratione quam his cos. dixit. Quinctiam Pædianus adiicit, multitudinem conueniſſe hoc anno Romæ, vt cenſeretur apud cenſores Gellium & Lentulum, qui tum erant. Plutarchus item, hos cenſores equitum centurias recognouiſſe, tum in Pompeio, tum in Apophthegmatis refert: L. Gellium omnibus honoribus ad cenſuram vſque perfunctum, Valerius lib. V, cap. IX. Horum etiam cenſorum meminerunt Cicero in Cluentiana, & Pædianus in orationem in toga. à quibus lectum ſenatus principẽ Q. Catulum Dio oſtendit; qui lib. XXXVI, Acilio & Piſone cos. in lege Gabinia diſſuadenda Catulum ait fuiſſe, πρόκριτος τῆς βουλῆς.

De

De re geſta à L. Lucullo pro coſ. cum Mithridate, & à L. Metello prætore cum piratis.

Mithridate ex Ponto pulſo, præfecti eius ſeſe Luculli arbitrio permiſerunt. Ponticas vrbes, Amaſtrim, Heracleam, Sinopen, Amiſum, Lucullus in poteſtatem redegit; Macharem Mithridatis filium, Boſpori regem, in amicitiam recepit. Hæc Appianus & Plutarchus. Quæ niſi in hunc annum geſta coniiciamus, profecto quid hoc anno geſſerit Lucullus, non inueniemus. neq; enim ille niſi ſequenti anno in Armenia cum Tigrane congreſſus eſt. Eſt autem veriſimile, fugiente ex Ponto rege, diu in regno eius Romanum imperatorem moratum, ad ciuitates in fidem accipiendas, reſtituendas, & ordinandas; quarum nonnullę etiam diuturna poſt fugatum regem obſidione in poteſtatem veniſſe feruntur. accedit, quod his rebus in Ponto geſtis, in Aſiam tranſgreſſus, tributa Sullana exegit; ac, quaſi bello recte confecto, ludos atq; ſacrificia fecit. quæ omnia in vnum conſerti annum neſcio vt facile poſſint. ſed hæc alii iudicarint. Eodem anno L. Metellus prætor (vt eſt in Epitoma XCVIII) in Sicilia aduerſum piratas proſpere rem geſſit. qua de re ſic etiam Oroſius; Metellus prætor Siciliæ, cum fœdiſſima illa C. Verris prætura Siciliã afflictam inueniſſet, maxime Pergamenone archipirata nefariis prædis & cędibus dilacerante, qui, pulſa claſſe Romanorum, Syracuſanorum portum obtinuerat, mox eum nauali terreſtriq; prœlio cõminutum, Sicilia decedere compulit.

DE COS. AN. DCXXCIV.

Inde conſules Q. Metellus, Q. Hortenſius: teſtis cum faſtis Siculis Caſſiodorus. Pædianus Q. Metellum Creticum cum Q. Hortenſio oratore conſulem comparat; itemq; Ioſephus Antiquitatum libro XIV. Q. Hortenſium L. F. Cicero vocat in Bruto: Q. Metellum L. Metelli Dalmatici filium eſſe reor. Cum conſules prouincias ſortirentur, Q. Hortenſio Creta, ac bellum cum Cretenſibus gerendum obtigit, qui vrbe, ac foro, in quo dominabatur, delectatus, Metello exercitum ac prouinciam cõceſſit. auctor Xiphilinus. Hinc Cicero in Verrem; Quid agis Hortenſi? conſul es deſignatus, prouinciam ſortitus es:

De triumpho M. Piſonis pro coſ. ex Hiſpania.

M. Pupium Piſonem, eum qui biennio poſt Ciceronem conſulem conſul fuit, Q. Metello Cretico, & Q. Hortenſio coſ. ex Hiſpania triumphaſſe ſcripſi; Cicerone ipſo, & Pædiano diligentiſſimo eius interprete, auctoribus, ex oratione Piſoniana. Idem Cicero in Flacciana, L. Flaccum M. Piſoni in Hiſpania quæſtorem fuiſſe ſcribit. Quod cum ita ſit, non eſt dubium quin hic Piſo eam prouinciam in cõſulatu Craſſi & Pompeii ex prętura obtinuerit, ex qua priore anno Metellus & Pompeius victores deceſſiſſent.

De re geſtis à L. Lucullo cum Mithridate.

His conſulibus, quod ex Epitoma XCVIII colligitur, L. Lucullus in Armenia Mithridatem & Tigranem, & immenſas vtriuſq; regis copias, pluribus prœliis fudit. Lucullum refert cum Appiano Plutarchus, in Tigranem regem, à quo Mithridates exceptus fuerat, caſtra mouiſſe; ac primum Mithrobarzanem Tigranis præfectum in fugam cõiecisse; deinde cum ingentibus Tigranis copiis prid. non. Octobris acie confixiſſe, atq; regem prœlio victum fudiſſe. Adiicit ad hæc in hunc annũ Dio lib. XXXV; (neq; enim pugnæ ipſius memoria ad eum exſtat) Reges, quamquam prœlio victi, bellum reparauit, miſſis cum ad alios finitimos, tum præſertim ad Arſacem Parthorum regem legatis, quibus eos ad belli ſocietatem aduerſus Romanos inuitabant. Lucullus, quia Tigranem fugientem non eſt inſequutus, ſuſpectus fuit ne conſulto bellum duceret. Itaq; vt ei finirent imperium, Romę Aſiam prętoribus, Ciliciam conſuli decreuerunt. Idem Tigranocertam, vrbem Armeniæ nobiliſſimam & maximam, cepit; atq; magnam partem Armenię in ditionem redegit. cum Arſaces ad amicitiam a regibus & a Lucullo vocatus eſſet, pacta cum Lucullo ſocietate, neutrum tamẽ auxilio iuuit. Hæc his conſulibus geſta Dio tradit.

DE COS. AN. DCXXCV.

INDE conſules L. Metellus, Q. Marcius. auctor Caſſiodorus, & Dio. Horum etiam ita meminit Pædianus in Piſonianam; L. Cæcilio, Q. Marcio cos. S.C. collegia ſublata ſunt quæ aduerſus remp. videbantur eſſe. L. Metellus frater Q. Metelli Cretici, prętor fuit Siciliæ conſule Pompeio; auctore Pædiano. Hunc ſcribit Dio mortuum magiſtratus initio. qui autem in eius locum ſuffectus fuit, eum, antequam iniret, obiiſſe; ac propterea neminem ſubrogari placuiſſe; Q. Marcium ſolum magiſtratum geſſiſſe. quem *Regis* cognomine afficit Saluſtius. Itaq; in faſtis Siculis eſt, Rex & Metellus. Regi Cilicia prouincia decreta eſt.

De re geſta à L. Lucullo cum Mithridate.

Hoc anno Lucullus iam media æſtate (neque enim ante propter frigoris magnitudinem potuit) motis caſtris, agros hoſtium populatus eſt: vt ea re, ſi poſſet, reges ad pugnam eliceret. quod vbi ſe fruſtra facere ſenſit, hoſtes ipſos adortus, cum iis ſæpe, ſed dubio euentu, conflixit. Inde ad Niſibim vrbem maximam atq; opulentiſſimam oppugnandam conuerſus, eam vi atque operibus tandem expugnauit. Interea reges in Armenias ambo ſuas cum exercitu inuaſerunt; ita vt Tigranes L. Fannium, antequam Luculli auxilium veniret, obſederit; Mithridates M. Fabio victo magnam partem eius regionis nec opinato aduentu ſuo receperit. Fabium autem Cabiris, quo cõfugerat, incluſum atq; obſeſſum, Triarius Luculli item legatus conſeruauit; qui cum ex Aſia ad Lucullum pergeret, his rebus cognitis, copiis raptim, quot potuit, comparatis, Mithridatem, vbi in conſpectum eius venit, exterruit; atque vſque ad Commagenos inſequutus, acie deuicit. Hæc in hunc annum geſta refert Dio, Plutarchus, & Appianus.

De bello Cretico.

CRETA Inſula bellum R. hoc tempore paſſa eſt. cauſſam huius belli prætulit populus R. quod Mithridati regi priore bello affuiſſet; vt ait Florus. Primus per hæc tempora contra Cretenſes rem geſſit M. Antonius, M. Antonii triumuiri pater; cum ei C. Cotta conſule maritima ora cuſtodienda decreta eſſet. ſic enim ſcribit in Verrem Pędianus; M. Antonius gratia Cottæ conſulis, & Cethegi factione, in ſenatu curationem infinitam nactus oræ maritimæ, Siciliam & prouincias omnes depopulatus eſt; & ad extremum inferens Cretenſibus bellum, morbo periit. Et in Diuinationem; Quidam Antonius curator tuendæ totius oræ maritimæ, qua Romanum erat imperium, non ſolum ipſe nequam, verum etiam comitibus peſſimis, rem inauditam inuaſit; & indicto Cretenſibus bello, male re geſta, ibidem periit, antequam Pompeius contra piratas miſſus eſſet. Velleius item M. Antonio ante Pompeium pene totius orbis imperium eſſe delatum ſcribit. Quantum autem ex Epitoma XCVII intelligi poteſt, M. Antonius anno ante Pompeium & Craſſum mortuus eſt. in ea enim ſic ſcriptum eſt; M. Antonius prætor bellum aduerſus Cretenſes parum proſpere geſtum morte ſua finiuit. Eundem Florus turpiſſime victum; Plutarchus *Cretici* cognomine (hac, vt opinor, de cauſſa) affectum tradit. Eutropius Creticum bellum coortum bello Mithridatico reuiuiſcente, quod rex recedente Lucullo inſtaurauit, refert; & ad id miſſum Metellum, ingentibus prœliis intra triennium omnem prouinciam ſubegiſſe, & *Creticum* inde appellatum eſſe, & ex inſula triumphaſſe. Rerum ab eo geſtarum hoc anno memoria periit. Hoc tantum eſt in Epitoma XCIX; Q. Metellus procos. bello ſibi aduerſus Cretenſes mandato, Cydoniam vrbem obſedit. Hinc Mithridates in epiſtola quam ad Arſacem priore anno miſit, ait; Cretenſes impugnati ſemel iam, neque finem niſi excidio habituri.

DE COS. AN. DCXXCVI.

INDE C. Piſo, M'. Glabrio conſules apud Caſſiodorum & faſtos Siculos: Manius Acilius, C. Piſo apud Dionem ſubſequuntur. C. Piſonis & M'. Acilii Glabrionis conſularium meminit Cicero lib. XII ad Att. C. Piſonis conſulis, & *legis Calpurniæ* de ambitu ab eo latæ Pædianus in Cornelianam, & in toga. Glabrionis pater M'. Acilius legem

gem tulit de pecuniis repetũdis ſeueriſſimam, auctore Pędiano. Ipſe prętor fuit Pompeio conſule; eoq; iudicium exercente, Cicero C. Verrem prætorium accuſauit. C. Piſo Galliam Narbonenſem obtinuit, auctore Dione; (vnde à Cicerone in primo epiſtolarum ad Atticum, Pacificator Allobrogum dicitur) M'. Glabrio Bithyniam vna cum bello Mithridatico. Dio lib. xxxv, Plutarchus in Pompeio, Cicero pro lege Manilia. vnde Saluſtius libro v Hiſtoriarum dixit, (quod exſtat apud Priſcianum lib. viii) Legiones Valerianæ, comperto, lege Gabinia Bithyniam & Pontum conſuli datam.

De bello piratico Cn. Pompeii Magni.

Cvm piratarum opes nec M. Antonius pater, nec P. Seruilius, qui ambo de iis triumpharunt; nec deinde M. Antonius filius, qui curator oræ maritimæ periit; nec L. Metellus, qui prætor Siciliæ aduerſus eos proſpere in conſulatu Pompeii pugnauit, frangere potuiſſent; verum iam omnia maria, orę maritimę, inſulę, portus, latrociniis eorum infeſta eſſent; eum claſſis Ro. niſi hieme tranſmittere tuto poſſet; commeatus intercluſi, prætores ipſi Romani à prædonibus capti fuiſſent; eſſetq; id bellum populo Romano non ſolum calamitoſum, ſed etiam turpe: tum A. Gabinius trib. pl. his coſ. legem ad populum tulit, Roſcio ac Trebellio collegis, ac Q. Catulo ſummo ſenatore aduerſantibus, qua imperium Cn. Pompeio extra ordinem aduerſus piratas cum legatis xv tradidit. ita vt maria, inſulas, oras maritimas, exercitus, claſſes populi R. quotquot eſſent, in poteſtatę haberet. auctor Dio, Plutarchus, Appianus, Epitomæ. Vnde poſt reditum in ſenatu dixit Cicero. A. Gabinius in tribunatu pl. niſi rogationem de piratico bello tuliſſet, profecto & egeſtate & improbitate coactus, piraticam ipſe feciſſet. Igitur ad tantum bellum profectus Pompeius, rem per legatos quindecim proſpere geſſit. Cicero pro lege Manilia, hoc bellum extrema hieme apparatum, ineunte vere ſuſceptum, media æſtate confectum ſcribit: Pompeium autem, vt a Brunduſio profectus ſit, vndequinquageſimo die totam ad imperium populi R. Ciliciam adiunxiſſe: omnes qui vbiq; prædones fuerunt, partim cepiſſe & interfeciſſe, partim in deditionem accepiſſe. In Epitoma xcix ſcriptum eſt, Cn. Pompeium, lege ad populum lata perſequi piratas iuſſum, qui commercium annonæ interclüſerant, intra xl diem toto mari eos expuliſſe; belloq; cum iis in Cilicia confecto, acceptis in deditionem piratis agros, vrbes dediſſe. Idem eſt apud Plutarchum & Appianum. Dio pleroſque eodem et anno ſublatos ſcribit: & Pompeium in maritima Ciliciæ ora vrbem Solos à Tigrane rege deletam reſtituiſſe, ac Pompeiopolim appellaſſe. Hoc *bellum maritimum & piraticum* Saluſtius & Cicero nominant.

De rege gestis à L. Lucullo pro cos. cum Mithridate, & à Q. Metello cum Cretenſibus.

Hic eſt ſeptimus Lucullani imperii annus. tot enim eum bellaſſe teſtatur Velleius. De quo anno ſic Dio; Inſequenti anno Mithridates, cum ad Gaziurſa aduerſus Triarium caſtra haberet, neque eum, id quod ante Luculli aduentum cupiebat, ad certamen attrahere poſſet, ſtatuit quoſdam ad Dadaſa oppidum, quo prædam omnem Romani contulerant, oppugnandum mittere; vt ea ratione Triarium ad ſuorum defenſionem properantem prœlio prouocaret. id quod euenit. nam vt ille Dadaſa obſideri audiuit, militum ſuorum pugnam poſcẽtium vocibus victus, cum eo vel inuitus pergeret, in itinere à Mithridate cum omnibus pene copiis eſt deletus. maiorq; accepta clades fuiſſet, ni rex à proditore quodam amico, ſimulato colloquio, vulneratus fuiſſet. Interea vero cum Lucullus aduenisſet, iſq; Mithridatẽ facile opprimere poſſe, ſi in eum perexiſſet, videretur, ab exercitu ſuo relictus, nihil profecit. fuerunt autẽ legiones, quæ primũ ſub Valerio Flacco, poſt ſub Flauio Fimbria meruerunt; quæ à P. Clodio ſollicitatæ, cum ſtipendia ſua ſe confeciſſe dicerent, imperatorẽ ſequi noluerunt; præſertim vero vbi Acilium Glabrionem conſulẽ ſucceſſorem Lucullo Roma miſſum adeſſe acceperunt. Lucullus, cũ militum ſuorũ ſeditione, tum quod ne a Marcio quidem, qui Ciliciæ præerat, auxilium impetraret, valde anxius, Mithridate relicto, retro ſe in Tigranem conuertit; ratus, ſi eum imparatum ac feſſum ex via adortus

viciſſet, milites aliquanto quieturos. quod ne ei quidē proceſſit. nam exercitus cum quouſque in Cappadociam iter erat, ſequutus, nulla voce miſſa conuerſus reliquit. interea vero Mithridates regnum ſuum recuperauit, ac Cappadociam incurſionibus vexauit, cum neq; Lucullus præſente Acilio, neq; Acilius opem ferret: qui cum antea Lucullo victoriæ gloriam eripere maturaſſet, tum vero, vt cladem acceptam audiuit, in Bithynia moratus, ad exercitum non venit. Eadem Appianus & Plutarchus. de quibus ſic Cicero pro lege Manilia; Mithridates cum ſe in regnum recepiſſet ſuum, non fuit eo contentus quod ei præter ſpem acciderat, vt illam, poſteaquam pulſus erat, terram vmquam attingeret; ſed in exercitum Romanum, clarum atq; victorem, impetum fecit; & tantam ei cladem attulit, vt eam ad aures L. Luculli non ex prœlio nuntius, ſed ex ſermone rumor afferret. Hic in ipſo illo malo grauiſſimaque belli offenſione L. Lucullus, qui tamen aliqua ex parte iis incommodis mederi fortaſſe potuiſſet, populi R. iuſſu coactus, quod imperii diuturnitati modum ſtatuendum veteri exemplo putauerunt, partem militum, qui iam confectis ſtipendiis erant, dimiſit, partem Glabrioni tradidit. Eodem anno bellum Creticum à Q Metello profligatum ſcribit Dio. Res autem tota vt geſta ſit, apud eum intercidit. apud Florum autem ita ſcriptum eſt; Metellus totam inſulam igni ferroque vaſtauit; Cnoſſum, Eleutheram, & Cydoniam cepit. adeoque ſęue in captiuos conſulebatur, vt veneno ſe pleriq; conficerent, alii deditionem ſuam ad Pompeium abſentem mitterent. & cum ille res in Aſia gerens, eo quoque præfectum miſiſſet Octauium, in illa prouincia irriſus fuit: eoque infeſtius Metellus in hoſtes ius victoris exercuit; victiſque Laſthene & Panare Cydoniæ ducibus; victor rediit; nec quidquam amplius tamen de tam famoſa victoria, quam *Cretici* cognomen reportauit. Plutarchus Cretam, poſt Ciliciam, alteram ſcribit fuiſſe prædonum arcem; eaq; de re Pompeium piratas multos in Cretam eſſe perſequutum; & L. Octauium, legatum eo miſſum, a Metello ita irriſum, vt eo etiam præſente, vrbes quarum deditionem poſcebat, per vim ceperit. Xiphilinus, Creticum bellum ſibi Pompeium depopoſciſſe, quod lege Gabinia omnes inſulæ ſub ſuo imperio eſſent, ſcribit. Apud Dionem autem hæc ſunt; Metellus Cretam excindere ante aduētum Pompeii feſtinauit. Octauius enim ſine exercitu miſſus, nihil agebat: quippe qui non ad bellum gerendum, ſed ad ciuitates in deditionem accipiēdas eſſet miſſus. Cornelius etiam Siſenna legatus Græciæ præfectus, in Cretam venit, ac fruſtra Metellum, vt ab oppidis abſtineret, admonuit. Nam Metellus Eleutheram per proditionem; Lappam, quæ ab Octauio tenebatur, per vim cepit; ac Cilicas, qui cum Octauio erant, cęcidit, quibus vt opem ferret Octauius, Siſennæ, qui iam mortuus erat, exercitu vſus eſt. deinde Hierapydna cepit; atque totam inſulam ſub imperium ſuū ſubiunxit; quæ antea libera fuerat. Panarem autem & Laſthenem captos in triumpho ducere nequiuit, quod Pompeius eos Metello per tribunum pl. quendam abſtulerit; quippe qui ſe ſuo, non Metelli arbitrio tradidiſſent. In Epitoma etiam XCIX ita eſt; Q. Metellus pro cos. Gnoſon, & Lyctum, & Cydoniam, & alias plurimas ciuitates expugnauit. Præterea res geſtas à Q. Metello aduerſus Cretenſes, & epiſtolas Metelli & Cn. Pompeii inuicem miſſas continet. queritur Metellus gloriam rerum a ſe geſtarum, à Pompeio ſublatam præteriri, qui in Cretam miſerit legatum ſuum ad accipiendas vrbium deditiones: Pompeius rationem reddit hoc ſe facere debuiſſe. Et ſub conſulatum Lepidi ac Tulli hæc; Q. Metellus perdomitis Cretenſibus, liberæ in id tempus inſulę leges dedit. Significat autem ſequenti anno legatos X. ad conſtituendam prouinciam eſſe miſſos. Vnde Velleius ait; Creta Metelli ductu lōgiſſimæ libertatis fine multata eſt. Et Rufus; Creta per Metellum conſulem prouincia facta eſt. Et Iuſtin. lib. XL; Creta & Cilicia bello piratico perdomitæ, in prouinciæ formā redactæ.

DE COS. AN. DCXXCVII.

CONSVLES ſuggerit in hunc annum Caſſiodorus Man. Lepidum: (collega autem deſideratur, qui vnus eſt in faſtis Siculis, Volcatius Tullus. Dio L. Tullum; Æmilium Lepidum: Saluſtius in Catilina, L. Tullum, M'. Lepidum: Pædianus in Cornelianam, M'. Lepidum, L. Volcatium: liber Cuſpinianus LEPIDVM & TVLLVM. item Cicero in Catilina: at pro Sylla, L. Volcatium, & Tullum. Idem Lepidum & Volcatium

tium conſulares nominat libr. XII ad Atticum, pro Plancio autem, L. Volcatium offenſiuncula accepta in ædilitate, conſulem factum ſcribit. His comitiis C. Piſo coſ. M. Palicanum ſuffragiis populi conſulem creatum renuntiare noluit; quum diceret, non exiſtimare ſe tantis tenebris offuſam eſſe remp. vt huc indignitatis veniretur. auctor Valerius lib. III, cap. VIII.

De coniuratione Cn. Piſonis.

L. Tvllio, M'. Lepido coſ. P. Autronius Pętus, & P. Cornelius Sulla deſignati coſ. legibus ambitus interrogati pœnas dederãt. paulo poſt, L. Sergius Catilina, pecuniarum repetundarum reus, prohibitus erat petere cõſulatum, quod intra legitimos dies profiteri nequiuiſſet. Erat eodem tempore Cn. Piſo adoleſcens nobilis, ſummæ audaciæ, egens, factioſus. cum hoc Catilina & Autronius circiter nonas Decemb. conſilio cõmunicato, parabant in Capitolio K. Ian. L. Torquatum & L. Cottam conſules interficere; ipſi faſcibus correptis, Piſonem cum exercitu ad obtinẽdas duas Hiſpanias mittere. ea re patefacta, rurſus in nonas Febr. conſilium cædis tranſtulerunt. iam tum non conſulibus modo, ſed pleriſq; ſenatoribus perniciem machinabantur: quod ni Catilina maturaſſet pro curia ſignum ſociis dare, eo die res confecta fuiſſet. quia nondum frequentes armati conuenerant, ea res conſilium diremit. poſtea Piſo in citeriorem Hiſpaniam quæſtor pro prætore miſſus eſt, adnitente Craſſo, qui in prouinciam ab equitibus Hiſpanis quos in exercitu ductabat, iter faciens, occiſus eſt. Hæc Saluſtius in Catilinam, Epitoma CI, Suetonius in Cæſare, Dio lib. XXXVI, Cicero pro Sylla. Piſonem autem Figulo & Cæſare coſ. in Hiſpania fuiſſe ait Saluſtius: eodem anno mortuum, Pædianus in orat. in toga. De hoc Piſone exſtat tale monumentum Romæ in hortis (vt audio) Cardinalis Carpenſis in alta ſemita:

CN. CALPVRNIVS
CN. F. PISO
QVÆSTOR PRO PR. EX S. C.
PROVINCIAM HISPANIAM
CITERIOREM OBTINVIT.

De bello Mithridatico Cn. Pompeii.

Iisdem conſulibus C. Manilius trib. pl. iratus optimatibus, quod legem quam de libertinorum ſuffragiis pridie K. Ian. tulerat, ipſi K. Ian. Tullo & Lepido conſulibus ineuntibus abrogaſſent, Pompeio abſenti ſe adiunxit; ac colligẽdæ eius gratiæ cauſa legem promulgauit, vt Cn. Pompeio (is in Cilicia adhuc erat ad belli maritimi reliquias perſequendas) Bithynia, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis, Armenia minor, præterea omnis ad bellum piraticũ apparatus, omnes quæ ſub Lucullo meruerant copiæ, & bellum contra Mithridatem & Tigranem reges committerentur. Hanc item legem ab optimatibus oppugnatam, vel quod Pompeium ad Luculli triumphum proficiſci, vel quod vni nimium imperium periculoſe mandari, vel quod Q. Marcium è Cilicia, M'. Acilium è Bithynia ante tempus iniuſte reuocari cenſerent; populus tamen (etſi iam legatos ad prouinciam cõſtituendam ex Luculli literis, quaſi debellatum eſſet, paulo ante miſerat) magno cõſenſu accepit, annitente maxime Cæſare, & Cicerone prætore: Cæſare, vt populum ad extraordinaria ſibi quoque mandanda imperia poſt promptiorem haberet; Cicerone, vt intelligerent omnes, maximum ſe momentum ei parti cui ſe adiunxiſſet, afferre. Nam qui antea optimates tueri ſolitus erat, is nunc ad plebem ſe cõtulerat. exſtat eius qua hanc legem ſuaſit, oratio. Hæc Plutarchus in Pompeio, Dio lib. XXXVI: Cicero pro lege Manilia, Pædianus in Cornelianam, Appianus in Mithridatica. Cn. igitur Pompeius, accepto ad bellum imperio, ſocietate cum Phraate Parthorum rege iuncta, vbi per legatos ad pacem petendam Mithridatem adducere ſe non poſſe ſenſit, magno apparatu in eum mouit. Huic in Galatia Lucullus occurrens, vt recederet, quod bellum confectum eſſe, atq; legatos conſtituendæ prouinciæ cauſa iamdiu exſpectari diceret, non perſuaſit. Itaque Pompeius, cum, ne quis Lucullo pareret, edixiſſet, Mithridatem primum in Armeniam minorem, in quam ille impetum fecerat; atque inde prœlio

equeſtri victum, in Armeniam Tigranis perſequutus, cum nocturna pugna fractum coegit iterum ad Tigranem confugere. à Tigrane autem non receptus, quod eum auctorem belli fuiſſe obiiceret, quod ipſe cum filio ſuo gereret, in Boſporum reuerſus, filium Macharem Boſpori regem populi R. ſocium, dolo interfecit. Tigranis filius, ad regem Parthorum transfugiens, primum vna cum Phraate bello patri illato, vſque ad Artaxata venit. deinde recedēte Phraate à Tigrane patre victus, ad Pompeium ſe contulit. Quo terrore compulſus Tigranes, vbi pacem, quam cupiebat, a Pompeio impetrare non potuit, atque ipſum aduentantem eum exercitu audiuit, eius poteſtati & vrbem Artaxata, & ſemet tradidit. Pompeius Tigrani ſummum honorem habuit, atque Armeniam & theſauros reſtituit: Cappadociæ & Syriæ partem, Phœnicen & Sophenen ademit, & pecuniam ingentem imperauit; filium eius, qui iis quæ ipſe ſtatuerat, non ſtabat, in vinculis habitum Romam miſit. Cum autem tripartito exercitu, cui ipſe, Metellus Celer, & L. Valerius Flaccus præerant, hibernaret, Orœſes Albanorum rex, vt à Tigrane filio gratiam iniret, hiberna eius aggreſſus, à Celere & Flacco repulſus, à Pompeio fugatus, cum magna ſuorum clade victus eſt. quibuſcum Pompeius tamen, quod hiems ingraueſcebat, petentibus fœdus fecit. Hæc Dio, Appianus, Plutarchus. Itaque in Epitoma c, ſic eſt; Cn. Pompeius ad gerendum bellum aduerſus Mithridatem profectus, cum rege Parthorum Phraate amicitiam renouauit, equeſtri prœlio Mithridatem vicit. præterea bellum inter Phraatem regem Parthorum, & Tigranem Armeniorum; ac deinde inter filium Tigranem patremq; geſtum continet. Cn. Pompeius Mithridatem nocturno prœlio victum coegit Boſporon profugere: Tigranem in deditionem accepit, eique, ademptis Syria, Phœnice, & Cilicia, regnum Armeniæ reſtituit. Vnde in Sextiana inquit Cicero; Tigranem Cn. Pompeius eum in ſuis caſtris ſupplicem abiectumque vidiſſet, erexit; atque inſigne regium, quod ille de ſuo capite abiecerat, repoſuit; & imperatis certis rebus regnare iuſſit.

DE COS. AN. DCXXCVIII.

In hunc annum cum deſignati conſules P. Autronius Pætus, P. Cornelius Sulla, legibus ambitus interrogati, pœnas dediſſent, in eorum locum facti ſunt L. Aurelius Cotta, & L. Manlius Torquatus; auctore Saluſtio, Dione, & Pædiano; qui ita in Cornelianam ait; P. Sylla & P. Autronius cos. deſignati cum eſſent, eorum alterum L. Cotta, alterum L. Torquatus ambitus damnarunt, & in eorū locum conſules creati ſunt. Vnde etiam Cicero II de finib. L. Torquatus, adoleſcentulus eripuit P. Syllæ conſulatum, eumq; ad patrem ſuum retulit. Damnatos lege Calpurnia, de ambitu à C. Piſone eos. paulo ante lata, ſcribit idem cum Pædiano in or. in toga. Idem eſt apud Suetonium in Cæſare. Priores cos. vocat Dio P. Pætum, & Cornelium Syllam: Saluſtius & Suetonius P. Syllam & P. Autronium: (ſic enim ſcribendum, non *Antronium*, ex lapid. Capit. apud quos an. DCCXXIV eſt, L. AVTRONIVS P. F.) liber Cuſpinianus SVLLAM & PÆTVM. P. autem Sylla, Ser. F. dicitur à Saluſtio; à Dione vero, filius fratris L. Syllæ dictatoris. Poſteriores cos. L. Cottam, & L. Torquatum vocat Nepos in vita Attici, Cicero contra Rullum: Torquatum & Cottam, in Catilinam, & de diuin. itemq; faſti Siculi: Index lib. XXXVI Di nis, L. Aurelium M. F. Cottam, L. Manlium L. F. Hic L. Manlius Torquatus Macedoniam prouinciam ſortitus eſt. quod indicat Cicero, cum inquit in Piſonem, L. Torquatum, magnis rebus geſtis, ſe cos. referente, imperatorem appellatum eſſe. L. Cotta, Pompeio & Craſſo cos. prætor iudicia ad equites tranſtulit. Pædianus, Epitomæ. C. Papius tribunus pl. lege lata peregrinos vrbe expulit. Dio lib. XXXVII. *Legis Papiæ* meminit quoque Cic. in III de offic.

De cenſoribus abdicatis.

Cvm quinquennalis luſtri ratio, tum Dionis hiſtoria docet, in hunc annum cenſores creatos fuiſſe. ſic enim loquitur; Cenſores eum de danda iis qui trans Padum ſunt ciuitate inter ſe contenderent, non ſolum nihil aliud egerunt, ſed magiſtratu etiam abdicarunt. Hos autem fuiſſe M. Craſſum, & Q. Catulum, conſulares viros tradit Plutarchus in Craſſo, cum ait; Craſſus cenſuram otioſam geſſit. neq; enim ſenatū legit,

legit, neque equites inſpexit, nec cenſum ciuium egit; verum cum à collega Lutatio Catulo de Ægypto Romanis tributaria facienda diſſentiret, ambo ſponte magiſtratu abierunt. Idem in Politicis, & in Catone minore, & in libro De vitioſa verecundia, Catuli cenſoris meminit; eumque cenſorem Catone quæſtore, Pompeio in Aſia bellum gerente fuiſſe ſcribit.

De re geſta cum Mithridate à Cn. Pompeio pro cos.

His cos. Cn. Pompeius Artocem Iberiæ regem, cum eum ſenſiſſet in ſe moliri bellum, adortus, magno prœlio victum, obſidibus acceptis, cum pace dimiſit: Albanos iterum occurrentes repulit: Phraatem, cuius fines Gabinius vltra Euphratem vſq; ad Tigridem populatus erat, amicitiam renouare cupientem aſpernatus, agros Gorduenes, de quibus ipſe cum Tigrane diſceptabat, per Afranium occupatos, Tigrani regi attribuit. Hæc in hunc annũ geſta refert Dio. de quibus ita eſt in Epitoma 101; Cn. Pompeius cum Mithridatem perſequeretur, in vltimas ignotaſq; gentes penetrauit; Iberos, Albanoſq;, qui tranſitum non dabant, prœlio vicit. Appianus, & Plutarchus item.

DE COS. AN. DCXXCIX.

CONSVLES inſequens annus habuit auctore Caſſiodoro, & Pædiano, & Siculis faſtis, L. Cæſarem, & C. Figulum. quos Dio vocat L. Cæſarem, C. Marcium C. F. Figulum. Cicero pro Sulla, L. Iulium, C. Figulum; itemq; Saluſtius in Catilina. L. Cæſar, L. Cæſaris filius fuit, eius qui conſulatum geſſit bello Marſico. Itaq; Cicero in Catilinam auum huius M. Fuluium Flaccum appellat. pater enim huius Fuluiam Flacci filiam in matrimonio habuit. Hæc hoc de cõſulatu cum ſcriberem, forte interuenit GEMINIANVS PATINVS Mutinenſis, præſtans ingenio atq; doctrina iuuenis, qui data occaſione ſæpe ſe miratum eſſe dixit, quod alterũ horum conſulum Marcium quidã *Thermi* cognomine afficerent; cum tamen Thermus non Marciorum eſſet cognomen, ſed Minuciorum; *Figulus* autem etiam in hoc conſule cognomen celebraretur. nam in prima epiſtola ad Atticum, ſic Ciceronem ſcriptum reliquiſſe; L. Iulio Cæſare, C. Marcio Figulo cos. filiolo me auctum eſſe ſcito. atq; à me quid hac de re ſentirem, requiſiuit. quid autem ei tum reſponderim, putaui mihi hoc eodem in loco aſcribendum eſſe; vt qua re illi, eadem ceteris etiam antiquitatis Romanæ ſtudioſis gratum faciam. Reſpondi ergo me putare, non imperite eos feciſſe qui Thermum alterum cognomen huic Marcio adiecisſent. eundem enim eſſe Thermum cum Figulo. Itaq; Ciceronem eadem epiſtola, cum competitores Cæſaris nominaret, Thermum, non Figulum nominaſſe. ſic enim ille ait: De iis qui nunc petunt, Cæſar certus putatur: Thermus cum Silano contendere exiſtimatur. noſtris rationibus maxime conducere videtur, Thermum fieri cum Cæſare. nemo eſt enim ex iis qui nunc petunt, qui ſi in noſtrum annum reciderit, firmior candidatus fore videatur: propterea quod curator eſt viæ Flaminiæ. In extrema autem epiſtola ſignificat, ſe L. Iulio Cæſare, C. Marcio Figulo cos. auctum filiolo, cum tamen Figuli petentis ante ne meminerit quidem. hoc autem me tanto vehementius credere, quod in libro vetere, quem identidem citat auctorem Cuſpinianus, extrema vtriuſq; horum conſulum cognomina ſunt, CÆSAR & THERMVS. quod alias etiam facit, vt, cum duo aut plura cognomina vnius fuerint, ille extremum tantum adhibeat. fortaſſe autem hunc è Thermorum familia in Figulorum per adoptionem tranſiſſe, atq; ita vtrumq; cognomen tuliſſe.

De cenſoribus.

Et in hunc annum cenſores creatos Dio oſtẽdit, cum ait, ne cenſores quidem qui ſubſequuti ſunt, quidquam in ſequenti anno egiſſe: quod tribuni pl. interceſſerint ne ſenatum legerent, ne ipſi forte præterirentur: eſt autem conſentaneum, ſi priores cenſores abdicarunt, hoc anno alteros, qui luſtrum facerent, fuiſſe creatos. Hos autem fuiſſe arbitror L. Aurelium Cottam, priore anno conſulem: & P. Seruilium Iſauricum. De Cotta teſtis eſt Plutarchus, qui Cottam petente conſulatum Cicerone cenſuram geſſiſſe ſcribit. Cicero autem petiit hoc anno. Eundem etiam L. Cottam cenſorium vocat Cicero in orat. pro domo. De Seruilio auctor eſt Valerius: qui libro VIII

ſcribit; P. Valerium conſularem, cenſorium, triumphalem, maiorum ſuorum titulis *Iſaurici* cognomen adiecisſe. Quoniam autem illum ante hunc annum cenſuram non geſsiſſe conſtat, propterea collegam L. Cottæ fuiſſe arbitratus ſum. Neq; vero ab his luſtrum conditum puto, cum triennio poſt alij cenſores id condiderint, vt tum oſtendam; neq; cenſum actum, quod Cicero, cum pro Archia poſt conſulatum diceret, proximos cenſores, qui cenſum egerint, Gellium & Lentulum intelligit, tum cum Archias cum imperatore L. Lucullo apud exercitum erat.

De re geſta à Cn. Pompeio cum Mithridate.

PHRAATES rex Parthorum, iratus Pompeio, quod cum ad ſe ſcriberet, non regem regum, vt mos erat, appellaſſet, tranſitu Euphratis impedito, ineunte vere in Tigranem regem vna cum Tigranis filio genero ſuo motis caſtris, primo prœlio victus, altero melius pugnauit. Itaque cum Tigranes Pompeium ex Syria aduocaret, neque ille venire maturaret, eum ac Romanos per legatos inſolentius accuſauit. Pompeius, maledictis eius contemptis, nec Tigranem auxilio iuuit, nec Phraatem bello perſequutus eſt; quod bellum illud ſibi mandatum eſſe negaret, ac Mithridates adhuc in armis eſſet. Hac de cauſa Tigranes eluſus, operam dedit vt cum Phraate in gratiam rediret. Dio, Appianus, Plutarchus.

DE COS. AN. DCXC.

CONSVLES in hunc annum inierunt M. Cicero, C. Antonius. auctor cum Siculis Caſsiodorus, Plinius lib. VIII, Saluſtius in Catilina, Suetonius in Auguſto, Plutarchus in Cicerone, Velleius lib. II, Ioſephus antiquitatum lib. XIV. Dio M. Tullium M. F. Ciceronem, C. Antonium M. F. edit. Ciceronis patrem auumq; prænomine Marci vſos fuiſſe, apparet ex lib. V. epiſtolarum, lib. II de Oratore, lib. III de legibus. C. Antonium M. Antonii oratoris filium tradit Pædianus in orationem in toga; quo in loco enumerat Ciceronis competitores; duos patricios, P. Sulpitium Galbam, L. Sergium Catilinam; quatuor plebeios; ex quibus duos nobiles, C. Antonium, L. Caſsium Lōginum; duos qui tātum non primi ex familiis ſuis magiſtratum adepti erant, Q. Cornificium, & C. Licinium Sacerdotem; ſolum Ciceronem equeſtri loco natum. Omnes magiſtratus ſe ſuo anno adeptum Cicero gloriatus eſt. Eidem Macedonia obtigit, Antonio Gallia. Macedoniam deinde Antonio collegæ conceſsit Cicero, neq; in prouinciam profectus eſt ex conſulatu. Gallia Q. Metello Celeri prætori mandata eſt; auctor ipſe Cicero, Dio, & Plutarchus. Ambo Tullo & Lepido prætores fuerant: Pædianus. Hoc anno tribuni pl. C. Antonio conſule non repugnante, leges aliquot pernicioſas ad perturbandum reip. ſtatum, promulgarunt; Vt agri victoria Pompeii parti, à Xuiris, quos pars populi creaſſet, venderentur, atq; ea pecunia agri emerentur quo plebs Romana deduceretur; Vt Campanus ager populo diuideretur; Vt proſcriptorum filii, quos Sulla dictator honorum petitione priuarat, ad magiſtratus vocarentur; Vt P. Autronius & P. Sulla, damnati ambitus; in ſenatum legi, ac magiſtratus capere poſſent. C. etiam Rabirius à T. Labieno trib. pl. ad populum poſtulatus eſt, quod XXXVI ante annum in ſeditione L. Saturninum interfeciſſet. Quæ leges ne ferrentur, conſilio atque eloquentia Ciceronis conſulis (auctore Dione) perfectum eſt. vt merito Cicero ipſe ita in Piſonem glorietur; Ego Kal. Ian. ſenatum & bonos omnes, legis agrariæ maximarumq; largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, ſi diuidi non oportuit, conſeruaui; ſi oportuit, melioribus auctoribus reſeruaui. ego in C. Rabirio, perduellionis reo, XL annis ante me conſulem interpoſitam ſenatus auctoritatem ſuſtinui contra inuidiam, atq; defendi. ego adoleſcentes bonos & fortes, ſed vſos ea conditione fortunæ, vt ſi eſſent magiſtratus adepti, reip. ſtatum conuulſuri viderentur, meis inimicitiis, nulla ſenatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui.

De re geſta à Cn. Pompeio cum Mithridate.

HIS cos. Mithridates tranſitum in Italiam moliens, filios aliquot ac propinquos ſuſpectæ fidei, in Boſporo interfecit. Quo terrore compulſus Pharnaces filius eius, cum

cum ſe à Romanis regnum conſequuturum ſperaret, patri inſidias fecit. quibus patefactis damnatus, ope eorum quos pater ad ſe comprehendendum miſerar, ſigna in eum intulit; ac regia occupata, vt ſibi veneno mortem conſciſceret, coegit; ac ſe Pompeii poteſtati permiſit. Pompeius Aretam Arabum regem, qui Syriam populatus erat, prœlio victum in deditionem accepit, poſt in Palęſtinam profectus, Hyrcanum & Ariſtobulum Iudæos fratres inter ſe de regno contendentes adortus, illum primo congreſſu, hunc acie maiore mole ſuperauit; vrbem eorum Hieroſolyma cepit: atque Hyrcano rege conſtituto in Pontum reuerſus, vrbibus in fidem acceptis, in Aſiam traiecit. Ita Dio, Plutarchus, Appianus, Ioſephus, alii. In Epitoma autem CI, ita; Præterea fugam Mithridatis per Colchos Heniochoſq;, & res ab eo in Boſporo geſtas continet. Cn. Pompeius in prouinciæ formam Pontum redegit. Pharnaces filius Mithridatis, bellum patri intulit. ab eo Mithridates obſeſſus in regia, cum veneno ſumpto parum profeciſſet ad mortem, à milite Gallo nomine * Bitoeto, à quo vt ſe adiuuaret, petierat, interfectus eſt. Cn. Pompeius Iudæos ſubēgit; fanum eorum [in] Hieroſolyma inuiolatum ante id tempus cepit. Hoc bello Bithyniam, Cappadociam, & Ciliciæ partem eam quæ nondum imperio Romano ſubiecta erat; & Syriæ Phœniceen, ac Cœlen, & Palæſtinam vſq; ad Euphratem; & Paphlagoniam, Galatiam, Phrygiā, & finitimam Myſiam; item Lydiam, Cariam, Ioniam, & Aſiam quæ ad Pergamū eſt, atq; ipſam Græciā, partim recuperatas eſſe, partim nunc primū in poteſtatem veniſſe Romanorum, tradit Appianus; Tigrani porro Armeniam maiorem eſſe permiſſam, Pharnaci Mithridatis filio Boſporum, Atiobarzani Cappadociam, Antiocho Commageno Seleuciam, Deiotaro atq; aliis tetrarchis cū Armenia minore Galatiā, Attalo & Pylæmeni Paphlagoniam, Ariſtarcho Colchidem, Palæſtinam Hyrcano. Præterea vero, cum Cicero in oratione de prouinciis dicat, Aſiam, quæ antea Romanum imperium terminabat, tribus nouis prouinciis Pompeii victoria cinctam, Pontum intelligere videtur; quem ille cum Bithynia iunctum, vnam prouinciam auctore Strabone fecit, quæ etiam Bithyniæ nomine appellata eſt; & Syriam, quam cum Palæſtina in prouinciam redactam, rectori delata iuriſdictione, refert Marcellinus lib. XIIII. cui tamen de Palæſtina non aſſentior; quam Hyrcano permiſſam omnes hiſtoriæ loquuntur. Cicero eadem in oratione, ſe conſule referente ait, primum XII dierum ſupplicationem Cn. Pompeio decretam confectis bellis omnibus maritimis terreſtribuſq;. qua de cauſſa hoc etiam anno *ſalutis augurium* factum tradit Dio; quod niſi pacato toto imperio fieri ſoleret.

De coniuratione Catilinæ.

EXTREMO fere hoc anno coniuratio Catilinæ patefacta, atq; conſilio Ciceronis conſulis oppreſſa eſt. L. Sergius Catilina, vir patricius, qui triennio ante etiam cum Cn. Piſone coniurauerat cum priore & hoc anno repulſam conſulatus tuliſſet, cum P. Lentulo & C. Cethego prætoribus, atq; aliis multis, de cæde conſulum & ſenatus, incendiis vrbis, & opprimęnda rep. coniurauit, exercitu quoq; ad id per C. Manlium in Etrutia ad Fęſulas comparato. Re per indices patefacta, S.C. fit, vt conſules videant ne quid detrimenti reſp. capiat. Præſidiis in vrbe diſpoſitis, Q. Marcius rex Fæſulas, Q. Metellus Creticus in Apuliam circumq; ea loca mittuntur; prætores Q. Pompeius Rufus, Capuam, Q. Metellus Celer in agrum Picenum: iiſq; permiſſum vt pro periculo exercitum compararent. Cum Catilina ſui purgandi cauſſa, ſicuti iurgio laceſſitus foret, in ſenatum veniſſet, Ciceronis conſulis oratione, & ſenatorum maledictis exagitatus, domum ſe ex curia proripuit; inde nocte intempeſta cum paucis in Manliana caſtra profectus eſt. Lentulus, Cethegus, ac ceteri qui ex præcepto Catilinæ in vrbe remanſerant, capti, atq; indiciis plurimis conuicti, S.C. ſupremo ſupplicio afficiuntur. Ciceroni, cuius præcipue induſtria ſalus reip. parta eſt, magna à bonis ciuibus laus ac gloria tributa eſt. Hæc Saluſtius, Dio, Appianus, Plutarchus latiſſime.

De triumpho L. Luculli pro cos. de Mithridate.

L. LVCVLLVS, magnis rebus in Ponto & in Armenia aduerſus reges Mithridatem & Tigranem geſtis, exercitum M'. Acilio Glabrioni conſuli ſucceſſori, aut certe

AA

ſequenti anno (vt diximus) Pompeio ſibi in Galatia occurrenti tradidit: conſtitutaq; per decem legatos prouincia (inter quos M. Lucullum fratrem, & L. Murenam fuiſſe, Cicero lib. XIII epiſtolarum ad Atticum ſcriptum reliquit) Romam deceſſit, neq; niſi hoc demum anno triumphauit. Hoc ſignificat Cicero in Lucullo, cum ſcribit de eo; Quinetiam, cum victor à Mithridatico bello reuertiſſet, inimicorum calumnia, triennio tardius quam debuerat, triumphauit. nos enim conſules introduximus pene in vrbem currum clariſſimi viri. Hic autem fuit C. Memmius; quem refert Plutarchus populum R. contra Lucullum incitaſſe, ita vt vix ei triumphum permiſerit. Triumphaſſe etiam eundem Cicerone conſule, patet ex oratione pro Muræna; in qua Cicero ait, L. Luculli exercitum, qui ad triumphum conuenerat, L. Murenæ conſulatum petenti præſto affuiſſe. Eiuſdem triumphi meminerunt Eutropius, Athenæus lib. VI, & latiſſime omnium Plutarchus, qui ei milites à Pompeio dumtaxat mille & ſexcentos ad triumphum relictos ſcribit. Plinius etiam lib. XXVIII, cap. V, hunc ſenem triumphalem appellat. & cum libro XXXIIII, Apollinem a M. Lucullo ex Apollonia Ponti vrbe XXX cubitorum, CL talentis factum, eſſe translatum ait; L. Lucullum qui in Ponto, non Marcum, qui in Macedonia rem geſſit, reponendum opinor.

DE COS. AN. DCXCI.

Consvles ſubſequuti ſunt D. Silanus, L. Murena, auctore cum Siculis Caſſiodoro & Saluſtio. Dio D. Iunium M.F. Silanum, L. Licinium L.F. Murenam edit: Eutropius D. Iunium Silanum, & L. Licinium, D. Iunium M. Silani filium eſſe reor, eius qui conſul fuit bello Cimbrico. L. Murena L. Murenæ filius eſt, eius qui de Mithridate, pro pr. triumphauit; vt ait Cicero pro ipſo Murena ambitus reo. His comitiis repulſam iterum tulit L. Sergius Catilina, cuius dolore ad cõiurationem exarſit; & Ser. Sulpicius Rufus iuriſconſultus, qui poſt Murenam ambitus accuſauit. L. Murena & Ser. Sulpicius, anno ſuo prætores vna fuerunt, id eſt, Cotta & Torquato coſ. Murena, ius dixit; Sulpicius, de peculatu cognouit: Murena, ex prætura in Galliam profectus eſt; Sulpicius, vrbe delectatus eſt: Cicero pro Murena. Hoc anno C. Pontinius, qui, coſ. Cicerone (Saluſtio auctore) prætor fuit, ex prætura Galliam Narbonenſem ſortitus eſt; vt poſt in eius triumpho dicemus. P. Clodius domi Cæſaris pont. max. cum veſte muliebri deprehenſus, cum ſacra Bonæ deæ à mulieribus fierent, ad quæ marẽ penetrare nefas erat. Dio, & Cicero lib. I ad Att.

De L. Catilina victo à C. Antonio pro conſule; & rebus ab eodem geſtis in Macedonia.

L. Catilina, auditis quæ Romæ geſta erant, exercitum parauit. Contra quem cum C. Antonius Roma miſſus eſſet, Catilina per montes aſperos magnis itineribus in agrum Piſtorienſem contendit, eo conſilio, vti per tramites profugeret in Galliam tranſalpinam. Quo cognito, Q. Metellus Celer, qui cum tribus legionibus in agro Piceno præſidebat, caſtris motis, ſub ipſis radicibus montium conſedit. neq; Antonius longius aberat. Catilina, vbi vidit ſe montibus & copiis hoſtium clauſum, neq; præſidii ſpem vllam eſſe, cum Antonio quamprimum conflixit. Antonius, quod pedibus æger erat, M. Petreio legato exercitum permiſit. Catilina in ipſa pugna fortiſſime dimicans cecidit: C. Antonius abſterſos gladios in caſtra retulit, & Imperator appellatus eſt. Romæ ſupplicatio decreta. Dio, Saluſtius, Plutarchus, Valerius capite de iure triumphandi, Cicero pro Sextio. Ceterum cum L. Torquato in Macedonia ex conſulatu C. Antonius ſucceſſiſſet, victo Catilina in prouinciam profectus male rem geſſit. Hoc indicat Obſequens cum ait; C. Antonius cum in agro Piſtorienſi Catilinam deuiciſſet, laureatos faſces in prouinciam tulit. ibi à Dardanis oppreſſus, amiſſo exercitu profugit. apparuit cum hoſtibus portendiſſe victoriam; cum ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. Eundem ſcribit Dio in conſulatu Cæſaris, cum Dardanos ac finitimos eorum populatus eſſet, eorum in ſe impetu non exſpectato, fugam cepiſſe. ab aliis etiam cum equitatu fugatum, peditatum ipſum hoſtibus concidendum reliquiſſe. Hunc autem per triennium prouinciam obtinuiſſe

obtinuiſſe arbitror. Nam quamquam Cicero ad Att. lib. primo ſcribit, K. Ian. Piſone & Meſſalla coſ. prodromos Pompeianos nunciare, Pompeium aperte acturũ vt Antonio ſuccedatur: idem tamen Antonium ſe defendiſſe, ſcribit ad P. Sextium, Antonii tum quæſtorem. Antonium (inquit) in ſenatu grauiſſime ac diligentiſſime defendi; ſenatumq; vehementer oratione mea atq; auctoritate commoui. Accedit, quod Cæſare & Bibulo coſ. C. Octauium Augusti patrem Macedoniæ prætorem inuenio apud Ciceronem in epiſtolis ad Q fratrem (quem etiã ex prætura Macedoniam ſortitum eſſe, atq; Beſſis ac Thracibus magno prœlio fuſis optime ſocios tractaſſe, narrat in Auguſto Suetonius) Gabinio autem & Piſone, L. Appuleium inuenio, cuius quæſtor Cn. Plancius Ciceronem exſulantem complexus eſt. Cicero pro Plancio. Lentulo & Metello, L. Piſonem ex conſulatu eam obtinuiſſe ſatis conſtat. Poſtremo, quia Dio Ciceronem ſcribit Antonium ex prouincia reuerſum, Cæſare & Bibulo defendiſſe, à M. Cœlio accuſatum quod ſocius coniurationis Catilinæ fuiſſet, damnatumq; quod praue rem in Macedonia adminiſtraſſet. Itaq; Cicero pro Cœlio ait: M. Cœlius accuſauit C. Antonium collegam meum; cui miſero præclari in remp. beneficii memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficii cogitati. Atq; hac etiam de cauſſa in Epitoma CIII, ſub conſulatum Cæſaris hæc verba ſunt: C. Antonius pro coſ. in Thracia parum proſpere rem geſſit: cum tamen Cæſare coſ. non ipſe in Macedonia, ſed C. Octauius fuerit.

De Q. Marcio pro coſ. Cilicia & rebus eius.

Q. MARCIVM ex conſule in Ciliciam miſſum, refert Dio Menemachum quendam Mithridatis transfugam recepiſſe; & P. Clodium, qui L. Lucullum reliquerat, claſſi præfeciſſe: Lucullo, ab exercitu ſuo deſerto, opem imploranti denegaſſe. reliquas res eius geſtas vetuſtatiſne iniuria, an hominum incuria apud Dionem aboleuit? Hic per annum prouinciæ præfuit, quia Tullo & Lepido coſ Cilicia mandata Pompeio eſt. Ibi vero res eum magnas geſſiſſe credibile eſt, quod ſcribit Saluſtius in Catilina; Q Marcium regem ad vrbem fuiſſe cum exercitu Cicerone conſule, inimicorũ inuidia impeditum ne triumpharet. An vero triumpharit, parũ certum eſt. mortuus eſt enim hoc tempore. vnde Cicero in Epiſtola ad Att. M. Piſone, M. Meſſalla ſcripta, ait P. Clodium hereditatem Regis deuoraſſe. Habebat autem ſororem Clodii Rex in matrimonio; L. Lucullus alteram. Q. Metellus Celer tertiam; auctor Plutarchus. Eiuſdem Regis meminit Saluſtius Hiſtoriarum lib. v, ex Priſciani lib. XVIII; his verbis; At Lucullus, audito, Marcium Regem pro conſule per Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciliciam tendere.

De triumpho Q. Metelli Cretici pro coſ. ex Creta.

DE rebus à Q Metello pro coſ. in Creta geſtis, ſatis ante dictum eſt. Ne hic quidẽ anno ſuo triumphauit. Nam & hic conſule Cicerone ad vrbem cum exercitu fuiſſe traditur, impeditus paucorum inuidia ne triumpharet. Triumphaſſe autem eum D. Silano & L. Murena coſ. ab Eutropio proditum eſt. De quo triumpho ſic Velleius; Metelli & Luculli triumphum Pompeius imminuit. Et alibi; Cn. Pompeius captiuos duces, ornamentum triumphi Metelli, ſubduxit. (hi fuerunt Panares & Laſthenes, auctore Dione) Huius etiam triumphi veſtigia ſunt in Capit. triumphis. nam voces illæ, K. TVN. quæ ſunt proxime ante Pompeii triumphum, ad hunc, vt puto, pertinent.

DE COS. AN. DCXCII.

CASSIODORVS hoc anno coſ. ſubiicit M. Pupium, M. Valerium: Piſonem & Meſſallam faſti Siculi: Dio M Pupium M. F. Piſonem, M. Valerium M. F Meſſallam Nigrum. Meſſallæ Nigri mentio eſt etiam apud Pædianum in oratione pro Scauro: M Meſſallæ, & M Piſonis, apud Ciceronem lib. I. ad Att. Plinium lib. VII, cap. XXVI; lib. XXXVII, cap. II; lib. VIII cap. XXVI; Cæſarem lib. primo de Gallico bello. M. Piſonem Cn. Pompeii bello Mithridatico legatum ex Aſia à Pompeio ad comitia præmiſſum, eiuſdem opera conſulatum adeptum, refert Dio. De eodem ſic Pædianus

in Piſonianam; M. Pupius Piſo, fuit eiſdem temporibus quibus Cicero; ſed tanto ætate maior, vt adoleſcentulum Ciceronem pater ad eum deduceret, quod in eo & antiquæ vitæ ſimilitudo, & multæ erant litteræ. orator quoque melior quam frequentior habitus eſt. biennio tamen ſerius quam Cicero conſul fuit. triumphauit pro cos. de Hiſpaniis Q. Hortenſio, Q. Metello Cretico cos. ante Ciceronis conſulatum. Et Cicero in Bruto; M. Piſo quidquid habuit, habuit ex diſciplina; maximeque ex omnibus qui ante fuerunt, Græcis doctrinis eruditus fuit, &c. Eundem M. Piſonem ſcribit pro Plaocio in ædilitate præteritum, coofulem eſſe factum. Et Velleius; M. Piſo conſularis Anniam, quæ Cinnæ vxor fuerat, in Syllæ gratiam dimiſit. Eundem à M. Pupio adoptatum tradit Cicero pro domo. De Piſoois prouiocia ſic Cicero primo ad Att. Piſooem coofulem nulla in re conſiſtere vmquam ſum paſſus. deſpooſam hominiiam Syriam ademi. Cæſar lib. I ſcribit ſenatom cenſuiſſe, vti quicumq; Galliam prouinciam obtineret, quod commodo reip. facere poſſet, Æduos ceteroſq; amicos populi R. defenderet. Hoc anno C. Cæſar, qui Murena & Silaoo cos. præturam geſſit, ex prætura in Hiſpaniam vlteriorem profectus eſt.

De cenſoribus & Luſtro LXVIII.

CENSORES in hunc annum Dio profitetur. ſcribit enim, Piſone & Meſſalla cos. omnes eos qui magiſtratus geſſerant, à ceoſoribus etiam ſupra legitimum oumerum io ſenatum lectos. Idem oſtendit Cicero in epiſtola lib. primi ad Atticum, quæ ſcripta eſt his cos. noo. Decemb. Metello Celere cos. deſignato; cum ait; Aſiani, qui de cenſoribus conduxeruot, queſti ſunt in ſenatu, ſe cupiditate prolapſos, nimium magno conduxiſſe; vt induceretur ea locatio, poſtulauerunt. Neq; vero Aſiaoa vectigalia cooduci, niſi poſt pacatam à Pompeio Aſiam, potueruot; id eſt, ab huius aoni cenſoribus. Idem Cicero ſignificat luſtrum ab his cēſoribus eſſe factum; ſed ſequentibus cos. Nam in epiſtola quæ proxime ſequitur, data XI K. Febr. Q. Metello, L. Afranio cos. ſic ait; Reuiſe nos aliquando. nam ne abſens ceoſeare, curabo ediceodum & propooendum locis omnibus. Sub luſtrum autem ceoſeri, germani negotiatoris eſt. Cum igitur dubitandum non ſit quin hoc aooo cenſores creati fueriot, eſt vero illud accurate quæreodum, qui fuerit. neque enim in cenſorem aut cenſorium vllum, ex iis qui ante coofulatum geſſerint, adhuc incidi. Hi autem creati ſunt ante quinquennium; quod priores cenſores luſtrum nullum fecerint.

De triumpho III *Cn. Pompeii Magni pro cos. de Mithridate, &c.*

QVÆ geſſerit maritimo ac Mithridatico bello Cn. Pompeius pro cos. ante demonſtratum eſt. Hic eſt autem anous quo ipſe bellis omnibus cōfectis triumphauit. cuius triumphi hæc adhuc in annalibus veteribus teſtimonia leguntur. Dio & Plutarchus auctores ſunt, eum petiiſſe vt priore anno comitia conſularia differrentur. quo præſens ipſe Piſonem candidatum deducere poſſet. Cicero etiam lib. primo ad Att. ſignificat, Piſone & Meſſalla cos. Pompeium K. Ian. in exſpectatione fuiſſe. Triūphaſſe autem eundem hoc anoo per biduum III, & prid. Octob. proditum eſt in Capitoliois fragmentis, atq; io iis quos paulo infra commemorabo, annalibus. Laudant igitur primum illud in Pompeio rerum Ro. ſcriptores, quod victor cum exercitu maximo rediens, vt Brunduſium traiecerit, copias omnes dimiſerit; atq; ex tot bellis vno triumpho cootentus fuerit; neque vllo ſe, niſi vetere Magni cognomine, ornari noluerit. In ſenatu de ſuis rebus diſſerentem eum dixiſſe Plinius lib. VII tradit, ſe Aſiā, quam vltimam prouinciam acceperat, patrię mediam reddidiſſe. Titulum triumphi, totius mundi prætulit. Quot autem, & quibus ex regionibos nominatim triumpharit, Plinii verbis allatis exponam. Pompeius, inquit, honores vrbi tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubiis dicauit, Co. Pompeius Magnus Imp. bello XXX annorum confecto; fuſis, fugatis, occiſis, in deditionem acceptis homioum vicies ſemel cētenis LXXXIII; depreſſis aut captis nauibus DCCCLXVI; oppidis, caſtellis MDXXXVIII in fidem acceptis; terris à Mæoti lacu ad Rubrum mare ſubactis, votum merito Mineruæ hoc breuiarium eius ab orieote. Triumphi vero, quem duxit a. d. tertium K. Octob. M. Meſſalla, M. Piſone cos. præfatio hæc fuit; Cum oram maritimam à prædonibus

donibus liberaſſet, & imperium maris populo R. reſtituiſſet, ex Aſia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia, inſula Creta, Baſternis; & ſuper hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphauit. Meminit idem huius quoque triumphi lib. XXXVII, his verbis; Id vt planius noſcatur, verba ex ipſius Pompeii triumphorum actis ſubiiciam. Ergo tertio triumpho, quem de Piratis, Aſia, Ponto, gentibuſq; & regibus in ſeptimo huius operis volumine indicans, M. Piſone, M. Meſſalla coſ. prid. K. Octob. die natalis ſui egit, tranſtulit alueum cum teſſeris luſorium è gemmis duabus, latum pedes tres longum pedes quatuor. Perſequitur inde multa alia; quæ eadem etiam apud Plutarchum & Appianum fere memorantur. In Epitoma autem CIII ita eſt; Cn. Pompeius de liberis Mithridatis, Tigrane, & Tigranis filio triumphauit; Magnuſque à tota concione conſalutatus eſt. Et Valerius lib. V; Pompeius de Mithridate & Tigrane, præterea regibus & gentibus, pluribuſq; ciuitatibus & prædonibus, vnum duxit triumphum. Hinc Cicero pro Cornelio; Pompeius tot habet triumphos, quot ſunt oræ parteſq; terrarũ. Item; Pompeii tres triumphi, teſtes ſunt, totum orbem terrarum noſtro imperio teneri. Hoc tempore Pompeium annos natum XXXIII, multis placuiſſe; ſe vero XL probare, ait Plutarchus. Appianus XXX edit. Eſſe autem XLV, facile quiſq; intelliget, qui a C. Atilio, Q. Seruilio coſ. quo anno ipſe prid. K. Octobr. natus eſt, enumerabit. Itaq; merito Velleius ſe mirari ait, tanti viri eos fefelliſſe quinquennium; cum ab ortu eius facillima & certiſſima ſit annorum digeſtio.

DE COS. AN. DCXCIII.

CONSVLES edit in hunc annum Caſſiodorus cum Siculis Q. Metellum, L. Afranium: item Obſequens; item Cicero lib. primo epiſt. ad Atticum: Dio L. Afranium L. F. Q. Cæcilium Q. F. Metellum Celerem. Cicero tamen in primo ad Atticum, Afranium vocat Auli filium; præſertim cum ait; Magna eſt exſpectatio comitiorum; in quæ omnibus inuitis trudit noſter Magnus Auli filium. Q. Metellus Celer Q. F. ſcribitur etiam à Cicerone in V Epiſtolarum. Vterq; horum Pompeii opera conſulatum, teſte Dione, conſequutus eſt. eius enim legati ambo fuerunt in Aſia. Q. Metellus Celer, Cicerone coſ. prætor fuerat. ex prætura autem profectus eſt in Galliã, in qua bellum ſe gerere pro coſ. ſcribit lib. V, ad Ciceronem. Itaq; Plinius lib. II, cap. LXVII inquit; Nepos tradit, Q. Metello Celeri, L. Afranii in conſulatu collegæ, ſed tum Galliæ proconſuli, Indos a rege Sueuorum dono datos. De prouinciis coſ. ita Cicero in primo ad Att. Heluetii ſunt in armis; excurſiones in prouinciam faciunt. ſenatus decreuit vt conſules duas Gallias ſortirentur, delectus haberetur, vacationes ne valerẽt, legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliæ ciuitates, darentq; operam ne eæ ſe cum Heluetiis iungerent. legati ſunt Q. Metellus Creticus, L. Flaccus, Lentulus Clodiani F.

De triumpho abiecto à C. Cæſare pro coſ. ex Luſitania.

C. CÆSAR, Silano & Murena coſ. prætura vrbana perfunctus, in Luſitaniam profectus eſt. atque vt belli gerendi occaſionem haberet, incolis ex monte Herminio in campos deſcendere iuſſis, quod diceret eos ea arce vſos regionem latrocinando vexare, eos mandata facere recuſantes acie fregit: inde ſubactis finitimis, qui eundem exitum metuentes, ſe ad bellum comparauerant, iterũ in incolas Herminii mõtis, quos ſibi in reditu tetendiſſe inſidias ſenſerat, conuerſus, eos ad Oceanum vſque perſequutus, in inſula in quam traiecerant, prope ad internecionem redegit. poſtremo Brigantium Calæciæ oppidum euertit. Quibus rebus geſtis Romam ad comitia, ſucceſſore non exſpectato, deceſſit; cumque triumphare poſſet, maluit conſulatũ depoſito triumpho petere. neque enim niſi præſens in vrbe petere conſulatum lege poterat; nec ſi vrbem priuatus iniſſet, ei poſtea triumphare permiſſum erat. Hæc Dio. Suetonius autem de eadem re his verbis; Cæſar ex prætura vlteriorem ſortitus Hiſpaniam, retinentes creditores interuentu ſponſorum remouit; ac neq; more, neque iure, antequam prouinciæ ordinarentur, profectus eſt: incertum metune iudicii, quod priuato parabatur; an quo maturius ſociis implorantibus ſubueniret. pacataq;

prouincia, pari feſtinatione, non exſpectato ſucceſſore, ad triumphum ſimul conſulatumq; deceſſit. ſed cum editis iam comitiis ratio eius haberi non poſſet, niſi priuatus introiiſſet vrbem, & ambienti vt legibus ſolueretur, multi contradicerent, coactus eſt triumphum ne conſulatu excluderetur, dimittere. Idem tradit Appianus lib. II, Plutarchus in Cæſare. Obſequens etiam his coſ. Luſitanos Gallæcos deuictos notat.

De conſpiratione M. Craſſi, Cn. Pompeii, & C. Cæſaris.

CVM Cn. Pompeius acta ſua à ſenatu confirmari vellet, vt quæ in Aſia ſingulis regibus ac gentibus dediſſet, rata eſſent, atq; in ea re L. Lucullum & M. Catonem aduerſarios haberet; Cæſarem ac Craſſum ſibi adiunxit, Cæſarem ad conſulatum prouehendo, Craſſum alus promiſſis onerando. Ita inter tres ciuitatis principes coitio facta, eaq; iureiurando firmata eſt, fore vt nemo nemini in rep. aduerſaretur, atq; alius alium gratia, auctoritate, atq; omni ope, in iis quæ petiiſſet, adiuuaret. ſic Dio, Appianus, Plutarchus. Hinc etiam Suetonius ita; Cæſar omnibus officiis Pompeium affectatus eſt, offenſum patribus, quod Mithridate rege victo, cunctantius confirmarentur acta ſua; Pompeioq; M. Craſſum reconciliauit, veterem inimicum ex conſulatu, quem ſumma diſcordia ſimul geſſerant; ac ſocietatem cum vtroq; iniit, ne quid ageretur in rep. quod diſplicuiſſet vlli è tribus. Iuliam in conſulatu Pompeio dedit; Calpurniam Piſonis conſulis futuri ipſe duxit. Itaq; in Epitoma CIII ſcriptum eſt; P. Clodius ad plebem tranſiit. C. Cæſar Luſitanos ſubegit. eoq; conſulatus candidato, & capiante remp. inuadere, conſpiratio inter tres principes ciuitatis facta eſt, Cn. Pompeium, M. Craſſum, & C. Cæſarem. P. autem Clodium narrat Dio, vt tribunos pl. ad legem de tribunatu pl. patriciis mandando ferendam adducere non potuit, patriciatu ſe abdicaſſe, atque iura plebis iniſſe; tribunatum autem pl. petentem, aduerſante Metello conſule, repulſam tuliſſe; quod diceret, legitimam eius adoptionem non fuiſſe; quæ lege tantum curiata lata rectè fieri poſſet. Vnde etiam Cicero ad Att. primo ait; C. Herennius tr. pl. ad plebem traducit P. Clodium. Metellus eſt conſul egregius, & nos amat.

DE COS. AN. DCXCIV.

C. CÆSAREM, M. Bibulum in hunc annum conſules comparant cum Siculis Caſſiodorus, Suetonius, & Epitomæ: C. Iulium C. F. Cæſarem, M. Calpurnium Dio: C. Iulium Cæſarem, Calpurnium Bibulum Plutarchus, & Appianus. quamquam Appianus, vt Oroſius & Eutropius, L. Bibulum vocat. Cæſaris & Bibuli coſ. meminit Cicero ad Lentulum lib. I. In fragmentis Capitol. nis eſt, C. IVLIVS C. F. C. N. De comitiis, quibus Cæſar petiit, ſic Suetonius; E duobus conſulatus competitoribus, L. Luceio & M. Bibulo, Luceium ſibi adiunxit, pactus, vt is, quoniam inferior gratia eſſet, pecuniaque polleret, nummos de ſuo communi nomine per centurias pronunciaret. Qua re cognita, optimates auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi. Igitur cum Bibulo coſ. creatus. Et Cicero primo ad Atticum; Luceium ſcito conſulatum habere in animo petere. duo enim ſoli dicuntur petituri. Cæſar cum eo coire per Arrium cogitat; & Bibulus cum hoc ſe putat per C. Piſonem poſſe coniungi. Hoc anno Cæſar conſul *legem agrariam* promulgauit, qua agros publicos omnes pauperibus diuidebat. Stellatem & Campanum iis, qui tres pluresue liberos haberent; eamq;, inuito etiam collega atq; optimatibus, ad populum tulit. Bibulus obnuncians, abeo armis foro pulſus, inde domi abditus, nihil aliud quam per edicta obnunciauit. Cæſar vnus omnia, & ad arbitrium adminiſtrauit: publicanos remiſſionem petentes, tertia mercedum parte releuauit: M. Catonem, dicendo diem eximentem, in carcerem duci iuſſit. acta Pompeii in Aſia confirmauit. Illyrium ac Galliam citeriorem cum tribus legionibus, à populo; vlteriorem cum legione vna, in quinquennium à ſenatu obtinuit. præterea, Cicerone in iudicio Antonii temporum ſtatum deplorante, ea re offenſus, P. Clodium inimicum eius, fruſtra iampridem à patribus ad plebem tranſire nitentem, eodem die, horaq; nona, lege de adoptione eius lata, traduxit. Suetonius, Appianus, Dio, Cicero pro domo, Plutarchus, Velleius.

DE COS. AN. DCXCV.

L. Pisonem, A. Gabinium, in hunc annum cos. inuenio apud Caſſiodorum, & in faſtis Siculis: L. Calpurnium L. F. Piſonem, A. Gabinium A. F. apud Dionem. Horum meminit Cæſar libro primo de bello Gallico, Plutarchus in Catone minore, Cicero in Piſonem, pro Sextio, vbique. Patrem A. Gabinii, A. Gabinium fuiſſe reor eum, qui bello Italico legatus cecidit. *Cæſoninum* Piſoni adiicit cognomen Cicero, & Pædianus; quod etiam auus eius tulit; vt apparet ex Capitolinis tabulis, in quibus hoc anno eſt, L. CALPVRNIVS L. F. L. N. Gabinii competitorem fuiſſe L. Lentulum flaminem Martialem ſcribit Cicero in Vatinium. Piſoni lege Clodia Macedonia data eſt, Gabinio Syria; vt ait Dio, Appianus in Syriaca, Cicero vbique. Ceterum Syria, recenti Cn. Pompeii victoria, imperio populi R. acceſſerat. cui ipſe decedens M. Æmilium Scaurum præfecerat, quem in bello pro quæſtore habuerat. is Metello & Afranio cos. præfuit: Cæſare autem & Bibulo, L. Marcius Philippus; Gabinio & Piſone, Cn. Lentulus Marcellinus, ambo ex prætura. Lentulo & Metello cos. Gabinius ex conſulatu in eam profectus eſt. Appianus in Syriaca, Ioſephus libro XIV Antiquitatum.

De legibus P. Clodii tr. pl. & M. Cicerone vrbe pulſo.

P. Clodius, patricia familia natus, cum ſe adoptandum M. Fonteio homini plebeio, adnitente Cæſare conſule, dediſſet, in hunc annum tribunatum plebis cepit. leges aliquot, quibus ſe plebem ſibi maxime conciliaturum arbitratus eſt, tulit: vnam, vt frumentum populo, quod antea ſemis æris & trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur: alteram, ne quis per eos dies quibus cum populo agi liceret, de cœlo ſeruaret; qua rogatione *lex Aelia Fuſia* tollebatur: tertiam; qua non ſolum collegia quæ ſenatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed alia quædam innumerabilia, ex omni fece vrbis atque ſeruitio, conſtituta ſunt: quartam, ne quem cenſores in legendo præterirent; neue qua ignominia afficerent; niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſque cenſoris ſententia damnatus eſſet: item, vt Cyprus inſula in prouinciæ formam redigeretur, ac bona regis Ptolemæi publicarentur; idq; negotium M. Catoni viro integerrimo mandaretur. His legibus latis, rogationes alias promulgauit; vnam, de prouinciis cõſulum nominatim, qua conſules ſibi deuinxit; vt Gabinio Syria, Babylon, Perſæ; Piſoni Achaia, Theſſalia, Græcia, Macedonia, omniſque Bœotia committeretur: alteram in eos qui ſine iudicio populi R. ciuem Romanum necaſſent: qua lege vnum Ciceronem, ſibi iampridem inimicum, petebat: qui in conſulatu ex ſenatus conſulto in cõiurationis ſocios animaduerti iuſſerat. Qua lege promulgata, Cicero veſtem, ac cum eo boni omnes mutarunt. conſules, a Clodio tribuno in concionem producti, factum Ciceronis improbarunt. Quæ cum Cicero videret, ſeque à M. Craſſo, Cn. Pompeio, C. Cæſare deſertum ſentiret, quamquam à multis defendebatur, ne ſua cauſa ciuiũ cædes vlla fieret, circiter K. Apr. vrbe ceſſit. Eodemq; die rogatio de prouinciis conſulum lata; domus Ciceronis in Palatio a Clodio incenſa, area libertati conſecrata, bona publicata prædia direpta ſunt. lex de Ciceronis exſilio lata, & vt ei aqua & igni interdiceretur: ne quiſquam tectum intra quingenta millia paſſuum ab Italia præberet: ne quis de eo ad ſenatum referret, ne decerneret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, ne ſcribendo adeſſet. Cicero in Macedoniam ſe contulit. Poſt Clodius, cum a L. Flauio prætore petiiſſet, vt Tigranis filium, quem Pompeius apud eum poſuerat, adduci iuberet, atque adductum dimiſiſſet, nec repetenti Pompeio reddidiſſet, Pompeium à ſe valde abalienatum, vt de Cicerone reuocando cogitaret, impulit. itaq; cum hoc anno ab octo tribunis plebis de reditu eius promulgatum eſſet; vnius tamen Ælii Liguris interceſſione nihil perfici potuit. Dio, Appianus, Plutarchus, Cicero pro domo, pro Sextio, vbique.

De re geſta à C. Cæſare pro cos. in Gallia.

Bellum Gallicum tranſalpinum in Gallia, quod Cæſar per IX annos geſſit, hoc anno ſuſceptum eſt; non Gallorum magis culpa quam Cæſaris; qui gloriæ cupidus omnem belli occaſionem atripuit. Heluetii enim, tectis ſuis incenſis atque relictis,

cum nouas quærerent ſedes, iter facere per prouinciam populi Rom. quę Fabii Allobrogici victoria primum parta, poſt Marii virtute ab impetu Cimbrorum defenſa fuerat, (ea *Narbonenſis Gallia* dicebatur) ſtatuerunt, L. Piſone, A. Gabinio conſulibus. Cæſar, cum id nuntiatum eſſet, maximis itineribus in Galliam vlteriorem contendit; legatis eorum, tranſitum id. Apr. petentibus, negat ſe more populi Ro. poſſe iter vlli per prouinciam dare; & ſi vim facere conentur, prohibiturum oſtendit. Heluetii ea ſpe deiecti, ab Sequanis impetrant vt per agrum Sequanorum & Æduorum iter in Santonum fines faciant, qui non longe à Toloſatium finibus aberant; quæ ciuitas erat in prouincia. Id eum Cæſar non ſine prouinciæ periculo futurum intelligeret, præterea Æduorum, Ambarrorum, Allobrogum precibus, qui ſe ab Heluetiis vexari, querebantur, adductus, caſtris motis, eos ad Ararim flumē aſſequutus, pagum Tigurinum omnem concidit. Equitatus deinde Cæſaris, quem, vt videret quas in partes hoſtes iter facerent, præmiſerat, cupidius nouiſſimum eorum agmen aſſequutus, commiſſo prœlio cæſis aliquot fuſus eſt. Poſtremo Cæſar ab Heluetiis prœlio laceſſitus, ſummo certamine eos vicit; atque in deditionem acceptos, domos ſuas, quas incenderant, repetere iuſſit. His rebus geſtis Cæſar, precibus Æduorum & Sequanorum permotus, qui ſe ab Arioviſto Germanorum rege crudeliſſime opprimi quererentur, quod M. Piſone, M. Meſſalla cos. ſenatus conſultum factum erat, vt qui prouinciam Galliam obtineret, Æduos, ceteroſque amicos populi Ro. defenderet, in Ariouiſtum exercitum duxit; milites metu tanti hoſtis perterritos, verbis confirmauit. vbi per colloquium nihil cum Ariouiſto, qui in Galliam deſcenderat, tranſigi potuit, prœlio eum maximo fuſum, vſq; ad Rhenum inſequitur. Ita vna æſtate duobus bellis confectis, in hiberna in Sequanos exercitum deduxit; hibernis Labienum præpoſuit; ipſe in citeriorem Galliam ad conuentus agendos profectus eſt. Hæc Cæſar lib. 1, Dio, Plutarchus.

DE COS. AN. DCXCVI.

CONSVLES ſubſequuntur in hunc annum apud Caſſiodorum & in faſtis Siculis P. Lentulus, Q. Metellus; apud Dionem P. Cornelius P. F. Lentulus Spinther, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Nepos. Quorum meminit his verbis Valerius lib. IX; Lentulus & Metellus, in conſulatu collegæ, ambo in ſcena propter ſimilitudinem hiſtrionum ſpectati ſunt: ſed alter, ex quodam aſſeclarum, cognomen *Spintheris* traxit; alter, niſi *Nepotis* à moribus accepiſſet, *Pamphili* retiarii, cui ſimillimus eſſe ferebatur, habuiſſet. Item Plinius lib. VII, cap. 12. P. Lentuli Spintheris cos. meminit Cicero in primo epiſtolarum, & in orationibus ſæpiſſime; Plutarchus in Cicerone, Pædianus in Milonianam: Q. Metelli Nepotis cos. Cicero in V epiſtolarum. P. Lentulus, ædilis curulis fuit Cicerone conſule, auctore Saluſtio; prætor ex ratione annali, Afranio & Metello: ex prætura citeriorem Hiſpaniam obtinuit, Bibulo & Cæſare. quamquam Gabinio etiam & Piſone cos. in ea fuiſſe videtur; quod Cicero ita ſcribit ad eum lib. 1; Meminceram, nobis priuatis, vſque ad Cæſarem & Bibulum conſules, cum ſententiæ noſtræ magnum in ſenatu pondus haberent, vnum fere ſenſum fuiſſe bonorum omnium, poſtea, cum tu Hiſpaniam citeriorem cum imperio obtineres, neq; reſpubl. conſules haberet, ſed mercatores prouinciarum, &c. Significat enim Gabinium & Piſonem cos. Cæſar autem lib. primo ciuil. belli ait, eum ſuo beneficio prouinciam Hiſpaniam ex prætura obtinuiſſe. Q. Metellus Nepos, Murena & Silano cos. tribunatum plebis; Afranio autem & Metello, præturam geſſit, teſte Dione. ex prætura autem in prouinciam profectus eſt Cæſare cos. quam rem intelligit Cicero libr. II ad Attic. inquiens; Exſpecto tuas litteras; quoniam Nepos proficiſcitur; cuinam auguratus deferatur. Ex conſulatu autem ille in Ciliciam; hic in Hiſpaniam citeriorem profectus eſt: Lentulus illam per triennium; Nepos hanc per biennium obtinuit: illi Ap. Claudius, huic Cn. Pompeius poſt conſulatum ambo ſucceſſerunt: ille de prouincia poſt triumphauit; hic in prouincia obiit.

De Cicerone reſtituto, & aliis urbanis actis.

Hoc anno M. Cicero, quia a P. Clodio tribuno pl lege tributis comitiis lata priore anno vrbe pulſus fuerat, Cn. Pompeio inter alios nitente, & T. Annio Milone tribuno

tribuno pl. agente, P. Lentulo conſule referente, patiente autem collega eius Q. Metello, lege centuriata, ſextili menſe, maximo ſenatus gaudio & vniuerſæ Italiæ, reuocatus eſt. Area domus eius, pontificum ſententiis religione liberata; quod Clodii adoptionem contra leges fuiſſe, atq; omnia eius tribunatus acta irrita eſſe cenſerent. Domus ac villæ, publica pecunia reſtitutæ ſunt. Cum in reditu eius ſumma annonæ caritas eſſet, S. C. in illius ſententiam factum eſt, vt Cn. Pompeius rei frumentariæ per quinquennium præficeretur, cum eodem imperio quod is ad piraticum bellum habuerat. Cum autem Pompeius legatos quindecim legeret, Ciceronem principem nominauit. Eodem anno T. Milo P. Clodium ædilitatis candidatum, de vi poſtulauit; ac ſæpe manu & ferro cum eo in vrbe dimicauit. Ptolemæus Ægypti rex, cõſumpta ingenti pecunia, quam per vim ab Ægyptiis extorſerat vt ſocius populi R. appellaretur, à ſuis, qui ſe ad Cyprum à Romanis repetendam, aut amicitiam eis renuntiandam hortabantur; quod eos non audiret, regnó pulſus, Romam venit. Ægyptii, Berenice ſorore eius ad regnum enecta, legatos & ipſi Romam miſerunt, qui crimina regis purgarent: quorum alios ferro rex ſuſtulit; alios pecunia, ne quid aduerſus ſe agerent, corrupit. atq; hoc eodem anno extremo Roma diſceſſit. id quod ex annali XXII Feneſtellæ, vt ait Nonius, intelligi poteſt. Vt magiſtratum, inquit, inierunt tribuni, C. Cato, turbulentus adoleſcens & audax, nec imparatus ad dicendum, concionibus aſſiduis inuidiam, & Ptolemæo ſimul, qui iam ex vrbe profectus erat; & P. Lentulo conſuli, paranti iam iter, cogitare ſecundo quidem populi rumore cœpit. Hæc ex Dione, Plutarcho, Appiano, orationibus Ciceronis, & epiſtolis.

De rege geſtis in Gallia à C. Cæſare procoſ.

Hoc anno Cæſar, contra Belgas, quos per hiemem inter ſe coniuraſſe contra Romanos acceperat, duxit exercitum, ac primum quidem Belgas cęcidit; deinde Sueſſonibus, Bellouacis, & Ambianis, qui ſe dedebant, in fidem receptis, in Neruios profectus, eorum gentem prope ad internecionem redegit. Qua clade audita, Aduatici, qui auxilio veniebant, ex itinere domum reuerſi, ſeſe poteſtati Cæſaris permiſerunt. Eodem tempore à P. Craſſo, quem cum vna legione miſerat ad Venetos, Vnellos, Oſiſmos, Curioſolitas, Seſuuios, Aulercos, Rhodones, quæ ſunt maritimæ ciuitates, certior factus eſt Cæſar, omnes eas ciuitates in deditionem populi Ro. eſſe redactas. Quibus rebus geſtis exercitu in eas ciuitates quæ propinquæ iis erant locis vbi bellum geſſerat, in hiberna deducto, in Italiam profectus eſt. ob eaſq; res XV dierum ſupplicatio decreta eſt: quod ante id tempus acciderat nulli. Cæſar, Dio, Plutarchus, Oroſius, alii.

DE COS. AN. DCXCVII.

CONSVLES ſuggerit Caſſiodorus Cn. Lentulum, L. Philippum: faſti Siculi Marcellum & Philippum: Dio Cn. Cornelium P. F. Lentulum Marcellinum, L. Marcium L. F. Philippum. Lentuli & Marcellini coſ. meminit Cicero in epiſtolis ad Lentulum; Marcii Philippi conſulis, Plutarchus in Catone. P. Lentulus, P. Lentuli filius eſt, eius qui fuit M. Marcelli filius; vt ait Cicero in Bruto. Eſt autem *Marcellinus* appellatus non *Clodianus*; vel, vt intelligerent omnes ex qua Claudiorum familia ortus eſſet; vel, vt ipſe ab altero Lentulo Clodiano tum viuente internoſceretur. L. Philippus, L. Philippi F. eſt, eius qui coſ. & cenſor fuit anno DCLXII, & DCLXVII. Idem ſocer M. Catonis fuit, vt ſcribit Plutarchus in Catone.

De Ptolemæo Cypri, & Ptolemæo Aegypti regibus.

M. CATO, lege P. Clodii tribuni pl. priore anno cum poteſtate prętoria in Cyprum profectus, vt rege Ptolemæo pulſo, inſulam in prouinciæ formam redigeret, ac bona eius publicaret, per Canidium, quem præmiſerat, regi, qui ſibi vim fieri non eſt paſſus, perſuaſit vt ſponte Cypro cederet. eius autem morte percepta, quam rex veneno hauſto ipſe ſibi Rhodi conſciuerat, Byzantium exſules, quod ei quoque lege mandatum erat, reduxit; ac deinde in Cyprum profectus, inſula conſtituta, regiam ſupellectilem omnem, quæ pretioſiſſima erat, Romam his conſulibus, cum magna

ſenatus ac magiſtratuum omnium occurrentium voluptate ac plauſu, per Tiberim deuexit. qua de cauſa ſenatus ei præturam citra comitia decreuit. quem ille honorem repudiauit. ſic enim apud Plutarchum ἐξαίρετον στρατηγίας interpretor; ſequutus Valerium, qui lib. IV inquit de Catone ita; Campeſtrem experiri temeritatem, quam curiæ beneficio vti, ſatius eſſe dixit. Dio quidem ei, vt petere ante legitimum tempus præturam poſſet, eſſe permiſſum ſcribit. Itaq; Marcellinus hoc factum improbans, ait lib. XIV; Non piget dicere, auide magis Cyprum inſulam populum R. inuaſiſſe, quam iuſte. Ptolemæo enim rege, fœderato nobis & ſocio, ob ærarii noſtri anguſtias iuſſo ſine vlla culpa proſcribi; ideo hauſto veneno voluntaria morte deleto; & tributaria facta eſt, & velut hoſtiles eius exuuię claſſi impoſitæ, in vrbem adductæ ſunt per Catonem. Et Velleius; Cyprus ſenatus conſulto, miniſterio Catonis, regis morte, facta prouincia eſt. Ptolemæum autem Ægypti regem, ne ſtatim aut à Pompeio, aut à P. Lentulo Cilicię pro cos. qui ambo regis reductionem affectabãt, reſtitueretur, verſus quidam Sibyllini impediebant; quibus Romani admonebantur, ne regem Alexandrinum profugum cum exercitu reducerent. Qua re cognita, Ptolemæus reditu deſperato, Epheſum ſe contulit. Eodem anno Clodius ædilis curulis, diem Miloni de vi dixit: quem Pompeius defendit. Cicero, cum in Capitolium comite Milone aſcendiſſet, tabulas quibus acta P. Clodii tr. pl. continebantur, ſuſtulit. Plutarchus in Catone, Dio, Appianus.

De re geſta à Cæſare pro cos. in Gallia.

CVM CÆSAR in Illyrico eſſet, Veneti populi præfectos P. Craſſi, qui in Andibus hiemabant, pro datis Cæſari obſidibus retinent. Ea de re Cæſar certior factus, cum in Galliam reuertiſſet, Venetos nauali prœlio victos in deditionem accepit. Eodem tempore in alia parte, Titurius Sabinus legatus eius, Vnellos; Craſſus Sontiates in Aquitania, atque inde omnes fere Aquitaniæ populos, partim vi, partim metu, vt ſe dederent, coegerunt. Cæſar lib. III, & Dio. Plutarchus adiicit, hoc anno Cæſarem Lucæ hiemaſſe, atq; eo colloquendi cauſa Pompeium & Craſſum, Ap. Claudium Sardiniæ prætorem, Metellum Nepotem Hiſpaniæ proconſulem, alioſq; ſenatores multos conueniſſe.

DE COS. AN. DCXCVIII.

CVM C. CATONIS tribuni pl. interceſſionibus comitia tollerentur, ſenatus veſtem mutauit. Conſules ex interregno facti ſunt Cn. Pompeius, M. Craſſus iterũ; (vt Plutarchus, Dio, & Appianus auctores ſunt) L. Domitius Ahenobarbus, quem Cato ac boni omnes deducebant, foro per vim pulſus; Cato ipſe vulneratus eſt. Hos conſules Dio vocat Cn. Pompeium Cn. F. Magnum II, M. Licinium P. F. Craſſum II quorum Pædianus, Eutropius, faſti Siculi, & alii etiam meminerunt. M Cato in petitione præturæ, prælato Vatinio, repulſam tulit. Idem cum legem impediret, qua prouincię conſulibus in quinquennium, Pompeio Hiſpaniæ, Craſſo Syria & Parthicum bellum, Cæſari Gallia & Germania in alterum quinquennium dabatur, à C. Trebonio tribuno pl. legis auctore in vincula ductus eſt. Theatrum Pompeius conſul dicauit; ludos magnificentiſſimos edidit. L. Piſo reuerſus eſt ex Macedonia; Q. Ancharius ex prętura ei ſucceſſit. Cicero in Piſoniana, Pædianus in argumento eius.

De rebus à Metello Nepote, A Gabinio pro cos. M. Craſſo, & C. Cæſare geſtis.

Q. METELLVS Nepos, qui ex conſulatu in Hiſpaniam citeriorem miſſus erat, hoc anno (vt ait Dio) vario euentu pugnauit. Nam cum quidam populi ſollicitatis Vaccæis defeciſſent, primo quidem a Nepote imparati prœlio victi, poſt eum Cluniam obſidentem in fugam coniecerunt. in altera autem parte fuſi ſunt illi quidem, verum non adeo vt in eius poteſtatem venirent; Nepos autem & ipſe libenter quieſceret. Quæ cauſa effecit vt Pompeio Hiſpaniæ decernerentur: qui tamen Iuliæ vxoris amore captus, in prouinciam non eſt profectus; ſed eam per legatos Petreium & Afranium adminiſtrauit. A. autem Gabinius, qui Syriæ poſt conſulatum præerat,

Prole-

Ptolemæum cum exercitu in regnum, nulla neque Sibyllinorum carminum, neque ſenatus habita ratione, vnius iuſſu Pompeii, reduxit. nam cum primum ægrotaſſet, vbi recreatus eſt, bellum in Parthos parauit, vt Mithridatem Phraate patre mortuo à fratre Orode pulſum reſtitueret. poſt autem literis à Pompeio acceptis, omiſſo Partho, ac filio Siſenna in Syria relicto, traiecit in Palæſtinam; ac Ariſtobulum nouas res molientem comprehendit; tributoque Iudæis impoſito, in Ægyptum mouit. Archelaum, quem Berenice regina, interfecto Seleuco, maritum & regem aſciuerat, captū ſtudioſe dimiſit. Victis deinde pedeſtri naualique prœlio Ægyptiis, atque Archelao ipſo occiſo, Ægyptum Ptolemæo cōceſſit. Interea Syri, à latronibus abſente Gabinio vaſtati, legatis Romam miſſis Gabinium ſequenti anno accuſarunt. M. autem Craſſus, prouinciæ cupidus, in conſulatu ipſo paludatus exiit; neque Ateii Capitonis tribuni pl. obnuntiationibus diriſque commotus, delectu habito in Syriam propere contendit. Dio, Plutarchus, Appianus. Itaq; iure Cicero ad Atticum ita ſcribit; Craſſum noſtrum minore dignitate aiunt profectum, quam olim æqualem eius L. Paullū; item Tiberium iterum conſules. Ea vero quæ ſequuta eſt hieme, qui fuit annus Cn. Pompeio, M. Craſſo cos. Vſipetes, Germani, Tenchtheri magna cum multitudine Rhenum tranſierunt, non longe à mari quo Rhenus influit; quod ab Sueuis compluresannos exagitati, bello premebantur. Sueuorum gens, longe maxima & bellicoſiſſima Germanorum omnium eſt. His de rebus certior Cæſar factus infirmitatem Gallorum veritus, mature ad exercitum proficiſcitur; atq; labantibus iam multorum Gallorum animis confirmatis, in eos qui in Gallia erant, caſtra mouet; atque improuiſo adortus, funditus delet. Germanico in Gallia bello confecto, Rhenum ſibi tranſeundum eſſe ſtatuit, atque Germanos ipſos, à quibus tam ſæpe Gallia vexata eſſet, in ſua ſibi regione petendos. Ita ponte in flumen facto, in Sicambrorum fines contendit; atque eorum vicis ædificiiſque incenſis, ab Vbiis, ad quorum auxilium venerat, cognouit Sueuos audito ſuo in Germaniam tranſitu, in ſyluas coniuges liberoſq; depoſuiſſe; omnes qui arma ferre poſſent, in vnum locum conueniſſe, medium earum regionum quas Sueui obtinerent; hic Romanum exercitum exſpectare. Quod vbi Cæſar accepit, in Galliam ſe retulit, & pontem reſcidit. Poſt autem cum ſciret, omnibus fere Gallicis bellis à Britanis eſſe hoſtibus populi R. ſubminiſtrata auxilia, in Britaniam proficiſci contendit. In eam cum traieciſſet, facto prœlio, Britanos vt ſe Cæſari commendarent, impulit. Claſſis eius quę equitatum tranſportabat, ſęuiſſima tempeſtate iactata eſt. Qua re Britani elati rurſus arma capiunt; atq; cum Cęſare congreſſi, fuſi fugatique ſunt. Cęſar pacem petentibus dedit; atque obſidibus acceptis, in Galliam redit. Morini pręterea rebellantes victi, Menapii in deditionem accepti ſunt. His rebus geſtis, ex literis Cæſaris dierum xx ſupplicatio à ſenatu decreta eſt. Cæſar, Dio, Plutarchus.

De cenſoribus.

Annvs quo Marcellinus & Philippus conſules fuerunt, legitimus erat creandis cenſoribus, præſertim quinquennio abſoluto: conſules tamen non eſſe paſſos creari, primum ſubindicant hæc verba Ciceronis ex epiſtola ad Att. lib. iv, Metello & Lentulo cos ſcripta: Ego me à Pompeio legari ita ſum paſſus, vt nulla re impedirer, quin, ſi vellem, mihi eſſet integrum, ſi comitia cenſorum proximi conſules haberent, petere poſſe. deinde, quod idem in hunc annum cenſores creatos eſſe oſtendit in altera eius libri epiſtola, quæ Craſſo & Pompeio cos. ſcripta eſt ante diem iv Kal. Maias; cum ait; Sane ſcire velim, num cenſum impediant tribuni diebus iniiciendis, totaq; de cēſura quid agant. Item in ſequenti; Perſcribe ad me quid primus dies, quid ſecundus; quid cenſores, quid Appius. Luſtrum autē hoc certe anno conditū non eſt: ſiquidem idem in epiſtola ſcripta Claudio & Domitio cos. ita ait; Non enim puto te de luſtro, quod iam deſperatum eſt, quærere. Quod autem portenti ſimile videtur ne hoc quidem anno, in tanta harum hiſtoriarum celebritate, qui cenſores fuerint, traditur. Ego tamen opinor alterum horum fuiſſe M. Valerium Meſſallam, qui conſul cum M. Piſone fuit: quem Plinius lib. vii, cap. xii. & Valerius lib. ix, cap. xv, conſularem & cenſorium vocant. Et quamquam ſcio M. Meſſallam alterum cenſorem fuiſſe cum Caſſio Longino anno dxcix; puto tamen non eum, ſed hunc intelligi à Plinio

& Valerio. vterque enim cum exempla multa proferat eorum qui oris forma ſimiles exſtiterunt, hunc inter eos nominat qui eius prope æquales fuerunt, Pompeium, Strabonem, Pompeium Magnum Strabonis filium; Lentulos, Spintherem & Nepotem; M. Meſſallam conſularem & cenſorium, C. Curionem patrem. Opinor autem eos propterea conſularem & cenſorium adieciſſe, vt eum diſtinguerent à M. Meſſalla, qui biennio poſt cum Domitio cos. fuit; nec cenſor hoc anno eſſe potuit, quia nondũ conſularis erat. Eiuſdem cenſoris meminit capite de cenſoria nota poſt Getam cenſorem, ita; Item M. Valerius Meſſalla cenſoria nota perſtrictus, cenſoria poſtmodum poteſtate imperauit. Hoc tempore lege (vt dixi) Clodii debilitata cenſura erat; quam legem poſt Q. Scipio cos. abrogauit.

DE COS. AN. DCXCIX.

CONSVLES ſuggerit in hunc annum Cæſar, Caſſiodorus, & Obſequens, Ap. Claudium, L. Domitium: quos Siculi faſti nominant Pulchrum & Ahenobarbum. Pædianus in orat. pro Scauro, L. Domitium Ahenobarbum, Ap. Claudium Pulchrum: Dio L. Domitium Cn. F. Ahenobarbum, Ap. Claudium Ap. F. Pulchrum. L. Domitii Cn. F. Ahenobarbi meminit quoq; Cœlius in VIII epiſtolarum. Hunc annum ab vrbe cond. numerat Dio DCC; ſequutus Plinianam (vt puto) ſupputationem. Ap. Claudius, prætor fuit Lentulo & Metello cos. quo anno Cicero reſtitutus eſt: ex prætura autem Sardiniam obtinuit. Pædianus auctor, & Cicero, & Plutarchus. L. Domitius præturam geſſit Gabinio & Piſone cos. vt ex Suetonio in Cæſare, & Ciceronis epiſtolis ad Q. fratrem colligi poteſt: priore autem anno conſulatus repulſam tulit. Appio Ciliciam obtigiſſe, atque P. Lentulo ſucceſſiſſe, epiſtolæ Ciceronis ſatis indicant. Hac etiam de re ſic his cos. ſcribit ad Lentulum; Appius in ſermonib. antea dictitabat, poſtea dixit etiam in ſenatu palam, ſeſe, ſi licitum eſſet legem curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega prouinciam; ſi curiata lex non eſſet, ſe paraturum cum collega, tibique ſucceſſurum. legem curiatam conſuli ferre opus eſſe, neceſſe non eſſe. ſe, quoniam ex S.C. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in vrbem introiiſſet. Et ad Att. lib. IV; Appius ſine lege ſuo ſumptu in Ciliciam cogitat. A. Gabinius hoc anno a.d. XII K. Octob. ad vrbem acceſſit; IV K. noctu in vrbem intrauit; vt Cicero ſcribit ad Q. Fratrem: damnatus eſt autem, quod contra ſenatus & populi iudicium Ptolemæum in regnum reduxiſſet, vel repugnante Pompeio, qui pro cos. cum imperio rei frumentariæ cauſa ad vrbem manebat. Iulia Cæſaris filia Pompeii vxor mortua, in campo Martio ſepulta eſt. Dio, Plutarchus.

De triumpho C. Pontinii procos. de Allobrogibus.

C. PONTINIVS cum Metello Celere præturam geſſit Cicerone cos. Saluſtio auctore. ex prætura autem in vlteriorem Galliam miſſus eſt, vt Q. Metellus in citeriorem. atque ibi fuiſſe per biennium videtur; quia Dio in rebus exponendis iis quæ Piſone & Meſſalla cos. geſtæ ſunt, rerum a Pontinio in Gallia geſtarum meminit. Bellum autem cum Allobrogibus eum geſſiſſe coniuratione Catilinæ permotis, ſignificat Cicero in or. de prouinciis conſularibus ita; C. Pontinius fortiſſimus vir, ortum repente bellum Allobrogum, atque ſcelerata coniuratione Catilinæ excitatum, prœliis fregit, eoſque domuit qui laceſſiuerunt: & ea victoria contentus, rep. metu liberata quieuit. In Epitoma etiam CIII ita eſt; C. Pontinius prætor Allobroges qui rebellauerant, ad Solonem domuit. Et Dio, Allobrogibus, inquit, Narbonenſem Galliam vaſtantibus, C. Pontinius Galliæ prætor; legatos aduerſus hoſtes immiſit, ipſe caſtris loco idoneo communitis, opportunum inuadẽdi hoſtis tempus exſpectabat. Ac Manlius quidẽ Ventinus Ventiã oppidũ ita oppugnauit, vt legatos ad eum de pace miſerint. poſt autem, agreſtium improuiſo incurrentium impetu ab oppido repulſus, agrum libere populatus eſt; donec Cotugnatus dux eorum, aliis quibuſdã ex iis qui ad Iſarã incolunt, auxilio venit: quos, inſidiis citra flumẽ poſitis, omnes fere palatos perſequutus, ad internecionẽ redegit. L. autem Marius, & Ser. Galba, traiecto Rhodano, ac vaſtatis Allobrogum agris, cum ad Soloniũ perueniſſent, hoſtes prœlio ſubegerũt. quin oppidum caperẽt, Cotugnatus impedimento fuit. His rebus cognitis Pontinius

caſtra mouit; atque oppido obſidione capto, omnibuſq; præter Cotugnatum in poteſtatem redactis, reliqua facilius deinde adminiſtrauit. Hæc de re. De triumpho autem, ſatis conſtat, eum his cos. triumphaſſe, auctore eodem Dione, qui ita ſcribit; Eodem anno triumphauit de Gallis C. Pontinius: qui ad id vſque tempus, nemine triũphum permittẽte, extra pomœrium manſerat. neque vero tum impetraſſet, niſi Ser. Galba prætor, qui ſub eo ſtipendia fecerat, clam ante lucem quoſdam in ſuffragium miſiſſet; cum tamen ante primam horam nihil agi cum populo poſſet. propterea tribuni quidam, qui non affuerant, ei triumphanti negotium, ita vt quidam etiam vulnerarentur, præbuerunt. Hinc Cicero in epiſt. ad Att. his cos. ſcripta lib. *IIII* ait; Põtinius vult a. d. *IIII.* non. Nou. triumphare. huic obuiam Cato & Seruilius prætores aperte, & Q. Mucius trib. pl. negant enim latum de imperio. & eſt latum hercule inſulſe. ſed erit cum Pontinio Appius cos. Cato tamen affirmat, ſe viuo illum non triũphare. id ego puto, vt multa eiuſdẽ, ad nihil recaſurum. Et ad Q. Fratrem lib. *III*; Põtinio ad triumphum a. d. *III* non. Nouemb. volebam adeſſe. etenim erit neſcio quid negotioli. nã Cato & Seruilius prætores, prohibituros ſe minantur. nec quid poſſint, ſcio. ille enim & Appium conſulem ſecum habebit, & prętores, & tribunos pl. ſed minantur tamen, in primiſque *ἄρη τρίων* Scæuola. Et in Piſonem; C. ipſi Põtinio triumphare iam non eſt integrum. religionibus enim ſuſceptis impeditur. Græci hũc modo Πομπτῖνον, modo Ποντῖνον, vocant. Latini nunc *Pomptinum*, nunc *Pontinum*; nũc *Pontinium*, quod magis probo. Apparet autem, poſt Pompeium neminem niſi hoc anno triumphaſſe Romæ. nam in Capitolinis triumphorum fragmentis triumpho Põpeii ſubiicitur hic numerus DCXCIX. qui ſequentis proximi eſt triumphi nota.

De re geſta à M. Craſſo, & à C. Cæſare pro cos.

HIS cõſulibus M. Craſſus, eum iam in Syriam prouinciam perueniſſet, atq; quieta ibi eſſe omnia offendiſſet, belli gerẽdi & pecuniæ cumulãdæ cupidus, in Parthos, quorum tum rex erat Orodes, & ipſos paulo ante pacatos, nec quidquam mouẽtes, ſine vlla aut ſenatus auctoritate, aut populi iuſſu, exercitũ duxit; ac traiecto Euphrate, ac pleriſque Meſopotamiæ locis vaſtatis, regionis eius ſatrapen imparatum adortus, ad Ichnias (id loci nomen eſt) equeſtri prœlio facile vicit; atque eodem impetu cum alias vrbes, tum maxime Nicephorium in poteſtatem adduxit, & Zenodotiam militibus diripiendam conceſſit. Locis omnibus quæ intra Tigrim ſunt, in dicionẽ redactis, ac præſidiis impoſitis, in Syriam in hiberna receſſit: ac temere Parthis tẽpus ſe ad bellum comparandi dedit. Dio, Appianus, Plutarchus. Cæſar autem ex Illyrio, quo ad incurſiones Piruſtarum cohibendas iuerat, in citeriorem Galliam, atque inde ad exercitum reuerſus, Treuiros imperio non parentes, ac Germanos tranſrhenanos ſollicitantes, in fide continuit: comparata claſſe in Britaniam iterum traiecit. cumque ibi proſpere pugnaſſet, maxima hoſtium multitudine deleta, atque aliqua inſulæ parte in poteſtatem adducta, obſidibus acceptis, ac tributis impoſitis, in Galliam in hiberna ſe recepit. Diſpertitis in hiberna cum legionibus legatis, Gallorum aliquot populi duce Ambiorige Eburonum rege defecerunt; à quibus L. Aurunculeius Cotta & Q. Titurius Sabinus legati circumuenti, cum exercitu, cui præerant, cæſi ſunt. qua illi victoria elati, improuiſo ad hiberna Q. Ciceronis, qui in Neruiis erat, aduolarunt; ac Ciceronem ipſum vndique obſidione cinxerunt. caſtra acerrime ab hoſtibus oppugnata, atque à Romanis defenſa; à Cæſare demum ipſo cum exercitu accurrente, fuſis cæſiſque hoſtibus, liberata ſunt. Cæſar, Dio, Plutarchus.

DE COS. AN. DCC.

IN hunc annum conſulatum petierunt magna contentione atque ambitu C. Mẽmius, Cn. Domitius, M. Meſſalla, M. Scaurus; vt ſcribit Cicero ad Q. fratrem. facti autem ſunt ex interregno, ſeptimo huius anni menſe, M. Meſſalla, & Cn. Domitius: qui ne tum quidem creati fuiſſent, niſi Q. Pompeius Rufus trib. pl. qui intercesſionibus comitia tollebat, ex ſenatus conſulto in carcerem coniectus fuiſſet; atque idem ſe de ceteris facturum qui comitia impediſſent, ſenatus oſtendiſſet. Hæc Dio. Appianus

octo menſes remp. ſine magiſtratibus fuiſſe; Plutarchus in tanto rerum motu legem à Lucilio tr. pl. promulgatam de dictatore Cn. Pompeio creando, qui remp. conſtitueret, ſcribit; ac Catone repugnante nihil effectum. Dio non ſolum de dictatore, ſed etiam de tribunis militum conſulari poteſtate creandis. mentionem à tribunis pl. illatam ait: conſules autem Meſſallam & Caluinum, Pompeio annitente, eſſe creatos quæ eadem cognomina in faſtis etiam Siculis prodita ſunt. Cn. Domitius Caluinus, M. F. M. N. in Capitolinis tabulis ſcribitur anno DCCVIII, & DCCXVII. M. Meſſallam Cn. Domitii collegam per annos LV augurem fuiſſe tradit Macrobius lib. I.

De re geſta à M. Craſſo, & à C. Caſare pro cos.

INSEQVENTI anno, M. Craſſus in Parthos reuerſus, contemptis prodigiis Euphratem trãſiuit; ac relicto a tergo, qui ſolus & commeatus ſubuehere & ipſum munire poterat, Euphrate, à ſimulato quodam, cui credidit, trãsfuga deceptus, in media camporum vaſtitate exercitum ex omni parte petendum hoſti obiecit. Itaq; cũ Carras perueniſſet, à præfectis regis Surena & Syllace circumuentus, omnem pene cum filio P. Craſſo, qui ad eum ex Gallia à Cæſare venerat, exercitum amiſit. cuius reliquiis in collem receptis, euocatus a Surena in colloquium, tamquam de pace acturo, captus, atque, ne viuus in poteſtatem hoſtium perueniret, repugnans, occiſus eſt. Exercitus in Armeniam & Ciliciam, quo quemque fuga rapuit, diſtractus. Caſſius Longinus quæſtor, cũ aliqua parte in Syriam incolumis rediit. Dio, Plutarchus, Appianus. Cæſar autem, cum Treuiros ceteros Gallos ſollicitare, atq; vndique bellum parari videret, ex hibernis mouens, eos primo concurſu in fugam compulit, ac ponte in Rhenum refecto, in Germanos, quod eos auxilia contra ſe Treuiris dediſſe compererat, iterum ducit. Cum autẽ per Vbios exploratores cognouiſſet, Sueuos ſeſe in ſiluas recepiſſe, in Galliam aduerſus Ambiorigem Eburonum regem, aduerſus ſe nouas res molientem, contendit; atque Eburones ipſos lõgius perſequutus, late fudit ac diſſipauit. Cæſar, Dio, Plutarchus.

DE COS. AN. DCCI.

NE hoc quidem anno K. Ian. cõſules in rep. fuerunt, verum ex interregno creati ſunt. Petebant autem conſulatum T. Annius Milo, P. Plaurius Hypſæus, & Q. Metellus Scipio: non ſolum largitione palam profuſa, ſed etiam factionibus armatorũ ſuccincti. Cum autem diu tracta comitia cõſularia eſſent, perficique ob eas ipſas perditas candidatorum contentiones non poſſent, & ob id mẽſe Ianuario nulli dum neq; conſules neque prætores eſſent; ac Milo quamprimum comitia confici, competitores eius trahi vellent; ideoque Q. Pompeius gener Scipionis, & T. Munatius Plancus tribuni pl. referri ad ſenatum de patriciis conuocandis, qui interregem proderẽt, nõ eſſent paſſi: Milo Lanuuium, cuius erat dictator, proficiſcens, P. Clodium inimicum ſuum, qui ſuorum aduerſariorum petitionẽ aperte contra ſe adiuuaret, ſibi vltra Bouillas occurrẽtem occidit. cadauer eius Romam relatum, in curia à Sex. Clodio ſcriba crematum eſt; quo incendio curia flagrauit. Domum etiam M. Lepidi interregis Clodiana multitudo oppugnauit; faſces ex lecto Libitinæ raptos attulit ad domũ Scipionis & Hypſæi, deinde ad hortos Cn. Pompeii; clamitans eum modo conſulẽ, modo dictatorem. Incendio curiæ Milo recreatus Romam redierat, petebatque nihilominus conſulatum. fiebant interea alii ex aliis interreges; qui comitia cõſularia propter eorũ candidatorum tumultus, & eaſdem manus armatas, habere non poterãt. Itaque primo S. C. factum erat, vt interrex & tribuni pl. & Cn. Pompeius, qui pro cõſule ad vrbem erat, viderent ne quid detrimenti reſp. caperet, delectus autem Pompeius tota Italia haberet. cum ne ita quidem tumultus quieſceret, crebreſceret autẽ rumor Cn. Pompeiũ creari dictatorem oportere, viſum eſt optimatibus tutius eſſe, eum conſulem ſine collega creari. & cum tractata res eſſet in ſenatu, facto in M. Bibuli ſententiam S. C. Pompeius ab interrege Ser. Sulpicio V. K. Mart. menſe interkalario conſul creatus eſt: ſtatimque cõſulatum iniit. Ita autem viſum eſt, vt Pompeius dictatoria prope armatus poteſtate, facilius remp. legibus atque armis conſtitueret. quem honorem vt ante nemini delatum, ita ipſe libentiſſime accepit. poſt autem,

vt vitaret inuidiam, in quinque menſes extremos Q. Metellum Scipionem ſocerum ſibi collegam ſubrogauit. Hæc Pædianus in Milonianā, Dio, Appianus, Plutarchus. In Epitoma etiam CVII ita; P. Clodii à T. Annio Milone candidato cōſulatus in Appia via ad Bouillas occiſi corpus plebs in curia cremauit. cum ſeditiones inter candidatos conſulatus, Hypſæum, & Scipionem, & Milonem eſſent, qui armis ac vi contendebant; ad comprimendas eas Cn. Pompeius legatus à ſenatu, conſul tertium factus eſt abſens, & ſolus; quod nulli alii vmquam [cōtigit.] Hinc in Siculis faſtis Pompeio Metellus collega datur. Is autem Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio in epiſtola Cœlii vocatur; & a Dione Q. Cæcilius Metellus Scipio Naſicæ F. de quo alio loco diximus. Pompeius cos. legem tulit, quâ ſibi Hiſpaniam prouinciam, vt ait Dio, in alterum quinquennium; vt Plutarchus in quadriennium prorogauit; item leges de vi & de ambitu acerbiores quam antea, tulit: tribunis pl. præterea auctor fuit: vt legē promulgarent qua ratio abſentis Cæſaris in petitione conſulatus haberetur; eaque contradicente M. Catone lata eſt. Dio etiam hoc anno ad cohibendū ambitum ſenatus conſultum factum per interregnum narrat, ne quis coſularis aut prætorius, niſi poſt annos quinque, in prouincias iret. idque poſt etiam auctore ipſo Pompeio cōſule confirmatum. Scipio collega eius, cenſoriam poteſtatem, quam Clodius imminuerat lege, reſtituit.

De re geſta à C. Caſſio Longino quæſtore in Syria, C. Cæſare pro cos. in Gallia.

C. CASSIVS M. Craſſi quæſtor, cum ex clade quæ à Parthis ad Carrhas illata eſt, cum parte exercitus in Syriam ſe recepiſſet incolumis; hoc (vt opinor) anno Parthorum, qui in Syriam trāſcenderāt, impetum retudit. ſiquidem ſcribit Dio, Parthos victoria elatos, nō admodum magnis copiis in Syriam, quam nullo teneri exercitu opinabantur, tranſiſſe, atque a Caſſio fortiſſime repulſos eſſe. Reliqua enim quę ab eo de Caſſio narrantur, in ſequentem annum referenda ſunt. At vero Cæſar in Italiam ad conuentus agendos profectus, cognouit de Clodii cæde. de ſenatuſque conſulto certior factus, vt omnes Italiæ iuniores cōiurarent, delectum tota prouincia habere inſtituit. His rebus in Galliam perlatis, Galli retineri vrbano motu Cæſarem, nec in tātis diſſenſionibus ad exercitum venire poſſe rati, qui ante ſe populi Rom. imperio ſubiectos dolerent, liberius atque audacius de bello inire conſilia incipiunt. Carnutes belli principes ſe fore profeſſi, aliorum auxilia fide ac iureiurando petunt: ac die conſtituta Genabin profecti, ciues Romanos, qui negotiandi cauſſa ibi cōſtiterant, interficiunt. qua re Aruerni cognita, & ipſi Vercingétorige duce arma capiūt, & Pictones, Pariſios, Cadurcos, Turonos, Aulercos, Lemouicos, Andos, per legatos; Bituriges, armis ad belli ſocietatem ſibi adiungūnt. His rebus Cęſari in Italiam nunciatis, Narbonem in tranſalpinam Galliam profectus, præſidia in Rutenis prouincialibus, Volſcis, Arṫonicis, Tōloſatibus, circumque Narbonem, quæ loca erāt hoſtibus finitima, conſtituit. ceteriſque quæ oportuna videbantur, comparatis, oppidum Senonum Vellaunodunum oppugnatum recepit: Genabum Carnutum in poteſtatē adductum diripit & incēdit; atque in Bituriges profectus, Nouiodunum & Auaricū diuturna oppugnatione atq; difficili cepit. in Aruernos inde cum exercitum duxiſſet, vt Gergouiam diu oppugnatam omiſit, ita Alexiam, quod eſt oppidum Mandubiorum, magno apparatu obſeſſam atque circumuallatam, dedito ſibi Vercingétorige Aruerno, belli auctore & imperatore in dicionem ſuam adduxit. Æduos Aruernoſque qui defecerāt, in fidem recepit. ipſe legatis in diuerſas Galliæ partes in hiberna dimiſſis, Bibracte hiemare conſtituit. Huius anni rebus cognitis, Romæ dierum viginti ſupplicatio indicitur. Cæſar, Dio, Plutarchus, Epitomæ.

DE COS. AN. DCCII.

IN hunc annum creati conſules ſunt, M. Marcellus, Ser. Sulpicius, auctore Caſſiodoro, Plutarcho, Appiano: quos faſti Siculi vocant Rufum & Marcellum: Dio Ser. Sulpicium Q. F. Rufum, M. Claudium M. F. Marcellum. Eorum etiam conſulū meminit Suetonius in Cæſare, Cicero in epiſtolis; & Epitoma CVIII ita; In petitione cōſulatus M. Cato repulſam tulit, creatis conſulibus Ser. Sulpicio, & M. Marcello. Hic M. Marcellus C. Marcelli, eius qui cum Lentulo conſul fuit, frater germanus fuit,

vterque enim M.F.dicitur,& à Dione,& à Capit.auctoribus.C.autẽ Marcellus, qui cum Paullo conſul eſt,quem Cicero C.F.appellat, horum eſt frater patruelis; vt ait Suetonius. De Ser.Sulpicio Q.F.Lemonia Rufo,Cicero in IX Philippica. hic in cõſulatu Ciceronis repulſam paſſus eſt, prælato ei L. Murena. Hoc anno M.Marcellus cos. Cæſaris inimicus ad ſenatum rettulit, vt Cæſari contra legem Pompeii & Craſſi ante tempus ſuccederetur: & vt is exercitum dimitteret;& ne eius abſentis in petitione cõſulatus ratio haberetur,& vt colonis quos ille rogatione Vatinia Nouocomum deduxiſſet, ciuitas adimeretur. Quibus rebus Cæſar per Ser. Sulpiciũ Marcelli collegam,& per tribunos pl.aliquot ſumma ope obſtitit;atque ſententiis dictis, diſceſſionem faciente Marcello,ſenatus in alia omnia iuit.Itaque Cœlius ad Ciceronem ſcribit,perſpecta Cn.Pompeii voluntate(is ad vrbem cum imperiò erat)in eam partem,vt eum decedere poſt K.Mart.placeret,quæ erant futuræ Paullo & Marcello cos.ſenatus conſultum factum eſſe prid.K.Oct. vti L.Paullus, C Marcellus conſules cum magiſtratum iniſſent,a.d.IX K.Mart.quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent,de cõſularibus prouinciis ad ſenatum referrent.item ſenatus conſultũ factum eſſe,ne quis eorum qui poteſtatem habent intercedendi,impediendi, moram afferret, quo minus de rep.quamprimum ad ſenatum referretur, & ſenatus conſultũ fieri poſſet: qui impediſſet, eum ſenatum exiſtimare contra remp. feciſſe; interceſſiſſe huic ſenatus conſulto C.Cœlium,L. Vicinium,P.Cornelium,C.Vibium Panſam.

De triumpho P.Lentuli Spintheris,& Ap.Claudii Pulchri ex Cilicia.

P. LENTVLVS Spinther in conſulatu Ciliciam ſortitus,eam per triennium obtinuit.ibi vero quas res geſſerit, nemo literarum monumentis mandauit. Cicero tamen eum bene rem geſſiſſe ſignificat,cum ad eũ ita ſcribit; Rem te valde bene geſſiſſe rumor erat.exſpectabantur litteræ tuæ. Item; Tua cauſſa te eſſe imperatorem, prouinciamque bene geſtis rebus cum exercitu victore obtinere, vt debeo,lætor. Triumphaſſe etiam eundem indicat lib. V ad Att.cum ait; Acceperam ſatis celeriter Iconii per publicanorum tabellarios a Lentuli triumpho datas. Ea vero epiſtola quoniam ſcripta eſt idib.Febr. Paullo & Marcello cos. propterea fit vt triumphum Lentuli in hunc annum eſſe reiiciendum putem. Iconii enim Sulpicio & Marcello cos. fuit. Triumphauit autem ſerius Lẽtulus quam debuit inimicorũ fortaſſe calumniis, vt alii ante multi,impeditus. Ap.autem Claudius in Ciliciam ex cõſulatu profectus, ex ea,ſuccedente ei Cicerone, hoc anno deceſſit;vt ex epiſtolis ad eũ Ciceronis apparet.ne res quidem eius geſtas quiſquam memoriæ tradidit.otioſum tamen in prouincia eum non fuiſſe,& nomen Imperatoris partum,& triumphus, quem poſtulaturus fuit,ſatis indicãt.vbi autem ad vrbem venit, accuſatus à P. Dolabella de maieſtate,triumphi poſtulationẽ,quam in animo habuerat,abiecit.ſic enim ſcribit ad Ciceronem in Ciliciam Cœlius;Non dubito quin perlatum ad te ſit, Appium à Dolabella reum factum: ſane quam non ea, quam exiſtimaueram, inuidia. neque enim ſtulte Appius,qui ſimul atque Dolabella acceſſit ad tribunal introierat in vrbẽ triũphique poſtulationem abiecerat;paratiorq; viſus eſt quam putauerat accuſator. Et Cicero ad Appium ex Cilicia;Illud plane moleſte tuli, quod certiſſimum & iuſtiſſimum triumphum hoc inuidorum conſilio eſſe tibi ereptum videbam.

De re geſta à M.Cicerone pro cos.in Cilicia.

M. CICERO multis poſt conſulatum annis, hoc anno III K. Sext. ex S. C. venit pro cos.cum imperio in Ciliciam prouinciam,atque Ap.Claudio tum decedẽti ſucceſſit. In ea rem ſatis proſpere geſſit, ita vt parto imperatoris nomine triumphũ etiã ſperarit. Res ab eo ibi geſtas nemo fere prodidit. Ipſe tantum ad Catonem ſcribẽs ita ait;Cum ad Amanum cum exercitu veniſſem,Parthos ab Antiochia receſſiſſe,Bibulum Antiochiæ eſſe cognoui, cumq; eo animo veniſſem vt vtriq; prouinciæ, ſi ita tẽpus ferret,ſubuenirẽ;tamen id quod iam ſtatueram vehementer intereſſe vtriuſq; prouinciæ,pacare Amanum,& perpetuum hoſtem ex eo mõte tollere, agere perrexi:cumque me diſcedere ab eo mõte ſimulaſſem,& alias partes Ciliciæ petere, abeſſemque ab Amano iter vnius diei,& caſtra apud Epiphaneam feciſſem,a.d.IIII id.

Oct.

Oct. cum adueſperaſceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, vt a.d. III Id. Octobr. cum luceſceret, in Amanum aſcenderem, diſtributiſque cohortibus & auxiliis, cum aliis Q. frater legatus mecum ſimul, aliis C. Pōtinius legatus, reliquis M. Anneius & L. Tullius legati præeſſent, pleroſque nec opinantes oppreſſimus; qui occiſi captiq; ſunt, interclusi fuga. Eranam, quæ fuit non vici inſtar, ſed vrbis, quod erat Amani caput, itemque Sepyram, & Ceminorim, acriter & diu repugnantibus, Pontinio illam partem Amani tenente ex antelucano tempore vſque ad horam diei decimam, magna multitudine hoſtium occiſa, cepimus; caſtellaque ſex capta, complura incendimus. His rebus ita geſtis, caſtra in radicibus Amani habuimus apud aras Alexandri quatriduum: & in reliquiis Amani delendis, agriſque vaſtandis, quæ pars eius montis meæ prouinciæ eſt, id tempus omne conſumpſimus. Confectis his rebus, ad oppidū Eleutherocilicum Pindeniſſum exercitum adduxi. quod cum eſſet altiſſimo ac munitiſſimo loco, ab iiſque incoleretur qui ne regibus quidem vmquam paruiſſent, cum & fugitiuos reciperent, & Parthorum euentū acerrime exſpectarent, ad exiſtimationem imperii pertinere arbitratus ſum, comprimere eorum audaciam; quo facilius etiam ceterorum animi, qui alieni eſſent ab imperio noſtro, frangerētur, vallo & foſſa circumdedi; ſex caſtellis, caſtriſq; maximis ſepſi: aggere, vineis, turribus oppugnaui: vſuſque tormētis multis, multis ſagittariis, magno labore meo, ſine vlla moleſtia ſumptuue ſociorum, ſeptimo* quinquageſimo die rem cōfeci; vt omnibus partibus vrbis diſturbatis aut incenſis compulſi in poteſtatem meam venirent. His erāt finitimi pari ſcelere & audacia Tibarani. ab his Pindeniſſo capto obſides accepi; exercitū in hiberna dimiſi. Eadem fere ad Att. lib. v; Saturnalibus mane ſe mihi Pindeniſſæ dediderūt ſeptimo & quinquageſimo die poſtquam oppugnare eos cœpimus. Inde ἐν ἐπιτομῇ ea quæ geſſerit narrat. Tarſum, inquit, veni a.d. III non. Octob. inde in Amanum contendi, qui Syriam à Cilicia aquarum diuortio diuidit; qui mons hoſtiū erat plenus ſempiternorum. hic a.d. III Id. Oct. magnum numerum hoſtiū cecidimus: caſtella munitiſſima nocturno Pontini aduentu, noſtro matutino cepimus, incendimus; imperatores appellati ſumus, caſtra apud Iſſum habuimus. Ibi dies quinq; morati, direpto & vaſtato Amano, inde diſceſſimus. Interim rumore aduētus noſtri, & Caſſio, qui Antiochia tenebatur, animus acceſſit, & Parthis timor iniectus eſt. Itaque eos cedentes ab oppido Caſſius inſequutus, rem bene geſſit. qua in fuga Oſaces dux Parthorum vulnus accepit; eoque interiit paucis poſt diebus. Venit interim Bibulus. nos Pindeniſſum, quod oppidum munitiſſimum Eleutherocilicum, omniū memoria in armis fuit, cinximus vallo & foſſa, atque oppido potiti ſumus, &c. Idem ſcribit ad Cœlium. Idem ſe Paullo & Marcello coss. annuo imperio terminato deceſſiſſe III K. Sext. ſcribit ſæpius. De triumpho autem, quem Lentulo & Marcello conſulibus acturus erat, ſic lib. VII ad Att. ſe Pompeium vidiſſe IIII Id. Decembr. de triumpho hortatum eſſe, ne ante in ſenatum accederet quam rem confeciſſet. at ad Tironem ita; Ego ad vrbem acceſſi prid. non. Ian. obuiam mihi ſic eſt proditum, vt nihil fieri potuerit honoratius. Item; Nobis inter has turbas ſenatus tamen frequens flagitauit triumphum; ſed Lentulus cos. quo maius ſuum beneficium faceret, ſimulatque expediſſet quæ eſſent neceſſaria de rep. dixit ſe relaturū. At aliter Plutarchus: In ſenatu cum ei triumphum decernerent, ipſum dixiſſe, ſibi iucundius eſſe ſi Cæſarem triumphantem ſequeretur. Hac certe ille ſpe in vrbem non niſi victo Pompeio introiuit, ac lictores & faſces laureatos ſemper habuit.

De re à C. Caſſio quæſtore, & à M. Bibulo pro cos. geſta in Syria.

M. Bibvlvs, qui Cæſaris in conſulatu collega fuit, hoc anno in prouinciam Syriam pro conſule venit aliquanto ſerius quam in Ciliciam Cicero. Nam ad Atticum loco citato, vbi dixit, ſe poſt diem III id. Octob. Amano vaſtato diſceſſiſſe, ita ſubiicit: Interim rumore aduentus noſtri, & Caſſio, qui Antiochia tenebatur, animus acceſſit, & Parthis timor iniectus eſt. Itaque eos cedētes ab oppido Caſſius inſequutus, rem bene geſſit. qua in fuga magna auctoritate Oſaces dux Parthorum vulnus accepit; eoque interiit paucis poſt diebus. Venit interim Bibulus: in eodē Amano cœpit

laureolam in muſtaceo quærere. at ille cohortem primam totam perdidit,& centurionem primipili Aſinium Dêtonem,& Sex. Lucilium tribunum militum. De vtroque autem ſic Dio; Iterum Parthi Pacori Orodis regis filii nomine, Oſace quodam duce,ſe in Syriam intulerunt; atque redactis omnibus in poteſtatem locis, vſque ad Antiochiam peruenerũt. à quo oppido Caſſii virtute repulſi,iter ad Antigoniam cõuerterunt;atque in itinere poſitis inſidiis ab eodem circumuenti,magnã cladem Oſace ipſo duce interempto acceperunt. quo ſublato, Pacorus tota Syria receſſit. Itaq; Bibulus,qui Syriæ deinde præfuit,quietam prouinciam eã habuit, ac inter Parthos ipſos bellum concitauit. Ornodapanta enim ſatrapen quendã, Orodis regis inimicum,impulit vt Pacorum filium regem conſtitueret,ac cum eo bellum aduerſus Orodem gereret. Ita bellum Romanorum cum Parthis,quarto, ex quo cœptum erat, anno finem habuit Sulpicio & Marcello cos. Appianus etiã in Syriaca Parthos proconſule Bibulo in Syriam irrupiſſe ait. De C. Caſſio ſic Velleius; Reliquias legionũ Craſſi C. Caſſius,atrociſſimi mox auctor facinoris,tum quæſtor conſeruauit; Syriãque adeo in populi R. poteſtate retinuit, vt tranſgreſſos in eam Parthos felici euẽtu fugaret ac funderet. Cæſar lib. III Belli ciuilis, M. Craſſum imp. à Parthis interfectũ, M. Bibulum in obſidione habitum ſcribit.

De re geſta à C. Cæſare pro cos. in Gallia.

Cæsar rebellantes Gallos per hiemem in fide continuit: eodemque tempore Carnutes,à quibus Bituriges ſe bello opprimi querebãtur,eſt perſequutus. inde Bellouacos,quos Corbeo Bellouaco,& Commio Atrebate exercitum comparare cõpererat,vt in fines Sueſſionum, qui Rhemis attributi erãt, impreſſionem facerent, adortus,equeſtribus prœliis afflictos, Corbeo interfecto ad deditionem cõpulit. A C. Caninio & C. Fabio legatis,in Pictonibus res bene geſta eſt. Vxellodunum à Drapete & Luterio in Carnutibus occupatum,magnis operibus obſeſſum,atque aquarũ copia interclusum,tandem in poteſtatem Cæſaris venit. In Treuiris à Labieno bene pugnatum. In Aquitaniam,quã ante per P. Craſſum deuicerat, profectus omnes ciuitates eius in fidẽ recepit. Quibus rebus geſtis,dimiſſis in hiberna legatis, ipſe Narbonem contendit. ac paucos dies in prouincia moratus, in Belgiũ ad legiones ſe recepit,ibique hibernauit. Hirtius, Dio, Plutarchus, Oroſius.

DE COS. AN. DCCIII.

Inde L. Paullus, C. Marcellus conſules ſubſequuti ſunt; auctore cũ Siculis Caſſiodoro, Dione, Suetonio, & Hirtio lib. VIII. Horũ alter, L. Æmilius M. F. Paullus à Dione; alter, C. Claudius C. F. Marcell⁹ a Cicerone in epiſtolis nominatur. Dio hũc ab aliis ἀνεψιὸν, ab aliis ἀδελφὸν M. Marcelli traditum; Suetonius patruelẽ fuiſſe aperte ſcribit. L. Paullus præturam geſſit Caluino & Meſſalla cos. anno antequam Clodius occideretur. Itaque Cicero ſic loquitur pro Milone; P. Clodius cũ videret ita tracta eſſe comitia anno ſuperiore, vt non multos menſes præturam gerere poſſet, qui L. Paullum collegam effugere vellet, ſubito reliquit annum ſuum, ſeque in annũ proximum tranſtulit. Hoc anno veritus Cæſar, ne ſe prouincia & exercitu ſpoliatum conſulatum præſentem petere inimici ſui compellerent, L. Paullum cõſulem, & C. Curionẽ tribunum pl. ante actionibus ſuis aduerſatum, magna mercede ſibi defenſores parauit. Cum de dimittendis Cæſaris exercitibus referretur, Curio ita aſſenſus eſt, ſi & ceteri quoque (nimirum Pompeium notans, qui poſt conſulatum ſecundũ) in Hiſpania per legatos bellum gerebat, atque hoc etiam anno pro cos. ad vrbẽ erat ab armis diſcederent, atque exercitus dimitterent. In eam ſententiam ne diſceſſio fieret, conſules & amici Pompeii impedimẽto fuerunt. Senatus cõſultum fit, vt ad bellum Parthicum legio vna à Cn. Pompeio, altera à C. Cæſare mitterentur. Cæſar Cn. Pompeio legionem primam remiſit, quam ab eo ex Pompeii numero acceperat; & ex ſuo numero quintam decimam. atque ita duabus legionibus ſpoliatus eſt, quæ cum ad bellum Parthicum non eſſent neceſſariæ, Cn. Pompeio a Marcello conſule traditæ ſunt. Hirtius, Dio & Plutarchus.

De cenſoribus.

CENSORES in hunc annum refert Dio Ap. Claudium, & L. Piſonē Cæſaris ſocerum. Idem ab Ap. Claudio multos equites & ſenatores notatos ſcribit inuito collega; libertinos, atque alios nobiles multos, atque inter ceteros C. Saluſtium hiſtoricū, ſenatu eſſe motos. Vnde ſcriptum eſt in declamatione contra Saluſtium; Cēſorium illud elogium Ap. Claudii & L. Piſonis, quo vſus eſt quiſque eorum pro lege, palam vniuerſis recitarem. Ap. Claudii cenſoris meminit Cicero in epiſtolis ad Appium ipſum hoc anno ex Cilicia ſcriptis. item in libro de diuinatione primo, ita; Appius cēſor non ſatis ſcienter P. Ateium notauit, quod ementitum auſpicia ſubſcripſerit. Cæſar etiam libro primo de Bello ciuili, meminit L. Piſonis cenſoris Lētulo & Marcello cos. Adiicit Dio, neminem prudentem hoc tempore hunc magiſtratū affectaſſe, ne aut notandis ciuibus, in odium: aut notis prætereundis, in populi reprehenſionē incurreret. Cenſum actum inde quis ſuſpicari poterit, quod ſcribit Plutarchus ante bellum ciuile CCCXX millia ciuium cenſa cum anno DCCVI, Cæſare cenſum agente, dimidio minus inuenta ſint.

De re geſta à Cæſare pro cos. in Gallia.

CÆSAR hoc anno nullum bellum geſſit, verum operam dedit ne ſub diſceſſu ſuo neceſſitatem ſibi aliquam imponeret belli gerendi. Itaq; honorifice ciuitates appellando, principes maximis præmiis afficiendo, nulla onera noua imponēdo, defeſſam tot aduerſis prœliis Galliam, conditione parendi meliorem facile in pace continuit. Ipſe hibernis peractis in Italiam profectus eſt, vt municipia & colonias appellaret, quibus M. Antonii quæſtoris ſui commendaret ſacerdotii petitionem, T. Labieno Galliæ Togatæ pręfecto, in Treuiros ad exercitum rediit, neque aliud memorabile geſſit. Rufus Gallias & Britanias decimo anno à Cæſare tributarias factas ſcribit. Et Velleius, Gallię ductu auſpiciiſq; Cæſaris infractæ, pene idem quod totus orbis, ignauum conferunt ſtipendium. Et Suetonius; Omnem Galliam quæ à ſaltu Pyrenæo, Alpibuſque, & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano cōtinetur, patetque circuitu ad bis & tricies centum millia paſſuum, præter ſocias ac bene meritas ciuitates, in prouinciæ formam redegit; eiq; in ſingulos annos ſtipendii nomē impoſuit.

DE COS. AN. DCCIIII.

HIC annus conſules habuit L. Lentulum, C. Marcellum. auctor Caſſiodorus, Appianus, Plutarchus, Hirtius, Florus, Cicero in epiſtolis. Dio hos cōſules vocat L. Cornelium P. F. Lentulum, C. Claudium M. F. Marcellum. In fragmentis Capitotinis eſt etiam C. CLAVDIVS M. F. M. N. MARCELLVS. Significat etiam Hirtius lib. VIII, Ser. Galbam præteritum his comitiis, cum ait: Inſolenter aduerſarii Cæſaris gloriabātur L. Lentulum & C. Marcellum conſules creatos, qui omnem honorem & dignitatem Cæſaris exſpoliarent; ereptum Ser. Galbæ conſulatum, cum is multo plus gratia ſuffragiiſque valuiſſet, quod ſibi cōiunctus & familiaritate & neceſſitudine legationis eſſet.

De bello ciuili Cæſaris, & C. Cæſare dictatore.

QVOD prioribus duobus annis ab aduerſariis Cæſaris obtineri non potuit, initio huius anni perfectum eſt. Etenim in ſententiam Scipionis Metelli ſenatus conſultū factum eſt, vt ante certam diem Cæſar exercitum dimitteret; ſi non faceret, eum aduerſus remp. facturum videri. interceſſit M. Antonius, Q. Caſſius tribuni pl. Itaq; de imperio Cæſaris, & de tribunis pl. intercedētibus, grauiſſime acerbiſſimeque decretum eſt. factum etiam ſenatus conſultum eſt ante diem VII id. Ian. darent operam conſules, prætores, tribuni pl. quique conſulares eſſent ad vrbem, ne quid reſp. detrimenti caperet. Profugiunt ſtatim ex vrbe tribuni pl. ſeque ad Cæſarem, qui Rauēnæ eo tempore erat, exſpectabatque ſuis poſtulatis reſponſa, conferunt. Poſt ſenatus cōſultum fit, vti pecunia Pompeio ex ærario detur; prouinciæ conſulares Syria & Galli[illegible]uatis decernuntur; reliquæ, prætoriæ; Scipioni obuenit Syria, L. Domitio

Gallia in reliquas prouincias prętores mittuntur; paludatiq; votis nuncupatis exeũt: tota Italia delectus habentur, arma imperantur, pecuniæ a municipiis exiguntur. Cæſar, cum inimicorum decretis, tum verbis Antonii & Caſſii incitatus, exercitum ad ſuam dignitatem aduerſus inimicos ſuos defendendam hortatus traiecto Rubicõne, Ariminum, quod extra prouinciam eius erat, proficiſcitur. Idẽ, vbi miſſis vltro citroque de pace legatis, res conuenire nõ potuit, exercitu Piſaurum, Fanum, Anconam occupat; Tignium recipit, & Auximum. Quibus rebus magnus Romæ terror coortus: Roma conſules atque optimates omnes profugerunt. Interim Picẽnũ Cæſar percurrit: Aſculum à Lẽtulo Spinthere deſertum recipit; Corfinii, quod à L. Domitio Ahenobarbo tenebatur, vna cum ipſo Domitio quem tamen dimiſit, potitur. His rebus auditis, Pompeius Luceria proficiſcitur Canuſiũ, atque inde Brunduſiũ; Brunduſio autem munito, in Epirum Dyrrhachium, quo conſules ante traiecerant, cum omnibus copiis, relicta Italia traiicit. Cæſar eum perſecutus, cuſtodibus Brunduſio impoſitis ad vrbem redit. Ibi concione aduocata, iniuriis inimicorũ expoſitis, animum ſuum egregium reip. recuperandæ ac conſeruandæ aperit: pecuniaque ex ærario, quamquam L. Metello tribuno pl. reclamante extorta, M. Lepido vrbi præfecto, in Hiſpaniam, quæ a legatis Pompeii poſt ſecundum (vt dixi) eius conſulatum L. Afranio & M. Petreio tenebatur, profectus, Maſſiliam, quæ ſibi in itinere portas claudebat, obſedit. ac relictis in obſidione vrbis eius legatis C. Trebonio & D. Bruto, cum in Hiſpaniam perueniſſet, Afranium & Petreium cũ VII legionbus ad Ilerdã in deditionem accepit, atque ambos incolumes dimiſit. Hiſpaniis receptis, Maſſiliẽſes duobus prœliis naualibus deuicti, diuturna obſidione fatigati, puteſtati ſe Cæſaris permiſerunt. Cæſar Maſſiliæ latam Romæ de dictatore creando legem, ſeque à M. Lepido prætore dictatorem dictum cognouit. Placentiæ militibus ſeditionem mouentibus cohibitis, Romam venit. Sic Cæſar libro primo de bello ciuili. at Dio ita: Cæſare reuertẽte ex Hiſpania, M. Æmilius Lepidus, is qui poſtea triumuir factus eſt, prætor populo perſuaſit vt Cæſarem dictatorem crearet; eũque ſtatim dixit contra leges. Is autem vbi in vrbem venit, magiſtratu inito, exſulibus omnibus redeũdi poteſtatem, præterquam Miloni conceſſit: magiſtratus ſubrogauit, ſacerdotes ſuffecit, Gallis tranſpadanis ciuitatẽ dedit. quibus rebus actis, dictatura ſe abdicauit. Plutarchus Cæſarem intra XI dies dictatura abiiſſe, cum à ſenatu dictus eſſet, ait. Appianus cum neque à ſenatu, neque à conſule, ſed à ſeipſo dictatorem factum ſcribit; verum ſiue ad leuandam inuidiam, ſiue quod eo magiſtratu non egeret, per XI tantum dies eã tenuiſſe. Qua de re ſic ipſe tradit lib. III; Cæſar his rebus, & feriis Latinis, comitiiſque omnibus perficiendis, XI dies tribuit; dictaturaque ſe abdicat; & ab vrbe profectus, Brunduſium peruenit. Quantum autem ex Capitolinis fragmẽtis intelligi poteſt, creatus eſt ſine magiſtro eq. quod etiam ante fieri cœptum fuerat. Eodem anno P. Dolabella Cæſaris legatus, à M. Octauio & L. Scribonio Libone Dalmatia pulſus; C. Antonius ibidẽ captus eſt. C. Curio Siciliam M. Catone exacto occupauit; cumque in Africam traieciſſet, ac proſpere aduerſus Atium Varum pugnaſſet, a Iuba rege Mauritaniæ Põpeianas partes tuẽte, cum exercitu cæſus eſt. Dio, alii.

DE COS. AN. DCCV.

Cassiodorvs in hunc annum edit conſules C. Cæſarem II, & P. Seruilium; Dio C. Iulium C.F. Cæſarem II, P. Seruilium P.F. Iſauricum. Hi autem creati ſunt dictatore habẽte comitia Cæſare. ſic enim ipſe lib. III ſcribit; Dictatore Cæſare habẽte comitia, conſules creãtur Iulius Cæſar & P. Seruilius Iſauricus. is enim erat annus quo per leges ei cõſulem fieri liceret. Idem ſcribit Plutarchus, Suetonius, & Appianus. Legem autem intelligit eam qua vetabatur ne quis intra decem annos iterũ conſul fieret. P. Seruilius, P. Seruilii F. eſt, eius qui primus Iſaurici cognomẽ inuenit; qui hoc anno conſulatum Romæ, Cæſare in Macedonia rem gerente, adminiſtrauit, ac M. Cœlio prętori, ſeditiones in vrbe nouarum ſpe tabularum ſollicitata plebe cõcitanti, magiſtratum abrogauit. Is vrbe pulſus, Miloni exſuli, qui fugitiuorum exercitum contraxerat, ſe coniunxit. Vterque, cum bellum molirentur, interempti ſunt. Dio, Appianus, alii.

De

De re geſta à C. Caſare aduerſus Cn. Pompeium.

Cn. Pompeivs, magnis ex omni Aſia copiis cōparatis, Theſſalonicæ hiematitatus, Cæſarem bello Hiſpanienſi diu occupatum, aduerſus ſe hoc anno non eſſe exercitum adducturum. Cæſar autem exitu anni Roma profectus, Brundiſium cōtendit; cumque Epirum ipſam exiguo fere inimicorum teneri præſidio accepiſſet, in eam II non. Ian. traiecit. Eidem, Orico atque Apollonia receptis, Dyrrhachium petenti, ad flumen Apſum Pompeius, improuiſo eius aduētu accepto, ex Macedonia occurrit. qui cum ſibi pugnandum eſſe ſtatuiſſet, recēti Antoniani exercitus ad Cæſarem aduentu commotus, cum ſe perſequente Cæſare Dyrrhachiū recepiſſet, Cæſarem prœlio ita vicit, vt ille ob rei frumentariæ inopiam caſtra inde in Theſſaliam trāsferre coactus fuerit. Qua de cauſſa Pompeius Imperator appellatus, magno cū animo perſequutus, in Pharſalia è regione ſubſtitit. Ibi ambobus exercitibus extremo congreſſis prœlio, Pōpeius maxima accepta clade fugatus, cū ad mare perueniſſet, nauim conſcendit; atque in Ægyptū delatus, iuſſu regis Ptolemæi, auctore Theodoto præceptore, & Photino, occiſus eſt ab Achilla in nauicula, antequam in terrā egrederetur, eodem die quo de Mithridate & Tigrane regibus triūphārat. Cornelia vxor, & Sex. Pompeius filius, in Cyprum refugerunt. Cæſar poſt diem tertium inſequutus, cum ei Theodotus caput Pompeii & annulū obtuliſſet, doluit, & illacrymauit. Appianus, Dio, Plutarchus, alii.

De Caſare Dictatore II; & conſulibus an. DCCVI.

In hunc annum C. Cæſarem Dictatorē cum magiſtro equitum M. Antonio creatum inuenio, non ſolum in tabulis Capitolinis, ſed etiam apud Dionem & Plutarchum. Dio quidem ita ſcribit; Populus R. audita Cn. Pompeii cæde, enixe operam dedit, vt Cæſari victori quam honorificentiſſima decreta fierent. Ergo conſulatum in quinque deinceps annos, dictaturam non in ſex menſes, vt ante, ſed in annum, tribuniciam poteſtatem in perpetuum ei mandauit. Cæſar autem, quamuis extra Italiā eſſet, dictaturam ſtatim iniit, cum magiſtrum eq. M. Antonium nondum prætoriū ſibi ſubrogaſſet, auguribus negantibus magiſterium equitum niſi in ſex mēſes poſſe mandari. In quo irridendi erant, quod de dictatore contra leges in annum creato nihil dicerent, magiſtrum eq. in annum gerere magiſtratum indigne ferrent. Plutarchus autem hoc modo; Cæſar Alexādria recepta, & Pharnace in Ponto ſuperato, in Italiam traiecit; & Romam venit exitu eius anni in quem Dictator iterum dictus fuerat, cum numquam antea magiſtratus ille annuus fuiſſet. Itaque apud Dionē etiā Cicero obiicit Antonio, quod magiſterium equitum in totum annū tenuerit; quod nemo ante fecerat. & ipſe Cicero in II Philippica, M. Antonium ait, Cæſare ignaro, cum ille eſſet Alexandriæ, beneficio amicorum magiſtrum equitum eſſe cōſtitutū. Quo autem titulo hanc dictaturam Cæſar ceperit, nemo tradit. Si autem ſequamur laudationem M. Antonii apud Dionem, in qua ille dictatorem aduerſus hoſtes Cæſarem creatum ait, rei gerēdæ cauſſa factum dicemus. verum funebres laudationes, vt inquit Cicero, corrupere Romanam hiſtoriam. Ego nō alia cauſſa dictaturam inuaſiſſe Cæſarem opinor, quam vt ea poteſtate, quæ ſumma erat, omne ad ſe vnum ius reip. traheret, quod ante multorum erat. quod poſteri eius, ſublato iam à M. Antonio cos. Dictatoris nomine; *Imperatoris* vocabulo expreſſerunt. Itaque conſtituēdæ reip. & rei gerendæ cauſſa factum notaui. hunc enim titulum ante Sylla, & poſt triūuiri dominationi ſuæ prætulerunt, vt ſe reip. conſtituendæ cauſſa magiſtratum eum ſumpſiſſe dicerent. Ceterum ineunte hoc anno, addit Dio fœdum ac miſerabilem prope fuiſſe vrbis Romanæ aſpectum, nullis nec prætoribus nec cōſulibus deſignatis. & quamquam (inquit) M. Antonius magiſter equitū purpurea veſte & ſex lictoribus vſus, ſpeciem quandam libertatis antiquæ referebat: tamen quia præſidiis militum ſeptus, comitiis populi interérat, tyrānidem eam eſſe putabat ciuitas: cumque ea magiſter equitum faceret, multo grauiora dictatorem ipſum eſſe facturum ſuſpicabatur. Paulo poſt profectus ab vrbe Antonius, præfectum vrbis reliquit L. Cæſarē ſenem; quod numquam ante factum fuerat à magiſtro equitum. Eodem autem hoc anno conſules fuerunt Q. Fufius Calenus, & P. Vatinius. Hoc cum ex Capitolinis

tabulis,cum ex hiſtoria Dionis cognoſcitur,apud quē ita ſcriptum eſt; Ægyptus recepta,& Pharnaces victus eſt anno illo quo Cæſar ipſe vere dictator iterum fuit; cōſulos autem exitu anni creati Calenus & Vatinius eſſe dicebantur.Item in indice ita;

C.Iulius.C.F. Cæſar.Dict.II.
M.Antonius.M.F. Mag.eq. Conſules vero
Q Fufius.Q.F. Calenus.
P.Vatinius.P.F.

Itaque Caſſiodorus,qui dictatorum non meminit, conſules in hunc annum edit Q. Fufium,P.Vatinium(quamquam non ſine librorum menda) faſti autem Siculi Calenum & Vatinium.De Vatinio autem coſ.ita ſcribit Macrobius lib. III In conſulatu Vatinii,quem paucis diebus geſſit, notabilis Ciceronis vrbanitas circūferebatur. Magnum oſtentum,inquit,anno Vatinii factum eſt; quod illo conſule nec ver, nec æſtas,nec autumnus fuit. Querenti deinde Vatinio,quod grauatus eſſet domum ad ſe infirmatum venire,reſpondit; Volui in conſulatu tuo venire:ſed nox me deprehēdit.Hoc autem dictum in C.Caninium aptius cadit; quem poſt in vnam noctē conſulem Cæſar creauit,vt infra dicemus. P. Vatinius ex conſulatu in Illyricum miſſus eſt à Cęſare.vt poſt in triumpho eius oſtendemus. L. Trebellius & P. Dolabella tribuni pl.inter ſe de lege nouarum tabularum ferenda in vrbe contenderunt. Qua de cauſſa cum plebs tumultuaretur,inductis à M.Antonio magiſtro eq. in vrbem militibus,octingenti è plebe cæſi ſunt. Cæſar veteranis cum ſeditione miſſionem poſtulantibus dedit.Epitomæ,Dio,alii.

De rege geſtis à Cæſare in Aegypto,atque in Ponto.

BELLVM hoc anno geſſit Cæſar in Ægypto ad Alexandriam; in quo gerendo nouem(vt ait Appianus)mēſes conſumpſit. Geſſit autem id neque loco neque tempore æquo,ſed hieme ac inops rerum omniū,& imparatus, auctore Suetonio; hac occaſione.Quo tempore ipſe Cn.Pompeium in Ægyptū perſequutus eſt, Ptolemæus puer cum ſorore Cleopatra,quam paucis ante menſibus regno expulerat, armis decertabat.Cæſar ad ſe pertinere exiſtimans,quod conſul eſſet, de controuerſiis regū cognoſcere,ſibi placere dixit,Ptolemæum & ſororē à bello diſcedere, & iure potius quā armis apud ſe de controuerſiis diſceptare. Itaque Cleopatræ (cuius etiam amore captum fuiſſe eum ferunt) & Ptolemæo maiori Ægyptum, Arſinoæ & Ptolemæo minoribus Cyprum adiudicauit.Photinus autē regni pueri procurator, grauiter ferens,Cleopatram in ſocietatem Ægyptii regni veniſſe, per Achillam exercitū in Cæſarem comparat.qui exiguitate copiarum eius fretus,Alexandriam adortus,à Cæſare repellitur.Arſinoe,vacuam regni poſſeſſionem ſperans,ſe ex regia ad Achillā traiecit,& vna bellum adminiſtrare cœpit.Photinus interea à Cæſare; Achilla poſt ab Arſinoe,orta inter eos de principatu diſcordia,per Ganymedem, ad quem imperiū delatum erat, eſt interfectus. Hoc bello his Cæſar detrimentis affectus eſt. primum,aquarum vſu,fiſtulis inciſis, ab hoſtibus ſpoliatus eſt. deinde, cum claſſis eius diriperetur,facibus,quibus etiam inſignis illa Ptolemæi bibliotheca flagrauit,hoſtes propulſare coactus eſt.poſt cōmiſſa ad Pharum pugna,cum quādam nauiculam, vt ſuis opem ferret, conſcendiſſet, ab hoſtibus oppreſſus, ſe è nauicula eiecit; ac natans, vix ad ſuos incolumis rediit. Poſtremo autem, cum rex Ptolemæus ab eo ad Ægyptios ſpe fœderis feriendi miſſus,apud eos manſiſſet, Cæſar ſummo cum iis prœlio decertauit,in quo rex cum magna Ægyptiorum parte deletus,Arſinoe capta eſt. Qua victoria parta, Cæſar Cleopatræ,& fratri eius minori Ptolemæo, regnum Ægypti tradidit; atque in Pharnacem Boſpori regem ſe contulit. Hic enim cum à Pompeio bello Mithridatico Boſpori Cimmerii rex conſtitutus eſſet, captato tempore quo Romani inter ſe armis contendebant, patrii recuperandi regni cupidus, Colchida & Armeniam, & Cappadociæ, & Ponti partem in poteſtatem adduxit, Domitium Caluinum, à Cæſare ad eius conatus comprimendos miſſum, profligauit;atque hac victoria ferox, reliquas Pōti partes expugnata Amiſo occupauit. Hinc cum in Boſporum ad domeſticos tumultus ſedandos rediret, accepto Cæſaris

In ſe

in ſe ex Ægypto impetu, ſibi ſubſiſtendum ratus, cum eo ad *Zeliam congreſſus, vno prœlio fugatus, cum in Boſporum confugeret, ab Aſandro Boſporani tumultus auctore eſt necatus. Quo factum eſt vt merito Cæſar gloriatus ſit, ſe ita cum Pharnace pugnaſſe, vt eadem hora venerit, viderit, & vicerit. Cæſar, Hirtius, Dio, Appianus, Plutarchus.

De triumpho M. Aemilii Lepidi propr. ex Hiſpania.

Hoc anno M. Lepidum ex Hiſpania triumphaſſe tradit Dio lib. XLIII, his verbis; Cæſar, vbi primum à M. Lepido prætore dictator dictus eſt, (id autem biennio ante factum eſt) ipſum ſtatim poſt præturam in citeriorem Hiſpaniam miſit, & reuerſum triumpho ornauit; cum tamen ille non ſolum neminem viciſſet, ſed ne omnino quidem pugnaſſet; hoc titulo, quod rebus à Longino & Marcello geſtis interfuiſſet. Itaque Lepidus in triũpho nihil aliud tulit quam pecunias, quibus ſocios ſpoliarat. Hoc modo extulit Lepidum Cęſar, eundemque ſibi conſuli collegam, dictatori magiſtrũ equitum ſubrogauit. De rebus autem à Q. Caſſio Longino & M. Marcello quæſtore, Cæſare, & Seruilio cos. geſtis, idem tradit lib. XLII. Scriptum eſt etiam in Epitoma CXI ita; Propter Q. Caſſii (ſic enim legendũ, non Catuli) prætoris auaritiam crudelitatemque, Cordubenſes in Hiſpania cũ duabus Varianis legionibus à partibus Cæſaris deſciuerunt. Probant etiam hunc triumphum Capitolini faſti; in quibus M. Lepidum anno DCCX triumphaſſe II ex Hiſpania, ſcriptum eſt.

DE COS. AN. DCCVII.

De magiſtratibus huius anni non eadem ſentiunt ii qui Capitolinos magiſtratus digeſſerunt, & qui annales Romanos ſcripſerunt. Nam illi Cæſarem dictaturam ſecundam in annum tantum priorem geſſiſſe putant, hoc autem anno dumtaxat conſulatum cum M. Lepido adminiſtraſſe: hi vero, Cæſarem hoc anno dictaturam tertiam, & conſulatum tertium cum M. Lepido geſſiſſe aiunt; ita vt Cæſar hoc anno III dictator fuerit, poſtero IIII, tertio V. Ergo omnis in eo quæſtio poſita eſt, an Cæſar quater an quinquies dictator fuerit. Verba eorum primum apponam; poſt quid ipſe ſentiam, adſcribam. Dio ita lib. XLIII; Poſtero vero anno dictaturam quoque vna cum conſulatu, vtrumque tertium geſſit, collega ſibi ſubrogato in vtroque magiſtratu M. Lepido. & in indice libri hoc modo; C. Iulius C. F. Cæſar dictator cũ M. Æmilio Lepido mag. eq. & cos. III cum Æmilio Lepido. Idem ſentire videtur Suetonius, cum ſcribit; Cæſar tertium & quartum conſulatum titulo tenus geſſit, contentus dictaturæ poteſtate cum conſulatibus decretæ: atque vtroq; anno binos cõſules ſubſtituit ſibi in ternos nouiſſimos mẽſes; ita vt medio tempore comitia nulla habuerit, præter tribunorum & ædilium plebis; præfectoſq; pro prætoribus conſtituerit, qui præſente ſe res vrbanas adminiſtrarẽt. Omnino ergo Suetonius cum Dione ſentire videtur; præterquam quod in ternos etiam huius anni nouiſſimos menſes, binos cõſules ſibi ſuffeciſſe eum ſcribit; quod nemo prodidit. Dio autẽ adiicit, cõſulem eum non niſi extremo hoc anno cum M. Lepido eſſe creatũ. Hirtius etiam lib. V auctor eſt, Cæſarem Africa recepta (recepit autem hoc anno) dictatorem fuiſſe III, deſignatum IIII. A Capitolinis autem lapidibus ſtat etiã vetuſtiſſimus alter lapis, qui quondam Romæ fuit in hortis Colotianis, in quo multi conſules horum temporũ magna diligentia deſcripti ſunt; qui Cæſarem quater tãtum dictatorẽ prodit. & fortaſſe etiã Plutarchus, qui inquit; Pharnaces victus eſt exitu eius anni quo Cęſar iterũ dictator cum M. Antonio fuit. nam in inſequentẽ annum conſul creatus eſt. Itẽ in Antonio; Cæſar III cos. deſignatus, non Antonium, ſed Lepidum collegã ſibi aſciuit. Et Eutropius, qui ita loquitur; Cæſar Pharnace victo ſe Romam contulit; & tertio ſe conſulẽ fecit cum M. Æmilio Lepido, qui ei magiſter equitum dictatori ante annum fuerat. Ergo res ita habere videtur. Anno DCCIIII, pulſo Italia Põpeio, Cęſar dictatura in ſex menſes capta, poſt XI dies abdicauit. anno DCCV, victo occiſoque Pompeio, quo anno conſulatum cum Seruilio geſſit, decreta eſt ei dictatura altera in annũ; quã poſtero anno cum M. Antonio magiſter equitũ geſſit. Eodemq; anno, Scipione & Iuba in

Africa ſuperatis, decreta eſt ei dictatura tertia in x annos, quam anno DCCVIII cum M. Æmilio Lepido geſſit. Eodemque anno, victis in Hiſpania Pompeii filiis, dictatura quarta ei in perpetuum mandata eſt; quam geſſit anno DCCIX cum M. Lepido magiſtro equitum II. M. Lepidus anno DCCIIII præturã geſſit, Cæſare & Dione auctoribus. In faſtis Siculis Cæſar cum Lepido conſules ſuggeruntur. Lapidis Colotiani exemplum ad amuſſim deſcriptum hoc loco placuit interponere; quod eius ſæpe teſtimonio ſequentes faſtos confirmaturi ac expleturi ſumus.

C. IVLIVS. CÆSAR. IIII SINE CONLEGA DIC.

SVF Q. FABIVS. MAXIM. C. TREBONIVS C. F.
C. CANINIVS C. F.

..VLIVS. CÆSAR. DICT. IV. M. ÆMILIVS. M. EQ.

C. IVLIVS. CÆSAR. V. M. ANTONIVS. M. F.

SVF. P. CORNELIVS P. F.

C. VIBIVS C. F. PANSA. A. HIRTIVS A. F.

SVF C. IVLIVS. CÆSAR. SVF Q. PEDIVS Q. F.
C. CARRINAS C. F. P. VENTIDIVS P. F.

..EMILIVS. M. ANTONIVS. IMP. CÆSAR IIIVIR. R. P. C.

EX A. D. V. K. DEC. AD PR. K. IAN. SEX.

.MVNATIVS L. F. M. ÆMILIVS M. F.

.ANTONIVS. P. SVLPICIVS CENS. LVST. N. F.

.ANTONIVS P. SERVILIVS P. F.

.N. DOMITIVS M. F. C. ASINIVS CN. F.

.VF. L. CORNELIVS. SVF. P. CANIDIVS P. F.

De re geſta à C. Cæſare cos. in Africa.

C. Cæsar, Pompeio fugato, Ægypto ſubacta, Pharnace ſuperato, extremo anno quo dictator iterum fuit, Romam rediit; atque haud ita multo poſt, media hieme IIII K. Ian. contra Scipionem & Iubam Mauritaniæ regem, in Africam exercitum duxit: in quam poſt pugnam Pharſalicam P. Scipio & M. Cato ſe receperant, atq; ibi partes Pompeianas, dum Cæſar in Ægypto moratus eſt, Iuba ſocio adiuncto, confirmarant; cum earum imperium ad P. Scipionem delatum, Vticæ autem tutela & cuſtodia M. Catoni mandata eſſet. Ibi Scipio prœliis aliquot ſecundis elatus, collatis ad Tapſum cum Cæſare ſignis, in fugam cum exercitu coniectus; Afranii & Iubę caſtra eodem impetu victoriæ à Cæſare capta ac direpta ſunt. Inde cum citato curſu Cæſar Vticam contenderet, vt viuum Catonem in poteſtatem adduceret, eum, audita ſuorum clade, ſibi mortem cõſciuiſſe inuenit. Poſt prœlium Petreius Iubam ſeq; ipſum interemit. Scipio in naue circumuẽtus, honeſtæ morti vocem quoque adiecit. quærentibus enim hoſtibus imperatorem, dixit; Imperator bene ſe habet: atq; ſe percuſſum in fluctus intulit. Fauſtus & Afranius, cum in poteſtarem veniſſent, occiſi ſunt. Catonis filio venia data eſt. Cæſar Romã exercitum deportauit. ob has res ei ſupplicatio XL dierum decreta eſt. Dio, Appianus, Hirtius, alii. Hoc bello Numidia, quæ in poteſtate regis fuerat, in prouinciæ formã redacta eſt, Hirtio, Appiano, & Velleio auctoribus. quamquam apud Velleium inſignis labes eſt. ſic enim vulgo legitur: Ab eodem facta Numidicus Ciliciam perdomuit viſa viciſſet poſt bellum Antiochinũ Cn. Manlius Vulſo Gallogræciam. loquebatur de Cæſare, à quo Gallia prouincia facta erat. inde pergit; Ab eodẽ facta Numidia. Ciliciam perdomuit Iſauricus: & poſt bellum Antiochinum Cn. Manlius Vulſo Gallogræciam. ſic enim hiſtoriæ veritas legendum admonet.

De IIII triumphis C. Cæſaris, Gallico, Alexandrino, Pontico, Africano.

Eodem anno Cæſar Romam ex Africa reuerſus, quatuor triumphos in vrbem innexit, vt Dio, Appianus, Plutarchus, & Suetonius auctores ſunt. Nam Caſſiodorus eos in eum annum refert, quo ipſe cum Q. Fabio cos. fuit. Suetonius quater eodẽ menſe, interiectis diebus: itemque Dio & Appianus triumphatum referunt. Florus autem,

[illegible] Hic triumphus [illegible] [illegible] C[illegible] [illegible] rem. [illegible] Caſ[illegible] [illegible] qui [illegible] om[illegible] [illegible] [illegible] Cæſarem. Quod [illegible] [illegible] illorum r[illegible] [illegible] Ægyptio grauiter [illegible] populi Ro[illegible] [illegible] Cæſare fra[illegible] [illegible] cum his verbis, v[illegible] [illegible] Ex Africa autem triumphauit, [illegible] [illegible] tanquam de [illegible] [illegible] Romanorum qui vict[illegible] [illegible] Catonis, Scipionis, Afranii, & [illegible] [illegible] hoc triumpho ductus eſt. Ac [illegible] [illegible] autem die, poſtquam cœnatum [illegible] [illegible] coronatus venit; atque inde d[illegible] [illegible] lampadas ferentibus, ſe recepit. Ita Dio. [illegible] Velleius; Gallici triumphi appa[illegible] ex [illegible] Alexandrini [illegible], Africi ebore; Hiſpanienſis argento [illegible] magnis populum congiariis affecit [illegible] [illegible] Forum Iulium ex[illegible] [illegible] & [illegible] ſtatuit: annum [illegible] ſuppleuit, patricios a[illegible] Dio, App[illegible] [illegible], Suetonius.

De cenſu a C. Cæſare acto.

Africa a Cæſare ſubacta, ſingulares ei a ſenatu honores decreti inueniuntur [illegible] [illegible] item XL dierum ſupplicationem, [illegible] plus quam [illegible], dictat[illegible] [illegible] vt moribus præfectus eſſet in triennium. eo [illegible] [illegible] rem appellandum eſſe putauerunt: quod cenſoris [illegible] [illegible] Itaq; cũ hoc anno cenſum egiſſe, ac p[illegible] [illegible] ante [illegible] bellum cenſa eſſent, CL millia tãtum, reliqui [illegible] [illegible] cum autem ipſe ciuium paucitatem ex [illegible]
4 [illegible] poſſit. Hæc etiã Appian[illegible] Z[illegible] [illegible] Sue[illegible] ciuium populi nec m[illegible] [illegible] per dom[illegible] [illegible] in d[illegible] rum locum ex[illegible] qui re[illegible] [illegible], ſubſortitio a prætore [illegible]. Huius cenſuræ non meminerunt [illegible] [illegible] [illegible] *Præfectus morum* appel[illegible] [illegible] cenſum egit. neque in XVI [illegible] [illegible] epiſtolis Cæſarem Præ[illegible] appellat

De Cæſare Dictatore [illegible]

[illegible] dictatorem [illegible] cum [illegible] Cæſarem [illegible] [illegible] hæc [illegible]

Ex [illegible] & c [illegible] comperio C[illegible] [illegible] Max[illegible] C. Tre[illegible] ba de [illegible] ate [illegible] [illegible] apparet [illegible] [illegible]) inecoll[illegible]a. nam faſti Cu[illegible] CÆSARE [illegible] m p[illegible] Appia[illegible] & P[illegible] [illegible] de[illegible] H[illegible] excra[illegible] Q. Fa[illegible] mus. Ad[illegible] præterea [illegible] Cæſarē, m[illegible] Q. F[illegible]bio [illegible] vltimo [illegible] [illegible] Quã de re ſic Cicero [illegible] campo [illegible] comitiis quæſtoriis inſtitutis, ſella Q. [illegible] conſu[illegible] [illegible] poſita eſſet, e[illegible] mortuo nunciato [illegible] q[illegible] riata habe[illegible] [illegible] ad K. Ian. [illegible] quæ eſſent futuræ mane poſt idie. [illegible] leſ[illegible] præ[illegible] [illegible] neneo conſule [illegible] fuo cōſulatu ſomnū non viderit. Hi[illegible] S[illegible] P[illegible] K. Ia[illegible] [illegible]tina conſulis morte ceſſantem honorem in paucas horas petenti de[illegible] F. A[illegible] C[illegible] Rebilus, qui vno [illegible] Senatu [illegible] ſtra[illegible] honorem in[illegible] cōſul[illegible] & [illegible], quod Cicero, [illegible] vi[illegible] increpui[illegible] C.[illegible] Deinde H[illegible] vt qua tertia q[illegible] [illegible] Vi[illegible]lantem habemus c[illegible] ſuo ſomn[illegible] non vidit. Mem[illegible] vii; Sunt alia [illegible] [illegible]peta. [illegible] cō[illegible] qu[illegible] die cōſolatum per [illegible] S[illegible] diale [illegible] d[illegible] c[illegible]tul[illegible] diales habemus. Et in eundem. V[illegible] noſter, qui c[illegible] ſomnum non vid[illegible] expe[illegible] q[illegible] ad eundem co[illegible] n[illegible] veniſſet, Veniebam, inq[illegible] di. E[illegible] P[illegible] Q. F[illegible] Max. in conſulatu ſuo pr[illegible] K. Ian. m[illegible] Re[illegible] p[illegible] c[illegible] h[illegible] cōſulatum [illegible] De [illegible] Ver[illegible] & [illegible] in Cæſare. C. autem Tr[illegible], is eſt qui a[illegible] DCCV prætor vrbanus cum M. [illegible] Ru[illegible] præto[illegible] conte[illegible] que po[illegible] Cæſarem [illegible] quem c[illegible] [illegible] Dolabella, [illegible] Cæſare ad cō[illegible] fa[illegible]g[illegible] ſcri[illegible] Vel[illegible]ius.

[illegible] dus creari c[illegible]ptis.

Ex hoc anno, [illegible] SVFFECTI CONSVLES creari cœpti ſunt. N[illegible] Cæ[illegible] eq[illegible] m[illegible] quum a[illegible] atium co[illegible] geſſi[illegible] ſe [illegible] abdicaſſet, aliū honoris eius [illegible] t[illegible]x[illegible] [illegible]que ibus de[illegible]ps anni [illegible] in a[illegible]m, præter p[illegible] ſed a[illegible] res, ali in pauciores a[illegible] d[illegible]es [illegible] ſunt. ex qui[illegible] q[illegible] K. Ian. [illegible] er[illegible] anum nomen anno dede[illegible] [illegible] r[illegible]. qui parte a[illegible] memorabile aliquid ge[illegible] [illegible]on- ſe[illegible] a [illegible]moria [illegible]. Ita [illegible] c[illegible] p[illegible]ſequuturum eſſe D[illegible] ne[illegible] q[illegible] s [illegible] anta m[illegible] [illegible]gent a[illegible], co[illegible] a[illegible]eremus. Hoc aut[illegible] um auctū [illegible] P[illegible] L. Marcio, C. Cal[illegible] co[illegible] [illegible] ul [illegible] ann[illegible] m c[illegible]es deſignarent, qui in paucos m[illegible] n[illegible] [illegible] e[illegible] [illegible] ffect[illegible] fiſſe [illegible] qui [illegible] [illegible] re[illegible]nt, deſi[illegible]nat[illegible] v[illegible] [illegible] partes a[illegible] atq[illegible] a[illegible] [illegible] a *Mino[illegible]* [illegible] [illegible] m e[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

De re geſta à Caſare in Hiſpania cum filiis Cn. Pompeii & triumpho eius.

Bellvm hoc anno a Cæſare geſtum eſt in Hiſpania cum filiis Cn. Pompeii Magni acerrimum, qui ibi exercitum maximum reparauerāt; hac de cauſſa. Milites qui ſub Longino Cæſaris legato in Hiſpania meruerant, cum imperante illo ſeditionem feciſſent, ſuccedente ei C. Trebonio quieuerunt illi quidem; verū metu Cæſaris, ad Scipionem clam in Africam de defectione legatis miſſis, Scipionē, vt in Hiſpaniam Cn. Pompeium Magni filium mitteret, impulerunt. qui, cum ad eos contēderet, Gymneſiis ſubactis inſulis, morbo implicitus, in itinere ſubſtitit. Milites interea cōperta Scipionis in Africa clade, veriti ne ante à Didio profligarentur, quem cum claſſe aduerſus ſe à Cæſare mitti audierant, quam Pompeius accederet, T. Quinctio Scapula & Q. Aponio ducibus lectis, Trebonium eiecerunt, atque Bæticam omnem ad defectionem ſollicitarunt. Interea Pompeius adueniens, cū vlterioris Hiſpaniæ potitus eſſet, dum Cæſar muneribus dandis in Italia detinetur, partim precibus, partim vi magna cōparata manu, prouinciam vaſtare cœpit. Iam enim ad eum Scapula imperium detulerat; & quicumq; olim ſub Afranio ſtipendia fecerant, quique ex Africana pugna profugerant, Sextus frater, Varus, & Labienus, ei ſe adiunxerant. Cum autem crebris nuntiis in Italiam miſſis ciuitates inimicæ Pompeio auxilia ſibi poſtularent, C. Cæſar magnis itineribus in Hiſpaniam cum exercitu ſpatio dierum XXVII venit. neque enim Q. Pædius aut Q. Fabius Max. quos legatos ante exercitui præfecerat, iam Pompeii impetum ſuſtinere poterant. Varo à Didio ad Crantiam nauali prœlio victo, obſidēte Vllam Cn. Pompeio, Cæſar aduenit. Is adducto ad Cordubā, quæ à Sex. Pompeio tenebatur, exercitu, Cnæum ab Vlla, quam prope ceperat, auocauit: ipſe Ateguam circumuallatam obſedit. eo Pompeius accurrens, equitatū Cæſaris circumuentum prope concidit. Ategua poſt à Cæſare capta eſt a.d. XI K. Mart. ipſe Imperator appellatus eſt. deinde Corduba, poſt Hiſpalis, poſtremo Mūda prid. id. Aprilis in poteſtatem Cæſaris peruenerunt. is vltimo prœlio ad Mūdam deſperatis rebus, etiam de nece cogitaſſe dicitur. Cn. Pōpeius, cum ex prœlio effugiſſet, deprehenſus ac interfectus eſt. Cæſar vniuerſa recepta Hiſpania, ac bellis ciuilibus omnibus confectis, Romam deceſſit. Hac victoria ei decretæ ſunt quinquaginta dierum ſupplicationes, atque triumphus quintus; quo triumpho nihil eſſe populo Romano potuit grauius. etenim de ciuibus actus eſt, nō de Hiſpanis. Dio, Appianus, Hirtius, Plutarchus, alii. Velleius reuerſum Cæſarem ex Hiſpania ait menſe Octobri. Cum autem triumphus Q. Fabii Maximi hoc anno III id. Octobr. poſt Cæſaris triumphum actus ſit, facile intelligi poteſt, paulo ante eum diem Cæſarem triumphaſſe. Plinius lib. XIIII, cap. XV; Cæſar Hiſpanienſi triumpho Chium & Falernum dedit.

De triumphis Q. Maximi conſulis, Q. Pedii pro cos. ex Hiſpania.

Post Cæſarem Q. Maximum de Hiſpania triumphaſſe, docet Quinctilianus lib. VI, cū ait; Chryſippus, cum in triumpho Cæſaris eburnea oppida eſſent translata, & poſt dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas eſſe oppidorū Cæſaris dixit. Q. Fabium Maximum conſulem, Q. Pedium pro cos. de Hiſpania hoc anno; III id. Octobris illum, hunc idib. Decemb. triumphaſſe, ſcriptum eſt in Capitolinis tabulis. Hos Cæſar in Hiſpaniam aduerſus Pompeium cum exercitus parte præmiſerat. itaq; eos Dio Prætores, ac Proprætores appellat. Quamquam autem ipſi per ſe rem non bene geſſerunt, tamē eos triumphare Cæſar voluit, vt de ciuibus Romanis in Hiſpania victis tres triumphi agerērur. in quo maxime populi Ro. animum perculit, vt ait Dio: qui idem hos ligne[illegible] oppidorum imaginibus riſum mouiſſe populo ſcribit. Hinc Plinius libro XXXV, ca[illegible] IIII, Q. Pedium triumphalem & conſularem vocat. eſt enim poſt conſul cum C. C[illegible]æſare Diui F.

De C[illegible]ſare Imperatore appellato, & aliis honoribus ei habitis.

Cæsar victis Pompeii in Hiſpania filiis, atque omnibus ciuilibus bellis confectis, nouos quoſdam ac ſingulares honores ſibi decerni à ſenatu paſſus eſt; in primis

autem, vt *Pater patriæ* diceretur; *conſul in decennium*, (quem tamen honorē poſt aſpernatus eſt) *dictator in perpetuum* eſſet; *ſacroſanctus* haberetur; Quinctilis menſis a ſuo homine *Iulius* appellaretur; comitia etiam tributa in poteſtate haberet; in acta ſua magiſtratus ineuntes iurarent; poſtremo etiā, vt IMPERATOR appellaretur. IMPERATOREM autē intelligi voluerunt, non eum qui re bene geſta id nominis vel militari ſtudio, vel ſenatus auctoritate conſequutus: ſed qui potentiam & auctoritatē in repub. ſummam adeptus eſſet. Quo nomine ipſe primus, ac deinde filii & nepotes eius S.C. affecti ſunt. quod prænomen appellat Suetonius, cum ait; Tiberius prænomē Imperatoris recuſauit. Quo factum eſt, vt qui poſt eum ſummum ius in rep. obtinuerunt, IMPERATORES appellati ſint. Neque vero priſca illa & militaris Imperatoris appellatio antiquata eſt. ea enim ornabantur, cū rem proſpere in bello geſſiſſent. Itaq; notas etiam rei ſæpius bene geſtæ addebant, cum II, III, aut IIII ſe imperatores ſcriberent: vt apud Ioſephum lib. XIIII Antiquitatum; C. Cæſar Imp. IIII, cos. V, Dictator perpetuus. Et in antiquo epigrammate, hoc; IMP. CÆSAR DIVI F. AVG. PONT. MAX. COS. XIIII. IMP. XX. TRIB. POT. XXXVII. P. P. itemque in aliis de quibus poſt dicemus. Cicero etiam in Philippicis obiecit Antonio, quod aſcribi in faſtis ad Lupercalia iuſſerit; C. CÆSARI DICTATORI PERPETVO M. ANTONIVM CONSVLEM POPVLI IVSSV REGNVM DETVLISSE. Quemadmodum autem Cæſari Imperatoris nomine ſummum in rep. ius & imperium traditum eſt, ſic dictatura eidē, vt ſummam haberet in rep. auctoritatem, mandata eſt. neque enim aut rei gerendæ, aut ſeditionis ſedandæ, aut comitiorum habēdorum, aut vlla alia legitima cauſſa, dictatorem eum factum accepimus. Ex quo intelligi poteſt, vt altiſſimum auctoritatis in rep. faſtigium obtineret, eum dictatorem eſſe creatū. quod ipſi hoc verbo cōſtituendæ reip. voluiſſe exprimere videntur. Itaque ego ſilentibus in tanta re Romanis annalibus, eum II, & III, & IIII dictatorem cōſtituendæ reip. cauſſa, id eſt, vt ſummo iure, atque maximo in rep. imperio vteretur, eſſe creatum ſcripſi. nam primam dictaturam comitiorum habendorum cauſſa cepit.

De Cæſare dictatore IIII, conſule V, ann. DCC. X. *& magiſtris eq & coſ.*

DIO in hunc annum Cæſarem dictatorem V cum M. Æmilio Lepido magiſtro eq. edit: tabulæ autem Capitolinæ & Colotianæ cum dictatorem IIII profitentur. De magiſtro equitum ſcribit Appianus, Cæſarem ſe cum M. Antonio magiſtro eq. conſulem renuntiaſſe; ac M. Lepidum, qui Hiſpaniam per legatos adminiſtrabat, pro Antonio ſibi magiſtrum equitum cooptaſſe. Dio autem, Cæſarem conſules in biennium proximum deſignaſſe, & ipſum vtroque anno dictaturam fuiſſe geſturū; cumque ille alium quendam magiſtrum equitum dixiſſet, Octauium etiam, quamquam adoleſcentem, dixiſſe. cum autem Antonius toto anno conſulatum geſturus eſſet, ac ipſe Lepidum Galliæ Narbonēſi & Hiſpaniæ citeriori præfeciſſet, duos pro iis alios ſeorſum vtrūque magiſterium equitum gerere voluiſſe. Quibus ex verbis hunc ſenſum elicio; Cæſarem in Antonii locum dixiſſe magiſtrū eq. M. Lepidum. at vero cū Lepidus in Hiſpaniam & Galliam paludatus exiturus eſſet, tertium quendam magiſtrum eq. atq; etiam quartum ſibi cooptaſſe. tertium autem fuiſſe C. Octauium; qui initurus erat vbi primum Lepidus paludatus exiret. quartum, Cn. Domitium Caluinum: qui cum eſſet in inſequentem annum deſignatus, interfecto Cæſare dictatore, non iniit. Huius autem facti hāc cauſſam Dio reddit; quod cum Cæſar multis ſe debere ſentiret, his honoribus eorum beneficia compēſare voluerit. Itaque Appianus etiam ait; Octauius magiſter equitum factus in annum à Cæſare fuerat; ex quo Cæſar amicos hoc honore afficiens, annuum eum reddiderat. Plinius libro VII; Repulſa Auguſti in magiſterio equitum apud auunculum; & contra voluntatem eius prælatus Lepidus. Quod autem in fragmentis Capitolinis, quæ ante diuulſa, à me coniuncta ſunt, eſt, PALVDATVS, id eo pertinet, quod ſcribit Dio, M Lepidum tum ad vrbem cum exercitu & imperio fuiſſe. erat autem exiturus in Galliam vlteriorem & Hiſpaniam citeriorem; quas ei decedens à bello Hiſpanienſi Cæſar tribuerat, cū vlteriori Hiſpaniæ C. Aſinium Pollionē præfeciſſet. Hæc de dictatore & magiſtris eq.

De conſulibus autem hæc accepimus. Cæſarem vna cum M. Antonio dictaturam quintam, & conſulatum quintum geſſiſſe, Dio; Appianus, eundem ſe cum M. Antonio conſulem creaſſe ſcribunt. In hunc item annum Cæſarem v̄, & M. Antoniū prodit cum faſtis Siculis Caſſiodorus. Eorum meminit quoque lib. primo Macrobius, Quinctilis (inquit) menſis *Iulius* vocatus eſt in honorem Iulii Cæſaris dictatoris, legẽ ferente M. Antonio M. F. cos. quod hoc menſe a. d. *IIII* id. Quinctilis procreatus ſit. In Capitolinis præterea & Colotianis tabulis ſcriptum eſt, C. Cæſarem v̄ cū M. Antonio M. F. cōſulem fuiſſe: Cæſari autem ſuffectum P. Cornelium P. F. Hic autẽ fuit P. Cornelius Dolabella; quem etiã Cæſar, ſi vixiſſet, ſibi fuit ſubſtituturus. Hic ad conſulatum peruenit nondum prætorius, Dione; xxv annos natus, Appiano auctoribus. Tradit Plutarchus, Cæſarem v̄ conſulem, M. Antonium ſibi collegam cooptaſſe. cum autem ſibi Dolabellam ſufficere vellet, eaque de re ad ſenatū retuliſſet, Antonium oratione obſtitiſſe: poſt autem, cum iterum Cæſar renuntiari Dolabellã cōſulem iuſſiſſet, obnuntiante Antonio, Cæſarem incœpto deſtitiſſe. Interfecto autem Cæſare, Antonium ſcribit Dio Dolabellam collegam ſibi adiunxiſſe, veritū, ne ſeditio oriretur ſi eum repudiaſſet. Appianus Dolabellam, qui in reliquum tẽpus anni, vbi Cæſar in Parthos paludatus exiſſet, cōſul futurus erat, Cęſare occiſo, ſtatim ait iniiſſe. Vnde Velleius: Dolabella, cæſo Cæſare, quem ſubſtituturus ſibi conſulẽ Cæſar deſignauerat, faſces atque inſignia corripuit. Dolabellæ Syria, Antonio à ſenatu Macedonia, à populo citerior Gallia decreta eſt.

De ouatione C. Cæſaris dict. IIII.

C. Cæsarem dictatorem IIII, *VII* K. Febr. ex monte Albano ouantem vrbem iniiſſe, inuenio ſcriptum in Capitolinis triumphis, eumque triumphum ſextum Cæſaris appellari. Hoc eſt autem id de quo ſcribit Dio, permiſſum eſſe inter alios honores Cæſari, vt poſt ferias Latinas in vrbẽ ex monte Albano inueheretur; id eſt, vt ipſe ait, ἐκ τοῦ Ἀλβανοῦ ἐς τὴν πόλιν ἐπελαύνῃ. vnde etiam paulo poſt; ἐσιππεύοντα αὐτὸν μετὰ τοῦ Ἀλβανοῦ, βασιλέα αὖθις ὠνόμασαν. quo in loco vereor ne legendum ſit, ἐσιππεύοντα αὐτὸν ἐκ τοῦ Ἀλβανοῦ. vt ſit; *Eundem in vrbem equo vectum ex Albano, regem quidam appellarunt.* ſiquidẽ ita ſcribit Plutarchus; καὶ καταβαίνοντος ἐξ Ἄλβης Καίσαρος εἰς τὴν πόλιν, ἐτόλμησαν αὐτὸν ἀσπάσασθαι βασιλέα. id eſt, *Quin etiam Cæſarem ex Alba in vrbem deſcẽdentem, regem ſalutare auſi ſunt.* Dixi autem ſupra quemadmodū *Equo vehi* vſurpetur à Dione pro *Ouantem inire.* Neque vero hic honos idem eſt cum eo cuius Papirius Maſo auctor fuit. ille enim in monte Albano triumphum agere inſtituit: huic conceſſum, vt feriis Latinis actis, in vrbem ouans ex monte Albano iniret. cuius rei vix meminit Suetonius, ſic; Cum è ſacrificio Latinarum reuertẽte eo, inter immodicas ac nouas populi acclamationes; quidã è turba ſtatuæ eius coronã laureã candida faſcia præligatam impoſuiſſet, &c:

De C. Cæſare interfecto, & bello ciuili Antoniano ad Mutinam excitato.

Nihil eſt vt Cæſare, ſic cæde Cęſaris illuſtrius. quo nos eam etiam breuius, vt cetera perſtringemus. qui plura deſiderabit, is Dionem, Appianum, Plutarchum aliosque, qui hęc plurimis verbis perſequuntur, adire poterit. Singulares igitur Cæſari à ſenatu, quos ſupra breuiter attigimus, exquiſiti honores, inuidiã ei apud ciues excitarunt: prætetea quod ille ſenatum, ſe eum plurimis honorificentiſſimisq; decretis adeuntem, ſedẽs pro æde Veneris Genitricis excepit; & quod diadema a M. Antonio conſule collega ſuo inter Lupercos currente, capiti ſuo pro roſtris impoſitum, in ſella repoſuit; & quod Epidio Marullo & Cęſettio Flauo tribunis plebis, inuidiam tamquam regnum affectanti mouentibus, poteſtatẽ abrogauit; & quod proximo ſenatu fama percrebuerat, L. Cottam Quindecimuirum ſententiam dicturū, vt quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos niſi à rege non poſſe vinci, ipſe rex appellaretur. Hisde cauſſis conſpiratione in eum facta, cuius principes M. Brutus & C. Caſſius, & ex Cæſaris partibus D. Brutus ac C. Trebonius fuerūt, idibus Mart. in curia Pōpeii xx*III* vulneribus occiſus eſt; occupatumq; ab interfectoribus eius Capi-

tolium. Obliuione deinde cędis eius in ſententiam Ciceronis à ſenatu decreta, obſidibus Antonii & Lepidi filiis acceptis, coniurati è Capitolio deſcenderunt. Cæſaris corpus, cum in campum Martium deferretur, à plebe ante Roſtra crematum eſt. Dictatura lege Antonii cōſulis in perpetuum ſublata. C. Amatius, humillimæ ſortis homo, qui ſe C. Marii filium ferebat, cum apud credulam plebē ſeditiones moueret, iuſſu Dolabellæ, qui in locum Cæſaris cōſulatum exceperat, interfectus eſt. C. Octauius ſororis Cęſaris nepos, teſtamento heres ex parte dimidia inſtitutus, & in nomen adoptatus, Romam ex Epiro venit, quo illum Cæſar præmiſerat, bellū in Parthos illaturus; ominibuſque proſperis exceptus, ex teſtamento nomen Cæſaris aſſumpſit. In confuſione rerum ac tumultu, M. Lepidus pontificatum maximum in locū Cæſaris intercepit. Senatus Dolabellæ Syriam, Antonio Macedoniā prouincias decreuit. Poſt autem cum M. Antonius impotenter dominaretur, legemque de Macedonia prouincia permutanda, & Gallia citeriore accipiēda, quā à ſenatu impetrare non poterat, ad populum per vim tuliſſet, & Octauium quoque, perērem vt ſibi aduerſus auūculi percuſſores adeſſet, magnis iniuriis affeciſſet: Octauius ſibi & reip. vires cōtra eum paraturus, deductos à patre in colonias veteranos excitauit. legiones Martia & quarta, ſigna ab Antonio ad Octauium tranſtulerunt. deinde & complures ſæuitia M. Antonii paſſim in caſtris ſuis trucidari, quia ei ſuſpecti erant, ad eundem deſciuerunt. D. Brutus, qui prouinciam Galliam primum à Cęſare datam, poſt, interfecto eo, à ſenatu confirmatam pro cos. obtinebat, vt irrumpenti in eam Antonio obſiſteret, Mutinę cum exercitu ſubſtitit, ſeq; ab Antonio ibi circumuallatum obſideri permiſit. Appianus, Dio, Plutarchus, Epitomæ, omnes.

DE COS. AN. DCCX.

CASSIODORVS, & cum Siculis ceteri, conſules edunt in hunc annum C. Panſam, A. Hirtium. quos Dio vocat C. Vibium Panſam Capronianum, A. Hirtium A.F. id quod recte factum puto. in libro enim peruetuſto, quē Cuſpinianus ſæpe citat auctorem, ita eſt;

C. Iulius ....

Cretonianus ....

M. Æmilius II ....

. Antonius Seruilius Iſauricus II. ex quo apparet, Cretonianum cognomen eſſe Panſæ, forte corruptum, pro Caproniano. Hirtius, vnus extitit ex filiis proſcriptorum à Sulla, quos Cæſar ad honores euexit; auctore Dione. idem A. Hirtius A.F. dicitur in tabula Capitolina: C. Panſa C.F. in Colotiana. oſtēdit etiam mihi nummos duos argenteos PAVLVS MANVTIVS, qui in hoc litterarum genere, ſingulari cum induſtriæ & doctrinæ laude iam per multos annos verſatur, in quorū altero erat; C. VIBIVS C.F. PANSA: in altero; C. VIBIVS C.F.C.N. PANSA. Hunc annum, quo Hirtius & Panſa conſules fuerunt, vocant Solinus & Rufus DCCX ab vrbe condita; in quo cum Capitolina ſumma conſentiunt. Hi conſules ante à Cæſare deſignati fuerant quam interficeretur, tum cum expeditionem in Parthos adornās, in inſequentes plures annos magiſtratus creauit. C. Panſa annō DCCII, Marcello & Sulpicio cos. tribunatum pl. geſſit; quemadmodum ex epiſtola quadam Cœlii colligitur.

De Hirtio & Panſa cos. ad Mutinam Antoniano bello occiſis.

DVM M. Antonius Brutum Mutinæ obſidebat, K. Ian. Hirtio & Panſa cos. in ſententiam Ciceronis S.C. factum eſt, vt C. Cæſar, qui priuato conſilio pro rep. arma cōtra Antonium ſumſerat, pro prætore bellum gereret, ſenator eſſet, & ſententiam loco prætorio diceret. D. Bruto, qui Antonio reſtitiſſet; & legionibus, quæ eum reliquiſſent, maxima quoque laus tributa eſt. Cum legati ad Antonium de pace miſſi L. Piſo, L. Philippus, Ser. Sulpicius, re infecta reuerſi eſſent, populus Ro. ſaga ſumpſit. belloque contra Antonium à ſenatu decreto, Hirtius conſul ad bellum profectus, eumque paucis poſt diebus Panſa conſequutus eſt. Cęſar atque Hirtius, Bononia in

poteſtatem

poteſtatem redacta, propius admotis caſtris, Brutum de ſuo aduẽtu atq; auxillo certiorem fecerunt. Prœliis aliquot ſecũdis elatus Antonius, relictis qui Cæſaris & Hirtii caſtra oppugnarent, clam in Panſam aduenientem Bononiam verſus XVII K. Maii contendit, ac proſpere cum eo pugnauit. Audita re Hirtius redeunti in ſua caſtra Antonio ſe obtulit, ac fuſis eius copiis, fortunam vtriuſque partis æquauit. ex ea re & cõſules & Cæſar Imperatores tum à ſenatu, tum à militibus appellati ſunt; quãuis Panſa male pugnaſſet, Cæſar omnino ne pugnaſſet quidem. Paucis poſt diebus ſummo prœlio dimicatũ eſt: in quo fugatus & caſtris atque exercitu exutus Antonius, ad M. Lepidum proconſulem in Galliam cum paucis profugit. Hirtius poſt victoriam inimicorum caſtris ſaucius obiit. Panſa paucis poſt diebus Bononiæ item ex vulnere mortuus eſt. Bruto & Mutina obſidione liberatis, ſolus Cæſar incolumis glorioſiſſima victoria potitus eſt. Dio, Appianus, Galba in epiſtolis, alii.

De C. Cæſare Octauiano, & Q. Pedio cos. ſuffectis.

C. Octavivs, patre natus eſt C. Octauio, viro prætorio, cuius ante meminimus; matre Atia, quæ ex Iulia Cæſaris dictatoris ſorore, & M. Atio Balbo genita fuerat. Itaque ipſe, Cæſaris neptis filius; Cæſar ipſe maior, eius auunculus fuit; vt Suetonius & Velleius tradunt. adoptatus autem à C. Cæſare, atque heres relictus, C. Iulius Cæſar *Octauianus* dictus eſt. Hic, fugato (vt dixi) Antonio, ſenatui grauiſſime offenſus eſt, cum ſupplicationem LX dierum, ac triumphum, & bellum contra Antonium Bruto, qui pugnam è mœnibus otioſus ſpectauerat, decerni; ſe autem, qui remp. liberaſſet, primum omnino præteriri, deinde vero conſularibus ornamentis affici, & vt prætor fieret ac cõſul ante X annos quam per leges liceret, ſibi tantũ permitti videret. Itaque cum à ſenatu, vt conſul in locum conſulum occiſorum fieret, impetrare non potuiſſet, quod precibus nequiret, id ſibi armis tẽtandum putauit. Recõciliata enim cum M. Antonio, & M. Lepido, qui iam Antonium fugientem receperat, gratia, exercitu Romam adducto, conſul annos tantum XX natus creatus, Q. Pedium ſibi collegam ſubrogauit. Hæc Dio, & Appianus. Quæ eadem elegantiſſime etiam Suetonius ita; Cæſar conſulatum vigeſimo ætatis anno inuaſit, admotis hoſtiliter ad vrbem legionibus, miſſiſque qui ſibi exercitus nomine depoſcerent: cum quidem cunctante ſenatu, Cornelius centurio princeps legationis, reiecto ſagulo, oſtẽdens gladii capulum, nõ dubitaſſet in curia dicere; Hic faciet, ſi vos non feceritis. Et Velleius ſic; Omnia, antequam fugaretur Antonius, honorifice à ſenatu in Cæſarem exercitumq; eius decreta ſunt, maxime auctore Cicerone. ſed vt receſſit metus, erupit voluntas, protinuſque Põpeianis partibus rediit animus. D. Bruto, quod alieno beneficio viueret, decretus triumphus: Pãſæ atque Hirtii corpora publica ſepultura honorata. Cæſaris adeo nulla habita mentio, vt legati, qui ad exercitum eius miſſi erant, iuberẽtur ſummoto eo milites alloqui. negauere milites ſine imperatore ſuo vlla ſe audituros mandata. Hoc tempore Cicero Cæſarem laudandum & tollẽdum cenſebat: cũ aliud diceret, aliud intelligeret. Poſt inter Antonium & Cæſarem concordia cõpoſita eſt, & affinitas contracta, deſponſa priuigna Antonii Clodia Cæſari. conſulatumq; iniit Cæſar pridie quam viginti annos impleret X K. Octobr. cum collega Q. Pedio, poſt V. C. annis DCCVIII. Diſſentit autem à Velleio Dio, qui ſcribit Auguſtum mortuum eſſe XIIII K. Septembr. eodemmet die quo primum cõſulatum ceperat. itemq; ſextilem menſem *Auguſtum* appellatum, quod eo menſe primum conſulatum inierat. natum autem IX K. Octobr. conſule Cicerone, tradit Suetonius: vt, ſi pridie quam XX annos impleret, iniit, X K. Octobris eum iniiſſe neceſſe ſit. Tacitus etiam in libro de oratoribus, Hirtio & Panſa cos. inquit, Diuus Auguſtus in locum Panſæ & Hirtii ſe & Q. Pedium conſules ſuffecit. His comitiis habendis duos proconſules creatos eſſe à prætore vrbano narrat Dio: neque enim tam exiguo tẽpore interreges prodi potuiſſe, abſentibus pleriſque ex iis qui patricios magiſtratus gerebant. Idem etiam notat, neminem, hac ætate conſulem ante factum: Cæſarem autem ſe non iterũ conſulem ſcripſiſſe, quamuis conſularia ante à ſenatu ornamẽta adeptus eſſet: quod poſt à Seuero Imp. factum eſt, qui Plautianum II conſulem pronuntiauit, quod eum ante conſularibus inſignibus affeciſſet. Eſt autem *Conſularibus ornamentis afficere,*

perinde in ſenatu atque in ciuitate rationem alicuius habere, atque ſi ille vere cõſul fuiſſet. Q. Pedius is eſt qui (Dione auctore) prætor fuit anno DCCV, biennio autem ante triumphauit, heres à Cæſare relictus ex quadrante, vt apud Suetonium ſcriptum eſt.

De III viris reip. conſtituenda.

CVM Cæſar in cõſulatu nihil aliud moliretur quam vt patris interfectores vlciſceretur, Q. Pedium collegam legem ferre iuſſit de quæſtione habenda in eos quorum ille opera occiſus eſſet; poſtulatiq; ea lege M. Brutus, C. Caſſius, & D. Brutus, abſentes damnati ſunt. Cum M. Antonii opes C. Aſinius Pollio, qui Hiſpaniæ; & L. Munatius Plancus, qui Galliæ præerant, cum ſuis exercitibus adiũcti auxiſſent; & D. Brutus, cui ſenat⁹, vt perſequeretur M. Antonium, mãdauerat, relictus à legionibus ſuis profugiſſent, iuſſu Antonii, in cuius poteſtatẽ venerat, à Capeno Sequano ad Aquileiam interemptus eſt. Cæſar cum M. Brutum, qui Macedoniam; & C. Caſſium, qui Syriam ex ſenatus conſulto obtinebant, nullo pacto armis vlciſci poſſet, cum M. Antonio & M. Lepido (vt antea dixi) pace facta, poſtquam conſul creatus eſt, vtrumque ex Gallia in Italiam accerſiuit. Congreſſi omnes in agro, vt ait Dio, Bononiẽſi; vt Appianus, Mutinenſi, conſultationes ſummas de ordinanda & corrigenda republ. habuerunt. Itaque ſe triumuiros reip. conſtituendæ cum ſummo imperio in quinquẽnium renuntiarunt. Lepido Hiſpanias & Narbonenſem Galliam, Antonio reliquas Gallias; Cæſari vtramque Libyam vna cũ Siciliã ac Sardinia prouincias diſtribuerũt. Magiſtratus, nec ſenatu nec populo conſulto, quibus ipſi voluiſſent, mãdari; Lepidũ in D. Bruti occiſi locum in inſequentem annum conſulem creari; eumque Romam ac reliquam Italiam tueri; Antonium & Cæſarem, bello Caſſium & Brutũ perſequi; proſcriptionem ac cædem inimicorum ciuium edi voluerunt. Atque his conſultationibus perfectis, cum confeſtim omnes Romam veniſſent, ſinguli interiectis diebus vrbem ingreſſi, quæ decreuerant, exſequuti ſunt. Sui à quoque inimici, plurimi equites, CXXX ſenatores proſcripti ſunt; inter quos L. Paullus frater M. Lepidi, & L. Cæſar auunculus Antonii, &, qui Cæſarem ſuis ſententiis ornauerat, M. Cicero, cuius occiſi à Popillio legionario milite, cum haberet annos LXIII, caput cum manu dextra in roſtris poſitum eſt. Hæc Dio, & Appianus, & alii. Quo autem die inierint, & quouſq; in hoc honore fuerint, facile intelligi ex lapide Colotiano poteſt; in quo ita eſt;

M. ÆMILIVS. M. ANTONIVS. IMP. CÆSAR. III. VIR. R. P. C.
EX A. D. V. K. DEC. AD PR. K. IAN. SEX.

ſignificat autem eos V K. Decemb. iniſſe, vt pr. K. Ian. quinto poſt anno abdicarent, qui dies pridie K. Ian. ſextas ab illo die erat futurus.

Cur Octauius Imp. Cæſar dictus ſit.

C. OCTAVIVS, iam inde interfecto Cæſare ex Apollonia Romam reuerſus, hereditatẽ Cæſaris, & nomen eius; ſibi non lege, ſed teſtamento tãtum vindicarat. Lex autem adoptionis curiata erat; quæ ne tum ferretur, Antonius conſul per tribunos interceſſit. hoc autem anno, vbi conſulatum iniuit, ipſe legem curiatam tulit; atq; in nomen patris lege tranſiit. Itaque ab hoc tempore ab omnibus *C. Cæſar*, eſt appellatus, cum ante non ita ab omnibus vocaretur. eodemque etiam tempore *Imp. Cæſarem* dici cœptum puto; primum, quod ita pater eius ex ſenatus cõſulto, & filii eius, & nepotes appellarentur; deinde, quod in Capitolina eius ouatione triennio poſt ita vocatur; IMP. CÆSAR DIVI F. C. N. Eſt autem intelligendum, tum cum conſulatum iniit, C. Iulium C. F. in Capitolinis tabulis ſcribi; quia adhuc lex curiata lata non erat, qua Imperatoris prænomẽ patrium adipiſceretur. poſt autem lata lege, tum cum triumuiratum iniit, hoc prænomen vſurpaſſe. neque enim Dioni aſſentior, qui ipſo & Sex. Appuleio cos. hoc ipſum ſibi prænomen vindicaſſe ait. niſi ita intelligamus, hoc primũ anno, ex lege curiata; eo vero, ex rebus eius geſtis, & ex S. C. ita vocatum fuiſſe. vt quemadmodum Scipio Æmilianus primum Africani cognomen ab auo hereditarium habuit; poſt Carthagine deuicta, ex victoria ſibi comparauit;

ſic &

ſic & ipſe primum à patte, poſt à ſe hoc prænomē acceperit. Idem Cæſar pater *Diuus* appellatus eſt. ſiquidem, vt ait Suetonius, ludis, quos primo cōſecratos ei here Octauius edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit, exoriens circa vndecimā horam; creditumq; eſt, animam eſſe Cæſaris in cœlū recepti. & hac de cauſſa ſimulacro eius in vertice additur ſtella. Lepido autem & Plāco cos. diuini honores (vt ait Dio) Cæſari mortuo à triumuiris decreti ſunt; Ne idibus Martiis, qui dies ſolennis erat habēdō ſenatui, in poſterum ſenatus haberetur: Vt curia Pōpeia, in qua ipſe occiſus erat, obſtrueretur; Vt ædes ei in foro, vbi crematum eius corpus erat, conſtrueretur: Vt ſimulachrum eius ludis Circenſibus cum ſimulacro Veneris circumferretur: Si qua victoria nūciaretur, vt ſeorſum ei victori & mortuo ſacrificaretur; Ne imago eius in propinquorum funeribus efferretur: Vt qui in ædē eius confugiſſet, ab iniuria tutus eſſet. Itaque ab illo tempore Octauius ſe *Diui* F. (vt puto) appellauit.

De P. Ventidio & C. Carrinate cos. ſuffectis.

Cvm Cæſar inito triumuiratu, ſponte ſe conſulatu, cuius cauſſa bellum patriæ intulerat, abdicaſſet, & Q. Pedius collega eius in magiſtratu mortuus eſſet, placuit triūuiris conſules in reliquum anni ſufficere. Itaq; & quendam alium, & P. Ventidium, qui tum præturam gerebat, conſules ſubrogarunt. Hæc Dio. Idem etiam cognoſci poteſt ex tabula Capitolina, atq; etiam multo apertius ex Colotiana, in qua ſuffecti conſules nominantur C. Carrinas C. F. P. Ventidius P. F. C. Carrinatis meminit Dio lib. *LI*; ac patrem eius à Sylla proſcriptum, ipſum ad magiſtratus ſublatum eſſe, & de Morinis triumphaſſe ait. De P. Ventidio ſic Velleius; Annus DCCIX vidit Ventidium conſularem prætextam iungere prætoriæ. Et Valerius lib. *VI*; In Ventidio illud eximium, quod eodem anno prætor & conſul factus eſt. Hunc Ventidium Baſſum vocat Eutropius & Gellius: de quo poſt plura in eius triumpho, quē primus de Parthis egit, afferemus.

De triumphis L. Munatii Planci pro cos. M. Lepidi III uiri R. P. C. pro cos.

L. Mvnatium Plancum pro cos. ex Gallia triumphaſſe hoc anno *IIII* K. Ian. M. Lepidum *III* uirum R. P. C. pro cos ex Hiſpania pr. d. K. Ian. inuenio ſcriptū in Capitolinis triumphis. Ac Planci quidem triumphum video comprobari in quodam epigrammate, quod eſſe Caietæ traditur ab iis qui librum veterum inſcriptionum confecerunt. id autem eſt eiuſmodi; L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON. PLANCVS COS. CENS. IMP. II. VIIVIR EPVL. TRIVMPHAVIT EX RHETIS. ÆDEM SATVRNI FECIT DE MANVBIIS. AGROS DIVISIT IN ITALIA BENEVENTI. IN GALLIA COLONIAS DEDVXIT, LVGDVNVM ET RAVRICAM. Galliæ autem vlteriori præfuiſſe hoc tempore Plancum cum Dio & ceteri tradiderunt; tum etiā ex epiſtolis Ciceronis cognoſci facile poteſt. Quinetiam M. Lepidum triumuirum, dūm ciuium proſcriptorum cædes fieret, de Hiſpanis triumphaſſe ſcribit Appianus. quem eundem Galliam & Hiſpaniam priore anno à Cæſare obtinuiſſe ante notauimus. Itaque Dio tradit, Lepidum, cum Hiſpaniam citeriorem obtineret, Sex. Pompeium vt Hiſpania decederet, bonorum paternorum recuperatione induxiſſe; idq; fœdus à M. Antonio conſule comprobatum eſſe. Eundem etiam in Galliæ parte moratū eſſe omnes oſtendunt qui ſcribunt Antoniū Mutina pulſum, ad eum trans Alpes in Galliam confugiſſe; præterea litteræ eius ad Ciceronem è Gallia ſcriptæ. Adiicit Dio, ſenatum Lepidum & Plancum è Gallia ad opem D. Bruto ferendam euocaſſe: vbi autem accepit, M. Silanum Lepidi præfectum ſubſidio Antonii veniſſe, veritum ne Plancus ſe cum Lepido coniungeret, vtrumque in prouincia manere iuſſiſſe: ac ne quid ſuſpicari poſſent, iis qui ab Allobrogibus Vienna Narbonenſi pulſi fuerant, vt inter Rhodanum & Ararim vrbem conderent, negotium dediſſe: eoſque *Lugdunum* condidiſſe. Velleius, Lepidum, decreta ſibi Hiſpania, in Gallia moratum ait. De triumphis autem ab his cos. actis, ſic ſcribit: Lepidus triumuir Paullum fratrem proſcripſit. Planco non defuit gratia ad impetrandum, vt frater eius

Plancius Plotius proſcriberetur. eoque inter iocos militares, qui cum Lepidi Plancique ſequuti erãt, inter exſecrationem ciuiũ vſurpabant hunc verſum: *De Germanis non de Gallis duo triumphant conſules.* Hæc ille. Conſules autem intelligit deſignatos. alioquin hi triumphi in poſterum annum eſſent referendi.

DE COS. AN. DCCXI.

CASSIODORVS cum faſtis Siculis conſules ſubiicit M. Lepidum, L. Plancum; Dio M. Æmilium Lepidum II, L. Munatium L. F. Plancum. Horum meminit Suetonius in Tiberio, cum ait, Tiberium M. Æmilio Lepido II, Munatio Planco cos. poſt bellum Philippenſe eſſe natum. In lapide Colotiano eſt, - MVNATIVS L. F. M. ÆMILIVS M. F. In hunc autem etiam annum conſules iam ante à Cæſare deſignati fuerant, auctore Dione, D. Brutus & L. Plancus. verum Bruto priore anno lege Pedia damnato, ac poſt occiſo, & occupata à triumuiris rep. placuit M. Lepidum triumuirum, qui ante etiam cum Cæſare III conſule conſul fuerat, cum Planco, qui & ipſe, ſequutus Antonium, à rep. deſciuerat, conſulatum adminiſtrare. Ceterum Brutus ipſe à Plutarcho, Appiano, Dione, Zonara *Albinus* vocatur; credo quod è Brutis fuerit in Albinos adoptatus. exſtat enim nummus argenteus apud Lauredanum talis; A. POSTVMIVS A. F. ALBINVS BRVTI F. COS. DES.

De cenſoribus.

IN hunc annum cenſores edit ſcriptor lapidis Colotiani - ANTONIVM & P. SVLPICIVM: eoſque luſtrum nullum feciſſe notat. Eius me viri auctoritas mouit, vt eos cenſores huic commẽtario aſcriberem, quamuis ne verbum quidem de iis in annalibus illis inuenirem. Ego vero L. Antonium eſſe puto. Nam Marcus hoc anno in Macedonia bellũ gerit cõtra Caſſium; Caius à Bruto iam interfectus erat; auctore Dione. P. autem Sulpicium Quirinum eſſe ratus ſum, patrem fortaſſe eius qui conſul eſt an. DCCXLI. In faſtis eos non ſcripſi; quia Lepidum & Plancum cenſores ab auctoribus Capitolinis ſtudioſe poſt prǽteriri animaduerti. quaſi vero, poſtquam Cæſar cẽſoriam poteſtatem ſibi abrogauit, ac cenſoris nomen reſpuit, cenſura nulla fuerit.

De triumpho P. Vatinii pro cos. de Illyrico.

P. VATINIVS pro conſule de Illyrico triumphauit hoc anno: ſiquidem triumphus eius in Capitolinis tabulis interiectus eſt inter Lepidi & Antonii triumphos; quorũ ille prid. K. Ian. pro cos. triumphauit priore anno, hic K. Ian. poſtero. Triumphi autẽ huius mentionem nullam apud quemquam inueni. De rebus autẽ ab eo in Illyrico geſtis hæc tradita ſunt; P. Vatinius extremo menſe anni DCCVI cõſul à Cæſare dictatore II factus, ab eo miſſus eſt in Illyricum cum legionibus; an DCCVII, an DCCVIII anno, parum conſtat. Epiſtolæ quidem exſtant P. Vatinii Imp. ex Illyrico ad Ciceronem ſcriptæ, quibus ſupplicationes ob rẽ bene geſtam petit. verba eius hæc ſunt; Cæſar adhuc mihi iniuriam facit. de meis ſupplicationibus & rebus geſtis Dalmaticis adhuc non refert, quaſi vero nõ iuſtiſſimi triumphi in Dalmatia res geſſerim. nam ſi hoc exſpectandum ſit; dum totum bellum conficiam, viginti oppida ſunt Dalmatiæ antiqua; quæ ipſi ſibi aſciuerunt, amplius ſexaginta. hæc niſi omnia expugno, ſi mihi ſupplicationes non decernuntur, longe alia conditione ego ſum, ac ceteri imperatores. ego poſt ſupplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus ſum. ſex oppida vi oppugnãdo cepi, & arcem eorum totam; ex qua me niues, frigora, imbres detruſerunt. indigneque mi Cicero oppidum captum, & bellum iam confectũ relinquere ſum coactus. Vale. non. Decemb. Narona. Dio etiam ſcribit, Vatinium, cum Illyrico præeſſet, Dyrrhachium occupaſſe; atq; M. Bruto, qui in Macedoniam cum imperio venerat, obſtitiſſe: poſtremo autem Vatinianos milites ſe ad Brutũ cõtuliſſe. Itaque Velleius quoq; M. Brutum Vatinio legiones extorſiſſe adſcribit. Quibus ex verbis apparet, rem per plures annos à Vatinio eſſe in Illyrico geſtam. Cauſſam etiam, cur Cæſar Vatinium in Illyricum miſerit, narrat in Illyrica Appianus his verbis; [illegible], veriti ne quid detrimenti a Cæſare, cum in Parthos tẽderet, acciperet, legatos ad eum miſerunt, veniam petentes, quod in eius exercitum de[illegible].

Cæſar

[illegible]

De bello P[illegible] cum M. Bruto [illegible]

M. Brv[illegible] p[illegible]tores [illegible] q[illegible]o anno C[illegible] [illegible]ronium [illegible] de ce[illegible] animaduert[illegible] [illegible] in Galliam c[illegible] C. T[illegible] [illegible] eas p[illegible] ad res ma[illegible]nas gerendas paru[illegible] [illegible] Ca[illegible]us in S[illegible] [illegible] cum Bruto [illegible] Mace[illegible] [illegible] [illegible]e venis[illegible]er, a Bruto, ad[illegible]is [illegible] Vatin[illegible] qui [illegible] A[illegible] Ita[illegible] ac Ma[illegible]ed[illegible] [illegible] Macedoniæ i[illegible] In[illegible] A[illegible] [illegible] cōt[illegible]sset, Gell[illegible] Pop[illegible]læ insidias pass[illegible] C. [illegible] a quo[illegible] Ap[illegible]niæ per v[illegible] e[illegible]pere[illegible] [illegible] us comprehensus, M. Messallæ fratri, Cassii amico, cō[illegible] [illegible] et, Adal[illegible] ag[illegible] populo Ro ab [illegible] [illegible] a[illegible]rrumpentibus [illegible] Rhasc[illegible] [illegible] C[illegible]ius autē pecuni[illegible] in A[illegible]ia & equit[illegible] [illegible] C[illegible]s, præ[illegible] Tarcondim[illegible] [illegible] prœlio [illegible]es populos atq; exerci[illegible] & M[illegible] qui [illegible] [illegible]enatus a[illegible] p[illegible]pul[illegible] [illegible] au[illegible] b[illegible] [illegible]s en[illegible] [illegible]latu S[illegible] m[illegible]actus, Treb[illegible] S[illegible]æ per [illegible] atque hostis [illegible] populo Ro. [illegible] fuerat C[illegible] [illegible] n victor o[illegible]pauerat, in vrbe Laodicea [illegible] P[illegible] omnibus rebus in Syria & Cilicia [illegible] [illegible] da belli consilia contendit, quod aduc[illegible] [illegible] erat. Ita Cassius Rhodiis & Ariobarzane; Brutus, Lyciis & Patare[illegible] & reli[illegible] [illegible]bactis, i[illegible] Macedoniam, vt ibi bel[illegible] gererent, traiecerut. At [illegible] [illegible] Cæsar, & M. A[illegible]oni[illegible] triūuiri sæpius a C. Norbano & De[illegible] Sa-[illegible] in Macedoniam præmiserant, acc[illegible]um in[illegible] [illegible] ad vrbe[illegible] Phil[illegible]pos castra e[illegible] [illegible] prœli[illegible] sed vario euentu; ita vt Brutus Cæsare, Ant[illegible] Cas-[illegible] d[illegible]xt[illegible] egebat pe[illegible] & c[illegible] [illegible] C. C[illegible], cum [illegible] in ac[illegible] [illegible] com eq[illegible] pro[illegible] [illegible] P[illegible] dies [illegible] M. Br[illegible] [illegible] exorato Stratone fugæ c[illegible] [illegible] R[illegible]manor[illegible] circ[illegible] [illegible] Numidi[illegible] A[illegible] Antoni[illegible] A[illegible] as promissas mi[illegible] Cæsar [illegible] fere annum [illegible] retæ [illegible] Hæc [illegible] A[illegible] [illegible] in A[illegible]

DE [illegible]

[illegible] apud Cassiod[illegible] [illegible] tiano [illegible] : apud [illegible] L. A[illegible] [illegible] cos. Suetonius, [illegible]

[illegible]

[illegible] ,ad c[illegible] ab Imp. Cæſa[illegible] c[illegible] ctus [illegible],cum eum [illegible] ne,& V[illegible]o.

De triumpho L. Antonii cos. [illegible]ibus.

L. ANTONIVM c[illegible] K. Ian. [illegible]phaſſe ex [illegible]pib[illegible] C[illegible] Idem triumphus tanta d[illegible]tia [illegible]one trad[illegible] rit ac c[illegible] bit [illegible] C[illegible] A[illegible] quamdiu Fuluia reſti[illegible],nem[illegible] a [illegible] omnium c[illegible] triumphus ei decretus eſt [illegible] verb[illegible] quos ſe [illegible] prædi[illegible] p[illegible] omnino imperiũ in iis loci[illegible] ua [illegible] tcr[illegible] ceretur,ac [illegible]mpharet. Egi[illegible] autem triumphum [illegible] facto glo[illegible] Mario æquabat [illegible] triumpharet. in eo vero etiam ſe illi præf[illegible] ph[illegible]lem [illegible]am p[illegible],atq; [illegible] ſola ſenatorem hab[illegible] fe[illegible] cor[illegible],ſi[illegible] cum aliæ,tum [illegible] p[illegible] da[illegible] æ[illegible] nt. Erat autem Fuluia vxor M. Antonii, ſocrus Cæſar[illegible] Cl[illegible] Cæſari [illegible]pſerat quæ con[illegible]pto Iſaurico conſule c[illegible] L. Anto[illegible] con[illegible]latum ad [illegible] L. Anton[illegible]u[illegible] Pietatis cognomine [illegible] C[illegible] ci co[illegible] [illegible] n eſt, quod id nondum [illegible]erret.

De bello Peruſino L. Anton. i cos.

H[illegible] anno inter Imp. Cæſarem & L. Antonium cos. [illegible] d[illegible] An[illegible] rum p[illegible]te quæ ad M[illegible] em [illegible] v[illegible] A[illegible] at Cæſar,e[illegible] cr[illegible] [illegible]patũ q[illegible] re[illegible] Itaque, Clodia ab eo adhuc vi[illegible] pu[illegible] a re[illegible] aper[illegible] h[illegible] N[illegible] Cæſ[illegible] ag[illegible] p[illegible]m[illegible] [illegible],quas co[illegible] [illegible] tes [illegible] L. Antoniu[illegible] æ [illegible] v[illegible]s, popul[illegible] a[illegible]e t[illegible] d[illegible],ad [illegible] Præneſ[illegible] du[illegible] c p[illegible] atque imperatorio fu[illegible]eſt. C[illegible] de pac[illegible] v[illegible] c[illegible]ſſis [illegible] potuiſſe, Cæſa[illegible] n Nurſinos & Sc[illegible]s ex [illegible] M. Lepido, qu[illegible] cuſtodiæ v[illegible] cu c[illegible] era[illegible] Cæſar [illegible] dẽdis Q. Sal[illegible] R[illegible] mam [illegible], A[illegible]m, qu[illegible] ad bellum aliquod ex S. C. vrbe p[illegible] q[illegible] p[illegible] atque Peru[illegible] ſum d[illegible] m a[illegible] es erump[illegible]e, & [illegible] de[illegible] e[illegible] itum ac ſenat[illegible] æſa[illegible] v[illegible] er[illegible] a diruta, re[illegible] qu[illegible] p[illegible] d[illegible] ſæ[illegible] um ſine ſanguine Caluino & P[illegible] o A[illegible]

DE COS. AN. [illegible]

[illegible] h[illegible] m & [illegible] em [illegible] s [illegible] M. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] M. A[illegible] [illegible] Iulia eius matre [illegible] [illegible] In tanto [illegible] & [illegible] Hispania [illegible] & [illegible] excepta A[illegible] [illegible]

DE COS. AN. D[illegible]CXIIII

[illegible] C[illegible] Sici[illegible] Dio L. Marcium [illegible] L. Mar[illegible] Cen[illegible] C. [illegible] Sabinus [illegible] a Dione [illegible] A[illegible] leg[illegible]

[illegible] Mar[illegible] Cen[illegible] cos. ex M[illegible]edonia, C. A[illegible] Pollionis pro co[illegible] ex [illegible]

[illegible] Ma[illegible] K[illegible] [illegible] que enim [illegible] A[illegible] P[illegible] R[illegible] [illegible] honore [illegible] [illegible] Ita[illegible] [illegible] A[illegible] [illegible] potestate Ant[illegible] Vene[illegible]

[illegible]

[illegible]

Adverſus [illegible] pro [illegible]

TRIUMPHUM P. Ventidii de Parthis actum [illegible] magnea fama [illegible], cum [illegible] bello [illegible] triumphus eſt P. [illegible] Valerius [illegible] Syriam [illegible] Decidio Saxa M. Antonio [illegible] ciam, & [illegible] & Ciliciam, & [illegible] Cleopatra [illegible] cenio [illegible] Antonio a [illegible] à ciuibus decreti [illegible] propter [illegible] quia [illegible] ferrat [illegible] Vent. [illegible] victoria Vent. [illegible] imperat. [illegible] ſtant [illegible] Cn. Pomp. [illegible]

[illegible]

Ventidium Baſſum Suetonius præpoſitum eſſe a M. Antonio prouinciis orientalibus, Parthoſq; in Syriam introrumpentes tribus prælijs fudiſſe ſcribit; eumque primum omnium de Parthis triumphaſſe,& morte obita publico funere elatum eſſe. Idem Plutarchus in Antonio,& Eutropius libro VII.

DE COS. AN. DCCXVI.

M. Agrippam, L. Caninium conſules ſuggerit Caſſiodorus: Agrippam & Gallum faſti Siculi: Dio M. Vipſanium L. F. Agrippam, L. Caninium L. F. Gallum. M. Agrippam,& C. Canidium Gallum conſules edit Ioſephus libro XV Antiquitatum, annos XXVII poſt Ciceronem conſulem; quo anno capta Hieroſolyma fuerant. Vipſanium item Aprippam vocat Nepos in vita Attici. In Capitolinis lapidibus, aliiſq; veteribus Romæ monumentis,gentile nomen eius præteritur. vt in fronte templi quod Pantheon dictum eſt; M. AGRIPPA L. F. COS. TERT. De Agrippa ita Tacitus libro primo; Auguſtus M. Agrippam ignobili loco, bonum militia, victoriæ ſocium, geminatis conſulatibus extulit; poſt etiam mortuo Marcello ſororis filio, generum ſumpſit. Ex Capitolino inani interuallo inter Agrippam & Gellium, qui ſequitur, conſulem,apparet deſiderari nomen conſulis ſuffecti in locum Caninii; de quo nihil mihi compertum eſt. ſuſpicor autem ne ſit T. Statilius Taurus: primum,quia biennio poſt pro cos. triumphauit ex Africa;deinde, quia anno DCCVII conſul eſt iterum, neque quando primum fuerit,exſtat.

De triumuiris R. P. C. II.

Dio auctor eſt, hoc anno triumuiros R.P.C. Antonium, Lepidum,& Cæſarem, cum quinque anni triumuiratus,in quos ſe crearant,abiiſſent, eoſdem ſemet in alterum quinquennium renunciaſſe. Hoc idem ex Colotiano lapide colligitur, in quo eſt;priores triumuiros ex ante diem quintum K. Dec. ad prid. Kal. Ian. ſex. triumuiratum geſſiſſe. pridie autem K. Ian. ſextas ab illo die,intelligimus eſſe vltimum eius anni diem quo Claudius & Norbanus conſules fuerunt. In Capitolino fragmento triumuiri Claudio & Norbano ſubiecti videntur,quaſi illo anno inierint.verum ego interpretor,coniungendos eſſe triumuiros cum anno quo M. Agrippa conſulatum gerit; quippe qui illuſtriores ſint ipſis conſulibus, atq; idcirco conſulibus præponantur. ſic enim poſt etiam Auguſtus cum numero tribuniciæ poteſtatis, itemq; Tiberius, conſulibus præponuntur, non ſubiiciuntur. Itaq; in lapide nomina tum triumuirum, tum Agrippæ, reſpondent ad perpendiculum, nec vllum eorum interius altero eſt. Eos autem K. Ian. iniſſe,quamquam traditum non eſt, puto. Cum Antonii & Cæſaris ſuſpecta alterius alteri fides eſſet, per Octauiam in gratiam redierunt. Cæſar etiam filiam Antyllo Antonii ex Cleopatra filio; Antonius Domitio Cæſaris interfectori,& proſcripto, filiam ex Octauia deſpoponderunt. Dio.

De triumpho à M. Agrippa cos. neglecto ex Gallia.

Cæsar, cum pararet bellum in Sex. Pompeium Magni filium, M. Agrippam ex Gallia vlteriore euocauit: eiq; curam claſſis ædificandæ mandauit,cum eundem,qui Gallos noua molientes deuicerat, & ſecundus Romanorum belli cauſſa Rhenum tranſierat, triumphi honore decoraſſet. Is autem cum conſulatum cum L. Gallo gereret,ſibi triumphandum non eſſe duxit,quod haud decere putaret,ſe, re male aduerſus Pompeium a Cæſare ob naufragia geſta,in lætitia eſſe. Hæc Dio. Appianus etiam lib. V. Agrippam ex Aquitania inſignem Victoriam retuliſſe, Oroſius eundem in Aquitania rem proſpere geſſiſſe, auctores ſunt.

DE COS. AN. DCCXVII.

Cassiodorvs conſules in hunc annum profitetur L. Gellium, M. Cocceium: Poplicolam & Neruam faſti Siculi: Dio L. Gellium L. F. Poplicolam, M. Cocceium Neruam. Ex Capitolinis fragmentis apparet L. GELLIVM L. F. L. N. eſſe. L. Gellius frater prodiſtur à Dione M. Valerii Meſſallæ. eſt enim is cui a M. Bruto venia ante data eſt. ex quo intelligi poteſt, Poplicolam cognomen eſſe adoptionis. nō enim

Gellii,ſed Valerii, Poplicolæ cognomen tulerunt. Eundem Gellium abdicaſſe, in eius locum alterum factum eſſe,eadem fragmenta docent.Is forte fuit L.Munatius L. F.L.N.Plancus:quem Plinius lib.XIII,cap.III, bis conſulem fuiſſe ait.neq; quo anno iterum fuerit,reperias.cui coniecturæ fragmentum etiam Capitolinum aſſentitur,in quo eſt; L. L. id eſt,L.F.L.N.

De triumpho Cn.Domitii Caluini pro cos.ex Hiſpania.

Hoc anno Cn.Domitium Caluinum pro cos.ex Hiſpania triumphaſſe, exſtat in faſtis Capitolinis. cuius triumphi meminit Dio in expoſitione rerum geſtarum Cenſorino & Sabino cos.his verbis; Eodem tempore mouerunt etiam Cerretani in Hiſpania;quos Caluinus ſubegit,re primum bene ab ipſo,poſt infeliciter ab eius legato geſta;qui à barbaris obſeſſus,& à ſuis militibus deſertus eſt.Caluinus autem non ante in hoſtes impreſſionem fecit, quam de militibus ſupplicium ſumpſit,eoſque decimauit. quo facto hoſtes adortus, victoriam reportauit,& triumphum obtinuit; quamquam Hiſpania Cæſari prouincia erat decreta.ex arbitrio enim eorum qui imperium habebant,etiam honores iis qui ſuis auſpiciis pugnaſſent,mandabantur. Et Velleius; Eadem tempeſtate Caluinus Domitius,cum ex conſulatu obtineret Hiſpaniam,grauiſſimi comparandiq; antiquis exempli auctor fuit; quippe primipili centurionem nomine Vibullium,ob turpem ex acie fugam fuſte percuſſit.

De bello Siculo Sex. Pompeii, & Imp. Cæſare ouante II.

Sex. Pompeius minor è filiis Cn.Pompeii Magni,bellum Siculum conciuit;quod ab Imp.Cæſare geſtum eſt. Is enim anno DCCIX, quo anno C. Cæſar dictator in Hiſpania cum filiis Cn.Pompeii acerrimo bello dimicauit,è Corduba,vbi obſidebatur, elapſus, in Lacedaniam veniens, aliquamdiu latuit. vbi vero Cæſar in Italiam, haud magnis relictis in Bætica copiis,deceſſit,in Bęticam,confluentibus ad eum omnibus iis qui ex prœlio incolumes euaſerant, ſe recepit; atq; occiſo iam Cæſare, vrbes alias vi,alias voluntate ſibi adiunxit,C.Carrinate,ac deinde C.Aſinio Pollione, quos Cæſar in Hiſpaniam miſerat,pulſis.M.deinde Lepidus, qui à Cæſare alteram Hiſpaniam obtinuerat, fœdus cum eo fecit, vt recuperato patrimonio ex Hiſpania recederet: atque id fœdus à M.Antonio cos. confirmatum eſt. Tum vero cum M.Bruto Macedoniam,C.Caſſio Syriam & bellum aduerſus Dolabellam ſenatus decerneret, Sex. Pompeio claſſem commiſit,atq; eum in Italiam aduocauit. Is,cum iam triumuiri dominarentur,lectis ex Epiro proſcriptis ac fugitiuis,cum exercitu diu ſine vlla loci cuiuſquam poſſeſſione in mari prædatus,Meſſanam oppidum in Sicilia primum, deinde totam inſulam occupauit:occiſoque A.Pompeio Bithynico prætore,Q.etiam Saluidienum legatum Cæſaris nauali prœlio ſuperauit, tum cum bellum in Brutum & Caſſium à Cæſare & Antonio parabatur,Lepido & Planco cos.Illis autem debellatis, cum maria omnia latrociniis Sextus infeſta redderet, & Sicilia in poteſtatem redacta annonæ ſubuectiones impediret, atque vrbem fame per aliquot annos opprimeret,cum eo poſtulatam pacem Cæſar & Antonius fecerunt, ita vt ille Siciliam & Sardiniam & Achaiam in quinquennium haberet, & purgatis maribus, commeatum in vrbem mitteret. hæc autem pax facta eſt Marcio & Caluiſio cos. eodemque anno cum Sex.Pompeius rurſum latrociniis mare vexaret, nec pacem, quam acceperat, præſtaret, Cæſar neceſſario bello contra eum ſuſcepto,Lepido ex Africa cum legionibus accito, duobus naualibus prœliis dubio euentu Claudio & Norbano cos.pugnauit. Sequens deinceps annus in conficienda claſſe, cui rei M. Agrippa præfectus erat, conſumptus eſt. hoc autem demum anno aduerſus Sex. Pompeium vario euentu naualibus certaminibus pugnatum eſt; ita vt duarum claſſium Cæſaris altera, cui Agrippa præerat, vinceret; altera, quam Cæſar duxerat,deleta, expoſiti in terram milites fere à Pompeio oppreſſi ſint. Victus deinde Pompeius in Siciliam profugit:M.Agrippa roſtrata nauali corona à Cæſare donatus eſt; qui honos nemini antea cum habitus erat.Quibus rebus Romæ nunciatis,Cæſari magno omnium conſenſu ſtatuæ, currus triumphalis,& vt ouans vrbem iniret, & laurea corona perpetuo veretur, conceſſum eſt. Hæc Dio. In Capitolinis tabulis ſcriptum eſt etiam Imp.

Cæſarem III uirum, II ouantem ex Sicilia hoc anno iniiſſe; & apud Suetonium, Cæſarem poſt bellum Siculum iterum ouantem eſſe ingreſſum. Sex. Pompeius, cum è Meſſana Corcyram, atq; inde in Cephalleniam nullo perſequente veniſſet, in Aſiã ad Antonium ſe contulit: & cum in Leſbo eum rem male aduerſus Medos geſſiſſe audiret, ratus ſe Antonii imperium ad ſe facile translaturũ, cum bellum compararet, per M. Titium Antonii legatum captus, iuſſu eiuſdem, Cornificio & Pompeio cos. interfectus eſt. Dio, Epitomæ, Appianus.

De M. Lepido triumuiro II victo, & coacto abdicare.

IMP. CÆSARE hoc anno bellum cum Sex. Pompeio gerente, M. Lepidus triumuir ex Africa ad ſocietatem belli à Cæſare accerſitus venit. cum autem Cæſar eo tamquam legato in bello vti vellet, Lepidus ſibi imperii partem depoſceret, ac pacta occulta cum Pompeio eum feciſſe Cęſar comperiſſet, fugato Pompeio, Lepido inde, qui occupata Meſſana Cęſarem in ius vocabat, & Siciliam ſibi vindicabat, bellum intulit. qui victus, atq; ab exercitu ſuo relictus, abrogato triumuiratus honore, ſupplex à Cæſare vitam impetrauit. Dio, Appianus, Velleius, itaq; Suetonius ita; Poſt Pompeii fugam collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, ſuperbientem XX legionum fiducia, ſummaſq; ſibi partes terrore ac minis vindicantem, Cæſar ſpoliauit exercitu; ſupplicemq; conceſſa vita Circeiis in perpetuum relegauit. Idem Oroſius.

DE COS. AN. DCCXVIII.

SEX. Pompeium, L. Cornificium conſules prodit in hunc annum cum Siculis Caſſiodorus: L. Cornificium L. F. Sex Pompeium Sex. F. Dio. Hoc anno, vt dixi, Sex. Pompeius Cn. F. occiſus eſt.

DE COS. AN. DCCXIX.

CONSVLES ſuggerit Caſſiodorus L. Scribonium, L. Attratinum; Antonium & Libonem faſti Siculi; M. Antonium M. F. II, L. Scribonium L. F. Libonem Dio. Adiicit idem, M. Antonium magiſtratu ſe confeſtim abdicaſſe, ac ſibi L. Sempronium Atratinum ſuffeciſſe: multos autem eſſe qui propterea non Antonium, ſed Atratinum conſulem hoc anno profiteantur. Idem etiam poſt alio loco ſcribit, Cæſarem II conſulem K. Ian. abdicaſſe; vt etiam ante M. Antonius fecerat. L. Sempronius Atratinus deſcriptus eſt ex triumpho Capitolino acto anno DCCXXII. Conſules in parte anni ſuffectos inuenio P. Æmilium, C. Memmium. Ita enim eſt in lapide quodam perantiquo, cuius exemplum eſt in lib. veterum Inſcriptionum, vbi multi horum annorum conſules ſunt;

L. SEMPRONIVS. L. SCRIBONIVS
K. IVL. P. AEMILIVS
C. MEMMIVS.
K. NOV. C. HERENNIVS

Meminit item Paulli Æmilii Lepidi conſulis in parte anni Dio; eumque porticum ſuis ſumptibus exædificaſſe ait, & in conſulatu dedicaſſe. Hic poſt in cenſura Capitolina L. F. M. N. vocatur.

De triumpho T. Statilii Tauri pro cos. ex Africa, C. Soſii ex Iudæa, C. Norbani ex Hiſpania.

Hoc anno T. Statilius Taurus pro cos. ex Africa triumphauit: vt ſcriptum eſt in Capitolinis tabulis. Hic autem Taurus in Africam ab Imp. Cæſare miſſus eſt, poſtquam Lepidum in Sicilia vicit, cuius erat prouincia Africa. Dio ſiquidem lib. XLIX, Cocceio & Gellio cos. Cæſarem vtramque Africam virtute Statilii Tauri ſine prælio obtinuiſſe; & Velleius, M. Agrippæ & Statilio Tauro nouitatem familiæ haud obſtitiſſe, quo minus ad multiplices conſulatus triumphoſq;, & complura eueherentur ſacerdotia, ſcribunt. Eodem etiam anno C. Soſium ex Iudæa triumphaſſe inuenio in tabulis Capitolinis. De quo ſic Dio libro XLIX; M. Antonius in Italiam reuerſus, im-

perium Syriæ & Ciliciæ C. Soſio tradidit. Is Aradios obſeſſos, ac fame & morbo oppreſſos in dicionem redegit; & Antigonum, qui præſidium Romanorum interfecerat, prœlio vicit, ac Hieroſolyma confugientem obſidione in poteſtatem adduxit. Multis igitur detrimentis Iudæi Romanos affecerunt; ſed multo plura acceperunt. atq; hæc Claudio & Norbano cos. geſta ſunt. Sequenti vero anno, cum in Syriam reuertiſſet Antonius, C. Soſius, ne Antonium ſibi infeſtum re bene gerenda redderet, quieuit. Hæc ille. Ioſephus autem Antiquitatum lib. xv, narrat Hieroſolyma à C. Soſio, M. Agrippa & Canidio Gallo cos. capta, annos xxvii poſtquam à Pompeio in poteſtatem populi Romani redacta fuerant. Hoc eſt autem illud de quo in Epitome cxxviii ſcriptum eſt: Iudæi à legatis Antonii ſubacti ſunt. Quin etiam C. Norbanum Flaccum hoc anno poſt Soſium ex Hiſpania triumphaſſe, proditum eſt in Capitolinis triumphis. de cuius triumpho aut rebus geſtis nemo, quod ſciam, ſcripſit. fuit autem ante eum Ap. Claudio cos.

DE COS. AN. DCCXX.

Cassiodorvs C. Cæſarem, L. Volcatium conſules ſuggerit: Dio Cæſarem ĪĪ, L. Volcatium L. F. Tullum. Qui Siculos faſtos digeſſerunt, parum ſcite Cæſarem & Ciceronem in hunc annum edunt. De hoc Cæſaris conſulatu ſic Suetonius; Cæſar ſecundum conſulatum nouem annos poſt primum cepit; quem pauciſſimis horis geſſit. Nam K. Ian. cum mane pro æde Capitolini Iouis paululum curuli ſella præſediſſet, honore abiit, ſuffecto alio. Et Dio; Cæſar ĪĪ conſul cum L. Tullo, abdicauit K. Ian. vt ante fecerat Antonius. Cæſari collega futurus erat Sex. Pompeius Cn. Magni F. ita enim inter eos conuenerat, tum cum pacem fecerunt; vt refert libro v Appianus. In locum Cæſaris factum inuenio L. Antonium; multoſq; alios in parte anni, in libro veterum Inſcriptionum, hoc modo;

IMP. CÆSAR ĪĪ. L. VOLCATIVS.
K. IAN. L. ANTONIVS.
K. MAI. L. FLAVIVS.
K. IVL. M. ATILIVS.
C. FONTEIVS.
K. SEP. L. VINVCIVS.
K. OCTOB. L. LAENONIVS.

Ex his mendoſe legi L. Antonium, ac L. Autronium Craſſum legendum eſſe opinor, vt ſit is qui anno DCCXXIIII pro cos. ex Africa triumphauit. L. Flauii conſulis à M. Antonio facti, & abdicati, meminit etiam Dio. et enim, vt puto, mendoſe eſt apud eum χλαύιος, pro φλαύιος.

DE COS. AN. DCCXXI.

Cn. domitivm, C. Soſium conſules nominat in hunc annum Caſſiodorus: Ahenobarbum & Soſium faſti Siculi. Dio Cn. Domitium Cn. F. Cn. N. Ahenobarbum, C. Soſium C. F. C. N. Nepos ſcribit Atticum Cn. Domitio, C. Soſio cos. mortuum. Cn. Domitius, Cn. Domitii filius eſt, eius qui in Cæſarem coniurauit: C. Soſius, is eſt qui paulo ante triumphauit; qui in Capitolino triumpho T. N. à Dione C. N. appellatur. Eſt autem intelligendum, tranſactum eſſe quinquennium, quo Cæſar ĪĪ triumuir fuit. hoc autem primum anno priuatum fuiſſe, tum cum erat deſignatus cos. ĪĪĪ. Itaq; miror Tergeſti lapidem eiuſmodi legi; IMP. CÆSAR COS. DES. TERTIVM, IIIVIR R. P. C. ITERVM, MVRVM TVRRESQVE FECIT. neque enim dici poteſt, eum ſibi triumuiratum in tertium quinquennium prorogaſſe; quem Dio ſcribit, per decem annos tantum adminiſtraſſe. Fortaſſe conſulem deſignatum ĪĪĪ intelligit anno priore, poſtquam ſecundo abierat. nam multis ante annis ſe ĪĪĪ cum M. Antonio ĪĪĪ conſulem deſignauerat; vt ait Appianus lib. v. Conſules in parte anni ſuffectos inuenio L. Cornelium, & N. Valerium. ſic eſt enim in veteribus Inſcriptionibus,

CN. DOMITIVS C. SOSIVS.
K. IVL. L. CORNELIVS.
K. NOV. N. VALERIVS.

DE

DE COS. AN. DCCXXII.

Cassiodorvs C. Cæſarem II, M. Meſſallam conſules in hunc annum profitetur: faſti Siculi Octauianum & Coruinum: Dio Cæſarem III, M. Valerium M. F. Meſſallam Coruinum. & recte. neque enim Caſſiodorus rationem habet conſulatus eius quem cum Q. Pedio geſſit; quia ſuffectus fuit. Dio autem & Appianus auctores ſunt, Cæſarem & Antonium ambos III in hunc annum conſules comparatos fuiſſe, tum cum pace cum Sex. Pompeio facta, conſules in octo annos inſequentes deſignarunt: verum abrogatum fuiſſe priore anno ei à populo conſulatum, & bellum vna cum Cleopatra indictum, ac pro eo M. Meſſallam conſulem declaratum. Vnde etiam Suetonius; Cæſar tertium cõſulatum anno interiecto cepit. Hunc annuum ab eo geſtum tradit & Dio, & Suetonius. De Meſſalla autem ſic Dio: M. Meſſalla, quem proſcripſerat Antonius, non ſolum ſeruatus eſt, ſed etiam poſtea conſul in locum eius factus eſt. De ſuffectis hoc anno cos. ſic in veteribus inſcript.

IMP. CÆSAR III. M. VALERIVS.
K. MAI. M. TITIVS.
K. OCTOBR. CN. POMPEIVS.

Antoniani autem conſulatus mentio eſt in antiquis nummis argenteis ita: M. ANTONIVS AVG. IMP. IV. COS. TERT. IIIVIR. R. P. C.

De bello Actiaco cum M. Antonio, & imperio Rom. ad vnum Imp. Cæſarem tranſlato.

Vltimvm bellum quod geſtum eſt cum ciuibus, geſtum eſt cum M. Antonio, qui triumuir fuerat R.P.C. quo confecto, (hic enim vnus ex ciuibus arma retinebat) imperium Romanum totum ad Cæſarem, qui poſt *Auguſtus* eſt appellatus, tranſlatum eſt. Inimicitiæ autem inter Cæſarem & Antonium, cœperunt Antonio & Volcatio cos. exarſerunt Domitio & Soſio, auctore Dione. Antonius crimini dabat Cęſari, quod Lepido triumuiratum abrogaſſet, atq; copias eius, & Sex. Pompeii, quas communes eſſe oportebat, vnus ſibi ſumpſiſſet, atque tum illarum, tum quas in Italia, quæ communis erat, conſcripſiſſet, partem repetebat. Cæſar autem Antonio, quod Ægyptum ſine ſorte teneret, & Sex. Pompeium, cui ipſe ſponte ignouiſſet, interfeciſſet, & Artauaſdem regem Armeniorum dolo captum, in vincula cum magna populi Rom. infamia conieciſſet; partemque eorum ſpoliorum poſcebat. vitio etiam dabat Cleopatram, & liberos ex ea ſuſceptos, & quæ ei donaſſet: in primis autem quod Cleopatræ filium ex C. Cæſare, Cæſarionem appellaſſet, atque ad Cæſaris genus traduxiſſet. Atque hęc quidem tum per epiſtolas priuatim, tum publice in ſenatu, Cęſare coram, & Antonio per legatos agente, vltro citroque obiecta ſunt; delectibus interea ab vtroque, quaſi ad aliud bellum, habitis; quouſque Domitius & Soſius, ambo Antonianarum partium, conſulatum inierunt. Tum enim, cum K. Ian. Soſius in ſenatu multa pro Antonio contra abſentem Cæſarem dixiſſet, Cæſar in vrbem reuerſus, conuocato ſenatu, multo pluribus in Antonium, ipſis obmuteſcentibus conſulibus, perorauit. Quibus acceptis, Antonius remiſſo Octauiæ nuntio, bellum ſuſcepit. Tum Cæſar in ſenatu & in concione teſtamenti Antoniani tabulas, quas quidam ab Antonio ad Cæſarem transfugientes, apud Veſtales aſſeruari retulerant, recitauit; in quibus Cæſarionem vere Cæſaris ex Cleopatra filium teſtabatur, & filiis ſuis ex Cleopatra natis ingentia munera legabat, ſeq; in Ægypto cum Cleopatra ſepeliri iubebat. Quibus rebus indignatus populus Ro. cum etiam grauiora alia vera eſſe, quæ ſermonibus celebrabantur, putaret; Antonium victoria parta vrbem Cleopatræ per gratiam traditurum, atq; imperium Romanum in Ægyptum eſſe tranſlaturum; eo irarum progreſſus eſt, vt conſulatum ei, quem cum Cæſare geſturus erat, imperium abrogarit, & bellum non verbo, ne eos qui cum eo erant, à ſe abalienaret, ſed re, verbo autem Cleopatræ, per fetialem indixerit; quod mulier Ægyptia Romanum imperium affectaret. Hæc Dio. De iiſdem cauſis ſic etiam ſcriptum eſt in Epitoma CXXXI: Antonius Artauaſdem Armeniæ regem fide data perductum in vincula coniici iuſſit; regnumque Armeniæ filio ſuo ex Cleopatra nato dedit; quam vxoris loco, iampridem

captus amore eius, habere cœperat. Cum aũt ob eiuſdem amorem, ex qua filios duos habebat, Philadelphum & Alexandrum, neq; in vrbem venire vellet, neq; finito triumuiratus tempore, imperium deponere; bellumq; moliretur, quod vrbi Italiæq; inferret, ingentibus tam naualibus quam terreſtribus copiis ob hoc contractis, remiſſoque Octauiæ ſorori Cæſaris repudio, Cæſar in Epirum cum exercitu traiecit. Adiicit præterea Dio, eodem anno Cæſarem & Antonium copias vndiq; comparaſſe; Cęſarem, ex Italia, Gallia, Hiſpania, Libya, Sardinia, & Sicilia; Antonium, ex Aſia, Thracia, Macedonia, Græcia, Ægypto, Cyrene, regibus & dynaſtis omnibus: ſequenti autem anno, Cæſare & Meſſalla cos. Antonium & Cleopatram ad Actium Epiri promontorium Cæſari occurriſſe: multis prœliis naualibus à Cæſare proſpere factis, victum tandem Antonium, cum Cleopatra Alexandriam in Ægyptum profugiſſe: Cæſarem victorem Apollini Actio triremes vſq; ad decemremes omnes captiuas conſecraſſe; ac maiori fano conſtructo, ludos Scenicos & Circenſes, ac ſacrum quinquennale, quod *Actium* dictum eſt, inſtituiſſe: atq; vbi caſtra habuerat, oppidum *Nicopolim* exædificaſſe. hanc autem naualem pugnam IV non. Sept. factam, atq; eo die vniuerſum imperium Rom. ad Cæſarem recidiſſe, itaq; ab illo die annorum eius imperii enumerationem duci. Quare recte Suetonius ita; Cæſar primum cum M. Antonio Marcoq; Lepido, dein tantum cum Antonio per XII fere annos, nouiſſime per IV & XL ſolus remp. tenuit. Et Tacitus libro primo; Poſtquam Bruto & Caſſio cæſis nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppreſſus, exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus niſi Cæſar dux reliquus, poſito triumuiri nomine, conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio iure contentus, munia ſenatus, magiſtratuum, legum, in ſe trahere, nullo aduerſante.

DE COS. AN. DCCXXIII.

CASSIODORVS conſules in hunc annum nominat C. Cæſarem III, M. Craſſum: faſti Siculi Octauianum & Craſſum: Dio Cæſarem IIII, M. Licinium M. F. Craſſum. Addit idem; Cęſar media hieme traiecit in Italiam ex Macedonia: qua ipſe quartum cos. cum M. Craſſo fuit. hic enim etſi cum Sexto & cum Antonio ſenſerat, tamen tum ne prætorius quidem conſulatum geſſit. Oroſius item notat, Cæſarem VI Imp. appellatum, cum M. Licinio Craſſo cos. fuiſſe. Cum autem Dio ſcribat hunc conſulatum annuum à Cęſare geſtum, miror cur Suetonius non niſi à VI ad XI annuos geſtos tradiderit. Hunc conſulatum, eodem auctore, Cæſar in Aſia iniuit. De conſulibus ſuffectis M. Licinio ſic in veteribus Inſcriptionibus;

IMP. CÆSAR IIII. M. LICINIVS.
K. IVL. C. ANTISTIVS.
ID. SEPT. M. TVLLIVS.
K. NOV. L. SÆNIVS.

De M. autem Tullio ſic Dio in exponendis huius anni rebus; Quo tempore nunciata eſt mors M. Antonii, in parte anni conſul erat Ciceronis filius. Et Plinius libr. XXII; Ipſum Auguſtum cum M. Cicerone filio conſulem idib. Septem. ſenatus obſidionali donauit. Tradit etiam Plutarchus cum Dione, paulo poſt debellatum Antonium, Cæſarem conſulem factum, Ciceronis oratoris filium ſibi collegam cooptaſſe: quo in magiſtratu ſenatum ſtatuas Antonii deieciſſe, ac decreto, ne quis ex gente Antonià Marci prænomine vteretur, ſtatuiſſe. Antiſtio, Veteris; Sænio, Sæuini cognomen ex Velleio & Tacito adiectum eſt.

DE COS. AN. DCCXXIV.

CONSVLES apud Caſſiodorum C. Cæſar IIII, Sex. Appuleius: apud Dionem Cæſar V, Sex. Appuleius Sex. F. in faſtis Siculis Octauianus & Appuleius: in veteribus Inſcriptionibus, IMP. CÆSAR V. SEX. APPVLEIVS. in Capitolino triumpho; SEX. APPVLEIVS SEX. F. SEX. N. Suetonius, Cæſarem quinctum conſulatum continuaſſe, eumque in Samo iniiſſe: Dio, conſulem Sexto ſuffectum in parte anni Potitũ Valerium ſcribunt: qui, vt puto, pater eſt L. Valerii Potiti F. conſulis

ſulis

ſulis anno DCCLVII. Hunc annum vocat Dio ab vrbe condita DCCXXV. De Cæſare cos.V, exſtat epigramma vetus eiuſmodi in Antiquæ vrbis epigrammatum libro:

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS
IMP. CÆSARI DIVI IVLI F. COS. QVINCT.
COS. DESIGN. SEXT. IMP. SEPT.
REPVBLICA CONSERVATA.

De III triumphis Imp. Cæſaris, Dalmatico, Macedonico, Aegyptio; & C. Carrinatis pro cos. Gallico.

His conſulibus Imp. Cęſarem tres triumphos egiſſe, primo die de Pannoniis, Dalmatis, Iapydibus, Gallis; eodemq; die C. Carrinatem pro cos. de Morinis; altero die ex Macedonia, tertio ex Ægypto de Cleopatra, auctor eſt Dio. Vnde etiam Suetonius; Curules triumphos egit tres, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum. Et Macrobius; Cæſar Sextili menſe triumphauit, ter, & idcirco menſis ille poſt dictus eſt *Auguſtus*: Oroſius autem imperite, qui ſcripſit Cęſare & Sex. Appuleio cos. Cæſarem ab oriente redeũtem, VIII id. Ian. vrbem triplici triũpho ingreſſum eſſe. ſiquidẽ ſcriptum eſt apud Dionem, æſtate ea qua Potitus Valerius conſul in locum Sex. Appuleii in parte anni fuit, Cæſarem in Italiam traieciſſe, & triumphaſſe. De his triumphis ſic in VIII Vergilius; *At Cæſar triplici inuectus Romana triumpho Mœnia, diis Italis votum immortale ſacrabat.* Quæ verba exponens Seruius ait; Tres Auguſtus triumphos egit. nam primo die triumphauit exercitus qui Antonium; ſecundo, qui Dalmatas vicerat; tertio, ipſe cum Alexandrino ingreſſus triumpho eſt. At in Epitomis, primum ex Illyrico, alterum ex Actiaca victoria, tertium de Cleopatra actum, ſcriptum eſt. Et Dio, vt dixi, primo die Dalmaticum actum & Gallicum tradit. Verba eius hæc ſunt; Cæſar primo die de Pannoniis, Dalmatis, Iapudibus, & Gallis quibuſdam triumphauit. Nam C. Carrinas Morinos, & alios quoſdam, qui vna defecerant, ſubegerat; & Sueuos, qui magna multitudine Rhenum tranſierant, repulerat. ac propterea & ille triumphauit; quamuis pater eius à Sulla proſcriptus, atque ipſe vna cum aliis ſuffragiorum ratione priuatus eſſet. Triumphauit vero etiam Cæſar; quoniam victoria ad imperatorem cuius auſpiciis parta eſt, refertur. Atq; hi primo die triumphi acti ſunt. Appianus etiam de Illyriis à Cæſare triumphatum ſcribit. Hæc de triumpho. De victoria vero ſic Dio; Cęſar Pompeio & Cornificio cos. cum Sex. Pompeius ab Antonio occiſus eſſet, quem ipſe priore anno fugarat, venit in Siciliam, vt ad Africam ordinandam traiiceret: verum tempeſtate detentus, conſumpto tempore non traiecit. Etenim Salaſſi, Tauriſci, Liburni, Iapudeſq;, cum & ante mouiſſent, & tributa dare recuſaſſent, abſente Cæſare defecerũt. propterea Cæſar adducto aduerſus eos exercitu, Salaſſos & Iapudas in poteſtatem redegit. quibus rebus geſtis, in Pannonios mouit, non quod illi quidquam in ſe deliquiſſent, ſed vt milites in opere haberet, & exercitum alienis ſumptibus aleret: eorumq; gente ſubacta, atque iis præfecto Fufio Gemino, Romam decedens, triumphum ſibi decretum à ſenatu in aliud tempus diſtulit. Cum aũt in Britanniam traiicere cuperet, ac propterea poſt hiemem qua M. Antonius II cum Libone conſul fuit, in Galliam veniſſet, quidam è populis quos ante deuicerat, vna cum Dalmatis rebellarunt: ac Pannonios quidem Fufius; Dalmatas primum Agrippa, poſt etiam ipſe Cæſar, qui & eo bello vulneratus eſt; Salaſſos, Meſſalla Coruinus; alios Statilius Taurus perdomuit. Vnde Suetonius; Dalmaticum bellum Cæſar adoleſcens adhuc per ſe geſſit; quo etiam vulnera excepit. Item; Domuit partim ductu, partim auſpiciis ſuis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhetiam, & Vindelicos, & Salaſſos gentes Alpinas coercuit. Hæc de primo triumpho. Secundo autem die naualem ad Actium pugnam in triumpho translatam narrat Dio; (de qua ante dictum à nobis eſt) neq; vero de Antonio & ciuibus R. ſed de Cleopatra triumphum actum. Tertio, de Ægypto capta triumphatum: qua de re nunc dicendum eſt. Cæſare & Meſſalla cos. quo anno Cæſar Antonium & Cleopatram ad Actium nauali prœlio vicit, cum eos in Ægyptũ profugientes aliis perſequendos mandaſſet, ipſe in Italiam ad res ordinandas, ne qui motus exorirentur in vrbe, reuertit; ac

poſt xxx die, cum in Græciam ad bellum traieciſſet, poſtero anno ambos Alexandriæ obſedit. Antonius in vltima rerum deſperatione, vbi res cum Cæſare conuenire non potuit, falſo rumore occiſæ Cleopatræ perculſus, ſe interemit. Cæſar Alexandriam in poteſtatem vna cum Cleopatra redegit: quæ ne arbitrio victoris in triumpho duceretur, ipſa ſibi admotis aſpidibus, quamquam à Cæſare cuſtodita, mortem intulit. Cęſar Ægypto in prouinciæ formam redacta, atq; ei Cornelio Gallo præfecto, in Aſiam per Syriam venit; atque ibi hiemauit. æſtate autem ſequente in Italiam decedens, vrbem cum tribus his triumphis ingreſſus eſt. quorum extremo Cleopatra ipſa mortua tranſlata eſt. in quo illud etiam contra vetus inſtitutum a Cæſare factum refert Dio, vt conſul collega, & alii magiſtratus, ac ſenatus omnis currum ſequeretur Cæſaris, cum ante alii præcedere, alii ſubſequi currum ſolerent.

De triumpho L. Autronii pro cos. ex Africa.

L. Avtronivm L. F. Craſſum pro cos. xvii K. Sept. triumphaſſe ex Africa, reperio in Capitolinis tabulis. ex quo intelligi poteſt, eum hoc anno, id eſt dccxxiv ab vrbe condita, poſt imp. Cæſarem eodem menſe triumphaſſe. nam M. Craſſus, cuius triumphus ſubiicitur, anno dccxxv triumphauit iv non. Iulias. hoc dico, quia in Capitolinis tabulis annus huius triumphi deletus eſt. De quo triumpho, aut de rebus ab Autronio geſtis, nihil comperi. Hic autem poſt Statilium Taurum fortaſſe rem geſſit. neq; enim poſt M. Lepidum à Cæſare victum Africa quieuiſſe videtur; quod inſequentes victoriæ demonſtrabunt.

De cenſoribus & luſtro

Dio in hunc annum cenſores coniicit Imp. Cęſarem, & M. Agrippam. Suetonius item ait, Cæſarem cenſores longo interuallo creari deſitos creaſſe. Adiicit Dio, ſenatum lectum, multoſq; qui per bella ciuilia temere in ſenatum venerāt, ſenatu motos. ex quibus quinquaginta vltro ceſſiſſe, centum quadraginta ab ipſo motos. ex ſenatoribus inter conſulares rettuliſſe C. Cluuium & C. Furnium, qui, cum ante cōſules deſignati fuiſſent, magiſtratum gerere, aliis locū occupantibus, non potuiſſent; ſequenti autem anno cenſum egiſſe, principem ſenatus legiſſe. Itaq; Euſebius etiam ſexto decimo demum anno, poſtquam Cæſar conſul fuerat, cenſum actum notat. Cenſu acto luſtrum conditum eſt lxx.

DE COS. AN. DCCXXV.

Cassiodorvs in hunc annum cos. nominat Cæſarem $\overline{V}$, M. Agrippam $\overline{II}$: Oroſius cum Siculis faſtis Cæſarem $\overline{VI}$, Agrippam $\overline{II}$. Dio Cæſarem VI, M. Vipſanium Agrippam II. eſt tamen legendum $\overline{II}$. vt ſit ſequenti anno III. hoc indicat inſcriptio templi quod ipſe fecit, & Pantheon nominauit: M. AGRIPPA L. F. TERT. COS. FECIT. hoc enim templum Dio completum ſcribit biennio poſtquam conſul fuit cum Cæſare VII. quo anno ipſe tertium, non quartum conſulatum geſſit. alioquin in fronte templi inſcripſiſſet; Quartum cos. Nam ſi hoc anno tertium conſul fuit, fruſtra ſecundum quo anno fuerit, quærimus.

De triumpho M. Licinii Craſſi pro cos. ex Tracia & Getis.

M. Licinivm Craſſum pro cos. hoc anno ex Træcia & Geteis triumphaſſe tradunt Capitolinorum triumphorum auctores. Qua de re ſic Dio; Bellum, inquit, erat inter Sueuos & Dacos; quorum illi Galli, hi Scythæ ſunt; illi trans Rhenum, hi circa Danubiū incolunt; quorum alii Myſi, alii Daci nominati ſunt. Siue itur Getæ quidam ſint, ſiue Thraces ex Dacico genere, eo quod olim Rhodopen habitauit; hi Daci cum prioribus ante tēporibus, legatis ad Imp. Cæſarem miſſis, nihil ab eo ex iis quæ petiiſſent, impetraſſent, ad Antonium ſe contulerunt. M. autem Craſſus cos. in Macedoniam & Græciam miſſus, Dacis & Baſtarnis bellum intulit. Baſtarnæ vero Scythæ eſſe putantur; qui, cum Danubium tranſiſſent, Myſiam inuaſerunt. poſt autem Triballos & Dardanos Myſiæ finitimos adorti ſunt, ſine vllo tamen Romanorum detrimento. At poſteaquam ſuperato monte Æmo in Thraciam Dentheletarum Romanis fœ-

[illegible]

[illegible] ceſſio[illegible]orum per[illegible] ad[illegible] [illegible]

[illegible] qu[illegible] quant[illegible] temus, [illegible]

[illegible] *decimo quoque anno* [illegible]ent [illegible]

uarent. C[illegible] autem cum al[illegible] h[illegible]ores [illegible] m c[illegible]

vt [illegible] a[illegible]e[illegible]cg[illegible]n e[illegible],& [illegible]pe[illegible] eam [illegible] a [illegible]

& h[illegible]es [illegible]ci[illegible]et,& ciues c[illegible]n[illegible]erua[illegible]et, v[illegible] legia[illegible]

tio h[illegible]b[illegible]ret & *Prætorium* haber[illegible] aq[illegible] [illegible] at [illegible]

[illegible] e[illegible]s [illegible] dice[illegible] vt *Au[illegible]* [illegible]

[illegible] reliquo nom[illegible] [illegible]nare, at[illegible] al[illegible] a[illegible] [illegible]ren[illegible] Cæ[illegible]

d[illegible] c[illegible] [illegible] e [illegible] n[illegible]m[illegible] c[illegible] p[illegible]

di[illegible] p[illegible] q[illegible] [illegible]aior eſſet h[illegible]mi[illegible]e. [illegible]

ac ſacra [illegible], *a[illegible]* [illegible]tur. Ita D[illegible]. Adiicit C[illegible]

[illegible]s Cæ[illegible] F. *Imp. Auguſtus* ſe[illegible]a M[illegible] [illegible]

dictus eſt, [illegible] ſep[illegible]m[illegible]m,& M. Vipſanio A[illegible]rippa [illegible]s. O[illegible] F[illegible]orum primo,

idibus Ian[illegible]ar. [illegible]oc [illegible] in[illegible] ſc[illegible]it, [illegible]is ver[illegible]us.

[illegible]ibus in m[illegible] [illegible]ns cuſtos Iouis ade [illegible] [illegible]dos

Semimar[illegible] flammis viſcera libat ou[illegible]

Red[illegible] [illegible] omnis populo prouincia [illegible]

Et tu[illegible] [illegible] nomine d[illegible] [illegible]uus

Sacra[illegible] [illegible]nt A[illegible] patre[illegible] [illegible]tur

[illegible]

c[illegible]am al[illegible], ad ſummam in republ. potentiam ſignificandam, pro dictatoris & Regis appellatione vſurparunt. Regis enim & dictatoris nomina non ferunt, poſtquam ſemel ex republ. illud Bruti, hoc Antonii conſulum lege, ſublata ſunt. auctoritatem tamen eorum Imperatoris nomine explerunt. his enim nominibus poteſtatem ſibi aſſumunt delectus habendi, pecunias cogendi, bella ſuſpiciendi, pacem faciendi, vrbano & peregrino exercitui perpetuo & vbiq; imperandi; ita vt etiam intra pomœrium a ſenatore & equite pœnas repetere poſſint. ac deniq; cetera munera quæ conſules, ceteriq; liberæ ciuitatis magiſtratus obire poterant, ſibi arrogant. ex cenſura autē vitas & mores ciuiū inquirunt; cenſum agunt: atq; alios in equitū & ſenatorū ordinē referunt, alios pro arbitrio eximunt. Cumq; omnib. ſacerdotiis initiati ſint, atq; aliis pleraq; eorū tribuant, ipſiq; vni ſint è pōtificibus, ſiue duo ſiue tres ii fuerint, eo nomine rerum omnium ſacrarum poteſtatem adepti ſunt. Poſtremo poteſtas tribunicia, quā ii qui quondam admodum floruerunt, obtinuerunt, eis permittit, res quę ab aliis fiant, niſi eas probauerint, abrogare: atq; ipſos a contumelia prohibet; & ſi verbo, nedum re violati eſſe viſi fuerint, vt ab eo a quo iniuriam acceperint, impune indicta cauſſa pœnas repetere poſſint. neq; enim ipſi tribunatum capere dignum cenſent, cum in patriciorum numerum omnes relati ſint; verum poteſtatem tribuniciam, quanta vmquam fuit, ſumunt; & ex ea annos imperii ſui numerant; quaſi eam ſinguli annis cum perpetuis tribunis capiant. atq; hæc quidem ex liberę ciuitatis inſtitutis ſumpſerunt. Illud vero ſingulare & ante nemini decretum ſibi vindicant, quod ipſi ſe legibus omnibus ſolutos eſſe volunt. Ita regiam poteſtatem habent, regii nominis odio exempto. Nam *Cæſaris* & *Auguſti* appellatio nullam eis propriam addit poteſtatem. illud enim, generis ſucceſſionem; hoc, dignitatis ſplendorem indicat. *Patris* autem cognomen, fortaſſe poteſtatem illis in ciues dat eam quam patres in liberos habent. non tamen initio id hac de cauſſa decretum eſt; verum vt admonerentur, vt eos quibus præeſſent, tamquam filios amarent, & vt ipſi à ciuibus patrum loco colerentur. Atque hoc quidem modo Romanorum reſpubl. à populo ad vnum tranſlata eſt. Hæc Dio. Quando autem tribuniciam poteſtatem Auguſtus ceperit, quando pont. max. factus ſit, (hæc enim in titulis eius continentur) poſt ſuo loco exponam. neque enim ipſe ſatis mirari poſſum cur, ſi tribunicia poteſtate anni imperii notarentur, aut non hoc primum anno eam ceperit. Eadem de re ſic Appianus in procœmio hiſtoriarum: Eos, inquit, in quorum poteſtate tota reſpubl. eſt, *Imperatores* appellant, non Reges; vetuſto iureiurando deterriti. Imperatores vero vocant; quæ fuit appellatio egregiorum in republica ducum; cum tamen facta eorum omnia regum fuerint.

De triumpho M. Valerii Meſſallæ Coruini pro cos. ex Gallia.

QVI Capitolinos triumphos digeſſerunt, hoc anno M. Valerum Meſſallam Coruinum ex Gallia triumphaſſe tradiderunt. Salaſſos aliosque qui cum eis noua moliebantur, a Meſſalla Coruino ſubactos ſcribit Dio, Antonio & Libone cos. tum cum Imp. Cæſar bellum Dalmaticum gerebat. Eidemq; propterea triumphum Auguſtum de Gallis victis conceſſiſſe, Appianus lib. IIII ſcriptum reliquit. De hoc triumpho loquitur Tibullus elegia VII, ita;

Hunc cecinere diem Parcæ, fatalia nentes
Stamina, non vlli diſſoluenda deo:
Hunc fore Aquitanas poſſet qui fundere gentes,
Quem tremeret forti milite victus Atax.
Euenere. nouos pubes Romana triumphos
Vidit, & euinctos brachia capta duces.
At te victrices lauros Meſſalla gerentem
Portabat niueis currus eburnus equis.
Non ſine me eſt tibi partus honos, tua bella; Pyrene
Teſtis, & Oceani litora Santonici.
Teſtis Arar, Rhodanuſq; celer, magnuſq; Garumna,
Carnoti & flaui, cærula lympha Liger.

DE COS. AN. DCCXXVII.

CONSVLES Caſſiodorus ſuggerit Cæſarem Auguſtum VII, T.Statilium: faſti Siculi Octauianum VIII, & Taurum: Dio Cæſarem Auguſtum VIII, Statilium Taurum II. Statilium Taurum ante dixi videri anno DCCVI in parte anni primum conſulem fuiſſe. Nam etiam Suetonius bis cònſulem eum fuiſſe ſcribit in Nerone ita; Nero duxit vxorem Statiliam Meſſallinam, Tauri bis conſulis ac triumphalis abneptem. Idem Suetonius auctor eſt Auguſtum VIII conſulatum iniiſſe Tarracone. T. Statilii conſulis II, mentio eſt in Capitolino fragmento. Hoc anno M. Agrippa *ſepta in campo Martio* dedicauit. Cornelius Gallus ab Auguſto relegatus, cum eſſet Ægypti præfectus. Polemo rex Ponti in amicitiam acceptus. Dio.

De triumpho Sex. Appuleii ex Hiſpania.

SEX. APPVLEIVS pro cos. hoc anno ex Hiſpania triumphauit; auctoribus Capitolinis triumphis. cuius de rebus aut triumpho nihil in annalibus comperi.

DE COS. AN. DCCXXVIII.

DEINCEPS Cæſarem Auguſtum VIII, M.Silanum, Caſſiodorus conſules ſubiicit. Dio & faſti Siculi Auguſtum IX, M.Silanum: fragmentum Capitolinum Imp.Cæſarem Auguſtum VIIII, M.Iunium Silanũ. Et hic conſulatus ab Auguſto Tarracone initus, auctore Suetonio. Hoc anno, Amynta rege mortuo, Galatia cum Lycaonia prouincia facta eſt: oppida Pamphyliæ, quæ Amyntæ attributa ante fuerant, libertate donata ſunt. Iubæ pars Getuliæ pro paterno regno permiſſa. Dio, Rufus.

De triumphis aliquot ab Auguſto repudiatis.

EODEM anno Terentium Varronem rem bene cum Salaſſis geſſiſſe, atq; tributo eis impoſito *Auguſtam* etiam *prætoriam* militibus Romanis conſtituiſſe; C. Antiſtium, T. Cariſium cum Cantabris & Aſturibus Cæſare ipſo Tarracone ægrotante proſpere pugnaſſe; *Auguſtam Emeritam* oppidum in Luſitania Auguſti iuſſu emeritis militibus condidiſſe; M. Vinicium Gallos quoſdam, qui Romanos negotiatores crudeliter vexarant, ſubegiſſe, Dio ſcribit. cumque his de rebus triumphus Auguſto decernere tur, ipſum Imperatoris nomine ſumpto, triumphare noluiſſe; ac cum permiſſum eſſet, vt primo quoq; anni die corona & veſte triumphali vteretur, ipſum templum Iani, quod horum bellorum cauſſa aperuerat, iterum clauſiſſe. Salaſſos item à Varrone prętore acie victos, ac ſub haſta venditos; Auguſtam vrbem, tribus millibus Romanorum eo deductis, vbi caſtra Varro habuerat, ab Auguſto conditam, Strabo ſcriptum reliquit libro IIII.

DE COS. AN. DCCXXIX.

CÆSAREM Auguſtum IX, C.Norbanum conſules ſuggerit in hunc annum Caſſiodorus; Auguſtum X, & Flaccum, faſti Siculi: Auguſtum X, C. Norbanum Flaccum, Dio, & Capitolinum fragmentum. Norbanum C.Norbani conſulis filium puto. neque enim iterati honoris notam habet. Tiberius, quæſtor; Marcellus, ædilis creatus eſt ante tempus. Cantabri & Aſtures, diſceſſu Auguſti rebellantes, a L. Æmilio perdomiti ſunt. Ælius Gallus, primus Romanorum in Arabiam Felicem exercitum parum ſecunda fortuna adduxit. Dio.

DE COS. AN. DCCXXX.

CÆSAREM Auguſtum X, Cn.Piſonem conſules Caſſiodorus: Auguſtum XI, & Piſonem, faſti Siculi: Auguſtum XI, Cn. Calpurnium Cn. F. Piſonem, Dio ſubiicit. Ex fragmento autem Capitolino apparet, Auguſtum XI, A. Terentium Varronem Murenam, vna iniiſſe: Murenam in magiſtratu mortuum: in eius locum factum eſſe Cn. Calpurniũ Piſonem; & Auguſtum abdicaſſe. Qua de re ſic Dio; Auguſtus in Albanum profectus, conſulatu abdicauit. Nam cum & ipſe, ex quo reſp. conſtituta eſt, & multi alii annuos magiſtratus geſſiſſent, ab eo ſibi in poſterum abſtinendum eſſe

ſtatu-

[illegible] & [illegible] fuerat [illegible] [illegible] Capitolino [illegible] *[illegible]um* [illegible] c[illegible] anno cc[illegible] [illegible] aut[illegible]

[illegible] SENTIVS [illegible]	
[illegible]	L. AR[illegible]
MV[illegible] [illegible] AEMILIVS	[illegible]
[illegible]	M. LO[illegible]
[illegible]	P. SI[illegible]
[illegible] SENTIVS [illegible]	LV[illegible]
SVF[illegible] SEMPRONIVS [illegible]	
[illegible]	[illegible]
[illegible] F.	[illegible]
[illegible]	[illegible]
	SVF. [illegible]
M. DRVSVS [illegible] F.	[illegible]
M. LICINIVS [illegible] F.	[illegible]
TI. CLAVDIVS [illegible] F.	[illegible]
M. VALERIVS. M. F.	[illegible]
SVF. C. VALERIVS C. F.	
C. CANINIVS.	

Hic est L. Se[illegible]us mentio cum Bruto in nummis argenteis inuenitur ita; L. SE[illegible] PR[illegible] CÆPIO BRVTVS PRO COS. Eodem anno [illegible] & periculoſo [illegible]o Augustus [illegible] ab Antonio Muſa ſanatus eſt. Marcellus [illegible] mortuus, magni[illegible] co [illegible] eſt. Dio.

D[illegible] COS. AN. D[illegible]XXXI.

Con[illegible] v[illegible] ait Cassiodorus, hic annus habuit M. Marcellum, L. Arr[illegible] M. Claudium M. F. Marcellum Æternum, L. Arr[illegible] L. F. [illegible] de C[illegible] [illegible] no [illegible] c[illegible] it[illegible] de [illegible] M. [illegible] M. [illegible] AR[illegible] In Capitolino [illegible] [illegible]RVNTIVS [illegible] F. L. N. M. Claudius M. F. M. N. Marcellus dicitur [illegible] [illegible] [illegible]. Ex his intelligi poteſt, [illegible] conſules [illegible] Octauianum [illegible], & Arr[illegible]m. Hoc an[illegible] [illegible] & Varronis Murenæ coniuratio in Auguſtum patefacta, ædes [illegible] eſt. Dio.

[illegible] Dictaturam renuent [illegible] Tribuniciam poteſtatem ſument

In [illegible] L. Arr[illegible] [illegible] [illegible] Imp. Cæſar [illegible] [illegible] amc ac peſt[illegible] [illegible] dicere vol[illegible] [illegible] frumentari[illegible] [illegible] autem etiam [illegible]

[illegible] referente pop[illegible] [illegible] præ[illegible]us eſt. Et Velle[illegible] [illegible] pe[illegible] [illegible]ater repuli[illegible]. De [illegible] git; primum in tertium, deinde [illegible] Au[illegible] [illegible] hoc modo. Ale[illegible] [illegible]opta, ſ[illegible] [illegible] vt iis qui n[illegible]nen eius imploraſſent, tam extra [illegible] paſſus auxi[illegible] eſſe p[illegible] quod n[illegible]no [illegible] q[illegible] tum decreta ei po[illegible]eſtas tri[illegible]icia fu[illegible] [illegible] acceptam retinuiſſe. Hoc apparet, primum ex eo qu[illegible] [illegible] I[illegible]tam etiam D[illegible] [illegible] deinde, quod a[illegible] [illegible] [illegible]ibus Capitolinis: [illegible]um, quod ni[illegible] per xx[illegible] aut xxxvi[illegible] an[illegible] [illegible] ſit; qui numerus quadrat, [illegible] ab hoc aut a p[illegible]re anno, non aut[illegible] [illegible] ſulat[illegible] [illegible]r. Sic a[illegible] in [illegible] vnde[illegible] ſcribit D[illegible] [illegible] tate Auguſti permotus, quod L. Seſtium Bruti amicum in ſui l[illegible] [illegible] tribunus pl. eſſet in perpe[illegible]uum [illegible]ſtat[illegible] eundemq; poteſtatem, qu[illegible] [illegible] haberet, r[illegible], de quacumq; re vellet, etiam ſi conſul non eſſet, [illegible] ſulare imperium in perpetuum conceſſit, ita vt neq; [illegible]a po[illegible] [illegible] poneret, neq; egrediens reſumeret; & v[illegible] pr[illegible] plo[illegible] [illegible] præeſſet, poſſet. Ex quo tempore & ipſe & ſequentes Imp[illegible] [illegible] aliis rebus tum tribunicia poteſtate vſi ſunt. nomen eo[illegible]m ipſum [illegible] Auguſtus, neq; alius quiſquam Imperat[illegible]r [illegible] Hæ[illegible] [illegible] detur, quanquam ante etiam perpetua tribunicia poteſtas Au[illegible] [illegible] ea tamen n[illegible] hoc tempore ipſum vſum eſſe. Hoc poſito, [illegible]m [illegible] ex [illegible] a q[illegible] a[illegible] [illegible]enda ſit, an a priore anno, quo ei d[illegible]lata [illegible] delatam [illegible] vſurpauit. Tacitus priorem ſententiam [illegible] q[illegible] [illegible] xxxvi annis eam continuaſſe ſcribit; poſteriorem C[illegible] [illegible] Auguſtum, quo anno mortuus eſt, tribuniciæ poteſtatis xxxvi eſſe p[illegible]. Eadem quæſtio poſt in tribunicia Tiberii poteſtate oritur.

De cenſura ab Auguſto repudiata, & Lepido ac Planco cenſoribus.

Eodem anno Auguſtus cenſuram, quam ſibi pop[illegible] [illegible] piebat repudiauit; ac ſtatim alios cenſores Paullum [illegible] L[illegible] & L. M[illegible] [illegible] Plancum creauit; hunc quidem, Plan[illegible] pro[illegible] [illegible] proſcriptum. qui vltimi priuati cenſuram obtinuer[illegible] [illegible] d[illegible] p[illegible]di[illegible] [illegible] mat[illegible] eſt. tribunal enim eorum, aſcendentibus ip[illegible]s, repe[illegible] [illegible] ac [illegible] tum eſt. Itaq; poſt n[illegible]al[illegible] cenſores iis [illegible] [illegible] in A[illegible] multa munera quæ ad eos pertinebant, obiit. Hæc [illegible] De [illegible] cen[illegible]r[illegible] Velle[illegible] Planci & Lepidi ce[illegible]a inter [illegible] ne [illegible] p[illegible] vſ[illegible] cum al[illegible] [illegible] vi[illegible] H[illegible] S[illegible] [illegible]nquit Claud[illegible]s geſſ[illegible] [illegible]ra[illegible] [illegible] Pa[illegible] [illegible]s. E[illegible] in Nero[illegible] Do[illegible] L [illegible] cenſorem [illegible] [illegible] Valeri[illegible] etiam [illegible] vi [illegible] cenſo[illegible] & c[illegible] [illegible] [illegible]m etiam cenſore[illegible] edi[illegible] en[illegible] [illegible]itolinum, vbi me[illegible] [illegible] [illegible] Lepid[illegible] & C[illegible]

M. CLAV[illegible] M [illegible] AB[illegible]
L. MVN[illegible] [illegible] AB[illegible]LIVS.

[illegible] AN. DCCXXXII

In hunc a[illegible] [illegible] Caſſiodorus cum [illegible] Lepid[illegible], [illegible], [illegible] ÆMILIVM LEPID. M. [illegible] ponte c[illegible]aui[illegible] [illegible]o Romæ [illegible] epigramma.

[illegible] FABRI[illegible] CVR VIAR. FACIVN[illegible] [illegible]RA[illegible]
[illegible] M L[illegible] M F [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] M [illegible] cum [illegible] L. [illegible] vt A[illegible] [illegible] Q. [illegible] anno Auguſtus [illegible]

[illegible] ex Afri[illegible].

[illegible] atu Africa prouincia [illegible] triumphi, quo [illegible] ea prouincia [illegible] A [illegible] us. quo [illegible] nobis C [illegible] us Roman[illegible] de [illegible] c[illegible]

DE C[illegible]S. AN. DC[illegible]

[illegible] a[illegible] um [illegible] M [illegible] P. S[illegible] S[illegible] P[illegible] F[illegible] SEX. F [illegible] S[illegible] Sc[illegible] & [illegible]

DE [illegible] AN [illegible]

[illegible] C [illegible] & [illegible] Dio C. Sent[illegible] um C. F. Sat[illegible] m, Q. L[illegible] Colotianu[illegible] C. S[illegible] M [illegible] RNI[illegible] oribus, [illegible] Sent[illegible] V[illegible] poeta m[illegible] tuus eſt. C. Sent[illegible] um C. F. C. N. [illegible] o [illegible] e [illegible] io de q[illegible] ludis ſæcularibus [illegible] De [illegible] a [illegible] Con[illegible] erat C. Sentius [illegible] A[illegible] gu[illegible] cum al[illegible] erum [illegible] A [illegible] ſ[illegible] edi[illegible] edandæ [illegible] quam [illegible] Velle[illegible] P[illegible] C [illegible] ur memoria [illegible] A[illegible] Se[illegible] & ab[illegible] Cæſar[illegible] alia priſca [illegible] re ac [illegible] g[illegible] protr[illegible] m[illegible] in ærarium pecunias pub[illegible] m[illegible] nam & [illegible] pe[illegible] v[illegible] & [illegible] factu[illegible] rat[illegible] nt [illegible] natus eſt; & E[illegible] atium flore[illegible] p[illegible] c[illegible] p[illegible] pr[illegible] co[illegible] iat [illegible] m [illegible] vi[illegible] A[illegible] m Pan[illegible] oa[illegible] A[illegible] ma[illegible] ma[illegible] x[illegible] a [illegible] per N[illegible] A[illegible] æ n[illegible] e

[illegible] ne[illegible] Bal[illegible]

L. A[illegible] L[illegible] s[illegible] [illegible] a [illegible] & [illegible] us ge[illegible] u[illegible] C[illegible] C[illegible] & [illegible] te[illegible] cu[illegible] u, & Q[illegible] d[illegible] tat[illegible]

[illegible]

[illegible] a c[illegible] B[illegible] pa[illegible] res n[illegible] um a[illegible] aru[illegible] vrbiu[illegible] d[illegible] gula opp[illegible] ni[illegible] s g[illegible] is [illegible] pu[illegible] operientibus. Balb[illegible] ad tan[illegible] am [illegible] m [illegible] xi D[illegible] s rebellan[illegible] bus vic[illegible] is triumphu[illegible] olui[illegible]e, cum tame[illegible] quida[illegible] he[illegible] es [illegible] ne [illegible] s pac[illegible] & [illegible] us fuit L. Cornelius Balbus conſul cum P. Canidi[illegible]

De cenſoria poteſtate Auguſto decreta.

Avgvs[illegible]vs h[illegible]c anno *Præf[illegible]us moribus* a populo [illegible] c[illegible] n [illegible] c[illegible] poteſtatem [illegible] tempus recep[illegible], c[illegible] per & v[illegible]q; duodecim faſces ei præferrentur, ac inter[illegible] l[illegible] at [illegible] quenti anno duabus [illegible] us a[illegible] xce[illegible] s[illegible] lege. [illegible] c [illegible] ſt[illegible] a[illegible] ibus [illegible] q[illegible] q; an[illegible] os proh[illegible] uit. Q[illegible] ne [illegible] xori[illegible] vxores ducerent, ac fi[illegible] os alerent, [illegible] præmia propoſu[illegible] a[illegible] l[illegible] p[illegible] o [illegible] ici p[illegible] ſſe [illegible]. Hæc Dio. Hi[illegible], R[illegible] regimen æque perpetuum quo iure, quamquam [illegible] c[illegible] ce[illegible] uræ l[illegible] re [illegible] populi ter egit: primum ac [illegible] tium [illegible] m collega, m[illegible] m [illegible] re[illegible] n[illegible] merum deformi & [illegible] ta [illegible] a, [illegible] ant enim [illegible] gniſſimi & poſt necem Cæſaris per gratiam & præmium a[illegible] v[illegible] gus vocabat [illegible] d modum [illegible] r[illegible] inum & ſplendorem redeg[illegible] us [illegible] ipſ[illegible] ru[illegible] ar[illegible], [illegible] o v[illegible] vi[illegible] um le[illegible]; ſec[illegible] nda, ſuo & Ag[illegible].

DE COS AN DCCXXXV.

Consvles inde Cn. & P. Lentu[illegible]i, auctore cum [illegible] S[illegible] d[illegible] q[illegible] o vocat Cn. Co[illegible] L. F. Le[illegible], P. Corne[illegible] m P. [illegible] Le[illegible] M[illegible] D[illegible], P. CORNELIVM P. F. CN. [illegible] fragmentum C[illegible] o[illegible]. Hoc [illegible] A[illegible] grippa L. F. tribunitiam poteſtatem ab Imp. Cæſare Au[illegible] in q[illegible] nqu[illegible] nnium [illegible] cepit. Dio.

DE COS AN DCC[illegible].

C. F[illegible] vs, C. Si[illegible] anus, de[illegible] ep[illegible] ſequ[illegible] n[illegible] s [illegible] Caſſiod[illegible] r[illegible] m F[illegible] s[illegible], C. Iu[illegible] us C. F. Si[illegible] anus ap[illegible] e[illegible] [illegible] IV[illegible]. C. F[illegible] & [illegible] o[illegible] [illegible] fare[illegible] [illegible] o[illegible] fac[illegible] s eſſe ab Auguſto, tradit C[illegible] u[illegible] q[illegible] runt [illegible] rum tale ex[illegible] C[illegible] tolio monume[illegible] um,

LVDI SAECVLARES [illegible]
IMP. CAESARE [illegible] F. AVGVSTO
C. SENT[illegible]. C[illegible] N. [illegible] R[illegible] VINO
M. CLA[illegible] M [illegible] M N. MA[illegible] C[illegible] LLO
M. [illegible] M [illegible] [illegible] RI[illegible] ONE.
[illegible] [illegible] A[illegible] [illegible] BA[illegible] O.

[illegible] A[illegible]. DCCXXXV[illegible]

L. Do[illegible] Caſſiodori[illegible] m Cn. F. Cn. N. Ahe[illegible] [illegible] MITIVM CN. F. P[illegible] [illegible] a[illegible] ta [illegible]

[illegible] Dio [illegible]
[illegible] rante.

DE [illegible] VIII

[illegible] C[illegible]
[illegible] M. [illegible] m [illegible] Cal[illegible]um L. F. P[illegible]
[illegible] F. [illegible] m.

D[illegible] COS. [illegible] D[illegible] XXIX.

[illegible] Len[illegible] M C[illegible] q[illegible] c[illegible] e c[illegible] m [illegible]
[illegible] Caſſi[illegible] q[illegible]s D[illegible] vocat M. Licinium M. [illegible] Craſſum Cn. Cornel[illegible]um [illegible]
[illegible] a[illegible]m [illegible]lot[illegible]m M LICINI[illegible] F. [illegible] H[illegible] M.
[illegible] Craſſi qui cum Auguſto [illegible] C[illegible] Le[illegible]
[illegible] *alicus* a[illegible]

D[illegible]rium [illegible] intermi[illegible] triumphal[illegible] ornament[illegible] in [illegible].

[illegible] A[illegible] nd[illegible] o m[illegible]rt[illegible]o a S[illegible] q[illegible]n [illegible] fue-
[illegible] a[illegible] A[illegible] Di[illegible]
a[illegible]phum dec[illegible] q[illegible]em tamen [illegible]
[illegible] d ſenatum [illegible]
[illegible]
ru[illegible]t. ac [illegible]opterea n[illegible] d[illegible]gnitate tri[illegible] p[illegible], ſed [illegible] a
tantum [illegible]rnamenta de[illegible]

[illegible]E COS. AN. D[illegible]C[illegible]

T[illegible] N[illegible] [illegible]s, co[illegible] f[illegible] [illegible]
Var[illegible] q[illegible] Di[illegible] n[illegible] nat T[illegible] Cla[illegible] [illegible]
l[illegible] x. F[illegible] C[illegible]m [illegible] n
pr[illegible] a[illegible] b[illegible]
Nero Aug[illegible]ſti [illegible]iuigi[illegible], qui mortuo Auguſto Romæ un[illegible]
ante ab eo [illegible] ad[illegible]ptatus.

De Auguſto pontif[illegible]ce maximo.

M[illegible] vo[illegible] M. Lepido pont. maximo, Auguſtus in eius locum pont. maximus fa-
ct[illegible] eſt. [illegible] ſenatu[illegible] pontificatum ei decreto ſancire ve[illegible]let, ipſe curia egre[illegible]
[illegible] p[illegible] a[illegible]p[illegible]t, ſed p[illegible] [illegible]ca[illegible]. nece[illegible]
[illegible]m [illegible] habitare. domu[illegible]n vero regis ſacr[illegible]rum, Veſta-
[illegible]us [illegible] u[illegible] el[illegible] e[illegible]. Hæc Dio. apud Suetonium autem hæ[illegible] P[illegible]ntificat[illegible]
[illegible] I[illegible] auferre [illegible] at, [illegible]
a[illegible] F[illegible] ſcri[illegible] pr[illegible]e non Mart[illegible]tum e[illegible]e his
ver[illegible]

[illegible]m [illegible]ands olympum
[illegible]
Cæſar [illegible] meri[illegible] ip[illegible]e mereri,
Ac [illegible] honor.

[illegible] enim ſignificat ad [illegible] los, ab[illegible] inc e[illegible]m [illegible]
[illegible] vocari.

[illegible] AN [illegible]

[illegible] Messa[illegible]lam, P. Sul[illegible] C[illegible] M[illegible]
C[illegible] faſt. S[illegible] M. Val[illegible] M[illegible]
C[illegible] Sue[illegible] C[illegible]
[illegible] ſ[illegible]tam [illegible]
[illegible] & pa[illegible]iam Sul[illegible] Q[illegible]
[illegible]. Hi con[illegible]s a[illegible]
[illegible]

[illegible]

Ex quo apparet Rebilum & Sat[illegible], Canin[illegible] & Valgi[illegible] fragmento autem Capitolino, quod huic loco est interferendum, [illegible] Valerio, R[illegible] Valgii, Rebi[illegible] cognomina [illegible] ſic Ruf[illegible] Rebilum eſſe ſubr[illegible]. Rebili & Sat[illegible] in faſtis [illegible] mentio. Hoc anno Augu[illegible]m iterum in quinq; annos præfectu[illegible] eamq; p[illegible]llatem per [illegible] temporum, vt etiam imperium, ac [illegible] pam diem obiiſſe refert Dio.

De triumphalibus ornamentis Tiberii.

MORTVO M. Agrippa Pannonii rebellarunt [illegible] Agrippam ab Augusto ad [illegible] erat. cumque [illegible] Ti[illegible] decreuiſſet, Auguſtus ne eum ageret, obſtitit triumphalia [illegible] ornamenta, [illegible] Dio, conceſſit. Vnde Suetonius ita; Tiberius primus [illegible] bus ornamentis honoratus eſt, nouo nec antea cuiquam [illegible] tamen Agrippam primum hoc honore affectum, au[illegible]tor eſt.

DE COS. AN. DCCXLII

PAVLLVM Fabium, Q. Ælium conſules prod[illegible] in hunc a[illegible] lum Fabium Q. F. Maximum, Q. Ælium Q. F. Tuberonem [illegible] RONEM liber Cuſpinianus. Q. Ælii Tuberonis, P. Fabii M[illegible] minit Frontinus de aquæductibus. & Plin. lib. v. 11, cap. [illegible] ximo, theatrum Marcelli dedicatum ſcribit.

De triumphalibus ornamentis Druſi [illegible] Piſonis decret[illegible]

[illegible] s, [illegible] & Sulpicio coſ. [illegible] & [illegible] cum alde [illegible] A[illegible] [illegible] s Romam tr[illegible] [illegible] Tiberius a[illegible] [illegible] in poteſtatem re[illegible] [illegible] Tiberius [illegible] [illegible] Ma[illegible] [illegible] Cæ[illegible]

DE COS. AN. DCCXLIII.

[illegible] Africanum, & Fabium, edit in hunc annum Caſ[illegible] Africanum, Q. [illegible] Q. F. M[illegible] Dio AFRICA[illegible] & Cuſpinian. Miror aũt legi apud Suetonium in Clau[illegible] Africanum [illegible]les; cum *Africanus* cog[illegible] A[illegible] apud Sueto[illegible] de grammaticis. S[illegible]ulum Anto[illegible] nominat. Ad [illegible] ita;

[illegible] quis qui [illegible], Iule, cerat ope Dadalea N[illegible] pennis & poſt *[illegible]endit, Antoni, quoties [illegible] Nubium tra[illegible]us.*

DE COS. AN. DCCXLIV.

I[illegible] Dr[illegible] N[illegible] [illegible]ius conſules apud Caſſiodorum [illegible] Nero Claudius Ti F. Drusus [illegible] Criſpinus, apud Dionem: DRVSVS & CRISPINVS in faſtis Cu[illegible] T[illegible] N[illegible]onis frater, Augusti privignus fuit, quem [illegible]an[illegible]m, atque ipſum cum [illegible]rmanicum appellatum, n[illegible] Dionem: quod cognomen ei primum [illegible] a provincia impoſuiſſe a[illegible] Velleius [illegible] c[illegible] eidem [illegible]s [illegible] [illegible]a [illegible]ria huius Drusi morte expletur. [illegible] est [illegible] ma; Bellum [illegible]s Germanorum trans Rhenum ciuitates g[illegible] ipſe ex [illegible]a, equo ſuper [illegible] collapſo, xxx die q[illegible] est. [illegible] Nerone fratre, qui nuntio valetudinis eius euocatus raptim accurrerat Romam [illegible]ectum, & in C. Iulii tumulo conditum. laudatus est a Cæsare Augusto vitrico, & [illegible]ius funeribus plures honores additi.

De Tiberio ouante ex Dalmatia.

QVEMADMODVM bellum cum Dalmatis & Pannoniis geſſerit Tiberius Nero [illegible]ter, atque propterea vt ouans vrbem in[illegible] annis. hoc igitur demum anno ouans vrbem ingreſſus eſt antequam [illegible] auctor Dio. vnde Velleius etiam inquit Dalmatiæ & P[illegible] Nero, ouans triumphauit. Idem honos Druſo parabatur, nisi ante d[illegible] dec[illegible] eodem Dione teſte.

DE COS. AN. DCCXLV.

C. MARCIVM, C. Aſinium conſules ſuggerit in hunc annum Caſſiodorus: Ce[illegible] & Gallum fa[illegible]culi: C Marcium Cenſorinum, C Aſinium C. F. Gallum [illegible] Horum etiam meminit Cenſorinus de die natali, cum ait; Menſis qui Sextilis [illegible] C Marcio Cenſorino, C Aſinio Gallo cos. in Auguſti honorem dictus e[illegible] *Auguſtus* anno A[illegible] xx. *Auguſtum* aure[illegible] *annum* appellat, poſtquam Cæſar Augustus ap[illegible] [illegible] etiam Dio. Cum autem [illegible] eo menſe Cæ[illegible] a [illegible] p[illegible] eit. Macrobius, [illegible] a A[illegible] me[illegible] c[illegible], [illegible] feciſſe putat. Me[illegible] x. & in epigrammate an[illegible] epigrammate [illegible] C MARCIVS L. F. L. N [illegible]. COS. EX S. C. Aug[illegible] [illegible]uendæ poteſtat[illegible] a[illegible]

DE COS. AN. DCCXLVI.

Ti. Neronem, Cn. Piſonem conſules [illegible]m [illegible] [illegible]um Ti F. Neronem II, Cn. [illegible] C. [illegible] Calpurnii Piſonis conſulum, [illegible] q[illegible] [illegible]ocat DCCXLV, Olympiadem c[illegible] Tiberium [illegible] co[illegible] [illegible]enſibus ſcribit Suetonius.

[illegible]

[illegible] exer[illegible] Rhe[illegible] q[illegible] m[illegible] ſenatum [illegible] que antequam mag[illegible] geſt[illegible] s in [illegible], ac triumphare v[illegible] ipſe [illegible] rius ſenatu in ędem [illegible]ctauiam, quæ extra pomœrium erat, vocato, K[illegible] Cn. Pitone conſulatum initurus erat, triumphauit. Hæc Dio. De [illegible] Velleius Tiberi[illegible] Germania poſt mortem Druſi [illegible] rem be[illegible] ter triumphus eum altero conſulatu mandatus eſt. Et Suetonius Tiberius [illegible] Vindelico bello gentes Alpinas, Pannonico, Breucos & Dalmatas [illegible] eg[illegible] co, xc millia de[illegible]orum traiecit in Galliam, iuxtaq; ripam Rheni ſe[illegible] collocauit. quas ob res & ouans & curru vrbem ingreſſus eſt, primus [illegible] honori decoratus. Hæc ille. Ouantem autem in[illegible] Pa[illegible] ninante, curru, hoc anno ex Germanico [illegible] primum aute[illegible] ex [illegible] quod A[illegible] guſto honoribus affecti ſunt. nam florente rep. multi & ouantes & [illegible] vrbem i[illegible] [illegible] Propter hanc victoriam hoc elogium Auguſt[illegible] de quo Plinius lib. III. cap. [illegible] IMP. CÆSARI D. F. AVGVSTO [illegible] MA[illegible] TRIBVN[illegible]. POTEST. X[illegible]. S. P. Q. R. QVOD EIVS D[illegible]CTV AVSPI[illegible]VE [illegible] EN[illegible]S AL PINÆ OMNES, [illegible]Æ A MARI SVPERO AD INFERVM PER[illegible]SVB [illegible] POPVLI R. SVNT RE[illegible]A[illegible]TÆ.

DE COS. AN. DCCXLVI[illegible]

D. LÆLIVM, C. Antiſtium conſules edit in hunc annum Caſſi[illegible]rus: Bal[illegible]um & Veterem faſti Siculi [illegible] D. Lælium D. F. Balbum, C. An[illegible] C. F. Ve[illegible] Dio. D. LÆLIVS D. F. D. N. BALBVS vocatur in Capi[illegible] numento Velleius C. Cæſarem quæſtorem fuiſſe Anti[illegible]io Veteri auo huius co[illegible]u lis ſcribit.

De Tribunicia poteſtate T. [illegible]eronis.

V[illegible] M. A[illegible] generum an[illegible]ea Au[illegible] h[illegible] poteſtat[illegible] ſic mortuo [illegible] Agrippa Ti[illegible] & [illegible] & generum ſuum. id a[illegible] h[illegible] Caium & Lucium Cæſares, A[illegible] ipſo, & Iulia, & [illegible] ſe [illegible]us ſequ[illegible] mod[illegible] res reddere [illegible] autem [illegible] eſt apud [illegible] apud Suetonium, c[illegible] v[illegible] Tiberius interpo[illegible] tempore c[illegible] creatus, etiam [illegible] [illegible] Velleius [illegible] N[illegible] triumphis ac[illegible] [illegible] poteſtatis conſortione æquatus Augu[illegible]

[illegible]E COS. [illegible] D[illegible] X[illegible]VIII.

[illegible] conſulem Auguſtum [illegible] L. Sullam [illegible] A[illegible] collegato aute[illegible] ni[illegible] In a[illegible] temporum d[illegible] nulatu c[illegible] Luc[illegible] a[illegible]a, ad III Id. Apr. C. C[illegible] x[illegible] n[illegible] in numero [illegible] p[illegible] ix, priuata p[illegible] Capit[illegible] m[illegible] Auguſtus duodecim[illegible] [illegible] A[illegible]

pertinens. id eſt eiuſmodi; IMP. CÆSAR DIVI IVLI F. AVGVST. PONT. MAX. COS. XII. TRIB. POT. XIX. IMP. XIIII. RIVOS AQVARVM OMNIVM REFECIT. Hoc anno Auguſtus C. Cæſarem virili toga donatum principem Iuuentutis deſignauit. Zonaras.

DE COS. AN. DCCXLIX.

C. CALVISIVS, L. Paſſienus, conſules ſubſequuntur apud Caſſiodorum. qui in indice Dionis, librarii culpa; in expoſitione hiſtoriæ auctoris conſilio præteriti ſunt. breuitati enim ſtudens, multorum annorum res geſtas nullis editis conſulibus memorat. Eorum cognomina ſunt in faſtis Siculis Sabinus atque Ruffinus. Hoc anno iidem honores L. Cæſari ab Auguſto conceſſi, atque Caio priore anno tributi fuerant. Zonaras.

DE COS. AN. DCCL.

INDE Cn. Lentulus, M. Meſſalla conſules, auctore Caſſiodoro: Cn. Cornelius L. F. Lentulus, M. Valerius M. F. Meſſalla, aut Meſſallinus, Dione. Idem etiam Dio Cn. Cornelium, Cn. Pompeii Magni ex filia nepotem, Auguſto feciſſe inſidias, ac conſilio Liuiæ ab Auguſto liberatum, & conſulem cum Valerio Meſſalla factum, refert. Velleius Meſſallinum Cornini filium vocat. Horum ſic meminit Suetonius; Galba natus eſt M. Valerio Meſſallino, Cn. Lentulo cos. Plin. lib. x, cap. XXII, meminit Meſſallini Cottæ, Meſſallæ oratoris filii; quem lib. XXXII, cap. VI, conſularem vocat. Hunc annum prætereunt faſti Siculi.

DE COS. AN. DCCLI.

AVGVSTVM XII, M. Plautium conſules prodit deinceps Caſſiodorus; Auguſtum XIII, M. Plautium M. F. Siluanum Dio. Suetonius porro auctor eſt, Auguſtum, biennio poſt XII conſulatum, XIII cepiſſe. Tacitus libro primo addit, numerum conſulatuum Auguſti Valerium Coruum & C. Marium æquaſſe; quorum ille ſexies, hic ſepties cos. fuit. ex quo intelligitur, Auguſtum terdecies tantum conſulem fuiſſe. Exſtat epigramma tale in Antiq. vrbis epigrammatis, quod ad hunc Plautium puto pertinere; M. PLAVTIVS M. F. A. N. SILVANVS COS. VIIVIR EPVLONVM. HVIC SENATVS TRIVMPHALIA ORNAMENTA DECREVIT OB RES IN ILLYRICO BENE GESTAS. Quia vero Velleius ait Auguſto & Caninio Gallo cos. Iuliam filiam ab Auguſto in inſulam ob flagitium relegatam annos ante M. Vinucium cos. XXX, qui fuit conſul anno ab vrbe condita DCCLXXXII; intelligendum eſt, in Plautii locum C. Caninium Gallum eſſe ſuffectum. In Auguſti locum qui factus ſit, non comperi.

DE COS. AN. DCCLII.

COSSVM Lentulum, L. Piſonem conſules hic annus habuit, vt ait Caſſiodorus; Lentulum & Piſonem, vt Siculi; Coſſum Cornelium Lentulum, L. Piſonem Augurem, vt vetus Veronenſis inſcriptio: Coſſum Cornelium Cn. F. Lentulum, L. Calpurnium Cn. F. Piſonem, vt Dio. De Coſſo ſic Florus: Gætulos accolas Syrtium, populus Rom. Coſſo duce compeſcuit: vnde illi *Gætulici* cognomen. Et Velleius: Triumphalia ornamenta Paſſienus & Coſſus in Africa meruerunt. Sed Coſſus victoriæ teſtimonium etiam in cognomen filii contulit. Et Tacitus libro IV; Cn. Lentulo ſuper conſulatum & triumphalia de Gætulis, gloriæ fuit bene tolerata paupertas. Itaq; videtur hic etiam Cn. Cornelius Coſſus Lentulus appellatus. quamquam apud Dionem filius eius Coſſus Cornelius Coſſi filius dicitur. vt *Coſſum* pro prænomine tuliſſe videantur. Hoc anno Ti. Nero, expleto tribuniciæ ſuæ poteſtatis quinquennio, priuatus Rhodi, quo ſeceſſerat, manſit. Dio.

DE COS. AN. DCCLIII.

CONSVLES inde Caſſiodorus prodit Auguſtum XIII, L. Paullum: faſti Cuſpiniani cum Siculis, CÆSAREM ET PAVLLVM: C. Cæſarem Auguſti F. L. Æmi-

lium L.F. Paullum Dio. recte. eſt enim hic Caius Lucii frater, ex Agrippa & Iulia Auguſti filia natus, atque ab Auguſto adoptatus. De quibus ſic Tacitus libro primo; Auguſtus genitos Agrippa Caium & Lucium, in familiam Cæſarum induxit; nec dum poſita puerili prætexta, principes iuuentutis appellari, deſtinari conſules ſpecie recuſantis ardentiſſime cupiuit. Et Suetonius; Auguſtus nepotes ex Agrippa & Iulia tres habuit, Caium, Lucium, & Agrippam. Caium & Lucium adoptauit domi per aſſem & libram emptos à patre Agrippa; teneroſque adhuc ad curam reipubl. admouit; & conſules deſignatos circum prouincias exercituſq; dimiſit. Item; Auguſtus tertiumdecimum conſulatum vltro petiit; vt Caium & Lucium filios, ampliſſimo præditus magiſtratu, ſuo quemq; tyrocinio deduceret in forum. C. Cæſaris Auguſti F. meminit etiam Plinius lib. XII, cap. XIV. Neq; vero de Auguſto XIII conſule accipiendum eſt; quod eum conſulatum ante cum Siluano geſſerit.

DE COS. AN. DCCLIV.

Consvles in hunc annum profitetur P. Vinicium, P. Alphenum Caſſiodorus: Vinucium & Varum Siculi: P. Vinicium (vel Vinucium) M. F. P. Alphenum (vel Alphinium) P. F. Varum Dio. P. Vinucio cos. Tiberiũ Rhodo reuerſum tradit Velleius. Hic M. Vinicii ante conſulis fuit filius, M. Vinicii poſt conſulis pater, eodem auctore. Lapis Colotianus, vt ante notaui, habet VINVCIVM.

DE COS. AN. DCCLV.

Consvles ſubſequuntur apud Caſſiodorum & faſtos Siculos, M. Seruilius, L. Lamia; apud Dionem L. Ælius L. F. Lamia, M. Seruilius M. F. Hos conſules intellexit Valerius libro primo, cum ait; Q. Claudiæ ſtatua in veſtibulo templi matris deûm poſita, bis ea æde incendio conſumpta, prius P. Naſica Scipione, & L. Beſtia; item M. Seruilio & L. Lamia cos. in baſi flammis intacta ſtetit.

DE COS. AN. DCCLVI.

Sex. Ælivm, C. Sentium nominat deinceps conſules Caſſiodorus; Sex. Ælium Q. F. Catum, C. Sentium C. F. Saturninum Dio. Ælio & Sentio cos. V. K. Iul. Tiberium adoptatum ab Auguſto tradit Velleius, atque tribuniciam poteſtatem accepiſſe; quam ſcilicet iam per quadriennium intermiſerat. Itaque ſequenti anno tribuniciæ poteſtatis VI eum ad rationem Capitolinam ſcribimus. Ab his *lex Aelia Sentia* lata eſt. Hunc annum prætereunt faſti Siculi. Auguſtus cenſum fecit, luſtrum omiſit. Dio, Suetonius.

DE COS. AN. DCCLVII.

Deinceps Cn. Cinnam, L. Valerium conſules ſubiicit Caſſiodorus: Magnum & Valerium faſti Siculi: L. Valerium Potiti F. Meſſallam Voluſum, Cn. Cornelium L. F. Cinnam Magnum, Dio.

DE COS. AN. DCCLVIII.

Inseqvens annus M. Lepidum, L. Aruntium conſules habuit; auctor Caſſiodorus: quos Lepidum & Plancum faſti Siculi; M. Æmilium L. F. Lepidum, L. Aruntium L. F. vocat Dio. qui idem his conſulibus Cornelium Coſſum ex Gætulia cognomen & ornamenta triumphalia, C. Sentium ex Germania triumphalia item inſignia rettuliſſe auctor eſt.

DE COS. AN. DCCLIX.

Q. Cæcilivm, A. Licinium Caſſiodorus edit in hunc annum conſules: Creticum & Neruam faſti Siculi: A. Licinium Neruam Silianum, Q. Cæcilium Metellum Creticum Dio. A. Licinium Neruam *Silianum*, P. Silii filium fuiſſe tradit Velleius. His ſuffectos conſules P. Lentulum Cn. F. Scipionem, T. Quinctium Criſpinum Valerianum, docet antiquus lapis Romæ inuentus.

DE COS. AN. DCCLX.

M. FVRIVM, Sex. Nonium, in hunc annum creatos conſules ſcribit Caſſiodorus: CAMILLVM & QVINCTILIANVM faſti Cuſpiniani cum Siculis: M. Furium M.F. Camillum, Sex. Nonium L.F. Quinctilianum, Dio: eoſdem conſules cum duobus his ſuffectis, L. Apronio, A. Vibio Habito, Capitolini: ex quibus etiam apparet, hoc anno Imp. Cæſarem Auguſtum tribuniciæ poteſtatis XXX, Ti. Cæſarem Auguſti F. tribuniciæ poteſtatis IX fuiſſe.

DE COS. AN. DCCLXI.

INDE Q. Sulpicius, C. Poppæus creati conſules, auctore Caſſiodoro: quos Siculi faſti & Cuſpiniani vocant CAMERINVM & SABINVM: Q. Sulpicium Q.F. Camerinum; C. Poppæum Q.F. Sabinum, cum Dione Capitolinus lapis. Eoſdem conſulatum quinquennio geſſiſſe antequam Auguſtus excederet, ſcribit Suetonius. quorum etiam ſic meminit Plinius lib. VII, cap. XLVIII; Galeria reducta eſt in ſcenam C. Poppæo, Q. Sulpicio coſ. ludis pro ſalute diui Auguſti votiuis, annum centeſimum quartum agens, quæ producta fuerat tyrocinio à M. Pomponio ædili pl. C. Mario, Cn. Carbone coſ. ante annos nonaginta vnum. quamquam ibi vulgo Cn. Pompeio legitur, non C. Poppæo. Iiſdem conſulibus ſuffectos eſſe in parte anni M. Papium Mutilum, Q. Poppæum Secundum inuenio cum apud Dionem, tum in Capitolinis faſtis: qui *legem Papiam Poppæam* tulerunt de hereditatibus mulierum; qua *lex Voconia* abrogata eſt. His coſ. Germanico Ti. F. Auguſti N. triumphalia ornamenta ab Auguſto ex Dalmatica victoria data; Quinctilium Varum cum legionibus in Germania cæſum, auctor eſt Dio.

DE COS. AN. DCCLXII.

P. DOLABELLAM, C. Silanum conſules in hunc annum inuenio apud Caſſiodorum: Dolabellam & Silanum in tabulis Siculis: P. Cornelium P.F. Dolabellam, C. Iunium Silanum, apud Dionem. Exſtat etiam in antiq. vrbis epigrammatis inſcriptio de his conſulibus talis; P. CORNELIVS P. F. DOLABELLA. C. IVNIVS C. F. SILANVS, FLAMEN MART. COS. EX S. C. FACIVNDVM CVRAVERVNT. IDEMQVE PROBAVERVNT. Eoſdem conſules cum ſuffecto altero ex K. Iul. Ser. Cornelio Lentulo Maluginenſe flam. diali, inuenio quoq; in Capitolinis tabulis. Ser. Maluginenſis flaminis dialis meminit item Tacitus lib. III.

DE COS. AN. DCCLXIII.

M. LEPIDVS, T. Statilius, conſules à Caſſiodoro in hunc annum produntur: Lepidus & Taurus à Siculis faſtis: M. Æmilius Q.F. Lepidus, T. Statilius T.F. Taurus, à Capitolinis faſtis, & Dione. Lepido præterea ſufficiunt ex K. Iul. conſulem L. Caſſium L.F. Longinum Capitolini.

DE COS. AN. DCCLXIV.

GERMANICVM Cæſarem, C. Fonteium Caſſiodorus edit hoc anno conſules: Ti. Cæſarem & Capitonem faſti Siculi: Germanicum Cæſarem Ti. F. C. Fonteium C.F. Capitonem Dio: eoſdem cum C. Viſellio Varrone ſuffecto Capitolini auctores. Germanicus hic, Neronis Druſi filius fuit, fratris Tiberii, eius qui in Germania mortuus *Germanici* primus ſibi cognomen peperit; adoptatus a Tiberio, vt ſcribit Suetonius his verbis; Tiberius Romam reuerſus, Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Auguſto ſimul cum fratre eorum M. Agrippa, coactus ipſe prius Germanicum fratris ſui filium adoptare. Hunc ſcribit Dio biennio ante triumphalibus inſignibus decoratum, decretosq; ei honores prætorios, & vt primus ſecundum conſulares diceret ſententiam, ac citius quam per leges liceret, petere conſulatum poſſet: conſulatum autem cepiſſe antequam prætor fuiſſet; eumque annuum geſſiſſe, non dignitatis cauſa, ſed quia multi iam id facere cœperant. De eo etiam ſic Suetonius in Caligula; Germanicus, Druſi & iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus,

quæſturam quinquennio ante quam per leges liceret, & poſt eam conſulatum ſtatim geſſit: miſſusq; ad exercitum in Germaniam, exceſſu Auguſti nunciato, legiones imperatorem Tiberium recuſantes compeſcuit: atq; hoſte mox deuicto, triumphauit. Triumphaſſe autem eum de Germanis quarto Tiberiani imperii anno, auctor eſt Oroſius. De eo talis fertur antiqua inſcriptio;

GERMANICO CÆSARI
TI. F. DIVI AVG. N.
DIVI IVLI PRON.
COS.
L. TVRPILIVS L. F. GEMINVS
ÆD. D. S. P.

Item,

GERMANICO CÆSARE COS.
C. FONTEIO CAPITONE
K. IAN.
SEIÆ FORTVNÆ AVG.
SACR.

De triumpho III Ti. Cæſaris pro cos. ex Illyrico.

TI. CÆSAREM pro cos. tertium triumphum de Illyriis & Dalmatis egiſſe, quos iam ante etiam perdomuerat, atq; de iis ouans vrbem ingreſſus fuerat, ſatis conſtat. de hac enim re ſic Dio; Æmilio & Aruntio conſulibus, cum Tiberius iterum in Gallos mouiſſet, ac Valerium Meſſalinum eo ex Dalmatia ac Pannonia, quibus ille præerat, euocaſſet, tum Dalmatæ, cum ſe florere maxime iuuentute animaduerterent, duce Batone quodam arma ceperunt: ac Breucis Pannoniis adiunctis, Sirmium, quod à Romanis tenebatur, inuaſerunt; neque tamen eo potiri potuerunt, à Cæcina Seuero Myſiæ proconſule, ad eos tumultus ſedandos accurrente, deuicti. Interim cum illi refectis copiis oppugnata Salona maritimam omnem oram popularentur, Tiberius, ex Gallia præmiſſo Meſſallino, aduenit. Dalmatæ a Meſſallino victi, ſe ad Breucos contulerunt; ac ſummum prœlium detrectantes, populationibus agrorum ſociorum Rom. prope in conſpectu Tiberii operam dabant. Hinc in Macedoniam irrumpentes, partim à Rhymitalce pulſi ſunt, partim ſumma montium cum petiſſent, perpetuas inde excurſiones faciebant, cum iã Cæcilius & Licinius conſulatum gererent. Quæ cum Auguſto nunciata eſſent, veritus ne Tiberius bellum conſulto traheret, Germanicum ad bellum miſit; qui ibi per biennium rem geſſit. cum autem bellum adhuc duraret, Tiberius iterum ab Auguſto cum imperio miſſus, Papio & Poppæo cos. illud ſumma virtutis cum gloria confecit. ipſi & Auguſto Imperatoris nomen & triumphus decretus eſt. quem Auguſtus agere noluit; Tiberius, nunciata Variana in Germania clade, in aliud tempus diſtulit. Hæc Dio. Hinc Velleius ita; Tiberius in vrbem reuerſus, iampridem debitum, ſed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis Dalmatisq; egit triumphum. Et paulo poſt; Tiberius cum ſeptem triumphos meruerit, tribus contentus fuit. Item Suetonius; Tiberius perſeuerantiæ grande pretium tulit toto Illyrico, quod intra Italiam, regnumque Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interque Danubium flumen & ſinum maris Adriatici patet, perdomito, & in dicionem redacto. cui amplior gloriæ adhuc ex opportunitate cumulus acceſſit. Nam ſub id fere tempus Quinctilius Varus cũ tribus legionibus in Germania periit, nemine dubitante quin victores Germani iuncturi ſe Pannoniis fuerint, niſi debellatum prius Illyricum eſſet. Quas ob res triumphus ei decretus, multi & magni honores. Cenſuerunt etiam quidam vt *Pannonicus*, alii vt *Inuictus*, nonnulli vt *Pius* cognominaretur. ſed de cognomine interceſſit Auguſtus; eo contentum repromittens, quod ſe defuncto ſuſcepturus eſſet. Triumphum ipſe diſtulit mœſta ciuitate clade Variana. nihilo minus vrbem prætextatus & laurea coronatus intrauit: poſitumque in ſeptis tribunal ſenatu aſtante conſcendit, ac medius inter duos conſules cum Auguſto ſimul ſedit. proximo anno repetita Germania ad res temeritate Variana prolapſas

lapſas conſtituendas, à Germania in vrbem poſt biennium regreſſus, triumphum, quem diſtulerat, egit, proſequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ergo ſi triennio poſt cladem Varianam & triumphum ſibi decretum, triumphauit, profecto hoc anno triumphauit.

DE COS. AN. DCCLXV.

L. PLANCVM, C. Silium conſules ſubiicit cum Siculis Caſſiodorus; L. Munatium L.F. Plancum, C. Silium C.F. Dio. Eoſdem conſules habent tabulæ Capitolinæ, & Suetonius, cum ſcripſit, L. Planco & C. Silio coſ. Auguſtum teſtamentum feciſſe, ante annum & quatuor menſes quam ex vita decederet. His coſ. rurſus tribuniciam poteſtatem Tiberio datam ab Auguſto; ipſum in quinquennium imperium accepiſſe, ſcribit Dio.

DE COS. AN. DCCLXVI.

SEX. POMPEIVM, Sex. Appuleium conſules in hunc annum ſubdit Caſſiodorus; Sex. Pompeium Sex.F. Sex. Appuleium Sex.F. Dio. Eorum meminit etiam Suetonius in Auguſto. Tacitus Libro primo. Sextos item duos conſules in hunc annum Siculæ tabulæ profitentur.

De luſtro LXXI.

Hoc anno Imp. Auguſtus cum Ti. Cæſare cenſum, luſtrumq; ſi ſuperiora ſpectes, LXXI fecerunt. ſiquidem mortuus eſt Auguſtus XIIII K. Septembris. centum autem ante dies luſtrum fecerat, vt inquit Suetonius. quo luſtro non ipſe ſolennia vota ſuſcepit, ſed collegam ſuum Tiberium ſuſcipere, aquilæ prodigio quodam deterritus, iuſſit. quin etiam idem primum & medium cenſum ab eo cum collega actum ſcriptum reliquit.

De morte Imp. Cæſaris Auguſti.

His conſulibus Auguſtus conſtanti omnium opinione Nolæ mortuus eſt XIIII K. Septembris, annos natus LXXV, menſes X, dies XXVI: (nam IX K. Octobris ortus eſt conſule Cicerone) cum poſt victoriam Actiacam imperaſſet annos XLIIII, dempis XIII diebus. Qua de re ſic Tacitus, libro I; Vixdum ingreſſus Illyricum Tiberius properis Liuiæ matris litteris accitur. neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud vrbem Nolam, an exanimem reppererit. acribus namque cuſtodiis domum & vias ſepſerat Liuia: lætiq; interdum nuncii vulgabantur; donec prouiſis quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem, fama eadem tulit. Eadem fere Dio.

FINIS.

CAROLI SIGONII DE NOMINIBVS ROMANORVM LIBER.

Cur Romani multis nominibus vſi ſint. CAP. I.

CVM multæ res in tota antiquitate Romana parum adhuc tractatæ ac cognitæ ſunt, tum illa difficilis atq; obſcura quæſtio eſt, quæ eſt de ratione nominum Romanorum. nam etſi res eſt & à veteribus explicata diligenter, & ab huius etiam memoriæ hominibus penitus non neglecta; tamen quia illorum ſcripta vetuſtas vel conſumpſit fere, vel deformauit; hi in hoc genere non ſatis accurate omnia collegerunt; plurimum adhuc lucis deſiderare videtur. Itaque, quoniam ad hos quos ſcripſimus Romanorum magiſtratuum Faſtos, ciuſmodi maxime diſputatio pertinet, quiq; proxime hac de re ſcripſerunt, nec ſatis plene, nec ad rei veritatem ſatis apte tantum argumentum tractarunt, faciundum eſſe nobis videtur, vt hoc loco, quid de Nominibus Romanorum inuenerimus, exponamus. Cum autem Romanos homines duobus primum, poſt etiam tribus nominibus vſos eſſe reperiamus, quorum vnum præcipue *Nomen*, alterum *Prænomen*, tertium *Cognomen* aut *Agnomen* appellauerunt; iccirco danda opera eſt, vt in huius quaſi veſtibulo diſputationis cauſſam huiuſce facti, quæ probabilis maxime videatur eſſe, reddamus. Qui igitur de his cauſſis diſſeruerunt, ii in duas fere partes diuiſi ſunt. quorum alii hanc conſuetudinem propriam fuiſſe Romanorum, alii à vicinis populis acceptam eſſe tradiderunt. Ac priorem quidem opinionem tuetur Varro, (vt eſt apud Valeriũ Maximum in Epitoma de prænominibus) poſteriorem vero quidam alii. Varronem autem mouit maxime illa ratio, quod in Italia ante Romam conditam quoſdam homines vno tantummodo nomine præditos fuiſſe, vt Romulum, & Remum, & Fauſtulum, animaduertit. Itaq; Varronis opinionem Priſcianus forte ſequutus, cauſſas cur Romani nomina duplicauerint, exponit duas; vnam, vt, qui in quaq; familia eodem nomine vocarentur, præpoſito aliquo alio nomine, quod inde *Prænomen* dixerunt, diſtinguerentur: alteram, vt Sabinorum gratiam beneuolentiamq; colligerent, quos Romulus in ciuitatem ſuſcepit, aut ſuis Sabinorum nomina, aut contra ſua Sabinorum nominibus præponentes. id quod in Romulo ſcripſit etiã Eutropius. Quin etiam Appianus huc ſpectaſſe videtur, cum in prooemio hiſtoriæ ſcripſit, Romanos vno primum nomine vſos eſſe, poſt duobus, tum tribus. Sic enim ait; καὶ τὸ ὄνομα Ῥωμαίοις πάλαι μὲν ἦν ἕν, ὥσπερ ἀνθρώποις ἅπασιν ἑκάστῳ· μετὰ δὲ, ἐγένοντο δύο· καὶ οὐ πολὺς χρόνος ἐξ οὗ καὶ τρίτον ἤρξατο τισὶν ἐς ἐπίγνωσιν ἐκ πάθους ἢ ἀρετῆς ἐπιτίθεσθαι. Itemq; Varro lib. de lingua Latina, cum ait; Cum eſſent duo Terentii, aut plures diſcernendi cauſſa, vt aliquid ſingulare haberent, notabant forſitan ab eo, qui mane natus diceretur, vt is *Manius* eſſet: qui luci *Lucius*; qui poſt patris mortem, *Poſtumus*. Qui vero ſecus ſenſerunt, hanc rationem ab aliis populis mutuatos eſſe Romanos dixerunt; præſertim vero, cum ipſi ante Romam conditam matrem Romuli legerent Rheam Siluiam, auum Numitorem Siluium, fratrem eius Amulium Siluium; poſterioresq; duces Metium Fufetium, Titum Tatium, Numam Pompilium, patremq; eius Pomponem Pompilium nominatos. In hac autem opinione fuerunt Arruntius Claudius, & Valerius Maximus. Nam Claudius, vt Diomedes ſcribit, à Græcis hoc ſumptum tradit; apud quos multi æque atq; apud Romanos, tria nomina vſurpauerint; id quod in Alexandro Dardanio Paride, & in Achille Æacide Celeri intelligi poſſe putat. Valerius autẽ ab Albanis & Sabinis, à quibus potiſſimum traxerunt originem, Romanos hanc conſuetudinẽ accepiſſe ait. Atq; huic quidem ego etiam aſſentior; quippe qui & hanc rationem apud Italos populos fuiſſe, & aliis prætcrea eos quibuſdam prænominibus à Romanis vſos eſſe comperiam, & Remum ac Romulum, aut qui aſpurii fuerunt, gentis nomine caruiſſe, aut certe ex Siluia gente, cuius & mater erat, exſtitiſſe exiſtimem. Diſtinguendorum tamen filiorum atq; nepotum cauſſa inuenta prænomina eſſe, Varroni grauiſſimo in primis auctori aſſentior.

Quid

Quid ſit Nomen, Prænomen, & cognomen. CAP. II.

CELEBRATA eſt igitur (quemadmodum demonſtratum eſt) à Romanis hæc tota multiplicandorum nominum ratio. neque enim nomine aut prænomine tantummodo contenti fuerunt, ſed cognomen & agnomen etiam adiunxerunt. quod etiam ſignificat Pauſanias in Achaicis cum eos tribus, aut etiam pluribus nominibus vſos eſſe tradidit, ita: ὅτι ἐκαλοῦνται καὶ πατρόθεν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὰ Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τρεῖς, ὅτι ἢ ἐλάσσω, καὶ ἔτι πλείονα ὀνόματα ἑκάστῳ τίθενται. De quibus omnibus cum ab aliis alia tradita ſint, quid ipſe ſentiam, non dicam; quid autem veteres ſenſerint, verbis eorum expoſitis, breui concludam. Ac primum quidem nominabo Valerium, qui ita ait: Omnia quæ ad vnumquemque noſtrum definiendum excogitata ſunt, eandem vim ſignificandi hominis obtinent. quod per proprietatem dicitur, hoc diſtat, quia eo genus cognoſcitur; ideoque dicitur *gentilicium*. cetera ordine variantur. nam quod præponitur, *Prænomen*; quod poſt fertur, *Cognomen*; quod ad vltimum dicitur, *Agnomen* vocatur. Neque vero aliter ſenſiſſe videntur Soſipater, Donatus, & Diomedes, grammatici non ſolum antiquitate, ſed etiam doctrina nobiles. quorum, vbi de propriis nominibus agunt, hæc verba ſunt: Vocabulorum quibus Romani capita recenſebant, quattuor genera ſunt; Prænomen, Nomen, Cognomen, Agnomen. *Prænomen*, quod nomini gentilicio [differentiæ cauſſa] præponitur, vt Publius; *Nomen*, quod originem gentis declarat, vt Cornelius; *Cognomen*, quod nominibus gentiliciis ſubiungitur, vt Scipio; *Agnomen*, quod extrinſecus addi ſolet, [ex] aliqua ratione vel euentu quæſitum, vt Africanus. Quod ſi quis hos fortaſſe, vt leues huiuſce rei auctores, repudiauerit, nunc animum referat ad ea quæ ſcripta ſunt apud Dionyſium, Plutarchum, Ciceronem, & Suetonium, auctores rerum Romanarum grauiſſimos, eoſdemq; certiſſimos: a quibus hæc eadem opinio confirmatur. Dionyſius quidem nomẽ vnum commune Romanis fuiſſe ait, alterum vero gentilicium. ſic enim de Lucumone ait; μαθὼν ὅτι Ῥωμαίων ἑκάστου κοινὸν ὄνομα κεῖται, καὶ μετὰ τὸ κοινὸν ἕτερον, ὃ δὴ συγγενικὸν αὐτοῦ ἐστι, καὶ * πατρωνυμικόν. ſic alibi commune nomen, appellat prænomen; vt de Attio Næo; αὐτὸς μὲν ἐκαλεῖτο κατὰ τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ προσηγορικὸν Νέβιος, τὸ δὲ συγγενικὸν, Ἄττιος. Eodem autem in loco Dionyſius commune nomen vocat Lucium; gentilicium vero, Tarquinium. Plutarchus vero in Coriolano ait ita; Tertium igitur ei nomen Coriolano inditum eſt: ex quo intelligi poteſt, Caium ei fuiſſe proprium nomen; Marcium vero, gentilicium. id eſt, ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν ὄνομα τὸ Κοριολανός, * ᾧ καὶ μάλιστα δῆλον ἐστὶ τῶν ὀνομάτων ἴδιον ἦν ὁ Γάϊος· τὸ δὲ δεύτερον, οἰκίας ἢ γένους κοινὸν, ὁ Μάρκιος. Idem etiam initio Marii. Ea verba, quia nimis multa viſa ſunt, atque etiam in promptu ſunt omnibus, non appoſui: quid tamen ille tradiderit, breuiter mihi eſſe oſtendendum putaui. Sic igitur ille diſputat, vt varia & ipſe fuiſſe nominum genera dicat. quorum alia prima, alia ſecunda, alia tertia vocat. Ac prima quidem nomina, quæ propria; vt Cnæum, Lucium, Publium: ſecunda vero, quæ gentis cauſſa multis communia ſunt; vt Pompeios, Manlios, & Cornelios. tertia, quæ ab actione aliqua, vel à corpore, vel à moribus indita ſunt, vt Macrinum, Torquatum, & Sullam. & ſecundis quidem reſpondere apud Græcos Heraclidas ac Pelopidas; tertiis vero, Grypum & Callinicum putat. Quid? cum Cicero epiſtol. ad Attic. libro IIII ita ait; Qui vetere prænomine, nouo nomine T. erit Cæcilius: & Suetonius in Cæſare, cum inquit: Vt quod eo anno actum eſſet, Iul o & Cæſare actum ſcriberent, bis eundem repetentes, nomine atque cognomine. nonne ſatis oſtendunt, Titum quidem prænomen, Cæcilium vero & Iulium nomina, Cæſarem vero cognomen eſſe? Hęc mihi ſatis multa, & ſatis firma viſa ſunt, quæ afferrem cum ad harum appellationum vim & naturam definiendam, tum ad eorum opinionem labefactandam, qui contra aut aliter ſenſerint aut ſcripſerint.

Quot & quæ Prænomina fuerint; & vnde ſingula ducta ſint. CAP. III.

CVM ergo multa vocabulorum genera ſint, quibus plerumque veteres Romani appellarentur, primum de prænominibus, poſt de reliquis, quid ſentiamus, dicendũ eſt. Ac *Prænomen* quidem * πρόνομα Grece dictum ſcribit Diomedes, Plutarchus autem modo *Primum nomen*, modo *Proprium nomen*; Dionyſius, vt oſtendi, *Commune*

nomen appellat. Vis autem Latini vocabuli ſatis perſpicua eſt. nam quod nomini præponitur, id Prænomen dici voluerunt. Ex his autem prænominibus alia à Romanis, alia à finitimis populis frequentius vſurpata eſſe reperio. Romana autem ad triginta fuiſſe, ex Varronis ſententia tradit Valerius. Hæc autem fuiſſe videntur; Agrippa, Appius, Aulus, Cæſo, Caius, Cnæus, Decimus, Fauſtus, Hoſtus, Lucius, Mamercus, Manius, Marcus, Numerius, Opiter, Poſtumus, Proculus, Publius, Quinctus, Seruius, Sextus, Spurius, Tiberius, Titus, Tullus, Vibus, Volero, Vopiſcus. Peregrina vero, Ancus, Arruns, Lar, Lucumo, Metius, Numa, Petro, Pompo, Sertor, Tallus, Turnus, Voluſus. De quorum prænominum origine ac ſignificatione, quoniam qui de nominibus modo ſcripſerunt, nihil dixerunt, nos ſcribemus ea quæ à veteribus tradita, à nobis, quanta maxima fieri potuit diligentia, ſunt collecta.

AGRIPPA, Feſto auctore, vocatus qui cum labore matris ſit natus; exempli cauſſa, in pedes contra naturam, & non in caput; id eſt ab ægro partu. Item Marcellus, & Quinctilianus lib. IX.

APPIVS, ex Sabinorum prænomine ACTIO venit, vt ait Valerius; idq; Romę Claudiorum fuit, quorum princeps *Actius Clauſus* dictus eſt. Liuius lib. II. quo in locu multa in Scholiis diximus.

AVLI dicti qui Diis alentibus naſcerentur. Valerius.

CÆSO, qui ex vtero matris exſectus eſt. Feſtus, Valerius, Plinius lib. VII, cap. IX.

CAIVS, à gaudio patrum appellatus. Valerius.

CNÆVM, ob inſigne næui, qui in corporibus gignitur.

FAVSTVM, à fauore dictum ſcribit Valerius.

QVINCTVS, SEXTVS, DECIMVS, à numero dicti ſunt, teſte Varrone, vt qui quincto, ſexto, & decimo quoq; loco eſſet natus, is demum primis temporibus Quinctus, Sextus, & Decimus diceretur.

HOSTVS, inquit Valerius, fuit prænomen in eo qui peregre apud hoſpitem natus eſt; fuitque prænomen Lucretii Tricipitini collegæ L. Sergii conſulis. Macrobius lib. Saturnal. primo, qui in hoſtico procreatus eſſet, eum *Hoſtum* vocatum fuiſſe ſcribit. Eſt autem mendum apud Valerium: *Hoſpes* enim legitur non *Hoſtus*. Quod autem legendum ſit Hoſtus, ex eo intelligi poteſt, quod Liuius Lucretium Tricipitinum cuius Valerius meminit, Huſtum vocat. & in conſulibus Capitolinis, An. CCCXXXVI ſcriptum eſt, P. LVCRETIVS HOSTI F. Macrobius etiam libro I, Hoſti Hoſtilii mentionem facit.

LVCII duplex origo traditur à Valerio. aut enim à Lucumonibus Etruſcis dictus eſt, vt Lucumo Tarquinienſis, qui ſe L. Tarquinium appellauit; aut is demum Lucius appellatus eſt, qui lucis initio natus eſt. Quod ſcribit etiam Feſtus, & Varro.

MAMERCVS, prænomen gentis Æmiliæ fuit; de quo Plutarchus in Numa & Æmilio ſic; Mamercus fuit Pythagoræ filius; à quo Numa Pompilius Rex filium Mamercum nominauit; qui auctor & princeps gentis Æmiliæ fuit. Feſtus autem prænomen Oſcum eſſe putat; quod Oſci Martem Mamercum appellauerint.

MANIVS, dictus eſt qui mane eſt ortus: aut ominis cauſſa, quaſi bonus: *Manum* enim antiqui bonum dicebant. Varro lib. I. de Analogia, Valerius, Feſtus, Macrobius lib. I. Saturnal. Zoſimus autem Græcus hiſtoriarum auctor, lib. I, tradit, Manium in gentem Valeriam profectum eſſe a quodam Valerio, qui primus ſacra Diis Manibus fecerit. ſic enim ait; τῦτον τὸν βωμὸν ὁ Οὐαλέσιος εὑρών, καὶ τὴν θυσίαν καὶ τὰς παννυχίδας ἐπιτελέσας, ἀλλ' ἤδη Μάνιος Οὐαλέριος Ταραντῖνος. τοὺς γὰρ χθονίους θεούς, Μάνεις καλοῦσι Ῥωμαῖοι, καὶ τὸ ὑγιαίνειν βαλῆρε.

MARCVS dictus eſt qui menſe Martio natus eſt. Valerius.

DE NVMERIO ſic feſtus: Numerius prænomen nunquam antea fuiſſe in patricia familia dicitur, quam Q. Fabius, qui vnus poſt ſex & trecentos ab Etruſcis interfectos ſuperfuit, inductus magnitudine diuitiarum, vxorem duxit Otacilii Maleuentani (vt tum dicebantur) filiam, ea conditione, vt qui primus natus eſſet, prænomine aui materni Numerius appellaretur. Et Valerius ita; Numerio ſola patricia familia vſa eſt Fabia: iccirco quod CCCVI apud Cremeram flumen cæſis, qui vnus ex ea ſtirpe extiterat, ducta in matrimonium vxore filia Numerii Otacilii Maleuētani, ſub eo pacto, vt quem primum filium ſuſtuliſſet, ei Numerii prænomen imponeret, obtemperarit.

rarit. Hinc mendoſe apud Ciceronem lib.1.de Diuinatione legitur ita; His adiungatur etiam ſomnium Æneę, quod innumerũ Fabii Pictoris Græcis annalibus ſcriptum eſt. cum ſit legendum; Quod in Numerii Fabii Pictoris. fuit enim alter Fabius Pictor, prænomine Quinctus; qui de rebus Romanis Latine ſcripſit, Gellio & Nonio teſte, qui eius ſæpe verba Latina proferunt; itemq; Cicerone de legib.1, qui eum inter hiſtoricos Latinos numerat. at qui Græce iiſdem de rebus ſcripſit, is videtur fuiſſe Numerius nominatus, quem tamen I lib. Dionyſius Quinctum nominat. Hac ratione in orat. pro Cluentio Numerios Aurios legimus: & lib. II de orat. Numerium Furium: & lib. II de Diuin. Numerium Suffucium: & apud Pædianum, Numerium Quinctium.

Opiter dictus, cuius pater, auo viuo, mortuus eſt. quaſi qui poſt obitum patris genitus ſit; aut qui ob patrem auum habeat. quod prænomen Virginio Tricoſto conſuli fuit. Valerius, & Feſtus.

Postvmvs, qui poſt humatum patrem eſt natus, Varro lib. II de Analogia, & Plutarchus in Coriolano; vt Poſtumus Cominius, & Poſtumus Æbutius. de quibus Valerius. Nam Liuii libri mendoſi erant, cum haberent *Poſtumius* pro *Poſtumus*. cum tamen Poſtumius, gentis nomen ſit; Poſtumus, prænomen.

Procvlvs, qui natus ſit patre peregrinante patria procul, vt ait Plutarchus in Coriolano. Valerius autem ait, qui patre ſene natus ſit, quaſi procul ætate progreſſo, eum Proculum eſſe vocatum.

Pvblii, ait Valerius, qui prius pupulli facti erant quam prænomina haberent. alii ominis cauſa à pube. Græci πόπλιον cum ſcribunt, à populo deriuatum innuunt.

Servivs is primum dictus eſt, quem ſeruiens mulier peperiſſet, vt de Ser. Tullio rege ſcribit Dionyſius. at Valerius, qui mortua matre, in vtero ſeruatus eſſet.

Spvrivs dictus, qui ſine patre eſſet. antiqui enim iiſdem litteris S.P. Spurium, & Sine Patre, ſcripſerunt. Plutarchus in Quæſtionibus, & Valerius.

Tiberii, qui ad Tiberim naſcerentur. Valerius.

De Tito controuerſia eſt. Valerius à Sabino quodam, nomine Tito, manaſſe ait; Feſtus, à Titulo. *Titulos* autem milites fuiſſe, quod patriam tuerentur, quaſi Tutulos.

Tvllvs, ominis cauſa dictus eſt, quaſi tollendus, o littera in u verſa. Valerius.

Volero, inquit Valerius in prænomen abiit, quia volentibus naſci liberis parentibus videbatur, quo vſus eſt Publilius Philo. Quare in anno CCCLIII Capitolino ita eſt, L. PVBLILIVS L. F. VOLER. N. PHILO.

Vibvm prænomen eſſe, indicat annus CCC Capitolinus, vbi eſt ita; P. SESTIVS Q. F. VIBI N. CAPITOLINVS. Itemq; Liuius lib. XXVI; Vibius Virius.

Vopiscvs dictus, qui ex duob. conceptis, vno abortu excluſo, ad partũ legitimum deduceretur: quo prænomine præcipue Iulia gens vſa eſt: Valerius, Feſtus, Plutarch. in Coriolano, Plin. lib. VI, cap. IX. Sed de Romanorum prænominum vi ac ſignificatione hactenus. Peregrinorum autem multo obſcurior ratio & ſignificatio eſt.

Ancvm ſcribit Varro à Sabinis ortum. Valerius autem tradit eum Ancum eſſe appellatum, qui vitioſum habuerit cubitum, qui ἀγκὼν Græce dicitur. cui etiam Feſtus aſſentitur. Ancus enim, inquit ille vocatur qui aduncum habet brachium, ita vt regi non poſſit. Hinc Ancus Marcius rex, & Ancus Publicius imperator Lanuuinus contra Hoſtilium regem, Dionyſio auctore.

Arrvntem, & Lvcvmonem, Etruſca prænomina fuiſſe ſcribit Dionyſius. Itaque Arruntem Tarquinium Superbi regis filium, & Arruntem Tolumnium Porſenæ filium legimus.

Volsvs, Sabinum fuit. eoq; vſus eſt pater P. Valerii Poplicolæ, Liuio & Capitolinis lapidibus auctoribus: quamquam Græci οὐάλεσον vocant.

Lartis prænomen, vt tradit Valerius, a laribus ſumptum eſt. Tuſcum autem ante creditum eſt eſſe; fuitq; cõſulis Herminii. Idem fere Cariſius; & Priſcianus lib. V; Lar, ſi familiaris eſt, facit *laris*; ſi Tolumnii Porſenæ, *Lartis*. Et Seruius in VI Æneidos; Lar Tolumnius, a Coſſo occiſus, a loco dictus eſt: flectitur autem *Lar Lartis*. Et Liuius lib. IV; Daturos quod Lar Tolumnius dediſſet. Et Cicero Philippica IX; Lar Tolumnius Veientium Rex. De Larte Porſena ita Dionyſius lib. V; βασιλεὺς ὢν Κλουσινῶν, Λάρς ὄνομα, Πορσήνας ἐπίκλησιν. Quod aũt hoc prænomen Herminii conſulis fuerit, vt ait Valer. id ex

Dionyſii lib. IX quoque cognoſcitur; à quo ita anno CCCIV conſul ſcribitur, Λάρος Ἑρμήνιος: & à Diodoro Λάρτος Ἑρμίνιος. Ex his autem intelligi poteſt, quam vere ſcripſerint quidam in libro de Nominibus, ita; Poſteaquam in vrbem migrarunt Sabini, duplicari nomina cœperunt; vt, Numa Pompilius, Seruius Tullius, Lartes Porſena. quamuis hoc nomen Etruſcum fuerit. In quo prænomine LARTES, ſciendum eo veluti prænomine vſos veteres. Seruius interpres Vergilianus, ab oppido dictum putat. Itidem Plutarchus in Publicola exiſtimat; qui tamen Λαίρτης ſcribit ſed male. Hæc illi. quam autem vere, ipſi viderint. neque enim Lartes Porſena duobus tantum nominibus vſus eſt, cum ex Tolumnia gente fuerit, Seruio & Priſciano (quos ante nominaui) auctoribus; nec LARTES in recto caſu dicitur, ſed LAR, quod ſuperioribus teſtimoniis comprobatum eſt; nec Seruius LARTEM ob oppido dictum ait, ſed à loco; nec item Plutarchus vllo in libro, nedum in Poplicola, ab oppido dictum ait; neque item eſt apud Plutarchum Λαίρτης, ſed Λάρες; quamquam mendoſe: inquit enim, ἱκέτευσε ἀλάρταν πορσίναν; cum ſit legendum ex Dionyſio, ἱκέτευσε Λάρον Πορσίναν. Cur igitur hoc illi dixerunt? quia interpretem legerunt, qui ita vertit; *Supplex ad Laertem Porſenam confugit.* Illi vero, in Græcis libris verſati, quid in Græco codice eſſe deberet, intelligentes illud, quod non erat, eſſe affirmarunt.

METIVS, Albanorum prænomen fuit, vt in Metio Fufetio: & Sabinorum, vt in Metio Curtio: & Latinorum, vt in Metio Geminio, & Metio Octauio; de quibus Liuius.

NVMA, Sabinorum fuit, vt in Numa Pompilio rege, & in Numa Marcio Pont. Max. de quo dixi in primum Liuii librum.

POMPONIS prænomine vſus eſt Pompo Pompilius, Numæ regis pater. Dionyſius in Numa, & Liuius lib. XLI. Itaq; Numa etiam filium habuit nomine Pomponem, qui ex ſe gentem Pomponiam propagauit, auctore Plutarcho. quamquam quidam imperite Pomponii filium Numam eſſe ſcripſerunt.

TALLVS, Sabinorum prænomen fuit, de quo Feſtus. Dionyſius etiam cum Tatio rege Sabinorum Romam commigraſſe ait Tallum cognomine Tyrannum.

TVRNVS, Latinorum fuit; vt in Turno Herdonio Aricino.

SERTOR, auctore Valerio dictus eſt, qui per ſationem natus eſſet; eoque prænomine Sertor Reſius vſus eſt, is qui primus ius feciale inſtituit. Feſtus autem Sertorem à prendendo dictum à quibuſdam ait, quia cum cuipiam afferat manum educendi eius gratia ex ſeruitute in libertatem, vocetur *adſertor*; cum veriſimilius ſit, dictũ quod ſereret quid; ac potius adſertorem à ſerendo accepiſſe nomen, cum aliquem ſerat, petendo in libertatem eandem qua ipſe ſit, id eſt iungat: quia fruges, cum ſeruntur, terræ iungit.

STATIVM prænomen, à ſtabilitate dictum tradit Feſtus: ſeruile autem nomen fuiſſe Gellius.

Quemadmodum Rom. prænomina ſcriberentur, & errores quidam in iis ſcribendis ſublati.

HIS rebus expoſitis, reliquum eſt vt, quod in Scholiis etiam Liuianis fecimus, qua ratione hæc ipſa prænomina ſcriberentur, tradamus. id enim maxime rem cauſſamq; continere videtur. Romanorum igitur prænominum alia ſingulis, alia binis, alia ternis litteris ſcribi ſolita, cum a veteribus traditum, tum ab antiquiſſimo quoq; lapide nummoq; ita retentum eſt, vt nihil ea re poſſit eſſe illuſtrius. Auctores ſunt Plutarchus in Quæſtionibus, Soſipater, Donatus, & Priſcianus: quorum verba recitarem, ſi rem indigere probationis putarem. Singulis litteris ſcribebantur, Aulus, Cæſo, Caius, Quinctus, Decimus, Lucius, Marcus, Manius, Numerius, Publius, Titus; vt, A. Poſtumius, C. Iulius, K. Fabius, Q. Cęcilius, D. Iunius, L. Licinius, M. Valerius, M'. Curius, N. Fabius, P. Cornelius, T. Manlius: Binis, Appius, Cnæus, Spurius, Tiberius, Opiter; vt, App. Claudius, Cn. Pompeius, Sp. Veturius, Ti. Æmilius, Op. Virginius: Ternis, Mamercus, Sextus, Seruius, Tullus; vt, Mam. Æmilius, Sex. Iulius, Ser. Cornelius, Tul. Hoſtilius. Neque vero horum omnium antiquæ notæ in libris ſunt conſeruatæ, verum nonnullorum ita aut vetuſtate aut negligentia ſunt deletæ, vt non

ſolum nulla veſtigia nobis ſui reliquerint, ſed ipſa etiam in alia prænomina tranſmigrarint. Cui tamen incommodo nos & apud Liuium, & in Faſtis ipſis ita occurrimus, vt & ſua cuique prænomina reddiderimus, & ea propriis cuiuſque, quæ deſiderabantur, notis diſtinxerimus. Ac primum quidem, quoniam multos eſſe animaduerti, qui D. Decium interpretarentur, notum quidem errorem, ſed errorem tamen tollere volui. nam præterquam quod DECIVS eſt gentis nomen, Græcorum etiam monumenta ſatis indicant, quoties in libris Latinis aut aliis eiuſmodi monumentis D. loco prænominis ſcriptum eſt, Decimum eſſe exponendum; quia δέκιμον plerumque habent, non δέκιον.

MANIVS ſcribebatur hoc pacto M'. id autem ex eo argumento collegi. animaduerti Curium Dentatum, quem libri Latini Græcique plerumq; Manium Curium nominant, in quarto eius triumpho Capitolino ita deſcribi; M'. Curius, M'. F. M'. N. DENTATVS. eadem ratione Valerium, qui anno CCLIX dictator eſt, & à Dionyſio Manius Valerius dicitur, in fragmentis Capitolinis ita vocari; M'. VAL -- præterea conſules qui anno CDXC in Conſulibus Capitolinis M'. VALERIVS, & M'. OTACILIVS ſcribuntur, à Polybio Μάνιον Οὐαλέριον, & Μάνιον Ὀτακίλιον nominari. Hæc igitur ipſa cum legiſſem, accuratior deinde factus ſum in Aciliis, & Aquilliis, Æmiliis, Sergiis, ceteriſque eiuſmodi ſuo prænomine decorandis; quos in antiquis monumentis iiſdem notis eſſe deſcriptos, apud Græcos fere aut Manios aut Mallios finitimo errore vocatos eſſe reperiebam. Quibus rebus adductus, tum prænomen, tum eius antiquam notam, linguæ Latinæ reſtitui; eaque ipſa re hiſtoriam ipſam Romanam, quæ magnam iacturam fecerat, ſubleuaui. Puto autem veteres his notis M'. & M/. diſtingui Manium à Marco voluiſſe, qui M. littera notatur. Iccirco autem dixi, & M/. quia quę nota in Capitolinis tabulis eſt M'. ea eſt in nummis argenteis M/: vt, M/. CORDIVS RVFVS. M/. ACILIVS IIIVIR VALETV. M/. SERGIVS SILVS. quos nummos cum apud alios, tum maxime apud clariſſimum virum Andream Lauredanum patricium Venetum repperi.

NVMERIVS N. littera ſcribebatur. Itaque ego & prænomen, & prænominis notam renouaui, quæ iam prorſus vetuſtate obſoleuerat. Etenim cum hoc eſſe Fabiæ gentis prænomen ex Feſto & Valerio didiciſſem, cumque ex Fabiis eum primum Numerium eſſe dictum, qui Q. Fabii filius eſſet, eius qui CCCVI ad Cremeram interfectis ſuperfuit, ſcirem, eundemque in Capitolinis conſulibus anno CCCXLVI N. FABIVS Q. F. Q. N. VIBVLANVS deſcribi animaduerterem, non dubitaui quin & in eo, & in ceteris Fabiis, qui N. Fabii ſcriberentur, Numerius eſſet interpretandum. Quod ipſum deinde ex Diomede, & ex Valerii libro IV, cap. III, apertius etiam cognoui. Nam Diomedes Numerii prænomen N. littera deſignatum fuiſſe ſcribit; & qui in Capitolinis triumphis N. FABIVS PICTOR ſcribitur, is a Valerio Numerius Fabius Pictor appellatur. Hæc autem nota eſt in L. SEXTIO SEX. F. N. N. SEXTIN. LATERANO: & in Epigrammatis antiquæ vrbis; N. IVNIO EPIGONO. In libris autem Latinis ita euanuerat, vt nullam prope ſui imaginem reliquiſſet; ſed in CN. & M. & C. euaſerat.

CÆSONIS etiam nota K. cum interiiſſet, ex Terentio Scauro, & lapidibus Capitolinis reſtituta eſt. Quod tamen intellectu non admodum fuiſſe difficile. nam cum in Fabiorum gente, quos Cæſonis filios aut nepotes eſſe Liuius & Dionyſius ſcribunt, eos in marmoribus Capitolinis K. F. K. N. deſcribi animaduerterem, in eam veni ſententiam, vt pro K. Cæſonem eſſe intelligendum putarem. quam literam eos iccirco in hoc prænomine vſurpaſſe exiſtimo, vt à Caio, qui C. littera notatur, internoſceretur; in quam literam paſſim in libris Latinis mutata erat.

TIBERIVM duabus literis notatum fuiſſe, & Probus tradit, & antiqua marmora teſtimonio ſunt; in quibus quoties TI. inuenitur, ſemper Tiberius in Gręcorum monumentis eſt ſcriptus; vt in Semproniis, Æmiliis, Claudiiſq; Neronibus. Hæc autem ratio ſcribēdi, pręterquam in paucis, hoc tempore ſeruabatur. Quam certe in omnibus noſtri non neglexiſſent, ſi Plutarchi verba in Quęſtionibus ſcripta attendiſſent; à quo inter ea prænomina quæ duabus notantur literis, TIBERIVS numeratur. quamquam verba eius mendoſa ſunt. inquit enim, alia prænomina binis fuiſſe notata litte-

Quæ prænomina pro cognominibus vſurpata ſint.

Fvisse præterea aliquot etiam prænominia, quæ longo poſt tempore pro cognominibus vſurpare cœperint, ex vetuſtis non ſolum grammaticis, ſed etiam annalibus intelligitur. quod ipſum in Agrippa, Voluſo, Mamerco, Proculo, & Tullo facile perſpici poteſt: quæ in L. Vipſanio Agrippa, L. Valerio Voluſo, M. Æmilio Mamerco, C. Plautio Proculo, L. Volcatio Tullo, viris conſularibus, cognomina eſſe perſpicuum eſt. Quod etiam tradit Valerius his verbis; Quæ olim prænomina fuerunt, nunc cognomina ſunt; vt Poſtumus, Agrippa, Proculus. Itemq; Priſcian. lib. 11 his; Inueniuntur autem multa, quæ in aliis perſonis ſunt prænomina, loco cognominum accipi.

De prænominibus feminarum.

Sane reſtat vt, quoniam de virorum prænominibus ſatis dictum eſt, de feminarum prænominibus dicendum eſſe videatur. quod eo accuratius mihi faciendum eſſe exiſtimo, quod amicus meus, nulla antiquorum auctoritate adductus, ſuo iure feminas Romanas omnino caruiſſe prænominibus docuit. ſic enim in lib. de Nominibus loquitur; Mulieres à nomine gentis vocabantur, & vno tantum nomine; vt Porcia, Cornelia, Iulia, Tullia. Item Plutarchus in Problemat. vbi quęrit, cur maribus nono, feminis octauo die nomina imponerentur, ait; Mulieres vno aut duobus appellabantur nominibus. Ego duobus appellari numquam obſeruaui; ni fortaſſe prænomen illud ſignificare voluit Plutarchus, quod eſt omnibus mulieribus commune, vt dicerentur *Caiæ*. Hęc ille ſe obſeruaſſe ait. Ab hac autem obſeruatione omnia tum auctorum, tum lapidum etiam veterum teſtimonia maxime diſſentiunt. Scriptorũ primum verba recitabo, poſt lapidum. Valerius ita; Antiquarum mulierum frequenti in vſu prænomina fuerunt, *Rutilla, Ceſella, Rodocilla, Mutrulla, Burra*. Iſta prænomina à virilibus tracta ſunt, *Caia, Lucia, Publia, Numeria*. Feſtus vero ita; Prænominibus feminas vſas eſſe, teſtimonio ſunt Cæcilia & Tarratia, quæ ambæ *Caiæ* ſolitæ ſint appellari; pari modo *Lucia* & *Tita*. Varro autem ita; In noſtris nominibus, qui ſumus in Latio, & liberi, analogia neceſſaria. itaque ibi apparet analogia, ac dicitur *Terentius* vir, *Terentia* femina, *Terentium* genus. In prænominibus ideo non fit item, quod hæc inſtituta ad vſum ſingularia, quibus diſcernerentur nomina gentilicia; vt a numero, (*Prima*,) *Secunda, Tertia, Quarta*: in viris, vt *Quinctus, Sextus, Decimus*. ſic ab aliis [illegible] duo Terentii, aut plures, diſcernendi cauſa, vt aliquid ſingulare hab[illegible] forſitan ab eo qui mane natus diceretur, vt is *Manius* eſſet; qui luci, *Lucius*, q[illegible] patris mortem, *Poſtumus*. E quibus quædam item cecidiſſe in feminis, prop[illegible] pellata declarant prænomina antiqua mulierum, *Mania, Lucia, Poſtuma*. Videmus [illegible] Maniam matrem Larum dici; Luciam Volumniam Saliorum carminibus appe[illegible] Poſtumam à multis poſt patris mortem etiam nunc appellari. Iccirco autem dixit, Quædam. nam paulo ante dixerat, non quia *Marcus* & *Numerius* dicitur, iccirco *Marcam* & *Numeriam* dici. Poſtremo Plutarchus in Mario Poſidonium reprehendit, qui cum primum nomen proprium eſſe diceret, nulli tamen mulieri primum nomen eſſe dicebat. ex quo efficiebatur, mulieres proprio nomine caruiſſe. Itaq; idem in Quæſtionibus aperte ſcribit, mulieres duobus, viros tribus nominibus eſſe vſos. ſic enim ait; χρῶνται δὲ δυσὶ ὀνόμασιν αἱ θήλειαι, τρισὶ δὲ οἱ ἄρρενες. Itaq; miror amicum meum, Græcarum literarum peritum, ita vertiſſe; *Mulieres vno aut duobus appellabantur nominibus*. Non enim Plutarchus inquit, *vno, aut duobus*, verum expreſſe *duobus*. Idem præterea auctor eſt Romulum ex Erſilia filiam vnam ſuſcepiſſe, eamq; ab ordine procreationis *Primam* appellaſſe: itemq; Sullæ dictatori filiam ex Valeria eſſe natam; eandemq; quia poſt obitum patris nata erat, *Poſtumam* eſſe vocatam.

Hæc ex auctoribus, quibuſcum lapidum etiam teſtimonia conſentiunt. Extant epigrammata duo Mutinæ vetuſtiſſima, vnum in turri D. Geminiani, alterum apud eruditiſſimum virum Ludouicum Caſteluetrum; in quibus PRIMÆ mentio eſt. ea vero ſunt hæc:

SALVIA C. F. & PRIMA FECIT.	SEX. TVLLIVS SEX. F. V. SIBI ET SVIS, ET PRIMÆ VALERIÆ SP. F.

Et in multis epigrammatis antiquæ vrbis; IVLIA SECVNDA, & CORNELIA SECVNDA. Item in eodem libro; TERTIÆ PRISCIÆ IONIA SALVIA. *Tertiam* item *Iuniam* legimus apud Suetonium in Cæſare, & apud Macrobium libro II, quam *Tertullam* vocat Cicero lib. XIII epiſtolarum ad Atticum. & Valerius Paullo Æmilio filiam fuiſſe ait nomine TERTIAM. vnde Paullus apud Ciceronem, O mea Tertia, inquit. De *Quarta* eſt inſcriptio vetus in prætorio Patauino eiuſmodi;

V. F.
T. LIVIVS
LIVIÆ T. F.
QVARTÆ L.
HALTS
CONCORDIALIS
PATAVI
SIBI ET SVIS
OMNIBVS

Et apud Liuium lib. XL, *Quarta Hoſtilia* memoratur. *Quincta* mentio eſt apud Liuium lib. XXVIII; vt *Quincta Claudia*. Item apud Ciceronem in oratione pro Cœlio, & de aruſpicum reſponſis. præterea epigrãmata duo apud Horatium Malegutiũ clariſſimum iuuenem ſunt in agro Regienſi eiuſmodi;

QVINCTÆ NONIÆ
RVFÆ. ET
NONIÆ Q. F. QVINCTVLÆ

SEPTIMIVS
Ɔ. L. NICEPOR.
SEPTIMIA
& SP. F. QVINTA

De Lucia exſtat etiam tale Mutinæ monumentum in ſepulcro marmoreo;

MEMORIÆ CLA. FEM.
L. FÆDVCEÆ IVLIANÆ
MORIB. NATAL. AC PVD. PRISCIS
INLVSTRIBVSQVE FEMI. COMPARANDA.
QVÆ VIXIT ANNOS XIII. D. XLVII.
CVM MARITO FECIT ME. V. D. XX.
L. NONIVS VER.

De Mania tale eſt in lib. epigrammatum antiquę vrbis;

M'. ACILIÆ M'. F. IVSTINÆ
P. SIRIVS SERPICAMVS MARITVS
VXORI OPTIMÆ ET KARISSIMÆ.

Et alio loco;

POPPIDIA SP. F. A. XIIX.
IVLIA PROCVLA F. EIVS. V. A. X. M. III.

Est autem PROCVLVS Iuliorum prænomen, vt in Proculo Iulio regnante Romulo: de quo Liuius & Dionyſius. In eodem libro eſt T. FLAVIA AVG. L. multaq; eiuſmodi alia. Quibus ex omnibus cum illud intelligi arbitror, de quo dicere cœperam, mulieres præter Caiam, alio aliquando prænomine eſſe vſas; tum illud etiam, quod idem ne fieri quidem vmquam ſe obſeruaſſe profitetur; prænomina modo præponi, modo poſtponi conſueniſſe; ſiquidem *Primam Valeriam*, & *Salutam Primam*; ac *Quartam Hoſtiliam*, & *Liuiam Quartam*; ac *Quintam Noniam*, & *Noniam Quinctulam* ſcriptas eſſe, animaduerti poteſt. Quod idem in viris Liuius etiam fecit, qui *Attius Tullus*, *Attius Nauius*; *Manlius Cnaeus*, & *Octauius Metius*; & Cicero, *Maluginenſis M. Scipio*; & Suetonius, *Claudius Appius Regillanus*, & alia eiuſmodi dixerunt. CAIAM præterea, quod commune omnibus mulieribus prænomen fuit, Ɔ inuerſa notatam fuiſſe, contraque *Caium* in viris, ſatis eſt ex Probo, aliiſque veteribus grammaticis, atque lapidibus, perſpicuum.

De

De prænominibus imponendis.

NVNC, quoniam ad rem pertinet, quid de prænominibus imponendis veteres ſenſerint, explicemus. Ac ſane qui de tempore tradunt, quo ea imponerentur, auctores habeo nobiles illos quidem, & magnos; verum ita inter ſe diſſidentes, vt vtram ſequaris ſententiam, facile ſtatuere non poſſis; niſi aliud aliis temporibus obſeruatum eſſe intelligas. Quid eſt enim tam diſſimile, quam ea quę à Valerio, & à Plutarcho, Feſtoue ſcribuntur? quorum ille pueris non priuſquam togam virilem ſumerent, puellis non antequam nuberēt; hi vero, maribus quidem nono, feminis autem octauo die imponi conſueuiſſe prænomina tradunt. Verba Plutarchi ſunt hæc in Quæſtionibus; τῶν παίδων τοῖς μὲν ἄῤῥεσιν ἐνναταίοις· ταῖς δὲ θηλείαις ὀγδοαίαις τὰ ὀνόματα τίθενται. Feſti vero hæc; *Luſtrici dies infantium* appellantur, puellarum, octauus; puerorum, nonus; quia his luſtrantur, atq; eis nomina imponuntur. De ratione autem imponendi ſatis conſtat, ſuis quemque filiis ea prænomina indidiſſe, quæ ſuæ eſſent cuiuſq; familiæ maxime propria; ac primum quemq; filium patris eſſe prænomine plerumq; viſum eandem, deinceps rationem in adoptiuis filiis, & libertis, & nouis ciuibus, eſſe ſeruatam; vt, a quo quiſq; adoptatus eſſet, aut per quem quiſq; vel libertatem vel ciuitatem conſequutus eſſet, eius maxime nomina vſurparet. At primum quidem quod dixi, ſuæ quemque familiæ propria prænomina impoſuiſſe, intelligendum eſt, non omnia omnibus familiis prænomina fuiſſe communia, ſed alia aliis fuiſſe familiaria. APPIVS enim vix in alia quam in Claudia gente patricia repetitur. MARCO ne quis vteretur, decreto gentis Manliæ patriciæ cautum eſſe; LVCIVM a Claudiis repudiatum; GNÆVM & LVCIVM à Domitiis Ahenobarbis tantum fuiſſe probatos, Suetonius in Tiberio & in Nerone tradit. Quod autem plerumq; primus quiſq; filius prænomen patris tulerit, id ex familiis iis quas in Scholiis Liuianis digeſſimus, animaduerti poteſt. Fuiſſe autem quandam diſtinguendi rationem, ſi eodem pater & filius prænomine præditi eodem tempore floruiſſent, hinc intelligi licet, quod Cicero Q. Q. Catulos modo patre, modo filio, modo ſene, modo adoleſcente diſtinguit, quod idem de Q. Q. Fabiis Liuius, de C. C. Curionibus Suetonius. Neque vero de adoptiuorum appellatione multa mihi eſſe dicenda exiſtimo, cum à multis iam res ſit ex veterum annalium obſeruatione tractata. Illud tamen dicam, Dionem lib. XI, & XLVI, huius auctorem ſententiæ eſſe; qui adoptarētur ab aliquo, eos nomina illorū omnia a quibus adoptarentur, ferre cōſueuiſſe; ſuum vero gentiliciū nomen retinuiſſe illud quidē, ſed aliquo tamen modō commutaſſe: vt, *C. Octauius* qui dicebatur, poſteaquam à C. Iulio Cæſare eſt adoptatus, *C. Iulius Cæſar* appellari cœptus eſt; ita tamen vt gentilicium Octauii nomen non desereret, ſed id quodammodo cōmutaret, & *Octauianum* pro *Octauio* redderet. Idem in *P. Cornelio Scipione Aemiliano*, & in *L. Manlio Acidino Fuluiano*, & in *P. Licinio Craſſo Muciano* factum eſt: qui omnes ab eo à quo adoptati erant, nomina ſumpſerunt. Eodem ſpectans Cicero lib. epiſt. ad Att. III dixit; Cicero ſalutem Q. Cæcilio *Pomponiano Attico*. Eodem etiam referuntur ea quæ ab eo ſcripta ſunt lib. VII; Dolabellam video Liuiæ teſtamento cum duobus coheredibus eſſe in triente; ſed iuberi *mutare nomen*. Quod autem ſcribit Dio, id etiamſi verum eſt, non ab omnibus tamen vbiq; retentum eſt. Neq; enim Aurelius Oreſtes, qui a Cn. Aufidio; nec Calpurnius Piſo, qui a M. Pupio (vt ſeribit pro domo Cicero) adoptati fuerunt, aut *Aurelianus*, aut *Calpurnianus* appellati ſunt: ſed ille, Cn. Aufidius *Oreſtes*; hic, M. Pupius *Piſo* nominatus eſt. Eadem etiam ratione nec P. quidem Cornelius Scipio, qui, Dione auctore, à Q. Metello Pio; nec M. Iunius Brutus, qui teſte Plutarcho, a Q. Seruilio Cæpione ſunt adoptati, aut *Cornelianus*, aut *Iunianus*; ſed ille, Q. Cęcilius Metellus Pius *Scipio*; hic, Q. Seruilius Cępio *Brutus* eſt appellatus; vt Dio lib. XL, Cicero in Philippicis, nummi argentei teſtantur; in quibus nummis eſt ita;

Q. METELLVS PIVS	Q. CÆPIO BRVTVS
SCIPIO	PRO COS.

Metellus autem hic Scipio, P. Cornelii Scipionis Naſicæ filius naturalis fuerat, teſte Dione: qui ita ait lib. XL; ὁ Πομπήϊος Κόϊντον Σκιπίωνα, πενθερὸν οἱ ὄντα, προσείλετο. ἦν γὰρ γόνῳ μὲν υἱὸς τοῦ Νασικοῦ ὤν, ἐς δὲ τὸ τοῦ κλήρου διαδοχὴν ὑπὸ τοῦ Μετέλλου τοῦ Εὐσεβοῦς ποιηθείς. id eſt, *Pompeius Q. Scipionem ſocerum ſibi collegam aſciuit: qui naturalis filius fuit Naſicæ ille quidem, at adoptatus à Q. Me-*

tello Pio. Quod cum ita ſit, neſcio quid in mentem amico meo venerit ſcribere in libro de nominibus ita; Cicero lib. epiſt. ad Att. vi; Scipionem hic Metellus, proauum ſuum, neſcit cenſorem non fuiſſe. Significat Scipionem Aſiatici illius filium qui adoptatus fuit à Q. Metello Pio. Cur mirer, hæc cauſſa eſt. nemo enim Aſiatici filium fuiſſe Scipionem hunc ſcribit; niſi quem hic ſequitur Dionis interpres. Neq; vero omnino hic Scipio Metellus Aſiatici filius eſſe potuit, ſed Naſicæ. primum quia hic idem P. Cornelius Scipio apud Eutropium, & Eutropii Græcum interpretem Pæanium, nominatur. & P. Scipio in Epitomis, & apud Ciceronem pro domo dicitur, cum ait; Atqui C. Atinius patrum memoria bona Q. Metelli, qui eum ex ſenatu cenſor eiecerat, aui tui Q. Metelle, & tui P. Seruili, & proaui tui P. Scipio. Aſiatici vero, Lucii prænomen tulerunt. deinde quod in Bruto auum huius vocat P. Scipionem Naſicam oratorem; proauum P. Scipionem Naſicam Serapionem, oratoris patrem; abauum vero P. Scipionem Naſicam Corculum, Serapionis patrem. quæ cum in Aſiatici filium cadere nullo modo poſſint, in Naſicæ certe maxime cadunt; hoc modo;

I P. Scipio Naſica Corculum; cos. 591, 598; abauus Scipionis Metelli.	I C. Lælius, cos. 613; abauus Scipionis Metelli.
II P. Scipio Naſica Serapio cos. 615; proauus Metelli Scipionis.	II Lælia filia, vxor Q. Mucii Scæuolæ Aug. cos. 636, proaui Scipionis Metelli.
III P. Scipio Naſica Orator; auus Scipionis Metelli; cos. 642. vxor Cæcilia Macedonici filia.	III Mucia filia, vxor L. Licinii Craſſi oratoris, cos. 658, aui Scipionis Metelli.
IIII P. Scipio Naſica; pater Metelli Scipionis.	IIII Licinia filia, vxor P. Scipionis Naſicæ, patris Metelli Scipionis.
V P. Scipio Naſica; qui adoptatus à Q. Metello Pio, Q. Metellus Pius Scipio dictus eſt; cos. 701.	V P. Scipio Naſica, qui adoptatus à Q. Metello Pio, Q. Metellus Pius Scipio dictus eſt; cos. 701.

Descripsi autem etiam maternos Metelli auos ex Ciceronis ſententia in Bruto, ne quis eundem de maternis, non de paternis intellexiſſe ſuſpicari poſſet, atq; ita rem (quod fieri ne hoc quidem pacto poteſt) ad Aſiaticos traheret. Hæc autem commutandorum ex adoptione nominum ratio, cum in aliis, tum maxime in M. Licinio Lucullo C. Caſſii in cõſulatu collega, Ciceronis interpretes decepit, qui cum in Verrem M. Terentium, C. Caſſium cos. ac *legem Terentiam & Caſſiam* nominaret, mendum eſſe in Terentio, & Licinium reponendum eſſe duxerunt. quod profecto non feciſſent, ſi adoptionem ſubeſſe intellexiſſent: quod ex fragmento illius conſulatus Capitolino colligitur, in quo ita eſt; M. TERENTIVS M. F. VARR. LVCVLLVS. C. CASSIVS. Ita etiam alibi, A. TERENTIVS VARRO MVRENA. neq; enim *Muræna* Terentiorum, ſed Liciniorum, vt *Lucullus* cognomen fuit.

Transeamvs ad Seruos Non eſt autem dubium quin, quemadmodum cum ſeruitutem ſeruiebant, prænomen domini ſequebantur, ita vt *Lucipores, Marcipores, Publipores. Quinctipores*; quaſi Lucii, Marci, Publii, & Quincti pueri dicerentur, vt à Plinio & Quinctiliano ſcriptum eſt: ita etiam in libertatem vindicati, patroni, à quo manumiſſi eſſent, nomina vſurpauerint. nam præterquam quod exemplo ſunt M. Tullii Ciceronis liberti duo, quorum alter *M. Tullius Tiro*, alter *M. Tullius Laurea* dictus eſt, & *Liuius Andronicus* poeta, quem à M. Liuio Salinatore, cuius filios erudierat, libertate donatum ſcribit Euſebius in Chronicis: id etiam ex verbis Ciceronis ad Att. lib. IIII, & Artemidori lib. primo effici poteſt. Cicero enim de Eutychide ſeruo Attici

manu-

manumiſſo ita loquitur; De Eutychide gratum: qui vetere prænomine, nouo nomine, *T.* erit *Cæcilius*, vt ex me & ex te iunctus *M. Pomponius*. Artemidorus autem de ſerui cuiuſdam ſomnio ita: Cognoui, inquit, quendam, qui cum ſibi videretur tria pudenda habere, ex ſeruitute in libertatem vindicatus, pro vno nomine tria accepit, duobus nominibus ab eo à quo manumiſſus fuerat, ſumptis. Iam vero eos qui in ciuitatem ſuſcepti eſſent, illorum potiſſimum nomina tuliſſe, quorum beneficio ciuitatem impetraſſent. Latinorum ſcriptorum exempla oſtendunt. nam & Cicero ad Acilium ita ſcribit; Cum Demetrio Mega mihi vetuſtum hoſpitium eſt. ei Dolabella rogatu meo ciuitatē impetrauit: qua in re ego interfui. itaq; nunc *P. Cornelius* vocatur. itemq; in Verrem; *Q. Lutatius Diodorus*, beneficio Q. Catuli à Sulla ciuis Romanus factus. eademq; ratione de Dione; qui beneficio Q. Metelli ciuis factus, *Q. Cæcilius Dio* eſt appellatus. Et Cæſar lib. primo de bello Gallico, ita; Commodiſſimum viſum eſt, M Valerium Procillum, C. Valerii Caburi filium, cuius pater à C. Valerio Flacco ciuitate donatus erat, mittere.

Cur Gentilicia nomina in ᴠᴠs *deſinant, & quid gens ſit, quidque à familia differat.* Cᴀᴘ. IIII.

His rebus expoſitis, reliquum eſt vt de nominibus gentiliciis agamus. de quibus amicus meus ſic ſcripſit; Sciendum omnia nomina, quibus familiæ ſignificantur, proferri in ɪᴠs; vt Porcius, Cornelius, Iulius. recte ille quidem; ſed parum ad rem tantum. Illud enim docti hominis, & Romanæ antiquitatis periti erat, cauſſam oſtendere, eamque veterum vſu & auctoritate probare. quam ipſe, ſi potero, exponam. Credo enim eos ita factitaſſe, vt gentis originem eiuſmodi deriuatione ſignificarent; vt quēadmodum in voce deriuatio verbi, ſic gentis etiam, quæ voce illa exprimeretur, principium in voce appareret. Siquidem antiquiſſimam quamque gentem aut a viro, aut à loco, tamquam a fonte aliquo manaſſe, & nomen accepiſſe, perſpicuum eſt: ita quidem, vt hæc deriuationis ſignificatio in omnibus ſtudioſiſſime conſeruata ſit. Hanc autem conſuetudinem ſi in paucis quibuſdam gentibus, & antequam vrbs conderetur, & poſtquam condita eſt, ſub regibus conſulibusque diligentiſſime retentam eſſe oſtendero, tum neminem fore puto, qui contradicat. Age enim cur Iuliam gentem credimus, aut Æmiliam, aut Atiam, aut Nautiam, hāc eiuſmodi terminationem adeo religioſe ſeruaſſe; niſi vt appareret in voce quod in re exſiſtit, ab aliquo ipſas initio deriuaſſe? eſt autem ita. Nam *Iulia* gens, Iulum, Æneæ; *Aemilia*, Æmilium, Iuli filium; *Atia*, Atim; *Nautia*, Nautem Troianos viros ſui generis auctores nuncupant. At vero condita vrbe, nonne id etiam obſeruatum eſt? Scribit enim Plutarchus, Numam regem filios quatuor reliquiſſe, Pomponem, Calpum, Pinum, & Mamercum; ab iiſque *Pomponiam*, *Calpurniam*, *Pinariam*, & *Mamerciam* gentes Romæ propagatas. L. autem Tarquinium Priſcum ſcribit Dionyſius Damarati Corinthii fuiſſe filium; & cū Tarquiniis viueret, *Lucumonem* Etruſco prænomine fuiſſe vocatum; vbi vero Romam commigrauit, ad morem Romanum ſibi nomina compoſuiſſe: itaq; communi nomine ſe pro Lucumone *Lucium*; gentilicio vero, à Tarquiniis vrbe, non ſe Tarquinienſem, ſed *Tarquinium* appellari voluiſſe. Idem fecit Ap. Claudius, qui ex Regillo Sabinorum oppido, poſt reges exactos anno ſexto, ſe cum clientibus Romam contulit. Etenim cum *Clauſus* ante diceretur, non iam amplius Clauium, ſed *Clauſium*. poſt *Claudium* dici ſe, vbi Romæ domicilium collocauit, oportere exiſtimauit. Itaque ab eo ceteri omnes Romæ Claudii nominati ſunt. Id autem ita eſſe, ex eo etiam intelligi poteſt, quod ait Priſcianus lib. 11, nomina hæc in ɪᴠs apud Romanos idem valere, quod apud Græcos *patronymica*. verba eius ſunt hæc; Nominum deriuatorum multa genera ſunt. quorum Patronymicum id eſt, quod à propriis tantummodo patrum nominibus deriuatur ſecundum formam græcam; quod ſignificat cum genitiuo primitiui filios vel nepotes; vt *Aeacides*, Æaci filius, vel nepos. pro quo Romani nominibus familiarum vtuntur, vt Cornelii. omnes enim ab illo qui primus Cornelius appellatus eſt, hoc nomen habuerunt, quicumque eiuſdem familiæ ſunt; ſicut omnes minores Theſei, *Theſidas* Græci appellarunt. Hæc ille. Idem autem ſentit etiam Dionyſius,

qui in Tarquinio Priſco hæc nomina *συγγενικὰ* & *πατρωνυμικὰ* vocat. Neq; vero dubiũ eſt quin hæc tota ratio terminandi vſq; ad reipubl: interitum incorrupta peruenerit. Nam etſi nonnullos quaſi gentilicii nominis expertes eſſe reperimus, vt *M. Perpernam*, & *C. Norbanum* conſulares; quos ita & in libris & in Capitolinis marmoribus nominati videmus; id tamen contigiſſe videtur, aut quod ii cognomine magis quam nomine delectati ſunt, vt *M. Agrippa*, cuius gẽtilicium nomen in omnibus lapidibus omiſſum eſt, cum tamen ex Vipſaniorum cum gente fuiſſe Nepos & Dio tradiderint: aut certe quod ea nobis ignota ſunt. Quæcumq; autem cauſſa ſit, non eſt quod exiguus horum numerus tam religioſam tot aliorum conſuetudinem impediat; præſertim vero amico meo ſummo viro auctore, qui ita habere omnia ſine vlla exceptione aſſeuerauit. Quid autem ſit gens, vnde ipſa omnia gentilicia dicta ſunt, ac quid à familia differat, nunc dicamus. Inter gentem & familiam illud intereſt, quod GENS ad nomen, FAMILIA ad cognomen refertur. Itaq; illa, tamquam totum continere videtur; hæc, quodammodo partem. exempli gratia; Valerii omnes vnius eſſe gentis dicuntur, quia vno nomine continentur omnes: at vero partes gentis huius ſunt plures, quæ ex cognominum varietate diſtinctæ ſunt; eæque familiæ nominantur; vt in gente Valeria Maximi, Meſſallæ, Flacci, Læuini, Faltones: in Cornelia, Scipiones, Lentuli, Dolabellæ, Sullæ, Cinnæ: in Æmilia, Mamercini, Lepidi, Paulli, Scauri, Barbulæ. itemque in ceteris. at vero Valerii omnes vnius ſunt gentis; itemque Cornelii atque Æmilii. Itaq; recte Feſtus gentem definit eam, quæ ex multis familiis conficeretur. Quod autem intereſt inter gentem & familiam, idem intereſt inter *Genus* & *Stirpem*. Quę quidem ita eſſe, ex his veterum hiſtoriarum verbis intelligitur. Suetonius in Galba; Imagines vniuerſi generis exſequi, longum eſt; familiæ, breuiter attingam. Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur aut vnde traxerit, ambigitur. Et Liuius lib. XXXVIII; P. Scipio Naſica orationem habuit plenam veris decoribus, non cõmuniter Corneliæ gentis, ſed proprie familiæ ſuæ. Et apud Suetonium Cæſar; Ab Anco Marcio ſunt Marcii reges; quo nomine fuit mater: à Venere, Iulii; cuius gentis familia eſt noſtra. Et in Auguſto; Gens Octauia, à Tarquinio Priſco rege inter Romanas gentes allecta, mox à Ser. Tullio inter patricias tranſducta. primus ex hac magiſtratum cepit C. Rufus. is quęſtorius Cnæum & Caium procreauit: à quibus duplex Octauiorum familia defluxit, cõditione diuerſa. Et Cicero in Bruto; Funebres orationes ipſæ familiæ quaſi ornamenta ſeruabant ad vſum, ſi quis eiuſdem generis occidiſſet. Et Liuius lib. nono. Duodecim Potitiorum familias fuiſſe, cum gens Potitia tota interiit. & lib. primo; Iulia gens, Iulum auctorem ſui nominis nuncupat. & lib. ſeptimo ſic loquitur Valerius Coruus; Non ſi mihi nouum hoc Corui cognomen diis auctoribus homines dediſtis, Poplicolarum vetuſtum noſtræ familiæ cognomen memoria exceſſit. & lib. XL; Inde cognomen familiæ inditum, vt *Annales* appellarentur. Et Catullus, non decet tam vetus ſine liberis nomen eſſe, id eſt, tam veterem gentem, qualis erat Manlia. Hæc de gente, familia & genere. nunc de ſtirpe dicam. Cic. pro Rabirio; Qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc fere qui ſunt eius ſtirpis, cupidiſſime perſequuntur. & primo de legibus; Hic orti ſtirpe antiquiſſima ſumus. & in Lælio; Qui aliquandiu propter ignorantiam ſtirpis & generis, in famulatu fuerunt. & lib. primo de oratore; Quid? qua de re inter Marcellos & Claudios patricios centumuiri iudicarunt? cum Marcelli à liberti filio ſtirpe, Claudii patricii, eiuſdem hominis hereditatem gente ad ſe rediſſe dicerent; nonne in ea cauſſa fuit de toto ſtirpis & gentilitatis iure dicendum? Et Suetonius in Claudio; Claudius Cn. Pompeio antiquiſſimæ ſtirpis Magni cognomen ademit. Quæ autem ratio eſt inter gentem & familiam, eadem eſt inter gentiles & agnatos. vt enim familia aut ſtirps nos propius attingit quam gens aut genus, ſic agnati, quam gentiles. ſiquidem *Gentilis* auctore Feſto dicitur, qui eodem ex genere natus, & is qui ſimili nomine appellatur. recte. quatenus enim ait, *Ex eodem genere*, eos intelligit, qui eiuſdem gentis eundem principem habẽt: quatenus, *Simili nomine*, eos qui, quamquam vno gentis nomine omnes vtuntur, tamen alium atque alium auctorem ſui generis nuncupant. quomodo Cicero in prima Tuſculana, ſe gentilem eſſe ait Ser. Tullii regis, quod vterque ſimili gentilicio nomine vteretur, cum tamen è diuerſo vterq; fonte manaret. Cum autem ad Herennium

ſcriptum

ſcriptum ſit; Si furioſus exſiſtat, agnatorum gentiliumque in eo, pecuniaque eius, ius eſto: Item; Si paterfamilias inteſtato moritur, familia pecuniaq; eius, agnatorum gentiliumque eſto: *agnati* profecto videntur eſſe, qui ex eadem familia ſint; quibus deficientibus, gentiles ſubeant. Nam Cicero dixit primo de oratore; Iura gentilitatum & agnationum: item; Ius gentilitatis & ſtirpis: & de legibus primo; Homines, Deorum agnatione & gente tenentur: cum vtramque coniunctionem complecti vellet. Amicus autem meus in ſuo libro de nominibus, gentem & familiam, gentiles & agnatos, idem eſſe cenſet, cum ait; Agnomen, familiæ eſt appellatio, & gentis: vnde Agnati & Gentiles dicebantur, qui ex eadem erant familia; vt Cicero in Topicis ait; & idem in Bruto Ser. Tullium regem gentilem ſuum ea de cauſſa nominat. Mea autem ſententia, Ciceronis ſententiam percepiſſe non videtur, qui in Topicis gentiles eos definit, qui inter ſe eodem nomine ſunt; id eſt, ex eadem gente; vt infra alio loco oſtendam: familiæ vero aut agnatorum non meminit. Eſt pręterea intelligendum, Plinium gentiles nouo quodam modo appellare. ſiquidem ſeruos gentiles eſſe dominorum ait; quia eodem prænomine appellarentur quo dominus; vt Marcipor, Quinctipor, id eſt, Marci & Quincti puer.

De Romanarum gentium origine.

Dvos autem populos ſeminarium gentium Romanarum fuiſſe reperio; Aborigines, & Troianos; qui ambo ab Ænea (vt Liuius & Dionyſius tradunt) communi nomine *Latini* ſunt appellati. *Aborigines* autem, qui ante aduentum Æneæ, Latium, regnante Latino, tenebant, docet Dionyſius ex Græcis in Italiam venientibus eſſe conflatos. Græcos autem hos nominat; Oenotrum, ex Arcadia; Pelaſgos, ex Theſſalia; Euandrum, item ex Arcadia; Herculem, ex Peloponneſo profectum. Atq; etiam iidem ſcribunt Romulum, ſuperante Latinorum Albanorumq; multitudine, vrbem in Palatio condidiſſe. Quæ cum ita ſint, iam id dubium eſſe non poteſt, quin ad hos populos alii etiam plurimi acceſſerint, qui Romanam vrbem gentibus repleuerint. ſiquidem accepimus Romulum Cæninenſes, Antemnates, Camerinos, Veientes, Fidenates, quos bello deuicerat; Sabinos vero etiam, quibuſcum æquo marte pugnauerat, in ſocietatem nouę vrbis vocaſſe. Quinetiam multas Etruſcorum vrbes ſe ad eum recepiſſe, initio à Medullia facto, traditum eſt. Hoc autē Romuli inſtitutum reliqui deinceps reges ſtudioſiſſime ſibi conſeruandum eſſe duxerunt; vt finitimas ciuitates aut vi, aut beneuolentia ſibi adiungerent, Romamq; transferrent. Itaq; Tullus Hoſtilius, euerſa Alba, familias eius vrbis Romam traduxit: Ancus Lucumonem Etruſcum in ſenatum aſciuit: Priſcus Ser. Tullium Corniculanum ſibi etiam generum adiunxit. Idem poſt quoq; factum eſt, liberata regio dominatu rep. Neq; enim vnquam deſitū eſt ciuitatem victis populis & gentibus dari, Italiamq; ipſam municipiis deuinciri, quouſq; bello Marſico vniuerſa fere Italia ciuitate donata eſt. Quo tempore multi etiam ne Italicæ quidē gentis, virtutis ergo in ciuitatem ſuſcipi cœpti ſunt. Quoniam autem difficile, immo vero difficillimum eſt, omnium gentium originem inuenire, paucarum tantum quarundam fontes & initia indicabo: ex quibus intelligi poterit, idem etiam in reliquis factum eſſe. neq; enim vllam aliam hiſtorię Rom. partem, tam & à veteribus, & ab iis qui nunc ſunt, neglectam eſſe comperi, quam quæ hanc quæſtionem continet.

Hvivs autem tractationis hos quaſi fontes conſtituo, vt alias gentes à nominibus Aboriginum, vel Troianorum, vel aliorum eiuſmodi populorum; alias à prænominibus, & cognominibus; alias à locis, vrbibus, & populis; alias à quadrupedibus; alias à re alia dictas eſſe affirmem.

Gentes ab Aboriginibus & Troianis ortæ.

Ac vitellios quidem Fauno Aborigìnum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro numine colebatur, ortos tradit Suetonius in Vitellio.

Fabii, à Fabio Herculis filio orti. Plutarchus in Fabio. Vnde Iuuenalis; *Natus in Herculeo Fabius lare.*

Antonii, ab Antone Herculis filio. Plutarchus in Antonio.

Pottiam gentem antiquiorem

origine vrbis nominat Liuius; à Potitio illo ſene, qui ad tempus affuit epulis. Seruius.

Mamilii, à Mamilia Telegoni filia. Liuius, Dionyſius, Feſtus.

Multas præterea gentes Romanas à Troianis fluxiſſe credidit antiquitas. Itaque Seruius in v Æneidos ſcribit, Varronem librum reliquiſſe de familiis Troianis, id eſt, quę genus trahebant à Troianis; & Iuuenalem iccirco *Troiugenas* appellare nobiles Romanos, quaſi è Troianis genitos. Inter ceteras autem hæ fuerunt.

Ivlia, à Iulo Æneæ filio. Liuius, Dionyſius, Suetonius, Virgilius. Itaque Proculum Iulium Romuli tēpore Ivli Aſcanii progeniem vocat Dionyſius; & ipſi Ivlii cognomen etiam tulerunt Ivli. Albana fuit.

Aimilia, ab Æmilo Aſcanii Troiani filio; vt ait Feſtus. cui rei forte alluſit Virgilius, cum dixit,

Progeniem ſed enim Troiano à ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces:
Hinc populum late regem, belloq; ſuperbum,
Venturum excidio Libyæ.

Etenim progeniem Æneæ & Iuli, vocare videtur Scipionem Paulli Æmilii filium, qui Imp. Carthaginem excidit: Populum autem, legiones Romanas, quæ ab iiſdem etiam genus trahebant. alioquin ſi progeniem & populum idem dicat, ſuperuacanea iteratio videatur. Nihil tamen contra veteres affirmo. alii iudicabunt. Plutarchus autem Æmilios à filio quodam Pythagorę Mamerco dictos ait, qui ſummo lepore præditus fuerit, quę Græce *αἱμυλία* dicitur. itidemq; etiam Feſtus.

Atii, ab Ati. Vergilius; *Atis; genus vnde Atii duxere Latini.* Quod Auguſti cauſſa dictum ſcribit Seruius; qui ex Atia matre natus eſt.

Navtii, à Naute Æneæ comite. Dionyſius, Vergilius & Seruius in II Æneid. Cum Diomedes raptum Palladium ſibi non eſſe aptum intelligeret, illud Æneæ tranſeunti obtulit. ſed cum ſe ille capite velato ſacrificans conuertiſſet, Nautes quidam ſimulacrum accepit. quare Mineruæ ſacra non Iulia gens habuit, ſed Nautia. Idem ſcribit Varro in lib. de familiis Troianis.

Cloelii, à comite Æneæ, eius nominis. Dionyſius.

Ivnii, à comite Æneæ, eius nominis. Dionyſius.

Sergii, à Sergeſto comite Æneæ. Vergilius libro v, *domus à qua Sergia nomen.*

Memmii, à Mneſtheo comite Æneæ. Vergilius in v, *genus à quo nomine Memmi.*

Clventii, à Cloantho comite Æneæ. Vergil. in v, *genus vnde tibi Romane Cluenti.*

Geganii, à Gia comite Æneæ; vt ait Seruius in v Æneidos.

Cæcilii, à Cæcado comite Æneæ. alii à Cæculo, qui condidit Præneſte. Feſtus.

Ab Italis.

Coelii, à Cœle Vibenna Etruſco; qui ſe Romam, regnante Romulo, contulit. Dionyſius, Feſtus, Tacitus, Varro.

Pomponii, à Pompone, Numæ regis filio. Plutarchus.

Calpvrnii, à Calpo Numæ filio. Plutarchus, Feſtus.

Pinarii, à Pino Numæ filio. Plutarchus. Seruius à quodam ſene, qui, quia ad tempus ad dapes non venit, Pinarivs dictus ἀπὸ τῆς πείνης, id eſt à fame. Fortaſſe Pinaria gens duplex fuit.

Clavdii, à Clauſo Sabino. Liuius.

Valerii, à Valeſo Sabino. Dionyſius. Itaque *Valeſii* primum, poſt *Valerii* dicti. Feſtus. Boni autem ominis cauſſa, in delectu cenſuue, primi nominabantur Valerius, Saluius, Statorius.

A prænominibus, nominibus & cognominibus.

Qvæ adhuc expoſita ſunt, ea locupletiſſimorum monumentorum auctoritate probata ſunt. quę vero infra dicentur, veriſimilibus potius quam veris argumentis nituntur. vera autem eſſe nego, quæ veterum annalium fide carent. A prænominibus autem, & nominibus, & cognominibus, gentes multę manaſſe videntur.

Vt autem prætermittam ea prænomina quæ integra pro nomine gentilicio vſurpata videntur, vt Metius, Numerius, Appius, Statius; vt *P. Metius* in epiſtola ad Marium: & *L. Mettius*, & *Q. Mettius*,

rius, & *P. Mettius*; quæ ſe in veteribus lapidibus Romæ legiſſe Pierius ſcripta profitetur; quamquam duobus TT: vt *Cn. Numerius* in lapide vetuſto, qui eſt Venetiis in turri diui Vitalis. *M. Appius*, cuius lapidem citat in Brutum Sebaſtianus Corradus: *T. Statius*, apud Liuium tribunus plebis; & *P. Statius* in antiquis lapidibus vrbis antiquæ: vt hæc inquam, omittam, quæ aliquam fortaſſe quęſtionem habere poſſint; at AVLII certe ab AVLO deſcendiſſe videntur. vnde Q. Aulius Cerretanus. Liuius, lapides Capitolini.

CÆSONII, à Cæſone.

CNÆI, à Cnæo: vt de perit. conſul. Ex equeſtri ordine Pompilios & Cnæios.

DECIMII, à Decimo.

HOSTII, ab Hoſto. Vnde epigramma antiqu. vrbis; P. HOSTIO P. F. SEVERO. & Plutarchus in Romulo; L. Hoſtius.

LVCILII, à Lucio, ſeu demin. Lucillo.

MANILII, à Manio.

MARCII, à Marco, vel à Mamerco, vt ait Plutarchus in Numa. etenim vbi ait, à Mamerco Mamercios Reges; lego ipſe, *Marcios reges*.

LARTII, à Larte. quamquam Græce *Λάρκιοι* ſcribitur.

POSTVMII, à Poſtumo.

PROCVLEII, à Proculo.

PVBLILII, à Publio.

SPVRILII, à Spurio.

SERVILII, à Seruio.

SEXTII, à Sexto.

QVINCTII, à Quincto.

TITII, à Tito.

VIBII, à Vibo. vnde C. Vibius Panſa.

VOLVSII, à Voluſo.

TVLLII, à Tullo.

ANCII, ab Anco. vnde Sp. Ancius legatus, Fidenis interfectus. & Sp. Ancius Briſo; de quo in Bruto Cicero.

PETRONII, à Petrone.

METILII, à Metio.

ARRVNTII, ab Arrunte.

NVMITORII, à Numitore.

SERTORII, à Sertore.

STATILII, à Statio.

Hæ à prænominibus; à nominib. vero hæ:

SEXTILII, à Sextiis.

QVINCTILII, à Quinctiis.

ATILII, ab Atiis.

PORCILII, à Porciis.

HOSTILII, ab Hoſtiis.

A cognominibus vero hæ:

RVTILII, à Rutilo.

VARII, à Varo.

PLAVTII, à Plauto.

FVLVII, à Fuluo.

VENNONII, à Vennone.

ALBII, ab Albo. Varro.

ALBINII, ab Albino.

LICINII, à Licino.

SILII, à Silo.

GEMINII, à Gemino.

GALLII, à Gallo.

FLAVII, à Flauo.

PLANCII, à Planco.

CATII, à Cato.

VATINII, à Vatia.

FICTORII, à Fictore. vnde Q. Fictorius; de quo Liuius.

CORDII, à Cordo. vnde M/. Cordius, in nummis argenteis.

PAPII, à Papo. vnde *lex Papia* à Papio lata; vt Cicero de offic. ait; (Papia autem gens fuit, quæ *Mutili* cognomen tulit; Appiano & lapid. Capitol. auctoribus) non à Q. Æmilio Papo, vt amicus meus tradit in libr. de nominibus. neque enim leges à cognomine appellantur, vt in IVS deſinant; ſed, ſi id forte fiat, in ANVS; vt Gracchanæ leges, at non Gracchiæ; & Cæſarianæ fortaſſe, non Cęſariæ; à nomine vero ſemper, vt Semproniæ & Iuliæ: Vnde Cicero in Philippica prima; Quęre acta Gracchi, Semproniæ leges proferentur: quære Sullæ, Corneliæ. Idem etiam improbat lectionem illam in Lælio; Videmus Papum Æmilium C. Luſcino familiarem fuiſſe. improbat autem, quod cognomen nomini numquam præponatur. quaſi vero Liuius non ſępe dixerit Macer Licinius, Antias, Valerius, Curſor Papirius; & Cicero, Vetus Antiſtius; & Cœlius, Balbus Cornelius; & alii, Paullus Æmilius, & Criſpus Saluſtius.

FVRII, qui ante Fuſii, à Fuſo; quod etiam cognomen tulerunt.

VALERII, qui olim VALESII, à Valeſo gentis auctore. Itaque cognomen etiam tulerunt Voluſi.

Ab vrbibus & populis.

TARQVINII, à Tarquinis vrbe Etruriæ. Dionyſius.

GABINII, à Gabinis item dicti videntur.

COMINII, ab Cominis Italiæ po-

pulis. de quibus Plinius.

Volscii, à Volſcis. vnde M. VOLSCIVS Fictor; de quo Liuius.

Vatinii, à Vatinis priſcis Latinorum populis, quorum oppidum Vatia.

A quadrupedibus.

A quadrupedibus etiam multas gentes nuncupatas eſſe, idoneos teſtes habemus Plutarchum & Varronem. Plutarchus in Poplicola ita; Quia pecudibus omnia bona conſtabant, icirco filiis ſuis eiuſmodi nomina impoſuerunt; vt Porcios. & Varro lib. II de re ruſt. Nomina multa habemus ab vtroque pecore; à minore, PORCIVS, OVINIVS, CAPRILIVS; à maiore, EQVITIVS. Eadem etiam ratione nos & ASINIOS & SVILLIOS adiungere poſſumus.

A miniſterio aliquo.

Flaminii dicti, quod flamini Diali miniſtrarent. Feſtus.

Pontificii forte dicti, quod Pontificibus miniſtrarent. ex quibus fuit Ti. Pontificius tribunus plebis; de quo Dionyſius & Liuius.

A voce aliqua.

Terentii, à tereno, voce Sabina dicti, quæ molle ſignificat; Varrone teſte, vt ait Macrobius. quod ſi ita eſt, ergo & multi alii eodem modo; vt

Avrelii, qui ante AVSELII; quod iis publice locus datus ſit, vbi ſoli ſacrificiū facerent. Feſtus.

Atricii, ab atro. Varro.

Pvblicii, à publico.

Popillii, à popillo.

Hirtii, ab hirto.

Ivventii, à iuuenta.

Salvii, à ſaluo: vnde boni ominis cauſa primus Saluius in cenſu & delectu nominabatur. Feſtus.

Septii, à numero ſeptem.

Septimii, à ſeptimo.

Octavii, ab octauo.

Novii, à nouem.

Nonii, à nono.

Decii, à decem.

Decimii, a decimo.

Quemadmodum vſus Cognominum & Agnominum ſit inuentus. Cap. V.

Cvr autem duobus nominibus Romani homines, non contenti prænomine & nomine, tertium etiam & quartum adiunxerint, quod cognomen vocarint, magna exſiſtere quæſtio poteſt. Ac mihi quidem videtur, eos primum, vt qui idem prænomen nomenque ferebant, nota aliqua internoſcerent, hanc tertii nominis rationem excogitaſſe; poſt autem, cum cognominum vſus increbuiſſet, eoſdem etiam ſine eiuſmodi cauſa cognomina indidiſſe. Hac ratione L. Tarquinium Priſcum, & L. Tarquinium Superbum, cum & prænomine & nomine conuenirent, inquit Dionyſius, Priſcum illum, quod natu maior; hunc Superbum, quod contumacior eſſet, eſſe vocatum. Valuit autem in primis hic cognominum vſus ad confuſam ipſarum (vt oſtendi) gentium turbam diſtinguēdam. Quod exempli cauſa in gente Cornelia perſpici poteſt; quæ cognominum varietate in multas familias diffuſa eſt; Maluginenſes, atq; inde Coſſos, Scipiones, Lentulos, Merulas, Cinnas, Sullas, Dolabellas. Iterumq; cum familia Maluginenſium creuiſſet, quartis nominibus eſt in alias etiam familias diſtributa: ita vt alii Maluginenſes Coſſi, alii Maluginenſes Scipiones, alii Maluginenſes Lentuli; itemq; Scipiones, alii Africani, alii Aſiatici, alii Naſicæ dicerentur. neque enim probo amici emendationē ab eo traditam libro ſecundo annotationū, cap. XIII, his verbis; Verba Ciceronis ſunt in lib. ſecundo de orat. vbi agitur de ſalibus: Eſt aūt ex hoc genere vetus illud, quod aiunt Maluginenſem illum M. Scipionem, cum ex centuria ſua renuntiaret Acidinum conſulem, præcoque dixiſſet, &c. Sed multum etiam me torquet quiddam in his nominibus, M. SCIPIONEM MALVGIN. Nam nuſquam inuenio Scipionem tamquam familiæ nomen poni, ſed pro cognomine. Scio equidē per librariorum errorem ſæpe SCIPIONEM legi pro CÆPIONEM. quare crediderim hoc etiam loco non Scipionem, ſed Cæpionem legi debere. Ratio qua impellor, eſt hæc. Scio Q. Seruilium Maluginenſem ſæpe à Liuio nominari in libris primæ decados, quo tēpore Romæ creabātur tribuni militares. Scio quoq; Seruilios cognomen habuiſſe Cæpionum, vt facile poſſim affirmare hic eſſe legendū M. CÆPIONEM MALV-

MALVGINENSEM. Hanc ergo amici emendationem ipſe non probo. Nam quod ait, Liuium ſæpe Q. Seruilium Maluginenſem nominare, non eſt ita. Semel enim tantum lib. v, an. CCCLXXII, nominat P. Seruilium Maluginenſem; mendoſe, pro Ser. Cornelium Maluginenſem; vt in Scholiis Liuianis oſtendi cum aliis teſtimoniis, tum quod eo anno Diodorus pro eo tribunum mil. cos. pot. edit Σέρβιον Κορνήλιον Μαλύγινα. *Maluginenſem* autem fuiſſe cognomen non Seruiliorum, ſed Corneliorum, perinde atq; Scipionem, apparet ex L. M. P. & SER. Corneliis Maluginenſibus, qui aut conſules, aut tribuni mil. aut cenſores fuiſſe à Liuio ſæpe traduntur. Quod cognomen aliquot etiam ex Corneliis retinuiſſe, poſtquam alia cognomina inueniſſent, eum hic locus indicat, in quo eſt, M. Scipio Maluginenſis, qui auctore Liuio anno DLXXIV prætor fuit; tum an. DCLXXII in Capitolinis tabulis, vbi eſt, SER. CORNELIVS CN. F. CN. N. LENTVLVS MALVGINENSIS. vt omnino SCIPIONEM, non CÆPIONEM legendum eſſe, contra quam ille cenſet, exiſtimem. Neq; enim intelligo, quî illud ſit quod aiũt, ſe numquam SCIPIONEM familiæ nomen inueniſſe, ſed pro cognomine. Siquidem eandem rationem eſſe iudico, cum dico M. Cæpio Maluginenſis, atque cum dico M. Scipio Maluginenſis, & P. Scipio Naſica, & P. Scipio Africanus, & alia eiuſmodi multa. Sed ad propoſitum reuertamur. Ergo neceſſitas primum cognomina excogitauit; poſt vſus & commoditas cuſtodiuit & propagauit. Qui vero *Agnomen* aliud eſſe à cognomine tradiderunt, ii mihi ſatis quod ſentiunt non probant. Ex eorum vero numero grammatici veteres exſiſtunt; qui, vt ſupra dixi, cognomina appellant ea quæ tertio loco; quæ vero præterea adiiciuntur, & omnia agnomina nuncupant; vt Africanum & Aſiaticum. Eiuſmodi vero opinio facile locupletiſſimi auctoris Ciceronis verbis refellitur; apud quem animaduertere poſſumus, ea omnia cognomina dici, quæ etiam quarto loco ponuntur. Sic enim ille ait pro Murena; Quam laudem ille Africa oppreſſa cognomine ipſo præ ſe ferebat, eandem hic ſibi ex Aſia cognomen aſſumpſit. Et in Somnio; Eritque cognomen id tibi per te partum, quod nunc habes à me hereditarium. Idem Sapientem & Diuitem cognomina vocat; quæ tamen quarto loco erant in M. Porcio Catone, & in M. Licinio Craſſo. Inquit enim in Catone; Cato quaſi cognomen habebat in ſenectute Sapientis. & in ſecundo de off. P. Craſſus tum cognomine Diues, tum copiis. Hac cauſa nos omnia, præter priora duo, cognomina appellabimus. Nam quod amicus meus in libro de nominibus agnomen pro nomine gentilicio ſumit, atque inde agnatos ducit, multo mihi minus ex iis quæ dixi, & iis quæ dicam, probatur.

Vnde cognomina tracta ſint.

DEINCEPS ſequitur vt vnde cognomina tracta ſint, dicam ea quæ vel veteres prodiderunt, vel ipſe aut ratione, aut opinione, ſecutus eorum regulas ac præcepta, conſequi potui. Ac Plutarchus quidẽ in Coriolano multos nobis huius quæſtionis quaſi fontes oſtendit, cum ait; Cognomina apud Romanos imponi conſueuiſſe aut ab actione aliqua, aut à forma, aut à fortuna, aut à virtute; perinde atque Græci σωτῆρα & καλλίνικον ab actione, φύσκωνα & γρυπὸν à forma, εὐεργέτην & φιλάδελφον à virtute, εὐδαίμονα à fortuna dixerunt: aut a ſalibus & dicacitate; quo pacto Græci Antigonum δώσωνα, Ptolemæum λαμυρὸν appellarunt; Romani vero etiam Metellum vnum *Diadematum*, quod frontem ex vlcere diademate diu obligaſſet; alterum vero *Celerem*, quod celeritatem eius in apparandis funebribus patri ludis ſunt admirati, vocarunt; aut à caſu naſcendi, vt Proculum, Poſtumum, Vopiſcum; aut demum etiam à corporis vitiis, vt Syllas, Nigros, Rufos, Cæcos, Clodios. quibus nec cæcitas, nec vllum aliud corporis vitium contumeliæ fuit; verum ipſa vitia pro nominibus propriis æquiſſimo animo audita ſunt. Hæc Plutarchus, vt dixi, in Coriolano. Mendum autem ſuſpicor eſſe in exemplis eius. ſcribit enim σύλλας dictos eſſe à corporis vitio; cum alia longe ſit eius nominis origo, vt tradit Macrobius. Itaque legendum puto σίλλας, id eſt *Silos*. Sili autem ſunt, qui naſo ſunt ſurſum verſus repando; quod vitium eſt corporis. Neq; etiam placet, eundem de cognominibus agentẽ, Clodiorũ feciſſe mentionem; quod nomẽ eſt gentis, quæ ne à vitio quidẽ corporis nominata eſt, vt ante dixi, niſi forte Clodios

pro Claudis acceperit. *Claudus* enim Quinctiorum eſt cognomen. Quæ autem ſcribit in Coriolano, eadem fere tradita ſunt ab eo etiam in Mario. Quin etiam Macrobius lib. primo alios a virtute, alios ab honore vel iniuria, alios à caſu cognomina ait inueniſſe. libro autem tertio, aliquot etiam à ſtudio piſcium cognominatos eſſe oſtendit. præterea Plin. lib. decimo octauo cap. tertio, à ruſticis operibus; libro autem vndecimo cap. trigeſimoſeptimo, à vitioſis corporis partibus nonnullos cognomen traxiſſe ait. Poſtremo etiam Varro à maiore & minore pecore cognomina indita eſſe tradit lib. ſecundo de re ruſt. cuius verba aſcribā, quia deprauata ſunt & manca. Nomina, inquit, multa habemus ab vtroq; pecore, à maiore, & à minore. à minore Porcius, Ouinius, Caprilius. ſic à maiore Equitius, Taurus cognomina adſignificari; quod dicuntur Anni Capræ, Statili Tauri, Pomponii Vituli. ſic à pecudibus multi alii. Hæc Varro. Nemo eſt autem qui non intelligat, hic confundi exempla nominum & cognominum, & nullum ſenſum bonum elici. Itaque, ſi ita legamus, erit ſententia aptior: Nomina multa habemus ab vtroq; pecore, à maiore, & à minore. à minore, Porcius, Ouinius, Caprilius. ſic à maiore Equitius, Aſinius. eſt autem intelligendum, cum dicimus Capram, Taurum, Vitulum, cognomina adſignificari; quod dicuntur Annii Capræ, Statilii Tauri, Pomponii Vituli: ſic à pecudibus alii multi. Quinctilianus eadem ferme docet libro primo. Verba eius hæc ſunt; Scrutabitur præceptor acer origines nominum, quæ ex habitu corporis; vt Rufos Longoſque fecerunt; vbi erit aliud ſecretius, Syllæ, Burri, Galbæ, Plauti, Panſæ, Scauri, taliaque, & ex caſu naſcentium; hinc Agrippa, & Opiter, & Cordus, & Poſtumus etiam, & iis quæ poſt natos eueniunt; vnde Vopiſcus. iam Cottæ, Scipiones, Lænates, Serrani ſunt. & ex variis cauſis gentes quoque, & loca, & alia multa reperias inter nominum cauſas. Hæc Quinctilianus. apud quem item credo eſſe mendoſe Syllas, pro Silos, ob eam quam dixi cauſam. Longum eſſet hoc loco Liuii, Dionyſii, Dionis, Suetonii, Ciceronis aliorumq; multorum, quo loco de hac re agunt, in hanc ſententiam verba proferre. Cum igitur res ita habeat, iam quo modo hoc in ſingulis factum ſit, videamus. Quibus in exponēdis hanc diuiſionem tuebimur, vt alia ab animo, alia à corpore, alia à fortuna tracta eſſe dicamus. Ad animum autem pertinent virtutes, mores, oratio, artes, ſtudia, res geſtæ: ad corpus, partes corporis, color, habitus, veſtitus, ſimilitudo alterius, locus, & quæ ſunt eiuſmodi. His autem rebus diligenter animaduerſis, omnis (vt puto) impoſitorum cognominum ratio erit perfecta. Qui autem cognominum terminationes perſequuti ſunt, ii fruſtra laboraſſe mihi videntur; eum omnes terminationes cognominibus, ſi ita tempus & euentus tulerit, conuenire poſſint, præter eam quæ gentem notet. Itaq; cum apud Liuium nomina gentilicia multa pro cognominibus mendoſe legerentur, ea ad ſuam integritatem ex antiquorum monumentis à me paulo ante redacta ſunt; vt Fabius Licinus, Marcius Rutilus, Quinctius Flamininus, Furius Pacilus, & alia eiuſmodi; non Licinius, Rutilius, Flaminius, Pacilius, vt vulgo legebatur.

Cognomina à ſapientia ducta, aut contra.

Sapientiam autem atque ſtultitiam dediſſe multa cognomina Romanis, cum ex Plinii verbis percipitur, tum exempla, quæ ſubiiciam, indicant. ſcribit enim Plin. lib. tertio; Reliquis animi bonis præſtitere ceteros mortales ſapientia; ob id Cati, Coreuli apud Romanos cognominati.

Sophvs, qui eſt Græce Sapiens, Semproniorum cognomen. quod primus tulit P. Sempronius iuris ciuilis peririſſimus.

Cato, auctore Plutarcho in Catone maiore, vir dicitur multarum rerum peritus, eaque de re M. Porcius *Cato* vocatus eſt. fuit autem etiam cognomen Hoſtiliorum. De Cato inquit Varro lib. vi de ling. Lat. *Cata* acuta Sabini dicunt: quare Catus Ælius Sextus, non, vt aiunt, ſapiens, ſed acutus. Quare dixit Ennius; *Egregie cordatus homo Catus Aelius Sextus.*

Sapientis cognomen inuenit C. Lælius, vt ait Plutarchus in Gracchis; quia, cum Tiberii partes aduerſus optimates tueri cœpiſſet, diſcordiam ciuitatis metuens, ab incœpto deſtitit.

Corcv-

CORCVLVM, auctore Feſto, antiqui à corde ſollertem & acutum dixerunt: eoque cognomine vſus eſt P. Cornelius Scipio Naſica, optimi viri filius; vt ait Cicero in Bruto.

BRVTVS ſtultum ſignificat, vt ait Dionyſius. Itaque L. Iunius, qui reges eiecit, factus ad imitationem ſtultitiæ, Bruti quoque haud abnuit cognomen. Liuius, Dionyſius.

BELLVTVS eſt belluæ ſimilis, vt ait Feſtus. quod cognomen tulit L. Sicinius primus tribunus plebis. Dionyſius, & Pædianus.

A virtute, & moribus.

NERO Sabinorum lingua ſtrenuum ſignificat. Itaque Ti. Claudius Ap. Cæci F. id primus tulit; quod poſt in eius familia manſit. Suetonius in Tiberio.

MARCELLVS, vt Plutarchus tradit, eſt Bellicoſus; id eſt ἄρειος, hoc eſt *Martius*. puto autem Marcellum dictum eſſe quaſi Martellum, id eſt paruum Martem. Eo plebeia gens Claudia vſa eſt.

L. SICINIVS Dentatus, ob fortitudinem ACHILLES dictus. Gellius libro II capite XI.

SVPERBI cognomen tulit L. Tarquinius rex; quia ſocerum gener ſepultura prohibuit, aliaq; multa ſuperbe egit. Dionyſius, & alii.

FRVGI, L. Calpurnius Piſo appellatus ob mores, vt ait Pædianus in Piſonianam, & Cicero in Verrem.

OVICVLA dictus Q. Fabius Maximus; quia moribus fuit humilibus. Plutarchus in Fabio, & qui ſcribit de viris illuſtribus.

CAPRARII cognomen C. Metellus ex contumelia traxit. Cicero libr. III de orat. Itaq; Scipio de eo dixit, matrem eius, ſi quintum pareret, aſinum fuiſſe paturam.

GVRGES vocatus Q. Fabius Rulliani F. à deuorato patrimonio. Macrobius. Plutarchus λαίμαργον nominat.

NEPOS aliquando cognomen contumeliæ fuit à prodigalitate, vt de Q. Metello collega P. Lentuli cos. ſcribit Valerius. vnde luſit Cicero ad Att. Sumptu iam nepos euaſit Scaptius. patrem tamen Metelli, eum qui cum T. Didio conſul fuit, Q. Metellum Nepotem vocāt etiam Capitolini ſcriptores. Nepotem autem eum dictum, quaſi Q. Metelli Macedonici nepotem, ſignificat in Cornelianam Pædianus.

ASPER, C. Trebonius ab inſectandis patribus nominatus. Liuius lib. tertio.

LVRCONES, auctore Feſto, dicti, qui cum auiditate cibum ſumerent. Fuit autem Aufidiorum cognomen.

CAMILLVS, quo cognomine Furii vſi ſunt, eſt puer ingenuus. Feſtus, Plutarchus in Numa, Macrobius lib. tertio, Seruius in Virgil. vbi de Camilla.

CICVRINVS, cognomen Veturiæ gentis, à morum ſimplicitate dictus. Varro de lingua Lat.

VIR optimus, P. Scipio Naſica à ſenatu iudicatus & appellatus eſt. Liuius.

Ab oratione, & dicto aliquo.

LEPIDI, Æmilii ſunt, à lepore orationis: quia Mamercus Numæ F. princeps eius generis, ſummo lepore præditus fuit; quem Græci αἱμυλίαν dicunt. Plutarchus in Paullo.

EVTRAPELVS, fuit cognomen Volumniorum. vnde Cicero ad Volumnium: εὐτραπελία, inquit, tuarum literarum. eſt autem εὐτράπελος idem quod *Lepidus*.

ATTICI cognomen inuenit T. Pomponius; quod attice optime loqueretur. Cicero in Catone, Nepos in Attici vita.

FIGVLI cognomen adeptus eſt Nigidius; quod inconſtantiam rerum humanarum rotæ figulinæ comparauit. Auguſtinus de ciuitate Dei.

SVRA dictus P. Lentulus; qui, cum Sulla rationem ab eo pecuniæ publicæ repeteret, quam quæſtor tractanerat, dixit ſe non poſſe rationem reddere, ſed præbiturum ſuram: vt pueri ſolent, qui in ſphæræ ludo peccauerint. Plutarchus in Cicerone.

Scrofa, Tremellius appellatus, auctore Macrobio; quod quærentibus quibuſdam ſcrofam ruri, verba iurationis concepit, nullam eſſe in villa ſua ſcrofam, niſi quæ in centonibus iaceret; lectulum monſtrans. vt autem ait Varro libro II de re ruſt. quod apud exercitum dixerit, hoſtes celeriter ſe, vt ſcrofa porcos, diſiecturum, idque fecerit.

Ab arte, & ſtudio aliquo.

Pictor, Q. Fabius dictus; quod primus Romæ ędem Salutis pinxit. Plin. lib. xxxv, cap. iv. Cicero in Tuſculana prima.

Metelli, in re militari ſunt quaſi mercenarii; vnde genti Cæciliæ fuit cognomen. Feſtus.

Præconinvs, L. Ælius Stilo; quod præco fuerit. Plin. lib. xxxiii, cap. i.

Eadem ratione videtur pictor M. Volſcii cognomen. Liuius.

Cornicen, Oppiorum: Liuius. vnde & Cornicinus apud Ciceronem in epiſt. ad Attic.

Fullo, Apuſtiorum: Liuius, lapis Capitol. Vnde iocus apud Macrobium: Miror ſororem meam habere Maculam, cum Fullonem habeat.

Porro autem à ſtudio rerum ruſticarum multa tracta fuiſſe cognomina, auctor eſt Plinius lib. xviii, cap. iii. Ex eorum numero ſunt,

Bvbvlcvs, Iuniorum cognomen; qui optime bubus vteretur.

Pilvmnvs, qui pilum piſtrinis inuenit.

Cicerones, lentvli, vt quiſque optime cicerem aut lentem ſerebat. illud, Claudiorum & Tulliorum; hoc, Corneliorum cognomen. eademque forte ratione piso Calpurniorum.

Serranvs, Atilius; quod eum ſerentem inuenerunt dati honores.

Lactvcinvs, Valeriorum cognomen, à lactuca. Plin. libr. xix, cap. iii. Quare qui cos. anno ccxlvii, M. Valerius Maxumus dicitur in Capitol. tabulis; is à Diodoro lib. xi Μάρκος Οὐαλέριος Λακτύκας appellatur. Idem Plinius lib. xvii, cap. primo, ſcribit ita: Fuere & ab arboribus cognomina antiquis; fronditio, militi illi qui præclara facinora, Vulturnum tranſnatans fronde capiti impoſita, aduerſus Annibalem edidit.

Stolo, Liciniæ genti (ita enim appellatur in ipſis arboribus fruticatio inutilis) vnde & pampinatio inuenta, primo Stoloni dedit nomen.

Iam à ſtudio piſcium dicti ſunt, Licinius Mvrena; Sergius, orata; qui eiuſmodi piſcibus delectati ſunt; vt ait Macrobius lib. iii, Varro lib. iii de re ruſtica. quamquam Feſtus Sergium Oratam dictum ſcribit, quod duobus annulis aureis & grandibus vteretur.

Eadem ratione à maiore & à minore pecore cognomina multa ducta ſunt, auctore Varrone libr. ſecundo. hinc Statilii tavri, Annii capræ, Pomponii & Mamilii vitvli. quod etiam in Poplicola ſcribit Plutarchus: ἐπίθετο δὲ τοῖς παισὶν αὐτῶν σουίλλους καὶ βουβούλκους καὶ καπραρίους ὀνόματα.

Quinetiam a ſtudio auium multa ſumpta eſſe, placet Varroni. Hinc Cornelium mervlam, Fiecellium pavonem, Minucium picam, Petronium passerem eſſe dictum.

Ab vrbe vel regione deuicta.

Iam vero ab vrbe vel regione deuicta, hæc quæ ſequuntur.

Coriolanvs, à Coriolis oppido captis dictus eſt C. Marcius. Liuius lib. ii.

Fidenas, à Fidenis L. Sergius, & poſteri eius. Liuius.

Messalla Valerius, à Meſſana primo Punico bello capta. Macrobius, lap. Capitolini.

Privernas L. Æmilius Mamercinus, à Priuernate bello. Liuius.

Nvmantinvs P. Scipio, à Numantia deleta. Appianus, Velleius.

Isavricvs P. Seruilius ab Iſauris vrbe Ciliciæ captis. lap. Cap. Velleius.

Idem fecerunt qui regiones in poteſtatem P. R. redegerunt: quorum primus, vt ait

Liuius

Liuius lib.xxx, P. Scipio fuit, qui à deuicta Africa cognomen AFRICANI tulit, hic〈que〉 L. Scipio frater eius, ASIATICI, ab Aſia: Q. Metellus MACEDONICI, à Macedonia: L. Mummius ACHAICI, ab Achaia: Q. Metellus alter, BALEARICI, à Balearibus: & L. Metellus DALMATICI, à Dalmatia: Q. Fabius ALLOBROGICI, ab Allobrogibus: Q. Metellus CRETICI, à Creta. D. Iunius Brutus CALLÆCI à Callæcia: Q. Metellus NVMIDICI, à Numidia: quorum apud omnes teſtata cognomina ſunt. Hoc autem loco verba quædam amici mei non poſſum tacitus præterire, quæ ab eo in libro de nominibus poſita ſunt eiuſmodi; *Iſauricus* ab vrbe dictus. Ideo cõqueritur Cicero lib. epiſt. ad Att. v. cum eſſet in Cilicia procos. & expugnaſſet oppidum Pindeniſſum, non eſſe aptum ad cognomen parandum. Qui (malum) Pindentiſſæ? nam Seruilius ante ab Iſauro vrbe præclara fuerat appellatus. Nõ poſſum autem præterire; quia hic ſenſum germanum Ciceronis non videtur aſſequutus. neque enim Cicero queritur Pindeniſſum non eſſe aptum ad cognomen parandum; ſed ad gloriam ex eius expugnatione propter oppidi obſcuritatem comparandam. Sic enim ait; Saturnalibus mane ſe mihi Pindentiſſæ dediderunt. qui (malum) iſti Pindentiſſæ? qui ſunt? inquies. nomen audiui numquam, quid ego faciam? non potui Ciliciam, Ætoliam, aut Macedoniam reddere. Quibus verbis de obſcuritate, vt dixi, oppidi queritur, non de cognomine inepto. neque enim quiſquam vnquam Imperator Romanus aut Cilix aut Ætolus eſt ex victoria nominatus, vt iis in cognomine inuidere poſſet; verum aliquot ex iis prouinciis clariſſimos triumphos egerunt. Hoc idẽ ſentit etiã Cicero, cum ſcribit ad Cœlium; Oppugnabã oppidũ Pindeniſſum tantis opibus, tantoque negotio, vt mihi ad ſummam gloriam nihil deſit niſi nomen oppidi. id eſt, quod obſcuriſſimo nomine cum ſit, ne mea quidem ſatis glorioſa eſſe victoria & expugnatio poſſit, qualis eorum fuit qui Ciliciam, Ætoliam, & Macedoniam ſubegerunt. Nam quod ait amicus meus ineptum ad cognomen eſſe, non video cur non Cicero *Pindentiſſa* dici facile potuiſſet, vt quondam Valerius *Meſſalla* à Meſſana victa, ſi ſplendidum oppidi nomen fuiſſet.

A loco vbi bene maleue pugnatum eſt.

REGILLENSIS, A. Poſtumius Dictator dictus; quod ad lacum Regillum cum Latinis bene pugnauerit. quod cognomen poſteri etiam eius tulerunt.

ÆSERNINVS, M. Marcellus appellatus; quod Æſerniæ captus eſt. Epitomæ.

CRETICVS, M. Antonius triumuiri pater dictus; quod in Creta mortuus eſt. Pedianus. Plutarchus in Antonio. Hunc tamen quidam Antonium CICERETVM vitioſe nominant.

GERMANICVS, Cæſar dictus; quod in Germania obiit.

BITHYNICVS, Pompeius dictus; quod ex Bithynia ſupellectilem regis Nicomedis deportarit. Feſtus.

CAVDINVS, L. Lentulus; quod ad furcas Caudinas obſeſſus cum cos. fœdus turpe ſuaſerit; vt ex Liuio elici poteſt.

Ab aliis euentibus.

COLLATINVS, Tarquinius dictus; quod diu Collatiæ præfectus fuerit. Dionyſius.

POPLICOLA, Valerius; quod populum coluerit. Dionyſius, Liuius.

TORQVATVS, Manlius; quod torquem in pugna Gallo detraxerit. Liuius, Gellius.

PIVS, Q. Metellus; quod pietatem, in reditu patris lacrymis deprecando, adhibuerit. Cicero.

PIETAS, L. Antonius; quod eo animo remp. tractarit vna cum Fuluia, quaſi pro Marco triumuiro fratre laboraret. Vnde à Dione dicitur *Λούκιος Ἀντώνιος πίετας*, id eſt *ὁ εὐσεβής*. quamquam à Glareano mendoſe *Pætus* nominatur.

DRVSVS, Liuius vocatus; quod Drauſum regem hoſtium interfecerit. Suetonius in Tiberio.

CVNCTATOR, Fabius, quod cunctando Annibalem fregit. Plutarchus.

VENOX, Plautius; quia cenſor, aquæ Claudiæ venas indagauerit. Liuius, Frontinus.

SCIPIO, Cornelius; quod patrem luminibus carentem pro ſcipione rexerit. Macrobius.

CVRSOR, L. Papirius, à velocitate curſus. Liuius.

SALINATOR, M. Liuius dictus; quod vectigal nouum ex ſalaria annona commentus eſt. Liuius.

AMBVSTVS, Fabiorum fuit: vt puto, quod à fulmine ambuſtus fuerit. ſic enim Feſtus; *Pullus Iouis* dicebatur Q. Fabius, cui *Eburno* cognomen erat propter candorem, quod eius natis fulmine icta erat. Antiqui puerum quem quis amabat, pullum eius dicebant. Hinc etiam quidam RVLLVM Fabii Maximi cognomen profectum exiſtimant.

IMPERIOSSVS, Manlius, quia ſeuerius delectum habuit. Liuius, Plutarchus ἰμπέριοσον appellat.

GRACCHANVS, dictus eſt Iunius hiſtoricus, ab amicitia C. Gracchi tribuni pl. vt ſcribit Plin. lib. xxx.

MAXIMVS, Valerius; quod plebem patribus conciliauit. Cicero in Bruto.

MAXIMVS, Fabius; quod libertinos in quatuor tribus ſecreuit. Liuius lib. ix.

MAGNVS, Pompeius; quod res magnas ante ætatem geſſit. Appianus, Plutarchus.

ASINA, Cornelius Scipio; quia cum ſponſores ab eo poſcerentur, aſinam produxit in forum cum pecuniæ onere; quaſi pro ſponſoribus præſens pignus. Macrobius.

VESPILLO, Lucretius dictus; quod ædilis, cadauer Ti. Gracchi tamquam veſpillo in Tiberim proiecit. De viris illuſtribus in Gracchò. Idem etiam fuit VESPA. vnde in II de orat. Veſpa Terentius.

ANNALIS, Villius; quod legem annalem tulit. Liu. lib. xl.

DIADEMATVS, Metellus; quod frontem ex vlcere diu ligauerit faſcia, quæ διάδημα Græce dicitur. Plutarchus in Coriolano.

PRÆTEXTATVS, Papirius; quod in ætate prætextata ſummam prudentiam oſtenderit. Macrobius.

LÆNAS, Popillius; quod, cum flamen ſacrificium faceret, cum læna in publicum exierit, & ſeditionem ſedarit. Cicero in Bruto.

CORVVS, Valerius; quod ei cum Gallo pugnanti coruus omen victoriæ fuit. Liuius, Gellius.

BVTEO, Fabius; quia inſidens in naui buteo auis, bono auſpicio duci ei fuit. Plin. lib. x, cap. VIII.

CAVDEX, Ap. Claudius dictus, quod primus caudicem, id eſt nauem belli gerendi cauſſa primo Punico bello conſcenderit. Seneca.

CÆSAR, Iuliorum cognomen fuit, de quo alii aliter tradiderunt. amicus autem meus in libro de nominibus ita; Illud non prætermittam, Cæſarem non ab vtero cæſo dictum, quod multis video placere; ſed, quod ait Seruius & Spartianus, ab elephanto primum cæſo. nam lingua Punica Cæſar elephans dicebatur. Quare in quibuſdam argenteis nummis apud me videre eſt, ab altera parte elephantem cum hac inſcriptione CÆSAR; ab altera autem inſtrumenta, quibus elephantos Romani perimebant. Hæc ille.

Nummum

Nummum illum, cuius ipſe meminit, ego accurate effingendũ curaui, vt omnes homines eius induſtriam in Romana antiquitate illuſtranda cognoſcerent. ſunt enim eiuſmodi nummi multi cum apud alios, tum apud clariſſimum & humaniſſimum virum Andream Lauredanum patricium Venetum. quamquam quæ ille ad hunc nummum interpretandũ attulit, ea à multis huius artis peritis reprehẽdi ſæpe animaduerti; qui, quæ ille inſtrumenta elephantorum interimendorũ eſſe tradidit, ea põtificalia, ac religionis potius inſignia eſſe contenderent; albogalerum, vel tutulũ; ſeceſpitam, aſperſorium, & vas ſacrificale. Albogalerum enim ita deſcribit Feſtus; *Albogalerus* à galea nominatus eſt. eſt enim pileum capitis quo diales flamines, id eſt ſacerdotes Iouis, vtebantur, fiebat enim ex hoſtia alba Ioui cæſa; cui affigebatur apex virga oleagina. Tutulum autem ita; *Tutulum* vocari aiunt flaminicarum capitis ornamentum, quod fiat vitta purpurea innexa crinibus, & exſtructum in altitudinem. Ennius; *Libaque fictores, argeos, & tutulatos.* Itaque Varro lib. de lingua Lat. exponens hunc eundem Ennii verſum, ait; *Tutulati* dicti ii qui in ſacris capitibus habere ſolent vt metam. id *tutulus* appellatur, ab eo quod matres familias crines cõuolutos ad verticem capitis, quos habent vti velatos, dicunt tutulos: ſiue ab eo quod tuendi cauſſa capilli fiebant; ſiue ab eo, quod altiſſimum in vrbe quod eſt [arx,] ea res tutiſſima tutulus vocatur. De ſeceſpita ſic Feſtus; *Seceſpitam* alii ſecurim, alii dolabram æneam, alii cultellum putant. Item; Seceſpita, cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, ſolido, iuncto ad capulum auro argẽtoque, fixum clauis æneis ære Cyprio quo flamines, flaminicæ virgines, pontificeſque ad ſacrificia vtebãtur. dicta autem eſt ſeceſpita à ſecando. *Aſperſorium* quidam vocant, quo aquam luſtralem aſpergebant. vnde Virgilius, -*ter pura ſocios circumluit vnda, Spargens rore leui*-. Et alibi, -*corpuſque recenti Spargit aqua.* Vas ſacrificale eſt vel capedo, vel ſimpuuium. De *capedine* Cic. in Paradoxis; Quid autem Numa Pompilius; minuſne gratas diis immortalibus capedines, ac fictiles vrnulas, quam filicatas aliorum pateras fuiſſe arbitramur? & lib. *III* de Nat. Docebo, meliora me didiciſſe de colendis diis immortalibus iure pontificio, & more maiorũ, quam capedunculis, quas Numa nobis reliquit. De Simpulo Feſtus; *Simpulum*, vas paruum nõ diſſimile cyatho; quo vinum in ſacrificiis libabatur: à ſumendo dictum Varrone auctore, vt fortaſſe à capiendo *capedo* dicta eſt. & Iuuenal. Satyra ſexta; *aut quis Simpuuium ridere Numæ, nigrumq; catinum.* & Plin. lib. XXXV; In ſacris quidem etiã inter has opes nõ murrhinis cryſtalliniſue, ſed fictilibus prolibatur ſimpullis. His igitur rationibus adducti multi, inſtrumenta hæc quibus elephantes interficerentur, eſſe iure negant; pontificalia autem (vt dixi) inſignia eſſe aſſerunt. quæ diuo Iulio Cæſari conſecrato & in deos relato tributa ſint ab Auguſto, qui in patris pont. max. mortui honorem hunc nummũ percuſſerit. itaque ab altera parte eſſe elephantẽ, conſecrationis ſymbolum. vnde Sueton. in Claudio ſcripſerit: Claudius auiæ Liuiæ diuinos honores, & circenſi pompa currum elephãtorum Auguſteo ſimilem decernendum curauit. eadem etiam de cauſſa anguem elephãti ipſi eſſe ſubiectum: qui auctore Plutarcho in Cleomene heroibus ſacer eſſet. vnde Virgilius in V, de angue ad tumulum Anchiſæ mortui dixerit: *Incertus genium ne loci, famulumue parentis*: cum apotheoſim eius ſignificare vellet: vt ait Seruius. Sed ſiue hæc, ſiue alia ſunt, profecto nihil hic nummus ad eum qui primum elephantem occidit, neque ad ipſa demum elepbantorum interimendorum inſtrumenta pertinet; quod amicus meus ingenioſe potius quam vere cõfinxit: præſertim vero cum fabrile ſcalprum cum malleo ad eiuſmodi belluas interimendas adhibitum ſit, auctore Liuio.

CENSORINVS, Marcius vocatus fuit: quod bis cenſor factus eſt. Valerius, Capitolinæ cenſuræ.

FLAMININVS, Quinctiorum & Claudiorum: AVGVRINVS, Mineruiorum eadem ratione cognomen fuit, ab inſigni fortaſſe aliqua re vel in flaminio vel in auguratu geſta.

SACERDOTIS cognomen tulerunt Licinii.

AVGVR, Q. Scæuola. PONT. MAX. alter Q. Scæuola, ab ipſo ſacerdotio quo fungebantur, vocati ſunt.

CVRIO, Scriboniorum cognomen fuit: quod qui primus id tulit, curio maximus

fuerit: vt ex Liuio intelligi poteſt. qua ex familia C. Curio conſul, qui de Macedonia triumphauit, & C. Curio filius tribunus pl. auctor ciuilis belli fuit, ad quem ſunt epiſtolæ Ciceronis in ſecũdo libro; de quibus epiſtolis ſic ſcribit amicus meus in lib. de nominibus: Ambiguitas eſt in nomine Curionis lib. II epiſt. fam. In qua re multi decepti ſunt, non diſtinguentes patrem Curionem à filio. Nam illæ epiſtolæ, NON dum erat auditum; &, SERA gratulatio, ſcribuntur ad patrem. Hæc ille. Hanc tamen opinionem intelligo à ſcholis omnibus eſſe repudiatã neque enim videre ſe eruditi homines aiũt, quemadmodum, cum in extrema epiſtola de tribunatu C. Curionis filii agatur, ea epiſtola ad patrem transferri poſſit, qui multis ante annis conſul triũphauerat. in priore vero, cum de reditu Curionis ex Aſia agatur, cur non idem ſit Romã reuertens, qui fuerat abſens: id eſt, cur non ad eundem redeũtem hanc ſcripſerit, ad quem abſentem ſuperiores ſcripſerat: præſertim vero, cum in ſuperioribus de patris clariſſimi viri obitu mentionem fecerit.

THVRINVS, cognomẽ Octauio puero fuit: quod in regione Thurina natus ſit. Suetonius in Augusto.

SYLLA, P. Cornelius dictus, quod decemuir, aut prætor, ex libris Sibyllinis ludos Apollinares inſtituit. ſiquidem Sylla, quaſi Sibylla appellatus eſt. Macrobius. quod cognomen poſt in familia manſit.

AVGVSTVS Cæſar Octauianus dictus eſt, honoris & amplitudinis cauſſa. Suetonius.

A corporis partibus.

A corporis autem partibus tot cognomina tracta ſunt, vt vix comprehẽdi oratione poſſe videantur. Nam à capite CAPITONES, CILONES, & TVDITANI ſunt. *Cilones* enim dicti ſunt, quorum capita oblonga & compreſſa ſunt: vt ait Cariſius. Feſtus autem eos eſſe ait, quorum frons eſt eminentior, ita vt dextra ſiniſtraq; velut reciſa videatur. Fuit vero cognomen Flaminiorum: vide in nummis argenteis, L. FLAMINI. CILO. *Tuditani*, qui caput ſimile malleo habeant. *Tudites* enim, mallei ſunt: à tundendo dicti. Iam CINCINNATI, CALVI, CRISPI, in Quinctiis, Liciniis, Saluſtio, à capillis ſunt: vt CRISPINVS Quinctiorum. Quare Suetonius Caligulam Cincinnato crinẽ ademiſſe ſcribit, veteris familiæ inſigne. FRONTONES, à fronte: NASONES, SILI, SIMI, à naſo ſunt. *Sili* ſunt, qui naſo ſunt ſurſum verſus repando, Feſtus. Silus, Sergiorum cognomen fuit. vnde in nummis, M. SERGIVS SILVS. De Simis Plinius lib. XI, cap. XXXVIII; A naribus cognomina Simorum & Silonum. Videndum tamen ne legendum ſit, Simonum & Silorum. Ita STRABO, PÆTVS, COCLES, LVSCVS, LVSCINVS, RAVILIA, OCELLA, CÆCVS, ab oculis: Plin. XI, cap. XXXVII. *Strabo*, qui peruerſis & detortis oculis eſt: Porphyrio, Plinius. Talem autem fuiſſe Cn. Pompeium Magni patrem, cognomine Strabonem, ſcribit idem. PÆTVS, auctore Porphyrione, eſt qui oculis eſt leuiter declinatis; vel cuius oculi huc & illuc celeriter mouẽtur, vt ait Acro. Horatius Satyra tertia; *Strabonem appellat Pætum pater.* COCLITEM, luſcum dixerunt. vnde Cyclopas coclitas appellarũt. Seruius. At Plinius lib. XI; Qui orbi altero lumine naſcerentur, Coclites dicti. item Varro de ling. Lat. LVSCVS, Anniorum; LVSCINVS, Fabriciorum cognomen fuit: auctoribus Cap lap. RAVILIA, à rauis oculis: Feſtus. vnde Caſſius Longinus Rauilia. OCELLÆ, qui paruis vtriſque oculis eſſent. Plin. lib. XI; vnde Ser. Ocella apud Cœlium in VIII epiſtolarum. Ap. Claudius CÆCVS appellatus, poſtquam aſpectum oculorum amiſit. A ſuperciliis SILONES, id eſt, qui eminẽtibus ſunt ſuperciliis; à Sileno, qui hirſutis ſuperciliis pingebatur. Nonius ex Varrone. A lingua BALBI, & BLÆSI: quorum illud Aciliorum, hoc Semproniorum cognomen eſt. Sunt autem, qui R. litteram pronuntiare nõ poſſunt: quo vitio laborauit Demoſthenes. Vnde eſt in I de Orat. Demoſthenes ita balbus fuit, vt eius artis cui ſtudebat, primam litteram dicere non poſſet. & in Priapo; *Cũm loquor, una mihi peccatur littera ſemper. Nam* PRÆ PÆ *dicô: blæſaque lingua mea eſt.* Eademque forte ratione BLASIO Corneliorum & Heluiorum fuit. Aures, inquit Plinius, homini tantum immobiles. ab iis FLACCORVM cognomen. LABEONES, & CHILONES, à labiis. Plinius, Feſtus, & Cariſius. VERRVCOSSVS, a verruca in labiis, Fabii Maximi

fuit.

fuit Plutarchus. DENTATI, qui cum dentibus nati ſunt. Plin. lib. VII, cap. XVI. Curii & Sicinii cognomen. BARBATVS, Horatiorum, & Scipionum: BARBVLA, Æmiliorum, AHENOBARBVS, id eſt, qui ænea barba eſſet, Domitiorum fuit, à barba. Plutarchus in Paullo. A colore RVTILVS, EBVRNVS, AQVILINVS; vt ait Feſtus. eademque ratione ALBVS, NIGER, RVFVS, FLAVVS. Iam SCÆVA, & SCÆVOLA, & LAEVINVS; quod læua manu pro dextra vterentur, dicti ſunt: quæ Brutorum, Muciorum, & Valeriorum ſunt cognomina. De Scæuola ſcribit Zonaras. MENTO, Iuliorum; DORSO, Fabiorum, SCAPVLA, Corneliorũ; AXILLA, & AHALA, Seruiliorum. A cruribus autem hæc ſunt; VARVS, VATIA, ATTA. *Vari*, qui crura incurua habent; & ſunt contrarii valgis. *Vatia*, quibus in exteriorem partem crura flectuntur. *Atta*, qui propter vitium crurum aut pedum plantis inſiſtunt, & attingunt magis terram quam ambulant. quorum primum, Liciniorum; ſecũdum, Seruiliorum; tertium, Quinctii poetæ fuit. Feſtus, Nonius, Plinius. Iam PLAVTI, PANSAE, PLANCI, SCAVRI, quæ pedum vitia ſunt, cognomina Romanis fuerunt. *Plautus* eſt, qui planis eſt pedibus, & nullam habet in medio cauitatem: *Panſa*, cui pedes lati ac panſi: *Plancus*, cui plani pedes: *Scaurus*, qui talos pedum tumentes & porrectos habet. Plinius lib. XI, Feſtus.

A corporis habitu.

A corporis autem habitu ſunt CRASSVS, MACER; vtrumque Liciniorum: LONGVS, Semproniorum: GALBA, Sulpiciorum: GRACCHVS, item Semproniorum: PVLCHER, Claudiorum: GLABRIO, Aciliorum: COSSVS, & ARVINA, Corneliorum: PAVLLVS, Æmiliorum. De *Galba* ſcribit Suetonius in Nerone, atque, an craſſum an macrum ſignificet ambigit. *Gracchum* à gracilitate corporis dictum ſcribit Cariſius: Varro autem à gerendo; quia mater eius qui primus Gracchus dictus ſit, duodecim menſes vterum geſſerit. ac propterea ſine aſpiratione ſcribendum, vt ait Scaurus. *Glabri*, ſunt depiles. *Coſſi*, rugoſi corporis, à ſimilitudine vermium ligno editorum, qui coſſi dicũtur. Feſtus. *Aruina*, durum eſt pingue, quod eſt inter cutem & viſcus. Seruius. *Paullus* (vt puto) paruus eſt. vnde Terentius *Paullo ſumptu* dixit. cognomẽ eſt Æmiliorum, vt PAVLLVLVS, & MAGNVS Poſtumiorum Albinorum.

Ab ortu.

Iam vero ab ortu ducta ſunt GEMINVS, cognomen Seruiliorum; quod primum tulerunt P. & Q. Seruilii fratres. quorum Publius, bis conſul fuit cum C. Cotta, an. DC, & IV: auctor Cicero in Lucullo. TERGEMINVS, Horatiorum, & Curatiorum. Liuius. CORDVS, C. Mucii. Dionyſius. Eſt autem *Cordus*, ſero natus. Quinctilian9. Quare Plutarchus C. Mucium Cordũ ὀψίγονον vocat. Priſcus, Tarquinii; quod maior natu eſſet. Dionyſius. Idem Priſcus fuit etiam cognomen Seruiliorum: ac neſcio an eadem ratione CASCA: quem pro ſene Latini veteres dixerunt, Varrone auctore de lingua Latina. De AGRIPPA & PROCVLO Vipſaniorum & Plautiorum cognominibus, dictum eſt in prænominibus.

A loco, vnde commigrauerint, aut vbi nati ſint, aut vbi habitauerint.

A locis porro, vnde quiſque Romam commigrauerit, hæc ſumpta ſunt.

SABINVS REGILLENSIS, vel REGILLANVS, vt eſt apud Suetonium; Ap. Claudius dictus; quia ex Regillo Sabinorum oppido venit. Liuius.

ANTIAS, Valerius; Plinius in præfatione; quod Antias eſſet, & diceretur.

AMERINVS, Sex. Roſcius, ex Ameria. Cicero pro Roſcio.

Eadem ratione dicti videntur Furii MEDVLLINI, Fufii CALENI, Sulpicii CAMERINI, Appuleii SATVRNINI, Manlii VVLSONES, Publii VVISCI, Aulii CERRETANI, Plautii VENNONES, Ælii LIGVRES, Cominii AVRVNCI. VFENAS certe, & CARRINAS, & MÆCENAS, à loco tracta ſunt; teſte Varrone lib. II de analogia.

CAPITOLINI, Manlii dicti ſunt etiam, antequam M. Manlius Gallos à Capitolio

depelleret,quod in Capitolio habitarent:quod ne quis patricius faceret,dãnato M. Manlio,decreto cautũ eſt. Liuius.Eadem fortaſſe ratione & Quinctii & Seſtii *Capitolini* vocati ſunt;& Genucii AVENTINENSES, quod Auentinum; & Verginii COELIMONTANI, quod Cœlium montem incolerent. & P. Terentius TVSCEIVICANVS apud Liuium lib.XLV,quod vicum Tuſcum habitaret.

A principe generis.

Ælius LAMIA,à Lamo Formiarum conditore dictus.Horat.lib. III Odarum. FVSVS,Furiorum qui ante *Faſii*,à Fuſo.VOLVSVS, Valeriorum;qui aute *Valeſii* à Valeſo. IVLVS, Iuliorum, à Iulo generis auctore. Marciorum cognomen fuit REX; fortaſſe ab Anco Marcio rege. ſiquidem in nummis quibuſdam eſt ab vna parte caput hominis,cum hoc nomine ANCVS; ab altera vero, aquæ ductus,cũ his vocibus, AQVA MAR. in ora vero nummi,PHILIPPVS.Nam & *aqua Marcia*,à Marcio rege deducta eſt; & *Philippus* Marciorum cognomen eſt; cuius gentis auctor Ancus Marcius rex.

A ſimilitudine alterius.

Tantam præterea vim habuit ſimilitudo alterius, vt inde cognomina etiam ſæpe inuenta ſint. vt de Cn.Pompeio Magno ſcribit Valerius lib.IX; qui MENOGENES à multis dictus ſit;quod Menogeni coquo ſuo ſimilis eſſet:& de P.Scipione,qui SERAPIO,à victimario eius nominis ſibi ſimili:& P.Lentulo,qui SPINTHERIS, ab hiſtrione Spinthere,adeptus ſit cognomen: ſicut alter Scipio SALVTTONIS à Salutione mimo cognomen inuenit. Plinius lib.VII,cap.XII.

A fortuna.

A fortuna poſtremo hæc ducta: FELIX, FAVSTVS, in Sulla: DIVES,in Craſſis: EGERIVS, ab egeſtate, in Tarquinio,poſt patris auique mortem egeno nato. Dionyſius, Liuius.

Cognomina ex cognominibus orta.

Multa etiam cognomina ita immutata ſunt, vt per diminutionẽ in INVS à ſuo primitiuo deflexa ſint. ALBVS enim, quod fuit cognomen primum Poſtumiorum, poſt ALBINVS euaſit: ita RVFVS in Corneliis RVFINVS, MAMERCVS in Æmiliis MAMERCINVS, MESSALLA in Valeriis MESSALINVS: inde iiſdem *Coruus* CORVINVS; in aliis etiam eadem fortaſſe ratione LONGINVS, CRASSINVS, CALVINVS, LÆVINVS, PAVLLINVS, CRISPINVS, CÆSONINVS, PAETINVS, BALBINVS, NIGRINVS. quæ omnia deriuata ſunt. item MARCELLINVS, vt in Cn. Cornelio Lentulo Marcellino: quod tamen cognomen in eo adoptionis ſignum fuiſſe arbitror. Hic enim P. Lentuli filius fuit;qui fuit M. Marcelli filius, Cicerone auctore in Bruto.

Cognomina an hereditaria fuerint.

His rebus expoſitis, æquum eſt etiam cognoſcere, quemadmodum ex cognominibus alia ad poſteros quam longiſſime propagarentur,alia ne ad filios quidẽ peruenirent: itemque ſuccreſcentibus in eadem gente cognominibus, quemadmodũ vetuſtiſſimum quodque aboleretur,recentia vero omnia plerumque retinerentur. Ac primum quidem,qui cognomen patris auiue & maiorum tulerunt, id ipſum feciſſe videntur præſtanti illius qui primus id cognomen inuenit, virtute & gloria adducti; ita tamen vt aut mutare aut relinquere illud cognomẽ pro arbitratu potuerint. cuius rei eſſe documento poſſunt ea quæ de Cicerone ſcribit Plutarchus. Qui primus, inquit,

quit, Ciceronis cognomẽ tulit, is maxima laude floruiſſe videtur; quod id cognomẽ à poſteris nõ ſolum non neglectum ſit, verum etiam ſtudioſe retẽtum. Et paulo poſt; Cum autem M. Cicero, poſteaquam magiſtratus cępit, crederetur cognomen illud aut vitaturus, aut certe mutaturus, reſpondit, operam ſe daturum vt id eſſet & Scauris & Catulis illuſtrius. Præterea vero idem Cicero cognomina hereditaria fuiſſe oſtendit, cum loquentem induxit Africanum cũ nepote hoc modo; Erit id tibi cognomen per te partum, quod nunc habes ex me hereditarium. Itaque videmus hac de cauſſa *Album* & *Albinum* per quingentos amplius annos in gente Poſtumia cuſtoditum; *Maximumq;* in Valeria, & fere etiam in Fabia; & item in Mucia *Scæuolam*. Hoc tamen non in omnibus ſeruatũ eſſe inde apparere poteſt, quod *Strabonis* cognomẽ, quod fuit patris Pompeii Magni, ne filius quidem vſurpauit; neq; filii Q. Maximi Ouiculæ Verrucoſſi, ea quæ fuerant patris. Nouis autẽ aſcitis familiæ cognominibus vetera eſſe deleta, agnoſci poteſt ex Manlia gente: cuius primum cognomẽ fuit *Vulſo*, poſt *Vulſo Capitolinus*, tum *Capitolinus Imperioſſus*, poſt *Imperioſſus Torquatus*; ad extremum autem tantum *Torquatus* retentus eſt.

An æque omnium cognomina fuerint.

Ex iis quæ dicta ſunt, illud ſatis intelligi poteſt, æque omnes Romanos ciues vti inuentis cognominibus potuiſſe, neque ipſum cognominum vſum plebi magis interdictum quam optimatibus fuiſſe. Factum eſt tamen vt, quoniam reſpublica primum in patriciorum poteſtate fuit, eorum etiam ante cognomina celebrata quam plebis ſint. vbi verò plebs ad rempublicam acceſſit, tum plebeiorum etiam ad diſtinguendas familias cognomina audita, perinde atque imagines ad poſteritatem prodendam poni, ſint cœptæ. Quamobrem amicum meum in lib. de nominibus, in hoc præcepto tradendo ita loquutum eſſe miror: Tribus nominibus ſenatores fuiſſe appellatos oſim, obſeruaui; equites autem & plebeios, maiori ex parte duobus. Liuius vbi de tribunis militaribus loquitur, hos plebeios nominat, ſic; C. Sextilius, M. A[illegible]nus, P. Titinius, L. Antiſtius. Senatores autem ita vocabantur; C. Ælius Pæ[illegible] Licinius Craſſus, M. Porcius Cato. Hæc ille. Igitur, quia Liuius quatuor [illegible] militum è plebe duobus nominibus afficit, ipſe in vniuerſum præcipit, equ[illegible] & plebeios duobus, ſenatores tribus nominibus eſſe vſos. neque, quot inco[illegible]oda hanc rationem conſequantur, animaduertit. quid enim ait? an qui ex equeſtri & plebeio ordine in ſenatum legebantur, tum cum legebantur, cognomen inueniſſe, ante lectionem cognomine caruiſſe, atque à lectione ipſa, non ab euentu, cognomen ſumpſiſſe? an vero P. Valerium inquit, eum qui primus conſul ſenatum ex equeſtri ordine ſuppleuit, antequam tertium Poplicolæ nomen ferre cœpit, ſenatorem non fuiſſe? an vero aut C. Mænium, aut Ti. Coruncanium, aut C. Duilium, aut Q. Cædicium, aut M'. Manlium, aut Q. Opimium, aut T. Didium, aut Marios, aut Antonios, qui conſulatus, cenſuras, dictaturas geſſerunt, & clariſſimos triumphos egerunt, ſenatores, quia tertio nomine, veteribus & ſcriptoribus & lapidibus teſtibus, caruerunt, non fuiſſe? quid? nonne Cn. Pompeius Magni cognomen tulit, tum cum ex Africa & ex Hiſpania eques Ro. triumphauit? ſiquidem viuente Sulla id cognomen inueniſſe, idem ipſe ſcribit. M. vero Tullius nonne, antequam in ſenatum lectus eſſet, Ciceronis cognomine vſus eſt? At Liuius, inquit, quatuor tribunos plebeios ſine tertio nomine protulit: ergo plebeii tertio nomine caruerunt. Quis affirmare poſſit eorum cognomina non eſſe à Liuio conſulto omiſſa? quod in aliis etiam, eodem ipſo auctore, fecit. Sic enim ait; Liuius ſæpe duo profert nomina: neque caret reprehẽſione; quia hiſtorici eſt omnia explicare; & debet ſane ſcriptor poſteritatis habere rationem magis, quam ſuorum temporum. An vero credibile eſt C. Sextilio, & collegis eius tribunis militum conſulari poteſtate, remp. domi foriſque à populo R. commiſſam eſſe, ſenatu, in quem ſæpe homines nullo vſi honore pro arbitratu cenſorũ legebantur, eis lectione cenſoria non patuiſſe? Neque vero ſenatores pro patriciis eũ ſumpſiſſe, atq; patricios tribus, plebeios duobus

vſos eſſe cognominibus, intellexiſſe puto; præſertim vero cũ C. Ælius Pætus, M. Licinius Craſſus, M. Porcius Cato, quos ille ſenatores appellat, plebeii fuerint. quod ne illum quidẽ latere exiſtimo. Quid quod Pauſanias, vt ante oſtendi, Romanos minimum tribus, plerumq; pluribus nominibus eſſe vſos tradidit? Mihi quidẽ hæc eiuſmodi præceptio nõ ſatis in vniuerſum probari; niſi exceptione aut interpretatione aliqua illuſtretur, poteſt.

De patriciis familiis, & plebeiis, nobilibus, & nouis. CAP. VI.

Hactenus de gentium & familiarum Romanarum origine; nunc de familiarum conditione dicamus: quas, ſi genus ſpectabimus, alias patricias, alias plebeias; ſi honores, partim nobiles, partim nouas eſſe cõſtituemus. De quibus omnibus ſigillatim mihi videtur eſſe dicendum; vt hæc tota de nominibus Romanis ſuſcepta diſputatio perficiatur. ac primum de patriciis & plebeiis.

Romulum ſcribit Dionyſius vrbe condita totum populum in duas partes diſtribuiſſe; vnam, eorum qui inter ceteros aut genere, aut virtute, aut diuitiis excellebãt; alteram eorum qui his omnibus rebus inferiores erant: atq; illos quidẽ, patres; hos vero, plebeios nominaſſe: *Patres* autem, vel ab ætate, quaſi ſenes; (vnde *Senatores*) vel quod filios, vel quod patres haberent; plebeii non haberent; vel denique Athenienſium exẽplo, qui ſummo loco natos, *εὐπατρίδας*; obſcuro, *ἀγροίκους* vocarunt, appellaſſe. vt autem patriciis ſacra, iudicia, magiſtratus, ſenatum & totius reip. adminiſtrationẽ commiſiſſe; ſic plebeios, his omnibus muneribus vacuos, quæſtuoſis artibus operã dare voluiſſe. Itaque in hanc ſentẽtiam apud Liuium lib. x, P. Decius plebeius, apud patres loquutus eſt ita; Semper iſta audita ſunt eadem; penes vos auſpicia eſſe, vos ſolos gentem habere, vos ſolos iuſtum imperium domi militiæque. Et lib. vi, Ap. Claudius patricius, ſic; Penes quos ſunt auſpicia more maiorum? nempe penes patres. nã plebeius quidẽ magiſtratus nullus auſpicato creatur. nobis adeo propria ſunt auſpicia, vt non ſolũ quos populus creat patricios magiſtratus, aliter quã auſpicato creet; ſed nos quoque ipſi ſine ſuffragio populi auſpicato interregem prodamus, & priuatim auſpicia habeamus; quæ iſti ne in magiſtratibus quidem habent. Quid igitur aliud quam tollit ex ciuitate auſpicia, qui plebeios conſules creando, à patribus, qui ſoli ea habere poſſunt, aufert? Et lib. *IIII*, Liuius; Interrogãti tribuno, cur plebeiũ cõſulem fieri non oporteret, reſpõdit, quod nemo plebeius auſpicia haberet. ideoque decemuiros connubiũ diremiſſe, ne incerta prole auſpicia turbarentur. Plebs ad id maxime indignatione exarſit; quod auſpicari, tamquam inuiſi Diis immortalibus, negarentur poſſe. Et alibi: Connubia communicata ſunt; quibus ſacra cõfuſa ſunt, & auſpicia. Atque hæc eadem etiam ratione adductus Scæuola, in Topicis apud Cic. *Gentiles* definit, qui inter ſe eodem nomine ſunt, & qui ab ingenuis oriũdi ſunt, quorum nemo ſeruitutem ſeruiuit, nec capite diminutus eſt. Hæc autẽ definitio apte in patricios Romuli cadit; de quibus P. Decius ſic apud Liuiũ loquitur: En Romæ vmquam fando audiſtis, patricios primum eſſe factos, non de cœlo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent; id eſt, nihil vltra quam ingẽuos? Et Ap. Claudius; An hoc, ſi Claudiæ familiæ nõ ſim, nec ex patricio ſanguine ortus, ſed vnus Quiritium quilibet, qui, modo me duobus ingenuis ortum, & viuere in libera ciuitate ſciam, reticere poſſim? Quibus ex rebus intelligi poteſt, *gentem* primum de patriciis dictam, quod ſoli ipſi eam haberent; (vnde etiam *maiorum & minorum gentium patricii* dicti ſunt) poſt ad plebeios etiam eſſe tranſlatam, qui duobus, vt patricii, eſſent ingenuis orti. qui iidem poſtea non ſolum gentem adepti ſunt, ſed procedente tempore patricios magiſtratus omnes, ſacerdotia, auſpicia, ordines, imperia, & triumphos ſunt aſſequuti. Eſt præterea intelligendum, *qui ciuitate Romana donabatur*, cum plebeium fuiſſe; patricium autem neminem, niſi nominatim vel à regibus, vel à populo, vel denique ab imperatore factus eſſet, fuiſſe. De Romulo Dionyſius ita libro tertio; *πατρικίους ἐποίησε, καὶ κατέλεξεν εἰς τὸν τῶν βουλευτῶν ἀριθμόν.* Albanas porro familias, Iuliam, Geganiam, Metiliam, Quinctiliam, à Tullo Hoſtilio in patricias eſſe tranſlatas, Liuius & Dionyſius auctores ſunt; Octauiam à Ser. Tullio, Suetonius. Poſt reges autem exactos Ap. Claudium à populo patricium factum, Dionyſius lib. v, his verbis;

ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἰς τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἐνέγραψεν. & Liuius lib. IV. in oratione Canuleii trib. pleb. Quid? hoc ſi polluit nobilitatem iſtam veſtram; quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, nō genere nec ſanguine, ſed cooptatione in patres habetis, aut à regibus lecti, aut poſt reges exactos, iuſſu populi, &c. De Cæſare autē ita Suetonius: Senatum ſuppleuit, patricios allegit. quod interpretatur Dio, ita: ἐς τὴν γερουσίαν ἐσέγραψε, καὶ ἐς τοὺς εὐπατρίδας ἐγκατέλεξεν. De Auguſto item Suetonius; Senatū legit, patriciorum numerum expleuit. quod Dio ita expreſſit: εὐπατρίδας δέ τινας ἐξ ἀδείας ἐποίησεν, ὅτι τὸ τῶν εὐπατριδῶν γένος συνεπεπλήθυντο. De Claudio Tacitus lib. XI. In numerum patriciorum vetuſtiſſimum quemque è ſenatu aſciuit, paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorū gentiū appellauerunt; exhauſtis etiam quas Dictator Cæſar lege Caſſia, & princeps Auguſtus lege Senia ſublegere. Fuiſſe enim hāc patriciorum diſſimilitudinem, quod *alii maiorum, alii minorum gentium* eſſent, Liuius & ceteri auctores ſunt; quamquam nō eodem modo omnes. Liuius enim quos Romulus primum legit, eos maiorū gentium; quos Tarquinius Priſcus, minorū; quos liberata ciuitate L. Brutus, *patres conſcriptos* appellat: quos ipſos Tacitus minorum gentium vocat. Hinc Cicero ad Papirium, aliquot patricios Papirios, quamquam minorum gentiū, nominat. An verò minorum gentiū omnes, præter eos quos Romulus primū fecerat, dicerentur, facile vocari in quæſtionem poſſit. Cur autem vnius gētis ac nominis familiæ altera patricia, altera plebeia fuerit, quales pleraſque fuiſſe reperimus, nemo adhuc tradidit; nos cauſſas has potiſſimum reddi poſſe putamus. Vnam, quod non ab eodem ambæ fonte fluerent; vt ſi quis familiam M'. Tullii Longi, qui patricius anno poſt reges exactos decimo conſul cum Ser. Sulpicio fuit, quæ a Ser. Tullio rege duceretur, diuerſam eſſe à M. Tullii Ciceronis oratoris familia dixerit, qui plebeius fuit; quam à Tullo Attio Volſcorum rege, qui multo poſt Ser. Tullium regem vixit, manaſſe, quibuſdam, auctore Plutarcho, placuit. Alteram, quod ex patricia aliqua gente alii ad plebem ſe contulerint, alii in patriciatu remāſerint; ex plebeia vero alii à plebe ad patres tranſierint, alii non tranſierint: ſiquidē ſcribit Suetonius, gentē Octauiam in patricias tranſductam, procedente tempore ad plebem ſe contuliſſe, ac rurſus per diuum Iulium in patriciatum rediiſſe. & Cicero in Bruto; *Tranſitiones*, inquit, *à plebe* ſunt, cum homines humiliores in alienum eiuſdem nominis infundūtur genus; vt ſi ego me à M'. Tullio eſſe dicerem, qui patricius cum Ser. Sulpicio conſul fuit. L. etiam Minucium Augurinum patricium ad plebem trāſiſſe, & tribunū plebis vndecimum factum eſſe, tradit Plinius. Tertiam, ab adoptione; vt cum pl. beius à patricio, aut contra patricius à plebeio adoptaretur. neceſſe enim erat eum conditionē ſequi adoptantis. ita M. Brutus plebeius, à Q. Cæpione patricio adoptatus, & Q. Cæpio Brutus dictus; & P. Scipio patricius, à Q. Metello plebeio adoptatus, & Q. Metellus Scipio dictus, patriciam Brutorum, & plebeiam Scipionum familiā reddiderunt. Quartam à libertate. liberti enim aſſequuntur illi quidem nomen domini gentilicium; at conditionem, ſi patricius ſit, non aſſequuntur. Vnde Horatius Flaccus plebeius; cum & Horatii patricii ſint. quamquam nec qui adoptione, nec qui manumiſſione in alienam gentem migrabant, gentiles cum iis fuiſſe ex Scæuolæ definitione videntur, vel à quibus, vel ad quos tranſibant: illi, quod capite diminuti eſſent; hi, quod ſeruitutem ſeruiſſent; vt in Topicis exponit Boetius. Quintam à ciuitate. nam qui ciuitatem beneficio alicuius patricii impetrabant, ii nomen eius tantū adipiſcebantur, in plebe autem remanebant; & ſi quæ aliæ ſunt eiuſmodi. Hæc de patriciis & plebeiis. *Nobiles* autē, primum patricii dicti ſunt, quippe quibus primum honores ii ex quibus nobilitas comparatur, in republica patuerunt: poſt autē plebeii etiam, vbi primum ad curules honores peruenerunt, nobiles dici cœpti ſunt. neque enim ex genere nobilitas, ſed ex imaginibus paratur. ſiquidem ii nobiles dicti, qui maiorum ſuorum imagines haberent. *Imaginem* autem *ſui ponere*, ac poſteris tradere non poterant, niſi qui curulem magiſtratum geſſiſſent; quorum poſt aliquot tēpora primus eſſe cœpit ædilitas curulis; qui magiſtratus ante patriciis patuit quam plebeiis. eſt autem *Imago*, vt ait Polybius libro V, ſimulachrum oris ſimilitudinem affabre miroque artificio effictam, coloribus pigmentiſque adumbratam referens: quam in inſigniori & celebriori domus parte collocabant. De iure autem ponendarum

imaginum ſic Cicero in Verrem: Ego me ob ædilitatem mihi delatam adeptum eſſe intelligo antiquiorem in ſenatu ſententię dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius imaginis ad memoriam poſteritatemque prodendā. ſic enim legit Nonius. & cōtra Rullum: Eſt hoc in more poſitum, Quirites, vt ii qui beneficio veſtro imagines familiæ ſuæ conſequuti ſunt, eam primam habeāt concionem, qua gratiam beneficii veſtri cum ſuorum laude coniungant. Eſt autem Conſequi imagines familiæ, magiſtratus curules à maioribus ſuis item geſtos capere. *Noui* autem dicti ſunt, qui nulla maiorum commendatione, ipſi primi ad magiſtratus curules peruenerūt. quod intellexit etiam Plutarchus, cum in Catone maiore ita ſcripſit: *εἰωθότων δὲ τῶν Ῥωμαίων τοὺς ἀπὸ γένους δόξαν οὐκ ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζεσθαι δι' αὐτῶν καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους, ὥσπερ καὶ τὸν Κάτωνα προσηγόρευον.* & App. lib. *II*: *καλοῦσι δὲ καινούς, τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὐ τῶν προγόνων γνωρίμους.* Itaq; Cicero in Rullum ait: Me hominē nouum, cōſulē feciſtis. Itē: Mihi apud vos de meis maioribus dicendi facultas non datur: non q, non tales fuerint, quales nos illorum ſanguine creatos, diſciplinisque inſtitutos videtis: ſed quod laude populari, atque honoris veſtri luce caruerūt. Item; Queādmodū cum petebā, nulli me vobis auctores generis mei cōmendarunt: ſic, ſi quid deliquero, nullæ ſunt imagines quæ me à vobis deprecentur. Et in Piſonem: Obrepſiſti ad honores cōmēdatione fumoſarum imaginum. Et Liuius lib. *I*: Ancus Marcius nobilis vna imagine Numæ. & lib *III*, Ap. Claudium, virum honoratiſſimæ imaginis futurū ad poſteros, legumlatorem, conditorēque Romani iuris. Et Suetonius in Veſpaſiano; Flauia gēs obſcura illa quidem, ac ſine vllis maiorum imaginibus, ſed reip. non pœnitēda. Et Pædianus in orationem in toga cādida: Cicero competitores quatuor plebeios habuit: ex quibus duo nobiles, duo qui tantum non primi ex familiis ſuis magiſtratū adepti erant. Et Liuius lib. XXII: Nec finem ante belli habituros quam conſulem vere plebeium, id eſt hominem nouum, feciſſent: nam plebeios nobiles, iam iiſdem initiatos eſſe ſactis, & contemnere plebem, ęx quo contemni deſierint à patribus. Et Plin. lib. XXXV. cap. *II*: Exſtat Meſſallæ oratoris indignatio, qua prohibuit inſeri genti ſuæ Læuinorum alienam imaginem. ſimilis cauſſa Meſſallæ ſeni expreſſit volumina illa quę de familiis condidit, cum Scipionis Africani trāſiſſet atrium, vidiſſetque adoptione teſtamentaria Salutionis (hoc enim ei fuerat cognomen) Africanorū dedecore, notam irrepentem Scipionum nomini.

De alia nominandi ratione. CAP. VII.

Hæc igitur omnia cum illi haberent quaſi inſtrumenta quædam nominādi, prænomen, nomen, atque cognomina: non his tamen contenti, alia etiam ad ſingulos ſignificandos, exempli cauſſa patris aut aui prænomen, tribuſque nomē, adhibuerūt. quod cum ex vetuſtis illorum monumentis, tum maxime ex Pædiano cognoſcitur, qui in *II* in Verrem ſic ait; Moris fuit, cum aliquis ciuis Rom. oſtēdendus eſſet, ſignificaretur aut à prænomine ſuo, aut à nomine, aut à cognatione, aut à cognomine: aut à tribu, in qua cēſeretur: aut à curia, aut à cēſu: vt, ſi eſſet ſenator eques ue Romanus. Quod autem à cognatione ſignificatos eſſe ſcribit, à patris, vel aui, vel proaui prænomine, puto intelligi eum voluiſſe. Nam quod à patris prænomine nominandi cōſuetudo fuerit, pleni ſunt omnes libri; vt, Q. Cæcilius L. F. A patris autem & aui, Capitolina marmora ſatis oſtendunt: à proaui vero, epigramma quod eſt in lib. Vet. inſcriptionum eiuſmodi:

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON. PLANCVS. COS. CENS. IMP. ITER.
VII. VIR EPVL. TRIVMPH. EX RHETIS.
ÆDEM SATVRNI F. DE MANVBIIS.
AGROS DIVISIT IN ITALIA BENEVENTI.
IN GALLIA COLONIAS DEDVXIT LVGDVNVM ET RAVRICAM.

Inuenio etiam ſignificatos eſſe à cognomine patris multos: vt Q. Fabius Maximi filius: T. Quinctius Capitolini filius. & in adoptiuis: vt, Metellus Naſicæ F. & in vetere lapide Romæ:

P. COR-

P. CORNELIVS PAVLLI F. SCIPIO
ÆMILIANVS COS. II. CENSOR.
AVGVR TRIVMPHAVIT.

& in nummis aliquot argenteis apud clariſſimum virum Andream Lauredanum;

A. POSTVMIVS COS.
BRVTI F. ALBINVS.

Porro autem, quod à tribu ait, id tale eſt. cum tribus omnes Romæ XXXV numerarentur, atque ex iis aliquã neceſſe eſſet, cuiuſque ordinis eſſet, ciuis Romanus obtineret, iccirco factum eſt vt à tribu, in qua cenſeretur, ſignificaretur; tribus autem nomen in auferendi caſu poneretur. Ita legimus in II Verr. C. Verres Romilia: & alibi; L. Claudius Palatina. & in IX Philip. Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus. Nam Romilia, Palatina, & Lemonia, tribuum nomina ſunt. Tribus autem ipſa prioribus fere tantũ litteris ſignificabatur. Quod videmus adhuc in epiſtola Cœlii eſſe retentum; hoc modo; C. Luceius C. F. Pup. Hirrus: C. Scribonius C. F. Pop. Curio. Id eſt, Pupinia, & Popilia. quo in loco multa in hanc rem à Paulo Manutio diligentiſſime atque ingenioſiſſime ſunt collecta.

Quæ de nominibus Romanorum tradita ſunt, ea ſtante rep. obſeruata eſſe intelligi. CAP. VIII.

Hæc habui quæ de nominibus Romanorum dicerem, quæ certa veterum auctoritate confirmarentur. quorum veſtigiis inſiſtentem, haud difficile vnumquemq; ea quæ à me prætermiſſa ſunt, indagaturum eſſe opinor. Eſt igitur intelligendũ, hanc, de qua diximus, nominum rationem, ſtante potiſſimum rep. conſeruatam eſſe; poſt autem cum libertate hanc etiam religioſam deſcriptionem labi ex omni parte cœpiſſe. ſiquidem aliquot quæ ante cognomina fuerãt, pro prænominibus cœpta ſunt vſurpari. Nam Iulum Antonium Africanum, Paullum Fabium Maximum, Potitum Valerium Voluſum, Coſſum Cornelium Lentulum, ſane animaduertere licet, imperante Auguſto iis prænominibus eſſe præditos, quæ ante cognomina fuerant. quod ipſum Valerius quoque & Priſcianus docuerunt.

FINIS.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI Imperio Libri XX.

AD ILLVSTRISS. ET EXCELL. D. IACOBVM BONCOMPAGNVM Vineolæ Marchionem, & Generalem S. R. E. Gubernatorem.

Pertexitur autem in illis hiſtoria ab anno recuperatæ Salutis CCLXXXIIII, *vſq; ad annum* DLXV.

Et abſoluitur INDICE rerum, & verborum copioſiſſimo.

FRANCOFVRTI
Apud heredes Andreæ Wecheli,
Claudium Marnium & Ioann. Aubrium.
MDXCIII.

ANT 141 04 01

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO.

Ad illuſtriſſ. & excellentiſſ. D. Iacobum Boncompagnum, Vineolæ Marchionem, & Generalem S.R.E. Gubernatorem.

IMPERIVM *Romanum longe omnium terra, mariq́; latiſſimum, illuſtriſſime, atq; excellentiſſime Princeps, primus Auguſtus Cæſar non ſolum armis, opibusq́; firmauit, ſed etiam legibus, ac magiſtratibus exornauit. Nam cum prouincias omnes deſcripſit, & certos ſingulis Rectores, Præſides, Procõſules, Præfectosq́; impoſuit, tum limites Imperij terminauit, atq; ad eorũ cuſtodiam firmiſſima caſtella, exercitusq; promptiſſimos collocauit. Inde Traianus, & ſucceſſores eius ſubtiliorem aliam prouinciarum diuiſionem introduxerunt, atq; alios earum etiam Gubernatores, Præſides, Conſulares, & Correctores inſtituerunt, ac demum limites legionibus etiam aliis inſtruxerunt. Poſtremo Diocletianus ſuperioribus ferme reliquis inſtitutis retentis illud noui induxit, quod Imperium cum alieno ita communicauit, vt proxime ſibi ſuccedentibus occaſionem eius diuidendi, Conſtantio inquam, Galerioq;, attulerit. Quod inſtitutum excipiens Conſtantinus ſic ſubinde adauxit, vt Roma ſede Imperio Occidentali relicta alterum Orientali domiciliũ ſtruxerit, ac proprios vtriq; magiſtratus adiunxerit. Qua diuiſione inuecta res Romanæ ad id vſq; tẽporis validæ, atq; magnificæ, quaſi infirmiores, ac deteriores effectæ primum occulte labi, deinde aperte præcipitari cœperunt. quouſq; ad extremum ipſorũ ſiue ignauia principum, ſiue perfidia ducum, ſiue potentia hoſtium, corruerunt. Hoſtes vero fuere Perſæ, Scythæ, atq; Germani. qui vltra ipſos Imperij limites, Eufratẽ, Iſtrum, Rhenumq́; flumina cõſtituti, atq; in varias gentes, populosq; diuiſi quotidianis agrorum incurſionib. atq; aſsiduis bellorum contentionibus vtrumq; Imperium primum miſere lacerarunt, deinde funditus euerterunt. Has porro clades grauiſſimas, atq; omnium ſine dubio atrociſſimas vehemẽtius etiam tetra Chriſtianæ ipſius tum primum orientis Eccleſiæ vulnera cumularunt; quæ illi continenter modo vetuſta principum ex ſu-*

ſcepta gentilitate perfidia, modo noua antiſtitum de fide Chriſtiana diſcordia inflixerunt. Quæ mala ſimul acerbitate ſua terras vſq; adeo late cōplexa ſunt, vt nulla prope earum tam remota regio fuerit, quæ non aut hominum ſanguine cruentata, aut vrbium incendio deformata, aut fortunarum expilatione exinanita, atrox in omnes pòſt annos ſui ſpectaculum exhibuerit. vt, ſi elementa omnia in huius vniuerſitatis exitium cōſpiraſſent, quod aliquando futurum viris olim doctiſſimis placuit, neque facilius, neque pernicioſius, neq; miſerabilius tantam, tamq; opibus firmā Imperii molem diſſipatura fuiſſe videantur, quàm, cum principibus temere ſæuientibus, ac barbaris atrociter irrumpentibus ipſæ prouinciæ clade etiam apud poſteros lacrymabili peruaſtatæ ſunt. donec vetere demum ſublato in Occidente Imperio nouas barbarorum dominationes, & noua regnorū domicilia receperūt. Quæ hiſtoria, quanquā ad notitiam hominum præclariſſima, nōdum tamen ita litteris eſt, ac memoriæ cōmendata, vt diligens, atq; ordinatus contextus eius inquirentibus vniuerſus appareat. Neq; enim veteres excellenti ingenio homines hæc omnia ſibi colligēda, & in tempora redigenda putarunt. & qui noſtra memoria ad hoc muneris acceſſerunt, ne id quidem prorſus in hoc genere videntur voluiſſe, quod potuerunt. Nos autem priſcis omnibus Græcorum, & Latinorum monumentis, quibus præcipuo Dei munere noſtra hæc affluit ætas, in vnum contractis, fieri poſſe iudicauimus, vt lucis aliquid rebus obſcuriſſimis afferremus, ſi notatis ſingularum actionum, caſuumq; temporibus in ſuos quæq; annos digereremus. Quo ſtudio nullū ad acta ſuperioris ætatis aut oratione explicanda, aut memoria cōſeruanda eſſe accommodatius poteſt. Quamobrem quidquid ocii mihi ab iis laboribus eſt tributum, quos in Academia Bononienſi publicis muneribus occupatus ſuſcipio, id totum libēter ad hanc vnam curam, atq; operam contuli, vt res omnes in Occidentali Imperio ſiue ad remp. ſiue ad Eccleſiam pertinentes, quæ comperiri diligentia poſſent, primum accurate colligerem, deinde quàm veriſſime in maxima rerum obſcuritate, temporū vetuſtate, ſcriptorumq; diſſenſione poſſem, poſteritati mandarē. ac ſimul bella Imperatorum, diſſidia eccleſiarum, impreſſiones barbarorum, clades prouinciarum, excidia vrbium, ac demum noua Imperia regum, confectis quibuſdam quaſi publicarum ærumnarum annalibus, enarrarē. Hoc autem opus, licet multis impeditū difficultatibus, vt alacriore quoq; animo perducere ad exitum maturarem, perpulit me in primis quædam haudquaquam obſcura ſignificatio præclaræ tuæ,

Excel-

Excellentiſſ. Princeps, erga hæc ſtudia voluntatis. Neq; enim ſilendum, aut vlla ratione diſsimulandum, ſed aperte confitendum, ac prædicandum eſt, te aut vnum, aut certe inter pauciſsimos extitiſſe, qui honeſta hac antiquitatis notitia captus induſtriam meam perpetuo aut oratione acueris, aut officio ſubleuaris. Quamobrē non dubito, ſi libri illi, quos de regno Italiæ ſcriptos tibi inſcripſi, animo grati tuo acciderūt, quin hi quoq;, quos de Occidentali Imp. illis prætexui, futuri ſint multo omniū iucundiſsimi. Nam cum res complectuntur ad memoriam poſteritatis illuſtriores, tum caſus quo euentu magis ancipites, eò quoq; ad incutiendam admirationē legentib. aptiores. ſiquidem illa exprimunt tempora, quibus ſatis conſtat non alia ante mala aut ad ſenſum acerbiora, aut ad recordationē inſigniora ipſam cum toto Occidente Italiā eſſe perpeſſam. Quæ narratio cum multiplici incidentiū calamitatū varietate, ac ſalutari rerum humanarum contemplatione plurimum in legendo poterit animū retinere, tum vel maxime nos etiā diuini, ac præſtantis huius beneficij admonere, quòd ſumma præſentiū principum ſapiētia, ac ſingulari moderatione Italiā videmus aliquādo tandem diris illis cladibus, periculiſq; defunctā, atq; ex maxima cōſternatione quodammodo recreatā, omnibus belli, paciſq; artib. efflorеſcere. Aderit etiam non mediocris altera oblectatio, nempe quidā Latinæ quoq;, ni fallor, orationis ſenſus illuſtrior. fit. n. neſcio quo modo, vt quo res à memoria noſtra remotiores, atq; omnino antiquiores tractemus, eò facilius orationem noſtram ad antiquorum ſimilitudinē conferamus. Quanquam enim in hoc genere ſcriptionis illud præcipue mihi præſtādum puto, vt diligentiā adhibeam in colligendo, fidem in referendo, atq; ordinem in narrando, multoq; plus de re facta, quàm de oratione faciēda laboro, illud tamen negare nō poſſum, vehementer me affici, ſi in actis barbarorū etiam explicandis mihi liceat incorruptam illā Romanæ eloquentiæ ſpeciem, atq; effigiem imitari. Quam tamē voluptatem, neq; .n. audeo dicere laudem, nunquam ita ſum conſectatus, vt rationem, fidemq; rerum geſtarum propterea aut deterere, aut obſcurare voluerim: ſatis certus, neq; res omnes nouas apte verbis poſſe veterib. explicari, &, ſi id fiat, multas, & quidē grauiſsimas, cum maximo diſciplinæ publicæ detrimento non ſolum nō ornari, ſed plerunq; etiam turpiſsime deformari. Quamobrē, quoniam tu in me amando atq; adeo etiam fouendo veterem humanitatem retines tuam, rudis plane, ne dicam agreſtis, eſſem, niſi & ipſe meam conſuetudinem in te colendo, atq; omni ſtudio proſequendo ſeruarem. Hos igitur

quoq; annales ita Illuſtriſſimæ Excellentiæ tuæ dedico, vt non ſolum perpetuum mei erga te obſequij monumentum poſteris prodant, ſed etiam vt clariſſimo nomine tuo prælato acceptiores in manus hominum prodeant. Nam (quod ſine ſuſpicione aſſentationis dictum velim) tu in iſta florente, atq; excelſa fortuna tua tantam hucuſq; animi moderationem adhibuiſti, atq; ita ad vnam ex virtute gloriam contuliſti, vt non ſolum nemo tibi tantum faſtigium amplitudinis, ac dignitatis inuideat, ſed, ſi conſequi poßit, vltro te ad altiora quoq; ſuis manibus euehat. ſcilicet, vt, quando virtus tua aperte cum opibus adoleſcere cernitur, ipſe præclaram iſtã bene agendi, & de hominibus promerendi cum ſumma poteſtate in dies augeas voluntatem. Quod etſi te in poſterum tua ſponte cumulate facturum non dubito, meus tamen præcipuus laudis tuæ amor cogit, vt adoleſcentem ſenex admoneam, te, ſi præſtantem iſtam bonitatem, quam tibi natura indidit, perficere, aut ſi præclaram illam ſcientiam, quam ex doctißimis philoſophorum cõmentariis ſummo ſtudio hauſiſti, honeſta præterea excellentium virorum imitatione cumulare volueris, non parum hos tibi quoque libros auxilij allaturos ad eximia, quæ perſequaris, exempla in omni virtutis, laudisq; genere ſeligenda. Verum ad rem Deo bene iuuante aggrediamur, ad cuius gloriam omnes ſtudiorum noſtrorum conatus referimus, initio narrationis à Diocletiano Auguſto, ſicut propoſuimus, inſtituto, anno, vt à Chriſti Dei ortu nunc numeramus, ducenteſimo octogeſimo quarto; vrbis milleſimo triceſimo ſexto, in quem ſecunda incurrit Indictio.

Anno 284.

DIOCLETIANVS, ET MAXIMIANVS AVGVSTI.

CARINO, & NVMERIANO Cæſaribus, ambobus ſecundum conſulatum gerentibus, Numerianus Cæſar, Caro Auguſto, patre in Perſide prope Tigrim amiſſo, haudquaquam ſibi dubitandum putauit, quin Perſico omiſſo in præſens bello ſeſe ex iis locis proriperet, atq; Antiochiam ad conſilia capienda reciperet. Cum autem ex nimio fletu grauem oculorum ægritudinẽ contraxiſſet, ac propterea lectica incluſus incederet, occaſionem Apro ſocero ſuo nefarij ſceleris perpetrandi aperuit. Nam ille præfectura Prætorij non contentus, cum ad Imperij faſtigium aſpiraret, poſtquam peruenit in Syriam, ipſum occulte in itinere interemit, militibusq; Imperatorem videre poſcentibus reſpondere pro concione non dubitauit, non eſſe, cur de aſpiciendo principe laborarent. nam ſe illorum præſentiæ committere propter inualetudinẽ oculorum non poſſe. Neque enim mortem Imperatoris enunciari volebat, antequam parata omnia ad Imperium inuadendum haberet. Poſt aliquot inde dies milites, qui Numerianum proxime ſequebantur, ſuborti odoris fœditate perculſi ad lecticam acceſſerunt, eaq; aperta, & cadauere Imperatoris inuẽto, rem vniuerſo exercitui prodiderunt, atq; indignitate rei commoti ſtatim Aprum, tanquam eius necis auctorem, ante ſigna, & principia protraxerunt. Tum vero XI Kal. Maij, qui dies erat

Romæ natalis, concione exercitus aduocata, ac tribunali repente conſtructo de Imperatore in locum Numeriani ſublegẽdo, ac nece illius vindicanda relatum eſt. Qua re audita continuo omnes Dioclem, qui erat domeſticorum Comes, illo honore digniſſimum acclamarunt, eumq́; tribunal aſcendere iuſſum, magna animorum conſenſione Auguſtum appellauerunt. Ille vero, vbi ſolemnia in tanto honore accipiẽdo peregit, Quoniam iubetis, inquit, vt de Numeriani interfectore quæratur, obſequar voluntati veſtræ, & parebo conſcientiæ meæ. atq; educto gladio Aptum ipſum præſentem confodit, inquiens: Hic eſt auctor necis Numeriani. gloriare Aper. magni Æneæ dextera cadis. Inde conuerſus ad milites ſubiecit: Tandem aprum fatalem occidi. Cuius vocis hæc ratio fuit; acceperat adoleſcẽs à Druide in Gallia, ſe tum demum Imperio potiturum, cum aprum occidiſſet. Itaq; fide vaticinio habita in venationibus ſemper, vbi data facultas fuerat, aptos inuaſerat. Hic fuit natione Dalmata, ſcribæ filius, Anullini ſenatoris libertus, matre pariter, atq; patria Dioclea, non longe ab vrbe Salona, à qua, donec Imperiũ ſumpſit, Dioclem ſe appellauit. vbi vero Auguſtus eſt declaratus, Romano more Diocletiani nomen aſciuit. His rebus in Syria geſtis inde in Illyricum adiit. Catinus autem Cæſar, quem Carus Auguſtus pater in Perſas proficiſcens Illyrico, Italiæ, Galliæq́; præfecerat, vbi patrẽ, frattemq́; extinctos, Diocletianum vero Auguſtum appellatum, in Dalmatia comperit, licet ſemet ipſo impurior, ac nequior factus, haud tamen ſibi cunctandum exiſtimauit, quin exercitũ aduerſus Diocletianum, quem aduentare audiebat, adduceret. atq; ita motis caſtris in ipſis Pannoniæ, & Mœſiæ finibus ei occurrit. Ibi vero Diocletianus primum vario euentu prœliis eum aliquot fatigauit, ad extremũ collatis ad Murgum ſignis inter Viminacium, & Aureum montem in Mœſia ſuperauit, ipſo nõ ſolum ab exercitu ſuo deſetto, ſed etiam à tribuno, cuius vxori ſtuprum intulerat, interempto. Ita cum Occidẽtales quoq; prouinciæ in poteſtatem Diocletiani veniſſent, ipſe rebus Orientis ſatis pro præſenti neceſſitate compoſitis, iter in Italiam, ac Romam, quo ab omnibus magna alacritate animorum expectabatur, intendit. Ibi vero remp. conſtituere de more ingreſſus primum ſemetipſum vnà cum Atiſtobulo homine priuato conſulem in proximas Kalendas Ianuarias deſignauit. Quod factum, vt noui in Auguſto exempli, ſic inſignis etiam moderationis animi fuit. deinde præfecturam vrbis Ceionio Varo continuauit, prætorianas vero aliis commiſit, quorum virtutem præcipue cõmendauit. Inde omnibus gentibus aduocatis ludos circenſes, ac ſcenicos, ſed magna cum parſimonia edidit; quòd diceret, caſtiores eſſe oportere ludos, quos cenſor ſpectaret. Cum autem quidam largitionalis eius ludos à Caro proxime editos commendaret, atq; eum principem valde populo placuiſſe illa ludorum editione aſſereret, Ergo, inquit, bene riſus eſt in Imperio ſuo Carus. fuit enim princeps tã ſeueritatis eximiæ, quàm ſolertiæ ſingularis. Nuncio inde ex Gallia accepto, Amandum, & Ælianum ruſticos intolerandis Carini Cæſaris iniuriis exacerbatos ad arma ſolicitaſſe, ac Bacaudarum nomine eis impoſito effuſe prouinciam populari, collegam ſibi adiungere Imperij, tanquam publici laboris participem, ſtatuit, qui rem in Occidente adminiſtraret. Aſciuit autẽ Aurelium Maximianum, virum ſtrenuum, ac veterem ſibi militiæ ſocium, eoq́; nomine præ ceteris ſibi probatum, apud Sirmium in Pannonia ortum. eumq́; Cæſarem primum, deinde Auguſtum appellauit. Quo facto rem in primis memorabilem edidit. quippe Imperium cum eo, ſiue tanquam cum alieno communicauit, ſiue tanquam cum fratre conſorte diuiſit, ac Maximiano prouincias ad occidentem vergentes Italiam, Africam, Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam tradidit, reliquis ad orientem pertinentibus ſibi retentis. ac Roma communi ſede relicta ipſe ſibi Nicomediam in Bithynia depopoſcit. Quibus rebus abſolutis ipſe Iouij, Maximianus Herculij cognomen aſſumpſit, ſiue à maiorib. traditum, ſiue pro arbitratu aſcitum ad officium vtriuſq; in Imperio gerendo ſignificandum. Extant orationes aliquot pòſt à Mamertino rhetore ad Maximianũ in Gallia dictæ, quib. vtrumq; ſignificatur. Nam & Iouem & Herculem generis eorũ auctores appellat, & Maximianum Herculium Herculis officiũ Ioui Diocletiano præſtitiſſe, id eſt, in bello agreſtium, quaſi quorundã terrigenarum, auxilio fuiſſe contendit.

Veriſsimum eſt, inquit, *te, cum ad reſtituendam rempub. à cognato tibi Diocletiani numine fueris inuocatus, plus tribuiſſe beneficij, quàm acceperis. Neq; enim cum reip. nauim ſecundus à puppi vĕtus impelleret, ſalutarem manum gubernaculis admouiſti, ſed cum ad reſtituendam eam poſt priorum temporum labem diuinum modo, ac ne id quidem vnicum ſufficeret auxilium, præcipitanti Romano nomini iuxta principem ſubiiſti, ea ſcilicet auxilij opportunitate, qua tuus Hercules Iouem veſtrum terrigenarum bello laborantem magna victoria pace iuuit, probauitq́, non magis accepiſſe cœlum, quàm ei reddidiſſe.* Ab his igitur Auguſtis maxima, memorabiliq́; concordia, tanquam à duobus coniunctiſſimis fratribus reſpublica domi, foriſq; adminiſtrata. & Imperium cum multis præclaris inſtitutis, ac legibus temperatum, tum ab ſæuis ingruentium vndique bellorum, ac ſeditionum tempeſtatibus induſtrie, fortiterq; defenſum eſt. Itaque viginti anni, quibus ipſi ſummæ rerum prçfuerunt, ex omni parte non tam belli, quàm pacis artibus floruerunt. quorum auſpicatum initium, quod inſigne ad memoriam eſt viſum, mira frugum vbertas, & alma cœli ſalubritas ex inſigni, quæ præceſſerat, inopia, ac peſtilentia fecit, ex quo Mamertinus ad Maximianum pòſt dixit: *Scimus omnes, antequam vos ſalutem reſp. redderetis, quanta frugum inopia fuit, fame paſsim, morbiśq; graſſantibus. vt vero lucem gentibus extuliſtis, exinde ſalutares ſpiritus iugiter manant. nullus ager fallit agricolam.* Vnum vero illud clariſſimis eorum laudibus aliquas quaſi maculas nefariæ libidinis, & impiæ crudelitatis inuſſit, quòd iidem Chriſtianos, homines innocentiſſimos, ac nullius flagitij, ſceleriſq; compertos cum ſemper, tum maxime in extremo Imperij, omnibus ad perpetuam gloriam iam bonoribus aucti, infeſta perſequutione vexarunt. Erant autem iam inde à Tiberij principatu in Imperio Chriſtiani. Hi, cum ſanctiſſimam Chriſti filij Dei religionem, fidemq; ab eo Tiberio ipſo Imperante traditam ſequerentur, his præcipue moribus, auctore Tertulliano, probato in primis auctore, vitam, diſciplinamq; ſuam aſtrinxerant. Coibant in cœtum, vt quaſi manu facta ac Deum obſecrandum accederent, gratam eam vim eſſe Deo ſibi perſuadentes. orabant vero pro Imperatoribus etiam inimicis, vitam illis diuturnam precantes, Imperium incolume, domum ſoſpitem, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum. quæ ferme ipſorum quoque vota aſſueuerant eſſe Imperatorum. quin etiam eaſdem preces pro miniſtris, & poteſtatibus eorum fundebant. conueniebant ad diuinarum litterarum commemorationem, ſi quid præſentium rerum ratio aut præmonere compelleret, aut recognoſcere. fidem ſanctis vocibus poſcebant, ſpem excitabant. aderant etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura diuina. nam & iudicabatur magno cum pondere, vt apud certos, ſe à Deo animaduerti. ſummumq́; futuri iudicij præiudicium erat, ſi quis ita deliquiſſet, vt à communicatione orationis, & conuentus, & omnis ſancti commercij arceretur. præſidebant probati quiq; ſeniores, presbyteros appellabant, honorem iſtum non precio, ſed teſtimonio conſequuti. modicam vnuſquiſque ſtipem in ſingulos menſes, ſi poſſet, ſponte conferebat. quæ inde diſtribuebatur egenis alendis, humandisq;, & pueris, ac puellis re, ac parentibus deſtitutis, ætateq; confectis, item naufragis, &, ſi qui ad metalla, aut ad inſulas ob Chriſti confeſſionem damnati fuiſſent. Omnia indiuiſa inter ſe habebant, præter vxores. Non prius diſcumbebant, quàm ad Deum precationem effuderant. tantum cibi capiebant, quantum eſurientibus ſatis eſſet, tantum potus, quantum pudicis expediret. ita ſaturabantur, vt memoria tenerent, etiam per noctem orandum ſibi Deum eſſe. ita ſermocinabantur, vt pro certo haberent, eundem audire. poſt aquam manibus datam vt quiſque ex ſcripturis ſanctis, vel ex proprio ingenio poterat, prouocabatur in medium Deo canere, atque inde probabatur, quo nam modo bibiſſet. æque precatio conuiuium dirimebat. Inde diſcedebatur ad eandem curam modeſtiæ, ac pudicitiæ, vt qui nõ tam cœnam cœnaſſent, quàm diſciplinam. Ceterum foro, macello, balneis, tabernis, officinis, nundinis, ceteriſq; commerciis vnà cum gentilibus vtebantur. militabant, nauigabant, ruſticabantur, mercaturam, arteſq; ceteras cum eis exercebant. Singulæ porro ciuitates ſingulis ferme obtemperabant epiſcopis. quorum Romanus auctoritatem in omnes ſupremam habebat. Huic enim eccleſiæ B. Petrus primum præfuit, quem

Cbriſtus

Chriſtus in terris agens principem ſibi apoſtolorum aſciuerat, atq; in cœlum aſcendens gregem ſuum paſcere iterum, iterúmque præceperat. atque eam vnà cum B. Paulo item apoſtolo non præceptis ſolum ſalutiferis imbuit, ſed etiam pòſt Imperante Nerone ſacroſanĉto ſuo ſanguine conſecrauit. Vnde ſcripſit Irenæus, qui fuit illorum memoriæ proximus: *Eccleſia Romana maxima, atq; antiquiſſima, & omnibus cognita, à glorioſiſſimis duobus apoſtolis Petro, & Paulo fundata, & conſtituta eam, quam habet ab apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem per ſucceſſiones epiſcoporum traduxit vſq; ad nos. ad hanc eccleſiam propter potiorem principatum neceſſe eſt omnium conuenire eccleſiam, hoc eſt, omnes, qui ſunt vbique, fideles. in qua ſemper ab iis, qui ſunt vbique, conſeruata eſt ea, quæ manauit ab apoſtolis, diſciplina.* Romano vero pontifici proxime acceſſere Alexandrinus, Antiochenus, & Hieroſolymitanus. Hi vero vnà cum ceteris ſummiſſioris faſtigij epiſcopis cum eximio ſtudio, ac ſingulari diligentia apoſtolicam, quæ & Catholica dicebatur, fidem propagare, & Chriſto templa collocare ad populum erudiendum, & ſacra conficienda contenderent, in maximas ſæpe calamitates vnà cum cleris ſuis, & populis inciderunt. Nam Imperatores veteri gentilium deorum ſuperſtitioni addiĉti, atque omnino à nouis Chriſti inſtitutis auerſi ipſos omnium ordinum, ætatum, & ſexuum Chriſtianos, vt qui mandata ſua in cultu deis adhibendo negligerent, infeſtiſſime perſequuti ſunt. Ex horum autem numero præcipue fuit Caius, vrbis Romæ pontifex, poſt S. Petrum vigeſimus nonus, biennio antè Eutychiano mortuo ſubrogatus. Is deceſſores ſuos viros ſanĉtiſſimos imitatus omnia ſua ſtudia ad Eccleſiam præclaris virtutis, ac doĉtrinæ monumentis prouehendam conuerſa habebat. Itaque, cum paucæ adhuc tantum in vrbe eſſent Eccleſiæ, eæq; exiguæ, quas illi parochias, ac Titulos appellabant, presbyteris ad diuinam rem faciendam à ſuperioribus Pontificibus attributæ, ipſe creſcente Chriſtianorum numero alias etiam diaconis aſſignauit, quæ Diaconiæ ſunt nuncupatæ. In primis autem, ne Eccleſia Romana prauis inficeretur Orientis erroribus, laborauit. Nam proximis antè annis quattuor hæreſes in Oriente emerſerant, quibus fides de Deo patre, & filio Chriſto ab apoſtolis tradita tollebatur, vna Sabellij, altera Manetis, tertia Pauli, quarta Apollinaris. quarum ſuos quæque habuit ſeĉtatores. Ex quibus Sabellius vnam tantum patris, & fi , vt eſſentiam, ſic perſonam aſſeruit, Chtiſtum ſolum Deum eſſe conſtituens. Manes Chriſtum non re vera fuiſſe, ſed ſpeĉtrum hominibus attuliſſe, nec vere perpeſſum eſſe contendit, atque eodem ferme, quo Sabellius, modo ſolam in eo diuinam naturam agnouit. Paulus autem Samoſatenus Antiochiæ epiſcopus, & Apollinaris Laodiceæ, in contrariam prorſus ſententiam inclinarunt: ille Chriſtum purũ fuiſſe hominem aſſerens, atq; in eo ita verbum Dei habitaſſe, vt in quouis alio prophetarum, duasq; in eo naturas ita hæſiſſe, vt aliud Chriſtus, aliud verbum Dei exiſteret: hic vero Chriſtum hominem fuiſſe ratione carentem, ſed Verbum in eo rationis, ac mentis officium expleuiſſe. cum veritatis Catholicæ ratio doceat, patris, & filij vnam in duabus perſonis naturam, eſſentiamq; conſiſtere, ac Chriſtum vere Deum ſimul, atque hominem extitiſſe. Quam doĉtrinam ab apoſtolis acceptam Eccleſia Romana vſque ad hoc temporis ſanĉtiſſime conſeruauit. Verum eò redeamus, vnde digreſſi ſumus. Imperio eo modo, quo diĉtum eſt, ordinato, Auguſti ambo expeditionem in ſuas, quæ bello premebãtur, prouincias adornarunt. Præcipue Maximianus ſequenti anno, Diocletiano Auguſto iterum, & Ariſtobulo conſulibus, 285. cum exercitu à ſe conſcripto in Galliam cõtra Bacaudas deceſſit, ac Thebæa legione ſe ſubſequi iuſſa Pœnino ſaltu ſuperaro in campos ad oppidum Oĉtodurum deſcendit. Ibi, vt erat veteri deorum cultui deditus, atq; in primis Herculi, auĉtori, vt præ ſe ferebat, generis ſui, addiĉtus, exercitũ omnem luſtrare ex gẽtilibus, Chriſtianisq; conſtantem cupiens, ſingulos milites adeſſe ad dicendum ſibi ſacramentum præcepit, daturos ſe operam, vt iiſdẽ animis Chriſtianos deorum ſuorum inimicos, atq; Bacaudas Imperij hoſtes vlciſcerentur. cuius mandatum cum reliqui exhauſiſſent, ſola Thebæa legio detreĉtauit. Hi erãt orientales milites Chriſtiana diſciplina ab epiſcopo Hieroſolymitano, imbuti, &, poſtquam Romam venerant, à pontifice Romano in fide vſq; adeo cõfirmati, vt religionem bellicæ fortitudini, fidem armis

omnibus anteponerent. Itaque, ne tam impio ſe iureiurando aſtringerent, Octodurum prætergreſſi Agaunum prodierunt, inſignem ei loco Chriſtiani martyrii famam in omnem ſeculorum memoriam relicturi. Erant in ea legione Mauricius primicerius, & Exuperius ſignifer, viri bellicis laudib. nobiles, ſed eximia in Chriſtum fide nobiliores. Hi cum Octodurum ad iuſiurandum concipiendum repetere eſſent iuſſi, reſpondere pro vniuerſa legione non dubitarunt, ſe Chriſtianos eſſe, atque vt militiæ munera pro Imperatore non recuſare, ſic religionis eius ſacrilegia deteſtari. Quo reſponſo Maximianus exacerbatus, quòd vnà & diſciplinam militarem ſolui, & ſacra ſua contemni eiuſmodi Imperij detrectatione videret, ac ceteros ſupplicij exemplo terrendos cenſeret, decimum quenque iugulari militari more præcepit, ac reliquos ſe referre Octodurum mandauit. quos Mauricius primicerius alloquutus primum gratulatus eſt, quòd, cum ſocios ſuos indigna ſterni cæde conſpicerent, manus ab eis vindicandis abſtinuiſſent, deinde eos ad conſtantiam fidei retinendam præclaro illorum exemplo accendit. atque omnium nomine ſe prius mortem millies oppetituros, quàm vt ei mandato parerent, reſpondit. Itaque nouo Maximiani edicto x i Kal. Octobris cum ceterorum decimo quoque peremptus eſt. Reliquorum inde, cum item Octodurum repetere iuberentur, cauſſam ſuſcepit ſignifer Exuperius. qui correptis ſignis, & Mauricio verbis plurimis egregie collaudato ſubiecit, ſe Imperatori quidem militiam, at vero Deo integritatem debere, neque Chriſtianos vt perſequantur in animum inducere poſſe. Quibus rebus Maximianus eo vehementius efferatus iter exercitui indixit, atque occulte legionem circumfuſo exercitu ſepſit. eamq́;, vt erat ingenio aſper, ac prope immanis, militibus trucidandam, ac pro arbitrio ſpoliandam obiecit. Vnde Agaunenſium martyrum immortalis in Eccleſia gloria dimanauit. Sub eos dies Carauſius per Belgicam. & Aremoricam pacando mari præpoſitus, quod Franci, & Saxones accolentes infeſtum habebant, cum multis barbaris captis prædam neque prouincialibus redderet, neque Imperatoribus traderet, in ſuſpicionem Maximiano venit, conſulto dimittere barbaros, vt tranſeuntes cum præda exciperet, atque ingentes hoc modo diuitias cumularet. Itaque Maximianus, poſtquam in Galliam venit, ſubito partem exercitus, in quo multæ quoque è Thebæa legione erant centuriæ, ſecundo Rheno ad eum opprimendum immiſit. Pòſt autem, ſumpto ad Agaunum de maiore legionis eius parte ſupplicio, reliquos etiam, qui ad oppugnandũ Carauſium contendebant, vbicunq; terrarum eſſent, interimi iuſſit. Qui vero huic negocio præfecti fuerunt, Caſſium, & Florentium apud Veronam, ciuitatem tum in ripa Rheni fluminis ſitam, cum ſeptem aliis aſſequuti iugularunt. Gereonem vero, ac trecentos octodecim ſocios ad Coloniam, Victorémque demum cum trecentis triginta ad oppidum Francorum, nomine Xanthum, v i Idus Octob. fœdiſſime trucidarunt. Quos omnes ſatis conſtat mortem, ac cruciatus omnes conſtantiſſime ſubiiſſe. Militarem in ſe impetum poſtquam Carauſius audiit, timore percitus propere cum claſſe, quę Gallias tuebatur, in Britanniam tranſiit, ac prouincia illa in poreſtatem adducta, ſemet Auguſtum regiis aſſumptis inſignibus appellauit. Milites autem, qui ad eum delendum mittebantur, eo nuncio accepto ad Maximianum eadem, qua venerant, via ſe receperunt. His rebus geſtis Maximianus caſtra aduerſus ruſticos temere ſæuientes mouit. ac breui, quam parum arma, vireſq́; ſine ſcientia rei militaris prodeſſent, edocuit. nam ad eos progreſſus Amandum, & Ælianum duces ruſticorum robore, ac ferocia magis, quàm vſu belli, atque armorum peritia confidentes leuibus aliquot prœliis vſque adeo afflixit, vt, poſitis armis deditionem continuo fecerint. Quos ille benigne in fidem accepit, atque agreſtibus exarmatis, ac priſtino agrorum cultui redditis, ocium turbatæ Galliæ magna clementiæ laude reſtituit, eamq́; nouis formare inſtitutis ad pacem, dignitatemq́; perrexit. Itaque Mamertinus, cum Maximianum Diocletiano tanquam alterum Ioui Herculem affuiſſe, dicere inſtituiſſet, deinceps continenter ita ſubiecit: *An non illud malum ſimile monſtrorum biformium Galliæ fuit, quod tua Cæſar neſcio vtrum magis fortitudine repreſſum ſit, an clementia mitigatum, cum militares habitus ignari agricolæ appetiuerunt, cum arator equitem, paſtor peditem, cum hoſtem*

ſtem barbarum ſuorum cultorum ruſticus vaſtator imitatus eſt? Ex altera parte Diocletianus Roma in Pannoniam profectus ſtrenuum aduerſus Sarmatarum impreſſiones ducem Maximianum, vt opinor, Galerium collocauit, atque ipſe Nicomediam in Bithyniam ſeſe contulit. Ibi certior factus, Narſem Perſarum regem iterum poſt Cari Imperatoris exceſſum, Sarracenis, & Parthis ſolicitatis, Meſopotamiæ, atque Armeniæ finitimis Romanorum prouinciis imminere, nullam ſibi moram attulit, quin eis obuiam iret. Itaque rebus omnibus neceſſariis comparatis, progreſſus in Syriam exercitum aduerſus hoſtes adduxit, ac Sarracenis acie victis, Parthíſque vltra Tigrim propulſis, Narſæ regi tantum pauoris, ac trepidationis iniecit, vt amicitiæ habendæ cauſſa nobiles feras, atque alia dona exquiſitiſſima miſerit. Quibus victoriis cognitis populi in Italia, atque adeo in prouinciis feſtos dies præ ingenti lætitia celebrarunt. Maximo inde iterum, & Aquili- 286
no conſulibus, & Iunio Maximo præfecto vrbis, maioribus in vtroque Imperio, quàm adhuc, bellorum tumultibus laboratum eſt. In primis pleræque Germaniæ nationes, quod ſæpe antea fecerant, inter ſe coniurationem fecerunt, atque vltimum prope excidium Galliæ, præſentia Maximiani poſthabita, intentarunt. Hi fuere non ſolum Burgundiones, & Alemani, ſed etiam Chaibones, & Heruli, viribus primi, locis vltimi. qui, cum traiecto repente Rheno in prouincias proximas irrupiſſent, omnia cæde, vaſtatione, atque incendio miſcuerunt. Qui tumultus poſtquam ad aures Maximiani accidit, extemplo caſtra aduerſus eos mouit. Iam Burgundiones, & Alemanos incondita multitudine abundantes primum ſæua fames, deinde ſæuior peſtilentia adorta erat. Quod vbi Maximianus animaduertit, arma ab illis abſtinuit, ac ſua ſponte duobus malorum generibus ipſis mortalibus infeſtiſſimis, conflictari, conſumíque permiſit. Chaibonas vero, Herulóſque aperto Marte aggreſſus primo certamine profligauit. Nam exercitus parte in hoſtes inducta ita conflixit, vt ipſe omnibus locis, totáque acie, & reſiſtentibus, & cedentibus, & fugientibus ſe obiecerit. quo pacto tanta eos internecione deleuit, vt cladem relictus domi coniugibus non profugus aliquis è prœlio; ſed ipſamet victoria nunciarit. Quæ dum ille geſſit, Carauſius in Britannia naues Romanum in modum conſtruxit, legionem Romanam, quæ ibi in præſidio erat, abduxit, aliquot militum peregrinorum cohortes intercluſit, mercatores Gallicanos ad delectum contraxit, barbarorum, & maxime Francorum innumerabiles copias ſpoliis prouinciarum diuiſis illexit, atque inde prædonum more omnia Galliæ, Italiæ, Hiſpaniæque littora latrociniis infeſta habere inſtituit. vnde illud piratici belli nomen inuenit. Diocletianus autem rebus Syriæ compoſitis iampridem Nicomediam reuerſus ſeſe in Mœſiam rettulit. Nam Sarmatæ tranſmiſſo Iſtro Daciam populabundi inierant, eámque Alemanorum more omni genere maleficij diuexabant. Hæc autem erat Dacia, quæ fuerat inter ſuperiorem, inferiorémque Mœſiam ab Aureliano Auguſto repoſita, eáque Ripenſis, & Mediterraneæ nomine inſignita, cum ille Daciam Tranſiſtrianam à Traiano quondam Auguſto, victo rege Decebalo, partam dimiſiſſet, quia inter infeſta barbarorum circumſiſtentium arma retinere non poſſet. Diocletianus autem Sarmatas ex hac Dacia prædantes trans Iſtrum ita compulit, vt eam ab omni incommodo non obſcura victoria vindicarit. Proximo anno Diocletianus tertium, & Maximianus 287
ſecundum conſulatum geſſerunt. Ne tum quidem ab hoſtilibus vtrobiq; impreſſionibus eſt ceſſatum. Præcipue Alemani receptis ex peſtilentia viribus Rhenum ſumma, vt aſſueuerant, hieme, quippe gelu duratum, traiecerunt, ac proximos Galliarum agros hoſtiliter inierunt. Hanc rem cum Maximianus eodem die Treuiris accepiſſet, quo ineundi magiſtratus cauſſa ſolemnia vota concipiebat, vſque adeo irã non tenuit, vt votis perfectis raptim ſumptis armis exierit. Quæ illi audacia feliciſſime ceſſit. nam hoſtes palatos adeptus, atq; ex improuiſo aggreſſus præcipiti agmine ſe trans fluuium referre coegit. Vnde breui reuerſus, ciuitatem vehementer de ſua incolumitate ſolicitam incredibili lætitia cumulauit. Sacrificiis ei factis, odoribuſq; paſſim accẽſis ea gratulatio declarata eſt. Quod factum, vt ſingulari felicitate commemorandũ Mamertinus deinceps ſic Gallica dicẽdi copia celebrauit:

Illum tuum primum conſulatus tui auſpicalem diem tacitus præterire non poſſum, quo tu ſolus omnium conſequutus es, vt quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum videbatur, tunc primum potuerit ſufficere peragendis, vnoq́ ſol curriculo, & officia te conſulis inchoantem videret, & Imperatoris implentem. Vidimus enim te Cæſar, eodem die pro repub. & vota ſuſcipere, & conuicta delere. vidimus, te eodem die in clariſſimo pacis habitu, & in pulcherrimo virtutis ornatu. Bona venia Deûm dixerim, ne Iuppiter quidem ipſe tanta celeritate faciem cæli ſui variat, quàm facile tu togam prætextam ſumpto thorace mutaſti, haſtam poſito ſcipione rapuiſti, à tribunali temet in campum, à curuli in equum tranſtuliſti, & rurſus ex acie cum triumpho rediſti, totamq́ hanc vrbem repentina tua in hoſtes eruptione ſolicitam lætitia, & exultatione, & aris flagrantibus, & ſacrificiis, & odoribus accenſis numini tuo impleſti. Ita vtroq́ die ſupremo tempore bis diuina res pari religione celebrata eſt, Ioui, dum pro futuris vouetur, tibi, dum pro victoria ſoluitur. His rebus geſtis Maximianum inde Germanicis incurſionibus irritatum ſalutaris illa cogitatio ſubiit, haud incommode ſe facturum, ſi, quod nemo adhuc tentauerat, vltra Rhenum tranſmitteret, atq; hoſtes, in ſuis quenq; agris, opprimeret. ſic enim demum deleri Germanos poſſe, ſi in propriis ſedibus peterentur, vt non prædam modo, quam cepiſſent, amitterent, ſed de ipſis etiam liberis, coniugibus, parentibus, & rebus ſuis cariſſimis dimicarẽt. ſatis ſe hoſtilium incurſionum hactenus pertuliſſe, nunc reddere eas barbaris magnis cumulatas incommodis oportere. Hoc igitur conſilio explicato, pontem in Rhenum confecit, exercituque tranſmiſſo Alemaniam iniit. ac rege eorum inter ipſas, quas moliebatur, inſidias capto, ab ipſo ponte vſque ad Danubij caput continenter Alemanos prœliis proſpere factis edomuit, ac totam regionem ferro, atque igne vaſtatam opibus prorſus exhauſit. vſque adeo vt Mamertinus non minus ad fidem, quàm ad laudẽ dixerit, Maximianum primum omnium Imperatorum probaſſe, Romani Imperij nullum eſſe terminum, niſi qui ſuorum eſſet armorum. Hęc victoria ingentem Maximiano gloriam vel conſilij nouitate, vel cladis magnitudine attulit. nam trophæis in media Alemania conſtitutis gentem illam ita debilitauit, vt pòſt per multos annos à Romanorũ bello vacauerit. Ex altera parte in Scythia erant Vittungi, & Carpi. Vittungi Gotthicum genus, Viſgotthi alio pòſt nomine appellati, in Grutungos, & Teruingos erant diſtributi. Vtramque eorum gentem creberrimis à ſuperioribus Imperatoribus bellis repulſam, neque ſatis adhuc ab inferendis Mœſiæ, Thraciæque detrimentis coercitam Diocletianus item in propriis aggredi finibus ſtatuit. atque trans Iſtrum compulſam ita eſt perſequutus, vt Gotthos multis prœliis victos ad pacem petendam adegerit. Tum vero ne liberum poſthac barbari aditum ad flumen tranſeundum haberent, limitem Iſtri neglectum veteribus repoſitis caſtellis, ac præſidiis reparauit, atque in exitu anni ſeſe Nicomediam retulit. Interim Batauia Galliæ regio per Francos reges aliquot occupata ad Carauſium tyrannum defecit. Quæ cauſſa Maximianum impulit, vt o-
288 mnes eò belli curas, apparatusq́ conuerterit. Itaque ſequenti anno Maximo iterum, & Ianuario conſulibus, Germanico bello, quo aſſidue premebatur, ſolutus arma aduerſus eum intulit. Accidit autem illud incommodi, vt ad Britannici maris inclementiam ſumma quoque rei nauticæ imperitia ſe adiunxerit. Quibus impedimentis intercedentibus bellum illud in præſens intermittere, ac piratæ vindictam in aliud tempus reiicere eſt coactus. Itaque pace cum eo ſimulate compoſita in Francos, qui Carauſio ſe adiunxerant, atque auxilia miniſtrabant, inuaſit. cuius impetum cum rex eorum Gennobon ſuſtinere non poſſet, legatos, qui pacem peterent, miſit, neque eam impetrauit. Diocletianus autem ipſam quaſi domandarum gentium ſeriem perſequutus poſt Gotthos, Carpóſque ſubactos repente ſeſe in Quados, & Marcomannos, alióſque vicinos Germaniæ populos intulit, qui ſuperato Danubio ipſas, quæ obiectæ erant, Rhætias aſſiduis incurſionibus lacerabant. atque eas gentes prœliis, & expugnationibus ita fregit, vt pace petita dicto ſe audientes fore ſpoponderint. Ita quemadmodum Maximianus Alemanis vincendis Romanum limitem vltra Rhenum, ſic Diocletianus Quadis ſubigendis vltra Danubium protulit. Inde reliquum anni ab vtroque in Illyrico, Galliáque luſtranda eſt poſitum. Per eoſdem ferme dies noua duo, eáque peri-

culoſa

culoſa bella coorta ſunt, vnum in Ægypto, in Africa alterum. Achilles quidam
non ignobilis dux militiæ Ægyptum ad defectionem ſolicitauit, ac contractis ad
ſe militaribus copiis ipſam ſibi prouinciam cum inſignibus Auguſtalibus vindica-
uit. Quinquegentiani vero Mauritaniæ populi ingenij ferocioris, ac prope indo-
miti, arreptis temere armis prouinciam hoſtiliter percurtere, eámque ſpretis Ma-
ximiani præfectis variis populationum incommodis afficere inſtitere. Cum autem
Diocletianus non tam veſanam populorum defectionem, quàm ſæuam tyranno-
rum in dies orientium libidinem ægre ferret, conſilia rerum agendarum coram ſi-
bi cum Maximiano communicanda putauit, ac propterea illum, Mediolanum in
Italiam vt adiret, admonuit. nam ſe eò quoq; colloquij gratia conuenturum. Ma-
ximianus autem, vt eius auctoritati diligenter obtemperabat, ejuſmodi nuncio
accepto ſtatim ſe obſequuturum oſtendit. Itaque poſtero ineunte anno, quo con- 289
ſulatum geſſerunt Baſſus, & Quintianus, & Ianuarius præfecturam vrbis, quàm
III Kal. Martias occeperat, continuauit, Diocletianus præmiſſis nunciis è Pan-
nonia ceſſit, ac ſumma celeritate Iuliis alpibus ſuperatis repente in Italiam nec o-
pinantibus omnibus adijt. Maximianus autem hieme ſæuiſſima, & in Gallia inuſi-
tata, cum niue, ac glacie oppleta horrerent omnia, ex improuiſo per Cottias al-
pes acceſſit. Vterque, quacunque iter fecit, frequentiſſimo populorum longo eos
interuallo viſere geſtientium concurſu exceptus eſt. præcipue agricolæ concurſa-
re, inter ſe nunciare, aras ponere, thura adolere, hoſtias immolare, vina libare,
deos laudibus, gratiiſque concelebrare; vſque adeo vt paſſim fructus percipi ex-
pectatiſſimi triumphi potuerit. Erat iam tum Mediolanum ea nobilitate, opulen-
tia, publicorum operum magnificentia, & ciuium, inquilinorumque frequentia
præditum, vt facile ſecundum à Roma dignitatis teneret, atq; amplitudinis gra-
dum. Itaque vrbem ingreſſi ambo ea pompæ magnificentia, atque occurrentis ci-
uitatis honore excepti ſunt, qui maximus, ac ſplendidiſſimus adhiberi per ea feli-
ciſſima Italiæ tempora potuit. Geminata inde maieſtatis Auguſtalis præſentia om-
nium animos inuſitata admiratione defixit. Ambo in eodem Palatio hoſpitati co-
miter eos, quibus Auguſtos ſalutare per dignitatum gradus licebat, duplicato ma-
ieſtatis numine admiſerunt. Vt vero limine egreſſi per mediam vrbem equis ſimul
inuecti ſunt, certatim viri, fœminæ, pueri, & ætate maturi aut per fores in publicum
prodierunt, aut per ſuperiores ædium partes ſe proiecerunt, clara, ac libera inter
ſe voce rogantes, vides Diocletianum, Maximianumque? vides? ambo ſunt, vnà
ſunt, quàm inuicti ſedent, quàm concorditer eloquuntur, quàm cito tranſeunt?
Affuerunt ex omnibus vrbibus honeſtiſſimæ legationes, ſed in primis Roma lumi-
na ipſa ſenatus, ac ciuitatis principes miſit. nemóque omnium fuit, quin per eos
dies Mediolanenſium ciuitatem beatiſſimam duceret, quæ duos tantos, ac tam
concordes Imperatores gremio complexa teneret. Ceterum ipſi ſecreto inter ſe
colloquuti fraterna inuicem officia præſtiterunt, ille dona Perſica, hic ſpolia Ger-
manica oſtendendo, ac ſumme in omni conſiliorum ratione concordes præcipue
de Cæſaribus adiungendis inter ſe conſenſerunt, vt partem inſtantium bellorum
in eorum curam, ſedulitatémque transferrent. Vbi vero per aliquot dies vnà fue-
re, tum eadem, qua venerant, celeritate ſeſe ad exercitus recepere. Poſt aliquot
inde dies Narſes rex Perſarum ab Ormie fratre bello petitus legatos ad Diocletia-
num in Syriam de confirmanda pace miſit, atque ei donis regiæ munificentiæ cul-
to ſe ipſum, totúmque regnum, vt ingredi dignaretur, explicuit. Gennobon au-
tem rex Francorum pacem iterum à Maximiano popoſcit, tum demum integra ſe
auctoritate regnare exiſtimans, cum ipſo placato regnaret. Ille vero pacem Fran-
cis ita dedit, vt multas eorum familias in Galliæ fines traduxerit, atq; in agris Ner-
uiorum, ac Treuirorum locauerit. ſic enim & terram hoſtium incolis exhauriri,
& propriam, quæ deſerta erat, expleri poſſe, putauit. Moris erat, vt Imperato-
res quinto, ac decimo quoque Imperij ſui anno dies quoſdam feſtos peragerent,
in quibus ſacra, ludóſque omnis generis facerent, ac præterea diis votis ſe ſole-
mnibus obligarent, ſi ſe incolumes in proximum quinquennium, aut decennium
conſeruaſſent, aut vota ſuperiore quinquennio nuncupata pro retenta incolumi-

tate perſoluerent. Cum ergo quintus hic Diocletiano, & Maximiano Imperij per-
ficeretur annus, vterq; quinquennalia apparatu, vt aſſolebat, maximo edidit. Ma-
ximianus ea Treuiris celebrauit. quæ tum Gallici ſedes habebatur Imperij. Ma-
mertinus orator ſolemnem ad ea orationem compoſuit, ſed iuſſu Maximiani ad
decennia reſeruauit. quoniam luſtris omnibus prædicandis ea communis eſſet o-
290 ratio. Inſequens annus, qui fuit à Chriſto nato ducenteſimus nonageſimus, Dio-
cletianum Auguſtum IIII, & Maximianum Auguſtum III conſules, & Turria-
num Gratianum præfectum vrbis, habuit. Eo anno Diocletianus luſtrauit Illyri-
cum. ſi quidem Hadrianopoli, Byzantiiq; ſubſcripſit. Maximianus autem Treui-
ris Natalicia ſua peregit. In ea pompa Mamertinus orator, de quo dixi, Belgicus,
per ea tempora clarus orationem diei, ac celebritati, quæ agebatur, accommoda-
tam habuit. in qua primum ipſas Imperatorum vel duriſſimis temporibus concur-
ſationes expoſuit. deinde res ab eis geſtas percucurrit. remp. virtute eorum Ca-
rini dominatu ſæuiſſimo liberatam, exacerbatas ſeculi prioris iniuriis Gallias eo-
rum clementia ad obſequium eſſe redactas, dies feſtos victoriis, ac triumphis ce-
lebratos, trophæa in media Germania conſtituta, limitem Rhætiæ repentina ho-
ſtium clade promotum, Sarmatiam vaſtatam, oppreſſumque captiuitatis vinculis
Sarracenum, Francos ad petendam pacem cum rege venientes, Parthumq; Dio-
cletiano munerum miraculis blandientem. De pietate inde illorum diſſerens in
primis admirabilem eorum concordiam extulit. *Quæ enim*, inquit, *vlla vnquam vi-*
dere ſecula talem in ſumma poteſtate concordiam? qui germani, geminiue fratres indiuiſo pa-
trimonio tam æqualiter vtuntur, quàm vos orbe Romano? Laurea illa deuictis accolentibus
Syriam nationibus, & illa Rhætica, & illa Sarmatica te Maximiane fecerunt pio gaudio tri-
umphare. Itidem hic gens Chaibonum, Herulorumq́ deleta, & Tranſrhenana victoria, &
domitu oppreſſa Francis bella piratica Diocletianum compotem votorum fecerunt. obſtupe-
ſcerent omnes admiratione veſtri, etiam ſi vos idem parens, eademq́ mater ad iſtam concor-
diam naturæ legibus imbuiſſent. At enim quanto hoc eſt admirabilius, quòd vos caſtra, quòd
prælia, quòd pares victoria fecere fratres, dum virtutibus veſtris fauetis, dum pulcherrima
inuicem facta laudatis, dum ad ſummum fortunæ faſtigium pari gradu tenditis, diuerſum ſan-
guinem affectibus miſcuiſtis. Inde quanto labore media hieme ex diuerſis regionibus
Mediolanum colloquij gratia conueniſſent, quanto amore ſimul in eodem Pala-
tio diuerſati eſſent, atque inde diſceſſiſſent, edocuit. poſtremo felicitatem eorum
oſtendit, quòd ſecuro orbe ſuas vterque prouincias relinquere, atque in interio-
ra Imperij ſecedere poſſent. quòd diram famem, ac ſæuam peſtilentiam ipſis ad
Imperium euectis ſumma frugum copia, & optata corporum ſalubritas excepiſ-
ſet, & quòd Deus opportune ad tranquillandum Imperium bella ciuilia inter na-
tiones barbaras accendiſſet. *Furit enim*, inquit, *in viſcera ſua gens effrena Maurorum.*
Gotthi Burgundios penitus excindunt. rurſum pro victis armantur Alemani. itémque Ter-
uingi pars alia Gotthorum adiuncta manu Taifalorum aduerſum Vandalos, Gepidáſque con-
currunt. Ipſos Perſas, ipſúmque regem aſcitis Saccis, & Ruffis, & Gellis petit frater Ormies,
nec reſpicit vel pro maieſtate quaſi regem, vel pro pietate quaſi fratrem. Burgundiones Ale-
manorum agros occupauere, ſed ſua quoque clade quæſitas Alemani terras amiſere, quas re-
petunt. Blemyi leuibus modo aſſueti ſagittis aduerſus AEthiopas quærunt, quæ non habent
arma, & pene nudis odiis bella internecina committunt. auguratur inde in extremo na-
uales etiam, maritimosq́; triumphos, quos ex Carauſio partum iri ſignificat. Eo de-
mum anno, cum Britannia, Ægyptus, & Mauritania amiſſæ animos Auguſtorum
vrgerent, placuit ambobus ad confirmandas reipub. vires, & bella omnia comple-
ctenda ſibi Cæſares adoptare. Hoc non ſolum apud Eutropium ſcriptum eſt, ſed
etiam in oratione, quam orator Æduus pòſt ad Conſtantium Cæſarem dixit: *To-*
to terrarum orbe, inquit, *non modo qua Romanus limes fuerat, virtute veſtra recepto, ſed*
etiam, qua hoſtilis, edomito, cum toties proculcata eſſet Alemania, toties obſtricta Sarmatia,
Vittungi, Quadi, Carpi toties profligati, ſubmittente ſe Gottho pace petenda, ſupplicante per
munera rege Perſarum vrebat animum vna illa tanti Imperij contumelia, quòd Britannia ad-
huc in poteſtate Carauſij eſſet. Item: *Partho vltra Tigrim redacto, Dacia reſtituta, porrectis*
vſque Danubij caput Germaniæ, Rhætiæque limitibus, deſtinata Batauia, Britanniæque
vindicta

vindicta gubernacula maiora quærebat aucta, atque augenda reſpublica. & qui Romanæ potentia terminos virtute protulerant, Imperium filio pietate debebant. Hoc igitur conſilio conſtituto Auguſti ambo filios ſibi adoptarunt, Diocletianus quidem Galerium Maximianum, virum prope Serdicam vrbem Ripenſis Daciæ natum, Maximianus vero Conſtantium Chlorum in Dardania, ex filia Criſpi fratris Claudij nuper Imperatoris progenitum. Etenim Maxentius Maximiano primum propter ætatem, deinde propter aliam offenſionem parum fuit probatus. ſiquidem fama conſtans manauit, eum arte vxoris mariti animum virili prole edita retinere cupientis fuiſſe ſuppoſitum. Galerius autem, & Conſtantius Diocletiano, & Maximiano bellicis in ſtudiis, atque laboribus ita ſe virtute, conſilio, ac ſedulitate probarant, vt idonei viſi ſint, qui adoptati in Imperij ſocietatem acciperentur, ac Cæſares dicerentur. Quamobtem poſtero anno, Caſſio, & Tiberiano conſulibus, Kalendis 291
Martiis Diocletianus Galerium in Illyrico, & Maximianus Conſtantium in Italiam accitum pompa, quæ adhiberi in eiuſmodi celebritate ſolebat, adhibita, Cæſarem declarauit. vnde Æduus idem dixit: *O Kalendæ Martiæ ſicut olim annorum voluentium, ita nunc, æternorum auſpices Imperatorum.* Galerio etiam Diocletianus Valeriam filiam collocauit, à qua pars quædam Pannoniæ nomen traxit, Maximianus vero Conſtantio Theodoram priuignam; atque earum ducendarum cauſſa vterque priores vxores dimiſit. Conſtantius etiam, vt fraternæ fidei certum Galerio pignus daret, Conſtantinum filium, qui poſtea imperauit, ex Helena vxore; (ſic enim plerique cenſent potius, quàm concubina,) ſuſceptum obſidem dedit, eo nomine, vt prima illo duce rudimenta militiæ poneret. nam x v tum annos agebat. Ceterum, vt inquit Ammianus, hi Cæſares ipſis Auguſtis tanquam apparitores obtemperarunt, vltro citroq; pro eorum arbitrio commeantes. His actis Diocletianus Galerium limiti Iſtri defendendo præpoſuit, ipſe vero Ægyptum ſibi recuperandam aſſumpſit. Maximianus autem Mauritania ſibi deſtinata Conſtantio Britanniam recipiendam commiſit. Itaque hoc anno tribus in locis aduerſus hoſtes res egregie geſta eſt. Nam Diocletianus in Ægypto cum multa alia proſpere adminiſtrauit, tum in primis vrbes Thebaidis duas Buſirim, & Copton, quæ defecerant ad Achillem, deuictas, ad prodendum aduerſus fidei deſertores exemplum ſolo æquauit. Galerius autem tranſmiſſo Iſtro Sarmatas, & Carpos, qui limitem violauerant, tanta mole inuaſit, vt victoriam clariſſimam reportarit. Conſtantius vero maxima celeritate ex Italia in Galliam maturauit. inde nec opinantibus omnibus ad Oceanum progreſſus Geſſorigiam, quod oppidum in littore aduerſus Britanniam ſitum à Carauſio tenebatur, primo aduentu in poteſtatem redegit. Quo facto ſubito portum vrbis molibus ſaxorum, lignorúmque iniectis ita obſepſit, vt eius vſum Carauſio prorſus ademerit. tum exercitum eius adortus, qui Bononienſe littus inſederat, prœlio proſpere facto deuicit, ac victum ſumma clementia conſeruauit. Inde, nauibus ad traiiciendum ædificari iuſſis, Batauos ſibi adoriendos ſuſcepit, qui, Britannico tumultu ſolicitantibus Francis cum defeciſſent, Cliuiam oppidum Romanorum arctiſſime obſidebant. ac neque locorum ſtagnantium difficultate permotus, (nam Batauiam à Scalde interlutam diuortio ſuo Rhenus amplectebatur) neque ſyluarum barbaros occultantium denſitate deterritus hoſtes longiſſime, ac conſtantiſſime perſequutus; demum cum coniugibus, & liberis ad deditionem adduxit, atque obſidione Cliuiam liberauit. multi barbari, in primíſque Franci captiui facti. quos ad agros Lingonum, Rhemorum, Tricaſſinorum, & Ambianorum à ſolitudine vindicandos deſtinauit. Vnde vetus dixit orator ad Conſtantinum, Conſtantium patrem eius terram Batauiam à diuerſis Francorum regibus occupatam omni hoſte purgaſſe, ac gentes ipſas in Romanas nationes tranſtuliſſe, vt non ſolum arma, ſed etiam feritatem ipſam ponere cogerentur, & pacem Romani Imperij cultu iuuarent, arma delectu. Ex his multi prouincialibus diſtributi aliquandiu in porticibus ciuitatum blandientes manſerunt, donec ad deſtinatos ſibi ſolitudinum cultus contenderent. regibus eorum Aſarico, & Gaiſoni pax, cum eam peterent, eſt conceſſa. Iiſdem conſulibus Iunius Tiberianus præfecturam vrbis x i i Kal. Martias cepit. de quo Vopiſcus:

Hilaribus, quibus omnia feſta fieri debere ſcimus, & dici, impletis ſolemnibus vehiculo ſuo iit; & iudiciali carpento præfectus vrbis vir illuſtris Iunius Tiberianus accepit. Hannibaliano
292 inde, & Aſclepiodoro conſulibus, Galerius Baſtarnas, Carpos, & Sarmatas in finibus ſuis trans Iſtrum adortus, inſigni victoria ſuperauit. eo in bello Conſtantinum Conſtantij Cæſaris filium egregiæ virtutis adoleſcentem, cum eius laudi inuideret, conſulto ſub ſpecie honoris variis periculis obiectauit. quæ ille ſemper inſigni animi fortitudine depulit. præcipue autem duci Sarmatarum in campum prodeunti oppoſitus ipſum viuum corripuit. idq́ue primum ſpecimen futuræ magnitudinis edidit. Hi populi, ne quando bellum redintegrare poſſent, citra Iſtrum Diocletiani iuſſu traducti, atque in Romanis prouinciis collocati. In Gallia cum ſumma per æſtatem, hiemémque ſiccitas extitiſſet, qua claſſis ad bellum Britannicum eſt conſtructa, repente ineunte vere aſſiduis imbribus amnes ita exundarunt, vt paratis nauigiis facilem deductionem præbuerint. Ceterum, dum inſtructa claſſe Conſtantius tempus nauigationis opportunum expectat, dies XI Kal. Maij aduenit. quem Maximianus, quia idem erat Romæ natalis, magna populi lætitia Treuiris celebrauit. In ea ſolemnitate Mamertinus idem, vt exiſtimatur, orationem habuit, in qua expoſitis Maximiani reb. omnibus, quas commemorauimus, demum de Conſtantio, & apparatu inſtantis belli Britannici ita diſſeruit: *Veſtræ felicitatis eſt, quòd iam milites ad Oceanum peruenere victoria. iam cæſorum in illo littore hoſtium ſanguinem reciproci fluctus ſorbuerunt. Quid nunc animi habet ille pirata, cum fretum illud, quo ſolo mortem ſuam hucuſque remoratus eſt, pene veſtros exercitus videat ingreſſos, oblitoſque nauium mare refugum ſequutos eſſe, qua cederet? quam nunc inſulam remotiorem, quem alium ſibi optet Oceanum? quo denique pacto effugere pœnas reſpub. poteſt, niſi ſi hauſtu terræ deuoretur, aut turbine aliquo in deuia ſaxa raptatur. ædificata ſunt, ornataque pulcherrimæ claſſes cunctis ſimul amnibus Oceanum petituræ. neque ſolum ad perficiendas eas certatim homines laborarunt, ſed etiam ad excipiendas flumina repente creuerunt. Toto ferme anno Imperator, quo tibi opus erat ſerenitate, vt naualia texerentur, vt trabes cæderentur, vt artificum animi vigerent, vt manus ne torpeſcerent, nullus fere dies imbre fœdatus eſt, hiems ipſa veris temperiem imitata eſt. fluuius hic noſter diu pluuiarum pabulo carens impatiens erat nauium, ſolam naualibus tuis materiam deuehebat. Ecce autem ſubito, cum deduci liburnas oporteret, tibi vberes fontes terra ſubmiſit, tibi largos imbres Iuppiter fudit, tibi totis fluminum alueis Oceanus redundauit. ita in aquas ſponte ſubeuntes impetum nauigia fecerunt, leni modo commota nixu ducentium. Facile itaque quiuis intelligit Imperator, quàm proſperi te ſucceſſus in re maritima ſequuturi ſint, cum iam ſic tempeſtatum opportunitas obſequatur. Felix igitur talibus Roma principibus. Hi cum primum redeant ad te, triumphantes vno cupiunt inuehi curru, ſimul adire Capitolium, ſimul habitare Palatium. Profecto mature illuceſcet dies, cum vos videat Roma victores, & alacrem ſub dextra filium. quem ad honeſtiſſimas artes omnibus ingenij bonis natum felix aliquis præceptor expectat. Interim tamen te gentium domina, quoniam hunc optimum principem in Galliis tuis retinet ratio reip. quæſumus, ſi fieri poteſt, ne huic inuideas ciuitati. cui nunc ille ſimilitudinem maieſtatis tuæ confert, natalem tuum celebrando in ea conſuetudine magnificentiæ tibi debitæ. téque ipſum Imperator oramus, vt etiam, cum vos totius orbis ſecuritate compoſita illa Imperij veſtri mater acceperit, amplexus eius arctiſſimos interdum piis manibus reſoluatis. túque Maximiane potiſſimum, (credo enim hoc idem etiam Diocletianum Oriens rogat.) has prouincias frequenter illuſtres, & profundiſſima licet pace florentes aduentu numinis tui reddas feliciores. Vide Imperator, quanta ſit vis tuorum in nos beneficiorum. adhuc præſentia tua fruimur, & reditum deſideramus.* Hæc, vt dixi, Mamertinus XI Kal. Maij loquutus eſt, cum apparatus Britanniei belli ferueret. Interim dum hæc geruntur, Carauſium familiaris eius Allectus dolo peremit, atque Imperij ſibi inſignia vindicauit. Itaque bellum, quod Carauſius erat paſſurus, ipſe ſuſtinuit. Vnde quidam Æduorum legarus poſt bellum cōfectum ſic dixit: *Acceſſerat diuturna ſceleris impunitas, quæ deſperatorum hominum inflarat audaciam, vt illam inclemētiam maris, quæ victoriam principum fatali quadam neceſſitate diſtulerat, pro ſui terrore iactarēt, nec conſilio intermiſſum bellum eſſe, ſed deſperatione omiſſum crederēt. adeo vt iam cōmunis pœnæ timore depoſito archipiratā ſatelles occideret, & illud auctoramētum tanti diſcriminis putaret Imperium.*

Alle-

Allectum vero vt inſignia ſibi aſciuiſſe principes cognouerunt, eò ardentius bellum iam comparatum intulerunt. Ac primum quidem, ne Conſtantio in Britanniam tranſgreſſo barbaræ nationes nouas res aliquas molirentur, Maximianus noto itineris compendio ad Rhenum acceſſit, omnemq́ue illum limitem non equeſtribus, neque pedeſtribus copiis, ſed præſentiæ ſuæ terrore tutatus eſt. Conſtantius vero cum inſtructis diuerſis claſſibus tempus ſoluendi idoneum expectaret, demum vel aduerſo reflante vento littore ſoluit. Quod vbi ſenſere milites, qui à fluctu in amnem Sequanam fuerant repulſi, cunctantibus ducibus, cœlo, ac mari turbidis, vltro ſignum nauigationis popoſcerunt, ac minacibus ſignis contemptis, die pluuio vela fecerunt, & ventum, quia directus non erat, obliquum captarunt, mutuis his ſe vocibus excitantes: Quid dubitamus? quid moramur? Cæſar ipſe iam ſoluit, iam prouehitur, iam fortaſſe peruenit. Inde cœlum obſcuris adeo tenebris eſt offuſum, vt inimica claſſis apud Vectam inſulam in ſpeculis, & inſidiis collocata imprudentibus hoſtibus ſit præterita. Exercitus autem vt primum Britanniæ littus obtinuit, vniuerſis nauibus ſuis ignes iniecit, ne ſibi vllum fugæ præſidium reſeruaret. Quo cognito Allectus ab eo littore, quod tenebat, abſceſſit, ac claſſem, portúmque deſeruit, Conſtantium, cuius imminentia vela proſpexerat, iam, iámque affuturum formidans, ſeſéque ad prœlium conſerendum accinxit. ceterum neque aciem explicuit, neque omnes copias, quas trahebat, inſtruxit, ſed cum veteribus coniurationis auctoribus, & barbaris mercede conductis reliqui apparatus oblitus proceſſit. Prœlio Aſclepiodoro prætorij præfecto duce commiſſo nemo Romanorum occubuit. omnes illos campos, atque colles non niſi hoſtium corpora fuſa texerunt. inter quos Allectus ipſe iacuit. cultu illo, quem aſſumpſerat, vltro depoſito, & vix vnius velaminis repertus indicio. Franci ad internecionem cæſi. Milites autem, qui per errorem nebuloſi maris auulſi ad oppidum Londinienſe peruenerant, quidquid barbarorum prœlio ſuperfuit, cum direpta vrbe fugam capeſſere cogitarent, paſſim tota vrbe ſtrauerunt. Conſtantio inde in littus egredienti Britanni exultantes gaudio ſeſe cum coniugibus, ac liberis obtulerunt, non ipſum modo, vt cœlo delapſum intuentes, ſed etiam nauis illius, quæ ipſum aduexerat, vela, ac remigia venerantes: quippe poſt tot annorum miſerrimam ſeruitutem, poſt violatas coniuges, poſt filiorum turpe obſequium liberi, & vera Imperij luce recreati. Hac victoria non ſolum ipſa eſt recuperata Britannia, ſed Galliæ quoque, Hiſpaniæ, Italiæ, atque Africæ oræ perpetuis piratarum incurſionibus liberatæ. nec ſolum Franci, ſed multæ etiam aliæ gentes in coniuratione Carauſij deprehenſæ ad imperium accipiendum adactæ. Hæc hoc modo, atque hoc tempore geſta in oratione legati Æduorum inuenio. vt mirabile illud eſſe videatur, quod ceteri prodidere, Allectum triennio poſt Carauſium ab Aſclepiodoro eſſe deletum, tumque demum Britanniam eſſe receptam. Hoc bello confecto Maximianus exercitum aduerſus Quinquegentianos Mauritaniam peruaſtantes immiſit. Romæ IIII Nonas Auguſti Claudius Marcellus præfecturam vrbis iniuit. Poſtero anno, Diocletiano V, & Maximiano IIII conſulibus, Diocletianus Ægyptij belli longitudinem indignatus Galerium Cæſarem ad ſe ex Mœſia reuocauit, vt Iornandes ſcripſit, atque omni mole Achillem circa Peluſium occurrentem adortus eum vniuerſo exercitu profligauit. deinde, cum ſe fuga Alexandriam recepiſſet, ibi corona circundedit. Non alia vrbs fortius ipſa obſidionis incommoda pertulit. vndique, & præcipue à mari omni apparatu bellico cincta, quanquam breui ad maximam rei frumentariæ difficultatem adducta eſt, tamen omnem Diocletiani deditionis expectationem eluſit, & grauioris ætatis homines ad inopiam leuandam opera amicorum apud duces hoſtium gratia valentium emiſit. Diocletiano tamen acrius in dies vrgente demum octauo menſe vnà cum Achille venit in poteſtatem. Victoriam tantam fœde Diocletianus exercuit, vt qui bellicarum artium, quàm ciuilium, eſſet patientior. Nam & Alexandriæ muros diruit, & vrbem diripiendam permiſit, ita vt precioſiſſima quæque templorum ornamenta detraxerit, & Ægyptios exiliis, ac proſcriptionibus afflictauit, & Achillem defectionis artificem capitali ſupplicio vindicauit. & com-

Poſtero anno, Diocletiano V, & Maximiano IIII conſulibus, Dio- 293

mentarios de fodiendis metallis ſcriptos Alexandrinis eripuit. Nabatæos porro ex finibus ſuis ad Nilum traduxit, atque in oppidis, & opima regione locauit, ne in poſterum infeſti eſſent eis, qui Oaſim habitarent, verum ſe vindices exhiberent. Antiochiam inde reuerſus Daphnem contendit, & Apollini ſolemne ſacrificium fecit. reuerſusq; Antiochiam aduocatos ſenatores de religione deorum retinenda admonuit, atque aliquid etiam de Chriſtianis perſequendis adiecit. Maximianus autem, & Conſtantius in Gallia rebus, quæ per bella ſuperiora euerſæ fuerant, reſtituendis intenti, oppida reædificare, eaq; ſuperioribus afflicta cladibus recreare conati ſunt. In primis autem Franci ex intimis ſedibus ſuis in Ambianorum, Tricaſſinorum, Rhemorum, & Lingonum deſerta traducti ſunt. Cum autem præcipue Flauiam Æduorum, & Flauiam Cliuienſium refeciſſent, ob eam rem Ædui oratorem, cuius ſuprà meminimus, ad eos miſerunt, vt Britannicam victoriam gratulatus gratias de tanta erga ſe benignitate adiiceret. Qui dicere orſus, primum ſuperiores victorias Sarmaticas, Carpicam, Ægyptiámque ſic perſtrinxit: *Adoratæ ſint mihi Sarmaticæ expeditiones, quibus illa gens prope omnis extincta eſt, & pene cum ſolo nomine relicta, quæ ſeruiat. Dent veniam trophæa Niliaca, ſub quibus AEthiops, & Indus intremuit. Contenta ſit voce gloria ſuæ proxima illa ruina Carporum. Reſeruetur nunciis iam, támque venientibus Mauris immiſſa vaſtatio. aliis hæc celebrabo temporibus. Illa vero, Cæſar Inuicte, quæ ductu, atque auſpicio nominis tui geſta ſunt, quorum etiam ſpectaculo fruimur, ſub hac occaſione dignationis tuæ ſine vlla dilatione dicenda ſunt.* inde à principio repetens Britannicam expeditionem, & victoriam eo, quo ſcripſimus, pacto narrauit. Qua multis verbis explicita ſic demum perorauit: *Tenet vno amplexu Romana reſpub. quidquid variis temporum vicibus fuit aliquando Romanum. & illa, quæ ſæpe veluti nimia mole diffluxerat, magnitudo tandem ſolido cohæſit Imperio. Nihil ex omni terrarum, cælique regione non aut metu quietum eſt, aut armis domitum, aut pietate deuinctum. Et ex aliis quidem partibus aliqua reſtant, quæ, ſi voluntas, vel ratio deſiderent, poſſitis acquirere. vltra Oceanum vero quid erat præter Britanniam? quæ à vobis ita recuperata eſt, vt illæ quoque nationes terminis eiuſdem inſulæ cohærentes veſtris nutibus obſequantur. Nulla progrediendi cauſſa ſupereſt, niſi ſi, quod Natura vetuit, fines ipſius quærantur Oceani. Omnia, inquam, Inuictiſſimi Principes, veſtra ſunt, quæ ſunt digna vobis. & inde eſt, quòd conſulere ſingulis æqualiter licet, cum vniuerſa teneatis. Itaque ſicut pridem tuo, Diocletiane Auguſte, iuſſu ſuppleuit deſerta Thraciæ tranſlatis incolis Aſia, ſicut poſtea tuo, Maximiane Auguſte, nutu Neruiorum, & Treuirorum arua iacentia letus, poſtliminio reſtitutus, & receptus in leges Francus excoluit, ita nunc per victorias tuas Conſtanti, Cæſar Inuicte, quidquid infrequens Ambiano, & Tricaſſino ſolo, Lingonicóque reſtabat, Baro cultore reuireſcit. Quin etiam illa, cuius nomine mihi peculiariter gratulandum eſt, deuotiſſima vobis ciuitas AEduorum ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illa prouincia redundabant, accepit artifices, & nunc extructione veterum domorum, & refectione operum publicorum, & templorum inſtauratione conſurgit. nunc ſibi redditum vetus illud Romanæ fraternitatis nomen exiſtimat, cum te rurſus habeat conditorem.* Eo anno Romæ III Idus Martias Septimius Acyndinus præfectus vrbem adminiſtrare inſtituit. In Oriente nouum bellum exortum. ex quo magis, magíſque Diocletiani nomen ad illuſtrem hominum prædicationem inclaruit. Narſes namque rex Perſarum, qui diu quietus Diocletiani in amicitia fuerat, auorum exemplo permotus, obſcurum ſe regnum acturum, niſi Diocletiani bello illuſtraret, eſt ratus. Itaque vbi ipſum Ægyptio bello, atque Alexandrino omnium grauiſſimo implicitum ſenſit, arma Orienti intulit, ac præcipue prouinciam Meſopotamiam, atque Armeniam in-
294 curſauit. Ea de cauſſa Diocletianus ſequenti anno Conſtantio, & Galerio, nobiliſſimis Cæſaribus conſulibus, Galerium cum exercitu Antiochia ad defendendam à Perſis Armeniam miſit. vnde bellum hoc Armenium appellatur. Lætus admodum hic vtrique Imperio annus illuxit, qui fuit ipſis Imperatoribus decimus. Nam Diocletianus Antiochia Nicomediam reuerſus vota Imperij ſui decennalia ſoluit. Maximianus autem, & Conſtantius Gallia, Britanniáque pacata Romæ ſua itē decennia peregerunt. Ea pompa ex more, inſtitutoq; veterum repetita inſigni populi Ro. concurſu, ac lætitia totius Italiæ celebrata eſt. Maximæ Diocletiani, &

Maxi-

Maximiani felicitati tribuit Euſebius, quòd vterque decennia, ac vicennia ſplen-
didiſſima ludorum, pomparum, ac voluptatum hilaritate ediderint. His rebus actis
Maximianus Britannico bello defunctus ſuas omnes ad Africam cogitationes in-
tendit, atq; exercitum eo tranſportandum parauit. neq; enim æquo ferre animo
poterat, bellum Quinquegentianorum adhuc exigua ſpe victoriæ per ſuos duces
adminiſtrari. Itaq; poſtero anno, Tuſco, & Anullino conſulibus, & Ariſtobulo 295
præfecto vrbis, duo diuerſis in locis grauiſſima bella geſta, vnum à Galerio cum
Narſe in Armenia, alterum à Maximiano cum Mauris in Africa, & quidē vtrunq;
feliciter. Galerium enim ſatis conſtat duo ſecunda prœlia cum rege feciſſe; Maxi-
mianum autem Quinquegentianos variis contentionibus fatigatos ad loca ardua,
atq; aditu difficilia compuliſſe. Quietæ inde poſt aliquot annos Galliæ nouum 296
ab Alemanis bellum eſt motum. Hi ea hieme, qua Diocletianus Auguſtus VI, &
Conſtantius Cæſar iterum conſules, & Caſſius Dio præfectus vrbis inierunt, cum
Maximianum longe terrarum abeſſe viderent, Rhenum glacie concretum nacti
repente traiecerunt, atque in Lingonas proximos illati hoſtilia omnia facere in-
ſtiterunt. Quo nuncio Conſtantius excitatus nulla mora interpoſita cum exer-
citu promptiſſimo aduolauit, atq; in campis Vindonenſium aduerſus hoſtes con-
ſedit. neq; ita multo pòſt, cum Alemani pugnæ copiam facerent, in aciem prodiit.
Quo prœlio cum exercitu pulſus, ac ſaucius ſe ſe ad Vindonis oppidum hoſtibus in
terga hærentibus retulit. Accidit tum res periculi magnitudine, & euentus rari-
tate commemorabilis. Cum Vindonenſes patefactis portis fugientem exercitum
recepiſſent, ac protinus eas contra hoſtium inſequentium impetum occluſiſſent,
demum ſe Conſtantium ſuorum agmen claudentem excluſiſſe animaduerterunt.
portam vero aperire non auſi, ne hoſtes vnà cum eo irrumperent, reſtem propere
è mœnibus demiſerunt, atque ita magna felicitate ipſum attractum in mœnia
conſeruarunt. Ibi Conſtantius haudquaquam diſcrimine rei geſtæ perterritus,
neque vulnere accepto perculſus ciues protinus, ac milites aduocauit, eoſq́ue ad
eruptionem in hoſtes faciendam incendit. nam eos ſe incautos, atque alia omnia
cogitantes facile oppreſſuros, ac ſine dubio deleturos. Neque conſilium eluſit
euentus. poſt quinque horarum ſpacium cum armata ſuorum multitudine e-
greſſus improuiſo Alemanos fuſos, ac præ victoria ſecuros adortus adeo conci-
dit, vt millia eorum ſexaginta proſtrauerit. Qui ex pugna euaſere, cum ſe per
glaciem fuga in Rheni inſulam recepiſſent, repente flumine cœlo miteſcente la-
xato clauſi, ac mox nauigiis demiſſis obſeſſi in deditionem venere. Ea victoria
maximam ei, ſi qua alia, in re militari gloriam peperit. Eodem anno Maximia-
nus in Africa Mauros locis aſperis ſe tenentes ad conſerendam manum adegit.
ac demum victos in deditionem ſe tradentes accepit. atque ad extremum, ne
quando bellum ſumptis iterum armis renouare poſſent, ad remota loca tranſmi-
ſit. atque inde prouinciæ conſtituendæ ſe tradidit. Galerius autem in ſpem Per-
ſici belli perficiendi adductus tertium cum Narſe commiſit prœlium inter Calli-
nicum, & Carras, oppidum Craſſi quondam ducis Romani clade nobilitatum. ve-
rum cum temere exiguas copias maximis obieciſſet, cladem ingentem accepit. ſi-
quidem vniuerſo amiſſo exercitu vix ipſe ſibi fuga conſuluit. In iis rerum angu-
ſtiis poſitus, cum eum non dolor ſolum, ſed etiam pudor vrgeret, licet conſilij,
ac prope mentis inops, iter ad Diocletianum, qui in Syria erat, intendit. Quem
vt Diocletianus confuſum, mœſtumq́ue ad ſe venientem proſpexit, ratus id,
quod erat, ſubita concepta ira illum tanta arrogantia excepit, vt neglecta Cæſaris
dignitate per aliquot millia paſſuum purpuratum pedibus vehiculum anteire
permiſerit. tandem in conſpectum admiſſo, ac partim fortunam incuſandi,
partim magna omnia, ſi noui daretur prœlij materia, pollicenti veniam dedit, ac
nouas ad inſtaurandum bellum conſcribere copias ſiuit. Itaq; Galerius continuo
in Illyricum adiit, ac paſſim prouinciales, barbaroſq́; conſcripſit, in primiſq́; Got-
thos ſtipendio ex Scythia euocauit, omnino in id intentus, vt acceptam bellicæ of-
fenſionis infamiam deleret, cladem q́ue Perſis referret. Romæ Caius pontifex

epiſtola ad Felicem epiſcopum Kal. Martiis data ſtatuit, vt nemo epiſcopus fieret,
niſi antè oſtiarius, lector, exorciſta, acolythus, ſubdiaconus, diaconus, & presbyter
extitiſſet. Is ſæuum Imperatorum erga Chriſtianos odium reformidans, licet Dio-
cletianum ſanguinis propinquitate attingeret, latendi cauſſa diu in cryptis habita-
uit. atque ibi demum x Kal. Maij vnà cum Gabinio fratre martyrio coronatus
297 Kal. Iulij ſucceſſorem Marcellinum eſt nactus. Sequens annus, quo Maximianus
Auguſtus v, & Galerius Cæſar iterum conſules cum Hannibaliano vrbis præfecto
fuerunt, pace late toto Imperio parta fuit inſignis. Galerius enim bellum Perſicum
maxima felicitate confecit, quod per aliquot annos cum aliqua Imperij ignomi-
nia gerebatur. Etenim cum maximis, quas conduxerat, copiis in Armeniam ſic ſe
aduerſus ſæuientem Narſem recepit, vt nullum ſolertis, ac fortis ducis officium
prætermiſerit. ſi quidem fide ſpeculatorum diffiſus ipſe quoque cum duobus e-
quitibus ad exploranda hoſtium caſtra proceſſit. ac copiis, apparatuq; eorum per-
ſpectis, mox cum viginti quinque millibus militum adortus induſtrie adeo, forti-
terq; pugnauit, vt victoriam omnium, quæ de Perſis relatæ antè eſſent, nobiliſſi-
mam, ac magnificentiſſimam egerit. Nam & maiorem eorum partem concidit,
& reliquos vnà cum rege ſaucio in fugam ſe dare coëgit, & caſtra opulentiſſima ce-
pit, vbi maximam vim gazæ Perſicæ reperit. Quod vero victoriam tantam vehe-
mentius etiam honeſtauit, ad ceteros captiuos factos genere, ac dignitate præſtan-
tes ipſam etiam coniugem, ſorores, liberosq; regis in poteſtatem adduxit, quas ex-
imio honore habuit. Quare pace, quam rex poſtulauit, ex ſententia facta Meſopo-
tamiam, & quinque trans Tigrim prouincias recepit, atque iterum limitem ſuper
Tigridem reformauit. Atque ita finibus Orientis prolatis nouo victoriæ decore
ſuperioris cladis ignominiam prorſus obliterauit. Quibus rebus actis tum ad
Diocletianum, qui in Meſopotamiam acceſſerat, ſeſe rettulit, atque ei vim infini-
tam captiuorum, & opum Perſicarum, in primiſque omnis generis gemmarum, &
margaritarum inſignium obtulit. qui læto, hilarique vultu illum excepit, ac rebus
Orientis compoſitis Nicomediam rediit. Quo eodem tempore Maximianus
Africa conſtituta ſe recepit in Galliam. Notetur hoc loco, ac poſterorum me-
moriæ conſecretur Imperij Romani, vt rara, ſic ſumma, eximiaque felicitas. Neq;
enim, cum eſſet ſingulari virtute, ac concordia principum aliquando tandem è pe-
riculoſis bellorum ſalebris ad ſecuram pacis tranquillitatem eductum, poſthac aut
prouinciarum finibus latius, aut à circunſtrepentibus barbaris tutius, aut publico-
rum operum ornatu ſplendidius, aut liberalium artium cultu inſtructius fuit. Ete-
nim bellicis Imperatores laxati curis ſolum ad ſtudia pacis excolenda animum
conuerterunt. ſi quidem & nouas vrbes condiderunt, atque à ſuo nomine appel-
larunt, & veteres refecerunt, & antiqua in limitibus caſtra reſtituerunt, & publica
in vrbibus, & maxime primariis, opera ad famam magnificentiæ aucupandam æ-
dificarunt, & liberales artes doctoribus prouehendis ornarunt, omnino vt vide-
rentur id agere, vt priſca terris ſecula, quæ aurea fuiſſe feruntur, terris velle redu-
cere, ac pro viribus inſtaurare. quemadmodum oratores ad aures eorum oble-
ctandas dicebant. Hanc tantam felicitatem, tamque proſperum fortunæ obſe-
quium capere animo Diocletianus non potuit. ſi quidem moderatione prorſus in
ſuperbiam verſa eo vſque inſolentiæ prodiit, vt ſe poſthac mortalitatis oblitus, tan-
quam Deum, adorari voluerit. Nam proiicere ſe homines humi venerabundos,
atque oſculum pedibus figere pati cœpit, & gemmas veſtibus, calceiſque inſeruit.
cum ante ipſum omnes Imperatores conſulari tantum ſalutatione contenti fuiſ-
ſent, & ſolam chlamydem purpuream priuato habitui adieciſſent. Quin etiam in
Chriſtianos religionis odio ita deſæuiit, vt omnes ſacramento militari ſolui, atque
è caſtris eiici per Veturium magiſtrum militiæ iuſſerit, niſi ſacra gentilium ſuſce-
piſſent. Quod cum ille curaret, omnes Chriſti confeſſionem humano honori, ac
commodo ita prætulerunt, vt etiam, ſi opus fuiſſet, mortem ſe non recuſaturos
oſtenderent. Itaque Veturius eorum multitudine, & conſtantia deterritus in-
298 cœptum omiſit. Fauſto inde iterum, & Gallo conſulibus, Imperatores ad cete-
ra opera publica toto terrarum orbe à ſe regia magnificentia inchoata duo nobi-
liſſima

liſſima duabus clariſſimis in vrbibus addiderunt. Etenim Diocletianus Romæ, Maximianus Carthagine Thermas inſtituerunt. Romanarum quidem admiranda in hunc vſque diem veſtigia immenſam animi Diocletiani vaſtitatem quandam oſtendunt. Quas Maximianus perficiendas ita curauit, vt propterea Chriſtianos miſere admodũ habuerit, cum eos, & lapides cædere, & arenas eruere operis eius cauſſa coëgerit, quod in vetere S. Marcelli vita ſcriptum inuenitur. In Gallia, rhetore publico apud Cliuienſes extincto, Conſtantius ciuitatis eius ornandæ, & iuuentutis excolendæ gratia Eumeninm rhetorẽ, qui ſibi magiſter memoriæ fuerat, illi præeſſe auditorio iuſſit. ac ſalarium ſexcentorũ millium nummûm ei attribuit. atq; has ad illum litteras dedit: *Merentur & Galli noſtri, vt eorum liberis. quorum vita in augusto Cliuienſium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipſi adoleſcentes, qui hilari conſenſu meum Conſtantij Cæſaris ex Italia reuertentis ſuſcepere comitatum, vt eorum indoli conſulere cupiamus. Proinde quod aliud præmium iis, quàm illud conferre debemus, quod nec dare poteſt, nec eripere fortuna? Vnde auditorio huic, quod videtur interitu præceptorum orbatum, te vel potiſſimum præficere debuimus, cuius eloquentiam, & grauitatem morum ex actus noſtri habemus adminiſtratione compertam. Saluo igitur priuilegio dignitatis tuæ, hortamur, vt profeſſionem oratoriam recipies, atque in ſupradicta ciuitate, quam non ignoras nos ad priſtinam gloriam reformare, ad vitæ melioris ſtudium adoleſcentium excolas mentes. nec putes, hoc munere antè partis aliquid tuis honoribus derogari, cum honeſta profeſſio ornet potius omnem, quàm deſtruat, dignitatem. Denique etiam ſalarium te in ſexcentis millibus nummûm ex reip. viribus conſequi volumus, vt intelligas, meritis tuis etiam noſtram fauere clementiam. Vale Eumeni Kariſſime nobis.* Eumenius autem onere ſuſcepto, vt gratiam à Cliuienſibus ſuis iniret, præſidem Galliæ adiit, atque oratione habita poſtulauit, vt ſcholas Menianas, quæ erant inter Mineruę, & Apollinis templa conſtructæ, reficeret, atq; ad id opus pecuniam ſibi à principibus in epiſtola conſtitutam adhiberet. extat oratio illa, in qua mentio etiam fit Africi, Perſiciq; belli proxime confecti. Eius ſententias aliquot imaginem horum temporum, & morum exprimentes in hos annales libet includere. neq; enim aliquid ad lucem huius memoriæ pertinens prætereundum videtur: *Ante omnia, Vir Perfectiſſime, diuinæ Imperatorum, Cæſarumq; noſtrorum prouidentiæ, ſingularíq; in nos beneuolentiæ ſcholarum etiam Menianarum inſtauratione parendum eſt. qui ciuitatem iſtam & olim fraterno nomine gloriatam, & nunc demum grauiſſima clade perculſam, cum latrocinio Batauicæ rebellionis obſeſſa auxilium Romani principis imploraret, non ſolum pro adminiſtratione meritorum, ſed etiam pro miſeratione caſuum attollere, ac recreare voluerunt, ipſamq; ruinarum eius magnitudinem immortalibus benignitatis ſuæ monumentis dignam iudicauerunt; vt tanto eſſet illuſtrior gratia reſtitutorũ, quanto ipſa moles reſtitutionis immanior. Itaq; maximas pecunias, & totum, ſi res poſcat, ærariũ non templis modo, ac locis publicis reficiendis, ſed etiam priuatis domibus indulgent, nec pecunias modo, ſed etiam artifices Tranſmarinos, & ex ampliſſimis prouinciarum ordinibus incolas nouos, & deuotiſſimarum hiberna legionum adhibent, vt reſides aquas, & nouos amnes, veluti aridis feſſæ vrbis viſceribus infundant. Ex quo manifeſtum eſt, eos, qui coloniã iſtam tot, tantisq; opibus totius Imperij erigere, atq; animare ſtatuerunt, vel præcipue ſedem illã liberalium artium velle reparari, cum peculiarem frequentiam honeſtiſſimæ iuuentutis illuſtrato ſtudiorum honore prouiderint. Cui enim vnquam veterum principum tantæ fuit curæ, vt doctrina, atq; eloquentiæ ſtudia florerent, quantæ his optimis, atq; indulgentiſſimis dominis generis humani? quos ego quidem, quantum ad votum pietatemq; pertinet, liberorum parentes appellare non dubito. qui nobiliſſimam iſtam indolem Galliarum ſuarum interitu ſummi doctoris orbatam reſpicere dignati ſuo potiſſimum iudicio præceptorem ei, moderatoremq; tribuerunt. Et inter Imperatorias diſpoſitiones ſummis reip. gubernãdæ prouiſionibus occupatas litterarũ quoq; habuere delectũ. neq; aliter quàm ſi equeſtri turmæ, vel cohorti prætoriæ conſulendũ foret, quem potiſſimum præficerent, ſui arbitrij eſſe duxerunt. ne iis, quos ad ſpem omnium tribunalium, aut interdum ad ſtipendia ſacrarum cognitionum, aut fortaſſe ad ipſa Palatij magiſteria prouehi oporteret, veluti repentino nubilo in mediis adoleſcẽtiæ fluctibus deprehẽſi incerta dicendi ſigna ſequerẽtur. In quo ego, Vir Perfectiſſ. nihil laudi meæ tribuo, ſed domini noſtri Conſtantij principis incredibilẽ erga iuuentutẽ Galliarum ſuarum ſolicitudinẽ, atq; indulgentiam mirari ſatis nequeo. qui honorem litterarum hac quoque dignatione cumulauit, vt me filo*

potius meo priſtina mea ſtudia molientem ipſum iuſſerit diſciplinas artis oratoriæ retractare. & hoc ipſi Palatio parentis ſui munus iniunxerit, vt mediocrem quidem pro ingenio meo, naturaq́ue vocem cœleſtia tandem verba, & diuina ſenſa principum prolocuturam ab arcanis ſacrorum penetralium ad priuatarum muſarum adyta transtulerit. non vtiq́, quia mihi, quem tanta dignatione reſpicit, quanta pro ſummis honoribus debet ſufficere ſapienti, vellet aliquid impoſita iſta profeſſione detrahere, ſed vt profeſſioni ipſi ex eo honore, quem geſſi, adderet dignitatem. Cui igitur dubium, quin diuina illa mens Cæſaris, quæ tanto ſtudio præceptorem huic conuentui iuuentutis elegit, etiam locum exercitiis illis dedicatum inſtaurari, atque exornari velit? Inde pòſt longo interuallo: *Quis nunc ſit animo tam humili, tam abiecto, tam ab omni appetitione laudis alieno, vt non & quantulamcunque memoriam ſuorum excitare, & ſibi aliquid ſecundæ opinionis acquirere cum videat, omnia, quæ annorum ſuperiorum labe conciderant, hac felicitate ſeculi reſurgentia, tot vrbes diu ſyluis obſitas, atque habitatas feris, inſtaurari mœnibus, incolis frequentari? Quod in Aegeo mari ſemel contigit, vt quæ opertis fluctibus vagabatur, repente inſula Delos exiſteret, eius nunc ſimile videmus tot orientibus vndique ciuitatibus, tot inſulis ad humanos cultus, quaſi renaſcentibus, euenire. Niſi vero non grauior Britanniam ruina depreſſerat, quàm ſi profuſo tegeretur Oceano, quæ profundiſſimo Pictorum gurgite liberata ad conſpectum Romanæ lucis emerſit, aut hæc ipſa, quæ modo deſiniuit eſſe barbaria, non magis feritate Francorum velut hauſta deſederat, quàm ſi eam circunfuſa flumina, & mare alluens operuiſſet. Nam quid ego alarum, & cohortium caſtra percenſeam, toto Rheni, & Iſtri, & Eufratis limite reſtituta? quot vbique muri vix repertis veterum fundamentorum veſtigiis excitantur? adeo, vt res eſt, aurea illa ſecula, quæ non diu quondam Saturno rege viguerunt, nunc æternis auſpiciis Iouis, & Herculis renaſcuntur. Sed enim, Vir Perfectiſſime, inter omnia, quæ virtute principum, ac felicitate recreantur, nihil eſt admirabilius hac liberalitate, quam fouendis, honorandisue litterarum ſtudiis impartiunt. quippe, vt initio dixi, nulli vnquam antehac principes pari cura belli munia, & huiuſmodi pacis ornamenta coluerunt. Diuerſiſſimus enim ad vtramque ſectam deflexus eſt. Quo magis horum noua, & incredibilis eſt virtus, & humanitas. quæ inter tanta opera bellorum ad hæc quoque litterarum exercitia reſpiciunt. atque illum temporum ſtatum, quo, vt legimus, Romana res plurimum terra, & mari valuit, ita demum integrari putant, ſi non potentia, ſed eloquentia Romæ reuireſcat. Detur ergo illa mihi ab optimis virtutum omnium dominis tributa largitio huic operi doctrinæ, atque eloquentiæ dedicata, vt quemadmodum cetera vitæ noſtræ commoda apud auxiliatores eorum deos colimus, ita ſingularem eorundem erga litteras dignationem in antiqua litterarum ſede celebremus. Videat præterea in illis porticibus iuuentus, & quotidie ſpectet terras, & cuncta maria, & quidquid inuictiſſimi principes vrbium, gentium, nationum aut virtute deuincunt, aut terrore. ſi quidem illic, credo, inſtruendæ pueritiæ cauſſa, quo manifeſtius oculis diſcerentur, quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus ſuis locorum ſitus, ſpatia, interualla deſcripta ſunt, quidquid vbique fluminum oritur, & conditur, quocunque ſe littorum ſinus flectunt, quóve ambitu cingit orbem, vel irrumpit Oceanus. ibi fortiſſimorum Imperatorum pulcherrimæ res geſtæ per diuerſa regionum argumenta recalantur, dum calentibus, ſemperq́ venientibus nunciis reuiſuntur Perſidos flumina, & Libyæ arua ſitientia, & conuexa Rheni cornua, & Nili ora multifida, dumq́, iam ad hæc ſingula intuentium animus affingit, aut ſub tua Diocletiane Auguſte clementia Ægyptum furore poſito quieſcentem, aut te Maximiane Inuicte perculſa Maurorum agmina fulminantem, aut ſub dextera tua domine Conſtanti Batauiam, Britanniamq́ ſqualidum caput ſyluis, & fluctibus exercentem, aut te Maximiane Cæſar Perſicos arcus, pharetrasq́ calcantem. Nunc enim demum iuuat orbem ſpectare depictum, cum in illo nihil videmus alienum.* Rebus eo modo, quo diximus, in pace ad dignitatem, & gloriam Imperatorum, ac Cæſarum ſtudio floreſcentibus, ſequutum eſt triennium nullis, quantum ex veteribus coniici monumentis poſſit, claris ad memoriam actioni-
299 bus illuſtratum. quo conſules fuerunt primum Diocletianus VII, & Maximianus
300 VI, cum Auito Fauſto præfecto vrbis, deinde trecenteſimo ipſo à Chriſti ortu anno Conſtantius, & Galerius ambo tertium cum Pompeio Fauſtino præfecto vrbis,
301 tum Titianus iterum, & Nepotianus cum Dionyſio præfecto vrbis. Libet autem opinari, principes ocio diffluentes nouis condendis ad ornandam, & prodendam memoriam operibus ſtuduiſſe. Nam, quod liquet, Maximianus alteras Mediolani thermas

thermas conſtruxit, quæ Herculiæ Thermæ, ſiue Lauacrum Herculeum dictæ ſint. Quarum meminit Auſonius his temporibus proximus, ita vt etiam, quanta tum vrbs Mediolanenſium fuerit, edocuerit. Siquidem circum, theatrum, templa, palatium, porticus, thermas Romanam magnificentiam æmulantes habuerit. ſic enim inquit:

Et Mediolani mira omnia. copia rerum:
Innumeræ, cultæq; domus. facunda virorum
Ingenia. antiqui mores. tum duplice muro
Amplificata loci ſpecies. populiq; voluptas
Circus, & incluſi moles cuneata theatri.
Templa, Palatinæq; domus, opulenſq; moneta.
Et regio Herculei celebris ſub honore Lauacri.
Cunctaq; marmoreis ornata periſtyla ſignis.
Mœniaq; in valli formam circundata limbo.
Omnia quæ magnis operum velut æmula formis
Excellunt, nec iuncta premit vicinia Romæ.

Aquileiæ quoque Palatium ſiue nouum conſtruxit, ſiue antiquum ornauit. atque imaginem ad ipſum Conuiuij aſpectum effingi iuſſit, vbi Fauſta filia nondum nubilis Conſtantino adoleſcenti galeam auro, gemmiſque nitentem offerebat. vt pòſt in nuptiis Fauſtæ celebrandis quidam dixit orator. Quin etiam Brixiæ Palatium condidit, quod Herculeum appellauit. cuius ad hanc vſque ætatem nomen, atque illuſtria parietinarum veſtigia permanent. De amphitheatro etiam Veronenſi, quod hodie quoq; à parte interiori prope integrum viſitur, aliquid iure poſſumus ſuſpicari, quando à quo ſit conditum, ne ipſi quidem ciues oſtendunt. Iampridem vniuerſus pacatus terrarum orbis erat, potentiſſimis regibus victis, ac bellicoſiſſimis nationibus debellatis. neque ex antiquo inſtituto triumphus erat actus vllus, qui tantæ rerum magnitudini, & tam illuſtri Imperatorum gloriæ conſtanti omnium confeſſione gentium debebatur. Itaque Diocletiano omnia ſua ad præſentium, & futurorum hominum prædicationem conſilia referenti triumphum vna cum collega Maximiano agere placuit, qui partarum victoriarum claritatem, & geſtarum rerum magnitudinem oſtentaret. Ea pompa in inſequentem annum, 302
ſi Euſebius recte digeſſit, indicta eſt; ambobus Cęſaribus quartum conſulibus cum Numio Tuſco præfecto vrbis. Tum vero ipſe Nicomedia, Maximianus Mediolano Romam conuenerunt, omnibus, qua tranſierunt, locis incredibili hominum accolentium honore, vel potius veneratione, ſic enim cupiebant, excepti, vt qui Romano orbi externis, intimiſq; armorum fluctibus agitato optatam tranquillitatem, ac ſecuritatem virtute, ac clementia reuocaſſent. Romam autem progreſſi vrbem infinita occurrentium Romanorum turba circunfuſi triumphantes inierunt, atque in Capitolium profecti ſolemne ſacrificium perfecerunt. Triumphaturos vna ambos, Belga orator de concordia eorum loquens prædixit, inquiens: *Hi cum ſimul redeant Romam, triumphantes vno cupiunt inuehi curru, ſimul adire Capitolium, ſimul habitare Palatium.* triumphaſſe Euſebius, Eutropius, & Caſſiodorus notarunt. eoſdem de numeroſis gentibus triumphaſſe adiecit Eutropius. hi vero fuere Gotthi, Baſtarnæ, Carpi, Sarmatæ, Quadi, Ægyptij, & Perſæ, quos vicerat Diocletianus; Franci, Alemani, Britanni, & Mauritani à Maximiano ſubacti. Præcipue autem Diocletianus de Perſis, & rege eorum Narſe triumphum egit. & cum ceteros captiuos nobiles, militareſq; præfectos ante currum duxit, tum in primis vxorem, ſorores, & liberos regis, memorandum regiæ fortunæ inter pauca exempla ſpectaculum, & gazam Perſicam opulentiſſimam prætulit. quam pompam iuuat credere omnium in ſe oculos conuertiſſe, quòd Perſicæ opes iam inde ab Alexandri Mammeæ Imperio vel propter regis, vel propter gentis claritatem aſſiduo hominum ſermone celebrarentur. Maximianum ingenti Romanorum concurſu frequentatum idem Belga orator oſtendit, cum dixit: *Te primo ingreſſu tuo tanta lætitia, tanta frequentia populus Rom. excepit, vt cum te ad Capitolini Iouis gremium vel oculis ferre geſtiret, ſtipatione ſui vix ad portas admitteret.* Sunt etiam, qui Cæſares

Conſtantium,& Galerium affuiſſe,atq; cum Auguſtis ouantes iniiſſe dicant.quod quia apud neminem veterem reperi, pro certo ponere nolui. Ea pompa x i Kal. Maias dicitur eſſe acta. Triumpho inde ludi magnifici, & ſcenici, & Circenſes adiecti. Superaſſe autem hanc pompam hilaritate omnes alias, quarum meminiſſe homines poterant, videtur coniectura probabile, quod triumphus ex tribus terrarum partibus ageretur, & à duobus Imperatoribus gloriæ cupidiſſimis, totidemq; Cæſaribus inferretur, & maxima frugum vbertas, & ſumma corporum ſalubritas, quæ duo bona perpetuo Diocletiani Imperio contigerunt, nouam populorum lætitiam cumularent. Hanc vero hilaritatem auxit etiam Romana ciuitas, quæ nimia rerum proſperitate cæcata vſque adeo luxuria diffluebat, vt cum ſe in omnia deliciarum genera intemperanter effunderet, ipſa de felicitate ſua prope triumphare quotidie videretur. Nam ex nobilitate alij tanto ſtatuarum ſibi ponendarum ſtudio exarſerant, vt eas etiam auro circunueſtirent, parum memores, quid ſapientiſſimus omnium Cato quondam de hoc toto genere ambitionis ſenſiſſet, cum maluiſſe ſe diceret, mirari poſteros, cur eiuſmodi honorem non meruiſſet, quàm cur obtinuiſſet. alij curribus ſolito altioribus vecti, aut cultu laxiore ornati, aut immenſis familiarium agminibus ſtipati per vrbem glorioſius incedebant. nō defuerunt etiam, qui continuandis agris, & iungendis poſſeſſionibus ſeruientes nihil aliud contenderunt, quàm vt patrimonium ſuum in immenſum augerent, obliti veteres Romanos, quorum virtute ipſi ad hanc amplitudinem perueniſſent, nihil minus, quàm de priuatis colligendis opibus laboraſſe, immo vero inſigni ſe paupertate admirandos omnibus mortalibus præbuiſſe. Cantores autem, & ſcenicos artifices in tanto precio habuerunt, vt eiuſmodi acroamata, atque ocij liberalis oblectamenta pluris, quàm doctos, aut diſertos homines facerent. menſas vero vulgo ſic inſtruebant, vt exquiſitiſſimis dapibus conquirendis, & conuiuiis intempeſtinis celebrandis inſana perpotandi, peruigilandique libidine dies, noctesque conſumerent. Ex plebe autem alij in tabernis vinariis pernoctabant, nonnulli velabris vmbraculorum theatralium ſe abdebant, quidam aleis pugnaciter contendebant, omnes ferme totos dies in theatris, ac circis ludis, muneribusque dediti traducebant, ocium ipſum Imperatorum ſolertia comparatum ad voluptatem, non ad virtutem incitamentum habentes. Atque hi quidem mores, licet poſteriores aliquot Imperatores emendare conati ſint, tamen in dies corruptiores, deterioresque effecti ſunt, quouſque tota Italia ocio marceſcente, ac diuturno prope languore torpēte barbari Imperium ex omni parte debile inuaſerunt, ac ſæuiſſime diſtraxerunt. His igitur peractis, (redeundum eſt enim vnde diuertimus.) ad captandos hominum non magis animos, quàm ſermones officiis, & conſiliis de rep. vt placuit, agitatis Auguſti ambo Roma exeuntes eo, vnde diſceſſerant, redierunt. Terribilis interim terræmotus, quo Sydon, & Tyrus vrbes nobilitatis eximiæ, & toto terrarum orbe clariſſimæ pene à fundamentis euerſæ ſunt, haudquaquam ambiguum ingentis iræ Dei fuit indicium ob praua conceptæ conſilia, quæ
303 Auguſti Romæ in Chriſtianorum perniciem compoſuerant, ac ſequenti anno ille viii, hic vii conſules exequuti ſunt. ſi quidem eo demum anno ſæuam decimæ perſequutionis Chriſtianæ cladem inſtituerunt. quæ tanquam rapida quædam procella ſuperiorem omnem terrarum tranquillitatem, ac parti ocij voluptatem excuſſit prorſus, ac diſpulit. Etenim nouem ante hunc Imperatores religionis Chriſtianæ labefactandæ gratia vexationes acerbiſſimas exercuerant, Nero, Domitianus, Traianus, Marcus, Seuerus, Maximinus, Decius, Valerianus, & Aurelianus. Quibus Diocletianus, quaſi decimæ palmæ auidus ſocium ſe adiunxit. Ille vero immodicis rerum proſperitatibus ad omne ſuperbiæ genus inflatus conſilium tam atrox iniuit, ſiue quod famam ex eo apud homines quæreret, ſiue quod ſuperiorum Imperatorum exemplo acerbum erga Chriſtianos odium gereret, idque cum collega Maximiano communicauit; quem vt in ceteris rebus, ſic in hac haud ægre aſſentientem adeptus eſt. Itaque menſe Martio anno adhuc Imperij ſui nonodecimo Nicomediæ, die Chriſti paſſionis inſtante, edictum ſuo, vt aſſolebat, & Maximiani nomine prælato propoſuit, idque toto Imperio diuulgari iuſſit,

iuſſit,

iuſſit, vt Chriſtianorum conuenticula abolerentur, ſcripta cremarentur, magiſtratus honore, priuati libertate ſpoliarentur: Vnde iuſtæ illæ querelæ Arnobij aduerſus gentes erupere: *Cur noſtra ſcripta ignibus meruerunt dari? cur immaniter conuenticula dirui? in quibus ſummus oratur Deus, pax cunctis, & venia poſtulatur magiſtratibus, exercitibus, regibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus, & reſolutis corporum vinctione? in quibus aliud auditur nihil, niſi quod humanos faciat, niſi quod mites, verecundos, pudicos, caſtos, familiares, communicatores rei cum omnibus, quos ſolidet germanitatis neceſſitudine copulatio? Verum ita ſe res habet, vt, quoniam plurimum gladiis, & poteſtate valetis ferri, anteire vos etiam veritatis ſcientia iudicetis.* Neque ita multo pòſt alio edicto mandauit, vt qui eccleſiis præſiderent, vbique gentium in vincula traderentur, niſi victimas diis ritu Gentilicio immolaſſent, ad quod omnibus tormentorum generibus cogerentur. Hoc edictum in publico propoſitum ciuis quidam Nicomedienſis vbi audiuit, raptim ad eum locum accurrit, ac tanquam impium manibus auulſum conſcidit. itaque primus omnium ſacra martyrij corona donatus eſt. Eo accepto miniſtri Imperatorum Chriſtianos ab immolatione, & ſimulachrorum cultu ſe remouentes paſſim bonis exuere, patria expellere, capite truncare, torquere, dilacerare, exurere, belluarum laniatibus obiectare, ac demum in profluentes, aut in maria ſubmergendos proiicere. Quo factum eſt, vt vniuerſa Chriſtianorum tum primum adoleſcens Eccleſia ingentem calamitatem acceperit. ſi quidem ad XVII millia intra triginta dies comprehenſi totum prope Imperium late ſuo ſanguine infecerunt, ac memorandum Chriſtianæ pietatis, ac conſtantiæ documentum conſecrati Deo martyres reliquerunt. nonnulli tamen etiam diri diſcrimen euaſere certaminis. nam aut ad immolandum adducti nullo ſacrificio facto, perinde ac ſi feciſſent, dimiſſi ſunt, aut gentilibus eos ſacrificaſſe clamantibus taciti eam contumeliam pertulerunt, aut ſemiuiui pro extinctis abiecti, aut humi ſtrati in numero immolatorum ſunt habiti. quidam vero cum ſe clara voce ſacrificium auerſati, ac ſe Chriſtianos eſſe aſſeruiſſent, à ſatellitibus cæſi, vt ſilentium obtinerent, è medio ſunt amoti. Ac ſingulorum quidem, qui ſe pro Chriſti confeſſione ſupplicio deuouerunt, nomina perſequi, non eſt huius hiſtoriæ. Quod vero ſilentio præteriri non poteſt, Anthimus Nicomediæ epiſcopus abſciſſo à ceruicibus capite interemptus, cumque Palatium forte incendio conflagraſſet, ingens piorum multitudo in eius facinoris ſuſpicionem vocata, aut gladio trucidata, aut aceruatim in eas flammas iniecta, aut in mare præcipitata eſt. Ex Diocletiani vero familia Dorotheus, & Gorgonius poſt varia certaminum genera faucibus laqueo eliſis vitæ finem impoſuerunt. Quod vero fuit inſignius, Petri miniſtri regij cum corpus flagellis ita dilaceraſſent, vt oſſa apparerent, acetum ſale permiſtum in vulnera infuderunt. & cum eos ille quoque cruciatus eluderet, craticula, & igne prolato carnes eius, quaſi ad eſcarum vſum lenta ſenſim aduſtione aſſarunt. neque tamen vocem ab eo vllam, niſi pietatis, & conſtantiæ plenam, elicere potuerunt. Hæc Nicomediæ præſente Diocletiano ſunt acta. Romæ vero Marcellinus, cum à miniſtris Maximiani ſupplicio intentato ad ſacrificandum eſſet adductus, timore exanimatus thura adoleuit mox agniti erroris acri pœnitentia tactus remedium opportunum adhibuit. Etenim conuentum epiſcoporum in crypta Sueſſæ in Campania habuit, atque ibi X Kal. Septemb. cinere conſperſus, & cilicio obductus effuſis lacrymis flere delictũ ſuum inſtituit, ac ſemetipſum vltro damnauit. Quod factum ſatis valere ad Rom. epiſcopi iuſtam expiationem eſt viſum. nam Petrum ipſum principem apoſtolorum, cuius ille ſedem teneret, eadem ratione inſignem negati domini ſui labem deleuiſſe. neque porro conuenite, vt pontifex maximus ab aliis minoribus iudicetur. Huic actioni primus ſubſcripſit Miltiades presbyter, qui poſt ad pontificatum aſcendit. Pridie Idus Nouemb. Iunio Tiberiano ſecunda vrbis præfectura delata, quòd in priore egregie iuriſdictionem exercuiſſet. Diocletiano vero IX, & Maximiano VIII conſulibus, 304
atque Heraclio Rufino præfecto vrbis, Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Romæ Imperij vicennalia eadem pompa, vt inquit Euſebius, qua decennalia celebrarant, egerunt. Miniſtri Maximiani vt cognouerunt, Marcellinum peracta pœ-

nitentia expiatum ardentius in Chriſti cauſſa perſiſtere, ipſum deintegro corripuerunt, & palam ſacrificare abnuenti, ac ſæuo Maximianum præſentem conuicio laceranti caput à ceruicibus amputarunt. pariterq; cum eo diaconos tres Claudiũ, Quirinum, & Antonium peremerunt. atq; eorum corpora proiecerunt. quæ ſine honore ſepulturæ per dies triginta ſex iacuere, donec VI Kal. Maias à Marcello presbytero collecta ſepulchro ſunt tradita. Inde Pancratius iuuenis è Phrygia Romam deductus cum pontificem Marcellinum apud ſe deliteſcentem rogaſſet, vt ſe ſacroſancto ritu Chriſtianorum ablueret, Marcellino mortuo, captus in via Aurelia capite multatus eſt. atq; inde IIII Idus Maias ab Octauilla ſepultus. Per hos dies Diocletianum triſtis ęgritudo, & ex ægritudine certa Imperij deponendi cupido inceſſit. Vnde autem ille ad hoc conſilij venerit, diuerſum auctores faciunt. alij, quòd alienato animo deſipere incœpiſſet; quidam, quòd Chriſti nomen ſe deleturum, vti cupiuerat, deſperaſſet, poſtquam ſingularem Chriſtianorum in morte conſtantiam perſpexiſſet. Ille ſe magnis rebus geſtis tanquam blandis fortunæ obſequiis ſatiarum poſthac in ocio viuere velle curis publicis vacuum prę ſe tulit. atq; huius decreti ſui Maximianum participem fecit, eumq;, licet reluctantem, obſequi voluntati ſuæ coëgit, vt Imperium, quod ſecum ceperat, ac ſecum admirabili concordia geſſerat, ſecum item eadem animi æquitate deponeret. Itaque eo conſilio, quod viuentibus, poſteriſq; omnibus dulcedinem Imperandi ſpecie tenus ſolummodo intuentibus plus allaturum admirationis erat, quàm æmulationis, explicito, Diocletianus Nicomediæ Galerium, Maximianus Mediolani Conſtantium Auguſtos ex Cæſaribus declararunt XI Kal. Maij, quo die viceſimus Diocletiano Imperij annus abſoluebatur. inde ambo templum Iouis ingreſſi populis audientibus ita dixerunt: Recipe Iuppiter Imperium, quod mihi commodaſti. quod ego ita depono, vt reſumpturum non eſſe, ſanctum tuum teſtatus numen adiurem. Atq; his dictis protinus ipſis ſe Imperij inſignibus, ſtupentibus hominibus potius, quàm probantibus, exuerunt. Ceterum Maximianum Romani Mediolanum decedentem retinere voluerant, quaſi ei, quod futurum erat, moram iniicere cupientes. Sic enim orator quidam poſt ad eum loquutus eſt: *Te rurſus viceſimo anno Imperatorem, octauo Conſulem ita amplexu ſuo Roma voluit detinere, vt videretur augurari iam, & timere, quod factum eſt. Quod vero mærentibus omnibus feciſti, id tu quidem feciſti non reip. negligentia, aut laboris fuga, aut deſidia cupiditate ductus, ſed conſilij olim, vt res eſt, inter vos placiti conſtantia, & pietate fraterna, ne quem totius vitæ, ſummarumq; rerum ſocium ſemper habuiſſes, in alicuius facti communitate deſereres. neue illius, viderit quali, certe nouæ laudi cederes. ſed profecto exegit hoc ipſa varietas, & natura fortunæ, cui nihil mutare licuerat, dum vos Imperium teneretis, vt illa viginti annorum continua felicitas interuallo aliquo diſtingueretur.* Hoc depoſiti Imperij decus eo maius in Diocletiano eluxit, quòd cum gloriæ magnitudine humanum faſtigium antecederet, primus illud appetiit. niſi forte ſi quis Syllam, qui ſe vltro dictatura abdicauit, in horum numerum referre voluerit. His actis Diocletianus inde Salonam in patriam, Maximianus in Lucaniam, vitam in ocio tradueturi ſe contulerunt, memorabile poſteris moderati exemplum animi prodituri, niſi quam laudem virtutis bene gerendo Imperio peperiſſent, eam vniuerſam iniuſte Chriſtianos vexando corrupiſſent. Diocletiani vero præcipua fuit gloria, vt qui poſtea de ratione depoſiti Imperij interrogatus, nihil difficilius eſſe, quàm bene Imperare bono etiam, cautoq; Imperatori reſponderit. noua certe, quæcunq; ea fuerint, in eo hæc duo contigerunt, quòd primus, vt oratores dixerunt, Imperium & communicauit, & poſuit.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER II.

CONSTANTIVS PIVS AVGVSTVS.

CONSTANTIVS inde, & Galerius Imperium, quod commune Diocletianus, & Maximianus habuerant, nouo, vt Oroſius dixit, exemplo inter ſe diuiſerunt. Conſtantio Italia, Africa, Gallia, Hiſpania, & Britannia obtigit; Galerio Aſia, Oriens, Ægyptus, & Illyricum. ex quibus Oriens Syriam, Armeniam, Arabiam, & Meſopotamiam comprehendit, Illyricum vero Thraciam, Mœſiam, Daciam, Pannoniam, Macedoniam, Græciam, & Dalmatiam. atque hæc tum Occidentalis, & Orientalis Imperij nomine comprehenſa ſunt. Conſtantius autem tantam animi moderationem adhibuit, vt Italiam, & Africam Galerio vltro dimiſerit. Quibus rebus actis ipſe in Galliam, Galerius in Pannoniam abiit ad tuendos limites, qui violabantur à barbaris. Eo vero poſtquam venerunt, ſuas vterque prouincias pro ingenio, iudicioq́; ſuo longe diuerſa inter ſe ratione gerere inſtiterunt. Nam Conſtantius, ne cui Chriſtianorum religionis gratia noceretur, edixit. Galerius incœptam perſequutionem in omnibus ſuis prouinciis crudeliter exercere perrexit. Itaque Victorem Maurum, cum Mediolani immolare abnueret, VIII Idus Maias necari præcepit. quem Maternus vrbis epiſcopus pridie Idus Maij in ſepulchro recondidit. Romæ V Kal. Iulias Marcellus presbyter haudquaquam triſti Marcellini euentu deterritus delatam eccleſiæ Romanæ accepit adminiſtrationem. Sequenti anno 305
Conſtantius, & Galerius Auguſti Kal. Ianuarij ambo quintum conſulatum, pridie Idus Februarij Poſtumus Titianus vrbis præfecturam iniuit. Eo anno Galerio aduerſus Chriſtianos acerbiſſime ſæuiente, Conſtantius cum ſummam erga omnes humanitatem, tum maximam erga Chriſtianos adhibuit. Etenim Galerius in eos præcipue ſe intulit, qui in Palatio verſabantur, adeo vt ipſum ſanctis viris prorſus exhauſerit. Conſtantius vero, vt quemque maxima apud ſe excellere pietate cognouit, ita ampliſſimis eum honoribus extulit. Itaque experiendæ, quemadmodum Euſebius inquit, illorum fidei gratia quodam die optione omnibus data, hanc tulit conditionem, vt aut immolando integram poteſtatem præſtandæ ſibi operæ retinerent, aut, ſi ſacrificare abnuerent, à conſuetudine, congreſſuque ſuo tecederent. Cum autem alij tuendæ illius gratiæ cauſſa ſe ſacrificaturos dixiſſent, alij in priſtina Chriſti colendi ſententia permanſiſſent, illos, tanquam Dei ſui proditores grauiſſima oratione increpuit, hos ob ſynceram, conſtantemq́ue erga eundem voluntatem eximie collaudauit. atque illis amandatis, vt qui ne ſibi quidem præſtituti fidem eſſent, quam Deo feſelliſſent, hos regni ſui cuſtodes conſtituit. Quin etiam, vt addit Euſebius, inanem multorum deorum ſuperſtitionem deſtituit, ac Deum vnum omnium rerum moderatorem ſibi colendum ſuſcepit, neq; propter religionem alicui negocium faceſſiuit, ac propterea reliquum vitæ beatiſſime degit. Ex quo factum eſt, vt Gallia, Britannia, & Hiſpania non ſolum poſthac clades perſequutionis non ſenſerint, ſed etiam in maxima felicitate Conſtantio imperante verſatæ ſint. Poſtero anno, Conſtantio, & Galerio Auguſtis ſextum 306
conſulibus, Galerius in Italiam ex Illyrico reuerſus XI Kal. Martias duos ſororum filios Cæſares cooptauit, Seuerum, & Maximinum, atq; illi Italiam, & Africam, huic Orientem cum Aſia, & Ægypto commiſit. ipſe vero ſibi Illyricum reſeruauit.

SEVERVS CÆSAR.

ERANT tum forte Thermæ Diocletianæ ad ſummum perductæ, verum nondum de more dicatæ. Quare Galerius ſignis ornatas hoc demum anno dedicauit, atque ita inſcripſit: *Conſtantius, & Maximianus Inuicti Auguſti, Seuerus, & Maximinus Cæſares Thermas ornauerunt, & Romanis ſuis dedicauerunt.* Kalendis Martiis Seuerus, & Maximinus Cæſares conſules ſuffecti, XIIII Kal. Maias Annius Annullinus præfectus vrbis. Gliſcente inde perſequutione X Kal. Iulias martyrium de Timotheo ſumptum eſt. Hic ſuperiore anno Antiochia profectus, Sylueſtri, qui poſtea Romanæ eccleſiæ præfuit, hoſpitio vſus eſt. Cum autem Chriſtum in vrbe prædicaret, ac mulros ad eum traduceret, vehementius oculos in ſe miniſtrorum regiorum conuertit. Itaq; in cuſtodiam traditus capitali ſupplicio eſt affectus. Cadauer eius, licet obſeruarum, ne ſepulturæ committeretur, Syluester noctis ſilentio ſuſtulit, ac domum occulte deportauit. Kal. Iuliis iniit Cornelius Anullinus vrbis præfectus. Hæc Romæ. Interim Conſtantius Auguſtus ex Gallia in Britanniam contra Pictos, Caledonasq; mouentes traiecit. Erat adhuc Cōſtantinus filius eius, vt diximus, apud Galerium, iam annum ætatis triceſimum natus. Is cum inſidias ſibi parari argumentis non dubiis comperiſſet, opportune fugam arripuit, & ad fruſtrandos inſequentes publicis iumentis, quacunq; iter egit, occiſis, ſumma celeritate ad pattem redire contendit. Diuino autem conſilio accidit, vt eadem hora, qua ille ſoluebat, acceſſerit, quo patri Imperatori propediē morituro ſuccederet, qui inſtitutam in Occidente pacem Eccleſiæ, ciuitatibus iuſtitiam, populis libertatem præſtaret. ſi quidem Conſtantium, ſimulatq; Eboracum peruenit, grauiſſimus repente morbus inuaſit. quo ſæuiente, vt ſenſit, finem adeſſe vitæ, rogatus à præſentibus, cui Imperium relinqueret, Conſtantino reſpondit, ac mox VIII Kal. Auguſti deceſſit. Itaq; Gallus orator merito poſtea dixit ad Conſtantinum: *Conſtantij ſuprema illa expeditio non Britannica trophæa, vt vulgo certum eſt, expetiuit, ſed, Diis iam vocantibus, ad intimum terrarum limen acceſſit. neq; ille tot, tantisq; rebus geſtis, non dico Caledonum, aliorumq; Pictorum ſyluas, & paludes, ſed nec Hyberniam proximā, nec Thylem vltimam, nec ipſas, ſi quæ ſunt, Fortunatorum inſulas dignatur acquirere. ſed, quod eloqui nemini voluit, iturus ad deos, genitorem illum deorum ignea cæli aſtra refouentem proſpexit Oceanum, vt fructurus exinde luce perpetua iam videret illic diem pene continuum. quinimmo ſentētiam rogatus, cui Imperium decerneret, vt decebat, dixit Conſtantinum Pium. Iam tum cæleſtibus ſuffragiis ad ſalutem reſp. vocabaris, cum ad tempus ipſum, quo pater in Britanniam transfretabat, claſſi iam vela facienti repentinus tuus aduentus illuxit, vt non aduectus curſu publico, ſed diuino quodam aduolaſſe curriculo videreris. non enim illa Perſarum, Cydonumve tela iam certis ictibus deſtinata fixere, quàm tempeſtiuus patri tuo terras relicturo affuiſti, omnesq; illius curas, quas præſaga, & tacita mente voluebat, præſentia tua ſecuritate laxaſti.* Præter Conſtantinum ex Helena, vt dixi, ſuſceptum reliquit Conſtantius filios duos ex Theodora, Conſtantium, & Dalmatium, itemq; filias tres Conſtantiam, Eutropiam, & Anaſtaſiam, vir cum propriis laudibus clarus, tum præcipue Conſtantini filij, quem Imperatorem inſtituit, eximiis virtutis, ac pietatis inſignibus merito memorandus.

CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS.

CONSTANTINVS autem, poſtquā patrem vita functum animaduertit, illum Gentilicio inſtituto in numerum deorum referendum curauit. Inde funus eius pie adeo celebrauit, vt ipſe etiam ſordium, ac lacrymarum plenus præiuerit. Quem vt milites viderunt, Conſtantium ſibi reſtitutum exiſtimantes, extemplo Auguſtum ſalutarunt, ac purpura, licet obluctantem, ornarunt. quorum prærogatiuam ſenatus deinde à Conſtantino conſultus ſummo ſtudio comprobauit. Quo nuncio accepto repente magno prouinciales omnes gaudio euecti ſunt, quòd Imperatorem ne breui quidem temporis momento deſideraſſent. Hoc facto lætatus Conſtantinus Imperium ille quidem accepit, ſed Auguſti tamen appellatione abſtinuit. Quare orator ille idem ſic adiecit: *Dij boni quanta Conſtantium Pium in*

exceſſu

exceſſu ſuo felicitate donaſtis. Imperator tranſitum facturus in cœlum vidit, quem relinquebat heredem. illico enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuerſus in te conſedit exercitus: te omnium mentes, oculique ſignarunt. & quanquam tu ad ſeniores de ſumma reip. quid nam fieri placeret, retuliſſes, præuenerunt tamen ſtudio, quod illi mox iudicio probauerunt. purpuram ſtatim tibi, cum primus copiam tui fecit egreſſus, milites vtilitati reip. magis, quàm tuis affectibus ſeruientes, iniecere lacrymanti. neque enim fas erat, diutius fieri principem conſecratum. diceris etiam Imperator ardorem illum te poſcentis exercitus fugere conatum equum calcaribus incitaſſe. quod quidem, vt verum audias, adoleſcentiæ errore faciebas. atque his actis eximiam prouincialium erga ſe voluntatem promereri ſingulari iuſtitia, comitateque præſtanda contendit. In primis autem exemplo patris Chriſtianorum neminem violari paſſus eſt, ſed liberam omnibus ſacrorum, cæremoniarumque poteſtatem, atque arbitrium eſt largitus. Quod Lactantius, credo, etiam ſignificauit, cum illum appellans ita ſcripſit: *Cum dies ille feliciſſimus orbi terrarum illuxiſſet, quo te Deus ſummus ad beatum Imperij culmen euexit, ſalutarem vniuerſis, & optabilem principatum auſpicatus es, cum euerſam, ſublatamque iuſtitiam reducens teterrimum aliorum facinus expiaſti.* Conſtantium mortuum, & Conſtantinum à patre, atque ab exercitu Imperatorem ſubſtitutum, vbi fama primum, deinde imago etiam eius ad vrbem de more miſſa in Italiam detulit, maximus extemplo Romæ tumultus Seuero Cæſare Mediolani agente, eſt concitus. Maxentius Maximiani filius in Cæſare cooptando à patre, vt dixi, præteritus, in villa publica ſexto ab vrbe lapide priuatus itinere Lauicano degebat. Hic ita incenſus, quòd Conſtantinus aut iniuſto, aut certe humili matrimonio natus ad Imperium euaſiſſet, ipſe vero ſummi Imperatoris filius vna cum illo priuatus in ocio conſeneſceret, ſtatim, vt hæc audiuit, de vindicando ſibi Imperio cogitauit. Quare milites prætorianos, in quorum poteſtate iam inde ab Auguſto Imperante vrbs erat, per Marcellum, & Marcellianum tribunos militum ingentibus promiſſis ad ſe traducit, atque eorum auxilio vrbem ingreſſus Abellio præfecti vrbis vicario, qui ſe conatis ſuis obiiciebat, occiſo Auguſtus appellatus, VII Kal. Octob. Imperium arripit.

MAXENTIVS IMPERATOR.

BENIGNE autem à ciuitate receptus ad firmandas opes primo ſe æquum ita vniuerſis exhibuit, vt ſalutaria etiam Chriſtianis edicta ediderit. atque eos litteris etiam ſuis rectoribus commendarit. (quæ actio eo fuit inſignior, quo acrius eos Galerius quinto iam cœptæ perſequutionis anno vexabat.) ac ſe conſulem in reliquum anni conſtituit. Seuerus Cæſar, poſtquam Maxentium Roma potitum, atq; Auguſtum acclamatum accepit, continuo certiorem Galerium auunculum fecit, atq; Auguſti nomine ſumpto, illius conſilio, atque auxilio vſus ingentem conſcriptis quoq; Mauris exercitum comparauit. eumq; ad vrbem adduxit eo animo, vt aut acie cum Maxentio decertaret, ſi pedem portis efferret, aut, ſi bellum mœnibus propulſaret, vrbem in poteſtatem aſſidendo redigeret. Verum obſidione opus non fuit. Maxentius Anullino præfecto vrbis ſibi conciliato vrbe egreſſus in certamen deſcendit. quo inito Seuerus haud magno negotio ſuperatus, atq; fugatus, Rauennam ſe rettulit, quæ vrbs erat opere, præſidioq; munita. Interim Maximianus Maxentij pater his auditis ex Lucania priuatus accurrit, vt hos tumultus componeret. Quem vbi Romani viderunt, Auguſtam quondam in eo maieſtatem venerati, ſummis precibus, vt Imperiũ reſumeret, ac publica auctoritate laborantibus Romæ, Italiæq; rebus conſuleret, obſecrarunt, eiq;, quos conſcriptos habebãt, milites tribuerunt. Quorum ille voluntati libens paruit, atque Auguſtalia ornamenta, vt inuitus dimiſerat, ſic ſtudioſe recepit. Verba, quibus ipſum Romani ad reſumendum Imperiũ adduxerunt, in vetere Panegyrico adhuc leguntur ad ipſum dicto: *Fecit Roma pro maieſtate nominis ſui, vt oſtenderet, poſſe ſe etiam Imperatoribus imperare. abduxit exercitus ſuos, & tibi reddidit, & cum ad ſedandos animos auctoritatem priuati principis attuliſſes, ſupplices tibi manus tendens, vel potius queribunda clamauit: Quouſq; Maximiane patiar, me quati, te quieſcere, mihi libertatem adimi, te vſurpare tibi illicitã miſſionem? An quod Diuo Auguſto poſt ſeptuaginta ætatis, quinquaginta Imperij annos non*

licuit, tam cito licuit tibi? ideo ne te mihi ille, cuius tot numina colo, Hercules dedit, vt tu in
ſuburbano ocioſus ſedens vſum dicatæ mihi virtutis omitteres? redde te gubernaculis meis. &
quoniam tranquillo mari portum intrare non properaſti, vade per fluctus mei quidem amore
ſolicitus, ſed tua maieſtate ſecurus. imperaſti rogatus à fratre, rurſus impera iuſſus à matre.
Non potuiſti ſanctæ illius parentis reſiſtere imperio, & te vigiliis, curisq; illis, quas viginti an-
nos expertus fueras, reddidiſti. Cum igitur Maximianus Auguſtalia inſignia recepiſ-
ſet, facile inde adductus eſt, vt nonum conſulatum cum Conſtantino Auguſto ſe-
307 quenti anno inierit. Quo facto inde cum exercitu ad obſidendam Rauennam, vbi
Seuerus ſe confirmauerat, eſt progreſſus. Cœpta oppugnatione, poſtquam vrbe vi
ſe potiri non poſſe, ac maioris, quàm putarat, negocij rem eſſe, animaduertit, Se-
uero, vt Romam ſacramento incolumitatis accepto repeteret, perſuaſit. Ita Seue-
rus Maximiani fidem ſequutus Rauenna exceſſit, atque ad Tres tabernas, quod
oppidum non longe ab vrbe via Appia aberat, ſeſe contulit, haud dubia ſpe ductus,
vrbem ſe Maximiani opera recepturum. Maximianus autem non ſolum promiſſa
non præſtitit, ſed etiam exercitum eius ſolicitatum ad ſe conuertit. ipſumq; inſidiis
circunuentum mediis in caſtris extinxit. cadauer eius ſepulchro Galieni Impera-
toris illatum eſt, quod in via Appia nouem paſſuum millibus ab vrbe diſtabat. Hæc
menſe Aprili acta. Galerius Auguſtus, cum in oppido Pannoniæ ſuperioris Car-
nunto poſt captam vrbem, turpem exercitus defectionem, ac miſeram Seueri ne-
cem audiſſet, eam inultam relinquere, dignitatis non eſſe ſuæ putauit. Itaq; ſtatim
cum maioribus copiis, quàm quas Seuerus habuerat, Romam verſus proceſſit, &
ſe Maxentio hoſtem aduenisse, oſtendit. verum mox, cum & ſuas, & aduerſariorũ
vires circunſpectaret, metu attonitus in Illyricum ex prœlio retroceſſit. Quare in
vetere Panegyrico ad Conſtantinum dicto ita eſt: *Duxit magnum Seuerus exercitum,*
& hoſtem ſuum perfidia deſertus armauit. maiores poſtea copias Galerius Maximianus admo-
uit. & ipſe transfugis viſus eſt proſpere refugiſſe. Seuero dominandi cupiditate per dolũ
ſublato, Galerioq; propulſo Maximianus inde ad Maxentiũ filium euertendum a-
lienato ad Imperandi libidinem animo ſe conuertit. ac conſilio cum familiaribus
ſuis cõpoſito, exercitu aduocato in tribunal aſcendit, atq; Maxentiũ tantis gerẽdis
rebus imparem, & parum idoneum eſſe, docere cœpit. Quam vocem cum milites
iniquis auribus excepiſſent, longius progredi oratione conantem inhibuerunt. ac
probra in eum tanquam Imperium ſibi improbe vindicantem ingeſſerunt. ac du-
rius etiam conſulturos, ſi pergeret, oſtenderũt. Quo ille periculo exanimatus con-
feſtim ex humeris purpuram detraxit, negans, ſe id, quod ipſi ſuſpicabantur, in ani-
mo habuiſſe, ſed militum animos, quemadmodum affecti erga Maxentium eſſent,
periclitari voluiſſe. Itaq; in antiquo Panegyrico illa ſunt: *Ipſe, qui pater Maxentij cre-*
debatur, diſciſſam ab humeris purpurã detrahere coactus ſenſit, in illud dedecus fata ſua tranſ-
iſſe. Hoc conſilio irrito priuatus inde ad Diocletianum ſe contulit, qui forte, vt in-
quit Zoſimus, erat Carnunti, atque ei, vt ſecum Imperium reſumeret, pro re ma-
gna ſuadere inſtituit. Quod Diocletianus ſe facturũ cum magna moderati animi
laude abnuit. atq; ita adiecit: Si tibi videre liceret olera mea manu Salonæ inſtitu-
ta, nunquam vt hoc à me poſtulares, in animũ induxiſſes. Hac ſpe depulſus inde ex
Illyrico perrexit in Galliam. Eo anno Conſtantinus compoſitis Britanniæ rebus in
Galliam reuerſus cum regibus Francorum Aſarico, & Gaiſone bellauit. Hi violata
pace, quam cum Conſtantio patre pepigerant, Galliam illo abſente incurrerant.
Conſtantinus autem rem indignam, neque vllo modo ſilentio prætereundam ra-
tus, exercitum Rhenum traduxit, atque in Francorum regionem irrupit. (erant
autem, vt inquit D. Hieronymus, inter Saxones, & Alemanos locati.) ac prœlio
graui cõmiſſo reges cepit, ac diris ad prodendum exemplum cruciatibus editis in-
terfecit, ripamq; ipſam Rheni pacauit. Maximianum inde ad ſe venientem tanto
honore, atq; adeo magnifico prouincialium omnium occurſu excepit, vt, ſi Impe-
rator fuiſſet, maiore excolere non potuerit. mox tam liberaliter in ſuo Palatio Tre-
uiris habuit, vt penes ſe habitum, penes illum ius Imperij reſidere voluerit. ſic e-
nim in Panegyrico ad Conſtantinum dictum eſt: *Tu Maximianum ab vrbe pulſum,*
ab Italia fugatum, ab Illyrico repudiatum tuis prouinciis, tuis copiis, tuo Palatio recepiſti.
priuatum

priuatum ocium, & regias opes dediſti. impenſius etiam, quàm tibi, occurrere obſequia noſtra mandaſti. omnibus iuſsis ſic ſtatuiſti obedire, vt penes te habitus, penes illum poteſtas eſſet Imperij. Veteri deinde neceſſitudini nouum quoque vinculum affinitatis acceſſit. quòd Maximianus Fauſtam filiam in matrimonio Conſtantino nuptiis copulauit, & Conſtantino ipſi nomen Imperatoris ab eo vſque ad eam diem repudiatum impertiit. Ea ſponſalia lætiſſimis animis celebrata, ac magnifica oratione ab Æduo oratore ita laudata, vt ſoceri etiam, generiq; virtutes egregie comprehenderit: *Certum eſt mihi,* inquit, *ea præcipue iſto ſermone complecti, quæ ſunt huius propria lætitiæ, quæ tibi Cæſari additum nomen Imperij, & iſtarum cæleſtium nuptiarum feſta celebrantur. quid enim rebus humanis contingere potuit aut nobilius ad gloriam, aut certius ad ſalutem, quàm quòd priſtinæ veſtræ concordiæ, perpetuæq; pietatis hoc quoque pignus acceſſiſſet ſummorum numinum arctiſſima coniunctione venerabile, vt Imperatori filiam collocauerit Imperator? quid porro aut tu carius dare, aut tu carius accipere potuiſti, cum hac affinitate veſtra & tibi, Maximiane, per generum iuuenta renouata ſit, & tibi, Conſtantine, per ſocerum nomen Imperatoris accreuerit? Maximas itaq; vobis, Æterni principes, publico nomine gratias agimus, quòd ſuſcipiendis liberis, optandiſq; nepotibus ſeriem veſtri generis propagando omnibus in futurum ſeculis prouidetis, vt Romana res olim diuerſis regentium moribus, fatiſq; iactata, tandem perpetuis domus veſtræ radicibus coaleſcat, tamq; ſit immortale illius Imperiũ, quàm ſempiterna ſoboles Imperatorum. O diuinum tuum, Maximiane, iudicium, qui hunc tibi iure adoptionis nepotem, maieſtatis ordine filium, in quem ſe prima illius iuuenta transfudit, in cuius ore cæleſtes illius vultus natura ſignauit, qui aſpectum illius ad deorũ concilia tranſlati adhuc deſiderantibus nobis ſufficit pro duobus. Neq; enim forma in te tantum patris, Conſtantine, ſed etiam continentia, fortitudo, iuſtitia, prudentia ſeſe votis gentium præſentat. Quo enim magis continentiam patris æquare potuiſti, quàm quòd te ab ipſo fine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidiſti Fortitudinem autẽ illius iam tum in principiis conſequutus es. multa ille Francorum millia, qui Batauiam, aliaſq; cis Rhenum terras inuaſerant, interfecit, depulit, abduxit. tu iam ab ipſis eorum regibus auſpicatus es. ſimulq; & præterita illorum ſcelera puniſti, & totius gentis lubricam fidem timore vinxiſti. Liberauit ille Britannias ſeruitute, tu etiam nobiles illic oriendo feciſti. cuius tanta maturitas eſt, vt cum tibi pater Imperium reliquiſſet, Cæſaris tamen appellatione contentus expectare malueris, vt idem te, qui illum, declararet Auguſtum. ſi quidem ipſum Imperium hoc fore pulchrius iudicabas, ſi id non hereditarium ex ſucceſſione cepiſſes, ſed virtutibus eius debitum à ſummo Imperatore meruiſſes. neq; enim dubium, quin tibi mature ſacrum iſtud faſtigium diuinæ poteſtatis aſtrueret, qui te iam olim ſibi generum etiam antè, quàm petere poſſes, ſponte delegerat.* Interim Romæ. Kal. Iuliis Maxentius Auguſtus iterum cum Maximino Cæſare iterum conſulatum iniuit, ac teb. ad voluntatem fluentibus Italiam ad ſuum Imperium vniuerſam adiunxit, ac VI Kal. Seprembris præfectum vrbis Tertullum conſtituit. Sub eoſdem dies orto temere in vrbe incendio templum Fortunæ conflagrauit. ad quod extinguendum cum ingẽs multitudo populi aduolaſſet, plebs militem quendam, qui probris numen Fortunę inceſſerat, interfecit. Quo facto militum ſeditio tanta eſt concitata, vt ad vrbem inflammandam concurſuri fuerint, niſi propere Maxentius occurriſſet, ac miti oratione animos eorum exaſperatos leniſſet. Cum idem imaginem ſuam in Africam, tanquam in prouinciam, Seueri victoria, ſuam miſiſſet, milites, qui Galetio dediti erãt, ne circunferretur, obſtiterunt. pòſt autẽ cum Maxentium expeditionem adornare in Africam percepiſſent, timore perterrefacti Alexandriam diſceſſerũt. verum in itinere à maiore manu oppreſſi Carthaginem redire coacti ſunt. Maxentius aduerſis auſpiciis, ne in Africam traiiceret, territus ad Alexandrum præfectũ prætorio Africæ ſeſe cõtulit. & ab eo fidei cauſſa filium obſidem poſtulauit. Alexander perfidiã hominis auerſatus legationẽ repudiauit. qua de cauſſa occulto à Maxentio ſcelere appetitus eſt. Quare cõperta milites defectione inita Alexandrum, hominem Phrygem, atq; ætate prouectũ purpura induerunt, Auguſtumq; cõſalutarunt. Et hoc anno, q fuit Chriſtianæ perſequutionis ſextus, Galerius in Illyrico, Maximinus in Oriente vexationes Chriſtianorũ acerbe exercere perſeuerarunt. Romę autem, & in Italia Chriſtiani optatã pacem egerunt. Nã Maxentius partim gerẽdis bellis, partim cõciliandis populorũ animis occupat⁹ omnino perſequutioni pepercit.

Itaque Marcellus vrbis epiſcopus, cum multos vltro ad baptiſmum, & pœnitentiam ſe conferre videret, Titulorum in vrbe numerum auxit. Hos titulos Euariſtus ſextus à S. Petro epiſcopus ſeptem in vrbe inſtituerat, eosq; ſingulis presbyteris diſtribuerat, vt in ſua quiſque æde ſacra faceret, ac populum erudiret. Marcellus autem, vt conſuleret religioni eorum, qui baptiſmum frequentes poſcebant, Titulos ad numerum quindecim redegit. eoſque quaſi diœceſes quaſdam eſſe conſtituit. Quin etiam Priſcillæ, & Lucillæ matronis locupletibus auctor fuit, vt vna cœmeterium ſuis pecuniis via Salaria conderet, altera bonorum ſuorum heredem Dei eccleſiam inſtitueret. Ea de cauſſa ambarum inde nomen inter Chriſtianos inclaruit.
508 Kalendis autem Ianuariis Galerius Auguſtus VII, & Diocletianus X, inde VII Kal. Maij Maxentius Auguſtus III, & Romulus filius eius, quem Cæſarem appellauerat, conſulatum, Idibus Aprilis Statius Rufinus præfecturam vrbis, inierunt. Eo anno Conſtantinus Auguſtus Bructeris Francorum populis regum ſuorum ſupplicia deplorantibus intulit bellum. Exercitu repente Rhenum tranſmiſſo hoſtes inopinantes inuaſit, ne copiam, vt antè, refugiendi in ſyluas haberent, atque homines, pecudéſque, quas nactus eſt, promiſcue ſtrauit, vicos incendit, puberes, quos captiuos abduxit, atque indignos venia iudicauit, munere magnifico edito beſtiis laniandos obiecit. Maxentius autem miſſo demum cum exercitu in Africam Rufio Voluſiano præfecto prætorio Alexandrum fugientem cepit, eoq; morte multato iuris ſui Africam fecit. Inde quæſtiones acerbiſſimæ habitæ, ac plurimi, tanquam Alexandri tyrannidis ſocij, in crimen vocati. iidemq; aut vita ſpoliati, aut prorſus fortunis euerſi. Quibus rebus actis nobilem de Africa, & Alexandro victo Romæ egit triumphum.

Galerius, & Maximinus ſeptimo iam anno hoſtili perſequutione Chriſtianos in ſuis prouinciis fatigarunt. inter quos Pamphilus presbyter præcipue ab Euſebio prædicatur, qui cum duodecim aliis poſt exquiſitos cruciatus, quos conſtantiſſimo animo pertulerunt, glorioſo demum Cæſareæ martyrio, Firmiliano iudicium
509 exercente, donatus eſt. Poſtero anno nulli in Imperio conſules ordinarij extitere. ex quo hic annus poſt conſulatum Diocletiani X, & Maximiani VII dicitur, in tyrannide vero Maxentius Auguſtus IIII, & Maximus inierunt. Hoc anno Maxentius Italia, Africaq; pacata, rebus ſecundis, vt in prauis euenire animis ſolet, elatus mores mutauit, ac tyrannidem Romæ, atque in Africa exercere, in primisq; Chriſtianos lacerare inſtituit. quippe prolapſus ad omnia ſcelera nullum impietatis, nullum intemperantiæ genus omiſit. Etenim ſic ſe adulteriis dedidit, vt legitimas vxores viris ademerit, easq; ignominia affectas, ac corporis ludibria deplorantes reddiderit. in quo non obſcuros ſolum homines, ſed ſenatorij etiam ordinis viros læſit. rapinas ita exercuit, vt bonorum eripiendorum cauſſa ſenatores diuites non exiliis ſolum, ſed etiam morte multarit. à iuſtitia vſque adeo aucrſus fuit, vt paratos, qui aut inſidiatos ſibi, aut palam aliquid pro libertate conatos eſſe criminarentur, habuerit. denique Chriſtianos ea perſequi atrocitate inſtituit, vt ne epiſcopo quidem vrbis Marcello, ſanctiſſimo viro, pepercerit. Hunc enim in ordinanda eccleſia occupatum cum comprehendiſſet, pontificatu ſe abdicare, & gentiliciis ſacrificiis ſe dedere iuſſit. ac mox præcepta ſua irridentem in catabolum dedidit Marcellus autem ta tam conſtantiam adhibuit, vt in piſtrini quoque ſeruitute aſſiduis precibus Deum placare, atque vrbis parœcias litteris viſitare perſtiterit. Itaque XVI Kal. Februarias epiſtolam quoque ſuper hac re ad Maxentium ſcripſit, Maxentio, & Maximo conſulibus datam. Conſtantinus autem Germaniæ perdomandæ intentus pontem inſtituit ad Coloniam Agrippinæ, non vt facultatem traiiciendi pararet (nam totum armatis nauibus Rhenum inſtruxerat, & ripis omnibus milites diſpoſuerat) ſed vt gloriam Imperio, & limiti ornatum adiungeret, ſi qua ferociſſimus amnis eſſet, vel inuito pontem impoſuiſſet. Hoc vero vbi inſtitui opus hoſtes viderunt, propere legatos, qui pacem peterent, obſidibus pollicendis miſerunt.

Dum autem hæc ille molitur, Maximianus eadem, qua antè, dominandi libidine ſtimulatus, Treuiris conſilia clandeſtina de Imperio ipſi pariter adimendo iniuit,

inſuit, ac milites eius aliquot præmiis ad ſe perducere occulte contendit. Quam rem cum forte Fauſta filia comperiſſet, ad virum Conſtantinum continuo detulit, eumq; ad vindicandam iniuriam, & dignitatem ſuam tuendam incitare non dubitauit. Maximianus autem profectus in Narbonenſem, ſpecie vt Maſſiliæ in Italiam nauigaturus cōſcenderet, cum in itinere omnes manſionum copias abſumpſiſſet, ne quis ſe conſequi exercitus poſſet, repente Arelate intra parietes iam tertiū purpuratus emerſit, ac litteris ad ſolicitandos exercitus miſſis fidem militum ingentium præmiorum oſtentatione tentauit. Quod vbi facinus Conſtantini milites acceperunt, repente tanto perdendi hominis ſtudio exarſerunt, vt protinus à Conſtantino ſignū profectionis popoſcerint, nec viatico expectato, arreptis armis abierint. Itinere, quod eſt à Rheno ad Ararim, integris viribus, animiſq; flagrantibus ſine vlla cunctatione confecto naues exceperunt, quæ in Cabillonenſi ſtatione ad reficienda corpora fuerant præparatæ. Ibi ſegnem nimis, ac cunctabundū amnem eſſe, ac carinis tacite labentibus ſtare ſe, non ire, vociferantes vſum pedum manibus aggreſſi nauibus incubuere, & naturam fluminis vrgendo vicere. Quin etiam ab Arari ad Rhodanum progreſſi ne ipſa quidem rapidiſſimi amnis velocitate fuere contenti. vbi vero Arelate profecti Maximianum ſe contuliſſe Maſſiliam didicerunt, extemplo nauibus egreſſi eò contendère perrexerunt. (Maſſiliam vero ille petierat, vt, ſi neceſſitas vrgeret, facultatem in Italiam redeundi haberet.) & cum eò perueniſſent, vrbem extemplo militum corona circundederunt, haud ambigua ſpe freti, ſe illa potituros, licet portu firmiſſimo prædita, & mœnibus altiſſimis, ac turribus creberrimis, haud ſecus quàm Cæſaris quondam ætate, eſſet munita. inde tanta fiducia inuaſerunt, vt muros ſtatim occupaturi fuerint, niſi parandis, quas admouerent, ſcalis coniecturam oculorum altitudo mœnium fefelliſſet. multi tamen breuitate ſcalarum decepti, quod ad aſcendendū ſupererat, extenſis conſequebantur corporibus, & ſuccedentium humeris ſubleuati iam interualla pinnarum inuaſerant, cum Conſtantinus ſignum receptui dedit, ac pauliſper inde receſſit. Poſt noctem autem militibus ad vrbem repente reductis hoſtes re inopinata ſic exterruit, vt ſe tueri poſſe diffiſi vrbem dediderint. Vrbe capta Maximianus in poteſtatem Conſtantini adductus, iuſſu eius ſtrangulatus pares merito pœnas inuenit. Cadauer eius Mediolanum miſſum ibi ſepulchro commiſſum eſt. Conſtantinus rep. tyrannide, & Gallia ciuili certamine liberata, mirum, quantum ad laudem, gloriamq; profecerit, iam cunctis tantæ virtutis indoli vniuerſum Imperium ſpe, ac ſtudio deſtinantibus, &, quoniam tyrannos delere inſtitueret, Maxentium Maximiano ingenti animorū ardore iungentibus. Inde aduerſus barbaros abſentia ſua tumultuantes cōtendit. Hi erant Bructeri, Clamaſi, Cheruſci, Vangiones, Alemani, & Tubantes. qui primum propriis, deinde cōmunibus armis mouerant, ac vires, cōſiliaq; belli conſociarāt. qua re perſpecta ille Deo ſubnixus, diſſimulato principis habitu adit eos, benigne appellat, ſpes explorat. inde regreſſus ad ſuos cū exercitu in eoſdem ſe refert, ac primo impetu, dum ſociales contrahunt copias, fundit, fugatq; ac victor Treuiros in hiberna regreſſus templo Apollinis vota concepta perſoluit, idq; donis ampliſſimis ornat. quam victoriam Nazarius ita exaggerauit, vt dixerit, vnum hoc bellum, ſi debitis laudibus immorari vacaret, diem integrū abſumpturum. Perſequutio Chriſtianorum in Oriente hoc anno, qui fuit eius octauus, leniti, ac mitigari, teſte Euſebio, cœpit, bello inter Maxentium, & Maximinum excitato. quorum in pari ſcelere amicitia diu permanere firma nō potuit. Maximinus magicis obſtrictus ſtudiis fuit, & praue Imperium gubernauit. Nam & ſæuiores, quàm maiores ſui, in Chriſtianos quæſtiones exercuit, & ſtudioſius ceteris religionem Gentilium coluit. hinc in locupletū fortunas auidius ſeſe intulit. crapulæ, atq; abdomini deditus ſæua multa per vinolētiam, & ebrietatem commiſit. mulieribus ita ſtuduit, vt nullam ciuitatem adierit, in qua nō aut adulteriorum, aut ſtuprorum veſtigia impreſſa reliquerit. atq; hæc ferme aduerſus Gentiles eius libido bacchata eſt. Chriſtianos autem igne, ferro, clauiſq; cruciauit, immanibus beſtiis laniandos obiecit, in mare præcipitauit, membris multauit, famis, metallorum, & vinculorum ærumnis afflixit, vſq; adeo vt in omni genere flagitij, & crudelitatis ipſum etiam in

310 Italia Maxentium ſuperarit. Proximo anno, qui fuit poſt Chriſtum natum trecenteſimus decimus, iterum poſt conſulatum Diocletiani, & Maximiani Romæ Marcellus pontifex nono menſe per clericos ſuos cataboli ſeruitute ſilentio noctis eximitur, atque hoſpitio à Lucina matrona receptus in ædibus eius eccleſiam dedicat, atque ibi dies, noctesq; ſolemniter ſacris operari inſiſtit. Quod vbi Maxentius accepit, iratus ipſum extemplo corripi iuſſit, ac iumenta cataboli curare eò tranſlata coegit. quo in opere ipſe mox nudus, ac vix cilicio tectus VIII Kal. Februarias expirauit. corpus eius à Lucina ſublatum in cœmeterio Priſcillæ ſepultum eſt. Ædes illa in hunc vſque diem S. Marcelli nomine decoratur. Poſt viginti dies Euſebius, homo Græcus, epiſcopus ſubſtituitur. Marcelli conſtantiam per eoſdem dies imitata eſt mulier Chriſtiana. Hæc cum à miniſtris Maxentij ad libidinem poſceretur, vbi marito metu profecto relictam ſe ſtupro, atque ignominiæ vidit, paululum temporis ad ſe ornandam petiuit, ac cubiculum ingreſſa, vt pudicitiam eo, quo poterat, modo ſeruaret, gladio ſibi pectus aperuit. Euſebius pontifex hæreticos in vrbe deprehenſos per manus impoſitionem eccleſiæ reconciliauit. In Pannonia vero Quirinus Sciſciæ epiſcopus inſigne documentum ſacerdotalis ſanctitatis, atque conſtantię dedit. Nam, cum iuſſu Galerij mola collo alligata in flumen è ponte præcipitatus eſſet, ſuperſtes diu aquis ſupernatauit, atque aſpectantes Chriſtianos alloquutus, ne ſui exemplo fide deterrerentur, admonuit. ac tandem vix, vt mergeretur, à perſequutoribus impetrauit.

Interim diſſociatis Maximini, atque Maxentij animis infeſtum erat vtriuſq; Imperium. nam nec mare nauigari tuto poterat, & qui vtrinque capiebantur, omnium tormentorum, & ſuppliciorum acerbitates à tyrannis patiebantur. Itaque cum vbique irruptiones, rapinæ, cædéſque fierent, totum Imperium, niſi quod à Conſtantino tenebatur, mirandum in modum laniabatur. Ex quibus rebus tanta annonæ inopia Romam inceſſit, quanta ciuitatem illam laboraſſe, homines non meminerant. &, cum certa in loca ſcuta, inſtrumentaq; militaria ab vtraque parte congererentur, nihil aliud, quàm ipſa fœdi certaminis commiſſio, atq; aſpera conflictatio expectabatur. Romæ Kal. Septembris ſuffecti conſules Heraclius, & Euſebius. V Kal. Nouembris C. Ceionius Rufius Anullinus præfectus vrbis, & III Kal. Heraclius Rufinus iterum inierunt.

Conſtantinus cum ad quintum Imperij ſui annum feliciter perueniſſet, quinquennalia vota ſibi ſoluenda, ac decennalia concipienda putauit. ac Treuiris ludos in eiuſmodi celebritate ſolemnes magna populorum frequentia edidit. deinde natalem etiam diem vrbis eius, quæ à ſe reſtituta, atque ornata erat, magno apparatu peregit. In ea celebritate orator quidam Æduus ipſum nobili laudauit oratione, in qua primum ſe poſt quinquennalia acta dicere indicauit, cum dixit: *Quanuis ille feliciſſimus dies proxima religione celebratus Imperij tui natalis habeatur, quoniam te iſto habitu primus ornauit, iam tamen ab illo generis auctore Imperij fortuna deſcendit.* deinde res geſtas à Conſtantio, & Conſtantino tetigit, bellum vero proximum cum Maximiano geſtum enucleate deſcripſit. tum ipſum Conſtantinum ad ſuam quoque patriam Bibracte viſendam inuitauit, his verbis: *Dij immortales, quando illum dabitis diem, quo præſentiſſimus hic Deus omnia pace compoſita illos quoque Apollinis lucos, & ſacras ædes, & anhela fontium ora circumeat? quorum ſcaturigines leni tempore nebuloſæ arridere, Conſtantine, oculis tuis, & oſculis ſe inſerere velle videntur. Miraberis profecto illam quoque muneris tui ſedem, & calentes aquas ſine vllo ſolis ardentis indicio. quarum nulla triſtitia eſt ſaporis, aut halitus, ſed talis hauſtu, & odore ſynceritas, qualis fontium frigidorum. Dabis & illic munera, conſtitues priuilegia, ipſam denique patriam meam ipſius loci veneratione reſtitues. cuius ciuitatis antiqua nobilitas, & quondam fraterno nomine populi Rom. gloriata opera tua maieſtatis expectat, vt illic quoque loca publica, & templa pulcherrima reparentur, ſicut hic video hanc fortunatiſſimam ciuitatem, cuius natalis dies à tua pietate celebratur, ita cunctis mœnibus reſurgentem, vt ſe quodammodo gaudeat olim corruiſſe auctior tuis facta beneficiis. video circum maximum, æmulum credo Romano; video baſilicas, & forum, opera regia, ſedémque iuſtitiæ in tantam altitudinem ſuſcitari, vt ſe ſideribus, & cælo digna, & vicina promittant. Quæ certe omnia ſunt præſentia tua munera. Quæcunque enim*

loca frequentiſſime tuum numen illuſtrat, in his & hominibus omnia, & mœnibus, & muneribus augentur. Nec magis Ioui, & Iunonis recubantibus nouos flores terra ſubmiſit, quàm circa tua Conſtantine veſtigia vrbes, & templa conſurgunt. Ideoq; hoc votis meis ſuffecit, vt patriam meam videas ducente pietate. quia ſtatim erit reſtituta, ſi videris. Poſtero anno Ga- 311
lerium conſulem VIII ſine collega fœdiſſimus inuaſit morbus. quippe ortum circa pudenda vlcus inſtrumenta libidinis eius tabefecit. vermibusq; ex putrefactione contractis malum inſanabile factum. ex quo in eum furorem adactus eſt, vt medicis etiam intulerit manus tam iis, qui de ſalute deſperauerunt, quàm qui rem aggreſſi promiſſa non præſtiterunt. Denique veritum, ſe propter iniuſtas Chriſtianorum vexationes à Deo iuſte affligi, grauis pœnitentia ſubiit, atq; edictum ſuo, & Conſtantini nomine edidit, vt Chriſtianis poſthac parceretur, ac templa conuentusq; darentur, ſimul orans, vt ipſi ſolemnes pro Imperatore preces effunderent. Index edicti, quod lucem afferre huic hiſtoriæ poſſit, hic fuit: *Imp. Cæſar Galerius Maximianus, Pius, Felix, Inuictus, Auguſtus, Pont. max. Thebaicus max. Sarmaticus max.* V *Perſicus max. Germanicus max. AEgyptiacus max. ſecundus Carpicus max.* VI *Armeniacus max. Medicus max. Adiabenicus max. Tribunicia poteſtatis* XX, *Imp.* XIX, *Conſul* VIII, *Pater patriæ. Proconſul. Et Imp. Cæſ. Fl. Valerius Conſtantinus Pius, Felix, Inuictus, Auguſtus, Pont. max. Tribunicia pot. Imp.* V, *Pater patriæ, Proconſul.* Inde cum ſe Imperio gerendo ineptum conſpiceret, Licinium Dacum, virum militaribus ſtudiis ſibi bello Perſico notum, Imperij conſortem adiunxit. eumq; XI Kal. Maij Carnunti Auguſtum appellauit. atq; inde in parte anni cõſulatus collegam aſciuit. Qua re comperta Maximinus Cæſar tanto ardore inuidiæ cõflagrauit, vt ſemetipſum vltro Auguſtum vocarit. neq; ita multo pòſt Galerius vita exceſſit. Kal. Septembris Statius Vettius Rufinus, & C. Ceionius Rufius Voluſianus conſules ſuffecti ſunt. Ita Licinius tenuit Illyricũ, in quo Pannonia, Mœſia, Dacia, Thracia, Macedonia, Græcia, & Dalmatia ex inſtituto ſuperiorũ, vt ſignificauimus, principum claudebantur. atq; ad ſtatum rerum ſuarum ſtabiliendum fœdus cum Maximino, & Conſtantino percuſſit. Maximinus autem edicto Auguſtorum neglecto litteras ad magiſtratus ſuos miſit, vt Chriſtianos vexare deſiſterent. de templis autem reſtituendis, aut conuentibus permittendis nihil adiecit. Quibus reb. auditis Maxentius & ipſe de ſua acerbitate remiſit. Hunc in modum tetra à Diocletiano quondam inita perſequutio, Chriſto pœnas de exercitoribus expetente, decimo anno finem inuenit. Conſtantinus Bibracte Æduorum oppidũ cum veniſſet, alacriter à cuncta ciuitate extra vrbem effuſa exceptus eſt. vias, quibus in Palatium adibatur, ornarant, omnia ſigna collegiorum, omnia deorum ſimulachra protulerãt. quin etiam clarorum modulorum inſtrumenta ſæpius per compẽdium occurſura produxerunt. vbi vero in Palatium venit, vltro ciues ad ſe vocauit, &, vt neceſſitates expromerent ſuas, mandauit. Qua voce illi audita ſubito ad pedes ſe proiecerunt, & calamitates ſuas aperuerunt. Quos ille clemẽter affatus excitauit, atq; illacrymans, ſe ſeptem millia capitum eis in quinquennium remittere dixit. Itaq; cum inde ſe Treuiros recepiſſet, atq; ibi omnium amicorum comitatus, omniumq; ciuitatum legati adeſſent, & ipſi oratorẽ miſere, qui publico nomine illi gratias egit. extat illa oratio poſt quinquennalia, vt apparet, habita. ſic enim ille dixit: *Quinq; annorum nobis reliqua remiſiſti. ô luſtrum omnib. luſtris felicius. ô luſtrum, quod merito hanc Imperij tui æquauit ætatem. Nobis ergo te principem dij creauerunt. quibus ſingulis hæc eſt nata felicitas, ex quo tu imperare cœpiſti. Quinquennalia tua nobis etiam perfecta celebranda ſunt. illa enim, quæ te incipiente ſuſcepta, omnib. populis iure communia, nobis hæc propria, quæ plena ſunt.* Inde in Britanniam ad res inſulæ inuiſendas, &, ſi opus eſſet, conſtituendas deceſſit. Romæ interim, atque in tota Italia Maxentij tyrannis intoleranda euaſerat. ſi quidem priuatos homines occidiſſe temere non contentus, quodam etiam die populum Romanum, leui occaſione trucidandum obiecit barbaris, ac ſatellitibus ſuis, quibus ad omne facinus conductis Italiam vniuerſam oppleuerat. Quæ mala cum ferre Romani vltrà præ atrocitate non poſſent, nec depellendæ ſeruitnti virium, ac roboris ſatis haberent, clam oratores ad Conſtantinum miſerunt, ex Britannia in Galliam opportune reuerſum, obſecrantes, vt duris rebus ſuis, quoquo modo poſſet, conſuleret, neque

vrbem Imperij caput diutius à fera tam immani dilaniari permitteret. Hoc paternæ gloriæ, hoc ſuæ illum virtuti debere, vt iuſtitia reducta tyrannos euerteret, ac populos in libertatem aſſereret. ſibi animo deſpondiſſe, qua felicitate ille patrem inſanientem deleuiſſet, eadem quoq; furentem filium eſſe peſſum daturum. Quorum ille precibus ita eſt permotus, vt ſe iniurias eorum non neglecturum eſſe reſponderit, atque Maxentio arma inferre decreuerit. Huius miſſæ legationis Zonaras, & Cedrenus auctores ſunt. Vt vero prodit Euſebius Cæſarienſis epiſcopus, qui ſe cum Conſtantino loquutum eſſe, identidem repetit, Conſtantinus reliquo Occidente pacato ſuas ad Romanos cogitationes intẽdit, indignum eſſe ſtatuens, vrbem Imperij ſedem iugo turpiſſimo ſeruitutis oppreſſam. Itaque hoc ſibi deberi decoris arbitratus ea parare inſtitit, quæ ad tantum tyrannum extinguendum neceſſaria viderentur. atque in inſequentem annum milites ex omnibus prouinciis ſuis Treuiros conuenire præcepit. Quo comperto Maxentius vt tantam belli molem auerteret, ad magicas artes ſe contulit, ac modo grauidas mulieres, modo pueros infantes aperiens, modo leones iugulans, interdum etiam infandas ad dæmones excitandos adiurationes exercens eorum ſibi parare ſubſidium inſtitit. ac mox alpes firmiſſimis præſidiis ſepire, & prima quæque Italiæ oppida ad excipiendum Conſtantini impetum, morandamq; victoriam confirmare, & vrbem contractis ex Africa frumentis, militibusq; munire contendit. Eodem anno Romæ Heraclio Rufino præfectura vrbis continuata. Euſebio vero pontifice mortuo Miltiades Græcus, eccleſiæ presbyter locum tenuit. qui Manichæos in vrbe deprehendit. In Oriente Maximinus ſexto poſt ſuperioris edicti promulgationem menſe Chriſtianos rurſus prohibuit conuentus habere. Antiocheni ad gentilitatis cultum ſacris Chriſtianis deſerendis redacti. in omnibus prouinciis Chriſtiani vrbibus exturbati. ſimulachrorum ſacerdotes celebrati. probra in Chriſtum temere iacta. epiſcopi paſſim exiliis, ac tormentis Maximino ita Nicomediæ edicente affecti. Quare diuino Chriſti numine ſemetipſum vlciſcente magnam hieme ſiccitatem fœda fa-
312 mes, famem ſæuior peſtilentia conſequuta eſt. quæ Conſtantino, & Licinio Auguſtis, ambobus iterum conſulibus, cum alias regiones, tum Orientem præcipue lacerauit. nouum morbi genus emerſerat, vlcera carbunculorum ſimilia. quæ toto diſperſa corpore ægrotos in magna pericula coniecerunt, præcipue autem in oculis ſæuientia omnis generis, ſexusq; homines extinxerunt. Conſtantinus ad concordiam cum Licinio confirmandam priſtino fœderi ius affinitatis adiunxit, Conſtantia illi ſorore deſponſa. atque appetente vere copias omnes, quibus conuentum indixerat, ad diem conſtitutam adeſſe mandauit. quæ omnes ex Gallia, Hiſpania, & Britannia tanta animorum alacritate præſto fuerunt, vt non ab Imperatore accitæ, ſed à Deo miſſæ ab hominibus crederentur. vt merito de illis Nazarius orator dixiſſe in oratione pòſt ad illum habita videatur: *In ore eſt omnium Galliarum, exercitus viſos, qui ſe diuinitus miſſos præ ſe ferebant. flagrabant horrendum neſcio quid vmbone coruſci, & cæleſtium armorum lux terribilis ardebat. tales enim venerant, vt tui crederentur. hæc ipſorum ſermocinatio, hæc inter audientes ferebant: Conſtantinum petimus, Conſtantino imus auxilio. illi cœlo lapſi, illi diuinitus miſſi gloriabantur, quod tibi militabant.* Hæc nonaginta millia peditum, octoginta equitum fuiſſe Zoſimus refert. Dum autem hi conueniebant, Conſtantino iter cum exercitu faciente grauis belli, quod moliebatur, animum cogitatio ſubiit. quippe rem in Italia gerendam eſſe non ſolum cum gente bellicoſiſſima, ſed etiam in prouincia præſidiis, opibus, oppidisq; firmata, & cum eo duce, qui non tam humanis viribus, quàm magicis præſtigiis ad victoriam niteretur. nimirum maiore præſidio opus eſſe, quàm quod à militari expectari virtute poſſet. confugiendum ad diuinum auxilium eſſe, non eorum, quos ſequuti Galerius, & Maximianus fœdiſſimum vitæ exitum falſis oraculis, ac vaticiniis audiendis adepti eſſent, ſed eius, quem pater ſuus veneratus, cuſtodem, conſeruatoremq; regni haud dubie cognouiſſet. Hunc igitur toto animo cœpit implorare, vt ſe, qui nam eſſet, ſibi dignaretur oſtendere, ac rebus, quas moliretur, opem, auxiliumq; præbere. Ecce autem, dum intentus in hac precatione verſatur, repente poſt meridiem ſole iam ad veſperum inclinante, viſum mirabile,

diui-

diuinumq́; conſpexit. Vidit autem Crucis ſignum ex lucis ſplendote confectum in cœlo ſoli imminens, quod his verbis cingebatur: IN HOC VINCE. atque illud idem exercitus, qui cum eo erat, plenus ſtuporis eſt conſpicatus. Hanc rem Euſebius idem ſe ex eius narrannis, & iureiurando affirmantis ore excepiſſe poſt pacatum Imperium, prodir. & Artemius miles ſe vidiſſe, ad Iulianum Auguſtum ſcribens confirmauir, his verbis: *Conſtantino contra Maxentium bellum difficillimum ineunti ſignum crucis apparuit in cœlo media die ſuper ſolem radiis coruſcans litteris ſydereis victoriam prænuncians. nos enim, qui bello interfuimus, ſignum vidimus, litterasq́; legimus, totusq́; conſpexit exercitus, multiq́; hodie teſtes extant in exercitu tuo.* Conſtantinum igitur hoc viſo fluctuantem, & quid nam id ſibi vellet, anxie perquirentem ſuperueniens nox oppreſſit. in quiete inde ſpecies viri humano habitu auguſtions cum ſigno crucis præmonſtrato ſe obtulit, præcipientis, vt ſignum ei, quod in cœlo aſpexerat, compar efficeret, idq́; in prœliis adhiberet. nam eius pręſidio victoriam relaturum. vbi vero illuxit, rei ſtupore attonitus amicos propere aduocauit, ac ſedens inter eos viſum exponit. inde ex eorum conſilio ſacerdotes, interpretesq́; Chriſtianæ legis adhibuit, rogans, vt quid de diurno ſigno, quid de nocturno viſo ſentirent, ex fide promerent. Cui illi conſtanter reſponderunt, eum, cuius ſpeciem in quiete vidiſſet, Chriſtum eſſe, Dei vnius filium vnigenam. ſignum autem notam eſſe immortalitatis, trophæumq́; victoriæ ab illo de morte, tum cum in tertis egit, relatæ. Illo ſuper his admirante, ac ſingula ſibi explicari latius poſtulante, cauſſam inde Chriſti aduentus docent, eamq́; certis ſacrorum vatum prædictionibus firmant. vitam deinde, ac diſciplinam, ac demum mortem, & reſurrectionem eius, ſpesq́; beatæ vitæ poſt mortem hominibus in ſe credentibus oſtentatas exponunt. Quæ cum audiſſet Conſtantinus, tacita religione perfuſus ſtatuit, exoletũ poſthac ſimulachrorum cultum prorſus abiicere, atq; vnius ſeſe Chriſti tanquam veri Dei cultui conſecrare. ac ſpe ſua in eius auxilio collocata, quæ bello vſui erant, eò alacriore animo inſtitit apparare, omnibus fere comitibus, & ducibus eius non ſolum tacite muſſantibus, ſed etiam rei omen aperte timentibus. Itaque adhibitis peritis artificibus vexillum, vt monitus fuerat, tale conſtruxit. Haſtam oblongam, & rectam auro circunueſtiuit, eiq́; tranſuerſum cornu ſic applicuit, vt crucis formam effingeret. in ſummo coronam poſuit, margaritis, auroq́; contextam, atque in ea Chriſti nomen duabus tantum primis Græcorum litteris X, & P ſcriptam intexuit. ex cornu vero velum tenue lapidibus, & auro contextum ſuſpendit, ac lectiſſimis iuuenibus ſignum illud partitis muneribus ferendum dedit, poſthac pro Labaro Imperatoris in acie præferendum. quod Euſebius quoq; ſe vidiſſe teſtatur. His, ceterisq́; rebus, quæ ad terreſtre, maritimumq́; bellum gerendum pertinere videbantur, paratis, Rheni limite præſidiis firmato, exercitum inde crucibus inſignitum ducere ad alpes inſtituit. ſic enim Prudentius his temporibus proximus ſcriptum reliquit:

Chriſtus purpureum gemmato textus in auro
Signabat labarum. Clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat. ardebat ſummis crux addita criſtis.

Alpibus ſuperatis Seguſionem acceſſit. quæ vrbs clauſtrum Italiæ obiicit. Seguſienſes ſitu, & muris firmiſſimis freti Conſtantino aduenienti portas clauſerũt. Cuius rei ille iracundia percitus, ne tempus adhibenda obſidione contereret, faces portis propere intulit, & propugnaculis ſcalas admouit. Cum autem incendium ſtatim ad proxima vrbis ædificia peruaſiſſet, ciues exterriti deditionem repente fecerunt. Quod vbi Conſtantinus vidit, ignem, ne latius funderetur, magna cura reſtrinxit. atq; eis veniam, quam ab initio repudiarant, impertiit. Quare in vetere oratione ad ipſum dicta hæc ſcripta ſunt: *Tibi vincendi erant milites paulo antè Romani armis omnibus more primæ claſſis armati, & pro facinoris conſcientia nunquam, niſi morte, ceſſuri. probauit hoc prima obſtinatio eorum, qui ſub ipſis alpium iugis munitiſſimo ſcilicet muro, ac ſitu tenentes oppidum auſi fuerunt te imminente reſiſtere, ac portas claudere, non credentes te ipſum adeſſe. quis enim crederet, tam cito à Rheno ad Alpes Imperatorem cum exercitu peruolaſſe? Luerunt igitur ilico dementiæ ſuæ pœnas, cum oblatam ſibi a clementia tua veniam recuſaſſent. neque enim vallo, foſſaq́; obſeſſio inchoata eſt, nec cuniculis agendis, nec machinis*

admouendis, nec incutiendo ariete tentati, quaſſatiq́ ſunt muri. ſed ſtatim iniecta faces portis, ſcalæ admotæ propugnaculis. Reliqua inde, quæ vetuſtatis iniuria deſunt, Nazarius alia oratione ſuppleuit: *Seguſienſium,* inquit, *ciuitatem, quam primam iter dederat, victoria facilis amplexa eſt quæ reſiſtendi pertinacia ita in ſe Imperatoris vim conuertit, vt pietatem tamen non alienauerit. nam cum introitus vi, manu quæreretur, & portarum inflammatio ignem late diſtuliſſet, cuius facilis per adiuncta contagio partu peſtifero valeſcebat, maxima benigniſsimi Imperatoris fuit cura, non modo vt incendium non adiutum ſeneſceret, ſed oppreſſum emori poſſet. & longe operoſior clementia, quàm fortitudo, perfecta eſt, cum plus in conſeruanda vrbe, quàm in capiēda fuerat, laboris oriretur.* Seguſione capta inde in campum Taurinorum deſcendit, vbi exercitum hoſtium ſpecie terribilem repperit. Hi erant clibanarij. nempe equi, hominesq́; pariter ferri operimento ſepti, quos ſuperne tectos equorum pectorib. demiſſa lorica, & crurum tenus pendens ſine impedimento greſſus à noxa vulneris vindicabat. Quibus contemptis Conſtantinus equites cataphractos maximi in prœlio roboris opponit. his diſciplina pugnandi erat, vt cum aciem arctaſſent, tenorem impreſſionis ſeruarent, & tuti à vulneribus occurentia omnia ſine hæſitatione perrumperent. atq; inde auxilium ab induſtria petit. quippe aciem in hoſtes educit, eosq́; in ſe ruentes reductis repente agminib. claudit. atq; in medio interceptos clauis inuadit: quæ grauibus, ferratisq́; nodis maxime capitibus inflictæ, quos ictu attigerant, ruere compellebant. interfectis ad vnum omnibus ſaluis Romanis horror armorum ad victoriæ miraculum eſt translatus; quòd qui inuulnerabiles habebantur, ſine hoſtium vulneribus interiſſent. Eodem etiam tempore Vercellas expugnatas opinor. has enim D. Hieronymus paulo pòſt raro habitatore ſemirutas fuiſſe, ſcribit ad Innocentium, nemine alio auctore illius calamitatis extante. Hac pugna pugnata Brixiam inde proceſſum eſt. Ibi cum magnus equitatus eſſet, conſerto prœlio primo impetu pulſus Veronam, ad firmiora præſidia ſe recepit. Veronenſes immanibus confiſi copiis, quæ ſub aduentum Conſtantini metu perculſæ illuc confluxerant, & ipſi accedētis eius Imperium detrectarunt. Cum Atheſis amnis ſaxis aſper, & gurgitib. vorticoſus, & impetu ferox oppugnationem prohiberet, omnemq́; retro regionem euehendis copiis tutam defenſamq́; præſtaret, id ne diutius hoſtibus prodeſſet, Conſtantinus effecit. nam ſuperioribus in locis, qua lenior amnis, & ignari hoſtes erant, exercitus partem traduxit, atq; ita ancipiti prœlio circumuentos, obſeſſosq́; experiri armis coegit. adeoq́; eruptionem tentātes cæcidit, vt ipſe etiam dux Ruricius cum parte copiarum ad accerſenda auxilia muris exceſſerit. Quē vt reuerti ſenſit, parte exercitus ſumpta, ne ſi totum produxiſſet, intermiſſa obſidione ſpacium reſpirandi clauſis, aut refugiendi, aut imminendi tergo præberet, præcipitante iam die in prœlium prodiit. Et primo quidem aciem inſtruxit duplicem. mox prouiſo hoſtium numero explicari ſtatim in frontem ordines, & extendi latius iuſſit. ac ſigno dato ipſe ſe in confertiſſimos hoſtium globos immiſit. prœlio inde vix multa nocte perfecto, in quo etiam dux Ruricius cecidit, Conſtantinum ſui corripiunt lacrymantes, amplexiq́; totum ſanguine hoſtili perfuſum, grauiter, quòd ſe tanto periculo commiſiſſet, & parum ſibi conſuleret, obiurgarunt, quo pereunte ſatis conſtaret totam eſſe remp. perituram. Dato inde obſeſſis ſpacio pœnitendi, Aquileia, quæ oppugnationem experta ſe legatis miſſis dedebat, in fidem recepta. Inde Veronenſibus, cum ponere iuſſiſſet arma, ignouit. verum ne conſcientiæ timore diffugerent, in vincula tradidit. Cum autē præfecti, & milites, quo modo tot vincula parari poſſent, ambigerent, Conſtantinus ex gladiis eorum gemina aptari clauſtra præcepit. Inde traiecto Pado vrbes Æmiliæ reſiſtentes inuaſit. atq; oppugnando ad deditionem adduxit, Placentiam, Parmam, Brixillum, Regium, Mutinam, Bononiam, & Claternam. Mutinæ præcipua mentio eſt in Panegyrico. D. autem Ambroſius ſcribens poſt aliquot annos ad Fauſtinum, hæc omnia oppida ſemiruta fuiſſe narrat. neque aliud ferme bellū proditum memoriæ eſt, quo dirui ante barbarorū in Italiam impetum potuiſſe videantur. Adducta in poteſtatem omni circumpadana Italia, recta cum toto exercitu Romam verſus ire perrexit. Maxentius autem hæc audiens non ſolū vrbe, ſed etiam parietib. ſe tenebat, aut prodigiis, aut infauſtis fortunæ ſuæ

præſa-

præſagiis territus. non in campum ire, non exerceri armis, non puluerem pati ſtudebat. tantum in Palatio ambulabat, aut in hortos Salluſtianos ſe conferebat, & his deliciis turpiſſimam ſuam formidinem contegebat. non enim ſe imbellem, ſed beatum, non inertem, ſed ſecurum videri volebat. quoties milites in concionem vocabat, ſe ſolum cum illis Imperatorem, alios per limites pro ſe militare iactabat. ac ne tum quidem, cum aduerſa ſuorum prœlia audiit, obuiam ire contendit, cum Pado limite, aut Apennini iugis vteretur, ſed litteras cladium ſuarum indices ſupprimebat. interdum etiam palam, vt vſque ad portas veniretur, optabat. Interim Conſtantinus exercitum ad Tiberim amnem adduxit, atque ibi caſtra fecit. ceterum nullis hoſtilibus copiis occurrentibus vehementer animo doluit, verens, ne Maxentius intra vrbem incluſus obſideri ſe pateretur. nam omni Africa exhauſta, omnibus inſulis exinanitis infiniti temporis annonam congeſſerat. ipſe vero ab obſidione vrbis abhorrebat, ne Romanos, quorum incolumitati conſulebat, grauiore aliqua calamitate afficeret. Inter hæc Maxentius Palatio migrauit, & cum vxore, ac filio in priuatam domum, quaſi ſe abdicaret Imperio, ſponte abiit. poſt biduum demum, qui dies erat VIII Kalend. Octobris, pridie, quàm ſeptimum Imperij ſui annum iniret, magicis præſtigiis, ac fallaciis ſuis fretus porta Flumentana exiuit, atque ad pontem Muluium Tiberim traiecit, Romanorum, & Italicorum octoginta millibus, Afrorum quadraginta millibus, Siculorum ingenti numero ſeptus. vt totus exercitus centum, ac ſeptuaginta millia peditum, ac decem, & octo equitum contineret. atque hoc facto pontem ſupra Tiberim ex lintribus ita contabulauit, vt fibulis ferreis, quibus ab vtraque ripa diſtinebatur, reuulſis facile ſolui poſſet, ſi quis reſcindere vellet. præcepit autem fabris, vt cum primum exercitum Conſtantini pontem ſui inſequendi cauſſa conſcendiſſe vidiſſent, fibulas laxarent, ac pontem ſecundo ire flumine ſinerent. Pòſt paulo Conſtantinus aciem inſtruere cœpit. qua re animaduerſa idem quoque Maxentius fecit. verum, vt euentus ſtatim oſtendit, imperitiſſime. nam in ripa amnis ita conſtitit, vt nemo ſuorum euadere, nemo gradum referre, &, ſi opus eſſet, prœlium redintegrare poſſet, cum à fronte armis, à tergo Tiberi arceretur, quem vltimorum veſtigia præſagio quodam euenturæ cladis attingerent. adeo vero magnus erat exercitus, vt vltra, quàm proſpici poſſet, extenta acies pertineret, tanta porro ſubſidiorum, atque ordinum firmamenta erant, vt acies non porrectior, quàm robuſtior validum murum vtrinque præberet. Quod vbi Conſtantinus animaduertit, ſignum pugnæ dedit, ac primus, cum in prima acie ſtaret, prælato crucis vexillo in hoſtes cum equitatu inuaſit. Inde pedites dignos ſe tanto duce teſtari, & ipſi magno ſe impetu incitarunt. Acri commiſſo prœlio Romani, atque Itali ſegnius ſe periculis obiecere, quòd acerba tyrannide ſe liberari optarent, reliquorum partim ab equitibus, partim à peditibus Conſtantini magna eſt edita ſtrages. Maxentius, vbi equitatum ſuum in fugam verſum conſpexit, & ipſe per pontem, quem diximus, ad vrbem redire maturauit. quem ſequuti effuſe ſui, ſiue ponte ingentem molem non ſuſtinente, ſiue propter anguſtias tantam multitudinem excludente, omnes in flumen præcipites abiere. Hinc ripæ ſtragibus tegi, Tiberis corporum aceruis repleri. Cum alios amnis hauſiſſet, Maxentium etiam cum equo, & armis inſignibus fruſtra conatum per abrupta ripæ vlterioris euadere idem correptum gurgite deuorauit. & aliorum quidem corpora, atque arma præceps fluuius voluendo deuexit, illum autem eodem, quo extinxerat, loco retinuit. Victoria in vrbem delata nemo aperta lætitię ſigna dedit, quòd primo tanto rei nuncio fidem non haberent. vbi vero caput Maxentij ſumma haſta præfixum ferri conſpexerunt, vniuerſi gaudio exultarunt. &, cum tota vrbe portaretur, vocibus contumelioſiſſimis inceſſerunt. vrbs tota lætis clamoribus perſonauit. Senatores, quorum pleriq; in vinculis erant, liberati cuſtodiis vrbe ad Conſtantinum exierunt, atq; ad pedes proiecti ſe, & vrbem illius poteſtati, ac fidei permiſerunt. Sic enim Prudentius dixit:

Ipſe ſenatorum meminit clariſſimus ordo,
Qui tunc concreto proceſſit crine, cathenis
Squallens carcereis, aut nexus compede vaſta,

Complexusq́; pedes victoris ad inclyta flendo
Procubuit vexilla iacens. Tunc ille ſenatus
Militia vltricis titulum, Chriſtiq́; verendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.

Hæc, vt ſcripſi, in ſecundo conſulatu Conſtantini, & Licinij, VIII Kal. Octobris geſta ſunt. in quem diem, quoniam prima Indictio Conſtantini Imperantis incurrit, vt etiam in Faſtis Conſulum Græcis eſt annotatũ, ſequitur neceſſario, hos conſules anno à Chriſto nato trecenteſimo duodecimo iniiſſe. quod facile etiam quiſque intelliget, qui Indictionum quinta decima ſpacia retro repetere numerando voluerit ab hoc, quo hæc ego ſcribebam, anno, nempe milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quinto, qui fuit Iubileo à Gregorio XIII Pontifice feliciſſime peracto inſignis, vſq; ad hunc, quo Romanis tanta lux ſalutis, ac libertatis affulſit. Quod idcirco admonui, vt rerum, quæ mox dicentur, mira ex hoc conſtantia, ac prope conſpiratio notaretur. qua in re plerique plane titubare videntur. Hactenus quæ Conſtantinus in Gallia geſſit. nunc quæ Romæ, & in Italia, perſequamur.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER III.

MAXENTIO, exercituq́; deleto Conſtantinus ſenatum vltro ſe, vrbemq́; tradentem ſubito in fidem, deditionemq́; accepit. ac triumphum tantæ victoriæ congruentem inſtruxit. Qua re cognita populus acerbiſſimo tandem iugo ſeruitutis exemptus, vrbẽ paſſim coronis ornauit, ac patefactis effuſus portis ipſum curru inuectum tanta animorum alacritate excepit, vt ſatis conſtet, nullum Imperio Rom. diem, quo Rom. ciuitas maioris, atq; effuſioris ſigna gratulationis ediderit, illuxiſſe, nullumq́; triumphum aut lætiorẽ, aut mirabiliorem ne ipſam quidem veterum litterarum memoriam prodidiſſe. Neq; enim more ſolito agebãtur ante currũ vincti duces, ſed ſoluta nobilitas incedebat, nec barbari in carcerem trudebantur, ſed conſulares è carcere trahebantur. Neo Roma ipſa alienigenas captiuos accipiebat, ſed ſemetipſam captiuitate laxabat. &, quo nihil adiici ad gloriæ magnitudinem amplius poterat, imperium recipiebat, quæ ſeruitium ſuſtinuerat. Duci vero videbantur omnibus ſubacta vitiorum agmina, quæ acriter ciuitatem obſederant, ſcelus, & perfidia domita, furor, & crudelitas vincta, ſuperbia, atq; arrogantia debellata, luxuries, & libido cõſtricta. Quem comitatum ſequebatur ſubinde caput tyranni, quod adhuc ferociam, atq; immanitatem ſpirare inter ipſas horrendę frontis minas videbatur. congerebantur autem in eum vulgo probra, & contumeliæ. quaſi vero turpibus oppreſſoris ſui ludibriis ipſam auſpicari libertatẽ iuuaret. Vrbem inde ingreſſum omnes omnis ætatis, & ſexus homines fauſtis acclamationibus vindicem, liberatoremq́; ſuum conſalutarunt. Tum tecta moueri, & altitudo culminũ attolli viſa, quacunq; ipſe tardo molimine inuehebatur; tanta illum populi, tanta patrum frequentia prouehebat ſimul, ac retinebat. felices, qui illum propius aſpicerent, longius poſiti nominabãt. quos præterierat, loci, quem occupauerat, pœnitebat. auſi etiam quidam ſunt, vt conſiſteret, flagitare, & vbi ad Palatium venit, quòd nimis cito perueniſſet, expoſtulare, & cum ingreſſus eſſet, non ſolum oculis ſequi, ſed pene etiam ſacrum limen irrumpere. Inde omnes circumfuſi, vt exiret, opperiri, tanta officij ſedulitate, omnino vt viderentur eũ, à quo obſidione exempti fuerãt, obſidere. Per ſeptẽ inde dies Conſtantinus gratias Deo agi de tãta victoria iuſſit. atq; interim rebus Rom. cõſtituendis ſe tradidit.

Præci-

Præcipue, in curiam cum veniſſet, comiter, ac benigne patres appellauit, & præclara quædam ſanciuit, quibus ſenatui auctoritatem priſtinam reddidit, ac dignitatem eius in perpetuum curæ ſibi fore ſpopondit, optimatibus in Senatorium ordinem ex omnibus prouinciis lectis; vt ſenatus non tam nomine, quàm re, illuſtrior eſſet, cum ex totius orbis flore conſtaret. mox magna libertate Chriſtum Dei filium, licet non æquis multorum auribus, nunciauit. Ad populum inde cum proceſſiſſet, benigne illum affatus ad omnem laudabilem moderationem, obſequiúmque hortatus eſt. Atque vtroque quidem in loco à clariſſimis, qui tum in vrbe erant, oratoribus ſalutatus, ac diuinis in cœlum præconiis eſt ſublatus, vt non plus laudis fortitudini eius aſcriberent, quàm pietati tribuerent. ipſum namque non tam ſceleratos puniſſe, quàm miſeros vindicaſſe; ipſum Romam in perpetuum ſtabiliſſe, omnibus iis, qui ſtatum eius labefactare poterant, cum ipſa ſtirpe deletis; ipſum victoriam adeo felicem, atque incruentam tuliſſe, vt non bello ancipiti dimicatum, ſed tantummodo vindicatum in impios videretur. Pòſt autem, cum munera, ludóſque victoriæ cauſſa in Circo ederet, præcipue in ſe omnium ora, mentéſque conuertit, diuinum oculorum fulgorem, ac cœleſtem oris dignitatem intuentium, populo ipſo grata ſpectaculorum tarditate gaudente, & vernaculis artificibus ob hoc ſolum fauente, quòd Conſtantino ſpectante certarent. Interim Romanis omnibus, qui contra ſe arma tulerant, veniam dedit, bona, & patriam omnibus à Maxentio ſpoliatis reſtituit. quos vero ille furoris ſocios, auctoréſve habuerat, quæſtionibus ſeueriſſimis habitis condemnauit. & Prætorianos milites, qui ſibi aduerſati Maxentio pertinaciſſime fauerant, funditus è Republica ſuſtulit, ac ſedem eorum Caſtrum prætorium, quondam ab Octauiano Auguſto conſtructum diſturbauit. mox, legibus multis ad coercendas ciuitatis late fluentes libidines conſtitutis, omnibus conqueri volentibus faciles aditus, patientiſſimas aures, ac benigna reſponſa exhibuit. Quibus officiis omnes ita cepit, vt non tam dolerent, quòd tyrannum tamdiu tulerant, quàm quòd talem principem nimis ſero adepti erant. Ob has res ad ceteros honores habitos Senatus Maximum eum appellauit, atque ei arcum, qui adhuc manet, ſub Palatij radicibus cum hoc elogio dedicauit: *Imp. Caſari Fl. Conſtantino, Maximo, Pio, Felici, Auguſto, Senatus, populúſque Romanus, quòd inſtinctu diuinitatis, mentis magnitudine, exercitu ſuo tam de tyranno, quàm de omni eius factione vno tempore iuſtis Rempubl. vltus eſt armis, Arcum triumphis inſignem dicauit, liberatori vrbis, fundatori quietis.* Quin etiam ſtatuam equeſtrem poſuit crucis ſignum dextra tenentem, atque ita ſubſcripſit: *Hoc ſalutari ſigno vero fortitudinis indicio ciuitatem iugo ſeruitutis liberaui, & Senatum, populúmque Romanum in libertatem vindicaui, ac priſtinæ dignitati, ſplendoríque reſtitui.* Conſtantinus contrà inſignis beneficij, quo per ſignum Crucis affectus à Chriſto fuerat, memor multa, eáque ad memoriam illuſtria eximiæ ſuæ erga illum pietatis edidit documenta. Nam primum columnis excitatis, tituliſque inſcriptis ſalutaris ſigni virtutem omnibus indicauit, ac media in vrbe ingens Crucis trophæum aduerſus hoſtes erexit. idque Romanorum, aliorúmque omnium Imperio ſubiectorum eſſe propugnaculum declarauit. Inde populis omnibus ad Romanum Imperium pertinentibus libertatem, quam vellent, religionem colendi permiſit, atque edicto, ſuo, & Licinij Auguſti nomine, edito Chriſtianis & templa, & conuentus habere conceſſit. idque ad Maximinum etiam, vt in Oriente proponeret, miſit. Epiſcopos porro ad ſe accerſitos honoribus ſummis affecit, ac tanquam viros Deo ſuo ſacratos benigne, ac liberaliter appellauit, ac ſecum ducere, & præſertim eum, qui à ceteris colitur, dextrum habere inſtituit, atque eccleſiis Dei ſubſidia opulenta ſuppeditauit, oratoria alia augens, alia in altum erigens, ac donariorum multitudine ſacraria eorum illuſtrans, ac varia pecuniarum inſtrumenta indigentibus præbens. Atque hæc quidem omnia æqualis eius ſcribit Euſebius. Quod ſi Conſtantinus, illo teſte, cum omnes epiſcopos, tum in primis illum, qui à ceteris colebatur, excoluit, profecto pontificem ipſum Romanum præcipuo honore complexus eſt. ille vero fuit Miltiades. probe ratus namque ad fidem, dignitatémque ſuam pertinere, vt vrbem Romam, quam, vt dixit Pro-

ſper, non Romani ſolum arcem Imperij, ſed Chriſtianæ quoque religionis ſolium eſſe competiebat, illuſtri aliquo maioris templi monumento inſtrueret, ac ſimul epiſcopo Romano Petri principis apoſtolorum ſucceſſori, & Chriſti vicario domicilium, tanto conueniens faſtigio, compataret, Miltiadi cum prædia ac dona multa, tum in primis Auguſtale Palatium in Laterano impertiit, atque ipſe aliò ad habitandum perrexit. Quin etiam Saluatori continentem Palatio baſilicam inchoauit, quæ poſtea baſilicæ Saluatoris Conſtantinianæ, ac Lateranenſis nomen inuenit. Itaque Miltiades paulo pòſt, cum decretum de primitiua Eccleſia in Concilio faceret, Burcardo, Iuone, & Gratiano teſtibus, ſic ſcripſit: *Conſtantinus ex principibus primus fidem veritatis patenter adeptus dedit licentiam per vniuerſum orbem in ſuo degentibus Imperio non ſolum fieri Chriſtianos, ſed etiam fabricandi eccleſias, & prædia conſtituit tribuenda. denique donaria immenſa contulit, & fabricam templi primæ ſedis beati Petri principis apoſtolorum inſtituit, adeo vt ſedem Imperialem, in qua Romani principes præſidebant, relinqueret, & beato Petro ſuiſque ſucceſſoribus profuturam concederet.* Meminit huius baſilicæ D. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ, cum dixit: *Fabiola poſt mortem ſecundi mariti in ſemetipſam reuerſa ſaccum induit, vt errorem publice fateretur, & vrbe ſpectante Romana ante diem Paſchæ in baſilica quondam Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtetit in ordine pœnitentium, epiſcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus.* His omnibus rebus agendis duo tantum menſes ſunt attributi. Siquidem Nazarius dixit, quod mali ſexennio toto Maxentij dominatio feralis inflixerat, id bimeſtrem fere curam Conſtantini ſanaſſe. Cum ergo à VII Kalend. Octobris, quo die, vt ſcripſimus, victoria de Maxentio parta eſt, ferme vſque ad VII Kalend. Decembris Romæ his intentus curis egiſſet, inde vrbe, vt Mediolanum adiret, exceſſit. Interea vero dum ille Romæ fuit, Maxentij caput ab eo per Italiam miſſum tantos concurſus hominum excitauit, tantáſque ex oppidis effuſiones commouit, vt facile, quanto in metu fuiſſent, præſenti gratulatione docerent. Nauales autem copiæ eius primum portus Italicos occuparunt, deinde inſulas Africi maris, atque ipſam demum Africam eò tranſuectæ recuperarunt. Ita vno tempore Italia, atque Africa ditioni Conſtantini ceſſerunt. Ille autem vrbe egreſſus Æmiliæ, Liguriæ, Venetiæque ciuitates ſuperiore bello afflictas perluſtrans aduentu ſuo releuauit. ex quibus præcipue Mutinam, & Aquileiam, multis affectas beneficiis recreauit. vnde dixit Nazarius: *Præterea te Aquileia, & Mutina, ceteráſque regiones, quibus propter inſequutas incredibilium bonorum commoditates gratiſſima fuit ipſius oppugnationis iniuria.* Itaque Mutinenſes Conſtantino ad ſe accedenti teſtificandi animi ſui cauſſa columnam, quæ adhuc viſitur, poſuerunt cum hac inſcriptione: *Imperatori Cæſari Fl. Conſtantino Maximo, Victori, Semper Auguſto, Diui Conſtantij Filio Bono R. P. Nato.* Idem aliæ quoque fecere ciuitates. Italia vero ſcutum, & coronam aureã dedicauit, vt conſcientiæ debitum aliqua ex parte leuaret, quòd virtuti ſcutum deberi, coronam pietati, non ignoraret. vt in vetere Panegyrico ſcriptum eſt. Ceterum Romanis, atque Italis paſſim edicto Conſtantini ad Chriſtiana ſacra ſuſcipienda ſe conferentibus Maximinus Auguſtus in Oriente Conſtantini, aut Licinij imperio cedere nolens edictum ad ſe miſſum ſuppreſſit. atque epiſtolam ad præfectos ſuos miſit, quà ſuo nomine permitti iuſſit ciuitatibus, vt ſuo quiſque in colenda religione arbitrio vteretur, & ne quis quemquam in ſuo munere impediret. verum, quoniam de templis, & conuentibus frequentandis, quod erat in edicto Conſtantini, & Licinij, verbum nullum fecit, Orientales ea inire non auſi ſunt. Conſtanti-
313 nus inde, Licinio ad ſponſalia Conſtantiæ celebranda vocato, poſtero anno cum eo conſulatum iniuit, qui vtrique tertius obtigit. ac ludos Seculares, qui in eum annum ſolemni repetito temporum ſpacio incidebant, tanquam ſacris Chriſtianis aduerſos Romæ fieri vetuit, atque in perpetuum, teſte Zoſimo, ſuſtulit. Maxentij caput in Africam miſſum, quam ille in primis attriuerat, incredibili omnes lætitia cumulauit, & quanquam nondum tempeſtiuo mari, affuerunt tamen nauigantibus felices auræ, & flatus ſecundi, beatiſſimæq; victoriæ ipſa etiam elementa fauerunt. Conſtantinus autem, & Licinius Mediolanum progreſſi Conſtantiæ

nuptias

nuptias magna lætitia celebrarunt, ad quas Helena Auguſta mater, & Conſtantia ſoror, & Criſpus, ac Conſtantia filij ex concubina ſuſcepti occurrere. Conſiliis inde inter ſe de Republica agitatis duo decreta fecere, vnum, vt Maximino tyrannidem exercenti bellum armis communibus inferretur; alterum, vt Chriſtianis libera concilia traderentur. id vero hoc edicto complexi ſunt: *Cum libertatem religionis cuique tribuendam eſſe iudicaremus, Chriſtianos quoque fidem ſuam pro arbitrio ſuo colere iuſſimus. quoniam vero multa ex eo edicto ſuborta controuerſiæ ſunt, factum eſt, vt multi ab eiuſmodi religione receſſerint. Cum igitur ego Conſtantinus, & ego Licinius Auguſti Mediolanum veniſſemus, atque ibi in Concilio, quæ ad Rempublicam pertinerent, accurate diſquireremus, illa etiam populo Romano vtilia decernenda ſtatuimus, quibus diuinus cultus contineretur, hoc eſt, vt Chriſtianis, & aliis omnibus liberam optionem daremus eam religionem ſequendi, quam ipſi vellent. Quare hanc noſtram ſententiam recto iudicio in edictum rettulimus. Proinde quicunque poſthac Chriſtiana ſacra ſibi obſeruanda ſuſceperit, eum libere, ac tuto facere poſſe, iubemus. eadem ratione templa, & loca, in quibus conuenire ſolebant, reſtitui, & noua conſtrui poſſe ſtatuimus.* Fuere autem Mediolani per menſem Martium, ſiquidem reſcripta inde illo menſe à Conſtantino, & Licinio tertium conſulibus data reperiuntur in Codice, quem Theodoſius Imperator confecit. cuius auctoritatem ſæpe abhinc in his digerendis, explicandisque temporibus adhibebimus. Nam qui in actionibus Imperatorum, ac pontificum, regumque narrandis annorum, & menſium diligentiam omiſerunt (quod adhuc plerique omnes fecerunt) ij aliena quædam, ac prope portentoſa in eorum hiſtoriam intulerunt.

His Mediolani actis, Licinius Illyricum, Conſtantinus Galliam repetiuit. atque vterque ibi rem geſſit, ille cum Maximino, hic vero cum Francis. Maximinus namque, cum æquo animo ferre non poſſet, ſibi aliquid à Conſtantino, & Licinio mandatum eſſe, qui ſummum inter eos, vt ipſe iactabat, locum teneret, ſpreto fœdere, quod cum Licinio icerat, repente è Bithynia in Thraciam, Illyricumque traiecerat. Quod vt Licinius ſenſit, ſubito contracto exercitu obuiam ire contendit. & primo victus, deinde redintegrato prœlio victor ipſum è Thracia in Bithyniam repulit, ac ſubinde inſequutus eo perrexit. Ibi Maximinus inani reſponſo vatum, atque ariolorum proſpera omnia (vt fieri in eiuſcemodi negotiis aſſolet) promittentium confirmatus, cum ingentes copias comparaſſet, bellum inſtaurauit, & ſigna ad Aſtacum contulit. verum primo concurſu pulſus in fugam ſe dedit, à militibus ſuis præter paucisſimos derelictus. Quare conſilij inops, ne agnoſceretur, Imperij inſignia poſuit, ac, fuga arrepta, cum paucis ex pago in pagum occulte procedens in Ciliciam vſque peruenit. vbi ſe in oppido Tarſi munito incluſit. Ibi vero furore accenſus vates, ac ſacerdotes omnes, quorum vaticinio fretus, ſummi certaminis diſcrimini ſe commiſerat, interfecit. ac rerum actarum pœnitentia captus edicto propoſito Chriſtianis templa demum, ac liberos conuentus indulſit.

Neque ita multo pòſt, dum exercitus eius in Bithynia relictus prœlio cum Licinio certat, miſera morte occumbit, acerbis repente doloribus corporis cruciatus, atque atroci liqueſcentium membrorum ardore, quem Medici ſub hecticas febres referre non inepte poſſent, conſumptus; vt Galerij non tam vitam, & mores, quàm mortem, & mortis genus fuiſſe videatur imitatus: cum, teſte Victore, quadriennio Cæſar, triennio Auguſtus imperaſſet. Licinius re proſpere geſta Nicomediam cum coniuge Conſtantia ouans iniuit, eamq; vrbem Diocletiani, & Maximini more pòſt ſedem Orientalis Imperij habuit. Inde Antiochiam progreſſus Maximinum, tanquam tyrannum, publico decreto notauit; ſtatuas, ac tabulas, quæ illi, ac filiis eius poſitæ fuerant, ſuſtulit; gentilitatis cultoribus omnes honores ademit; f. itores, & filios Maximini vita exuit, prouincias Aſiam, Ægyptum, & Orientem ſibi aſcinit, & rempublicam vna cum Conſtantino coniugis ſuæ germano magna concordia adminiſtrare perrexit,

D iiij

Ex quo communi nomine leges, & edicta Chriſtianis ſecunda, ac ſalutaria multa cōſcripta ſunt. Quare excitati in iis prouinciis Epiſcopi magna cura templa tyrannorum imperio diſturbata reſtituere, noua condere, atque encænia paſſim ingenti lætitia celebrare, crebriores conuentus habere de rebus ad fidē, & Eccleſiam conſtituendam pertinentibus incœperunt. magnus vbique populorum concurſus, ſumma gratulatio erat, quòd membra Chriſti diuulſa aliquando tandem in vnius quaſi corporis conſpirationem coiſſent. vbique chori gratias Deo agentium audiebantur. in ſuis quique eccleſiis epiſcopi populos alloquuti, vt cuique dicendi copia ſuppetebat, ingens hoc Dei beneficium enarrabant. Hæc Licinius in Illyrico. Conſtantinus autem, cum Francos fœdus violaſſe, ac delectis irruptionis auctoribus ad Rhenum tranſeundi cauſſa veniſſe audiret, eadem feſtinatione, qua redierat in Galliam, ad inferiorem Germaniæ limitem properauit, ac præſentia ſua, ne tranſirent, effecit. mox periclitandæ illorum fidei gratia ex iis locis cum exercitu abiit, nuncio maioris in ſuperiore limite tumultus ſimulato, atque eis poteſtatem traiiciendi fecit, cum reliquiſſet in occulto duces, qui ſecuros adorirentur. Neque à conſilio abhorruit euentus. Illi Conſtantinum vere ceſſiſſe rati ad ripas irrumpendi gratia conuolarunt. quare Conſtantinus audita, nauibus Rheno eximia celeritate deuectus in fines eorum inuaſit. atque agros, domosq́ue illorum depopulatus tantam vaſtitatem intulit, vt regionem prope deleuerit. Cum autem milites Romanos ſecum deduxiſſet, eos oblitos, vt vetus dixit Orator, deliciarum, circi Maximi, Pompeiani theatri, & nobilium Lauacrorum, Rheno, Danubioq́ue prætendit. ac, limitis eius agere excubias iuſſis, Arelate, ad conuentus de more agendos, ſe rettulit. Ibi dum eſſet, Donatiſtarum hæreticorum litteris ſolicitatus eſt, vt iudicium ſibi contra Cæcilianum epiſcopum Catholicum daret. Ea vero res multos, grauesq́ue tumultus excitatura ſic habuit. Prioribus annis in Africa multi Donato quodam Numida auctore ſe ab Eccleſiæ Catholicæ communione ſecreuerant filium patre minorem, filioq́ue ſpiritum ſanctum eſſe dicentes, ac Catholicos nouo baptiſmate inficientes. biennio vero antè libertate Chriſtianis per Maxentium reſtituta, vacante Carthaginis Eccleſia, populus ad epiſcopum creandum conuenit, atque omnibus Catholicorum ſuffragiis Cæcilianum diaconum, hominem Catholicum, declarauit. cumq́ue Felix Aptungitanus epiſcopus conſecrauit. Hoc facto Donatus, & ſocij eius, qui alium ex ſuo corpore ſuffici voluiſſent, cum Cæcilianum multis de criminibus apud Anullinum proconſulem Africæ accuſaſſent, ab eius communione ſe remouerunt, & templo egreſſi aduerſus illum quendam Maiorinum epiſcopum deſignarunt. Itaque graui propterea ſeditione conflata duos libellos Cæciliani crimina continentes proconſuli obtulerunt; quorum vnus quintodecimo Kalendas Maias Conſtantino, & Licinio Auguſtis tertiùm conſulibus Carthagine datus erat, qui à Sancto Auguſtino in Epiſtolis memoratur; eosq́, vt ad nouum principem Conſtantinum mitteret, popoſcerunt. Quibus acceptis Conſtantinus, licet iuris eiuſmodi imperitus, tamen Cæcilianum cum ſuis bono animo rebus vacare diuinis iuſſit, ac litteras ad Anullinum ſcripſit, vt poſſeſſiones eccleſiæ occupatas curaret reſtituendas, & clericis vacationes à ciuilibus muneribus largiretur. quæ litteræ ab Euſebio in Hiſtoria referuntur. Qua re comperta, Donatiſtæ contra litteras alias ad Conſtantinum miſerunt, quarum Optatus Afer meminit in libro contra Donatiſtas. fuerunt autem hæ: *Rogamus te, Conſtantine optime Imperator, quoniam ex genere iuſto es, cuius pater inter ceteros Imperatores perſequutionem non exercuit, & ab hoc ſcelere immunis eſt Gallia, cum in Africa inter nos, & ceteros epiſcopos contentiones exarſerint, vt de Gallia nobis iudices dari præcipiat pietas tua.* Quibus Conſtantinus reſpondit ſingulari moderationis, atque æquitatis exemplo: *Petitis à me in ſeculo iudicium, cum ego ipſe Chriſti expectem iudicium.* Dedit tamen iudices Maternum Agrippinenſem, Rheticum Auguſtodunenſem, & Marinum Arelatenſem epiſcopos, atque Miltiadi epiſcopo Romano ſcriptis litteris huius cauſſæ cognitionem, vt propriam, commendauit. Eas litteras S. Auguſtinus epiſtola C L X V miſſas ſignificauit, Euſebius vero in Hiſtoriam quoque coniecit, his verbis: *Quoniam litteris Anullini proconſulis Africæ audio, Cæcilianum epiſcopum Carthaginis*

ginis ab epiſcopis Africanis multis criminibus onerari. ægre autem fero, in his prouinciis, quas vltro mihi Deus conceßit, plebem, & epiſcopos inter ſe diſcordia laborare; placet, Cæcilianum cum decem epiſcopis accuſatoribus eius, totidemque, quos ipſe aſciuerit, Romam venire, vt ibi coram vobis, & Rhetico, Materno, & Marino collegis veſtris, quos ea de cauſſa Romam adire iußi, poßit audiri, prout lex Dei ſanctißima iubet. mitto etiam litteras Anullini ad me ſcriptas, vt ex iis litis modum imponere queas. neque enim vos latet, me tantam reuerentiam Sanctæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ adhibere, vt nolim vllum dißidium, aut diſſenſionem aliquo in loco hærere. Ex quo apparet, cum dicat, ſuam erga Eccleſiam apoſtolicam reuerentiam Miltiadi eſſe perſpectam, Miltiadem, atque Eccleſiam Romanam ſuperiore anno à Conſtantino Romam aduentante vere iis, quibus diximus, officiis eſſe cultam. Contendere igitur Romam tres ex Gallia epiſcopi, atque alij quindecim accitu Miltiadis ex Italia, atque, vt inquit Optatus, conuenere in Laterano, Conſtantino Auguſto tertium, & Licinio Auguſto tertium conſulibus. quod eſt argumento, Miltiadem Lateranum inhabitaſſe priore anno ſibi à Conſtantino donatum. VI Nonas Octobris ſexta feria conſedere Miltiades epiſcopus Romæ, Rheticus, Maternus, & Marinus Galliæ. ex Italia vero Mœrocles Mediolani, Florianus Senæ, Zoticus Quintiani, Stemnus Arimini, Felix Florentiæ, Gaudentius Piſarum, Conſtantinus Fauentiæ, Proterius Capuæ, Theophilus Beneuenti, Sabinus Terracinæ, Secundus Præneſtis, Felix Triumtabernatum, Maximus Oſtiæ, Euander Vrſini, Donatianus Foriclaudij. Cauſſa cognita in Donatum ſententia lata eſt, quia confeſſus eſt, ſe rebaptizaſſe, & epiſcopis lapſis manum impoſuiſſe. quod ab inſtituto Eccleſiæ Catholicæ abhorrebat. Cum teſtes producti à Donato confeſſi eſſent, ſe non habere quod in Cæcilianum dicerent, Cæcilianus omnium ſententiis abſolutus eſt. Miltiades autem iudicium his verbis finiuit, vt Diuus Auguſtinus epiſtola centeſima ſexageſima ſecunda, & Optatus expoſuit: *Cum conſtiterit, Cæcilianum ab iis, qui cum Donato venerunt, iuxta profeßionem ſuam non accuſatum, neque conuictum à Donato fuiſſe, in ſuæ communionis Eccleſiaſticæ integro ſtatu retinendum cenſeo.* Hoc iniquo animo Donatiſtæ paſſi, iterum ad Conſtantinum ſe contulerunt, atque hanc cauſſam, neque totam auditam, neque rite iudicatam eſſe conqueſti, vt nouo eam iudicio committeret, poſtularunt. Itaque Conſtantinus alterum Arelare iudicium ad Kalendas Auguſti in poſterum annum indixit. quo epiſcopos Galliæ alia de cauſſa adeſſe præceperat, atque eo Chreſtum epiſcopum Syracuſanum cum duobus, quos ille optaret, Siciliæ epiſcopis aduocauit. Hæc apud Euſebium, Optatum, & Sanctum Auguſtinum, ita vt rettulimus, hoc anno acta à Conſtantino Cathechumeno, ſiue, vt inquit Sanctus Auguſtinus, Chriſtiano, leguntur. Conſtantino, dum Arelate eſſet, puer è Fauſta natus eſt, quem Conſtantinum vocauit. Inde Treuiros in hiberna receſſit. vbi ludos victoriæ Francicæ regia magnificentia edidit. In ea celebritate orator Gallus, ipſo præſente, orationem habuit, qua ei victoriam Maxentianam, atque hanc poſtremam Francicam, ac modo natum Conſtantinum puerum gratulatus eſt, ita exordiens: *Vnde mihi tantum confidentiæ, Sacer Imperator, vt poſt tot diſertißimos homines, quos & in vrbe ſacra, & hic rurſus audiſti, dicere auderem, niſi neſas eſſe ducerem, & commißi cuiuſdam ſacrilegij religionem vererer, ſi is, qui ſemper res à numine tuo geſtas prædicare ſolitus eſſem, hæc tanto maiora priſtinis ſilentio præterirem, per quæ non pars aliqua ſeruata, ſed vniuerſa ſibi eſt reſpublica reſtituta? Neque enim ignoro, quanto inferiora ſint ingenia noſtra Romanis. ſiquidem Latine, & diſerte loqui illis ingeneratum eſt, nobis elaboratum, & ſi quid forte commode dicimus, ex illo fonte, & capite facundiæ imitatio noſtra deriuat. Sed quamuis conſcius mihi infirmitatis ingenitæ, & inchoati potius ſtudij, quàm eruditi, cohibere me ſilentio nequeo, quominus de recuperata vrbe, Imperioque Romano, & tandem ex diuturna conuulſione ſolidato, & ipſe aliquid coner effari, vt inter tantos ſonitus diſertorum mea quoque vox tenuis exaudita videatur.* Inde de ludis agere ingreſſus, ſubiecit: *Quid hoc triumpho pulchrius, quod cædibus hoſtium vtitur etiam ad noſtrum omnium voluptatem, & pompam*

munerum de reliquiis barbaricæ cladis exaggerat, ac tantam captiuorum multitudinem beſtiis obiicit. qui, cum exitum differre liceat, perire feſtinant, ſeſeque letalibus vulneribus, & mortibus offerunt. Ex quo apparet, trucem Francum ferina ſola carne diſtentum, qui vitam contemnat, quanta molis ſit ſuperare, vel capere. quod tu Imperator in ipſo conſpectu barbariæ paulo antè feciſti. In extremo autem de filio nato ſic loquitur: *Quamuis diuina ſoboles tua ad reip. vota ſuceeſſit, & adhuc ſperetur futura numeroſior, illa tamen erit vere beata poſteritas, vt cum liberos tuos gubernaculis orbis admoueris, tu ſis omnium maximus Imperator.* Ibi etiam pridie Kal. Nouembris Conſtantinus legem pro clericis Catholicis tulit, his verbis: *Hæreticorum factione comperimus, Eccleſiæ Catholicæ clericos ita vexari, vt nominationibus, ſeu ſuſceptionibus aliquibus, quas publicus mos expoſcit, contra indulta ſibi priuilegia prægrauentur. Ideoq; placet, ſi quem tua grauitas inuenerit ita vexatum, eidem alium ſubrogari, & deinceps à ſupradictæ religionis hominibus huiuſmodi iniurias prohiberi. Datum pridie Nonas Nouembris Conſtantino A. III. & Licinio A. III. conſulibus.* Hæc à Conſtantino hoc anno in Gallia acta. Eodem anno Diocletianus, qui Imperio ſe abdicauetat, Salonæ veneno hauſto eſt mortuus. Cum enim à Conſtantino, & Licinio ad nuptias Conſtantiæ inuitatus non veniſſet, vterque ægre tulit, eumque, vt qui Maxentio nuper fauiſſet, tum vero Maximino bellanri ſtuderet, inſimulauit. Cuius criminationis dolorem vſqueadeo impatienter tulit, vt veneno epoto ſibi mortem conſciuerit, cum eſſet annos tres, ac ſeptuaginta natus; imperaſſet autem annos viginti, ac nouem poſtea, vt inquit Victor, egiſſet priuatus. Singularia hæc ei duo contigere, quòd vltro ſe Imperio abdicarit, atq; in propoſito vſq; ad finem vitæ permanſerit, & quòd priuatus inter Diuos relatus ſit. quem honorem ab Auguſtis admiratione virtutis accepit. Cum Heraclius Rufinus vrbis præfectus ciuitatem Romanam per triennium iure dicundo rexiſſet, demum hoc anno VI Idus Decembris Rufium Voluſianum ſucceſſorem eſt nactus. Baſilica Lateranenſi ingenti Chriſtianorum gratulatione Miltiadis Pontificis cura ſurgente, res Romanæ
314 lætæ in primis, tranquillæq; fuere. Voluſiano inde, & Aniano conſulibus, Conſtantinus concilio epiſcoporum ad Kalendas Auguſti Arelate coacto, Cæciliani cauſſam cognoſcendam commiſit. Epiſcopi cauſſa cognita à Miltiadis pontificis decreto non diſcedentes Cæcilianum iterum innocentem pronunciarunt. Ea re perculſi aduerſarij rurſus Conſtantinum appellauerunt, eamq; rem vt ipſe cognoſcere vellet, orarunt. Cum ille poſtulatum huiuſmodi reieciſſet, ac talem cognitionem, vt parum homini profano conuenientem, repudiaſſet, tamen ad extremum vehementibus eorum flagitationibus victus ceſſit. &, cum Romam iter intendiſſet, partes eo ſe ad cauſſam orandam ſequi præcepit. vt Sanctus Auguſtinus epiſtolis prodidit. Ibi Cæcilianus adeſſe iuſſus non affuit. Mediolanum inde procedens Donatiſtas iudicium pronunciari vrgentes eo ſe ſubſequi iuſſit, ac multis per iram à cauſſa peragenda ſe remouentibus, reliquos ab officialibus cuſtoditos Mediolanum accedere imperauit, atq; ibi demum cauſſa cognita Cæcilianum præſentem innoxium, aduerſarios vero improbiſſimos, Miltiadis, & epiſcoporũ iudicio comprobato, pronunciauit, ac res eorum fiſco addixit, vt Sanctus Auguſtinus ſæpe repetiit. Ticini etiam templum Sancto Michaeli dicitur conſtruxiſſe ob victoriam Francicam precibus ipſius archangeli partam, atq; eo Raucnnæ corpus Sancti Eleocadij tranſtuliſſe. Eiſdem conſulibus, Miltiades pontifex IIII Idus Decembris ceſſit è vita. In eius locum V Kal. Ianuarij ſubrogatus eſt Syluester ciuis Rom. atq; eccleſiæ presbyter, vir & ſanctitatis, & eruditionis magnitudine inclytus. Cuius ſanctis præceptis Conſtantinus, cum iam Mediolano Romam reuertiſſet, imbutus inchoatam ſub Miltiade Chriſtianæ pietatis laudem perfecit. ſiquidem Conſtantini Imperium totum Syluestri pontificatum, qui fuit annorum vnius, & viginti, exhauſit. atque illius auctoritate, poſtero anno ineunte, ſe, & Licinio ambobus quartum conſulibus, eccleſias duas, vnam Sancti Petri Apoſtoli, alteram S. Pauli ſibi inſtaurandas, atque augendas ſuſcepit, quarum illa erat in Vaticano, quòd ibi Petrus ſub Nerone actus in crucem eſſet; hæc via Oſtienſi, quòd eo in loco Paulo eodem die amputatum caput fuiſſet. ſingulas vero baſilicas auratis trabibus, ac multiplici columnarum ordine, vt omnem ſuperarent templorum veterum opulentiam,

lentiam, exornauit, ac patrimoniis toto Occidente diſperſis ad eccleſiarum vſum, ac magnificentiam auxit. quibus mox Sylueſter dignitatem etiam, ac venerationem adiunxit ſacris ipſorum apoſtolorum corporibus illuc ex propinqua, vbi hærebant, ſede translatis. vnde procedente tempore limina ipſa Apoſtolorum pio ciuium, aduenarumq; concurſu certatim vota, donaq; ferentium ſupra omnia templa ſunt celebrata. Baſilicæ quidem Vaticanæ ſplendoris illud eſt argumento, quòd Ammonius monachus, teſte Socrate, cum Romæ vna cum Sancto Athanaſio, Iulio pontificatum poſt Sylueſtrum adminiſtrante, diuerſaretur, ex admirandis tam multis vrbis operibus, nullum niſi hoc, ſibi viſendum exiſtimarit; venerationis vero, quòd, quemadmodum Sanctus Ioannes Chryſoſtomus ſcripſit, cum ceteros vel remotiſſimos homines, tum præcipue Imperatores ipſos eo venientes pio quodam horrore, ac religione perfuderit; ſic enim ille ſcripſit: *Seruorum Christi clara ſunt ſepulchra, regiam vrbem aſſequuta ſunt, & dies noti ſunt, diem feſtum terrarum orbi facientes. eadem regiis aulis ſunt ſplendidiora non ædificiorum amplitudine, ac ſplendore, (nam in hac parte excellunt.) ſed quòd multo amplius eſt, conuenientium ſtudio. nam ipſe purpuratus peregre viſitat, & faſtu poſito conſiſtit Sanctos rogans, vt ſibi apud Deum adſint & ſcenarum artificem, ac piſcatorem patronos etiam mortuos precatur ipſe, qui diadema gerit.*

Per eoſdem dies Conſtantinus fœdo lepræ morbo repente tentatus ſanguinem cæſorum infantium, præſens oſtentatum à medicis remedium auerſatus diuino monitu beatum Sylueſtrum pontificem accerſiuit, atque ab eo ſacroſanctum baptiſmi lauacrum obtinuit. Ea vero res cum ab aliis ſcriptoribus, tum in primis à Sancto Hadriano pontifice in epiſtola ad Conſtantinum, & Irenem Auguſtos miſſa, & ſecundo Concilio Nicæno intexta, his verbis narratur. Cum aliquando Conſtantinus Imperator per noctem ſomnum caperet, ecce beati Apoſtoli Petrus, & Paulus dormienti aſtiterunt, dicentes, quandoquidem ſanguinis effuſionem horruiſti, miſſi ſumus à Chriſto Ieſu domino dare tibi ſanitatis recuperandæ conſilium. audi ergo monita noſtra, & fac omnia, quæcunque indicabimus tibi. Sylueſter epiſcopus ciuitatis Romanæ ad montem Soracte perſecutiones tuas fugiens in cauernis petrarum cum ſuis clericis latitat. hunc cum ad te adduxeris, ipſe tibi piſcinam oſtendet, in quam dum tertio merſerit, omnis te valetudo deſeret lepræ. Quod dum factum fuerit, hanc viciſſitudinem ſaluatori tuo compenſa, vt omnes iuſſu tuo per orbem totum Romanum eccleſiæ reſtaurentur. te autem purificate, vt relicta omni ſuperſtitione Idolorum tu Deum vnum, qui verus, & ſolus eſt, adores, & excolas, & ad eius voluntatem te dirigas. Exurgens itaque à ſomno Imperator ſtatim conuocat eos, qui obſeruabant Palatium, & ſecundum tenorem ſomnij ſui miſit ad montem Soracte, vbi Sanctus Sylueſter erat. Profectus inde Sylueſter peruenit ad regem. ad quem ingreſſus, inquit, Pax tibi, & victoria de cœlo miniſtretur. quem cum rex alacri animo, & vultu ſuſcepiſſet, omnia illi, quæ facta, quæq; reuelata ſibi fuerant, expoſuit. Inde percunctatus eſt, quinam iſti eſſent dij Petrus, & Paulus, qui illum viſitaſſent ob cauſſam ſalutis ſuæ, & eius latebras detexiſſent. Sylueſter reſpondit: Hi quidem dij non ſunt, ſed idonei ſerui Chriſti, & apoſtoli electi ab eo, & miſſi ad inuitationem gentium, vt credentes ſalutem conſequantur. cumq; ille hæc diceret, interrogare cœpit Auguſtus, vtrum nam ipſos apoſtolos haberet aliqua imagine expreſſos, vt ex pictura diſceret, quos reuelatio docuerat. Tunc S. Sylueſter miſſo diacono imaginem Apoſtolorum ſibi exhiberi præcepit. quam Imperator aſpiciens ingenti clamore cœpit dicere, ipſos eſſe, quos viderat, nec debere iam differre Spiritum ſanctum oſtenſionem piſcinæ, quam iſtos promiſiſſe ſuæ ſaluti memorabat. Conſtructo itaque Lauacro Conſtantinus cum ſacro rore tinctus eſſet, confeſtim eſt ſanitati priſtinæ reſtitutus. Deinde non immemor accepti beneficij eccleſias Dei exædificare cœpit. columnas earum paſſim ſacris imaginibus in memoriam incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti, omniúmque Sanctorum reuerentiam exornauit. nec alia de cauſſa, quàm vt Chriſtianiſmum in lucem, & veritatem, Deique cultum proueheret, & omnes gentes à cultu Idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Conſtantinus inde, vt gratiam tanti beneficij Sylueſtro referret, Edictum, quod nunc quoq; VI. Kal. Aprilis datum legitur, ſcripſit, in quo hac hiſtoria enarrata adiicit, ſe ad referendam gratiam Sylueſtrum omnibus ad amplitudinem, & dignitatem Apoſtolicæ ſedis ornandam inſignibus decorare, atq; eundem, & ſucceſſores eius ipſo inſuper Occidente donare Quod Edictum eccleſia Romana, atq; adeo etiam Orientalis in hunc vſq; diem conſtantiſſime tenuit,

Theodoro Balſamone & Emanuele Caleca, & Gennadio patriarcha, Græcis ſcriptoribus, teſtibus. quorum Illuſtriſsimus Cardinalis Sirletus opportune iam inde Roma vſq; admonuit.

Quin etiam idem egregij operis Baptiſterium, quod adhuc viſitur, condidit. cuius cum Vaticana, & Lateranenſi baſilica Prudentius meminit, inquiens contra Symmachum, Iouis aram ab omni populo reſpui, qui

Aut Vaticano tumulum ſub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obſes,
Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Vnde ſacrum referat regali chriſmate ſignum.

His rebus actis inde aduerſus Licinium Auguſtum arma tulit. Quippe æquum eſſe exiſtimans, ſe illius victoriæ, quæ ſuis quoq; armis quæſita eſſet, præmiũ aliquod reportare, partem prouinciarum, quas Licinius ſuperiore bello Maximino Auguſto ademerat, repetiuit. vbi vero legatos, ac poſtulatum ſuum ab eo vidit repudiari, exercitibus ſuis in eam rem conuocatis in Pannoniam marnrauit. Licinius infeſto Conſtantini in ſe aduentu comperto & ipſe magnum pedeſtrium, equeſtriumq; copiarum numerum expediuit, & cum iis ad Cibalas conſtitit. Id oppidum erat Pannoniæ inferioris in colle ſitum ab vna parte palude, quam Hiulcam vocabant, ab altera planicie lata circundatum. Cum autem Licinius caſtra in campo locaſſet, Conſtantinus adueniens ad montem conſedit. Neq; inferenti ſigna Conſtantino vlla conſerendo prœlio eſt interpoſita mora. vtrinq; magno ardore, telis emiſſis, vſque ad veſperam haſtis eſt dimicatum. Liciniani à dextro cornu, cui Conſtantinus præerat, loco moti, vbi Licinium, equum ad fugam paratum aſcendentem viderunt, repente omnes per noctem trepidi abiere, pecoribus, ceteriſq; rebus relictis præter tantum panis, quantum ad pellendam per diẽ famem eſſet ſatis. Licinius Sirmium prætergreſſus, quod oppidum ab vtraq; parte Sauus amnis in Danubium influens abluit, ponte interciſo in Thraciam ire, ibi recollecturus exercitum, properauit. Conſtantinus quinque millibus militum ad eum inſequendum immiſſis caſtra varia, atq; opima præda referta cepit. ac Cibalas, & Sirmium, aliaque oppida à Licinio fugiente relicta in poteſtatem redegit. Inde ponte in Sauum refecto transgreſſus & ipſe Licinij veſtigiis inſtitit. Sub ortum ſolis Licinius conſpecto cum parato exercitu Conſtantino aciem inſtruit, belli ſocio Valente aſſumpto, quem, poſtquam Cibalis diſceſſerat, Cæſarem appellauerat. Exercitus inter ſe congreſſi acriter primum ſagittis, & iaculis, deinde haſtis, & gladiis depugnarunt. Dum autem illi confligunt, qui à Conſtantino ad perſequendum Liciniũ miſſi fuerant, cum propter viæ inſcitiam ſequi illum non potuiſſent, derepente ſuperuenerunt, & flexo per collem itinere ſuis ſe adiungere maturatunt. quos Liciniani fortiter ſuſtinuerunt, atque prœlio æquo Marte confecto ceſſerunt. Licinius, cum in caſtra exercitum reduxiſſet, belli difficultate ad conſilium reuocata poſtridie legatos ad Conſtantinum de concordia miſit. Neq; Conſtantinus grauate eam accepit orationem, præſertim vero Conſtantia ſorore, vt mitiora conſulere vellet, orante. Itaq; pax his conditionibus conuenit, vt Licinius Conſtantino Illyricum, id eſt, Dalmatiam, Macedoniam, Pannoniam, Mœſiam, Daciamq; demitteret, ipſe Thraciam cum Aſia, Ægypto, & Oriente ſibi haberet; (quo Oriente quæ prouinciæ clauderentur, ſuprà ſcripſimus;) Valens autem Cæſar, tanquam artifex eorum malorum, abdicaret. Atque ita fœdus vtrinq; conſcriptum, & iureiurando firmatum eſt. Euſebius bellum hoc Cibalenſe Licinianum vocauit. geſtum autem ob eam, quam diximus, cauſſam, & eo, quo expoſitum eſt, ordine, Zoſimus rettulit. Illyrico conſtituto Conſtantinus reuertit Romam. inſtabat enim annus illius Imperij decimus, qui ab exceſſu patris v kal. Auguſti initium duxit, quem Romæ agere, & vetere de more vota Imperij decennalia ſoluere, ac vicennalia cupiebat. Reuerſus autem ludos victoriæ cauſſa ingenti omnium lætitia edidit, & quidem primos cruenti, vt Euſebius dixit, ſacrificij expertes, ac decennalia apparatu magnifico celebrauit. atque ad cumulandam illius celebritatis hilaritatem Criſpum, & Conſtantinum filios Cæſares declarauit. quibus vt ſartam cum [illegible] gratiam confirmaret, Licinium etiam eius filium non dum viginti menſes natum eadem

eadem dignitate ornatum adiecit. Itaque extant reſcripta Idibus Septembris hoc anno data, quibus ſuprà ſcriptum eſt: *Conſtantinus Auguſtus, & Cæſar.* quo verbo Criſpus deſignatur, decennalibus Cælar allectus. Decennalibus actis inde Criſpum Cæſarem in Galliam ad limitem Rheni tutandum miſit, datis magiſtris, qui iuuenem & in re bellica regerent & in omnibus liberalibus artibus erudirent: quorum vnus fuit Lactantius Firmianus, vir diſertiſſimus, qui diuinarum Inſtitutionum libris Conſtantinum ſic appellauit: *Hoc opus nunc tuo auſpicio inchoamus Conſtantine Maxime Imperator, qui primus Romanorum principum repudiatis erroribus maieſtatem Dei ſingularis, ac veri & cognouiſti, & honoraſti.* Itaque reſcripta, quæ hoc anno, & ſequentibus Treuiris data à Conſtantino Auguſto reperiuntur, ea à Criſpo Cæſare Galliam cum Imperio obtinente putandum eſt proceſſiſſe. Siquidem teſtatur Sozomenus, Criſpum leges vna cum patre, vt qui ſecundas Imperij teneret, conſtituiſſe. idq́ue ex temporibus ſubſcriptis, & legum latoribus ſupraſcriptis intelligi poſſe.

Inde Vettio Rufino vrbis præfecto relicto, qui XIII Kal. Septembris inierat, Conſtantinus in Illyricum ſe recepit, quod à Gotthis, Sarmatis, Scythisq́ue aliis Pannoniam, Mœſiam, & Thraciam incurſantibus vexabatur. Itaque Murgillo Pannoniæ oppido XV Kal. Nouembris de Iudæis ad Euagrium ita ſcripſit: *Iudæis volumus intimari, quòd ſi quis poſt hanc legem aliquem, qui eorum feralem fugerit ſectam, & ad Dei cultum reſpexerit, ſaxis, aut alio furoris genere, quod nunc fieri cognouimus, auſus fuerit attentare, mox flammis dedendus eſt, & cum omnibus ſuis participibus concremandus. ſi quis vero ex populo ad eorum nefariam ſectam acceſſerit, & conciliabulis eorum ſe applicuerit, cum ipſis pœnas meritas ſuſtinebit.* Eodem anno Donatus Carthaginem reuerſus, vbi ſe Cæciliano obeſſe non poſſe vidit, in Felicem epiſcopum, qui illum conſecrarat, inuaſit, ac proditionis inſimulauit, quòd perſequutionis tempore ſacrorũ ſcriptorum monumenta incendio deleuiſſet. Eam cauſſam Ælianus Africæ proconſul, cum Verus prę̨fectorum vicarius incommoda valetudine eſſet affectus, cognouit, atq; ita ſententiam tulit: *Felicem epiſcopum liberum eſſe ab excuſſione inſtrumentorum Deificorum conſtat, quòd nemo in eum probauerit, religioſas ſcripturas corruptas, aut incenſas fuiſſe.* Sabino inde, & Rufino conſulibus, Conſtantinus VIII Idus Ianuarias ex Il- 316
lyrico ad Rufinum præfectum vrbis ſcripſit, iubens eos, qui res ex donatione ad fiſcum pertinentes vſq; ad ſua decennalia poſſediſſent, ſecuros poſſidere. atq; inde Romam repetiit, ita vt inde VIII Idus Martias reſcripſerit. Sub eoſdem dies res in vrbe, atque adeo in aula, & familia Imperatoris accidit memorabilis. Conſtantia Conſtantini filia, virgo iam adulta, medicinam vlceri inſanabili, quo vehementer affligebatur, exquirens, amicorum monitu ad ſepulchrum S. Agnetis virginis, & martyris intempeſta nocte acceſſit, ac licet gentilitate adhuc imbuta, tamen credula, vt S. inquit Ambroſius, animi intentione preces fideliter fundere cœpit. ac repentina ſomni ſuauitate correpta in quiete ſibi audire viſa eſt Agnetem præcipientem, vt in Ieſum Chriſtum crederet, & certam ab illo valetudinẽ expectaret. Diuino viſo virgo paruit, & continuo ſanitati priſtinæ reſtituitur, domumq́; reuerſa receptam valetudinem patri gratulatur. Qua re cognita tota ciuitas coronata in lætitia magno cum infidelium dolore verſatur. Itaq; cum multis ex aula Imperatoris baptiſmum ab epiſcopo Syluestro accepit, atque ibi templum S. Agneti, & ſibi Mauſoleum, patre impenſam ſuppeditante, conſtruxit. Pridie Nonas Auguſti Gallicanus in locum Prætextati præfecturam vrbis iniuit. Vir ſummæ virtutis, eximiæq́; apud Conſtantinum auctoritatis Conſtantiam virginem ſpecie, ac virtute inter ceteras eminentem ſibi in matrimonium poſtulauit. Conſtantinus libenter & ipſi, & Comitibus, ac præfectis omnibus pro illo orantibus morem geſſiſſet, ſi virginem Chriſto deditam perpelli poſſe ad matrimonium viri adhuc errore gentilitatis infecti duxiſſet. Qua ex re cum vehementer animo angeretur, Conſtantia ei dixit: Noli propterea laborare pater, ſed ſponde; ſi ille Scytharum gentem, qui ſe in Thraciam intulerunt, armis domuerit, fore, vt me conſul ducat. proinde duas ſuas filias Atticam, & Artemiam apud me interim ponat, atque ipſe Ioannem, & Paulum primicerium meum apud ſe habeat, vt & ipſe me per familiares

E

ſuos alloqui, & ego illum ex filiabus eius poſſim agnoſcere. Huius conſilij ratione probata Conſtantinus rem cum Gallicano confecit, ac poſtulato Conſtantiæ expleto ipſum in Illyricum deſtinauit. Interim Conſtantia ſupplici à Deo oratione magnopere petiit, vt ſibi Gallicanum, & Gallicani filias redigere ad ſanctum ipſius cultum liceret. quam orationem ſe à Conſtantia accepiſſe, Terentianus huius auctor hiſtoriæ refert in eo libro, in quo vitam ſanctorum martyrum Ioannis, & Pauli deſcripſit. Gallicanus ſacris in Capitolio factis, votiſq; more patrio nuncupatis, vrbe egreſſus properauit in Thraciam, ac rem cum Scythis magna mole gerere inſtituit. deinde in vrbe Philippis tantis viribus ab eis obſeſſus eſt, vt copiarum ſuarum exiguitate diffiſus, ac pugnis aliquot aduerſis exterritus ſalutem ſuam non in virtute militum, ſed in munitione murorum poſuerit. inde à militibus deſtitutũ, ac ſeſe fuga ex obſidione eximere molientem Ioannes, & Paulus, quos commemorauimus, monuere, vt votum Deo faceret, ſe, ſi victoriam rettuliſſet, Chriſti cultui dediturum. Quo facto oblata eſt illi ſpecies iuuenis ſtatura excelſi, ferentis humero Crucem, qui dixit: Sume gladium tuum, & ſequere me. illo vero obediente, armati apparuere milites, qui ſe illi operã nauare dixerunt; proinde extemplo caſtra hoſtium inuaderet, & regem eorũ appeteret. Quod cum ille feciſſet, inſigni victoria negotio nullo potitus, regem procumbentem ad pedes habuit. atq; hoſtium nemine violari permiſſo Scythis ex Thracia pulſis tributum annuum imperauit. ex tribunis autem militum, qui ad ſe redierant, neminẽ, niſi in Chriſtum credentem, recepit. qui vero Chriſto ſe deuouerunt, ad gradum ſublimiorem prouexit, cete-
317 ros munere militiæ ſpoliauit. poſtero vero anno reuerſus Romam, atq; honorifice à Conſtantino exceptus, antequam vrbem iniret, ſacra, vt inquit Terentianus, apoſtolorum limina in Vaticanum adiuit, ac gratias Deo omnipotenti more Chriſtianorum de tanta victoria egit. Cuius rei admiratione captus Conſtantinus, Quid hoc rei eſt, Gallicane, inquit, quòd tu, cum ad bellum proficiſcereris, Capitolium ingreſſus dæmonibus immolaſti, nunc victor reuerſus, Chriſtum, & apoſtolos eius adoras? Cui Gallicanus rem omnẽ, vt euenerat, enarrauit, illud demum adiungens, ſe tanto à Deo beneficio affectum ætatem poſthac ſuam in ipſius Dei ſeruitio conſumere, atq; à coniugio abſtinere firmo animi decreto conſtituiſſe. proinde illum orare, vt ſibi ſucceſſorem daret, quo libere poſſet religioni vacare, & in cognita veritate perſiſtere. Quem complexus Conſtantinus filias eius Chriſto conſecratas edocuit, atq; ipſum in Palatium duxit. cui Helena Auguſta mater, & Conſtantia virgo, & Attica, atq; Artemia filiæ occurrerunt. cumq; omnes perinde atq; Auguſti generum honorarunt. Demum cum priuatus vellet abire, rogatu Cõſtantini XIII kal. Martias conſulatum cum Baſſo iniuit. in quo quinq; millia ſeruorum libertate, ac ciuitate donata prædiis vrbanis, ruſticiſq; locupletauit. Inde, cum conſulatu, & præfectura ſe abdicaſſet, Baſſo Idibus Maij præfecturã ineunte, ſeceſſit Oſtiam, & cum ſancto Hilarino viuens ædibus eius ad recipiendos peregrinos acceſſionẽ adiunxit. ibiq; in omni Chriſtianæ pietatis officio maxima cum omniũ admiratione ſe exercuit, cũ homo Auguſtis cariſſimus ex præfecto, & cõſule pedes lauaret, menſam ſterneret, aquã manibus funderet, & languẽtibus acri ſtudio miniſtraret. Quin etiã ipſe primus ædẽ Oſtiæ S. Laurentio martyri condidit, atq; officia clericorum inſtruxit. Conſtantinus, cum VI Idus Maias Romæ fuiſſet, inde in Illyricum aduerſus barbaros rurſus incurſantes contendit. quod reſcripta indicant ab illo Romæ, Sirmij, Naiſſi, & Serdicæ data. Criſpus filius Germaniæ limites egregie eſt tutatus. Idibus Auguſti Fauſta Auguſta puerum alterum peperit, quem Conſtantinum appellauit. Ceterum, cum ordinarius conſulatus inſignis adhuc Romæ dignitas haberetur, vt à quo anni nominarentur, & Faſti decorarentur, ſtatuit Conſtantinus eum honorem filiis, ſororiſq; filio Cæſaribus tradere. nam fratres male concor-
318 des, vt ex alia matre natos, ſero admodum honorauit. Itaq; ſequens annus Licinium Auguſtum quintum cum Criſpo Cæſare conſulem habuit. Eo anno Criſpus ipſe Francos rebellantes inſigni victoria domuit. vnde pòſt Nazarius in Quinquennalibus eius dixit: *Francorum natio ita raptim adoleuit ad gloriam veſtram, vt fortiſſimo Cæſari primitias ingentis victoriæ daret. cum memoria acceptæ cladis non infracta, ſed*

aſperata

aſperata pugnaret. Baſſo vrbis præfecto ad Conſtantinum Auguſtum profecto, Iulius Caſſius vice illius cognouit. Baſſus regreſſus præfecturam reſumpſit. Interim Romæ, & in Italia Conſtantinus ſummo ſtudio templa noua inſtituit. nam & via Tiburtina beato Laurentio martyri baſilicam, & Capuæ, Neapoli, Albæ, & Oſtiæ alias inchoauit. Quæ vero Oſtiæ Petro, & Paulo apoſtolis inſtituta eſt, ea à Gallicano inſignibus donis ornata eſt. Neque vero templa ædificare ad religionem amplificandam ſatis habuit. quin etiam ad populi vſum, & vrbis decus thermas, & porticum nobiliſſimam condidit, multaque vetera opera inſtaurauit, ita vt vrbem clarorum ædificiorum magnificentia multo illuſtriorem aſpectantibus omnibus exhibuerit. Ex quo pòſt dixit Nazarius in Quinquennalibus: *Vacat remiſſioribus animis delectamenta pacis adhibere celeberrima, quæ vrbis nobis operibus eniteſcunt, nec obſoleta modo per vetuſtatem rediuiuo cultu inſigniuntur, ſed illa ipſa, quæ antehac magnificentiſſima putabantur, nunc auri luce fulgentia indecoram maiorum parſimoniam prodiderunt. Idcirco ipſæ maxime ſublimes porticus, & rutilantes auro columnæ tantum inuſitati ornatus dederunt, vt illo non minus cupide conueniatur loci gratia, quàm ſpectaculi voluptate.* Non prætereundum illud etiam, eloquentiam per hæc tempora ſummo ſtudio Romæ, & in Italia celebratam. teſtis eſt Diuus Hieronymus, qui ad Ruſticum ſcripſit: *Mater poſt ſtudia Galliarum, quæ florentiſſima ſunt, miſit te Romam, vt vbertatem, nitoremq́; Gallici ſermonis grauitas Romana condiret.* Floruere autem hac laude Romæ Nazarius, qui rhetoricam docuit, & Minucius Felix, qui cauſſas orauit, & Lampridius, Spartianus, Capitolinus, & Vopiſcus, qui vitas ſuperiorum Imperatorum litteris mandauerunt. qui quanta dicendi facultate valuerint ex ſcriptis eorum perſpici poteſt. Poſt Nazarium inde Paterius rhetor, & Eunomia Nazarij filia eximie celebrati. quorum D. Hieronymus meminit. Poſtero anno Conſtanti- 319
nus Auguſtus v cum Licinio Cæſare conſulatum occepit. &, cum III Idus Maij Sirmij eſſet, ad Rufinum præfectum prætorio reſcripſit. Kal. Septembris Valerius Maximus vrbis præfecturam iniuit. Per hos annos baſilica Saluatoris Lateranenſis v Idus Nouembris, & S. Petri Vaticana XIIII Kal. Decembris ad ſummum perductæ, ſunt conſecratæ. Rebus Occidentis egregie, atq; ex Imperatoris, & populorum ſententia procedentibus duplex, & quidem fœda, ac pernicioſa vtraque calamitatis tempeſtas incurrit, quæ totum Orientem non ſolum inexpiabili inter ſe odio, ac ſimultate diſtraxit, verum etiam in multos annos ciuili, ac ſacro ſanguine cruentauit. vſqueadeo vt ea labes aliqua etiam ex parte Occidentem tetri cuiuſdam incendij more afflarit. Earum vnam turpe gentilitatis ſtudium; alteram prauum Chriſtianorum antiſtitum de Deo diſſidium intulerunt, Licinio, Arrioq; auctoribus. Licinius Auguſtus anno, vt notauit Cedrenus, Imperij Conſtantini quarto decimo, ægre paſſus, ſe à Conſtantino Illyrici prouinciis per arma ciuilia ſpoliatum, ſimulata prioribus annis amicitia occultis ipſum inſidiis ſæpe appetiit. quibus ad irritum diuino numine detegente redactis, ac ſemel, iterumq; reconciliata concordia, demum vt Conſtantini animum vulneraret, ad gentilitatem, quam in gratiam eius reliquerat, ſe recepit, & Chriſtianis, quorum illum ſtudioſiſſimum eſſe videbat, inimicus euaſit. ac primum edicto propoſito epiſcopos inter ſe de more conuenire, ac de rebus ad Eccleſiam pertinentibus conſultare prohibuit, alterutrum neceſſario conſequuturum arbitratus, vt aut dicto nõ audientes capitali ſupplicio vindicaret, aut obedientes à Chriſti veneratione auerteret. deinde omnes, qui Chriſtianorũ ſacris imbuti eſſent, Palatij ſui liminibus arcuit, & ſummis honoribus vſos ad illiberalia miniſteria adhibuit, & bonis publicatis mortem omnibus, qui Chriſtum appellaſſent, indixit. quo modo totum Orientem, tum primum ſeſe à ſuperioris perſequutionis cladibus attollentem, vehementer afflixit. Arrius autem flagitioſam in Ægypto hæreſim, quæ pòſt latius diſſipata eundem Orientem miſere perdidit, hoc modo inuexit. Alexander epiſcopus Alexandriæ nuper in locum demortui Achillæ ſuffectus eccleſiam de more aduocauit, ac præſente clero ſubtilius aliquando, quàm moris erat, de ſancta Trinitate cœpit diſſerere, filiũ eiuſdem ſubſtantiæ, atq; honoris eſſe cum patre aduerſus Paulum, Apollinaremq; præcipiens. vbi vero perorauit, clerum, quid ſui iudicij eſſet, rogauit. tum Arrius pres-

byter, ſacratum litterarum interpres, homo multarum doctrinarum cognitione imbutus, ſiue odio, quo erga i lum flagrabat, inductus, ſiue Sabellianam hæreſim vnam tantum vt ſubſtantiam, ſic perſonam conſti uentem auerſatus, ad opi ionem prorſus contrariam declinauit, ac Chriſtum creaturam, & factum eſſe, ſibi videri re pondit. Nam ſi pater, inquit, filiū genuit, qui genitus eſt, ſuæ eſſentiæ principium habuerit, neceſſe eſt. ita fit, tempus fuiſſe, cum [illegible] non fuit, cumq; ex nihilo eſſentiam accepiſſe. Cum autem hæc ita cōcluſiſſet, factum eſt, vt multorum, qui aderant, ad veritatem indagandam ingenia excitarit. ex quo ea quæſtio inde paulatim totam Ægyptum peragrauit. In exitu anni Conſtantinus Auguſtus ex Illyrico Romam reuerſus, vt filiorum Cęſarum Quinquennalia celebraret, tertio filio auctus eſt, quem Conſtantem vocauit. ac proximo anno, qui fuit poſt Chriſtum
320 natum trecenteſimus viceſimus, cum ſextum conſulatum, Conſtantino Cęſare aſſumpto, iniſſet, vna cum Criſpo, qui ſæuiente hieme ex Gallia Romam redierat, & puero Conſtantino, operam Quinquennalibus dedit. Ea vota ingenti principum, populiq; lætitia perſoluta ſunt. Nazarius orator magni ea tempeſtate, vt dixi, in vrbe nominis ſolemnem in eiuſmodi celebritate orationem habuit. in qua præcipue Conſtantini Au uſti victoriā celebrauit, quam primum de Maxentio, poſt de Germanis inſultantibus tulit. Ex quo declaratur, Conſtantinū nihil interim aut in Pannonia, aut in Thracia contra barbaros memorabilis rei geſſiſſe. neq; enim ille recentes victorias, atq; inauditas prætermiſſet, vt veteres, ac ſæpiſſime decantatas ornaret. Nam Cibalenſe bellum ipſo viuente, & nondum apertas [illegible]tias exercente Licinio, credo, non eſſet [illegible]uſus attingere. Deinde de Cæſaribus, Auguſto, & his Quinquennalibus ita diſſeruit: *Quintum decimum annum maximus princeps ſalutaris Imperij degit, ſed auguramur iam vicennalia. Quinquennalia beatiſſimorum Cæſarum occupatos in gaudiis habent ſed in deſtinatis decennijs iam vota properantia, & ſpes volucres conſiſterunt. Criſpus Cæſar iam obterendis hoſtibus grauis terrorem paternū, quo ſemper barbaria omnis intremuit, deriuare ad nomen ſuum cœpit. Conſtantinus iam conſulatum, iam venerationem ſui ſentiens. ſi quid intactum aut parens, aut frater reſeruet, declarat mox victorē futurum, qui animo iam vincit ætatem. Ad gloriam veſtram fœcunda malis ſuis Francorum natio ita raptim adoleuit, robuſteq; recreata eſt, vt fortiſſimo Cæſari primitias ingentis victoriæ daret, cum memoria acceptæ cladis non infracta, ſed aſperata pugnaret. Tantorum Roma compos bonorum quæ quidem ei ſunt cum toto orbe communia, habuit ſemper ingentis ſpei fructum, quem propoſitum ſibi ex Cæſaribus nobiliſſimis habet, eorumq; fratribus, quorū iam nomina ipſa veneramur. Declarāt eccerationem, cupiditatemq; votorum facta Criſpi Cæſarum maximi. in quo velox virtus ætatis mora non retardata eſt pueriles annos gladiis triumphalibus occupauit, qui quidem nunc nob[illegible]imus Cæſar venerandi patris, fratrum, ſuorumq; omniū fruitur aſpect[illegible], ſeq; fruendum omnibus præbet. cruda adhuc hyeme iter gelu intractabile, immenſum ſpacio, niuibus inf[illegible]lum incredibili celeritate confecit. Quæ tuū. Conſtantine Maxime, pectus inundauit [illegible]ratulatio, cui tanto interuallo videre filium licuit, & videre victorē? narrauit vtiq; exhauſta bella, & hoc ad tuam gratiam, non ad ſui oſtentationem, qualis excipiendo hoſte, quam r[illegible]nt vehemens quàm facilis ſupplicanti. Nunc te omnes rogamus, cum præſentem laudaueris, cum iam reip. flagitanti, cum Gallis deſiderantibus reddes, iterum atq; iterum moneas reuertētem. Te vero, Conſtantine Cæſar, incrementum maximū boni publici, quibus modis amplectitur humana felicitas? quæ de te tantum expectat, quantum nomine polliceris. & licet ætas adhuc auocet ab imitatione virtutis paternæ, iam tamen ad pietatem cius natura deducit. Quinquēnijs igitur feliciter inchoatis decennia Cæſarum nobiliſſimorū vltra poſteros noſtros extendenda quàm impenſe rogare & orare nos conueniat, ipſi bonis temporū, & [illegible]eip. rationibus admonemur. Iacet in latere Galliarū, Conſtantine Maxime aut in ſinu ſuo fuſa barbaria. Perſæ amicitiam tuam petiuerunt. nulla in terris tam ferox natio eſt quæ te non metuat, aut diligat. omnia foris placida, domi proſpera an non vbertate fructuum [illegible] exornata mirandum in modum, ac prope de integro conditæ ciuitates. nouæ leg[illegible]s corrigēdis moribus, & frangendis v[illegible]tiis conſtitutæ. ceterum calumnioſæ ambages reciſæ aptan[illegible]mplicitatis laqueos perdiderunt. Pudore tuo munita coniugia. ſecuræ facultates ambitione ſui audē[illegible] nec aliquis habēdi quamplurimū metus. ſed in tanta bonorū affluentia magna verecundi[illegible]. Hic deniq; ſtatus rerum eſt, vt obtinendæ potius felicitatis votum geramus, quam au[illegible]ndæ cupidi-

cupiditatis. Vnum modo eſt, quo fieri poßit Roma felicior, maximum quidem, ſed tam ſolum,
vt Conſtantinum conſeruatorem ſuum, vt beatißimos Cæſares videat, vt fruendi coeptam pro
deſiderij modo capiat, & hos alacris excipiat, & cum reip. ratio digredi fecerit, receptura di-
mittat. Inter hæc nuncius eſt allatus, veteranos in Gallia atrocem poſt Criſpi ex-
ceſſum concitaſſe ſeditionem. Quo audito Conſtantinus, quòd res videbatur ſua
præſentia indigere, quanta maxima celeritate potuit, illuc accurrit. res Kal. Mar-
tiis in oppido Bellouacorum eſt acta. ciuilium munerum, quam poſtulabant, va-
catione conceſſa tumultus omnis ſedatus eſt. Inde Criſpo in prouincia relicto Ro-
mam repetiit. In Oriente Licinius legem adhuc acerbiorem tulit aduerſus Chri-
ſtianos, ne viri cum mulieribus precationis cauſſa in eccleſiis conuenirent, neu e-
piſcopi mulierum aures ſacris præceptis imbuerent, neue populi, niſi in campis
ſuburbanis, conuentus haberent. milites autem, niſi nudato capite ſacrificiis inter-
eſſent, muneribus exuit. quo pacto ingentem numerum hominum damnis, igno-
miniiſq; affecit. vſq; eo vero crudelitatis, truculentiæq; proceſſit, vt neq; iis, qui in
vinculis tenebantur, alimenta ſuppeditari, nec qui ſuam proximis miſericordiam
tribuiſſent, in bonorum numero haberi voluerit. atq; eadem pœna eos, qua qui
ſontes erant, plectendos cenſuerit. quin etiam nouas leges de nuptiis, ac funeribus
edidit. quibus veteres obrogauit. noua, eaque grauiſſima tributa in agros impo-
ſuit. atq; ob id metiri omnes voluit, nouoſq; agricolis cenſus indixit. Et hoc anno
Romæ Valerius Maximus idem vrbis præfectus ius dixit. Criſpo inde, & Conſtan- 321
rio Cæſaribus ambobus conſulibus iterum, Conſtantinus Auguſtus bellum acre
cum Sarmatis geſſit. Quippe comperto, Sarmatas Mæotidem accolentes traiecto
nauigiis Iſtro prouincias ſuas ſe abſente depopulari, in Illyricum regreſſus exerci-
tum ducere aduerſus eos inſtituit. Qua re perſpecta illi cum rege Rauſimodo
aduentum eius præuertentes oppidum quoddam adorti parti eius ſuperiori, quæ
ex materia conſtabat, incendium intulerunt, verum à propugnatoribus, qui pro
muris ſtabant, telis, miſſilibuſq; propulſi propoſitum tenere non potuerũt. Super-
ueniens inde Conſtantinus tanta illos mole oppreſſit, vt multis deſideratis reliqui
vix tempus nacti ſint euadendi. Rauſimodus cum iis, qui ſuperſtites erant, Iſtro ſu-
perato fuga ſibi conſuluit. Poſt aliquot dies Conſtantinus certior factus, Rauſimo-
dum noua de Iſtro traiiciendo conſilia coquere, ante illum tranſmittere matura-
uit. cumq; adortus prælio facto in collem præcipiti fuga compulſum interfecit, ac
magna Sarmatarum ſtrage edita reliquæ multitudini fidem ſuam imploranti pe-
percit, & cum ea in caſtra ſe rettulit, qua in oppida prouinciæ diſtributa Theſſalo-
nicam receſſit. Huius belli Zoſimus eſt auctor. Ibi vero legem tulit, quæ v Nonas
Iulias Romę propoſita eſt, vt vnuſquiſq; vita cedens bonorum ſuorum partem Ca-
tholico concilio relinquere poſſet. In Oriente interim res in dies tetriores, fœdio-
reſq; cõmittebantur. Nam Licinius iam templa paſſim euertere, epiſcopoſq;, quos
ſibi aduerſos, Conſtantino vero deditos eſſe iudicabat, variis ſuppliciis lacerare ad-
ortus erat. Præter ceteros autem inſigne fuit Baſilij Amaſiæ Ponti epiſcopi marty-
rium, à Ioanne Nicomedienſi presbytero, qui ſe interfuiſſe dicit, ad fidem conſcri-
ptum. Huic Nicomediam adduci iuſſo, quòd deis immolare abnueret, caput de-
ſecari, & cadauer in mare abiici iuſſit. quod mox à piſcatoribus integrum inuentũ,
incredibile dictu eſt, quantum omnium in ſe piorum oculos, animoſq; conuerte-
rit. Hæreſis autem Arriana ex Ægypto iam in Aſiam incendij more ſeſe ferox ef-
fuderat. Præcipue autem Euſebius Nicomedienſis epiſcopus eam auide arripuit;
ac palam tueri inſtituit. cuius maxima erat in Aſia auctoritas, quòd Licinius Nico-
mediæ ſedem habebat, atq; eo amico præcipue, & conſiliorum arbitrio vtebatur.
Quod vbi Alexander comperit, ita feruidus aduocato epiſcoporũ concilio Arriũ,
atq; illius ſectatores damnauit, atq; ad omnes epiſcopos ſcripſit, nominatim leuita-
tem Euſebij carpens, vt qui primum Berytienſi eccleſia relicta Nicomedienſem
aucupatus per ambitionem fuiſſet, deinde eorum, qui ab eccleſia Catholica defe-
ciſſent, patrocinium ſuſcepiſſet, atq; eos ab illo audiendo tanquam impie ſentiente
ſtuduit auocare. Cõtrà vero Arrius cum ad alios, tum maxime ad Euſebium de re,
quæ in cõtrouerſiam venerat, & de damnatione ſui litteras dedit, eumq; ad opem

ſibi ferendam orauit. Itaq; Euſebius cnm ab Arrio temere inductus, tum ab Ale-
xandro propter contumelioſas de ſe litteras infenſior factns in Arrij partes tranſi-
uit. ac conuentu epiſcopotũ habito Arrium inſontem pronunciauit, ac ſcriptis ad
epiſcopos litteris cum pleroſq; auctoritate ſua mouiſſet, naſcendi incendio ingen-
322 tes faces admouit. Hac de cauſſa proximo anno, qno Probinus, & Iulianus conſules
fuerunt, hæc peſtis per eccleſias Ægypti, Aſię, & Orientis bacchari truculente cœ-
pit. ſiquidem clericis inter ſe aſpere, ac contumelioſe iurgantibus imperita multi-
tudo non ſolum factorũ ſpectatrix, ſed etiam dictorũ diſceptatrix euaſerat, ac pars
horum, pars illorum ſententiã approbabat, de his etiam in theatris cum magno re-
ligionis ludibrio diſſerens. Conſtantinus autem Romam reuerſus, vt in ſumma fru-
gum inopia extremæ multorum egeſtati ſuccurreret, pridie Nonas Iulias canit, ne
quis victus inopia liberos venderet, ſed ad eos alendos, annonæ quod ſatis eſſet, à
fiſco acciperet. Cum autem nefanda iampridem Licinij flagitia percepiſſet, neque
precibus, neq; monitoribus pepercerat, vt ipſum ad ſaniora conſilia reuocaret, ſed
variis rationibus deluſus nihil profecerat. proxime autem cum Baſilij epiſcopi in-
dignam adeo necẽ, ac ſummam in martyrio conſtantiã, & ingens poſt mortẽ mira-
culum comperiſſet, iuſta ira ſuccenſus, vt Chriſtianis rurſus laborantibus ſubueni-
ret, eosq́; indigno iugo ſeruitutis eximeret vim ſibi adhibendam, neq; affinitatis ra-
tionem habendam putauit. atq; homini gratiam, atq; auctoritatẽ ſuam iam aperte
repudianti bellum indixit. ad quod ſe compulſum iri proſpiciens portũ Theſſalo-
nicæ prioribus menſibus inſtituerat, vrbemq́; nouis operibus confirmarat. Itaque
cum hanc arcẽ ſibi ad inuadendũ Liciniũ delegiſſet, eo demum omnia ad magnũ
bellum adminiſtrandũ neceſſaria contulit. nam triremes ducentas, atq; onerariarũ
amplius duo millia, peditum centum, & viginti, equitum ad decẽ millia confecit. in
quibus magnns etiam Gotthorũ numerus fuit. ac Criſpum Cæſarem ſocium expe-
ditionis futurum ex Gallia euocauit, Conſtantinũ vero Galliæ præfecit, quam ille
deinde obtinuit vſq; ad exitũ vitę. ac Roma profectus Theſſalonicã adiit. Quo rerũ
apparatu percepto Licinius & ipſe ex prouinciis ſuis ingentem numerum vtriuſq;
militiæ conuocauit, vt pedeſtriũ copiarum ad centum quinquaginta millia, equitũ
ad quindecim in armis habuerit. &, cum Conſtantinus claſſem ſuam in Piræeo A-
thenarum portu conſtituiſſet, ipſe ſuam in Helleſponto locauit, & cum omnibus
terreſtribus copiis ad Hadrianopolim in Thracia ſubſtitit. Nouo inde ineunte an-
323 no, Seuero, & Rufino conſulibus, Conſtantinus cum terreſtri exercitu Theſſaloni-
ca egteſſus ad flumẽ Hębrum acceſſit, quod ad læuam Hadrianopolim attigit. atq;
in ripa eius aduerſus Liciniũ conſedit, qui caſtra ad montem vrbi imminentẽ po-
ſuerat. Cum igitur armatus vtrinq; ſtaret exercitus in ſummi certaminis dimicati-
onem paratus, Licinius principes ſuos in lucum ſeduxit, variis deorum ſimulachris
refertum. quibus cnm cereos accendiſſet, ac victimas immolaſſet, tum conuerſus
ad eos ita dicere cœpir: Hi ſunt Dei, quos à maioribus colẽdos accepimus, & quo-
rum auxilio rem pnblicam, & priuatã hucuſq; optime geſſimus. Conſtantinus autẽ
patriis inſtituris neglectis nouum quẽdam, ac peregrinum Deum ſibi ſuſcepit co-
lendum, ac turpi eius inſigni ſuum dehoneſtauit exercitnm. eiusq́; numine fretus
ad nos, deosq́; noſtros tollendos infeſtus procedit. verum propediẽ apparebit, vtri
numini cultus ſit adhibendus. nam à qua parte certaminis victoria ſtabit, ab eadem
religionem eſſe conſtabit. Hęc ab illo dicta ſe audiuiſſe ab iis, qui interfuerunt, Eu-
ſebius aſſerit. Conſtantinus autem diuino, ſi quando aliàs, auxilio ſibi opus eſſe in-
telligens ſalutiferum Crucis vexillum, cuius virtutem expertus incredibilem fue-
rat, præferebat, ac ſacris ſacerdotibus aduocatis, piis, atq; aſſiduis eorum ad Deum
orationibus ſe totum tradiderat, vates, arioloſque irridens, qui Licinio aderant,
eumq́; ridicula gentilium arte confiſi inani ſpe rerum ſecundarum inflabant. Itaq;
in vrbibus Licinij multi per eos dies multas Conſtantini cohortes meridie per vr-
bes tranſeuntes, tanquã victrices ſe vidiſſe, affirmarunt, omenq́; victoriæ, quę inſta-
bat, fecerunt. Interim Conſtantinus pontem ſe tranſeundi fluminis cauſſa facere
velle ſimulat, qua in parte latiſſimus amnis erat. dumq́; ei rei impediendæ hoſtes
intentos videt, quinque millia ſagittariorum peditum cum equitibus octoginta in
colle

colle quodam ſyluis pleno in inſidiis collocat. Inde alia in patte flumine, qua arctiſſimum erat, ſupetato, tepente in hoſtes irrumpit, ac ſigno crucis illato eorũ triginta millia ſtrauit, ac ſub noctem caſtra etiam cepit. Hæc v Nonas Iulias acta. Licinius ſuis, vt vnum Crucis vexillum petetent, ac lacerate contenderent, impetarat. Narrat autem Euſebius, ſe ab ipſo Conſtantino audiſſe, cum vexillifet in ipſo pugnæ ardote telorum ingtuentium multitudine conſternatus periculi declinandi cauſſa vexillum proximo tradidiſſet, atq; acie exceſſiſſet, factum eſſe, vt ipſe extra aciem tragula traiectus obierit. qui vero vexillum ſetuauerat, incolumis inter tot vndiq; impetẽtia tela, vexillo ipſo multis in partibus perfotato, euaſetit. Licinius, eum impetum Conſtantini ſuſtinere nõ poſſet, arrepta fuga Byzantium ſe tecepit. Liciniani omnes, qui ptœlio ſuperfuerunt, ſeſe Conſtantini fidei petmiſetunt. Conſtantinus inde Licinium inſequutus Byzantium adiit, atq; oppidum obſidione circũdedit. & claſſem, quæ è Pitæo in Macedoniam venerat, ad Helleſpontum adeſſe iuſſit. quæ vbi aduenit, Conſtantini duces triremibus octoginta in faucib. Helleſponti ptœlium commiſerunt, atq; Abantem ptæfectum Licinij ducentatũ triremium claſſem agentem inuaſerunt, ac multis hoſtilibus nauibus demetſis vſq; ad noctem cettamen ptoduxerunt. Inde dirempto ptœlio, alij ſe ad Elæuntem Thraciæ, alij ad portum Aiacis recepere. Abas poſtridie, cum hoſtilem claſſem triginta triremibus auctam cernetet, ptœlium detrectauit. claſſis Licinij, quæ partem exercitus è Byzantio in Aſiam ttanſmiſit, ne obſeſſam vrbem multitudine premetet, ſęua tempeſtate ſubotta ptope tota conſumpta eſt. Abas Aſiam cum quattuor nauib. fuga petiit. Conſtantinus commeatibus abunde ſubuectis obſidionẽ vrgete perrexit. nam & aggerem paris cum muro altitudinis excitauit, & in eo turres ligneas conſtituit, atq; inde murorum defenſores inceſſete, atq; eis remotis tuto machinas admouere contendit. Quibus tebus Licinius exterritus infirmiore militum parte Byzantij relicta cum fortioribus, & ſibi fidelioribus Chalcedonem in Bithyniam nauigauit, ac nauale eius Chryſopolim tenuit. atq; ibi Martinianum magiſtrum officiorũ Cæſarem appellauit, eumq; cũ exercitu Lampſacum miſit, vt impedimento eſſet, quo minus hoſtes è Thracia ad Helleſpontum accederẽt. ipſe caſtra in collibus, & faucibus ad Chryſopolim fecit. Romæ Idibus Septembtis Lucrius Verrinus vrbis præfectura affectus eſt. Conſtantinus inde, dum Byzantium obſidet, quòd onetarias naues ineptas eſſe ad Bithynicum littus capiendum videtet, per hiemem nauigia leuiota conſtruxit. qua Ctiſpus, & Conſtantinus Cæſates tettium conſulatum ceperunt. atque opportuno tempote ad Sactum promontorium, quod eſt ad oſtium 324
Ponti ſitum ducentis à Chalcedone ſtadiis, claſſem appulit, atque expoſitis copiis colles quoſdam occupauit. Qua te cognita Licinius Martinianum Lampſaco euocauit, atque inſtructo exetcitu aduerſus Conſtantinum ptoceſſit. Ibi acti pugna edita Conſtantinus quoque fuit ſuperiot. De Licinianis, qui centum triginta millia fuiſſe dicuntut, vix triginta millia euaſerunt. Ea te Byzantium nunciata, Byzantij patefactis pottis Conſtantinum teceperunt. Byzantios vero repente Calcedonij ſubſequuti. Licinius ex ptœlio fugiens cum paucis peditum, atque equitum millibus Nicomediam ſe recepit. Quod vbi cognouit Conſtantinus, Nicomediam inde exetcitu illuc admoto obſedit. Tum demum Licinius, quàm non ſuatum virium illa eſſet dimicatio, cernens pacem ſibi petendam vel iniqua conditione putauit. ac Conſtantiam vxotem ad fratrem Conſtantinum itetum miſit, vt ſibi veniam impetratet. Hanc lacrymantem, ac ſummis ptecibus pto ſe, pto vito, pto liberis ſupplicantem diutius ſuſtinere pius Imperator non potuit, ac ſe hoc precibus eius daturum eſſe reſpondit, vt Licinius depoſitis inſignibus Auguſtalibus, atque Imperij adminiſtratione relicta Theſſalonicam ad priuatam vitam agendam ſecederet. Quam conditionem Licinius, vt neceſſariam magis, quàm vtilem, aut decotam accepit. atque priuati hominis habitu ſumpto ad Conſtantinum acceſſit, & petita ertotis ſupplicitet venia, iuſſu eius inde Theſſalonicam cum Martiniano priuato ſe contulit. Licinianum bellum, Licinio Nicomediam compulſo, decem, & octo menſibus confectum ſcribit Cedrenus. His tebus proſpere adminiſtratis, Conſtantinus Nicomediam ingteſſus veteranos dimiſit.

Aſia, Ægypto,& Otiente in ditionem adductis. Huius rei meminit ipſe in epiſtola ad I lorianum præfectum, his verbis: *Veteranis, qui ex die quinta Nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria vniuerſo orbi illuxit, & qui poſtea apud Nicomediam noſtram miſsionem meruerunt, certa per edictum indulſimus.* Cui tamen epiſtolæ falſo conſulatus Licinij v, & Criſpi Cæſaris vulgo ſubſcriptus eſt. Ceterum hac victoria parta Conſtantinus ſecundis omnium vocibus, clarisq́; præconiis celebratus eſt, quòd ſæuiſſimo tyranno remoto graui eccleſias miſeria, populosq́; ſeruitute acerbiſſima liberaſſet. neque enim dubitabatur, quin idem ſtudium ad ſtatum Orientis formandum adhibiturus eſſet, quod ad Occidentis attuletat. Neq; eorum ille ſpem, opinionemq́; fefellit. namque edicta ſtatim propoſuit, quibus exules à Licinio factos reſtituebat, damnatos ad metalla liberabat, ſpoliatis bona, dignitatesque ſuas reddebat, templa reædificari, conuentus frequentari, religionem Chriſtianam maximo ardore concelebrari iubebat. atque hæc ad Orientales eccleſias miſit. XVII autem Kal. Iunias aduerſus Licinium ſic edixit: *Remotis Licinij tyranni conſtitutionibus, & legibus omnes ſciant, veteris iuris, & ſtatutorum obſeruari debere ſanctionem.* Per eoſdem dies in Oriente res ab Arrianis,& Catholicis prope tragicæ agebantur, bello ciuili, quod inciderat, magnam licentiam ad omne flagitium exhibente. neque enim peregrini,& hoſtes, vt antea, eccleſias oppugnabant, ſed eiuſdem tribus, contuberniiq́;, atque adeo etiam eiuſdem menſæ participes infeſtas contra ſe linguas acuebant. & paulatim præcipites ad arma capienda ruebant. Conſtantinus autem harum rixarum, vt qui nunc primum Aſiam, alieni euſque iuris prouinciam, attigiſſet, ignatus, ac plane hoſpes Nicomedia egreſſus iter in Orientem intendit, vt primo quoque tempore præſens illatis à Licinio vulneribus mederetur. cumq́ue aliquanto viæ ſpacio proceſſiſſet, triſtem nuncium de Orientali tumultu, & cauſſa eius accepit. quo vehementer pro pietate ſua permotus pedem extemplo rettulit, ac rem non negligendam ratus, confeſtim Oſium Cordubenſem epiſcopum, qui cum aliis epiſcopis in comitatu erat, virum fide, doctrinaq́; inſignem cum litteris ad Alexandrum epiſcopum, & Arrium presbyterum miſit, rogans eos, vt prauo omiſſo contentionis ſtudio ſalutem, atque honorem eccleſiæ potiorem haberent. Oſius maxima celeritate profectus Alexandriam, nihil, quod ad controuerſiam componendam pertineret, omiſit, verum accenſis vtrinque animis parum profecit. atque ad Conſtantinum reuerſus, quo res in articulo verteretur, edocuit. Ea de cauſſa Conſtantinus, re cum Syluestro Romano pontifice communicata, epiſcopis vniuerſis concilium in inſequentem annum ex illius auctoritate indixit. ac litteras ad omnes epiſcopos, vt Nicææ vrbe Bithyniæ ad VIII Kal. Maias proximas conuenirent, perferendas curauit. quo vero omnes ad diem adeſſe poſſent, in omnibus regionibus equos, mulos, mulasq́; publicas, quibus ad celeritatem ſubinde vterentur, certis diſpoſuit manſionibus. Interim Licinius inquieti homo ingenij, ac perfidæ mentis Martiniano ſocio occulte rebus Theſſalonicæ nouis ſtudebat, & contractis militibus populos ad defectionem ſolicitabat. Quod poſtquam Conſtantinus pro comperto accepit, iuſta indignatione accenſus ferro ſibi vindi-
325 candum putauit. Itaque Paulino, & Iuliano conſulibus,& Acilio Seuero præfecto vrbis, ingenti Gotthorum manu Theſſalonicam miſſa, vrbem recepit, ac Licinium in poteſtatem adduxit. quem, cum fidem, ac miſericordiam ſuam imploraret, ſimulq́; affinitatis vinculum, & ſororis matrimonium identidem memoraret, omni indignum venia iudicauit. Itaque ſtatim capite multatus tandem meritas ſuæ erga Deum, hominesq́; impietatis pœnas perſoluit. Martinianus inde, ceteriq́; furoris eius ſocij comprehenſi vltimum pariter ſupplicium ſubierunt. Itaque Conſtantinus pridie Idus Februarias ad vniuerſos prouinciales de Licinio ita ſcripſit: *Tyranni, & eius iudicum geſtis infirmatis, nemo per calumniam id, quod ipſe ſponte fecit, euertere audeat.* Inde gaudio exultans feſtos dies, ludosq́; vnà cum toto populo Nicomediæ pro victoria celebrauit. Dum autem hæc ab eo aguntur, epiſcopi, qui itineris laborem ſuſcipere potuerunt, edicto eius accepto ad trecentos octodecim Nicæam aduolauerunt. quorum plerique membris, aut parte aliqua corporis ſuperiore perſequutione manci, ac debilitati conſpiciebantur. Sylueſter pontifex, cum ætate

confe-

confectus adeſſe non poſſet, presbyteros duos Vincentium, & Victorem miſit, qui partes ſuas implerent. quib. ſingulis loca, lautia Conſtantinus attribui iuſſit, ac perfectis ludis, & ipſe Nicæam acceſſit, atq; in maxima Palatij aula ſellas diſponi, ac certo die conuocari præcepit. Vndecimo Kal. Iunias omnes affuerunt, ac legatis Sylueſtri pontificis, Euſtathio Antiocheno, Alexandro Alexandrino, & Macario Hieroſolymorum epiſcopis præſidentibus ſuo quiſq; in loco ſederunt. Tum Conſtantinus paucis inermibus ex familia præcedentibus eſt ingreſſus, cunctis ad eius conſpectum patribus eueſtigio conſurgentibus, atq; ipſum tanquam angelum è cœlo lapſum vultu, cultuq; auguſtiſſimum intuentibus. & nutu eorum in humili, ſed aurea ſella in medio aulæ conſedit, noua tantorum epiſcoporum maieſtate mirabiliter captus. Quo facto Euſebius epiſcopus Cæſarienſis, ex cuius potiſſimum hæc hiſtoria ſumpſimus, aſſurrexit, atq; ipſum breui oratione laudauit, hymnumq; ad gratias pro illo Deo agendas recitauit. vbi vero aſſedit, ſilentio conſequuto, Conſtantinus oculis in vniuerſos coniectis in hanc ſententiam eſt loquutus: Voti compos mei factus ingentes Deo gratias ago, quòd tot patres in vnũ conuocatos video. Oro porro vos, quando fœda tyrannorum dimicatio contra Deum ſuſcepta manu, ac fortitudine profligata eſt, ne patiamini religionem, ac diſciplinam eius iniquis hominum obtrectationibus lacerari. Ego enim adepta victoria cum id agerem, vt vnà cum iis, qui auxiliante Deo in libertatem eſſent vindicati, communem animi fructum perciperem, ſimulatque de veſtra diſſenſione audiui, opportunum tanto malo remedium exquiſiui. ac ſine interpoſitione moræ vos aduocaui. Quamobrem quando ipſi conueniſtis, obſecro vos, vt omnes controuerſiarum cauſſas amoueatis, atque idem ſentientes optatam eccleſiis concordiam reſtituatis. His Græco ſermone interpretatis tum de ea, quæ concordiam diſtinebat, quæſtione refertur. Cum autem multi epiſcopi loco ſententiæ indignas finitimorum epiſcoporum criminationes deferrent, ac libellis prodendis cauſſas ab eo cognoſci poſtularent, tum Conſtantinus libellis in ſinum ſine vlla lectione coniectis ita perrexit: Deus vos ſacerdotes conſtituit, & poteſtate de nobis iudicandi affecit. & ideo nos recte iudicamur à vobis, vos autem nefas eſt ab hominibus iudicari. quare Dei ſolius inter vos iudicium expectate, & veſtra iurgia, quæcunque ſunt, ad illud diuinum examen reſeruate. ego enim, ſi epiſcopum delinquentem viderem, non ſolum à iudicando abſtinerem, ſed veſte etiam mea contegerem, quoad poſſem: Quod vero inſtat, propoſitam ſanctæ Trinitatis cauſſam, ſine vlla animorum ſimultate tranſigite. Atque his dictis ſimul omnes delationum commentarios iuſſit exuri. Ita ceteris rebus omiſſis per dies ſequentes de re propoſita diligenter, & accurate ab vtraq; parte argumentis, auctoritatibus, & ſanctarum ſcripturarum collationibus diſputatum eſt. Quæ omnia æquiſſimis auribus Conſtantinus audiuit, quouſque rem ad exitum optatum redegit. Ad extremum in vna confeſſione omnium animi conſenſerunt, Filium Dei verũ de Deo vero, genitum nõ factum, conſubſtantialem patri eſſe atq; Fidei ſymbolum plurib. verbis complexi vſq; ad mentionem Spiritus ſancti perduxerunt. Sabellium vero nominatim damnatũt, & Manetem, & Paulum, & Apollinarẽ, ceterosq;, qui vſq; ad Arriũ, Chriſtum aut Deum tantum, aut hominem tantum aſſeruerant, quiq; eundem verum Deum, & verum hominem eſſe negauerãt. Inde Arrium presbyterum, Euſebium Nicomedienſem epiſcopum, Theognium Nicænum, Marim Chalcedonium, & paucos præterea alios, qui cum Arrio ab hac ſententia diſcrepabant, communione remouerunt, eccleſiis ſpoliarunt, & libros eorum cremarunt, atque hæc decreta conſtanti pòſt omnium ſubſcriptione firmata ſunt. Ceterum quod in ſubſcribendo accidit exemplum memorabile prodidit. Epiſcopis duobus, antequã ſubſcriptio celebraretur, ex rebus humanis ereptis reliqui ad ſepulchrum eorum venerunt, & tabulis ſymboli à ſe conſcripti allatis mortuos illos perinde, ac ſi ſpiritũ duxiſſent, auribusq; caperent, orarunt, vt fidẽ, quam vnà ſecũ conſtituiſſent, ſi acta eſſe rata cenſerẽt, ſubſcriptione ſua ſancirent. quando nullo iam humanitatis velo interiecto ſplendore Trinitatis illuſtrati veritatẽ ad liquidum exploratam haberent. Hæc cum illi dixiſſent, & obſignatas tabulas ad tumulum reliquiſſent, abiere, ac poſtridie reuerſi in-

uiolato ſigno illatum manu ſubſcriptas reperere. Quæſtione de Trinitate explicitâ tum de paſchate celebrando, nam & hoc quoque mouebatur, eſt actum. atque aduerſus eos, qui illud quotannis in quartam decimam diem lunæ Hebræorum more conijciebant, decretum, ſanctæ Reſurrectionis commemorationem quotannis die dominico inter quartam decimam, & viceſimam primam lunæ diem peragendam. Tum de moribus Eccleſiæ formandis relatum. ac multi in eam ſententiam canones ſcripti. Quibus rebus x Kal. Iulij perfectis, legati Syluestri tabulas actorum omnium Romam v i i i Kal. confirmandas miſerunt. Conſtantinus autem ex auctoritate patrum ad omnes eccleſias miſit, ac ſancte cuſtodiri præcepit. nominatim autem Nicomedienſibus, ne Euſebium reciperent, interdixit, illo etiam nomine ſibi priuatim offenſum, quòd Licinio aduerſus ſe auxilium attuliſſet. Conuenire inde arbitratus, vt aliquam tantæ gratulationis ſignificationem publice ederet, patres omnes conuiuio magnifico excepit, & accumbere ordine iuſſos omnibus comitatis, ac liberalitatis exemplis excoluit. quin etiam, cum mutilata in multis membra, oculóſve effoſſos videret, atque ex eo conſtantiam, & fortitudinem eorum in perſequutione coniiceret, labia cicatricibus eorum venerabundus admouit, ſibi perſuadens, ſanctam ſe illo oſculo benedictionem hauſturum. Conuocatos inde alio die rogauit, vt communi paci, concordiæq; ſtuderent, & contentionum, ac pertinaciæ finem facerent, neque aut ſapientia ſuperiores inuidia, aut inferiores deſpicientia premerent. verum toto pectore in communem omnium ſalutem incumberent, atque in primis prò ſeipſo, atque Imperio preces effunderent. Atque his dictis ſuam quenque eorum repetere eccleſiam iuſſit. Nicæa inde profectus ſeſe Nicomediam rettulit. &, quòd is annus Imperij ſui eſſet viceſimus, ibi Vicennalia, vt in vrbe Orientalis Imperij ſede ingenti magnificentia, atque incredibili populi frequentia celebrauit. ac populis cum per agros, tum per oppida diſſipatis magnam vim pecuniæ ad eam recolendam memoriam dedit. Quinetiam, vt Decennalibus Criſpum, & Conſtantinum filios Cæſares declarauerat, atqı prouinciis Occidentalibus exornauerat, ſic Vicennalibus Conſtantium eadem appellatione affecit, atque Imperio Orientali præpoſuit. Gratiis inde Deo actis de rebus à ſe tam bene, ac proſpere geſtis animum ad Imperium Orientale conſtituendum intendit. Ceterum cum in hac conſultatione verſaretur, prima illa animum cogitatio ſubiit, vt quod antè Maxentio ſuperato Romæ, atque in Italia inſtituerat, idem nunc quoq; Licinio profligato in Oriente ad Imperium ſuum adiuncto perficeret, id eſt, vt ad Chriſtianam euehendam eccleſiam primoribus in vrbibus magnifica Chriſto fana conſtrueret. præſtabant autem ceteris vel ipſorum Imperatorum ibi magnam partem temporis reſidentium iudicio Nicomedia, Antiochia, & Alexandria. quarum prima Aſiæ, ſecunda Orientis, tertia Ægypti caput habebatur. Hieroſolymorum tamen, quæ memorabili Chriſti paſſione, & admiranda reſurrectione nobilitata erant, antiquior, ac potior cura fuit. Cum enim audiret, gentilium principes ſepulchrum Domini ad delendam eius memoriam alte quondam terra obruiſſe, atque ibi fanum Veneris extruxiſſe, rem indignatus præfectis ſuis ſtatim negotium dedit, vt templum illud diruerent, terramq; egererent, ac loco ſepulchri detecto baſilicam ibi magnifici operis conderent. Erant cum eo Helena mater, & Fauſta vxor. Ex his Helena diuino ſpiritu tacta, vt pacata omnia ſenſit, Palæſtinam ſibi inuiſendam exiſtimauit, nimirum, vt gratias Deo de ſecundis filij ſucceſſibus ageret, ac terram, quam Chriſtus pedibus triuiſſet, oculis perluſtraret, ſimulque, vt gentes Orientales nuper Imperio filij additas præſens inuiſeret, quas ſæpe fama celebrari audiſſet. ac comitatu honeſto accepto illuc ire contendit. Conſtantinus autem his actis tempus eſſe ratus, vt in Italiam, vnde quarto antè anno Liciniani belli cauſſa diſceſſerat, ſe referret, in Illyricum ſe recepit, atque ibi rempublicam ordinare, ac legibus munire perrexit. ſiquidem x v Kal. Octobris Naiſſi de iudicio peritoris reſcripſit, & ad vniuerſos prouinciales edictum miſit. quod eodem die Nicomediæ fuit propoſitum in hæc verba: *Si quis eſt cuiuſcunq; loci, ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcunque iudicum, Comitum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifeſte probare confidit, quod non integre, atq; caſte geſſiſſe videa-*

videatur, intrepidus, & ſecurus accedat, interpellet me. ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam, &, ſi fuerit comprobatum, ipſe me vindicabo. Item aliud, quod propoſitum fuit Beryti Kal. Octobris de gladiatoribus abolendis, & ceteris cruentis ſpectaculis. Hæc tanta Conſtantini decora per tot iam annos domi, foriſq́; incredibili cum hominum admiratione quæſita ecce derepēte inſana domeſtici doloris puniendi libido corrupit. Criſpum enim filium, qui ſe bello Liciniano fortiſſime geſſerat, in Italiam præcedentem verbis Fauſtæ vxoris impulſus in oppido Iſtriæ Pola comprehendi, & ſiue ferro, ſiue, vt quidam etiam prodiderunt, veneno perimi iuſſit. Sunt, qui tradant, Fauſtam inſano adoleſcentis amore ſuccenſam, cum ad ſtuprum pellicere caſtum iuuenis pectus non potuiſſet, furore percitam ipſum ad patrem detuliſſe, & ſe ab illo ſolicitatam inſimulaſſe. alij affectati eum regni crimine obruiſſe, veritam, ne Conſtantinus eximia iuuenis indole captus ipſum ſuis filiis etiam tum pueris anteponeret. Itaque Licinium etiam Cæſarem occiſum eſſe, ne quam tyranni impuriſſimi prolem relinqueret, quæ aliquando ocium Imperij, ac pacem turbare Eccleſiæ poſſet. Hæc à Conſtantino hoc anno in Orientali Imperio geſta. In Italia vero res admirandæ, ac portentorum ſimiles euenere. ſi quidem, vt notat Cedrenus, terra vehementi adeo motu concuſſa eſt, vt duodecim oppida in Campania procubuerint. Sol autem tanta obſcuritate, Luna orbem ſubeunte, infectus eſt, vt ſtellæ interdiu, perinde ac noctu, micuerint. quæ ſi quid forte triſte Italiæ portenderunt, nimirum impendentem Romanæ vrbi veteris dignitatis imminutionem Byzantio illi amplitudine adæquando ſignificarunt. Romæ autem Syluester pontifex tabulis concilij Nicęni acceptis, confeſtim occidentalium epiſcoporum concilium aduocauit, vt, quemadmodum ſcribit S. Athanaſius de Iulij pontificis concilio loquens, Nicæna decreta pro Romanæ Eccleſiæ auctoritate examinaret, &, ſi veritati Catholicæ congruentia reperiſſet, ipſe auctoritate ſua interpoſita confirmaret. Res autem ex Actis Concilij acta eſt in hunc modum; Cum epiſcopi ducenti ſeptuaginta ſeptem conueniſſent, recitatis Nicæni Concilij tabulis, rebusq́; quæ controuerſiam facerēt, in diſquiſitionem adductis, Sabellium, & Arrium, tanquam praue de Trinitate ſentientes damnarunt, quæq́; de ea in Concilio Nicæno decreta eſſent, iis ſtandum eſſe conſtituerunt. Paſchatis etiam obſeruationem ita cuſtodiendam eſſe ſanxerunt à luna quarta decima ad viceſimam primam, vt die Dominico eluceret. Præterea vno nomine quidquid trecenti octodecim illi patres ad robur ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ, & Apoſtolicæ decreuiſſent, & ipſi ſua ſententia cōfirmarunt. quicunq; vero ab eorum decretis receſſiſſent, anathemate perculerunt. Quibus actis ſcita inde alia ad diſciplinam Eccleſiæ pertinentia ſubiecerunt. fuere autem huiuſmodi: *Presbyterum Arrianum, niſi reſipiſcentem, nemo recipiat, niſi epiſcopus eiuſdem loci eum reconciliet, & ſacroſancto chriſmate per epiſcopalis manus impoſitiones ſancti Spiritus gratia, quæ ab hæreticis dari non poteſt, confirmet. Nemo laicus clerico crimen inferre audeat. Presbyter aduerſus epiſcopum, diaconus aduerſus presbyterum, ſubdiaconus aduerſus diaconum, acolythus aduerſus ſubdiaconum, exorciſta aduerſus acolythum, lector aduerſus exorciſtam, oſtiarius aduerſus lectorem accuſationem non deferat. Præſul non damnetur, niſi ſexaginta duob. teſtibus: ſummus præſul à nemine iudicetur. Presbyter cardinalis non damnetur, niſi ſexaginta quattuor teſtibus, diaconus cardinalis, niſi triginta ſeptē, ſubdiaconus, acolythus, exorciſta, lector, oſtiarius, niſi ſeptem. Teſtes, aut accuſatores nulla ſint notati infamia, & vxores, ac filios habeant, atq́; omnino Chriſtum confiteantur. Teſtimonium laici aduerſus clericum nemo recipiat. Clericū nemo examinare præſumat, niſi in eccleſia. Nemo clericus, aut diaconus, aut presbyter propter quanlibet cauſſam intret in curiam, nec ante iudicem cinctū cauſſam dicat. Sacrificiū altaris nemo celebret in panno ſerico, aut tincto, ſed in puro lineo ab epiſcopo conſecrato. Si quis in eccleſia militare deſideret, primū oſtiarius, deinde lector, deinceps exorciſta, acolythus, ſubdiaconus, cuſtos martyrū, diaconus, presbyter, poſtremo epiſcopus eſto. Miſſas preſbyter nemo celebret, niſi in locis ab epiſcopo cōſecratis, qui ſus particeps in poſterum voluerit eſſe ſacerdotij.* Syluester porro eximio pietatis ſtudio percitus multos reſtituit ab epiſcopis communione depulſos, & à tyrannis oppidis deturbatos, & eccleſiis reddidit, in quib. fuerant inſtituti. ac Tranſmarinum hominem ad clericatus gradum admitti Romæ prohibuit, niſi quinq; epiſcopotum teſtimonio eſſet probatus. Hæc Romæ.

In Ægypto Alexander, epiſcopus Alexandriæ, quinto, vt inquit Theodoritus, poſt concilium Nicænum peractum menſe vita ceſſit. Is cum ſe morti proximum cerneret, vt eccleſiæ ſuæ ſaluti etiam ſpiritu in extremo conſuleret, Athanaſium preſbyterum ſuum, qui acerrime Arrio in concilio repugnarat, abſentem, tanquam ſucceſſorem ſibi cooptaturus, ſæpius requiſiuit. Itaque epiſcopi tanti viri auctoritate permoti poſtea Athanaſium eccleſiæ Alexandrinæ etiam reluctantem præpoſuerunt. tenuit inde eccleſiam magnis certaminibus Athanaſius annos quadraginta ſex, auctore Socrate. ſiquidem Gratiano Auguſto iterum, & Probo conſulibus vita eſt functus. Quod admonendum putaui, quia per hoc temporis ſpacium, tanquam vindex Nicæni concilij, multis ab Arrianis inſidiis appetitus, & aſſiduis contentionibus cum magna Eccleſiæ clade eſt fatigatus, vt ſequens hiſtoria demon-
326 ſtrabit. Poſtero anno, qui Conſtantinum Auguſtum ſeptimum, & Conſtantium nobiliſſimum Cæſarem conſules habuit, Helena Auguſta Hieroſolyma profecta miniſtris ſe filij ſumma ope ſepulchrum Domini eruere laborantibus ducem adiunxit. Fano autem Veneris diſturbato, & terra, quæ ſepulchro ſuperiecta fuerat, diligenter egeſta, tum v Nonas Maij ſepulchrum cum tribus non longe iacentibus crucibus, clauiſq́; quibus cruci affixus Chriſtus, & titulo, qui cruci ſuperpoſitus fuerat, oculis ſe piorum obiecit. In maxima omnium gratulatione, quòd tantus theſaurus tanta felicitate eſſet inuentus, illa ſubito hæſitatio ingentem animis curam, ac prope mœſtitiam intulit, quòd ex tribus crucibus, quæ latronum, quæque Chriſti corpus ſuſtinuiſſet, incerti animo fluctuabant. Nam titulus, qui omnem erroris caliginem eripere potuiſſet, ab ipſa, cui hæſerat, cruce erat auulſus. Aderat inter cæteros Macarius vrbis epiſcopus idem, qui nuper in concilio fuerat. hic cum iuſtam aſtantium omnium ſolicitudinem cerneret, diuino numine afflatus talem inueniendæ veritatis iniit rationem. mulierem ſummo loco natam, quam graui diu morbo cōflictatam fuiſſe liquebat, aduehi, ac ſingulis crucibus admoueri præcepit. mulier vbi Crucem Domini, quæ tertio ſorte ſita loco erát, tetigit, repente plaudentibus omnibus ſanitatem recuperauit. Inde, vt inquit Sozomenus, S. Sulpicius, & S. Paulinus, vir etiam modo vita functus aduectus, iſq́; attactu ſubito vitæ eſt priſtinæ reſtitutus. Veritate, quod ſatis eſſet, explorata, Helena Crucem Domini diuiſit, ac parte vna epiſcopo conſeruanda relicta, alterā ſibi ſumpſit. ac confeſtim Conſtantinum de re tota miſſis litteris, nunciiſq́; commonefecit. Is caſtris ex Illyrico motis menſe Aprili Aquileiam proceſſit. vbi rebus, quæ neceſſariæ videbantur, peragendis aliquot dies tranſegit. Inde recta Romam verſus iter intendit ab vniuerſa occurrente Italia magno ſtudio, atque alacritate animorum exceptus, vt qui gloriæ magnitudine ſupra humanum faſtigium eſſet elatus, vniuerſo terrarum Imperio, tyrannis deletis, conſtituto, & antiſtitibus inter ſe reconciliatis Eccleſia ad priſtinam concordiam, pacemq́; redacta. Ad vrbem inde progreſſus proximam Maxentianæ victoriæ lætitiam populo renouauit. Siquidem vniuerſa obuiam effuſa ciuitate vrbē de Licinio tyranno triumphans iniuit. ac mox omnia, quæ in eiuſmodi gratulatione erant ſolemnia, oblectandi populi cauſſa, ludos quippe, ac munera edidit. His feſtis addita inde ſunt Vicennalia Imperij, quæ priore anno Nicomediæ, cum in iis locis verſaretur, edita, nunc maiore pompa Romæ, vt in ampliore, & iuſtiore theatro ſunt celebrata. In quibus veriſimile eſt, ſolemni quoque præſtantis alicuius oratoris oratione præſentem illius felicitatem rebus ab eo geſtis commemoratis eſſe laudatam. Quæ dum aguntur, nuncius de ſepulchro, & cruce Chriſti inuenta acceſſit, qui & ipſum, & pontificem Syluestrum, & vniuerſum piorum populum ingenti lætitia extulit. Itaque erectior ad magnifici templi conſtructionem effectus, extemplo, vt inquit Euſebius, litteras ad Macarium epiſcopum in hæc verba dedit: *Tanta Saluatoris noſtri erga nos benignitas declarata eſt, vt nequaquam explicari pro dignitate poſſit. quid enim admirabilius eſſe poteſt, quàm inſigne paſſionis eius monumentum, quod per tot annos ipſius terræ viſceribus delituerat, tum ſe ipſis Dei ſeruis patefeciſſe, cum illi hoſte deleto libertatem recuperaſſent? Quare ſic fac exiſtimes, nihil nobis æque curæ eſſe, quàm vt ſacer ille locus, quem Dei iuſſu turpiſſima ſimulachrorum mole purgauimus, præclaro templi opere decoretur. Quare tua erit prudentia efficere, vt non modo*

modo Sanctuarium templi, ſed omnes etiam eius partes reliquis omnibus, quæ vbique in terris ſunt, pulchritudine præſtent. Ac ceterarum quidem rerum Draciliano reliquarum prouinciarum rectori, veſtraq; prouinciæ præfecto negocium dedimus. de columnis vero marmoreis, quas ipſe aut ad decus illuſtriores, aut ad diuturnitatem firmiores cenſueris, ad nos perſcribito, vt conſilio tuo cognito illas curare poſſimus. Interim conuerſo ad ordinandam remp. animo, cum iniqua Licinij decreta prorſus irrita reddi ſtuderet, varia aduerſus eum edicta edidit. quorum duo præcipue extant, Romæ data. vnum Antiocho præfecto vigilum VIII Idus Iulias: *Quæ tyrannus contra ius reſcripſit, non valere præcipimus, legitimis eius ſcriptis minime impugnatis.* alterum Idibus Iuliis ad Senatum: *Super iis, qui ex ſenatoribus ad naucularium munus à tyranno deiecti ſunt, ac reſtitui ſuis natalibus deprecantur, placuit veſtræ ſanctitati iudicium, examenq; mandare, vt vos eligatis, qui ſplendori veſtro patrimonij viribus, & honeſtate viuendi, & natalium dignitate reſpondent. Incongruum eſt enim tantæ dignitatis arbitrium alteri potius, quàm veſtris ſuffragiis, ſententiisq; committere. Eorum autem, quos vt dignos elegeritis, nomina præfectus vrbis nobis inſinuet, vt veſtrum iudicium comprobemus.* Inde Mediolanum decedens acceſſit Spoletum, vbi IX Kal. Octobris ita de Nouatianis veterib. hæreticis ſanxit: *Nouatianos non comperimus prædamnatos, vt iis, quæ petiuerunt, crederemus minime largienda. Itaq; eccleſiæ ſuæ domos, ac loca ſepulchris apta ſine inquietudine eos firmiter poſſidere præcipimus, ea ſcilicet, quæ ex diuturno tempore, vel exempto habuerunt, vel qualibet quæſiuerunt ratione. prouidendum erit, ne quid ſibi vſurpare conentur ex iis, quæ ante diſſidium ad eccleſias perpetuæ ſanctitatis pertinuiſſe manifeſtum eſt.* Demum Mediolanum adiit. vnde X Kal. Nouemb. reſcripſit. & præfecturam vrbis Anicio Iuliano commiſit. qui Idibus Nouembris iniuit. ac deinde ſe Romam rebus conſtitutis recepit. Interim Hieroſolymis templum ſplendidiſſimum, militibus, ac prouincialibus omnib. certatim operam iuſſu Conſtantini nauantibus, ædificabatur. Ceterum, quod incredibilem omnibus religionem incuſſit, locus ille, in quo poſtremum Chriſtus veſtigia fixerat, cum in cœlum nube ſublatus eſt, continuari pauimento cum reliqua ſtratorum parte non potuit. ſiquidem quæcunque applicabantur, inſolens humana recipere terra reiecit, marmoribus ſæpe in apponētium ora excuſſis. Quin etiam, vt inquit S. Sulpicius, auctor huius hiſtoriæ in primis idoneus, attriti Chriſto pulueris adeo perenne documētum manſit. vt veſtigia etiā impreſſa conſpicerentur. & cum poſtea quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diriperet, damnum tamen arena non ſentiret, & eandē adhuc ſui ſpeciem, velut impreſſis ſignata veſtigiis, cuſtodiret. Dum templum hoc ad Caluariam conditur, Helena honeſto filij exemplo, atq; imitatione permota, duo alia fana extruere eſt adorta, vnum in Bethleem, alterum in monte Oliuarum, vt non ſolum mortis, ſed etiam natiuitatis, & aſcenſionis dominicæ loca monumentis ad accendendam religionem illuſtribus inſigniret. atq; ea, filio pecuniam, operamq; ſubminiſtrante, perfecit. atq; interim puellis, quæ virginitatē Deo deuouerant, vno in loco accumbentibus miniſtrare ancillæ modo pro pietatis magnitudine inſtituit. Inde Orientem peragrare ingreſſa, vſq; adeo facilem ſe vniuerſis gentibus præbuit, vt omnibus ad ſe adeuntibus munera benigne impertiuerit, damnatos pœna exemerit, exulesq; reduxerit, Conſtantino matri rebus in omnibus inaudita indulgentia obſequente. Quibus rebus magna pietatis laude peractis, ſequenti anno Conſtantio, Maximoq; conſulibus, Crucis parte, & titulo, & 327 clauis aſſumptis deceſſit Romam. Ad vrbem vero vt venit, honeſto Imperatoris, omniumque occurſu excepta ſanctas dominicæ paſſionis reliquias obtulit. quæ à pontifice, & clero ea, qua decuit, reuerentia ſunt acceptæ. Inde, ſumptum ſuppeditante filio, magnificam baſilicam in Palatio Seſſoriano inſtituit, atque ibi ſacri ligni portionem auro, gemniſq; incluſam, Titulumq; ipſum Crucis, qui adhuc ſeruatur, dicauit. ea baſilica Hieruſalem appellata, etiam ab ipſius nomine Helenianæ nomen inuenit, cum ornamentis illuſtribus, tum opimis poſſeſſionib. præcipue à Conſtantino affecta. Syluester pontifex diem inuentæ Crucis V Nonas Maias feſtum Chriſtianis eſſe ſolemni poſthac ceremonia ſtatuit. Conſtantinus ex tribus clauis vno galeam, altero frenum equi ornauit. Hanc tantam gratulationem domeſtica ſtatum tempeſtas turbauit. Helena, cum nepotem Criſpum præclarum iu-

uenem, atque virtute vna ad laudem, gloriamq́; nitentem prauo Fauſtæ nurus inſtinctu peremptum audiſſet, vt primum vacuas filij aures adepta eſt, magno dolore affecta acri ipſum increpare oratione non dubitauit. Ille vero, ſiue facti pœnitentia tactus, ſiue pietate materna victus, ſiue ſcelere vxoris cõpulſus, vt facinus commiſſum corrigeret, Fauſtam in balneas ardentes immiſit. vbi nimio æſtu animam præcludente fœdum in modum expirauit. Qua re vulgo improbata, Ablauius, qui poſtea conſul fuit, diram Conſtantini in ſuos crudelitatem notans, auctore S. Sidonio, hos verſus Palatinis appendi foribus iuſſit:

Saturni aurea ſæcla quis requirat?
Sunt hæc gemmea, ſed Neroniana.

Nimirum, quòd, vt ille inquit, frigore veneni filium, & calore balnei coniugem peremiſſet. Fauſtam inde Helena proxime conſequuta eſt. Etenim, cum eſſet octogenaria, teſtamento præſente filio, ac nepotibus condito, XIII Kal. Auguſti eſt mortua. Conſtantinus autem ipſam funere extulit ſplendidiſſimo, cumq́; baſilicam via Lauicana inter duas Lauros ſanctis Marcellino, & Petro martyribus inchoaſſet, mauſoleum adiecit, atque ipſam ibi in monumento porphyretico poſuit. ac ſtudio eius baſilicam inſtrumentis ingentis precij, & prædiis ampliorum vectigalium decorauit, vt Anaſtaſius prodidit. Atq; hæc quidem à Conſtantino in Occidentali Imperio, & præcipue Romæ acta comperimus, quæ vno concludenda libro putauimus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER IIII.

QVEMADMODVM qui longum iter ingreſſi arduo monte ſuperato, aut ſæuo flumine, marive tranſmiſſo lætantur, arbitrantes ſe maiorem partem itineris confeciſſe, quia difficillimam ſint emenſi, ſic mihi adminiſtratum Conſtantini in Occidente Imperium exequuto par prope voluptatis ſenſus offunditur; perindè quaſi è maximis Hiſtoriæ ſalebris emerſerim, quia præcipua eius tempora, actionesq́; digeſſerim. neq; enim rebus eius ſiue pro rep. ſiue pro Eccleſia geſtis, vt in tota antiquitate nihil eſt ad memorãdum magnificentius, ſic in veteribus monumentis aliquid fingi poteſt ad cõiiciendum, aut digerendum obſcurius. abhinc ſi quid anguſtius, aut, quod nolim, inordinatius afferetur, leuiore multo id noſtro crimine committetur. nos enim res Occidentales ſcribere profitemur, ille vero omnem poſthac curam in excolendo Oriente conſumpſit. Etenim, poſtquam res Romanas, atq; adeo totius Occidentis, quod ſatis eſſe videbatur in præſens, ordinauit, Orientem ſibi repetendum conſtituit. Itaque Iuliano eodẽ vrbis præfecto in hunc, & poſterum annum relicto, Roma, nunquam poſtea reuerſurus, exceſſit. atq; inde Nicomediam ſe recepit. Ibi vero cum Dei benignitate omni belli occupatione vacaret, opera pacis, quorum ſtudioſiſſimus fuit, moliri perrexit. nam & in Bithynia Drepanem vicũ, vbi Lucianus ſub Licinio paſſus fuerat, muris ſepſit, atq; in memoriam matris Helenopolim appellauit, & Antiochiæ baſilicam inchoari nobiliſſimam iuſſit, quod Dominicum aureum dictum eſt. Nam templa Deo dicata Dominica; Sanctis vero Martyria nominabant. Inde maioribus ſpiritibus inflatus opus multo ſplendidius, & ad poſteritatem memorabilius eſt adortus. Quippe diuiſo iampridem Imperio illud deeſſe ad integram dignitatem, atque amplitudinem repræſentandam intelligens, vt vrbs magnitudine, ac nobilitate Romæ æqualis pararetur, quæ vt illa Occidentalis, ſic hæc Orientalis maieſtatem Imperij ſuſtineret, magnificum, atq; illuſtre nomini ſuo fore putauit,

ſi hae

ſi hac vrbe conſtituta tantum ipſe decoris inuexiſſet. neque enim ego iis aſſentior,
qui hoc ab illo aut Romanorum, aut Nicomedienſium odio excogitatum affir-
mant. Igitur conſilio de noua condenda vrbe explicito, locum prope Ilium vrbem
in Sigeo promontorio ſitam, decennali quondam Græcorum bello nobilitatam,
munire conſtituit, atq; eò profectus non ſolum fundamenta iecit, ſed muros etiam
ad aliquã altitudinem excitauit, cum iam conſules Ianuarius, & Iuſtus iniſſent. tum 328
vero eo conſilio reprobato animum ad Chalcedonem, quæ eſt in Bithynia, contu-
lit, cum Nicomediæ eſſet, vnde per Martium menſem reſcripſit. verum deſignato
vix opere aquilæ deuolarunt, ac fabrûm funiculos raptos trans fretum Byzantium
detulerunt. Qua re animaduerſa, tanquam diuino aduerſante numine perturba-
tus eò adiit, ac ſitum contemplatus magnopere approbauit, & translatis eò cum o-
mni parata materia fabris ſubinde opus inſtituit. Fuit autẽ antiqua, ac nobilis vrbs
Byzantium in Thracia ad Propontidem ſita. verum ſuperioribus annis Seuerus Im-
perator occupatam à Peſcennio Nigro, qui Imperium in Oriente inuaſerat, illo oc-
ciſo diruerat. atque vrbe in vici formam redacta agrum Perintho, quæ Heraclea
dicebatur, adiudicauerat. itaque Byzantij epiſcopus ab Heraclienſi confirmari ſo-
litus erat. Huius igitur oppidi Liciniana à ſe nuper victoria parti antiquum ambi-
tum dilatauit, ac muros tollere, atque ædificiis publicis, & priuatis paſſim ad vſum,
& decus explere inſtituit, accitis ad nauandam operam non ſolum prouincialibus
omnibus, ſed etiam ſociis barbaris, ac præcipue, Iornande auctore, Gotthis. Ædi-
ficia vero publica eo numero, dignitateq; fuerunt, vt in omnibus rebus Romanam
amplitudinem adæquarent, palatium, curia, circus, porticus, thermæ, fora, arcus,
obeliſci, columnæ. quæ marmoribus, atque opificibus aliunde accerſitis eximia
properatione curauit, ita vt pleraque propter nimiam adhibitam in ædificando fe-
ſtinationem infirma ſuccedentibus proximis annis firmiore opere fuerint inſtau-
randa. Inter templa, quæ & in vrbe, & in ſuburbio erecta ſunt, præcipue memora-
tur templum S. Sophiæ, nimirum infinitæ ipſi Dei ſapientiæ conſecratũ, templum
Pacis, & ſanctorum Apoſtolorum. Ex foris id celebratur, quod ipſe à ſuo nomine
appellauit, in quo medio poſtea columnam ex porphyritide lapide poſuit Roma
deuectam. in cuius ſummo ſignum Apollinis ex Ilio propter operis nobilitatem
translatum collocauit, atque in baſi nomen ſuum inſcripſit. Poſtero autem anno, 329
ſe octauum cum Conſtantino Cæſare quartum conſule, ſurgentibus iam ædificiis
publicis domos etiam priuatas inſtituit, & ad frequentandam vrbem eximiæ nobi-
litatis viros cum èx aliis ciuitatibus, tum præcipue ex Romana vocauit, quorum
aliquot etiam Glycas in Annalibus nominauit, Olybrium, Verum, Vrbicium, Zo-
ticum, Eugenium, Eubulum, Stadium, Florentium, Calliſtratum, Maurianum, Se-
uerum, & Iſidorum. & certa vectigalia ad ædificia perficienda, & copiam annonæ
parandam attribuit. Eodem etiam anno per aliquot menſes fuit in Illyrico, quod
reſcripta indicant Sirmio, Naiſſo, & Sardica data. atq; ibi opus aliud memorandum
maxime iniit. Nam Gotthos, & Sarmatas magnitudine rerum, opumq; ſuarum ex-
territos poſthac quieturos ratus, caſtella, & præſidia in ripis Iſtri à Diocletiano re-
ſtituta remouit, ac milites limitaneos in proxima oppida diſpertiuit, ac pontem la-
pideum in Iſtrum fecit, ne Traiano, qui illud idem gloriæ cupiditate perfecerat, vi-
deretur inferior. cuius æmulatione duci videbatur, ipſum herbam parietariam vo-
cans, quòd pleraſq; ædes ſuis titulis inſcripſiſſet. Romæ VII Idus Septembris Opta-
tianus, VIII Idus Octobris Petronius Probianus inierunt præfecturam vrbis. Pro-
ximo anno, qui fuit à Chriſto nato trecenteſimus triceſimus, Symmacho, & Galli- 330
cano conſulibus, indictione tertia, Conſtantinus vrbẽ nouam iam ad egregiam ali-
quam ſpeciem ædificiorum adductam primum republica ſibi putauit ornandã, de-
inde ſolemni cæremonia conſecrandam. Igitur remp. ita deſcripſit. Cum priores
principes Imperium in duas partes tribuiſſent, atq; vnam Occidentis, alterã Orien-
tis feciſſent, in primis eam & ipſe rationẽ retinuit. atq; vtrunq; Imperium in multas
portiones ſiue diuiſit, ſiue ab aliis antè diuiſum paucis mutatis ſeruauit. Ceterum
Occidentalis partes duæ ſunt conſtitutæ, quæ Italiæ, & Galliarum nomine ſunt ap-
pellatæ, atq; ambæ in tres diœceſes partitę, illa in Italiam, Illyricum, & Africam, hæc

in Hiſpanias, Gallias,& Britannias. Prouinciæ porro Italiæ ſeptemdecim factæ, Venetia, Ligutia, Alpes Cottiæ, Æmilia, Flaminia cum Piceno annonario, Etruria cũ Vmbria, Picenum ſuburbicarium, Valetia, Campania, Lucania cum Bruttiis, Apulia cum Calabria, Samnium, Sicilia, Sardinia, Corſica, Rhætia prima, Rhætia ſecunda. Illyrici vero ſex, Pannonia prima, Pannonia ſecunda, Sauia, Dalmatia, Noricum ripẽſe, Noricum mediterraneum. Africæ quinq;, Byzacium, Numidia, Mauritania Sitifenſis, Mauritania Cæſarienſis, Tripolis. Hiſpaniæ ſeptẽ, Bætica, Luſitania, Callæcia, Tartaconenſis, Carthaginienſis, Tingitana, Baleares. Galliæ ſepremdecim, Lugdunenſis prima, Lugdunenſis ſecunda, Lugdunẽſis tertia, Lugdunenſis quarta, ſiue Senonia, Maxima Sequanorum, Belgica prima, Belgica ſecunda, Germania prima, Germania ſecunda, Viennenſis, Narbonenſis prima, Narbonenſis ſecunda, Alpes maritimæ, Alpes Graiæ, Aquitania prima, Aquitania ſecunda, Nouempopulana. Britanniæ quinq;, Maxima Cæſarienſis, Valentia, Britannia prima, Britannia ſecunda, Flauia Cæſarienſis. Iam vero Orientalis Imperij partes item duæ effectæ, Oriens, & Illyricum. Orientis diœceſes quinq; inſtitutæ, Oriens, Ægyptus, Aſia, Pontus, Thracia. Illyrici duæ, Macedonia, & Dacia. Ptouinciæ porro Oriẽtis quindecim, Palęſtina, Phœnice, Syria, Cilicia, Cyprus, Arabia, Iſauria, Palęſtina ſalutaris, Palæſtina ſecunda, Phœnice Libani, Euſratenſis, Syria ſalutaris, Oſrhoena, Meſopotamia, Cilicia ſecunda. Ægypti ſex, Libya ſuperior, Libya inferior, Thebais, Ægyptus, Archadia, Auguſtamnica. Aſiæ decem, Pamphylia, Helleſpontus, Lydia, Piſidia, Lycaonia, Phrygia Pacatiana, Phrygia ſalutaris, Lycia, Caria, Inſulæ. Ponti decem, Galatia, Bithynia, quæ poſt Honorias dicta, Cappadocia prima, Cappadocia ſecunda, Pontus Pelemoniacus, Hellenopontus, Armenia prima, Armenia ſecunda, Galatia ſalutaris. Thraciæ ſex, Europa, Thracia, Æmimons, Rbodope, Mœſia ſecunda, Scythia. Macedoniæ ſex, Achaia, Macedonia, Creta, Theſſalia, Epirus vetus, Epirus noua, & pars Macedoniæ ſalutaris. Daciæ quinque, Dacia mediterranea, Dacia ripenſis, Mœſia prima, Dardania, Præualirana, & pars Macedoniæ ſalutaris. In primis autem cum ſingulorum Imperiorum binæ partes eſſent, his etiam binos præfectos ptærorio præpoſuit, vt eſſent quattuor. nam ante ipſum duo rantum fuerãt, ac ſingulis ſuas diœceſes attribuit. Ita fuere præfectus prætorio Italiæ, Galliarum, Orientis, & Illyrici. Patricios inde binos, in ſingulis Impetiis ſingulos fecit. Conſulum numerum conſeruauit, eosq; promiſcue ex vtroque Imperio legi voluit. Præfectum vrbis Romanæ tantum reliquit, qui deinde Conſtantinopoli quoque aſcitus eſt. Senatum geminum inſtituit. Magiſtros peditum, equitumq; intulit, qui curam militum conſcribendotum, inſtituendorum, & corrigendorum haberent, quæ antè præſecti ptætorio fuerat. Duces etiam vectigalia exigere ſtatuit, & ex iis ſtipendia militibus numerare, quod antè præfectus prætorio fecerat, prouinciarum vero adminiſtrationem priſtino inſtituto pattim conſularibus, partim præſidibus, partim etiam Correctoribus commendauit. Officia publica, Palatina, & militiæ ab Hadriano inſtituta paucis mutatis retinuit. Cum igitur in hunc modum vtriuſq; Imperij remp. otdinaſſet, atq; illius Romam, huius Byzantium domicilium deſtinaſſet, tum vero ſibi dedicandum ſuſcepit. Itaq; aduocatis rurſus Orientis epiſcopis ante diem v Idus Maias magna ceremonia vrbem nouam Deo, ac Virgini Dei matri cõſecrauit, eamq; nouam Romam, & Conſtantinopolim appellauit. atq; ad dignitatem vrbi addendam eccleſiam eius ad honorem patriarchatus, vt Græci ſcriptores prodiderũt, euexit, eiusq; epiſcopum Metrophanem poſt Alexandrinum ſedete inſtituit. Hæc facta viceſimo quinto Imperij anno D. Hieronymus in Chronicis diſerte notauit, & Cedrenus in hiſtoria non obſcure ſignificauit, cum vrbem cõſecratam tertia Indictione fuiſſe prodidit. Huc accedit, quòd idem annus in Quinquennalia Cæſarum incidebat, quẽ maxima celebrare lætitia aſſueuerat. Itaq; idem ipſe Conſtantinus, cum his conſulibus ad Ablauium præfectum prætorio III Kal. Decembirs ſeribetet, Conſtantinopoli ſubſcripſit, nimirum Byzantio dicturus, niſi nouo vrbs nomine decorata fuiſſet. Caſſiodorus tamen XXVII dedicatam rettulit, multo tolerabilius, quàm ij, qui x, & qui xx prodiderunt. quorum errorem facile coarguere ipſa rerum expoſitarum nexa inter ſe ſeries poteſt.

Conſu-

Conſules indè noui facti Baſſus, & Ablauius, qui, vt inquit Eunapius, domo Ægy- 331
ptius erat, propter incredibilem ſapientiæ opinionem maximam apud Imperato-
rem auctoritatem adeptus. Eo anno Conſtantinus, Hieronymo, & Cedreno teſti-
bus, exoletis gentilium ſacris inexpiabile bellum indixit. nã templa, & ſimulachra
eorum deturbari Conſtantinopoli, atq; in toto Oriente præcepit. ſignaq; Conſtan-
tinopolim ex omni parte collata in foro à ſe nominato conflauit. Itaq; omnes gen-
tiles, atq; Iudæi, qui Conſtantinopoli verſabantur, Chriſtiana ſacra ſuſcepere, atq;
aras, & cruenta ſacrificia reliquere. contrà vero baſilicam nobilẽ Nicomediæ Chri-
ſto inſtituit, & cum apud quercum Mambre in Palæſtina Abrahamum olim conſe-
diſſe audiſſet, indignatus, locũ tam venerabilem ſimulachris eſſe fœdatum, ipſum
purgari, ac tẽplo ornari, litteris ad Macarium Hieroſolymorum, & Euſebium Cæ-
ſariæ epiſcopos datis mandauit. Cum autem Sopater Syrus ſingularis eruditionis,
atq; eloquentiæ vir fana deorum toto orbe celebratiſſima iuſſu Conſtantini vide-
ret euerti, rem iniquo animo paſſus, ad aulam Imperatoris, auctore Eunapio, venit,
vt ipſum à propoſita ratione deduceret. verũ nihil profecit. à Conſtantino tamen
eximię prudentiæ opinione cultus, apud eum manſit. Leges inde cõſtituto à ſe Im-
perio ferens, ad omnes prouinciales edictum Kal. Auguſti dedit, quod Conſtanti-
nopoli propoſitum fuit, his verbis: *A proconſulibus, & Comitibus, & iis, qui vice præfe-
ctorum cognoſcunt, ſiue ex appellatione, ſiue ex delegato, ſiue ex ordine iudicauerint, prouocare
permittimus, ita vt appellanti iudex præbeat opinionis exemplum, & acta cum refutatoriis
partium, ſuiſq; litteris ad nos dirigat. A præfectis autem prætorio, qui ſoli vice ſacra cognoſcere
vere dicendi ſunt, prouocari non ſinimus, ne iam noſtra contingi veneratio videatur.* Item
Kal. Decembris ad Prouinciales Conſtantinopoli: *Ceſſent iam nunc rapaces officialium
manus. nam ſi moniti non ceſſauerint, gladiis præcidentur. Non ſit venale iudicis velum, non
ingreſſus redempti, non infame licitationibus ſecretarium, non viſio ipſa præſidis cum precio.
æque aures iudicantis pauperrimis, ac diuitibus referentur. Abſit ob inducendum eius, qui Of-
ficij princeps dicitur, deprædatio. Nullas litigatoribus adiutores eorundem Officij principum
concuſſiones adhibeant. Centurionum, aliorumq; officialium parua, magnaq; poſcentium into-
lerandi impetus oblidantur, eorumq;, qui iurgantibus acta reſtituunt, inexpleta auiditas tem-
peretur. Semper inuigilet induſtria præſidialis, ne quidquam à prædictis generibus hominum
de litigatore ſumatur. Qui ſi de ciuilibus cauſſis quidquam putauerint eſſe poſcendum, aderit-
que armata cenſura, quæ nefariorum capita, ceruiceſq; detruncet, data copia vniuerſis, qui
concuſſi fuerint, vt præſidum inſtruant notionem. Qui ſi diſſimulauerint, ſuper eodem con-
querendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Præfectum
prætorio, ſi magis fuerit in vicino. vt his referentibus edocti ſuper talibus latrociniis ſupplicia
referamus.* Per eoſdem etiam dies eunuchos, qui cubiculum Imperatoris ſerua-
bant, coercuiſſe videtur. de quibus ſic Lampridius in Alexandro, ſcribens ad Con-
ſtantinum: *Poſteaquam intellexiſti, quid mali eunuchi habeant, & quemadmodum princi-
pes circumueniant, tu eos eo loci habes, vt nec chlamyde uti iuſſeris, ſed neceſſitatibus dome-
ſticis delegaris.* Romæ pridie Idus Aprilis Anicius Paulinus, flos Romanæ nobilita-
tis, vrbis præfecturam iniuit. Huic ſtatuam inauratam ſenatus populuſq; Rom. po-
ſuit cum hoc meritorum eius elogio: *Anicio Paulino Iuniori V. C. Pro. Conſ. Aſiæ, & Hel-
leſponti, conſuli ordinario, præfecto vrbis, vice ſacra iudicanti ob meritum nobilitatis, eloquij,
iuſtitiæ, atq; cenſuræ, quibus priuatim, ac publice clarus eſt, petitu populi Rom. teſtimonio ſena-
tus, iudicio D.D.N.N. Triumphatoris Auguſti, Cæſarumq; florentium ſtatuam ſecundam auro
ſuperfuſam locari ſumptu publico placuit.* Hilariano inde, & Pacatiano conſulibus, Dal- 332
matio Dalmatij fratris filio Cæſare cõſtituto Conſtantinus bellum intulit Gothis,
qui à Diocletiano domiti ſuis adhuc ſe finibus continuerant, atq; in fœdere, & ami-
citia Romanorum permanſerant, nunc vero remotis ex limite Iſtri à Conſtantino
præſidiis, noua irruptione facta in Mœſiam, ac Thraciam ſe intulerant, atq; omnia
populationibus, incendiiſq; miſcuerãt. Qua iniuria percitus Conſtantinus in Mœ-
ſiam cum exercitu venit (ſiquidem pridie Idus Aprilis Marcianopoli fuit) atq; eos
ex Thracia pepulit. pulſoſq; trans Iſtrum inſequutus in Sarmatarum regione cæci-
dit & fœdere icto x L millia militum dare ad bella vrgente neceſſitate coegit, vt D.
Hieronymus, Iornandes, & Zonaras prodidere. nam paulo ſecus res ab Euſebio

geſta narratur. Cum ſuperiores, inquit, Imperatores tributa Scythis pependiſſent, id alienum eſſe Romana maieſtate ratus Conſtantinus, Chriſti auxilio fretus, crucis vexillo in eos illato breui omnes ſubegit. ac reluctantes quidem armata manu coercuit, reliquos vero diſertis legationibus mulcens ab inculta, & fera vita ad humanam, ciuilemq; traduxit. Bellum autem ingens fuiſſe, atq; ingentem Conſtantini nomini gloriam peperiſſe conſtat. Itaq; Anicius Paulinus, qui & hoc anno vrbis Romæ fuit præfectus, his auditis publicum monumentum ad perennem Conſtantini memoriam à ſenatu excitandum curauit, cum his verbis: *D. N. Conſtantino, Maximo, Pio, Felici, ac Triumphatori, Semper Auguſto ob amplificatam toto orbe remp. factis, conſiliisq́. S. P. Q. R. dedicante Anicio Paulino Iuniore V. C. conſule, Præfecto vrbi.* Inter hæc, Eccleſia Chriſtiana iam non ſolum opibus, ſed etiam dignitate florente, iterum in Oriente res turbari, ac miſceri magno populorum, ac religionis damno ſunt cœptæ. Euſebius Nicomedienſis epiſcopus, & ſocij eius in Concilio Nicæno damnati, cum aliquandiu in exilio fuiſſent, tandem ſiue vera, ſiue falſa pœnitentia ducti, ac libello fidei ſuæ epiſcopis præbito abſoluti eccleſias ſuas iis, qui inuaſerant, deturbatis, receperant, Atrio ſolo communione eccleſiæ Alexandrinæ excluſo ab Athanaſio epiſcopo, viro in ſuſcepta cauſſa vno omnium cõſtantiſſimo. Cum autem per aliquot annos conticeſcentibus magis, quàm languentibus animis, ſummũ de Trinitate ſilentium omnes tenuiſſet, demum hoc anno verba iterum inter epiſcopos fieri cœpta ſunt. Huic diſputationi materiam præbuit verbum, Conſubſtantiale, quod nouum in Symbolo fuerat poſitum. in quo filium patri cõſubſtantialem eſſe confitebantur. de quo cum non idem Arriani cum Catholicis ſentirent, ſimultates inter ſe exercere diſtractis non minus animis, quàm opinionibus, inſtiterunt. In primis autẽ epiſcopus Antiochenus Euſtathius ſcripto edito Conſubſtantiale defendit, atq; Arrianos adhuc ex damnatione furentes, vehementius irritauit. Itaq;, cum contraria ab vtraque parte ſcripta prodiiſſent, placitum eſt, vt ad rem conſtituendam conuentus epiſcoporum Antiochiæ haberetur. Hanc occaſionẽ, quam nunquam ſpe, animoque conceperant, Arriani adepti, ne iterum Catholicorum multitudine, ac potentia premerentur, diligenter ſibi poſthac prouidendum putarunt. Itaq;, cum aliter non poſſent, duos Catholicorum principes Euſtathium, & Athanaſium tollere ſubornatis accuſatoribus, fictiſque criminibus decreuerunt. Huius vero doli artifex Nicomedienſis Euſebius fuit. Is Hieroſolymorum tẽplum, cuius pulchritudo, ſplendorq; prędicabatur, ſe viſere velle profeſſus, comite Theognide epiſcopo perditorum ſuorum conſiliorum participe ſumpto, Antiochiam adiit, & ſimulata amicitia ad Euſtathium, comiter ab illo exceptus, diuertit. Inde Hieroſolyma progeſſus, colloquio cum nonnullis epiſcopis Arrianæ ſententiæ inito, inſidias, quas Euſtathio moliebatur, aperuit. & cũ iis Antiochiam ſe recepit. Ibi concilio inſtituto eiuſdem inſtinctu proceſſit quidam, qui Euſtathium de adulterio poſtulauit, idq; præſentis mulieris, quæ ſe puerum ex eo genuiſſe confitebatur, teſtimonio comprobauit. Epiſcopi, cum mulieris iureiurando potius, quàm Euſtathij inficiatione ſtandum cenſuiſſent, ſententiam in eum ſeueriſſimam, licet Catholicis reclamantibus, protulerunt, atque eccleſia ſpoliatum perpetuo exilio affecerunt. Qua ex re grauis adeo Antiochiæ ſeditio eſt conflata, cum alij Euſtathium retinere, alij emittere vellent, vt vix ab armis, & ſanguine temperatum ſit. Tumultu inde auctoritate Conſtantini ſedato, pleriq; Euſebiũ Cæſarienſem ſibi depopoſcere epiſcopum. quem ille honorẽ repudiauit, atq; ex ea re laudem à pleriſq;, & præſertim à Conſtantino egrẽgiam tulit. Euſtathio pulſo Euſebius inde animum ſuum conuertit ad Athanaſium affligẽdum, ipſum Arrium in Eccleſiam, quòd ſemel damnatus eſſet, recipere recuſantem. Cum autem non ſolum Alexandriæ, ſed etiam Conſtantinopoli res variis pro cuiuſq; in cauſſam ſtudiis iactaretur, Conſtantino haudquaquam æquo animo eiuſmodi contentionib. iterum permiſceri Eccleſiam audiente, nouum eis præſidium ad deiiciendum Athanaſium eſt oblatum. Quippe Conſtantia Conſtantini ſoror mortem oppetiit. Hæc, cum à fratre morbo oppreſſa iterum, ac ſæpius viſeretur, presbyterum illi quendam Arrianum, quo cum ſibi magna familiaritas interceſſerat, inſignis pietatis, & egregiæ fidei nomine commendauit,

uit, atq; inde vitam deſtituit. Presbyter Conſtantiæ commendatione Conſtantini
familiaritatem adeptus, Euſebij impulſu, libertate loquendi parta, ipſum monere
Conſtantinū nō dubitauit, Arrium Inſigni iniuria ſuiſſe affectum, quòd cum recte
ſentiret, ab Eccleſiæ communione ſecretus eſſet. Mirante autem Conſtantino, ac
dicta eius nutu magis, quàm oratione, reiiciēte profeſſus eſt, ipſum, ſi ad colloquiū
eius admiſſus eſſet, planum facturum, quàm minimum à Nicænis decretis, ac ſen-
tentiis diſcreparet. Quo audito Conſtantinus, Atqui, ſi Arrius, inquit, cum Conci-
lio ſentiet, non modo meum illum in conſpectum admittam, verum etiam ad ec-
cleſiam ſuam dimittam. atq; ita aduocari Arrium iuſſit. quo cunctante demum v
Kal. Decembris ad eum ita ſcripſit: *Iamdudum ſignificatum tibi eſt, vt ad nos venires,
quo noſtro frui conſpectu poſſes. quod abs te non extemplo curatum eſſe miramur. Quare da o-
peram, vt publico vehiculo ſumpto ad nos accurras, quo noſtra erga te voluntate perſpecta re-
dire in patriam poßis.* His litteris acceptis Arrius demum ad eum Conſtantinopo-
lim venit, ac ſecum Euzoium diaconum, quem eadem de cauſſa Alexander abdi-
carat, adduxit. rogatiq; ambo, vt formulam fidei ſuæ cum Nicæna congruentem
proferrent, Chriſtum Dei filium ex ipſo ante omnia ſæcula genitum, verbo Con-
ſubſtantiali omiſſo, conſeſſi ſunt. Qua profeſſione audita Conſtantinus eos tanquā
minime à Concilij ſententia diſſidentes Alexandriā iuſſit repetere. atq; in ſequen- 333
tem annum edidit conſules Dalmatium fratris filium, & Xenophilum. Eo anno
Arrius cum Euzoio Alexandriam reuerſus ſe in communionem Eccleſiæ recipi
poſtulauit, neq; id obtinere ab Athanaſio potuit. Quod vt Euſebius audiit, Atha-
naſium primum ſuis, deinde morem ſibi gerere recuſantem, Cōſtantini litteris de
recipiendo in cōmunionem Arrio, atq; Euzoio monuit. Quibus Athanaſius con-
ſtanter reſcripſit, nefas eſſe, vt qui Fidem infirmaſſent, atq; anathemate à Concilio
perculſi fuiſſent, tanquam poſtliminio redeuntes gradum ſuum recuperarēt. Quo
reſponſo accepto Conſtantinus accenſus, vt concordiam ſtabiliret, Athanaſium ſe
de eccleſia depulſurum denunciauit, niſi in auctoritate ſua fuiſſet, neq; propterea
Athanaſiū de ſuſcepta ſententia depulit. Cum hoc igitur ſtatu res eſſent, Euſebius
occaſionē alienatæ Conſtantini ab Athanaſio volūtatis adeptus, diram aduerſus eū
coniurationē conflauit, omnibus non ſolum Arrianis, ſed etiam Meletianis in ſo-
cietatem aſcitis. Arriani fuere Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, ac præter hos
Vrſacius Singidonis, & Valens Murſæ, vterq; Pannoniæ, epiſcopi. Meletiani à Me-
letio dicti erant. is ciuitatis cuiuſdam in Ægypto epiſcopus à Petro Alexandrino e-
piſcopo regnante Diocletiano epiſcopatus munere ſpoliatus, quòd Chriſtum infi-
ciatus ſimulachris immolaſſet, ſocios erroris ſui quoſdā contraxerat, ac Petro epi-
ſcopo martyrio affecto Achillam primum, deinde Alexandrum maledictis inceſſe-
rat, ac demum exorientibus Arrianis adiunctus cum ſuis à Niceno damnatus con-
cilio fuerat. mortuo vero Alexandro eodē Athanaſiū animo infeſtus vrgebat. Con-
iuratione igitur cum his facta Euſebius per eoſdē Athanaſium apud Conſtantinum
accuſauit, qui Conſtantinopoli, vbi III Nonas Maij fuiſſe reperitur, Nicomediā ſe
contulerat, quòd nouum veſtis lineæ tributū Eccleſiæ Alexandrinæ perſoluendū
in Ægypto inſtituiſſet, & aurum inde collectum Meletio in Thebaide, & Ægypto
ſeditionē agitanti ſuppeditaſſet. Verum id crimen falſum eſſe Alypius, & Macarius
eccleſiæ Alexandrinæ presbyteri, qui tum forte Nicomediæ erant, opportune co-
arguerunt. Quare Conſtantinus accuſatoribus grauiter increpitis ad ſe Athanaſiū
aduocauit. Vbi vero Euſebius eum aduentantem accepit, alio eum crimine, quòd
Imperatoris edictis reſiſtere moliretur, appetiit. de quo Conſtantinus, cum in Pſa-
mathia ſuburbio Nicomediæ cognouiſſet, & Athanaſiū innocentem comperiſſet;
ipſum cū honore dimiſit, atq; Alexandrinæ Eccleſiæ cōmendauit. Eodē anno Sar-
matæ Limigantes Gotthorū vicinorū ſuorū armis oppreſſi, cum iuſtas ad reſiſtendū
liberorū hominū copias non haberent, tanquam in extremo periculo ſeruos ſuos
armarunt, atq; eos contra Gotthos duxerunt. Mox autem, cum à ſeruis deficienti-
bus appetiti, ac ſedibus eiecti patriis eſſent, auxilij ac conſilij inopes ad Conſtan-
tinum ſubſidium imploratum, & ſedes tutas petitum ſe contulerunt. Eos vero
Conſtantinus benigne auditos in prouincias ſuas recepit, atque alios ſacramento

militari adegit, alios ad agrorum cultionem adhibuit. Scribit etiam Iornandes, Vandalos quoſdam à Gotthis acie ſuperatos ſedes à Conſtantino petiiſſe, easque in Pannonia recepiſſe. Itaque Zoſimus adiicit, Conſtantinum primum omnium barbaros Romanæ militiæ adſcripſiſſe, eamque rem magnorum, quæ ſubſequuta ſunt, malorum initium attuliſſe. Quod vere dictum eſſe, poſt huius hiſtoriæ contextus oſtendet. Conſtantini enim ſiue conſilium, ſiue liberalitatem, ſiue fortaſſe etiam neceſſitatem imitati ſubinde Conſtantius, Valens, & Theodoſius integras nationes tranſire fluuium cupientes in ſuas prouincias admiſerunt, ac fortiſſimum, & prudentiſſimum ex eis quenque honoribus militaribus euexerunt, ac Romanis militibus poſthabitis remp. ſolis prope barbaris commiſerunt, Gotthis, inquam, Alanis, Gepidis, Vandalis, Hunnis, Sueuis, & Francis. qui occaſionem nacti aut legitimis Imperatoribus manus intulerunt, aut populares ſuos ſpe prædæ, ac ſedium concitatos ad agrorum populationes, prouinciarum vaſtationes, ac demum ad caput ipſum Imperij Romam occupandam, ac diripiendam impulerunt. Romæ VII Idus Aprilis Optatianus præfecturam vrbis iniuit. Interim Arriani conſiliis nouis compoſitis alios delatores Athanaſij compararunt. ac nouis criminibus ipſum apud Conſtantinum obruerunt, vno, quòd Arſenium epiſcopum Meletianum occidendum curaſſet, & manum ei mortuo amputatam adhibere ad artes magicas voluiſſet; altero, quòd ſtuprum cum muliere commiſiſſet. Itaque de induſtria Arſenium alio ablegarunt, & manum reciſam hominis mortuo protulerunt, & mulierem, quæ ſe ab illo vitiatam aſſereret, produxerunt. Inuidia etiam conflata eſt, quòd Macarius ab eo in Maræotidem miſſus, menſa Domini euerſa, calicem my-
334 ſticum confregiſſet. Harum rerum cognitionem Conſtantinus, Optato, & Paulino conſulibus, Dalmatio Cæſari Antiochiæ ſedenti mandauit. Verum Dalmatius hoc iudicium exercere bello auocatus non potuit. Itaque Conſtantinus Arrianorum impulſu concilium Cæſareæ Paleſtinæ indixit, atque ea cognitione illuc reiecta, eo adeſſe Athanaſium imperauit. Dalmatius autem certior factus, Calocerum quendam res in Cypro nouas moliri, atque ad tyrannidem aſpirare, iuſto conſcripto exercitu eo ſe contulit, atque acie cum Calocero decertauit. eumque victum in poteſtatem redegit. Inde pacata inſula cum ſe domum referret, Tarſi in Cilicia viuum comburi iuſſit. Romæ V Kal. Maij Anicius Paulinus vrbis præfectus creatus.

335 Poſtero vero anno Conſtantius Conſtantini Auguſti, vt notauit Athanaſius, frater, & Rufius Albinus, viri clariſſimi conſules inierunt. Concilio epiſcoporum Cæſareæ ſuperiore, vt diximus, anno coacto Athanaſius per multos menſes expectatus non affuit. Quare Arriani confirmati nouam eius ad Conſtantinum contumaciam detulerunt. Is ratus Athanaſium odio epiſcopi vrbis Euſebij ab illo conuentu refugere, epiſcopos Tyri iuſſit conuenire, atque Athanaſium illuc adeſſe. Publicis vehiculis ſumptis, confeſtim eo epiſcopi vna cum Athanaſio conuolarunt. frequenti concilio cum alia ad concordiam eccleſiarum pertinentia ſunt ſtatuta, tum Athanaſio præſenti manus Arſenio abſciſſæ, & ſtupri perpetrati crimen illatum. Ibi demum vtrumque facillime, & cum maxima accuſatorum infamia diſſolutum eſt. Nam Arſenius, qui ab Arrianis amandatus fuerat, diligentius conquiſitus, atque inuentus in Concilium eſt productus. Quare, cum iuſſus vtramque manum exeruiſſet, accuſatorum cauſſam prope in comœdiam vertit. Mulier inde adducta, ac mendacij conuicta non ſolum innocentiam Athanaſij patefecit, ſed inſidioſas etiam aduerſariorum actiones omnes aperuit. Nam Athanaſio, qui de ſtupro cauſſam dicere iuſſus erat, ſilentium obtinente Timotheus presbyter, qui illi aderat, quaſi ipſe Athanaſius eſſet, ita mulierem compellauit: Ego ne mulier tecum rem habui? egone tuam domum iniui? affirmante autem illa, & annulum quem ab eo acceperat, proferente nemini dubium fuit, quin mercede corrupta ad id teſtimonium acceſſiſſet, vt quæ Timotheum pro Athanaſio appellaret. Ita Athanaſius vtroque iudicio eſt abſolutus. Inde lis Macario de calice fracto intenta accuſatoribus hoc iudicio fractis in Maræotidem cognoſcenda dilata eſt. Hoc facto erectus Athanaſius exemplo lembum conſcendit, ac ſumma celeritate Conſtantinopolim ad conquerendam accuſatorum calumniam aduolauit. Arriani, vbi Athana-

Athanaſium Tyro abiiſſe ſenſerunt, aſtute nouum crimen obiecerunt, quòd ad concilium Cæſarienſe citatus non affuiſſet, atque abſente mindicta cauſſa damnarunt. Iam nobiliſſimum Hieroſolymorum templum perfectum erat, eiuſque conſecratione Conſtantinus triceſimum hunc Imperij ſui annum inſignem relinquere cupiebat. Itaq; cum concilio Tyri peracto epiſcopos iam ad concordiam rediiſſe audiret, litteras ad eos dedit, vt omnes Hieroſolyma properarent, ac templum concordibus animis dedicarent. Quo mandato accepto vniuerſi eueſtigio ſeſe Hieroſolyma contulerunt, ac lautiſſime omnes egregia Conſtantini cura, ac liberalitate accepti templum martyribus magna ceremonia vna cum omni theſauro, quo eccleſiam ille donauerat, conſecrarunt. Inde à presbytero Arriano impulſus litteras alias ad eos ſcripſit, vt, quando vna conueniſſent, finem tandem controuerſiæ, Arrij cognoſcenda fide, imponerent. &, ſi eum aut commode ſentire, aut de praua ſententia deceſſiſſe cenſerent, in Eccleſiæ communionem admitterent. Epiſcopi conuocati cum aſſediſſent, Arrium, & Euzoium auditos non peſſime ſentire pronunciarunt, atq; ad epiſcopos Ægypti, & clerum Alexandrinum ſcripſerunt, vt ipſos in communionem ſtatim acciperent, tanquam Imperatoris, & Concilij iudicio abſolutos. Interim Conſtantinus ab Athanaſio Conſtantinopoli aditus de iniquis Arrianorum criminationibus edocetur. Qua de re non leui aduerſus eos ira concepta nouas ad Concilium litteras miſit, vt ad ſe primo quoq; tempore Concilij Tyrij rationem reddituri accurrerent. Eo tempore Tricennalia Imperij celebraturus erat eo maiore, quàm vnquam, apparatu, quòd hæc prima vota in noua vrbe Conſtantinopoli perſoluebat, quam magnifica inſtitutorum omnium nouitate decorari volebat. in iis tertium filium Cæſarem appellauit, atq; ei partem Occidentalis Imperij Italiam, Africam, Illyricumq; mandauit. Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis Hieroſolymis profectus ſolemnem in tali celebritate orationem habuit, in qua vbi Conſtantinum egregie collaudauit, demum ita perrexit: *In ſingulis feſtis, & conuentibus decimo quoq; anno celebratis ſinguli filij eius ad ſedem Imperij participandam à Deo deſignati ſunt. Itaq; filius eius natu maximus, qui patris nomine eſt appellatus, decimo regni anno ſocius Imperij cum patre renunciatus eſt. qui vero ei proxime accedebat ætate anno viceſimo ad eundem honoris gradum euectus eſt. tertius deinceps hoc triceſimo, quo nunc feſtum celebratur, eadem dignitate ornatur.* & pòſt: *Deus hunc cõuentum eius cauſſa curauit celebrandum, eumq; victorẽ omnium hoſtiũ fecit. deniq; illum, vtpote egregium veræ pietatis exemplar, cunctis mortalibus propoſuit ad imitandũ. Hic claro Cæſarum filiorũ ſuorum ſplendore homines ingenti locorum interuallo disiunctos illuſtrat. Itaq; & nobis, qui Orientem incolimus, ſuam ipſius præſentiam non ſine maximo omnium cõmodo impertiuit, & alteri hominũ generi verſus Occidentem vnum ex filiis præfecit, & alios duos in aliis locis collocauit porro autem Imperij quadrifariam diſpertiti iugum quaſi quattuor equis, id eſt, ſibi, & tribus filiis Cæſaribus imponẽs, ipſe eos diuini animorum conſenſus, & concordiæ frenis colligatos cælitus moderatur.* Ibi Euſebius Nicomedienſis vnus pro omnibus Conſtantinum acrius pro Athanaſio contendentẽ ſuſtinuit. Conſtantinus, cum fratres honoribus conſularibus honeſtaſſet, inde ad affines quoq; id beneficium tranſtulit. atq; in inſequẽtem annum Nepotianũ Eutropiæ ſororis filium conſulẽ declarauit. Per eoſdẽ dies magnus ille abbas Antonius in Ægypto, id eſt, in extremis Imperij finibus, collocatus cum ab aliis hominibus, tum in primis ab Imperatore, totaq; aula regia celebratus eſt. Nam & Cõſtantinus Auguſtus, & filij eius Conſtantius, & Conſtans Cæſares magnitudine virtutis, ac ſanctitatis eius audita, multis eum litteris ad reſcribendũ prouocarunt. quibus ille acceptis haudquaquã elatus, cõuocatos monachos ita eſt alloquutus: Reges ſæculi litteras ad nos ſcripſerunt. verũ quid Chriſtianis hoc æſtimandũ? nam licet diuerſa ſit dignitas, tamen eadẽ eſt naſcendi, moriendiq; cõditio. illa ſunt nobis magnifacienda, quòd Deus hominibus legem ſcripſerit, & quòd per filiũ ſuum eccleſias propriis eloquiis exornarit. quid monachus rationis habet eum regibus? cur ego litteras eorum accipiam, quibus ſolita reddere ſalutationis officia neſciam? Monentibus autem fratribus, videndum eſſe, ne ille ſilentio ſuo animos regum aduerſus ſe irritaret, reſcripſit, laudans eos primum, quòd Chriſtũ colerent, deinde monens, ne regiæ poteſtati tantum tribuerẽt, vt præſentis Imperio carnis

inflati ſe homines eſſe,& à Chriſto iudicandos fore obliuiſcerentur, & vt clementiæ,ac iuſtitiæ erga ſubditos inſeruirent. Quarum ex litterarum lectione ſummam principes voluptatem ceperunt. Romæ III Kal. Ianuarias Rufius Albinus præfecturam vrbis iniuit. poſtridie vero Syluester pontifex cum maximo piorum mœrore vita migrauit, Eccleſia Dei in optimo ſtatu relicta, cum inſigni, ac præcipuo Conſtantini beneficio auctoritatem pontificiæ ſedi maximam addidiſſet,& vrbem Romam templis magnificentiſſimis inſtruxiſſet, & Eccleſiam Romanam opibus auctam legibus ſanctiſſimis temperaſſet. Initio inde ſequentis anni Nepotiano, &
336 Facundo conſulibus, Marcus diaconus XVII Kal. Februarias Syluestro ſuffectus eſt. Interim Euſebius nunquam, niſi confecto Athanaſio, quieturus ipſum apud Conſtantinum nouo crimine affecit, minatum eſſe multorum teſtimonio inſimulans, ſe prohibiturum, ne frumentum Alexandria, vti ſolebat, Conſtantinopolim deferretur. Quod vbi Conſtantinus accepit, Athanaſium ſiue iræ indulgens (nam ciuitas maxima tum forte frumenti inopia laborabat) ſiue (quemadmodum ſcripſit iunior Conſtantinus) ipſum inimicorum crudelitati ſubtrahere cupiens Treuiros relegauit. Athanaſio, id quod iampridem tentabatur, tandem Eccleſia deturbato, Arriani, quaſi triumpho aliquo de Catholicorum parte relato inde ad Nicæna decreta labefactanda ſe contulerunt. Arrius Alexandriam reuerſus, cum abſente Athanaſio ipſam eccleſiā deintegro permiſceret, à Conſtantino adire Conſtantinopolim iuſſus eſt. Vbi vero eo venit, repente præſentem adiutorem Euſebium nactus eodem vrbem illam veneno inficere, quo Alexandriam, inſtituit.& ab Alexandro ciuitatis epiſcopo eccleſiæ propterea communione ſemotus grauia cum illo quoque certamina iniit. Quibus vt modum imponeret Conſtantinus, die quodam Sabbati ipſum in aulam vocauit, atque ab eo fidei ſuæ formulam poſtulauit.& cum aliam ille fidem verbo, aliam mente profeſſus eſſet, eundem ſeotire cum Catholicis arbitratus, Alexandro vt poſtridie in communionem reciperet, imperauit. Prioribus diebus Alexander prævalentibus aduerſariorum ſe premi opibus conſpicatus, humana ope deplorata ad diuinam confugerat, atque in templo Pacis per multas noctes effuſis lacrymis Deum orauerat, vt Eccleſiæ ſuæ periclitanti adeſſet, in primisq́; vt Arrius tantarum turbarum concitator meritas aliquando pœnas expenderet. Cuius precationis votum haud irritum eſſe Deus permiſit. Nam Arrius poſtridie cum ab aula Imperatoris digreſſus magna Euſebianorum caterua ſtipatus alacris ad Alexandrum, vt Eccleſiæ ſociaretur, contenderet, in ipſo victoriæ ſuæ articulo expirauit. Siquidē vbi ad Forum Conſtantini peruenit, laxata forte aluo locum latrinæ quæſiuit. & cum mox in præmonſtratum locum feceſſiſſet, diuina voluntate viſcera ſimul cum excrementis eiecit, ac repente fœdiſſimo genere mortis perculſus interiit. Cuius rei fama per totam ſubito vrbem peruagata ingenti omnes ſtupore defixit. in primiſque intolerandam iam Arrianorum inſolentiam labefecit. Athanaſius, antequam Alexandria cederet, Marcum Romæ pontificem per litteras obteſtatus eſt, vt, quoniam tabulæ Concilij Nicæni corruptæ ab hæreticis eſſent, integrum, atque inuiolatum earum exemplum ad ſe remitteret, quæ à Victore, & Vincentio legatis ad deceſſorem eius Syluestrum miſſæ fuiſſent. Cuius ille voluntati obtemperauit. extant litteræ VIII Kal. Octobris Nepotiano,& Facundo conſ. ad Athanaſium datæ. Ipſe Marcus epiſcopum Oſtienſem honore pallij decorauit, cum eo, vt Romanum epiſcopum conſecraret. quo iure ſolus Oſtienſis epiſcopus per multos inde annos eſt vſus. Idem baſilicas duas conſtruxit, vnam via Ardeatina, alteram in vrbe ad Palatinas. quas Conſtantinus in ſuo erga Romanam Eccleſiam ſtudio perſeuerans, & opimis fundis inſtruxit, & aureis inſtrumentis ornauit. Inde pridie Nonas Octobris diem ſuum obiit. Poſt viginti dies Iulius diaconus locum eius tenuit. Conſtantius Cæſar Euſebiam mulierem nobili, ac ſplendido loco natam ſibi deſpondit. Ea ſponſalia pater ſumma hilaritate, ac magnificentia celebrauit. nam & ipſe ſponſum manu duxit,& conuiuium ſplendide apparauit, ac ſeparatim ſingulos virorum, ac mulierum choros muneribus eximiis coluit. Ab eodem Indorum etiam legati dona ferentes, benigne excepti.& oſſa Sanctorum Lucæ, & Andreæ, & Timothei adducta

Conſtan-

Conſtantinopolim. de quibus ſic D. Hieronymus aduerſus Vigilantium: *Conſtantinus ſanctas reliquias Lucæ, Andreæ, & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim. apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores illorum ſe ſentire præſentiam confitentur.* Vrbe Conſtantinopolitana in magnam rei frumentariæ difficultatem adducta, naues in diuerſas dimiſſæ partes fuerunt, quæ frumenta deueherent. Hæ cum onuſtæ rediiſſent, appelli ad littus deficientibus ventis non potuerunt. Quo cognito populus ad theatrum ſæua famis ſtimulatus rabie conuolauit. Tum Conſtantinum ea de re animi anxium, & tempeſtatis aduerſæ rationem exigentem æmuli Sopatri, qui vir propter ſapientiam in aula Conſtantini conſpiciebatur, in primiſq; Ablauius præfectus prætorio adierunt, atq; ita dixerunt: Quod ventos votis refragari tuis vides, id ſcito Sopatri, quem tu tantis honoribus extuliſti, pernicioſa nobis ſapientia fieri. is enim arte ſua ventos deuinxit, & quo minus nauibus aſpirent, inhibuit. Quare audita, illi aſſenſus Sopatrum propere comprehendi, ac ſecuri percuti iuſſit. Huius rei auctor Eunapius. Conſtans Cæſar Romæ ſecunda Imperij Tricennalia egit, eodem Albino præfecturam vrbis adminiſtrante. Titiano inde Maximo, & Feliciano 337 conſulibus VI Idus Martias Valerius Proculus vrbis præfectus iniuit. Hoc demum anno ſcribit Euſebius Conſtantinum ſacro eſſe baptiſmate expiatum. cuius, quoniam ab Eccleſiæ Romanæ auctoritate diſſentit, ne mendacij arguamur, verba referemus: *Sapor*, inquit, *Perſarum rex, qui Conſtantio Cæſare limitem tuente ſæpe irrumpere, ſed fruſtra, conatus erat, in Meſopotamiam incurſauit. Quo cognito, Conſtantinus hanc ſibi ſupereſſe de Perſis victoriam iactans, exercitum contrahere properauit, atque epiſcopos de expeditione ſuſcipienda admonuit. ac nonnullos ſecum educere cupiens, tabernaculum inſtar templi conſtruxit, vt in eo Deum cum epiſcopis ſupplicaret. Quo apparatu percepto Sapor exterritus oratores vltro de compoſitione miſit. quos ille benigne audiuit, lætoſque cum pace remiſit, eo die, quo ſolemne Paſchatis agebatur, quod ipſe cum ceteris pernoctans, ac Deo vota faciens celebrauit. Inde ſepulchro ſibi opportune in Apoſtolorum templo conſtructo, morbo repente iactari cœpit. quem cum ferre ſæuientem non poſſet, remedij cauſſa Soteropolim ad aquas calidas eſt egreſſus. quibus non proficientibus Helenopolim in Bithyniam adiit, vt earum aquarum beneficio vteretur. Ibi vota Deo in Martyrio facientem ſalutaris admodum cogitatio ſubiit, extremum vitæ ſuæ finem adeſſe, opportunum tempus, quo peccata deleret, quæ ipſa humanitas contraxiſſet. ſatiſque perſuaſus arcanorum verborum vi, & ſalutari lauacro animum expiari, poſitis humi genibus, Deo ſuppliciter peccata ſua confeſſus per manus impoſitionem precatione dignus habitus eſt. inde Acironem Nicomediæ ſuburbanum ſe deferri iuſſit, atque aduocatis epiſcopis ita dicere cœpit: Hoc eſt tempus ſalutis, quod dudum à Deo conſequi exoptaui. tempus eſt, vt inſigni immortalitatis, ac ſigillo ſalutis afficiar. Hoc in amne Iordane facere ſtatueram, in quo etiam Saluator ad noſtrum exemplum lauacrum adeptus eſſe dicitur. Quoniam tamen Deus, quod vtile eſt, videns his nos hoc in loco dignatur, nulla dubitatio relinquatur. Si enim qui vitæ, mortiſque dominus eſt, me ſuperſtitem eſſe, & cum populo conuenire, & precationibus vna cum omnibus intereſſe voluerit, viuendi leges Deo conuenientes mihi conſtituam. His dictis illi ſolemnibus adhibitis cæremonijs inſtituta diuina explerunt, & arcana communicarunt. Ita ſolus omnium à ſæculo Imperatorum Conſtantinus in Chriſti martyrijs regeneratus initiatus eſt, ac diuino ſigillo dignus effectus. Cæremonijs vero omnibus abſolutis nitidus ille, ac regiis veſtibus indutus candidiſſimo in lecto recubuit, purpuram amplius nolens attingere. tum vero clara voce, cum gratias Deo egiſſet, hæc intulit: Nunc vero me beatum eſſe, nunc immortali vita dignum euaſiſſe, nunc diuinæ lucis participē factū eſſe intelligo. miſeros autē illos, qui his bonis orbati ſunt, duco. Interim tribuni, ac centuriones ingreſſi varios queſtus iactare, ſemet deſtitutos fore deflentes cœperunt, eique vitam longiorem precati ſunt. Quibus ille reſpondit, ſe veræ vitæ compotem factum eſſe, ſolumq; quantis bonis potiretur, cognoſcere. quamobrem ſe ad Deum ſuum ſine cunctatione migrare. Deinde teſtamentum rite condidit. Ac Romanis quidem annua munera dedit. filiis vero, tanquam patrimonium aliquod, regni hereditatem diſtribuit, nempe Gallias, Hiſpanias, & Britannias Conſtantino permittens; Thraciam, Aſiam, Ægyptum, & Orientem Conſtantio; Italiam, Africam, Illyricumq; Conſtanti. Quin etiam Athanaſium, licet Euſebio pręſente, ac contradicente, tanquam omnis expertem culpæ reſtitui iuſſit, ac teſtamentum presbytero, de quo diximus, Arriano commiſit. ita multo poſt tertio die Pentecoſtes XI*

atque in Palatio, loco, vt ab omnibus conſpiceretur, excelſo depoſuerunt. ac luminibus circum accenſis vigiles, qui diurnam, nocturnamq; cuſtodiam agerent, addiderunt. Ibi cum eſſet, priſtina regiæ ſpecies eſt ſeruata. nam & Comites, & ceteri principes, quibus Imperatorem venerari conſuetudo fuerat, ſubinde ingredientes ipſum eodem, quo viuentem, officio ſalutarunt. Quinetiam eadem reuerentia à ſenatu, & magiſtratibus eſt adhibita, reliquisq; priuatis, quorum incredibilis turba repente ſiue honeſto pietatis officio, ſiue curioſo tam in terris ſpectaculi ſtudio conuolauit. Interim fidi nuncij ad filios Cæſares miſſi in diuerſas terrarum partes triſtem famam Conſtantini obitus diſtulerunt. Qua accepta exercitus, qui vbique erant, extincto patre, filiis ſe obtemperare velle dixerunt, ac continuo ipſos pro Cæſaribus Auguſtos appellauerunt, breuique ſpacio ſua inter ſe decreta communicarunt. Romæ autem, vbi Conſtantinum Auguſtum vita exceſſiſſe, percrebuit, nullus dolori, mœſtitiæque à ſenatu, populoque modus eſt factus. nam & balneas occluſerunt, & foris, ac ludis abſtinuerunt, & omnino omnia, quæ proſperis, lætisq; temporibus celebrari ſolita erant, intermiſerunt. Ceterũ, vt ſe longe omniũ miſerrimos, qui tanto Imperatore orbati eſſent, ſic ipſum beatiſſimum, iudicabant, qui vitam tanta cum gloria terminaſſet. Itaq; ad ceteros honores, quos illi habuerunt, hunc quoq; præcipue tribuere, quòd pictis excolẽtes tabellis ipſum ſuper cœleſtes orbes in æthereo cœtu conſidentẽ fecere. Mox cum Cæſares Auguſtorum nomine decoraſſent, legatos ad Conſtantiũ deſtinarunt, petentes, vt cadauer eius ad ſe remitteret, atq; vrbem Romam clariſſimis auguſtiſſimi regis exequiis honeſtaret. Is, cum ſolus ex filiis, vt qui propius aberat, Antiochia aduenifſet, atq; accepto ab Arriano presbytero teſtamento, Imperium Orientale iniſſet, patrem ſepeliri Conſtantinopoli voluit. Elatus eſt funere magnificẽtiſſimo, ac plane regio. præiere, ipſo duce Cõſtantio, peditũ ordines. inde longo agmine armati milites ſucceſſere. vt vero ad ædem Apoſtolorum eſt ventũ, cadauere ibi relicto abiere. reliqua officia ſacerdotes cum aſtãte populo diuinis precibus adhibendis ſolenni cæremonia perſoluere. Cõſtantius inde iuſtis ſolemni Chriſtianorũ ritu peractis non contentus, ipſum etiã numero Diuorum aſcripſit. Fama, eaq; non ob- 316
ſcura manauit, Conſtantinũ Auguſtũ fratrum inſidiis eſſe peremptum, ideoq; cum ſcripto cõmentario filium monuiſſe, vt non ſolum eos caueret, ſed etiã vindicaret. Eum cõmentarium Conſtantius poſt quàm ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo, cui creditus erat, accepit, ac teſtamento aperto Dalmatium Cæſarẽ, & Aniballianũ nobiliſſimum puerum fratrẽ eius ſibi cohæredes relictos inuenit, odio incitatus de illorum cogitare pernicie cœpit, atq; Ablauio præfecturam ademit. Ceterum cum Conſtans in Italia, & Conſtantinus in Gallia Imperiũ ex teſtamento patris iniſſent, rebus céteris ex partibus ad diuturni ſpem ocij tranquillitatis Cõſtantinus tumultui, qui pòſt grauis exarſit, nouam materiam præbuit. Nam Imperij portione ſibi à patre tradita non contentus, litteras ad Conſtantem fratrẽ miſit, quibus ab eo Italiam, Africamq; popoſcit, æquũ eſſe interpretans, vt qui ceteros ætate anteiret, idẽ etiã Imperij dignitate, ac latitudine ſuperaret. Cui Conſtans reſpõdit, ſe teſtamento patris ſtare velle, atq; ipſum extremã illius quoq; voluntatẽ tueri oportere. qui ſi ætati aliquid tribuendũ eſſe putaſſet, nimirum pro ſumma ſua ſapientia detuliſſet. Hoc modo vtriuſq; animi tacita ſimultate infecti. nihil tamen tum hoſtile moliti ſunt. Interim Euſebius, ceteriq; Arrianorũ principes in ſpem certã ingreſſi cauſſam ſuam intermortuam excitandi, quòd presbyterum Arrianum, qui apud Conſtantium primas auctoritatis, & gratię obtinebat, ſocium, adiutoremq; haberent, omne ſtudium intenderunt, ne Athanaſius Alexandriã ſe referret. verum propoſito exciderunt. Nam Conſtantinus præclara patris in Catholica fide tuenda veſtigia perſequutus, ipſum ſtatim eccleſiam ſuam repetere iuſſit, ac litteris Conſtantio fratri, & Alexandrino populo commendauit. Hæ x v Kal. Iulias Treuetis erant datæ in hæc verba: *Neminem veſtrum ignorare arbitor, Athanaſium à patre meo in Galliam ad tempus ablegatum fuiſſe, ne nefario improborum hominum ſcelere periculum aliquod aut ſalutis, aut dignitatis adiret. iuſſum in mea ditione manere, ne quidquam ei deeſſet, quod ad vitæ neceſſitates pertineret. Cum autem idẽ eum eccleſiæ ſuæ reſtituere in animo habueris, neq; morte*

*præuentus potuerit, voluntatem eius mihi exequendam exiſtimaui. quem quanto honore com-
plexus ſim, ex ipſo facile, cum aderit, cognoſcetis.* Atque ita Athanaſius poſt duos annos,
ac tres menſes, quàm Treuiris exulatat, Alexandrinam eccleſiam ſumma populi
338 voluntate recepit. Vrſo inde, Polemioq; conſulibus, atq; Hilariano præfecto vr-
bis, Conſtantinopoli regia variis principum cladibus eſt fœdata, eorum nimirum,
quos Cõſtantius Auguſtus parum aut patri amicos fuiſſe, aut ſibi eſſe idoneos cen-
ſuit. Milites ad hoc parati, ac ſpe, præmiiſque impulſi tumultu in vrbe concitato,
Conſtantium Conſtantij Auguſti patruum adorti trucidarunt, ac ſubinde Dalma-
tium Cæſarem, & cum eo Optatum Patricium confoderunt; &, cum quidam
de induſtria ſucclamaſſet, neminem ſe, niſi Conſtantini filium Imperantem eſſe
paſſurum, Annibaliano etiam fratri Dalmatij manus intulerunt. quin etiam Gal-
lum, & Iulianum Conſtantij filios impetus aggrediendi cepit, ſed Gallum morbus
neci ſubtraxit, Iulianum ætas, quippe annos octo tantummodo natum. miſſi etiam
ſpatharij ſunt ad occidendum Ablauium, qui poſt præfecturam à Conſtantio ab-
rogatam in Bithynia priuatus vitam in ocio traducebat. quorum primores, vt iuſſi
erant, cum ſe, vt in ſalutando Imperatore aſſolebat, ad genua inclinaſſent, litteras
reddiderunt. Quibus lectis ille erectus veſtem purpuream, quæ mittebatur à Con-
ſtantio, flagitauit. Cum autem illi ſubiciſſent, ſe litteras tantum de dignitate affer-
re, qui vero pro foribus ſtarent, trabeam habere, introuocati illi pro purpurea veſte
necem purpuream intulere. Ita Conſtantius, Imperio crudeli ſuorum cæde fir-
mato, Antiochiam ſe recepit. Interim Sapor rex Perſarum audito Conſtantini
exceſſu erectus animo, in proximam Meſopotamiam multo, quàm antè, inſo-
lentius incurſauit, ac duobus menſibus Niſibim oppidum circunſedit. Qua re
accepta Conſtantius ſeſe in Meſopotamiam rettulit, atque armis conatus eius
reprimere pro virili contendit. Conſtans in Pannonia aduerſus barbaros trans
Danubium habitantes inſedit. argumento eſt, quòd pridie Idus Iunias Viminacij
ad Celſinum præfectum prætorio ſcripſit. Conſtantinus item aduerſus, Transrhe-
nanos hoſtes conſiſtens rebus Galliæ ordinandis incubuit. quæ ex annalium me-
moria exciderunt.
339 Sequenti anno, Auguſti Conſtantius ſecundum, Conſtans primum iniit con-
ſulatum. pridie Idus Iulias L. Turcius Apronianus, VII kal. Nouembris Ti. Fabius
Tatianus præfecturam vrbis. Eo anno Athanaſio Alexandriam reuerſo, principes
Arrianorum ſe victos interpretati ingenti dolore exarſerunt, ac Romam ad Iulium
pontificem, & ad Imperatores Conſtantinum, & Conſtantem legatos cum litte-
ris grauiſſime de illo ſcriptis miſerũt. quos profectos, quia legati ab Athanaſio miſſi
vana, atq; inania ea omnia oſtendere, Imperatores eum ignominia reiecere. Iulius
autem ſe daturum concilium vtrique parti, vbicunque vellent, reſpondit, vt tuto
crimina & inferre inuicem, & refellere poſſent. id enim legati eorum, vbi ſe victos
arbitrati ſunt, poſtularunt. ac presbyteros duos Elpidium, & Philoxenum ad eos
miſit, certam diem præſtituens, vt aut præſentes Romæ ſe ſiſterent, aut ſe omnibus
ſuſpectos fore cognoſcerent. Arriani, vbi audiuere conuentum Romæ futurũ, vbi
nec Comes præſideret, nec ſatellites pro foribus excubarent, neq; ex Imperatoris
præſcripto quidquam fieret, quibus illi præſidiis ante Catholicos debellaſſent, vſq;
adeo conſternati animo ſunt, vt presbyteros vltra diem condictam vſq; ad menſem
Ianuarium retinuerint, excuſantes, ſe propter bellum Perſicum Romam aduenire
nõ poſſe. Ceterum, cum epiſcopi ad quinquaginta Romæ coiſſent, Arrianos com-
munione remouerunt, quòd citati præſto non affuiſſent, & Athanaſium omni cri-
340 mine liberarunt. Sequens inde annus bello ciuili fratrum Auguſtorum eſt inſigni-
tus. is fuit à Chriſto nato trecenteſimus quadrageſimus, Proculo, & Acindino con-
ſulibus. Cum Conſtans in Dacia, teſte Zonara, verſaretur, id quod teſtantur etiam
reſcripta ab illo Naiſſo menſe Ianuario, & Februario data; Cõſtantinus è Gallia, id
eſt, ex Imperij ſui finibus exiit, ac contento curſu per Noricum in Pannoniam iter
armatus intendit, ſiue, vt colloquio cum Conſtante fratre inito, litẽ de patrimonij
diuiſione tranſigeret, ſiue, quod etiam traditur, vt Pannoniam illi per arma eripe-
ret. Conſtans autem cognito illius aduentu facti nouitate perculſus exercitus
partem

partem obuiam miſit, atque ipſe cum altera ſubſequi cœpit. Qui vero præmiſſi duceserant, Conſtantinum nō longè ab Aquileia aduerſus ſe venientem, nullo prælato ſigno amicitiæ, nacti, hominem improuidum inſidiis tanquam hoſtem appetiuerunt. ac commiſſa pugna, cum ſimulatæ ſe fugæ mandaſſent, ad locum, in quo armatos diſpoſuerant, attraxerūt. Quo pacto erumpentibus inſidiatoribus interceptus, cum fortiter pugnans equo eſſet excuſſus, ipſe vna eum maiore ſuorum partē oppreſſus eſt. Cadauer à militibus inuentum in flumen Alſam proximum Aquileiæ deiectum eſt. Superueniens inde Conſtans iuſta ei Aquileię perſoluit, ac Diui dignatione cohoneſtauit. fuit autem Aquileiæ VIII Idus Aprilis. ſiquidem eō die ibi reſcripta dedit. Tatianus præfectus vrbis III Nonas Maij ad Auguſtum profectus eſt. Iunius Tertulus vice illius cognouit. Tatianus IIII Idus Iunias reuerſus magiſtratum continuauit. Profectus inde in Italiam Conſtans Mediolano VII Kal. Iulias ad Tatianum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Si quis in demoliendis ſepulchris fuerit adprehenſus, ſi id ſine domini cōſcientia faciat, metallo adiudicetur, ſi vero domini auctoritate, vel iuſſione vrgetur, relegatione plectatur.* Inde ad Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam, quæ Conſtantini fuerant, obtinendas, atque formandas miſiſſe exiſtimo. nam prodiuſſe ipſum, non reperio. Eodem anno Alexander epiſcopus Cōſtantinopolitanus Nicæni concilij vindex acerrimus vita ceſſit, cum duos viros populo commendaſſet doctrinæ, ac vitæ laude præſtantes, Paulum, & Macedonium. Itaque populus, comitiis epiſcopo creando indictis, in duas abiit partes; quarum quæ ſanior erat, Paulum, quæ corrupta, Macedonium legit. eaque de re magnus in vrbe tumultus eſt concitatus. ad quem ſedandū cum ſe Conſtantius Antiochia recepiſſet, re cognita neutrum eorum probauit, ſed concilio epiſcoporum Arrianorum coacto, Euſebium Nicomedienſem tantorum incendiorum auctorem ad faſtigium illud euexit, atque inde repetiit Antiochiam. Ea de re Euſebius ardentior in cauſſa factus, vt qui maiore, quàm antè, auctoritate ornatus eſſet, & plus gratia apud Imperatorem valeret, ſeſe totum ad Conſubſtantiale labefactandum, & Nicænum concilium infirmandum conuertit. ac conuentum Antiochiam in inſequentem annum indixit, verbo, vt templum conſecraret, quod decem ante annos à Conſtantino fuerat inſtitutum, atq; hoc deniq; ex eius teſtamento à Conſtantio conſummatum; re vero, vt Nicęnum concilium, quo ſe victum magno dolore ferebat, abrogaret, atque illius vindicem Athanaſium ab Alexandrina eccleſia ablegaret. Itaq; poſtero anno, qui conſules habuit Marcellinum, & Probinum, & poſt v Kal. 341
Martias præfectum vrbis Celſinum, conuenere Antiochiæ epiſcopi nonaginta, indictione, vt notauit Athanaſius, quarta decima, Placito, qui Euphronio ſucceſſerat, tum eccleſiam Antiochiæ obtinente. Huic concilio neq; Maximus Hieroſolymorum epiſcopus intereſſe voluit, ne inuitus in Athanaſium inſontem ſubſcriberet, neq; Iulius pontifex legatos ſibi mittendos exiſtimauit. Itaq; præſente Conſtantio decreta facta ſunt contra legem, quæ, vt inquit Socrates, vetabat, ne quid iniuſſu epiſcopi Romani ab eccleſiis ſanciretur. In primis autem Athanaſius abſens falſo crimine oneratus eſt, quòd epiſcoporum iniuſſu ad eccleſiam rediiſſet, & quòd reditu ſuo ſeditionem, qua multi periiſſent, in vrbe concitaſſet. quin etiam quæ acta Tyri ſunt, aduerſus eum prolata inuidiam accenderunt. Ob eam cauſſam exilium illi ſciſcitur, atq; Euſebius Emiſenus ſufficitur. Eo vero Alexandriam proficiſci verente, is honor ad Gregorium defertur. Inde relatione de ſancta Trinitate facta, magno omnium conſenſu nouam Fidei formulam, ſubſtantiæ mentione omiſſa conſcribunt, confitentes vnum filiū Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia ſæcula, & vna cum patre extitit, qui illum genuerat. Deinde Nicænam fidem adhuc reprehendere aperte non auſi, cum eius mox formulæ pœniteret, alteram ediderunt, in qua ſubſtantiæ meminerunt, fatentes filium expreſſam eſſe diuinitatis, eſſentiæ, virtutis, conſilij, & glorię patris imaginem. Quibus formulis Gregorius etiā, licet nondum eccleſiam Alexandrinam vidiſſet, tanquā epiſcopus Alexandrinus, ſubſcripſit. Concilio inde dimiſſo Euſebius, cum multos à partibus deficere ſuis videret, Conſtantio perſuaſit, vt cauſſam hanc ſuſciperet, atq; acriter, ſtrenueq; defenderet. Ita iuſſu eius Gregorius Alexandriam inſigni armatorum caterua ſtipatus

deducitur,& non ſine maximo ciuitatis tumultu, ac fœda multorum ſtrage in ec-
cleſia collocatur. Eo tumultu præcognito, Athanaſius pſalmos cũ populo in tem-
plo canens,inimicos fruſtratus furtim ſe vrbe ſubduxit. atq; ad Iulium pontificem
Romam properato confugit. His actis Euſebius litteras dedit ad Iulium, orans, vt
cauſſam Athanaſij cognoſceret, totiusq; huius controuerſiæ iudicium ſibi aſciſce-
ret. ac paulo pòſt vitæ finem impoſuit,cum perfidiæ ſuæ defenſores acerrimos reli-
quiſſet, Theognim Nicææ, Marim Chalcedonis, Theodorũ Heracleæ, Vrſacium
Singidonis,& Valentem Murſæ epiſcopos. Eccleſia Conſtantinopolitana Euſebij
morte vacãte,populus rurſus diuiſus,vt antè,ſtudiis ad comitia prodiit,ac Paulum,
& Macedonium priſtinis ſedibus reddidit. atq; inde acerbis inter ſe certaminibus
contendere,incitatis ad cædem animis,inſtitit. Conſtans ex Italia rediit in Panno-
niam ſine dubio barbarorum infeſtis incurſionibus excitatus. Indicat reſcriptum
VIII Kal. Iulias Lauriaco ad Catullinum præfectum prætorio datum. Eo vero in
Pannonia occupato, Franci occaſione allecti,violato fœdere,Rhenum tranſierũt,
342 atque fœde populari Galliam inuitis ipſius ducibus incœperunt. Proximo anno
Conſtantius III cum Conſtante iterum conſul, tumultu inter Catholicos, Arria-
nosq; Conſtantinopoli in dies ingraueſcente permotus litteras Antiochia ad Her-
mogenem magiſtrum equitum in Thraciam miſit, vt Conſtantinopolim accede-
ret,atq; armis,ſi aliter non poſſet, Paulum, quem Catholici defendebant,eccleſia
pelleret. Paruit iuſſis eius Hermogenes. verum ſtatim paruiſſe pœnituit. nam plebs
Pauli ſtudio incitata ipſum tanta animorum conſtantia ſibi defendendum ſuſce-
pit,vt ne ipſi quidem Hermogeni aduerſanti, atq; armatis hominibus rem agenti
pepercerit. Quin etiam eouſq; vecordiæ,furoriſq; proceſſit,vt incendium ædibus,
in quibus ille verſabatur,intulerit,atq; inde eductum miſerabili, ac fœdo ſpectacu-
lo traxerit,ac laceratum,& diſcerptum vita eiecerit. Quo comperto, Conſtantius
gradu citato recurrit, atq; inflammatus ira non ſolum Paulum vrbe exegit,ſed ple-
bi etiam ſolemne frumenti Alexandrini congiarium,quod Cõſtantinus pater dari
quotannis conſtituerat,abſtulit. Macedonium tamen ſibi ſubſtituendum non du-
xit,quòd iniuſſu ſuo deſignatus fuerat, & cauſſam præſenti ſeditioni attulerat. atq;
his actis rediit Antiochiam. Athanaſio,& Paulo expulſis, haudquaquam his ſe fini-
bus furor Arrianorum continuit. Nanq; Alexandrini Gregoriũ epiſcopum parum
cõſtanter Arrianorum partes tuentem eccleſia deturbarunt, atq; ei Gregorium
quendam Cappadocem ſubrogarunt. epiſcopi vero Catholicos epiſcopos adorti
diuerſis congeſtis criminibus fatigarunt. ac iudiciis factis Conſtantinopoli Pau-
lum, Gaza Aſclepam, Ancyra Marcellum, Hadrianopoli Lucium expulerunt. qui
item omnes Romam, tanquam ad aram, propere cõfugerunt,atq; opem rebus ſuis
à Iulio pontifice implorarunt. Iulius autem non antè illos recipiẽdos ratus, quàm
cauſſam eorum perſpexiſſet,cõuentu habito,fidem eorum explorauit, & cum Ni-
cæna conuenientem repperiſſet, in communionem recepit. ac mox pro auctori-
tate,quam,vt inquit Socrates, & Sozomenus, Eccleſia Romana inter ceteras obti-
nebat,in ſuam quenq; eccleſiam reſtituendum decreuit. ac litteris ſcriptis epiſco-
pos Orientis increpuit,quòd de illis viris perperam iudicaſſent, atq; eccleſias per-
turbatione repleſſent,dum Nicæna decreta reſpuerent. præcepitq;, vt quidã eorũ
nomine omnium ad diem certam præſto Romæ adeſſent, vt latæ in eos ſententiæ
redderent rationem;illud demum adiiciens, ſe,ſi in poſterũ nouis ſtudere conſiliis
pertexiſſent,in eos grauius conſulturũ. Ita Athanaſius octauo decimo menſe,poſt-
quam Romam venerat, itemq; Paulus,& ceteri vrbe profecti,fauore populorũ, &
Iulij auctoritate eccleſias ſuas quiſq; recuperarũt, ac litteras Iulij iis,ad quos mitte-
bantur,ſigillatim reddendas curarunt. Quibus lectis illi grauius irritati,ſubito An-
tiochiam conuenerũt, atq; epiſtolam eleganter, ac copioſe ſcriptam ad eum miſe-
runt. in qua confitentes Romanam Eccleſiã inter ceteras principatũ tenere, vt quæ
apoſtolorum ſchola, & pietatis metropolis iam inde ab initio extitiſſet,tamẽ ſe do-
lere dixerunt, ſibi propterea ſecundas tribui, quòd magnitudine eccleſiæ vincerẽ-
tur,cum pio viuendi ſtudio ſuperarẽt. Criminis inde loco Iulio obiecere, quòd A-
thanaſium, & reliquos epiſcopos in cõmunionem recepiſſet,vt qui iudiciũ ſuum

irritum

irritum reddidiſſet. communionem tamen ſe cum illo inituros non abnuere, ſi ille eorum abdicationem approbauiſſet. nam epiſcopos Orientis minime olim Romano epiſcopo reſtitiſſe, cum Nouatum rebus vere nouis ſtudentem eccleſia depulit. De rebus autem, quas contra Nicæna decreta geſſiſſent, nihil reſcripſerunt, cum ſe tamen ea multis modis tueri poſſe ſignificarent. His ſcriptis inde in epiſcopos, qui redierant, ſeſe de integro inferunt, ac noua apud Conſtantiũ crimina ingerunt, quibus ille impulſus ad Philippum Cõſtantinopolis præfectum Antiochia ſcripſit, atq; vt armis, ſi eſſet opus, adhibitis, Paulum vrbe expelleret, & Macedonium ſubſtitueret, imperauit. Quorũ vtrumq; ſed maximo reſiſtentis populi tumultu, atq; trium millium hominum ſtrage, perfectum eſt. Paulus in patriam ſuam Theſſalonicam eſt deductus, ac Conſtantinopolim redire prohibitus. Athanaſius vero nouo crimine oneratus, quòd frumentum vendidiſſet, quod Imperator ad alendos egenos attribuiſſet, cum imminentem ſibi peſtem ab irato, & infeſto Conſtantio cerneret, rurſus Alexandria ceſſit, & ſeſe in locis incognitis abdidit.

Romæ Kal. Aprilis Lollianus, pridie Nonas Iulias Catullinus præfecturam vrbis ceperunt. Conſtans Sabariç VIII Idus Aprilis ſanxit, vt donationes à diuo genitore ſuo ex priuatis rebus factæ valerent, inde è Pannonia in Galliam caſtra mouit aduerſus Francos, quos ad arma ſolicitatos ſuperiore anno fuiſſe, commemorauimus. ac prœlio grauiſſimo cum eis conflixit, & victoriam clariſſimam rettulit. Ita Franci, renouato fœdere, in fines ſuos reuerſi. Hoc bellum inter res à Conſtante geſtas à ſcriptoribus, quos habemus, tantummodo memoratur, verum tam paucis, vt vix attingatur. maximum tamen fuiſſe, & variis caſibus memorabile, ex Socratis verbis conĳcitur. Placido inde, Romuloque conſulibus Iulius pontifex cognito, 343
Athanaſium exulare, ex locis, in quibus latebat, exciuit, ac litteris epiſcoporum Orientis ex conuentus ſententia in hunc modum reſpondit. mirari ſe, quòd ad mites, ac benignas litteras ſuas contentioſè, ac ſuperbe reſcripſerint, ſeque non ea reuerentia, qua decuit appellarint: *Quid enim vos offendit?* inquit, *an quòd vos ad concilium inuitaui? at id cum gratia excipi debuit. nã boni iudicia ſua ab aliis excuti facile patiuntur, quòd pro certo habeant, quæ iuſte iudicata ſunt, iniuſta effici non poſſe. Quare epiſcopi in Nicæno concilio conuocati non ſine Dei conſilio permiſerunt, vt acta ſua in alio concilio examinarentur, vt & qui iudicium fecerant, ſcientes ſecundo ea concilio ſubiectum iri, accuratius cauſſam expenderent, & qui iudicium ſubierant, pro certo haberent, ſe non odio priorum iudicum, ſed iure ipſo condemnatos eſſe. Quòd ſi hæc conſuetudo olim fuit, eaq; in Nicæno concilio renouata eſt, profecto vos indigne facitis, qui illam ſoluitis. Huc accedit, quod Macarius presbyter, & Heſychius diaconus legati veſtri apud me à legatis Athanaſii aperte conuicti concilium poſtularunt, ad quod vos aduocaui. Et ſi, vt ſcribitis, incõcuſſam fidem qualibet habere ſynodus debet, cur à vobis Nicæna ſynodus non obſeruatur? & qui per eam communione repulſi ſunt, à vobis in communionem accipiuntur? qui non in hominem peccauerunt, ſed in Chriſtum filium Dei viuentis.* Inde cetera, quæ obiecerant, crimina diluit. Conſtans rebus Galliæ conſtitutis, in Italiam ſe recepit, ac Bononiç VIII Kal. Februarias reſcripſit, vt priuatæ res ſuæ ab vniuerſis muneribus ſordidis eſſent immunes. Bononienſes, vt debitum ei honorem haberent, columnam ſtatuerunt, his verbis inſcriptam; *D.N. Fl. Valerio Conſtantio, Pio, Felici. Inuicto. Fl. Valerio Conſtanti Diui Auguſti Pij Filio Bono R.P. Nato.* quæ columna nunc quoque in agro Bononienſi, in quo hæc ſcribebamus, ad primum lapidem reperitur. Paulus, poſtquam Athanaſium à Iulio accerſitum in Italia eſſe accepit, & ipſe Theſſalonica occulte profectus eo contendit. Vtrique inde doloribus, conſiliisq; communicatis ad Conſtantem progreſſi iniurias, quas paſſi erant, expoſuerunt, atque opem eius apud Conſtantium implorarunt. Conſtans autem, qui in paterna fide, ac diſciplina, id eſt, in Catholica, permanebat, miſeriis eorum, innocentiaq; permotus petiit per litteras à Conſtantio, vt tres ad ſe epiſcopos mitteret, qui rationem redderent, qua horum vterque abdicatus fuiſſet. Hi miſſi communionem inire cum Athanaſio noluerunt, ac formulam fidei longe alíam ab ea, quam Antiochiæ ſcripſerant, protulerunt. neq; vlla ratione reddita, diſceſſerunt. Per eoſdem dies Photinus Marcelli, qui abdicatus fuerat, diſcipulus, Sirmienſis epiſcopus, nouam hæreſim intulit, filium tantummodo homi-

nem eſſe contendens. Conſtans autem reuerſus in Galliam pridie Kal. Iulias Tre-
uiris reſcripſit, vt vniuerſi omnino ex Comitibus, vel ex præſidibus, qui ſuffragio
percepiſſent dignitates, ciuilibus oneribus, muneribusq; tenerentur aſtricti. Per
hoc tempus ſæuæ, ac continuæ terræ concuſſiones, quaſi quædam prodigia cœle-
ſtem iracundiam oſtentantia, religionem aliquam humanis pectoribus incuſſe-
runt Nam & hoc anno Neocæſaria vi terræmotus mari abſorpta, eccleſia, atq; epi-
344 ſcopio tantum incolumi. & ſequenti, quo Leontius cum Salluſtio conſul, & pòſt III
Idus Aprilis Ruſticus vrbis præfectus fuit, Rhodus Inſula pene tota ſubuerſa eſt. &
poſtero, Amantio, Albinoq; conſulibus, Dyrrachium totũ procubuit. quin etiam
345 Roma per triduum magno cum periculo tremuit. & duodecim Campaniæ vrbes
funditus eodem impetu corruerunt. Eodem anno epiſcopi Orientis Antiochiam
deintegro conuenere, atq; aliam fidei formulam, detracto verbo Conſubſtantiali,
ſcripſere, quam quia multis verbis complexi ſunt, Longam vocarunt. Ea Græce
ſcripta ad epiſcopos Occidentales eſt miſſa. Occidentales autem obſcuritatẽ eius
cauſſati eam repudiarunt, & ſe ſtare velle formulæ Nicæni concilij reſponderunt.
Ruſticũ III Nonas Iulias Rufinus præfectus vrbis excepit. Conſtantius in Meſopo-
tamia aduerſus Perſas, Conſtans in Gallia contra Germanos incurſantes excubuit.
Indicant reſcripta ab vtroq; per menſem Maium inde data. Cum Kalendis inde Ia-
nuariis nulli in Imperio cõſules eſſent, poſt aliquot menſes ambo Auguſti Cõſtan-
346 tius IIII, & Conſtans III iniere. Eo anno Conſtantius nouis litteris à Conſtante fra-
tre rogatus Athanaſio, & Paulo reditum per litteras conficere ſtuduit, ſed multitu-
dine aduerſante non potuit. Quare illi, auxilio Conſtantij deſperato, à Conſtante,
vt nouum aduocaret concilium, petierunt, tum vt cauſa ſua cognoſceretur, tum vt
fides Nicæna duobus Antiochenis conciliis infirmata, nouis epiſcoporũ ſententiis
magis, magisq; ſtabiliretur. Eo poſtulato accepto Conſtans, Mediolani cum eſſet,
litteras ſubito ad fratrem de conuocando concilio miſit, atq; Athanaſium Roma
ad ſe accitum oſtendit. Ita aſſentiente Conſtantio, paulo pòſt vtriuſq; Imperatoris
iuſſu concilium Sardicam indicitur, atq; eo omnes ex Oriente, & Occidente epi-
ſcopi conuenire iubentur. Erat autẽ Sardica vrbs Daciæ mediterraneæ inter duas
Mœſias, vt ſuprà diximus, cis Iſtrum cõſtitutæ. eaq; Conſtantis ditioni, Imperioq;
vna cum Mœſiis ipſis obtempetabat. Vndecimo inde Kal. Iunias Conſtans ordini
Cæſenatium Mediolano ſic ſcripſit: *Vinum, quod ad cellarij vſus miniſtrari ſolet, cuncti
Italiæ poſſeſſores iuxta ſtatutum Conſtantij fratris mei comparent. Quod vt fieri facilius poſ-
ſit, ab omnibus Italis noſtris conſeratur pecuniæ quantitas ea, quam Rufini viri Clariſſimi, &
Illuſtris præfecti vrbis, parentis, amiciq; noſtri moderatio dandam eſſe cenſuerit.* Mediolano
inde Cæſenam profectus X Kal. Iulias ad Anatolium præfectum prætorio reſcriptũ
in hæc verba miſit: *Quoniam nonnulli curiis derelictis, domeſticorum, ſeu protectorum ſe
conſortio copularunt, ſcholarij etiam quidam nomen dederunt militiæ, aut Palatinis ſunt offi-
ciis aggregati, cunctos iubemus omni fruſtatione ſubmota ad curias reuocari. Ne tamen diu-
turnitatis ratio videatur eſſe neglecta, quicunq; ſub armis militiæ munus Comitatenſe ſubie-
rit, ſi nec dum quinq; ſtipendia compleuerunt, nec pro publica defenſione prœliis affuerunt, red-
dantur. qui vero Palatini nominis præfuerunt dignitatem, ſi curialem trahant originem, infra
tot annos militia nudati præſidiis oppidaneis reſtituantur obſequiis. De qua re Magiſtros equi-
tum, & peditum, & V. C. Comitem domeſticorum, nec non etiam ſacrarum largitionum Co-
mitem, & Magiſtrum officiorum, & Caſtrenſem, ſub quibus cuncti eſſe noſcuntur, credidimus
commonendos, vt tua inſiſtente prudentia, & ſcribente de nominibus ſingulorum vnuſquiſq;
347 propriæ conditioni reddatur.* VII kal. Ianuarias Placidus præfecturam vrbis, Kal. Ianua-
rias Rufinus, & Euſebius conſulatum, pridie Idus Iunias Limenius vtramq; præfe-
cturam, prętorij, & vrbis iniuit. His demum conſulibus concilium Sardicę Nicęno
compar eſt conuocatũ, decem, & octo menſibus, poſtquam fuerat indictũ, Archi-
damo, & Philoxeno presbyteris, legatis Iulij pontificis præſentibus: cuius acta prę-
cipue Athanaſius, & Socrates prodidere. Ceterũ cum Arriani epiſcopi ad ſeptua-
ginta, adductis ſecum Comitibus, aduenniſſent, vbi Athanaſium, & Paulum, alioſ-
que Catholicos, quos exturbarant, epiſcopos conſpexerunt, diffiſi ſibi, quòd eccle-
ſiaſtico more, ſine Comitibus, contrà, atq; agere conſueuiſſent, rem conficiendam
vide-

videbant, extemplo abierunt. atque in Thraciam proximam, quæ Cõſtantii iuris erat, ſe referentes, concilium in vrbe Philipporum ſeorſum à Catholicis habuerunt. neque obſcure, vt antè, ſed palam, atque diſerte in formula fidei verbum Conſubſtantiale concordibus ſententiis damnauerunt. Catholici vero, qui ad trecentos Sardicæ remanſere, cum eos ſemel, iterumq; citaſſent, neque illi acceſſiſſent, demum concilio rite inito, abſentes eos vnà cum accuſatoribus Athanaſij condemnarunt. atque Athanaſium, Paulum, Marcellum, & ceteros ab eis inſimulatos lata ſententia liberarunt. ac mox Nicænam fidem confirmantes, omnino ipſum Conſubſtantiale retinuerunt, id eſt, vnam, eandemque ſubſtantiam eſſe patris, filiiq; confeſſi ſunt. quique ſecus ſentirent, ipſoſq; præcipue Arrianos, graui anathemate perculerunt. multi præterea canones ad mores, & inſtituta Eccleſiæ pertinentes, Oſio epiſcopo Cordubenſi referente, ac bonam Catholicis tum quoque operam, fidelémque præbente, conſcripti ſunt, qui adhuc leguntur. ſubſcripſere huic concilio epiſcopi ex Italia Protaſius Mediolanenſis, Fortunatianus Aquileienſis, Seuerus Rauennas, Calipodius Neapolitanus, Vincentius Capuanus; Ianuarius Beneuentanus, Lucillus Veronenſis, & Vrſacius Brixianus. Ex quibus Seuerus, & Ianuarius poſt Confeſſorum in numerum ſunt relati. Conſtans ſimul decretum Concilij Sardicenſis accepit, Conſtantium propere fecit certiorem, eúmque, vt Athànaſium, Paulum, ceteróſque à concilio abſolutos in ſedes ſuas reducetet, monuit. quod cum ille facere cunctaretur, litteras ad eum in hanc ſententiam ſcripſit: *Sunt hic apud me Athanaſius, & Paulus, quos accepi pietatis cauſſa vexatos eſſe. Quòd ſi ſpondeas, te illis ſuas ſedes reſtituturum, atq; in eos, à quib. iniuria affecti ſunt, animaduerſurum, viros ipſos ad te mittam. ſin minus, ego propius accedam, atq; illos in ſedibus ſuis te inuito reponam.* His litteris lectis, Conſtantius rem ad ſuos epiſcopos rettulit. inde vitandi ciuilis belli cauſſa ex eorum auctoritate ſe obſequuturum illius poſtulato reſpõdit. atq; has ad Athanaſium litteras miſit: *Hucuſq; meam erga te voluntatem tibi exprimere diſtuli, quòd expectabam, te vltro ad nos venturum, & reb. tuis aduerſis auxilium petiturum. nunc, cũ tu fortaſſe timore perculſus venire abſtiteris, volui te monere, vt primo quoq; tempore ad nos venire contenderes, vt noſtram expertus clementiam, ſedem tuam reciperes. cuius rei gratia Conſtantem fratrem, vt te dimitteret, obſecraui.* Quibus ſcriptis mox alias adiecit, vt publico vehiculo ſumpto, ad ſe omni abiecta formidine properaret. Philippo inde, ac Sallia conſulatum, & Limenio vtramq; præfecturam adminiſtrantibus, Pau- 348
lus, litteris, & comitibus à Conſtante acceptis, Conſtantinopolim adiit, ac fauente ſummo ſtudio ciuitate, ſedem ſuam recepit. Athanaſius vero aduerſariorũ inſidias veritus, Sardica ſe contulit Aquileiam. Ibi vero cum eſſet, tertias à Conſtantio has accepit litteras: *Quoniam multum temporis præteriit, ex quo tu noſtras litteras accepiſti, quibus te ad tuam recipiendam eccleſiam vocabamus, neq; tu redire in animũ induxiſti, ob eam rem rurſus te monere volumus, vt nullam eius rei faciendæ morã interponas, quo ſedem tuam recuperes.* Quibus lectis, animo erectus Aquileia Romam acceſſit, eaſq; Iulio pontifici recitauit. Quare Iulius exhilaratus, quòd Cõſtantium ad partes Catholicorum ſe recepturum ſperaret, Athanaſium cum litteris ad clerum, populumq; Alexandrinum dimiſit. Conſtantius inde Athanaſium ad ſe Antiochiam officij cauſſa profectum benigne, atq; honorifice in primis accepit. tamen ab Arrianis impulſus, vt Arrianis templum vnũ Alexandriæ habere liceret, popoſcit. quod ille ita conceſſit, ſi & ipſe Catholicis in ſingulis vrbib. vnam patere eccleſiam fineret. Ita permulti epiſcopi, qui extorres erant, ſuas ciuitates, eccleſiaſq; recuperarunt. & Macedonius, ſede Paulo conceſſa, ſeorſum eccleſiam tenuit. Digreſſus inde à Conſtantio Athanaſius cum litteris eius ad Alexandrinos Hieroſolyma adiit. quẽ vt Maximus vrbis epiſcopus vidit, propere conuentũ epiſcoporum è Syria, & Palæſtina vocauit. atq; ex eorum ſententia communionem, ac dignitatẽ ipſi reſtituit. & ad epiſcopos Ægypti, ac Libyæ acta omnia miſit. Qua de re ab omnibus grauiter eſt increpitus, quòd quem antè ſimul cũ ceteris abdicaſſet, nunc quaſi pœnitentia tactus ornaſſet. Quod cũ Vrſacius Singidonis, & Valens Murſæ epiſcopi accepiſſent, partes Arrianorum, quib. eouſq; ſtuduerãt, reliquerunt, ac Romam profecti, libello pœnitentiæ Iulio pontifici tradito, Conſubſtantiale probarũt, & ſe cum Athanaſio ſenſuros,

confitentcs ipſum iniuſtis opptesſum eſſe criminibus, ſpoponderunt. Hoc cum Aihanaſius ipſe, tum ceteri prodidere. ex quibus ita Sulpicius: *Vrſacius, & Valens, cum poſt ſynodum Sardicenſem viderentur à communione ſecreti, coram poſiti, à Iulio Romanæ vrbis epiſcopo veniam popoſcerunt, quòd innoxium condemnaſſent, meritoq́; eum ſententia Concilij Sardicenſis abſolutum profeßi ſunt.* Athanaſius inde, itinete Alexandriam ſuſcepto, in ſingulis, quas adiit, ciuitatibus Catholicos ab incunda cum Arrianis communione deterruit, atque in earum etiam eccleſiis miniſtros initiauit, & nonnullis conuentibus Alexandriæ habitis, acta Concilij Sardicenſis, & Hieroſolymorum firmauit. Eodem anno vrbs etiam Beryti in Syria vehementi terræ motu labefactata eſt. Limenio inde, & Catullino conſulibus, Limenius vtramque præfectu-
349 ram tenuit vſque ad VI Idus Aprilis. Cum ambæ inde præfecturæ dies vnum, & quadraginta vacaſſent, demum IIII Kal. Iunias Hetmogenes eas iniit. Eo anno Conſtantius, re ſæpe cum Perſis male geſta, demum cum Sapore rege apud Singarim oppidum prœlio ſummo conflixit. in quo haud dubiam victoriam propter nimium militum ardorem, atq; intempeſtiuam certandi cupiditatem amiſit. nam cum pugnam ſeditioſe, ac ſtolide contra omnia militaris diſciplinæ præcepta die iam præcipiti popoſcerunt, tum prœlium in noctem cum maxima ſui pernicie produxerunt. Conſtans autem ex Pannonia, vnde ad Siluanum Comitem, & magiſtrum peditum, atque equitum VI Kal. Iunias Sirmio ſcripſit, in Galliam ſeſe rettulit. ac, pacatis Rheni limitibus, vitam corruptam, & parum attentam agere inſtituit. quippe venationibus aſſiduis, atque indignis amoribus, ac turpibus voluptatibus, fœdisq; libidinibus ſe dedidit, ita vt ab hominum congreſſu, oculisq; remotus, quò animo liberius indulgeret, omnem ptope curam omiſiſſe Imperij, velut ab omnibus tutus inſidiis, videtetur. quin etiam eam ſuperbiam induit, vt prouincialibus grauis, militibus parum iucundus eſſet. Quæ cum Magnentius Comes Iouiorum. & Herculiorum in Gallia animaduertiſſet, animũ ad ipſum opprimendum, atque Imperium inuadendum, præſertim vero Conſtantio male in Perſide
350 rem gerente, adiecit. ac ſequenti anno, qui fuit Chriſti trecenteſimus quinquageſimus, Sergio, & Nigriniano conſulatum, ac Titiano præfecturam vrbis gerentibus, proſpete cogitata perfecit. Ceterum huius tragœdiæ ſcena fuit huiuſmodi. Marcellinus fiſci præfectus, te cum Magnentio conſtituta, natalem filij ſui ſe celebrate velle in vrbe Auguſtoduni pronunciauit, atque eo nomine primores ciuitaris, ac Magnentium etiam ipſum ad epulas inuitauit, quoſdam conſilij ſui participes, nonnullos etiam prorſus, quid animo molitetur, ignatos. producto inde ad mediam noctem conuiuio, ex compoſito Magnentius, quaſi rei neceſſariæ cauſſa ſurrexit, &, cum in cubiculum ſeceſſiſſet, tegium habitum induit, ac mox ſatellitibus circumfuſus, Chreſto, & Marcellino fauentibus, eotum ſe conſpectui reddidit. atque oratione ad eos, quos animo conſternatos rei nouitate videbat, ad tempus habita, alios verbis, alios vi ad ſuas partes ttaduxit. atque Imperatot ab eis ſalutatus, eiſdem comitantibus regiam ingreſſus, pecuniam dilargitus eſt. ac cuſtodibus portis vrbis appoſitis, ingredi omnes, exite neminem paſſus eſt. Quibus actis, ſatis in ptæſens ſaluri, ac dignitati ſuæ conſultum ratus, inde ad firmandas in futurum opes Gaiſonem cum caterua militum ad Conſtantem interimendum emittit, qui non longe inetmis in ſylua venationis, ac liberioris, vt dictum eſt, vitæ cauſſa degebat. Ille autem, nuncio ſedirionis à Magnentio concitatæ allato, deſtitutus à ſuis, confeſtim Imperij inſignia poſuit, inq; vicum quendam Pyrenæo proximum, cui Helenæ nomen etat, ſeſe fuga ptoripuit. Itaq; Gaiſo, cum ad Rhodanum profectus eum non inueniſſet, veſtigia perſecutus Helenam venit. atque ibi è ſacello extractum, manu ſua obtruncauit, vaticinio impleto, quo prædictum fuerat, eum in auiæ gtemio moriturum. nam ille vicus ab auiæ teginæ nomine nomen acceperat. Mortuus eſt circa Kal. Martij, anno Imperij ſui tertiodecimo, ætatis triceſimo, nulla re, qua paternæ, auitæq́; laudi inſigniter reſpondetet, adminiſtrata, niſi quòd in Catholica, & Nicæna fide perſeuerauit. quæ laus tum in Occidente nondum Arrianorum labe corrupto minus excelluit.

Conſtantinus, & Conſtans vtrum ne ſacro fonte abluti vita exceſſetint, parum

rum compertum. Conſtat enim, homines per hos annos diu inter Catechumenos ſe probaſſe, nec niſi ſero ſacramentum baptiſmatis accepiſſe. Nam & Conſtantius Auguſtus ab Euzoio, & Theodoſius maior ab Acholio epiſcopis ſero initiati ſunt. & Valentinianus iunior baptiſmum à D. Ambroſio poſtulans, interfectus eſt. & D. Martinus inter Catechumenos conſtitutus miracula edidit, & D. Ambroſius nondum tinctus epiſcopatum iniuit. Conſtante regnante Romæ, eloquentię laude floruerunt Mineruius Burdegalenſis, & Marius Victorinus Afer, qui Romæ Rhetoricam docuit. Hic virtutis ergo ſtatua in Foro Traiani donatus eſt, ac demum iam ætate confectus, baptiſmum, teſte in Confeſſionibus S. Auguſtino, accepit. Ælius etiam Donatus grammaticus, qui D. Hieronymum erudiuit, per hos annos in magna nominis celebritate verſatus eſt.

MAGNENTIVS IMPER.

MAGNENTIVS proſpero rerum ſucceſſu erectus, ſubito, antequam mors Conſtantis enunciaretur, nomine Conſtantis eorum, qui magiſtratum gerebant, præſtantiſſimum quenq; acciuit, eoſq; in itinere per diſpoſitos ſicarios interfici iuſſit. in quo ne coniuratis quidem ſuis pepercit. ac mox Decentium, ac Deſiderium fratres ſuos Cæſares declarauit, eoſq; ad Galliam, & Hiſpaniam; alioſq; ad Italiam occupandam dimiſit. Interim Conſtantis cæde, & Magnentij tyrannide in Italiam nunciata, Nepotianus, qui erat Eutropia ſorore Conſtantini Maximi natus, ne Italia eodem modo, quo Gallia in manus Magnentij perueniret, ſubito purpuram induit, atque Auguſtus à gladiatoribus, aliiſq; perditis hominibus appellatus, eorum auxilio Romam acceſſit. &, cum vrbem à ducibus, quos Magnentius ad Italiam occupandam præmiſerat, populo ab ſenatore Heraclida prodito, iam teneri inueniſſet, exercitum eò admouit. Qua re cognita, Anicius præfectus prætorio à Magnentio conſtitutus, quoſdã è plebe Romana armatos eduxit, ac prœlium cum Nepotiano commiſit. Cum autem inclinata re, omnes in fugam actos videret, vrbi timens, portas occluſit, eoſq; Nepotiani militibus cædendos reliquit. Paucis inde interiectis diebus, Marcellinus magiſter officiorum cum exercitu à Magnentio miſſus aduenit, qui nouo prœlio cum Nepotiano congreſſus, cum copias eius fudiſſet, ipſum in poteſtatem adduxit viceſimo octauo, poſtquam Imperium attigerat, die. ac caput à ceruicibus amputatum per vrbem inſolenter circumtulit. His rebus, prout graues, & fœdæ erant, in Orientem repente perlatis, Conſtantius dolore, atq; indignatione exarſit, ac propere necẽ fratris vltum ire, atq; vnà Imperium ſibi Occidentale adiungere in animo habuit. verum à Sapore impeditus non potuit. Ille vero tumultu Magnentiano percepto, ilico exercitum eduxit, atq; in Meſopotamiam inuectus, populationem agrorum ingentem fecit. mox Niſibim obſidione circundedit, atq; ad muros arietes, cuniculoſq; admouit; qui vero intus erant, impigre ad omnia, vt vſus ferebat, incommoda occurrentibus, amnem, qui vrbem interfluebat, alio deriuauit, vt oppidanos vſu aquæ ſpoliatos ad deditionem ſitis intolerantia cogeret. verum aqua ex puteis, & fontibus abunde ſuppetente, cum ſe nihil proficere cerneret, curſum fluminis, oppoſita mole, obſepſit, eoque aduerſus vrbem conuerſo, murorum partem deiecit. quam vbi ab oppidanis ſequenti nocte vidit reſtitutam, raptim ad alia ſe opera contulit. verum magna exercitus parte amiſſa, cum Perſidem vaſtari à Maſſagetis audiſſet, re infecta, ad ſua defendenda reuertit. Qua re animaduerſa Conſtantius occaſione vſus, animum contulit ad Magnentium. ac firmo relicto in Meſopotamia præſidio, Antiochia Conſtantinopolim expediendi conſilij cauſſa reuertit. Interim Arriani Sardicenſi concilio fracti, cum Athanaſium, ceteróſque à ſe exactos eccleſias repetiiſſe dignitate, atque auctoritate recuperata dolerent, morte Conſtantis, quem minantem horruerant, excitati, iterum omnes machinas ad eos euertendos, & Concilium Sardicenſe labefactandum adhibuerunt. & Conſtantium, quem propter nimiam animi leuitatem, fratre è medio ſublato, facile flecti poſſe videbant, vacuum nacti, acriter ſeſe rurſus in Athanaſium intulerunt: illũ Ægyptum, Libyamq; peruertiſſe, quòd miniſtros in eccleſiis alienis initiaſſet, illum pacem reip. perturbare voluiſſe,

quòd Conſtantem aduerſus ipſum oratione ſolicitaſſet. quin etiam alia crimina in Paulum, & Marcellum, qui à Sardicenſi abſoluti Concilio fuerant, intulere. Quibus vocibus inductus Conſtantius, ex eorum ſententia illos damnauit, atq; Athanaſium, vbicunque eſſet, interimi, Paulum deportari, reliquis ſucceſſores dari præcepit. Ex quibus Athanaſius eo mandato præcepto, fuga ſalutem ſibi quæſiuit; Paulus, cum deportaretur, à deductoribus in vrbe Cappadociæ Cucuſo fœde ſtrangulatus interiit. Marcello eiecto, Baſilius iterum ſubſtitutus. Pulſis Athanaſio, & Paulo, quib. in Oriente fides Catholica nitebatur, grauem ſane Eccleſia calamitatem accepit. Nam Georgius, qui Athanaſio eſt ſubrogatus, Alexandriam reuerſus bellum inexpiabile Catholicis intulit. ſiquidem poſt paſcha virgines, & epiſcopos in vincula tradidit, pupillorum, & viduarum domos, ac bona exhauſit, ceteros in poteſtatem adductos variis ſuppliciis cruciauit. poſt Pentecoſtem autem ieiunio abſoluto, cum populum ad cœmeterium ſupplicatum prodiiſſe, quòd à ſui communione refugeret, percepiſſet, cum valida armatorum manu impetum in eum fecit, atque omnes, qui ibi precationis cauſſa reſtiterant, (nam plerique diffugerant, vt virgines) præſentis ignis, niſi ſe Arrianos dicerent, ſupplicio terruit. eisq; parere abnuentibus, faciem verberibus ita multauit, vt vix agnoſcerentur. virorum autem quadraginta terga acutis viminibus ita lacerauit, vt plerique in ipſa curatione obierint. reliquos autem vnà cum virginibus in exilium egit. ex quibus amplius triceni fuere epiſcopi. quorum alij in itinere, alij in exilio perierunt. Macedonius autem, Conſtantinopolitana eccleſia recepta, eadem ratione omnes, qui Conſubſtantiale profitebantur, acerbiſſime eſt inſectatus. vnde exilia, rapinæ, cædes, vexationesq; Conſtantinopoli, & in Aſia ſæuierunt. Dum autem Conſtantius Conſtantinopoli arma aduerſus Magnentium compararet, Vetrannio magiſter militum in Pannonia, homo iam ætate maturus, veritus, ne Magnentius, occupata Italia, irruptionem in Pannoniam faceret, Sirmij inſignia Auguſtalia ſumpſit, Imperator à ſuis legionibus ſalutatus, ac prouincia ad ius ſuum adducta, totam rem ad Conſtantium detulit. eiq; ad Magnentium tollendum auxilio ſe futurum ſpopondit.
351 atque ad Murſam oppidum ſubſtitit. Poſtero anno propter imminens bellum nulli in Imperio creati ſunt cōſules, in tyrannide vero Magnentius eum Gaiſone Conſtantij interfectore iniuit. præfecturam vrbis multi poſt Tatianum inierunt, Kal. Martiis Celſinus, III Idus Maias Probinus, VII Idus Iunias Adelphius, XV Kal. Ianuarias Proculus. Ceterum Magnentius, rebus Galliæ ex ſententia conſtitutis, in Italiam progreſſus Mediolanum, ac Romam venit, atque ibi victoria inſolenter abuſus ſenatorum, aliorumq; ciuium proſcriptiones, cædesq; plurimas fecit. Decentius vero Cæſar in Gallia ab illo relictus rem cum Alemanis, ſed parum proſpere, geſſit. Quod Ammianus his verbis ſignificauit: *Chonodomarius rex Alemanorum, & Decentium Cæſarem ſuperauit aquo Marte congreſſus, & ciuitates claras multas vaſtauit, & opulentas.* Conſtantius autem Conſtantinopoli cum exercitu ingenti egreſſus venit Heracleam, atque ibi legatos Magnentij habuit obuios, per quos petebat, vt ſibi Imperio, poſitis armis, vti liceret, ita vt ille principem locum teneret. proxima vero nocte patrem ſibi in ſomnis videre viſus eſt, Conſtantem filium manu tenentem, atque ita dicentem: En fratrem tuum Conſtātem multis regibus oriundum, qui à tyranno peremptus eſt. eius necem re vlciſci oportet, neque pati, vt Imperium laceretur, nec reſp. deleatur. quare ad euertendam tyrannidem propera, neque inultum fratrem permitte. Itaque ſomno excitus, ſtatim legatos in cuſtodiam dedit. ac repente, caſtris motis, Sardicam in Daciam improuiſus acceſſit. Quare Vetrannio exanimatus inducias ab illo petiuit, atque aduentanti obuiam honoris cauſſa proceſſit. Quem vt Conſtantius vidit, hominem complexus, patrem appellauit. & Sirmium progreſſus menſæ adhibuit, & cōſilia cum illo de bello Magnentio faciendo communicauit. Inde, cum res conueniſſet, vterque in tribunal, vt milites alloquerentur, aſcendit. Conſtantius vero ob generis dignitatem priorem dicendi locum adeptus, milites ad paternæ ſpem liberalitatis accendit, eosq;, ne paterentur Magnentium impune euadere, qui Conſtantini filium occidiſſet, orauit. Hæc vbi dixit, milites, quorum plerique corrupti muneribus de induſtria fuerant,

adulte-

adulterinos Imperatores exigendos eſſe clamarunt, ac ſimul detractum tribunali Vetrannionem purpura exuerunt. Qua re ille perculſus, continuo ſupplex ſe ad Conſtantij pedes abiecit. Conſtantius autem hominis iam ætate prouecti miſericordia tactus, haud ægre veniam dedit, atq; vt reliquum vitę priuato in ocio degere vellet, admonuit. Pruſiademq; Bithyniæ miſſum ſumptu ad victum neceſſario pro dignitate inſtruxit. Athanaſius Conſtantium interemiſſe Britannionē ſcribit, Meritoq; dixiſſe; Cui enim à morte fratrum paterna obuenire bona oportet? His actis Conſtantius, quoniam bellum Magnentio in Italiam, atque adeo etiam, ſi neceſſe eſſet, in Galliam inferebat, ne Orientem ſine defenſore relinqueret, animum ad Gallum patruelem ſuum, de quo ſuprà dictum eſt, contulit, eumq; pro concione Cæſarem appellauit, & ſororem Conſtantinam in matrimonium collocauit. atque inde Antiochiam, vt præſens Perſarum impetum reprimeret, miſit. Eo Antiochiam aduentante, horribilis ſpecies in cœlo apparuit. quippe columna crucis inſtar ſplendore maximo fulſit. quæ omnes, qui viderunt, maxima primum admiratione, deinde tacita religione perfudit. Interim Conſtantium Sirmij commorantem Arriani ſuperiore victoria non contenti aggreſſi ſunt, eumq; ad Athanaſij damnationem confirmandam, & Concilium Sardicenſe labefactandum noui Concilij auctoritate hortati ſunt. eius vero habendi neceſſitatem propoſuere huiuſmodi. Prioribus, vt ſuprà diximus, annis Photinus Sirmij epiſcopus nouam de Trinitate ſententiam intulit, neque cum Catholicis, neque cum Arrianis vtriq; congruentem, ſed ad Pauli Samoſateni exploſam hæreſim proxime accedētem; nempe filium nullo modo ante ſecula genitum eſſe, ſed ex Maria principium habuiſſe. cum autem, eloquentia ſua multis in ſuam opinionem adductis, ciuitatem etiam præſente Conſtantio permiſceret, Arriani magnopere ei ſuaſere, vt eam ſeditionem nouo conuocando concilio coerceret. Eo indicto, conuenere epiſcopi frequentes ex Oriente. ex Occidente autem Valens tantum Murſæ epiſcopus, & Oſius Cordubæ, quem Arriani dedita opera ab Imperatore euocandum curarunt, vt grauiſſimi, & ſanctiſſimi viri auctoritate Nicæni Concilij decreta confringerent. Conuocati vero primum Photinum tanquam cum Paulo ſentientem exploſerunt, atque eccleſia ſpoliarunt. deinde Athanaſij quoque, & Marcelli damnationem confirmarunt. de qua ſic Sulpicius: *Pars epiſcoporum, quæ Arrium ſequebatur, damnationem Athanaſij, cupitam accepit, pars coacti metu, & factione in ſtudia partium conceſſerunt. pauci, quibus fides cara, & veritas potior erat, iniuſtum iudicium non receperunt. inter quos Paulinus epiſcopus Treuirorum oblata ſibi epiſtola, ita ſubſcripſiſſe traditur, ſe in Photini, atque Marcelli damnationem præbere conſenſum, de Athanaſio non præbere.* Inde aduerſus ea, quæ Nicææ, & Sardicæ ſancta erant, tres fidei formulas ediderunt, vnam Græce, duas Latine conſcriptas. quarum in prima filium patri neque conſubſtantialem, neque ſubſtantia ſimilem nominarunt, verum eos, qui dicerent, eum ſine principio eſſe, & eſſentiam Dei velut dilatatam illum procreaſſe, aut patri honore parem, & non inferiorem ſentirent, anathemate iugularunt. in altera vero vtrum filius patri conſubſtantialis eſſet, an ſubſtantia ſimilis, diſſeri vetuerunt. quòd voces illæ in ſcripturis ſanctis non reperirentur, nec facile intelligi poſſent. præcepere vero, vt omnes confiterentur, patrem filio honore, dignitate, diuinitate, & ipſo nomine paterno maiorem eſſe, filium vero cum ceteris omnibus creaturis patri ſubiectum eſſe. quam cum edidiſſent, tanquam inconſulte ſcriptam reuocare, ſed fruſtra, conati ſunt. tertia in ceteris cum aliis conſentiens, nullam ſubſtantiæ mentionem habuit, & filium patri ſimilem, omiſſo ſubſtantiæ nomine, dixit. Quibus formulis cum ceteri, tum etiam Oſius minis primum, deinde etiam grauibus, vt ferebatur, verberibus adactus aſſenſit. Photinus licet in concilio victus, tamen opinionem ſuam pòſt Græcis, Latiniſque commentariis editis tueri non dubitauit. Sequens annus ex factione Magnentij conſules habuit Decentium Cæſarem, & Paulum Magnentij ducem. ex parte vero Conſtantij ipſum Auguſtum quintum, & Gallum Cęſarem. Eo anno res in Syria geſta eſt à Gallo cum 352 Iudæis, qui rebellauerant, ita proſpere, vt nō eos ſolum domuerit, ſed etiam vrbem eorum Diocæſariam captam ſolo æquarit. Conſtantius, contractis demum ſuis,

& Vetrannionis in vnum copiis, Sirmio Murſam proceſſit, atque ibi aduentu Magnentij in ſe audito, conſedit. Ille vero ex Italia Pannoniam verſus egreſſus, nuncios ad Conſtantium miſit, ſe in campis, qui ad oppidum Sciſciam ſunt, ſui copiam eſſe facturum. Quo nuncio erectus Conſtantius exercitum eò ducere inſtituit, vt in patente planicie, atque equitatui maxime apta hoſtem offenderet. verum inſidiis à Magnentio ad fauces, quæ Adranis adiacent, circumuentus longius ire non potuit. Qua re elatus Magnentius exercitum in interiorem Pannoniam producere feſtinauit, cupiens prope Sirmium manum cum hoſte conſerere. Dum autem ille Sauum amnem ponte, an nauigiis ſuperet, conſulit, Philippus à Conſtantio legatus aduenit, ſpecie, vt de fœdere ageret, re ipſa, vt Magnentij copias, atque illius, & itineris, & belli conſilia exploraret. quem ille, concione militum aduocata, iuſſit legationem exponere. Tum Philippus, Veni, inquit, vt docerem exercitum, non conuenire, vt qui Romanis ſubiecti eſſent, aduerſus Romanos arma ferrent, præſertim Imperante Conſtantio Conſtantini Maximi filio, quo cum multas de barbaris victorias retuliſſent; Magnentium vero monerem, vt Conſtantini memoriam coleret, & eorum beneficiorum, quę ipſe cum parentibus ſuis ab illo accepiſſet, ſimulq́; poſtularem, vt Magnentius Italia cederet, & Tranſalpinas prouincias cum Imperio retineret. Quæ verba vſque adeo Magnentij milites commouerunt, vt ipſum reſpondere conantem ægre permiſerint. dixit tamen ſe pacem amplecti, ac poſtridie reſponſum maturius redditurum. atque ita concione dimiſſa, ac Philippo retento præfectos exercitus ad conuiuium adhibuit. & quid ſui conſilij eſſet, edocuit. Poſtridie vero, cum milites iterum aduocaſſet, commemorauit omnia, quæ Conſtans in eos per temulentiam ſtatuiſſet, & vt milites non patientes remp. ab eo per ſcelus, & impudentiam violari, ad ſe ab illo Imperiũ tranſtuliſſent. Quibus dictis vniuerſi bellum perſequendum eſſe clamarunt, atq; ad Sauum traiiciendi cauſſa procedere inſtituerunt. Hac re cognita, qui in præſidio Sciſciæ erãt, quæ in ripa Saui ſita eſt, tranſitum ſibi impediendum putarunt. atque alios è ripa amnis, alios è ponte tranſcendere conantes telorũ multitudine repulerunt. Cumq́ Magnentiani in fugam compulſi de ponte præcipitarentur, atque à Conſtantianis latiſſime pellerentur, Magnentius in ſummum diſcrimen adductus, haſta humi defixa dextræ nutu ſignificauit hoſtibus, ſe de pace agere velle. vbi aures ſibi præberi vidit, non Imperatoris iniuſſu ſe Sauum traiicere voluiſſe inquit. Cui Philippus reſpondit, vt Italia, Noricoq́; relicto Illyricum peteret, ac tum demum de fœdere ageret. His acceptis Conſtantius ſuos à perſequendo reuocauit, & Magnentium in campos Pannoniæ medios prodire permiſit, quòd in locis equitatui opportunis cuperet cum illo confligere, cum eſſet ea parte ſuperior. ad id vero commodiſſimos eſſe putauit campos, qui ſunt ad Cibalas, in quibus Licinius quoque à Conſtantino fuerat ſuperatus. Itaque, cum partem exercitus in oppido haberet, vallo inter collem, qui vrbi imminet, & campum, qui Sauum attingit, excitato, quidquid flumine cinctum non erat, muniuit. quod autem flumine claudebatur, id ponte facto ex nauigiis ſepſit, ita vt pontem pro arbitrio ſcindere, atque reficere poſſet. atque ibi caſtra oppidi magni ſimilitudinem imitantia poſuit. Inde, cum conuiuium principibus exercitus daret, Titianus ſenator Romanus à Magnentio miſſus aduenit. qui multis ad contumeliam Conſtantini, & filiorum eius relatis, Conſtantium Imperio cedere iuſſit, ſi vitam referre incolumem vellet. Quibus verbis licet Conſtantius grauiſſime eſſet offenſus, hominem tamen ad ſuos ſaluum remiſit, quamuis Philippum à Magnentio detentum doleret. Magnentius inde, producto exercitu, Sciſciam primo impetu cepit, eamq́; deleuit. cumq́; regiones omnes Sauo adiacentes emenſus eſſet, maximamq́; prædam egiſſet, Sirmium duxit, vt eam occuparet, verum ab oppidanis, militibusq́; in præſidio poſitis repulſus, propoſitum tenere non potuit. Itaque Sirmio relicto Murſam eſt proceſſum, ibiq́ aeris obſidio inſtituta. Cum autem oppidani portas clauſiſſent, & in propugnacula diſtributi oppidum tuerentur, in magnam difficultatem Magnentium adduxerũt, neque machinas, aut tormenta habentem, neque aliam rationem propius ad murum ſubeundi ineuntem; quòd telis, ſaxisq́; ab iis, qui de pinnis pugnabant, propelle-

pelleretut. Hac te cognita Conſtantius cum vniuerſis copiis opem vrbi laturus ac-
currit, Cibalis relictis, & vniuerſa regione, per quam Drauus amnis labitur. Ma-
gnentius interim, caſtris propius vrbem admotis, ignem portis intulit; verum de-
fenſoribus ad reſtinguendum incendium confluentibus, nihil profecit. vbi vero
Conſtantium ſenſit aduentare, inſidias ei hoc pacto parauit. Erat circus ante vrbem
ab omni parte ſyluis opacus. in eo quattuor Gallorum millia poſuit, præcepto da-
to, vt vbi pugnam commiſſam vidiſſent, hoſtes repente inuaderent. Quod cum ij,
qui in muris hærebant, conſpexiſſent, certiorem fecere Conſtantium. atq; ille, im-
prudente Magnentio, duces quoſdam cum ſelectiſſimis ex toto exercitu militibus
ad eos delendos immiſit. Hi, cum valida manu omnes circi portas obſediſſent, in
ſuperiorem partem cum alia euecti tela in Magnentianos, qui in circo erant, iace-
re inſtiterunt. quorum cum nonnulli, ſublatis in capita ſcutis, ad portas erupturi
aduolaſſent, iis, qui in ſtatione erant, prohibentibus, omnes ictibus telorum ſuper-
ne incidentium ad vnum confecti ſunt. Magnentius inde conſilio ſuo lapſus, pu-
gnam ante vrbem cum Conſtantio omnium grauiſſimam iniit. multis autem vtrin-
que cadentibus, prœlium libenter Conſtantius diremiſſet, ne viribus Romanorum
debilitatis, Imperium incurſionibus barbarorum impune pateret. tanto vero ex
vtraque parte ſtudio, atque ardore pugnarunt, vt non ſolum vſq; ad veſperam, ſed
etiam vſque ad ſummam noctem dimicando peruenerint, ne tenebris quidem la-
xationem vllam contentioni præbentibus. ad extremum tamen pars Conſtantij
ſuperior euaſit, hoſtibus in fugam verſis, atque x x x millibus interfectis. Ceterum,
feruente pugna, Conſtantius tanto ſe committere diſcrimini veritus, in baſilica
martyrum extra oppidum ſita, Valente epiſcopo in ſocietatem aſſumpto, verſatus
eſt. Valens autem callide per ſuos diſpoſuerat, vt quis prœlij fuiſſet euentus, primus
edoceretur, vel vt à rege gratiam iniret, ſi prior bonum nuncium detuliſſet, vel vt
vitæ ſuæ conſuleret, ſi quid ſecus accidiſſet. Ita paucis, qui circa Imperatorem e-
rant, metu exterritis, læſoque Imperatore anxio, primus hoſtes fugere nunciauit.
cum Conſtantius indicem intromitti iuberet, Valens, vt reuerentiam ſibi aſciſce-
ret, angelum ſibi nunciaſſe reſpondit. Facilis ad credendum Conſtantius palam
poſtea dicere eſt ſolitus, ſe Valentis meritis, non virtute exercitus victoriam rettu-
liſſe. Hæc Zoſimus, & Seuerus. Hac pugna pugnata, Conſtantius prima luce, cum
tumulo conſcenſo ſubiectam planiciem, & præterfluentem amnem referta cada-
ueribus conſpexiſſet, illacrymauit, non tam victoriæ lætitia, quàm cæſorum dolore
permotus. atque vniuerſos ſine diſcrimine ſepeliri, qui vero ſpirabant, diligenter
curari præcepit. Magnentius autem vbi ſuos in fugam actos concidi vidit, purpura
abiecta & ipſe fugam iniuit, equo ſuo regiis inſignibus ornato dimiſſo, vt qui in il-
lum incidiſſent, regem interfectum credentes, curam ſui quærendi omitterent, ac
quanta maxima celeritate potuit, in Italiam ſe recepit, & Ticinum iniuit. Quem
Conſtantij legiones inſequutæ, nouum prœlium. ſed exitu parum proſpero com-
miſerunt. ſic enim ſcribit Victor: *Conſtantius cum Magnentio apud Murſam in Pannonia
dimicans vicit. in quo bello pene nunquam amplius Romanæ conſumptæ ſunt vires, totiuſq;
Imperij fortunæ peſſundata. Dehinc, cum ſe Magnentius in Italiam recepiſſet, apud Ticinum
plures fudit incautius, &, vt in victoria ſolet, audacius perſequentes.* Eodem anno Ro-
mæ v Idus Septembris præfecturam vrbis iniuit Septimius Mnaſea, & v i Kalend.
Octobris Neratius Cerealis. Conſtantius autem in Pannonia remanſit, ita vt ſe-
quenti anno, ipſo v i & Gallo iterum conſulibus, i i i Nonas Martias Sirmij fuerit. 353
quod reſcriptum inde datum oſtendit. Cum autem Magnentium in Galliam ex
Italia ſe contuliſſe audiſſet, & ipſe eodem ex Pannonia properauit, bellúmque
multo atrocius ibi, quàm in Pannonia, renouauit. Multis prœliis vario vtrinque
euentu editis, tandem Magnentius in Lugdunenſi prouincia victus ſe in proxi-
mum collem coniecit. Ibi, cum videret, milites ſuos fractis animis prope de ſalu-
te deſperaſſe, tribunal aſcendens, verbis confirmare conatus eſt. Cui cum mili-
tes acclamare de more vellent, factum eſt, vt imprudentes, atque inuiti Con-
ſtantium Auguſtum pro Magnentio ſalutarint. Quo omine Magnentius con-
ſternatus inde ceſſit, atque ad Montem Seleucum, id oppidi nomen eſt, venit.

Ibi vero cum eſſet, legatum ordinis ſenatorij virum ad Conſtantium de concordia miſit. quem Conſtantius explorandi cauſſa veniſſe ratus, non admiſit. deinde epiſcopi miſſi, qui peterent, vt ſibi pro milite operam nauare liceret. quos item irrito reſponſo dimiſit, atque cum exercitu ad eum proficiſci contendit, multis ex Magnentij caſtris ad ſe tranſeuntibus. Magnentius, vbi locum non eſſe veniæ vidit, animo ad bellum conuerſo, exercitum, quoquo modo potuit, nouis ſupplementis adauxit; &, vt Conſtantium à ſe alio auerteret, familiarem ſuum Antiochiam miſit, qui Gallum Cæſarem interficeret. qui poſtea deprehenſus pœnas perſoluit. Commiſſo inde nouo ad Montem Seleucum prœlio, Magnentius Lugdunum confugit. Milites, qui fugæ ſocij fuerunt, cum nullam ſalutis ſpem reliquam abſciſſis, fractisq; rebus viderent, ipſum tradere Conſtantio decreuerunt. Itaque diuerſorio circunſeſſo, hominem, ne elabatur, cuſtodiunt. Qua re præcepta Magnentius deſperatione actus furioſi hominis opera edidit. Nam amicos, & propinquos ſuos, quos circa ſe habebat, vita exuit. ac Deſiderio fratre lethali vulnere affecto, demum ſibi manus intulit, ne viuus Conſtantio traditus ſupplicio lentiore cruciaretur. quippe, vt inquit Victor, gladio occulte prouiſo, ictum pulſu parietis iuuans latus transfodit, atque, vt erat vaſti corporis, vulnere, naribusq;, & ore cruorem effundens, expirauit, menſe Imperij quadrageſimo ſecundo, ætatis anno quinquageſimo. Hæc VIII Kal. Septembris acta. Decentius Cæſar, cum ad opem ferendam accurreret, cognito illius interitu faſciæ collo implicito vitę modum impoſuit. Deſiderius ex vulneribus recreatus ſeſe Conſtantio tradidit. Hanc victoriam vbi Romæ Cerealis præfectus vrbis audiuit, Conſtantio monumentum cum hac inſcriptione locauit: *Reſtitutori vrbis Romæ, atq; orbis, extinctori peſtiferæ tyrannidis D. N. Fl. Iulio Conſtantio Victori, ac Triumphatori ſemper Auguſto Neratius Cerealis V. C. præfectus vrbi, vice ſacra iudicans D. N. M. Q. Eius.* Atque hoc quidem rerum, temporumq; ſucceſſu Imperium terrarum à Conſtantino Maximo partum, atque inter filios teſtamento diuiſum, intempeſtiuo Conſtantini, & Conſtantis exceſſu ad vnum Conſtantium, qui inter illos ætate medius incedebat, recidit vniuerſum.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER VI.

CONSTANTIVS AVGVSTVS.

MAGNENTIO iuſtiſſima victoria cum tota illius factione deleto, Conſtantius Arelate ſe contulit, ac ſcenicos, & circenſes ludos apparatu maximo edidit. atque inde VI Idus Octobris, qui dies Imperij eius annũ duodetriceſimum finiebat, grauiter in omnes animaduertit, quos Magnentio ſtuduiſſe vel leuis ſuſpicio attigiſſet. Inde VIII Kal. Decembris ad Cerealem præfectum vrbis ſcripſit, vt ſacrificia nocturna Magnentio auctore permiſſa aboleret. Interim Arriani poſt Sirmienſe concilium illud auctoritate Conſtantij contenderunt, vt Occidentales epiſcopi Athanaſij damnationi ſubſcriberent, neq; id obtinere potuerunt, cum Paulinus epiſcopus oblata, vt diximus, epiſtola, ſe Photini, & Marcelli damnationi conſenſum præbiturũ dixiſſet, Athanaſij vero abnuiſſet. Itaq; edictum à Conſtantio elicuerunt, vt qui damnationem Athanaſij non probarent, in exilium irent. Quo cognito Catholici cõuentibus apud Arelate, & Biterras coactis petierũt, vt, priuſquam in Athanaſium ſubſcribere cogerẽtur, de fide diſceptarent. Cum autem Valens, & ſocij eius prius Athanaſij damnationem ſanciẽdam

eſſe contenderent, ob id Conſtantius epiſcopis Orientalibus, & Occidentalibus in inſequentem annum cõcilium Mediolanum, vbi & ipſe affuturus erat, indixit. Romæ pridię Idus Aprilis Iulius pontifex obiit. poſt dies viginti quinq; Liberius diaconus ſubrogatus eſt. VI Idus Decembris Vitraſius Orfitus præfecturam vrbis iniuit, ac ſtatim graui ſeditione propter ſummam vini inopiam conflictatus eſt. In Oriente Gallus Cæſar generis ſuperbia elatus, atq; inſolentia ætaris prouectus, Antiochiæ tetra, ac nefanda facinora eſt aggreſſus, cum ſua ſponte, tũ à Conſtantina coniuge ſtimulatus. iniuſtæ cædes, bonorũ publicationes, exilia, ac deniq; iudicia prorſus ſublata memorabantur. dimiſſi eriam ignoti per vrbem homines, qui quæ de illo iactarentur, exciperent, aut falſa referebant, aut vera in maius ornabãt, aut certe belli præconia reticebant. Quin etiam ipſe noctu cum paucis clam fetro ſuccinctus, per tabernas, & compita vagari inſtituit, Græco ſermone quærens, quid homines de Cæſare Gallo ſentirent. Itaq; Thalaſſins tum præfectus prætorio, cum neq; obiurgatione, neq; monitione ipſum ab eiuſmodi deterrere ſtudio potuiſſet, omnia ad Conſtantium ſcripſit. Qua re Gallus exaſperatus, liberius inde, atq; audacius libidini ſuæ indulſit, duces etiam aliquot oppreſſurus, niſi Honoratus Comes Orientis pertinaciter obſtitiſſet. Ludicris cruentis, licet vetitis, operam dedit. profecturus Hieropolim, vt expeditioni ſpecie tenus adeſſet, plebi Antiochenæ inediæ metum à ſe deprecãti nihil ex finitimis præberi prouinciis ſtatuit, ſed Conſularem Syriæ Theophilum ei dedit, dicens, inuito rectore neminẽ victu egere poſſe. Qua voce plebs animata, ædes eius incendit, & Theophilum pugnis, ac calcibus inceſſens, prope exanguem reliquit. Quibus rebus ſubinde auditis Conſtantius blande ad Gallum ſcripſit, ac ſenſim adiumenta furoris illi ſubtraxit, ſolisq́; ſcholis Palatinis eſſe cõtentum iuſſit. & Domitiano ex Comite largitionum præfecto mandauit, vt in Syriam profectus, Gallum ad properãdum in Italiam hortaretur. Ille vero Antiochiam progreſſus, contempto Cæſare, ad prætorium cum ſolemni pompa perrexit. ac tandem in conſiſtorium veniẽs inconſulte, ac leuiter Gallo, vt abiret, Conſtantij iuſſu præcepit. Qua ille indignitate accenſus, protectoribus fidis mandauit, vt Domitianum cuſtodirent. Hac re cognita Montius quæſtor aduocatos primos Palatinarum ſcholarum alloquutus, iram mollire quidem, ſed obiurgatoria voce inſtituit. Quare Gallus quamplurimos potuit, quaſi ad ſalutem ſuam defendẽdam adeſſe contra Montium aſpere in ſe inuectum, orauit. Itaque adorti Montium, vinctum in prætorium adduxerunt, & Domitianum præcipitem per ſcalas egerũt. atque inde ambos coniunctos per vrbem traxerunt, ac lacerata corpora in flumen denique proiecerunt.

Conſtantius inde, ſe ſeptimum, & Gallo Cæſare tertium conſulibus, Atelate 354
Viennam perrexit, vt Gundomado, & Vadomario fratribus, Alemanorum regibus, obuiam iret, qui infeſtis incurſionibus proximos Rheni limites diu exabant. Dum autem ibi moratur, militares ex Aquitania commeatus expectans, qui propter ſæuientes ex aſſiduis imbribus amnes, venire non poterant, certiora de omnibus Galli actionibus comperit, ac tumultu militari, quem tarditas ſubuectionis effecerat, auro ducibus diſtributo, ſedato, caſtra inde mouit, atq; Rauracum ad Rhenum acceſſit. Ibi cum pontem ex nauibus facere inſtituiſſet, telis hoſtium ex vlteriore ripa inceſſentium prohibitus, deſtitit. Inde alio loco ab indice de vado admonitus, per noctem inchoauit, ſed hoſtes commonefacti primum ad impediendum accurrerunt, inde auſpiciis deterriti, bello omiſſo, pacem petierunt. Qua data, Conſtantius in Italiam ſe recepit, ac Mediolani ſubſedit, ac Gallum cum vxore Conſtantina, punire vtrumque cupiens, ad ſe vocauit. Gallus, cum à principio, tum proxime, amiſſa vxore in Bithynia, firmo ſubſidio deſtitutus, quid ſibi facto opus eſſet, addubitauit. verum nouis litteris à Conſtantio ad tuendam ſecum rempublicam inuitatus, primũ Conſtantinopolim, deinde Hadrianopolim, poſtremo Prætouionem in Noricum adiit. eò vero vbi aduenit, Barbatio Comes cum Apodemio Agente in rebus Palatium extra muros armatorum corona circundedit. ingreſſusq́;, obſcuro iam die, ablatis regiis indumentis, ipſum tunica, & paludamento communi amicit, identidem mãdato Conſtantij iurans, eum nihil detrimenti paſ-

ſurum. Inde carpento priuato impoſitum in Iſtriam duxit, prope Polam oppidum, vbi Criſpum Cæſarem diximus interemptum. Ibi cum aſſeruaretur, Euſebius cubiculi præpoſitus, Pentadius notarius, & Mellobaudes armaturarum tribunus acceſſerunt, ac iuſſu Conſtantij cauſſam dicere iuſſerunt, quamobrem quenq; apud Antiochiam occidiſſet. quibus ille nihil aliud reſpondit, niſi pleroſque ſe inſtinctu Conſtantinæ necaſſe. Qua re audita Conſtantius eum capitali ſupplicio condemnauit. Ita Gallus, reuinctis poſt tergum manibus, tanquam latro, capite truncatus eſt, anno ætatis nono, & viceſimo, Imperij quarto. cuius rei nuncium Mediolanum Apodemius detulit. Interim miniſtri Galli ex Oriente ducti, Aquileiam venerunt, ac diuerſis pro meritis pœnis affecti ſunt. Quin etiam alij è Pannonia ſecunda, & Sirmio ob improbatum præſentis temporis in conuiuio ſtatum Mediolanum adducti, pœnas dederunt. Conſtantius autem aduerſus Lentienſes Alemanicos pagos progreſſus, qui in limites Romanos irruperant, vbi in Rhætiam, campoſque Caninos venit, Arbetionem magiſtrum equitum cum meliore exercitus parte ad margines lacus Brigantiæ relegendos miſit. Arbetio profectus, atque in inſidias hoſtium lapſus, vix noctis ſuperuenientis præſidio incolumis cum ſuis euaſit. ac prima luce, redintegratis viribus, in certamen progreſſus, iterum male pugnauit, multis militum millibus, ac decem tribunis amiſſis. Quare elati Alemani, in Romanorum caſtra ferocius incurrentes, ex rei indignitate Scutarios cum omnibus ſuis exciuerunt. qui illos adorti, non iuſto prœlio, ſed prædatoriis diſcurſionibus in fugam vniuerſos egerunt. atque hac victoria parta, Conſtantius

355 Mediolanum in hiberna receſſit. Arbetione inde, & Lolliano conſulatum, Dometio Leontio præfecturam vrbis, gerentibus, in Gallia Syluanus tyrannidem eodem tempore & inuaſit, & perdidit. Hic, cum Galliæ à Germanis aſſiduis rapinis, atque incendiis vexarentur, peditum magiſter ad ea mala prohibenda miſſus, egregie ſe gerere cum cœpiſſet, multorum in ſe inuidiam concitauit. Ob eam rem Dynamius præfectus, vt ipſum euerteret, inſidias ei parauit. quippe litteras eius commendatitias ad amicos quoſdam nactus, eas incolumi ſubſcriptione deleuit, atque hanc ſententiam repoſuit: Rogare amicos agentes intra palatium, vt ſe altiora molientem, ac propediem ſolium principis aditurum iuuarent. litteris vero prolatis, idem Dynamius præfectus eſt, vt hæc pro Imperatore inquireret. Ita conſiſtorio habito, omnes, quos ille nominauit, comprehenduntur, & cum litteris ad eum euocandum Apodemius mittitur, qui nullis redditis litteris, in Gallia ſubſtitit. Interim Dynamius alias his conſentientes confinxit nomine Syluani, & Malarichi ad tribunum fabricæ Cremonenſis. à quibus vt conſcius monebatur, parare propere cuncta. qui lectis litteris non intelligens, quid id rei eſſet, litteras ad Malarichum miſit, obſecrans, vt diceret aperte, quæ vellet. Malarichus ſuam, & Syluani vicem ſolicitus, adhibitis Francis, quorum magna in Palatio multitudo florebat, erectius loqui in apertis inſidiis cœpit. Cum autem Conſtantius rem cognoſci iuſſiſſet, Florentius agens pro magiſtro officiorum, animaduerſis in litteris priorum verborum lituris, rem aliter eſſe, quàm dictarat Syluanus, Conſtantium docuit. Ea de cauſſa Dynamius in tormentis eſt habitus, ſed tamen abſolutus conſpiratione multorum. His rebus cognitis, Syluanus veritus, ne propter mollem Conſtantij animum abſens damnaretur, Francis magna mercede ad ſe adductis, Agrippinæ inſignia Auguſtalia ſumpſit. Ea res eodem die, inclinante ſole, nunciata Mediolanum eſt, Syluanum magiſtrum peditum ſolicitato exercitu ad Imperiale culmen euectum. conſilióque ſtatim in regiam ſecunda vigilia conuocato, Conſtantius nuncium ad eum miſit, vt accepto Vrſicino ſucceſſore, cum poteſtate intacta rediret. credebat enim, Syluanum neſcire, ea ſibi nota eſſe, quæ geſſerat. Vrſicinus licet magna feſtinatione vſus eſſet, tamen famam rerum Agrippinam præceſſiſſe inuenit. Itaque, cum nihil palam tentaret, comiter à Syluano exceptus eſt. Poſtridie vero Bracati, & Cornuti (ordinum militarium hæc nomina erant) clam ab Vrſicino ſolicitati prima luce in regiam irrumpunt, ac Syluanum extractum ædicula, in quam exanimatus confugerat, multis ictibus confodiunt. Antequam hoc ageretur, Romæ popu-

populus in Circo repente exclamauit, Syluanum eſſe deuictum. Oppreſſo Syluano, in ſocios cōiurationis eius animaduerſum. Conſtantius, omnibus ſeditionibus ciuilibus ex ſententia extinctis, eò magis inſolentia eſt euectus, aſſentatoribus eum ita inſtantibus, vt ferri nequiret, cum de ſe magnificè prædicaret.

Interim epiſcopi conuenere Mediolanum, ſed ex Oriente propter itineris longitudinem pauci, ex Occidente amplius trecenti. Conuentu in Dominico conſtituto, illud à Valente, & Vrſacio, qui præcipue aderant, & ſe iampridem Arrianis reddiderant, ante omnia poſtulatum eſt, vt Catholici Athanaſij damnationi ſubſcriberent, & communionem cum Arrianis inirent. Quare audita Euſebius Vercellarum, Paulinus Treuirorum, Hilarius Pictauorum, & Lucifer Caralis Sardiniæ epiſcopi, qui conſtantes in fidei Nicænæ defenſione manebant, reſponderunt, prius de ſacerdotum fide agi oportere: compertum ſibi eſſe, quoſdam ex iis, qui adeſſent, hæretica labe pollutos eſſe. quamobrem æquum cenſere, vt antè omnes fidem ſuam ſcripto exponerent. Qua ſententia dicta, Dionyſius Mediolani epiſcopus tabulas ſtatim arripuit, ac ſcribere fidem ſuam inſtituit. Quod ne faceret, Valens, & Vrſacius infenſi, calamo, & charta ex manibus extorta, prohibuerunt. ac mox, cum clamore ex omni parte orto, populi iudicium, ad quod deduci res videbatur, timerent, conuentum è Dominico in Palatium tranſtulerunt. Illinc epiſtolam Conſtantij nomine emittunt omni prauitate refertam, eo conſilio, vt ſi eam æquis auribus populus accepiſſet, qui Catholicam fidem egregie conſeruabat, capita publica auctoritate proferrent. ſin minus, omnis in Conſtantio culpa hæreret, ſed ea venia digna, quia etiam tum catechumenus ſacramentum fidei merito videretur potuiſſe neſcire. Ibi Catholici à Conſtantio iuſſi, vt poſtulata perficerent, haudquaquam ſe facturos dixerunt, quòd ab eccleſiaſticis alienum legibus foret. Quibus Conſtantius, Atqui mea mandata pro lege habenda ſunt, inquit. aut obtemperate igitur, aut in exilium ite. Tum illi, Atqui regnum tuum non eſt, ſed Dei, qui tradidit. vide autem etiam, atque etiam, ne qui dedit, eripiat. atque extremi iudicij memor; caue, ne morem eccleſiaſticum ſoluas, atque Imperium in Eccleſiaſticas conſtitutiones inducas. Quibus verbis Conſtantius exacerbatus, ipſos plura dicere inhibuit, atque in exilium abire præcepit. Illi vero læti, quòd veritatem non prodidiſſent, puluere excuſſo, atq; oculis in Deum conuerſis, abierunt. Rhodanius quoque, & Doſanus antiſtes, quia natura lenior, non tam ſuis viribus, quàm Hilarij ſocietate, non ceſſerat Arrianis, eadem calamitate oppreſſi ſunt. cum tamen parati eſſent, Athanaſium à communione ſuſpendere, modo de fide inter epiſcopos quæreretur. His pulſis, Arriani inde ſe in Liberium Romæ pontificem alacres intulerunt, nulla, vt inquit Athanaſius, verecundia ducti, vel quòd illa ſedes apoſtolica eſſet, vel quòd Roma caput Imperij exiſteret, vel quòd epiſcopos Romanos apoſtolicos viros in ſuis litteris appellaſſent. atque Conſtantium, vt ipſum ad ſe traduceret, induxerunt. Euſebius eunuchus propere ab illo Romam cum litteris, & muneribus huius officij gratia miſſus eſt. is profectus Liberium primum mitibus verbis hortatus eſt, vt contra Athanaſium ſubſcriberet, & cum Arrianis communionem iniret, deinde oblatis donis rogare cœpit, vt hanc Conſtantio veniam daret. Liberius facere ſe poſſe negauit, vt eum damnaret, qui à duobus Conciliis inſons iudicatus, & à Romana eccleſia cum pace dimiſſus fuiſſet. neque enim vllum eiuſmodi à beato Petro traditum inſtitutum habere. quòd ſi Conſtantius ſcripta pro Athanaſio deleri vellet, etiam quæ aduerſus eum eſſent, obrueret. ac rurſus Eccleſiæ conuentus longe à Palatio haberetur, in quo neque Imperator, neque Comes, neque Iudex minabundus aſſiſteret, ſed ſola apoſtolorum inſtitutio ſeruaretur. ac fide ex Nicæni Concilij ſententia conſtituta Arriani eiicerentur, neq; enim locum in conuentu Eccleſiæ hæreticis patere, neque fas eſſe, prius de criminibus alicuius, quàm de fide, & religione, tractari. His verbis eunuchus anxius, minis multis editis, cum muneribus abiit, eaq; in S. Petri baſilica conſecrauit. Quod vbi Liberius comperit, ædituum grauiter, quòd impedimentum non attuliſſet, increpuit, atq; in baſilicam profectus, dona illa, tanquam execranda, proiecit. His de rebus Conſtantius ab eunucho cer-

tior factus, ira tumidus eunuchos, & Palatinos, & Comites Romam ite mandauit, litteraſq; ad vrbis præfectum ſcripſit, vt Liberium ad Comitatum ſuum aut dolo, aut vi mitteret. Eis Romam progreſſis, ingens in vrbe tumultus eſt excitatus, omnibus, qui ſecus ſentirent, inſidias ſibi ab Arrianis imminere timentibus. O rem non ſolum dictu, ſed etiam auditu fœdiſſimam. Eunuchis hæreſim Arrianam fouentibus, atque in templis Romæ ſedentibus pontifex Romanus, quia ab illa ſententia eſſet auerſus, iuſſu Conſtantij Imperatoris, filij Conſtantini Maximi, Arrianæ factionis inimiciſſimi, capitur, & tanquam nefarij ſceleris reus, Mediolanum adducitur. Ille vero ſalutem ſuam Chriſti honori ſic, maiorum ſuorum exemplo, poſthabuit, vt coram Conſtantio poſitus eandem in dicendo conſtantiam retinuerit, qua vſus cum Euſebio fuerat. ſiquidem ita dixit: Deſine Conſtanti Catholicos inſectari, atq; hæreticam impietatem in Eccleſiam introducere per me abſiſte. ego enim omnia ſupplicia prius ſubire paratus ſum, quàm vt Arrianus appeller. Hæc ex Athanaſio, Hilario, & Sulpicio ad concilium Mediolanenſe pertinentia ſumpſimus. Theodoritus autem longius de Fide colloquium Liberij cum Conſtantio habitum refert. quod legere eſt operæ precium. Hoc ſermone abſoluto, Conſtantius efferatus Liberium quoque Beroeam in Thraciam relegauit, eumq; abeuntem quingentis aureis nummis munerauit. quos magno animo Liberius reſpuit, inquiens: Dato hos aſſentatoribus tuis, qui te deprauarunt, & à patris tui viri ſanctiſſimi imitatione deterruerunt. mihi namq; Chriſtus patri conſubſtantialis largitor non deerit. His omnibus in exilium fidei cauſſa profectis, ſtatim ſucceſſores ſuffecti ſunt, Liberio Romæ Felix archidiaconus, Dionyſio Mediolani Auxentius Cappadox, itemque aliis alij. Felicem autem, quia contra ſacramentum ſedem illam iniuerat, Auxentium, quia Arrianæ addictus perfidiæ erat, populus auerſatus eſt. Ab hoc tempore Italia, quæ adhuc intacta ab Arriana labe fuerat, ſenſim corrumpi eſt cœpta. Epiſcopi vero exules ſummis omnium prouinciarum ſtudiis celebrati, pecuniis in ſumptum abunde donati, ac legationibus plebis Catholicæ in omnibus partibus culti prope quotidie in ipſa calamitate de aduerſariis triumpharunt. His actis Conſtantius audiens, Gallias aſſiduis adhuc Germanorum incurſionibus affligtari, quòd putaret, haud ſatis tutum eſſe, ſe Italia cedere, Iulianum Galli fratrem, Cæſarem ſibi ſtatuit adiungere, qui nuper palliatus ex Græcia venerat, iuuenem bonarum ſtudio litterarum, ac Chriſtianæ tum pietatis laude florentem. Itaque VIII Idus Decembris aduocatis militibus, tribunal aſcendens, & Iulianum dextra tenens, ita dicere inſtituit: Neminem veſtrum latere arbitror, poſt extinctos tyrannos mihi barbaros inſolentius inſultare, quòd in remotiſſimis terris alienis negotiis illigatus ſim. huic ego malo illud remedij excogitaui, vt Iulianum fratrem patruelem meum ſpectatæ modeſtiæ, atque induſtriæ iuuenem Cæſarem dicam, ſi vos expedire reipubl. cenſueritis. Silentio inde omnium conſequuto, Iulianum purpura induit, ac ſecundis clamoribus fauente concione Cæſarem appellauit. eúmque ſibi laborum, periculorumq; adeſſe ſocium iuſſit. atque ei mox Galliarum tutelam commiſit. Quæ omnia milites horrendo fragore ſcuta genibus illidentes præter paucos approbauere. Inde poſt paucos dies ad firmandam fidem Helenam ſororem illi matrimonio copulauit. Quibus rebus actis, Iulianus Kalend. Decembris Mediolano egreſſus eſt, atque vſque ad locum duabus columnis inſignem, qui eſt inter Laumellum, & Ticinum, à Conſtantio deductus, recta inde Taurinũ contendit. vbi Agrippinam vrbem pertinaci Germanorum obſidione captam, atque deletam accepit. Viennam inde progreſſus magno ab omnibus honore exceptus vrbem iniuit. tunc anus quædam capta luminibus, cum percontando, quinam eſſet ingreſſus, Iulianum Cæſarem comperiſſet, exclamauit, hunc deorum templa reparaturum. Quod verũ vaticinium fuiſſe, rei euentus probauit. ſiquidem is, ſacris Chriſtianis relictis, pòſt ſeſe ad deorum gentilium cultum recepit. Viennæ inde hiberna agens à Conſtantio VIII conſule collega aſ-
556 ciſcitur, Vitraſio Orfito ſecunda vrbis præfectura mandatur. Eo anno ineunte vere Germani Auguſtodunum muris inualidis oppidum, torpente ad defenſionem præſidio, inuaſerunt. verũ, veteranis propere accurrẽtibus, ſtatim exire coacti ſunt.

Quod

Quod vbi Iulianus accepit, VIII Kal. Iulias exercitum Auguſtodunum adduxit, vt inde Germanos adoriretur. Itaq; egreſſus, adhibitis cataphractis ſolis, & baliſtariis, Antiſiodorum peruenit. inde, recreatis militibus, ad Tricaſſinos iter intendit, atque hoſtibus in ſe irruentibus egregie vindicatis, Tricaſſas inopinatus iniuit. Inde, Rhemos nihil prolatandum exiſtimans, tendit, vbi conuocatum Veſontione exercitum ſemet iuſſerat operiri, cui præerat Marcellus, & Vrſicinus. Ibi cum placuiſſet, per Decem pagos Alemanorum plebem inuadere, itet die nubiloſo ingreſſus, parum abfuit, quin magnum detrimentũ acceperit. nam hoſtes legiones duas poſt terga ſua adorti, pene deleſſent, niſi ſocij auxilio ſubito accurriſſent. Audiens inde Alemanos Argentoratum, Brotomagũm, Tabernas, Saliſona, Nemetas, Vangionas, & Maguntiacum poſſidentes eorum agros incolere, oppida vero, vt circundata retibus luſtra, vitare, primum omnium Brotomagum occupauit, atque accurrentem Germanorum manum acri prœlio edito ita fregit, vt qui ſuperfueruut, fuga ſibi ſalutem quæſiuerint. Inde Agrippinam cum veniſſet, nullo negotio recuperauit. neq; inde ante diſceſſit, quàm Franci, furore miteſcente, perterriti pacem firmarunt. Quibus rebus actis inde per Treuiros ad Senonum oppidum in hiberna diſceſſit. Hæc auctore Ammiano tradidimus Ceterum prœlium aliud apud Vangionas commiſſum eſſe inuenio apud Seuerum, vbi de S. Martino Sabarienſi militarem tum operam Cæſari Iuliano nauante loquitur. *Irruentibus*, inquit, *intra Gallias barbaris, Iulianus Cæſar, coacto in vnum exercitu, apud Vangionum ciuitatem donatiuũ cœpit erogare militibus. vt eſt conſuetudinis, ſinguli citabantur, donec ad Martinum ventum eſt. Tum vero opportunum tempus exiſtimans, quo peteret miſsionem (neque enim integrum ſibi fore arbitrabatur, ſi donatiuum non militaturus acciperet.) Hactenus, inquit ad Cæſarem, militaui tibi. patere, vt nunc militẽ Deo. Donatiuũ tuum militaturus accipiat. Chriſti ego miles ſum pugnare mihi non licet. Tum vero aduerſus hanc vocẽ tyrannus infremuit, dicens, eum metu pugnæ, quæ poſtero die erat futura, non religionis gratia, detrectare militiã. At Martinus intrepidus, imo illato ſibi terrore conſtantior, ſi hoc, inquit, ignauiæ aſcribitur, non fidei, craſtina die ante aciem inermis adſtabo, & in nomine Domini Ieſu, ſigno crucis, non clypeo protectus, aut galea hoſtiũ cuneos penetrabo ſecurus. Retrudi ergo in cuſtodiam iubetur, facturus fidem dictis, vt inermis barbaris obiiceretur. Poſtera die hoſtes legatos de pace miſerũt, ſua omnia, ſeq́ dedentes.* Dum autem Iulianus in oppido Senonũ fuit, Germani, cum ex perfugis cognouiſſent, nec Scutarios, nec Gentiles in caſtris adeſſe, oppidũ aggrediuntur. verum Iuliano ſtrenue ſemet, atque oppidum defendente, pòſt triceſimum diem conatu irrito diſceſſerunt. Marcellus magiſter equitum infamia flagtauit, quòd neq; Cæſari, neq; ciuitati periclitanti ſubuenerit. qua re cognita Conſtantius eum dimiſit. Interim Conſtantium Romã viſendi, ac triumphi agendi cupido inceſſit, quo populo Rom. pacato, vt rarum, ſic viſendum magnificentiſſimæ pompæ ſpectaculũ oſtentaret. Itaq; poſt VIII Idus Martias (nam eo die Mediolani reſcripſit) ſecunda Orfiti præfectura, via Flaminia iter ingreſſus magnis ſtipatus agminibus, Ocriculos omnibus admirãdus aduenit. vbi vero ad vrbem acceſſit, mirari ſingula occurrentia oculis cœpit. ac ſenatũ quidem, & patricios ſpectans, aſylũ totius mundi adeſſe exiſtimabat, plebem vero intuens, quidquid eſſet hominum, Romã confluxiſſe putabat. Prçeuntibus inde ſignis aureo carpento ſolus inſidens, ac micanti gemmarum ſplendore longe, lateq́; fulgẽns iniuit. aderat vtrinq; ordo geminus armatorum clypeatus, atq; criſtatus, nitidis loricis indutus, nec non equites clibanarij thoracum tegminibus ſepti, & limbis ferreis cincti. ipſe vero fauſtis populi vocibus Auguſtus ſalutatus, alto vocũ ſimul, lituorumq́; fragore cohorruit, atq; immobilem ſe, qualis in prouinciis viſebatur, exhibuit. nam & corpus perhumile curuabat, portas celſas ſubiens, & velut collo munito rectam aciem luminum tendens, nec dextra, nec læua vultũ flectebat, nec ſpuens, aut os, aut naſum tergẽs, vel fricans, manumve mouens. Poſtquam in forum venit, primum ipſius fori claritate, deinde, quocunque ſe oculi intulerunt, miraculorum crebritate obſtupuit. Nobilitatem in curia, populum pro tribunali cum appellaſſet, inde in Palatium ingenti omniũ fauore receptus eſt. Sequẽtibus diebus cum equeſtres ederet ludos dicacitate plebis oblectatus eſt, haudquaquam à libertate inſita deſciſcentis.

Luſtrans inde vrbem quidquid primum videbar, id inter omnia eminere putabat, Iouis Capitolini templum, Thermas, Amphitheatrum, Pantheon, Forumque Pacis, & Pompeij theatrum, & Odeum, & Stadium, aliaq; inſignia vrbis Romanæ ornamenta. Cum ad Forum Traiani veniſſet, ſingularem in terris ſtructuram eſt admiratus. omni verò ſpe eiuſmodi quidquam conandi abiecta, Traiani equum locatum in atrij medio, qui ipſum principem vebebat, imitari ſe velle, & poſſe dixit. cui prope aſtans regalis Hormiſda, homo Perſa, Antè, inquit, Imperator, ſtabulum tale condi iubeto, ſi vales. equus, quem fabricare conſtituis, ita late ſuccedat, vt iſte, qnem videmus. Idem rogatus, quid de Roma ſentiret, id tantum ſibi diſplicuiſſe reſpondit, quòd didiciſſet, ibi quoque homines mori. Multis demum eum ſtupore viſis, de fama conqueſtus eſt, quòd ornans omnia ſemper in maius, in iis, quæ Romæ eſſent, explicandis obſoletior eſſet. Vt autem aduentum ſuum aliquò inſignem monumento relinqueret, ceteris vrbis ornamentis addere ſtatuit in proximo circo obeliſcum. Poſt Liberij pontificis exilium, Felix, qui in eius locum ſucceſſerat, licet Nicæna in fide conſtanter permanſerat, tamen cum aduerſariis quoque communionem habuerat. Qua de cauſſa Romanorum nemo eccleſiam, illo præſente, inire voluerat. Hoc autem tempore matronæ Romanæ mirifico Liberij ſtudio incitatæ, permittentibus viris ſuis, Conſtantium adierunt, eumque ſummis precibus obteſtatæ ſunt, vt ciuitati paſtore orbatæ, atque inſidiis luporum obiectæ Liberium reſtitueret. quibus ille reſpondit, Liberio non eſſe opus, cum Felix adeſſet. cumque ab iis accepiſſet, Felicem omnibus non eſſe probatum, ſe illis permittere dixit, vt Liberium haberent, qui partem alteram regeret. Quod edictum in circo recitatum populus ioco eluſit, atque vnum Deum, vnum Chriſtum, vnum epiſcopum eſſe clamauit. Demum conſilio cum epiſcopis, qui ſecum erant, communicato decreuit eum reuocare, ſi cum ſuis epiſcopis conſentiret. Quamquam autem Conſtantius Romæ diutius eſſe cupiebat, audiens tamen, Sueuos Rhætias incurſare, Quadosque Valeriam, & Sarmatas ſuperiorem Mœſiam, & ſecundam populari Pannoniam, triceſimo, poſtquam ingreſſus eſt, die IIII kal. Iunias ab vrbe profectus, per Tridentinum ſaltum in Illyricum properauit, ac miſſo in locum Marcelli Seuero, ad ſe Vrſicinum vocauit. eumque cum ad ſe Sirmium veniſſet, in
357 Orientem cum dignitate magiſterij miſit. At Iulianus, exacta apud Senonas hieme, Conſtantio nonum, ſeque iterum conſulibus, tumultibus Germanicis excitus, Rhemos contendit, lætus, quòd exercitum regebat Seuerus. cui ſe ex altera parte adiunxit Barbatio, qui poſt Syluani interitum promotus ad magiſterium peditum, ex Italia cum XXV millibus armatorum Rauracum venit. Quo facto decretum eſt, vt ſæuientes ſolito vehementius Alemani à duobus Romanorũ exercitibus compulſi in anguſtias cæderentur. Quæ conſilia dum coquuntur, illi occulte inter bina caſtra tranſgreſſi, Lugdunum inuaſere, & cum clauſis portis ingredi nequiuiſſent, ſuburbanis omnibus peruaſtatis, abiere. Qua re cognita Iulianus tribus itineribus, quibus hoſtes regredi poſſe comperiebat, magna militum manu inſeſſis, recepta præda, omnes oppreſſit, præter eos, qui per vallum Barbationis tranſiuere. Per eoſdem dies exercituum Rom. aduentu territi hoſtes, qui cis Rhenum conſederant, alij difficiles vias, cæſis ingentibus arboribus, obſepſerunt, alij inſulis, quæ in Rheno ſunt, occupatis, Romanos appetiuerunt. Quibus Iulianus permotus, ad corripiendos aliquot ſeptem naues à Barbatione petiuit, ex iis, quas ad conficiendos parauerant pontes, qui, ne quid à ſe impetraretur, omnes incendit. doctus inde ab exploratoribus modo captis amnem, æſtate iam adulta, tranſiri poſſe, Canutorum tribunum Bainobaudem cum delecta militum manu miſit, qui modo per breuia incedentes, modo ſcuta in modum alueorum ſupponentes, nando ad proximam inſulam acceſſere, ac tanquam pecudes ſine vllo ſexus, ætatisve diſcrimine omnes ſtrauere. atque inde præda onuſti incolumes rediere. Qua re animaduerſa Germani, relictis inſulis, bona omnia trans fluuium contulerunt. Inde Iulianus Tres tabernas ab hoſtibus dirutas reſtituit. quo loco munito, ſatis conſtabat, Germanos ab intimis Galliis adeundis facile prohiberi. Dum ille huic operi intentus ſtudet, Germani Barbationem cum exercitu, cui

præerat,

præerat, aggreſſi, fugientem Rauracos vſque perſequuti ſunt, & rapta ſarcinarum, & iumentorum calonibus parte maxima, ad ſua ſe rettulerunt. ac Barbatio, tanquã expeditione proſpero euentu confecta, milite in hiberna dimiſſo, ad Conſtantium rediit, Iulianum confic̃to crimine obruturus. Qua re cognita Alemanorum reges Chonodamarius, & Veſtralpus, & alij, collatis in ynum viribus, ad Argentoratum oppidum conſederunt. quin etiam perfugæ verbis impulſi, qui armatorum tantum tredecim millia cum Iuliano remanſiſſe docebat, miſſis ad Iulianum legatis, mandarunt, vt agris abſcederet virtute, & ferro ſibi quæſitis. qui ira incenſus, legatos vſque ad perfectum caſtrorum opus retinuit. inde Argentoratum aduerſus eos copias, quas habebat, eduxit pedeſtres, atque equeſtres, inter quas cataphracti, & ſagittarij, genus armatorum formidabile, verſabantur. Et quoniam à loco, vnde Romana promota ſunt ſigna, vnum & viginti millia paſſuum vſque ad caſtra hoſtium aberant, rationibus eorum conſulens, ab impetu reuocauit. atque eos officij, & quid ipſe animo moliretur, edocuit, hortans, vt pugnandi ardorem in poſterum continerent, quo integrum diei ſpacium ad confligendum haberent. nam ſi illo die, vergente iam in occaſum ſole, in aciem deſcendiſſent, prœlium in noctem eſſe cum maximo eorum detrimento incurſurum. Verum milites prœliandi cupiditate flagrãtes, ipſum vltra loqui non permiſerunt, ac dentibus infrendẽtes, atq; haſtis ſcuta illidentes, in hoſtem ſe duci iam conſpicuum obſecrarunt. Quibus vt obſequeretur Iulianus, Florentij præfecti prætorio effecit auctoritas, ſeditionis militaris, niſi præſenti eius cupiditati pareretur, periculum proponentis. Itaq; tanta exercitus contentione victus, caſtra ad collem promouit molliter editum, opertum ſegetibus iam maturis, non longe à Rheno diſtantem è cuius vertice ſpeculatores tres ad hoſtes accurrerunt, Romanum adeſſe exercitũ nunciantes. vnus vero pedes, qui ſequi non potuit, captus à Romanis rettulit, Germanos per triduum, & trinoctium flumen tranſiſſe. Quos vbi aciem ſtruere ad capeſſendum prœlium vidit Iulianus, & ipſe ſuos inſtruxit, Seuero cornu ſiniſtro tributo, ac benigne omnes virtutis, atq; officij ſui admonuit. Quo facto, tum ſignum pugnæ ter ſolemni æneatorum occentu vtrinq; datum eſt. atq; vtrinq; magnis viribus, maioribusq; animis eſt concurſum. Germani tela dextris iaculantes, equitatum Romanum inuaſere. cornu vero ſiniſtro hoſtes acerrime ſuſtinente, qui in dextro erant præter ſpem incondite receſſerunt. verum dum primi fugientiũ poſtremos impediunt, gremio legionum excepti, fixo gradu prœlium integrarunt, ab occurrẽte Iuliano coërciti. Pulſis equitibus, Germani primam aciem peditum inceſſerunt, quos Cornuti, & Bracati fortiſſime exceperunt. paribusq; diu momentis pugnatũ eſt. quibus ſe Bataui adiunxerunt. ardente vero prœlio, ac multis vtrinq; cadentibus, exiluit ſubito ardens optimatiũ globus, inter quos & reges erant, ac ſequente vulgo agmina Romanorũ perrupit, & iter ſibi aperiendo vſq; ad primanam legionem in medio locatam, quæ caſtra prætoria dicitur, penetrauit. ibi pugna flagrantiore ſtudio repetita, Alemani ſtrati, tandem ſe fugæ mandare coacti ſunt. atq; ad flumen compulſi, ſeſe in illud abiecerunt, magnaq; ex parte ſubmerſi ſunt. Chonodamarius rex in collem vicinum euaſit, atq; ibi à cohorte Romana obſeſſus, vltro ſe dedidit. miles Romanus, exacto iam die, occinente liticine reuocatus, prope ripas Rheni tetendit, corporaq; curauit. Iulianus acclamatione concordi totius exercitus Auguſtus appellatus, eum honorem increpito milite iureiurando repudiauit. Chonodamarius adductus, primũ ſe inclinauit. deinde humi ſuppliciter fuſus, veniã petiit, ac bono eſſe animo iuſſus eſt. Inde ductus ad comitatum Imperatoris, miſſusq; exinde Romam, morbo veterni conſumptus eſt. Hanc victoriam audiens Conſtantius, vt erat leuis animi, & glorioſi, ſuis auſpiciis, & ſua virtute partam iactauit. idq; cum laureatis litteris ad prouinciarum ſigna deferri præcepit. Iulianus cadauera promiſcue mandari ſepulturæ iuſſit, dimiſſisq; legatis, quos ante pugnam retinuerat, ad Tres tabernas reuertit, atque inde cum captiuis omnibus prædam Mediomatricos ſeruandam miſit, & ponte compacto, Rhenum traiecit. atque hoſtilem terram inuaſit. agroque eorum incenſo, cum ad pugnam non prouocaret, munimentum, quod à Traiano conſtructum ipſi euerterant, reparauit, ac præſidio, & commea-

tuinſtruxit. Ita tres reges ex iis, qui victis apud Argentoratum auxilia miſerant, iurantes conceptis ritu patrio verbis ſe nihil moturos, cum fœdus petiſſent, per decem menſes obtinuerunt. Seuerus magiſter equitum Rhenos per Agrippinam, & Iuliacum petẽs, Francos vacua præſidia vaſtantes, offendit, qui metu iam reuerſi exercitus munimentis duobus, quæ olim exinanita ſunt, occupatis, ſe tuebantur. Quod audiens Iulianus, Caſtellum oppidum, quod Moſa fluuius lambit, circunſedit, idque per Decembrem, & Ianuarium menſem fecit. veritusque ne hoſtes, obſeruata nocte illuni, conglaciatum amnem peruaderent, quotidie à ſole in veſperam verſo vſq; ad lucis principium luſoriis nauibus diſcurrentes flumen vltro, citroque milites diſpoſuit, qui cruſtas pruinarum diſtringerent, ne quis erumperet. atque ita inedia, vigiliis, & deſperatione ad deditionem adegit, eoſque ad comitatum Auguſti miſit, atque Pariſios in hiberna diſceſſit. Interim Romæ, adminiſtrante ſecundam adhuc Orfito præfecturam, Obeliſcus iuſſu Conſtantij magna mole in circo maximo eſt erectus. quem Ammianus ita deſcribit: *Aſperrimus lapis in figuram metæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam, vtq; radium imitetur, gracileſcens pauliſper ſpecie quadrata in verticem productus anguſtum, manu leuigatus artificis. formarum autem innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei vndique videmus inciſas initialis ſapientiæ vetus inſigniuit auctoritas.* Interim Sapor litteras ad Conſtantium ſcripſit, ab eo Armeniam cum Meſopotamia poſcens. Quarum cum vtramque negaſſet, duces, qui illi irrumpenti reſiſterent, obuiam miſit. Ipſe vero

358 hiberna apud Sirmium Latiano & Cereali conſulibus agens, comperto, Sarmatas, & Quados Pannonias, Mœſiamque alteram incurſare, vere primo Iſtrum transgreſſus, agros Sarmatarum eſt populatus. Inde Sarmatas, Quadoſque prohibere conantes aggreſſus, ſtrage magna facta, in fugam compulit in ea parte Sarmatiæ, quæ ſecundam Pannoniam, Valeriamque ſpectauit, atque inde in Quados irrupit. Qua re perterrefacti Quadi, ad Conſtantium venerunt, atque ad pedes prolapſi, cum ſupplices pacem petiſſent, obtinuerunt. Quin etiam Zizais regalis, cum ordines Sarmatarum ad orandum inſtructos adduxiſſet, veniam impetrauit. Quo clementiæ exemplo illecti mox alij Quadorum, Sarmatarumq; regales cum idem petentes veniſſent, pacem, datis obſidibus, rettulerunt. Sarmatis inde, qui quondam à ſeruis victi Victobalis ſe tradiderant, in fidem receptis, Zizais rex eſt præfectus. Quibus actis caſtra Brigetionem mouit, vt ibi reliquias Quadorum extingueret. quorum regalis Vitrodorus Viduarij regalis filius, & Agilimundus ſubregulus, aliique optimates metu exanimati, vt Romanum in finibus ſuis conſpexere exercitum, veniam popoſcerunt, atque obſides fidei obtulerunt. Inde ad Sarmatas Limigantes eſt ventum, qui velut obliti priorum, erumpentibus Liberis, ipſi quoque tempus nacti, limitem perrupere Romanum, cum dominis ſuis in hac re ſola conſentientes. Hi primo aſpectu exercitus, tanquam fulminis ictu, perculſi, tributum annuum, delectumque validæ iuuentutis, & ſeruitium ſpoponderunt, annuere parati, ſi iuberentur alio demigrare, locorum confiſi præſidio, vbi ſedes poſt exactos dominos collocarant. Hortante autem Conſtantio, ad citeriorem venere Parthiſci fluminis ripam. quos cum occulte Conſtantius, exercitu circunducto, clauſiſſet, ſtans in loco celſiore cum paucis, ne ſæuirent, admonuit, atq; in prœlium procurrentes, ſuis in aciem promotis, excepit. prœlioque acri commiſſo, ſetuos miſere trucidauit. Tum traiecto Parthiſco, in eos eſt proceſſum, qui in vlteriore ripa ſedebant, atque omnes armis ad deditionem compulſi. Exules populos reductos in auitis ſedibus collocauit, iiſdemque ad cumulandam gratiam, non ignobilem quempiam regem, ſed quem antea ſibi præfecere, regalem impoſuit. Quibus rebus proſpere confectis, Conſtantius magno militum cõſenſu Secundus Sarmaticus appellatus, inde cum pompa triumphali Sirmium ſe recepit. Legati, qui ad Saporem regem de pace componenda miſſi fuerant, domum re infecta redierunt. Eodem anno terræmotus horrendi Macedoniam, Aſiam, & Pontum concuſſerunt, ac præcipua clade Nicomediam in Bithynia IX Kalend. Septembris proſtrauerunt. Cum autem Conſtantius Sirmij eſſet, rem improbandi prorſus exempli fecit. nam cum rogatu legatorum, quos epiſcopi Occidentis miſerant, Liberum

berium pontificem Betœenſi ex oppido euocaſſet, præſentibus illis inſtitit, vt fateretur, Filium non eſſe Patri conſubſtantialem. Sunt, qui ipſum aſſenſum præbuiſſe, alij vero, qui abnuiſſe, ſcribant. Vtcunque, Liberio cum legatis domum reditus eſt permiſſus. Epiſcopi vero, qui Sirmij erant congregati, Felici, & clero Romano ſcripſerunt, vti Liberium Romæ eſſe, & communi cum eo conſenſu eccleſiam regere paterentur. Liberius Romam reuerſus, formulam protulit, qua eis communionem interdixit, qui filium patri conſubſtantialem abnuerent. quòd ſciebat, paulo antè Antiochiæ aliquos fuiſſe, qui dicerent, ſe Conſubſtantiale negaſſe. vt ſcribit Sozomenus. Felix à populo eccleſia pulſus, nihil minus ſacerdotij iura modo in vrbe, modo in alia ciuitate decem per annos retinuit. Quin etiam Conſtantius magnis Arrianorũ contentionibus fatigatus, vt nouum conciliũ aduerſus Nicænum, & Sardicenſe haberetur, aſſenſit, quod poſtea Arimini eſt coactum. Huius concilij habendi cauſſam, quoniam res memorabilem maxime euentum habuit, primum Græcorum, deinde Latinorum verbis narrabo. Prioribus annis Ætius diaconus à Leontio epiſcopo Antiochiæ conſtitutus cum Arrio aſſeruerat, filium Dei creatum eſſe, ex nihilo ortum, & patri diſſimilem, atque eo nomine eiectus ab eccleſia fuerat. Leontio vero pòſt paulo ex humanis rebus exempto, Eudoxius eam eccleſiam vltro inuaſerat, & Ætij opinionem palam defendens, eos, qui ſibi aduerſabantur, expulerat. Quare tumultu magno ſuborto, Conſtantius concilium Nicæam ad eam rem cognoſcendam indixerat. qui locus cum fautoribus Ætij non placeret, demum lecta Nicomedia eſt. Quo cum hoc anno epiſcopi pergerent, in itinere acceperunt, ipſam terræmotu vna cum baſilica funditus corruiſſe. neq; longius progreſſi, Conſtantium, quid ſe agere oporteret, conſuluere. Dum autẽ de loco Concilij Sirmij agitur, Eudoxius, Acacius, Vrſacius, & Valens, quoniam pro certo habebant, omnes epiſcopos, aut Nicænæ, aut Antiochenæ formulæ aſſenſuros, in quarum vtraq; nomen ſubſtantiæ inerat, atq; Ætij opinionem repudiaturos, quæ omnino vocem ſubſtantiæ ſupprimebat, propterea à Conſtantio petierunt, vt duo concilia haberentur, vnum in Occidente, alterum in Oriente, quo à paucioribus Ætij opinio exploderetur. Hæc Græci. Sulpicius vero ita refert: Demum Arriani non occulte, vt antea, ſed palam, ac publice hæreſis piacula prædicare cœperunt. quin etiam Nicænam Synodum pro ſe interpretantes, quam vnius litteræ adiectione corruperant, caliginem quandam iniecere veritati. Nam vbi ὁμοούσιον erat ſcriptum, quod eſt vnius ſubſtantiæ; illi ὁμοιούσιον, quod eſt ſimilis ſubſtantiæ, ſcriptum eſſe dicebant, concedentes ſimilitudinẽ, dum adimerent vnitatem. quia multum ab vnitate ſimilitudo diſtaret. Sed quidam ex his vltra proceſſerunt. ἀνομοούσιον, id eſt, diſſimilem ſubſtanriam confirmantes, eoq; his certaminibus proceſſere, vt iſtiuſmodi piaculis orbis terrarũ implicaretur. nam Italiã, Illyricum, atq; Orientem Valens, & Vrſacius, ceteriq;, quorum nomina edidimus, infecerant. Gallias Saturninus Arelatẽſium epiſcopus, homo impotens, & factioſus premebat. Oſium quoq; ab Hiſpania in eandem perfidiam cõceſſiſſe, opinio fuit. Quibus rebus perturbato orbe terrarum, & morbo quodam eccleſiis languentibus, ſegnior quidem, ſed non minus grauis cura Conſtantiũ exercebat, quòd licet Arriani, quibus fauebat, ſuperiores viderentur, nec dum tamen de fide inter ipſos conueniret. Ita Seuerus. Quæcunque vero cauſſa fuerit. nam leuis hæc diſſenſio videtur, Conſtantius Arrianorum precibus victus, concilium Orientalibus Seleuciam in Iſauria, Occidentalibus vero Ariminum in Italia in annum ſequentem indixit. Eodem anno in Occidente Iuthungi Alemanorum populi finitimi, depoſita fœderum ſuperiorum memoria, Rhætias irruperunt, ac ciuitates more nouo obſidione cinxerunt. Ad quos propellendos cum valido militum robore miſſus Barbatio magiſter peditum in Syluani locũ promotus, plæriſq; cęſis, reliquos in fugam vertit. Iulianus autem hiemem apud Pariſios agens, conatus eſt Alemanos præuenire nondum in vnum coactos, ſed poſt cladem Argentoratenſem inſanientes. verum expectans Iulium menſem, à quo tum Gallicæ expeditiones incipiebant, vehementius angebatur, quòd nondum ſolutis frigoribus, commeatus haud ſubuehi ex Aquitania poterat. Itaq; nõ expectata anni maturitate, hoſtibus occurrere ex improuiſo

conſtituit,ac pane bucellato in ttiginta dies excocto, in humetos libentium militum impoſito, primum omnium Francos petiit, quos vocãt Salios, iampridem auſos in Romano ſolo apud Toxiandriam ſibi domicilia ponere. Cum Tungros veniſſet, occutrit legatio petens, ne ſe quieſcentes laceſſete vellet. qua cum perplexo reſponſo dimiſſa, ſtatim inſequutus, Seueto duce per ripam miſſo, ſubito adottus cunctos adeo petculit, vt deditionem tepente fecerint. Inde Chamauos ſimilia auſos aggteſſus, eadem celeritate partim cæcidit, partim actitet tepugnantes cepit, atque in vincula ttadidit, alios in fugam coniectos, ad ſua abire incolumes ſiuit. Inde ttia caſtella in ripa Moſæ ſita, ab hoſtibus vaſtata teſtituit. ac partem annonę humeris militum aduectam, ibi teliquit, ſpe ductus, poſſe id detrimentum Chamauorum ſegetibus teſatciri. Quod ſecus accidit. nam frugibus nondum matutis, miles, conſumptis quæ portauit, nuſquam victum tepetiens, ipſum ptobris inceſſete cœpit, vt fallacem, ac ſtolidum. Quo tumultu ſedato, contexto nauali ponte, Rhenum ttanſiuit, Seueto magiſtro equitum imptobante. In Alemanotum inde fines ingreſſo rex Suomarus cum ſuis ttepidus obuiam venit, & cum pacem ſupplex petiſſet, impetrauit, cum eo, vt tedderet captiuos, & alimenta, vbi opus eſſet, Romanis ptæbetet. Inde in alterius regis agtum manus valida miſſa, cædibus, atque incendiis illum ad veniam otandam adegit. Quibus tebus confectis, diſperſo per ſtationes milite, in conſueta hiberna diſceſſit. Quæ omnia in comitatu Conſtantij audita, à pleriſque aulicis aſſentatoribus ſolita obtrectatione minuta ſunt. Romæ vicariam præfecturam pro Baſſo mottuo geſſit Artemius. ſub quo ſeditiones ali-
350 quot fuete, ſed non dignæ memoratu. Euſebio inde, Hypatioq́; conſulibus, Conſtantius hiberna Sirmij agens certior factus, Satmatas Limigantes, locis aſſignatis poſthabitis, tegiones limitibus proximas occupaſſe, tem non negligendam ratus, primo vere in eos egteſſus eſt, Anatolio pet Illyticum ptæfecto neceſſaria omnia ſine vllius diſpendio miniſtrante. atque in Valeriam Pannoniæ partem ptofectus, pet Danubij tipas hoſtes obſeruans, qui ante aduentum ſuum, ſpecie amicitiæ, Pannoniam inuadere cogitarant, cum nõdum ſolutæ vetnis caloribus niues amnẽ vndique petuium faciunt, legatiſque ad Limigantes miſſis, togauit, cur agto aſſignato contenti non fuiſſent. quibus illi teſpondere, ſe, ſi ille pateretur, in Romano ſolo dicturos, & libentet in Romana ptouincia habitatutos. Itaque Conſtantius lætus cunctos admiſit, vallo prope Acumincum locato, celſoq́; aggere in ſpeciem ttibunalis etecto, naues vehentes quoſdam legionarios expeditos, alueum fluminis proximum ripis obſetuate ſunt iuſſæ, vt, ſi barbatos tumultuari ſenſiſſent, aliorſum intentos pòſt terga inuaderent. Acceſſerunt igitut Limigantes, ſed alia mente, quàm præ ſe fetebant, viſoque Conſtantio ex alto ſuggeſtu leniſſimum ſermonem inſtituente, quidam ex illis furote petcitus, calceo ſuo in tribunal contorto, martha martha, quod eſt ſignum apud eos bellicum, exclamauit, eumq́ue ſequuta multitudo vlulans in ipſum principem ferri cœpit. Quod vt ſenſit Conſtantius, periculo exanimatus, equo petnici impoſitus, ſtatim euaſit. ſtipatores aliquot occiſi, ſellaq́ue tegalis cum auteo puluinari ditepta. Exetcitus Conſtantium euaſiſſe ignarus, ita frendens, ſeſe in batbatos intulit, atque, antequam cædibus ſatiatetut, acetuos mortuotum ſtipauit. Conſtantius inde, quæ limitum rationes poſcebant, conſtitutis, Sitmium, atque inde Cooſtantinopolim ſe recepit, vt Petſis occurreret. nam tumot inctebuerat, Sapotem relicta poſt ſe Meſopotamia, in Syriam irrupturum. Iulianus autem in Gallia, cum Alemanorum pagos aliquot hoſtiles exiſtimatet, Hariobaude explotatote, tanquam ad Hortarium tegem amicum miſſo, ptofectus, antequam ptœlia iniret, oppida euerſa ſibi putauit munienda, atq; horrea incenſa reficienda. Quorum vtrumque ſumma celeritate perfectum. nam & hotrea condidit, atque annona tepleuit, & ſeptem oppida occupauit, Caſtra Herculis, Quadtiburgum, Triceſimas, Niueſionem, Bonnam, Antennacum, & Bingionem, eaq́ue munitione fitmauit, tegibus ex fœdere, & militibus amote operam, fidemq́ue nauantibus. inde ab Hariobaude de omnibus, quæ ſcite cupiebat, edoctus, Magunciacum venit, ac pet pontem ille conſtitutum ſe ttanſite velle oſtendit. Quod Alemani periculum conſpicati, Suomarium tegem Romanis amicum

admo-

admonuerunt, vt tranſitum Romanis prohiberet, cum ipſe pagos Rheni ripis vlterioribus adiunctos haberet. illo vero teſtante, ſe ſolum non poſſe, in vnum coacti venere per Maguntiacum, vt tranſitum impedirent. Iulianus autem ne amicorum agros detrimentis afficeret, in alium locum ſe contulit ponti conficiendo aptiſſimũ. cum autem hoſtes diligenter ripas contrarias obſeruarent, vbi ad locum deſtinatum peruenit, caſtra poſuit, & tribunos aliquot occulte tranſire iuſſit, qui luſorias naues quadraginta nacti ſuſpenſis remis per flumen taciti decurrere, atque, dum hoſtes caſtrorum ignes obſeruant, aduerſas limitis ripas perrupere. Interim Hortarius rex reges & regales reguloſq; ad epulas inuitatos retinuit, vſq; ad vigiliã tertiam conuiuio ipſo protracto. Quos diſcedentes Romani ex improuiſo adorti nec interficere, nec capere potuerunt, ſed lixas, & ſeruos aliquot occiderunt. Cognito inde Romanorum tranſitu, qui pontem, ne fieret, obſeruabant, fugę ſe tradiderunt. atq; ita Iulianus ponte conſtructo flumen traiecit, atq; Alemanorum agros hoſtiles inuaſit, & omnia ferro, igniq; conſumpſit. vbi vero ad fines Alemanorum, & Burgundionum venit, ibi ſubſedit, vt Macrianum, & Hariobaudem regis fratres ad pacem petendam adduceret. venere autem illi, & Vadomarius, cuius erat ſedes contra Rauracos, olim à Conſtantio in clientelam ſuſceptus, orator venit pro Vrio, & Vrſicino, & Verſalpo regibus pacem obſecrans. omnibus data pax, cum eo, vt captiuos redderent prioribus incurſionibus factos. Romæ rei frumentariæ inopia laboratum: populuſq; Tertullum vrbis præfectum, vt huius mali auctorem, parum abfuit, quin interfecerit. ſed iniuria. neq; enim per eum ſteterat, quominus tempore idoneo annona nauibus veheretur, ſed mare, ventiq; ſolito aſperiores alio eas auerterant. Interim, vt inquit Seuerus, miſſis per Illyricum, Italiam, Africam, Hiſpanias, Galliaſque magiſtris officialibus acciti aut coacti quadringenti, & amplius Occidentales epiſcopi Ariminum conuenere. quibus omnibus annonas, & cellaria præberi Conſtantius iuſſit. ſed id Aquitani, Galli, ac Britanni indecorum putantes, repudiatis fiſcalibus, priuatis ſumtibus viuere maluerunt. tres tantum ex Britannia, inopia proprij, publico vſi ſunt, cum oblatam à ceteris collationem repudiaſſent, præſtare putantes fiſcum grauare, quàm ſingulos. Poſteaquam omnes in vnum collecti ſunt, ſtatim in duas partes abierunt, atq; Eccleſiam Catholici, ædem tum de induſtria vacantem Arriani orationis loco tenuerunt, ſed hi non amplius octoginta. Cum autem conuocati aſſediſſent, Arriani Athanaſij cáuſſa prætermiſſa dixerunt ſe de aliis rebus conueniſſe, verum omnia, quæ olim de fide tradita erant, irrita eſſe debere, & noua fidei formula, quã epiſcopi Sirmij modo conuocati præſente, & probante Conſtantio ſcripſerint, ſtare oportere. ac continuo libellum, quem habebant in manibus, recitarunt, atque aliam fidei formulam, quam Sirmij quidem ſcripſerant, ſed aſtute ſuppreſſerant, protulerunt. quæ habebat hunc indicem: *Fl. Euſebio, & Hypatio conſulibus Sirmij ante diem XI Kal. Iunias edita fuit. Credimus in vnigenitum filium Dei, ſolum ex ſolo patre genitum, Deum de Deo, ſimilem patri, qui illum genuit ſecundum ſcripturas.* Quam Valens, & Vrſacius, & pauci eorum ſocij ſubito ſunt amplexi. alij omnes Nicænam formulam incolumem conſeruandam cenſuerunt, atq; Arrianis communionem interdixerunt. Igitur vtraq; parte conſtanter in ſua fide manente, cum finis controuerſiæ nullus appareret, placuit Catholicis, vt decem legati cum litteris ad Conſtantium mitterẽtur, qui eum, quæ eſſet partium ſententia, edocerent, & cauſſam ſuam apud Imperatorem orarent, ſeq;, vt domum dimitteret, obſecrarent. Litteræ extant apud Athanaſium, & ceteros in hæc verba conſcriptæ: *Pietatis tuæ mandato Ariminum ex omnibus vrbibus Occidentis conuenimus, vt ſimul & fides eccleſiæ Catholicæ cognoſceretur, & qui ab ea diſſiderent, detegerentur. Vbi pro virib. curauimus, vt fidem, quam prophetæ, euangelia, & apoſtoli per Chriſtum Imperij tui cuſtodem promulgarunt, acceptam à maioribus tueremur, nefarium eſſe ſtatuentes, quæ rectè à patribus cum Conſtantino patre tuo Nicææ conſtituta fuerant, immutare, quæ Arrij, aliorumque hæreſes extinxerunt. Cum enim, vt omnibus notum eſt, Conſtantinus pater tuus fidem, quæ edita eſt publicarit, certe abſurdum eſt, poſtquam baptizatus inter homines eſſe deſiit, in ea aliquid innouare. & tot ſanctos patres, confeſſores, & martyres, eius decreti auctores, deſpicere. qui iuxta veterem Eccleſiæ Catholicæ ſanctionem omnes vſq; ad tuum Imperiũ in eadem*

ſide manſerunt. Contrà vero Arriani hanc veritatis conſtitutionem paucos quoſdam ſententia ſua ſocios nacti euertere conati ſunt. Quare eos nos à communione noſtra ſecreuimus. atque legatos miſimus, qui noſtrum tibi ſenſum aperirẽt. & veteribus ſcripturis veritatẽ aſſererent, &, ni vetuſtis ſtetur decretis, pacem nullam futuram, docerent. Quos vt benigne accipias, rogamus. Petimus etiam, vt epiſcopos, qui in remotiſſimis regionibus degunt, ac vel ætate, vel paupertate premuntur, cum bona venia redire ad ſuas eccleſias ſinas. Contrà vero Valens, & Vrſacius aliis quibuſdam aſſumptis anteuerſo itinere legatos præuenerunt, & Conſtantio rem pro arbitrio rettulerunt. ac Catholicos, quòd formulã ab illo probatam repudiaſſent, inſimularunt. Quibus rebus Conſtantius inflammatus Arrianos eximio honore excepit, Catholicos vero ne audire quidem voluit, bello, quod contra barbaros comparabat, ſe impediri cauſſatus. eisq́;, vt pergit Seuerus, cõſcriptam ab Arrianis fidem tradit verbis fallentibus inuolutam. quæ Catholicam diſciplinam perfidia latente loqueretur. Namq; Vſiæ, id eſt, ſubſtantiæ, verbũ tanquam ambiguum, & temere à patribus vſurpatum, neq; ex auctoritate ſcripturarum profectum ſub ſpecie falſæ rationis abolebat, ne vnius cum patre ſubſtantiæ filius crederetur. Eadem fides ſimilẽ patri filium fatebatur, ſed fraus occulta inerat, vt eſſet ſimilis, non æqualis. Ita remiſſis legatis Tauro pręfecto mandauit, vt epiſcopos non antè dimitteret, quàm omnes conceptę fidei ſubſcripſiſſent. & vt, ſi qui pertinacius obſiſterent, dum modo minus quindecim eſſent, in exilium pelleret. Itaq; regreſſis legatis, licet vim regiam deprecantibus negata communio eſt. compertisq́;, quę decreta erant. paulatim plerią; Catholicorum partim imbecillitate ingenij, partim tædio peregrinationis impulſi, dedere ſe aduerſariis iam poſt reditum legatorum ſuperioribus, & Eccleſiam, Catholicis inde detruſis, obtinentibus. factaque ſemel inclinatione animorum cateruatim in partem alteram eſt conceſſum, donec Catholicorum numerus ad vicenos eſt imminutus. Inter quos conſtantiſſimus fuit Fægadius, & Seruatio Tungrorum epiſcopus. Hos Taurus poſtquam minis deterrere non potuit, precibus obteſtatus eſt, vti mitiora conſulerent. clauſos intra vrbem vnam epiſcopos iam ſeptimum menſem agere; iniuria hiemis, & inedia confectis nullam ſpem reuerſionis offerri, niſi ipſi plurium exemplum vt ſequerentur, in animum induxiſſent. Cui Fægadius reſpondit, ſe exilium, atq; omne ſupplicium ſubire paratum eſſe potius, quàm vt conceptam ab Arrianis fidem reciperet. Ita in hoc certamine aliquot dies conſumpti. Tum Valens, & Vrſacius affirmantes, præſentem fidem Catholica ratione conceptam ab Orientalibus auctore Imperatore prolatam non ſine piaculo poſſe repudiari, rogarunt, ecquis diſcordiarum finis foret, ſi quæ Orientalibus placuiſſet, Occidentalibus diſpliceret. ſe, ſi quid præſenti fidei, quæ minus plena videretur, ipſi addidiſſent, conſenſum præbituros. quam conditionem Catholici propenſis omnium animis acceperunt, iam controuerſiæ finem quoquo modo imponere cupientes. Itaque conceptæ à Fægadio, & Seruatione profeſſiones ſunt editæ. in quibus primum damnabatur Arrius, totaq́; eius perfidia. deinde non patri æqualis, ſed ſine initio, & ſine tempore Dei filius pronunciabatur. Quibus auditis Valens, quaſi pro Catholicis aduerſus Arrianos contendens, ſubiecit, filium Dei non eſſe creaturam, ſicut ceteras creaturas. fefellitq́; audientes fraude profeſſionis. nam cum ſimilem eſſe ceteris creaturis filium negaret, creaturam tamen, ſed potiorem ceteris aſſerebat. Ita neutra pars viciſſe ſe penitus, aut victam putans è concilio abiit. Hæc fere Seuerus. D. autẽ Hieronymus diſputans contra Luciferianos, pluribus verbis fallax Valentis commentum expoſuit, quo ille filium non eſſe creaturam, vt alias, intulit. quem vtile erit legiſſe, vt fraus Arrianorum in hoc concilio adhibita clarius eluceſcat. Eodem tempore alterum concilium Seleuciæ ab Orientalibus epiſcopis actum eſt. Epiſcopi, vt inquit Socrates, conuenere centum ſexaginta. v kal. Octobris conuocati ſunt. primo die diſceptatũ, num prius de fide, an de criminibus epiſcoporum, qui abdicati eſſent, agendum eſſet. quæ diſſenſio conciliũ in duas partes diſtraxit, vnã, cui præerat Acacius Cæſareæ Palæſtinę epiſcopus; alterã, cui Gregorius Laodiceæ, & Sophronius Pompeiopolis epiſcopi. cum viciſſet ea pars, quę antè de fide diſceprandũ eſſe cenſebat, Acaciani fidem Nicænã plane abrogandam, at nouã aliam ſcribendam cenſuerũt,

aduer-

aduerſarij vero Nicænam mordicus tenuerunt, Conſubſtantiali ſolo reiecto. Tum Syluanus Tarſi epiſcopus fidem Antiochiæ ſcriptam ſeruandam eſſe intulit. atque ita illo die conuentus dimiſſus eſt. Itaq; poſtridie ei ſubſcripſere foribus clauſis, Acacio eam fotmulam incuſante, atq; aliam infetente. tertio die adeſſe Acaciani noluerunt, niſi, qui erant accuſati, depellerentur. tum Acacius ſuam formulam perlegit. è qua verba Conſubſtantialis, AEquiſubſtantialis, & Diſſimilis exempta erãt, & ſimilis patri filius dicebatur. cui ſocij eius ſubſcripſere. Quatto die Acacius dixit, ſi Nicæna fides ſæpe mutata eſt, nihil impedimento eſſe, quin nunc noua etiam formula à ſe poſſit inferri. cui contradictum eſt. Inde cum rogatus Acacius, qua in re filius patri ſimilis foret, reſpondiſſet, voluntate: aduerſarij, immo vero ſubſtãtia, ſubiecerunt. Ita nihil eſt actum, cum Leonas, qui concilio præerat, epiſcopos dimiſiſſet. Factum eſt autem, vt eodem prope tempore legati Ariminenſis, atq; Seleucienſis Concilij Conſtantinopolim venerint, cum iam cõſules eſſent Conſtantius Auguſtus x, & Iulianus Cæſar I I I. qui annus fuit à Chriſto nato C C C L X. Ibi 360 nouum concilium ab epiſcopis, qui conuenerant, habitum eſt. In quo auctore Acacio Seleucienſis formula improbata, Ariminẽſis vero accepta eſt, cui præſcripti erant conſules, eo adiecto, vt nulla ſubſtantiæ mentio fieret. atq; huic quoq; Vlphilas Gotthorum epiſcopus eſt aſſenſus. nam antè ſequutus Theophilum fuerat. qui Gotthotum epiſcopus Nicæno concilio interfuerat. Ab hoc tempore Gotthi Ariana labe corrupti ſunt, qui vero ſubſcribere abnuerunt, eos iuſſu Conſtantij in exilium proiecerunt. Inde multi epiſcopi ab vtraq; parte non religionis, ſed aliorum criminum cauſſa abdicati. præcipue Macedonius epiſcopatu Conſtantinopolitano exutus, quòd multiplicis cædis auctor fuiſſet, & diaconum in ſtupro deprehenſum in communionem recepiſſet. Macedonio Eudoxius Antiochiæ epiſcopus eſt ſuffectus. qui v Kal. Martij Baſilicam S. Sophiæ conſecrauit, homo non ſolum in religione impius, ſed etiã ad indignationẽ ridiculus. Macedonius epiſcopatu ſpoliatus nouam inde hæreſim, quaſi vniuerſæ Trinitati iratus, intulit. Nam filium Deum quidẽ eſſe, & cum aliis rebus omnibus, tum ſubſtantia patti ſimilẽ eſſe aſſeruit, ſed Spiritum ſanctum iſtis honoribus ſpoliauit, eumq́ue miniſtrum illis inſeruientem vocauit. cui ſe multi applicuerunt, qui ab illo Macedoniani vocati ſunt. Seleuciẽſi, & Conſtantinopolitano concilio Hilarium etiam Pictauenſem epiſcopum affuiſſe, cum in Phrygia exularet, ſcriptum his verbis reliquit Seuerus: *Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens, inter reliquos epiſcopos per vicarium, ac præſidem, data euectionis copia, Seleuciam adeſſe compellitur: cum tamen nihil de eo ſpecialiter mandaſſet Imperator. iudices tantum generalem iuſſionem ſequuti, qua omnes epiſcopos ad concilium cogere iubebantur, hunc quoque acciuere. Is vbi Seleuciam venit, magno cum fauore exceptus, omniũ in ſe animos, & ſtudia conuertit. ac primum quæſitum ab eo, quæ eſſet Gallorum fides. quia tum Arrianis praua de Gallis vulgantibus ſuſpecti ab Orientalibus habebantur, trionymam ſolitarij Dei vnionem ſecundum Sabellium crediſſe. Sed ille expoſita fide ſua, iuxta ea, quæ Nicææ erant à Patribus conſcripta, Occidentalibus perhibuit teſtimonium. Ita abſolutus omnium animis, intra conſcientiam communionis, nec non etiam in ſocietatem receptus, concilioque aſcitus eſt. Venit inde Conſtantinopolim à Seleucia legatos ſequutus, nullis certis de ſe mandatis operiens Imperatoris voluntatem, ſi forſitan redire ad exilium iuberetur. Is vbi extremum fidei periculum animaduertit; Occidentalibus deceptis, Orientales per ſcelus viciſſe, tribus libellis publice datis, audientiam regis popoſcit, vt de fide coram aduerſariis diſceptaret. Id vero Arriani maximopere abnuere. poſtremo quaſi diſcordiæ ſeminarium, & perturbator Orientis redire ad Gallias iubetur abſq; exilij indulgentia.* Reuerſis domus ſuas epiſcopis, qui Ariminenſi Concilio interfuerant, Valens, & Vrſacius, vt inquit aduerſus Luciferianos D. Hieronymus, ceteriq; eorum ſocij victoriam iactare ſuam cœpere, dicentes, ſe Filium non creaturam negaſſe, ſed ſimilẽ ceteris creaturis. tum ſubſtantiæ nomen aboleuere, tum Nicænæ fidei damnationem conclamauere. Ingemuit totus orbis, & Arrianum ſe eſſe miratus eſt. Igitur alij intra ſuam communionem remanſere, alij ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſij exulabant, cœperunt litteras mittere, nonnulli initam ſocietatem meliorum deſperatione luxerunt. paucis vero (vt ſe natura hominum habet) errorem pro conſilio defendere. Auxentius Mediola-

num reuerſus,& ciuitatem illam,& vicinas,eouſq; integras,deprauauit. Atq; hæc prima Italiam labes Arrianorum infecit. Eodem anno Iulianus apud Pariſios hibernans, Scotos, Pictoſq; Britannias incurſantes audiens, Lupicinum magiſtrum armorum in Britanniam deſtinauit. qui moto velitari auxilio Herulis ſcilicet, & Batauis, numeriſque Mœſicorum pluribus adulta hieme Bononiam venit, atque tempus idoneum nactus, Rutupias ex aduerſo ſitas traiecit, atq; inde Londinium adiit, vt inde capto conſilio, ad expeditionem contenderet. Interim cum Sapor rex Meſopotamiæ,& Niſibi vrbi noua arma inferret, Conſtantius opem ferre cupiens, ac Iuliani gloriæ inuidens, ſtimulante præfecto Florentio, Decentium tribunũ miſit, vt Herulos,& Batauos auxiliares abduceret, & cum Petulantibus Celtas,& lectos ex numeris aliis trecẽtos, vt ſibi in Perſas proficiſcenti, adeſſent. Quos Iulianus conceſſit. Illud vero diſſimulare nõ potuit, ſe inique ferre, vt ij aliquas paterentur moleſtias, qui, domiciliis Transrhenanis relictis, cum hoc venerant pacto, ne ducerentur ad partes Tranſalpinas, verendum exiſtimans, ne barbari, qui ſæpe vltro ad Romanos tranſiſſent, poſthac tranſire nollẽt. ſed incaſſum queſtus eſt. tribunus præſtantiſſimum quenque ſelegit. Iulianus præfectum Vienna acciuit, vt ſibi auxilio adeſſet,& cunctos ex hibernis euocauit. Milites, qui in Orientem ducebantur, Pariſiis tranſiere, vbi adhuc Iulianus manebat. quos ille in ſuburbanis ad nauandum egregie Conſtantio operã adhortatus, proceres etiam conuiuio excepit, qui liberaliter habiti, dolore duplici anxij, diſceſſerunt, quòd & à moderato rectore,& genitalibus terris auellerẽtur. hocq; angore ſolliciti, in ſtatiua ſolita receſſerunt. ineunte vero nocte, in apertum erupere diſſidium, incitatiſq; animis ad arma conuerſi, manu, fremituq; ingenti omnes Palatium petiuerunt, eoq; circunſeſſo, ne cuiquam euadendi copia fieret, Iulianum Auguſtum horrendis clamoribus appellarunt. coactique expectare, dum illuceſceret, ipſum ad ſe progredi compulerunt. Quem viſum iterum Auguſtum ſumma conſtantia ſalutarunt. quos Iulianus modo indignari ſe oſtendens, modo manus tendens, orare cœpit, ne poſt tot victorias ſecundiſſimas agerent aliquid indecorum,& materias excitarent ſeditionũ. Permiſit inde, vt domos ſuas repeterent, promittens ſe illud apud Conſtantiũ purgaturum. Inde clamantibus vniuerſis, vt Auguſtus eſſet, aſſentire coactus eſt. impoſituſque ſcuto pedeſtri,& in altum ſublatus, populo ſilente, Auguſtus renunciatus, iuſſus eſt diadema proferre. cum autem negaret, ſe vnquã habuiſſe, vxoris colli, vel capitis faſciã popoſcerunt. eo vero affirmante, primis auſpiciis non conuenire, ornari muliebri mundo, equi phaleras quæſiuerunt. ſed, cum id quoq; turpe aſſeueraret, quidam haſtatus detractũ ſibi torquẽ, quo, vt draconarius, vtebatur, capiti eius impoſuit. Itaq; in neceſſitatem compulſus extremam, quinos ſingulis aureos, argentiq; ſingula pondo promiſit. atq; inde in occulto ſe abdidit, nihil pro Imperio agẽs. ex quo rumor eſt diſſipatus, ipſum interemptum fuiſſe, magnum, niſi euanuiſſet, tumultum excitaturus. Vocatos inde in concionem omnes blande appellauit. atque litteras inde ad Conſtantium de iis, quæ euenerant, ſcripſit, quibus ſe coactum ad cognomen Auguſti accipiẽdum narrauit. pollicitus eſt inde, ſe præbiturum curules Hiſpanos,& miſcendos Gentilibus, atq; Scutariis adoleſcentes lectos, ſe præfectos pretorio ab illo accepturum; reliquos iudices ordinarios, militiæq; moderatores,& ſtipatores æquum eſſe cenſere, vt ſibi concederet arbitrio ſuo promouẽdos. His litteris iunctas ſecretiores alias clam reddendas curauit, obiurgatorias,& mordaces,& ad id muneris exequendũ, viros graues miſit Pentadium officiorũ magiſtrum,& Eutheriũ cubiculi præpoſitũ. qui Conſtantium apud Cæſareã Cappadociæ inuenere. eo enim Conſtantinopoli venerat, Antiochiam ad bellum Perſicum, quod acerrime gerebatur, contendens. Lectis litteris, Conſtantius ira exarſit, ac legatos egredi iuſſit. inde mitiore conſilio capto, expeditione Perſica decreta, eos dimiſit,& Leonam quæſtorem ſuum cum litteris ad Iulianum miſit, monens, vt intra Cæſaris poteſtatẽ ſe contineret. atq; in locum Florentij præfectũ prætorio Nebridium quęſtorem Iuliani promouit.& Felicem notarium officiorum magiſtrum,& Gohomarium armorum magiſtrum Lupicino ſucceſſorem dedit. Leonas ingreſſus Pariſios, poſtridie Iuliano in tribunali de induſtria conſiſtenti, litteras reddidit.

Quas

Quas Iulianus conuocatæ multitudini recitauit. Vbi vero ventum eſt ad locum id continentem, quòd geſta omnia Conſtantius improbans, Cæſaris poteſtatem ſufficere Iuliano cenſebat, exclamauit vndiq; multitudo. Auguſte Iuliane, vt prouincialis, & miles, & reip. decreuit auctoritas. Quibus auditis, Leonas cum Iuliani litteris eadem indicantibus reuertit. Iulianus inde, legatis ad Conſtantium miſſis, ad limitem Germaniæ ſecundæ proceſſit, Rhenoq; tranſmiſſo, regionẽ inuaſit Francorum, quos Atthuarios vocant, inſolentius extrema Galliæ incurſantium. eosque adortus nimium ſecuros, quòd propter aſperitatem, difficultatemq; viarum neminem principem ad ſuos pagos penetraſſe meminerant, leui negocio ſuperauit. captisq; plurimis, & occiſis, ceteris, qui ſuperfuere, pacem orantibus, pro arbitrio dedit. Reuertens inde pari celeritate per flumen, præſidiaq; limitis explorans, & corrigens, Rauracos venit. locisq; recuperatis, quæ iampridem barbari intercepta tenebant, vt propria, iiſdemque maiore cura munitis, per Veſontionem Viennam diſceſſit. Ibi vero, Tauro, Florentioque conſulibus, hiemans, diu animo fluctuauit, num Conſtantium modis omnibus alliceret ad concordiam, an terroris incutiendi 361 cauſſa vltro laceſſeret. nam & amicum formidabat cruentum, & inimicum metuebat in ciuilibus ſeditionibus ſemper victorem. maximeque Galli fratris exemplo, quem per dolum interfecerat, mouebatur. Ea de cauſſa, auditis quæ per Leonã ille ſcripſerat, tutius eſſe duxit, vt ſe hoſtem aperte profiteretur. Itaq; nemine ſuſcepto eorum, quos ille promouerat, præter Nebridium, quinquennalia Auguſtus iam edidit, ambitioſo diademate vſus, gemmarum fulgore diſtincto, cum initio principatus coronã vilem xytarchæ purpurato ſimilis geſtare cõſueuiſſet. inter quæ Helenæ vxoris defunctæ cineres Romam miſit, vt in Suburbano viæ Nomentanæ recondererentur, vbi vxor quoq; Galli ſepulta fuerat. Accenſus eſt etiã ad inferendũ, pacatis iam Galliis, Conſtantio bellum, quòd ſomnio obiecto comperit, eum breui è vita deceſſurum. quod vulgo magicis artibus, quibus ab ineunte ætate ſtuduerat, eſt tributum. nihil tamen interim de præſenti ſtatu rerum mutauit, ſed quiete omnia conſtituit. & vt omnes, nemine impediente, ad ſuas partes attraheret, ſtudere ſe Chriſtianæ fidei finxit. à qua iampridẽ occulte deſciuerat, atq; aruſpicibus, auguribusq;, & Deorum cultibus ſe tradiderat. &, vt hoc celaret, die Epiphaniæ progreſſus in eccleſiam, ſolemni ritu Deum orauit. Appetente inde vere, cum audiſſet, Alemanos à pago Vadomarij, vnde nihil poſt ictum fœdus metuebatur incommodi, incipientes regionem Rhætis finitimam peruaſtare, ſtatim Libinonem Comitem cum Celtis, & Petulantibus ſecum hiemantibus miſit. qui cum prope oppidũ Sanctionem veniſſet, hortatus ſuos, licet numero impares, hoſtes aggreditur, atq; initio pugnæ occumbit, hoſtibus præter paucos occiſos, fugatis, Vadomario, cum à Conſtantio ſecreta habere aduerſus ſe mandata putaretur, per ſpeciem amicitiæ capto. deinde ipſe tranſgreſſus Rhenum impetu facto, omnes ad deditionẽ adduxit. Hoc bello ex ſentẽtia adminiſtrato, palam inde defectionem iniuit, ac placata ritu ſecretiore Bellona, milites in concionem vocauit. rebusq; à ſe actis expoſitis, hortatus eſt, vt ſe iurati ſequerẽtur ad prouincias Illyricas, dum maioribus præſidiis vacuæ eſſent, occupandas. Quam orationẽ milites immani ſcutorum fragore comprobauerunt, vniuerſiq; ſtatim in eius nomen gladiis ceruicibus ſuis admotis, atq; execrationibus diris verbis cõceptis, iurarunt, ſe omnes proeo calamitates, quoad ſanguinem profudiſſent, ſi neceſſitas vrgẽret, perlaturos, quos ſequuti rectores, omnesq; principes proximi, fidem ſimili religione firmarunt. ſolus omnium Nebridius iuſiurandum contra Conſtantium abnuit, quòd maximis ei ſe diceret obſtrictum officiis qua voce audita, proximi milites eum trucidandum appetierunt, verum Iulianus hominem ad genua ſua prolapſum paludamento protexit. Inde reuerſus in regiam, cum antegreſſus ille, ſupplexq; iacens oraret, vt ad leuandum timorem dextram porrigeret, Et, quid, ait, præcipuũ amicis ſeruabitur, ſi tu manum meam attigeris? Sed hinc quo libet abi ſecurus. hocq; audito ille innoxius domum in Tuſciam abiit. Inde per teſſeram iter in Pannonias eſt indictum. Dum hæc ille agit, Conſtantius hiberna Antiochiæ, quo ex Meſopotamia receſſerat, agens, ad diſſenſionem Eccleſiæ componendam epiſcopos deintegro conuocauit. in eo.

Concilio Meletius Berœæ Syriæ epiſcopus in locum Eudoxij, qui ad Conſtantinopolitanam traductus erat eccleſiam, Antiochenis epiſcopus datus, veniensque Antiochiam, à Conſtantio accerſitus, ſolemni totius cleri, & ciuitatis occurſu exceptus eſt. verum mox, cum fidem Conſubſtantialis defenderet, pulſus, atque ei Euzoius, notus Arrianæ doctrinæ patronus, ſuffectus. In eodem concilio quidam etiam Arrij opinionem palam deſendere auſi ſunt, filium, neq; conſubſtantialem, neq; ſubſtantia ſimilem, ſed omnino & ſubſtantia, & voluntate patri diſſimilem eſſe, & ex iis, quæ non ſunt, conſtare. Et Conſtantius ipſe, qui adhuc catechumenus fuerat, ab Euzoio ſalutari fonte ablutus eſt. inde Fauſtina vxore amiſſa, Euſebiam duxit, & Florentium præfectum prætorio per Illyricum Anatolio mortuo ſubſtituit. & Hermogene defuncto, Elpidium ad præfecturam prouexit. agitatisq; de re gerenda conſiliis, bellum Perſicum antè ſibi finiendum, aut certe profligandum, quàm Iuliani conatibus nondum ſibi plane cognitis occurrendum, decreuit. Itaq; hibernis egreſſus, Eufrate nauali ponte traiecto, Ædeſſam petiit, ibi opperiens, dum metum hoſtium cognoſceret. Iulianus autem diſcedens à Rauracis, Salluſtiũ præfectum à ſe promotum remiſit in Galliam; Germaniano iuſſo vicẽ tueri Nebridij, Neuitæ magiſterium armorum commiſit, ac ſimulatione Chriſtianæ profeſſionis abiecta, ſemet pontificem appellauit, & feſtos dies Gentilium ritu celebrari permiſit. Gumoarium vero timens, quem, cum Scutarios regeret, prodidiſſe Vetranionem principem ſuum audiebat, Iouio quæſturam, & Mamertino largitiones curandas attribuit. & Dagalaiphum domeſticis, aliosq; militibus regendis præpoſuit, quorum merita norat, & fidem. Profecturus autem per maritimas ſyluas, viasq; iunctas Iſtri fluminis ripis, veritus eſt, ne paucorum comitatu ſtipatus contemneretur ab inimicis. Itaq; conſilio ſolerti vſus, agmina ita diſtribuit, vt alios per itinera Italiæ nota Iouius, & Iouinus ducerent, alij per mediterranea Rhætiarum magiſtro equitum Neuita contenderent. vt in varias partes diuiſi, maioris numeri opinionem afferrent, atq; omnia tumultu, ac trepidatione complerent. mandatumq; dedit, vt omnes tanquam cum hoſte protinus occurſuro iter conficerent. cumq; ad locum veniſſet, vbi nauigari poſſe Danubium didicit, lembis, quàm occultiſſime potuit, decucurrit, ob id latens, quòd paucis cõtentus extra oppida, ciuibus imprudentibus, tranſibat. fama tamen præceſſit, Iulianum, dimiſſis regibus, cum ingenti exercitu aduentare. qua perculſus Taurus præfectus prætorio Italiæ, ſuperatis Alpibus Iuliis, abſceſſit, ac Florentium collegam ſuum abduxit. Lucillianus Comes, qui per illas regiones rem curabat caſtrenſem, agens apud Sirmium, vbi Iuliani aduentum cognouit, cõuocatis militibus, reſiſtere decreuit. Sed Iulianus Bononiam non longe à Sirmio diſtantẽ curſu citato progreſſus, luna ſeneſcente, & maximam noctis partem obſcurante, è naui improuiſus exiluit, & Dagalaiphũ cum expeditis ad Lucillianũ vocandum, trahendumq;, ſi reniteretur, miſit. Qui circunſeptum ſe cernens, paruit inuitiſſimus. & carpento impoſitus Iuliano tanquã captiuus oblatus eſt. Eo deinde amoto, Iulianus propere ad vrbẽ Sirmium acceſſit. quẽ propinquantẽ amplis, ac nimiũ protentis ſuburbanis ingẽs militũ, atq; omnis generis turba excepit, obuiã effuſa cum luminibus, & floribus, votisq; fauſtis Auguſtũ appellans, ac dominũ in regiã duxit. Poſtridie curule certamen ingenti cum gaudio plebis edidit. luce tertia percurſis aggeribus publicis Succos, nemine auſo obuiã ire, præſidiis occupauit. eisq; cuſtodiendis Neuitam præfecit, atq; inde Naiſſum repetiuit. vbi Sex. Victorem ſcriptorẽ hiſtoriarum Sirmio ſecum deductũ Pannoniæ ſecundæ Conſularẽ præfecit. atq; orationẽ in Conſtantinum Maximũ omnibus probris, contumeliisq; refertã ad ſenatum miſit. quæ cum, Tertullo adhuc vrbis pręfecturã gerẽte, recitaretur, ſucclamatũ ab omnibus eſt: Auctori tuo reuerentiã rogamus. Nam & Conſtantinũ vt nouatorẽ, turbatoremq; priſcarũ legũ, & moris antiqui recepti carpebat. & aperte vitio dabat, ꝙ primus barbaros vſq; ad faſces, & trabeas conſulares auxiſſet. Duas legiones Conſtantiacas, addita vna ſagittariorũ cohorte, quas inuenerat apud Sirmiũ, ſuſpectę adhuc fidei miſit in Gallias. Hę lento incedẽtes itinere, cũ Germanos hoſtes truces, aſſiduosq; metuerẽt, nouare quædã conatę auctore Nigrino equitũ turmę tribuno, vbi Aquileiam attigerũt, vrbẽ ſitu, murisq;

munitam

munitam Inierunt, aciuuante plebe indigena, quæ Conſtantij nomini erat amica, obſeratis aditibus, turribusq́;, ac propugnaculis confirmatis, omnia ad certamen neceſſaria parauerunt, ac ſimul Italicos ad ſtudium, partesq́; Conſtantij permouerunt. Qua re Iulianus apud Naiſſum accepta, ſtatuit, Aquileiam vel vi, vel metu ſibi adiungere, quòd legiſſet, audiuiſſetq́;, vrbem circunſeſſam aliquoties, nunquam tamen exciſam, aut in poteſtatem adductam. atq; Iouinum magiſtrum equitum venientem per Alpes, Noricumq́; ingreſſum eò properare iuſſit, ſimulque omnes milites, qui comitatum ſequebantur, eò direxit. Aquileia gemino ſcutorum ordine circumſepta, defenſores ad deditionem blandorum, minaciumque ſermonum varietate illiciuntur. ſed multis vltro, citroq; iactatis, re irrita diſceditur. Inde curatis vtrinque corporibus, prima luce ad oppugnationem deſcenditur. oppugnatores autem pluteos, & crates denſius textas præferentes, caute murorum fundamenta ſubruere nitebantur, factas plerique vehentes ad altitudinem mœnium ſcalas. ſed lapidibus deuolutis colliſi, ac iaculis confixi cum receſſiſſent, alios ab eiuſmodi conatu auerterunt. Itaque, poſtquam vis aperta parum prodeſſet, ad inſtrumenta oppugnationis ſe contulerunt. & quia nec arietibus admouendis, nec machinis intentandis, nec cuniculis agendis vrbs erat habilis, Natiſone amne breui interuallo vrbem præterfluente, commentum admirabilis induſtriæ excogitarũt. Conſtructas ligneas turres propugnaculis Aquileienſium celſiores impoſuere trigeminis nauibus valide inter ſe connexis. quibus inſiſtentes armati aduerſarios depellere, collatis ex propinquo viribus, contenderunt. ſubterque expediti velites è turrium cauernis egreſſi, iniectis ponticulis, quos antè contabulauerant, tranſgredi contenderunt, eo conſilio, vt dum viciſſim miſſilibus ſe, ſaxiſque vtrinquesecus alte locati peterent, ij, qui tranſiere per pontes, nullo interpellante, ædificij parte conuulſa, aditus in penetralia aperirent. Verum & hoc incœptum irritum cecidit. Cum enim turres iam aduentarent, ac contortis malleolis pice madentibus, atque arundine, ſarmentis, aliiſque flammarum fomitibus adactis, ignem comprehendiſſent, celeri incendio, ponderibúſque trepide ſuperſtantium in flumen prociderunt. atque armatorum nonnulli per earum veſtigia eminus tormentis confixi interierunt. Inter quæ deſtituti pedites poſt naualium ſociorum occaſum obtriti ſunt ſaxis immanibus, præter paucos, qui ſeſe fugæ mandarunt. nox certamen diremit. recreatis inde per noctem viribus ſub lucem prœlium iteratur. Tum quidam elatis ſuper capita ſcutis, vt pugnaturi leuius, alij humeris, vt antea, ſcalas ferentes, & magno impetu procurrentes, pectora telis obiiciebant, alij ferratos portarum obices refringendos aggreſſi, vltro facibus, aut ſaxis muralibus petebantur. quidam foſſas audacius tranſire conati, repentinis eorum aſſultibus, qui erumpebant, clam per poſticas ruentes incaute ſauciabantur. His difficultatibus obiectis, res inde ad obſidionem conuerſa eſt. Itaque excubiis, ſtationibúſque relictis, præſidiarij milites vaſtantes agros propinquos, omnibus rebus neceſſariis abundabant, raptorum pleraque contubernalibus ſuis impertientes. vnde largiore potu, ſaginiſque diſtenti marceſcebant. Iulianus autem etiam tum apud Naiſſum agens, curis grauioribus vrgebatur, metuens, ne milites Aquileiæ incluſi eruptione repente facta clauſtra Alpium Iuliarum perrumperent, atq; ita prouincias, & quæ inde ſperaret, auxilia eriperent. vires etiam Orientis formidabat, audiens, diſperſum per Thracias militem contra vim ſubitam repente coactum, ad Succorum fines appropinquare, Comite Marciano ducente. Itaq; Illyricos exercitus conuocauit, ac populos allicere ad ſui partes perrexit; & Maximum, ac Symmachum ſenatores à Conſtantio legatos reuertentes honorificè habuit, & Maximum in locum Tertulli vrbi præfecit; & Mamertinum præfectum prætorio cum Neuita conſulem deſignauit. Dum hæc gerebantur, Conſtantius Edeſſæ agens certior factus, Iulianum Italiam, & Illyricum magna celeritate prætergreſſum, clauſtra Succorum occupauiſſe, atq; accita vndique auxilia expectare, vt multitudine armatorum ſtipatus peruaderet Thracias, militem vehiculis publicis impoſitum præmiſit, vt celeriter his malis obuiã iret. edoctus inde, regem Perſarum cum omni manu, quam duxerat, domũ rediiſſe, reuocatis omnibus, præter eos, quos præſidio Meſopotamiæ

deſtinauerat, rettulit ſe Hierapolim. ibiq; conuocatos vndiq; milites oratione ad tempus accommodata alloquutus eſt, facinus Iuliani commemorans, eosque ad eum ſecum vlciſcendum adhortans. cui omnes ſe præſto affuturos alacritate maxima reſponderunt. Inde Arbetionem cum lanceariis, & mattiariis, & turmis expeditorum præmiſit, itemque Gumoarium cum aliis venturis, vt ad Succorum fauces opponeretur. Inde Antiochiam ſe contulit, pòſt autumno iam ſeneſcente Tarſum; vbi leui febre tentatus, ratusq; itineris motu eam excuti poſſe, per vias difficiles Mopſueſtiam prodiit. egrediq; poſtridie conatus, morbo ingraueſcente detentus, paulatimq; nimio calore venas vrente, extinctus eſt, ſucceſſore ipſo ſibi Iuliano relicto, III Nonas Octobris, anno ætatis XLV, Imperij XXXVIII, ex quibus tredecim vnà cum patre, viginti quinque poſt patris exceſſum regnauit. Comploratione in exercitu facta, qui primum in aula locum obtinebant, conſultare de Imperatore legendo cœperunt. Inde placuit, vt legati ad Iulianum mitterentur, qui mortem propinqui nunciarent, &, vt ſine cunctatione ad obtinendum Orientem veniret, orarent. Iulianum adhuc in Dacia morantem nuncij conuenerunt. qua re audita vaticiniis iam etiam vehementius credens, iter in Thraciam edixit. ac ſtatim Succorum decliuitatem emenſus, Philippos, Heracleamq; contendit. Inde profectus Conſtantinopolim, ab omni ætate, ſexuq; ſumma animorum alacritate effuſis exceptus III Idus Decembris, atque Auguſtus eſt ſalutatus.

IVLIANVS AVGVSTVS.

MANSIT inde Conſtantinopoli decem menſes rebus Imperij conſtituendis, itque firmandis intentus. Quo temporis ſpacio, corpore Conſtantij honorifice ſepulto, quæſtiones aduerſus inimicos ſuos inſtituit, atque amicos eis ſuos præfecit. qui Chalcedona profecti, damnarunt Palladium ex magiſtro officiorum, Euagrium Comitem rei priuatæ, Saturninum ex curatore Palatij, Carinum ex notario. &c, cum ſciret, Conſtantium Gentilibus, & Catholicis parũ fuiſſe acceptum, ab vtroque genere gratiam inire ſtudens, non ſolum epiſcopos relegatos ab eo reuocauit, ſed etiam Gentilibus templa reſtituit. Agilonem inde miſit Aquileiam, vt obſeſſi, cum virum honoratiſſimum conſpexiſſent, & Conſtantij obitum cognouiſſent, ſuæ ſeſe fidei, poteſtatiq; permitterent. Antequam ille acceſſit, placuerat reſiſtentes ad deditionem ſiti, ductibus aquarum interciſis, compellere. quod vbi parum profuit, flumen magnis laboribus auerterat. ſed oppidani puteorum aquis contenti, nihil pertinaciæ, conſtantiæve remiſerant. Vbi vero Conſtantium mortuum, & Iulianum confirmatum ab Agilone ante muros vrbis nunciante, audierunt, primum fidem inhibuerunt, deinde pacti ſalutem, poſtquam ſuſceptum in vrbem cum iureiurando id affirmantem viderunt, extemplo deditionem fecerũt. ac culpam defectionis in Nigrinum, paucosq; alios reiecerunt. Itaque Nigrinus, Mamertino præfecto prætorio quæſtionem exercente, pòſt eo nomine viuus exu-
362 ſtus eſt. Ipſo deinde Mamertino, ac Neuita conſulibus, Iulianus Conſtantinopoli portum vnà cum porticu ad auſtrum vergente conſtruxit. atque in porticu bibliothecam ædificauit, eamq; nobilium omni genere monumentorum refercit. Cum Thracias munitionibus, commeatibusque, ne quid deeſſet iis, qui per ripas Iſtri barbarorum impreſſionibus obiecti erant, inſtrueret, ſuadentibus proximis, vt aggrederetur ſæpe fallaces, ac perfidos, Gotthos, hoſtes ſe quærere meliores, dixit. Illis enim ſufficere mercatores Galatas, per quos vbique nullo conditionis diſcrimine venderentur. Legationibus inde remotiſſimarum gentium cultus, & nuncio victoriæ Aquileienſis elatus, ſupra hominis ſpirare conditionem cœpit. Itaque qui primo omnibus facilem ſe præbuerat, pòſt paulo Chriſtianis acerbior eſſe inſtituit. Nam Conſtantinopoli Gentilium ſacra renouari, ac patefieri templa præcepit. & Chriſtum appellans, Galilæum ad contumeliam nominauit. & Chriſtianis, ne Grammaticam, Rhetoricam, & humaniores litteras aut docerent, aut diſcerent, interdixit. nimirum ne quæſtum ex iis artibus facerent, quarum religionem reſpuerent, aut ne doctrinis Gentilium eruditi aduerſus eos abuterentur. qui vero à Chriſtiana fide non receſſerunt, eos & Palatio expulit, & militiæ munere ſpoliauit.

exqui-

ex quibus alij baltheum poſuerunt, atque omnes cruciatus perferre, quàm à Chriſto deficere, maluerunt. inter quos fuit Iouianus, Valentinianus, & Valens, qui poſt ipſum deinceps Imperium tenuerunt. alij propter imbecillitatem ad immolãdum ſe receperunt. Ceterum, antequam ſæuire in Chriſtianos cœpiſſet, Alexandriæ Georgio epiſcopo tumultu populari ſublato, Athanaſius ex latebris, in quibus per duodecim annos apud virginem Alexandriæ delituerat, tandem emerſus, eccleſiam recuperauit. atque conuentu habito, fugam ſuam oratione defendit. ac de filio patri conſubſtantiali, perinde ac Nicæni patres cenſuerant, ſtatuit. Lucifer etiam Caralitanus, & Euſebius Vercellenſis epiſcopi ad ſuos redierunt. Hilarius Pictauenſis, frequentibus intra Gallias conciliis habitis, atque omnibus ferme ſacerdotibus errorem profitentibus, quæ fuerant apud Ariminum decreta, damnauit. & in ſtatum priſtinum fidem eccleſiarum redegit. Saturninus Arelatenſis reſiſtens, eccleſia eiectus eſt, multorum præter hæreſim criminum, ac ſæuorum facinorum reus. Paternus item à Petrogoris æque væcors ſacerdotio pulſus. ceteris venia data. Qui de re D. Hieronymus aduerſus Luciferianos hoc modo: *Omnes epiſcopi, qui de propriis ſedibus fuerunt exterminati, per indulgentiam noui principis ad eccleſias redierũt. tunc triumphatorem ſuum Athanaſium AEgyptus excepit tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarum eccleſia complexa eſt. tunc ad reditum Euſebij lugubres veſtes Italia mutauit. concurrebant epiſcopi, qui Ariminenſibus dolis irretiti ſine conſcientia hæretici ferebãtur, conteſtantes corpus Domini, & quidquid in eccleſia ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos. putauimus, aiebant, ſenſum congruere cum verbis. nec in eccleſia Dei, vbi ſimplicitas, vbi pura confeſſio eſt, aliud in corde clauſum eſſe, aliud in labiis proferri timuimus. decepit nos bona de malis exiſtimatio. non ſumus arbitrati ſacerdotes Chriſti aduerſus Chriſtum pugnare. multaq; alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo, flentes aſſerebant, parati, & ſubſcriptionem priſtinam, & omnes Arrianorum blaſphemias condemnare.* Poſtquam autem Iulianus Chriſtum inſectari inſtituit, perſuaſus, ſi, Athanaſium Alexandriæ eſſe permitteret, nullum gentilibus locum ad cultum deorum futurum, ipſum nõ ſolum vrbe, ſed vita etiam deturbari præcepit. Quare præcognita, Athanaſius in Thebaidem ſeſe contulit. Moliens inde bellum Perſis, Ormiſdam, & Victorem duces conſtituit, atq; eis exercituum curam commiſit. & Conſtantinopoli egreſſus, Nicomediam adiit. ad quam reſtituendam, nam tremore corruerat, pecuniam ſuppeditauit. atq; inde Nicæam, tum in Gallogræciam, tum Peſſinuntem, atq; Ancyram, ac demum Tarſum, atque Antiochiam venit. quibus in locis omnibus ſeueriſſime ius poſcentibus dixit. XI Kal. Nouembris Daphnæum Apollinis fanum exuſtum. III Nonas Decemb. reliquum Nicomediæ tremore collapſum, item pars Nicææ non mediocris. Antiocheni, cum læto omnium occurſu Iulianum excepiſſent, ægre inde tulerunt, eum populo præſente ſe de theatro ſubducere, & raro ludos, neq; eos toto die ſpectare. oſtendit etiam, quòd is precium rerũ venalium plus æquo imminuit. Itaq; acerbis eum quibuſdam vocibus carpſerunt. Quibus vt gratiam referret, orationem, quæ adhuc extat, edidit, qua omnia in eos, ciuitatemq; eorũ maledicta collegit. quam Miſopogonem appellauit. ridebatur enim ab eis, vt barbam ferens hircinam. Cum Apolline Daphnæo conſulto reſponſum tuliſſet, ſe oraculum edere nõ poſſe, quòd vicinum ſuum, ſcilicet Babylam martyrem, formidaret, loculum, in quo erant oſſa martyris, ex Dapbne Antiochiam tranſtulit. accenſus inde ſuper hymnis contra deos decantatis, eadem Chriſtianis ſupplicia conſtituit, quæ Diocletianus inflixerat. cum autem paucos Chriſtianos ad ſacrificandum impellere poſſet, ſequenti anno, ſe quartum, & Salluſtio conſulibus, ad Iudæos acceſſit. eos vero ſe immolaturos abnuentibus, niſi Hieroſolymis in templo id facerent, templum Salomonis reſtitui iuſſit. idq; opus Alypio Antiocheno curandum commiſit. cum autem fundamentorum gratia terra egereretur, horrendi flammarum globi crebris aſſultibus erumpentes, fabris aliquot exuſtis, locum inacceſſum fecerunt. atq; ita à templi reædificatione ceſſatum. Per eoſdem dies legatos ad ſe Roma profectos, homines, ſummo loco natos, diuerſis honoribus affecit. & Apronianum vrbis præfectum, Octauianum proconſulem Africæ declarauit. Venuſtum vicarium Hiſpaniæ, Rufinum Comitem Orientis in locum auunculi ſui Iuliani vitæ functi prouexit. 363

Interim Conſtantinopolis ſæuo terræ motu quaſſata. quæ res licet infauſta aliena inuadenti diceretur, ipſum tamen à propoſita expeditione non auocauit. Itaque legationibus regum omnium auxilia pollicentium, præterquam Arſacis Armenij, dimiſſis, nondum adulto vere per militares numeros teſſeram miſit, ac cunctos tranſire Eufratem iuſſit. ipſe Antiochia diſceſſurus, Alexandrum Heliopolitam Syriacæ iuriſdictioni præfecit.ac III Nonas Martias Hierapolim venit,atque inde Eufrate tranſmiſſo, Carras acceſſit. Ibi cum eſſet, XIIII Kal. Aprilis Romæ templum Palatini Apollinis, Aproniano præfecturam vrbis gerente, ſæuo flagrauit incendio. Ineunte inde Aprili, Cercuſium ventum.ac poſtremo in Aſſyriam eſt proceſſum. vnde variis editis prœliis, oppidiſq; occurrentibus aut vi, aut metu in poteſtatem adductis, ad Tigrim peruenit quo tranſmiſſo, claſſem parum ſano conſilio inflammauit. atque vrbem Cteſiphontis oppugnare voluit, Alexandri Magni ſe res geſtas in iis locis, aut ſuperaturum, aut certe æquaturum confiſus. Illo inde conſilio improbato,vaſtandis circumquaque agris vltra proceſſit.ac rege totius regni viribus ad ſummam belli dimicationem prodeunte, fortiter impetum eius excepit. poſtridie autem cum militibus à tergo laborantibus inermis, vt in re ſubita, ſuccurriſſet, telo, incertum ab hoſte, an à ſocio miſſo, vulneratus, ſequenti nocte VI Kal. Iulias expirauit, cum eſſet annos vnum, & triginta natus. qui ſine dubio in omni virtute ſummorum Imperatorum laudes conſequutus eſſet, niſi eas inſigni vna erga Chriſtum,cui infeſtiſſimus fuit, perfidia maculaſſet. quem in extremo etiam edendo ſpiritu videtur illuſiſſe, cum moriens, dixit: Viciſti Galilæe. Itaq; D. Hieronymus de ipſius morte ſic ſcriptum reliquit: *Iulianus Auguſtus ſeptem libros in expeditione Parthica aduerſus Chriſtum euomuit, & iuxta fabulas poetarum ſuo ſe enſe lacerauit. & Nazarenum noſtrum, &, vt ipſe ſolebat dicere, Galilæum ſtatim in prœlio ſenſit,& mercedem linguæ putidiſſimæ conto in ilia perfoſſus accepit.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER VII.

IOVIANVS AVGVSTVS.

IVLIANO mortuo, poſtridie Iouianus domeſticorum ordinis primus Imperator militari fauore pronunciatur, oppido Singidone in Pannonia natus. Eo Imperium abnuente, quòd ſe Gentilibus imperare diceret nolle, milites ſe Chriſtianos eſſe clamarunt. atque ita volentem veſtibus Auguſtalibus exornatum, è tabernaculo eduxerunt, ac per agmina iam proficiſci parantia, deduxerunt. Interim Sapor de morte Iuliani edoctus, immiſſis elephantis,exercitum Romanum abire conātem, inuaſit, & cum duabus legionibus Iouiorum,& Victorum non ſine aliqua ſui calamitate conflixit. Kal. Iuliis exercitus abiens, Duram oppidum, Perſis hærentibus in terga, peruenit. cum ad Tigrim inde proceſſum eſſet, ibi quatriduum in conſultanda traiectione, quòd naues non ſuppeterent, eſt conſumptum,ac vehementer inedia laboratum. Ibi Iouianus legatis Saporis pacem poſcentibus duris conditionibus dedit. Siquidem & quinq; trans Tigrim à Galerio partis prouinciis, ſe ceſſurum, & Niſibim, ac Meſopotamiæ partem relicturum ſpopondit.atq; ita fœdus in annos XXX firmauit. Traiecto inde Tigri, non ſine multis periculorum, ac cladium caſibus Niſibim venit, ac caſtris extra mœnia poſitis, vrbem legatis Saporis, ipſis complorantibus incolis, tradidit. atq; inde reliquias Iuliani, prout ipſe mandarat, Tarſum ſepeliendas miſit.

Quin

Quin etiam legatos in Illyricum,& Gallias deſtinauit,vt nunciarent, Iulianum vita
functum,& ſe poſt eius obitum ad faſtigium Auguſtale prouectum,ac Lucillianum
ſocerum ſuum agentem apud Sirmium conuenirent, ac redditis magiſterij pedi-
tum,& equitum codicillis,properare Mediolanum vrgerent, vt res dubias confir-
maret,& nouis caſibus,ſi res ferret,occurreret.& Malarichum agentē in Italia,miſ-
ſis inſignibus, Iouino ſuccedere armorum magiſtrum per Gallias imperauit. Sæ-
uiente inde hieme,venit Antiochiam. Ibi epiſcopis ſe adeuntibus, fidem Conſub-
ſtantialis ſe tutaturum oſtēdit, & Athanaſium poſt obitum Iuliani ad eccleſiam A-
lexandrinam reuerſum, ſine cura eſſe iuſſit. atq; epiſcopos à Conſtantio relegatos,
neq; à Iuliano reſtitutos reuocauit. Gentiles templa claudere, & cruenta ſacrificia
omittere imperauit. eoq; Antiochiæ morante, Meletius epiſcopus concilium ha-
buit, quo fidem Nicænam firmauit. congiarium etiam à Iouiano eccleſiis datū eſt,
quod à Conſtantino inſtitutum à Iuliano fuerat abrogatum. Tarſum inde progreſ-
ſus,ſepulchrum Iuliani exornauit. Tyanis autem Cappadociæ,legatos reuerſos au-
diuit,nunciantes Lucillianum Mediolanum ingreſſum,cum cognouiſſet, Malari-
chum recuſare magiſterium, inde Rhemos ſe propere cōtuliſſe. milites etiam à Io-
uino miſſi rettulerunt,exercitū Gallicanum æquo animo ipſius Imperium eſſe am-
plexum. Valentiniano,qui cum iis redierat,ſecunda ſcutariorum ſchola commiſſa
eſt. Ancyram inde in Galatiam cum veniſſet,ibi conſulatum cum Varroniano filio
iniit,puero adhuc in cunis vagiente. Ex quo loco cum Dadaſtanam acceſſiſſet, qui 364
locus Bithyniam diſtinguit à Galatis, nocte exanimatus inuentus eſt. Cuius mortis
varia fama fuit. alij recēti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequiuiſſe pu-
tarunt. quidam extuberato capite periiſſe ſuccenſione prunarum immenſa; non-
nulli ex colluuione ciborū auida cruditate diſtentum. Deceſſit XIII Kal. Martias
anno XXXIII ætatis, inter bonos potius, quàm ſtrenuos principes numeratus.

VALENTINIANVS MAIOR AVG.

IOVIANO ex humanis rebus exempto, principes cadauer Conſtantinopolim
miſerunt,vt inter Auguſtorum ſepulchra reponeretur. Exercitus inde è Galatia
profectus,ſeptimo die Nicæam in Bithyniam venit. Ibi VI Kal. Martij à poteſtatum
ciuilium,militiæq; rectoribus de ſucceſſore ad tantum faſtigium euehēdo relatum
eſt. Cum alij Equitium ſcholæ primæ ſcutariorum tribunum,alij Ianuarium res ca-
ſtrenſes per Illyricum procurantem dixiſſent, exercitus vtrumque repudiauit, ac
Valentinianum agentem ſcholam ſcutariorum ſecundam Cibalis oppido Panno-
niæ natum, maxima animorum conſenſione delegit. atque extemplo Ancyra Ga-
latiæ oppido, vbi remanſerat, euocauit, nemine interim per dies decem Imperij
gubernacula moderante. Valentinianus cum ad nutum exercitus aduolaſſet, ta-
men poſtero die prodire in publicum noluit, diem bis ſextum Kal. Martij vitans,
quòd eum ſæpe reip. Romanæ infauſtum fuiſſe non fugiebat. tertio vero die,con-
uocatis militibus, in campum cum proceſſiſſet, iuſſu omnium tribunal aſcendit,
ac ſecundis cunctorum voluntatibus, & clamoribus Imperator eſſe iubetur. mox
corona, & cultu Imperatorio decoratus, Auguſtus appellatur, & in clypeo milita-
ri more circumlatus, omni laudum genere celebratur. Cum autem exerta manu
meditata quędam dicere vellet, exercitus ex omni parte vociferari cœpit,vt ipſe ſi-
bi Imperij conſortem aſciſceret. Quod cum Conſtantius, ac prope pertinacius fa-
ceret, Valentinianus veritus,ne ea res grauiorem aliquem tumultum exciret,elata
dextra,vt fiduciæ plenus, proximos quoſdam inſolentius ſe gerentes increpuit. ad
vniuerſos inde conuerſus; Quod erat in veſtra manu, inquit, nondum deſignato
Imperij formatore,vos è rep. fideque veſtra compleſtis, vt eum ad ſummam rerum
euocaretis, quem ab ineunte vſque ad maturam ætatem integre,ſplendideque vi-
xiſſe cognoſtis. Equidem collegam ſocia in omnes caſus poteſtate adiungi opor-
tere , & ego quoque intelligo, dum ingentem curarum imminentium molem
cum animo meo reputo. ſed concordiæ ſeruiendum eſt, qua res quoque minimæ
adoleſcunt. quod fiet, ſi vos mihi libenter, quod veſtrarum eſt partium, concede-
tis. cui rei me enixe operam daturum eſſe polliceor. interim per otium corporum,

animorumque vires recipite, ac protinus debita ob Auguſtalem nuncupationem munera expectate. Atq; ita ſedaro clamore, ordinibus omnibus proſequentibus in regiam eſt progreſſus. Poſt diem tertium Nicæa diſcedens, primores, quos aduocauerat, ſciſcitatus eſt, quemnam collegam Imperij oporteret aſſumi. cui ſilentibus cunctis, Dagalaiphus equitum magiſter liberius, Si tuos, inquit, amas, habes fratrem, ſi remp. alium quære. Quo ille dicto offenſus, diſſimularo conſilio Kal. Martij citaris itineribus Nicomediam prodiit, atq; ibi Valentem fratrem ex Pæonia accitum ſtabulo ſuo cum tribunatus dignitate præfecit. Inde progreſſus Conſtantinopolim, Kal. Aprilis eundem in ſuburbanum produxit, ac ſummo omnium conſenſu, (neque enim refragari audebat quiſquam,) Auguſtum declarauit. atque Auguſtali trabea, ac regio diademate ornatum in eodem vehiculo ſecum reduxit, poteſtatis quidem eiuſdem participem, ſed more apparitoris obedientem. Inde rapidis febribus ambo tentati, vbi ſpem vinendi firmarunt, ſuſpectas morborum cauſſas Vrſacio officiorum magiſtro, & quæſtori Iuuentio commiſerunr, inuidiam amicis Iuliani conflantes, qui ſe occultis inſidiis inuaſiſſent. Sequenti inde menſe ambo Thracias peragrarunt, & cum Hadrianopolim, Philippopolim, Sardicamq; veniſſent, demum Naiſſum menſe Iunio in ſuperiorem Mœſiam acceſſerunt. Ibi Imperij, ducumq;, & numerorum militarium diuiſio facta eſt. prouinciæ Orientales ad Illyricum vſque conceſſæ Valenti. reliquas ad Occidentem pertinentes Valentinianus ſibi retinuit. Præfecti prætorio Salluſtius Orientem, Probus Illyricum, Mamertinus Italiam, Germanus Gallias gubernauit. Magiſtros vtriuſque militiæ Valens Victorem, & Arintheum, Valentinianus Iouinum, & Dagalaiſum obtinuit. eadem quoque concordia numeri militares partiri. Quibus actis, ex Mœſia inde in Pannoniam proceſſerunt, &, cum Sirmium acceſſiſſenr, vterq; inde ad ſuum adminiſtrandum Imperium abierunt. Ac Valens quidem Conſtantinopolim rediit, Valentinianus vero in Italiam rranſgreſſus menſe Septembri Aquileiam, atq; inde Altinum, tum Veronam, atque in exitu anni Mediolanum acceſſit. ſi quidem ex his locis omnibus reſcripta præcipua dedit. Romæ præfectus vrbis Apronianus ſeuerius, quàm moris erat, quæſtiones de veneno exercuit, multiſq; ſupplicio affectis crudelior, quàm iuſtior, viſus eſt. Hilarius auriga confeſſus, ſe filium venefico cuidam ad diſcenda quædam occulniora, & lege verita tradidiſſe, damnatus, cum laxius retinente carnifice elapſus in eccleſiam confugiſſet, illico extractus, deſecta ceruice, peremptus eſt. Senator autem quidam, cum ſeruum ſuum eadem diſciplina imbuendum curaſſe conuictus eſſet, ſupplicium pecunia grandi redemit. eo tamē regente, inopia, quæ aſſiduas plebis Rom. voces, ac querelas exprimere ſole-
365 bat, prorſus nulla fuit. Poſtero anno Valens Cōſtantinopoli, Valentinianus Mediolani, conſulatum iniuit. Hi quanquam ambo Chriſtianis addicti ſacris fuerunt, non idem tamen de Chriſto vterq; ſenſerunt. Nam Valentinianus fide ſtetit à Nicæno cōcilio conſtituta, Valens vero perfidię ſe dedidit Arrianæ, vt qui proxime initiatus fuerat ab Eudoxio epiſcopo Conſtantinopolitano, homine cum ipſo Arrio faciente. Vt autem Arrianis Valentinianus nihil moleſtiæ præbuit, ſic contra Valens Catholicos acerrime diuexauit. Quare rogatus à quibuſdam Macedonianæ opinionis epiſcopis, vt alterum Concilium de fide conſtituenda conuocari Lampſaci ſineret, quòd eos cum Eudoxio ſentire arbitrabatur, morem geſſit. inde primo vere Antiochiam verſus iter intendit, verens, ne Perſæ violato fœdere, quod cum Iouiano pepigerant, in fines Romanos irrumperent. in Bithynia vero certior factus, Gotthorum genres coniurationem feciſſe, vt limites Thraciarum inuaderent, ne id facere poſſent, idoneam peditum, equitumque mannm ad ea loca, in quibus barbarici metuebantur incurſus, immiſit. Inde, cum pacata apud Perſas omnia repperiſſet, otium ab armis nactus, totum ſe eis tradidit, qui Conſubſtantiale tuebantur, exagitandis, atque Euzoium Arrianorum Antiochiæ epiſcopum omnibus complexus honoribus, Meletium Catholicum vrbe, & finibus pepulit. Dum autem ille intentus huic operi in Aſia morabatur, Procopius quidam è Cilicia, qui Iulianum Auguſtum propinqua cognatione attingebat, magnas copias breui temporis ſpacio comparauit, atq; Imperator Conſtantinopoli magno fauore

populi

populi ſalutatus vſq; eo proceſſit audaciæ, vt arma aduerſus ipſum ceperit. Interim qui Lampſaci epiſcopi conuenerunt, decreta contra Eudoxij opinionem haud multum à Catholicis diſſidentia ediderunt, atque Ariminenſe Concilium condemnarunt. neque ei incommodo Eudoxius, aut Valens propter bellum, quod à populo Conſtantinopolitano, duce Procopio, in Thracia gerebatur, occurrere potuerunt. Quo bello audito, Valens in tantas conſilij difficultates adductus eſt, vt in Galatiam reuerſus, Imperij deponere inſignia cogitarit. In Occidēte Alemani iam pridem à Iuliano pacati rurſus ad arma ſe contulerunt. Legati, quos ad comitatum miſerant, minora, & leuiora, quàm pro vetere conſuetudine, dona rettulerant. itaque, cum ea per iracundiam reſpuiſſent, atq; aſperius habiti ab Vrſacio officiorum magiſtro fuiſſent, domum reuerſi haud ægre ſuos ad vindicandam iniuriam concitarant. Quod vbi cognouit Valentinianus, Dagalaiphum peditum magiſtrum cum valida militum manu ad eos miſit, atque ipſe mox ex Italia in Galliam tranſiit. Alemani vero, traiecto Rheno cum proxima quæque loca diripuiſſent, domum impune reperierunt. Kalendis Nouembris Valentinianum Pariſios prodeuntem Equitius de tumultu à Procopio concitato admonuit, qui ſe ab Antonio, in Dacia mediterranea tribuno, certiorem factum dicebat. Ea re cognita, Valentinianus Equitium redire in Illyricum iuſſit, metuens, ne hoſtis, ſuperatis Thraciis, ſeſe in Pannonias incitaret. voluit ipſe quoque in Orientem accurrere, verum nobilium ciuitatum miſſis legationibus deſtitit, ſuppliciter orantium, ne Gallias deſereret, ope ipſius præſentis egentes, eaſque iræ, atque armis Germanorum obiectas relinqueret, cum eas ipſe præſens ſolo nominis ſui metu maximis eximere periculis poſſet. Itaq; Rhemos progreſſus, Vulterium notarium miſit, qui partem hoſtibus infeſtam defenderet. Eodem anno XII Kal. Auguſti memorabile prodigiū prope in toto Imperio editum eſt. paulo poſt lucis exortum, crebris lapſis de cœlo fulminibus, tota terra vehemētiſſimo tremore concuſſa eſt. mare diſpulſum reuolutis fluctibus retro abiit, ita vt pelagi profunditate retecta, piſces humo hærentes cernerentur, valliumq; & montium vaſtitates radiis ſolis, quos natura negarat, illuſtrarentur. Multis autem nauibus per vndarum reliquias ad capiendos piſces vltro, citroque vagantibus, ecce improuiſo antiquas ſedes marinæ vndæ petiuerunt. quo facto inſulis, & porrectis continentis ſpaciis violenter illiſæ, innumera vbique ędificia proruerunt, & multa hominum millia abſumpſerunt, atque ingentia nauigia partim tectorum in culmina contulerunt, partim longe à littore propulerunt. Quā rem ſic tetigit D. Hieronymus in vita Hilarionis: *Ea tempeſtate terræmotu totius orbis, qui poſt Iuliani mortem accidit, maria egreſſa ſunt terminos ſuos, &, quaſi rurſum Deus diluuium minaretur, vel in antiquū chaos redirēt omnia, naues ad prærupta delata montium pependerūt. Quod cum viderent Epidauritani frementes ſcilicet fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum littoribus inferri, verentes, quod iam euenisſe cernebant, ne oppidum funditus ſubuerteretur, ingreſſi ſunt ad Hilarionem, & quaſi ad prælium proficiſcentes, poſuerunt eum in littore. Qui cum tria Crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo, manusq; contra tenderet, incredibile dictu eſt, in quantam altitudinem intumeſcens mare ante eum ſteterit. ac diu fremens, & quaſi ad obicem indignari, paulatim in ſemetipſum relapſum ſit.* Romæ præfectus vrbis Symmachus pōtem à ſe conditū magna populi lætitia dedicauit. Huic Lampadius ſucceſſit, ex pręrorio præfecto ad eam dignitatem elatus. qui adeo glorię cupiditate flagrauit, vt in omnibus vrbis partibus, quæ magnificis diuerſorum principum impenſis ornatę erant, nomen propriū inſcripſerit, laudem aucupans, non vt veterum ædificiorum inſtauratoris, ſed vt nouorum conditoris. qua in re cum maligne, atque auare ſe gereret, incitata plebs infima quodā die cum facibus ad domum eius prope Lauacrum Conſtantinianū incendendam accurrit, ſed à familia ex ſummis tectorum culminibus petita, nihil profecit. Lampadius tamen grauioris mali timore perterritus ad Pontem Muluuium ſeceſſit, atque ibi dum furor is elangueſceret, expectauit. Proximo anno, quo cōſulatum Gratianus nobiliſſimus puer, quem 366 Valentinianus Auguſtus ex Seuera ſuſceperat, & Dagalaiphus ambo in Occidente geſſerunt, Procopius Conſtantinopoli egreſſus, in Aſiam aduerſus Valentē exercitum, Gotthis adiuuantibus, duxit. cui Valens ex Antiochia in Phrygiam obuius

venit, commiſſoq; prælio, victus abſceſſit. Non multo pòſt Procopius ab exercitu ſuo deſertus, cum de ſalute propria laboraret, in nemora, mõteſq; receſſit. ibi à ducibus ſuis captus, ad Valentem reductus, ac ſtatim iuſſu eius per ſummũ cruciatum occiſus eſt. bellum exeunte Maio cõſectum. Ea victoria elatus Valens, Procopij caput ad Valentinianum miſit. Nicomediam inde regreſſus, curas bellicas aduerſus eos, qui ab Arrianis diſſidebant, conuertit. atque ibi Eleuſiũ Cizyci epiſcopum acceſitum, Arrianis epiſcopis congregatis aſſentiri exilio intẽtato coegit. Inde Conſtantinopolim profectus, Chalcedonem, quòd in partibus Procopianis fuiſſet, nudari parte mœniorũ Conſtantinopolim ſpectante, iuſſit, ac Catholicos, & Nouatianos, tanquam eidem opinioni addictos, vrbe deiecit, eorumq; occludi eccleſias iuſſit. Interim Eleuſius Cizycum reuerſus, vim ſibi ab Imperatore factam conqueſtus, eccleſiæ adminiſtratione ſe abdicauit. Qua re audita, Eudoxius epiſcopus Conſtantinopolitanus Eunomium ei eccleſiæ præpoſuit. qui Cizycum profectus, iuſſu Valentis in ſede eſt conſtitutus, homo eloquentiæ, ac dialecticæ potius, quàm ſacrarum litterarum peritus. is primum Arrianam doctrinam profeſſus, paulo pòſt ab eis diſceſſit, atque hæreſim Arriana deteriorem, Eudoxio fruſtra renitente, induxit. quam qui amplexi ſunt, ab eo Eunomiani dicti ſunt, atque ab Eudoxio, & Arrianis ſe remouentes, conuentus ſeorſum habere cœperunt. Monitus inde Valens à Valentiniano, ad quẽ de belli ratione rettulerat, vt Gotthos inuaderet, quos auxiliis Procopium iuuiſſe conſtabat, Victorem magiſtrum equitum ad eos miſit percontatũ, quam ob rem, cum in amicitia eſſent, de fide tam facile deceſſiſſent, ac bellum principibus legitimis pro adulterino feciſſent. ij reſponſum reddiderunt, ſe litteras à Procopio accepiſſe, quibus Imperium ad ſe Conſtantini propinquitate trahebat. qua excuſatione repudiata, bello eos perſequi ſtatuit. In Gallia Alemani poſt Kalendas Ianuarias rurſus Gallico limite ſuperato, proxima quæq; effuſiſſime populati ſunt. quibus Carietto per vtramq; Germaniam Comes occurrit, aſcito in ſocietatem Seueriano item Comite, qui apud Caledona legiones Diuitenſes, & Tungricanas regebat. ij, ponte in flumen iniecto, audacter in fines hoſtium inuaſerunt, ac prælia cum eis, ſed infelicia miſcuerunt. nam Seuerianus grauiſſime vulneratus, Carietto etiam morte affectus eſt. Herulorum, Batauorumq; vexillum, cum in eorum poteſtatem veniſſet, direptum. Itaque Valentinianus, vt huic cladi mederetur, propere Dagalaiphum Pariſijs occurrere iuſſit, deinde reuocato illo, vt cum Gratiano filio conſularia inſignia ſumeret, Iouinũ equitum magiſtrum ſummiſit. is multis ſecundis prælijs factis, rem prolapſam reſtituit, quippe cum tribus hoſtium globis conflixit. primus, quem plane imparatum oppreſſit, prorſus ad internecionem deletus. ſecundum, cum lauantem, ac potantẽ offendiſſet, in fugam præcipitem compulit. in tertium inde, qui paratus pugnam expectabat, inuectus, prælium inſigne commiſit. quo nocte dirempto, fugientes hoſtes per nemora conquiſiuit. regem eorum cum haſtarij excepiſſent, patibulo ſuffixerunt. Redeunti Pariſios Valentinianus obuiam lætus proceſſit. eumque in inſequentem annum conſulẽ declarauit. Cumulatus inde lætitiæ Germanicæ fructus eſt, quòd per eoſdem dies Procopij caput à Valente tranſmiſſum aduenit. Eidem puer etiam natus eſt ex Iuſtina vxore, quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſtea Imperauit. In Italia per Tuſciam Annonariam res ridicula nouam animis religionem iniecit. Piſtorij ſub horã diei tertiam, ſpectantibus multis, aſinus excelſum tribunal aſcendit, atq; inde ruditum vſque adeo compoſitum edidit, vt populum accurrentem alloqui, & quædam dicere velle videretur. Macedoniani epiſcopi ab Arrianis iuſſu Valentis vexati, conſiliis inter ſe occulte communicatis tranſire ad Catholicos decreuerunt, ac communi conſenſu legatos, quorum princeps erat Euſtachius Sebaſtiç epiſcopus, in Italiam ad Valentinianum Auguſtum, & Liberium pontificem mittunt, atque eis, vt cum Liberio, & eccleſia Romana conſentiant, mandant. Legati profecti, cum in Italia Valentinianum non inueniſſent, Liberio litteras reddiderunt. quas ille accipere noluit, negans ſibi communionem cum iis eſſe poſſe, qui fidem Nicęni Concilij abrogarent. cui illi reſponderunt, ſe, ſaniore conſilio capto, fidem eorum, qui filiũ partis diſſimilem eſſe aſſererent, abieciſſe, proindeq; ipſum,

vtſe re-

vt ſe reciperet, obſecrare. cum autem Liberius poſtulaſſet, vt fidem ſuam ſcripto mandarent, libellū illi tradiderunt; in quo, ceteris formulis condemnatis, in primisque Ariminenſi Concilio reprobato, vna cum Nicæno, filium patri conſubſtantialem eſſe confeſſi ſunt. Cum eos hoc modo Liberius tanquam ſponſione aliqua ſe obſtrinxiſſe putaret, tum in communionem accepit, datisq; ad Macedonianos epiſcopos litteris, benigne dimiſit. Sedente Romæ Liberio, ingens prodigium, quod pios perfundere religione animos poſſet, eſt factum. Ioannes Patricius liberorum orbitatem iniquo animo patiens, ſummis precibus à Maria Virgine Dei genitrice contendit, vt ſe aut prolis compotem faceret, aut de idoneo inſtituendo herede doceret. nocte vero ſequenti, ipſam ſe videre virginē in quiete viſus eſt, admonentem, vt ſua impenſa templum ſibi in Exquilijs conderet in eo loco, quem poſtridie, qui erat Nonis Auguſti futurus, niue conſperſum vidiſſet. itaque ſomno ſolutus rem propere ad Liberium detulit. qui cum idem ſe quoque vidiſſe aſſereret, religione tactus, in Exquilias cum magno populi comitatu proceſſit, ac niue contra anni rationem inuenta, locum baſilicę deſignauit, ac Ioannis pecunia conſtructam, D. Mariæ virgini primam in vrbe dedicauit. ac Solemne tanto miraculo, quod nunc quoque obſeruatur, inſtituit. Eo inde VIII Kal. Octobris mortuo, comitia nouo creando pontifici ſunt indicta. Kalēdis Octobris populus conuocatus Damaſum Diaconum, domo Hiſpanum, doctrinæ, ac probitatis eximiæ virum creauit. Quod ſentiens Vrſicinus competitor eius, ſeparatim ab Eccleſia conuentum egit, & in baſilica Sicinini à nonnullis creatus, ſe à Tiburtino conſecrari epiſcopo iuſſit. Quare cognita, repente pars Damaſi, quæ opibus præualebat, accurrit, atque indignatione accenſa, prælīū adeo atrox commiſit, vt in eo centum homines, ac triginta ceciderint. Viuentius præfectus vrbis, cum ſeditionem componere conatus non potuiſſet, auxilio deſperato, in ſuburbanū ſe rettulit. Lupicino inde, Iouinoq; 367 conſulibus, appetente vere, Valens in Mœſiam profectus, prope munimentum nomine Daphnem, caſtra locauit, ponteq; ex nauibus in Danubium facto, flumen reſiſtentibus nullis traiecit, atq; hoſtes ſumma cura conquirere inſtitit. verum cum neminem reperiret, quòd omnes in montes Serrorum omnibus, niſi peritis, inacceſſos ſeſe rettulerant, ne, æſtate tota conſumpta, ſine vllo reuerteretur effectu, Arintheo peditū magiſtro ad prædas agendas miſſo, in Mœſiam ſe recepit. VI Nonas Iulij Conſtantinopoli grando magnitudine inuſitata de cœlo cadens, nōnullos homines interemit, pleriſq; immiſſam à Deo vulgo ferentibus, quòd multi ſacerdotes relegati fuiſſent, quia cum Eudoxio communione iungi noluiſſent. Valentinianus apud Ambianos conſtitutus adeo periculoſo morbo iactatus eſt, vt quidā illius vitæ diffidentes, occulta de ſucceſſore ſubſtituendo conſilia coquerēt, alii Ruſticum Iulianum memoriæ magiſtrum, alii Seuerum peditum magiſtrum ſermōnibus deſtinantes. Quod ubi ille ex morbo recreatus comperit, Gratianum filium, nondum puberem, Auguſtali afficere dignitate decreuit. req; cum exercitu conſtituta, vt animis eum promptis acciperet, XIII Kal. Septembris progreſſus in campum, tribunal aſcēdit, & nobilium poteſtatum corona cinctus, puerum dextra apprehenſum produxit, atq; Imperatorem renunciatum ipſis militibus commendauit. cuius nondū expletam orationem exercitus ingenti clamore excepit, ac certatim alius præire alium geſtiens, voluntatem, iudiciumq; eius ſumma ſe animorum alacritate comprobare ſignificauit. Qua re excitatus Valentinianus, Gratianum corona, & Auguſtalibus ornamentis indutum oſculatus, En habes, inquit, mi Gratiane amictus Auguſtos meo, commilitonumq; noſtrorum arbitrio, ominibus fauſtis delatos. accingere pro rerum vrgentium mole, vt patris, & patrui collega, & aſſueſce impauidus penetrare cum agminibus peditum Danubium, & Rhenum, armatis tuis proximus ſtare, ſanguinem pro ijs, quos regis, effundere, nihil alienum quod ad Romani Imperij defenſionem pertineat, ducere. vos vero rogo commilitones, vt Imperatorem veſtrę fidei commiſſum ſtudio eximio complectamini. His dictis, Eupraxius magiſter memorię primus omnium exclamauit: Familia Gratiani hoc meretur. ſtatimq; promotus eſt ad quæſtutam. Inde vtrumque Imperatorem milites præclaris laudibus exceperunt, ſed maxime Gratianum, quem excellens

quędam animi,& corporis indoles pręcipue omnibus commendabat. Fecit autem hoc nouo exemplo Valentinianus, quod fratrem,& filium deſignatos, nō Cæſares, ſed Auguſtos vocarit. neq; enim vt inquit Ammianus, quiſquā ſibi aſciuit pari poteſtate collegā, præter Marcum, qui Verum fratrem adoptiuum ſine diminutione aliqua maieſtatis Imperatoriæ ſibi conſtituit ſociū. Poſt paucos dies Mamertinum præfectū prætorio ab vrbe regreſſum, quod ad quædam emendanda contenderat, Auitianus ex vicario de peculatu poſtulauit. atq; ideo in eius locum Vulcatius Rufinus eſt ſubrogatus. qui nactus copiam principis, Orfitum ex pręfecto vrbis ab exilio reuocauit. Eodem etiam tempore nimiæ Valentiniani aſperitas in iudiciis terrori omnibus fuit. Dioclem ex Comite largitionum Illyrici ob leuia crimina iuſſit exuri. Diodorus vero ex Agente in rebus, & tres apparitores poteſtatis vicariæ per Italiam, ob id vexati atrociter, quod apud eum queſtus eſt Comes, Diodorum quidem aduerſus ſe ciuiliter imploraſſe iuris auxilium, officiales vero iuſſu iudicis auſos monere proficiſcentem, vt reſponderet ex lege. Eorum memoriam apud Mediolanum colentes Chriſtiani, locum ſepulturæ, ad Innocentes vocarunt. Itaque, cum in cauſſa cuiuſdam Maxentii trium oppidorum ordines tractari iuſſiſſet, Eupraxius quæſtor interpellauit, & parcius, inquit, agito Princeps. nam quos interfici, tanquam noxios, iubes, Chriſtiani pro martyribus colunt. & cum in alia re venia digna iuſſiſſet, ternos per ordines vrbium plurimarum interimi, Florentius præfectus, Et quid agetur, inquit, ſi quo in oppido tam multi curiales non eſſent? Huic diritati illud acceſſit, quod ſi quis eum audiſſet, iudicium potentis inimici declinans, aliumq; ſibi dari iudicē petens, ad eundē, quem metuebat, licet multa prætenderet iuſta, reiecit. Vbi debitorē aliquem propter rei familiaris anguſtias ſoluēdo non eſſe audiuit, interfici oportere pronunciauit. Eodē tempore bellum graue in Britannia eſt coortum. erant autē Picti, qui in duas gentes Caledonas, & Vecturiones diuiſi, vna cum Atacottis, & Scotis infeſtis inſulam populationibus afflixerunt. itemq; Saxones, atq; eis finitimi Franci, qui quo quiſq; mari, terraq; perrumpere potuit, prædis, incendiiſq; faciendis, atq; hominibus in ſeruitutem abſtrahendis fœde omnia laniarunt. Valentinianus autem cum ex Ambianis Treuiros proficiſcens accepiſſet, Nectaridium Comitem maritimi tractus occiſum, & Bulchobaudem ducem inſidiis ab iis circunuentum, Theodoſium Theodoſij, qui poſtea Imperauit, patrem, virum bello egregium, in Britanniam deſtinauit. Theodoſius exercitu accepto, cum ad Bononienſe littus veniſſet, ſecundo æſtu traiecit, ac Rutupias ſtationem è regione proſpere tenuit. Batauis, inde, Herulis, Iouiis, & Victoribus, quos ſe ſubſequi iuſſerat, exceptis, Londinium oppidum prodiit, atq; inde vagantes prædatorum cateruas adortus, pecora, captiuoſq; relinquere compulit. ac parte exigua militibus tradita, cum reliquam iis, quorū fuerat, reddidiſſet, lætus in vrbem ouantis in modum ſe rettulit. Captiuorum inde ſermonibus, & perfugarum indiciis cum didiciſſet, diffuſam variarum gentium mulitudinem non niſi dolis occultioribus, & improuiſis incurſionibus opprimi poſſe, præfectos mitti ad regendā prouinciam poſtulauit. miſſus eſt Ciuilis, vt prouinciam regeret, Dulcitius, vt exercitui præeſſet. Latinus Pacatus in oratione, qua laudauit Theodoſium, rettulit, attritam ab hoc pedeſtribus prœliis Batauiā, Saxones bellis naualibus conſumptos, Scotos ad paludes ſuas redactos. Romæ, feruēte adhuc de pontifice legendo ſeditione, Maximus præfectus vrbis, vt incitatos ad cædem animos cohiberet, ſeueriſſimas de laicis, clericiſq; Damaſianis quæſtiones habuit. eoſque variis tormētis affecit. Prætextatus autem ſucceſſor eius, vir probus, ac iuſtus, eundem tumultum lenire ingreſſus, cauſſæ veritate perſpecta, Vrſicinum ex vrbe pepulit, ac ciuitati ocium peperit. is eccleſiæ Neapolitanæ præfectus eſt. Multa alia egregia à Prætextato geſta clarum eius magiſtratum effecerunt. Nam & mœniana ſuſtulit omnia, priſcis quoq; legibus interdicta. & parietes priuatorum ab ædibus ſacris diſcreuit iiſdem inuerecunde coniunctos. & pondera per regiones vniuerſas inſtituit, cum libidini multorum pro arbitrio lances componentium occurri nequiret, & lites ſumma cum omnium gratia iudicauit. Valentiniano inde, & Valente
368 Auguſtis ſecundum conſulatum gerentibus, Valens ex Mœſia iterum tranſire in

regionem

regionem Gotthorum conatus, diu Danubii tranſitum inquiſiuit, verum, Gotthis contrà tendentibus fruſtra laborauit. Itaq; cum caſtra prope Carporum vicum vſque ad autumnum habuiſſet, tandem Marcianopolim in hiberna receſſit. In Britannia Theodoſius à Londinio profectus, euerſis Britannorum fortunis, auxilium maximum tulit, cum opportuna quæque barbaris ad inſidias loca præriperet, nec maius gregariis militibus onus imponeret, quàm ipſe ſuſciperet. Itaq; variis gentibus fuſis, ac fugatis, ciuitates, ac caſtra in integrum ſunt reſtituta, quæ variis fuerunt incommodis afflictata. Valentinianum etiam Pannonium in Britannia exulem, cum res nouas moliens populos ad arma ſolicitaret, antequam opes confirmare poſſet ſuas, oppreſſit, eumq; Dulcitio puniendum dedit. de coniuratis quæſtiones haberi prohibuit, ne ſupplicii metu quieſcentem tumultum redintegraret. atque ad extremum, munita, conſtitutaq; prouincia, ad Valentinianũ reuerſus, magiſter equitum in locum Iouini eſt factus. In Gallia Valentiniano ad expeditionem profecto, Rando regalis, traiecto cum expeditis hominibus Rheno, Maguntiacum præſidiis vacuũ clam acceſſit, ac Chriſtianos Solemni maximo occupatos adeptus, vniuerſos vtriuſque ſexus, ac fortunæ homines cum ingenti ſupellectile auertit. Qua re Romani incenſi, Vitichabium regem eorum omnium tumultuum auctorem, quia aliter non potuerunt, miniſtro mercede corrupto, peremerunt. atq; ita feroces aliquantiſper Alemanorum impetus retuderunt. Valentinianus inde, copiis, & commeatibus maximis expeditus, & Sebaſtiano Comite cum Illyricis, & Italicis numeris accerſito, maturo iam vere, Rhenum vna cum Gratiano Auguſto tranſmiſit, atq; exploratis per peritos duces itineribus, ſenſim ad interiores hoſtium gentes acceſſit. nemine autem, qui obuiam iret, inuento, ſegetes omnes, niſi quas ſibi neceſſarias duxit, incendit. progreſſus inde vlterius, cum ad Solicinium perueniſſet, hoſtes non longe conſtitutos inuenit. ij, cum nullam ſalutis tuendæ, niſi repentino facto in Romanos incurſu, rationem haberent, locorum notitia freti montem occupauerunt excelſum admodum, atq; ab omni parte, præterquam à Septentrione, abruptum. atq; ibi ſignis locatis, ſubito ad arma conclamauerunt. Hac re animaduerſa, Romani haud cunctandum ſibi duxerunt, quin ad illos contenderent, ac ſummo prœlio decertarent. Igitur Sebaſtianus cum ſuis ad partem ſeptentrionalem adiit. Valentinianus autem, Gratiano apud ſigna Iouinianorum relicto, ad radices montis explorandas proceſſit cum paucis, quorum induſtriam, & fidem perſpectam habebat, aſſerens, aliam reperiri poſſe in montem viam, præter eam, quam procurſatores oſtenderant. verum cum per ignota loca, & paluſtres vligines inconſultius tenderet, in inſidias hoſtium incidit, à quibus facile oppreſſus fuiſſet, niſi incitato repente per limum equo, regreſſus in legionum ſe gremium recepiſſet. verum periculo adeo proximus fuit, vt galeam eius cubicularius ferens auro, lapilliſq; diſtinctam, cum ipſa penitus interierit. Inde, quiete reficiendis corporibus data, ſignoq; ſublato, quo ſolent ad pugnã milites incitari, aduerſus hoſtes ire contendit. præibant duo præſtantis animi iuuenes Saluius, & Lupicinus, ſcutarius vnus, è ſchola Gentilium alter. ij, cum ad rupes obiectas veniſſent, licet ingenti hoſtium conatu repulſi, in ſummum euaſerunt. quo facto atrox inter vtraſque acies prœlium eſt exortũ. & licet Romani, Valentiniano, & Sebaſtiano duce, iniquiore multo loco pugnarent, ſic tamen virtute valuerunt, vt hoſtes ad extremum terga date coegerint. Qui effugerunt, diſperſi per ſiluas ſe latebris conſeruarunt. ex Romanorũ tamẽ parte optimus quiſq; dux cecidit. Atq; his actis, Imperatores, exercitu in hiberna dimiſſo, Treuiros reuerterunt. Vulcatio Rufino vita functo, Probus ad præfecturam prætorianam ab vrbe accitus. v Idus Octobris, terræmotu in Bithynia facto, vrbs Nicæna procubuit. quo prodigio Eudoxius, & Valens haud quaquam exterriti, acerbe ſæuire in eos, qui à ſe in fide diſſentiebant, perrexerunt. cum plurimos epiſcopos exegiſſent, Baſiliũ tamen Cæſariæ, & Gregoriũ Nazianzi epiſcopos ex Cappadocia, & Athanaſiũ Alexandriæ non attigerũt, homines pietate, atq; eruditione inter ceteros eminẽtes. Cum Italia poſt Concilium Ariminenſe in maximis verſata motibus propter perfidiam Arrianã fuiſſet, præcipue Auxentio Mediolani epiſcopo perſtrepente, demum Damaſus, vir ſanctus, vbi primum ab

Vrſicino fuit quietus, Ariminenſem illam, quæ in Eccleſia Occidentali adhuc inſederat, tollere labem conſtituit. atq; epiſcopos ex Italia, & Gallia Romam ad Concilium aduocauit. nonaginta conuenere. Ex eorum auctoritate, Nicæna de Conſubſtantiali ſententia confirmata, Ariminenſe Concilium, vt teterrimum, abrogatum, quiq; ei aſſentirent, ab Eccleſiæ communione ſemoti: nominatim vero Auxentius epiſcopus Mediolanenſis damnatus, qui ſolus in Italia Nicænum Conciliũ oppugnabat, ac Mediolanenſem eccleſiam, & finitimas fœdiſſime deprauabat. ac decreta Concilij ad epiſcopos Illyrici miſſa. Valentinianus enim, cum epiſcopos Aſiæ doctrinam Nicænam in controuerſiam vocaſſe audiret, vt ei malo occurreret, Concilium haberi ab Illyricis epiſcopis iuſſit. qui, cum fidem Conſubſtantialis retinuiſſent, ea de re ſibi & Aſianos epiſcopos, & Valentẽ fratrem litteris commonendũ putauit in quibus hæc verba fuerunt: *Ipſa acta ad vos mittimus, vt intelligatis, quæ ab hoc concilio decreta ſunt, quæ ſummatim hæc continent; Sententiã magni, & orthodoxi Concilij Nicæni ſequentes, confitemur, filium patri conſubſtantialẽ eſſe. neq; ita intelligimus conſubſtantialẽ, vti quidam pridem exponebant, Similem. per quam vocẽ filius nulli creaturæ per ipſum condita, ſed ſoli patri ſimilis oſtenditur. Qui tradunt, filiũ Dei nihil aliud, quàm creaturã eximiam eſſe, impie plane definiunt. Nos autem non aliter ſentimus, atq; duo Concilia præſentia: quorum alterum iam Romæ, alterum habetur in Gallia, nimirum vnam, eandemq; eſſentiam eſſe patris, & filij, & ſpiritus ſancti in tribus perſonis, hoc eſt, in tribus perfectis hypoſtaſeſi.* Idem etiam Valentem rogauit, vt ſaniora de fide conſilia ſequi, & Catholicis in Oriente vexandis parcere vellet. Atq; ita toto Oriente turbato, Oc-
369 cidens in magna propter fidem tranquillitate verſatus eſt. Valentiniano inde nobiliſſimo puero, & Victore conſulibus, Auxentio Mediolani epiſcopo Romæ condemnato, atq; vrbe exacto, populus de more ad comitia ſucceſſori creando in templo conuenit. Ibi ciuitate diſcordia laborante, cum alii alium pro cuiuſque ſtudio poſcerent, breui rem ad iurgia, & praua certamina deduxerunt. ſatiſq; apparebat, neutram partem pertinaciæ modum facturã, niſi eo, quem quiſque diceret, epiſcopo deſignato. Quare cognita Ambroſius ciuis Ro. qui Liguriæ, atq; Aemiliæ Conſularis Mediolani ſedebat, vt tumultum comprimeret, ad templum accurrit, atque apud eos, quæ opportuna viſa ſunt, diſſerere de concordia, & pace Eccleſiæ cœpit. adhuc vero illo loquente, pueri vox in turba increpuit, Ambroſiũ epiſcopum acclamantis. quam vbi populus adiuit, auide non aliter, ac ſi de cœlo miſſa eſſet, arripuit, & continuo, conſentientibus ambarũ partium animis, ipſum, ad baptiſmum (nam catechumenus erat,) & epiſcopatum accipiendũ orauit. ſic enim fore vt ciuitatis concordia coaleſceret. Quare audita Ambroſius, vt populi ſtudia in aliũ ſe digniorẽ auerteret, templo egreſſus tribunal aſcendit, ac capitalem quæſtionẽ exercuit. Quod cóſpicatus populus, clamare cœpit: Peccatũ tuum Ambroſi ſuper nos. tuorum tibi remiſſionem peccatorum per baptiſmatis gratiam pollicemur. atque hoc idem, cum ille domum regreſſus ſe philoſophiæ ſtudio tradidiſſet, ac publicas mulieres ad ſe publice accedere præcepiſſet, effecit. Poſtquam autem inſtanti ſe reſiſtere populo non poſſe vidit, media nocte vrbe abiit, ac Ticinum verſus iter intendit. verum errore viæ prima luce ad eandem, vnde exierat, portam, quæ Romana iam tum dicebatur, appetiit. Quem vt populus vidit, arreptum aſſeruauit, ac relationem ad Valentinianum in Galliam miſit. Valentinianus hoc cognito, Gratias ago Deo, inquit, quòd quos ego reip. adminiſtrandæ præficio, eos ille ad eccleſiam ſuam gubernandam depoſcit. ratusq; eam electionẽ bono eccleſiæ Mediolanenſi futurã; vicario, vt rem ad exitũ perduceret, imperauit. Interim Ambroſius ex cuſtodia elapſus, in fundo Leontij viri clariſſimi ſe occuluit. verum, vbi edictum à vicario propoſitum fuit, à Leontio proditus, Mediolanum repetiit, ac ſe in populi poteſtate eſſe profeſſus, ab epiſcopo Catholico baptiſmum, ac poſt dies octo epiſcopalem conſecrationẽ accepit. atq; inde eccleſiam ordinare, atq; Arrianos ab Auxentio illatos ex vrbe, atq; ex prouincia deturbare inſtituit. Eualit enim vir ſanctitate, eruditione, & multorum ſignorum editione inſignis. ita vt eum magiſtrum, doctoremq; Eccleſia Occidentalis aſciuerit. Interim Valens, vt aliquando tandem meritas de Gotthis pœnas expeteret, per Nouiodunum, iunctis nauibus,

amnem

amnem tranſmiſit, atque in agrum Gotthorum irrupit. inde continuatis itineribus longius agentes Teruingos, gentem eorum bellicoſam, aggreſſus, poſt leuiora certamina edita Athanaricum iudicem potentiſſimum reſiſtere auſum, in fugam compulit. demum cum toto exercitu in hiberna reuertit. Interim Gotthi ex diuturna principis in Mœſia manſione in timorem ſui adducti, & ex vetitis commerciis ſumma rerum omnium neceſſariarum inopia conflictati, verba de pace intulerunt: cuius mentionem cum æquis Valens auribus accepiſſet, Victorem, & Arintheum militiæ magiſtros ad rem tranſigendam miſit. die vero ad conficiendum negotium præſtituta, quoniam aiebat Athanaricus, ſe religione, & mandato patrio impediri, quo minus Romanum ſolum iniret, neque decorum erat, ad eum Romanum Imperatorem tranſire, placuit, vt nauibus in medio flumine conuenirent. atque ita, acceptis obſidibus, Valens tertio Gotthici belli anno Conſtantinopolim rediit. In Gallia Valentinianus, vt infeſtas Germanorum incurſiones arceret, Rhenum à Rhætiis vſque ad Oceanum magnis munire molibus eſt adortus: itaque caſtella, & turres excelſas, qua Galliarum porrigitur longitudo, conſtruxit. in aliquot etiam locis trans flumen ædificia poſuit, ac barbarorum fines præſtrinxit. cum autem munitiones has, Nicro flumine præterlabente, paulatim corrumpi poſſe immani vndarum impetu cerneret, curſum fluminis alio auertere ſtatuit. & quæſitis aquariæ rei peritis, atque ingenti militum manu adhibita, opus inſtituit, ac magna & ſua, & militum conſtantia, ac patientia conſummauit. ad montem vero Piri trans Rhenum munimentum cupiens excitare, Aratori duci, & Syagrio notario id negotij dedit, qui fundamentis iactis, Hermogenem ſucceſſorem obtinuit. Neque ita multo poſt ex abdito collis hoſtilis manus erupit. quæ facto in milites impetu, plerosque ſeminudos, atque humum egerentes trucidauit, duosq; duces occidit. Et hoc anno Romæ nimia iudiciorum ſeueritate laboratum eſt. Eius rei hinc initium ductum. Chilo ex vicario, & coniux Maxima queſti apud Olybrium vrbis præfectum, vitam ſuam venenis petitam, impetrarunt, vt qui ſuſpecti eſſent, in vincula traderentur, ac mox, Olybrio aduerſa valetudine impedito, vt iudicium Maximino præfecto annonæ committeretur. Cum autem multi nobiles multorum ſcelerum auctores nominati in quæſtionibus fuiſſent, Valentinianus certior factus, non poſſe, niſi acrioribus ſuppliciis inquiri, & vindicari flagitia, quibus ſe multi Romæ obſtrinxiſſent, mandauit, vt quæſtiones ſolito aſperiores adhiberentur. atque omnes torqueri permiſit, quos imperatorum conſtitutiones tormentis exemiſſent. Ita multi nobiles iuxta, atque ignobiles, viri, ac fœminæ variis de criminibus capite damnati ſunt. Ob eam rem cum nemo eſſet tam innocens, quin tormenta, & vincula ſomniaret, Romani legatos ad Valentinianum miſerunt oratum, ne pœnas delictis grauiores experiri pateretur. Ille autem, cum ignorationem facti excuſaſſet, nihil tamen de quæſtionum acerbitate remiſit. Maximinus autem cum ſuopte ingenio, tum principis indulgentia ferox eo truculentiæ proceſſit, vt dicere non dubitarit, neminem, ſe inuito, inueniri poſſe inſontem. apparitores autem ad fallendum aptos emiſit, qui deflendo caſus, quibus ſe ſimulabant oppreſſos, ac iudicis exaggerando crudelitatem aſſerebant, nullum his malis remedium aliud ſupereſſe, quàm ſi nobiles viri eorundem criminum ſocii proderentur, quorum gratia abſoluerentur, qui minus opibus in ciuitate valerent. Poſtero anno, qui fuit Chriſti 370
CCCLXX, Valentiniano, & Valente Auguſtis, ambobus tertium conſulibus, Valente Cõſtantinopoli Nicomediā profecto, Eudoxius epiſcopus vita ceſſit. in cuius locū Arriani Demophilum, Catholici vero recuperandæ ſedis cauſſa Euagriū deſignarūt. qua de re grauis inter eos eſt orta contentio. quæ ne ingraueſceret, Valens veritus, miſſis Nicomediā ad vrbē militibus, Euagriū alio relegari mandauit. Vnde Arriani elati, Catholicos omnibus, quibus potuerūt, incommodis affecerunt. Quæ cum illi ferre nō poſſent, legatos octoginta Nicomediā iniurias deprecatū miſerūt, quos Valens non modo non audiit, ſed noua etiā, atq; acerba morte multandos curauit, cuius ſupplicij diritatē mox inſignis frugum omniū inopia excepit, quę Phrygiā grauiſſime perculit. qua re neglecta, Valens Nicomedia Antiochiam adiit, atq;

ibi omni genere cruciatuum adhibendo, ſæuire in Catholicos inſtitit. Per eoſdem dies, cum nefario quorundam hominum vaticinio cognouiſſet, eum ſibi ſucceſſurum, qui THEOD primis nominis ſui litteris præferret, omnes Theodoſios, Theodoros, Theodotosq́; quos ad Imperium idoneos duxit, è medio tollendos curauit. quo facto, multi nomina à parentibus ſibi impoſita poſuerunt, atque alia minus periculo obnoxia induerunt. Interim nouum in Galliam bellum à Saxonibus eſt illatum. Hi Oceani, quem accolebant, difficultatibus ſuperatis, limitē Romanum inuecti, in Galliam penetrarunt. Erat Nannienus ijs regionibus Comes præfectus. is aduerſus eos progreſſus, haud ægre primam belli procellam ſuſtinuit. pòſt autem infelici prælio edito, & vulnere graui accepto, cum infirmum eum, vt aduerſus tantum hoſtem, Valentinianus animaduerteret, Seuerum magiſtrum peditum miſit. qui ingenti militum manu adducta, tantum terrorem hoſtibus intulit, vt in conſpectum ſe dare nō auſi, extemplo veniam, pacemq́; popoſcerint. Cum autem Saxones domum per eadem loca, quibus venerant, ſecuri, ac nulla de re timentes, repeterent, firma Romanorum peditum manus à valido cataphractorum equitum globo adiuta, ſic eos in itinere circumuenit, vt ad vnum omnes caeciderint. His geſtis, Valentinianus, vt inquietam Germaniæ gentem, quacunq; poſſet, ratione deleret, Burgundiones aduerſus eos ſolicitare decreuit. qui Druſo, & Tiberio Augusti filiis per caſtra quondam Germaniæ conſtituti, in magnum iam populum coaluerant, ex eo nomen adepti, quòd crebra per limites habitacula conſtituta illi Burgos vocabant. Cum autem quieti adhuc intra fines ita ſe continuiſſent, vt neminem vltro armis laceſſerent, Valentinianus, miſſis furtim nunciis, cum eorum regibus pepigit, vt ipſi conſtituta die ab vna parte Alemanos inuaderent, nam ſe, tranſmiſſo Rheno, ab altera aggreſſurum. Burgundiones autem, & quòd ſe progeniem eſſe Romanorum iactabant, & quòd cum Alemanis de ſalinis aſſidue contendebant, Valentiniano libenter obſequuti, legiones militum, ea LXXX millia fuiſſe feruntur, propere conſcripſerunt. quæ ad Rhenum, antequam Romanus exercitus conueniret, progreſſæ, Imperatorem forte in extruendis monumentis occupatum, nec opinato timore perterruerunt. Pauliſper autem morati, cum neque Valentinianus die conſtituto veniſſet, neque promiſſorum aliquod præſtitiſſet, miſſis ad comitatum legatis, petierunt, vt ſibi domū repetentibus manus auxiliaris daretur, quæ nuda relicta aduerſus hoſtes terga protegeret. Quod vbi neque diſerte negari ſibi, neq; prompte concedi viderunt, indignatione accenſi diſceſſerunt. Reges illuſos ſe arbitrari, captiuis male habitis, domos quiſq; ſuas ſe rettulerunt. Hac occaſione Theodoſius magiſter militum inuitatus Alemanos Burgundionum metu diſperſos per Rhætiarum fines adortus, eorum plurimos ſtrauit. quos vero captiuos fecit, iuſſu Valentiniani in Italiam miſit, atq; eis fertiles circa Padum agros attribuit, tributariosq́; conſtituit. Cum adhuc Olybrius vrbis præfecturam adminiſtraret, Valentinianus inter tumultus bellicos, cura ſtudiorum liberalium non omiſſa, IIII Idus Martias edictum ad eum de ſtudiis vrbis Romæ miſit, in hæc verba: *Quicunq; ad vrbē diſcendi cupiditate veniunt, primum ad magiſtrum cenſus prouincialium iudicum, quibus copia danda eſt veniendi, eiuſmodi litteras proferant, vt oppida hominum, & natales, & merita expreſſa teneantur. deinde vt in primo ſtatim profiteantur introitu, quibus potiſſimum ſtudijs nauare proponant. tertio vt hoſpitia eorum ſolicite cenſualium norit officium, quo ei rei impertiant curā, quam ſe aſſeruerint expetiſſe. Iidem immineant cenſuales, vt ſinguli eorum tales ſe in conuentibus præbeant, quales eſſe debent, qui turpem, inhoneſtamq́; famam, & conſociationes, quas proximas eſſe putamus criminibus, æſtiment fugiendas, neve ſpectacula frequentius adeant, aut appetant vulgo intempeſtiua conuiuia. Quin etiam tribuimus poteſtatem, vt ſi quis in his non ita in vrbe ſe geſſerit, quemadmodum liberalium artium dignitas poſcat, publice verberibus affectus, ſtatimq́; nauigio ſuperpoſitus, abiiciatur vrbe, domumq́; redeat. His ſane, qui ſedulo operam profeſſionibus nauant, vſque ad viceſimum ætatis ſuæ annum Romæ liceat commorari. poſt id vero tempus qui neglexerit ſponte remeare, ſollicitudine præfecturæ etiam impurius ad patriam reuertatur.* Scripſit inde III Kal. Maij de profeſſoribus ad Principum præfectum vrbis, ita: *Medicis, & magiſtris vrbis Romæ ſciant omnes immunitatem eſſe conceſſam, ita*

vt etiam

*vt etiam vxores eorum ab omni inquietudine tribuantur immunes, & à ceteris oneribus pu-
blicis vacent, eoſdemq́; ad militiam minime comprehendi placeat.* Eiuſdem etiam edictum
de moribus clericorum lectum eſt in eccleſiis III Kal. Auguſti ad Damaſum vrbis
epiſcopum miſſum: *Eccleſiaſticis, aut ex eccleſiaſticis, vel qui continentium ſe volunt nomi-
ne nuncupari, viduarũ, ac pupillarum domos non adeant, ſed publicis exterminentur iudiciis
ſi poſthac eos affines earum, vel propinqui putauerint deferendos.* Gratiano inde Auguſto
iterũ, & Petronio Probo conſulibus, à barbarorum armis ocium fuit. Valens, cum 371
eſſet Antiochiæ, de Athanaſii epiſcopi Alexandriæ celeberrimi morte certior ab
lætis Arrianis factus, quorũ cauſſam nemo, dum vixit, oppugnauit ardentius, cum
viuentis hominis verecundia ab affligenda Alexandrina eccleſia temperaſſet, mor-
te eius comperta, perrexit Alexandriam, & Petro, qui ei ſubrogatus à Catholicis
fuerat, in vincula tradito, Lucium Arrianum in ſede repoſuit. Petrus inde è car-
cere elapſus, Romam ad pontificem Damaſum adiit. in Ægyptios Catholicos in-
de ſæuiri acerrime cœptum. In Gallia Martinus Sabarienſis, de quo ante in Iuliano
diximus, non ſolum vita, ſed etiam miraculis inclytus eccleſiam Turronenſem ad-
miniſtrandam accepit. In Italia Ambroſius archiepiſcopus Mediolanenſis tanta
ſanctitatis opinione florere cœpit, vt Placentini, & Bononienſes filias ad eum Me-
diolanum vſq; ſacrandas, velandasq́; tranſmiſerint. quod ipſe in libro de Virginibus
tradidit, quem tertio, poſtquam epiſcopus erat, anno conſcripſit. Euſebius epiſco-
pus Vercellenſis acer Nicænæ fidei vindex ad cœlos migrauit. Romæ præfectus
vrbis Ampelius mores ciuitatis corruptos emendare aggreſſus, conſtituit, ne ta-
berna vinaria ante horam quartã aperiretur, neve aquam quiſquam vulgariũ cale-
faceret, neue ad præſtitutum diei ſpaciũ lixæ coctam carnem proponerent, vel ho-
neſtus aliquis mandens in publico verſaretur. Quæ probra pernicioſa magiſtratuũ
diſſimulatione mirifice corruperant ciuitatẽ. Annus inde, Modeſto, & Arintheo
cõſulibus, prorſus quietus ab armis fuit. Eo anno Martinus Turronenſis epiſcopus
ſeſe, quantus eſſet, in Gallia Valentiniano oſtendit. Valentinianus Iuſtinæ vxoris 372
mulieris Arrianæ inſtinctu Martinum ad ſe adeuntem ſæpius Palatiĩ foribus iuſſit
arceri. Quare Martinus cilicio obuolutus, ac cinere conſperſus, ieiunia, precatio-
nesq́; iniuit, ac ſeptimo die iuſſus ab angelo, Palatium repetiit, ac patentibus fori-
bus, vſq; ad Valentinianum, nemine prohibente, peruenit. cui Valentinianus pro-
deuntem eminus conſpicatus, infrendens, cur fuiſſet admiſſus, nequaquam aſſur-
rexit. ecce autem repente ſellam ignis inuaſit ipſumq́; ea parte corporis, qua ſede-
bat, afflauit. tum vero ſolio excuſſus honorem habuit, ac benigne complexus, prius
omnia præſtitit, quàm rogaretur. Colloquio, & conuiuio adhibuit, ac poſtremo
abeuntem multis muneribus proſequutus eſt, quæ ille magno animo cuncta reie-
cit. Valens item, cum Antiochiæ belli vacuus curis ſederet, eos perſequi, qui Con-
ſubſtantiale tuebantur, perrexit. quod cum Themiſtius philoſophus cerneret, rẽ
improbata, placare ipſum oratione aggreſſus eſt, docens, multo plures apud Genti-
les de Deo diſſenſiones eſſe, Deumq́; velle tam diſpari opinionũ ratione gloriam
ſuam illuſtrare, vt ſinguli eo maiore maieſtatis ſuæ veneratione ducantur, quo mi-
nus eius notione fruantur. Valentiniano inde, & Valente quartum conſulibus, 373
Valentiniauus in id intentus, vt Macrianum regem Alemanorum, qui adultis viri-
bus bellum aduerſus Romanos parabat, aut viuum caperet, aut inſidiis tolleret,
tacite Rheno pontem impoſuit, ac Seuerum cum pedeſtribus copiis præire man-
dauit. qui animaduerſa ſuorum militum paucitate, ne incumbente hoſtium pre-
meretur multitudine, veritus, Valentinianũ cum reliquo ſibi expectandum exer-
citu duxit. Valentiniano vero cum omnibus copiis accedente, hoſtes exterriti re-
gem carpento celeri impoſuerunt, atq; in circumfractos colles anguſti aditus tran-
ſtulerunt. Valentinianus vero, regione hoſtium vſque ad ſeptuaginta millia paſ-
ſuum inflammata, Treuiros parum lætus reuertit, ac Bucinobantibus, quæ eſt
gens Alemana, regem Fraomarium dedit. quem poſtea, quia vaſtatus pagus eius
erat, in Britanniã tranſtulit, ac tribunum numero Alemanorum præfecit. Eodem
etiam anno bellum cum Sarmatis memorabile geſtum. Eius hæc cauſſa fuit. Va-
lentinianus ſtudio muniendorum limitum trans Danubium in ipſis Quadorum

terris iam inde à principatus initio ædificari præſidiaria caſtra mandauerat. Quod
accolæ ferentes indigne, legationibus tantum eam iniuriã, ac querelis arcuerant.
Maximianus autem præfectus prætorio Equitium armorum per Illyricum magi-
ſtrum deſidię accuſarat, quòd opus nondum ad exitũ præduxiſſet. profectò ſi Mar-
cellino filio ſuo pòteſtas ducis per Valeriam mandaretur, munimentum ad finem
propediem eſſe venturum. Hunc in modum Marcellinus poteſtatem adeptus,
nulla verborum clementia vſus, opus continuauit, & Gabinium regem eorum, ne
quid nouaretur, rogantem, conuiuio inuitatum fœdiſſime trucidauit. cuius facti
atrocitate Quadi, & circunfuſæ gentes efferatæ repente Danubium traiecerunt
atq; occupatos meſſi agreſtes adorti partim captiuos cum multitudine varii peco-
ris abduxerunt. parumque abfuit, quin Conſtantij Auguſti filia capta ſit, cum ad
Gratianum Auguſtum in matrimonium duceretur, atq; in villa publica Piſtrenſi
reficiendi ſui cauſſa forte diuerteretur. Meſſalla enim prouinciæ rector iudiciali
carpento impoſitũ Sirmium, quod viginti ſex millibus paſſuũ aberat, deportauit.
Eo tumultu præfectus prætorio Probus, qui Sirmij erat, vſqueadeo eſt conſterna-
tus, vt fugæ capeſſendæ conſilium habuerit. verum, ne vrbs diſceſſu ſuo in manus
veniret hoſtium, reſtitit, ac raptim foſſas eius purgauit, & muros pacis diuturni-
tate collapſos reſtituit, turresq; repoſuit, & ſagittariorum cohortem ferendæ obſi-
dioni, ſi eueniſſet, opportunam conſcripſit. Quibus rebus hoſtes ab oppugnanda
vrbe deterriti, ſeſe ad perſequendum Equitium conuerterunt. & eum in Valeriam
ſeceſſiſſe audirent, eo aduolarunt, eo nomine illi infenſi, quòd per eum regẽ ſuum
circumuentũ putabant. Quibus legiones duæ Pannonica, & Mœſiaca obiecerunt,
ſed diſcordia laborantes, cum proprium quæq; ſibi rei geſtæ decus aſciſceret, nihil
profecerunt. Qua re animaduerſa, Sarmatæ ſeſe in Mœſiacam intulerunt, atq; eo-
rum plurimis, dum arma per tumultum expediunt, interfectis, ſeſe in Pannonicam
incitarunt, eamq; in fugam præcipitem coniecerunt. Inter hæc Theodoſius Theo-
doſij, de quo diximus, filius, iuuenis egregius, is qui poſtea Imperauit, dux Mœſiæ,
Sarmatas liberos limitem Romanum ex alio latere inuadentes repreſſit, ac multis
prælis ita contriuit, vt reliquos facile ab eiuſmodi conatu auerterit. His rebus ad-
ducti Gotthi, qui iam pridem Romanis temporibus inhiantes prouincias eorum
infeſtas habebant, liberiore, quàm adhuc, conatu limites perruperunt: ſed prædis
actis contenti, in ſuam regionẽ continuo receſſerunt. In Africa etiam res acerrime
geſta, cum Firmus Mauritaniæ regulus defeciſſet. ad quod bellum Theodoſius pa-
ter deſtinatus Arelate egreſſus cum claſſe ad Sitifenſis Mauritaniæ littus acceſſit,
ac Firmum pacem poſtulare coegit. In Italia, Claudio vrbis præfecturam regente
Tiberis effuſione imbriũ ita exundauit, vt infima vrbis loca late omnia occupaue-
rit. ſoli colles, & loca editiora ab impetu aquarum tuta fuerunt. lembis, ac ſcaphis
pleriſque, ne interirent, conſultum. cibiq; quod opus fuit, ſuppeditatum eſt. vbi vis
fluminis elanguit, liberata ingenti metu ciuitate, præfectus ædificia multa inſtau-
374 rauit. inter quæ porticũ ingentem Lauacro Agrippæ iunctam excitauit, quæ Boni
Euentus à vicino ei templo nomen inuenit. Gratiano inde Auguſto tertium cum
Equitio conſulatum gerente, Valente adhuc Antiochiæ vt Perſis occurreret, com-
morante, Valentinianus poſt vaſtatos aliquot Alemaniæ pagos, cum munitionem
prope Baſileam extrueret, Probi litteris cognoſcit, Illyricum à Quadis, Sarmatiſq;
vaſtatum. Quo nuncio perculſus, Paternianum notariũ ad veritatem rei perqui-
rendam miſit. quam cum ad liquidum cognouiſſet, ipſe cum exercitu properare
ad vlciſcendos barbaros voluit. verum, quia autumni tempus inſtabat, & Macria-
nus rex nondum placatus in metu erat, eam expeditionem in vernum tempus,
optimatibus regiæ auctoribus, diſtulit. Igitur res Alemaniæ cõponere ante diſceſ-
ſum cupiens, prope Maguncіacum regem eorum ad colloquium inuitauit. qui
cum veniſſet, vterque eorum firmo militum præſidio ſtipatus in ripis Rheni
conſedit. Pax colloquio conſtituta eſt. fœdus ictum. Inde Valentinianus Tre-
uiros in hiberna receſſit. Poſtero anno, quo propter imminentis belli molem nul-
li in Imperio conſules ſubrogati Gratiano tertium, Equitioque conſulibus ſunt,
Valentinianus Sarmatis bellum moliens, ineunte vere, relicto Treuiris Gratiano,
Panno-

Pannoniam verſus deceſſit. Sarmatæ, hoc prouiſo, vt imminentē à ſe peſtem auerrerent, obuiam ei legationem miſerunt. quæ in itinere occurrens, ſupplex pacem popoſcit, nihil ſe commiſiſſe aſſerēs, quamobrem vindicari bello deberet. Quibus Valentinianus reſpondit, ſe, cum ad ea loca veniſſet, in quibus ea commiſſa dicantur, certiſſimis veritatē indicijs quæſiturum, eaq́; pro merito deprehenſa vlturum. Cum autem Carnuntum ſuperioris Pannoniç oppidū acceſſiſſet, ex ſtatione proxima barbaricas reprimere cœpit incurſiones, ac priſtino ſpiritu, iracundiaq́; remiſſa, neq; infamem Gabinij regis necem inquiſiuit, neq;, à quo tot reip. inflicta vulnera eſſent, veſtigauit. Vni tantum Probo erat infeſtus, vt qui multis auaritiæ, ac libidinis criminibus eſſet obnoxius. Per æſtatem autem arma, commeatusq́; parauit, vt Quados tumultus ſuperioris auctores inuaderet. Præmiſſo autem Merobaude, vt cum pedeſtri manu pagos eorum vaſtaret, ipſe, Comite Sebaſtiano adiuncto, caſtra ad Acincum oppidum mouit. ponteq́; iunctis inter ſe nauigiis in Danubium repente illato, in Quados irrupit. &, cum illi in mōtes impetu eius exanimati ſe rettuliſſent. villas eorum paſſim incendit. quoſq́; nanciſci potuit, homines captiuos fecit, atq; inde incolumen exercitum Acincum reduxit. vnde locum hibernis quærens Sabariam, ac Sabaria Brigetionem acceſſit. Ibi ſigna imminentis eius mortis multa conſpecta. nam & crinita ſtella refulſit, & Sirmienſe Palatiū de cœlo tactum, curiæq́;, & fori pars incendio conflagrauit. &, cum Sabariæ eſſet, bubo ex culmine regij Lauacri funeſta canens, nullis manibus, lapidibusq́; diſpelli potuit. Inter hæc Quadorum legati ad eum, vt pacem peterent, proceſſerunt. Qui ab Equitio in conſiſtorium introducti, ſeſe ad Valentiniani genua proiecerunt. Duobus inde modis interrogatos reſponſo ſuo Valentiniani iracundiam accendiſſe, fama eſt. Ammianus, rogatos, cur ad arma deſcendiſſent, publico id conſilio factum negaſſe, ac plebem munitione extructa offenſam, reſpondiſſe, ſcribit. Socrates, & reliqui omnes, cum legatorum habitum ſordidum, deſpectumq́; notaſſet, quæſiſſe, narrant, nunquid Sarmatæ omnes eiuſmodi eſſent. cumq́; legati reſpondiſſent, Sarmatarum optimos, atque ornatiſſimos ad illum ex conſuetudine miſſos eſſe, ipſum grauiori ira accenſum, exclamaſſe, male ſecum eſſe actum, quòd, ſe Imperante, gens tam ſordida finibus ſuis nollet eſſe contenta. Quocunq; vero modo aut percontatio, aut reſponſio facta ſit, quod conſtat, Valentinianus ira vehementi ſuccenſus, atque inter exordia reſpondendi tumidus, gentem primum obiurgare acrius, tanquam beneficiorum immemorem cœpit. inde paulatim lenitus, tanquam telo aliquo ictus, vocem ſimul, ac vires amiſit, ac lethali ſudore perfuſus ad terram labebatur, ſed miniſtri cōfeſtim eum arripuerunt, atq; inter brachia in cubiculum deduxerūt. Ibi in lecto conſtitutus, cunctos aſtantes cognoſcebat. nam cubicularij veriti, ne veneno necatus diceretur, multos propere intromiſerant. &, cum vena laxanda eſſet, medicus nullus reperiebatur, quòd eos ipſe ad cūrandum militem peſtilentia laborantem miſiſſet. vnus demum inuentus, cum venam ſemel, atque iterum pupugiſſet, ne guttam quidem elicere ſanguinis potuit, viſceribus nimio calore combuſtis. Hoc, ita Ammiano ſcribente, rettulimus. Alij omnes infinitam ſanguinis vomuiſſe copiam tradunt. Vtcunque, cum finem adeſſe vitæ cerneret, quædam dicere, ac mandare voluit, ſed præ ſingultu, ſtridore dentium, & motu brachiorum non potuit. ac mox morbi magnitudine victus, liuentibusq́; maculis interfuſus x v Kal. Decembris expirauit, annum agens ætatis quinquageſimum quintū, Imperij vero duodecimum. Corpus ad ſepulturam eſt conditum, vt Conſtantinopolim mitteretur, atque inter Diuorum reliquias humaretur. Placuit inde optimatibus, vt diſſoluto ponte, qui in Danubium factus fuerat, Gratiani Imperatoris mandato Merobaudes aduocaretur. ille vero aut ingenij ſolertia quod euenerat arbitratus, aut certe furtim à nuncio doctus, miſſam ad ſe teſſeram ab Imperatore dixit, vt ad obſeruandas Rheni ripas barbarico furore infeſtas accurreret. ac Sebaſtianum Valentiniani mortem adhuc ignorantem, longius amandauit. Erat tum Valentinianus Imperatoris filius decennis vna cum Iuſtina matre in villa, quam Murocinctam vocabant, centum inde paſſuum millibus conſtitutus. Hunc igitur optimates primo quoque tempore aduocarunt, &

Auguſtum communi conſilio deſtinarunt. Cerealis auunculus eum in publicum produxiſſet, exercitus ſexto poſt patris obitum die, magna animorum conſenſione Auguſtum appellauit, legitime omnibus rebus, quæ ad eiuſmodi comitia pertinerent, expletis, & quidem in oppido Acinco, vt Græci ſcripſerunt. Hanc electionem Gratianus, licet iniquo animo accepiſſet, tamen ratam habuit, atque ei Italiam, Africam, Illyricumq; dimiſit, quæ ad Occidentale Imperium pertinebant. patrem autem diuinis honoribus conſecrauit, virum niſi iræ dulcedini indulſiſſet, ac propterea ab æquitate animi diſceſſiſſet, egregium. Vt autem ipſe hunc annum Treuiris in obſeruando Rheni limite, Valens Antiochiꝗ in perſequendis Catholicis egit, ſic Valentinianus puer inde ætatem vna cum Iuſtina matre ferme in Italia, ac præcipue Mediolani traduxit. quæ Arriana perfidia infecta virus ſuum aduerſus Catholicos poſt mariti vinculis exoluta, euomuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER VIII.

GRATIANVS, ET VALENTINIANVS MINOR AVGVSTVS.

376 INSEQVENS annus, Valente quintum, & Valentiniano Auguſtis conſulibus, magnarũ, atq; inſignium calamitatum initium introduxit, quas primum Orientale, deinde Occidentale Imperium pertulit. Hoc enim primum Gotthi, atq; Alani ab Hunnis exagitati in Thraciam, ac finitimas prouincias (quod millies ante, ſed irrito ſemper conatu, tentauerãt) penetrarunt. vnde multæ, eæq; acerbiſſimæ clades, ac prope quotidianæ offenſiones manarunt. vt vere hic annus notari poſſit, tanquã vniuerſo terrarũ orbi, qui deinde barbarica rabie aſſidue laceratus eſt, funeſtiſſimus. Ceterum Hunnorum gens, monumentis veteribus incomperta, vltra Mæotim paludem Scythiam Aſiaticam habitauit, omnem feritatis, ac barbariæ modum excedens. Infantibus ferro lacerare genas altius, moris fuit, vt pilis ſuccreſcentibus hebetatis, imberbes ſeneſcerent. firmis membris, & opimis ceruicibus prodigioſe deformes, & pandi. vita vero ſic aſperi, vt neque igni, neque ſaporatis cibis vterentur, ſed radicibus herbarum agreſtium, & ſemicruda carne veſcerentur, quam inter femora ſua, & equorum terga ſubſertam breui fotu calefaciebãt. ædificiorum apud eos vſus nullus, ſed vagi montes, ſyluaſq; peragrantes, pruinas, famem, ſitumq; perferre ab incunabulis didicerunt. indumẽta linea, vel ex pellibus ſylueſtrium murum cõfecta. tunica collo inſerta non antè ponebatur, quã in pannulos diuturna carie diffluxiſſet. galeris curuis capita tegentes, crura hœdinis coriis muniebant. rudes calcei liberis incedere gradibus prohibebant. itaq; ad pedeſtres parum accommodati pugnas erãt, ſed equis prope affixi, duris quidẽ, ſed deformibus, & mulierũ in modum iiſdem interdũ inſidebant. in his & commercia exercebant, & cibum, potumq;, ac ſomnum, & conſilia capiebant. ſine ſedibus fixis, ſine lare, ſine lege vagabãtur cum carpentis. ibi vero cum coniugibus coibant, ibi coniuges pariebãt, & vſq; ad pubertatẽ pueros nutriebant. infidi, inconſtãtes, ad omnem auram mutabiles, furori obnoxij, honeſtatis, turpitudiniſve ignari, flexiloqui, & obſcuri. nullius religionis, vel ſuperſtitionis reuerentia aſtricti, auri cupidiſſimi. Hæc igitur gens tam fera, ac barbara, Mæoride palude ſuperioribus annis tranſmiſſa, in Scythiam Europæam traiecit, atq; Alanorum regionem occurrentem inuaſit, ac magna ſtrage edita, ipſos ſibi ad belli ſocietatem adiunxit. Erant iampridem in Scythia Getæ, ſiue Gotthi vocati, populi paulo mitioribus, quàm Hunni erant, moribus prædꝗti. Ex his alij Viſgotthi,

gotthi, ſiue Vitrungi, alij Oſtrogotthi dicebantur. Vitrungorum autem quidam Grutungi, alij Teruingi appellabantur. Alani igitur ab Hunnis preſſi, eiſdem adiuuantibus, mox Grutungos ſibi proximos tanta mole adorti ſunt, vt ſuſtineri nequiuerint. Nam Hermenerichus rex, Hunnis cum ſe reſiſtere non poſſe videret, ſibi mortem cõſciuit: & Vithimaris, qui ei ſucceſſit, licet Hunnis aliis auxilio comparatis ſe aliquandiu ſuſtinuiſſet, tandem victus in prœlio cecidit. & parui eius filij Viderichi tutores Alatheus, & Saphrax, ſpe reſiſtendi abiecta, occulte ad Danaſtum amnem, qui inter Danubium, & Boryſthenem fluit, receſſerunt. Quod vbi ſenſit Athanaricus rex Teruingorum, cui, vt antè diximus, Valens bellum ob auxilia Procopio miſſa intulerat, & ipſe ſibi in tanta rerum iniquitate conſulendum putauit. ac caſtris prope Danaſti ripas poſitis, Mundericum ducem ad explorandum hoſtium aduentum, ad viceſimum vſque lapidem miſit, atque exercitum in omnem fortunam inſtruxit. Hunni vero, & Alani, ſpeculatoribus omiſſis, flumine ſilentio noctis vadato, repentino incurſu Athanaricum adorti ſunt, atq; ad proximos montes confugere compulerunt. Athanaricus à ſuperciliis Hieraſi amnis vſque ad Iſtrum Taifalorum terras præſtringens, muros altius extulit, & lorica abſoluta, ſemet in tuto locauit. neque enim Hunni prædæ onere impediti eum vſq; ad extremum inſequi inſtiterunt. His rebus cognitis, plerique rerum neceſſariarum inopia coacti, Athanaricum deſeruerunt, ac metu exterriti, conſilia tractare de nouis quærendis ſedibus longe ab Hunnis, Alaniſque remotis cœperunt. cúmque Thracias potiſſimum approbarent, quòd & fertiles agros haberent, & Iſtro interiecto à barbarorum tutæ incurſu eſſent, vnà cum reliquis ad ripas Iſtri, duce Alauiuo, & Fritigerno venerunt, atque inde legatos Antiochiam ad Valentem miſerunt, vt ſe ipſos reciperet, orantes, ac fidelem in omnibus bellis eius auxilium pollicentes. Sunt etiam, qui ſcribant, promiſiſſe, ſe Chriſtiana ſacra Valentis arbitrio ſuſcepturos. Quibus rebus auditis, Valens magnum ſe accepturum beneficium duxit, ſi tantus, ac tam bellicoſus populus ad ſe tranſiſſet, ac pro ſe ſtipendia meruiſſet. acceptáque conditione, miſit, qui fœdus componerent, atque ipſos cis Iſtrum extemplo traducerent. Fœdere ſcripto, naues, rates, lintres, & cauati arborum aluei ad traiiciendum conceſſi; vehicula etiam commodata. tranſiere omnes, paucis tantum ſæuienti imbribus amne ſubmerſis. iidemque Arriano ritu, id eſt, in nomine patris per filium in ſpiritu ſancto, infecti ſunt. Poſt paucos dies, cum Viderichus rex Grutungorum cum Alatheo, & Saphrace, & Farnabio ad Iſtrum prodiiſſet, atque, vt & ipſe cum ſuis reciperetur, oraſſet, repudiatus eſt. Athanaricus vero rex Teruingorum verecundia permotus, parum per cum ſuis abſceſſit, memor, ſe nuper Valentem illuſiſſe, cum diceret, ſe religione teneri, quo minus ſolum Romanum iniret. Præerat tum Thraciis Lupicinus Comes, & Maximus Dux, homines temeritatis, atque auaritiæ ſummæ. Hi Teruingis circa ripas Danubij adhuc verſantibus nec victum idoneum ex pacto præbuerunt, nec cetera neceſſaria miniſtrarunt, eóſque loco ſeruorum vili emptorum precio habuerunt. ex quo tumultuari à Gotthis eſt cœptum. Qua occaſione vſus Viderichus, ratibus male contextis cum Grutungis traiecit, caſtráque à Fritigerno longiſſime collocauit. qui, lentis itineribus factis, Marcianopolim adiit. Tum vero Lupicinus Alauiuum, & Fritigernum duces Teruingorum ad conuiuium ita inuitauit, vt plebem ad neceſſaria comparanda vrbem ingredi cupientem, longe à mœnibus, milite emiſſo, arcuerit. Quibus rebus Gotthi exacerbati, militum manum adorti conciderunt. Quod vbi Lupicinus audiit, furore accenſus & ipſe Gotthorum ducum ſatellites, qui honoris cauſſa pro prætorio ſtabant, occidit. Fritigernus autem orans, vt ad placandam plebem exire cum ſociis ſineretur, egreſſus, ita ad ſuos loquutus eſt, vt omnes ad vindictam iniuriæ ſuſcipiendam accenderit. Quo facto, Teruingi, vexillis de more ſublatis, tumultuaria manu in agros Romanorum incurſauerunt, ac populationibus, incendiis, ac cædibus infeſta omnia reddiderunt. mox Lupicinum agmine incompoſito aduerſus ſe prodeuntem aggreſſi, ſolum, reliquo trucidato exercitu, in oppidũ confugere coegerunt. atq; inde per Mœſiam, Thraciamq; effuſa populatione, nemine reſiſtente, diſperſi ſunt. His cognitis, Sueridus, & Co-

lias poſteriorum Gotthorum duces, qui in hibernis conſtituti apud Hadrianopolim fuerant, in Helleſpontum traſicere iuſſi ſunt. Cum autem illi viaticum, & bidui dilatiouem poſtulaſſent, ciuitatis magiſtratus ira ob rem in ſuburbano ſuo vaſtatam incenſus, plebem cum ſabricenſibus emiſit, atq; eos primo quoq; tempore abire, malis omnibus intentatis, præcepit. & cum dicto audientes non eſſent, tela etiam in eos coniecit. Quare Gotthi irritati, impetu in illos facto, alios interemerunt, alios in fugam egerunt. atq; habitu Romano induti Fritigerno aduentanti ſe coniunxerunt, ac communibus armis vrbem obſidere cœperũt. verum multis detrimentis in ea obſidione affecti, Fritigerni conſilio, exigua in obſidione manu relicta, ad opimam regionem captiuorum indicio populandam ſe conuerterunt. ad quos confluxerunt ij, quos mercatores vendiderant, quosq; Gotthi pecunia adacti, vino exili, & panis fruſtis mutauerant. rum vero omnis ætatis, ſexus, gradúſque homines vulgo in ſeruitutẽ abſtracti, aut, ſi arma tenerent, occiſi ſunt. Dum hæc in Thracia geruntur, Valentinianus cum Iuſtina matre in Italia, & Gratianus in Gallia, ab omni terrore belli quieti manſerunt, ac puerilia ſtudia, vt cuiuſq; ætatem de-
377 cuit, coluerunt. Valens inde quartum cum Merobaude cõſul, cognitis Antiochiæ, quæ in Thracia accepta erant, incommodis, omiſſa Catholicorum vexatione, tantis ſibi malis mature ſubueniendum putauit, ac Gratianum de omni ſtatu Orientis edoctum, vt copias ex Gallia ſubſidio mitteret, monuit, atq; ipſe Conſtantinopolim profecturus, Profuturum, & Traianum rectores cum magno copiarum numero præire mandauit. Gratianus Treuiris Frigeridum ducem, & Richomerem domeſticorum Comitem cum paratiſſimis copiis miſit. Profuturus autem, & Traianus, cum in Thraciam perueniſſent, Gotthis vltra Æmimontem cõpulſis, in præruptis faucibus ſubſederunt, vt hoſtes in iis locis incluſos, fame, ac neceſſitate conficerent, & duces Gratiani expectare cœperunt. Frigeridus morbo implicitus in tẽpore adeſſe non potuit. Richomeres autem, & Traianus, coniunctis copiis, apud oppidum Salices in Mœſia ſubſtiterunt, à quo non longe Gotthi caſtra more ſuo firmo plauſtrorum vallo munita poſuerant, id vnum in primis operientes, vt Gotthi loco cederent, quo abeuntium terga conciderent, & præda parta exuerent. Quo conſilio transfugarum indicio cognito, Gotthi locum mutare noluerunt, ſed copiarum numerum, popularibus vndiq; accitis, auxerunt. Ardentibus demũ vtrinq; pugnandi ſtudio animis, ſub occaſum ſolis in aciem eſt deſcenſum, Romanis clamorem patrio more tollentibus, Gotthis maiorum facinora prædicantibus. collatisq; ſignis dimicatum eſt acriter. ſiniſtrum Romanorum cornu à Gotthis loco pulſum ab iis, qui in ſubſidio collocati fuerant, reſtitutum eſt. Feruente autem vtrinq; cæde, ac fortuna victoriam alternante, nox ſuperueniens è prœlio diſcedere eos coegit. Locus cadauerum inde aggeſtis oſſibus manſit inſignis. Ex parte Romanorum, quia minor copiarum numerus fuit, minus multi deſiderati ſunt, clades tamen ingens accepta. Romani Marcianopolim, Gottbi intra plauſtrorum ambitum receſſerunt, neque per ſeptem dies inde exire auſi ſunt. Alia etiam Gotthorum manus in Æmimontanas anguſtias compulſa, atque ibi, actis aggeribus, inedia maceranda incluſa eſt. nam omnes commeatus in vrbes communitas conuexerunt. quarum Gotthi nullam ſibi obſidendam ſuſceperunt, quòd eius operis rationem penitus ignorarent. Quibus actis Richomeres in Gallias ſe recepit, tumultu ab Alemanis concito reuocatus. Interim Gotthi, quæ mandi poterant, in Scythia, Thracia, Mœſiaque conſumptis, in eam neceſſitatem adducti ſunt, vt Hunnorum, & Alanorum nonnullos ſibi auxilio ſpe prædarum illectos acciuerint. quo cognito Saturninus à Valente miſſus, ne à tanta multitudine circumueniretur, à Gotthorum obſidione deceſſit. Ita Gotthi, patefactis anguſtiis, erumpentes, per omnes Thracias diſſipati ſunt, atque omnia crudelitatis, libidinis, atque auaritiæ exempla in prouinciam ediderunt. Inde oppidum Diballum adorti, tribunum ſcutariorum Barzymenem cum ſuis caſtrametantem inuaſerunt, ac fortiter pugnantem interemerunt. quo facto, in Frigeridum inde ſe conuerterunt prope Berœam, ancipitem belli euentum operientem. quod vbi ille ſenſit, ſeſe in Illyricum rettulit, atque in receptu Farnobium Gotthorum optimatem cum cæteris prædatoriis

diua-

diuagantem, ac Taifalos nuper aſcitos ducentem, commiſſo prœlio, ſuperauit. cóque occiſo, Taifalos quidem conſeruauit, verum in Italiam traductos circa Mutinam, Regium, & Parmam, vt agros colerent, collocauit. Hæc vſque ad hiemem vario euentu in Thracia geſta. Extremo anno Lentienſis Alemaniæ populus Rhætiis finitimus, violato fœdere, limites per fallaces diſcurſus irrupit, quòd ſciret, Gratianum vocatu Valentis ad tumultus Thraciæ compeſcendos iter inſtruere. Valente inde VI, & Valentiniano II Auguſtis conſulibus, Celtæ, ac Petulantes, ſtrenui 378
apud Romanos tum eo nomine militiæ ordines, cum Rhenum hiberno tempore peruium traieciſſent, Februario menſe non ſine magna clade Lentienſes auerterunt. Pòſt autem vbi cognouere, magnam Germanici exercitus partem iam in Illyricum eſſe præmiſſam, elati vehementius cum XL millibus hominum in fines Romanos ſe intulerunt. Ob id Gratianus, legionibus, quas in Pannoniam deſtinauerat, reuocatis, aliiſq; quas apud ſe retinuerat, aduocatis, Nannieno, & Mellobaudi ducibus, & regi Francorum bellum Lentienſe commiſit. Hi profecti ad hoſtes, prœlium clariſſimum apud Argentariam iniuerunt. in quo tanta virtute, tantaq; felicitate pugnarunt, vt non ſolum regem hoſtium vita eiecerint, ſed omnes etiam, præter quinque millia, quæ nemorum denſitate tecta euaſerunt, occidione occiderint. Qua victoria parta, Gratianus, Rheno tranſmiſſo, in ipſam Lentienſium regionem inuaſit. quos, cum ſe in montes retruliſſent, inſectatus, pugnauit vſque ad noctem magno vtriuſque partis exitio. inde ad alios montes multo celſiores, quos ſalutis cauſſa inſederant, cum veniſſet, eam illis neceſſitatem impoſuit, vt pacem obſidibus dandis petierint. neque alia per hos annos ex Germanis illuſtrior victoria eſt relata. Poſthæc Gratianus ex Gallia digreſſus per caſtra, quibus Arboris felicis nomen eſt, in Thracias properauit. Per eoſdem etiam dies Valens III Kal. Iunij ex Syria venit Conſtantinopolim, haud æquis admodum animis à ciuitate acceptus. Nam Gotthi, qui Thraciam diripuerant, ſuburbia etiam Conſtantinopolis, procurſione facta, vaſtare inſtiterant, quòd nullis copiis vrbem teneri audiſſent, quæ ſuum impetum propulſarent. Itaque populus grauiſſime de Valente loquutus fuerat, quòd barbaros in prouinciam accepiſſet, neque vrbem ab illorum immanitate defenderet. Quare, cum equeſtres ludi ederentur, omnes clamorem aduerſus Imperatorem ſuſtulerunt, ſeq; , ſi arma ſibi darentur, bellum à mœnibus propulſuros, iactarunt. Itaque Valens III Idus Iunij vrbe exceſſit, malum minatus ciuibus, ſi victor rediſſet. (erat autem non ſolum præſenti contumelia, ſed etiam ſuperiore ad Procopium defectione permotus.) ac pedeſtrium copiarum curam à Traiano ad Sebaſtianum traduxit, ſingularis in re militari peritiæ virum, modo ex Occidente profectum. atque ita ad Melanthiada villam Cæſarianam profectus, militem omnis officij, & comitatis genere colere inſtitit. Interim Gotthi, aduentu Valentis cognito, auctis caſtris, circa Berœam, & Nicopolim conſederunt. Quod vbi Sebaſtianus audiuit, aduerſus eos cum trecentis peditum millibus Hadrianopolim prouolauit. & ſequenti nocte prædatorios circa Hæbrum hoſtium globos adortus, omnes præter paucos, quos pedum pernicitas abſtulit, interemit, & prædam ingentem recepit. Hac de cauſſa Fritigernus veritus, ne ſuus conſumeretur exercitus, vniuerſos ad Cabylem oppidum reuocauit. atque inde in latas regiones deduxit, ne aut fame, aut inſidiis laboraret. Interim Gratianus in Pannoniam iniit, ac Danubio delatus Bononiam, Sirmium introiuit. & poſt quattriduum per idem flumen ad Martis caſtra, febribus interpoſitis conflictatus, deſcendit. in quo tractu repentina Alanorum incurſione tentatus ſequentium non paucos amiſit. Valens inuidia rerum à Gratiano, & Sebaſtiano geſtarum accenſus, ingentem exercitum à Melanthiade mouit, &, ne commeatibus importandis hoſtes itinera clauderent, equites, pedites, & ſagittarios, ad anguſtias occupandas immiſit. triduóque proximo Gotthis Nicem magna manu pergentibus obuiam prodiit, ac prope ſuburbanum Hadrianopolis venit, ibique vallo ſe, ac ſudibus, & foſſa firmauit. Interim Richomeres domeſticorum Comes à Gratiano cum litteris eius aduenit, quibus maturum aduentum ſuum ſignificabat, &, vt ſe expectaret, nec ſolum tanto ſe periculo obiiceret, obſecrabat. De qua re cum in

conſilio ſententiæ dicerentur, atque alij extemplo confligendum, alij Gratianum cum Gallicano robore expectandum cenſerent, vicit eorum ſententia, quibus Gratianum non expectandum eſſe placuit, ne victoriæ iam pene partæ particeps adoleſcens Germanica victoria glorioſus euaderet. Dum autem neceſſaria ad prœlium comparantur, presbyter quidam Chriſtianus à Fritigerno legatus ad Valentem acceſſit, ac nomine Fritigerni petiit, vt ſibi, ſuiſque patria pulſis habitanda Thracia cum omni pecore traderetur, & pax cum Gotthis perpetua firmaretur; proprio vero, tanquam amicus, monuit, nunquam Gotthorum populum ad has conditiones deſcenſurum, niſi armatum cis exercitum oſtentaret, & terrore Imperatorij nominis intentato, eos pernicioſo pugnandi ſtudio deterreret. Poſtridie vero, qui fuit ante quintum Idus Auguſti, Valens ſub lucem, impedimentis, & ſarcinis apud Hadrianopolim cum cuſtodia idonea collocatis, (nam theſaurus regius intra vrbem erat,) ſigna propere mouit, ac decurſo viæ ſpacio confragoſo, illuceſcente die, hoſtium carpenta in ſe diſpoſita vidit. Quo facto, ſubito & ipſe aciem cœpit inſtruere. dextro autem cornu equitum præpoſito, dum ſiniſtrum explicat, Gotthi ſtrepitu armorum perterrefacti, iterum legatos de pace miſerunt, quorum vilitatem Imperator aſpernatus, optimates ad ſe mitti poſtulauit. moras autem illi de induſtria inniciebant, vt equites ſui ad tempus redirent, & miles Romanus calore debilitatus æſtiuo liqueſceret, ardentibus circum campis, quibus dedita opera ignem intulerant. quod malum grauis etiam hominum, iumentorúmque inedia onerabat. Interea Fritigernus caduceatorem miſit, petens nobiles aliquot ad ſe obſides mitti. iuſſusq; ire Equitius reſpuit, quia ſemel captus, atq; elapſus a Dibalto, iuſtam eorum iracundiam formidabat. Richomeres autem ſponte perrexit. Ceterum, cum ad vallum appropinquaret, ſagittarij, & ſcutarij, quos Baturius Iberus regebat, cupiditate elati, prœlium inierunt. Quod vbi Gotthorum equitatus, qui cum Alatheo, & Saphrace erat, animaduertit, continuo & ipſe in medios hoſtes prorupit. atque ita ſtrenue ab vtraque parte concurſum eſt. ſeq; inuicem, tanquam vndæ, impellere acies inſtiterunt. Dextrum cornu Romanorum, cum ad plauſtra vſque penetraſſet, atque à reliquo equitatu deſtitutum eſſet, incumbentibus Gotthis, oppreſſum eſt. Pedeſtris autem acies denſatis vſque adeo inter ſe manipulis erat, vt nec mentum exerere, nec manus reducere poſſet. tanto vero oppleta puluere omnia erant, vt proſpiciendi cœli facultas adempta eſſet. ex quo factum eſt, vt tela nec prouideri poſſent, cum deſtinato caderent, nec vitari. &, vbi Gotthi immenſis agminibus effuſi, iumenta, & viros propellere, & proculcare cœperunt, nec locus ad receptum laxari, neque ratio ad euadendum propter confertos iniri ordines quiret. Hinc Romani ira inflammati, abiectis pilis, gladiis, & ſecuribus rem agere inſtituerunt. tum vero Gotthos vidiſſes aut ſucciſo poplite, aut amputata dextera, aut ſuffoſſo latere fremere, & in ipſa prope morte minari, ac truces oculos circumferre. ad extremum tamen Romani ſiti, inediaq; confecti, vrgente Gotthorum pondere, inclinarunt, ac palam ſeſe fugæ mandarunt. Qua re animaduerſa, Valens per cadauerum aceruos ad lancearios, & mattiarios confugit, qui fixis corporibus ſteterant inconcuſſi. quo viſo, Traianus exclamat, ſpem omnem abſumptam, ni deſertus ab armigeris Valens aduentitio tegeretur auxilio. quo audito, Victor Comes Batauos in ſubſidiis locatos ad Valentem raptim ducere voluit, ſed, inuenro nemine, retro abiit. eademq; ratione Richomeres, & Saturninus ſemet periculo exemerunt. Gotthi occaſione vſi, Romanos inſequuti, facile conciderunt, ac cumulos cadauerum cõſtruxerunt. huic cladi nox tandem modum impoſuit. Valens primis tenebris lethali ſagittæ ictu ſaucius ex acie ceſſit, neq; poſtea apparuit. Fama obtinuit, eum cum candidans, & ſpadonibus paucis ad agreſtem quandam caſam eſſe delatum, ibiq; ab ignorantibus hoſtibus, quis eſſet, circumſeſſum, &, quòd irrorumpere non poſſent, admotis ſarmentis, & ſubiecta flamma ipſum cum domo eſſe combuſtum. Periere etiam illuſtres viri multi. inter quos excelluit Traianus, & Sebaſtianus, & cum iis triginta quinque tribuni Vacantes, & numerorum rectores, & Valerianus, atque Equitius, quorum alter Stabulum, alter Palatium curabat. item Promotorum tribunus Potentius, ac denique vix tertia

pars

pars euaſit exercitus. neq; vlla Romanis poſt Cannenſem exitialior accidit pugna. Obiit Valens anno ætatis quinquageſimo, Imperij tertiodecimo. Hac victoria potiti Gotthi, poſtridie Hadrianopolim, vbi theſauros aſſeruari regios audiebant, petiuerunt, horaq́; diei quarta cinctam vrbem validiſſime oppugnarunt, ac tandem, certamine ab imbre dirempto, ſeſe in caſtra plauſtris vallata receperunt. ac, legato in vrbem miſſo, ciuibus incolumitatem, ſi ſe dedidiſſent, ſpoponderunt. Legato ire non auſo, litteras Chriſtianus quidam pertulit. Quibus lectis ciues eò alacrius ad vrbis defenſionem incubuerunt. Itaque reliquum diei, ac noctem inſequentem in parandis operibus conſumpſerunt. portæ ſilicibus magnis obductæ. mœnium partes infirmæ munitæ, & loca ad emittenda tela aptata, & ſufficiens aqua collecta. Ob id Gotthi euentus belli varios animo volutantes, cum fortiſſimum quenque ex ſuis ſauciari, cædiq́ue viderent, eiuſmodi conſilium inierunt. quippe candidatos aliquot, qui pridie ad eos defecerant, pellexere, vt ſimulata fuga ſe intra muros ſuſcipi curarent, receptiq́ue quandam partem vrbis incenderent. vt, occupata in reſtinguendo incendio ciuitate, vrbs ſine defenſoribus remaneret. perrexere candidati, & ſe tanquam Romanos recipi petiere. Recepti vero, interrogatiq́ue ſuper conſiliis hoſtium cum variaſſent, in quæſtionem abrepti, capite pœnas dederunt. prœlio inde inſtaurato, ſuperior quoque Romana res fuit. &, quia nullo ordine, ſed per procurſus, & globos pugnabatur, conuerſo in veſperam die, ad tentoria redierunt, ſemetipſos imprudentiæ accuſantes, quòd non, auctore Fritigerno, obſidionis incommoda declinaſſent. conſumpta inde in curandis vulneribus nocte, poſtridie conſiliis agitatis Perinthum occupare ſtatuerunt. atq; itineribus lentis, populationibus, & incendiis omnia permiſcentes, nullo reſiſtẽte, eo peruenerunt. verum Hunnis, Alaniſq́; permiſti, vrbe non tentata, agrum opimum vaſtaſſe ſatis habuerunt. inde cum ſe Conſtantinopolim contuliſſent, ſuburbium demoliri cœperunt. At populus damno, & indignitate permotus, ſua ſponte egreſſus, hoſtibus obuiam ſeſe tulit, ſingulis, quod occurrebat, armorum loco arripiẽtibus. Dominica vero Valentis vxor omnibus, qui egrediebantur, ſtipendium ex ærario miniſtrauit. Sarraceni etiam aliquot à Mauia regina auxilio antè miſſi inſignem operam præſtiterũt. Itaq;, prœlio commiſſo, Gotthi recedere ab vrbe compulſi, per latiſſimos Thraciæ, Mœſiæ, Daciæ, & primos Pannoniæ campos diffuſi ſic profana, ſacraq́; omnia infeſtis non tam armis, quàm animis peragrarunt, vt nemo neque inermis, neq; armatus ex vrbibus exire, aut ex præſidiis erumpere aut ad pugnam, aut ad res neceſſarias obeundas auderet. Valente inde, eo, quo dictum eſt, modo extincto, ſumma rerum ad duos Auguſtos redacta eſt, ambos ad tantum tuendum faſtigium immaturos. Nam Gratianus annos viginti, Valentinianus vix tredecim attingebat. Ceterum Gratiani egregia ſupra ætatem & animi, & conſilij indoles facile ipſam prope ruentem remp. fulſit. Etenim certior accepta de clade factus à Victore magiſtro equitum, qui ex acie cum paucis elapſus, in Macedoniam, atq; inde in Pannoniam venerat, haudquaquam animo defecit, ſed confeſtim Sirmium profectus, opportuna inire conſilia de retinendo Orientis Imperio cœpit. Quibus explicatis, primum omnes vndiq; copias accerſiuit, ac procurſantes quacunq; barbaros, aut coercere, aut certe ſuſtinere contendit. Cum autem ducis inopia, tam multis amiſſis, laboraret, oculis in omnes, qui ſupereſſent, conuerſis, iuuenem Theodoſium, cuius ſuprà meminimus, ex Hiſpania euocauit, virum bello, paceq́; præſtantem, & multis rebus fortiter, proſpereq́; geſtis inſignem; verum factione paucorum in Hiſpania tum, vnde genus trahebat, tanquam in exilio voluntario, commorantem. Inde, animo ad Orientem ordinandum collato, quòd à Valentis fide alieniſſimus eſſet, epiſcopos omnes, quos ille religionis cauſſa exilio deſtinarat, exemit. legemq́;, qua ſtatus Arrianorum primũ tentari cœptus eſt, tulit, vt præter Manichæos, Photinianos, & Eunomianos, quam quiſq; religionem vellet, pro arbitrio coleret. &, quamuis maximo bello diſtrictus tot millibus barbarorum, quibus Iſtri ora prætexebatur, vndiq; inſultantibus, conſularia comitia habuit, quib. Auſonium Burdigalenſem, poetam, præceptorem ſuum, grati animi cauſſa cum Olybrio conſulem declarauit. atq; ita ad illum vſq; in Galliam ſcripſit: *Cum de conſulibus in annum*

creandis ſolus mecum volutarem, vt me noſti, atq; vt facere debui, vt te velle ſciui, conſilium meum ad Deum rettuli. eius auctoritati obſequutus, te conſulem deſignaui, declaraui, & priorem nuncupaui. trabeam palmatam tibi miſi, in qua Diuus Conſtantius pater noſter intextus eſt. ſolui, quod debui, & adhuc debeo, quod ſolui. Vbi vero Theodoſius venit, eum præeſſe rei militari in Oriente iuſſit. Sunt qui Theodoſium, accepta præfectura, rem cum barbaris geſſiſſe, eoſque ſummo profligaſſe prœlio, ſcribant. Quod ſi verum fuit, miror, id à Zoſimo, & à Latino Pacato omnes ad laudandum eum anſas diligentiſſime conquirente, fuiſſe omiſſum. Quod inter omnes conuenit, Gratianus cum videret, remp. innumerabilibus malis ægram, ac potius exanimatam iacere, barbaris nationibus Romanis prouinciis aliquando tandem velut inundatione aliqua ſuperfuſis, cumq; ſe bello Germaniæ in Gallia irretitum reuocari, fratrem propter ætatem ad nullũ adhuc militare munus idoneum eſſe, animaduerteret, quòd ſuis careret, alienum, cui Orientem committeret, ſibi aſciuit. Itaque principio an-
379 ni, quo Auſonius, Olybriusq; conſules, & Hypatius præfectus vrbis fuerunt, XVIII Kal. Februarias, cum adhuc Sirmij eſſet, conuocatis optimatibus, in Comitium venit. ac palam præſentem Theodoſium alloquutus ipſi ſe committere velle Orientem oſtendit. cui Theodoſius gratias egit, atque honorem, cuius magnitudinem ſuſtinere non poſſet, verbis, quoad potuit, à ſe auertit. Verum Gratianus in bene cœpto perſiſtens, illum, licet reluctantem, Auguſti nomine inſigniuit. Itaq; in oratione pòſt ad ipſum dicta, Latinus Pacatus ſic diſſeruit: *Illud præ ceteris mirum, quòd cum omnia faceres, vt imperare deberes, nihil tamen faciebas, vt imperares. Argumento eſt ille dies communis boni auctor, quo tu, cum ad ſuſcipiendam remp. vocabaris, oblatum Imperium deprecatus es, nec dans ſpeciem tantum, vt cogi videreris, ſed obnixe, & diu, & velut impetraturus, egiſti. quippe aberat cauſſa fingendi. non enim te princeps ſolus, & domi. & tanquam tentaret, ambibat, ſed publice, & in Comitio, & vt aliud iam facere non poſſet.* Atque, his actis, Gratianus, cum Alemanos per abſentiam ſuam, ſuperato limite, in Galliam incurriſſe audiret, relicto Sirmij Theodoſio, per Venetiam, & Rhætiam in Galliam eximia celeritate ſe retulit. Treuiros reuerſo, (nam inde Nonis Aprilis ad Hypatium præfectum vrbis ſcripſit,) Auſonius conſul multis verbis gratias egit, quòd ſe conſulem ordinarium effeciſſet. quam orationem multis de rebus in manus ſumere, eſt vtile. Inde Alemanis è Gallia depellendis diligenter opera eſt impenſa. ſed rei bene geſtæ memoria apud veteres incomperta. Nam Ammianus, cui hæc colligere curæ fuit, ſuam in morte Valentis hiſtoriam terminauit. Theodoſius, profecto in Galliam Gratiano, Sirmio Theſſalonicam adiit, vrbem portu munitam, & bello Thraciæ inferendo in primis idoneam. Ibi nouum Imperium ante omnia ordinare inſtituit. nam pro duobus militiæ magiſtris amplius quinque fecit, & præfectos alarum, turmarúmque, & tribunos numerorum multiplicauit. inde aulæ, caſtrorúmque diſciplinam, quæ deprauata erat, correxit. Etenim, vt Pacatus dixit, non contentus ipſe vltro vitia reieciſſe, alienis vitiis corrigendis curam adiecit. Et quia vel diuturna Orientis conſuetudine, vel ſuperiorum principum remiſſione tãtus quoſdam luxus infecerat, vt adulta laſciuia haudquaquam facile videretur obtemperatura medicinæ, ne quis ſe pati iniuriam putaret, à ſe voluit incipere cenſuram. & impendia Palatina minuendo, nec ſolum abundantem ſumptum reiiciendo, ſed vix neceſſarium vſurpando, quod natura difficillimum eſt, emendauit volentes. Nam ſuperiores Imperatores parum ſe lautos putabant, niſi luxuria vertiſſet annum, niſi hibernæ poculis innataſſent roſæ, niſi æſtiuam in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent. Eorum gulæ anguſtus erat noſter orbis. namque appoſitas dapes non ſapore, ſed ſumptu iudicabant. illis demum cibis acquieſcebant, quos extremus Oriens, aut poſitus extra Romanum Imperium Colchus, aut famoſa naufragiis maria miſiſſent. quin & infami ſæpe delectu ſcripti in prouinciis aucupes, ductæque ſub ſignis venatorum cohortes militauere conuiuiis. cuiuſdam etiam principis non prandia ſæpe, ſed fercula ſeſtertium millies æſtimata precium equeſtrium patrimoniorum traxerunt. Theodoſius autem modico, ac caſtrenſi cibo ieiunia longa leniuit. aulam omnem laboris, patientię, & frugalitatis exemplis adeo inſtruxit, vt nemo vnus inueniretur,

qui

qui auderet ad penum regiam flagitare remotorum litrorũ piſcem, peregrini aëris volucrem, alieni temporis florem, verum epulas ſuas menſis communibus parciores tempeſtiuis fructibus locorum inſtruxit. Optimos inde viros delegit, quibus prouincias, quibus militaris rei ſummam, quibus conſilia ſua arcana commiſit. Inter ceteros autem magiſtrum vtriuſq; militiæ Maiorianum legit, auum maternum Maioriani, qui poſtea Imperauit. de quo Sidonius:

Theodoſius quo tempore Sirmij
Auguſtum ſumpſit nomen, per vtramque magiſtrum
Militiam ad partes regni venturus Eoas,
Maioranum habuit.

Diſciplina emendata, ducibusq; delectis, Gotthicum inde bellum ſibi aggrediendum putauit. neq; enim decorum, aut vtile arbitrabatur, barbaros pati diutius Imperio inſultantes. Proſper, Marcellinus, & Victor Alanos, Hunnos, Gotthos, & Scythas magnis, multisq; prœliis hoc anno victos fuiſſe produnt. quomodo vero bellum adminiſtratum ſit, non adiiciunt. Zoſimus autem rem hac ratione confectam refert. Gotthi, inquit, & Taifali, qui & prioribus annis, & paulo antè, Iſtro tranſmiſſo, in Thraciam penetrauerant, occupatis oppidorum agris, tanta cum inſolentia vagabantur, vt nemo eis ex præſidiis occurrere auderet. Hos autem perdendi Theodoſio talis demum oblata occaſio eſt. Erat apud eum Modares regio apud Scythas ſanguine ortus, ſed propter fidelem nauatam Romanis operam imperio ab eis militari ornatus. Hic, cum imprudentibus Gotthis, magnã militum manum in colle quodam haberet, atq; hoſtes in campis temulentos, ac prope ſecuros iacere per exploratores didiciſſet, ex improuiſo cum ſuis deſcendit, atq; imparatos adortus pleroſq; aut vulneribus, aut morte affecit. viris autem deletis, in mulieres, & pueros impetus factus, plauſtrorum quattuor millia capta. ex quo quantus aut captiuorum, aut cæſorum fuerit numerus, coniici poteſt. Ita Theodoſius eodem tempore Orientem & accepit, & conſeruauit. vnde dixit Claudianus Honorium Imperatorem appellans, & de patre Theodoſio loquens:

Vnus tot funera contra
Reſtitit, extinxitq́, faces, agroſq́, colonis
Reddidit, & lethi rapuit de faucibus vrbes.
Nulla relicta foret Romani nominis vmbra,
Ni pater ille tuus iam iam ruitura ſubiſſet
Pondera, turbatamq́, ratem, certaq́, leuaſſet
Naufragium commune manu. Sic traditur illi,
Seruaturq́, Oriens.

Ceterum Sozomenus Gotthos, obſidibus datis, in amicitiam receptos, Synæſius vero in belli, ciuitatis, honorum, & agrorum Romanorum ſocietatem acceptos tradit. ſiquidem in oratione ad Arcadium Aug. ita inquit: *Scythæ nuper non venerunt arma inferentes, ſed preces porrigentes, cum ex ſuis ſedibus pulſi eſſent. Cum autem humanitatem Romanorum, non arma experti eſſent, inſolentia euecti beneficium corruperunt. quo nomine Theodoſio patri tuo aduerſus ipſos armato cum pœnas dediſſent, iterũ ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices vna cum vxoribus ſuis ad pedes eius procubuerunt. ille vero ſupplices excitauit, belli ſocios aſciuit, ciuitate donauit, honores omnes communicauit, & partem agri Romani attribuit.* Zoſimus autem omnibus, qui trans Iſtrum habitabant, poteſtatem tranſeundi tradit feciſſe, eoſq; aut in numeros militares rettuliſſe, aut agriculturæ exercendæ adhibuiſſe. vnde etiam Pacati vox illa manauit: *Dicamne receptos ad ſeruitium Gotthos caſtris tuis militem, terris ſufficere cultorem?* Ceterum, cum cateruatim tranſirent, multitudinẽ eorum formidans, partem in Ægyptum tranſmiſit, atq; alios ex Ægypto in Thraciam euocauit. ceteris vero optionem dedit, vt in patriam ſe reciperent, ac pro ſe alios Romanis numeris aſcribendos mitterent. Quam confuſionem conſpicati Gotthi, vt qui de rebus omnibus per populares ſuos transfugas fierent certiores, derepente flumen traiecerunt, ac, nemine prohibente, in Macedoniam vſque procurrerunt, noctéq; ſumma ad caſtra Imperatoris igne accenſo conſpicua, dum à transfugis, contenderunt, atque ita, prœlio cum Romanis

commiſſo, cum Theodoſius euaſiſſet, inde ſe in Macedoniam, ac Theſſaliam effuderunt. ac mox, ne tentatis quidem oppidis, cum ingenti præda ſe receperunt. Quibus profectis Theodoſius, ne qnid in poſterum incommodi pateretur, oppida omnia, quæ muris ſepta erant, præſidiis confirmauit. ac de rebus omnibus Gratianum admonuit. Eodem anno Valentinianus venit Aquileiam, atque inde III Nonas Iulias ad Heſperium præfectum prætorio ſcripſit, vt licet omnes mercatores ſpectaret luſtralis auri depenſio, clerici tamen intra Illyricum, & Italiam in denis ſolidis, intra Gallias in quinis denis immunem vſum conuerſationis haberent. Aquileia inde cum Iuſtina matre proceſſit Sirmium, fortaſſe ad Pannoniam ab incurſionibus barbaricis defendendam. Quo eodem Ambroſius quoque epiſcopus Mediolanenſis aduenit ad Anemnium epiſcopum Catholicum conſecrandum. Ibi tum primum Iuſtina odium ſuum aduerſus Ambroſium acrem Arrianorum hoſtem effudit. ſi quidem, conuocata populi multitudine, ipſum eccleſia deturbare contendit. cuius auctoritate fulta virgo Arriana facinus inauditæ audaciæ perpetrauit. Nam Ambroſium in tribunal progreſſum, prehenſa veſte, ad partem traducere mulierum ſtuduit. vt ab iis cæſus de eccleſia pelleretur. cui ille dixit: Et ſi ego indignus tanto ſacerdotio ſum, tibi tamen non conuenit, manum ſacerdotij iniicere. quare debes Dei iudicium extimeſcere, ne quid tibi aduerſi contingat. Quod dictum triſtis euentus proxime eſt conſequutus. nam poſtridie virgo vitam amiſit. Sub hoc tempus in Hiſpania vetus Gnoſticorum hæreſis inſtaurata eſt, qui, vt S. Leo ſcripſit, non contenti eorum recipere falſitates, qui ab euangelio Chriſti ſub Chriſti nomine defecerunt, tenebris etiam paganitatis immerſi ſunt, vt per magicarum artium profana ſecreta, & mathematicorum noua mendacia religionis fidem, morumque rationem in poteſtate dæmonum, & effectu ſiderum collocarent. Huius peſtis auctor fuit Priſcillianus, homo nobili loco natus, diues, acer, diſertus, multa lectione eruditus, ad diſſerendum promptus. Is, vbi doctrinam hanc eſt aggreſſus, multos nobilium, pluresque populares oratione, ac blanditiis allexit in ſocietatem. quin etiam mulieres nouarum rerum cupidæ lubrica fide, & curioſo ad omnia ingenio cateruatim ad eum confluxerunt, ac demum epiſcopi Inſtantius, & Saluianus eum receperunt. Quam rem compertam Higinus Cordubenſis epiſcopus ad Idacium Emeritenſem epiſcopum rettulit. qui vltra, quàm oportuit, Inſtantium, ſocioſq; laceſſens malos exaſperauit potius, quàm compreſſit: vt Seuerus ſcriptum reliquit. Inſequentis anni principio, qui à Chriſto
380 nato CCCLXXX Gratianum Auguſtum quintum, & Theodoſium Auguſtum conſules habuit, Theodoſius Theſſalonicæ morbo grauiſſimo conflictatus eſt. Itaque, cum ipſe ſibi diffideret (quòd nondum fecerat) ſacro ſe tingi lauacro voluit, &, cum Acholium Theſſalonicenſem epiſcopum rectæ fidei eſſe, compertum haberet, ſacram ab illo ablutionem accepit. Ab illo inde die ſe hæreſis Arrianæ oppugnatorem, Nicænæ vero fidei defenſorem acerrimum præſtitit. Itaque cum Conſtantinopolim vna cum Oriente turpi maculatam errore æquo ferre animo non poſſet, III Kal. Martias edictum ad populum Conſtantinopolitanum miſit in hæc verba: *Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit temperamentum, in tali volumus religione verſari, quam Diuum Petrum apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio vſque ad nunc ab illo inſinuata declarat. quamque pontificem Damaſum ſequi claret, & Petrum Alexandriæ epiſcopum, hoc eſt, vt ſecundum apoſtolicam diſciplinam, euangelicamq; doctrinam patris, & fily, & Spiritus ſancti vnam deitatem ſub parili maieſtate, & ſub ipſa trinitate credamus.* Barbari, poſtquam Theodoſium morbo periculoſo implicitum rei militari vacare non poſſe ſenſerunt, continuo ex Mœſia, Thraciaq; progreſſi, ſeſe populabundi in proximas prouincias Pannoniam, & Macedoniam effuderunt. Quibus de rebus Gratianus certior factus, Baudonem, & Arbogaſtem, homines genere Francos, ſed rei militaris peritiſſimos, ac mox Vitalianum cum exercitu miſit. Ex quibus Baudo, & Arbogaſtes Gotthos in Macedonia, Theſſaliaque populantes inuaſerunt, ac relicta præda, in Thraciam ſe recipere compulerunt. Vitalianus vero Fritigernum ex Achaia, & Epiro, Alatheum, & Saphraceem ex Pannonia deturbauit, ac fœdus cum eis Gratiani nomine icit. His geſtis, Theodoſius è morbo tandem

dem emerſit. Vbi vero, quæ acta cum barbaris erant, cognouit, rata omnia habuit,
ac demum Conſtantinopolim, quo iampridem vocabatur, proceſſit, & magno ci-
uitatis occurſu exceptus VIII Kal. Decembris vrbem de Gotthis, Scythiſq; trium-
phans iniuit. Verſis inde ad ordinandā ciuitatē conſilijs, nihil potius habuit, quàm
vt labem Arrianam elueret. Itaq; poſt biduum Demophilum, qui Arrianorum ec-
cleſiam obtinebat, poſtquam in propoſita permanere ſententia ſenſit, vrbe exire
cum omnibus Arrianis præcepit. atq; eccleſias eorū Catholicis tradidit, anno qua-
drageſimo, poſtquā ab eis fuerant occupatæ. Legem etiā, teſte D. Auguſtino, tulit,
vt epiſcopus, clericuſue in hæreſi deprehenſus denis libris auri multaretur. Cum
autem Demophilus extra vrbem iniuriam ad conuocatam multitudinē quererě-
tur, ac pleriſq; res digna videretur, quę generalis Concilij ſententia conſtitueretur,
Theodoſius, vt omnes ex Oriente hæreſes exterminaret, Concilium Conſtantino-
polim in inſequentem annum indixit. Eodem anno Gratianus Treuiris VIII kal.
Februarias corpori nauiculariorum delatam à diuo Conſtantino, & Iuliano princi-
pibus equeſtris ordinis dignitatem firmauit. & cum Alemanis Rheni limitem in-
curſantibus depugnauit. Valentinianus vero VIII Kal. Maij Mediolano ad Pauli-
num præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Mulieres, quæ ex viliori ſorte progenitæ ſpectaculorum
debentur obſequiis, ſi ſcenica officia declinarint, ludicris miniſteriis deputentur. quas nec dum
tamen conſideratio ſacratiſſimæ religionis, & Chriſtianæ legis reuerentia ſuæ fidei mancipauit.*
In Hiſpania poſt multa inter epiſcopos certamina conuentus apud Cęſaream Au-
guſtam eſt conuocatus. cui etiam Aquitaniæ epiſcopi interfuere. Verum, hæreti-
cis iudicio ſe committere non auſis. in abſentes lata ſentētia, damnatiq; Inſtantius,
& Saluianus epiſcopi, Elpidius, & Priſcillianus laici. Additum eſt etiam, vt ſi quis
damnatos in communionem recepiſſet, ſciret, in ſe eandem ſententiam eſſe pro-
mendam. Ithacio Soſſubenſi epiſcopo negotium datum, vt decretū epiſcoporum
omnibus indicaret, maximeque Higinum communione ſeiungeret. qui, cum pri-
mus omniū palam inſectari hęreticos cœpiſſet, poſtea turpiter deprauatus in com-
munionem eos recepiſſet. Syagrio inde, Eucherioq; conſulibus, & Valeriano præ- 381
fecto vrbis, Athanaricus rex Teruingorum, qui, vt ſuprà rettulimus, in Thraciam
nō tranſierat, quòd ſe religione impediri, ne Romanum ſolum attingeret, aſſerue-
rat, patria à ſuis expulſus, menſe Ianuario Conſtantinopolim venit, atq; à Theodo-
ſio comiter, ac benigne exceptus eſt. Is, cum vrbem inuiſeret, atq; intentis oculis v-
niuerſa luſtraret, in magnam Romanæ potentiæ admirationē adductus dixit: Deus
profecto terrenus ipſe eſt Romanus Imperator; quiſquis aduerſus eum manum ſu-
ſtulerit, ipſe ſui ſanguinis reus erit. Neq; ita multo pòſt vita ceſſit. funus eius pom-
pa ſplendidiſſima Theodoſius celebrauit, atq; ipſe ei quoque honoris cauſſa præi-
uit. Hoc Ammiano maxime auctore tradimus, qui ita ſcribit: *Athanaricus proxi-
morum factione genitalibus terris expulſus, Conſtantinopoli fatali morte deceſſit, & ambitio-
ſis exequiis ritu ſepultus eſt noſtro.* Eo mortuo, Teruingi ſeſe Theodoſio bonitatem
eius admirati dediderunt, ac pro illo ſe militaturos, ac limite cuſtodiendo aliorum
incurſiones propulſaturos promiſerunt. id fœdus inde per annos prope viginti ſer-
uatum. Theodoſius autē Concilio, quod indixerat, operam dedit. Conuenere ex
Catholicis epiſcopi centum quinquaginta, ex Macedonianis triginta ſex menſe
Maio. In primis autem affuerunt Timotheus Alexandriæ epiſcopus, Cyrillus Hie-
roſolymorum, & Meletius Antiochiæ. vacabat enim eccleſia Conſtantinopolita-
na, quòd Gregorius Nazianzenus, qui Catholicam Eccleſiā contra Demophilum
Arrianum per biennium tenuerat, Nazianzum proxime ſe receperat. Præcipua
cura fuit, vt Macedoniani ad Catholicorum partes redirent. nam poſt edictū Gra-
tiani, quo liberam religionis fecerat poteſtatem, iterum ab eis defecerant verum
inanis omnis conatus cecidit. Cum ſe facturos negaſſent, vt Conſubſtantiale ſenti-
rent, vrbe exire iuſſi ſunt. Inde, cum de eccleſia Conſtantinopolitana relatum eſ-
ſet, Nectarius vir ſenatorius, ac præfectura fungens, & adhuc catechumenus à po-
pulo propter virtutis opinionem ad eum honorem euectus, ac mox ab epiſco-
pis conſecratus eſt. Illo inde cum ceteris aſſidente, decretum factum eſt, vt
epiſcopus Conſtantinopolitanus proximas poſt Romanum ſedes haberet. is

honos dignitati regiæ vrbis viſus eſt conuenire. Nicæni inde Concilij fides confirmata, ac filium patri conſubſtantialem eſſe, ſtatutum eſt, Arrianique repulſi. Inde Macedonianorum hæreſis condemnata, qui Spiritum ſanctum creaturam eſſe dicebant, non aliter atque Arriani filium. Fidesque de Spiritu ſancto conſtituta, in qua ipſum non creatum eſſe, ſed procedere, decretum eſt, & cetera, quæ in Symbolo de gloria, & honore Spiritus ſancti dicuntur. Iam vero damnati etiam Sabelliani ſunt, qui vnam tantum Trinitatis perſonam faciebant, & Apollinariſtæ, qui Verbum in homine ratione carente habitaſſe, & loco mentis verbum ipſi animæ affuiſſe dicebant. Hæc in hunc modum ab epiſcopis decreta vbi Theodoſius comperit, Heracleæ III Kalend. Auguſti ſic edixit: *Epiſcopis tradi omnes eccleſias mox iubemus, qui vnius maieſtatis, atque virtutis patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum confitentur, quos conſtabit communi Nectarij epiſcopi Conſtantinopolitanæ eccleſiæ eſſe ſociatos, itemque Timothei Alexandrini, Cyrilli Hieroſolymitani, & Meletij Antiocheni. omnes autem, qui ab eorum fidei communione diſſentiunt, vt manifeſtos hæreticos ab eccleſiis expelli, neque his penitus poſthac obtinendarum eccleſiarum facultatem permitti, vt veræ, ac Nicænæ fidei ſacerdotia caſta permaneant.* Vt autem Theodoſius ad extirpandas hæreſeos Arrianæ reliquias Concilium Conſtantinopoli ex Orientalibus habuit, ſic Gratianus Aquileiæ haberi iuſſit ex Occidentalibus. conuenere ex Italia, Gallia, & Pannonia epiſcopi, atque Gallorum, & Afrorum legati. fuere autem ex Italia Valerianus Aquileienſis, Ambroſius Mediolanenſis, Euſebius Bononienſis, Limenius Vercellenſis, Sabinus, Placentinus, Philaſter Brixianus, Baſſianus Laudenſis, Heliodorus Altinas, Exuperantius Derthonenſis, Diogenes Genuenſis, & Anemnius Sirmienſis, quem conſecratum fuiſſe ab Ambroſio diximus. quorum pleriq; poſt mortem in ſanctorum Confeſſorum relati numerum adhuc magna ab his ciuitatibus religione coluntur. tulit enim hæc ætas ingentem numerum ſanctorum apud Italos epiſcoporum. quos, vt ſcribit Ammianus, tenuitas edendi, potandique parciſſime, vilitas indumentorum, ſupercilia humum ſpectantia perpetuo numini, veriſque eius cultoribus vt puros commendauit, & verecundos. Hoc Concilio duo epiſcopi Palladius, atque Secundianus cum Arrianis facere deprehenſi, iique magna altercatione conuicti, atque damnati ſunt. Nonis Septembris acta ad Gratianum ſunt miſſa. Damaſus epiſcopus, cum acta Concilij Conſtantinopolitani accepiſſet, Syluestrum imitatus, qui Concilium Nicænum Romæ probarat, & hoc ſibi excutiendum putauit. atque ob eam rem Concilium Romam epiſcopis Occidentalibus indixit, atque, Aquileienſi conuentu perfecto, epiſcopos Orientis eo quoque Theodoſij litteris euocauit. Eodem anno in Hiſpania Inſtantius, & Saluianus damnati iudicio ſacerdotum Priſcillianum laicum, ſed tanquam auctorem omnium malorum vna ſecum in Cæſarauguſtana ſynodo notatum, ad confirmandas vires ſuas epiſcopum Abilæ deſignarunt, rati nimirum, ſi hominem acrem, & callidum ſacerdotali auctoritate armaſſent, ſe validius ſibi præſidium paraturos. Tum vero Idacius, & Ithacius acrius inſtiterunt, arbitrantes poſſe inter initia malum comprimi. ſed parum ſano conſilio ſeculares iudices audierunt, vt eorum decretis, atque animaduerſionibus hæretici pellerentur. Igitur poſt multa, & fœda, Idacio ſupplicante, elicitur à Gratiano reſcriptum, quo vniuerſi hæretici excedere non eccleſiis tantum, aut vrbibus, ſed extra omnes etiam terras expelli iubebantur. Quo comperto, Gnoſtici diffiſi rebus ſuis, non auſi iudicio certare, ſponte ceſſere, qui epiſcopi videbantur; ceteri formidine diſſipati ſunt. At Inſtantius, Saluianus, & Priſcillianus Romam profecti, vt apud Damaſum pontificem obiecta purgarent, interiorem Aquitaniam prætereuntes, ab imperitis ſuſcepti perfidiæ ſemina ſparſere. maximeque Eluſanam plebem bonam, & religioni ſtudentem prauis prædicationibus peruertere. & Burdigala per Delphinum repulſi, in agro Euchrociæ mulieris locupletis aliquantiſper morati nonnullos ſuis erroribus infecere. inde iter peregerunt, vxores, atque alienas etiam fœminas in comitatu habentes. in queis ipſa erat Euchrocia, ac filia eius Procula. de qua ſermo fuit, Priſcilliani ſtupro grauidam partum ſibi graminibus abegiſſe. Vt vero Romam peruenere, Damaſo ſe purgare pontifici cupientes, ne in conſpectum quidem admiſſi ſunt. ibi etiam

Saluia-

Saluianus eſt mortuus. regreſſi Mediolanum æque ſibi aduerſantem Ambroſium repererunt. Cum duos epiſcopos ſumma auctoritate illudere non potuiſſent, corrupto Macedonio tum magiſtro officiorum, reſcriptum à Gratiano obtinuerunt, quo reſtitui eccleſiis iuſſi ſunt. Antonio inde, & Syagrio conſulatum, & Seuero 382
præfecturam vrbis, gerentibus, Iuſtina Auguſta Mediolani cum Valentiniano puero conſtituta, vt Arrianorum cauſſam duobus Conciliis ſuperiore anno afflictam reſtitueret, Ambroſium euertere inſtitit. Itaq; muneribus, atq; honoribus oblatis homines in eum incitauit, tribunatusq; promiſit iis, qui ipſum raptum de eccleſia ad exilium pertraxiſſent. Quod cum aliquot irrito conatu tentaſſent, Euthymius quidam auſus eſt domum ſibi iuxta eccleſiam comparare, atq; ibi currum conſtituere, vt correptum repente ciſio imponeret, atq; alio aſportaret. poſt annum autem eodem die, quo ſe Ambroſium rapturum, atq; in exilium deducturum, putarat, in diem ciſium illatus ipſe ad exilium eſt deportatus. Cui tamen ab Ambroſio viaticum, atq; alia neceſſaria miniſtrata ſunt. Ceterum Ambroſius ad Palatium vocatus acceſſit. Quod vbi ſenſit populus, qui egregie erga illum erat affectus, inſidias parari veritus, ad Palatium repente confluxit, ac tumultum ingentem exciuit. Comiti autem militari ad fugandam multitudinem cum expeditis egreſſo alacri animo reſtitit. neque antè ſeditioni eſt modus impoſitus, quàm populum incitatum rogatus Ambroſius longo ſermone demulſit. demum, ſacerdotali dignitate, ac conſtantia egregie conſeruata, domum diſceſſit. Erant adhuc multi non ſolum Romæ, ſed etiam in ſenatu Romano errori gentilitatis addicti. Hi, credo, imbecillitate Valentiniani, & Iuſtinæ matris eius illecti, conſiliis communicatis, petere ab eis ſtatuerunt, vt ara vetus in curia reponeretur, ad quam iurare ſenatores ſolebant de rebus publicis conſulturi, & vt ſacris faciundis ſumptus antè ſublati à Gratiano reſtituerentur. Quod cum Chriſtiani, qui numero ſuperabant, clam moueri ſenſiſſent, libellum Damaſo pontifici obtulerũt, denunciantes, nihil ſe eiuſmodi cenſuiſſe, neq; aſſenſione ſua probaſſe. ſi id concederetur, ſe in ſenatum non venturos. quem libellum Damaſus ad Ambroſium, ille ad Gratianum miſit. Valentinianus Venetiam perluſtrans XII Kalen. Iulias Patauio ad Seuerum præfectum vrbis de mendicis ſeruitute eximendis reſcripſit. at vero XV Kalen. Decembris Veronæ ad Flauium præfectum Illyrici, atque Italiæ de iuſſis ſuis exequendis in hunc modum: *Si vindicari in aliquot ſeuerius contra noſtram conſuetudinem pro cauſſæ intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam, ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors, aut fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſane excipiat, vinciatque cuſtodia, & excubiis ſolertibus vigilantes obſeruet.* Hoc, credo, ille matris impulſu edixit, verentis, ne quid præcipitanter ætatis vitio in caput reorum decerneret. Interim Damaſus Romæ Concilium habuit epiſcoporum Occidenis frequentiſſimum. Orientales non venerunt, ſed legatos cum litteris, ſeſe purgantes, miſerunt, in quibus expoſitis, quæ ex ſuperiore perſequutione pertulerunt, incommodis ita pergunt: *Quoniam vos Concilium Romæ conuocantes, nos velut membra propria Imperatoris litteris aduocaſtis, nihil nobis fuiſſet optatius quàm vt veſtræ voluntati, & præſenti neceſſitati obſequeremur. verum id plerique facere non potuimus. Conuenimus enim Conſtantinopolim iuſſu litterarum ſuperiore anno à vobis poſt Concilium Aquileienſe ad Theodoſium Imperatorem miſſarum. & nos ad iter tantum Conſtantinopolitanum accinximus, atque de hoc vno Concilio celebrando conſenſum epiſcoporum, qui in prouinciis remanſerunt, attulimus. longius vero iter neque expectauimus, neque antè cognouimus, quàm Conſtantinopolim venimus, neque pro anguſtiis temporis vlterius ire parati fuimus. neq; epiſcopos in prouinciis certiores mature facere huius noſtri conſilij potuimus.* Ad has Damaſus ita reſcripſit: *Quod debitam ſedi apoſtolicæ reuerentiã tribuiſtis, id vobis quoq; maximo honori fuit. nam etſi in ſancta Eccleſia, in qua ſanctus Apoſtolus ſedens eius adminiſtrandæ rationem nos docuit, nobis primæ partes deferuntur, tamen confitemur, nos illo dignitatis gradu multo inferiores.* In hoc Concilio omnes hæreſes, quæ adhuc Eccleſiam turbauerant, perculſæ anathemate ſunt, ac Conſtantinopolitanum Concilium confirmatum. Extat Damaſi epiſtola ad Paulinum Theſſalonicenſem epiſcopum miſſa, apud Theodoritum. in qua decreta commemorantur: *Quoniam poſt Concilium Nicænum eiuſmodi error emerſit, vt quidam dicere*

audeant, Spiritum ſanctum per filium factum eſſe, anathema indicimus omnibus, qui Spiritum ſanctum eſſe negant vnius, & eiuſdem eſſentiæ, & poteſtatis cum patre, & filio. Item Sabelliani erroris fautoribus, qui dicunt, patrem, & filium eundem eſſe. item Arrio, & Eunomio, qui licet verbis diſcrepantes, aſſerunt tum filium, tum Spiritum ſanctum creaturam eſſe. Item Photino, qui hæreſim Ebionis renouans, Chriſtum ex Maria ſolum editum eſſe contendit. Item illis, qui duos filios eſſe affirmant, vnum ante ſecula, alterum poſt carnem ex Maria ſuſceptum. Item iis, qui aſſerunt, verbum Dei in carne humana loco animæ rationalis habitaſſe. Item iis, qui dicunt, verbum Dei productione, & contractione à patre ſecerni, ipſumq́ eſſentia expertem eſſe, aut morte interiturum eſſe. Qui vero ab eccleſiis, in quibus vixerunt, ad alias ſe tranſtulerint, vſq; eo ſint à noſtra communione ſecreti, quouſque ad ipſas vrbes redierint, in quibus erant primum ad aliquem honoris eccleſiaſtici gradum elati. Ad hoc Concilium ex Palæſtina venit Hieronymus Stridonienſis cum Paulino Antiochiæ, & Epiphanio Salaminæ epiſcopis, vt ipſe ſcribit in Epitaphio Paulæ: *Cumq; Orientis, & Occidentis,* inquit, *epiſcopos ob quaſdam eccleſiarum diſſenſiones Romam Imperiales litteræ contraxiſſent, vidit Roma Paulinum Antiochiæ, & Epiphanium Salaminæ epiſcopos, viros admirabiles.* & in Epitaphio Marcellæ: *Denique cum Romam cum ſanctis pontificibus Paulino, & Epiphanio eccleſiaſtica traxiſſet neceſſitas.* Remiſſis inde domos ſuas epiſcopis, Damaſus Hieronymum retinuit, vt ſibi in cauſſis eccleſiaſticis inſeruiret, quod ipſe ſcribit ad Agetuchium: *Cum in chartis eccleſiaſticis iuuarem Damaſum Rom. vrbis epiſcopum, & Orientis, atq; Occidentis Synodicis conſultationibus reſponderem, vidi duo inter ſe paria nobiliſſimorum è plebe hominum comparata, vnum, qui viginti ſepeliſſet vxores, alteram, quæ viginti duos habuiſſet maritos extremo ſibi, vt putabant, matrimonio copulatos.* Hæc in Italia. In Hiſpania vero Inſtantius, & Priſcillianus reſcripto Gratiani confiſi repetiuere Hiſpanias, atque ſine vllo certamine eccleſias, quibus præfuerant, recepere. Verum Idacio non animus, ſed facultas ad reſiſtendum defuit. quia hæretici, corrupto Voluentio proconſule, vires ſuas confirmauerant. Quin etiam Ithacius ab his, quaſi perturbator eccleſiarum, inſimulatus, iuſſusq́ue deduci, cum trepidus profugiſſet in Galliam, ibi Gregorium præfectum adiit. qui, compertis quæ geſta erant, duci ad ſe turbarum auctores iuſſit, ac de omnibus ad Gratianum rettulit, vt hæreticis ambiendi viam præcluderet. Sed id fruſtra fuit. quia per libidinem, &
383 potentiam paucorum cuncta ibi venalia erant. Merobaude inde, & Saturnino conſulibus, Symmacho vero præfecto vrbis, Theodoſius Conſtantinopoli Arcadium filium, licet adhuc puerum, XIIII Kalend. Februarij Imperij conſortem aſciuit, Auguſti dignitate ornatum. menſe autem Iunio, cum omnes omnium hęteſeum epiſcopos aduocaſſet, conuentu acto, req; cognita, neminem præter Nouatianos in vrbe eſſe permiſit. Ceterum quanto acrius hæreticos Theodoſius in Oriente premebat, tanto vehementius eos in Occidente Valentinianus fouebat. Erat enim iam annos ſeptemdecim natus, & Probum præfectum prætorio, penes quem ſumma rerum in Italia erat, deſpiciebat. Itaque edictum per omnes Imperij ſui prouincias miſit, vt qui aut Imperatori obſtitiſſet, aut templa repoſcenti non tradidiſſet, capitali ſupplicio obnoxius eſſet. Id vero Auxentio auctore Mediolani quondam epiſcopo, fecit. Hic enim, Mercurini nomine ſibi indito, Iuſtinæ Auguſtæ accitu in vrbem redierat, atque omnia nefario miſcere tumultu pergebat pro recuperanda eccleſia, quam amiſerat. Itaque Valentinianus ab illo impulſus, Ambroſium per tribunum vocauit, & coram ſe in Conſiſtorio adeſſe præcepit, vt cum Auxentio de fide diſputaret, ſe præſente, & iis iudicibus, quos vterque legiſſet, eo nimirum conſilio, vt, Ambroſio eccleſia egreſſo, Auxentium reſtitueret. Qua re animaduerſa, Ambroſius eo adire noluit, ne eccleſiam Arrianus reciperet, verum non conuenire reſpondit, vt de fide coram iudice laico extra eccleſiam ageretur. Qua voce Valentinianus permotus, ipſum palam baſilica Portiana, quæ extra vrbem erat, cedere, & quo vellet, abire mandauit. Ambroſius vero à clero, populoque magna animorum alacritate defenſus, ſe vrbe exiturum, aut eccleſia, quæ Dei eſſet, ceſſurum negauit. Hinc Valentinianus ira feruidus armatos milites ad baſilicam occupandam immiſit, verum, populo illam cuſtodiente, atque Ambroſium protegente, nihil profecit. tumultus tamen magni periculi, & fœdioris exem-

exempli fuit. Dum Ambroſius in his anguſtiis verſabatur, epiſtolam ad Valentinianum ex baſilica miſit, in qua factum, conſiliumque ſuum probare contendit. Ex ea epiſtola libet aliquot huc ſententias inferre, maxime ad hanc turpitudinem demonſtrandam idoneas: *Dalmatius*, inquit, *tribunus mandato clementiæ veſtræ poſtulauit à me, vt & ipſe iudices legerem, ſicut elegiſſet Auxentius, quòd in Conſiſtorio eſſet futura certatio, arbitro pietatis iudicio tua. Reſpondeo, patrem tuum legibus ſuis ſanxiſſe, in cauſſa fidei, vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſſimilis, hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus iudicare. Quin etiam, ſi alias quoque argueretur epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Et ſi ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat, in cauſſa fidei epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de epiſcopis iudicare? Pater tuus, vir maturioris æui dicebat: Non eſt meum iudicare epiſcopos: tua nunc dicit clementia; Ego debeo iudicare. Et ille baptizatus in Chriſto inhabilem ſe ponderi tanti putabat eſſe iudicij. clementia tua, cui adhuc emerenda baptiſmatis ſacramenta ſeruantur, arrogat ſibi de fide iudicium, cum fidei ſacramenta non norit. Veniant plane, ſi qui ſunt, ad eccleſiam. audiant cum populo, non vt quiſquam iudex reſidat, ſed vnuſquiſque de ſuo affectu habeat examen, eligat quem ſequatur. agitur de iſtius eccleſiæ ſacerdote. ſi audierit illum populus, & putauerit melius diſputare, ſequatur fidem eius, non inuidebo. Omitto, quia iam ipſe populus iudicauit. taceo, quia pater clementiæ tuæ quietem futuram ſpopondit, ſi electus ſuſciperet ſacerdotium. hanc fidem ſequutus ſum promiſſorum. Quòd ſi de aliquorum peregrinorum aſſentatione ſe iactat Auxentius, ibi ſit epiſcopus, vnde ſunt ij, qui epiſcopatus putant nomine decorandum. nam ego non epiſcopum noui, nec vnde ſit, ſcio. Quis erit ille, qui cum legat, per tot prouincias vno momento eſſe mandatum, vt quicunque obuiauerit Imperatori, feriatur gladio, quicunque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur, quis, inquam, eſt, qui poſſit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori, Lex tua mihi non probatur? Deinde ipſe eligam iudices laicos, qui, cum tenuerint fidei veritatem, aut proſcribantur, aut necentur. quod lex de fide lata decernit. Si ad ſynodum prouocat Auxentius, vt de fide diſputet, (licet non ſit neceſſe propter vnum tot epiſcopos fatigari, qui etiam ſi angelus de cælo eſſet, paci eccleſiarum non deberet præferri,) cum audiero ſynodum congregari, & ipſe non deero. Veniſſem ad Conſiſtorium clementia tua, vt hæc coram ſuggererem, ſi me vel epiſcopi, vel populus permiſiſſent, dicentes, de fide in Eccleſia coram populo debere tractari. Atque vtinam Imperator non denunciaſſes, vt quo vellem, abirem. Nam mihi à ſacerdotibus dicitur: Non multum intereſt, vtrum volens relinquas, an tradas altare Chriſti. cum enim reliqueris, trades. Atque vtinam liquido mihi pateret, quod Arrianis Eccleſia minime traderetur, ſponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed ſi ego ſolus interſtrepo, cur etiam de aliis omnibus inuadendis eccleſiis eſt præceptum? Vtinam confirmetur, vt eccleſiis nullus moleſtus ſit. opto, vt de me, qualis videtur, ſententia proferatur.* Scripſit etiam eodem tempore ad populum, vt animum eius in tantis difficultatibus confirmaret. Ex quibus hæc volui decerpſiſſe: *Circunfuſi milites, armorum crepitus, quibus vallata eſt Eccleſia, fidem non terrent meam, ſed mentem exagitant, ne, dum me tenetis, perniciosum aliquid veſtræ oboriatur ſaluti. Nemo vos turbet, quòd aut carrum præparauerunt, aut dura, vt videbatur ſibi, Auxentij ipſius, qui ſe dicit epiſcopum, ore iactarunt. Auxentius gladium volantem per omnes vrbes direxit. Auxentius vno momento populos, quod in ipſo eſt, trucidabit, alios gladio, alios ſacrilegio. meam baſilicam petit cruento ore, ſanguinolentis manibus. Abſit, vt patrum meorum tradam hereditatem; abſit à me, vt Chriſti tradam hereditatem; abſit, vt tradam hereditatem patrum, hoc eſt, hereditatem Dionyſii, qui in exilio in cauſſa fidei defunctus eſt, hereditatem Euſtorgij confeſſoris, hereditatem Mœroclis, atque omnium retro fidelium epiſcoporum. Auxentius, ne cognoſceretur, quis eſſet, mutauit ſibi vocabulum, vt quia hic fuerat Auxentius epiſcopus Arrianus, ad decipiendam plebem, quam ille tenuerat, ſe vocaret Mercurinum. Mutauit ergo vocabulum, ſed perfidiam non mutauit. Idem concluſus vndique ad verſutiam patrum ſuorum confugit. de Imperatore vult inuidiam commouere, dicens iudicare debere adoleſcentem catechumenum, ſacræ lectionis ignarum, & in Conſiſtorio iudicare. Quaſi vero ſuperiore anno, quando ad Palatium ſum petitus, cum præſentibus optimatibus ante Conſiſtorium conſiſteretur, cum Imperator baſilicam vellet eripere,*

ego tunc aula contemplatione regalis infractus ſim, conſtantiam non tenuerim ſacerdotis, aut imminuto iure diſceſſerim. Nonne meminerunt, quòd vbi me cognouit populus Palatium petiiſſe, ita irruit, vt vim eius ferre non poſſet, quando Comiti militare cum expeditis ad fugandam multitudinem egreſſo obtulerunt omnes ſe neci pro fide Chriſti? Non tum rogatus ſum, vt populum multo ſermone mulcerem? & ſponderem fidem, quòd baſilicam eccleſiæ nullus inuaderet? Ex his Ambroſij verbis, facile Valentiniani, & Iuſtinæ auerſus à Catholica religione animus, & turbulentus Mediolanenſis eccleſiæ ſtatus, cognoſci poterit. Quæ dum aguntur, triſtis ecce nuncius de nece Gratiani Auguſti, & Galliarum amiſſione affertur. qui auditus Valentinianum, ac totam Italiam ingenti dolore incendit. Ea vero res hoc modo acta eſt. Clemens Maximus, domo Hiſpanus, Theodoſij principis commilito olim in Britannia fuerat, tum vero exercitui in eadem prouincia præerat. Res autem tulit, vt milites in Britannia tumultum conciuerint, & metu Gratiani, Maximum, quem fortiſſimum eſſe ſciebant, Imperatorem acclamauerint. Ille vero primo Imperium renuit, facti iniquitatem auerſatus, deinde, vbi periculum ſibi à militibus imminere, ſi eorum voluntati reſtitiſſet, animaduertit, in illorum poteſtate ſe futurum oſtendit. atque inſignia, quæ offerebantur, accepit. ac mox cum exercitu nauibus ad oſtia Rheni acceſſit, vbi ab iis, qui in eis ſtationibus verſabantur, militibus eſt acceptus. Qua re audita, Gratianus, homine, vt modicarum virium ad lædendum, neglecto, milites ci tantum Alanos, quos mercede conductos habebat, oppoſuit. Hoc vero Romani veterani animo iniquo tulerunt, inſignem ſibi iniuriam factam interpretantes, quòd barbaros, aut virtute, aut fide potiores exiſtimaſſet, atque iracundia incenſi ad Maximum, ſumma omnia pollicentem, plerique ſe contulerunt. Quo facto Gratianus exterritus, Treuiros, vbi per menſem Aprilem fuiſſe comperimus, reliquit, & ſeſe Pariſios rettulit. Quod vbi Maximus comperit, repulſis Alanis, & ipſe eodem citato agmine maturauit. Ibi per quinque dies collatis caſtris, leuibus aliquot prœliis varie eſt certatum. Quibus tranſactis, Gratianum Mauri primum, deinde reliqui ſenſim deſeruerunt. Quod vt ille vidit, trepidus, trecentis equitibus ſumptis, fugam capeſſit, atque ab obuiis ciuitatibus omnibus excluſus, Lugdunum peruenit. caſtris ad vrbem poſitis, non ita multo pòſt Maximus cum omnibus copiis inſequutus accurrit. Ceterum primum aperta vi hominem delere conſilium fuit. vbi non ſucceſſit conatus, ad dolum ſe contulit, quo ſe facile credulum adoleſcentem irretiturum putauit. Quippe Gratiani ſponſam aduentare, vt ipſi flumen traiicienti occurreret, ſermone diſtulit. Quod Gratianus amore percitus, facile adductus eſt ad credendum. Vehebatur autem occulte in rheda, in qua ſponſa eſſe ſimulabatur, Andragathius quidam, homo magni roboris, atque audaciæ ſingularis. Ille vero, vt in propinquo eſſe cum paucis Gratianum alacrem, vidit, confeſtim cum ſuis è rheda proſiluit, atque incautum iuuenem comprehendit, & gladio traiectum vita exuit. Mortuus eſt Gratianus VIII Kal. Septembris, annos XXIIII natus, virtute, ac pietate, ſi diu vita ſuppeditaſſet, optimum quenque Imperatorem adæquaturus. De Maximo ſic loquutus eſt Pacatus: *Quis non ad primum noui ſceleris nuncium hominem riſit? nam infra dignitatem iracundia videbatur, cum pauci homines, & inſulani totius incendium Occidentis adolerent, & regali habitu exulem illum ſuum induerent.* De Gratiano ita D. Hieronymus:

Gratianus ab exercitu ſuo proditus, & ab obuiis vrbibus non receptus, ludibrio hoſti fuit, cruentaq; manus veſtigia parietes tui Lugdune teſtantur.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER IX.

VALENTINIANVS AVGVSTVS ET MAXIMVS IMPERATOR.

GRATIANO perempto, Maximus Victorem filium puerum ſibi Cæſarem cooptauit, ac Galliam ditioni ſuæ adiungere properans Ballioni, & Merobaudi, qui duces Gratiani fuerant, in poteſtatem adductis vitam ademit. Interim Valentinianus in Italia, fœda Gratiani fratris cæde accepta, magno curarum æſtuauit incendio. neq; enim ſolum vicem fratris mortui doluit, ſed etiam Maximi potentia ad rationem reuocata, de propria ſalute ſolicitus eſſe cœpit; veritus ſcilicet, id quod poſtea euenit, ne Maximus, Occidente in ſuam ditionem redacto, ſuperatis Alpibus, in Italiam ſe demitteret, ac ſe ipſum quoq; aduerſus tantas opes infirmũ Imperij ſui parte, ac vita deniq; ſpoliaret. Itaq;, quòd ad bellum gerẽdum viribus imparem ſe ſentiret, conſilio armorum abiecto, pacem ſibi poſtulandam putauit, ac propterea Ambroſium epiſcopum, virum grauitate, prudentiaq; præſtantem ad eum legauit. Ex altera parte Maximus immaturum eſſe, ante res Galliæ compoſitas, remq; pecuniariam conſtitutam, Italiam aggredi arbitratus, vtiq; pacem cum vtroq; Auguſto ſibi agitandam exiſtimauit. atq; ita propere oratores ad vtrumque de concilianda concordia miſit. Ambroſius omnium iniuriarum oblitus, munus legationis haud grauate ſuſcepit, atq; in itinere Victorem Comitem, qui à Maximo ad Valentinianum mittebatur, offendit. Ceterum, cum ad Maximum perueniſſet, rogatus, cur Valentinianus ad ſe, tanquã filius ad patrem, non acceſſiſſet, reſpondit, aſpero hiemis tempore puerum cum matre Alpes incommode tranſiturum fuiſſe. ſe vero miſſum eſſe, vt de pace ageret, non vt de Valentiniani officio reſponderet. Tum ille, Expectemus, quid Victor ab illo reſponſi fuerat. Vt autẽ Victor reuertit, accito ad ſe Ambroſio, Pacem Valentinianus, inquit, accipit, aduentum abnuit. atq;, Ambroſio multa de bono Valentiniani erga illum animo prędicante, pacem compoſuit. Quod vt Bauto militiæ magiſter accepit, Hunnos, & Alanos contra Iuthungos, qui Rhætias populabantur, accitos iuſſu Valentiniani, cum Galliæ appropinquarent, auertit in Alemaniam, ne Maximum in ſuſpicionem armorum adduceret. Eodem anno Romæ Symmachus, vrbis præfectus, homo non tam eloquentiæ, quàm Gentilitatis ſtudio clarus relationẽ ſenatus nomine ad Valentinianum miſit, petens, vt, quod paulo antè agitari cœptum erat, ipſe aram Victoriæ reponi in curia ſineret. atque impenſæ ad ſacra facienda à Gratiano Auguſto ſublatæ reſtituerentur. Quod vt Ambroſius audiit, proxima, vt ipſe inquit, legatione confiſus, Valentinianum ab eiuſmodi re indulgenda, quæ Gentilitatem reduceret, auocauit. rogauitq;, vt ſibi relationis exemplum remitteret, vt ei reſpondere poſſet. quemadmodum accurate reſpondit. Legitur adhuc ſcriptum vtrumq;. Ceterum, cum in Conſiſtorio Valentiniani omnes, qui aderant, Chriſtiani, & Gentiles ea reddenda eſſe contenderent, ſolus Valentinianus diſſenſit, ac, Chriſtianis perfidiæ incuſatis, Gẽtilibus ita reſpondit; Quo modo, quod pius frater eripuit, me reddere ſuadetis? cum & religionem læſurus ſim, & fratrem, à quo nolo pietatis officio ſuperari? ſubiicientibus autem illis, patrẽ illius nunquã, vt eas, eriperet, adduci potuiſſe: occurrit; Patrem meum laudatis, quia non abſtulit, nec ego abſtuli. neq; idem reddidit, vt me debere reddere, contendatis. &;, ſi reddidiſſet, frater ademit, cuius in hoc genere imitatorem me eſſe malo. nam perinde hic Auguſtus, ac pater, fuit. & par vtrique debetur reuerentia, & par vtriuſque eſt erga

rempublicam gratia. In Hiſpania Gnoſtici, antequam Gratianus occideretur,
grandi pecunia Macedonio data, obtinuerant, vt cognitio præfecto prætorij Gal-
liarum Imperiali auctoritate adimeretur, atque Hiſpaniarum vicario mandaretur.
miſſique à Magiſtro officiales fuerant, qui Ithacium tum Treuiris agentem ad Hi-
ſpaniam retraherét. quos ille callide fruſtratus, per Pritannium epiſcopum defen-
ſus, illuſit. inde, cum rumor increbuiſſet, Maximum in Britannia ſumpſiſſe Impe-
rium, ac breui in Gallias irrupturum, licet rebus dubiis noui Imperatoris aduen-
384 tum expectare conſtituit. Ricimere inde, & Clearcho conſulibus, Theodoſium
Auguſtum Conſtantinopoli poſitum legati à Sapore Perſarum rege, & Maximo
Imperatore miſſi, pacem petentes, adiere. neque ex irritæ legationes fuere. Sa-
pori fœdus datum. Maximo etiam, vt ſe Auguſtum, ac collegam ſuum appella-
ret permiſſum. quin etiam Cynegio prætorij præfecto in Ægyptum eunti manda-
tum, vt Alexandriæ imaginem Maximi, tanquam conſortis Imperij, poneret. Hæc
ab vtriſque ad tempus ſimulata concordia eſt. V Idus Septembris Placilla vxor
puerum alterum ei peperit, quem Honorium appellauit, eum, qui poſt Occiden-
tale Imperium tenuit. In Gallia Maximus, prouincia in ditionem adducta, ſedem
Imperij Treuiris poſuit, atque, exercitu ad occupandam Hiſpaniam miſſo, leui
eam negotio imperio ſuo adiecit. Quibus rebus ad voluntatem fluentibus vſque
adeo eſt elatus, vt fortunæ proſperitatem animo capere non potuerit, ac curis ad
maius bellum conuerſis, cogendæ pecuniæ cauſſa omnia auaritiæ, ac rapacitatis
exempla ediderit. ſi quidem, vt Pacatus dixit, vacuauit municipibus ſuis ciuitates,
impleuit exulibus nobilib. ſolitudines, perfunctorum honoribus ſummis virorum
bona publicauit, capita diminuit, vitam ære taxauit. ſtabat ipſe purpuratus ad lan-
ces, & momenta ponderum, nutusq; trutinarum pallens, atque inhians exigebat,
comportabantur interim ſpolia prouinciarum, exuuiæ exulum, bona perempto-
rum. hic aurum matronarum manibus extortum, illic raptæ pupillorum ceruici-
bus bullæ, iſtic dominorum cruore perfuſum pendebatur argentum. numerari
vbiq; pecuniæ, fiſci repleri, æra cumulari, vaſa concidi, cuiuis vt intuenti non Impe-
ratoris domicilium, ſed lattonis receptaculum videretur. Quæ dum ille molitur,
Valentinianus, pace conſtituta, cadauer Gratiani recuperare cupiens, Ambro-
ſium iterum ad Maximum miſit. Ille autem obſequutus, Treuiros properauit, &
ad Palatium progreſſus, cum Gallicano eunucho cubiculi præfecto dixiſſet, eſſe
de quibus ſine arbitris agere Valentiniani nomine vellet, à Maximo impetrare nõ
potuit. Quare commotus in Conſiſtoriũ adiit, & Maximo aſſurgente, vt oſculum
daret, id officij reſpuit, cõuenire negans, vt in Conſiſtorio epiſcopus audiretur. cui
ille iniurias, quas ſe à Bautone, quas à Valẽtiniano, quas ab ipſo in priore legatione
accepiſſe præ ſe ferebat, cum ab omnibus ſe deluſum expoſtularet, euomuit. quæ
omnia diligenter Ambroſius oratione purgauit, ac necem ei Ballionis obiecit. De-
mum Gratiani cadauer poſtulanti ille ſe daturum negauit, ne dolorem militum re-
fricaret. cui Ambroſius, Non eſt, quòd de militibus labores, inquit. quid enim mor-
tuum deſiderent, quem viuentem deſtituerunt? Tum ille ſe conſideraturum ſub-
iecit. mox indignatus, quòd Ambroſius epiſcoporum ſuorum communionẽ vita-
ret, ipſum primo quoq; die decedere ex Galliæ finibus imperauit. Ita Ambroſius,
re infecta, Italiam non ſine aliqua inſidiarum ſuſpicione repetiit, præſertim vero
cum Hyginum epiſcopum iam ætate confectum in exilium ab eo traditum com-
periſſet. Reuerſus autem legationem ſcriptis expoſuit, Valentinianum monens, vt
eſſet cautior aduerſus hominem pacis inuolucro bellum tegentẽ. Poſt paucos dies
Valentinianus rurſus à matre percitus, inſanire, ac noua æſtuare expellendi Am-
broſij libidine cœpit. Itaq;, comitibus conſiſtorianis miſſis, mandauit, vt baſilicam
nouam, quæ erat in vrbe, ſibi traderet. cui reſpondit Ambroſius, templum Dei tra-
di à ſacerdote non poſſe. poſtridie vero, cum præfectus progreſſus ſuadere cœpiſ-
ſet, vt baſilicam Portianam cõcederet, populus reclamauit. ille ſe Valentiniano re-
nunciaturum ſubiecit. tertia vero die, quæ erat dominica Palmarum, Ambro-
ſius, cum in baſilica noua operam Officiis diuinis nauaret, certior factus, miſſos
ad baſilicam Portianam decanos vela ſuſpendere, ac populum eo concurrere,
tamen

tamen ſolemnia miſſarum iniuit.ceterum,dum offert, raptum audit à populo Caſtulum presbyterum Arrianum.qua re accepta, amariſſime flere, atq; orare in ipſa oblatione Deum inſtituit,vt ſubueniret,ne ciuius ſanguis in cauſſa Eccleſiæ funderetur,ſed ſuus non ſolum pro ſalute populi,ſed etiam pro impiis hauriretur.ac,miſſis presbyteris, & diaconis,hominẽ exemit iniuriæ. Confeſtim corpus omne mercatorum mulctis grauiſſimis oneratur, ac ducenta pondo auri triduo exiguntur. Sanctis diebus, quibus moris erat debitorũ vincula relaxari, carceres negotiatoribus implentur. Palatina officia, hoc eſt,Memoriales, Agentes in rebus,apparitores diuerſorũ Comitum à proceſſu abſtinere iubentur. Honoratis minæ grauiſſimæ intenduntur,niſi baſilicam traderent. Comites, & tribuni Ambroſium adeunt,ac baſilicam propere ſibi tradi poſcunt, Imperatorem iure ſuo vti dicentes, quòd in poteſtate eius omnia forent. Quibus reſpondit Ambroſius, Si Imperator à me petet, quod meum eſt,id eſt,fundum meum,argentum meum, non recuſabo; quanquam omnia,quæ mea ſunt,pauperum ſunt. verum quæ Dei ſunt,Imperatoriæ poteſtati non ſunt obnoxia. ſi patrimonium affectatis, inuadite; ſi corpus, accurrite. vultis in vincula ducere, vultis ad necem? ludus eſt.non ego me valabo ſtipatione populorum, nec altaria tenebo, vitam deprecans, ſed pro altaribus victimam me præbebo. Horrebat porro animo,armatos ad baſilicam occupandam miſſos audiens, ne, dum baſilicam vindicarent, cædem aliquam facerent, quæ in perniciem recideret ciuitatis. orabatq; Deum,ne ipſe aut vrbis,aut Italiæ funeri ſupereſſet. ſimul deteſtans inuidiam fundendi ſanguinis, offerebat iugulum ſuum, ac Gotthos tribunos,qui aderant,ſic compellabat: Quo tenditis, aut quid agitis? an vos propterea poſſeſſio Romana ſuſcepit, vt publicæ perturbationis miniſtros vos præbeatis? quo tranſibitis,ſi hæc deleta fuerint? Rogatus inde,vt compeſceret populum, reſpondit,ſui iuris eſſe,vt non ſolicitaret, Dei, vt mitigaret. ſi ſe concitorem turbarum putarent,in ſe irruerent,aut,in quas vellent, terras abducerent. His dictis,illi abierunt,ipſe in baſilica veteri totum diem exegit. inde domum cubitum ſe recepit,vt ſi quis abducere vellet,paratum haberet. Inde ante lucẽ,vbi primum limine pedem extulit,baſilicã circunfuſi milites occuparunt,ac ſtatim Imperatori ſignificarunt,ſi prodire cum Catholicis vellet,ſe illi prǫſto futuros,ſin minus,ad eum cœtum,quem Ambroſius cogeret, tranſituros. Prodire ex Arrianis auſus eſt nemo, quia nec quiſquam ciuium erat. pauci de familia regia acceſſere,& nonnulli etiam Gotthi. Dum autem lectionibus opera datur,renunciatur Ambroſio,baſilicam etiam nouam populo eſſe refertam. milites autem,qui baſilicam obtinebãt, vbi præceptum Ambroſij acceperunt,vt à communione ſe abſtinerent, ſtatim ad cõuentum eius ſe contulerunt,denunciantes, ſe ad orandum, non ad pugnandũ veniſſe. populus autẽ,clamore edito, poſtulauit, vt Ambroſius ad illam baſilicã ſe cõferret. ille autem, cõcione inſtituta, ac, cauſſa ſua probata,ſe iturum negauit. pòſt autem, cum audiſſet, cortinas regias eſſe collectas, & baſilicam populo refertam præſentiam ſui deſiderare,presbyteros ſuos miſit, atque concionari perrexit. Pòſt paulo notarius cum mandatis Imperatoris aduenit, ac, Cur animum induxiſti, inquit,vt contra placitum faceres? cui ille reſpondit. Quid placitum ſit, aut quid temere factum dicatur,ignoro. tum notarius: Cur presbyteros ad baſilicam deſtinaſti? num tyrannus ſis, ſcire cupio, vt me aduerſus te præparem. tum Ambroſius: *Nihil in præiudicium feci Eccleſiæ. tantum quo tempore audiui occupatam à militibus eſſe baſilicam, liberius ingemui,multiſque hortantibus,vt eo pergerem, dixi: Tradere baſilicam nequeo, ſed nec contendere debeo. vbi vero cognoui, cortinas regias eſſe ſublatas, cum eo me depoſcerent, miſi presbyteros,ego non iui. dixi vero: Credo in Chriſto, Imperatorem nobiſcum facturum. ſi hæc tyrannis videtur, habeo arma. ſed in Chriſti nomine habeo offerendi mei corporis poteſtatem. cur cunctaris percutere. ſi tyrannum exiſtimas? veteri iure Imperia à ſacerdotibus donata, non vſurpata ſunt. & vulgo dicitur, Imperatores magis ſacerdotium expetiſſe,quàm ſacerdotes Imperium. Chriſtus fugit, ne rex fieret. habemus tyrannidem noſtram tyrannis ſacerdotis infirmitas eſt. cum infirmior,inquit, tunc potens ſum. caueat Valentinianus, ne ſibi tyrannum conſtituat,cui Deus aduerſarium non parauit. Non hoc Maximus dicit, me tyrannum eſſe Valentiniani, qui ſe queritur mea legationis obiectu in Italiam non potuiſſe tranſire.*

nunquam ſacerdotes tyranni fuerunt, ſed tyrannos ſæpenumero paßi ſunt. Hunc in modum totus ille dies in mœrore traductus eſt. Sciſſæ ab illudentibus pueris cortinæ ſunt regiæ. baſilica militum cateruis circundata, Ambroſius ſe recipere domum non potuit. itaque pſalmos cum fratribus in minore eccleſiæ baſilica dixit. Poſtridie lectus eſt de more liber Ionæ. quo expleto, ſermonem inſtituit. qui dum habetur, nuncius allatus eſt, Valentinianum iuſſiſſe, vt milites baſilicam relinquerent, & vt mulctæ exactæ negotiatoribus redderentur. Qua re populus exultauit, (erat autem is dies, quo ſe pro nobis Chriſtus in cruce tradidit, atque in Eccleſia pœnitentia relaxatur.) ac milites accedentes ad altaria oſculis pacis inſigne ſignificarunt. Valentinianus tamen iram poſuiſſe non eſt viſus. ſiquidẽ, cum Comites eum obſecrarent, vt prodiret ad Eccleſiam, idq; ſe rogatu militum facere dicerent, reſpondit: Si vobis mandarit Ambroſius, vinctum me tradetis. Quam vocem qui audiuerunt, omnes cohorruerunt. Quin etiam Calligonus præpoſitus cubiculi Ambroſium ſic appellauit: Tu, me viuo, Valentinianum contemnis? ego tibi caput abſcindam. Cui Ambroſius: *Deus permittat tibi, vt impleas, quod conaris. ego enim patiar, quod epiſcopi, tu facies, quod ſpadones.* Hæc de ſeipſo memoriæ commendauit Ambroſius. Interim, vt addit Rufinus, Beneuolo memoriæ magiſtro Iuſtina præcepit, vt aduerſus fidem patrum Imperialia decreta dictaret. illo vero ſe impia verba prolaturum abnuente, celſiorem honoris gradum ſpopondit, ſi mandata perficeret. cui Beneuolus: Quid mihi pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? hunc ipſum, quem habeo, auferte, dum integram fidei conſcientiam tuear. ac protinus cingulum ante pedes eius abiecit. Ambroſius vero ieiuniis, vigiliisq́; ſub altari poſitus, per obſecrationes diuinum ſibi, atque Eccleſiæ præſidium inuocabat. Erat illo tempore Mediolani Auguſtinus Tagaſtenſis, qui poſtea Hipponenſem eccleſiam epiſcopus rexit. Is ſuperioribus annis ex Africa profectus, rhetoricã Romæ, deinde Mediolani docuerat, atq; Ambroſio cognitus propter ingenij pręſtantiam acceptiſſimus fuerat. Itaq;, cum aſſiduis eius concionibus intereſſet, ex Manichæo catechumenus euaſerat. per hos autem dies in Paſchate ab eodem ſalutiferum quoq; baptiſmatis ſacramentum accepit. Proximo inde menſe Iunio Ambroſius ſancta veterum martyrum corpora reperit, ciuitati ad eam vſq; diem incognita. Fuerunt autem Geruaſius, & Protaſius, qui ſacrum, ſæuiente Nerone, martyrium tulerant. quippe per quietem diuinitus eſt admonitus, vt terram ante cancellos Sanctorum Felicis, & Naboris effoderet. nam ibi martyrum Geruaſij, & Protaſij reliquias deliteſcere. pridie igitur Idus Iunias, adhibitis clericis, terram egerit, ac ſtatim martyrum oſſa omnia integra, & ſanguinis plurimum repperit. qua re cognita, populus frequens accurrit, ac locum per biduum ita celebrauit, vt non ſolum oculis religionem haurirent, ſed veſtes etiam certatim ad ſalutaria ex illo tactu morborum remedia comparanda, iniicerent. Nam multi interim dæmonibus, non pauci ſuis debilitatibus ſoluebantur. Quibus beneficiis quantum Catholicorum fides confirmabatur, tantum Arrianorum perfidia minuebatur. Itaq; Iuſtina, his ſignis auditis, exterrita tum primum animum flexit, ac ſeditionem ad deturbandum eccleſia Ambroſium excitatam, remiſit. Non deerant tamen, qui apud ipſam in Palatio virtutes martyrum deriderẽt, atq; Ambroſium pecunia comparaſſe homines dicerent, qui ſe à dæmonibus vexari falſo aſſererent. Quod cum paſſim linguæ non temperantes facerent, ecce vnus ex ipſa multitudine arreptus vociferari cœpit: Vtinam ita torqueantur ij, qui negant martyres, vel qui non credunt Trinitatis vnitatem, quam docet Ambroſius. illi vero hac voce perculſi, cum conuerti debuiſſent, hominem ſubito comprehenderunt, ac præcipitem in piſcinam dederunt. Ceterum Ambroſius ipſa oſſa primo die in baſilicam Fauſtę, populo lætante, traduxit. Seuerus autem homo oculis captus, vniuerſæ ciuitati notiſſimus, cum gratulationis publicæ cauſſam exegiſſet, eamq́; accepiſſet, tacita religione repẽte tactus, eo ſe duci iuſſit, &, cum ſudario feretrum attigiſſet, idq́; oculis admouiſſet, illico aſpectum recepit. Quo facto, Ambroſius cõcionem de gloria martyrũ habuit, tertioq́; die ea ſub altari repoſuit, vbi ipſe ſibi ſepulchrũ deſtinauerat, ac concionem alteram in eandem ſententiã habuit. Vtraq; ſcriptis eius inſerta eſt.

Huię

Huic ſpectaculo affuit etiam Auguſtinus, vt ipſe in Confeſſionibus teſtatum reliquit: *Cum ab Ambroſio baptizatus ſum*, inquit, *annus erat, aut non multo amplius, cum Iuſtina Ambroſium perſequebatur, quæ fuerat ſeducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Eccleſia mori parata cum epiſcopo ſuo. Ibi mater mea ſolicitudinis, & vigiliarum primas partes tenens, orationibus incumbebat. Nos adhuc frigidi à calore ſpiritus Dei excitabamur tamen ciuitate attonita, atq; turbata. Tunc hymni, & pſalmi, vt canerentur ſecundum morem Orientalium partium, ne populus tædio contabeſceret, inſtitutum eſt. & ex illo die in hodiernum retentum. Tunc Ambroſio per viſum aperuit Deus, quo loco laterent martyrum corpora Protaſij, & Geruaſij. quæ per tot annos incorrupta in theſauro ſecreti ſui reconditerat, vnde opportune promerent ad coërcendam rabiem fœmineam. ſed regiam. cum multi imbecillitatibus ſuis eſſent liberati, Iuſtinæ animus, etſi ad credendi ſanitatem non applicitus à perſequendo in furore compreſſus eſt.* Eodem anno III Idus Octobris Damaſus pōtifex Romæ diem ſuum obiit, in numerum Confeſſorum aſcriptus. In eius locum Syricius diaconus Kal. Ianuarij ſubrogatus eſt. Sequenti, in conſulatu Arcadij Auguſti, & Bautonis, Theodoſius Auguſtus, vt Marcellinus Comes notauit, ſæuas nationes per legatos 385 Imperio ſuo ſubdidit. qui vero hi populi fuerint, neque ipſe, neque alius quiſquam explicuit. In Italia Valentinianus primos menſes Mediolani, reliquos Veronæ, & Aquileiæ traduxit. Ex omnibus locis leguntur reſcripta. quorum vnum huic loco attexendum mihi videtur, datum Nonis Nouembris Aquileiæ, eiuſmodi: *Quotieſcunq; ex diuerſis prouinciis ad ſacrum manſuetudinis noſtræ comitatum legationes, quas inſtruxere decreta. neceſſe erit commeare, in auditorio quidem Celſitudinis tuæ vniuerſa tractentur, ſed vt nullam fidem capiat ordo geſtorum. inlibataq; rerum diuiſio ſingularum noſtro auditui, ſententiæq; ſeruetur, ita vt deincept excellentia tua, cum in conſiſtorio manſuetudinis noſtræ ſecundum cōſuetudinem ex decretis petitiones legatorum de noſtris ſcrinijs recitantur, moram propriis ratione decurſa, ſentētiis, quas pandimus, referat.* In Gallia Maximus eandem, quam ex Pacato rettulimus, tyrannidem exercere perrexit. Treuitis agētem demum Ithacius adiit, ac multa in Priſcillianum crimina, ac maledicta coniecit. Quibus Maximus percitus, datis ad præfectum Galliarum, & vicarium Hiſpaniarum litteris, omnes omnino, quos leuis ſuſpicio labis illius attigerat, deduci ad cōuentum Burdegalæ iuſſit, qui, teſte Proſpero, his conſulibus conuocatus eſt. Ita deducti Inſtantius, & Priſcillianus. quorū Inſtantius prior cauſſam dicere iuſſus, poſtquam ſe parum purgauit, indignus eſſe epiſcopatu pronunciatus eſt. Priſcillianus vero, ne ab epiſcopis audiretur. Maximum appellauit. idq; temere permiſſum à Catholicis fuit, vt inquit Seuerus, vnde hæc hauſimus. debuiſſe enim eos epiſcopis iudicium reſeruare, non Imperatori cauſſam de tam manifeſtis criminibus permittere. Ita Idacio, & Ithacio accuſatorib. ſequentibus, omnes ei culpæ affines ad Maximum ſunt adducti. Ibi, cum forte Martinus adeſſet, Turronenſis epiſcopus, Ithacium monuit, vt ab accuſatione deſiſteret, Maximum vero, vt miſerorum ſanguine abſtineret. ſatis, ſuperq; eſſe, vt epiſcoporum ſentētia hæretici iudicati eccleſiis pellerentur. noui exempli eſſe, vt cauſſam eccleſiæ iudex ſeculi iudicaret. Itaq:, quoad ille Treuiris fuit, cognitionem inhibuit, & mox diſceſſurus egregia auctoritate à Maximo ſponſionem elicuit, nihil cruentum in eos cōſtituturum. Sed poſtea Maximus per Magnum, & Rufum epiſcopos à mitioribus conſiliis reuocatus, cauſſam Euodio præfecto prætorij permiſit, viro acri, & ſeuero. Is Priſcillianum duobus iudiciis auditum, conuictumq; maleficij, nec diffitentem obſcœnis ſe ſtuduiſſe doctrinis, nocturnos etiam turpium fœminarum egiſſe conuentus, nudumque orare ſolitum, nocentem pronunciauit. detruſitque in cuſtodiam, donec Imperatorem conſuleret. Quibus rebus cognitis, ille decreuit, Priſcillianum, ſociosque eius damnati capitis oportere. atque Ithacio inuidiæ ſe inſtantis iudicij ſubtrahente, Patricium quendam fiſci patronum accuſatorem appoſuit. Iudicio redintegrato, Priſcillianus rei capitalis damnatus eſt, & cum eo Feliciſſimus, & Armenius, qui nuper à Catholicis clerici Priſcillianum ſequuti deſciuerant. Latronianus quoque, & Euchrocia vidua vnco ad pœnam tracta, vt Pacatus dixit. Aſarius, & Aurelius diaconus gladio interempti. Inſtantius, & Tiberianus in Sylinam inſulam deportati. Nardacius, licet minus nocens, ſponte ſe epiſcopatu abdicauit.

Tertullus, Potamius,& Ioannes,tanquam viliora capita,& digni miſericordia,quia
ante quæſtionem ſe ſocios prodidiſſent, ad tempus in Gallias relegati. Priſcilliano
occiſo, non ſolum non repreſſa hæreſis, ſed etiam latius propagata eſt. nam ſecta-
tores eius, qui eum prius, vt ſanctum honorauerant, poſtea vt martyrem, colere
cœperunt. Peremptorum corpora ad Hiſpanias delata. Quin & iurare per Priſcil-
lianum ſumma religio fuit. atque inter epiſcopos diſcordia grauior exarſit. Poſte-
386 ro anno, Honorio, nobiliſſimo puero, Euodioq́; conſulibus, Theodoſius, vt inquit
Marcellinus, inuaſam ab hoſtibus Thraciam vindicauit, victorq́; cum Arcadio fi-
lio vrbem iniuit. Hos vero Grutungos fuiſſe ſcribit Claudianus, qui, duce Odo-
theo rege, Iſtrum tranſire conantes, prœlio nauali deuicti, atque deleti ſint, in pri-
mo Honorij conſulatu. ſic enim inquit:

Auſi Danubium quondam tranſnare Grutunni
In lintres fregere nemus. ter mille ruebant,
Per fluuium plena cuneis immanibus alni.
Dux Odetheus erat. tanta certamina claſſis
Incipiens aſtas, & primus contudit annus.
Submerſa ſedere rates. fluitantia nunquam
Largius arctoos pauere cadauera piſces.
Confeſſusq́, parens Odethei regis opima
Rettulit, exuuiasq́, tibi.

Eandem vero rem Zoſimus his verbis expreſſit. Promotus magiſter militum Ode-
theo cuidam occurrit, maximas copias non ſolum ex iis, qui Iſtrum accolebant,
ſed etiam ex remotiſſimis regionibus, tranſmiſſo flumine, adducenti, & collatis ſi-
gnis, tantam eorum ſtragem edidit, vt flumen cadaueribus redundaret, & nume-
rus iniri peremptorum non poſſet. & paulo pòſt: Eo tempore, inquit, natio Scy-
thica, quos Grutungos vocabant, ad Iſtrum proceſſit. Hi, cum multitudine abun-
darent, & neceſſariis armis inſtructi eſſent, ac robore corporis excellerent, peragra-
tis interiectorum barbarorum agris, ad ripam Iſtri venerunt, ac tranſitum ſibi con-
cedi poſtularunt. Promotus autem magiſter militum, hac re comperta, exercitum
flumini admouit, ac tranſmiſſionem eorum morari inſtituit. mox adhibitos non-
nullos, qui linguam eorum callebant, ad hoſtes ire præcepit, pollicitatum, ſi ſibi
præmium eſſet, ſe eis ducem Romanorum, atque exercitum prodituros. profecti
rem ex ſententia tranſegerunt. vbi tempus aduenit, barbari ex pacto nocte intem-
peſta meliorem ſuorum partem tranſmittere incœperunt, ac mox alios priorum
auxilio ſummiſerunt. Promotus autem doli compoſiti auctor, nauium multitudi-
ne ad id inſtructa, eos flumen ſuperare conantes non ſolum ex aduerſo prohibuit,
ſed etiam ex tranſuerſo adortus, viros prope omnes ſubmerſit. inde in mulieres, ac
pueros inuectus, prædam eximiam peperit. Theodoſius autem, qui non longe ab-
erat, ad eam victoriam inſpiciendam progreſſus vinculis captiuos exemit, eorum
opera ad bellum contra Maximum, ſi opus eſſet, vſurus. Per eoſdem etiam dies ali-
bi quoque res egregie geſta eſt. Erat oppidum in Scythia Thraciæ parte, quod To-
mos vocabant, cuius præſidio præerat Gerontius. Is à barbaris quibuſdam militi-
bus, quos Theodoſius præmiis, honoribuſque prouexerat, contemptus, inſolen-
tiam eorum vindicare conſtituit. ac cum paucis in eos, qui extra vrbem ſedebant,
improuiſo erupit, & ceteris eum ſequi recuſantibus, fortiſſimo eorum milite, qui
ſe primus ad virtutem oſtentandam obiecerat, interfecto, ceteros, qui ex muris
prœlium ſpectabant, ad exeundum accendit. atque ita aut barbaros ſtrauit omnes,
aut in fugam coniecit. quorum plerique in templa Chriſtianorum, quæ violari ne-
fas habebatur, ſalutis cauſſa ſe receperunt. Theodoſius autem, re audita, rationem
ab illo popoſcit, cur eos, quos ipſe honoribus extuliſſet, auſus eſſet attingere, eúm-
que non reip. cauſſa, ſed prædæ, inuaſiſſe coarguit. ille vero ſe ad fiſcum omnia ret-
tuliſſe reſpondit. atq; ita iram Imperatoris euaſit. Valentinianus in Italia tanquam
ſuperatis demum, fractiſq; Catholicis, conueniendi copiam reſtituit Arrianis, qui
Concilium Ariminenſe complectebantur. Extat adhuc reſcriptum eius ad Euſi-
gnium præfectum prætorio Mediolani x Kal. Februarias datum, ac temere, & im-
perite

perite inter Catholica decreta relatum: *Damus*, inquit, *copiam colligendi iis, qui ſecundum ea ſentiunt, quæ temporibus Diuæ memoriæ Conſtantij ſacerdotibus conuocatis ex omni orbe Romano, expoſitaq; fide ab iis ipſis, qui diſſentire noſcuntur, Ariminenſi Concilio, Conſtantinopolitano etiam confirmata in æternum manſura decreta ſunt.* In Gallia Maximus poſt Priſcilliani necem Ithacium eius accuſatorem, ceterosq; illius ſocios vi regia tutatus eſt, ne quis ei crimini daret, opera illius cuiuſcunque modi hominem fuiſſe damnatum. Congregati etiam Treuiris epiſcopi cum Ithacio communicarunt, auctoresq; Maximo fuerunt, vt tribunos cum ſumma poteſtate ad Hiſpanias mitteret, qui hæreticos inquirerent, & deprehenſis vitam, ac bona adimerent. Quo facto non erat dubium, quin plurimos oppreſſuri innocentes eſſent. etenim, vt inquit Sulpicius, tum ſolis oculis iudicabatur, cum quis pallore potius, aut veſte, quàm fide, hæreticus æſtimaretur. Verum, cum Martinum epiſcopum ad comitatum venire audirent, veriti, ne aut conſiliis ſuis repugnaret, aut à communione ſua ſe remoueret; Maximum impellunt, vt, miſſis obuiam magiſtri officialibus, Treuiros prohiberet accedere, niſi ſe cum pace epiſcoporum apud ſe conſiſtentium affore fateretur. Cui Martinus reſpondit, ſe cum pace Chriſti venturum. itaq; ingreſſus vrbem nocte orationis cauſſa Eccleſiam adiit. poſtridie vero Palatium petiit, vt pro Narſete Comite, & Leucadio præſide, qui Gratiani partes pertinacius fouerant, ſupplicaret, &, ne tribuni cum iure gladiorum in Hiſpanias mitterentur, vetaret. Ceterum, cum epiſcopi omnes turpi principem aſſentatione complecterentur, ſolus Martinus apoſtolicam ſeruauit auctoritatem. nam, cum ſupplicandum fuit, imperauit potius, quàm rogauit. & à conuiuio eius, licet ſæpe rogatus, abſtinuit, quòd diceret, ſe menſæ eius participem eſſe non poſſe, qui Imperatorem vnum regno, vita alterum expuliſſet. cum autem Maximus, ſe nõ ſponte ſumpſiſſe Imperium affirmaret, ſed impoſitam ſibi à militib. diuino nutu regni neceſſitatem armis defendiſſe, & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, qui tam incredibili euentu victoriam peperiſſet, nullumq; ex aduerſariis, niſi in acie, oppetiiſſe; tãdem victus vel ratione, vel precibus ad conuiuium venit, mirum in modũ gaudente Maximo, quòd impetraſſet. conuiuæ autem aderant, veluti ad diem feſtum euocati, ſummi, atque illuſtres viri, præfectus, idemq; conſul Euodius, Comites duo ſumma poteſtate præditi, frater eius, & patruus. medius inter hos Martini presbyter accubuerat. ipſe autẽ ſellula iuxta Maximum poſita conſederat. medio ferme conuiuio miniſter de more paterã regi obtulit. ille Martino dari iubet, auide expectans, vt ab illius dextera poculum ſumeret. ſed Martinus vbi ebibit, pateram presbytero ſuo tradidit, neminem exiſtimans digniorem, qui poſt ſe biberet. nec integrum ſibi fore, ſi aut Maximum, aut eos, qui à Maximo erant proximi, presbytero prætuliſſet. Quin etiam eidẽ Maximo longe antè prædixit, futurum, vt, ſi ad Italiam pergeret, quò ire cupiebat, bellũ Valentiniano facturus, primo quidem aduentu victor eſſet, ſed paruo pòſt tempore interiret. Ceterum pro rebellibus orantem Maximus primo, atq; altero die ſuſpendit, ſiue, vt rei pondus imponeret, ſiue, quia, vt pleriq; arbitrabantur, bonis eorum inhiaret. Interea epiſcopi, quorũ communionem Martinus non inibat, Maximum ſoliciti adeunt, actum eſſe de ſuo omnium ſtatu querentes, ſi Theogniſti pertinaciam, qui ipſos ſolus palam, lata ſententia, cõdemnauerat, Martini armaret auctoritas. non oportuiſſe hominem recipi mœnibus, illum iam non defenſorem hæreticorum eſſe, ſed vindicem; nihil actum morte Priſcilliani, ſi Martinus illius vltionem exerceat. poſtremo proſtrati flentes opem eius implorãt, vt vtatur aduerſus eum vi ſua. Quib. vocibus Maximus adductus, Martinum ſecreto accerſitum blande appellat, hæreticos iure damnatos more iudiciorũ publicorum potius, quàm inſectationibus ſacerdotum; nõ eſſe cauſſam, cur Ithacij, ceterorumq; partis eius communionẽ putaret eſſe damnandã. Theogniſtum odio potius, quàm cauſſa, feciſſe diſſidium, eundemq; tamen ſolũ eſſe, qui ſe à communione ſecreuerit, à reliquis nihil nouatũ. quin etiam ſynodum paucos ante dies habitã pronunciaſſe, eos culpa non teneri. Quibus cum Martinus minime moueretur, Maximus iracundia incitatus, ſe de conſpectu eius abripuit. & mox iis, pro quibus ille rogauerat, percuſſores immiſit. Quod vbi Martinus nocte cõperit, anxius Palatiũ re-

pente irrupit & cum ſpopondiſſet, ſi eis parceretur, ſe communione vſurum, pro-
tinus ab eo, quæ cupiebat, eſt conſequutus. poſtridie vero, cum Felix epiſcopus
ſacraretur, communionem cum epiſcopis iniit. neque tamen communionem il-
lam ſubſcriptione firmare, cum id magnopere peterent, voluit. Tertio inde die
domum reuertens mœſtus, quòd ad horam noxiam communionem iniſſet, præ-
greſſis paululum comitibus ſolitario in loco ſubſedit, cauſſam doloris accuſans ſi-
mul, atque defendens. cui angelus repente aſtitit, dicens: Merito Martine com-
pungeris, ſed aliter temet explicare nequiſti. collige virtutem, recipe conſtantiam.
Pòſt autem, cum quoſdam energumenos tardius, quàm ſolebat, & gratia minore,
curaret, ſubinde lacrymans amicis dixit, ſe propter communionis illius labem de-
trimentum açcepiſſe virtutis. Imminutam inde virtutis gratiam multiplici merce-
de recuperauit; nam energumenum ad pſeudothyrum monaſterij ipſius addu-
ctum, priuſquam limen attingeret, liberauit. Burdigalæ Vrbicam Priſcilliani diſci-
pulam impietatis in pertinacia permanentem, ſeditione concitata, vulgus lapidi-
387 bus obruit. Valentiniano deinde Auguſto tertium, Eutropioq; conſulibus, Theo-
doſius Quinquennalia Arcadij filij magna lætitia Conſtantinopoli celebrauit. atq;
inde VIII Kal. Aprilis reſcripſit. Sequitur bellum omnium maxime per hæc tem-
pora memorabile aduerſus Maximum Imperatorem. Huius Maximus ipſe fuit au-
ctor. Etenim Imperij prolatandi ſæua cupiditate cæcatus, animum demum ad Ita-
liam inuadendam adiecit. atque, vt cauſſam belli ſpecioſam haberet, litteras ad
Valentinianum miſit, præcipiens, vt Catholicorum vexatione deſiſteret, quos pa-
ter eius eximio ſtudio coluiſſet; ſin minus, bello ſe eum perſequuturum, ſciret. Ea
denunciatione Valentinianus exterritus ſubito Domninum ad eum Aquileia le-
gauit, poſtulatum, vt fœdus ſecum rediutegraret. Maximus aſtute conſilium ſuum
occultās, Domninum amice complexus, inſignibus muneribus onerauit, atq;, im-
pertito fœdere, militarem etiam manum abeūti permiſit, qua Valentinianus con-
tra barbaros vteretur, Pannoniæ finibus imminentes. vbi vero eum à ſe itinere ali-
quot dierum digreſſum ſenſit, relicto in Gallia Victore filio, quem Auguſti digni-
tate ornauerat, vniuerſis cum copiis in Italiam iter intendit, cuſtodibus præmiſſis,
ne quis præuertens aduentum ſuum Italiæ nunciaret. mox, poſtquam Domninum
iam Alpes ſuperaſſe audiuit, tum, quanta maxima potuit, celeritate ad Alpes Cot-
tias properauit, iiſq; ſine impedimento traiectis, Aquileiam verſus ducere inſtitit.
Quo tumultu præcepto, Valentinianus in timorem ſui adductus, quòd vires pares
ad tantum excipiendum impetum non haberet, ſuorum monitu repente inde ſe
cum Iuſtina matre proripuit, ac naui conſcenſa, Theſſalonicam acceſſit, ac raptim
certiorem Theodoſium de his rebus omnibus fecit, ſummis precibus orans, vt ſi-
bi ad Italiam retinendam adeſſet, quàm maturrime poſſet. Hoc Theodoſius nun-
cio perturbatus, primo Valentinianum monuit, in hanc illum calamitatem eſſe de-
lapſum, quòd fidem oppugnaret, quam tueri Imperator debuerat. deinde ſecuro
eſſe animo iuſſit; nam ſe neceſſitatibus eius non defuturum. Interim Maximus A-
quileiam progreſſus, vrbe nullo negotio eſt potitus. quo facto confeſtim tota Ita-
lia, ac ſubinde Africa in fidem eius, poteſtatemq; ſe tradidit. Vnde Gildas Sapiens
ſcripſit: *Britannia nomen Romanum, non morem, legemq́, tenens, ad Gallias Maximum Im-
peratoris inſignibus initiatum miſit. Ille callida arte potius, quàm virtute finitimas quoque
prouincias contra Romanum ſtatum regno ſuo adnectens, & vnam alarum ad Hiſpaniam, al-
teram ad Italiam extendens, & thronum Imperij apud Treuiros ſtatuens, tanta inſania in do-
mos debacchatus eſt, vt duos Imperatores legitimos, vnum Roma, alterum vita expelleret.*
In Italia Bononienſes inter ceteros Maximum ſummo ſtudio receperunt, ac co-
lumnam, quæ adhuc ad primum ab vrbe lapidem extat, ipſi, & Victori filio ita in-
ſcripſerunt: DD. NN. MAG. C. MAXIMO, ET FL. VICTORI PIIS FE-
LICIBVS SEMPER AVGVSTIS BONO R. P. NATIS. Italia, Africaque re-
ceptis, quacunque ratione potuit, pecunias tanto gerendo bello neceſſarias vndi-
que coaceruare contendit, atque in eis extorquendis miſere, fœdeq́; populos la-
cerauit. Per hos menſes hæreſis noua in Æmilia, & Liguria erat oborta quorun-
dam, qui ſacratum virginum connubia inducebant. cuius vt certior Syricius pon-
tifex

tifex factus eſt, protinus eam, decreto facto, damnauit, atq; auctores eius homines Arrianos notauit. atq;, his actis, ad Mediolanenſem eccleſiam ſcripſit, ſe damnaſſe Iouinianum, Auxentium, Genialem, Germinatorem, Felicem, Frontinum, Martianum, Ianuarium, & Ingenioſum, qui ſacras virgines coniugio ſociari iubebant: *Nos enim*, inquit, *nuptias non aſpernanter accipimus, ſed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia veneramur.* ad quem Ambroſius, aliiq; epiſcopi reſcripſere, ſe item hæreſim illam, atq; hæreticos repudiaſſe, atq; damnaſſe. ſubſcripſere autē epiſcopi Euentius, Maximus, Felix, Baſſianus, Theodulus, iuſſu domini Geminiani epiſcopi ipſo præſente Aper presbyter, Euſtaſius, & Conſtantius. Ex quibus Baſſianus Laudenſem, Geminianus Mutinenſem eccleſiam rexit. atque vterque pòſt in ſua eccleſia tumulatus, multis miraculis editis, Sanctorum Confeſſorum numero eſt aſcriptus. Poſtero anno, Theodoſius iterum cum Cynegio præfecto prætorio 388
conſul Theſſalonicam cum optimatibus ſuis acceſſit. ſiquidem inde pridie Idus Martias edicta propoſuit. Ibi Valentinianum præſentem, opem ſuam implorantem, acriter obiurgauit, quòd à paterna fide receſſiſſet, atq; Arrianam hæreſim tot Conciliorum ſententiis profligatam amplexus eſſet. adeoq; monitis, præceptis, & precibus circumuenit, vt ad Catholicorum partes attraxerit. Inde conſilia de Maximo vlciſcendo, ipſa etiam pręſente Iuſtina, peracta. Aliis, vt inquit Zoſimus, arma primo quoq; tempore inferenda cenſentibus, Theodoſius in eam ſententiam erat pronior, vt ad vitandum ciuile bellum res antè per legatos tranſigeretur; &, ſi Maximus Italia, atq; Africa vltro cederet, priore diuiſione ſtaretur. ſi eo cōtentus non eſſet, bello vindicaretur. Nemine autem aduerſus eum hiſcere audente, Iuſtina ad eum acceſſit, atq;, adducta ſecum Galla filia, eximiæ pulchritudinis virgine, ad genua procubuit, orans, ne Gratiani inultam cædem relinqueret, à quo tantum principatus faſtigium accepiſſet. néve ſe proſtratos, atque omni alia ſpe deſtitutos iacere diutius ſineret. atq; interea puellam lacrymantem, ac fortunam ſuam deplorantem ei obtulit. Theodoſius vero puellæ ſpecie captus, eam in matrimonium poſtulauit. (nam Placilla vxor diem ſuum obierat) eamq; à Iuſtina accepit, cum eo, vt nullam bello ſuſcipiendo moram afferret. Hoc, vt, dixi, Zoſimus. quem falſum eſſe oſtendit Marcellinus, qui biennio antè Gallam Theodoſio nupſiſſe notauit. Itaq; placet magis, Theodoſium rei indignitate, & Valentiniani neceſſitate permotum vltro arma ſumpſiſſe. atque hoc ipſum Pacatus etiam innuit, cum, expoſita Maximi tyrannide, ita ſubiecit: *Tandem in nos Deus oculos rettulit, & bonis Orientis intentus ad mala reſpexit, & hunc ſacrario capiti obiecit furorem, vt fœdus abrumpere, ius fetiale violare, bellum edicere non timeret. an ego ſine diuino numine factum putem, vt qui ſub nomine pacis ludere, & primi ſceleris pœnas lucrari quieſcendo potuiſſet, ſecundum, tertiumq; vexillum latrocinij ciuilis attolleret, &, ſuperatis Alpibus, Iulia quoque clauſtra laxaret, tibiq; Imperator imponeret ſeruatæ adhuc veniæ fidem, vincendo neceſſitatem? Agebat, credo, præcipitem vindicandæ iam proximo vltore reſpublica, & extinctus aperto dominus parricidio pœnas ab eo debitas expetebat. Non id confidentia, ſed amentia, non temeritas, ſed neceſſitas erat, nec vltro laceſſebat te bello, ſed vlterius negare ſe ſupplicio non poterat.* Decreto igitur bello, Theodoſius, Cynegio præfecto prætorio mortuo, præfecturam eam Promoto, & vrbanam Proculo eius filio, optimis viris, mandauit. inde magiſtrum equitum Promotum, peditum Timaſium cōſtituit. ac delectum omnium gentium diligentiſſime habuit. primum enim fidem regum, quibus Orientis limes ambiebatur, data, atq; accepta dextera confirmauit, quò foris ſecurius agitaret, ſi nihil ſollicitum, & ſuſpectum domi reliquiſſet. tum copias tripartito diuiſit, vt hoſtis audaciam multiplicato terrore percelleret, & fugam eius circumfuſus ambiret. poſtremo, barbaris vltro operam pollicentibus, commilitij gratiam fecit, vt limiti manum ſuſpectam detraheret, & militi auxiliatorem adiungeret. Qua illius benignitate pellectæ omnes Scythicæ gentes tantis agminibus confluxerunt, vt quem remiſerat ſuis, barbaris videretur imperaſſe delectum. Itaque ſub ducibus, vexilliſq; Romanis ibat, & ad nomen reſpondebat Gotthus, Hunnus, & Alanus. vrbeſq; Pannoniæ, quas inimica populatione exhauſerat, miles implebat. Per eoſdem dies, Theodoſius, dum Theſſalonicæ fuit, memorabile iræ, cuius impotēs fuit, exemplum edidit.

Inſtantibus enim equeſtribus ludis, populus nobilem aurigam quendam, qui ob læſum hominem in vinculis habebatur, ſibi dari popoſcit. &, cum non impetraret, commota ſeditione, hominem, qui violatus ab auriga dicebatur, necauit. Qua de re Theodoſius ira ardens, durius in omnes conſulere voluit, verum ab epiſcopis, vt ſe ad lenitatem daret, rogatus, tandem ſe temperaturum ſpopondit. Poſt aliquot inde dies, cum res prope ex omnium animis excidiſſet, nefario domeſticorum impulſu illud impotentius, ne dicam vecordius, fecit, quòd ſeptem millia hominum in theatrum ludorum gratia conuocata, & quidem innoxiorum, militibus immiſſis, gladio ferienda, atque necanda mandauit. qua re iudicatum eſt nihil fœdius, aut crudelius ne à barbaro quidem patrari homine potuiſſe. Interim barbari quidam, qui ipſi ſtipendia faciebant, ingentibus muneribus à Maximo de proditione ſolicitati, cum rem emanaſſe ſentirent, ab illo diſceſſerunt, & paludes, lacusq; verſus in Macedoniam confugerunt. quos Theodoſius perquiſiuit, ac maiore ex parte repertos peremit. Ita hoc metu liberatus, inde ad iter ſe aduerſus Maximum expediuit, ac Valentinianum cum Iuſtina in naues impoſitum, datis, qui tuto deducerent, in Italiam deſtinauit, certa opinione ductus, Romanos lubentiſſimis eos animis expectare. Maximus interim, motis Aquileia caſtris, Alpibus Iuliis ſuperatis, in Pannoniam iniit. ac Pætouione capta, & præſidio confirmata, vſq; ad Sauum amnem proceſſit. atque ibi, Sciſcia occupata, ſubſedit. vbi vero certior factus eſt, Iuſtinam cum Valentiniano ſinum Ionium traiecturam, paratis triremibus, Andragathium ad illos capiendos dimiſit. qui, curſu in omnes partes intento, tamen propoſitum tenere non potuit, quòd eos ante aduentum ſuum Fretum tranſmiſiſſe offendit. cum autem Theodoſium exercitu nauali Italiam recuperaturum putaret, idoneis copiis expeditis, in ſpem gerendæ rei omnia illa loca circumluſtrauit. Theodoſius, vbi Maximum in Pannonia ſuperiore ad Sauum eſſe, ac Sciſciam belli ſedem cepiſſe audiuit, ex Macedonia in Pannoniam tranſgreſſus, ad Sauum iter intendit, atque ibi caſtra poſuit. inde opportuno tempore amne traiecto, prœlij copiam fecit. quam neq; Maximus egreſſus Sciſcia detrectauit. Ceterum Theodoſiani, collatis ſignis, tanta mole pugnarũt, vt repente hoſtes loco mouerint, motosq; in fugam conuerterint. Ex quibus, qui in oppidum refugerunt, aut foſſas cadaueribus oppleuerunt, aut ſe obuiis ſudibus induerunt, aut portas, quas eruptione patefecerant, morte clauſerunt. quorum vero fugam amnis magnitudo inhibuit, ij trepidi, & inuicem complexi per abrupta ſe in gurgites deiecerunt. inter quos abſorptus eſt illius expeditionis vexillifer. cuius cadauer reperiri non potuit. Hac victoria parta Theodoſius Pætouionem proceſſit. Ibi Marcellinus Maximi frater ſeſe aduenienti obiecit. Qua re conſpecta, Theodoſius & ipſe inſtruxit ſuos. verum, præcipitante iam die, ſibi duxit à prœlio temperandum. prima vero luce, productis vtrinque caſtris, mora dimicandi non eſt facta. neque alia huius prœlij, ac ſuperioris, fortuna fuit. Pari fuga hoſtes propulſi, aut in ſyluas ſe receperunt, aut fœde conciſi victoriam Theodoſio reliquerunt. Victori hoſtis à nocte ſubtractus eſt. multi ſummiſſis vexillis ſupplices ad Theodoſium confugerunt, atque ad terram prouoluti, veniam poſtularunt. hi omnes à Theodoſio benigne recepti. Maximus duplici prœlio ſuperatus, fugam capeſſiuit, ac maxima celeritate Aquileiam repetiit. Quem pari velocitate Theodoſius inſequutus eſt. Aduentanti Æmona, quæ prima ciuitas Italiam ingredienti ad radices Alpium occurrit, effuſa portis obuiam prodiit. &, quòd diu à Maximo obſeſſa nunc demum aduentu Theodoſij liberata eſſet, lætitiæ ſuæ cumulum declarauit. proceſſere obuiam tripudiantium cateruæ cantu, & crotalis perſonantes. ante mœnia feſtus liberæ nobilitatis occurſus, conſpicui veſte ſenatores, reuerendi municipali purpura flamines, inſignes apicibus ſacerdotes, portæ virentibus ſertis coronatæ, aulæis ornatæ plateæ, accenſisq; funalibus auctus dies, vt prope, nondum finito bello, triumphare Theodoſius videretur. Ceterum, Æmona relicta, Maximum aſſidue tergis inſiſtens tanto ardore eſt inſequutus, vt vno die Aquileiam acceſſerit, magna ſpacia terrarum emẽſus. quò progreſſus, confeſtim vrbi oppugnationem admouit. Ea vero feruente, Maximus infirmitatem ſuarum virium contemplatus, propter inſtantis periculi magni-

magnitudinem prope de poteſtate deceſſit. Quod vbi milites animaduerterunt, vt ante vrbis expugnationem ſibi conſulerent, ipſum pecuniam exercitui partientem comprehenderunt, ac regiis inſignibus nudatum, & vinctum ad Theodoſium perduxerunt: *Maximus*, vt inquit D. Ambroſius, *deſtitutus eſt à ſuis, quod ante ipſos expeditionis dies cum audiſſet, Romæ ſynagogam incenſam, edictum ſtatim eo miſerat, quaſi vindex publicæ diſciplinæ, cum dicerent, Rex iſte Iudæus factus eſt. atque idcirco Sciſciæ, & Petouione, atq; vbiq; terrarum victus eſt.* Theodoſius vbi Maximum vidit, Qua fiducia ad arma ciuilia deſcendiſti? inquit. cui ille reſpondit, Fauoris tui obtendi prætextum; neque enim aliter potuiſſem allicere milites, niſi auctoramenti mei te finxiſſem auctorem. Qua voce audita, Theodoſius ira exarſit, nec tamen ſupplicio alicui tetriori ipſum addixit, ſed oculis deiectis, & vultu rubore ſuffuſo, verba miſericordiæ plena fecit. Quod vbi miniſtri eius ſenſerunt, Maximum ex oculis eius abduxerunt, & tertio ab vrbe lapide caput ei à ceruicib. amputarunt. Hæc VII Kal. Septembris adminiſtrata. Maximi clade percepta, Andragathius, qui nauibus ſinũ Ionium ſcrutabatur, quòd acerbiſſima ſe paſſurum, & Gratiano à ſe occiſo pœnas daturum ſentiret, ſi in manus Theodoſij perueniſſet, rebus deploratis omne belli conſilium poſuit, ac ſe è naui in mare præcipitauit, atq; ibi vitam finiuit.

VALENTINIANVS IVNIOR A. SOLVS.

THEODOSIVS victoriam inſignem haud magno admodum certamine conſequutus, Valentiniano ad ſe reuerſo Imperium Italiæ reddidit, diligenter monito, vt, conſiliis matris poſthabitis, idem de Trinitate ſentiret, quod à Nicænis patribus conſtitutum fuiſſet. atque Honorium filium Conſtantinopoli euocatum Aquileiæ ſibi expectandum putauit. X Kal. Octobris Valentinianus Aquileiæ de iis, qui ſequuti Maximum fuerant, ſic edixit: *Nullus ſibi honorem audeat vindicare, quem tyrannica conceſſit audacia, ſed ad priſtinum ſtatum damnata præſumptio reuocetur.* Scribit D. Ambroſius, Theodoſium, Maximi victoria parta, quia hoſtes in acie ſtrauerat, tamdiu ſe à ſacramentis abſtinuiſſe, donec filiorum aduentu Dei gratiam erga ſe vigere perſpexit. Poſtquam autẽ venit Honorius, tum Mediolanum proceſſit. eo vero aduentante, Ambroſius ſeceſſit Aquileiam, ne neceſſario aut infamem eius perfidiam, ac crudelitatem Theſſalonicenſem turpi ſilentio comprobaret, aut iram eius iuſta obiurgatione accẽderet, quemadmodum ipſe epiſtola ad eum ſcripta oſtendit. VI Idus Octobris Valentinianus edictum contra Maximum renouauit: *Omne*, inquit, *iudicium, quod Maximus infandiſſimus tyrannorum credidit promulgandum, damnamus.* Dũ Maximus Aquileiæ obſidebatur, Franci Genobaldo, Marcomere, & Sunone ducibus, ſuperato Rheni limite, in Germaniam inferiorem inuaſere, ac, plurimis cæſis, fertiles pagos depopulati Agrippinæ etiam coloniæ terrorem incuſſere. Quod vbi Nannienus, & Quintinus militiæ magiſtri, quib. Maximus Victoris filij pueritiam, & Galliarum defenſionem commiſerat, audiere, ſtatim cum exercitu Agrippinam accurrere. &, cum Francos graues præda Rhenum traieciſſe, plurimis ſuorum in Romano ſolo, qui populationem redintegrarent, relictis, inueniſſent, collatis apud Carbonariam ſignis, pleroſque deleuere. Conſiliis inde, num tranſeundum eſſet in Franciam, initis, Nannienus, ea re improbata, Magunciacum rediit. Quintinus vero cum exercitu circa Niuiſium caſtellum Rhenum tranſgreſſus, ſecundis à fluuio caſtris caſas habitatoribus vacuas, atq; ingentes vicos deſtitutos offendit. (Franci enim ſimulato metu ſe in remotiores ſaltus receperant, caudicibus per extrema ſyluarum obiectis,) atque vniuerſis domibus exuſtis, milites per noctem ſub armis tenuit. prima vero luce ſaltum ingreſſus, vſque ad meridiem tramitum ſe erroribus implicans, totum perluſtrauit. tandem cum ingentibus ſeptis clauſa omnia reperiſſet, in paluſtres campos, qui ſyluis iungebantur, euaſit. molientibus hoſtium rari apparuere. qui, coniunctis arborum truncis ſuperſtantes, velut è faſtigiis turrium, ſagittas tormentorum more effudere, illitas herbarum veneris, vt vulnera ſummæ cuti, & non lethalibus locis inflicta haud dubias mortes adducerent. Inde maiore multitudine hoſtium circumfuſus exercitus, in apertos campos, quos liberos Franci reliquerant, auide effuſus eſt,

ac primi equites voraginibus immerſi, permixtis hominum, iumentorúmque corporibus, ruina inuicem ſuorum oppreſſi ſunt. Pedites autem, quos nulla onera equorum calcauerant, impliciti limo ægre explicantes greſſum, rurſus ſe ſyluis trepidantes abdebant. Perturbatis ergo ordinibus cæſæ legionis, Heraclio Iouianorum tribuno, ac pene omnibus, qui militibus præerant, interfectis, paucis effugium tutum nox, & ſyluarum latibula præſtitere. Maximo inde, quemadmodum diximus, interempto, Valentinianus Arbogaſtem magiſtrum militum in Galliam aduerſus Victorem Auguſtum Maximi filium miſit. atque in locum Nannieni, & Quintini Cariettonem, & Syrum ſuffecit. Non magna res dimicatione confecta eſt. primo aduentu Victor prœlio ſuperatus, comprehenſus, atque occiſus eſt. Gallia vniuerſa in fidem recepta, Carietto, & Syrus eis Rhenum aduerſus Francorum

389 exercitum conſtiterunt. Hæc in exitu anni peracta. Itaque poſtero ineunte, quo Timaſius, & Promotus conſulatum, & Albinus præfecturam vrbis adminiſtrarunt, Valentinianus, Iuſtina matre amiſſa, XIIII Kalend. Februarias Mediolano ad præfectum prætorio Galliarum Conſtantianum ſic ſcripſit: *Omnes, qui tyranni vſurpatione prouecti cuiuſlibet acceperunt nomen militum dignitatis, codicillos, atque epiſtolas promere iubemus, & reddere.* Theodoſius inde menſe Iunio cum Honorio filio Romam perrexit, & cum Valentiniano vrbem triumphans iniuit, ac pompam ferculorum modo curru, modo pedibus ſubſequutus, nunc de bello, nunc de victoria triumphauit. In curia ſenatum, pro roſtris populum alloquutus eſt. omnibus ſe principem, ſingulis ſe exhibuit ſenatorem. In ſenatu à Latino Pacato, viro eloquentiſſimo laudatus eſt ea oratione, cuius ſæpe meminimus, in qua ille bellum, victoriámque, & triumphum hunc de Maximo celebrauit. Vrbem inde luſtrans, non publica tantum opera, ſed priuatas etiam ædes inuiſit. quin etiam congiarium populo dedit, & Victoriæ ludos edidit, & Symmacho viro clariſſimo maieſtatis reo, quòd litteras ad Maximum ſcripſerat, veniam impertiuit. & ædes panarias, quas qui adibant, fœda conſuetudine per occultas inſidias in piſtrina ad ſeruitutem adigebantur, euertit. & pœnas meretricum abrogauit, quibus audiendis praua prætereuntium libido irritabatur. atque inde in exitu anni Mediolanum receſſit, cum iam domum epiſcopus repetiſſet Ambroſius. Cum Franci nouas ex Gallia prædas egiſſent, Arbogaſtes non patiendum ratus, Valentinianum monuit, pœnas à Francis expetendas, niſi omnia, quæ ſuperiore anno cæſis legionibus diripuiſſent, ſubito reſtituerent, auctoréſque belli traderent, in quibus violatæ pacis perfidia puniretur. ac poſt paucos dies ad eos acceſſit, & cum Marcomere, & Sunone Francorum regalibus colloquutus, imperatis de more obſidibus, Treuiros

390 in hiberna receſſit. Proximo anno, qui erat à Chriſto nato CCCXC, Valentiniano Auguſto IIII, Neoterióque conſulibus, & Albino vrbis præfecto, cum Theodoſius in Paſchate ad templum religionis gratia perrexiſſet, Ambroſius epiſcopus, re animaduerſa, raptim ad fores occurrit, eúmque tanquam hominem nefarium ab ingreſſu eccleſiæ repulit, & piorum communione deiecit, eo nomine, quòd ſe contra fidem epiſcopis datam innoxio ciuium Theſſalonicenſium ſanguine maculaſſet, neque eam labem aliquo adhuc, vt par erat, piaculo publice diluiſſet. Theodoſius autem dolore percitus, lacrimiſque perfuſus, nullam vim fecit, ſed domum ſe mœſtiſſimus retulit. & decimum quintum Kalendas Iulias ad Tatianum præfectum prætorio ita ſcripſit: *Qui ante ſecundum conſulatum manſuetudinis meæ ex ordine curialis, vel presbyteri faſtigium, vel diaconi miniſterium, vel exorciſtæ ſuſcepit officium, omne eius patrimonium immune à curialibus nexibus habeatur.* Veronam inde profectus tertium Nonas Septembris ad eundem ita: *Quicunque ſub profeſſione monachi reperiuntur, deſerta loca, & vaſtas ſolitudines ſequi, atque habitare iubeantur.* Valentinianus autem aſſiduis Theodoſij præceptis imbutus Catholicam pietatem ita colere cœpit, vt Ambroſium eodem loco, atque honore, quo parentem, habuerit, ac mandata eius diligenter exhauſerit. Ceterum pridie Nonas Martias ad Albinum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Seruos, qui feciſſe violentiam confeſſionibus teſtium, aut proprijs docebuntur, ſi inſcio domino commiſerint, poſtremo ſupplicio deditos luere perpetrata cenſemus.* & pridie Nonas Aprilis ad eundem:

Auguſtæ

Auguſtæ in partibus ciuitatis magis antiqua reddi conuenit, quàm inchoari ſuperuacua. noſſe itaque par eſt officium magnitudinis tuæ, & ceteros, à quibus ſumptus huiuſmodi operibus de ærario præbebuntur acceptos omnino non ferri, ſi quis per vſurpationem opus præter conſcientiam noſtram intra æternam vrbem voluerit publica conlatione conſtruere. At vero, poſt- 391
quam Natalicia Domini acceſſerunt, quæ Titiano, Symmachóque conſulibus ineuntibus erant futura, Theodoſius, cum per octo menſes communione priuatus vixiſſet, iterum cupidine templi adeundi flagrabat, ſed ſpectatam Ambroſij ſeueritatem formidans, propius accedere non audebat. Quare animaduerſa, Rufinus, qui apud illum plurimum valebat auctoritate, negotium Ambroſij placandi ſuſcepit. atque, illo conuento, iuſtum Imperatoris deſiderium demonſtrauit. cúmque, vt aliquando tandem de priſtina ſententia cederet, atque ipſum Imperatorem in gratiam eccleſiæ reciperet, ſummis precibus obſecrauit. Quas Ambroſius eadem, qua antè, conſtantia reſpuit, ac ſe ante millies mortem oppetiturum, quàm tantum dedecus in eccleſia permiſſurum, reſpondit. Hoc audito, Theodoſius acceſſit, &, cum ad Ambroſium, qui in Salutatorium venerat, perueniſſet, ad pedes procubuit, rogans, vt ſe vinculo eccleſiæ ſolueret, ac ſibi pœnitenti aditum templi concederet. Interroganti vero Ambroſio, quo ſe pœnitentiæ genere expiaturus eſſet, eo reſpondit, quod tu iniunxeris. Tum Ambroſius piaculum impoſuit, atque illum ſeſe, præſente, ac flente populo, expiantem eccleſiæ communioni reſtituit. Hunc in modum de pœnitentia Theodoſij ſcripſit in vita S. Ambroſij Paulinus, itemque D. Auguſtinus Homilia XXXII: *Deus*, inquit, *voluit, vt Theodoſius Imperator ageret pœnitentiam publicam in conſpectu populi, maxime, quia peccatum eius celari non potuit.* & libro quinto de ciuitate Dei: *Quid fuit Theodoſij religioſa humilitate mirabilius, quando in Theſſalonicenſium grauiſſimum ſcelus, cui iam, epiſcopis intercedentibus, promiſerat indulgentiam, tumultu quorundam, qui ei cohærebant, vindicare compulſus eſt? & eccleſiaſtica coercitus diſciplina, ſic egit pœnitentiam, vt Imperatoriam celſitudinem pro illo populus orans magis fleret, videndo proſtratum, quàm peccando timeret iratum?* Addidit etiam edictum in eandem ſententiam, atque illud Valentiniani, quod ſuprà poſuimus, Ne capitales pœnæ ab Imperatore iniunctæ, niſi poſt triginta dierum ſpacium, ſumerentur. Inde Valentinianus in Galliam, Theodoſius in Græciam ſe recepit. Ceterum Theſſalonicam progreſſus, magnum in Macedonia tumultum offendit. quotquot enim barbari intra paludes, & proximas ſyluas abditi ex priore Romanorum expeditione ſalui euaſerant, Italicis Theodoſij occupationibus excitati, Macedoniam, Theſſaliámque effuſe, nullo reſiſtente, populabantur. Theodoſio vero Theſſalonicam regreſſo, in loca ſe abdita contulerant, atque illuceſcente die erumpentes, proxima omnia loca infeſta habebant, & ſe ſtatim in tutum referebant, ita vt vnde id mali manaret, non appareret. Itaque, re ad diſquiſitionem conſilij reuocata, ipſe cum equitibus ad ea loca explorandi cauſſa proceſſit. cum autem in domum anus cuiuſdam pernoctandi gratia diuertiſſet, ibi barbarum exploratorem repperit. quem captum tormentis admotis omnia ſibi barbarorum conſilia, atque acta referre coegit. Itaque, adducto inde ad ea loca, quæ ille indicarat, exercitu, omnes prope primo aduentu oppreſſit. Qui ſuperſtites fuerunt, cum exercitum Theodoſij labore fatigatum, & curatis corporibus ſomno merſum animaduertiſſent, impetum in illum fecerunt. quin etiam ipſum Imperatorem oppreſſiſſent, niſi quidam, qui nondum cibum ceperant, curſu ad tentorium capto, periculi imminentis admonuiſſent. qua re cognita, omnes fuga ſalutem ſibi petere contenderunt. Promotus autem, iuſſu Theodoſij, barbaris ſe obiecit, ac tantam eorum ſtragem edidit, vt paucos incolumes reliquerit, qui ſe rurſus paludibus abdiderunt. Theodoſius inde Conſtantinopolim profectus IIII Idus Nouembris vrbem cum filio iniit, vt Socrates ſcripſit. ac varia ſpectacula edidit, & Rufinum multis honoribus extulit, in primis vero cum Arcadio Auguſto filio in inſequentem annum conſulem declarauit, licet Promoti nece vulgo infamem. quem iuſſu Theodoſij in Thraciam contendentem per barbaros quoſdam in inſidiis conſtitutos dicebatur interfeciſſe. Qua impunitate elatus, poſtea in con 392
ſulatu Tatiano præfecto prætorij, & Proculo præfecto vrbis iudicium intulit, atque

illi præfecturam, huic vitam iudicum ſententiis abſtulit. In Gallia Valentinianus certior factus, barbaros Italiæ finibus imminere, de Italiæ quiete ſolicitus, Gallico otio relicto, ad eam redire, & ſeſe periculis omnibus obiicere ſtatuit. atq; ita Viennam acceſſit, vt inde ad Alpes, expeditis belli conſiliis, properaret. Erat apud ipſum Arbogaſtes Comes, & magiſter militum. Hic ſecundum à Bautone duce locum à Gratiano Auguſto conſequutus, poſt exceſſum eius primas ſibi iniuſſu Valentiniani aſciuerat, ac fauore militum, quòd rei bellicæ gnarus, fortis, & pecuniæ contemptor eſſet, magnas opes adeptus, libertatem in Valentinianum immodicam exercebat, ita vt quæ ipſe non probaret, etiam ſi recta eſſent, omnino fieri prohiberet. Nec Valentinianus, licet hoc iniquo animo patiens, remedium inire idoneum poterat, quòd ille militum beneuolentia ſeptus erat. Itaq; cum illo de traiectione in Italiam aduerſus barbaros colloquutus, ac voluntati ſuæ reluctantem nactus, iram vſque adeo non tenuit, vt, educto enſe, illum percutere niſus ſit. ſed à familiari, extorto è manibus gladio, prohibitus, ipſum verbis aſperiorib. obiurgauit. inquirenti inde, cur tam acerbe ſæuiret, allaturum ſibi manus reſpondit, ſi, cum eſſet Imperator, voluntati obſequi ſuæ non poſſet. &, vt addit Zoſimus, cum quodam die auguſto in ſolio aſſideret, toruis oculis aduenientem aſpiciens, libellum, quo ei poteſtatem abrogabat, porrexit. quo lecto, Arbogaſtes accenſus, Nec poteſtatem mihi, inquit, dediſti, neque eripies. Hac de cauſſa capitalibus ſubortis inimicitiis, Arbogaſtes illum Viennæ prope habuit in obſidione. nam primum obſequiis omnibus regiis nudauit, ac pene infra priuati modū redegit, & rei militaris curam Francis ſatellitibus tradidit, & ciuilia officia aduerſus eum ſolicitauit, ita vt pauci relicti eſſent, qui familiari eius ſermoni, aut iuſſis obtemperare auderent. Quod vbi ſenſit Valentinianus, litteras ad Theodoſium miſit, obſecrans, vt ſibi auxilio eſſet. ſimulq; iureiurando affirmans, ſe, niſi ab eo adiuuaretur, primo quoque tempore ad illum aduolaturum. Ceterum, cum barbarorum aduentus in Italiam timeretur, Ambroſius epiſcopus ab Honoratis ciuitatis rogatus, vt legatus ad Valentinianum proficiſcens, illum in Italiam inuitaret, ſe iturum promiſit. ſed poſtridie, acceptis litteris, manſiones inſtrui, ornamentaq; inuehi, quæ proximum Imperatoris aduentum ſignificabant, Honoratorum voluntate ſubſtitit. Cum autem rumor ſubito Vienoam pertuliſſet, Ambroſium inuitandi regis ad Italiam gratia Viennam eſſe venturum, Valentinianus lætitia ingenti elatus eſt, quòd videbat, aduentum eius rebus ſuis opportuniſſimum eſſe futurum. Cunctante inde Ambroſio, litteras ad eum magna celeritate perferendas curauit, rogans, vt ſine mora ad ſe contenderet, non vt intereſſet ſynodo Gallorum, ſed vt in ipſa egreſſione ſe ſanctæ ablutionis ſacramento initiaret. Atqui magnam ille ſpem ſalutis ſuæ in Ambroſij moderatione, ac ſapientia collocarat, confidens fore, vt oratione ſua Arbogaſtem ſibi placaret, atque ad ſaniora conſilia reuocaret. Itaque, litteris lectis, Ambroſius ſtatim iter ingreſſus eſt. verum, cum iuga alpium ſuperaſſet, ipſum interfectum fuiſſe accepit. Ceterum Arbogaſtes illi hoc modo vitam eripuit. Imperio ſpe deuorato, eunuchos Valentiniani cubicularios maioris promiſſione mercedis, atque honoris in eius perniciē incitauit. Ita illi ab ipſo edocti, cum Valentinianum aut dormientem, vt quidam ſcripſerunt, aut certe ſolum, & inermem, dum ludicrum militare intentus è feneſtra ſpectaret, nacti comprehenderunt, ac nemine alio ex miniſtris aulæ præſente, illiſis faucibus, ſtrangularunt, & ne, inquiſitione facta, deprehendi poſſent, velo gulæ alligato, quaſi ſemet ea morte multaſſet, ſublimem ſuſpenderunt. Epiphanius epiſcopus Salaminius ipſum in Palatio ſuffocatum inuentum eſſe ſcribit Idibus Maij pridie Pentecoſtes, ac poſtridie ſepulturæ mandatum. Is annum tantum viceſimum erat natus, iuuenis vel ipſius Ambroſij teſtimonio omnib. tum corporis, tum animi bonis ad Imperij magnitudinem ſuſtinendam inſtructus ita, vt etiam in omni genere virtutis paternas laudes videretur eſſe ſuperaturus. Hoc ſcelere perpetrato, Arbogaſtes Imperium ſibi aſciſcere propter barbariem, impietatemq; nō auſus, ad alterum tranſtulit. Erat in caſtris Eugenius quidam homo paganus. qui ludum primum litterarū habuerat, deinde ſtipendia in aula meruerat, inde ſcriba, & quæſtor factus, magiſtri dignitatem ab Imperatore fuerat conſequutus.

Ad hunc

Ad hunc igitur, quem participem conſiliorum de nece Valentiniani habuerat, Arbogaſtes Imperium detulit. Zoſimus ipſum ab Arbogaſte compulſum, alij vero à Flauiano præfecto vrbis proſpera omnia euentura ex ariolorum prædictione pollicito, euectum prodiderunt.

EVGENIVS IMPER.

EVGENIVS igitur ab Arbogaſte Auguſti dignitate ornatus, ad illius arbitrium omnia adminiſtrans, ſtatim ad firmandas opes ingentem exercitum partim ex Romanis, partim ex Gallis conflauit, & Galliam in deditionem adduxit. Hæc in Italiam, & in Orientem nunciata, mirifice omnium animos, ac pectora vulnerarunt. In primis vero Theodoſius doluit, vbi ſe conſortem Imperij ætate florentem, atque affinitate coniunctum amiſiſſe, atque Imperium ad alienos, eosq; indigniſſimos recidiſſe audiuit. cuius luctum Galla vxor aſſidua comploratione accendit. Cadauer Valentiniani à ſororibus eius mercede redemptum, ac Mediolanum, vt ſepulturæ mandaretur, translatum eſt. ſic enim ſcripſit D. Hieronymus epiſtola tertia: *Adoleſcens Valentinianus, ac pene puer poſt fugam, poſt exilia, poſt recuperatum multo ſanguine Imperium haud procul ab vrbe fraternæ mortis conſcia necatus eſt, & cadauer exanime ſtipendio infamatum.* Quo cognito, Theodoſius litteras ad Ambroſium miſit, rogans, vt ſepeliendum curaret. ad quas Ambroſius ita reſcripſit: *Doleo vehementer, non ſolum, quod immatura morte Valentinianus A. deceſſerit. ſed etiam, quòd informatus fide, ac tuis inſtitutis tantam deuotionem erga Deum noſtrum induerat, atq; tanto in me incubuerat affectu, vt quem antè perſequebatur, nunc diligeret, quem antè vt aduerſarium repellebat, nunc vt parentem putaret. Quod ego non recordatione iniuriæ veteris exprompſi, ſed pro teſtimonio conuerſionis. illud enim alienum, hoc ſuum. quod alte infuſum ſibi ita tenuit, vt matris perſuaſionem excluderet. ille ſe à me nutritum præ ſe ferebat, me vt ſedulum patrem deſiderabat. ille, ſimulato à quibuſdam aduentus mei nuncio, impatienter præſtolabatur. Quin etiam illis ipſis publici doloris diebus, cum ſanctos, & ſummos ſacerdotes domini intra Gallias haberet, vt à me tamen ſacramentis baptiſmatis initiaretur, ſcribendum arbitratus eſt. Quod etiam ſi non rationabiliter, amabiliter tamen ſuum erga me ſtudium teſtificatus eſt. Hunc ego non doleam, aut integrum, antequam ſacramentorum, quæ deſiderauit, adipiſceretur gratiam, repentina morte obiiſſe? Refrigeraſti animum, quòd etiam ipſe dignatus es ferre teſtimonium dolori. Nunc de ſepultura eius quoniam ſcripſit clementia tua, ita hic procurandum, ſed exſors exceſſit baptiſmatis. quid cognouerim, non repreſſi. Eſt hic porphyreticum labrum pulcherrimum, & in vſus huiuſmodi aptiſſimum. Nam & Maximianus Diocletiani ſocius ita humatus eſt. ſunt tabulæ porphyreticæ precioſiſſimæ, quibus veſtiebatur operculum, quo regales exuuiæ clauduntur. Hoc fuerat præparatum, ſed expectabatur reſcriptum clementiæ tuæ. cuius perceptione recreatæ ſunt ſanctæ filiæ tuæ, filij tui Valentiniani ſorores. quæ ſe grauibus affitiunt modis, & amplius exagitabantur, quod nihil ſcriberetur ſibi. Vnde iis non parum acceſſit ſolatij, ſed dum inhumatæ ſunt reliquiæ, nequaquam ſibi parcunt. videntur enim ſibi germani ſui funus quotidianum videre. Et re vera, cum ſine fletu magno, ac ſine dolore graui nunquam ſint, tamen quotieſcunque eò accedunt, exangues reuertuntur. Et ipſis igitur conſuletur, & cariſſimis exuuiis, ſi acceleretur ſepultura, ne æſtiuo penitus ſoluantur calore. vix enim ſuperiorem æſtatem tranſegimus.* Ex voluntate igitur Theodoſij funus celebratum, & cadauer Mediolani ſepulturæ mandatum eſt. Iuſtis ſolutis, Ambroſius laudationem ſcripſit, quam poſtea quoque edidit. in qua inter alia hæc poſuit: *Conuerſi ſunt dies nobis votorum noſtrorum in lacrymas ſiquidem Valentinianus nobis, ſed non talis, qualis ſperabatur, aduenit. Et iſte quidem vel morte ſua voluit adimplere promiſſum, ſed nobis acerbiſſima facta eſt eius, quæ exoptabatur, præſentia. Vtinam adhuc nobis abeſſet, vt ſibi viueret. ſed ille non paſſus, cum audiret alpes Italiæ hoſte infeſtari barbaro, maluit periclitari ſe, ſi Gallias derelinqueret, quàm noſtro deeſſe periculo. Magnum diſcrimen agnoſcimus Imperatoris, quòd Romano ſubuenire voluit Imperio. Hæc cauſſa mortis, quæ plena laudis. Soluamus bono principi ſtipendiarias lacrymas, quia ille nobis ſoluit etiam mortis ſuæ ſtipendium. Nec tamen flendi admonitio neceſſaria: Flent omnes, flent & ignoti, flent & timentes, flent & inuiti, flent & barbari, flent & qui videbantur inimici. Quantos ille de Galliis vſque huc totius tractu itineris populorum egit gemitus? omnes enim non*

tanquam Imperatorem ſibi, ſed tanquam parentem publicum obiiſſe domeſtico fletu doloris illacrymant, ſuaſq́; omnes funera dolent. Amiſimus enim Imperatorem, in quo duo pariter acerbant dolorem, annorum immaturitas, & conſiliorum ſenectus. Audite omnes populi, & videte dolorem meum, Virgines meæ, & iuuenes mei abierunt in captiuitatem, ſed cognito, quòd ex Valentiniani eſſent partibus, liberi reuerterũt. Miles autem hoſtis barbarus Imperatori adoleſcenti, & ſua oblitus victoriæ, memor fuit Imperialis reuerentiæ. Laxauit ſponte quos ceperat, excuſans, quòd ignoraſſet Italos. Nos adhuc murum Alpibus addere parabamus. Valentiniani gratia non expectauit Alpium vallum, fluenta amnium, aggeres niuium, ſed Alpes, & fluuios ſupergreſſa, muro nos ſui Imperij protexit. Valentinianus errorem iuuentutis antè correxit, quàm diſceret, eſſe lapſum alicuius erroris. Ferebatur primo ludis Circenſibus delectari. ſic iſtud abſterſit, vt ne ſolemnibus quidem principum natalibus, vel Imperialis honoris gratia Circenſes putaret eſſe celebrandos. Aiebant aliqui, ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci. omnes feras vno momento iuſſit interfici. Iactabant inuidi, quòd præmature prandium peteret, cœpit ita frequentare ieiunium, vt plerunque ipſe impranſus conuiuium ſolemne ſuis Comitibus exhiberet, quo & religioni ſacræ ſatisfaceret, & principis humanitati. Scenicæ cuiuſdam forma, ac decore deperire Romæ adoleſcentes nobiles nunciabantur, iuſſit eam ad comitatum venire. Miſſus precio deprauatus ſine mandati effectu rediit. alterum miſit, ne voluiſſe emendare vitia adoleſcentum, & non potuiſſe, videretur. Datus eſt obtrectandi aliquibus locus. deductam tamen nunquam aut ſpectauit, aut vidit. poſtea redire præcepit, vt & omnes agnoſcerent, irritum eius non eſſe mandatum, & adoleſcentes doceret ab amore mulieris temperare. quam ipſe, qui potuit habere in poteſtate, deſpexerat. Et hæc fecit, cum adhuc non haberet vxorem, & tamen exhiberet ſuis tanquam vinctus coniugio caſtitatem. Quis tam dominus ſerui, quàm ille corporis, fuit? quis tam aliorum arbiter, quàm ille ſuæ cenſor ætatis? Quid de pietate eius loquar? qui enim homines nobili ortos genere, & locupleti proſapia, quæ cito mouere ſolet inuidiam regiæ cupiditatis, accuſator vrgeret, præfectus inſiſteret, reſpondit, vt nihil cruentum ſanctis præſertim diebus ſtatueretur. O iuuenis optime, vtinam te viuentem inuenire potuiſſem, vtinam te dilatio aliqua meo reſeruaſſet aduentui quanta ego cura inter te, & Comitem tuum, quanta ſedulitate concordiam, & gratiam refudiſſem? quàm me ipſum pro tua obtuliſſem fide, quàm in me ipſum eos recepiſſem, quibus ille ſe timere dicebat? Ceterum, ſi Comes non eſſet inflexus, tecum remanſiſſem. Nunc quid habeo, quod melius faciam, quàm, vt tibi lacrymas pro tanto tuo in me affectu rependam? Ego te ſuſcepi paruulum, cum legatus ad hoſtem tuum pergerem. ego Iuſtinæ maternis traditum manibus amplexus ſum. ego tuus iterum legatus repetiui Gallias & mihi dulce illud officium fuit pro ſalute tua primo, deinde pro pace, atque pietate, qua fraternas reliquias poſtulabas, non dum pro te ſecurus, & iam pro fraternæ ſepulturæ honore ſolicitus. Multa alia in hanc ſententiam addit, quæ longa ſunt ad repetendum, & ipſa omnibus eſt in promptu oratio. Dum hæc Mediolani aguntur, Theodoſius Conſtantinopoli eaſdem curas, quibus, occiſo Gratiano, iactatus fuerat, ſecum volutare animo cœpit. Fuere, inquit Rufinus, nonnulli ſacerdotes, qui pacis ab Arbogaſte legatione ſuſcepta, immunem eſſe Arbogaſtem à nece Valentiniani apud Theodoſium affirmarint. Theodoſius autem, belli conſilio nondum expedito, legatum Eugenij Rufinum Athenienſem ad ſe miſſum, vt animum exploraret, rogaretq́;, num ſe æquo animo imperare paſſurus eſſet, incerto, ac perplexo reſponſo dimiſit. Extremo anno Arbogaſtes, quietam obtinens Galliam, Sunonem, & Marcometem ſubregulos Francorum odio auito inſectãs, Agrippinam, iam ſæuiente hieme, petiit, ratus tum omnes Franciæ receſſus penetrari poſſe, cum decuſſis foliis nudæ, atque aridæ ſyluæ occulere inſidiatores non poſſent. inde cum exercitu tranſgreſſus Rhenum, Bructeros ripæ proximos, & pagum Aëtiam, quem Chamaui incolunt, populatus eſt, nemine vſquam occurrente, niſi quòd pauci ex Ampſiuariis, & Chattis, Marcomere duce, in vlterioribus collium iugis ſe oſ-
393 tendere. Poſtero anno, quo Theodoſius III conſul cum Abundantio fuit, Eugenium impetus cepit Italiam occupandi, parum memor, quinam Maximum idem tentantem excepiſſet euentus. verum eum Flauianus, homo vaticiniis Gentilium deditus ſpe victoriæ certæ inflarat. prius tamen Germanos nouis ſibi fœderibus obligandos ratus, ne, ſe ex Galliis profecto, Rheni limitem hoſtiliter incurſarent, ad

flumen

flumen progreſſus, ingentes, quas Italię cauſſa parauerat, copias Francorum, atque Alemanorum gentibus oſtentauit. atque ita eos ad vetera redinregranda fœdera perpulit. Tum vero in conuiuio Arbogaſtes à regibus Francis rogarus, num epiſcopum Ambroſium noſſer, Noui, inquir, atq; ei carus ſum. cui illi: In hoc profecto vincis omnes, quòd ab illo viro diligeris, qui dicit ſoli, Conſiſte, & cõſiſtit. Germania pacata, Eugenius in Italiam cum Arbogaſte transgreſſus eſt. Qua re accepta, Ambroſius epiſcopus vrbem Mediolani reliquit, & ſeſe Bononiam conrulir, ea re maxime perturbatus, quòd Eugenium acceperat, Flauiano vrbis præfecto, & Arbogaſte Comite contendente, permiſiſſe, vt ara Victoriæ, & ſumptus cæremoniarum repetererur. quod ne fierer, ſua auctoritate Valentinianus vetuerat. Bononię vero cum eſſer, diuino moniru corpora Sanctorum martyrum Vitalis, & Agricolæ rum ciuitati incognita in ſolo Iudæorum iacenria repperit. eaque cum magna populi gratularione in ædem S. Srephani, quæ nunc etiam viſitur, tranſtulit. Diſcedens inde Bononia Fauentiam, atque inde Florentiam à ciuibus inuiratus, perrexit, atque ibi partem ſacrarum, quas Bononia eruerar, reliquiarum repoſuit, baſilica ipſis martyribus conſecrara, & puerum mortuum in vitam reſtituir. Interim vero Eugenius cum Arbogaſte, & Flauiano Mediolanum iniuir. quo facto reliqua inde Italia ſeſe illius poreſtati permiſir. Eodem anno Theodoſius Conſtantinopoli IIII Idus Ianuarij Honorium filium, eodem modo, quo antè Arcadium, appellauit Auguſtum, & conſortem vna cum Arcadio Imperij Orientalis accepir. Ea res ita celebrari (vt antè diximus) aſſueuit, vt milires acclamantes Imperatorem in ſcutum leuarenr, & per caſtra circunferrent. Quod tum factum ſcribit Claudianus, Honorium alloquens:

Nec dilatus honor, mutatur principe Cæſar.
Protinus æquaris fratri, nec certius vnquam
Hortati ſuperi, nullis præſentior æther
Affuit omnibus, tenebris inuoluerat atris
Lumen hyems, denſoſq; nothus collegerat imbres.
Sed, cum mox ſolita miles te voce leuaſſet,
Nubila diſſoluit Phœbus. pariterq; dabantur
Sceptra tibi, mundoq; dies caligine liber.

Pòſt hæc certior factus, Eugenium, ſuperatis Alpibus, vna cum Arbogaſte in Italiam rranſcendiſſe, atque, terrore omnibus incuſſo, ad deditionem adegiſſe, haudquaquam ſibi dubitandum puranit, quin ſerpenti incendio occurreret, atque vna, & Valentiniani mortem, & ſeruitutem Italiæ vindicaret. Ceterum de euentu belli ſolicitus, quòd Eugenius omnibus rebus neceſſariis dicebatur eſſe paratiſſimus, primum ſibi diuinam, deinde humanam expoſcendam opem exiſtimauit. Itaq; ieiuniis, vigiliiſque perfunctus, cum ſacerdotibus, & populo templa omnia ſupplicabundus obiuit, atque ante martyrum, apoſtolorumque ſepulchra cilicio indutus procubuit, ac fida Sanctorum præſidia implorauit. Quin etiam Ioannem monachum in Thebaide vaticinij laude florenrem ſibi conſulendum putauit, cuius reſponſa proximo Maximi bello vera fuiſſe cognouerat. atq; Eutropium eunuchum in Ægyptum miſir, vt aut virum ſanctum ad ſe adduceret, aut de belli, quod animo moliebarur, euenru conſuleret. Ioannes aurem, eum venire abnuiſſet, voce oraculum edidit, ac victoriam illum relaturum, verum non incruentam, reſpondir. Qua voce Theodoſius excitatus, alacri inde, arque erecto animo ſeſe ad humana & pecuniarum, & virorum, equorumque præſidia comparanda conuertir. Cum autem propterea Antiochiæ tributa acerbius à præfectis exigerentur, populus vſque eo furore prouectus eſt, vt, concitata ſeditione, ſtatuas Imperatoris deiecerit, atq; vna ipſum probris, ac maledictis inceſſerit. Quare vix ab eo irato, atq; inſenſo Flauiani epiſcopi precibus veniam, cum ſupplex, atq; ad pedes proſtratus petiſſet, obtinuit. Interim Romæ Flauianus præfectus vrbis, qui magnam veteris auguralis ſcientiæ inter ſuos habebat opinionem, auctor erat Romanis, vt ſacrificia inſtaurarent, victimas cæderenr, exta pecudum inſpicerent, quibus non tam deos propitiarent, quàm futuri belli euentum perciperent; Eugenio autem glorio-

ſiſſimam victoriam,& Chriſtianæ religionis ruinam temere promittebat. Arcadio
394 inde III, & Honorio II Auguſtis conſulibus, Theodoſius omnes gentes, quibus expeditionem indixerat, conuenire Conſtantinopolim iuſſit, inter quas ingentes Gotthorum, Alanorum, & Hunnorum cateruæ erant; ac duces eis præpoſuit, Romanis quidem copiis Timaſium, & Stilichonem, hominem Vandalum, qui Serenam fratris ſui filiam habebat in matrimonio; barbaris vero Gainem, Saulem, & Bacurium. Inter Gothos, qui ordines ſub eo duxerunt, inſignis Alaricus fuit, is, qui poſtea vrbem Romam cepit, & primus barbaros ad Italiam peruaſtandam inuexit. Inde, amiſſa ex partu vxore Galla, Rufino, qui filios, atque aulam moderaretur, in vrbe relicto, Conſtantinopoli exiit. atque in templo ad Septimum votis D. Ioanni Baptiſtæ factis, vt ea expeditio bene, ac feliciter ſibi, ac reip. eueniret, in Pannoniam iter intendit. Hac re cognita, Eugenius Theodoſio ſibi potius in veſtibulo Italiæ occurrendum, quàm in penetralibus excipiendum putauit. Itaque, cum adhuc ille in itinere eſſet, vna cum Arbogaſte, & Flauiano Mediolano egreſſus eſt, iureiurando affirmans, ſe, victoria parta, ſtabulum in baſilica Mediolanenſi facturum, & ſub armis clericos probaturum. Quod vt Ambroſius audiit, extemplò è Tuſcia Mediolanum reuertit, ſpe ſua in Deo defixa, nequaquam permiſſurum, vt credentem in ſe hominibus impiis traderet. Eugenius Aquileiam progreſſus, caſtra poſuit in campo ad fluuium nomine Frigidum, qui ab ea triginta millibus paſſuum diſtat. ac Iuliarum Alpium anguſtias, per quas tritus eſt in Italiam tranſitus, valido præſidio ſepſit. Theodoſius autem, peragrata Pannonia, ad Iulias Alpes prouectus, præſidio ex ſaltu deiecto, & Flauiano, cum euadere potuiſſet, extincto, fauces ipſas contra opinionem hoſtium occupauit, ac, ſuperato ſine labore iugo, ſeſe in campos VII Idus Septembris demiſit. atque extemplo pugnæ copiam fecit. ardentibus ex vtraque parte pugnandi cupiditate militibus ſine mora inſtructæ acies, prœliumque commiſſum eſt, cum Eugenius vexillum Herculis, Theodoſius vero Chriſti inferret. Ceterum, cum duo aciei cornua Theodoſius effeciſſet, atque in vno Romanas legiones, in altero barbarorum auxilia collocaſſet, factum eſt, vt Romani cum Romanis ancipiti certamine depugnarent, barbari vero loco moti ab Eugenianis fœdiſſima ſtrage conciderentur. Quod vt Theodoſius ſenſit, veritus, ne ſimul à nonnullis, quos in monte à tergo collocatos animaduertit, duriſſimo ſuo tempore premeretur, protinus ante aciem ſolus, vt omnes videre, atque audire poſſent, in terram proiectus ſupplex Dei auxilium inuocauit, Adeſto mihi Domine, inquiens, ne quando gentes dicant, vbi eſt Theodoſij Deus? Quo voto perfecto, multiplex ſubito Dei ſubſidium ſe oſtendit. nam duces exercitus, qui montem inſederant, nuncium ad eum miſerunt, pollicentes, ſe tranſituros, ſi ſibi venia, atque honos apud illum eſſet. quam conditionem ille accepit, &, vt in tanto tumultu potuit, ſacramento firmauit. ita omnes ſeſe ad Theodoſium contulerunt. Bacurius vero, qui barbaris præerat, collecto animo, prœlium inſtaurauit, ac tanta mole ſe in hoſtes incitauit, vt magna ex parte aut in fugam dederit, aut occidione occiderit. Feruebat tamen adhuc in ceteris partibus vtrinque pugna. atque Eugenius victoriæ certus, ſuos interequitans ad conſtantiam hortabatur, illud identidem vſurpans, ſe pro certo habere, Theodoſium mox deſperatione rerum ſibi manus allaturum. monere autem, ne illum occiderent, ſed viuum ad ſe perducerent. Tum vero ventus ſæuiſſimus ortus, qualem nunquam antè ſpiraſſe conſtabat, in ora hoſtium tanto impetu irruit, vt ordines eorum turbarit. In quo illud fuit mirabile viſu, quòd tela, & ſagittæ, quæ contra Theodoſianos emittebantur, in eos, qui miſerant, à vento reiiciebantur, & clypei manibus rapiebantur, &, ſcaſſis loris, in eorum ora prouolvebantur, & oculi eorum ingeſto puluere opplebantur, ita vt aſpectus adimeretur. Quæ vero Theodoſiani tela iaculabantur, ea vehementiore, quàm antè, impetu, ferebantur. Qua ex re, tanquam præſenti Dei auxilio, animati, tanta vi ſe in hoſtes intulerunt, vt ferre non potuerint, ac fugæ ſeſe tradiderint. Hunc in modum vno prœlio, vnoque die cum Eugenio debellatum Rufinus, Socrates, Sozomenus, & Oroſius prodiderunt. Quibus etiam aſſentitur S. Ambroſius, cum ſcribit: *Cum locorum anguſtiis, & impedimentis calonum agmen Theodoſii paulo*

ſerius

ſerius in aciem deſcenderet, & inequitare hoſtiis prælij mora videretur, equo deſiluit, & ante aciem ſolus progreſſus, ait: Vbi eſt Theodoſij Deus? Theodoritus autem, & Zoſimus biduo rem confectam ſcribunt hoc modo. Cum defectio Solis incidiſſet tanta, vt noctis tenebras adæquaret, Gotthi prope omnes, (decem millia fuiſſe feruntur,) vna cum Bacurio duce deſiderati ſunt. nox prœlium diremit. Hoc detrimento allato, Eugenius per noctem in caſtra regreſſus, munera diſtribuere iis, qui ſe ſtrenue geſſerant, cœpit. &, tanquam nullo à Theodoſio imminente periculo, vt corpora quiete curarent, præcepit. Theodoſium vero, vt inquit Theodoritus, ſui monuerunt, vt bellum in ver proximum prorogaret, ac maiorem exercitum compararet, vt multitudine par eſſe Eugenio poſſet. Quod Theodoſius ſe facturum negauit. ac per totam noctem Deum de victoria ſupplicauit. ſub gallicinium vero ſomno victus, ſibi videre viſus eſt duos viros equis candidis inſidentes, qui ſe bonum animum habere iuberent, &, vt prima luce in prœlium rediret, monerent. nam ipſum victoria potiturum. quorum alter ſe Ioannem, alter Philippum apoſtolos eſſe dicebat. Hoc idem viſum militi quoque apparuit, idq; per tribunum ad Theodoſium detulit. Theodoſius inde exercitum alloquutus, quæ ſibi, & militi viſa in ſomnis eſſent, expoſuit, atque omnes arma capere, & forti animo pro libertate, & fide pugnare præcepit, atque, illuceſcente die copiis in prœlium eductis, hoſtes ſomno, vinoq; merſos inuaſit. atq; inde eo, quo ſuprà dictum eſt, modo cõflixit. Ceterum, cum in hoc articulo res Eugenij verſarentur, cohortes eius aliquot, duce Arbitione, diuino ſe vrgeri numine arbitrantes, ac prorſus de victoria deſperantes, ad Imperatorem venerunt, ac ſupplices veniam poſtularunt. omnes ſubito in fidem recepti cum eo, vt ad Eugenium irent, captumque ad ſe adducerent. Illi vero alacri cum clamore in collem, vbi is huius rei ignarus ſedebat, citato agmine contenderunt. Eos vbi anhelantes venire proſpexit Eugenius, victoriæ nuncios ratus, continuo, num viuum ad ſe adducerent Theodoſium, eſt ſciſcitatus. cui illi, non illum ad te adducentes, ſed te ad illum adducturi acceſſimus. atq;, his dictis, ex ſolio extractum, vinctis pòſt terga manibus, ad Theodoſium perduxerunt. Theodoſius, vbi in conſpectum venit, quæ impie, ac nefarie aduerſus Valentinianum commiſerat, memorauit, ac religionem eius, qui Herculis auxilio confiſus eſſet, irriſit. ac, ſententia lata, caput ei truncari mandauit. id haſta præfixum, ac per caſtra circunlatum vbi Eugeniani viderunt, repente, armis abiectis, deditionem fecerunt. Arbogaſtes, rebus abſciſſis, cum ſe in mõtes aſperrimos recepiſſet, ac ſe cõquiri ad necẽ ſentiret, poſt biduum ſibi mortem conſciuit. Hanc pugnam, atq; hanc victoriam deſcripſit etiam Claudianus, alloquens Honorium, cuius conſulis, vt ipſe ait, auſpiciis eſt pugnatum:

victoria velox
Auſpiciis effecta tuis. pugnaſtis vterque
Tu fatis, genitorq; manu. te propter & Alpes
Inuadi faciles: cauto nec profuit hoſti
Munitis hæſiſſe locis. ſpes irrita valli
Concidit. & ſcopulis patuerunt clauſtra reuulſis.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduerſas acies, reuolutaq; tela
Vertit in auctores. & turbine reppulit haſtas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.
Alpinæ rubuere niues, & Frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis, turbaq; cadentum
Staret, ni rapidas iuuiſſet flumina ſanguis.

Quin etiam D. Auguſtinus libro v de ciuitate Dei ita ſcriptum reliquit: *Valentiniano ſiue per inſidias, ſiue quo alio pacto, vel caſu proxime extincto, Theodoſius alium tyrannum Eugenium, qui in illius Imperatoris locum legitime fuerat ſubrogatus, accepto rurſus prophetico reſponſo, fide certus oppreſſit. contra cuius robuſtiſſimum exercitum magis orando, quàm feriendo pugnauit. Milites nobis, qui aderant, retulerunt, extorta ſibi eſſe de*

manibus quæcunque iaculabantur, cum à Theodoſii partibus in aduerſarios vehemens ventus iret, & non ſolum quæcunque in eos iaciebantur, concitatiſſime raperet, verum etiam ipſorum tela in eorum corpora retorqueret. Vnde & poeta Claudianus, quamuis à Chriſti nomine alienus, in eius tamen laudibus dixit:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes. tibi militat æther.
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Victor autem, ſicut crediderat, & prædixerat, Iouis ſimulachra, quæ aduerſus eum fuerant, neſcio quibus ritibus velut conſecrata, & in Alpibus conſtituta, depoſuit. eorumq́; fulmina, quod aurea fuiſſent, iocantibus, quod illa lætitia permittebat, curſoribus, & ſe ab eis fulminari velle dicentibus, hilariter, benigneq́; donauit. Narrant, eadem hora, qua pugnatum eſt ad amnem Frigidum, Conſtantinopoli in templo ad Septimum hominem dæmoniacum in ſublime raptum, velut cum S. Io. Baptiſta contendentem illum conuiciis proſcidiſſe, cum diceret, caput illi deſectum eſſe. ac deinde addidiſſe: Tu me vincis, & meis copiis inſidiaris. Qui vero aderant, dæmoniacum aliquid de bello, quod cordi erat omnibus, dicere arbitrati, diem, & horam notarunt. atque illo plane momento victoriam eſſe partam, haud ita multo pòſt certis nunciis cognouerunt.

THEODOSIVS MAIOR AVG.

HIs rebus geſtis, Theodoſius, tanquam Occidentalis iam Imperij dominus, Aquileiam iniuit, atque Honorium filium Conſtantinopoli, & Mediolano Ambroſium epiſcopum euocauit. Ambroſius, miſſis nunciis, primum orauit, vt filios hoſtium, qui ad eccleſias confugerant, conſeruaret, deinde ad eum Aquileiam proceſſit. quem vt vidit Theodoſius, ad pedes eius accidens, ſe precibus, & meritis eius incolumem eſſe aſſeruit. ac rogatu eius accidens, ſe precibus, ac rogatu eius miſeris illis ignouit. De quibus eodem in loco ſic Auguſtinus: *Theodoſius inimicorum ſuorum filios, quos non ipſius iuſſus, ſed belli abſtulerat impetus, etiam nondum Chriſtianos ad eccleſiam confugientes Chriſtianos hac occaſione fieri voluit, & Chriſtiana caritate dilexit. nec priuauit rebus, ſed auxit honoribus, in neminem poſt victoriam priuatas inimicitias valere permiſit.* Diſceſſit inde Aquileia vna cum Theodoſio Ambroſius, ita vt vno die ante illum Mediolanum acceſſerit. Theodoſius autem, aſſumpto Honorio Mediolanum veniens vna cum eo de Eugenio triumphauit. vt Claudianus deſcripſit:

Quanti tum iuuenes, quantæ ſpreuere pudorem
Spectandi ſtudio matres, puerisq́; ſeueri
Certauere ſenes, cum tu genitoris amico
Exceptus gremio, mediam veherere per vrbem,
Velaretq́; pios communis laurea currus?

His rebus magna felicitate confectis, paucis pòſt diebus Theodoſius in morbum incidit, qui aquæ inter cutem appellatur. quo ingraueſcente, ſaluti ſuæ metuens teſtamentum condidit, atque Arcadio Orientem, Honorio Occidentem reliquit, atque illi Rufinum, huic Stilichonem tutorem conſtituit. Ianuario vero ineunte, Olybrio, & Probino coſ. pauliſper ex morbo recreatus, ludos Victoriæ edidit, atq;
395 eos animi cauſſa ante prandium inſpectauit. poſt prandium vero cum vehementius languere cœpiſſet, Honorio, vt intereſſet, mandauit. ac ſubſequente nocte XVI Kal. Februarij è vita migrauit, anno ætatis LX, Imperij XVI mortem eius frequentes imbres, & ſolito tenebrioſior caligo, & terræ tremor præcedens nunciauit. Fuit Theodoſius inter omnes Imperatores memorabilis non ſolum, quia propria virtute, atque eximio Imperatoris iudicio ad illius eſt dignitatis culmen euectus, ſed etiam quia in Imperio dignum ſe tanto faſtigio præſtitit, rep. non ſolum fortitudine, ſed etiam pietatis Chriſtianæ ſtudio ſubleuata. quibus laudibus proxime ad Conſtantinum acceſſit. Honorius cadauer patris Conſtantinopolim inter Auguſtos ſepeliendum miſit. poſt diem autem quadrageſimum Ambroſius in templo, ipſo Honorio præſente, laudauit. Extat illa oratio; in qua inter cetera

hæc

hæc poſuit: *Theodoſii principis & proxime conclamauimus obitum, & nunc quadrageſimum celebramus diem, aſſiſtente ſacris altaribus Honorio principe. quia ſicut ſanctus Ioſeph celebrat quadrageſimam patris Iacob ſupplantatoris illius, & nos celebramus Theodoſii quadrageſimam, qui imitans Iacob, ſupplantauit perfidiam tyrannorum, qui abſcondit ſimulachra gentium. omnes enim cæremonias oblitterauit. qui etiam iis, qui in ſe peccauerunt, doluit, quam dederat, periſſe indulgentiam. & veniam denegabant, ſed non negabunt filij, quod donauit pater. Nunc ſe regnare Theodoſius cognoſcit, quando eſt in regno domini Ieſu Chriſti, & conſiderat templum eius. Nunc ſibi rex eſt, quando recipit etiam filium Gratianum, & pulchra iam dulciſſima ſibi pignora, quæ hic amiſerat. quando eius Flaccilla adhæret fidelis anima Deo, quando patrem ſibi redditum gratulatur, quando Conſtantino adhæret. cui licet baptiſmatis gratia in vltimis conſtituto omnia peccata dimiſerit, tamen, quod primus Imperatorum credidit, & poſt ſe hereditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum repperit. Fles Honori, & lacrymis pium teſtificaris affectum. quòd in bonorum adhuc honore tumuli patris corpus per ſpacia multa tranſmittis? fles, quòd non vſque Conſtantinopolim reuerendas reliquias ipſe proſequeris? eadem tibi cauſſa nobiſcum eſt. Ne vereare, ne inhonoræ videantur, quocunque acceſſerint, reliquiæ triumphales. non hoc ſenſit Italia, quæ claros ſpectauit triumphos, quæ à tyrannis interim liberata concelebrat ſuæ libertatis auctorem. non hoc Conſtantinopolis, quæ ſecundo ad victoriam principem miſit, quem cum vellet tenere, non potuit.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER X.

HONORIVS AVGVSTVS.

THEODOSIO exempto, ſimul etiam robur, ac dignitas ipſius titubare Imperij cœpit. Neque enim aut in Arcadio, qui Orientem, aut in Honorio, qui Occidentem accepit, ad impendentem malorum tempeſtatem ſuſtinendam ſatis aut neruorum, aut animi fuit. His vero cladibus cauſſam attulit, primum imbecilla vtriuſque principis ętas, quòd ille nouemdecim, hic decem duntaxat annos natus, parum rebus tantis adminiſtrandis erat idoneus; deinde nefaria Rufini, & Stilichonis, qui tutores hærebant, improbitas. qui, captata puerorum occaſione, certatim animum ad inuadendum Imperium per omne genus ſceleris, ac perfidiæ contulerunt. Nam cum ambo tanta habendi cupiditate flagrarunt, vt ius venale omne habuerint, neque vllum ad conficiendam pecuniam iniuriæ genus omiſerint, tum ſe tanto inter ſe odio perſequuti ſunt, vt alter alterius euertendi cauſſa humana, diuinaque omnia permiſcuerit. His acceſſere barbari, qui prioribus annis in fines Romanorum accepti, atque honoribus militaribus, excluſis veteribus Romanis, ornati, eo inſolentiæ venerant, vt iam non ſeruire, ſed dominari, neque iuſſa Imperatorum expectare, ſed eorum temporibus inhiare, viderentur. Quæ mala cum Synæſius Cyrenarum antiſtes videret, orationem ad nouum Imperatorem Arcadium ſcripſit, in qua cum alios principum mores reprehendit, longe à diſciplina vetere diſſidentes, tum maxime, quòd, deſpectis Romanis, barbaros colerent, neque imminens ex ea re periculum prouiderent. Placet autem eius orationis ſummam in hos annales intexere, quòd præſentem, & futurum reipublicæ ſtatum mirifice poſſit illuminare: *Debet*, inquit, *rex aſsidue cum militibus ſuis verſari; in primis autem cum iis, quos agri, quos vrbes, quos denique vniuerſa*

regio, quæ illius imperio paret, propugnatores dat, & cuſtodes reip. ac legum, ſub quibus alti, atq; inſtituti ſunt. Hi enim ſunt, quos Plato canibus ſimiles eſſe dicit. Sed neq; paſtor vnquam cum canibus lupos collocabit. nam ſi quando in canibus imbecillitatem, aut ignauiam aliquam animaduerterint, & ipſos canes, & gregem, & paſtorem deniq; ipſum aggredientur neq; legiſlator vnquam arma concedet iis, qui non ſunt nati, & educati ſub ipſius legibus. nullum enim ab his pignus beneuolentiæ habet. Eſt enim hominis audacioris, cum videat, iuuentutem multam alibi educatam, ſine moribus viuentem, ſua in regione arma tractantem, non extimeſcere, nec videre, Tantali ſaxum tenui filo appenſum impendere reip. nam tum eam externi milites inuadent, cum rem ſibi bene ceſſuram exiſtimabunt. Ac ſane tam huius mali velitationes quædam fiunt, iamq; nonnullæ partes Imperij, perinde vt corporis, laborant; cum non poſsint ea, quæ aliena ſunt, cum ipſo corpore coaleſcere, & ad harmoniam ſanam reduci. ſecernenda autem eſſe tum à corporibus, tum à ciuitatibus ea omnia, quæ ſunt in iis aliena, & medici, & Imperatores cenſent. Qui vero exercitum non conſcribit, qui illis apponi poſsit, & veluti illi domeſtici ſint, vacationem militiæ petentibus multis permittit, ſuosq; aliis rebus operam dare concedit, quid aliud, quàm in propriam perniciem ruit? cum æquum eſſet, iſtos Scythas, qui hic arma geſtant, perſequi, & ab ipſa agricultura propugnatores accerſere, & delectus adeo acres habere, vt philoſophi è ſcholis, opifices ex officinis, populi ex theatris euocarentur. Quo modo enim ferre poſſumus, partes viriles in noſtra rep. alienorum, & externorum eſſe, & fortiſsimum Imperium concedere aliis bellicæ gloriæ principatum? Neq; enim dubitandum eſt, fore, vt illi aliquando armis inſtructi hominum vrbanorum ſe dominos eſſe velint. Quod priuſquam eueniat, reuocandi ſint nobis Romanorum animi, & ita aſſuefaciendi, vt ipſi ſuo marte vincere & poſsint, & velint, nec omnino ſocietatem vllam cum barbaris ineant, ſed eos omnes deſpiciant, omniq; loco funditus pellant. Primum igitur magiſtratu eiiciantur, & procul à curia honoribus arceantur, quibus per ſummum dedecus ea obuenerunt, quæ diu apud Romanos habita ſunt, & re ipſa fuerunt, honeſtiſsima. Nam & Deam Themidem, quæ ſenatui, & Bellonam, quæ exercitui præſidet, obuelare ſe arbitror, cum cernant, hominem penula ſcortea indutum ducem eſſe chlamydatorum, & villoſam pellem exuentem togam ſumere, & de ſumma rerum cum Romano magiſtratu conſulere prope ipſum conſulem ſedentem, longe poſt eum ſedentibus iis, quibus honos ille iure optimo debebatur. atque illos eoſdem, vbi paullulum è curia egreſsi fuerint, pelles ſuas rurſum induere, togamq; Romanam apud ſuos deridere, quòd impediat enſis eductionem. Apud nos exercitus magni ſunt, noſtriq; ſeruis Scythis ſanguine coniuncti. qui, neſcio quo infelici fato in Romanum Imperium influxerunt. illi ſuos duces habent magnæ auctoritatis viros non ſolum apud eos ipſos, ſed etiam apud nos. quod malum noſtra dedit ſocordia nobis. præter eos autem milites, quos iam habent, ſeruos etiam noſtros ipſis acceſſuros exiſtimate. Hæc igitur nobis munitio demolienda. purganda ſunt Imperatoris caſtra non aliter, ac cumulus tritici. Cunctos autem Scythas Romani, quibus cum illis res eſt, manu, & conſilio antecedunt. Scythas autem iſtos & narrat Herodotus, & nos ipſi cernimus morbo timiditatis laborare. hi enim ſunt, qui vbiq; terrarum ſeruitia explent, quiq; ſedem ſtabilem nunquam habuerunt, qui ſedibus ſuis ſæpe à multis expulſi, noſtra ætate ad nos venerunt, non animo bellandi, verum ſupplices, cum rurſus finibus ſuis moti eſſent. Cum autem Romanorum mores, ſicuti in ſupplices decuit, humaniſsimos, & non arma experti eſſent, barbari, quam par fuit, gratiam retulerunt. nam inſolentes facti beneficium non agnouerunt. quo nomine, cum patri tuo aduerſus ipſos armato meritas pœnas dediſſent, rurſus ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices ſe vna cum vxoribus ſuis ad pedes eius proiecerunt. ille vero ſupplicantes erexit, & belli ſocios aſciuit, & ciuitate donauit, & omnium bonorum participes fecit, & partem Romani agri eis attribuit. At illi, propterea quòd pater tuus mitem ſe eis præbuit, nos in hunc vſque diem derident. qua fama humanitatis noſtræ etiam vicini eorum ad nos veniunt. aduentant enim ſagittarij equites, petentes, vt eos amplectamur, illosq; nobis, vtpote multo ſe inferiores, exemplum proponunt. At difficile eſt, iſtos expellere. Si me audies, difficultas illa facile tolletur, ſi militum numerum adauxeris, ſi Romanos ad virtutem excitaueris, ſi legiones domeſticas ſcripſeris. ſi aduerſus barbaros iſtos animo vehementi, & concitato vteris. nam mox vel agriculturæ operam iuſsi dabunt, vel eodem itinere, quo venerunt, fugam capeſſent, & nunciabunt iis, qui trans Iſtrum incolunt, non amplius eſſe apud Romanos illam facilitatem, ſed eos ducem habere iuuenem quendam excelſi animi, qui etiam inſontem reprehendere poſsit. Hæc, vt expoſui, de periculoſa reip. barbarorum inſolentia ſcripſit Synæſius

næſius ad Arcadium, vt primum poſt mortem patris Imperium init. quæ non obſeruata vim ſacri cuiuſdam oraculi habuerunt. nam barbari, cum annis prioribus quieuiſſent, ab hoc anno tumultus miſcere deintegro in Orientali Imperio incœperunt. Quæ res, quoniam inſignium, quæ poſt Occidentem afflixerunt, calamitatum initium introduxit, quemadmodum geſta ſit, diligenter eſt exponendum.

STILICHO, cum vtriuſque principis, atq; Imperij tutelam à Theodoſio ſibi commiſſam eſſe aſſereret, Rufinum munere ſuo exuere omni ratione contendit, atq; ad eam rem iter Conſtantinopolim adornauit, ita vt, rebus Italiæ conſtitutis, magna celeritate ſe in Galliam ad limitem Rheni pacandum contulerit. Qua re cognita, Rufinus ſubito, quaſcunq; potuit, ei moras oppoſuit. itaq; cum alia in Oriente bella, tum præſertim Gotthicum grauiſſimum excitauit. Quippe, litteris occulte ad Alaricum in Thraciam miſſis, ipſum ad inuadendam Græciam perpulit. comperterat enim, grauiter illum ferre, ſe militaribus copiis nullis præfectum eſſe, ſed eas duntaxat obtinere, quas ei Theodoſius tradiderat, cũ aduerſus Eugenium arma tulerat. Inde de induſtria homines ſibi fidos ei obiecit, Antiochum, qui Græciam pro conſule regeret, & Gerontiũ, qui Thermopylas cuſtodiret, ſecretis vtriq; mandatis editis, vt Alaricum, ſi impetum in ea loca feciſſet, male pertinaci defenſione reciperent. Qua re fretus Alaricus, cum ingenti Gotthorum exercitu raptim ex Thracia mouit, atq; irruptionem in Macedoniam fecit, nullis, neq; oppidis neq; eccleſiis, neq; hominibus parcens, vnde prædæ ſperare aut ſibi, aut ſuis aliquid poſſet. In Theſſaliam inde tranſgreſſus, à Theſſalis ad oſtia Penei fluminis commiſſo prœlio pulſus, tria hominum millia perdidit. Inde ad Thermopylarum anguſtias, qui tranſitus erat notiſſimus in Græciam, ventum. eæq;, cedente ex compoſito Gerontio, occupatæ. qua de re ſic Eunapius: *Alaricus cum barbaris per Thermopylarum fauces peruaſit non ſecus, quàm per apertum ſtadium, ac campum liberum, & decurſus equorum patentem. Eas Græciæ anguſtias illi prodidit impia natio fuſcis vtentium veſtibus, qui, nullo prohibente, ſimul tum eo irruperunt, reſciſſa iam pontificalium inſtitutorum lege, ac vinculo.* Ceterum, occupatis Thermopylis, cum in Bœotiam deſcendiſſet, omnia præter Thebas expugnauit. has enim, quòd munitas inueniſſet, atq; Athenis animo immineret, ſtudioſe reliquit. Athenis autem facile ſe potiturũ ſperabat, vel quia propter vrbis amplitudinem cuſtodiri ab omni parte non poſſent, vel quia, occupato portu Piræei, ciues inopia rei frumentariæ breui deditionem eſſent facturi. cum autem exercitum vrbi admoueret, Mineruam in muris obambulantem ſibi videre viſus eſt, ea ſpecie, qua à Gentilibus fingebatur; pro mœnibus vero Achillem ſtantem, qualem Homerus expreſſit, cum iratus Patrocli necem vlturus acceſſit. cuius viſi noua ſpecie territus, conſilium oppugnationis abiecit, ac pacem vltro ciuibus obtulit. qua ſacramẽto vltro, citroq; firmata, vrbem cum paucis ingreſſus eſt. Summo omnium ſtudio exceptus, cum lectiſſimis ciuibus lautus accubuit. ac muneribus eximie cultus, vrbe pariter, ac tota Attica ſine vllo maleficio ceſſit. Inde tranſitu in Megaridem facto, & vrbe primo impetu capta, ad Iſthmum proceſſit, eoq; ſine vllo certamine Gerontij beneficio ſuperato, in Peloponneſum ingreſſus, Corinthum, Argos, Lacedæmonem, ceteraq; interiecta oppida nullo negotio redegit in poteſtatem. Quibus cladibus cognitis, Rufinus eo magis ad Imperij cupiditatem exarſit. Interim Stilicho in Rhætiam profectus, primo aduentu Francos reges, & Sueuos, Alemanosq; ita perterruit, vt pacem poſtularent. Ex quibus Marcomeres rex Francorum in exilium actus: Summo autem frater eius, cum ſe germani vindicem ferret, à ſuis eſt interfectus. ita fœdus cum Francis percuſſit. Mox de Alarici irruptione in Illyricum facta edoctus, Italiam eadem, qua venerat, celeritate repetiit, atq; exercitum, quem Theodoſius in Italia reliquerat, in naues impoſuit, aliiſq; ex Italia, Galliaq; militibus ſecum adductis, in Illyricum contendere maturauit. atq; in Peloponneſum egreſſus, Alaricum late omnia, vt diximus, expugnantem offendit. Cuius aduentu Alaricus exterritus, milites ſuos per agros palantes, ac diſſipatos contraxit, ac ſe vallo, caſtriſq; ſepſit. Stilicho vero armato ad illum progreſſus exercitu, extremo decertare prœlio voluit. verum, cum inſtructæ vtrinq; acies ſtarent,

litteras ab Arcadio Rufini impulſu ſcriptas accepit, quibus præcipiebatur, ne quid
in Oriente rei militaris attingeret. quibus lectis, bellum, quod in manibus erat, o-
miſit. quod ſi, vt ſpes erat, proſpero euentu ceſſiſſet, ſatis conſtat, multas, quę immi-
nebant Occidenti, calamitates, facile potuiſſe auerti. Hæc in hunc modũ acta tra-
dit Claudianus. Zoſimus autem auctor eſt, Stilichonẽ in Peloponneſum egreſſum,
Alaricum in Pholoen Arcadiæ oppidum compuliſſe, eumq́; cõmeatus inopia ex-
tinguere potuiſſe, niſi ſeſe ocio tradidiſſet, ac, quæ Gotthi non attigerant, militibus
ſuis diripienda dediſſet. Quo facto, Gotthos ſpacium nactos, ſeſe ex Peloponneſo
cum præda in Epirum intuliſſe, atq; eaſdẽ ibi populationes, & vaſtitates edere per-
rexiſſe. Quocunq; vero modo res geſta ſit, Stilicho, re infecta, cum ſibi redeũdum
videret, exercitum Theodoſianum ad Arcadium miſit, ac Gainem ei ducem præ-
fectũ ſecreto, quid aduerſus Rufinũ moliri vellet, edocuit. Interim cadauer Theo-
doſij Conſtantinopolim ex Italia tranſportatum VI Idus Nouembris funere ma-
gnificentiſſimo eſt elatum. V autem Kal. Decembris, appropinquante Conſtanti-
nopoli exercitu, Gaines prægreſſus, militum aduentum Arcadio nunciauit, eumq́;
eadere geſtientem, vt de more obuiam extra vrbem procederet, adhortatus eſt.
Quod Arcadius ſummo ſtudio fecit, ac benigne ſalutatus, comiter omnes exce-
pit. Quo facto, milites, accepto à Gaine ſigno, cuncti in Rufinum, qui cum Arcadio
exierat, &, vt inquit Claudianus, ab Arcadio in partem Imperij accipi poſtulabat,
infeſti ſe intulerunt, ac plurimis illatis vulneribus confecerunt. Caput inde abſciſ-
ſum, & pilo præfixum per vrbẽ latum eſt. manus dextera amputata ad dedecus inſa-
tiabilis auaritiæ ſtipem oſtiatim emendicauit. Eo anno Florentino vrbis præfecto
ſucceſſit Andromachus. quo pręfecturam gerente, Honorius Mediolano multa e-
dicta edidit, quibus eos, qui tyrannos in ſeditione ſequuti erãt, aut pœna multauit,
aut venia ſubleuauit, & patris acta firmauit: ex quibus hoc huĩc hiſtoriæ adſcribere
libuit, datũ X Kal. Aprilis: *Quæcunq; à parentibus noſtris diuerſis ſunt ſtatuta temporibus*
manere inuiolata, atq; incorrupta circa ſacroſanctas eccleſias præcipimus. Nihil igitur à priui-
legiis immutetur, omnibusq́;, qui eccleſiis ſeruiunt, tuitio deferatur. quia temporib. noſtris addi
potius reuerentiam cupimus, quàm ex iis, quæ olim præſtita ſunt, immutari. In Africa S. Au-
guſtinus, quem ab Ambroſio ſalutari fonte ablutum ſuprà diximus, epiſcopus Hip-
ponenſis eſt factus. Rufino extincto, Eutropius eunuchus locum tenuit. Is Rufini
396 bona amicis dilargiri contendens, ab Arcadio eſt cohibitus. ſiquidẽ initio ſequen-
tis anni, quo ille quartum, & Honorius tertium conſulatum geſſerunt, Idibus Fe-
bruarij edixit, vt ea, quę Rufinus quondam, cum viueret, quoquo pacto poſſederat,
in eodem ſtatu manerẽt, nec quiſquã ſibi poſt eius obitum vindicandi poteſtatem
aſſumeret. Eutropius repente Rufinus alter effectus, cum Timaſium, & Abundan-
tium, atq; honoratiſſimum, & gratioſiſſimum quenq; apud Arcadium ex aula per
varias calumnias emouiſſet, atq; adeo etiam in exilium proieciſſet, tum in Stilicho-
nem arbitratu ſuo res Occidentis adminiſtrantem ſe intulit, & ad intercludẽdum
illi Conſtantinopolim aditum, hoſtem iudicandum à ſenatu Arcadij voluntate cu-
rauit. mox vt Africam Honorio adimeret, Gildonem Comitem, & magiſtrum v-
triuſq; in Africa militiæ ad ſtudia ſua traduxit. Ita Gildo, exercitu Africano corru-
pto, repente Africam occupauit, eamq́ue ſe Arcadij nomine obtinere denuncia-
uit. Quam rem Stilicho pro eo, ac debuit, grauiſſime accepit. neque remedium
quærere ei recuperandæ ceſſauit. Interim Honorius Mediolani Libycarum fera-
rum munus populo exhibuit. in quo res inſignis memoriæ contigit. Cum Creſco-
nius quidam ad beſtias damnatus à militibus Stilichonis de eccleſia, ad quam con-
fugerat, raperetur, Ambroſius epiſcopus cum clero ad hominem conſeruandum
accurrit. ſed milites duces Arrianos habentes præualuerunt, atque arreptum
hominem ad amphitheatrum deduxerunt. verum non ita multo pòſt, expedito
dimiſſi leopardi in eum locum, in quo ſpectandi cauſſa ſedebant, aſſultu, miſere la-
niati ſunt. Quod vbi vidit Stilicho, religione haud intactus, per multos dies epi-
ſcopo ſatisfecit, & Creſconium, quia grauiſſimorum criminum erat manifeſtus,
in exilium mittere ſatis habuit. Per eoſdem etiam dies ipſe Ambroſius corpus
S. Nazarij martyris in horto extra vrbem inuenit, ſanguine perinde recenti, ac ſi

eodem

eodem tempore, quo leuabatur, lotum, & compoſitum in ſepulchro fuiſſet. id ad baſilicam Apoſtolorum pridie Solemnis eorum deinde conditum fuit. Et hoc anno Alaricus vna cum ſuis victoria ſuperiore ſuperbus Epiro egreſſus, Græciam prouinciam incurſauit, eamq́; incendiis, & populationibus vaſtare, nemine reſiſtente, cõtendit. Quo terrore perculſi incolæ, multi externas regiones ſalutis gratia quæſiuerunt. Eo etiam anno varia prodigia nunciata graues curas in hominum mentibus excitarũt. nam & terra per plurimos dies ſæuo motu concuſſa eſt: & cœlum maximo ardore viſum eſt conflagrare. Cæſario inde, Atticoq; conſulibus, Honorius Romam proceſſit, atq; edictum in Foro Traiani edidit, ne quis in campo Martio caſas, aut tuguria collocaret. Eo præſente res accidit altera memorabilis, quæ finem muneri gladiatorio attulit. Cum gladiatores adhuc priſco more in foro darentur, Telemachus quidam ex Oriente monachus ſpectaculi fœditatem auerſatus, dirimendi certaminis gratia prouolauit in medium. Qua re populus indignatus, monachum lapidibus eſt aggreſſus. Quem extinctum vbi ſenſit Honorius, in numerum martyrum aſcribi curauit, & noua lege, ne in poſterum gladiatorum munus ederetur, edixit. Interim, cum Africa amiſſa antè oculos verſaretur, eius recuperandæ talis occaſio eſt oblata. Mazeſcel nefariis à Gildone fratre inſidiis appetitus, ex Africa fugit, atque ad Honorium profectus, quo ſtatu res illius prouinciæ eſſent, edocuit, bellíq; facilitate propoſita, operam ſuam ad Gildonem expugnandum, ſi ſibi idoneus daretur exercitus, eſt pollicitus. Res in eum locum adducta erat, vt differri vindicta non poſſet. nam Gildo ex Africa ita nauigationem omnem impediebat, vt Romam in magnam rei frumentariæ difficultatem adduceret. Itaq;, Honorio, ac Stilichone auctoribus, ſenatus, vetuſto more relato, bellum aduerſus Gildonem, duce Mazeſcele, decreuit. atq; ita res neceſſariæ ad id comparari ſunt cœptæ. Qua re cognita, Gildo rabie aduerſus Mazeſcelem efferatus, liberos eius, qui in Africa remanſerant, iugulauit, ac ſcelus ſcelere cumulauit. Honorius menſe Aprili rediit Mediolanum. Idem annus duorum nobiliſſimorum antiſtidum morte fuit inſignis, Ambroſij Mediolanenſis, & Martini Turonẽſis. Ambroſium grauiſſimo morbo iactatum ſimulac Stilicho audiit, diuino quaſi afflatus numine, vaticinium protulit, inquiens: Si hic vir naturæ conceſſerit, vltimus Italiæ impendet interitus. exceſſit autem magna ſanctitatis, & doctrinæ fama pridie Nonas Aprilis, inq; eius locum Simplicianus presbyter, homo iam ætate confectus, eſt ſubſtitutus. Martinus, mirandis operibus editis, ſupra hominis conditionem in vita nobilitatus. III Idus Nouembris migrauit ad cœlos. Vterq; ab Eccleſia inter Confeſſores, Ambroſius etiam inter Doctores aſcriptus eſt. Martini ſepulchrum incredibili & ciuium, & conuenarum multitudine celebrari pietatis nomine cœptum. ex quo præcipue Turonenſis eſt eccleſia inſignita. Eodem anno Idibus Auguſtis Concilium Carthagine actum eſt, in quo præter cetera Aurelius epiſcopus decreuit, vt epiſcopi Africæ de die paſchatis celebrando, qui in controuerſia erat, ad antiſtidem Carthaginienſem referrent, de pueris vero apud Donariſtas baptizatis, Syricium pontificem, & Simplicianum epiſcopum Mediolani conſulerent. cui Concilio ſubſcripſit etiam S. Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus. In Oriente Arcadio Eudoxia Auguſta Flaccillam puellam peperit. Nectario epiſcopo Conſtantinopolitano mortuo, Ioannes Antiochenus ſuffectus eſt, is, qui ab eloquentiæ magnitudine, quaſi auream orationem ore funderet, Chryſoſtomus appellatus eſt. Et hoc anno Alaricus in Epiro, & Græcia cum ſuis inſolentius ſæuiit. Inſequenti inde Honorius quartum conſulatum ſuum in Occidente, Eutychianus vero in Oriente iniuit. Eo anno, Syricio pontifice VIII Kal. Martij vita functo, Anaſtaſius presbyter VII Idus Aprilis eſt ſubrogatus. De quo ſic Paulinus Nolanus epiſcopus ad Delphidium: *Sciat Veneratio tua, ſanctum fratrem tuum papam vrbis Anaſtaſium amantiſſimum eſſe humilitatis noſtræ. nam breui poſt ordinationem ſuam epiſtolas de nomine noſtro plenas, & religionis, & pietatis, & pacis ad epiſcopos Campaniæ miſit, quibus & ſuum declararet affectum, & aliis benignitatis ſuæ præberet exemplum. deinde nos ipſos Romæ, cum ſolemni conſuetudine ad beatorum apoſtolorum natalem veniſſemus, tam blande, quàm honorifice excepit. poſtea quoque, interpoſito tempore, etiam ad natalem ſuum, quod cum ſacerdoti-*

397 (beside line 9: "…Honorius Romam proceſſit…")

398 (beside line 45: "…Inſequenti inde Honorius…")

bus ſuis deferre ſolet, inuitare dignatus eſt. Honorius nuptias cum Maria Stilichonis, & Serenę filia quadriennio antè ſibi deſponſa, iam maturis vtriuſque ad ineundum matrimonium annis, Mediolani apparatu magnifico celebrauit. Stilicho Mazeſcelem cum idonea militum manu contra Gildonem in Africam miſit. Is, cum Piſis conſcendiſſet, ad Caprariam inſulam delatus, ſanctos quoſdam viros aſſumpſit, quorum ſe apud Deum precibus victoriam pariturum putauit, atq; in Africam egreſſus, contra Gildonem cum quinque militum millibus conſtitit, qui ſeptuaginta millia in armis habebat. Inde, cum caſtra mouere, & intercedentem ſuperare vallem moliretur, per noctem à S. Ambroſio, qui paulo antè finem viuendi fecerat, admoneri in quiete ſibi eſt viſus, cum, manu ſublata, & impacto ter humi bacillo, diceret: *Hic.* quod ille interpretatus eſt, tertio poſt die ſe ibi victoria poriturum. Atq; ita poſt triduum, illatis in hoſtem ſignis, ſtatim ſine certamine milites Romanos omnes ad deditionem adduxit. barbaris fugientibus, Gildo & ipſe ſe fugæ mandauit. verum, cum arrepta naui in altum prouectus, vi ventorum Tabracam eſſet reiectus, poſt aliquot dies ab hoſtibus captus eſt ſtrangulatus, ſiue, vt inquit Zoſimus, ne in manus hoſtium perueniret, ipſe ſibi mortem conſciuit. Mazeſcel inde ingenti potius, quàm glorioſa victoria decoratus, in Italiam ſe recepit. Hac re Romam nunciata, eximia omnes lætitia cumulati. nam vrbs, atque Italia tota ingenti annonæ difficultate leuata eſt. Senatus eo nomine Honorio triumphum decreuit, quem fama fuit, Mediolano Romam venturum. verum omnium opinionem fefellit. Itaque Claudianus Romam hac de re conquerentem fecit, his verſibus:

Veſtra parens Auguſte queror, quonam vſque tenebit
Prælatus mea vota Ligur? vetitumq; propinqua
Luce frui ſpaciis decernens gaudia paruis,
Torquebit Rubicon vicino nomine Tybrim?
Nonne ſemel ſpreuiſſe ſat eſt, cum reddita bellis
Africa venturi ſpe luſit principis vrbem?
Nec duras tantis precibus permouimus aures.
Aſt ego frenabam geminos, quibus altior ires
Electi candoris equos, & nominis arcum
Iam molita tui. per quem radiante decorus
Ingredere toga. pugnæ monumenta dicabam,
Defenſam titulo Libyam teſtata perenni.

Stilichoni vero monumentum populus Rom. ex ſenatuſconſulto cum his verbis conſtituit: *Fl. Stilichoni inluſtriſſimo viro, magiſtro equitum, peditumq;, Comiti domeſticorum, tribuno prætoriano, & ab ineunte ætate per gradus clariſſimæ militiæ ad columen gloriæ ſempiternæ, & regiæ affinitatis euecto, progenero Diui Theodoſii, Comiti Diui Theodoſii Auguſti in omnibus bellis, atq; victoriis, & ab eo in affinitatem regiam cooptato, itemq; ſocero Dn. Honorij Auguſti, Africa conſiliis eius, & prouiſione liberata.* Eutropio ſſliberam prope dominationem non ſolum in aula, ſed etiam in Imperio Arcadij exercente, atque omnes omnium pecunias, opesq; per varias cauſſas in domum ſuam aſtute vertente, Gaines indigne tulit, vt qui honorem duci prouectioris ætatis conuenientem nactus non eſſet. nec muneribus vel ampliſſimis inſanam barbari cupiditatem exſaturare ad colligendam gratiam poſſet. ac varia ſecum moliri ad res nouandas animo cœpit. In Epiro, ceterisq; finitimis Orientis prouinciis eadem Alarici, & Gotthorum debacchata libido eſt. Conſtantinopoli III Idus Martias Ioannes epiſcopus conſecratus ſtatim cleri diſciplinã corrigere eſt aggreſſus. inde in magiſtratus
399 vrbis inuectus, omnibus iuſto ſeuerior, ac quodãmodo acerbior viſus. Poſtero anno conſulatum inierunt Manlius Theodorus, & Eutropius ipſe eunuchus. Hic potẽtia extraordinaria nixus, homo paganus, duo grauiſſima flagitia perpetrauit, primum, quòd in contumeliã Eccleſiæ edictũ ab Arcadio extorſit, vt ſi quis ad eccleſiã cõfugeret, ab altari abreptus pœnas grauiores perſolueret. quę lex à Ioanne epiſcopo ingenti animi magnitudine improbata eſt. deinde, quòd in Eudoxiã Auguſtam ſeſe contumelioſius geſſit. Itaq;, cum propterea ad pœnam ab Arcadio quęreretur,

impu-

impunitatis cauſſa ad templum ſe contulit, & contra legem à ſe promulgatam a-
ram ſupplex amplexus eſt. Quam rem vbi Ioannes vidit, conſcenſo ambone, orare
inſtituit, neque tantum facinus inultum patiendum eſſe diſerta admodum oratio-
ne contendit. Itaque Eutropius honore ſpoliatus eſt, nomine eius ex Faſtis ex-
empto, ita vt ſolus Manlius Theodorus conſul appellaretur, deinde etiam in exi-
linm actus. Qua de re Arcadius XVI Kal. Februarias ad Aurelianum præfectum
prætorio ſic ſcripſit: *Omnes res Eutropij, qui quondam præpoſitus ſacri cubiculi fuit, ærarij
noſtri calculis adiunximus, erepto ſplendore eius, & conſulatu à tetra illuuie, & à commemo-
ratione nominis eius, & cœnoſis ſordibus vindicato, vt eiuſdem vniuerſis actibus antiquatis,
omnia muteſcant tempora, nec eius enumeratione ſeculi noſtri labes appareat, nec ingemiſcant
aut qui ſua virtute, aut vulneribus Romanos fines propagant, vel qui eoſdem ſeruandi iuris æ-
quitate cuſtodiunt; quòd diuinum præmium conſulatus lutulentum prodigium contagione
fœdauit. Patriciatus etiam dignitate, atque omnibus inferioribus ſpoliatum ſe eſſe cognoſcat,
quos morum polluit ſæuitate, omnes ſtatuas, omnia ſimulachra tam ex ære, quàm ex marmore,
ſeu ex fucis, quàm ex quacunq; materia, quæ apta eſt effingendis, ab omnibus ciuitatibus, oppi-
dis, locisq; priuatis, & publicis præcipimus aboleri. ne qua tanquam nota noſtri ſeculi obtutus
polluat intuentum. Adhibitis itaq; fidis cuſtodibus, ad Cyprum inſulam perducatur. in qua tua
ſublimitas relegatum eſſe cognoſcat, vt ibidem peruigili cura vallatus nequeat ſuarum cogita-
tionum rabie cuncta miſcere.* Inde idem grauiorum criminum quoq; compertus ca-
pite pœnas dedit. Mortuo Eutropio, Gaines eandem viam ad potentiam compa-
randam ingreſſus, petere ab Arcadio non erubuit, vt eccleſia vna ex iis, quę in vrbe
erant, Arrianis, quos ipſe fouebat, aſſignaretur. quæ petitio, vt impia, atq; aliena, itẽ
à Ioanne vituperata eſt. deinde res nouas in Phrygia molitus, tandem Chalcedone
fœdus cum Arcadio iniit, ac ſeſe Conſtantinopolim rettulit. Ibi vero, cum occulte
Gotthis à ſe introductis vrbem diripere, atq; incendere ſtatuiſſet, conſilio patefa-
cto, inceptum omiſit. Arcadius altera filia auctus eſt, quam Pulcheriam nomina-
uit. Eodem anno, teſte D. Auguſtino, Carthagine Gaudentius, & Iouius Comites
Honorij XIIII Kal. Aprilis deorum templa diruerunt, & ſimulachra fregerunt.
Honorius ipſe Venetiæ oppida peragrauit. ſiquidem Brixiæ, Veronæ, Patauij, &
Altini fuiſſe reperitur. Altino autem Kalen. Decembris ſic edixit: *Ex poſſeſſionibus
Gildonis, quæ ad noſtrum ærarium ſunt deuolutæ, canonem omnium titulorum ex integro ſo-
lemni more, impetrata cautione, ſolui præcipimus.* Stilicho ab Arcadio inuitatus, vt con- 400
ſulatum in Eutropij locum iniret, in inſequentem annum accepit, eumque cum
Aureliano præfecto prætorio in Oriente iniuit. profectusque poſt annos quinque
Romam, ingenti plauſu à populo cuncto exceptus eſt, ſiue cum circum, & ludos
iniuit, ſiue cum in foro pro tribunali ius dixit, ſiue cum roſtra conſcendit, teſte
Claudiano, qui ita ſcripſit:

Et quod adhuc nullo potuit terrore coacta
Libertas Romana pati, Stilichonis amori
Detulit. exultant auidi, quocunq; decorus
Conſpiciare loco, nomenq; ad ſydera tollunt.
Nec vaga dilecto ſatiantur lumina vultu,
Seu circum trabeis fulgentibus aureus intres,
Seu celebres ludos, ſolio ſeu fultus eburno
Cingas iure forum. denſo ſub turbine vulgi
Circumfuſa tuæ conſcendant roſtra ſecures.

Annus hic fuit à Chriſto nato quadringenteſimus, omnium, quos Occidens vidit,
maxime memorandus extitit. namq; initium irruptionum barbaricarum, quibus
in dies magis ſæuientibns, Occidentale Imperium eſt vſque ad extremam interni-
cionem afflictum. Neque enim vllum ſiue bellicæ calamitatis, ſiue barbaricæ feri-
tatis, ſiue veſanæ cuiuſdam libidinis excogitari exemplũ potuit, quod non in ipſas
prouincias, ciuitates, agros, hominesq; paſſim cum maxima atrocitate ſit editum.
Quippe Alaricus, cum per quinquennium in Epiro Imperij Orientalis prouinciæ
vna cum Gotthis fœdis Græciæ direptionibus, & maleficiis intentus ſediſſet, tan-
dem animum ad inuadendum Occidentem adiecit, atque in Dalmatiam, &, vt

Iornandes ſcripſit, in Pannoniam tranſiit. easque late populans, ducibus Honorij patientibus percurſauit. Has vero clades à Gotthis, ceteriſque barbaris eorum ſociis per ſuperiores annos illatas, D. Hieronymus epiſtola tertia his verbis expreſſit: *Viginti & eo amplius anni ſunt, cum inter Conſtantinopolim, & Alpes Iulias quotidie Romanus ſanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Theſſaliam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctasq; Pannonias Gotthus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni inſtant, rapiunt. Quot matronæ, quot virgines Dei, & ingenua, nobiliaq; corpora his belluis fuere ludibrio? capti epiſcopi, interfecti presbyteri, & diuerſorum officia clericorum. ſubuerſæ eccleſiæ, ad altaria Chriſti ſtabulati equi, martyrum effoſſæ reliquiæ. Romanus orbis ruit. Quid putas nunc habere animi Corinthios, Athenienſes, Lacedæmonios, Arcadas, cunctamq; Græciam, quibus imperant barbari?* Hæc ille ante Gotthicam in Italiam irruptionem ſcribit. ex quibus has prouincias magna ex parte in poteſtate Gotthorum fuiſſe, perſpicitur. Honorius, impreſſione Gotthorum in Dalmatiam, ac Pannoniam prouincias ſuas audita, vehementer Italiæ timere, quæ cum his iungebatur, inſtituit; ac propterea, Rauennæ cum eſſet, VIII Idus Auguſti damnatos omnes domum reuocauit, atque Altinum, ac demum etiam Aquileiam ad ea, quæ opus erant, procuranda perrexit. Interim Gaines ad Helleſpontum profectus, vt, traiectione facta, Aſiam occuparet, Romana adueniente claſſe, cuius dux erat Frauitta, homo Gotthus, prœlium nauale committere eſt coactus. in quo, tempeſtate coorta, maiorem Gotthorum partem amiſit. Quare, omiſſo Aſiæ conſilio, ſe recepit in Thraciam, eo conſilio, vt, tranſmiſſo Iſtro, in vlteriorem Scythiam ſe referret. Hudin autem Hunnorum, qui trans Iſtrum erant, princeps, parum vtilem rebus ſuis fore aduētum eius ratus, ac gratiam ſe initurum ab Arcadio arbitratus, eum à traiectione coercuit, prœlioq; memorabili edito, vita exuit, ac caput eius ad Arcadium miſit. atque eo beneficio fœdere in ſocietatem acceptus eſt. Eodem anno Venerius epiſcopus Mediolanenſis in locum Simpliciani mortui eſt ſublectus. de quo ſic Paulinus: *Mediolanenſis quoq; nouus filius veſter, nunc frater Venerius iam ſcripſerat nobis poſt ordinationem ſuam.* In Africa cum Petilianus Donatiſta ſæuiret, vſque eo intemperantia, & procacitate linguæ prouectus eſt, vt ſcripſerit, Catholicos habere cathedram, quam Dauid peſtilentiæ cathedram appellaſſet. eis enim iuſte relictam eſſe, quia in ea ſancti ſedere non poſſent. cui Diuus Auguſtinus reſpondit: *Si omnes per totum orbem tales eſſent, quales vaniſſime criminaris, cathedra tibi quid fecit eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, & in qua hodie Ioannes ſedet? quibus nos in Catholica veritate connectimur, & à quibus vos nefario furore ſeparatis? Quare appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram apoſtolicam? ſi propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid dominus Ieſus Chriſtus propter Phariſæos. de quibus ait: Dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua ſedebant, vllam fecit mentionem?* Cum Chriſtiani Gazæ in Palęſtina male à Gentilibus ibi præualentibus haberentur, Porphyrius epiſcopus ægre paſſus, Ioanne Cæſareæ epiſcopo comite aſcito, Conſtantinopolim ad eas iniurias conquerendas perrexit. atque vrbem ingreſſus, Ioannis epiſcopi apud Imperatorem auxilium implorauit. ille Arcadium ſibi eſſe iratum cauſſatus, negotium eorum Amantio eunucho, viro apud Eudoxiam Auguſtam gratioſiſſimo, ſe commendaturum promiſit. Eudoxia, vbi epiſcopos ab Amantio introductos aſpexit, ſalute vltro dicta, veniam, quòd eis non aſſurgeret, petiit, cauſſa in vterum, quem ferret, coniecta. ac poſtulatis eorum cognitis, ſe cum marito colloquuturam, aſſeruit. Arcadius ſe, quod illi poſcebant, templa Gentilium Gazæ diruturum, abnuit, quòd magnis ab ea ciuitate vectigalibus iuuaretur, verum ea clauſurum oſtendit, vt eis ſpoliati ad veritatem recipiendam impellerentur. Eudoxia inde in ſpem ab epiſcopis excitata, fore, vt virilem prolem pareret, eamque diu proſpere imperantem videret, omnino
401 ſui eos voti compotes facturam promiſit, ac paulo pòſt filium peperit, IIII Idus Aprilis, cum iam conſulatum iniſſent Vincentius, & Frauitta, is, quem ducem Arcadij diximus, ac poſt ſeptem dies, accerſitis epiſcopis, ac filium cruce ſignare, & ſancta benedictione afficere iuſſis, quid eos facere vellet, edocuit. Vbi vero dies baptiſmatis venit, cum tota ciuitas coronis, atq; aulæis ornata eſſet, puer, magiſtratibus,

tibus, & cuncta nobilitate proſequente, ad eccleſiam latus, & ſacro fonte infectus; Theodoſij nomen, atq; Auguſti dignitatem accepit, cum & ipſe pater adeſſet Arcadius. Quo facto, epiſcopi, prout ab Eudoxia fuerãt iuſſi, diploma Auguſto puero porrexerunt. qui vero infantem ferebat, eo lecto, caput ipſius perinde, ac ſi ille annueret, inclinauit, ac palam dixit, placere Auguſto, ea expleri, quæ petita fuiſſent. Ob id Arcadius (quoniam ea prima filij Auguſti iuſſio fuerat) aduerſari epiſcoporum voluntati neſciens reſcriptum epiſcopis ſuo, & filij nomine reddidit. Ita, reuerſo Gazam Porphyrio, templa, atque imagines omnes deorum euerſæ ſunt. Aurelius epiſcopus concilium alterum Carthagine habuit, ac XIIII Kal. Iulias decreuit, vt legati ad Anaſtaſium pontificem, & Venerium Mediolani epiſcopum mitterentur, qui neceſſitates eccleſiarum Africæ demonſtrarent, eoſq; præter cetera de pueris apud hæreticos baptizatis conſulerent; ab Imperatoribus vero poſtularent, vt reliquias ſimulachrorum in Africa abolerent. Inde Idibus Septembris, recitatis literis Anaſtaſij pontificis, quibus monebat, vt obuiam hæreſi Donatiſtarum iretur, ſtatuit, vt legati ad ſingulas Africæ eccleſias mitterentur, qui Catholicos à Donatiſtis remouerent, & cum Imperatoribus de tollendis Idolorum reliquiis agerent. Eodem anno Anaſtaſius ipſe Romæ mortuus eſt v Kal. Maij. de quo ſic D. Hieronymus: *Succeſsit in pontificatum vir inſignis Anaſtaſius, quem diu Roma habere non meruit, ne orbis caput ſub tali epiſcopo truncaretur.* In eius locum Innocentius diaconus eſt ſuffectus. Interim, vexata, populataq; Pannonia, Alaricum dira libido inceſſit Italiæ inuadendæ, atq; adeo etiam (quod nefas auditu videretur) vrbis Romæ diripiendæ. quam ob rem aduocatos Gotthos ſic alloqui cœpit; debere eos noua potius regna labore ſuo quærere, quàm alienis per otium inſeruire. vicinam ſuperaſſe Italiam, regionem nõ tam ad prædam contrahendam opulentiſſimã, quàm ad firmas ſedes, ſi Deus cœptis aſpiraret, collocandas omnium honeſtiſſimam. eam ſe inuadere militaribus præſidiis haudquaquam ſatis aduerſus ſe communitam, in animo habere. neque inde, niſi Roma capta, atque direpta, recedere. quam ſatis conſtaret, propter innumerabiles collectas per tot ſecula ex toto terrarum orbe diuitias, omnium, quæ fama celebrarentur, vrbium eſſe copioſiſſimam. Quem, cum peroraſſet, magno omnes clamore ſubito exceperunt, eumq;, vt iret, hortati, non modo ſibi ducẽ, ſed regem etiam aſciuerũt, ac ſe ſtatim ad expeditionem Italicam accinxerunt. Alaricus autem, exeunte æſtate, irruptionẽ ſibi cenſuit ineundam, vt bellum per hiemem in Italia gereret, cuius etiam ſæuientis Gotthi gẽs frigidiſſimis in locis nata patientiſſima eſſet. ſic enim Italos & minime tum à periculis hoſtilibus cautos, & parum ad rem gerendam idoneos propter aſperitatem temporis eſſe futuros. Huius autem apparatus fama in Italiam perlata vehemẽtius cunctorum populorum animos metu malorum omnium conſternauit. Auxere etiam pauorem prodigia multa, quæ paulo antè minime, vt fit, animaduerſa, nunc in omnẽ triſtiorem partem à ſolicitis rerum futurarum mẽtibus trahebantur. Nam & inſignes ſolis, lunæq; defectiones inciderant, & ſtella crinita conſpecta fuerat, quæ ab ortu ſolis verſus Aquilonem profecta euanuerat. & grandines inuſitatæ magnitudinis è cœlo ceciderant, & loca multa tacta fulminibus fuerant, & multis in partibus fœda ædificiorum incendia caſu euenerant, &, quod vehementius terrebat animos, lupi duo in campum, dum Honorius equeſtrem decurſionem conficeret, ventitarant, atq; occiſi, & execti manus duas humanas ex ventre emiſerant, vnus dextram, alter ſiniſtram. Rhæti etiam ſiue à Gotthis ſolicitati, ſiue eorum motu percepto, vltro in ſpem rerum nouarum erecti magnum, cum defeciſſent, terrorem incuſſerunt. Ea de cauſſa Stilicho & Romæ, & ceteris in vrbibus, quæ nobilitate præſtabant, muros, qua infirmiores erant, refecit, præſidiaq; in finibus ingenti cura, quàm maxima potuit, impoſuit, & ad Rhætos cõtinendos lectiſſimum militum numerum miſit. Hunc in modum, quæ omnibus antè eſſe formidini ſolita fuerat, ipſi immanem ex vltima barbarie gentem horrere demum Italia cœpit, ita vt ab hoc tempore vſque ad Caroli Magni Imperium omnium calamitatum aut præſentium ſenſu, aut impendentium metu perculſa, nunquam quieuerit verum humanorum malorum extrema omnia paſſa ſit. atque Eccleſia Dei, quæ paulo antè conſtituta per

Conſtantinum inde per annos centum in aliqua eſſe dignitate, ac potentia cœperat, maximam ex omni parte iacturam, labemque contraxerit. Ceterum Alaricus Gotthis, Alanis, Hunniſq; aliquot ſubſequentibus, ex inferiore Pannonia digreſſus, recto itinere in ſuperiorem vſque ad Alpes Noricas venit. quibus, pulſo Honorij præſidio, ſuperatis, Noricum ipſum Ætio duce inuito, irrupit. & quòd audiret Honorium in Liguria eſſe, per Tridentinum ſaltum in Venetiam XIIII Kal. Septembris deſcendit, obuia quæq; Alpina oppida primo impetu capiens. Etenim Claudianus fortunatos admodum eius fuiſſe ſcribit:

Ingreſſus, ſolo peragens cum murmure bellum
Protento leuiter frangebat mœnia conto,
Irridens ſcopulos.

Inde, itinere Abduam verſus ſuſcepto, occurrentes Venetiæ vrbes omnes breui oppugnatione redegit in poteſtatem, ita vt, teſte eodem poëta, viderentur:

quamuis adamante rigentes
Turribus inualidis fragiles procumbere muri,
Ferrataq; Getis vltro ſe pandere portæ.

Itaque ab omnibus prope iam capta Roma, ſubactaq; vno impetu belli Italia credebatur. multiq; de illa deſerenda, & adeundis inſulis Corſica, Sardinia, & Sicilia cogitabant, præcipue qui vlteriorem partem Italiæ habitabant. nam citeriores, ac præſertim Venetiæ populi, qui maris Adriatici æſtuaria accolebant, Aquileienſes, Concordienſes, Altinates, Opitergini, & Patauini, ſi in ſe moles illa belli conuerſa eſſet, paruis, quæ in æſtuario erant, inſulis imminebant. Traiecto inde Abdua firmo militum præſidio ad tuendum, quem in amnem conſtruxerat, pontem relicto, in Liguriam tranſiit, atque ire ad Padum recto curſu contendit, vt Haſtam demum, vbi erat Honorius, perueniret. Quare prouiſa, tantus tumultus in ea vrbe factus eſt, vt non ſolum ciues, ſed etiam aula regia conſilium capeſſendæ in Galliam fugæ inierint. Quos Stilicho accommodata ad tempus oratione ſecuro animo eſſe, ac bene ſperare iuſſit. quippe Gotthos occaſione exercitus Romani in Rhætis illigati, non virtute propria nixos, tantum facinus eſſe auſos. Inde hortatus, vt muros, ſi obſidio inferretur, fortiſſimo animo tuerentur, relicto ibi cum familia ſua Honorio, occulto, ac properato itinere in Rhætiam abiit, vt, rebus Rhætorum compoſitis, exercitum, qui ibi erat, citra Alpes adduceret, ac Lacum Larium nauicula emenſus, ſæuiente hieme, in Rhætiam per alpes niue, glacieq; rigentes omnia perpeſſus incommoda penetrauit. Interim Alaricus, traiecto per otium Pado, caſtra Haſtæ admouit, eamq; obſidione circumdedit. atque interim cædes hominum, incenſiones tectorum, prædaſq; agreſtium, ac pecorum, quàm latiſſime potuit, fecit, Honorio facile omnem tempeſtatem obſidionis Gotthicæ pro inſita virtute
402 animi ſuſtinente. Arcadio inde, atque Honorio vtroque conſulatum quintum gerentibus, Rhæti, ceteriq; Alpini populi, vbi Stilichonem nec opinato viderunt, repentino metu perculſi omnem armorum cogitationem abiecerunt. quos Stilicho alloquutus cum partim increpuiſſet, quòd leui Gotthicæ impreſſionis fama impulſi arma cepiſſent, partim etiam blandis verbis ad retinendam priſtinam erga Imperatorem fidem, ac beneuolentiam, excitaſſet, omnes ad arma pro Italia, atq; adeo pro ipſo, qui obſidebatur, Honorio capienda incendit, acceptoq; Romano, qui ibi verſabatur, exercitu, & legionibus, quæ Gallicos, & Britannicos limites tuebantur, accitis, maximum exercitum, ac prope Gotthico parem confecit, & cum eo in Liguriam, quàm maximis potuit itineribus, rediit. Eodem die, quo ille citra Alpes ſaluus peruenit, Romam eius rei nuncius incerto auctore perlatus eſt. ibi vero, atque in ſingulis Italiæ vrbibus, collectis ex magna deſperatione animis, ingens gratulatio facta, cenſentibus ſingulis Stilichonis virtute, ac diligentia effectum, ne vno ictu Roma, Imperiumq; corrueret. Ille autem, quòd de Honorij ſalute erat ſolicitus, maiore parte exercitus ſe ſubſequi iuſtis itineribus iuſſa, cum expeditis equitum turmis præceſſit, atque ad hoſtem improuiſo peruenit. qui, vt inquit Claudianus, pontem, viamq; tenebat:

Abdua quo ſciſſas ſpumoſior incitat vndas.

Abdua inde, ac demum etiam Pado traiectis, cum late campos omnes ab hoſte infeſſos videret, facto ferro impetu, per Gotthorum caſtra peruaſit, atque ad Honorium denique præter ſpem omnium cum ſuis ſaluus acceſſit, lætiſſimis animis ab effuſa portis ciuitate exceptus. Alaricus autem, vt ſe nouo aduentante circumueniri exercitu ſenſit, æſtuare animo, & de ſe ipſo laborare inſtituit, atque conſilij ſui, quòd res tentaſſet Italiæ, prorſus pœnituit. motuſq; ab Haſta caſtris, ad Pollentiam oppidum ſeptem millibus paſſuum longe ab Haſta ſitum conſedit. quem Stilicho cum vniuerſo, poſtquam confirmatus fuit, exercitu, raptim eſt inſequutus, in celeritate poſitam eſſe victoriam putans. ac caſtra caſtris eius oppoſuit, ſeque vniuerſi prœlij fortunam non recuſare, oſtendit. Nec mora vterque exercitus conſtitit, paratus in eam pugnam, in qua victori Roma orbis terrarum domina præmium erat futura. Cum autem Saul quidam, (vt inquit Oroſius,) neque enim Claudianus nomen edit,) dux equitibus Alanis præeſſet, ac rei gerendæ à Stilichone arbitrium accepiſſet, conſilium cepit, quod, vt impium fuit, ſic triſtem euentum habuit. quippe cum, inſtante die Paſcharis, Gotthos religionis cauſſa ab armis ceſſaturos, tanquam Chriſtianos, exiſtimaret, ſacratiſſimo illo die, (ipſe enim erat paganus,) eos ſibi adoriendos conſtituit. Quo facto, Gotthi capere arma compulſi, eò maiore animorum ardore pugnarunt, tantóque impetu illius impetum exceperunt, vt non ſolum ipſum ducem interfecerint, ſed copias etiam eius in fugam auerterint. vnde queritur Oroſius, inquiens: *Taceo de infelicibus illis ad Pollentiam geſtis, cum barbaro, & pagano duci, hoc eſt, Sauli, ſumma belli commiſſa eſt. cuius improbitate reuerendiſſimi dies, & ſanctum paſcha violatum eſt. cedentíque hoſti propter religionem, vt pugnaret, extortum eſt.* Cum autem equeſtrem aciem amiſſo duce turbatam in fugam verti Stilicho, atque Honorius cernerent, continuo legiones in prœlium induxerunt, atque equites conuerſo impetu redire in aciem coegerunt. Pugnatum eſt inde magno vtrinque ſtudio, æquo marte, per multas horas. Tandem Gotthi pulſi campo ceſſerunt, palatique paſſim varia ſtrage conciſi ſunt. nec prœlium atrocius aliud per multos antè annos eſt editum. Captiui Italici omnes recepti, & caſtra Gotthorum opulentiſſima capta, tantáque præda parta, vt damna ſarcire à Gotthis per multos antè annos illata potuerit. Inter ceteros nurus etiam Alarici venerunt in poteſtatem. Stilicho, cum Alaricum, ac reliquum eius exercitum fuga intercludere poſſet, conſulto dimiſit, ne hoſtem vſque ad Apenninum progreſſum, ac citra Padum Romanis iam prope mœnibus imminentem, in noui prœlij faciendi, & virtutis, vt in extremis rebus, experiendæ neceſſitatem adduceret, néve, incommodo aliquo accepto, viam petendæ Romæ ſubito pateſaceret. verum fœdus cum eo poſtulante percuſſit, ac, redditis captiuis, trans Padum pacate ſe referre, permiſit. Ita Alaricus cum dimidio copiarum, earúmque inermium, ac pauentium ſe recepit. Quoniam autem Stilicho primum male, deinde bene pugnauit, propterea Proſper ſcripſit, Arcadio, & Honorio quintum conſulibus, aduerſus Gotthos Pollentiæ magna vtriuſque partis clade pugnatum eſſe; & Caſſiodorus, Stilichonem ad Pollentiam cum exercitu Romano victum à Gotthis fuiſſe. Ceterum eo modo, quo ſcripſi, rem ad Pollentiam geſtam prodidit Claudianus, ita eam complectens:

vnaq́; die Romana rependit
Quidquid ter denis acies amiſimus annis.
O celebranda mihi cunctis Pollentia rebus.

Quod idem prodidit etiam æqualis eius Prudentius, quorum vterque his intereſſe rebus potuit, his verſibus:

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam patrio veniens iratus ab Iſtro,
Has arces æquare ſolo, tecta aurea flammis
Soluere, maſtrucis proceres veſtire togatos.
Iamq́; ruens Venetos turmis protriuerat agros,
Et Ligurum vaſtarat opes, & amœna profundi
Rura Padi, Tuſcumq́; ſolum victo amne premebat.

Depulit hos nimbos equitum non peruigil anſer,
Sed vis cruda virum.
dux agminis, imperiiq́;
Chriſtipotens nobis iuuenis fuit, & Comes eius,
Atque parens Stilicho. Deus vnus Chriſtus vtrique.
Huius adoratis altaribus, & cruce fronti
Inſcripta cecinere tubæ, prima haſta draconis
Præcurrit, quæ Chriſti apicem ſublimior effert.
Illic terdenis gens exitiabilis annis
Pannoniæ pœnas tandem deleta pependit,
Corpora famoſis olim ditata rapinis
In cumulos congeſta iacent. mirabere ſeris
Poſteritas ſeclis inhumata cadauera late,
Quæ Pollentinos texerunt oſsibus agros.

Interim Alaricus languenti, atq; infirmo agmine in Veronenſium campos regreſſus, refectis viribus, ſuorum inſtinctu iterum fortunam prœlij voluit experiri. Non longe aberat cum exercitu Stilicho. is, quòd & hoſtis ab Roma longius aberat, &, Pado interiecto, pugnandum erat, procliuior ad nouum conferendũ prœlium fuit. quòd in iis locis minore ſe cum periculo rerum Romanarum dimicaturum exiſtimaret. Itaque, inſtructa vtrinque acie, ſigno dato, iterum acerrime eſt concurſum. pulſiq; iterum, ac profligati Gotthi. dux Alaricus vix pernicis equi beneficio euaſit. Itaque Claudianus tria hæc prœlia ad Haſtam, Pollentiam, Veronamq́; comprehendens, dixit:

Tuq́, non paruum Getico Verona triumpho
Adiungis cumulum. nec plus Pollentia rebus
Contulit Auſonius, aut mœnia vindicis Haſtæ.

Collectas inde, quæ reliquæ erant, copias cum adducere ad Rhætos vellet, Stilicho ſeſe obiiciens vetuit. Qua re conſpecta, Alaricus, vt tutior ab incurſu hoſtium eſſet, in collem excelſum, in quo premi non poterat, ſe recepit. Vbi per aliquot dies ab exercitu Romano obſeſſus, probris, ac contumeliis omnibus eſt affectus. Cum autem exercitus eius morbis tentari, & fame affligtari grauius incœpiſſet, plerique ſalutis deſperatione, aut fuga ſibi conſuluerunt, aut ad Romanos tranſiuerunt, aut cum ſuis fœdiſſime contracto certamine conflixerunt. Vnde ſcripſit Oroſius: *Taceo de ipſorum inter ſe barbarorum crebris dilacerationibus, cum ſe inuicem Gotthorum cunei duo, deinde Alani, atque Hunni variis cædibus populabantur.* Alaricus autem, antequam ab omnibus deſtitueretur, ex colle erupit, atque, inſtante in terga Stilichone, trans Alpes, vnde venerat, inglorius abiit, atque, vt inquit Claudianus:

deſolatus, & expes
Debita pulſato reddit ſpectacula monti.

Hæc vna hieme, atque æſtate geſta idem ſcribit, de Stilichone loquens:

Hic celer effecit, bruma ne longius vna
Eſſet hiems rerum, primis ſed meßibus æſtas
Temperiem cælo pariter, belloq́; referret.

Alarico elapſo, Stilichoni crimini verſum eſt, quòd ipſum, cum poſſet, perdere noluerit, & quidem prauo conſilio, vt Honorium in difficultatem adduceret. quod Oroſius innuit, cum Alaricum cum ſuis ſæpe victum, ſæpe concluſum, ſemperq́; dimiſſum, ſcripſit. Ac prima quidem barbarorum in Italiam irruptio talem exitum habuit. de qua Zoſimus ne verbum quidem vllum fecit, Paulus Diaconus, & qui eum ſequuti ſunt, præpoſtere omnia tradiderunt. Per hos dies Epiphanius Salaminis epiſcopus Conſtantinopolim adiit, atque ab inimicis epiſcopi Ioannis impulſus, ab ipſo, vt libros Origenis, tanquam hæreticos, condemnaret, popoſcit. mox, cum reſponſum ab eo tuliſſet, ſe ſine maioris alicuius auctoritate Concilij nihil eiuſmodi patraturum, in ſynaxi apud ædem Apoſtolorum, eos palam, præſente populo, condemnauit, & Ioannem, qui id facere cunctaretur, acri oratione perſtrinxit. Cui contra Ioannes admonitu, quam multa ille in aliena diœceſi contra

leges

leges egiſſet, non leue periculum, ſi quis ob id tumultus in vrbe accenderetur, in-
tendit. Quo ille metu correptus, ſtatim in Cyprum deceſſit. atque in itinere, in-
gentis ſanctitatis opinione relicta, vitam amiſit. Eo profecto Ioannes perſuaſus, quę
ab Epiphanio tentata fuiſſent, ea Eudoxiæ Auguſtæ inſtinctu patrata fuiſſe, ira per-
motus, in concionem aſcendit, atque, vt erat in dicendo promptus, orationem
aduerſus mulieres, quæ adhuc extat, acerbiſſimam habuit. Qua vnà cum Eudoxia
exaſperatus Arcadius, ſtatim conuocari Concilium iuſſit. Ita, cum epiſcopi Chal-
cedonem conueniſſent, qui grauiſſima aduerſus eum ſimultate flagrabant, confe-
ſtim adeſſe iuſſerunt, atq;, Origenis mentione ſuppreſſa, calumnias alias intulerũt,
&, cum accedere noluiſſet, abſentem eo nomine condemnarunt, atq; eccleſia ſpo-
liarunt. Ioannes autem licet à populo ſui admodum cupido exire vrbe prohibitus,
tamen vbi mandatum Imperatoris accepit, ſeſe abducendum aduerſatiis præbuit.
eo vero egreſſo, vſqueadeo vniuerſi illius deſiderio exarſerunt, vt etiam ab iniquis
iniuſte damnatus diceretur. quamobrem ab Arcadio, quòd imminentem ſeditio-
nem timeret, e veſtigio reuocatus reuertit, &, cum vrbem ingredi, niſi iudicio de
ſe legitime facto, nollet, à populo introductus, ac ſolio reſtitutus eſt. In Africa Con-
cilio Mileuitano noua Britannici Pelagij hæreſis refutata eſt. qui Cæleſtio, & Iu-
liano adiutoribus prædicabat, vnumquenque ad iuſtitiam voluntate propria regi,
tantumq; accipere gratiæ, quantum meruit. quia Adæ peccatum ipſum ſolum læ-
ſerit, nec poſteros eius obſtrinxerit. volentes omni poſſe vacare peccato. omnesq;
paruulos tam inſontes naſci, quàm primus homo ante præuaricationem fuit. eos
baptizandos eſſe, non vt peccato exuantur, ſed ſacramento adoptionis honoren-
tur. Et his decretis S. etiam Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis ſubſcripſit. Theo- 403
doſio inde Auguſto primum, & Rumorido conſulibus, Honorius magno caſu, pe-
riculoq; perfunctus, ex Liguria Rauennam ſe cõtulit. ſi quidem inde III Kal. Iulias
ad Strategium vicarium Africæ ſcripſit. Ibi legati eum Romani conuenerunt, ac
victoriam Gotthicam gratulari, ſenatus nomine petiuerunt, vt Romam poſt mul-
tos annos reuiſere, &, triumpho nobiliſſimo acto, ciuitati antiquam formam, & me-
ritum honorem reſtituere, atque ibi feliciſſima ſua decennalia ſoluere vellet. Iu-
ſtis ſenatus precibus Honorius nihil abnuit. Itaque Rauenna digreſſus, per Vm-
briam iter ſuſcepit. ac demum ab omnibus ciuitatibus præ rei actæ lætitia geſti-
entibus incredibili gratulatione receptus, ad vrbem venit. Aſſiduus ante conſti-
tutum triumpho diem per noctem imber effuſus vehementer animos Romano-
rum in ſpem ſplendidiſſimæ ſpectandæ pompæ erectos aliqua ex parte turbauit. ve-
rum mox ſubſequuta matutina ſerenitas priſtinam vrbi hilaritatem, ciuibusq; per-
ceptæ fructum lætitiæ rettulit. Ingreſſus eſt porta Flaminia, eodem curru Stilicho-
nem vehens, populo viam Sacram, per quam pompa ducebatur, innumerabili om-
nis ſexus, ætatisq; multitudine obſidente, atque ex ædificiis altioribus auide pro-
ſpectante. in eo noui illud, quòd Senatum de more præcedere vetuit. Eucherius
Stilichonis filius egregiæ indolis adoleſcens militis officium & maximo populi
plauſu, & ſecundo rumore ciuitatis exhibuit. neque per multos antè annos in vr-
be aut gratulatio maior, aut triumphus, vt iuſtior, ſic magnificentior fuit. Inſe-
quentibus diebus ludi victoriæ, & votorum decennalium cauſſa ampliſſimi editi,
in primíſque decurſiones equitum celebratæ. Stilicho interim ſiue Alaricum me-
tuens, ſiue alio animum, vt illum poſtea inſimularunt, intendens, pacem cum A-
larico conſtituit, Aëtio ipſo duce inter ceteros obſide dato, ac militarem ei præ-
fecturam palam ab Honorio impetrauit. occulte autem ei præcepit, vt ſe ad inua-
dendum Illyricum Arcad.ij Orientale pararet. nam ſe Iouium Illyrici Occidenta-
lis præfectum cum exercitu in eas partes miſſurum. ac mox ſe ipſum cum aliis affu-
turum. Itaque Alaricus hoc conſilio ex Pannonia Honorij prouincia ceſſit, atque
in Epirum Arcadij rediit. ibique expectare promiſſa, ac iuſſa Stilichonis incœpit.
Honorius inde Romæ ſextum cum Ariſtænero ihiit conſularum, atque ibi VIII 404
Idus Iulias auctoritate ſua leges confirmauit, à patre ſuo, & ſuperioribus principi-
bus conditas. Eo anno memorabilis altera barbarorum in Italiam irruptio eſt in-
ſtructa. Radagaiſus, homo Scytha, illius expeditionis dux, auctórque conſilij fuit.

Is, cum Alaricum victum fœdere ſe cum Romanis iunxiſſe, ac propterea ab inferendis armis abhorrere, tanquam ſumme ab eis honoratum, videret, populos, vt inquit Zoſimus, Tranſiſtrianos, & Tranſrhenanos veteres Romanorum hoſtes ad arma aduerſus eos capienda conciuit, cum diceret, agi non ſolum commodum eorum, ſed etiam gentis exiſtimationem, ſi Italiam, quam ſemel inuaſiſſent, intactam cum clade, atque ignominia reliquiſſent, ac, maiore parte ſuorum amiſſa, reliqui prope inermes vitam victoris miſericordia conſeruaſſent. Itaque ad nouam irruptionem faciendam eos hortatur, &, ſi ſe ducem ſequantur, Romam captam, ac prædæ propoſitam pollicetur. atque ita vnà cum Gotthis Sarmatas, & Germanos ſic euocat, vt ducenta millia armatorum conficiat. Zoſimus duplicato numero quadringenta millia ea fuiſſe affirmat. Hunc autem motum vbi Honorius vel tenui, atque incerto rumore perlatum accepit, continuo Roma in Flaminiam ſe recepit, & Rauennæ in vrbe conſedit, vt inde commodius infeſtum Radagaiſi ad Romanam vrbem aditum intercluderet, atque ibi imminentem belli procellam conſilio Stilichonis exciperet. atque ita ingentem Alanorum, & Hunnorum manum, quæ barbaris obiiceretur, ſtipendio militari conduxit. Per eoſdem dies Ioannes epiſcopus Conſtantinopolis in exilium ab Arcadio iterum pulſus eſt. Is cum alios, tum Eudoxiam Auguſtam liberis ad populum concionibus perſtringere ſolitus demum ſtatuam ei non longe ab æde Sapientiæ poſitam ludoſq; ad eam celebrari cœptos, tanquam rem ad dedecus eccleſiæ pertinentem, reprehendit. Quod in ſui contumeliam Eudoxia accipiens concilium epiſcoporum aduerſus eum vocauit. Qua re accepta Ioannes celebrem illam concionem habuit, cuius initium eſt: *Herodias iterum inſanire, iterum commoueri, iterum ſaltare pergit, iterum caput Ioannis in diſco accipere ſtudet.* Quæ Eudoxiæ animum multo acrius inflammauit. Conuocatis epiſcopis accuſatores, qui aliàs quoque Ioannem inſimulauerant, iterum prodierunt. die Paſchatis appetentis iudicium actum. præcipue crimini verſum eſt, quòd poſt priorem abdicationem ſine Concilij auctoritate ſemet in ſede epiſcopali locauerat. eáque de re condemnatus eſt. Imperator primum, ne eccleſiam ingrederetur, edixit; deinde poſt duos menſes in exilium pepulit. Arſacius Nectarij quondam epiſcopi frater ei ſuffectus eſt. Pridie Kalend. Octobris, cum ſæuiſſima grando ſuburbia Conſtantinopolis laceraſſet, ſermo in populo percrebuit, malum iſtud propter iniuſtam Ioannis calamitatem à Deo irato eſſe immiſſum. quem ſermonem mors Eudoxiæ, quæ quarto pòſt menſe contigit, confirmauit. Poſtero
405 anno Stilichone iterum, Anthemióque conſulibus, Innocentius pontifex ab Exuperio epiſcopo Toloſano de incontinentia clericorum conſultus, reſpondit, omnino presbyteros, & diaconos, qui eiuſmodi ſe crimine obſtrinxiſſent, ex auctoritate Syricij pontificis officio priuandos videri. Fuit autem Exuperius ſanctitate in Gallia per hæc tempora inſignis, quales multos tum Gallia tulit. de quibus ſic Paulinus presbyter ſcripſit: *Si videas hos dignos domino ſacerdotes vel Exuperium Toloſæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdegalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Engoliſmæ, vel Venerandum Aruernis, vel Alithium Cadurcis, vel nunc Pegaſium Petrogeriis, vtcunque ſe habent ſeculi mala, videbis profecto digniſſimos totius fidei, religioniſque cuſtodes.* Honorius XII Kalend. Maij Rauennæ decreuit, vt poſſeſſiones, quæ ex bonis Gildonis, aut ſatellitum eius in ius ſuæ, vt inquit, ſerenitatis retentæ eſſent, ab occupatoribus ſuo patrimonio adgregarentur. Hoc anno Radagaiſus ferox in Italiam, eo, quo diximus, apparatu ſe intulit. Quippe, rebus omnibus, quæ opportunæ videbantur, expeditis, primo vere ex Pannonia ad limitem Italiæ, nempe ad Alpes Iulias venit, quibus deiecto præſidio ſuperatis, in Venetiam regionem irrupit. atque Aquileiam Concordiam, Altinum, & Patauium prætergreſſus, Romam verſus, quam vnam incenſo ad prædam animo appetebat, qua breuiſſima eſt via, contendere maturauit. Itaque, tranſmiſſo Pado, in Æmiliam, ac continuo per Bononienſem agrum in Etruriam tranſiit. Tanta vero ille felicitate vſus videtur, & quia Stilicho armatus nuſquam occurrit, neque inſtitutum iter obſepſit, ingenti, credo, multitudine territus, qua iacentes ille Venetiæ, atq; Æmiliæ campos latiſſime progrediens, occupabat, & quia ipſe occurrentia oppida aut propter

obſequij

obſequij promptitudinē, aut propter expugnationis difficultatem ſibi attingenda non duxit. Erat Radagaiſus exoleto idolorum cultui deditus. itaq; ſacra deis quotidie faciebat, & ritu Gentilium immolabat. cum autem ſecundiſſimo curſu Romam ſine vllo impedimento procederet, atq; vrbs nouo tumultu, ac trepidatione repleta eſſet, &, quod raro antè accidiſſet, de ſua ſalute laborare inciperet, pagani, qui adhuc multi in vrbe, atque in Italia, ſacris Chriſtianis nondum acceptis, erant, erecti animo palam in ſermone iactare, merito hæc ei ſecunda euenire, quòd deos propitios haberet, quos ritu Gentilicio coleret. Chriſtianam vero pietatem, quæ Deum ſuum haberet infeſtum, maledictis inceſſere, ac ciuitatem Romanam idcirco deſtitutam aſſerere, quia deos, & ſacra deſeruiſſet. profectò ſi priſcæ ceremoniæ repetantur, ſinē his malis, ac periculis fore. Quod inter ceteros D. Auguſtinus libro de ciuitate Dei quinto ſcriptum reliquit: *Propinquante*, inquit, *Radagaiſo iis locis, vbi nutu ſummæ maieſtatis extinctus eſt, nobis apud Carthaginem dicebatur, hoc credere, ſpargere, iactare paganos, quòd ille, diis amicis protegentibus, & opitulantibus, quibus immolare quotidie ferebatur, vinci omnino non poſſet ab eis, qui talia diis Romanis ſacra non facerent, nec fieri à quoquam permitterent.* Ceterum Stilichonis in hoc quoque gerendo bello egregium, felixq; conſilium fuit. Etenim, cum videret, ſe Radagaiſo ducenta amplius millia hominū ſecum trahenti impune, ac ſine ingentis cladis periculo obuiam ire in campis Venetiæ, Æmiliæve non poſſe, nullo loco ſe eis obiecit. vbi vero ipſum Etruriam, quæ montibus altiſſimis, & vallibus anguſtiſſimis impedita eſt, ingreſſum cōſpexit, cum ciuitatem Florentiæ ei oppoſuit, tum ipſe cum ſuis à tergo incubuit, ac loci iniquitate paucitatē eorum adiuuit. Radagaiſus autē, cum ſe, reſiſtente Florentia, tuto vltra penetrare non poſſe videret, arcta eam obſidione circumdedit. Fatigati per aliquot dies in vrbe defendenda ciues, nullo opportuno ſuppetēte ſubſidio, iam prope de ſalute deſperauerant, cum S. Ambroſius ciui cuidam in ea domo, in qua nuper Eugenium declinans manſerat, ſeſe in ſomnis obtulit, ac poſtero die ſaluos eos fore denunciauit. Qua voce Florentini tanquam certa fide oraculi, excitati animos ſuſtulerunt, ac tempeſtiuum auxilium expectare læti cœperunt. Habebat Stilicho præter Italos firmam Alanorum, & Hunnorum manum mercede militari aſcitam. quorum duces erant Sarus, & Hudin. Quare cum Radagaiſum Florentiæ obſidione implicitum, ac montibus vndique ſeptum in ſaltibus Apennini teneri audiret, neque copiam habere aciei explicandæ, & dilatandi ad pugnam exercitus cerneret, continuo ad eum cum ſuis, licet longe numero inferioribus, aduolauit. qui dies fuit poſtridie, quàm ciuis Florentinus fuerat à S. Ambroſio de proxima incolumitate admonitus. ac ſtatim tanta felicitate, atq; adeo certa diuini numinis præſentia dimicauit, vt ſaluis omnibus ſuis barbarorum amplius centum millia ſtrauerit. Id quod ſuperiore loco D. Auguſtinus narrauit. *Cum Radagaiſus*, inquit, *agmine ingenti, & immani iam in vrbis vicinia conſtitutus Romanis ceruicibus immineret, vno die tanta celeritate ſic victus eſt, vt ne vno quidem non dicam extincto, ſed nec vulnerato Romanorum multo amplius, quàm centum millium proſternerentur eius exercitus, atq; ipſe cum filiis mox captus pœna debita necaretur.* Radagaiſus inde tanta clade accepta pauidus ſeſe cum reliquiis exercitus in collem Fæſularum recepit. quem cum incultum, & aridum, neque ad tantam recipiendam multitudinem aptum reperiſſet, ſtatim in magnas rerū anguſtias lapſus eſt. Nam Stilicho ad obſidionem conuerſus neque hominem quenquam inde euadere, neq; aliquid eo importari commeatus eſt paſſus. Itaq; vbi ſe neq; prœlio confligere, neq; diu ibi propter penuriam ſuſtinere, neq; aliunde venire ſubſidium poſſe cognouit, deſperata, vt in ſumma rerum omnium inopia, militum ſuorum ſalute clam fugam arripuit. & cum in manus militum Stilichonis cum filiis incidiſſet, captus ſtatim, atque in vincula traditus eſt, neque ita multo pòſt cum filiis obtruncatus. Barbari autem ferme omnes, cum famem diutius tolerare non poſſent, in deditionem ſe tradiderunt. &, cum paſſim à dominis, tanquam pecudes, venderentur, ſinguli greges pro multitudine capitum ſingulis aureis venierunt. Verum & hi, morbo ex inediæ diuturnitate, ciborumq; vitioſitate contracto, paucis pòſt diebus omnes extincti ſunt. Hæc ferme Oroſius. Idem ſentit Proſper, ſcribens, Sti-

lichone iterũ, Anthemioq́; conſulibus Radagaiſum in Tuſcia multis Gotthorum millibus cæſis, ducente exercitum Stilichone, ſuperatum, & captum. Zoſimus omnium ineptiſſime rem trans Danubium geſtam, Marcellinus Comes cæſũ quidem Radagaiſum ad Fæſulas, verum in annum ſequentem refert. Liberatæ iterum Italiæ, ac Romæ prope ex faucibus barbarorum ereptæ decus omnium confeſſione Stilicho tulit, ingentem ſupra mortales omnes gloriam apud poſteros pariturus, ſi vſq; ad extremum in recta manere ſententia didiciſſet. Ob hæc populus Romanus
406 ſequenti anno, Arcadio VI, & Probo conſulibus, curante Piſidio præfecto vrbis, ſtatuam illi ex ære, & argento in Roſtris poſuit, cum hac inſcriptione: *Fl. Stilichoni inluſtriſſimo viro, bis conſuli ordinario, magiſtro vtriuſq; militiæ, Comiti domeſticorũ, & Stabuli ſacri, atq; ab ineunte ætate per gradus clariſſimæ militiæ ad culmen regiæ affinitatis euecto, ſocio bellorum omnium, & victoriarum, affini etiam Diui Theodoſij Auguſti, itemq; ſocero Domini noſtri Honorij Auguſti populus Rom. pro ſingulari eius circa ſe amore, atque prouidentia ſtatuam ære, argentoq; in Roſtris ad memoriam gloriæ ſempiternæ conlocandam curauit, exequente Fl. Piſidio Romulo V. C. præfecto vrbis.* Eodem anno tertia barbarorum in Occidentem eſt facta impreſſio. qua Gallia primum, deinde Hiſpania, poſtremo Africa occupatæ, atque omni genere calamitatis afflictæ ſunt. Eius Vero rei ſeries fuit huiuſmodi. Godigiſilus rex Vandalorum, qui in Scythia ad Mæotidem erant, exemplo Radagaiſi adductus, vbi Italiam hoſtium plenam, atque Honorium in Radagaiſum auerſum ſenſit, & ipſe ſibi Galliam inuadendã conſtituit, ratus, hauðquaquam eandem in prouinciis fortunam fore, quæ longe à regio abeſſent auxilio, atque in Italia, ducente Alarico, fuiſſet, quæ propter Imperatoris præſentiam vinci non potuiſſet. Itaque ex Scythia cum Vandalis, & Alanis egreſſus, ſimul Quados ex Sarmatia, Vandalos ex Pannonia olim ibi à Conſtantino locatos aſſumpſit. inde trans Danubium ſeſe continens, ex Sarmatia in Germaniam iniit, eamq́; peragrans populos eius ſiue metu direptionis perculſos, ſiue ſpe prædæ illectos ſecũ adduxit, Marcomannos, Herulos, Turcilingos, Sueuos, Alemanos, Saxones, & Burgundiones. ac citato agmine, nemine reſiſtente, recto itinere vſq; ad Rhenũ proceſſit. Ibi vero Franci deniq; occurrerunt, ac tranſitũ inpedire conati ſunt, ſiue, vt fœdus proxime cum Stilichone ictum ſeruarent, ſiue ne tantum hoſtium in prouinciam eam admitterent, cui ipſi iampridem inhiantibus animis imminerent. Verum à Vandalis multitudine ſuperantibus pulſi, haud magno momento ceſſerunt. Ita Vandali ſine impedimento pridie Kal. Ianuarias, teſte Proſpero, traiecto Rheno, in
407 Galliam penetrarunt. atque Honorio ſeptimum, & Theodoſio iterum conſulibus, proximas Rheno prouincias, Germaniam primã, & Belgicam ſecundam ingreſſi, late victoriã, fruſtra repugnantibus Honorij præfectis, exercuerunt. Nam Maguntiacum, multis hominum millibus in eccleſia trucidatis, euerſum eſt. Vangiones diu obſeſſi in ditionẽ adducti. Rhemi, Ambiani, Attrebates, Morini, Tornacum, Nemetes, Argentoratumq́ue direpta ſunt. Rhemis autem illud memorabile contigit, quod Nicaſio epiſcopo poſt peracta miſſarum ſolemnia interempto caput à ceruice deſectum diuina eloquia prodidit. Hæc porro clades repente nouam aliam ſecum reip. labem adduxit. etenim Britannici milites Vandalorum in ſe impetum veriti defectione, inita, aliũ Imperatorem ſibi per tumultum delegerunt. nam primo Marcum clamore militari leuarunt, mox, eo occiſo, Gratianũ, ſuſtituerunt. quo, continuata poſt quattuor menſes cæde, ſublato, inſignia ad quendam Conſtantinum tranſtulerunt, nullo virtutis eius merito allecti, ſed tantum ominatione nominis apud eos populos gratioſi.

CONSTANTINVS IMPERATOR.

ILLE vero, poſtquã Iuſtinianum, & Neuigaſtum Celticis militibus præfecit, vniuerſo robore Britannicæ iuuentutis aſſumpto, hoſtilem in Galliam impetum fecit, ac, Bononia vrbe maritima capta, milites, qui apud Celtas, & Aquitanos, erant, ad ſe traduxit, populosq́; earum prouinciarum deinceps ad ſuum obſequium redigere inſtitit, dũ Vandali longe poſiti finitimas Rheno regiones vaſtabãt. cuius vim cum ſuſtinere Limenius præfectus prætorio, & Cariobaudes magiſter militum

ſe poſſe

ſe poſſe diffiderent, in Italiam refugerunt. Honorius Rauennæ degens, VII Idus Aprilis vetera decuriæ vrbis Romæ priuilegia confirmauit. vbi vero Gallicos tumultus cognouit, noua re perturbatus Stilichonem Alarici auxilio Illyricum Arcadio eripere molientem deterruit, litteras ſe accepiſſe ſignificans, Conſtantinum ex Britannia in Galliam tranſmiſiſſe, & ſe pro Imperatore in ciuitatibus gerere. quo nuncio accepto, Stilicho Romam, (nam eo ſe receperat Honorius,) ad conſilia capiēnda progreſſus, Sarum cum firmo exercitu in Galliam ad hæc propulſanda incommoda deſtinauit. In Oriente Ioannes Chryſoſtomus Septembri menſe in exilio vitam amiſit. Baſſo inde, & Philippo conſulatum, Hilario præfecturam vrbis, adminiſtrantibus, Vandali ex Belgica in Aquitaniam cum tranſiſſent, ipſam vna cum Nouēpopulana, Lugdunenſi, & Narbonenſi prouincia, vt reliqua cœperant, miſere peruaſtarũt. Vnde dixit Saluianus Maſſilienſis epiſcopus in libris de prouidentia Dei: *Excogitata eſt in perniciem noſtrā, ac dedecus gens ignauiſſima, quæ de loco in locũ pergens, & de orbe in orbē tranſiens vniuerſa vaſtaret. ac primo de ſolo patrio effuſa in Germaniam primā, nomine barbaram, natione Romanā. poſt cuius exitum primũ arſit regio Belgarũ, deinde opes Aquitanorum.* Sarus autem Honorij præfectus cum Iuſtiniano Conſtantini duce congreſſus, tāta virtute pugnauit, vt ipſum cum exercitus parte conciderit, atque ingentem prædam retulerit. Quo facto, protinus Valentiam, quo ſe Conſtātinus, tanquam in vrbem munitā, receperat, exercitũ duxit, ac ſtatim corona circundedit. Neuiogaſtem autē ducem alterum ad pacem ſecum faciendā adductum contra interpoſitam fidei datæ religionē occidit. Poſtquam autem Edobechum, hominem Francum, & Gerontium Britannum cum ſuis vtrumq; copiis aduerſus ſe contendere ſenſit, eorum tum ſolertiam, tum fortitudinem veritus, ſeptimo, quàm obſidebat, à Valentia die diſceſſit. & cum ducum eorum in ſe ruentium manus vix euaſiſſet, vniuerſam prædam Bacaudis ad Alpes ſe obiicientibus tradidit, vt ab eis facultatem repetendæ Italiæ obtineret. Hac victoria parta, Conſtantinus inde Arelate progreſſus, copias ſuas in vnũ collegit. atq; Alpes, Rhenumque aduerſus Romanos, barbaroſq; præſidiis occupauit. inde Conſtantem filium, qui monachus erat, Cæſarem eſſe iuſſit, eumq; cum militibus Honoriacis in Hiſpaniam miſit, tum vt Imperij ſui limites prolataret, tum vt propinquorũ Honorij magnas in ea prouincia opes infringeret; ſcilicet veritus, ne aliquando ab ipſis, atque ab Honorio circunuentus, de capite dimicaret. Conſtans autem proficiſcens, Terentium ducem, & Apollinarem præfectum prætorio, alioſq; tam ciuiles, quàm militares præfectos aſciuit, atq; exercitum protinus in propinquos Honorij duxit. Quorum duo fratres Verenianus, & Didymus, Luſitanis aduerſus eum militibus concitatis, impetum eius fortiſſime exceperunt, demum ſeruis, atque agreſtibus excitis, ipſum in grauiſſimum prope periculum adduxerunt. ad extremum tamen, aduerſante cœptis fortuna, capti vna cum vxoribus à Conſtante in cuſtodiam dati ſunt. Qua re fratres eorum audita, Theodoſius ad Honorium, & Lagodius ad Theodoſium incolumitatis cauſſa perfugit. Conſtans autem reuocatus à patre ad conſilia de occupanda Italia ineunda, Honoriacorũ præſidia in Pyrenæis impoſuit, & inſtrumento aulæ, & coniuge Cæſareæ Auguſtæ relictis, prouinciam Gerontio duci commiſit, & in Galliā ad patrem recurrit, Vereniano, & Didymo ſecũ adductis. quos Conſtantinus, vt vidit, ſubito obtruncari præcepit. Hæc autē mala ſiue à Vandalis ſiue à Cōſtantino illata D. Hieronymus epiſtola XI partim expreſſit, partim ſignificauit, his verbis: *Innumerabiles, & feroeiſſimæ nationes vniuerſas Gallias occuparũt. quidquid inter Alpes, & Pyrenæum eſt, quod Oceano, & Rhodano includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, & hoſtes Pannonij vaſtarunt. Magunciacũ capta, atq; ſubuerſa eſt, & in eccleſia multa hominũ millia trucidata. Vangiones longa obſidione deleti. Rhemorum vrbs præpotens, Ambiani, Attrebates, Morini, Tornacus, Nemete, Argentoratũs tranſlati in Germaniam. Aquitania, Nouemq; populorum, Lugdunenſis, & Narbonenſis prouinciæ præter paucas vrbes populata ſunt cuncta. Non poſſum abſque lacrymis Toloſæ facere mentionem, quæ vt hucuſque non rueret, ſancti epiſcopi Exupery merita præſtiterunt. ipſa Hiſpaniæ iam, iamq; peritura contremiſcunt. Roma vitam auro redemit.* Dum hæc autē in Gallia, Hiſpaniaq; geruntur, Honorius Ther-

mantiam Mariæ defunctæ ſororem Romæ ſibi deſpondit vxorem. eas nuptias Serena Stilichonis vxor conciliarat, vt priſtinam apud Imperatorem gratiam, ac potentiam retineret. Interim Alaricus, vbi diu tempus irruptionis in Illyricum, quæ oſtentata fuerat, expectauit, litteris Honorij ab ea expeditione deterritus, ex Epiro in Pannoniam, & Noricum cum Gotthorum multitudine rediit. atque inde legatos Rauennam miſit ad Stilichonem, pecuniam poſcens pro mora, quam rogatu eius in Epiro traxiſſet; ni daret, ſe in Italiam deſcenſurum, ac damna ſua prædandis agris ſarciturum, oſtendit. Hac re cognita, Stilicho, legatis Rauennæ relictis, propere Romam repetiit, ac cum Honorio, & ſenatu de re propoſita conſultauit. ac ceteris bellum cum Alarico gerendum eſſe cenſentibus ipſe pacem decreuit. percontantibus autem, cur pacem redimere pecunia vellet: Quia ob commodum principis, inquit, Alaricus in Epiro moratus eſt, vt mecum Illyricum inuaderet, idque Honorij Imperio adderet. quod futurum erat, niſi me Honorius ab illa expeditione deterruiſſet. ac ſimul litteras eius protulit, & culpam in Serenam coniecit, quæ vtriuſq; principis conſeruare gratiam voluiſſet. Quare æqua dicere Stilichonem ſenatus cenſuit, atque Alarico nomine pacis quadraginta librarum millia ſoluenda decreuit. Ceterum, maiore parte Stilichonis ſententiam approbante, Lampadius ſenator clamauit: Non eſt iſta pax, ſed pactio ſeruitutis. ac veritus ne quid propter hanc libertatem mali pateretur, dimiſſo ſenatu, ſeſe in eccleſiam contulit. Alaricus, pecunia accepta, pacem confirmauit. (vnde paulo antè à D. Hieronymo, Romam auro vitam redimere, dictum eſt,) neque tamen ex Norico ceſſit. Eam vero rem ſuſpectam habuit Honorius, ac propterea Rauennam ſe adire dixit velle, vt exercitum recenſeret, eumque ſibi conciliaret, cum tantus exercitus Italiæ ceruicibus immineret, ad id conſilium in primis à Serena impulſus, quæ ipſum, ſi Alaricus violata pace in Italiam deſcendiſſet, tutiore, ac munitiore in vrbe eſſe cupiebat. Quam rem cum Stilicho improbaret, Sarum Alanorum ducem impulit, vt tumultum in exercitu concitaret. neque tamen ea re iter retardare Honorij potuit. Cum autem Honorius Bononiæ, Stilicho Rauennæ eſſet, nuncius de morte Arcadij Auguſti affertur, qui nouis Stilichonis cõſiliis occaſionem aperuit. quæ prorſus & ipſum, & cum eo Occidentali Imperium perdiderunt. Ille vero Kalen. Maij vita ceſſerat, ac Theodoſio filio prope infanti relicto Iſdigerdem Perſarum regem, olim hoſtem, teſtamento tutorem dederat, hoſtiũ fide potius, quàm ſuorum aut voluntate, aut opibus fretus. Hoc nuncio accepto, Honorius Stilichonem ad ſe vocauit, ac de rebus Orientis agitare ingreſſus, ſe cupere Conſtantinopolem ire dixit ad res eius Imperij, & Theodoſij pupilli perſpiciendas, atque ad rem, ſi opus eſſet, conſtituendam. Quod conſilium Stilicho etiam reprehendit, dicens, intereſſe reip. ipſum in Italia manere, ne Conſtantinus, qui iam totã Galliam percurriſſet, atque Arelate regnaret; aut Alaricus, qui in Norico infirma pace, ac lubrica fide ſederet, vbi Italiam armis deſtitutam, & Imperatore vacuam repperiſſent, impetu repentino inuaderent. præſtare autem, vt Alaricus in Conſtantinum cum barbarorum parte contenderet, ipſe vero cum Romanis legionibus, ac litteris principis Conſtantinopolim pergeret, ibique quæ egere correctione viderentur, emendaret, vero conſilio occultato, quo ſe, perempto Theodoſio, Orientale Imperium Eucherio filio conciliaturum putauit. Quæ cum Honorius vt prudenter, & cum fide dicta probaſſet, datis ad Theodoſium, & Alaricũ litteris, Ticinum diſceſſit. In itinere autem Olympius, vir ſplendida in pratorio militia præditus, cum vacuas principis aures eſſet adeptus, Honorio perſuaſit, Stilichonem nulla alia de cauſſa iter in Orientem optare, quàm vt, Theodoſio ſublato, Imperium Eucherio filio ſuo tribueret, ac Ticinum progreſſus, ad ſeditionem milites incitauit. Itaque, cum Honorius poſt diem quartum, quam Ticinum inierat, in conſpectum exercitus ſe dediſſet, eumque hortari ad bellum aduerſus tyrannum Conſtantinum inſtituiſſet, milites, ſigno ab Olympio accepto, tumultuari cœperunt, ac magiſtratus omnes aggreſſi, cædem ingentem fecerunt. qua in primis necati ſunt Limenius præfectus prætorio Galliarum, & Cariobaudes in iis locis prætor, qui Conſtantini manus elapſi, eo confugerant, Vincentius magiſter equitum, & Saluius

& Saluius Comes ſcholæ domeſticorum, atque Honorio ſe ſe metu in prætorium referente vrbs ipſa fœde direpta eſt. neque is tumultus antè comprimi potuit, quàm Honorius in publicum ſe ſe ſine diademate reddidit. quo ſedato Longinianus præfectus prætorio Italiæ, & maxima occurrentium multitudo vita priuata eſt, cum ex fuga ſe iam quaſi in tuto poſiti recepiſſent. Cum hoc Stilicho Bononiæ cognouiſſet, atque Honorium, qui occiſus dicebatur, viuere comperiſſet, Ticinum adire ad puniendos pro auctoritate milites quod à multis ſuadebatur, abnuit, quòd & eos timeret, neque conſtantem Honorij erga ſe animum cerneret, ſed Rauennam ſibi redeundum putauit. militibus autem monentibus, vt tutis in locis conſiſteret, donec Honorij animum erga ſe exploratum haberet, Sarus, qui dignitate inter ceteros eminebat, interemptis per quietem opera militum ſuorum Hunnis omnibus, qui aſſidui latera ſtipabant Stilichonis, ad tentorium eius acceſſit. Stilicho autem, vt vidit, barbaros, quos ſecum habebat, inter ſe diſſidentes, Rauennam petens, ciuitates, in quibus barbarorum liberi, & coniuges conſidebant, admonuit, ne quem barbarum ad ſe aduenientem admitterent. Vbi Rauennam Stilicho adiit, litteræ ſubito Honorij ab Olympio ad Rauennatem exercitum miſſæ venerunt, vt Stilichonem comprehenderent, atq; in cuſtodiam darent. Quare præcepta Stilicho perturbatus per noctem in templum ſalutis cauſſa confugit. vbi vero illuxit, milites ædem ingreſſi cum iureiurando prǽſente epiſcopo affirmarent, ſibi nō eſſe à principe imperatum, vt eum perimerent, ſed tantum, vt cuſtodirent, ipſum hac fide egreſſum ſub cuſtodia habuerunt. tum vero alteræ litteræ ab eo, qui priores attulerat, redditæ, quibus præcipiebatur, vt Stilichoni propter delicta aduerſus remp. vita eriperetur. Ita Eucherio filio fugam arripiēte Stilicho ad capitalē ſupplicium eſt abſtractus. qui, cum ſeruis, & familiaribus eum eximere cupientibus tegeretur, eos ab eiuſmodi propoſito auocauit, & ſemet vltro occidendum exhibuit. Interfectus eſt Kal. Septembris, vir domi, militiæq; inſignis, acer conſilio, manu promptus, principibus carus, ſed militibus carior, & qui ad ceteros titulos præturam in exercitu per annos viginti tres geſſerat, & cum poteſtate prope Auguſtali pōſt Theodoſij mortem in Occidente verſatus erat. Hæc ita cum Sozomeno Zoſimus. Alij alijs de cauſſis necem Stilichoni allatam ſcribunt. Iornandes, & Marcellinus, quòd Vandalos in Galliam immiſiſſet. Numatianus autem, quòd Gothis Italiam prodidiſſet. Stilichone ſublato, Olympius, magiſterio Officiorum ſibi vindicato, aulam, Imperiumq; pro arbitrio adminiſtrare perrexit. Honorius Thermantiam ſponſam dignitate Auguſtæ ſpoliatam ad Serenam matrem Romam remiſit, & filium eius Euchetium veſtigari: at repertum iugulari præcepit. qui, cum iuuentus Romæ ad eccleſiam confugiſſet, dimiſſus in Picenum ſe rettulit. inde quǽſtiones de familiaribus Stilichonis ſeueriſſimas habuit, vt de ſe, ac de Stilichonē aliquid proderent, qui cum nihil enunciaſſent, tandiu fuſtibus cæſi ſunt, quouſquē ſpiritum ediderunt. ac reliquum anni in proſcribendis, & perſequendis iis, qui Stilichoni, Eucherioq; adhæſerant, poſuit. nam x Kal. Octobris ad Theodotum præfectum prǽtorio ſcripſit, vt ſi quis ex proſcriptorū numero comitatum ſuæ ſerenitatis, ſiue mœnia æternǽ vrbis intraſſet, deportaretur. & VIII Kal. Octobris edixit, vt proſcriptorum, ſatellitumq; fortunæ ærario ſuo accederent. & VIII Kal. Nouembris, vt qui in facultates Stilichonis, & actus viderentur eſſe verſati, vel ex iiſdem facultatibus aliquid ſubtraxiſſe, vel aliquid rapuiſſe, omnifariā redderent. & x Kal. Decembris, vt qui opes prædoni publico, vel eius filio, ceteriſq; ſatellitibus dediſſent, vel iure, vel corpore, quibus ille vſus eſſet ad omnem ditandam, inquietandamque barbariem, his omnibus repetendi via eſſet præcluſa. inde Rauennam profectus, III Idus Decembris ſic ſanxit: *Cum per Illyrici partes barbaricus ſperaretur incurſus, numeroſa incolarum manus ſedes quæſiuit externas, in cuius ingenuitatem aſſidua petitorum ſolet libido graſſari, eiq; inlicite iugum ſeruitutis imponere. Itaque præſcriptum tua ſublimitas recognoſcat, vt Illyricianos omnes, quos patria complectitur vel alia qualibet terra ſuſceperit, petere non liceat.* Item eodem die: *Hoſtis publicus Stilichò nouum, atque inſolitum reppererat, vt littora, & portus crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc Imperij partem pateret acceſſus. Huius iniquitate rei moti, & ne*

rarior ſit diuerſarum mercium commeatus, præcipimus hac ſanctione, vt littorum deſiſtat, ac portuum pernicioſa cuſtodia, & euadi, ac redeundi libera ſit facultas. Interim milites, qui per oppida diſtributi erant, Stilichonis morte comperta, barbarorum vxores, ac liberos in ſingulis ciuitatibus inuaſerunt, & bona eorum diripuerunt. Quam rem occiſorum propinqui iniquo adeo tulere animo, vt Romanis relictis ad Alaricum ſe receperint, eumque ad bellum Romanis faciendum hortati ſint. fueruntq; ea ad hominum triginta amplius millia. Ille vero inducias cum Stilichone pactas ſibi ſeruandas putauit, ac legatos de pace ad Honorium miſit, pecuniæ ſummam quandam, ac pacis obſides poſtulans, Aetium, & Iaſonem, Gaudentij, & Iouij filios; promittensque, ſe contrà nobiles quoque ex ſuis quoſdam daturum, atque ex Norico exercitum in Pannoniam reducturum. Quam conditionem Honorius ſtolide à ſuis inflatus repudiauit, ita vt neque pacis, neque belli ſtudiis, prout oportuit, inſeruierit. Nam vulgo ita conſtitit, ſi paci ſtuderet, eam modica mercede redimere, ac bellum in aliud tempus auertere potuiſſe; ſi bellum præoptaret, omnes, qui vbique eſſent, exercitus in vnum cogere, ac Sarum ducem belli deligere debuiſſe, qui & rei militaris ſumme peritus erat, & numerum ingentem barbarorũ habebat. Quibus rebus omiſſis, equitatui Turpilionem, peditatui Varanem, Scholæ domeſticorum Vigilantium, homines artis bellicæ rudes præpoſuit. atque hoc demum apparatu Alaricum, ſi irruptionem feciſſet, ſe exceptururum conſtituit. Conſtantinopoli Imperium puero Theodoſio relictum ſingulari vnius virginis Pulcheriæ, ſororis eius, ſapientia gubernari cœptum eſt, Anthemio præfecto prætorio primas ſibi vindicante adminiſtrationis, & curæ militaris. Ita egregia vtriuſque diligentia puer Auguſtus inſigniter ad omnem virtutis, & pietatis laudem eſt educatus. Itaque, cum Alarici, & barbarorum motus, atque apparatus
409 non mediocrem vtrique Imperio timorem incuterent, Honorius octauum, & Theodoſius tertium conſules nunciis inter ſe miſſis compoſuerunt, vt omnes aditus barbaris concurſantibus clauderentur. Quippe Theodoſius VIII Kal. Maij ad Anthemium præfectum prætorio ita ſcripſit: *Omnes ſtationes nauium, portus, littora, omnes abſceſſus prouinciarum, abdita quin etiam loca, & inſulæ tua magnificentia diſpeſitione ſolerti cuſtodiantur indagine, vt nullus vel vi, vel clam, vel aperte, vel etiam occulte noſtri poſſit Imperij regiones irrepere, qui non aut interiectis prohibeatur obicibus, aut cum acceſſerit, ilico teneatur, niſi ſacros apices à domino patruo meo Honorio ad me perferre apertiſſima ratione monſtrauerit, cum eadē diligentia obſeruādo, vt ſi ad alium quenquā à memorato principe dixerit habere affatus, pectore detento ſacra litteris cum omnibus chartis ſignata ad meam clementiam tranſmittātur. hoc enim & tyrannici furoris, & barbaricæ feritatis occaſio perſuadet, & inter me, dominumque & patruum meum Honorium viciſſim recurrente admonitione conuenit.* Sub idem tempus terra per ſeptem dies mugitum ingentem dedit, vt Marcellinus memoriæ prodidit. quæ res nihil aliud prænunciaſſe mortalibus, niſi nouam Gotthorum in Italiam irruptionem eſt viſa; qua populata, vaſtataq; Italia, Roma direpta, atq; incenſa eſt. Quod factũ omnibus celſiſſimum vrbis faſtigiũ contemplantibus nouitate, ac magnitudine ſua pro memorando eſſe prodigio debuit. Etenim quid mirabilius eſſe, ac prope portentoſius potuit, quàm vrbē eam, quæ annos amplius octingentos poſt cladem à Gallis acceptā non ſolũ ab omni hoſtili intacta calamitate fuiſſet, ſed etiam omnium gentiũ victrix, dominaq; ſtetiſſet, repente barbaris longo à ſe terrarum, cœlique ſpacio diſiunctiſſimis in eam neceſſitatem adductam eſſe, vt non ſolum ipſa de ſuo capite dimicarit, ſed vniuerſas etiam prouincias ſibi timere, ac de propria incolumitate cogitare coegerit? Siquidem, vt præclare D. Hieronymus dixit, quid ſalui eſſe poteſt, ſi Roma perit? Huius porro calamitatis auctor Alaricus fuit. Ille vero ad repetendam cum ſuis Italiam ea maxime ratione accenſus eſt, vt Honorium, à quo primum victus, deinde contemptus eſſet, & quem, Stilichone ſummo duce mortuo, infirmum & ducum, & armorum apparatum in Italia feciſſe, animaduerteret, ad aliquam honorati obſequij neceſſitatem adduceret. Itaque ad cetera præſidia, quæ ſibi parauit, Ataulfum coniugis ſuæ fratrē ex ſuperiore Pannonia euocauit, vt gerendæ rei ſocium ſibi aſciſceret, qui Gotthorũ Hunnorumq; copias non deſpiciendas habebat. deinde, cum is

ſibi lentius agere videretur, iter, illo nō expectato, ingreſſus eſt. ac clauſtris alpium Noricarum refractis irrupit. atque, Aquileia, Concordia, Altino, Patauioq; à læua dimiſſis, nemine, tanquam in die feſto, occurrēte, ad Padum amnem peruenit. quo traiecto, ad caſtellum Bononiæ, nomine, vt inquit Zoſimus, Oecubariā adiit. inde Rauennam verſus progreſſus, ad pontem Canditianum non longe ab vrbe conſedit. ac ſtatim legato ad Honorium miſſo pacem, ſedesq; ſibi, ac ſuis in Italia poſtulauit, promptum fidei, atq; operę militaris obſequium offerens, ſi eius ſibi vti beneficio licuiſſet. Honorius, quanquam ſe infirmioribus eſſe viribus ſentiebat, quàm vt æquo Marte cum eo poſſet confligere, tamen Rauennæ vrbis munitione, & Orientalium copiarum, quas, Stilichone viuente, acciuerat, expectatione, ceteriſq; Italiæ præſidiis, in primiſq; vrbis Romanæ confiſus, magnifice reſpondit, nihil eorū ſe, quæ poſtulabat, dare poſſe, ipſumq;, vt prioris meminiſſe expeditionis vellet, & quem exitum habuiſſet, monere. Quo reſponſo audito Alaricus incenſus, ſubito, caſtris motis, Ariminum, atq; inde in Picenum, & ex Piceno in Vmbriam tranſiit, oblata omnia oppida populans, ac miſerabili ſtrage vaſtans, & ad Romam oppugnandam ſe ire oſtendens, vt terrore illo Honoriū ad aliquam pactorum æquitatem adduceret. Cum autem ne ita quidē Honorius cederet, Narniæ, quam in ſpeciem inſtituerat, obſidione relicta, Romam ire perrexit. Parum autem abfuit, quin Eucheriū in iis locis offenderit, ac conſeruatit. nam eum paulo antè inuentū Arſacius, & Terentius eunuchi Romā abduxerant, ac iuſſu Honorij iugularāt, & Thermantia Serenæ reddita, maritimo itinere, ne in Alarici manus incideretē, ad Honorium ſe receperant. quorum Terentiū Honorius cubiculo ſacro præfecit, Arſacio proximum ab eo locum conceſſit. & Africam Heracliano Comiti, Stilichonis interfectori, attribuit. Romam progreſſus, ſtatim Vrbē ex omni parte circunfuſo exercitu cinxit. quo facto, ſæuo ſubito tumultu miſceri omnia cœpta ſunt. nā, & ſerui, & barbari, multi ad eum, vt præſenti ſe periculo eriperent, tranſiuerunt, & ſenatores pagani ad veterem ſuam fabulā redierunt, vt immolationes reuocandas, & ſacrorum Chriſtianorum cultum deſerendū eſſe contenderent, vnde tāta, & tam crebra mala fluxiſſent. Senatus autem vna cum Placidia Honorij ſorore cum Serenā ſuſpectā haberet, vt quę Gotthos ad vrbem acciuiſſet, eam necare conſtituit, haud dubia ſpe ductus, fore, vt Alaricus ab vrbe, illius morte comperta, recederet, vt qui ab illa vrbē ſibi proditum iri, ſperaret. itaq; Serenæ correptæ laqueo fauces eliſę. Quod vbi Alaricus cognouit, obſidioni acrius inſtitit. nam & portas omnes obſtruxit, ne cuiquam ingreſſus, exituſq; pateret, & occupato Tiberi commeatus ſubuectionem è portu prohibuit. Ac Romani quidem per aliquot dies magna animi conſtantia omnia belli incommoda pertulerunt, baud ambigue ſubſidiū Rauenna ab Honorio venturum in diem opperientes. pòſt autē, cum nemine ſuccurrente, ſpes eos deſtituiſſet, vt imminentis famis periculum propulſarent, frumenti modium minuerunt, ac partē eius tantum dimidiam excoxerunt, quod in ſingulos dies erogabatur; atq; inde, gliſcenre penuria, tertiam. ad extremum autem, cum omnia iam alimenta deficerent, ingens fames ciuitatem oppreſſit, ac mox famen ſæua peſtilentia excepit, &, cum paſſim omnia cadaueribus complerētur, quòd extra vrbem ſepeliri de more non poterāt, lues ipſa dira odoris fœditate vulgata eſt. Hæc autem peſtilentia non Romam ſolum, ſed totam etiā videtur afflictaſſe Italiam, nimirum ab hac colluuie barbarorum inuecta. ſiquidē ſcribit Rufinus ad Chromatium tum Aquileienſem epiſcopum, perruptis ab Alarico duce Gotthorum Italiæ clauſtris, morbum ſe peſtiferū infudiſſe, & agros, armenta, viros longe, lateq; vaſtaſſe. Quanquam autem Romæ multis cibum benigne ſuppeditauit Gratiani quondā Auguſti vxor, vt inquit Zoſimus, Læta, eiuſq; mater Piſſamena, quibus ex regio fiſco Theodoſij inſtituto ſumptus menſæ regiæ præbebatur, id tamen exiguū affulſit, vt in tanta neceſſitate, ſubſidium. Itaq;, cum Romani ad humanorū malorum prope vltima deueniſſent, ita vt in ſemetipſos etiā ſtimulante fame ſæuirent, ſenatus tentatis rebus omnibus, quæ in mentem venire poſſent, legationem ad Alaricū deniq; deſtinauit, docens, & ſenatores paratos eſſe ad pacem accipiendā, ſi tolerabilia imperaret, & populū ad pugnam faciendā, ſi illius copiā faceret. Legati miſſi Baſilius præ-

fectus, & Ioannes tribunorum præpoſitus, qui idem hoſpitij neceſſitudine cum Alarico erat coniunctus, cum Alaricum in caſtris conueniſſent, errore populi agnito, (neq; enim pro explorato adhuc habebant, an Alaricus in caſtris eſſet, atque vrbem vltro obſideret, an, vt fama manauerat, alius, qui partibus Stilichonis faueret, atque ipſum ad vrbem adduxiſſet) ſenatus mandata ediderunt. Quibus Alaricus auditis, atque in primis, quòd populus paratus ad conſerendum prœlium eſſet, ingenti effuſo riſu reſpondit, ſe nihil ea re commoueri. nam ſpiſſius fœnum rariore facilius deſecari. pacem autem ſe aliter dare non poſſe, niſi omne aurum, atque argentum, quod in vrbe foret, atque omnem ſupellectilem, & mancipia barbara vniuerſa ad ſe deferrent. quem cum alter legatorum rogaſſet, ſi hæc Romanis abſtuliſſet, quid tandem relicturus eſſet? Animas, inquit. Hoc tam atroci reſponſo accepto petierunt, vt cum obſeſſis ſibi colloqui de eo, quod agendum eſſet, liceret, atque induciis impetratis in vrbem reuerſi legationem renunciarunt. Tum vero audientes Romani, Alaricum eſſe, qui vrbi aſſideret, omni humana deplorata ope ad vetera deorum auxilia, à quibus ſæpe ſe conſeruatos ferebant, imploranda ſe conuerterunt. Auxit vero eorum fiduciam Pompeianus vrbis præfectus, qui ſe Tuſcos quoſdam audiuiſſe dixit aſſerentes, ſe nuper Narniam ſacrificiis factis è maximis periculis exemiſſe, atque hoſtes longe à mœnibus propuliſſe. quam rem cum ad Innocentium pontificem rettuliſſet; ille, ſi Zoſimo, pagano homini habenda fides eſt, reſpondit, Agerent quod reip. conducturum putarent. Ceterum ſenatum in Capitolio, ſacrificiis incumbentem populus auerſatus eſt, ſacrilegium illud verius, quàm ſacrum, arbitratus. Itaque dimiſſis malis ſuaſoribus rurſus ſe ad permulcendum Alarici animum contulerunt, ac legatos decreuerunt, qui offerrent quinque millia pondo auri, triginta argenti, tunicarum ſericarum quatuor millia, pellium coccinearum tria millia. &, quod in ærario pecuniæ nihil eſſet, vt ſenatores ex propriis hæc conferrent cenſibus, adiecerunt. cum autem Palladius, cui exigendi negotium fuerat datum, hanc conficere ſummam non poſſet, quòd poſſeſſores partem bonorum aliquam abſcondiſſent, ac principes ciuitatem aſſiduis tributorum exactionibus exhauſiſſent, templis deorum ſpoliatis, atque aliquot ſignis aureis, argenteisq; conflatis, quod deerat, ex ſenatus auctoritate ſuppleuit. inter quæ cum Virtutis ſimulachrum eſſet conflatum, rurſus Gentiles inſurrexerunt, ac quodcunq; Romanis relictum fortitudinis eſſet, id demum exemptum eſſe dixerunt. His igitur contractis legati ad Honorium contendere, demonſtratum, Alaricum pacis dandæ cauſſa non pecunias ſolum, ſed etiam obſides poſtulare. Quæ ſi conditio placuiſſet, ipſum non ſolum pacem, ſed etiam ſocietatem cum eo facturum, atque arma aduerſus hoſtes eius quoſcunque verſurum. Quæ cum Honorius approbaſſet, ad Alaricum munera, quæ diximus, attulerunt. Qua re audita D. Hieronymus ſcripſit: *Quis hoc credet, Romam in gremio ſuo non pro gloria, ſed pro ſalute pugnare, immo vero ne pugnare quidem, ſed auro, & cuncta ſupellectile vitam redimere. quod non vitio principum, qui religioſiſſimi ſunt, ſed ſcelere ſemibarbari accidit proditoris, qui noſtris contra nos opibus armauit inimicos.* Ceterum donis acceptis Alaricus triduo forum permiſit iis, qui intus erant, exeundi ex vrbe, atque annonæ è portu ſubuehendæ poteſtate conceſſa, atque ex agro Romano in Tuſciam retroceſſit. Romani vero, rebus, quibus abundabant, diuenditis, neceſſarias aut coemptione, aut commutatione pararunt. ſerui ex vrbe ad hoſtes circiter xl millia transfugerunt. Romanos quoſdam à barbaris ad Portum captos vbi Alaricus cognouit, omnes extemplo liberari iuſſit, &, ſe inſciente, id commiſſum eſſe purgauit. Sub eoſdem dies Conſtantinus, qui ſe in Gallia pro Imperatore gerebat, legatos ad Honoriũ miſit, veniam poſcens, quòd Auguſtalia inſignia ſuſcepiſſet. nam ſe coactum à militibus eorum reſiſtere voluntati non potuiſſe. Quod vbi Honorius audijt, ne duo eodem tempore bella difficillima ſuſtineret, &, vt propinquis ſuis Vereniano, & Didymo, quos nondum occiſos norat, pro ſua in eos pietate conſuleret, ita probauit, vt trabeam etiam ad illum Imperatoriam miſerit. Itaque ea re elatus, pacem conficere cum Alarico neglexit, ac neque obſides dedit, neque reliqua, quæ pacta erant, expleuit. Qua re animaduerſa, ſenatus immi-

imminentem ſibi ex ea re calamitatem proſpiciens, iterum legauit ad eum Cæcilianum, Attalum, & Maximianum, qui perditum ciuitatis ſtatum, ni à bello iſto ceſſaretur, exponerent. Quos Honorius ab Olympio inductus irritos dimiſit, & Cæcilianum præfectum vrbis, Attalum fiſci creauit, ac ſex millia Dalmatarum, Romanarum tum virium robur, ad vrbis cuſtodiam miſit. quorum dux Valens indignum ratus itinera ea cauere, quę hoſtis obſideret, temere in Alarici manus omnes coniecit, ita vt vix pauci fuga euaſerint. ex quibus ipſe vna cum Attalo legato incolumis peruenit Romam. Maximianus vero captus, à Mariniano patre triginta aureorum millibus eſt redemptus. Attalus amicorum Stilichonis, qui proſcripti fuerant, bona perſcrutari, eaq; in fiſcum redigere iuſſus, cum rem agere languidius videretur, ad pœnā conquiſitus in eccleſiam ſalutis cauſſa profugit. Inanem hanc legationem poſtquàm ſenatus cognouit, tertiam deſtinauit. cuius princeps erat Innocētius pontifex. quibus Alaricus quoſdā etiam è ſuis adiunxit, vt eos à Gotthis infeſta itinera habentibus tutarentur. His Rauennam progreſſis, Ataulfus demum Iulijs Alpibus ſuperatis, & ipſe ſeſe in Venetiam intulit. Qua re comperta, Honorius, vniuerſis peditum, atque equitum copiis ex oppidis cum ducibus ſuis excitis, atque Hunnis trecentis Olympio magiſtro officiorum tributis, omnes propere occurrere, &, quo ad poſſent, ne ſe cum Alarico cōiungeret, prohibere mandauit. Qui profecti, certamine commiſſo, mille, & quingentos Gotthorum occiderunt, ſeptemdecim tantum ex ſuis amiſſis. Interim Honorius Olympium præfectum ab eunuchis accuſatum, quòd auctor omnium malorum fuiſſet, quæ proxime reſp. paſſa eſſet, magiſtratu priuauit. qui in Dalmatiam abiit. Attalo vero præfecturam vrbis, Demetrio fiſci attribuit. ac nouis aliis creatis magiſtratibus, ac præfectis Generidum quoque Dalmaticis copiis, & ceteris, quæ apud Pannoniam ſuperiorem, Noricos, & Rhætos in præſidiis erant, præfecit, lege lata, ne quis in aula cingulum militare indueret, qui Chriſtianus non eſſet. Qua lecta, Generidus, qui tum Romæ militibus præerat, & gentilitati ſtudebat, cingulum poſuit. cum autem Honorius mandaret, vt, quoniam in magiſtratu eſſet, ad aulam in ordine ſuo veniret, lege ſe cingulo prohiberi reſpondit, quia Chriſtū non coleret. Honorio vero ſubiiciente, ipſum, qui de rep. bene meritus eſſet, ea lege nō teneri, ſed cum honorem reſpuere dixit, qui ad cęterorum iniuriam pertineret. itaq; legem tollere in omnibus Honorius eſt coactus, & permittere, vt in ſua quiſque religione magiſtratum, ac militiam gereret. Inde Generidus aſſiduis laboribus milites exercere, annonas integras dare, & ex ſuo ſtipendio iis, qui maiores ſubirent labores, præmia conſtituere. atq; ita barbaris terrori, regionibus, quas tuebatur, præſidio firmiſſimo eſſe. Inter hæc milites Rauennæ ſeditionem grauiſſimam concitarunt. ac, portu occupato, ad ſe adire Honorium poſtularunt. illo vero proficiſci recuſante, Iouius præfectus prætorio, idemq; Patricius, ſocio Ellobicho Comite Domeſticorū aſſumpto, progreſſus, cauſſam tantæ conſternationis eſt percontatus illi Turpilionem, & Vigilantium militum præfectos cum Terentio, & Arſacio præpoſitis ſacri cubiculi ſibi tradi depoſcerunt. Quod vbi Honorius audiit, atrocioris alicuius defectionis timore perculſus, eos in exilium egit. ex quibus Turpilio, & Vigilantius in nauim impoſiti, ab iis, qui auehebant, Iouii mandato necati ſunt. Terentius in Orientem, Arſacius Mediolanum eſt relegatus. In Terentii locum Euſebius cubili præpoſitus ſufficitur. Turpilionis præfectura Valenti, Vigilantii Ellobicho mandatur. Iouius autem, cum omnē ad ſe Imperatoris potentiam tranſtuliſſet, legatos ad Alaricum miſit hortatum, vt componendæ pacis cauſſa Rauennam accederet. cui Alaricus ita paruit, vt Ariminum vſq; proceſſerit. Ibi Iouius, vt qui cum eo in Epiro hoſpitij neceſſitudine fuerat iunctus, de fœdere agere inſtituit. poſtulauit Alaricus, vt in annos ſingulos certa pecuniæ, atq; annonæ ſumma ſibi erogaretur, & ſuis ad habitandum Venetia, Noricū, & Dalmatia traderentur. Quæ poſtulata Iouius ad Honoriū miſit, ſeparatim hortans illum per litteras, vt Alaricum magiſtrū militiæ conſtitueret, vt ille hoc honore lenitus aliquid de conditionū aſperitate remitteret, & pacem legibus æquioribus faceret. Quibus acceptis, Honorius vehementer Iouij temeritate damnata, reſpondit, auri, & annonæ modū cum ſtatuere pro magiſtratu poſſe,

vt qui præfectus prætorio eſſet, & publicorum tributorum poteſtatem haberet; illud vero nunquam à ſe impetraturum, vt dignitatem, aut præfecturam Alarico, aut genti eius impertiat. Hæc epiſtola à Iouio audienti Alarico temere recitata iram eius accendit. Nam cum cetera moderate tuliſſet, ſibi, gentiq; ſuæ negatam præfecturam iniquo adeo animo accepit, vt ſtatim milites ſuos Romam iter expedire ad inſignem vlciſcendam iniuriam iuſſerit. Iouius autem eius colloquij exitu perturbatus, Rauennã regreſſus, vt ſe omni ſuſpicione criminis liberaret, Honorium ſacramento adegit, ſe nunquam pacem cum Alarico facturum, atq; ipſe tacto eius capite eodem ſe iureiurando deuinxit. atque ab omnibus, qui cum poteſtate erant, idem exegit. Honorius autem belli cauſſa decem millia Hunorum acciuit, ac frumentum, & pecora ex Dalmatia ad ſe adduci iuſſit, & miſſis, qui Alarici vires explorarent, copias ſuas ex locis omnibus euocauit. Quibus rebus cognitis Alaricus Romanæ tandem expeditionis pœnitentia ductus epiſcopos ad eum legauit, hortatum, ne culpa ſua ſineret, eam vrbem, quæ mille annorum ſpacio magnæ parti orbis terrarum iura cum imperio præſcripſiſſet, vaſtandam, ac diripiendam barbaris tradi, neq; tantas operum, & tam magnificas moles hoſtili flamma deleri, ſed æquis conditionibus pacem componeret, ac ſibi, & vrbi omnium præſtantiſſimæ parceret, neque enim ſe præfecturæ honorem cupere, neque Venetiam amplius ad conſtituendas ſedes exigere, ſed certo pecuniæ numero, & duobus contentum Noricis fore, quæ aſſiduis barbarorum incurſionibus obnoxia ſint, ac fiſcũ tributo tenuiſſimo iuuent. & arma aduerſus omnes hoſtes eius laturum eſſe. Ceteris moderationem eius admirantibus Iouius, & alij regiæ potentiæ participes, hæc confici poſſe negarunt, quòd omnes magiſtratus iureiurando ſe obſtrinxiſſent, ſe cum eo pacem nullam agitaturos. Alaricus autem, poſtquam ſuas reſpui conditiones vidit, vniuerſum prorſus exercitum Romã ire præcipit, eo animo, vt conſtanter in vrbis obſidione maneret, donec fame perdomuiſſet. cum autem monachus quidã eum obſecraſſet, vt vrbi nobiliſſimæ parceret, reſpondit, ſe omnino ab vrbe diruenda animo abhorrere, verum quendam ſibi ad illam euertendam dies, noctesq; vrgentem aſſiſtere. Per eoſdem dies Iouius alter legatus à Conſtantino tyranno venit, excuſaturum, quòd Verenianus & Didymus nõ eius voluntate necati fuiſſent. qui poſtquam Honorium eo nuncio grauius commotum atrocia minantem vidit, ſibi timens egregie facturum illum ſubiecit, ſi curis Italicis occupatus iram aduerſus Conſtantinum remitteret. nimirum ſe, ſi Galliam repetere, & caſus demonſtrare Italiæ licuiſſet, non ita multo pòſt cum omnibus Gallicis, Hiſpanicis, Britannicis copiis reuerſurum, atque opportunum Italiæ, Romæq; ſubſidium allaturum, atq; ita dimiſſus eſt. Alaricus, vbi Romam peruenit, ciuibus euocatis Honorij iniquitatem expoſuit, ſimulq; ſe vrbẽ per vim expugnaturum, niſi ipſi coniunctis ſecum viribus arma aduerſus eum caperent, addidit. illis vero conſilium non expedientibus iterum mœnia armatorum corona circundedit, & Portum aliquot dies oppugnauit. pòſt autem cum eum vi adhibita cepiſſet, atq; ibi infinitam rei frumentariæ vim congeſtam reperiſſet, eam ſe in exercitus ſui commoda conſumpturum, niſi primo quoque tempore dicto ſe audientes exhibuiſſent, oſtendit. Quod tempus item D. Hieronymus expreſſit, his verbis: *Dum hæc aguntur, terribilis de Occidente rumor affertur, obſideri Romam, & auro ſalutem ciuium redimi, ſpoliatosq; rurſum circundari, vt poſt ſubſtantiam vitam quoque perderent.* His de rebus ſenatus habito conſilio, quòd nullum ſupereſſe perfugium, annonæ ſubuectione ex portu in quotidianos vſus ſubtracta, videret, demum Alarici ſe poteſtati permiſit, ac receptis eius legatis ipſum ad vrbem vocauit, & Placidiam Honorij ſororem, tanquam fidei obſidem, ab eo petitam conceſſit. Quo facto ille iuſſit, vt Attalum præfectum vrbis inſignibus Imperatoris ornatum in Auguſtali ſolio collocarent, quod illi obedienter egerunt. His rebus ita conſtitutis Attalus inde ſe totum formando Imperio tradidit. ac primum Lampadium præfectum prætorio, & Marcianum præfectum vrbis dixit. ex præfecturis autem militaribus pedeſtrem Alarico, equeſtrem Valenti attribuit ei, qui legiones Dalmaticas rexerat, Ataulfum vero Comitem domeſticorum, & Tertullum in inſequentem annum conſulem deſignauit. inde, infau-

ſtis li-

ſtis licet omnibus, ad Palatium cum regio comitatu proceſſit: poſtridie autem ſenatum ingreſſus orationem habuit in primis arrogantiæ plenam, qua ſe Romanis vniuerſum terrarum orbem acquiſiturum, atque alia ſpecie magnificentiora iactauit. Quibus de rebus Romani inani gaudio exultare cœperunt, quòd bello grauiſſimo liberati & magiſtratus rei gerendæ gnaros, & præcipue Tertullum conſulem nacti eſſent, ſolis Aniciis, vt omnium opulentiſſimis, eum ciuitatis ſtatum ægre ferentibus. Cum autem Alaricus ei ſuaderet, vt firmas copias in Africam mitteret, atq; Heracliano Comiti imperium, & prouinciam extorqueret, ne quid inde Romanis rebus impedimenti ſuppeteret, id ille conſilii reſpuit, inanes ſpes amplexus, quibus eum fatidici vates inflauerant. verum perſuaſus, ſe Carthagine, & tota Africa ſine certamine potiturum, non Drumam, qui cum barbarorum copiis Heraclianum haud ægre potuiſſet ex prouincia deturbare, ſed Conſtantinum quendam cum modica militum manu imperio in Africanos milites dato miſit. poſtremo vrbe egreſſus vna cum Alarico Rauennam ad expugnandū Honorium produit. His rebus, vt erāt acerbæ, & graues, Honorius territus, vbi eum Ariminum acceſſiſſe accepit, legatos ei miſit obuiam, per quos, ſi inſanire deſineret, promiſit, ſe illum in ſocietatem Imperii accepturum. quibus reſpondit; Attalus, ſocium ſe Imperii neminem velle, ipſi vt inſulam, aut alio quo velit priuatus ſecedat, permittere. Cum propterea æſtuaret Honorius, atque incertus conſilii fugam arripere, nauibus ad id in portu Rauennæ paratis, cogitaret, opportune ſex militum legiones, hominum quadraginta millia, diu expectata, ex Oriente venere. quare, cuſtodia vrbis eis commiſſa, Rauennæ ſibi ſubſiſtendum putauit, dum certus de rebus Africæ nuncius eſſet allatus. &, ſi Heraclianus prouinciam in poteſtate tenuiſſet, Alaricum, atque Attalum viribus vniuerſis inuadere, ſi quid durius accidiſſet, in Orientem abeundo Imperiū Occidentale relinquere. Interim Attalus Cōſtantinum ducē ſuum in Africa ab Heracliano necatum cum audiſſet, quoſdā cum pecunia in Africā miſit, qui labentem rem pro viribus ſuſtinerent. Quod grauiter ferens Alaricus de rebus deſperare Attali cœpit, vt qui ſtoliditate animi parum rebus tantis regendis eſſet idoneus. ac Rauennæ obſidionē, quam obſtinato ad expugnationē animo inſtituerat, reliquit, ſummopere vt id faceret, à Iouio incitatus, identidē id agi ab Attalo admonētis, vt Imperio potitus nefarias ipſi, & ꝓpinquis eius inſidias compararet. vt tamen Attalo fidem pręſtaret, Valente equitū magiſtro nomine proditionis occiſo, cunctas Æmiliæ vrbes, quæ Attali Imperium recuſarent, cum exercitu adiit, ac, Bononia nequidquam per multos dies oppugnata, reliquas cepit, atq; inde, traiecto Pado, bellum in Liguriam tranſtulit. Ob id Honorius cum eſſet in his anguſtiis poſitus, litteris ad ciuitates Britanniæ poſtulantes auxiliū miſſis, hortatus eſt, vt ſibi conſulerent, ac muneribus ex ea pecunia, quam Heraclianus miſerat, militibus diſtributis, eorum ſibi amorem cōciliare contendit. Per eoſdem dies Conſtans Cæſar rurſus à patre in Hiſpaniam miſſus Iuſtum quendam ſibi ducem aſciuit. qua re offenſus Gerontius, vt qui Iuſto eſſet poſthabitus, adiunctis ſibi eorum locorum militibus, Imperij inſignia Maximo cuidam clienti ſuo detulit, eumq; Auguſtum Tarracone conſtituit. & Vandalos, qui erant in Gallia, aduerſus Conſtantinum ſollicitauit. Ex altera parte, Franci, Frigetido teſte, Conſtantini rerum in Gallia potientis ſocordia inuitati, in Galliam, quam toties vario incurſionum euentu tentarant, neque firma tenere poſſeſſione potuerant, magna mole ſuperato Rheno, irruperunt, ac cum alia oppida, tum præcipue vrbem Treuirorum ipſius tum Imperij caput captam diripuerunt. Quod vbi Vandali, ſociique ſenſerunt, ſibi, rebusque ſuis timentes ad Rhenum ilico recurrerunt, ac conatibus eorum ſe veniſſe aduerſarios oſtenderunt. Franci vero, poſtquam Reſpendialem regem Alemanorum, Goare ad Romanos tranſgreſſo, agmen ſuum à Rheno retuliſſe videre, ſeſe in Vandalos intulere, ac, Godigiſilo rege eorum extincto, viginti ferme millia cæcidere, vniuerſos deleturi, ni periculo cognito Alanorum exercitus in tempore ſuccurriſſet. Hac clade fracti Vandali, Alani, & Sueui, ne iterum cum Francis ſibi decertandum eſſet, Gunderico Gondigiſili filio rege ſubſtituto, conſilium Gallia abeundi ceperunt, atque ad Pirenæum profecti,

& præſidio Honoriacorum, quos Conſtans impoſuerat, ſibi adiunctо, in Hiſpanias traiecerunt, atque in vlteriorem progreſſi prouinciam, ducesinde Romanos nec opinantes aggreſſi, ipſum in poteſtatem adduxerũt. Hanc traiectionem hoc anno factam Kal. Octobris, Proſper, Caſſiodorus, & Iornandes in annalibus ſcriptum reliquere. Saluianus cenſet, Vandalos Dei iudicio ad Hiſpanias tranſiuiſſe. neque enim in Gallia Romanos timuiſſe, quod ad eam vſque diem illæſi ab eis cuncta vaſtaſſent. Eorundem Francorum metu Britanni acceptis Honorij litteris, excitati ſumpſere arma, vt ciuitates ſuas ab eorum impetu conſeruarent. Quos imitatæ Armoricæ ciuitates eodem modo ſe in libertatem vindicarunt, magiſtratibus Romanis expulſis, & rep. pro arbitrio conſtituta. Franci vero, (credo, quòd in ſocietate Romanorum eſſent) pulſis Vandalis inde ſe trans Rhenum receperunt. Ex quo factum eſt, vt ſoli Burgundiones cum parte Alanorum remanſerint. Extremo iam anno Honorius decreuit, vt diuerſarum homines prouinciarum cuiuſlibet ſexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captiua neceſſitate tranſuexiſſet, inuitos nemo retineret, ſed ad propria redire cupientibus libera facultas eſſet. Po-
410 ſtero vero, qui fuit à Chriſto quadringenteſimus decimus, Varane, & Tertullo conſulibus, Heraclianus Africæ Comes, rebus, quæ ad Romã acciderant, cognitis, & ſtatu Honorii Imperatoris perſpecto, poſtquam iudicem ab Attalo miſſum extinxit, portus Africæ tanta diligentia cuſtodiuit, vt vniuerſam mercatorum nauigationẽ, ademerit, neque frumentum, neq; oleum, neq; res alias ad victum neceſſarias in portum Romanum inuehi paſſus ſit. Qua de re rurſus tanta vrbem inuaſit inopia, vt populus caſtaneis pro frumento ſe ſuſtentarit. Auxeruntautem penuriæ magnitudinem agri bello ſuperiore inculti, & dardanarii ea ſpe quidquid frumenti habebant ſupprimentes, vt omniũ pecunias ad ſe transferrent, eo precio venditurí, quod ipſi ſtatuiſſent. Quare cum timeret populus, ne in corpora humana rabies famis adigeretur, ludis Circenſibus exclamauit: Precium pone carni humanę. inde penuria adeo creuit, vt memoriæ proditum ſit, matres aliquot in paruos infantes famis impotentia deſæuiſſe. Hãc ob cauſam Attalus Romam ſine Alarico reuerſus ſenatum cõuocauit, atq; ad eum de republica rettulit. cum autẽ pleriq; cenſerent, barbaros, cum Romanis militibus ad patefaciendam nauigationem in Africã eſſe mittendos, eamq; præfecturã Drumæ viro fidei ſpectatæ mandandã, eiuſmodi ille ſententiam reſpuit, veritus, ne ea ratione viam Gotthis ad inuadendam Africam aperiret. quo tempore Tertullus Conſul ſtolida & ipſe quadam arrogantia elatus auſus eſt dicere: Loquar vobis partes conſcripti, vt conſul, & pontifex. quorum alterum teneo, alterum ſpero. Alaricus inde ſubſequutus, cum ſe ab Attalo propter infirmitatem promiſſa obtinere poſſe diffideret, iterum ſe ad Honorium contulit, ac ſe Imperium Attalo abrogaturum, promiſit. Ita haud ægre, quæ poſtulabat, omnia impetrauit. primum autẽ Attalum ſuis inſpectantibus, extra vrbem Auguſtalibus inſignibus ſpoliauit, eaq; ad Honorium miſit. cuius ducibus militiæ cingula deponentibus, Honorius veniam impertiuit, paſſus in eo, quem antè habuerãt, honore perſiſtere. ac pridie Idus Februarias ita decreuit: *Deis, qui tyrannicæ præſumptionis ſacramenta ſectati ad noſtrum Imperium redierunt, hanc volumus eſſe ſententiam, vt quos inter incendia tyrannidis aſſumptæ fidelis pœnitudo reuocauit, ordinem, & fructum militiæ non admittant. Eos vero, quibus lentum regreſſum neceſſitas deſperationis indixit, ſoluto cingulo matricula conuenit aboleri, ita vt illud quoque par reuerentiæ forma cuſtodiat, ne redire ei ad priſtinam militiam liceat, qui aliud mulitandi genus elegerit:* deinde autem Attalo cum filio eius Ampelio apud ſe, donec, pace enim Honorio conſtituta, ſecuritatem eis impetraſſet retento, atq;, exercitu ad vrbem relicto, cum paucis Rauennam pacem compoſiturus ſe rettulit, atq; ad Alpes, locum, vt inquit Sozomenus, ſtadiis ſexaginta longe ab vrbe illa diſtantem acceſſit. Ibi demum res tranſacta, fœduſq; his conditionibus eſt percuſſum, vt Alaricus ſocius Honorij eſſet, atque in Gallia ſedes ſibi, ſuiſq; locaret, ibiq; bellum cum hoſtibus Honorij faceret. Hanc pacem pagani omnes, & Arriani indignè admodum acceperunt, quòd ſibi perſuaſerant, facile ſe omnia, quæ cuperent, aduerſus Catholicos ab Attalo, vt pote Arriano, conſequuturos. Eo tempore Sarus cum barbaris trecentis in Piceno

verſatus

verſatus erat, neque Alarico, neque Honorio fauens. accedente autem in ea loca Ataulfo, qui capitali à ſe odio diſſidebat, quòd ſe non ſatis aduerſus eum paratum videret, Honorio ſe adiunxerat. Itaque Alaricus propter Ataulfum infenſus, & pacem cum Gotthis rebus ſuis parum aptam fore arbitratus, repente turbare pacta omnia inſtitit. nam cum trecentis militibus ſuis ſic in Gotthos nec opinantes, ac pacato animo omnia agitantes inuectus eſt, vt quoſdam etiam eorum percuſſerit. Ea re Alaricus accenſus dolorem tamen, acerbitatemq́; ferocioribus verbis vllis non edidit, ſed ſuppreſſa altius ira ad exercitum, quem ad Vrbem reliquerat, vt cum Honorio conuenerat, ſe recepit. atque ibi, vt inquit Sozomenus, vrbem proditione recepit. quippe, vt quidam ex Procopio, (neque enim locum ipſi hunc vidimus,) tradiderunt, diſſimulata iracundia Romam eadem via regreſſus, ſe in Galliam ex fœdere proficiſci velle oſtendit, ac tanquam amicus trecentos robuſtiſſimos Gotthicos iuuenes Romanis principibus dono dedit, diligenter, quid ipſos agere in tempore vellet, edoctos. Hi in vrbem accepti humile omne, ac promptum dominis obſequium obtulerunt. inde certa, quæ conſtituta fuit, nocte, dum Romani ſomno merſi languerent, ad portam Aſinariam alacres prouolarunt, oppreſſisq́; repentino impetu ſtationibus, portam Alarico patefecerunt. qui ad vrbem alia, atque alia ſibi ad iter deeſſe quotidie cauſſans, prædictam occaſionem attento animo expectabat. Ita Kal. Aprilis cum toto exercitu vrbem ingreſſus eſt. Quare ſcripſit D. Hieronymus: *Capitur vrbs, quæ totum cepit orbem, immo fame perit antè, quàm gladio. & vix pauci, qui caperentur, inuenti ſunt. ad nefandos cibos erupit eſurientium rabies, & ſua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti filio, & ſuo recipit vtero, quem malè antè effuderat. Nocte Moab capta eſt, nocte cecidit murus eius. Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet?* Vbi vero ſe vrbe potitum vidit Alaricus, publice per præconem edixit, vt pro ſe quiſque bona, fortunasq́; ciuium raperent, verum à cæde hominum, & direptione ſacrorum ſe continerent. atque omnibus parcerent, qui ad baſilicam S. Petri omnium in terris auguſtiſſimam confugiſſent. Ita, ſigno buccina accepto, Gotthi horrendo clamore ſublato in diuerſas vrbis partes inhianti ad prædandum animo diſcurrerunt, ac promiſcue omnia captiuitate, ac direptione turbarunt. Romani inopinata hoſtium irruptione perculſi, & tenebris, ac cæcitate noctis exterriti, neque ad reſiſtendum, neque ad fugiendum ſatis animi, aut conſilij habuerunt. Itaque omnium æque domos ſummorum, & infimorum dira pauoris, ſeruitutis, expilationis, deſperationis, & mortis ſpecies occupauit. ſiquidem, vt ſcripſit D. Auguſtinus ad Demetriadem: *Adſtridula buccinæ ſonum, Gotthorumq́; clamorem lugubri oppreſſa metu domina vrbis Roma contremuit. vbi tunc nobilitatis ordo? vbi certi, & diſtincti nobilitatis gradus? permixta omnia, & timore confuſa. omni domui planctus, & æqualis fuit per cunctos pauor. vnum erat ſeruus, & nobilis. eadem omnib. imago mortis, niſi quia magis eam timebant illi, quibus fuerat vita iucundior.* Edicto audito, ciues, quicunq; potuerunt, cum rebus ſuis precioſiſſimis ad baſilicam confugerunt, Innocentio pontifice adhuc Rauennæ apud Honorium ſubſidente, vnde etiam epiſtolæ extant datæ. Gotthi vero domos paſſim precioſa ſupellectile exuerunt, tot opibus in vnam vrbem ex diutina pace, Imperioq́; contractis, quot humana auaritia, vniuerſo terrarum orbe ſpoliato, potuerat cumulare. manus vero pauciſſimis hominibus intulerunt. adeo vt idem Auguſtinus ſcribat, Gotthos tam multis ſenatoribus peperciſſe, vt mirãdum magis eſſet, quòd aliquot peremiſſent. Syllanam vero tabulam plures iugulaſſe ſenatores, quàm Gotthi ſpoliarint. Præcipue precioſa Salomonis ſupellex à Tito Hieroſolymis quondam allata ſurrepta eſt. Cum præda egereretur, Gotthus quidam ſacram virginem, ſed iam ætate prouectam in ædibus ſacris offendit, atque ab illa aurum, argentumq́;, quod habebat, popoſcit. Illa quod habebat, protulit. erant autem vaſa aurea, & argentea ingentis ponderis, & magnitudinis, atque eximij admodum operis. quæ cum Gotthus nobilitate, ac ſpecie captus auide miraretur: hæc, S. Petri inſtrumenta ſunt, inquit. aude attingere. de euentu tu videris. Gotthus religione vaſorum, & virginis reuerentia tactus, rem ad Alaricum detulit, atque ille ſtatim omnia ad S. Petri baſilicam deportari, ac virginem, omnesq́;, qui ſe illi adiunxiſſent, Chriſtianos eò de-

Q

duci incolumes iuſſit. Ea domus in media vrbe ſita longe à baſilica aberat. Signo tuba dato, omnes ad viſendam rem inſignem vocantur. ſingula vaſa ſingulorum humeris impoſita cum longo ordine, ac ſpecioſa pompa ferrentur, atque, exertis ad defenſionem gladiis, quacunque incederent, munirentur, mirificum ſui ſpectaculum præbuerunt. Alius, cum mulierem forma excellentem vidiſſet, amore percitus ad ſui obſequium inuitauit. vbi vero ſtudio pudicitiæ libidini reluctari ſuæ cōſpexit, ſtrictum gladium iugulo intentauit, ac demum etiam feriit. Cum virgo tota perfuſa cruore ne ita quidem de ſententia cederet, tum conſtantiam admiratus, ad baſilicam S. Petri adduxit, ac, datis ſex alimoniæ cauſſa nummis aureis, eam templi cuſtodibus commendauit. Alij, vt ſcribit D. Hieronymus, Marcellæ matronæ domum ingreſſi, qua cum erat virgo Principia, aurum, & defoſſas opes popoſcerunt, negantemq; ſe habere, cæſam fuſtibus, & flagellis dixerunt tormenta nō percepiſſe, ſed lacrymis ad pedes prouolutam petiiſſe, ne Principiam à ſuo conſortio ſegregarent. Multi interim captiui promiſcue facti. Proba matrona Probini, & Olybrij virorum conſularium mater, eodem teſte, vix barbarorum manus effugerat, & auulſas à complexu ſuo virgines fleuerat, cum ſubito amantiſſimi filij orbitate percuſſa eſt. alij ad naues fuga delati, in prouincias, relicta, quam nunquam reuiſuri eſſent, patria, conceſſerunt. Quin etiam ædificia quædam incenſa, aliaq; opera temere furore barbarico deturbata ſunt. Honorius, cum Rauennæ trepido nuncio accepiſſet, Romam à Gotthis eſſe captam, quòd Alaricum ad accipiendū exercitum, vt ex fœdere in Galliam ſe referret, contendiſſe ſibi perſuaderet, alia omnia ſuſpicans, reſpondit: Qui fieri poteſt, cum paulo antè hic eſſet? gallinam captam nunciari interpretans, quam in deliciis habebat, ac Romæ nomine inſigniuerat. Quod dictum adhuc temere omnes non ad errorem animi, ſed ad ſtuporem cordis rettulerunt, vitium ne in pecude quidem, nedum in tanto Imperatore, & tam periculoſis temporibus agnoſcendum. quem ab omni ſuſpicione torpedinis egregie Stilichonis ſoceri punita tyrannis facile potuit vindicare. Alaricus victor Attalum, quem ſecum habebat, iterum primo die, tanquam Imperatorem, Auguſtalibus inſignibus decoratum incedere iuſſit; altero vero priuatum populo contumeliæ cauſſa oſtendit; tertio autem præda opulenta onuſtus vrbe cum exercitu ceſſit, ſecum Placidiam ducens, quam honeſtiſſime habuit. Quo facto, Romani, qui in baſilicam Vaticanam confugerant, aut vicina vrbi loca petiuerant, in vrbem ſe ilico rettulerunt, ac cum ceteris, quos vrbis fortuna ſeruauerat, ſtatim priſtinam vrbi faciem reddiderunt, nulla ferme niſi rei familiaris, & precioſæ ſupellectilis, quam pleriq; etiam conſeruarunt, iactura facta. ſiquidem ſcribit Oroſius: *Irruptionis per Alaricum facta quamuis recens memoria ſit, ſi quis ipſius populi Romani & multitudinem videat, & vocem audiat, nihil factum eſſe, ſicut etiam ipſi fatentur, arbitrabitur, niſi aliquot adhuc exiſtentibus incendiis forte doceatur*. Inſignis tamen fuit calamitas, & rerum humanarum contemplatione memorabilis, quòd vrbs, quæ de omnibus gentibus triumphauerat, tam facile à barbara, & aduentitia gente capta, ſpoliata, atq; combuſta ſit. vt quam Galli quondam infirmam, & paruam longa obſidione capere, gens nobiliſſima, atque in propinquo ſita, nequiuerant, tum demum viris, armis, opibus, dignitate, gloriaq; florentem Teruingi, ac Grutungi Vittungorum ne, an Viſgotthorum populi ex remotiſſimis intimæ Scythiæ latebris non egreſſi, ſed pulſi, in poteſtatem adductam afflixerint. Hanc vero cladem cum pagani falſis, multiſq; deis addicti in Chriſtianam religionem referrent, ac verbis ſolito ferocioribus increparent, D. Auguſtinus eximio veri Dei ſtudio inflammatus occaſionem aduerſus eos ſcribendi arripuit, ac præclaros libros de Ciuitate Dei confecit. in quibus multorum, falſorumque deorum cultum, atque auxilium inane, atque ſuperuacaneum eſſe oſtendit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XI.

ROMANAM cladem miſerabilis Italiæ vaſtitas, continua Galliæ, atque Hiſpaniæ bella, ac noua demum barbarorum in vtraque prouincia regum imperia exceperunt. Quibus de rebus, licet memorabilibus, deinceps aliquanto, quàm adhuc fecimus, ſcribemus exilius, nimirum opportuno Zoſimi, qui hiſtoriam ſuam in proxima Vrbis obſidione finiuit, auxilio deſtituti, neque interim idoneis vllis rerum geſtarum annalibus, ſed nudis plerunque Chronicorum indicibus ſubleuati. Quod prædictum volui, ne quis poſthac in hos incidens libros me iuſto negligentiorem in colligendis, atque enarrandis reliquis Honorij rebus argueret, & inertiæ, quod fuit neceſſitatis, adſcriberet. Itaque ſi minus illam aſſequi laudem poterimus, vt pleniore oratione acta ſingula exponamus, at hanc ſaltem parere contendemus, vt collatis diligenter temporibus, ſuis quæque annis ſumma cum fide reddamus.

ALARICVS Vrbe capta, & ſpoliata egreſſus animum inde ad vlteriorem populandam, vaſtandámque Italiam contulit. itaque Latium, Campaniam, Apuliam, Lucaniam, & Calabriam ita cum toto exercitu peragrauit, vt locum nullum intactum à vexatione, ac direptione reliquerit, atque in primis, quaſi Romana victoria efferatus, in eccleſias, ſacerdotes, epiſcopóſque extorquendi auri gratia debacchatus ſimul omnia humana, diuináque iura polluerit. Non nominabo ſingula oppida, quæ propterea ille ſubuertit, quòd eorum cum annalibus memoria prorſus exciderit. Nolam tantum in Campania deletam, & epiſcopum eius Paulinum, cuius ſuprà mentio facta eſt, captum non ſilebo. de quo ſic in primo de ciuitate Dei S. Auguſtinus: *Paulinus noſter, Nolanus epiſcopus, quando & ipſam Nolam barbari vaſtauerunt, cum ab eis teneretur, ſic in corde ſuo, vt ab eo poſtea cognouimus, precabatur: Domine non excrucior propter aurum, & argentum. vbi enim ſint omnia mea, tu ſcis.* Honorius reliquum anni Rauennæ confecit, ſuſpenſo animo, quonam Alarici furor eſſet euaſurus, expectans. atque inde ad Palladium præfectum prætorio VIII Idus Auguſti de Attalo tyranno ſublato ſic ſcripſit: *Republ. tyrannidis iniuria liberata criminum reos relaxari præcipimus.* & VIII Kalend. Septembris ad Heraclium Comitem Africæ de puniendis hæreticis. Conſtantinus in Gallia, cum Conſtantem filium diademate decoraſſet, pro Cæſare Auguſtum appellauit, ac præfecturam prætorianam Apollinari ereptam ad alterum tranſtulit. mox ſpe inani elatus, ſe poſſe Italiam occupare, ab Ellobicho Honorij præfecto tacite accerſitus Alpes ſuperauit. verum ad vrbem Veronam progreſſus, cum Padum tranſmiſſurus eſſet, inopinata morte Ellobichi audita, ſtatim conuerſo agmine receſſit. Honorius, cum ex ſolemni itinere quodam ſe reciperet ea re comperta, lætus repente ex equo ſe deiecit, gratias Deo agens, quòd ſe occulto inſidiatore domeſtico liberaſſet. Poſtero anno, quo Theodoſius Auguſtus quartum conſul 411
ſine collega fuit, Alaricus, direpta per multos menſes Italia, Siciliam, quæ Italiæ adhæret, petere ſtatuit. Ob id progreſſus Rhegium, exercitu in naues impoſito, curſum eò intendit. verum aduerſa tempeſtate reiectus, propoſitum tenere non potuit. itaque fœdo naufragio conflictatus ſe retulit in Calabriam. Eo vero vbi venit, Conſentiam validam vrbem imperata facere detrectantem nactus admoto exercitu circumſedit, ac demum etiam expugnatam diripuit. Dum autem ibi moratur, de rerum gerendarum ratione conſultans, ecce repentino morbo opprimitur, atque in ſummo blandientis fortunæ articulo paruo horæ momento extin-

guitur. Quo caſu Gotthi exanimati primum tantum amiſſum regem miſere defleuerunt; deinde iuſta more ſuo cadaueri, quàm ampliſſima perſoluerunt; ac demum ſepulturæ occultandæ cauſſa iuſtam Italorum, quos iſ læſerat, iracundiam veriti, opus inſigne moliti ſunt. quippe Buſentum amnem oppidum ipſum præterfluentem magno militum labore alio auerterunt, ac locum ſepulchro in medio alueo ſuffoderunt. atque ibi cadauere cum multis opibus condito, deinde amnem ſuo ire flumine permiſerunt. &, ne locum quis ſcrutari ſepulturæ poſſet, captiuos, qui notaſſe illum oculis poterant, occiderunt. Inde comitiis ſufficiendo regi habitis, omnium ſuffragiis Ataulfus vxoris Alarici frater ad id faſtigium eſt elatus. Is regiis inſignibus exornatus primum omnium vxorem ſibi deſpondit Placidiam, Honorij Auguſti ſororem, mulierem forma, moribus, prudentiáque inſignem. tum conuerſis ſignis è Calabria Romam verſus redire contendit, eo animo, vt ipſam vix à clade priſtina reſurgentem rurſus inuaderet, neque Alarici exemplo direptam relinqueret, ſed occupatam ſibi aſciſceret, ac pro Roma Gothiam appellaret, dira quadam libidine delendi Romani nominis inflammatus. verum mox precibus, & voluntate Placidiæ ſponſæ id ipſum penitus auerſantis, ac prope, tanquam ominoſum aliquid, deteſtantis, commotus, cui omnia, quæ poſtulabat, ſummo animi ſtudio indulgebat, ſtatim eo conſilio deſtitit. ac proximo Alarici fœdere ſtare, id eſt, Italia relicta, Galliam adire conſtituit. Quæ dum aguntur, Honorius, Vrbe cum pontifice Innocentio repetita, Vicennalia vno anno anticipata peregit, credo, vt mœſtam ex accepta calamitate ciuitatem ſacro aſpectu ſuo, atque Auguſtalis aulæ præſentia, & hilari ſolemnis ludicri lætitia recrearet, atque in ſpem fortunæ melioris erigeret. mox, curis omnibus ad Conſtantinum Gallia exturbandum, hominem, vt res declarauerat, inquietum conuerſis, Conſtantium Comitem, virum ſummo loco Romæ natum, ac manu, conſilióque præſtantem, magiſtrum vtriuſquè militiæ fecit, & cum firmiſſimo militum robore in Galliam deſtinauit. Sub Ataulfi vero reditum, lubricam barbari hominis, licet affinis, fidem veritus Rauennam, vt tutiorem in locum, repetiit. &, cum Romani interim vrbi inſtaurandæ, Innocentius ornamentis eccleſiarum reſtituendis, omnes dignitati priſtinæ reuocandæ ſe tradidiſſent, inde III Kal. Decembris ad Bonoſianum præfectum vrbis ſcripſit, ne quid ex iis, quæ inſtaurationi, ornatibúſque ſingulis deputaſſet antiquitas, vllius colore occaſionis pateretur auferri. Ataulfus autem, pacato agmine per Picenum, & Flaminiam repetens, demum ad Forum Cornelium in Æmilia ſubſtitit, atque ibi demum nuptias cum Placidia celebrauit. ad quas honeſtandas Honorium quoque inuitatum Rauenna, propinqua inde vrbe, acceſſiſſe, videtur vero ſimile. Per eoſdem dies Gerontius ex Hiſpania cum firmiſſimo exercitu aduerſus Conſtantinum in Galliam mouit. Qua re accepta, Conſtantinus Conſtantem filium Viennam tenere, atque ibi ſe confirmare præcepit. Edobeccum autem ad accerſenda Francorum, & Alemanorum auxilia miſit. Gerontius Pirenæum tranſgreſſus, primum caſtra Viennæ admouit, atque oppidum acri vrgere oppugnatione contendit. quo haud magno momento potitus, Conſtantem in poteſtatem adductum vita exuit. Inde, cum ad Arelate duxiſſet, Conſtantinum exercitu circumfuſo obſedit. Neque ita multo pòſt Conſtantius cum delectu valido ex Italia ab Honorio miſſus aduenit, ac caſtra item ad Arelate locauit. Quod vbi Gerontij milites cognouere, protinus ad eum plerique acceſſere, vſqueadeo vt Gerontius de ſe ſolicitus cum paucis fugam in Hiſpaniam arripere ſit coactus. Ita Conſtantius cœptam Arelatis è Gerontio obſidionem continuauit. Ibi, cum Edobeccum magna cum Francorum, & Alemanorum caterua aduenientem audiret, haudquaquam, quin ei occurreret, ſibi dubitandum putauit. Itaque ſtatim Vlphilam præfectum ſuum cum firma militum manu præmiſit, atque ipſe ſubſequi cum altera cepit. Vlphilas, inſidiis in itinere poſitis, Edobeccum cum omnibus copiis præterire permiſit. inde, vt compoſitum fuerat, ipſe à tergo, Conſtantius à fronte ſe obtulit. Ita omnes in medio cæſi. Edobecco fugienti caput ab hoſpite, cuius opem implorauerat, eſt abſciſſum, ad Conſtantiúmque delatum. Qua re accepta Conſtantinus iam per quatuor menſes obſeſſus Imperio ſe abdicauit,

uit, ac templum ingreſſus muniendi capitis ſui cauſſa presbyteri gradum accepit. Quibus rebus adducti Arelatenſes iureiurando de incolumitate accepto patefactis portis Conſtantium receperunt. Ille vrbem ingreſſus Conſtantinum cum altero filio Iuliano redegit in poteſtatem, atque in Italiam ad Honorium iuſſit deduci. Quod vbi Honorius didicit, ſatellites obuiam miſit, qui ad amnem Mincium nacti caput ei à ceruicibus reciderunt. Britannica iuuentus, quæ cum Conſtantino ex inſula exceſſerat, variis caſibus afflictata domum non rediit. Imperium Romanorum poſthac in Britannia nullum fuit. Ceterum maturandæ Arelatenſium deditioni cauſſam attulit Iouinus vir nobilitatis, ac potentiæ ſingularis. qui coacta inſigni popularium manu Auguſtalia inter Aruernos inſignia cepit, ac Francis, Burgundionibus, Alemaníſque aſcitis Conſtantio ſe aduerſarium tulit. In Hiſpania milites poſtquam Gerontium rebus abſciſſis rediiſſe viderunt, concurſu facto domi circumſederunt, ac ſtrenue ſe cum paucis ſeruis defendere molientem igne tectis iniecto eò deſperationis adegerunt, vt poſt familiarē ſuum Alanum, & Nonnichiam vxorem occiſam ſibi manum intulerit, ac pectus gladiolo hauſerit. Hæc in Gallia, & Hiſpania geſta in hunc annum à Sozomeno, Proſpero, & Marcellino produntur, dum Vandali, Alani, & Sueui vlteriorem Hiſpaniam, Maximo tyranno citeriorem obtinente, vexabant. Interim Romani, qui infeſta Alarici in vrbem irruptione ſalutem ſibi enauigando quæſiuerant, per maritimas prouincias diſſipati fœda omnia exilij incommoda pertulerunt. inter quos Proba matrona, de qua diximus, extrema in Africa paſſa eſt. Vnde D. Hieronymus ſcripſit ad Gaudentium: *Proh nefas! orbis terrarum ruit, in nobis peccata non ruunt. vrbs inclyta, & Romani Imperij caput, vno hauſta eſt incendio. nulla eſt regio, quæ non exules Romanos habeat. in cineres, ac fauillas ſacræ quondam eccleſiæ conciderunt, & tamen ſtudemus auaritiæ.* item in principio tertij in Ezechielem: *Quis crederet, vt totius orbis extructa victoriis Roma corrueret, vt ipſa ſuis populis & mater fieret, & ſepulchrum? vt tota Orientis, Ægypti, Africæ littora dominatricis vrbis ſeruorum, & ancillarum numero complerentur, vt quotidie ſancta Bethleem nobiles quondam vtriuſque ſexus, atque omnibus diuitiis affluentes, ſuſciperet mendicantes. quibus quoniam opes ferre non poſſumus, condolemus, & lacrymis lacrymas iungimus.* Eodem anno Hunni ex Scythia in Aſiam erupere. atque inde pleni præda ſeſe in Thraciam rettulere. Quam cladem idem in epitaphio Fabiolæ ſic expreſſit: *Ecce ſubito poſt Romam à Gotthis captam diſcurrentibus nunciis Oriens totus intremuit. ab vltima Mæotide inter glacialem Tanaim, & Maſſagetarum immanes populos, vbi Caucaſi rupibus immanes gentes Alexandri clauſtra cohibent, erupere Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc, illúcque volitantia, cædis, ac terroris cuncta complerunt. aberat tunc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. inſperati vbique aderant, & famam celeritatis vincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non vagientis miſerebantur infantiæ. cogebantur mori, qui nondum viuere cœperant, & neſcientes malum ſuum inter hoſtium manus, ac tela ridebant. conſonus inter omnes rumor, petere eos Hieroſolymam.* Probabile autem coniectura eſt, eoſdem, cum ex Aſia ſe in Thraciam recepiſſent, mox ſeſe in Pannoniam effudiſſe. Etenim, quod conſtat, Gotthis ex Illyrico profectis Hunni ſucceſſerunt, atque in primis Pannoniam tenuerunt. neque enim Honorius viribus ad reſiſtendum in tantis difficultatibus deſtitutus, prorſus eos prohibere potuit, ſed meliore conſilio, animo ad pacem conuerſo, fœdus cum eis, datis, acceptíſque obſidibus, fecit. ex quibus, qui dati ſunt, Aëtius, qui etiam Alarico tributus fuerat, præcipue memoratur. In Oriente Theodoſius Auguſtus annum ætatis agens vndecimum, Imperij vero decimum Conſtantinopoli decennia celebrauit. Sequenti anno, Honorio nonum, & Theo- 412
doſio quintum conſulibus, Ataulfus tandem cum omni Gotthorum exercitu Italia ceſſit, atque in Galliam tranſgreſſus, ſedem Narbone, atque in proxima regione ſibi, & Gotthis ſuis ex fœdere, Conſtantio concedente, locauit. Quo facto, Honorius Romam repetiit, ac lætus, tanquam exonerata aliquando tandem incumbentium Gotthorum mole Italia, ſecunda vicennalia ludorum apparatu magnifico ed· li·, populo Romano poſt diuturnas tenebras lucem ſe tandem aliquam otij, ac libertatis aſpicere gratulante. Arelatenſes Heroem S. Martini diſcipulum

ſingularis innocentiæ epiſcopum vrbe depulerunt, atque ei Patroclum Conſtantij amicum ad promerendam gratiam ſubrogarunt. quæ res maximas pòſt exciuit inter epiſcopos turbas. Is tyrannorum reliquias perſequens, exercitum aduerſus Iouinum adhuc ſibi repugnantem adduxit. ac prœlio valido victum tandẽ ex Gallia abire coegit. Inde Sebaſtianum fratrem eius, cum eadem moliretur, aggreſſus, vita exuit, atque vnà Decentium Ruſticum præfectum ex primicerio notariorum Iouini, multosq; præterea nobiles apud Aruernos cepit, atq; vltimum ſupplicium ſumpſit. vt Frigeridus rettulit, cui Marcellinus aſſenſit. inde in Hiſpaniam tranſgreſſus, Maximum, qui ſe in citeriore prouincia pro Imperatore gerebat, bello petitum expugnauit. verum quia humilitas hominis nullam excitare inuidiam poterat, captum dimiſit. atq; ita citeriore Hiſpania ad ius Honorij, obſequiumq; redacta, in Galliam ſe recepit. In vlteriore autem barbari, ne armis inter ſe de partæ poſſeſſione terræ contenderent, ſubactas prouincias in ſortem coniecerunt. Vandalis, & Sueuis Callæcia euenit, Alanis Luſitania, Turcilingis Bætica. atque ita eas ſuis quiſque ſubiecti regibus tenuerunt. In Africa vt pax Eccleſiæ Catholicæ reſtituta eſt, iuſſu Honorij, & opera Marcellini tribuni, hominis eximia prudentia præditi, ſic Heracliani Comitis temeritate otium in prouincia perturbatum. etenim propter defenſam aduerſus Attalum prouinciam cõſulatus honorem in inſequentem annum adeptus, adeo ſuperbia eſt elatus, vt aduerſus Honorium cum Sabino genero coniurarit. Qua re incenſus Honorius, ipſum cum ſuis hoſtem pronunciauit, atque ita III Nonas Iulias ad prouinciales Africæ ſcripſit: *Heraclianum hoſtem publicum iudicantes digna cenſuimus auctoritate puniri, vt eius reſecentur infauſtæ ceruices eius*
413 *quoq; ſatellites pari intentione perſequimur*. Itaque proximo anno Lucianus ſolus conſulatum adminiſtrauit, quòd Heraclianus propter coniurationem dignitate ſpoliatus non iniuit. Ille vero poſtquam ſe damnatum audiuit, dolore victus claſſem maximam, atq; ornatiſſimam comparauit, eamq; infeſtam L[illegible] litoribus intulit. ac Romæ maximum, ſi quando vnquam aliàs, terrorem incuſſit. Verum ſimul atque in littus egreſſus cum agmine militum ad vrbem ire perrexit, occurſu Marini Comitis cum valido ſe Romanæ iuuentutis robore obiicientis exterritus, repente in fugam ſe dedit, & arrepta nauicula ſolus Carthaginem rediit. atque ibi mox militari manu, tanquam tyrannidem affectans, oppreſſus, interiit. Sabinum generum, cum Conſtantinopolim aufugiſſet, retractum inde Honorius in exilium egit, atque his rebus exacerbatus VII Nonas Decembris decreuit, vt Heracliani nomen ex omnibus publicis, & priuatis monumentis aboleretur, delerentúrque omnia, quæ ſub eo geſta eſſe dicerentur. Marinum etiam in Africam profectum prouinciam conſtituiſſe ſignificauit Oroſius, cum ſcripſit: *Marcellinum tribunum, qui Eccleſiæ Catholicæ pacem reddiderat, Marinus Comes, incertum zelo ſtimulatus, an auro corruptus, occidit. qui continuo reuocatus ex Africa, factuſque priuatus vel ad pœnam, vel ad pœnitentiam conſcientiæ ſuæ dimiſſus eſt.* Tyrannis profligatis, Vandalis pulſis, Gothiſque Imperio Romano pacatis, reſtabant Burgundiones, qui prioribus annis cum Vandalis in Galliam ſe contulerant, neque cum eis in Hiſpaniam tranſmigrarant. Hos igitur ad integram laudem liberatæ Galliæ comparandam deinde ſibi adoriendos Conſtantius arbitratus eſt Burgundiones autem, cum ſe infirmis ad reſiſtendum opibus intelligerent, bellum auerſati pacem popoſcerunt. Quos Conſtantius & ipſe, ne in aliquam forte belli difficultatem incideret, qua gloriam rerum geſtarum corrumperet, libenter in amicitiam recepit, atque, ſedibus ad Rhodanum aſſignatis, fœdere illigatos dimiſit. Quod vbi Franci cognouerunt, animo vehementiſſime perturbati ſunt. atque ægre ferentes, Burgundiones non maximis opibus homines prope nullo negotio quietas in Gallia ſedes adeptos, quas ipſi tam multis impreſſionibus factis obtinere non potuiſſent, repente collecto exercitu, Marcomere, vt opinor, rege duce, Rhenum tranſmiſerunt, ac præter cetera oppida vrbem Treuirorum, tum prouinciæ caput, iterum ceperunt, captamq; cum diripuiſſent, ſubdito incendio combuſſerunt. Grauis vero præter ceteras hæc ei ciuitati incurſio contigit. nam, vt ſcripſit Saluianus, quos hoſtis in excidio non peremit, eos poſt excidium calamitas obruit. ſiquidem alios impreſſa altius vulnera lentis morti-

mortibus enecarunt, alios ambuſtos hoſtium flammis grauis pœna cruciauit. qui-
dam interierunt fame, quidam nuditate, alij tabeſcentes, alij rigentes. iacueruntq;
paſſim vtriuſque ſexus cadauera nuda, lacera, ciuium oculos inceſtantia, ab auibus,
canibusque dilaniata. Conſtantius autem in hoc rerum articulo codicillis Hono-
rij patriciatum, & conſulatum adeptus, Romam reuertit. Locum eius Caſtinus
Domeſticorum Comes obtinuit. qui, expeditione in Francos ſuſcepta, in Galliam
citato itinere properauit. ac Conſtantio, Conſtanteque conſulibus, multis prœliis 414
proſpere factis, oppida occupata eos relinquere, atq; trans Rhenum ſe conferre co-
egit. Dum autem ille bello Francico fuit occupatus, rex Gotthorum Ataulfus diſ-
cordiæ ſemina cum Honorio quærens, Attalum, quem ſecum ex Italia duxerat, ad
reſumenda Auguſtalia inſignia incitauit. Qua re ille pro inſita ingenij leuitate per-
fecta, haud contemnendam hominum manum rebus nouis ſtudentium compa-
rauit, atque aduerſus Honorium ſe de integro Imperatorem inferre non dubita-
uit. Quod vt Honorius audiit, Ataulfum ictum fœdus violaſſe interpretatus, bello
perſequendum, vt hoſtium ſuorum fautorem, decreuit. ac Conſtantium vnicum
rum rerum ſuarum præſidium iterum in Galliam deſtinauit. &, cum rurſus hæreti-
ci Donatiſtæ Africam prouinciam perturbarent, aduerſus eos ſanxit. extant eius
decreta duo ad Iulianum proconſulem Africæ miſſa. quorum vnum x v Kalend.
Iulias, Rauennæ datum eſt; alterum III Kalend. Septembris, Romæ. Conſtan-
tinopoli Theodoſij ſoror Pulcheria, cuius potiſſimum prudentia Imperium rege-
batur, Auguſtæ dignitate ornata eſt. Honorio autem decimum, & Theodoſio 415
ſextum conſulibus, Conſtantius Arelate, vt bellum faceret Ataulfo, Gotthisque,
progreſſus caſtra ad oppidum Narbonis admouit, ſeque vrbem obſidione preſſu-
rum, niſi ſibi Attalus dederetur, oſtendit. atque Ataulfo id ſe facturum abnuente,
acrem oppugnationem inſtituit. Quam vim vbi Ataulfus ſe ſuſtinere non poſſe
cognouit, Narbone conſtituit excedere, & cum ſuis in Africam tranſmigrare. ita
eruptione ex oppido facta, ad littus conſcendendi cauſſa procurrit, verum, cum
naues nullas, quòd earum copiam Conſtantius præripuerat, inueniſſet, Africa in
præſens omiſſa, in citeriorem Hiſpaniam, quæ ab Honorio tenebatur, inuaſit, atq;
Attalo ſecum incolumitatis cauſſa deducto, in Tarraconenſi Barcinonis oppidum
occupauit. Ibi Attalus neglectus à Gotthis, demum per dolum captus eſt à qui-
buſdam, & ad Cõſtantium ductus. Quem vt ille vidit, gaudio elatus ad Honorium
deſtinauit. à quo deinde in vincula traditus, ad triumphum poſt confectum bel-
lum Gotthicum reſeruatus eſt. Gotthos autem poſtquam in Hiſpaniam tranſiſſe
Vandali cognouerunt, aduerſarios ſibi fore rati, omni ope, ne ibi eſſent, armis in-
ferendis enixi ſunt. ac ſtatim ad Honorium legationem miſerunt, qua ſibi pro Ro-
manis bellum illud depopoſcerunt. verba legationis fuere: *Tu cum omnibus pacem
habe, ab omnibus pacem accipe. nos nobis confligimus, nobis perimus, tibi vincimus. immor-
talis vero erit quæſtus reip. tuæ. ſi vtriq; pereamus.* Procopius tradidit, Honorium cum
Gunderico rege pepigiſſe, vt Vandali in Hiſpania ſedes haberent, ſed à maleficio, &
iniuriis abſtinerent, neq; annorũ triginta præſcriptione aduerſus Romanos vti poſ-
ſent. Iam inde ab initio Placidia iniquo animo tulerat, Ataulfum maritum bellum
cum fratre Honorio contraxiſſe, ſæpiusq; de reconcilianda concordia, Attalo ipſo
dedendo, contenderat, neq; æqui aliquid obtinere potuerat. poſtquam autem At-
talũ in poteſtate eſſe Honorij audiit, rurſus ſummis ab eo precibus petere inſtitit,
vt pacem cum fratre redintegraret, quo cum primũ fœdere iunctus, deinde affini-
tate fuiſſet. neq; id vxori tam iuſta roganti homo in primis vxorius denegauit. Got-
thi vero, quibus bellũ pace erat acceptius, poſtquã Ataulfum ad pacẽ eam animo
propendere viderunt, quam non ſolum rebus ſuis inutilem, ſed etiã nomini defor-
mem exiſtimarent, ipſum Barcinone per fraudem interemerunt. atq; ei, quòd filios
non haberet, Sigericũ regẽ ſubſtituerunt. Inde poſtero anno Theodoſio Auguſto 416
ſextũ cum Palladio conſule, Sigerico item, quòd ad pacẽ inclinaret, extincto, Valliã
ſuffecerunt. Ille vero, Ataulfi conſilio de traiectione Africana probato, armis, naui-
giisq; inſtructus ad fretum Gaditanum perrexit, vt, breui illo ſpacio maris tranſmiſ-
ſo, Mauritaniam oppoſitam obtineret, ac nauibus conſcenſis eo curſum direxit.

verum ſæua ſubito tempeſtate coorta, ac fœdo naufragio facto repulſus inceeptum, tanquam ominoſum, omiſit, aduerſa Alarici in Siciliam tranſgreſſione deterritus, ac de compoſitione & ipſe cogitare inſtituit. Itaque Conſtantio exercitum in Hiſpaniam contra eum ducenti ſeſe ad Pirenæum obuium tulit, ac pacem per legatos ſuppliciter petiit, ſpondens, ſe Placidiam, quam honeſte apud ſe habebat, redditurum, obſideſq; in fidem daturum, ſi ſibi contra quoque nobiles ex Gallia traderentur. &, ſi in Hiſpania ſe conſidere paterentur, pro Romanis aſſidue aduerſus Vandalos pugnaturum. Quas conditiones Conſtantius libenter accepit, ac Placidia, obſidibuſque receptis, atque inuicem datis, Auito Aruerno, qui pòſt Imperauit, ſeſe interponente, fœdus cum Gotthis nouum percuſſit. Atq; huius quidem rei præter Proſperum, & Iornandem Sidonius quoq; his temporibus proximus meminit, vbi de Auito loquitur, qui cum Conſtantio militauit:

varus incuſſa procellis
Bellorum, regi Getico tua Gallia pacis,
Pignora iuſſa dare eſt. inter quæ nobilis obſes
Tu Theodore venis.

Addit inde, Auitum ipſum adeo iucundum fuiſſe Valliæ regi, vt eum ad ſe traducere tentarit non aliter, ac Pyrrhus quondam Fabricium. idq; beneficium ab Auito eſſe repudiatum. Atque hic quidem primi Gotthici in Gallia belli exitus fuit. Honorius Kal. Martiis Rauenna ad ipſum Conſtantium, quem Comitem, & Patricium vocat, ſic ſcripſit: *Sub clade barbarica depopulationis ſi qua aut per fugam, aut per congregationem infelicium populorum indigne, inuidioſeq; commiſſa ſunt, ad inuidiam placatarum legum à callidis litigatorum obiectionibus non vocentur.* Conſtituta inde prouincia, Conſtantius Romam deceſſit, ac Placidiam ad Honorium, re bene geſta, reduxit. Eorum vtrunque Honorius eximia animi alacritate recepit. præcipue vero Conſtantium, cuius virtute & dignitatem retinuerat, & Galliam liberauerat, duplici affecit honore. nam & conſulem iterum deſignauit, & ſororis Placidiæ matrimonio decorauit. Innocentius pontifex poſt cladem Romanam eccleſias vrbis reparare conatus hoc anno Decentium epiſcopum Eugubinum ab inſtitutis eccleſiæ Rom. ſe remouentem epiſtola XIIII Kal. Aprilis ſcripta increpuit, in qua hęc verba poſuit: *Quis neſciat, aut non aduertat, id quod à principe apoſtolorum Petro Romanæ eccleſia traditum eſt, ac nunc vſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſeruari, nec ſuper induci, aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum, præſertim cum ſit manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulaſq; interiacentes nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos venerabilis apoſtolus Petrus, atq; eius ſucceſſores conſtituerunt ſacerdotes?* His actis Honorius lætus, quod Italiam, Galliam, Hiſpaniamq; prouincias, tyrannis deletis, barbariſq; compreſſis,
417 pacaſſet, vndecimum cum Conſtantio iterum conſul iniuit. ac Romam regreſſus, magno apparatu, atque inſigni pompa vrbem de Gotthis, & Attalo tyranno triumphans intrauit, Attalum ipſum vinctis poſt terga manibus ante currum ducens. quem, peracta de more pompa, truncata in pœnam repetitæ perfidiæ dextera. Liparas relegauit. In Hiſpania Vallia rex Gotthorum non ſolum vt promiſſa Honorio præſtaret, ſed etiam vt præda populum ſuum augeret, latiuſque ditionis ſuæ fines produceret, Vandalos, & Alanos, ſocioſque eorum armis adortus eſt. Res maximę ad Tarteſſum, & Calpem extrema Luſitaniæ oppida geſtæ. quarum meminit Sidonius in Anthemio, loquens de Ricimere Valliæ nepote, & Genſerico Gunderici regis Vandalorum filio:

ſimul & reminiſcitur illud,
Quod Torteſsiacis auus huius Vallia terris
Vandalicas turmas, & vincti Martis Alanos
Strauit, & occiduum texere cadauera Calpen.
Quid veteres narrare fugas, quid damna priorum?
Arganthonius recolit diſpendia campi.
Inde furit, quod ſe docuit ſatis eſſe nepotem
Illius eſſe viri, quo viſo Vandale ſemper
Terga dabas.

Ex qui-

Ex quibus intelligitur, quàm formidabilis Vandalis Vallia fuerit, & quàm non ſe-
mel eos oppugnarit, atque in fugam compulerit. Huic bello Conſtantium etiam
interfuiſſe Iornandes oſtendit, qui in Annalibus ſcriptum reliquit, Conſtantium
hoc anno Fredibaldum Vandalorum ducem in prœlio captiuum feciſſe, atque ad
Honorium tranſmiſiſſe. Cum quidam Italiæ epiſcopi ſolemnem diem Paſchatis
integro menſis ſpacio anticipaſſent, diuina virtute error eorum eſt patefactus. In
vna enim eccleſia, aqua, quæ quotannis pridie Paſchatis ſolebat diuinitus bapti-
ſmi gratia fluere, eos, qui maturius, quàm oportuit, id eſt, VIII Kalend. Apri-
lis paſcha egerunt, non emanans eluſit, legitimo autem die, qui erat futurus X
Kalend. Maij ex more fluens, eo die paſcha celebrari debere oſtendit. Innocen-
tio pontifice X Kalend. Augusti mortuo Zoſimus ex Cappadocia presbyter ſuf-
fectus. quem diu acriter quæſtio ſuborta de paſchate fatigauit. Sequenti anno Ho- 418
norio XII, & Theodoſio VIII conſulibus, V Nonas Iulias Placidia Rauennæ pue-
rum Conſtantio peperit. quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſt Honorium
Imperium in Occidente obtinuit. Conſtantius autem, & Vallia continuato in Lu-
ſitania bello Alanos, & Sueuos apud Emeritam acie ſuperarunt. Sueuorum inde
regem Ermenericum Gundericus rex Vandalorum orto inter populos diſſidio
prœlio in Gallæcia prouocauit. XV Kal. Auguſti ſol inſigniter obſcuratus apparuit.
Inde per Septembrem menſem ſtella crinita ab Oriente refulſit. VII Kal. Ianuarij
Romæ Zoſimus pontifex mortuus. Eo ſepulto, Monaxio, & Plintha conſulibus, 419
cleтus comitiorum cauſſa conuenit. verum diſſentientibus animis alij in baſilica
Conſtantini, alij in baſilica Iulij. atq; illi Eulalium archidiaconum, hi Bonifacium
presbyterum ſublegerunt. Quod vbi Placidia Rauennæ agens comperit, Hono-
rium ſtatim, qui Mediolanum deceſſerat, certiorem fecit. Ille autẽ vſq; adeo eiuſ-
modi diſſidium improbauit, vt extemplo ambos vrbe exire præceperit. Egreſſi Bo-
nifacius habitauit in cœmiterio S. Felicitatis martyris via Salaria, Eulalius vero in
oppido Antij ad S. Hermum. Vbi vero dies Paſchatis venit, Eulalius in vrbem in-
iuſſu Imperatoris reuerſus baptiſmum in baſilica Conſtantiniana confecit. Boni-
facius vero, vt ſolebat, in baſilica S. Agnetis. Quo facto indignatus Honorius Eu-
lalium vrbe expulit, ac Bonifacium approbauit. conuocatiſq; Romã epiſcopis du-
centis quinquaginta duobus Bonifacio pontificatus adiudicatur, Eulalius vero e-
piſcopus Nepeſinus eſſe iubetur. Extant litteræ Bonifacij ad Honorium Kal. Iuliis
datæ, quibus rogat, vt operam det, ne poſthac in legendo epiſcopo aliquid per am-
bitum fiat. in quibus hæc etiam inquit: *Augeretur eccleſia, niſi apud te ſuarũ eſſet ſecura*
cauſſarum, & niſi in oppreſſionibus idolorum, correctionibus hæreticorũ fides tua, diuino cultu
pariter cum Imperio ſemper florẽte, viciſſet. Habet refugium piũ tuæ manſuetudinis animum,
cum tuæ religionis veneratione coniunctum, cum quidquid huic proficiat, vos agatis, & conſe-
ratis fratribus, & conſacerdotibus meis, à me legatis. ad quas Honorius ſic reſcripſit: *Ad*
notitiam clericorum omnium volumus peruenire, vt ſi quid forte, quod non optamus, religioni
tuæ humana ſorte contigerit, ſciant omnes ab ambitionibus eſſe ceſſandum. at ſi duo contra fas
temeritate certantes fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus ſacerdotẽ, ſed illũ ſolum
in ſede apoſtolica permanſurum, quẽ ex numero clericorum noua ordinatione diuinũ iudicium,
& vniuerſitatis conſenſus elegerit. Eodem anno Concilium nouũ Carthagine, ad quod
Zoſimus viuẽs legatos miſerat Fauſtinum epiſcopum Potentinum, & Philippum,
atq; Aſellum presbyteros, kal. Iunij eſt conuocatum. vbi decreta de moribus eccle-
ſiæ formandis facta ſunt. ſimulq; à Bonifacio nouo pontifice poſtulatum, vt tabulas
Concilij Nicæni ad ſe mitteret, quòd in ſuis caput de prouocatione epiſcoporũ ad
Romanum pontificem non extaret. Vallia rex, vt notat Proſper, crebris Vandalo-
rum nobilitatus victoriis laborum quaſi ſuorum mercedem à Conſtantio poſtula-
uit; vt ſibi in Gallia ſedes reſtitueret, ac fœdus confirmaret. Cui Conſtantius ex
Honorij auctoritate aſſenſit, & ſancito fœdere Aquitaniam ei ſecundam con-
ceſſit, exceptis paucis vrbibus, in primiſque Biturica, & Aruerna, atque extra
Aquitaniam Toloſam, quam ille ſibi regni ſedem aſciuit. Ea pars Aquitaniæ
poſt Vaſconiæ nomine inſignita eſt. Ita Gallia à tribus præcipue dominis hoc
tempore eſt poſſeſſa, Romanis, Burgundionibus, & Gotthis. Romani omnia te-

nuere à Rheno ad Ligerim, exceptis Armoricis ciuitatibus, quæ vſurpata libertate defecerant. Gotthi cis Ligerim, Burgundiones vltra Rhodanum habitarunt, ſed non omnia in poteſtate habuerunt, pleriſque ciuitatibus adhuc in ditione Romanorum manentibus. Hiſpaniam vero citeriorem partim Gotthi, partim Romani; vlteriorem ferme Vandali cum ſociis poſſederunt. ex quo aſſiduorum certaminum cauſſæ ad exercenda Romanorum arma non defuerunt. Quod præmonuiſſe placuit, ne quis error ſequentia bella parum attente legentem inuolueret. Conſtantius filia auctus eſt, quæ Honoria dicta. Franci, vt notauit Sigebertus, Marcomeri regi mortuo Faramundum ſubſtituerunt. Theodoſio inde IX, & Conſtantio III conſulibus, quem annum Chriſtiani numerabant quadringenteſimum viceſimum, Honorius, ſiue quòd filiis careret, quibus moriens Imperij relinquere curam poſſet; ſiue, quòd præſentia reip. tempora duorum Auguſtorum præſidio egere cenſeret, conſortem ſibi Imperij cenſuit aſciſcendum. &, cum oculos in omnes circuntuliſſet, quos propinquitate coniunctos haberet, neminem habuit, quem virtutis, & prudentiæ nomine Conſtantio Placidiæ ſororis viro, præponeret.

410

CONSTANTIVS AVG.

HVNC igitur ſolemni pompa adhibita Auguſtum appellatum ſocium ſibi adeſſe Imperij, & curatum omnium iuſſit. inde Valentiniano puero eius Nobiliſſimi dignitatem impertiuit, &, vt moris erat, imaginem Conſtantij Auguſti Conſtantinopolim ad collegam Theodoſium miſit. Vallia rex, haud intermiſſo vexandi Vandali more, & hoc anno exercitum ex Aquitania aduerſus Alanos in Hiſpaniam duxit. atque eos tanta armorum mole inuaſit, vt illi, fractis deſperatione animis, regiam dignitatem dimiſerint, ac ſe Gunderico Vandalorum regi, vt ab eo tegerentur, ſubmiſerint. Reuerſus inde victor Toloſam, fato ceſſit, vt ſcribit Iornandes in Annalibus. nam in hiſtoria regnum eius vſq; ad duodecimum annum perducit. Eo defuncto, Gotthi regnum ad Theodoricum detulerunt. Pridie Kal. Octobris Hieronymus Stridonienſis, presbyter Romanus, vitam reliquit, ac propter ſanctitatis, & doctrinæ magnitudinem inter Confeſſores, & magiſtros Eccleſiæ poſt S. Ambroſium eſt relatus. Quod Innocentius, & Zoſimus pontifices inſtituerant, vt Pelagium hæreticum, & ſocios eius inſectarentur, idem etiam Bonifacius magna diligentia præſtitit. De quibus ſic ſcripſit S. Proſper contra Collatorem: *Tunc Pelagianorum machina fracta ſunt, quando Innocentius nefandi erroris capita apoſtolico mucrone percuſsit. quando Pelagium ad proferendam in ſe, ſuoſq; ſententiam Paleſtinorum epiſcoporum ſynodus coartauit. quando Africanorum Conciliorum decretis Papa Zoſimus ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armauit antiſtitum. quando Papa Bonifacius piiſsimorum Imperatorum Catholica deuotione gaudebat, & contra inimicos gratia Dei non ſolum apoſtolicis, ſed etiam regiis vtebatur edictis. & quando idem, cum eſſet doctiſsimus, aduerſus tamen libros Pelagianorum beati Auguſtini reſponſa poſcebat.* Theodoſius autem, vbi Conſtantium ab Honorio Auguſtum appellatum accepit, omnino neque id factum probauit, neque imaginem eius ac-

421 cipere voluit. cuius rei certior Conſtantius, Euſtaſio, Agricolaque conſulibus, factus, vſqueadeo dolorem non tulit, vt ſexto poſt acceptum Imperium menſe mœroris atrocitate confectus obierit. Extat reſcriptum titulo de repulſis cum præſcriptione trium Auguſtorum, Honorij, Theodoſij, & Conſtantij datum hoc anno Idibus Martiis Rauenna. idem duo altera cum præſcriptione tantum Honorij, & Theodoſij data VIII Idus Iulias. ex quibus intelligitur, Conſtantium poſt menſem Martium deceſſiſſe. Eundem autem in Diuos relatum Valentinianus filius indicauit, cum pòſt ſanxit, vt quæ à Diuo patente ſuo Conſtantio decreta eſſent, in uiolata manerent. Theodoſius Athenaidem Leontij philoſophi Athenienſis filiam Pulcheriæ ſororis commendatione ſibi matrimonio iunxit, virginem cum forma, tum prudentia, virtuteq; præſtantem, eamque Eudociam appellauit. In Perſide Isdigerdem regem mortuum filius Baranes excepit, qui contra patris inſtituta aſperam Chriſtianorum perſequutionem inſtituit. Quam rem Theodo-

ſius ſibi ferendam non arbitratus, arma parauit, atque, Ardabure duce, exercitum in Perſidem miſit. qui, Niſibi, vrbe diu obſeſſa, ſimulatque Barananem cum ingenti copiarum numero aduerſus ſe contendere audiit, ſoluta obſidione, in fines Romanorum ſe rettulit. Honorius, cum bellum à Gotthis fortiter in Hiſpania cum Vandalis geri audiret, in ſpem eius prouinciæ recuperandæ adductus, Caſtinum magiſtrum militum, vt Gotthis auxilio eſſet, in Hiſpaniam deſtinauit, Bonifacio Comite Africæ illi adiuncto, vt cum claſſe ex Africa præſto eſſet, atque æquo cum Caſtino imperio bellum gereret. hos enim duces duos rei militaris peritiſſimos hoc tempore habuit. Hi vero proximo anno Honorio XIII, ac Theodoſio X 422 conſulibus in Hiſpaniam cum copiis terreſtribus, maritimiſque profecti, arma eximia concordia intulerunt, ac multa ſtrenue, proſpereque fecerunt. Nam & Maximum, ac Iouinum, qui tyrannidem quondam inuaſerant, & adhuc rebus nouis operam dabant, in poteſtatem adduxerunt, & cum Vandalis bene vno, atque altero prœlio dimicarunt. Diſſenſio inde inter duces ex æmulatione gloriæ orta prorſus remp. perdidit. Caſtinus enim, cum Bonifacium non ducis, ſed legati loco habere cœpiſſet, id diutius Bonifacius ferre non potuit, indignum eſſe obedire ei, cui par erat imperio, arbitratus. Itaque cum claſſe inde profectus, ad Portum Romanum applicuit, atque inde in Africam prouinciam ſuam ſe rettulit. Vandali inde, quos ducum Romanorum virtus, ac concordia prope ad vltimam deſperationem adduxerat, redintegrato poſt Bonifacii profectionem bello, inſignem Caſtini imprudentia victoriam, deletis Romanorum copiis, pepererunt. Eodem anno Honorius Romæ Imperii ſui tricennalia celebrauit, ludis omnis generis regia magnificentia editis, ac triſtem ſuperioris calamitatis memoriam prorſus oblitterare nouæ huius hilaritatis, ac pompæ lætitia ſtuduit. Dum autem ludos, populo præſente, ſpectabat, Maximus, & Iouinus quondam tyranni conſpectui eius redditi eius ludicri gaudium cumularunt, omnibus bonum omen animo concipientibus, finem adeſſe ciuilium ſeditionum, domeſticarumq́; turbarum ex oblatis in tanta populi gratulatione tyrannis. vt enim maximo quiſque proſperitatis deſiderio flagrat, ſic eius ſibi cogitationes ex quacunq; occaſione facillime fingit. Eodem anno Perſæ, magna clade à Theodoſio accepta, pacem petierunt, eamque impetrauerunt. atque Hunni ex Scythia egreſſi, ruſus Thraciam incurſarunt. Eudocia puellã Theodoſio peperit, quam Eudoxiam appellauit. Aſclepiodoto inde, & Mariniano con- 423 ſulibus, Honorius Roma Rauennam profectus, in ſuſpicionem venit, ſororem Placidiam, Valentiniani Nobiliſſimi pueri matrem, ſecreta cum inimicis ſuis aduerſus ſe conſilia coquere. Quod cum illa ſenſiſſet, ſibi, ac Valentiniano conſulere cupiens, ab illo diſceſſit, & Conſtantinopolim ad Theodoſium properauit, eamq́; Theodoſius pro dignitate ſuſcepit. Honorius VIII Idus Auguſti ad conſules, prætores, tribunoſpl. & ſenatum Romanum de priuatis faciendis iudiciis ſcripſit, mox grauiſſimo aquæ inter cutem morbo tentatus Romam ſe reuehendum curauit. ibique XVIII Kal. Septembris eo conſumptus interiit. eius mortem crinita ſtella per multos fulgens dies præceſſit. Corpus iuxta baſilicam S. Petri in Mauſoleo repoſitum. Deceſſit, nullis liberis relictis, anno ætatis XLIIII, Imperii vero poſt patris exceſſum XXIX, vir in magnis reip. tempeſtatibus verſatus, atque ad extremum ſaluo Imperio ex omnibus naufragiis, bene iuuante Deo, elapſus, vt D. Auguſtinus exiſtimauit, quòd Chriſtum eximia pietate coluerit. memorabilis autem ob id, quòd plurimis bellis ciuilibus circunuentus omnia prope ſine inſigni cæde ſedarit, non minus domeſticis hoſtibus, quàm externis, qui vno tempore omnes ætatis imbecillitate allecti eruperunt, appetitus, atq; vexatus. tantæ verò magnitudinis animi, vt corroborata ætate, cum ſe prodi videret, ne ſocero quidem, licet viro acerrimo, reip. cauſſa pepercerit. Hunc tamen non tam in aduerſis rebus conſtantia illuſtrauit, quàm captæ primum ſub eo Romæ infamia deformauit. Eo regnante in Pannoniam Hunni; in Hiſpaniam Vandali, Alani, Sueui, & Gotthi; in Galliam Alani, Burgundiones, & Gotthi certis ſedibus permiſſis accepti.

IOANNES IMPERATOR.

RAVENNAM poſtquam Honorium vita exceſſiſſe perlatum eſt, Ioannes quidam, qui commentarios Honorij ſcripſerat, conſilium inuadendi per occaſionem Imperij cœpit. reque cum duobus ſummæ ſolertiæ, magnæque virtutis viris communicata, illis adiuuantibus Auguſtalia inſignia ſumpſit. ac ſtatim ſiue ad referendam, ſiue ad promerendam gratiam alteri magiſterium militum, alteri curam Palatij tribuit. Hi fuere Caſtinus, & Aëtius. Caſtinus in inſequentem annum conſul deſignatus fuerat, ex Hiſpania, vt diximus, paulo antè reuerſus. Aëtij pater Gaudentius primoris in minore Scythia loci, militiam à domeſticatu exorſus vſq; ad magiſterij equitum culmen aſcenderat. mater Itala, nobilis ac locuples fœmina. Aëtius ipſe à puero prætorianus, tribus annis Alarici obſes, deinde Hunnorum, pòſt Carpilionis gener, ex Comite domeſticorum curam Palatij gerere cœpit. Horum igitur auxilio Ioannes Imperator declaratus primum omnium, quos ſuſpectos habuit, è magiſtratibus depulit, atque alios ſibi fidos, amicoſque repoſuit, mox, ne iniuſte dominari, aut temere quæ aliena eſſent, vſurpare videretur, legatos Conſtantinopolim ad Theodoſium miſit, hoc ſibi dari ab illo muneris petens, vt integra gratia ſua Imperio Occidentali immatura Honorij morte vacanti præeſſet; ſe deuotum omne illi obſequium præſtiturum. atque ex alia parte exercitum ad occupandam Africam deſtinauit. Theodoſius Honorij mortem auditam per aliquot dies ſuppreſſit, ac militem Salonam in Dalmatiam, vt mature nouas res in Italia molientibus occurrere poſſet, præmiſit, ac demum Honorium diem ſuum obiiſſe vulgauit. Vbi vero de Ioannis temeritate fama ipſa deferente audiuit, leuiter commotus hominem ſibi contemnendũ putauit. at, poſtquam venientium legatorum poſtulata cognouit, iracundia elatus illiberaliter habitos cum inclemente reſponſo dimiſit. qui ad Ioannem reuerſi mandata Theodoſij atrocia rettulerunt. Quibus cognitis, Ioannes bellum neceſſario ſibi habendum eſſe perſpiciẽs, extemplo Aëtium in Pannoniam cum ingenti auri pondere ad opportuna accerſenda Hunnorum auxilia miſit, qui erant ei noti, & familiari amicitia iuncti ab illo tempore, quo apud eos obſes egerat, datis mandatis, vt, ſi Theodoſij exercitus in Italiam contendiſſet, ipſe à tergo inſtaret. nam ſe à fronte obuiam occurſurum. Aëtius in Pannoniam profectus, ferociſſimas Hunnorum cateruas conduxit. Eodẽm anno obiit Bonifacius pontifex. cum clerus Eulalium reuocari, & Bonifacio ſubſtitui poſtulaſſet, Eulalius non ſuſtinuit. ita Cæleſtinus diaconus, ciuis
424 Romanus eſt ſubrogatus. Poſtero, quo Caſtinus, & Victor conſulatum geſſerunt, Theodoſius, vt Valentiniano ſex annos nato, & Placidiæ matri amitæ ſuæ Imperium Occidentale conciliaret, quod ad eos iure hæreditario peruenire cenſebat, ac ſimul ſtolidam Ioannis audaciam frangeret, qui ſe non ſolum inuito, ſed etiam inſcio inſignia Auguſtalia contrectaſſet, expeditionem Italicam comparauit. Itaq; Conſtantinopoli profectus, cum Placidia, & Valentiniano Theſſalonicam acceſſit. ibiq; eorum alteram Auguſtam, alterum Cæſarem declarauit. Inde Ardaburi duci, & filio eius Aſpari dedit negotium, vt eos cum exercitu in Italiam reducerent, atque, Ioanne Rauenna depulſo, in Imperio collocarent. Ardabures cum Placidia, & Valentiniano digreſſus, Salonam in Dalmatiam venit, atque ibi omne militare conſilium expediuit. nam ipſe, conſcenſis cum magna copiarum parte nauibus, Rauennam verſus, vt Ioannem ex improuiſo adoriretur, iter intendit: Aſparem vero, Placidiam, & Valentinianũ cum altera terreſtri itinere Aquileiam iuſſit contendere. Ac felici quidem conatu primã aggredientem haud ita multo pòſt fortuna deſtituit. nam proſpera nauigatione vſus, ad Italiam quidem appulſus eſt, verum ſub exſcenſionem ſæuo repente ſuborto vento repulſus, licet obluctans, in oram Rauennatem eiectus eſt. vbi à militibus Ioannis accurrentibus captus ad illum continuo eſt deductus. Ioannes tanto duce præter omnem expectationem potitus, ingentem lætitiæ fructum cepit. &, quoniam pacem optabat, eamq; ipſo ſequeſtre facile ſe adepturum ſperabat, ipſum humaniſſime habuit, ac liberæ cuſtodiæ tradidit. Interim Aſpar, & Placidia cum Valentiniano Aquileiam adicunt, eamq;

eamq́ue ex improuiſo captum muniuerunt, felices Ardaburis ſucceſſus, & ſalutaria mandata opperientes. Theodoſio inde vndecimum, & Valentiniano Cæſare 425 conſulibus, Ardabures alieni colloquij copiam in cuſtodia nactus, cum omnes, qui à Ioanne ſpoliati honoribus fuerant, triſtes, ac male erga illum animatos animaduerteret, in ſpem certam recuperandæ libertatis ingreſſus, per eos Aſparem admoneri filium iuſſit, quem ipſe caſum ſubiſſet, & vt propius accederet, neque egregiam bene gerendæ rei occaſionem omitteret, cum Ioannes, quaſi confecta victoria, omnia ſtudia militaria remiſiſſet. Aſpar, acceptis à patre litteris, ſine vlla cũctatione ſolus Aquileia cum equitatu expeditiſſimo mouit, atq; in agrum Rauennatem tacitus prodiit. Inde, paſtore quodam duce, per paludem, quæ vrbi adiacebat, antea quidem inuiam, ſed tum Dei beneficio peruiam magno ſilentio ad vrbem proceſſit. ac portis patentibus, vt in ſumma pace, inuentis, nemine non ſolum repugnante, ſed ne ſentiente quidem, intrauit. Tumultu inde ex nec-opinato armatorum introitu nato Ioannes excitus, repẽte, captis armis, occurrit, ac leue certamen, vt in magna omnium trepidatione, commiſit. Verum à ſuis proditus, ac comprehenſus mox ad Aſparem eſt adductus. Aſpar, inſigni parta victotia, ſtatim Ardaburem patrem cuſtodia liberauit, & Ioannem ad Placidiam, & Valentinianum, quos Aquileiæ reliquerat, mari tranſmiſit. Poſt tertium inde diem Aetius aduenit cum paratis Hunnorum auxiliis, ac prœlium atrox cum occurrente Aſpare edidit. ſed mox de Ioannis clade, quam ignorabat, edoctus, haud vltra ſibi conandum putauit. pactisq́ue cum Aſpare initis, Hunnos promiſſa mercede affectos, ne cladi eſſent Italiæ, haud grauate remiſit. Placidia, poſtquam Ioannem captiuum in conſpectum adductum vidit, ira elata hominem manu dextera iuſſit multari, atque in circum deuehi. ibi vero aſino inſidens cum omni contumelia circunductus, ac denique obtruncatus eſt, poſtquam per menſes octodecim Imperium obtinuerat. Fuit autem vir hoc exitu indigniſſimus, ſiquidem, Procopio teſte, ingenio miti, ac virtute ſingulari fuit. neque enim aut delatoribus aures adhibuit, aut cædem vllam iniuſtam fecit, aut denique pecuniæ cauſſa quidquam pattauit. Theodoſius, poſtquam litteris Aſparis felicem rei Rauennatis exitum audiit, ſtatim, Circenſibus ludis, quos ſpectabat, omiſſis, in templum ad gratias Deo agendas proceſſit, atque eo quoque vniuerſum populum inuitauit. Inde, vt Valentinianum Auguſtum deſignaret, Aquileiam iter inſtituit, verum Theſſalonicam prouectus, atque ibi morbo vexatus haud longius prodiit. vernm mox per Helionem patricium inſignibus ad illum Imperij miſſis, Conſtantinopolim repetiuit. Interim Valentinianus edicta multa ad nouum conſtituendum Imperium pertinentia edidit. nam ad Fauſtnm præfectum vrbis XVI Kal. Auguſti ſcripſit, vt omnem ſectam Catholicis inimicam vrbe depelleret. & Baſſo Comiti rerum priuatarum, vt idem in aliis ciuitatibus faceret, VIII Idus Auguſti, præcepit. Quin etiam VIII Idus Octobris ad eundem ſic ſcripſit: *Priuilegia eccleſiarum omnium, quæ ſeculo noſtro tyrannus inuiderat, prona deuotione reuocamus, ſcilicet, vt quidquid à diuis principibus conſtitutum eſt, vel quæ ſinguli quique antiſtites pro cauſſis eccleſiaſticis impetrarant, ſub pœna ſacrilegij iugi ſolidata æternitate ſeruentur.* Rauennam inde cum matre profectus Idibus Octobris decreto Theodoſij inſignibus Auguſtalibus eſt ornatus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XII.

VALENTINIANVS PLACIDIÆ F. AVG.

HONORIVM igitur tertius Valentinianus eſt conſequutus. Vt autem Occidentale Imperium Honorio regnante domeſticis ſeditionum motibus, & externis armorum incurſibus, tutoribus,& ducibus regiis in excidium reip. conſpirantibus, & barbaris acriore, quàm antè, impetu irrumpentibus, eſt tentatum; ſic Valentiniano, & Placidia matre rerum potientibus, quorum in altero ætas, & praua educatio, in altera ſexus, & nimia in re administranda remiſſio improbata eſt, eiſdem turbantibus, ac ſæuientibus barbaris, magis, magiſq; concuſſum eſt. Quod deinceps oſtendere, quàm diligentiſſime, diſtinctiſſimeq; poterimus, in maxima veterum huc pertinentium commentariorum inopia contendemus.

PLACIDIA Auguſta Valentiniano filio ad Auguſtalem dignitatem euecto, Imperij procurationem adepta res omnes, dum vixit, pro arbitrio adminiſtrauit. itaq; iræ indulgens ex ſuperiore bello conceptæ Rauennam vrbem diripiendam militibus dedit, ob id ciuibus vehementer infenſa, quòd eos Ioanni tyranno ſtuduiſſe comperiebat. Caſtinum autem in exilium pepulit, quòd eius præcipue opibus Ioannem ad dominatum animum intendiſſe putabat. Aëtio vero non ſolum veniam dedit, ſed etiam Comitis dignitatē impertiit, quòd Hunnos ſine tumultu extra Italiam dimiſiſſet. neq; enim erat obſcurum, quantum ille alere incendium potuiſſet, ſi eorum vti opera perrexiſſet. Rauennæ autem ſedem ita conſtituit, vt plurimum momenti ad augendam vrbis eius dignitatē attulerit, quæ ab hoc tempore pòſt per multos annos ſedes Imperij fuit. Hos vero motus vbi in Gallia rex Gotthorum Theodoricus audiuit, rebus nouandis opportunos ratus rupto fœdere bellum Romanis mouit. quippe ex finibus egreſſus cum propinqua loca omnia populatus eſt, tum in primis Archillas oppidum oppugnauit. Ex altera parte Caſtinus exul rabie efferatus animum ad perturbandam domeſticis armis remp. contulit.
426 itaq; Theodoſio XII. & Valentiniano iterum conſulibus, magna collecta militum manu in Africam tranſiit, ac Bonifacium Africæ Comitem, virtute eo tempore, atque auctoritate florentem prœlio laceſſiuit, ipſum, ſi conatus procederet, inde exigere, atq; Africam ſibi adiungere geſtiens. verum collatis ſignis, fortuna cœptis aduerſante, victus ab eo receſſit. Hanc rem Bonifacius ipſe ad S. Auguſtinum Hipponenſem epiſcopum ſcripſit, cum eo doloris acerbitatem ſui communicans. extant vtriuſq; nomine hac de re ſcriptæ epiſtolæ. Hac re nunciata, Aetius Bonifacij gloriæ inuidens, vt ipſum aulica machinatione ſubuerteret, apud Placidiam accuſauit, quòd tyrannidem in Africa moliretur, eamq; ad euocandum illum ex Africa incitauit. contra vero litteras ad Bonifacium, tanquam amici fungēs officio, miſit, monens, ipſum apud Auguſtam fuiſſe perfidiæ poſtulatum, atq;, vt Romam eo nomine euocetur, futurum. proinde caueret, ne accederet, ſi capiti ſuo cōſulere vellet. Igitur Placidia fallacibus Aetij verbis inducta, Bonifacium accerſiuit. ille vero in timorem ſalutis adductus, licet omnino innocēs, fideli, vt putabat, Aetij conſilio parendum ſibi eſſe duxit, neq; Africa pedem extulit. Quamobrē Placidia eo magis fidem eius ſuſpectā habuit, & dignū hominē, qui bello vindicaretur, exiſtimauit. Aetium vero pro ſyncero, ac fideli amico habens, Comitē deſtinauit aduerſus Theodoricum regem Archillas in Gallia obſidentem. Ille vero in Galliam profectus,

Auito Auerno, qui cum Conſtantio fuerat, ſibi aſcito, Theodoricum inuaſit, ac prœlio facto diſcedere ab oppidi obſidione coëgit. Sidonius, cum Auitum laudaret, Aëtium nihil ſine Auito, Auitum multa ſine Aëtio geſſiſſe aduerſus Vittungos, (ſic enim Viſigotthos nominat,) ſcribit. Eodem tempore in eadem Gallia Patroclus Arelatenſis epiſcopus à tribuno quodam barbaro multis vulneribus eſt confectus, occulto Felicis magiſtri militum, vt creditum eſt vulgo, mandato. nam eius impulſu Titus etiam diaconus, vir ſanctus, Romæ pecunias pauperibus diſtribuens interfectus eſt. Hierio inde, & Ardabure conſulibus, Placidia eiuſdem Felicis conſi- 417
lium, auctoritatemq; ſequuta, bellum in Africam aduerſus Bonifacium intulit, Mauortio, Galbione, & Sinoce ducibus declaratis. Bonifacius, cum ſe Carthagine contineret, neq; ſui copiam faceret, ibi acriter eſt obſeſſus. in ea obſidione Sinocis dolo Mauortius, & Galbio ceciderunt. inde nudatis inſidiis Sinox à Bonifacio eſt occiſus. Eo bello barbari à Romanis auxilio aduocati, rei naualis vſum, cuius plane rudes erant, Romanorum periculo in eorum pòſt exitium didicerunt. Duces ſuos cæſos vbi Placidia comperit, confeſtim belli ſummam Comiti Sigeuulti commiſit, ac Bonifacium maiore, quàm antè, armorum mole inuaſit. Hæc res Bonifacium æquis ſe viribus cum Imperatore confligere poſſe diffiſum coëgit, vt auxilia externa reſpiceret. Gunderico Vandalorum in Hiſpania regi priore anno vita functo ſucceſſerant filij Guntharius puer ex legitimo matrimonio natus, & Genſericus ex concubina ſuſceptus. hos igitur à Gotthis, Romaniſq; crebris bellorũ contentionibus fatigatos opportune Bonifacius cum adiſſet, pollicitus eſt, ſi traiicere in Africam, & pro ſe arma capere aduerſus Romanos vellent, ſe illis Mauritaniam permiſſurum. Qua conditione libenter accepta, Guntharius, & Genſericus cum Bonifacio Vandalos, & Alanos fretum Herculeum traiecerunt, ac nullo negotio Mauritaniam iuris ſui fecerunt, anno nonodecimo, poſtquam ex Scythia ceſſerãt. Saluianus eos non Romanorum timore, ſed Dei voluntate Hiſpania deceſſiſſe ſignificauit, cum ſcripſit: *Numquid Vandali abducti à ſolo patrio degere intra Gallias non potuerunt, aut ne degerẽt, quem timuerunt, cum illaſi à nobis vſq; ad tempus illud cuncta vaſtauerint? ſed eſto. intra Gallias formidabant. quid in Hiſpania, vbi exercitus noſtros etiam bellando contriuerant, numquid conſtare, aut permanere metuebant iam victores, iamq; triumphantes, qui intelligerent ſibi Romanæ reip. vires etiam cum Gotthorum auxiliis pares eſſe non poſſe?* Genſericus autem, vt ſcribit Victor, in Africam, Gunthario interim extincto, egreſſus, vt famam gentis ſuæ augeret omnis multitudinis numerũ iniit. inuentaq; ſunt vtriuſque ſexus, atque omnis ætatis hominum octuaginta millia. cum autem pacatam, ſpecioſamq; nactus eſſet prouinciam, omnia populatione, incendio, cædibusque permiſcuit. quòd vero perfidia Arriana corruptus eſſet, ac proinde Catholicis Conſubſtantiale ſentientibus infeſtiſſimus, in eccleſias, baſilicas, cœmeteria, & monaſteria ſæuire auaritia pariter, ac crudelitate inflammatus incœpit. Etenim priuatorum ædes, quorum ianuas clauſas offendit, magno impetu deturbauit. epiſcopos ſuppliciis exquiſitis ad tradendum eccleſiatum aurum adegit. & quo plus dabant, eo acerbioribus tormentis, vt plus dare cogerentur, affecit. aliis palorum vectibus ora aperientes, fœtidum cœnum ob confeſſionem pecuniæ ingeſſerunt. nonnullos in frontibus, & tibiis neruis remugientibus torquendo cruciarũt. pleriſq; aquam marinam, aliis acetum, liquamenq; ori appoſita ſine miſericordia porrexerunt. onera ingentia tanquam camelis impoſuerunt, & ſtimulis ferreis ad ambulandum adegerunt. quorum nonnulli ſub faſcibus miſere expirauere, ſenio confectis, ac propter caniciem venerandis nulla miſericordia impertita. pueri ab vberibus rapti ad terram eliſi, aut medij ſecti. tecta incenſa, aut ſolo æquata. quas vero vrbes propter munitionum firmitatem adire non potuerunt, nouo mali genere afflixerunt. quippe, interfectis in circuitu innumerabilibus turbis, tetro putrefactorum cadauerum fœtore necarunt eos, qui intus erant. In Gallia Aëtius cum Theodorico rege bellare perrexit. nam & Turones per Maiorianum præfectum defendit, vt Sidonius in Panegyrico ſcripſit, &, commiſſo cum Theodorico prœlio, fortiter adeo, feliciterq; pugnauit, vt eum pacem poſtulare coegerit. atque ita ſecundo bello Gotthico finem impoſuit. Felice inde, & Tauro conſulibus, Bo- 418

nifacius aſſumptis ex Mauritania Vandalis Sigeuulti ſumma vi in ſe ruenti occurrit,atque omni mole, ne Africa eiiceretur, contendit. Cum autem Bonifacij perniciosâ reip. virtus aſſiduis hominũ maledictis laceraretur,Bonifacij amici ipſum in Placidiæ gratiam reſtituere ſunt annisi. Quippe mirantes,hominem alioqui officij,pietatisq; pleniſſimum de fide tam temere deceſſiſſe, voluntate Placidiæ Carthaginem adierunt,ac de re cum eo colloquuti ſunt. Ille ſe excuſare,& iuſti doloris ſui teſtes ipſas Aëtij litteras proferre. Quas vbi legerunt, rationem ſe reconciliandæ inueniſſe gratiæ rati, confeſtim cum iis Romam ad Placidiam redierunt. ac Bonifacium non ſua,ſed Aëtij culpa lapſum eſſe docuerunt. Illa animo perturbata,dolore tamen ſuppreſſo,nihil cum Aëtio expoſtulauit, ne ſummum ducem exercitum habentẽ, & rem præclare getentem alieno tempore irritaret. verum cum Bonifacij amicis omnia contulir,atque Aëtij fraudem deteſtata, iurauit, ſe æquam Bonifacio futuram, ſi ille pro re Romana ſtare in animum induxiſſet, & barbaros, quos acciuerat,ex Africa dimiſiſſet. Bonifacius ab amicis de fraude Aëtij,& animo Placidiæ erga ſe certior factus,ſumma voluntate ſe facturum, quod illa poſtulabat, promiſit, atque ita ab armis reip. inferendis diſceſſit, animumque ad Vandalos ex Africa dimittendos conuertit. Quietis in Gallia Gotthis, Franci nouam irruptionem fecerunt. Clodio nanque rex,qui trans Rhenum in Thuringia caſtrum Diſpargum tenebat,præmiſſis exploratoribus cum omnia tuta reperiſſet,in Belgicam ſecundam inuaſit, ac Camaracum vrbem adortus,Romanis, qui vrbem cuſtodiebant,oppreſſis,vrbe potitus eſt.inde,exigua ibi mora tracta, vſque ad Suminam amnem omnia,in primisq; oppidum Attrebatum occupauit, vt Gregorius ſcripſit. Clodionem vero vna cum Maioriano occurrens Aëtius repulit, quod ex Panegyrico pôſt ipſi Maioriano Auguſto à Sidonio dicto elicitur. in quo vxor Aëtij ipſum his verſibus Aëtium alloquitur.(neq; enim in tantis anguſtiis verſus quoq; ad reparandam vetuſtatem repudiandi ſunt:)

poſt tempore paruo
Pugnaſtis pariter Francis, qua Cloio patentes
Atrebatum terras peruaſerat. hinc coeuntes
Claudebant anguſta vias,arcuq; ſubactum
Vicum Helenam flumenq; ſimul ſub tramite longo
Artus ſuppoſitis trabibus tranſmiſerat agger.
Illic te poſito pugnabat ponte ſub ipſo
Maioranus eques.

Ex hoc factum eſt, vt Proſper, & Marcellinus notarint, Aetium his conſulibus,cæſis Francis, partem Galliæ Rheno proximam, quam illi occupauerant, recepiſſe. Eodem anno, vt ſcribit Socrates, Burgundiones, qui in Germania remanſerant, quotidianis impreſſionibus ab Hunnis exagitati, poſt agros ſuos incenſos, hominesq; fœdè occiſos, ceteris deſperatis auxiliis, ad Chriſtum Deum opem implorantes confugerunt. atq; epiſcopo ex Gallia repetito, ſe ſacro tingi lauacro poſtularunt. Is,cum ſeptem dies ieiunii,pręſcripſiſſet,atque in fide illos erudiuiſſet,octauo demum eos abluit, & cum pace dimiſit. Quo facto, ingenti inde fiducia in Hunnos reuerſi, cum Optarum regem eorum cibo nimio ſumpto ſe dirupiſſe, atque Hunnos ſine duce eſſe comperiſſent, facto impetu tanta felicitate pugnarunt, vt Hunnorum decem millia à tribus ſint Burgundionum millibus occidione occiſa. Ab illo tempore Burgundiones Chriſtum ardenti ſtudio coluerunt. Optaro Hunnorũ rege vita functo, regnum ad filios Mundzucei fratris Attilam, Bledamq; delatum eſt. quorũ alter Attila poſt potẽtia, atq; immanitate ſua ſuperiorũ omnem memoriam temporũ ſuperauit, ac toti Occidenti formidabilis ſuprà omnes barbaros fuit. Quieſcebat à priſtinis ſeditionũ procellis Eccleſia, veteribus hæreſib*, qua Conciliorum, qua principum intercedẽte auctoritate magna ex parte ſopitis, cum repente noua alia,& quidem turpiſſima oborta Orientales eccleſias perturbauit. ea vero a Neſtorio aduerſus Chriſtũ inducta eo, quo referemus, modo ſublata eſt. Cõſtantinopoli Att[illegible]o epiſcopo quadriennio antè, nunc vero, qui in eius locũ ſuc[illegible]eſſerat, Siſinio vita functo, Neſtorius presbyter Germanicia oriundus, Antiochia monachus

monachus accerſitur, homo voce canora, & lingua diſerta ad docendum populum
inprimis accommodatus. Is IIII Idus Aprilis epiſcopus conſecratus, cum oratio-
nem apud Theodoſium Auguſtum haberet, clarum elatioris ingenij ſui ſpecimen
dedit, cum inter cetera dixit: Mihi Imperator terram purgatam hæreticis tribue,
& ego tibi cœlum retribuam. tu mihi in profligandis hæreticis ſubueni, & ego tibi
in profligandis Perſis auxilium feram. quas voces, vt à leui animo, & ventoſo pe-
ctore profectas, boni omnes merito horruerunt. Quinto inde pòſt die ędem Arria-
norum, in qua illi furtim orabant, deturbari iuſſit, atque eo facto Arrianos eo fu-
roris, ac væcordiæ adduxit, vt eam ipſi vltro ſubiectis facibus inflammarent. quo
incendio cum vicina ædificia eſſent comprehenſa, magnus in vrbe tumultus eſt
concitatus. Inde Nouatianos aggreſſus, quòd Paulus eorùm epiſcopus magnam
modo pietatis laudem eſſet adeptus, vix ab Imperatore retentus eſt. Itaq;, vt ipſe
eius voluntati ſeruiret, edictum ad Florentium præfectum prætorio III Kal. Iunias
dedit, in hæc verba: *Hæreticorum ita eſt reprimenda inſania, vt quas ab orthodoxis tenent
vbicunq; eccleſias, ſtatim Catholicæ Eccleſiæ reddendas intelligant. quia ferri non poteſt, vt
qui nec proprias habere debuerant, ab orthodoxis poſſeſſas, aut conditas, ſuaq; temeritate oc-
cupatas vltra detineant.* inde nominatim, quid aduerſus ſingulos hæreticos ſtatuen-
dum ſit, aperit. Poſt aliquot inde dies, qui ſe veterum hæreticorum acerbum adeo
vindicem geſſerat, idem nouam hæreſim, eamq;, vt dixi, indigniſſimam intulit: &
quidem hoc modo: Anaſtaſius presbyter, qui cum ipſo Antiochia venerat, & ſum-
ma cum eo familiaritate coniunctus erat, iuſſu eius quodam die agens ad populum
dixit: Nemo Mariam matrem Dei appellet, quia Maria homo erat, neq; Deus na-
ſci ex homine poteſt. Quæ verba cũ clerus, populusq; iniquis auribus excepiſſent,
vt qui longe aliter à prioribus epiſcopis didiciſſent, valde animo conturbati ſunt.
Neſtorius autem, re cognita, non ſolum hominem nõ increpuit, vt quidem opor-
tuit, nec ſanam de Chriſto Deo doctrinam ſubiecit, ſed illius quoq; ſententiam, vt
piam, ſacris tueri auctoritatibus inſtitit. ac ſæpe inde verbis hac de re ad populum
factis, ſemper Mariam Chriſti, non Dei genitricem vocauit, atq; ita vocandam eſſe
contendit. nam Chriſtum ex Maria hominem tantum, non Deum eſſe natum,
ipſumq; diuinitatem meritis eſſe adeptum; Dei verbum non ſumpſiſſe carnem ex
ſanguine matris, ſed alium eſſe filium, & verbũ Dei, alium Chriſtum, qui filius eſſet
adoptiuus, & Dei gratia factus. Florentio inde, & Dionyſio conſulibus, Placidia Fe- 419
licem Patricium, & Aëtium magiſtrum militum fecit. Bonifacius autem recupera-
re Valentiniano Mauritaniam cupiens, Genſericum primum, ingentis vi pecuniæ
oblata, emittere prouincia voluit, deinde pecuniam non accipientem bello ſe per-
ſequuturum oſtendit. atque acceptis copiis, quæ ſibi Roma, & Conſtantinopoli
mittebantur, quarum Aſpar erat magiſter, aduerſus eum proceſſit. Hunc Genſeri-
cum, vt qui per hæc tempora fuerit clariſſimus, Iornàndes deſcripſit, virum ſtatura
mediocrem, equi caſu claudicantem, animo profundum, ſermone rarum, luxuriæ
contemptorem, ira turbidum, habendi cupidum, ad ſolicitandas gentes proui-
dentiſſimum, ſemina contentionum iacere, odia concitare paratum. Cum hoc igi-
tur tam ſtrenuo duce Bonifacius, & Aſpar prœlium in Mauritania commiſerunt,
ſed acie victi, intra fines ſuos ſe referre coacti ſunt. captiui multi ex Romanis facti;
inter ceteros Marcianus is, qui poſt Theodoſium Orientali Imperio pręfuit, cum,
Aſpare duce, in Africam proceſſiſſet. accidit autẽ, vt, prœlio confecto, Genſericus
captiuos in vnum locum compulerit, quo prędam ex ſpecula proſpicere poſſet. ce-
teris autem iuſſu eius ſolutis, Marcianum animaduertit ſomnum aperto cœlo ca-
pientem, atq; aquilam aliunde aduolantem expanſis alis ipſum ab ſolis ardore te-
gentem. Quod vt vidit, mirabundus continuo, quod futurum erat, coniecit,
& accitum ad ſe hominem libertate donauit ſacramento fidei obligatum, vt ad
Imperium euectus ſibi, ac Vandalis eſſet amicus. Hac victoria parta, Genſericus è
Mauritania in Numidiam, reliquamq; Africam ſeſe cum exercitu intulit, atq;, Bo-
nifacio reſiſtere nequeunte, eam vaſtare inſtituit. ſiquidem oppida ipſa excidit, a-
greſtes alios cęde ſtrauit, alios fuga diſperſit. qui vero in ſyluas, aut ſpeluncas, aut ad
alias munitiones profugerant, partim ferro necauit, partim neceſſariis præſidiis,

vt fame contabeſcerent, ſpoliauit. Eccleſiæ porro aut crematæ, aut ſacerdotibus, & miniſtris exhauſtæ. ſacræ virgines, & continentes viri aut diſſipati, aut tormentis cruciati, aut nece, aut ſeruitute affecti, vſqueadeo vt nō eſſent, qui hymnos, laudesque Dei in eccleſiis ſolitas canerent. demum res diuina ira extincta eſt, vt fruſtra quærerentur, qui ſacramenta aut poſcerent, aut traderent, ſuperſtitibus ſacerdotibus ad eam inopiam rerum neceſſariarum adductis, vt cibum quotidianum corrogarent. Quæ mala cum S. Auguſtinus videret, vehementer animo cruciatus eſt, quòd quæ neceſſaria erant, omnia ſuppeditare non poterat, ac ſimul multarum animarum perniciem lamentatus eſt. Itaq; ſcribendi munus, in quo aſſidue deſudabat, intermiſit. Id quod Victor his verbis prodidit: *Genſerico Hipponem obſidente, Auguſtini flumen illud eloquentiæ, quod vbertim per omnes campos Eccleſiæ decurrebat, ipſo metu ſiccatum eſt.* Cum autem tres eſſent eccleſiæ, ac ciuitates adhuc ab hoſtili furore intactæ Carthaginienſis, Hipponenſis, & Cirthenſis, quòd ad mare locatæ operoſiorem expugnarionē haberent, ecce derepente Genſericus Auguſto menſe exercitum ad oppidum Hipponis adduxit, atq; arcta obſidione admota, ſtatim vſum maritimi auxilij dempſit. atq;, Bonifacio acriter vrbem tuente, eam obſidionem in multos menſes extraxit. Cum autem Auguſtinus, adhibitis familiaribus ſuis, interim Deum aſſidue oraret, vt aut vrbē periculis obſidionis eximeret, aut ſeruis ſuis ad ſuam perferēdam voluntatem animos adderet, aut certe ipſum ad ſemet de hoc ſeculo euocaret; factū eſt, vt tertio illius obſidionis menſe graui febre tentatus ſit. ex qua cum diutius in lecto decumbere cogeretur, aliquot immundis ſpiritibus, & morbis aliis affectos, cum ad ſe opem imploratum veniſſent, ſanauit. conſultus eſt etiam ab Honorato Thabennenſi epiſcopo, num epiſcopi tantis ſe ſubducere calamitatibus deberent, cum ſcriberet: *Si in eccleſiis perſiſtendum eſt, quid ſimus nobis, vel populo profuturi, non video, niſi vt ante oculos noſtros viri cadant, fœminæ conſtuprentur, incendantur eccleſiæ, nos ſub tormentis deficiamus, cum de nobis quæritur, quod non habemus.* cui ita ille reſpondit, vt rationem fugæ vniuerſam in tantis malis, patefacta doctrina euangelica, demonſtrarit. In Oriente vero Neſtorio hæreſim tueri ſuam non deſinente, ac commentarios ſuæ opinionis in vulgus edente, Cyrillus Alexandriæ epiſcopus, vir eruditionis, atque innocentiæ ſingularis, magno dolore, perinde ac debuit, tulit, Chriſti diuinitatem Concilio Nicæno defenſam nouis opinionibus in controuerſiam reuocari, atque ipſi, ſynodo habita, communione interdicere voluit. deinde hominem ſubleuandum potius, quàm affligendum exiſtimans, litteras ad eum miſit; hortans, vt errorem illum abiiceret, & ſaniora conſilia ſequeretur. neque quidquam profecit. Interim vero Dorotheus epiſcopus, cum forte Conſtantinopoli verſaretur, in ſynaxi eccleſiæ, præſente Neſtorio, elata voce ex ſolio dixit: Siquis Mariam Deiparam appellarit, anathema ſit. Quem populus ingenti clamore excepit, ſignificans, ſe verba eius horrere, neq; cum eo, qui huius ſententiæ eſſet, inire communionem velle. Itaque maxima pars populi, monachi, & eorum archimandritæ, & pleriq; ſenatorum ab illius congreſſu ſe remouerunt. Cum autem, Neſtorianis concionibus in Ægyptum perlatis, res turbari, atque homines fidei cauſſa inter ſe tumultus ciere, Cyrillus comperiſſet, metuens, ne ea labes contempta latius ſerperet, epiſtolam ad omnia Ægypti monaſteria ſcripſit, nutanteſq; in fide confirmare contendit. quę mox Conſtantinopolim delata, multis ſaluti fuit. ex quo Neſtorius multo magis Cyrillo ſuccenſuit. Quare cognita, Cyrillus iterum ad eum ſcripſit, præter cetera inquiens, ſe Cęleſtino pontifice Rom. iubente, ceteriſque epiſcopis, qui ei in Concilio affuiſſent, poſtulantibus cogi inueſtigare, num commentarij illi, qui ad ſe perlati eſſent, ab illo, an ab alio quopiam emanaſſent. cui Neſtorius à presbytero Lampone rogatus nō ſine aliqua animi acerbitate reſpondit. Cum autem Orientales epiſcopi, & præcipue Macedonici in Neſtorij ſententiam irent, ac Neſtorius ea re inflatus Expoſitiones opinionis ſuæ ad Cæleſtinum, eadem confirmans, miſiſſet, tum Cyrillus quattuor epiſcopos Alexandriam aduocauit, atq; ex eorum auctoritate de his rebus omnibus Cæleſtinum admonuit, &, quid ſibi opus facto eſſet, conſuluit. neque enim ſe Neſtorium ferre poſſe, nec tamen illius iniuſſu communione illi interdicere voluiſſe. quamobrem rogare eum,

vt

vt ſuam ſuper hac re ſententiam ad Orientales, & Macedonicos epiſcopos ſcribat, ſimulq; epiſtolas Neſtorij ad ſe miſſas, & Expoſitiones eius adiunxit, atque omnia per Poſidonium diaconum Romam perferenda, &c, ſi Neſtorium ſua pontifici tradidiſſe comperiſſet, offerenda curauit. Cum autem Oriens Neſtoriana labe inficitur, infectúſque indies vehementius perturbatur, Agricola Seueriani filius Britanniam in alio prope terrarum orbe ſitam Pelagiana hæreſi maculauit. Britanni vero, cum neque peruerſam doctrinam, qua gratia Chriſti peruertebatur, ſuſcipere vellent, neque fallacias contrariæ opinionis refutare verbis valerent, auxilium à Gallicanis epiſcopis poſtularunt. Illi conuocati ex Cæleſtini pontificis auctoritate, Germanum Antiſiodorenſem, & Lupum Tricaſſinum epiſcopos ſanctitate, atque eruditione præſtantes ad id muneris delegerunt. Qui, teſte Beda, iuſſis eorum obedientes continuo iter ingreſſi ſunt, atque ad portum profecti traiciendi cauſſa oram ſoluerunt. Dum autem curſum proſpere tenent, ecce de repente ſummam cœli, mariſque tranquillitatem ſæua adeo ventorum, vndarúmque tempeſtas inuoluit, vt parum abeſſet, quin nauis obrueretur. Tum S. Germanus à ceteris metu trepidantibus excitatus, Chriſti nomen implorat, atque, aſpergine aquæ accepto, in nomine S. Trinitatis ventos, fluctúſque perſurentes compeſcit. quo facto, ſecundo rurſus aſpirante vento, reliquum nauigationis confectum eſt. Sacerdotes benigno incolarum occurſu excepti, ſtatim populum illum opinione, prædicatione, ac virtutibus impleuerunt. cum immundos ſpiritus ex obſeſſis corporibus pellerent, ipſos audierunt, aperte concitatam à ſe tempeſtatem, & illa conflata pericula confitentes. Cum autem plerique ciuium rectæ aſſenſi doctrinæ fuiſſent, tandem qui in pertinacia manſerant, bene culti, ac comitati proceſſere in medium. &, cum ad inſignis colloquij ſpectaculum omnis ætatis, ſexus, gradúſque homines confluxiſſent, à ſacerdotibus copiam diſputandi obtinuerunt. demum autem, cum nuda, & inania verba loquuti, ac certis ſubinde diuinæ ſcripturæ teſtimoniis conuicti reſpondere non poſſent, ſe erraſſe confeſſi ſunt. Ita Concilium ingenti populi clamore dimiſſum. Interim Germanus, admirandis multis operibus editis, ſeſe populo Britanno venerabilem reddidit. cum enim puella luminibus capta ipſi eſſet oblata, Pelagianis eiuſmodi curationem à ſe amolientibus, Germanus, inuocata Trinitate, capſulam Sanctorum reliquiis refertam oculis puellæ admouit, ac ſtatim, tenebris cæcitatis expulſis, illuminauit. Progreſſus inde ad S. Albani ſepulchrum, illo aperiri iuſſo, reliquias ſanctorum apoſtolorum, & martyrum ſecum allatas ibi repoſuit, ac cruentum Albani martyris puluerem inde abſtulit. quo facto, ingens ad Deum conuerſa eſt multitudo. cum porro in hoſpitio, in quo ipſe ægrotans iacebat, graue caſu excitatum eſſet incendium, illud vehementius homines mouit, quod quæ acris hominum ſedulitas cuſtodiuerat, omnia vis ignis exhauſit. quæ vero vir ſanctus tetigit, ipſa omnino flamma non læſit. Eo primum tempore Britannia à Romanis, vt dixi, dimiſſa, à veteribus agitari hoſtibus eſt incœpta. Hi fuere Picti, qui aſſumptis ſecum ex Hybernia Scotis, cum Britanniam Romano præſidio, & propria iuuentute ſpoliatam audirent, iunctis viribus partem aquilonarem inſulæ inuaſerunt. Quorum aduentu oppreſſi Britanni reliquis abſciſſis auxiliis, legatos ad Aetium in Galliam opem implorantes miſerunt, atque ab eo veteris legionis auxilium impetrarunt. Ceterum eum in caſtra compulſi vires ſuas hoſtibus impares iudicarent, Sanctorum, qui tum in inſula erant, præſidium inuocarunt. qui aduenientes tantum alacritatis omnibus iniecerunt, vt maximi acceſſiſſe vires exercitus crederent. Hoſtes autem, cum per dies Quadrageſimæ exercitum ſalutari lauacro à ſacerdotibus accipiendo intentum audiſſent, locum ſibi eos aggrediendi tanquam inermes datum rati, poſt Paſcha in aciem proceſſerunt. Dux erat Britannis Germanus. is quoſdam in inſidiis collocatos monuit, vt vocem ſuam attenderent, atque editam ingenti clamore repeterent. vbi vero hoſtes aduentare ab exploratoribus didicit, clara voce ter Alleluia inclamauit. quam cum occulta cohors excepiſſet, tantum hoſtibus terroris incuſſit, vt abiectis armis in fugam ſe tradiderint. Hoſtibus profectis ſimul Romana legio, ac ſancti antiſtites domos ſuas repetiuerunt. Britanni muro ex ceſpite facto ſe aduerſus incurſum ho-

ſtium muniuere. is murus in media inſula duos inter ſe diuerſos maris ſinus com-
430 miſit. Theodoſio inde XIII, & Valentiniano III conſulibus, qui fuit annus à Chriſto nato ſupra triceſimum quadringenteſimus, Picti, & Scoti, vbi legionem Romanam Britannia exceſſiſſe, inſulamq́; à ſolis teneri Britannis cognouere, iterum ad eandem infeſti ſe contulere, ac cæde, & populatione omnia miſcuere. Qua re audita Aëtius iterum ſummis Britannorum precibus ad tuendam inſulam excitatus, legionem remiſit. quæ prœlio facto hoſtes iterum expulit. monitoſq́;, vt poſthac ſuis ſe viribus tuerentur, quòd difficultate tam longinquæ expeditionis eis adeſſe non poſſet, reliquit. Tum à Britannis murus firmior, quippe ex lapide eo, quo diximus, loco conſtructus eſt. Et hoc anno Genſericus in Africa Hipponis obſidionem magna animi pertinacia, atque armorum mole continuauit. cuius obſidionis menſe tertiodecimo Auguſtinus ſiue morbi pertinacia, ſiue doloris acerbitate victus tandem V Kal. Septembris migrauit ad cœlos libris Iuliani hæretici Pelagiani reſpondens, & glorioſe, vt inquit Proſper, in defenſione Chriſtianæ gratiæ perſeuerans. Eo mortuo ſequenti menſe Hippon in ditionem Vandalorum adducta vltima malorum omnium, quæ hoſtilis inferre rabies poſſet, eſt paſſa. Romæ Cæleſtinus, Cyrilli, ac Neſtorij litteris acceptis, actiſq́; perſpectis, Concilium epiſcoporum e veſtigio aduocauit, atque ex eorum ſententia IIII Idus Auguſti ad Neſtorium ſcripſit, vt intra decem dies ad ſanitatem rediret, alioqui ſe illi communione ſciret interdictum. poſtridie vero ad Cyrillum, vt partes ſuas ſuſciperet, & Neſtorium, niſi intra dies decem reſipuiſſet, communione repelleret, inquiens: *Noſtræ ſedis auctoritate aſcita, noſtraq́; vice, & loco cum poteſtate vſus acriter eiuſmodi ſententiam exequeris, vt niſi Neſtorius decem dierum interuallo ab huius noſtræ admonitionis die numerandorum nefariam doctrinam ſuam conceptis verbis deteſtetur, ilico ſanctitas tua illi eccleſiæ proſpiciat.* Item ad clerum, & populum Conſtantinopolitanum: *Quia in re tam ardua noſtra præſentia propemodum neceſſaria videbatur, neque tamen propter interiectum mare, longiq́; itineris interualla commode id ſatis fieri queat, fratri noſtro Cyrillo noſtrum munus, noſtramq́; perſonam impoſuimus, & ſententiæ in ipſum latæ formulam ad vos miſimus.* Scripſit etiam ad Ioannem epiſcopum Antiochenum, atque alios in eandem ſententiam. His litteris acceptis, Cyrillus tertiam, vt ipſe inquit, epiſtolam ex ſynodi Alexandrinæ ſententia ad Neſtorium miſit, mandans, nomine Cæleſtini, vt intra decem dies abiuraret, ſin minus, ſe communione ſpoliatum, ſciret. præſcripſit autem quæ illi confitenda, & quæ abiuranda eſſent. fuere autem duodecim capita Anathematiſmi vocata. quin etiam clerum Conſtantinopolis monuit, vt niſi Neſtorius ſaniora ſenſiſſet, ab eius ſe congreſſione ſecerneret, & eis vteretur, quos ille anathemati ſubieciſſet, ac loco mouiſſet. Quibus mandatis neglectis, Neſtorius ad Theodoſium ſeſe contulit, eumq́;, vt litteras ad Cyrillum mitteret, impulit, graues, ac minarum plenas, niſi ſecum conſenſiſſet. Quibus Cyrillus haudquaquam exterritus libellos ad Theodoſium, Eudociam, & Pulcheriam miſit, quibus fidem ſuam rectam, Neſtorij vero nefandam oſtendit. Interim, cum monachi Catholici fœde à Neſtorio vexarentur, Baſilius archimandrita, vir ſanctus, rem nō ferendam ratus, ad Theodoſium detulit, atque, vt Concilium huius componendæ controuerſiæ cauſſa indiceret, poſtulauit. Cuius verbis permotus Theodoſius, menſe Nouembri ex Cæleſtini auctoritate litteras ad omnes metropolitanos miſit, edicens, vt ad proximam Pentecoſten Epheſi omnes adeſſent, vt huic cōtrouerſiæ modum imponerent; adiiciens, ſe excuſatum neminem vel apud Deum, vel apud homines habiturum, qui ad tempus non affuiſſet. neque enim bonam conſcientiam declarare, qui ad ſacrum conuentum vocati legitime non accurrant. ad Cyrillum autem ſcripſit partim increpans, quòd ſeparatim ad ſe, & ad reginas de fide ſcripſiſſet;
431 partim mandans, vt Epheſi ad diem metropolitanis indictam adeſſet. Baſſo inde, Antiochoq́; conſulibus, Genſericus Hippone potitus, ad alias Africæ partes arma circumtulit, &, populatis late agris, rem varie cum Bonifacio geſſit, ea in Catholicos ſupplicia exercere inſiſtens, quæ ab initio ſignificauimus. Conſtantinopoli annona, atque incendio laboratum eſt. ex vtroq; incommodo ingens tumultus exarſit. Barbari in vrbe educati odio religionis hoſtiliter eccleſiam inuaſerunt, dumq́;

faces

faces ad inflammandum altare iaciunt, ipſi ſe inter ſe diuino iudicio confecerunt. Theodoſius autem, cum ad Horrea publica leuandæ inopiæ cauſſa procederet; à populo eſuriente lapidibus appetitus eſt. Interim Cæleſtinus Romæ negotium eccleſiæ magna ſolertia adminiſtrauit. Nam & Neſtorij hæreſim ex Concilij ſententia condemnauit, quiq; cum eo ſentirent, communione remouit. & Arcadium, ac Proiectum epiſcopos, ac Philippum presbyterum ad Concilium Epheſinum legatos cum mandatis, atqi hac ſententia deſtinauit. Quin etiam Palladium epiſcopum inſtituit, eumq; ad Scotos nuper Chriſtianis ſacris imbutos miſit. vt merito Proſper in libro contra Collatorem ſic ſcripſerit: *Cæleſtinus Pelagiano morbo Britannias liberauit, quando quoſdam inimicos gratiæ ſolum ſuæ originis occupantes etiam ab illo ſecreto ſecluſit Oceani, & ordinato Scotis epiſcopo, dum Romanam inſulam ſtudet ſeruare Catholicam, fecit etiam barbaram Chriſtianam.* Quæ dum ille agit, epiſcopi Epheſum conuenere. Neſtorius, quòd nō longe Conſtantinopoli ab Epheſo abeſſet, paulo pòſt dies Reſurrectionis cum Græciæ epiſcopis primus aduenit. Quem conſequutus Cyrillus & ipſe cū epiſcopis Ægyptiis ante diem Pentecoſtes acceſſit. Quarto inde poſt Pentecoſtem die Iuuenalis Hieroſolymitanus cū Palæſtinæ epiſcopis præſto fuit. Capreolus Carthaginis archiepiſcopus, cum epiſcopos mittere ſuos vellet, propter bellum, quo Africa vrebatur, abſtinuit, ſed Beſulam diaconum cum litteris ſeſe purgantibus miſit. Ioannem Antiochenum Cyrillus, qui partes Cæleſtini agebat, per dies quindecim expectauit. monitus inde ab epiſcopis Apameno, & Hieropolitano, ne Ioannem expectando Concilium traheret, poſtridie, qui fuit x Kal. Iulias, epiſcopos in ædem, quæ S. Mariæ dicebatur, aduocauit. Ibi eum omnes, excepto Neſtorio, conſediſſent, Petrus presbyter Alexandrinus, & notariorum primicerius dixit: Cum Neſtorius nonnullas Expoſitiones edidetit, quæ ſeditionem in Eccleſia concitarint, ac Cyrillus vnam, atque alteram ſuper ea re epiſtolam ſcripſerit, quibus ille ita reſponderit, vt opinionem ſuam tutatus ſit; cumq; Cyrillus, cognito, Neſtorium libellos, & Expoſitiones ſuas Romam miſiſſe, & ipſe Poſidonium cum ſuis ad Cæleſtinum deſtinarit, ac quæ oportebat, Cæleſtinus reſcripſerit, ac propterea iuſſu Theodoſij Concilium aduocatum ſit, ſignificamus vobis, nos eiuſmodi ſcripta in manibus habere, eaq; vobis recitare paratos eſſe. Quem Iuuenalis Hieroſolymitanus excipiens, Legatur, inquit, edictum Imperatorum ad omnes metropolitanos de conueniendo miſſum. Immo vero, Firmus Cæſarienſis ſubiecit, Memnon huius vrbis epiſcopus exponat, quot elapſi ſint dies, poſtquam nos in hanc vrbem conuenimus. Tum Cyrillus: Sancta ſynodus hucuſque expectauit epiſcoporum, qui venturi ſperabantur, aduentum. quia vero multi in aduerſam valetudinem inciderunt, videtur de iis, quæ ad fidem conſtituendam pertinent, eſſe agendum. proinde illa ſcripta, quæ præſentis negotij ſunt, recitentur. Cum autem Neſtorij præſentia deſideraretur, epiſcopi quidam rettulere, ſe illum domi pridie conueniſſe, atque, vt hoc die adeſſet, monuiſſe, illum vero ſe conſideraturum, &, ſi opottere iudicaſſet, venturum, reſpondiſſe. Qua re audita, epiſcopi alij ad eum citandum ſunt miſſi. qui reuerſi renunciarunt, ſe poſt multā ad fores moram reſponſum à clerico rettuliſſe, Neſtorium, vbi epiſcopi omnes cōueniſſent, propius acceſſurum. Quin etiam alij, qui tertio euocarent, profecti renunciarunt, ſe inſolentius ab armatis eius ſatellitibus habitos nullum reſponſum elicere potuiſſe. Quibus auditis, Iuuenalis, Quoniam, ſatellitibus, inquit, aditū prohibentibus, quam euocari citatione non poteſt, iam quæ fidem attingunt, aggrediamur. Itaq; res hoc ordine acta eſt. primum fidei ſymbolum recitatum eſt Nicæno Concilio cōſtitutum, tum prima epiſtola Cyrilli ad Neſtorium, eaq; cum Nicæno ſymbolo cōgruere iudicata eſt. inde reſpōſio Neſtorij, quæ, vt ab eo diſſentiens, digna anathemate viſa eſt. tum Cæleſtini vna, & Cyrilli alteræ ad Neſtorium litteræ lectæ, eæq; ambæ recte, atq; ex fide ſcriptæ ſunt iudicatæ. Acacius inde, & Theodorus epiſcopi pro teſtimonio dixerunt, ſe ante triduum audiſſe, Neſtorium in congreſſu epiſcoporum dicentem, Deum bimeſtrē, aut trimeſtrē appellari nō oportere. Proditæ inde ſunt patrū ſuper hac quæſtione ſentētiæ, tum Expoſitiones Neſtorij lōge ab his alienæ. Quibus reb. confectis, epiſcoporū amplius ducentorū conſenſu decretū eſt aduerſus Neſtoriū,

vnam eſſe Chriſti, & Dei perſonam. duas vero eiuſdem naturas ſine vlla confuſione, ac diuiſione inter ſe vnitas; vnum rurſus, eundemq; Deum ſimul eſſe, ac ſacram virginem Mariam vere, propriéque Deiparam eſſe. Inde ſententia in Neſtorium hæc eſt pronunciata: *Cum præter alia reuerendiſſimus Neſtorius neque vocationi noſtræ paruerit, neque ſanctiſſimos epiſcopos à nobis miſſos admiſerit, neceſſario eo deſcendimus, vt de impietate eius inquireremus. Et quoniam ex epiſtolis, & ſcriptis eius, quæ lecta ſunt, & ex verbis, quibus in hac vrbe eſt vſus, & teſtium dictis, quæ audiuimus, impie eum & ſentire, & docere deprehendimus, neceſſitate nobis à legibus, & ſanctiſſimi patris Cæleſtini epiſcopi Rom. epiſtola impoſita, cum multis lacrymis ad hanc ſententiam venimus. Qui igitur ab eo maledictis appetitus eſt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus per præſentem ſanctam ſynodum decreuit, Neſtorium à dignitate epiſcopali, & omni ſacerdotali conuentu eſſe remouendũ.* Dimiſſo inde ſub noctem Concilio, patres ad tecta ſua ſe receperunt, prælucentibus ſunalibus, ac multis cum lætitia proſequentibus. poſtridie ſentẽtia per publicos præcones enunciata, & foribus ædis affixa, atque ad ipſum, & ad clerum Conſtantinopolitanum, & Imperatorem Theodoſium miſſa. Viceſimo inde die poſt Pentecoſtem, qui fuit VI Kal. Iulias, Ioannes Antiochenus aduenit, ac, nondum puluere pedum excuſſo, conuentum epiſcoporum ſuorum in diuerſorio habuit. Ibi Candidianus Comes à Theodoſio, vt tumultum in Concilio coerceret, iampridem miſſus dixit, ſe optaſſe, coactæ ſynodo litteras Imperatorum reddere; verum, cum ante quinque dies, ſe repugnante, ſynodus haberetur, ſe ſacram Imperatorum recitandam præbuiſſe, atque eos, ne quid præcipitanter agerent, monuiſſe. atque illos, epiſcopis Neſtorianis exactis, feſtinanter omnia perfeciſſe. quibus dictis ſacram recitauit. Quibus de rebus, licet falſis, Ioannes accenſus, ex ſynodi ſuæ ſententia Cyrillo, & Memnoni dignitatem, Concilio vniuerſo communionẽ ademit. Theodoſius autem Cyri epiſcopus duodecim capita à Cyrillo abiuranda propoſita oppugnauit. atque hæc omnia acta Ioannes ad Theodoſium miſit, petens, vt Concilium Chalcedonem, aut Nicomediam transferretur, & tres epiſcopi ex quauis prouincia eò tantum admitterentur. Interim legati Cæleſtini aduerſa nauigatione fatigati venerunt. VI Idus Iulias, epiſcopis in Memnonis baſilica conſidentibus, iniere, ac Cæleſtini litteras reddiderunt, quas Siricius Romanæ eccleſiæ notarius primum latine ſcriptas, deinde græce conuerſas recitauit, in hanc ſententiam: ſe illos legatos mittere, vt Concilio intereſſent, atque illius decreta ſancirent. Inde poſtularunt, vt quæ aduerſus Neſtorium acta eſſent, exponerentur, eaq; audita ſine vlla hæſitatione firmarunt. Concilium inde Theodoſium de legatorum aduentu, actorum comprobatione, & Neſtorij damnatione admonuit, ac ſimul, vt ſibi abeundi, & Conſtantinopolitanis noui creandi epiſcopi copia fieret, flagitauit. Cyrillus autem, & Memnon, quos Ioannes exauctorauerat, libellis ſuis oblatis Concilium obſecrarunt, vt, antequam diſcederent, cauſſam ſuam cognoſcerent, ac ſuæ innocentiæ adeſſent. quorum preces iuſtas eſſe Concilium ſtatuens, XVII Kal. Auguſti ter Ioannem ad reddendam actorum ſuorum rationem citauit. atque, vbi non affuit, & ipſum, & qui cum eo conſpirauerant, dignitate, & communione multauit. Cyrillum vero, & Memnonem vinculo, quo illigati videri poterant, ſoluit, legatis Cæleſtini omnia ſuo ſuffragio confirmantibus. atque his de rebus omnibus Cæleſtinum edocuit. Interim Neſtoriani, qui erant Conſtantinopoli, cum ſententiam Concilij aduerſus Neſtorium cognouiſſent, omnibus maris, terræq; aditibus occupatis, dedere operam, ne litteræ Epheſo perferri Conſtantinopolim poſſent. venere tamen à Concilio miſſæ, quibus in æde D. Mocij martyris recitatis, populus anathema Neſtorio ingeminatis vocibus affirmauit. venere etiam aliæ ad clerum ſupplicationes pro boni epiſcopi ſubrogatione indicentes. quibus Dalmatius archimandrita omnium nomine gratias egit. Theodoſius autem actis vtriuſq; partis acceptis ad Ioannis partes ſe contulit, ac XIII Kal. Auguſti non minus Cyrillum, & Memnonem, quàm Neſtorium recte condemnatum iudicauit. atque epiſcopis, vt eandem quæſtionem, antequam Epheſo diſcederent, deintegro tractarent, mandauit. iis litteris Epheſum perlatis Cyrillus, & Memnon in cuſtodias dati ſunt. nemo tamen cum Ioanne communionem iniuit. Ea de cauſſa ſeptem ab

vtraq; parte epiſcopi legati ad Theodoſium miſſi ſunt, vt ipſum de omni re acta do-
cerent. Cum omnes coram cauſſam ſuam oraſſent, Theodoſius veritate perſpecta
epiſcopos Orientales damnauit, ac Cyrillum, & Memnonem liberauit. atque epi-
ſcopis, qui Conſtantinopolim conuenerant, vt alium Neſtorio ſufficerent, impe-
rauit. VIII Kal. Nouembris Maximianus presbyter ſubſtitutus eſt. qui ſtatim Cy-
rillo per litteras victoriam de Neſtorio partam eſt gratulatus. Cui Cyrillus magnæ
cum lætitiæ ſignificatione reſpondit. Inde permiſſum eſt ſingulis, vt ad ſuas ſe ci-
uitates referrent. Aëtio inde, Valerióque conſulibus, Bonifacius Comes ex Afri- 432
ca Romam Placidiæ vocatu deceſſit, & magiſtri militum dignitatem obtinuit.
Mox Aëtium veterem ſuæ laudis obtrectatorem ſingulari certamine fidei ſuæ pro-
bandæ gratia prouocauit. commiſſoque Placidiæ permiſſu prœlio ſuperauit. quam
ob cauſſam Aëtius dignitate nudatus in agrum ſe contulit. Tertio inde pòſt menſe
Bonifacius lethifero morbo tentatus, cum ſe morti proximum cerneret, Pelagiam
vxorem, mulierem locupletem, vt Aëtio nuberet, obſecrauit. Trigetius inde, qui
Bonifacio ſucceſſor in Africa erat datus, Genſerico omnia percurſanti pro viribus
reſtitit. res tamen eius, vt multæ aliæ, memoratu digniſſimæ, perierunt. Eodem
anno Cæleſtinus pontifex eccleſia teterrimo diſſidio liberata, ac dignitate pontifi-
cia egregie conſeruata deceſſit. Locum eius Xyſtus III presbyter, ciuis item Ro-
manus, obtinuit. Cuius, vt in pace, ſtudium omne in ornandis vrbis Eccleſiis præ-
cipue enituit. Ioannes Antiochenus Epheſo Antiochiam repetens, Neſtorium ſe-
cum deduxit, atque apud ſe in monaſterio eodem, ex quo euocatus ad epiſcopa-
tum fuerat, habuit, ac ſimultatem cum Cyrillo exercens duas inter ſe eccleſias An-
tiochenam, & Alexandrinam turpi admodum diſſidio ſeparauit. ac triennium in-
de variis cum eo certaminibus Anathematiſmos eius oppugnans exegit. Cui Cy-
rillus haudquaquam ſui oblitus acerrime ſe pro Catholica veritate oppoſuit. Se-
quenti anno, quo Theodoſius XIIII cum Maximo poſtea Imperatore geſſit con- 433
ſulatum, nouum in Gallia bellum eſt ortum. Gundicarius namq; rex Burgundio-
num priore fœdere neglecto defecit, ac finibus ſuis egreſſus in Belgicam incurſa-
uit, atque omnia hoſtili tumultu repleuit. Hac re accepta, Valentinianus iam an-
nos XV natus Aëtium aduerſus eum deſtinauit ducem. Hic enim, cum in agro pri-
uatus verſaretur, ab inimico ſuo inſidiis appetitus Romam ſe contulerat, atque in-
de prouectus in Dalmatiam, demum in Pannoniam, ad Hunnos confugerat, atque
eorum opibus vſus; pacem principum, & ius interpolatæ poteſtatis receperat. Ab
illo igitur, homine rei militaris erudítiſſimo, eodemq; fortiſſimo Belgica Gundi-
carius eſt expulſus. vnde dixit Sidonius: Aëtius

poſt Vitungos. & Norica bella ſubacto
Victor Vindelico Belgam Burgundio, quem trux
Preſſerat, abſoluit.

Eadem ratione Trigetius quoque in Africa nefarios ſæuientis in dies magis Gen-
ſerici conatus coercere contendit. Aſpare inde, & Areobinda conſulibus, in Gal- 434
lia, & in Africa proſpere ab iiſdem etiam ducibus eſt pugnatũ. nam & Aëtius Gun-
dicarium, & Trigetius Genſericum variis prœliorum contentionibus ita fatiga-
runt, vt eorum vterque verba de pace inſtauranda, & fœdere componendo intu-
lerit. Auguſtalis autem domus haud leui laborauit infamia. Honoria enim Valen-
tiniani ſoror, cum ad aulæ decus virginitatem tueri cogeretur, ac libidine inflam-
mata Attilam Hunnorum regem in Italiam ad ſui connubium inuitaſſet, voti fru-
ſtrata, libidinem cum Eugenio procuratore ſuo expleuit. grauidáque facta à Va-
lentiniano Conſtantinopolim ad Theodoſium amandata eſt. Theodoſio inde XV, 435
& Valentiniano IIII conſulibus, Valentinianus Auguſtus, annum Imperij ſui de-
cimum feliciter ingreſſus, Romam contendit, atque ibi decennalia vota ſolemni
ludorum magnificentia celebrauit. ac tertium Idus Februarias pacem per Trige-
tium cum Genſerico compoſuit, Numidia Hipponenſi ad habitandum conceſſa.
& Belgica bello Burgundionico liberata per Aëtium fœdus cum Gundicario re-
nouauit. Quæ res ingenti gratulatione ab omnib. Italiæ populis eſt excepta. Romæ
vero cum eſſet, nouo, ac memorabili Xyſti pontificis iudicio interfuit. quod falſo

ab iniquis hominibus intentatum eum, quem decuit, exitum eſt adeptum. Baſſus namque exconſul, & Marinianus Patricius ob acceptam gratiæ poſtulatæ repulſam infeſtiores effecti, crimen perdendi hominis gratia confinxeruat, eumq́; apud præſentes Auguſtos de ſtupro ſacratæ virgini illato inſimularunt. quo crimine audito, Auguſti, ac maxima pars populi ab eius ſe communione remouit. Quod vbi Xyſtus animaduertit, Deo, atque innocentia fretus, in baſilicam S. Petri conceſſit, & aſtante populo per Leonem diaconum aduerſarios ad probanda, quæ intulerant, crimina inuitauit. Cui populus eiuſmodi iudicium Auguſto, aut clero mandandum eſſe reſpondit. Itaque, cum Valentinianus ſenatum, Xyſtus clerum, ac monachos aduocaſſent, conuentus in baſilica Heleniana, quæ Seſſorium dicebatur, eſt habitus. cui affuere exconſules Paterius, Maximus, Anatolius, & Baſſus; Patricij Marinianus, Albinus, Sigeuultes, & Honoratus. præterea præfectus vrbis Euthymius; expræfecti Valerius, Claudius, & Fonteius; presbyteri XLVIII, & diaconi quinque. Ibi ſedentibus cum Auguſto omnibus, Epiphanius presbyter manantibus lacrymis aduerſarios monuit, vt accuſationem peragerent, ne tam turpis infamiæ labes in Eccleſia reſideret. cui Maximus exconſul, immo vero quieſcant, inquit. neque enim fas eſt, iudicium de pontifice Romano conſtitui. quibus auditis Xyſtus ſubiecit: Quanquam ego eiuſmodi recuſare iudicium pro poteſtatis amplitudine poſſum, tamen ſubire placet, vt veritas ad liquidum exploretur. Tum Valentinianus ad Baſſum: Explica accuſationem tuam, memor, te, niſi probaueris, pontifici, atque Eccleſiæ pœnas daturum. poſtquam autem ille perorauit, conuerſus ad Xyſtum, Maximi ſententiam collaudauit, ita vt ei defenſionis ſuæ aut ſuſcipiendæ, aut prætermittendæ arbitrium ſe concedere dixerit. Tum Xyſtus, repugnante clero, defenſionem ſuam inſtituit, illud præcipue in dicẽdo denuncians, ne exemplo ſuo ad dicendam cauſſam ſui aliquando ſucceſſores adigerentur. atq; ita ſemet conflata ſuſpicione, atq; infamia liberauit. VI inde Kalend. Septembris, cum Valentinianus, & Xyſtus, ceteriq; iterum Concilium iniiſſent, de Baſſi, & Mariniani cauſſa eſt diſceptatum, atque ambo communi omnium conſenſu digni, qui communione excluderentur, exiſtimati ſunt, ita tamen vt viaticum morituris non negaretur. Valentinianus autem, & Placidia bona eorum Eccleſiæ addixerũt. Poſt tres inde menſes Baſſum mortuum Xyſtus omnibus pietatis officiis vſq; adeo proſequutus eſt, vt corpus etiam eius in paternum ſepulchrum inferri permiſerit. Xyſti inde rogatu Valentinianus Saluatoris, & apoſtolorum imagines aureas ſupra Confeſſionem S. Petri locauit, & faſtigium argenteum in baſilica Conſtantiniana, quod à barbaris fuerat ereptum, reſtituit, & Confeſſionem B. Pauli laminis argenteis incruſtauit, & baſilicam S. Laurentij à Xyſto conditam precioſa ſacrorum vaſorum ſupellectile inſtruxit. Dum autem Valentinianus his in Occidente rebus intentus ſtudet, Theodoſius Conſtantinopoli opus vt hominum rationib. admodum aptum, ſic gloriæ apud poſteros ingentis futurum effecit. Iuriſconſultis namque adhibitis maximam eruditionis, fidei, ac prudentiæ opinionem habentibus, negotium dedit, vt omnes principum à D. Conſtantini vſq; ad ſuum principatum conſtitutiones colligerent, atque, inutilibus prætermiſſis, in vnum corpus redigerent, breuitate, ac claritate in primis forenſi ſtudio conſulentes. eum vero codicem abſolutum hoc anno V Kal. Martij Conſtantinopoli edidit, præcipiens, ne qua poſt Kalendas Ianuarias controuerſia ad forum deferretur, aut delata iudicaretur, niſi ex his libris, qui ſuo nomine inſignirentur. ſimulq́; ne qua in Occidente à Valentiniano Auguſto cõſtitutio lata vim legis obtineret, niſi prius ad ſuam notitiam perueniſſet. Gliſcente inde inter eccleſiam Alexandrinam, atque Antiochenam ſeditione, idem eiuſmodi diſſidium auerſatus Ioanni Antiocheno præcepit, vt Neſtorij damnationi ſubſcriberet, atque in gratiam cum Cyrillo rediret. atq; edictum ad Leontium præfectum vrbis III Nonas Auguſti miſit, vt quemadmodum Arriani lege D. Conſtantini ob ſimilitudinem impietatis Porphyriani à Porphyrio nuncupati fuerant, ſic Neſtoriani Simoniaci vocarentur, vt cuius ſcelus in deſerendo Deo imitati fuiſſent, merito eius nomine afficerentur. & ne libros Neſtorij aduerſus decreta Epheſina conſcriptos haberi, legi, aut deſcribi liceret. Hoc imperio

compul-

compulſus Ioannes Paulum epiſcopum Emiſenum Alexandriam miſit,ac,Catholico libello oblato,Cyrillum ad redeũdum ſecum in gratiam prouocauit.cui quàm mitiſſime Cyrillus reſpondit, &, redintegrata gratia, finem omni, quæ Eccleſiam agitabat, contentioni impoſuit. Ceterum, Neſtorio Mariam Dei genitricem ore cõfitente, ſed re vera adhuc furente,Theodoſius litteras ad Iſidorum præfectum 436 prætorio, & ſequenti anno cum Senatore conſulem miſit, vt Neſtorium propter conceptam in ſe pietatem in exilium Petras expelleret, omniaq́; bona eius eccleſiæ Conſtantinopolitanæ addiceret. atque his litteris edictum aduerſus Neſtorianos ſupraſcriptum adiunxit. Hæc ex Actis. in Annalibus vero ſcriptum eſt, Neſtorium Oaſim relegatum eſſe, atque inde variis iactatum caſibus loca alia tenuiſſe. Eodem anno Theodoricus rex Gothorum in Gallia violato fœdere alterum Romanis bellum, vix priore confecto, commouit. Quod Sidonius in Auito his verſibus edidit:

Squammeus, & rutilis etiam num liuida criſtis
Ora gerens vix arma domum ſordentia caſtris
Retulerat, noua bella iterum, pugnamq́, ſub ipſis
Iam patriæ muris periturus commouet hoſtis.

Itaque, finitimis locis occupatis, in Narbonenſem inuectus, oppidum ipſum Narbonis prouinciæ caput acri obſidione circumdedit. Quod vbi Valentinianus accepir, confeſtim Littorium ducem in locum Aetij cum maximis Hunnorum copiis properare iuſſit in Galliam. cuius aduentus maximam obſeſſis attulit opportunitatem. nam, cum eos rerum neceſſariarum anguſtiis premi propter ſummam inuehendi difficultatem cognoſceret, binos tritici modios ſingulis equitibus datos in vrbem immiſit. quo beneficio inediam leuauit ex aliqua parte, non ſuſtulit. Itaque cum Narbonenſes mox ad extrema, quæ pati obſeſſi ſoleant, incommoda deueniſſent, Auitus Aruernus, qui maxima apud regem,Gotthosq́; auctoritate valebat, ſe interpoſuit, ac facile regi, vt exercitum a Narbone abduceret, perſuaſit. Ita Narbo ſummis obſidionis difficultatibus eſt exemptus. Quod ſcripſit quoq; Sidonius Auitum ſic alloquentem Theodoricum huius Theodorici filium faciens:

periit quodcunque merebar
Cum genitore tuo. Narbonem tabe ſolutum
Ambierat,tu paruus eras, trepidantia cingens
Mœnia,in infames iam,iamq́, coëgerat eſcas.
Iam triſtis propria credebat deſore præda
Si clauſus fortaſſe perit,cum noſtra perhauit
Conſilia,& refugo laxauit mœnia bello.

Aetio autem iterum,& Sigeuulte cõſulibus,Littorius à Gotthorum bello quietus, 437 in Aremoricos, qui iam pridem defecerant, mouit. Qua re cognita, Gotthi, contempta pace, in Aruernos ſe intulerunt, atq; omnia incendiis, ac direptione vaſtarunt. Quæ res Littorium ex Aremoricis victorem cum auxiliis Hunnorum recurrere compulit. Ita Gotthica populatio, obſidióque compreſſa eſt. Vnde idem eodem in loco dixit:

Littorius Scythicos equites tum forte ſubacto
Celſus Aremorico, Geticum rapiebat in agmen
Per terras Aruerne tuas, qui proxima quæq;
Diſcurſu,flammis, ferro, feritate,rapinis
Delebant pacis fallentes nomen inane.

Sidonio vero Proſper aſſentitur. qui,his cõſulibus, aduerſus Gotthos rem Hunnorum auxilio geſtam notauit. In Africa Gentericus ab armis ocioſus Catholicæ fidei veſtigium nullum in regno ſuo relinquere cupiens, epiſcopos non ſolum baſilicis ſuis, ſed etiam vrbibus ipſis expellere niſus eſt. tanta vero eorum conſtantia fuit, vt nemo terrificis eius minis cõceſſerit. Inde Arcadium,Probum, Paſchaſium,& Eutychium viros Hiſpanos ſibi ſapientiæ, ac fidelis obſequij nomine iucundiſſimos, quòd perfidiam Arrianam reſpuerent,primum proſcripſit, deinde in exilium egit, poſtremo exquiſitiſſimis affectos ſuppliciis illuſtri martyrio coronauit. Paulillum

vero puerum Paſchaſij, & Eutychij fratrem, cum ferocibus terrere verbis non potuiſſet, diu fuſtibus cæſum ad infamem ſeruitutem damnauit. ne puer regiam ſe immanitatem ſuperaſſe poſſet gloriari. In Hiſpania Ermenericus rex Sueuorum moriens, Richilam filium ſucceſſorem reliquit. Iam Valentinianus ætatis annũ nonumdecimum erat natus, vt matrimonio videretur eſſe copulandus. Itaq; cum Eudoxiam Theodoſij filiam ſibi dari vxorem poſtulaſſet, facile ceda da parte Illyrici impetrauit. ſiquidem Caſſiodorus ſcripſit: *Placidia nurum ſibi amißione Illyrici comparauit. factaq́; eſt coniunctio regnantis diuiſio dolenda prouinciis.* atq; ea de cauſſa Conſtantinopolim properauit. ſpõſalia magna lætitia Theſſalonicæ ſunt celebrata. Quibus
438 perfectis ſequenti anno Theodoſio XVI, & Fauſto conſulibus in Italiam ſe recepit, ac licet aduerſa tẽpeſtate vexatus Rauennam incolumem ſponſam perduxit. Hãc ille vrbem quoniam pro Imperij ſede habuit, omni inde munimentorum, atq; ornamentorum genere inſigniuit. Nam ædẽ D. Ioanni euangeliſtæ ex voto conſtruxit, & ducta ex Pado foſſa flumen ipſum deriuauit, atq; ad mœnia vrbis deductum partem in vrbem infudit, partem mœnibus circumfudit, ita vt non ſolum commercio ſeruiret ciuium, ſed etiã firmamento murorum. Quod Sidonius his verbis prodidit: *Rauennam venimus, quo loci veterem ciuitatem, nouumq́; portum media via Cæſaris ambigas vtrum connectat, an ſeparet. Inſuper oppidum duplex pars interluit Padi, cetera pars alluit. qui ab alueo principali molium publicarum diſcerptus obiectu, & per eaſdem deriuatis tramitib. exhauſtus ſic diuidua fluenta partitur, vt præbeant mœnibus circumfuſa præſidium, infuſa commercium.* In Gallia Littorius cum Gotthis rem proſpere ſæpe geſſit, vt Proſper notauit, ſed qua in parte, annalium memoria fugit. Gotthi in Hiſpania aduerſus Sueuos progreſſi regem eorum Richilam prœlio ſuperarunt, ac theſaurum eripuerunt. Piratæ, qui ſuperiore anno Vandalos in Africa deſeruerant, ac paſſim infeſta prædis habere maria cœperãt, Siciliam repente adorti vaſtarunt. aduerſus eos præfecti Imperatoris prouecti Conradim principem vnà cum ſotiis eius ceperunt, captumq́; interemerũt. Cõſtantinopolim corpus S. Ioannis Chryſoſtomi poſt diuturnum exilium à Proculo epiſcopo eſt relatum, atq; ibi cum magna veneratione
439 V Kal. Februarias conditum. Theodoſio inde XVII, & Feſto conſulibus, Littorius in ſpem Gotthorum ex Gallia pellendorum erectus exercitum ad vrbem eorum Toloſam adduxit. tantumq́; Theodorico metum expugnationis iniecit, vt pacem ſupplex per epiſcopos poſtularit. Qua præ fiducia virium denegata ſummo illum prœlio prouocauit, ſperans, ſe pulſis eo certamine hoſtibus vrbe nullo negotio potiturum. rapiebatur autem partim æmulatione gloriæ Aetij, (nam cum ſecundas ab illo partes teneret, rerum illum magnitudine vincere contendebat;) partim etiam inſita quadam animi temeritate; quia aruſpicum reſponſis, & dæmonum ſignificationibus, non Dei ope fidebat. Itaque pugna cupide magis, quàm prudenter commiſſa infelicem exitum habuit. ſiquidem, magna parte ſuorum amiſſa, ipſe etiam in poteſtatem hoſtis conceſſit. ac captiuus, & vinctus in eam vrbem ductus eſt, in quam ſe victorẽ, & triumphantẽ initurum ſperauit. hoſtiũ tamen haud incruenta victoria fuit, vt niſi captus dux fuiſſet, dubitandũ fuerit, ab vtra parte ſtatura victoria fuerit. Hanc cladem ducis, ac Romanorum ob ſuperbiam Deum immiſiſſe contendit Saluianus Maſſilienſis per hoc tempus epiſcopus. cuius verba libet adſcribere: *Cum Gotthi metuerent, nos præſumpſimus. nos in viribus ſpem ponere, illi in Deo. cum pax ab illis poſtularetur, à nobis negaretur, illi epiſcopos mitterent, nos repelleremus. illi etiam in alienis ſacerdotibus Deum honorarent, nos etiam in noſtris contemneremus. ita illis data eſt in ſummo timore palma, nobis in ſumma elatione confuſio. illis exaltatio data eſt pro humilitate, nobis pro elatione deiectio. namque agnouit hoc ille dux noſtræ partis, qui eandem vrbem hoſtium, quam eodem die victorem ſe intraturum eſſe præſumpſit, captiuus intrauit. qui prædatoris habuit fiduciam præda factus eſt, triumphum præſumens triumphus fuit. circumdatus, arreptus, alligatus, retorta brachia tergo geſsit. manus, quas bellicoſas putabat, vinctas inſpexit, puerorum ac mulierum ſpectaculum fuit, illudentes ſibi barbaros vidit, irriſorium ſexus promiſcui ſuſtinuit. & qui maximum habuerat ſupercilium fortis viri, mortem ſubiit ignaui. ipſe rex hoſtium iacuit ad diem pugnæ ſtratus cilicio preces fudit. ante bellum in oratione iacuit. ad bellum de oratione ſurrexit. priuſquam pugnam manu*

capeſſe-

capeſſeret, ſupplicatione pugnauit, & in Deo fidens proceſſit ad pugnam, quia iam meruerat in oratione victoriam. Hac re geſta Theodoricus elatus, proximam inde ſubigere prouinciam, & ad Rhodanum regni fines producere deſtinauit. Quo metu ſubacti Romani Hunnos oppidorum præſidio impoſuerunt. Quod Sidonius his verbis edocuit:

capto terrarum damna patebant
Littorio. in Rhodanum proprios producere fines
Theuderidæ fixum. nec erat pugnare neceſſe,
Sed migrare. Getis rapidam trux aſperat iram
Victor, quod ſentit Scythicum pro mœnibus hoſtem.
Imputat, (& nihil eſt grauius, ſi forſitan vnquam
Vincere contingat.) trepido.

His rebus, vt fœdæ, ac perditæ erant, in Italiam nunciatis, Valentinianus Aëtium in Galliam iter accelerare præcepit. Eum vero vbi Gotthi aceeſſiſſe ſenſerunt, de pace inſtauranda agere inſtituerunt. Proſper eam ſuppliciter petitam ſcribit. Auitus, qui ſuperiorem tranſegerat, hanc quoque confecit, litteris ad regem, cui iunctus erat amicitia, miſſis. quod item Sidonius his verbis ſignificauit:

poſtquam vndiq; nullum
Præſidium, ducibusq; tuis nil Roma relictum eſt,
Fœdus Auite nouas. ſæuum tua pagina regem
Lecta domat.

Auitum autem ipſum tum præfectum prætorio Galliarum fuiſſe innuit, cum addit, eum intemetata iura rexiſſe. Hunc exitum Theodorici bella in Gallia habuerunt. In locum inde Littorij Albinus præfectus prætorio miſſus aduenit. verum pro amplitudine dignitatis ſtatim pernicioſa reip. contentione certare cum Aëtio cœpit, cum vterque rem Gallicam tractare pro arbitrio vellet. quorum diſcordia ne remp. in diſcrimen adduceret, Xyſtus pontifex Leonem diaconum, eum, qui poſt pontificatum accepit, virum ſummæ virtutis, atque auctoritatis, miſit, vt eos inter ſe reconciliaret. Eodem anno in Africa nouum bellum exarſit. Genſericus enim occupatis oppidis non contentus animum ad Carthaginem prouinciæ caput adiecit, ac, neceſſariis rebus præparatis, occupatum aliis curis Imperatorem cernens, & Carthaginem infirmis, vt in pace, teneri præſidiis videns, ipſam ſtatim ſibi oppugnandam ſuſcepit. Hæc vrbs, vt inquit Saluianus, Romanis artibus ſemper æmula, armis quondam, & fortitudine, pòſt ſplendore, & dignitate vrbi Romæ maxime aduerſaria, & in Africa quaſi Roma, vniuerſam penitus, qua totus mundus regebatur, in ſe complexa erat diſciplinam. illic enim omnia publicorum officiorum inſtrumenta, illic artium liberalium ſcholæ, illic philoſophorum officinæ. cuncta denique vel linguarum gymnaſia, vel morum. illic copiæ militares, & regentes militiam potentes. illic honor proconſularis, illic quotidianus iudex, & rector, nomine quidem proconſul, ſed opibus conſul. illic omnes rerum diſpenſatores, & differentes inter ſe tam gradu, quàm vocabuli dignitate omnium platearum, & compitorum procuratores, cuncta ferme & loca vrbis, & membra populi gubernantes. Hanc igitur omnibus viribus Genſericus tentauit, ratus, ſe, vrbe ea, quæ princeps prouinciæ eſſet, in ditionem adducta, facile inde tota Africa potiturum. Cum autem mœnia aſſiduè à barbaris quaterentur, tamen, vt idem inquit, eccleſia Carthaginis inſaniebat in Circis, luxuriabat in theatris. alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur. pars plebis erat foris captiua hominum, pars intus captiua vitiorum. Satis conſtat, vrbem Genſericum cepiſſe. Qua vero ratione capta ſit, quæ ad nos peruenerunt, hiſtoriæ non loquuntur. quod in vrbe tantæ amplitudinis, & quæ amiſſa ſecum totius Africæ amiſſionem adduxit, eſt deplorandum. Quod ſcribit Proſper, Genſericus XIII Kal. Nouembris vrbem dolo pacis iniuit. vt Vandalus eadem arte cepiſſe Carthaginem videatur, qua Gotthus paucis antè annis Romam in ditionem adduxit. Ceterum vrbe opulentiſſima, maximaq; potitus, primum antiquam illam ingenuam, ac nobilem libertatem ad ſeruitutem redegit, captiuis pleriſque ſenatorum effectis. deinde edictum propoſuit, vt omnes quidquid auri,

argenti, gemmarum, veſtiumq́; precioſarum haberent, exprومerent. quo pacto paternas, auitasq́; omnium opes exhauſit. Templa porro ſacris vaſis exinanita, & ſacerdotum adminiſtratione priuata ſuis non ad diuinum, ſed ad humanum cultum indulſit. exactoq́; Catholico epiſcopo eccleſiam Arriano attribuit, cum in vniuerſum populum ſæuus, tum maxime nobilitati, & religioni infenſus. vt diiudicari non poſſet, hominibus ne, an Deo bellum acerbius intuliſſet. in prouinciis porro ſuis epiſcopos, ac ſenatores exilio, aut ſeruitute affecit. maximam clericorum turbam cum in naues veteres, ac fatiſcentes impoſuiſſet, certo periculo tempeſtatis obiecit. qui tamen Dei ope incolumes in Campaniam peruenerunt. Hęc fere Proſper, & Victor. In Gallia vero cum Ebredunenſem epiſcopum duo tantum epiſcopi ſine metropolitani auctoritate, legibus repugnantibus, conſecraſſent, res animaduerſione digna eſt viſa, ac, conuentu Regij in Narbonenſi prouincia acto, aliquot ſuper ea re canones conſtituti ſunt. idque Regienſe Concilium appellatum.

440 Sequitur inde annus poſt Chriſtum natum quadringenteſimus quadrageſimus, Valentiniano v, Anatolioque conſulibus. Eo anno xv Kal. Aprilis Xyſtus Romæ epiſcopus naturæ conceſſit. vacauit ſedes dies amplius quadraginta. Nam clerus, populusq́; Leonem diaconum ex Gallia, vnde legatione miſſa reuocatus fuerat, ſibi ſtatuit expectandum. eumq́;, vt qui prudentia, & eruditione omnibus antecederet, vbi, reconciliata inter Aëtium, atque Albinum gratia, rediit, magno conſenſu pontificem declarauit. Cuius pontificatus omnibus ſanctitatis, ac ſapientiæ florens exemplis in maximis, quæ conſequutæ ſunt, eccleſiæ, ac reip. calamitatibus eximiæ vtilis fuit. In Hiſpania rex Sueuorum Richila finibus ſuis egreſſus, inuaſit Bæticam, & ex Tarraconenſi Gotthis ademit Carthaginem. Genſericus autem in Africa, Carthagine capta, ſuperbus longius inde profundam habendi cupiditatem prouexit. atq; in Siciliam cum claſſe tranſgreſſus, omnia, in quæ incidit, vaſtare more Vandalico inſtitit. Qua re percepta, Valentinianus Sebaſtianum ex Hiſpania in Africam iuſſit traiicere, vt ſi nihil aliud, ſaltem Genſericum ex Sicilia ad Africæ defenſionem retraheret. neq; irritum eius conſilium fuit. Genſericus tamẽ in Africam regreſſus, cum Sebaſtianum amici magis, quàm hoſtis, partes agentem videret, ipſum per fraudem occidit. Etenim, præſentibus multis, vt inquit Victor, epiſcopis, ac familiaribus ſuis, Sebaſtiane, inquit, ſcio te mihi fidelem eſſe, ſed, vt perpetua hæc inter nos ſit amicitia, vt eadem mecum religione te obliges, oro. Cui Sebaſtianus reſpondit, Fac vt panis afferatur. eo vero prolato, Quemadmodum panis hic, inquit, vt ad tantum honorem aſcenderet, aquæ, & ignis beneficio conſequutus eſt, ſic ego aqua ſancti baptiſmatis, & igne Spiritus ſancti ad decus hominis Chriſtiani perueni. Quòd ſi effeceris, vt panis hic contritus, iterumque mollitus, atq; recoctus melior euadat, tum ipſe faciam, quod hortaris. Quo Genſericus reſponſo confuſus, vocem nullam emiſit, ac poſtea, excogitato alius generis argumento, hominem rei militaris peritiſſimum ſuſtulit. His rebus cognitis, Theodoſius haud ſibi diutius cunctandum eſſe ſtatuit, quin arma aduerſus Vandalos caperet, ſiue vt Valentiniano genero laboranti ſuccurreret, ſiue vt ſerpens incendium longe à finibus ſuis auerteret. Itaque, expedito belli conſilio, claſſem nauium ſexaginta inſtruxit, ac rei ſumma tribus ducibus Areobindæ, Germano, & Anaxillæ commiſſa eos omni ope Africam inuadere, ac Genſericum petere imperauit.

441 Hi, Cyro conſule, poſtero anno in Siciliam prouecti maiorem ibi temporis partem ad rem gerendam idonei conſumpſerunt. in Africam inde delati plus terroris, quàm cladis, hoſtibus intulerunt. ita conatu irrito Sicilia repetita. Genſericus tamen arma Theodoſij veritus, legatos ad eum de fœdere miſit.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XIII.

HVNNICA iam hinc bella ſcribere ordiemur. quæ pòſt per quattuordecim annos ſæuiſſima Orientem, Occidentemq́; formidine concuſſerunt, atque vtriuſque Imperij prouincias omni direptione, ſtrage, atque incendio deformarunt. Quæ Hunnorum natio extiterit, & quibus moribus, ac ſtudiis prædita ex Aſia in Europam primum tranſierit, atque imperium habere in Scythia cœperit, ſuprà commemorauimus. Ab his pulſi veteribus ſuis ſedibus Viſgotthi, Alani, & Vandali, Iſtro, Rhenoq́; traiecto, primum Orientem, deinde Occidentem, vt oſtendimus, inuaſerunt. ab his reliqui ferme, qui in Scythia erant, barbari bello fracti, vt ſedes ſuas, quarum tenebantur ſtudio, conſeruarent, libenter eorum ſe imperio ſubiecerunt. Itaque bellis, victoriisq́; continuatis Hunni iam illud fuerant aſſequuti, vt totam prope Scythiam ſiue in ditione, ſiue in fide, ſiue in auctoritate haberent. Quo facto, nihil aliud reſtabat, niſi vt arma cis Iſtrum, Rhenumq́;, ſuperiorum barbarorum exemplo, producerent, ac Romanis vnà & virtutem oſtenderent, & periculum intentarent.

CETERVM opportune ad res nouandas regnum nuper ab Optaro ad fratres duos Mundzucci filios Attilam, Bledamq́; deuenerat, homines non tam manu egtegios, quàm naturæ immanitate acerbo quodam odio aduerſus humanum genus imbutos. Hi vero trās Iſtrum in Scythia, diuiſis inter ſe locis, ac populis, confidentes, cognito, vtrumq; Imperatorem bello Vandalico periculoſiſſimo impeditum, oblata occaſione ſibi vtendum exiſtimarunt; ac, belli conſiliis, facultatibusq́; communicatis, tranſmiſſo Iſtro, immenſas Hunnorum, reliquorumq́; ex ipſa barbaria populorum copias in fines, ac prouincias Imperij tranſduxerunt, ac caſtella in limitibus Iſtri ad tutelam Imperij poſita deleuerunt. qua de re ſic Procopius: *Romani quondam Imperatores, vt barbaris vltra Iſtrum habitantibus tranſitum intercluderent, vniuerſas fluminis ripas propugnaculis obuallarunt, nõ ea ratione extructis, vt ab irruentibus expugnari, ſi quis adortus eſſet, non poſſent, ſed ne ripa fluminis incuſtodita manerent, quod tum ſatis erat ad deterrendos barbaros, ne in Romanos fines incurrerent. poſteriore vero ætate Attila cum ingenti inuectus exercitu, nullo ferme labore omnia ſuſtulit.* Caſtellorum inde diſturbatione aditu patefacto, Attila in Mœſiam, Bleda in Thraciam productis copiis penetrarũt. ac paſſim populari, ac vaſtare agros, atq; oppida inſtiterunt. ex quibus Marcellinus Naiſſum, & Singidunum ex prima Mœſia nominauit. Hoc tumultu accepto, Theodoſius ſine mora obuiam eundum tantæ barbariæ ratus, aduerſus eos Arnegiſlum, & Ioannem, vtrumq; magiſtrum militum, cum delecto copiarum robore deſtinauit. Ceterum Arnegiſlus cõtra Attilam in Mœſiam profectus, apud Marcianopolim acri prœlio decertauit. Ioannes vero, cum pari virtute Bledæ impetum in Thracia excepiſſet, tandem æmuli Arnegiſli fraude peremptus, defenſionem inchoatam reliquit. Ea cauſſa factum, vt Theodoſius, ne duplici bello, & quidem vtroq; grauiſſimo, premeretur, pacẽ Genſerico petenti haud grauate conceſſerit. Itaq; poſtero anno, Dioſcoro, Eudoxioq; conſulibus, exercitum, qui ad- 442
uerſus Vandalos erat in Sicilia, reuocauit, eumq́;, Aſpare, & Areobinda ducibus, aduerſus Hunnos ire præcepit. Atq; Hunni quidem ſæuire in prouinciis Romanis pergentes, omnia oppida Thraciæ præter Hadrianopolim, Heracleamq; vaſtarũt, & in Macedoniam, Græciamq; tranſgreſſi vtramq; prouinciam plus quàm barbara immanitate dilacerarunt: vt nihil aliud, quàm rabiei Gotthicæ, atq; Vandalicæ famam feritatis ſuæ magnitudine velle obruere viderentur. veluti qui non ſolum à

Chriſtiano, ſed etiam ab omni diuino cultu alienos animos patriis inſtitutis habe-
rent. Itaq; vt Procopius auctor eſt, à ſinu Ionico vſq; ad Conſtantinopolim omnia
ſuburbana diripuerunt, ac duas munitiſſimas in Illyrico arces, vrbemque Caſſan-
dream, quam antiquitus Potidæam vocabant, exciderunt. Romani vero duces ad-
uerſus eos profecti, variis prœliis editis hoſtem multitudine abundantem irritarũt
magis, quàm repreſſerunt. Interim Genſericus fœdere cum Theodoſio icto læta-
tus, ſeſe ad Valentinianum conuertit, ac pacem ab illo quoque petiit. ea vero haud
ægre à Valentiniano his conditionibus data eſt, vt poſthac ipſe certis ſe Africæ li-
mitibus contineret, tributum Valentiniano per triennium ſolueret, & Honoricum
filium ad ſeruandam, quam bis fregiſſet, fidem obſidem daret. idem ſibi Byzace-
nam, Abaritanam, Gætuliam, & partem Numidiæ retineret, Zeugitanam, vel pro-
conſularem exercitus, reliquas Valentinianus haberet. Tranquillato inde regno,
Genſericus, cum optimates quoſdam ſuos aduerſus ſe cõiuraſſe compoſitis inſidiis
comperiſſet, nõ eos ſolum multis ſuppliciis excruciatos necauit, ſed ceteros etiam,
quos eiuſmodi facinoris ſuſpicio leuis afflaſſet, tã multos afflixit, vt plus propriarum
443 virium in otio perderet, quàm, ſi prœlio decertaſſet. Bellum inde Hunnicum hor-
rens Theodoſius, Maximo iterũ, Paternoq; cõſulibus, oratores de pace ad Attilam
miſit, ac ſex millia pondo auri in præſens pro receſſu, mille autem minas, ſi ſuis fini-
bus in poſterum foret cõtentus, ſe quotannis præbiturum ſpopondit. Quibus con-
ditionibus acceptis Hunni pacati, ſeſe vltra Iſtrum cum ſociis rettulerũt. verum, vt
inquit Procopius, multa gaza parta, ac centum viginti millib. hominum captis, ita
vt ſatis conſtet, nullam vnquam nationem maioribus Illyricum maleficiis affeciſſe.
Huic vero malo inſuper acceſſit tanta niuis altitudo, vt triſtis cuiuſdã prodigij opi-
nionem attulerit. nam vix ſex menſium ſpacio liquefacta ingentem hominũ, pecu-
dumq; multitudinẽ ipſa frigoris, atq; rigoris aſperitate necauit. Romæ Leo põtifex,
cum omnes curas ad purgandas hæreticorum labes, & ſanandã eccleſiam contuliſ-
ſet, eò vſq; indagando peruenit, vt Manichæos, qui latebãt, in vrbe deprehenderit.
itaq; ex tenebris erutos, atq; in cõſpectum eccleſiæ datos omnes opinionũ ſuarum
nequitias prodere, &, libris incenſis damnare, coegit. quin etiam ex eorum confeſ-
ſionibus, quos doctores, epiſcopos, presbyteros, quibusq; in locis haberẽt, expreſ-
ſit. cuius exemplum multi in Oriente epiſcopi imitati eandẽ ſibi piæ laudem indu-
ſtriæ pepererunt. In Italia terræmotu laboratũ eſt ita, vt impetu eius Romæ pluri-
444 ma ædificia procubuerint. Proximus annus, Theodoſio XVIII, & Albino conſuli-
bus, pace vtroq; Imperio late parta fuit inſignis. Attila vero à bello externo otioſus
ferocitatẽ, quam exercere in alienos didicerat, in conſanguineum ſuum cõuertit.
ſiquidem Bledam fratrem, vt ſolus imperio potiretur, vita per inſidias exuit. (ſicut
Proſper, & Caſſiodorus notauit.) (nam Marcellinus inſequente anno factum hoc
prodidit.) fratre vero extincto ad ſe ſummã rei Hunnicæ tranſtulit, ac populos, qui
ei parebant, imperio obedire ſuo coegit. Itaq; vt opes, ac potẽtiam auxit, ſic aduer-
ſus homines ſuperbiam, immanitatem, ac diram quandam acerbitatem odij incita-
uit. Nam ſe natũ ad concuſſionem gentium prædicabat, & formidabilem populis
omnibus præferebat, ſuperbe admodũ incedens, atq; huc, & illuc oculos circunfe-
rens. quam morũ truculentiam ſpecies ipſa corporis quoq; augebat. ſtatura breuis,
latũ pectus, grande caput, parui oculi, rara barba, naſus ſimus, color ita teter, vt ori-
ginis eius ſigna haud dubia proderet. natura confidens, ſed poſt gladium Martis in-
uentum, qui apud Scythicos reges magno ſemper in honore fuiſſet, multo magis.
nam cum paſtor quidã, vt inquit Priſcus, buculam conſpiceret claudicantẽ, vt cauſ-
ſam vulneris inueniret, ſolicitus cruoris veſtigiis inſtitit, tandemq; ad gladiũ, quem
depaſcẽs bucula incaute calcauerat, venit, effoſſumq; protinus ad Attilã venit. Quo
ille agnito, vt erat alto animo præditus, arbitratus eſt, ſe totius orbis terrarum domi-
num cõſtitutum, ac per Martis gladium põteſtatẽ omnium ſibi permiſſam eſſe bel-
445 lorum. Valentiniano inde VI, & Nonio cõſulatum gerentibus, cum eadẽ, qua antè,
pace florerẽt omnia, Valentinianus lætus Romam ad vicennalia ſua peragẽda con-
ceſſit. quam occaſionẽ nactus Leo pontifex, quòd audiuiſſet, Hilariũ Arelatenſem
archiepiſcopũ iniuſſu ſuo in Gallia epiſcopos ordinare, m rẽ offenſus ipſum vt de ea

re ad

re ad Aëtium ſcriberet,impulit. Earum litterarũ adhuc extat exemplum: *Aetio,viro*
illuſtri,magiſtro vtriuſq; militiæ Valentinian. Aug Hilarius Arelatẽſis epiſcopus.ſicut venera-
bilis viri Leonis Romani Papæ fideli narratione cõperimus,contumaci auſu inlicita quædã præ-
ſumẽda tentauit.nam eccleſia Ro.vrbis inconſulto põtifice indebitas ſibi ordinationes epiſcopo-
rum ſola temeritate vſurpans inuaſit. Huic,neq; alij in poſterũ tale aliquid liceat,apoſtolica,&
noſtra auctoritate prouiſum eſt. VIII *Idus Iunias Romæ,Valentiniano Auguſto ſextũ conſule.*
Aëtius inde tertium, & Symmachus primum iniere cõſulatum. Ab hoc anno ſum- 446
mam reip. atq; Eccleſiæ pacem, atq; tranquillitatem grauis bellorum hæreſeumq;
tẽpeſtas excepit. quæ totum Theodoſij, Marciani, in primisq; ſubſequens Valenti-
niani Imperium miſere,atq; aſſidue adeo conflictauit,vt,excepto Genſerici, qui in
fœdere tertio mãſit, ab Africa bello,nulla mali ſpecies ad Romanas contundendas
opes abfuerit. In primis terror hominum Attila quieſcere neſciens,atq; vna gloriæ,
prædæq;, appetens violato fœdere nouum Theodoſio bellũ indixit,cauſſa præten-
ta,quòd ille annua tributa ex pacto nõ perſoluiſſet. ſimul etiam Valentiniano,cuius
cauſſa ſecerni à Theodoſiana non poterat, grauiſſime comminatus eſt, cum nihil
in ore niſi ſeruitutem,cædem,direptionem, atq; inflammationem haberet. Itaq;
Aëtius,cum ad conſulatum ineundum Romam,vbi Valentinianus quoq; erat, ve-
niſſet,omni cura in id incubuit, vt quæcunq; poſſet, ad Hunnicum frangendũ im-
petũ neceſſaria compararet. Per eoſdẽ dies Picti,Scotiq; certiores facti, Romanos
aliis bellis implicitos,Britannis ſubuenire nõ poſſe, atq; Aëtium Romã reuocatum
ex Gallia diſceſſiſſe,erecti animo ad inuadendam inſulam redierunt, extremamq;
eius partẽ ad Murum vſq; ceperunt.ibiq; præſidiũ in arce edita poſitũ expugnarũt.
Britanni tam repẽtina, ac valida irruptione perculſi,cum,muro, ciuitatibusq; reli-
ctis,in fugam ſe cõiecisſent, paſſim ab inſequẽtibus hoſtibus ſtrati ſunt,donec fame
vtrumq; exercitum inuadẽte,cum omnia alimenta, præterquã ex venatione, ſub-
tracta eſſent,res in mutui latrocinij formam conceſſit. Quos vero belli clades reli-
quos fecit,ij epiſtolam ad Aëtiũ miſerunt, in qua calamitates ſuas ſic expoſuerunt:
Aetio tertium conſuli gemitus Britannorum. Repellunt nos barbari ad mare, repellit mare ad
barbaros.inter hæc oriuntur duo genera funerum,vt aut iugulemur,aut mergamur. Quam-
obrem oramus vos,ne nos tam perditis rebus deſeratis, cum à vobis repulſis nulli ſint, ad quos
confugiamus. Neq; tamen his litteris aliquid auxilij impetrarunt. quòd Aëtius,vt in-
quit Beda,bello Hunnico grauiſſimo erat occupatus. nam quanuis anno ante hunc
proximo Bleda Attilæ fratris ſui interemptus eſſet inſidiis, Attila tamen ipſe adeo
intolerabilis remanſit hoſtis,vt totam,(ſic enim ille pergit,)pene Europam, exciſis
ciuitatibus,atq; caſtellis,arroderet. Interim Britanni fame vrgente coacti,alij ſeſe
hoſtibus dediderunt,alij poſtquã humanum ſubſidium deplorarũt, Deo confiſi ex
montibus,& ſaltibus,quo ſe cõdiderant,erumpentes,atq; in hoſtes inuadentes ma-
gnas eorum ſtrages dederunt. Ita,Scotis in Hyberniam reuerſis,Picti in aquilonari
inſulæ parte vltra Murum domicilia poſuerũt, ac ſubinde prædas de Britannis age-
re perrexerunt. Sub eoſdem dies apud Epheſum res ingẽtis apud omnem poſteri-
tatem ſtuporis euenit, quæ reſurrectionem corporum, quam multi reuocabant in
controuerſiam,cõfirmauit. Ante ducentos ferme annos,Imperatore Decio Chri-
ſtianos religionis gratia diuexante,ſeptem pueri Epheſi ex iiſdem parentibus nati,
cum palam Chriſtum profiterẽtur, timore perſequutionis exanimati vrbe ſeceſſe-
rant,ac ſeſe in ſpeluncam proximi montis abdiderant. cuius aditum induſtrij per-
ſequntores extrinſecus ita obſepſerunt, vt euadendi etiam enixe molietibus facul-
tatem eriperent. Pueri vt ſe clauſos,vallatosq; ſenſerunt,in mœrorem conuerſi re-
pente ſomno acriore oppreſſi ſunt,atq; ita vſq; ad hunc annũ ſopiti manſerũt. tum
vero molibus ſpeluncæ forte remotis experrecti, perinde quaſi vnam tantum no-
ctem dormiſſent,vnũ ipſorum in vrbẽ victus comparandi cauſſa miſerunt. cum au-
tem ille nummos Decij Imperatoris iampridem inuſitatos proferret, theſaurũ in-
ueniſſe exiſtimatus ad magiſtratum deducitur,ac ſummis, vt aurum proderet,tor-
mẽtis afficitur. Tandẽ,cum Deciũ Imperatorẽ auxilij gratia inuocaſſet,error agni-
tus eſt,hiſtoriãq; à principio repetere iuſſus,& illos,quid actũ eſſet,edocuit,& ab iis
qui ſtatus eſſet rerũ præſentiũ, didicit. Quare cognita, Theodoſius pietatis ſtudio

inflammatus, Epheſum properauit, ac fratres alloquutus omni officio caritatis ex-
coluit. poſt ſeptem vero dies, cum eoſdem vero mortis ſopore merſos vidiſſet, in
eodem ſepeliri antro iuſſit, ac, ſummo eis honore adhibito, Conſtantinopolim ſe
recepit. Ex ea re intellectum eſt, qui pueros illos poſt ducentos annos ſaluis cor-
poribus excitaſſet, eundem pro magnitudine potentiæ ſuæ cunctos etiam homi-
447 nes ſuſcitare in die nouiſſimo poſſe. Eodem anno Conſtantinopolin ſæua fames,
ac fœdior peſtilentia fatigauit. Subſequente hyeme, quo Calypius, & Ardabures
conſulatum inierunt, Attila Iſtrum opportune conglaciatum nactus, exercitum
ſuum in citeriorem Daciam populatum immiſit. Aduerſus quem Anthemius, &
Arnegislus magiſtri militum cum firmo copiarum delectu à Theodoſio miſſi o-
mnem imminentem impreſſionis procellam fortiter exceperunt. Præcipuè An-
themius vagum hoſtem non longe à Sardica adeptus in vnum locum compulſum,
ac vallo circunſeptum variis prœliis fatigauit: ac militem, licet rebus neceſſariis in-
digentem, mirifice in officio, fideque continuit. commiſſa inde ſummi certaminis
pugna, vt cornua aciei defectione collegæ nudata vidit, haudquaquam animum
demiſit, ſed acrius, ac vehementius inſtans, fugientes illius milites in prœlium re-
uocauit, atque hoſtes in fugam coniectos, ac mox certamen inſtaurantes deuicit.
ac, pace illis promiſſa, ſi collegam deſertorem interemiſſent, facile, quod expetiit,
impetrauit. Vnde Sidonius ad Anthemium ſcribens, ſic dixit, de Hunnis loquens:

Gens iſta repente
Venerat, & ſectas inciderat orbita lymphas.
Hanc tu directus per Dacica rura vagantem
Contrahis, aggrederis, ſuperas, includis, & vt te
Metato ſpacio caſtrorum Sardica vidit,
Obſidione premis. quæ te ſic tempore multo
In vallo poſitum ſtupuit, quod miles in agros
Nec licitis, nec furtiuis excurſibus ibat.
Cui deeſſet cum ſæpe Ceres, ſemperq́; Lyæus,
Diſciplina tamen non defuit. inde propinquo
Hoſte magis timuere ducem. ſic denique factum eſt,
Vt ſocius tum ſorte tuus, mox proditor, illis
Fruſtra terga daret, flexo pede cornua nudans,
Tu ſtabas acie ſolus, te ſparſa fugaci
Expetiit ductore manus, te marte pedeſtri
Sudantem repetebat eques tua ſigna ſequutus.
Dux fugit, inſequeris, renouat certamina, vincis,
Clauditur, expugnas, elabitur, obruis, atque
Sarmatica paci precium ſua funera ponis.
Partitur. iuſſum ſubiit iam transfuga letum.
Atque peregrino cecidit tua victima ferro.

Marcellinus Aragislum magiſtrum militum in Ripenſi Dacia iuxta Vtum amnem ab Attila rege viriliter pugnantem plurimis hoſtium interemptis occiſum eſſe, Attilam populabundum vſque ad Thermopolim perueniſſe, ſcribit. Ex quo apparet, cum Anthemij acta ſuppreſſerit, ipſum omnino in hac hiſtoria vacillare. His actis Theodoſius tantum bellum auerſatus legatos ad Attilam de pace in Scythiam miſit. In hanc legationem ſe miſſum eſſe Priſcus hiſtoricus, vt exponit Iornandes, narrauit: *Ingentia, [illegible] flumina, id eſt, Tiſiam, Driccamq́; tranſeuntes venimus in eum locum, vbi dudum Vidicula Gotthorum fortiſſimus dolo Sarmatarum occubuit. indeq́; non longe ad vicum, in quo rex Attila morabatur, acceſſimus, vicum inquam inſtar ciuitatis ampliſſimæ. in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata repperimus. quarum compago ita ſolidum mentiebatur, vt vix ab intento poſſet iunctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore diſtenta, porticusq́; in omni decore diſpoſitas. area vero curtis ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipſam regiam aulam oſtenderet. Hæ ſedes Attilæ regis barbariam totam tenentis, hæc captis vrbibus habitacula præponebat.* Ceterum pacem impetratam ex intermiſſo per ſequentes annos bello colligitur. Hac re cognita Valentinia-

lentinianus,ne ſolus relinqueretur iniuriæ,libidiniq; Attilanæ obnoxius, & ipſe oratores ad pacẽ petendam miſit, Caſſiodorũ Caſſiodori Senatoris auum, & Carpilionem Aëtij Patricij filium. de qua legatione ſic ſcriptũ eſt in epiſtola Theodorici regis apud Senatorẽ: *Caſſiodorus Aetio Patricio in defendenda rep. fuit ſocius. cuius auctoritatẽ Valentinianus Imperator in omni capiendo conſilio ſequebatur. legatus autẽ ad Attilam vna cum Aetij filio Carpilione miſſus vidit eum intrepidus, quem timebat, Imperiũ, ac facies illas terribiles, ac minaces fretus veritate deſpexit. nec dubitauit altercationibus aduerſari, qui furore neſcio quo raptus mundi dominatũ videbatur expetere. inuenit regem ſuperbũ, ſed reliquit placatum. & calumnioſas eius allegationes tanta veritate refellit, vt is gratiã quæreret, cui pacem cum regno ditiſſimo non habere, vtile eſſet. erexit constantia ſua partes timentes, nec imbelles ſunt crediti, qui legatis talibus erant armati. pacem retulit deſperatam. cuius legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum eſt grataanter excepta, quantũ & videbatur optata.* Leo pontifex pridie Kal. Iulij ad litteras Ianuarij Aquileiẽſis epiſcopi reſcripſit, vt omnes clerici, qui hæreticorum communionem iniſſent, atq; ad Eccleſiam rediiſſent, modo ne iterata maculati tinctione fuiſſent, eum gradum, in quo erant, obtinerent, neq; ad altiorem prouehi poſſent. In Hiſpania Richila rex Sueuorum obiit, Riciario filio ſucceſſore relicto. Eodem anno Eccleſiam vix dum à Neſtoriana hæreſi reſpirantẽ nouus alius perfidiæ veternus inuaſit. qui in multos pòſt annos magnos tumultus, ac graues in populis ſeditiones exciuit. Hæc autem Eutychiana hæreſis appellata eſt. quę vt orta, atq; extincta ſit, actionibus ſuo quibuſq; anno reddendis, deinceps, vt inſtituimus, exponemus. Cõſtantinopoli Eutyches archimandrita, vir eruditionis, atq; auctoritatis inter monachos ſingularis, palam dicere, atq; oratione tueri non dubitauit, corpus Christi diuerſæ à noſtro eſſe ſubſtantiæ, & Chriſtum totũ vnius eſſe naturæ. ex quo aperte vt Arrius Chriſti diuinitati, ſic hic, alter Apollinaris, detrahebat humanitati. ceteris vero omnibus opinionem eius vt non ſolum falſam, ſed etiam ridiculam aſpernantibus, vnus extitit Dioſcorus Alexandrinus epiſcopus, qui auide illam arripuit, &, ſi quis oppugnare vellet, defendit. Kal. Octobris Theodoſius Auguſtus nouarum volumẽ Conſtitutionum ad Valentinianum Romam miſit, quas ad ſuum Codicẽ adiici, & Nouellas appellari voluit. eas Valentinianus, Poſtumiano, & Zenone conſulibus, Rauennam Roma reuerſus Nonis Maij Albino præfecto prætorio, Patricioq; obſeruãdas mandauit. In Gallia, 448
cum Armoricanos adhuc defectionis in pertinacia permanentes Aëtius aliis curis implicitus Eocharico Alemanorũ regi ſubigendos tradidiſſet, is, validiſſimo comparato exercitu, caſtra in eos promouit. Armoricani, vbi tantam in ſe ruentem molem viderunt, in timorem de ſua ſalute adducti, ad Germanum Antiſiodorenſem epiſcopum confugerunt, eumq;, vt incolumitatem ſibi procuraret, orarunt. Paruit eorum voluntati Germanus, ac regem, progreſſus obuiam, cum exercitu cõſiſtere, manu freno equi iniecta, coëgit. eumq;, vt pacẽ populis daret, admonuit. Ille rem ad Aetium, Aetius ad Valentinianũ reiecit. Quare Germanus ad Valentinianum Rauennam iter ingreſſus eſt. in itinere autem multa ſigna & in Gallia, & in Italia edidit. præcipue autem Mediolani, cum vrbem, templumq; incognitus introiiſſet, atq; in populi turba lateret, mirandum in modum in ipſa Sanctorũ ſolemnitate eſt agnitus. Rauennam inde progreſſus, ſummo ſtudio à Petro epiſcopo, & tota ciuitate excipitur. Cum Placidia vas argenteum cibis refertum ad eum miſiſſet, ille, cibis miniſtris ſuis diſtributis, argentum ſibi in neceſſitates pauperum conferendum retinuit, & patinam cum hordeaceo pane remiſit. Quem Placidia libens accepit, atq; ad ſalutaria ægritudinum remedia conſeruauit. Dum autem ille Rauennæ manſit, multos ęgros ad priſtinam valetudinẽ reuocauit. inſignia vero illa, quòd Acholium eunuchum, præpoſitum ſacri cubiculi, maligni vexatione ſpiritus liberauit, & Voluſiani filium, qui Sigeuultis Patricij cancellis præerat, ad depellendam febrim accitus, cum mortuum inueniſſet, vitæ reſtituit. pacem etiam Armoricanis impetrauiſſet, niſi noua eorum rebellio iuſtam, quo minus daretur, principis iracundiã excitaſſet. Lapſus inde in morbum à Placidia ſe viſitante popoſcit, vt corpus ſuũ, poſtquam anima exceſſiſſet, in patriam deferẽdum curaret, ac ſeptimo poſt die pridio Kal. Auguſti expirauit. Eo mortuo ſupellex eius ita diuiſa eſt. Placidia capſulã cum

ſanctis reliquiis ſibi aſciuit, Petrus vrbis archiepiſcopus cucullum cum interiore cilicio, ſex antiſtites, qui aderant, vnus pallium, alter cingulum, duo tunicam, duo ſagulum aſſumpſerunt. Acholius præterea aromatibus corpus condiuit, Placidia veſtiuit, Valentinianus comites, qui proſequerentur, attribuit. Ita multis effulgens miraculis perlatum in Galliam Kal. Octobris Antiſiodorum, magna effuſi populi celebritate ſuſceptum eſt. Ceterum hic fuit Petrus, ab eloquētiæ præſtantia Chryſologus appellatus, cuius egregij multi extant ſermones, pòſt Fori Cornelij, vnde originem trahebat, & mortuus, & ſepultus, atque in numerum Sanctorum aſcriptus. Flauianus autem Conſtantinopolis epiſcopus, cum Eutycheris hæreſi late ſerpente multos miſere implicari videret, mature occurrendum arbitratus, epiſcopos ſuos ad vrbem aduocauit. In eo conuentu Eutyches ab Euſebio Doryleenſi epiſcopo accuſatus, & à patribus adeſſe, ac fidem ſuam expromere iuſſus, reſpondit, dominum noſtrum, antequam diuinitas cum humanitate coniungeretur, ex duabus naturis conſtitiſſe, at poſt earum coniunctionem vnam in eo naturam tantummodo extitiſſe, corpusq; eius non ex eadem eſſe ſubſtantia cum noſtro. Quod cum epiſcopi audiſſent, ipſum repente magno conſenſu communione priuarunt. Ea ſententia conſternatus Eutyches confugit ad Theodoſium, ac ſe falſis ab Euſebio criminibus expoſtulauit oppreſſum. Quamobrem Theodoſius, vt eadem cauſſa de integro cognoſceretur, edixit. quæ cognita cum paribus eſſet ſententiis condemnata, Theodoſius Leonem pontificem de tumultu, quo premeretur Eccleſia, docuit. eademq; ratione Eutyches, ſe immerito damnatum, expoſtulauit.

449 Itaque ſequenti anno, Protogene, Aſterioque conſulibus, Leo XII Kal. Martias ſcriptis litteris Flauiano mandauit, vt ſe de actis omnibus per idoneum nuncium edoceret, quo mature de ea re iudicare, & ſeditionē ſedare Eccleſiæ poſſet. Theodoſio vero Kal. Martij reſcripſit, ſibi adhuc compertum non eſſe, quamobrem Eutyches damnatus eſſet, quòd is ad ſe ſcripſiſſet, ſe Nicæna decreta ſeruantem in fidei diuerſitate culpatum eſſe. Interim Theodoſius tantæ ſeditionis impatiens, ad hanc rem iudicandam Concilium Epheſum ad Kalendas Auguſti epiſcopis Orientis indixit. deque ea re certiorem Leonem fecit. Leo vero iam de omni Eutychetis impietate, & iuſta illius damnatione cōmonefactus, Idibus Iunij litteras ad Theodoſium, Pulcheriam, & Flauianum dedit. quarum hæc erat ſumma: ſe ad Concilium accedere nolle, tum quia res exemplo careret, tum quia incertæ præſentis temporis rationes ſe ab eccleſia diſcedere, atque ab vrbe non paterentur. & quòd cauſſa fidei, quæ tractabatur, adeo explorata eſſet, vt etiam ſine Concilio tranſigi poſſet. tamen, vt Theodoſij voluntati pareret, legatos mittere, qui vice ſua cauſſam pie, ac fideliter expedirent. dolere etiam, quòd nimis anguſtum tempus ad conueniendum ſit præſtitutum; cum à tertio Kal. Maias, quo litteras eius acceperit, maior pars temporis fuerit in inſtruendo legatorum itinere conſumenda. Legati fuere Iulianus epiſcopus, Renatus presbyter tituli S. Clementis, Hilarius diaconus, & Dulcitius notarius. Kalendis Auguſti Epheſi Concilium conuocatum eſt, cui Dioſcorus epiſcopus Alexandrinus, Domnus Antiochenus, Iuuenalis Hieroſolymitanus, & Flauianus Conſtantinopolitanus cum ſuis quiſque epiſcopis, atque ipſi præterea legati Leonis affuere. Ibi Theodoſij iuſſu ſententiæ dictione priuati ſunt, qui conuentum Conſtantinopolitanum inierant, quòd eorum tum decreta diſquirerentur. Dioſcorus autem ex Chryſaphij præfecti Palatij auctoritate, cum ſummum ſibi in Concilio auctoritatis ius aſciuiſſet, rem totam pro ſua libidine adminiſtrauit. nam epiſcoporum alios non admiſit, alios per vim ſibi aſſentiri coēgit. Ita non ſolum Eutychetem abſoluendum, ſed Flauianum etiam, & Euſebium, Theodorum Mopſueſtenum, Theodoritum Cyrenſem, & Ibam Edeſſenum, aliosque multos abdicandos curauit. Hilarius autem Leonis legatus, vbi contra leges omnia adminiſtrata perſenſit, ne vim aliquam pateretur, Concilio ſe ſubduxit, ac maturato itinere Romam profectus, Leonem de ratione Epheſini conuentus edocuit. Quibus rebus Leo permotus, epiſcopos ex Italia Romam primo quoque tempore aduocauit, atque ex eorum ſententia III Idus Octobris ad Theodoſium, & poſtridie ad Pulcheriam litteras eodem argumento miſit: quoniam quæ acta erant

taſſt Epheſi,ſibi narrante Hilario, cognita, non ſolum fidem non ſubleuarent, ſed omnes etiam eccleſias vulnerarent, rogare illos, vt cauſſam in integrum redigerent,donec maior ſacerdotum numerus conueniret,& vt apoſtolorum, ac martyrum coronas ante oculos haberent,quibus nulla alia fuiſſet cauſſa patiendi, quàm confeſſio veræ diuinitatis,& veræ humanitatis in Christo, ſinerentq; de ea re Concilium generale in Italia celebrari, quod omnes offenſiones ſic aut tolleret, aut leniret,vt nihil vltra relinqueretur aut in fide dubium,aut in caritate diuiſum. Idibus vero ſcripſit ad clerum,& populum Conſtantinopolitanum, ſe vehementem ex actis Epheſinis traxiſſe dolorem.iubere autem, eos bono animo eſſe. nam ſe neminem vnquam in communionem admiſſurum, qui viuentis Flauiani ſedem inuaſiſſet.atq; iam nunc anathema eis indicere,qui veritatem carnis noſtrę in Christo diffiteantur. Per eoſdem dies Valentinianus cum Placidia matre,& Eudoxia coniuge Romam,relicta Rauenna,migrauit. poſtridie vero,quàm vrbem iniit,inſigni pompa ad venerandam Beati Petri baſilicam vna cum eiſdem proceſſit. Quibus Leo,& epiſcopi,qui Romæ conuenerant,ſtatim hilares occurrerunt, atque ab eis ſummis precibus,lacrymisq; petere inſtiterunt,cum Theodoſio agerent, vt fides à maioribus tradita,ac paulo antè Epheſino conuentu labefactata, conſeruaretur, & vt Flauianus,ac ceteri epiſcopi iniuſte damnati reſtituerentur, atque ad eam rem Concilium in Italia cogeretur. Quorum auctoritati Valentinianus, atque Auguſtæ ſe obſequuturos alacri animo reſponderunt. extant adhuc ſingulorum epiſtolæ ad Theodoſium hac de re ſcriptæ.quas hic intexere non videtur operæprecium. Ad eos vero reſcripſit Theodoſius, gratias ſe Deo agere, quòd Romam ſe incolumes contuliſſent. De iis,quæ Leo petiſſet,ſe nulla in parte à paterna religione, & maiorum diſciplina deſciuiſſe.ad quam conſeruandam conuentum Epheſi conuocaſſe, in quo magna libertate,& integra veritate indignos ſacerdotes remotos, dignosq; ſuſceptos eſſe.inter quos Flauianum pernicioſæ rerum nouitati ſtudentem merito eſſe damnatum.quo ſummoto, pacē eſſe eccleſiis reſtitutam. ſed hîs de rebus pluribus ad Leonem ſcripſiſſe. Hoc eſt Cōcilium Epheſinum ſecundum,propter prauitatē ſuam à Græcis prædatorium appellatum,non ſine magno Theodoſij probro peractum. In Gallia Apollinaris Sidonij pater præfecturam prætorianam exercuit. de qua ſic ipſe Sidonius ſcripſit: *Audius adoleſcens,atq; adhuc nuper ex puero,cum pater meus præfectus pratorio Gallicanis tribunalibus præſideret. ſub cuius magiſtratu conſul Aſterius anni ſui fores votiuum trabeatus aperuerat.adhærebam ſellæ curuli,& ſi non latens generoſitatis per ordinem,certe non ſedens per ætatem, mixtusq; turmæ cenſualium penulatorum conſuli proximus eram.* Meroueus etiam rex Francorum patri Clodioni ſucceſſit, ac paratis copiis, quod maiores ſui tentarant, neq; aſſequi à Romanis ſemper repulſi potuerant, Rhenum ſine certamine vllo traiecit, ac demum ſedes Francorum ad Axonam amnem,permittente,aut certe non repugnante Valentiniano,locauit. ab eo inde Francorum reges,qui abhinc in Gallia dominati ſunt, Merouingorum tulere nomen. Hæc Francorum regni in Gallia primordia fuiſſe, doctiſſimis placet auctoribus.quæ idcirco notanda fuerunt,vt à quibus principiis quantę progreſſiones euaſerint,ſingula deinceps luſtrando tempora appareret. Eadem ratione Angli nunc primum Britanniam non irruptionis, ſed migrationis gratia renuêrunt. Britanni nanque à Pictis,& Scotis,(qui Pictis adiuncti partem inſulæ ad aquilonem pertinentem tenebant, aſſiduis incurſionibus afflictati, deſperato Romanorum auxilio, ad Anglos Saxones Germaniæ populos confugerunt, atque eorum nixi auxilio hoſtes fugarunt. Pòſt paulo autem Angli ſtipendia ſibi promiſſa à Britannis non ſoluta cauſſati,ipſam,quam defenderant,Britanniam inuaſerunt,ac fœda ſtrage hominum, eccleſiarumq; pro gentilitatis, cui addicti erant,iure facta, ibi certa domicilia collocarunt. Ita Britannia in duas partes diuiſa duo regna accepit,vnum Scotorum ad aquilonem, alterum Anglorum ad auſtrum. vnde illa Scotiæ, hæc Angliæ nomen inuenit. Dióſcorus inde ſuperiore victoria non contentus,qua Flauianum innocentem euerterat, longius etiam cupiditate, amentiaque proceſſit.quippe, Valentiniano VII, & Auieno conſulibus qui fuit annus quadringen- 450
teſimus quinquageſimus,eundē,ne quando,recuperata dignitate, ſibi, aut cauſſæ

ſuæ obeſſet, occulte occidendum curauit. Quo facto, clerus, populuſq́; Conſtantinopolitanus Anatolium in eius locum ſubſtituit. Quod vbi Leo audiuit, de illius doctrinæ ſanitate ſolicitus XVII Kalend. Auguſti Theodoſium per litteras obſecrauit, vt ad ſe illius confeſſionem tranſmitteret, & Concilium haberi in Italia ſineret. Nam ſi ille aliter, inquit, de Verbi incarnatione, quam Catholicorum omnium, & mea fert profeſſio, ſenſerit, communione noſtra priuabitur, &, ſi qui erunt, qui à puritate fidei, & patrum auctoritate diſſentiant, conuenientibus in vnũ iis, qui aut ignoratione, aut timore prolapſi ſint, eis opportunis correctionis remediis conſuletur. Hanc vero epiſtolam Theodoſius non accepit, quia v Kal. Auguſti vitam reliquit. Mortuus eſt anno ætatis quinquageſimo, Imperij quadrageſimo tertio, boni, & mitis principis potius, quàm ſtrenui, & conſtantis laudem adeptus. Nulla virili prole ab eo relicta Pulcheria ſoror ipſius viuentis voluntatem, iudiciumq́; ſequuta, ſenatu ipſo conſentiente, Marcianum ad Imperij culmen euexit, eum, quem ſuprà à Genſerico captum commemorauimus, atque eidem mox ſe coniugio copulauit. Ille vero ſimul atque Imperium iniit, pro inſito pietatis Catholicæ ſtudio ſtatim cogitare de præſenti Eccleſiæ diſſidio remouendo inſtituit, ac mox à reſponſalibus Leonis edoctus, quanto ſcelere ſe Dioſcorus obſtrinxiſſet, qui Leonis auctoritatem interpoſitam reſpuiſſet, & Flauianum iniuſte damnatum iniuſtius extinxiſſet, litteras ad Leonem has miſit: *Dei prouidentia, & ſenatus, militumq́; ſuffragiis ad Imperij culmen aſcendimus. Quare pro reuerenda, & Catholica religione Chriſtianæ fidei, cuius præſidio virtutem potentiæ noſtræ credimus gubernari, ſanctitatem tuam, principatum in epiſcopatu diuinæ fidei poßidentem, ſacris litteris ſalutare volumus, rogantes, vt pro firmitate, & ſtatu Imperij noſtri Deum precetur, vt eam nobis mentem det, qua omni impio errore ſublato per celebrandum, te auctore, Concilium pax erga omnes epiſcopos Catholicos ab omni ſcelere pura concilietur* Poſtquam autem legati à Leone miſſi venere, tum iterum ita ſcripſit: *Reuerendißimos viros, quos ad noſtram pietatem tua ſanctitas miſit, benigne, hilariterq́; accepimus. reliquum eſt, vt ſi placuerit tuæ beatitudini ad has partes adire, & Concilium celebrare, hoc facere ſtudio religionis dignetur. noſtræ certe voluntati admodum ſatisfaciet, & quæ ſacræ religioni vtilia ſunt, ſtatuet. ſin autem propter difficultatem ab hoc itinere deterretur, ipſa certiores nos per litteras faciat. Nam in omnẽ orientem, & Thraciam, & Illyricum ſacras noſtras litteras dimittemus, locum, qui nobis placuerit, ad conueniendum epiſcopis indicentes, vt quæ Catholicæ fidei proſint, ſicut ſanctitas tua ſecundum eccleſiaſticas regulas conſtituerit ſua diſpoſitione declarent.* Scripſit etiam Pulcheria ad eundem, Anatholium Catholicæ religioni ſtudere, & apoſtolicam litterarum eius cõfeſſionem amplecti; Flauiani cadauer Conſtantinopolim allatum in baſilica apoſtolorum more maiorum eſſe repoſitum. reliquum eſſe, vt ipſe ſuam de habendo Concilio ſententiam exprimat, vt epiſcopi Orientis conuenientes, ex eius auctoritate de Catholica confeſſione decernant. Dum hæc in Oriente à Marciano geruntur, Attila bellum aduerſus Occidentem, & Valentinianum internecinum parauit. occaſio vero tulit, vt arma Galliæ prius, quàm Italiæ, moueret, quanuis longius poſitæ, & minus patiendæ iniuriæ opportunæ. quæ fuit huiuſmodi. Genſericus Theodorici regis filiam Honorico filio ſuo matrimonio iunxerat, ſed ſuſpicione veneni ſibi parati mox reciſo naſo dehoneſtatam ad patrem remiſerat. itaq; vindictam merito timens, Theodoricum delere, Gotthorumq́ue opes labefactare conſtituit. ſed viribus ſuis diffidens, Attilam in eius perniciem multis miſſis muneribus incitauit. Attila homo auarus, & belli cupidus, prædæ, & mercedis magnitudine oſtentata, haud grauate ſe voluntati eius obſequuturum promiſit. ac ſtatim conſilio non inutili, vt Romanorum, ac Gotthorum opes, atque auxilia ſepararet, legatos alios ad Valentinianum miſit, per quos ſe in Galliam aduerſus Gotthos, (quod ſalua ipſius amicitia facere poſſet,) contendere velle oſtendit, alios vero ad Theodoricũ, per quos ſe ſtatuiſſe Romanos adoriri ſignificauit. proinde ſe vtriq; magnopere ſuadere, vt alter ab alterius auxilio abſtineret, neque alieni periculi cauſa ſuas fortunas in dubium deuocaret. Valentinianus autem iampridem in omnem Attilæ actionem, atque orationem intentus, fuco verborum ſe decipi veritus, ſubito per fidos nuncios Theodorico legationem Attilæ, atque occultum, vt reba-

tebatur,eius conſilium demonſtrauit.eumq́;, vt in communi periculo communia
arma ſuſciperet, inuitauit.nam ſatis omnibus apparere, Attilam orbis terrarũ im-
perium affectare, neq; iuſtas belli cauſſas requirere, verum in capiendis armis vni
libidini, atq; inexhauſtæ cupiditatis ſuæ voragini indulgere.ac ius, faſq́; omne de-
ſpicientem promiſcue ſe hoſtem mortalibus omnibus agri, terræve aliquid poſſi-
dentibus exhibere.quamobrem æquiſſimum videri,vt qui aduerſus omnes homi-
nes animi ſui ſæuitiam inflammarit,is omnium etiam hominum opibus,armiſq́ue
coërceatur. Hac legatione accepta, Theodoricus ſummo ſtudio ſe facturũ quod
ille ſuaderet, reſpondit, ac fœdus aduerſus Attilam, ſi in Galliam inuaderet, haud
inuitus percuſſit. Theodorico in belli ſocietatem aſcito, Valentinianus inde ad
Gundicarium,regem Burgundionum,Sangibanum Alanorum,& Meroueũ Fran-
corum ſe contulit,atq; eorum,quia ſedes in Gallia habebant,cauſſam communem
agi cum oſtendiſſet,haud ægre,vt eidem ſe iungerent fœderi,perſuaſit. inde totius
belli ſummam, ac rei pro iudicio ſuo adminiſtrandæ arbittium Aëtio, duci illa æ-
tate manu,conſilioq́; promptiſſimo,atq; in barbarorum bellis exercitatiſſimo, tra-
didit.qui,delectu barbarorum,atq; Italicorum quàm acerrimo in Italia habito,ni-
hil, quod ad tantum hoſtem excipiendum pertineret, omiſit. Contra Attila non
ſolum vim innumerabilem Hunnorum coëgit, ſed magnum etiam numerum O-
ſtrogotthorum,qui adhuc in Scythia erant, eiq́; parebant,exciuit. quos tres ex A-
malorum familia fratres,ſtrenui maxime duces, Valamirus, Theodemirus, & Vin-
demirus ducebant.Quin etiam Ardaricus rex Gepidarum, Sarmatæ, Geloni, Neu-
ri,Rugi, Baſtarnæ, ac bellicoſiſſimi quique ex Scythia populi in eam militiam no-
mina ſunt profeſſi. totaq́; Germania ſiue metu, ſiue amore ad huius expeditionis
ſocietatem arrecta. Atque ita totus hic annus vtrinque in contrahendis auxiliis eſt
cõſumptus.quo eodem anno tanta in Italia annonæ penuria laboratum eſt,vt mul-
ti fame adacti filios,& parentes ſuos precij habendi cauſſa vendiderint.Itaque Va- 451
lentinianus, ſequenti ineunte, quo Marcianus Auguſtus cum Adelphio conſul
fuit, ad Aetium Patricium pridie Kal. Februarias Roma ſcripſit hoc modo: *Cum
obſcœniſſima fames proxime per totam Italiam deſæuierit, hominesq́, filios, & parentes ven-
dere, ad diſcrimen inſtantis mortis effugiendum coacti ſint, ego reuocans conſtitutiones ma-
iorum, venditionem cenſeo ſubmoueri, quam prædicta fames ingenuorum fieri perſuaſit.* In-
terim Attila, ſæuiente adhuc hieme, cum exercitu, quem in Scythia ex diuer-
ſis conflauerat gentibus, caſtra mouit, ac per Germaniam iter faciens, populos
eius omnes ad arma Galliæ ſecum inferenda ſolicitauit; cum aliis ſpem prædæ o-
pulentiſſimæ oſtentaret, alios odio erga Romanos, quàm maximo poſſet, accen-
deret, aliis terrorem exercitus ſui inuictiſſimi obiectaret, omnes autem à capien-
dis pro Romanis armis auerteret,clade commemorata Francorum, quam illi pri-
dem à Vandalis accepiſſent, cum ſoli eorum in Galliam tranſitum impedire cona-
ti eſſent. Quibus de rebus haud ægre omnes Germaniæ populi Attilæ ad Gallia-
rum,vt præ ſe ferebat,excidium contendenti ſe adiunxerunt,Quadi,Marcoman-
ni,Heruli,Turcilingi, Burgundiones, Thuringi, Bructeri, ac demum etiam, qui
aſſidui, ac prope quotidiani Galliarum hoſtes ab initio fuerant,Saxones, &, qui in
Germania remanſerant,Franci. Quod Sidonius, qui his rebus interfuit, ſcriptum
reliquit:

ſubito cum rupta tumultu
Barbaries tota in te transfuderat arctos
Gallia. Pugnacem Rugum comitante Gelono
Gepida trux ſequitur. Scotum Burgundio cogit,
Chunnus, Bellonotus, Neurus, Baſtarna, Thuringus,
Bructerus, vluoſa quem vel Nicer abluit vnda
Prorumpit Francus.

Cum hac igitur tot populorum, gentiumq́ue colluuie, quæ ad ſeptingenta mil-
lia hominum dicitur eſſe complexa, quaſi non terræ Galliæ bellum, ſed toti ter-
rarum orbi peſtem, atque exitium intentaret, Attila ad Rhenum peruenit, ibiq́;
naues tam multas traiiciendi cauſſa conſtruxit, vt Hercynia ſylua, quemadmo-

dum inquit Sidonius, ſubito ſecta in lintres abierit. Interim totam Galliam, in primiſque eam, quæ Rheno proxima primum hoſtium ſubitura impetum videbatur, noua, atque inuſitata trepidatio, ac pauor inceſſit, ſingulis ſibi crudeles ſtrages hominum, populationes agrorum, euerſioneſque oppidorum, quas in Oriente factas audiuerant, ſe viſuros animo deſtinantibus. & quidem iampridem ea cœlo ſigna apparuerant, quæ ingentem merito & horrorem pectoribus, & religionem animis piorum incuterent. contra quæ miræ multorum Sanctorum hominum virtutes miſeris populorum temporibus affulſere. Quippe dum exercitus flumē tranſibat, cum aliæ ciuitates, tum in primis Pariſienſes, relicta Lutetia, ſe ad loca tutiora recipere inſtituerunt. tum S. Genoueſa virgo ad vxores eorum conuerſa dixit: Cur patriam, in qua natæ, atque educatæ eſtis, relinquere cogitatis, acnon potius vos, viroſque veſtros contra hoſtes, armaque eorum ieiuniis, & precibus communitis? ſic enim, Deo opitulante, facilius euadetis. Quibus verbis auditis, multæ illarum, ſpe ſua in Dei miſericordia poſita, ſe in Baptiſterium ad vota Deo facienda proripuerunt. Inde viros virgo aggreſſa monuit, ne deſperatione debilitati fortunas vrbe ſuas efferrent, ſed Dominum ſuppliciter orarent, qui ſolus ipſos impendentibus eximere periculis poſſet. nam quas vrbes, tanquam munitiores, adire contenderent, eas maiorem calamitatem eſſe paſſuras, Lutetiam vero ex tantis malis incolumem emerſuram. Quam vocem rei euentus poſtea comprobauit. Attila, Rheno traiecto, occurrentia omnia Germaniæ ſecundæ oppida infeſtus inuaſit, ac præcipue Tungros, Coloniamque deleuit. Ceterum, cum Seruatio Tungrorum epiſcopus, vrbem illam euerſum iri à Beato Petro apoſtolo didiciſſet, dum ad ſepulchrum eius Romæ vota faceret, ne tantæ ruinæ intereſſet, ad Traiectenſem vrbem confugit, atque ibi, prout ab apoſtolo acceperat, finem vitæ impoſuit. Cum autem vndecim millia virginum Britannicarum à viſitandis ſanctorum apoſtolorum liminibus in patriam reuertentes, Vrſula duce, ſecundo Rheno deueherentur, apud Coloniam ab Attila interceptæ ſacro martyrio coronatæ ſunt. Inde in Belgicam primam ingreſſus, Metas pridie Paſchatis occupatas diripuit ſimul, atque ſuccendit. populo trucidato, templa omnia præter Oratorium S. Stephani inflammata. In Belgica ſecunda Attrebatum excilum. quod pòſt Vedaſtus epiſcopus reparauit. In Senoniam inde ingreſſus, Tricaſſas acceſſit. verum virtute S. Lupi epiſcopi nullo maleficio vrbem prætergreſſus affecit. Dum autem Attila in Gallia ſæuiebat; Aetius legiones ſecum Italicas ducens, Arelate peruenit. ibi ratus, Gotthos, quanquam fœderatos haud temere ſe tanto certamini commiſſuros, Auitum Aruernum ad eos euocandos mittit, atque ei, & ceteris regibus, & copiis Gallicis diem ad conueniendum edicit. Cum autem Anianus, Aureliani epiſcopus, Attilam ad Ligerim aduentare videret, de ciuitate ſua ſolicitus ad Aetium Arelate contendit, ac præſens vrbis periculum demonſtrauit. Ille vero Sangibanum Alanorum regem, qui eam vrbem tenebat, formidine conſternatum, ac prope à Romanis alienatum audiens, ad ſe accerſit, & ſe in tempore vrbi affuturum ſpopondit. Interim Attila obuia quæq; ſubuertens, Aurelianum ad Ligerim ſitum acceſſit, eamq; vrbem ſe dedere recuſantem, ac victoriam ſuam inhibentem, omni mole oppugnare, ac variarum machinarum pulſu verberare inſtituit. Ea re territi ciues, cum quidnam conſilij caperent, in incerto haberent, Anianum conſuluerunt. ille monuit, vt ſpem in Deo defigerent, atq; opem eius ſuppliciter implorarent. Quod cum illi humi proſtrati feciſſent, tum ad eos conuerſus dixit: Proſpicite de muris, num ſubſidium Dei adueniat. putabat enim, Aëtiū aduentare. proſpicientes autem neminem viderunt. at ille: Orate iterum cum fide. vos enim dominus hodie liberabit. &, cum feciſſent, Proſpicite iterum, inquit. Nemine autē apparente, dixit illis, Si cum fide orabitis, dominus vobis ſine dubio aderit. illi vero cum fletu magno miſericordiam inuocare Dei cœperunt. inde ex ſancti epiſcopi præcepto deintegro proſpicientes, nebulam, quaſi de terra ſurgentem, viderunt. Quod renunciantibus ſacerdos dixit: Atqui hoc Domini auxilium eſt. Atq; ita trementibus, ac fatiſcentibus aſſiduis iam ictibus arietum muris, ecce Aëtius, & Theodoricus, ac Thoriſmundus filius eius eum ſuis quiſque exercitibus

prodeunt,

prodeunt, commiſſoq; certamine Attilam ab vrbe propellunt. Hæc ita acta Turonenſis Gregorius refert. Sidonius vero Attilam vrbem etiam irrupiſſe, verum, Aëtio ſuperueniente, nō diripuiſſe prodit. ſic enim ad Proſperum epiſcopum ſcribit: *Dum laudibus ſummis ſanctum Anianum Lupo parem, Germanoq́; non imparem vis celebrari, exegeras mihi, vt promitterem tibi, Attilæ bellum ſtylo me poſteris intimaturum. quo videlicet Aurelianenſis vrbis obſidio, oppugnatio, irruptio, nec direptio, & illa vulgata exauditi cælitus ſacerdotis vaticinatio continebatur. cœperam ſcribere. ſed operis arrepti faſce perſpecto, tæduit inchoaſſe.* Attila inde ira feruidus, cum patentiſſimos, ac prœlio faciendo aptiſſimos non longe abeſſe campos Catalauni audiſſet, eo caſtra conuertit, atque Aetio ſeſe ſummi ibi prœlij copiam facturum oſtendit. neque illud Aetius detrectauit, verum ſtatim cum Gotthis, & Francis, Alanis, & Burgundionibus, & prouincialibus, Italicisq; acceſſit, ſeque ad pugnam capeſſendam præſto eſſe ſignificauit. Attila, antequam prœlium iniret, cum exta conſuluiſſet, intellexit, à parte Romanorum ducem, à ſua exercitum periturum. interpretans autem, Aetium eſſe caſurum, cuius virtutem, ac prudentiam omnium maxime formidabat, de exercitu ſuo non laborauit, atque alacriter in prœlium hora nona proceſſit, eo conſilio, vt ſi acies ſua inclinaſſet, nox imminēs dirempto prœlio ſubueniret. Cum acies inſtruerentur, dexterum cornu Theodoricus, ſiniſtrum Aetius, mediam aciem Sangibanus obtinuit, vt qui ſuſpectæ fidei turba eſſet fidelium ſepiendus. apud hoſtes autem cornua multiplices populi, mediam aciem, quo tutior eſſet, ſibi Attila depopoſcit. Erat in campis tumulus quidam leniter accliuis, quem qui primus cepiſſet, plurimum ad victoriam momenti conſequutus fuiſſet. quo animaduerſo, Attila è ſuis aliquot miſit, qui locum occuparent, ſed Romani anteuerterunt, atque Hunnos euadere conantes facile deturbarunt. Qua de re Attila, cum exercitū ſuum, tanquam infauſto rei auſpicio, perturbatum videret, oratione ſibi confirmandum putauit. atque ita diſſerere cœpit. Poſt tot victorias partas, orbemq; prope terrarum edomitum, abſurdum ſane cenſuerim vos verbis ad prœlium conſerendum accendere. quærat hoc aut nouus dux, aut imperitus exercitus. neq; enim me decet vulgare aliquid dicere, neque vos oportet audire. quid autem forti viro iucundius eſſe poteſt, quàm vindictam manu ſuſcipere? inuadite igitur hoſtem alacres, vt qui bellum non excipitis, ſed infertis. aduocatos videtis tam diuerſi generis populos. quod aliud maius eſſe poteſt pauoris, ac trepidationis indicium, quàm caput ſuum ſociorum armis, ac lateribus tegere? en, antequam veſtrum impetum patiantur, ſæuis terroribus concitantur. excelſa loca quærunt, tumulos capiunt, atque ita in campis munitiones depoſcunt. notum eſt vobis, quàm leuia ſint Romanorum arma. primo non dico vulnere, ſed puluere perturbantur. ergo dum illi ordines inſtruunt, dum teſtudinem nectunt, vos confligite præſtantibus animis, vt ſoletis, contemnentesq́ue eorum acies, Alanos, Gotthosq́ue inuadite. his enim tanquam neruis eorum præſectis, repente totum corpus ad terram collabatur, neceſſe eſt. nunc iram, Hunni, nunc vires, nunc arma, nunc conſilia veſtra depromite. faciem illi veſtram ſuſtinere non poterunt, ſi vos fortiter pugnantes aſpexerint. Hac oratione perfecta, ſigno pugnæ dato, alacriter vtrinque concurſum eſt. atque vſque ad noctem tanto ardore, tantaq́; pertinacia depugnatum, vt maiore dimicari non potuerit, tanta porro cæde, ac ſanguine, vt fœdiorem, ac cruentiorem pugnam antiquitas nulla prodiderit. Feruente autem prœlio, Theodoricus, dum adhortās ſuos diſcurreret, ſiue equo forte lapſus, pedibusq; ſuorum attritus, ſiue, vt alij tradunt, ab Oſtrogottho quodam confoſſus, interiit. Atq; hoc fuit, quod Attilæ aruſpices de ducis apud Romanos caſu prædixerant. quod ille temere ad Aetium traxerat. Eo dolore Gotthi accenſi ab Alanis ſecreti, aciem Hunnorum inuadunt. quo impetu Attilam oppreſſiſſent, niſi ille prouidus ſe, & ſuos in caſtra, quæ plauſtris obuallata habebat, illico retruliſſet. Thoriſmundus autem, qui cum Aetio collem anticipans, hoſtes de ſuperiore loco depulerat, credens, ſe ad agmina propria accedere, nocte cæca ad hoſtium carpenta peruenit. itaq; fortiter dimicans capite vulneratur, atq; equo deiicitur. ſed, ſuis intercurrentibus, tandem in equum relatus liberatur. Aetius vero per tenebras noctis à ſuis diuiſus, cum inter medios hoſtes va-

garetur, numquid aduerſi Gotthis accidiſſet, inquirens, cum ad caſtra ſociorũ perueniſſet, noctem ſcutorum defenſione tranſegit. poſtridie, luce orta, cum ſtratos cadaueribus campos eſſe, neq; Hunnos caſtris exire audere videret, atq; Attilam intelligeret propter cladem acceptam prœlium detrectare, ſuam eſſe victoriam arbitratus eſt. Attila vero, quanquam victum ſe cernebat, tamen tanquam victor, in caſtris ſtrepitum armorum edebat, ac tubis canebat, & terrorem ſolitum commouebat. Quod vt ſenſit Aëtius hominem obſidione premere ſtatuit, nimirum breui periturum arbitratus, quia paratam commeatuum copiam nõ haberet. neq; enim propter crebros ſagittariorum eius ictus propior ad caſtra dabatur acceſſus. Qua re cognita, Attila, ſalute deſperata, rogum ex ſellis equorum conſtruxit, eo animo, vt ſi Romani caſtra cepiſſent, ſeſe in eum ardentem coniiceret, ne Romanus aut ſe vulnerato gauderet, aut de capto magnifice triumpharet. Interim Gundicarium regem cum Burgundionibus ſuis deiectum, eſt cognitum. Gotthi quoq; cadauer Theodorici diu quæſitum repperere͂t. eorum vterq; à ſuis honeſtiſſimis de more exequiis eſt elatus. Hoc eſt memorabile prœlium Catalannicum. in quo CLXII millia hominum cecidiſſe dicuntur, præter nonaginta millia Gepidarum, & Francorum, qui nocte, quæ prœlium præceſſit, inter ſe armis congreſſi mutuis vulneribus concidere. Narrant, riuulum memorati campi humili ripa labentem peremptorum, ac ſauciatorum ſanguine concitatum fluxiſſe. quoſque ſitis intolerantia ad bibendum adegit, eos ſanguinem, quem vulnerati fuderant, potauiſſe. Thoriſmũdus inde funus patris proſequutus, ad Aëtiũ ſe contulit, &, quid ſibi opus facto eſſet, conſuluit. Aëtius veritus, ne, deletis, vt opinabatur, Hunnis, Gotthi nimia inſolentia efferrentur, ſuaſit, vt domum repetens, regnum, quod fuerat patris, adiret, ne illud forte minor natu frater arriperet. Ita ille, Hunnico bello relicto, rex à ſuis acclamatus, in Aquitaniam eſt reuerſus. Pariter etiam Sangibanus cum Alanorum, & Meroueus cum Francorum reliquiis domum dimiſſi. Quod vbi Attila audiit, dolum patari putans, ſeſe per aliquot dies intra caſtra continuit. at vero, poſtquam exploratam rem habuit, lætitia ſumma perfuſus, bene de ſe ſperare inſtituit, ac Romanum diſſolutum iam cernens exercitum, ſecurus è caſtris exceſſit, ac ducto ſecum vſq; ad Rhenum Lupo, Tricaſſino epiſcopo, atq; cum honore remiſſo, Rhenum traiecit, atque per Germaniam in Scythiam retro incolumis abiit. Hæc atmis hoc anno in Occidente adminiſtrata. Orientem vero longe alia ratio certaminis occupauit. Marcianus enim Auguſtus, vt Leonis pontificis voluntati obtemperaret, Concilium Orientalibus epiſcopis Nicæam Bithyniæ ad Kal. Septembris indixit. ac X Kal. Iunii litteras ad eum miſit, vt, cum quibus ei videretur epiſcopis, eo accederet, nam ſe itidem affuturum, niſi publicis rationibus in expeditione fuiſſet occupatus. inde aliis ſcriptis epiſcopos monuit, ſe publicis belli neceſſitatibus impediri, quo minus adeſſe poſſet. proinde ipſi abſentiam ſuam æquo animo paterentur. Leo vero V. Kal. Marciano reſcripſit, ſe ad Concilium venire non poſſe, mittere autem legatos, qui ſuas partes implerent, atq; illum rationẽ habendi Concilii edocerent. ei ſe incolumitatem Nicænæ fidei commendare. XIIII vero Kal. Auguſti ad Pulcheriam Auguſtam ſcripſit, votis ſe omnibus expetiſſe, vt Conciliũ intra Italiam haberetur, quo, ſi ſecuritas ſuppeteret, Occidentales epiſcopi cõuenirent, voluntatẽ tamen Marciani non ita aſpernatũ, quin legatos miſerit, & rationem habẽdi Concilii demõſtrarit, ne quid fieret, quod legibus repugnaret. X inde Kal. Octobris Marcianus, cum eſſet Heracleæ, ad epiſcopos Nicææ cõuocatos miſit, vt Chalcedonem aduenirent. nam ibi ſe quoq; præſto futurum. Quod cum illi impigre, obediẽterq; feciſſent, tum Concilium VIII Idus Octobris eſt inchoatum in æde S. Euphemiæ martyris, præſentibus legatis Leonis, Paſchaſio, & Lucẽtio epiſcopis, & Bonifacio presbytero, Marciano Imperatore, & Pulcheria Auguſta, cum adeſſent item Anatolius epiſcopus Cõſtantinopolis, Dioſcorus Alexandriæ, Maximus Antiochiæ, Iuuenalis Hieroſolymorum, & epiſcopi eorum alii amplius ſexcenti. Ibi conſidentibus omnibus, Paſchaſius legatus Leonis denunciauit, ſe mandatum habere ab epiſcopo vrbis Romæ, quæ eſſet caput omnium eccleſiarum, ne paterentur Dioſcorum ſedere in Concilio, ſed intromitti audiendum. exigentẽ inde ſenatum

cauſſam Lucentius excepit, iudicium ſibi illi ſubeundum eſſe, quia ſine auctoritate ſedis apoſtolicæ ſynodum auſus eſſet conficere. quod ſas non fuiſſet. Iuſſu deinde ſenatus, Dioſcoro reſidente in medio, Euſebius Dorylæenſis epiſcopus intulit: Lęſus ſum à Dioſcoro, læſa eſt fides, occiſus eſt Flauianus ſanctus epiſcopus. iubete preces meas perlegi. iubente ſenatu, Betonicianus à ſecretis ſacri Conſiſtorij eas recitauit. quibus abſolutis, inde quæ acta in proximo Concilio Epheſinn erant, vtriuſq; partis voluntate perlecta ſunt. Ex quibus apparuit, Leonis pontificis ad Flauianum epiſtolam, in qua quæſtionem hanc decidebat, fuiſſe neglectam, multosq; epiſcopos cum exceptione ſubſcripturos fuiſſe, niſi ab amicis Dioſcori prehenſis digitis impulſi fuiſſent, aliosq; aut dolo, aut vi abdicationi Flauiani conſenſum adhibuiſſe. Interrogatus porro Eutyches, vtrum duas in Chriſto naturas aſſereret, reſpondit, ſe ſcire, Chriſtum ante cõiunctionem diuinitatis cum humanitate ex duabus conſtitiſſe naturis, ac poſt copulationem vnam in eo eſſe. Rogati vero epiſcopi cur Flauiani abdicationi ſubſcripſiſſent, ſucclamarũt, Omnes peccauimus, omnes veniam poſcimus. &, cum ſententia contra Flauianum, Euſebiumq; recitaretur, iidem ſubiecerunt; Anathema Dioſcoro, Imperator Dioſcorum vlciſcere, viuat Leo multos annos. Poſtridie eius diei de fide multo accuratius eſt quæſitum. Ibi magiſtratus dixerunt: Quoniam declaratum eſt, neq; Flauianum, neq; Euſebium hallucinatos in fide eſſe, ac propterea iniuſte damnatos fuiſſe, nobis æquum videtur, vt Dioſcorus, Iuuenalis, & alij, qui primas in Concilio partes obtinuerunt, dignitate epiſcopali ex legibus abdicentur. quibus acclamatum eſt, iuſtũ illud eſſe iudicium. Inde iuſſerunt, vt ſinguli epiſcopi fidem ſuam expromerent, vt qui ſcirent, Imperatorem Concilij Nicæni, Conſtantinopolitani, & prioris Epheſini conſtitutionibus aſſentiri. Alio inde die cum conuocati fuiſſent, Euſebius pro ſe, ac Flauiano libellos obtulit, Dioſcorum accuſans, quòd eodem, quo Eutyches, errore implicitus eſſet, & quòd ſe iniuſte abdicaſſet, & quòd fucum in ſubſcriptionibus obeundis feciſſet; poſtulauitq;, vt omnia ſecundi Concilij Epheſini acta abrogarentur, & ipſi ſacerdotio reſtituerentur, & vt Eutychetis dogma condemnaretur. Dioſcorus inde per Aëtium primicerium notariorum citatus reſpondit, ſe teneri à cuſtodibus, quò minus adeſſe poſſet. inde rurſus requiſitus poſt alia reſpõſa, ſe impediri aduerſa valetudine dixit. Interim laici quidam Alexandrini introducti varia in Dioſcorum crimina cõgeſſerunt. Itaq; placuit, tertio citari Dioſcorum. quo item tergiuerſante, & quid meritus eſſet, percontante, reſponſum eſt, eum legibus eſſe factum obnoxium. Quibus rebus peractis, legati Leonis ita conſtituerunt: *Cum Dioſcorus Eutychetem ab epiſcopo ſuo Flauiano legitime abdicatum propria auctoritate in communionem receperit, epiſtolam Leonis ad Flauianum legi non permiſerit, atque ita eccleſiis offenſionem, & detrimentum attulerit, Leonem epiſcopum Romanum communione interdixerit, libellis aduerſus ſe prolatis ter citatus non obtemperauerit, quiq; variis conciliis erant abdicati, receperit: ob eas res Leo Romanæ vrbis epiſcopus per vos, & præſens Concilium cum beatiſſimo apoſtolo Petro ipſum omni dignitate epiſcopali diſpoliat, & omni ſacerdotali miniſterio abdicat.* Qua ſententia ab Anatolio, & reliquis epiſcopis approbata, Deciſio Fidei recitata eſt, qua Decreta Cõcilij Nicæni, Cõſtantinopolitani, & Epheſini primi, & epiſtola Leonis ad Dioſcorum confirmabatur. eaq; Marciano ſunt tradita. Quippe anathemate percuſſi ſunt, qui filios duos ſtatuerent, & diuinitatem paſſibilem eſſe aſſererent, quiq; confuſionem duarum in Chriſto naturarum ſentirent, ac duas naturas in Chriſto ante vnionem, aut vnam poſt vnionem confingerent, quiq; formam ab eo ex nobis aſſumptam alterius eſſe naturæ ſtatuerent. decreuerunt autem perfectum eſſe in diuinitate, & perfectum in humanitate, vere Deum, & vere hominem, eiuſdem cum patre naturæ ſecundum diuinitatem, eiuſdem naturæ nobiſcum, excepto peccato. eundem in duabus naturis citra confuſionem, citra murationem, citra diuiſionẽ, citra ſeparationem agnoſci, ſeruatis vtriuſq; naturę proprietatibus, in vnam perſonam, atq; hypoſtaſim conſpirantibus. Hæc III Idus Octobris acta. Cum autem aduerſarij hęc decreta, tanquam potentia Imperatoris extorta, reprehenderent, ac ſuam ſententiam adhuc corroborare contenderent, tum Anatolius, Quoniam opinionẽ veſtram adhuc mordicus tenetis, noſq; tanquã Neſtorianos,

accuſatis,qui duas naturas prædicamus, vtraq; citra cōfuſionem proprietates ſuas retinente, huius quæſtionis diiudicatio diuino numini permittatur. ſcribatur ſententia veſtra in vno libello, & noſtra in altero; atq; ambæ in ſepulchro S. Martyris Euphemiæ collocentur, eiq; veritatis iudicium permittatur. Hæc cum hæretici probaſſent, ſcripti ab vtraq; parte libelli, elato lapide ſepulchri, ſuper pectus ſanctæ martyris deponuntur. ac lapis demiſſus ab vtraq; parte diligentius obſignatur. deinde precationes ad Deum ſuppliciter effunduntur, vt ſigna edat, vtra ei ſententia cordi ſit. Inde poſt triduum, præſente Marciano, conueniunt, atq;, aperto ſepulchro, libellum hæreticorum ad martyris pedes inueniunt, alterum vero in manu eius dextra, quem ſancta virgo Marciano, Anatolioq; porrexit, omnibus, qui aderāt facti nouitate ſtupentibus, ac plane attonitis. Ex quo ingens plauſus, & gratulatio à Catholicis facta eſt, hæreticis præ pudore, mœſtitiaq; muſſantibus. Inde ſæpius eo menſe epiſcopi coierunt ad hæc, atq; alia huc pertinentia ſancienda. in quibus epiſcopi etiam Theodorus Mopſueſtenus laudatus, Theodoritus Cyrenſis, & Ibas Edeſſenus Concilio Epheſino prædatorio tanquam hæretici condemnati, cum palam Neſtorio, & Eutycheti renūciaſſent, ſuis eccleſiis reſtituti. quæ tria capita pòſt magnum ſeditionis incendiū concitarunt. Quin etiam, inſtante Anatolio, decretum Conſtantinopolitani Concilij confirmatum eſt, vt ſedes Conſtantinopolitana proximū locum poſt Romanā teneret. Quibus rebus expletis, Marcianus Cōſtantinopolim, epiſcopi ſuas quiſq; eccleſias repetierunt. Dioſcorus in Paphlagoniam relegatus eſt. Per eoſdem dies Euſebius Mediolanēſis archiepiſcopus, ſuis ad conuentum aduocatis epiſcopis. ex eorum auctoritate Deciſionem Leonis de fide ad Concilium Chalcedonenſe miſſam probauit. epiſcopi fuere Fauentius Regienſis, Maiorianus Placentinus, Cyprianus Brixellenſis, Quintinus Derthonenſis, Criſpinus Ticinenſis, Maximus Taurinas, Floreius presbyter ab Eulogio Eporœdienſi epiſcopo ęgrotante miſſus, Gradus presbyter ab Euſtaſio Auguſtano, Cyriacus Laudenſis, Abundantius Comenſis pro ſe, & pro Aſimone epiſcopo Curienſi Rhetiæ primæ, Paſchaſius Genuēſis, Paſtor Haſtenſis, Simplicius Nouarienſis, Ioānes Cremonenſis, Octauianus Brixianus, Iuſtinus Vercellenſis, Quintius Albingaunenſis, Præſtantius Bergomas. Nono autē Kalendas Nouembris Leo pontifex ab archiepiſcopo Rauennate Neone conſultus, num baptiſma impertiendum eſſet iis, qui domos capti ab hoſtibus reueniſſent, cum ſe ſacro lauacro tinctos nō meminiſſent, reſpōdit, tribui poſſe, ſi modo nemo exiſteret, qui abluros illos fuiſſe aſſereret. Sub eoſdem dies, Placidia Auguſta, cuius potiſſimum conſilio reſpublica nitebatur, eſt mortua. de qua ſic Caſſiodorus: *Placidiā mundi opinione celebratam, principū aliquorum proſapia glorioſam purpurato filio ſtuduiſſe percepimus. Cuius dum remiſſe adminiſtrat Impe-*
452 *rium, indecenter cognoſcitur imminutum.* Herculano inde, Sporatioq; cōſulibus, Marcianus Auguſtus VII Kal. Februar. edicto ſanxit, ne quis diſcederet à decretis Chalcedonenſi Concilio conſtitutis. Alexandrię vero Proterio epiſcopo in locum Dioſcori ablegati ſublecto, ingēs ſeditio excitata, cum alii Dioſcori deſiderio angerentur, alij Proterio ſtuderent. eaq;, niſi militari manu ab Imperatore miſſa, nō potuit coerceri. Eodem anno Italia ſæuo nouarum calamitatum laborauit incendio. ſi quidem Attila cum immenſo, ac formidabili illo ſuo barbariæ coëuntis exercitu in ipſam demum ferox, ac truculētus iniuit. Quæ irruptio cum omnium, quas barbari intulerint, noſtrorum ſermonibus celebratiſſima, ac vulgo maxime decantata ſit, nō aliud tamen eſt in tota antiquitate ab veterum annalium ſermone deſertius. vt mihi videantur in tanti periculi magnitudine non Imperator ſolū, ac duces eius ad tātam peſtem, cladem q; propulſandam elanguiſſe, ſed ipſi etiam ſcriptores, neſcio quo modo, ad eandem commemorandam obtorpuiſſe. Neque enim hæc quiſquam accurate litteris conſignauit præter vnum Priſcum hominem Græcum. quem magno huius hiſtoriæ detrimento amiſimus; fortuna vſque adeo antiquam dignitatis gloriam Italicis inuidente, vt vetera florentis Italiæ decora labefacere non contenta, præclara eorum etiam conſignata litteris monumenta obliterare ſtuduerit. Quod quando, ita Deo volente, cōtigit, Priſci iacturam æquo animo patiemur, quæq; tantorum malorum teſtimonia apud Iornandem, ceteroſque, quaſi

minorum gentium ſcriptores,ſuperſunt,quàm ad memoriam inſignia,tam ad cautionem vtilia, tanquam aliquas ex ſecundo naufragio tabulas, colligemus. Attila igitur in campis Catalaunicis in Gallia ſuperatus,cum,amiſſò magna ex parte exercitu, languens ſeſe in Scythiam recepiſſet, haudquaquam ſibi quieſcendum exiſtimauit,actum de gloria,ac nomine ſuo ratus, ſi quem ex aduerſis rebus timorem oſtendiſſet,aut vllum fracti animi ſignum,afflictarumq́; virium indicium edidiſſet. Itaque Valentiniano ante omnes infenſus, per quem non ſolum Gotthos non deleuerat, ſed memorabilem etiam in Gallia calamitatem acceperat, ipſum armis vlciſci Italia inuadenda, ac Roma inflammanda decreuit. Accedebat, quòd, ſi voti ſui compos factus fuiſſet, & prædam vberiorem, & victoriam certiorem ſe relaturum videbat, quòd Italiam omnium regionum ditiſſimam, atque opulentiſſimam neque Gotthi, neque Alani, neque Burgundiones, neque Franci fœderati ſuis eſſent armis, ac corporibus protecturi. Igitur eiſdem nationibus, quas antè, ſolicitatis, exercitum ſuperiore maiorem contraxit, eumq́; ad ſe ſequendum ingentis ſpe prædæ, ac promiſſis accendit. Quo nuncio accepto, Italici maiore, quàm vnquam aliàs, formidine, ac trepidatione concuſſi ſunt. veniebant enim in mentem varia, quibus nuper ab Alarico, & Radagaiſo conflictati fuerant, mala. quibus adiungebatur etiam præſentium amplior numerus hoſtium, terrior feritas gentium,maior conſtantia militum,ac demum famoſa ipſa Attilæ cum militaris rei peritia,tum immanis quædam ſupra omnem memoriam ingenij, atque naturæ ferocia. qui ſe Flagellum Dei, & Terrorem hominum appellabat, & ad id in mundum à Deo miſſum iactabat, vt tanquam iuſtæ illius vindex iræ terras omni malorũ genere permiſceret, & crudelitatem, ac libidinem ſuam non niſi ſanguine,& incendio terminabat. Augebant etiam hunc pauorem cœleſtia multa,quæ nunciata in vulgus erant, prodigia, haud dubie ſolicitis ſemper rerum futurarum mentib. triſte aliquid portendentia.nam ad cetera,vt ſcribit Marcellinus, tres ingentes lapides è cœlo cecidiſſe (res raro audita,aut ægre credita)ferebãtur.ſuberat præterea ſingularis rerum ad victum opportunarum inopia,ac fœda ex ea ſuborta, ac paſſim diſperſa peſtilentia,mala pacatis etiam,compoſitisq́; rebus aſperrima.Ob eas res omnibus ad ipſum modo Attilæ nomen horrentibus, Venetiæ populi, qui æſtuarium maris Adriatici accolebant,quòd primam tam immanis,& tetri hoſtis impreſſionem ſe excepturos videbant, paſſim patrias ſuas in cõtinenti ſitas relinquere, ac familias cum precioſa ſupellectile tranſportare ad inſulas, ſi vis hoſtilis ingrueret, ſtatuerunt, ea ſpe ducti, Attilam aut inopia lintrium eò non peruaſurum, aut, ſi copia ſuppeteret, has inſulas, intento Romam verſus itinere, necglecturum. dicuntur autem Aquileienſes Gradum animo deſtinaſſe, Cõcordienſes Caprulas, Altinates Torcellum,& Maurianum, Patauini Riuum altum, Opitergini Equilium, Ateſtini, & Monſſilicenſes Philiſtinam, Metamaucum, & Clodiam. Reliqui vero aſpera alpium, & Apennini iuga, & ſyluas, quibus ſe ignorantia hoſtium tegerent, ſibi cogente neceſſitate depopoſcerunt. Ceterum in tanta populorum conſternatione Valentinianus omnino animum non deſpondit,ſed ad ſolita Italiæ præſidia nouas Gutthicas gentes auxilio euocauit, quarum duces Procopius Alaricum, & Anthalam nominauit. ac, Iuliis Alpibus, per quas è Pannonia in Italiam erat tranſitus, nouo præſidio communitis, Aquileiam, quæ prima erat ſuperatis Alpibus occurſura, rurſus militibus, turribus, commeatibúſque firmauit. neque ceteras, per quas ad Padum amnem rectus eſt aditus, rebus neceſſariis communire neglexit. Aëtium autem ad vrbis Romæ defenſionem, & ad omnem arripiendam aduerſus Attilam occaſionem citra Romam paratum cum validiſſimo adeſſe exercitu iuſſit. atque ipſe ſe in Vrbe continuit.ſiquidem 111 Kal.Iulias inde ad Firminum præfectum prætorio ſcripſit *Non miramur, inter bellicas curas, & obſtrepentes lituos ordinatione viri magnifici, Patriciique noſtri Aetij formam publicæ diſpoſitionis in meliorem ſtatum fuiſſe mutatam.* Cum igitur hoc ſtatu res Italiæ eſſent, Attila, traiecto per hiemem Danubio, appetente vere è Pannonia infinitam illam ſuarum colluuionem gentium mouit, atque inde recto curſu ad fauces Alpium Iuliarum acceſſit. vnde milite Valentiniani haud magna admodum mole deiecto, Italiam ingreſſus ad amnem Sontium, trepidanti-

bus, ac profugientibus ex agris omnibus, venit, eoq; tranſmiſſo, exercitum ad Aquileiam adduxit. quæ à Valentiniano omni, vt diximus, genere munitionum inſtructa, portis occluſis, ſe illius aduerſari imperium, atque impotentem deſpicere potentiam declarauit. Itaque ira inflammatus, quòd vrbem tam validam, atq; opulentam ſibi reſiſtentem, ac progreſſui ſuo moram iniicientem eſſet nactus, ſimulq; prædæ, quam opimam ſperabat, intentus, vniuerſo exercitu circumiecto inuaſit, primo ſe potiturum impetu credens. verum vbi mœnia ſæpius aggreſſus, ipſam validis expugnare conatibus acriter ſe tuentem non potuit, diuturna ad vrbem ſeſſione domare conſtituit. Poſſum vere affirmare, nullius vrbis obſidionem, atq; expugnationem in Italia vulgari hominum ſermone tam tritam eſſe, quàm Aquileiæ. verum vſqueadeo priſcorum ſcriptorum ſilentio inuolutam, vt neq; per quos duces defenſa, neque quibus caſibus oppugnata ſit, apud locupletem vllum ſcriptorem inueniatur. Si Priſci, vt dixi, hiſtoria ſupereſſet, non laboraremus. qui, ſicut inquit Euagrius, docuit, quemadmodum Attila Orientem, atque Occidentem inuaſerit, & quàm multas, quasq; vrbes exciderit, & quibus denique rebus nobilitatus ex hac vita migrarit. Iornandes autem, domo Alanus, qui Priſcum hunc legit, vrbem diu obſeſſam fuiſſe ſcribit. quod ſpacium Paulus Diaconus, quaſi Iornandem interpretans, triennium continuum fuiſſe expoſuit. quem deinde omnes ſequuti ſunt. quod vnde ille eruerit, equidem diſpicere adhuc nō potui. ſiquidem Caſſiodori, Marcellini, & Iornandis ipſius, qui omnes his proximi fuere temporibus, teſtimonio ſatis liquet, Attilam ſuperiore anno in Gallia rem geſſiſſe, hoc Aquileiam in Italia euertiſſe. Ceterum Attila vrbem per aliquot ſine dubio menſes, homo eius artificij rudis, obſedit. itaq; ad exercendum in tanto otio militem non longe ab Aquileia montem Vrinum in modum aggeris ſtruxit. ſic enim ſuo quoq; tempore Venetos prædicaſſe, Ottho Friſingenſis, ſcriptor ſane vetuſtus, retulit. Pòſt autem, cum exercitum inſolita ad vrbem obſidendam mora frementem, ac prope tumultuantem videret, vehementer angi animo cœpit. nam ad cetera, quibus exercitus ex incondita turba conflatus premebatur, incommoda peſtilentia quoque illum inuaſerat eò vehementius, quàm ceteros Italiæ incolas, quòd fœdus barbarorum, ac iumentorum in vno loco per æſtatem conſiſtentium odor eam vulgabat. Itaque, deſperata quaſi victoria, caſtra inde mouere in animo habuit, atque in poſterum diem profectionem indixit. interim autem oblato permotus auſpicio reſtitit. quippe ciconiam quandam pullos ſuos è turri ſubinde mœnium exportantem, & contra morem ſuum in agrum deferentem notauit. Quod viſum ille continuo militibus abire parantibus indicauit. atque, vt erat auguralis diſciplinæ peritus, Videtis ne auem illam, inquit, quæ nidum ſuum contra naturam deſtituit? pro certo habetote, illam tacito naturę ſenſu imminentem vrbi ruinam præcipientem ſibi, natisq; ſuis conſulere. vos autem, ſi viri eritis, pauliſper reſiſtetis, ac certum, qui inſtat, expugnatæ opulentiſſimæ vrbis fructum haurietis. Neque vero illud inane fuit augurium. Nam Aquileienſes, (vt poſteriores tradiderunt, quibus fidem neque addidiſſe, neque abrogaſſe voluerim.) crebris demum eruptionibus fuſi, rei frumentariæ ad ſummam difficultatem adducti, atque omnibus denique malis vſque ad deſperationem afflicti, conſilium effugiendi ex vrbe, eamq; vacuam hoſtibus relinquendi cepere. Itaque, vt minore cum periculo ex vrbe excederent, ſub noctem ſtatuas ligneas armatas in ſtationibus murorum ad decipiendos inani defenſorum ſpecie hoſtes diſpoſuerunt. atque, imprudente Attila, à parte ad mare vergente euaſerunt, & in Gradum inſulam cum archiepiſcopo Niceta ſe receperunt. Attila vero, poſtquam, luce orta, aues haſtis, capitibusq; armatorum in muris conſiſtentium hærere ſecuras, ac ſine metu conſpexit, errorem ſuum, atque hoſtium dolum agnouit. ac, ſigno exercitui ad vacuam inuadendam vrbem dato, mœnibus ſcalas admouit. ac ſtatim eam mœnium partem, in qua nidus ciconiæ hæſerat, ſua ſponte labentem animaduertit. itaque impetu præcipue ab illa parte facto vrbem intrauit. ac bona ciuium, qui remanſerant, militibus diripienda, ipſosq; pro cuiuſque libidine confligendos permiſit. Diſcurrentibus autem temere ad prædam, cædem, ſtuprumq; militibus mulier ſummo loco nata, Digna nomine, facinus,

nus,

nus, ſi animi magnitudinem intuemur, in primis memorabile edidit. nam, cum eſſet, vt formæ excellentis, ſic pudicitiæ ſingularis, ne in manus hoſtium veniens ludibrium fortunæ perferret, ex edita turri, quæ ædibus ſuis imminebat, ſe in ſubiectum amnem Natiſonem capite obuoluto proiecit, ſtudiumq́; muliebris conſeruandi pudoris memorabili in primis exitu declarauit. Direptis bonis, templis inde, tectiſq́; publicis, ac priuatis incendium eſt illatum, vrbsq́; ad deterrendas exempli fœditate finitimas ad ſolum euerſa. ex ciuibus alij captiui in poteſtate hoſtium remanſerunt, alij tormẽtis excruciati vitam miſere finierunt. reliquos & quidem copiis, ac nobilitate præſtantiores incolumes inſula Gradus excepit. Atq; hic quidem vrbi nobiliſſimæ, & quæ ad id vſque temporis clauſtrum Italiæ aduerſus irruptiones barbarorum firmiſſimum, & ſemper inuictum extiterat, Auguſto menſe exitus contigit. Aquileia capta, atque deleta tantum inde proximæ prouinciæ pauoris iniectum, eſt, vt vrbium eius potiri, haud magni admodum negotij fuerit. Quamobrem Concordia, Altinum, Opitetgium, Patauium, & Ateſte, quæ prope tum æſtuarium, eximiæ, atque inueteratæ nobilitatis oppida, attingebant, ciuibus pleriſque ad inſulas, quas diximus, properantibus primo aduentu, præſidiis deditis, in poteſtatem ceſſerunt. captaq́;, ac direpta, ſubiectis facibus, diro, ac prope hoſtibus etiam ingrato ſpectaculo conflagrarunt. Maritimis his oppidis expugnatis, non recto curſu, ſicut opinio fuerat, ad Padum proceſſit, vt Romam, quod in ſermone iactabat, appeteret; credo, quòd Aëtium armatum ibi obuium extimuerit, verum ad dexteram conuerſus ſeſe intra Padum continuit, atque vni prædationi, ac vaſtationi, vt videbatur, vrbium deditus mediterranea Venetiæ oppida Taruiſium, Vicetiam, Veronam, Mantuam, Cremonam, Brixiam, Bergomumq́; petiuit, & capta, ac pariter militari populatione exhauſta ſubuertit. Tranſmiſſo inde Abdua Liguriam ingreſſus eandem vrbibus eius intulit labem, Laudi, Como, Nouariæ, Vercellis, Eporœdiæ, Taurino, Mediolano, ac Ticino. quarum omnium populi formidine conſternati relictis oppidis ad montes ferme, & loca ſitus difficultate munita confugerant. Inde, vt addit Diaconus, ineunte iám, vt opinor, hieme Padum ſine impedimento traiecit. atque occurrentes Æmiliæ vrbes, Placentiam, Parmam, Regiumq́; ſubinde adortus nullum item in eas exemplum hoſtilis feritatis omiſit. Iam omnia, quæ intra Apenninum, & Alpes erant, fuga, populatione, cæde, ſeruitute, incendio, & deſperatione repleta erant, nullaq́; mali facies aberat, nefaria per omnes ordines, ſexus, & ætates barbarorum auaritia, crudelitate, ac licentia peruagante, cum vir, illa tempeſtate vnicus, ac bello princeps Aëtius opportunum auxilium reliquæ iamiam perituræ Italiæ attulit. Is maximum iampridem exercitum ex Romanis, batbariſq́; contractum habebat, ita vt ex æquo cum Attila iuſto confligere prœlio poſſet, qui copias iam præda graues, ac fame, morbis, atque algore afflictas, & domum repetere cupientes, trahebat. Itaque, cum iam alter annus procederet, quo Opilio, Vincomalúſque conſulatum geſſerunt, 453 cernens illum recta per Æmiliam incitato Romam verſus impetu contendentem, ſuperiora Alarici tempora, quibus adhuc nihil fuerat triſtius, auerſatus, ad prouinciæ fines occurrit, ſummo prœlio, ſi opus eſſet, decertare paratus, atque Æmilienſes campos, non minus, quàm Catalaunicos, clade Hunnica inſignes poſteris proditurum confiſus. Attila interim, relicto Regio, Mutinam victorem, inſolentemq́; exercitum VII Kal. Februarias duxit. Expectabant ciues noſtri ſuſpenſis, ac trepidantibus animis vltimum in horas ipſorum vrbis excidium, atque, omni humano deplorato auxilio, imminentem peſtem auertere, ſupplicibus ſolis ad Deum fuſis precibus, contendebant, cum repente, quaſi cœlo auditi, præter opinionem omnium voti ſui compotes ſunt effecti. ſiquidem Attila vt Tricaſſibus in Gallia virtute epiſcopi S. Lupi pepercit, ſic Mutinam in Italia meritis S. Geminiani intactam præteriit, neque hoſtili vllo detrimento affecit. Itaque Eccleſia Mutinenſis merito hodie quoque feſtum accepti huius à ſancto ſuo antiſtite beneficij diem, ſeptimum Kalendas Februarias, ſolemni pompa concelebrat, præclaro pietatis, ac religionis exemplo iampridem à maioribus inſtituto. Haud longius inde progreſſus Attila, pedem, opinante nemine, rettulit, atque exercitum ad Padum

reduxit, Aëtio acriter in tergis inſtante, atque extremum agmen cædibus, ac terrore premente. traiecit autem Padum, qua parte in ipſum Mincius influit. qui locus frequenti populorum vltro, citroq; commeantium tranſitu erat inſignis, ſine dubio maximis incommodis ab exercitu Aëtiano affectus. Cum autem caſtra ad Mincium trans Padum iam ſecutus ab Aëtio poſuiſſet, atq; adhuc ferocia de adorienda Roma verba iactaret, à ſuis circumfuſis ducibus, domum, vt dixi, ſpectantibus eſt admonitus, vt conatu illo, conſilióque deſiſteret, memor, Alaricum regem Gotthorum, poſtquam Romam diripuiſſet, fœdo naufragio deformatum paucos dies ſuperuixiſſe. Interim Valentinianus, receptu Attilæ cognito, pauliſper reſpirare, ac quaſi ex cæcis ſeruitutis tenebris lucem aliquam libertatis cœpit aſpicere. itaque legationem de pace mittere ad Attilam, tanquam omnia æquioribus iam auribus accepturum, conſtituit, ac Leonem pontificem, hominem non maieſtate ſolum, ſed etiam ætate venerabilem ad id muneris legit, adiectis mandatis, vt quacunque conditione poſſet, Attilam non ſolum à progreſſione auerteret, ſed etiam ad Italiam primo quoque tempore relinquendã impelleret. Haud reſpuit in tanta rerum aſperitate laborem vllum egregius pontifex, ſed, comitatu honeſtiſſimo ſumpto, quàm maxima potuit, ad eum celeritate contendit. nactúſque ipſum ad Mincium, vt proxime, confidentem, ac ſæua adhuc ſecum de petenda Roma conſilia volutantem, ſe veniſſe à Valentiniano legatum oſtendit. Non potuit homo non minus moribus, quàm genere barbarus, tam ſancti, támque venerandi antiſtitis aſpectu non grauiter commoueri. itaque benigne, atque honorifice illum excepit, & libere, quæ peteret, expromere iuſſit. Quibus tum verbis pontifex non ſolum optimus, ſed etiam diſertiſſimus cauſſam Italiæ, Vrbis, atque Eccleſiæ Romanæ orauerit, ac quemadmodum regis barbari pectus dicendo verſarit, nemo prodidit antiquorum. neque ad ea ex ingenio confingenda, (quod quidam nuper poetarum more fecerunt,) nobis veritatem conſectantibus ſuppetit animus. cum hactenus nihil, niſi ex vetuſtis ſumptum auctoribus, attulerimus. quod conſtat, ille hominem ferum, atque ab omni religione auerſum graui diuinæ iuſtitiæ commemoratione adeo permulſit, vt ipſum adhuc quibuſdam quaſi facibus inflammatum ad cupiditatem ſcelerati facinoris obeundam, promiſſo annuo tributo, ab eiuſmodi conſilio reuocarit. Additur res auditu mirabilis, Attilam non tam grauiſſima Leonis oratione placatum, quàm aſpectu alterius viri Leoni à tergo aſſiſtentis, atque ipſi gladium, ni obedientem ſe gereret, intentantis, fuiſſe perculſum. quod ipſe poſtea diſerte confeſſus eſt. nam, cum à ſuis reprehenderetur, quòd tam facile pontificis Romani nutui, auctoritatique ceſſiſſet, reſpondit, non ſe illum fuiſſe reueritum, ſed alterum pone illum in habitu ſacerdotali aſtantem, forma auguſta, & canicie venerabili præditum, & diſtricto gladio ſibi mortem, ni dicto audiens eſſet, acerrime minitantem. illum autem Petrum principem apoſtolorum fuiſſe noſtri merito crediderunt. Vulgo etiam inter Hunnos ſermo increbuit, Attilæ ferociam à duabus tandem feris fuiſſe perdomitam, Lupo in Gallia, & Leone in Italia, cum Lupum Tricaſſinum epiſcopum, & pontificem ſignificare Leonem vellent. Ita, motis à Mincio caſtris, Noricum verſus iter ſuſcepit, ac per loca ruinis ſtrata, agróſque recenti adhuc igne fumantes, atque ab omni genere alimentorum inopes exercitum precioſa potius, quàm neceſſaria præda onuſtum reduceret. atque inde, tranſmiſſo Danubio in Scythiam ſuam peruenit, fama ſæui prædatoris potius, quàm conſtantis bellatoris, relata. Hæc, quæ de irruptione Attilæ in Italiam ſcripſimus, paucis verbis Iornandes in Annalibus attigit: *Attila*, inquit, *recollectis viribus, Aquileiam vi magna diu obſeſſam capit. ac circumquaque prædis, & cædibus furibundus bacchatur. ad quem Valentinianus Imperator papam mittens, pacem cum eo fecit. exercitusq́, eius fame, peſte, morbo, cædibusq́, inſuper ab Aëtio attritus, eum reuerti fecit.* pluribus vero in eo libro tradidit, quem de rebus Geticis ſcripſit. Ceterum hæc vt noua, ſic miſerabilis admodum Venetiæ, Liguriæ, atque Æmiliæ, quæ adhuc ſub Imperij tutela omnibus bonis floruerant, calamitas accidit. neque enim Alaricus citerioris, ſed vlterioris Italiæ vrbes attigerat, quas hac impreſſione Attila contuſas prorſus, laceratáſque reliquit. Quare, profecto illo, populi tanta barbaro-

barbarorum mole leuati, alacres ſtatim omne ſuum ad accepta ſupellectilis damna reſarcienda, & tectorum iacturam quoquomodo reparandam ſtudium contulerunt. Nam qui ad montes, inſulaſve diffugerant, aliòve quò dilapſi formidine fuerant, reuocati vrbes priſtina frequentia celebrarunt, & captiuos, quos potuerunt, vel ingenti pecuniæ magnitudine redimere deinde conati ſunt. in Venetia tamen Aquileia, Concordia, & Altinum, licet epiſcopis ad eccleſias ſuas adminiſtrandas reuerſis, nequaquam: Opitergium, Patauium, & Ateſte, ægre admodum, reſtituta ſunt. Id autem, (quis tandem occulta Dei conſilia prouideret?) bono quodam quaſi Italiæ fato euenit. Etenim hoc pacto vrbs clariſſima Venetiarum eſt condita, difficillimis aliquando temporibus veterem Italiæ dignitatem repræſentatura, ac fortiter ſæuiſſimum aquilonarium hoſtium impetum exceptura. Harum namque ciuitatum primores, qui ad inſulas confugerant, tam crebris, & tam ſæuis barbarorum impreſſionibus conſternati, cum patrias ſedes ſuas crematas, agróſque vaſtatos viderent, domicilia in inſulis ſibi perpetua ſtatuerunt. ac, communicatis conſiliis, non ſolum rationem inierunt, qua ſe aduerſus immanem incurſantium hoſtium libidinem tractanda re maritima tegerent, ſed etiam creatis magiſtratibus, quos Tribunos, Caſſiodoro teſte, vocarunt, certam inter ſe rempub. inſtituerunt, quam vſque ad Caroli Magni tempora tenuerunt. à quo armis petiti ex omnibus inſulis in vnam ferme, quam nunc incolunt, Riuum altum migrarunt. Quo caſu egregie, proſperéque defuncta ciuitas belli, paciſque ſtudiis pro temporum ratione colendis ad eam opum amplitudinem creuit, vt iam cum potentiſſimo quoque rege æquo marte terra, maríque armis confligere non ſolum poſſit, ſed etiam auſit. His exceptis, reliquæ ciuitates ſuis quæque epiſcopis auctoribus, atque adiutoribus ſacras, & profanas ædes reſtituere, & priſtinum eis decorem reddere properarunt. ex quibus præcipue mira Euſebij archiepiſcopi apud Mediolanenſes opera, atque induſtria prædicatur. Eodem anno XVII Kalend. Maij Leo pontifex litteris Marcianum Auguſtum rogauit, vt Eutychetem ex iis locis, in quibus exul nefariam de Chriſto doctrinam tradebat, in remotiora, & ſecretiora loca retruderet, quò minore Eccleſiam detrimento vexaret. Vbi vero Attila in Scythiam rediit, quietis, otiíque impatiens noua moliri, ſed occulta, vt antè, conſilia cœpit. nam palam Valentiniano, & Marciano Auguſtis minas intendit, occulte autem aduerſus Sangibanum regem Alanorum arma parauit. quia, Theodorico, & Gundidicario interemptis, & Valentiniano ad extremam prope deſperationem adducto, ipſum incolumem ſupereſſe, tanquam participem eiuſdem culpæ, dolebat. Itaque ad Valentinianum miſit, denuncians, ſe grauioribus Italiam incommodis affecturum, niſi Honoriam ſororem cum parte regalis opulentiæ ad ſe miſiſſet; ad Marcianum vero, ſe Illyricum nouo bello fatigaturum, niſi promiſſa à Theodoſio ſtipendia perſoluiſſet. & cum hæc minabundus iactaret, exercitum tamen ad diem conuenire iuſſum iterum in Galliam duxit, vt Alanos ad Ligerim conſidentes inuaderet. Qua re cognita, Thoriſmundus rex Gotthorum, id ad ſe quoque pertinere exiſtimans, qui proximas Alanis ſedes haberet, paratis continuo rebus Alanorum ſubſidio venit, atque, altero cum eo edito prœlio, victum in Scythiam ſe referre coegit. Huius pugnæ vnus Iornandes eſt auctor. Aëtium; quò minus Thoriſmundo auxilium tam aſperis temporibus ferret, fœdus cum Attila modo ictum, credo, continuit. Ob id Thoriſmundus incenſus, Aëtio iam; 454
Studióque conſulibus, quòd dubiis ſuis in rebus fuiſſet ab Aëtio deſtitutus, bellum Romanis in Gallia mouit, atque exercitum Arelate adduxit, &, cum adortus manu expugnare non potuiſſet, obſidionem admouit. Qua cognita, Aëtius propere cum copiis, quas in promptu habebat, accurrit, ac prœlium acre commiſit; neque tamen Thoriſmundum ab vrbe depellere potuit. Quod vt animaduertit Ferreolus, tum prætorio Galliarum præfectus, homo propter ſingularem prudentiam, atque excellentem humanitatem inter paucos apud Gotthos gratioſus, ad Thoriſmundum acceſſit, ac blande appellatum, ac conuiuio comiter exceptum ad eam relinquendam obſidionem induxit. Quod Sidonius ſic in epiſtolis rettulit: *Ferreolus, qui Gallias adminiſtrauit, tum cum maxime incolumes erant, Attilam Rhenî*

hoſtem, Thoriſmundum Rhodani hoſpitem, Aëtium Ligeris liberatorem, ſola diſpoſitionum ſalubritate tolerauit. & propter prudentiam tantam currum eius prouinciales cum plauſuum maximo accentu ſpontaneis ſubiere ceruicibus. quia ſic habenas Galliarum tractauerat, vt poſſeſſor exhauſtus tributario iugo releuaretur. Rex Gotthiæ ferociſſimus affatu eius inflexus eſt. eúmque ab Arelatenſium portis remouit conuiuio, quem Aëtius non potuerat prælio. Attila inde domum reuerſus ſummo ſeſe otio tradidit. itaque poſt multas vxores ductas, vt moris erat illius gentis, puellam nomine Hildiconem, ſpecie præſtantem ſibi matrimonio copulauit, ac nuptias magna hilaritate animi celebrauit. quo facto vino, cibóque grauis in omnem libidinis intemperantiam ſe effudit. ſubinde fatigatione reſolutum ſomnus adeo altus oppreſſit, vt cum ſanguis è naribus manare cœpiſſet, ipſe nihil ſentiens faucibus, ac ſpiritu intercluſis extinctus ſit. poſtridie mane illuſtri iam procedente ſole cum miniſtri regem contra morem cubare viderent, triſtius aliquid ſuſpicati cubiculum ingrediuntur, atque ipſum ſine vulnere ſanguine merſum, puellámque demiſſo vultu ſub velamine lacrymantem offendunt. Quo dolore perculſi milites gentis ritu crinium parte reciſa ora vulneribus lacerarunt, amiſſum regem ingenti gemitu, eiulatuq; deflentes. atque inde funus apparatu regio inſtruxerunt. quippe in mediis campis, & intra tentorium ſericum cadauer poſuerunt. lectiſſimi autem equites circumcurſantes facta eius magnifica cantu lugubri cecinerunt, in hanc ſententiam: Attila rex Hunnorum Mundzucci filius, fortiſſimarum gentium dominus. qui ſolus, primusq; Scythica, & Germanica regna obtinuit. atque vtrumq; Imperium captis vrbibus terruit, & ne prædæ reliqua ſubiicerentur, placatus precibus annuum vectigal accepit. cumque hæc omnia ſingulari felicitate geſſerit, non vulnere hoſtium, non fraude ſuorum, ſed gente incolumi inter gaudia lætus ſine ſenſu doloris occubuit. Quibus carminibus abſolutis ſtrauam, quam vocabant, ſuper tumulum eius magna comeſſatione concelebrarunt, ac luctum gaudio temperarunt. Inde ſilentio noctis cadauer ſepulturæ mandatum, idque auro, argento, ferroq; munitum eſt. ſcilicet, vt ferro gentes edomitas, auro, argentoq; vtrumque ſpoliatum Imperium indicarent. addidere inde arma hoſtibus adempta, ceteraq; precioſa fortibus viris erepta inſignia. Marcellinus Aëtij impulſu Attilam à muliere confoſſum hoc anno notauit, alij in priorem rettulerunt. Thoriſmundus etiam rex per eoſdem dies eſt mortuus. nam Toloſæ morbo oppreſſus, cum eius curandi gratia ſanguinem mitteret, à cliente inimicos falſo adeſſe nunciante, armis ſubtractis, occiſus eſt, ita tamen, vt ſcabello arrepto, antequam opprimeretur, nonnullos ex inſidiatoribus ſtrauerit. Eius mortui locum Theodoricus ſecundus frater obtinuit. cuius mores egregios pluribus verbis Sidonius epiſtola ſecunda deſcripſit, qui hoc tempore florere cœpit. His funeribus regiis ſimul etiam Pulcheriæ Auguſtæ obitus eſt adiunctus. Eodem anno, filij Attilæ de diuidendo inter ſe regno agere cum cœpiſſent, contentione orta eò deſcenderunt, vt populos ſubiectos in ſortem coniicerent. Quod vbi Ardaricus rex Gepidarum audiit, indignum eſſe ratus, bellicoſiſſimas gentes, tanquam viles pecudum greges, ſorti committi, contra eos exercitum duxit, ac defectione ſua non populares ſolum ſuos, ſed alias etiam nationes ad libertatis ſtudium excitauit. ac prœlium in Pannonia iuxta flumen Netad aduerſus Hunnos, & eorum amicos iniuit. Ibi Ellace filio Attilæ natu maximo cum triginta ſuorum millibus ſtrato, reliqui fratres eius ad littus Pontici maris, vbi vetuſtas Gotthi ſedes habuerant, abire compulſi. Ita Hunni, quorum opes terra capere non potuerat, triſti diſſidio diſtracti ſubito conciderunt. Populi vero, qui illorum imperio obtemperauerant, ſedes à Marciano, & Valentiniano Imperatoribus impetrarunt, Gepidæ quidem Daciam, & munera ſtrenuis viris honoris cauſſa tribui ſolita; Oſtrogotthi vero Pannoniam, quæ Attilæ fuerat, à Sirmio ad Vindibonam; Sarmatæ, & quidam Hunni in Illyrico ad caſtrum Martenam; Scyri, & Satagarij Alani cum ſuo duce Candace, cuius notarius fuit auus Iordanis harum rerum ſcriptoris, Scythiam minorem, & Mœſiam inferiorem accepere; Rugi vero, aliique quidam Scandiopolim. Interim Valentinianus, vbi ab inſtantibus curis laxatus eſt animus, res duas omnium maxime improbatas, ac reip. ſibiq; demum pernicioſiſſimas, eſt aggreſſus.

quarum

quarum vna fuit turpioris libidinis, altera ſtolidæ cuiuſdam temeritatis. Vxorem illæ Petronij Maximi perdite deperibat. erat autem Maximus ſenator, idemque Patricius, nepos illius Maximi, quem Theodoſius Gratiani vlciſcendi cauſſa ſuſtulerat. Hanc igitur forma excellentem cum miſere amare cœpiſſet, blanditiis primum ad ſui obſequium allicere nixus eſt. vbi vero pectus eius munitum pudicitia repperit, ad artem ſe contulit. quippe Maximum ad ſe accerſiuit, & de induſtria ludere cum eo talis inſtituit, certoq; auro propoſito, annulo eius ludi victor potitus eſt. quem ſtatim Maximi nomine clam ad illius coniugē miſit. eamq; iuſſu mariti, ſigno accepto, properare in Palatium ad ſalutandam Eudoxiam Auguſtam præcepit. Mulier, annulo mariti cōſpecto, nulla de re ſuſpicans adiit, ac ſtatim in gynecceum à parasitis ad id muneribus deducta eſt. Neque ita multo pòſt Valentinianus, Maximo relicto, libidine ardens acceſſit, atq; amorem teſtatus, caſtiſſimæ mulieri ſtuprum nefarium intulit, Sex. Tarquinium imitatus, qui violatione Lucretiæ regnum ex vrbe deiecit. Dimiſſa inde mulier, vt iniuriā violatæ pudicitiæ vindicaret, virorem prodidit, ipſumq;, vt qui tanto probro occaſionem aperuiſſet, prope deteſtabunda increpuit. ac mox rei indignitate per ſe ſatis accenſum quibuſdā quaſi furiarum facibus ad tantam perſequendam contumeliam incitauit. Maximus inde, cum ſe Valentiniano vitam eripere ſine certo periculo non poſſe, viuente Aetio animaduerteret, ipſum ante de medio ſibi tollendum exiſtimauit. Itaque rem aggreſſus, eunuchos regij corporis cuſtodes ſpe, præmiisq; corruptos induxit, vt Valentiniano perſuaderet, Aetium rebus geſtis inflatum nouas res in Gallia meditari. Quod cum princeps credidiſſet, continuo cogitare de illius tollendi ratione inſtituit. cum autem in hanc curam animum intendiſſet, forte ex amico quodam quæſiuit, num Aëtij morte vtilem fore reip. iudicaret. cui ille, Minime vero, inquit. immo ſi illum ſuſtuleris, tu tibi dextram manu altera defecabis. Qua voce haudquaquam deterritus, Aetium Romam acciuit, & ſatellitibus in palatio collocatis, vbi acceſſit, per eos incautum vna cum Boetio amico fœdiſſime trucidauit. Quo extincto, ſimul omne Occidentalis Imperij præſidium concidit. tanta fuerat in eo virtutis indoles, tanta auctoritas, atq; ad omnes rēs conſulendas, atq; agendas conſilij promptitudo, animiq; alacritas. In eius locū ſubſtitutus eſt Ricimer Sueuus, vt inquit Sidonius, nam alij Vandalum prodiderunt. qui genus maternum ad Valliam Gotthorum regem proximū referebat. Valentiniano inde Auguſto VIII, & Anthemio, qui poſtea Imperauit, conſulibus, Marcianus Kal. Auguſti edictum edidit, vt qui Concilio Nicæno, Conſtantinopolitano, Epheſino, & Chalcedonenſi aſſenſum abnuerent, & cum Eutyche facientes Proterij epiſcopi Alexandrini conſuetudinem deuitarent, ij omnibus pœnis, quibus Apollinariſtæ hæretici, tenerentur. Cum duces Oſtrogotthorū Valemirus, Theodemirus, & Vindemirus fratres diuerſis in locis in Pannonia habitarent, filij Attilæ eis irati, vt qui, tanquam mancipia, à legitimo domino profugiſſent, aduerſus Valemirum, Theodemiro, & Vindemiro inſcientibus, contenderunt. quorum impetum tanta ille virtute ſuſtinuit, vt eos acie fatigatos proſtrauerit, & cum exigua ſuorū parte Scythiam petere trans Iſtrum coegerit. Quo die Theodemirus tam inſignis victoriæ nuncium à fratre accepit, eodem illi natus eſt puer ex concubina, quem Theodoricum vocauit. qui poſtea regnum Gotthorum in Italiam introduxit. Maximus, cum ad perimendum Valentinianum, vt certo iam vltore deſertū, animo eſſet erectus, Ocillam, & Traſtilam fidos quondā Aëtij ſatellites, indignitate domini necis iniecta, et muneribus, & pecunia in præmium periculi oſtentata, impulit, vt Valentiniano parum ab eis caventi manus afferrent. Nec conſilium feſellit euentus. XV Kal. Aprilis conuenerunt, atq; hominem inermem, neq; de eiuſmodi inſidiis cogitantem, in campo Martio pro tribunali concionantem nacti circunſteterūt, & per Ocillam Aëtij bucellarium ex aduerſo venientē gladio confoderunt, ac vita exuerūt. in eo tumultu Heraclius eunuchus cecidit, cum pro domini ſalute ſuum caput offerret, fidemque in extremo etiam caſu præſtare contenderet. Tota inde non ſolū regia, ſed etiam vrbe tanti facinoris magnitudine conſternata, nemo extitit, qui ſe Maximi conatibus aduerſariū exhiberet. Obiit Valentinianus anno Imperij ſui triceſimo,

455

V.

tis vero triceſimo quinto. Eo Imperante, Occidentale Imperium, quod [illegible]ere ſub Honorio cœperat, labi, vt dixi ab initio, cœpit. Vnus tamen Attila ad terrorem hominum natus modo fortiter acie victus, modo afflicto exercitu cum pace dimiſſus, perenuem ipſi apud poſteros conciliare beneuolentiam potuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER XIIII.

MAXIMVS SECVNDVS IMPERATOR.

VALENTINIANVM inde Imperatores illi per tempora exceperunt, quibus dominantibus fœda, ac miſerabilis ipſa demum Occidentalis Imperij labes eſt ſubſequuta. Hi ſunt enim, qui ipſas prorſus Occidentis prouincias amiſſerunt; hi ſunt, qui Romam iterum, atque iterum, a barbaris captam, atque incenſam viderunt; hi, qui Italiæ Dominatione exuti nomen, gloriamque Romanam funditus euerterunt; hi denique, qui clariſſimum Imperij Romani lumen, atque inueteratam populis nobiliſſimæ gentis auctoritatem penitus extinxerunt. Nam, barbaris iam late omnia ditione, libidineque tenentibus, non ſolum antiqua Imperij maieſtas, ſed vetus etiam litterarum, atque ingenij dignitas omnino euanuit. neq; enim in tanto bellorum ardore, ac quotidiana ſeruitutis, necisque formidine priſtinis doctrinæ, atque eloquentiæ ſtudiis vacare hominibus licuit. Itaque fœcunda illa eruditorum, diſertorumque virorum propago, quæ vſq; ad primam Gotthorum in Italiam impreſſionem cum maxima omnium admiratione floruerat, tetro ipſo barbariæ tranſitu, tanquam infeſto rapidi cuiuſdam aquilonis impetu, prorſus exaruit. Quamobrem non erit mirandum, ſi nos etiam quæ ſequuntur, veteribus eo magis rerum deſtituti ſcriptoribus parcius, ac tanquam earum, quas deſcribemus, cladium atrocitate perculſi, quodammodo languidius attingemus. VALENTINIANO Imperatore perempto, Maximus non ſolum dolori ſuo ſe iniuria vlciſcenda ſatis feciſſe, ſed etiam occaſionem ad Imperium occupandum ſibi aperuiſſe putauit. neque enim Valentiniani proles virilis vlla extabat, cui iure hereditario id faſtigium deberetur, & ipſe ſatis ſe paratum non ſolum ad inuadendum, ſed etiam ad tuendum tantum dominatum arbitrabatur. Itaque eademmet hora, qua Valentinianus occiſus eſt, èx campo digreſſus, furore, ac ſcelere ardens, cum magna armatorum ſatellitum manu in Palatium iniit, atque Eudoxiam Auguſtam adeptus per vim, vxore paulo antè amiſſa, ſibi matrimonio ſociauit. quo facto, parati ad id, promiſſis muneribus, milites ipſum Imperatorem acclamantes leuarunt. Auguſtalibus inde inſignibus exornatus totum ſe tradidit fluctuanti Imperio componendo. Hic, vt inquit Sidonius, præfectura prætoriana, Patricij dignitate, ac conſulatu ſemel, atque iterum functus fuerat, ac moribus, pecunia, litteris, patrimoniis, & clientelis ita floruerat, vt nemo illo in vrbe conſpectior, nemo in rep. beatior putaretur. poſtquam autem Auguſtus appellatus, ac per eam cauſſam Palatinis incluſus liminibus, fuit, ante lucem vehementer ingemuit, quòd voti compos factus ſui fuiſſet. vſque adeo vt Imperij pondus peroſus ſæpe dixerit: Felicem te Damocles, qui regni neceſſitatem non vno longius prandio pertuliſti. neque id iniuria. nam vno tempore & palam, & occulte nefarias imperio, & capiti ſuo comparatas inſidias ſenſit. Etenim, nuncio in Galliam de Valentiniani cæde perlato, barbari omnes male iam pridem erga Imp. animati repente ad arma ſunt concjti. ſiquidem & Saxones piratæ tractum

Aremo-

Aremoricum infeſtum habere cœperunt, & Franci, atque Alemani more patrio Rhenanas prouincias diuexarunt, & Gotthi ſubita defectione arma ceperũt. Quod Sidonius his verbis in Auito expreſſit:

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat. &
Francus Germanum primum, Belgamq́; ſecundum
Sternebat, Rhenumq́; ferox Alemane bibebas
Romanis ripis, & vtroque ſuperbus in agro
Vel ciuis, vel victor eras.

Francus autẽ Hildericus rex fuit, qui, teſte in Annalibus Iornande, hoc anno Meroueo patri vita functo ſucceſſit. ac patrij regni prolatandi libidine ſtimulatus per hanc occaſionem Germaniam primam, & Belgicam ſecundam inuaſit. quarum in vna continebantur Magonciacum, Argentoratum, Nemetes, & Vangiones; in altera vero Rhemi, Sueſſiones, Catalauni, Veromandui, Attrebates, Camaracenſes, Tornacenſes, Siluanectæ, Bellouaci, Ambiani, Morini, & Bononienſes. Hęc vero damna vbi Maximus trepido nuncio deferente accepit, ſubito Auitum Aruernum, de quo ſuprà dictum eſt, magiſtrum vtriuſq; militiæ legit. cumq́; turbatis rebus Galliæ pro ſua conſulere prudentia iuſſit. quem honorem vt ab Auito ſuſceptum certus in Gallia rumor increbuit, omnis ſtatim Alemanorum, Saxonumq́; motus obtorpuit. Quare Auitus ad Gotthorum ſedandos motus conuerſus, Meſſianum, qui animos eorum exploraret, præmiſit, ac mox ipſe non armatus, ſed legatus, proceſſit. & Toloſani vna cum rege Theodorico iniuit. Dum hæc autem aguntur, Maximus nouo alio, & magis tetro ſcelere eſt appetitus. quod non ipſi ſolum, ſed vrbi etiam Romanæ præſens, ac memorabile exitium attulit. Is prima nocte cum Eudoxia cubans, illud in ſermone imprudenter iniecerat, ſe nimio illius amore incenſum viro eius Valentiniano inſidias tetendiſſe. eaq; vox altius, quam opus fuiſſet, in pectus Eudoxiæ penetrarat. itaque mulier ſiue propriæ contumeliæ impotens, ſiue alienæ vltionem iniuriæ appetens, ſtatim animum ad perniciem Maximi appulit. ac mox, aliis auxiliis deſperatis, occulte nunciũ ad Genſericum regem in Africã cum litteris, ac muneribus ampliſſimis amiſit, magnopere obteſtans. vt ad ſe, ciuitatemq́; Romanam infeſta Maximi tyrannide liberandam, ac ſimul ad Valentiniani mariti necem iniuſtiſſimam vindicandam accederet. id enim ipſum fœderi, amicitiæq́; debere, quo nuper ſe cum eo per Honoricum filium obſidem aſtrinxiſſet. His litteris acceptis Genſericus erectus, optatam potius, quã ſperatam occaſionẽ vltro oblatam arripuit, ac ſubito ſpe ingentis, atq; opimæ prædæ illectus claſſem ad expeditionem Romanam inſtruxit, ac trecentis millibus Vandalorum, Maurorumque impoſitis, curſum Romam verſus prope fatalem intendit, vt quod Alaricus ſummis votis expetitum, ac maximis viribus tentatum vix extorſit, id ipſe vltro quaſi à fortuna porrectum acciperet, id eſt, vt Romam à principio originis ſuę ab hoſtili clade prope intactam ſecunda irruptione affligeret, ac Vandalicæ feritatis veſtigia ad omnem poſteritatis memoriam in ipſo quoque Imperij domicilio impreſſa relinqueret. Itaque dum Maximus aulam, atque Imperium inter ſæuos militum, popularium, fœderatorumq́; tumultus nihil ex Africa aduerſi metuens regit, ecce de improuiſo pridie Idus Iunias, nec opinantibus omnibus, Genſericus claſſem valido milite, atque omni bellico apparatu refertam ad littora Romana appellit, atque exercitum ad omnem vrbis oppugnationem inſtructiſſimum repente exponit, atq; explicatis ordinibus ducere ad mœnia eius inſtituit. Qua re cognita, tantus e veſtigio ciuitatem pauor inuaſit, vt eodem momento vrbs capta omnibus videretur. Itaq; populares iuxta, ac nobiles de ſua ſalute ſoliciti vrbe ſe tumultuoſè proripuerunt, atq; in montes, ſyluasq;, vt tutiores futuri latebris, profugerunt. Qua trepidatione animaduerſa, Maximus & ipſe formidine anxius, ac prope ab omnibus auxiliis deſtitutus, ex vrbe exceſſit, ſeq; ceteris non tam fœdæ, quã periculoſæ fugæ ſocium præbuit. Fugientem autem, ac ſolum vbi ſenatores quidam inimici eius viderunt, veteres ſubito offenſionum acerbitates animo reuocarunt, atq; iracundia incitati per occaſionẽ lapidibus inceſſerunt, ac mox tractum, laceratumq́;

per Vrſum Romanum militem in Tiberim proiecerunt. Quæ poſtquã Genſericus accepit, poſt triduum vrbem neceſſario præſidio vacuam, nemine reſiſtente, iniuit. Cum in his anguſtijs res eſſet, Leo pontifex priſtinæ haudquaquam virtutis, ac pietatis oblitus, iterum ad patriæ, Eccleſiæq; ſalutem, quantũ apud barbarum hoſtem ſiue gratia, ſiue auctoritate valeret, in extremo experiri periculo voluit. itaq; ſacra procerum caterua ſtipatus Genſerico ad vrbem aduentanti ſeſe obuium tulit, atq; ipſum in limine portæ adeptus, per omnia Chriſtianæ religionis ſacra, quibus ille magna ex parte eſſet addictus, orauit, vt ei ciuitati vellet parcere, cui nuper inimiciſſimus, ac ſæuiſſimus omnium Attila pepercisset, cum ab ea adeunda ardentem animi ſui impetum temperaſſet. Non flexere ſanctiſſimi antiſtitis preces regem Chriſtianum, quæ paganum infregerant. nam vrbem ingreſſus, non tam profanas domos, quam ſacra templa, contrà quàm Eudoxiæ ipſi vocanti promiſerat, libidini, auaritiæq; militari permiſit. Ita Roma poſt annum quadrageſimum tertium, quàm à Gotthis capta, ac ſpoliata fuerat, iterum à Vandalis occupata, ac fœdiſſima populatione vaſtata eſt. neque enim priuatas, ac profanas ſolum opes abegerunt, ſed ſacram etiam ſupellectilem ſolido auro, atque argento, & lapidibus precioſis ad auguſtorum templorum ornamenta conſtantem, cui pepercerat Alaricus, eripuerunt. inter quæ aurea, atq; argentea magni ponderis vaſa, quæ Titus Hieroſolymis quondam attulerat, aſportata. quin etiam omnia Auguſtalia ornamenta, &, ſi qua erant antiquæ vrbis decora, ablata. ex quibus Iouis Capitolini tegularum ex ære auratarũ pars dimidia, ac ſtatuæ pleræq;, quæ egregij operis erant, auectæ. Iam vero hominum innumerabilis multitudo captiua facta. neque enim ciues ſolum paſſim in ſeruitutem abſtracti ſunt, ſed ipſa etiam Auguſta Eudoxia, huius memorabilis cladis auctor cum duabus filiabus Eudocia, Placidiaq; abductæ. Ex iis, qui vrbe eeſſerunt, alij alio incolumitatis cauſſa dilapſi ſunt. ex quibus Olybrius vir nobilitate inſignis, cui Placidia deſponſa erat, Conſtantinopolim abiit, atq; inde poſt aliquot annos ad accipiendum Imperium rediit. Euagrius vrbem non ſolum direptione, ſed etiam incendio deformatam ſcribit. Itaq; Varronis comprobata rum demum ſententia eſt, qui ex Vectij auctoritate prodidit, quando conditori vrbis Romulo duodecim vultures augurium effeciſſent, ipſam ad mille ducentos annos manſuram, neq; ita multo pòſt ruituram, ſi quidem hic milleſimus ducenteſimus annus vrbis conditæ numeratur. His actis, Genſericus, modo militari populationi impoſito, poſt quartum decimum denique diem vrbe exceſſit, ac Romanam prædam in naues impoſitam in Africam deportauit. quarum quæ ſtatuas deuehebat, aduerſa tempeſtate vexata interiit. reliquæ incolumes portus Africæ tenuerunt. Cum autem opes infinitas, ac populum ingentem in Africam deuexiſſet, prædam inter Vandalos, & Mauros, Victore teſte, ita diuiſit, vt maritos ab vxoribus, liberos à parentibus ad cumulandam miſeræ captiuitatis acerbitatem magna inclementia ſepararet. Quod vbi Deogratias Carthaginis epiſcopus paulo antè precibus Valentiniani creari ab eo permiſſus audiuit, vehemẽti dolore ſolicitatus vaſa ſacra emenda ingenuos redimendos, parentibus liberos, viris vxores reſtituendas curauit. atq; eis baſilicas duas Fauſti, & Vatij cum lectulis, & ſtramentis ad cubandum attribuit. ægrotisq; quæ neceſſaria erant, miniſtrauit, medicis cibisq; ac medicamentis opportunis exhibitis. verum & hæc ſubſidia poſt biennij ſpacium epiſcopi mors immatura ſubduxit. Eudocia puella à Genſerico nuptui Tranſamundo filio data. Hac tam inſigni clade accepta, quę vberes etiam Italiæ vniuerſæ lacrymas eliciuerat, Romani poſtquam hoſtem è finibus exceſſiſſe, ac, conſcenſis nauibus, perueniſſe in Africã didicerunt, alacribus, vt in tantis calamitatibus, animis patriam receperunt, pręter eos, quos hoſtilis libido captiuos abduxerat, quia pecuniæ ad ſe redimendos facultas defuerat. ac mox ſæuis vrbis vulneribus mederi, quæ populatio, ac flamma intulerant, inſtiterunt. in primis autem Leo pontifex, ſumma homo ſolertia, ac pietate ornatus omnia Titulorum vaſa ad vſum rei diuinæ ſpectantia ex argento refecit. præterea hydrias binas argenteas baſilicæ Conſtantinianæ, binas baſilicæ S. Petri, binas baſilicæ S. Pauli, quas Conſtantinus Magnus quondam obtulerat, renouauit. atq; eiſdem cameras etiam aut addidit, aut ornauit, aut inſtaurauit. reliqui vero,

vero, vt quiſque potuit, priuata ædificiorum, ac ſupellectilis damna reſarcire conati ſunt, lapidibus etiam, cum alia deeſſent, ex vetuſtis nobilium operum monumentis, quibus vrbs adhuc, vel inuita barbaria, honeſtabatur, aſſumptis. atque huic quidem ſtudio & hoc, & ſequentibus deinceps annis eſt inſeruitū. Nondum Auitus Toloſæ poſitus impoſitam ſibi à Maximo legationem confecerat, cum interempti Imperatoris, Romæque captæ fœda in Galliam fama perlata eſt. Tum vero Theodoricus rex, Gotthorum conſilio aduocato, Auito poteſtatem dicendi fecit. qui ita diſſerere cœpit: maluiſſe ſe patriis in agris ſtipendiis emeritis, & honoribus decurſis gaudentem reliquum vitæ ſpacium in quiete, ocioque traducere. verum poſtquam Maximus Auguſtus ignarum ſe, atque abſeotem ad militaria munia reuocaſſet, prompto id officium aoimo recepiſſe, vt legatus ad ipſum adiret, petitum, vt fœdus à patre ſuo ictum confirmaret. quod nimirum pater eius, ſi ſuperſtes eſſet, iam pridem conceſſit, vt qui quondam ſua ſequutus conſilia à Narbonenſi obſidione ſe remouiſſet. Cui rex ex patrum auctoritate reſpondit: abſurde illum facere, qui illud rogaret, quod imperare pro ſuo iure poſſet; ac ſe paternæ comitatis inuidia oneraret, qui à ſe nihil vnquam poſtulandum putaſſet. Pacem, quam petis, inquit, vltro dabo, atque ad abolendam eam, quam Alaricus Romæ capienda contraxit, iouidiam arma pro Romanis ſumam. ſi modo ego te ad nomen Auguſti recipiendum inducam. Quod tibi magnopere ſuadeo faciendum. Etenim

regnum non præripis vlli,
Nec quiſquam Latias Auguſtus poſſidet arces.
Qua vacat aula tua eſt.

Atque his dictis quæ ſpopondit data dextra confirmauit. Profecto inde in Aruernos Auito ciues his cognitis gaudio alacres occurrerunt, atque ignoro tribunal coſtraueruot, & conuocata nobilitate ipſum ad Auguſtalia ſumenda inſignia cohortati ſunt. ſatis meritorum in eo dicentes hærere, in quo virtutis plurimum eluceret. rogare, vt difficillimo Galliæ tempore tribonal aſcendat, quæ hac opinione imbuta ſit, ſe illo priocipe libertatem, dignitatemque veterem poſſe recuperare. Ita ſuborta omnium acclamatiooe dies ad deferenda inſignia deſtinatur.

AVITVS IMPERATOR.

POST diem vero tertium proceres Galliæ citis euocati nunciis, cum in conſilium conueniſſent, Auitum militibus circunfuſis

Aggere compoſito ſtatuunt, ac torque coronant
Caſtrenſi mæſtum, donantq́; inſignia regni.

ac mox ſecundis clamoribus Auguſtum, atque Imperij vindicem ſemel, iterumq́; appellant. is dies VI Idus Iulias fuit. Auitus inde, vt erat ſumma rerum gerendarum ſolertia prædirus, ſtatim ſenatum Romanum de dignitatis ſuæ prouectione commonefecit, ſeque ad iura ex æquo moderanda, & remp. viribus defendeodam paratum eſſe oſtendit. ac mox Meſſiana Patricio lecto Egidio magiſtro militum, & Patricio tutelam earum ciuitatum, quæ traos Ligerim à Romanis tenerentur, aduerſus Francos tegeodas commiſit: Ecdicio vero filio Comiti militum, quæ cis Ligerim eſſeot, aduerſus Gotthos. Hiſpaniæ vero partem, quam Romani tenebant, cum vaſtari à Riciario rege Sueuorum incurſante audiret, Theodoricum regem orauit, vt pro fœdere ſecum inito ſibi tuendam aſſumeret, atque incurſibus Sueuorum obuiam iret. quod bellum Theodoricus libenter ſuſcepit. Io Oriente Marcianus Auguſtus Valentinianum occiſum, & Romam captam, ac direptam poſtquam ſenatus Romani litteris didicit, vehementer pro eo, ac debuit, verū pro inſita ingenij tarditate, quam etiā grauis ætas, ac naturalis ſeoectutis languor intenderat, opportunū tantis malis ſubito, vt res ferebat, afferre auxilium haud potuit; neq; quod à ſeoato Romano rogabatur, conſilium de ſucceſſore ipſi Valenriniano ſubſtituendo expedire in tempore valuit. Eodem anno VI Idus Iulias Pannooia ſæuo adeo terræmotu concuſſa eſt, vt vrbs Sabaria tota procideritt. Ioanne inde, & Varane conſulibus, Auitus Auguſtus, rebus Galliæ ex ſententia conſtitutis, in Italiam 456

ad ineundam iuſti Imperij poſſeſſionem ſibi tranſgrediendum putauit. Itaque Gotthicis ſuffultus auxiliis, ſuperatis alpibus Romam acceſſit, atq; ab omnibus benigne exceptus res tractare pro ipſo Imperij iure, nemine contradicente, inſtituit. quibus perfectis, tanquam ab omni periculo ſeditionis ſecurus Gotthos domũ remiſit, ac ſeſe Romanorũ præſidio tradidit. Qua re animaduerſa, ſenatus, ſiue luxurioſa eius vita, vt quidam tradidere, permotus, ſiue Marciani imperio obſequutus, paratis occulto auxiliis, repente in eum inuaſit, ac nullo negotio vrbe deiecit. In hoc rerum articulo deprehenſus Auitus, quòd pares ad reſiſtendum vires non haberet, Aemiliam ſibi repetendam decreuit. Itaque languido, atque infirmo admodum comitatu iter ingreſſus, Placentiam adiit. Ea tempeſtate Ricimer Sueuus magiſter militum in locum Aëtij à Valentiniano, vt diximus, factus ſuis humeris totum prope ſuſtinebat Imperium. cum autem Auitum Placentiam progreſſum audiſſet, tanquam officij cauſſa ad eum acceſſit, ac iuſſu Marciani tumultu concito ipſum comprehendit, ita vt Meſſianum etiam Patricium eius ſtrenue ſe pro principe ſuo gerentẽ proſtrauerit. ac XVI Kal. Iunias Imperio ſe abdicare coëgit. Auitus autẽ, Imperio dimiſſo, ne priuatã vitam ex tanto faſtigio, vnde repẽte detractus admirabili fortunæ inconſtantia erat, ingreſſus omnino contemptui haberetur, eccleſiam Placentinam, quæ vacabat, accepit, & pro Imperatore epiſcopum induit. mox autem cum ſenſiſſet, ſenatum adhuc iratum ſibi, licet iam epiſcopo, inſidiari, inde diſceſſit, atque ad baſilicam S. Iuliani martyris in Aruernos ire contendit. verum in via morbo intempeſtiuo oppreſſus, ne id quidem aſſequi morte præuentus potuit, vir propter egregiam animi indolem, virtutisque præſtantiam, à Sidonio præcipue celebratam, hoc rerum, & vitæ exitu indigniſſimus. XV inde Kal Octobris Remiſcus ex eadem parte Patricius in Palatio Claſſis apud Rauennam occiſus eſt. Theodoricus rex Riciarium regem Sueuorum ex Callecia, & Luſitania in prouinciam Romanorum irrumpentem Auiti rogatu monuerat, vt ſuis ſe contineret finibus vellet, atq; ſuperbũ ab illo reſponſum tulerat. quo Theodoricus accenſus, arma aduerſus eum parauit, Gunderico, & Hilperico regibus Burgundionum in ſocietatem aſcitis. tranſgreſſusque Pirenæos, atque ad illum profectus, ſigna cum eo contulit ad amnem Vrbium, qui non longe ab Aſturica fluit. ac Sueuos prœlio ſuperatos pene ad internecionem deleuit. Riciarium vero è prœlio fugientem, cum, nauicula conſcenſa, ſalutem ſibi quærere contendiſſet, aduerſante auſtro reiectum in poteſtatem adduxit. eoque multari capite iuſſo, veniam Sueuis conceſſit, & pro Riciario Achiulfum clientem ſuum regem attribuit ex Varnorum ſtirpe longe à Gotthorum ſanguine procreatum. Sueuiſq; ea de re tumultum agentibus, Calleciam, & Luſitaniam hoſtiliter peruaſtauit. Genſericus rex, poſtquam ſemel capienda Roma fœdus cum Romanis ictum violauit, ei ſceleri nouum adiecit ſcelus. quippe partem Africæ, quam Valentiniano in diuiſione permiſerat, repente contra fœdus inuaſit, ac, præfectis Romanorum expulſis, imperij, ditioniſque ſuæ
457 effecit. neque Romani poſthac iuris aliquid in Africa habuerunt, donec eam per Iuſtinianum Auguſtum pòſt feliciſſima victoria receperunt. Sequenti anno, Conſtantino, & Rufo conſulibus, Marcianus Auguſtus, cum adhuc conſilia de ſucceſſore Valentiniano ſufficiendo tractaret, repente VI Kal. Martias vita ceſſit, maiorem laudem ex Catholicæ fidei, quàm ex rei publicæ defenſione adeptus. ſtatimque in eius locum Leo Thrax Aſparis Patricij ſuffragatione ſuffectus, atque ab Anatolio Conſtantinopolitano epiſcopo coronatus eſt. Ille vero noui principio Imperij cum alia multa, quæ emendatione egere videbantur, conſtituit, tum præcipue Imperatorem vacuo Occidenti dare decreuit, ne rurſus ea ſedes ab aliquo temere, atque inuito ſenatu, occuparetur. Itaque Maiorianum eximiæ virtutis, ac ſpectatæ prudentiæ virum nactus eum, de quo antè commemorauimus, pridie Kal. Martias militum magiſtrum effecit, ac Ricimerem Patriciatus dignitate ornauit. ac primo quoq; tempore Maioranũ in Italiam ad accipiendũ Imperium cum litteris, & comitatu honeſtiſſimo miſit. Interim Burto à Maioriano equitũ magiſtro præmiſſus paucorum militum opera Alemanos deuicit, qui in Rhætos inuecti Caninos campos infeſta populatione vaſtabant. Marciani morte audita, qui acrem ſe

Chalce-

donenſis concilij vindicem exhibuerat, Alexandrini nouam ſtatim ſeditionem mouerunt, ac die Paſchatis Timotheum Aelurum concilij eius inimicum epiſcopum declararunt, Proterio Catholico, qui Dioſcoro ſuffectus fuerat, interfecto, ac per vrbis vias fœdiſſime tracto. Hac de re Leo pontifex ab Anatolio certior factus v Idus Iunij ad Leonem Auguſtum litteras miſit, quibus Imperij celſitudinem gratulatus monuit, vt Concilij Chalcedonenſis tutelam ſuſciperet, quod ab eccleſia Alexandrina conuelleretur, & vt ei eccleſiæ Catholicum antiſtitem daret.

MAIORIANVS AVGVSTVS.

INTERIM Maiorianus ſecunda nauigatione vſus poſt dies triginta in Italiam adiit, ac Rauennam progreſſus Kal. Aprilis ſexto ab vrbe lapide in loco, qui ad Columellas dicebatur, Imperator exercitu approbante leuatus, atque Auguſti nomine inſignitus eſt. inde vrbem ingreſſus Ricimere Patricio in conſiliorũ, rerumq; omnium ſocietatem accepto rebus conſulere neceſſariis cœpit. Verſabantur in primis ante omnium oculos graues Genſerici iniuriæ, qui in ſumma pace vrbem Romam cepiſſet, & captam, direptamq; cremaſſet. quas etiam augebant recentia eius maleficia. nam vt ſuperiore anno Africam ſubegerat, ſic hoc Italiam, & maxime Campaniam ſibi deprædandam aſſumpſerat. Ea de cauſſa Maiorianus, vt tantam audaciam coerceret, atq; Africam, ſi poſſet, recuperaret, claſſem ſupero mari conſtruxit. cui rei Gallia quoque, quanquam aſſidua feſſa tributis, ſumptum ſummo ſtudio contulit, vt Sidonius ſcriptum reliquit. ac dum tacite bellum in alterum annum parauit, firmiſſimã militum manum ad tuendam Campaniæ oram immiſit. itaque, cum Genſericus littori claſſem applicuiſſet, conatu irrito ſe referre coëgit. Nam cum Mauri expoſiti relictis in nauibus Vandalis repente ſecuros agricolas inuaſiſſent, Romani ex inſidiis, in quibus ſe condiderant, erumpentes in eos impreſſionem fecerunt, atque palantes ad colles refugere compulerunt. qua re conſpecta Vandali arreptis armis, atque equis expoſitis ad liberandos Mauros accurrerunt, ac prœlium acre cum Romanis fecerunt. quo demũ pulſi ad mare, nauesq; ſe rettulerunt, atq; liberum eis campum cum ſpoliis reliquerunt. In Hiſpania pars Sueuorum rege à Theodorico dato non contenti Maldram ſibi conſtituere regem. quibus Theodoricus bellum ita facere inſtitit, vt multis templis, oppidiſque vaſtatis demum Emeritæ vrbi opulentiſſimæ obſidionem admouerit. Maiorianus inde Auguſtus conſulatum vna cum Leone Auguſto Kalen. Ianuariis iniit, atque 458 Idibus epiſtolam ad ſenatum in hæc verba ſcripſit: *Imperator factus ſum P. C. veſtris, militumq; ſuffragiis. adſit cœptis omnium propicius Deus, qui regni noſtri augeat pro veſtra, & publica vtilitate ſucceſſus. qui ad capiendum principatum non voluntate mea, ſed obſequio publicæ deuotionis acceſſi, ne aut mihi ſoli viuerem, aut ingratus reip. cui natus ſum, iudicarer, ſi recuſauiſſem. Kal. Ianuarijs ſuſcepti feliciter conſulatus faſces ereximus, vt præſens annus naſcentis Imperij noſtri incrementa ſuſcipiens, noſtro etiam nomine ſignaretur. Fauete nunc principi, quem feciſtis, & tractandarum rerum curam communicate nobiſcum, vt Imperium quod mihi, vobis annuentibus, datũ eſt, ſtudiis communibus augeatur. & noſtris temporibus iuſtitiam, ac virtutes valituras putate. nemo delationes metuat, quas & priuati in aliorum moribus improbauimus: nemo calumnias reformidet, niſi quas ipſe cõmouerit. Nos cum patre, Patricioq; noſtro Ricimere rei militaris curam geremus, & Romanæ reip. ſtatum, quem communibus excubiis & ab externo hoſte & à domeſtica clade liberauimus, Deo bene iuuante, tuebimur. atque auctoritate principis, & obſequio collegæ, vt veſtrum in me vobis non poſſit diſplicere iudicium, enitemur.* Poſt Romam à Gotthis vaſtatam praua conſuetudo inceſſerat, vt ad publica ædificia reparanda ſaxa ex antiquis operibus ſumerentur. eaque ratio ſenſim poſt Vandalicam cladem ad priuatas etiam conſtructiones erat tranſlata. Quod cum magno cum vrbis veteris dehoneſtamento committeretur, in qua vetuſta illa monumenta vulgo ab aduenis cum aliqua priſcæ non tam magnificentiæ, quàm induſtriæ reuerentia viſebantur, Maiorianus rem non ferendam ratus, VI Idus Iulias edictum ad Æmilianum præfectum prætorio tale miſit: *Nobis rempubl. moderantibus, volumus emendari, quod iamdudum ad decolorandam vrbis venerabilis faciem deteſtabamur admitti. AEdes ſiquidem publicas, in quibus omnis ciuitatis conſiſtit ornatus, paſſim dirui, plectenda vrbani officij ſuggeſtione mani-*

feſtum eſt. Dum neceſſaria publico operi ſaxa finguntur, antiquarum ædium diſſipatur ſpecioſa conſtructio, & , vt paruum aliquid reparetur, magna diruuntur. Hinc iam occaſio naſcitur, vt etiam vnus quiſque priuatum ædificium conſtruens per gratiam iudicum in vrbe poſitorum de publicis locis neceſſaria transferre non dubitet, cum hæc, quæ ad ſplendorem vrbium pertinent, ſtudio ciuium debeant etiam ſub reparatione ſeruari. Idcirco generali lege ſancimus, vt cuncta ædificia, quæ vel in templis alijsq; monumentis à veteribus condita propter vſum, vel amœnitatem publicam ſurrexerunt, ita à nemine deſtrui, atque contingi, vt iudex, qui hoc fieri ſtatuerit, quinquaginta librarum auri illatione feriatur. apparitores vero, atq; numerarij, qui iubenti obtemperauerint, & ſua neutiquam ſuggeſtione reſtiterint, fuſtuario ſupplicio, ſubditos, manuum quoque amiſſione truncandos, per quas ſeruanda veterum monumenta temerantur. Poſt hæc Rauenna ad claſſem profectus, exercitum, quem ex omnibus barbarorum nationibus ingentem contraxerat, in naues impoſuit, ac res omnes ad bellum Africæ faciendum neceſſarias comparauit. Ligurnum inde progreſſus, vt Vandalorum, & Genſerici apparatum bellicum exploraret, & an Afri bono erga Romanos animo eſſent, exquireret, clam in Africam ſibi contendendum putauit. Itaque quaſi legatus ab Imperatore ad conciliandam concordiam mitteretur, alio vultu, ac nomine induto, ne quo forte agnitus detrimento afficeretur, ad Genſericum peruenit. exceptuſque ab eo occurrente, vt amicus, atque in interiorem domum perductus, in qua arma, ceteraque precioſa erant diſpoſita, oculis omnia perluſtrauit, ac demum animo ſuo ſatisfactum exiſtimans, ad claſſem, exercitumq; teuertit, ſolertiſſimi ducis magis, quàm prudentis Imperatoris officio functus. atque inde terreſtri eum itinere ad columnas Herculis duxit. Quo vbi acceſſit, tanto ſtudio, tantaque alacritate militum Mauritaniæ littus, freto tranſmiſſo, obtinuit, vt ſperarent omnes, ſe armis, conſilio, atq; auſpiciis eius Africam eſſe recuperaturos. Ex Mauritania inde tranſgreſſus, in Africam claſſem Carthagini appulit, atq; vrbi oppugnationem admouit. Quo minus autem eam ceperit, morbus grauiſſimus, in quem incidit, moram iniecit. ex quo recreatus claſſe à Vandalis incumbentibus afflictata inani incœpto diſceſſit. Rauennam autem regreſſus VII Kal. Nouembris ad præfectum prætorio Baſilium ſcripſit de ſanctimonialibus, & viduis, & ſucceſſionibus earum. & VIII Idus Nouembris, vt intra triginta annos curiales ad ordinem ſuum, quem deſeruerant, reuocarentur. Ceterum, progrediente in Hiſpaniam Imperatore, Theodoricus rex neſcio qua cauſſa offenſus, relicta obſidione Emeritæ, in Galliam rediit, atq; infeſtum exercitum in Romanorum prouinciam ita induxit, vt neque profanis, neque ſacris ædificiis abſtinuerit, ſed agros, vrbesque vaſtatione, atque incendio lacerarit. Iam res Italiæ in commodiorem erant ſtatum redactæ, multique captiui ab Attila pridem facti redierant, & domos velut poſtliminio repetierant. Itaque Leo pontifex à Niceta epiſcopo Aquileienſi ſuper vxoribus eorum, qui redibant, conſultus XII Kal. Aprilis ita reſpondit: *Cum per bellicam eladem, & per grauiſſimos hoſtium incurſus ita quadam dicatis diuiſa eſſe coniugia, vt, abductis in captiuitatem viris, fœminæ eorum remanſerint deſtitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarent, aut nunquam à dominatione crederent liberandos, & ad aliorum coniugium ſolitudine cogente tranſierint; cumq; nunc ſtatu rerum, auxiliante domino, in meliora conuerſo, nonnulli eorum, qui putabantur periſſe, redierint, merito caritas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis iuncta ſunt viris, à nobis debeat ordinari.* Inde ſtatuit, vt prioribus nuptiis ſtarent. poſtridie vero ad Leonem Imperatorem ſcripſit, ſe legatos ad eum mittere, qui fidem Nicænam, & Chalcedonenſem docerent. Ille vero Concilium Chalcedonenſe ad ſingulos Catholicos epiſcopos miſit. atque eorum de illo ſententiam percontâtus, ab omnibus conſpirãtia adeo inter ſe reſponſa accepit, vt vno tempore, & vnius viri ore edita viderentur. Ricimere inde Patricio
459 conſulatū ſine collega gerente, Theodoricus, bello in Gallia cum Romanis continuato, arma ad Rhodanũ vſq; omnia ſubigendo produxit, ac Lugdunũ, oppidum opulentũ tanta demum mole inuaſit, vt ſub ius, poteſtatemq; redactum populatione, atq; incendio deformauit. Inde, cum Acliulfum regem Sueuis à ſe tributum defectionem feciſſe comperiſſet, nouum aduerſus Sueuos exercitũ in Hiſpaniam miſit, ac, prælio facto, ipſum comprehendit, ac ſtatim pœna capitali mulctauit.

Qua cla-

Qua clade compulſi Suevi, miſſis ad Theodoricum oratoribus, pacẽ poſtularunt.
quibus ille benigne acceptis non ſolum impunitatem dedit, ſed etiam regem, vt ex
gente ſua pro arbitrio ſibi crearent, conceſſit. illi Roſimundum aſciuerũt. eo bello
Callæciæ, & Beticæ damna grauiſſima importata. Leo pontifex pridie Nonas Mar-
tias epiſcopos Campaniæ, Samnij, & Piceni admonuit, vt à baptiſmate in diebus
martyrum impartiendo cauerent, ſed id honoris tantum diei Paſchatis, & Pente-
coſtes haberent. Leo vero Auguſtus à Catholicis rogatus iudicium de Timotheo
Æluro epiſcopo Alexandrino Chalcedonenſis Concilij inimico permiſit. qui cum
non tam male de fide ſentire, quàm iniuſte ſedem Alexandrinam obtinere cum
iudicaſſent, in exilium proiecerunt. atque ei Timotheum alterum cognomine
Solofaciolum, virum Catholicum, ſuffecerunt. Iam erat annus à Chriſti ortu qua- 460
dringenteſimus ſexageſimus, quo conſulatum geſſerunt Magnus, & Apollonius.
Eo anno ineunte, Maiorianus Auguſtus Gallica clade permotus, aſpera adhuc
hieme, magno labore cum exercitu Alpes tranſcendit, credo, vt Galliam armis pa-
caret primum, deinde afflictam beneficiis recrearet. itaq; acri inito bello, Gotthos
ex omnibus, quæ occupauerant, oppidis expulit, ac pace data, prouinciã perluſtra-
uit. Quo facto, Sidonius, qui tum pangendis carminibus excellebar, ipſum victo-
ria ouantem nobili Panegyrico ſalutauit, in quo præſidium rebus Galliæ afflictis,
atque in primis Lugdunenſi popoſcit, inquiens:

Et quia laxatis nimium ſpes vnica rebus
Veniſti, noſtris, petimus, ſuccurre ruinis,
Lugdunumq; tuam, dum prateris aſpice victor.
Ocia poſt nimios poſcit te fracta labores.
Qui pacem das, redde animum. boue, fruge, colono,
Ciuibus exhauſta eſt. Stantes fortuna latebat.
Dum capitur, væ quanta fuit! poſt gaudia principis
Delectat meminiſſe mali. popularibus, igni
Etſi concidimus, veniens tamen omnia tecum
Reſtituis. fuimus veſtri quia cauſſa triumphi,
Ipſa ruina placet.

Ceterum Maiorianus, cum in animo bellum Vandalicum parum proſpere paulò
antè tentatum haberet, Gotthos ex fœdere auxilio aduocauit. qua re præcepta,
Genſericus ſibi timens & ipſe pacem à Maioriano petiuit. Eo anno Sueui in Hiſpa-
nia bello externo ſoluti, arma inter ſe contulerunt, atque vna pars, Maldra rege,
Luſitaniam; altera, Roſimundo, Callæciam peruaſtauit. Quo in bello dum illi oc-
cupati fuerunt, Heruli Bæticã hoſtili populatione dilacerarunt. Maiorianus autem
cum eſſet Arelate, v Kal. Aprilis litteras ad Ricimerem dedit, vt videret, ne quis
inuitus ad clericatum proueheretur. Index litterarum, vnde honores Ricimeris
agnoſci poſſunt, hic fuit: *Ricimeri viro illuſtri, Comiti, Magiſtro vtriuſque militia, &*
Patricio. Neq; vero ſolum hunc annum Maiorianus in Gallia ordinanda traduxit.
ſed etiam inſequentem, quo Seuerinus, & Dagalaiphus conſulatum adminiſtra- 461
runt. in quo ludos Circenſes, atque in ipſis ludis epulum magnificentiſſimum edi-
dit. cui Seuerinus conſul, & Magnus ex conſule vna cum Sidonio affuerunt: *Veni,*
inquit hic, *Arelate. ac, principe Maioriano poſt diem viſo, in forum ex more deſcẽdo. poſtridie*
iuſſit Auguſtus, vt epulo ſuis Circenſibus ludis intereſſemus. primus iacebat cornu ſiniſtro con-
ſul ordinarius Seuerinus. iuxta eum Magnus olim ex præfecto, nuper ex conſule, par honoribus
perſona geminatis. Sic tum fortuna Rom. tulit Imperij, vt quo celerius caderet, bo-
nus, ac ſtrenuus nemo Imperator quinquennalia vota perſolueret. verũ cito ſi non
morte naturali periret, at violenta, & per ſuorum coniurationẽ conflata occumbe-
ret. Quod tum Maioriano immerito vſuuenit. Etenim, dum rebus Galliæ diſpo-
nendis intentus abeſt, Ricimer, & Seuerus, ambo Patricij, conſpiratione inita, in-
ter ſe pepigerunt, vti Ricimer Maioriano vitã adimeret, Seuerus Imperij faſtigium
vſurparet. neq; enim barbarus eos adhuc ſpiritus, eamq; impudentiã ſumpſerat, vt
ornamẽta attrectare Auguſtalia ſuſtineret, quę ille prope ſancta, & ſibi indecora ex-
iſtimaret. Interim Maiorianus, ne ocioſus in Gallia verſaretur, Alanos inde pellere,

vt qui infirmioribus opibus eſſent, quàm aut Burgundiones, aut Franci, contendit. cuius impetum cum illi ſuſtinere non poſſent, Italiam ſe petere, eamq́; vaſtare velle oſtenderunt. atq; ita illum ex Gallia ad tuendam redire Italiam coegerunt. Ea res Ricimeri deſtinati facinoris perpetrandi occaſionem aperuit. Cum enim Maiorianus Derthonam oppidum perueniſſet, Ricimer ſiue vltro profectus ſiue ab illo accerſitus, cum exercitu propius acceſſit, IIII Nonas Auguſti ipſum nihil aduerſi ſuſpicantem per diſpoſitos ſatellites cōprehendit, atq; Imperio abdicare coactum protinus VII Idus ad fluuium Hyram occidit. Quo ictu reſp. ingens ſane vulnus accepit. nam, ſi vita ſuppeditaſſet, nemo dubitauit, quin ille conſilio, ac viribus ſuis Occidentales prouincias fuiſſet recepturus, ac væſanam barbarorum audaciam compreſſurus.

SEVERVS AVGVSTVS.

His actis, Ricimer inde Rauennam repetiit, ac XIII Kal. Decembris Seuerum Imperatorem, militaribus paratis antè ſtudiis, iniuſſu Leonis Auguſti declarauit. Genſericus, vbi Maiorianum morte extinctum accepit, ſimul fœdus, quo cum Romanis tenebatur, euanuiſſe interpretatus, animū ad inſulas Africę obiectas adiecit, Siciliam, Sardiniam, Maioricam, & Minoricam. eaſq́; anniuerſariis fatigare latrociniis inſtitit. cui Seuerus tanta virtute, atque armorum mole occurrit, vt imperium eius alioqui iuſtum, ac moderatum in primis conſtans ipſa littorum, inſularumq́; defenſio illuſtrarit. Maioriano ex Gallia profecto, Childericus rex Francorū propter intoleranda tributa, & nefarias libidines populis ſuis inuiſus ab eis regno depellitur. ille auxilij inops in Thuringiā veterem patriā ſe recepit, ac Vindomalum fidum amicum, qui ſæuientes erga ſe Francorum animos mitigaret, ac ſibi reditum in tempore compararet, reliquit, ſigno dato, quo ſe moneri volebat, quando tuto domum repetere poſſet. is fuit aureus nummus in duas partes diſſectus: quarum vnam ipſe ſecum detulit; alteram, qua moneri volebat, apud amicum reliquit. Eo profecto, Franci regio Imperio aſſueti Egidium magiſtrum militum, qui pro Romanis Sueſſione ſedebat, magno animorum conſenſu ſibi regem depopoſcerunt. atq; vltro ſe illius arbitrio ſubiecerunt. In Hiſpania vero Sueui, Maldra rege amiſſo, magnis à Gotthis cladibus afflictati demum pacem à rege Theodorico poſtularunt. Eodem anno III Idus Aprilis Leo Pontifex naturæ conceſſit, propter vitæ ſanctitatem numero Diuorum aſcriptus, propter ſcientiæ magnitudinem Magni cognomine inſignitus. Proſper Aquitanus, qui illi fuerat ab epiſtolis, paulo pòſt eccleſiam Regienſem in Æmilia accepit. vbi propter ſanctitatem item ſuam ab Eccleſia inter Confeſſores relatus ſummis honoribus in hunc vſque diem à vicinis noſtris Regienſibus colitur. Hilarius diaconus, natione Sardus, patria Caralitanus, profeſſione monachus, XIII Kalen. Maij Leonis locum obtinuit. In Gallia XVIII Kalen. Decembris epiſcopi quidam Turonibus conuenere, ac de moribus Gallicanæ eccleſiæ decreuere. extant cum decretis nomina epiſcoporum, Perpetuus Turonenſis, Veturius Cænomanus, Leo Bituricenſis, Euſebius Nanneticus, Amandinus Catalaunicus, Germanus Rothomagenſis,
462 Anthemius Rhedonicus, & Manſuetus Britannorum. Proximo anno, Leone iterum, & Seuero conſulibus, Genſericus inſulas Imperij, eadem, qua cepit, libidine diuexauit. atque ei Ricimer Seueri iuſſu, quacunque potuit, ope occurrit. Theodoricus autem quietis, quæ rebus ſuis pernicioſa eſſet, impatiens Rauennium Seueri Comitem ad defectionem ſolicitauit. atque ab eo nobilem, & opulentam Narbonenſium vrbem accepit. Quo facto, magnum rurſus in Gallia bellum eſt ortum. cuius tenuis ad nos vix fama manauit. Per eoſdem dies, vt Iornandes in Annalibus prodidit, crebris in Gallia portentis eſt laboratum. villæ, homines, pecudes paſſim de cœlo tacti; &, quod horrorem maiorem incuſſit, duo iuuenes aduſti cadaueribus concretis inuenti, Viennæ mœnia frequentibus terræmotibus conquaſſata, ignibuſq́ue accenſis caducæ culminum criſtæ ſuperiecto fauillarum monte ſepultæ. quin etiam lupi, ac cerui portas vrbis ingreſſi, atque impune per forum vagati terrorem ingentem in hominum mentibus excitarunt.

Quæ ma-

Quæ mala, quòd cœleſtem oſtentare iracundiam viderentur, expiare cupiens Ma-
mertus vrbis epiſcopus, vir ſanctiſſimus, vetere Niniuitarũ exemplo ad Dei opem
ſuppliciter implorandam confugit. cum autem ſæuientibus adhuc prodigiis po-
pulus ferme totus ex vrbe formidine conſternatus ceſſit, ac Reſurrectionis diem,
tanquam certum eorum malorum terminum, ſuſpenſis animis expectaret, factum
eſt, vt in Vigiliis, dum res diuina perageretur, repente Palatium vrbis exarſerit. quo
pauore perculſis, ac templo egreſſis qui aderant, omnibus, quòd plane ſibi perſua-
derent, aut vrbem totam hoc incendio flagraturam, aut dehiſcentẽ terram omnia
vno hauſtu eſſe deuoraturam, rurſus Mamertus ante altare proſtratus cum gemitu,
& lacrymis Dei miſericordiam inuocauit. Itaq; quod incendium ingens vis aquæ
certatim allatæ lenire non potuerat, repente ipſe piarum lacrymarum vbertate re-
ſtinxit. Ea de cauſſa, aduentante Aſcenſione, in qua ſupplicationes Deo pro impe-
trandis imbribus, aut ſerenitate adhiberi, ſed frigide, ac plane oſcitanter, lapſa ve-
tere diſciplina, ſolebant, caſdem populo indixit, ſed nouam orandi, ieiunandi, &
erogandi rationem, priſco ritu reuocato, inuexit. Qua religione diuinum numen
placatum finem tandem cœleſtibus prodigiis, ac territamentis impoſuit. quod Si-
donius ad ipſum Mamertum ſcribens prodidit. Conſtantinopoli portentum aliud
memorabile editum. Pictori cuidam Chriſtum Iouis forma pingere auſo repente
manus exaruit. eumq; ſcelus ſuum cõfeſſum Gennadius epiſcopus, qui iampridem
Anatolio ſucceſſerat, precatione ad Deum facta, ſanauit. In Oriente etiam bellum
nouum à Gotthis eſt cõcitatum. etenim Oſtrogotthorum reges in Pannonia con-
ſidentes, cum munera à Marciano ſibi dari ſtatuta, vt pacem tuerentur, non mitti
à Leone viderent, legatis ea de re Conſtantinopolim miſſis, animaduerterunt,
Theodoricum Triarij filium genere Gotthum, cum ſuis proſperitate florentem, &
Romanorũ amicitiis inſignem annuis muneribus onerari. qua re commoti, quaſi
ipſi dignitate inferiores iudicati fuiſſent, repẽte arreptis armis, Illyricũ inuaſerunt,
ac prædas inde multas impune egerunt. Leo vero cuiuſmodi bellum, vt rebus ſuis
pernicioſiſſimũ, auerſatus, legatione miſſa, & præterita & præſentia dona perſoluit,
& in poſterum diligenter ſoluturum promiſit. paciſq; renouatæ obſidem Theo-
miri filium Theodoricum, iam octo annos natum, cum petiſſet, accepit. Viuiano 463
inde, Baſilioq. cõſulibus, Seuerus Auguſtus Romam ad ciuitatem ex ſuperioribus
cladibus Auguſtali præſentia recreandam proceſſit. atque ibi x Kal. Martias Ba-
ſilium præfectum prætorio, eundemque Patricium monuit, vt legem proxime à
Maioriano latam de viduis, & ſanctimonialibus emẽdaret. ac Genſerico inſulas, &
Theodorico Galliam infeſtam habentibus per conſtitutos duces acerrime reſtitit.
In Oriente vero Leo Auguſtus Zenonem generũ ſuum vniuerſo Orienti præfecit.
Is Petrum quendam Gnapheum Chalcedonis presbyterum habuit in comitatu,
qui Apollinaris errorem ſequutus, eos, qui Deum patrem crucifixum negarent
fuiſſe, damnauit, & ſeditione in populo Antiochiæ cõcitata hymno *Sanctus Sanctus*
Sanctus adiecit, *Qui propter nos crucifixus eſt*. Quod auide ab hæreticis Theopaſchitis
arreptum magnis deinde in Eccleſia turbas exciuit. Interim, quieta ab armis bar-
barorum Italia magnus repente terror ab Gallicis Alanis obiectus eſt. Rex eorum,
nomine Beorgor, ſiue à Thedorico rege Gotthorum, late regnum in Gallia ex-
tendere cupiente adactus, ſiue cæca prædandi libidine ſtimulatus ſumma hieme,
qua Ruſticus, & Olybrius conſulatum geſſerunt, exercitum ex Gallia eduxit, ac, 464
ſuperatis alpibus, in campos ſubiectos degreſſus, Liguriam late populari, atq; effuſe
vaſtare more barbarico inſtitit. Qua re cognita, Seuerus Ricimerẽ cum firmiſſimo
delectu ei iuſſit occurrere. Nihil felicius illa expeditione per multos antè annos
cõtigit Romanis. nam Ricimer Alanum ſæuientem ad Bergomum oppidũ nactus
VIII Idus Februarias ad prælium ſic adduxit, vt non ſolum exercitũ profligarit, ſed
regem etiã congreſſum acie interemerit. Qua victoria elatus magnificos inde adeo
ſpiritus ſumpſit, vt Seuerum etiam ipſum contemnere cœperit. Hilarius pontifex in
ipſam Eccleſiam deceſſorum ſuorum exemplo fulciendam, atq; ornandam inten-
tus, quod Leo perficere aut temporis, aut rerum anguſtiis impeditus non potuit,
ipſe cumulatiſſime præſtitit. Nam ſacris baſilicis precioſa ornamenta a Genſerico,

vrbe capta, detracta ex ære, auro, atq; argento, quod ad vſum, & decus neceſſarium eſſet, in toto ſuo pontificatu reſtituit. atque Oratoria multa, pluresq; baſilicarum Confeſſiones laminis argenteis illuſtrauit. inq; ea re prioris ſeculi magnificentiam ſuperauit. adeo breui Roma, dato pauliſper ad reſpirandum ſpacio, ex tenebris captiuitatis, ac deprædationis, priſtinæ fortunæ apparatu magna ex parte recepto, emer
465 ſit. Inſignis inde annus, Hermenerico, & Baſiliſco conſulibus, fuit Conſtantinopolitanæ vrbis incendio, ac Seueri Imperaroris exceſſu. Euagrius ignem hoc modo conflatum ſcribit. Dæmon quidam mulieris pannoſæ, ac ſtipem corrogentis ſpeciem gerens, ea hora, qua lychni accendi ſolent, lucernam in forum detulit, quaſi aliquod ſalſamentum empturus, ac, relicta ibi lucerna, diſceſſit. Flamma inde lucernæ ſtupa erumpens, horribile fudit incendium, quo ædificia circunforanea ſubito correpta flagrarunt. inde, proximis comprehenſis ædibus, paſſim ad vniuerſam vrbem ea calamitas ſerpſit. in quo deſperata ſalus vſq; adeo laborauit, vt Aſpar Patricius aquam ad id reſtinguendũ humeris ſuis attulerit, & ſingulis opem ferentibus nummos aureos pro mercede promiſerit. Quattriduo vrbem flãma depaſta eſt. in primis curia arſit, quo ſenatus conuenire ſolebat, & Nymphæum, in quo qui propriis ædibus carebant, ſponſalia celebrabant. regia, templaq; vrbis celeberrima, ac nobilium ædes magnificentiſſimæ multæ item incenſæ. Seuerus autẽ Imperator VIII Kalen. Septembris eſt mortuus, ſeu veneno occulte Ricimeris ſcelere miniſtrato, ſiue, quod Sidonius præludit, morbo. Hilarius pontifex ſeditionibus, quæ propter aſſiduas hæreſes mouebantur, offenſus, XVI Kalen. Decembris conuentum epiſcoporum Galliç, atq; Italiæ in baſilica S. Mariæ habuit. inq; eo hæreſes omnes, quibus fides conuellebatur, in primisq; ipſam adhuc furentem Eutychianam damnauit. ac Concilium Chalcedonenſe nouo Concilio confirmauit, ac multa præterea ad mores clericorum pertinentia ſanxit. quæ qui cognoſcere ſtudeat, ex ipſo, quod adhuc extat, Concilio hauriat.

INTERREGNVM.

SEVERI Imperatoris mortem magno dolore Italia tulit. nam licet iniuſſu principis creatum ſciebat. tamen cum domeſtica Imperij laude capiebatur, quod ille domo Lucanus erat, tum remp. præſenti indigere Auguſti præſidio ſentiebat. quod Genſericus oram Italiæ aſſiduis vexare latrociniis non deſiſtebat. neq; ſolus Ricimer aduerſus fugitiuum hoſtem, & manum conſerere detrectantem ſatis valebat. quod Sidonius his verbis expreſſit:

Imperij fortuna rotas hinc Vandalus hoſtis
Vrget, & in noſtrum numeroſa claſſe quotannis
Militat excidium.
Praterea inuictus Ricimer, quem publica fata
Reſpiciunt, proprio ſolus vix Marte repellit
Piratam per rura vagum, qui prælia vitant
Victorem fugitiuus agit.

Et quidem Genſericus poſt Romam captam claſſem, vt ſignificauimus, quotannis eduxit, ac modo in Italiã, modo in Siciliam vrbibus maritimis partim diripiendis, partim etiam diruendis curſum intendit. Inde ad Orientis conuerſus Imperium Illyricum omne, huicq; adiacentes inſulas cum tota Græcia incurſauit. ad Italiam inde, Siciliamq; reuerſus, ſiquid reliqui erat, abraſit, atq; ipſam pòſt etiam Sardiniam, & Maioricam, ac Minoricam occupauit. adeo vero temere in obuios quoſque rapi ſolitus fuit, vt, cum e Catthaginis portu, velis paſſis, ſolueret, rogatus à nauclero quorſum iter dirigeret, reſpondere ſolitus fuerit: Quo Deus impulerit. Hac igitur de cauſſa ſenatus Seueri mortem, qui acriter ei reſtiterat, animo iniquo accepit. ac propterea Leonem Imperatorẽ primo quoq; tempore de illius obitu docuit. ipſumq́, vt Occidenti Imperatorem difficillimis eius in rebus daret, orauit. ni princeps Maioriani ſimilis ſummæ rerum præeſſet, breui nomen Imperij Romani in Occidente ad nihilum recaſurum. Res explicatu difficilis diu Leonis animum
466 torſit. Itaq; proximum annum totum ipſe tertium conſul in hac deliberatione incerta

certa conſilia voluendo conſumpſit. Intetim Ricimer & latrociniis Vandalorum occurrit, & totam remp. pro ſuo arbitrio adminiſtrauit. Erat tum apud Leonem Anthemius Procopij filius, Anthemij, qui cum Stilichone conſul fuerat, nepos, ac modo Marciani Auguſti gener. Hic vtriuſq; militiæ magiſter, & Patricius bellum cum Hunnis haud incommode geſſerat. & opibus tum longe ceteris excellebat, & ſummo apud Leonem in honore erat. quamobrem dignum eum iudicauit, cui vel virtutis, vel generis gratia dignitatem Imperij Occidentalis deferret. ac poſteroanno, Puſæo, & Ioanne conſulibus, ipſum ex Patricio Cæſarem deſignauit, ac 467
protinus in Italiam ire ad Auguſtalia inſignia capienda præcepit.

ANTHEMIVS AVGVSTVS.

ITAQVE pridie Idus Aprilis Anthemius ad vrbem Romam progreſſus, tertio ab ea lapide ab occurrente exercitu excipitur. atque Imperator omnium conſenſione leuatus Auguſti nomine decoratur. vnde in Panegyrico eius dixit Sidonius:

Facta priorum
Exuperas Auguſte Leo. Nam regna ſuperſtat
Qui regnare iubet. melius reſpublica veſtra
Nunc erit vna magis, quæ ſic eſt facta duorum.

Quibus actis, ad ſtabiliendum Imperij ſtatum, & proprias confirmandas opes ex Leonis auctoritate Ricimeris gratiam ſibi vinculo affinitatis aſtrinxit. ac filiam ei in matrimonium collocauit. Nuptiæ Romæ per multos dies eximia ludorum pompa, ac ſumma populi lætitia celebratæ. eoq; primum tempore poſt tot publicorum malorum tenebras priſtinam ſplendoris, ac dignitatis lucem intueri Romana ſibi ciuitas viſa eſt. His nuptiis Sidonius Aruernorum legatus forte interfuit, vt ipſe in epiſtola ad Herennium ſcribit: *Interueni*, inquit, *nuptiis Patritij Ricimeris. cui filia Perennis Auguſti in ſpem publicæ ſecuritatis copulabatur. Igitur hoc ipſo tempore, quo hæc mihi exarabantur, vix per omnia theatra, macella, prætoria, fora, templa, gymnaſia thalaſſio Feſcenninus explicabatur. atque etiam num è contrario ſtudia ſilent, negotia quieſcunt, iudicia conticeſcunt, differuntur legationes, vacat ambitus, & inter ſcurrilitates hiſtrionum totus actionum feriarum ſtatus peregrinatur.* & alibi: *Poſt nuptias Patricij Ricimeris, id eſt, poſt Imperij vtriuſque opes euentilatas tandem reditum eſt in publicam ſerietatem, quæ rebus agitandis ianuam, campúmque patefecit.* Marciano item Anthemij filio Leo Auguſtus Leontiam filiam connubio copulauit. Itaque tantis propterea ſeptus opibus Imperator Anthemius fuit, quantis haud ſcio, an quiſquam alius nuper ad Imperij tractationem acceſſerit, nimirum vltimus Occidentalium principum, in quo roboris, ac lacertorum aliquid fuit. Cum tanto igitur amotis, ac concordiæ vinculo res vtriuſque Imperij tenerentur, Leo Imperator immanem Genſerici in Oriente, atque Occidente deprædandi licentiam haud vltra ferendam ratus, bellum ei interneciuum indixit. atque ea de cauſſa claſſem mille centum tredecim nauium ex Græcia vniuerſa contraxit, quibus totum conſternere mare potuit, atque exercitum centum millium hominum comparauit, atque in milites, & remiges ſumptus ingentes impendit. & ſummæ rerum Baſiliſco Verinæ vxoris ſuæ fratre præpoſito, Anthemio Imperatori mandauit, vt ex Italia neceſſaria omnia miniſtraret. Quo apparatu audito Genſericus exterritus ad Olybrium ſenatorem potentiſſimum ſeſe contulit, &, ſi partes tueri ſuas vellet, ſe illi Placidiam pridem deſponſam redditurum, atq; Occidentis Imperium paraturum ſpopondit. atq; inde annuentis eius potentia fretus grandiores ſpiritus gerere, & inſolentius ſe iactare perrexit. Eodem anno Rauennæ terræmotu grauiſſime laboratum. Romæ Hilarius pontifex, & Theodoricus in Gallia rex mortui. illi Simplicius Tiburtinus, huic frater Euricus ſucceſſit. Poſtero Anthemius Auguſtus ſecundum conſulatum ſine collega 468
iniuit. quem Sidonius à Paulo viro præfectorio rogatus, vt gratiam legationi ſuæ conciliaret, nobili, de quo ſæpe diximus, Panegyrico celebrauit. Ceterum Leonis iuſſu duces Marcellinus, Heraclius, & Baſiliſcus bellum Genſerico facere inſtiterunt. Marcellinus in Dalmatia quondam Aëtium, cui iunctus amicitia erat, audiēs

interemptum, ad Valentinianum accedere veritus, tantas opes in ea prouincia ſibi quæſiuerat, vt nemo ei reſiſtere poſſet. Itaque virtute eius allectus, atque potentia Leo territus hominem omnibus modis ſibi conciliauit, atque in Sardiniam, vt eam Vandalorũ imperio eximeret, miſit. quod ille in eam profectus egregie præſtitit. Heraclius autem à Baſiliſco in Africam cum parte claſſis præmiſſus apud Tripolim cum Vandalis acie congreſſus bene pugnauit, ac Tripolim ipſam recepit. inde, dimiſſis nauibus terra, cum exercitu Carthaginem verſus ire contendit. Neque ita multo pòſt Baſiliſcus totam claſſem ad paruum oppidum CCLXXX ſtadiis à Carthagine remotum applicuit, vbi Mercurij templum antiquitus fuit. ac tantum Genſerico trepidationis incuſſit, vt ſi Carthaginem eueſtigio perrexiſſet, ipſam ſine cunctatione in poteſtatem fuerit adducturus, Vandaloſq; ſeruitute preſſurus. Genſericus, poſtquam Sardiniam, Tripolimq; receptas audiuit, ſimulq; ingentem Baſiliſci claſſem littoribus inductã Africanis cognouit, tum demum Leonis Imperatoris formidare opes inſtituit. mox Baſiliſci ſiue ignauia, ſiue tarditate, ſiue improbitate erectus omnes, quas potuit, naues armauit, atque alias militibus impleuit, alias in ſpeciem vacuas produxit, vt prope conſiſtentes munitiones, atq; inſtrumenta neceſſaria miniſtrarent. ac ſimul legatos ad Baſiliſcum miſit, rogatum, per dies quinque prœlium prorogaret, vt interim conſilium expediret, cedere ne Imperatori, an repugnare deberet. idq;, præbita, vt fama fuit, pecunia, impetrauit. Vbi vero ſextus dies deſtinatus illuxit, copiæ pugna facta, in aciem prodiit, ac, conſerto prœlio, fortiter dimicare inſtituit. Tum vero in ipſo certaminis ardore Baſiliſcus primus cum prætoria naui ſe dedit in fugam. quo facto, ſuorum animos, licet pugnandi auidos, ita debilitauit, vt ſtatim exemplo eius pugnam intermittere, ac de fuga cogitare incœperint. Quibus rebus animaduerſis Genſericus, eo ferocius in hoſtes inuectus, pleroſque aut captiuos fecit, aut occidióne occidit. præda nauium, hominumq;, atque inſtrumentorum ingens parta. Marcellinus etiam è Sardinia in Siciliam tranſgreſſus, ibi à Vandalis eſt oppreſſus. Ita res vtrobique bene geſtæ mirum in modum Genſerici animum paulo antè ex Romano nauium apparatu prope portentoſo abiectum excitauerunt, atque ad maximum quodque audendum facinus accenderunt. Eodem anno magnum inter Gotthos prodigium eſt notatum. quippe Toloſæ in media vrbe ſanguis è terra repente ita prorupit, vt
469 integro die cum incredibili omnium ſtupore manarit. Poſtero vero, Marciano Anthemij Auguſti filio, & Zenone, qui pòſt Imperium tenuit, conſulatum gerẽtibus, Oſtrogotthi reges munerum Rom. haud ſatis habentes, ſuam in vicinas gentes libidinem conuertere, ac Satagas in media ſitos Pannonia inuaſere. quibus Diuzio Attilæ filius cum expedita Hunnorum manu occurrit, atq; ad Baſſianam progreſſus, agros effuſa populatione diripuit. Qua re cognita, Oſtrogotthi, Satagis omiſſis, in illum ſe tanto impetu rettulerunt, vt, fuſo exercitu, interfecerint, ac reciſum caput Conſtantinopolim miſerint. ab illo die Gotthorum arma Hunni exhorruerunt. Eo anno Romæ inſigne maieſtatis iudicium de Aruando perfectum eſt. is, (vt inquit Sidonius,) præfecturam primam geſſerat cum magna popularitate, ſecundam vero cum maxima populatione. onere inde alieni æris oppreſſus, metu creditorum ſucceſſuros ſibi optimates æmulabatur, omnium colloquia deridebat, conſilia explorabat, officia contemnebat. donec odio publico flagrans, & prius cinctus cuſtodia, quàm poteſtate diſcinctus, capi ab Imperatore, & Romam duci eſt iuſſus. quò vbi peruenit, apud Fl. Aſellium hoſpitem, Comitem ſacrarum largitionum in Capitolio cuſtodiendus eſt datus. Interea legati prouinciæ Galliæ Tonantius Ferreolus Præfectorius Afranij Syagrij conſulis è filia nepos, Thaumaſtus, & Petronius, homines ſummæ prudentiæ, atque eloquentiæ opinionem habentes, atque Aruernorum primores Aruandum publico nomine accuſaturi ſequuntur. hi inter cetera, quæ ſibi prouinciales agenda mandauerant, interceptam epiſtolam deferebant, quam Aruandi ſcriba exceptus dominum dictaſſe profitebatur. hæc ad regem Gotthorum epiſtola mittebatur, pacem cum Leone Imperatore diſſuadens, Britannos ſuper Ligerim ſitos oppugnari oportere demonſtrans, cum Burgundionibus iure gentium Gallias diuidi debere confirmans, & ad hunc fermè

modum

modum plurima inſana complectens, quæ iram regi feroci, miti pudorem accenderent. Hanc epiſtolam ad læſæ maieſtatis crimen pertinere iuriſconſulti dixerūt. Hoc ei intendi periculum Aruandus ab Sidonio, Auxanioq; admonitus reſpondit, ſe conſcientia ſua munitum, vix aduocatos in repetundarum defendendo crimine admiſſurum. Interim reus aream Capitolinam albatus percurrebat, ac fictis ſalutationibus, atque occurrentium adulationibus ſtudebat, ac ſerica, gemmas, & pretioſa quæq; inuolucra, quaſi mercaturus, explicari iubebat. & inter agendum præcipue de legibus, temporibus, ſenatu, & principe querebatur. Poſt paucos dies ſenatus in tractatorium frequens conuenit. Eò reus, accuſatoreſque citati intromittuntur. ac ſuis quiſque locis pro dignitate ſedere iubentur. cum patres conſurrexiſſent, legati poſt prouinciale mandatum epiſtolam protulerunt. quæ cum ſenſim recitaretur, Aruandus vltro ſe dictaſſe imminentis periculi ignarus aſſeruit. idque bis, terq; pòſt repetita confeſſione rogatus reſpondit. Itaque ſtatim à iudicibus, atque ab accuſatoribus acclamatur, reum eum læſæ maieſtatis teneri. Quo conſenſu perſpecto, Aruandus exanimatus expalluit, ſero intelligens, poſſe reum maieſtatis etiam pronunciari eum, qui non affectaſſet habitum purpuratorum. Subito igitur iure geminæ præfecturæ, quam per quinquennium repetitis faſcibus geſſerat, ſpoliatus, & plebeiæ familiæ redditus publico carceri adiudicatus eſt. Inde iudicio comperendinato capite mulctatus in inſulam eſt coniectus, vbi vſque ad inimicorum dolorem deformatus ex ſenatuſconſulto Tiberiano triginta dierum vitā poſt ſententiam traxit, vncum, & gemonias, & laqueum carnificis in horas expectans. Hæc de iudicio Aruandi ſcripſit Sidonius, quod in hunc annum factum prodidit Caſſiodorus. Narrat idem alio loco, duos hoc tempore in vrbe Romana viros poſt principē in toga præcipue floruiſſe, Gennadium Auienum, & Cæcinam Baſilium, quorum Auienus ad conſulatum felicitate, Baſilius virtute peruenerat. Vtrumq; ſi forte domo exibant, ingens clientum caterua ſtipabat. ſed Auienus in filiis, generis, fratribus, atque nepotibus prouehendis occupabatur, Baſilij benignitas tota in alienis promouendis, atque ornandis explicabatur. & ſi vtrumque coluiſſes, facilius ab Auieno familiaritatem, à Baſilio facilius beneficium conſequutus fuiſſes.

Eodem anno, qui octauus erat, poſtquam Egidius pro Childerico inter Francos regnabat, Vindomalus à Childerico quondam in Gallia ad reconciliandos ſibi Francorum animos conſtitutus, nuncios ad Childericum cum nummi parte miſit, atque vt bono animo regnum repeteret, ſigno inter ſe compoſito docuit. quo accepto, ille gaudio geſtiens in Galliam ſe recepit, ac benigne à Francis Egidium iam pertoſis acceptus regno illum eorum vſus auxilio deturbauit. atque inde proſpere multos annos illud obtinuit. Quadringenteſimo inde ſeptuageſimo à Chriſto nato an- 470
no, Seuero, & Iordane conſulibus, Romanus Patricius, cum affectatæ tyrannidis eſſet compertus, pariter cum Aruando capitali ſupplicio ab Anthemio eſt affectus. Euricus autem, rex Gotthorum coniurationem Aruandi patefactam conſpiciens, quod occulte aſſequi non potuit, palam ſibi aggrediendum putauit, ac finium prolatandorum cauſſa more patrio exercitum in agrum Romanorum induxit. Qua re percepta, Anthemius, licet Ecdicium Comitem Auiti quondam Imperatoris filium, egregie impetum eius ſciret ſuſtinere, tamen Riothimum regem Britannorum, qui etiam Britrones ſuper Ligerim ſiti dicuntur, quos Aruandus Eurico adoriendos ſuaſerat, auxilio accerſiuit. eumq; cum XII millibus hominū mari venientem in oppidum Bituricum accepit. Euricus autem antè eum ſibi inuadendum, quàm cum Romanis copiis iungeretur, exiſtimans, caſtra aduerſus Bituricum promouit, atq; in aciem tractum primo certamine ſuperauit. Ex quo Riothimus maiore ſuorum parte deſiderata cum paucis fugiens, ad Burgundiones Romanis fœderatos ſe contulit. Gregorius auctor eſt, Britannos Biturico à Gotthis expulſos eſſe, multis apud Dolenſem vicum occiſis. Inde data opera ab Anthemio eſt, vt Euricus finibus ſuis contentus priſtinum fœdus, veteremq; pacem ſeruaret. Hunnimundus rex Sueuorum, traiecto Danubio, magnum pecoris numerum ex Pannonia Oſtrogotthorum auertit, atq; populabundus in Dalmatiam vſque proceſſit. vnde ſe recipiens à rege Theodomiro ad lacum Pelſodis captus, & pòſt pace data dimiſ-

ſus eſt. Et hoc anno Genſericus claſſem aduerſus Baſiliſcum in Sicilia ſtationem
habentem eduxit. cui Baſiliſcus decoris amiſſi recuperandi auidus alacri ſeſe ani-
mo obtulit, ac tanta mole, prœlio commiſſo, pugnauit, vt Genſericum victum Car-
471 thaginem ſe præcipiti fuga referre coegerit. Leone inde Auguſto quartum, & Pro-
biano conſulibus, vtrumque Imperium vt inteſtinis, ſic periculoſis ſeditionibus la-
borauit. In Oriente Aſpar Patricius Leoni Auguſto inſidias moliens, filio ſuo Ar-
daburio Cæſare declarato, non dubia affectatæ tyrannidis exhibuit argumenta. cu-
ius rei certior Leo factus ſtatim victorem è Sicilia reuocauit exercitum, atq; Aſpa-
rem cum filio vtroque adortus, omnes in poteſtatem adduxit, ac ſupplicio capitali
pro rei atrocitate multauit. illud in primis veritus, ne ſi ſuperſtites ſibi fuiſſent, de-
ſpecta Leonis nepotis ſui, quem Cæſarem deſtinauerat, pueritia, Imperij ſibi faſti-
gium vindicarent. Hæc in Oriente. Occidentalis autem peſtis auctor fuit Patri-
cius Ricimer, qui, alter in Italia Aſpar, Anthemium, poſthabito affinitatis vinculo,
primum deſpicatui habere, pòſt etiam iniuriis aliquot non erubuit onerare. Itaq;
accenſis inter eos ſimultatibus, quas etiam vtriuſque familiares de induſtria irrita-
runt, res ad prauam tendere certaminis contentionem videbatur. quæ ſi contracta
eſſet, nemo erat, quin deteriore conditione Anthemium pugnaturum putaret, at-
que ea res maximam Italiæ allatura perniciem eſſet. Hunnimundus rex accepti
beneficij immemor, gentem Scyrorum, quæ ſuper Danubium conſidebat, ad ar-
ma ſolicitauit, atque, irruptione in Pannoniam facta, Valamirum regem Oſtrogot-
thorum occurrentem, commiſſo prœlio, ſtrauit. Quo detrimento accepto, Got-
thi accenſi bellum collectis viribus inſtaurarunt, ac Scyrorum gentem omnẽ præ-
ter eos, qui ex acie fuga dilapſi ſunt, conciderunt. Quorum exitium metuentes
Hunnimundus, & Alaricus, Sueuorum reges, acciris Sarmatarum auxiliis, aduer-
ſus Gotthos mouerunt, ac collectis Scyrorum reliquiis, & Gepidarum, Rugorúm-
que fulti præſidiis caſtra ad Bolliam amnem Pannoniæ locauerunt. Contra quos
Theodomirus, & Vindemirus reges profecti ſummo prœlio conflixerunt, tantám-
que ſtragem eorum ediderunt, vt campus ſanguine manauerit, & arma, ac cada-
uera aggeſta collis altitudinem plus, quàm decem millium, adæquarint. Ita Vala-
miro occiſo egregia eſt victoria parentatum. Eodem anno Aruerni Seronatũ Got-
this prouincias Romanorum prodentem accuſarunt. quo facto, Sidonius Ecdi-
cium Comitem, ciuem ſuum, ſumma auctoritate virum auxilio aduocauit. *Exul-
tat enim*, inquit, *Seronatus Gotthis, inſultat Romanis, illudit præfectis, colludit numerariis,
leges Theodoſianas calcat, Theodoricianas proponit, veteres culpas, noua tributa perquirit.
te expectat palpitantium ciuium extrema libertas. quidquid ſperandum, quidquid deſperan-
dum eſt, fieri de medio placet. ſi nullæ à republ. vires, nulla præſidia, ſi nullæ, quantum ru-
mor eſt, Anthemij principis opes, ſtatuit, te auctore, nobilitas ſeu patriam dimittere, ſeu
capillos.* Damnatum autem fuiſſe idem ſignificauit ad Græcum epiſcopum ſcri-
bens: *Aruerni amore reipubl. Seronatum barbaris prouincias propinantem non timuere
legibus tradere, quem conuictum deinceps reſpubl. vix præſumpſit occidere.* Conſtantino-
poli Gennadio epiſcopo ex humanis rebus exempto Acacius ſubrogatur. cuius in-
conſtans in tuenda fide Catholica ratio pòſt Eccleſię ſtatum vehementiſſime per-
472 turbauit. Feſto inde, & Marciano conſulibus, cum flagrantibus Anthemij, & Ri-
cimeris inter ſe odiis ſuſpenſis omnes animis, quis tandem futurus eſſet ſuſcepti
certaminis exitus, expectarent, Ricimer Mediolani poſitus multorum pacem ſua-
dentium precibus fatigatus, denique ſe paratum eſſe ad reconciliandam cum ſo-
cero concordiam dixit, ſi quis eſſet, qui tantæ ad eum legationis onus ſuſciperet.
cui omnes vno ore reſponderunt: Non deerit, qui legationem hanc ſubeat. adeſt
enim Epiphanius, Ticinenſis epiſcopus (hic modo Criſpino ſucceſſerat.) vir ore
venerando, moribus ſuauiſſimis, & eximia perſuadendi facultate inſtructus. Tum
Ricimer, Iampridem hunc virum, ab omnibus audio commendari. ite igitur, &
rogate illum, vt hanc legationem ſuſcipiat. Illi Ticinum profecti, Epiphanio Ri-
cimeris voluntatem expromunt, quibus ille reſpondit: Quamuis tantæ rei ne-
ceſſitas probatiſſimæ perſonæ pondus requirat, atque ego ad id muneris parum
idoneus ſim, ſtudium tamen, quod debeo patriæ, non negabo. atque, his dictis,
ad Ri-

ad Ricimerem perrexit, &, mandatis acceptis, Romam iter intendit. Vbi vero Anthemius audiit, legatum ad ſe à Ricimere venire ſingularis eloquentiæ hominem, dixit: Qui alios laceſſit iniuriis, diſertos ad ſupplicandum homines mittit. introducire tamen antiſtitem, qui, ſi facilia poſtulabit, morem geram: ſi difficilia, cum excuſatione dimittam. vereor tamen, ne Ricimer nihil à me impetret, quòd ſcio, illum nimis in petendo procacem eſſe. In conſpectum inde progreſſus principis Epiphanius ſic diſſeruit. Diuino conſilio factum eſt, vt is remp. teneat, qui per Catholicam fidem Deum omnis pietatis auctorem agnoſcit, per quem bellicus furor pacis armis infringitur, & quod à fortitudine non poteſt, à concordia ſuperatur. Sic Dauidem illuſtriorem reddidit certa clementiæ opinio, quàm prompta animi ad vindicandum propenſio. & optimi reges ſupplicantibus indulgere diuino oraculo ſunt edocti. nam diuinum imperium exprimit, qui dominatum ſuum pietate extollit. Hoc igitur iudicio Ricimer Patricius ad te orandum me miſit, haud dubia ſpe fretus, Romanum pacem Dei munus daturum, quam poſtulet barbarus. erit enim egregius triumphus, ſi ſine ſanguine viceris. quanquam neſcio quæ ſpecies fortitudinis illuſtrior poſſit eſſe, quàm iracundiam temperare, & fortiſſimi Getæ pudorem beneficiis onerare. vehementius enim afficietur, ſi poſtulata obtinuerit, quàm hactenus puduit, cum ſupplicauit. Tum Anthemius: Inexplicabilis profecto nobis erga Ricimerem cauſſa doloris eſt. neque enim quidquam eximiis eum beneficiis ornando profecimus. quem etiam, (quod non ſine ſummo & regni, & ſanguinis noſtri pudore dicendum eſt,) in familiæ ſtemma aſciuimus (quis enim ſuperiorum hoc fecit Imperatorum, vt inter munera, quę pellito Getæ tribueret, pro quiete communi filiam collocaret?) neſciuimus parcere ſanguini noſtro, dum ſeruimus alieno. Neque vero hoc formidini noſtræ quiſquam aſcribat. neque enim noſtram vicem ſolliciti fuimus, ſed populorum, haudquaquam ignari, Imperatorem amittere laudem virtutis, niſi pro periculis expalleat alienis. atque vt tuæ Venerationi aliquidum conatus eius aperiamus, quò maioribus eſt à nobis muneribus exornatus, eò acriorem ſe nobis hoſtem exhibuit. nam quæ bella reip. comparauit? quantum in Italiam gentium externarum inuexit? poſtremo vbi nocere non potuit, nocendi tamen fomenta ſuffecit. Huic igitur pacem dabimus? hunc inteſtinum hoſtem amici ſpecie ſuſtinebimus, quem fœdere concordiæ nulla affinitatis vincula tenuerunt? magna cautio eſt, aduerſarij animum perſpexiſſe. verumtamen, ſi tu his omnibus ſponſorem te interponis, qui potes ſpiritali indagine conſilia nefanda eruere, erutaq; comprimere, pacem, quam poſcis, non nego. quòd ſi ſolita calliditate te ipſum quoq; fefellerit, me tamen, ſtatumq; reip. fidei tuæ commendo, & gratiam, quam ſupplicanti Ricimeri negare ſtatueram, per te vltro reſtituo. quis enim audeat tibi beneficium abnuere poſtulanti, cui oportuerat ante preces offerri? Tum epiſcopus, Gratias, inquit, omnipotenti Deo, qui principis menti pacem ſuam iniecit, quem præeſſe mortalibus voluit. Atque, his dictis, Ticinum cum pace propere rediit. (nam dies inſtabat Reſurrectionis. ac, lætantibus omnibus, legationem renunciauit. Haud diu tamen Ricimer in hac concordia manſit, credo, quòd ſe in hac cauſſa viribus multo ſuperiorem videret, & ſocerum ſe, ſi non fraude, at vi ſaltem capturum ſperaret. Itaque, cum ſeditio vehementiore flamma recruduiſſet, ipſe cum magno, eoq; infeſto exercitu Romam perrexit, atq; obſidendæ vrbis cauſſa apud Anienis pontem caſtra fecit. Qua re perſpecta, Romani in magnas rerum anguſtias rurſus adducti, alij Anthemio, alij Ricimeri ſe adiunxerunt, ac ciuitatem inteſtino diſſidio diſtraxerunt. Cum autem in longum obſidio traheretur, grauius fame laborare, & poſt famem premi peſtilentia incœperunt. ſpes vna erat in auxiliis Gotthorum ex Gallia acceerſitis. quæ & ipſa repente præciſa eſt. nam Bilimerem cum firma manu ad vrbem profectum Ricimer aggreſſus, inito ad pontem Hadriani certamine, nó ſolum vicit, ſed etiam [illegible] o ſucceſſu erectior, atque audacior factus v Idus Iulias vrbem, to[illegible] rgente exercitu, magna mole inuaſit, ac demum, repulſis defenſoribus, in [illegible] redegit. atque ingreſſus, eandem, quam Alaricus, & Genſericus antè attulerant, depopulationem, ac tumultum inuexit. nam & Anthemium captum morte af[illegible]cit, nullane-

que ſoceri pietate, neque Imperatoris reuerentia ductus, & vrbem, quæ fame, & peſtilentiæ acerbitate afflicta erat, militibus miſere populandam, diripiendamq; permiſit. Itaque præter duas regiones, in quibus ipſe cum ſuis conſederant, omnia immani ſunt prædatorum libidine lacerata. Inde Olybrius ſenator Conſtantinopoli paulo antè reuerſus inſignibus Auguſtalibus exornatus.

OLYBRIVS IMPERATOR.

HVIVS tamen direptionis, quæ Romanæ vrbi tertia contigit, diuturnum ille fructum non tulit. ſiquidem mox ſæuiſſimis corporis doloribus cruciatus xv Kalend. Septembris exceſſit è vita, vir is, qui poſt Valentiniani obitum, tanquam alter Stilicho, prope in republ. imperauit; in illo etiam Stilichone felicior, quòd non plures Imperatores creauit, quàm ſuſtulit. Eo ſepulto, Olybrius Imperator referendæ gratiæ cupidus Gundibarium nepotem eius Patricium ſubdidit, ac mox Romæ x Kalen. Nouembris vix ipſam imperandi ſuauitatem expertus morbo deceſſit. Interim Leo Imperator rebus, quæ ad vrbem acciderant, in primíſque Anthemij nece audita commotus, de ſufficiendo ſucceſſore cogitauit. ac Iulium Nepotem Nepotiani filium, collocata ei in matrimonium nepte ſua, per Domitianum clientem ſuum Cæſarem deſignauit, eíque Occidentale Imperium deſtinauit. Eodem anno Veſuuius mons in Campania intimis æſtuans ignibus, viſcera exuſta euomuit. nocturniſq; in die tenebris incumbentibus, omnem Europam minuto cinere cooperuit. Itaque eius portenti memoriam annuam Conſtantinopolitani inſtituerunt VIII Idus Nouembris. Ea re Leo Imperator exterritus vrbe exceſſit, atque ad S. Mamantem conſedit. In Pannonia rex Oſtrogotthorum Theodemirus ſumma hieme conglaciatum Danubium nactus, exercitum flumen tranſmiſit, atque improuiſa in Sueuos impreſſione inuectus & ipſos, & ſocios eorum magna edita ſtrage concidit. ac victor domum reuerſus, Theodoricum filium obſidem à Leone remiſſum cum regalis opulentiæ muneribus lætus excepit. qui iam annum octauum decimum erat natus. Ille vero fortitudinem parentis imitatus, ſociis militibus aſſumptis, Danubium, ipſo inſcio parente, tranſiuit, ac Sarmatarum regem victoria ducis Romanorum furentem proſtrauit. reuerſúſque ad patrem Singidonem, quam Sarmatæ Romanis ademerant, cœpit, ac iuris ſui effecit. Leo-
473 ne autem Auguſto conſule ſolo quintum, cum per quattuor, & amplius menſes Occidens ſine Imperatore fuiſſet, neque Iulius Nepos Cæſar ab ipſo deſignatus in Italiam adueniret, Gundibarius Patricius aui Ricimeris exemplum, auctoritatémque ſequutus, principem pro arbitrio ſibi deſignandum ſuſcepit, ac III Nonas Martias Rauennæ Glycerium Comitem domeſticorum Imperatorem per milites leuandum curâuit.

GLYCERIVS IMPERATOR.

ITA Olybrius, & Glycerius, vt inuito Leone, ſic iniuſtis comitiis, ſedem Occidentalis Imperij tenuerunt. quamobrem eorum rationem non habuere, qui ſucceſſerunt. Genſericus poſt ſuperiorem cladem acceptam Leonis arma formidans vt omnia, quæ potuit, ad ſecuritatem præſidia conquiſiuit, ſic etiam omnia, quæ valuit aduerſus eum arma commouit. In primis vero Oſtrogotthos ad vtrumque Imperium inuadendum, magna ſpe præmiorum oſtentata, ſolicitauit. Quibus inductus Theodemirus iam recepto filio tutus in hunc modum ipſa ſuſcipiendi belli conſilia expediuit. Glycerium tenuiſſimis opibus Italiæ regnum adeptum audiens, Vindemiro fratri negotium dedit, vt arma Italiæ inferret, quam nullo negotio aut ſubacturus, aut populaturus, quippe exiguis tectam præſidiis, eſſet. ipſe vero Illyricum, vt ad expugnandum difficilius, ſibi aſſumpſit. Vindemirus igitur eum ingenti Oſtrogotthorum manu populabundus in Italiam venit, verũ repente morbo oppreſſus interiit, filio ſibi cognomine Vindemiro relicto. Hac irruptione Glycerius, Imperio nondũ firmato, perculſus, ſeſe tanto offerre diſcrimini non eſt auſus. verum, miſſis obuiam legatis, hominẽ donis aggreſſus orauit, vt exercitũ in Galliam abduceret, in qua ei locus inter populares ſuos defuturus nõ eſſet. Paruit voluntati

eius

eius Vindemirus, ac, ſublatis caſtris, in Galliam adiit, ac ſeſe Viſigotthis adiunxit. ex quo mire eorum in Gallia, atq; Hiſpania opes adauctæ. Ita tum Italia ingēti calamitate leuata, quæ ſi ad ceteras acceſſiſſet, mirificis ipſam ſine dubio ad ſeſe erigēdum vulneribus afflixiſſet. Theodemirus autem bellum Sarmatis Limiganribus intulit, neque vllum præ metu obuium habuit. hac proſperitate inde elatus, vrbem Illyrici primariam Naiſſum adortus in ditionem adduxit, atque ibi cum Theodorico filio moratus, militum partem ad Vlpianam per Caſtrum Herculis miſit. qui eam cum aliis locis imperuiis occuparūt. ac tum demum in Theſſaliam progreſſi, Heracleam, Lariſſamq; ceperūt. Qua re cognita, Theodemirus Naiſſo egreſſus, Theſſalonicam petiit, quam Clarianus Patricius cum exercitu obtinebat. ille vero cum vrbem defendere ſtatuiſſet, poſtquam eam circumuallari, nec ſe cœpta hoſtium morari poſſe cognouit, legatos ad regem cum muneribus miſit, atque ita illum ab oppugnatione auertit. inde nouo inito fœdere, noua Gotthis loca ad incolendum in Illyrico Orientali conceſſa. Ex quo apparet, quo veteres nerui, animique Romanorum euaſiſſent Imperatorum, cum ſalutem vtriuſque Imperij precibus, ac pecunia redemptam non armis, ac fortitudine defenſam haberent. Conſtantinopoli Leo Auguſtus Leonem nepotem ſuum ex Zenone & Ariadna filia genitum Cæſarem eſſe iuſſit. Tunc etiam veſtis Deiparæ virginis Hieroſolymis Conſtantinopolim eſt allata, & magna religione recepta. quæ apud virginem Hebræam erat inuenta. Proximo anno Leo Auguſtus conſul ſextum ſine collega vita exceſſit, 474 ac, genero ſuo Zenone præterito, nepotem ſuum Leonem puerum, à ſe paulo antè Cæſarem conſtiturum, teſtamento Imperatorem reliquit, qui mox patrem Zenonem ſibi conſortem aſſumpſit, & cum eo hunc annum Imperauit. Iulius autem Nepos, cui traditum fuiſſe à Leone ſene Imperium diximus, cum illud à Glycerio occupatum teneri audiſſet, vehementiſſime perturbatus eſt. atque ipſum per vim inde detrudere cum ſtatuiſſet, ope Imperatoris ingentes omnis generis copias in naues impoſuit, atque, intento Italiam verſus itinere, claſſem tandem ad littora Romana applicuit. Quod vbi Glycerius tum Romæ agens cognouit, opibus ſuis nimium attenuatis diffiſus vrbe exceſſit, atque in oppidum ſuburbanum, nomine Portum, ſeceſſit, ibique communitus impetum Nepotis ſibi excipiendum decreuit. Nepos autem, expoſitis, atque ad vrbem adductis militibus, cum primo aduentu eam ad deditionem adduxiſſet, acri inde Portum obſidione circundedit, quem cum cepiſſet, ſimul etiam Glycerium Imperij deponere inſignia compulit. eaq; mox ipſe v III Kal. Iulias induit. atq;, rebus Romæ compoſitis, inde Rauennam in regiam ſe recepit, Glycerio, ne priuatus ludibrio haberetur, eccleſia Salonenſi in Dalmatia attributa.

IVLIVS NEPOS AVGVSTVS.

DVM hæc agerentur, Euricus rex Gotthorum in Gallia aduerſis Italiæ rebus, ac nouis Oſtrogotthorum auxiliis excitatus, fines Romanorum habere infeſtos variis populationibus cœpit. Qua re cognita, Nepos nihil ſibi prius duxit faciendum, quam vt conatus eius occurreret. cumq; Euricum lites quaſdā de finibus in ſpeciem ierentē audiſſet, habito principum Liguriæ Concilio, ex omniū ſentētia Epiphanium Ticinenſem epiſcopum legatū ad eum miſit, qui lites cōponeret, pacemq; firmaret. quod ille ſumma cum cura expleuit. Profecto inde ex Gallia Epiphanio, Euricus nihil eorū, quæ promiſerat pręſtitit, immo ſub nomine pacis agere hoſtilia cœpit. nam in fines Romanos inuectus cum agros ciuitatum vaſtauit, tum maxime eccleſias, atq; earum epiſcopos, vetere Arriana labe corruptus, afflixit. ac Ruthenos, Cadurcos, Lemouicos, Gabalitanos ex Aquitania prima cepit, ac deniq; vrbem ipſam Aruernorū militari corona circumſtetit. neq; ex omnibus Gotthicis in Gallia bellis vllum hoc fuit aſperius. Erat tum in vrbe Aruernorū Ecdicius Comes, Auiti quondā Imperatoris filius, itemq; epiſcopus ipſe vrbis Sidonius, quorum alter ſtrenuis ex vrbe eruptionibus faciēdis, alter ſupplicationibus ad Deum inſtituendis & litteris ad amicos mittendis, tantā ab vrbe propellere tempeſtatem annixi ſunt. Ac Sidonius quidē de ipſa hoſtium in agrum Romanū impreſſione ad

Mamertum epiſcopum Viennenſem ſic ſcripſit: *Rumor eſt, Gotthos in Romanum ſolum mouiſſe. Huic ſemper irruptioni nos miſeri Aruerni ianua ſumus. namq́ odiis inimicarum hinc peculiaria fomenta ſubminiſtramus, quia nec dum terminos ſuos ab Oceano in Rhodanum Ligeris alueo limitauerunt, ſolam ſub ope Chriſti moram de noſtro tantum obice patiuntur. circumiectarum vero ſpacia, tractumq́ regionum iampridem regni minacis importuna deuorauit impreſſio, ſed animoſitati noſtræ tam temerariæ, tamq́ periculoſæ non nos aut ambuſtam murorum faciem, aut putrem ſudium cratem, aut propugnacula vigilum trita pectoribus confidimus opitulata. ſolo tantum inuectarum, te auctore, Rogationum palpamur auxilio, quibus inchoandis, inſtituendiſq́ populus Aruernus, & ſi non effectu pari, affectu certe non impari cœpit initiari. & ob hoc circumfuſis nec dum dat terga terroribus.* dei[illegible]e ad Baſil[illegible]m epiſcopum in hæc verba: *Euarix rex Gotthorum, quòd limitem regni ſui, rupto, diſſolutoq́ fœdere antiquo, vel tutatur armorum iure, vel promouet, nec nobis peccatoribus accuſare, nec vobis ſanctis hic diſcutere permiſſum eſt. Sed, quod fatendum eſt, præfatum regem Gotthorum, quanquam ſit ob virium merita terribilis, non tam Romanis mœnibus, quàm legibus Chriſtianis inſidiaturum paueſco tantum, vt ferunt, ori, tantum pectori ſuo Catholici intuitio nominis acet, vt ambigas, ampliúſne ſuæ gentis, an ſuæ ſectæ teneat principatum. Ad hoc armis potens, acer animis, alacer annis, hunc ſolum patitur errorem, quod putat ſibi tractatuum, conſiliorumq́ ſucceſſum tribui pro religione legitima, quem potius aſſequitur pro felicitate terrena. Propter quod diſcite cito Catholici ſtatus valetudinem occultam, vt apertam feſtinetis adhibere medicinam. Burdegala, Petrogorij, Ruthenijq́, Lemouices, Gabalitani, Heluſani, Vaſates, Conuenæ, Auſcenſes, multoq́ iam maior numerus ciuitatum, ſummis ſacerdotibus ipſorum morte truncatis, nec vllis deinceps epiſcopis in defunctorum officia ſuffectis, per quos vtiq́ minorum ordinum officia ſubrogabantur, latum ſpiritualis ruinæ limitem traxit, quem fere conſtat ſic per ſingulos dies morientium patrum proficere defectu, vt non ſolum quoslibet hæreticos præſentium, verum & hæreſiarchas priorum temporum potuerit inflectere. ita populos exceſſu pontificum orbatos triſtis interciſæ fidei deſperatio premit. Nulla in deſolatis cura diœceſibus, videas in eccleſiis aut putres culminum lapſus, aut valuarum cardinibus auulſis baſilicarum aditus hiſpidorum veprium fructicibus obſtructos. ipſa, proh dolor, videas armenta non modo ſemipatentibus iacere veſtibulis, ſed etiam herboſa viridantium altarium latera depaſci. ſed iam nec per ruſticas ſolum ſolitudo parochias, ipſa inſuper vrbanarum eccleſiarum conuenticula rareſcunt.* Poſtquam autem vrbs Aruernorum obſeſſa magnis premi difficultatibus cœpit, Sidonius ſic rebus ſuis perditis opem a Græco epiſcopo poſtulauit: *N[illegible]ſtri hic nunc eſt inf[illegible]licis anguli ſtatus. cuius, vt fama confirmat, melior fuit ſub bello, quàm ſub pace conditio. facta eſt ſeruitus noſtra precium ſecuritatis alienæ, Aruernorum, proh dolor, ſeruitus. qui, ſi priſca replicarentur, audebant ſe quondam fratres Latio dicere, ſi recentia memorabuntur, hi ſunt, qui viribus propriis hoſtium publicorum arma remorati ſunt. cui ſæpe populo Gotthus non fuit clauſo formidini, cum vic[illegible]im ip[illegible] fieret oppugnatoribus poſitis intra caſtra terrori. hi ſunt, qui [illegible]bi aduerſus vicinarum aciem tam duces fuere, quàm milites. de quorum tamen ſorte certaminum ſi quid proſperum ceſſit, vos ſecunda ſalata ſunt, ſi quid contrarium, illos aduerſa fregerunt. Illi amore reip. Seronatum barbaris prouincias propinantem non timuere legibus tradere, quem conuictum deinceps reſp. vix præſumpſit accidere. Hoccine meruerunt inopia, flamma, ferrum, peſtilentia, pingues cædibus gladij, & macri ieiuniis præliatores. propter huius tamen inclytæ pacis expectationem auulſas muralibus rimis herbas in cibum traximus, crebro per ignorantiam venenatis graminibus inf[illegible]i, quæ indiſcretis foliis, ſucciſq́ viridantia ſæpe manus fame concolor l[illegible]it. Pro his tot, tantiſq́ deuotionis experimentis noſtri, quantum audio, facta iactura eſt. Pudeat vos, precamur, huius fœderis nec vtilis, nec decori. Per vos legationes meant. vobis primum, quanquam principe abſente, non ſolum tractata referantur, verum etiam tractanda committuntur. Veniab[illegible]s ſit quæſumus ad aures veſtras veritatis aſperitas. cuius canitiey inuidiam dolor eripit. parum in commune conſulitis, &, cum in conſilio conuenitis, non tam cura eſt, publicis mederi periculis, quàm priuatis ſtudere fortunis. Adhuc ſi neceſſe eſt obſideri, adhuc pugnare, adhuc eſurire delectat. ſi vero tradimur, qui non potuimus viribus obtineri, inueniſſe vos certum e[illegible], quid barbarorum ſuaderetis ignaui. Sed cur dolori nimio frena laxantur? quare potius ignoſcite afflictis, nec imputate mœrentibus. Namq́ alia regio tradita ſeruitium ſperat, Aruerna ſupplicium. Sane ſi medicari noſtris vltimis non valetis, ſaltem hoc efficite prece ſedula vt ſanguis viuat, quorum*

eſt

eſt moritura libertas. parate exulibus terram, capiendis redemptionem, viaticum peregrinaturis. Si murus noſter aperitur hoſtibus, non ſit veſter clauſus hoſpitibus. Dum autem Sidonius precibus Deum, atque homines fatigabat, Ecdicius Comes, qui vrbem tuebatur, multa egregia fortitudinis ſuæ documenta dedit. quippe quodam die cum duodeuiginti equitibus vrbe meridie egreſſus, tota ex mœnibus ſemirutis aſpectante ciuitate, medio campo aliquot Gotthorum millia, præteruectus hoſtes ſui numeri incertos, atq; ad ſui conſpectum, nominiſq; rumorem perterritos, noctu in proximum collem ſe ſubducere compulit, ac nouiſſimi agminis aliquot occiſis, incolumis cum omnibus ſuis in vrbem reuertit, læto plauſu totius ciuitatis exceptus, cumq; iam Zeno Auguſtus conſul iterum ſine collega iniſſet, priuatis opibus 475
publici ſpeciem contraxit exercitus, ac liberos hoſtium diſcurſus populationibus caſtigatis coërcuit. inde aliquot ſuperuenientibus turmales cuneos ſtrauit, vix binis, ternísve ex numero ſuorum deſideratis. Gotthi vero, vt cæſorum numerum præ pudore occulerent, quos nox ſepulturæ ſubtraxerat, abſciſſis capitis reliquere, tanquam minoris indicij foret, dimiſſe truncatum, quàm villis agnoſci crinitum. Poſtquam autem, illuceſcente die, cognouerunt furtum ruinæ ſuæ crudeli vilitate patuiſſe, tum demum iuſta mortuis magna feſtinatione ſoluerunt, ac debitas exequias tribuerunt. cum autem corpora vndique plauſtris conuecta iacerent, Ecdicio repente rurſus exterritis incumbente, raptim ſuccenſis domibus incluſerunt ac regalibus culminum ſuperlabentium fragmentis operuerunt. Has res paucis Iordanes in hiſtoria attigit, Sidonius vero in epiſtola ad ipſum Ecdicium ſcripta, multis explicuit. Ad extremum Ecdicius, vrbe hoſtium multitudine circunfuſa, ac magna ex parte mœnibus nudata, cum tuendæ facultatem non haberet, vltro tradidit, atq; ad loca tutiora ſe contulit. quod audiens Nepos Auguſtus, ipſum ad ſe vocauit, ac Patricium deſignauit. (Vnde ad Papianillam Ecdicij ſororem Sidonius ſcripſit: *Hoc ſancte Iulius Nepos armis pariter ſummus Auguſtus & moribus quod deceſſoris ſui Anthemij fidem fratris tui Ecdicij ſudoribus obligatam, quo citerior, hoc laudabilior, abſoluit. ſiquidem iſte compleuit, quod ille ſæpiſſime pollicebatur.* atq; in Galliam Oreſtem magiſtrum militum, & Patricium miſit. Erat autem Oreſtes genere Gotthus, ac Gothicorum auxiliorum in Italia Comes, magnam ob multas res bene geſtas in re militari auctoritatem adeptus. quare nouis dignitatum inſignibus auctus ſubito à Nepote aduerſus Euticum, ne tota ab eo Gallia pelleretur, eſt deſtinatus. Ille vero contra Nepotis imbecillitatem, ac poteſtatem ſuam extraordinariam conſpicatus, eodem, quo ceteri barbari, perfidiæ morbo cœpit agitari, eademq; Imperij occupandi libidine conflictari. itaque Gotthos, qui præſidio Italię erant, tertia agrorum parte promiſſa illectos ad omnia ſecum audenda incendit, & cum iis Roma profectus ſe in Galliam aduerſus Gotthos contendere ſimulauit. poſtquam autem Rauennam peruenit, vrbem officij cauſſa ingreſſus, Nepotem ipſum imparatum, atq; ac inſidiis eius incautum v Kalen. Septembris eiecit. ac paucis pòſt diebus, nempe pridie Kal. Nouembris, filium ſuum Romulum Momyllum, adhuc puerum, Imperatorem, exercitu ſuffragante, leuauit. Nepos autem non minus conſilij, quàm auxilij inops, ſpe Imperij retinendi, aut recuperandi prorſus abiecta, Salonam in Dalmatiam ſe recepit, vbi Glycerius nuper Imperator epiſcopatum adminiſtrabat. Ita Auguſta Imperij dignitas, dum ruit ad interitum, antequam efferretur, per dolum, atq; inſidias ad barbari ditionem, poteſtatemq; peruenit, credo, vt ex ſummiſſiore loco præcipitata minore cum doloris, atq; acerbitatis ſenſu periret.

MOMYLLVS AVGVSTVS IMP.

TVRBATO autem in hunc modum Occidente, atq; ad præſens exitium prope fatali quadam neceſſitate ruente, haud diſſimiles in Oriente quoq; tumultus exorti ſunt. Baſiliſcus enim, mortuo Leone puero Auguſto, Zenonem deſpiciens, collecta valida ſatellitũ manu, ſeditionẽ aduerſus eum in vrbe Conſtantinopoli cõcitauit. cuius rei ſubita formidine Zeno perculſus, ad Iſauros ſe cõtulit, atq; ibi arcem tuendæ ſalutis gratia occupauit. Baſiliſcus autem vrbe potitus, cum ſe Auguſtum declarandum curaſſet, Marcum filium Cæſarem appellauit. Hoc ad

Imperij culmen euecto, iterum Eutychianæ hæreſeos cauſſa Eccleſia perturbata eſt. vt enim Baſiliſcus à Chalcedonenſi Concilio erat auerſus, ſic omnes eius fautores eſt perſequutus. quamobrem Timotheum Solofaciolum, qui iampridem eccleſiam Alexandrinam in Catholica diſciplina, & Chalcedonenſis auctoritate Concilij continuerat, eccleſia pepulit, atq; ei Timotheum Aelurum dudum propter perfidiam Eutychianam expulſum ſuffecit. quin etiam litteras ad epiſcopos Aſiæ miſit, iubens, vt Leonis pontificis inſignem de duabus Chriſti naturis Deciſionem, & Chalcedonenſia decreta damnarent. quibus litteris plerique Aſiæ epiſcopi ſubſcripſere. Acacio inde epiſcopo Conſtantinopolitano hoc factum acriter increpante, ac monachorum ordinem aduerſus Baſiliſcum ſolicitante, magnopere Baſiliſcus extimuit, ac litteras alteras prioribus prorſus contrarias ſcripſit. Baſi-
476 liſco autem Auguſto iterum, & Armato conſulibus, incendio in vrbe coorto, quo maior ipſius pars deflagrauit, ſenatus, inuidia eius in Baſiliſcum coniecta, occultis nunciis Zenonem ex Iſauria reuocauit. qui propere cum validiſſimo exercitu reuerſus, atque vrbem ingreſſus, Baſiliſcum, qui in eccleſiam ſalutis cauſſa confugerat, intercepit, atque Imperij inſignibus detractis, in Cappadociam relegauit, atq; ibi trucidandum curauit. cuius nece audita, continuo epiſcopi Aſiæ ſibi timere cœperunt, ac culpam deprecati ad fidem Chalcedonenſem redierunt. Timotheo Aeluro haud ita multo pòſt mortuo, Petrus Mongus clam in ſedem ſubrepſit. cuius perfidia agnita, Zeno ipſum pòſt loco mouit, atque iterum Timotheum Solofaciolum ſubrogauit. Atque hæc quidem in Oriente. At vero in Gallia Euricus rex, bello cum Romanis continuato, duas primarias vrbes Arelate, & Maſſiliam occupauit. atque, omni vſque ad Rhodanum Gallia in ditionem adducta, ſedem Arelate locauit. In Italia vero Oreſtes, Imperatore filio conſtituto, vt ſe facilius aduerſus Gotthos, Burgundiones, & Francos Galliam incolentes tueretur, fœdus cum Genſerico rege Africæ renouauit, atque Italiam in ſumma pace adminiſtrare pro arbitrio cœpit. Hoc vero eius, vt immeritum, ocium ſubito perturbauit, non eorum aliquis, quos ipſe iure ſuſpectos habere tanquam vicinos Italiæ, potuit, ſed quidam alius longe terrarum, quippe trans Danubium, poſitus. Hic vero fuit Odoacer Herulorum, & Turcilingorum regno potitus. is fama rerum, quæ ſeditioſe gererentur in Italia, percitus, vehementius ad illius cupiditatem exarſit. animum vero accendit, ac prope certa victoriæ fiducia incitauit primum ipſe Imperaror Momyllus. cuius in magna populorum diſſenſione opes infirmiſſimas eſſe comperiebat, deinde Zeno, qui eodem tempore à Baſiliſco expulſus, omnes cogitationes, opesque ſuas merito ad recuperandum Orientem contulerat. acceſſit, quòd ne ipſe quidem Italiam prorſus, vt qui Oreſtis armiger fuerat, ignorabat. His igitur de cauſſis haud operoſam fore victoriam, ſi de improuiſo cum paratiſſimo ſe intuliſſet exercitu, arbitratus Herulos, Turcilingos, Scyros, ac Rugos interioris Germaniæ populos, qui nuper inter valida Attilæ ſæuientis auxilia fuerant, excitauit, ac magnorum ſpe præmiorum ſolicitatos haud ægre, vt ſeſe in eam ſequerentur, induxit, ac diem ad profectionem præſtituit. Quæ vbi vere nouo aduenit, cum his omnibus ex finibus egreſſus, Danubium traiecit, atque in Noricum penetrauit. Erat tum in iis locis Seuerinus, qui Noricorum appellatur apoſtolus, iam inde ab Attilæ temporibus ex Oriente profectus. qui magnam opinionem apud omnes ſanctæ habebat integritatis. ad hunc igitur Odoacer ſacram benedictionem petiturus acceſſit. ceterum, cum, ea accepta, è cella ſancti viri pedem efferret, & caput inclinaſſet, ne ſuperliminari oſtij, (nam proceræ admodum ſtaturæ erat,) allideret, hæc à diuino vate verba accepit. Perge Odoacer in Italiam viliſſimis nunc pellibus tectus, verum multis propediem precioſa multa dilargiturus. Profectus inde, alacri animo ex Norico in Italiā per Alpes Tridentinas, ac fines Veronēſes intrauit. quod poſtquam Oreſtes non dubiis nunciis comperit, extemplo, quàm maximas potuit, ex Italia copias equitum, peditumq; conſcripſit, eaſq; conuenire ad Laudem in Liguria iuſſit. Ceterum Odoacer, hoſte, qui tranſitum moraretur, in Venetia nullo reperto, protinus, traiecto Abdua, in Liguriam tranſiit, atque ad Laudem, vbi conſediſſe Oreſtem audiebat, caſtra conuertit. atque eo ſine cunctatione progreſſus,

ſummo

ſummo ipſum certamine prouocauit. Oreſtes autem, cum ſe & multitudine armatorum inferiorem eſſe, atque in dies magis à Gothis deſeri animaduerteret, quòd tertiam eis agrorum partem promiſſam non tradidiſſet, motis inde caſtris, Ticinum receſſit, ibique ſe pro tempore, quoad potuit, confirmauit, tantam belli procellam murorum potius, quàm militum præſidio, ſubiturus. Quod poſtquam Odoacer perſenſit, ipſum propere inſequutus, exercitum Ticinum adduxit, vrbemque magnis viribus oppugnare inſtituit. neque ita multis pòſt diebus, toto incumbente exercitu, ipſam cum Oreſte in poteſtatem redegit. captamque militibus diripiendam conceſſit. Ex quo vt noua, ſic miſerabilis clariſſimæ vrbis eſt vaſtatio ſubſequuta. vt enim quiſque diuitiis excellere exiſtimatus eſt, ſic ad prædam maxime requiſitus. inde, vt eoſdem ad prodendas, ſi quas occuluiſſent, pecunias cogerent, alij rectis faces ſubiecerunt, alij ad necem dominos euocarunt, alij ad epiſcopium nefaria ſacri diripiendi theſauri inflammati libidine concurrerunt. atq; opes Eccleſiæ è terra quoque, vbi abſconditæ fuerant, eruerunt, Epiphanium epiſcopum, quo plura daret, plura habere putantes: demum tanta clades illata, vt per multos antè annos oppidum nullum aut fœdius captum, aut miſerabilius expugnatum ſit. quippe, ciuibus paſſim aut ſeruitute, aut morte multatis, vrbs direpta vno cum duobus templis prope arſit incendio. Epiphanius vero cum in ceteris caritatis officiis ſe ſanctiſſime geſſit, tum in primis germanam ſuam, ceteraſque mulieres, quæ libidini hoſtili præcipue obnoxiæ videbantur, ſeruitute exemit. His x Kalend. Septembris geſtis, Odoacer rex Italiæ à ſuis eſt acclamatus. quo fauore ſuperbus inde Placentiam produxit, atque ibi v Kalend. Oreſtem captiuum; exercitu ipſo inſpectante, ac gratulante, occidit. tum in Momyllum Auguſtum intentus, motis caſtris, Rauennam contendere maturauit. cum autem illum metu exanimatum Romam recepiſſe ſe reperiſſet, pridie Nonas, vrbe in poteſtatem adducta, Paulum Oreſtis fratrem, qui relictus in præſidio fuerat, interfecit. dimiſſo inde per Italiam exercitu, omnes vrbes, quæ Momylli ſtudio deditæ ſuum auerſabantur imperium, aut vi, aut metu, aut beneuolentia ſuæ ditioni adiunxit. ex quibus, quoniam, vt inquit Diaconus, multæ, extinctis habitatoribus, ad ſolum vſque euerſæ ſunt, fit, vt ad ſuſpicandum adducar, præcipue ipſam hac ruina Mutinam concidiſſe, quæque væſanum Attilæ furorem euaſerat, eam Odoacris, cum pro Momyllo ſtaret, molliorem effugere impetum nequiuiſſe. Huius certe, vt etiam finitimi Regij, nulla in ſequentibus Gotthorum bellis memoria celebratur. Citeriore Italia ad auctoritatem, obſequiumque ſuum adducta, Romam inde acceſſit; atque vrbem corona circundedit, ipſam, ni ſe dederet, expugnaturum denuncians. populus autem dira vrbium aliarum calamitate edoctus, deditione repente facta, obuiam extra vrbem effuſus ipſum magna hilaritate excepit. quod vbi vidit Momyllus, metu, vt in extremo vitæ periculo, conſternatus, vt ſaluti ſuæ conſuleret, purpuram ſtatim depoſuit, ac ſeſe tandem infauſto à patre ſibi parato Imperio abdicauit. ac vita ab Odoacre hoc modo impetrata, iuſſu eius in Lucullanum Campaniæ caſtrum, tanquam in exilium, abiit. Atque his quidem variis, atque ancipitibus rerum, temporumque ſucceſsibus Roma iam quartum pòſt Chriſti annum quadringenteſimum capta, Italiaque à barbaris firmo tandem poſsideri imperio cœpta eſt. Imperium autem Romanum, quod in Auguſto initium ſumpſit, in Auguſtulo, (ſic enim Momyllus eſt appellatus.) finem accepit. neq; enim poſthac hic titulus in Occidente, dum rerum potiti barbari ſunt, eſt auditus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XV,

Qui regnum Herulorum in Italia continet.

ODACER REX.

INSTITVENTI mihi ea mandare litteris, quæ poſt Romanum extinctũm Imperium, ac libertatem Italiæ miſerando quodam quaſi funere elatam in Occidentis partibus euenerunt, faciendum eſſe videtur, vt à re propoſita parumper abſcedam, & te iterum, EXCELLENTISSIME PRINCEPS, appellem. Neque enim dubito, quin, cum ipſe ad hunc locum legendo peueneris, quæ tua eſt erga ſolum Italicum caritas, nonnulla animi commotiuncula quatiaris, cum ex quibus in quæ clariſſima hæc deuenerit prouincia, cogitaris. indigne autem feres, vt opinor, primum terram illam, quæ tot annos ampliſſimi ſedes Imperij, atque illuſtris domicilium gloriæ fuerat, vltimorum barbarorum ditioni, poteſtatique ſubiectam; deinde virtutem illam, quam nulla Pœnorum, Cimbrorum, ac Teutonum terrere quondam arma potuerant, afflictam demum, atque debilitatam. Sed, ſi recte ſenſus tuos noui, & præclaram iſtam animi indolem exploraui, multo vehementius etiam præſtantem illius militiæ diſciplinam, quæ ſola formidini, atq; excidio vniuerſæ barbariæ fuerat, corruptam, ac diſſolutam quereris. vt qui totus in ſtudium rei militaris inſiſtẽs, nihil aliud quotidie mediteris, quàm vt veterem eius laudem inſtaures, atque in vſum præſentium, ſi res patiatur, bellorum producas. vſque adeo vt huius rei cauſſa ſummos viros, atque in hoc genere exercitatos tecum aſſidue habeas, & cum iis, quæ ex veteribus hauriri monumẽtis poſſunt, eliciens egregie ad noſtrorum temporum rationem traducas; haudquaquam ignarus, quibus ille ſe obſtringere ſtudiis debeat, qui ſummos à Põtifice maximo, & Rege Catholico delatos militarium honorum, & præfecturarum titulos gerat. Et, licet hæc tu mala omnium grauiſſima, atque acerbiſſima duxeris, mox tamen leuia omnia, & quodam modo ferenda putabis, cum quæ clades hos caſus proxime ſint conſequutæ, cognoueris. Neq; enim his ſe finibus calamitates Italiæ tenuerũt, ſed triſti illius fato longius, latiusq; manarunt. Etenim tantam iacturam Imperij, & tantum artis bellicæ detrimentum miſera ruina vrbium, fœda vaſtatio agrorum, ac lacrymabilis Italicæ extinctio prolis excepit. quæ ſpiritus illos, quos vix extremus terrarum olim ambitus ceperat, magna ex parte infregit. neq; vero id omnino eorum, qui his pòſt præfuerunt regionibus inclementia, ſed naturali ipſius fortunæ potius inconſtantia. quę regionem illam, quam ſemel ad maximum in terris faſtigium, gloriámve, admiranda quadam incolarum accedente virtute, prouexerat, quaſi triſti aliquo rerum humanarum ludibrio inſtituto fœdis omnibus ſeruitutis, ac vaſtitatis exemplis afflixit. Verum vt tum diuinæ voluntati ſic patienti obuiam ire non licuit, ſic ne nunc quidem eam vocare in iudicium libet. quamobrem, his querelis omiſſis, ad propoſitæ narrationem hiſtoriæ redeamus. vnde præcipue egregiam horum conditionem temporum agnoſcemus. quibus, ſedente GREGORIO XIII Pontifice maximo, ſolida, ac perpetua pace, omnibus iterum artibus florente Italia, fruimur.

IMPERIO igitur poſt multas barbaricarum irruptionum, bellorumq́ue procellas attrito tandem, atque ad extrema redacto, ſimul etiam florentiſſimum ipſum Imperatoris nomen exaruit. atq; vt prouincia vna ex eo integra relicta erat Italia,

Italia, ſic ipſius quoque Italiæ nomine tota ferme ſe vis Imperij anguſtata concluſit. Etenim Odoacer, Momyllo Imperij dignitate ſe abdicare coacto, Occidentis dominationem ille quidem inuaſit, ſed honeſta maieſtatis Auguſtalis verecundia captus, haudquaquam ſe Imperatorem, ſed regem tantum Italiæ nominauit, atq; Occidenti Imperare nomine regio, ſed ſine purpura, cœpit. Inde conſiliis agitatis regnum ad Imperij, pacisque conſeruationem ita formauit. in primis Gotthos, qui in Italiam erant iampridem à Valentiniano aduerſus terrores Hunnicos aduocati; ad ſtudium ſuum conuertit, tertia agrorum parte, quam promiſſam ab Oreſte obtinere non potuerant, perſoluta. Italis noua tributa ad propulſandos externos hoſtes impoſita. Romanis ſenatus auctoritas, & conſulum dignitas ad feroces contundẽdos ſpiritus dempta. reliquis in rebus vetera reip. inſtituta, & magiſtratuum iura, nominaq; retenta. eccleſiis, atq; epiſcopis ſuus honos ſeruatus. Eurico Gotthorum regi pars Galliæ ab Alpibus ad Rhodanum, quæ hucuſque Romanorum in poteſtate fuerat, pacis habendæ cauſſa remiſſa. & cum Gundobado rege Burgundionum fœdus percuſſum. atque, his rebus actis, Baſilio præfecto prætorio, ac Patricio, qui vices ſuas gereret, Romæ relicto, Rauennam repetiit. atq; ibi inſtitutó iam ab Auguſtis exemplo regni ſedẽ locauit. Quas res vbi Zeno Imperator non dubia in Orientem deferente fama cognouit, vſqueadeo indigne tulit, vt nullam Imperij cum eo ſocietatem ſibi habendam eſſe ſtatuerit. ex quo regnum Odoacris pro iniuſto eſt habitum, atq; ipſe tyranni potius, quàm regis, famam obtinuit. Proximo inde anno, quem poſt conſulatum Baſiliſci, Armatiq; dixerunt, idem, vt homo non inſulſi erat in rebus adminiſtrandis ingenij, quæ præſenti obeſſe rerum ſtatui poſſent, accurate contendit remouere. itaq;, vt opportunum omnium animis metum incuteret, & populos inſigni aliquo ſeueritatis exemplo promptiores ad obſequendum efficeret, Brachilam Comitem imperium ſuum ratione aliqua detrectantem v Idus Iunias interfecit. quibus de rebus non ſolum metui, ſed etiã coli ab Italicis, atq; exteris cœpit. Quare Genſericus rex Africę in admirationẽ virtutis, & fortunæ illius adductus oratores ad eum de pace miſit, atq; illius impetrãdæ gratia Siciliam ei tributario iure conceſſit. Interim Epiphanius templa Ticini incenſa reſtituere animo maiore, quàm viribus, properauit, diuino numine egregium eius conſilium in ſummis rerum neceſſariarum anguſtiis adiuuante. nam præcipuo ab Odoacre rege colebatur honore. Nitebant hoc tempore miraculis oſſa ſanctorum martyrum Vitalis, & Agricolæ, Bononiæ apud ædem S. Stephani ſita. quæ res cum frequenti hominum ſermone in Italia, Galliaq; celebraretur, Namatium Aruernorum epiſcopum, eximiæ ſanctitatis virum, impulit, vt nouam à ſe conſtructam baſilicam ornamentis eiuſmodi honeſtare ſtuduerit. itaq; presbyterum Bononiam, qui aliquid earum peteret, & ad ſe referret, legauit. vbi vero eum voti compotem ſui factum ad quintum lapidem perueniſſe audiuit, continuo, ciuibus euocatis, cum crucibus, & cereis in earum occurſum venerabundus proceſſit. ac presbytero monenti, vt oculis optatum tandem ſanctarum reliquiarum fructum hauriret, honeſtam recuſationem adhibuit, malle ſe fide, quàm oculis, niti adiiciens. Quod autem præcipuam tum omnibus incuſſit religionem, venientibus martyribus, obductis repente cœlo nubibus, largiſſimus imber effuſus à ſanctis tamen reliquiis ſic abſtinuit, vt ne iugeri quidem circum ſpacium gutta vlla tetigerit. mox, procedentibus illis, pluuia quaſi de induſtria proſequuta populum ſic aſperſit, vt prorſus geſtatoribus ipſis pepercerit. Qua re animaduerſa, Namatius, Gratias tibi ago, Domine, inquit. & conuocatis ciuibus baſilicam cum maxima religione, ac lætitia dedicauit, vt Gregorius Turonenſis in libris de gloria martyrum prodidit. Ceterum has reliquias ex æde Sancti Stephani pòſt in baſilicam Sancti Petri magna ex parte tranſlatas, ac, longo deinde annorum ſpacio interpoſito, in cleri, ac populi Bononienſis ignorationem adductas GABRIEL PALÆOTVS Romanæ Eccleſiæ presbyter Cardinalis, ac Bononienſis epiſcopus, cum baſilicam illuſtriore, ac magnificentiore opere inſtauraret, in Confeſſione ſub altari ipſius Sancti Vitalis inuenit. Qua re vehementius ille pro ſumma ſua pietate lætatus, re cum Gregorio pontifice communicata, ex eius auctoritate tantum bonum ciuitati proden-

dum exiſtimauit. itaque conſtituto quadrageſimalis ieiunij die, præſtantiſſimos viros, ac principes ciuitatis, pontificis fratrem, fratriſque filium, præfectum vrbis, magiſtratus, & ſenatores adhibuit, atque, ipſo aſtante clero, orationem ad eos ſuper hac re tempori aptiſſimam habuit, in qua de ipſorum gloria martyrum, & venerandis eorum reliquiis accuratius egit. qua perfecta, cum omnium, qui audierant, animos ſancta quadam religione, ac pio viſendi ſtudio incendiſſet, demum lapidem rolli ab altari mandauit, ac precioſiſſimum hunc eccleſiæ Bononienſis theſaurum aperuit, facultate omnibus nobis (nam & ego quoque ab illo accitus acceſſeram) intuendi conceſſa. erant autem oſſa aliquot cum pannis ſacro adhuc cruore, vt res docere videbatur, infectis. Quod quia, dum hanc partem hiſtoriæ edebam, euenit, res mihi digna viſa eſt, quæ huic loco propter inclytam harum reliquiarum antiquitatem intexeretur. ſic enim priſcis ſcriptorum euoluendis monumentis comperiebam, (quod & ipſe Cardinalis in ſua oratione non prætermiſit,) has reliquias primum à S. Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo in ſolo Iudæorum repertas, deinde à S. Paulino Nolano egregia cum laude commemoratas, tum à S. Namatio Aruerno, ingenti animi ſtudio expetitas. vt mirandum non ſit, diuino demum numini placuiſſe, eaſdem ab eo potiſſimum antiſtite ex obſcuris ignorantiæ tenebris erui, quem nos videmus mirabiliter cum antiquiſſimo quoque ſacerdote prudentiæ, eruditionis, ſolertiæ, ac religionis laude, atq; opinione certare. Eodem anno per quadraginta dies continuos Conſtantinopoli terra horrendo plane motu tentata eſt. quo pleraq; ædificia publica, ac priuata proeubuerunt, ac ruinis magnã vim hominum oppreſſerunt. Præcipue VIII Kal. Octobris ſtatua Theodoſij Magni in Foro Tauri ſuper cochlidem columnam poſita corruit, duobus etiam fornicibus eius Fori collapſis. Per eoſdem dies corpus quoq; S. Barnabæ in Cypro inuentum eſt, euangelium S. Matthæi ſua manu deſcriptum ſuper pectore geſtans. quæ res Cypri laudi vſqueadeo fauit, vt propterea ea eccleſia ad metropolitanæ dignitatem euecta ſit. Eodem anno Childericus rex Francorum fines prolatare ditionis ſuæ in Gallia cupiens, bellum cum Odoacre Saxonum duce ſuſcepit. quo, Saxonibus in fugam actis, ac cæſis, inſulas, quas poſſidebant, ademit, ac demum, fœdere cum Odoacre percuſſo, communibus armis Alanos inuaſit, eoſque ex Galliæ finibus exturbauit. ex quo Francorum in Gallia opes auctiores factæ in dies metui vehementius cœptæ. Hæc ſcribit Gregorius Turonẽſis eo anno geſta eſſe, quo

478 menſe Septembri terra contremuit. Sequenti anno, quo Hillus conſulatum in Oriente geſſit, Simplicius pontifex nouam Romanæ ciuitatis, atque adeo etiam Italiæ vniuerſæ quietem admirans, eamque conſtantem eſſe, ac perpetuam cupiens, Baſilium vrbis vicarium monuit, vt videret, ne, ſe hominem exuente, propter noui pontificis lectionem, ardentibus cupiditate ſummæ dignitatis hominibus, ſeditio aliqua moueretur, qua præſens ciuitatis ocium rurbaretur. itaque Baſilius epiſcopos in baſilica Vaticana opportune à pontifice in alios vſus eccleſiæ conuocatos nactus, accedẽs ſic dixit: *Quanquam ſtudij noſtri, & religionis intereſt, vt in epiſcopatus electione concordia præcipue conſeruetur Eccleſia, ne per electionis occaſionem ſtatus ciuitatis in dubium reuocetur, tamen admonitione beatiſſimi papæ noſtri Simplicij, quam ante oculos ſemper habere debemus, hoc nobis ſub obteſtatione ſcitis eſſe mandatum, vt propter illum ſtrepitum, & venerabilis eccleſiæ detrimentum, ſi eum de hac luce tranſire contigerit, non ſine noſtra conſultatione cuiuslibet celebretur electio.* Hæc conſtitutio quanquam fortaſſe in præſens ciuitatis concordiæ apta, tamen quia libertati Eccleſiæ officere videretur, ac nullius epiſcopi ſubſcriptione firmata reperiretur, pôſt à Symmacho pontifice eſt abrogata. Vix dum martyris templum ab Epiphanio erat perfectum, cum alterius eccleſiæ paries inſigni columnarum ruina cecidit. quem cum reficere e veſtigio maturaret, factum eſt, vt opifices cum ingenti machina è templi tholo præcipitauerint. verum nemine eorum detrimentum corporis aliquod paſſo, res in religionem verſa, & ſanctis epiſcopi precibus attributa eſt. Eodem anno Genſericus rex Africæ poſt Romanum Imperium diminutum, & religionem Catholicam laceratam vitæ ſuæ finem impoſuit, Honorico filio rege relicto. is initio regni magnam æquitatem,

atque

atque animi moderationem adhibuit, ac plane ſe à paterna abhorrete in colenda
pietate ratione oſtēdit. ſiquidem Catholicos in locis etiam à patre interdictis con-
uentus habere, & rogatu Zenonis Imperatoris epiſcopum Carthaginis Catholi-
cum creare conceſſit, qui per viginti quattuor annos nullus extiterat. Eugenius
magno Catholicorum plauſu eſt declaratus. qui deinde vſqueadeo integre, ac mo-
derate ſe geſſit, vt eximiam famam tulerit ſanctitatis. Iampridem Orientalis Ec-
cleſia nullis fatigata ſeditionibus quieſcebat, cum, Zenone Auguſto conſulatum 479
ſine collega gerente, more ſuo nouo miſceri tumultu ſic cœpit, vt Occidentalem
quoque in multos annos variis fluctibus agitarit. quippe Acacius epiſcopus Con-
ſtantinopolitanus certiorem pontificem Simplicium fecit, Petrum Mongum, qui
eccleſia Alexandrina à Zenone fuerat deturbatus, perfidiæ Eutychianæ veneno
eſſe imbutum, idq; ſe certis teſtibns habere compertum. Addidit etiam Timo-
theus Alexandriæ epiſcopus, eundem necis Proterij epiſcopi Alexandrini deceſ-
ſoris ſui fuiſſe participem. quæ vbi Simplicius audiit, quanquam pro rei magnitu-
dine ſtomacho vehementer exarſit, tamē nihil vltra proceſſit, quàm vt eum à com-
munione repelleret, dato ſpacio, quo, ſi vellet, ad ſaniora conſilia ſe referret. Epi-
phanius, poſtquam templa reſtituit, vt ciues quoq; ad priuatas domos reſarciendas
alliceret, ab Odoacre rege tributorum, quæ in fiſcum referrentur, vacationem in
quinquennium petiit, eamq; facile impetrauit. Odoacer autem odium aduerſus
Romanos ita mitigauit, vt conſulem ciuitati, atque Occidenti reddiderit. is honos
Baſilio delatus eſt. quem magiſtratum ille proximo anno ſolus geſſit, qui fuit à 480
Chriſto nato quadringenteſimus octogeſimus. Eo vero anno Simplicius ponti-
fex comperto, Petrum Mongum haudquaquam erroris ſui pœnitentia duci, la-
ta demum ſententia condemnauit. Odoacri interim regi ab armis in Italia quie-
ſcenti leuis belli in Dalmatia gerendi eſt materia præbita. Sextus agebatur annus,
cum Iulius Nepos, qui Imperium in Occidente tenuerat, in Dalmatia Odoacris
prouincia quietus, atque ab omnibus popularibus procellis remotus degebat,
Odoacre non ſolum non aduerſante, ſed etiam ſaluti eius diligentiſſime conſu-
lente. Ne vero hoc ille ocio diutius frueretur, nefaria quorundam hominum
improbitate perfectum eſt. ſiquidem Viator, & Ouida Comites priuatis, vt pu-
to, odiis, ac ſimultatibus inflammati inſidias illi fecerunt, atque in villa ſua quie-
ſcenti vitam eripuerunt. Hanc igitur necem vt indignam, & ne in humilis qui-
dem fortunæ homine tolerandam Odoacer acerbo vſqueadeo animo tulit, vt ſe-
quenti anno, in quem Placidum Conſulem declarauit, militatem aduerſus eos 481
manum miſerit. quo facto, cum eorum vtrumque armis oppreſſit, tum vltimum
de Ouida ſupplicium ſumpſit. Pelagius præfectus prætorio poſſeſſoribus Liguriæ
tributa coëmptionum gratia duplicauit. qua de re populi anxij, vt qui grauiſſimo
onere tempore alieniſſimo premerentur, capita contulerunt, ac, re agitata, Epi-
phanium Rauennam ad regem Odoacrem miſerunt, ac per eum eiuſmodi remiſ-
ſionem oneris conſequuti ſunt. Eodem etiam anno in Gallia viri duo inſignes ob-
iere, Egidius rex Sueſſionum, & Childericus Francorum. quorum ille Syagrium,
hic Clodoueum filios nactus eſt ſucceſſores. Clodouei inde illuſtris bello, pace-
que gloria haudquaquam ipſius ſe Galliæ finibus tenuit, verum mox vniuerſam
Europam latiſſime peragrauit. In Italia, epiſcopis Æmiliæ ab eccleſia Mediola-
nenſi ad Rauennatis auctoritatem iampridem, Valentiniano vrbis eius dignitati
fauente, traductis, Ioannes Archiepiſcopus maiores iuſto gerere ſpiritus cœperat.
itaque poſtero anno, qui Tracondum, & Seuerinum conſules habuit, eo vecordiæ 482
proceſſit, vt Gregorium quendam inuitum epiſcopum Mutinenſem, vi ad ſe attra-
ctum, ſacrare, licet ſacris legibus omnibus refragantibus, auſus ſit. quod vt audiit
Simplicius pontifex, homo veteris diſciplinæ retinentiſſimus, III Kalendas Iunij
ad eum ita ſcripſit, vt ad grauem obiurgationem acerbam etiam, & ſedi apoſtoli-
cæ conuenientem comminationem adiecerit: *Denunciamus*, inquiens, *ſi poſthac
quidquam tale præſumpſeris, & aliquem ſeu epiſcopum, seu presbyterum, ſeu diaconum in-
uitum facere decreueris, ordinationes tibi Rauennatis, aut Æmilienſis eccleſiæ ademptum iri*,
ac rationem mollioris ſuæ ſententiæ per Proiectum Forocornelienſem epiſcopum

ei edi iuſſit. Per eoſdem etiam dies idem multa in vrbe præclara inſtituit. nam &
baſilicam S. Stephani protomartyris, & S. Andreæ apoſtoli dedicauit. & ſeptenos
presbyteros ad baſilicas S. Petri, S. Pauli, & S. Laurentij collocauit, vt inuicem pœ-
nitentiam, baptiſmumq́; poſcentibus inſeruirent. quin etiam presbyteros in baſi-
licas quinque diuiſit. vnde regiones quinque ſunt factæ, S. Petri, S. Pauli, S. Lau-
rentij, S. Ioannis Lateranenſis, & S. Mariæ maioris. Alexandriæ Timotheo epi-
ſcopo mortuo, Ioannes Tabenneſiodes ſuffragio populi locum adeptus eſt. quod
vbi Zeno accepit, offenſus eo, quòd ille iureiurando ſe nunquam in eius locum pe-
titurum eſſe, ſibi promiſerat, illum ſede deiecit. atque epiſtolam ad Alexandrinos
de componenda inter ſe concordia miſit, quam Henoticum appellauit, Petrum
Mongum reſtitui iubens, ſi hanc epiſtolam cum Chalcedonenſi Concilio rece-
piſſet. Ioannes autem pulſus ad Simplicium Romam confugit, ſe idcirco exactum
conquerens, quòd Concilium Chalcedonenſe defenderet. qua re commotus
483 Simplicius, Fauſto iam conſule, Zenonem per litteras obiurgauit. ille vero Ioan-
nem non ob eam cauſſam, quam præ ſe ferebat, ſed quia fidem ſibi datam violaue-
rat, loco motum reſpondit. atque inde ſexto Nonas Martias, pontificatu pro di-
gnitate geſto, vita ceſſit. Cui Felix tertius eſt ſubſtitutus. Iampridem Theodo-
miro Oſtrogotthorum regi mortuo filius Theodoricus Amalus ſucceſſerat. Iu-
uenem ſumma virtute, magniſque opibus ad res in Illyrico nouandas inſtructum
adeptus Zeno, ad amicitiam ſuam alliciendum eſt arbitratus. itaque ad ſe venire
Conſtantinopolim iuſſum omni genere honoris excoluit. nam & inter proceres
ſui Palatij retulit, & magiſtrum præſentis militiæ fecit, & filium adoptatum inſu-
per ſtatua equeſtri ænea ante Palatium poſita decorauit. quin etiam Ripenſi Da-
cia, Mœſiæque parte donatum in poſterum annum conſulem deſignauit. Itaque
484 Theodoricus proximo anno conſulatum Conſtantinopoli cum Venantio iniit,
pacemque colere cum Romanis inſignibus ornatus beneficiis, honoribuſque in-
ſtituit. Seditionem inde in Orientali eccleſia ſæuientem grauiore tumultu Aca-
cius epiſcopus Conſtantinopolitanus incendit, defectione ob leuitatem à Catho-
licis inita, ac Petro Mongo in communionem recepto. Qua de re Felix pontifex
à Ioanne Tabenneſiode admonitus rem haud ſibi contemnendam exiſtimauit, ac
protinus, Concilio in Vaticanam baſilicam conuocato, Petrum, Acaciumque,
tanquam eiuſdem criminis reos, piorum communione remouit. quæ res inde per
multos annos materiam ſeditionum prope inexpiabilium, aluit. Per eoſdem dies
Eccleſia Catholica alterum etiam, & quidem atrocius ab Honorico in Africa rege
accepit vulnus. Is, priſtina comitate depoſita, acrem demum hoſtem ſe Catho-
licis prodidit. ſiquidem die Aſcenſionis Edictum atrociſſimum Eugenio Cartha-
ginis epiſcopo legendum in media eccleſia dedit: *Honoricus rex Vandalorum, &
Alanorum uniuerſis èpiſcopis homouſianis. Non ſemel, ſed ſæpius conſtat eſſe prohibitum,
ne in Sortibus Vandalorum ſacerdotes veſtri conuentus celebrarent; ne ſua ſeditione animas
ſubuerterent Chriſtianas. Quamrem ſpernentes plurimi nunc ſunt reperti contra interdi-
ctum Miſſas in Sortibus Vandalorum facere, aſſerentes ſe integram regulam Chriſtianæ,
ac veræ fidei tenere. Et quia in prouinciis à Deo nobis conceſſis ſcandalum eſſe nolumus,
ideo Dei prouidentia cum conſenſu ſanctorum epiſcoporum noſtrorum hoc nos ſtatuiſſe cogno-
ſcite, vt ad Kalendas Februarias primas, omni omiſſa formidinis excuſatione, omnes Cartha-
gini conueniatis, vt de ratione fidei cum noſtris epiſcopis decertetis. ac fidem homouſianorum,
quam defenditis, diuerſis ſcripturis proprie confirmetis. quo poſſit agnoſci, num integram fi-
dem teneatis. Huius autem edicti tenorem uniuerſis coëpiſcopis tuis per vniuerſam Africam
conſtitutis direximus. Datum* X I I I *Kalendas Iunias, anno ſeptimo Honorici.* Hoc edicto
recitato, omnium, qui aderant, Catholicorum animos ſubito pauor ingens oppreſ-
ſit, magnum aut vitæ, aut religioni ſuæ diſcrimen imminere videntium. Ex quo
mox recreatus Eugenius intulit, hoc idem tranſmarinis item epiſcopis, qui ſecum
vna religione, ac communione deuincti eſſent, oportere indici. Cui ille reſpondit,
ſi vniuerſum mihi terrarum orbem ſubieceris, tum demum explebo, quod po-
485 ſtulaſti. Vbi vero Kalendæ Februariæ venere, quæ, conſule Symmacho in Oriente
fuere, Catholici ex regis edicto in locum ab Arrianis conſtitutum diſputationis
gratia

gratia coierunt. pro Arrianis principem ſe gerebat Cyrillus, qui ſe vltro Patriarcham vocabat. Eo vero criminante, Catholicos ſuperbe illud ſibi nominis aſciuiſſe, Catholici percontati ſunt, cur ipſe Patriarchæ titulum vſurparet? Tumultu autem orto, iuſſi ſunt omnes, qui aderant, Catholici centenis fuſtigationibus cædi, Euſebio incaſsûm inſignem ſibi fieri iniuriam exclamante. Cum autē Cyrillus rogatus, vt referret, ſe Latine ſcire negaſſet, Catholici tabulas de fide ſua ſcriptas ediderunt. quibus Arriani, clamore ſublato, præbere aures noluerunt. ac regi Concilium ſtrepitu à Catholicis interpellatum renunciatū. Ob id Honoricus ira incenſus, omnes vno die Catholicorum eccleſias claudi iuſſit, atq; omnia bona epiſcoporum Catholicorum ſuis donauit, & omnibus eos vrbibus expulit, ac ſacra miniſtrare prohibuit. ac demum VI Kal. Martias hæc vniuerſa, nouo edicto propoſito, ſanxit. Inde cunctos veſtibus exutos, ac nudos fruſtra extra vrbem auxilium ac miſericordiam implorantes ſeſſoribus in equos impoſitis obterendos obiecit. ex quibus, qui incolumes euaſerunt, in vnam ædem coactis ita ſe ſalutem daturum oſtendit, ſi fidem Arrianam ſuſcepiſſent. quod illi inſigni conſtantię, fideiq; exemplo repudiarunt. Pœnę inde, mulctæq; acerbiſſimæ ceteris omnium ordinum hominibus irrogatæ, qui intra Kal. Iunias Arrianam religionem non aſciuiſſent. quo pacto infinita hominum multitudo, dimiſſis per Africam tortoribus, aut fuſtibus, aut ſuſpendio, aut ferro, aut igne necati ſunt. præcipue autem cōuertere oculos nobiles matronæ nudatæ, atque inſpectante populo, tortæ. viriq; nonnulli, quorum alios cernere erat ſine manibus, alios ſine pedibus, quoſdam oculis erutis, quoſdam linguis euulſis, partim naribus, auribusque deſectis, partim ſpatulis nimio ſuſpendio vulſis, caput, quod eminere ſolebat, in medio ſcapularum habere demerſum, dum in altis ædibus ſuſpendio cruciati, agitatis funibus, per aërem errantes inanem penderent. ex quibus nonnulli, diſruptis funibus, ex illa altitudine procidentes, aut cerebrum cum oculis afflixerunt, aut confractis oſſibus vel ſubito, vel pòſt paululum expirarunt. Singulorum nomina apud Victorem extant deſcripta. Eorum aliquot ſe vidiſſe Conſtantinopoli refert Procopius poſt reciſas linguas priſtino eloquio reſtitutos. Nec multis pòſt diebus Honoricus, dum acerbitatem odij ſui inaudita aduerſus Catholicos crudelitate inflammat, vermibus ſcatens, miſere vitam amiſit, ac regnum Gundamundo Genzonis fratris filio tradidit. qui, teſte Procopio, Catholicos aſperioribus porro vexare ſuppliciis inſtitit. Eo anno Clodoueus rex Francorum ad dignitatem ſuam pertinere arbitratus, vt imperium à maioribus in Gallia partum amplificaret, primum Romanos ſibi appetendos duxit. quibus emotis, haud magni fore momenti putauit, Gotthos, & Burgundiones, ceteroſq;, qui Galliam inuaſerant, exturbare. Itaq;, Charatico, & Ragnachario propinquis ſuis Francorum regulis ad belli ſocietatem allectis, aduerſus Syagrium Romano in oppido Sueſſione ſedentem mouit, ac, campo ad conſerendam manum deſtinato, ipſum prœlio prouocauit. Syagrius haudquaquam tanta in ſe ruente mole perterritus, vltro cum ſuis in aciem prodiit, &, collatis cum eo ſignis, fortiſſime dimicauit. ad extremum, cum hoſtis impetum ſuſtinere non poſſet, in fugam actus Toloſam ad Alaricum Gotthorum regem, qui paulo antè Eurico fratri ſucceſſerat, vt ab eo ſeruaretur, ſe contulit. Quo cognito, Clodoueus integræ victoriæ cupidus, legatis propere miſſis, Alarico denunciauit, vt ſibi Syagrium traderet; ni pareret, arma ſe illaturum oſtendit. ob id Alaricus armati regis iracundiam veritus, Syagrium dedidit. quem Clodoueus ad capitale ſupplicium abſtrahi iuſſit, ac Sueſſione, ceteriſq; eius oppidis in fidem acceptis, regni fines vſq; ad Ligerim prolatauit. Eo in bello multę eccleſiæ fœda à Francis populatione direptæ ſunt. pręcipue epiſcopo cuidā vrceus mirificæ magnitudinis, ac pulchritudinis cum reliquis eccleſiaſticis ornamētis ereptus eſt. quod damnum ille grauiter ferens, nuncio miſſo, vrceum à Clodoueo repetiit. Clodoueus, nuncio ſe ſubſequi iuſſo, Sueſſionē adiit, atq;, expoſita in medio præda, petiit à militibus, vt illum ſibi vrceum extra ſortem concederent. cum ceteri & vrceum, & cetera omnia eius arbitrij, iuriſq; eſſe reſpondiſſent, vnus præfractiore ingenio præditus, ſecuri in illū impacta, dixit: Atqui tu nihil hinc accipies, quod ſors non dederit. qua re commotus rex, iram tamen continuit, atq; vltionem

in tempus aliud reſeruauit. Eo in bello Charaticus ancipitis prœlij euentum expe-
ctans, dubium ſe in acie ſine certamine geſſit. Atq; hic quidem finis Romanorum
Imperij fuit in Gallia, quam florente quondam populo præclara Q. Fabij primum,
deinde C. Cæſaris victoria in poteſtatem, ditionemq; redegerat. Interim Felix
pontifex certior factus, Acacium damnatum reſtitui cupere, antiſtitum conuen-
tum adhibuit, atq; epi.copos duos Vitalem, & Miſenum legatos in Græciam deſti-
nauit, datis mandatis, vt, niſi Acacium, & Petrum à malis cõciliis recepiſſe ſe com-
486 periſſent, nouo in eos iudicio animaduerterent. Hi, Cæcina, & Longo conſulibus,
Zenonis iuſſu in itinere comprehenſi litteris interceptis in cuſtodiam dati ſunt.
dimiſſi inde cum Heracleam perueniſſent, cauſſam tentari pecunia prodiderunt.
Itaq; Cyrillus monaſterij Inſomnium pręſes litteris ad Felicem ſcriptis nimiam eo-
rum tarditatem, ac ſegnitiem accuſauit. Quibus lectis, Felix ad legatos miſit, præ-
cipiens, ne quid prius agerent, quàm cum Cyrillo loquuti eſſent. Zenonem vero de
obſeruatione Chalcedonenſis Concilij, & perſequutione Catholicorũ ab Honorio
in Africa renouata edocuit. Legati vbi Conſtantinopolim peruenerunt, cum mul-
tis aliis in rebus ab officio deceſſerunt, tum in primis, ſe præſentibus, Petri nomen
ex tabulis Diptychis recitari more Eccleſiæ permiſerunt, & communionem cum
Acacio inierunt. Ob eam rem Zeno collecto animo Felici reſpondẽs, Petrum ac-
curata oratione defendit, illum idcirco eccleſiæ reſtitutum, quòd iureiurando af-
firmaſſet, ſe à Nicænis decretis non diſceſſurum. Acacius vero non ipſe ſolum Pe-
trum in communionem admiſit, verum etiam aliis, vt idem facerent, auctor fuit.
Legatis inde Romã re infecta reuerſis, Felix de rebus Acacij litteris monachorum
edoctus iterum epiſcopos aduocauit, &, cum legatos accepiſſe pecuniam compe-
riſſet, ex omniũ ſententia communione ſummouit. ex quibus Miſenus peccatum
ſuum diſerte confeſſus, ſpacium popoſcit ad probrum ſuum pœnitentia expian-
dum. In eodem etiam conuentu Petrus, & Acacius iterum condemnati, litteræq;
ad Acacium de Miſeni, & Vitalis, & ipſius cum Petro condemnatione ſunt miſſæ,
criminibus eius aduerſus Eccleſiam enarratis. ex quo exaſperatus vterq;, ille Chal-
cedonenſi Concilio infeſtior euaſit, hic vero eo vecordiæ proceſſit, vt ipſius etiam
Felicis, Romani pontificis, ex Diptychis nomen exemerit. Quæ dum aguntur, op-
portune ad minuendam ſeditionem vterq; eorum ex hac vita migrauit. itaq; Aca-
cio Flauitas, Athanaſius Petro eſt ſubrogatus. quorum Flauitas, cum fallaces item,
atq; incertæ fidei litteras ad Felicem miſiſſet, & ipſe poſt tres menſes extinctus eſt.
487 Seuerino inde Boëtio conſule, Euphemius in eius locum ſublectus, infauſto deceſ-
ſorum exemplo deterritus, vt ſacerdotium iniit, manibus ſuis Petri nomen ex Di-
ptychis ſuſtulit, ac pro eo Felicem repoſuit. & recepto more ſynodicam ad ponti-
ficem miſit. itaq; à Felice, tanquã orthodoxus, acceptus eſt ille quidem, verum in
communionem epiſcoporum non admiſſus, quòd Acacij, & Flauitæ nomina in
Diptychis reliquiſſet. quæ res atrociores inde ſeditionum fluctus exciuit, quòd Ec-
cleſia Occidentalis Orientalem in communionem recipere nollet, niſi Petrum, &
Acacium, licet iam vita functos, damnaſſet, atq; eorum nomina ex Diptychis dele-
uiſſet. Sequuntur hanc tranquillitatem rerũ anni multiplici bello inſignes. Odoa-
cer, cum nullam armorum materiam domi haberet, iterum rei foris gerendæ oc-
caſionem eſt nactus. Rex erat Rugorum trans Danubium nomine Feleteus, ſiue
Febanus Flacitei filius. Hic patris inſtituta ſequutus ſanctum Seuerinũ in Norico
ſedentem ſępe de regni ſui incolumitate conſuluit. vxor vero eius Giſa, mira homi-
nis reuerentia ducta, à Catholicis quidem rebaptizandis abſtinuit, verum Roma-
nos, licet illo triſtia omnia denunciante, vexauit. itaq;, cum quodã die in proximo
Fabianis vico conſiſteret, aliquos ad ſe adduci iuſſit ſeruituti viliſſimæ deſtinatos.
quos cum dimitti Seuerinus petiſſet, illa ſubiecit: Oret ſibi intra cellam ſuam Se-
uerinus, nobis vero de ſeruis noſtris pro arbitrio ſtatuere ſinat. cui reſpondit Seue-
rinus: Confido in Domino, illam neceſſitate facturam, quod praua voluntate ne-
glexit. Neq; tanti viri irritum prorſus fuit oraculum. ſiquidem cum aurifices qui-
dam barbari in ergaſtulis poſiti Friderico puero eius filio ad ſe pueriliter adeunti
nefarias inſidias comparaſſent, re cognita, repente magnitudine doloris adacta
ſupplex

ſupplex opem Seuerini popoſcit, ac ſe præſenti plaga percuſſam propter contemptam eius auctoritatem, petita venia, confirmauit. Itaque, dimiſſis ſubito Romanis, & barbaris libertate donatis, Seuerini beneficio filium recepit incolumem. Cum ergo Feleteus hic Herulis finitimis ſuis eſſet infeſtus, Odoacer officij eſſe ſui putauit, cognatum populum ab eiuſmodi iniuria vindicare. Itaque exercitum aduerſus regem trans Alpes eduxit, ac, prœlio in Rugia facto, fortiſſime dimicauit. & Feleteo capto, Rugiſq; deletis, late regionem illam vaſtauit. inde, victore reportato in Italiam exercitu, XVIII Kal. Decembris vrbem triumphans iniuit, regémque ante currum captiuum duxit. quæ pompa iucundam florentis nuper Imperij memoriam cum aliquo demptæ libertatis dolore populo Rom. redintegrauit. neque ei poſt euerſas priſtinas opes ad colligendos ex tantis calamitatib animos pulchrior alius dies illuxit. Ceterum decimus iam ſubibat annus, cum Italia ſub regis Odoacris Imperio quieta magis, quàm læta, degebat, vt quæ præſidio magis firmo armorum aduerſus futuras irruptiones, quàm dulci imperij ſolatio ad clades præteritas vteretur, cum fortuna eius quieſcere neſciens, ſed noua in dies in ceruices iuga ſeruitij moliens, rurſus ægre ſe à priſtinis caſibus alleuantem oppreſſit, Gotthis ad eam aduerſus Herulos inuadendam commotis. Quippe Oſtrogotthi, qui in Pannonia conſidebant, cum propter pacem, quam nuper cum Imperatore contraxerant, vnde prædas agerent, non haberent, ad extremum inopiæ, ærumnarúmque peruenerant. Itaque doloris, ac lacrymarum pleni Theodoricum regem miſſis publice legatis Conſtantinopolim adierunt, atque ita verba fecerunt. Magnam rem eſſe, de qua querelas apud eum ſuas effuderent. nec vereri, quin animum eius offenſuri eſſent, ſi taciti diutius dolorem ſuum continuiſſent. ceterum ad rem eius magnopere pertinere, ipſum non ignorare, ſe, dum ille luxuria apud Imperatorem difflueret, extremis anguſtiis rei familiaris oppreſſos, &, poſtquam ex Romano prædari agro deſiſſent, ad ſummam egeſtatem, & rerum omnium difficultatem adductos eſſe. Ob eam rem orare illum, atque obteſtari, vt res ſuas aliquando reſpicere, & gentis ſuæ rationem habere vellet, ne iniuſſu eius durius ſibi conſulere, atque alias propter penuriam ſedes quærere cogerentur. Quæ cum iniquis auribus Theodoricus audiſſet, facile, vt qui Zenonis impertitis ad tempus honoribus iam pridem eſſet ſatiatus, iuſtis eorum eſt precibus obſequutus. itaque in Mœſiam reuerſus, bellum Zenoni, calentibus ſuorum animis vſus, mouit. quippe Conſtantinopolim, & Melenthiadem exercitu infeſto acceſſit, & vaſtatis, direptiſq; circumquaque agris, præda grauis ad Nouas Mœſiæ oppidum, vnde diſceſſerat, rediit. Per quos dies Odoacer rex Rugorum, vt dixi, paulo antè agro profectus, audiens, Fridericum Feletei filium domum ex fuga eſſe reuerſum, Onulfum fratrem cum valida militum manu aduerſus eum remiſit. Qua re cognita, Fridericus ad Theodoricum tum Nouis morantem confugit. itaque Onulfus ſine magno certamine rerum potitus, Rugos omnes iuſſit ad Italiam commigrare. Quo facto, Longobardi vacuam Rugiam nacti, rege eorum Gudeoco ducente nouis eam locatis ſedibus occuparunt. Theodorici defectionem Zeno, vt qui maxime, reprehendit, ſed, vt prudens, clementer, ac liberaliter ſibi cum illo agendum putauit, ne, ſi aſperius, duriúſve conſuleret, vehementius præferocis iuuenis animum in ſui perniciem incitaret. Itaque Dinamio iam, Siſidioq; conſulibus, amice illum, ac 488
comiter ad ſe per litteras aduocauit. Paruit voluntati eius Theodoricus, & in conſpectum progreſſus, ac rationem tam ſubitæ defectionis reddere iuſſus, ſe paupertate, penuriaq; ſuorum adductum ad extrema deſcendiſſe conſilia dixit. veniaque petita, vt rebus conſiſteret ſuis, orauit. exigente inde Zenone, qua tandem ratione ærumnas leuare illius, ac miſerias poſſet. Italia terra eſt, inquit, quæ nunc ab Odoacre Herulorum rege iniuſſu tuo tenetur. permitte, me ad eam occupandam cum mea omni gente contendere. nam, ſi ego Odoacrem vicero, tua gloria erit, qui me miſeris; ſi cecidero, tu annuorum ſtipendiorum onère liberaberis. &, ſi victor ero, tuo beneficio Italiam obtinebo; ſi victus manum dedero, tu iacturam facies nullam, qui alienos amiſeris. eſt autē æquius, me, qui cliens, & filius tuus ſum, Italiam habere, quàm eum, qui ſenatum, ac remp. tuam iniqua ſeruitute tenet oppreſſam.

Quibus vocibus Zeno permulſus, haud grauate, vt Illyricum infeſta, ac merito ſibi ſuſpecta Gotthorum multitudine exoneraret, aſſenſit. itaque, re cum eo compoſita, Italiam ei, quemadmodum inquit Paulus Diaconus, per pragmaticum tradidit, ac, ſacro velamine capiti impoſito, confirmauit, & ſenatum, populumq́; Romanum cum ipſa vrbe, ac tota Italia præcipue commendauit. Quibus rebus perfectis, Theodoricus inde alacri animo ad ſuos reuerſus, eos ſine cura eſſe, ac bene de reliqua vita iuſſit ſperare. nam ſe Italiam regionem ceteris, vt conſtaret, nobilitate, atque opulentia præcellentem ab Imperatore præcipui loco beneficij, impetraſſe. proinde accingerent ſe ad iter, & expeditionem illam, viderentq́;, quemadmodum ſecum non ſolum arma, & inſtrumenta, ſed etiam familias, ac bona cariota non profectionis, ſed migrationis cauſſa, deferrent. Sub eoſdem dies Sidonius, Aruernorum epiſcopus, obiit. hic ante mortem graui morbo vexatus deferri ſe in eccleſiam iuſſit. ad quem viſendum cum infinita vis pij populi confluxiſſet, ipſum percontati obortis lacrymis inſtitit, cur ſe deſereret, aut cui ſe quaſi orbos tuendos, cuſtodiendosq́; relinqueret? quibus antiſtes ſpiritu diuino inſtinctus reſpondit: Ecce frater meus Aprunculus viuit, qui ſacerdos veſter erit. atque inde animam ſub has voces efflauit. Eo ſepulturæ mandato, presbyter quidam, qui viuenti infeſtiſſimus fuerat, eccleſiam occupauit, & ſe gerere pro epiſcopo cœpit. verum mox, cum ſolemne epulum populo daret, repentina & ipſe morte occubuit. interim Francis late in Gallia rerum vſque ad Ligerim potientibus grauis rumor increbuit, pleroſque omnes eorum imperium exoptare, remq́; ad defectionem ſpectare. Itaque Aprunculus Lingonicæ ciuitatis epiſcopus, tanquam Francorum amicus apud Burgundiones cœpit haberi ſuſpectus, ac propterea gliſcente odio furtim occidi eſt iuſſus. qua re præcepta, ille nocte ex vrbe Diuionenſi per murum demiſſus Aruernum ſe contulit, atque ibi epiſcopus declaratus diuinum S. Sidonij oraculum confirmauit.

489 Euſebio inde, & Probino conſulibus, Gotthis omnibus ſe ad Italicum iter ſumma animorum alacritate parantibus, repentinum bellum contra opinionem omnium interuenit. quod profectionem aliquantulum retardauit, ac pauliſper ardorem Italiæ petendæ repreſſit magis, quàm aut conſilium impediuit, aut facultatem ademit. nam Tranſilla Gepidarum, & Buſa Bulgarorum reges ſiue ſua ſponte impulſi, ſiue ab Odoacre rege tantam molem à ſe auertere cupiente ſolicitati, inſidias Theodorico regi pararunt, atque ipſum, antequam iter ingrederetur, adorti ad prœlium deduxerunt. Theodoricus repente tanta armorum tempeſtate oppreſſus animo haudquaquam defecit, ſed, conuerſo in eos impetu, ſumma non ſolum virtute, ſed etiam felicitate pugnauit. nam vno prœlio Tranſillam, altero Bulgaros ſtrauit, gentem nouam, atque ex Scythia paulo antè profectam. Ita, via ſibi ad profectionem munita, protinus ſeſe ad cogitationes Italicas rettulit. Inde Fau-

490 ſto, & Longino conſulibus, qui fuit annus à Chriſto nato quadringenteſimus nonageſimus, rebus omnibus, quæ ad eiuſmodi migrationem erant neceſſariæ, comparatis, extrema hieme è Mœſia exceſſit, vniuerſo ferme Gotthorum populo ſubſequente, ac liberos, coniuges, arma, & ſupellectilem, quam ferre poterant, ſecum in plauſtra impoſita deuehente. iter pedibus per Sirmienſem Pannoniam eſt ſuſceptum. neque enim ad maritimam traiectionem nauium copia ſuppetebat. His auditis Odoacer nequaquam exterritus, vere nouo cum ingentibus Herulorum, Italorúmque copiis ad fines Italiæ venit, tranſitum pro viribus obſepturus, & de Italiæ poſſeſſione extrema, ſi neceſſe eſſet, prœlij contentione dimicaturus. Tria erāt loca, quæ præcipue barbaris in Italiam inuadentibus moram afferre, aut clauſtrum obiicere poterant, Alpes Iuliæ, amnis Sontius, & vrbs Aquileia. Odoacer autem, quoniam Alpes, vrbemque communitas ſuperioribus bellis ad victoriam parum profeciſſe cognouerat, Aquileiam deſolatam tranſgreſſus, ad amnem occurrit, eiúſque traiectionem ſibi impediendam ſuſcepit. atque ad pontem progreſſus, ibi caſtra muniuit, vbi nunc Goritiæ oppidum eſſe putatur. Theodoricus autem, ingenti Pannoniæ flumine Sauo traiecto, quod immenſa in nos ſemper agmina barbarorum infudit, ad Alpes prodiit. quibus ſuperatis, mox ad ripam Sontij è regione caſtrorum Odoacris acceſſit. ac paſcuis, quæ propter vernum tempus tum

lætiſ-

lætiſſima erant, fatigata ex longitudine viæ iumenta refecit. Demum, recreatis ſuis, tranſitum fluminis omni ope tentauit. idq́; demum, fruſtra ſeſe obiiciente, ac reſiſtente Odoacre, tranſmiſit. neq; ita multo pòſt, inſtructo ad pugnam exercitu, manum cum eo ita conſeruit, vt prœlio pulſum trepida fuga in caſtra ſe referre coegerit, mox ſubſequutus ea protinus oppugnare omni militari apparatu inſtituit. Nullum proximũ erat tum in iis locis oppidum aut præſidio, aut munitione firmatum, veſtigiis adhuc paſſim Attilanæ crudelitatis hærentibus. Quare Odoacer caſtra ſe tueri poſſe aduerſus Theodoricum diffiſus, captato tempore, retro inde abiit, ac Veronam vſq; contendit. quod vt Theodoricus ſenſit, caſtra v Kal. Aprilis nullo negotio cepit. atq; ita primam Italiæ poſſeſſionem iniuit, vt ipſe in epiſtola quadam ſcripſit ad Caſſiodorum: *Ex quo*, inquit, *Deo propicio Sontij fluenta tranſmiſimus, primum Italia nos ſuſcepit imperium*. Dum autem Odoacer in finibus Italiæ grauiſſimo Theodorici bello implicitus abfuit, Gundobadus rex Burgundionum deluſum ſe ab Odoacre fœderis ſecum icti ſpecie præferens, occaſione nocendi arrepta, quòd, Odoacre in Theodoricum auerſo, Italia extrema frugũ inopia vexaretur, maximam ſuorum manum ex Gallia in Liguriam, Æmiliamq́; immiſit, quæ vtramq; prouinciam effuſe populata captiuos omnis generis plurimos fecit (neq; hæc leuis plaga fuit inſigni perfidia Burgundionum ſociorum accepta.) vbi vero Theodoricum victorem Italiam audiit iniiſſe, trepido ſubito agmine in Burgundiam cum captiuis receſſit. Vnde Caſſiodorus ſcripſit: *Cum AEmilia, & Liguria Burgundionum iuſſione quateretur, gereretq́; bellum de ciuitate furtiuum, ſubito præſentia Imperij, tanquam ſolis ortus, fama radiauit. expugnatum ſe hoſtis ſua præſumptione congemuit, quando illum cognouit nominatæ gentis eſſe rectorem, quem ſub militis nomine probauerat eſſe ſingularem. Quoties ſe optauit de finibus ſuis non exiſſe Burgundio, ne principe noſtro pugnaret aduerſo. cuius licet præſentiam releuatus euaſerit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit.* Theodoricus inde, omnibus ad Sontium, quæ in rem videbantur eſſe, compoſitis, Odoacrem per veſtigia inſequutus, exercitum Veronam adduxit. quo comperto, Odoacer, qui copias ſuas diſſipatas ex fuga collegerat, ac nouis etiam auxiliorum ſupplementis adauxerat, alacris ex vrbe ad prœlium eſt egreſſus. Verum neque tum virtuti fortuna reſpondit. nam, magna militum parte amiſſa, ſuperatus, eo quoq; loco cedere eſt coactus. qui pugnæ ſuperfuere, ad Atheſim præcipiti fuga compulſi pleriq; rapidis eius gurgitibus hauſti ſunt. Theodoricus autem, dum fugientes inſequitur, Veronam, ciuibus terrore inuſitato perculſis, intrauit. atq;, ea pòſt paulo relicta, Odoacrem ad amnem Abduam aſſequutus, tertio ſecum cõfligere prœlio compulit. cuius idem fuit, qui ſuperiorum, euentus. Itaq; Odoacer in hoc rerum articulo conſtitutus cum iis, qui ſibi ſupererant, maturato itinere Romam contendit, ſperans, ſi Vrbem tenuiſſet, facile ſe totius Italiæ imperium ſeruaturũ. verum, cum ad vrbem acceſſiſſet, clauſis portis, à Romanis excluſus eſt, Theodorico, vt iuſto domino, (iã pridem enim ipſam Imperatoris voluntatem acceperant,) ſe obtemperare velle dicentibus. itaq; ira incenſus ſuburbana ædificia omnia, quæ potuit, repẽte aut hoſtiliter diruit, aut ſubdito igne combuſſit. ac Roma repulſus, quod ſecũdum erat perfugium, animũ ad Rauennam ſaltem in tam aduerſa fortuna obtinẽdam applicuit. Cum autẽ & hanc Libilla magiſter militũ, caſtris ante vrbem poſitis, pro Theodorico ſibi cuſtodiẽdam ſumpſiſſet, virtute ſuorum nixus, caſtra ea oppugnare adortus eſt. prœlioq́; grauiſſimo facto, in quo multi ab vtraq; parte ceciderũt, ea cepit, ac Libilla interempto, inde Rauennam v i Idus Iulias iniit. Interim Theodoricus, Abdua relicto, Mediolanum proceſſit, idq́; per dies aliquot oppugnauit. ac demum vi non ſine magno vrbis detrimẽto in poteſtatem adduxit, in primis Laurentij epiſcopi beneficio vſus. Quare cognita, magna militum Italicorum pars ad eum, tanquam ad iuſtum, & legitimum dominum ſumma animorum alacritate ſe contulit, inter ceteros Epiphanius Ticinenſis, quem ille maxima comitate recepit, ac, virtutibus eius perſpectis, dixit: Ecce virum, cui parem vniuerſus non habet orbis. apud quem, ſi qua maior neceſſitas ingruerit, tutum erit matres, familiáſque Gothorum deponere. atque his ſolutum impedimentis liberis excurſibus bellum adminiſtrare. Pòſt paulo Italici, qui tranſierant, nouo capto conſilio, duce, atque

auctore Tuffa Liguriæ, atque Æmiliæ Conſulari, ſeſe ad Odoacrem deintegro receperunt. Quæ res Theodoricum vſqueadeo perculit, tantumq; ei terroris iniecit, vt XI Kal. Septembris Mediolanum reliquerit, ac Ticinum profectus, ibi ſe, ac ſuos, vt in extremo rerum diſcrimine, confirmarit. itaque tanta multitudine vrbs referta eſt, vt vix terra ſufficeret. Quo facto, Odoacer acceſſit, atque vrbem circumfuſo milite obſidere, hoſtemq; prœliis, atque oppugnationibus creberrimis fatigare contendit. In has adductus anguſtias Epiphanius miram diligentiam adhibuit, vt vtriuſque partis concordiam reſarciret; &, ſi cuius liberi, aut vxores ab aliqua parte captiui eſſent facti, eós ſtatim reddendos ſine mercede curauit. ad extremum Odoacer virtute, ac felicitate Gotthorum, quibus etiam cœli tempeſtates ſeruire videbantur, exterritus, ſoluta obſidione, Rauennam ſe rettulit. Qua re animaduerſa, Theodoricus, collectis animis, viribusq; receptis, conſilium Odoacris aggrediendi, (quod vnum integram morabatur victoriam,) cepit. itaque relictis in vrbe matre, ſororibus, impedimentisq; vulgi omnibus, eisq; Epiphanio commendatis, cum expedita Gotthorum iuuentute Rauennam proceſſit, ac caſtra alia in Pineto tertio ab vrbe lapide, alia ad Palatiolum, alia ad Pontem Candidiani locauit. nam, cum Odoacrem fortuna ſua diffiſum prœlium in poſterum detrectaturum putaret, ipſum, admoto vrbi exercitu, diligenter obſidere decreuit. neq; enim propter loci ſitum expedita admodum vrbis oppugnatio oſtendebatur. erat namque Rauenna ſtadiis duobus à mari remota, neque nauibus, neque pedibus adiri facile poterat, quòd neque ad littus ſubduci licebat naues propter mare natura ſua confragoſum, atque vadoſum; neque pedeſtri exercitui erat peruia, quòd palus, & alij amnes cum paludibus circumiectis vrbem complexi ex omni parte abluerent. accedebat etiam æſtus maris, qui ſummo mane fluminis modò in continentem illatus terræ tantum ex æſtuario corripiebat, quantum vna die itineris expeditus vir quiſpiam ad nauigandum efficeret. veſpere autem, æſtu recedente, emiſſas in ſe vndas reciprocabat. Cœpta vero Rauennæ obſidio eſt aut hoc anno exeunte, aut certe poſtero ineunte, quo Olybrius conſulatum adminiſtrauit. Quanquam au-
491 tem Odoacer à certamine, incertam prœlij aleam metuens, abhorrebat, timiditatis tamen infamiam, atq; ignauiæ notam verens ſemel cum vniuerſo exercitu prodiit, ac Theodoricum ad Pontem caſtra habentem inuaſit. verum, cum illo quoq; ſe premi certamine cerneret, magna prudentia dimiſſo prœliandi conſilio, in vrbem ſe retulit. Theodoricus autem operis longitudinem, ſi fame domandus, non ferro frangendus hoſtis eſſet, proſpiciens, exercitus partem ad vrbis obſidionem reliquit, atque ipſe cum reliqua ad inimicas ciuitates adiungendas contendit. Arimino autem potitus, vt ex Agnello prodidit Blondus, quem nos non vidimus, dromones in ſtatione captos ad oſtium amnis Rauennatis obſepiendum, ne quid annonæ inuehi mari poſſet, immiſit. atque inde ad alia oppida ſe conuertit. Quibus rebus compertis, rex Africæ Gundamundus legatis miſſis, pacem à Theodorico poſtulauit, atq; inde finem populandæ, vt cœperat, Siciliæ fecit. Eodem anno Clodoueus rex Francorum bellum Thuringis mouit, ac prœlio ſummo victos imperata ſua facere compulit, ac mox Chilperici quondam regis Burgundionum filiam ſibi matrimonio copulauit. Gundericus enim rex filios quattuor reliquit Gundobadum, Godigiſilum, Chilpericum, & Godomarum. Gundobadus autem Chilpericum fratrem ſuum ferro vita exuit, vxorem vero in flumen præcipitem dedit. Cum autem legati Clodouei ſæpius in Burgundiam cõtendiſſent, reuerſi domum regi nunciarunt, regia in aula virginem ſe vidiſſe formæ, ac prudentiæ ſingularis. quorum verbis ille fidem habens, puellam, (hæc autem erat Crothildis Chilperici filia.) à Gundobado in matrimonium poſtulauit, atque conceſſam ſibi connubio ſociauit. quæ poſtea mulier inſignis, ac ſummæ virtutis euaſit, ad ſingularẽ ſapientiam egregia quoque laude Catholicæ pietatis adiuncta. In Oriente Zeno Imperator VIII Idus Aprilis eſt mortuus, atque in eius locum Anaſtaſius Dyrrachinus, Silentiarius Zenonis, eſt ſubrogatus. Is, licet Eutychiana perfidia maculatus, tamen, vt ab Euphemio epiſcopo conſecraretur, ſe nihil rerum eccleſiaſticarum mutaturum ipſi ſe Euphemio ſacramẽto deuinxit. ac primis annis medium ingenium

adhi-

adhibuit, aperte neq; fouens hæreticos, neq; oppugnans Catholicos. itaque, cum
alij Chalcedonenſe Concilium conſtantiſſime tuerentur, alij prorſus aſpernaten-
tur, neutros ſibi attingendos putauit, ſi veterem in eo conſuetudinem conſeruaſ-
ſent. qui vero res moliri nouas ſtuduerunt, eis ſeſe inimiciſſimum præbuit. Ipſo in-
de Auguſto, Rufinoq; conſulibus, Rauennæ continuata obſidio eſt. atq; ibi multa 492
quidem, ſed parua, prœlia edita, cum Odoacer partem militum quotidie emitte-
ret, vt & vires ſuorum pugnis leuioribus exerceret, & Theodorici exercitum eru-
ptionum crebritate, & lentæ ſeſſionis ad vrbē diuturnitate fatigaret ſimul, ac fran-
geret. Theodoricus autem omnibus, quæ adiit, oppidis magna felicitate, vna Cæ-
ſena excepta, quæ firmiſſimo Odoacris præſidio tenebatur, potitus, III Kal. Se-
ptembris in caſtra ad Palatiolum poſita rediit. eoq; familia ex Ticinenſi vrbe tradu-
cta, arctiore inde vrbem vrgere obſidionē perrexit. Eodem anno, Felice pontifice
mortuo, locum Gelaſius tenuit. cuius memorabili ſolertia Romana ciuitas in ſum-
ma frumentariæ rei difficultate, regiis curis omnibus in bellum, quod gerebatur,
auerſis, eſt ſubleuata. Ceterum & hic deceſſoris ſui exemplo litteris ad Anaſtaſium
Imperatorem ſcriptis contendit, vt Orientalis eccleſia nomina Petri, & Acacij ex
Diptychis aboleret. v t t Idus Iunij ſub gallicinium terra ingenti tremore concuſ-
ſa eſt. Seuerinus habitus Noricorum apoſtolus hominem exuit. Per idem tempus
S. Michael archangelus in monte Gargano apparuit. ex illo ædes ibi ſacrata fuit,
quam ſequens ætas miraculorum ſplendore fulgentem aſſidua piorum conuena-
rum frequentia celebrauit. Ob id in hunc vſque diem Apparitionis, & Conſecra-
tionis memoriam Eccleſia Maio, ac Septembri menſe ſanctiſſime colit. Ticini E-
piphanius multis calamitatibus Gotthorum hoſpitum inſolentia conflictatur. Al-
bino inde conſule, Odoacer poſt multas, ſed inanes, eruptiones, ac certamina edi- 493
ta cum conſumptis rebus ferme omnibus, quæ mandi poterant, extrema vrgere-
tur inopia, ſilentio noctis, auxilio à virtute petito, vniuerſum aduerſus Theodori-
cum eduxit exercitum. Quod vbi ille ſenſit, & ipſe ſuos in aciem promouit. Cete-
rum, commiſſo prœlio, tanta vi Odoacer pugnauit, vt Theodoricum cum ſuis præ-
cipiti fuga ſe referre coegerit. Cui caſtra ineunti mater in porta obuia, quo tendis,
inquit, fili? neq; enim locus ſupereſt, quò te fugiens recipere poſſis, niſi ego veſtem
tollam, & eò te, vnde in lucem prodiiſti, recipiam. Quibus verbis irritatus, ac pu-
dore ſuccenſus iuuenis egregius, collecta ſuorum, quos nanciſci potuit, exigua qui-
dem, ſed valida manu, inuectus in hoſtes, qui ſecuri victoriæ late iacebāt in campo,
reuertit. ac, magna eorum ſtrage facta, Odoacrem in vrbem iterum ſe cōdere com-
pulit. Creſcebat inde cibariorum omnis generis in dies intus inopia, foris autem
Gotthi diuturnæ ad vnam vrbem manſionis tædio langueſcebant. itaq; feſſis vtrin-
que corporibus, animiſq; haud grauate legati vltro, citroque miſſi audiri de pace
ſunt cœpti. Neq; enim Ioannes epiſcopus Odoacrem ad pacem accipiendam hor-
tari, ſi honeſtæ, ac tolerabiles ferrentur conditiones, deſinebat. nec præſentem vr-
bis cladem, & ciuium ſeruitutem proponere deſiſtebat. Itaq; , cum Theodoricus
petiiſſet, vt æquo cum Odoacre imperio Rauennam, & regnum Italicum obtine-
ret, Odoacer aſſenſus eſt. Ita, icto in hanc conditionem fœdere, Theodoricus III
Kal. Martias obſidionem laxauit, ac primum Claſſem oppidum iniit, deinde III
Nonas, epiſcopo cum clero, & Sanctorum reliquiis obuiam prodeunte, Rauen-
nam, à ſuis rex acclamatus, intrauit, ac ſecum Odoacrem in Palatio, quod Hilau-
rum appellabatur, amice, ac familiariter habuit. Poſt aliquot inde dies, vt appare-
ret, quàm infida omnis regni eſſet ſocietas, eundem, partem Italiæ ex fœdere pacto
ſibi attribui poſtulantem, ad conuiuium inuitauit. atque inſidias ſibi ab eo paratas
criminatus, ibi ipſum cum filio, ac primoribus eius per diſpoſitos ſicarios interfe-
cit. Italici, quàm verſabilis eſſet rerum humanarum fortuna, ſemel, ite-
rumque noua imperia patientes experti, haud immerito
mitiores eius vices expectare, recenti illata
in prouinciam gente, cœ-
pere.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XVI.

Qui eſt regni Gotthorum in Italia primus.

THEODORICVS REX.

REGNVM inde Gotthorum in Italia exponere pergam, memorabili caſuum in vtramque partem varietate nobilitatum. His enim dominantibus, Italia optatam aliquando pacem, ac quietem adepta primum omni genere proſperitatis effloruit, deinde nouis bellorum fluctibus agitata vſque ad extremam vrbium deſolationem, gentiſq; internicionem, miro quodam, ac præcipuo Fortunæ ludo, elanguit. Felicitatis autem materiam rex, de quo loquimur, Theodoricus, calamitatis reliqui deinceps præbuerunt. De quo Theodorico ſcribere, quàm copioſiſſime poterimus, in ſummo veterum annalium ſilentio, perſequemur.

REM proſpere ad Rauennam geſtam vbi Gotthi nouerunt, qui ſe Ticini per triennium cum inutili fœminarum, puerorum, grauioriſq; ætatis multitudine continuerāt, alacres tandem inde, tanquam ex carcere, euolauerunt, & ſeſe ad Theodoricum tantam gratulatum victoriam contulerunt. Qua re animaduerſa, Rugi, qui Odoacri paruerant, occaſione vſi, repentino impetu facto, vacuum oppidum occuparunt, ibiq; confirmati non vrbem ſolum, ſed omnia etiam circumiecta vrbi loca fœda populatione vexarunt. quo tempore Epiphanius rurſus maximum laboranti ciuitati auctoritate ſua præbuit adiumentum. nam & ciues in extremā rerum ſuarum deſperationem adductos bonum animum habere, ſpemq; in Deo collocare iubens erexit, & barbarorum animos inſolentia elatos miti ſermone, ac clara ſanctitatis opinione ita leniuit, vt eis timori cœperit eſſe, qui regum non dubitabāt imperium faſtidire. Theodoricus autem Rauenna potitus, reliquas Italiæ partes, ſicubi aut auerſus animus, aut ſuſpecta fides erat, pacare, atque ad ſui obſequium redigere inſtitit. Quo facto, Dalmatia, ac Rhætia, quæ Odoacris in poteſtate fuerant, ipſius ſe quoque Imperio ſubiecērunt. nam Siciliam obſtinate tumultuantem opera Caſſiodori in ea præfecti ſine armis ad auctoritatem, fidemq; ſuam traduxit. ac deinde exercitum ad Ticinum ex Rugorum manibus extorquēdum im-
494 miſit. quod poſtero anno, Aſterio, Præſidioq; conſulibus, proſpero demum rerum omnium ſucceſſu adeptus, prudenter victoriæ modum adhibuit, ac, triumpho de hoſtibus acto, gladium vagina recondidit. ac furorem ſæuientis exercitus regia auctoritate compeſcuit. atque inde, cum quietam omnem haberet Italiam, ad regnum rite ordinandum acceſſit. Quod vt diligentius, ac clementius etiam faceret, in primis præclaris Imperatoris Anaſtaſij monitis eſt impulſus, ſenatum ei Romanum, atque Italiam totam per litteras aſſidue commendantis. Igitur Herulis, ceteriſq; barbaris Odoacris ſociis in Italia manere volētibus arbitrium benigne permiſit, ac ſedes, tegeſq; inter Subalpinos ad oppidum Auguſtæ conceſſit. agrum, quem Odoacer Herulis in omnibus Italiæ regionibus aſſignauerat, ipſe Gotthis ſuis diuiſit. Italis, qui conſtanter in fide manſerant Odoacris, ita ignouit, vt aliquot etiam ad ſummos honorum gradus euexerit. ſic enim pòſt ad Senatum Rom. de Liberio ſcripſit: *Liberius ſic Odoacris integerrimis parebat obſequiis, vt noſtra pòſt fuerit electione digniſſimus, contra quos multa feciſſe videbatur inimicus. non enim ad nos viliſſima transfugæ conditione migrauit, nec proprij domini finxit odium, vt alterius ſibi procuraret affe-*

ret affectum. expectauit integer diuina iudicia, nec paſſus eſt ſibi regem, niſi priuatus perdidiſſet. Vnde ſic factum eſt, vt ei libenter daremus præmium, qui noſtrum fideliter iuuit inimicum. Eos vero, qui turpi à ſe defectione ſemel adiuncti receſſerant, iuſtiſſimo odio perſequutus, teſtandi, ac legandi more Romano iure priuauit. Tributum porro ab Odoacre inſtitutum conſeruauit ex eo, quòd ſcripſit, ſe ſtatuere, vt Grauaſiani, ſicut Odoacris tempore tributum ſoluerant, ita & ſuo penſitarent. & aliud nouum impoſuit, quod Aſſem publicum appellauit. id quod afflictis etiam aliqua calamitate populis remittere pro ſummo beneficio conſueuit. Lites porro in ſingulis prouinciis cognoſci à Comitibus voluit, inter Gotthos à Gotthis, inter Romanos à Romano, inter Gotthum, & Romanum ab vtroque, quos ipſe ea de cauſſa cognitores, ac iudices in prouincias deſtinauit, iúſque ipſe omnibus ſeueriſſime dixit. Iam vero nullum Romanum inſtitutum mutauit. ſiquidem & ſenatum, & conſules, Patricios, præfectos prætorio, præfectum vrbis, quæſtorem, Comitem ſacrarum largitionum, Comitem priuatarum, & militiæ Comitem domeſticorum, magiſtros peditum, & equitum, ceteróſque, qui fuerant in Imperio, magiſtratus retinuit, eóſque Romanis hominibus tantum mandauit, ac, licet Arrianus, mite ſacerdotes, & templa Catholicorum excoluit. demum ſuperiorum Imperatorum exemplo Rauennæ regni ſedem firmauit, &, quòd Imperatoris munere, ac conſenſu, atque ipſius quoque ſenatus voluntate ſe dominari profiteretur, patrio veſtitu poſito, purpuram, ac regia inſignia ſumpſit. atq; omnino inſtituit regnum veteris Imperij ex omni parte ſimillimum. Interim Laurentius epiſcopus vrbem Mediolanenſem, Epiphanius Ticinenſem reſtituere maturauit, præſtantiſſimo quoque viro ex dirutis Liguriæ oppidis eò accito. Gelaſius pontifex ſæpe à Ioanne epiſcopo Rauennate admonitus, quàm afflictus clericorum ordo ex ſuperioribus belli, famisq; cladibus eſſet, decreta quædam ad illa reparanda officia fecit, eáque ad epiſcopos Campaniæ, & Siciliæ v Idus Martij miſit. Eodem anno Benedictus Nurſinus, qui pòſt inſigni floruit gloria ſanctitatis, Sublaci à beato Romano abbate habitum monaſticæ religionis accepit. Sequenti, Viatore, Æmilióque conſulibus, 495 Theodoricus pacatum Italiæ regnum cum prouinciis Dalmatia, Sicilia, & Rhætia conſequutus, ad ſtabiliendas opes ſuas vicinorum ſe regum præſidiis muniendum, atque affinitatibus obuallandum putauit, haudquaquam veritus, quin, ſi Odoacer idem conſilij habuiſſet, haud dubie partam Italiæ poſſeſſionem retinuiſſet. Itaque Andefledam Clodouei regis Francorum ſororem ſibi deſpondit, filiam vero ſuam Teudetuſam ex concubina ſuſceptam Alarico regi Gotthorum, Amalabergam vero Amalafridæ ſororis filiam Sigiſmundo Gundobadi regis Burgundionum filio collocauit. Hærebant interim duo grauiſſima in viſceribus Italiæ mala; vnum, quòd, maxima incolarum turba à Burgundionibus trans Alpes, regnante Odoacre, in ſeruitutem abducta, ipſa Liguria cultoribus prope videbatur eſſe deſerta: alterum, quòd, iuſtitio ob ius ciuile Romanum rebellibus à Theodorico ademptum prope Italia tota indicto, omnes in luctu, & ſqualore maximo verſabantur. vtriſque autem vulneribus Theodoricus ſumma clementiæ laude opportunam adhibuit medicinam. ea vero res hac ratione confecta eſt. Rebus Liguriæ acciſis, Laurentius epiſcopus Mediolanenſis, & Epiphanius Ticinenſis extremis precibus populorum impulſi legationem ad Theodoricum ſuſceperunt, ac Rauennam progreſſi, & benigne ab omnibus excepti Liguriæ cauſſam, Laurentio ita diſſerente, egerunt. Quibus rerum ſucceſſibus Deus, Inuictiſſime Rex, virtutē tuam ad ſummum felicitatis culmen euexerit, ſi ordine percenſere ſtuduerim, dies me, ac verba defecerint. Illud vero te in primis conſiderare velim, nos apud te principem ſeruorum tuorum cauſſam orare in ea vrbe, in qua modo ſolium inimicus tuus obriuit. cauendum autem tibi eſſe, ne Chriſtum tanti muneris auctorem ſpernere videaris, ſi, quod ipſe præſtitit, non amaris. Meminiſti, credo, quibus te promiſſis obſtrinxeris, cum mœnibus vrbis Ticinenſis incluſus hoſtili exercitu confertiſſimo premebaris, cum hoſtes armis, numeroq; præſtantes ſubſiſtere, ſola tecum diuina virtute pugnante, non poterant, cum cœlum rationibus tuis noua, ac ſingulari aut ſerenitatis, aut pluuiæ opportunitate ſeruiebat, cum hoſtes mucronibus ſodalium

ſuorum cadebant, cum tibi vincebat, qui pro hoſtium tuorum vtilitate certabat. quibus Dei muneribus gratiam referre ea maxime ratione potueris, ſi pietatem erga homines adhibueris, & lacrymas ſupplicantium non reſpueris. cogita, quibus ſucceſſeris, nempe iis, qui propter ſcelus expulſi caſu ſuo opportunum poſteris præbere cautionis documentum queunt. His rebus freta Liguria nobiſcum ad pedes tuos proſtrata te obteſtatur, ac ſupplicat, vt tua beneficia ſic innocentibus tribuas, vt nocentes quoque abſoluas. exigua enim miſericordiæ laus eſt, ſi ab illis tantum abſtineatur, qui culpa carent, cum iniurias condonare cœleſte, vindicare vero terrenum ſit. Quibus dictis ſic Theodoricus reſpondit: Quamuis te, Venerabilis antiſtes, pro magnitudine meritorum ſuſpiciam, & multis belli tempore beneficiis à te affectus de referenda cogitare gratia debeam, tamen propter regni rationes miſericordiæ, quam ſuades, aditum patefacere nequeo. etenim pœnam meruit lenitas, quam noluit inferre ſeueritas; vimq; diuini iudicij ſpernit, qui, cum hoſte potitur, indulget. vitiaq; poſteris prodit, qui præſentibus culpis ignoſcit. nunquam ægrũ pleniſſime ſanauit medicus, niſi poſtquam putrida ferro membra deſecuit. qui impunitatem nocentibus tribuit, inſontes ad peccandũ accendit. Quare precibus quidem veſtris, quibus diuina conſentiunt, obſequutus, omnibus peccatum in vniuerſum dimitto, paucos tamen, quos malorum comperi fuiſſe artifices, locorum ſuorum habitatione priuabo, ne forte exurgens neceſſitas domeſticos nanciſcatur inſidiatores. Atq; his dictis, Vrbico Palatij curatori vocato præcepit, vt generalis indulgentiæ tabulas promulgaret. quod ille tanta dexteritate obiuit, vt culpas illas etiam aboleret, quas ſibi dominus reſeruaſſet. His actis, inde ſecreto Epiphanium accerſiuit, atque ita alloqui cœpit: Iudicij de te mei magnitudinem ex hoc cognoſce, quòd, cum tot in regno meo pontifices ſint, te tamen potiſſimum ad maximũ tractandum negotium cum Gundobado rege Burgundionum elegerim. nam eos à me mitti oportet, quos ille ſummo animi ſtudio audiat. Vides vniuerſa Italiæ loca indigenis exhauſta cultoribus, in primiſq; ipſam, quæ frequentiſſima ſolebat eſſe, Liguriam noua ſolitudine deformatam, & cum agricolis, tum arboribus, vitibuſq; nudatam. hæc quamuis Burgundio immitis effecit, nos tamen, niſi emẽdemus, admiſimus. Suſcipe ergo, Deo bene iuuante, huius laboris onus, vt commune in cœleſti repromiſſione præmium cõſequamur. Gundobadus ſummo te viſendi deſiderio flagrat. mihi crede, magna merces redemptæ Italiæ tuus erit aſpectus. polliceor tibi rediuiuum ſtatum Liguriæ, reducemq; fœcunditatem, ſi, auro pro redemptione captiuorum accepto, hoc ipſe munus exegeris. Quibus verbis auditis, Epiphanius, ſe libenter morem eius voluntati geſturum, reſpondit. ac Victore epiſcopo Taurinati ſibi ſocio deſtinaro, pecuniaq; accepta, Martio menſe Ticinum repetiit, ac ſtatim iter inſtituit. In Galliam inde tranſgreſſus, vulgo ab omnis ætatis, & ſexus hominibus videndi eius cupidis celebratus eſt. quidquid habuit quiſq; precioſum, obtulit, ſin minus, aliunde coemit. vulgo dona congeſta, quibus ille pauperes aluit. Lugdunum aduentanti Ruſticius epiſcopus obuiam cis Rhodanum prodiit. vbi vero ad vrbem acceſſit, Gundobadus rex ingenti antiſtidis fama permotus, ſuis dixit: Ite ad hominem, Laurentio martyri & vultu, & virtute perſimilem, & num nos affari velit, exquirite. &, ſi annuerit, adducite. Conſtituto inde die, regem cõuenit mira ſui alloquendi cupiditate ardentem. atq; ita verba fecit. Summus amor veſtri me Rex impulit, vt alieniſſimo anni tempore horrentes adhuc niue Alpes tranſmitterem. inter optimos reges teſtimonium in cœlo dicturus adhibeor, ſi, quam ille miſericordiam poſtulat, tu benignus impertias. certate officiis inter vos, atq; inuicem præceptis diuinis exhauriendis ſuperare contendite. in qua concertatione ſic præmium victor accipiet, vt ſuum qui victus ſit, non amittat. parete conſilio meo, & ambo ſuperiores, ambo pares eritis. Italicos redimere vult ille, captiuos, tu ſine precio illos reſtitue. nemo maiorem mercedem accipiet, quàm qui nullam. diuites milites tuos faciet repudiata pecunia, recepta vero mendicos. audi Italorum fidem tuam implorantium voces. audi Italiam nunquam à te diuiſam, & plurimum præſidij in tua clementia reponentem. quæ, ſi vna voce loqueretur, hæc diceret: Quoties pro me, ſi reminiſceris, ferratum pectus hoſtib. obtuliſti?

quoties

quoties conſilio prouidiſti, ne bella ſubreperent, ne aliquis mecum captiuus duceretur? quos nunc detines, tu nutriſti. doloſum mihi virtus tua beneficium præſtitit, ſi qui ab extraneis defendit, cuſtos inuaſit. cum matronæ, aut virgines tractæ, aut ſtupratæ ſunt, illo vno ſolatio doloris ſui contumeliam lenierunt, quòd te ſuarum vindicem iniuriarum ſperarunt. viri capti ſunt, qui fugam arripere noluerunt. agricolæ Burgundiones, à quibus vinciebantur, agnoſcentes manus ſuas implicari vinculis querebantur, quæ tibi tributum contuliſſent. ac palam illa, te inſciente, fieri teſtabantur. itaque multis æquitatis tuæ fiducia perniciem attulit, dum inclementius reſponderunt. Redde ergo reſiduos patriæ, redde penatibus ſuis, redde gloriæ tuæ. remitte ad alienam ditionem, qui ſe & ibi poſiti tuos eſſe confiteantur. parum enim gratiæ imperio illius tribuimus, cuius miſericordiæ nihil debemus. purga Liguriam ſontibus, & reple cultoribus. quæ quantum tibi debeat, tum demum intelliget, cum faciem ſuam priſtinam recognoſcet. conſueſti ſupplices ſubleuare, contumaces autem obterere. atque ex vtroq; inſtituto clariſſimos per fortitudinem, & temperantiam triumphos adeptus es. neque vero hoc beneficij hominibus alienis indulges. iam enim tibi rex Italiæ affinitatis vinculo copulatur. ſit filij tui ſponſalitia larga liberatio captiuorum. is ſponſæ ſuæ munus benignius offerat, quod & Chriſtus ipſe accipiat. His dictis, ambo ſurrexerunt, & lacrymabundi ad pectus regium acceſſerunt, & cum omnibus aſtantibus capita ſubmiſerunt. Tunc rex ſic reſpondit: Belli iura pacis ſuaſor ignoras, & conditiones gladio pactas concordiæ auctor euertis. lex eſt bellantium, quem putas errorem. prœliis modeſtiam nemo imponit. retttuli regi iniuriam ſpecie fœderis ab illo deluſus. atque id egi, vt apertos inimicos agnoſcerem. quoniam vero largitur Deus, vt fœdus inter nos in perpetuum ſanciatur, inuenient partes illę conſtantem in amore, quem perniciosum ſenſerunt in ſimultate. vos interim ſancti viri domos veſtras læti diſcedite, dum ego, animæ meæ, & regni rationibus ad diſquiſitionem adductis, quæ me conueniant præſtare, pronunciem. His auditis, epiſcopi eum reliquerunt. Ille vero vocato Laconio, cui ſummam negotiorum omnium committebat, Quoniam Epiphanium, inquit, libenter audiuimus, & precibus permoti illius ſumus, ob id mandamus tibi, vt tabulas ſcribas, quibus captiuis Italis omnibus gratis libertatem reſtituas, quos vbicunque noſtra arma, famis neceſſitas, & periculorum timor in ſeruitutem abſtraxit, itemq; quos conſenſus principis ſui aut permiſit, aut addixit. nam pro paucis, qui in ipſo prœlij ardore ſunt capti, precium reddi militibus volo, ne poſthac ancipites certaminum caſus horreſcant, & quorum cauſſa pericula ſuſceperunt, lucra non ſentiant. Paruit ille mandato, & ſcriptas liberationis tabulas ad antiſtitem detulit. quas ille ſumma expectatione recepit. Ceterum tanta redemtorum hominum multitudo confluxit, vt paſſim rura Galliæ deſeri viderentur. Ex ſola Lugdunenſi ciuitate quadringenti vno die dimiſſi ſunt. item ex aliis ciuitatibus Sabaudiæ, aliarúmque regionum ad eum numerum, vt ſex millia confecerint. Eorum vero, qui auro redempti ſunt, numerus iniri non potuit, quia multos fuga abſtulerat. pecuniarum autem ad omnes redimendos non ſuppetentium ſummam Syagria mulier ſanctiſſima, itémque Auitus epiſcopus Viennenſis expleuit. Epiphanio inde Geneuam profecto, Godigiſilus fratrem Gundobadum imitatus, eos item, qui penes ſe erant, dimiſit. quare breui tanta liberatorum hominum turba coiuit, vt itinera effuſis agminibus complerentur. cum quibus Epiphanius tertio menſe ita ſe cœpit recipere, vt honeſti ſpeciem triumphi præberet, lacrymis omnibus præ gaudio receptæ libertatis effuſe manantibus. vt vero Tarantaſiam venit, mulierem oblatam, quæ immundo ſpiritu vexabatur, in nomine Chriſti ſanauit. In Italiam demum reuerſus, vbi captiuorum quorundam, & præſertim generis ſplendore præſtantium ſummas anguſtias, ac nimiam paupertatem animaduertit, ad Theodoricum progreſſus alimenta eorum inopiæ petiit, ac facile impetrauit. Hæc ad Epiphanium pertinentia Enodius memoriæ prodidit, qui huius legationis ſocius fuit. Interim Romæ Gelaſius pontifex Miſenum epiſcopum delictum ſuum iamdiu confitentem, ac veniam ſuppliciter depoſcentem tandem recepit in gratiam, atque eccleſiæ reſtituit ſuæ. Anaſtaſius autem Imperator, qui cum

Eutychete duas in Chriſto naturas confuſas credebat, cum adhuc odium aduerſus Catholicos à ſe diſſentientes occuluiſſet, abhinc exprimere aperte cœpit. ſiquidem, extortis ab Euphemio vrbis epiſcopo tabulis, quibus ſe hoſtem Catholicis fore, inreiurando negarat, ipſum c… Chalcedonenſi Concilio duas diſtinctas in Chriſto naturas aſſerentem falſi criminis accuſauit, atque iniquo iudicio condemnatum in exilium miſit. & à Macedonio, qui in eius locum fuerat ſubſtitutus, inde ſe propter eandem cauſſam capitali quoque diſſidio ſeparauit. Ceterum, rebus Catholicorum in Oriente labentibus, præter ſpem omnium Africæ, & Galliæ priſtina reſtitui religio cœpta. Gundamundus quippe rex Africæ rogatu Eugenij Carthaginienſis epiſcopi poſt decem annos epiſcopos Catholicos reuocauit, atque ædes clauſas aperuit. In Gallia Franci à gentilitate ad Catholicos tranſierunt. ea vero res ſic acta eſt. Clodoueus rex arma Alemanis trans Rhenum habitantibus inferens cum lectiſſimo Francorum robore aduerſus eos ire contendit. qua re præcepta, Alemani egregie inſtructi & ipſi circa ripas Rheni ſe obiecerunt. Ita, commiſſo ad Tolbiacum oppidum prœlio, acriter à Francis, Alemaniſque pugnatum eſt; ab illis, ne auitæ belli gloriæ, ab his, ne patriæ libertatis poſſeſſionem amitterent. Cum autem, flagrante certamine, ac multis vtrinque cadentibus, Clodoueus ſuam inclinare aciem cerneret, neque eius ſuſtinendæ humanam vllam rationem iniret, tum, oculis in cœlum ſublatis, lacrymabundus, Chriſte potens bellorum, inquit, polliceor, me ſacra tua, quæ adhuc reſpui, cum meo populo ſuſcepturum, ac tibi ex animo ſeruiturum, ſi tuo beneficio victoriam de hoſtibus Alemanis rettulero. qua oratione completa, repente Alemani infeſto quodam quaſi fulmine tacti Francis terga dare cœperunt, & victoriam, quam iam prope habebāt in manibus, tradiderunt. mox, cum regem ſuum in acie cecidiſſe animaduerterēt, pacem ab illo quoque ſupplices petierunt. Sigebertus Coloniæ regulus, genere Francus, cum adeſſet, vulnus in pede accepit, ex quo poſtea claudicauit. Hoc nuncio accepto, Theodoricus rex Italiæ re bene geſta Clodoueo his litteris gratulatus eſt, ſimul monens, vt victoriam temperaret. *Gratulamur*, inquit, *quòd gentem Francorum priſca ætate reſidem feliciter in noua prælia concitaſtis, & Alemanicos populos victrici dextera ſubdidiſtis. ſed quoniam ſemper in auctoribus perfidiæ reſecabilis videtur exceſſus, motus veſtros in feſſas reliquias temperate. quia iure gratia merentur euadere, quos ad parentum veſtrorum defenſionem reſpicitis confugiſſe. Memorabilis triumphus eſt, Alemanum acerrimum ſic expauiſſe, vt tibi eum cogas de vita munere ſupplicare. ſufficiat, illum regem cum gentis ſuæ ſuperbia concidiſſe, ſufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim ſeruitute ſubiugatam. Illa mihi bella feliciter euenerunt, quæ moderato fine peracta ſunt.* ad extremum addit: *Quædam, quæ ad nos pro veſtris vtilitatibus peruenerunt, per harum portitores verbo vobis inſinuanda commiſimus, vt cautiores effecti optata poſſitis victoria conſtanter expleri. Veſtra ſiquidem ſalus noſtra gloria eſt. & toties regnum Italiæ proficere iudicamus, quoties de vobis læta cognoſcimus. Cytharœdum etiam arte ſua doctum pariter deſtinauimus & expetitum, qui ore, manibúſque conſona voce cantando gloriam veſtræ poteſtatis oblectet.* Hic autem cytharœdus iudicio Boetij præſtantis hac ætate philoſophi fuerat approbatus. Ita Clodoueus victoriæ modo impoſito, ouans reuertit domum. ibi vero, quoniam ab vxore Crothilde ſæpius ad religionem Chriſtianam aſciſcendam rogatus eius voluntati ſemper abnuerat, rem, vt erat acta, expoſuit. ac nouis eius precibus expugnatus ſancti omnino baptiſmi accipiendi conſilium expediuit. idemque, vt populus ſuus eadem ſecum voti religione obſtrictus faceret, auctor fuit. quare proximo anno, cum Paulus conſul eſſet, Tullum profectus

496 Sanctum Vedaſtum, qui pòſt Atrrebatenſem Eccleſiam rexit, conuenit, vt ſalutaribus Fidei ab illo documentis imbueretur, ac mox, illo comite, Rhemos ad Sanctum Remigium archiepiſcopum petiit, &, ſacro poſtulato lauacro, apud eum per aliquot dierum ſpacium manſit, vt rite prius pœnitentiæ lacrymis lauaretur, quàm aqua ſalutiferi fontis ablueretur. Inde die à ſancto antiſtite conſtituta cum vniuerſa Francorum natione ad Eccleſiam adiit; cum honoris cauſſa forum velis opertum, templum aulæis inſtructum, & baptiſterium odoribus ſuauiſſimis eſſet perfuſum. ac magna, & vere regia pompa ipſe vnà cum optimatibus, & po-

& popularibus ſuis manu ſummi ſacerdotis eſt tinctus. ea fuiſſe tria hominum mil-
lia, Gregorius Turonenſis ſcriptum reliquit. quin etiam ſorores eius Alboſledis
gentilitate, & Lanthildis Arrianiſmo abiecto, ablutæ ſunt. Ab eo die gens Franco-
rum Chriſti Fidem, nomenq; tanto ardore, tantaq; conſtantia coluit, vt vſque ad
noſtram ætatem omnes hæreſeos labes reſpuerit, & firma in Eccleſiæ Catholicæ
diſciplina, ac Romani pontificis auctoritate permãſerit. vnde rex eius merito poſt-
ea Chriſtianiſſimi cognomen accepit. Gelaſio inde pontifice mortuo, Anaſtaſius
ſecundus v Kal. Decembris eſt ſubrogatus. Is, quoniam nihil tum erat, quod pon-
tificis Romani curam vehementius exerceret, quàm deteſtatio Acacij, Petri, ac
ſociorum eius, vt primum iniit, cum ad Anaſtaſium Auguſtum iterum conſulem 497
de noua dignitate ſua nuncios Creſconium, & Germanum epiſcopos mitteret, ni-
hil antiquius habuit, quàm vt & ipſe, quod deceſſores ſui Felix, & Gelaſius petere
cœperant, impenſe contenderet: nempe vt nomen Acacij, ſociorumq; eius, quos
iam ſæpius Eccleſia condemnaſſet, ex omnibus Eccleſiarum Orientalium Dipty-
chis eximendum curaret. Liguria ad ceteras calamitates tributorum quoque ma-
gnitudine onerata non ſolum auxilij, ſed etiam conſilij inops ad Epiphanium epi-
ſcopum Ticinenſem confugit, atque opem eius apud principem implorauit. cuius
iuſtis precibus victus Epiphanius rurſus ſine cunctatione Rauennam ad Theodo-
ricum acceſſit, ac grauibus ærumnis populorum expoſitis, cum immunitatem in
eum annum popoſciſſet, duas partes indictionis elicuit. Repetens inde domum,
Parmæ leui tentari ægritudine cœpit. vnde Ticinum reuerſus ex hac vita cum in-
genti gloria ſanctitatis, mœrẽtibus vniuerſis, exceſſit. locum tenuit Maximus, cui
poſtea ſucceſſit Enodius diaconus, qui vitam eius memoriæ conſecrauit. In Afri-
ca Gundamundo rege mortuo, frater eius Transamundus occepit regnum. hic, vt
ſcripſit Procopius, Catholicorum ſuppliciis pepercit ille quidem, ſed eoſdem ta-
men præmiis, atque honoribus ad deſerendam fidem illexit. ab aliis ſcriptum eſt,
centum ab eo epiſcopos in Sardiniam relegatos. Paulino inde, & Ioanne conſuli- 498
bus, Theodoricus rex præclarum item facinus, ac memorabile ſummæ æquitatis
documentum erga Catholicos edidit. nam, cum miniſtrum præcipue ſibi carum,
ac Catholicæ Fidei ſtudioſum haberet, eumq; in ſui gratiam ad Arrianos defeciſſe
videret, vſque adeo iram non tenuit, vt manu ſua illum confoderit, inquiens, eum
ſibi fidem præſtare non poſſe, qui Chriſto fefelliſſet. Idem eodem tempore in ſu-
ſpicionem alienæ voluntatis apud Imperatorem Anaſtaſium incidit, ita vt pax in-
ter vtrumque Imperium inſtituta aliquantulum titubare incœperit. quod ſimulat-
que ipſe animaduertit, propere oratores ad eum de reſarcienda concordia deſtina-
uit, cum his litteris: *Hortamini me frequenter, vt diligam ſenatum, leges principum gra-
tanter amplectar, & cuncta Italia membra componam. quo modo poteſtis ab Auguſta pace di-
uidere, quem non optatis à veſtris moribus diſcrepare? additur etiam verecunda Romana vr-
bis affectio, à qua ſegregari nequeunt, qui ſe nominis vnitate iunxerunt. Proinde illum, & il-
lum legationis officio ad ſereniſſimam pietatem veſtram deſtinauimus, vt ſynceritas pacis, qua
cauſsis emergentibus cognoſcitur eſſe vitiata, deſertis contentionibus, in ſua deinceps firmita-
te reſtituta permaneat. quia pati vos non credimus, inter vtraſq; reſpublicas, quarum vnum
ſemper corpus ſub antiquis principibus fuit, aliquid diſcordiæ reſidere. quas non ſolum oportet
inter ſe otioſa dilectione coniungi, verum etiam decet mutuis viribus adiuuari.* Ceterum ex
legatis vnus Feſtus ſenator, & exconſul fuit. cuius miſſi Theodorus in Collectaneis
meminit. Ille vero, poſtquam mandata, quorum cauſſa miſſus erat, exhauſit, pro-
prio nomine Anaſtaſium obſecrauit, vt Conſtantinopoli ſanctam apoſtolorum Pe-
tri, ac Pauli memoriam eadem, qua Romæ, veneratione, ac magnificentia cele-
brandam ediceret. idque obtinuit. contrà vero, cum Anaſtaſius Macedonium vr-
bis epiſcopum ſynodicam ad Anaſtaſium pontificem dare de Chalcedonenſi Con-
cilio approbando prohibuiſſet, idem rei componendæ cauſſa ſecreto illi promi-
ſit, ſe daturum operam, vt Anaſtaſius pontifex Zenonis Henotico aſſentiret, ei-
que manu ſua ſubſcriberet. quæ res diſſidium ingens mox Romana in Eccleſia pe-
perit. nam domum reuerſus in ipſam Anaſtaſij pontificis mortem incurrit, quæ
XIIII Kalend. Decembris euenit. itaque, cum extinctum videret eum, à quo ſe

ſperabat impetraturum, quod Auguſto ſpoponderat, omne ſtudinm ſuum ad ſucceſſorem creandum conuertit, quem promiſſis ſuis explendis idoneum iudicauit. & cleri, populique partem ad ſua fouenda ſtudia pecunia diſtributa traduxit. Ea de cauſſa comitiis habitis diuiſa eſt ciuitas, ac x Kal. Decembris alij in baſilica Conſtantiniana, alij in S. Mariæ baſilica coierunt. atque integrior quidem pars, ac maior Symmachum, corruptiot vero, ac minor Laurentium presbyteros ad pontificatum euexit. Contentione vero inter partes exorta, diſſidióque in Eccleſiam introducto, placuit, vt ex lege Odoacris regis comitiorum iudicium ad Theodoricum regem reiiceretur. ita ſingularũ partium patroni, ſuſcepta legatione, Rauennam profecti, Theodoricum ſuper hac re vniuerſa conſuluerunt. qua cognita, ille pronũciauit, Symmachum, vt qui plurinm ſuffragio declararus, & priore loco conſecratus fuiſſet, in ſede apoſtolica reſidere. itaque, exempta controuerſia, Symmachus in poſſeſſione Eccleſiæ collocatus Laurentium abdicauit, &, ne priuatus degeret, eccleſiæ Nucerinæ præfecit, atque inde, Ioanne, Aſclepioq́; conſulibus,
499 Kal. Martiis finitimos epiſcopos in baſilicam Varicanam acciuit, atque ita ad eos diſſeruit: *Ego vos, neglecta hiemis aſperitate, ad Concilium aduocaui, vt epiſcopalem ambitum, ac popularem tumultum, quem per ſurreptionem diaboli vſurpatione aliquorum memoria mea conſtat eſſe ſubortum, in futurum communicatis conſiliis amputemus, ac quid de ordinatione Romani pontificis poſthac obſeruandum ſit, ſtatuamus.* Quam vocem cum omnes aſſenſu maximo excepiſſent, inde ita ſanxit: *Si quis igitur presbyter, aut diaconus, aut clericus, papa incolumi, &, eo inconſulto, aut ſubſcriptionem pro Romano pontificatu commodare, aut pittacia promittere, aut ſacramentum præbere tentauerit, aut aliquod certe ſuffragium polliceri, vel hac de cauſſa, priuatis conuenticulis factis, deliberare, atque decernere, loci ſui dignitate, atque communione priuetur. Item, ſi, quod abſit, tranſitus papæ inopinatus euenerit, vt de ſui electione ſucceſſoris, vt ſuprà placuit, non poßit antè decernere, ſiquidem in vnum inclinauerit totius Eccleſiaſtici ordinis electio, conſecretur electus epiſcopus. Si autem, vt fieri ſolet, ſtudia cœperint eſſe diuerſa eorum, de quibus certamen emerſerit, vincat ſententia plurimorum, ſic tamen, vt ſacerdotio careat, qui captus promißione non recto iudicio de electione decreuerit.* Item omnes ſibi placete ſucclamauetunt. Huic conuentui ex epiſcopis Æmiliæ, Liguriæ, & Venetiæ nemo affuit. Regnabant adhuc inter Burgundiones duo Gundeuci regis filij Gundobadus, & Godigiſilus animis prauainter ſe diſcordia exulceratis. Godigiſilus autem, vt fratrem Gundobadum euerteret, clam legatos ad Clodoueum miſit, ſpondens, ſe illi tributum annuum ſoluturum, ſi ſe in opprimendo fratre iuuiſſet. quod Clodoueus pro viribus factnrum oſtendit, ac ſtatim contra Gundobadum exercitum deſtinauit. qua re cognita, Gundobadus pactarum inſidiarum prorſus ignarus miſit ad Godigiſilum, obſecratum, vt ſibi aduerſus Clodoueum in ſe hoſtiliter irruentem adeſſet, & ſecum commune regnum à communis hoſtis impetu tutaretut, atque ab illo reſponſum ſpecie benignum accepit. Cum autem tres exercitus ad Diuionem oppidum conueniſſent, Godigiſilus, Clodoueo ſibi adiuncto, Gundobadum ſuper Oſcoram amnem inuaſit, atque in fugam conuerſum trepido agmine ſeſe recipere Auennionem coegit, &, regni parte Clodoueo conceſſa, Viennam proceſſit. Clodoueus autem Gundobadi tergo inſiſtens exercitum Auennionem promouit, atq; vrbem corona circumdedit. His de rebus Gundobadus in magnam conſiliorum difficultatem adductus, Aredium ex fidis amicis miſit ad Clodoueum, qui vtile ſe ei dixit daturum conſilium, vt agri vaſtationem, & vrbis oppugnationem, quæ magnam eſſet habitura difficultatem, omitteret, ac Gundobadum tributo annuo ſibi obnoxium faceret. quod cum ille probaſſet, Gundobado obligato, diſceſſit. ita Gundobadus regnum ſuum recuperauit. Hæc Gregorius. Procopius antem ſcribit, Clodoueum contra Burgundiones vltto contendiſſe, atque Theodoricum regem auxilio aduocaſſe, eiſque deuictis partam cum eo regionem ex pacto diſ-
500 tribuiſſe. Annus inde à Chriſto nato quingenteſimus, Patricio, Hypatióque ambobus in Oriente conſulibus, vt nono, ſic optato Theodorici regis Romam aduentu fuit nobilitatus. Semper eiuſmodi quidem res magna Italiæ proſequentis frequentia, ac maiore popnli Romani occurrentis lætitia ſolita eſt celebrari.

tum

rum vero cuncti ſe ipſos in eiuſmodi functione muneris ſuperarunt. quippe quos non officij modo cura, ſed etiam ſtudium ſummi, atque omnibus iucundi regis inſpectandi acueret. Itaq; Theodoricus cum magno, atq; illuſtri comitatu, tota ferme citeriore comitante Italia, Romam progreſſus, felicem illam veterum pomparum, ac triumphorum ſpeciem, atque amplitudinem oculis omnium viſus eſt retuliſſe. neque enim magnifico eius ingreſſu Roma quidquam per multos annos vidit ſplendidius. Totius gratulantis, ac plaudentis ciuitatis occurſu, incredibilique omnium alacritate, & ſplendido rerum omnium apparatu exceptus eſt, corpus regiæ indolis armis in primis inſignibus honeſtantibus. In curiam inde cum veniſſet, Boëtius philoſophus, & orator illa ætate clariſſimus ipſum ornatiſſima oratione laudauit. cui ille reſpondens, ſenatum mira comitate appellauit, ac ſe dignitati, & commodis eius nunquam defuturum oſtendit. Inde in circum progreſſus, ad locum, qui Palma aurea dicebatur, admirabili benignitate concionem habuit ad populum cum ſenatoribus in gradibus conſidentem. Paulo antè forte in vrbem ex Africa venerat S. Fulgentius monachus, noua Tranſamundi aduerſus epiſcopos ſæuitia exanimatus. Hic, poſtquam ſacra martyrum loca venerabundus inuiſit, omneſq; ſeruos Dei, quorum adipiſci notitiam potuit, humili obſequio ſalutauit, ad eum locum, in quo Theodoricus populum alloquebatur, acceſſit. ibi cum Romani ſenatus amplitudinem, decus, ordinemq; diſtinctis gradibus aſpectaret, & fauores liberi populi caſtis auribus exaudiret, qualis eſſet glorioſa huius ſeculi pompa, cognouit. neq; tamen aut immodica ſpectaculi eius voluptate captus, aut inani ſeculi delectatione lenitus, verum inde potius ad illam ſupernam Hieruſalem expetendam incenſus eſt. itaque in hunc modum eos, qui ſibi proximi ſtabant, eſt alloquutus: Quàm ſpecioſa debet eſſe Hieruſalem illa cœleſtis, ſi ſic fulget Roma terreſtris? & ſi in hoc ſeculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor, & gloria tribuetur Sanctis contemplantibus veritatem? Inde Roma profectus per Sardiniam ad monaſterium ſuum in Africam reuerſus, haud ita multo pòſt epiſcopus Ruſpenſis eccleſiæ factus omni laude ſanctitatis emicuit. Interim Theodoricus ex circo profectus ſenatoribus triumphale epulum dedit, ac plebi Romanæ frumentum donauit. vrbem inde per inſequẽtes dies perambulans, atq; oculis omnia antiqua opera, quibus adhuc vrbs ad ſtuporem aſpectantium enitebat, luſtrauit, confeſſuſq; eſt, *Traiani forum vel ſub aſſiduitate videre, miraculum eſſe, Capitolia celſa conſcendere, nihil aliud eſſe, quàm humana ingenia ſuperata vidiſſe.* In Formis autem Romanis duo notauit, fabricam mirabilem, & aquarum ſalubritatem. nonnulla vero ædificia, in primiſq; ipſa vrbis mœnia diruta cernens, ingentem ad ea reficienda ſummã pecunię contulit. ex quo fiebat, vt ad præteritæ fortunæ faſtigium nihil deſiderari poſſe, exempta vrbis direptæ, atq; incenſæ infamia, videretur. neq; vero id Romæ ſolum, ſed etiam in tota fieri Italia ſtatuit. Itaq; munitiſſimæ poſthac arces in finibus Italiæ, & magnificæ regiæ in celebrioribus vrbibus iuſſu eius ſunt excitatæ. quibus operibus ipſe antiqua illa, vt dixit Caſſiodorus, miracula ſuperauit. hinc ad vniuerſos Gotthos, ac Romanos ſcripſit: *Præcipimus vobis, vt ſi quis cuiuslibet generis ſaxa, in agris ſuis iacentia, muris habuerit profutura, libens animo ſine aliqua dilatione concedat. qua tunc verius poſſidebit, cum hæc ciuitatis ſuæ vtilitati indulſerit.* & ad Suram Comitem: *Sine vſu iacere non debet, quod poteſt ad decorem creſcere ciuitatis. quia non eſt ſapientiæ futura contemnere. Et ideo illuſtris magnificẽtia tua marmorum quadratos, qui paſſim diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur iniunctum, in fabricam murorum faciat deportari, vt redeat in decorem publicũ publica conſtructio, & ornent aliquid ſaxa iacẽtia poſt ruinas, ita tamen vt metalla ipſa de locis publice corruiſſe, apud te manifeſta ratione doceatur. quia ſicut nolumus ornatum vrbis cuiuſquam præſumptione temeraria violari, ita priuatis compendiis calumniam deteſtamur inferri.* Quanquam autem Romam adeo magnifecit, vt dicẽret, piaculum cõmittere, qui Roma diutius abeſſet, cum eam, collocatis laribus, incolere poſſet, tamen, rebus his conſtitutis, Rauennã ſe recepit. Eo vrbe profecto, ſtatim ſeditio Laurentiana recruduit. nam Feſtus, qui præſente Theodorico quieuerat, deintegro mouere, atque inſanire inſtituit, ac Probino exconſule ſocio aſcito, Auieno, & Pompeio conſulibus, Symmachum falſis 501

illatis criminibus accuſauit, eo conſilio, vt poſtquam damnaſſet, tanquā indignum, pontificatu deiiceret, & Laurentium, quem Nuceria euocarat, ei ſufficeret. ac teſtes falſos inſtruxit, eoſq; ad Theodoricum Rauennam interrogandos miſit. Itaq;, priore redintegrata ſeditione, alij cum Symmacho, alij cum Laurentio verſabantur, Feſto, & Probino certamina cum aliis ſenatoribus, in primiſque cum exconſule Fauſto miſcentibus; qui Symmacho enixe fauebat. ex quo fœdus admodum ipſius vrbis erat aſpectus. nam, Symmacho poſſeſſione pontificatus, & prædiorum pontificiorum exacto, cædes paſſim in vrbe fiebant, & ſanctimoniales ſedibus ſuis eiiciebantur, ſpoliabantur, ac miſere cædebantur. & clericis interdiu, noctuq; inſidiæ tendebantur, vt per vrbem incedere tuto non poſſent. multi etiam ſacerdotes neci dati. ex quibus Gordianus, vir inſignis, ad Vincula S. Petri occiſus eſt. Theodoricus autem, vt his malis occurreret, poteſtate abuſus, viſitatorem eccleſiæ Romanæ Petrum Altinatem epiſcopum dedit, &, cum per eum præſentem ſedare tumultum non potuiſſet, mox ex omnibus prouinciis epiſcopos Romam conuenire ad rem cognoſcendam præcepit. quorum vtrumque contra leges, atque omnia vetuſtatis exempla eſt factum. Itaque, cum Liguriæ, Æmiliæ, & Venetiæ epiſcopi Laurentius Mediolanenſis, Petrus Rauennas, Maximus Ticinenſis, Æmilianus Vercellenſis, Baſſianus Mutinenſis, Euſtaſius Cremonenſis, Laurētius Bergomas, Tigredius Taurinas, Seruus Dei Veronenſis, intento Romam itinere, Rauennam adiiſſent, de Theodorico quæſiuerunt, cur ſe homines ferme ætate, viribuſque confectos Romam contendere vellet? quibus ille reſpondit, multa ad ſe nefanda de Symmacho eſſe delata, quæ cenſeret illorum eſſet prudentia iudicanda. cui ſacerdotes reſponderunt, oportuiſſe ipſum, qui inſimularetur, conuentum aduocare, quòd ei ſedi eximia Petri apoſtoli merita, & ſancta ſuperiorum Conciliorum auctoritas principatum dediſſet. neque vnquam is epiſcopus minorum epiſcoporum iudicio ſubiectus fuiſſet. Tum rex, Atqui, inquit, huic quoque Concilio Symmachus ipſe aſſenſit; litteraſque eius in teſtimonium protulit. Quibus rebus auditis, Romam epiſcopi deceſſerunt, ac x Kalend. Nouembris in baſilica Iulij coierunt. Tum Symmachus priuatus accedens, primum maximas regi, quòd eos euocaſſet, gratias egit, ac rem ex voluntate ſua confectam aſſeruit. deinde auctoritatem ſacri ordinis corrigendi ſe eis dare adiunxit, ſperans, fore, vt, (quod ipſe poſtulabat) viſitator, qui contra omnia inſtituta Eccleſiæ fuerat introductus, ex epiſcoporum ſententia abrogaretur; & quæ ipſe per inſidias inimicorum amiſerat, à conuentu recuperaret, & ſedem ſuam rite reciperet, atque inde ad extremum accuſatorum criminibus reſponderet. quam poſtulationem iuſtam eſſe epiſcopi iudicantes ad regem retulerunt. ſed legatorum, qui miſſi ſunt, culpa æqui nihil obtinuerunt. iuſſit rex, vt Symmachus, antequam patrimonium, & eccleſiam ſuam reciperet, cum accuſatoribus iudicio decertaret. quod ille ſe facturum non recuſauit. quanquam leges ſibi darent, vt ſola ſe conſcientiæ ſuæ conteſtatione purgaret. Itaque, cum alio die conuentus eſſet in baſilica Hieruſalem Palatij Seſſoriani, accuſatores crimina edere iuſſi ſunt. in quo duo ſunt animaduerſa maxime veritati contraria; vnum, quòd dicebantur ea crimina Theodorico eſſe perſpecta, quæ tamen ille, vt obſcura, cognoſci ab epiſcopis voluiſſet: alterum, quòd ſe ſeruorum teſtimoniis eum poſſe conuincere contendebant, atque, vt ille ſeruos in quæſtionem daret, poſcebant. quod ſacris legibus omnino refragabatur. Interea Symmachus ad cauſſam dicendam occurrit, verum in via ab inimicis appetitus ita eſt, vt vix manus eorum euaſerit; presbyteri vero multi, qui in comitatu eius erant, vulnerati ſunt, ac ſine dubio necati fuiſſent, niſi vir illuſtris, Comes Aligernus, & ſublimes viri Gudila, & Gideulfus magiſtri regiæ domus interueniſſent. His cognitis epiſcopi perturbati litteras ad Theodoricum miſerunt, nunciantes, Symmachum, ne ad cauſſam dicendam accederet, nefariis aduerſariorum inſidiis eſſe prohibitum; eundem regiæ voluntati obſequi paratum eſſe, verum per ſacras leges ad cauſſam dicendam compelli non poſſe. Quibus reſpondit Theodoricus, Viderent epiſcopi, ac præſcriberent, quid ſibi conſilij in tanto negotio capiendum eſſet. neq; enim aliquid ad ſe de cauſſis Eccleſiaſticis præter reuerentiam pertinere. ipſi

vero

vero ſeu cauſſam audire, ſeu ſecus, vellent, ex fide ſua ſtatuerẽt, dummodo pacem
vrbi, atq; omnibus Chriſtianis pręſtarent. qua poteſtate accepta, epiſcopi cõuocati,
re cognita, decreuerunt, vt Symmachus ab omnibus, quorum arguebarur, crimi-
nibus liber, ac vacuus eſſet, quod ad hominum iudicium pertineret. atque vt idem
Chriſtianæ plebi in omnibus eccleſiis ad ius ſedis ſuæ pertinentibus diuina myſte-
ria traderet, & vt quidquid intra, aut extra iuris eſſet, reciperet. Huic ſententiæ
archiepiſcopi Laurentius Mediolanenſis, Petrus Rauennas, & poſt eos ſeptuagin-
ta epiſcopi, ſubſcripſerunt. Hæc ex Actis Concilij. Apud Anaſtaſium præterea, &
Nicephorum ſcriptum eſt, Petrum, & Laurentium, vt qui temere ſedem apoſtoli-
cam inuaſiſſent, cõdemnatos fuiſſe. Ita Symmachus locum ſuum magna omnium 502
gratulatione recepit. Auieno inde iuniore, Proboq; conſulibus, Theodoricus ſtu-
diis pacis, & cultui Italiæ deditus aquam Rauennam perduxit, & Formam eius ſuis
ſumptibus inſtaurauit, quæ multis antè annis fuerat deturbata. Symmachus autem
eccleſiam Rómanam in antiquam libertatem reſtituere cupiens, rurſus epiſcopos
VIII Idus Nouembr. Vaticana in baſilica cõuocauit. atq; ad eos de lege regis Odoa-
cris abroganda tettulit, qua, inconſulto rege, comitia perfici pontificia vetebatur.
Dictis ſententiis, ex omnium auctoritate eiuſmodi ſublata conſtitutio eſt, vt quę a-
perte libertati Eccleſiaſticæ repugnaret, & clero nouam ſeruitutis conditionem
imponeret, vt regiam in legendo pontifice voluntatẽ reſpiceret. Non ignorandum
tamen eſt, hanc Symmachi ſanctionẽ obſeruatã non eſſe. ac per multos pòſt annos
iniuſſu principis pro ratis ea comitia non fuiſſe; donec, quieta tandem, ac tuta à ſe-
ditionibus ciuitate, hoc ius ab Imperatore Conſtantino vltro remiſſum eſt, Bene-
dicto ſecundo Eccleſiam obtinente. Eodem in Concilio eſt cautum, ne prædia ru-
ſtica eccleſiarum in perpetuum alienari liceret. iidem, qui ſuprà, epiſcopi ſubſcri-
pſere. Per eoſdem dies memorabile illud in Græcia contigit, quòd Bulgari, gens, vt
dixi, noua ex Mœſia in Illyricum, & Thraciam tranſiit, atq; Anaſtaſio Imperatori
nouos hoſtes horrenti non mediocrem perturbationem animi attulit. Dexecrato 503
inde, & Voluſiano conſulibus, iidem ex Thracia in Pannoniam penetrarunt, atq;
hoſtili tumultu omnia loca occurrentia repleuerunt, & præcipue Sirmiũ oppidum
occuparunt. qua re cognita, Theodoricus rex, ſiue vt gratiam ab Anaſtaſio bellum
cum Cabade Perſarum rege adminiſtrante iniret, ſiue vt tantum hoſtem longe à
domo repelleret, ſiue vt Pannoniam, ſuam quondam patriam, conſeruaret, arma
aduerſus eos parauit, & Petzam Comitem eo cum idoneo copiarum numero de-
ſtinauit. Interim bellum ciuile in Gallia à Burgundionibus renouatum eſt. Gundo-
badus rex, viribus ex ſuperiore clade collectis, promiſſa Clodoueo tributa perſol-
uere abnuens, exercitum aduerſus fratrem Godigiſilum duxit, eumq; Viennæ in-
cluſum obſedit. Godigiſilus, vbi intercluſis in vrbem commeatibus famem immi-
nere ingẽtem vidit, inopes, atq; egenos omnes emiſit. quo facto, ſimul etiam archi-
rectus quidam, cui aquæductus cura mandata erat, egreſſus eſt. qui iratus, quòd vr-
be expulſus eſſet, ad Gundobadũ ſe contulit, rationemq;, qua irrumpere in vrbem
poſſet, oſtendit. atq;, acceptis idoneis militibus, per ſpiraculum aquęductus ingreſ-
ſus, lapidem magnum, quo ille obſepiebatur, ferreis vectibus minuit, atq; ita, aditu
patefacto, in vrbem milites introduxit. qui, defenſoribus ex mœnibus deturbatis,
ſigno dato, obſeſſores in vrbem vocarunt, atq; ita & populum interceptum ſtraue-
runt, & Godigiſilum incolumitatis cauſſa ad eccleſiam Arrianam profectũ ibi cum
epiſcopo confecerunt. Gundobadus Francos auxiliares in vnam turrim congrega-
tos ſeruauit, ac Toloſam ad regem Alaricum in exiliũ miſit; Burgundiones autem,
qui Godigiſilo ſtuduerant, neci dedit, ac totum Burgundiæ regnum recepit. Pòſt
autem, cum Arrianos in fide labi ſenſiſſet, ad Auitum epiſcopum Viennenſem ac-
ceſſit, & Chriſtum filium Dei, ac Spiritum S. patri æqualem confeſſus, ſalutari ſe a-
qua tingi ritu Catholico in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti popoſcit. verum
ad ſeditionem populi deuitandam id clam populo fieri petiit. cui Auitus reſpon-
dit: Si vere credis; quod nos Dominus edocuit, exple. id eſt, coram hominibus
ipſum confitere, ac vulgi voculas deſpice. tu enim es caput populi, non populus
tui: quod ille vt faceret, in animum inducere non potuit. atque ita in errore ſuo

504 perſeuerauit. Proximo anno, quo Cetheus ſine collega conſulatum adminiſtrauit, Petza dux Theodorici bellum in Pannonia magna felicitate confecit. ſiquidem collatis ſignis regem Gepidarum Tranſaricum deuicit, & Sirmium oppidum haud magno negotio cum prouincia vniuerſa populo Bulgarorum ademit. quo in bello Vitigis, qui pòſt in Italia regnauit, opera præclara enituit. Hac re bene geſta, Petza inde auxilio Mundi, qui in Illyrico cum ſuis in turri à Sabiniano militiæ magiſtro obſidebatur, acceſſit, &, Sabiniani exercitu profligato, Mundum obſidione exemit, atque ad Theodorici ſocietatem, amicitiamq́; traduxit. Pannonia Sirmienſi recepta, Theodoricus Coloſſeum ei rectorem impoſuit, his ad eum litteris datis: *Proſperis initiatus auſpiciis ad Sirmienſem Pannoniam quondam ſedem Gotthorum proficiſcere illuſtris cinguli dignitate præcinctus, commiſſamq́; tibi prouinciam armis protege, iure compone, vt antiquos defenſores recipere læta poſſit, quæ ſe noſtris parentibus feliciter paruiſſe cognouit.* Scripſit etiam ad vniuerſos barbaros, & Romanos Pannoniam in ſumma diſcordia incolentes, ſe Coloſſeo, viro illuſtri, gubernationem eorum, defenſionemq́; mandaſſe, eoſque ad concordiam adhortatus eſt, illud præter cetera inferens: *Res parua non vos ducat ad extrema diſcrimina. acquieſcite iuſtitia, qua mundus lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem iudicem non habetis? Quid opus eſt homini lingua, ſi cauſſam manus agat armata? Imitamini Gotthos noſtros, qui foris prælia, intus norunt exercere modeſtiam.* Hinc in veteribus monumentis merito hiſce titulis decoratus eſt: *D. N. glorioſiſſimus, atq; inclytus rex Theodoricus, victor, ac triumphator, ſemper Auguſtus, bono reip. natus, cuſtos libertatis, & propugnator Romani nominis, domitor gentium.* Sub hoc tempus in Gallia Licumannus Cæſarij epiſcopi Arelatenſis notarius Cæſarium ad Alaricum regem, orbis dominum, detulit, id moliri, vt vrbem Burgundionibus proderet. quod etſi à vero prorſus abhorruit, tamen Cæſarius indicta cauſſa à rege damnatus Burdigalam eſt relegatus. ibi cum nocte quadam ingens forte conflatum incendium eſſet, præclarum ſanctitatis ſuæ ſpecimen dedit, quòd precibus ciuium fatigatus, ignem tnm, cum maxime ſæuiebat, precatione ad Deum facta, reſtinxit. ex quo ingentibus ab omnibus cumulatus eſt laudibus. cum autem interim ciues admoneret, vt poteſtati regis obedirent, perfidiam vero cauerent, quòd erat Arrianus, inſiſteret, Alaricus, ſancti ſacerdotis innocentia cognita, eum domum reuocauit. Reditus eius ab vniuerſa ciuitate, toroque clero cum crucibus, & cereis obuiam effuſo concelebratus illud præterea boni ciuibus attulit, quòd terram diutina ſiccitate arentem excuſſus ſub ingreſſum eius cœlo imber largiſſimus irrigauit. Et hoc anno bellum ab Anaſtaſio Auguſto in Perſide

505 geſtum. Sequentis, Sabiniano, & Theodoſio conſulibus, parum clara eſt fama, quòd nullis rebus memorabilibus, quæ proditæ litteris ſint, fuerit illuſtratus. Meſ-

506 ſalla vero, & Areobinda conſulibus, Anaſtaſius Imperator grauiorum bellorum cura defunctus, conuerſo in Catholicos impetu, Macedonium Conſtantinopolis epiſcopum, Concilio Chalcedonenſi neglecto, in partes traducere Eutychianorum contendit. quo conatu lapſus epiſcopos alios, vt decreta Chalcedonenſia impugnarent, induxit. quin etiam pictorem quendam Syroperſam Manicheæ ſectæ addictum Cyzico acceſſiuit, eumque imagines ab Eccleſiaſticis diuerſiſſimas pingere imperauit. ex quo ſeditio grauis accenſa eſt. Eodem anno Alaricus, qui in Gallia diu cum magna iuſtitiæ laude Viſgotthos in pace rexit, Theodoſij Imperatoris Codicem, qui extat, in compendium relatum III Nonas Februarias edidit. quod ocium eius Clodoueus rex Francorum, bello internecino illato, perrupit. nam ſiue hæreſim illius inſectans, ſiue regni libidine ardens, conſulto litem neſcio quam, quo illum ad arma attraheret, intentauit. Theodoricus autem, poſtquam accenſa certaminis cupiditate vtrinque ſtudia ſenſit, animi anxius, quòd cum ambobus vinculo affinitatis eſſet aſtrictus, legatos ad vtrumque cum litteris de conciliandа concordia miſit. atque ad Alaricum quidem primum ſcripſit hoc modo: *Quamuis fortitudini veſtræ confidentiam tribuat parentum veſtrorum innumerabilis multitudo, & Attilam potentem reminiſcamini Viſgotthorum viribus inclinatum, tamen quia populorum ferocia corda longa pace molleſcunt, cauete ſubito in aleam mittere, quos conſtat tantis temporibus exercitia non habere. Suſtinete, donec ad Francorum regem legatos noſtros mittamus,*

mittamus, & litem veſtram amicorum iudicia amputent. Inter duos nobis affinitate coniunctos nolumus aliquid tale fieri, vnde vnum minorem contingat forſitan inueniri. non vos parentum fuſus ſanguis inflammat. non grauiter vrit occupata prouincia. adhuc de verbis parua contentio eſt. facillime tranſigetis, ſi non per arma veſtros animos irritetis. deinde ad Lodoinum (ſic enim Clodoueum appellat.) hoc pacto: *Miramur, animos veſtros ſic cauſſis mediocribus excitatos, vt cum filio noſtro Alarico rege duriſſimum velitis ſubire conflictum. vt multi, qui vos metuunt, de veſtra concertatione lætentur. ambo eſtis ſummarum gentium reges, ambo ætate florentes. non leuiter regna veſtra quaſſatis, ſi data partibus libertate confligitis. Impatiens ſenſus eſt, ad primam legationem protinus arma mouere, à propinquis, quod quæritur, electis iudicibus expetatur. abiicite ferrum, qui in meum vultis pugnare opprobrium. iure patris vobis interminor, & amantis. ille nos, & amicos noſtros patietur aduerſos, qui talia monita crediderit eſſe temnenda. Quamobrem ad excellentiam veſtram legatos noſtros mittimus, per quos etiam ad fratrem veſtrum filium noſtrum regem Alaricum ſcripta noſtra direximus, vt nullatenus inter vos ſcandala ſeminet aliena malignitas, ſed in pace perſeuerantes controuerſias veſtras amicis arbitris finiatis.* Vt autem Alaricus ſe in auctoritate illius futurum oſtendit, ſic Clodoueus omnino præcepta eius, litterasq; contempſit. Itaq; Theodoricus legatos alios cum his litteris ad Gundobadum Burgundionum regem miſit, adhortans eum, vt operam ſibi ſuam ad hanc dirimendam controuerſiam commodaret. *Legatos noſtros*, inquit, *ad fraternitatem tuam mittimus, vt ſi filio noſtro Alarico viſum fuerit, ad regem Francorum cum coniuratis nobis gentibus eant, vt cauſſa, quæ inter eos vertitur, amicis arbitris reſcindatur. conuenit enim tantos reges non inter ſe lamentabiles rixas quærere, vt de ſuis nos poſſint caſibus ſauciare. Quamobrem fraternitas veſtra adhibito mecum ſtudio eorum niſatur reparare cõcordiam, quia nemo poteſt credere, ſine noſtra voluntate illos ad hæc prælia perueniſſe, niſi omnino pateat, nos potius, ne ad conflictum ueniant, contendiſſe.* Item alios miſit ad reges Herulorũ, & Thuringorum, qui in Subalpinis regnabant: *Legatos veſtros vna cum meis, & fratris noſtri Gundobadi regis ad Francorum regẽ Lodoinũ deſtinate, vt aut ſe de Viſgothorum cõflictu conſiderata æquitate ſuſpendat, & leges gentium quærat, aut omniũ patiatur incurſum, qui tantorum arbitrium iudicat eſſe temnendum. Recolite Eurici ſenioris affectũ, quantis vos iuuit ſemper muneribus, quoties à vobis proximarum gentium imminentia bella ſuſpendit. reddite filio eius gratiam, quàm tantum agnoſcitis veſtris vtilitatibus attributam. nam ſi tanto regno aliquid præualuerit, vos aggredi ſine dubitatione præſumet.* Legati miſſi apud Clodoueum nihil neq; auctoritate, neq; gratia valuere. ille enim cauſſis, quas diximus, ſtimulatus, ac viribus ſuis, quæ magnę erant, confiſus bellũ facere Alarico intendit. &, cum epiſcopos Aurelianũ conuenire iuſſiſſet, litteris eos monuit, ſe exercitui ſuo, antequam in agrũ Gothorum ingrediatur, edixiſſe, vt ſanctimonialibus, viduis Deo dicatis, & clericis, atq; eccleſiarum mancipiis parceret, neq; vllum eis detrimentum inferret. ſi quem eorũ quis cepiſſet, ſtatim dimitteret. Inde, traiecto Ligeri aduerſus Alaricum, qui ad oppidum Pictauorum conſederat, mouit. Ceterum, cum per agrũ Turonenſem tranſiret, verecundia S. Martini perfuſus militibus ſuis pręcepit, ne quidquam ex eo, niſi panẽ, & aquam, aſſumerent. nõ leui defunctorũ pœna, qui hoc imperium detrectaſſet. itaq; cum miles quidam fœnum pauperi extorſiſſet, pectus ei gladio hauſit, ſubiiciens: Ecqua ſpes victoriæ ſuberit, ſi Sancti Martini numen offenditur? miſſoſq; aliquor ad baſilicam eius viros attendere iuſſit, num auſpicium aliquod victoriæ cernerent. ac, datis muneribus, quæ offerrent, dixit: Si tibi Domine cordi eſt, vt ego hanc gentem impiam, & nomini tuo inimicam vlciſcar, fac, vt ſignum aliquod tuæ eluceat voluntatis. nuncij vero, qui miſſi erant, baſilicam ineuntes primicerium incinentem hanc antiphonam audierunt: *Præcinxiſti me Domine virtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me, & inimicorum meorum mihi dediſti dorſum, & odientes me diſperdidiſti.* idque, perſolutis donis, regi ipſi renunciarunt. Cum autem lætus ille propterea, motis caſtris, ad Vigennam amnem perueniſſet, ac flumini magno forte effuſo imbre tumeſcenti exercitum obiicere pertimeſceret, per noctem ſupplex Deum orauit, vt vadum ſibi ad traiiciendum illud oſtenderet. ac poſtridie mane ceruam tranſeuntem ſequutus, exercitum incolumem tranſportauit. Caſtris inde ad Pictauorum

oppidum poſitis, pharum igneam ſibi videre viſus eſt ad ſe è baſilica Sancti Hilarij venientem. ex qua intellexit, ſe lumine Sancti Hilarij hæreticorum acies, quas ille verbo diſiecerat, diſſipaturum armis. quamobrem, ne quid inde à milite raperetur, edixit. Acies inde in campo Vocladenſi decem ab vrbe millibus paſſuum vtrinque inſtructæ ſtrenue concurrerunt. & poſt dubiam aliquot horarum pugnam tandem Gotthis in fugam conuerſis Franci ſuperiores fuerunt. inter ceteros, quos prœlij impetus perculit, ipſe Alaricus rex cecidit, viginti duobus annis regno potitus. Clodoueus tamen ad extremum periculum venit. ſiquidem à duobus Gotthis infeſtis in latera eius incurrentibus appetitus vix ſe firmę loricę, & opportuno pernicis equi ſubſidio texit. præcipue multi Aruerni, in primiſque ſenatores ipſi, qui cum Apollinare venerant, perierunt. Ex hoc prœlio Amalaricus Alarici filius puer, rebus Galliæ deploratis, in Hiſpaniam ſe proripuit. Gotthi, Giſalarico, ſiue Giſaleuco Alarici notho ſublecto, ad regni defenſionem ſe contulerunt. Theodoricus Clodouei filius iuſſu patris ad vrbes Gotthicas expugnandas profectus, Toloſam regni caput ſubito in ditionem cum omnibus regiis theſauris adduxit. inde exercitus ad alia oppida circunductus, Gotthis, qui intus erant, non minore pertinacia eorum poſſeſſionem tuentibus, quàm Francis oppugnantibus. Clodoueus, Burdigala capta, ibi hiemauit, atq; eo cunctos Alarici theſauros Toloſa auehendos mandauit. Interim Epiſcopi, qui Aurelianum à Clodoueo fuerant conuocati, perfecto Concilio, ſic ad eum ſcripſerunt: *Omnes ſacerdotes, quos ad Concilium venire iuſſiſtis, de rebus neceſſariis tractaturos ex praſcripto veſtro de titulis à vobis propoſitis, quæ nobis ſunt viſa, decreuimus.* Hi vero fuerunt de incolumitate eorum, qui ad Eccleſiam confugiſſent, de officio, & iure epiſcoporum, clericorum, abbatum, & monachorum, de diebus feſtis celebrandis, de ſupplicationibus ante diem Aſcenſionis Dominicæ peragendis, ieiunio triduano præmiſſo, & ſeruis ab operum miniſterio relaxandis. Subſcripſere præter ceteros clari per hæc tempora Eufraſius Aruernus, Li-
507 cinius Turonenſis, & Quintianus Ruthenus. Anaſtaſio inde Auguſto III, Venantioque conſulibus, Clodoueus Burdigala profectus Engoliſmam acceſſit, ac, muris ſub aduentum eius ſponte ſua labentibus, haud religione intactus vrbem ſine vllo negotio occupauit. inde Turonos regreſſus multa baſilicæ S. Martini munera intulit. Anaſtaſius autem Imperator, cognitis rebus à Clodoueo geſtis, virtutem hominis admiratus, eximia ad eum dona, & codicillos de conſulatu ex ipſa, vbi bellum gerebat, Meſopotamia miſit. quibus acceptis, Clodoueus filium Theodoricum accerſit, ac Solemne Francis indixit. qui cum frequentes conueniſſent, in baſilica Sancti Martini ſemet muneribus Auguſtalibus, tunica blattea, chlamyde, & corona aurea precioſis gemmis diſtincta ornauit. inde, equo inſeſſo, vrbem ſpecioſo ſuorum agmine comitatus perambulauit. ac communis lætitiæ cauſſa ſtipem auream, argenteamq; in populum ſparſit, tanquam conſul, & Auguſtus paſſim à populo ſalutatus. quo die nullus pulchrior Francis poſt ſeſtum diem Chriſtianæ regenerationis illuxit. Addidit inde huic gloriæ inſigne religionis decus. quippe eximiam illam coronam, quam miſſam ab Imperatore geſtarat, parum ſibi congruere arbitratus, Romam dono Sancto Petro miſit. atq; ea caput regali longe auguſtius exornauit. ea corona poſtea Regnum, vt notauit Sigebertus, eſt appellata. Egreſſus inde Turonibus Pariſios venit. atq; eadem Apoſtoli reuerentia ductus ibi baſilicam nomini Sancti Petri conſtruxit. ac regni domicilium collocauit. ex quo ab hominibus celebrari Parienſis ciuitas cœpta demum ad immenſam opum magnitudinem eſt euecta. Interim Theodoricus rex Italiæ Amalarici orbitatem ex animo miſeratus, vt calamitati eius, quoad poſſet, ſubſidium ferret, in Hiſpaniam Theudam armigerum ſuum, qui puero tutor eſſet, ſummiſit, ac Galliæ ciuitates aut recuperare amiſſas, aut conſeruare obſeſſas conſtituit. nam Carcaſſo, & Arelate præcipue à Francis circumiecto exercitu premebantur. itaq; litteras ad Gothos ſuos, vt ſe ad hanc expeditionem accingerent miſit: *Significanda magis ſunt Gothis*, inquit, *quàm ſuadenda certamina. quia bellicoſa ſtirpi eſt gaudium comprobari. Pro communi vtilitate exercitum ad Gallias conſtituimus deſtinare, vbi ſimul & vos prouectus occaſionem habere poſſitis, & nos, quæ praſtitimus, meritis contuliſſe videamur, atq; ideo Pernandium*

dium Salonem noſtrum admonendum curauimus, vt ad expeditionem in Dei nomine more ſolito armis, equis, rebusq́ omnibus neceſſariis ſufficienter inſtructi VIII *Kal. Iulias primas modis omnibus, Deo fauente, moueatis.* Vbi vero dies præſtituta venit, quæ fuit, teſte Caſſiodoro, Venantio, Celereque conſulibus, exercitum, præfecto Hibba Comi- 508
te ſuo dato, in Galliam deſtinauit. Qui Alpes tranſgreſſus, Carcaſſonem, vt inquit Procopius, periculo obſidionis eripuit. hanc enim Franci omnibus viribus oppugnabant, quòd in ea conditæ opes erant, quas ſenior Alaricus capta Roma euexerat. in his Salomonis precioſa ſupellex, quam Romani Hieroſolymis deportauerant. Inde ad Arelate liberandum contendit. in ea obſidione propinquus Cæſarij epiſcopi vrbi, & ſibi timens, noctis ſilentio reſte ſe de muris demiſit, atque ad hoſtes transfugit. qua re cognita, populus, & Iudæi conſilio id Cæſarij factum inſimularunt, quòd vrbem hoſtibus prodere ſtatuiſſet, atque exceptum in cuſtodiam tradiderunt. inque eius contumeliam Epiſcopium, immiſſa Arrianorum turba, fœdarunt. ſequenti nocte Iudæus quidam epiſtolam ſaxo alligatam in caſtra hoſtium iecit, monens, vt vrbem ab ea parte inuaderent, in qua ipſi excubias agitarent; nam ſine controuerſia potituros. proinde Iudæorum populo parcerent. mane vero, digreſſis forte à muro hoſtibus, ciuis quidam egreſſus epiſtolam deprehendit, eamque in vrbem delatam in concione recitauit. ita, Iudæo eius ſcriptore correpto, Cæſarius, probata innocentia ſua, è cuſtodia mittitur. reuerſi inde in vrbem Gotthi Francos, quos ceperant, in Epiſcopium coniecerunt. quibus inopia laborantibus Cæſarius victum ſubminiſtrauit, ornamentis etiam eccleſiæ in id pietatis genus exhauſtis, ne illi Iudæis, aut Arrianis ſe addicere cogerentur. ad extremum Francis ab Arelatis obſidione cedentibus, vrbs longam perpeſſa famem, in Theodorici poteſtatem conceſſit, & pro Viſgotthis Oſtrogotthos accepit. inde etiam Arauſicum, Toloſa, Maſſiliaq; receptæ. Ceterum Theodoricus, cum omnia recuperare non poſſet, partem, quæ ad Rhodanum pertinet, vt inquit Procopius, in eorum ditione reliquit. ac multa Francorum, & Gallorum millia capta Rauennam reuehenda mandauit. ac præfectis, & præſidiis, quæ regionem tenerent, relictis, prouinciam ſibi pro nepote Amalarico aſciuit, & principibus tributum ferre coactis, ex eo Oſtrogotthis, & Viſgotthis annua munera dare inſtituit. ab eo inde tempore connubia inter vtramque gentem communicata. demum Gallia, atque Hiſpania ad ſuam ditionem adiuncta, præfectos, qui vtramque aut ordinarent, aut regerent, eo cum litteris miſit, quarum alias ad vniuerſos Galliarum prouinciales dedit: *In antiquam libertatem reuocati veſtimini moribus togatis, exuite barbariem, abiicite mentium crudelitatem, quia ſub æquitate noſtri temporis non decet viuere moribus alienis, proinde de neceſſitatibus veſtris priuata fide nobis, & induſtria comprobatum ad componendam prouinciam credidimus dirigendum. quamobrem ordinationibus eius ex noſtris iuſſionibus obedite, quia eum credimus vobis profutura decernere. recipite paulatim iuridicos mores, non ſit nouitas moleſta, quæ proba eſt.* Aliis vero Gemellum præfecturæ vicarium conſtituit, &, vt prouinciam ſancte adminiſtraret, admonuit: *Hinc eſt, quòd præſenti tempore in Gallias nobis, Deo auxiliante, ſubiectas Vicarium te præfecti noſtra mittit auctoritas. vnde perpende, qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos noſtris laudibus ſpecialiter credimus acquiſitos. age mandata, ſi cupis, in te proficere noſtra iudicia. turbulenta non ames, auara declina, vt talem te iudicem prouincia feſſa ſuſcipiat, qualem Romanum principem tranſmiſiſſe cognoſcat. Deſiderat egregios viros coacta cladibus ſuis, effice, vt victam fuiſſe delectet.* Quin etiam ad Vinigem Spatharium ita ſcripſit: *Cum Gallias exercitus noſter intrauit, ſi qua mancipia ſeruitium declinantia ad alios ſe, quàm quibus videbantur competere, contulerunt, prioribus dominis iubemus ſine aliqua varietate reſtitui. Aliorum forte regum prælia captarum ciuitatum aut prædas appetunt, aut minas; nobis propoſitum eſt, Deo iuuante, ſic vincere, vt ſubiecti ſe doleant noſtrum dominium tardius acquiſiſſe.* Et ad Hibbam ducem: *Definitam rem ab antiquo rege, quam tamen conſtet rationabiliter eſſe decoratam, nulla volumus ambiguitate titubare; atque ideo præſenti tibi auctoritate præcipimus, vt poſſeſſiones Narbonenſis eccleſiæ ſecundum præcelſæ recordationis Alarici præceptum à quibuslibet peruaſoribus occupata teneantur, æquitatis factas contemplatione reſtitui.* Cum autem Hiſpaniæ

partem vnam Giſalaricus teneret, alteram vero Theuda tutor puero Amalarico à
Theodorico impoſitus, hinc factum eſt, vt idem pôſt ad Ampelium, & Liueriam
in Hiſpaniam hoc modo ſcripſerit: *Decet prouincias regno noſtro ſubiectas legibus, &*
bonis moribus ordinari. Multorum querela comperimus, in prouincia Hiſpania vitas ho-
minum vaga præſumptione populari, & leuium occaſione cauſſarum ſubire multos interitum.
cui rei nos regali prouidentia ſuccurrere cupientes, ſublimitatem veſtram per vniuerſam Hi-
ſpaniam loco muneris credidimus deſtinandam, vt ſub ordinationis noſtræ nouitate inuetera-
tæ poſſit conſuetudini nil licere. Eodem anno Romanus Comes domeſticorum, &
Ruſticus Comes ſcholæ cum centum armatis nauibus, totidemq́ue dromonibus,
VIII millia armatorum ſecum vehentibus, ad laceranda Italiæ littora acceſſerunt.
qui Tarentum, ſed fruſtra, adorti, turpem ex Romano agro prædam abegerunt. id,
quod priuatóne, an publico coonſilio fecerint, parum compertum. Per eoſdem
dies Clodoueus regulis Francorum, qui ſecum Galliam obtinerent, remouendis
animum, vt ſolum imperio potiretur, adiecit. atque ita ad Clodoricum Sigeberti
Coloniæ reguli filium miſit, inquiens: Pater tuus ætate confectus, & pede captus
eſt. ſi ille vita ceſſerit, ego tibi regnum, & amicitiam meam impertiam. quibus ver-
bis iuuenis regni cupiditàte incenſus Sigebertum patrem Colonia egreſſum, ac,
traiecto Rheno, Burconiam ſyluam ingreſſum, ac ſomnum meridie in tentorio
capientem, immiſſis ſatellitibus, interfecit. atque ipſi nunciari Clodoueo iuſſit,
patrem ſuum mortem oppetiiſſe, ſeq́ue theſauros eius in poteſtate habere; ſi ad ſe
miniſtros ſuos mitteret, ſe illi partem eſſe daturum. Cui Clodoueus reſpondit:
Mitto nuncios meos. tu fac, vt illis omnia patefacias, & vniuerſa habebis. Paruit
Clodoricus, & legatis venientibus penetralia aperuit. atque ita tibi, dum theſauros
inclinatus crueret, ſecuri elata percuſſus interiit. qua re accepta, Clodoueus po-
pulum eius ita eſt alloquutus: Dum ego per Scaldem fluuium nauigarem, Clo-
doricus patrem ſuum inſequebatur, verbo præ ſe ferens, me illi eripere vitam velle.
cumq́ue ille per Burconiam ſyluam fugam arripuiſſet, immiſſis percuſſoribus in-
teremit. neque ita multo pôſt ipſe quoq;, dum theſauros eius aperit, vitam amiſit.
quorum ego criminum inſons ſum. vobis autem ſuadeo, vt ad me tranſeatis, quo
ſub meo patrocinio ſitis. Qua re audita, illi animis, vocibusq́ue plaudentes Clodo-
ueum ſuper clypeum extulerunt, ác regem ſibi eſſe iuſſerunt. hoc vero vtrum hoc
509 anno, an poſtero factum ſit, quo Importunus conſulatum adminiſtrauit, parũ com-
pertum eſt. Huius compos voti factus Clodoueus inde aduerſus Cararicum, qui
bello cõtra Syagrium ſidem ex fortuna ſuſpenderat, caſtra mouit, ac dolo circum-
uentum vna cum filio in poteſtatem adduxit, atque ambos vinctos totondit. patre
vero diram fortunæ ſuæ acerbitatem ſuppliciter conquerente, cum filius ferocius
aliquid, procaciúsve loquutus eſſet, vtrumq; plecti capite iuſſit, ac ditionẽ eorum
ſibi vindicauit. inde aduerſus Ragnacharium apud Camaracum agentem proceſ-
ſit, hominem libidine perditum. & proditoribus comparatis, qui hoſtilem exerci-
tum aduentantem ſocialem eſſe perſuaderent, ad manum remete conſerendam
attraxit. ac ſummo prœlio pulſum in fugam coniecit. inde comprehenſum, & ad ſe
manibus poſt terga religatis cum Richario fratre adductum ita rogauit: cur hanc
generi noſtro maculam attuliſti, vt te vióculis alligari permitteres? ſatius enim
fuerat, mori. ac ſtatim percuti imperauit. tum conuerſus ad Richarium dixit: Si tu
fratri tuo opem tuliſſes, in vinculis non hæreres. atque ei ſimiliter caput amputari
præcepit. inde tertius frater Rignomeres apud Cænomanorum ciuitatem, tan-
quam tertia victima, eſt mactatus. regnumq́;, & theſauri eorum adiuncti. Tum, re-
gulis aliis propinquis ſuis, à quibus ſibi metuebat, deletis, regnum per omnem fer-
me Galliam prolatauit. In Italia Theodoricus rex ingentem Gepidarum ma-
num mercede conductam in Galliam in præſentia deſtinauit, &, ne prouinciis
Italiæ in tranſitu aliquid detrimenti afferret, enixe prouidit. ſiquidem ad Vera-
num Saionem ſic ſcripſit: *Cum pro generali defenſione feliciſſimus producatur exercitus,*
prouidendum eſt ne aut ipſe pecunia inconſulta fatigetur, aut vaſtationem noſtra videamur
prouinciæ ſuſtinere & ideo tibi mandamus, vt Gepidas, quos iuſſimus ad Gallias cuſtodia cauſ-
ſa properare, per Venetiam, atque Liguriam ſub omni cures moderatione tranſire. quibus ne

aliquid

aliquid excedendi praeberetur occaſio, per vnamquanq; hebdomadam ſumptus eis tres ſolidos
largitas noſtra direxit. Cum autem hi per Cotrias Alpes iter facientes aliquot male-
ficia prouincialibus intuliſſent, ea de cauſſa ſequenti anno, qui fuit Boërio philoſo- 510
pho conſule, quingenteſimus decimus, Aſſem eis publicum relaxauit. atque ita ad
Fauſtum ſcripſit: *Prouincialibus Alpium Cottiarum Aſſem publicum per tertiam Indictio-*
nem remiſimus, quos tranſiens noſter exercitus more fluminis, dum irrigat, oppreſſit. nam li-
cet pro generali ſecuritate frementi adunatione proruperit, prateriens tamē iſtorum culta va-
ſtauit. Per eoſdem dies Cæſarius epiſcopus Arelatenſis apud Theodoricnm Italiæ
regem accuſatus, quòd monaſterium à ſe ſorori, & ſacris aliis virginibus conditnm,
ac deinde in obſidione vrbis euerſum inſtaurare cœpiſſet, Rauennam ſub cuſtodia
miſſus eſt. cum autem ad regem in Palatium acceſſiſſet, interrito illum animo ſalu-
tauit. cui Theodoricus venerabundus aperto capite aſſurrexit. ac de labore itine-
ris, de Gotthis, & Arelatenſibus percontatus eſt. dimiſſo inde illo, cōuerſus ad ſuos
dixit: Malum eis, qui tam ſancto viro hanc itineris moleſtiam præbuetunt. nam
quantus hic ſit, ex eo conieci, quòd ad primum eius ingreſſum prope totus cohor-
rui, & angelicum in eo vultum notaui. quamobrem nefas eſſe arbitror, durius ali-
quid in tam venerabilem virum conſulere. miſitq; ad eum in hoſpitium loco mu-
neris diſcum argenteum magni precij. Cæſarius autem eo vendito, & redacta pe-
cunia captiuos omnes Gallicos ſuperiore bello factos redemit. erant autem fere ex
iis, qui vltra Druentiam incolebant, atq; Arauſicenſes, quos liberare omnes Arela-
te nequiuerat. Ceterum, cum tanta ad eum pauperum cōflueret multitudo, vt vix
pateret acceſſus, ſenatores, ac nobiles certatim ad eum diſpēſandas pecunias con-
tulerunt. eo factum eſt, vt Symmachus pontifex, & clerus Romanus vniuerſus mi-
ro tanti viſendi antiſtidis flagrare deſiderio cœperit. itaq; Romam accitum beni-
gne cuncti exceperunt, gratias Deo agentes, quòd ſanctum virnm ſuis demum o-
culis ſubieciſſet, de quo ſæpiſſime antè auribus accepiſſent. præcipue vero Symma-
chus, qui eum non ſolum metropolitani honore, ſed etiam pallij dignitate ornauit.
itaque Arelate regreſſus, qui in exilinm in Italiam venerat, captiuos redemptos
reduxit, & dignitate auctus octo ſolidorum millia reportauit. quibus Carcaſſonem
profectus reliquum captiuorum recepit. In Oriente res mirifica ad deterrendos, ſi
ſani fuiſſent, ab ſuſceptæ impietatis pertinacia Arrianos, eſt facta. Deuterius eorum
epiſcopus, cum Barbam quendam ſacro fonte inficeret, ac ritu Arrianorum dice-
ret: *In nomine Patris per Filium in Spiritu ſancto*, repente aqua ipſa exaruit. qua re Bar-
bas exanimatus fugam arripuit, ac miram ſpeciem oculis oſtentatam obuiis o-
mnibus enarrauit. Felix inde in Occidente, Secundinus in Oriente conſulatum 511
cepernnt. Felix fuit domo Gallus. quem Theodoricns ad honeſtandum ſummæ
virtutis hominem, & Galliam beneficio deuinciendam prouexit. itaque ſic de illo
ad Imp. Anaſtaſium ſcripſit: *Admonet nos conſuetudo ſolemnis, dare Faſtis nomen, orna-*
tum proprium Roma, terrenam curia claritatem, vt per annorum numerum decurrat gratia
dignitatum, & beneficiis principum ſacretur memoria ſeculorum. Felix à conſule ſumat annus
auſpicium, agnoſcat curia Tranſalpini ſanguinis decus, qua non ſemel coronam ſuam nobilitatis
eius flore veſtiuit. Atq; ideo vos, qui vtriſq; reip. bonis indiſcreta poteſtis gratia delectari, iun-
gite fauorem, adunate ſententiam. amborum iudicio dignus eſt eligi, qui tantis faſcibus mere-
tur augeri. & ad Feliccm ipſum hoc modo: *Redit per te Tranſalpina familia conſulatus.*
ſacram vrbem aſpice tuis votis candidatam. ſume per Indictionem quartam conſulatus inſi-
gnia. Quin etiam Argolicum in eandem quartam Indictionem præfectum vrbis
conſtituit. ſcripſitq; ad eum, vbi Paulinum Patricium vetuſta horrea reædificare,
Ioannem cloacas reparare permitteret. &, ſe cauſſam Baſilij, ac Prætextati, qui ar-
tem magicam tractaſſe accuſati aufugerant, quinque Senatoribus cognoſcendam
commiſiſſe, id eſt, Patriciis viris Symmacho, Decio, Voluſiano, Cœliano, & Maxi-
miano. ſcripſit etiam ad ſenatum Romanum, ſe accepiſſe, aquam Formarum ad
molas exercendas, & hortos irrigandos eſſe deriuatam, mancipia Formarnm ſerui-
tio, mandato principum, attributa in priuatorum poteſtatem traducta, æs, & plum-
bum de ornatu mœnium eſſe ſublata, templa, & loca publica, quæ multorum po-
ſtulatu reſtituenda locaſſet, ſubuerſioni potius eſſe addicta. eaq; quia turpia, atque

intoleranda ſint,ſe Ioannem virum ſpectabilem ad inquirendum miſiſſe. Iamvero
Comitem etiam Maradum miſit in Galliam ad ſecuritatem Maſſilienſium ciuita-
ti præſtandam. Prouincialibus item Galliæ,quos bellum afflixerat,per quartam in-
dictionem tributariam functionem remiſit. Apud Francos anno centeſimo duo-
decimo poſt S. Martini epiſcopi Turonenſis exceſſum Clodoueus rex mortuus
eſt,cum annos triginta regnum obtinuiſſet,ac res magnas,& memorabiles,tàm re-
gno,quàm fide Catholica propaganda geſſiſſet. Regnum eius adeptus eſt Childe-
bertus filius, qui ipſum cum fratribus eſt partitus. Childeberto Pariſij,Clothario
Sueſſiones, Clodomiro Aurelianum , Theodorico notho Mediomatrices euene-
runt.In Oriente,Anaſtaſio,homine non ſolum leuis animi,ſed etiam praui ingenij
Imperante,Eutychiani maiorem Chalcedonenſis Concilij oppugnandi licentiam
nacti,in multas hæreſeum ſectas ſunt diſtributi. quarum duæ præcipue excellue-
runt, vna Acephalorum, altera Aphthardocitarum. pro illis ſtetit Seuerus. qui in
aula verſans Anaſtaſij, pòſt ad eccleſiam Antiochenam aſcendit, atq; vnam verbi,
& carnis naturam eſſe aſſeruit;pro his Iulianus Halicarnaſſenſis,qui corpus Chriſti
à conceptione expers corruptionis fuiſſe putauit. vtraq; pòſt hæreſi Eccleſia vehe-
mentius afflictata eſt. nam priorem hoc anno Anaſtaſius, poſteriorem inde Iuſti-
nianus Auguſtus ebibit. Anaſtaſius autem à Seuero,ceteriſq; Eutychianis corru-
ptus Macedonium vrbis epiſcopum Chalcedonenſe Concilium amplexantem in
512 exilium miſit,atq; ei Timotheum cum Seuero ſentientem ſuffecit.ac ſequenti an-
no,Paulo,& Muſchiano conſulibus,multa in eos incommoda intulit, qui pro Ma-
cedonio,& Cõcilio depugnabant.quin etiam Seueri auctoritatem ſequutus, prin-
cipio Nouembris Platonem Logothetam, & Præfectum vrbis, iuſſit ſuggeſtũ con-
ſcendere,ac coram populo,hymno : *Sanctus,Sanctus,Sanctus*, addenda illa, quæ di-
ximus,verba mãdare, *Qui crucifixus eſt propter nos*. Sic enim Seuerus docuerat,cum
Chriſtus diuina tantum natura eſſet præditus, omnino fieri, vt Deus pro homini-
bus eſſet paſſus. quibus verbis auditis,populus ſic offenſus eſt,vt,ſeditione concita-
ta, fœda in Anaſtaſium conuicia iecerit, aliumq; Imperatorem ſubſtituendum e-
dito clamore ſubiecerit.neq; eo contentus, monachũ quendam incluſum, in pri-
mis Anaſtaſio carum,necauit,ac,capite eius haſtæ præfixo,vociferari cœpit: Hic,
eſt amicus hoſti S. Trinitatis. & monacham item incluſam, quam ille magnifacie-
bat,iugulauit,& cadauer vtrumq; raptatum cremauit. Per eoſdem etiam dies,cum
Alamundarus Sarracenorũ princeps à Catholicis ſalutari fonte eſſet ablutus,idem
Seuerus duos ad eum miſit epiſcopos, qui illum hæreſi ſua inficerent. quos Chri-
ſtum Deum tantummodo eſſe docentes ille eleganti commento non refellit ma-
gis,quàm deluſit.dixit enim,eo ipſo die ſe litteras accepiſſe, Michaëlem archange-
lum eſſe mortuum.cum autem illi ſubieciſſent, angelum morti nõ eſſe obnoxium,
at,quemadmodum,inquit,Deus purus potuit crucifigi,quod vos aſſeritis? In Italia
Theodoricus caſtellum Verucæ ad Athcſim poſitum muniri iuſſit, vt clauſtra Ita-
liæ teneret,& feris gentibus inuadere cupientibus moram iniiceret. Tranſamun-
do Africæ regi ſororem Amalafredam, Herminfrido Thuringorum regi neptem
collocauit. Symmacho Patricio theatrum reſtituendum,quod magna ſe mole ſol-
uebat,commiſit.& Campanis,quorum agrum Veſuuius mons exæſtuans peruaſta-
uerat,tributum remiſit. Ceterum illius exæſtuationis huiuſmodi fertur fuiſſe na-
tura. Mons ille hiatum ingentem edebat.inde ſpiritus quidam ater adeo,ac denſus
erumpebat,vt lucem ſolis caligine, tenebriſq; inuolueret, ſtrepitu ita horrendo,vt
vicina loca tremore cõcuteret. cinis inde tãtus effundebatur, vt prouincias quoq;
Tranſmarinas obrueret.in Campania vero quidam quaſi puluerei amnes fluebãt.
& arena impetu feruente more fluminis decurrebat, qua plana camporum vſque
ad arborum cacumina tumeſcebant, & vireſcentia omnia protinus areſcebant.
513 Probo inde,& Clementino conſulibus, Euſtorgius ſecundus ad eccleſiam Medio-
lanenſem gubernandam aſcitus ad fontem Baptiſterij à ſe conſtructum mirifico
artificio aquam per tectum templi adduxit.

Cum Hiſpaniæ,vt dixi, partem vnã Giſalaricus, alteramq; Amalaricus teneret,
Theuda, qui Amalarico à Theodorico rege tutor datus ſummæ rerum præerat,

contracto cum Giſalarico defectionem ineunte certamine, apud Barcinonem deuicit. ille vero ad Transamundum regem Africæ progreſſus, benigne ab eo receptus, & pecunia ſubleuatus eſt. quod vt Theodoricus audiuit, ira percitus litteras ad eum has miſit: *Quanuis multis regibus filias, aut neptes noſtras ad firmandam concordiam connubio ſociauimus, nemini tamen tale aliquid impertiuimus, atq; cum germanam noſtram ſingulare generis Amali decus tibi deſpondimus. quamobrem miramur admodum, quod Giſalecum* (ſic enim appellat) *qui inimicis noſtris, dum à nobis foueretur, adiunctus ſit, in tuam defenſionem receperis. & rerum omnium inopem ſubſidio ſubleuaris, cum nobis affinitate coniunctus ſis. quare legatos ad quærendam huius facti rationem mittendos duximus.* Transamundus, his litteris lectis, comiter reſpondit, nec ſolum verbis, ſed etiam muneribus miſſis iram Theodorici mitigare contendit. Theodoricus autem, excuſatione accepta, ingenti animo dona remiſit, eumq; vt in poſterum ſanctius amicitiam coleret, monuit. Theuda totum Hiſpaniæ regnum pro puero Amalarico adminiſtrare Theodorici iuſſu pertexit. In Oriente interim res in dies deteriores Catholicorum fiebant. etenim Anaſtaſius Imperator Flauianum epiſcopum Antiochenum, hominem decreta Chalcedonenſia propugnantem eccleſia deturbauit, ac Seuerum, qui ipſum deprauarat, ſuffecit. auxilij tamen nec opinati, vnde minime ſperabatur, lux quædam affulſit. Vitalianus namque Scytha, aſſumpto Romanorum equitum auxilio, Conſtantinopolim adiit, &, caſtris ad Septimum poſitis, ad Auream portam acceſſit, profeſſus, ſe pro Catholicis, & Macedonio exilio indigne multato eam expeditionem ſumpſiſſe. ea re Athanaſius territus, ne in belli gerendi neceſſitatem incideret, promiſit, ſe Concilium ad eam rem Heracleæ coacturum, atque adeo etiam pontificem Romanum adhibiturum. atque ita Vitalianus ſine maleficio poſt dies octo diſceſſit. Sequens annus conſulem habuit Caſſio- 514
dorum, cognomine Senatorem, eum, qui Faſtos conſulares, & epiſtolas Theodorici regis in quæſtura, & magiſterio ſcripſit. quorum ope nos hanc magna ex parte hiſtoriam contexuimus. hoc conſule, Symmachus pontifex XIIII Kal. Auguſti diem obiit ſuum, in primis laude piæ liberalitatis inſignis, cum ad cetera beneficia epiſcopis, quos Transamundus poſt perſequutionem in Africa renouatam in Sardiniam relegaſſet, aſſidue veſtes, atq; alimenta ſuppeditaſſet. eo rite ſepulto, clerus, ac populus, quos, illo viuente, praua animorum diſſenſio in diuerſa ſtudia traxerat, ad concordiam redierunt. atq; vna poſtridie conuocati magna conſenſione Cœlium Ormiſdam Fruſinatem ei ſubrogauerunt. atq; hoc eſt, quod Caſſiodorus in Faſtis notatum reliquit, *ſe conſule, adunato clero, & populo, Romanæ eccleſiæ optatam rediiſſe concordiam.* Heracleæ Concilium eſt habitum, quo ducenti amplius epiſcopi conuenerunt. ac pontifex à Theodorico rege fatigatus legatos miſit. Ceterum, epiſcopis ab Anaſtaſio Imperatore, & Timotheo epiſcopo Conſtantinopolitano illuſis, nihil eſt perfectum. Vitalianus autem, vbi ſibi verba data ab Anaſtaſio ſenſit ira incenſus nouis Imperium afficere maleficiis inſtitit, multosq; captiuos factos contumelioſe, indigneq; tractauit. Per hos annos Theodoricus, bello cum Alemanis contracto, ipſos in poteſtatem adduxit. auctor eſt huius hiſtoriæ Procopius, cui aſſentiunt etiam Theodorici litteræ ad prouinciales, qui erant in Sueuia, datæ. certus tamen huius rei adhuc erui annus non potuit. Angebat Acaciana cauſſa Ormiſdam, vt quæ vna hoc tempore eccleſiarum concordiam diſtineret. itaque deceſſores ſuos imitatus, vt ſalutare huic morbo remedium adhiberet, Florentio, 515
Anthemioque conſulibus, epiſcopos ex Italia Romam acciuit, ac, relatione ad eos de Acacio facta, ex eorum ſententia legatos Conſtantinopolim ad Anaſtaſium miſit, Enodium epiſcopum Ticinenſem, Fortunatum Catanenſem, Venantium presbyterum, Vitalem diaconum, & Hilarium notarium, qui & ipſi, re irrita, redierunt. Interim, dum Theodoricus Amalaricum nepotem in Hiſpania fouet, comperit, Eutharicum Viterici filium, Beremundi nepotem in ea prouincia degere. Beremundus enim Thuriſmundi filius, ex Amalorum familia natus, ex Scythia in Galliam ad regem Theodoricum Valliæ ſucceſſorem contenderat, atque ab eo honorifice exceptus, filium Vitericum reliquerat. ex quo Eutharicus erat natus. in quo cum mira ætatis, prudentiæ, ac pulchritudinis ſpecies elucebat. quod vbi Theodo-

ricus audiit, magnopere lætatus eum ad ſe vocauit, ac iuuenis indole captus gene-
rum ſibi aſciuit, Amalaſuenta filia in matrimonium collocata. Eodem anno, Eufra-
ſio epiſcopo apud Aruernos extincto, populus Quintianum ſublegit, qui Aruernis
exulabat, à Gotthis nuper epiſcopatu Rutheno depulſus, quòd vrbis Francis tra-
dendæ ſuſpicionem non dubie præbuiſſet. ille vero Apollinari eam dignitatẽ am-
bienti permiſit. qui poſt quattuor mẽſium ſpacium vita migrauit. quod vbi Theo-
doricus rex Francorum accepit, Quintianum epiſcopum iuſſit ſubſtitui, illum ni-
516 mio ſui ſtudio Ruthena eccleſia prædicans deturbatum. Proximo anno, quo Pe-
trus conſulatum adminiſtrauit, Theodoricus rex Italiæ Eutharico genero in ter-
tium poſt annum detulit conſulatum, ad quem ille inſignibus omnibus regiæ ma-
gnificentiæ muneribus illuſtrandum ſe præparauit. Anaſtaſius vero Imperator, vt
gratiam à Theodorico iniret, eundem tunica palmata donauit, ac per arma filium
adoptauit. Herminfridus rex Herulorum Bertharium fratrem expulit vita, ac,
Theodorico rege Francorum auxilio aduocato, inde alterum Baldericum extin-
xit. neq; Theodorico promiſſam acquiſitæ regionis portionem conceſſit. vnde ca-
pitales inter eos exarſerunt inimicitiæ. Per eoſdem dies Anaſtaſius audiens, epi-
ſcopum quendam præcipue ſermonibus hominum celebrari, qui omnes Deum
paſſum aſſerentes ita refelleret, vt reſpondere non poſſent, ad ſe accerſiuit, con-
greſſumq; ſecum vt partibus ſe dederet ſuis, contendit. cui ille: Quin tu potius,
inquit, ad Catholicos tranſi, ne dum impios homines Eutychetem, Dioſcorum, &
Seuerum amplecteris, æterno incẽdio addicaris, ſimulq; chlamyde eius apprehen-
ſa, Hæc, inquit, veſtis ne quaquã te poſt obitum conſequetur, ſed ſola virtus, ac pie-
tas, miſſam fac Eccleſiam, quam Chriſtus ſanguine ſuo redemit. indoctus es, & diſ-
ſerendi rudis, neq; vllum Eccleſiæ decretum probe intelligis. tantummodo ſcurri-
libus calumniis tuis homines fatuos, & nullo ſenſu præditos terres. ſatis habe, quòd
Imperator es. caue autem, ne antiſtides Eccleſiæ vexes. ad quæ Anaſtaſius rubore
perfuſus ne hiſcere quidem ſuſtinuit. Eodem inde Auguſto quartum, & Agapeto
517 conſulibus, Francorum reges bellum Burgundionum regibus intulerunt. Crothil-
dis mater eorum memor, parentes ſuos à Gundobado patruo intetemptos, Clodo-
mirum, & reliquos filios alloquuta rogauit, vt domeſticam iniuriã vindicantes Si-
gimundum & Godomarũ Gundobadi iam mortui filios armis inuaderent. quod
illi pietati maternæ obſequuti, ſummo animi ſtudio ſuſceperunt. atq; exercitu ad
eos adducto exercitum eorum fuderunt. ex regibus Godomarus eſt elapſus. Sigi-
mundus, cum ad ſaltus Agaunos fuga raperetur, vna cum vxore, & filiis captus, Au-
reliis in cuſtodiam datus eſt. Francis inde domum abeuntibus, Godomarus, rece-
ptis viribus, & recollectis Burgundionibus, regnum recuperauit. cõtra quem Clo-
domirus ire contendens, Sigimundum necari cum vxore, & filiis iuſſit. corporaq;
eorum in puteum iecit. atq;, Theodorico fratre ad opem ferendam accito, Bur-
gundiam petiit, &, cõiunctis copiis, in agro Viennenſi acie cum Godomaro decer-
tauit. verum fugientem inſequens, incautus in medios hoſtes delapſus occiditur.
cuius caput cum Burgundiones conto præfixũ ſuſtuliſſent, eius rei ferre dolorem
Franci non potuerunt. atq; ira elati facto impetu in fugam Godomarum coniece-
runt, & pulſis Burgundionibus, regionem ſui iuris fecerũt. quæ poſtea à Godoma-
ro eſt recepta. Romæ Ormiſda pontifex de noua hæreſi à Seuero illata ſolicitus, vt
Anaſtaſium ad Catholicos traheret, iterum legatos ad eum miſit Enodium epiſco-
pum Ticinenſem, & Peregrinum Meſſanenſem, litteraſq; Catholicam fidem aſſe-
rentes, & libellum pœnitentiæ addidit. Anaſtaſius vero non ſolum ſalutaribus le-
gatorum verbis, monitiſq; non paruit, verum etiam eos corrumpere conatus, vbi
fruſtra ſe laborare animaduertit, exemplo vrbe, ne mandatis obediret, eiecit. atque
in fragilem impoſitos nauim dimiſit, adiectis cuſtodibus, ne oppidum Græciæ
vllum attingerent. Legati tamen tanta ſolertia fuerunt, vt ope monachorum epi-
ſtolas in omnibus ciuitatibus diuulgarint. quas epiſcopi ciuitatũ metu Imperatoris
miſere Conſtantinopolim. quibus rebus Anaſtaſius inflammatus, eo indignatione
prouectus eſt, vt, litteris ad pontificem datis, auſus ſit dicere, ſe velle imperare,
non imperari. cuius, vt impiæ, vocis meritas breui pòſt pœnas perſoluit. Magno
enim,

enim, & Florentio conſulibus, apparuit ei in ſomnis ſpecies terribilis hominis co- 518
dicem manu tenentis. qui, illo aperto, & nomine ipſius inuento, ei dixit: Ecce pro-
pter peruerſitatem fidei ruæ annos de vita tua quattuordecim deleo, ſimulq́; eos
expunxit. Excuſſo autem ſomno confuſus Anaſtaſius ſomnium illud Amantio cu-
biculi præpoſito narrauit, qui ſe quoque alterum vidiſſe eodem pertinens addidit,
nempe ſe coram illo aſtantem à porco dilaniari. quæ ſomnia Proculus coniector
adhibitus ita interpretatus eſt, vt mortem vtrique impendere reſponderit. Anaſta-
ſius vero cum ab oraculo didiciſſet, ſibi igne pereundum eſſe, vt ſortis neceſſitatem
eluderet, ciſternam in Palatio fabrefecit; quò in ipſo, ſi contingeret, incendij pe-
riculo ſe reciperet. verum ea res fruſtra fuit. nam VI Idus Iulij, ſuborta ſæua cœli
tempeſtate, repente fulmine ictus interiit. eo inde ſepulturæ mandato, Iuſtinus
Thrax, tribunus, & Comes magno populi, militumq́ue conſenſu ad Imperium eſt
euectus. is vbi primum iniit, vt erat Catholicis deditus, extemplo legatum, nomine
Gratum, Romam ad pontificem Ormiſdam de redintegranda eccleſiarum con-
cordia miſit. quod vbi percrebuit, repente omnes in certam ſpem Eccleſiæ Catho-
licæ aliquando tandem recuperandæ venere. itaq; Idibus Iulijs, cum Ioannes Con-
ſtãtinopolis epiſcopus die Dominica rem diuinam feciſſet, populus, qui in eccleſia
aſtabat, vna voce, vt ambonem aſcenderet, poſtulauit. &, cum ille motem geſſiſſet,
Seuerum communione moueri, patres in exilium temere actos reuocari, Conci-
lium ad hanc rem haberi popoſcit. poſtridie autem Macedonij, & Euphemij reli-
quias eccleſiæ reſtitui, ceteraq́;, quæ pridie poſtulauerat, perfici, nouis clamoribus
flagitauit. atque annuenti Ioanni ſubiecit: *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſi-
tauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Sacro inde perfecto, & ianuis clauſis, & ſancta
lectione de more finita, hora Diptychorum ad altare accurrit, ac diacono nomina
quattuor Conciliorum, itemq́; Euphemij, Macedonij, & Leonis pontificis recitan-
ti magno conſenſu, *Gloria tibi Domine*, ſucclamauit. Vbi vero epiſcopi conuenerunt,
XIIII Kal. Auguſti monachi Conſtantinopolitani eadem, quæ populus popoſce-
rat, petierunt. clerici vero, ac monachi Antiocheni, hæreſi, probriſq; Seueri expo-
ſitis, auxilium rebus ſuis perditis implorarunt. quibus cognitis, epiſcopi cum cetera
omnia confirmarunt, tum in primis Seuerum omni honore ſpoliatum anathemati
ſubiecerunt, ac decretum ad Iuſtinum Auguſtum detulerunt. Poſtquam autẽ Gra-
tus Iuſtini legatus Romam peruenit, atq; egregiam Imperatoris voluntatẽ de con-
cordia eccleſiæ concilianda expoſuit, Ormiſda Rauennam lætus ad Theodoricum
conſulendum cõceſſit. req; cum eo communicata, legatos Conſtantinopolim de-
ſtinauit, ad recipiendos in gratiã eos, qui Acacij, Petri, Timothei, & Dioſcori nomi-
na ex Diptychis exemiſsẽt. hi vero fuere Germanus epiſcopus Capuanus, Ioannes,
ac Blandus presbyteri, Felix, & Dioſcorus diaconi, & Petrus notarius, qui Grato Iu-
ſtini legato redeunti ſe adiunxerunt. Eodẽ anno Amalaſuenta Eutharici vxor pue-
rum Athalaricum peperit, qui poſt Theodorici mortem regnum Italię tenuit. Iuſti-
no inde Auguſto in Oriente cõſulatum adminiſtrante, Eutharicus ipſe Romam ad 519
ineundum cõſulatum accedens, regio occurſu ab omnib. ordinibus ciuitatis exce-
ptus eſt. neq; enim ambigebatur, quin is, ſi poſt Theodoricũ vita ſuppeditaſſet, re-
gnum ſoceri teſtamẽto geſturus eſſet. ille inſigni liberalitatis ſplendore, & cũ egre-
gia omnium gratia eum magiſtratũ adminiſtrauit. ſiquidem in ſenatum progreſſus,
Gotthis, Romaniſq; multos honores cõmunicauit. in amphitheatro munera ma-
gnifica edidit, feris ex Africa, quas Roma nunquã antea viderat, in arenã productis,
Symmacho Iuſtini legato, qui aderat, omnino in eiuſmodi pompæ admirationẽ ef-
fuſo. quibus reb. perfectis, Rauennam ad Theodoricũ reuerſus, multo etiã amplio-
ra Gotthis, Romaniſq; donauit, vſqueadeo vt ſemetipſum in eo liberalitatis officio
ſuperarit. Interim legati põtificis Cõſtantinopolim peruenerũt, atq; à Iuſtino Impe
ratore, & cõſule, ſimulq́; à Vitaliano Patricio, & ab illuſtrib. viris, monachiſq; Catho
licis extra vrbẽ honoris cauſſa egreſſis, atq; ab ipſo demũ Ioanne vrbis epiſcopo be-
nigne accepti ſunt. qua re animaduerſa, defenſores Acacij præ pudore ſe in ædẽ S.
Sophiæ abdidere. ac cõſilio agitato ad Iuſtinũ miſere, qui dicerẽt, niſi reddita ratio
fuiſſet, quare Acacius damnatus fuiſſet, ſe nunquã cum ſede apoſtolica cõſenſuros,

Iuſtinus libellum ab Ormiſda miſſum accepit, & Seuerum, quem epiſcopi hoc etiam anno cum ceteris hęreticis anathemate iugularunt, lingua mulratum Septembri menſe in exilium egit. cui Paulus eſt ſubſtitutus. Ioannes vero vrbis epiſcopus libellum prodidit, in quo ſe quattuor Concilia, & epiſtolas Leonis approbare, Neſtorium vero, Dioſcorum, Eutychem, Timotheum Ælurum, Petrum Alexandrinum, & Acacium Conſtantinopolitanum epiſcopos deteſtari, & in omnibus rebus decretis ſedis Apoſtolicæ ſtare aſſeruit. atq; hanc Confeſſionem v Kal. Aprilis ſubſcriptam Romam ad Ormiſdam cum his litteris miſit: *Redditis mihi litteris veſtræ ſanctitatis per Gratum clariſſimum Comitem, & nunc per Germanum, & Ioannem reuerendiſſimos epiſcopos, & Felicem, ac Dioſcorum ſanctiſſimos diaconos, & Blandum presbyterum, lætatus ſum de ſpirituali caritatis veſtræ ſanctitate, quod vnitatem ſanctiſſimarum Dei eccleſiarum ſecundum veterum patrum traditionem requiris, & dilaceratores gregis, Chriſti amore, propulſare feſtinas. certus igitur ſcito per omnia Sanctiſſime, quia, prout vobis ſcripſi, tecum cum veritate ſentiens, omnes à te repudiatos hæreticos renuo, & ego pacem diligens, ſanctiſſimas Dei eccleſias, id eſt, ſuperioris veſtræ, & nouellæ iſtius Romæ vnam eſſe accipio, illam ſedem Apoſtoli Petri, & iſtius Auguſtæ ciuitatis vnam eſſe definio.* Inde quæ approbet, reprobetq;, adiungit, ſic concludens: *Quapropter, ſicut prædiximus, ſequentes in omnibus ſedem Apoſtolicam & prædicamus omnia, quæ ab ipſa decreta ſunt, & propterea ſpero, in vna communicatione nobiſcum, quam Apoſtolica ſedes prædicat, me futurum, in qua eſt integra deuotio Chriſtianæ religionis, & perfecta ſoliditas, promittens in poſterum ſequeſtratos à communione Eccleſiæ Catholicæ eorum nomina inter ſacra non eſſe recitanda myſteria.* Inde data opera eſt, vt reliqui epiſcopi Ioannis auctoritatem amplecterentur. Iuſtinus Vitalianum conſulem declarauit, vt per ſpeciem honoris in vrbe illigatum facilius circumueniret inſidiis, quòd ſuſpectas nimias illius in rep. opes habebat. neque ea, quæ aduerſus Anaſtaſium geſſerat, approbabat. itaque, cum ille mox con-
520 ſulatum vnà cum Ruſtico iniuiſſet, ſeptimo eius die, anno Chriſti quingenteſimo viceſimo, in Palatio cum aliis ſatellitibus eius occidendum curauit. Cum autem multas eccleſias Aſiæ, Ponti, & Orientis inducere non potuiſſet, vt Acacij, & Petri nomina ex Diptychis tollerent, v Idus Septembris Chalcedone ad Ormiſdam pontificem litteras hoc ſignificantes dedit, eumq;, vt epiſtolam ſuam corrigeret, atq; in mitiorem partem mutaret, orauit. nam Anaſtaſium pontificem quondam Anaſtaſio Auguſto ſcripſiſſe, ſatis habiturum, ſi nomen Acacij ſileretur. Hoc etiam tempore Boetius vir conſulatis opibus, atque auctoritate in vrbe florens, duos filios pueros ad conſulatum extraordinarium extulit, atque inter eos medius & ſenatum appellauit, & populum congiario munerauit. qua de re ſic ipſe glorians ſcripſit: *Poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, cum duos pariter conſules liberos meos domo prouehi ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidi; cum eiſdem in curia curules inſidentibus regiæ laudis orator ingenij gloriam, & facundiæ meruі, cum in circo duorum medius conſulum circumfuſæ multitudinis expectationem trium-
521 phali largitione ſatiaui.* Inde Valerio, & Iuſtiniano, qui poſtea imperauit, conſulibus, Ormiſda IIII Nonas Aprilis, cum iam Agapetus ſecundum, ſed extraordinarium conſulatum iniſſet, litteras ad Ioannem epiſcopum miſit. quib. partes ſuas in cauſſa, quæ agebatur, commiſit, his verbis: *Quia per inſinuationem dilectionis tuæ huius eſt nobis via patefacta prudentia, remuneramus ſolicitudinem tuam, & ſeruatis priuilegiis metropolitanorum vices nobis apoſtolicæ ſedis eatenus delegamus, vt inſpectis. ſiue iis, quæ ad canones pertinent, ſiue iis, quæ à nobis nuper mandata ſeruentur, ſiue iis, quæ de eccleſiaſticis cauſſis tuæ reuelationi contigerint nunciari, ſub tua nobis inſinuatione pandantur.* Qua poteſtate data, finis eſt tandem diſcordiæ diuturnæ impoſitus per legatos pontificis, cum iam Euphemius Ioanni mortuo eſſet ſuffectus. vt ipſe Ormiſda epiſtola ad eum miſſa gratulatur, ſignificans; ſe ab eo, & legatis ſuis certiorem de re compoſita factum. Eodem anno, vt inquit cum Gregorio Iornandes, Theodoricus rex Francorum, veteribus ſimultatibus animo repetitis, aſſumpto Clothario fratre, & Theodeberto filio, exercitum in Thuringiam aduerſus Herminfridum regem eduxit, ac ſuperatis, quæ in campis Thuringiæ ſibi paratæ erant, inſidiis, prœlio congreſſus eum cum ſuis omnibus in fugam dedit, atque vſq; ad amnem Oneſtrudem inſequutus,

tantam

tantam ibi ſtragem eorum edidit, vt alueus fluminis alta cadauerum congerie cu-
mulatus ſit. per quam, tanquam per pontem tranſgreſſi Franci in poteſtatem Thu-
ringiam redegerunt. Tum vero Clotharius Rodogundem Bertharij quondam re-
gis filiam captiuam fecit, ſibiq́; domum reuerſus deſpōdit. Theodoricus vero Her-
minfridum, fide incolumitatis data, ad ſe venire Tolbiacum iuſſit, eumq́; de mutis
vrbis ſecum ambulantem deiecit. Dum autem Theodoricus in Thuringia erat, ru-
mor Aruernis increbuit, ipſum morte eſſe abſumptum. quare Arcadius ſenator Ar-
uernus Childebertum fratrem eius ad vrbem accipiēdam inuitauit, & progreſſum
refracta porta recepit. quo facto, eum auditum eſſet, Theodoricum ſoſpitem do-
mum eſſe reuerſum, Childebertus vrbe eueſtigio ceſſit. Inſequens annus conſules 522
habuit, ambos in Occidente, Symmachum, & Boetium iterum, ipſius Symmachi
generum. Eo anno Clotharius, ac Childebertus in Burgundiam caſtra mouere, at-
que, Auguſtoduno obſeſſo, vniuerſam, Godomaro rege fugato, ſui iuris, ditionisq́;
fecere. Theodoricus vero contra Aruernos profectus, ad vrbem poſuit caſtra, Ar-
cadio ſenatore Bituricas, quæ vrbs erat Childeberti, elapſo. atq; ipſa ſuburbana mi-
liti permiſit diripienda. ex quib. nonnulli baſilicam S. Iuliani, refractis oſtiis, violare
ſunt auſi. quorum principes à ſpiritibus immundis arrepti ſtatim infeſtis in ſemet
dentibus irruerunt, clamātes, cur nos martyr ſancte ſic crucias? Quintianus autem
epiſcopus interim per noctem pſallendo muros obambulabat, Deum orans, vt vrbi
ſuccurreret. itaq; Theodoricus cum de excindendis mœnibus cogitaſſet, repente
furore correptus eſt. qua re animaduerſa, amicus illum admonuit, vt conſilio deſi-
ſteret. nam vrbem illam cum multorum aliorum Sanctorum, tum in primis ipſius
Quintiani epiſcopi præſidio tectam eſſe. cui ille ita paruit, vt ſtatim edixerit, ne cui
intra octo millia paſſuū iniuria fieret. Vrbe inde potitus Sigiualdnm propinquum
ſuum ibi præfecit, nihil relinquens, niſi terram vacuam, quam efferre non potuit.
idem etiam Quintianus, cum quodam tempore ciuitas ſiccitate nimia laboraret,
ſupplicationes ante Aſcenſionem ad opportunam impetrandam pluuiam vetere
ritu eccleſiæ celebrauit. die vero tertia portæ vrbis appropinquantem ciues roga-
runt, vt ipſe precationem ad Deum pro impetrāda pluuia faceret. ſe enim confide-
re, illo orante, Deum extemplo aquam vberrimam effuſurum. tum ille proſtratus
in hunc modum orauit: *Si clauſo cœlo pluuia non defluxerint propter peccata populi, & con-
uerſi deprecati fuerint faciem tuam; exaudi Domine, & dimitte peccata populi tui, & da plu-
uiam terræ, quam dediſti populo tuo ad poſſidendum.* Atq; his dictis, atris repente nubibus
cœlo offuſis, ſalutaris pluuiæ humor excuſſus eſt, confitentibus omnibus, ſe tantum
boni ipſius Quintiani meritis aſſequutos. Boetius conſul, homo non minore inte-
gritate, quàm eruditione ornatus memorabilē conſulatum adminiſtrauit, grauibus
vt ipſe ſcripſit, cum improbis hominib. inimicitiis pro tuendo priuatorū iure, ſpre-
ta potētiorum offenſione, ſuſceptis. ſiquidem Conigaſto in imbecilli cuiuſq; fortu-
nas inuadenti occurrit, Triguillam regiæ domus præpoſitū ab incepta, & perpetra-
ta iā prorſus iniuria reuocauit. miſeros homines, quos infinitis calumniis impunita
Gotthorum auaritia diuexabat, obiecta periculis auctoritate, protexit. prouincia-
lium fortunas cū priuatis rapinis, tum publicis vectigalib. peſſundari nō aliter, quàm
qui patiebantur, indoluit. cum, acerba fame ſæuiente, grauis, atq; inexplicabilis in-
dicta coemptio profligatura Campaniam videretur, certamē aduerſus præfectum
prætorij cōmunis commodi ratione ſuſcepit, ac, rege cognoſcente, contendit, & ne
coemptio exigeretur, euicit. Paulinum cōſularem virum, cuius opes Palatini canes
iam ſpe, atq; ambitione deuoraſſent, faucibus eorum eripuit. ne Albinum conſula-
rem virum præiudicatæ accuſationis pœna corriperet, inimicitiis ſe Cypriani dela-
toris oppoſuit. Veronæ autem cum rex maieſtatis crimen in Albinum delatum ad
cunctum ſenatus ordinem traducere moliretur, maxima periculi ſui ſecuritate de-
fendit. his de cauſſis cum regis, ac ceterorum in ſe odia concitaſſet, poſtero anno, 523
poſtquā conſulatu abiit, Maximo conſule, accuſatus eſt à Baſilio, Opilione, & Gau-
dentio. ex quib. Baſilius olim regio miniſterio depulſus ad eam poſtulationem æris
alieni neceſſitate deſcendit. Opilio vero, & Gaudentius, cum ob multa flagitia exi-
lio deſtinati ad ſacras ædes recuſantes imperium cōfugiſſent, rex edixit, vt, niſi intra

præſtitutum diem Rauenna diſcederent, frontibus inuſtis expellerentur. atque eodem tamen die deferentibus eiſdem Boetij nomen acceptum eſt. ſumma vero criminum fuit, ipſum ſaluum eſſe ſenatum voluiſſe, ac delatorem, ne documenta deferret, quibus ſenatum læſæ maieſtatis reum faceret, impediſſe. litteræ etiam falſæ prolatæ, quibus eundem Romanam ſperaſſe libertatem arguebatur. Hoc primum tempore Theodoricus à ſemetipſo defecit, atque nimiis aſpirantus fortunæ blanditiis captus prauo ſtudio optimum ingenium corrupit, ac priſtinam illam inter omnes æquitatis, moderationis, ac ſapientiæ laudem præcipiti quadam nefandi iudicij temeritate fœdauit. ſiquidem falſis accuſatoribus, & fictis criminibus fide adhibita temere inſontem hominem condemnauit, ac, publicatis bonis, Ticinum relegauit. vbi ipſe ſemet conſolans hæc ipſa, quæ diximus, de ſe memoriæ prodidit. Romæ VIII Idus Iulij Ormiſda pontifex Eccleſia poſt multos annos pacata, ex humanis rebus eximitur, atque ei Ioannes presbyter è Tuſcia ſubrogatur. Iuſtino
524 inde iterum, & Opilione conſulibus, Tranſamundus rex Vandalorum in Africa, Iornande teſte, deceſſit. cui ſucceſſit Hildericus ex Eudoxia Valentiniani Auguſti filia procreatus. is, licet à Tranſamundo ſacramento adactus, ne Catholicis parceret, longe aliud, quàm ſuperiores reges, ingenium induit. atque initio regni Catholicos ab exilio reuocauit, & epiſcopis eccleſias reddidit. vnde ſtatus religionis in Africa aliquando tandem eſt reſtitutus, qui poſt Genſerici irruptionem fuerat profligatus. Iuſtinus autem Imperator ad alia Imperij ſui illuſtria decora hanc quoque adiicere laudem voluit, vt Arrianos demum prorſus à ſe diſſipatos cõſtans poſteritas prædicaret. ſiquidem acerbiſſime ferens, perfidiam eorum tot Conciliorum ſententiis iugulatam, atque confoſſam adhuc tamen in Oriente ſpirare, edictum propoſuit, vt Arrianorum eccleſiæ vbique Catholica religione conſecrarentur. quod vt Theodoricus accepit, dolorem ferre non potuit, ac prauum alterum conſilium Catholicos inſectandi in Italia cepit. itaque Ioannem pontificem ad ſe accerſitum legatum ad Iuſtinum pro imperio contendere iuſſit, admonitum, vt ſuas Arrianis eccleſias redderet, neque negotium vllum faceſſeret; ſin minus, ſe eadem mala Catholicis in Italia moliturum. Afri, cum Hilderico, & Vandalis bellum facere ſtatuiſſent, Theodoricum in ſocietatem armorum inuitarunt. quod Theodoricus repudiauit, diffiſus, ſe poſſe, claſſem, quam rei magnitudo poſtulabat, in
525 Africam tranſportare. Proximo inde anno, quo Probus cum Philoxeno conſul fuit, Ioannes pontifex, comitantibus ſenatoribus, Theodoro, Importuno, & Agapeto excõſulibus, & Agapeto Patricio, vrbe egreſſus Græciam verſus iter arripuit. cum autem Corinthum adiiſſet, ac terra inde pergere vellet, manſuetum equum quærens, vnum à nobili quodam viro, quem in vxoris manſuefecerat vſum, accepit, ea conditione, vt poſtquam ad certum locum veniſſet, eum remitteret. quod cum is præſtitiſſet, res incidit ad admirationem inſignis. quippe equus, qui ſanctum pontificem detulit, poſtea nunquam dorſo ſuo inſidentem mulierem paſſus eſt. qua re animaduerſa, ille equum remiſit, orans, vt poſſideret, quem ſuum ſedendo feciſſet. huius hiſtoriæ S. Gregorius eſt auctor. Aduentus inde eius nuncium vbi Iuſtinus accepit, incredibili lętitia elatus pontificem Romanum maximo ſibi honore ſuſcipiendum vel ad pietatem apoſtolicæ ſedi præſtandam, vel ad prodendum poſteritati exemplum, putauit. neque vero Imperator ſolus, ſed vniuerſa quoque Græcia in eiuſmodi ſpectaculum erat erecta. neque enim per vlla ante ſecula Romanum pontificem incolumem terra vlla, præterquam ipſa religionis Catholicæ mater Italia, viderat. ſiquidem Liberius ærumnis, atque exilio deformatus in iis regionibus inuitus fuerat obuerſatus. Conſtituto igitur die aduentanti ad vrbem Ioanni Iuſtinus obuiam cum tota ciuitate proceſſit, clero cum crucibus, cereiſq; prægrediente. eumq; vt vidit, continuo tacita religione perfuſus ad pedes venerandi cauſſa procubuit. atque per Auream portam in vrbem induxit. vbi pontifex cæco aſtanti, atque opem imploranti in nomine Ieſu Chriſti aſpectum, lucémque reſtituit. inde in templum deductum dextrum dextro in ſolio ſibi aſſidere iuſſit. his tantis officiis illud ſubinde Iuſtino Ioannes benigne rependit, quòd apud eum diem Dominicæ Reſurrectionis clara voce Romanis precibus, ac riti-

bus

bus celebrauit. atque in ipſis ſacris Iuſtinum magna ceremonia inſignibus Auguſtalibus nouo, atque in poſterum memorando exemplo decorauit. itaque ab eo contrà patenam, calicem, & pallia aurea, gemmatáque accepit. cauſſam inde exponere ſuſceptæ legationis ingreſſus, non ſolum ipſum ad eccleſias Arrianis reddendas non impulit, verum etiam ipſe omnes, quas potuit, vbique ritu Catholico conſecrauit. ac demum Romam reuerſus, munera Iuſtini tribus baſilicis S. Petri, S. Mariæ, & S. Laurentij diſpertiuit. Eodem anno Conſtantinopoli, & Antiochiæ terræmotu vehementiſſimo laboratum. Theodoricus rebus Ioannis in Græcia geſtis exacerbatus crudelitate ingenium ſuum, alioqui mite, ac placidum, incitauit. itaque Maximo, Olybrioq; conſulibus, ipſum cum ſociis legationis Rauennam ve- 526
nire imperauit, ac grauiſſima Catholicis comminatus in carcerem condidit, atque ibi omni humanarum ærumnarum genere conflictauit. & Symmachum Boetij ſocerum comprehendit, atque ambos arctiori cuſtodiæ tradidit. neque enim (quod quidam tradiderunt,) cum Boetio fuerat relegatus. ſiquidem ipſe ſcribit in Conſolatione: *Viget incolumis Symmachus ſocer, ac ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit iniuriis. viuit vxor. quid dicam liberos conſulares, quorum iam vt in id ætatis pueris vel paterni, vel auiti ſpecimen elucet ingenij?* Ioannes autem, dum fuit in carcere, cauſſam tueri Catholicorum non deſtitit. itaq; III Idus Iunij ad epiſcopos Italiæ ſic ſcripſit: *Hortor vos, ac moneo contra Arrianam perfidiam, quæ olim non ſemel, ſed ſæpe damnata eſt, & modo in quibuſdam reuiuiſcit, armari gladio Spiritus ſancti, vt eam ita, adminiculante diuina gratia, opprimere, & extirpare valeamus, vt nec radix eius in poſterum inueniatur. Eccleſias vero Arrianorum vbicunque inueneritis, Catholicas eas diuinis precibus, & operibus abſq; vlla mora conſecrate. quia & nos, quando fuimus Conſtantinopoli tam pro religione Catholica, quàm & pro regis Theodorici cauſſa negotij, ſuadente, atque hortante, Arrianoſq; extirpante piiſſimo, atque Chriſtianiſſimo Iuſtino orthodoxo Imperatore, quaſcunque illis in partibus eorum eccleſias reperire potuimus, Catholicas eas, domino opem ferente, conſecrauimus. Et quanquam Theodoricus eorum peſte tactus intrinſecus & obuolutus extrinſecus nos, & omnem regionem noſtram perdere gladio, & igne conſumere minetur, nolite tamen propterea deficere.* His ſcriptis, haud multis pòſt dieb. fame, ſiti, & ceteris carceris incommodis maceratus XV Kal. Iulias expirauit. corpus eius Romam delatum VI Kal. ſepulturæ mandatum eſt. in locũ eius Felix quartus VIII Kal. Auguſti ſuffectus eſt. Ioanne extincto non contentus Theodoricus, inde Symmachum, & Boetium aſſeruatos inuaſit, atque eorum vtrique caput deſecari crudeliſſime iuſſit. cuius temeritatis eum pòſt breui, ſed fruſtra, pœnituit. nam paucis pòſt dieb. cœnans, cum ingentis piſcis caput à miniſtris appoſitum aſpexiſſet, caput Symmachi ſibi videre viſus eſt, eminentibus inferiore ẽ labio dentibus, & toruum oculis intuentibus furibunde ſibi, atque aſpere minitari. cuius ſpectaculi fœditate perculſus ſubito horrore correptus eſt. itaque in cubiculum regreſſus, lecto decubuit. atque adhibito Elpidio medico re expoſita, patratum à ſe in Symmachum, Boetiúmque facinus acerbe flere inſtituit. tantúmque ex ea re dolorem concepit, vt morbum propterea exitialem contraxerit. ex quo cum ſe moriturum videret, Gotthos Comites, atque optimates ad ſe acciuit, ac, præſentibus eis, Athalaricum Amalaſuenta filia, & Eutharico pridem mortuo natum regem declarauit, eóſque palam ipſum tanquam regem colere iuſſit. & vt ſenatum, populúmque Romanum amarent, atque imperatoris amicitiam, gratiámque fouerent, admonuit. cuius auctoritatem illi non ſolum verbis, ſed etiam ſacramento probarunt. neque ita multo pòſt animam efflauit, die nonageſimo octauo poſt Ioannem, anno regni ſui triceſimo, ætatis ſeptuageſimo ſecundo; non minorem hoſtibus terrorem, quàm populis ſuis deſiderium ſui relinquens; quòd iuſtitia, fortitudine, ſapientia, atque omni denique regia laude præſtiterat. quo factum eſt, vt Italia per multos antè annos, reuocato in priſtinam ſecuritatem, ac prope etiam ſplendorem Imperio, aut pace firmiore, aut otio vberiore, quàm ipſo regnante, non ſit vſa. ſiquidem & à finitimorum barbarorum incurſionibus, & à domeſticis ſeditionibus fuit tranquilla. ſed has omnes laudes vna Arrianæ perfidiæ temere cultæ inſignis labefactauit infamia. ſiquidem narrat Sanct. Gregorius, ſolitarium magnæ virtutis virum apud Liparas

habitantem, qua die ille exceſſit, Gottho cuidam nobili dixiſſe, viſam à ſe regis Theodorici animam, quæ à Ioanne pontifice, & Symmacho Patricio in ollam Vulcani mergenda portaretur. Mortem ei imminentem portendit ſtatua eiuſdem Neapoli poſita, cui caput per eos dies fortuito decidit. Theuda præfectus Theodorici in Hiſpania, muliere nobili, & locuplete, & multorum oppidorum domina in matrimonium ducta, duo millia hominum confecerat, ac verbo Theodorici permiſſu Gotthis præerat, re tyrannidem exercebat. Theodoricus autem ante obitum veritus, ne ſibi cum præfecto ſuo certandum eſſet, & Francos, ac Viſgotthos aduerſos haberet, exercitui eum præeſſe permiſit, tantummodo dum bellum gereretur, verum per amicos admonitus curauit, vt ad ſe ſalutandum veniret. quod cum ille in diem differret, Theodoricus eſt mortuus. quo facto, Theuda regnum inde; aut certe partem eius pro ſuo arbitrio geſſit. Eodem anno Longobardi Gotthis aliquando in Italia ſucceſſuri ex Rugia in Pannoniam, Andoino rege ducente, pulſis Oſtrogotthis tranſierunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XVII,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia ſecundus.

ATHALARICVS REX.

IVSTIS Theodorico ſolutis, Athalaricus puer octo annos natus extemplo regni hereditatem adiuit. atque ex præſcripto Amalaſuentæ matris omnia pro ſua voluntate, iudicióque curantis, legatis, litteriſque miſſis, ſenatum, populúmque Romanum, ac Romanos, Gotthóſque in Italia, Dalmatia, & Gallia conſtitutos certiores de ſua prouectione fecit, iurans, ſe omnibus, qui in ſua, atque aui ſui auctoritate manſiſſent, ius æquabile redditurum. Omnium litterarum exempla ſunt apud Caſſiodorum in hác ſententiam: *Scire vos volumus, nos nuper ab auo noſtro Theoderico in extremo vitæ diſcrimine poſito regni heredes maximo animi ſtudio inſtitutos. proceres autem, qui aderant, iudicium eius tanta conſenſione probaſſe, vt diuina in ea re voluntas agnoſceretur. Quos imitati Romani, & Gotthi non ſolum ſuorum nobis ſtudiorum alacritatem, ſed etiam iuriſiurandi religionem continuo præbuerunt. Quorum vos etiam veſtigia ſequuturos non dubitamus. itaque, vt primordia noſtra, noſtramque erga vos humanitatem perſpiceretis, legatos ad vos noſtros miſimus, vt vobis item nomine noſtro iuſtitiam, & æquabilem clementiam interpoſito ſacramento ſponderent.* Ipſius porro Amalaſuentæ reginæ ingentia corporis, animique decora referuntur. primum tanta in ore dignitas, vt nemo eam ſine ſumma veneratione ſpectaret; tanta in dicendo vis, vt eum Græce, Latinéque ſciret, verba faciens, omnium ad ſe voluntates, animóſque conuerteret. ingenium deinde virile, ac prudentia maior, quàm ſexui conueniret. itaque, Athalarico per ætatis imbecillitatem ad regni gubernacula tractanda nondum idoneo, ipſa tanta iuſtitiæ, ac ſapientiæ fama adminiſtrauit, vt omnes in ſummam admirationem adduxerit. nam non modo Romano cuipiam vitam, aut bona non ademit, ſed etiam liberis Symmachi, & Boetij, quæ fuerant erepta, reſtituit. inprimiſque vniuerſam Romanorum nationem aduerſus inhiantem Gotthorum libidinem texit. Amalarico vero regi Hiſpaniæ ſororis ſuæ filio Galliæ vltra Rhodanum

ſtiarum portionem, citeriore ſibi retenta, conceſſit, & res à Theodorico patre
Carcaſſone ablatas reddidit, atque impoſitum ab eo vectigal remiſit. quin etiam
ipſius citerioris partem Theodorico regi Francorum arma ſibi intentanti tradidit
ad leuandam Francico bello in tanta ſuorum infirmitate Italiam. puerum porro A-
thalaricum contra inſtituta Gotthorum more Romano rectis ad omnem humani-
tatem litteris informandum curauit, ac præceptorum, ſeniorumq́ue humanitate,
prudentiaque præſtantium cuſtodiæ ſeueriori commiſit. qui nunquam ab eius la-
tere diſcedentes mores, vitamq́; pueri Romana diſciplina imbuerẽt. Per hæc tem-
pora publica erat Romæ ſchola, in qua eloquentia, iuriſprudentia, & reliquæ in-
genuæ artes per eruditiſſimos homines publica mercede inſtituto vetere trade-
bantur. cum autem ſtipendia hoc tempore à ſenatu profeſſoribus aut non pen-
derentur, aut lente, ac faſtidioſe perſoluerentur, eadem huius rei certior facta per
litteras ſenatoribus nomine Athalarici præcepit, vt eis pleniſſime ſatisfacerent:
Nuper cognouimus, inquit *doctores eloquentiæ Ro. laboris ſui conſtituta præmia non habere,*
& aliquorum nundinatione fieri, vt ſcholarum magiſtris attributa ſumma dematur. quapro-
pter cum perſpicuum ſit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus, doctoribus adoleſcentium
aliquid ſubtrahi, qui ſunt potius commodorum incrementis ad glorioſa ſtudia prouocandi. pri-
ma enim grammaticorum ſchola fundamẽtum eſt litterarum, mater facundiæ, magiſtra ver-
borum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis antiquorum
nos cognoſcitur iuuare conſiliis. hac non vtuntur barbari reges. apud legales dominos per-
manet ſingularis. Arma enim & reliquæ gentes habent. ſola reperitur eloquentia, quæ Roma-
norum dominis obſecundat. Qua de re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem largimur,
vt ſucceſſor ſcholæ liberalium litterarum tam grammaticus, quàm orator, & iuris expoſitor
commoda ſui deceſſoris ab eis quorum intereſt, ſine aliqua imminutione percipiat, ne cogantur
de alieno pendere faſtidio, cui piaculum eſt vel horarum vacaſſe momento. Mauortio inde 527
conſulatum adminiſtrante, Iuſtinus Auguſtus finem ſibi vitæ imminere ex lethali
contracto morbo intelligens, ſucceſſorem ſibi exemplo Theodorici ſubſtituit.
quippe Kalendis Aprilis Iuſtinianum, ſororis filium, egregium animo, atque vir-
tute iuuenem, Imperij ſibi conſortem aſciuit. & Kal. Auguſti vita cedens Impera-
torem reliquit. Hic eſt Magnus ille Iuſtinianus, quem merito poſteri iuris condi-
torem, libertatis reſtitutorem, barbarorumq́ue profligatorem linguis, ſcriptiſq́ue
cònſentientibus celebrarunt. ille vero, inito Imperio, præclarum auunculi exem-
plum rep. domi, foriſq́ue iuſte gerenda ſibi propoſuit. itaque & Concilij Chalce-
donenſis, vindicem ſe futurum denunciauit, & bellum Perſicum ab Anaſtaſio in-
ſtitutum, atque à Iuſtino exceptum ſumma ope continuauit. hunc vero vbi ad Im-
perium perueniſſe Amalaſuenta percepit, ſtatim regis nomine oratores de fœdere
cõfirmando, & renouanda amicitia miſit, cum his litteris: *Iure poſſem reprehendi, Cle-*
mentiſſime princeps, ſi pacem veſtram quærerem tepide, quam patres meos conſtat ardentius
expetiſſe. Vos auum noſtrum in veſtra ciuitate ſellis curulibus extuliſtis. vos genitorem meum
in Italia palmatæ claritate decoraſtis. deſiderio quoque concordiæ factus eſt per arma filius,
quia vnus vobis pene videbatur æquæuus. hoc nomen adoleſcenti congruentius dabitis, quod
noſtris ſenioribus præſtitiſtis. quamobrem ad ſerenitatem veſtram legatos noſtros miſimus,
vt amicitiam nobis illis conditionibus concedatis, quas cum auo noſtro deceſſores veſtros con-
ſtat habuiſſe. Eam vero ſocietatem, vt ad res gerendas nõ inutilem, Iuſtinianus ſum-
mo ſtudio confirmauit. poſtero autem anno; cum eſſet vna cum Athalarico rege 528
iterum conſul, domi quietus, ac prorſus in ſtudia pacis intentus opus longe bellicis
laudibus omnibus præponendũ inſtituit. Animo namq́; ad vetus ius ciuile emen-
dandum, ſupplendum, & componendum adiecto, iuris peritos illa ætate ingenio
maxime, doctrinaq́; præſtantes adhibuit ex nobiliſſimis Beryti, & Cæſareæ gym-
naſiis euocatos. eiſq́; conſilio ſuo communicato, præcepit, vt nouum Iuris Codi-
cem decreta Auguſtorum principum complectentem Theodoſij Auguſti imita-
tione conficerent. Eo etiam anno ſæuus terræmotus miſerabiliter Antiochiam
afflictauit. ſiquidem, ingenti cœli prope mugitu edito, ædificia omnia, quæ priore
non ruerant, deturbauit, atque hominum ferme quinque millia ruinis alliſit, quo
caſu perculſi ciues ad diuinam opem implorandam ſe contulerunt, ac ſine calceis

cum flebilibus vocibus Deo ſupplicatum ierunt. cum autem vir quidam inſigni pietate prædítus ſe in quiete diuinitus monitum eſſe aſſereret, vt ad tantam auertendam calamitatē in foribus ædium inſcriberetur: *Chriſtus nobiſcum, ſtate*, eo facto, repente cœleſtis ira conſedit. Iuſtinianus inde, & Theodora coniux eius, ingenti ſuppeditata pecuniæ ſumma, vrbem inſtaurarunt, ac nouo nomine pro Antiochia Theopolim appellarunt. Interim Athalaricus rex præcepta materna ſequutus, varios amicos virtutis cauſſa ad honorum gradus euexit, atq; ad frequentanda Brutiorum oppida poſſeſſores, & curiales rura relinquere, & in vrbes ſe referre præcepit. eoſq;, datis fideiuſſoribus, ſpondere iuſſit, ſe maiorem partem anni in oppidis à ſe ad habitandum delectis agitaturos. cumq; Theodoricus aquam in vrbem Parmenſium induxiſſet, ad Honoratos, poſſeſſores, & curiales ita ſcripſit, vt eis propterea cloacas etiam purgare mandaret: *Ciuitatem*, inquit, *veſtram ſiccitate diutius laborantem auus noſter ſaluberrima vnda rigauit. nunc vos cloacarū ora pandatis oportet, ne, ſordium obiectione tardata, reciprocans vnda veſtris ædibus illidatur, & quas debuit abluere, vobis inferre cogatur.* Eodem anno Benedictus Nurſinus, abbas, ſanctitate in Sublacenſi monaſterio florens, diuino inſtinctus ſpiritu, paucis monachis ſecū aſſumptis, Caſſinum in Campaniā adiit, ibiq; ſimulachro Apollinis, quod vulgo ab agreſtibus hominibus colebatur, euerſo, lucoq; ſucciſo, nouum ſibi monaſterium condidit, ac monachis Occidentalibus leges, quibus in hunc vſque diem vtuntur, ſeueriſſimas dedit, & panis pondus, ac menſuram vini, quibus in ſumma victus tenuitate veſcerentur, præſcripſit. id monaſterium deinde numero monachorum, dignitate abbatum, muneribus, ac priuilegiis principum tota Italia factum eſt celeberrimū. præcipue per aliquot pôſt annos ipſe ibi degens Benedictus ſignis multis in Chriſti no-
529 mine edendis locū peruagata fama ſuæ extulit ſanctitatis. Decio inde conſulatum gerente, Iuſtinianus Idibus Aprilis Codicem iuris anteceſſorum ſolertia concinnatum feliciſſime ſub ſuo nomine edidit, atque ex eo in poſterum ius dici præcepit. neque ita multo pôſt, vt animi ſui expreſſam de fide ſententiam proderet, legem aliam tulit, ne quis diſſenſiſſe à fide catholica vellet; ſi quis adhuc ſecus ſenſiſſet, is trium menſium ſpacium ad reſipiſcendum haberet. ex quo edicto varie inde in Oriente tumultuatum eſt, Arrianis in primis, atque Eutychianis ſuperbe nimis, ac violenter in ſe conſultum eſſe cenſentibus. Athalaricum regem iam decem annos natum iampridem Gotthi ſeuera ſeniorum diſciplina educati moleſte ferebant. nempe indolem regiam, ac virtutem auitam litteratum ocio, ac ſtudiorum cultu exiſtimantes effœminari. itaque, cum puer à matre correctionis cauſſa manu percuſſus ad nonnullos eorum lacrymans confugiſſet, dicere non dubitarunt; cupere ipſam puerum perdere, vt ſecundis nuptiis ad alterum virum regiam dignitatem transferret. ac, conſilio agitato, vocibus eam haudquaquam obſcuris increpuerunt, quòd regem non conuenienter educaret. nam, & litteras, & magiſtros à fortitudine, & magnitudine animi inſerenda alieniſſimos eſſe. qui res maximas geſturus, & bellicam Theodorici gloriam æquaturus eſſet, eum armis operam dare, & rei militari ſtudere, nec præceptores formidare, ſed præceptoribus formidini eſſe debere. non ita Theodoricum Gotthorum filios educandos inſtituiſſe, immo vero ne ipſum quidem tot gentium domitorem hoc pacto educatum fuiſſe, quem conſtaret nullas prorſus litteras cognouiſſe. Athalaricus cum æqualibus in campo, atq; in ſolo laborare perdiſceret, non autem cum maioribus natu in ſcholis, atque in vmbra langueret. quorum verba etſi minime omnium Amalaſuenta probauit, ne tamen ipſos deſpicatui habere proceres videretur, illorum ſe parituram auctoritati reſpondit. atque ab illo die, dimiſſis ſenioribus, puerum iuuenum familiaritati commiſit. Per idem tempus Hildericus rex Vandalorum Amalafredam Tranſamundi olim regis vxorem parum comperta de cauſſa necauit. quod vbi ad aures Amalaſuentæ, ſiue Athalarici peruenit, iuſta ira permoti graues ad eum litteras miſerunt, & reddenda tanti facinoris cauſſa vt ſibi ſatisfaceret, verbis his poſtularunt: *Quis neſciat, Amalafredam generis noſtri decus violenta à vobis manu eſſe peremptam, & quam habuiſtis pridem dominā vos paſſos non eſſe, viuere nunc priuatam? Hæc ſi contra fas grauis eſſe videbatur, remitti ad nos cum honore debuit, quam magnis ſup-*

plicatio-

plicationibus petiiſtis. & ideo morali ratione commoniti per legatos ius à vobis poſcimus, expectantes, qualis tanto facinori defenſio præferatur. Lampadio inde, atque Oreſte conſulibus, anno Chriſti DXXX, Iuſtinianus, edito codice ad formanda, ſiue reſtituenda 530 litium, cauſſarumq; iudicia non contentus, nobiles iterum iuriſconſultos atque anteceſſores acciuit; ac, voluntate ſua expoſita, negotium alterum eis dedit, vt inſignia veterum iuriſperitorum decreta ex immenſis eorum voluminibus ſecernerent, eaq; ordine ad intelligendum, & vtendum accommodato digererent. quod illi, collatis in vnum veteribus omnium de iure commentatiis, magna cum cura, atque induſtria præſtiterunt. atque Inſtitutiones iuris, & Digeſta legum, quæ nunc quoq; teruntur manibus, confecerunt, immortalem apud poſteros induſtriæ gloriam pariturí, niſi, dum breuitati fortaſſe nimiæ ſtuduerũt, in miras obſcuritatis anguſtias incidiſſent, ac diſputationem, & litium, quas tollere voluerunt, interdum materiam præbuiſſent. In Thracia, duce Mundo militiæ magiſtro, res egregie geſta, Bulgaris populãtibus ad internecionẽ deletis. Romæ Felix pontifex IIII Idus Octobris eſt mortuus. Comitiis nouo pontifici creando indictis, ſenatus, ac clerus in duas, vt antè, factiones eſt ſciſſus. itaq; alij in baſilica Conſtantiniana Bonifacium, alij in baſilica Iulij Dioſcorũ, vtrumq; presbyterum, deſignarunt epiſcopum. quæ ſeditio grauiſſime turbatura quietẽ Eccleſiæ erat, niſi biduo pòſt ſubſequuta mors Dioſcori omnem plane tumultus materiã ſuſtuliſſet. eo vero extincto, Bonifacius locũ ſine controuerſia nactus, ac ſecundus in conſecratione appellatus, clero aduocato, Dioſcorum cõdemnauit, verum factionẽ eius, quæ maxima erat, in gratiã Eccleſiæ recepit. Inde poſt Lampadij, & Oreſtis conſulatũ, vt praui in poſterũ diſſidij 531 occaſionem adimeret, conuocato iterum clero, omnes ante Confeſſionem S. Petri in verba ſua iureiurando adegit, ſe poſt exceſſum ipſius Vigilium diaconum pontificem ſublecturos. idque ſacramentum ſanciri manu cuiuſque voluit. Admonitus inde rem commiſiſſe ſacris legibus omnibus aduerſantem, & libertati Comitiorum officientem, idem ſcriptum, accitis deintegro omnibus, abrogauit, eoq; incenſo, ſe reum eſſe maieſtàtis aſſeruit. (qua re adducti ſenatores & ipſi decretum de ambito pontificiorum Comitiorum comprimendo fecerunt.) ac mox, cum in ſumma fame populum annona egregie ſubleuaſſet, mortem & ipſe XVI Kal. Nouembris oppetiit. neque per competitorum contentionem illo anno ſucceſſorem accepit. In Africa Gilimer Genſerici quondã regis nepos, cum regni hereditatem, vel ipſo Hilderico viuẽte, immatura, ac prope inſana cupidine deuoraſſet, iniquum & ipſe facinus eſt aggreſſus. quod mox ipſi vitam, Vandalis vero integrum in Africa imperium abſtulit. Hildericum namque accuſauit apud Vandalos, quòd rei militaris inſcitia ſuperiore bello cladem ab Afris maximam accepiſſet. & quòd, legatione miſſa, Vandalos Iuſtiniano prodere voluiſſet: quippe cui etiam, antequam ad Imperium perueniret, amicus, atq; iucundus fuiſſet. quibus rebus Vandali temere incitati ipſum conflata ſeditione corripuerunt, atq; in carcerem coniecto Gilimerem ſubſtituerrunt. Quod vbi Iuſtinianus audiuit, hominis miſericordia percitus, ſubito legatos ad Gilimerem cum hac epiſtola miſit: Impie facis, quòd Hildericum propinquum tuum in cuſtodia retines, cuius regnum breui pòſt tempore iuſte excipere potuiſti. nam, vt modicum tempus præuerteres, ius ipſum violaſti, ac regni nomen in tyrannidem tranſtuliſti. quamobrem magnopere tibi ſuadeo, vt ipſum, dum viuit, regni vſurpare imaginẽ patiaris, & aui tui Genſerici de regni ſucceſſione decretum, ac iudicium tueatis. qua epiſtola lecta, Gilimer iratus non ſolum legatos irrito poſtulato dimiſit, ſed etiam Hildericum cuſtodiæ arctiori mandauit. itaque Iuſtinianus, nouis miſſis legatis, ita reſcripſit: Quoniam ſtat tibi ſententia regnum iniuſte tenere, tibi habe. Hildericum vero ad me mitte ſolatium illud habiturum, quod frui poterit, qui regno ſuo exciderit. quod ſi facere abſtiteris, neceſſitatem nobis impones, vt fœdere præterito, quod cum Genſerico ſanctum habemus, te non ſolum infeſto bello petamus, ſed etiam pœna, qua poſſimus, afficiamus. ad quę Gilimer reſpondit: Ego regnum Hilderico nequaquam eripui, ſed eo propter nouarum rerum ſtudium à Vandalis exturbato, iure ætatis ad me translatum ſuſcepi. quod ſi tu, ſoluto fœdere, arma mihi inferenda ſtatueris, dabo operam, vt vim pro-

pulſum, ac Zenonis, cui tu ſucceſſiſti, fidem implorem. Eodem anno Conſtantino-
poli graui ſeditione tumultuatum eſt, Hypatio, Probo, & Pompeio, ſibi vindicare
Imperium molientibus. vrbe fœde direpta, ac multis in locis incenſa, Hypatius, &
Pompeius ad Palatium inuadendum, & Imperatorem delendum cum parata ſatel-
litum manu pergere contenderunt; verum Beliſario, Mundo, & Narſete proceri-
bus ad vim arcendã accurrentibus, in ipſo ſeditionis incendio comprehenſi, & an-
te pedes Iuſtiniani deducti pœnas capite perſoluerunt. ſociis bona proſcripta ſunt.
ea ſeditio à teſſera data Nica, ſeu Vince eſt appellata. Poſtero anno iterum poſt con-
532 ſulatum Lampadij, & Oreſtis, comitiis pontificiis diuturna contentione prolatis,
Ioannes presbyter XI Kal. Februarias pontifex Bonifacio eſt ſuffectus, ac ſecundus
vocatus. Athalaricus à defenſore Romanæ Eccleſiæ de comitiis nefaria quorun-
dam ambitione turbatis, & pauperũ, Eccleſiæq; facultatibus diſſipatis admonitus
legem de ambitu coercendo ſuperioribus congruentem cõſtituit, deq; ea re Ioan-
nem ipſum ſtatim edocuit: *Nuper ad nos*, inquit, *defenſor Eccleſiæ Ro. venit, expoſtulans,
eum Apoſtolicæ ſedi peteretur antiſtes, quoſdam nefaria machinatione neceſſitatem temporis
aucupatos ita facultates pauperum extortis promiſſionibus ingrauaſſe, vt, quod dictu nefas eſt
etiam ſacra vaſa emptioni publicæ viderentur expoſita. Hoc quantum fuit crudele committi,
tanto glorioſum eſt adhibita pietate reſecari. atque ideo ſanctitas veſtra ſtatuiſſe nos præſenti
definitione cognoſcat, quod etiam ad vniuerſos patriarchas, atque metropolitanas eccleſias vo-
lumus pertinere, vt à tempore ſanctiſſimi Papæ Bonifacij, cum de prohibendis ſuffragiis patres
conſcripti ſenatuſconſulta nobilitatis ſuæ memores condiderunt, quicunq; in epiſcopatu obti-
nendo ſiue per ſe, ſiue per aliam quancunq; perſonã aliquid promiſiſſe declaratur, vt execrabilis
contractus cunctis viribus efferatur. ſiquis autem in hoc ſcelere deprehendatur fuiſſe verſatus,
nullam relinquimus vocem, verum etiam ſi quid aut repetendum, aut quod acceptum eſt, non
reddendum eſſe crediderit, ſacrilegij reus protinus habeatur.* Iuſtinianus vbi nouum pon-
tificem creatum comperit, ſtatim, vt exemplo ſui ceteros ad rationem fidei ſuæ
prodendam alliceret, Hypatium Epheſinum, & Demetrium Philippenſem epiſco-
pos legatos ad eum miſit, qui tabulas Confeſſionis ſuæ deferrent, ſimulq; precioſa
ex auro, gemmisq; mirifici operis vaſa Sancto Petro offerrent. eæ tabulæ adhuc in
Actis Conciliorum inſertæ leguntur. in quibus ille quattuor œcumenica ſe pro-
bare Concilia profitetur. tria vero capita Concilij Chalcedonenſis, nempe ſcripta
Theodori Mopſueſteni epiſcopi, Theodoriti Cyrenſis, & epiſtolam Ibæ ad Marim
anathemate, licet auctoribus iam extinctis, feriẽda, tanquã à Catholica veritate re-
mota contendit. quin etiã proximis Gilimeris litteris vehemẽtius irritatus Vanda-
licum bellum ſuſcipere ſtatuit. Conſilium inde ſuum cum à pleriſque improbari
audiret, triſtem Africanæ expeditionis à Leone, duce Baſiliſco, ſuſceptæ exitum
horreſcentibus, & ſummam expediendi negotij difficultatem proponentibus ali-
quantulum de ſtudio rei militaris inſtruendæ remiſit. mox ſomnio quodam egre-
giam victoriam portendente in ſpem ab epiſcopo quodã erectus ad priſtinas cogi-
tationes, apparatusq; ſe retulit. atq; omnia ad eam rem neceſſaria militũ, nauium,
armorum, commeatuum, & inſtrumentorum ſubſidia expedire perrexit. ac totius
belli ſummã Beliſario tradidit, duci ea tempeſtate præclaro, nuper poſt pactas cum
Perſis inducias ex Oriente reuerſo. Eodem anno, qui fuit Imperij ipſius quintus,
nouum peſtilentiæ genus Orientem inuaſit, à Græcis bubonis, à Latinis inguinariæ
dictæ. quæ orta in Æthiopia ſenſim inde totum terrarum orbem peruaſit, quibuſ-
dam ciuitatibus ita proſtratis, vt prorſus exhauſerit; quibuſdam vero ita affectis, vt
afflatu tantum ipſo terruerit, nulla certa ratione neque in adoriendo, neque in di-
mittendo ſeruata. nam alios ineunte hieme, alios ſeneſcente vere, alios adulta
æſtate, aut autumno inuaſit. atque in quibuſdam oppidis domos omnes attigit, in
quibuſdam nonnullas. quæque familiæ priore anno integræ fuerunt, ſolæ ſequen-
ti contabuerunt. quin etiam ſæpe qui ex infectis vrbibus euadebant, poſtquam in-
ter ſanos veniſſent, ſoli peribant. neque vero eadem omnes ægritudo tentauit. in
quibuſdam enim morbus à capite incipiens oculos ſanguine, & faciem tumore
afficiebat; deinde ad guttur accedens vitam eripiebat. alij ventris profluuio interi-
bant, in aliis bubones erumpebant, & febres vehementes accedebant, nonnulli
biduo,

biduo,aut triduo ſana mente moriebantur,nonnulli vero de poteſtate deiiciebantur. erant qui ſemel affecti iterum incidebant. aliis morbum conſuetudo attulit, aliis attactus, aliis ſolus fori aditus. Quin etiam quidam integri proximis exitium importabant,alij licet cum ęgris,mortuiſq́; verſari morbum tamen,licet cupientes, nanciſci non poterant. atque hac tanta malorum varietate hic morbus pòſt orbibus quibuſdam ſæpius reuocatus homines in plurimos pòſt annos miſere lacerauit. Per eoſdem dies Amalaſuenta regina Theodoricum Francorum regem bello prouocauit, ac victoriam ,rege mortuo, nobilem reportauit. quoniam autem & cauſſa,& ſeries belli parum eſt explorata,verba ipſa Caſſiodori.vnde hoc hauſimus, afferemus, nihil neque de noſtra coniectura addentes, neque de aliena narratione dementes. is, cum de virtute , rebusq́; Amalaſuentæ loqueretur, ſic poſt multa intulit : *Franci etiam tot barbarorum victoriis præpotentes , quàm ingenti expeditione turbati ſunt? laceſſiti meruerunt cum noſtris inire certamen , qui præcipitis ſaltibus prælia ſemper gentibus intulerũt. ſed quamuis ſuperba natio declinauerit conflictum, vitare tamen proprij regis nequiuit interitum. nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in triumphum principum noſtrorũ languoris potius pugna ſuperatus occubuit , ordinatione credo diuina , ne nos aut affinũ bella pollucerent, aut iuxta productus exercitus vindictam aliquam non haberet. macte procinctus Gotthorum omni felicitate iucundior, qui hoſtem regalem capite cædis, & nobis nec vnius vltimi facta ſubducis.* Addit inde,eandem etiam regem Burgundionũ ad obſequium adduxiſſe. ſic enim ſubiicit : *Burgundio quin etiã vt ſua reciperet, deuotus effectus eſt, reddens ſe totum, dum accepiſſet exiguum. elegit quippe integer obedire , quàm immunitus obſiſtere, tutius tunc defendit regnũ, quando arma depoſuit. recuperauit enim prece, quod amiſit in acie. Beatam, te , domina , laude multiplici. cui diuino beneficio neceſſitas tollitur cuncta certaminis. quando aduerſos reip. aut cœleſti felicitate vincis, aut tuis imperiis ſpontanea largitate coniungis. Ecce felix domina, quod habet eximium vterq; ſexus , impleuit. nam & glorioſum regem nobis edidit , & latiſſimum imperium animi fortitudine vindicauit.* Sequẽti an- 533
no, Iuſtiniano Auguſto iam tertium conſule, Theodebertus rex Francorum, qui Theodorico regi patri ſuo ſucceſſerat, honeſtam belli in Hiſpaniam transferendi cauſſam nactus, non omiſit. Huius ſororem Crothildem Amalaricus rex Gotthorum in matrimonio habens, grauibus adeo contumeliis afflictarat, vt aliquando ad eccleſiam procedentem , quia Catholicæ addicta fidei erat, ſordibus aſpergendam curarit, atque ad extremum ſæue adeo pulſauerat, vt veſtem hauſto ſanguine macularet. quibus de rebus Theodebertus à ſorore commonitus cum exercitu in Hiſpaniam tranſiit. atque, vrbe obſeſſa, Amalaricum fugientem, atque in eccleſiam ſe ſalutis cauſſa recipientem adeptus, vita exuit. ac theſaurum, & Crothildem ſecum abduxit. quæ in itinere periit. inde in Galliam reuerſus, regionem trans Rhodanum, quam Amalaricus ab Athalarico receperat, ſibi adiunxit , Gotthis victis in Hiſpaniam ad Theudam, qui tyrannidem exercebat, trepido agmine tranſeuntibus. Eodem anno Iuſtinianus bellum in Africa Vandalicum iniit. cuius principio opportune ad animos certæ ſpe victoriæ concitandos Pudentius præfectus Tripolim oppidum in Africa prodidit, & Godas ſe Sardiniam traditurum, ſi auxilia ſummitterentur, oſtendit. cumque Eulogius magna cum manu militum acceſſiſſet, in ea imperium occupauit. Beliſarius autem, paratis rebus in tempore omnibus, cum Antonina vxore Conſtantinopoli ſoluit, ſalutari precatione ab Epiphanio vrbis epiſcopo vna cum tota claſſe, atque exercitu ad felicem à Deo impetrandam victoriam expiatus, ac, locis aliquot in itinere tactis, tandem in Siciliam adiit. vnde aquam, equos, commeatum, & res alias neceſſarias ex fœdere ſumpſit. & conſilia hoſtium per Procopium Cæſarienſem huius hiſtoriæ artificem explorauit. Ceterum certior factus, Gilimerem exercitum tantum aduerſus Godam ad recuperandam Sardiniam comparare, ac, relicta Carthagine , apud Hermionem quattuor dierum itinere procul à littore agitare, erectiore animo è Sicilia ceſſit, ac tertio, quàm Conſtantinopoli diſceſſerat, menſe ad Africam claſſem applicuit. ac locum quinque dierum via Carthagine diſtantem egregie aduerſus omnem hoſtilem impetum communiuit. inde, immiſſis militibus, Syllectum oppidum in littore Carthaginem verſus loca-

tum per inſidias cepit. mox vniuerſum exercitum ad Carthaginem oppugnandam, (hæc enim ſola muris cincta vrbs in Africa erat, reliquis præſidij cauſſa iampridem nouo conſilio à Genſerico nudatis,) ducere inſtitit, claſſe lenta ſe nauigatione ſubſequi iuſſa. ac Lecto, & Adrumeto præteritis Graſſam oppidum tenuit. Gilimer, vbi hoſtilem adeſſe ſenſit exercitum, extemplo Ammatam fratrem, qui Carthagine erat, per litteras monuit, vt Hildericum occideret, ac ſeſe cum Vandalis aduenienti Beliſario ad Decimum ſuburbanum obiiceret. Gibamundum vero fratris filium cum alia manu à latere iuſſit adoriri. ipſe ſibi cum ſuis impreſſionem à tergo aſciuit. itaque Beliſarius, poſtquam ad Decimi anguſtias perueniſſet, facile Gilimeris copiis intercipi, ac deleri conſilio potuit, niſi Ammatas ante pugnandi horam, deteriore militum parte aſſumpta, cum Ioanne Beliſarij duce præcedente immature congreſſus, partam victoriam, ac prope præſentem interpellaſſet. nam eius caſu perterriti milites non ipſi ſolum præcipiti ſe fugæ mandarunt, ſed reliquos etiam, qui ſubſequebantur, terga dare maioris mali timore perculſos compulerunt. quam cladem Gibamundus etiam cumulauit. qui cum Hunnis congreſſus, omnibus ſuis amiſſis, aufugit. Interim Beliſarius locum ſeptuaginta ſtadiis procul à Decimo confirmauit, atque, exercitu ad rem ſtrenue gerendam verbis incenſo, relicta in caſtris vxore, cum parte militum ad laceſſendum prælio Gilimerem proceſſit. qui vero primi Decimum peruenerunt, terram cadaueribus ſtratam aſpicientes, & rei geſtæ exitum audientes, Beliſarium propere aduocarunt. Cum autem eodem tempore Beliſarius, & Gilimer cum ſuis vterque copiis diuerſis è partibus ad Decimum acceſſiſſent, leue de occupando interiecto colle iniere certamen. quo potiti Vandali, impetu facto, Romanos terga vertere, & in vicum ſe recipere ſeptem inde diſtantem ſtadiis coegerunt. Gilimer autem vbi in campum degreſſus, Ammatæ fratris cadauer eſt conſpicatus, ingenti dolore ictus animum ab hoſte ad ſepulturam auertit, ac, ſpacio Romanis ad ſe comparandum conceſſo, pulcherrimam alteram rei bene gerendæ occaſionem amiſit. quin etiam certamine à Beliſario prouocatus impetum ſuſtinere non potuit, atque vna cum Vandalis in Bulæ campum Numidiam verſus abiit. Ea re Beliſarius excitatus poſtridie Carthaginem cum omnibus ſuis intendit iter. & ſequenti nocte, cum eo perueniſſet, extra vrbem ſub tentoriis manſit, quamquam comiter, vt introiret, à ciuibus inuitatus. nam & aduenienti exercitui portas aperuerunt, ac lumina, & ignes tota vrbe ad vias illuſtrandas accenderunt, Vandalis, qui remanſerant, ad templa progreſſis; & claſſi aduentanti, ferreis cathenis retractis, liberum in portum aditum præbuerunt. inde cum iam diluceſceret, omnes ſuos ſub ſignis, tanquam ad prælium inſtructos in vrbem induxit, ac, nullo, (quod timuerat,) ſeſe hoſte obiiciente, in regiam profectus, in ſede Gilimeris conſedit. tum in Delphico epulatus, prædam omnem iuſſit exponi, tanta in omni imperio modeſtia adhibita, vt in magna trepidatione, ſummoque tumultu ciuitatis nemo nihilominus tabernas occluſerit, aut mercari volenti aliquid venale abnuerit. poſthæc Vandalos ad templa profectos in fidem recepit, ac muros vrbis dirutos reficere, vrbemque munire aduerſus omnem belli, quæ cieri poſſet, tempeſtatem inſtituit. Interim Zazon Gilimeris frater in Sardiniam cum claſſe inuectus Caralim tenuit, atque oppido repente capto Godam extinxit. ac Gilimerem de re à ſe proſpere geſta per litteras docuit. quas qui attulerunt, à Romanis militibus capti in manus Beliſarij peruenerunt. Cyrillus, qui Conſtantinopoli Godæ ſubſidio veniebat, Zazonis victoria cognita, Carthaginem curſum deflexit. Gilimer autem, cum victus in Bulæ campo conſiſteret, haudquaquam ſe deſeruit. verum, petito à virtute præſidio, ruſticos Afros ad Romanos, qui per agros diſperſi vagabantur, opprimendos immiſit, promiſſo aureo nummo pro cuiuſque capite ad ſe delato, ac Vandalos, & Mauritanos, quos potuit, ad arma ſecum capienda conciuit, & Zazonem cum ſuis copiis ad ſe relicta Sardinia, euocauit. quæ cum ad tempus expleta eſſent, cum his omnibus aduerſus Carthaginem iter ſuſcepit, proditione ſe vrbe potiturum confiſus, Hunnis, qui cum Beliſario erant, ad tranſitionem faciendam magnis præmiis, & polli-

citationi-

citationibus inuitatis, quæ cum omnia Beliſarius certis nunciis explorata haberet, muros vrbis reficere maturauit. & Hunnos muneribus ab iniquis capiendis conſiliis auocauit. ac demum ſuis omnibus ad præſtandam in prœlio fidem, virtutemq; priſtinam incitatis, aduerſus Gilimerem contendit apud Tricaranum ſeptuaginta ſtadiis longe à Carthagine caſtrametantem. ibi Gilimer ſummo ſibi confligendum certamine ratus, puerorum, ac fœminarum impedimentis in medium munitionum coniectis, ſuos ad conſtantiam in pugna adhibendam hortatus eſt, pariterq; Zazon etiam ſuos. inde in vlteriore ripa amnis intercedentis aciem, Romanis parando prandio occupatis, inſtruxit. qua re animaduerſa, Beliſarius & ipſe in citeriore poſitus inſtruxit ſuos. Cum per aliquot horas prœlium à neutra parte inciperetur, demum Ioannes cum paucis equitibus Beliſarij iuſſu amnem tranſgreſſus, in hoſtes procurrit, verum à Zazone repulſus gradum rettulit. idem, cum, maiore numero aſſumpto, iterum inſtitiſſet, iterumq; ceſſiſſet, ad extremum cum magna exercitus parte inuectus non ſolum Zazonis copias loco motas occidione occidit, ſed ipſum etiam Zazonem deleuit. qua re cognita, Beliſarius reliquum exercitum repente eduxit, ac Vandalos adortus fuga in caſtra compulit, ac, mortuis ſpoliatis, receptui cecinit. ſilentio inde noctis ad caſtra aggredienda profectus, tantum omnibus trepidationis incuſſit, vt Gilimer, aſcenſo equo, cum paucis Numidiam verſus fugam petierit: Vandali vero cum pueris, & mulieribus, quo cuique commodum fuit, abire contenderint. Romani caſtris potiti hoſtes, quotquot nacti ſunt, ferro ſtrauerunt, ſolis pueris, & mulieribus conſeruatis, quos in ſeruitutem abripuerunt. Ceterum tanta in caſtris pecunia eſt inuenta, quanta nunquam antea fuerat viſa, vt quæ ex diſpoliatis Romanorum prouinciis per nonaginta quinq; annos fuerat aceruata. Gilimerem inde fugientem Ioannes inſequutus, ac poſt dies decem, & octo adeptus, caſu ab amico fallenti infeſtæ ſagittæ ictu, dum autem peteret, interfectus ſpacium dedit ad elabendum. Beliſarius Gilimerem perſequens, Hipponem vſque progreſſus, poſtquam eum in montem Puppuam in extrema Numidiæ confugiſſe, nec facile expugnari poſſe amicorum Maurorum præſidiis fultum accepit, quòd hiems ingraueſcebat, & Carthagine res ſuſpenſas reliquerat, eo ſibi recedendum putauit. ac promptos milites cum duce Phara ad eum per hiemem obſidendum immiſit. Gilimer paulo antè, quàm claſſis Romana in Africam perueniret, rebus ſuis timens, legatos in Hiſpaniam deſtinarat, vt ſocietatem belli contra Romanos cum Theuda rege contraherent. eos in Hiſpaniam progreſſos Theuda benigne excepit, ac ſatin ſaluæ res Gilimeris eſſent? rogauit. nam onetaria nauis eodem die, quo Beliſarius Carthaginem introierat, è portu profecta, ac ſecundo vento delata clam totius eum rei geſtæ monuerat. Legatis inde ſalua eſſe omnia confirmantibus, ſui cauſſam aduentus exegit. inde, illis ineundæ ſocietatis gratia eum ſe adiiſſe dicentibus, ſubiecit, vt littus Africę repeterent. futurum enim, vt ibi quo ſtatu res Gilimeris eſſent, cognoſcerent. Ad id legati inepta, vt rebantur, oratione offenſi conticuerunt. poſtridie autem cum eadem petentes idem reſponſi tuliſſent, rati noui aliquid in Africa poſt ſuum abitum accidiſſe, nihil tamen aduerſi de Carthagine ſuſpicantes. diſceſſere, atq; in Romanorum manus non longè à Carthagine lapſi, atq; ad Beliſarium ducti omnia, vt acta erant, expoſuere. Iam Iuriſconſulti mandata Imperatoris exhauſerant, ac Iuris inſtitutiones, & Digeſta legum confecerant. quibus operibus nihil aut ad vſum populorum vberius, aut ad gloriam Imperatoris eſſe magnificentius potuit. Id ita eſſe Iuſtinianus etiam arbitratus, tertium hunc conſulatum ſuum longe victoriæ Africanæ ſplendore fulgentem, ſimul etiam memorabili horum librorum editione inſignem poſteris relinquere voluit. ac menſe Nouembri Inſtitutiones, Decembri vero Digeſta vulgauit, edicto propoſito, vt hæ leges vim haberent à tertio Kal. Ianuarias, tertio conſulatu ſuo, quo ſibi Deus conceſſiſſet, vt victoriam nobiliſſimam, Carthagine, Africaq; recepta ex Vandalorum gente, referret. & vt illæ tantummodo Romæ, Conſtantinopoli, & Beryti exponerentur, quod, vt idem ipſe Iuſtinianus inquit, iam & à retro principibus fuerat conſtitutum. Per eoſdem dies in Italia regia Gotthorum diſcordia laborare, atq; inteſtinis ſeditionibus rem ad Iuſtinianum occulte inclinare

inſtituit. ex quo bellum exarſit, quo demum vniuerſa Italia miſere conflagrauit. Amalaſuenta ab Athalarico puero praua iuuenum conſuetudine deprauato, & à tribus proceribus Gotthis nimiam ſuam potentiam ægre ferentibus incitato iampridem non ſolum deſpiciebatur, ſed occulte à Gotthis ad inſidias petebatur. quare prærepta, vt erat alto conſilio prædita, ipſos antè de medio tollere, quàm tolleretur, conſtituit. itaq; primum eos, præfecturis datis, in Calabriam ablegauit, deinde fidos, promptosq; ſatellites, qui eos ferro opprimerent, deſtinauit. incertum autem facinoris exitum reformidans, nuncium ad Iuſtinianum miſit, ſignificans, ſe tranſire ad eum velle, filij pro arbitratu regendi deſperatione adactam. ac nauim auro onuſtam in portum Dyrrachij miſit eo conſilio, vt ſi nex inimicorum ſuorum proceſſiſſet, nauim continuo reuocaret, ſin irritus conatus cecidiſſet, ipſa cum theſauro in Græciam properaret. vbi veto mox inimicos ſuos magna felicitate peremptos audiuit, ſubito nauim Dyrrachio reuocauit, ac Rauennæ ſe confirmauit.
534 Sequens annus Iuſtinianum Auguſtum IIII, & Paulinum habuit conſules. Paulinum euexit Athalaricus. extat enim decretum eius, quo ſe illum per XII indictionem conſulem conſtituere ſcribit. quin etiam per eoſdem dies Caſſiodorum præfectum prætorio fecit. Ioannes pontifex, cum VI Kal. Iunias migraſſet è vita, Ruſticum Agapetum archidiaconum nactus eſt ſuceſſorē. Beliſarius interim milites ad reliquā recuperandā Africam miſit, alioſq; ad Sardiniā, & ad Ebuſam, Maioricam, & Minoricā inſulas, & in Siciliam ad Lilybeum recipiendū. omnibus omnia ex ſententia proceſſerūt, iis, qui miſſi fuerant Lilybeū, exceptis. hoc enim à Vandalis olim opera Amalafredæ mercatus habendi cauſſa occupatū Gotthi verbis Amalaſuentæ edocti ſuum eſſe, non Vandalorum dixerunt. Græcoſq; tanquam hoſtes, longe ab inſula repulerunt. Interim Pharas Gilimerem in monte Puppua diligenter obſedit, atq; à Mauris deiectus locum ſibi cuſtodiendum ſuſcepit, vt, nullo alimento inuecto, hoſtes fame debilitati vltro ad deditionem accederent. ad quam etiam Gilimerem, fide incolumitatis data, & ſpe præmiorum oſtentata, inuitauit. quod ille ſe facturum abnuit, atque ab eo panem tantum, ſpongiam, & cytharam poſtulauit. cuius poſtulati, vt noui, rationem curioſius inquirenti nuncius hanc reddidit; panem requiri dicēs, quòd poſtquam montem illum inſediſſet, panem coctum nullum vidiſſet; ſpongiam, vt Lacrymas, quibus conficiebatur, abſtergeret; cytharam vero, vt præſentem calamitatem flebilibus modis, haudquaquam eius artis ignarus, leniret. quæ vbi cognouit Pharas, hominis miſeratione permotus omnia miſit. Gilimer inde, cum, appetente iam vere, expugnationem timeret, atque inteſtinorum dolore intolerabili laboraret, Pharæ ſe conſilium ſequi velle, vt ſe Iuſtiniano dederet, indicauit. Cuius rei nuncio Beliſarius, vt qui hominem viuum ad Iuſtinianum ducere cuperet, eximie delectatus confeſtim Cyprianum ad rem conficiendam miſit. ac, Gilimere per eum in poteſtatem adducto, propere Iuſtinianum admonuit, ac redeundi poteſtatem petiuit. nam maieſtatis ab obtrectatoribus accuſatus, eorum occurrere machinationibus exoptauit. Iuſtinianus, his cognitis, optionem ei dedit, ſeu redire domum, ſeu manere in Africa vellet. Ille vero, reuerſionis conſilio expedito, cum Gilimere, & Vandalis captiuis ex Africa ſoluit, Salomone aduerſus tumultus, qui à prouincialibus mouebantur, cum magna exercitus parte relicto. eo vero vt venit, omnibus honoribus, qui victoribus vnquam tributi ducibus fuerant, eſt exceptus. præcipue ſpolia hoſtium per mediam vrbem incedens more triumphantium prætulit. atq; ex propria domo pedibus ad circum, & ex circo ad Palatium Imperatoris proceſſit. erant autem ſpolia ſedes regis, & vehicula reginæ, aurea pocula, & alia menſæ regiæ inſtrumenta, argenti magna vis, aliaq; ſupellex à Genſerico nuper Roma ex Palatio Imperatoris auecta. in qua quoniam multa erant Hieroſolymis captis quondam ablata, Iuſtinianus eodem reportari oblata religione pręcepit. Inter captiuos Gilimer purpurea veſte indutus vna cum omnibus propinquis ſuis, & Vandalis, qui proceritate corporum, & oris pulchritudine præcellebant, præcipue ſpectaculum præbuit. is, poſtquam in circo conſtitit, & Iuſtinianum in celſo throno ſedentem, & populum circu[illegible]ſiſtentem aſpexit, fortuna ſua ad rationē reuocata, illud Salamonis effudit: *Vanitas vanitatum,*

& omnia

& omnia vanitas. atque ipſe pariter vna cum Beliſario iuſſus ab iis, qui purpuram Imperatoriam ſuſtinebant, Imperatorem ſuppliciter adorauit. ea perfecta pompa decretum eſt, vt Beliſarius more maiorem triumphum iterum ageret, ac poſtero anno conſulatum adminiſtraret. Gilimerem Patricium Iuſtinianus feciſſet, ſi ab Arrianis deficere voluiſſet. ceterum ſummis aliis honoribus decorauit. Hilderici vero filios, & nepotes, tanquã ex Valentiniani ſanguine genitos & ipſe, & Auguſta comiter, ac liberaliter habuerunt. Recepta Africa, lux aliqua recuperandæ Italiæ eſt obiecta, opportune illud quidẽ, ſi ſine ipſius conſequi exitio, ac pernicie potuiſſet. Præerat tum Etruriæ Theodahatus Amalafredæ olim reginæ filius, homó litteris egregie eruditus, atque imprimis diſciplinæ Platonicæ ſtudioſus. verum plus, quàm ferre Tuſcorum animi poſſent, auarus, ac congerendæ, ſpoliandis populis, pecuniæ cupidus. hic, cum ſe odio flagrare apud Etruſcos, atque Amalaſuentam eo nomine intellgeret, cupiditate prodendę Iuſtiniano Tuſciæ, atq; Italię relinquẽdæ, accenſus eſt, eo animo, vt, cum ingentem vim pecuniæ recepiſſet, & conſularem dignitatem adeptus eſſet, reliquum ætatis Conſtantinopoli degeret. Hæc illo animo volutante, opportune legati à Iuſtiniano ad pontificem nouum Agapetum venerunt, de concordia reconcilianda inter eccleſias miſſi. quibus ille occultè conuentis, voluntatem vt ſuam ad Iuſtinianum deferrent, mandauit. Per eoſdem dies Athalaricus luxuriæ, ac temulentiæ deditus morbo læthifero eſt oppreſſus. cuius periculi Amalaſuenta à medicis certior facta ſubito res circunſpicere ſuas cœpit, &, quòd, mortuo filio, ſe Gotthorum odium ſuſtinere poſſe diffideret, iterum ſalutis ſuæ cauſſa regnum tradere Iuſtiniano decreuit. Interim Alexander à Iuſtiniano legatus Rauennam multis de rebus miſſus acceſſit. ac, concilio impetrato, Gotthis ſpectantibus omnibus, litteras reddidit, quarum hæc erant verba; Lilybeum, quod noſtrum erat præſidium, captum vi retines; milites, ac barbaros, qui à nobis in Campaniam transfugerunt, & ab Vliare Neapolis præfecto ſuſcepti ſunt, non reſtituis. Gratianam vero vrbem Illyricam nihil ad te pertinentem extremo milites tui incommodo affecerunt. hæc quo iure à te facta ſint, ſcire auemus. ad quæ illa reſpondit; Imperatorem opibus, iuſtitiaque præſtantem puero orbo, atque ægrotanti præſidium, non exitium oſtentare oportet. Lilybeum ille, & transfugas repetit, ac militum noſtrorum in hoſtes euntium iniuriam queritur ciuitati ſociæ per imprudentiam factam. ego vero peto ab eo, vt in memoriam reuocet, quibus eum ſemper officiis proſequuti ſimus. nuper autem, quemadmodum, claſſem eius aduerſus Vandalos contendentem equis, commeatibus,. atque omnibus rebus neceſſariis inſtruxerimus; quibus detractis, neque Africa adiri, neque tanta parari victoria potuit. ſimulque animo reputet, quàm æquum ſit, Athalaricum, quem ob collata beneficia præmium aliquód victoriæ expectare oportebat, Lilybeo, quod ditionis eſt ſuæ, exuere properare. Hæc illa palam legatis Imperatori renuncianda reſpondit. clam vero quærentibus, (ſic enim à Iuſtiniano acceperant;) cur ad ſe, ſicut oſtenderat, non tranſiſſet, ſe facturam, ſi filius vita cederet, atque Italiam illi conceſſuram, ſpopondit. Theodahatus autem Alexandrum Demetrij ſocium nactus, familiaritate contracta, & ipſe intimum animi ſui ſenſum aperuit, ac Tuſciam Iuſtiniano traditurum, ſi ſibi apud eum præmium eſſet, oſtendit. vterque inde eorum domum reuerſus Iuſtiniano renunciauit legationem. quibus rebus cognitis, ille mire lætatus, e veſtigio Petrum natione Illyricum, hominem diſertum, Theſſalonica in Italiam iuſſit adire, atque hæc ipſa primó quoque tempore explenda curare. Interea Etruſci aſſiduis Theodahati rapinis exacerbati ipſum de repetundis apud Amalaſuentam poſtularunt, atq; ab ea exerceri quæſtionem eiuſmodi popoſcerunt. qua re cognita, Amalaſuenta hominem coram adeſſe iuſſit, ac iudicio conſtituto conuictum ab accuſatoribus condemnauit, ac ſua cuiq; ablata reſtituere compulit. Subiit inde cogitatio animũ, præſtare, vt poſt mortem filij, quæ, ſæuiente morbo, non longe credebatur abeſſe, ipſum ad regnũ proueheret, atq; opes ſuas illius erga ſe ſtudio cõfirmaret. itaq;, accerſito illo, cum ſibi infenſum exiſtimaret, hac oratione demulcere contendit: ſe, quòd illum iudicio condemnaſſet, iuſtã afferre cauſſam poſſe. ipſum

enim Gotthis purgatum eſſe voluiſſe, vt filio mortuo, cum nemo præter eum ex Theodorici genere ſupereſſet, eum poſſet ſine aliqua Gotthorum criminatione prouehere. id autem ſe pro explorato facturã, ſi ipſe mores mutaret, & iureiurando affirmaret, ſe titulo regni contentum ſibi adminiſtrationem imperij permiſſurum. quod vbi Theodahatus audiuit, extemplo in ſpeciem omnem animo offenſionem abiecit, ac, tanto beneficio accepto, perpetuo fore ſe in eius arbitrio, ac poteſtate ſanctiſſimo ſe ſacramento adegit. atq; ita Athalarico mortuo, iubente Amalaſuenta, à Gotthis ad regnum eſt euocatus. Hoc anno, vt ſcribit Procopius, ſol ſine radiis, perinde, ac luna, prodigioſe refulſit, ac magna ex parte deficere viſus eſt. itaq; neque bella, neque fames, neque peſtilentia hominibus defuerunt. Epiphanio epiſcopo Conſtantinopolis mortuo, Theodora Auguſta in eius locum Anthemium, ſiue Anthimum epiſcopum Trapezuntis ſuffecit, hominem ſecum contra Chalcedonenſe Concilium ſentientem. quæ res poſtea Eccleſiam non mediocriter perturbauit.

THEODAHATVS REX.

REGNO vero ad Theodahatum delato, Amalaſuenta ad ſenatum Ro. litteras miſit, in quibus ipſa ſe poſt filij obitum regnum ad Theodahatum tranſtuliſſe, ſignificauit, virum non tam generis ſplendore fulgentem, quã virtutis, & doctrinæ laude præſtantem. Theodahatus autem cum ceteris in rebus Amalaſuentæ prudentiam extulit, tum præcipue in eo, quod antè ſe legibus, & iudicio ſubieciſſet, quàm ad regni culmen eueheret, ac ſuam prius conſcientiam expiaſſet, quàm cenſuram regni mandaret. eodem etiam modo vterque legatos cum litteris ad Iuſtinianum miſerunt, nouum regem ſublectum in ipſius orbitate regiæ nunciantes, ac pacem cum deceſſoribus ſuis conſtitutam iiſdem ſanciri conditionibus poſtulantes. Theodahatus autem magiſtratus aliquot in inſequentes annos declarauit, atq; eis iuris æquabilitatem per litteras, quæ cum ſuperioribus apud Caſſiodorum leguntur, ſummo opere commendauit. inde, veteribus ſimultatibus animo repetitis, omne ſuum ſtudium ad vlciſcendam ipſam, cui omnia debebat, Amalaſuentam, conuertit. itaque propinquos inimicorum eius reduxiſſe ab exilio non contentus, neceſſarios etiam morte affecit, atque ipſam demum per cauſſam conſeruandæ inter Gotthos concordiæ in lacus Vulſinienſis inſulam relegauit, ibiq; firmo cuſtodiri præſidio iuſſit, cum nondum legati ad Iuſtinianum miſſi in Græciam perueniſſent. veritus autẽ, ne eam rem Iuſtinianus iniquo animo ferret, Liberium, & Opilionem ſenatores ſummiſit, qui ſe nihil durius in eam conſuluiſſe, licet grauiſſime prouocatum, docerent. atque Amalaſuentam in eandem, quam ipſe, ſententiam ſcribere, compulit. Petro legato proficiſcenti Iuſtinianus mandarat, vt palam cum Amalaſuenta de cauſſa Lilybei tractaret; ſecreto autem de ratione Italiæ prodendæ cum ipſa, & Theodahato conficeret. Petrus autem, cum in Græciam acceſſiſſet, obuius oratoribus Amalaſuentæ factus de Theodahati prouectione, inde, cum Apolloniam perueniſſet, legatis Theodahati de Amalaſuentæ relegatione cognouit, quibus rebus Iuſtiniano nunciatis, ibi donec noua mandata acciperet, ſibi ſubſiſtendum putauit. Iuſtinianus, his acceptis, Petro mandauit, vt Amalaſuentam ad fugam in Græciam capeſſendam impelleret; Theodahato vero, & Gotthis vt iuſtam ſuam aduerſus eos iracundiam aperiret. Ex legatis Theodahati vnus Liberius ſyncere, ac vere omnia, vt acta erant in Amalaſuentam, expoſuit, alter vero Opilio Theodahatum crimine fruſtra niſus eſt liberare. Interim Gotthi Amalaſuentæ inimici Theodahato perſuaſerunt, præſens vitæ eius periculum imminere, niſi Amalaſuentæ vitam eripuiſſet. itaque permiſſu eius ad inſulam, in qua erat, venerunt, atque eam nece ſtrauerunt. quæ res maximum Italis, Gotthisq; mœrorem intulit. erat enim fœmina, vt diximus, omnibus virtutibus adalliciendos, & retinendos hominum animos ad miraculum exornata. Petrus in Italiam profectus, cum Amalaſuentæ necem audiſſet, Theodahato, & Gotthis aperte denunciauit, Iuſtinianum nullam fœderis cum eo icti rationem in poſterum habiturum, & necem Amalaſuentæ armis perſequuturum. Theodahatus

autem

autem tanta væcordia fuit, vt cum interfectores eius in honore haberet, tamen id eos iniuſſu ſuo feciſſe contenderet. Quibus de rebus omnibus Iuſtinianus vbi certior fuit factus, bellum aduerſus eum parauit, quo deinde Gotthorum in Italia imperium concidit. atque ipſa Italia omnis atrociſſimarum calamitatum exempla perſenſit, quarum expoſitione hæc hiſtoria terminabitur, ac Mundum Illyrici præfectum Dalmatiam eorum prouinciam inuadere iuſſit: Beliſarium vero conſulem 535 cum claſſe, & copiis Africam verſus curſum intendere; ſed, vbi Siciliam attigiſſet, in eam commeatus petendi cauſſa deſcendere, &, ſi facultas daretur, inſulam occupare, atq; in poteſtate retinere. quod ſi rem effici, aut tentari non poſſe cenſeret, in Africam occulto conſilio maturare. Litteras deinde ad reges Francorum miſit, quibus iniuriam Amalaſuentæ eorum affini factam, & cupiditatem vindicandi ſuam expoſuit, eosq;, vt ſibi communibus armis adeſſent, rogauit ad communes hoſtes Arrianos delendos, quos par eſſet credere, aliquando exẽplo Vandalorum concepti odij acerbitatem in Catholicos effuſuros. ſimul etiam munera, præmiaq; ingentia, ſi in huius belli ſocietatem venirent, promiſit. quibus Franci illecti armis ſe affuturos ſpoponderunt. His rebus in hunc modum in Gotthorum perniciem conſtitutis, res inde proſpere geri eſt cœpta. Mundus in Dalmatiam progreſſus, ſecundo cum Gotthis, qui ibi erant, prælio decertauit, ac caput prouinciæ Salonam in poteſtatem adduxit. Beliſarius autem in Siciliam profectus primo aduentu Catanæ oppidum cepit; deinde, translato Syracuſas bello, vrbẽ haud magno negotio ad deditionem adduxit. quo facto, multæ aliæ vltro ſe dediderunt. Panormus, quòd munitione, præſidioq; valido teneretur, difficiliorẽ habuit expugnationem. ad extremum tamen & ipſa egregio ducis conſilio venit in ditionem. nam, claſſe intra portum inuecta, & muro à parte maris, qui propugnatoribus erat vacuus, oppugnato, cum iactis anchoris, naues firmaſſet, ſagittarios ad malorum faſtigium ſuſtulit, qui altitudine ſua vrbis propugnacula ſuperabant: vnde ex alto hoſtes ſagittis vndique icti, atque languidiores, & timidiores deſperatione tuendæ vrbis effecti, vrbem, nulla mora interpoſita, dediderunt. ita inſula breui in poteſtatẽ Iuſtiniani conceſſit. Beliſarius cum ceteris in rebus ſecunda fortuna vſus eſt, tum in ea vel maxime, quòd, Sicilia in poteſtatẽ redacta, poſtremo conſulatus die Syracuſas ingreſſus eſt. magno plauſu Siculorum exceptus ingentem vim nummorum acclamanti populo ſparſit. atque ibi per hiemem mandata Iuſtiniani opperiens manſit. hæc autem vbi Petrus legatus audiuit, inſtare acrius, & Theodahato grauiora minari, niſi Iuſtiniano ſatisfeciſſet. quo ille metu perculſus, atq; attonito ſimilis, voce amiſſa, non aliter, ac ſi bello captus eſſet, remotis arbitris, Petrum ſeducit, & ſe, ſi pacem habuerit, hæc omnia Iuſtiniano præſtiturum promittit. in primis ſe Siciliа vniuerſa ceſſurum, illique coronam auream trecentarum librarum in ſingulos annos daturum, Gotthorum tria millia ad eius arbitrium ſummiſſurum. ipſius, aut ſenatus iniuſſu neminem aut vita, aut facultatibus multaturum, neque ad Patriciatum, aliamve dignitatem aliquem producturum, ſed eam poteſtatem ab Imperatore poſtulaturum. populum Romanum in ſolemnibus acclamationibus prius nomen Imperatoris, deinde Theodahati in omnibus locis, quibus res tulerit, proditurum. ſtatuam nullam ſibi, niſi altera Imperatori ponatur, poni paſſurum, ita vt dextram Imperator, læuam ipſe obtineat. atq;, his compoſitis, Petrum dimittit. illo inde profecto, metus inceſſit, ne, ſi conditiones illas Iuſtinianus abnueret, bello ſe protinus oppugnaret. quare Petrum iam mare tranſgreſſum reuocauit, ac præſentem, num conditiones illas Iuſtinianum accepturum putaret, rogauit. Petro vero ambigere ſe dicente, Quod ſi non accipiet, inquit, qui rerum exitus erit? tum Petrus, Armis res erit decernenda. Theodahato vero id parũ æquum eſſe innuenre, Atqui cur non eſt æquum, inquit, vt ſua quiſq; ſtudia perſequatur, & vt tu mortem hominibus inſontibus infers, ſic ille Imperio ſuo vicinas regiones adiungat? Quibus verbis Theodahatus permotus, Italiã ſponte ſe dimiſſurũ oſtendit, in idq; & ipſe, & Gudila vxor eius ſacramentum concepit. Petrumq; iureiurando adegit, vt prius primas cõditiones Iuſtiniano exponeret; deinde, ſi eas reſpuiſſet, ad ſecundas tranſiret. veritus inde, ſi ſine magni viri auctoritate res ageretur, ab Imperatore

ne ſperneretur, in eam legationem Agapetum pontificem deſtinauit. recuſanti vero, ac difficultates domeſticas afferenti & ipſi, & ſenatui ita ſcripſit, vt ſe eos, & vxores liberoſq́; eorum gladio perempturum minatus ſit, niſi Imperatorem ab exercitu in Italiam traducendo auerteret. quamobrē Agapetus, legatione pro Italiæ ſalute ſuſcepta, vaſa ſacra pro neceſſario comparando viatico oppignorauit, atque iter ingreſſus Græcia claudum, & mutum maximo aſtantium ſtupore ſanauit. inde x Kal. Maij Conſtantinopolim adiit. ibi à Iuſtiniano, & cuncta ciuitate pro ſedis dignitate receptus, comiter omnes ad ſe adeuntes tractauit, vno epiſcopo Anthimo excepto, quem propter hæreſim à ſalutatione ſummouit. Pòſt autem in colloquium cum Imperatore congreſſus, priores conditiones propoſuit cum his litteris, quæ ſunt apud Caſſiodorum: *Quanto ſtudio veſtram amicitiam expetam, Sereniſſime Princeps, primum ex Petro legato veſtro, deinde ex Agapeto, homine ſanctiſſimo, cognoſcetis. quem virum ſacerdotio clarum, & doctrina laude conſpicuum meam ad vos voluntatem deferre oraui, Deo confiſus, fore, vt ſuis ille meritis & vobis maxime placeat, & mihi, quod peto, à veſtra ſerenitate obtineat.* Quibus conditionibus à Iuſtiniano repudiatis, alteras has cum his litteris protulit, quarum Procopius meminit: *Ad regnum ego nō alienus acceſſi. ſiquidem ex rege auunculo natus ſum, verum rei militaris imperitus, ac bellicorum tumultuum inſuetus, vt qui me diu in litterarum ſtudiis exercuerim, atque in eis ſtudiū meum omne conſumpſerim, ex quo mihi turpe eſſe exiſtimo, pro terreſtris imperij poſſeſſione dimicationem vitæ, libertatiſq́; ſubire. Quamobrem, ſi mihi prædia, vnde me alere poſſim elargieris, totius ibi Italiæ adminiſtrationem remittam, &, cui tu iuſſeris, tradam.* Qua conditione accepta, Iuſtinianus Athanaſium, & Petrum ad eum legauit, atque ita reſcripſit: Sapientem te eſſe antea fama deferente acceperam: nunc re ipſa doctus intelligo, cum ancipites belli vitare caſus decreueris, quos qui non horruerunt, plerumq; fortunæ ludibrium præbuerūt. quod vero nos amicos potius experiri, quàm hoſtes, volueris, haudquaquam tui te conſilij pœnitebit. nam omnia, quæ poſtulas, impetrabis. tu cum Athanaſio, & Petro pacta conficies, Beliſario vero poſſeſſionem Italiæ trades. Legatis præterea mandauit, vt pactis ſacramento firmatis, Theodohato prædia Imperatoris, quas Patrimonium dicerent, aſſignarent, eumq́; in manus Beliſarij Italiam permittere procurarent. Per eoſdem dies rogatus Agapetus à Iuſtiniano, vt Anthimum ad ſalutationem admitteret, omnino ſe facturum negauit, niſi Catholicam ille confeſſionem expromeret, ac ſuam ſedem repeteret: neque enim fas eſſe, vt in ſede Conſtantinopolitana, prauæ fidei, atque alienæ eccleſiæ epiſcopus reſideret. Theodora vero Auguſta pro eo ſe interponente, & varie preces, minaſq́; miſcente, nunquā de ſuſcepta dimoueri ſententia potuit. quin etiam de criminibus eius ab epiſcoporum, & monachorū libellis edoctus illum communione, atque officio, quouſque reſipiſceret, exuit, eo nomine, quòd contra leges Eccleſiam inuaſiſſet, & à Catholicis defeciſſet. atque eos libellos Iuſtiniano exequendos porrexit. quod vbi Anthimus ſenſit, pallium Imperatoribus reddidit. Agapetus vero Menam ei ſuffectum fidē Chalcedonenſis Concilij amplectentem, (quod adhuc Ro. pontifex nullus effecerat) manus impoſitione ſacrauit. Inde, Pelagio diacono apocriſiario apud Iuſtinianū inſtituto, dum profectionem adornat, aduerſa tentatus valetudine x Kal. Iunij Conſtantinopoli obiit. Tum Auguſta Anthimi, & Eutychianorū vicem ſolicita Vigilium ipſius diaconum aduocauit, ac pontificatū ei, & centenaria decem auri ſpopondit, ſi ſe Anthimum reſtituturum, fidemq́; eius confirmaturum repromitteret. quod ille ſummo animi ſtudio ſanxit. atque inde Romam cum cadauere Agapeti diſceſſit. Interim, dum hæc aguntur, Grippa, & Aſinarius Gotthorum duces magnis cum copiis ſe in Dalmatiam contulerunt, ac cum Mauricio Mundi filio ex inſperato occurrente congreſſi ancipiti prælio decertarunt. nam & Gotthorum primores, & fortiſſimus quiſque occubuit, & Romani ferme omnes vna cum Mauricio duce deſiderati ſunt. qua clade audita, Mundus pater confeſtim àccurrit, ac Gotthos in fugam actos facile profligauit, verum & ipſe cupidius inſequutus, vulnere à fugiente quodam accepto, interiit. quo tempore carmen Sibyllinum ad id vſq; ætatis obſcurum eſt intellectum, quod ętat, fore, vt, cum Africa reciperetur, Mundus cum ſua prole periret. ita vtrinque

magna

magna clade diſceſſum eſt. Hoc autem vt Theodahatus accepit, oratores, qui à Iuſtiniano miſſi cum acceptis conditionibus venerant, negligere cœpit, vel naturali ingenij inconſtantia motus, vel à ſuis ſpe Italiæ retinendæ inflatus. Petro autem iurganti, ac perfidiam identidem intonanti ferociter reſpondit, ſe tamdiu legatis pariturum, dum legatorum officio fungerentur. legatum autẽ violare tum demum fas eſſe, cum regem contumelia prouocaret, aut alienum cubile iniret. cui leg..., quæ in rem eſſe viſa ſunt, reſponderunt. (nam quod de tentata aliena pudicitia i...iecerat, id non ad veritatem, ſed ad quærendam honeſtæ cædis occaſionem dixerat.) ac mox Iuſtiniani litteras ad Gotthorum principes miſſas, ipſis iubentibus, recitarunt, in quibus maximæ ille ſibi curæ fuiſſe ſignificabat, vt eos ad ſuam remp. moresq; traduceret; qua ex re illos non mediocrem voluptatis fructum capturos confideret. quòd cum dignitatis amplificatione ad ritus ſibi notiſſimos tranſituri eſſent. quibus auditis, Theodahatus omnino ſe nihil præſtare velle promiſſorum ſubiecit, ac legatos cuſtodiri cum cura præcepit. Interim Iuſtinianus, rebus Dalmaticis cognitis, Conſtantianum regij ſtabuli magiſtrum aduerſus Gotthos in Dalmatiam miſit, Beliſarium vero primo quoque tempore tranſire in Italiam è Sicilia cum omni apparatu bellico iuſſit. Conſtantiano Dyrrachij delectum habente, Grippa Salonam recuperauit. inde, eo in portum Epidauri inuecto, eueſtigio à ſpeculatoribus Conſtantianum cum infinita multitudine aduenîſſe eſt monitus. quo nuncio perturbatus, cum mare in poteſtate Romanorum, & Salonam haud munitam eſſe videret, nec ſatis oppidanorum fide confideret, exercitum inde eduxit, & in campis inter Salonam, & Scardonam interiectis caſtra fecit. Conſtantianus inde ex Epidauro Liſſum aduectus, rebus, quas Grippa geſſerat, cognitis, Salonam verſus nauigauit, copiiſq; in terram expoſitis, aliquantum quieuit. inde quingentis delectis militibus duce Siſila, miſſis occupare anguſtias iubet, atq; ipſe cum reliquis ſubſequi pergit. & peditatu, ac claſſe in portum inducta, vrbem ingreditur, muroſq; eius reficere, & propugnacula reponere ſtudet. quod vbi cognouit Grippa, poſt ſeptimum diem, caſtris ſublatis, exercitum Rauennam reduxit. atq; ita nullo negotio Conſtantianus Dalmatiam, Liburniámque omnem in ditionem redegit, Gotthis, qui in iis locis relicti fuerant, ſe tradentibus. Romæ nuncio de pontificis Agapeti morte accepto, XIII Kal. Septembris Theodahatus Siluerio ſubdiacono Ormiſdæ, de quo diximus, filio ad pontificatum ſuffragatus eſt, cum mortem clero intentaſſet, niſi eius ordinationi aſſenſum præbuiſſet. ſacerdotes autem quidam non ſubſcripſerunt, antequam conſecraretur, at poſtquam conſecratum viderunt, & ipſi probarunt. Agapeti corpus Romam relatum XII Kal. Octobris ſepulturæ mandatum eſt. Poſtero anno, quem poſt conſulatum Beliſatij appellarunt, 536 Beliſarius, iuſſu Imperatoris, præſidio Syracuſis, Panormiq; relicto, cum omnibus copiis Meſſana euectus Rhegium nauigauit. quò vbi acceſſit, eueſtigio omnes ex vicis, qui nudati muris erant, odio Gotthorum, à quibus affligebantur, deditionem fecerunt. quin etiam Ebrimius Theodahati gener vltro cum ſuis omnibus ad eum tranſiit. qui ſtatim ad Iuſtinianum miſſus præter cetera præmia etiam Patriciatus dignitate affectus eſt. hinc exercitus per Bruttios in Lucaniam terreſtri itinere, claſſe ſubſequente, deductus. vbi vero in Campaniam ventum eſt, Neapolis ſeſe obiecit, vrbs & natura munita, & præſidio Gotthorum valido confirmata. Eò poſtquam ille acceſſit, claſſem ex alto in portum iuſſit induci, ac, caſtris ad vrbem poſitis, præſidium, quod in ſuburbano erat, ad ſe deditione traduxit. deinde iis, qui in vrbe erant, delectos ad ſe mittere viros conceſſit, vt ipſi & poſtulata ſua cognoſcerent, & ciuitati ſententiam indicarent. Neapolitani Stephanum ſpectatæ moderationis virum miſerunt. qui ad Beliſarium progreſſus, grauiter conqueri cœpit, quòd ipſe Neapolitanos nulla laceſſitus iniuria oppugnatum veniſſet. ſe, Gotthorum præſidio arcem tenente, ita premi, vt deditionis arbitrio careant. Gotthos autem, liberis, vxoribus, & precioſiſſimis rebus ſuis apud Theodahatum relictis, ne id quidem ſine ſua pernicie poſſe moliri. cur non ille prius Romam recuperaret, qua capta nullo deinde negotio potiturus Neapolis eſſet? cui Beliſarius, cauſſa ſui conſilij prætermiſſa, reſpondit, ſuadens, vt Neapolitani exercitum Impe-

ratoris pro ipſorum, totiusq; Italiæ libertate miſſum reciperent. Gotthi vero vt aut ad ſe tranſirent, honeſtiſſimo loco futuri, aut impune domos ſuas repeterent. quòd ſi has conditiones, inquit, ſpreueritis, ſcitote, me pro hoſte habiturum, quicunq; ſe mihi primus obiecerit. hæc palam renuncianda edidit. ſecrete autem multa Stephano pollicitus eſt, ſi Neapolitanos ad partes Imperatoris traduceret. Stephanus in vrbem reuerſus legationem expoſuit. inde vnà cum Antiocho Syro Neapolis inquilino Neapolitanos ad faciendam deditionem hortari cœpit. Paſtor autem, & Aſclepiodotus oratores, Gotthorum parte ſuſcepta, nihil nouandum eſſe cenſuerunt. itaque, conſultatione adhibita, Stephanum ad Beliſarium remiſerunt cum iis poſtulatis, quæ nunquam eum admiſſurum putarunt, petentes, vt ea iureiurando interpoſito confirmaret. quæ vbi ille cognouit, ſine cunctatione præſtiturum vniuerſa reſpondit. itaque Neapolitani in eam ſententiam inclinarunt, vt Siculorum exemplo exercitum Imperatoris in vrbem reciperent, ac ſeruituti Gotthorum libertatem Imperatoris præferrent. quod vt vidit Paſtor, in concionem aduocatos monuit, vt incertum eſſe belli Martem conſiderarent, viderentq;, ne ſalutem ſuam Beliſario maiora, quàm præſtare poſſet, pollicenti temere proderent. nam ſi penes Gothos victoria erit, illi vos, inquit, tanquam hoſtes ſæuiſſimis tormentis excruciabunt, quòd nulla vrgente neceſſitate ab ſe defectionem feceritis, ſi penes Beliſarium, ipſe vos ſemper, tanquam lubricæ fidei homines, ſuſpectos habebit. ſin autem fidem Gothis præſtiteritis, & à Gotthis maxima poſt victoriam beneficia expectare poteſtis, & ab Imperatore ſeruatæ fidei veniam ſperare debetis. neque vero Beliſarius ad has conditiones accipiendas veniſſet, ſi per vim vrbe ſe potiturum ſperaret, cui ad ſuam defenſionem nihil rerum opportunarum deeſſet. qui, ſi æquius agere vellet, Theodahatum, & Romam prius aggredi debuiſſet. nam tum Neapolitani ſine fidei iactura deditionem feciſſent. quibus dictis ſimul Iudæos produxerunt, qui nihil in vrbe deeſſe aſſeruerunt, quod ad eius defenſionem vſui eſſet, & Gotthos, qui ſe mœnia tutaturos dixerunt. quibus rebus Neapolitani inducti Beliſarium diſcedere ab vrbe iuſſerunt. quare Beliſarius vrbem oppugnare conſtituit. ac primum, ſcalis ad muros admotis, in vrbem tranſcendere contendit, verum, licet ſæpe tentaſſet, cum magno militum detrimento ſemper receſſit. neq; enim adiri vrbs à mari poterat, & à terra ſitus difficultas, atque accliuitas omnem proficiendi materiam adimebat. itaq;, oppugnatione omiſſa, aquæductum, qui aquam in vrbem deferebat, ad vſum eius impediendum intercidit. verum & ea re parum ciuitati nocuit, quòd vrbs puteis abundaret, vnde aquæ affatim hauriretur. Interim Neapolitani nuncios ad Theodahatum miſerunt, rogatum, vt ſibi primo quoq; tempore ſubueniret. quod ille ſiue propter inſitam ingenij tarditatem omiſit, ſiue propter victoriæ deſperationem, quam ex aduerſis rerum futurarum ſignis conceperat. his de rebus Beliſarius in magnis rerum anguſtiis verſabatur. neque enim Neapolitanos ad ſe defecturos ſperabat, & difficultatem expugnandæ vrbis in dies augeri videbat. ſimulq; verebatur, ne, ſi res longius traheretur, omittenda ſibi obſidio eſſet, vt in Theodahatum, Romamq;, ita vrgente neceſſitate, contenderet. itaque, multis irruptionibus fruſtra tentatis, exercitui profectionem indixit. quo minus vero remanſerit, noua oblata rei bene gerendæ occaſio attulit cauſſam. Iſaurus quidam, vt aquariam diſciplinam cognoſceret, aquæductum ab ea parte, quæ perrupta fuerat, ingreſſus, cum totũ oculis perluſtraret, in petram quãdam incidit ibi à natura locatam, quæ ab architectis tantũ perforata fuerat, quantũ ad labentis aquæ tranſitum ſatis eſſet. ea mole ſemota, animaduertit, per ipſum aquæductum viros incedere armatos commode poſſe. itaq; inde profectus, per amicum conſilium ſuum ad Beliſarium detulit. atq; præmiis ab eo ad rem aggrediendam impulſus ſilẽtio noctis cum miniſtris ad locũ reuerſus, petram illam ſenſim elimando, & abradẽdo, ne factũ ſtrepitu proderetur, ita conſumpſit, vt miles armatus ea trãſire facile poſſet. qua re perfecta, Beliſarius imminens vrbi exitium cernens, ſi armatus eam exercitus iniuiſſet, Stephanum euocatum ſic eſt alloquutus, vt incommoda omnia, quæ in expugnatione captarum vrbium, etiam inuito duce, patienda eſſent, exponeret, cædes, rapinas, incendia, ſeruitutes, contumelias,

melias, ceteraq; mala, quæ hoſtilis inferre libido in victoria ſolet. ea vero cum Neapoli imminere videret, ſe miſericordia tangi, atq; eos magnopere ad deditionem hortari. Stephanus, quæ audiuerat, ſuis lacrymans rettulit. verum, obſtinatis ad fidem Gotthis præſtandam animis, nihil profecit. qua re cognita, Beliſarius cõſilium irruptionis cum ſtrenuis ducibus contulit, atq; ipſe omnia ad vrbem inuadendam neceſſaria præparauit. Primis ergo tenebris præfecti, quibus hoc negotium datum erat, cum quadringentis armatis ad os aquæductus venerunt, verum à pleriſq; periculo agnito derelicti, re irrita, ad Beliſarium redierunt. quibus increpitis ducentos ille alios dedit, qui magno animo ſe omnia facturos, quæ ſtrenuis viris eſſent digna, dixerunt. Interim Beſſas ſermonem cum Gotthis, qui proximam aquæductui turrim cuſtodiebant, inſtituit, vt eo colloquio animos eorum ab omni incẽdẽtium per aquæductum ſtrepitu auocaret. atq; vt ad Beliſarium multa præmia relaturi ſe conferrent, clamare; illi vero Beſſam illudentes Beliſario, & Iuſtiniano probra ingerere. Romani, cum iam per aquæductum in vrbem peruenissent, quòd superne intectus eſſet, & cocto ex latere celſos fornices haberet, vbi nam eſſent, ne coniectura quidem aſſequi poterant, neq; inde deſcenſus patebat. vlterius inde progreſſi ad locum venerunt, vbi aquæductus aperta teſtudo erat, domui cuidam humiliori ſubiecta à ſola anicula paupere habitatæ. ibi, agitatis de inuadendo conſiliis, miles vnus, armis poſitis, manibus & pedibus enitẽdo in eam peruenit, ac mulierem clamorem edere volentem mortis periculo intentato exterruit, ac reſtem validam ad oleæ ſuperſtantis truncum alligatam militibus ipſis porrexit. qua illi ſtatim arrepta ad vnum omnes incolumes euaſerunt. ac quarta vigilia ad muros vrbis progreſſi, cuſtodes duos incautos obtruncant, atque, vt compoſitum fuerat, tuba ſignum rei perfectæ edunt. quo accepto, Beliſarius in id intentus ſcalas ſtatim muris à terra applicuit, atque eos e veſtigio capit. inde ad eos, qui ad mare pertinebant, conuerſus, Iudæis acriter reſiſtentibus, nihil profecit. vbi vero illuxit, qui intrauerant, Iudæos à tergo adorti exterritos fugarunt, atq; apertis portis Romanum exercitum receperunt. qui vero ad portas Orientales diſpoſiti fuerant, cum ſcalas non haberent, fores portarum à cuſtodibus deſtitutas incenderunt, & pariter vrbem ingreſſi ſunt. Vrbe ex omni parte capta, paſſim cædes, incendia, direptionesq; ſunt factæ, quouſq; Beliſarius edixit, vt ab Neapolitanis iam ditioni ſuæ ſubiectis abſtinerent, & qui Gotthos viciſſent, ne ſe vinci ab iracundia ſinerent, bona ſibi haberent; vxores, & liberos, quos cepiſſent, viris, & parentibus redderent. ita omnes ſtatim ſine iniuria reſtituti ſua domicilia cum auro abſcondito receperunt. Gotthi benigne tractati. Paſtor vrbis defendendæ auctor ſupplicio acriore repentina morte correptus eſt. Aſclepiodotum ſocium eius populus conuiciis impetitum, deinde obtruncatum fœdiſſime lacerauit. atque eodem furore adactus cadauer Paſtoris palo ſuffixit. hunc exitum Neapolitana obſidio poſt diem viceſimum habuit. His rebus cognitis Gotthi, qui circum Romam erant, mirari primum, quòd Theodahatus adeo ignauia obtorpuiſſet, vt nullo modo his tantis malis occurreret; deinde ſuſpicari, ne is Italiam Beliſario prodere cogitaret. itaque, conſilio capto, in locum non longe à Circeiis ſe contulerunt, ibiq; cõuocati, omnibus probris in Theodahatum congeſtis, Vitigem regem ſibi depopoſcerunt, virum non ſummo loco natum, ſed rebus militiæ bene geſtis ſpectatum. qua re audita, Theodahatus exanimatus repente Roma Rauennam ſe contulit. Vitiges autem extemplo Optarum Gotthum priuata Theodahato ſimultate infenſum cum parata ſatellitum manu immiſit, qui illum aut viuum ad ſe adduceret, aut morte afficeret. is profectus, atque illum in itinere in ſolo reſupinatum adeptus, tanquam victimam, interfecit. Eodem anno Iuſtinianus, prout pontifici Agapeto promiſerat, damnationem Anthimi ſibi confirmandam ſuſcepit. itaq; Orientis epiſcopis aduocatis, cum nonnulli etiam ex Italia ab Apoſtolica ſede prius miſſi adeſſent, Concilium habuit in ædibus S. Mariæ Dei genitricis prope magnam eccleſiam, cui Menas epiſcopus vrbis præſedit. ibi VI Nonas Maias, cum epiſcopi, & abbates Orientis eoſdem libellos, quos Agapeto aduerſus Anthimum obtulerant, edidiſſent, placuit, vt Anthimus adeſſe intra certos dies iuberetur, negotiumq; eius conquirendi certis epiſcopis datum eſt.

Pridie nonas, conuocato iterum Concilio, cum epiſcopi ſe reperire illum potuiſſe negarent, nouus ad ſe ſiſtendum dierum terminus eſt præſcriptus, aliiſq; epiſcopis eius inquiſitio data, atq; hoc idem tertium, cum VI Idus conueniſſent, eſt factum. Ad extremum, cum XII Kal. Iunias iam quartum conuocati nuſquam Anthimum reperiri, neq; ad dicendam cauſſam iam ter citatum occurrere animaduerterent, ſententiam in eum tulerunt, in qua Agapeti auctoritatem ſequentes, ipſum communione, Eccleſia, & nomine Catholico ſpoliarunt, eo nomine, quòd contra ſacras leges Eccleſiam inuaſiſſet, & decreta Catholica reſpuiſſet. præcipue autē Menas ſententiam in eum tulit, cui reliqui ſubſcripſerunt. Inde pridie Nonas Iunias, cum iidem epiſcopi in eodem loco coiſſent, Theodorus Imperatoris Refetendarius quoſdam libellos epiſcoporum, abbatumq; contra Seuerum, Petrum, & Zoaram hæreticos Eutychianos Iuſtiniano porrectos protulit. quibus recitatis, patres ſummo conſenſu eos anathemate perculerunt, Mena item epiſcopo ſententiam pronunciante. quibus rebus cognitis, Iuſtinianus VIII Idus Auguſti edictum & ipſe edidit, in quo ſententiam Agapeti, & Concilij primum contra Anthimum, deinde contra Seuerum, Petrum, & Zoaram confirmauit. atque Anrhimum in vrbe eſſe Conſtanrinopolis vetuit. Ex quibus rebus declaratur, falſos eſſe eos, qui Iuſtinianum Eutychis hæreſim approbaſſe, & pro Anthimo cum Agapeto iurgaſſe, memoriæ tradiderunt, aduerſus ipſa Conciliorum acta, quæ illi aut non legerunt, aut lecta certe poſthabuerunt. Inde III Kal. Octobris Petrus Hieroſolymorum epiſcopus, ſuorum epiſcoporum Concilio habito, hæc eadem omnia confirmauit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XVIII,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia tertius.

VITIGES REX.

INTERIM Vitiges rex cum Gotthis, qui ſecum aderant, Romam perrexit. ibi, nece Theodahati perſpecta, Theodiſclum filium eius ſtatim in cuſtodiam tradit, atque oratione ad Gotthos habita docet, ſe Rauennam petere velle, & bellum in Gallia cum Francis conficere, vbi maior pars Gotthorum ſit occupata; atque, eo finito, in Beliſarium ſe conuertere. quod iter pro fuga non eſſet accipiendū, cum commodi, non metus cauſſa ſuſcipiatur. De Roma non eſſe, cur laboretur. nam Romanos fidelem operam præſtituros, & ſe firmo Gotthorum præſidio relicto ad eam aduerſus omnem impetum defendendam celeriter reuerſurum. Hoc à Gotthis conſilio collaudato, Siluerium pontificem, & ſenatum, ac populum ad fidem erga Gotthos tuendam hortatus eſt, iuſtiſſimo Theodorici Imperio memorato, atque, eis in hæc verba ſacramento adactis, & quattuor Gotthorum millibus cuſtodiæ vrbis cum Laudere præfecto relictis, cum cetero exercitu Rauennam contendir, multis ſenatorij ordinis obſidum loco ſecum adductis. quò vbi peruenit, vt Imperium magis ſtabiliret, Mataſuentam Amalaſuentæ filiam, virginem eximiæ pulchritudinis, vxorem ſibi deſpondit, & Gotthos ex omni Italia contractos armis inſtruxir. Paulo antè Theodahatus, cum citimam Galliæ portiunculam Francis ſe remiſſurum, & aureorum viginti millia traditurum, ſi ſibi aduerſus Beliſarium

auxilio

auxilio eſſent, ſpopondiſſet, rebus nondum abſolutis, erat mortuus. itaque Gotthi adhuc, duce Martia, illam regionem tenebant. Hos igitur Vitiges cum ſe nec tuto ſuis ſubſidio venire, neque ſatis aduerſus Francorum impetum roboris videret habere, ſi ipſe Romam cum vniuerſo exercitu ſe reciperet, primoribus adhibitis ita diſſeruit: præſtare, vt Francis Galliam, & promiſſam à Theodahato pecuniam darent, quàm committere, vt ſe cum Beliſario iungerent. facile enim poſt partam victoriam amiſſa recuperari omnia poſſe. atque ita extemplo legatos, qui Galliam, & pecuniam traderent, ac ſocietatem cum Francis componerent, miſit. hi fuere reges Childebertus, Theodebertus, & Clotharius, qui, partitis inter ſe pecuniis, amicitiam pepigerunt, ita tamen, vt clam ſe ſummiſſuros ex alienigenis ſubſidia dicerent. nam aperte arma aduerſus Romanos ſociare non poſſe, quòd paulo antè promiſiſſent, Imperatori ſe auxilia præſtituros. quibus rebus confectis, legati Romam redierunt. & Vitiges Gotthos, ac ducem Martiam ex Gallia reuocauit. Dum hæc à Gotthis aguntur, Beliſarius Neapolim, itemq; Cumas præſidio confirmauit. neq; enim vllus alius munitus erat in Campania locus. Romani vero eundem Romæ exitum fore, qui fuerat Neapoli, veriti, Silucrio pontifice cohortãte, Fidelium Mediolanenſem, Athalarici quondam quæſtorem, ad Beliſarium miſerunt, monitum, ſe, ſi propius acceſſiſſet, vrbem tradituros. quo nuncio accepto, ille via Latina iter ingreſſus eſt, Appia ad læuam dimiſſa. Hoc cognito, Gotthi, qui ſe propter paucitatem defendere vrbem non poſſe videbant, permittentibus Romanis, Rauennam abierunt, Leudere præfecto præ pudore præſentis fortunæ manente. contigit autem, vt eodem die Gotthi porta Flaminia exirent, & Beliſarius Aſinaria exercitum induceret. is vero fuit IIII Idus Decembris, vt Euagrius, & Anaſtaſius ſcripſit. Beliſarius ingreſſus Leuderem præfectum, & claues portarum vrbis ad Iuſtinianum propere miſit, atq; eueſtigio mœnia multis in locis collapſa ſarcire inſtituit. & propugnaculis prominentioribus factis à læuo latere muri ſtructuram aliam excitauit, &, ne ab ea parte, dum ſui cum hoſte contẽderent, ab iis, qui ad ſiniſtram mœnia oppugnarent, peti poſſet, foſſam circa muros altiorem perduxit. Romani vt ſingularem Beliſarij in extruendis propugnaculis ſolertiam mirifice collaudabant, ſic maxima admiratione afficiebantur, ſi obſidionem timeret, cur ſibi vrbẽ ineundam putaſſet, & quonam pacto in anguſtiis rei frumentariæ in vrbe longe à mari remota obſidionem laturus eſſet, in tam lato præſertim murorum ambitu, & vrbe hoſtilibus tam facile incurſibus patente. Quæ vbi Beliſarius accepit, omnia ad tolerandam obſidionem neceſſaria præparauit. nam & frumentum ex Sicilia aduehendum curauit, atque in publica horrea contulit. & Romanos ex agris in vrbem omnia comportare coegit, ac murorum ambitum ad Tiberim vſque muniuit. Interim Samnium, Calabria, & Apulia, ac demum etiam Beneuentum in poteſtatem Beliſarij deditione venerunt. quo pacto Italia tota à freto Romam vſque iuris Romani effecta eſt. Tuſcia inde eius iuſſu per Maſſageras duces, Narnia per Beſſam, Spoletum, & Peruſia, & alia circumiecta loca per Conſtantinum recepta. quibus nunciis exterritus Vitiges, Vnilam, & Piſſam præfectos cum valido exercitu eis obiecit. qui non longe à Peruſia cum Conſtantino congreſſi, poſt ancipitem pugnam, amiſſis omnibus, in poteſtatem eius venerunt. Vitiges, dum Martiam cum Gotthis ex Gallia opperitur, Aſinarium, & Vligislaum præfectos in Dalmatiam cum maximis copiis miſit, datis mandatis, vt ex locis Sauo propinquis barbaros excirent, & Salonam inuaderent, ac claſſe ſummiſſa oppidum terra, marique circumſederent. Aſinarius in Sauiam profectus barbaros conſcripſit, Vligislaus, ſolis Gotthis adhibitis, in Liburnia apud Scardonam cum Romanis cõflixit, & in oppidum Burnum fuga ſe referre coegit. Conſtantinus autem de apparatu Aſinarij certior factus Salonæ timens, omnes, qui in præſidiis erant, monuit, vt ſe foſſa munirent. atq; ad ferendam, ſi admoueretur, obſidionem ſe comparauit. Aſinarius inde cum Vligislao coniunctus acceſſit Salonam, &, caſtris ad vrbem locatis, & militibus in naues impoſitis vrbem terra, mariq; cœpit oppugnare. Romani vero, eruptione ex vrbe facta, in naues inuecti alias in fugam egerunt, alias demerſerunt, quaſdam etiam vnà cum militibus in poteſtatem redegerunt. quare Gotthi obſidionẽ vrgere eò acrius

537 inſtiterunt. Poſtero inde anno, quem poſt conſulatum Beliſarij ſecundum appellabant, Vitiges cum vniuerſo exercitu equitum, peditúmque centum quinquaginta millibus iter Romam Februario menſe intendit, tanta vrbis potiundæ fiducia, vt obuios rogaret, num Beliſarium Romæ deprehenſurus eſſet. neque enim illum ſe expectaturum putabat. eius aduentu cognito, Beliſarius Beſſam, & Conſtantinum ad ſe venire, relictis in oppidis Tuſciæ præſidiis, iuſſit. ob id Conſtantinus, paruo Peruſiæ, & Spoleti præſidio conſtituto, mature diſceſſit. Beſſas autem, dum lentius agit, in ſuburbanis Narniæ à præcurſoribus Vitigis deprehenſus prœlium conſerit, mox ab ingruente multitudine preſſus Narniam ſe recepit, ac, militibus quibuſdam cuſtodiæ relictis, cum reliquis Romam ire contendit. Vitiges vnum Beliſarium petens, Peruſiam, Spoletum, & Narniam ſibi non putauit attingenda, ac per agrum Sabinum ad pontem Anienis acceſſit, tribus paſſuum millibus ab vrbe diſtantem. ad quem Beliſarius turrim conſtituerat, ac præſidium impoſuerat, vt aliquantiſper incurſum hoſtium retardaret, quoad Romani ex agris in vrbem neceſſaria comportarent. noctu vero qui in præſidio pontis erant, multitudinem Gotthorum conſpicati, clam eruptione facta, in Campaniam ſeceſſerunt. itaque ſequenti die Gotthi, refractis turris foribus, tranſierunt. Beliſarius autem huius irruptionis ignarus cum mille equitibus ad pontem pergere cœpit, locum exploraturus, vbi caſtra commodius collocaret. atque ita ex inopinato in hoſtes incidit pontem traiicientes, atque inuitus cum nonnullis eorum manum conſeruit. cum autem equo inſigni veheretur, Gotthi à transfugis eum Beliſarium eſſe edocti, omnes in eum iaculari, hortantibus ſe inuicem ſingulis, inſtiterunt. ille vero ſe in omnes partes conuertens, quos obuios habebat, obtruncabat. quo minus autem hoſtium telis obrueretur, armigeri eius prohibuerunt, qui prælatis clypeis conuolantes vndiq; ſagittas exceperunt, & ſuperuenientes Gotthos vmbone propulſauerunt. hoc in certamine Gotthi non minus mille hominum, eorumq; fortiſſimorum deſiderarunt. Beliſarius etiam multos, eoſq; præſtantes, in primiſq; Maxentium armigerum perdidit, fortuna in eo ſecundiſſima vſus, quòd ab omnibus petitus nullo vulnere ſit affectus. Romani Gotthos equites vſque ad caſtra fugarunt, inde à peditibus integris, equitibuſq; adiunctis repulſi ſeſe in collem proximum receperunt. atq; inde deiecti equeſtri prœlio facto, Gotthis in terga hærentibus, ad portam Salariam peruenerunt. quam cuſtodes aperire detrectarunt, veriti, ne ſimul cum ſuis hoſtes reciperent. neq; enim Beliſarium, vt qui cruore oblitus eſſet, internoſcere deſpiciendoè turribus poterant. præſertim vero cum eum in acie cecidiſſe, primi nuncij detuliſſent. Cum autem Gotthi, confluentibus auxilio ſuis, foſſam tranſire, & Romanos inuadere ſtatuiſſent, Romani ſub murum, & in citeriore parte foſſæ globum fecerunt, ac, Beliſario duce, vno agmine in hoſtes incurrerunt, atque repentina per tenebras impreſſione adeo perculerunt, vt omnes in fugam ſe dederint. quos Beliſarius non magno ſpacio inſectatus, in vrbem ilico ſe recepit. prœlium oriente Sole cœptum in noctem vſq; productum eſt. Beliſarius, militibus omnib. in muros contractis ignes multos fieri, & per totam noctẽ vigilias agi iuſſit, ac mœnia luſtrans, ſingulis portis aliquem è primorib. præfecit, &, ne loco iniuſſu ſuo mouerẽtur, præcepit. Inter hæc Vitigis iuſſu Satrapa quidã ad portam Salariam progreſſus, Romanis perfidiam, & imprudẽtiam obiectauit, quòd à fortiſſimis Gotthis ad imbelles Græculos defeciſſent, qui ſe tueri non poſſent. Beliſarius vero Romanos hortatus eſt, vt bonũ animum haberent, & Gotthos celeriter euerſum iri ſperarent. in quo multis riſum exciuit, cõſiderantibus, ipſum ægre ex eorum manibus euaſiſſe. &, cum multum noctis proceſſiſſet, atq; adhuc ieiunus eſſet, vix ab Antonina coniuge, & ſuis, vt aliquid cibi ſumeret, eſt inductus. Poſtridie Gotthi obſidionem vrbis inſtituerunt mẽſe Martio, Procopio, atq; Anaſtaſio teſtibus. habebat ambitus vrbis portas quatuordecim, & portulas quaſdam. hanc cum Gotthi pro magnitudine circumdare vniuerſam nõ poſſent, ſena caſtra ad portarũ intercapedines poſuerunt. ſeptima vero vltra fluuium Neronianis in campis fixerunt. his Martia dux prępoſitus eſt, ceteriſq; ſinguli ſinguli. His actis, omnia opera, quib. aqua in vrbẽ inducebatur, intercidi ſunt cœpta. Beliſarius autem cuſtodes in muris diſpoſuit, mutos ab vtraq; parte

Tiberis

Tiberis extruxit, ac ſibi Pincianam, & Salariam portam cuſtodiendam aſſumpſit; quòd ab ea parte facilior eſſet vrbis oppugnatio, & Romanis inde in hoſtes exitus pateret. Præneſtinæ Beſſam, Flaminiæ Conſtantianum præfecit. quam prius inædificatam ingenti mole obſtruxerat. interciſis aquæductibus, non ſolum vſus aquæ ad potum, ſed etiam ad molenda frumenta ademptus eſt. accedebat, quòd neque iumenta ad verſandas eius muneris cauſſa molas ſuppetebant, quòd vix neceſſarios ad bellum equos tolerarent. huic incommodo Beliſarius hoc remedij attulit. Sub fornice pontis ad Ianiculum pertinentis lembos cum molis collocauit, easq; vi aquæ per anguſtum decurrentis volui inſtituit. qua re animaduerſa, Vitiges magnos arborum ſtipides, & cadauera Romanorum nuper interfectorum flumine demiſit, atque eis in ſcaphas deferendis molarum machinas labefecit. Beliſarius autem, ne detrimentum ex ea re acciperet, ferreas cathenas à ponte ſuſpenſas in vtraſque ripas tranſmiſit, atque ita omnia, quæ flumine deuoluebantur, aggerata detinuit, ac poſtea in terram attraxit. atque ita hoſtium conatus eluſit. Balnearum tamen vſui, & aquæ potui non potuit ſubueniri: itaque, cum neque curati, neque lauari, neque potare multitudo poſſet, ac præterea mœnibus cuſtodiendis inuigilare aſſidue cogeretur, atq; agros, & tecta ſua vri à Gotthis ex mœnibus proſpectaret, ægre ferre cœpit, quòd tantis malis inſons afficeretur. itaque Beliſario liberius maledicere, quòd ſine idoneo præſidio auſus eſſet cum Gotthis bellum ſuſcipere, atque eadem etiam ſenatores ei exprobrare. quibus rebus cognitis, Vitiges, vt res Romanas maiore tumultu miſceret, oratores in vrbem miſit, qui ad Beliſarium, præſentibus ſenatoribus, & exercitus ducibus, ita loquuti ſunt: Si viribus ſuis confiſus hoc bellum intuliſſet, poſſe eum è muris Gotthorum copias cum ſuis comparare, ſi audacia, fore, vt breui temeritatis ſuæ pœniteret. proinde ne Romanos diutius miſeros haberet, quos Theodoricus floretiſſimos eſſe & beatiſſimos voluiſſet. nec regi Italorum, atque Gotthorum reſiſteret, cum ipſe incluſus, ac de ſe ſolicitus Romæ ſederet. Vitigem liberam ipſi abeundi poteſtatem permittere, Romanisq; venia proditionis facta, priſtinam benignitatem ſpondere. quibus Beliſarius, belli arbitrium non in eorum eſſe poteſtate, ſed ſua. ſe autem daturum operam, vt Gotthi vix locum inter ſenticeta ad caput occulendum reperiant. ſe, cum Romam cepit, alienum nihil occupauiſſe. Gotthos prædonum more eam cepiſſe, atque, inuitis priſtinis poſſeſſoribus, tenuiſſe. falli autem, ſi ſe eam recuperaturos ſperent. eius certe voti, viuente Beliſario, compotes non futuros. Romanis tacentibus, neque ad ea, quæ de proditione illi dixerant, reſpondentibus, Fidelius vir antiquæ virtutis Gotthos irriſit, & ea, quæ dixerant, refutauit. Legati in caſtra reuerſi roganti Vitigi, quo animo eſſet Beliſarius, nunquam eum metu ceſſurum affirmarunt. hac ille ſpe deſtitutus animum ad oppugnationem vrbis adiecit. itaque turres ligneas conſtruxit, quæ murorum altitudinem adæquabant, atque eis ad angulos rotas ſubiecit, à bobus quocunque ipſe vellet, adducendas. ſcalas multas parauit, quæ ad pinnas vſque pertingerent, arietes ingentes expediuit, quibus admotis muros vehementius verberaret. ligna, arundines, & cetera eiuſmodi congeſſit, vt foſſas æquaret, & per eas ad muros machinationes adduceret. inde poſt viginti dies has promouere machinas cœpit. ac Romanos conſpicantes ipſarum nouitate, ac magnitudine obſtupefecit. Beliſarius vero inſtructam aciem cum machinis aduentantem proſpectans, in riſum prorupit, ac quieſcere milites, donec ſignum accepiſſent, præcepit. poſtquam illi foſſæ appropinquarunt, ipſe primus in armatum quendam hoſtium ducem arcum intendit, ac, gutture iaculo traiecto, ad terram ſtrauit, inde in alterum iaculatus pariter morte affecit. ex quo animus Romanis, & ſpes futuræ victoriç ex tam felici principio acceſſit. inde, ſigno dato, ſagittas iacere exercitum innuit vniuerſum. itaq;, cadentibus repente bubus, machinæ conſtiterunt. ex quo Gotthorum conſilium ludibrio fuit, qui ſe boues impune ad muros putarunt poſſe adducere. hac ratione propulſus à mœnibus Vitiges, ingenti Gotthorum manu ibi relicta, quæ telis in propugnacula iaciendis Beliſario recedendi poteſtatem adimeret, ad alteram muri partem circa portam Præneſtinam, quam Viuarium appellabant, reliquos duxit, machinis,

arietibus,ac turribus aliis eo ſecum adductis. quæ dum aguntur, alia manus ex altera parte portam Aureliam, quæ S. Petri iam tum dicebarur, inuaſit, hoc modo. Erat extra portam moles Hadriani ad lapidis iactum procul à mœnibus, quæ porrectis muris eorũ quaſi pars effecta turris altiſſimæ ſpeciem referebat. hanc leui præſidio Conſtantianus tenebat, quòd murus ſubterlabente flumine non poterat oppugnari. Cum autem audiſſet, hoſtes flumen tranſire velle, muro diffiſus, qui ad fluuium erat, cum paucis eo accurrit, maiore parte ad portam, & molẽ cuſtodiendam relicta. Gotthi vero portam, & molem ſine machinis inuaſerunt. ſcalas inde afferentes multitudine ſagittarum cuſtodes deterruere, prætentisque ſcutis Perſicis, ad mœnia ſucceſſere, & ſub porticum ædis Sancti Petri furtim venere. inde, cum de improuiſo apparuiſſent, ita rem aggrediuntur, vt Romani ne baliſta quidem vti in eos poſſent. tum validius incumbere, ac crebris ſagittis propugnacula lacerare, & ſcalas admouere. ita circunuenti qui de mole pugnabant, ac de ſe ſoliciti, ſtatuis ipſius molis diffractis, ingentia fragmenta in hoſtium capita deuoluerunt, atque ita oppugnationem remittere coëgerunt, atque ingenti clamore propellentes, ac tormentis inſectantes in magnum tumultum coniecerunt. Conſtantianus autem, fugatis eis, qui tranſitum amnis tentarant, pedem rettulit. Ad portam Pancrarianam cum Gotthi perueniſſent, propter loci accliuitatem nihil profecere. Flaminia non eſt tentata, vt præcipiti loco ſita. Non longe à Pinciana erat muri pars lapidum laxata compage ſoluta, ab imo ad ſummũ ſciſſa, & reliquo muro modo pronunentior, modo retractior. quam cum inſtaurare Beliſarius vellet, reſtitere Romani, S. Petrum eius curam ſuſcepturum aſſeuerantes. ea pars à Gotthis intacta miraculo omnibus fuit. Apud Salariam Gotthus quidam proceræ ſtaturæ haudquaquam inter ſuos obſcurus arbori propinquæ inſidens, cum ſagittando propugnacula diuexaret, notabili caſu oppreſſus eſt. ſiquidem tormento à Romanis ad læuam turris ex improuiſo locato traiectus arbori, veruto in ſtipitem altius deſcendente, affixus eſt. qua re conſpecta, Gotthi exterriti extra ſagittæ iactum receſſere, neq; amplius moleſti propugnaculis extitere. Beſſas autem, Paraniusque, vbi Vitigem actius è regione Viuarij inſiſtentem videre, Beliſarium ſtatim ſui auxilio euocauerunt. cuius aduentu, & oratione milites recreati ſunt. erat ab ea parte locus planior, & ad inuadendum opportunior, muro ita diſſoluto, vt lateres haud multum in ſua compage conſiſterent. huic vero muro alium veteres ſine propugnaculis adiecerant, atq; intra eum leones, & alias beſtias coniecerant, vnde Viuarium dicebatur. hunc igitur exteriorem murum ſuffodi Vitiges iuſſit, quòd, eo occupato, facile ſe potiturum mœnibus vrbis inualidis confidebat. quod vt Beliſarius ſenſit, paucis in propugnaculis relictis, quidquid roboris erat, apud ſe tenuit, & enſibus tantùm inſtructos ad portas traduxit. & Cyprianum in Gotthos Viuarium irrumpentes immiſit, quibus obtruncatis, ac reliquis in anguſtiis, dum euadere tentarent, tumultum agentibus, Beliſarius apertis portis copias vniuerſas emittit, atq; omnes in fugam præcipites agit, & poſtremos carpendo concidit, ac, ceteris in caſtra compulſis, machinis incendium intulit. quæ flamma altius excitata maiorem hoſtibus pauorem incuſſit. eadem fortuna ad portam Salariam dimicatum eſt. ex ea enim erumpentes Romani, fugatis, cæſisq; hoſtibus, etiam machinas incenderunt. ita ab omni parte à muris abſceſſum eſt. ex Gotthis triginta millia deſiderati, multo plures vulnerati. nocte ſequenti vtrinque vigilatum. Gotthi mœſti pro caſtris ſtationes habuerũt. Romani in muris alacres triumpharunt, & partis hoſtium ſpoliis Beliſarium in cœlum laudibus extulerunt. Beliſarius litteras ad Iuſtinianum miſit, in quibus, rebus, quas geſſiſſet, expoſitis, (quoniam maiorem partem in Siciliæ, & Italiæ præſidiis reliquiſſet,) ſibi tantum quinque hominum millia relicta eſſe docuit, ſe vero oppugnari ab hoſtibus hominum ſexaginta millibus. rogare, vt arma, & ſupplementum mitteret, quo paribus viribus aduerſus hoſtes poſſet conſiſtere, idque eum cum dedecoris fugiendi cauſſa, tum Romanorum ſalutis gratia enixe facere oportere. Romæ vrbis ampliſſimum ambitum eſſe, neque niſi maximo hominum numero cuſtodiri poſſe Romanos, obſidione procedente, facile animos mutaturos aut neceſſitate, & fame adactos ad hoſtem tranſituros. ſe vero non niſi

morte

morte ceſſurum. Poſtridie vero edixit,vt Romani vxores,& liberos, & imbellem multitudinem, ac ſeruos ad vrbis cuſtodiam non neceſſarios Neapolim tranſportarent.non enim ſe poſſe ex diutina obſidione conſuetudinem in præbendo commeatu ſeruare, ſed dimidiatam ſolummodo annonæ portionem in dies ſingulos diuiſurum,pro reliqua vero pecuniam præbiturum.omnes paruerunt, atq; alij mari, alij via Appia in Campaniam contenderunt. neq; enim vllum ab hoſtibus periculum erat, cum totam vrbem non cingerent, nec parua manu abſcedere à caſtris auderent.alij ex Campania in Siciliam,aut quo cuiq; commodius fuit, ſunt auecti. inde cohortes militibus ſemiplenas ex ciuibus licet imbellibus ſuppleuit, & onera cuſtodiarum ſubire vigilando præcepit. Theodora Auguſta à Vigilio de Siluerio pontifice ante ſuum aduentum creato certior facta, quòd à Vigilio elicuerat, id ipſum à Siluerio quoq; contendere non dubitauit,vt,Mena epiſcopo deiecto, Anthimum reſtitueret. quod vbi Siluerius accepit, licet horroris plenus,nequaquã ſe commiſſurum,vt hominem legitime condemnatum reduceret,dixit.quo reſponſo illa incenſa mandata ad Beliſarium miſit, vt Siluerium de ſede excogitata cauſſa deiiceret, atq; ei Vigilium ſubrogaret.ita, dolo in caput Siluerij compoſito, Marcus ſcholaſticus, & Iulianus prætorianus repente crimen in Siluerium detulere; nempe ipſum litteras ad Vitigem ſcripſiſſe, vt ad portam Aſinariam iuxta Lateranum veniret,nam ſe ei vrbem cum Beliſario traditurum. quibus productis, Beliſarius, cum VI Idus Maias XV indictione in ædes Pincianas ſe contuliſſet, eo nomine Siluerium ad ſe vocauit, ſed clam in auctoritate eſſe Auguſtæ præcepit. Siluerius autem,imperio eiuſmodi detrectato, abiens, in baſilicam S.Sabinæ ſe contulit.deinde Photio Antoninæ filio miſſo, interpoſito incolumitatis ſacramento, reuocatus,licet diſſuadentibus amicis,repetiit. VI inde Kalen.Iunias iam tertium accerſitus,licet apertas iam cernens inſidias, adiit. verum tum ſolus ad Beliſarium, & Antoninam eſt intromiſſus. eo vero vbi venit, dum ab Antonina de proditione conflata interrogatur, ſubdiaconus primæ regionis pallium de collo eius abripuit, &,pontificio ornatu detracto, monachi veſtimentum iniecit. quo facto, Sixtus regionis ſextæ ſubdiaconus egreſſus foras clero nunciauit, Siluerium pontificatu ſe abdicaſſe,& monachum induiſſe. proinde ſe ad alium pontificem ſubrogandum pararent.inde poſt ſex dierum ſpacium Vigilius Beliſarij ſuffragatione ſuffectus eſt. Siluerius autem Pataras in Lyciam relegatus eſt. huius mali auctorem Vigilium fuiſſe ſenſit Siluerius,cum biduo antè,id eſt, VIII Kal.Iunij ſcripſit ad eum, ipſum; Bonifacio viuente, ſedem eius ambiſſe, tum vero nouum ſcelus in ſedem Apoſtolicam inducere tentare,vt,ſe depulſo,locum ſuum inuadat. IX inde Kal.Decemb. Amatori epiſcopo de ſtatu ſuo querenti ſic reſpondit: *Quibus malis affectus ſim, exponere omnia nequeo. in primis Patricia mihi infeſta erat, quòd non reſtituebam Anthimũ ſuis meritis ab Agapeto deceſſore meo eccleſia Conſtantinopolitana depulſum. iuſſu et iam eius exorti ſunt teſtes, qui ea mihi crimina intulerunt, quorum inſons ſum. Cum autem multi de illa accuſatione laborarent, timuit Beliſarius, & me ad ſe pacate adire iuſſit pro quibuſdam Eccleſia negotiis in Palatium Pincianum & ad primum, ac ſecundum velum retinuit omnem clerum, ac populum, qui mecum erat, & me ſolum, ac Vigilium diaconum meum introire permiſit. quem retentum, & ante Patriciam deductum miſerunt in exilium, in quo ego ſuſtentor pane tribulationis, & aqua anguſtia. ego propterea non dimiſi, nec dimitto officium meum, ſed cum epiſcopis, quos congregari potui, eos, qui talia erga me commiſerunt, anathemate perculi. & vna cum eis Apoſtolica, & ſynodali auctoritate ſtatui, ne quis eo modo decipiatur, quo ego deceptus ſum ſimiliter ſanctorum patrum decreta cõfirmans, decreui nec falſos, nec inimicos accuſatores, aut teſtes aduerſus epiſcopos admitti oportere. neque eis obeſſe poſſe.* Hoc crimen proditionis, quod in Siluerio fictũ fuit, in quibuſdam ſenatoribus locum inuenit. quos vt ſuſpectos, teſte Procopio, Beliſarius eiecit. claues portarũ, atq; cuſtodes earum in ſingulos mẽſes mutauit, & ſingulis noctibus alios, aliosq; vigilibus ipſis præfecit. & milites ad foſſas excubituros canes ſecum habere voluit, vt nemo vel è longinquo mœnia inuaſurus lateret. Per eoſdem dies fuere, qui Gentilium reuocare conſuetudinem voluerunt. vt Ianum in bello aperirent. qui ad pœnas conquiſiti deprehendi non potuerunt. his incommodis Vitiges inflammatus Rauennæ ſena-

tores Romanos,quos obſidum loco habebat,interimi iuſſit.ex quibus nonnulli in Liguriam euaſerunt. hinc Portum oppidum nullis ſtationibus cuſtoditum occupauit,&,mille hominibus in præſidio relictis,ad caſtra reuertit. ita,cum ab ea parte per Tiberim commeatus ſublata ſubuectio eſſet, (neque enim ab Hoſtia nauigatio idonea erat,) naues ad Antium onera exponere cogebantur, quod iter vnius diei diſtabat ab Hoſtia. atque inde magno labore ad vrbem referebantur. hæc viginti diebus Viriges ab vrbis oppugnatione perfecit.Interim Martinus,& Valerianus Conſtantinopoli militum ſupplementum adducentes,ad Beliſarium peruenere.quorum maxima pars Hunni erant, Sclauini, & Antæ trans fluuium Iſtrum habitantes.eorum aduentu erectus Beliſarius Gotthos leui excurſione laceſſendos putauit.ac Traianum ducem cum ducentis equitibus ſcutatis aduerſus eos iuſſit exire,& ad eum progreſſos proximum tumulum occupare ; & ſi ab hoſtibus peterentur,ſagittis eos propellere:quibus deficientibus, fugam capeſſere, & ſeſe ad vrbem recipere. nam tormenta, & artifices in muris paratos habebat, qui illos auidius inſectantes ſagittis conficerent. Traianus egreſſus mandata omnia diligenter expleuit.ita ex Gotthis ad vrbē procurſantibus non minus mille occiſi. Paucis pòſt diebus Mundilam,& Diogenem cum trecentis equitibus egredi,atq; hoſtem ad ſe attrahere eodem artificio iuſſit.atque ita non minus tum quoque hoſtium ex mœnibus interfecit. tertio Oilandum cum trecentis delectis emiſit. atq; ita tum quoq; rem ex ſententia geſſit.his tribus eruptionib. Gotthorum quatuor millia abſumpra ſunt.hunc morem Vitiges imitatus,equites quingentos emiſit. quibus ad locum editiorem non longe ab vrbe progreſſis, Beliſarius Beſſam cum mille delectis viris obiecit,atque à tergo adortus,multis obtruncatis, ceteros in campum deſcendere compulit, & aduerſo prœlio pugnantes excidit. pauci, qui in caſtra redierunt, ab Vitige tanquam ignaui, ſocordesque increpiti. poſt tertium inde diem trecentos delectos ex omnibus caſtris emiſſos Martinus, & Valerianus cum mille,& quingentis egreſſi exceperunt,&,prœlio equeſtri facto, in fugam verſos ad vnum occiderunt. quibus ex cladibus ingens in caſtris Gotthorum pauor eſt ortus. Romani vero Beliſarium laudare,ac pro miraculo virtutes eius ſuſpicere, quòd paucis multos deleret. inde Gotthi neque muris inſultare, neque Romanos inſequi, ſed eos tantum à caſtris arcere. Poſthæc Beliſatius Romanorum id petentium voluntate commotus vniuerſi prœlij fortunam experiendam cenſuit,atque idem etiam Gotthi tot aduerſis eruptionibus feſſi cupiebant. itaque, re vtrinque conſtituta, Beliſarius Romanos ita eſt alloquutus:ſe,non quòd hoſtium vires timeret,aut militum virtuti diffideret, hucuſque prœlium diſtuliſſe, ſed quia ex incurſione agendo res proſpere ſuccedebat.nunc quoniam eos ſumma pugnandi cupiditate ardere videret,ſe eorum ſtudium non moraturum. ac ſatis ſe ſcire, maximas copias ab exiguis virtute ſæpe deuictas. orare, ne priſtinam militiæ gloriam, & ſpem victoriæ alacritate ſua oſtentatam minus conſtanter,fortitérve pugnando corrumpant.atq;, his dictis,inter portam Pincianam,& Salariam exercitum eduxit,paucis in campos Neronianos cum Valentino equitum præfecto præmiſſis, qui initium pugnæ facerent, neque hoſtium caſtris appropinquarent. ſed tantum ſe aſſidue imperum facturos oſtenderent.opifices autem,& rei bellicæ rudes cum reieciſſet, ne in medio pauentes certamine omnia perturbarent, hos tamē omnes vltra portam Pancratianam ſupra Tiberim collocauit,vt ibi quieſcerent,donec ſignum accepiſſent. Ab altera parte Vitiges ad ſuos loquutus, mala omnia, quæ illis parienda eſſent, ſi penes Romanos victoria eſſet,expoſuit, atque exemplum eis Vandalorum propoſuit, qui, regno amiſſo, in ſeruitutem vna cum coniugibus, & liberis eſſent abſtracti. victoriam eos relaturos, ſi virtutis priſtinæ memores morti libertatem prætulerint. nam ipſos non ſolum multitudine, ſed etiam fortitudine longe præſtare. Græcos autem maiora viribus Gotthorum inflatos malis audere. atque, his dictis, inde aciem ad prœlium inſtruit, peditibus in medio, equitibus in cornibus collocatis. Prima luce vtrinque concurſum eſt. vbi Romana res ſuperior fuit, & Gotthi ſagittis icti cadebant, ſed tamen, in locum cadentium ſuccedentibus propere aliis, nulla inclinatio fiebat. demum Gotthi, multis amiſſis, in caſtra compulſi

ſe re-

ſe receperunt. In Neronianis autem campis Gotthos ſæpe Romani, Valentino duce, laceſſiuerunt. verum illi haudquaquam ſe commouerunt, turbam opificum imbellem timentes, ac milites ſtrenuos, qui opifices eſſent, rati, eosque inſidiarum tempus quieſcendo expectare arbitrati. inclinante in meridiem ſole, à Romanis repente irruentibus tandem pulſi in proximos colles ſe ſubduxerunt. atque inde, cum aliquantiſper quieuiſſent, Romanos in caſtra ſe recepiſſe ſua cōſpicati, ex improuiſo eruptionem fecerunt, & in turbam inconditam, atq; in auehenda præda impeditā incurrerunt. eamq; partim conciderunt, partim caſtra ſua deſerere compulerunt. Dum hæc in Neronianis campis geruntur, alter Gotthorum exercitus quàm proxime caſtra ſcutis munitus, dum ſe ab inuadentibus Romanis tuetur, magnam equorum edidit ſtragē. qua ex re Romani alij vulneribus acceptis, alij equis amiſſis, prœlij ardorem remiſerunt. qua re animaduerſa, Gotthorum equites ex dextro cornu in hoſtes inuadunt, & Romanos ad peditatum ſe referre compellūt. quem impetum cum ſuſtinere pedites nō poſſent, vno cum equitibus agmine diffugere, atq;, hoſtibus incumbentibus, cecidere. Pigripio duce in acie poſt multas res fortiter geſtas occiſo, Tarmutus dux alter vulneribus plenus aufugit. atque ad portam Pincianam progreſſus, ibi procubuit. & ſublatus à commilitonibus poſt duorum dierum ſpaciū expirauit. ea re perculſi Romani cuſtodias intentius egere, & portas occluſere, & ſuos tumultuoſius ad portas refugiētes, ne ſimul hoſtes reciperent, excluſere. quos inſequuti vſq; ad foſſas Gotthi, vbi Romanos ſuorum iam pereuntium auxilio exire viderunt, in caſtra ſe receperūt. Romani inde ab ſummo prœlio abſtinentes, ad equeſtres colluſiones ſe retulerunt, atq; ita felicius rem geſſerunt, cum equitatum pedites ſequerentur. hoc modo Beſſas, cum in medium proceſſiſſet, tres equites Gotthorum fortiſſimos ſtrauit, reliquos in fugam dedit. Conſtantinus, cum ſub veſperam cum Hunnis in campos Neronianos exiſſet, hoſtium multitudine circumuentus ad pedes cum ſuis deſcendit, atq; in anguſtas ad Stadium ferentes vias ſe recepit. vnde Gotthis magnam impune cladem intulit. nam, dimidia ſuorum parte amiſſa, fugæ ſe dare ſub occaſum ſolis coēgit. Poſt aliquot dies Peranius per Salariam portam egreſſus, cum, fuſis Gotthis, ipſe conuerſo impetu fugaretur, Romanus miles in foueam profundā delabitur. vnde, cum nec vocem edere, quia in proximo Gotthi erant, auderet, neq; vllo pacto ſuo nixu euadere poſſet, ibi noctem vnam animi anxius manſit. poſtridie, Gotthis rurſus in fugam actis, Gotthus ſimili caſu in eandem foſſam eſt lapſus. ibi ambo in communi periculo ſocij facti fidem inter ſe dederunt, ſe inuicem ſeruaturos. deinde ambo vociferari validiſſime inſtituerunt. quibus auditis, cum proximi ad foueam accurriſſent, cuius nam ea vox eſſet, rogarunt. tum Gotthus, Romano de induſtria ſubticente (nam ita vtrique placuerat) patria lingua reſpondit, ſe nuper in eam ex fuga foueam decidiſſe, & vt teſtem demitterent, obſecrare. Illi, demiſſo fune, cum Gotthum ſe attrahere ducerent, Romanū traxerunt. ac, cauſſa calamitatis accepta, inde etiam Gotthum eduxerunt. qui cum ſuos de fide Romano data docuiſſet, eum impune dimittendum curauit. hinc ſæpe vtrinq; equites exire, & prœlium cōmiſſum ad ſingulare certamen deducere, fortuna ſemper Romano fauente. Iam Romani ab re frumentaria laborare incipiebant. itaq; Gotthi enixe curare cœperunt, ne quid rerum neceſſariarū in vrbem inueheretur, præſidio equitum inter duos aquæductus, qui via Latina ſunt, poſito, atq; munito. cum autem frumenta iam matureſcerent, Romanorum audaciſſimi equis inſidentes, & alios vacuos ſecum trahentes, noctu in ſegetes haud procul vrbe ruebāt, deſectasq; iumēto imponebant, atq; hoſtium præſidium fallēdo in vrbem deferebant. ingentiq; precio primoribus Romanorū vendebant. ceteri humiliores homines ex herbis vitā quærebant, quales intra mœnia ſponte naſci ſolent. quibus etiam abunde ſuppetentibus equos alebant. quidam etiā farcimina ex carne morientium iumētorum confecta vendebant. quibus præſidiis deficiētibus, Romani, ineunte autumno, non ſolum inedia, ſed etiam peſtilentia laborare cœperunt. qua re cognita, Gotthi à prœlio cum eis committendo ſe abſtinuerunt. Per eoſdem dies Attalus cum militari ſtipendio Conſtantinopoli Tarracinam acceſſit. qua re audita, Beliſarius Martinum, &

Valerianum in campis Neronianis, & à Pancratiana porta equites ſexcentos emiſit, qui cum occurrentibus Gotthis manum conſeruere. cumque vtriſque laborantibus ſubſidia ſubueniſſent, acriore pugna facta Gotthi ſancij in caſtra compulſi. quæ dum fiunt, Attalus cum pecunia Gotthis in certamen auerſis, incolumis ab equitibus Beliſarij exceptus in vrbem peruenit. Duobus malis, quæ humana ſuperare natura non poteſt, fame, ac peſtilentia fatigati Romani, petiere à Beliſario, vt prœlio vno de ſumma rerum decerneret, neminem ei ſe ſubtracturum. neque enim ad tantas vltra perferendas miſerias, aut vires, aut animum ſupereſſe. Beliſarius eos conſolatus, pugnam ſe differre in aduenrum exercitus, & claſſis, quam Conſtantinopoli expectabat, reſpondit. ac proinde, vt malorum acerbitatem ſubirent, & pugnæ ardorem in id tempus continerent, orauit. inde Procopium, à quo hanc hiſtoriam ſcriptam tanta diligentia ſumpſimus, in Campaniam ad frumentum deuehendum, & milites, equiteſque colligendos miſit. equiteſque emiſit, vt rerum neceſſariarum in hoſtium caſtra conuectionem, atque excurſionem impedirent, & laxata in vrbe penuria eos obſiderent potius, quàm obſidionem perferrent. Antoninam coniugem Neapolim, vt à tumultu remotior eſſet, Magnum, & Sinditem duces Tibur, alioſque Albam in præſidium deſtinauit. Valerianum cum Hunnis prope ædem S. Pauli à Gotthis inuiolatam, atque iuxta fluminis ripam conſidere ad hoſtium excurſiones coërcendas præcepit, atque muros tueri ſine eruptione conſtituit. igitur, cum Gotthi neceſſaria conuehere in caſtra non poſſent, & ipſi in peſtilentiam inciderunt, quæ magnam vim hominum ſuſtulit. Procopius in Campania milites quadringentos contraxit, & frumenti maximum numerum in naues impoſuit, & vna cum Antonina claſſis curam ſuſcepit. Conſtantinopoli vero Neapolim peruenerunt tria millia Iſaurorum, Paulo, & Conone ducibus; ad Hydruntem vero Thraces equites octingenti, Ioanne duce, quos vt incolumes in vrbem Beliſarius adduceret, prœlio ſibi laceſſendos hoſtes à porta maxime auerſa putauit. itaque, Flaminiæ portæ mole ſummota, per Pincianam Traianum, & Diogenem cum equitibus mille emiſit, iuſſos, vt hoſtes irritarent, atque ad ſe inſequendum vſque ad muros attraherent. quo facto Gotthi prouocati è caſtris omnibus prodiere, atque hos ſimulatam fugam capientes inſequuti, vſque ad muros venere. quibus conſpectis, Beliſarius repente exercitum Flaminia porta eduxit, atque inopinantes adortus ad caſtra præcipites egit. quæ quo minus caperet, magna intercedente foſſa effectum eſt. Gotthi inde de victoria deſperare cœperunt, partim à peſtilentia, partim à Romanis ita afflicti, vt ex magna multitudine ad paucos eſſent redacti, & verius iam obſidionem paterentur, quàm inferrent, omnibus rebus neceſſariis interclusi. vbi vero auxilia Romanis Conſtantinopoli veniſſe didicerunt, maiora etiam, quàm eſſent, fama referẽte, futuros caſus reformidantes, de ſoluenda obſidione conſilium habuerunt, atque ea de re legatos ad Beliſarium miſerunt, qui in hunc modum verba fecerunt: Hoc bellum neutri parti proſpere cecidiſſe, ſi clades vtrinque acceptæ, & viri ſtrenui amiſſi ſpectarentur. duces autem propriæ gloriæ ſalutem ſubiectorum præferre debere, atque ita omnes è medio difficultates remouere. ſe veniſſe, vt de bello diſſoluendo agatur, ea præbendo, quæ vtriſq; ſint profutura. Iuſſi inde dicere, quę peterent, addiderunt, ſe iniuriam paſſos à Romanis, quòd cum ſocietate cum eis copulati fuiſſent, armis ſint appetiti. Gotthos Italiam Odoacri, non Romanis eripuiſſe, idque Zenonem Imperatorem iuſſiſſe partim, vt terram ſuam exoneraret, partim, vt Odoacrem alienis armis, ac viribus vindicaret. Italia in poteſtatem adducta, ſe leges, ac Rempubl. Romanam ſeruaſſe. Theodoricum leges nullas nouas tuliſſe, neque religionem violaſſe, templa Romanorum in ſummo honore habuiſſe, atque omnibus, qui ad ea confugerint, pepercisse. magiſtratus Romanis tantum, Gotthorum nemini detuliſſe. Gotthos conſulatem dignitatem, licet donatos ab Imperatore fuiſſent, reſpuiſſe. contrà vero Romanos iniuſte facere, qui Odoacri Italiam inique poſſidenti permiſerint, Vitigi vero optimo iure tenenti adimere velint. quamobrem æquum cenſere, vt ipſi abeant, & quæ ſua ſunt, ſibi relinquant. Quibus Beliſarius, falli eos vehementer, atque errare. nam Zenonem Theodoricum miſiſſe, vt Odoacrem Italia pelleret,

non vt ſibi Italiam vindicaret. neque enim eiuſmodi ingenio fuiſſe, vt tyrannum tyranno præponeret, atque eam prouinciam tyrannide liberatam ſibi ſubiiceret, Theodoricum parta victoria ingratum ſe præbuiſſe. In eodem crimine eſſe qui aliena eripiunt, & qui erepta non reddunt. ſe Italiam Imperatori traditurum, non alteri proditurum. neq; iniuſſu eius de bonis eiuſdem ſtatuturum. mitterent legatos ad eum, qui hæc deferrent, atq; interim res in induciis eſſent. ſe ad hæc paciſcenda eſſe paratum. His acceptis, legati ad Vitigem redierunt. inde, legatis vltro citroque ſæpius miſſis, de induciis agitatum. Interea Iſauri claſſem ad portum applicuerunt, & Ioannis milites Hoſtiam peruenerunt. atque vtrique ibi ſe aduerſus infeſtos incurſus hoſtium confirmarunt. cum autem flumen ab hoſtibus ſeruaretur, per flumen onera ſubuehi non poterant. accedebat, quòd bobus labore confectis, neq; via quæ eſt à Portu Romam, trahendi facultas erat. nam altera, quæ eſt ab Hoſtia propter paludes adiri nullo modo poterat. itaq; maiores lembos delegerunt, & altius circunquaque contabularunt, vt nautæ, vectoresque ſauciari non poſſent, ac, ſagittariis, oneribusq; ſimul impoſitis, proſperum nacti ventum nauigarunt, ſimul militibus, qui in altera erant ripa trahentibus, atq; Iſaurorum nauibus ſubſequentibus. vbi vero ad locum quendam ſpirare ventus deſiit, remis nixi rem proſpere confecerunt. His repetita ſæpius nauigatione inuectis, nautæ diſceſſere. iam enim hyems imminebat. Datis inde inuicem obſidibus, trium menſium induciæ pactæ, cum eo, vt interim ab excurſionibus ocium eſſet, & legati Conſtantinopoli expectarentur. Eo anno Conſtantinopoli Iuſtinianus templum magnum Sanctæ Sophiæ dedicauit. quod olim à Conſtantino Maximo ædificatum, & nuper conflato in ſeditione incendio conſumptum ipſe tanta operis magnificentia reſtituerat, vt ſe viciſſe in eo officio vel ipſam Salomonis gloriam prædicaret. Theodora vero Auguſta Romam miſit, qui Vigilium pontificem monerent, vt Anthimum, quemadmodum promiſerat, eccleſiæ ſuæ reſtitueret. Cui Vigilius reſpondit, ſe haudquaquam adduci poſſe, vt hominem hæreticum, & ab Agapeto, ac Silverio deceſſoribus ſuis damnatum reſtitueret. quod illa ægre tulit, ſed vltionem in aliud tempus reſeruauit. Poſtero anno Ioanne, & Volu- 538
ſiano conſulibus, dum res in induciis erat, Antoninæ gener Hildigerus cum magno equitatu ex Libya Romam peruenit. Gotthi vero, Vitige non inuito, oppida Portum, & Ceorum cellas ad mare, & Albam in continenti vltro deſeruerunt, quòd, mari à Romanis occupato, vnde alerentur, non erat. Quibus locis ſtatim à Romanis occupatis, Vitiges per legatos ſe per inducias iniuria affectum expoſtulauit. eaque niſi redderentur, ſe impunitam rem non permiſſurum oſtendit. quos Beliſarius illuſos dimiſit. &, cum circa vrbanos vicos equites in hiberna miſiſſet, Ioannem Vitaliani ſororis filium cum ſuo equitatu Albam in Picenum ire iuſſit, monitum, vt, poſtquam ſolutas audiſſet inducias, repente in agrum Picenum excurreret, & Gotthos cum familiis in ſeruitutem adduceret, ac loca munita occuparet. Per eoſdem dies Dacius epiſcopus Mediolanenſis, atque eius ciuitatis primores ad Beliſarium venerunt, petentes, vt modicum ad ſe præſidium mitteret. nam Mediolanum, & totam Liguriam ad eum defectionem eſſe facturam. Conſtantianus Maxentio precioſum pugionem abſtulerat. qua re Maxentius ad Beliſarium delata ius ſibi reddi poſtulabat. Cum autem Conſtantianus ea de cauſſa Romam profectus pugionem reddere iuberetur, vſqueadeo ira eſt incitatus, vt acinace Beliſarium appetierit. quare comprehenſus iuſſu Beliſarij eſt occiſus. Manentibus adhuc induciis, Gotthi inſidias occulte moliti ſunt. quippe ſilentio noctis homines per aquæductum interciſum immiſerunt. qui cum ad medium vrbis veniſſent, & locum eum, vnde alias in curiam deſcenſus erat, Beliſarij prouidentia obſtructum repeteriſſent, lapide quodam extracto, infecta re, diſceſſerunt. Quoniam autem lumen per aquæductum viſum à vigilibus Romanis audiuit, licet illi lupi oculum ſe vidiſſe iactarent, explorari aquæductum præcepit. ſpeculatores, cum lucernarum, & facum veſtigia reperiſſent, & locum notaſſent, vnde lapidem extraxiſſent, dolum hoſtium rettulerunt. itaque poſt aquæductus intentiore cura eſt cuſtoditus. Vbi

dolus Gotthis non proceſſit, vis tentata eſt. quippe hora prandij præter opinionem ad Portam Pincianam venerunt, vt, dum omnes auerſi in cibum eſſent, muros inuaderent, quos vbi vidit Hildigerus, cum ſuis occurrit, eoſque in fugam conuertit. clamore autem excepto cum Romani ad muros aduolauiſſent, Gotthi in proxima caſtra ſe receperunt. Ne vi quidem felicem euentum adepta, Vitiges iterum ad fraudem ſe contulit. Fratres duos Romanos, qui ædes prope Sanctum Petrum habebant, pecunia data, corrupit, vt vinum cuſtodibus eius loci donarent, & potantibus eis ſingulis poculis medicamentum ad ſoporem inducendum, quod ipſe dediſſet, infunderent. & in altera fluminis ripa lembos cum militibus præparauit, qui, cuſtodibus ſomno captis, flumen traiicerent, & admotis ſcalis in muros aſcenderent. atque in eam occaſionem exercitum vniuerſum inſtruxit. ſed res ab altero fratre Beliſario prodita effectum non habuit. alter frater naſo, & auribus deſectis ad caſtra Gotthorum dimiſſus ſpem eorum infirmauit. His rebus ſolutas inducias Beliſarius interpretatus, ad Ioannem in Picenum miſit, vt mandata conficeret. ita illè cum equitibus mille circunuagatus vniuerſa populari, liberos, vxoreſque Gotthorum in ſeruitutem abducere, atque omnia ferro, flammaque vaſtare inſtituit. & Liteum Vitigis auunculum ad hæc mala prohibenda progreſſum occidit, eiuſque copias deleuit. Inde præterito Auximo, & Vrbino, quòd munita oppida eſſent, Ariminum acceſſit, idq; Gotthis metu abeuntibus, cepit. qua re audita, Vitiges in timorem Rauennæ amittendæ adductus, (iam enim trium menſium induciæ exierant,) Roma diſcedere, & ſe Rauennam referre conſtituit, ac, caſtris omnibus incenſis, legatorum reditu non expectato, abire cœpit. Procopius, & poſt eum omnes anno continuo, & nouem dies vrbem obſeſſam ſcripſerunt. Quo conſtituto, cum cœpta obſidio Martio menſe fuiſſet, ſane apparet, eandem Martiò quoq; menſe ſolutam eſſe. quod monui, quia verba Procopij Ingentibus inuoluta tenebris ſunt. Beliſarius, vbi dimidiam hoſtium partem pontem Miluium tranſiſſe animaduertit, Pinciana porta egreſſus, eos, qui nondum tranſiuerant, inuaſit, ac, prœlio commiſſo, multos occidit. Quo tumultu dum primus quiſq; pontem euadere nititur, in anguſtias adducti grauiſſime conflictantur, & à Romanis impulſi flumen ſeſe ex ponte demittunt. Tandem his elapſus anguſtiis Vitiges item Rauennam verſus intendit, & cum præſidia in oppidis Tuſciæ impoſuiſſet, Cluſio, Vrbeueto, Tuderto, & in Piceno Petra, Auximo, Vrbino, & Monteferetro ad recuperandum Ariminum maturauit. quo cognito, Beliſarius Hildigerum, & Martinum cum mille equitibus præmiſit. qui in itinere, Petra expugnata, Anconem acceſſerunt, &, præſidiariis aſſumptis, tertio die Ariminum peruenerunt. & Ioanni mandata Beliſarij ediderunt. atque, ibi relicto peditatu, cum armigeris receſſerunt. Non multo pòſt Vitiges Ariminum progreſſus oppugnationis cauſſa ligneam turrim vrbis mœnia altitudine ſuperantem inſtituit, eamque non boum, vt antè, ſed hominum auxilio mouit, ac proxime muris admota per noctem quieuit. ea nocte Ioannes vrbe cum fabris egreſſus, foſſam è regione turris effodit, & terram muros verſus egeſſit. quod vbi poſtera Vitiges ſenſit, eam faſcibus adductis expleuit, & turrim promouit, ſed faſcibus ſubſidentibus, &, loco ex egeſta terra accliui facto, ad muros admouere non potuit. hac re animaduerſa, Ioannes milites ſuos eduxit, ac tanto Gotthorum cum detrimento cum eis conflixit, vt poſthac Gotthi à murorum oppugnatione deſtiterint. Interim Beliſarius iis, qui ad ſe Mediolano veniſſent, mille militûm, duce Mundila, dedit. qui cum Portu ſoluiſſent, Geouam peruenerunt. inde, lembis in plauſtra impoſitis, vt iis Padum traiicerent, terra iter fecerunt. quo traiecto, ad Ticinum acceſſerunt, & cum Gotthis occurrentibus adeo proſpere conflixerunt, vt, eis, fugatis, oppido prope potiti ſint. Inde Mediolanum cum tota ferme Liguria conceſſit in ditionem. qua re cognita, Vitiges maximas copias in Liguriam miſit, & Theodebertus rex Francorum mille Burguodiones, qui ſe ſua ſponte veniſſe dicebant, ſummiſit. nam Francos mittere noluit, ne fœdus cum Imperatore fregiſſe diceretur. Ab his omnibus Mediolanum obſideri eſt cœptum, & cõmeatus in vrbem comportatio impedita. Mundilas, quas ſecum adduxit copias, in vicina Liguriæ oppida Comum, Nouariam, & alia,

& alia, quæ deditionem fecerant, miſit, ipſe vero cum trecentis tantum Mediolaoi ſubſtint. ex quo ciues ipſi murorum cuſtodias agere inuicem ſunt coacti. quo cognito, Beliſarius Martinum, Vliaremq́ue cum non modica militum manu ſubſidio miſit. Inde, cum ſe æſtas in autumnum vertiſſet, paucis Romæ ad cuſtodiam relictis, aduerſus Vitigem Arimioum obſidentē contendit, atq; in itinere Tudertum, & Cluſium deditione recepit. Vitiges autem milites ad obſidendam Anconam miſit. quibus vt ſe Canoo præfectus vidit circumſederi, vrbe ad prœlium egreſſus non ſine magno damno ſe recepit, ac Gotthos mœnia adottos vix reppulit. Interim venit Narſes homo eunuchus, ſed acer, ac prudens, cum quinque Græcorum millibus, & duobus millibus Herulotum à Iuſtiniano Beliſarij auxilio miſſus, & cum eo ad oppidum Firmum copias iunxit. quo facto, Beliſarius Aretium Auximum miſit, quod à Gotthis tenebatur, iuſſum, vt intra caſtra ſe conrineret, neque prœlio hoſtem laceſſeret. ac litteris Ioannis certior factus, omnium rerum neceſſariarum ſummam Arimini peouriam eſſe, conſilio habito, ex Narſctis auctoritate cum exercitu terra Ariminum itet intendit, ac claſſem mari ſubſequi iuſſit. Huoc vero vt Gotthi, qui in obſidione eraot, ex collibus deſcendentem videre, & ab altera parte claſſem aduentantem audiuere, ſoluta obſidione, fuga Rauennam ſe contulere. Caſtris ſtatim ab Hildigero captis, Ioannes, & ſocij macie confecti occurrerunt. qui cum accepiſſent, ſe Narſetis conſilio obſidione exemptos, Narſeti ſe, non Beliſario vitam debere fatebantur, eumq́ue eximiis laudibus, Beliſario exæquantes ferebant. quos Beliſarius ita appellauit, vt nihil adhuc effectum eſſe docetet. nam Vitigem cum multis hominum millibus Rauennæ conſiſtere, Vraiam Mediolanum acrius obſidere, Auximum firmiſſimo præſidio teneri, Francos in Liguria cum Gotthis ſocietate cooiunctos verſari. quamobrem placere, vt copiæ aliæ Auximum, aliæ Mediolanum mittantur. Narſes autem, qui fauore militum Ioannis inflatus obedire Beliſario detrectabat, vtilius ſibi videri reſpondit, vt Rauenna, & Æmilia tecuperaretur. Qua re Beliſarius indignatus litteras Iuſtiniani protulit, quibus ipſum pecuniæ cuſtodiam habere, non exercitibus præeſſe iubebat, ac ſibi ſoli belli adminiſtrationem mandabat. Qua re conſtituta, Peranium ad Vrbeuetum obſidendum miſit, ipſe Vrbinum acceſſit, & ſe Narſetem, ac Ioannem ſubſequi impetauit. eo vero vbi venit, legatis, quos de deditione miſerat, repudiatis, vrbem oppugnare conſtituit. quod conſilium Narſes ita reſpuit, vt protinus inde Ariminum ſe rettulerit. Tertio poſt die, aqua ex ſonte, qui vnicus Vrbini erat, repente euaoeſcente, Gotthi exterriti, ſubito deditionem fecerunt, ea coodirione, vt, incolumitate accepta, Iuſtiniano ſtipendia facereot. Qua re audita, Narſes Ioaonem Cæſenam ducere iuſſit. qui ab ea depulſus Forum Cornelij prodiit, ac, cedentibus Gotthis, Æmiliam vniuerſam recepit. Beliſarius ineunte hieme, Vrbino recepto, & Auximo, vt ad expugnandum difficillimo, relicto, Aretium eum magna parte exercitus Firmum hibernatum dimiſit. ipſe vero Vrbeuetum proceſſit, Peranij verbis inductus, qui Gotthis eum locum tenentibus neceſſaria defeciſſe nunciabat. ex quo in ſpem venetat, ſi ad eam neceſſitatem Beliſarium quoque in ſe venientem vidiſſent, ſeſe eueſtigio dediruros. Beliſarius autem, caſtris poſitis, vrbem luſtrauit, vt cognoſceret, ſicunde oppugnatio inſtitui poſſet, quam rem magnam habere difficultatem indicauit. ratus tamen, eos fame domitos io ditionem eſſe venturos, ſubſtitit. at Gotthis non omnino neceſſaria deerant, tametſi parcius iis vterentur, quàm naturæ neceſſitas poſtulabat. nam in ſingulos dies tantum cibi ſumebant, quantum ſatis valeret, ne inedia interirent. poſtquam autem cibariorum inopia premi cœpete, madefactis aqua coriis veſci inſtituere, vana ſpe à præfecto Arbila ſuſtentati. Interim Martinus, Vliaresq; à Beliſario Mediolanum miſſi, cum ad Padum perueniſſent, de tranſitu cōſultantes, tempus conſumebanr. Hoc cognito, Mundilas Mediolano Paulum quendam ad eos deſtinauit, qui hoſtes fruſtratus, cum ad ripam veniſſet, nullo inueoto lembo, amnem tranauit, atq; eos ad flumen traiiciendum ſine intermiſſione conciuit, quantum momenti in ea vrbe ad victoriam eſſet, oſtendens. Martinus antem ſe ſtatim ſubſe-

quuturum eſſe pollicitus,non tamen loco ſe mouit,excuſans,quòd exercitus multitudinem Gothorum,& Burgundionum,quæ erat in Liguria, extimeſceret,& vt ad ſe Ioannem, & Iuſtinum cum ſuis copiis ex Æmilia mitterent. nam coniunctis viribus hoſtes non reformidaturum. Beliſarius id præcepit,ſed Ioannes, & Iuſtinus nihil ſe Narſeris iniuſſu facturos dixerunt. itaq; cum Narſes rogatus à Beliſario mandaſſet, vt irent, Ioannes nauibus ex maritimis locis contrahendis ſe tradidit, atq; interim in morbum incurrit. Dum autem Mediolanenſes auxilium fruſtra ſibi mitti expectant,interim propter ciborum inopiam canibus,& muribus,& ceteris obſcœnis,quæ nunquam eſui fuere mortalibus,veſcebantur.quo cognito, Vraias legatos ad Mundilam miſit,pollicens omnibus incolumitatem,ſi ſe dedere vellent.cui ille reſpondit,ſe facturum,ſi eadem ciuibus quoq; impunitas foret. ac militibus ad concionem vocatis ita loquutus eſt, vt eos ad prœlium fortiter capeſſendum,& mortem pro libertate obeundam adhortaretur,quam orationem cum miles nemo acciperet, conditionibus, quæ ferebantur, acceptis, deditionem fecerunt. quarum nullam Gothi ſeruarunt. nam & milites cum Mundila præfecto in cuſtodias tradiderunt,& vrbem ſolo æquarunt,& trecenta millia virilis ſexus,nulla ætatis ratione habita,occiderunt, & fœminas ſeruorũ loco Burgundionibus donarunt. Reparatum autem,qui fuerat auctor defectionis, minutatim cõciſum vorandum canibus obiecerunt. Burgentinus eiuſdẽ culpæ particeps,cum in Venetiam, atque inde in Dalmatiam profugiſſet,poſtremo ad Imperatorem ſe contulit. Martinus, Vliareſque Romam ſe recepere. Eodem anno Vitiges veteus, ne Beliſarius, ineunte vere, Rauennam inuaderet, Bacchem Longobardorum regem pecunia oblata ad ſocianda arma ſolicitauit. eaq́ue re non impetrata, legatos ad Choſroëm Perſarum regem de renouando Iuſtiniano bello miſit,atque obtinuit. itaque Beliſarium Iuſtinianus ſibi reuocandum putauit, &, legatis Vitigis dimiſſis, ſe legatos miſſurum de fœdere componendo promiſit.quos Beliſarius,cum ad ſe prius veniſſent,non antè dimiſit,quàm Gotthi Iuſtiniani ad ſe legatos dimiſiſſent. Eodem anno frumentum in agris Italiæ ſua ſponte maturauit,ſed minore, quàm antè,copia, vt quod neque ſatum, neque humo contectum eſſet, ſed propter nimiam maturitatem in terram excidiſſet. Hinc inopia Mediolani ſubſequuta, Caſſiodorus Vitigis regis nomine ſcripſit ad Dacium Mediolanenſem epiſcopum: *Sanctitatem veſtram petimus, vt de horreis Ticinenſibus, & Derthonenſibus panici ſpeciem, ſicuti à principe iuſſum eſt, tertiam penſionem eſurienti populo ad viginti quinque modios diſtrahi ſub noſtra ordinatione faciatis.* ſcripſit etiam Dacius ipſe, tantatum in Liguria ciborum penuria laboratum, vt matres famis impotentes rabiem eius in liberos exercuerint. Hæc penuria cum Æmiliam quoq; oppreſſiſſet,incolæ,propriis ſedibus relictis,in Picenum abierunt, maiorem ibi copiam propter maris opportunitatem ſe inuenturos ſperantes. Tuſci eadem de cauſſa inopia pari afflicti in montibus panẽ è glandibus commolitis cõfectum eſitarunt. vnde vulgaris morbis pleriq; abſumpti ſunt. In Piceno non minus quinquaginta millia hominum perierunt, & extra Ionicum ſinum multo plures. nam, deficiente cibo, omnes maciem, ac pallorem eximium contrahebant. fel autem nimium abundans, cum corpora ipſa vi ſua infeciſſet, haudquaquam ſinebat ſuo priſtino curſu venas defluere. cutis præterea obdurata corio perſimilis erat, vtpote oſſibus ipſis inhærens, & colore liuoris in nigredinem commutato.vnde homines facibus exuſtis ſimiles videbantur.eorumq; facies ſtupida, & toruus, ac furioſus aſpectus erat. paſſim igitur moriebantur partim inedia, partim ſaturitate.nam,calore omni extincto, quẽ natura intus exuſſerat, ſi quis eos fortaſſe ad ſatietatem expleuiſſer, quòd ingeſtos minus digererent cibos, celerius interibant. Fuere qui,fame cogente,ſe inuicem conficerent. Fœminæ etiam duæ viros ſeptemdecim interfectos abſumpſerunt. hæ nanque, cum ſolæ domi, ceteris mortuis,ſuperfuiſſent,diuertentibus ad ſe peregrinis,& per noctem dormientibus interfectis veſcebãtur.cum autem eum numerum oppreſſiſſent, octauus decimus ſomno excitatus,conatis earũ præcognitis,eas necauit. Vigilius pontifex monitus eſt à Beliſario,vt Anthimũ reſtitueret, & duo promiſſa centenaria redderet.quorũ alterum timore Romanorum, alterum auaritia occæcatus ſe facturum negauit.

Iuſtinia-

Iuſtinianus autem precibus epiſcopi Patarenſis adductus, iuſſit, vt Siluetius Ro-
mam reduceretur, & iudicio de litteris ab eo ſcriptis conſtituto, ſi veras eas fuiſſe
probatum eſſet, in quacunq; ei ciuitate eſſe liceret, ſi falſas, vt ſedi ſuæ, expulſo Vi-
gilio, redderetur. Siluerio in Italiam reuerſo, Vigilius ne ſedem amitteret, verius ſe
omnia, quæ promiſerat præſtiturum, Beliſario affirmauit, ſi ſibi Siluerium tradidiſ-
ſet. ita Beliſarius Siluerium duobus Vigilij defenſoribus tradidit. à quibus In Pal-
mariam, ſiue Pontiam inſulam deportatus ibi inedia maceratus XII Kal. Iulij ex-
pirauit, vt Liberatus in libro de Conciliis tradidit. Appione inde conſule ſine col- 539
lega, Beliſarius ignarus eorum, quæ in Liguria accidiſſent, exacta hieme cum in Pi-
cenum duceret, cladem Mediolani cognitam magno dolore animi tulit, & Vlia-
rem in ſuum venire cõſpectum vetuit, remq́; vt acta fuerat, ad Iuſtinianum ſcripſit.
qui poſtea, Narſete reuocato, ſolum Beliſarium bello præfecit. Heruli vero, profe-
cto Narſete, negantes ſe militare Beliſario velle, cum abirent, in Vraiæ exercitum
inciderunt, ac pro pace redimenda captiuos, ac prædam reliquam tradiderunt, ac-
cepta pecunia iurantes, ſe nunquam in poſterum Gotthos oppugnatum venturos.
Poſthæc Beliſarius, conſilio Auximi, ac Fæſulatum recipiendarum explicito, Cy-
prianum cum idoneo militum numero ad Fæſulas miſit, ipſe Auximum ſibi depo-
ſcens Ioanni negotium dedit, vt curaret, ne Vraias Mediolano egreſſus in ſe redi-
ret. qui Derthonam nullis mœnibus cinctam nactus, ibi caſtra poſuit, Auximum
vero, vbi robur Gotthorum in præſidio erat, profectus Gotthos ex alto in ſuos di-
ſperſos ſub noctem, dum caſtrametatur, ſe inferentes cum magno vtriuſque partis
detrimento ſuſtinuit. &, quoniam expugnari vrbs non poterat, obſidionem admo-
uit. multa inde, eaq́; euentu vario prœlia facta, dum Gotthi ad pabulandũ in agrum
non longe à muris ierunt, quo nec carere illi, nec prohibere hi poterant. Cum au-
tem poſt aliquot dies incluſi ad alimẽtorum inopiam deueniſſent, nuncium dece-
pto hac arte Beliſario emiſere. quippe clamorem, vt in capta vrbe, maximum edi-
derunt, ac Romanos, quid id rei eſſet, incertos ab exploratione viarum ad cuſto-
dienda caſtra traxerunt. ſic nuncius Rauẽnam profectus Vitigi, vt ſibi ſubſidio ve-
niret, litteras reddidit. quibus ille ſe mature venturum ſpopondit. ſed tamen non
præſtitit; Ioannem, ne ſe à tergo adoriretur, metuens, ſimulq́ue Beliſarium, penes
quem Romanorum eſſe robur ſciebat, neq; propter inopiam neceſſaria ſubmini-
ſtrare exercitui poterat, cum Romanis mare obtinentibus ex Ancona, Sicilia, &
Calabria commeatus abunde ſuppeterẽt. Fæſulis à Cypriano, & Iuſtino circunſeſ-
ſis, Gotthi eruptione facta repulſi ſunt. inde incluſi adeo diligenter aſſeruati ſunt,
vt exire non poſſent. ſed tamen fruſtrati cuſtodias, nuncium ad Vitigem Implo-
rantes auxilium emiſerunt. Vitiges Vraiæ mandauit, vt cum exercitu, quem habe-
bat in Liguria, in Picenum tranſiret. qui, traiecto Pado, proxime Romanis conſe-
dit. nec tamen ab vllo prœlij initiũ factum eſt. Interim Franci afflictas Gotthorum
vires audientes, cupiditate occupandæ Italiæ exarſerunt, ac fœderis cum Gotthis,
& Romanis icti obliti, cum centum hominum millibus, Theodeberto rege duce,
in Liguriam deſcenderunt, ac, Pado tranſmiſſo, ad caſtra Gotthorum venerunt, qui
eos tanquã ſocios auxilio veniſſe rati, hilariter exceperũt. verum mox caſtris exuti
Rauennam ſe trepido agmine contulerunt. Franci binis caſtris, ſed ſine milite, po-
titi, res neceſſarias inuentas breui abſumpſerunt, & carne bouilla, & aqua Padi re-
pleti, (neq; enim aliud in iis locis eſculentum, aut potulentum erat,) ſtatim diſſen-
teriæ morbo correpti ſunt, ac tertia pars perierunt. Beliſarius vbi Francos adeſſe, &
Ioannem, Martinumq́; victos fugam cepiſſe audiuit, litteras ad Theodebertũ ſcri-
pſit, monens, vt fœdus ſeruare, neq; Imperatorem bello laceſſere vellet. quibus le-
ctis, Theodebertus pudore captus, multis ex ſuis amiſſis, domum repetiit. Gotthi,
qui Auximi obſidebantur, Burgentio Romano cuſtode corrupto, alteras ad Viti-
gem litteras miſerunt, neceſſitates ſuas exponẽtes, quòd ne herbam quidem circa
pomœriũ attingere ſine ſanguine poſſent. quibus Vitiges reſpondit, ſe adhuc Fran-
corum incurſione deterritum ſubuenire non potuiſſe, verum ſe in tempore non
defuturum. quo venire cunctante, iterum Burgentiũ miſerunt, ſe iãtum ad quinq;
dies ſuſtinere poſſe ſignificantes. quibus idem quoq; reſponſum eſt datũ. Beliſarius

autem miratus, hoſtes tandiu ſine deditione ſe ſuſtinere, Valeriano exploranti negotium dedit, qui Sclauinum quendam virum acrem, ac validum aliquem ex hoſtibus capiendum miſit. ille vero in collem, vbi quotidie pro pabulo pugnabatur, profectus, Gotthum pabulatum egreſſum ex inſidiis comprehendit, ac robore ſuperior in caſtra vel reluctantem detulit. qui rogatus, qua ſpe Gotthi dedere ſe recuſarent, quæ per Burgentium Romanum acta eſſent, aperuit. cuius indicio Burgentius captus, atq; confeſſus in conſpectu hoſtium eſt crematus. Erat fons procul ab vrbe lapidis iactu, vnde Auximates aquam hauriebant. hunc eis vſum adimere inde cupiens Beliſarius, ſimulata oppugnatione vrbis architectos cum dolabris ad demoliendum opus immiſit. hoſtes vero vbi ſe illudi ſenſerunt, in eos, qui fontis opus deturbabant, ſe conuerterunt, & cum Romanis auxilio ſuorum accurrentibus prœlium atrox commiſerunt. in quo multi vtrinq;, ſed plures ex Romanis ceciderunt, & ferme Beliſarius vulnus accepit. dirempto prœlio, compertum eſt, ne lapidem quidem vnum ex ſtructura fontis eſſe exciſum propter miram artificum in ea compaginanda ſolertiam. Inde Beliſarius, vt eos fame conficeret, vigilias agi diligentius iuſſit. ex quo ad extremam eos rerum omnium difficultatem adduxit. Interim Fæſulani inopia cibariorum compulſi, & auxilij deſperatione debilitati, pacta incolumitate, Ioanni, & Iuſtino ſe tradiderunt. qui, præſidio ibi relicto, Auximum contenderunt. Quo facto, Beliſarius Gotthorum duces, qui, Fæſulis captis, ad ſe tranſierant, Gotthis oſtendit, &, vt tandem inſanire deſinerent, monuit. qua re exterriti petierunt, vt, ſaluis corporibus, ac fortunis, ſibi Rauennam abire permitteret. quod illo abnuente, demum eo deſcenderunt, vt, parte bonorum tradita, Iuſtiniano ſtipendia facerent. atq; in hæc fide data, partitisq; rebus, Anximum Romanis eſt deditum. Hac parta victoria, Beliſarius inde Rauēnam animum contulit. ac primum Magnum cum modico exercitu præmiſit, vt alteram ripam Padi aſſeruaret, ne Gotthi commeatum ſubuehere poſſent. deinde alteram Vitali cuſtodiendam dedit, mox ipſe Rauennam acceſſit. Interim Gotthi contractas in Liguria naues rebus neceſſariis repleuerunt, vt eas Pado Rauennam adducerent, ſed deficiente, (quod nunquam antè acciderat,) aqua, detenti cum oneribus à Romanis oppreſſi ſunt. inde flumen nauigabile factum. eaq; res miraculi loco eſt habita. Hac de re Gotthi flumine, mariq; intercluſi ſtatim laborare ab re frumentaria cœperunt. quibus rebus cognitis, Theodebertus rex Francorum legatos ad Vitigem miſit, verbo, vt ſocietatem iungeret, re, vt, eis deceptis, loca Italiæ occuparet. qua re præcepta, & ſuos quoq; Beliſarius miſit. tum, Concilio Rauēnæ inſtituto, Franci ita loquuti; ſe mittere Vitigis auxilio quinquies centena millia ex fœdere. petere autem, vt ſecum iungantur aduerſus Romanos, qui pares eſſe non poſſint. Romanos barbaris omnibus eſſe infeſtos. ſi inter ſe cōuenerit, barbaros poſthac ſumma concordia Italiæ imperaturos. Deinde Romani ita ſubſequuti; ſe multitudine Francorum non perterreri, vt qui ſcirent, virtutem haudquaquam multitudine ſuperari. Imperatorem certe nunc militum numero antecedere. quàm ſancte fidem colant Franci, Burgundiones, Thuringos, & ipſos demum Gotthos docere poſſe. rogare autem illum, per quē Deum fidem ſuam ſint firmaturi, cum eum, per quem iurauerint, violauerint? Vtriſq; auditis, Vitiges ex ſuorum conſilio cum Imperatore potius ſibi paciſcēdum, quàm cum Francis, putauit. itaq; Gotthi, & Romani pacis componendæ cauſſa inter ſe ſine metu congredi cœperunt. Beliſarius tamen diligenter cauere, nequid Rauennam commeatus inueheretur. &, cum horrea plena frumenti Rauennæ eſſe didiciſſet, ciue quodam corrupto, illi incēdium inferri curauit. fama tamen fuit Mataſuentæ imperio deflagraſſe. eo facto, Gotthi à Deo potius ſe, quàm ab hominibus oppugnatos duxerunt. His actis Gotthi, qui Alpes tuebantur, Sitige duce, ad Beliſarium defecerunt. Varias autem, cum ex Alpium, & Liguriæ præſidiis quattuor millia collegiſſet, eaq; ad Vitigē adduceret, Sitigem, qui defecerat, & Romanos, qui receperant, circunſedit. qua re cognita, Ioannes, & Martinus circa Padum ſedentes Romanorum auxilio accurrere, & ab Vraia exercitum auertere. Iam Beliſarius Vitigem, & Gotthos in vrbē compulerat, cum legati Conſtantinopoli venerunt, vt cum Gotthis pax his conditionibus fieret; Vt

Vitiges

Vitiges dimidium opum regiarum ſibi haberet,& Tranſpadanis locis præeſſet, alia omnia Imperator teneret. Vitigem hanc pacem amplectentem Beliſarius ægre tulit, quòd hoc modo victoria integra è manibus eriperetur, & legatis ad ſe Rauenna reuerſis negauit, ſe ſua manu conditiones illas eſſe confirmaturum. ea re audita, Gotthi ſub nomine pacis inſidias ſibi conflati dixerunt. Qua voce offenſus Beliſarius, omnibus ſuis conuocatis, rogauit, num pacem hanc Gotthis dare, an bellum iam profligatum conficere, intereſſe magis reip. exiſtimarent? Tum principes in ſententiam Iuſtiniani deſcendentes iuſſu Beliſarij ſcripto mandarunt, pacem eſſe faciendam, quòd hoſtes expugnari non poſſent. Interim Gotthi fame conflictati à Vitigis ſe remouere imperio inſtituerunt, vt qui peſſime rem geſſiſſet, & ſuam ad Imperatorem defectionem differret.in primisq́; timere cœperunt,ne victi tandem Rauenna Conſtantinopolim transferrentur. itaq;, conſilio habito, Beliſarium regem Italiæ appellare conſtituunt, & occulte ad eum, vt imperium ſuſcipere velit, mittunt. Beliſarius iniuſſu Imperatoris ſe id negauit facturum, vt qui à tyranni nomine abhorreret, & ſe nihil innouaturum ſacramento interpoſito promiſiſſet. atq; hoc idem etiam conſilium Vitiges approbauit. Tum Beliſarius conuocatos principes rogauit, num præclaram rem cenſerent eſſe, Vitigem, Gotthosq́; in ditionem venire,& eorum bona prædæ eſſe, & Italiam Romanos recuperare? illi præclariſſimam eſſe reſponderunt, idq́; vt expleretur, precati ſunt. itaq; Vitiges, & Gothi; cum præ fame ſe diutius ſuſtinere non poſſent, legatos ad Beliſarium miſerunt,palam de deditione loquuturos,clam vero de fide ſalutis accipienda,&, vt Beliſarius, regno accepto, Rauennam iniret, acturos. Beliſarius, ceteris rebus omnibus pro Gotthorum arbitrio confirmatis, de Imperio ſuſcipiendo ſe apud Vitigem,& Gotthorum primores iuraturum oſtendit. atq; Beſſa, Ioanne, Narſete,& Aretio ſibi infenſioribus alio per ſpeciem parandi commeatus ablegatis, ipſe cum reliquo exercitu Rauennam contendens, naues frumento,& rebus neceſſariis oneratas confeſtim ad Claſſem Rauennæ portum deduci iuſſit, atq; inde vrbem intrauit. Gotthorum vxores, quæ Romanos corporis magnitudine excellere audierant,vbi eos exiguæ ſtaturæ viderunt, de eis contemptim loqui, & viros ſuos conſpuere, atque eis puſillos viros ad ludibrium oſtentare, & ſocordiam, atque animi molliciem identidem obiectare, quòd tantulis hominibus conceſſiſſent. Beliſarius Rauenna potitus, Vitigem honorifice cuſtodiri mãdauit. Gotthos vero circumpadanos in agros ſingulos dimiſit, nihil inde hoſtile metuens, quòd maximam exercitus ſui partem ibi collocauit. Regiam pecuniam cum cura aſſeruauit, vt ad Imperatorem deferre poſſet. Gotthorum neminem ſpoliari permiſit. Gotthi ceteri ſua præſidia dediderunt. Ildobaldus Veronæ præfectus, cum ad tradendam Veronam miſiſſet. tamen hac de cauſſa non tradidit. Iuſtinianus enim ſiue multorum vocibus Beliſarium de affectata tyrãnide criminantium motus, ſiue bello à Choſroe Perſarum rege renouato coactus per eos dies Beliſarium in Græciã reuocauit. atq; Italiam Beſſæ, Ioanni, & Conſtantiano adminiſtrandam conceſſit. Hac re audita, Gotthi, qui Beliſarium regnum ſuſcepturum putauerant, vbi diſceſſum parari, & ſe deſtitui cognouerunt,in Picenum ad Vraiam ex ſorore Vitigis genitum conuenerunt,&, præſenti complorata fortuna,ipſum ſibi regem delegerunt. Vraias eam dignitatem aſpernatus eſt,vel quia ex infortunata Vitigis familia, & apud Gotthos contempta eſſet, vel quia impietatis crimen horreret, ſi viuentis auunculi principatum inuaderet. ſuaſit autem, vt Ildobaldum Viſigotthum ad regnum eueherent, virum præſtantem,atque induſtrium,qui Theuda Viſigotthorum in Hiſpania rege auunculo vteretur. His dictis aſſenſi, Ildobaldum ad ſe Verona euocarunt, & ad ſe profectum purpura induerunt, & regem maximo cum plauſu ſalutarunt. Tum ille, ſe ſuadente dixit,vt legati ad Beliſarium mittantur,qui rogarent,num veteribus ſtare conditionibus vellet? & ſe ab eo deſtitui quererentur. ſi aſſentiretur, Ildobaldum ad eum acceſſurum, & veſtem regiam poſiturum, cumq́; tanquam regem Italiæ veneraturum. quibus reſpondit Beliſarius, ſe, Iuſtiniano viuente, nunquam regium nomen laturum. atq; inde Conſtantinopolim cum Vitige rege, & Mataſuenta vxore eius, prædaq́; ipſa regia redite contendit.

ILDOBALDVS REX.

540 POSTERO inde anno, qui fuit quingenteſimus quadrageſimus à Chriſto nato, Iuſtino Germani filio conſule ſine collega, Iuſtinianus Vitigem ad ſe deductum cum vxore honorifice excepit, & Gotthos pro eximia corporum magnitudine, ac ſpecie miratus, gazas regias in curia ſenatoribus viſendas expoſuit. Beliſarium omnibus honoribus proſequutus, triumphare non permiſit. Erat tamen in omnium ore, vt qui duas victorias retuliſſet, quales nemo antè vidiſſet, & reges duos captiuos adduxiſſet, & opibus ærarium locupletaſſet. itaque populus eum ſtudioſe intuebatur in forum quotidie prodeuntem, aut ſe de foro recipientem, Vandalorum, Maurorum, & Gotthorum ingenti caterua ſtipatum. ad hæc magnitudo, & pulchritudo corporis eum honeſtabat, & mira comitas, ac facilitas accepriorem omnibus reddebat. Interim præfecti Italiæ omnia ad priuatam vtilitatem referre, & ſubiectos libidini militari permittere, nec milites dicto audientes habere: Ildobaldus autem, poſtquam audiuit, Beliſarium Rauenna profectum eſſe, Gotthis, & Romanis rerum nouarum ſtudioſis accitis, quæ ad firmandum imperium pertinerent, curauit, & dominationem Italiæ Gotthis recuperare conſtituit. cumq; à principio mille tantum milites haberet, Gotthos in Picenum ex Liguria, Venetiáque contraxit. Interim Alexander à Iuſtiniano miſſus in Italiam venit, atque Italos falſis quæſtionibus de pecunia regia auerſa, & fraudibus in Theodoricum regē commiſſis implicuit. ac militum labores etiam maximos præmiis exilibus compenſauit. quo factum eſt, vt breui Italos Imperatori infenſos reddiderit, ac milites à periculis in bello ſubeundis auerterit. Itaq;, cum odiis erga Imperatorem certarent, Gotthis occaſionem creſcendi dedere. quod videns Vitalis, qui in Venetia cum Romanis, & Herulis verſabatur, veritus, ne Ildobaldus auctis viribus in ſe contenderet, ipſum adortus eſt. verum, pugna apud Taruiſium parum ſecundo ſucceſſu edita, multis amiſſis, in fugam conuerſus eſt. Qua ex victoria mox Ildobaldi nomen apud Iuſtinianum, & ceteros celebrari cœpit. Inimicitiæ inde inter Vraiam, & Ildobaldum temere concitatæ rem Gotthorum exurgentem afflixerunt. Vxor Vraiæ balneum ingreſſa, vxorem Ildobaldi non tanquam reginam coluerat, quòd ſe ipſa minus culta, & ornata erat. itaque Ildobaldus ab vxore ſolicitatus Vraiam de maieſtate coarguit, ac comprehendi iuſſum vltimo ſupplicio affecit. atq; ex ea re in odium Gotthorum incurrit, indignantium, quòd Vraias nimis leui de cauſſa eſſet extinctus. Acceſſit inde, quòd Ildobaldus Vraiæ vxorem Gottho cuidam coniugio copulauit, ac Beſſam grauiter offendit. itaque Beſſas, quòd mulierem deperiret, in ſui factum contumeliam ratus, iracundia, ac dolore eò proceſſit, vt, gratum ſe facturum Gotthis exiſtimans, Ildobaldum inter epulas adortus necarit. Eodem anno Beliſarius in Perſidem profectus impetum regis Choſtois repreſſit. Conſtantinopoli Seuerus Antiochiæ, & Iulianus Halicarnaſſi epiſcopi, cum Alexandriam profugiſſent, quæſtionem de corruptione corporis Chriſti primi intulerunt. quæ poſtea Eccleſiam per aliquot annos vehementiſſime, ipſo etiam Imperatore infecto, exercuit.

ARARICVS REX.

541 BASILIO inde conſule ſine collega, Rugi, qui & ipſi cum Gotthis erant, vbi Ildobaldum occiſum viderunt; reliquis inuitis Gotthis, Araricum regem extulerunt. Baduillas autem, cognomento Totilas, Ildobaldi nepos, homo ſumma ſolertia præditus, audita Ildobaldi morte, miſit Rauennam ad Conſtantianum, traditurum ſe Taruiſium pollicens, ſi ſibi, & comitibus ſuis ſalus præberetur. Cui Conſtantianus iureiurando ſe fidem præſtiturum reſpondit. Re compoſita, dies indicta eſt, qua milites Conſtantiani Taruiſium reciperentur. Gotthi vero Ararici imperium iniquo animo ferebant, vt qui bello cum Romanis gerendo parum idoneus eſſet, & magnarum rerum occaſionem interpellaſſet. itaque omnes vno animo ad Totilam Taruiſium mittunt, eumq; ad regnum ſuſcipiendum accendunt, ſperantes ſe, illo regnum obtinente, Italiam poſſe recuperare. quibus Totila reſpondit,

ſpondit, ſe defectionem ad Romanos conſtituiſſe. ſi vero Araricum in tempore ſuſtuliſſent, illorum voluntatem non necglecturum eſſe. Quibus rebus auditis, Gotthi Ararico inſidias compararunt. Romanis interim quieſcētibus, & Gotthos quieturos arbitrantibus, neque propterea in eorum actiones obſeruandas intentis, Araricus Gotthos conuocauit, & ad pacem hortatus, vt ad Iuſtinianum de prioribus conditionibus confirmandis mitterent, auctor fuit, atq; ex eorum conſenſu legatos miſit, ſpondens, ſi ſe Patricium faceret, totam illi Italiam traditurũ. Legatis autem profectis, Gotthi, Ararico per dolũ extincto, regnum ad Totilam detulerunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XIX,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia quartus.

TOTILAS REX.

TOTILAM vero regem creatum, virum manu, conſilioq; promptum, ſimul Ioannes, Beſſas, Vitalis, & ceteri, qui relicti ad defenſionem Italiæ fuerant, audiuerunt, Rauennam ſubito conuenerunt, vbi Conſtantianus, & Alexander ſedebant. atque agitatis conſiliis decreuerunt, Veronam extemplo ducere, eámque cum Gotthis ibi morantibus in poteſtatem redigere, deinde aduerſus Totilam in Picenum redire. Sic igitur præfecti vndecim exercitum duodecim hominum millium Veronam adduxerunt, ac caſtra prope vrbem ſtadiis ſexaginta locarunt in iis campis, qui Mantuam verſus patent. Ibi vero cum eſſent, cuſtodem portæ pecuniæ magnitudine ad exercitum in vrbem recipiendum inducunt. ac ſtatuta nocte centum delecti viri, Artabaze quodam Armenio duce, præmiſſi portam, cuſtode ex compoſito aperiente, occupant. ac mox milites, qui in muris cuſtodias agebant, obtruncant, atque exercitum propere aduocant. Quod vbi Gotthi ſenſere, repentino caſu perculſi per auerſas portas vrbe ſe eiecere, atque in rupem imminentem euaſere, vnde facile vrbem, & campos omnes, quæque in iis agerentur, deſpicere poterant. Pòſt paulo præfecti Romani ab Artabaze acciti ad vrbem procedere cum copiis incœperunt. verum in itinere, altercatione inter illos de præda Veronenſi diſpertienda coorta, fruſtra temporis aliquid conſumpſerunt. itaque Gotthi, luce orta, ex alto paucitatem hoſtium, qui vrbem inierant, & longinquitatem eorum, qui ad eam accedebant, conſpicati, animos, quos deſponderant, colligunt, atque incitato curſu vrbem per eaſdem portas, vnde exierant, repetunt, ac Romanos trepidos in murorum propugnacula ſe referre compellunt, & ſe acriter tuentes non minore impetu, quàm iracundia, circumſiſtunt. Interim præfecti, diuiſa, quam partituri non erant, præda, ad portam venerunt. verum, poſtquam eam clauſam, & hoſtes ſumma ſe ope defendentes repererunt, nihil vltra tentandum rati, celeri inde ſe fuga proripuerunt. & ſuos de muris pugnantes, &, ne ſe desererent, obſecrantes, ſuperante miſericordiam metu, deſtituerunt. Illi vero, poſtquam ſuos abire, nec preces ſuas ſurdis in tanto periculo auribus, audire viderunt, firmato animo, ſaltu ſeſe ex mœnibus deiecerunt. ex quibus qui forte molle in ſolum prolapſi ſunt, corpore inoffenſo, Artabaze duce, ad caſtra Romanorũ peruenere. quos vero loca aſpera exceperunt, ad vnum omnes, membris prope colliſis, interiere. His ſucceſſu parum proſpero actis, Romani traiecto Pado, ſeſe Fauentiam rettulere. Quib. auditis Totilas

erectus, quos potuit, Gotthos acciuit, &, quinque hominum millibus confectis, aduerſus eos ire contendit. vbi vero ad flumen, quod illi tranſeundum erat, acceſſit, ſuos ſic alloqui cœpit: longe ſe diuerſa ratione pugnare, ac Romanos. nam illos victos facile bellum poſſe redintegrare auxiliis ex Italia, atqne ex Græcia accerſendis, ſibi ſi quid durius ea dimicatione contigerit, fore, vt nomen Gotthorum ſimul cum omni ſpe reficiendarum virium concidat, vt qui ex hominum centum millibus ad quinq; redacti ſint. Ildobandum, cum arma Romanis intulit, nõ plus, quàm mille hominum, & in Piceno oppidum vnum tot vndique hoſtium locis vallatum habuiſſe. Gotthis tamen eo bello victoribus nõ ſolum milites, ſed etiam Imperium accreuiſſe. ſi eadem vti virtute voluerint, pro certo habere, ſe Romanos funditus euerſurum. quare hortari illos, vt patriam fortitudinem præſteot, & conſtanter, vt in ſumma neceſſitate, decertent. Interim præfecti Romani diuerſis inter ſe certando ſententiis tempus terebant, Artabaze fruſtra ſuadente, vt hoſtes flumeo tranſeuntes inuaderent. Totilas autem, trecentis viris trans amnem miſſis, qui in tempore Romanorum tergis ioſiſterent, flumine ſine impedimento traiecto, raptim in eos duxit. Romanis obuiam progreſſis, atque acie vtrinq; inſtructa, Vlaris Gotthus, vir vt corporis, ſic animi robore nobilis, equo inſidens, atque armatus in medium proceſſit, & Romanos ad ſingulare certamen identidem ptouocauit. cui, ceteris quieſcentibus, Arrabazes occurrit. ita, nulla ioterpoſita mora, equis vtrinq; concitatis infeſtis haſtis inter ſe concurreruot. prior Artabazes dextrum Vlari latus transfixit, atque equo labentem, ſed haſta ſe, quæ à tergo petræ adhæſerat, ſuſtinentem, adacto ſæpius in viſcera ferro, confecit, ſed dum incautins ferit, cuſpide haſtæ ferrea, quam Vlaris adhuc tenebat, in faucibus vulneratus, ſanguine ſine intermiſſione fluente, poſt triduum obiit. Commiſſo inde inter exercitus prœlio, in ipſo rumultus ardore trecenti poſt tetga Romanis apparuere, ac maioris multitudinis opinione allata, tantum terroris intulere, vt in fugam ſe dederint. quos inſectati Gotthi alios promiſcua cæde ſttauerunt, alios captos in cuſtodias coniecerũt, & ſigna omnia, (quod alìàs nunquam acciderat,) ademerunt. præfecti, vt in ſummo timore, præſidus, quæ quiſque loca obtinuit, confirmarunt. Hac re ſecundo aduenru adminiſtrata, Totilas non multo pòſt copias aduerſus Iuſtinum Florentiam miſit, hiſq; Beldam, Rodoricum, Vliaremq; præfecit. qui eò progreſſi, vrbem obſidione cinxerunt. Hoc vbi Iuſtinus ſenſit, confeſtim, quia nullos conuectos commeatus habebat, Rauennam ad principes miſit, rogatũ, vt ſibi neceſſario ſuo tempore opitulatum venirenr. itaque Cyprianus, & Ioannes exercitum protinus Florentiam adduxere, ac Gotthos ab obſidione in locum diei itinere ab vrbe diſtantem, qui Mucialla dicebatur, recedere compulere. inde, Iuſtini copiis ſibi adiunctis, & paucis ad cuſtodiam vrbis relictis, in eos mouere. Ioannem ad laceſſendos hoſtes præcedentem vt Gotthi viderunt, ſibi diffiſi continuo è campis ſe in collem proximum ſubduxerunt. Prœlio inde commiſſo, Romani fortiter pugnare cœperunt, inſignem ſine dubio victoriam relaturi, niſi falſo rumore de Ioannis nece diſperſo perculſi turpem fugam arripuiſſent. quo in tumultu deſiderari multi ſunt. teliqui, cum ſe in oppida conieciſſent, ea, quaſi obſidionem expectantes, neque in campum prodire audentes, præſidiis mnniuerunt. Captiuos Romanos Totilas tam humaniter habuit, vt plerique illius ſe militiæ ſponte deuouerint. Hæc hoc anno
542 apud Vetonam, Fauenriam, & Florentiam acta. Proximo vero, qui, vt ceteri ſequentes, poſt conſulatum Baſilij dicitur, (neque enim conſules poſthac creari facile inueniuntur.) Totilas rebus bene geſtis elatus alia loca ſibi adorienda putauit. itaque Cæſena, & Petra oppidis occnpatis progreſſus in Tuſciam, cum, multis locis tentatis, neminem ad ſe traducere potuiſſet, Italiam peragrare decreuit, ac Tiberi ttanſmiſſo, neque finibus Romæ tactis, in Campaniam adiit. Ibi audita Sancti Benedicti abbatis ſanctitate, &, vt prophetico ſpiritu plenus futura prædiceret, veritatis explorandæ conſilio capto, ſpatharium ſuum regio ornatu, & comitatu præmiſit, qui ſe regem eſſe aſſereret. Quem vt Sanctus Benedictus proſpexit, dolo agnito, depone, inquir, fili quod geris. nam tuum non eſt. qua re ſibi nunciata confuſus ipſe venerabundus acceſſit, atq; de rebus ſuis conſuluit, & vaticinio ab eo accepto

tepto placatus diſceſſit. Pòſt paulo Benedictus, cum monachis leges, ac diſciplinam dediſſet, & Maurum, ac Fauſtum in Galliam, Placidum vero in Siciliam ad monaſteria condenda miſiſſet, XII Kal. Aprilis obiit. Totilas inde profectus in Samnium, Beneuentum nullo negotio redegit in poteſtatem, eiusq; diruit muros, ne forte exercitus ex Græcia veniens id oppidum occuparet, atq; inde Gotthos infeſtos haberet. animo inde Neapolim conuerſo, cum multa Neapolitanis pollicitus nihil proficeret, vrbi obſidionem admouere decreuit, quam Conon cum Iſauris, Romanisq; mille cuſtodiebat. caſtris autem ad vrbem poſitis, militum partem ad Cumas, & alia loca recipienda miſit. quibus cum numero ingenti pecuniarum potitus, præclari illud exempli edidit, quòd mulierib. nobilibus captis abſtinuit, easq; libertati reſtituit. quo facto, eximiam ſibi apud Romanos humanitatis famam, ac modeſtiæ comparauit. Bruttij inde, & Lucani, nemine reſiſtente, ſubacti. Inde Apulia, Calabriaq; potitus, publica tributa diligẽter exegit, & vectigalia ſibi aſciſcendo, omnia perinde, atque Italiæ dominationem adeptus, adminiſtrare pro arbitrio inſtitit. Exercitibus Italicis magnum ſtipendij numerum Iuſtinianus debebat. eaq; de cauſſa Romani milites bonis Italorum manus iniecerant, eosq; in extremam rerum priuatarum deſperationem adduxerant. milites autem nec ducibus ſuis obediebant, & libentius in vrbibus, quàm in caſtris, agebant. Conſtantianus namq; Rauennam tenebat, Ioannes Romam, Beſſas Spoletum, Iuſtinus Florentiam, Cyprianus Peruſiã, & ceteri cetera, vti quiſq; ex fuga opportuna ſalutis ſibi præſidia compararat. Quibus rebus auditis, Iuſtinianus ſolicitus Maximinum præfectum prætorio Italiæ in Italiam miſit, vt ceteris ducibus præeſſet, & militibus ſtipendia ſolueret. & claſſem Thracibus, Armeniis, Hunnisq; plenam adiecit. qui in Epirum profectus, atq; otio, & deſidiæ deditus idoneum rei gerendæ tempus contriuit. poſt eum vero Demetrium magiſtrum equitum deſtinauit. qui cum in Siciliam veniſſet, Cononemq;, & Neapolitanos arctius obſideri audiſſet, auxilium ferre conatus eſt. Itaq;, multis nauibus ex Sicilia contractis, frumentoq;, atque aliis rebus completis, ex inſula ſoluit, hoſtibus ſpeciem præbens, eas ingentibus copiis eſſe refertas, ac terroris inferendi cauſſa Neapolim curſum intendit, ſed vrbem tranſgreſſus ad portum Romanum acceſſit, atq; ibi nouos conſcribere milites ſtuduit. verum omnes tanquam à Gotthis victi, atque ab eis timentes arma contra eos capere abnuerunt. quare cum iis tantum, quos ex Græcia duxerat, Neapolim ſe retulit. quem Cononis iuſſu Demetrius alter, genere Cephallen, Neapolis procurator, celeri lembo aduectus, quantum potuit, ad rem gerendam incendit. Totilas autem de exiguitate copiarum Demetrij certior factus cum aliis nauibus antè præparatis occurrit, atque, impetu in eum repente facto, in fugam auertit. atq; alios occidit, alios viuos in poteſtatem adduxit. ſoli euaſerunt, quibus in nauium lembos primo incurſu licuit deſilire. inter quos Demetrius fuit claſſis præfectus. naues autem omnes cum oneribus, & Demetrio Cephallene captæ; cui ob immodicã eius in Totilam verborum procacitatem lingua, manusq; præciſæ ſunt. Tandem Maximinus claſſem quoque ſuam appulit Syracuſas, atque ibi terroris incutiendi cauſſa quieuit. Quo cognito, Conon extemplo miſit oratum, vt ſibi primo quoque tempore ad opem ferendam, iam neceſſariis rebus egenti veniret. ille, quanquam præ timore Syracuſis pedem efferre noluit, claſſem tamen Herodiano, Demetrioque, ac Phaſſæ cum copiis omnibus Neapolim adducendam conceſſit. claſſis, hieme iam ſæuiente, vbi Neapolim appropinquauit, vehementi ſuborto vento, ad littus eiecta eſt, in quo hoſtes ſtationem habebant. itaq;, irruentibus eis, omnes aut occiſi, aut capti, aut demerſi ſunt. Demetrius præfectus inter ceteros in poteſtatem peruenit. Herodianus, & Phaſſas, quia lõge à caſtris hoſtium eiecti ſunt, euaſere. Totilas Demetrium reſte collo implicita ad muros vrbis adductũ monere Neapolitanos iuſſit, ne inani ſpe auxilij ſuſtentati obſidionem diutius paterentur, ſed ſtatim vrbem dederent, & ſe tot ærumnis eriperent. neque enim Imperatorem vlla poſthac ſubmittere ſubſidia poſſe. & cum hac claſſe vires eius omnes infractas eſſe. Neapolitani rerum neceſſariarum inopia conflictati, ac Demetrium tam indigna patientem conſpicati, ſpe omni ſalutis abiecta, ſeſe ad luctum, & complorationem verterunt.

qua re animaduerſa, Totilas iis, qui erant in propugnaculis, euocatis dixit, ſe ad eos veniſſe, non vt crimen eorum aliquod vindicaret, ſed vt eos ſeruitute eximeret, & pro beneficiis ſibi hoc bello datis, & calamitatibus acceptis gratiam referret. nam ipſos ſolos Italorum maximam erga Gotthos beneuolentiam oſtendiſſe. ceterum pudore ſe maximo affici, quòd eos nunc obſidere vnà cum hoſtibus cogeretur. neque vero eos à Gotthis, quia ab eis obſiderentur, alienos gerere animos oportere, neque ab eis timere, qui ad liberandos ipſos, non ad perdendos acceſſerint. nam ſe in eorum etiam gratiam Cononem præfectum, & ceteros milites dimiſſurum, ſi, tradita ſibi vrbe, diſceſſerint. Hæc dicta & Neapolitani, & milites approbarunt. vt tamen fidem Imperatori ſeruarent, triginta dierum ſpacium ad deditionem faciendam petierunt: quo tranſacto, neque vllo ſubſidio miſſo, vrbem ſe tradituros ſpoponderunt. Totilas, vt ſpem auxilij omnem præcideret, trium menſium ſe daturum oſtendit, dummodo pactis ſtarẽt. quæ ſi fallerent, protinus ſe muris oppugnationem, à qua adhuc temperauerat, admoturum. His pactis, Neapolitani, quòd famem tolerare in dies magis ſæuientem non poſſent, non expectato
543 ſpacio, Totilam cum Gotthis in vrbem receperunt. Iam annus alter inierat, cum Totilas Neapolim in deditionem accepit. tum vero mira benignitas eius erga captos eluxit. Nam Romanorum, qui inediæ diuturnitate afflicti erant, curam prope paternam ſuſcepit. veritus enim ne, ſi ſe repentino cibo ad ſatietatem repleſſent, continuo interirent, ne quis vrbe abire poſſet, inhibuit, ac cibum parcius, quàm pro appetentia, præbuit. vbi vero vires eos recepiſſe vidit, patefactis portis abire, quò quiſque vellet, permiſit. Cononi pariter, & militibus animo ſuo obſequendi libertas data. ij naues ingreſſi, Romam iter intenderunt. verum, reflante vento, cum tenere curſum nequirent, rurſus in magnam ſolicitudinem inciderunt, verentes, ne iterum in manus Totilæ deuenirent, atque ab eo quaſi pactæ fidei ſacramento ſoluto, aut pœnitentia tacto aliquid detrimenti acciperent. Quod vbi Totilas animaduertit, ſtatim vniuerſos ad ſe vocauit. & conſolatus eos, noua fide data, ſecuro eſſe animo iuſſit, & ſuo exercitui ſe immiſcere, & quibus egerent, coemere permiſit. ſæuiente autem adhuc vento, equos, iumenta, & viaticum elargitus auctor fuit, vt terra contenderent, ac comites dedit, quò tuto adirent. Neapolis inde muros deiicere cum cœpiſſet, ne arx Romanis aduerſus Gotthos in poſterum eſſet, malens ſe campo cum Romanis, quàm dolo, confligere, tamen partem intactam reliquit. quendam virum ſtrenuum, qui ſe virgini ſtuprum intuliſſe confitebatur, in carcerem, vt vltimo ſupplicio afficeret, condidit. qua re perſpecta, Gotthi vicem eius ſoliciti ab eiuſmodi propoſito deterrere conati ſunt. quibus ille reſpondit, eiuſdem ingenij eſſe, delicto ſe obſtringere, & delictorum ſupplicia impedire. omnino autem aut hunc pœnas dare, aut Gotthorum remp. interire neceſſe eſſe. poſtquam Theodahatus æquitatem diuitiis poſthabuerit, Deum Gotthis minus propicium eſſe factum. præſtantius autem eſſe, iuſtitiam cuſtodire, quàm negligendo inuidiam concitare. neque enim qui virginem violauerit, probe ſe gerere in certaminibus poſſe. Quibus auditis, illi hominem repetere deſtiterunt. ipſe vero, violatore necato, bona eius virgini violatæ largitus eſt. Hi tum erant Totilæ mores. Contrà vero Romani præfecti res ſubiectorum diripiebant, contumelias inferebant, in præſidiis ſcorta habebant, ac paſſim luxui, & temulentiæ ſeruiebant. quos imitati milites neque eorum imperatis obediebant, & ſe in omne flagitium demittebant. itaque miſerrima euaſerat Italorum conditio, vt qui ab vtroq; exercitu grauiſſime premerentur, agris à Gotthis, ſupellectile à Romanis exuti. ex quo Gotthorum iam teneri deſiderio cœperant. Quibus rebus Conſtantianus, ſimulq; ceteri præfecti permoti litteras ad Iuſtinianum ſcripſerunt, docentes, ſe non poſſe Gotthis reſiſtere. Totilas autem litteras ad ſenatum Romanum miſit, quibus, beneficiis Gotthorum, & iniuriis Romanorum erga illos expoſitis, abſurde facere illos dixit, cum præſto ſint, qui illorum vlciſci iniurias velint, non pati, ſe tantis incommodis liberari. eos debere occaſionem quærere, qua veniam violatæ fidei apud Gotthos obtineant. eam vero optimam eſſe, ſi, fine belli non expectato, ſibi conſuluerint, &, emendatione adhibita, ſuperiora delicta ſarciuerint. His litteris

per captiuum allatis Ioannes reſponſum dari prohibuit. quod videns Totilas, ſe-
cundas, itemque tertias miſit, ſanctiſſimo ſe iureiurando deuinciens, ſe nihil mali
Romanorum alicui allaturum. Litteræ incerto nuncio allatæ noctu publicis in lo-
cis affixæ ſunt. quibus poſtera luce lectis, præfecti presbyteros quoſdam Arrianos
eius criminis ſuſpectos habuerunt, atq; vrbe continuo expulerunt. Qua re cogni-
ta, Totilas, exercitus parte in Calabriam miſſa, Hydruntem tentari, &, ſi non tra-
deretur, obſidione circumdari iuſſit, ipſe vero cum reliqua ad circumiecta Romæ
loca ducere inſtitit. &, vt addit Marcellinus, vrbes Campaniæ muris cinctas vaſta-
uit, ac præcipue Tibur obſedit, peſtilentia Italiam ſæuiſſime populante. Hæc vero
vbi Iuſtinianus cognouit, licet Perſico bello vrgeretur, tamen Beliſarium inde euo-
cauit, atque ei iterum Italiam deſtinauit. Poſtero vero anno Beliſarius, paucis mi- 544
litibus ſecum Conſtantinopoli eductis, omnem Thraciam circumiuit, pecuniaq;
effuſe præbenda iuniores, ac voluntarios multos exciuit. Huic iuſſu Iuſtiniani Vi-
talis aderat Illyricorum præfectus, nuper ex Italia, militibus Illyricis ibi relictis, re-
uerſus. Vtrique igitur, cum ad hominum quattuor millia contraxiſſent, Salonam
petierunt, eo conſilio vt inde Rauennam contenderent, atque ex ea Gotthis bel-
lum inferrent. nam neq; per Romanum agrum tuto tranſire, neq; per Calabriam,
& Campaniam iter faciendo hoſtes fallere, neque eis inferre vim longe robore im-
pares poterant. Interim qui Hydrunte obſidebantur, commeatibus deficientibus,
de deditione colloquuti cum obſeſſoribus ſunt. quæ cum conueniſſet, dies ei rei
peragendæ eſt conſtituta. tum Beliſarius, commeatibus in naues, qui ſatis ad an-
num eſſent, impoſitis, Valentinum Hydruntem miſit, ac, primis cuſtodibus abdu-
ctis, quos morbo, & fame contabuiſſe comperiebat, recentes, quos adduxiſſet, ſuf-
ficere alios iuſſit. ſic enim, commeatu ſuppetente, vrbem facile in poteſtate man-
ſuram ſtatuebat. Valentinus ſecundum, ac validum nactus ventũ, quarta antè præ-
ſtitutam deditioni diem nocte peruenit; &, portu ſine cuſtodibus inuento, nemine
reſiſtente, oppidum init. Gotthi namque deditionem ſequuturã pro certo haben-
tes, excubias ſegnius, ac negligentius agitabant. Itaque, vt claſſem aduerſus ſe ve-
nire infeſtam viderunt, repente obſidionem trepidi reliquerunt. ac, translatis alio
caſtris, rem ad Totilam detulerunt. Inde Valentinus, imperio Beliſarij expleto, Sa-
lonam cum exercitu rediit. His actis, Beliſarius Polam claſſem applicuit, atque ibi
per aliquot dies luſtrandi exercitus gratia manſit. Interim Totilas, vt Beliſarij co-
pias ad liquidum exploraret, fidis nunciis litteras adulterinas Boni Genuæ præfecti
nomine ſcriptas ad eum perferendas dedit. atque, vt terreſtrem, maritimumq; ap-
paratum eius cognoſcerent, iuſſit. Petenti Bono, vt ſibi auxiliatum in maxima ne-
ceſſitate veniret, Beliſarius renunciari mandauit, ſe cum vniuerſo exercitu prope-
diem affuturum. illi, luſtratis omnibus, ad Totilam reuerſi, nõ admodum magnas
eius eſſe copias rettulerunt. quæ dum aguntur, Totilas Tibur, quod ab Iſauris te-
nebatur, proditione recepit. atq; in ciues omnia crudelitatis exempla edidit. inde,
Tiberi occupato, Romanos annona flumine deuehenda interclusit. Beliſarius in-
terim cum vniuerſa claſſe peruenit Rauennam, ac Gotthos, & Romanos, qui ibi e-
rant, ſic appellauit: Non nunc primum quæ prudenter, ac fortiter geſta eſſent, ne-
quitia, & ſegnitie eſſe corrupta. quibus vt emendatio adhibeatur, in primis Iuſti-
niano curæ eſſe. qui, victoria, quæ erat in manibus, de Perſis omiſſa, ſe iterum in Ita-
liam miſerit. Ceterum, cum ipſe ad opem eis ferendam paratus ſit, officij eorũ eſſe,
ne ſibi tam neceſſario tempore deſint, Gotthos amicos, cognatosq; ſuos ab Totilæ
amicitia reuocare debere. id ſi facere in animum induxerint, propediem eos, &
pace optatiſſima fruituros, & non minima præmia ab Imperatore conſequuturos,
ſin minus, haud dubie ſibi hoſtium loco futuros. His dictis, Teramunthem armige-
rum cum Vitali, & Illyricis in Æmiliam miſit, vt ea loca tentaret. qui Bononiam
progreſſus, præſidio ſe tradẽte, oppidum tenuit. verum mox ab Illyricis ſubita con-
ſternatione domum abeuntibus eſt relictis, quòd dicerent, ſe ſtipendio, & reb. ne-
ceſſariis eſſe fraudatos. qua re cognita, Totilas magnam ſubito militum manum ad
recuperandam Bononiam miſit. quos Vitalis cum Teramunthe in præparatas inſi-
dias lapſos ita excepit, vt, magno numero interfecto reliquos in fugam coniecerit.

Teramunthes inde Auximum,quod à Gotthis obſidebatur, à Beliſario miſſus,oppidnm ingreſſus, præclara quædam egir. mox viribus ſuis diffiſus conſilium relinquendi oppidi habuit. itaq; Totilas rei non ignarus exercitum ita admouit, vt eorum ad ducentos, dum exirent, occiderit. Piſaurum, & Fanum Initio belli Vitiges prope deleuerat, ne cui eſſe Romanis vſui poſſent. hoc cognito, Beliſarius amicos Piſaurum immiſit, qui portarum altitudinem, & latitudinem metirentur, mox fores ad eam dimenſionem conſtructas,atq; eò nauibus miſſas portis aptari,præcepit. & muri quod dirurum erat, lapide, limoq; reſarciri mandauit. Quam rem Totilas impedire conatus,vt fruſtra ſe rendere ſenſit, Auximum exercitum teduxit.ac,cognita tenuitate copiarum eius,partem militum in Picenum miſit,qui Aſculum Firmúmque circumſederent. Beliſarius autem ex ſuis armigeris duos cum Beſſa miſit Romam, adiectis mandatis, vt vrbem intenti cuſtodirent,neq; in hoſtem erum-
545 pereut. ſequenti vero anno, poſtquam ſenſit, ſe Firmanis, Aſculaniſq; opem ferre non poſſe, Ioannem Vitaliani filium ad Iuſtinianum cum litteris miſit,rogatum,vt pecuniam,milites,atque arma mitteret,ſine quibus ſe tanto bello finem imponere poſſe, diffiderer. litteræ in hæc verba erant conſcriptæ: In Italiam veni neq; viris, neq; armis, neque pecunia ſatis paratus. quibus demptis, rem præclare nemo vnquam adminiſtrauerit. Thraciam, & Illyricum obeundo milites aliquot contraxi, ſed inermes plane, atque imbelles. qui porro in Italia ſunt milites, haudquaquam ſatis ad hoc bellum inſtructi ſunt. nam & hoſtes, vt à quibus ſæpe victi ſunt, timent, neque propter contumaciam prioribus annis contractam imperatis noſtris obediunt. nos autem neque propter debita eis ſtipendia acriter aliquid eis pro imperio mandare audemus, neque, occupata à priſtinis hoſtibus Italia, pecunias exigere pro arbitrio poſſumus. Si Beliſarium in Italiam tantummodo mittere animus fuit, bene habet. ego in media Italia ſum. at ſi victoriam de hoſtibus ferre, voluntas eſt, res ad id neceſſariæ ſunr comparandæ. neque enim ſine auxiliis bene res geri bellica poteſt. Ioannes cum his mandatis Conſtantinopolim profectus, vxore virgine nobili ducta, tempus nuptiis operam dando contriuit, ac nihil mandatorum peregit. Interea Totilas Firmum, & Aſculum adduxit in poreſtarem, atque inde in Tuſciam profectus, Spoleto, Aſiſioq; admouit obſidionem. Spoleto præerat Herodianus, Aſiſio Sifridus, homo genere Gotthus, ſed Romanorum ſtudio præcipue deditus. Herodianus cum hoſtibus colloquutus, triginta dierum inducias pepigit cum eo, vt ſi nulla interim à Beliſario auxilia mitterentur, oppidum cum ciuibus, ac militibus traderet; filiamq; pro futura deditione obſidem dedit. vbi vero præſcriptum tempus venit, neque auxilia Romanorum apparuerunt, ex pacto oppidum tradidit. Sifridus autẽ, facta cum ſuis in hoſtes eruptione, múltis amiſſis, & ipſe occubuit. itaq; Aſiſiates, duce amiſſo, conſilij inopes ſtatim deditionem fecerunt, Poſt hæc Totilas ad Cyprianum miſit, rogans, vt Peruſiam traderet. à precibus inde ad minas, niſi paruiſſet, ſe contulit. quas vbi negligi vidit, varie animũ eius verſando pecuniæ quoq; vim ingentem ſe daturum, ſi ſibi obſequeretur, oſtendit. ad extremum, vbi poſtulata ſua recuſantem vidit, Vliarem armigerũ eius pecunia corrupit, ac per eum dolo necauit. atque, his rebus ex ſententia adminiſtratis, Romam demum ſe contulit. eámque ſubito obſidendi cauſſa corona militum cinxit, interim agricolis per totam Italiam terram ſine moleſtia colere, ac ſibi tributa, fructus dominis dare permiſſis. Aduentum Totilæ cognitum præfecti Artaſires, & Barbatio non tulerunt, ac ſtatim, licet improbante Beſſa, eruptione facta, compluribus cæſis, reliquos fugauerunt. verum cupidius eos multæ viæ ſpacio inſequuti cum in inſidias incidiſſent, maiore ſuorum parte amiſſa, vix euaſerunt. quo factum eſt, vt in poſterum ab eruptionibus, licet vehemenrer ab hoſtibus laceſſiti, ſe abſtinuerint. Interim vrbem fames, vt antè, ingẽs inuaſit. neq; enim vllæ per obſeſſores in vrbem inuehi fruges poterant, atq; omnino incluſæ res maritimę erant. nã Gotthi Neapoli potiti, minoribus nauigiis omnes inſulas appetebant, ac quinam ea nauigarẽt, diligentius obſeruabant. & naues omnes è Sicilia in portum Romanum tendentes cum oneribus intercipiebant. Placentia, vt inquit Procopius, omnium tum vrbium Æmiliæ præſtantiſſima, atq; ad Padũ loco, præſidióq; munita ſola erat in Romanorum

rum poteſtate relicta. hanc igitur Totilas, tranſmiſſo exercitu, quacunque ratione capi mandauit. Gotthi vero, vbi Placentiæ appropinquarunt, per legatos, vt ſe dederent, comiter tentauerunt. poſtquam comitas non proceſſit, non procul ab vrbe caſtra poſuerunt, &, quòd Placentinos rebus neceſſariis laborare didicerant, obſidione circumſteterunt. Romæ multi in ſuſpicionem proditionis vocati. inter quos Cethegus ſenator egregius. qui ob id vrbe profectus adiit Centumcellas. Interim Beliſarius vicem vrbis Romæ, atq; adeo totius Italiæ anxius, vt qui Rauenna nihil eò afferre ſubſidij in tantis copiarum anguſtiis poſſet, Romam proficiſci conſtituit, & circumiecta vrbi loca occupare, vt ex propinquo ſuis laborantibus auxilium ferret. iam enim, quòd à principio Rauennam tenuiſſet, pœnitentia ſubibat, quòd, ſe ibi incluſo, hoſtes liberius Italiam peragraſſent. itaque, Iuſtino cum paucis in Rauennæ præſidio conſtituto, inde ceſſit, ac Dalmatiæ oram legens Dyrrachium adiit. ac, miſſis ad Iuſtinianum de præſentibus rebus litteris, ibi exercitum ſubmittendum expectauit. Iuſtinianus Iſaacem Armenium cum exercitu ex barbaris, Romanisq; conſcripto Dyrrachium deſtinauit, Narſetem vero eunuchum ad ſolicitandos Herulos miſit. quare Herulorum multi Narſetem ſequuti, in Thraciam hibernatum venerunt, vt proximo vere ad Beliſarium ſe conferrent. Beliſarius autẽ Valentinum, & Phocam cum magna militum manu ad Romanum portum cuſtodiendum, & Gotthos crebris eruptionibus fatigandos miſit. Hi profecti Beſſæ, qui vrbem tenebat, clam nunciandum curant, ſe impreſſionem facere in hoſtem velle, proinde monere, vt fortiſſimum quemque ex vrbe emitteret, vbi primum ſe incurriſſe audiſſet. &, licet Beſſa hoc conſilium improbante, cum quingentis in caſtra inuecti paucos quoſdam interfecerunt, ac, nemine auxilio ex vrbe prodeunte, integri omnes, ac, nemine amiſſo, ſe receperunt. pòſt paulo ad Beſſam eadem miſerunt, ipſum ignauiæ, quòd occaſioni defuiſſet, inſimulantes. quibus Beſſas reſpondit, ſe ob gratiam nequaquam in aciem cum hoſtibus proditurum. neque ſecius ſecundam irruptionem facere ſtatuerunt. verum, cum maiore animo, quàm conſilio, incurriſſent, ſeſe in inſidias immiſerunt, quas Totilas à milite alterius ducis Nocentij monitus præparauerat. ac magna ſuorum iactura mortem opperierunt, pauci ſe in portum incolumes recepere. Ad cetera mala, quibus iampridem premebatur Eccleſia, hoc quoque nouum acceſſit. In Palæſtina doctrina Origenis olim condemnata reuiuiſcere cœpit. qui cenſuerat, animos ante corpora exiſtere, deq; corporibus in corpora commigrare, finem ſuppliciorum aliquem fore, dæmones in priſtinum ſtatum aliquando reſtitutum iri, corpora noſtra non eadem reſurrectura. Cum autem hãc peſtem ſerpere videret Euſtachius Hieroſolymorum epiſcopus, ſectatores huius opinionis omnes ex monaſterio, quod Noua Laura dicebatur, eiecit, ac Conſtantinopolim Rufum, & Cononem abbates hac de re miſit. quibus fautorem ſe præbuit Pelagius diaconus, Vigilij pontificis apocriſarius, cum peterẽt, vt is capita quædam ex libris Origenis, tanquam rectæ fidei contraria, condemnaret. id autem Pelagius ea re maxime fecit, vt Theodoro epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ noceret, qui tum in aula Imperatoris gratia, atque auctoritate florẽs, has opiniones ſibi defendendas ſuſceperat. itaq;, iubente Iuſtiniano, damnatio promulgata eſt, cui Menas epiſcopus Conſtantinopolitanus ſubſcripſit. eáque ad Vigilium pontificem Romam miſſa, eius quoque ſubſcriptione firmata eſt. Damnato iterum poſt mortem Origene, Theodorus Cæſarienſis dolore incenſus quæſiuit, num fas eſſet mortuos anathemate iugulare? cui Eutychius diaconus pro Amaſienſi epiſcopo dicendi locum nactus, reſpondit, licere. nam regem Ioſiam non modo ſacerdotes, qui dæmones colebant, viuentes trucidaſſe, ſed etiam mortuorum ſepulchra effodienda curaſſe. Quo dicto Cæſarienſis exacerbatus damnationem in Theodorum Mopſueſtenum epiſcopum mortuum, atque à Catholicis Concilio Chalcedonenſi laudatum hoc modo molitus eſt. Subſcribente Iuſtiniano contra Acephalos pro Concilio Chalcedonenſi accedẽs Cæſarienſis dixit, poſſe eum Acephalos ad Eccleſiæ communionem adducere, ſi Theodorum Mopſueſtenum, Theodoritum Cyrenſem, & Ibam Edeſſenum à Concilio Chalcedonenſi receptos damnaret. nam hoc pacto eos ſine detrectatione Chalcedonenſe Con-

cilium tanquam purgatum approbaturos. Cui Iuſtinianus aſſenſus, libello edito, eos damnauit. atque epiſcopos, qui tria capita Concilij Chalcedonenſis reſpuerent, omnibus muneribus affecit, qui diſſentirent, in exilium egit. vt Liberatus litteris prodidit. quæ res tantum in Eccleſiam tumultum inuexit, vt poſt aliquot annos generali diſquirenda Concilio fuerit. Huic incommodo alterum eſt adiunctum. Romani quidam Vigilium pontificem apud Iuſtinianum accuſarunt, quòd Siluerium deceſſorem ſuum abdicandum curaſſet, quòd Romanos male habuiſſet, & quòd mortem homini attuliſſet; nam notarium ipſius alapa ab eo percuſſum interiiſſe, & filium cuiuſdam viduæ obtritum calcibus expiraſſe. quibus criminibus auditis, Theodora, occaſione vlciſcendi arrepta, Anthimum ſcribam ſuum Romam miſit, iubens, vt quocunque in loco Vigilium inueniret, prætterquam in baſilica Sancti Petri, comprehenderet, & impoſitum in nauim ad ſe adduceret. qui veniens, comitatu aſſumpto, Vigilium in æde Sanctæ Cæciliæ decimo Kalendas Decembris, (nam eo die ſanctæ Virginis natalicia celebrantur,) munera populo erogantem offendit, & captum ad Tiberim extemplo deduxit, atque in nauim in Græciam auehendum impoſuit. qua re animaduerſa, populus magnopere doluit, ac continuo ſubſequutus eſt, vt precationem acciperet, eáque accepta, reſpondit: *Amen.* ac continuo nauis amota eſt. Hoc vnum inter maxima Iuſtiniani crimina fuit, quod exemplo plurimum Eccleſiæ in poſterum obfuit. In Siciliam inde deuectus Vigilius, officium tamen ſuum non deſeruit. nam & per menſem Decembrem, vt moris erat, ſacris ordinationibus in vrbe Catanenſi vacauit, & Ampliatum presbyterum, & vicedominum ſuum, & Valentinum Sanctarum Rufinæ, & Secundæ epiſcopum, vt Lateranum cuſtodirent, & clerum adminiſtrarent, remiſit, & cum iis magnum frumenti numerum impoſitum nauibus ad ſubleuandam ciuitatis inopiam deſtinauit. Harum nauium aduentu præcognito, Gotthi priores in Portum venerunt, & ſe intra mœnia condiderunt, vt eas accedentes inuaderent. quas cuſtodes, qui erant in mœnibus, conſpicati, è propugnaculis, veſte alte ſublata, ſignum nautis ad ſe prodeuntibus dederunt, ne prope accederent, ſed alio curſum dirigerent. illi vero lætitiæ ſui aduentus ſignum illud eſſe putantes, proſpero flante vento, Portui ſucceſſerunt. itaque barbari omnes repente ex inſidiis erumpentes, naues cunctas, nemine defendente, ceperunt, & Valentinum epiſcopum cum Romanis correptum ad Totilam deduxerunt, ac, ceteris obtruncatis, nauibúſque remulco cum oneribus tractis, abierunt. Valentinus à Totila quibuſdam de rebus rogatus, cum mendacij eſſet conuictus, ambabus manibus eſt multatus. Vigilius è Sicilia deductus Conſtantinopolim in Vigiliis dominicæ Natiuitatis vrbem ingreſſus eſt. quem obuius Iuſtinianus tanta comitate excepit, vt lacrymas, oſculáq; reddiderit. plebs autem honoris eius cauſſa vſq; ad ædem S. Sophiæ pſallens inceſſit: *Ecce aduenit dominator Dominus.* Po-
546 ſtero autem anno, ſolicitatus iterum ab Auguſtis, vt Anthimum reſtitueret, ſe facturum negauit, minantibuſq; illis dixit: Video, me non ad Iuſtinianum, & Theodoram veniſſe, ſed ad Diocletianum, & Eleutheriam. facite, vt libet. digna enim factis recipio. Hæc dicentem percuſſit eum alapa quidam, qui aderat, inquiens: Homicida neſcis quibus cum loquaris? neſcis, te Silurium pontificem occidiſſe, & filium viduæ calcibus alliſiſſe? Tum fugiens in ædem S. Euphemiæ columnam altaris amplexus eſt. Inde eiectus per totam vrbem tractus, atq; in carcerem traditus modico pane, & aqua vitam miſere tolerauit. Clerus autem Romanus, qui cum eo erat, ad metalla effodienda eſt amandatus. Eodem anno Romani, qui Placentiæ erant, inopia rei frumentariæ vſque adeo laborare fame cœperunt, vt carnes humanas eſui adhiberent. quibus malis adacti ſemet cum vrbe hoſtibus dediderunt. Erat tum Romæ Pelagius diaconus, qui nuper Conſtantinopoli profectus cum ingenti pecunia à Iuſtiniano ſibi donata Romam, antequam obſidione cingeretur, aduenerat, & in ipſa obſidione pecuniam eam comiter indigentibus elargitus, maximam beneficentiæ laudem pepererat. Hunc igitur Romani, cum famis impotentia durius ſibi conſulere cogerentur, Totilam rogatum miſerunt, vt paucorum ſibi dierum inducias daret, ea lege, vt ſi intra id tempus nullum Conſtantinopoli auxilium acceſ-

acceſſiſſet, deditionem vrbis, ſuiq; perficerent. Quem vt Totilas vidit, vltro alloquutus monuit, ne tria hæc à ſe poſtularet; vt Siculis parceret, vt vrbis mœnia conſeruaret, vt ſeruos reſtitueret. reliqua ſe liberius indulturum. Cui Pelagius reſpondit: Quoniam præ te fers, quem erga Romanos, qui aduerſus te arma ceperunt, animum geras, qui in Siculos nihil tibi aduerſatos acerbiſſimũ odij virus effundas, legationem ad Deum reiiciam, qui ſupplicum odiſſe contemptores ſolet. atq; his dictis diſceſſit. quem vbi, irrita legatione, redeuntem Romani videre, repente dolore grauiſſimo exarſere. ac lacrymarum, ſordiumque pleni Beſſam, & Cononem appellauere, petentes, vt aut ſibi tanquam ſeruis alimenta ſuppeditarent, aut, ſi id non poſſent, manus inferrent, neque honeſtam mortem inuiderent, atque vno ictu Romanos infinitis miſeriis liberarent. quibus præfecti reſponderunt, neque commeatus dare, ſuæ facultatis, neque manus inferre, ſuæ pietatis eſſe. Beliſarium autem affirmare, ſe propediem cum auxilio affuturum. Fames inde gliſcens cibos quoſdam abſurdiores, & à natura alieniores aſſumere compulit. Præfecti vero frumenti maximum numerum ſibi, fraudatis ſua neceſſitate militibus, in vrbe ſepoſitum primoribus ciuibus magna pecunia vendiderunt, nam medimnus ſeptem aureis ſtetit. qui vero non tantas habuere facultates, quarta eius precij parte depenſa, ac furfure empto, panem ex eo vt ſordidum, ſic in tanta neceſſitate ſuauiſſimum, confecerunt. Bos auteis quinquaginta à Beſſa eſt venditus. alij equos, alij vrticas, atque herbas alias in locis incultioribus emergentes ederunt. qui pecunia caruerunt, domeſticam ſupellectilem pro diurno cibo mutarunt. Vbi frumentum omnino conſumptum eſt, cunctis ad vrticas, canes, muréſque ſe contulerunt. Hinc macie extenuati colorem ſtatuarum ſimilem contraxerunt, atque aut incedentes, aut mandentes exanimati ſunt. fuiſſe etiam dicuntur, qui ciborum loco excrementa corporum aſciuerunt. Vir quidam à filiis quinque rogatus, vt panem præberet, dolore diſſimulato, eos ſe ſubſequi, tanquam accepturos, iuſſit, vbi vero ad Tiberis pontem peruenit, in flumen ſe capite obuoluto præcipitauit, filiis, ceteriſque regionis eius Romanis ſpectantibus, ac caſus eius diritate attonitis. quidam etiam ſæuos morſus in ſua membra verterunt. quare præfecti ea cinium deſperatione perculſi iis, qui exire vrbe vellent, pecunias tradiderunt, ac, quò luberet, coplam abeundi fecerunt. ita, paucis exceptis, omnes exiere. quorum plerique, areſcentibus præ inedia membris paſſim, nonnulli ab hoſtibus intercepti, periere. Interim Beliſarius cum vniuerſa claſſe Dyrrachio profectus, proſpero vſus vento, Hydruntem acceſſit. inde in Portum Romanum prouectus Ioannem expectare cum exercitu cœpit. At Totilas omnes ad vrbem aditus intente obſeruans, ne quid importaretur, quod obſeſſorum ſubleuare miſerias poſſet, in parte anguſta fluminis trabes longas in vtramque ripam pertinentes in modum pontis conſtituit, ligneáſque vtrinque turres excitauit, in hiſque pugnaciſſimos viros impoſuit, ne lembis ex portu in vrbem aditus pateret. Dum hæc autem aguntur, Ioannes in Calabriam progreſſus, Gotthis, qui Brunduſij erant, imprudentibus, capti exploratoris indicio, equorum hoſtilium greges auertit, atque ad caſtra hoſtium curſu citato profectus, atque imparatos, & dearmatos adortus pleroſque occidit. inde, Calabris in fide Beliſarij confirmatis, Canuſium venit. ibi à Tulliano quodam Lucano, viro inter ſuos potenti, conuentus eſt, affirmante Italicos iniuriis Romanorum compulſos ad Gotthos defeciſſe, ſi priſtinam eorum in ſe beneuolentiam recepiſſent, haud dubie ad auctoritatem Imperatoris ſe relaturos. neque enim vltro ad barbaros, & Arrianos conceſſiſſe. Ioanne autem curaturum ſe omnia, quæ peterent, pollicente, ſuas mox Tullianus copias iunxit. atque ita omnes Italos earum regionum ad auctoritatem Imperatoris redegit. Quibus rebus compertis, Totilas trecentos Gotthos delectos Capuam miſit, iuſſos, vbi Ioannem illac tranſire viderent, occulte ſequerentur, ita vt non ſentiret, ac cetera ſibi curanda relinquerent. Ioannes autem veritus ne ab hoſte circumueniretur, in Bruttios, Lucanóſque receſſit, ac Ricimundum eius regionis cuſtodem ex improuiſo adortus, trepidum in collem auertit, ac, multis obtruncatis, ad deditionem adduxit. atque inde, tranſitu ad vrbem deſperato, in Apuliam retroceſſit. Beliſarius autem,

tempore Ioanne expectando conſumpto, veritus, ne Romani victus neceſſitate adacti facinus aliquod inexpiabile molirentur, commeatus quouis modo in vrbem intromittere nixus, talem machinationem inſtituit. naues duas ex iis, quas Græci acatas dicunt, patentiores inter ſe tignis reuinctis iunxit, ac ligneam turrim impoſuit, altiorem iis turribus, quæ à Totila in ponte fuerant excitatæ. inde naues ducentas, quas dromadas appellant, in Tiberim iecit, circumuallatas ligneis muris, eiſque vndique perforatis, vt ex foraminibus petere hoſtem poſſent. demum, frumento, rebúſque neceſſariis impoſitis, militibus manu promptis expleuit. inde pedites, equiteſque circa fluminis ripas conſtituit, qui hoſtium in Portum impetum prohiberent. Iſaaci autem intra Portum relicto vxorem Antoninam, & ſua cetera commendauit. neque inde abire iuſſit, vt haberet, quò ab hoſtibus forte preſſus refugeret, ceteris circumiectis locis late ab hoſtibus occupatis. His ita conſtitutis, ipſe nauim vnam ingreſſus eſt, in qua turrim ligneam conſtruxerat, ac lembum in faſtigio collocarat, pice, ſulfure, ſeuo, ceteriſque ignis alimentis refertum. ac claſſem à terra trahi militibus imperauit. Ex altera Tiberis parte Portuenſi via pedeſtri exercitu venire ſubſidio iuſſo, nuncium ad Beſſam, vt poſtridie, eductis copiis, caſtra turbaret hoſtium, miſit. quod ille exequutus non eſt, vtiliorem ſibi videns eſſe obſidionem, cum adhuc aliquid frumenti haberet, quod ſenatoribus venderet. Beliſarius, & Romana claſſis, cum propius ad pontem, nullis Gotthis occurrentibus, acceſſiſſent, in ſtationes hoſtium incidunt, qui ab vtroque fluminis latere ad pontis tutelam ferreas cathenas iniecerant, ne procedere ad pontem Romani poſſent. ſed, cuſtodibus partim ſtratis, partim auectis, ad pontem ſuccedunt, atque hoſtes inuadunt, & pontem, deſatigatis illis, capiunt. Tum Beliſarius, nauibus, in quibus turres erant, ad pontem admotis, incendi lembos iubet, & in ligneam Gotthorum turrim materiam eam immitti. quo incendio turris correpta vnà cum ducentis militibus flagrauit. Ea re Romani alacriores effecti è caſtris opitulatum ſuis venere, atque hoſtibus acrius inſtitere, ac metu territos in fugam egere. Ponte inflammato, iam aditus in vrbem erat patefactus, cum rumor ad Portus oppidum perfertur, Beliſarium Gotthos ſuperaſſe, & cathenam in flumine recidiſſe, & pontem cum turri ſuccendiſſe. quo permotus Iſaaces, ne tantæ expers victoriæ eſſet, ſpreto Beliſarij imperio, in alteram ripam cum equitibus centum traiecit, & ad hoſtium caſtra profectus, Rodoticum ducem, & Gotthos repente adortus ſic exterruit, vt caſtra relinquerent. qui mox animo collecto reuerſi, Romanos prædæ colligendæ intentos inuaſerunt, ac, pluribus cæſis, Iſaacem cum paucis viuum cœperunt. Hac re audita Beliſarius confuſus, ac Portum vnà cum vxore in poteſtatem veniſſe hoſtium credens, tanto dolore effectus eſt, vt ne hiſcere quidem poſſet. itaque exercitum protinus reduxit, atque ad Portum ire contendit, vt hoſtes imparatos opprimeret, & locum recuperaret, quem amiſſum putaret. vbi vero ſe opinione deceptum tantam victoriæ amiſiſſe occaſionem cognouit, graui repente febri oppreſſus eſt, quæ illum diuturnitate ſua vſque adeo macerauit, vt ad mortis quoque diſcrimen adduxerit. Poſt biduum, Rodotico ex humanis rebus erepto, Totilas tantum doloris concepit, vt ſtatim Iſaacem captiuum occiderit. Beſſas interim frumentum impenſius, precium egentium neceſſitate augente, vendebat, & murorum cuſtodias negligebat. itaque, nemine muros obeundo cuſtodias inuiſente, Gotthi mœnibus liberius inſultabant. Hac negligentia inuitati quaterni cuſtodes Iſauri ſtationes ad portam Aſinariam nacti nocte concubia è pinnis ad terram reſte ſe demiſerunt, & Totilam adeuntes, excepturos ſe intra vrbem ipſius exercitum ſpoponderunt. atque promiſſis ingentibus onerati in vrbem per funem reuerſi Gotthis, quos ſecum deduxerant, modum rei peragendæ oſtenderunt, & cuſtodibus conniuentibus remiſerunt. Cum Totilas parum Iſauris fidens rem differret, illi haud ita multo pòſt eadem monentes reuerterunt, atque iterum duos alios ab eo datos, qui omnia perluſtrarent, duxerunt. qui reuerſi priorum ſimillima retulerunt. Interea Romani milites multi exploratum, quid Totilas ageret, à Beſſa emiſſi Gotthos decem captos in vrbem perduxerunt. qui à Beſſa rogati, quid Totilas animo agitaret,

reſpon-

reſponderunt, Totilam in ſpem ingreſſum, ſe per Iſauros quoſdam vrbem occupaturum: ſed tamen Beſſas, & Conon omnia neglexerunt, neq; vrbis cuſtodiendæ acriorem vllam curam propterea ſuſceperunt. Interim tertium Iſauri ad Totilam acceſſerunt, eumq; ad rem aggrediendam magnopere incitarunt. tum ille alium ſibi cognatione coniunctum ſpeculatum miſit, qui reuerſus eadem, quæ cęteri, confirmauit. Itaq; expedito vrbis aggrediendæ conſilio, primis tenebris vniuerſo exercitu armato ad portam Aſinariam prodiit. & quaternos Gotthos præualidos viros, Iſauris ducibus, per funem in muros iubet aſcendere. Hi, cum eadem nocte, qua Iſauris ipſis cuſtodia obuenerat, euaſiſſent, dormitantibus ceteris, ad fores Aſinarias aperiendas deſcendunt, &, ferreis clauſtris refractis, aditum patefaciunt, & patentibus portis Totilam cum vniuerſo exercitu in vrbem recipiunt, eo die, qui XVI Kal. Februarij fuit, vt Marcellinus adiecit. Totilas ingreſſus, confeſtim in vnum locum copias omnes coëgit, neque eas vagari permiſit, ſiue hoſtium inſidias veritus, ſiue, vt inquit Anaſtaſius, vt ſpacium Romanis daret, quo in templa confugerent. neq; enim auidus eorum ſanguinis erat. Tumultu in vrbe, vt in tanto caſu ſolet, exorto, Romanorum militum pars maxima cum ducibus ipſis, vt cuique commodum fuit, fugam arripuere. pauci quidam Romanis ſe ciuibus immiſcentes, in templa perfugium habuere. ſoli Decius, & Baſilius ex patriciis, cum præparatos ad id equos haberent, cum Beſſa effugere potuerunt. Maximus, Olybrius, Oreſtes, & alij quidam in baſilicam S. Petri ſe recepere. è plebe in vrbe tantum quingenti remanſerant, qui templa adeuntes ſalutem ſibi pariter quæſiuere. ceteri aut in alias terras, vt diximus, ſe contulerant, aut peſtilentia interierant. Beſſam fugiſſe cum audiſſet Totilas, neminem inſequi voluit, nihil ſibi acceptius ab hoſte fieri aſſerens, quàm vt fugam capeſſeret. Vbi illuxit, nec vlla ſuberat inſidiarum ſuſpicio, idem orandi cauſſa templum S. Petri iniuit. Gotthi vero hoſtili more quos obuios habuerunt, nece ſtrauerunt, milites quidem viginti, è plebe autem homines ſexaginta. Ineunti Totilæ templum Pelagius diaconus occurrit, Chriſti euangelia in manibus geſtans, ac genibus poſitis ſupplicabundus, Parce, inquit, ô princeps tuis. cui ille cachinnãs reſpondit: Nunc mihi demum ſupplicaturus aduenisti Pelagi? tum ille, Maxime, inquit, quoniam tuum me ſeruum effecit Deus. verum ab his iam abſtine manus, qui tibi in ſeruitutem ceſſere. His percitus vocibus Totilas, militibus edicto ſuis mandauit, ne quem poſthac Romanorum occiderent, atq; vrbem ita diriperent, vt ſibi precioſiſſima quæq; ſeruarent. Magna in ædibus nobilium præda eſt inuenta. ſed quam Beſſas reliquit magnitudine reliquam antecceſſit, vt qui nefarium illud frumenti diuenditi precium in Totilæ commoda cumulaſſet. Ruſticiana Boëtij quondam vxor bonis omnibus ſpoliata eo mendicitatis adducta eſt, vt ab hoſtibus panem, ac cetera neceſſaria corrogauerit, ſeruilibus indumentis induta, quæ egentes ſua beneficentia ſuſtentarat. idem & multi alij primores Romanorum fecerunt. neq; ea res tum pudori fuit. Ruſticianam etiam à Gotthis inſimulatam, quòd per milites Romanos Theodorici regis ſtatuas deturbaſſet, Totilas metu, periculoque mortis exemit, atq; vna cum ceteris fœminis conſeruauit. quæ res effecit, vt nulla vim paſſa ſit. Poſtridie Gotthis omnibus aduocatis ita diſſeruit: eos eadem ſe monere, quæ antea. nempe vt iuſtitiam, ac continentiam colerent. neque enim quidquam Deo acceptius eſſe. argumentum ex eo ſumerent, quod, cum, æquitate poſthabita, indigna aduerſus Italos perpetrarunt, cẽtum millia hominum à ſeptem millibus victi, ac primum imperio, deinde rebus omnibus ſpoliari ſint. poſtquam reſipuerint, paucos, eosq; nudos, & ignauos triginta millia deleuiſſe. quamobrem hortari illos, vt in propoſita ſententia maneant. Inde, Romanis ſenatoribus accitis, exprobrauit, quòd Theodorico multis ornati beneficiis male gratiam retuliſſent, ac Græcos in vrbem inuexiſſent, identidem eos interrogans, nunquid mali à Gotthis, nunquid boni à Iuſtiniano tuliſſent? quo Imperante, ſatis conſtaret, ipſos magiſtratibus omnibus ſpoliatos eſſe, ſępe ab exactoribus vapulaſſe, atque in pace non aliter, atque in bello, tributa contuliſſe. Tacentibus autem ſenatoribus, Pelagius, qui aderat, ſe interpoſuit, ac pro illorum ſalute ſupplex orare inſtituit. neque ante finem precandi fecit, quàm ille ſe erga ipſos

clementiam ſuam præſtiturum oſtendit. His actis, Pelagium inde diaconum & Theodorum rhetorem Conſtantinopolim ad Iuſtinianum cum litteris miſit, rogans, vt partes apud eum ſuas agerent, atq; omnibus viribus ab eo ſibi pacem, atq; amicitiam impetrarent. ne, ſi irrito poſtulato rediſſent, ipſe vrbem diruere, atq; in ſenatores animaduertere cogeretur. Hi profecti litteras reddiderunt, quæ erant in hanc ſententiam ſcriptæ. Quæ vtbi Romæ contigerint, ea te arbitror cognouiſſe. hos viros poſtulatum mitto, vt bona pacis tibi aſciſcas, & mihi tribuas. cuius fructus teſtes locupletiſſimos habes Anaſtaſium Imperatorem, & Theodoricum regem, qui, pace ſeruata, bonis omnibus ſua tempora cumularunt. ſi hæc præſtiteris, merito ego te parentem appellabo, & tu me in bello ſocium obtinebis. Iuſtinianus autem, litteris lectis, mandatisq; perſpectis, reſpondit, ſe rebus bellicis Beliſarium præfeciſſe, eiq; liberam poteſtatem rerum, quæ ad Totilam pertinerent, dediſſe. Interea vero, dum legati vltro, citroque commeant, Tullianus in Lucania, contracta agreſtium manu, ſaltum quendam anguſtiorem inſedit, ne hoſtes Lucaniæ detrimentum illaturi ea peruaderent. cum Tulliano vero trecenti etiam Antæ erant, ob id ibi à Ioanne præfecto relicti. quæ vbi accepit Totilas, agreſtium & ipſe multitudinem conuocauit, ac, nonnullis Gotthis adiectis, anguſtias eas inuadere iuſſit. qui profecti, cum inferre vim voluiſſent, paſſi ſunt, magno ab Antis detrimento accepto. qua re incenſus Totilas vrbis partem tertiam diſturbauit. Pulchriora etiam, & magnificentiora ædificia incendio delere impetus cepit. quod vt Beliſarius audiit, has ad eum litteras miſit. Vt ſapientis fuit, ædificia, quæ antè nulla erant, ad vrbium ornamenta conſtruere, ſic quæ eas illuſtrant, euertere velle, hominis eius videtur, qui prudentia careat, & quem poſteris prodere ſuæ iniquitatis monumenta, non pudeat. Roma omnium vrbium, quæ illuſtrantur à ſole, magnitudinem, ac ſplendorem antecedere exiſtimatur. neq; enim vnius viri virtute, neq; parui temporis interuallo ad tantum faſtigium dignitatis aſcendit. ſed multi Imperatores, multis annis, multisq; copiis ex vniuerſo terrarum orbe opifices coëgerunt, qui eam paulatim ædificando virtutum omnium monumentum poſteris prodiderunt. Quare hæc tua comminatio ſempiternam mortalibus iniuriam inferet. nam & virtutis auctoribus, præclarum monumentum, & poſteris viſendum ſpectaculum adimet. Quin etiam illud conſideres velim, ex his duobus alterum neceſſario ſequuturum, vt ipſe hoc bello aut victus, aut victor diſcedas. ſi viceris, & Romam deleueris, non alterius vrbem, ſed tuam excideris; ſi victus eris, gratiam apud victorem, eamq; non mediocrem inueneris. & qui in ceteros clemens fueris, facilius clementiam conſequeris, & iniquas illas hominum voculas deuitabis, meritas te pro tam egregia vrbe deleta pœnas dediſſe, dicentium. His litteris ſemel, atq; iterum lectis, totaq; te diligenter ad rationem reuocata, demum Totilas vt ſibi parcendum conſtituit. & remiſſis legatis, Beliſarij conſilio ſe pariturum reſpondit. Ac, maiore exercitus parte in Algidum miſſa, vt Beliſarij militibus vagandi poteſtatem adimeret, ipſe cum reliqua in Lucaniam aduerſus Ioannem contendit. & nobiles Romanos alios ſecum deduxit, alios cum coniugibus, & liberis in oppida Campaniæ diſpertiuit. Vrbs Roma, incolis omnibus amotis, prorſus eſt deſtituta, memorandum inter pauca exempla humanæ fortunæ ludibrium, ac ſpectaculum ipſis etiam hoſtibus, quanquam ab omni humanitate remotiſſimis, miſerandum. Ioannes, vt in ſe venire Totilam ſenſit, citato agmine ex Apulia Hydruntem ſe rettulit. Tullianus vero ad Ioannem cum Antis. Nobiles, qui in Lucaniam venerant, agreſtibus, qui cum Tulliano ſaltus anguſtias obſeruabant, Totilæ permiſſu, perſuaſerunt, vt ad agros ſuos colendos redirent. ita vlterior Italia ferme tota Gotthorum in ditionem reuertit. Tum Gotthi liberius vagari, atq; omnia prædando ſine metu circumcurſare cœperunt, quouſq; Ioannes, cohortibus aliquot emiſſis. pleroſq; eorum occidit. quo terrore captus Totilas copias omnes collegit, atq; inde Garganum ſe rettulit. Marcianus Cononis miles, cum à Beliſario ad Totilam ſimulata defectione tranſiſſet, ab eo benigne acceptus Spoletum cum aliis nonnullis eſt miſſus. Gotthi, Spoletum ab Herodiano ſibi proditum cum cepiſſent, muros diruerant, atq; amphitheatrum, quod erat in vrbe, ita munierant,

vt omnes aditus obſepirent, præſidiumq́; ex Gothis Romanisq́; perfugis impoſuerant. Marcianus autem, contracta cum nonnullis præſidiariis militibus amicitia, perſuaſit, vt illuſtre aliquod facinus aduerſus barbaros molirentur, atq; opera bene nauata, ad Romanos reuerterentur. ita, re compoſita, Peruſiam ad eius præſidij ducem Oldigam Hunnum mittunt, eoq́; de conſilij ſui ratione commonefacto vt Spoletum milites mitteret, rogant. Profectos vbi Spoleto appropinquare Marcianus cognouit, cum militibus quindecim, quos ſibi adiunxerat, ducem præſidij occidit, apertis portis, Romanos intra oppidum recipit. Per eos etiam dies Beliſarius cum delectis mille militibus Romam ad eius ſtatum explorandum contendit, ac magnam Gothorum manum, qui circa vrbem in inſidiis conſederant, in ſe erumpentem fortiter excepit, ac, pleriſq; in fugam verſis, multisq́; interemptis, Portum repetiit. Ioannes Tarentum à ciuibus nonnullis introductus iniuit, & vrbem, quippe magnam, muro ſe munire poſſe diffiſus, Portum foſſa, valloq́; firmauit, atq; intra id ſpacium oppidanos, incolasq́; regionis reduxit. locoq́; præſidio confirmato, Calabris ad tranſeundum animum addidit. Totilas, cum in Lucania oppidum Acheruſiam occupaſſet, idq́; trecentorum virorum præſidio communiſſet, barbaris quibuſdam ad ea Campaniæ loca miſſis, quæ à Romana nobilitate incolebantur, cum reliquo exercitu Rauennam verſus intendit iter. Interim Beliſarius animum ad recuperandam Romam admouit. itaq; paucis in præſidio Portus relictis, cum ceteris eo acceſſit, ac partem mœnium à Totila deturbatam lapidibus temere coaceruatis, ac nullo cæmēto inrerlitis ſepſit, atq; exterius ingenti ſudium ordine fulſit. vt quando inſtaurare non poſſet, ſaltem aliquam ſpeciem ædificij daret. circa muros vero foſſam profundiorem duxit, vniuerſo per dies quindecim in id opus exercitu incumbente. Inde Romanos, qui circumiecta tenebant oppida, reuocauit. qui partim deſiderio vrbis, partim copia rerum neceſſariarum, quas ille abunde inuexerat, ſummo ſtudio redierunt. Nondum fores portis præ paucitate opificum impoſuerat, cum Totilas hac de re certior factus ſuperuenit, ac caſtra ſuper Tiberim poſuit. & poſtridie ſub ortum ſolis ira fremens murum libere circuiuit. qua re animaduerſa, Beliſarius pugnaciſſimos quoſque alios portis, alios muris cuſtodiendis oppoſuit. Barbari clamoribus Romanos ſe perterrefacturos, vrbemque primo impetu capturos, ſperarūt, ſed Romani rei indignitate accenſi, furore in audaciam verſo, ſupra vires pugnantes ad omnem impetum fortiter excipiendum ſe incitarunt. atque ex ſuperiore loco barbaros ferientes cædem ingentem fecerunt. Demum, vtriſq; labore, laſſitudineq́; confectis, prœlium ſub occaſum ſolis dirimitur. Noctem inde Gothi traduxerunt ſauciis curandis, Romani vigiliis in muris. & ad portas per vices agendis, ac tribulis extra portas diſſeminādis, vt ſubitam hoſtium impedirent impreſſionem. Poſtridie Totilas ad oppugnanda mœnia cum vniuerſo exercitu rediit. Romani vero alacrius etiam, ſuperiore elati prœlio, reſtiterunt. ac cedentes barbaros nonnulli inſequi cœperunt. quos longius prolapſos Gothi erant circumuenturi, ne ſe poſthac ad vrbem recipere poſſent, niſi, periculo cognito, Beliſarius, emiſſis aliquot è ſuis, eos ſeruaſſet. Hoc damno non contentus Totilas poſt aliquot dies tertiam oppugnationem inſtituit. turpiterq́; item à muris repulſus, cum in fugam ſe contuliſſet, multos è ſuis deſiderauit. vehementer à reliquis increpitus, quòd Romam ſemel captam non funditus deleuiſſet, ne quando à Romanis recipi poſſet, atq; ipſi in ea recuperanda tantum laboris exhauriendum eſſet, obliti, quantis nuper eum laudibus extuliſſent, quòd murorū parte deiecta vrbi clariſſimæ pepercíſſet. Soluta inde obſidione Tibur receſſit, omnibus Tiberis pontibus deturbatis, Miluio excepto, quem propter vrbis propinquitatem demoliri non potuit. idque oppidum paulo antè à ſe euerſum reficere cœpit. ibique omni depoſita pecunia manſit. Beliſarius ferratis foribus portis impoſitis claues, earum ad Iuſtinianum cum litteris rem geſtam ſignificantibus deſtinauit. Poſtero anno Totilas magnum militum numerum Peruſiam obſeſſum miſit. Hi, cum 547
deficere Romanis neceſſaria accepiſſent, ad Totilam miſerunt precatum, vt cum vniuerſo exercitu propere ad ſe cōtenderet, quo maturius Peruſia potiretur. Totilas autē cum ſuos eum deſugere laborem videret, oratione habita eos cohortatus

eſt, ac ſimul rationem rerum à ſe geſtarum omnium reddidit. & miſſo Peruſiam exercitu arctiorem eam obſidionem effecit. Ioannes cum fruſtra Acheruſiam obſideret, ſenatum Romanum, qui in Campania erat, ſibi ſeruandum putauit. quippe cum delectis equitibus, ſuo haudquaquam enunciato conſilio, in Campaniam neq; die, neq; nocte itinere intermiſſo peruenit. Hac re præcognita Totilas ad eos eripiendos equites delectos immiſit. Hi cum Minturnas perueniſſent, equos defatigatos curarunt, ac præmiſſis nonnullis Capuam, & vicina loca exploratum, eodem forte die Capuam, quo Ioannis equites, acceſſerunt. Ibi commiſſo prœlio penes Romanos victoria fuit. Gotthi pauci Minturnas ſe receperunt, qui in præſidio erant, cum pleroſq; ſaucios, & cruore perfuſos viderent, repente fugam arripuerunt. & ad Totilam profecti innumerabilem eſſe hoſtium multitudinem ad tegendam fugæ ſuæ turpitudinem nunciarunt. Capuæ ſenatores pauci reperti, ſed matronæ ferme omnes. nam vrbe capta Romani ciues Portum ſe contulerant, mulieres captiuæ factę erant. Clementinus quidam nobilis redire noluit, quia præſidium quoddam Neapoli proximum Gotthis tradiderat. Oreſtes vir conſularis præ equorum inopia vel inuitus remanſit. Ioannes nobiles viros cum ſeptuaginta militibus, qui à Totila, ad quem tranſierant, ſe ad Romanos receperant, in Siciliam miſit. Hinc iratus Totilas magna mole aduerſus Ioannem contendit, paucis militibus in præſidio eius loci, in quo erat, relictis. Ioannes in Lucanos regreſſus erat ad contrahendos milites, ſpeculatoribus dimiſſis, ne qua in ſe repente irruptio fieret, ſed Totilas per auios montes, & difficiles, qua ipſum venturum Ioannes ſuſpicari non poterat, iter ingreſſus, nocte intempeſta ſuperuenit. ac repente adortus ipſum in proximos colles refugere compulit, ſed Ioannes, centum militibus amiſſis, Hydruntem peruenit incolumis. Totilas, Romanis direptis caſtris, abiit. Interim ex multis ducibus, quos Iuſtinianus à Beliſario fatigatus in Italiam eum militibus miſit, Bacuuius, Sergiuſq;, & poſt hos Verus cum Herulis trecentis, Varazeſq; cum militibus octingentis, venit. Verus autem omnium primus Hydruntem cum acceſſiſſet, cum Ioanne morari noluit, ac, nauibus dimiſſis, terra Brundiſium adiit, atq; ibi caſtra fecit. Qua re cognita, Totilas vires eius, aut veſaniam experturus ſuperuenit, atq;, impetu facto, ipſum eum Herulis in ſyluam proximam compulit, ac mox cum reliquis inter ſenticeta deliteſcentem oppreſſurus fuit, niſi forte Varazes dux in littus exceſſiſſet, quo viſo territus Totilas, ſublatis caſtris, inde receſſit. Heruli inde cum Vero, & Ioanne Tarentum acceſſere. Valerianus autem Armeniorum præfectus Conſtantinopoli cum haſtatis, peltatiſq; mille amplius iuxta ſinum Ionicum veniens, miſſis trecentis militibus ad Ioannem, oſtendit ſe primo vere ei affuturum. Beliſarius, Conone ad vrbis cuſtodiam conſtituto, in Siciliam nauigauit, vt inde Tarentum iret, & ſe cum ceteris copiis iungeret. ſed à tempeſtate Crotonem reiectus ibi cum coniuge manſit, ac milites ſaltus quoſdam occupare ad parandum commeatum præcepit. qui milites Gotthos adepti in fugam verterunt. mox à Totila, cum negligenter locum tuerentur, oppreſſi ſunt. quorum fugientes quidam Beliſarium monuerunt, Totilam in propinquo eſſe. quo nuncio ille ictus ſtatim conſcendit, ac, ſolutis anchoris, Meſſanam eodem die peruenit. Totilas inde Romanos Roſciani, dedituros ſe rei frumentariæ difficulta-
548 te opinatus, obſidere inſtituit. Poſtero anno Iuſtinianus pedeſtres in Siciliam copias miſit, & Valeriano, vt ad Beliſarium ſe conferret, mandauit. qui, traiecto freto, ſtatim proceſſit Hydruntem. Per eoſdem dies Beliſarius Antoninam coniugem miſit Conſtantinopolim, ad Theodoram Auguſtam orandam, vt bellum copiis maioribus gereretur. Qui vero Roſciani obſidebantur rerum neceſſariarum inopia conflictati, pacti cum Totila ſunt, ſe, rebus ſuis ſaluis, intra certum dierum ſpacium, nullo ſubmiſſo Conſtantinopoli ſubſidio, deditionem oppidi eſſe facturos. Milites, à Beliſario ad cuſtodiam vrbis Romæ relicti Cononem ducem, facta conſpiratione, obtruncarunt, crimine oblato, quòd frumẽtum cum ſui iactura & mercaretur, & venderet. ſacerdoteſq; quoſdam ad Iuſtinianum miſerunt, petitum, ne cui fraudi illius perpetratio facinoris eſſet, ſed eius in perpetuum memoria deleretur, & debita ſtipendia ſoluerentur. Interim Beliſarius cum Ioanne, & aliis ducibus,

bus,maiore iam contracta claſſe,Roſcianum ad eam ſoluendam obſidionem con-
tendit.præſidiarij vero vbi claſſem ex alto aduolantem viderunt, ſpe maturi auxilij
fulti ſe dedere,licet die deditionis inſtante,abnuerunt.verum naues,ſęua repente
oborta tempeſtate,aliò auerſæ,atq; adeo etiam diſperſæ, cum capere littus nō poſ-
ſent,Crotonem delatæ ſunt.Beliſarius inde,poſtquam omnes naues ex ſalo,& flu-
ctibus coierunt,iterum Roſcianum nauigationem intendit,ſed ſagittis à Totila,te-
lisq; à littore repulſus naues procul in mare reducere eſt coactus.itaq;,deſperata e-
greſſione,iterum Crotonem acceſſit.ibi vero,conſiliis de bello agitatis,decretum
eſt,vt Beliſarius Romam rediret,ac,conſtitutis rebus,annonam in vrbem inuehe-
ret,Ioannes,& Valerianus, equis, virisq; in terram expoſitis, terreſtri itinere in Pi-
cenum concederent,atque hoſtes ab oppidorum obſidione auerterent. ſic enim
Totilam ab obſidione Roſciani ſe remoturum.Ioannes cum militibus mille profe-
ctus eſt. Valerianus terreſtre periculum veritus, Anconā nauigauit.ſed ne ita qui-
dem Totilas Roſciani obſidionem reliquit, ſed duo millia militum in Picenum
ſuorum auxilio miſit. qui vero Roſciani obſidebantur ſpe omni Romani auxilij
deturbati miſere ad Totilám,qui actorum veniam poſtularet, & ,ſalute pacta, ſe-
met dedituros promitteret. eam conditionem Totilas accepit, ſupplicio tantum
de vno duce Chalazaro ſumpto, quòd pactis prioribus non ſtetiſſet.militibus, qui
ſibi nauare operam vellent,ſua bona conceſſit,reliquos nudatos emiſit.ex his octo-
ginta Crotonem profecti ſunt. Antonina Conſtantinopolim profecta Theodo-
ram Auguſtam vita functam inuenit.itaque,Iuſtiniano conuento,petiit, vt Beliſa-
rium ex Italia reuocaret. idq; obtinuit. nam Iuſtinianus Perſarum armis ſolito ve-
hementius vrgebatur. Beliſarius euocatus cum diſceſſiſſet, in itinere Peruſiam à
Gotthis captam audiuit,hac re animaduerſa, Vigilius pontifex cum omnibus Ita-
licis epiſcopis,qui Conſtantinopoli erant,Iuſtinianum impenſius obſecrauit, vt o-
mnes vires ſuas conferre ad liberandam Italiam vellet. quibus ille reſpondit, id ſi-
bi præcipuè curæ fore.erat enim, vt inquit Procopius, tum ſedandis ſeditionibus
eccleſiarum Orientis intentus.Hæc dum à Gotthis,regnante Totila, pro retinen-
da Italia omnibus viribus gerebantur, alij quoque barbari diuerſis in partibus Im-
perium lacerarunt.nam Franci multa in Venetia oppida occuparunt, cum neque
Romani ea tueri poſſent,neque Gotthi tantas opes haberent, vt ea recuperare va-
lerent.Gepidæ Sirmium,& quædam Dalmatiæ loca ſibi vindicarunt,quę Impera-
tor proxime Gotthis ademerat. Longobardi nonnullis caſtellis ab eo in Norico,
Pannoniaq; donati,ſedibus ſuis exciti ſupra Iſtrum,& prope Gepidas conſederūt.
ac Dalmatiam, Dyrrachium vſq; populabundi peragrarunt, multosq; captiuos fe-
cerunt. Heruli, cum alia Dalmatiæ loca,tum maxime circa Singidonem habita-
runt,& Illyricum omne incurſauerunt. Demum Longobardi,& Gepidæ, collatis
inter ſe armis,legatos ad Iuſtinianū amicitiam poſtulatū miſerunt, illi rege Andoi-
no,hi Choriſino. Longobardi obtinuerunt ea conditione, vt poſtquam auxilio ſuo
Gepidas deuiciſſent,opē ſibi aduerſus Gotthos in Italiā ferrēt. Qua re cognita,Ge-
pidę pacē cum Longobardis fecerūt.Sequenti anno Totilas vniuerſum exercitum 549
Romā reduxit, eamq; corona cinctā obſidere incœpit. hanc Diogenes à Beliſario
relictus cum tribus hominū millibus tuebatur,qui vt erat vir acer,& prudēs, vrbem
frumento,& aliis rebus neceſſariis repleuerat,& pòſt diligenter Gotthos à murorū
oppugnatione propulſauit. idq; eos ſæpius conatos acerrime repulit. itaq; Gotthi
Portū occuparunt, atq; inde arctiorē Romæ obſidionē fecerunt. Dum autem Iu-
ſtinianus ducē in locum Beliſarij mittere cunctatur,ac Liberiū vrbis præfectū deſi-
gnat,atq; aliis ſeſe negotiis implicat, iterū Roma,quæ teneri potuiſſet,amiſſa eſt. I-
ſauri quidā,qui ad portā Capenam excubabant,alij exemplo Iſaurorū,qui Aſinariā
prodiderant,ducti,partim ſtipēdia debita ſibi nō ſoluta cauſſari,quàm occultiſſime
in colloquiū cū Totila venerūt,& vrbē ſe illi prodituros ꝓfeſſi ſunt. Vbi vero dies ad
rē cōſtituta acceſſit,eiuſmodi Totilas dolū molitur. In Tiberim prima noctis vigilia
naues duas longas immiſit, hisq; viros acres impoſuit,monitos,vt aduerſo flumine
nauigarēt, & vbi quā proxime muros veniſſent, quanta vi poſſent, clangorē bucci-
nis ederent. ipſe interea hoſtē fruſtratus, ad portam Capenam paratum exercitum

duxit,atq; alios in inſidiis collocauit,ad eos, qui noctis tenebris tuti euaderent, capiendos,quos iuſſit interfici. Qui in nauibus erant,poſtquam muro appropinquarunt,tubis canere cœperunt. cuius rei nouitate Romani attoniti, & metu periculi maioris exterriti temere cuſtodiis relictis omnes eo conuolauere, eam muri partem ab hoſtibus inuadi arbitrati. Soli Iſauri in ſua ſtatione manſere, atq; hoſtibus portas aperuere. Tumultu hoſtili comperto multi Romanorum per diuerſiſſimas portas vrbe ſe effudere. ſed qui Centumcellas abierunt,ab inſidiatoribus trucidati ſunt. Diogenes ſaucius in tutum euaſit. Paulus Cilix cum Diogene cuſtos vrbis conſtitutus cum equitibus quadringentis ad molem Hadriani confugit, ponte, qui fert ad templum Sancti Petri præoccupato. Poſtridie autem ſub lucem Gotthi in ponte cum Romanis pugnam commiſerunt, & licet, Romanis acriter prœliantibus,ſuperiores erant,tamen propter anguſtias cum conferti, preſſiq; pugnarent, multi cadebant. qua re cognita, Totilas receptui cecinit,& ſuos quietem capere iuſſit,hoſtes ſe fame domiturum exiſtimans. Paulus inde cum quadringentis equitibus inedia laborans eam noctem inſomnem traduxit. poſtridie equos interficere,atq; eorum carne ſe ſuſtentare decreuit. ſed ſtatim inſoliti cibi nauſea affectus rem in ſerum diei diſtulit. Poſt autem,cum varia conſilia voluταſſent, hoſtem inuadere ſtatuerunt,ferro potius mori,quàm fame cupientes. Qua re præcepta, Totilas veritus,ne deſperatione adacti inſignem aliquam ſibi cladem afferrent,has conditiones obtulit,vt,relictis equis,armiſq;,Conſtantinopolim incolumes irent,neq; arma poſthac Gotthis inferrent, aut, iiſdem retentis, ſibi vna cum Gotthis ſtipendia facerent. Secunda conditio eſt accepta,quòd inſidias in itinere Conſtantinopolitano timerent. Paulus tantum, & Mindus Iſaurus, vxorem, liberoſq; ſe Conſtantinopoli habere affirmantes,viatico à Totila commeatuq; donati,abiere. Trecenti Romani,qui ad templa confugerant, fide accepta, ſeſe ad Totilam contulere. Totilas legatos ad regem Francorum miſerat, filiam in matrimonium poſtulatum. quam conditionem ille reſpuerat, cum neq; nunc regem Italiæ eſſe, neq; in poſterum fore,inquiens, vt qui vrbis captæ tenere poſſeſſionem nequiuerit, ſed à ſe deletam hoſtibus habendam permiſerit. Quo reſponſo permotus Totilas, recepta vrbe, commeatus importari, ſarcitiq; omnia imperauit, quæ à ſe vel incendio,vel ruina deleta fuiſſent. Romanoſq; & nobiles omnes, quos in Campaniam emiſerat, reuocauit. ac ludis equeſtribus editis luſtrauit exercitum, quem in Siciliam erat ducturus. ac quadringentas naues ad pugnam comparauit. lemborumq; vim magnam, quas ex Oriente venientes cum viris, oneribuſq; exceperat. Stephanum inde Romanum ad Iuſtianum miſit, oratum, vt ſecum fœdere iungeretur,atq; arma aduerſus alios hoſtes conuerteret. quem Iuſtinianus ne in conſpectum quidem admittere voluit. Qua re cognita, Totilas bellum ſibi redintegrandum putauit,ac Centumcellas obſidionem applicuit,ac,miſſis oratoribus, Diogenem præfectum, num ſe dedere vellet, tentauit. quo negato, milites ad prœlium prouocauit,monens eos, neq; ſubſidium ab Imperatore accepturos, neq; poſthac bellum cum Gotthis adminiſtraturos. nam vrbem captam in ſua poteſtate eſſe. itaq; iiſdem,quibus Gotthi, conditionibus ſecum militaret,aut quo vellet,incolumis ſe conferret. Diogenes neutrum horum probauit, ſed ſe miſſurum nuncium ad Iuſtinianum dixit.qui,ſi intra certos dies nullum auxilium ſummiſiſſet, ſe deditutum. Hæc conditio placuit, eaq;, obſidibus vtrinq; datis, firmata eſt. Totilas, obſidione ſoluta, in Siciliam iter ſuſcepit, Rhegium in Calabria pertentauit, ſed fortiter repulſus,exercitus parte in obſidione retenta, alteram ad oppugnandum Tarentum miſit, idq; negotio nullo recepit. eodemq; tempore Ariminum ab iis, qui in Piceno erant,Gotthis proditione receptum. His cognitis, Iuſtinianus Germanum ſororis filium ducem aduerſus Totilam deſtinauit. quæ fama in Italiam perlata vt Gotthorum animos conſternauit, ſic Romanorum erexit. nam eius nomen apud omnes erat celeberrimum. Inde,mutato conſilio, pro Germano Liberium,de quo diximus, ire decreuit. quem diſceſſum parantem pòſt etiam conſilio mutato retinuit. Quæ dum aguntur, Verus dux non longe à Rauenna cum Gotthis congreſſus, non paruo cum ſuorum damno in prœlio occubuit. Totilas vbi

vidit

vidit Rheginos fortiter pugnantes deditionem recuſare, relicta in obſidione ad commeatus impediendos ingenti militum manu, in Siciliam traiecit, ac ſtatim Meſſanam inuaſit. cui obuiam extra mœnia venit præfectus Dometiolus, ac, certamine inito, pari virtutis laude in vrbem ſe recepit. Gotthi inde, nemine reſiſtente, Siciliam populati ſunt. qui vero ad Rhegium aſſidebant, tandem Rheginos fame domitos in deditionem acceperunt. quæ res Iuſtinianum impulit, vt ſtatim claſſem cum pedeſtri exercitu Liberio rurſus belli ſumma conceſſa ſummiſerit: pòſt autem, quoniam effœtæ ætatis erat, & rei bellicæ imperitus, ei reuocato Artabanem Thraciorum militum ducem ſubſtituit, eumq́ue, claſſe à Liberio accepta, in Siciliam tranſire præcepit. ſummæ tamen belli gerendi Germanum præfecit, eumq́ue ingenti pecunia data ex Thracibus, Illyriisq́ue copias idoneas conſcribere iuſſit. Germanus maxima cupiditate ardebat, quemadmodum modo Africam, Stoza tyranno res nouas moliente, ſeruarat, ſic Italiam aduerſus Gotthos vindicare. nam Mataſuentam Amalaſuentæ filiam, & Theodorici regis neptem, Vitige marito priore mortuo, ſibi matrimonio copulauerat. &, cum ſecum eam duceret, Gotthos aduerſus eam arma laturos non putabat. itaque & publica, & priuata pecunia magnis conſcriptis copiis, ingentes vires in bellum attulit. nam præſtantiſſimi bello viri ceteris ducibus faſtiditis, eum ſequuti fuerant, Germaniq́; ipſius filij belli miro ſtudio incitati: & barbari multi aut pecunia, aut amicitia nomina dederant. Quibus rebus in maius in Italiam nunciatis, Gotthi pauere cœperunt, atque animo hæſitare, vtrum aduerſus Theodorici genus arma ferre deberent. Romani vero, qui cum Gotthis inuiti militabant, ad Germanum miſerunt, qui nunciarent, ſe, vbi primum Italiam attigiſſet, ac caſtra locaſſet, nulla interpoſita mora, ad eum tranſituros. milites autem, qui Rauennæ, & aliis locis omnibus impoſiti fuerant, vt in ſpem bonam ingreſſi, omnia ſibi diligenter cuſtodienda duxerunt. quin etiam ceteri, qui ex fuga aduerſorum prœliorum paſſim diſſipati fuerant, poſtquam Germanum in Italiam tendere acceperunt, agmine vno ſe in Iſtriam contulerunt. ibiq́ue Romanum exercitum expectarunt. Diogenes, cum pacta dies adeſſet, quo Centumcellas tradere deberet, oppidum haudquaquam in ſua eſſe poteſtate dixit, cum Germanus aduentaret ab Imperatore ſummiſſus. ſi ſuos ſibi obſides non reddat, ſe quos ab illo accepiſſet, repente interempturum. atque ita ad oppidum tuendum ſe præparauit, Germanum expectans in diem cum exercitu affuturum. Theodebertum regem Francorum mortuum excepit filius Theodobaldus. Cum autem quingenteſimus quinquageſimus iam 550 annus iniſſet, dum Germanus in Illyrico exercitum contrahit, Sclauinorum vis maxima, traiecto Iſtro, ad Naiſſum oppidum venit eo animo, vt quemadmodum ex captiuis eorum eſt cognitum, Theſſalonicam penetrarent, atque ipſam cum finitimis locis omnibus occuparent. Quæ poſtquam Iuſtinianus accepit, periculi magnitudine territus, ad Germanum ſcripſit, vt in Italiam tranſmittere cunctaretur, ſed Theſſalonicæ, aliisq́; locis auxilium ferret. Sclauini vero, mutato conſilio, in Dalmatiam flexere. qua re audita recreatus Germanus in ſecundum ab illo diem Italicam expeditionem indixit. neq; ita multo pòſt morbo tentatus interiit. Quo nuncio accepto, Iuſtinianus Ioannem vna cum Germani filiis exercitui illi iuſſit præeſſe. hi vero in Dalmatiam hibernaturi proficiſcuntur; nam fretum traiicere Gottis mille naues habentibus arduum videbatur. Liberius nondum audito, ſucceſſorem ſibi mitti, claſſem Syracuſas à Gotthis obſeſſas applicuit, atque, impetu in hoſtes facto, in portum deſcendit, & cum vniuerſa claſſe muros ſubiuit. Artabanes inde, cum in Cephalleniam perueniſſet, vbi Liberium Syracuſas contendiſſe, accepit, eo curſum intendit. verum, poſtquam Calabriæ propior fuit, repentina tempeſtate coorta, ab aduerſis ventis diſperſæ ita ſunt naues, vt aut littori appulſæ in hoſtium venerint poteſtatem; aut vi ventorum impulſæ in Peloponneſum, vnde diſceſſerunt, ſint reiectæ; aut certe, ſolutis compagibus, periere. paucæ tantum euaſerunt. inter quas ea, qua Artabanes vehebatur, Melitam, diffracto malo, appulſa eſt. Liberius autem neque militibus, neque commeatibus ſatis inſtructus Syracuſis Panormum, fruſtratus hoſtem, acceſſit. Totilas autem, Gotthiq́;, omnibus

Siciliæ locis direptis, ingenti equorum, pecorumq; abacto numero, & frumento, aliisq; cuiuſuis generis frugibus exportaus, in Italiam ſumma celeritate ſe rettulit. Ioannes vero, dum hæc agerentur, & Imperatoris exercitus in Italiam venit, vbi hiemare conſtituit, vt exacta hyeme inde Rauennam concederet. Conſtantinopoli contentio de tribus capitibus Concilij Chalcedonenſis pauloantè à Iuſtiniano damnatis adhuc Eccleſiam fatigabat, neque res tanta componi poſſe ſine generali Concilio videbatur. harum turbarum concitor erat Theodorus epiſcopus Cæſarienſis, vt diximus, qui contra illa differendi finem non faciebat. neque monitis.atque obiurgationibus Vigilij pontificis, qui adhuc in vrbe erat, aures præbebat. itaque Vigilius, epiſcopis Africæ, Illyriciq; adhibitis, quos offenſos conſtabat, vna cum Iuſtiniano Concilium habuit, Mena epiſcopo Conſtantinopolitano, & Dacio Mediolanenſi, & aliis Græcis, Latiniſq; epiſcopis, atq; ipſo in primis Theodoro præſentibus. in quo ſtatuit, ne vſq; ad Concilij deciſionem quidquam de ſuprà dictis capitibus tentaretur. Venerat autem Conſtantinopolim ad Vigilium Dacius eccleſia Mediolanenſi propter fidem exactus, vt ſcribit in Dialogo S. Gregorius. Haud tamen propterea qnieuit Theodorus, ſed libellum trium capitum damnationem continentem quibuſdam epiſcopis Græcis recitauit, vt ab eis aſſenſum eliceret. quare increpiti omnes à Vigilio ad promerendã ſimulata ſatisfactione
551 gratiam aduolarunt. Non deſtitit inde poſtero anno Theodorus Iuſtinianum aduerſus Vigilium incitare. quo factum eſt, vt Iuſtinianus edicta quædam contra Vigilium propoſuerit. quibus cognitis, Vigilius. cum in ædibus Placidianis eſſet, atq; vna epiſcopi Græci, & Latini, in primiſq; Dacius Mediolanenſis adeſſent, prohibuerunt, ne quis præuaricationi communis conſtituti preberet aſſenſum. Vigilius autem dixit: Rogate Iuſtinianum, vt, edictis ſublatis, cõmune decretum expectet, dum epiſcopi Latini hac re offenſi ad ſynodum veniant. ac, vi omni adempta, ſuas ſententias exponant. quòd ſi preces veſtras audire noluerit, vos nulli rei exhibere aſſenſum, quæ ad diuiſionem attineat. quòd ſi hoc forte feceritis, ſcitote, vos, tanquam preuaricatores beati Petri Apoſtoli, per miniſteriũ vocis meæ ſuſpenſos eſſe. Theodorus autem, & quidam alij epiſcopi, pontificia auctoritate neglecta, ad eccleſiam, vnde edicta pendebant, venerunt, &, adiectis aliis præuaricationibus, miſſarum ſolemnia celebrarunt. & quaſi parum eſſet, primę ſedis epiſcopum contempſiſſe, Zoilum epiſcopũ Alexandrinum ex Diptychis exemerunt, & Apollinarem peruerſorem intulerunt. Quibus rebus adductus Vigilius vna cum epiſcopis Italicis XIX Kal. Septemb. conuenit, Dacio Mediolanenſi, Ioanne Marſicano, Zachęo Scyllaceno, Valentino Syluæ candidæ, Florentio Matellicatenſi, Iuliano Signino, Romulo Numanate, Dominico Calliopolitano, Primaſio Amiternino, Verecundo Lunenſi, Stephano Ariminenſi, Paſchaſio Arretino, Iordane Cortonenſi, atq; eos epiſcopos officio ſacerdotali, communione Catholica, & poteſtate epiſcopali priuauit. item Menam epiſcopum, & ſuffraganeos eius, qui his aſſenſiſſent, ſacra communione ſuſpendit, donec reſipiſcentes ſibi ſatisfeciſſent. Extat epiſtola Vigilij ad Theodorum in hanc ſententiam hoc anno data. Hæc vero non modo ab eis non emẽdata, ſed grauioribus etiam aliis aduerſus ſedem Apoſtolicam iniuriis cumulata ſunt. itaq;, cum in ædem S. Petri fatigatus confugiſſet, quæ in eos voce publice ediderat, IX Kal. Septemb. ſcripto confirmauit, ac Menam epiſcopali dignitate priuauit. alios vero communione ſuſpendit. ac tabulas damnationis cuidam tradidit conſeruandas, vt ſi qnam ipſe vim paſſus eſſet, aut morte occubuiſſet, mox in celeberrimis locis proponeret. Ineunte autem vere, Ioannes Salona mouere in Italiam aduerſus Gotthos conſtituit, ſed à Iuſtiniano vetitus eſt, iubente expectari Narſetem. hunc namque ei bello præfectum deſtinauerat. erat autem is eunuchus ex cubiculo, & chartulario ad Patriciatum euectus, vir acer conſilio, belliq; peritus. Narſes igitur, ingenti pecunia, atq; exercitu à Iuſtiniano acceptis, iter ingreſſus in Thraciam venit. Philippis vero Hunnorum in prouinciam incurſu ſe tenere per aliquot dies coactus eſt. inde eo liberatus tumultu iter eſt perſequutus. Interim Totilas, hoc apparatu audito, res Romanas ita diſpoſuit. vrbis curam Romanis nobilibus, Gotthiſque nonnullis tradidit, reliquos ſuſpectiores in Campaniam miſit,

poeni-

pœnitentiam præ ſe ferens, quòd antè aliquid ad vrbis euerſionem molitus eſſet. trans Tiberim vero multos, tanquam mancipia, ad habitandum traduxit, publicis, priuatisq; ademptis pecuniis. longas præterea naues militibus impletas prædatum in Græciam miſit, quæ Corcyram, & circuniectas inſulas, & Epiri oram vniuerſam populatæ ſunt, & naues Romanorum multas, in primisq; quæ neceſſaria ad Narſetis exercitum deferebant, ceperunt. Milites item ad expugnandam Anconam cum peritiſſimis ducibus miſit, eisq; naues quadraginta ſeptem dedit, vt terra, mariq; Anconis obſidionem vrgerent. Obſeſſæ Anconæ poſt multos dies annona defecit. quod vt Valerianus, qui Rauennæ erat, cognouit, cum ipſe ſubuenire non poſſet, Ioannem, qui Salonæ erat, certiorem fecit. Ioannes, periculo Anconæ cognito, neceſſitatem eam Imperatoris mandato præuertendam ratus, triginta octo naues militibus, commeatibusq; repleuit, atque omnibus rebus ad bellum nauale pertinentibus inſtruxit. & Salona profectus ad Romanã claſſem acceſſit, ad quam non multo pòſt etiam Valerianus cum duodecim nauibus venit. qui duces, cum in in vnum coiſſent, cõmunicatis conſiliis, ad alteram partẽ Anconis, vbi Senogallia eſt, appulerunt. quorũ aduentu cognito, Gotthi naues longas quadraginta ſeptem, quæ ſibi ad manum erant, delecto milite complent. &, reliquis copiis ad Anconæ obſidionem relictis, in hoſtes ducunt. vbi vero in conſpectum venere, vtriq; naues à curſu parumper continuere, ac ſuos verbis ad prœlium accendere incœpere. Ioannes autem in primis, quantum momenti eſſet ad victoriam in eo retinendo præſidio docuit, præſertim ad commeatus inuehendos, ſine quibus bellum geri non poſſet. nam ab Hydrunte Rauennam nullum aliud pręſidium ſupereſſe: in Ancona igitur ſpem omnem reſidere, vt ex Dalmatia ſoluentibus Romanis in Italiam traiicere, & tutum in locum egredi liceat. Gotthorum autem duces multa verba de temeritate, ignauiaque Græcorum fecerunt, & vt ſæpius ſuperati, nunc de integro vinci facile poſſent. Quibus vtrinq; dictis, nauale prœlium eſt initum haud ſecus, quàm ſi pedeſtri decertaretur. nam proras in ſe conuerterunt, ſagittisq; iaciendis pugnarunt. & qui viribus præualebant, pede collato, manum conſeruerunt, atq; è tranſtris perinde, ac patenti in campo, confligentes comminus ſe gladiis petierunt. ſed Gotthi incompoſiti, & ſolutis ordinibus decertabant. nam aut naues ita diſiunxerunt, vt hoſti opportunas efficerent, aut ita inter ſe condenſarunt, vt ſemet pugnando impedirent. itaq; imperitia ſua victi cladem ingentem acceperunt. vndecim enim tantum naues euaſere. reliquæ in poteſtatem Romanorum venere. viri aut interfecti, aut cum nauibus ipſis demerſi, aut viui capti. qui in vndecim erant, ad terram appulſi, nauibus incẽſis, ad caſtra Anconem ſe contulerunt. ac, clade ſuis expoſita, tantum terroris incuſſerunt, vt repente caſtra reliquerint, & Auximum ſe receperint. Romani duces Anconam profecti, caſtra diripiunt, vrbemq; commeatibus complent, atq; inde Valerianus Rauennam, Ioannes Salonam repetunt. Interim, Liberio domum reuocato, Artabanes Gotthos in Sicilia relictos obſedit, eosq; aut in aciem tractos deuicit, aut in maximam rei frumentariæ difficultatem redactos ad deditionem adduxit. itaq; his territi Gotthi à prœlio abhorrebant, &, ſi quod Romanis ſubſidium veniſſet, plane de ſe actum exiſtimabant, neq; aut in Italia ſe permanere, aut à Iuſtiniano impetrare veniam poſſe. Totilam enim ſępe nuncios ad eum miſiſſe, ſignificatum, maximam Italiæ partem à Francis occupatam, reliquam ab humano cultu deſertam eſſe. Sicilia, & Dalmatia, quæ ſolæ integræ remanſiſſent, Romanis Gothos ceſſiſſe. fœdere ſe cum illo, ſi id gratum ſit, iungi, & in omnibus rebus obſequi velle. Iuſtinianum autem, qui Gotthorum nomen inuiſum haberet, atq; eos ex Imperio Romano pellere ſtatuiſſet, legatos ſine reſponſo ad Totilam remiſiſſe. Interim Theodebertus rex Francorum Cottias Alpes, & loca Liguriæ, ac Venetiæ quædã ſibi ſubiecerat. nam, cum Gotthi oppida quædã in Venetia, & Romani quædã alia ad mare permiſiſſent, reliqua ipſe ſuæ ditionis effecit. feruente autem Romano cum Gotthis bello, inter Gotthos, Francosq; conuenit, vt interim ſua vtriq; pacate tenerent, nec quidquam hoſtiliter tentarent. quòd ſi quando cõtigiſſet, Iuſtinianum à Totila ſuperari, tunc vtriq; ſtatuere liceret, prout reip. expedire iudicauiſſet. Theodeberto inde mortuo Theodobaldus filius ſuc-

ceſſit. ad quem Iuſtinianus legatum Leontium miſit, vt ſecum aduerſus Totilam ſocietatem iniret, & Italiæ locis abſtineret, quæ ille occupandi libidine tenebatur. qui, cum multa diſſeruiſſet, nihil profecit. Theobaldus ſe fœdere Gotthico teneri, quo minus cum eo ſocietatem coiret, reſpondit. loca Italiæ, quæ ille occupaſſe argueretur, non Romanis eripuiſſe, ſed Totila poſſeſſore palam prodente accepiſſe. quarum rerum cognitionem iudicibus ſe permittere paratum, deque ea re legatos Conſtantinopolim miſſurum eſſe. Interim Totilas Gotthorũ primores cum claſſe emiſit, qui primum Corſicam, deinde Sardiniam, nemine reſiſtente, ſui iuris fecerunt. Quam rem vbi didicit Ioannes, qui tum forte in Africa exercitui præerat, propere claſſem in Sardiniam cum militibus miſit. qui profecti caſtra ad Caralim poſuerunt, vt eam obſiderent. nam oppugnare, præſidio Gotthorum reſiſtẽte, non poterant. verum, eruptione à Gotthis repente facta, magno detrimẽto accepto, in fugam conie cti ſunt. Qui prœlio ſuperfuere, receptu ad naues facto, Carthaginem redierunt. atq; ibi ineunte vere maiore cum apparatu reuerſuri hiberna egerunt. Orto nouo inter Gepidas, & Longobardos bello, Iuſtinianus cum Longobardis petentibus ſocietatem iniuit. atq; ex fœdere exercitum ei contra Gepidas miſit. verum nemo, niſi Amalafrida, profectus cum ſuis acceſſit. nam ceteri Iuſtiniani iuſſu circa Vlpianam in Illyrico remanſerunt ſeditionis comprimendæ cauſſa, quæ ab epiſcopis erat excitata. Gepidis ſuperatis, ac prope deletis, Alboinus rex Longobardorum legatos miſit ad Iuſtinianum, qui rem proſpere geſtam nunciarent, ſimulq́; expoſtularent, exercitum ad ſe in tempore ab eo non eſſe miſſum, cum ipſe ingentem ſuorum multitudinem ad Narſetem miſiſſet. Terræmotu ingenti Græcia tota concuſſa eſt. Crotoniatæ vna cum præſidio, quod erat in arce, à Gotthis obſeſſi, cum neceſſariarum rerum inopia premerentur, clam ad Artabanem in Siciliam miſerunt, ſe, niſi celerrime opem ſibi latum veniſſet, hoſtibus ipſos, & præſidium deditutos. neq; aliquid impetrarunt. Sequẽti anno Iuſtinianus omnibus de

552 rebus, quæ ad Crotonem gererentur, certior factus Thermopylarum cuſtodibus imperauit, vt confeſtim in Italiam nauigarent, & Crotoniatis auxilio eſſent. cuius imperio illi obſequuti, proſperum nacti ventum, de improuiſo ad Crotonis portum peruenerunt. quos vbi Gotthi viderunt, ſoluta obſidione, alij in portum Tarentinum ſe receperunt, alij intra Scyllæ fretum delati mox abierunt. quo nuncio icti præfecti Tarenti, & Acheruſiæ cum præfecto Hydruntis Romano colloquuti, ac ſalutem ſuam, militumq́; ſuorum pacti, ſe ſuos, atq; oppida dediderunt. Narſes, idoneis acceptis à Iuſtiniano pecuniis, quibus & milites conducere, & debita ſtipendia pendere, & alias belli neceſſitates ſuſtinere facile poſſet, tandem Salona diſceſſit cum eis mandatis, vt bellum, quod adhuc negligentius erat geſtum, omni ope conficeret, & Gotthos Italia pelleret. quare magnas ſibi virorum, armorum, pecuniarumq́; copias compararat, atq; in eam expeditionem animum, atq; alacritatem ingentem afferebat. nam ad eum exercitum, quem adducebat ex Illyrico, ille etiam accedebat, cui Germanus præfuerat, & quem Ioannes regebat, & quem Alboinus Longobardus ex fœdere ſummittebat, præter Herulorum, atq; Hunnorum ingentem manum. multiq́; alij liberalitate Narſetis eximia ad illum ſequendum erãt inducti. vbi vero in Venetiam venit, ad Francorum duces miſit, vt ſibi per ea loca tranſitum darent. quod illi ſe conceſſuros negarunt, in ſpeciem iactantes, quòd Longobardos Gotthis infeſtos ſecum adduceret. Ea de re hærente conſilio Narſes Italos præſentes, quid opus facto eſſet, conſuluit. cui illi reſponderunt, niſi Franci eà tranſitum præbeant, neq; Rauennam, neq; Veronam poſſe contendere, nam ſatis conſtare, Teiam, virum acrem, cum delecto Gotthorum robore Veronam obtinere, vt quoad poſſet, ipſum tranſitum prohiberet. Et quidem Teias, vbi Veronam peruenerat, aditibus vniuerſis obſtructis, loca omnia circa Padum impetuta fecerat, ac ſic ſeipſum cõparatat, vt inuaſutus ſtatim Romanũ exercitum eſſet, ſi forte tranſitum pertentaſſet. Hoc autẽ Totilas ita ſtatuetat, ſatis certus, Romanos per Ionici ſinus littora iter facere nõ poſſe, fluminibus ea tempeſtate exundantibus, nec traiectionem patientibus, neq; Narſetem eam copiam nauiũ habere, qua totum ſimul exercitũ tranſmittere in Italiam poſſet, &, ſi per vices expoſuiſſet,

eos

eos facile ſe à reliquis ſeiunctos poſſe delere. Tum Ioannes Vitaliani filius regionis eius peritus admonuit, vt cum vniuerſo exercitu ſecundum æſtuarium iter faceret, cum in ſua fide eſſent, qui maritimam oram incolerent, & aliquot naues ſe ſubſequi iuberet, lemborumq́; vim maximam, qua occurrentia flumina pontibus ſternere, ac ſtatim tranſmittere poſſet. Huius igitur ſequutus conſiliũ Narſes, cum omnibus copiis Rauennam peruenit. in tranſitu vero ad inſulam, quæ erat in ęſtuario, nomine Riuoaltum adiit, atq; ibi Deum precatus, duo templa ſe facturum, ſi ſe huius victoriæ feciſſet compotem, vouit. Rauennam vero vbi peruenit, cum duo Mediolani creati epiſcopi ſeditionem in vrbe cierent, licet Francis omnia tenentibus, vtrumq; adeſſe Rauennam iuſſit. ibi cum per nouem dies maneret, ab Vſdrila Gottho, qui Arimini præerat, litteræ ad Valerianum venere, quibus denunciabat Romanis, vt aliquando tandem æquo ſe campo Gotthis oſtenderent, neque ſe ſpe longiore ſuſpenſos tenerent, illud ſpectaculum ſummo animi ſtudio expectantes. Barbari irriſa inſolentia Narſes, Iuſtino Rauennæ in cuſtodia relicto, cum vniuerſo exercitu Ariminum ire contendit. Quo vbi venit, pontem interciſum, & Gotthos ex altera parte ad reſiſtẽdum paratos inuenit. verum, cum quidam ex iis, qui Narſetem ſequebantur, in hoſtes protinus ſagittam ieciſſet, & equitem quendam interemiſſet. tantum Gotthis terrorem incuſſit, vt trepida fuga intra vrbem ſe receperint. inde, cum alia porta alij recentes exiſſent, Heruli ſe obücientes primo congreſſu Vſdrilam præfectum occiderunt, & caput ad Narſetem retulerunt. Narſes, Vſdrila cæſo, exercitum, flumine ponte conſtrato, Arimino non tentato, prouexit. neq; enim præſidiis expugnandis tempus terere, ac conſilia ſuſcepta interpellare volebat, & Flaminiam verſus ad læuam iter flexit. nam ad dextram Petra erat ab hoſtibus occupata, quæ omnia ea loca Romanis infeſta reddiderat. Totilas certior de iis, quæ in Venetia acciderant, factus Teiam, & eius copias expectando Romanorum in locis quietus ſe cõtinebat. vbi vero quæ expectabantur, aduenere, cum reliquo exercitu idoneum in locum hoſtibus occurſurus contendit. quo in itinere cum Vſdrilæ caſum cognouiſſet, & Romanos Ariminũ præteriiſſe audiſſet, Tuſciam omnem hos conquirendo emenſus ad Apenninum peruenit. atque ad Taginam vicum caſtra fecit. Quo eodem haud ita multo pòſt Narſes aduenit, ac non longe ſtadiis centum in ipſa planicie cõſtitit ei loco propinqua, in quo Camillus quondam Gallos occidione occiderat, ita vt adhuc eius cladis monumenta extarent. ac ſtatim nuncios ad Totilam miſit, monitum, vt aut pace agenda ſibi conſuleret, aut, ſi belli auidior eſſet, vt diem prœlio conſtitueret. quibus Totilas iam inſolens factus certare ſe velle reſpondit, atq; octauum diem pugnæ præſtituit. His auditis, Narſes dolum agitari ſuſpicatus, perinde ſe parauit, quaſi in aciem poſtridie deſcenſurus. neque ſua ipſum ſuſpicio fefellit. nam ille proximo die cum vniuerſo exercitu paratus ad confligendum in conſpectum ſe dedit. cui ſic ſtatim occurrit Narſes, vt, niſi duplici ſagittæ iactu, ab eo abeſſet. erat ibi breuior collis, quem ambo occupare ſtudebant, quòd vtriſque vtilis erat in pugna futurus. ſed Narſes anteuertit, ac nocte intempeſta, miſſis quinquaginta peditibus, occupauit. quos, vbi diluxit, Totilas conſpicatus, equitum turma immiſſa, propellere ſtuduit. Romani vero in vnum conglobati loco ſcutis obſtructo, vna conſtitere, ac Gotthos ter immiſſos propulere. Inde vtrique ſuos aduocatos cœpere alloqui; Narſes quidem, Gotthos prædones eſſe, Imperatori rebelles, & vt numero, ſic virtute inferiores, qui defectione ab Imperatore facta tyrannum ſibi è turba conſtituerint, & Imperium Romanum latrocinio lacerarint. demum Romanos pro æquitate, proq́; iuſtitia, illos, cum nihil poſteris prodere poſſint, pro nulla republica, cum legibus inter ſe diſſideant, certaturos. Totilas autem ſuos admonuit, ſe eo die ſummo certamine dimicaturum, neque amplius locum hortandi eos ad rem gerendam habiturum. nam ipſos aut victores, aut victos ex prœlio abituros; ſi vicerint, eum finem fore belli à Romanis pariendi; ſi victi fuerint, nullam ſpem futuram redintegrandi belli. quare eos neq; ſibi, neque rebus ſuis parcere oportere, vt qui victi nulli poſthac ſint futuri. ſocios Romanorum Herulos, Hunnos, Longobardos non conſtanter pugnaturos. neq; enim mercedẽ vitæ antelaturos. His dictis, inde acies vtrinq;

inſtructæ ſunt. Narſes profundiſſimam phalangem fecit, ſed fronte extenuatam, & oblongam. Læuum cornu ipſe cum Ioanne circa collem tenuit, & cum his ſimul quidquid erat in Romano exercitu roboris. ſequebantur inde præter Hunnos haſtati alij, peltatiq; milites. Dextro in cornu Valerianus, Ioannesq;, Fagas, & Dagiſteus cum ceteris Romanis conſtiterunt. pedites ſagittarij vtrinq; latera texerunt. in media acie Longobardi, Heruliq;, ac ceteri barbari collocari ex equis deſcendere iuſſi, & peditum officio fungi, vt ad parendum paratiores eſſent. in læuo autem cornu poſtrema Narſes tenebat. & Romani poſiti in fronte erant, equitum in ea quinque millibus conſtitutis. è quibus mille, & quingentos præmonuit, vt Romanis auxilio eſſent, ſi qui forte terga vertiſſent. reliquis vero præcepit, vt cum primum peditatum hoſtium incitatum vidiſſent, tergis inſiſterēt, ac dubios red derēt. Eodem modo & Totilas ſuas copias inſtructas produxit. atque vterque ſuas acies obeundo verbis, vultuq; ad patriam virtutem præſtandam accendit. cum autem aliquot horas ex aduerſo acies conſtitiſſent, neutra tamen ex parte cœptū eſt prœlium, vtriſq; ab hoſte id primum iniri expectantibus. Interim ex parte Gotthorum miles, Ducas nomine, magnam bellicæ induſtriæ famam adeptus, equo in hoſtem incitato, proxime ad Romanos acceſſit, &, qui viritim ſecum confligeret, prouocauit. erat autem is ex eorum numero, qui ex Romano exercitu primi ad Totilam vltro cōceſſerant. Tum Armenius quidam è Narſetis militibus ei ſe obiecit. quem vt Ducas vidit, prior equum impulit, vt ventrem illi lancea transfoderet. cuius impetum Armenius, equo ſubducto, vitauit. atque in eum conuerſus dextrum in eius latus telum infixit, eumque moribundum ex equo deiecit. Tum Totilas medium in campum proceſſit, non pugnaturus, ſed rem extracturus, quouſq; equitum duo millia, quæ in propinquo erant, aduenirent. cupiens autem ſe hoſtibus oſtentare, qualis, quantuſque eſſet, armis auro cælatis indutus, equoque inſignis magnitudinis, & magnifice phalerato vectus, & purpurea, regiaque veſte ornatus proceſſit. in medio autem campo vt artem equeſtrem oſtentaret, equum vario modo calcaribus concitando in orbem freno agiliter egit, obequitandoque telum in auras apte diuerberauit, & ipſum id rurſum ad terram delatum, momentoque temporis exceptum vibrauit, & idem alternatim per manus tranſtulit, & ſe ſuper equum ſupinauit, & viciſſim ad terram, & in latera inclinauit, atque hæc ludicra peragendo à prima luce ad multum diei dedita opera tempus extraxit. inde ad Romanos miſit, colloqui ſe cum præfecto velle, antequam prœlium iniretur. Narſes autem illudi ſe ab eo hoc artificio arbitratus, colloquium recuſauit. Interim equitum duo millia venerunt. quæ curate corpora Totilas iuſſit. quibus cibum capientibus, extemplo in aciem prodiit, incautos ſe inuaſurum Romanos ratus. id quod eum fefellit. etenim Narſes id ipſum ſuſpicatus, quod euenit, ſuos, vt in armis parati ſtarent, & armati cibum caperent, impetum expectantes hoſtium, imperabat. haud tamen eodem ordine conſtitere, quo antè. nam in ſpeciem lunaris circuli ſe contraxerant. Gotthi vero poſt equites locari erant, vt ſi equites ab hoſtibus pulſi fuiſſent, intra peditatum reciperētur, vnaq; rurſus in hoſtem redirent, mandato accepto, ne quo telo, præterquam pilo, vterentur; inconſulte, vt creditum eſt, cum Romani omni genere teli ferirent. Commiſſo prœlio, Romani equites, & pedites, vt neceſſe erat, in vnum coierunt, & alibi à tergo hoſtem circunuenerunt, alibi in ſe venientium impetum exceperunt, ac clypeis propulſarunt. Gotthorum equitatus, ſuo poſt terga peditatu relicto, pilis confiſus, cum ſe temere in hoſtem inferret, mediaq; in acie verſaretur, ſuæ temeritatis pœnas mox luit. nam, dum ſe in cōfertos hoſtes proripiunt, non aduertunt, ſe intra octo millium hominum peditatum perueniſſe. vnde, cum ſagittis vndiqi peterentur, iam de ſe deſperantes, vt ab vtroque cornu ſagittariorum inter ſe coëuntium circunuenti, paucis euadentibus, ceciderunt maxima vi hominum, equorumq; amiſſa. erat tamen par in omnibus ſtudium, atque alacritas animi ad pugnandum. inclinante inde in veſperam die, repente vtriq; loco moti exercitus ſunt, Gotthorum ad fugiendum, Romanorum ad inſectandum. non enim Gotthi Romanis inſequentibus cōuerſo impetu reſtiterūt, ſed præcipiti fuga, & ſuamet multitudine proturbati ſibi conſulere contenderunt. itaque, cum

equites

equites ad ſuos ſe pedites rettuliſſent, fugam, & pauorem auxere. &, turbatis eorum ordinibus, cum trepidanter omnia facerent, pleriq; ab Romanorum equitatu oppreſſi cecidere. nec pedites ad ſuos ſe equites receperunt, neque vno agmine conſtiterunt, vt eos ſeruarent, ſed cum equitibus ſimul & ipſi effuſo curſu ſe in fugam proripuerunt. Romani præterea milites fugientium pauore confiſi paſſim obuios trucidarunt, ne oculos quidem præ terrore tollentes. Gotthorum ſex millia deſiderata ſunt. multi ſe dediderunt. demum omnes necati non ſolum Gotthi, ſed etiam omnes, qui ad eos vltro transfugerant. ceteri aut deliteſcendo, aut fugiendo euaſerunt, vt quiſque aut equum nactus eſt celerem, aut pedibus valuit, aut fortuna. cumq; iam nox omnia obtenebraſſet, demum & Totilas cum quinque militibus fugit. quem inſequuti ſunt nonnulli, quanquam quis nam eſſet, ignari. ex quibus Asbadus Gepida ipſum adeptus, vt telo feriret, inuaſit. quem vt vidit adoleſcentulus ex Totilæ familia, Quò canis, inquit, irruis dominum tuum percuſſurus? at ille nil territus, quanta maxima vi potuit, in Totilam telum intorſit, & à Sipuardo Totilæ comite in pede vulneratus conſiſtere eſt compulſus. Sipuardum autem mox alter Asbadi comes percuſſit. reliqui quattuor Asbado in caſtra referendo intenti curſum intermittunt. Totilas lethali vulnere affectus, ſtadiis octoginta quattuor confectis, cum ad Capras veniſſet, menſe Auguſto ex vulnere moritur, atque à ſuis comitibus terra reconditur. Hic Totilæ exitus fuit, poſtquam annos vndecim inter Gotthos regnauit, & res magnas, ac memorabiles geſſit. qui vt repente à fortuna elatus fuerat, ſic inopinato quoque ab ea ictu depreſſus eſt. Romanis occaſum Totilæ ignorantibus fœmina Gotthica indicauit, & locum, vbi ſepultus fuerat, demonſtrauit. itaque, effoſſo loco, cadauer extraxerunt, eoq; cognito, iterum condiderunt, & rem Narſeti nunciarunt. Narſes victoria lætus gratias Deo egit, deinde Longobardorum facinora ſibi vindicanda putauit, quos conſtabat ædificia ſociorum incendiſſe, & mulieres in templa refugientes conſtupraſſe. itaque pecunia donatos ad proprios fines dimiſit, Valeriano, & Damiano cum ſuis copiis ducibus datis, qui eos vſque ad fines Romanorum perducerent. Longobardis autem excedentibus, Valerianus ad Verronam caſtra poſuit, vt eam in poteſtatem adduceret. Gotthi, qui in præſidio erant, ſubito caſu perculſi polliciti ſunt, ſe vrbē haud ita multo pòſt dedituros. Qua re accepta, Franci omnia Gotthorum in Venetia præſidia occuparunt, ac pacta de Verona tradenda turbarunt. atque Romanos ex terra ſibi debita pellere contenderunt. Ita Valerianus, re infecta, diſceſſit.

TEIAS REX.

GOTTHI inde, qui è prœlio euaſerunt, Pado traiecto, cūm iis, qui in Piceno erant, Teiam ſibi regem aſciuerunt. qui, vindicatis ſibi pecuniis à Totila in Piceno depoſitis, ſtatim Francos ſocios ſibi adiungere, & Gotthorum reliquias ad ſe contrahere inſtitit. Qua re cognita, Narſes Valeriano negotium dedit, vt Padum diligentius cuſtodiret, ac Gotthos coire vetaret. ipſe cum cetero exercitu Romam iter intendit, atq; in itinere Spoletum, Narniamq; recepit. & præſidio relicto, muros refici iuſſit, ac, miſſa militum manu, Peruſiam ad deditionem adduxit. Gotthi vero, qui Romam cuſtodiebant, vbi Narſetem in ſe aduentare didicerunt, ſeſe, vt ſtrenue occurrerent, præpararunt. cogitantes inde ſe paucitate ſua muros omnes tueri non poſſe, breue admodum ædificium circa Hadriani molē comprehenſum, ac priori muro annexum in arcis formam mox redigunt. eoq; precioſiſſimis rebus collatis, diligentiſſime defenſarunt, atq; vrbis muros deſtituerunt. mox inuadentium hoſtium facturi periculum, paucis in arce relictis, ad mœnia ſubierunt, quorum ambitum ne ipſi quidem Romani poterāt comprehendere. Quare, cum Romani ſparſim, vt cuiq; licuit, aggrederentur, Gotthi pro virib. reſtiterunt. Sed dum Narſes, ſagittariorum vi magna promota, vnam murorum partem oppugnat, alteram Ioannes, aliam Philimutus cum Herulis ſuis inuaſit. inde alij ſubſequuti, muros viriliter impugnabant. Gotthis autem ad eas partes, quæ premebantur, accurrentibus, Dagiſteus iuſſu Narſetis, ad partem vnam, quæ vacua defenſoribus erat, ſigna intulit, &, ſcalis muro admotis, nemine defendente, aſcendit, & nullo negotio

cum ſuis ingreſſus portas pro arbitrio aperit. Quod ſimul Gotthi ſenſere, ſtatim alij ſe in arcem, alij Portum recepere. Narſete inde ad arcem progreſſo, Gotthi, fide pro ſalute accepta, ſemet cum arce tradiderunt, viceſimo quarto Iuſtiniani imperij anno. qua in poteſtatem redacta, Narſes claues ad Iuſtinianum miſit. Gotthi fugientes ſpe omni recuperandæ amplius Italiæ deſtituti Romanos, in quos in itinere inciderunt, crudeliſſime obtruncarunt, & è Romano exercitu, quos offenderunt, pro hoſtibus vſi necarunt. qui vero in proximis præſidiis erant, Romanis, qui è Campania in vrbem ſe referebant, manus intulerunt. Teias autem trecentos ſenatorum filios, quos Totilas obſidum loco trans Padum miſerat, interfecit. Ragnares præfectus Gotthus, qui Tarentum tuebatur, à Bacuuio Romano Hydruntis præfecto victus Acheruſiam elapſus: Tarentum in poteſtatem Romanorum redactum. Narſes Roma potitus, Portum, atque inde in Tuſcia Nepet recepit. Teias, vt qui ſe imparem viribus eſſe Romanis videret, ad Theodobaldum Francorum regem miſit, qui magnam illi pecuniam polliceretur, ſi ſecū arma aduerſus Romanos conſociaret. quam ille conditionē reſpuit, Italiam ſibi potius vindicare, quàm Gotthis, cupiens. Totilas cum magnam vim pecuniæ in Piceni oppido munito Petra condiderat, tum maximam Cumis depoſuerat, quibus Aligernum fratrem eum Herodiano præfecerat. Harum pecuniarum potiendarum cupidus Narſes exercitus partem ad Cumarum obſidionem miſit, ipſe Romæ, vt eam inſtauraret, remanſit, atque alios ad Centumcellas recipiendas deſtinauit. Teias Cumis timens, Francorum deſperatis auxiliis, perinde ſuos inſtruxit, ac, ſi eſſet protinus in hoſtem ducturus. Qua re accepta, Narſes Ioannem Vitaliani, & Philimutum cum ſuis copiis in Tuſciam contendere iuſſit, vt iter illud cuſtodirent, quod in Campaniam ducit, & Teiæ tranſitum impedirent. Teias autem, breuiori omiſſo ad dextram itinere, longis circuitibus per Ionici ſinus oram hoſtes fruſtratus in Campaniam venit. Cuius rei certior factus Narſes Ioannem, & Philimutum è Tuſcia reuocauit, & Valeriani copias, quæ Petram receperant, accerſiuit. & alias aliunde contraxit, & cum vniuerſo exercitu in Campaniam adiit. Ad Veſuuij montis radicem amnis eſt, nomine Dracon, cuius pontem Gotthi præoccuparunt, ac ſtatim impoſitis turribus, & machinis munierunt. cum flumine interiecto comminus iniri pugna non poſſet, crebris tamen è ripis iaculationibus ſagittarum ſe inuicem inceſſebant. Sæpe etiam ſingulari certamine res gerebatur, Gottho Romanum prouocante, & pontē tranſeunte. Ita duo ibi menſes conſumpti. ſed, vt in loco maritimo, Gotthi ibi plurimum poterant. nam nauibus neceſſaria ſubuehebant. quas tamen naues Gotthi hominis proditione ceperunt. quibus aliæ ex Sicilia, aliiſq; Imperij locis acceſſerunt. Narſes inde turres contabulatas ſupra fluminis ripas conſtruxit, quare Gotthorum animos vſque adeo fregit, vt rerum neceſſariarum inopia preſſi in proximum montem confugerint, quem Lacteum appellabant. quos Romani præ loci iniquitate conſequi nequiuerunt. Inde Gotthi, cum ciborum ſatis in monte non inueniſſent, vno agmine omnes de improuiſo in hoſtem eruperunt. Qua irruptione Romani perculſi, nondum inſtructis ordinibus, vt quiſq; in re trepida potuit, obuiam iuit, impetumq; ſuſtinuit. Gotthi, equis dimiſſis, in denſiorem phalangem ſe collegerunt, quos imitati Romani & ipſi, globo facto, ſe inſtruxerunt, atque infeſtis animis concurrerunt. alij mortis contemptum, alij virtutis oſtentare indolem cupientes. prælium oriente ſole incœptum. in eo Teias, prælato clypeo, vibratoq; telo, primus omnium ante aciem conſtitit. quem vt Romani viderunt, in eum omnes vno agmine ruunt, qui ſibi virtutis aliquid, & virium vindicabant. eumq; partim telis, partim miſſilibus certatim petunt. ille clypeo ſe protegendo, & tela excipiendo in Romanos inuadens, multos obtruncat. cumq; præfixum vndique telis ſcutum videret, alterum, eo depoſito, proximo armigero porrigente, arripit. ſic vſque ad tertiam diei partem pugnans cum duodecim iam ſcuto affixa pila geſtaret, nec mouere id poſſet, neque hoſtem propellere, haudquaquam loco motus dextra obuios feriens, læua in ſe venientes repellens, aliud ſibi ſcutum dari clamauit. quod dum commutat, parte pedis inferiore nudatus ea vulnus accepit. quo ſtatim moribundus procubuit. cuius caput nonnulli ſtatim præcidunt, atq; haſtæ præfixum exer-

citibus

citibus vtriſque oſtendunt, vt Romanis animos adderent, Gotthis autem timorem inferrent. qui tamen ne hac quidem iactura territi vſque ad noctem pugnarunt. prœlio dirempto, vtrique in repatanda in diem pugna eam noctem egere. vbi illuxit, in certamen eodem modo reuerſi vſque ad veſperam dimicarunt, nec tamen alteri eorum ceſſerunt, licet magna vtrinque clades eſſet accepta. ſed crudelius efferati inſtiterunt, Gotthis optime ſcientibus, vltimum id eſſe cum Romanis certamen, Romanis fœdum exiſtimantibus, ſi non parta victoria diſceſſiſſent. Demum Gotthi ſe victos confeſſi, primores ad Narſetem miſerunt, affirmantes, ſe non dubitare, ſibi cum Deo certamen eſſe, atque in poſterum inter ſe malle, quàm cum Romanis, confligere, hiſq; conditionibus pacem petere: vt liberi cum ceteris Gotthis viuerent, & libere ſuas terras regerent, & tributa Romanorum Imperatori dependerent. Narſetem ſuper hoc conſilio hæſitantem Ioannes Vitaliani admonuit, vt conditionem acciperet, ne cum deſperatis hominibus nouum certamen iniret. ſatis ei eſſe debere, quòd victoriam ex Gotthis retuliſſet. itaque hæc accepta conditio eſt. Dum hæc geruntur, Gotthi mille numero è caſtris Ticinum, & loca trans Padum vicina vno agmine petierunt. ceteri iureiurando, fideq; interpoſita pacta confirmarunt. Agathias ſcribit, icto fœdere Gotthos, qui cis Padum incolerent, in Tuſciam, & Liguriam, & quocunque tulit animus, contendiſſe. Hæc menſe Fe- 553
bruario ſequenti anno perfecta ſunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XX,

Qui liberatam Gotthis, & conſtitutam Italiam continet.

HOc libro, qui faſtigium huic operi diuino auxilio imponet, liberatam Gotthorum dominatione Italiam, eandémque Narſetis Patricij opera reſurgentem, ac ſeſe in antiquum ſtatum, dignitatémque priſtinam paulatim reſtituentem complectemur. Etenim, Gotthis à Narſete duobus inſignibus prœliis ſuperatis, ac poſt reges occiſos ad accipiendas pacis, obſequiique conditiones adactis, nullum poſtea regnum eorum in Italia fuit, rerum omnium ſumma ad Imperatorem Orientis delapſa. itaque ipſa poſthac, tanquam Orientalis Imperij prouincia, per eundem Narſetem Iuſtiniani Auguſti ducem eſt gubernata, per quem in libertatem quoque fuerat vindicata.

CETERVM dum hæc in Italia aguntur, Conſtantinopoli res Eccleſiæ, quæ diu fuerant cum maxima bonorum offenſione iactatæ, demum ad aliquam concordiam ſunt adductæ. quippe damnato, vt ſuprà diximus, Mena epiſcopo, Vigilius pontifex intempeſtiuam Iuſtiniani iracundiam veritus, in ædem S. Euphemiæ Chalcedonem, templi potius, quàm dignitatis, religione ſe defenſurus confugit. Kalendis autem Februariis ab eodem per iudices miſſos rogatus, vt vrbem, accepto fidei ſacramento, repeteret, reſpondit, ſe in eam ædem confugiſſe non pro ratione pecuniæ, ſed pro offenſione eccleſiæ. cui ſi pax redderetur, ſe, nullo ſacramēto interpoſito, exiturum, ſin minus, inde veſtigium non moturum. pòſt autē in gratiam à Iuſtiniano receptus & ipſe Menam in communionem recepit. quo tempore

Encænia templi apoſtolorum à Theodora refecti III Kalend. Iulias, nempe in ipſis apoſtolorum Nataliciis, celebrata, atque ipſorum reliquiæ à Mena in curru aureo circumuectæ ſunt. Pòſt paulo mortuo Menæ Eutychius eſt ſuffectus, quòd nuper Theodoro commode admodum reſpondiſſe fuerat viſus. Inde Concilium, quod ad opiniones Origenis, & tria capita Concilij Chalcedonenſis diſcutienda Iuſtinianus, Vigilio pontifice permittente, indixerat, eſt coactum. Præſedere in ſecretario Eccleſiæ Conſtantinopolis Eutychius epiſcopus Conſtantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domninus Antiochenus, & Euſtochius Hieroſolymitanus, atque alij ad centum ſexaginta quinque. Vigilius, licet in vrbe eſſet, noluit intereſſe. Ibi Iuſtiniani recitatæ litteræ ſunt, quibus primum Origenis opiniones, deinde tria capita Concilij Chalcedonenſis diſquirenda propoſuit. Etenim Concilium Chalcedonenſe, vt ſcripſimus, Theodorum epiſcopum Mopſueſtenum laudauerat, & Theodoritum Cyrenſem, Ibámque Edeſſenum epiſcopos, poſtquam Neſtorio, & Eutycheti renunciarant, eccleſiis ſuis, vnde à Concilio Epheſino prædatorio pulſi fuerant, reſtituerat. Quæ tria capita cum nouo epiſcoporum iudicio eſſent commiſſa, illi, re cognita, dictiſque ſententiis, decretum in hæc verba fecerunt: *Si quis non anathematizat Arrium, Eunomium, Macedoniũ, Apollinarem, Neſtorium, Eutychem, & Origenem cum impiis eorum ſcriptis, anathema ſit.* Item: *Si quis defendit Theodorum Mopſueſtenum, qui dixit alium eſſe verbum Deum, & alium Chriſtum.* Item: *Si quis defendit ſcripta Theodoriti, quæ contra rectam fidem expoſita ſunt, & primum Epheſinum ſanctum Concilium, & S. Cyrillum, vel duodecim eius capitula.* Item: *Si quis defendit epiſtolam Ibæ ad Marim Perſam, quæ negat Deum verbum de ſancta genitrice, ſemperq́; virgine Maria incarnatum hominem factum.* Atque ita, tribus capitibus pr. clpue condemnatis, in præſens Eccleſiaſtica eſt compoſita controuerſia. Nominatur autem hoc concilium ab aliis Conſtantinopolitanum ſecundum, ab aliis Concilium generale quintum, ab aliis quinti Concilij actio quinta, ab aliis Concilium de tribus capitibus Concilij Chalcedonenſis. De quo ſic ſcripſit Sanctus Gregorius pontifex ad patriarchas: *Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epiſtola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur. in quo Theodorus perſonam mediatoris Dei, & hominum in duabus ſubſtantiis ſeparans, ad impietatis perfidiam cecidiſſe conuincitur. & in quo ſcripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, auſu dementiæ prolata refutantur.* & ad Secundinum: *Nos anathemate plectendos ducimus, qui de fide ſynodi Chalcedonenſis aliquid minuere, vel aliquid in ea addere præſumunt. nam ſynodus, quæ poſt eam generaliter facta eſt, idcirco à nobis recipitur, quia eiuſdem ſynodi in omnibus ſequax honorem illius, auctoritatémque cuſtodit.* Iuo etiam in decreto ex Beda hæc refert: *Sozomenus Theodoritum nimiis laudibus effert, atque ad diem obitus ſui magnum doctorem Eccleſiæ perhibet. Quare ſi quis eius hiſtoriam recipit, ſynodo, quæ Iuſtiniani temporibus de tribus capitulis facta eſt, contradicit.* Atque de Conſtantinopolitano quidem Concilio ſecundo hæc hactenus. nunc ad Italiam redeamus. In Italia Gotthico bello confecto, ſtatim conſequutum eſt Francicum. Neque enim Narſes ſolidam ſe liberatæ laudem Italiæ relaturum putauit, niſi, redactis ad obſequium Gotthis, Francos, qui partem Italiæ occupatam tenebant, aut Italia pepuliſſet, aut certe imperata facere coegiſſet. Hoc cum & ipſi Franci ſenſiſſent, haud inuiti fecerunt, vt ſe cum Gotthis, qui in Italia, tanquam Romanis obtemperaturi, remanſerant, ſociarent: pro certo habentes, Narſetem, victis Gotthis, arma in ſui exitium idoneo tempore promoturum. Hi vero fuere Leutheris, & Bucellinus, genti Alemanorum Theodobaldo regi ſubiectæ præfecti. qui in ſpem adducti, fore, vt Gotthorum ope Italiam, ac Siciliam occuparent, cum eis petentibus fœdus, rege non prohibente, fecerunt, atque ad id exercitum hominum ſeptuaginta duorum millium ex Francis, Alemaniſq; conflarunt. Gotthi vero oppida, quæ tenebant, munire, atque alienati animi haud dubia ſigna præbere cœperunt. Hoc vero vt ſenſit Narſes, licet prorſus Francici motus ignarus, continuo belli renouandi conſilium expediuit. atq; exercitum Cumas adduxit. quod oppidum Aligernus Teiæ regis frater, ſupplemento conſcripto, tenebat. Romani, cum in collem euaſiſſent, extemplo tela iacere in hoſtes cœperunt, atque omnia inſtrumenta bellica oppugnationi idonea protulerunt.

runt. quibus Gotthi acerrime reſtitere, ſaxa, aliáque in eos miſſilia retorquentes, ac nullas machinas, quæ ad eos propulſandos valerent, reliquas facientes. deinde multis, ſed leuibus, prœliis dubio vtrinque Marte pugnatum eſt. Narſes autem, vt arcem oppidi derurbaret, fabros in ſpeluncam oppido ad Orientem vergenti ſubiectam fatidicæ quondam Sibyllæ habitatione inſignem immiſit. ac faſtigium ſpeluncæ excindi, quo arcis fundamenta nitebantur, præcepit. atq; interim ipſe cum exercitu vrbem inuaſit, vt ſtrepitu militari auerteret Gotthos à ſenſu eorum, qui ſpeluncæ lapidem concidebant. Vbi vero murus, ſaxo comminuto, ſuffultus trabibus fuit, tum ignem trabibus ipſis implicuit, fulcriſque ſubtractis, partem oppidi ſuperpoſitam cum turribus, & propugnaculis diſturbauit. ac, valido impetu facto, oppidum inire contendit, ſed, Gotthis ſtrenue renitentibus, nihil profectum. Quare cum audiſſet, Leutherem, & Bucellinum ingentem ad Padum exercitum adduxiſſe, vt eorum præueniret aduentum, Centumcellas, Florentiámque conceſſit, exercitu non contemnendo ad Cumarum obſidionem continuandam relicto. Fulcarem vero Herulorum præfectum cum Ioanne Vitaliani, Valeriano, & Artabane ducibus, & maiore exercitus parte Apenninum traiicere iuſſit, ac circa Padum conſiſtere, & locis munitioribus tenendis incurſum hoſtium propulſare. Narſeti aduenienti Florentini, legatis miſſis, vltro ſe tradiderunt, fide accepta, ſe nihil hoſtile paſſuros. Idem Centumcellenſes, Volaterrani, Piſaniq; fecerunt. Lucenſes autem, obſidibus datis, iureiurando promiſerunt, ſe dedituros, ſi intra triginta dierum ſpacium ſibi à Francis non fuiſſet ſubuentum. neque tamen, illo exeunte tempore, licet à Francis deſerti, fidem præſtiterunt. Itaque iratus Narſes obſides eorum religatis manibus,& capite demiſſo produxit, ac ciuibus eorum oſtendit, denuncians, ſe in eorum capita, ni ſe dederent, ſæuiturum. vbi vero imminenti ſuorum morte non permoueri, ſed in pertinacia permanere cognouit, cauens eos violare, à quibus nulla iniuria laceſſitus fuiſſet, crudelitatis eos ſpecie voluit deterrere. quippe tacito imperio iuſſit, vt carnifices ictum ſine illorum pernicie ligno infligerent, quod collo eorum ſubmiſſum veſte contexerat, ne Lucenſes rationem perſpicere doli poſſent. quo facto, illi tamen, vt edocti fuerant, ſpeciem morientium imitantes, proni ad terram de induſtria ceciderunt, ac pedibus, vt aſſolet, calcitrare cœperunt. Lucenſes, rei veritate, vt ex longinquo non exacte perſpecta, ſuos tanquam mortuos, complorarunt. (nam nobili loco nati erant.) & Narſeti crudelitatem exprobrare cœperunt. Quibus inclamantibus ita Narſes reſpondit, vt eos cauſſam dediſſe tanto facinori diceret, qui ſacramentum fidei neglexiſſent. quòd ſi vellent ad fidem redire, obſides ſe in vitam reuocaturum. Lucenſes ſe illudi putarunt, cum illum loquentem de excitandis mortuis audierunt, ſed tamen, vt æquitatis laudem aucuparentur in eo, quod effici non poſſe credebant, ſe illius arbitrio permiſſuros, ſi illos ſuperſtites cernerent, promiſerunt. Tum Narſes ſurgere omnes vno tempore iuſſit, atque integros, valentéſque ſuis oſtendit. neque tamen propterea Lucenſes ad fidem præſtandam adduxit. Itaque, tam væcordi pertinacia cognita à magnitudine animi conſilium petiit, ac ſine vlla mercede obſides eis remiſit. Illis autem mirantibus, & cauſſam facti quærentibus non eſſe conſuetudinis ſuæ dixit, vt vana quædam ad gloriam reuocaret, ſed ſine obſidibus ſe effecturum, vt armis in ditionem concederent. Obſides in vrbem reuerſi Narſetem eximiis laudibus extulerunt, & ſe ab eo comiter, & liberaliter habitos eſſe dixerunt. eumq; virum eſſe, qui ad ſummam æquitatem incredibilem animi magnitudinem adiunxiſſet, aſſeruerunt. neq; tum tamen ciues perpellere ad eius amicitiam potuere. Præfecti, qui in Æmiliam miſſi fuerant, cum per aliquot dies in hoſtili agro ita fuiſſent, vt eximiam ſiue ad populandum agrum, ſiue ad tentanda oppida ſolertiam adhiberẽt, demum, re vna male geſta, omnem partam gloriam corruperunt. quippe Fulcares Herulorum præfectus, homo ſtrenuus ille quidem, ſed vani, præcipitiſq; conſilij, temere Parmam, quæ tunc in Francorum poteſtate erat, acceſſit. Hac re cognita, Bucellinus, qui ſtationem ad amphitheatrum non longe ab vrbe ſitum habebat, delectis militibus in inſidiis collocatis, illum excepit; ac repentino impetu facto, Herulos perculſos in fugam coniecit. Fulcares autem,

cùm fugam capeſſere poſſet, noluit, iuſtam Narſetis increpationem reueritus. atque ita vnà cum ſatellitibus ſuis oppreſſus interiit. Ioannes autem Vitaliani, & Artabanes præfecti, &, qui euaſerant, Heruli, hoc detrimento accepto, ſeſe Fauentiam recepere. Hac victoria elati Gotthi (quod adhuc metu intercedente non fecerant) aperte ſe hoſtes tulerunt, atque ex proximis ciuitatibus Parmam conuolauerunt. Quibus rebus cognitis, Narſes ingentem animo dolorem concepit, atque ad ſuos, quos eo nuncio permotos, confuſóſque videbat, ita dixit: ſatis ſe ſcire, eos non alia de cauſſa angi, quàm quòd qui vincere conſueſſent, aliquod incommodum accepiſſent, non animaduertentes, nimiam felicitatis præteritæ gloriam ea offenſione eſſe emendatam, ceterum eos ſibi perſuadere oportere, vincere adhuc ſe poſſe. nam quamuis multitudine ſuperentur, tamen prudentia anteſtare. proinde ita ſe pararent, vt Lucenſibus obſeſſis ne reſpirandi quidem ſpacium darent. atque, his dictis, Lucam vrgere acrius cœpit. ad eos vero, qui Fauentiam ſe receperant, miſit monitum, vt auctoritati ſuæ obſequuti, Parmam repeterent, ac Francorum ſmpetum cohiberent. miſit autem Stephanum Dyrachium cum ducentis equitibus, qui caute profectus docuit, nullo modo fieri poſſe, vt Lucenſes ſubigerentur, ſi tranſitus Francis permitteretur, Narſetem in perpetuum iratum illis futurum, niſi ſe Parmam referrent. Illi neceſſitate adactos inde ſe diſceſſiſſe, reſponderunt, quòd ex circumiectis locis tantum commeatus contrahere nō potuiſſent, vt ſatis alendo exercitui foret, ac præterea pecunia in ſtipendium defuiſſet. Tum Stephanus Rauennam profectus, magiſtrum militum ad eos adduxit, ac Parmam redire perſuaſit. & Lucam reuerſus, Narſetem bono eſſe animo iuſſit. Iam Narſes Lucenſium pertinacia exacerbatus machinas, & tormenta Lucæ mœnibus admouebat, ac propugnacula ſagittis, ignibúſque petebat, & vrbem omnibus detrimentis premebat. Quibus malis Lucenſes permoti, ſimulq; obſidum ſuorum precibus fatigati facile ad deditionem animos inclinaſſent, niſi à legatis Francorum, qui aderant, ad obſidionem armis propulſandam, & rem prœlio experiendam incitati fuiſſent. Quare, patefactis portis, eruptionem in Romanos ſemel, iterumq; fecerunt, ſed ſemper cum ingenti detrimento repulſi ſunt. Vnde, fractis animis, viribúſque debilitatis, miſere ad Narſetem, vt, venia commiſſorum conceſſa, vrbem iniret. atque ita poſt tertium obſidionis menſem dediti venerunt in poteſtatem. His actis Narſes, refectis à labore militibus, Bono cum præſidio Lucæ relicto, Rauennam in hiberna conceſſit. nam, exeunte iam autumno, per hiemem bellare nolebat. quòd id erat commodius Francis futurum, quorum vires æſtate eneruatas hibernum tempus confirmat, ac tribunos militum quieſcere, vt ineunte vere præſto eſſent, præcepit: Rauennæ vero ſecum trecentos tantum homines domeſtici obſequij cauſſa retinuit. Interim Aligernus, qui Cumas tenebat, cum Gotthos paſſim ad Francos tranſire videret, ratus Francos per ſpeciem ſocietatis cum Gotthis initæ Romanos primum deuicturos, deinde arma in Gotthos cōuerſuros, longe præſtantius eſſe conſtituit, Narſeti, quàm Francis, oppidum tradere, & cum Romanis patriis legibus, quàm alienis cum alienigenis viuere, & Italiam veteribus incolis reddere, quàm recēribus aduenis comparare. vrgentibus autem obſidionem Romanis dixit, ſe cum Narſete inire colloquium velle. Ita, permittētibus illis, profectus ad Narſetem, qui Claſſe caſtello agri Rauennatis erat, claues illi tradidit, & ſe fidelem ei operam nauaturum ſpopōdit. Eum vero comiter in primis accepit Narſes, & ſe magnis præmiis compenſaturum id beneficium dixit. atq; exercitum Cumis aſſidentem vrbem iuſſit inire, & pecuniam recipere, & locum cuſtodire, & partem eius in hiberna concedere, Aligernum vero ad Forum Caſſij miſit, monitum, vt murum conſcendens illi ſic aperte incumberet, vt ab omnibus facile videretur. ſic enim ſperabat, Francos, vbi ea tranſeuntes ipſum vidiſſent, omnem ſpem potiundæ pecuniæ, quæ Cumis recondita eſſet, abiecturos, aut opportunis iam locis omnibus occupatis, aliud de ſumma belli conſilium eſſe capturos. Aligernus vero, vbi Francos illac tranſeuntes aſpexit, irriſit ſimul, atque increpuit, quòd ſerum nimis auxilium attuliſſent, Gotthorum opibus vnà cum ducibus iam in poteſtatem Romanorum adductis. illi vero probra in eum regeſſerunt, ſuæ gentis proditorem identi-

identidem appellantes. diuq́; in incerto habuere, bellum ne in præſens omitterent,
an cœptis inſiſterent. demum eo inclinauit ſententia, vt progrediendum eſſe puta-
rent. Herulis de duce in locum Fulcaris aſciſcendo inter ſe altercantibus, Narſes
item ſe interpoſuit. ac Sindualdum virtute, factisq́; clarum ſuffragatione ſua pro-
uexit. Inde cum ſuo comitatu conceſſit Ariminum. ad quem Theodobaldus cum
ſuis Varnis acceſſit, & cum eo ſocietatem iniuit. Inter hæc Francorum pedites ad
duo millia equitibus intermiſti in agrum Ariminenſem venerunt, eumq́; diripe-
re, ac paſſim bouum prædam agere, atq; omnia peruaſtare cœperunt. Quod Nar-
ſes ex alto conſpicatus, ira percitus cum omnibus, qui apti certamini erant, eru-
pit. Quo conſpecto, Franci in vnum coiere, ac ſagittariorum procellam fortiter ex-
cepere, & in denſiorem ſyluam refugientes, facto ibi globo, ſe acrius defendere. Ea
re animaduerſa, Narſes Hunnos iuſſit ſimulatæ ſe fugæ mandare, vt eos inſequen-
tes extra vrbem liberos in campos eliceret. Quo facto, Franci verã eam eſſe fugam
arbitrati, auidius inſectari cœperunt, rati ſe Narſetem viuum in poteſtatem addu-
cturos, & bello finem proſpere poſituros. vbi vero in campos vacuos, atq; à ſylua
remotos venerunt, tum Romani, conuerſis equis, iuſſu Narſetis eos inuaſerunt. ex
quibus equites curſu incitato ad ſyluas ſe recepere. pedes relicti paſſim ſupra non- 554
gentos ſtrati. reliqui ſunt elapſi. Narſes Rauennam reuerſus, omnibus ibi rebus
egregie conſtitutis, Romam demum, poſtero iam ineunte anno, ſe retulit. atque
veris initio milites vndiq; Romam excitos diligenter in armis exercuit. nam & de-
currere eos coegit, & equum inſilire, & armatos ſaltare, & tubæ clangori audiendo
aſſueſcere, ne forte ex longo hibernorum ocio bellicæ conſuetudinis obliti, in ve-
ris prœliis elangueſcerent. Interim Franci liberius vagabantur, ab vrbe tamen Ro-
ma, locisq́; finitimis abſtinebant. poſtquam vero in Samniũ peruenerunt, ita inter
ſe ipſa prædandi munera partiuerũt, vt Bucellinus Tyrrhenũ littus, & Campaniam
peragrans, per Lucanos vſq; ad fretũ adierit, Leutheris verò Apuliam, & Calabriam
populans, vſq; ad Hydruntem proceſſerit. Franci templis parcebãt. Alemani verò,
vt prorſus à Christiana religione auerſi, in ea potiſſimũ ſæuiebant, ac ſacram ſupel-
lectilem auertebãt, & mortuos ex ſepulchris trahebant. Leutheris inde prę da onu-
ſtus conſilium domũ redeundi cepit, ac, Bucellino fratre relicto, diſceſſit. In Pice-
num autẽ eum veniſſet, ac caſtra circa Fanum poſuiſſet, Artabanes, & Vldac Hun-
nus Piſaurenſi oppido exierunt, atq; exploratores eius equites adorti cædere incœ-
perunt. qua re perſpecta, Leutheris exercitũ vniuerſum in auxilium laborantiũ mo-
uit, atq; ita occaſionẽ captiuis, quos plurimos adducebat, aperuit, vt, laxatis vincu-
lis, cum præda ab ſe parta abirent. Inde Franci itinere continuato in Æmiliã, ac, tra-
iecto Pado, in Venetiam peruenerunt, & Cenetam vrbem ſuæ tunc ditionis tenue-
runt, dolore ſummo incenſi, quòd poſt tot exantlatos labores prædã, quam quæſi-
uerãt, amiſiſſent. paulo pòſt etiam peſtilentia conflictati damnum grauius accepe-
runt. cuius cauſſam aëri corrupto, & inerti poſt labores ocio tribuerunt. Leutheris
propterea inſania correptus, atq; in rabiem verſus, poſtquam dentibus carnem ſi-
bi dilacerauit, & manantem ex vulnere ſanguinem deguſtauit, extinctus eſt; reli-
qui omnes aut æſtu febris aut dolore capitis, aut apoplexia, aut mentis exceſſu agi-
tati periere. Bucellinus autem, qui remanſerat, omnibus vſq; ad fretum oppidis
peruaſtatis, per Campaniam rediens, Capuam verſus contendit, vt cum Narſete,
quem ibi verſari cum exercitu audiebat, acie decertaret, quoniam exercitum item
ſuum peſtilentia in dies vehementius abſumebat. quòd, ineunte autumno, mili-
tes vuis, & muſto gulæ auidius indulgentes, tumores ventris inſanabiles contra-
xiſſent, ac pleriq; repentino caſu perirent. Cum autem in Campaniam peruenif-
ſet, caſtris in Caſilini amnis ripa munitis, nec dum quæ fratri Leutheri acciderant,
cognitis, vehementi admiratione capiebatur, quòd non ad ſe exercitum remitte-
ret, atque interdum in ſuſpicionem adducebatur, ne quid ei durius contigiſſet. ſed
tamen ſe ſine illo auxilio victoriam de Romano relaturum ſperabat, cum ipſe tri-
ginta millia hominum haberet, Narſes autem vix duodeuiginti. itaque alloquutus
ſuos, ad prœlium eſt hortatus, monens, haud paruis de rebus eſſe certamen. nam

illa pugna aut Italia potitutos, aut mortem opperituros. His cognitis, Narſes exercitum vniuerſum ex vrbe aduerſus eum eduxit, ac caſtra hoſti adeo propinqua poſuit, vt & ſtrepitum eotum audire, & vallum proſpicere poſſet. Duobus exercitibus in conſpectum adductis, ordines vtrinq; inſtrui, præſidia locari, copiæ luſtrari ſunt cœptæ, ſpes, ac timor vtriuſque animos verſare, Italiæ ciuitates in eius prœlij exitum tacita animorum expectatione ſuſpenſæ, de futura vitæ condirione vehementius laborare. Cum aurem Narſes videret, Francos proximis vicis direptis neceſſaria importare, eam ſibi coërcendam licentiam ratus, Charangem Armenium, virum ſtrenuum, atq; prudenrem ex vltimis caſtris in eos immiſit. qui equo cum ſuis inuectus vehicula prædatoribus ac vitam ademit, & turtim à Bucellino ſuper Caſilini pontem conſtructam incendit, eiſq;, qui in præſidio erant, fugientibus, pontem ipſum occupauit. Qua te incenſi Franci protinus ad arma concurrunt, & ptœlium inire decernunt, licet vatibus Alemanicis triſte illius diei augurium prædicentibus. atque in id & ipſe Narſes ſuos inſtruxit. Cum autem equo inſcenſo in aciem eſſet proditurus, audiit, Herulum quendam ſeruo necem attuliſſe, ratusq; non antè rem prœlij diſcrimini committendam eſſe, quàm illud flagitij vindicaſſet, homicidam ad ſe vocauit, ac protinus ſcelus defendere contendentem morte affici iuſſit. inde liceriratis Herulis in certamen deſcendit. Cum autem Sindualdus Herulorum præfectus ſe expectari cum Herulis mille cupidis pugnæ iuſſiſſet, ſe opperiturum negauit, ſed ſi illi ſerius ordines ſuos inirent, coacturum, vt maturarent. vt vero ad locum pugnæ deſtinatum acceſſit, aciem inſtruxit, loco vacuo Herulis, vt inire poſſent, relicto. interim duo Heruli ad Bucellinum tranſierunt, atque ita ſuorum expoſita, vt repente Romanos inuaderet, tanquam Herulorum præſidio deſtituros, horrati ſunt. Ea de re Bucellinus propere, ingenti clamore edito, in Narſetem incurrit, & partem Herulis deſtinatam irrumpens, haud magna cæde facta, vſque ad aciem poſtremam peruaſit. Narſes autem inflexo cornu equitibus ſagittariis præcepit, vt vtrinq; ſagittas in hoſtium terga coniicerent, quo facto, magna hoſtium ſubito ſtrages eſt conſequuta. Hac re animaduerſa, Sindualdus, & Heruli ſeſe hoſtibus acie excedentibus obiecerunt, atque in fugam actos in flumen præcipites impulerunt. Ita Bucellinus quoque cum toto ſuo exercitu eſt deletus. nam ex Francis quinqne tantum elapſi. ex Romanis vix octoginta deſiderati, qui primam in hoſtem impreſſionem fecerant. flumen refertum cadaueribus exundauit. Hunc exitum Francorum expeditio in Italiam habuit, qua poſt Gotthicum bellum ipſa eſt Italia lacerata. Narſes, auditis eodem tempore quæ Leutheti in Venetia acciderant, tanquam bello Francico proſpere abſoluto lætus Romam ſe retrulit, ac veritus, ne militum virtus in tanta gratulatione ocio, ac laſciuia frangeretut, aduocatis eis præclaram orationem habuit, qua eos ad continentiam, & modeſtiam in ſecundis rebus adhibendam hortatus eſt, ſimulq; monuit, vt arma tractare ne intermitterent. neque enim veriſimile ſibi videri, Francos, licet victos, in poſterum quieturos. Gotthi vero, qui Francos auxilio iuuerant, in timorem adducti, ne Romani ſuperiotis belli molem in ſe conuerterent, in oppidum Caſſinum præcipiti in loco ſitum ſe receperunt, idque, Ragnare Brittone duce, communiuerunt. Qua re animaduerſa, Narſes extemplo cum vniuerſo exercitu eo reuertit. cumque oppugnationem ex propinquo non poſſet admouere, obſidione circundedit, diſpoſitis circumquaq; cuſtodiis, ne cuiquam aut Ingrediendi, aut exeundi pateret poteſtas. haud magno tamen incommodo eos affecit, quòd neceſſaria ad victum omnia in oppidum conuexiſſent. indignati tamen Gotthi ſe diutius muris includi, crebras eruptiones fecerunt, vt Romanos ab obſidione auerterent, ſed, nulla re memorabili acta, hiemem tranſegerunt. Eodem anno ciues Romani deſiderio Vigilij pontificis ſui accenſi per Narſetem Iuſtinianum orarunt, vt Vigilium, omneſq;, qui cum eo erant, epiſcopos, & clericos eccleſiæ tandem, patriæq; ſuæ reſtitueret. Qua re cognita, Iuſtinianus clerum, qui cum Vigilio erat, acciuit, ac dixit, ſe, ſi Vigilium habere pontificem vellent, permiſſurum, ſin minus, rogare, vt Pelagium archidiaconum, qui inter eos aderat, ſubrogarent. illi ſe

Vigilio

Vigilio contentos eſſe, ſed poſt exceſſum eius in ſublegendo pontifice voluntatis ipſius rationem habituros, dixerunt. Ita Vigilius dimiſſus cum omnibus in Siciliam eſt reuectus. verum Syracuſarum in vrbe cum eſſet, ſæuo calculi dolore oppreſſus v Kal. Ianuarias obiit. Concilium Conſtantinopolitanum vt veteres Eccleſiæ diſcordias in Oriente ſedauit, ſic nouas, easq; maximas ſeditiones in Occidente conciuit. Multis enim propter inſcitiam viſum eſt, ipſum plurimum de Chalcedonenſis auctoritate diminuiſſe, tribus eius, vt rebantur, capitibus infirmatis. itaque in Italia Liguriæ, Venetiæ, & Iſtriæ epiſcopi, quorum principes erant Macedonius Aquileienſis, Honoratus Mediolanenſis, & Maximianus Rauenas, decretis eius acceptis, Aquileiæ conuenere, ac, re in conſultationem adducta, Concilium illud non obſeruandum eſſe ſtatuere. Scriptum autem eſt hoc in Decreto Iuonis de auctoritate Conciliorum, ex Beda: *Synodus Aquileiæ facta*, inquit, *ob imperitiam fidei quintum vniuerſale Concilium ſuſcipere diffidit, donec ſalutaribus beati papæ Pelagij monitis inſtructa & ipſa huic cum ceteris Chriſti eccleſiis annuere conſenſit.* Sed hoc annis ſubſequentibus factum eſt. Ineunte inde vere, Ragnares Caſſini obſeſſus à Narſete po- 555
ſtulauit, vt ſibi colloquij copiam faceret, quòd ſemet ei dedere ſtatuiſſet. Qua facta, cum verba ſuperbię, atq; arrogantiæ plena iactaret, dignus, qui irrito colloquio dimitteretur, eſt viſus. Ceterum, cum in collem reuerſus non longe à muris abeſſet, illud iniqui admodum, ac ſcelerati in primis exempli fecit, quòd ſagittam clam in Narſetem occidendi hominis gratia iecit. quæ quanquam irrita cecidit, plurimum tamen periculi ſecum attulit. Quam ob cauſſam Romani iracundia inflammati propere arcus omnes intenderunt, ac, ſagittis in eum certatim contortis, ipſum lethali vulnere affecerũt. ex quo relatus in oppidum poſt biduum mortuus eſt. Illo duce extincto, Gotthi viribus ſuis diffiſi haudquaquam ſibi cunctandum exiſtimarunt, quin ſeſe eueſtigio dederent. itaq;, nunciis ad Narſetem miſſis, pacta ſalute, eius ſe fidei permiſerunt. Ille vero omnes Conſtantinopolim miſit, ne quam materiam relinqueret belli per eos in Italia renouandi. Hactenus res Gotthorum, & Francorum in Italia geſtas Procopium, Agathiamq; ſequuti, narrauimus. quorum vterq; his temporibus vixit, atq; eloquentiæ ſtudio floruit, Procopius etiam huic bello interfuit; quibus duobus credere malui, quàm Guidoni, aut Agnello Rauennatibus, quos licet ætate multo inferiores Blondus arcte complexus hæc omnia longe aliter & rettulit, & digeſſit. prę̨ſertim vero cum eos mihi legere nõ contigerit. Narſete victoria parta Romã reuerſo, corpus Vigilij pontificis eſt relatum, ac ſolemni pompa via Salaria æde S. Marcelli ſepultũ. Comitiis inde creando ſucceſſori indictis, Pelagius diaconus haud dubiis totius cleri ſuffragiis eſt ſuffectus. &, cum non eſſent in clero, qui conſecrare de more poſſent, nouo exemplo ab epiſcopis, Ioanne Peruſino, Bono Ferentinate, & Andrea presbytero Oſtienſe XVI Kal. Maij conſecrationem accepit. Cum autem plerique religioſi, ſapientes, ac nobiles ab eius ſe communione ſecernerent, quòd ſeditionis contra Vigilium excitatæ auctorem fuiſſe dicerent, vehementer dolere, atque angi animo cœpit. itaque, conſilio capto, vna cum Narſete à Sancti Pancratij æde ad Sancti Petri hymnos, ac cantica canens proceſſit, ibiq; euangelia, & crucem domini ſuper caput ſuum ponens, in ambonem aſcendit, ac ſanctiſſimum iuſiurandum iurauit, ſe illius ſeditionis prorſus expertem fuiſſe. Inde illud à clero, populoq; aſtante ſibi confirmari poſtulauit, nequis in Eccleſia ab oſtiario vſque ad epiſcopum pecunia, aut promiſſis, ſed doctrinæ tantum, ac vitæ meritis proueheretur. Eodem anno in Gallia, Theodobaldo rege Francorum mortuo, magni eius patrui Childebertus, & Clotharius hereditatem inierunt. Childebertus exactæ iam erat ætatis, ac ſine liberis. Clotharius quanquam viridior, tamen admodum ſenex, & filiis præditus. itaq;, moriente mox Childeberto, totum regnum Francorum ad Clotharium eſt delapſum. Idibus Auguſti Conſtantinopolis ſę̨uiſſimo terrę̨motu quaſſata eſt, quo multæ ædes ſacræ, priuatæ, & publicæ, & maxima pars mœnium procidit. & mare ad duo millia paſſuum, æſtu quodammodo vndas abſorbente, receſſit, quo multæ naues abſumptæ ſunt. eaque calamitate magna pars Orientis afflicta eſt. In primis autem Nicomedia, Antiochia, & Berytus ingentia detrimenta ceperunt. Beryti peregrini, & in-

quilini fere omnes ruinis eliſi, inter quos præcipue iuuenes illi, qui cognoſcen-
darum legum cauſſa eo ſe contulerant. itaq; iuris interpretes, qui anteceſſores di-
556 cebantur, Sidonem ſe referrre coacti ſunt. Proximo anno, cum in perpetuum quie-
tura à Gotthis Italia videretur, nouo ſuborto motu, deintegro fluctuauit. quippe
Vidinus, Gotthorum Comes, vt ſcribit Paulus Diaconus, à Narſete defecit, atque
Amingum, ſiue, vt inquit Marcellinus, Omnirugum, qui Bucellini ſocius fuerat,
auxilio aduocauit. Quam rem nec ſpernendam, nec vllo modo ferendam Narſes
arbitratus, exercitum aduerſus eos eduxit, &, ſummo commiſſo prœlio, vtrunque
in poteſtatem redegit. ac, Vidino Conſtantinopolim miſſo, Amingum gladio in-
teremit. videndum eſt autem, ad hoc ne bellum illud pertineat, quod poſt Cædre-
nus memoriæ prodidit, nempe Viriam, & Brincas à Narſete de Gotthis eſſe re-
ceptas. neq; enim quo nos coniectura ducat, aliud habemus. nec quidquam videri
prætermiſiſſe temere in tantis præſertim rerum anguſtiis, volumus. Conſtantino-
poli iterum menſe Iulio terræmotu, fulguribus, tonitruis, & tempeſtatibus grauiſſi-
me laboratum eſt. Iudæi & Samaritani, Cæſareæ Paleſtinæ conflata ſeditione, im-
petum in Chriſtianos fecerunt, ac, multis peremptis, eccleſias combuſſerunt, &,
Stephano præfecto in prætorio necato, bona eius diripuerunt. vxor autem eius ela-
pſa Conſtantinopolim adiit, atq;, iniuria expoſita, effecit, vt Adamantius magiſter
militum ad eam rem inquirendam ſit miſſus. qui, quæſtionibus acriter habitis, alios
ſuſpendio affecit, alios obtruncauit, alios publicatione, alios relegatione, multauit.
magnusq; ex ea re tumultus in Oriente eſt concitus. Gotthis, Franciſq; Italia de-
turbatis, reſtabant Heruli, quondam à rege Theodorico in Subalpinis, victo rege
illorum Odoacre, locati. Et his ex Italia deturbandis ſumma opportunitas eſt ob-
557 lata. quippe Sindualdus præfectus eis à Narſete, vt diximus datus poſtero, vt Paulus
ſignificare videtur, anno eos ad defectionem ſolicitauit, atque ab eo victus perfidiæ
pœnas luit. Sic autem ille ſcripſit: *Narſes Sindualdum regem cum multis beneficiis affe-*
ciſſet, nouiſſime rebellantem, & regnare cupientem bello ſuperauit, & captum celſa trabe ſu-
ſpendit. eodemq́; tempore per Dagiſteum magiſtrum militum vniuerſos Italiæ fines obtinuit.
Atque hic quidem earum cladium exitus fuit, quas omnium atrociſſimas ab anno
quadringenteſimo, vt ſuprà diximus, barbari, ac præcipue Gotthi Italiæ intulerunt.
per quas ipſa vrbibus, armis, viris, opibus, ac dignitate multata, ac paſſim igne, fer-
roq; ſæuiente, vltima ſtragis, atq; immanitatis exempla perpeſſa, ex ſummo floren-
tis fortunæ gradu ad infimum, ac prope miſerabilem eſt deducta. Quorum caſuum
ea magnitudo, atque varietas fuit, vt vix inueniri poſſe quenquam tanto animi ro-
bore putem, qui tot fortunæ ludibria, clades vrbium, fugas hominum, cædes po-
pulorum aſſequi mente, nedum complecti oratione queat. Ceterũ, Italia ſingulari
Dei beneficio poſt annum ferme centeſimum ſexageſimum liberata, Narſes ani-
mum ad eam inſtaurandam, atq; à ſuperioribus calamitatibus ſubleuandam con-
uertit, præcipue ne Beliſario videretur inferior, qui ei ſtudio, quo ad per hoſtes,
bellumq; licuerat, diligentiſſime inſeruierat, magnamq; ex ea re laudem rettule-
rat. Fuit enim vt inquit Paulus, vir ſumma pietate ornatus, religione Catholicus,
erga pauperes benignus, in reparandis baſilicis diligens, ac demum vigiliis, & pre-
cibus vſq; adeo deditus, vt plures victorias ſupplicationibus diuinis, quàm terrori-
bus bellicis, obtinuerit. Addit Nicephorus, eum tantum Virgini Dei genitrici cul-
tum adhibuiſſe, vt ab illa manifeſte apparente tempus committendi prœlij expe-
ctarit. neque eum antè in aciem deſcendere conſueuiſſe, quàm ab illa opportuni-
tatem rei aggrediendæ acceperit. Multa igitur ille poſthac oppida bello labefacta-
ta reſtituit, multa Romæ, ceteriſque in oppidis ædificia publica & ſacra, & profana
refecit, ac diſperſas ſuperioris tempeſtatis poſt fœdum naufragiũ colligere tabulas
ſtuduit. verum vt aliarum multarum, ſic harum quoq; actionum explorata ad nos
memoria non peruenit. Sunt enim qui ſequuntur anni adeo ab omni litterarum
commemoratione inopes, vt nihil in tota ferme Occidentis, atque Italiæ antiqui-
tate incultius, nudiusve reperiatur. Eadem, quæ Narſetem, Pelagium quoq; pon-
tificem cura inceſſit. nam & ipſe omnia ſua ſtudia contulit ad eccleſias Romæ re-
parandas, & exornandas, moresq; clericorum, atq; epiſcoporum, qui lapſi fuerant,
emen-

emendandos. Iraque ædibus ſacris vaſa aurea, & argentea, palliaque, quæ ante cladem Romanam habuerant, reſtituenda curauit, & Maximianum Rauennatum epiſcopum ad Romanæ Eccleſiæ auctoritatem reuocare contendit, res Eccleſiaſticas ad proprios vſus vna cum altero epiſcopo nomine Thracio conuertentem. Qua de cauſſa Petrum presbiterum, & Proiectum notarium ad ea loca, vt hæc piacula tollerent, miſit, eosq; Narſeti Rauennæ agenti, vt ipſius ope mandata ſua perficerent, commendauit. verba epiſtolæ adhuc extant: *Quali nos de gloria veſtra ſtudiis iudicio gratulemur, non ſolum, veſtram, ſed multorum, etiam, ac pene omnium credimus habere notitiam. & idcirco nunc de iis, quæ, vobis præſentibus, ibi fieri ſtupemus, fiducialiter apud gloriam veſtram duximus conquerendum. Thracius ſiquidem, ac Maximianus nomina tantum epiſcoporum habentes, & Eccleſiaſticam ibi vnitatem perturbare dicuntur, & omnes Eccleſiaſticas res ſuis vſibus applicare in tantum, vt contra vnum Maximianum vſque ad nos per tam longum iter, neceſſitate compellente, quidam infatigabiliter venientes preces offerant. ob quam cauſſam Petrum presbyterum Sedis noſtræ, & Proiectum notarium ad eadem loca duximus deſtinandos, vt ea, quæ canonicis ſtatutis à prædictis pſeudoepiſcopis compererint commiſſa, vel digna debeant ibi vltione compeſcere, vel eoſdem ad nos vſque perducere. Et ideo ſalutantes paterno affectu gloriam veſtram, petimus, vt præfatis, qui à Sede noſtra directi ſunt, in omnibus præbeatis auxilium, nec putetis alicuius eſſe peccati, ſi huiuſmodi homines comprimantur.* Macedonio archiepiſcopo Aquileienſi mortuo ſucceſſit Paulinus ab Honorato archiepiſcopo Mediolanenſi contra vetera exempla ſacratus. ille vero & ceteri Liguriæ, Venetiæ, & Iſtriæ epiſcopi, cum Concilium, vt diximus, Conſtantinopolitanum repudiantes, ſe ab Eccleſiæ auctoritate remouiſſent, & hos Pelagius reuocare ſiue litteris, ſiue nunciis miſſis conatus eſt. itaque poſtero anno, cum eorum nemo præceptis ponti- 558
ficiis obedientem ſe præbuiſſet, nouas ad Narſetem litteras miſit, vt primos ad Iuſtinianum Conſtantinopolim mitteret, ſecundos vel principali, vel iudiciali auctoritate comprimeret, quemadmodum legibus caueretur. verba hæc fuerunt: *Date operam, vt qui ſe ab Apoſtolica Sede ſeiunxerunt, ad piiſſimum principem ſub digna cuſtodia dirigantur. recolere enim debet Celſitudo veſtra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Iſtriam, & Venetiam tyranno Totila poſſidente, Francis etiam cuncta vaſtantibus, non antè tamen Mediolanenſem epiſcopum fieri permiſiſtis, quàm ad clementiſſimum principem exinde retuliſſetis, & quid fieri debuiſſet, eius iterum ſcriptis recognouiſſetis, & inter vbiq; feruentes hoſtes Rauennam tamen & is, qui ordinabatur, & is qui ordinandus erat, prouidentia culminis veſtri deducti ſunt. De Liguribus, Veneticis, & Iſtris epiſcopis quid dicam? quos idonea eſt Excellentia veſtra & ratione, & poteſtate reprimere. ne dimittatis in contemptum Apoſtolicarum ſedium de ſua ruſticitate gloriari, cum ſiquid eos de iudicio vniuerſalis ſynodi, quod Conſtantinopoli per primam nuper elapſam indictionem actum eſt, forte mouebat, ad Sedem Apoſtolicam (quod ſemper factum eſt,) electis aliquibus de ſuis, qui dare, & accipere rationem poſſent, dirigere debuerunt, & non clauſis oculis ſanctam Eccleſiam lacerare. Nolite ergo dubitare, huiuſmodi homines principali, vel iudiciali auctoritate comprimere. quia regulæ patrum hoc ſpecialiter conſtituerunt, vt ſiqua Eccleſiaſtici officij perſona, cui ſubiectus eſt, reſtiterit, vel ſeorſum collegerit, aut aliud altare erexerit, ſeu ſchiſma fecerit, iſte excommunicetur, atque damnetur. quòd ſi forte & hoc contempſerit, & permanſerit diuiſiones faciendo, & ſchiſmata, per poteſtates publicas opprimatur.* Paruit pontificis auctoritati Narſes, atque epiſcopos, quocunque modo Eccleſiæ mandata ſpernentes, cohibere pro poteſtate contendit. itaque ab eis propterea piorum communione ſecretus eſt. Qua de re cum Pelagium monuiſſet, eiuſmodi ab illo reſponſum accepit: *Relegentes litteras Excellentiæ veſtræ de iniuria, quam vobis iniquorum hominum præſumptio ingeſſit, valde doluimus. ſed quia ſcimus, occulto Dei iudicio animam veſtram, etſi per aliorum iniquitatem, & ſuperbiam, à contaminatione ſchiſmatis cuſtoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari conſueuit. nec enim ſine illius prouidentia factum eſſe credendum eſt, vt inſenſati, & peruerſiſſimi homines vſque ad hoc proſilirent, vt ſuam diuiſionem Catholicam eſſe credentes Eccleſiam, à ſua vos pol-*

lutione prohiberent. ſi enim per miſericordiam Dei, etiam neſcientibus illis, hoc factum eſt, vt à ſchiſmaticorum communione erutis Catholica, quam diligitis, ſeruari vos contigiſſet Eccleſia. Quamuis igitur veſtra per illorum ſcelus facta ſit vtilitas, nolite tamen impunitam præſumptionem iniquorum hominum graſſari permittere. ſi enim hoc, quod in veſtram gloriam præſumpſerunt, non fuerit vindicta compreſſum, quod in minoribus non valeant punire, ambigi vltra non debet. Quales autem ſint, qui Eccleſiam fugiunt, Eufraſij eos ſcelera euidenter infamant qui in homicidio nec hominis neceſſitudinem, nec fratris caritatem, nec ſacerdotij reuerentiam cogitauit. Auferte tales ab iſta prouincia. vtimini oblata vobis à Deo opprimendi perfidos occaſione. quod tunc plenius fieri poterit, ſi auctores ſcelerum ad clementiſſimum principem dirigantur, & maxime eccleſiæ Aquileienſis inuaſor, qui, & in ſchiſmate, & in eo maledictus nec honorem epiſcopi poterit retinere, nec meritum. Quod mandatum cum explere Narſes differret, nouis, his Pelagij litteris eſt impulſus: *Iampridem à vobis poſtulauimus, atque adhuc poſtulamus, vt Paulinum Aquileienſem pſeudoepiſcopum, & Honoratum Mediolanenſem epiſcopum ad clementiſſimum principem ſub digna cuſtodia dirigatis, vt iſte, qui epiſcopus nullatenus eſſe poteſt, qui contra omnem canonicam conſuetudinem factus eſt, alios vltra non perdat, & illum, qui contra morem antiquum ordinare præſumpſit, canonum vindictæ ſubiaceat.* Quibus præceptis armatus Narſes alios epiſcopos, quos capere potuit, Conſtantinopolim miſit, aliis fugam conſciſcentibus iuſtum exilium ſanxit. ex quibus Vitalis Altinas, Maguntiacum abiit. Narſes item per hos annos templa, quæ victoriæ cauſſa in Riuoalto inſula vouerat, vnum S. Theodoro martyri alterum S. Geminiano confeſſori, Mutinenſi quondam antiſtiti ædificandum iam voti damnatus curauit. quorum illud hodie Venetiis in æde S. Marci includitur, alterum è regione inuiſitur in foro. Dum autem Italiæ ſtatus hoc pacto ad quietem, decoremque formatur, Oriens ſæuis rurſus, atque inauditis antè malis eſt diuexatus, illuuionis, peſtilentiæ, tempeſtatis, terræmotus. nam mare limitibus naturalibus ad tria millia paſſuum Thraciam verſus exceſſit, atque agris, hominibuſque multis oppreſſis, in alueum priſtinum rediit. ſequuta eſt inde Conſtantinopoli tanta, tamque dira peſtilentiæ lues, vt mortui triduum inſepulti iacerent, non ſufficiente propter multitudinem cadauerum libitina. mox, cum ne curarus quidem à Iuſtiniano curari ſatis valerent, in littus eiecta ad ſex dies inhumata manſerunt, & fœtore intolerabili loca proxima infecerunt. Menſibus Iulio, & Auguſto illa maxime clades accepta. Quin etiam per eoſdem dies inſolitæ cœli tempeſtates, atque horribiles extiterunt. erat autem continuus prope cœli fragor, & paſſim micantium fulminum ſpecies, quæ non ſolum oculis, auribuſque attonitis terrore, ſed etiam ſuſpenſis animis religionem incutiebant. quibus nonnulli etiam ſomnum capientes aduſti ſunt. Fulgura vero terræmotus adeo atroces, & ſæui in omnibus terris ſunt conſequuti, vt merito homines vererentur, ne vno terræ hauſtu vrbes abſorberentur. Quæ mala cum alia in Occidente loca vexarunt, tum in primis Italiam afflictarunt, vſqueadeo vt Romam ſatis conſtet plus etiam ab his terroribus detrimenti, quàm à barbarorum feritate, cepiſſe. Itaque, cum aliquando Canuſinæ ciuitatis antiſtes cum S. Benedicto abbate de Totila rege ſermonem ingreſſus dixiſſet, fore, vt per eum vrbs ita dirueretur, vt in poſterum nequaquam incoleretur; reſpondit S. Benedictus, immo vero Roma ab hominibus non excindetur, ſed à tempeſtatibus, fulguribus, turbinibus, & terræmotu fatigata exardeſcet in ſemetipſa. Id autem verum fuiſſe vaticinium ſcripſit S. Gregorius, affirmans, ſua ætate, (vixit autem hoc tempore, monaſteriis multis à ſe conditis, atque ipſius diſciplinæ monaſticæ à ſe diligentiſſime cultæ gloria clarus.) Romæ mœnia diſſoluta, domos euerſas, deſtructas eccleſias turbine fuiſſe, eiuſque ædificia ſenio longo laſſata increbeſcentibus ruinis proſtrata ingratum ſui ſpectaculum præbuiſſe. Hoc terræmotu ſedato, rurſus mare ad duo millia paſſuum extra fines excurrit. alterque terræmotus, iam ineunte hieme, priorem excepit, qui multo, quàm ille, non ſolum minacior, ſed etiam pernicioſior fuit. Præcipue Conſtantinopoli circa mediam noctem, ci-

ctem, ciuibus alto, & profundo ſomno ſopitis, repente concuti omnium fundamenta ædificiorum cœperunt. isque motus vſqueadeo ſæpe cum inſigni incremento eſt repetitus, vt homines, ſomno diſcuſſo, periculi inſtantis magnitudine conſternati altiſſimos eiulatus, & flebiles complorationes ediderint, ſupplicesque vota ad Deum effuderint. tum ſonitus quidam granis, ferusque ſtridor è terra erupit, qui ſæuiſſimis ventorum agminibus quaſi ſtipatus ipſum terrorem ingeminauit, quo terriri homines mente prope attoniti ex ædibus ſeſe in publicum effundebant, ac ſubdio votis faciendis manebant, omniaque niuis, algorisque incommoda ſuſtinentes tectis ſuccedere detrectabant. Licebat autem cernere mulieres nobilitate, & caſtitate inſignes temere cum viris alienis, omni pudoris confuſo diſcrimine, commiſceri, viros virtute præſtantes ab ignobilibus, dominos à ſeruis, magiſtratus à priuatis in ordinem redigi, omnibus mortem in proximo eſſe putantibus. multis in partibus ædes totæ procubuere, multis in ædibus tecta, compage ipſa ſoluta, ita diuulſa ſnnt, vt cœlum aſpiceretur, ac mox ita coierunt, vt fractura non cerneretnr. alibi columnæ ex ſuperiore ædificij parte vi excuſſæ ad longinquas ædes, velut funda, emiſſæ fragore ingenti omnia contriuerunt. E plebe plurimi periere, è nobilitate ſolus Anatolius, vir conſularis in lecto cubans, marmoris fragmento colliſus eſt. Luce autem ſubſequente, ciues ſe inter ſe intueri, ſalutare, & complecti, perinde ac ſi deſperata ſalute iam iam eſſent mortem oppetituri. Inde per decem poſt dies ipſo continuato tremore, reliqua ædificia aut labefactata, aut certe tentata ſunt. Quæ res homines coire coegit, & ſupplicationes Deo facere, & carmina expiatoria canere. Iuſtinianus autem religione perfuſus in feſto Nataliciorum, & Theophaniorum per vrbem, poſita Auguſtali corona, inceſſit. 559 nec conuiuia ſolennia celebrauit, ſed eorum impenſas in egenos tolerandos transfudit. vulgo etiam æquitas in commerciis, & iudiciis coli cœpta, & omnes turpitudinis, ac flagitiorum labes reiectæ. alij, mutato viuendi more, honoribus, opibusque relictis, vel in ſacra loca collatis, vitam ſibi ſolitariam depoſcebant. per noctem primotes ciuitatis publicas vias obeuntes, mendicos atque egentes cibis oblatis, veſtibusque leuabant. Interim non deerant, qui abſurdas quaſdam prædictiones in vulgus iactarent, huic mundi machinæ finem adeſſo monentes, quiq; res horrendas à ſe viſas falſo ferentes pauorem augebant. quorum alij quaſi à dæmone inſito edocti, alij quaſi ab aſtris hoc portendentibus moniti hęc tradebant. Poſtquam vero, remittente tremore, diſcrimen eſt imminutum, tum ad priſtinam vitæ conſuetudinem plerique ſe rettulerunt, & cauſſas terræmotuum naturales inquirere, & de ventorum exhalationibus diſſerere cœperunt, tumidos, ac denſos vapores terræ cauernis incluſos motus ciere huiuſmodi concludentes. Iuſtinianus ædificia vel putreſcentia vel imbecillia vel prolapſa inſtaurare contendens, præcipue trullam templi S. Sophiæ reſtituit. eamque viginti amplius pedibus ſupra templi tectum, quàm antè fuerat, extulit. aliasque ædis partes debilitatas magnificentiore, quàm erant, opere inſtaurauit. Hunc autem terræmotum tam inſignem ſequuta eſt altera inſignior peſtilentia, quæ integros quattuor menſes vrbem attriuit. Moriebantur plerique repente, tanquam apoplexia correpri, neque vltra quintum diem ſuperabant. morbus autem priori ſimilis; nam febres ad bubonem intumeſcentem adiectæ eum, quem inuaſerant, extinguebant. nonnulli vero nec febre occupati, nec dolore vllo vexati, dum ſecreto corpora curarēt, & domi, & foris, vt cuique contingebat, cadebant. præcipne iuuenes vis illa morbi abſumebat, & mares magis, quàm fœminas. nam illæ diſſimili lue conficiebantur. Eodem anno noua gens Hunnorum, qui Abares dicebantur, ad ripas Iſtri venit, & amnem per hiemem conglaciatum nacta, flumine tranſmiſſo, in Mœſiam, prouinciam Romanam irrupit; ac varie populari agros hoſtili exemplo incœpit. Hi in omnibus rebus reliquorum Hunnorum cultui, præterquam in religatione capillorum, ſimiles extitere. In Italia (quod ingentem omnibus horrorem incuſſit) memorabilia quoque prodigia apparuere, nempe ſigna per domos, oſtia, vaſa, & veſtimenta, quæ nulla deleri ablutione potuerunt. hæc proximam, quæ ſe-

quuta eſt, peſtilentiam portenderunt. Narſes Mediolanum reparare conten-
560 dit. Pelagius pontifex ædem S S. Iacobi, & Philippi inſtituit. Anno inde quin-
gentesimo ſexageſimo à Chriſto nato Hunni ex Mœſia in Thraciam cum tranſ-
iſſent, capto prouinciæ præfecto, magnam cædem fecerunt. cúmque partes
quaſdam muri Anaſtaſiani terræmotu proſtratas inueniſſent, ingreſſi ſunt atque
omnia vſque ad Dripeum, Nymphas, & Chiti pagum in ſuam ditionem abdu-
xerunt. Qua re cognita, Iuſtinianus ciues multos ad Longum murum miſit.
qui, commiſſa pugna, plerique ceciderunt. itaque Beliſarius, licet iam effœta
ætatis, miſſus eſt. qui, equis ciuium ſumptis, armata multitudine venit, ad
Chiti pagum, foſſaque facta, barbaros, quotquot cepit, occidit, palmites et-
iam arborum poſt ſe traxit, vt, excitato puluere, ingentis ſpeciem multitudinis
Hunnis præberet. qua opinione decepti vſque ad Arcadiopolin profugerunt, &
cum naues parari viderent, vt ſibi tutus receptus daretur, poſtularunt. Iuſtini à-
nus autem Iuſtinum Curopalatem ſorore ſua natum miſit, qui eos traduxit,
eum, qui pòſt Imperium tenuit. Hoc anno peſtilentia inguinaria, ſiue bubo-
nis vocata, ex Oriente demum in Italiam tranſiit. cuius ratio fuit huiuſmodi.
Erumpebant in inguinibus hominum, & in aliis mollioribus partibus glandulæ
inſtar nucis, quas mox ardentiſſimæ febres excipiebanr, ita vt tridui ſpacio ab-
ſumerent. ſiquis vero vltra ſpiritum produxiſſet, ſpem vitæ concipiebat. ita
domus vbique deſerebantur, ſingulis tantam vitare cladem ſtudentibus, cum
patres liberos, liberi parentes relinquerent, vt ſaluti ſuæ conſulerent. nam ſi-
quis tanto pietatis ardore flagraſſet, vt alteri officium præſtare aut curationis,
aut ſepulturæ vellet, in eandem mox & ipſe incidebat calamitatem. itaque la-
crymis, & fletibus vbique omnia perſonabant. Hæc lues ad ſuperiores Italiæ cla-
des adiuncta vt populos prorſus exhauſit, ſic maximam inſtaurandis, quod cœ-
ptum erat, ædificiis moram iniecit. Proximo anno Pelagius pontifex, baſilica
561 apoſtolorum nondum perfecta, III Nonas Martij obiit. Inde IIII Kalen. Iu-
nij Ioannes, cognomento Catelinus, eſt ſuffectus, quem tertium appellarunt,
ac XVI Kalen. Auguſti conſecratus. In Sicilia Placidus S. Benedicti diſcipulus
ſacrum martyrium ſubiit. irruptione quippe à Sarracenis in inſulam facta captus,
ac variis ſuppliciis affectus conſtanter eſt mortuus, vna cum fratribus ſuis Euri-
tio, & Victorino, ac ſorore virgine Flauia, & monachis triginta tribus. Dicitur
autem cathenis vinctus fuiſſe, fame, & ſiti cruciatus, ſuſpenſus, tortus, verbera-
tus, aduſtus, fumo afflatus, dentibus & lingua multatus, ac demum capite trun-
catus III Nonas Octobris apud Meſſanam. Maurus autem condiſcipulus eius,
monaſterio in agro Andegauenſi conſtructo, omni item laude ſanctitatis efful-
ſit. Rauennæ templa ab Arrianis fœdata ab Agnello epiſcopo hortatu Narſe-
tis expiata, & multis donariis aucta. Iuſtiniano dolore capitis fatigato, cum in
publicum non exiret, rumor in vrbe diſperſus eſt, ipſum morbo eſſe conſum-
ptum. itaque tumultu ſuborto, tabernæ direptæ ſunt. neque hora tertia vena-
lis panis inueniebatur. prouectaque res eſſet longius, niſi hora nona præfectus
vrbis luminaria per totam vrbem accendi iuſſiſſet, atque eo ſigno Imperato-
rem valere ſignificaſſet. quo conſpecto, omnis repente tumultus elanguit. Men-
ſe inde Decembri ædes à baſilica S. Sophiæ ac Probi fortuito incendio con-
flagrarunt. Et hoc anno terræmotu, ac peſtilentia multis eſt in vrbibus labo-
ratum. Poſt res Eccleſiæ Concilio Conſtantinopolitano compoſitas Seueria-
ni hæretici quieſcere non potuerunt, ac nouam de immortalitate carnis Chri-
ſti controuerſiam intulerunt. quibus cum Catholici ſumma ope reſiſterent,
re ad arma deducta, multas cædes fecerunt. Quod audiens Iuſtinianus, miſſo
Timarcho Comite, innoxios vindicauit, aliis exilio, aliis bonorum publicatio-
ne, aliis vita multatis. Proximo anno Romæ Ioannes pontifex baſilicam Apo-
562 ſtolorum iam ad ſummum perductam dedicauit. Narſes in pace Italiam ad-
miniſtrare cum ſumma Imperatoris gratia inſtitit, ac pontes Romanos, &
reliqua opera bello ab hoſtibus diruta reparare perſeuerauit. In Gallia pro-
digium

digium ingens factum. Mons Rhodano fluuio imminens multos dies mugitum
emiſit, ac poſtremo ab alio monte ſibi vicino diuulſus cum omnibus ædificiis, at-
que incolis præceps in Rhodanum ruit. Conſtantinopoli vero res nefanda in caput
Imperatoris coniuratione turbatæ. quippe Nonis Nouembris Ablauius, Marcel-
lus, & Sergius homines non ignobiles inſidias Iuſtiniano moliti ſunt, re compoſita,
vt ipſum in triclinio ſub noctem inuaderent. cum autem Ablauius conſilium cum
Euſebio exconſule, & Ioanne Logotheta communicaſſet, ex eorum indicio re de-
tecta, principes coniurationis capti, & cum gladiis deprehenſi ſunt. quorum Mar-
cellus ſtatim ſibi gladium intulit. Sergius autem interrogatus Iſaacium, & Beliſa-
rium patricium coniurationis participes prodidit. idque Viti, & Pauli teſtimonio
comprobauit. qui à Procopio præfecto comprehenſi eadem affirmarunt. Hac de
re Iuſtinianus Nonis Decembris horum confeſſiones enunciari per Eutychium
vrbis epiſcopum iuſſit, ac miſſis, qui Beliſarij familiam comprehenderent, ipſum
domi ſuæ in cuſtodia triumphalem hominem, ac ſine dubio eius ſeculi virtutē,
dignitateque principem, habuit. at vero poſtero anno, re ad liquidum explorata, 563
XIIII Kal. Aprilis tanquam innocentem emiſit, ac bona, dignitatemq; priſtinam
reddidit. In Gallia Glotharius rex Francorum Gramnum filium iampridem hoſti-
liter multa aduerſus ſe in prouincia molientem è regno expulit, atque in Britan-
niam inſequutus captum cum vxore, ac filiabus necauit. Inſequenti Narſes ad ar- 564
bitrium ſuum omnia in Italia adminiſtrans, Vitalem Altini epiſcopum, qui Ma-
gunciacum profugerat, tandem in poteſtatem adductum retraxit, atque in Sici-
liam relegauit. Iuſtinianus autem, cum iam decrepitæ eſſet ætatis, religionis cauſſâ
Germaniciam vrbem Galatiæ prodiit, ibique nouam hæreſim imbibit, eorum, qui
immortalitatē carnis Chriſti opinabantur, vnde Aphtarthodocitæ appellabantur,
quæ erat, Chriſtum non mortalē carnem aſſumpſiſſe, ſed poſtquam aſſumpta eſſet,
immortalem euaſiſſe, ac corpus eius prorſus expers mortalitatis, omniumque hu-
manarum affectionum fuiſſe. itaque cibo, & potu ante reſurrectionem perinde
vſum eſſe, atque poſt ipſam reſurrectionem fuerit. Quam opinionem ille ita hauſit,
vt, edicto propoſito, aſſeruerit, atque Eutychium epiſcopum vrbis furentem, atque
eam, tanquam à veritate Catholica alieniſſimam, refellentem Eccleſia deturbarit,
eique Amaſiam, vnde venerat, relegato Ioannem Scholaſticum ſubſtituerit. quæ
res magnam pòſt decori eius infamiæ labem impoſuit. Quo facto, Anaſtaſius An-
tiochiæ epiſcopus cauſſam ſuſcepit, ac libros ad hanc labefactandam hæreſim ſcri-
bere, atque fautores accerſere inſtitit. atque omnium animos, quis nam futurus eſ-
ſet huius controuerſiæ finis, magna expectatione ſuſpendit. Proximo anno Nar-
ſes pontem in Anienem, quem Totilas euerterat, à ſe refectum his verbis inſcri- 565
pſit: *imperante D. N. Piiſſimo, ac triumphali ſemper Iuſtiniano P P. Auguſto, Anno
XXXIX Narſes vir glorioſiſſimus ex præpoſito ſacri Palatij, excons. atque Patricius poſt
victoriam Gotthicam, ipſis eorum regibus celeritate mirabili conflictu publico ſuperatis,
atque proſtratis, libertate vrbis Romæ, ac Italiæ reſtituta, pontem via Salaria vſque ad
Aquam à nefandiſſimo Totila tyranno deſtructum, purgato fluminis alueo, in meliorem ſta-
tum, quàm quondam fuerat renouauit.* Neque tot operum, quibus ille vrbem, at-
que Italiam inſtaurauit, aliud extat hodie monumentum. Iuſtinianus Idibus Fe-
bruarij litteras ad Narſetem dedit, vt filiis L. Titionis, qui tribunus militum in
prœlio contra Vitigem regem apud Rauennam ceciderat, bona, dignitatem-
que priſtinam reſtitueret. Ceterum inſignis annus trium clariſſimorum virorum,
ac principum obitu fuit, Beliſarij patricij, Clotharij regis, & Iuſtiniani Impera-
toris. Clothario mortuo, filij eius regnum ita diſtribuerunt, vt Chereberto Pa-
riſij, Sigeberto Metenſes, Chilperico Sueſſiones, Guntranno Aurelianenſes eue-
nerint. Iuſtinianus, cum ad perdendum Anaſtaſium edictum paraſſet, illo non-
dum promulgato, repentina morte perculſus eſt. obijt autem anno Imperij ſui
XXXIX, ætatis LXXXII, Idibus Nouembris, vir inter paucos merito nume-
randus. quippe princeps bello, pacèque inclytus, ac veteris Romanæ gloriæ in-
ſtaurator eximius, ac ſine dubio bonorum ſimul, ac fortium Imperatorum Orien-
tis extremus.

ATQVE hæc quidem ſunt, quæ ad Occidentale Imperium pertinentia cura, ſtudioq́; diuturno memoratu digna collegi. & quod ad conſeruandam memoriam præſtantius fuit, in tempora, annosq́; diſtinxi, ſumma veteris omnis renouandæ memoriæ cupiditate, cum mea ſponte, tum in primis tua, Excellentiſſime Princeps, præclara erga hæc ſtudia voluntate, incenſus. Poſt hæc, ipſo prorſus extincto Imperio, res Romana in multa regna eſt diſtributa, Francorum & Burgundionum in Gallia; Gotthorum in Hiſpania; Anglorum, & Scotorum in Britannia; Longobardorum, ac Normanorum in Italia; itemq́; Sarracenorum in Africa. itaque ſi quis continentem his annis hiſtoriam litteris illuſtrare voluerit, næ illæ multo elegantius, atque commodius fecerit, ſi ſingula regna ſingulis voluminibus comprehenderit, quam, ſi confuſam illam omnium molem in vnum quaſi corpus congeſſerit. Hoc ego triennio antè experiri inſtitui, regnum Italiæ mox à Longobardis inuectum litteris, vt dixi, commendare aggreſſus, initio à Iuſtiniani exceſſu, in quo hæc Occidentalis Imperij deſinit hiſtoria, ducto. Quare ſiquis hos illis annales prætexuerit, aut illam huic lectioni adiunxerit, perpetuam annorum prope mille, omniumq́; memorabilium actionum, quæ comperiri hac demum ætate potuerint, contextam narrationem habuerit. Vtrumq; autem opus à me Bononiæ orſum, atq; cõfectum eſt, illud anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quarto; hoc vero ſeptimo. Quod idcirco ſcribo, vt ſi quid priſcæ memoriæ poſt hunc annum è tenebris educetur, qualia multa quotidie eruuntur, eius me notitiæ compotem eſſe nequiuiſſe, intelligatur. ſi quid autem exierit, profecto eius adiiciendi mihi, ſi cum valetudine vita ſuppeditauerit, cura non omittetur, vt hoc opus, quod abſolutiſſimum eſſe cupio, aliquando tandem in communem hominum vtilitatem perficiatur.

DE OCCIDENTALI IMPERIO XX LIBRORVM FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM MAXIME NOTABILIVM EORVM, QVÆ IN LIBRIS XX DE OCCIDENTALI IMPERIO Caroli Sigonij continentur.

A

ABares noui Hunnorum populi in Mœſiam traiecerunt 355.48. *inde in Thraciam* 356.3
Ablauius Conſtantino maledixit 62,6. *occiſus a Conſtantio* 74,14
Acacius Cæſarienſis epiſcopus hæreticus Arrianus 98,52
Acacius Conſtantinopolis epiſcopus deficiens excommunicatur a pontifice 256,31
Acephali heretici qui 280,13. *eluſi ab Alamundaro* 280,36
Acheruſia occupata a Totila rege 333.16
Achilles tyrannus contra Diocletianum in Ægypto 13,1. *victus a Diocletiano* 17,55
Acincus oppidum 119,
Ædes S. Marcelli unde 34,9
Ædificia Byzantia qua & qualia 63,20
Ædui mittunt oratorem ad Maximianum & Conſtantinum ad gratias agendas ibid.
Æduorum Flauia refecta 18,11
Æduus orator 11,6. 34,36
Ægypti prouincia ſex 64,19
Ægyptus deficit ad Achillem a Diocletiano 12,13
Ælianus Africa proconſul cognoſcit cauſam Donatiſtarũ 49,
Æmilia vrbes 38,49
Æmona ſe effundit Theodoſio 144
Aetius cum Aſpare prælium committit 193,18
Aetius Theodoricum regem Galliæ ad pacem poſtulandã adegit 195,53
Dignitate priuatur, ea recuperata Burgũdiones in Belgia vincit 203
cum Theodorico rege Gotthorum fœdus facit 207
contendit cum Albino duce ibid.
occupatur bello contra Attilam 211
occurrit Attilæ in Gallia ad Aurelianum eumq́; fundit in campis Catalaunicis 219
ſe offert Attilæ cis Mutinam eumq́; fugat 225
per Ferreolum remouet ab Arelatis obſidione Thoriſmũdum Gotthorum regem 228
interficitur a Valentiniano imp. ibid.
AEtius Arrianus 28
Africa eripitur Maxentio a Conſtantino 32,42
eripitur Honorio a Gildone 185
turbatur ab Heracliano comite Honorij 186
occupatur a Vandalis recuperatur à Iuſtiniano Imperat. Quære in Genſerico rege & Iuſtiniano Imp.
Africa prouincia quinq; 64,6
Africi belli mentio 21,16
Agapeti corpus Romam delatum 301,35
Agaunenſes Martyres 10
Agnellus epiſcopus Rauenna templa ab Arrianis fœdata expiauit 356
Agricola Pelagianus inficit Britanniam 192
Alamundarus Sarracenus a Catholicis baptiſatus eluſit Acephalos 280
Alani victi 127,13
Alarici legatio ad Honorium 178,12
Alaricus dux Viſgotthorum ſollicitatur a Ruffino contra Arcadium, & Græciam inuadit 157
Græciam vexat 159
inuadit Dalmatiã ad Pannoniam 162
in Noricum irrumpit inuito duce Aetio, rex appellatus in Italiam irrumpit per ſaltum Tridẽtinum, imperante Honorio 164
Alaricus expeditionem Italicam ſuſcipit 163,32
Alaricus morbo opprimitur & extinguitur 183,25
Quomodo ſepultus à ſuis fuerit 184,12
Alaricus Gotthos ex Thracia in Macedoniam introducit 157,19
Alaricus vrbe Roma potitur 181,17, 24. *auctor calamitatis Italiæ* 174, 49. *erupit* 166, 35. *irridet legatos Romanorum* 176,7. *omnia depopulatur* 175,13. *totam Italiam peragrauit* 123,23
Alaricus rex Gotthorum a pag. 288, *vſq;* 297
Allectus interficit Carauſium tyrannum in Britannia, & accipit inſignia 17
Alemans 33,36
Alemani mouentes à Maximiano vincuntur 11
vincunt Decentium Cæſarem 82
Refrenati à Conſtantio 87
victi a Iuliano Cæſare 92
Mouent ſub Valentiniano 110
& vincuntur ab eo ibid. 113. 118
Alemani prope Argentoratum conſedere 23,5
Alemanorum reges proximos Rheni ripas diuexabant 87, 37
Alemanos & Burgundiones fames & peſtilentia in caſtris ſuis conſumit 12,21
Alexander epiſc. Alexandriæ Arrio repugnat 52,53. *moritur* 60,1
Alexander epiſcopus Conſtant. vita ceſſit 75,17
Alexander Phrygius Auguſtus ſalutatur 31,50
Alexander fugiens capitur 32,19
Alexander Mammeus 23,50
Alexander tyrannus in Africa 32
Alſaſt. Aquileiæ proximus 75
Altinates Turcellum tenuerunt irrumpente Attila 223
Altinus epiſcopus Petrus, viſitator Eccleſiæ Rom. datus contra leges 272
Amandus dux Bacandarũ ruſticorum in Gallia, deletus à Maximiano 9,10
Ambroſij authoritas 151,4
Ambroſius concionem habet de

gloria Martyrum 138,53
Ambroſius epiſcopus legatus Valentiniani ad Maximum 135,23
Ambroſius ad Valentinianum ſcribit 133,1
S. Ambroſius ex conſulari fit epiſcopus Medıolanenſis, cũ eſſet catechumenus & abnueret munus 114
Aquileia conſeruat Anemniũ vbiq́, patitur iniuriam a Iuſtina Arriana 128,10
Intereſt concilio Aquileienſi 130. a Valẽtiniano & Iuſtina Auguſta vexatur ibid.
SS. Geruaſij & Protaſij martyrum corpora inuenit Mediolani 138. mittitur legatus iterũ propter corpus Gratiani A. & reuerſus vexatur ab eo, ibid. ſecedit Aquileiã, ne cogatur probare crudelitatem Theodoſij 144. repellit ab eccleſia Theodoſiũ propter Theſſalonicenſium cædem 146. recipit poſt expiationem 147,18. inter Doctores aſcribitur 152,35. inuitatur a Valentiniano in Galliam ad baptiſmum ſibi tradendum, & Arbogaſtem ſibi conciliandum, ibid. laudat ipſum mortuum 142. Eugenium tyrannum fugiẽs venit Bononiam, vbi inuenit corpora SS. Vitalis & Agricolæ, inde Fauentiam, ac Florentiam 151,7. maximi fit ab Arbogaſte ibid. redit Mediolanum 152. laudat Theodoſiũ mortuum præſente Honorio 155. valet auctoritate apud Stilichonẽ, inuenit corpora SS. Celſi & Nazarij 158. moritur 159. apparet Ciui Florentino, & prædicit breuem vrbis liberatione a Radagaiſo 169,25. contra Valentinianum à populo defenditur 132,54
Amingus ſocius Vidini Comitis Gotthorum deletus à Narſete 352
Amnis in quo ſepulchrum Alarici 184,5
Ammonius monachus 47,7
Ampelius ciuitatis Romæ mores corruptos emendare aggreditur 117,21
Amphitheatrum Veronenſe 32,22
Anathemate an iugulandi ſint mortui 327
Anathematiſmi Cyrilli contra Neſtorium 200. oppugnantur à Neſtorianis poſt concilium 203
Ancona obſeſſa a Totila 338
Andragathius Gratianũ A. necat per dolum iuſſu Maximi tyranni ad Lugdunum 134. idem, victo Maximo, ſe in mare præcipitauit 151
Angloſaxones dolo Britanniam tenuerunt 215
S. Anianus Aureliani epiſcopus vates tempore Attilæ 218
Annus omnium maxime memorandus 161,47
Ἀνομοιόνια 91,36
Antatrans Danubium 310
Anthemius Auguſtus 243
Anthemius dux Theodoſij occurrit Attilæ 212
Anthimus epiſcopus Conſtantinopolis euectus a Theodora A. ſentiens contra Conciliũ Chalcedonenſe 298. non recipitur in communionem ab Agapeto pontifice 300
Anthimus Nicomediæ epiſcopus capite truncatur 25,30
Antiochiæ ſeditio 66.43
Antiochia conueniunt epiſcopi nonaginta 74,34
Antiochiæ baſilica inchoata a Conſtantino 62
Antiochens conuicia iecerunt in Iulianum 105
Antiochens ad gentilitatem deficiunt 36,23
Antiſiodorenſis epiſcopus S. Germanus lege S. Germanus.
S. Antonius abbas litteras accipit a Conſtantino A. 69
Antonius diaconus 26,4
Antonius abbas in ÆEgypto & eius ſanctimonia 69,40. ſcribuntur litteræ ad eum a Conſtantino 69,45
Reſpondet Auguſto 69,54
Apollinaris hæreſis 9,34
Apollinaris Sidonij pater præfectus prætorio Galliarum 215
Aper Numerianum Cæſarẽ necat. occiditur ab Imp. Diocletiano 6
Aphthartodocitæ hæretici, qui 280,13
Apollinariſtæ qui 330,7
Apollinaris damnatur Nicææ 57,42
Apoſtolorum limina frequentari cœpta 50
Aprunculus Lingonum, inde Aruernorum epiſcopus 260
Aquæductus Neapolis 303
Aquila fabrum funiculos trans fretum deferunt 63,9
Aquileiæ obſidio in Italia celeberrima 224.9
Aquileiæ palatium a Maximiano conditum 23,17. eadem expugnata a Conſtantino 39. obſeſſa, & recepta per Iulianum 238. Aquileienſe Concilium contra Arrianos 130. ad Aquileiam Maximus Imp ſuperatur 146. eadem capitur a Placidia A. contra Eugenium Imp. 192. obſidetur, & capitur ab Attila 224,1
Aquileienſes legatos mittunt ad Conſtantinum de pace 38,43. Gradum confugiunt obſidente eos Attila 224,47
Aquitania conceſſa Gothis ab Honorio 189
Aragiſtus dux contra Attilam 212
Aram Victoriæ tentarunt reponere Romæ Senatores gentiles 129
Araricus rex 320,43
Araris fluuius 33,12
Arbogaſtes imperium ambit 148,53
Arbogaſtes interficit Valentinianum A. & Eugenium euexit ad Imperium 138,55 142
Arbor felix, locus 123
Arcadij mors 172,29
Arcadius Auguſtus 155.32
Ardabures dux in bello contra Ioannem Imp. 192,93
Ardaricus rex Gepidarum a fidelis Attilæ defecit 228
Arelate 33,6
Arelate obſeſſus Conſtantinus tyrannus a Conſtantino Honorij duce 185
Arelatenſes S. Heroem epiſcopum pepulerunt 186
Argentoratenſe prœliũ cum Alemanis 93
Argentoratum 91,10
Ariminum conueniunt cccc & amplius epiſcopi 97,24
Ariminenſe Concilium Arrianum 95.98
Ariminum obſeſſum a Vitigẽ Rege, liberatur a Narſete 314
Armenium bellum contra Narſem regem 265
Armoricæ ciuitates ſub Honorio defecere 180
Armoricani ſubacti a Valentiniano 223
Arnegiſlus dux Theodoſiĩ occurrit Attilæ 212
Arrianæ perfidia defenſores 76,6

Arriana

Arrianæ virginis facinus 128, 14
Arriani anathemate perculſi 79, 10
Arriani mouent ſeditionem poſt Concilium Nicænum, Euſebio Nicomedienſi auctore 66. legatis miſſis ad Iulium pontificem reuciuntur 74
Arriani confitentur eccleſiam Rom. principatum Romanum tenere: multos Catholicos eccleſiis pellunt 76,4
Sardicenſe concilium labefactare deſtinant 81,2
Per dolum voti compotes fiunt concilio Ariminenſi 99,21
Arriani contendunt vt occidentales epiſcopi ſubſcribant damnationi Athanaſij 86,48
Arriani iterum Athanaſium accuſant 68,15
Arrianis eccleſia Alexandria quomodo conceditur 75,44
Arrianorum fides labefactata 138,40
Arrius vnde originem 51,49. hæreſim de Chriſto quomodo innexit 51. adeſſe iubetur a Conſtantino, quem Arrianus presbyter corruperat 66. vexat Athanaſium hominem Catholicum 67. Alexandriã reuerſus rurſus Eccleſiam perturbat. Conſtantinopoli cum in Catholicum cœtum iuſſu Conſtantini recipiendus eſſet, viſcera eiecit moriens 70,32. ad concilium a Conſtantino euocatur 67,9,10
Arrius damnatur 57,44
Armonica ciuitates 190,1
Arnobij querelæ aduerſus gentes 25,2,3. & ſeq.
Artemius miles 37,5
Aruandus de maieſtate damnatus 243,13
Aruernorum vrbs obſeſſa ab Enrico rege Gotthorum & capta, Sidonio epiſcopo 248,35
Aſtaricus rex Francorum 30,44
Aſcenſionis rogationes 239
Aſclepiodorus prætorio præfectus in bello contra Carauſium 16
Aſiæ prouincia decem 64,20
Aſiſicum obſeſſum capiturq́ a Totila 326
Aſpar dux in bello contra Ioannem Imp. 192.193
Aſpar patrem Ardaburem cuſtodia liberat 193,8
Aſparis coniuratio contra Leonem Imperatorem 244
Aſſis publici tributum imperatũ Italis Theoderico rege 265
Athalaricus rex & eius hiſtoria a 288,24. vſq; ad 298
Athanaricus rex Teruingorum patria pulſus 129,29. moritur 129,35
Athanaricus rex Gotthorum, Teruingorum pulſus a ſuis venit Cõſtantinopolim & honorifice a Theodoſio exceptus, ibi moritur 129
Athanaſius epiſcopus Alexandriæ fit 60
Athanaſius ab exilio reuocatur 74,2.76,46
Athanaſius epiſcopus Alexandriæ quot annos 607
Athanaſius ad Marcum pontificem Rom. ſcribit 70,39
Athanaſius falſo accuſatus, in exilium ire iubetur 74,40, 44.67,38
Athanaſius ad Iulium pontificem confugit 76,2,3
Athanaſius ab ineunda communione cum Arrianis deterruit 80,5
Athanaſius nouo crimine oneratur 77,11
Athanaſius Treuiros relegatur 70,13
Athanaſius ex latebris vbi XII annos delituerat emergit 105, 5
Athenæ captæ ab Alarico Gottho 157
Attila Aquileiam obſidet 224,1
Athesis amnis qualis 38,28
Attila omnes priores Hunnorum reges potentia & immanitate ſuperauit 196,48
Attocoti 112
Attalus tyrannus in triumpho ductus ab Honorio 188
Atrebatum excisum ab Attila 209
Auguſta oppidum datum Herulis a Theoderico rege 264
Auguſtini locus de ciuit. Dei 53, 51
Auguſtinus ab Ambroſio baptizatur 158,29
Auguſtinus precibus ſuis ad Deum obſidionem ab vrbe Hipponis auertit 198,17
S. Auguſtinus Tagaſtenſis ex Manichæo baptiſatur a S. Ambroſio 138
Fit Hipponenſis epiſcopus 158
Hipponis deſtitit a ſcribendo 198,7. 200,12
Auitus Imperator 233,31
Auienus vir clarus in vrbe 243
Auitus Aruernus interpres pacis inter Romanos ac Valliam regem 188
Item cum Theodorico rege 207
Auitus epiſcopus Viennenſis adiuuat Epiphanium epiſcopum in redimendis captiuis 287
Godigiſilum baptiſare patitur 273,49
Aurelianum ſeruatum cõtra Attilam virtute S. Aniani epiſcopi 219
Aureus loculus 72,54
Auſonij verſus 23,2,6
Auſonius poeta a Gratiano conſ. factus 126
Auſpiciũ Attilæ ante Aquileiam 224,32
Auxentius Cappadox Arrianus Epiſcopus factus Mediolani, corrupit vrbes 90,100
Damnatus in concilio Romano a Damaſo pontifice 114
S. Ambroſius in eius locũ ſufficitur ibid.
Auxentius Mercurius inde nomine ſumpto, fauore Valentiniani imp. Arriani redit Mediolanum, & vexauit S. Ambroſium 132
Auximum obſeſſum à Romanis 317. poſt a Totila 326

B

BAcaudæ ruſtici in Gallia mouent 9. profligantur à Maximiano A. ibid.
Baptiſterium Romæ conditum à Conſtantino 48
Baraneus rex Perſarum infeſtus Chriſtianis 191
Barbari quales erga Romanos 68.155
Barbari populi qui 68,10
Barbari tempore Conſtantini qui 33,36
Barbari in militia Rom. adhibiti primum 68,4
Barbarorum tertia in Italiam impreſſio 170,15
Barbaries in Italia quando introducta & quando extincta 163,51
Barbarorum eruptio ſecunda in Italiam 167,54
Barcinonem in Hiſpania tenuit Ataulfus rex Gotthorum 187
S. Barnabæ corpus inuentum in Cypro 254
Baſilea 118,44
Baſilica a Conſtantino inchoata 42,6
Baſilica Apoſtolorum 159,2
Baſilica Hieruſalem Seſſoriana

62.204.272
Baſilica Dominicum aureum da tum 62,49
Baſilica Saluatoris & Vaticana conſecrata 52
Baſilica Sicinini 121
Baſilica S. Petri Vaticana parcit Alaricus 181
Baſiliſcus Conſtantinopolim concitauit 249,54
Baſiliſcus dux 242,5
Baſilica Lateranenſis ad ſummũ perducta 52.27
Baſilica Lateranenſis 46,25
Baptiſterium Lateranenſe 48,3
Baſilica Vaticana 47,6
Baſilica Vaticana ad ſummum perducta 51,27
Baſilica Sophia conſecrata 99, 25
Baſiliſcus Zenonem Imper. eiicit 242
Baſiliſcus Amaſiæ epiſcopus martyrio affectus 53
Baſilius vrbis Vicarius ſub Odoacre rege 254
Baſilius Amaſiæ & eius martyrium 51.40
Baſilius Archimandrita & eius ſanctimonia 200,41
Baſtarnæ a Galerio Cæſare victi 86
Batania deficit ad Carauſium, Britanniæ tyrannum 12
Belda dux 322,31
Beliſarius accipit Africam contra Vandalos a Iuſtiniano Imp. 293. *triumphat de Africa ſubacta, & Chilimere rege capto* 296. *mittitur in Siciliam contra Gotthos eamq́; adiungit Iuſtiniano* 299
Beliſarius Imp. cum exercitu in Italiam ire iubetur 301,16 *Regium nauigare iubetur* 301,37
Bellum aduerſus Totilam adminiſtrare pergit 325
Beliſarius in Siciliam proficiſcitur 299,6. *in Italiam ire iubetur cum exercitu* 301,16. *Neapolim capit per aquæ ductum* 303. *mittitur in Italiam contra Gotthos, obſidet, & capit Neapolim, Romam ingreditur, & munit* 302. *defendit a Vitige rege Gotthorũ obſidente* 306. 313. *recepit Rauennã. Vitigem regem deducit Conſtantinopolim, cum regnum oblatum a Gotthis in Italia recuſaſſet* 319. *Rauenna Dyrrachium contendit* 78. *inde in Portum Romanũ proceſſit, vt annonam inueheret Romam obſeſſam a Totila, & varia fruſtra molitus in febrim incidit. & Romam Totilæ capit. quem de pulchrioribus ædificiis euertendis cogitantem per literas deterruit* 330. *Romam vacuam a Totila deſertam ingreditur, & reſtituit* 332. *Senatores ex Campania captiuos reducit. vrbem frequentat* 334. *in Siciliam nauigat ibid. Antoninam vxorem ad petendum auxilium Conſtantinopolim mittit ibid. ſuſpectus coniurationis in Iuſtinianum cuſtoditur* 354. *moritur ibid.*
S. Benedictus Nurſinus è Sublacenſi monaſterio Caſſinum profectus, monaſterium condidit, & leges monachis dedit 354. *conuenitur a Totila* 322. *Fauſto in Galliam, & Placido in Siciliam miſſo ad condenda monaſteria moritur ibid.*
Belgia defenſa a Burgundionibus per Ælium 203
Bellantium lex & conditio 267, 21
Belli inter Maximum & Maxentium præludia 34,21
Bellum in Britannia 112,24
Bellum ciuile fratrum 74,48. 75,1
Bellum Lentienſe 123,14
S. Benedictus quo tempore vixerit 354.47
Beneuentum capitur a Totila 323,4
Beneuolus magiſter memoriæ Iuſtinæ Auguſtæ conſtans in fide Catholica 138
ad Bergomum Biorgor rex Alanorum deletus 232
Berytus terræmotu euerſa gymnaſium legum 351
Bibliotheca Iuliani in porticu 104.41
Bibracte Æduorum 34.42
Bilimer cum Gotthis ad Romam a Ricimere deletus 244
Bis ſextum Kal. Martij Imperio Rom ominoſus 107
Bleda rex Hunnorum. quære in Hunnis.
Boetius philoſophus laudat Theodoricũ Regem in Senatu 271. *filios duos conſules habuit, & inter eos populum munerauit* 284. *contra potentes aulicos defendit humiles, & propterea odium Gotthorum ſibi creauit* 285. *accuſatus relegatur Ticinum à Theoderico, vbi ſcripſit de Conſolatione ibid.*
Bononia expugnatur a Conſtantino magno. Statuã ponit Conſtanti Auguſto 77. *Virgines Bononienſes ſacrantur a S. Ambroſio* 117. *Euſebius Bononienſis epiſcopus interfuit Concilio Aquileienſi* 130. *Statuam inſcribit Maximo, & Victori Auguſtis* 142. *reliquiæ SS. Vitalis & Agricolæ inueniuntur per S. Ambroſium* 151. *Bononiæ Caſtellum OEcubariam venit Alaricus* 180. *fruſtra tentatur ab Alarico rege Gotthorum* 175.
Bononia reliquiæ SS. Vitalis & Agricolæ Aruernos tranſlatæ 253
Bononia in Gallia 15
Bononia in Pannonia 101,123
Bononienſes Conſtanti columnã ſtatuunt 77.41
Bononienſes Maximum ſummo ſtudio recipiunt 142,48
Bonifacij innocentia & fraus Aetij patefacta 196,2
Bonifacius Comes Honorii Imp. poſt rem bene geſtam in Hiſpania cum Caſtino redit in Africam 191. *ſcribit ad S. Auguſtinum* 194. *falſo accuſatus ab Aetio deficit a Valentiniano, & bello petitur ab eo* 196. *euocat Genſericum cum Vandalis ex Hiſpania in Africã, & reſiſtit Valentiniano Imp. bellum inferenti* 195. *in gratiam reuocatus Imperatoris conatur eiicere Vandalos ex Africa, ſed fruſtra* 197. *magiſter militum factus Aetium ſingulari certamine prouocat, poſt moritur* 192
Bonifacius Africæ Comes falſo apud Placidiam delatus 194, 45
Bracati quid 88,52
Brigantiæ lacus 88
Britannia Carauſium habuit tyrannũ 11. *qui deletur a Conſtantio Cæſare* 16. *a Pictis, & Caledonibus vexata defenditur a Conſtantio A.* 28 *item a Valentiniano maiore per Theodoſium contra Scotos* 111. *emittit tyrannos Marcũ, Gratianum, & Conſtantinũ* 170. *deficit ab Honorio Imp. ſub irruptionem Vandalorum* 174. *Britannica iuuentus, quæ cum Conſtantino tyranno exierat, non redit* 185. *inficitur hæreſi*

Pelagia-

Pelagiana ab Agricola & auxiliũ poſtulat contra Pelagianos a Gallicanis epiſcopis, & impetrat S. Germanum Antiſiodorenſem epiſcopum, & S. Lupum, Tricaſſinum epiſcopũ 199. a Pictis vexata petit auxilium ab Aetio ex Gallia, & ope SS. Germani, & Lupi vincit hoſtes, & murum ex ceſpite facit in inſula ibid. iterum petit, & murum facit ex lapide 200. vexatur rurſus à Pictis, & Scotis, neq; impetrat auxilium ab Aetio 216. demum occupatur ab Angloſaxonibus, & Scotis, & in duo regna diuiditur, Angliã, & Scotiam ibid. ad Scotos Palladius epiſcopus mittitur a Caleſtino pontifice 201. in maxima felicitate ſub Conſtantio 27,48

Brittonum rex Riothimus 243

Britanniæ prouinciæ quinq; 64,23

Brixia 38,24

Brixia palatium à Diocletiano conditum 23. expugnata a Conſtantino Magno 38,24. ab Attila 222

Brotomagum 91 10

Bructeri Francorum populi victi a Conſtantino Magno 32,13,33,36

Bubo ex culmine regij lauacri funeſta cauens 112,19

Bubonis peſtilentia 356,15

Buccellinus dux Francorum peragrat Italiam, & vincitur à Narſete 347,12

Bucinobantes gens Alemanorum 127

Bulgari. gens noua in Pannoniã irrupit 273. deleti in Thracia 291. item victi a Theodorico rege Italia 260,35

Burgi, vnde Burgundiones 116

Burgundiones & Alemanos fames & peſtilentia in caſtris ſuis conſumit 11,21

Burgundiones, re bene geſta cum Hunnis fiunt Chriſtiani 196

Burto dux Maioriani Imp. 234

Buſentus amnis Conſentia 184

Buſiris in Ægypto recepta a Diocletiano 15

ByZantium reſtitutum, & Conſtantinopolis nominatũ a Conſtantino Magno 63,10

ByZantii ædificia 63,20. ſumma templa 63,26

ByZantini patriarchatus initium 64.45

ByZantium pro ſede imperij eligitur 63,9. qualis vrbs, eius deſcriptio 63,12

ByZantium dilatatur 63,17

C

C. Abillonenſis ſtatio 33,12

Cacilianus Catholicus 44, 24

Cædes Auguſti propinquorũ Conſtantinopoli 74,8,9. & deinceps.

Cæmeterium Chriſtianis extructum via Salaria 32,7

Caſarea 32,27

Ceſena 78

Caius XXIX pontifex Romanus a D. Petro 9,19

Caledones in Britannia petiti bello a Conſtantio Aug. 28

Calocerus in Cypro a Dalmatio Caſare deletur 68

Campaniæ vrbes XII corruerũt 78,10

Capitolinus hiſtoricus quo tempore 51

Calocerum nouarum rerum autor 68,27

Cantores in precio 24,22

Carauſius primus pirata 11,29

Carauſius interficitur ab Allecto 16,49

Carcaſſo liberata obſidione 277

Carauſius tyrannus in Britannia exortus 10. necatur ab Allecta ſocio, dum bellum premeretur a Conſtantio Caſ. 16

Cardinalium mentio ſub S. Sylueſtro pontif. 56

Carinus Caſar a Diocletiano A. victus, & necatus 7,17

Carnuntum in Pannonia 30,18

Carpi a Galerio Caſare victi 15, 16

Carthago quanta ciuitas fuerit 207. capta a Genſerico Vandalo ibid. epiſcopi Deogratias 232. Eugenius 255

Caſſini monaſterium a S. Benedicto conditum amplum euaſit 290

Caſſini Gotthi obſeſſi 350

Caſſiodorus legatus de pace a Valentiniano A. ad Attilam in Pannoniam 213

Caſſiodorus ſenator conſul, auctor Chronici 281

Caſtinus in locum Conſtantii in Galliam miſſus ab Honorio fugat Francos 187. miſſus in Hiſpaniã contra Vandalos 191. Ioannem ad Imperium euexit 192. in exilium actus a Placidia A. in Africa Bonifacium Comitem bello laceſſit 194 27

Caſtra arboris felicis 123,24

Caſtrum pretorium a quo extructum & deſtructum 41,32

Catechumeni diu manebãt 81,1

Catholici, qui 9

Catholicorum fides confirmatur 138,39

Centumcellæ oppugnatæ à Totila 336

Chasbones Germaniæ populi mouentes a Maximiano vincuntur 11

Chasbona & Heruli a Diocletiano in Gallia ad vnum omnes acie deleti 11,24

Chalcedonem exædificare pro imperii ſede Conſtantinus cœpit 63,7

Chamaui populi Germaniæ 26

Chendamarius rex Alemanorũ 23,5

Cheruſci 33,36

Chendamarius rex Alemanorũ 82

Chriſti numen ſemetipſum vlciſcitur 36,27

Chriſtiani quibus olim moribus 135

Chriſtianis infeſtus Maximianus 10. & Diocletianus 21. iidem Thermas Romæ condere iubentur a Maximiano ibid eorum perſecutiones decem. & decima inſtituta a Diocletiano 25. eis maledicebant gentiles, cum barbari in Italiam irrumpere cœperunt 169

Chriſtianorum Perſecutio ſub, Maximino 33 Eorum vita ſub Ethnicis Impp. 8,23

Chriſtianorum XVII millia intra triginta dies ſub Diocletiano comprehenſi 25

Chriſtus Galilaus in contumeliã vocatur 104,51

Chryſoſtomus vnde dictus 159, 45

Cibala oppidum Pannonia 48,17

ad Cibalas in Pannonia victus Licinius A. a Conſtantino M. 48

Ciconia pullos ſuos exportat Aquileia & in agrum tranſportat 223,33

Cibalenſe bellum 52,21

Cilicio obuolutus, ac cinere conſperſus 117

Clades Argentinenſis 95,52

Clamaſi 31,36

Claterna expugnata a Conſtantino M. 38

Claudiani verſus 127,27.140, 9,12,151,23.153,35.154, 3.160,21. 161,37.164,8. 14,54.165,44.166,24,38,48

Claudius diaconus 26,3
Clerici in hæreſi deprehenſi multa 129,9
Clibanarij qui 38,11
Clunienſibus rhetor ornãdæ ciuitatis & excolendæ iuuentutis, gratia præficitur 21,7,8
Clunia obſeſſa a Francis recipitur a Conſtantio Cæſare 15
Flauia Clunienſium 18
Clunienſibus ſchola refecta 21
Codex Conſtitutionum 204
Codex Theodoſianus 43,18
Columna crucis in cœlo apparet 83,13
Cometa. Lege Stella crinita.
Concilij Ariminicauſa 95,13
Concilij Conſtantini Epiſcopi 129,43
Concilium Aquileienſe 130,18
Arrianum 83,24 *Cæſarea Paleſtina indictum* 68,26
Chalcedonenſe 222,22
Carthaginenſe 189,43
Conſtantinop. 129,12
Epheſinum 214,28
Secundum ſine prædatorium 215,2 *Mediolanenſe* 87,2
Occidentale decreta Synodi orientalis examinat 59,22
Romanum 331,36 *Omnes hæreſes in eo anathemate perculſa* 131,52 *Romanũ ſub Hilario* 240,22 *Sardica* 78,28 *Seleucienſe* 98,49
Tyri congregatum 68,37
Concordia euerſa ab Attila 224
Concordieſes tenuere Caprulas, irrumpente Attila 223
Congiarium frumentum pop. Conſtant. derogatur 76,27
Coniuratio contra Iuſtinianum 356
Conon præfectus Iuſtiniani Romæ occiſus a militibus 334
Conſentia obſeſſa ab Alarico 183
Conſtans Auguſtus 72,31
Conſtãs in Italiam proficiſcitur 75,12 *luxuriæ ſe addicit* 80,18 *aduerſus barbaros inſedit* 74,25 *interemtus* 80,42 *eius laus* ibid. 53
Conſtantinus principis habitum abiecto Barbaros explorandi cauſa adit 33,38 *Barbaros deuicit* 33,40 *Deum precatur pro illuminatione fidei* 36,52 *per ſepte dies Deo gratias agit pro victoria* 40,54 *quomodo epiſcopos tractarit* 41,46
Conſtantini oratio ad patres ſynodi Nicænæ 57,14
Conſtantinus de criminationib. Arrianorum edocetur 69,17 *Quid reſponderit Donatiſtis* 44,42 *Romæ templa noua inſtituit, & alibi* 51,3 *quinquennalia vota celebrat* 34,32 *quinquennalia filiorum Cæſarum agit* 52,18 *decennalia filius celebrat* 58,27 *decennalia colit* 48,52 *vicennalia agit* 58,24.60,43 *tricennalia agere intendit* 69,20 *optionem immolandi aut a ſe recedendi dat* 27,35 *triumphat de Licinio* 60,40 *in Illyricam ſe recipit* 49,15 *Germanos oppugnat* 44,12 *expugnat Seguſionem* 37,42 *deuicta circumpadana Italia Romam iter intendit* 38,53 *tempeſtà nocte Maſſyliã capit* 33,28 *Veronenſes deuicit* 38,30 *Veronenſibus ignoſcit* 38,44 *animum ad vrbem a tyrannide liberandã adiicit* 36,9
Conſtãtinus Conſtantij F. in bello Sarmatarum egregius cum Galerio 16,4 *bellum Gotthis infert* 65,50 *Bructeros bello domat* 32,13 *cum Sarmatis bellum geſſit* 53 *eos fudit* ibid. 33 *rebus in Britannia conſtitutis reuerſus in Galliam cum regibus Francorum bellum gerit* 30,43
Conſtantinus ſe armis præparat aduerſus Licinium 54,13
Scythas ſubegit 56,1,2,3
Conſtantinus & Licinius contra ſe inuicem bellũ gerunt 48,10
Conſtantinus & Licinius fœdus percutiunt ibid. 41
Conſtantinus reges Francorum capit 30,49 *Maximianum honorifice ad ſe venientem habet* ibid. 50 *animum conuertit ad ordinandã remp.* 61,5 *quomodo eã deſcripſerit* 63,50 *Criſpum & Conſtantinum Filios Cæſares declarat* 48,54 *ſtatum Orientis reformat* 56,8 *Maximus appellatur* 41,29 *ad Tiberim peruenit* 39,9 *pontem Rheno imponit ad Coloniam Agrippina* 32,48 *Galliam repetit* 43,23 *videt alterum viſum in ſomno* 37,11
Conſtãtinus Cæſar dat Conſtantinum filium Galerio Cæſari, ſanguĩs pignus amoris 15,19
Conſtãtinus ſacro baptiſmate ablutus 71,17 *moritur* 71,1 *eodẽ honore ſalutatur iam defunctus, atq; in viuis fuit* 73,3 *Diuorum numero aſcriptus* 71,29
Conſtantinus in Oriente nouam vrbem ſimilem Romæ exædificare incipit 63,3 *Ilium prope noua ciuitas extruitur ab eo* ibid.
Conſtantinus Iunior Auguſtus 34,30
Conſtantinus Iu. aduerſus tranſrhenanos inuigilat 74,27 *interceptus occũbit prope Aquileiam* 75,5
Conſtantinus legatos ad Honorium mittit 176,49
Conſtantinus Iu. tumulini anſam præbet 73,37 *Patris veſtigia in fide Catholica colenda proſequitur* ibid. 49
Conſtantini cadauer quam honorifice tractatum 72,54.73,1,2
Conſtantinopolitana Eccleſia ad patriarchatum euecta a Conſtantino M. 64
Poſt Romanam Eccleſiam poſita a Theodoſio M. 129
Conſtãtinopolitana Eccleſia turbata propter Paulum & Macedonium epiſcopum 76
Conſtãtinopolis terræmotu quaſſata 115.254,1 *fame & peſtilentia* 211 *incedio* 243
Conſtantinopolis annona charitate laborat 71,3
Conſtantij epiſtola prauitate referta 89,19
Conſtantij filij & filiæ 28,39
eius laudes 28,41
Conſtantij animi moderatio 27,19
Conſtantio adeſt Maximianus, coërcens Francos 17,2
Conſtantius Pius Auguſtus 27,10 *Diuiſit imperium nouo exemplo* 27,12
Conſtantius Cæſar nuptias celebrat 70,50
Conſtantius & Galerius Cæſares euaſerunt 24,1
Conſtantius Secundus Sarmaticus appellatur 24,49
Conſtantius teſtamentum patris aperit 73,33
Conſtantius Arrianos honorat, Catholicos audire reſpuit 98,9,10
Conſtantius edixit ne cui Chriſtiano noceretur 27,23
Conſtantius ex hibernis recedens deintegro epiſcopos conuocat 101,54

Conſtan-

Conſtantius ad Arrianos deficit 72,40
Conſtantius adhuc catechumenus 102,8. *baptiſatur* 112,9
Conſtantius Cæſar bellũ parat in Britanniam contra Carauſiũ 16,10. *contra Carauſium miſſus Geſſoriacum recipit* 15,33. *Ciuitatem obſeſſam a Francis liberat* 15,45. *recuperat Britanniam Allecto victa* 17,27. *ingenti cum exercitu Magnẽtium petit* 82,39. *coniungit ſuas & Vetranionis copias* 83,55.84,1 *cum Saporerege cõfligit* 80,11
Conſtantius Auguſtus 190. *moritur* 190,43
Conſtantius dixit, ſibi diſplicere id tantum Romæ, quod homines ibi etiam moriantur 92,9. *contra Pictos Caledonasq; bellum gerit* 28,15. *contra Saporem proficiſcitur* 74,24
Conſtantius & Maxentius in Gallia pugnam reſtaurant 85,47
Conſtantius bellum aduerſus Alemanes gerit 87,39,40. & deinceps.
Conſtantius Auguſtus Circenſes ludos edit 86,42
Conſtantius Imperator 170,48
Conſtantius triumphare cupit 91,36 *deuictis Alemanis in hyberna conceſſit* 88,21
Conſtãtius amãdat illos qui Deo fidem ſuo fefelliſſent 27,43 *ſuperſtitionem inanem deſtituit* 27,45. *cum Lingonibus primum male, deinde bene pugnat* 19,19. *rem improbandi exempli fecit* 94,54 *in morbũ incidit, & decedit* 28,23,26. *diem ſuum obit* 104
Conſtantius Conſtantis Aug. patruus trucidatur 74,8
Conſtãtius in numerum deorum relatus 28,46
Conſubſtantiale verbum diſputationis materia 66,20. *poſitum in ſymbolo Niceno præbet materiam ſeditionis Arrianis* 66. *concordibus ſentẽtiis damnatur* 79,4. *retinetur* 79,9
Conuentus epiſcoporum in Crypta Sueſſa 25,43
Cornutiquid 88,52
Corona pontificis Romani quæ regnum appellatur, a quo accepta 276
Crinita ſtella 189,191
Criſpus Cæſar Francos deuicit. 50,52
Criſp⁹ ſine ferro, ſine veneno vxoris impulſu extinguitur 52,6
Crothildis nubit Clodoueo 262
Crurus trophæum media in vrbe Roma extruxit Conſtantinus 41,40
Crux in cœlo apparuit Conſtantino M. 36
Crux Chriſti inuenta ab Helena & diuiſa cum titulo & clauis, refertur 60
Cruce obſeſſa a Narſete 346. *tradita ab Aligerno Getho* ibid.
S. Cyrillus epiſc. Alexandrinus propenit XII *capita cõtra Neſtorium anathematiſmos vocata & reſiſtit ei* 198. *legatus pontificius fit contra eum* 201

D

Dacia citra Iſtrum quæ 11,38
Dacia prouincia quinque 64,26. *Diœceſis quinq;* 64,15
Dacius epiſcopus Mediolanenſis Mediolanum dedit Beliſario 313,40. *idem Conſtantinopoli in concilio* 338,22
Dæmon incendit Conſtantinopolim 240,8
Dæmoniacus 154,12
Dagiſteus magiſter militũ Narſetis 352,28
Dalmatius Cæſar Calocerum in Cypro deleuit 68,27
Damaſus pontifex Rom. moritur 139,12
Damaſus Hieronymum retinuit 132,17
Dardanarij qui 180,23
Decentius Cæſar ſe ſtrangulat, victo Magnentio 86,19
Defectio Solis 153,3
Defenſores perfidiæ Arrianæ 76,6
Deogratias Carthaginis epiſcop. captiuis Rom benignus 232
ad Derthonam occiſus Maiorianus 257
Deus pater ab Eutychianis quomodo honoratus 280,14
Deſiderius Cæſar 86,20
Diadema Auguſti quale 100,32
Diebus ſanctis quid fieret olim 336,137
Diabolus incendit Conſtantinopolim 240,8
Diocæſarea a Gallo Cæſare euerſa 83,55
Diaconi Marcellini perimuntur 26,3
Diocles poſt adeptum Imperium Diocletianus nuncupatus 7,15. *eius ortus* 7,13
Diocletiani pietas erga Maximinianum 14,19
Diocletianus triumphat de Perſis & eorum rege Narſe 23,46
Nicomediæ vicennalia agit 25,53. *in ægritudinem & deponendi imperii cupiditatem incidit* 26,10. *Galerium Auguſtum declarat* 26,21
Diocletianus adorari ſe vult 20,44. *in Chriſtianos ſæuit* ibid. 20,48. *thermas Romæ condi iubet* 21,1
Diocletianus aduerſus Sarmatarum impreſſiones exercitum mittit & Dacia pellit 11,1,42. *Sarmatas cis Iſtrum traducit* 16,9. *contra Gotthos, Quados, Marcomanos trans Iſtrum tendit* 12,47. *Ægyptum ad Achillem tyrannum deficientem amittit* 13,1
Diocletianus Achille vincit, Alexandriãq; recipit, bellũ Ægyptiũ conficit, Nabataos finibus monet, loquitur de perſequendis Chriſtianis 7,41 & ſeq. *Narſis regis Perſarũ legatos de pace audit* 13,44. *cum Maximiano Mediolani congreditur* 13,9
Diocletianus Gotthos repellit 12,28. *occidentaliũ prouinciarũ potitus Ariſtobulum hominẽ priuatũ collegam ſibi ira Cõſulatui aſciuit* 7,29. *eius frugalitas* 7,33
Diocletianus perſecutionẽ Chriſtianorũ inſtituit 24,41. *imperiũ recipere abnuit ſollicitatus a Maximiano* 30,40. *Olera ſua manu Salonæ inſtituit* 30
Diſſidium inter milites Iuliani 100,22
Dolus Magnentii 80,31
Donatiſtæ hæreſim alunt 44,23
Donatus hæreticus quis 44,26. *eius error quis* 44,27
Donatus in Felicem epiſcopum inuadit 42,23
Derotheus laqueo faucibus eliſis vitam finire martyr cogitur 25,34
Drauus amnis 85,2
Duæ columnæ vbi poſita 90,44
Duodecim Campaniæ vrbes corruerunt 78,10
Dyrrhachium terræmotu procubuit 78

E

ECcleſia Chriſtiana floret 66,11
Eccleſiarũ præſides vinculis traduntur 25,10
Eclipſis Solis 152,189
Edobecus Conſtantini tyranni dux 171,21

Eloquentia floret Romæ 81,6
Elpidius legatus pontificis 74,38
Elpidius medicus 287,38
Engoliſma oppidum Galliæ 276,28
Epheſi ſeptem fratres dormientes inuenti 211,40
Epheſinum concilium cõtra Neſtorium 201,13
Epheſinum cõcilium in cauſa Eutychetis prædatorium 215,28
Epiphanius Salaminus Epiſcopus diſſentit ſupra Origenis libris a Ioanne Chryſoſtomo 166,49
Epiphanius epiſcopus Ticinenſis legatus Iulii ad Euricũ regem de pace 247,44. eiuſde cura in direptione Ticinenſi 251,18. reficit templa Ticini & eius miraculũ in ædificando 153,29. ab Odoacre rege tributorũ vacationem obtinuit 255,16. Ticinum ſeruat Rugiorum tempora 264,30. tendit ad Theodoricũ pro rebellibus cõſeruandis 265,43. honoratus a Theodorico rege 266,23. honos ei habetur a Burgũdionum rege cum ad eum profectus eſſet pro redimẽdis captiuis, & redit cũ captiuis 266,37. Tendit ad Theodoricum regem ob remiſſionẽ tributorũ 269,18 moritur 269,21
Epiſcopi iudices inter Cæcilianũ & Donatiſtas 44,52
Epiſcopi templa reparant ſub tyrannis diſturbata 44,2
Epiſcopi CCCXVIII Nicæam conuolant 56,52
Epiſcopi XC conueniunt Antiochiam 74,34
Epiſcopi in hæreſi deprehenſi multa 129,9
Equites cataphracti qui 38,14
Euariſtus epiſcopus Rom. vt a Petro Titulos ſeptẽ inſtituit 32,2
Euchrocia addicta hæreſi Priſcillianiſtarum 130,50,53
Eudocia vnde appellata 190,53
Eudoxia Auguſta 168,18
Eudoxia Arcadii vxor epiſcopis gratificatur 162,49
Eudoxia A. accerſit Genſericũ Regem Vandalorum ex Africa, & capta Roma fit ab eo captiua cum filiabus 231,29
Eudoxius epiſcopus Antiochenus Arrianus 95,24 99,24
Eugenius Imp. ab Arbogaſte ornatur Auguſti dignitate 149,5
Eugenius legatum ad Theodoſium miſit 150,42
Eugenius debellatur 152,53
Eugenius capitur 153,25
Eugenius Carthaginis epiſcopus 255,4 vexatur a rege Honerico Vandalorum 256,34
Eulalius pont. Bonifacio oppoſitus 189,22
Eunomia Nazarii filia rhetor. 51,23
Eunomius hæreticus 110,13
Eumenius rhetor 21,8
Eunuchi qui 65,36
Euodius præfectus prætorio damnat Priſcillianiſtas 139,44
S. Euphemiæ martyris templum ſedes concilii 220,49. miraculum edit 222,3
Euricus rex Gotthorum 247,38
Euſebius Vercellenſis epiſcopus concilio Mediolanenſi in exilium agitur 89,9
Euſtachius Antiochiæ epiſcopus accuſatus & damnatus ab Arrianis 66,24
Eutropius eunuchus ſuccedit Rufino & ſæuire cœpit in locupletes, Gildonem, vt Africã adimeret Honorio impulit 158,31 Conſul duo decreta Arcadio A. extorſit, honore ſpoliatur, capite plectitur 160,50. 161,20
Eutyches qui & eius hæreſis qualis 213,21
Eutyches abbas Conſtantinopolis hæreſim excitat, qua Chriſtũ hominẽ negat, eius reſponſum de Chriſti natura 221,11
Eutychiana hæreſis qua 213,19
Eutychiani ſub Baſiliſco Imper. conſurgunt 250,2
Eutychis & Arrii comparatio 213,24
Exuperii ſigniferi Maximiani pia oratio 10,19
Exuperius Toloſanus epiſcopus 168,17
Euzoius epiſcopus Antiochenus baptizat Conſtantium 102,9

F

FÆſulæ obſidentur à Romanis & deduntur 317,16
ad FÆSVLAS deletus Radagaiſus rex 170,4
Fagadius catholicus 98,26
Fames Conſtantinopoli & ex ea tumultus 200,53
Fames ingens in obſidione Romæ ſub Alarico 175,55. & Totila 328,47
Fames ingens in obſidione Mediolani 316,30
Faramundus rex Francorum 120,9
Fauſta filia Conſtantino matrimonio iungitur 31,4
Febres ardentiſſimæ 356,18
Feleteus rex Rugorum 258,44
Felicitas Imperii Rom. 20,30
Felicitatem non capit Diocletianus ibid.42
Felix conſul ex Gallia 279,35
Felix eccleſia pellitur 95,9
Felix Aptungitanus epiſcopus 44,31
Ferreolus præfectus prætorio Galliarum ab obſidione Arelatis Thoriſmundum conuiuio remouet 227,51
Firmus Mauritaniæ regulus 118,33
Firmum obſeſſum a Totila 326,10
Flauia Cluienſium refecta 18,11. Æduorum refecta ibid.
Flauiani epiſcopi veniam poſcunt 221,14
Flauianus Vaticiniis deditus 150,53
Flauianus Conſtantinopolis epiſcopus conuicium habet contra Eutychetem 214,9
Florentia obſeſſa à Radagaiſo 169,23
Flos Romanæ nobilitatis 65,40
Fœdus Conſtantini cum Licinio 48,41
Fœminæ duæ viros ſeptemdecim interfectos abſumſerunt 316,49
Fænum ſpiſſius facilius deſecatur 176,7
Fori Cornelii nuptiæ factæ Ataulfi & Placidiæ 184,33
Formula fidei Arriana 75,46
Formulæ Arrianorum fidei tres 83,36
Fortunæ templum conflagrat 31,38
Fortunatorum inſulæ 28,30
Forum Caſſii 348,48
Fragor cœli inſolitus Conſtantinopoli 354,35
Fraomarius rex 117,52
Franci Atthuarii dicti 101,7
Franci fœdus violant 44,10
Franci fœdus violant & Rhenũ tranſeunt 76,14
Franci quando fidem Chriſtianam colere cœperint 269,3
Franci domiti a Criſpo 50,53
Franci deleti in Italia 349
Franci ſimulato metu in remotiores ſe recipiunt ſaltus 145,46
Franci reges cur & vnde Chriſtianiſſimi dicti 269,6
Franci a Vandalis cæduntur 170,31

Franci ad arma ſollicitati 77,18
Franci ubi habitarunt tempore Conſtantini 30,48
Frigidus flumen Aquileiæ 151,19
Fritigernus ex Achaia & Epiro deturbatur
Frumentum in agris maturuit ſponte 316,28
Fulcar Herulorum præfectus 347,15,53
S. Fulgentius Romæ ſpectat Theodoricum in circo. Ruſpenſis fit epiſcopus 271,15,28
Fulgura inuſitata Conſtant. 354,37
Fulmina inuſitata 163.354,35
Funiculi fabrum trans fretum rapti 62,9
Funus Cõſtantini Magni 79,24

G

Gabriel Palæotus Card. epiſcopus Bononienſis inuenit reliquias SS. Vitalis & Agricolæ 251,51
Gaines poſt Eutropium ſanit in Orientali aula 160,43.161, 20. *molitur inſidias Arcadio. ab Hudine Hunnorum duce obtruncatur in gratiam Arcadii* 162,25
Gaiſo rex 151,54
Gaiſo rex Francorum 30,44
Gaiſo a Magnentio emiſſus, ut interficeret Cõſtantem 80,43
Galerius Cæſar reſiſtit Narſi Perſarum regi mouenti 18,43
Galerius Auguſtus ulciſci Seuerum cupit 30,18. *ab incœpto deſiſtere cogitur* 30,22
Galerius dimiſit imperium nouo exemplo 27,21
Galerius Seuerum & Maximinum Cæſares adoptat & certis prouinciis deſtinat 27,51. *ſibi Italiam reſeruat* 27,53
Galerius in quintũ annum perſequitur Chriſtianos 29,34
Galerius in ſeptimum annum perſequitur Chriſtianos 32,24
Galerius in Illyrico perſequitur Chriſtianos 31,52
Galerius Iſtri limite præpoſitus 15,25
Galerius Illyricum tuetur, Sarmatas & Carpos uincit 15,38
Galerius Baſtarnas, Carpos & Sarmatas uincit 16,3
Galerius uincit Narſem 20,10
Galerius clade accepta fugit ad Diocletianum, & reiicitur, poſt exercitum reficit 19,39
Galerium morbus inuaſit 35,5
Galilæi nomine Chriſtus appellatur a Iuliano 106,21
Galla nubit Theodoſio Imp. 143,27
Gallicanus poſcit Conſtantiam uxorem, & fit Chriſtianus 50,7. & *ſeq.*
Galieni ſepulchrum 30,16
Gallia in maxima felicitate ſub Conſtantio 27,48
Gallia a tribus præcipue populis habitata 189,54
Galliæ pars Occidentalis imperij 63,54
Galliæ prouinciæ ſeptemdecim 64,8
Galliæ partes, quas tenuerint Romani, & quas barbari 189,55.190,1
Gallias qui occuparunt 171,46
Gallicanus Scythas deuicit 50,19. *ſeruorum quinq; millia libertate donat* 50,36
Gallus Cæſar conſul & res in Syria geſta 83,52
Gallos Iudæos in Syria domat 83,55
Gallus circumdatur, capitur & priuatus eſſe cogitur 87,48,53.88,1. *cauſam dicere iubetur* 88,4
Gaudentius, & Iouius Comites Honorii templa gentilium in Africa diruunt 161,27
Gaza in Paleſtina Chriſtianis male habitis ab epiſcopo Porphyrio conſulitur 162,38
Gelaſius Pontifex Miſenum in gratiam recipit 267,53
S. Geminianus epiſcopus Mutinenſis 145,8. *ſeruat Mutinam ab Attila* 225,50
Generidus dux Honorii gentilis militiam detrectauit 177,27
Geneuam acceſſit Epiphanius epiſcopus pro redimendis captiuis 267,43
Gennobon rex Francorũ pacem a Maximiano Imp. popoſcit 13,46
S. Genoueſa Pariſienſis uirgo 218,10
Genſerici Vandali mores 197,18
Genſerici ſæuities in Catholicos 195,36
Genſericus aduerſus Bonifacium & Aſparem uictoria potitur 197,41
Genſericus in Numidiam cum exercitu profectus non ſolum oppida uaſtauit, ſed Eccleſias etiam euertit 197,51. & *ſeq.*
Genſericus Hippone potitur 200,51
Genſericus moritur 254,53
Gentes de quibus triumpharunt Diocletianus & Maximianus 33.43
Gentiles in Paleſtina præualent 162,38
Gentilium templa diruta a Conſtantino M. 65,3.4. *Chriſtianis maledicunt in aduerſitatibus* 169,5. *aram Romæ reponere tentant* 131. *Romæ refloreſcunt* 176,31
Gepidæ victi a Theoderico rege 260,30
Germani Auguſtodunum inuaſerunt 90,54
Germani Barbationem fugant 92,55
Germani Galliam vaſtarunt 11,14
Germaniæ inferioris populi oppugnantur a Conſtantino 44,12
Germaniæ populi Galliæ infeſti 11,13
Germania prima in Gallia ciuitates 231,12
S. Germanus Antiſiodorenſis epiſcopus in Britanniam cõtra Pelagianos 199,10
Germanus Nepos Iuſtiniani miſſus contra Totilam 336,49. *moritur* 337,41
Gerontius prædam inuaſiſſe coarguitur 140,42,52
Getæ mitioribus præditi moribus quam Hunni 220,24
Geſſorigia oppidum 25,14
Gildas ſapiens 142,42
Gildo Mazeſcelis liberos iugulat 159,25
Gildo Africam Honorio eripuit 160,4. *uincitur a Mazeſcele in Africa iuſſu Honorij* 160,12
Gildo fugit 160,13
Gladiatorium munus omiſſum & quam ob cauſam 196,12
Glycerius imperator 246,38
Gnoſticorum hæreſis renouata in Hiſpania 128,20
Godigiſilus rex Vandalorum 170,18
Gorgonius laqueo interimitur 25,34
Gothi pontem Draconis fl. occupant 344,2. *Teiam regem ſibi deſtinant* 343,35
Gothi Hadrianopolim oppugnant 125,3
Gothi ulteriori Italia potiuntur 312,48
Gothi quando Arriana labe condeminati 99
Gothorum pietas & iuſtitia 324,35

Gotthi ſub Alarico pepercere ſacris 181,26. 184,30
Gotthi ſtrenue pugnant 347,33
Gotthi & Franci inter ſe conueniunt 339,52
Gotthi in amicitiam recepti 127,37
Iſtrum tranſeunt 127,45
Gotthi magiſtratus non adeunt 312,50
Gotthi victi 127,13
Gotthi vincunt Romanos 322,39
Gotthia pro Roma 384,14
Gotthus, & Romanus miles in eandem foſſam lapſi ſe ſeruarunt inuicem 311,30
Gotthus procerus 308,23
Gradum confugere Aquileienſes in obſidione Attila 223,35
Grando ingens 111,32
Gratiani indoles 125,37
Gratianus Auguſtali dignitate afficitur 111,38
Gratianus Aquileia concilium inſtituit 130,17
Gratianus ſe in Galliam mira celeritate confert 126,26
Optimos quoſq; ſibi delegit 127,2
Gratianus peremptus 135,11
Granaſiani 265,5
S. Gregorius apud Liparas 287,55
Gregorius Nazianzi epiſcopus 113,51
Gundericus rex Vandalorum 189,17
Gundibadus rex Burgundionũ 265,35
Gundobadus rex Burgundionũ 266,25,41

H

HAdrianopolis theſaurum regium continuit 54,32. 124,12
Haber flumen 54,34
Hæreſis Arriani truculenta 54,6
Hæreſis Arriana ex Ægypto in Aſiam penetrauit 53,45
Hæreſis noua de virginum ſacrarum connubio 142,54
Hæreſis Sabelliana 52,2
Hæreſis Neſtoriana 197,28
Reliquas Hæreſis ſpecies ſub ſuis hæreſiarchis, vide.
Hæreticis eccleſia conceditur, cum & ipſi catholicis eccleſias concedunt 79,44
Haſta obſeſſus Honorius ab Alarico 164,37. *ibi vincitur Alaricus a Stilichone* 165,24
Helena vicus in Gallia 80,47
Heleniana baſilica Hieruſalem, quæ Seſſoriana eſt dicta 61,204,272
Helena vxor, ſeu concubina Conſtantij A. mater Conſtantini M. 50,33. *ſepulchrum Domini eruit, crucem inuenit* 60,33. *templa in Bethleem, & in monte Oliuarum condit.* 61,34. *reliquias crucis retulit, baſilicam Hieruſalem Romæ condidit ibid.* 50. *moritur* 62,12
Helenopolis in Bithynia condita in honorem Helenæ matris à Conſtantino M. 62,48
Henoticum Zenonis Imp. id eſt, epiſtola de concordia eccleſiarum 356,10
Heraclianus Comes Honorij Romam obſedit pro Honorio ex Africa 179,8. *idem deficit ab Honorio* 186,17. *Romam ex Africa adortus eſt ibid.* 25
Herculius cognomen Maximiani A. vnde 7,50
Herculeæ Thermæ Mediolani 23,1
Herculis inane auxilium 152,26
Hermenericus rex Suenorũ 189,17
S. Heros pulſus ab Arelatenſibus 185,55
Heruli & Chaibona Galliam infeſtantes a Diocletiano ad vnum omnes deleti 11,24
Baticam lacerarunt 237,36
Herulis Odoacris data ſedes à Theodorico in Italia inter ſubalpinos 264,47
Eorum pernicacia in prælio pro Narſete 350
A Narſete in Italia cum rege Sinduualdo deleti 352,23
S. Hieronymus Stridonenſis venit ad concilium Rom. Damaſi pontif. & ab eo ſecum retentus eſt 132,11,17. *moritur* 190,29
Hieronymi locus 42,15
Hieroſolymorum templum deſtinatum a Conſtantino 57,5. *conſecratum* 69,4
Hilarius pontifex 240,20. 241,49
Hilarius Pictauenſis epiſcopus in concilio Mediolanenſi 80,10
Exul Seleucienſi & Conſtantinopolitano concilio affuit 99,30
Multa concilia habuit in Gallia contra Arrianos 105,15
Hildericus rex Francorũ 231,10
Hippon obſidetur a Genſerico 198,10. *capitur* 200,10
Hiſpania in maxima felicitate ſub Conſtantio 27,48
Hiſpania occupatur à Conſtantino tyranno 171,55
Turbatur per Maximum tyrannum 180,1
Vlteriorem Hiſpaniam occupatam inter ſe diuidunt Vandali, Alani, & Sueui 190,4
Occupatur a Gotthis 185,17
Hiſpania prouincia ſeptem 64,7
Homines diu inter catechumenos 81,1
Honoria nata à Conſtantio 190,8
Honoricus rex Vandalorum 256,34
Honorij fœdus cum Alarico 180,50
Honorij nuptiæ 160,3
Honorius Auguſtus 155,30
Honorius Hunnos belli cauſa aſciſcit 178,10
Honorius in ſpem Hiſpaniæ recuperandæ adducitur 191,4
Honorius Italiam Galliam Hiſpaniamq; pacauit & triumphauit 188,36
Honorius triumphum adipiſcitur 160,19. *triumphat de Attalo* 188,40
Honorius vicennalia agit 184,20
Honorius aqua intercutem morbo tentatur, & moritur 191,37,39
Hormiſda regalis dictum, antè imperator ſtabulum tale condi iubeto, ſi vales, equus quem fabricare conſtituis, ita latè ſuccedat, vt iſte, quem videmus 22,7
Hortarius rex conuiuia ad tertiam vigiliam protrahit 97,9
Horti Salluſtiani 12,2
Hudin dux Radagaiſi 162,30
Hudis Hunnorum dux Gainem tyrannum, hoſtem Arcadij interficit 162,22
Dux fit Honorij 168,43
Hunimundus rex Suenorũ 244,24
Hunni in Aſiam erupere ex Scythia 185,30
Hunni victi 127,13
Hunnorum gẽtis patria eorumq; barbaries 120,32
Hunnorum 10000 à 3000 Burgundionum millibus oppreſſi & cæſi 126,45
Hunnorum opes conciderũt poſt mortem Attilæ 228,19
Hydrus obſeſſa à Totilanis 325,6

Hymni,

Hymni, & Pſalmi cani cœpti in eccleſia Occidentali 1,7,2
Hymno ter ſanctus additum, qui crucifixus eſt pro nobis, auctoritate Petri Cnaphei iuxta hæreſim antiquam Apollinaris 139.40.138,24

I

IAnnarius Epiſcopus Beneuentanus in concilio Sardicenſi 79,16
Ildebaldus rex 320,1
Illyrici diœceſes dua 64,16
Imago Conſtantij A ad Theodoſium A. miſſa nec recepta 190, 43
Imperium Romanum diuiſum primum a Galerio & Conſtantio 27,11
Imperium Romanum titubare cœpit poſt mortem Theodoſij ſub Honorio, & Arcadio, labi ſub Valentiniano, præcipitari ſub ſucceſſoribus 15 5,31 194, 17. Deſiit in Occidente 153, 5
Imperator Romanus Deus terrenus 129,34
Imperatorum comparatio quoad luxum 126,47
Indictio prima Conſtantini in quem diem incidit 40,6
Indictio quartadecima 74,35
Inſula Capraria 160,5
Interregnum 140,27
Inuentio crucis Domini 60,16
Incendium templi Fortunæ Romæ 31,32
Incendia caſu conflata 163,18
Incendium ingens Conſtantinopoli 200,23
Innocentius Pontifex 181,40
Ioannes Epiſcopus Conſtan in exilium agitur 168,16
Ioannes Imperator 193,1
Ioannes Imp. obtruncatus 193,24
S Ioannes Baptiſta fauet Theodoſio 152,10
S. Ioannes Chryſoſtomus Epiſcopus Conſtātinopolis fit 159,49
Inuehitur in magiſtratus 160, 47
Læſus ab Epiphanio Epiſcopo Salaminis, inuehitur in Eudoxiam A. & Orationem habet contra mulieres & propterea pellitur, ſed ſtatim reuocatur 167,3
Iterum ab Arcadio pellitur 168,17
Moritur 170,40
Corpus eius Conſtantinopolim refertur 206,38
Ioannes Antiochenus epiſcopus turbat concilium Epheſinum fauens Neſtorio 200,29
Ioannes Arch. Rauennas Gregorium fecit Epiſcopum Mutinenſem inuitum 255.42
Sequeſtor pacis inter Odoacrem & Theodericum 263.38
Ioannes Monachus vates in Thebaide 151,40
Iouianus Auguſtus imperium renuit, quod gentilibus imperare nollet 106,40
Fidem conſubſtantialis defendit 107,7
Gentilis templa claudere iubet 107,10
Expirat 107.21
Iouinus tyrannus deletus 186,7
Iouius cognomen Diocletiani, vnde 7,54
Iouius præfectus prætorio, & Patricius 178,52
Itali prodigiis terrentur ſub aduentum Gotthorum 163,37
Italia circumpadana 38,53
Italia pars Occidentalis imperij 63,54
Italia Conſtantino ſcutum & coronam auream dedicat 42, 32
Italia primum Arriana labe infecta 114,52
Italia poſſideri cœpta à Barbaris 253,1
Italia inſtauratur a Narſete 352 36
Italiæ prouinciæ decem & ſeptem 64, 1, 2, & deinceps.
Iter Lauicanum 29,21
Iubileus a Gregorio XIII peractus 40,11
Iudæi & Samaritani vexant Chriſtianos Cæſarea ibid. 15
Iudex ſeculi cauſam Eccleſiæ nō diſceptet 139,40
Iudiciorum aſperitas Romæ 115, 25
Iudicium Aruandi, & Romani, & Seronati de maieſtate 242,40
Iudicium de Pontifice Rom. fieri non poteſt 25,46.272,27
Iulia Alpes 223,43
Iuliani illuſio; viciſti Galilæe 106,21
Iulianus Auguſtus 104,19. Inimicos ſuos inquirit 104,24. Portum vna cum porticu cōſtruxit 104, 41. Chriſtum appellat Galilæum 104,51. Legationibus remotiſſimarum gentium colitur 104, 47
Iulianus Aquileiam oppugnat 103,4
Iulianus vicit Alemanos 93,40
Pontem Rheno imponit 93,53
Fœdus percutit cum tribus regibus 94,7,2
Iulianus ad gentiles deficit 73,41
Iulianus Magicis artibus occupatus 101,26
Iulianus regionem inuaſit Francorum 101,5,6
Quinquēnalia edidit 101,20
Iulianus ſuos occulte flumen tranſire iubet & Hortarium regem obruere 96,7
Iulianus Sirmium capit 103, 40
Iulianus quibus ritibus Auguſtus initiatus ſit 100,30
Iulianus interit 106,18
Iulianus bibliothecam in porticu extruxit 104,40
Iulius nepos Auguſtus 247,37
Interimitur 255,26
Iulio crimen obiectum 76,82
Iulius pontifex 74,33
Iulius pontifex Rom. obiit 87,3
Iuſtina Valentiniani Imp. mater Arriana 119,54
Iuthungi Alemanorum populi mouent 96,14.

L

LAbarum Conſtantini quale 37,34
Lactantius Firmianus præceptor Criſpi Cæſaris 42,6
Lacteus Mons 344,49
Læta Gratiani vxor in obſidione Romæ egregia 175,42
Lampadius præfectus vrbis operum inſtaurator 109 43
Lampo presbyter Neſtorium interrogat 198,49
Lampridius hiſtoricus 51,20
Lampſacenorum concilium Arrianum 108,43
Lapides tres è cœlo ceciderunt 223,26
Lauacrum Herculeum Mediolani 23,1
Lauacrum Conſtantinianum 109,49
Laudem conuenire exercitum iuſſit Oreſtes contra Odoacrem 250,54
Laudenſis epiſcopus Baſſianus in concilio Aquileienſi 143, 10
Legati Syluestri pontificis in Nicæna ſynodo, qui 57,4
Legati pontificij male munere functi 258,15
Legio Thebæa martyrio affecta à Maximiano Aug. 9,46,53

Lentienſes pagi Alemanici 88, 12
Leo diaconus, qui poſtea pontifex pacificator inter Albinũ, & Ætium 207,27
Leo pontifex 232,51
Lenatio imperatoris, qualis 100, 30. 151,22
Lenteris dux Francorum vaſtat Italiam, & cadit 347,12
Lex Honorij de cingulo militari 177,25
Liberius Roma pontifex 89,36
Libertus dux Iuſtiniani in Italia 337,45
Liberius domum reuertitur 95, 6
Liciniana victoria 63,17
Licinianum bellum quam diu durarit 55,53
Licinius quas prouincias tenuerit 35,25
Licinius iterum rebus nouis ſtudet 56,38. *Capite pœnas dat* 56,46
Licinius Dacus in Imperij conſortium adoptatur 135,12
Licinius Illyricum repetit 43, 23. *In odium Conſtantini ad gentilitatem ſe recepit* 51,40. *Cum Maximino decertat bis* 43,28
Licinius legem promulgat aduerſus Chriſtianos 53,9. *Eius tyrannis* 53, 14. *Nicomediam euans inuit* 43,48. *Se contra Conſtantinum armat* 54, 28
Licinius principes ſuos in lucum seducit & eos alloquitur 54, 37. *In campis ad Cibalas ſuperatus* 84,37. *Fugit Byzantium* 55,9. *Seſe abdicare cogitur* 55,48
Limites firmati caſtellis à Diocletiano 12,35
Lingonicum bellum à Conſtantio Cæſare varie geſtum 19, 35
Litterius exercitum ad Toloſam adduxit 206,29
Litterius dux Honorij a Theoderico rege Gotthorum capitur 206,29,32
Loca Panegyrici 29,50.30,24. 36,54
Londinium in Britannia 17,25. 100,6.112,35
Longobardi Rugiam occupant 259,40. *Ex Rugia in Panoniam tranſeunt* 288, 12. *Eorum rex Bacches* 316,22. *Supra Iſtrum prope Gepidas conſederunt, cum Gepidis certarunt, & auxilia Audoino rege à Iuſtiniano petierunt* 335,37. *Rex eorum Alboinus* 340,19
Lucenſes 347,31
Lucenſes obſeſſi à Narſete obſtinate ſe gerunt, demum deduntur 347,19
Lucianus Drepana paſſus 62,47
Lucifer Caralis epiſcopus in concilio Mediolanenſi exilio afficitur 89,10
Lucilla matrona Rom. 31,7
Lucina Matrona Rom. 34,4
Ludi victoria Francica 45,41
Ludi ſeculares ſublati a Cõſtantino Imp. 42,49
Lugdunum direpta à Theoderico rege Gotthorũ in Gallia 236, 51
Lupicinus Comes Valentis in Gotthos 121,37
S. Lupus Tricaſſinus epiſcopus contra Pelagianos in Britannia 199,10
Lupi duo in campum, vbi Honorius equeſtrem decurſionem fecit, veniunt & exenterati duas manus humanas produnt 163,44.45
Lupus Tricaſſinus epiſcopus vſq; ad Rhenum cum Attila 220, 30.

M

Macarius epiſcopus Hieroſolymitanus 60,23
Macedonia prouincia ſex 64,25
Macedoniani ad Catholicos redeunt litteris miſſis ad Liberium Pontificem 110,47. *S. Hieronymus Stridonenſis venit ad Concilium Romanum Damaſi pont. & ab eo ſecum retentus eſt* 132,12
Macrianus rex Alemanorum 117,42
Magiſtratus Chriſtiani honore ſpoliantur 25,1
Magiſtratus Romanis tantum oblatus 312,50
Magnentius imperator 81, 12. *Interficit præſtantiſſimum quenque per inſidias* 81,14. *Decentium & deſiderium Cæſares declarat* 81,16
Magnentius Sciſciã capit 84,48
Magnentius victus, purpura abiecta fugit 85,35. *Ticinum ſe recipit* 85,38
Magnentius & Conſtantius in Gallia pugnam renouant 85
Magnentius Conſtantio inſidias parat 85,5
Magnentius emittit qui Gallum Cæſarem interficiat 86, 5. *Lugdunum confugit* 86,9
Magnentius in ſummo diſcrimine 84,30
Magnentij interitus 86,15
Magunciacum 91,11
Maiorianus Auguſtus 235,8
Maiorica, & Minorica occupata à Genſerico 240,47
Maioriana Donatiſta 44,35
Mamertus epiſcopus Vienenſis ad auertenda prodigia formauit Rogationes 232,1
Mamertinus orator 14,10
Manci epiſcopi 56,54
Maneus hæreſis 9,21
Manichæi Roma 36,21
Marcella matrona in clade Romana 182,10
Marcellinus Rom. Epiſcopus timore perculſus thura adolet 25,41
Marcellinus Rom. epiſcopus denuo corripitur et capite plectitur 25,55.26,1
Marcellus fit epiſcopus Romanus 27,28. *vrbis Romæ epiſcopus Titulorum numerum auget* 32,1,2
Marcellus in Catabolo extinguitur 34,6,8
Marcianopolis 65,52
Marcianus captus à Genſerico in Africa 197,44. *Aquila auſpicio Imperij omen accepit* ibid.
Marcomeres rex Francorum exilio affectus 157,46
Marcus diaconus Sylueſtri ad pontificatum ſuffectus 70,9
Mare limitibus exiit 108,47. 354,52
Marginus lacus Brigãtia 88,15
Mariam Chriſtiparã, nõ Deiparã vocauit Neſtorius 197,23
Marinus Arelatenſis 44,51
Marius Victorinus rhetor 81,7
S. Martinus Sabariẽſis miles Iuliani in Gallia repudiat militiã 92,28. *Fit Turonẽſis epiſcopus* 117,16. *Valentinianũ miraculo terruit* 117,31. *Parcendum cenſet ſupplicio hæreticorum* 139, 37. *Primo repellitur a Maximo Imp mox honoratur, cogitur communicare cum epiſcopis Maximũ* 141,12. *Ei mortuo maximus honor habetur a Clodoueo* 274.46. *Inter Catechumenos* 81, 5. *Apoſtolicam ſeruat autoritatem* 141, 21
Obdormit 159,33

Martianus

Martinianus rebellat & extinguitur 56,47
Maſſilia obſeſſa à Conſtantino 33.17
Martis gladius ad Attilam delatus 210,51
Maſſiliæ deſcriptio 33,18,21
Mataſuenta 337.14
Maternus Agrippinenſis 44,51
Maternus epiſcopus 27,27
Matzeſcel Gildonis frater confugit ad Honorium, & ſe Africam recuperaturum promiſit 159.17
In Africa Gildonem vincit 160,23
Mauritius, & Galbus duces contra Bonifacium in Africa 115,13
Mauri conſcribuntur à Seuero 29,38
Mauricius Primicerius Maximiani propter fidem Chriſtianam ſuſceptam peremptus 10,11
Mauritania Quinquegentiani rebellarunt 17,39
Maxentius quomodo imperium arripuerit & vrbem ingreſſus ſit 29,24
Maxentius imperator 29,30
Primum ſe æquum præbuit 29,31
Maxentius in Cæſare à patre cooptando præterritus 29,20
Maxentius Italiam vniuerſam ſuo imperio adiunxit 31,34
Maxentius milites lenit 31.41
Imaginem mittit in Africam 31,42
Expeditionem in Africam adornat 31,44
Maxentius & Maximinus inter ſe armis contendunt 33,45
Maxentius elatus rebus ſecundis mores mutat 32,30
Eius vitia & ſcelera recenſentur ibid.
Maxentius non auſus eſt concertare cum Conſtantino, & quare 38,54
Maxentius CLXX *millia peditum*, XVIII *equitum contra Conſtantinum duxit, & victus eſt* 39
Maxentius ad Magicas artes deficit 36,13
Maxentius quare Chriſtianos non perſecutus 31,54
Africanis bellũ *intulit* 32,18
Maxentij Tyrannis in Italia 35,49
Maxentius & Seuerus prælio inter ſe certant 29,41,42
Maxentius triumphat 32,22
Maxẽtius in Tiberi perit 39,43
Maximiani pietas erga Diocletianum 14,19
Maximiani in Chriſtianos ſæuities 10,21
Maximiani in Thebæos nefaria crudelitas 20,31
Maximiano A. & Conſtantio Cæſari ab Æduis gratiæ aguntur 18,11
Maximianus Imperator Alemanos Galliam hoſtiliter aggreſſos repellit 11,48
Alemanos bello domat, illorumque regionem vaſtat 12,12
Maximianus A. *& Conſtantius Cæſar Francos in deſerta Galliæ traducunt* 18,6
Maximianus Chriſtianos miſeros habet 21,4
Conſtruxit thermas Mediolani 22,55. *Palatium Aquileiæ* 23,1. *Palatium Brixiæ* ibid. 20. *Amphitheatrum Veronæ* 21,22. *Thermas Charthagini* 21,2
Carauſij bello intermiſſo Frãcos inuadit, & regem Gennobon pacem petere coegit 12,42
Fidem Seuero datam violat 30,14
Mittit exercitũ contra quinquegentianos in Britanniã 17,39
Maximianus cum Diocletiano Mediolani congreditur 13,9. *Imperium recipit* 29,49. *Tertio dominandi ſtimulatus imperium arripit* 32,54. 33,4
Maximianus Quinquennalia agit Treuiris 14,1. *Item natalicia* ibid. 9
Maximianus Romæ vicennalia agit 25,53
Maximianus Mauritaniam à Quinquegentianis vexatam prope amittit 13,4. *Subigit illos* 12,35
Maximianus Chriſtianis bellum intentat 9,48
Maximianus A. Treuiris natalem Romæ celebrat 16,15
Maximianus ferociam ruſticorum in Gallia rebellantium repreſſit, ac illis prouinciæ ociũ reſtituit 10,44
Maximianus ad Maxentium filium euertendum conſilia ſuſcepit 30,27. *Orationem propterea ad milites habet* 30,29. *Iterum priuatus* 30,38
Maximianus *Conſtantium Auguſtum declarat* 26,21
Maximianus *reluctans Diocletiani edictum de deponendo imperio accipit* 26.16
Maximianus *Fauſtam F Conſtantino nuptijs copulat* 31,4
Triumphat 23,32. *Ad Rauennam obſidendam progreſſus* 30,8. *Decimum quenq, ex Thebæis Chriſtianam religionem fouentibus, iugulari præcepit* 10 8
Maximianus *captus triginta aureorum millibus redimitur* 177,8
Maximini *vituperia* 33,47. & deinceps.
Maximinus *magicis obſtrictus artibus fuit* 33,46. *In Oriente Chriſtianos vexat* 31,52. *Iu ſeptimum annũ Chriſtianos vexat* 32,24
Maximinus *edicto cauit, vt Chriſtianis vexandis abſtineretur* 35,28. *Iterum Chriſtianos conuentus habere prohibet* 36,22. *Orientem cum Aſia & Ægypto adipiſcitur* 27,53. *Morte miſera occumbit* 43,43
Maximi *præfecti ſeuera iudicia Romæ* 115,29
Maximus, *qui imperator* 135,11. 229.44
Maximus *Taurinus epiſcopus* 222,25
Maximus 11, *Imp.* 230,13
Interimitur 233,6
Maximus *Imp.* 135.6. *Victorẽ ſibi filium adoptat* 135,18
Maximus *Imp. admonetur abſtineat à ſanguine* 139, 38. *Pacem cum duobus Auguſtis componit* 135,26. *Prope de poteſtate deceſſit, capitur* 144,55. 145,1. *Vinctus Theodoſio traditur* 145,23
Mediolani *Thermæ conditæ à Maximiano A.* 13,25
Quanta fuerit ciuitas ibid. & 23.3
Concilium Arrianũ per Conſtantium Imp. 88,21
Mediolani turba propter vexationem S. Ambroſij per Valentinianum 136,51
Mediolanum occupatur à Theodorico rege 261,47
Deditur Beliſario à Datio epiſcopo, obſidetur à Totila. Io 9

nis, & fame laborat. 313, 48 316,30
Conueniunt epiſcopi 89,5
Mediolanenſia ædificia celebria 23,3
Melettani vnde dicti 67,32
Meniana ſchola 21,13
Meta incenſa ab Attila 218,20
Metrophanes epiſcopus 64,46
S. Michael Archangelus mortuus quid 280,36
S. Michael in monte Gargano apparuit 263,19
S. Michaelis apparitionis, & conſecrationis memoria inſtituta ibid.
Milites Britanniæ tumultuantur 134,12
Milites Conſtantini quo ardore Maximianum delere cupierint 33,8
Milites inuulnerabiles habiti 38,21
Miltiades presbyter 25,50
Miltiades fit Epiſcopus Rom. 36,20
Mincius fluuius 226,5
ad Mincium conſtitit Attila 226,4
Minernius rhetor 81,7
Minucius Felix rhetor 51,20
Miracula, in Cõſtantia filia Conſtantini 49,34
S. Quirini aquis ſupernatantis 34,16
Crucis apparentis in cœlo 37,8
Iuuenis crucem ferentis, qui apparuit Gallicano in prælio 50,14
S. Baſilij in mare capite deſecto protecti 53,40
Sanctorum epiſcoporum duorum in ſubſcriptione concilij Nicæni 57,49
De pauimẽto calcato à Chriſto, cuius lapides admoueri non poſſunt 61,25
De hominibus ſuſcitatis per tactum crucis Dominicæ 60,29
Columna apparentis in cœlo 83,13
S. Hilarionis in comprimendo mari 109,24
Niuis per menſem Auguſtum 111,12
Ad corpora SS. Geruaſij & Protaſij 138,31
S. Martini ſuper energumeno 141,31
Martini Valentinianum igne terrentis 117,29
Hominis Dæmoniaci victoriã Theodoſij pronunciantis 154,18
S. Nicaſij, cuius caput deſectũ diuina eloquia prodidit 170,40
S. Auguſtini morientis 198,17
S. Germani viuentis 199,30
Miracula per S. Germanum facta in Britannia 199,50
S. Euphemiæ martyris in approbatione Concilij Chalcedonenſis 222,3
Ad corpora SS. Vitalis & Agricolæ 253,33
S. Hilarij 276,1
De muris Engoliſmæ ſponte cadentibus 279,29
S. Cæſarij 279,8
De aqua baptiſmi euaneſcente ad vocem Arrianiſmi 279,33
Ioannis Pontificis 286,54
Agapeti Pontificis 300,1
S. Quintiani pluuiam precibus impetrantis 285,34
Miſopogo oratio 105,41
Mœniana ſublata 112,50
Moles Hadriani 308,3
Monachus diremptor certaminis gladiatorij cæſus, in numerum martyrũ aſcriptus 159,12
Momyllus Auguſtus Imp. 249
Monomachia 322,16
Mons Seleucus in Gallia 85,55
Mons ruit in Rhodanum 317,1
Monſilicẽſes tenuere Metamaucum, & Clodiam ſub Attila 223,37
Mores Romanorum 24,9
Mores Eccleſiaſticorum quales 117,3
Mores Romanorum indies corruptiores 24,32
Mugiuus terra 174,37
Mulier ſe vitiatam ab Athanaſio fingens in iudicium producitur 68,19
Mulieres Conſtantinum ſupplices adeunt 92,17
Mulieris Chriſtianæ fortitudo 34,10
Mulieris Chriſtianæ Conſtantia 343,10
Muluius pons 39,18
Munera ob Auguſtalem nuncupationem 108,1
Murgus in Mœſia 7,23
Murſenſe prœlium cum Magnentio 84,51
Mutina expugnata à Conſtantino M. 38,49
Reſtituta Mutinenſes ponunt columnam ei, quæ extat 42,35
S. Geminianus epiſcopus Mutinenſis 143,10
Gregorius epiſcopus Mutinẽſis inuitus factus 255,48
Mutina ab Odoacre euerſa 253, 30
Baſſianus epiſcopus Mutinẽſis in Concilio Symmachi 272,18
Mutinenſes Conſtantino columnam ſtatuunt 42,35.

N

NAbatei finibus moti à Diocletiano 18,1
Namatius Aruernorum epiſcopus mittit Bononiam ad accipiendas reliquias SS. Vitalis, & Agricolæ 253,34
Narbone ſedem ponunt Gothi 185,50
Item eam dimiſſam recipiunt 238,48
Narſes rex Perſarum mittit legatos ad Diocletianum 13,44
Eidem mouenti reſiſtit Galerius Cæſar 18,43
De eo triumphat Diocletianus A. 23,46
Narſes Imp. 345,36
Narſetis reſponſio ad literas Pelagij 353,48
Nazarius rhetor orator ad Conſtantinum 50,53,51,10
SS. Nazarij, & Celſi corpora inuenta à S. Ambroſio 158,55
Neapolis obſeſſa, & capta à Beliſario, aquæductus eius inſignis per quem capta eſt 301,44. 302,44
Recepta à Totila 324,11
Nemeta 91,10
Neocæſaria terra motu mari abſorpta 78,6
Neſtorij ad Imp. Theodoſium cõfidens oratio 197,4
Neſtorius dum alios hæreticos reprimere ſtudet, in omnium indigniſſimam hæreſim labitur 197,18
Netad flumẽ Pannoniæ 228,43
Nex purpurea 74,20
Nicaſij caput Rhemis necatum eloquia edit 130,40
Nicaſius Epiſcopus 170,40
Nicæna formula incolumis conſeruanda 97,41
Nicæna fidei defenſor acerrimus 128,39
Nicomediæ edictum cõtra Chriſtianos proponitur 24,54.
Nicomedienſis ciuis edictum cõtra Chriſtianos latum conſcidit 25,13
Niſibim oppidum Meſopotamiæ 74,23

Nouatiani

Nouatiani hæretici 61,16
Nobiles Byzantium habitatum euocantur 63,33
Nouellæ constitutionum quando confectæ 213,29
Numerianus Cæsar, ab Apro ſocero ſuo, ad Imperium aſpirante, interimitur 6,30.

O

Obeliſcus Conſtantij Romæ extructus 94,13
Obitus Gratiani Auguſti 134,8
Occidentalis imperij partes duæ 63,54
Diœceſes ſex 63,55
Octauianus Auguſtus 41,23
Octauilla Romana 25,9
Odoacer rex, a pagina 252 *vſq.* 263
Odoacer Romanis magiſtratus offert 312,50
Officia qualia ſub Conſtantino 64,39
Olla vulcani 288,2,3
Olera ſua manu Salonæ Diocletianus conſeuit 30,41
Olybrius Imperator, & eius hiſtoria 246,7
Omnes gentes Conſtantinopoli Chriſtiani fiunt 65,6,7
Ὁμοίαιοι 25,33
Ὁμοιούσιοι ibid.
Oneſtrudis amnis & ſtrages ibi edita 284,55.285,1
Optio datur immolandi, aut recedendi 27,37
in Oriẽte res turbari cœpta 66,12
Orientalis imperij partes item duæ 64,14
Orientis prouinciæ quindecim ibid. 16
ad Ormiſdam pontificem litera Iuſtiniani 284,30
Oſius ſtudet controuerſiam Arrianam componere 56,30
Oſſa SS. Lucæ, Andreæ & Timothei 70,55
Oſtia Penei fluminis 157,22
Oſtiæ S. Laurentio ædes conſtructa 50,43
Oſtienſis epiſcopus honore pallij decoratus 70,45
Oſtrogotthi ad imperium inuadendum ſollicitãtur 346,44
Ottho Friſingenſis ſcriptor vetuſtus 224,25

P

Padus fluuius 38,4,8
Palatina officia 137,8
Palatium Herculeum 23,20
Pamphylus presbyter martyrio coronatus 32,25
Pancratius è Phrygia 26,6
Panis e glandib. cõficitur 316,38
Papis templum 63
Parthi vltra Tigrim propelluntur 11,9
Patricij bini in ſingulis imperiis 64,31
Patroclus Arelatenſis epiſcopus interfectus 125,4
Pauli Samoſateni hæreſis 9,34.
Paulinus archiepiſcopus contra vetera exẽpla creatus 353,20
Paulus hæreticus dãnatur Nic. 57,42
Paulus Theſſalonica profectus clam Italiam venit 77,45
Paulus capite truncatus ſub Nerone 46,53
Paulus Catholicus defenditur cõtra vim Hermogenis 76,19
Pelagij pontificis litera ad Narſetem 353,25
Petilianus Donatiſta ſæuit in Chriſtianos 162,28
Perſecutio Chriſtianorum in Illyrico & Oriente 31,52
Perſecutio Chriſtianorum decima, ſub Diocletiano 24,41
Perſecutio Chriſtianorum in Oriente leniri cœpit 33,44
Perſecutio Chriſtianorum ceſſat 35,31
Perſicæ opes 23,50
Perſici belli mentio 21,26
Peſcennius Niger 63,14
Peſtilentia Conſtãtinopoli 355,41
Peſtilentia graſſatur 223,28
Petrus ſub Nerone in crucem actus 46,53
Petrus & Paulus primi Romani Pontifices 8,55.9,5
Petrus miniſter regius & eius martyrium 25,35
Petza dux Theodorici regis Pannonia pellit Bulgaros 274
Photinus epiſcopus Sirmienſis nouam hæreſim concitat 77,54
Philippi vrbs 79,2
Philippi legati Conſtantis, oratio in caſtris Magnentij 84,13
Philoxen' legatus põtificis 74,38
Photinus nouam hæreſin introducit 77,54
Photini error 83,19,21
Picti diuiduntur in Caledonios, & Vecturiones 112,25
in Britannia petiti bello a Conſtantio A. 28,16
item a Iuliano Cæſ. 100,3
infeſti Britanniæ 112,25
iterum cum Scotis Britanniã inuadunt 211,19
Pictoris manus aruit, quia Chriſtum pinxerat Iouis forma 239,18
Piſtorij aſinus loquutus 110,45
Placidia Auguſta 194,23
Placidia ſoror Honorij, captiua Alarici regis Gotthorũ 182,31
nubit Ataulfo regi Gotthorũ 184,32
conciliat pacem inter Gotthos & Honorium 187,43
Reddita a Vallia rege Honorio 188,5
Nubit Conſtãtio Comiti Honorij 188,27
Peperit ei Valentinianũ, qui poſtea imperauit 189,13
Suſpecta Honorio abit Conſtantinopolim 191,33
Placentia euertitur ab Attila 225,29
Eius fit epiſcopus Auitus Imp. 234,15
Tetatur a Totila rege 327,1,2
S. Placedus S. Benedicti diſcipulus martyr in Sicilia 357,29
Plebs Romana tabernis, theatris, aliiſq. ludis dedita 24,27
Pons lapideus in Iſtrum a Conſtantino extructus 63,42
Põs Mulnius per Tiberim 39,18
Pons Rheni ad coloniam Agrippinam 32,48
Ponti prouinciæ decem 64,21
ad Pollentiam victus Alaricus 165,6
Populus Conſtãtinopolitanus in duas ſub electione epiſcopi abit partes 74,20
Porphyrius epiſcopus Gazæ 162,39
Præfecti prætorio, & vrbis conſtituti a Conſtãtino quot 64,30
Præfectus vrbis Prætextatus egregie ſe geſſit 112,47
Prælium Catalaunicũ cum Attila 220,15
Preces Aniani hoſtes auertunt 218,44
Primicerius 49,55
Priſcilla Matrona Rom. 32,7
Priſcillianus quis 128,25
Priſcillianus capitis damnatus 139,51
Procopius tyrannus exoritur contra Valentem 108,53
Deletur 110,1
Procula Priſcillianiſtarum hæreſis conſors 130,53
Promontorium ſacrũ vbi 55,34
Promontorium Sigeum 63,4
Propontis 63,13
Prouinciarum vtriuſq. imperij Catalogus, ſub Conſtantino 64,1,2,3 & deinceps
Prudentij verſus 37,37.39,52.48,4.165,47

Ll iij

Pſamathia ſuburbium 67,47
Pueri ſeptem dormientes 211,42
Pugna ſeruor 124,36
Pugna Maxentij & Conſtantij 85,14
Pulcheria Auguſta funus 228,37

Q

QVadriburgū pagus 96,52
Quæſtiones de veneno exercita 108,29
Quæſtiones tractata in Synodo Nicana 58,1,2,3 *& deinceps.*
Quercus Mambre 65,2
Querela Arnobij contra gentes 25,2
Quinquennalia 52,10
Quintianus epiſcopus Aruernus 228,3 *ſanctitas* 285,18
S. Quirinus Sciſcia epiſcopus martyr 34,16
Quirinus diaconus 26,4

R

RAdagaiſus dux 167,55
Radagaiſus Idololatra 169,2 *Florentiam obſidet* 169,41
Fugatur 163,42
Radagaiſus vinci non poſſe creditus 169,15
Florentiam obſidet ibid.
Rauenna Valentinianus Romā petit 215,13
Rhetores ſub Conſtātino celebres 51,20
Rhetius Auguſtodunenſis 44,51
Reliquia SS. Martyrum, Vitalis & Agricola 151,11
Res tragica aguntur ab Arrianis 56,6
Riciarius rex Sueuorū 234,25
Ritus deponendi imperij a Diocletiano & Maximiano adhibitus 26,23
Rhodanus fluuius 33,16
Roma auro vitā redimit 172,21
capta ab Alarico 181,20,24
de Roma capta Hieronymi locus 181,20
Roma capta credita 164,17
luget Conſtantinum 73,12
Roma Luxuria diffluit 24,9
Roma obſidetur, ab Alarico 175,24 *ſpoliatur ornamentis regiis & illis qua ab Hieroſolymis aſportata erant.* 232,16
Roma quamdiu floruerit 174,42,43
Incolis deſtituta 332,41
Romam conueniunt xc *epiſcopi* 114,2,3
Roma annona inopia 34,26.54,10
Fames & Peſtilentia 175,41
Romani ad Idololatriam reuertunt. 176,15 *obſidionem conſtanter tollerant.* 175,35
Romani ſunt exules 185,23
Romani quas Gallia partes obtinuerint 159,55.190,1
Romani ad Conſtantinum clam Oratores mittunt, de Maxentio tollendo 135,52
Romanorum verba quibus Maximianum ad recipiendū imperium adduxerunt. 29,51
Ruricius dux Veronenſiū 38,33

S

SAbellij hæreſis 2,30
Sabelliani heretici qui 130,6
Sabellius dānatur Synodo 57,41
Sacra via 167,37
Sacrum promontoriū vbi 55,34
Salarium in ſexcentis millibus nummum rhetor Eumenius conſecutus 21,20
Salſona 91,10
Salomonis templi ſupellex Romæ 181,47
Salona 30,41
Samoſatens hæreſis 83,21
Saper rex Perſarum 71,19
Niſibim obſidet 81,37
Meſopotamiam incurſat 74,21
Sardica vrbi qualis 78,29
Sarmatæ Daciā populātur 11,36
Sarmata Limigantes ſeruos ſuos armans 67,50
a Seruis appetuntur 67,52
Sarraceni 125,29
Sarracenis Romanorum prouincias inuadentibus occurritur 11,40
Saulis cuiuſdam conſilium die paſchatis Gotthos religionis cauſa ab armis ceſſantes, opprimere conſtituentis 165,32
Sauus amnis in Danubium ſeſe præcipitat. 48,25
Scenici artifices 24,22
Sciſcia vrbs 34,16
Schola Meniana 21,13
Sclauini populi 337,40
Scytha victi 127,13
Sebaſtianus Comes 113,20
Seditio in Gallia 53,5
Seditio militum ob militem interfectum 31,40
Seguſio clauſtrum Italia 37,42
Sepulchrum Alarici 184,5
Sepulchrum Galieni vbi ſitum 30,16
Septem dormientiū hiſtoria 211,48
Septem oppida a Iuliano deuicta 96,50
Senatores Romani hinc inde à Conſtātino vinculis eximuntur 32,50
Seuero Italiam & Africam Galerius commiſit 27,52
Seuerus Cæſar 28,1
Seuerus Cæſar Galerium de Roma capta Maxentio certiorē facit 29
Seuerus fugatus Rauennam ſe recepit 29,43
Seuerus Auguſtus 238,12
Moritur 240,18
Seuerus fidem fucatam Maximiani ſecutus extinguitur infidiis 30,12
Seruatio catholicus 98,26
Serui armati in penuria liberorum. 67,51
Sidonij verſus 62,7.127,6.188,14,48.190,24.203,35.204,12,30,43.207,4,17.212,20.217,45.231,4.241,14
Sifridus quis 326,36
Sigeum promontorium 63,4
Sigerius extinctus 187,52
Signa pugnæ ter ſolemni aneatorum occentu dabātur 93,28
Sigonius ex codice Theodoſiano multa adhibet 43,18
Simplicius pontifex veteris diſciplinæ ſtudioſus 225,50
Sirmium 48,25
Solis defectio 153,3.189,18
Sopater ſecuri percuſſus 71,13
Sopater Syrus, eger fert fana Deorum euerti 65,12
Sophia templum 63,27
Spoletum 61,15
Sponſalia Conſtantia 42,48
Stella crinita nuncia mortis Conſtantini 72,17
Stella crinita 72,17.163,40.189,19
Stilicho tutor Honorij & Arcadij 157 *centum millia fudit* 169,21,37 *in templum fugit* 173,18
Stilichonis mors 174,3
Stratagemata Conſtantini quo Brutteros deuicit 32,14
noctu a Gotthis in Roma obſidione adhibitum 313,47.314,6 *in inſidiis collocandis* 145,46 *in paucitate militum* 102,23 *inſidioſi ingreſſus in vrbem* 303,10 *Conſtantini in tranſeūdo flumine* 543,53 *expiſcandorum hoſtium gratia excogitatum* 84,9
Subſcriptores concilij Sardicenſis 79,13
Sueſſa in Campania 25,44
Suomarius rex. 66,15

Surus

Surus dux Radagoiſi 169,30
Syagria ſanctiſſima mulier 267,42
Syllana tabula plures necauit ſenatores, quam Gothi ſpoliarunt. 181,46
Syluanus tyrannidē inuaſit 88,13
Sylueſter Rom. pontifex 56,13
Sylueſter feſtum inuentæ crucis inſtituit 61,52
Sylueſter pontifex Rom. decedit 70,4
Synodi aliquot epiſcoporū propter Donatiſtarum cauſam Romæ 45,10,12. & deinceps.
Synodus altera in Donatiſtarū cauſa cognoſcēda Arelate 45,32
Syricius Diaconus ſubrogatur in pontificem 239,13

T

TAberna 91,10
Taifali 121,16
Tarſis oppidum 43,37
Taurini clibanarij 38,10
Teias rex 341,14
Templum Pacis & SS. Apoſtolorum 63,28
Templum Sophiæ 63,27
Terramotus 254,33. 354,37,55
Terræmotus ingens 78,6
Terræmotus Aſiam, Macedoniam, Pontum concutiens 94,52 Beryti 80,9 Conſtantinopoli 106,1 Rauenna 241,49
Terræmotus quo Sydon & Tyrus à fundamētis euerſæ ſunt 24,38 Vienna 238,52
Terræ mugitus per dies ſeptem 174,37
Teruingi ſeſe Theodoſio tradunt 129,39
Thebæi contra Chriſtianos ſe iureiurando aſtringere detrectant 9,53 Profitentur ſe Chriſtianos eſſe 10,6
Theodahatus rex à pag. 298, vſque 303
Theodorici anima in ollam Vulcani merſa 288,1,2
Theodorici victoriæ modus 264,42 Oratio ad legatos Laurentium & Epiphanium epiſcopos 266,9
Theodoricus rex Gotthorum à pag. 264, vſq, 287
Theodoricus præclarum facinus erga Catholicos edit 269,28 Cæſareo epiſc. venerabundus aſſurgit 279,12
Theodoſij ira memorabile exemplum 143,55. 144,1
Theodoſius Maior Auguſtus 154,20 In morbum incidit 154,40
Theodoſius Thraciam ab hoſtib. vindicat 140,7 hæreticos premit 132,36 vxorem alteram ducit 143,27 obitū Valentiniani dolet 149,12 arma contra Eugenium ſuſcipit 152,2 Romæ triumphū agit cū Honorio filio 146,17 ab Ambroſio aditu templi prohibetur 146,38 per octo menſes priuatur communione 147,6 gratias agit Deo pro victoria 153,28 pater Theodoſij imperatoris 112,31 morbo implicitus 128,47 conualeſcit 128,55 Maximum captū alloquitur 145,2 concilium Conſtantinopoli inſtituit 130,16
Theognis Nicenus dānatur 57,45
Thermæ Diocletianæ ad ſummū perductæ 28,2 inſcribuntur a Galerio 28,3 Romanæ 21,1 Carthaginenſis 21,2 Mediolanea 22,55
Thermopylarum Anguſtiæ, quæ 357,23
Thoriſmundus rex Gotthorum excitatur ad bellum 227,45
Thraciæ prouinciæ ſex 64,24
Ticini templum quis extruxerit 46,42
Timotheus martyrio ornatus 28,9
Tituli qui 32,6
Tituli ſeptem poſtea quindecim inſtituti 32,3,6
Tomi vrbs in Scythia 140,41
Totilas rex à pag. 321, vſq, 343
Totilas captiuos humaniter tractat 322,43
Transmarinus prohibetur ad clericatum aſcendere, niſi quinque epiſcoporum teſtimonio eſſet probatus 59,54
Treuiri vrbs 34,33.36,13
Treuiri ſedes Imperij in Gallia 14,3
Tres tabernæ oppidum in via Appia 30,32
Tricennalia Conſtantini 69,20
Triennium nullis ad memoriam claris actionib. illuſtratū 22,48
Triumphus Treuiris actus 45,39
Trium Auguſtorū tituli 190,46
Tubantes 33,37
Tumulus Alexandriæ 76,1 Antiochiæ 66,44 Conſtantinopoli 74,7 Romæ conciitus 29,18
Tungri opp. deletum ab Attila 218,19
Turonenſis eccleſia ſepulchro S. Martini inſignita 159,28
Tuſcia annonaria 110,44
Tyrannus Maximus 136,9

V

VAlens & Vrſacius epiſcopus Arrianus in Concilio Mediolanenſi 89,7 ad Catholicos redeunt 72,40 Valens ad Arrianos reuerſus decipit Conſtantium A. ſpecie ſanctitatis 85,24 Catholicos in Cōcilio Ariminenſi 97,30
Valens epiſcopus & eius calliditas 85,24 adiicit aliquid ad formulam Arrianam emendandi gratia 98,41
Valens Auguſtus 108,7,10
Valens omnes a THEOD incipientes nomina ſua, tollendos ſtatuit 116,3 aciem contra Gotthos inſtruit 124,14 fuit addictus perfidiæ Arrianæ 108,19
Valentinianus Auguſtus deſignatus 193,43 ſectas Catholicis aduerſantes vrbe pellit 193,36 in Italia anxius conſultat 135,14 pacem ſibi poſtulandam iniū ducit 135,23 Legatos ad Auguſtos mittit 135,27 res Alemaniæ componere cupit 118,49 derepente concidit & moritur 119,33
Valentinianus minor Auguſtus 120,21
Valentinianus Iunior Auguſtus ſolus 145,18 Reſtituitur ei imperium Italiæ à Theodoſio 145,23 ſtudia liberalia curat 136,39 hæreticos fouet 132,37 alienus à partibus Nicæni ſymboli 108,38
Valentinianus Iunior interfectus 148,39
Valentinianus, rurſus expellere Ambroſium conatur 136,48
Valentinianus Placidiæ Filius Auguſtus 194,10
Valentinianus Maior Auguſtus 107,40,42 eius oratio ad milites 107,48 Valentem fratrem collegam Auguſtum facit 108,7
Valentinianus Theodoſij præceptis imbuitur 156
Valentinianus res duas pernicioſiſſimas aggreditur 228,55

Imitator Tarquinij 229,23
Obijt 229,55
Valentinus epiſcopus male mulctatus a Gotthis 328,22
Valentinus res nouas moliens in Britannia oppreſſus 412,1
Valeria pars Pannoniæ unde dicta 15,16
Vandali ad Pirenæum proficiſcuntur 179,54
Vandali cis Iſtrũ traducti a Conſtantino 68,1
Vangiones 33,36.91,10
Varronis vaticinium de excidio Romæ 232,28
Varnorum gens 234,35
Vaſa S. Petri reddita ab Alarico 181,27
Vaſconia qua 182,54
Vaticinium euentu comprobatũ 7,10
Venetiæ populi ad inſulas confugerunt ſub Attila aduentum 223,30
Ventus ſaniſſimus victoriã prabet Theodoſio 102,45
Verba controuerſa in concilijs Conſubſtantialis. Æquiſubſtantialis & Diſſimilis 99,6
Verbum Conſubſtãtiale nouum 66,24
Vercellæ expugnata a Conſtantino 28,22
Verenianus, & Didymus propinqui Honorij caſi a Conſtantio tyranno 171,36
Verona oppidum in ripa Rheni 10,34
Verona amphitheatrum a Maximiano A. conditum 233,22 *expugnata à Conſtantino* 38,25 *ad Veronam victus Alaricus* 163,33 *euerſa ab Attila* 223,43 *tentata a Romanis ducibus cõtra Gotthos fruſtra* 321,55
Veronenſes præliantur aduerſus Conſtantinum 38,26
Veruca caſtellum conditum à Theodorico rege 280,39
Veſtigia Chriſti impreſſa pulueri poſt aſcenſione manſerũt 61
Veſtralpus rex Alemanorũ 23,5
Veſuuius mons exæſtuat ignem 246,19. 280,43
Veterani 56,2
Veturius mag. militum ſæuit in Chriſtianos ſub Diocletiano 20,50
Vexillifer in acie nõ læditur, extra aciem perfoditur 55,5
Vexillum Conſtãtini, quo in bello uſus, quale 37,29
Via Appia 30,31 *Ardeatina* 70,47 *Aurelia* 26,8 *Flaminia* 91,39 *Lucicana* 62,15 *Nomentana* 101,23 *Sacra* 167,37 *Tiburtina* 51,3
Victor Comes Legatus Maximi ad Valentinianum 135,29
Maurus martyr 27,25
Maximi F. ſuperuincitur atque occiditur 146,10
Victorinus Afer Rhetorica profeſſor 81,7
Vidinus Comes Gotthorum à Narſete defecit, & deletus eſt 352,5
Vienna captus Conſtans Cæſar 184,38
Vienna terræmotus, & alia prodigia 238,52
Viennenſis epiſcopus Mamertus ibid 17
Vindonis opp. vbi Conſtantius Cæſar adiit periculum 19,17
Virgilius pontifex 316,53
Virginis Arrianæ facinus 128,14
Virginis conſtantia in ſeruanda pudicitia 181,48
Virginum Britannicarum XI *millia ſubmerſit Attila* 218,25
Viſigotthi qui 121,1
Viſitator Eccleſiæ Rom. datus à Theodorico rege contra leges 272,52
Viſum mirabile Conſtantini Imperatoris 36,55.37,1
Vitalianus Scytha oppugnat Anaſtaſium Imp. pro Catholicis 281,18
Vitalis epiſc. Altinas Magũciacum in exilium abiit 354,20 *capitur a Narſete* 357,20
SS Vitalis & Agricola corpora inueniuntur Bononia per S. Ambroſium 153,33 & 151,11 *eorum reliquiæ a Namatio epiſcopo Aruernos traducta* 253,34
Vitichabius rex Alemanorum 113,17
Vitiges rex Gotthorum à pagi. 304, *vſq.* 319
Viuarium locus Romæ 307,55
Vlphilas epiſcopus Gotthorũ Arrianus, poſt Theophilum Catholicum, qui Niceno Concilio interfuerat 99,17
Vopiſcus orator 51,21
Vrbica hæretica lapidibus obruta 142,13
Vrſula cum XI *millibus virginum martyr* 218,25
Vſia verbum ambiguum 98,13
Vtinum mons extructus ab Attila 221,24

X

XAnthus vrbs Francorũ ad Rhenum 10,37
Xyſtus pontifex 207,27

Z

ZIZais rex 94,38

F I N I S.

ANT 141040 I